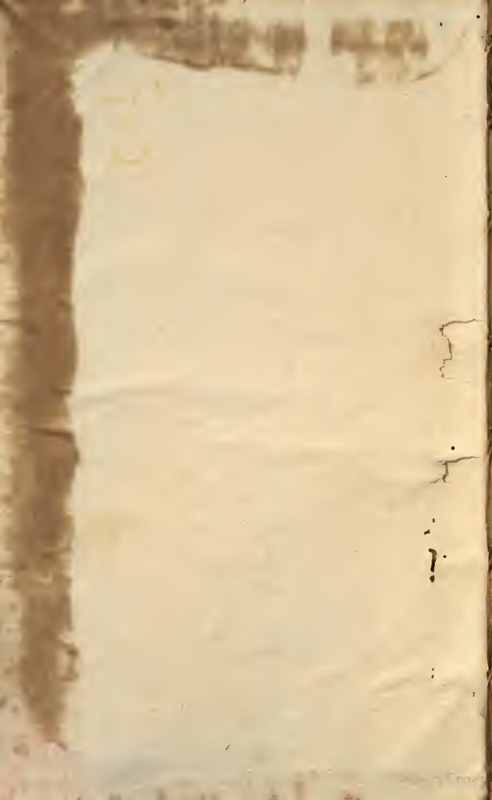

JO. PETRI LOTICHII RERUM GERMANICARUM,

Sub

MATTHIA, FERDINANDIS II. & III. Impp. gestarum,

LIBRI LV.

QUIBUS DICTA, FACTAQUE, MEMORABILIA, quæquidem in Imperio Romano-Germanico, externisque Regnis, ac provincijs, ab Anno MDCXVII. sive Bohemicorum motuum initijs, ad Annum usque MDCXXXIII. sive Excessum Gustavi, Sueciæ Regis, acciderunt, ordine recensentur.

ADIECTIS ICONIBUS PERSONARUM GENUINIS, FIGURIS item & descriptionibus præliorum, obsidionum, &c. in æs incisis, ab iis, qui pleraque oculis hausêre, fideliter communicatis.

FRANCOFURTI AD MOENUM,
Typis exscripti Wolfgangi Hoffmanni, Impensâ
MATTHÆI MERIANI.
ANNO à NATO CHRISTO MDCXXXXVI.

SACRATISSIMO, INVICTISSIMOQUE,

Domino Nostro,

IMPERATORI,

DIVO FERDINANDO III.

Romanorum CÆSARI:
Germaniæ,
Hungariæ,
Bohemiæ,
Croatiæ,
Dalmatiæ,
Illyrici,
Slavoniæ, &c. REGI:
Austriæ ARCHIDUCI:
Burgundiæ,
Stiriæ,
Carinthiæ,
Carniolæ,
Histriæ, &c. DUCI:
Alsatiæ,
Habspurgi,
Tyrolis, &c. PRINCIPI.

Sacratiſsime IMPERATOR! CÆSAR Auguſtiſsime!

DE Divo Auguſto Imp. tàm Militaribus victoriis, quàm Litterarum triumphis, utrinq; ſplendidiſsimo, in commentarios relatum eſt, recenſenre vel P. Crinito, illum ſui ſeculi ſcriptores, poëtaſque, quorum amicitijs intemperanter delectabatur, & impendiò, toties conceptiſſimis verbis cohortari cœpiſſe. Nempè hoc agerenr. Id eſt, Auguſti Cæſaris famam litterarum monumentis identidem proferrent. Sic, ut etiam codicillis, qui in medio extant, eruditè, & eleganter, ſcriptis, cum autoribus inſuper expoſtulâſſe legatur, ſi fortè Auguſti nomen operibus ſuis prætérijſſent. Auguſti, Imp. illius maximi, imitatione, idem in more fuiſſe Theodoſio Imperatori, Gratiani Imp. parenti, claret evidentiſſimè. Etiam hic Imperaror, tàm bellicoſus, quàm litteris excultus, ſequeſtrato more, cæteris Principibus ſolito, codicillis familiaribus autographis dedit ad Auſonium, virum conſularem, ſcriptorem diſertiſſimum. Ne libellorum ſuorum lectione ſeſe fraudaret. Quorum utiq; deſiderio afficeretur tenerrimè. De Æl. Vero, Antonino Philoſopho, Arcadio, Honorio, alijſq; Rom. Imperatoribus, litterarum, litteratorumq;, amantiſſimis, veteribus illis, lubens ſuperſedeo. Ut exteros Reges, ac Magnates, hocce ad choragium accerſere velle minùs neceſſe ſit.

De Cæſarea Tua Majeſt.

CÆSAR Sacratiſſime!

ità verò eſt. Ut nihil quoq; humilimè dubitem, quin, pro ea, qua quidem Triregia illa AUSTRIACA Tua FAMILIA, à continuis aliquot ſeculis, tàm Armorum, quàm Litterarum, abundantiſſimè refulget, gloriâ, Cæſ. Tua Maj. optimæ notæ autoribus indulgentiſſimè faveat. Cùm enim toto terrarum orbe ſplendidiſſimum AUSTRIACUM NOMEN iam-dudùm ſive AUGUSTI, ſive ANTONINORUM, decus, ac gloriam, multis antevertat paraſangis. Ut tàm VICTORIIS BELLICIS, quàm LITTERARUM PÆANIBUS, tùm ipſamet tot ſeculorum diuturnitate, omnes ferè CÆSARUM ſuperiorum Familias, tametſi generoſiſſimas, multùm ſuperet. Quis ambigat, etiam Cæſaream Tuam Majeſt. (cuius quidem

ſicut

ſicut cæteræ VIRTUTES ſunt AUSTRIACÆ, hoc eſt, pluſquàm regiæ, ità pariter conſummata in litteris humanioribus Eruditio ad ſupremum pervénit apicem) in venuſtiora ſtudia clementiſſimè inclinare? Ut haud dubiè, cum præcitato Divo Theodoſio Imp.

——Prælia Muſis
Temperet, & rigidum moderetur Apolline Martem.

Nihilque potiùs agat, quàm

——Quantùm ceſſat de tempore belli,
Incumbat Latiis tantùm inter caſtra Camœnis.

Quo nomine devotus ego humilimam in ſpem conſurgo, fore, ut, quemadmodum, more Maiorum Glorioſiſſimorum, his illis iſtis ſtudijs Cæſarea Tua Maj. velut innutriri cœpit, etiam optimos quoſque autores, præſertim Annalium ſcriptores, minimè averſetur. Si enim Cæſarea Tua Maj. retrò ad Rodolphum I. Albertos, Sigiſmundos, Maximilianos, Carolos, Imperatores Auſtriacos, bellatores ingentes, reſpiciat, non poterit non bellorum ſplendorem, quibus illi univerſum terrarum orbem impleverunt, imitari. Si rursùs ad Sigiſmundum, Maximilianum Primum, & Secundum, Rudolphum Secundum, Ferdinandum Primum, & Secundum, alioſque Imperatores Auſtriacos, Litterarum gloria fulgentiſſimos, convertat oculos, non ſuſtinebit, tametſi velit, communium illorum ſtudiorum amorem ſequeſtrare. Ut tantò minùs ſubvereri in mentem veniat, præſentes huiuſce temporis Annales, à me multo cum labore eò uſque deductos, quibus Invictiſſimi illius FERDINANDI II. IMPERATORIS, Cæſar. Tuæ Majeſt. parentis, poteſtate Cæſaris, virtute Victoris, religione Pontificis, pietate Patriarchæ, laudes, ac res geſtæ, memorantur, Cæſareæ Tuæ Majeſt. futuros ingratos. Ut magis Cæſ. Tuæ Majeſt. hoc, quicquid eſt, Hiſtorici operis, humilimè deberi, arbitrer. Præſertim, cùm vel Cæſ. Tuæ Maj. VIRTUS BELLICA, ac res geſtæ, hoc opere præliminari, ex parte, referantur. Et deinceps, DEO vota ſecundante, commemorandæ veniant.

Per fidem! Si Alexander, Philippi filius, non tàm heroicis illis auſis, quàm philoſophicis ſtudiis, autore Plutarcho, immenſus, Ariſtoteli, Acroamata philoſophica, ſibi ſub diſciplina antè tradita, indeque ad ſe ſpectantia, publicanti, exprobravit, malè egiſſe Philoſophum, quòd res, ad ſe pertinentes, publicâſſet, alijſque, ſe prætento, nuncupâſſet. Næ hæc ingens (cuiuſmodi iam mox in trigintà integros excurrit annos) huius tempeſtatis Hiſtoria ad Cæſaream Tuam Majeſtatem pertinere ritè, atque ordine, videbitur. Utique, quæ ſacratiſſimæ FAMILIÆ AUSTRIACÆ, ſancti parentis, & Cæſareæ Tuæ Majeſt. quoque, magnitudinem, gloriam, res geſtas, VICTO-

RIAS-

RIASQUE, describit. Ut rectissimè fontes ad suos, undè quidem profecta est, redire debeat.

Prolixiori hîc,

CÆSAR Augustissime!

in laudes AUSTRIACAS, excurrerem oratione. Nisi me immensa deterreret, immò obrueret, copia. Quis enim solus, & unicus, autor stylo aggrederetur tot Rodolphos, tot Albertos, tot Sigismundos, tot Maximilianos, tot Carolos, tot Ferdinandos, Matthiasque, quorum res gestæ unico hoc Europæ orbe haud continentur? Ut quadruplicis impleant confinia mundi? Quis tot Augustorum laudes, gloriamque, describeret? Cùm vix FERDINANDI SECUNDI, & TERTII, IMPERATORUM, cum tot Regibus hoc tempore gravissima bella gerentium, virtutibus, laudibusque, hoc seculum, totidemque autores, sufficiant?

Quid ergò est,

IMPERATOR AUSTRIACE Sacratissime?

Tanta AUSTRIACÆ TUÆ FAMILIÆ, continuatâ à tot seculis (quæ nullis Augustis, nullis Antoninis, contigit) successione, siquidem sit Pietas, Virtus, Bonitas, Clementia, Humanitas, Fortitudo, Eruditio, immò Moderatio, & Sanctitas, ut ipsæ VIRTUTES vero illo, & velut proprio, epitheto, AUSTRIACÆ nuncupari possint-velint, faciam, quod illi solent, qui quidem DEUM votis venerantur. Nimirùm, illi copiosiùs sentiunt, quàm loquuntur. Idem ego imitabor, ô IMPERATOR! Scilicet, quod opis meæ est, prolixiùs sentiendo, quàm loquendo, Cæsareæ Tuæ Majest. numen venerabor. Nec enim per omnes appellationes tuas, quas VIRTUS dedit, quas FORTUNA concessit, tametsi libeat, gentilium more veterum, ire queam. Si enim Te vocem Germanicum, multò hæc laus est angustior, olim quoque Augusti Imp. privigno data, quàm ut TUÆ VIRTUTI, TUÆ FORTUNÆ, par sit. Anne nominabo Ungaricum? Anne Bohemicum? Anne Dalmaticum? Etiam hæc nomina quantumvis regia, FORTUNA tuâ sunt inferiora. Igitur omnia tàm VIRTUTIS merita, quàm FELICITATIS cognomina, in unum coniungam. Et Te non Augustum, non Antoninum, sed AUSTRIACUM, κατ' ἐξοχὴν, appellitabo. Hac unâ, inquam, compendiariâ, totius Imperij, totius Europæ, Majestas, Virtus, Splendor, Fortuna, Bonitas, Humanitasque, &, ut paucis dicam, τὰ πάντα, (sicut veteres vocârunt) continentur.

Quòd ergò Splendidissimis omnium ætatum CÆSARIBUS, AUSTRIACIS, inquam, hæreditate congenitum, virtutis imitatione

tione proprium, usu familiare, & consuetum, est, ut sint mites, clementes, benigni. Age,

Sacratissime IMPERATOR!

etiam AUSTRIACÆ illius bonitatis, clementiæ, indulgentiæque, ex imperiali sacrario tuo, ad Cæsareæ Tuæ Maj. devotum commigret scintillula. Ut, sicut Cæsarea Tua Maj. splendore virtutis triregiæ, universum huncilllustrat orbem, sic pars ego, licet infimus forte, cultu tamen, ac devotione, nulli secundus, AUSTRIACÆ indulgentiæ irradiatione hunc animum, hunc calamum, obfirmem. Quo deinceps stylum, post Sanctiss. Imperatoris, parentis, inusitatas laudes, etiam in Cæsareæ Tuæ Maj. virtutes, ac res gestas, DEO secundante, proferre quitus sim. Quod si, hoc temporis articulo, huius meæ devotionis, huius humilimi cultus, rudimentum non usque quaque placere potest, dum tantum opus, tanti labores, secundum Poëtam,

——*tempus non habuêre suum*,

Promitto,

IMPERATOR Invictissime!

me deinceps emendaturum pœnitentiam. Stylum ad incudem vocaturum. Hoc opus pumice levigaturum. Ut dignius aliquanto, hæc post principia, Cæsareæ Tuæ Majest. omniumque bonorum, in conspectum venire mereatur. Hac ratione humilimè placebo, si culpam emendare; si Cæsaream Tuam Majestatem decentius venerari, potero. Prout enim olim farre litabant, qui molâ salsâ destituebantur. Aquas, è profluente haustas, Regibus offerebant, qui auro, cæterisque donatiis, excludebantur. Pariter ego quoque,

IMPERATOR Maxime!

parvo sub munere, res interim non nisi maximas, & quidem Tuas, describente, Cæsaream Tuam Majestatem submisso poplite inclinabundus veneror. Quo si non Cæsareæ Tuæ Majest. fastigio humilis styli genere satisfacio, excusabit, spero, voti reum AUSTRIACA illa, toto orbe collaudatissima, CLEMENTIA, & BONITAS. Ut, quem in modum DEO Opt. Max. gratior esse solet affectus, & pietas, præ operoso sacrificio, sic Cæs. Tuæ Majest. plus probetur hæc humilimi animi devotio, ac cultus, præ ambitiosis, ac phaleratis, aliorum lautioris conditionis hominum, muneribus.

Quo quidem nomine, tametsi hac quoque tempestate ferè innumeri Germanorum nostrorum sive Centurionis, sive Tribuni, officio apud militiam tuam fungantur. Eâque operâ gratiam, honores, opesque, sectentur: Næ ego quoque,

CÆSAR Invictissime!

aliquam clementiæ, Austriacæque benignitatis, tuæ scintillam his

litteta-

litteratis armis, his rerum bellicarum laboriosis non minùs enarrationibus humilimo studio promereri annitor. Dùm illi quidem agentium partes repræsentare contendunt. Ego verò scribentis, commemorantisque, vices implere laboro.

Quod superest,

Cæsar noster, Imperator noster, Auguste ô Austriace noster, Ferdinande, Domine noster, Deus Te servet! Deus, tuo sub Imperio, tuis temporibus, pacem nobis reddat! Deus te conservet! Valeas, Vincas, multis annis feliciter Imperes! Gloriamque Austriacam, ultrà Europam, Asiamque, immane patentem, porrò Tuâ Virtute, Tuâ Felicitate, amplissimè dilates! Deus hoc nomen perpetuet! Deus Imperio, totique Christiano orbi, diu, atque diu, Austriacus Sanguis felicissimè ut præsit, pacem, tranquillitatemque, ab alto restituat!

Francofurti ad Mœnum, Cal. Sextil. Anno MDCXLV.

S. Cæsareæ Majestatis Tuæ

devotissimus

Jo. Petrus Lotichius.

EMI-

EMINENTISSIMIS, SERENISSIMIS, AC PRÆPOTENTISSIMIS, PRINCIPIBUS:

Dn. Dn. ANSELMO CASIMIRO, S. Sedis Moguntinensis Archiepiscopo, Sacri Romani Imperij per Germaniam Archicancellario, & Principi Electori, &c. &c.

Dn. Dn. PHILIPPO CHRISTOPHORO, S. Sedis Trevirensis Archiepiscopo, S. Rom. Imp. per Galliam Archicancellario, & Principi Electori, Episcopo Spirensi, &c. &c.

Dn. Dn. FERDINANDO, S. Sedis Coloniensis Archiepiscopo, S. Rom. Imp. per Italiam Archicancellario, & Principi Electori, Comiti Palatino Rheni, Utriusque Bavariæ Duci: Leodiensium, Monasteriensium, Padebornensium, Hildesiensiũ, &c. Episcopo, &c. &c.

Dn. Dn. MAXIMILIANO, S. Rom. Imp. Archidapifero, & Principi Electori, Comiti Palatino Rheni, Utriusque Bavariæ Duci, &c. &c.

Dn. Dn. JOANNI GEORGIO, S. Rom. Imp. Archimareschallo, & Principi Electori, Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ, Montium, &c. Duci: Thuringiæ Landgravio: Misniæ Marchioni, &c. &c.

Dn. Dn. FRIDERICO GUILIELMO, S. Rom. Imp. Archicamerario, & Principi Electori, Prussiæ, Juliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorum, &c. Duci, &c. &c.

PRINCIPIBUS, ET DOMINIS, MEIS CLEMENTISSIMIS.

Eminentissimi ELECTORES, SEPTEMVIRI Serenissimi!

ERCULIS olim, & Musarum, aras fuisse contiguas, præter cæteros autores vetustos, vel à Plutarcho accepimus. Scilicet aiunt, eam utrinque fuisse amicitiam, & societatem, & fidem, Hercules ut, heroum omnium nomine, res fortiter faceret, Musæ verò scriptorum monumentis æternitati facta consecrarent. Fallor? an hinc ab antiquo hucusque obtinuit, ut illi summa ob id essent cum existimatione, qui quidem scribenda facerent. Iisque non minùs fama conservaretur, qui legenda scriberent. Tametsi verò potiori is loco habendus veniat, qui res præclarissimas gerit fortiter, quàm qui gestas diligenter, & curiosè, describit. Nihilo-minùs vix tantus audiret Græcus ille, & celebratissimus, Achilles, nisi illum Homeri ingens extulisset ingenium. Vix incomparabilis foret Alexander, Philippi filius, nisi eum Q. Curtius, Diod. Siculus, Plutarchus, aliique autores, super omnes, sine pari, posuissent. Nequicquam pius, ac laudatus, haberetur Æneas, (unà cum Antenore, aliàs Trojæ proditor à Dionys. Halycarnasseo vocatus) nisi divinum Virgilium invenisset præconem. Ut eo pacto multùm referat, quem quisque sive Rex, sive heros, virtutum suarum prædicatorem nactus fuerit.

De historiæ, aliàs, & annalium, sive præstantia, sive utilitate, multi multa, ad tædium usque, & cramben, quod aiunt, bis coctam, in præfationibus suis inculcant. De illis, arbitror, eò usque esse decantatissimum, ut egò quidem honestò abuti ocio videri queam, sicubi quandam velut exegesin, & illud gladiatorum, τὸ Repete, subinferre aggrediar. Interim, non possum tamen, quin aliquid etiam in rem præsentem adiiciam. Si enim non essent, qui fortia, qui memoranda, immò iniqua etiam, & pudenda, facerent, profectò nè quidem scriptoribus opus esset, qui talia in litteras, atque annales, referrent. Usque adeò verò, inquam, rebus maximis, exemplis amplissimis, corollariis utilissimis, pugnis gravissimis, victoriis luculentissimis, cladibus atrocissimis, redundat HÆC nostra HISTORIA, ut parem facilè inveniat nullam. Quotusquisque non exhorrescit tot populorum motus, tot Gentium rebelliones, tot Regnorum mutationes, tot Principatuum eversiones, tot Magnatum, præcipuè consanguineorum, collisiones? Quis, unquam, nescius est, tot fœdera cœisse, tot Reges, tot Duces, tot Respublicas, in verba iuràsse, tot societates, partim natas, partim omninò interruptas, fractasque, esse? Superiora nempè tempora notàrunt sibi gravissimum Caroli V. Imp. cum Electore Saxoniæ, Hessiæ Landgravio, cæterisque Protestantibus, bellum, initiis parvum, incrementis vehemens, exodio recrudescens, & rursùs in se collapsum. At (pace superioris ævi loquor!) quid, te rogo, & quantulum illud est, BELLUM, inquam, sicubi huic ceu universali illi Imperii totius, immò Europæ, tumultui, & PLUSQUAM BELLO, (prout de illis Pompeii, & Cæsaris, olim tumultibus, sine dubio etiam his illis istis motibus longè inferioribus, ingerit Florus) immò communi veluti

ni veluti cataclysmo, comparetur? Illic unicus Imperator, unicus Elector, duo, vel tres, Principes, cum Civitatibus aliquot, erant in partibus. Hic ecce! tres ordine Imperatores, quinque, vel sex, Reges, Electores Imperij omnes, tot Rom. Ecclesiæ Cardinales, Imperij Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Principesque ferè omnes, Dynastæ, & Equestres, plerique omnes, Civitates quasi omnes, provinciæ, regiones, agrique omnes, omnes, inquam, in luctuosam belli scenam venerunt. Vt vix angulus sit reliquus, quem non Mars furens, ac truculentus, immò ipsæ Pestes, ac Furiæ, pervasissent. Illic vix toto triennio quadriennioque, bellum seriò circumactum est. Hic pluribus lustris, atque illic annis, bella, undique bella, horrenda, & cruenta, geri cœperunt.

Quis Regna, quis Provincias, in quibus hic furor sævit, sævitque, hei dolor! adhuc, latéque sanguine Christiano pascitur, extemporali volubilitate omnia, omnesque, recenseat? An obscurum est, Bohemiæ regnum, tanquam mali ejus fontem, undè cum sororiantibus Moraviæ, Silesiæ, & Lusatiæ, provinciis, funesta istius luis elementa præbuisse? An clàm est, incendium indè in Austriam, Vngariam, Transylvaniam, Turcos, Tartarosque, commigrâsse, ibidemque diutiùs obhæsisse? Quis inficias it, Palatinatum utrumque, super. & inferiorem, penè non eversos esse? Quis non Franconiam, Alsatiam, Sueviam, Bavariamque, laceratas esse novit? Quis minùs Moguntiacos, Treviranos, Vbiosque, affligi cœpisse, didicit? Cui occultum est, Saxoniam superiorem inprimis tot pugnis, ac cladibus, apud Lipsiam commissis, non minori cum damno suo, recèns nobilitatam fuisse? Quis denique Thuringiam, Hessiam, Guestphaliam, Brunsvicenses, Lüneburgicos, Magdeburgicos, Anhaltinos, Megapolitanos, Brandeburgicos, Pomeranos, Holsatos, Iutios, Ditmarsos, Frisios; usque ad limites Maris Balthici, (& quos non populos?) hoc flagello ad incitas redisse negabit? Profectò, inquam, vel unicum, & solum, Cæsareæ illius nuper, ejusdemque magnificæ, ac vetustæ, ad Albim civitatis MAGDEBVRGICÆ excidium, & halosis, ad implendam hujus seculi tragœdiam, NOVA, & altera sub Germania, TROIA, sufficere possit!

De Italia, Gallia, Hispania, Portugallia, Catalonia, Belgio, Anglia, Dania, Polonia, regnis extrà nos positis, supersedeo dicere. Istud unicum dicam. Nempè BELLVM hoc illud præsens perduellionibus fœdum, casibus stupendum, pugnis inæstimabile, cladibus memorandum, conversionibus fatale, exemplis magnificum, Cæsaribus, Regibusque, splendidum, documentis illustre, ruinis abominandum, & diuturnitate ferreum, (cui utinam! post hos integros XXIIX. Annos, tandem DEVS, Pater D.N. JESV CHRISTI, ab alto suorum misertus, felicem; ô utinam! imponat clausulam!) vocare possis.

Agedùm, Homero patre praeunte, Græci prædicent Theseos, Iasones, Achilles, Nestores, Vlysses, Agamemnones, Aiaces, & ulteriùs Hercules, aliosque id genus bellatores famosissimos! Age, commendante totâ autorum veterum coronâ, Romani extollant suos illos Romulos, Tullos, Tarquinios, Brutos, Horatios, Valerios, itemque Scipiones, Hannibales, Fabios, Marcellos, Torquatos, Papirios, Decios, Fabricios, Corvos, Catones, Pompejos, Iulios, Augustos, Traianos, Hadrianos, Vespasianos, Antoninos, & innumeros penè heroas alios maximos, quos omnes recensere velle nimis sit prolixum. Equis, inquam, nostri temporis non laudabit Ferdinandos, Philippos, Ludovicos, Christianos, Gustavos, Maximilianos, Georgios, Guilielmos, Leopoldos, Bernhardos, Turrianos, Schlickios, Bucquoios, Tampierios, Spinolas, Mauritios, Thillyos, Pappenheimios, Piccolomineos, Cordubas, Verdugonios, Mansfel-

dios, Fridlandos; Galassios, Altringerios, Hatzfeldios, Götzenios, Gronsfeldios, Galeenios, Arnhemios, Hornios, Richelios, Longevillanos, Coeureos, Anguienneos, Baneros, Dorstensonios, VVerthios, Mercios, Rheingravios, Rosas, aliosque? Vt ex innumero penè illo numero hunc veluti florem decerpamus, nomina his, & secuturis, seculis futura notissima. Quis enim hodieque tot Augustos Imperatores, tot inclytos Reges, tot magnanimos Electores, tot præcipuos Principes, tot fortissimos heroas; priscis illis sive Græcis, sive Romanis, comparandos esse, inficias ibit?

Ovidianas fortè, vel novas, desiderat aliquis metamorphoses? Næ illi hoc seculum suppeditabit copiosissimas. Quis enim tot formas rerum recentes, tot Regum, Principumque, tropica, tot monstra, tot portenta, passim territantia, dinumerabit? Eccel Phaëtontis casum, Argonautas, Danaëu, naviculam Deucalionis, Dædalum, Icarum, Pestem, Famemque, immò [illegible], *& Cimmerium Chaos, habes. Quæ omnia, aliaque plura, singulatim explicâsse, nihil expedit. Prout enim hodieq; multa Astrologi, sub obscuris involucris, suo more, divinando involvunt, ne cuiquam veniant molesti. Ità multa, remotâ explicare velle laciniâ, abs re fuerit. Quàm enim difficile esset eos apud homines, qui cum potestate sunt, veritatem, remotâ omni laciniâ, dicere, etiam suâ illâ tempestate expertus esse videtur Romanus Sallustius. Vt iuxtà, coætaneus eius, M. Tullius, eandem (scil. veritatem) odium, ac simultatem, parere edixerit. Qui volet, ipse calculum ponat. Et personas Tragico-Comœdiæ istius contempletur.*

Cæterùm, ad

V.V.V.V.V.V. Serenissimas Celsitudines

humilimè me converto,

ELECTORES *Splendidissimi,*

SEPTEMVIRI *Serenissimi!*

Et, cùm non nisi magni operis ille esset labor, quem quidem in describenda huius illius temporis HISTORIA *posui, meritissimo quoque iure de patronis non nisi maximis cogitare cœpi. Illis enim mihi opus esse prævideo. Quò me sic contrà invidiæ virulentiam muniam. Mirabuntur dubio procul hos meos conatus, hos labores, multi. Alij, ut mos fert, scio, carpent, & sugillabunt, innumera, domi, & in suis operibus Tiresiæ, & talpæ, foris, & ubi aliorum ad lucubrationes ventum est, lynce, & serpente quovis Epidaurio, oculatiores. Sed istis vel ego repono tantillum. Tametsi verò, inquam, hoc isto nimis duro, ac sanguinario, seculo, sperata, debitaque, honestioribus studiis præmia sic ferè negentur. Vt bonis ingeniis adversa magis, ac novercalis, fortuna, iuxtaq; incredibilis hominum fastus, & ambitio, obstent. Nihilo-minùs tamen, hunc ipsum ob abusum, honestas ideò disciplinas odio prosequi non sustineo. Aliis alij quæstibus, prædis, & expilationibus, dent operam, quibus ditescant, caputque extollant. Equidem ità sum comparatus, ut, dùm pleriq; hac è tempestate aut gloriolam, aut prædam, velut sitire videntur, sic me pariter his sub bellis geram, ut & meam non minùs patriæ operam debeam, probemque. Quod nisi hæc studia hæsissent animo penitiùs, fortè etiam in armis, dùm Sacratissimi Cæsaris nostri castra, ab annis aliquammultis, vocatus, & requisitus, sequi cœperam, tyrocinia, aut specimina, dare potuissem. Sed etiam inter fera id genus arma isthæc studiorum arma humanissima excolenda fuerunt. Ne fors non numerus tantùm esset, qui facerent, sed ne etiam deessent, qui scriberent.*

Et, nisi me omninò fallit hic animus, spero utique futurum, ut hominibus paulò venustioribus, acetoque lotis pectoribus, hi labores mei non displiceant. Vt, gra-

tiam

tiam aliquam etiam mihi deberi, profiteri non repugnent. Dùm enim, sub tàm adversa, & crudeli, Academiarum, studiorumque, fortuna, & defectu præmijs, multi tantùm non desperant, & vadimonia deserunt. Næ ego culpari haud merebor, qui, rebus humanitatis, tametsi ferè inclinatis, nihilominùs honestas litteras, & illas præcipuè partes, quæ scribendo temporibus, melioribusque disciplinis, inserviunt, suscipio. Quo in stadio tametsi illis, qui aliorum labores ociosè spectant, ipsi nihil eiusmodi scribendo efficiunt, fortè non satisfaciam, parùm laboro. Ità enim sentio. Vt famam potiùs elegantibus studiorum, ac diversis scribendi generibus, consectari, quàm fœdis artibus, invidiosæque adulationis fuco, turpem quæstum facere, malim.

Atque hoc nomine iam diu, etiam ab horum civilium bellorum penè initijs, constitueram, vel Carminibus experiri. Vel in morem sive Flori, sive Val. Maximi, res Romanas erudito styli Laconismo persequentium, motus istos sive Bohemicos, sive Germanicos, sive nunc tantùm non universales, tentare. Verùm, ubi hactenùs ille in Carmina calor, sub temporis, Mecænatisque, defectu, deferbuisset. Tùm alij quoque essent, qui hunc Martem antè me per viam compendiariam commentarijs editis calcâssent. Ingenti quantumvis rei, totius nempè historiæ deductioni, stylo persequendæ, animum adjeci. Ea igitur, quæ nuper vulgari idiomate, & publico sapore sine ullo ferè ordine, & ornatu, sparsa, atque tumultuariò edita, erant, hunc in ordinem coëgi. Multa, inciviliùs, & atrociùs, dicta, dispunxi. Non pauca etiam de meo vivis è fontibus, narrationibusque, hausta, superaddidi. Vtinam verò multis, inprimis Magnatibus, quorum res potissimùm, fide historicâ, sine fuco, describuntur, cæterisq; bonæ mentis amantibus, ad palatum hæc! Priùs enim, qui in culina, ut ajunt, habitant, benè olebunt, quàm ego placere queam omnibus. Vt neque Thersiticis ingenijs probari valdè cupiam. Quàm autem labor ille meus futurus sit utilis, lubens æquis studiorum æstimatoribus dijudicandum utique relinquo.

Etenim, si neque prisci, neq; veteres, illi Annalium autores suorum nobis temporum historias reliquissent, næ vel rudibus istis, atque antiquissimis, Germaniæ nostræ populis rudiores essemus. Quibus, quòd, autore Tacito, maiorum historijs, inprimis scriptoribus, destituerentur, cantilenæ pro annalibus erant. Vtpote quibus istorum seculorum laudibus, ad heroas spectantibus, parentarent. Verùm enim verùm, honestarum nobis disciplinarum, tametsi exulantibus præmijs, nulla est penuria. Vt frigida hac excusatione non nisi furiosi, ac feriantes, uti evaleant.

De Serenissimis V. V. V. V. V. V. celsitudd.

SEPTEMVIRI Sapientissimi!

ità est. Vt ad vestros pedes labores hosce historicos, humilima animi cum submissione, deponere, quàm alterius, tametsi sive potentis, sive privati etiam, hominis favorem illis auspicari, malim. Vos enim modò non excelsum humani fastigij locum virtute vestra conscendistis. Vos modò non dignitate ELECTORES, autoritate REGES, sapientiâ Trismegisti, fortitudine Herculei, regionibus, populisque, præpotentes, opibus, ac fortunâ, splendidi, fulgetis. Sed inprimis hanc luculentam, tantùmque non REGIAM SVBLIMITATEM, iuxtà avitam, ac vetustam, Familiæ nobilitatem, singularis non minùs, ac reconditæ, tàm SAPIENTIÆ, quàm DOCTRINÆ, nomine, consecuti videmini. Vt ad vos humilimè confugiam. Vestra Pietati, Sapientiæ, Virtuti, Fortitudini, Humanitatique, præsens laborum meorum tyrocinium, submissa devoti animi cum subiectione, offeram. Sub spe, sicut Rom. Imperium, totumque orbem Christianum ingentibus meritis, rebus gestis amplissimis, regijsque victorijs, ac triumphis,

triumphis, uberrimè illustrâstis, bellaque tot immortali cum fama confecistis diu, ac passim, gravissima, futurum, ut hæc, quæ submisso genu offero, VIRTUTUM, LAUDUMQUE, vestrarum præconia, in sacraria vestra clementissimè sitis admissuri. Artes, scio, inquam, Historiamque, & hos Annales, non illibenter cognoscetis. Estis enim tantùm non VIRTUTIBUS, sed etiam ARTIBUS, HEROES illustrissimi. Studium, spero, non improbabitis hoc meum,

SEPTEMVIRI Præpotentissimi!

Non, quòd ipse mihi sim Suffenus. Et Serenissimis V. V. V. V. V. Celsitudd. sic placere queam. Aut hic stylus, hic labor, meus ridere valeat. Sed, ut hæ res gestæ, tot nempe Augusti Cæsares nostri, tot Inclyti Reges, tot splendidi Electores, tot eminentissimi R. E. Cardinales, tot magni Episcopi, ac Principes, quibus de sermo instituitur, minùs displicere sustineant. Quibus addo ego, (quod omnes omnium mortalium cogitationes quàm longissimè excedit) nimirum DEUM ter Opt. ter Max. tot prodigijs, è cœlo, nubibus, aëre, ventis, tempestatibus, terrâque, marique, diu, & passim, ostensis, ab initijs belli istius, quod Græci olim ἄσπονδον vocârunt, nos penè irreconciliabile dixerimus, hunc usque in diem significantissimè fuisse in partibus. Hic enim totius mundi dispensator, Monarcha, & Rex Regum, altissimus, peccatis tàm nostris, quàm maiorum nostrorum, offensus, regna transfert, tropica, & conversiones, inducit, victoriasque, cui vult, indulget. Ut dubitandum penè eveniat, an ultimis his seculis luculentiora cœlestis providentiæ signa, ac vestigia, apparuerint. Atque his ipsis temporibus nostris. Ut eò minùs de summa istorum Annalium dignitate ambigendum veniat. Dùm ter sanctum, & cœleste, illud NUMEN his bellis œcumenicis ab alto interesse, piè, significanterque, & discimus, & docemus.

Secundùm hæc, ut in

Serenissß. V. V. V. V. V. V. Celsitudd.

VIRTUTES, LAUDESQUE, regias, easque ingentes, atque immensas, curiosiùs velim descendere, non est. Iam-dudùm enim & Eos, & Hesperus, antiquissima vestra stemmata, atavis Regibus oriunda, memorant. Jamdudùm gloriam, fortitudinem, resque, tàm Pacis, quàm Belli, temporibus, operosè gestas, inprimis tot victorias hoc tempore splendidas, non Rhenus, non Albis, non Viadrus, non Ister, saltèm prædicant. Sed ipse Tanais, ipse Hellespontus, ipse pater Oceanus, laudes vestras, merita vestra, præconia vestra, victorias vestras, continuis ipsam ad, terrarum facilè ultimam, Thulen undis deferunt.

Quod igitur pictoribus in usu est, ut, dùm homines innumeros in tabula simul repræsentare nequeunt, saltèm tot capita appingant. Umbrâque toties utantur. Consimiliter ego quidem summè mihi gratulabor,

ô SEPTEMVIRI Eminentissimi!

ELECTORES Fortissimi!

si tot ingentium vestrarum VIRTUTUM, MERITORUMQUE, & EPINICIORUM, supremos duntaxat apices attigisse videbor. Ita fiet, ut, humilimæ huius venerationis securus, iniquos censores non extimescam. Sed fastigio, sed autoritate, sed protectione, vestra fretus, meliora sperem. Exspectemq;, vestra sub gratia mihi ut favor concilietur.

Sunt quippe hodieque litteratores notæ non infimæ, qui eius generis historias non amant solùm, sed scribunt etiam Illos, ob facundiam, & orationis puritatem, ego meritò veneror. Interim, dùm alteri partium, qui res gerunt, tantùm student, alteram modis penè

penè omnibus, ob Religionis fortè discriminationem, execrantur, ob id fit, hos mores, hunc genium, ut minùs imitandum, præsertim historico censeam. Iisdem neque fortassis ego placeo. Dùm enim & Divorum Imperatorum nostrorum divinas refero laudes. Cæterorumque Regum, ac Principum, quantumvis hostium, elogia interiungo. Iniurius fortè in Cæsares nostros videri possum. Eò, quòd etiam hostes, fortiter facientes, sic, ex historiæ lege, laudandos suscipio. Rectè quippe cordati hodieque vel in triviis aliàs occinunt milites nostri: Neque hostem, ajentes, temerè vituperandum esse. Idem ego sequor. Et omninò arbitror, eò maiorem, splendidioremque, iuxtà Divorum Cæsarum nostrorũ fortunam, gloriamque, vestram fore præeminentiam. Sicubi cum tot, & tàm splendidissimis non minùs, quàm fortissimis, Regibus, Cardinalibus, Magnatibus, Principibusque, bella gessissetis diuturna, ac gravissima. Victoresque nihilo-minùs evasissetis. Si enim historiæ, ut ajunt, anima est veritas. Certè, neque ea, quæ verè gesta sunt, nisi oppidò pudenda, & turpia, de jure reticenda sunt. Vera, inquam, maximè, quæcunque vel illa sunt, occultanda, aut falsò interpretanda, non veniunt. Quo nomine si quid fortè, præter opinionem falsi, si quid inconcinni, his meis irrepsit commentariis, veniam hanc deprecor, non ut ego finxisse velim, sed aliorum ut fide referam, ac falsa, minùsque graviter, ac convenienter, dicta, deinceps emendare gestiam. Ità

V. V. V. V. V. V. Serenissimis Celsitudinibus,

SEPTEMVIRI Inclyti,

placebo, ubi me tyrocinij huius culpam detergere permiseritis. Quia novistis VIRTUTES vestras, non indelectabimini, opto, hoc studio, hac devotione mea. Quia semper cum SAPIENTIA, ut ait Satyricus Romanus, loquimini, dabitis erranti, spero, veniã. Tango oculos meos. Et conceptissimis verbis juro, SerenisS. V. V. V. V. V. V. Celsitudd. me humilimum esse cultorem, modò hanc non fastidiatis devotionem.

DEUS faxit, ut, quanto BELLUM fervore geritur, tanto favore, applausu, dulcedine, ac constantia, PAX, rerũ optima, reflorescat. Hoc ego cum voto finio. Et vos,

ô ELECTORES Serenissimi!

SEPTEMVIRI Præpotentissimi!

in spẽ Imperij inclinantis, patriæ gementis, pacis restaurãdæ, TRIN-UNI OPT. MAX. (cuius in manibus Imperia, patria, atque hæc, quæ efflictim, tantos post tumultus, deperimus, PACIS BONA sunt) intimis, supplicibusque votis commendo. Secundet ô utinã Altissimus ille, ut, armis infausti, & homicidæ, Martis in Turcos, Getasque, emigrantibus, VERA, & SINCERA, inter vos CONCORDIA, solidus, ac fraternus, amor, Imperij, pacisque, studium, in partes veniant. Nec non humanitatis, & litterarum, arma rursùs emergant. Nosque humiles & DEO sospitatori gratias, & Cæsari Victori epinicia, & Serenissimis V. V. V. V. V. V. Celsitudd. tanquam Pietatis, Virtutis, honestarumque disciplinarum Protectoribus, pro meritis, exquisitas peragere, ac canere, laudes sufficiamus.

Audiat hæc Genitor, qui sydera fulcit, & axem!

Dabantur, apud Mœno-Francofurtum, Anno MDCXLV. postridie Non. Sextil.

Serenissimarum V. V. V. V. V. V. Celsitudd.

humilimus admirator, & cultor,

Jo. Petrus Lotichius.

LECTORI MEO XAIPEIN.

VETUS illud priscorum sapientum est, gratiose Lector: Lunæ tunicam aptam fabricari non posse. Illa enim modò pleno orbe, modò nascens, modò crescens, modò corniculata, modò denascens, modòque decrescens, nobis notari solet. Ità ut in septimanas quaslibet, immò in dies ferè, vultus mutanti Cynthiæ, alias, aliasque, vestes fabricari necessum sit. Idem, inquam, mihi penè de huius operis censoribus præcogitandum in mentem venit. Ut difficilimum, immò ἀδύνατον velut, sit futurum, eam hîc calcare viam, eas inire rationes, cum ponere calculum, undè, sub multiplici, ac numerosa, ingeniorum, judiciorúmque, varietate, cuiuslibet palato, & gustui, satisfacere liceat. Tantùm abest, ut Commentariorum illorum, sive huius temporis Historiæ universalis, hæc antecœna, hæc promulsis, nostra sapiat omnibus.

Quidam enim delicatas tantùm, longéque quæsitas, alio penè ex orbe, desiderant dapes. Sicut antè mutationem Reipublicæ, à Iulio Cæsare introductam, apud Romanos obtinuisse hanc Sybariticam rationem, inter cæteros, inculcavit Petronius Arbiter. Ut, dùm in continente essent, conchylia, ostrea, & id genus maritima, requirerent. Dùm apud maria hospitarentur, longè ultrà scopulos, & Alpes Gallicas, delicias cibarias peterent. Et hi citiùs Historicum ferent, si vel ex ulteriori sive Hispania, sive Sarmatia, emergat.

——Sordent, quæ possunt semper haberi.

Contrà,

Quicquid quæritur, optimum videtur.

Quidam pædotribas, ac tristium ferularum sceptrigeros, tanquam in apicibus litterarum unguiculos rodentes, præsens ad litteraturæ genus satis armatos, instructosque, arbitrabuntur. Eò, quòd magna non nisi cum curiositate, addo & obscuritate, Latinè intelligant. Tanquam id genus homines umbratici, qui velut in caveis educantur, neque legem Historiæ norunt, tantùm abest, rebus forensibus exercitatos ut sensus habeant, hanc ad gymnasticam sese accingere sufficiant.

Alij obiicient, seriem nimis amplam, diffusamque, atque iccircò tædiosam, esse. Tanquam res ingentes, maximæque, prout pictores pugnas in tabulis repræsentant, unico sub oculi intuitu, calamo-tenùs referri possint. Isti Livium redarguant licet. Qui, dùm res Romanorum amplissimas prolixo pariter scribendi genere persecutus est, orcrosis ob id, aut ignavis, non arridet. Ergò, tanquam super mensa, prout inculcat Plutarchus in quæstionibus convivalibus, in compendio, & absque verborum circuitu, omnia, vel pleraque, decerpere, ac summatim delibare, fas erit?

Alij prolixas, ut fit, epistolas, aut declamationes, caussabuntur. Tanquam oppidò ingratas. Cuiusmodi in compendiariam redigi potuissent. His Herodotum, Thucydidem, Dionys. Halicarnassæum, Q. Curtium, aliosque, oppono. Quales quidem id genus interlocutionibus exundare comperiuntur.

Plurimi historiam prætendent ità quidem, ad vulgi errorem, scribendam esse, nihil ut addas, nihil ut detrahas. Saltèm ut res gestæ sicut nudæ, ut aiunt, & veluti gestæ sunt, instar Dianæ illius Ovidianæ, in balneo conspicuæ, absque ulla aliena linea, emineant. Tantò minùs ut corollarium unum, atque alterum, inter manus fortè obvium, illustrandum veniat. His oppidò, contradico. Immò etiam, atque etiam, confirmo, morem illum optimæ notæ, scriptoribus de industria indè usque observatum esse, ut facta militaria orationum flosculis illustrent, sententias, ac corollaria politica, iuxtà instillent, adeòque scribendo simul legentes commonefaciant, erudiantque. Huius farinæ oblocutores iubeo ire ad Polybium, sententiarum, ac problematum, utilissimorum-

morum, inter cæteros, fontem uberrimum. Si itaque sic scribenda est historia, ut nulla adhibeantur orationum ornamenta, nulli flores, illi nunquam vel legerunt, vel intellexerunt, inter cæteros, Val. Maximum. Quid verò ille? Hic, inquam, sub erudito tamersi Laconismo, & compendio, suo, dùm nihil nisi corollaria, & problemata, tractat, eâ utitur verborum nihilominùs eleganti structura, ut nunquam vel incipiat, vel finiat, absque sententiâ, sesamo, ac papavere, sparsa. Ergone sic quidem historia scribenda istis fuerit, tanquam sive Picæ, sive Psittaci, εὖχε, & χαῖρε, illud suum garrire didicerunt? Minimè verò! Nunquam enim vel plebeus sartor tunicam fabricat, nisi laciniam, institam, fimbriamque, attexat, oramque vesti inducat. De sui temporis moribus haud dissimilibus eadem ferè conquestus legitur Taurus Philosophus, apud A. Gellium. Narrat enim, discipulos ἀθεωρήτους, ἀμούσους, ἀγεωμετρήτους illotis pedibus ad Philosophos non modò divertisse, sed legem etiam dedisse, qua philosophari discerent. Alium dixisse: Hoc me primùm doce. Et alium: Hoc volo, subintulisse, discere, istud nolo. Idem quoque, antè Tauri, Gelliique, tempora, edidit Agamemnon Scholasticus apud Petronium. Ait enim suo tẽpore obtinuisse, ut Eloquẽtiæ magister, nisi insidias auribus fecisset, eamq; tanquam piscator, imposuisset hamis escam, quam scierit appetituros esse pisciculos, sine spe prædæ moraretur in scopulo, solusque in scholis relinqueretur. Quid, si eodem sapore sive commentarii, sive annales, scribendi fuerint? Ut alius dicat, de Bohemis volo audire. Alius subinferat, de Sueco malo discere; & alius, de Dano, aut Gallo, mihi narra. Ecce! quis omnium sive auribus, sive gustibus, nisi, turpis assentator, satisfacere possit? Sed apage mihi illum scriptorem, qui lectoribus has insidias struere, aut cuiuslibet ad arbitrium se componere, ac Protea fingere, debeat?

Cæterùm, neque deerunt ex accusatoribus, qui sugillabunt, multa hoc esse sub Opere, cuiusmodi è publicatis antè Germanicis contextibus desumpta, atque illos in commentarios traducta; forent. Istud equidem lubens profiteor. Et tegero, me, dùm Annales scribere fert animus, tantam rerum seriem memoriâ complecti haud potuisse. Tantùm abest, ut regiones, civitates, loca, homines, accusationes, refutationes, cõflictus, prælia, clades, obsidiones arcium, oppidorumque, & id genus particularia non pauca, aut fingere ausim, aut meo ex ingenio, tanquam è somnio, proponere debeam. Per fidem! nullus facilè prostabit rerum bellicarum commentator, qui tàm exacta, ac divina, polleat memoriâ, ut absque adversariis hanc aleam jecisse sit compertus. Nisi sæpissimè figmenta pro veris tradere velit. Ut neque Florus, neque Val. Maximus, tametsi autores succincti, ac compendiarii, absque manuductione necessaria, hanc viam calcâsse perhibendi veniant. Tantùm abest, ut Livius historiam suam, absque pandectis deduxisse arbitrandus sit. Prout illi igitur, qui antè me Germanica ista evulgârunt, usi sunt documentis, ut vocant, sive semestralibus, sive anniversariis. Ità ego quoq; pari operâ illorum præscriptionibus, plerumque opus habui. Plerùmque inquam. Quis enim alterius ad arbitrium, ubi aut fallitur, aut fallit, aut haud tarò odiosè dicam, an otiosè, convitiatur, scribere vellet?

Interim, pergunt, suo more, vellicare alii. Scilicet Principum archiva penetranda, consilia secretissima indaganda, fuisse. Ità enim, tùm demùm veram nasci historiã. Istis equidem totidem verbis satisfactum volo. Me videlicet huius temporis historias, ac res gestas, non secreta Principum, scribere aggressum esse. Ut discriminatio inter archivarium, sive illum, qui à secretis Principum est, & illum, qui annales conscribit, meritò constituenda videatur. Scilicet hoc clivo noster anhelat equus: Ut res gestæ, id est, quæ facta sunt, quæ in medio sunt, quæ evidentia sunt, ad rei memoriam exponantur, atque ordine recenseantur. Hæc ergò deductio prorsùs ab effectis, prout in scholis loquuntur, militat. Tametsi & caussæ, & occasiones, eò usque rem deducentes, legitimo ordine plerumque præmittantur. Quò minùs igitur, quid negotiorum secretissimorum tractent sive Imperator, sive Reges, sive Electores, Principesque, cæteri, an hic, vel ille, absolutum affectet dominatum, vel quid in auriculam Iupiter loquatur Iunoni, curiosa speculatione indagare velle, Historici partes fuerint. Ut magis ad Politici, vel curiosi alicuius Aristarchi, officium hæc reiicienda sint.

Secundùm hæc, quòd Divis Imperatoribus nostris, quòd eminentissimis Electoribus, Principibusque, submissè, & reverenter, assurgo, fucum me, vel insidias, auribus facere, corruptus, & externorum amore fascinatus, livor insimulabit. Ergone, inquam, ego, quod in Ludovico XI. Galliarum Rege, tanquam morum aliquis, vitæque castigator, executus est Philip. Cominæus, celebris ille sive Historicus, sive Politicus, sty-

lum in facratiffima acuam capita? Neque pium hoc, iuftumque, effe arbitror. Faxit, Iudæus apella. Non ego. Ergò ego pietati, virtutibus, victoriis, non tribuam, quod Deus, quod Victoriæ, quod Homines, antè contribuerunt? Ergone in Chriftiani orbis, Imperii, Germaniæque, caput, in Germanos Principes, Germanum autorem ftringere fas effet calamum, qui ne quidem exteros Reges, Magnatefque, laudibus fraudare fuis, amore veritatis, virtutifque, ex hiftoriæ lege, præcogitavit? Aretinus ille, Italorum olim Principum maftix, aut alius aliquis, dicteria in Magnates evomat. Non ego.

Tandem, inter cætera multa, etiam hoc fciolus fortè carpet. Veteres hanc ad fcenam à me vocari interdùm autores. Ajo hoc. Erlubens velim, hanc me præfentium noftræ ætatis annalium telam fic quidem deducere, & abfolvere, poffe. Ut pateat, quò pacto hæc; quæ nunc in mundi theatro luditur, fabula, cum illis olim gentilium theatralibus componi queat. Ergone non Dion. Halicarnaffæus, non Polybius, alijq; fcriptores ampliffimi, alios in confenfum adducunt autores, aut aberrantes fortè refutant? Ergone minùs five Seneca, five Petronius, autores illi fubactiffimi, Homeri, Ciceronis, Virgilij, Ovidij, Horatijque, fententijs interdùm, tanquam rariffimæ notæ flofculis, aut, ficut hodieque è Turcis habent, five Afide terra, Tulipis, utuntur? Quid inquis?

Hæc, & alia plura, cùm obijci poffe prævideam, itá animum confirmate cœpi, ut vulgi judicium (quod omnium, & quidem optimorum, autorum de confenfu, nullum, contemnendumque, eft) nihili, aut parvi, faciam. Illi enim fortè neque de his commẽtariis fententiam, nifi ineptam, ferre poterunt. Ne mihi, quod Hippomachi, pugilatus magiftri, difcipulo, apud Ælianum, accidiffe fcribitur, ufuveniat. Eum enim in publico artis fpecimen edentem, ubi laudâffet populus, virgâ percuffit Nicomachus, adiectis his verbis: Tu autem, inquit, perperàm, neque ex lege, fecifti, ficut quidem par erat. Si enim artificio: è quiddam feciffes, non hi tibi plaufum facerent. Hoc modo ad optimos quofque cordato autori refpiciendum arbitror. Ut, cum Tullio, præftet, ab uno aliquo laudari Catone, quàm à multis Zoilis, Therfitibus, & ignavis, reprehendi. De Alexandro illo, Philippi filio, innotuit, illum unius Homeri, tanquam Poëtarum maximi, ingenium invidiffe Achillis laudibus. Ut præ uno hoc Homero tot Chœrilos ne tanti vis fecerit. Idem, fuo in genere Annaliũ fcriptori imitandum benè, feliciterq;, eveniat. Ut, dùm omnibus placere nec poteft, nec optat, (quis enim à peffimis commendari velit?) duntaxat optimis, paucifque, qui æqua mente aliorum ad labores accedunt, ftudia fua comprobet. Illud fiquidem ego quoque his commentarijs confequi queam præmium, fat commendationis utique retuliffe videbor. Sic, cùm omnibus placere neque poffim, neque velim, faltèm optimis

Si modò non potero difplicuiffe, fat eft.

Per fidem! ipfe ego, quàm multis non omninò hoc opere placere poffim, facilè tã fcio, quàm prævideo. Neque enim hic labor mihi ipfi fatis, ubi foràs prodiit, placere cœpit. Scio, quid tanti ponderis rebus geftis, quid orationi huic meæ, defit. Multa, inquam, limâ, multa emendatione, digna funt. Neque enim ille ego fum, tantas ut res, ac tàm ingentes, tàm angufto temporis fpatio, fub lima, deproperare fuftinuerim. Si igitur his in ampliffimis rerum geftarum campis, quæ aut decentiùs, aut modeftiùs, dici tùm debebãt, tùm poterant, occurrent, veniam dabis, lector humaniffime, huic libertati meę. Cui, ad tanti operis emendationem, fat temporis utique conceffum non eft. Ut etiam typothetæ haud rarò feftinationem præfcripferint. Interim, fi quid ftyli intemperantia peccatum eft, dùm aut res geftas, itemque declamationes, tàm increpatorias, quàm criminatorias, non mea, fed aliorum, fide, recenfeo, ignofce. Ut, fi quid inconcinnius, præter inftitutum, irrepfit, hoc iuxtà benignè excufes. Prout enim annalium animã, fidem, inquam, omni induftria fector, datâque operâ caveo, ne, quod in more multis eft, convitia pro rebus geftis, fcribam. Itá nolim cuiquam ftyli intemperantia moleftus effe. Quo nomine, promitto, me operam daturum, ne quifquam deinceps iure conqueri poffit. Vale, Lector! Et, dùm de his tute cogitas, Deo fecundante, brevi huius operis partem alteram exfpecta!

Jo. PETRUS (Jo. SECUNDI é fratre pronepos) LOTICHIUS.

PRIMUS, *quos tulerat quondam* GERMANIA, VATES
LOTICHIUS *sola voce* SECUNDUS *erat.*
ALTER LOTICHIUS, *post hunc,* GERMANIA, VATES
Et merito nunc, & voce, SECUNDUS *erit.*

D. Heinsius. f.
An: 1635.

Sebastian Furck sculpsit

AD NOBILEM, EXCELLENTISSIMUM, DOCTISsimumque, VIRUM,

D. JOAN. PETRUM LOTICHIUM, MEDICUM,

Poëtam, Philologum, & Polyhistorem egregium:

NOSTRI ÆVI HISTORIAM, INSIGNE, ET IMMORTALE, Opus, meditantem-parantem.

Rduum Opus, IAN-PETRE, quidem molirii, & ingens,
LOTICHIO dignum at nomine, & ingenio.
Condere quando paras nostri, doctissimus, ævi
HISTORIAM, innumera fertilis historia.
Est aliis tentata quidem (res novimus) antè,
Ex voto cessit sed tamen ista parùm.
Ingenio hic caruit; doctrina profundior illum,
Istum destituit Suada sed eloquii.
Iudicii ille parùm, planè nihil attulit iste
Tanto (vera loquor) conveniens operi.
Deest plerisque fides (anima ipsamet Historiarum)
Deest plerisque, inquam, sed genuina, fides.
Indulgent (quis enim neget hoc?) affectibus omnes,
Quò mens quemque rapit. Hic magis, ille minus,
Ne dicam graviora. Quibus sua nomina sæpè
Scriptorum turpat natio vaniloquûm.
Quo fit, ut, in dubio, quid utri, quantumque, quousque,
Credendum Lector pendeat usque bonus.
Utque malè Historicûm, nullo discrimine penè,
Et vulgo, & doctis, audiat omne genus.
Nec terrere tuam tamen hæc pote singula mentem;
Nec remoram cœpto graviter inijcere.
Ha benè! Cur etenim magnus inscitia fraudi
Ausibus, aut reliquûm Stultitiis, ero, siet?
Quippe tibi ingenium summis par rebus: acumen
Ingens ingenij cœlitus atque datum est.
Notitia omnigenûm concurrit nobilis artium,
Multiplicis Linguæ dives itemque penu.
Propria quis prudens decus experientia confert,
(Auro gemma velut adijcit) egregium.
Omnia Dexteritas animi regit, Integritasque,
Candoris studium, Veri amor atque pius.
Ambit virtutum reliquus chorus, addere gestit
Tàm magno promptas quin operi ipse manus.
His instrumentis, his adjutoribus, ergò,
Quin cuncta, indubium est, res cadat orsa benè.
Perge igitur, pergis veluti, vir Magne, laboris,
Exorsus benè quæ, absolvere pensa tui:
Vitam sufficiat, iouvep, viresque benignè,
Cuius facta refers grandia, mira, DEUS!
Quodsi præsentis forsan te gratia secli
Parva manet, magnam at postera secla ferent.
Hac grates, laudesque, tibi, quoscunque licebit,
LOTICHIDE, exsolvent seculum in omne, modo.

Melioris ominis ergò gratulabundo pectore
F. Jo. GEORGIUS STYRTZEL, Augusta-Vindelicus, apud Rotenburgum ad Tubarim Consularis.

II. Tem-

II.

Tempora dùm tractas certos digesta per annos,
Ac aevi nostri colligis historias.
Vivis ad exemplum IANI bifrontis, & antè, &
Retrorsùm, mentis respicis omne bonum,
Scilicet hoc fert ingenium, quod divite cultu est
Ornatum, ut repleat Salis utramque domum:
Ingeniumque tuum, laudesque, decusque, loquetur
Fama secutura posteritatis anus.
Quam tibi devinxti meritæ ad praeconia laudis
Dùm puerum, puer ut desinat esse, doces.
Historias nescire quid est? Puerum esse senilem,
Scribit ut eloquij Tullius umbo sacri.
Historias nescire quid est? Hominem esse senilem:
Quùm fors vita adsint tempora prima tua.
Liberat è tenebris homines celebris Polyhistor,
Conservans curis abdita quaque suis.

Nominis celebritate motus, gratulationis causâ, pangebat Cal. Februarij, MDCXLIV. GEORG. CHRISTOPHORUS WALTHER, D. & Reip. Rotenburgensis ad Tubarim Consiliarius.

III.

Amphitryoniades doctas sibi dicitur olim
Fœdere Parnassi conciliâsse Deas.
Ut, quæ perficeret vagrandia gesta, per orbem
Carminibus vellent explicuisse suis.
Scilicet hoc unum est, quo post sua funera perstant
Heroes, vatum vivere posse libris.
Namque decennali quæ scirent secula bello
Laomedonteas interijsse domos?
Quis magnum Æacidem? sævum quis & Hectora, nosset?
Atque Anchisiadem, Dulichiumque, duces?
Carminibus legeres horum nisi gesta virorum,
Clare Andine, tuis, Mæonidesve, tuis?
Fortis Alexander (nisi Curtius ista) silenti
Nescius æternum succubuisset humo.
Factus in hoc voti vel compos: Vivus Homerum
Tempore dùm doluit non superesse sua.
O Terfelices vos ergo, quaterque, Monarchas,
Et, qui gessistis Teutona bella, Duces!
Dùm, qui vos memorat, superest, & vestra perennat
Nomina, Latichius, gestaque vestra canit.
Major Mæonide, qui tot mendacia scriptis
Prodidit. Hunc veras res memorâsse juvat.
Materies major, peritura mœnia Troja,
Bellaque Dardanidum tanta nec esse queunt.
Quàm quæ Latichius triginta bella per annos
Germanum scribit sustinuisse solum.
Tres etenim pennâ Romanos ille Monarchas,
Bis totidem Reges (res operosa!) refert.
Tot repetit clades, tot mœnia diruta, flammas,
Cætera quæ tellus signa, polusque, dedit.
Omnia sunt turbis, armisque referta, virisque:
Vix fuerant priscis ista legenda libris.
Et te Latichium, claris natalibus ortum,
Admiror tanti ferre laboris onus.

Sint

Sint proavi vestri magna cum laude Poëtæ,
Queis neq; tu versu (credo) secundus eris.
Per te Lotichidum tamen isthæc gloria crescet,
Maior in historiis efficière tuis.
Te (scio) Teutonicas diffundet fama per oras,
Anglus & in terris, Gallus, Iberque, suis.
Perge bonis avibus cœptum proferre laborem,
(Viribus ast vires da Pater alme novas!)
Hinc tua congestum superabunt nomina Olympum,
In cunctis mundi non moritura plagis.

Ità Clar. & Excellentiss. Dn. Autori, Medico, Poëtæ, Philologo, & Polyhistori, celebratissimo, fautori, & affini, suo æternùm colendo, de Opere hoc verè mirando, & stupendo, sic exigente debitæ suæ ergà illum observantiæ jure, gratulari voluit, Anno MDCXLV. M. CUNRADUS FABER, Ecclesiastes Butzbacensis.

IV.

DIc mihi, cur quondam priscorum secula Musas,
Ceu non mortales excoluère Deas?
An, quia non fuerant morituro semine natæ?
An, quia patrabant nescia facta mori?
Scilicet in totum penetrabant carmine mundum,
Heroumque dabant grandia gesta libris.
Quicquid in excelso prospectabatur Olympo,
Et quicquid terræ machina vasta dabat.
Omnia cantabant. Hinc magno fœnore famam,
Thuraque nunc aliis, nunc peperêre sibi.
Quisquis Teutonicis Musas vult cernere in agris,
Huc eat. Et cernet grande laboris Opus.
Non equidem ter tres natas Helicone sorores:
Lotichius Musis præstat Apollo novem.
Divisum imperium, divisaque munera Musis,
Non quavis quidvis ut memoraret, erant.
Cuncta sed ingenio præstas Lotichius uno,
Atque novem solus munera tanta subit.
En! quod ter decies dignum memoratur in annos,
Perque Europæos quicquid habetur agros:
Omne refert. Nullus naturæ vultus in orbe,
Qui scriptis huius nesciat indè legi.
Tot memoras Reges, Romanorumque Monarchas,
Lotichi, fortes tot repetisque Duces.
Austria nota tibi est, tibi mundi gloria Roma
Cognita, & Hadryacis Urbs habitata vadis.
Iam calamo stringis clarorum gesta virorum,
Et tot magnanimos tollis ad astra duces.
Mœnia iam tristi clamas eversa boatu,
Et portenta, polus quæ dedit, ecce! refers.
Quid loquar Ætnæos vomitus, vel Tartara, flammis
Italiæ pulchrum quæ rapuère solum?
Mox intestini luges incendia belli,
Qualia vix Marius, vix Catilina, dedit.
Obstupui, quoties tantos perferre labores
Te vidi, Herculeis æquiparande modis!
Sic tibi cuncta patent, libris sic omnia mandas,
Nonne ergò Musis tu quoque major eris?

Felices

Felices Reges! Qui te pracone tenebunt
Numina, spumosum dùm subit unda salum.
Te fortunatum! Tanta qui solus honore
Te facis aternas vivere posse dies.
Quid referat? Centum numera nunc temporis annos,
Quos Phœbus cursu condidit ipse suo.
Quando Lotichium nomen clarescere cœpit
Versibus, & mundo lumina magna dedit.
Ergo secuturos illis quid pradico honores,
Qui satis hoc nostro tempore laudis habet?
Me quoque vel faustum! Quòd vestros versibus ausus
Musa mihi paucis explicuisse dedit.
O Redeant nobis felicia tempora pacis,
Qua tandem possint his posuisse manum!
Omnia fecisses: Et pacis amabile nomen
Splendidius vestrum, crede, parâsset opus.
Intereà nobis terrarum gloria salve,
Lotichi, proavis major abinde tuis!
Et Musa scriptis fuerant si numina terris,
Nunc Europais tu quoque numen eris.

Sic Nobili & Claris. Dn. Autori, Historico, Poetæ, & Philologo, incomparabili, Socero suo æternùm honorando, de tanti Operis successu, gratulari debuit Anno MDCXLV. IOANNES FACHIUS, Art. Medicæ Licentiatus.

V.

QVisquis scribendis simul, & simul evulgandis,
Consilium, atque animum, consecrat Historiis:
Magnum opus aggreditur, meritò quod Cassia Æthena,
Appendatque suis Diva Moneta tholis.
Magnum opus, ingemino. Sed non discriminis exsors,
Vel catus hic autor, quod vereatur, habet.
Lector adest: frontemque libri vix lumine signat,
En! tibi Aristarchum, non tamen aequus, agit.
Censuraque ratas nullo sufflamine sistens
Impingit chartis omnibus ille dicam.
In verbis Venerem, rebusque requirit Alethen,
Ingeniumque alibi, iudiciumque alibi.
Iam queritur, quòd penna suis obnoxia currens
Partibus à vero tramite flectat iter.
Protinùs hinc obeli cynicumque paratur acetum,
Tinctaque mordaci spicula felle volant.
Non hac LOTICHIO metuenda est alea nostro.
Vester ô Aonides surgite, Phœbus adest!
Qui sua tot gestis assignat tempora rebus,
Teutonicoque orbi nobile pandit Opus.
Quod Peitho, quod cana fides, quod nobile verum,
Vindicat à lingua, Zoile spurce, tua.
Heroasque refert meritis, & fortibus ausis,
Insignes, patria lumina clara sua.
Nec tantum Heroas, sed pralia. Pralia quondam
Qua malè pacatis Moldava fovit aquis.
Dùm caco Albentem conspexit Marte Leonem
Erigere iratas in mala bella tubas:
Proscripsitque suam malesuada Rebellio pacem,
Primaque Gradivi facta FENESTRA via est.

Quaque alia in nostris grassata incendia campis,
Dum sua Lipsiacus fulmina sensit ager.
Et Nicer, & quicquid Rhenus metitur, & Albis,
Et quacunque suo nectare fluxit aqua.
O calamus felix, & par industria, Fama
Remigio athereas molliter ite vias.
Vt doctas lacerent hoc tempore vulnera Musas,
Proque suo Phœbo Mars Helicona regat.
Non vos tempus edax, non vulnera lenta lacessent
Cimicis, & Cymica classica vana tuba.

Boni ominis ergò, fecit Ioan. Martinus Rauscher, in Acad. Tubingensi Historiar. Oratoriæ, & Poëtices Prof. p.

VI.

Parodia, Od. XVI. lib. II. Horatij.

Gloriam praeceps petit in profundo
Nauta Syreuum, simul explicavit
Nube subducta, dubius futura
Carbasa sortis:
Gloriam bello furiosa Amazon:
Gloriam Heroes meritis decori:
Nomen, haud gemmis, neque purpurâ ve-
nale nec auro.
Non Arabs gaza, neque bellicosus
Submovet Hector gelidas secures
Mortis, & tumbas putrefacta claustris
Ossa prementes.
VIVITVR SCRIPTIS BENE, Livius cui
Obtigit, versu gravis aut Homerus,
Hunc luti, ac lethes stylus, & Camæna,
Sordibus aufert.
Pro sacris quid digladiamur aris
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Nisi constat orbi
Mascula virtus?
Avolat luxu cariosa pennis
Vita, regressus sibi nec relinquit
Ocyor lynce, & pluvias ciente,
Ocyor Austro.
Gloria vivax animus! Quod ultrà est
Nesciat durare. At honesta vita
Gesta fatis eripiunt Poëta,
Historicique.
Auferet nunquam fera mors Thuanum:
Nec, dedit qua Sleida virum, senectus:
LOTICHI nec TE TVVM OPVS perenni
Eximet ævo.
Laurea centum, totidemque sertis
Te maneut baccæ. Tibi plaudit aureis
Fama quadrigis, amor atque Veri. Hinc
Murice tinctæ
Te ambiunt lanæ. Tibi tanta dona, &
TER DECEM ANNORVM HISTORIÆ, brabeum hoc
Aura non fallax dedit, & laborum
Fundere fulcos.

Observantiæ causâ facta, à M. JOAN. HENRICO RISIO, Augusta-Vindelico, P. L. Cæs. Diacono Rotenburgico.

VII. Glo-

VII.

GLoria Lotichidûm salve, Germania qualem
Vix habet ingenio nobiliore virum.
Seu conjux croceò scandat Tithonia curru
Æthera, seu niveas Hesperus intret aquas.
Sive petas Tanain, Venetas lustresque paludes,
Regnaque te Patriâ sede remota trahant.
Vel quâ cæruleus Gyndes, quâ Medus Hydaspes,
Quâve sinus Phrygiam murmure pulsat humum.
Te tamen ingenti complexus amore recordor,
Et tua luminibus currit imago meis.
Candida nam reliquos superas tua Musa Poëtas;
Quantum sidereas splendida luna faces.
Qui superas Thamyram, dictat cui carmina Phœbus,
Carmina Cecropiis anteferenda thymis.
Nemo Machaonias calles quo rectius artes,
Sive sit Hippocrates, sive Galenus erit.
Blanda licet clarum facûndia tollat Vlyssem,
Hector & innumeris se mihi iactet avis.
Attamen his longè te, fax radiosa, manebunt
Nomina post tristes nobiliora rogos.
Nam cantas veteres Regumque ducumque triumphos;
Qui tum Cæsareâ sceptra tulêre manu.
Tot profers acies, tot inhospita saxa, tot alpes,
Totque triumphansi prælia facta manu.
Prælia picta canens, moliris laude labores,
Nectis & historica nobile laudis opus.
Gemmea Phidiaco cui ficta toreumata cœlo
Cedunt, & Lybici nobile dentis ebur.
Nam pereunt gemmæ, pereunt miracula Romæ,
Quicquid & aurifluis congerit Hermus aquis.
Frangit & absumit validissima quæque vetustas,
Hæc rigidos lapides, hæc adamansa terit.
Sed tua fama viret, sua merse trophæa carebunt,
Vlla nec his ætas, bella nec ulla nocent.
Ergò Castalides verno de flore corollas
Imponent capiti, stella corusca, tuo.
Teque duces tollent iunctis super æthera cygnis,
Scilicet & largas experiere manus.
His nam dona ferunt, his aurea præmia præbent,
A quibus historica munera laudis habent.
Quis veteres Thebas, quis prælia nôsset Achillis,
Talia ni simili munere nota forent.
Interea Pyliam ducat tibi Parca senectam,
Longaque felici pensa voluta manu.
Quò ferat ingenuas per te Germania laudes,
Dum tua conspicuis fama triumphat equis.
Et post perpessas moles, post magna laborum
Tædia, grandiloquo reddito thura Iovi.
Nauta canit veluti, mediis iactatà procellis
Cùm tetigit portum panda carina suum.
Tandem, ne tenui crescant mea carmina versu,
Hæc videas opeti vota favere tuo.
Quique Theoninis tibi vulnera morsibus infert,
Cedat, & infernis corpora ponat aquis.

JOAN. THEODORUS SPRENGERUS, Philosophiæ, & rei Poëtices, Studiosus F.

ELENCHUS

Autorum Nov-Antiquorum. Quorum Exemplis præsens HISTORIA GERMANICA *illustratur.*

Æl. Lampridius.
Æl. Spartianus.
Alex.ab Alexandro.
Annius Viterbius.
Appianus.
Ariſtophanes.
Athenæus.
Aul. Gellius.
Aurel. Victor.
Bodinus:
Caſp. Peucerus.
Catullus.
Cicero.
Claudianus.
Dictys Cretenſis.
Diodor. Siculus.
Diog. Laërtius.
Dion. Caſſius.
Dion. Halycarnaſſæus.
Euripides.
Florus.
Herodianus.
Herodotus.
Hippocrates.
Homerus.
Horatius.
Joan. Boardius.
Jo. Petrus Lotichius.
Jornandes,
Jul. Cæſar.
Jul. Capitolinus.
Juſtinus.
Juvenalis.
Livius.
Lucanus.
Lucretius.
Macrobius.
Max. Tyrius.
Melch. Goldaſtus.
Minut. Felix.
Nicol Machiavellus.
Orpheus.
Ovidius.
Paul. Diaconus.
Pauſanias.
Petronius.
Petrus Crinitus.
Petrus Lotichius Secundus.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Polybius.
Procopius.
Q. Calaber.
Q. Curtius.
Richardus Dinothus.
Salluſtius.
Seneca.
Sophocles.
Stobæus.
Suetonius.
Tacitus.
Theocritus.
Thucydides.
Val. Flaccus.
Val. Maximus.
Vegetius.
Virgilius.
Xenophon.

ELEN-

ELENCHUS RERUM MEMORABILIUM:

Quæ

Sub his ANNALIBUS per LIBROS, & CAPITA, proponuntur.

LIBRI PRIMI.

LIBRI SEXTI.

LIBRI SEPTIMI.

LIBRI OCTAVI.

LIBRI NONI.

De Fri-

LIBRI DECIMI.

LIBRI VNDECIMI.

LIBRI DVODECIMI.

LIBRI DECIMI TERTII.

LIBRI DECIMI QUARTI.

LIBRI DECIMI QUINTI.

LIBRI DECIMI SEXTI.

LIBRI DECIMI SEPTIMI.

LIBRI DECIMI OCTAVI.

LIBRI DECIMI NONI.

LIBRI

De Po-

LIBRI TRIGESIMI TERTII.

LIBRI TRIGESIMI QUARTI.

LIBRI TRIGESIMI QUINTI.

LIBRI TRIGESIMI SEXTI.

LIBRI TRIGESIMI SEPTIMI.

§§§§§ 2 LIBRI

Externa.

LIBRI QUINQUAGESIMI SECUNDI.

LIBRI QUINQUAGESIMI TERTII.

LIBRI QUINQUAGESIMI QUARTI.

LIBRI QUINQUAGESIMI QUINTI.

AUTOR

AUTOR OPERIS AD Lectorem.

HUMANISSIME Lector! In omni sive Tragica, sive Comica, fabula indè usque ab antiquo obtinuit. Ut personæ, in theatrum, sive scenam, prodeuntes, fabulamque aut primitùs agentes, aut postliminiò repræsentantes, in frontispicio præponerentur. Quarum intuitu, super argumento, ac pondere, Dramatis, significantiùs cognosci amet. Eodem instituto etiam nos provecti, illos tàm superioris, quàm intermediæ, & inferioris, notæ heroas, videlicet Pontifices Maximos; Imperatores, Reges, Electores, Duces, Principes, cæterosque dynastas, ac bellatores, virosque illustres, tabellis hisce præliminaribus modò non nomine, sed ære, ac facie-tenùs, cælatoris industriâ, ad vivum effictos, tibi hîc exhibemus. Ut, quorum tàm consiliis, quàm viribus, operisque, luctuosa bellorum civilium fabula, ac cathena, ista, tot per annos, sub luculento, ac spatioso, universæ propemodùm Europæ theatro, hactenùs acta esset, accuratiùs contemplari. Immò omnes, vel plerosque, nimirùm maximè illustres, splendidosque, œcumenicæ huius (quæ proh dolor! per orbem Christianũ adhucdùm luditur) Tragico-Comœdiæ actores, uno velut intuitu, inspicere, ac considerare, posses. Per fidem! si magnos (quod in triviis ajunt) magna decent. Etiam ab ingentibus illis Christiani orbis Magnatibus, difficili, operoso, ac diuturno, bello implicitis, non nisi magna, & ingentia, exspectari potuisse, vel tute cognoscis. Quæ utinam essent tàm amica, & fausta, quàm sunt oppidò tristia, ac funesta! Quis enim ignorat, rectiùs cum Christiano orbe agi, si tantos inter Principes, potiùs amore, ac benevolentiâ, quàm simultatibus, armisque, certaretur? Quibus sequestratis, utinam pace, rerum, quas quidem homini novisse contigit, optimâ, subintrante, aut enses converterentur in falces! Aut, si omninò hic placet impetus. Bellique studium, ac continuatio, Quiritibus nostris tanti est. Odia, armaque, in Turcos, Getasque, utique iuratos Christiani nominis hostes, etiam hac tempestate (quâ omnia penè ultima conjutâsse videntur,) velut provocantes, proferrentur! Vale, & salve, Lector!

INFOR-

INFORMATIO PRO BIBLIOPEGO.

Paulus V. Rom. P.O.M. creatus XVI. May. MDCV.

Gregorius XV. P.O.M. ætat. LXVII

Vrbanus IIX. P. Max. Floren

Rudolphus II. Roman. Imp. S.A. Hungar. Bohem. etc. Rex.

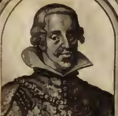

Matthias D.G. Rom. Imp. S.A. Ger. Hung. Boh. &c. Rex. Archi.

Anna D.G. Rom. Imperatrix A. Ger. Hung. Greg. Archiduc. A.

Ferdinandus II. Rom. Imp. S.A. Ger. Hung. Boh. Rex, etc. Arch. A.

Eleonora D.G. Rom. Imper. Ger. Boh. &c. Reg. Ducissa Mant.

Philippus III. Cath. Hisp. Rex, et Indiar. nouiq. Or. Monar.

Philippus. IV. Cath. Hisp. Rex, Et Indiar. Nouiq. orb. Monar.

Elisabetha Borbonia Pr. Phil. IV. Hisp. et Indiar. Reg. C.

Christianus IV. Rex Daniæ

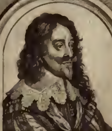

Maria de Medicis, D. G. Galliæ et Nau Regina.

Ludovicus XIII. D.G. Franciæ & Navarræ Rex, &c.

Anna Austriaca D.G. Galliæ & Navarræ Regina, &c.

Jacobus VI. D.G. M. Britan. et Scotiæ Rex.

Carolus D.G. Rex Magnæ Britaniæ, &c.

Henrietta Maria Magnæ Britanniæ Regina, &c.

Sigismundus III. Poloniæ & Sueciæ Rex, &c.

Gustavus Adolphus D.G. Suec. Goth. & Vandal. Rex,

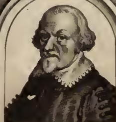

Maria Eleonora D.G. Suec. Goth. & Vand. Reg. &c.

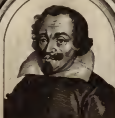

Uladislaus IV. D.G. Poloniæ et Suec. Rex.

Fridericus D.G. Bohemiæ Rex, S.R.I. Elector, &c.

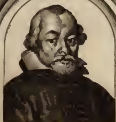

Elisabetha D.G. Bohemiæ Regina, Electrix, &c.

Iohan Sweicardus Elect: Moguntiæ.

Anselm Casimir Elector Moguntiæ.

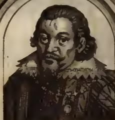

Ferdinandus Elector Coloniæ.

Lotharius Elector Trevir.

Philip. Christoph Elector Treviræ.

Maximilianus Elector Bauariæ.

Iohannes Georgius Elector Saxoniæ.

Iohannes Sigismundus Elector Brandenb:

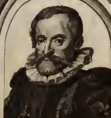

Georg Wilhelmus Elector Brandenb:

Gaston Duc D Orleans.

Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ.

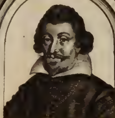

Victor Amadeus Dux Sabaudiæ.

Maximilianus Archidux Auſtriæ.

Albertus Archid: Auſtriæ

Iſabella Eugenia Clara Archid: Auſtriæ.

Carolus Archid: Auſtriæ.

Leopoldus Archid: Auſtriæ

Claudia Archid: Auſtriæ.

Iohannes Erneſtus Dux Saxoniæ.

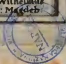

Friedericus Dux Saxoniæ

Wilhelmus Dux Saxoniæ.

Ioh: Georgius Marchio Brandeb: Iagerndorff.

Ioachimus Erneſtus Marchio Brandeburg.

Chriſtianus Wilhelmus Adminiſtrat: Magdeb:

Iohannes Friedericus Dux Wirtenberg.

Lud: Friedericus Dux Wirtenberg.

Iulius Friedericus Dux Wirtenberg.

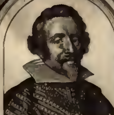
Christianus Dux Brunsuicensis.

Friedericus Vlricus Dux Brunsuicensis.

Georgius Dux Brunsuicẽsis.

Wolfgang. Wilhelmus Com: Palat: Rheni.

Mauritius Haßiæ Landgrauius.

Ludovicus Haßiæ Landgrauius.

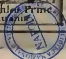
Georgius Friedericus Marchio Badensis.

Wilhelmus Marchio Badensis:

Gabriel Bethlen Princ. Transiluaniæ

¶¶¶¶¶ 3 *De corol-*

LIBRI QUINQUAGESIMI SECUNDI.

LIBRI QUINQUAGESIMI TERTII.

LIBRI QUINQUAGESIMI QUARTI.

LIBRI QUINQUAGESIMI QUINTI.

AUTOR

)))))

AUTOR OPERIS AD Lectorem.

HUMANISSIME Lector! In omni sive Tragica, sive Comica, fabula indè usque ab antiquo obtinuit. Ut personæ, in theatrum, sive scenam, prodeuntes, fabulamque aut primitùs agenres, aut postliminiò repræsentantes, in frontispicio præponerentur. Quarum intuitu, super argumento, ac pondere, Dramatis, significantiùs cognosci amet. Eodem instituto etiam nos provecti; illos tàm superioris, quàm intermediæ, & inferioris, notæ heroas, videlicet Pontifices Maximos, Imperatores, Reges, Electores, Duces, Principes, cæterosque dynastas, ac bellatores, virosque illustres, tabellis hisce præliminaribus modò non nomine, sed ære, ac facie-tenùs, cælatoris industriâ, ad vivum effictos, tibi hîc exhibemus. Ut, quorum tàm consiliis, quàm viribus, operisque, luctuosa bellorum civilium fabula, ac cathena, ista, tot per annos, sub luculento, ac spatioso, universæ propemodùm Europæ theatro, hactenùs acta esset, accuratiùs contemplari. Immò omnes, vel plerosque, nimirùm maximè illustres, splendidosque, œcumenicæ huius (quæ proh dolor! per orbem Christianũ adhucdùm luditur) Tragico-Comœdiæ actores, uno velut intuitu, inspicere, ac considerare, posses. Per fidem! si magnos (quod in triviis ajunt) magna decent. Etiam ab ingentibus illis Christiani orbis Magnatibus, difficili, operoso, ac diuturno, bello implicitis, non nisi magna, & ingentia, exspectari potuisse, vel tute cognoscis. Quæ utinam essent tàm amica, & fausta, quàm sunt oppidò tristia, ac funesta! Quis enim ignorat, rectiùs cùm Christiano orbe agi, si tantos inter Principes, potiùs amore, ac benevolentiâ, quàm simultatibus, armisque, certaretur? Quibus sequestratis, utinam pace, rerum, quas quidem homini novisse contigit, optimâ, subintrante, aut enses conterrerentur in falces! Aut, si omninò hîc placet impetus. Bellique studium, ac continuatio, Quiritibus nostris tanti est. Odia, armaque, in Turcos, Getasque, utique iuratos Christiani nominis hostes, etiam hac tempestate (quâ omnia penè ultima conjurâsse videntur,) velut provocantes, proferrentur! Vale, & salve, Lector!

INFORMATIO PRO BIBLIOPEGO.

Paulus V. Rom. P.O.M. creatus
XVI. May. M.DCV.

Gregorius XV. P.O.M. ætat. LXVIII

Vrbanus IIX. P. MAX. Floren

Rudolphus II. Roman. Imp. S.A
Hungar. Bohem. etc. Rex.

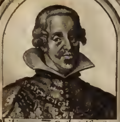

Matthias D.G. Rom. Imp. S.A
Ger. Hung. Boh. etc. Rex. Archi

Anna D.G. Rom. Imperatrix
Ger. Hung. Greg. Archiduc. A

Ferdinandus II. Rom. Imp. S.A
Ger. Hung. Boh. Rex, etc. Arch. A

Eleonora D.G. Rom. Imper. Ger.
Boh. etc. Reg. Ducissa Mant.

Philippus III. Cath. Hisp. Rex,
et Indiar. nouiq. Or. Monar.

Philippus IV. Cath. Hisp. Rex,
Et Indiar. Nouiq. orb. Monar.

Elisabetha Borbonia Pr. Phil.
IV. Hisp. et Indiar. Reg. C.

Christianus IV. Rex Daniæ

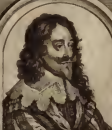

Maria de Medicis, D. G. Galliæ et Nau Regina.

Ludovicus XIII. D.G. Franciæ & Navarræ Rex, &c.

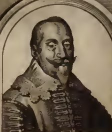

Anna Austriaca D.G. Galliæ & Navarræ Regina, &c.

Jacobus VI. D.G. M. Britan. et Scotiæ Rex.

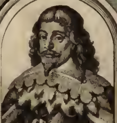

Carolus D.G. Rex Magnæ Britaniæ, &c.

Henrietta Maria Magnæ Britanniæ Regina, &c.

Sigismundus III. Poloniæ & Succiæ Rex, &c.

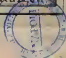

Gustavus Adolphus D.G. Suec. Goth. & Vandal. Rex,

Maria Eleonora D.G. Suec. Goth. & Vand. Reg. &c.

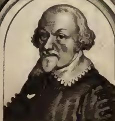

Uladislaus IV. D.G. Poloniæ et Suec. Rex.

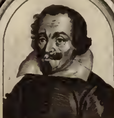

Fridericus D.G. Bohemiæ Rex, S.R.I. Elector, &c.

Elisabetha D.G. Bohemiæ Regina, Electrix, &c.

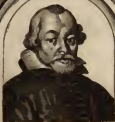

Iohan Sweicardus Elect: Moguntiæ.

Anselm Casimir Elector Moguntiæ.

Ferdinandus Elector Coloniæ.

Lotharius Elector Treviræ.

Philip. Christoph Elector Treviræ.

Maximilianus Elector Bavariæ.

Iohannes Georgius Elector Saxoniæ.

Iohannes Sigismundus Elector Brandenb:

Georg Wilhelmus Elector Brandenb:

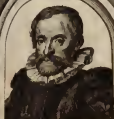

Gaston Duc D Orleans.

Carolus Emanuel Dux Sabaudiæ.

Victor Amadeus Dux Sabaudiæ.

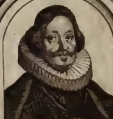

Maximilianus Archidux Austriæ.

Albertus Archid: Austriæ

Isabella Eugenia Clara Archid: Austriæ.

Carolus Archid: Austriæ.

Leopoldus Archid: Austriæ

Claudia Archid: Austriæ.

Iohannes Ernestus Dux Saxoniæ.

Friedericus Dux Saxoniæ

Wilhelmus Dux Saxoniæ.

Ioh: Georgius Marchio Brandeb: Iagerndorff.

Ioachimus Ernestus Marchio Brandeburg.

Christianus Wilhelmus Administrat: Magdeb:

Iohannes Friedericus Dux Wirtenberg.

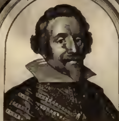

Lud: Friedericus Dux Wirtenberg.

Iulius Friedericus Dux Wirtenberg.

Chriſtianus Dux Brunſuicenſis.

Friedericus Vlricus Dux Brunſuicenſis.

Georgius Dux Brunſuicēſis.

Wolfgang. Wilhelmus Com: Palat: Rheni.

Mauritius Haßiæ Landgrauius.

Ludovicus Haßiæ Landgrauius.

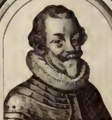

Georgius Friedericus Marchio Badenſis.

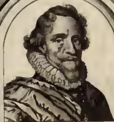

Wilhelmus Marchio Badenſis.

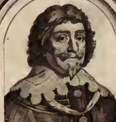

Gabriel Bethlen Princ. Transiluaniæ

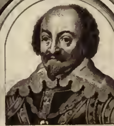

Iohannes Ludouicus Dux d'Espernon.

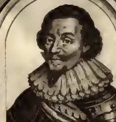

Christianus Princeps Anhald

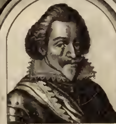

Mauriei, Princeps Auraniæ.

Friedericus Henricus Princeps Auraniæ.

Wilhelmus Ludovicus Com: Naßau:

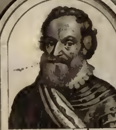

Iohannes Com: Naßau:

Ernestus Caßimirus Comes Naßau.

Ernestus Com Mansfeldis

Otto Ludovicus Rheni et Sylvæ Comes.

Georg Frideric. Comes de Hohenloh.

Henricus Matthæus Com: a Turri.

Henricus Com: de Monte

Robertus Bellarminus Cardinalis.

Melchior Clesel Cardinal.

Henricus à Knoringen Epis. Augustanus.

Ambrosius Spinola.

Iohan. Com. de Tÿllÿ.

Carolus Gonzaga Dux Mant.

Gotfr. Henricus Com in Pappenheim.

Gonzal Ferdin. de Cordoua.

Guilhelmus Verdugo.

Henricus du Val. Com de Dampier.

Carolus de Long. Com de Bucquoy.

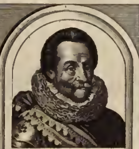

Don, Baltasar Marradas.

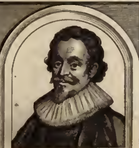

Ioh: Iacob, Com. ab Anholt.

Frideric, Baro à Teuffebach

Ioh. Michael ab Obentraut

Petrus Heinius.

Iacobus Arminius.

Hugo Grotius.

Iohan ab Oldenbarneuelt.

Iohan Ießenius Doctor.

Sultan Hotoman, Turcar Imp.

Sultan Haßon Begler Turcar. Imper.

Sultan Mustafa Turcar Imper.

Sultan Murat Ham Turcar Imper.

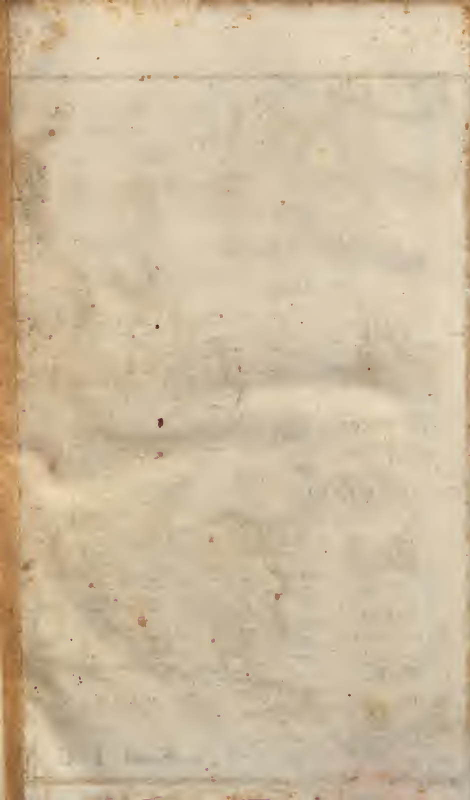

GROENLANDIÆ PARS
Frisland
ISLANDIA
OCEANVS SEPTENTRIONALIS
Circulus Arcticus
OCEANVS DEVCALEDONIVS
HIBERNIA
SCOTIA
ANGLIA
NOORT ZEE
OCEANVS OCCIDENTALIS
OCEANVS BRITANNICVS
GALLIA
HISPANIA
MARE ATLANTICVM
Estrecho de Gibraltar
FESSA
BARBARIA
MAROCHO
AFRICÆ
Corsica
Sardinia
Maiorca
Minorca
Andalusia
Granada
Catalonia
Valencia
Murcia

EVROPA
Noua Delineatio

MYRMANSKOY MORE

LAPPIA

ALBVM MARE

RVSSIA

MOSCOVIA

Cazan reg.

Bulgaria

ASIÆ

TARTARIÆ PARS

PARS

Mare Balti cum

SAMOGITA

LITVANIA

PRUSSIA

POLONIA

GERMANIA

HVNGARIA

Transilvania

Moldavia

Walachia

BVLGARIA

GRÆCIA

Morea

Ducatus Severiensis

Tartaria Przecopensis

Mæotis Palus

PONTVS EVXINVS

ASIA MINOR

NATOLIA

Pamphylium Mare

Cyprus

Candia

Candia ol Creta

Sicilia

Malta Ins

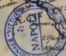
MARE ADRIATICUM

ITALIA

MARE MEDITERRANEVM

MARMARICA PARS

Alexandria

M Merian fecit.

OCEANI GERMANICI PARS.

Teutsche Meer.

Sleswyck

SINUS CODANUS

HOLSTEIN

Embden

Olden burg

Bremen

Frieslant

WESTPHAL

Holland

Seeland

Brabant

Flandren

Artoys

Cleve

Lipp

March

Waldeck

BRUNSWICK

Magdenburg

Lütich

Namur

Colen

HESSEN

DURINGEN

Boullon

Lutzenburg

FRANCKENLAND

Ober Pfaltz

PALATINAT

LOTRINGEN

ELSAS

WIRTENBERG

SCHWABEN

BAYERN

BURGUNDIA COMITATUS

HELVETIA

Tirol

MARIS BALTICI PARS.
Ost See
Bornholm Ins.
BRANDEBVRG
Dantzig
MAZOVIÆ PARS
BOHEMIA
MERHERN
OESTE REYCH
Wien
Cracow
HV
GARIA
Carinthia
SCLAVONIA
CROA TIA
BOSNIÆ PARS
ITA LIÆ

Io. Petri Lotichij
RERUM GERMANICARUM
LIBER I.

CAPUT I.
De Religione.

MEMORATU cumprimis, & quod ad omnem canescat posteritatem, dignum occurrit, superiori illo seculo, eodem penè Anno, primitùs acerbas sub *Imperio Romano-Germanico* occœpisse digladiationes, quo hactenus tempestate odiis, viribusque, à tanto utrinque tempore auctis, turbæ, & motus, veluti seculares, in universales deinceps tumultus despumaturi, cum civiliisse videri potuissent, recruduerunt. Illic, videlicet sub *Annum M.D.XVII.* per *Saxoniam superiorem*, ob *Religionis* initio gliscentes dividias, in disceptationes, in turbas, inque arma, itum fuit. Hoc verò seculo, eodem ferè *Anno M. DC.XVII.* sopitos suprà, non tamen extinctos, sed latentes, sub cineribus, in *Religionis* caussa, ignes, à *Bohemis* populis *Saxonibus* finitimis, recens sufflari, inq; incendium, superiori illo longè gravius, latius, diuturniusque, universum *Imperium*, vicinaque *Regna*, ac *Provincias*, depopulaturum, excitari contigit. Utneque tantùm *Germaniam*, sive etiam *Bohemiam*, sive *Ungariam*, hanc in cladem pertrahi acciderit. Ut etiam externi ali dominatus, ac provinciæ, videl. *Transylvania*, *Polonia*, *Dacia*, *Turcaque*, rursusque *Italia*, *Hispania*, *Gallia*, *Belgium*, itemque *Dania*, *Suecia*, totoque divisa orbe *Anglia*, cum *Scotia*, & *Hybernia*, & si quæ sunt [illegible] intra *Europam*, partemque *Asiæ*, regna, tanquam per fomentum, ac contagium, funestam in belli, ac turbulen[illegible] litium commercia, successivè venerint.

Nam autem alio discordiarum genere hoc tempore *Germania*, communis patria nostra, inquietari, & [illegible], jam denuò collidi potuisset, quàm *Religionis Christiana* discriminationibus, haud adeò cap[illegible] dictu est. Ejus enim dissensionis seminibus seculo superiori, & quod excurrit, longè, latèq; dispersis, intervenientibus partiū licet transactionibus, tametsi armis, & gladiis, à quinquaginta circiter annis, bellum quidem gestum non est, intùs tamen, odiis, ac dissensionibus, opinionibusque heterogeneis, indesinenter, & sine missione, clam palàm pugnatum esse, constat. Accedit, ut à non paucis, quos intùs latrandi, mordēdiq; vexat morbus, & cacoethes, seditiosis io vulgus sermonibus minimè sit temperatum. Ut insuper per tot lustra, induciis pacta, annorumq; circuitus, seditionibus certè, atq; internorū motuum incentivis, libellis inquam, ceu vocant, famosis, maximè per omnes ferè literatorum hominum circulos, atq; ordines, effusis, *bellum*, ut sic appellem, sive *papyraceum*, sive *calamarium*, & *velitationes chartacea*, intercesserint. Quousq; in verā tandē belli necessitatē, calamitatēq;, res fuit deducta. Accēsis igitur tā vulgi undiq;, q̄ procerum, principumq;, velut classico, animis, à multis retro annis dicteriis, iojuriis, contumeliisque, sævitū est. Donec paulò post minas gliscere, confœderationes ordinum coire, offensionesque, atque apertas collisiones, exasperari, observatum. Quòd itaque pro unaquaque parte, *Religionis* staret respectus, magno, imò, summo, Judice sese quisque tuebatur. Tantoque vehementiùs, ac cordatiùs, rem agebat. Quoad opportunè absentivo *Matthiæ Imperatore*, apud *Bohemos*, gentem *Religionis* dissidiis jam à seculo, bellisque civilibus, assuctam, parasceve hujus per *Imperium*, cōmunis belli catacIysmi, & tragicæ inundationis, datâ commodâ occasione, facta. Atque in theatrum, sive scenam, instar fabulæ subsequentis ceu cujusdam promulsidis, primitùs introduci cœpta. Ex antiquis gentilibus, vel *Lucretius falsa Græcorum Religioni, Iphigeniā*, regiam puellam, pro felici classis reditu, immolantium, plurima damna, atq; infortunia, asscripsisse legitur, hoc ipso versiculo abusus:

A *Tantùm*

Tantùm RELLIGIO potuit suadere malorum.

Interim, cum etiam *Romanos* veteres, gentiles illos, *Religionis*, quantumvis falsissimæ, observantissimos, testibus *Livio*, & *Val. Max.* fuisse, constet, utique, qui humanarum rerum imperia tum demum rectè administrata judicârunt, sicubi divinæ potentiæ bene, ac constenter, fuissent famulata: quidni *Christianis* maximè gentibus conveniat, pro veræ *Religionis* cultu, quem quisque animis imbibit, ac firmiter complexus est, potiùs depugnare. Quam conscientiâ, (quæ magis blandimentis, ac rationibus, quàm tyrannide, atque armis, expugnanda est) vulneratam circumferre? Tametsi (quod præfiscini dicendum est!) in multis, quoad res sacras illas, plus etiam in opinionibus, quàm ipsis rei fundamentis, peccetur. Tantùm valet animorum obstinatio, atque asperitas, immò contradicendi, oppugnandique, libidinatio.

II.

Confessio Augustana.

AVgustana certè *Confessio*, qua quidem *Principes*, ceu vocant, *Protestantes*, *Monachorum*, *Romanorum* traditionibus, superiori seculo offensi, indicium faciente *Martino Luthero*, a *Pontificum Romanorum* placitis, secessionem fecêre, publicisque tabulis in augusto *Caroli*, *Cæsaris* illius magnanimi, consessu, ac comitiis, voce præconis, promulgatis, contestati sunt, se quidem magis divinæ paginæ conformè doctrinam, quàm *Pontificum*, *Conciliorumque*, decretis, professuros deinceps; hem! quos, quantosque, motus passim excitasse visa fuit. Ut vel totum *Imperium* hoc *Romano-Germanicum*, tanquam fulmine, sive gladio, lessum, divisumque, in partes abiret, & periculosum istum binarium, offensionis originem, amplecteretur.

III

Confœderatio Schmalcaldica & bellum, inter Carolum V. Imperatorem, & Principes Protestantes.

EMersit ex hac *confœderatio*, *Schmalcaldica* dicta, defectioque ad *Protestantes*, tot populorum, tot Civitatû. Ut frustra cel[e]bratis a *Carolo*, ejus nominis V. *Cæsare*, comitiis, fr[ustr]a t[e]nt[ati]s, [e]idè re[con]ciliationis, in *Religionis* negotio, r[emedi]is [...] tandem funestissimum exar[s]it, inter prædictum *Carolum Imp.* & *Ioan. Fridericum*, *Saxoniæ Electorem*, [...] non *Philippum*, *Hessiæ Landgravium*, confœderationis capita, bellum. Ut juxta tot pulcerrimarum regionum depopulationes, cladesque, acceptas, tandem *Principum* debellatorum captivitas, & deditio, colophonem tanto discrimini imponeret.

IV.

Bellum renatum inter Mauritium, novum Saxoniæ Electorem, & Confœderatos, cum Carolo V. Imperatore.

SOpitis istis, belli fatalis initiis, mox alius, gravior propemodum, bello turbo erupit. Quod enim *Principes* captivi, quos *Cæsar* diutiùs atti[ne]bat, non redderentur, ipse ver[ò] *Mauritius* fidem datam liberandis illis implere nequiret, exarsit mox novus belli motus, ut conscripto passim, & circa *Magdeburgi* tum obsidionem collecto, justo exercitu, datisque filiis obsidibus, in auxilium evocato *Gallorum Rege*, *Mauritius*, p[e]r *Augustam Vindelicorum*, in *Alpium* usque *Tyrolensium*, fauces, atque *Oenipontanæ* claustra, cum milite penetraret. Adeòque tàm custoditos justo diutius *Principes* agnatos, quàm *transactionem* [i]llam *Passaviensem* à *Ferdinando*, *Bohemiæ Rege*, *Caroli Imp. fratre*, velut extorqueret.

V.

Alberti, Marchionis Brandeburgici, Persecutio.

REbus eò usque in *Imperio*, remedio *Transactionis*, compositis, *Albertus Brandeburgicus*, nihilominùs per *Germaniam* superiorem, sive interim diam, licenter suâ cum manu grassabatur, exactionibus, spoliis, cædibusque, rem agens. Ut etiam *Episcopatus*, *civitates*, *regionesque* integras, passim invaderet, diriperet, expilaret. Quousque tandem ab ipsis *Principibus Protestantibus*, *Mauritio* præeunte, aliisque auxiliaribus, oppressus est.

VI.

Confœderationum origo. Vndè inter Catholicos LIGA, inter Protestantes, VNIO, nata.

HIs ità [je]ctis magnorum per *Germaniam* motuum fundamentis, animisque tum *Cæsaris*, *Principumque*, tùm *Civitatum*, populique, abalienatis, ac divulsis, tanquam lenta tabes, & morbosa dispositio, hæc *Imperii* eò usque tenuit. Quòd enim pars utraque tàm *Catholi[c]a*, quam *Protestantes*, ità dicti, bonitati causæ, viribusque, tàm suis, quàm sociorum, confideret, factum est, ut, pendente velut utrinque armorum æquilibrio, induciæ potius, quàm pax solida, & vera, extraherentur. Interim, crescente animorum utrinq; diffidentiâ, in fœdera. & partes, denuò itum est. Pro *Catholicis* stabat *Imperator*, cum *Pontifice*, *Regibusq.*, *Hispano*, & *Polono*. (Quibus respondebant *Belgium Hispanicum*, *Magnus Dux Hetruriæ*, *Ducatus Mediolanensis*, Aliique, [ext]rà *Imperium*. Intra *Imperium*, *Archiepiscopi E[le]ctores*, cumq; [ii]s *Bambergensis*, *Herbipolensis*, *Saltzburgicus*, *Aichstetanus*, *Duces*, *atque Episcopi*, cum *Ducibus Bavariæ*, *Palatino Neoburgico*, Aliis, partes gerebant. A quibus tùm *Dux* (nunc *Elector*) *Bavariæ*, *Catholicæ* illius, prout appellant, *LIGARIANI* dicti, fœderis caput, & *Imperator* dictus est. E *Protestantibus* agmen ducebant *Fridericus*, *Elector Palatinus*, *Dux VVirtenbergicus*, *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, *Ernestus Onolspacensis*, *Fridericus Durlacensis*, *Marchiones*, *Christianus*, *Princeps Anhaltinus*, Alii. Cum quibus faciebant pleræque *civitates Imperiales*, *videlicet Argentina*, *Norberga*, *Vlma*, *Augusta Vindel.* *VVormatia*, *Spira*, &c. Ut hæc altera *Confœderatorum* pars *VNIONIS* nomine veniret: fasces [pr]imis gerente *Friderico V. Electore Palatino*, sub auspiciis *Christiani*, *Anhaltini Principis*. Quibus, extrà *Imperium*, favebant *Batavi*, *Britanni*, *Scoti*. Ut etiam, tanquàm globo facto, accederent *Bohemi*, *Moravi*, *Silesii*, *Lusati*, *Vngari*,

Vngari, Transsylvanique. Intermedium locum tenebant, *Electores, Saxo, & Brandeburgicus*, dicti *Neutrales*: ita tamen, ut in partes magis *Imperatoris*, quam *Principum unitorum*, inclinantiores propendere viderentur.

VII.

Parasceve ad futurum, atq; imminens, Germaniæ, bellum.

AD bellum igitur, ad bellum, inquam, spectabant denuò omnia. Duces nominati, vires recensitæ, sumptus in ærariа collati, exercitus in eodicillis descripti, occasio duntaxat excæcatis propè mentibus, abesse videbatur. Quam non pauci nimis avidè heu dolor! præstolabantur, magno suo malo, calidiùs, quàm cautiùs, arrepturi. Utraque igitur pars vel provocari velle videbatur. Ut igitur mora omnis hominibus, bella cupientibus, ingrata: ità auditæ tot in *Imperii comitiis* querelæ, tot litteris, vocibusque, quæsitæ, dataque offensiones, ut etiam tot concionibus in vulgus, tot criminationibus, minisq;, clàm palàm seminatis, totidem insuper *libellis, picturis*, atque id genus irritamentis, famosis, minimè parsum sit. Quibus omnibus, tanquam classico, ad arma passim conclamari subindè cœptum est.

VIII.

Belli initia in inferiori ad Iuliacum, itemq; superiori, Germaniæ, per Alsatiam, commissa.

INterveniєntibus interim inter *Philippum Tertiũ, Hispaniarum Regem, & Confœderatos Hollandiæ ordines*, induciis duodecennalibus, obliquè, atque è cuniculis, *Germania* ad bellum, ejusq; initia, pertractâ est. Vacantibus enim *Iuliæ, Cliviæ, & Montium, Ducatibus, Hispanici* exercitus *Dux, Spinola, Marchio*, redactis ante nomine *Cæsaris* vi proscriptionis in ordinem *Vesaliâ, Durâ, & Aquisgrano, Imperii Civitatibus*, complanatoq; novo illo fortalitio *Mülheimiano*, quod, propter *Rhenum*, infra *Coloniam Vbiorum*, fabricari cœptum erat, ecce *Iuliacum, Ducatus*, cognominis *Metropolim*, pro *Duce Palatino-Neoburgico*, occupavit. Qua de re veriti *Principes uniti*, inprimis, *ordines Hollandici*, ne *Hispaniarum Regis* potentatus, accessione tàm luculentarum regionum, & quidem finitimis illis locis, accresceret, *sub Christiano, Anhaltino, & Mauritio, Auraico, Principibus*, collatis armis, viribusq;, etiam a Gallia accitis, numerosum exercitum educentes, communi fidelia *Iuliacum* illud expugnarunt, recuperaruntque.

Pari lege adversus copias, a *Leopoldo, Austria Archiduce*, ad *Passavium, saltumq; Bohemicum*, coactas, nomine *Principum unitorum*, justo cum exercitu profectus *Marchio Onolspacensis, Dachsteinium, & Moltzheimium*, civitates, in *Alsatia*, probè munitas, invasit, ac deditione cepit. Quòd autem nondùm fatalis communis hujusce belli impetus, justumque furoris, & malorum, velut tempus appropinquasset, paulò post ab armis utrinque discessum est. Ut velut magnorum motuum, deinceps impendentium, præliminaria, atq; incentiva, hæc videri possent.

IX.

Donawerda, Civitas Imperialis, intercipitur à Ligarianis: Vdenhemium ab Elect. Palatino destruitur.

GLiscentibus proindè partim in odiis, *Donawerda* porrò, *Civitas Imperialis*, à præterlabentis *Danubii* initiis nomen adepta, per *Bavariæ Ducem, Ligarianorũ Imperatorem*, tanquam finibus suis adjacẽs, & propinqua, armis occupata, atq; intercepta est. Etiam *Religionis Augustanæ* exercitio (erat enim *Protestantium* partium) indè exulare jusso. Quæ res *Principes, ac Status unitos*, haud parùm torsit. Pariter *Philippus, Episcopus Spirensis*, postmodùm *Elector Treviranus, Vdenhemium*, arcem suam, hodieq; *Philippopolim* nuncupatam, loco opportuno, atq; in meditullio regionis *Archipalatinæ*, sitam, parvi temporis spacio, data opera, in eam molem extrui, communiriq;, curavit, ut vel præcipuis fortalitiis, ac munitionibus, certare putaretur. Quòd igitur *Electori Palatino*, atq; *Co-unitis* hæc res, & moles, tàm præcipiti cura eoùq; educta, vehementer suspecta, metusq; esset, ne aureus imber, (prout est in fabula Danaës) mox *Iupiter* ipse, sive miles *Hispanicus*, eam in arcem, vel per impluvium, descenderet, regnaretq;, *Fridericus, Archipalatinus*, assumpta quantò ocius sociorum manu, molimen illud, sive munitionis opus, medio sub fervore, a fundamentis destruxit.

X.

Tandem inter Cæsaris, & Bohemiæ regni, Proceres incendia gliscunt. Quæ tamen litteris, ut vocant, Majestatis, cohibentur.

TAndem, fatis viam invenientibus, in intimis *Imperii*, ac *Cæsaris*, visceribus, & fibris, *Praga*, inquam, Urbe nempe *Cæsarea, Bohemiæ* metropoli, fatalis, ac funestæ, istius inundationis, procellæque bellicæ, incendia posita sunt. Siquidem verò *Cæsaris* ministri regii, *Imperii*, & regni *Bohemici*, Dynastæ, *Religionis* dissidiis inter se flagrant acerrimis, aliis pro *Catholicis*, ut vocant, *Romanis*, aliis pro *Evangelicis*, dictis *Protestantibus*, rem stenuè getentibus: Interventu *Cæsarei* diplomatis, (*Majestatis* appellabant *litteras*) quo quidem indulta, & privilegia, *Protestantibus* per *Bohemiam* concessa, continebantur; aliquòusq; talis qualis compositio locum habuisse videri potuit.

XI.

Ædes Brunavia ab Evangelicis ædificata, à Catholicis, atq; Abbate ejus loci, destruitur.

BRunavia qua propter, freti literis illis, ut vocãt, *Majestaticis, Evangelici*, oppido, ejus loci *Abbatis* jurisdictioni subjecto, templum moliebantur. Jamque etiam, *Abbate* inconsulto, ædem erexerant. Qua de re *Abbas* apud *Matthiam Cæsarem*, super Insolentia hæreticorum, ut vocant, quiritare, crimen læsi dominii allegare, urgere, operisq; temerè cœpti, demolitionem enixè exorare. *Cæsar*, gravissimis

Imperii negotiis, adeóque adoptioni successoris, quòd illiberis esset, intentus, sutores ejusce fabricę citavit, atque, donec causa interim inspiceretur, ab opere desistere jussit. Quibus, ut ajunt, parùm sive *Cæsari*, sive *Regi*, suo, obsequentibus, postquàm & claves tradere coràm detrectâssent, indignatio *Cæsaris* usque eò provocata est, ut, quibusdam ex illis moratoribus custodiæ datis, ædes funditùs dirueretur.

XII.

Absente Matthiâ Cæsare, Pragæ tumultus exoritur inter regni Proceres. Undè quidam ex illis, novo, atque infausto, exemplo, è fenestris exturbantur.

ITà absentivo, velut vi fati, *Matthiâ Cæsare*, omnia *Pragæ*, tanquàm sine *Domino*, & Rectore, licentius, tumultuosiusque, peragebantur. *Cæsar*, per rescriptum injunxerat *Gulielmo Slavvata*, *Cameræ Bohemicæ Præsidi*, *Iaroslaio Borziramo*, regni *Mareschallo*, & *Philippo Fabritio*, *Secretario*, irent, atque intempestivam illam insolentiam, *Evangelicis* dictis, *Dynastis*, atque ministris, nomine *Cæsaris*, exprobrarent. Juxtáq;, ne quid res regia interim detrimenti pateretur, providerent. Si quid secùs accideret, id omne ad se, qui, quantò ocius in regnum rediturus esset, reiicerent. Parent, ut par est, regiis illi mandatis, atque rem justam exequuntur. Sed, quid fit? Tantùm abest, ut jussa regia locum apud delinquentes invenerint. Ut magis in furias exasperati animi in ipsam penè rabiem degenerârint. Autore igitur, facesque præferente, *Matthia Comite Turriano*, manus confœderatorum *Regiam Pragensem* invadit, inque *Curiam*, atq; *archigrammatophylacium* summum, locum, ac receptum, nempè tutissimum, penetrat. Neque hoc satis. Sed suprà nominatos tres illos regios *Dynastas*, ac *Consiliarios*, medios arreptos, sive *Romano*, sive novo, certè nimis funesto, exemplo, è fenestris patentibus, tanquam è *Tarpeja* rupe, ut est penès *Livium*, vel sicut ajunt, de ponte, deiiciunt, ac præcipitant. Indè cheu! factum, ut pace velut ipsâ projectâ, furor bellorum, insaniquc Martis, tanquam apertas per fenestras illas *Pragenses*, animos, mentesque, plerorumq; omninò subierit, ac conturbârit. E præcitato *Livio* notum est, *Carthaginensibus* olim, belli cupiditate [illegible] rocientibus, ubi à *Q. Fabio*, legato *Romano* inte[illegible]rog[illegible]rentur, pacem ne, an bellum, eligerent? Bellum omnino præferentibus, à *Romano*, ceu sinu facto, bellum datum, effusumque, fuisse? Quis hîc non sinu bellum effusum, sed patentibus etiam fenestris, *Bohemis*, bellum, motus, furores, omneque malum, largissimè admissum, receptumq;, esse, negabit? Dùm igitur hoc loco *Bohemi*, belli cupiditate ebrij, atque furentes, militem conscribunt, ministros regios abdicant, omniaq;, quæ armorum, ac belli furor, suadet, præcipites agunt, eandem cum *Carthaginensibus* sortem, eversionem nempe fortunarum suarum, experti sunt. Hoc, hoc, inquam, erat, bellum, etiam per fenestras, admittere? cùm potiùs virgis (ut Veteres famem extrudere, atque forâs, eliminare, solebant) furcillisque, omnibus angulis temeraria belli cupiditas, eiicienda fuisset? Itáque, hei dolor! à viginti, & pluribus, annis, per hos continuos belli furores, totis fenestris, totisq; foribus, admissos, innumeri penè dynastæ, ac Magnates, tantùm non è fenestris præcipitati, sed è patriâ, laribus, bonis, regionibusque, passim ejecti, exturbatique, fuêre. Ut (quod seriis, atque ardentibus, votis deprecandum est) necdum tantis malis, dùm hæc scribimus, finis adsit ullus.

******:***:***********

Externa.

I.

Persecutio, causâ Religionis, sub Albano Duce, & motus, in Belgio.

REligionis, animorumq;, per *Imperium* atq; *Germaniam*, dissidiis, usq; quaq; flagrantibus, minores haud quaquam motus, quoad res sacras, in *Belgio* suscitati sunt. Cùm enim *Hispaniarum Rex*, *Philippus III.* instinctu *Ecclesiasticorum*, quos vocant, ordinum, *Inquisitionis* axioma, & rigorem, per regiones suas, præsertim *Imperio*, & *Germaniæ*, finitimas, edictis sanciret, acerriméq; urgeret, factum est, ut sub *Albano Duce*, *Belgii* gubernatore, magna cum severitate, hoc ageretur, ut omnes, à *Pontificia Religionis* regulis vel latum unguem declinantes, adeóque vel ob id suspecti saltè, sub capitis supplicio, acerbissimisq; mortis generibus, luerent. Neq; magno numero in plebem, aut populares, supertollendis, ut ajunt, è medio hæreticis, duntaxat cædes, ac persecutio ista, exercebatur, imò verò ne nobilissimis quidem in eo hominibus parsum fuit. Ut pariter illustri sanguine nati, nempè *Princeps Gaurensis*, *Egmondanus* itemq;, atq; *Hornanus*, *Comites*, ultimo supplicio afficerentur. Quæ asperitas *Albam*, atq; *Manlianum*, ut vocant, imperium, tantum abest, ut locupletissimas *Provincias* tàm Religioni, dictę *Pontificia*, quàm *Regi ipsi*, *Catholico* appellato, côciliârit, ut potiùs omninò, usq; ad manifestam rebellionem, atq; abdicationem, abalienârit. *Albanus* enim, dùm rigore isto, atq; terrore, mentes hominum obligatissimas & *Regi*, & sibi, reddere etentavit, hoc indè incommodi tulit, ut, sub auspiciis Gulielmi, *Principis Auraici*, splendidissimæ tot *Provinciæ*, *Regi* fid[illegible]litatem, atque homagii sacrum, renunciantes, in libertatem se vindicarent.

II.

Edicta Caroli, Gallorum Regis, in Reformatos. Itemq; Nuptiæ Parisienses sanguinariæ.

EAdem tempestate *Carolus*, *Gallorum Rex*, variis, iisq; gravissimis, edictis in *Religionis Reformatæ* homines per *Gallias* animadvertebat, multiseo nomine accusatis, & rigore *Inquisitionis*, ut vocant, in necem adactis. Usque eò autem odium, atque exacerbatio, *Catholicorum* in *Protestantes* sęviebat, ut sub splendido amabilium *Nuptiarum*, *Henrici*, junioris, *regis Navarræ*, titulo, *Parisiis*, inq; finitimis aliquot civitatibus, plusquàm triginta hominû millia, instar ovium, aut pecudum, miserè mactarentur: *Gaspare Colignio*, *admirali*, *Comite Castilionæo*, eius genero, virisque aliis nobilissimis, violatis naturæ, côvivarum, atque hospitium, juribus, factiosa, ac nefaria,

tia, manu, victimarum more, con: rucidatis. Et sic quoque sanctum, atque amabilissimum, illud ab omni ætate *Nuptiarum* nomen, Illustrium tot hominum, innocenter interfectorum coëffuso sanguine, horribiliter infamatum, atque *Gallorum* immanitate, vel ipsomet Thuano, homine, & scriptore *Gallicano*, teste, omni posteritati acerbum redditū.

III.

Inquisitionis fulmen per Angliam. Buceri, & Fagy, corpora, e tumulis eruta, atque exusta.

AD *Anglos* etiam hoc persecutionis in *Reformatos* contagium ultrà maria commigravit. Ab obitu enim *Edoardi, Regis* mitis, & placidi, *Inquisitionis* fulmen *Britanniam* insuper infestare cœpit. Numerosâ, hominum turba, ob *Religionis* discrimen, capite plexâ. Multis autem tàm vitæ, quàm eruditionis spectatæ viris, verbi gr. *Rogerio*, *Hoppero*, *Tayleto*, *Saundero*, *Ferrario*, *Ridleo*, *Larimero*, *Crammero*, atque aliis, vivis exustis. Neque tamen hic furor iste acquievit, sed etiam ipsos in mortuos grassari perrexit. Undè *Buceri*, *ac Fagii*, jam antè tumulatorum, reliquiæ, atque ossa, è sepulcris effossa, ignibus postliminiò, tanquam ad extinguendum furoris ignem, data sunt. Profectò, inquam, si apud *Diod. Siculum*, ridetur *Xerxes*, quòd scuticâ more castigasset, ob pontem à procellis laxatum, disruptumque. Si *Pausanias in Eliacis*, reprehendit istum, qui statuas etiam flagris cædere instituisset, tanquam in lapide ipsum viventem ulcisceretur; Etiam hi quidem non ridendi, sed magis execrandi, detestandique, veniunt, qui, tanquam viventes mordere possent, in defunctorum corpora, aliàs ab ursis, aliisque brutis, tuta, atque intacta, more canum, aut felium sævire, vel eo communi mortalitatis nomine, atque admonitione, non abhorrent.

IV.

Ludovicus XIII. Rex Galliarum, moturus adversus Imperatorem, Civitates, Reformatis, ut vocant, per Galliam subjectas, expugnat. Conjungitque vires suas cum Gustavo Adolpho, Rege Sueciæ, pro Protestantibus, instituto planè contrario.

SUperioribus annis *Ludovicus XIII. Rex Galliarum*, florentissimus, contrario planè instituto, antequàm vires suas cum *Gustavo Adolpho*, *Sueciæ Rege*, pro *Protestantibus*, conjungeret, eo fine, ut *Austriaca Hispanicaque*, domus pot. ntia retunderetur, omni prius opera regnum suum firmare, pacemque velut domi intra muros constituere, annisus est. Neque hæc res illi infeliciter cecidit. *Rupellonem* enim (sive Rupellam) *Montaubanum*, aliasque civitates, in *Gallia* munitissimas, sub *Reformatorum* (quos *Hugenottas* appellant) arbitrio, ac potentia, florentes adhibitis, justo exercitu, bellique machinis, feliciter expugnavit. Eòusque, ut ea capta *Rupellone*, civitate maritima, potente, atque instructissima, formamque peninsulæ repræsentante (quam alii *Galliæ Reges* velut *Parthenum*, ac *Virginem*, intactam, reliquerunt, futuræ, ac conceptæ, adversùs *Imperatorem* nostrum, expeditionis auspicia, velut sumpta sint.

CAP. II.

De prodigiis, Bellum Bohemicum, sivè totius Germaniæ, præsignificantibus.

DIvinæ providentiæ (cujus vel gentiles præscientiam, agnitum, experti sunt) motu, nec quæ, hoc in mundo, etiam res exiguas, atque minimas, regi, *Christiana* nostra affirmat pietas. Atque ita, credere & fas, & condignum, est. Quò magis res evidentes, ac magnas, imprimis populorum seditiones, ac tumultus, regionū eversiones, regnorumque, atque imperiorum, translationes, sine supremi illius *Numinis* arbitrio, minimè omnium evenire, arbitrandum venit. Oportet enim, testibus sacrosanctis vaticiniis nostris, ut in mundo seditiones, hæreses, bella, atque id genus mala, exsurgant. Malè istis interim accidat, necesse est, per quos scelera hæc, atque alia, emergunt. Prout igitur insignes civitatum, populorum, provinciarumque, conversiones, haud quaquàm subitò, atque ex inopinato, nihil tale expectantibus, supervenire amant, quin *Dei Opt. Max.* mortales ad pœnitentiam evocantis, misericordiâ, ac paterna præmonitione, de cœlo signa, itemque in meteoris, atque elementis, prælndia, manifestentur: (Cujusmodi ostenta, atque prodigia, tùm ante *Diluvium*, cladem verò, atque halosin, maximè *Hierosolymitanam*, sancti codices annotarunt, tùm circà universalem, illum *Romanorum*, & gentium, tempestate *Cæsaris*, ac *Pompeii*, tumultum, inter cætera, à gentilium scriptoribus, curiosè recensentur) ecquis, te rogo, ista ultimi hujus seculi tropica, seditiones, mutationes, clades, atque eversiones, inopinatò accidisse, minusque præsignificata fuisse, dubitare aut debebit, aut poterit. Rectè itaque, ac sapienter, proditum, vel ab *Herodoto*. Videlicet, *quoties ingentes sunt eventura calamitates, vel civitati, vel nationi, solere* SIGNIS *prænunciari*.

I.

Civium Mœno Francofurtensium, adversus Senatum, seditio.

ATque, ut nonnulla hujus per *Imperium Romanum*, instantis nuper, universalis perturbationis prodigia, colligamus, dubium quidem fit nullum, particularem istam *Civium Mœno Francofurtensium*, adversùs *Magistratum* suum, seditionem, generali illi subsecutæ per *Germaniam* commotioni, præludium præbuisse. Sicut enim plebs, atque, ex istis infimi civium opifices, circiter *Annum*, *M. DC. XV.* nescio quæ adversùs *Senatum* criminantes, eò processerunt impotentis insolentiæ, ut curiam

facto globo invaderent, legitimum *Magistratum* abdicarent, novum è media plebe civitatis præfectum, ac libertatis vindicem, *Vincentium Fettmilch*, pistorem dulciarium, atque alios infimæ ejusdem fecis complices, eligerent, modicisque rei pessimæ (prout fieri amat) successibus ducti, tumultuari, domus, ac fortunas, sibi resistentium invadere, *Judæorum* turbam omnem cum vi, atque impetu, dispoliare, immò in universum è domibus, ac civitate, ejicere, immò ipsius *Matthiæ Cæsaris*, totiusque inclyti *Septemviratus Electoralis*, monitis, dehortationibus, mandatis, comminationibusque, præ supina rabie, locum nullum relinquere, parum verecundarentur: ità ferè postmodùm eodem & vincente, & regnante, *Matthiâ Imperatore*, apud *Bohemos* heu dolor! accidisse, compertum est. Ut *Dynastæ*, super *Rege*, ac *Domino*, suo, nescio quæ non quiritarent, *Cæsareos* consiliarios è fenestris proturbarent, in arma infesta ruerent, *Magistratui* legitimo repudium, atque abdicationem, intentarent, novum evocarent, ac substituerent. Adeóque neque compositionis, neque honestæ pacis, conditiones admitterent. Undè miserrima ista catastrophe, cujusmodi civitate *Francofurtensi*, ab *Electoribus Principibus* occupatâ, furiosæ istius seditionis machinatores sub furca, & gravissimis suppliciorum generibus, tandem excepit, etiam eheu! post *cladem Pragensem*, captâ regiâ civitate, seditionis ac motus, istius *Bohemici* autores, dynastas alioquin, & viros spectatos, in ultimam necis, crucisque, necessitatem usque, coegit. *Fettmilchii* quidem ædes, ultimo, ac vario, necis genere affecti; licet à fundamentis destructæ sunt, erectâ eo loci, atque inscriptâ, perpetuæ ignominiæ statuâ. Quæ tametsi vituperii macula *Bohemici* motus autoribus, viris sanè magnis, & generosis, haud quidem sit intentata, nonnulli tamen illustri, nobilique, sanguine nati, tàm exilio, quàm bonis, ac capite, hancce velut suam destructionem luerunt.

II.

Par Aquensium Civium tumultuatio.

EAdem pestis, & plusquàm πολυπραγμοσύνη, invasit plebem, populumque, civitatis *Aquensis*, *Aquisgranum* vocant. Isti enim pari furore, atque impotentiâ, insurgentes, infelici *Francofurtensium* imitatione, *Senatum* quoq; loco moverunt, omnique injuriæ, ac conviciorum, genere affecerunt. Sed idem exitium seditionis fabricatores, quod illi sub carnificis manibus, ac tormentis, incurrerunt. Et nisi iste seditiosorum civium furor in herba, quod ajunt, maturius fuisset oppressus, jam tùm velut contagio nascente alias, aliasque, civitates, tumultuationibus id genus similiter inhiantes, sine dubio ea labes perdidisset. Plebe enâ *Vangionum* apud *VVormatienses* jam tùm easdem seditionis machinas agitante, tantùm que non priscam *Iudæorum* sedem eo loci datâ opera infestante, atque dilacerare incipiente. Sed, tanquam anguis viatorem pedibus fortè impingentem, terrere solet, ità supplicium, de seditiosis *Francofurti* sumptum, multorum crudeles extinxit conatus. Tanti refert, rebellandi, conspirandique, libidinem, ab initiis retundere, neque, donec adolescant, maturescantque, flagitiis, connivere velle.

III.

Plursium, Rhetiæ oppidum, monte opprimitur.

SEd prodigium, inquam, sine exemplo, horrendum, inauditum, maximumque, illud videri debet, quod in *Italiæ* finibus accidit. Erat in saltibus *Rheticis* oppidum *Plursium* dictum, ab *Italis* mercatoribus, ob loci opportunitatem, quà palatia, quà hortorum delicias, magnificè extructum, excultumque, hospitibus, ac peregrinis, illâc transeuntibus, ante hâc non insuavem divertendi commoditatem exhibens. Super illud, inquam, sub finem æstatis *Anni M. DC. XUX.* montis altantis jugum, horribili cum fragore, in momento superincubuit, adeòque non tantum ædificia, omnemque sive ornatum, sive apparatum, sed omnes ad unum incolas, duobus exceptis famulis, in agro fortè absentivis, omninò oppressit, ac complanavit. Fecit ût, oppidi cives nonnullos, ea æstate in *Thermis Rheticis* foris valetudinem curantes, tanquam si domum evocari eos contigisset, eodem die cum familiaribus ad oppidum retrò properâsse, adeóque vel omnes ad idem, ac commune, sive cæmiterium, sive sepulchrum, velut concurrisse, ut partem ex illis, etiam in via hærentem, seriùsque paulò accelerantem, vel pulvis è montis mole, ac casu, excitatus, isque densus, atque immensus, ilicet suffocârit, penitùsque spiritu intercluso perdiderit. Torrens, qui labendo oppidum divisit anteà, interveniente montis ruinâ, confestim interceptus, substitit, inque modum stagnantis lacus ibi colligi cœpit. Mirentur omnes tàm inusitatum sive ostentum, sive prodigium! Cui par, aut simile, vix tot superiorum temporum ætates hactenus cognoverunt: Ut igitur divina iracundia in mortales animadvertere velit, etiam humanam in perniciem vel montes properare comperiuntur.

IV.

Tragicus Cometæ aspectus.

AT illud in terris ostentum horrendum, atque ingens, quis non expavescat? Quis verò ad criniti, pariterq; metuendi, syderis, e cœlo territantis, *Cometæ*, inquam, aspectum non consternetur? In cœlis certè fax, antè quidem, sed nunquam impunè, ac sine exitio, cognita, eodem *Anni M. DC. XIIX.* flagrantem *Dei* omnipotentis iram abundè mortalibus indicare cœpit. Illud divinum, inquam, flagellum, seditiones, bella, famem, pestem, regionûq; provinciarumque, eversiones, atq; id genus innumera mala, promptè subindicare, haud quidem opus est, ut è veterum autorum, sive etiâ *Lucani*, sive *Claudiani*, monumentis, petamus, ut vel ipsi nec, quantum vis *Tragici* syderis ista possit, atque innuat, ab experientia, doloris magistra, docere, ac confirmatissimum posteris tradere, sufficiamus. Interim memoriæ, metuendæ istius, ac flammantis, è cœlo facis, quod ab initiis horum motuum destinatum à me fuit *Epigramma*, hîc locum inveniat. Quod tale est:

Et quis adhûc superi convexa negabit Olympi
Stare velut summo viribus orba polo?

At ni-

Ac nihil humanis portendere sydera rebus,
Seu vaga sint, certis seu quoque fixa plagis?
Præcipuè torvo fulgentes crine Cometas
Ecquis in obscurum pondus habere neget?
En! noviter longâ metuendus in æthere caudâ
Aspicit Eoas manè Cometa plagas:
Terret & obliquum, ceu trajiciens lancea, cælum,
Nubila dum rutilo discutit atra polo.
Credibile est, reliquas à fronte recedere stellas,
Pallida nam trepidis Luna pavescit equis.
Si memini, rapidus exarsit in aere flammis.
Hacque vices certi nuncia forma mali:
Tabida lethifera toties contagia pestis
Orta, vel atroces fulmina Martis irant.
Dùm loquor, heu! dubio turget Germania bello,
Et patuer proavis vix meditata suis.
Ipse, c.(h)ut mundi, Cæsar modò prælia versat,
Per regni Proceres sollicitata suis.
Quo quod Teutonicum cessent mala mota per orbem,
Et præsaga bono sydere fine cadant.
Iratum placare Deum præter convenit, Astra
Dirigit hic nutu regna, Ducesq; suo.

V.

Terræmotus per Germaniam.

PLuribus in locis per *Germaniam Vesta*, sive terra, tremuit. Sicut *Anno M. DC. XX.* ad partes *Rheni*, circa *Poppartū*, *Vesaliam superiorem*. *S. Goarum*, oppida, nec non in agro *Nassovico*, atque in *Hessia* partibus, apud *Gissanum* fortalitium observatum est. Pariter eo tempore *Terræmotus Viennam Austriæ* terruit. Pariter, infrà *Francofurtum*, ad radices montium, *VVetteraviam* dividentium (vulgus *Altitudinem*, vernaculè die Höhe / ob planitiem adjacentis agri, vocat) circiter *Kœnigsteinam*, *Cronburgium*, aliaque adjacentia oppidula, incolarum mẽtes percussit. Iisdem annis per *Palatinatū* inferiorem, atque in confinibus domus *Starckenburgica*: itidemq; in diœcesi *Butadica*, sub *Oldenburgico Comitatu*, terrā tremuisse compertum est. Memoratu verò inprimis horribilis est iste *Terræmotus*, qualis circiter *Annum CIↃ IↃC. XXV. Episcopatum Bambergensem* afflixit. Illo enim in tractu intra pagos *Ebermanstat*, & *Geisseldorff*, horis antemeridianis, mons adjacens, *Truchleiden* dictus, insigni cum fragore dehiscere animadversus est. Quo ostento incolas vehementer confusos, attonitosque, fuisse, constat. Qui mox montem, modò dictum, a vertice consedisse, ac prolapsum esse, eâdem, imò majori, mentis cõsternatione aspexerunt. Quo quidem prolapsu, casuque, isto suo, viginti circiter adjacentium agrorum jugera in altum sustulit, unàque cum arboribus consitis, aliorsùm transposuit, eò usque, ut semita, vel regia via, ante hâc ponte montem ducens, deinceps ad prænominatum pagum *Geisseldorff* translata, strataque, fuerit. Sunt, qui, antequam mons dehisceret, insolitos eo loci ignes illuxisse, observarunt.

VI.

Murium per Germaniam agmina, forma, & numerus, insitata.

DUm de *Terræmotibus* sermo est, quis nescit, fatalis huiusce belli calamitatis nuncios fuisse vel tantùm *Mures*, sive *Musculos*, è terris per *Hessiam*, *Vetteraviamque*, nunc pictos, variegatosque, nunc magno agmine, ac globo, sub humo coëuntes, cuniculos agentes, grana, ac frumenta, consumentes, nunc aquis supervenientibus aliquando repentè suffocatos, nunc aliis, novisque, formis, ac coloribus, vestitos, ac postliminiò alios prorumpentes, per integrum biennium, atque ultrà, tàm ignotis coloribus, quàm frumentorum populationibus, agrorum itemque subversionibus, paganos nostros territantes? Scilicet tàm excors, ac stupidus, nemo rusticanorum fuit, qui non prodigii loco haberet, qui non vel annonæ caritatem, vel milites, gentesque peregrinas, desuper venturas, divinaret.

VII.

AVES peregrinæ, ac variæ.

QUis, in quam, *sub AERE*, ignorat, *AVES* passim passimque per omnem ferè *Germaniam* diversicolores, peregrinas, hospitas, inusitatas, parvasque, magnasque, videri, capique, cœpisse? Ut etiam *Aquilæ* transalpinæ, etiam *Olores* ultramarini, vel cum numero incedentes, apud nostrates notati sint? Per raras autem, in usitatasque, alites agmina militum peregrinorum indicari, vel pueris fortè notum est nostris. Senibus, id genus prodigii non semel haud frustrà fuisse, toties observantibus.

VIII.

Pluvia sanguinea similesque cruentationes.

TErram prætereà, immò, *Meteora*, & *Pluvias*, cruoris manifesti, ac prodigiosi, signa dedisse, multis in locis notatum est. Ut etiam *Anno CIↃ. IↃC. XXIII.* in *Bohemia* ditionis *Podibracia* per triduum cruor è fonte ebullierit. Alibi verò, sub præfectura *Becksberg*, domus cuiusdam fornax, parietes, ac sedilia, sanguinem, usque ad fluorem, exsudârint. In agro *Hesso Darmstadiano* pluribus in locis, pagisque, *pluvia sanguinea* in tectis, lapidibus, dumetis, arborumque foliis, signa prominuerunt. Apud *Rhetia* incolas *Mayenfeldenses*, & *Malancanos*, rusticis, fœnisecio intentis, falces, aliaque, ad fœnisecium pertinentia, instrumenta, cruore maduerunt. Ut etiam cumuli, è fœno secto collecti, manus fortè iniicientium purpurârint. In pluribus non minus *Ducatus VVurtenbergici* pagis, eodem *Anno M. DC. XXIII. XVII. Cal. Augusti*, *Herbrechtinga*, *Hemmeringa*, itemque *Gingena*, ac *Gundelfingia*, iisque in finibus, sanguine cœlum pluit, ut rusticis, inter operas, manus, vestesque, illinc tinctæ, tum in lapidibus, frugibusque, sanguinis stillæ, guttæque, sint deprehensæ. Imò lacus *Aldensingensis* agri *Tigurini* prorsus in cruorem transmutari cœpit. Imò verò fossæ urbis triregiæ *Viennensis* per octiduum cruentari animadversæ sunt.

* * *

IX.

Pluvia mellis. Et Pila ignea, desuper prolapsa.

QVòd autem inauditum, magisque insolitum, videri possit, in *Hungariæ* partibus, circà *Granū*, ad districtum trium milliarium, *melle* pluit. Eadem regione *Globus*, seu pila ignea, ex Aere supernè decidit.

X.

Aquarum inundationes.

NEque *cœlo*, *terrâ*, atque *aëre*, tantùm prodigiis certatum est. Etiam *aquis*, etiam *ventis*, etiam ignibus, divinæ iracundiæ documenta porrò proruperunt. Hoc modo *Anno* CIↃ IↃC.XIX. per *Misniam*, ac *Thuringiam*, *Saxoniæ* provincias, immensa vis aquarum pluviarum supernè integro mense *i*..*o* præcipitata est. Ut ingens inde inundatio confluxerit, frugesque, ac vites, pessundederit. Pariter, inter cætera, *Viennæ Austriorum*, *Anno* M. DC. XX. effusas post pluvias, aquis per agros defluentibus, *sulphureum* quiddam colligi cœpit. Quod prunis injectum odorem, sulphuri simillimum, exhalavit. Ingens verò aquarum inundatio illa censenda venit, quæ quidem per *Franconiam*, M.DC. XXVII. tanquam nubes supernè decidisset, diversis in locis, pagos, integros, atq; oppidula, in iisq; jumēta, homines, atque ædificia, miserè absumpsit, adobruitque.

XI.

Fluviorum exsiccationes, ac stagnationes.

FLuviorum præterea, ac torrentium, cursus, prodigiosè, ac contrà naturam, fuisse interceptos, inque stagna collectos, indicat tragicus, ac prodigiosus, *Plursensis* in *Rhetia* nuper oppidi, à monte superincumbente oppressi, casus. Sic in *Apulia* lacus, *Lesina* dictus, aliquot locis, ad exsiccationem usque, cursum stitit; ut pisces in sicco repertisint. Ajunt autem, vi ingentis illius (de quo suprà) *Terræmotus*, *Lacum* istum in sublime emotum esse. Aliis per immensum hiatum, ac voraginem, civitatem, ejus loci cognominem, absorptam fuisse; perhibentibus,

XII.

Tempestates insolitæ.

TEmpestas insuper *fatorum*, *ventorum*, ac *grandinum*, tempestates non uno in loco concitavit. *Cassellis* enim *M. DC. XXI. Iunio mense*, circà auroram, tàm sæva, atque ingens, tempestas, cum fulgure, & tonitrubus, subitò incubuit, ut vel ultima sicut ajunt, extremi *Iudicii* comitia advenisse putaretur. Grandines adeò prægrandes imber iste ejaculavit, ut tantum non istis fenestræ comminuerentur, fruges attererentur, quin immò oves patentibus in stabulis enecarentur, arboresque, cum fœtib. suis, disperderentur. Similis tempestas eodem *Anno*, & *Mense*, agrum *Augustanum*, & *Thonavvertanū*, afflixit, grandine ovorum gallinaceorum, anserinorumque, magnitudine, etiam fruges, etiam jumenta numerosa, perdente. *Anno* M. DC. XXIII. tempestas *Viennæ* enormiter desæviens, vermiculos luteos, atque auricolores, hactenùs incognitos, infantulosque, fasciis obvolutos, repræsentantes, deposuit, humique reliquit.

XIII.

Incendia varia.

QVid varia denique memorabo *incendia*, à prodigiosis tot tempestatibus excitata? Eorum autem (quæ quidem in *Oeniponte*, infrà *Vbiorum Coloniam*, *Argentorati*, *Ratispona*, *Culmbacci*, *Limpurgi Bohemorum*, *Ilmenavia Thuringorum*, *Vsinga VVeteravorum*, apud *Glatzam Silesiorum*, *Moguntia*, *Breme*, *Bruxellis*, aliisque in locis, penè innumeris, non sine tot turrium, ædificiorumque, cœlitus tactorum, conflagratione, totidemque mortalium internecione, acciderunt,) omnia, ac singula, momenta enumerare vellè, nimis, me judice, prolixum fit futurum.

XIV.

Balena, & Pisces, insoliti, Germanis ostensi.

ADde, quòd neque *Elementa*, neque *Meteora*, *Fulgura*; *Grandines*, atque id genus vel infrà, vel suprà, nos, ominoso, prodigiosoque, more evenientia, passim, atque ubivis locorum, exhibita, divinā, huic ultimo seculo incumbentem, vindictam, satis declarâsse velut videri potuerint; Ut etiam ab *Aquatilibus*, *Piscibusq*;, indicia casuum impendentium desumi oportuerit. Sic in *Albi canes marini*, in *Visurgi*, *Rheno*, *Mœnoque*, nobilissimis *Germaniæ* fluminibus, *sturiones*, atque alij, id genus *pisces*, magni, insolitique, in conspectum, retia, culinasque venerunt. Apud *Pomeranos* verò, circa *Annum* M. DC.XX. *Maio mense*, ingens *Balena*, sed mortua, sed cœli fulmine (lapide, ut vocant, fulminari in cadavere reperto) euecta, è mari ad littus, vēto velificante, ejecta est. Cujus adeps totidem doliis cessit mercatoribus. Exuviæ verò, ac crates balænatij, ab aula *Pomeraniæ Ducis* excepti, memoriæque causâ, suspensi asservantur.

XV.

Vaticinia Hominum, æstro correptorum.

DE *Terrestribus*, *Volatilibus*, *Pelagiisq*;, portentis, prævisum est. Ut etiam de *Hominibus*, in regnis, provinciis, ac civitatibus, mirè prodigiosis, ac prodigiosè seditiosis, prælibatum sit. An igitur plus hac tempestate in *Animalibus*, quàm *Hominibus* ipsismet, prodigiorum observatum sit, dubitari possit? Certè, si *Xenophonti* creditur, plus seditionis, plus prodigii, in his, quàm illis, esse deprehenditur. Nunquam enim compertum est, greges sive boum, sive jumentorum, in Pastores, ac dominos, consurrexisse. Id quod toties ab hominibus quidem fieri consuevit. Sicubi igitur tot

Homi-

homines, tot *Vates*, & quidem plebeos, ultrà vomerem, ligones, ac rastra, sapientes, intuebimur, extrà ordinem cestro, nescio quo, complures, percitos fuisse, evidens fiet. Ut facilè persuasum utique habeam; magnam partem id genus hominis fuisse ecstaticos, somniatores, melancholicos, tristes, impostores, ac falsarios. Nihilo-minùs tamen, unum ex iis, alterumque, certas revelationes, habuisse, multaque vera; atque ipsomet eventu comprobata, prædixisse, notari cœpit. Quo nomine videtur mihi non posse non aliquid tribui *Ioanni Förstero*, *Veterano*, homini simplici, probo, turris speculatori, atque è media plebe. Illi cùm miraculosa contigisset, circà *Annum M.DC.XVI.* revelatio, tantùm non instantes per *Imperiū* mot⁹ prædicere ammonitus fuit, ut hujus rei nunci⁹ finitimas ad *Civitates*, ipsamque *Ubiorum Coloniam*, ire jussus sit. Quo quidem in itinere (sicut coràm referebat) non pauca, admiratione digna, contigere. Idem *Frid. Palatino*, tùm apud *Bohemos Regi*, fugam, datis *Pragam* literis, prædixit. Ut etiam multa *de Galliarum Rege*, in *Cæsarem* armis ituro, (quæ tùm videri nova poterant) aliaque; eventu ipso confirmata, prodiderit. Certè, ut ut bona hominum hodieque pars asserat, *novos* etiam nunc *Prophetas*, non dari amplius, quis ausit, inquàm, *Dei Opt. Max. omnipotentis* manuin, potentiamque, vel priscis duntaxat temporibus alligare? Dùm ergò PATREM nostrum veneramur DEUM omnipræsentem, quis nisi profanus, & impius, his ultimis sub temporibus, nostri curam abjecisse, garriet?

****

Externa.

I.

Terræmotus per Siciliam, sive Apuliam.

SEd, quicquid suprà de *Germania* dixi *Terræmotibus*, minus est. Longè graviora, atque atrociora, de iis, qui per regnum *Neapolitanum*, sive *Apuliam*, *Anno M.DC.XXVII. prid. Cal. Augusti*, evenerunt, dicenda supersunt. Tantus verò, ac tàm horrendus, *Terræmotus Apuliam*, inquam, provinciam concussit, ut quinque horarum duntaxat spacio, durante horribili prodigio, integra penè provincia, inprimis *S. Severo* appellata, civitas, à fundamentis sit emota, turribus, ædibus, palatiisque; ad unum penè omnibus, dejectis, atque absorptis. Ut postmodùm ne viarum quidem domiciliorumque, indicia, aut signa, animadverti potuerint. Commotus, ac concussus, est provinciæ illius districtus, ac circulus, ad ducenta circiter milliaria, septendecim desideratis hominum millibus. Præter civitatem *S. Severo* dictam, *Puglia* regio, *Termini*, *Serra Capriola*, *S. Paulo*, *Torre Maggiore*, *Castello Nuovo*, *Rignano*, *Dragonara*, *Santo Licandro*, *Melansco*, *Riga alta*, *Asculi*, *Bovino*, *Troia*, *Trani*, *Andria*, *Foggia*, *Ferrore*, *Campomarino*, *Remiti*, *Guasto*, *Francavilla*, *Hortona*, *Lanciano*, *Castellazzo*, *Terregnola*, *Canosa*, civitates, cū regione, dicta de *Provincia*, aliisque oppidis, ac locis, compluribus, horribiliter concussæ, dicetatæ funditùsque unà intereuntibus incolis, deletæ perhibentur. Sed miraculi aliquis loco habeat, quòd immensi, ac multiplicis, istius prodigii scriptor, *Ioannes Boardius*, *Bononiensis*, prodidit, *Episcopum* scil. *Venturum* nomine, *S. Severi* civitatis præsidē, cumque valetudinarium, lectoque decumbentem fortè, inter miserrimā istā calamitatē, divina providentia servatum, atque illæsum, evasisse, corruentibus licet domus, in quā erat, conclavisq; propriī tabulatis, ac fundamentis, unàque ministris aliquot occumbentibus. Haud secus *Moniales*, itemque *PP. Capucinos*, paucis exceptis, è ruinis istis omnes ereptos incolumes supervixisse, idem affirmat.

II.

Balæna, in Mari Gallicano capta.

UT etiam in *piscium* genealogia, ostentis exhibitis, hoc impetuosum, ac ferreum, seculum haud quaquam vacaret, ecce! vel è *piscium* insuetatorum captura, cœlestis indignationis signa data sunt. In mari quippe *Gallicano* circà *Caletum* fortalitium, ingens, atque horrendum, maris monstrum, *Balæna*, inquam, navigantibus obvia, ac metuenda, postquàm machinis bellicis explosis tacta fuisset, capta est. Id portentum, ubi globo ignito intrà viscera adacto, se læsum comperisset, magno, atque in piscium eo genere inaudito, ululatu edito, totàm latè viciniam conterruit. Belluæ immensæ sceleton, atque exuvias, istius, per superiorem eo tempore *Germaniam*, spectaculi, prodigiique, igitur, circumlatas esse, meminimus. Cujus longitudo ad centum & octo, latitudo viginti & septem, pedes excucurrit. *Lingua*, *locoto membro obscœno*, *testiumque pari*, *singulis tercentum pondo æquantibus*.

III.

Piscis mirè prodigiosus in Vistula, Polonorum, flumine, captus.

IN *Vistula Polonorum* flumine, *Anno M.DC.XXIII. VI. Id. Septembr.* apud *Varsaviam*, *Piscis* ingens, insolitus prorsus, & mirè prodigiosus, capi cœpit. Ejus *caput* erat humano simillimū. In faucibus *crux* eminebat sanguinea, in capite *corona* carnea, in collo, ac cauda, extabant *squamæ*, instar cornuum eduræ, in dorso *machina bellica*, in pinnis *pila plumbea*, cumque pyrio pulvere decenter, more id genus *fasciculorum*, præparatæ, eminebant. A lateribus prodibant *hasta*, ac *lancea*, desuper *vexilla*, & signa, militaria, unà cum *ensibus*, ac *sclopetis* parvis manuarils. Denique conspicua erant *caput mortuum*, itemque *pustula*, atque *ulcera*, altero pede *Aquilam*, altero *Leonem*; repræsentante. Hoc portentum, fœdumque monstrum, non sine omnium stupore, mentes, oculosque, aspicientium impendiò demoratum est.

* * *

CAP.

CAP. III.

De motibus Bohemicis, eorundemq; caussis, atque autoribus.

Ametsi, in limine hujus operis, præmissum est, *Religionis* dissidium, ac discrepantiam intestini, civilis, ac diuturni, quo eheu! ultrà viginti & septem annos, *Imperium Romano-Germanicum* adhuc dùm concutitur, tumultus istius bellici originem suppeditâsse: operæ precium esse nihilo-minùs arbitror; ut, quibus caussis, ac prætensionibus; quibusque autoribus, atque occasionibus, in meditullio regni *Bohemiæ*, regiâque urbe *Pragensi*, incendia tanti furoris exoriri cœperint, uberiùs, tanquam in fonte, inspiciamus, ac pensiculatiùs, excutiamus. Quemadmodum enim, *Polybio* teste, sine caussarum cognitione ægrotis *Medici nostri* prodesse nihil possunt. Ità, qui circà res gestas versantur, omni prorsùs utilitate carent. Nisi & loci, & temporis, & caussarum, & occasionum, rationem expediant. Caussarum igitur, in descriptione rerum bellicarum, traditio inprimus necessaria.

I.

Bohemiæ regnum ab antiquo Religionis Novationibus, ac dissidiis, assuetum.

Illud autem extrà controversiam, atque in propatulo est, *Bohemiæ* gentes, ex quo tempore, gentilium idololatriæ, ac superstitionibus, renunciantes, *Christianæ Fidei* accesserunt, identidem variis sectis, & schismatibus, conturbari, agitarique, cœpisse. Quis enim nescit, post *Pontificia*, sive, ut vocant, *Catholica, Religionis* introductionem, proruppisse *VValdenses, Piccardos, Hussitas, Thaboritas, Orphanos*, atque id genus sectarios alios? Ut novum, atque insolens, haud quaquam censendum veniat, his ultimis tempestatibus, odia, dissidia, tumultus, atq; manifesta bella, per istud regnû nata, auctaq; fuisse. Cùm nihilo-segniùs, superioribus illis seculis calamitates, clades, persecutionesque bellicæ, tanquam globo facto, dissidentes, in *Religionis* negotio *Bohemos*, toties fatigârint. Id quod vel è motibus illis *Hussiticis*, & *Zisca* ducis tumultuationibus, cuivis manifestum esse sustinet.

II.

Insurgente contra Pontificios Martino Luthero, Bohemi, magnam partem doctrinam, ut vocant, Lutheranam amplectuntur. Unde SUB UTRAQUE, Catholici verò sub UNA, discriminandi caussa, dici cœperunt.

Posteaquàm igitur *Indulgentiarum*, prout vocant, *Pontificiarum*, per *Germaniam* publicationibus, aliisque tùm temporis *Monachorum* ineruditiorum dogmatibus, offensus *Martinus Lutherus*, anicà vel ipse *Monachus*, id genus emissarios detestari, aliamque adversùs istos doctrinam tot scriptis disseminare, cœpisset: ecce! neque hic, segnes *Bohemos* extitisse, compertum est. Utpote, qui utraque, ut ajunt, manu, novè emergentis hujus, & *Lutheranæ* dictæ, doctrinæ axioma amplecti perrexerunt. Interim non defuère, quibus posteà *Zvvinglii* & *Calvini*, partes magis arriserint. Ità tamen, ut bona, vel potior, regni pars *Pontificiæ*, sive *Catholicæ* dictæ, *Confessioni* addicta, remanserit. Atque hi quidem, quòd sacramentum *Cænæ Dominicæ* tantùm sub pane consecrato *Laicis* administrari sanciunt; *SUB UNA*, discriminandi caussâ, vocari cœperunt: illi verò sub *Pane*, & *Calice*, sacrum participantes *SUB UTRAQUE*, dicti sunt.

III.

Dicti SUB UTRAQUE Regni Proceres, Religionis, ut vocant, Augustanæ liberum à Divis nostris Cæsaribus exercitium exorant. Atque primum ejus gustum à Maximiliano Imp. impetrant.

Cæterùm regni *Bohemiæ Dynastæ*, & *Proceres*, *SUB UTRAQUE* dicti, exemplo quorundam *Imperii Electorum*, ac *Principum*, in *Comitiis Augustanis* libertima professione à *Catholicis*, ità dictis *Pontificiis*, secessionem facientium, ut eadem libertate confessionis agnitæ sacra, sine offendiculo, atque impedimentis, adversæ partis, exercere sufficerent, statuerunt hanc in rem literas securitatis, vel immunitates, ac privilegia, à supremo Magistratu, *Divo* videl. *Imperatore*, exorare, iisdemque se, suosque, tanquàm scuto, deinceps communire. Neque hoe illis propositum infeliciter cecidit. Quòd enim superiores *Bohemiæ* reges *Catholicæ*, vel *Romanæ*, *Ecclesiæ* addicti, pugnantibus quantumvis inter sese quâ *Religionis* negotium, Proceribus, ac subditis, hactenùs feliciter præfuissent nihilo minùs, tùm diversi, ac magni; motus, tàm sacra diversa concernentes, haud semel subvenissent, cõmuni consilio statutum est, super libero *Confessionis* agnitæ, & receptæ, exercitio, *Invictiss. Cæsaris*, Regiæque, sui, confirmationem impetrare. Permissu igitur *Maximiliani Imp. M. DLXXV*: obtentum, indultumque fuit, ut confessionis suæ exercitium, sed in lingua duntaxat vernacula, & *Bohemica*, liberè facerent.

IV.

Literas Majestaticas, à Rodolpho II. Imp. diu urgent, sed frustrà. Quas tandem per occasionem luculentissimas exorant.

Provectis hoc initio Proceribus, sub auspiciis porrò *Rodolphi II. Imp.* eò allaboratum est, quò non tàm in *Bohemica*, quàm *Teutonica*, lingua liberrimum porrò suæ *Religionis*, commercium tacere quiti essent, tùm pro se, posterisq; suis hujus rei perpetuam immunitatem, literis, sigilloque, *Cæsaris* sufficienter corroboratam, ab ipsomet *Imperatore* erogarent, obtinerentque. Id quod ubi ad votum non succederet, opportu-

BOHEMIA

MISNIÆ PARS

VOITLANDIÆ PARS

PALATINATUS BAVARIÆ PARS

Satzer krais

Schlaner krais

Rakoniker krais

Pilsner krais

Praga

Kaurzimer krais

Berauner krais

Prachenscher krais

Muldaw

Bechiner krais

Leitmeritzer krais

Elbogner krais

Klatower krais

Lesthomerit

Egra

Elbog

Karlsbad

Kralowitz

Budweis

Krumau

Tabor

Glatow

MERIDIES

SILESIÆ
PARS
Richenbach
Silberberg
Greiffenberg
Fridberg
MONTES GIGANTIUM
Reichenberg
Landhut
Fredlant
Adersbach
Reichstein
Partsch
COMITATUS
GLACEN-
SIS
Glatz
Landeck
Freyberg
Wünschelburg
König
grætz
Königgretz
Kralowihradec
Hohenelbe
Nachod
Trautenaw
Aulibitz
Gitschin
Ziche
Turnow
Jungbuntzel
Melnik
Nimburg
Podiebrad
Clumetz
Neustadt
Opotschno
Dobrusska
kraiß
Reichenow
Pardubitz
Chrudim
Chru
dimer
Kostiletz
Brandeis
Landskron
Leutomischl
Politzka
Richenberg
Czaslau
Kuttenberg
Kolin
Czaslawer kraiß
Caurzim
Kaurzimer
kraiß
Deutschenbrodt
Iglaw
Iglau
Polna
Humpoletz
Chotieborz
Neuhaus
Telecz
Slawanitz
Datschitz
MO
RA
VIÆ
PARS
Brin
Brünn
Austerlitz
Olmütz
Prerow
Kremsier
Trebitsch
Znaim
Nickelsburg
Mikulow
Lundenburg
Hradisch
Littaw
Sternberg
Eybenschitz
Krumaw
Budweis
Teltsch
Wittingaw
Altstatt
Pulkaw
Retz
Laa
Feldsperg
Poitenbrun
Hohenaw
Misselbach
Zistersdorff
Bechin
Tabor
Pilgram
Ober
ORIENS

... quam occasionem præspeculati, rejece... hanc rogationem in *Annum* usque M. D C. ... Eo enim tempore *Matthia Archiduce* regnum *Hungariæ* sibi postulante, adeoque justo cum exercitu Pragam, unáque *Rudolphum Imp.* premente, ...enit, ut *Rudolphus*, vi ista compulsus, *Procerum* ...ni opem imploraret. Nacti igitur occasio... ...oneam *Proceres*, omnia sua, hoc est, facultates ...mque, *Imperatori* libenter obtulerunt, modo supra petitum, *Augustanæ Confessionis* exercitium, tam *Bohemo*, quam *Germano*, idiomate liberrimè tractandum, permitteretur, cum oneribus nonnullis politicis medela adhiberetur: Quibus obtent... nihil dubitarent omnia, vel ultima, *Cæsari* præstare.

Cæsar, prout res tum ferebat, tempori obsecundans, confestim alterius petiti, quoad gravamina publica, ac secularia, compotes fecit. Alterum verò, altioris utique indaginis, quod *Religionis* exercitium concernebat, in suspenso relinquens, ...mporis angustia præventus, ad diætam provincialem, eamque instantem, extraxit. Diæta ...pro prædicta, *An. M.DC.IX.* sub *Ianuario*, durat, ...atequam *Imperatoris* postulatis subscribere... P...oceres, *SVB VTRAQVE* edicti, inprimis ...omne... *Bohemia* fine liberrimum *Religionis* ...lius ...exercitium, sive commercium, concedi ...denuo petierunt. Illis *Cæsar* suam sententiam, literis obsignatis declarari fecit. Quæ tamen sub illis conditionibus distinebatur, ut appareret, *Imperatorem* consiliis adversæ partis inductum, *Proceribus SVB VTRAQVE* indulgere ...us voluisse. Quod autem *Proceres*, accepto tam obs... responso, acquiescere haud possent, de... vota, precesque novas, ...est. Simul... ...*Imperatoris* literæ securitatis, ...ita dictæ, à *Maximiliano Cæsare*, *Anno M. D. LXXV.* Statibus regni co...,at...; ind...ltæ, unaq; simili commatis chyrographum *Cæsareum*, ad præcipuum quendam *Bohemia Dynastam*, *Lazarum Schvvendium*, propria *Cæsaris* manu exar...tum quo *Cæsar* hoc ipsum confirmabat, permissurum, ut intra *Bohemia* fines, quisquis saltèm esset, quâ *Religionem*, quâ conscientiam, gravari nullus aut posset, aut deberet produci cœpere. Illis, loco evictionis, annectebant: Confessionem hanc suam verbo DEI sufficienter esse fundatam; Undè nec hæreseos, nec novitatis, accusari quiret. Sed prorsus eandem esse, cujusmodi, *Anno M. D. LXXV. Maximiliano Cæsari*, ab antecessoribus suis, quorum pars ad... in vivis ageret, fuisset oblata, tùm ab ipso *Cæsare* admissa. Adde, quod usu hæc confessio, cum *Augustana* illa, sicut vocant, prorsus congrueret, illaque sicut in *Germania*, tanquam universo corpore *Imperii*, toleraretur, ità hæc in *Bohemiæ* regno tanquàm præcipuo *Electoratu*, ad... multóque minùs excludi, deberet. Post hoc (præterea adiiciebant) indultum, sicut à *Divo Maximiliano* factum esset, à moderno *Imperatore*, absque *Pontificis Romani* voluntate, ar... ...ensu, liberrimè sibi concedi, tùm ... opt... ac saluberrimi, remedii loco ... ...emire, quo quidem dissensiones ...uin semina, int... *Proceres*, t...in *sub* ...A, quam *sub VTRAQVE*, prorsùs è medio tolli, contrà verò animi utrinque solida, ac firma, ferruminatione consolidari quirent. Et siquidem hoc ipsum sanctum *Religionis* negotium hanc in *Diætam*, sive comitia provincialia, aut ab ipso *Cæsare* clementer foret rejectû, extrà cujus etiam decisionem *Proceres* ne quidem tenerentur propositionibus regiis satisfacere, eò confidentius, eò attentius, instabatur, ut ante omnia hic cardo ...ei sacerrimæ decisionem suam, ac scopum, assequeretur. Quæ cùm omnia, ordine petita, in puncto *Religionis*, essent æquissima, & *Christianis* hominibus maximè digna, tum *Cæsaris* conscientiæ, ac juribus, minime repugnantia, utique qui æquè *Religionis* libertatem, restitutionem *Consistorii*, & *Academia Pragensis*, sibi indulgere poss...t, atque olim *Maximilianus Cæsar* eorundem sacrorum *SVB VTRAQVE* participandorum, immunitatem contulisset, instare, ac conceptis verbis denuò flagitare, sese, sui ut honesta haberetur hac in parte ratio. Ineventum, secus res sicubi casura, atque dixta prædicta absque decisione hujus causæ, finitum fit, solennibus verbis *Deum*, hominumque fidem obtestari, sese quidem *Cæsaream*, & *Regiam*, *Maiestatem*, tanquam humiles, devotos, atque officiosos, subditos, nullatenùs accusare, sed, si quid sinistri, postliminiò evenire contingat, omnem culpam, malorumque omnium radicem, ac caussam, istis imputare, qui quidem adversis consiliis *Cæsarem* abalienare, atque quò minùs huic arduæ, & juxtà justissimæ, caussæ satisfieret, impedire remis, quod ajunt, velisque anniti essent.

Inter hæc, pars adversa, *Consiliarii scilicet Cæsarei*, *Catholici* dicti, omnem lapidem moverunt, quo *Statuum SVB VTRAQVE* petitionibus nullatenus ab *Imperatore* satisfieret, caussati, hoc pacto constitutiones *Imperii*, tùm *Iuramentum regium*, labefactari. *Maximiliani* verò *Imp.* literas, de securitate *Religionis* concessas, non esse latiùs interpretandas, utpote quæ concernerent tantùm eos, qui *Eucharistiæ* sacrosanctum *SVB VTRAQVE* quidem participant, interim *Pontificem Romanum Ecclesiæ Christianæ* caput, & præsidem, agnoscunt.

His itá, ultrò, citróque, ventilatis, *Proceres SVB VTRAQVE* haud substiterunt, sed per legatos ad *Regem Hungariæ*, *Electoresque*, & *Principes Imperii*, dictos *Protestantes*, emissos, hoc egerunt, ut, cùm necessariæ, & sanctæ, illius in *Religionis* caussa libertatis per se quidem apud *Imperatorem* compotes fieri haud possent, saltèm hoc, intervenientibus regiis, ac Screniss. *Principum*, literis intercess...riis, eò feliciùs obtinere sufficerent. Quæ ubi *Cæsari* patefacta innotuissent, tantum abfuit, ut calida consiliariorum interiorum, & *Catholicorum*, consilia approbare, ut potius illis succensere, visus sit. Denuò itáque per speciale rescriptum *Cæsareum* nova Diæta sub certo die publicatur, ad quam *Proceres SVB VTRAQVE*, quorum caussa inibi, *Religionis* negotium concernens, decidenda foret, invitantur. Sed quid fit? Hoc ut edictum, in vulgus publicadum, expectatur, ecce! adversarii aliud aliquid, & contrarium, machinati, substituere diplomata-

ma fictitium, ejus sc. tenoris, abstinerent se *Proceres SVB VTRAQVE* conventibus, deliberationibusque. Undè haud leves per regiam *Pragam* tumultuationes nasci contigit. Donec tandem *Cæsar* expergefactus *Comitia* Provincialia *VIII. Cal. Iunii*, tàm ob *Religionis* controversiam, quàm aliarum rerum, non minùs gravium, necessitatem, concelebranda publicè indixit. Excurrentibus quapropter præfatis illis comitiis, neque tamen Proceribus *SVB VTRAQVE* tot precibus expetitum, ac desideratum, scopum assequentibus, tandem *Cæsari* demissè, atque unanimi suffragio, renunciatum est, hanc ferè in sententiã: Videre ac re ipsa *Proceres* jam compertum habere, eò tendere adversæ partis machinas, ipsi ut eludantur, inprimis verba & promissa *Cæsarea* infringãtur. Sese autem hanc injuriam diutiùs nõ toleraturos, imò verò non nescientes, per *Bavariam*, regionesque finitimas, militem colligi, multaque id genus suspecta, ac periculosa, fabricari, animatos esse, necessariæ, & licitæ, defensionis modum invenire, exercitumque idoneum colligere, quò, re ità postulante, & regi suo, & sibimetipsis, non deesse, sed vim illatam propulsare, valeant. Hæc dùm inter *Bohemos* aguntur, evenit, ut legati pariter *Principum*, ac *Statuum*, *Silesiorum*, *Pragæ* essent, pro eodemque *Religionis* exercitio libero, *Cæsari* supplicarent. Quibus utrisque rem eandem arduamque, solicitantibus, convenit, ut, confœderationis loco, mutua auxilia utrinque repromitterent, ut, si ab adversariis metuendum esset, & *Bohemi Silesiis*, & *Silesii Bohemis*, auxiliaribus copiis subvenirent. Re itaque penè desperata, & nulla idonea responsione à partibus *Cæsaris* pro Proceribus interveniẽte, *Proceres* copis tàm equestres, quàm pedestres, collectas, in ipsam urbem *Pragensem* receperunt, atque immiserunt. Quòd igitur eodem temporis articulo *Electoris Saxoniæ* legati, pro caussa *Procerum* diligenter intercederent, factum tandem est, ut ad illorum instantias, *Cæsar* emollitus, *Anno M. DC. IX. V. Id. Quintil. Procerum sub VTRAQVE* votis ac desideriis, annueret, adeòq; diu quæsitum *Religionis*, liberè exercendæ, commercium per omnes *Bohemiæ* fines, clementissimè concederet, *literisq;*, ut vocant, *Maiestaticis* solennissimè *confirmaret*.

V.

Bohemiæ Proceres, obtenta Religionis libertate, etiam Silesiis, pro eadem impetranda, adjumento sunt.

POsteaquàm igitur votis Procerum *SVB VTRAQVE* eventus tandem respondisset, *Religionis* libertate jam *literis Cæsareis*, quas *Majestaticas* appellant, abundè confirmata, lætum est, ut apertâ æde *Hussitica*, *Pragæ*, eò usque occlusâ, *XVII. Kal. Augusti*, prima, ac publica, concio, & quidem idiomate *Germanico*, juxta tenorem, ac formam, *Confessionis Augustanæ*, haberetur. Sed neque hoc tempore, tametsi optato, quoad sacra, successu potiti, *Proceres Bohemici* militem, quem conscripserant, exauctorare, sive dimittere, cogitabant, usque dùm *Silesiis* quoque *Statibus* par, eademque, *Religionis*, per suos illos fines, exercendæ, libertas *à Cæsare* totidem verbis indulta, obsignataque, fuisset. Quã illis paulò post etiam liberrimè concessâ, & literis majestaticis paribus confirmatâ, tùm demum *Proceres Bohemiæ* militi suo missionem dederunt.

VI.

Gaudium, super literis Majestaticis Procerum, diu haud fuit constãs, sed mox, interveniẽte partis adversæ, fragile. Adeoq; magni istius subsequentis motus, ac rebellionis, principium, atque origo.

SIcut autem veteri *proverbio* dolor, & voluptas, invicem cedunt, major tamen plerumque voluptatem dolor excipit: Ita ferè gaudium illud *Procerum* super impetratis literis, & diplomatibus, dictis *Maiestaticis*, haud fuit solidum, ac diuturnum, immò gravissimarum cædium, exilii, bellorum, eversionumque per tot annos materiem, causamque præbuit. Intervenerunt enim, ex parte adversa, machinæ, atque impedimenta, quæ quidem mutare non fuit illis integrum, usque eò, ut libertas paulò antè indulta modò non obliteraretur, verùm enim verò magna *Procerum* pars vel ob id capite lueret, multis tam è regno, quàm bonis, ac facultatibus, suis profugientibus, atque in exilii necessitatem adactis. Tale autem civilis istius, sive motus, sive incendii, extitit initium: Posteaquàm *Proceres sub VTRAQVE*, vigore *Privilegiorum Cæsareorum*, hincindè per *Bohemiam*, sub magistratibus secularibus, templa aperirent, accidit, ut etiam incolæ oppidi *Brunavri* dicti, quod sub jurisdictionem ejus *Cœnobii Abbatis* pertinebat, ædem sacram extruere inciperent. Quod itaque *Catholici ordines* indultum *Literarum Majestaticarum* tantùm istis, qui seculari potestati subessent, templa scilicet erigendi, concessum esse interpretarentur: subditis verò *Ecclesiasticorum*, sive *Clericorum*, idem licitum esse, seriò impugnarent: immò Privilegium prædictum *Status* duntaxat seculares (qui soli illo includerentur) minùs verò eorundẽ subditos, minimè denique subditos *Ecclesiasticorum*, concernere contenderent, asseverarentque: propterea præfatus *Brunaviensis Abbas* omnibus, quod ajunt, copiis subditorum suorum institutum impedire cœpit. Eo autem frustrà obnitente, tandem ad *Matthiam Cæsarem*, *Anno M. DC. XII.* regni *Bohemiæ* regimen auspicantem, hæc querela delata est. *Qui*, ut ab ædis antedictæ exstructione desisteretur, mandavit. Intereà *Brunavienses*, adversùs hocce mandatum, implorabant opem *Defensorum è Proceribus SVB VTRAQVE*, *Pragæ* jus dicentium. Qui illicò evocatis *Provinciarum officialibus*, *Consiliariis Cæsareis*, atque ex quaque Provincia *Sexviris*, rem omnem dijudicandam proposuerunt. Illis rem justam, legitimamque, juxta tenorem *Rescripti* illius *Majestatici*, pronunciantibus, ut etiam *Ordinum Ecclesiasticorum* subditi templa extruendi potestate gaudere, atque uti frui, deberent, possentque, *Brunavienses* cœptum opus gnaviter prosequerentur, admoniti sunt: quorum hi auxiliis, ac suffragiis, freti, ædificium, semel inchoatum, strenuè urserunt. Quandoquidè verò, ab aliquo deinceps tẽpore, ad *Abbatis* instantiam, atque efflagitationem *Cæsar* jussisset ædem *Abbati* cedere, ejusdemque claves

Dica-

Dicasterio, ut vocant, *Bohemico* inferre: nihilominùs *Brunavienses* novis Procerum *sub VTRAQVE*, iuxtà vigorem *Privilegiorum* suorum, decretis, *Anno M. DC. XV.* corroborati, nedùm ab incœpto remittere, nedùm claves tradere, animum induxerunt: undè Prunores eorum (*Brunaviensium* videlicet) *Pragam* in custodiam relati, ædes verò vi iniecta occludi cœpta est.

V I I.

Ædes oppidi Clostergrab dicti, ab Archiepiscopo Pragensi, à fundamentis destruitur.

HÆc dùm aguntur, ædes quoque oppidi, dicti *Clostergrab*, à *Proceribus sub VTRAQVE*, collatis ad id operis *Electorū & Principum Imperij* pecuniis, non contemnendis, erecta, per *Archiepiscopum Pragensem*, oppiduli dominum, occupata, atque à fundamentis deiecta est.

V I I I.

Matthia Cæsare absentiuo, atque in successionem Ferdinandi Archiducis intento, querelæ superiores exasperantur. Adeoque comitia Bohemica Pragæ per Proceres Protestantes celebrantur.

EO tempore *Matthias Imperator Viennæ Austriæ* subsistebat. Quòd enim ratione valetudinis, ætatis, impendentiumque casuum, habita, fragilitatis humanæ sibi benè conscius esset, hoc agendum sibi unicè restare dispiciebat *Imperator*, ut de successore, in regnis *Vngariæ*, & *Bohemiæ*, maturè prospiceret, certusque esset, maximè cùm sine hærede aliquando excedendum sibi videret. Itaque *Ferdinandum Archiducem* consanguineū nominauit, qui *propriè. Calend. Iulii, Anno M. DC. XVII.* à *Statibus Bohemicis* in *Regem* electus, coronatusq;, immò paulò pòst, ut in *Regem Vngariæ* quoque inaugurari posset, profectus est. Cui quidem inaugurationi, ut eò vicinor esset *Imperator*, aulam, ac sedem, intereà *Viennæ* constituit, quòd, valetudinis igitur, remotior indè esse nec vellet, ne posset. *Cæsare* ità absentiuo, intereà querelæ super demolitionibus ædium sacrarum, tàm apud *Brunavienses*, quàm *Clostergrabianos*, recrudescentes deferuntur ad *Defensores Bohemicos, sub VTRAQVE* nuncupatos. Qui quidem, facto velut agmine, posteaquàm hæ, atque aliæ, difficultates *Protestantibus* a *Catholicis* supervenissent, Vicarium, & Consiliarios Cæsareos, conveniunt, gràvamina exponunt, remediumque tempestivum, inprimis captivorum *Brunaviensium* manumissionem, orantque, urgentque. Inter hæc conventus *Procerum Bohemiæ Protestantium Pragæ*, apud *Collegium Caroli IV. Imperat.* celebrandus, indicitur, citantur omnes ad *XII. Calend. Iunii Anni M. DC. XIIX.* quotquot *Reformatæ Confessionis* erant addicti, ut, cùm caussa *Religionis*, & *Privilegia*, *Proceribus sub VTRAQVE ab Imperat.* indulta, ab adversariis unicè peterentur, ultimumque velut discrimen à præparatis tot exercitibus imminere videretur, è medio consulerent. *Imperator* huius rei per suos, quos *Pragæ* reliquerat, *Vicarios*, ac *Consiliarios*, certior factus, vehementer convocationem *Ordinum*, se insalutato factam, improbare: hi contrà, emissis ad *Cæsarem* codicillis, rem excusare, immò obtendere, nihil sese extrà limites *Diplomatis Maiestatici*, *Diætaque Provincialis* recessus, atque Pacta, *Regni* commisisse, sed, præeunte jure suo, eò adactos esse, tantùm abest, ut quoquo pacto *Cæsari* præjudicasse voluissent. Ad quæ, non absque stomachatione, ad suos *Pragam* rescripsit *Imperator*, cognouisse se ex relationibus illorum, quid nimirùm in conventu *Pragensi*, apud *Collegium Carolinum* coacto, actum, deliberatumque, foret. Re ipsâ autem intellexisse, prædictum *Conventum* manifestè contrà se *Cæsarem*, *Regemque*, coiisse, utpote, cùm demolitiones ædis illius, tàm *Brunaviensis*, quàm *Clostergrabiani*, sicut & custodiam, delinquentibus positam, constet, à nemine, præterquàm à se *Cæsare* ipso, demandatā esse. Quod ad alterum membrum, sive argumentum, *Procerum Protestantium* attinet, demonstrat *Imperator*, Proceres extrà limites concessi priuilegii fecisse, subditos ordinum *Ecclesiasticorum*, nullo jure sibi devinctos, contrà proprios dominos, ipsumque *Imperatorem*, supremum utique Magistratum, de facto irritâsse, hancque enormem, pessimamque, causam etiam defendere, cœpisse. Secundùm hæc, publicis istis, conventum indicantibus, literis, *Cæsaris Maiestatem*, ac famam, non parùm læsam esse, additum est, vel indè, quòd publicis istis literis *Cæsarem* insimulâssent, atque ille priuilegia, *literasque* prædictas *Maiestaticas*, infringere, exercitibusque *Bohemiam* invadere, etentâsset: *Quibus* falsis, fictisque, narratis nihilominùs hoc ageretur, ut *Cæsaris* pietas, ac fama, penès subditos in discrimen, atque invidiam, adduceretur: Undè variis tumultibus, multiplicibusque seditionibus, ac turbis, occasio, ac fenestra, aperiri posset. Quę omnia contrà tenorem, mentem, ac propositum, *Imperatoris*, & qui meliora de *Proceribus*, sibi promisisset, omninò accidere, hisce obtestabatur. Quòd igitur *Proceres* clementiâ, & benignitate, *Cæsaris* abuterentur, limites *codicillorum* illorum *Maiestaticorum* transcenderent, sui esse officii, maturè his turbis obviàm ire, atque, ut seditionis istius fauilla, antequàm in ignem erumperet, extinguatur, providere. Quam in rem consultum esse, in hæc, atque id genus, curiosius, prout decet, inquirere, in facinorisque authores, pro meritis cuiuscunque, deinceps animadvertere. Priusquàm autem plenius super hoc negotio, maturiusque, deliberare licitum esset, viderent *Vicarius*, ac *Consiliarii Cæsarei*, curarentque, ut isti, quorum instinctu, atque operâ, cæteri ad conventum convocati essent, coràm sese comparerent, vigore huius edicti *Cæsarei*, tantisper à conventibus, ac Collegiis, sese abstinerent, in alienos subditos dominium ne usurparent, nedùm turbis, tumultuationibusque, ulterioribus, fomenta præberent, quoad *Imperator* in regnum postliminiò esset reversus, inspectâque caussâ, partes dissidentes, secundùm leges, conciliâsset. Secundùm hæc, *Vicarii Cæsarei* porrò providerent, ne convocati Status, ac subditi, tametsi publicis literis citati, comparerent, præsertim caussâ ad id nullâ illos impellente, nedùm ipsis ab *Imperatore*, aut veniâ aut con-

cessione, impetratâ. In delinquentes pro authoritate *Cæsareâ* summâ, pœnam irrogaturum, in resistentes verò memorem, gratiosumque futurum esse.

IX.

Literis Cæsareis dehortatoriis, Proceres SVB VTRAQVE modo non cohibentur, sed, ad furorem usque, exacerbantur. Ità ut iniectis manibus Consiliarios Cæsareos è fenestris proijcerent.

PRæmissis illis *Cæsaris* dehortatoriis, tantùm abfuit, ut animi *Procerum* exacerbati ad frugem redierint, cohibitique sint, ut magis illos exasperari contigerit. Usque dùm in verum demùm furorem, ac penè rabiem, præcipites abrepti sunt. Illi enim ne latum quidem, quod dicitur, unguem à proposito declinantes, vehementiùs rem cœptam conventusque, semel coactos, urserunt, conceptis verbis iuxtà obtestantes, ut, quicquid inauspicati his è dissidiis impendere posset, metuendùmque esset, adversæ partis, tanquam malorum omnium caussæ, ac fontis, cervicibus incumberet in eosque redundaret. Intereà conventus novus *XII. Calend. Iuny*, denuò, & solenniter, indictus, cui ad maiorem solennitatem, gratiamque conciliandam, pridie eius diei *Pragæ* per omnes *Evangelicorum Ecclesias*, tàm *Teutonico*, quàm *Bohemico*. idiomate publicè è suggestibus conciones fieri iusserunt, & quidem hanc in sententiam: Scirent omnes, ac singuli, postquàm *Dei opt. Max.* beneficio, post varia exanthlata *in Religionis* negotio discrimina, temporibus *Imperat. Rodolphi II.* omnes tres *Status* regni *Bohemiæ*, reliquique ejusdem confessionis asseclæ, liberum *Religionis Evangelicæ* exercitium assecuti essent, confirmantibus hanc libertatem *literis Maiestaticus dictis*, ut etiam moderni *Imperatoris* diplomatibus: sese iam, ab aliquot annis, commodâ tranquillitate, ac quiete, usos esse. Adversarios verò hanc pacis publicæ opportunitatem, ac velut beatitudinem, à *DEO* concessam, valgis, atque invidis oculis tantùm non respexisse, sed etiàm publicè conturbasse. Et nunc innotuisse *Proceribus*, æmulos quosdam eò data opera per hoc regnum allaborare, quò omnis hæc pacata quies, ac tranquillitas, præsertim in caussâ *Religionis*, interturbaretur, templa, sacris usibus destinata, atque aperta, diruerentur, hominesque, *Evangelicæ Confessioni* addicti, ad defectiones, ac carceres, iniecta vi compellerentur, ad summam, libertas *Christianæ Religionis*, à *Divis Cæsaribus* indulta, ac confirmata, penitùs everteretur. Quibus hostibus, ac machinis, ut temporiùs iretur obviàm, *Defensores* diversis vicibus apud *Cæsarem* enixè esse ea de re conquestos, atque expectasse huius exulcerationis remedium, ac consolidationem. Verùm enim verùm hoc agentes, pejus ab adversariis apud *Cæsarem*, ac si adversùs supremum *Imperii*, ac regni, caput coirent, conjurarentque, delatos esse. Contestari autem verbis religiosissimis sese, nunquam quicquam eiusmodi sibi in mentem venisse, tantùm abesse, ut contrà *Cæsarem* vultus elevasse, aut quicquam animis præsumsisse, convinci possint. Caussam esse *DEI*, ideóque sanctissimam, iustissimamque. Quam utique, iuxtà concessum *diplomatis*

Mai-

Maiestatici vigorem, tueri, sartam tectamque & tranquillè conservare, unicè cupiant. Atque hæc esse præcipua capita, qualia, præeunte concionatoris voce omnibus intimare, ac nota facere, præcogitarint *Proceres*. Non aliam ob caussam, nisi ut cœtus, si quid adversa pars, more suo, tanquam adversus *Cæsarem* conspiraretur, oggerere vellet, confirmatissimum habeant, sese nihil contrà *Imperii*, & Patriæ, caput ausuros, sed omnia in honorem *Divini* numinis, legitimam defensionem eorum, qui, sub causa *Religionis*, opprimantur, facturos: eoque nomine in sequentem etiam diem novos denuò conventus ordinum indictos esse. Supplicarent igitur omnes *Deo Opt. Max.* ut is *Cæsareæ Maiestatis* mentem, cogitationesque, ergà *Proceres* regni, *SVB VTRAQVE* dictos, ità inclinare, ac flectere, dignaretur, quò omnia ad felicem, optatumque, eventum dirigi, tùm *Cæsaris*, tùm *Procerum*, hostes confundi, atque ad summam, pœnitentiæ emendationem adigi, sicque diu, ac diu, omnes, sub pristina *Evangelicæ* libertatis tranquillitate, florere unà, inprimis *DEO* inservire, possint.

Illis præmissis, in diem insequentem dictus *Conventus in Collegio Carolino Pragæ* celebrari cœpit. Ad quem *Proceres* regni, & *dynastæ*, pariterque cives, trium civitatum, *Pragensium*, magno numero confluxerunt. Antequam autem ad deliberationes itum est, à cantu *Psalmorum Davidicorum*, & sermone per concionatorem *Bohemicum*, habito, auspicia facta. Indè deliberari cœptum, quo pacto *Augustanæ Religionis* exercitium tantùm non per *Pragensium* civitates, sed omnes etiam regni fines, interrupto tenore, conservari, tùm adversæ parti obviàm iri, posset. Facto hoc, sive decreto, sive senatusconsulto, postero die, qui in *X. Calend. Iunii*, incidebat, *Proceres* omnes in equis, assumptis singulis ministris, gladijs, sclopetisque, instructis, ad Arcem contenderunt, inibique apud *Vicarios Cæsareos* gravamina sua deponentes, eorum emendationem petiverunt. Ad quorum instantiam ubi *Adamus à Sternberg Burggravius supremus*, & *Poppelius Baro*, sese non difficiles, sed propensos, exhibuissent, ab illis autem diversum sentire, atque refragari, cœpissent, *Guilielmus Slavvata*, supremus *Provincialis Iudex*, & *Comes de Martinitz* alias *Smesanskyus* dictus, prioribus illis duobus, à *Proceribus Bohemicis* ad partem secedere jussis, impetus in *Slavvatam. Smesanskyum*, & *Phil. Fabricium, Secretarium*, ilicet factus est, ità ut arreptos illos tres, sicut erant palliis, gladiisque accincti, è *Dicasterio*, ut vocant, per fenestras desuper in fossam subiectam injectis manibus exturbarint, ac præcipitarint. Qui quia singulari aspirante fortuna, desuper in fimetum prolapsi fuissent, sine vitæ, corporisque (mirum!) dispendio, in pedes poplitibus excepti, evaserūt. Et tametsi explosis etiam sclopetis, ubi salvi superesse cogniti sunt, petiti fuerint, inventis latebris sese occultantes, fuga postmodùm vitæ suæ consuluêre.

* * *

X.

Cæsareanorum è fenestris facta proiectione, Pragæ deinceps omnia verè tumultuari, atque ad manifestum bellum spectare, cœperunt.

EFenestris, more *Bohemico*, proiectis *Cæsareis Consiliariis*, tùm demùm per omnem *Aulam, Pragamque*, verus tumultus, terrorque, exoriri cœpit. Quibus componendis *Henricus Matthæus, Comes Turrensis*, unà cum Proceribus quibusdam, per *Pragam Veterem* obequitans, populum monuit, quiescerent modò, nec turbarentur, nihil adesse periculi, seseque facti ac proiectionis istius, exculpationem apud *Cæsarem* scriptotenùs communituros esse. Sedatis ità turbis, *Proceres Burggravium supremum* domum deducentes, *Capitaneum* aulicum, cum milite suo, adeoque tres *Pragensium* civitates, in verba sua iurare coegerunt.

Interim *Smisansius*, rebus ità periculosis, *Pragæ* sese, tenere consultum non ratus, comite *Secretario*, clàm *Viennam* pervenit, ubi apud *Imperatorem* rem gestam etiam exasperando facere graviorem, inque delinquentes, *imperii* caput masculè irritare, cœpit. *Slavvata* verò aliquantisper in Arce, atque ædibus *Cancellarii* superioris, tùm temporis *Viennæ* subsistentis, custodientibus duodecim sclopetariis, pariterque *Burggravium*, proprius in laribus, duodecim ei adiunctis lancearius, deindè asservati, atque detenti.

Secundùm hæc, *Proceres* tùm demùm assiduè, sub excubiis octoginta sclopetariorum, quotidie conventus celebrare, de rei summa dispicere, in nova, atque arctiora, fœdera coire, sesque mutuis iuramentis, contrà *Dei, Regis* sui, *literarumque Maiestaticarum*, omnibus tàm vitæ, quàm fortunæ, bonis civium, unum in discrimen collatis, atque adductis, commasculare, militem tàm pedestris, quàm equestris, armaturæ (quod hostilis exercitus, citrà aleam iam nunc in viscera regni admittendus videretur) conscribere: claustra, & carceres, reserare: *Brunavienses*, aliosque, citrà iustam causam detentos, manumittere: contrà verò haud faventes, custodiæ mancipare, aut mulctis, impositis emungere, cœperunt. Summæ huic rei, in tanta rerum omnium perturbatione, ordine etiam aliquo superstite, præfecti *triginta Reguli, Directores* dicti, ex omnibus regni ordinibus delecti. Quorū consiliis, atque autoritate, intrà civitates, *Pragenses* sese domi tenentium res universæ tàm domi, quàm foris, ritè, sapienterque, gubernarentur.

XI.

Vt autem, tanquam in causa iusta, ac legitima, arma, defensionis igitur, suscipere viderentur, Apologiam eam in rem divulgarunt.

NE itaque, in tanta *Regni* commotione, contrà *Regem* suum *Proceres* insurgere, sed tanquam in causa *Religionis* sancta, ac iusta, arma, defensionis igitur, parare, ac capere, viderentur, visum

 fuit

fuit è re omninò, publico aliquo, & satis diffuso, rescripto, (*Apologiam* vocant) caussæ, atque innocentiæ, suæ exculpationem publicare: Ne adversus summum *Imperij, Regnique*, caput temerariæ coniurationis, conspirationisque, insimilari quirent.

Expeditis igitur literis istis *Apologeticis* dictis, iuxtà quoque ad *Principes*, ac *Status*, *Silesiæ*, *Moraviæ*, *Lusatiæ*, *&c.* legatos, tàm exculpandi, suisque auxilia, iuxtà confœderationis leges, erogandi ergò, dimiserunt. E quibus *Ioan. Iessenius*, *Medicus*, *&* *Philosophus* celebris, ad *Hungariæ Provinciales*, iter dirigens, à *Cæsareanis* interceptus, *Viennamq;* delatus, & custodiæ datus est.

Iuxtà rescriptum illud *Apologeticum* additum fuit aliud (scriptim) confirmatorium quoque dictum. Quo cautum erat, *Ecclesiasticorum* ordinum subditi, secundùm vigorem literarum *Maiestaticarum*, ac pacta *Ordinum* regni, æquè possent templa aperire, *Deoque*, & *Religioni* suæ, vacare, atque idipsum cæteris *Imperatoris* ipsius subditis indultum fuisset. Quas omnes clausulas, sive Rescriptorum formulas, isthic recensere velle, extrà rationem instituti huius fuerit, Hæc *Apologia*, unà cum *Appendice*, à *Proceribus Bohemicis* etiam *Viennam* ipsi *Cæsari* XVII. *Calend. Iunii*, transmissa est, additis unà sequentis argumenti literis: *Cæsar*, ex *Apologia*, atque *Appendice*, cognosceret, quibus ipsi ingentibus caussis moti, nuperrimè in *Gulhelmum Slavvatam*, *Smesansium*, & *Philip. Fabricium*, tanquam pacis communis turbatores, quos ob intentatas fraudulentas machinationes, *Proceres* diutius ferre ne quidem potuissent, eò quòd literas illas à *Rodolpho II. Imperat.* indultas, & à *Cæsare* moderno confirmatas, *Maiestaticas*, aliaque in *Religionis* negotio pacta, & conventa, annihilare, & corrumpere, etentassent (undè necessaria totius regni eversio instaret) iuxtà atrocia ipsorum proposita, animadvertissent, pariterque reliquis eiusdem coniurationis complicibus ultima velut necessitate eò adacti, pœnas irrogassent. Iam periculorum ità imminentium, machinationumque, id genus, intuitu, quibus prædicti pacis conturbatores animati essent, tàm *Cæsarem* regnis suis, quàm *Proceres Magistratus* post *Deum* summo, iuxtaque in negotio *Religionis* privilegiis, priuare, necessariæ defensionis modum iniisse sese, adeoq; ex omnibus tribus ordinibus certos sive *Regulos*, sive *Directores*, constituisse, quorum esset apud Pragæ civitates domi occupari, atque omnia, quæ ad *Cæsaris* supremã authoritatem, *Procerum* verò, eorundemque subditorum, pariterque *Rescripti* illius *Maiestatici*, aliorumque id genus privilegiorum, defensionem, requirerentur, omnium ordinum nomine, seriò procurare, ac providere.

Quæ atque id genus alia, siquidem non eò tendant, ut Cæsarem offendere, sive aliis pacis amantibus, cognatisque, his *sub VNA* (modò hi ipsimet sint tranquillitatis studiosi) ullo pacto incommodare præcogitent: sed inprimis ad emolumentum tàm *Cæsaris*, quàm proprium *Procerum* commodum, vergant. Utique, nullos se dubitare, quin *Cæsar* sese, actionesqua suas, excusatas habere, adversariis verò omnia in peiorem sensum interpretaturis, fidem hac in parte denegare, iisdemque minùs favere, magis verò istos, atque id genus pacis turbatores, reipsa damnare, ac debitis pœnis afficere, vellet.

Quibus obtentis, *Proceres sub VTRAQVE* ità esse animatos, paratosque, adiecerunt, ut quidvis non pro *Cæsare*, etiam fortunas, vitamque, impendere, adeoque fideles subditi, perseverare, studeant, cogitentque.

Has ad *Procerum* literas *Apologeticas* *Cæsar Pragam* rescripsit XIV. *Cal. Iulii*, hanc ferè in sententiam: *Cæsarem* nempè actum istum, quẽ *Proceres* quidem in *Vicarium* & *Secretarium*, *Cæsareos* ministros, præcipuè in *Aula*, & *Arce*, *Regia* sua, in *Dicasterio* scilicet *Bohemico*, loco certè meritò sacerrimo, tutissimoque, exercuissent, neutiquam gentium approbare posse.

Positis autem conditionibus, illos, in *Regni* perniciem, has, aliasque, machinas agitasse, nihilominùs nullo iuris colore excusari posse, quod sine illa causæ legitima inspectione, ac cognitione, tàm subitò in id genus homines, sævirent, pariterque, pacatis maximè temporibus, invito, insciόque, *Cæsare*, exercitus, propria authoritate, conscribillarent, eoque turbine fideles subditos in ultimam necessitatem adducerent: & reliqua, quæ iuxtà ipsorum literas usu venissent, attentarent. Interim, quòd vitam, facultatesque, & quidvis non, pro *Cæsare*, tanquam fideles, impendere vellent, *Cæsarem* Edictum mittere in patenti forma per omnes regni fines publicandum. Secundùm quod mãdet, in officio fidelitatis omnes & singuli permanerent, collectos milites exauthorarent, omnesque exercitus, sive conscribendi, sive subditos ad arma adigendi, ansas præciderent, contrà iura nihil etentarent, adeoque in reliquis omnibus *Cæsaris* dispositionem expectarent. Alioquin ubi per *Cæsaris* regnum illud militem fovere comperti essent, *Cæsarem*, salva summa authoritate, & *Cæsareo* respectu, secùs facere haud posse, quin, defensionis loco, exercitus conscribere itidem teneatur. Meliora autem *Cæsarem* de *Proceribus* sibi promittere, omninóque persuasum habere, potiùs eos pacis consilia, quàm armorum contrarietatem, inituros esse.

XII.

Edicti Cæsarei formula, pro placandis Bohemiæ motibus, publicanda Pragam mittitur.

SEcundùm hæc, edicti *Cæsarei* formula, patens dicta, literis prioribus adiuncta, in *Bohemiam*, publicandi ergò mittitur, cuius contenta erant ferè ista: *Proceribus sub VTRAQVE*, & omnibus, notissimum esse, quæ X. *Calend. Iunii* currentis huius anni M. DC. XIIX. partim, quà *Vicarium*, & *Secretarium*, ministros *Cæsareos*, in arce *Pragensi*, partim quà negotia alia, non minùs gravia, hoc, & subsequentibus, diebus, transacta forent. Quandoquidem autem ea omnia isto colore peragerentur,

tanquam

tanquam *literarum Maiestaticarum* exauctoratio peteretur, ideóque *Cæsarem* omnibus testatissimum facere, nihil minùs ipsum *Cæsarem*, sive ministros *Cæsareos*, quàm illarum literarum, aliorumque id genus privilegiorum, pactorumque, expunctionem, cogitâsse. Nuper, atque adhuc dùm *Cæsarum* animum obfirmâsse, *Proceribus* tàm *sub VNA*, quàm *sub VTRAQVE*, Privilegia, semel indulta, constabilire, & conservare. Secùs mentem *Cæsaris* interpretaturos tàm coràm Deo, quàm hominibus, gravissimam sibi iniuriam intentare. Interim, de fidelium Statuum fiducia ergà se, *Cæsarem* nihil dubitare. *Qui*, si per valetudinem, & gravissima negotia, licuisset, maluisset *Pragâ* reverti, adeóque præsens vel ipse partes dissidentes conciliare. Propediem igitur cò venturis præcipuis ad componendum has controversias legatis suis locum darent, inprimis militi conscripto, hoste non occurrente, missionem concederent. Patere omnibus iura, ac priuilegia sua consueta. Iuxtà illa viverent vtrinque, neque in propria causa iudices, neque defensionis nimis cupidi, esse, nemine vim inferente, vellent. Sed potius tàm verbis, quàm factis, iniuriosis, *Cæsare* ex æquo, & legibus, ius omnibus dicturo, sese abstinerent. Simulatque igitur *proceres* militem dimisissent, ilicet quoque *Cæsarem* exercitum suum, *Procerum* ob turbas conscriptum, exauctoraturum. E contrario illis aduersùs *Cæsarem* in armis perseveraturis, se utique legitimum *Regem*, & dominum, remedia inventurum, quibus autoritas, illudque fastigium suum, conservari queat. Obtestari igitur coram *Deo*, atque hominibus, *Cæsarem*, quicquid malorum, ac calamitatum, imminuere, atque insequi possit, se tantùm non caussam, atque fomitem, isti incendio minimè suppeditare, sed potiùs omnem ansam seriò præcidere, voluisse. Quicunque ergò huic edicto publicato, fidem, atque obsequium, præstituri essent, eorum *Cæsarem*, regia ac singulari, cum clementia, rationem, protectionemque, habiturum.

XIII.

A Proceribus autem, inhibita illa publicatione, edictum aliud in Patres Societatis, è regno exterminandos, substituitur, publicaturque.

AVocatorio illi edicto *Cæsareo Proceres sub VTRAQVE* quòd aduersæ partis machinationes, atque cuniculos, nimis exploratos sese habere, neque sic fidendum esse, putarent, restitêre, eiusque inhibita publicatione, substituêre contrà, sive *Senatusconsultũ*, sive *Decretum*, *in Patres Societatis*, fabricatum, Quoquidem P. P. *Societatis*, inter octiduí spacium, regno *Bohemiæ* exire, neque unquam redire, iubebantur. Interim, ne plebis furoribus, siue iniuriis, obnoxii essent, prospectum est custodiâ quinquaginta circiter sclopetariorum, qui ad collegia, ac fana, securitatis causâ, excubarent. Diploma autem, super *Patrum* illorum exterminatione, huiusmodi erat: In propatulo esse, notumque omnibus, quibus periculorum procellis *Bohemiæ* regnum inde usque iactatum esset. Et quàm incolarum fortunæ variis tumultuum, ac tropicorum, generibus fluctuâssent, ex quo *Secta Iesuitica* introduci cœpisset.

Exindè igitur, tanquam omnium malorum fonte, omnis generis, quod notissimæ esset veritatis, fraudem, technarumque, cuniculis, emergentibus, facilimè falsam, simulatamque sectariorum, id genus sanctitatem deprehendi posse. Utpote quibus hic solus labor, istud unicum sit studium, ut sedes *Pontificia*, ac *Romana*, constabiliatur, omniaque potestati eorũ subiiciantur, *Reges*, ac *Magnates* mutuis inter sese odiis exacerbentur *ordines*, *proceresque*, præsertim in *Religionis* axiomate discrepantes, conturbentur, *Magistratus* contra subditos, subditique contra *Magistratus*, irritentur, sicarii in *Reges*, sibi adversantes, sub promissione æternæ salutis, liberationisque ex *igne purgatorio*, armentur, ex amicissimis hominibus inimicissimi reddantur, conscientiis laquei iniiciantur, confessionis tormento arcana exprimantur, imitatione *Templariorum* magnæ opes ab eis corradantur, in regimen seculare *ipsi Patres* immittantur, adeóque omnibus, à *Pontificia Religione* diversum sentientibus, tùm hæreticis, fides, iuxtà traditiones istorum, denegetur. Has scilicet esse elegantes istorum *Patrum* artes, hanc fictam pietatem, hanc seditionis, & parricidii plenam, ac theatralem, doctrinam. *Quibus* omnibus, magno, itemque proprio, suo cum damno, per *Galliam*, *Angliam*, *Hungariam*, *Transsylvaniam*, *Venetos*, *Belgas*, aliasque complures *Nationes*, cuniculis factis grassati ante, sed partim et ignominiosè eiecti essent. Easdem fraudes, technas, insidiasque, istos modò dissemiuâsse, atque excogitâsse, in *Bohemia* regno quoque, nimirùm *literas Maiestaticas* illas, à Proceribus, contrà furores *sectæ huius Iesuiticæ*, pro libero *Religionis* suæ exercitio, impetratas, confirmatasque, atque id genus pacta ordinum, tàm *SVB VNA*, quàm *SVB VTRAQVE*, dictorum, in dubium vocâsse, verba, privilegiis inserta, alium in sensum detorsisse: *Proceres* hæreseos accusâsse, *Regem*, absque *Pontificis* assensu, *ordinibus Confessionis* novæ, iura indulgere haud posse, tradidisse: immò verò *Cæsarē* eò impulisse, quò *ordinum sub VNA* subditi ad *Pontificiā Religionē* adigerentur: tēpla *Protestantium* clauderentur, dirueerenturq;: exercitia *Religionis* interdicerentur: officia aulica *ordinibus sub VNA* tantùm conferrentur: *Ordines SVB VTRAQVE* contrà cum ignominia removerentur: Ad summam, paucis quibusdam *Catholicis* dictis, & quidem patriæ proditoribus; totius regni administratio, habenæq;, cederentur; Quibus omnibus perniciosa ista secta, regnum, patriamque, in vltimum periculum adducere, *Ordines sub VTRAQVE* denique, eorumque fautores, penitùs convellere, ac tantùm non exscindere, etentâsset.

His ita sese habentibus, non esse, vtràm perniciosi, ac fatales, patriæ homines, vtique totius regni pestes, diutius tolerentur: sed, cùm, absque istorum exterminatione, pacari fines haud possint, omninò excludatur. Vnanimi igitur facto *Senatusconsulto* decretum esse, addunt, *Patres Societatis* ex regn oıuıuueo in æternum exirent, ac ne unquam

quidem, quoviſcunque modo illud ſaltem fieri, aut excogitari, poſſet, reverterentur, niſi ipſi, eorumque detentores, tanquam communis pacis turbatores, vltima experiri mavelint. Denique hoc quoque ſancitum, atque diplomati inſertum eſt: *Ieſuitas* iſtos nullius ſive *Pontificis*, ſive *Regis*, interceſſionibus, ſive quoviſcunq; ſub prætextu, ac colore, in regnum recipiendos fore: Illoſque, ſi qui fortè è *proceribus* interuenire, ac rogare, velint, hoſtium, paciſque turbatorum, loco futuros eſſe. Interim, reliquos *Ordines ſub VNA*, adeoque *Clericos* quoſcunque, hoc *decretum*, ſive fulmen, non attingere, ſed ſolos, atque vnicos *Ieſuitica ſecta patres*, quos etiam è quibuſdam regnis, regionibuſque, aliis, excludi pridem contigiſſet, in præſentiarum damnari.

XIV.

Patrum Societatis, ad accuſationes, ſupra propoſitas, excuſatio Apologetica.

SVperiori *Senatusconſulto*, atq; edicto, *Patribus Societatis* per curiates exhibito, paſſimque publicato, ilicet collectis farcinulis, *patres* ſtato tempore è *Bohemia* finibus, palantibus ſimiles, in diverſas regiones diſcedentes, innocentiam ſuam contrà publicare literis velut *apologeticis*, ſicut ſequitur, nō deſtitêre. Inprimis, ſuper crimine intentato, *Proceribus*, more ingenij *Chriſtiani*, condonant, atque ignoſcunt. Mox proteſtantur, *Proceres* illos *Bohemicos* neque hac in cauſa, neque ſibi, aliâs, tanquam *Religioſis*, judices datos eſſe, cùm, extra *Regem*, cujus, & aliorum eius prædeceſſorum, clementiâ, in regnum, vnà accedente & trium regni *Statuum* conſenſu, recepti eſſent, illis minimè jus dicere liceat. Vt eò minùs, *Rege* abſentivo, imperium penès illos ſit, vtpote, qui *Burggravium*, regium Vicarium, exautorantes autè, ſeſe nunc quoque eâdem ſive animi impotentiâ, ſive licentiâ, eiicerent. Non licere illis, inſcio, atque invito, *Cæſare*, res novas agere, &, ſub colore defenſorum literarum illarum *Majeſtaticarum*, in patres innocentes, vtpote qui privilegia illa nunquam impugnâſſent, contrà fas, piumque, ſævire, nedùm, cauſsâ nullatenus inſpectâ, damnare, mox, temerè damnatos, è finibus eiicere, eiectoſque, præciſâ redeundi veniâ, æterno exilio mulctare, ac proſcribere: quorum omnium eventum non eſſe penès ipſos, ſed ſuperiores, ipſumque potius *Regem*. Quod objectum eſſet *Patribus*, ſuper litium, ac diſcordiarum, ſeminibus, ab ipſis diſperſis, non prorsùs diffitendum eſſe, ſub vno, eodemque, regno vigentibus diverſæ *Religionis* exercitiis, vix abeſſe poſſe colliſiones. Inprimis iis, qui *Catholicam Religionem* auctam cuperent, apud adverſam partē oſores minimè defore, multaque ſupervenire id genus impedimenta, cujuſmodi, ſub prætextu amplificandæ divinæ gloriæ, ab æmulis iniicerentur.

Patres interim hac in parte immunes culpæ intervenire, neque, præ aliis *Catholicis*, acerbiùs peti meruiſſe, eò, quòd in propugnatione cultus divini, atque ſcholaſticæ Iuventutis ædificatione, ſedulò occuparentur. Tantò minus crimen atrox iſtud, quod *Regum*, ac *Magnatum*, vitæ per ſicarios inſidiarentur, in ſe cudi poſſe, melioribus documētis hac de re, in ſcriptis ſuis, occurrentibus. Temporibus *Venceſlai Regis*, antequam *ſocietatis* hujus regula emerſiſſet, *Bohemos*, tùm etiam, ſuo more, *Senatores Pragenſes* è feneſtris præcipitâſſe: *Thaboritas* tàm contrà *Regem* ſuum, quàm *Cæſarem*, inſurrexiſſe, *Ziskianistas* vltimis, ac diris modis in *Catholicos* ſæviiſſe: *Bohemos* ab *Imp. Ferdinando* primò deſciviſſe: Tempeſtate *Rodolphi II.* per ingentes coortos motus, *literas majeſtaticas* extorſiſſe. Etiam quoque impræſentiarum populum, adversùs *Catholicos*, præeuntibus concionibus, criminationibuſque, publicè factis vehementer eſſe exacerbatum. *Conſiliarios regios* è feneſtris projectos. Hæc, atque iſta, omnia, utrùm jam per *Ieſuitas*, aut ipſorum diſcipulos, patrata ſint, ipſi cenſerent, modò æquiores eſſe vellent, aut aliis, naſo præditis, dijudicanda relinquerent. *Pontificiæ* poteſtati (quod porrò objectum fuiſſet) ſeſe omnia ſubiicere neque velle, neque, illis etiam qui à *Romana Eccleſia* ſeceſſionem feciſſent, tanquam hæreticis fidem haud eſſe ſervandam, docere, regulis, & ſcriptis *Patrum* reclamantibus. Interim *Pontifici* in dominiis ſuis juriſdictionem ſecularem, ex profeſſo, vt ajunt, ſeſe tribuere, immò ſeriis tàm votis, quàm nixibus, eò allaborare, atque in honorem *Dei*, hominumque, ſalutem, cooperari, venirent modò omnes, quà quà *Chriſtiani* nominis reverētia patet, *Nationes*, immò vniverſus ſuperaccederet terrarum orbis, ac ſeſe *Eccleſiaſticæ Rom. Pontificis* poteſtati, atque obediētiæ, ſubmitteret. Atque hanc illam iſtam non novam eſſe, ſed à quindecim indè vſque ſeculis, agitatam doctrinam, optioneque antiquam, ac receptam. *Quâ* ſuper *ſiue patres*, *ſiue* doctores ipſorum veteres, *Eccleſiaſtici* dicti, ordine, ac rectiùs conſuli poſſent. Non omnes eos ſe pro hæreticis habere, qui *Romanæ Eccleſiæ* obedientiam negarent, præſertim ſi cauſæ ſeculares, & quidam *Religionis* articuli, abſque tamen fidei jactura, in controverſiam vocarentur: ſed pleroſque omnes iſtos, quicunque in veritate rectiùs informati, adeóque convicti, eſſent, nihilominus è ſupina contumacia *Eccleſiæ Romanæ* ſeſe opponerent, tanquam genuinos, & veros, hæreticos ſe damnare. Tantùm igitur abeſſe, ut & hoc doceant, *hæreticis fidem non eſſe ſervandam*, ut potiùs hoc inculcent, omnia pacta, ac promiſſa, modò iuribus, atque honeſtati, non aduerſentur, rata habenda eſſe, vel iuxtà *commentarios R. P. Martini Becani, de fide, hæreticis ſeruanda*. Quòd compendio *confeßionis* auricularis, ſecreta elicerent, conſcientiaſque flagellarent, longè ſecùs rem habere. Interim, ut confitentes audirent, atque iſtis peccatorum remiſſionem indulgerent, hoc ipſum eſſe, quod à *Deo*, & *Magiſtratu*, officii loco, ſibi foret indultum. Dum igitur confitentes in poſterum à perpetratis facinoribus, ac delictis, dehortarentur, ipſiſque meliorem frugem amplectēdam, pœnitentiamque emendandam, iniungerent, non eſſe hoc idem, atque homines ad graviora mala deducere vellent, niſi hoc ipſum ſibi, criminis loco, imputari debeat, quòd homines *ſub VTRAQVE* dictos, ad *Religionem Catholicam* reducere tentarent, librorum vetitorum, atque interdictorum, lectionem exulare optarent. Atque hoc ipſo, ſuâ quidem ſententiâ, minimè ſe peccare, neque beneficio confeſſionis, arcana compendifacere, regulis eorū

aliud

aliud præcipientibus. Ut etiam vi adegisse ad *Catholicam Religionem* adversæ partis homines per *Bohemiam*, multò minùs templa intercepisse *Protestantium*, comperti essent.

Porrò *patrum* quidem officii hoc esse, è verbo *Dei*, regulisque suis omnes *hæreses*, atque *sectas*, convellere, atque extirpare. Ut autem *Magistratus* seculares gerant, sibi neutiquam convenire: utpote quibus res *Ecclesiasticas* tractare, *Templa, Scholasq;* curare, in casibus quoque, conscientiam concernentibus, *Principibus* tàm consilio, quàm solatio, prodesse, licitum sit, magistratus verò fasces, securesq; gerere, licitum sit minimè. Figmenti locum habere, per *Bohemiam* in illos *sub VTRAQVE*, *Religionis* caussâ, fuisse animadversum: contrarium verò ipso facto pluribus exemplis deprehendi, dum *Catholicorum* subditi alioquin delinquentes, eò, quòd debitis pœnis afficerentur, tanquàm *Religionis* caussâ, paterentur, vulgò prætendi cœpisset. Pari modo etiam hoc fidem haud mereri, *Patres societatis*, exemplo *Templariorum*, magnas opes invadere, adeóque potestatem secularem affectare. In toto enim *Bohemia* regno, ultrà quinque *collegia*, *patribus* concessa, non extare: in quibus, præter advenas, suprà tantùm centum septuaginta ordinarios, haud alerentur, reditibus omnium conjunctim quinque *Collegiorum*, ære etiam alieno obrutorum, ultrà summam centum mille aureorum, non excurrentibus.

Secundùm hæc, *Patres* alienis in negotiis haud esse curiosos, quippe regulis ordinis sui prohibitos, quibus conformes satisfacerent, etiam à supremo *Magistratu* testimonio ob id cohonestati. Suspicionem autem indè emergere, quòd *Patres* cum *Regibus*, *Principibusque*, *Catholicis*, quorum agunt *confessarios*, familiariter congrederentur, ubi non negandum esset, *Patres* in rebus, conscientiam, ac salutem, *Religionemque*, concernentibus, admonitionibus, consilio, solatioque, *Magnatibus*, divini honoris, *Religionisq;* suæ amplificādæ, igitur, haud raro succurrere, atq; intervenire. Multas *Nationes* imposturas ejus sui ordinis declamare, falsissimam esse criminationem. Quòd innocentia *Patrum* rectissima existat huius accusationis diribitrix, quâ quidē sese tueri, abūdè sit proclive. Ejusdem cōmatis esse, quòd falsò obiiceretur, tanquàm, quâ conciones, quâ scripta, quâ disputationes publicas, *literas* illas *Maiestaticas* impugnâssent. Hominis privati fortè potuisse intervenire querelas: interim ut tota *societas* ideoque è regno excluderetur, causam sufficientem haud esse.

Denique *Proceres Bohemicos*, præmissis istis accusationibus, hūc velut cumulū addere, *Literas Maiestaticas*, *Patrum* de sentētia, absq; assensu *Romani Episcopi*, haud potuisse concedi, utique *Episcopo* nedū in *Proceres*, nedum *Regem* ipsum, juris aliquid habente. Sed *Proceribus* nihilominùs hoc ipsum considerandum venire, *Patres* quidem nullatenùs disceptare, quid *Rodolphum Cæsarem*, tùm à *Proceribus sub VTRAQVE* velut cinctum, atque adactum, metu gravioris mali, ad expeditionem indulti *Maiestatici* impulisset. *Quod si* tamen de re ipsa, nudè, & simpliciter, absque harum circumstantiarum interventu, sicut quidem gesta fuisset, sententiam ferre requirerentur, hoc se se domi, atque intùs, sentire, omnes *Religionis* negotium tangentes, controversias, inprimis, atque antè omnia, ad *Pontificem*, tanquam summum *Ecclesiæ* his in terris caput, *& Regem*, referri oportere, ità ut absque hujus decisione, status *Religionis* nullibi interverti, ac mutari, sustineat; Atque hanc *Patrum*, compluriumque, à multis retrò seculis pientissimorum *Regum*, ac *Cæsarum*, mentem esse. Falli itaque *Proceres SVB VTRAQVE*, secùs statuentes, tanquàm *Pontificis* obedientiæ alligati non essent: maximè, cùm tantùm non *Catholici*, sed etiam *hæretici*, atque omnes isti, quicunque ab *Ecclesia Romana* in diversum abirent, eo ipso *Romano Pontifici* obedientiam debeant, quo sacri *Baptismatis* Lavacro *Christianis* cœtibus initiati forent, &c. Hactenus illi.

XV.

Patribus Societatis, regno exclusis, reliquorum nihilominus ordinum Ecclesiasticorum commoda habetur ratio.

EXclusis ità è regno *Bohemia Iesuitis*, reliqui *ordines*, sive *Monachorum*, sive *Ecclesiasticorum*, ne injuriis, vulgique petulantiæ, obiicerentur, in *Procerum SVB VTRAQVE* protectionem admissi: *Comite* inprimis *Turriano P.P. Capucinis*, quotidie sive diætam, sive diaria sua, liberali manu contribuente.

XVI.

Matthiæ Imperatoris rescriptum causas Bohemicorum illorum motuum continens, postliminiò publicatur.

QVæ cùm omnia à *Proceribus* regni, de facto tentata, atq; domi, quà Patres Societatis, quà alia, enovata, ad aures *Matthiæ Imp.* pervenissent, *Imperator* caussas motuum istorum *Bohemicorum* peculiari rescripto deducendas, publicandasque, esse, operæ pretium iudicavit. Ita ea, tanquam in quadam anacephalæosi, ut dicunt, totius rei controversiæ, ac cardo, velut ab ovo, denuò prodiit: Posteaquàm *Cæsar Anno M. DC. XI. in Regem Bohemiæ* ungi cœpisset, *Abbatem monasterii Brunaviensis*, conquestum esse, de subditis suis, absque ullo consensu suo, se etiam interdicente, novum templum exædificantibus, & quidem in oppidulo, suæ propriæ jurisdictioni subjecto. Istis igitur insuper habito sui, tanquam directi, ac legitimi, domini, interdicto, nihilominùs rem strenuè, ac sine missione, urgentibus, *Abbatem* regiam autoritatem interpellasse, ut subditi, qui *Abbatis*, domini sui, mandatis minùs obtemperarent, autoritate sive *Cæsareâ*, sive *Regiâ*, ad obedientiam magis revocarentur, á que ædis exstructione, subditis nullo jure licitâ, sese abstinerent. Eam sive querelam, sive petitionem, utique justam, æquamque *Abbatis*, ubi *Cæsar* probâsset, injunxisse *Brunaviensibus*, facti illius sui rationem *Cæsari* redderent, tantisper autem, ab exstructione ædis, per inducias veluti quiescerent. Illi neutrum facientes, neque *Cæsarem* suum responso condignari, multò minùs inducias ratas habere, sed *defensores* dictos *Pragenses* potiùs implorare, cœperunt. A quib. animati,

 sive

siue etiam stimulati, tantò impensiùs rem cœptam urserunt, quantò autoritate, atque auxiliis *Procerum*, quidvis non obtentu sibi facile fore, arbitrati sunt. *Proceres* non tantùm non intrà verba manentes, etiam scriptotenùs factum illorum approbârunt, utque confidenter, atque enixè, sicut cœpissent, non obstantibus regiis interdictis quibuscunque, perficerent, hortati sunt. Quæ res utique *Abbati* gravis, nec ferenda, visa fuit. Intereà *Cæsarem*, gravissimorum negotiorum causâ profectum, reversum autem in regnum, *Anno. M. DC. XVI.* tametsi in refractarios animadvertere potuisset, nihilominùs *literas Majestaticas*, pactaque, & conventa, *ordinum*, tàm *sub VNA*, quàm *sub VTRAQVE*, reassumpsisse, atque iis diligenter examinatis, deprehendisse, duntaxat, ac tantùm, *Proceribus*, templa extruendi copiam factam esse: subditorum autem potissimùm *Magistratui Ecclesiastico* subjectorum, mentionem nullam fieri. Transactionem igitur pertinere, atque attingere, subditos regios, & cum discrimine, ut juribus tertij intervenientis nihil quicquam decedat. Secundùm hæc, *Cæsarem Comiti Turriano*, duobusque defensoribus aliis, remonstrasse, subditos *Ecclesiasticorum*, neque è *literis Majestaticis*, neque *Transactionibus* aliis, templorum exstruendorum potestatem concessam probare posse, pariterque eos, qui subditos rebelles inflammarent, satis causæ non habere. At, posthabitâ hac *Cæsaris* declaratione, *Defensores* convenisse, novasque ejusce rei explicationes finxisse, adeòque omnia, quæcunque regiis, regnique subditis, privilegia non tàm à *Rege* quàm tertio, indulta essent, ad bona ordinum *Ecclesiasticorum* restringere, quòd ea *monasteria*, & dominia, *Ecclesiastica*, *Regi* privatim cederent, adeòque fisci, & Cameræ regiæ, bona hæreditaria aliàs dicta essent. Atque hac incongrua *Procerum* sententiâ effectum esse, ut *Brunavienses* indurati, postpositis etiam edictis regiis, neque à proposito cessarent, neque claves ædis erectæ traderent, donec ex istis præcipui in custodiam adigerentur. Par novandæ rei exemplum accidisse in pago *Clostergrabiano*, cum *Episcopi Pragensis* subditis. Illis enim eâdem insolentiâ, invito domino, insurgentibus, *Episcopum*, ædem à fundamentis destruxisse. Qua de re, tanquam signo sublato, *Proceres* efferatos, novos cōventus indixisse, eo prætextu, manifestè peti, lædique, privilegia, subornatos esse exercitus, ac pericula, ferè ultima, impendere, quibus, nisi caveât, ac provideant, incauti opprimantur. Excitatis inde turbis, sparsisque seditiosis in vulgus sermonibus, quantopere offensus fuisset *Cæsar*, testes esse literas, eo tempore ad *Vicarium*, & aulicos ministros, emissas, quibus omnem securitatem, protectionemque, quibuscunque regni subditis, modò obedientiæ studerent, conventusque suspectos amolirentur, promisisset, pariterque mandato indixisset, siquidem ulteriores in puncto *Religionis* inter *Proceres* controversiæ, componi, tolliq; haud possent, expectarent utique *Cæsaris* reditum, tàm à suspicionibus, quàm collisionibus, se abstinerent, omnesque juribus, ac privilegiis, concessis intereà gauderent.

Admonitionibus illis, atque aliis, duro, ac minaci, supercilio contemptis, *Defensores*, *XII. Cal. Iunij*, posteaquàm pridie, tanquam Classico præeunte, seditiosis è suggestu concionibus, populum in furias, ignesque ruentem, iuquietâssent, majori numero convenisse, & consilia damnosa fabricâsse, cujusmodi postridie ipso eventu, seditionis pleno, fuissent detecta. Irruisse enim manu armata tantùm non in *Aulam* regiam *Proceres*, sed etiam in *Dicasterium*, penetrâsse, inibi præcipuos Consiliarios, atque à præclaris majoribus ortos, contrà omnia, tàm divina, quàm humana, jura, injectâ vi, manuque, summa cum violentia, etiam inauditos, more prorsus barbarico, crudeliter è fenestris præcipitâsse. Neque sic tamen furorem istorum hominum resedisse. Sed eò audaciæ processisse, ut *Aula Regia Capitaneum*, unà cum militibus, aliisque tàm Arcis, quàm *Civitatum Pragensium*, incolis, in verba sua jurare cogerent, gravibus de causis quosdam antè in custodiam redactos, propria autoritate manumitterent, econtrà alios regios ministros in carceres adigerent, alios verò tàm mulctis gravibus exercerent, quàm bonis omnibus dispoliarent. His furoribus, tanquam cumulum, accessisse, ut tam *Regis*, quàm totius regni, nomine, vocatos, *Burggravium*, aliosque regios ministros, exautorarent, fortalitium *Carolstein*, locum, ac receptum, regium, non tàm tutissimum, quàm corona, thesauro, ac privilegiis regiis, munitissimum, summa cum iniquitate interciperent: reditus regni, allosque ad finium, fortalitiorumque, *Hungariæ* conservationem, ac tutelam, dispositos, census abalienarent: à *Rege*, regnique, *ordinibus*, constitutos *Provincialium* collectarum *Provisores* deponerent, aliosque, pro lubitu, eorum in locum substituerent. Præfatas *Provinciarum* collectas, quas ne quidem *Regi* ipsi attingere integrum fuisset, alios ad usus transferrent: tam equestris, quàm pedestris, armaturæ militem conscriberent: fideles *Regi* subditos, in partes suas vi, minisque, compellerent, refractarios autem gravius inflammarent: bona tàm *Ecclesiastica*, quàm *Scholastica*, in exilium actis hominibus literatis, lacerarent: *Burggravium* denique tanquam alterum à *Rege* & *Vicarium*, ab officio deponerent, inque ædibus propriis, injectâ militum custodiâ, concluderent. Ista, atq; alia id genus, enormia satis, fa[illegible], nullo alio prætextu colorare eos posse, nisi ho[illegible] sub quæsito frigido colore, tenderet hæc, atque alia, necessariò, in *Religionis*, *indulti Majestatici*, *Regnique*, emolumentum, pariterque in *Cæsarea*, *Regiaque. Maiestatis*, autoritatem, fieri debuisse: Interim, hostem istos ne nominare quidem posse, cujus intuitu, ità omnia conturbare adeoq; ima summis pinntare, necesse fuisset. Eorum *Apologiam* mentionem quidem ingerere quatuor potissimùm hominum, quos ipsi regni *Turbatores* vocarent: interim illorum causâ, (maximè, cùm nec causam dixissent, nec convicti essent) non esse iccircò excutiendam omnem, sive obedientiâ, sive modestiam, non esse icircò seditiosè agendum, statumque atque ordinem, universum conturbandum: non esse insontes regni subditos bello temerario implicandos: non esse externorum *Regum*, *Electorumque*, ac *Principum*, auxilia, tanquam hujus rebellionis fomenta futura, per certos etiam emissos legatos solicitanda, immò denique versùs *Cæsarem* plurimorum hominum animos non esse exacerbandos.

Vice versâ, omnibus tàm notum, quàm notissimum,

ßimum, esse, *Procerum Privilegiis*; literisque *Maiestaticis*, ne hilum quidem derogatum fuisse. Nec etiam, vel per somnium quidem, *Cæsari* in mentem venisse, vel unicam duntaxat literulam eorum omnium, quæ transacta, conformataque antè forent, vel convellere, vel in dubium vocare: Interim interpretationem, decisionemque articulorum dubiorum, & quæcunque in *Privilegiis* antedictis haud continêtur, ideóque extrà dubitandi aleam posita essent, uni litigantium parti non incumbere, sed litis sive determinationem, sive eventum, *Cæsari*, eiusque legitimæ dispensationi, deberi. Frigidum iccircò esse, frivolumque, tàm enormibus factis, *Religionem*, tanquam carbasum, prætendere conari, quibus ipse *Cæsar*, eiusque dignitas, peteretur. Tametsi sibi igitur, neque animus, neque facultas, desit, autoritatem supremam tueri, juxtaque merita, tàm atrociter delinquentium, debitas pœnas exigere: nihilominùs, ex innata mansuetudine regia, ex animis sibi dolore, tàm luculêtum regnum, totque insontes subditos, nolentes volentes, in tàm inexplicabiles labyrinthos, ac mæandros, adeóque calamitosam belli necessitatem, præcipitari. Hancob rem, coràm *Deo*, hominibusque. *Cæsarem*, conceptissimis, religiosissimisque, verbis sanctè contestari, sese nihil aliud antiquius, priusque habere, quàm ut juxtà saluberrima *Imperii* decreta causa inspiciatur, indeque latæ sententię utrinque satisfiat. Intereà exercitibus missio detur, atque ultimis regni periculis, per viam, ac remedia, Iuris, Iustitiæque, obviam eatur. Hûcusque *Cæsar*: itemque de causis *Motuum Bohemicorum*.

****

Externa.

I.

Conjuratio nova, Venetiis detecta.

IVxtà prædictos *Bohemiæ*, atque *Imperii* interioris, motus, ingens quoque & fœda, coniuratio, *Venetias*, maris *Adriatici*, sive Vrbium etiam hodieque totius facilè *Italiæ*, *Reginam* illam, penè non oppressit. Intrà urbem enim, maris dominam, nullisque mœnibus utentem, certis locis, clàm palàm dispositi è variis gentibus, *Italis*, *Gallis*, *Hispanis*, ipsisque *Venetis*, sese tenebant circiter LX. tribuni militum, concurrentibus septingentis sicariis, conjurationis sociis. Istis convenerat, ut amplissimo *Senatu*, totaque penè urbe, in adventum *Serenissimi Principis* sui, nuper apud exercitum in *Istria* legati, jam tùm in absentia *in Ducem Venetorum* electi, & renunciati, intentis, atque occupatis, conjurati, stato tempore, *Basilicam D. Marci* invaderent, purpuratosque, ac *Senatores*, ad unum omnes, contrucidarent. Hem facinus infame, atque horrendum! Quod ut eo, faciliùs patrari, inque effectum deduci, posset, turba, ac multitudo, lixarum calonumque, per triremes, ac navigia, sparsa, præeunte pacto, auxilio adesse, primitùsque variis, atque artificiosis, tædarû, nitro, ac sulphure, infectarum, generibus armati, argyropæon, sive officinam monetariam, peteret: Indè *Armamentariû* regiû, inter cætera, illud variis hypogæis, lini oleo, pice, ac lychnis, refertissimum, progressu facto, incenderet. Sic, inquam Vrbes incendiis, tumultibus, ac direptionibus, commotas ac confusa, etiam pontes tàm lapidei, quàm lignei, porrò, magno numero passim extantes, cooperantibus è certis navigiis, ac triremibus, tormentis æneis, deiicerêtur, Quibus eò magis civibus, atq; incolis concurrendi, opisq; ferendæ, facultas omnis præcideretur. Quid machinæ, quid cõspirationes, possint, certè eo têpore, si unquã alias, Venetis intellectû fuit. Et, sine dubio, in deterrimã cladê, calamitatemq;, *regia* illa *Respublica*, à mille retrò annis intacta, & splendida, devolvi potuisset, nisi maturè tàm crudeles machinæ, ac conatus, fuissent detecti, atque ipsa, quod dicitur, in herba, oppressi. Quidã enim, ex ipsis conjurationis complicibus, ob aliud delictum, fortè carceribus detentus, ultima metuens, rem *Proceribus* aperuit, lege *Veneta*, illectus, qua etiam capitis damnati, non tàm sceleris, ac vitę, immunitate donantur, quàm præmio insuper afficiûtur, sicubi in rem *Reipublicæ*, ac patriæ, utilia, ac profutura, & tradere, & manifestare, satagant. Neque hic spe præconcepta, licet insontica maximè causa, frustratus est. Tametsi enim, re subodorata, è conjuratis plurimi sint dilapsi, interim tamê bona pars eorum juxtà indicium factum, deprehendi cœpit. E quibus nonnulli cervicibus, inulti pedibus tenùs, in furcam acti, plurimi deniq; ex hominibus *Italis*, generis, atque agnationis, ratione habita, de noctu aquis *Hadriaticis* immersi, perierunt. *Captiano* quoque *Gallitano* per triremem è malo pedibus tenùs suspenso, ac longam literam faciente. Ipse autê, qui è conjuratis indicium fecerat, tantùm abest, ut supplicio sit affectus, ut magis pro *lege Veneta*. dignus sit habitus, in quem, præmii loco ingens pecuniæ summa præstò à *Patribus* conferretur, tùm census annui, ad posteritatem transeuntes, redirent. *Principi* igitur, cum *Purpuratis*, operæ precium judicavit, ob cladis illius, sive calamitatis, impendentis, magnitudinem, divina providentia irritam factã, tanquàm super ingenti, ac solenni, victoria, festum publico nomine aperire, detectæ conjurationis dictum. Quod cùm præsens tùm *Anno* CIↃ.IↃC: XIIX. XVII. *Calend. Novembr.* solenni *Reipub.* processione facta, variisque supplicationibus, itemq; pôpæ, ac lætitiæ, generibus, celebrari intuitus essem, sequens *Epigramma* memoriæ, licet infamis, prodigiosæ tamen, istius *conjurationis*, tùm peregrinus destinaveram. Quod hoc loco superinducere nô sit prorsus inane futurum:

Dum Priulus Veneta Princeps nova suscipit urbis,
Non nisi grandæva sceptra regenda manu.
Hadriacis plausus Nereus testatur in undis,
Concitat & magnis æquora vasta sonis.
Vndique clarorum Patrum, lectique Senatus,
Occurrit cymbis obvia turba suis:
Semideosque Duci tanto gratatur honores,
Et regimen felix, imperiumque bonum,
Splendida solennes illustrant atria flammæ,
Perque vias mixta, marmora perque, faces;
Interea, (facinus!) prægnans furialibus ausis,
Inveniat magnum perfida turba malum,
Disponens amplas incendia mista per ædes,
Vnde foret multis certa ruina locis,
Sic, ubi sulphureis flagrarent singula tædis,
Nequicquam levam ferret & omnis opem:

ipsa

Ipsa Harpyarum gazis illecta propago
Fulvum Phrynea vellus haberet ovis,
Ista sed invitis mala coniuratio Divis
Propositi votis excidit orba sui,
Concilio postquàm Patrum patefacta, cruenta,
Et merita, autores tradidit ipsa neci,
Indè quòd haud modicum cepisset regia casum,
Per pradatrices dispoliata manus:
Festa dies agitur Venetis: Memorabile quòd tàm
Pendeat à sera posteritate scelus,
Summa licet teneas regnum fastigia, damnum
Nil minùs in promptu, ni Deus adsit, habes.
Ipse suprà sortem quamvis videare, ruinam
Sortis, & instabiles disce timere vices.

II.

Motus bellici, inter Sabaudiæ, Mantuaque, Duces, & Mediolani Gubernatorem.

Circiter, *Annum* CIↃ.IↃC. *XVI.* magnis inter sese irarum, bellorumque, motibus dissidebant *Sabaudiæ, Mantuaque, Duces*, & nomine *Hispaniarum Regis*, *Gubernator Mediolanensis*: Causante *Sabaudia Duce*, annuas sibi pensiones, doris loco, *Catharina, Hispaniarum Infanti, Philippi. II. Hispaniarum Regis*, filiæ, vxori suæ, promissas, ab aliquot annis haud esse numeratas: cùm *Margareth* filiæ suæ, natu maximæ, ab obitu *Francisci, Montis ferrati*, (è quo filiam unicam susceperat, viduæ relictæ, *Domus* eius, ac sanguinis, ultimæ) *Ducatum Mantuæ*, ac *Montisferrati*, aliis hæreditatem invadentibus, quasi è faucibus bolum, eripi; Quo nomine *Dux* statuit, jus suum, filiæque, collecto exercitu, quanto maximo poterat, armis vindicare, atque experiri. Contrà quem *Ferdinandus, Dux Mantuæ*, (qui deposita purpura, & dignitate *Cardinalitia*, *Ducatum* secularemque potestatem, occupaverat) iremque *Mediolanensis Gubernator*, eduxerunt. Cum igitur variis ab aliquot annis, tàm prælius, quàm depopulationibus, hinc indè sævitum esset, modòque *Sabaudus Trinum, Albam*, aliasque tàm *Ducatus Montisferratensis*, quàm *Mediolanensis*, civitates, intercepisset, modò *Hispanicus* exercitus *Vercellas, Astium*, pluresque *Sabaudia* ac præcipuas urbes expugnasset, tandem interpositione atque autoritate *Matthia Cæsaris*, *Anno M. DC. XIX.* sub certis articulis, ac conditionibus, inter partes transactum, belloque atque inimicitiis, interveniente pacis compositione, renunciatum est.

III.

Fridericus V. Elector Palatinus, Vdenheimium, Episcopi Spirensis Arcem, quæ muros, ac fortalitium, deiicit.

Paulò antequàm fatales isti in *Bohemia* motus glisscerent, *Philippus, Episcopus Spirensis, Arcem* sive sedem *Episcopalem*, unàque oppidum, *Vdenheimium* dictum, anteà murisnon vulgaribus, itemque fossis, & plaudibus, haud obiter munitum, data opera educere, inque formam fortalitij præcipui, uberius vallo, propugnaculis, fossisque profundioribus, communire cœpit. Quæ opera, cùm *Friderico V. Electori Palatino*, & *Civitati Imperiali Spirensi* (in cuius finibus trium miliarium distantia, ne fortalitium extruatur, privilegiis *Cæsareis* cautum est) non posset non esse suspecta, missum est ad *Episcopum*, sub interdicto, ab operis, sive molisitius, eductione se abstineret. Qui cùm surdas præbens aures, cœptum nihilòsecius urgeret, *juxtaque* fama esset, *Spinolam, Marchionem* præsentem fabricam illam tantùm non inspexisse, sed eius de consilio opus perfici, vt proximè etiam eo loci præsidiarios collocare constituerit, præeunte *Electoris*, atque *Principum unitorum*, conventu, *Hailbronna* habito, missi sunt legati cum copiis, ac turmis militaribus, mediam phalangem facientibus, unàque suprà mille fossores cunicularij, qui opus cœptum demolirentur. Illis igitur, *M. DC. XIIX. XVII. Cal. Iulii*, sub noctis conticinio, summo manè ad arcem, sive oppidum inopinatò supervenientibus, deditio eius loci postulata est: sub comminatione, nisi aperirent, præstò futurum, ut portæ illicò balistis, machinisque, confuerìs præsentibus, effringerentur.

Secundùm has comminationes, illicò portis bipatentibus, miles citrà ullius sclopeti explosionem, intromissus est. Quo manus iniicientes, tàm vallum, quàm propugnacula, sine mora, dirui, deiicique, cœperunt, fossis, maceria, aggeribusque reductis, atque oppletis. Atque hujus demolitionis causas, quibus ad id inductus fuisset, proximè publicatis codicillis, *Elector* promulgavit. Neque *Episcopo* quoque argumenta defuêre, quibus itidem vice versa evulgatis, propositum istud suum tueri conatus est.

CAP. IV.

De Ferdinandi II. Imp. coronatione in Regem Vngariæ.

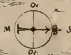
Paulò antè præmissum est, *Matthiam Imp.* propter res *Vngaricas*, atque successionem in regnis, ac deinceps *Imperio*, confirmandas, *Praga Viennam* sese contulisse, vt eò vicinior rebus, præsentiam eius velut exigentibus, adesse posset. Is *Ferdinandum* nominavit, eumque ad *Diætam Vngaricam* eapropter ablegatum, Proceribus *Regni*, in *Regem* declarandum, stitit. Propositio autem *Cæsarea*, rationesque, quibus *Proceres* eam in rem urgebantur, hujus fermè erant sententiæ: Scirent videl. *Proceres*, quibus difficultatibus, impensis, & discriminibus, à tot annis, *Cæsar* eò allaborasset, quò *Vngaria* regnum è faucibus *Turca* eriperetur, ab omnibus internis motibus liberaretur, ab ipso quoque interitu præservatum, in antiquum, pristinumque vigorem, ac statū, vindicaretur. Plenam benevolentiæ, & plusquam paternam hanc *Cæsaris* curam pluribus argumentis, documētisque, suprà abūdè innotuisse omnibus, dum *Cæsar*, etiam vita propria, fortunę

RHENVS FLU

Knaütenheim.

Straß von Germersheim

Die Vestüng —
Jetz genandt —

PROPUGNACVLUM
UDENHEIM. HODIÉ CAST.
RUM PHILIPPI DICTUM.

A

Straß nach Graben.

A. Arx Principis
B. Turris rubra
C. Turris alba
D. Turris cochleata
E. Turris riuo perula
F. Domus Fontana

Die Bach.

FLUVIUS.

Der Rhein.

Fischer hauser.

Udenheim.
Philipsburg.

die Vorstatt.

Die Statt.

Pfaltz gleit straß.

A. Das Fürstlich Schloß.
B. Der Rohte thurn.
C. Der Weysse thurn.
D. Schnecken thurn.
E. Bachthurn.
F. Brunnenhauß.
G. Der Zoll.

Die Bach.

fortunæ expositâ, etiam autoritate supremâ *Cæsarea*, sese vel ut remittente, nihil antiquius habuisset, quà [illegible] induciis cum *Barbaris* pactis, pacem, sequestratis, ac sublatis, quibuscunque internis dissidiis, lucem [illegible] reddere, seseque verum patrem, regniq; illius legitimum defensorem, comprobare. In hoc itaq; etiam nunc *Cæsarem* esse totum, ut tranquillitas isthæc denuò introducta, ac restaurata, tanquàm semper viva quædam planta, deinceps constanter florere, contra verò pacta, & fœdera, & quæcunq; pacificationi huic cōstabiliendæ adversari possent, remedium idoneum inveniri, posset. Iā autē *Cæsarem*, ætatis provectæ, communisq; hujusce mortalitatis memorem, sapienter præcogitasse, quibus hocce regnum fluctibus, ac procellis, obnoxium futurum sit, sicubi, absque legitimi successoris constitutione, sibi aliquid humanitùs accidisset. Interregna enim veteri consuetudine, non nisi variorum motuum, tumultuationumque, caussas præbere. Vt inprimis huic regno omnia infesta præmetuenda sint, utpote, quòd hostem tàm potentem, quàm irreconciliabilem, in finibus habeat, eumque verè *Barbarum*. tùm finitimis quoque Magnatibus, non minùs suspectis, cinctū exístat. Malle itaq; *Cæsarem* hæc, atque alia, *Proceres*, atque *ordines*, periculatiùs considerasse, quàm (quod abominandum!) suo magno infortunio expertos esse. Eam in rem prædecessorum laudatissimis vestigiis inhærentem, quò imminenti id genus calamitati in tempore medicina fieri quiret; *Cæsarem*. adhucdum illiberem, successorem unicè, & cupere, & optare. Tametsi autem tàm *Maximilianus*, quàm *Albertus*, uterque *Austriæ Archi Dux*, ordine tanquam *Cæsaris* germani, priores, eaque ratione, pro more regni, successionis inprimis compotes, essent, quòd tamen ambo, etiam codicillis consignatis, ju[illegible] istis, ac prærogativæ suæ, tùm quòd senectæ ætatis, tum, quòd pariter illiberes, forent, renunciassent, *Cæsarem* communis boni, ipsius inprimis regni, caussa, solicitum, commendare inprimis *Ferdinandum Archiducem Bohemiæ Regem*, utique quem ob heroicas, excelsasque, virtutes, *Cæsar*, tanquam filium, adoptasset. Hunc esse non tàm justæ ætatis, quàm hæredibus, regno dignis, inprimis propria virtute, imò provinciis hæreditariis, iisque amplissimis, insignem, ità, ut alium regem magis idoneum, magisque eminentem, ac tāto officio cōdignum, nedum nominare ipsis queat. Postulare ergò *Cæsarem*. *Proceres*, hoc nomine colreot, maturéque deliberarent, adeóque petitis illis *Cæsareis* satisfacerent. Vtique qui requirente debita, ac submissa gratitudine, ad hoc ipsum forent obligati, maximè, cum *Cæsar*. pro regni huius conservatione, nullis neduum vigiliis, nedùm sumptibus, pepercisset, tùm semet ipsum tot populosissimis *Mahometanorum* exercitibus toties objecisset, ingentem pecuniarum vim e propriis reditibus emergentem, pro defensione fortalitiorum, in *Vngaria* finibus periclitantium, impendisset, internos motus, ac dissensiones, composuisset, quicquid non è vera, ac paterna, solicitudine, singularique ergà hanc *Nationem* animi propensione, procurasset, quod ad huius regni tranquillitatem, communis boni emolumentum, optatamque omnium cōmoditatem, vergere sustinerct. E quibus omnibus intelligerent *Proceres*, non tàm propensam, ac prolixam, ergà se *Cæsaris* voluntatem, sed eò clarius documentum jam, speciemque, hoc ipso illis à se exhiberi, dum *Cæsar*, pro regni successore, eum, & quidem tantum, *Principem*, designaret, qui non minùs, quàm ipse *Cæsar*, è sanguine *S. Stephani*, *Regis* illius, oriundus, imò ad regnorum gubernationem, ab ipsa velut natura, factus esset. Ad summam, eam esse *Ferdinandi Regis* pietatem, modestiam, sapientiam, invictamque magnanimitatē, ut, quà regios etiam hæredes, quà virtutes, eo fastigio maximè dignas, desiderari nihil debeat, quod illum non eo honore, ac sceptro, dignissimum faxit. Esse porrò provincias hæreditarias, regno *Vngariæ* finitimas. Esse exterorum, & quidem potentissimorum, *Principum*, amicitias, atque affinitates: Quibus subsidiis, atque adminiculis, *Christiani* nominis hostibus obviàm ire, potentiusque *Vngariæ* regni pomœria, cōmunire liceat. Irent igitur, & cupidè talem *Regem*, eligerent, super quo ipsi deinceps, sicut *Bohemi* quoque, sibi gratulari, atque omnia fausta, & felicia, promittere possent. Intereà, quoad *Cæsar* viveret, *Ferdinandum* nihil juris in regnum, præter tituli regii axioma, usurpaturum, nisi aliter *Cæsar* hac de re deinceps disposuisset, aut ipsi humanitùs quid accidisset, atque hoc ipsum certo *Rescripto Ferdinandum Proceribus*, pro fide sua, depositurum, promissurumque, esse. Vt eò minus dubitandum illis sit, super privilegiis, indultis, atque immunitatibus, regni. Quæ omnia, more antecessorum, *Vngariæ Regnum*, tantùm non tueri, ac conservare, sed etiam, si liceat, extendere, atque amplificare, debeat. Atque hæc esse, de quibus *Cæsar*, anteà deliberaverit. Iam, ut grato animo eadem agnoscentes, successionis hoc tàm luculentum, ac necessarium, negotium, *Proceres* tàm maturare, quàm optatum in effectum deducere, vellent, etiam, etiamque, autorem se illis esse.

II.

Ad Cæsaream propositionem Procerum Vngariæ declaratio:

CÆsaris illa propositio, sive rogatio, ità ab *Hungariæ Proceribus* acceptata est, ut illicò *sententiæ Cæsareæ* subscribentes, *Ferdinandum*. *Vngariæ Regem* designarent, & quidem illis sub conditionibus:

Rex compromitteret, omnia, ac singula regni privilegia, immunitatis, indulta, atque statuta, ut etiam transactionem *Viennensem*, in eaque allegatos articulos universos, juxtaque antè *Matthiæ Cæsaris* coronationem, sive *regiam*, sive *Cæsaream*, *Annis*, M. DC. VIII. & M. DC. IX. factas conclusiones, omninò tueri, ac servare. Gravamina, quæcunque ex hoc; usquad regiam gubernationem, inclusivè emergerent, in limine aditi regni, illicò componeret. Ista autem fastidia, quæ deinceps, ab adita regia gubernatione, nascerentur, ad diætā provincialem reiiceret. Sicubi de societatibus, rebusque *Vngaricis*, disceptaretur, per indigenas, atq; homines *Vngaros* & juxtà conclusionem M. DC. VIII. M. DC. IX. & M. DC. X. pactam

actam transigeretur. *Regni Vngariæ* subditi nullum aliud forum, in causâ litium, præter patrium, agnoscerent. Officia *Vicarij*, & tribunorum militum, sicut etiam *Centurionatus Vngariæ*, juxtà undecimum articulum *M. DC. VIII.* ex pacto constituerentur. Pro administrandâ *Iustitiâ*, observaretur vetus, ac laudata, regni consuetudo, in exercendis, pacis tempore, *Iudiciis, Octavialibus* dictis, secundùm constitutionem *M. DC. IX. Regnum* verò, *Iudiciiq; Appellationis* dicti, *Iudices*, absque *Religionis* discrimine ac respectu, ordinarentur. Vt nec legitimos *Executoriales* processus quoquo pacto impediri contingeret. *Religionis* exercitium per universum *Vngariæ* regnum, tenore transactionis illius *Viennensis*, liberrimum esset, *nulloque sive* colore, sive prætextu, in discrimen vocaretur: *Palatinus Vngariæ*, juxtà leges, & conuenta, antè allegata, formulamque *Iuramenti* consuetam; eligeretur. Iura *Baronatuum*, civitatumque liberarum, intacta servarentur: ut & fortalitia, in finibus regni, secûdùm leges, ac pacta, custodirentur. *Corona Vngarica* è regno haud transferretur, sed, pro veteri consuetudine, & privilegio, per certos utriusque *Religionis*, & seculares, ministros, in Arce regiâ custodiretur. Controversiæ cum *Polonis, Silesiis, Moravis, Austriis, Stiriis, Carinthiis,* & *Carniolanis*, deciderentur. Ex adverso confœderationes cum *Bohemis*, & *Transylvanis*, confirmarentur. Fidelitatis, & devotionis, *Vngarorum* ergà *Domum Austriacam*, & *Cæsarem*, hucusque luculentis documentis demonstratæ, ac deinceps demonstrandæ, ea haberetur ratio, ut, præeunte *Regis* liberalitate, & auxilio, aliquot municipia ab *Austriis*, *Vngariæ*, & quidem gratis, restituerentur: utpote, è quibus jam bono tempore reditus ad se nihil redundâsset. *Munimentum*, sive fortalitium, *Liblo* dictum, unà cum XIII. ad id pertinentibus oppidis, à *Polonis*, non sine dispendio suo, *hactenus* detentum, in libertatem pristinam vindicaretur. *Liberis* & nobil. *Heydnccanis*, privilegia *Cæsarea*, quibus gaudent, ab initio aditi regni, constabilirentur: & tandem vivente *Matthiâ Cæsare*, extrà expressam *Cæsaris* designationem, *Procerumque* consensum, à regni gubernatione se abstineret.

III.

Ferdinandi Regis replicatio.

Acceptis illis, lectisque, conditionibus, *Ferdinandus*, *Proceribus* rescripsit, gravaminum id genus decisionem, præsertim primi, atque postremi, ad *Cæsarem* reiiciendam esse, nec se dubitare, quin petitis eorum *Cæsar* favere velit. Modò sibi non licere, quicquam super illis propriâ autoritate disponere. Et rei cardinem in eo versari, ut antè omnia *Proceres Cæsarea* rogationi locum darent, coronationemque regiam quantò ocyus, ematurarent. *Cæsarem* sine dubio vicissim rebus regni pro æquanimitate sua, haud defuturum. Quæ declaratio *Regis* sicubi *ordinibus* nimis lata, ac generalis, visa esset, placuit illis, literis hac de causa ad *Cæsarem*, datis specialibus, rem omnem dilucidiùs aperire, atq; urgere. *Cæsar* igitur *Procerum* desideriis impendiò favens talem, atque oppidò clementem, sese præbuit, ut omnia illa, quæcunque demissè postulata essent, rata habere, & facere ex æquo & bono, promitteret. Quâ *Cæsareâ* indulgentiâ *Proceres* erecti, ubi porrò per omne *Vngariæ Regnum*, *Religionis Reformatæ* exercitium, codicillis confirmatum, obtinuissent, de cætero nihil disceptantes, unanimi consensu *Ferdinandum*, *Vngariæ Regem*, *Comitem* verò *Forgatschium*, *Vngariæ Palatinum*, elegerunt, & designaruut.

IV.

Solennia, in coronatione Regis Vngariæ.

Vbi ergò dies, regiæ huic solennitati indictus, feliciter illuxisset, horâ septimâ matutinâ *Proceres* ab Arce *coronam regiam* exquisitâ cum Pompa, manuque militum, ædi *Basilicæ* inserentes, summo eius altari superimposuere. Elapsâ horâ, *Ferdinandus Rex* purpureis, *Vngarico* ritu, vestibus insignis, in adytum, sive locum secretiorem, ejusce ædis deductus, cumque *Maximilianus*, *Austriæ Archidux*, pariter *Vngaricè* vestitus, ponè secutus esset. Vias, quibus pompa deducebatur, asseribus stratis, pannisque è rubro, viridique, colore distinctis, contectis, inprimis militaribus cohortibus, ordine circumquaque, splendidèque dispositis, ac coruscantibus. Exinde *Rex* per mediam templi aream, præeuntibus X. Vngaricis dynastis, (quorum alter *vexillum regium* manu præferebat, exhibens regnorum quorundam nomenclaturam, cujusmodi olim *Vngariæ* regno fuissent subdita) progredi cœpit: Excipientibus à tergo aliis dynastis, quorû alter *crucem* intersigniû, alter *gladium*, alius *pacis simulacrû*, alius *regni globû*, alius deniq; *coronâ*, aliiq; alia, id genus plura, insignia regalia, sublatis manibus, ferebant. Ad altare vbi vcûnt est, *Rex* in genua procidens, regiis ornamentis induitur, consuetisque ceremoniis ungitur, coronaturque. Paulò antè actum ipsum, dum interea *S. Sancti Evangelij*, atque *Epistolæ*, lectio peragitur, *Palatinus*, sive regni *Vicarius*, *Sigismundus Forgatschius*, *coronam* manu prætendens, sublatâ voce, ter populum inclamavit: Vellentne huic coronam regni impertiri? Quibus totidem verbis, velle sese, respondentibus: *Ferdinandus*, coronâ impositâ, coronari cœpit, universâ multitudine faustis acclamationibus fremente, atque illud Iô *VIVAT REX*, ingeremte. Secundùm hæc, *Rex*, sacrâ *Eucharistia* roboratus, evaginatum *gladium* ter, manu ictus, sub crucis incisurâ, imitante, evibravit. Moxque pompâ cum *Rege*, ad *D. Francisci* progrediente, viæ aureis, argenteisque projectis nummis, sub hâc inscriptione: *Ferdinandus. II. coronatur in Regem Vngariæ, die Primo Iulii, M. DC. XIIX.* tanquam imbre verè aureo, conspergi, plures autem è dynastis, equestri dignitate, à Rege in ante inaugurari, cœperunt. A convivio regio, *Rex*, in tumulum quendam à *Proceribus Vngariæ* deductus, ibique faustis acclamationibus, *Latino* sermonis genere peractis, illustrium puerorum voce, consalutatus est. Altera dies, circà vesperam, variis ludicris, utpote flammis, è sulphure crepitantibus, in aera artificiosè ejaculatis, modò *Danubii* latices infrà, supraque attingenti-

gentibus; modò ruri turmas equestres repræsentantibus, modò *Dracones* istos volatiles, imitantibus, illustris fuit. Vt de pluribus id genus gymnasticis, tanquam lætitiæ, & festivitatis, regiæ indicibus, nihil superaddi necesse sit. Quibus omnibus, debita solennitate feliciter consummatis, *Rex. Maximiliano Archiduce*, & *Clesilio Cardinali*, deducentibus, *Viennam* rediit.

CAP. V.

Motuum Bohemicorum ulterior enarratio.

I.

SVprà, de incentivis, hoc est, causis, atq; autoribus, quibus velut stipulis, nitro, ac sulphore, concurrentibus, gravissimorum civilis belli motuum rudimēta, atque initia, jacta sunt, præmissum. Iam verò de natis ipsismet incendiis, ignibus, flammisque, *Vulcano* sæviente suscitatis, atq; successivè, per latus *Bohemiæ*, universum *Imperium* depascentibus, porrò videbimus. Vtinam verò quod *Euripides, poëta Tragicus*, *Archelao Regi*, *Tragædiam* olim expetenti, subintulisse fertur, tàm tragicorum casuum, & furorum describendorum, ne quidem daretur materia, profectò melius cum hac mundi senecta ageretur, cùm humanæ mentis petulantia, atque excæcata asperitas, nedum meliorem ad frugem, & pietatem, revocari, etiam mediis hisce flagellis, sive velle, sive p[illegible], videri queat.

II.

Bohemiæ Proceres sub VTRAQVE omnibus copiis bellum promovent, militesque conscribunt.

INtereà, *Bohemiæ Directores*, sive *Proceres sub VTRAQVE*, dicti, præeunte, ac faces præferente, *Henrico Matthæo, Comite Turriano*, in arma ruere, exercitus colligere, delectus facere, præsidia disponere, fines tueri, *Cæsareanos* eiicere, novisque à *Cæsare* conscriptis copiis, *Bohemiam* subjugare tentaturis, obviàm ire. Civitatibus igitur, *Buda alba*, & *Crumavia*, præsidiis *Cæsareanis* abundè instructis, *Turrianus* è re sua ratus, (utpote penès quem, tanquam *Generalem locumtenentem*, totius rei, militiæque *Bohemicæ*, summa esset) sicubi suspectum militem, præsidiumque, è regno exturbaret, aliquot legiones, eò locorum adduxit, pariterque *Crumavienſibus* præsidarios istos suos, ut dimitterent, haud difficulter persuasit. *Budissinis* autem, quòd *Catholici* essent plerique omnes, itemque tàm milite, quàm loci bonitate, armati, propositas conditiones non admittentibus, minis parùm proficiens, castra admovit, inter manus confluente ad se, atque injusti exercitus molem excrescente, militum numero.

III.

Imperator non segniùs arma, exercitusque expedit. Adeoque Bohemis, quid designet illis, indicat.

NEque hæc dum fiunt, à parte *Cæsaris*, ab armis, militibusque, colligendis, feriatum est. Adversariis enim *Bohemorum*, ministrisque aulicis, qui autoritate, ac gratia, prævalebant, oleum, quod dicitur, camino addentibus, *Cæsareamque* indignationem inflammantibus, cò res eheu! redacta est, ut, exclusis pacificationis, exculpationisque, & mitibus illis, mediis, etiam *Imperator*, per viam armorum, injuriam sibi, suisque, illatam, vindicare aggrederetur. Legiones itaque, hinc indè conscriptæ, iam colligebantur, iam delectu probabantur, iam counitæ in *Bohemiam* ductores, atque imperia, expectabant. Illis, valida cum manu, è *Belgio Hispanico* adventans, *Carolus Bucquoius, Comes*, ab *Alberto Archiduce*, ob fortitudinem, atque experientiam, militarem, commendatus, tanquam supremus ductor, præfectus: secundus verò *Henricus Tampierus Comes*, ab *Vngarica*, ac *Veneta*, militia nobilitatus, in exercitu partes habere jussus est. Quorum auspicia *Henricus Iulius*, *Dux Lavvenburgicus*, *Balthasar de Marradas*, *Comes de Bachaimb*, *Colaltonius*, atque alii, legionum ductores, insecuti.

Expeditis istis, instructisque, copiis, antequàm in *Bohemiam* moveretur, *Cæsar*, pro æquanimitate sua, denique *Ordines sub VTRAQVE*, & quidem, hanc ferè in sententiam, interpellavit: E superioribus literis, inquit, quanta clementi indulgentia, quanta paterna propensione, ac solicitudine, *Cæsar*, sequestrato omni armorum apparatu, maluisset, intervenientibus æquis conditionibus, motibus istis remedium fieri, notum esse omnibus. Intereà, nihilominùs famam narrare, *Turrianum*, cum exercitu profectum, urgere *Budissinum*, ac *Crumaviam*, ad defectionem, etiam sub minis, atque edictis, istis tyrannicis, nisi dicto audientes forent, etiam embryonibus, nondùm in lucem à matribus editis, tantò magis gravidis, infantibusque, parsurum esse minimè. Quæ quidem insolentia, cùm nec *Turriano*, neque alius, satis conveniens sit, *Cæsarem* missurum cum exercitu, iam delectu probato, qui subditorum fidelium, ne injustis istorum armis opprimantur, curam habituri essent. *Ordines* igitur adhucdùm paternis admonitionibus locum darent, longèque procellas, atque tàm regni, quàm suarum rerum, eversiones amolirentur, neque properarent, patriæ, patriique regni, destructores deinceps tàm esse, quàm nominari: Fideles interim *Cæsaris*, regnique, subditi, bona fide, sibi promitterent, nullatenus, hancce necessariam expeditionem in illos dirigi, sed eò potiùs collimare, ut ab omni injuria militari, modò ipsi arma infesta non caperent, vindicari, protegique sustineant.

IV.

Procerum Bohemiæ ad Cæsarem facti prioris excusatio; Vnàque ne exercitus mitteretur in Bohemiam, deprecatio.

INter illas *Cæsaris* admonitiones, ab aulicis quoque *Cæsaris*, tanquàm parte adversa, actiones, *Procerum sub VTRAQVE*, nimr. initia, progressus, atq; augmenta, motuū *Pragensium*, tanquàm peculiari libello accusatorio, ordine, ac solemnibus verbis, seriatim publicari cœperunt. Quibus, sub uno velut oculi intuitu, unicuique innotescentibus, quid de *Bohemorum* istis furoribus statuendum esset, in propatulo constaret. *Proceres* nimirùm *sub VTRAQVE* dictos, inordinato animi impetu in transversum raptos: *Cæsaris Vicarium*, ac *Secretarium*, nullo crimine convictos, aut damnatos, è fenestris, manibus, & vi, injectis, projecisse. Milites, in arce prætorianos, in verba sua juramento adegisse: *Aulæ Cæsareæ*, sive *regiæ*, novas leges præscripsisse. *Vicarium Cæsaris* alterum, reliquosque ministros *regios*, domibus suis, addita etiam custodia militari, inclusisse. Consiliis, ac deliberationis mediis, ipsimet interdixisse: Milites, autoritate propria, conscripsisse: Regni nimis statum, pro voluntate, & libitu, invertisse: *Patres Societatis*, à *Ferdinando Cæsare*, cum *Regni* consensu, introductos, in exilium ejecisse, abrogatis etiam eorum Collegiis, *Arcem Carolsteiu* (Saxi *Carolini*) cum Regalibus, & thesauro, intercepisse. Admonitiones *Cæsareas* literis, conceptissimisque verbis, non tàm, super conservatione *literarum* illarum, quas vocant *Majestaticas*, liberoque *Religionis*, secundùm pacta, exercitio, sed etiam politicarum difficultatum cæterarum, æquissima compositione, toties factas, insuper habuisse: Imò verò regias *Civitates*, sub comminatione interficiendorum infantium, etiam nondum editorum, ad defectionem solicitasse: *Cæsareasque*, sive *regias*, ditiones occupasse: aliaque, non inferiora, complura, de facto patrasse. E quibus, quo spiritu ipsi conturbarentur, omnibus singulis illucesceret. Istis, atque id genus *Cæsareanorum* accusationibus, *Proceres sub VTRAQVE*, postea quàm tantùm non particulari responso obviàm iissent, sed etiam amplissima ista deductione, *Apologia Bohemica* dicta, (quæ omnia hic interjungere velle, non quidem *Epitomes* hujus, sed prolixi *Commentarii*, loco, futura sit) omnes motuum istorum *Bohemicorum* origines, causas, atque rationes, fusè explicassent, tandem ad superiores *Cæsaris* literas, ne in *Bohemiam* exercitus mitteretur, respondentes, sic exceperunt: E *Cæsareis* literis illis, *Directores Bohemicos* intellexisse, *Cæsarem* exercitus in *Bohemiâ* mittendi ratione inire. Intercedere autē se, & deprecari, *Cæsar* allegatas illas, per totam *Apologiam* suam, causas, diligentiùs examinaret. Futurum, ut cognoscat, apparatus hosce bellicos, à se, defensionis igitur, institutos, neutiquam adversus *Cæsarem*, sed, pro regno asserendo, excurrere. Eoque nomine, è re haud esse, ut ulterior exercitus à *Cæsare* in regnum expediatur. *Proceres* hoc egisse, ut peregrinum militem, contrà provinciarum statuta, in civitates quasdam introductum, è regni limitibus exigerent: Eoque nomine *Turrianum* moderatè illos compellasse, ut etiam *Crumavienſibus*, q; dicto promptè audientes fuissent, damnum illatum sit nullum. *Budissinu* autem, refractariis, &, velut hostili more, sese opponentibus, quòd *Turrianus* duriusculè interminatus esset, mirum adeò haud debere videri. Asperitate enim militari magis, quàm tanti infortunij, istis accersendi, causa, id ipsum factum esse. Non igitur præexistente tantæ rei momento, nec causa sufficiente, ut, *Budissinorum* in gratiam, mittatur exercitus, instanter, atque humiliter, sese deprecari, ne *Cæsar* adversariorum consiliis acquiesceret, præsertim *Catholicis*, *sub VNA* dictis, hactenus singulari cura sua, intrà regnum, nullo pacto, factoque, læsis, nimium indulgeret. Quòd si tamen contrà *Provinciarum* statuta, à *Cæsare* contingat regnum milite extraneo urgeri, præmetuere sese, ne plebs commota, excussis hactenùs procuratæ defensionis repagulis, in *Monasteria Clericosque*, faciat impetum, sanguinemque innocentem fundat. Cui malo sibi non suppetere remedium. Istos igitur, qui exercitum peregrinum adduxissent, utique tātę cladis autores, & sonticos, rationem eruditatis daturos, Sese verò, ut adversus hanc vim consistere liceat, aliundè auxilia, & suppetias, quæsituros esse. Confidere igitur adhuc dùm, *Cæsarem*, in gratiam eorum, tàm sanguinaria consilia cudentium, in ultimam usque necessitatem, rem haud deducturum.

V.

Cæsaris ad Bohemorum Comminatorias, exceptio. Eorundemque replicatio.

QVo animo *Cæsar* istud *Procerum* responsum, etiam ob comminatione non frigida acuoleatum, susceperit, mox patebit. Ità enim dennò ex *Aula* rescriptum est. *Cæsarem*, contrà se typis etiam evulgatam *Procerum* deductionem, unà cum literis præmissis, accepisse. Atque adeò ipso opere, & facto, jam demùm quàm paternæ, & clementes, suæ admonitiones, dehortationes, atque edicta, omnia singula, hactenus frustra fuissent, percepisse. Vsque eò obedientiam omnem apud subditos suos in furorem versam videri. Vt, sub colore plebis tumultuantis, ipsi *Proceres* bona *Ecclesiastica*, clericosque, invasuri, atque aliundè auxiliares in regnum copias adducturi, viderentur, nisi ipse *Cæsar* ab expeditione in *Bohemiam* præconcepta, se abstineret. Certum esse nihilominùs, *Cæsarem*, fideles subditos suos, utique nullo facto, ne per somnium quidem, læsos, rabiem istam delinquentium minimè approbaturos, sed institutum *Cæsareum*, utpote qui, in tàm ferociter sese opponentes, exercitum quidem, sed minimè extraneum, sed per *Imperium*, & *Provincias* hæreditarias, collectum, superinducere cogeretur, adjuturos, esse. Diu se ab armis, atque remediis istis violentis, abstinentem, nihil antiquiùs habuisse, quàm ut ex æquo, & bono, controversia ista, quæcunque esset, decideretur. *Proceres* autem, ejurata obedientia, atque humanitate, violenta elegisse, seq; in armis opponentes, provocasse. Quòd igitur lacessitus *Cæsar*, arma parasset,

parâsset, quibus subditos fideles, tàm *Clericos*, quã *Seculares*, defendere vellet, in tàm evidenti, ac justa causâ divinum auxilium sibi non defuturum, eò confidentius sperare, actionibus *Procerum*, cum omni ratione, juribus, consuetudinibus, etiam pactis utrinque, & literis illis majestaticis, evulgatis, è diametro pugnantibus. Ipsi quidem de animadversione in pacis turbatores subindè narrarent. Sed sibi, tanquam justo, legitimoque *Regi*, hoc potissimùm manus incumbere, ut ea in parte reis, sed convictis, sed damnatis, pœnas irrogaret. Quòd porrò, sub comminatione accersendi auxilii extranei, allegassent, hoc ipsum in praxi, & reipsâ, jam pridem istos egisse. *Cæsarem* autem certò statuere, nullum christianè affectum *Principem*, *Magistratumque*, actiones id genus *Procerum* turbulentas, probaturum, multò minùs, ob rem pessimi exempli, subditis, contrà *Regem*, fomenta, atque auxilia, præbiturum. Eandem enim à subditis propriis, quam quidem in aliis probarent, expectandam deinceps fore petulantiam. Cæterùm neque istis *Cæsaris* objectionibus conterriti, *Proceres* manum inhibuerunt. Verùm enim verùm causam suam propugnare deinceps sequentibus perrexerunt: Hucúsque *Proceres*, adversus id genus sonticos homines, cujusmodi in *Regis* contemptum, regnique damnum strenuè laborassent, remedium expectasse. Hactenùs autem nihil minùs obtinuisse, ut etiam è *Cæsaris* postremis literis intelligaut, *Cæsarem* adhùc dùm in id genus pestilentium syderum partes inclinare, nedùm, ut *Statuum* fidelium ingenua consilia complacere possint, quorum etiam sincera proposita jam comminationum loco haberi contingat. Quod enim de commotione plebis, sicubi extraneus in regnum miles adduci debeat, in sontisque cleri expiationibus, attulissent, illud omne, quodcunque esset, ex singulari, fucatoque, ergà *Cæsarem*, affectu, tùm versùs *Status*, reliquosque *sub VNA*, vera benevolentia, profectum esse. Vtique quos imminentis mali metus nō parùm angat, pacis verò, & concordiæ, spes hactenus foveat. Dùm ergò *Cæsar* privilegia, immunitatesque qualescunque, *Proceribus* indultas, infringere ne cogitasset quidem, eò minùs sese sperasse, *Cæsarem* immisso exercitu leges sibi dicere, sed magis datis mediatoribus, atque arbitris, negocium componere, voluisse. Nunc autem aliud ex alio, atque, ablata personâ, rei veritatem, emergere, nimirum *Cæsaris*, vigore literarum, eum esse animum, ut ipsi, tanquam sontes, ac rei, puniantur. Hoc sibi esse illud egregium præmium, quo quidem *Cæsar*, adversæ partis consiliis inflammatus, *Statuum* fidelium multis gravissimis in occasionibus, sub vitæ, & sanguinis, periculo, contestatam, remunerare cogitet. Illud sese enixè deprecari, ne in numero patriæ turbatorum, sed loco fidelium *Bohemorum*, divinæ veritatis amantium, patriæque libertatis defensorum habeantur. Adversarios legum Provincialium, quibus *Cæsar* juramento se astrinxisset, sensum vel eo invertere, quòd *Cæsar* licere putet, milite per *Imperium*, vel *Provincias* hæreditarias, collecto, *Bohemos* in ordinem redigere. Istud autem cum juramento regiò è diametro pugnare, quo stante, minimè *Cæsaris* esset partium, *Ordines*, conscripto per *Imperium* exercitu, mulctare, sed eosdem potiùs, unà cum regno, vigore Iuris, & privilegiorum, fartos tectos tueri, & præservare. Atque hunc illum esse legum provincialium verum sensum, omnes illos, quicunque armis, atque cum exercitu regnum peterent, hostium loco declarandos, atque habendos. Inter cætera, *Cæsarem* porrò excusare, quàm invito animo, atque ad *Bohemorum* provocationem, ad arma venisset, eo fine, ut insontes tàm *Clericos*, quàm *seculares*, subditos suos ab omni injuria protegeret: Se verò *Cæsari* ex adverso confirmare, modò noxiorum hominum consilia amoliretur, vice versa fidelium subditorum ingenuas solicitudines admitteret, rē omnem facili brachio, absque armorum interventu, consopiri posse. Vt juxtà etiam, superpondij loco, videri debeat, causam, atque protectionem, *Ecclesiasticorum* prætendi velle, cùm illis in officio sese continentibus, fraus, aut injuria, prorsùs nulla intendatur. Ejusdem esse commatis, quòd actiones *Procerum* dicerentur cum omni consuetudine, pactis, legibus, privilegiis, aliisque exemplis, omninò, ac directè, pugnare: Sese autem, quàm multa veritati, *literis Majestaticis*, pactis, ac conventis, provincialibus, è diverso rectà intercederent, & nosse, & *Cæsari*, aliisque, veri amantibus, pensiculanda relinquere. *Cæsarem* quidem pacis turbatores insuper in ordinem redigere velle, per se laudem mereri. Sed hoc iis antè requiri, ut isti sint ordine auditi, convicti, ac damnati. Secus executionem, secundū leges, haud procedere. Illud verò coràm Cæsare se obtestari, sicubi *Procerum sub VTRAQVE* à tot annis, in tot diætis, ac conventibus provincialibus, querelæ, codicillique, supplices, locum invenissent, pro jure, & legibus, non ex adversæ partis odiis, pro privilegiis, pactis, *literisque* illis *Majestaticis*, responsum fuisset, nullam istis præsentibus difficultatibus vedùm ansam, fenestramque, quod ajunt, patuisse. Posteaquàm ergò curvum, vt ferunt, rectò præferri, adversariorum autem asperitas exacerbari, cœpisset, nedùm minis, nedùm verbis atrocibus, temperatum istis fuisse, fore brevi aliquando, clamantibus, ut ipsis adversùm *Proceres sub VTRAQVE* judicibus efflorescentibus, non tantùm *Litera Majestatica* abolerentur, verùm multi, tanquàm una aliqua cervix, sub carnificis manibus perirent. Eo nomine ne fuisse quidem opus, sive consultum, diutiùs tempus litibus id genus extrahere, sed jure, meritoque, (quo supplicium ad paucos, terror verò, atque exempli abominatio, ad plures perveniret,) Impatientia justa stimulante, in pacis, ac privilegiorum communium, turbatores, delictis id genus pestium clementiorem processum non emeritibus, animadvertisse, eosque præcipites dedisse. Iā autem se istos tantùm non proreis, sed etiam damnatis, habuisse, idque vigore *literarum Majestaticarum*, quæ luculentis verbis hoc vellent, omnes eos, quoscunque contrà delinquere in confesso foret, pro ipsissimis pacis turbatoribus, habendos, adeóque, sine ulla juris disquisitione, extrà ordinem puniendos venire. Ad summam, pro clausula, *Cæsarem* præsupponere, nullum inter *Christianos Magistratum Bohemorum* actiones, sive consilio, sive re, aut operâ, adjuturum esse: Confirmatissimum habere sese, actiones suas minimè esse inconcinnas, ideóque tàm causæ bonitati, quàm plurimorum favori, sese confidere. Vtut autem, de Consiliis nocentissimorum capitum, impetus in regnum con-

tingeret, *Deo* inprimis *Proceres* causæ illius suæ patrocinium commendare, atque superne, quò hostibus fortiter resistere liceat, opem, auxiliumque, præstolari. Inter hæc, etiam nunc *Cæsarem* seobtestari, atrocia id genus consilia amoliretur, fidelium verò subditorum rationes, preces que, immò etiam defensionem, contrà id genus pacis inquietatores, admitteret: Futurum indè, ut *Deo* inprimis, totique *Imperio*, res accideret gratissima, privilegia regni conservarentur, infortuniis quibuscunque iretur obviàm, *Cæsaris* etiam dignitas constabiliretur. Nisi itaque *Cæsar*, juxtà literas, talia promittentes, omnem compositionem fastidiat, mitteret legatos, atque arbitros, amplissimos, vel juxtà *Electorum Saxoniæ, ac Palatini*, propositiones, tanto discrimini remedium, sive ultimam manum, quod facile sit, imponeret. In omnem eventum, sicubi *Cæsar* exclusio hoc voto, consilia malevolorum sincerioribus illis suffragiis præponderare jubeat, coràm *Deo*, atque hominibus, se obtestari, quid quid deinceps mali, infortuniique, acciderit, istius expiationem minimè sibi, sed istis, qui quidem autores *Tragædiæ* extitissent, acceptam ferendam esse.

VI.

Ordines Austriæ, apud Cæsarem, pro Bohemis interveniunt.

HÆc ubi seriò utrinque agerentur, & jam pateret, *Cæsaris* exercitum in *Bohemos* moturû esse, *Ordines*, sive *Status*, *Austriæ*, ne res ad aciem, quod dici solet, novaculæ, atque præsentem belli necessitatê, deveniret, pro *Bohemis* conceptissimis verbis intervenerunt. Præcipua autem istius scripti capita fuêre ista: *Bohemos*, super crimine, ipsis objecto, nondum esse satis, decenterque, auditos, nedùm, tametsi reos fortè, damnandos. *Cæsarem*, tametsi in *Bohemos* cum exercitu moveret, *Victorque* rediret, nihil obtinere aliud, nisi quod suum fuisset anteà. Ea expeditione non tàm regnum opulentum, pulcrumque devastaret, quàm æris alieni mole gravaretur. Interesse tantùm non ipsius *Cæsaris*, eiusque *Provinciarum* hæreditariarum, ut hoc regnum conservaretur, sed totius *Imperii*, inprimis tuendorum finiũm regni *Vngariæ*, negocium periclitari. A *Rege Ferdinando* olim *Bohemos* quidem fuisse victos, sed non debellatos. Initium belli quidem esse blandum, medium periculi, & difficultatis plenum, finem denique incertum. Non esse fidendum externis auxiliis. *Cæsarem* esse provectæ ætatis, &, si quid illi accidisset, eò majores tumultus expectandos. Coronationem, resque *Ferdinandi Regis* nondùm esse eò usque confirmatas, ut *Bohemi* non sint regnum ad exterum aliquem tralaturi, atque alienaturi: id quod toties anteà factum esset. *Bohemos*, casu posito, prout humanæ res variant, victoria potientes, *Austriacas Provincias* gravissimè afflicturos, victos verò ad desperationes, atque omnia ultima, perventuros. *Bohemos* tertia vice à *familia Austriaca* defecisse, post excessum *Regis Rodolphi II. & Ducis Friderici pulchri*, itemq; *Regis Ladislai*. Neq; multû abfuisse, quin quartùm idem fieret ab excessu *Regis Ludovici*, ubi *Ferdinandus Imp.* opponentibus sese *Saxone*, & *Bavaro*, circà summam rei, Regnique, periclitatus esset. Eosdem motus per *Vngariam* expectandos, qui jam in *Bohemis* glifcerent. *Vngaros* enim si contrà *Bohemos* educi contingat, cognito *Religionis* negocio, recalcitraturos, eodemque facilè tumultus excitaturos. Abalienato *Bohemiæ* regno, periclitari nou tàm *Imperium*, quàm ipsius *Imperatoris*, *Majestatem*, etiam ob reditus illi necessarios. *Monarchas* agere consultiùs, si seditiones, rebellionesque, non quidem armis superinductis, quod utrinque periculi plenum, sed consiliis consopirent. *Regis* illius *Bohemorum* olim è *familia Luxenburgica cæci* dicti, sed militis strenui, exemplo, doceri posse, arma Statuum, ac subditorum, etiam *Regi* aliquando prævalere posse. Eum enim, cum uxore, ad regni fines propulsum, interveniente tùm *Imperatore*, vel media compositionis armorum discriminibus prævaluisse. Præter cætera, defectionem superiori tempore *Provinciarum Belgicarum* à *Philippo*, *Rege Hispaniarum*, abundè contestari, quantum distent à moderatis consiliis, olim *Manliana* dicta, nunc *Albana* vocanda, *imperia*, *Ducem* enim *Albanum* intempestiva sua asperitate, ac sævitia, exulare jussa moderatione omni, incomparabile damnum, deperditis tot florentissimis *Provinciis*, *Hispaniarũ regibus* intulisse. Præstare *Imperatori*, si subditos remediis mitibus, quàm vehementibus istis, atque atrocibus, ad obedientiam reducat. *Imperatorem* quidem, tanquam caput *Iustitiæ*, teneri *Legibus*, ut in delinquentes, pro meritis, animadvertat, *Maiestatemque*, aut autoritatem supremam tueatur. Sed paucos fortè in *Bohemis* esse, qui *Cæsarem* offendant. An igitur reliqui omnes, tot mille, & quidem insontes, omnia gravissima, atque ultima, paterentur? Satiùs esse, centum delinquentes impunitos dimittere, quàm unum aliquem justum, atque insontem, damnare. *Bohemos*, ex metu delicti potiùs, quàm offendendi animo, militem conscripsisse. Longè superiorem esse *Cæsaris Majestatem*, causæque bonitatê, quàm ut, eorundem pro more, armis experiri velit, cû jure possit melius, saltemque vel autoritate, sua, litem istam dirimere sustineat. Immò verò periculum esse, sicubi *Cæsar* armis *Bohemiam* subjugare perseveret, ne alij per *Austriam*, *Moraviam*, *Silesiam*, *Hungariamque*, *Status*, ac subditi, tanquàm sub una cervice perdomandi, isthanc causam faciant suam, certoque persuasum habeant, omnes sub ista causa, *Reformata Religioni* addictos, itidem peti. Atque his, aliisque, argumentis, *Ordines Austriæ Cæsarem*, pro *Bohemis* interpellantes, conati sunt placare, atque, ut ab expeditione instanti abstineret, aliquà mitigare.

VII.

Cæsar, publicatis per Imperium Bohemorum seditionibus, milites pro Bohemis conscribi vetat.

INtereà *Cæsar* cognitum habens, *Bohemos* passim hinc indè per *Imperium* milites stipendiis adigere, atque conscribere, publicis literis per *Germaniam* furores illorum tàm publicare, quàm *Electores*, *Principesque*, & *Respublicas*, pariter, ne in finibus suis milites pro *Bohemis* conscribi paterentur, dehortari cœpit, actionibus illorum, & quæ contrà

trà *Cæsarem*, *Regemque* suum, patrassent, injuriisque, sicut suprà magnam partem præmissum, ordine recensitis. Sed non dissimulandum illud est, *Palatinum*, atque *Saxonem*, *Electores*, eademque opera *Principes*, *Ordinesque Silesios*, apud *Cæsarem* porrò intervenisse, permitteret *Cæsar*, ut, depositis utrinque armis, remedia compositionis locum haberent, *Bohemique Regi* suo reconciliarentur. Sed, quòd aliter sive in fatis, sive in fatalibus *Consiliariorum Cæsaris* consiliis, ut tùm quidem videri poterat, esset, suscepta tractatio fine suo frustrari, cœpit, unàque omnia turbulentis, atque crudelibus, belli machinis involvi visa sint.

VIII.

Tampierius primus in Bohemos educit. Cui Turrianus obviàm it.

ITaque *Tampierius* collectà manu, primus in *Bohemiæ* fines ducit. Quos ut penetraret, aliquot oppida finium uniendorum causâ, præsidiis *Bohemicis* instructa, *Landstrunam* scil. *Bistritium*, & *Neuhusam* partim assultibus conterruit, partim intercepit. Id quod ubi *Turriano*, ad *Budissinam* cum exercitu *Bohemico* excubanti, nunciatum esset, promotis castris in hostes ilicet movit. Quos in paludibus ad *Bistritium* castra communientes, suppetiasque *Bucquoii* præstolantes, ob loci iniquitatem, urgere ulterius destitit.

IX.

Bohemi à Cæsaris Feciali Rebelles declarantur.

SEcundùm hunc *Tampierii* ad fines *Bohemiæ* progressû, *Cæsar* misso, sive *Feciali*, sive *Legato*, *Kaano* dicto, *Bohemiæ Proceres sub VTRAQVE*, eademque operâ, ipsis militantes, publicis hinc indè affixis diplomatibus, *perduellionis* crimine notari jussit. Qui, *Polna*, *Arce*, atque oppido, occupatis, inquilinos in arcem evocatos, adhibitis *Patribus Societatis*, plerosque *Augustana Confessioni* addictos, in verba *Catholicorum* juramento adigere etentavit. Illis autem masculè resistentibus, *Religionemque* suam etiam quibusvis bonis mundanis anteferentibus, rumor, nec levis suspicio, increbuit, tanquàm hic solus, atque unicus, expeditionis illins *Cæsareana* cardo, ac scopus, esset, omnes singulos *Reformatæ Religioni* addictos, sub eadem causâ, sive opprimere, sive ad adversam *Religionem* cogere, velle.

X.

Bucquoius ex alia parte Bohemiam invadit.

POst *Tampierium* paulò post etiam *Bucquoius* alia parte, qua *Moravia* sunt confines *Bohemi*, *Cæsareanis* cum copiis invasit, & oppida nonnulla in potestatem redegit. Tametsi autem præcogitasset primo usque ad ipsam *Pragam* impetu penetrare, adeoque ad montem, *D. Laurentio* sacrum, castra ponere, eò, quòd *Bohemos* milite tumultuario domestico, eoque haud satis exercitato, malè instructos esse, rumor *Austriam* percrebuisset: nihilominùs, cùm sub initia, ac crepundia, isthæc, secus experiretur, *Bohemos* nempè integro exercitu, militibusque idoneis, ac fortibus, valere, neque tàm dicto loco *Pragam* communire, quàm etiam vel desiderare adventum *Cæsareanorum*, paulò post, sententiâ mutatâ, alia consilia agitare cœpit. Inprimis verò ubi *Tampierianis* militis per *Bohemiâ*, variis inquilinorum cædibus, latrociniis, spoliis, atque incendiis, extrà ordinem baccbari inaudisset, confestim furores istos frænis, pœnisque, compescuit.

XI.

Bohemi à Cæsare pacis media orant, mediatoresque, atque arbitros, erogant.

POsteaquàm igitur enses, atque incendia, in patria sua, *Bohemia*, iàm nunc grassari, multaque latè depasci, *Proceres* intuerentur, masculè quidem insultus, ac velitationes, hostiles exceperunt: Nihilominùs tamen summæ rei tanquàm parùm fidentes, *Electores*, *Palatinum*, & *Saxonem*, unàque *Principes Silesios*, exorarunt, venirent, ac tanquàm causæ suæ sive patronos, ac tutores, sive compositionis inter *Cæsarem*, ac se, arbitros, agerent. Pari studio supplicarunt *Regi Ferdinando*, ac *Maximiliano Archiduci*, intervenirent etiam illi, ac causam, exculpationemque, suam penès *Cæsarem*, promoverent. Tandem etiam *Cæsarem* ipsum literis, hanc in sententiâ exaratis, interpellarunt: Verba illa (quæ per imprudentiam fortè superioribus literis, ad *Cæsarem* datis, irrepsissent) super plebis in *Ecclesiasticos* commotione, sine dubio *Cæsarem* exasperare, atque sinisteriorem in sensum detorqueri, cœpisse. Interim grave sibi accidere, quòd *Tampierius Bohemiam* hostiliter invaderet, *Ioannes Eusebius Kaanus* quoque, eum non tàm militari manu, quàm diplomatibus, insequens, fulminaret, & quidè in se, quippe qui *Cæsaris* subditi & esse, & fideles permanere, cogitent. Nihil priùs sese habere, quàm pacem. Hanc se desiderare. Vtque consequi possint, orare *Cæsarem*, armis, atque invasionibus, ut & diplomatibus, id genus, parceret, compositionisque media promoveret. Paratissimos sese esse modò *Religionis*, ac *Privilegiorum*, securitatem obtinerent, quicquid non *Cæsaris* causa, & velle, & facere.

Ad ista *Cæsar* rescripsit, hæc ferè in verba: Posteaquâ *Cæsaris* paternæ admonitiones omnes singulæ frustrà fuissent, *Proceresque* primitùs in armis insurrexissent, undè non infimum infortunium in subditos inundasset, *Cæsarem*, necessitatis lege, adactum, simul arma parasse, itemque in *Bohemiam*, præveniendi gravioris mali igitur, eduxisse. Breviter: istos omnis mali fontes, atque autores esse. Si seriò dicerent, velle se *Cæsari* obsequentes esse, regimine abirent, militem exautorarent, atque, acquiescerent, edictisque parêrent, tùm nominaturum certos sese homines, qui rem omnem componerent, juxtàque ad intercessiones tàm *Ferdinandi Regis*, quàm *Imperii Electorum*, se ità declaraturum, ut pietas, ac mansuetudo, *Cæsaris* universo terrarum orbi innotescere debeat. Nomen patriæ hostis odisse *Cæsarem*. Velle *Procerum* privilegia sarta tecta conserva-

servare. Eos verò, quibus vis, atque injuria, inferretur, protegere. Atque hoc nomine aliàs quoque exercitui suo ioculcatum esse, parceret subditis fidelibus omninò, nihilque quicquam iocommodi crearet. Quicunque autem seditionis istius complices, per inobedientiam belli casibus sese involverent, istos nemini hominum, nisi sibimetipsis, perditionis suæ causam debituros esse.

XII.

Ordines Moraviæ, inprimis Silesiæ, Bohemorum partibus accedunt, auxiliaresque copias submittunt, tanquàm in causa Religionis communi.

INter literarum præmissarum, ipsiusque *Ferdinandi Regis* responsoriarum, ultrò citròque factas, insisculationes, *Ordines Moraviæ*, *Legatos Pragam* emiserunt, pacis rationem, ac media, suadentes: sub hac exceptione: *Moraviæ Marchionatum* auxilia petita *Bohemis* erogare haud posse, nisi prius super re omni sufficientes *Ordines* essent eruditi. Quo fine *Deductio*, sive *Apologia Magna* dicta, *Bohemica*, informationis loco, ipsis oblata. Interim *Silesiæ utriusque Ordines*, super turbis *Bohemicis* non minùs soliciti, *Vratislaviæ* conventum indixerunt: Factis igitur deliberationibus, conclusum ità fuit: Quòd simul etiam ipsi per *Sifileam* à bono tempore, *Catholicorum* importunitate, inquietati forent, rei, temporisque, momeotum, postulare, ut equestris, pedestrisque, militiæ millia aliquot conscriberentur, delectuque facto, certa maous auxiliorom pro *Bohemis* mitteretur. Interim, solo *Religionis* intuitu, respectivè, ratiooe pactæ *Vnionis*, auxilia promissa, quæ, quàm primùm inter partes securis eooditionibus foret transactum, revocarentur. Antequàm verò auxiliares illas copias educerent, non tantùm per *Legatos* monuerunt *Bohemos*, moderata consilia, mitiaque remedia, armis, ac violentiæ, anteferrent: Sed etiam *Cæsari*, missa *Legatione* amplissima (cujus caput *Ioan. Christianus, Dux Lignicii, & Briega*, ducentorum hominum corona stipatus, extitit) tùm difficultates quoque suas, tùm, in puncto *Religionis*, onera, demisse insinuarunt. Quibus ut *Cæsar* mederetur, juxtàque, quà motus istos *Bohemicos*, clementer, & mitius, ageret, propositis, atque desuper, inductis, variis argumentis, quibus etiam *Cæsari* periculi magnitudinem, inversionem, atque abalienationem, luculentarum *Provinciarum*, antehàc exemplis non semel ootatam, tùm omnimodam eversionem, & quæcunque iocommoda, infortuniaque plura, atque innumera, pro belli more, omnia perturbantis, tàm subditis, qoàm ipsis principatibus, & regionibus, eveoire possent, remonstrantes, demisse, enixèque, deprecati sunt. Imò cùm *Electores Imperii*, atque alij *Magnates*, juxtà quoque solenniter intercederent, eò magis orare etiam, atque etiam, *Cæsarem* perstitêre, ea, mitia nimirùm, & facilia, remedia adhibere pateretur, quibus procellæ istæ sedari, quies contrà introduci possent. Quibus *Ordinum* petitis intellectis, *Cæsar* oovum conventum, *Vratislaviæ* habendum, celebrari jussit, in quo maturius, atque uberius, res ista, sive causa, *Bohemorum* inspiceretur, disceptareturque.

Principibus igitur, atque *Ordinibus*, modò congregatis, ecce! nunciatur, *Cæsaris* exercitum nihilominùs io *Bohemiam* movere. Placuit ergò hac de re scripto *Cæsarem* ioterpellari; quod fuit ejusmodi: *Cæsar* dignaretur turbas illas *Bohemicas* per remedia magis placida, quàm violenta, pacare, eamque in rem exercitum, eò usque eductum, revocare, atque omnes istos motus interveniente clementi compositione, è medio tollere. Secundùm hoc, *Cæsar* haud graviter ferret, sicubi ratione pactorum, super puncto *Religionis*, initorum, pariterque intuitu promissi auxilij, *Silesii* satagereot, jamque *Bohemicis* confœderatis subsidia mitterent. *Cæsar* verò per missos cò *Legatos*, retrò indicavit, *Principibus*, *Ordinibusque*, factiones *Bohemicas* noo quidem è causa *Religionis*, sed noxis, atque excessibus, aliis secularibus, oriundas esse: eamque ob rem, ratione allegatæ *Vnionis*, quoad fereodum *Bohemis* auxilium, in tàm enormi istorum delicto, abundè illos excusari. Verùm enim verùm *Principes*, *Ordinesque*, *Silesiæ*, replicando *Cæsari* contestati sunt, sese ex omnibus idgeous *Bohemorum* turbis, atque actionibus, aliud nihil colligere, præterquàm omnia ea, quæ facta hactenùs essent, è *Religionis* perturbatione, tanquàm fonte, propullulare, ut so communi hac causâ ferendarum suppetiarum necessitatem, salvo fœdere, declinare oe quidem sustineant. Quam suam meotem, juxtaque impositam mittendi auxilii necessitatem, intereà, cōcepta idonea deductione, publicârunt. Quæ omnia hanc in epitomen adducere nimis prolixum futurum sit, rationibus magnam partem jam antè delibatis.

XIII.

Bohemi Turcas in auxilium evocasse insimulantur. Cuius facti exculpationem insinuant, juxtàque, ad conditiones pacis, Imperatorem provocant.

DVm ista à *Silesiæ Principibus*, ac *Statibus*, tanquàm intermissionis loco, & mediatoribus, peraguntur, ecce! rumor spargitur, *Bohemos* à *Turcis* erogasse auxiliares exercitus, quibus in *Vngariam* emissis *Imperatoris* vires distraherentur. Quod cum, instar calumniæ, ipsis ægrè accideret, ejusce falsæ insimulatioois exculpationem, purgationemque, conceptis literis ad *Saxoniæ Electorem* direxêre: Ioterim, quòd à *Mauritio*, *Principe Auraico*, atque *Ordinibus* confœderati *Belgii*, auxilia non tàm expetiissent, quàm impetrassent, capropter, sicut fama erat, rumor, ac calumnia, sparserat, ab ipsis *Turcis* suppetias eisdem expectari.

Secun-

Secundùm hæc, cùm miles *Cæsareanus* per *Bohemiam* tàm ferro, quàm spoliis, atque incendiis, licenter grassaretur, omniaque ultima metuenda instarent, *Proceres sub VTRAQVE* istis denuò literis *Cæsarem* interpellarunt: Quis esset regni *Bohemiæ*, & quidem miserabilis, status, quibusque modis licentia militis *Cæsareani* omnia conturbaret, *Cæsari* superioribus suis sese intimasse, iuxtàque, quòd tàm compositionis, quàm pacis, adhuc dùm essent amantes, modò *Cæsaris* fides interveniret, pendentibus illis compositionis tractationibus, extrà periculum *Proceres* futuros, neque à milite adverso sinistri quid passuros, subindicasse. Antequàm autem ex aula *Cæsarea* responsum sibi datum esset, supervenisse *Ordinum Moraviæ Legatos*, sibique notum fecisse, prædictos *Ordines*, utpote *Bohemiæ* regni membrum, de salute *Bohemorum* non tàm solicitos esse, quàm *Cæsarem* regno illi suo conciliare velle: quò ità *Cæsar* cum subditis in gratiam rediret, clementiam rigori præferret, adeòque *Bohemia* angustiis, quibus distineretur, mederi pateretur. Hanc *Ordinum Moraviæ* curam, ac solicitudinem, grataneter sese excepisse. tametsi quidem ab illis etiam aliquà accusari viderentur, tanquam istis in turbis limites debitæ erga *Cæsarem*, ac *Regem*, reverentiæ: *Proceres* supergressi essent. Illis sese hanc purgationem sui reponere: Nihilominùs sibi unquam in mentem venisse, quàm ut *Cæsari* suo displicere, nedùm refragari, cogitassent. Interim casus quosdam, & quidem subitos, necessariosque, intervenisse, quos quidem mutare sibi integrum haud fuisset, cùm aliter vix fieri aut debuerit, aut potuerit. Nihilominùs salvum *Cæsaris*, *Regis*, ac *Domini*, sui, integrumque, respectum sibi perpetuò remansisse. Atque hac de re *Cæsarem* sese monuisse, orasseque, vellet *Cæsar Regis*, & *Domini*, vicem, ac clementiam, impertiri. Id quod adhùc dùm instanter rogarent, si quà *Cæsarem*. turbulentis istis temporibus, etiam contrà voluntatem, ac propositum quodcunque suum, ad iram, atque offensionem, provocassent, ignosceret, noxamque remitteret.

Quandoquidem igitur rumores, & querelæ, super supina omnis generis sævitia, ac tyrannide, militis adversi, quotidie per regnum increbescerent, tùm æquè *Ordines sub VNA*, eorumque bona, & subditi, quàm *sub VTRAQVE*, rapinis, ferro, atque incendiis, passim expositi essent, ità, ut metuendum foret, nisi huic calamitati temporiùs obviam eatur, ipsam, atque ultimam, totiùs regni ruinam imminere: proinde etiam, etiamque, demissè *Cæsarem* sese rogare, regnum, eiusque fideles subditos, *Cæsar* clementibus oculis respiceret, infortunium istud ex paterno affectu ad animum admitteret, neve militi suo, ad ulteriorem regni, sanguinisque humani, perditionem, porrò conniveret, sed potiùs, sine ulteriori damni illatione, exercitum deduceret, interim in pacis media, ac compositionem, consentiret, arbitrosque *Electores*, & *Principes*, *Imperij*, prænominatos admitteret, atque confirmaret. Sicubi igitur à *Cæsare Electorum* interpositione. *Proceres*, contrà quæcunque adversa obtinuissent fidem, securitatisque certitudinem, uti etiam gravaminum suorum convenientem relevationē, tunc sese militem, defensionis igitur, conscriptum, exautoraturos, directioni, ac congregationibus, renunciaturos, esse, certa sub fiducia, & *Cæsarem* paria facturum, exercitumque dimissurum. Hactenùs *Bohemi*. Illis autem *Cæsar* tùm hæc in verba rescripsit: Tametsi *Cæsar*, quas prætenderent *Proceres*, excusationes invalidas, neque sic admittendas, iudicaret: nihilominùs tamen, intuitu insontium subditorum, his in turbis afflictorum, commotum, etiam, antequàm literæ superiores advenissent, egisse cum *Electoribus*, *Moguntino*, *Palatino*, *Saxone*, & *Bavariæ Duce*, ut hac in re arbitri intervenirent. A quibus ubi responsorias recepisset, tùm ipsi *Bohemiæ Ordines* iuxtrà, reipsà obedientiam suam declarassent, se de loco, temporeque opportunis, atque ad instantem *transactionem* convenientibus, cogitaturum, cum illisque in gratiam, ac clementiam, rediturum, esse. Modò ipsi primitùs militem, etiam prima vice conscriptum, dimitterent, regimine suo abirent, mandatisque *Cæsareis* conformes se gererent. Hoc facto, *Cæsarem* exercitum proprium ad certum, atque idoneum, locum, inter *Bohemiæ* regnum, collocaturum, ubi militibus stipendia, & commeatus, pro parata pecunia, eroganda essent. Iniquum enim esse, ut *Bohemis*, istius inquietationis, ac turbarum, autoribus existentibus, *Moravia*, atque *Austria*, subditis fidelioribus, hac in re molestia crearetur. Quæ omnia *Electoribus* iam antè transcripta, illis proximè possent innotescere. Iam se confidere, futurum, ut *Cæsari Ordines* debitam obedientiam præstent, atque instantium calamitatum ansas, caussasque, ipsimet præcidant.

****

Externa.

I.

Bohemi, ad Maximilianum, Bavariæ Ducem in caussa sua, mittunt Legatos, abindeque responsum referunt.

Xtrà has *motuum Bohemicorum* origines, tanquam fontes ipsos, *Externa* velut videri possint, quæ, corollarii vice, iuxtà intervenêre. Istis enim ultrò citròque inter *Cæsarem*, ac *Bohemos*, transactis, ad *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, super istis turbis rectius informandum, emittunt *Legatos Bohemi*. Quo absentivo, consiliariis *Ducatibus* adventus sui caussas, & rationes, explicant. Aiunt autem, nullatenus se dubitare, quin *Bavariæ Dux* abundè intellexisset, quæcunque hactenus, circà *Religionis* exercitium, apud se contigissent, atque adhùc dùm usuvenirent. De quo quidem, cùm varii passim sermones, prout fieri amat, seminarentur, ac caussa rerum ignorantes facilè in sinistram, atque deteriorem, opinionem flecti possint, adesse sese, tanquam veram istius mali originem, ac fontem, detecturi. Zelum itaque *Religionis*, à DEO, & *natura*, mortalibus omnibus inditum, eō *Ordines Bohemiæ*, *sub VTRAQVE* dictos, adegisse,

ut, ob *Religionis* exercitium, tàm sb omni imminenti periculo sequestrandum, quàm ad posteros propagandum, atque in *Teutonica*, *Vernaculaque* lingua promulgandum, *Literas* illas, sive securitatis, siue *Maiestaticas*, dictas, à *Rodolpho Caesare* impetrarint. Eas confirmasse tantùm non *Matthiam Caesarem* modernum, sed etiam, sub iuramento, eiusce protectionem suscepisse. Indè esse, ut super hoc *Religionis* suæ exercitio securi, ne cogitassent quidem, futurum, ut contrà tàm luculenta privilegia sua, quisquam sive facturus, sive compositionem inter *Ordines*, tàm *sub VNA*, quàm *sub VTRAQVE*, transactam, in discrimen vocaturus, esset: Hoc enim cum *Regni* sui constitutionibus è diametro pugnare. Nihilominùs inventos esse nonnullos, qui id, quicquid est, conturbare fuissent ausi. Atque eò usque audaciam, & machinationes, id genus, hominum processisse, ut, nisi divina ope dolus revelatus foret, de privilegiis illis suis jam actum fuisset. *Vicarios* enim, inter eos, quos quidem *Caesar Pragae* reliquisset, tantùm non mandatorum limites, præter debitum, egressos esse, immò verò *Patrum Societatis* auxiliis, *Caesarem* in partes suas induxisse, usque eò, ut sub titulo splendidi Cæsarei illius nominis, quidvis non audentes, Ordinibus *sub VTRAQVE* aditus ad *Caesarem* præcluderent, querelas iustas invertereut, atque eo colore denigrarent, ut pro solatio, clementique responso, minas referrent ipsi. Hanc praxin suam *Patres Societatis* remis, velisque, promovisse, neque ullo pacto acquievisse, donec hæc incendia suscitassent. Istos insuper, tantùm non pro concionibus, sed publicis editis commentariis, in *Proceres* sese acerbis, atque iniuriosis, verbis invectos esse: *Religionem* profanasse, atque enormis hæreseos, utique, quæ *S. S. Trinitatem* negaret, neque verbo *DEI*, neque *Sacramentis* niteretur, coniugii copulam inhiberet, inque omnia tàm sacra, quàm profana, iura, legesque, ferro grassaretur, atrociter insimulasse: Neque hîc subsedisse istorum libidinem, ac pertinaciam, sed usque eò nequitiæ, impotentiæque, classem in altum provectam esse, ut clamarent, *Proceres sub VTRAQVE*, horrendam, atque teterrimam, ob hæresin infamatos, dignos esse, qui ferro, atque ignibus, è medio tollerentur. Istis adde, *Religiosos* istos homines, eò *Vicarios*, *Caesaris*, tanquàm necessarios suos, impulisse, ut absque *Patrum* horum consiliis, nihil ctentare, nedùm efficere, ausi forent. Atque has esse caussas, hunc fontem, è quo tantorum malorum lerna, ac colluvies, emanasset in *Bohemos*, ut etiam bonam partem *Romano-Catholicorum* id genus actus, ac procedendi modos, minimè gentium approbasse constet. Viderent igitur *Consiliarii Bavarici*, id genus adversæ partis machinationes, sibi, nempè *Proceribus sub VTRAQVE*, necessitatem imposuisse, ut diutius istorum attentatis minùs connivere, sed magis istis resistere, atque regnum in meliorem statum, pristinamque libertatem, vindicare, debuerint; Prout prolixiùs, & quo pacto cum quibusdam suspectæ fidei hominibus procedendum fuisset, *Apologia* sua doceret. Absque eo, ut quicquam tamen *Patribus* istis damni sit irrogatum. Quæcunque ergò à se eo in genere facta essent, ea omnia, tanquam in manifestos pacis turbatores, optimo iure, ac titulo, secundùm vigorem *Literarum Maiestaticarum*, pacta transactionis, diætæ Provincialis decreta, & regni denique ipsius constitutiones fundamentales, peracta & esse, & excusationem mereri. Invitos quidem sese ad violentum istud remedii genus descendisse, sed communis salutis, necessitatisque igitur, adactos esse.

Quantùm igitur ad susceptum defensionis negocium attineret, hoc sese contestari, nullius id hominis, cuiuscunque modò sit, sive *Religionis*, sive conditionis, in præiudicium vergere, tantò minùs esse, ut *Caesari* opponere sese cogiteut, utique in cuius, sicut & patriæ, securitatem omnia peragerentur, quò ità *Religionis* privilegiatæ turbatoribus, obviàm iretur, istique talium, tantorumque, motuum autores, *sub VNA* dictos, bona cum pace, & *DEO*, & *Caesari*, servire sustineant. Atque hoc ipsum ardentiùs iam desiderare, posteaquàm inimicorum suorum impulsu, *Caesar* inductus, val do exercitu *Bohemiam* inundasset, ut hac necessitatis lege, tàm libertatem suam, quàm uxores, atque liberos, tueri requirantur. E quibus omnibus, siquidem manifestum evaderet, satis se habuisse caussarum, ut eò usque in adversarios suos eorundemque flabella, *Patres Societatis*, tanquam communis quietis, ac pacis, hostes, animadverterent: Defensionis verò susceptæ negocium, non quidem contrà *Caesarem*, sed hostes, tàm *Caesaris*, quàm Patriæ, militaret, quo *Tragœdiae* istius autores meritis pœnis afficiantur, sicut hac in parte, *Ordines sub VNA* unanimiter sibi essent consentientes: Ideóque *Bavariae Ducem* minimè permissurum esse, ut *Proceres sub VTRAQVE* diutius citrà meritum, istis belli periculis, ac persecutionibus, affligi debeant. Hanc in rem demissè *Proceres* intercedere, ne pateretur *Dux*, in *Provincia* sua militem conscribi, nedùm copias alias per latus suum contrà *Bohemos* educi, ideóque potius *Bohemiae Ordines* in commendatis haberet, pro iisdemque apud *Caesarem* intercederet, eóque rem promoveret, ut *Ordinibus* in pristinam libertatem restitutis, & privilegia ab oneribus sublevarentur, & pacis turbatoribus debitæ pœnæ irrogarentur. Atque hanc esse illam viam, qua in regnũ pristinus nitor, & splendor, introduci, *Caesarique* perennis laus, ac gloria, asscribi sustineat, &c. Hactenùs illi. Illa verò *Bavariae Ducis*, reducis facti, responsio tùm extitit: Procedendi modum cum *Vicariis*, & *Consiliariis*, *Caesaris*, *Pragae* relictis, prorsus esse insolentem, nulloque colore excusandum. Posito in casu, sive illos, sive *Patres Societatis*, aliosque *Romano-Catholicos*, adversas *literas* illas *Maiestaticas*, pacta, ac decreta, provincialia, deliquisse, constaret, nihilominùs *Procerum sub VTRAQVE* non fuisse, ut vel aliquid saltem in istos decernerent, multò minùs ut vim, manusque, inferrent: Sed rem ordine agi, ac secundùm leges, processum formari, debuisse. Secundùm hæc, neque ipsis convenire, homines religiosos, utique à *Rege Ferdinando*, cùm *Provinciae* consensu, introductos, ac *scriptis publicis*, *fidem adversae Religionis partibus habendam esse*, *professos*, subitò, nedùm ullo pacto priùs auditos, è regni finibus eiicere: Etiam manifestis reis, de iure naturali, hoc largiendum esse beneficium, ut, antequàm sufficienter audiantur, legitiméque damnẽtur, in eos executio locum minimè habeat, delictis quantumvis notoriis, ac manifestis, existentibus.

Hanc

Hanc ob caussam, etiam vel ipsos *Proceres* conqueri, super prædictis *Cæsareanis Vicariis*, ac *Consiliariis*, tanquam & illi, in propria caussa, se judices gessissent, directionem de facto invasissent, nulloque servato *Iuris*, justitiæque, ordine, *Proceres sub VTRAQVE* inaudita caussa, damnassent. Ipsos igitur proprio perire, ac cadere, gladio. Sicubi enim in eo à *Vicariis Cæsareis* aberratum sit, ut præter iuris, ac legum, ordinem agentes, digni extiterint, in quoa insurgerent *Proceres sub VTRAQVE*: certè eo ipso quoque ipsos *Proceres* dictos necessariò, ac graviter, peccasse, dùm extrà omnem legum ordinem, ac processum, ab executione, & quidem atroci, cœpissent: cùm magis vias de iure naturali, & omnium gentium consuetudine, usitatas calcare, accusare, audire, convincere, convictos damnare, damnatoa denique legitimè, pœnis debitis coercere, debuissent. Quo nomine neque ullus *aliquis iudex*, *quisquis* sit, iniustam ferens sententiam, defendi seu debet, seu potest, tametsi alius sit, qui hoc commiserit. Verùm enim verùm ipse facto proprio errorem, ac piæ variæ actionem, alteriùs corrigere, adeóque, loco iustitiæ, haud præstitæ, ipse iustitiam adimplere rectiùs tenetur, &c.

I I.

Electoris Saxoniæ admonitio. Quà Bohemos, ad obedientiam Cæsari præstandam, invitat. Eorundemque replicatio.

PAulò antè facta erat mentio rescripti *Cæsarei*, ad *Electores Imperii*, super compositione rerum *Bohemicorum*, emissi. Illud igitur, quod ad *Saxonem* directum fuerat, eiusce extitit argumenti: *Cæsarem*, Iam tandem ab immorigeris, ac refractariis, subditis, literas accepisse, quibus isti paulò aliter, scilicet frugi, ac bonæ mentis, cupidos sese declarassent. Cum igitur nihil reliqui esset, nisi ut verbis contestatam obedientiam, ipso facto adimplerent, seseque clementia *Cæsaris* condignos exhiberent, ut hoc pacto interpositionis mediis, locum dare *Cæsar* pateretur, ea propter modò allegatæ interpositionis medium se non recusare. Proindè, ut hoc ipsum ad effectum spectare possit, hanc in rem *Electores, Moguntinum*, *Palatinum*, *Ducemque Bavariæ*, pariter literis compellasse. In eo autem versari totius actionis cardinem, ut, posteaquàm *Cæsar* debitæ subditorum submissionis certior redditus foret, tùm locus, tempusque, tractationis mutuæ indiceretur. Vellet igitur, iuxtà alios suos Collegas, *Elector* hanc Provinciam in se recipere, paratusque esse, ut ad futuram denominationem loco destinato, ipsemet non tàm comparere, quàm cætera, quæ *Cæsar* indicari curasset, transigere, quitus esset. Quò sic turbæ per *Bohemiam* consopiri, vice versa pax desiderata, rerumque optima dicta, recuperari, sustineret.

Illis acceptis, ilicet *Saxo Elector* ad *Ordines Bohemiæ* rem omnem, & quidem sequentibus, detulit: *Cæsarem* iam tandem, ad improbè factas, tàm suas, quàm Collegarum suorum, petitiones, atque instantias, decrevisse transactionis illius amicæ negocium, tàm sibi, quàm *Electoribus*, *Moguntino*, *& Palatino*, ut & *Bavariæ Duci*, deferre, proximéque locum, tempus, modumque, ac viam, ineundæ compositionis denominare. Ea commonefactiona nihil gratiùs sibi quidem accidere posse, velle etiam, quantum quidem eius in se esset, rem illam ad effectum deducere. Quòd autem *Cæsar* denominationem loci, & temporis, differret adhuc, se minimè intermisisse, quin peteret, evitandi maioris periculi igitur, quamprimùm denominatio ista ematuraretur. Supremas *Ordinum* literas, non parum *Cæsaris* animum inflexisse, sicut colligere facile esset. Monere igitur, atque urgere, se, vellent literis declaratam obedientiam ipso facto consignare, ut ità *Cæsar* eum illis in clementiam rediret, paxque, & tranquillitas, pristina redintegraretur. Ad has *Saxonis* literas ita rescripsêre *Bohemi*: Cum gaudio sese cognovisse, ad intercessionem tàm *Saxoniæ Electoris*, quàm aliorum *Septemvirorum*, *Principumque*, *Cæsarem* eò inclinare, ut petitæ transactioni determinare, tempusque, & locum, rebus agendis idonea, quamprimùm nominare velit. Ea propter *Deum Opt. Max.* sese venerari, *Cæsaris* animum eò flectere pateretur, quò omnia ad felicem effectum spectare queant. Interim è *Cæsaris* ad *Saxonem* literis, illum odorem sese suscipere, ut instans ista sive tractatio, sive interpositio, libera futura non sit, neque ultrò, citróque, prolatis argumentis uti debeat, Sed *Cæsaris* intentionem illam esse, ut, tùm demùm diæta istbæc indiceretur, posteaquàm *Ordines* prius sese submisissent. Iam sese per *Deum*, atque ipsiua *Electoris*, caput, sanctè obtestari, semper eius fuisse animi, atque adhûc dùm esse, ac perseverare, ut *Cæsarem* cultu submississimo, venerati, pro *Rege*, *ac Domino*, suo solo, atque unico, colerent, adeoque omnia, quæcunque subditorum sunt, *Magistratui* suo persolverent. Quòd si verò, sub hoc debitæ subiectionis colore, ab ipsorum inimicis, sicut suspicio esset, aliud quiddam ageretur, ut *Ordines* ad istorum turpem revocationem, quæ quidem ipsi nunquam patrassent, adigi deberent, tunc sese peregrinorum delictorum reos, ac participes, minimè futuros, sed æquum arbitrari, ut potius, vigore legum, adversùs confessionis suæ hostes experirentur, quàm id genus submissionem, præeunte nulla rei cognitione, turpiter reciperent. Quanquam tamen hac in parte *Cæsarem* extrà, adversarios verò suos intrà, culpam esse, sciant, statutumque habeant. Proindè *Electorem* sese orare, ut tractationis illius ematurationem promovere, econtrà verò maculam aliquam insontibus inuri, ne pateretur. Quantum ad *Pilsæ* civitatis prænominationem faceret, ità se iudicare, locum illum suscipiendæ rei minùs idoneum esse, tùm, quod incolæ *Romano-Catholicæ*, aduersæque tùm *Religionis*, quàm mentis, ergà *Bohemiæ Ordines*, forent, tùm absentibus, *Directoribus*, *Pragâ*, milite hostico intereà minimè ferias agente, facilè in discrimen venire, ac sub prætextu compositionis, lanienam subire, queat: Hosti enim omnia circùm circà infestanti, occupanti, ac cruentanti, quò minùs fidendum sit, experientiam magistram commonefacere.

***

III. Sigis-

III.

Sigismundi III. Polonorum Regis, ad Bohemiæ Ordines, super armis deponendis, admonitoriales. Ipsorumque ad Regem responsoria.

E Cæteris *Regibus*, ac *Principibus*, qui motus istos *Bohemicos*, interveniente partium reconciliatione, lubentes consopivissent, hoc tempore se quoque obtulit *Sigismundus III. Polonorum Rex* Cujus *ad Bohemos* literæ extant ferè illæ: *Regni Bohemiæ* tristem faciem non semel, ac perfunctoriè, ad animum se admittere; immò ne quidem dubitare, quin à DEO turbarum id genus autores brevi pœnis debitis in ordinem redigi debeant. Nunquam sibi in mentem, ne per somnium quidem, venisse, *Ordines* adversùs *Cæsarem*, *Regemque*, vultus rebelles, seditiososque elevaturos esse, ut tantùm non in legitimi, & summi, Magistratus caput arma inferre, sed deposita omni humanitate, ac fide, etiam quæcunque reconciliationis, ac gratiæ, inveniendæ, media insuper habere, atque explodere, comperiantur. Maximam laudis partem penès subditos in fideli, ac constanti, ergà superiores, devotione, versari. Contrà, turbas, ac res novas, agere, mandatis Magistratus repugnare, fideles atque obedientes, subditos alios lædere, nihil esse aliud, quàm concordiam, ac pacem publicam, conturbare, fidem tollere, atque, quod omnium esset fœdissimum, DEO ipsi, legibusque divinis, iniuriam, ac vim, afferre. Si saperent igitur *Ordines*, etiam etiamque dispicerent, quid agant, quid deliberent, quæ consilia agitent, atque in quæ discrimina & regnum, & semetipsos, præcipitet. Iniurias enim id genus, quæ quidem regia nomina læderent plerumque difficulter expiari consuevisse. Proinde se illis autorem, atque hortatorem, accedere, quàmprimùm à bello, malo prætextu suscepto, desisterent, *Cæsaris* clementiæ se dederent, adeóque tàm semetipsos, quàm communem patriam, posterosque, paci, restituerent, ac tranquillitati. Patere adhùc dùm, ac dari, occasionem. Quam ut capillatam arripiant, ipsorum interesse, antequàm conclamatum sit. Seram enim pœnitentiam rarò clementiam, gratiamque, operari. Ut magis graviores pœnas provocasse animadversa sit. Quod si igitur huic regiæ admonitioni locum relinquere negent, fore, ut consanguinitatis, fœderisque, lege, *Cæsari Rex* suppetias ferat. Sin ex adverso morem, benè monenti, gerant, ab inceptoque resiliant, tùm regiâ illis gratiâ, clementiâque, nunquam defuturum.

Bohemorum verò ad *Regis* interpellationem, responsum fuit eiusmodi. E *Regis* literis intellexisse *Ordines*, illum rerum *Bohemicarum* sufficientem cognitionem nondùm assecutum. Id quod tantoperè mirandum non foret. Maximè, cum *Ordines* etiam penès *Cæsarem*, *Electores*, *Principes*, *Statusque*, *Imperii*, ab adversariis innocenter sint traducti, ut nisi maturiùs ipsi exculpationem sui promulgassent, parùm abfuerit, quin rebellium anathemate fuissent perculsi. Atque hosce ipsos adversarios, quâtùm in istis est, se tantùm non multis gravare figmentis, cuiusmodi nunquam sibi ne quidem concepta, cogitataque essent, sed etiam totum *Christianorum* orbem irritare, quò ità regnum destruatur, pacificatio, ac concordia, *Ordinum SUB UNA* atque *sub UTRAQUE*, per *literas Maiestaticas*, tot privilegia, ac pacta, confirmata, tollantur, illorumque iura, atque immunitates, annihilentur. Quæ fraus, atque injuria, ut tàm *Cæsari*, quàm cuivis bono, ob oculos poni, ac liqueret, possit, *Ordines Apologiam* typis publicasse, toticsque *Cæsarem* eoucceptissimis verbis rogasse, vellet adversariis istis suis, & delatoribus, fidem derogare. Deam enim sese contestari, nunquam quicquam eorum, quorum falsò insimularentur, sibi animos subiisse. Quicquid autem cum pacis turbatoribus anteà factum esset, hoc necessitatem, sibi impositam, fecisse, causatamque, esse: quò ità graviter delinquentes etiam notabili, gravique, pœnæ genere, coercerentur. Istos enim sanctissima inter *Cæsarem*, atque *Ordines*, pacta violasse, templa *Evangelicorum* partim diruisse, partim conclusisse: pios, bonosque, in carceres conieciße: *Ordines* insontes, nec dùm auditos, damnasse, quodque omnium potissimum est, aditum ad *Cæsarem*, rectiùs informandum, præclusisse. Tandem eò pervicaciæ, arrogantiæque, devenisse, ut omnia, sub specioso *Regis* titulo, contrà ipsa *Regni* iura, non sine regiæ maiestatis elusione, liberè, atque impunè, factitarent. Indè mirum quidem haud esse, *Ordines*, divino zelo commotos, in præcipuos istorum, & coryphæos, iure, cum severitate, animadvertisse. Cæterùm, quod *Ordines* aeeusentur, tanquam omnem ad clementiam viam, ac regressum, excluderent, persuasissimum *Regi* esse oportere, *Ordines* unicè, ac mirificè, à *Cæsare* desiderare, quò per interpositionem *Electorum*, *Principumque Imperii*, isthæc controversia placidis remediis, & mitibus, componatur. Quam in spem tametsi anteà fuerint erecti, iam tamen inquietos, & pessimæ notæ homines de novo omnia turbare: Atque hoc saltem de industria agere, ut negocium interpositionis tàm salutare extrahatur, interim *Ordines*, specie futuræ tractationis, inescati, sibique confidentes redditi, ex inopinato invadantur, omniaque, tàm ferro, quàm igni, devastentur. Bonam esse caussam suam. Huicce *Ordines*, tanquam muro aheneo, niti, *Deoque* confidere. Quibus ducibus, necessitatis lege, hostibus sese opponere coguntur, ea tamen sub restrictione, ut nunquam nō DEO, & *Cæsari*, pro recuperanda pace, supplicent. Id quod *Rex* ipsemet è literis proximè datis ad *Cæsarem*, exemplo earum hîc adiuncto, haud gravatim doceri possit. Rogare igitur *Ordines*, *Rex* pro sua ergà *Bohemiæ* regnum humanitate, apud *Cæsarem* intercederet, quò desiderio suo ex æquo satisfiat. Ut ut autem hostes, pacisque turbatores, neglectis, ac valere iussis, interpositionis, compositionisque, mediis istis, tàm à *Rege*, quàm ab aliis, pro *Cæsare* auxilia erogaturi essent, confidere sese, *Regem*, bonæ utique causæ huius memorem, vel ipsum istos ad pacem, ac quietem, commonefacturum.

IV.

Unitorum per Imperium Principum, his in turbis, curæ, & solicitudines.

INtereà turbæ istæ per *Bohemiam* exortæ non minùs *Principes* per *Imperium*, *UNIONIS* nomine confœ-

confœderatos, momorderunt. Cùm igitur *Rotenburgi ad Tubarim* diætam celebrarent, hanc in sententiam ad *Cæsarem* dederunt: Qua perturbatione animorum turbas istas *Bohemicas* intellexissent, quaque solicitudine, ne flamma proximi parietis in se exundaret, versarentur ipsi, prolixa inductione habere minimè opus, Maximè, cùm, tàm natura, quàm experientia, quàm nobile DEI munus pax foret, contestentur. Iam ab initiis turbæ illius sese sperasse, *Cæsarem* non admissurum, ut hoc regnum tàm sanguinario, ac crudeli, bello implicaretur, potiùs verò ea remedia paraturum, quibus authoritas eius, debitus subditorum respectus (quem & nunc *Bohemi* præ se ferrent) pariterque quies, ac tranquillitas, regni, sarta tecta conservari, quita essent. Interim, insuper, ac neglectim, habitis istis omnibus, tribunos *Cæsareanos* superinducto milite, *Bohemiam* invasisse, loca, atque oppida, nonnulla occupasse, tàmque ferro, quàm incendiis, crudeliter rem egisse, utetiam neque imbecillo, ac favorabili, *Mulierum* sexui, nedùm ipsis infantibus, ætatis teneritate misericordiam aliàs provocantibus, parsum, neque etiam portentosa id genus sævitia superioribus seculis inter *Christianos* comperta sit. *Cæsarem* quidem se hac in parte indemnem, atque infrà culpam, iudicare; Eos verò reprehensione dignos esse, qui inimicitiarum, ac belli, satagentes, magis propriis, ac peregrinorum commodis, quàm *Cæsaris*, atque *Imperii*, prosper tati, addicti, istorum motuum authores existerent. Eam esse *Bohemiæ* conditionem, ut, nisi maturè huic malo catur obviàm, res ad desperationem apud *Bohemos*, apud finitimos verò ac propinquos, *Ordines*, ad seditionem, resque novas, spectare videatur. Non ignotum *Cæsari* esse, quid è *Religionis*, & id genus, gravaminibus, nisi remedium in tempore adhibeatur, emergere soleat. Dum igitur *Bohemi*, super multis adversitatibus, quibus in *Religionis* exercitio libero premerentur, conquerantur, non dubitare se, *Cæsarem* eas examinaturum, ponderaturumque. Ut etiam respectum devotionis, ergà se continuandæ, habiturum, ut hoc nomine conceptam indignationem, remittere, pacemque revocare, passurus sit, præsertim *Imperii Electoribus*, *Principibusque*, super hac transactione mutua, operas suas promittentibus. Atque eo ipso volupe sibi fuisse, quòd intellexissent, *Cæsarem* ultrò, & benignè, ad id compositionis genus, extrà quod non esset remedium aliud ullum, propendére. Proindè intercedere sese, atque orare, *Cæsar* amica compositionis media maturaret, pacem, ac tranquillitatem, publicam, redintegraret, exercitusque deduceret. Hanc viam esse ad revocandam *Imperio* quietem. Hoc nomine diffidentiæ, ac suspicioni, tanquàm *Cæsar* sub eadem *Bohemorum* caussa, & colore, *Religionis* exercitium per totum *Imperium* extirpare, atque eliminare, constituisset, sanguis mitteretur, immò, ne alii *Status*, super iusta, ac licita, defensione, coëant, medicina & præservatio salutaris adhiberetur. Istud quoque, periculi non contemnendi loco, prospiciendum esse. Ne, gliscentibus istis, intestinis, ac civilibus, incendiis, *Turcicis* assultibus ansa, foresque, quod aiunt, aperirentur. Verùm enim verùm certos sese esse, *Cæsarem* in istam necessitatem rem non deducturum, sed salutaribus potiùs admonitionibus locum relicturum, esse, quò ità *Bohemiæ* regnum, turbis non exiguis agitatum, à ruina præservari, pax restaurari, gravaminibus *Evangelicorum* medicina fieri, omnisque denique per *Imperium* diffidentia, aboleri, sustineat.

Eandem ferè in sententiam *convicti Principes* isti tàm *Electorem Saxonem*, quàm *inferioris Saxoniæ Principes*, literis compellarunt: Videlicet. *Motum istos Bohemicos* commune *Religionis* exercitium concernere, ideoque cautela, ac vigilantia, opus esse, ne sub eadem caussa, omnes *Evangelici* per *Imperium*, *Principes*, atque *Ordines*, obruantur: maximè cùm *Cæsareani milites* per *Bohemiam* tàm barbara, ac portentosa, esset sævitia, ut truculentior esse vix quita sit. Alia pacis recuperandæ media, nisi mutuæ compositionis, nulla dari. Hæc *Cæsar*, hæc *Saxo*, hæc cæteri *Electores*, *Principesque*, unicè, ac sedulò, urgerent, procurarentque. Procrastinatis verò illis, *Electores Evangelici*, aliique *Status*, corrent, de fœderibus, atque auxiliis, vicino, atque ab antiquo confœderato, *Bohemiæ*, sive *regno*, sive *Electoratui* suppeditandis, deliberarent; caedemque operà externis exercitibus, per tractus *Imperii* irrupturis, aut simile quid, in perniciem *Bohemorum* tentaturis, vias, aditusque, intercluderent.

Non minùs ex altera parte, iidem *Comiti* ad *Bohemos* dederunt: Sese *Bohemorum* literis, super *præsenti* calamitate, edoctos, bis, aliisque, de caussis, præsentem conventum, atque comitia, indixisse. Cùm igitur nihil antiquius babeant, quàm ut sanguinariis istis dissidiis, ac certaminibus, medelam aliquam afferre possint, ideòque *Cæsarem* per literas interpellasse, ac, quàm dulce esset, pacem armis præferre, subinstasse; Eandem rem, & caussam, *Bohemorum* sese diligenter cùm aliis *Imperii Principibus*, atque *Ordinibus*, acturos esse: Sub spe, etiam ipsos, *Bohemos* scilicet, sicut hactenus, ità deinceps, ergà *Cæsarem*, utique *Regem*, ac *Dominum*, suum, quoque omnem obedientiam debitam, declaraturos, neque indè vel latum, quod dicitur, unguem discessuros, iuxtà verò compositionis negocium, quoquo modo, ac via, promoturos, esse. Quò ità pericula, quæcunque immineant, evitari, regnum, finitimæque provinciæ, pacari, solidaque, recuperata pace, uti frui, evaleant. Sicubi verò, citrà expectationem, usuveniat, ut æquæ, rectæque, conditiones, locum inveniant nullum, è contrario per *Bohemiam* incendiis, cædibus, atque id genus crudelitate, res porrò agatur, atque *Religionis* negocium periclitetur, tùm demùm sese (*Comites*) cum cæteris, *Electoribus*, *Principibusque*, atque *Ordinibus*, *Imperii*, super necessariis, deliberaturos. Interim, hoc ultrò se illis largiri, ut delectus, transitusque, militum, contrà *Bohemos* conscriptorum, in suis quidem *Provinciis*, ac territoriis, pro virili impedire affecti sint.

* *
*

CAP.

CAP. VI.

De bello jam flagrante inter Cæsarem, & Bohemos.

POsteaquàm igitur, iam bono tempore, literis, codicillisque, inter *Cæsarem* & *Bohemos*, (sicut in bello fieri amat, ut uterque caussam suam priùs literis, postcà armis, acerrimè defendat) mutuis hinc inde abundè missiculatis, frustrà res acta fuisset, tùm modicis, ac præsertim equestribus, siue pugnis, sive velitationibus, uterque hostilis exercitus vires suas explorasset, tandem in veras offensas, apertamque hostilitatem, res degenerare cœpit. Quòd enim *Bohemi*, & quidem ante inchoatam tractationem, armis abire, contrà exercitus *Cæsareanum* integer, & intrà *Bohemiæ* quidem limites, subsistere iuberentur sine missione, donec prædicta tractatio vel finem etiam suum assecuta fuisset, neque is quidem intereà ab insultibus hostilibus feriaretur, tandem eam in sententiam, facto vel *Senatusconsulto*, à *Bohemis* pedibus itum est; *Cæsareanos* deinceps masculè excipiendos, adeoque pro veris, atque extremis, hostibus, nullo ulteriùs prohibente, vel quoviscunque, respectu, declarandos, habendosque, esse.

I I.

Mansfeldii natales, in Bohemiam adventus. Atque Pilsenæ Ciuitatis expugnatio.

BOhemis itaque, sub *Turriano* duce, exercitus suos roborantibus, adductis etiam *Iägerndorffii Marchionis* copiis, *Cæsareani*, sub *Bucquoio*, rebus suis diffidentes, *Budam albam* recedere cœperunt. Eos verò *Bohemis* iusto cum exercitu insequentibus, tandem in saltibus, circà *Gommitrium* civitatem, per quos *Bucquoium* ducebat, res ad conflictum devenit. In quo utrinque aliquot centum milites desiderati, è *Cæsareanis* autem *Griechingensis Comes*, fortiter pugnans, occubuit.

Intereà *Ernestus*, *Comes Mansfeldius*, cum manu militari, *Bohemis* auxiliator accessit. Erat is (quo de plura per hanc historiam dicentur) *Petri Ernesti*, *Comitis Mansfeldii*, *Belgii*, *& Ducatus Lutzemburgici*, *Gubernatoris* illius, qui ab ineunte ætate, usque ad annum *Climactericum* illum *Magnum*, nempe tertiū suprà sexagesimum, sacratiss. *Domus Austriacæ* per *Aragoniam*, *Gallias*, & *Belgium*, magna cum nominis fortitudinisque prædicatione, operam militarem navaverat) filius naturalis. Hic sub fratre, *Carolo Mansfeldio*, in *Hungaria* militiæ tyrocinia deposuit. Abhinc sub *Leopoldo Austriaco*, tempore turbarum *Alsaticarum*, pro tribuno meruit. Deinceps, nescio, quo pacto, à *Catholicis* abalienatus, adversasque partes secutus, pro *Sabaudo Duce*, contrà *Hispanos Mediolanenses*, ordines duxit. Quorum dissidiis finitis *Sabaudo* sumptus subministrante, partibusque *Electoris Palatini* impendio favente, cum bis mille militibus, in *Germaniā* appulit. Ubi à *Counitis Principibus*, ad ferendum *Bohemis* auxilium, dimissus est. *Bohemi* igitur illum rei tormentariæ præfectum, ac *Generalem*, iuxtaque legionum aliquot ducem, declarantes, miserunt ut *Pilsenam* occuparet, locum *Germaniæ* opportunum, firmumque, adeóque militia olim *Hussitica* famigeratum. Ea nempè civitas, tametsi ab initio *Proceribus Bohemiæ* favere velle præ se ferret, paulò post *Cæsaris* literis admonita, ad pristinam obedientiam rediit, *Bohemisque*, valere iussis, nuncium remisit. Atque hæc ipsa erat caussa, ut, quòd partim *motus Bohemicos* non approbaret, partim *Germaniæ* in *Bohemos* clavis loco esset, obsidione digna, atque expugnanda, illis videretur. *Mansfeldio* proindè obsidionem tentante, urbanisque, etiam suburbana ædificia pulcherrima, ut rectiùs resistere quiti essent, ipsismet diruentibus, *Cæsar* rem compertam indignissimè ferens, *Saxoniæ Electorem*. literis compellavit, legatus eius *Iacobus à Grunthal* qui eò missus erat, ut *Ordinibus Bohemiæ* obedientiam præstandam, *Cæsari* verò benignam compositionem, persuaderet) hoc apud *Bohemos* ageret, ut quàm primum ab obsidione discederetur. Nec minùs *Bavariæ Dux* conceptis verbis intervenit, datisque ad *Bohemos* literis, obsidionis solutionem, missionemque, ursit. Cui quid illi reposuerint, ordine, ac sigillatim, recensere velle, nimis prolixum sit futurum.

Antequàm autem *Mansfeldius*, obsidionem seriò urgens, ad ultimos illos impetus, assultusque, deveniret, præmissi sunt à *Bohemiæ Directoribus*, legati, qui sub certis, & mediocribus, conditionibus, tùm deditionē oppidanis persuaderent, tùm inter partes transigerent. Sed conditionibus id genus ab oppidanis insuper habitis, *Mansfeldius*, admotis machinis, arietibusque, civitatem magna cum violentia aggressus, tandem per scalas, à milite mœnibus iniectas, feliciter, non tamen absque difficultate, expugnavit, celebratisque, Victoriæ, pro more, solennibus, oppidanos in verba *Procerum sub VTRAQVE* jurejurando adegit.

Quibus omnibus per *Mansfeldium* peractis, *Bohemi* nihilominus eiusce facti excusationem literis conceptis ad *Cæsarem* direxerunt, caussantes scilicet, inter cætera, conditiones illas, quas pro ineunda pacificatione, *Cæsar* præscripsisset, nimirū, ut *Ordines* omnium primùm exercitum exauctorarent, ac dimitterent, contrà *Cæsareani* milites omnium velut in armis potirentur, sibi, quantumvis pacis, cōpositionisque, cupidis, nimis duras, immò intolerabiles, ac manifesti periculi plenas, visas esse. Non posse se regno, sibique, in tàm manifesto discrimine, deesse, ut etiam *Silesiæ Statuum* sub eadem *Religionis* caussa, secum confœderatorum, copiasque iungentium, consensum hac in re impetrare nequeant. *Pilsenæ* autem *Civitatis* incolarum eam esse malitiam, ut, necessitate velut ipsamet urgente, ad eiusce oppidi occupationem sint compulsi. Eos enim non tantùm à se, suisque, defecisse, sed etiam minis, iniuriis, atque id genus atrocibus factis, in se, vicinosque, seminatis, perpetratisque, *Mansfeldium* provocasse, ut tametsi ab *Ordinibus* avocatus, sua cum manu ab oppido recessisset, nihilominùs ad istorum insolentiam, vicinorumque, sub onere gemen-

gementium, instantias, fuerit denuò ad obsidionem revocatus. Oppidanos porrò; manifesto proterviæ indicio, ædes suburbanas diruisse, tanquam hostem provocare ausos, immò; antè expugnationem, deditionis faciendæ media; ac conditiones, à legatis suis propositas, respuisse. Ut aliter cum istis, tametsi quidem voluissent *Ordines*, agi ne potuisset quidem; E quibus; atque id genus aliis, *Cæsar* necessariam velut hujus loci occupationem cognoscere, atque agnoscere, posset. Rogare, atque demisse, sese nihilominus, sicut antea, instare, dignaretur *Cæsar*, ad propositam interpositionem clementer progredi, tolerabiliores conditiones elargiri, atque coeffusioni tàm plurimorum insontium sanguinis parcere, juxta verò regno, ac patriæ, pacem, ac tranquillitatem, seque adeò ipsum, suis reddere.

III.

Mansfeldius banni fulmine feritur.

HÆc, atque alia, tametsi *Ordines*, pro colorandâ *Pilsena* expugnatione, curiosè accerserent, atque in scriptis dimitterent: nihilominùs *Cæsarem* ab adversâ parte ab alienatum, parùm, aut nihil, moverunt. Ut etiam *Ernestum* illum *Mansfeldium*, tanquam *Pilseniana* occupationis autorem, *banni imperialis* fulmine feriret, ac proscriberet, proscriptumque, publicè affixis tabellis eliminaret, adeòque cuivisunque impunè occidendum publicaret.

IV.

Ordinum Austriæ SVB VTRAQVE gravamina.

SÆvientibus ità procellis *Bohemicis*, *Cæsar Ordines Austriæ*, pro inveniendo tantæ calamitati remedio, convocari fecit. E quibus *Ordines*, *sub VTRAQVE* dicti antequàm ad deliberationis negotium fierent progressus, moram injecerunt; sunt, vel catenâ, querelarum (gravamina vocant) injectâ, atque præmissâ, quarum præcipuæ *Religionis* negotium erant concernentes; Illis *Cæsar* singulatim, & clementer, respondit, quantumque res, temporisque ratio, permittebat, satisfecit. *Ordines* igitur *Sub VTRAQVE* illi *Cæsaris* voluntati eò usque aquiescètes à factâ in conventu propositione; *Proceres SVB VNA*, mediante scripto, illicet requisiverunt: Utrù *Collegæ SVB VNA*, se, suosque *SVB VTRAQVE* dictos, quoad indultum *Maximiliani II. itemque Matthiæ Imp.* confirmationem, vellent indemnes tueri; nec ullo pacto contravenire, nedùm, caussâ *Religionis*, perturbare: juxtàque ad Consistorium Universale (sive judicium) idèq; æquale, ét suos admittere? Illis à *Catholicis* responsum est. *Ordines SVB VNA* dictos, plerasque absentivos esse; Ideòque tanti ponderis, ac negotii, moleri, ut pauci in se reciperent, minimè convenire: Velle interim se collegas literis evocare, & abindè eâ de re proximè deliberare. Sed *Ordines Evangelici* dicti ulterius conqueri, enarratisque quibusdam, sibi intentatis; gravaminibus, atque injuriis, porrò intimare cœperunt: se, suosque, ejus animi esse, ut consocios *Catholicos*, *Religionis* intuitu, neque verbis, nedùm operibus, lædere, persequi, aut eiicere, sed illis potius fideliter assistere, velint, hac sub conditione; si quis contrà facere ausit, iste tanquam proditor accusaretur, privilegiisque patriis excussus, è medio bonorum in exilium prorsus eiiceretur. Igitur, (quod mutua postulet æquitas) *Catholici* idem facerent, eandemque reciprocam ergà se fidelitatem declararent. Quæ ut eò rectior, constantiorque, habenda foret, literis consignari, comprehendique, debeat. Atque hoc ipsum, nisi prius ratum habeatur, non posse secum illis ad mutuas deliberationes progredi. Ad hæc denuò *Catholici* rescripserunt: Quòd de molestiis, atque iniuriis, sibi intentatis; conquererentur, de istis nihil se cognitum habere. Plerasque interim, ab ipsis allatas, querelas, potius patriæ patrem, ac *Principem*, quàm *Ordines*, concernere. Ad quem, si quid tale accidisset, recursum de jure par esset. De dicasterio, vel Iudicio, æquali quod suggererent, nedùm hactenus, sive super personarum numero, sive processus modo, aliquid esse definitum. Ut, quo pacto certas personas ad id denominare potuerint, haud videant. Sicubi igitur, omnia ista prius rata haberentur, tunc sese loco, atque officio, suo; quantum ad rem ipsam, atque effectum, attineret, non defuturos. Hasce, & id genus suspiciones, differentiasque, non aliundè, nisi ex altâ diffidentiâ, esse oriundas, quas quidem *Evangelici*, ergà se *Catholicos*, foverent. Esse sese adhùc dùm illius animi, sicut *Anno M. DC. X.* literis declarassent, immò, superpondii loco, hoc adiicere, se *Evangelicos Ordines*, eorumque socios, contrà conventa, ac pacta, ante hâc mutuò data, non perturbaturos, persecuturosque, esse. Quo nomine *Evangelici* nihil, nisi sinceram, germanam, atque optimâ, voluntatem, fidem, atque amicitiam, de *Catholicis* sibi polliceri debeant. Atque jam rei cardinem in eo versari, ut depositis istis suspicionibus, atque differentiis, utrinque id è medio deliberare, ac consulere, debeant, quò adversâ isthâc, & bellicâ impendente procellâ, patriæ succurri sit opportunum. Verùm enim verùm, neque etiam isthæc; & quidem dilucida, *Catholicorum* expectoratio *Evangelicos* placavit. Denuò igitur, & quidem per literas obiecerunt: Sicubi *Catholici* tàm sincerè, candidèque, erga se forent affecti, sicut ipsi ergà easdem, remotâ laciniâ, animos detegerent, nihil obstare, quin totidem, & germanis, verbis, categoricos, & bona fide, absque ulla hæsitatione, professionem edituri essent, sicuti quidem ipsi in antè fecissent. Illud enim, quòd quispiam reapse præstare sit animatus, haud difficulter, ut literis consignari queat, permissurum. Sese proindè, si ità res habeat, hancce reciprocam stipulationem literis confirmari cupere. Esse enim literas verbis, undè, atque obiter, prolatis, paulò validiores; idqua se, vel proprio suo, hâc ipsâ in re facto, experimento didicisse.

Istas inter logomachias, ac verborum digladiationes, interim tempus, deliberationibus dandum, absque fructu extractum est, donec exercitus *Bohemorum* in *Austriam* usque penetravit. Quorum jam grassante impetu, denuò *Cæsar*, ut *Ordines*, utrinque sepositis interim controversiis sine ulteriori morâ ad consultationes pergerent, publicamque caus-

sam

ſam privatæ anteponerent, ſeriò adhortari cœpit.

V.

Bohemia exercitu in Auſtriam penetrante, Schlickius Comes Zuethelium occupat.

CÆterùm, poſtquàm *Cæſariani* exploratum habuêre, *Bohemos*, collectis viribus, ſeſe invaſuros eſſe, ilicet ad *Bohemiæ* uſque fines receſſum facientes, impedimenta, cum ſarcinis, manubiiſque, ſive belli præmiis, in *Auſtriam* præmiſerunt. Illud intelligentes *Bohemi*, bipartito exercitu, cujus pars *Turriano*, pars *Schlikio*, ceſſit, diverſis itineribus *Auſtriam* ingreſſi, partem prædæ, in *Bohemia* collectæ, *Cæſareanis* rursùs extorſerût. Intereà *Schlickius* cum ſuâ manu, è *Bohemis*, ac *Sileſiis*, conſtante *Zuethelium*, *Auſtriæ* civitatem, noctu invaſit, portiſq; machinarum artificio confractis, apertiſque, occupavit. In cujus viciniâ paulò antè impedimenta complura, ſpoliis, atque argento, onuſta, interceperat.

VI.

Turriani Comitis, ad Auſtriæ Ordines, literæ, ſuper adventu ſuo.

PRopter iſthanc in *Auſtriam* irruptionem, *Turrianus* ad *Ordines* talibus perſcripſit. *Deo* inprimis, & bonæ mentis hominibus, notum eſſe, quomodo in hanc *Provinciam* militari cum manu egredi cogantur, ſanguinariis id genus conſiliis, nullam pacis rationem ineuntibus, ſed omnia bello miſcentibus, ut etiam *Bohemiæ* regnum evertere conentur, ad id actacti. Iſta incendia niſi maturè reſtinguantur, majores in vires, & flammas, eſſe abitura. Tacitè ſeſe eouſque cum exercitu moviſſe, ne hoſtis reſciſceret. Ideòque rogare, ne ſiniſtrè quiſquam hoc interpretaretur. Veniſſe enim ſe, ut hoſtes, versùs ſe congregâtes, diſpergeret, vice versâ amicos, contrà vim atque injurias quaſcunque, protegeret. Pro annonâ milites præſente pecuniâ ſatisfacturos. *Religioſis* verò, & *Clericis*, quanquam *Religionis* reformatæ perſecutoribus, modò inti à officij limites conſiſtant, nihil damni illaturos, eſſe. Ut cauſas, hæc ad arma impellentes, prôlixius recenſere laboret, fruſtrà eſſe. *Apologiam Bohemicam* proſtare. Hanc verbis ſuis abundè loqui. Ut etiam cauſa ſua, nimir. *Bohemorum*, jam pridem à *Sileſiæ Principibus*, *Statibuſque*, tum *Imperii*, *Electoribus*, *Principibuſque*, aliis, approbata ſit, iiſdem ſibi communi operâ faventibus. Literas ſecuritatis, ceu vocant, impræſentiarû ſeſe tàm *Arcibus*, quàm *Oppidis*, eorum impertiri, ne miles, quicunq; ſaltem ſit, quicquã adverſi præſumere auſit. Iſtum omnia cum moderatione facturû, ne deſuper accuſari queat. Reos enim, & delinquêtes, neutiquam impunè laturos. Si quid contrà hoc edictum mutire, atq; obeſſe, tentent, iſtos ſeſe tàm temporalibus, quàm æternis, pœnis devovere. Atq; hæc, quæcunq, armis agerentur, eò tendere, ut *Ordines* nihil prius habeant, quam Conſcientiæ libertatem, *literarumq. Maieſtaticarum* confirmationem, obtinere, ac conſequi, evaleant.

VII.

Matthiæ Imp. ad Lignicii Principem, ſuper Bohemorum invaſione, literæ. Ejuſdemq. reſpõſio.

MAtthias verò *Cæſar*, ubi de invaſione *Bohemorũ*, atq; per *Auſtriam* graſſationibus, cognoviſſet, has ad *Ducem Lignicii*, *Ioan. Chriſtianum*, dedit. Cùm turbæ, & motus, in *Bohemis* increbeſcerent, eòuſque, ut tantùm non *Cæſareani* paſſi aliquid ſint, ſed etiam in *Auſtriam* uſque ſeditioſorum furor progreſſus fuerit, inprimis copiis *Sileſiis* ſtrenuè tàm invaſionem, illamq, quam diſpoliationem, depopulationemque, adjuvantibus, jam ſufficienter côſtare, rem penès *Bohemos*, iſtos, ſicut quidem *Principibus* antea fuiſſet perſuaſum, non in terminis amplius defenſionis verſari, ſed manifeſtam læſionem, offenſionemque, intervenire. Seſe rectius, ſuper *Principum Sileſiæ* voluntate, ſperaſſe, quâ ut antè recenario illorum milite infeſtari debuiſſet. Ea propter in mandatis dare, copias, *Bohemis* in auxilium ſubmiſſas, revocarent, ab hoſtilitate ſe abſtinerent, patientiâ *Cæſaris* diutius haud abuterentur, ſed potius contrà rebelles *Bohemos* opem ferrent.

Ad hæc *Dux Lignicii* his talibus reſpondit: Iam antea *Cæſari* ſubmiſſe ſignificatum eſſe, inquit, quibus côditionibus auxilia *Sileſica*, *Bohemis* eſſent ſubminiſtrata, nimirum, ut *Confœderationi*, à *Cæſare* cõfirmatæ, quâ quidem *Bohemiæ Ordinibus*, *SUB UTRAQUE* obligati forêt, ſatisfieret, quereliſque, in cauſâ *Religionis*, tandem remedium daretur. Eandem adhûc dum ſibi mentem conſtare, nec permittere velle, miles ut ſuus hos limites trâsgrediatur. Quicquid autem de *Sileſii* militis ſui importunitate *Cæſar* indicaſſet, iſtud ſibi, cæteriſq; *Principibus*, *Statibuſq.* prorſus novum accidere. Velle nihilominùs in rem omnem diligentius, rectiuſque, inquirere, atque abindè officii ſui rationem inire.

VIII.

Ducis Lignicii cum Bohemis communicatio ſuper poſtulato Cæſaris.

SEcundùm hæc, *Dux Lignicii* literis *Cæſareanis*, cũ *Bohemis communicatis* iſta ſuperaddidit: Ad Epiſtolã, & poſtulatum, *Cæſaris*, aliud ſe nihil reponere potuiſſe, niſi hoc, inquiſiturum ſe, ſuper *Bohemorum* in *Auſtriam* irruptione, quâ de anteà ſibi conſtitiſſet nihil. Præter rem igitur eſſe, ut omnia illa hîc reproducantur, quæcunque anteà *Bob. Ordines*, pro legitimâ armorum apprehenſione, conteſſati forent, nempè, omnia eò conſilia eorum ſpectare, ut intrà juſtæ, ac licitæ defenſionis terminos conſiſterent: quo nomine etiam *Sileſiæ Principes*, *Ordineſque*, auxilia ipſis erogâſſent. Itaque adhûc dùm certam eſſe ſpem illos legem libertatis *Religionis*, *unionis*, ut *à Cæſare* confirmatæ, non transgreſſuros, nec auxiliis ſuis adversùs ipſum *Cæſarem*, *Cæſariſque* ſubditos, abuſuros; Interim, re omni ſuper eorum in *Auſtriam* invaſione, ſibi novâ, atque incognitâ exiſtente, cupere, ut quamprimum deſuper certior fieret, quò ità ad *Cæſaris* poſtulata reſpondere, cæteriſque *Proteſtantibus Ordinibus* negotii illius cardinem, manifeſtare, liceat. *Bohemorum* ergò reſponſum fuit ejuſmodi: Non abſque admiratione ſibi eveniſſe, quòd intelligant, adventum in *Auſtriam* ſuum penès *Cæſarem* ab adverſariis, tam nigro, ut ajunt, thetâ jugulari. Inprimis verò ſe gratas grates, tam *Principibus*, quàm *conniſu* reliquis *Statibus Proteſtantibus*, deponere, quòd in præcedente *diæta Provinciali*, tantùm non priſtinâ ſententiam cordatè aſſeruiſſent, quam *Cæſarianorum legatorum* argumenta, quibus diverſum illis perſuadere ctentârint, ſolidè refutaſſent. Undè cauſſæ ſuæ non minimæ favoris acceſ-

acceſſio, ſive fax, ſive patrocinium, emerſerit. Atq; hanc ſibi præſtitam gratiam penès *Electores*, ac *Principes, Ordinesq́ Imperii*, cæteros, debitis laudibus ſeſe allegaturos eſſe. Optantes, is ut ſuper re *Evangelicâ* zelus cœlitùs largo divinæ benedictionis imbre remuneretur. Interim ſe ſpe optimâ juxtà niti, futurum, ut *Sileſiæ Proceres* ab hâc Confœderationis lege, ac norma, nullis adverſæ partis inductionibus, inflecti, ac ſeduci, poſſint. Quod ad *Abbatiam Zuethelii*; ſpectet, ejus rei indicium per literas ad *Ducem* ſe in antè detuliſſe: Sed intelligere è prioribus, nondum illud ad manus ejus perveniſſe. Ita autem negocium ſeſe habere: Ductores militum ſuorum à bono tempore exploratum habuiſſe, quibus modis hoſtiles turmæ, poſt omnis generis perpetratam crudelitatem, ſpolia, prædas, opesque à *Bohemiæ* populis coactas, in *Auſtriam*, & quidem loca *Religioſa*, ſive *Cœnobia*, atq; inter iſta, *Zuethelium*, tranſtuliſſent, undè velut è clauſtris, erumpere, in *Bohemiamque*, annonam, militem, atq; id genus ſupplementa, in regnum educere, illudque infeſtare, ſuſtinerent. *Tribunos* proindè, *ducesque*, ſuos ex lege militari aliter ne quidem poſſe, quàm hoſti ſuo hunccce locum intercipere. Ejuſque in regnum excurſus, atque irruptiones, retundere. Id enim rationem, legesque bellicas, exigere, ut nulla occaſio, quâ hoſti noceri queat, præteriri debeat. Maximè, cùm is tractationis, pacificationiſque, media procraſtinaret de induſtriâ, eoque pacto regiam in gravius diſcrimen adduceret. Eapropter vitio ſibi verti minùs poſſe, quòd, obſervatâ talionis lege, ipſi cum copiis ſuis in *Auſtriam* veniant. Eâ enim ratione adverſæ partis conatus, *Religionis* liberatem impedientis, aliàſque tam pecuniarias, quàm militares, ſuppetias, eâdemque operâ quæſitas iſtorum cum *Auſtriacis* conjunctiones, impediri oportere. Multos eſſe etiam inter *Auſtriacos*, qui cum *Bohemiæ Ordinibus*, antè quadriennium, in fœdera coire, aliaſque hoc in genere commoditates, aperire deſideraſſent. In illorum gratiam, ſe jam quoque appuliſſe: Ut portis veluti bipatentibus, jam illud, quod diu ſecretò coxiſſent, jam in propatulo, ac palàm, in effectum ducere poſſint. Atque has iſtas eſſe veras in *Auſtriam* cum exercitu progreſſus ſui cauſſas. E quibus, quàm *Cæſarem*, alioſque bonos, lædere minimè gentium affecti ſint, liquere queat. Adverſarios ſuos hoc loco, more antiquo, nihil reliqui facturos, niſi, ut ſeſe acerbiſſimis calumniis proſcindant. Se autem bonâ tàm cauſſâ, quàm cōſcientiâ, fretos, de uberioris expeditionis ſuſceptæ ſucceſſib. benè ſperare. Maximè cū nunciatū eſſet, *Moraviæ Ordines VValleuſteinium Tribunum* cum ſuo *locumtenente ſupremo*, quâ militaria officia, exautoraſſe, in que vices eorum homines *Evangelicos* ità dictos, *Dieterichſteinium*, & *Sivanbeccium*, *Capitaneos* ſurrogaſſe. Eâ, prout videretur, intentione, ſuas ut vires cum *Bohemis*, aliiſque regno cohærentibus *Ordinibus*, conjungere quiti eſſent. Ab *Auſtriæ Superioris*, atque *Inferioris*, *Statibus* commodam ſeſe proximè declarationem præſtolari. Nimir. illorum tribunos haud peccaſſe, quod *Sileſias* copias, tanquam in cauſâ communi, cum ſuis conjunxiſſent. Æquum enim, & de jure militiæ, licitum eſſe, hoſti ſuo, quacunque id ratione fieri ſuſtineat, incommodare. Quominùs etiam hoc damnandum foret, quòd catholicam, atque univerſalem, *Religionis* libertatem, ſecuritatemque conſtabilire, in cohærētibus regni *Bohemiæ* provinciis, unicè diſcuperent.

IX.

Matthias Cæſar adhuc dum Bohemis rei controverſæ compoſitionem proponit, effectumque inſtanter urget.

POſteaquàm etiam *Inferioris Auſtriæ Ordines, Evangelici* dicti, multis *Cæſari* adductis rationibus, remonſtraſſent, *Cæſareos* conſiliarios in eo imprudentius egiſſe, quòd non antè civilis iſtius belli ortum, atque natum, incendium, convocatis regnorum, ac provinciarum, *Ordinibus*, ſuper rei iſtius, magni utiq; ponderis, ſummâ, dietam deliberationemque, aperuiſſent. Conſtare enim illas conſultationes, quas *Cæſar* in id genus magni momenti reb. cum *Ordinibus Provinciarum* ſuſcepiſſet, rarò, aut nunquam, felici eventu fruſtratas fuiſſe. Prout velè *Tranſactione Turcica* ſuperioribus annis uſuveniſſet, ut ea, etiam contrà multorum mentem, ſucceſſu ſuo non caruerit, nedum *Tranſſylvaniæ Principatus* è *Chriſtianorum* faucibus ereptus ſit. His, aliiſq; de cauſis, complurib⁹, nprimis belli civilis flammis iſtis, urgentibus, *Cæſar* inductus, ſtatuit tandē, omnibus, quod ajunt, copiis, anniti, quò tráſactio quàm primùmematurari, & poſitis diſſidiis pax vera, ac ſolida, reduci quiret. Denique itaq; nihil dubitavit, *Bohemis* illis, hanc in ſententiam velut obviàm ire: Illis haud quaquam, inquit, ignotum eſſe, quibus modis *Cæſar* illud ſemper, atque unicè, ſpectaſſet, quò pax non tam per *Imperium*, quàm *provincias* hæreditarias, conſolidari quita eſſet. Atque hinc ſuæ ſolicitudini ità non defuiſſe divinam benedictionem, ut ad hunc uſque diem regiminis ſui pax alma, alteaque, & proſperitas optata, affulſiſſet. Nuper autem quod contigiſſet, *Bohemiæ* regnū motibus, haud infimis, concuti, unde & regia, & indigenæ, magnum paſſi eſſent infortunium, ob id *Cæſarem* cum pio affectu illis condolere. Voluiſſe autem feriò, atque in tempore, bis exulcerationibus mederi, contellantibus id ipſum paternis, ac creberrimis, admonitionibus ſuis. Sed partem illorum fidele conſilium iſtud ſuum inſuper habuiſſe, & præter jam collectum militem, alia ſupplementa conſcripſiſſe, indeque; *Budam albam* civitatem oppugnaſſe. Ut *Cæſar*, neceſſitatis telo inductus, etiam exercitum ſuum educere coactus eſſet. Interim, ad eorum petitiones, ſicut etiam *Imperii Electorum, Principumq;* interceſſiones, *Palatinum*, ac *Saxonem*, ut & *Moguntinum Electores*, cum *Duce Bavariæ*, per literas, legatoſque, corrogaſſe, illi ut hâc in cōtroverſiâ arbitri intervenirent, ſibique pro re natâ referrent. Iam quòd interpoſitionis actus ille eouſq; in effectum haud quidem foret deductus, per ſe non ſtetiſſe, ſed moram in ipſos arbitros rejiciēdam eſſe, utique quorum pars ab initio ejus controverſiæ, diſceptationem, atque arbitriū, ſubterfugiſſent, pars eorām cōparere detrectaſſent, ad id negocium, oppidò arduum, legatos remiſſuri. His ita ſeſe habentibus, *Cæſarem* de novo, eum prædictis interponentibus, egiſſe, ut remoto ulteriori obſtaculo, atque excuſatione, de loci, & temporis, certitudine, inter ſeſe tranſigerent, atq; ad rem ipſâ quantò ocyus manum admoverent. Id quod ut quàm

quàm primùm fiat, *Cæsarem* unicè desiderare. Secundùm hæc, siquidem *Ordines* maturationem interpositionis anteà, juxtaque suspensionem armorum, securitatemque, expetiissent, *Cæsarem* proinde, *Saxoniæ Electori* fidem dedisse, illos hâc de re confirmaret, atque securos redderet, imò id genus conditiones, quibus *transactionis* initia, auspicari oporteat, proponeret. *Cæsarem* enim pleraq; facturum. Tametsi in eo etiam vel de *Maiestate* suâ remittere non nihil videretur. Nihilominùs, pendentibus illis transactionis mediis, *Ordines* peregrinum militem in patriam superinduxisse, *Civitatem Pilsenam*, post obsidionem, expugnasse, in *Austriam* irruptionem fecisse, *Zuethelium*, aliaque loca, intercepisse, provincias hæreditarias in *Cæsarem* irritasse; aliaq; id genus inconvenientia perpetrasse. Ut igitur toti mundo conspicuum evadat, à parte *Cæsaris*, pro pace recuperandâ, bonitatis, ac clementiæ, esse affatim: contrà *Cæsarem* nimus credulum esse, omnes ex *Ordinibus* in tantum furorem abripi posse, *se Electori Saxoni* ad certum tempus armistitii libertatem fecisse, ille ut ad complacitum hic ageret. Verbis din, atq; abundè, certatum esse. *Cæsarem* verò, post tantas controversias, rem, atque effectum, seriò cupere. Iam *Ordinum* esse, modò pacis sint amantes, mentem, oculosque, adhibere, *Cæsaris* voluntatem, ipsisque, & maioribus ipsorum, exhibita amplissima beneficia, respicere, juramenti, ac fidelitatis, debitæ, commeminisse, è contrà exactiones prorsus intolerabiles, quibus subditi torquerentur, remittere, adeòque illis, quæ *Elector* è medio consulturus esset, aures præbere, ut pericula, & difficultates, removeri, pax verò pristina, ac solida, subintrare sufficiat.

Vt ut autem hæc, tanquàm fabellæ loco, omnia; & singula, surdo cani, *Provinciasq;* & subditos suos, ulterius affligi, plusque insontium sanguinis fundi; contingat: tunc se *Cæsarem* certâ fiduciâ niti, *DEVM OPT. MAX.* utique *Magistratuum* protectorem, judicemq; justissimum, sibi haud defuturum, eoq; fine compelli, de id genus mediis prospiciendi, quibus huc usque supersedisset. Nihilominùs Deum, atq; hominum, fidem se obtestari, quàm invitus eò abripiatur, autoribus tantorum malorum rationem malitiæ suo tempore reddituris.

X.

Saxo Cæsaris voluntatem, atque arbitrii sibi factam copiam, Bohemis denunciat. Cui illi respondent.

His *Cæsaris* mandatis *Saxo* instructus, per legatū suum, *Iacobum à Grunthal*, apud *Bohemos* illud enixè agere cœpit, ut armistitium utrinque procuraretur. Qui, *Pragam* profectus, *Bohemicis Directorib.* sequentia proposuit. Primum *Cæsarem* ad duos menses armorum suspensionem cupere. Cui *Cæsaris* voluntati sicubi *Ordines* suffragari *graventur*, per mensem duntaxat sanciri posse. A parte *Cæsaris*, *i*licet *Bucquoium* arma *sequestraturum*, idque ex *Cæsareo* interdicto. Diætam compositioni indictam, *Egræ* esse celebrandam. *Electores, Moguntinum scilicet. Palatinum, Saxonem, Bavariaque Ducem*, arbitros futuros. Eam in rem *dimissos caduceatores*, diemq; conventus intimaturos. Ut ut eventualiter, non singuli, atque omnes, hi arbitri personaliter convenirent, interim *Palatinum*, *ac Saxonem*, huic rei transigendæ suffecturos. *Cæsarem* jam verba precantis pacem afferre, nullumque sive ex *Italia*, sive *Hispania*, militem evocaturum, tametsi ut venirent, jam anteà indicari curasset. Hanc armorum suspensionem *Silesiis* non posse non acceptam esse. De *Cæsaris* fide non dubitandum esse. Præsertim ipso *Cæsare* velut se submittente, aliquidque pati nō detrectante. Iam optatam præ manibus, & quidem capillatam, arripiendam *occasionem*, *Cæsare* adeò molliter in partes descendente. Ut igitur transactionis aurea ista media recusarent; caussam esse nullam.

Atque istæ tùm fuêre *Saxonici Legati*, propositiones, *Bohemis* factæ. Quibus illi tandem, tanquam fato aliquo, & fortunâ ad tempus blandiente, occœcati, pòst amplum certè intervallum, sic rescripserunt, nodum veluti in scirpo, quod ajunt, quærentes: Quod diutius legatum *Electoris*, sub turbis istis (decem enim septimanis detentus fuerat) remorati essent, istam intervenisse caussam, nimirū voluntatem, ac consensum, confœderatorum suorum requirendum fuisse. Illis igitur longius absentibus, responsa moramque, eo usque esse extractа. Secundùm hæc, præ se tulerunt, in armistitium se libenter consensuros, modò de indemnitate, atque agendorum fide, essent securi. *Bucquoium* peregrinum, *Imperii* legibus minùs subjectum esse, Qui, sicubi limites transiret, coërceri vix posset, quod inantè etiam aliquot interdictis minùs paruisset. *Tampiercium* pariter, tempore motuum *Austriacorum*, induciarum rationem non habuisse, neque eapropter nisi superficialiter, ac frigidè, reprehendi meruisse. Ignosceret itaque & videret *Elector*, fidem ipsius solius non sufficere. Rogare proindè, alia ratio, induciarum faciendarum iniretur, quâ hîc in parte extra scrupulum sibi esse liceat. Quibus *Elector* denuò reddidit ista: Nihil sibi antiquius fuisse, quàm ut maturè ab illis responsum habuisset. Dùm autem tot precibus, tot instantiis, expetitam, desideratamque, tam à *Cæsare*, quàm *Electoribus*, transactionem jam jam instantem; diutius suspendere, atque extrahere, adeòq; ad confœderatos reiicere, vellent; se quidem infrà culpam fore. Incommodorum itaque rationem, quæcunque decem, vel undecim, septimanarum spacio intervenissent, sese non redditurum. Acceptassent illi antè hoc intervallum conditiones, à *Cæsare* oblatas, jam sine dubio haud procul à pace, transactaque omni controversiâ, rem futuram. Siquidē ergò is animus *Cæsari* adhucdum, eademque mens, esset, *Electores*, quoque, ac *Principes*, in hoc conspirarent, per *Ordines* jam stare, quò omnia minùs in meliorem statum revocarentur. Si igitur accederet his omnibus eorum voluntas, eam in rem *XVIII. Cal. Maii*, nominare, eo die *Egræ* sese, sisterent. Illic enim reliquos interpositores expectandos esse. Inducias quod concerneret, apparere, conditiones ab ipsis allatas, ejus generis esse, ut moram, ulterioremque protractionem, respectu confœderatorum, inducere aptæ sint. Quæ res caput actionis mirum quātum retardatura, sumptus conduplicatura, atque id genus mille difficultates, caussatura, sit. Suadere ergò, tergiversationes illæ, procrastinationesque extra vagantes omnes, præciderentur, atque in dictam illam diætam reiicerentur, Sub spe, futurum, sicubi

ficubi conventus coiret, tantum non armorum, in quantum, suspensionem, sed plenariam depositionem, cassationemque, locum inveniturum. Verùm enim verò, illa, quam modò retulimus, *Electoris* interpositio, *Bohemis* placere ne tum poterat quidē. Illi enim, tantum abest, ut amica hæc; & plusquam benigna, à *Cæsare*, & *Saxone*, proposita transactionis media amplexi sint, ut magis inquietati publicis edictu universalem conventum in *Aulâ Pragensi* habendum, indixerint: tum è populo vigesimū quénque ad classica comparere; *Dynastas* verò & *Equestres*, armis, equis, ministrisque, instructos, adesse jusserint, sub hâc cautela, atq; exclamatione: Quoniā ex *Electore* cognovissent, tùm demùm, sub *Egrana* diætâ, deinducias agendum, cùm interea hostis per regnum incendiis, spoliis, atq; omnis generis tyrannide, etiam *Cæsaru* interdicto insuper habito, rem ageret, ipseque *Tampierius*, conquisitis magnis copiis, irruptionem minaretur, adeòque inimici nihil aliud in votis haberent, quàm ut *Ordines Bohemiæ* in discrimen vitæ, famæ, privilegiorum, *litterarum Maiestaticarum*, uxorum, liberorumque, adeòq; omninm simul fortunarum, naufragium, inducere, peregrinisque *Bohemiam* nationibus exponere, evaleant, hanc ob caussam legem necessitatis pro se orare, vigilarent omnes, etiam, atque etiam, & omni datâ operâ, quæcunque ad privilegiorum suorum defensionem pertinebunt, tanquam in ultimis constituti, procurarent.

****

Externa.

I.

Motus per Rhetiam gliscentes.

Circà annum M. DC. XVII. per *Rhetiam* turbæ quoque ac motus civiles, gliscere cœperunt. Temporibus enim belli inter *Savaudos*, & *Venetos*, gesti, variæ militum conscribendorum per *Helvetios* confœderatos rationes inibantur, ita ut *Helvetici Proceres* super peregrinarum nationum irruptione, soliciti, indictâ *diæta* de modo transitus per claustra sua, decernerent. Eo *Senatusconsulto* susque deque habito, *Petrus de Toledo*, *gubernator Mediolanensis*, ab aliquot nihilominus *Cantonibus*, ut vocant, pro quatuor mille pedestris, & mille equestris, armaturæ militibus, transitum impetravit. Ut multos in suas partes pertraheret, eoque pacto apud *Curiam*, ejus provinciæ civitatem præcipuam, fautores, ac complices, acquireret.

Indè, per tres *Cantones* exortâ seditione, concursus ad signa, & classica, factus, quiè *Meyenfelda*, & *Churwaldia*, facto globo ad *Curiam* tendebant, ut eos, qui contrà fœdera res novas moliebantur intercipèrent.

Istos motus, inter *Rhetos* gliscentes, ut componerent, *Tegurini*, *Bernates*, *Glarrani*, & *Schaphusienses*, omnem lapidem movebant, ne seditiosa ista manus, sub signis collecta, è Curia domum relegeret. Nihilominùs *Censores* nominati, qui in legum patriarum transgressores animadverterent.

Sed & isti officio, atque autoritate, concessa, plurifariàm abuti cœperunt.

II.

Post seditionem Curianam, tumultus apud Engaddinos fit. Unde Iudicium Censorium, in patriæ proditores, aperitur.

Disjectis illis seditionis *Curianæ* favillis, ac fomitibus, posteaquam *Cantones* ad *Tolasinum* celebratis Comitiis, fuminè discordes secessionem fecissent, novæ seditionis inter *Engadinos* incendia nata sunt. Isti autem globo facto, sub signis ad ædes *Capitanei Provincialis*, *Rudolphi Plantens*, educentes, prædictas illas ædes, unàcum aliis, à fundamentis destruxerunt. Indè assumptâ sociorum manu, *Curiam* moverunt, ubi sicut & *Thusis*, comitia celebrarunt. Hoc in conventu, juxtà statuta alia, recèns in codicillos relata, novum judicium è *Censoribus* aperuerunt, cui singuli *Cantones* viginti duos *judices*, novem *Coryphæos*, duos *fiscales*, *arbitrarium* unum, duosque *ministros* (quibus adjuncti novem *sacerdotes*, extrajudicialiter subsistentes, assignarunt. Atque hi omnes, & singuli, sub juramento requisiti, in ante depofuerunt, nullo extraneo *Principi* salario se obligatos, istos autem, quoscunq; muneribus corrumpi cognovissent, deinceps bona fide indicaturos esse.

III.

Rhetici Censores in suspectos, muneribusque ab extraneis Principibus corruptos, criminaliter procedunt.

Prima igitur *Censorum*, & quidem criminalis, actio instituta in *Io. Baptistam Zambram*; utiq; inter istos, primarium, qui, muneribus corruptus *Hispanas* partes fovere censebatur. Tametsi igitur hic senex, septuagenario major, podagricisq; passionibus afflictus, esset, nihilominus ad quæstiones rapi, miserèque lacerari, cœpit. Nihil confessus, proprio *Chirographo* convictus est. Negare ergò nō sustinuit, sese inter complices, ac socios, autorem fuisse, quò *Fortalitiam* istud celebre, *Fuentanum* appellatum, in finibus *Rhetiæ*, provinciæ illi nimis suspectum, excitaretur. Illud enim *Mediolanensis Gubernator*, *Comes de Fuentes* dictus, in *Rhetiæ* finibus, ubi sese *Adda* fluvius exonerat, in colliculo, quem suâ linguâ *Montebio* appellant, ponè *lacum Comensem*, *M. DC. V.* posuit. Cujus operâ deinceps *Rhetia*, *Valli Tellina*, *Comitatus Clevicus*, *VVormatia*, aliæque regiones, & loca, per *Hispanos*, atque *Austriacos*; intercepta, *Rhetiaque* adempta, fuint. Dùm ergò *castrum* illud erigeretur, *Cantonesque* quòd cum recessibus, *Mediolani* pactis, pugnaret hæc machinatio, armatâ manu operis exstructionem impedire animati essent, hic *Zambra* obstiterat, proditoriæ fraudi nescio quem colorem obducens, istosque retundens, contrà *Mediolanenses*, cœptum, ut enixè urgerent, exhortatus. Secundùm hæc, inter cætera, sub quæstionibus affirmabat, sese cum non nullis malæ fidei hominibus, ab extraneis *Principibus* aurum, ac pecunias, accepisse, promissis verò factis amplissimis haud satisfecisse. Itaque, super ipso, tanquam verò patriæ proditore, solenniter sententia lata est, ut vivus in quatuor partes discerperetur, domus ejus à fundamentis destrueretur, inque auream va-

cantem duæ vituperii, atque infamiæ, columnæ in fiscũ redactis bonis omnibus, reponerentur. Quòd autem senectæ ætatis, liberorum novem, totiusq; cognationis, ratio haberetur, Pœnæ severitate mitigatâ, capite plexus est. Domo, ac bonis, hæredibus conservatis, modicisque sumptibus redemptis.

IV.

Idem processus in alios extenditur.

EAdem actio criminalis intentata est *Pompeio*, & *Rudolpho, Plantenio, Io. Antonio Gogiero*, & *Lucio de Monte*, *Iudici Provinciali*. Sed illi in tempore fugâ vitæ consulnêre, timore, juxta *Poëtam* pedibus alas addente. In fugitivos interim, præeunte citatione, sententia, tanquam, in banni fulmine proscriptos, lata est, sub deposito, quisquis vivum ex istis cœpisset, tradidissetque, mille coronatorum, mortui verò caput qui protulisset, quingentorum, munus obtineret. Secundùm hæc, actio in *Archisacerdotem Soudersanum*, *Nicolaum Rusiam*, formari cœpit. Qui crimina intentata pernegans, ad quæstiones sub carnifice adactus est. Cùm ergò jam alterâ vice tormentis excarnificaretur, dentibus linguæ, ad cruorem usque, impactis, non sine constantiæ indiciis, *Dei*, hominumque, fidem, ac misericordiam, inclamando, sub flebili quæstionum furcâ, expiravit. Cadaver, non absque plebis mussitationibus, sub patibulo per carnificem conditum, deinceps verò noctu in *Cœnobium Fabariensium* tralatum.

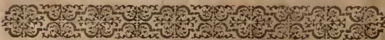
Nec minus hic furor in *Episcopum Curia* sæviit. Qui maturè ubi profugisset, sub perpetua proscriptione, damnatus est, dignitate ipsi per decretum ablata, bonisque propriis in fiscum publicum redactis.

V.

Proscripti ad Lucernates confugiunt. Causæque suæ cognitionem in universali confœderatorum diæta Badensi obtinent. Vnde Rheti jubentur, sub interminatione, id genus processibus criminalibus sese abstinere.

HÆc tumultuantium *Rhetorum* crudelis fama, ubi passim per crebuisset, pro colorandis istis processibus suis, *Apologiam* isti, *M. DC. XIX. XVIII. Cal. Octobr.* conceptis verbis promulgarunt, publicatis rigoris sui causis, ex amore libertatis, necessitatisque legibus, deductis.

Interim proscripti ad *Lucernates* profugientes, côceptissimis, questitissimisque, verbis, super furiis *Censorum* novellorum, quiritare non destiterunt. Indè factum, ut ad audiendam decidendumque, hanc litem, *Badenæ* côfœderatis comitia indicerentur. In illis proscripti patrios *Censores* istos acerbissimè accusare, ex adversâ parte *Rhetorum* legati, facti evidentiam, ac necessitatem, ex amore libertatis, natam, allegare, ac vindicare, auditi sunt. Quibus ultrò citròque discussis, nomine totius sociæ confœderationis, injunctum est *Rheticis* legatis. censoribus istis criminalibus, tot.q; *Consistorio* novo, missionem illicò darent, accusatis legitimum *Iuris Ordinarii* modum, ac processum, indulgerent, securitatis, atque indemnitatis, fidem procurarent, adeòq; legibus maiorum suorum conformes sententias ferrent. Atque hic sive, *comitiorum* recessus, sive decretum, *Proceribus Rheticis* communicatum est, sub hâc etiam *Clausulâ*, futurum, ut, sicubi legitimam judicium, abrogatis istis *Censoribus*, non sint aperturi, modum, ac viam, *Confœderati* scilicet cõmuni ac deditâ, operâ, inirent, quâ turbulentum istud, & præposterum, tribunal aboleri queat.

Io. Petri Lotichij RERVM GERMANICARVM LIBER II.

CAPVT I.

De Maximiliani Archiducis, & Annæ Imperatricis, excessu.

IN *historiis* temporum non minimum locum vitas, atq; obitus, virorum, virtute, sapientia, eruditione, re militari, atq; autoritate, præstantium, inprimis *Regum*, atque *Heroũ*, sibi vendicare, cui incognitum? Ut etiam scriptores omnis penè ævi gravissimos vel huic tantũ materiæ ex professo, quod ajunt, exemplo *Diog. Laërti, Plutarchi, Q. Curtii, Suetonii, Spartiani, P. Diaconi, P. Criniti*, & aliorum, vacasse, in confesso sit? Cùm igitur ex hujus seculi, & quæ prædecesserunt, *Heroibus*, augusta *Cæsarum* familia illa, *Austriaca*, inquã, neq; *Sacratissima Octaviani Augusti*, neq; gloriosæ *Antoninorum*, domui, quicquam concedat, de *Maximiliani Archi-*

Archiducis Austriaci, excessu, hoc capite videbimus.

Decessit ille M. DC. XIIX. IV. Non. Novembr. ætatis anno sexagesimo, postea quàm paucis diebus decumbere cœpisset. Ejus obitus tantùm non per *Austriam, Bohemiamque*, dictis *Catholicis*, sed et *Reformata Religionis* hominibus, dolendus accidit: Ut etiam ipsi *Imperatrici*, jam tùm ægrotanti, luctû attulerit. Viscera, juxtà parentis, *Maximiliani II. Imp.* exuvias, *Viennæ, ad D. Stephani*, condita. Corpus verò veste pullâ superinducto pallio candido, cum insignibus *Ordinis Teutonici*, indutum, *Oenipontem, Comitatus Tirolensis Metropolim, deductum est.*

II.

Natales ejus Archiducis.

Natalis ejus incidit in *III. Id. Octob.* ipsum diem *Maximiliani*, M. D. LVIII. *Neapoli Austriorum.* Juvenis, M. D. LXXXV. in *Magistrum Ordinis Teutonici*, qui per *Germaniam*, & *Italiam*, colligitur, apud *Borussos* electus est.

III.

In Poloniæ Regem eligitur.

Ab excessu *Poloniæ Regis, Stephani Batorai*, à *Proceribus Regni*, in *Poloniæ Regem*, vocatus est, concurrente *Sigismundo, Sueciæ Rege*, ejusce dignitatis *Regiæ* æmulo, ac corrivali. Itaque, vocationem hanc amplectens, in *Regiam* quidem pervenit, nihilominus à factione contrariâ, pro *Rege Sigismundo. Magno Poloniæ Cancellario*, rem strenuè agente, variis exanthlatis prælus, cladibusque, apud *Persbiminum* captus, inque *Poloniam* ductus, mox verò interveniente *Bethoniensi* transactione, dimissus est.

IV.

Ejus cum Turcis conflictus, & merita.

Abhinc gubernationem *Stiriæ*, vicinarumque *Provinciarum, Anno* M. DC. XCIV. suscipiés, munitissimum *Turcarum* fortalitium, *Bertenam* vocant, dejecit. Biennio post, *Cæsareani* exercitus ductor, *Hatvvanum*, munimentum *Turcicum*, expugnavit. Memorabilis autem fuit illa huius *Maximiliani* victoria, quâ *Amurathem, Turcorum Tyrannum*, apud *Erlavium*, feliciter cæcidit. Militibus verò plus prædæ, prout fieri amat, quàm hostium fugæ, inhiantibus, evenit, ut, dùm frui mavult miles, uti victoriâ minus potuerit. Pari fortitudine, ac felicitate, *Pappam* occupavit. Cujus ductu, & auspiciis, *Schvvartzeburgicus Comes* peculiari stratagemate profectus, *Raabam* fortalitium illud finitimum, & præcipuum, intercepit.

V.

Vita, ac Mores.

Idem regimen per *Alsatiam, Austriam Inferiorem, Tyrolensemq;* tractum, *Anno* M. DC. adiit. Princeps fuit naturâ, atque ingenio, pacificus, mansuetus, ac tractabilis, moribus *Maximiliano Imp.* laudatiss. memoriæ parenti, omnia par, & similis.

VI.

Annæ Imperatricis excessus.

Maximiliani illius obitum *Anna Imperatrix, Matthiæ Cæsaris* uxor, *Ferdinandi Austriaci Ferdinandi* scilicet ejus nominis *Primi, Imperatoris* filii, filia, haud lentis passibus insequi cœpit. Hæc enim eodem anno M. DC. XVIII. *Cal. Ianuarii, Viennæ*, Intrà nonam, & decimam, matutinam, spiritum *Deo Conditori* reddidit. Corpus atratâ veste circumamictum, dextrâ *coronam Imperialem*, sceptrum, orbitamque, lævâ, diademata, *Hungaricum* scil. ac *Bohemicum*, illis è ligno fabricatis, auroque obductis, comprehendente, tridui spacio, omnium oculis, ac conspectui, ubi patuisset, apud *Reginæ monasterium* contumulatum fuit.

****

Externa.

I.

Obitus Smirtzicii, Baronis Bohemi.

Superiori Anno M. DC. XIIX. XIV. *Cal. Decemb. Albertus Ioannes Smirtzicius*, è *Bohemiis Baro*, sicut opibus splendidus, ità animi bonis, inprimis literis, humanioribus, & poeticis, egregiè excultus, posteaquàm cum *Aemyliâ, Hanovia Comitissa*, sponsalia celebrasset, cum ingenti literarum, literatorumque, luctu, in humanis esse desiit. Specimina *Epigrammatum* ab ipso non tàm cum acumine, quàm eruditâ *elegantiâ*, scriptorum, communicavit nobiscum, *Dominicus Persius, Baronis* illius olim *Ephorus*, morû, eruditionisque, formator. Sub quo *Magistro* id genus lactea rudimenta deposuit, testatum faciens, quid à subacto ejus ingenio deinceps sperandum fuisset, sicubi vitali hâc aurâ diutius vesci potuisset.

II.

Virorum Clarorum mortes.

Porrò è numero virorum, eruditionis nomine celeberrimorum, ad plures, hoc ipso anno, cõmigrârunt, *Gothofredus Antonius, I. C. Andreas Laurentius, Regis Galliæ*, & *Ludovicus Gravius, Electoris Palatini, Medicus.*

III.

Prodigium, & ruina Montis super Plursium, Rhetiæ oppidum.

Post motus istos, & seditiones, in *Rhetia* finibus excitatos (quibus de paulò antè visum) ecce! prodigiû omni loco, & posteritati, expavescendû, horrendum, ac ingens, cum *Plursio*, ejusdem regionis oppido, supervenit. Id quod, tametsi suprà, inter cætera ejus tempestatis ostenta, annotatum est, nihil tamen nocuerit, isthìc, ob miraculi, atq; evẽtus, magnitudinem, paulò accuratius reproducere. Illud, inquam, Oppidum, ad radices montis *Contenis* positum, itinere mediæ horæ, à *Clavennâ* civitate, distans, magnificis templis, ædificiis, hortisque, extructum, cõdecoratumq; extitit, ut terrestris penè paradisi loco (hortos enim hoc nomine illustres, apud *Persas, Paradisos* vocari, autor est *Xenophon*) videri posset. Quod autem in momento, atque oculi, ut ajunt, ictu, unà cum adjacente pago *Schilan*, à *monte*, desuper incumbente, oppressum, penitusque complanatum, sit, nemine ferè tàm ex hominum, quàm cæterorum animalium,

malium, genere evadente, divinæ illius iræ, ac vindictæ, peccatis hominum graviter irascentis, luculentissimum exhibet spectaculum. Circumstantiæ horrendi istius *Terræmotus* extitêre ejusmodi: *Anno, M. DC. XIIX. VIII. Cal. Septemb.* obortam pluviam, mox effusus imber, cum tonitrubus, & fulgetris; insequutus est. Qui usque ad penultimam ejusce mensis continuavit. Is dies sine nube, & fece, serenus fuit, nocte nihilominus imbrem concitatum reducente, atque in triduum extrahente. Hæc nova per diem rursus serenitas excepit, quæ incidit, pridie *Non. Septembr.* Eâ itaque luce, & quidem horis pomeridianis, ad sinistram *Majra* fluvii, de monte *Contonio*, decem abhinc annis rictus dehiscendo ostendente, cuniculis quadantenus subtùs, operâ hominum, extitatis, globus terræ procidere cœpit, qui quidem vineas nonnullas, è regione *Clavenæ civitatis*, ad *Schilanenses* paganos spectantes, adobruit. Quòd autem terræ procidentia dicto loco proveniens, ab aquâ pluvia imbri stagnante sicut vulgo putabatur, oriunda videretur, *Plursiani*, maximè distantiâ loci securiores; parùm ob id commoti sunt. Interim rusticani, in planitie fœnisecio intenti, terram sub pedibus suis intremuisse, notarunt. Sunt, qui litteris prodiderunt, pridie ejus diei insolitum fœtorem viciniam affecisse. Immò verò rusticani Urbanos commonuerunt, rebus, & sarcinis, collectis, exirent indè. Imminere enim infortunium haud dubiè, nescio quod, notatu dignum. Sed isti, sive fato, sive mentis errore, excœcati, monitores illos, & consultores, tempestivos maniæ, ac mendacis prophetiæ, insimulârunt, adeoque tanquam fabulosos, res suas sibi habere jusserunt. Vesperâ exactâ, horisque in preces vespertinas insumptis, noctem jam Lunæ orbe ac facie illustrante, tempestate concurrente serenâ, ecce! de monte *Contonio* in momento facta, horrenda, ac stupenda, terræ revolutio, non tantum Schilanum pagum, septuaginta octo fam his constante, sed & pulcerrimã *Plursii* urbeculam, centum, & viginti quinque, ædificiis illustrem, oppressis, ac suffocatis, noningentis, ac triginta, mortalibus, concussit, penitusque contrivit, excitato tanto fragore, ac strepitu, ut incolæ machinas bellicas tormentarias ingentes, easque numerosas, conjunctim, simulque, explodi cœpisse, confusis sensibus, arbitrarentur, pulvere fumo, ignibusque, sulphure mistis, in cœli usque altitudinem, evolutis, rotatisque.

Interceptus è tàm prodigiosa ruinâ *Majra* torrentis cursus, per bihorium substitit, atque in lacum, amplitudine dimidii miliaris *Italici*, colligi cœpit. *Clavenatibus* igitur statorem fluvium perhorrescentibus, tandem stagnans aqua perrupit, priorique alveo recepta est; Lacu nihilominùs ad mille passus relicto.

Cladis istius nuncii velut superfuêre, famulus mutus, foris ex arbore mala *Persica* decerpens. Ei, ex arbore laboranti, insignis iste tremor terræ calceos è pedibus excussit. Alius *Franciscus Formanius*, nomine, foris itidem ad cavam vinariam; quam sub rupe habebat, pro vino in cœnam promendo, egressus, ruinam communem evasit. Itemque alius, *Ioan. Peter VVetienianus* dictus, cum familiâ in montem ad fœniscium exspaciatus, periculo subtractus fuit. Dùm verò filiam, foribus, quas abiens neglexerat, occludendis remisit, eandem mediam in charybdim immisit, atque amisit.

Quid? quòd oppidani, locis abindè peregrinis mercaturam exercentes, atque absentivi, eodem tempore, tanquam ad commune aliquod sepulcrum, eòdem redierant. Alii verò ex *Bergamensibus Italia* nundinis reduces, tametsi domum, atque ad lares, velut fato properantes, nondum pervenissent, in viâ tamen ruinâ, pulvere, terræmotibus, oppressi, ad unum, omnes perierunt.

Die insequenti è viciniâ mercenarii emissi sunt, qui in oppressos tàm homines, quàm terris obrutas opes, scaphis inquirerent. Ibi ecce! repertæ puellæ duæ, in summitate ruinæ hærentes. Quarum altera ejus loci *pratoris*, altera *Ioan. Antonii Galisonis* filia agnita, utraque mortua, reliquis omnibus, absque vestigio, terrâ obrutis, ac contritis. Scaphis in terram injectis, ruinâ obruti, variis modis, prout quisque infortunio oppressus fuit, inventi sunt. E cæteris ancilla producta est, gallinam, pennis depilem, manu, ore verò bucellam panis, tenens. Multi à multis mensibus dehinc eruti, atque effossi. Fossoribus, ob fœtoris gravitatem, atque intolerantiã, oppidò suffocatis, atque interemptis. Sunt, qui lapidis, eo loci reperti, meminerunt, qui *Hebraico* idiomate incisa repræsentârit ista, *Theone Hubero, Theologo Lucernate*, itâ exponente: *Ità dicit Dominus; Nunquid verbum meum velut ignis est, & instar mallei, petras discutientis? Exite è Babylone! Vniusquisque vitam servet suam! Nemo peccatis eorum conniveat, pœna enim Domini super eos revertetur, & malitia istorum retribuet.* Hactenus *de prodigio*, isto antehâc pene inaudito, & tremendo.

[*Declaratio Numerorum Æri incisorum.*

1. *AEdes D. Iohannis.*
2. *Arx Beccariorum.*
3. *Petri Moren voluptuaria Domus.*
4. *Templum D. Mariæ.*
5. *Fodinæ sive Fossæ, quas vulgo Lavezzas appellant.*
6. *Verdemanni Ædes.*
7. *Palatium Abr. Brochi.*
8. *Potestatis seu Pratoris Palatium.*
9. *Macellum.*
10. *Templum D. Caßiani Metropolitanum.*
11. *Ad D. Antonium.*
12. *S. Abondio.*
13. *Fanum D. Mariæ in Proslo.*
14. *Palatium Verdemanni in Rongalia.*
15. *Æstiva in Seilano.*
16. *Viridarium Verdemanni.*]

IV.

Cometa.

QUis autem ostentum illud, è *Cœli* culmine, toti penè *Europæ*, ob oculos positum, *Cometam*, inquam, & facem, è cœlo ardentem, non expavescat? Tanquam buccinatorem, concionatoremque, desuper ex ipsis *Astris* mortales ad pœnitentiã seriò vocantem, *Deus OPT. MAX.* flagellum igneũ istud posuit. Quo quidem, quanta dissidia, proditiones, rebelliones, latrocinia, invasiones, anxietates, & miseriæ, itemque bella, pestes, fames, morbiq; multiplices, & varii, imò *Regum, Principũq;*,

obitus,

obitus,regionum everſiones, mutationeſque, ac tropicorum introductiones, atque id genus mala ſexcenta alia, nobis præſignificata ſint, nemo uſpiã quiſquam eſt, qui contrà mutire auſit. Is anno *M. DC. XIIX.* circà *VII. Cal. Novembr.* veteris, circà *VIII. Id. Novemb. novi ſtyli,* è cœlo prominere animadverſus eſt, tametſi non omnibus eodem temporis articulo oſtenſus. Primùm igitur in ſigno *Scorpii* emicuit, caudam inter *ſpicam Virginis, & Arcturum*, ad *Polum ſeptentrionalem*, obvertens. Indè ad *Libra* interſignium tranſiens, curſumque ab *Ecliptica*, ad *Tropicum Cancri* dirigens, à *Meridie*, ſive *Oriente*, ad *Septentrionem* perrexit, ubi radiis ſuis flammantibus *Booten* omninò penetravit, diſſecuitque, adeòque ad *Vrſa Maioris* pedium anterius uſque excucurrit. Illius curſus, motusque, ſicut extitiſſe viſus eſt celerrimus, ideòque in aerea regione terræ vicinior *Luna* fuiſſe creditur. Quo de qui ex profeſſo cognoſcere cupit; *Mathematicos* hujus temporis adeat. Duravit ejus curſus ad dies *XXVII.* vel alibi, ad menſem integrum; cœlo ſudò, antè matutinum crepuſculum, conſpectu maximè notabilis.

CAP. II.

De Matthiæ Cæſaris vita, atque exceſſu.

NOn poſtremam *Hiſtoria* particularis eſſe virorum ſummorum, atque Illuſtrium, vitæ, obituſque, deſcriptionẽ attingere, palàm fit. Ut hòc nomine potiſſimùm *Reges*, atque *Imperatores*; venerari oporteat, utpote quorũ actiones, dicta, factaque, tantò majori curioſitate tradendæ veniunt, quantò id genus ſummorum hominum rebus magni eouſque momenti plerunque occupari ſolet, tùm virtutes, ac vitia, in edito atque excelſo; poſita habet, ut vel ab omnibus, ſi regiè ſeſe gerant, plenis, ut ajunt, tibiis collaudentur, vel, ſi in vitia devolvantur, criminationibus promptius exponãtur. Prout igitur *Muſas* cum *Hercule* pepigiſſe, antiquos apud autores, fama eſt, ille ut res magnas, egregiaſque faciat: hæ, res præclarè geſtas, ut dignis laudibus proſequentes ad poſteritatem uſque trãſcribant. Ità ſummorum id genus *Heroum* eſt, mundum, genus, imperium, ætatemq; illuſtribus factis implere. Noſtrarum verò partium, (qui *Muſas*, id eſt, doctrinam elegantiorem ſequimur) ut, quantis poſſumus facultatibus, *Heroas* ab oblivione, atque ipſa, ſi liceat, morte ad poſteritatem velut vindicemus.

I.

Matthiæ natales.

NAtus eſt igitur felicibus auſpiciis *Matthias Auſtriacus, Vienna, Anno, M. D. LVII. VI. Cal. Martias*; in feriis *D. Matthia, Apoſtoli* cognominis; ſub crepuſculum veſpertinum. Parente Invictiſſimo illo, laudatiſſimoque *Imperatore, Maximiliano*, ejus nominis *II.* Cujus divini *Principis* gloriam vel attigiſſe ſaltem; ſit laudaſſe.

II.

Expeditiones militares.

ADoleſcens, pietate, ac regiis virtutibus, doctrinaq; haud vulgariter, vel ſplendidiſſimi parẽtis, exemplò, excultus, res ingentes, quibus gloriam à *Maioribus* abundantiſſimè partam, factis illuſtribus etiam propriam, ac ſuam, facere, atq; porrò extendere, poſſet, animis complexus eſt. Itaque contrà *Turcam, Hungariæ* partes infeſtãtem, eduxit. Quo ad *Albam Gracam* generosè devicto, cæſiſque copiis hoſtilibus, *Novigradum* occupavit. Apud

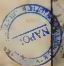
Gomora

...tlich Abbildung des schönen Fleckens Plurs und wie derselbe nach seinem schröcklichen undergang beschaffen. 1618.

Eigentlich Vorbildung des schönen Fleckens Plürs, vnd wie derselbe nach seinem schröcklichen vndergang beschaffen. 1618.

PLURSIUM. TERRÆ MOTU OBRUTUM.

fus omina contigisse, eosque velut præsignificâsse, è Suetonio Spartiano, Iul. Capitolino, Aur. Victore, P. Dracone, atque id genus autoribus, evidens sit. Quò minus ambiguum fuerit etiam huius Augusti Imperatoris Matthiæ excessum, hâcce ultimâ, & perturbatissima, nostra tempestate, ominibus, atque prodigiis, clarum, memorabilemque, extitisse.

I.

Tres Irides, totidemque Soles, simul ostensi.

Præter autem horrendum tragici istius sydéris, *Cometa*, inquam, aspectum (quo de supra ... in est *Cap. II.*) complura tum *omina*, tum *prodigia* concurrisse, jam videbimus. Inter cetera, *tres* in simul aëris in regione *Irides*, totidemque numero *Soles*, *Anno M. DC. XIX.* apparuisse, literis traditum est.

II.

Aqua, & Glacies in Hungaria superiore, in sanguinem mutata.

Eodem anno, civitatem *Hungariæ superioris*, *Sixto* dictam (qui locus à prælio inter *Christianos*, & *Turcas*, *Anno M. DC. XXXIIX.* ibidem commisso, celebris) fluvius labendo dividens, in *sanguinem* mutari cœpit, glacie pariter etiam eruentatâ: Qualis variæ ad loca novitatis, atque ostenti, caussâ, hinc inde fuit transmissa.

III.

Maris reciprocatio insolita.

Porrò apud famosum illud fortalitium, vulgò *Calu Malu* appellatum, *Maris reciprocatio*, sive fluxus, uno, eodemque die, more prorsus insolito, *septies* recidivavit.

IV.

Aqua dulcis in Mari Gallicano.

In *Chersoneso* illa *Gallicana*, dicta *Rossilione*, sub salo, sive mari, id est, aquis salsis, etiam *aquas dulces*, potulentas, invenire, atque experiri, contigit. Id quod, *prodigii* loco, habitum.

V.

Nidda, VVetteraviæ, fluvij, cursus interceptus.

Præter verò *terremotum*, qui ad radices montium aliorum, *VVetteraviam* terminantium, propè *Francofurtum*, accidit (quo de actum *Cap. I.*) fluvius ille, *Nidda* vocatus, *VVetteraviam* interfecans, *Arte*, & *Armis*, *Hassiæ Principum*, nobilitatus, subitò aquis omninò defectis, substitit. Ità, ut ab aliquot horatum intervallo, molendina immota stetisse, compertum sit.

****

Externa.

I.

Characteres in Polonis insolentes, & prodigiosi.

Ed insolens valdè illud est, prodigioque stupendo haud vacat, quod quidem in *Poloniâ* accidit. Ferunt autem præcipuorum ejus gentis hominum palatia, *characteribus* rubri, cœrulei, luteique, coloris variegata, signataque, fuisse. Cuiusmodi nullis spongiis, pumicibusque, detegi poterant. Posteaquam ergò *dynasta* quidam *Polonus* hâc insolenti novitate confusus, atque offensus, fenestram, forte id genus scripturâ diversicolore variegatam, tollere jussisset, mox in foribus notæ, ac signaturæ, prædictæ comparuerunt. Illis de voluntate patrisfamilias, in ignes conjectis, mox in mensâ, quod in valvis damnaverat, notare cœpit. Proindè mensâ ipsâ insuper ignibus comb ustâ, prodigiosi isti *characteres* tandem prædicti *Poloni* frontem invaserût. Unde neque expungi, neq; ignibus expiari, commodè poterant.

CAP. IV.

De auspiciis regiminis Ferdinandi Regis, ab excessu Matthiæ Imp.

I.

Ferdinandus Rex, Austriacarum Provinciarum regimen, ab obitu Alberti Archiducis, auspicatur.

Netquàm *Albertus Archidux* naturæ, & communi hujus lucis usuræ, valedicetet, *Ferdinando Regi* administrationem Provinciarum *Austriæ*, lege testamenti, tû addixerat, codicillis ejusce tenoris Publicè extantibus: *Albertum* nempè *Ferdinando Ungariæ, ac Bohemiæ, Regi*, cessisse jus successionis plenarium, quò, ab obitu suo, in *Austria Vtriusque Archiducatibus* uti frui posset, deberet. Itaque sine ullâ contradictione, atque hæsitatione, *Ordines Ferdinando* homagium, ac debitam submissionem, præstarent. Ille verò administrationè legitimâ in se reciperet, provinciis provideret, deque provinciis, juxtà beneplacitum, regionumque commodum, disponeret. Hæc omnia, ac singula, verbis *Archiducis* dignis, ex bona fide, sese velle, jubere, atque rata habere. Eoque nomine tàm *Ecclesiasticis*, quàm *Secularibus*, *Ordinibus*, *Statibusq*, quibuscunque, seriò injungere, *Ferdinando Regi* tanquam *Domino* suo, obtemperarent. Vbi itaque *Albertus* excessisset, *Ferdinandus* literas illas testamentarias *Vtriusq*, *Austriæ Archiducatus Ordinibus*, partim *Viennæ* coactis, partim per legatos, aliâs distribuit, iisque uti satisfacere vellent, indixit.

II.

Ejusdem, ab excessu Matthiæ Imp. literæ ad Bohemiæ Vicarium.

Nterea, ubi juxtà quoque *Matthias Imp.* fatis concessisset, *Ferdinandus* ad *Bohemiæ Vicarium* sic dedit: Posteaquàm *Deus OPT. MAX.* interveniente fatali, mortis necessitate, *Matthiam Imp.* è terris ad cœlitex evocasset, jam rem eò devenisse, ut tàm *Regni Bohemiæ*, quàm conjunctarum *Provinciarum*, potentatus, atque gubernatio, tantùm ad sese spectarent. Hanc ob caussam, ab *Imp. Matthia*, constitutos officiales vicarios, eousque se toleraturum, quousque aliter visum esset. Illis autem jam significare, su-

re, super excessu *Matthia Imp.* reliquos *Consiliarios*, ac ministros, certiores facerent, omniaque, quæcunque ad id genus luctus solennitatem pertineat, prospicerent. Intereà omnes illi, quorum interest, confirmatum haberent, se omnia illa privilegia, quæcunque sub coronatione, sarta tecta servaturum antea recepisset, adhuc dùm inviolata præstiturum, eoque datâ operâ collimaturum esse, quò diffidia intrà *Bohemiā* orta, tollantur, pax, & cōcordia, restituatur, justitia reducta, vigeat, interque subditos quies, & benevolētia, redintegrari queat. Atque hanc voluntatem regiam proximis literis ad *Burggravium supremum* dandis, ad amussim cōnfirmatam iri. Proindè optimâ sese spe niti, siquidem omnibus suis, *Bohemiæ Ordinibus* antea factis, promissis, satisfacturus esset, futurum, ut illi vice versâ, juramenti quoque, atque homagii; memores, debitam submissionem, atque obedientiam, *Regi* suo exhibere nihil dubitarent.

III.

Regis Ferdinandi Privilegiorum Bohemicorum Confirmatoria.

SEcundùm ista, ilicet *Rex Ferdinandus*, super privilegiis, atque immunitatibus, *Bohemiæ* regni, literas confirmatorias publicavit, sequentes: Notum facimus præsentibus, nos, prout condiximus, regnum *Bohemiæ* protecturos, *Status, nobilitatem*, cives *Pragenses*, aliarumque civitatum regni *Respublicas*, asserturos, omniaque, ac singula, eorum jura, Statuta, *literas Maiestaticas*, privilegia, immunitates, indultaque, tàm in *Religionis*, quàm Rerum secularium negociis, concessa, confirmaturos. Quo nomine statuta pariter, in diætis provincialibus, maximè *Annis, M. DC. VIII. & M. DC. X.* inter *Proceres SVB VNA*, atque *SVB VTRAQVE*, lata, & decreta, pariterque inter *Ordines Bohemiæ* cum *Principibus, Ordinibusq. Silesiæ, Anno M. DC. IX.* in communi *Religionis* caussa, transactiones, & pacta, modò illa, ut ajunt, contrà *Catholicam* fidem nō pugnarent, seriò coostabilimus, omniaque, & singula, reliqua *Regni* conventa, pactaque vetera, inprimis verò indulta regia, regum vid. veterum *Ottocari, Iohannis, Caroli Cæsaris, Regis Venceslai, Cæsaris Sigismundi, Regis Alberti, Ladislai, Georgii, Vladulai, Ferdinandi, Maximiliani, Rudolphi, & Matthiæ*, sacratissimæ memoriæ, *Impp. Antecessorum*, respectivè agnati, & parentis, clementissimi, absque ullâ contradictione, rata, ac confirmata, esse jubemus, ac volumus.

Iuxtà hæc, *Arcis Saxi Carolini* coronæ *Regiæ*, gazæque provincialis, itemque tabularum *Bohemicarum*, unàque privilegiorum, custodiam, nemini, citrà *Dynastarum, Equestrium, & Civitatum Pragensium*, consensum, quantum quidem ejus rei ad illos pertinere videbitur, non commissuri. Sicut etiam regni *Bohemiæ* statuta, & consuetudines, ab antiquo introductas, atque receptas, sartas tectas habituri sumus. Porrò, exteros, atque peregrinos, ad officia, tàm *Ecclesiastica*, quàm *secularia*, præteritis *Bohemis*, atque indigenis, nullos admissuri, multò minùs ad *Arcium, Civitatumque*, gubernationem, recepturi sumus, inconsultis regni *Ordinibus*. Atque hac via in reliquis *Provinciis*, regno adjunctis, eadem observabitur, prout temporibus *Caroli Cæsaris*, aliorumque *Regum*, atque *Antecessorum* nostrorum, hactenùs moris, ac consuetudinis, fuit: Haud secus promittimus, nos nullas *Provincias, Principatus, civitates, Arces, sedesque & bona* id genus quævis alia; quæcunque ad regnum *Bohemiæ* spectant, ullo modo alienaturos. Contrà verò ista, quæ regiæ coronæ adempta sunt, recuperaturos. Consimiliter, monetæ regiæ, absque totius provinciæ arbitrio, nihil detracturos, sed, vigore valoris, & privilegiorum, in regno constitutorum, jus illud monetarium conservaturos.

Quibuscunque *Antecessorum* nostrorum liberalitas *Cæsarum, Regumque Bohemiæ*, donativa indulsit, eorumque loco uni, ac pluribus, *Ordinum* hypothecæ vicem regia bona tàm Ecclesiastica, quàm secularia, assignavit, ea omnia quoque condicimus, nos rata habituros, modò tamen hoc *Vladulai Regis, Ordinumque Regni Privilegiis*, atque exemptionibus, non contraveniat.

Denique, fidem publicam damus, nos unumquemque ex *Ordinibus*, separatim, atque in specie, intellectum, salvis juribus, statutis, privilegiis, immunitatibus, exemptionibus, consuetudinibus, indultisque, quibuscunque, quantum eorum ad unum quemque indè redundabit, protecturos esse.

IV.

Bohemis Confirmatio Privilegiorum, à Ferdinando Rege promulgata, haud satisfacit.

QUibus illis regiis verbis, bonâ fide stipulatis, tametsi *Rex Ferdinandus* nihil aliud persuasum habuisset, quàm conditiones illas *Bohemos* ambabus, quod dicitur, manibus amplexaturos; continuòque ab armis discessuros, esse: Nihilominùs longè aliter evenit. *Bohemi* enim, sive adversæ parti, sive caussæ suæ, minùs fidentes, aliudque ex alio, tanquam funiculum, nectentes, caussari cœperūt, neque sic res suas loco satis tuto futuras, maximè, eùm seditionum, cladium, cruorisque effusi, autores, jam demum ad officia pristina admitterentur, *Bucquoio Bohemiam* eum milite extraneo, sine causâ, hostiliter etiam nunc infestante, adeòque omnia, quę ferri furor, ex licentia militis, dictēt, crudeliter persequente. Hæc enim clementiæ illius modò ostensæ in literis, signum, indiciumque exhibere nullum, ut aliundè etiam ab amicis, atque extraneis, per nuncios admoneantur, viderent *Bohemi*, quid agerent, rebusque suis accuratius, prospicerent, cùm per *Italiam, Belgiumque Hispanicum*, inprimis *Imperium Germanicum*, passim pro *Ferdinando* novæ copiæ, novi milites, conscribantur. Illud enim belli asperioris, graviusque continuandi, documentum esse, ut inprimis *Patres Societatis*, aliiq; id genus *Ministri Hispanici*, tanquam civilis istius incendii flabella, superaccedant, omniaq; ; antiquo more, subvertant, immò *Evangelicis* dictis extremū exitium fabricare comperiantur. Atque hæc ejus esse ponderis argumenta, ut conditionibus, à *Ferdinando* propositis, assentiri haud quaquam sustineant. Ut potius coocla ssare, atque ad arma, *Bohemos* omnes, inquilioos, sociosque, convocare, necessariò, impellantur. Itaque sic plenis,

Abbildung der Statt Pilsen in Böhmen vnd wie selbige durch

Durch Gen: von Mansfeldt belagert und Eingenohmen worden. Anno 1618

plenis, utajunt, tibiis. *Quirites*, sub edicto, tanquam classico facto, & sub publicâ tubâ, convocare, ac conclassare cœperunt: Postcaquàm *Dei OPT. MAX.* voluntate *Matthias Imp.* ac *Rex* suus, mortalitatis legem implevisset, hostes verò per *Bohemiam* ferro, atque incendiis, rem crudeliter, & strenuè, agerent, ut etiam externi, ac peregrè advenientes, exercitus magis extimescendi sint, eam in rem, tres *Bohemiæ Ordines* utique *Dei*, & patriæ, amantes, per universos totius regni fines, omnes vires, virosque viritim conclamare, atque ad commune periculum evocare, parati omnes, omniqu momento ad Imperia accipienda, præstò essent. Ità enim ultimam sacrorum, patriæ, sui, suorumque, necessitatem proprio nomine efflagitare.

V.

Postulata, & gravamina, Bohemorum, in eventum transactionis, innumera.

CAEterùm, ne omnem pacis, aut compositionis, spem abiicere viderentur *Bohemi*, jam ab excessu *Matthiæ Imp.* liberiores facti, in eventum futuræ sive compositionis, sive transactionis infinitas, atque eduras, conditiones inter sese fabricârunt, quibus, ubi de pace agendum esset, starent.

Inprimis autem cùm hostilis in *Bohemiam* irruptio, atque assultus, tantis motibus ansam præbuisset, jamque excessus *Matthiæ Imper.* novi *Regis* electioni materiam ingereret: in eventum futuræ pacis, cautelam eam adhibendam esse; sive *Rex*, sive *Cæsar*, sive alius, in motus istos neqvidem inquirere auderet, sed omnibus realem indemnitatem præstaret. Secus si futurum sit, *Ordinibus* alium, atque novum, *Regem* eligendi copia, ac potestas, foret. Confœderatio *Regni Bohemiæ* cum *Austriaca domo* omninò tolleretur.

Quòd autem non multo temporis intervallo per *Austriacos* tot impetus hostiles in *Bohemos*, non sine regni depopulatione, intervenerint, opus esse, ut *Bohemiæ Austria* eo pacto plus obligaretur, meliorque ordinis ratio iniretur. Quicunque sociorum *Ordines sub VTRAQVE*, *Bohemiæque* regnum, reliquissent, illi in æternum excluderentur, bonis eorum *Ordinum* potestati, atque arbitrio, subjectis. Malæ fidei homines, pacisque communis turbatores, tanquam patriæ proditores, capite plecterentur, bonis pariter de *Ordinum* arbitrio, in fiscum, vel aliò, redactis. Isti, qui primitùs partes *Ordinum* fovissent, deindè secessionem fecissent, omninò regno excluderentur, fortunis omnibus ad *Ordines* redeuntibus. Neutrales verò, atque tepidi, quicunque *Ordinibus* minus fideliter, & operam, & consilium, impêdissent, certam mulctam pecuniariam dependerent, sive etiam in exilium mitterētur. Quid cum istis agendum esset, qui è numero *Ordinum* contrà patriæ hostes armate, armatosque emittere, detrectâssent, tempus commonefacturum. *Archiepiscopus*, atque *Abbas*, *Strohofanus*, aliique *Ecclesiastici*, patriæ infideles, quòd è regno profugissent, nullo alio, nisi malâ conscientiâ, impellente, nunquam reciperentur, alij verò, & quidem natione *Bohemi*, ad istorum munia, atque officia, admitterentur. Omnes isti, quicunque machinationibus id genus, per regnū obortis, aut connivissent, aut aliquà accessissent, ab officiis deponerentur, & in militiæ sive pretium, sive stipendium, certam pecuniæ summam conferrent. Templa, *ab Ordinibus sub VTRAQVE* extructa, ab *Ordinibus* verò *sub VNA* diruta, à destructoribus reædificarentur. *Sacerdotes*, pastoresque, *sub VTRAQVE*, quicunque ab *Ordinibus sub VNA*, cum tot aliis *Dynastis*, sive è regno ejecti, sive cum subditis ad adversam *Religionem* adacti essent, in futurū ejus molestiæ haberentur immunes, atque expertes. Quod si quis *Bohemiæ Rex* postliminiò idem tentaret, ei purpura, & corona, regia detraherētur. *Patres Societatis* nullo pacto in regnum reciperentur, bonis eorum *Consistorio* inferiori, templis verò *Monachis* cedentibus. *Budalbani*, ob enormia delicta, pro turbatoribus, atque infidelibus, patriæ, declararentur, quos contrà totius regni vires insurgant, eosq; exempli loco, ad pœnam rapiant. Nisi fortè cōtingat, illos, supplices factos, pœnitentiam emendare, ac gratiæ locum facere. Quo eventu, in solutionem stipendij militaris, *Academiæque Pragensis* emolumentum quæcunque prædia, villas, pagosq; suos, *Ordinum* arbitrio subiicientes, reconciliari fortè queant. Ità tamen, ut, ab eo temporis articulo, in eorum civitate fundos, domosque coëmere, templaque, & parochias, extruere, sicut & apud *Pilsenates*, *Ordinibus Protestantibus* copia fiat plenaria. Conventus *circulorum* regni, more veteri, deinceps celebrarentur. In *Iudiciis provincialibus* supremis *Assessores*, *judicesque* misti alternarentur, ità ut secundū *Burggravium sub VNA*, *Magister aulæ provincialis dictus sub VTRAQVE*, & sic consequenter alterius locum habeat. *Capitanei* tàm *Arcis*, quàm trium *Civitatum Pragensium*, essent *Religionis*, *sub VTRAQVE* dictæ. Pariter *Cameræ Regiæ* ministri ejusdem *Confessionis sub VTRAQVE* forent. In civitatibus regiis *judices* exularent. Rei frumentariæ negociationem, sive emptionem, *Rex dynastis* regni prohibere nequiret. Debita regni (æs alienum vocant) è bonis *Archiepiscopi* aliorumque id genus *Præsulum Ecclesiasticorum*, nec non reditibus *Cameralibus*, cujusmodi à mensâ regia exempti forent, penderentur. Summa pecuniaria illa, è collectis provinciarum *Clesolio Cardinali* promissa, ulteriùs ne quidem præstaretur. Intrà civitates *Pragenses*, more per *Imperium* recepto, *Academia* aperiretur. *Calendarium Gregorianum*, & *Pontificium*, quoniam apud *Christianos* multarum difficultatū ansam præbeat, abrogaretur. Eius enim confusione accidere, ut *Bohemis* festum *S. Paschatos* celebrantibus, *Imperij Principes* aliquando sub *Bacchanalibus* essent. In eventū transactionis, *Directores Bohemiæ* de induciis paciscerentur, si *Elector Saxoniæ* fidem interponat, futurum se à partibus illorum, quicunque pacta induciarum haud forent transgressi. Idem *Elector* literas salvi conductûs, à *Cæsare* impetratas, apud *Directores* deponeret. Idem, ac par, se cum militiæ suæ ducibus facturos. *Cæsareani* iis in locis, ubi castra habeant, permanentes, haud ulterius progrederentur. Pariter *Bohemi* in locis, per *Austriam* occupatis, facerent. Conceptissimis verbis cautum esset, ne *Cæsareani* pendentibus induciis, ullam vel in *Bohemia*, vel in counitis Provinciis, *Moravia*, *Silesia*, *Lusatia*, *Austriaque*, & id genus locis finitimis, violētiam inferant, damnique alicujus autores sint. Id

quod ab alterâ parte idem facturos se recipiant; Tribunis, gregariisque militibus, intereà sub ultimâ pœnâ interdiceretur, ne in castris conveniant, aut commercij aliquid habeant, undè inducias labefactari facile sit. Novorum auxiliorum accersendorum; sicut etiam militum ulterius conscribẽdorum, utrinq; facultas nulla esset. Vt tamen antè inducias cohortes conscriptæ emendari, restaurarique, possint. Induciis publicatis, castra, munimẽta, atq; id genus loca, jam possessa, ne amplius cõmunirentur. *Electoris Saxoniæ* legatus, durantibus induciis, locum occuparet inter Vtraque castra mediũ, atque opportunum, eo fine, ne turbæ excitentur, partes collidantur, aut totus rei cardo effectu frustretur. Istis insuper consectaria accesserunt sequẽtia: Omnes, & singuli, tàm *Ordines Protestantes*, quã subditi, tametsi sub *Ecclesiastica* jurisdictione habitantes, gauderent privilegiis *literarum Majestaticarum*, à *Rodolpho Cæsare* datarum, itemque *Transactionibus* inter partes *sub VNA, & sub VTRAQVE*, factis, pariterq; statutis provincialibus, eorundemque à *Cæsaribus* præmissis confirmationibus. Vnio inter *Bohemiæ Ordines, Principesque, & Status, Silesiæ* in negocio *Religionis*, primitùs orta, secundũ omnes clausulas, sarta, tecta, conservaretur, *Protestantibus*, tametsi sub *Ecclesiastica* jurisdictione habitantibus, tẽpla, scholasque aperiẽdi copia esset. Omnia a. verò, hactenus, ab adversa parte in contrarium quæsita, factaque, annihilarentur. *Patres Societatis*, vigore publicati decreti, nullo tempore, nullo colore, reciperentur unquam. Privilegia verò eorum, per sub, & obreptionem, in *tabulas Bohemicas* relata, delerentur, bonis in *Ordinum* potestatẽ redactis. *Fœderis* cum *Vngaris, Austriis, Moravis Silesiis, Lusatisque*, firmi, ac solidi, juxtàque defensionis mutuæ, atq; universalis, ratio iniretur. Renovatio *hæreditariæ confœderationis*, cum *Electoribus*, *& Principibus Imperii*, perennaret. Certorum quorundam hominum è regno ejectio, sicut etiam inprimis ab officiis remotio, absque exceptione, haberet locum.

Istis, tanquam cumuli loco, à *Directoribus* superaccesserunt. Quoniam cum *literis Majestaticis* pugnet, *Archiepiscopum Pragensem* jus sibi arrogare in regias quascunq; *Ecclesias*, easque *sacerdotibus Catholicis* investire, hæc novatio è medio tolleretur. Ex adverso verò *Consistorium Pragense* redintegraretur, atque ad *Pastores Protestãtes* rediret. Cùm *literarũ Majestaticarum* cæterorumq; pactorum, vis ea sit, ut etiam *Ecclesiasticæ* jurisdictionis subditis, *Religione sub VTRAQVE* addictis, liceat illis in locis tẽpla, scholasque, aperire, libereq; rem divinam facere, illud jus, ac privilegium, in secula perpetrandum, revocaretur, ac constabiliretur. Oppidanis *Clostergrabiensibus* siquidem *Pragensis Archiepiscopus* ædem à fundamentis destruxisset, illis intereà templa civitatis cederentur usque dùm ædes illa diruta foret reædificata. Par jus in perpetuum esset *Brunaviensibus* in ædem suam. Templa post impetratas *literas Majestaticas*, apud *Pragam* exædificata, nempè ad *SS. Trinitatis*, ad *Salvatoris*, & ad *S. Simeonis, & Iudæ*, unà cũ *Sacellis*, in *diætis provincialis* referrentur in *tabulas Bohemicas*, tanquam fundum proprietarium, nevè ullo unquam tempore è manibus *Ordinum Protestantium*, quorum operâ posita essent, eriperentur. *Academia Pragensis* à *Rudolpho*, *Cæs. Ordinibus sub VTRAQVE*, cum omnibus requisitis, ac pertinentiis, concessa, maneret in illorum potestate. Ità ut pluribus eam sive beneficiis, sive reditibus, amplificare liberum relinquatur. Liberũ etiã esset *Ordinibus*, in *diætis Provincialibus*, pro conservatione *Academiæ* collectas, sicut vocant, instituere, easq, à *Defensoribus* deindè exigere. Neq; *Regi*, neq; *Regno*, plures è *Clericis* accersendi in regnum facultas foret, extrà eos, quos impræsentiarum regnũ foveat. Legati, quoscunque *Rex* ad *diætam Provincialem* missurus esset, voluntatem *Regis* propposituri, sive sit *Cancellarius* superior, sive *præses*, sive *Consiliarii Camerales*, sive quispiam alius, ubi rem, sibi injunctam proposuissent, cunctarentur ulterius haudquaquam, sed ab *Ordinibus* responsum præstolarentur. Sententiâ ab *Ordinibus* in diætia semel decreta, firma haberetur, *Regique* referretur, nullo habito replicationis respectu. Si tamen replicatio ulla producatur, eã *Ordines* reücerent, diætamq; solverent, ad id, quodcũque reliqui fortè conclusissent, ne quicquã obligati. *Diæta Provincialis* nulla, ultrà dies XIV. extraheretur, nisi fortè *Ordines* datâ operâ assenserint. *Dicasterii Secretarii, Religioni* utique *Evangelicæ* addicti, more superioris temporis, eligerentur. In *Pragensibus* civitatibus *Vicarius Regis* nullus toleraretur. Pariter neq; apud *Pragenses*, neq; alias regias *Civitates*, esset *Iudex Regius*. Posteaquã *Ordines sub VTRAQVE*, requirentibus regni, patriæq;, ultimis necessitatibus, pro conscribendo, conservandoq;, milite, ingentem pecuniarum summã, interpositâ fide propriâ, conflassent, illud omne è proditorum patriæ, fugitivorumq; bonis, & fortunis, resarciretur. Vt ità etiam isti, qui tantorũ motuum, bellorum, depopulationum, sanguinisque effusi, autores fuissent, lege talionis æquissima luerent. Regia quoq; bona (extrà ea, quæ *mensæ regiæ* propria, modò venire nequirent) tanquam ære alieno onerata, *Ordinumque* fide interveniente oppignorata, venundarentur. Si quid exindè extrà oppignoratæ fidei, militarisque stipendii, solutionem, superfuisset, id omne creditoribus regiis, tùm regni incolis, militaribus exactionibus, rapinisq; enervatis, in emolumentum vergeret. Bona, atq; mobilia, *Ecclesiastica*, quocunq; exigente belli necessitate, aut oppignorata, aut vendita, sint, aut porrò vendi possint, nũquam restituerentur, tanquàm in rem patriam insumpta.

Interim *Clericorum* ea nihilominùs haberetur ratio, ut de victu necessariò ipsis constet. *Cameræ Bohemica* legibus *Cameræ Regiæ*, mandatisque omninò eximeretur. *Pragensium* civitatibus mœnia reædificarentur, *Iurisdictioque* in *Ecclesiasticos* restitueretur. Ex. unàque reliquæ Civitates, tertium, & liberum, regni statum, sive *Ordinem*, constituentes, nequaquam deinceps sub nomen & titulum, bonorũ regiorum Cameralium, (prout quidem per fraudem in *Tabulas Bohemicas* relatum foret) venirent. Quid in duas illas regni civitates, scil. *Budam albam*, & *Pilsenum*, utpote refractarias, hostiles, in regni, patriæ, subditorumque, perniciem, hactenùs se gerentes, decernendum sit, deinceps deliberaretur. Interim prædictis Civitatibus, unàque *Gradisca regia* in potestatem *Ordinum* redactis, imponerentur *Arces*, & *præsidia*, ad regni totius res necessaria. Hæc, atque, id genus, alia, in eventum transactionis tunc *Ordinum Bohemiæ* fuère postulata, *Regi Ferdinando* objecta, atque proposita.

Externa.

Patres Societatis è Moravia eiiciuntur.

Rebus inter *Ferdinandum Regem*, & *Bohemos*, ad tardam, vel nullam, compositionem spectantibus, *Patres Societatis* intercà, tanquàm qui belli interstini faces, & tubæ, credebantur, imitatione *Bohemorum*, è *Moravia*, quoque epulare jussi sunt, perpetuò videl. exilio illis indicto. Quòd enim *Moravia Ordines* ex deductione, atque *Bohemorum Apologia*, didicissent, tùm toti penè orbi innotuisset, prædictos *Patres* tantùm non intrà fines regni *Bohemia*, sed etiam in adjunctis *Provinciis*, dissidiorum, machinationum, plurimorumque malorum, autores, incendiariosque, esse, quorum secretâ crudelitate, complures *Reges*, *Principesque* forent, immissis sicariis, è medio sublati, tū bella sævioresque sanguinarii, passim excitarentur, eam in[illegible]m *Ordines Moravia*, eos, pro veris istorum motuum flabellis, agnoscentes, dignissimos declararunt, qui tanquam rerum novarum, etiam per *Moraviam* studiosi, patriæque communis turbatores, è provincia, præcisâ omni redeundi potestate, exturbarentur illicò. Proinde legatis ob id mandata habentibus confestim *Templorum*, *Collegiorumque* claves traderent, *Provincia* exirent, neque vllo unquam tempore, quovis cunque sive prætextu, sive colore, reditum molirentur. Quicunque contrà hoc edictum mutire, aut facere, ausus foret, iste deprehensus illicò temeritatis pœnas capite lueret. Isto rigorosi edicti fulmine attoniti *Patres*, collectis sarcinulis *Moravia* valedixerūt. Postquàm autem illis paullò antè profectis, in suburbano *Prinna* incendium subortum, plura, quàm centum ædificia flammis absumsisset, etiam hæc illis sive culpa, sive rabies, tribui cœpit. Missis igitur celerrimis cursorib⁹, triginta, & duo è numero *Patrū* capti, reductique. Illi tamen, diligenti institutâ inquisitione, ubi indemnes cogniti, paulò post ad suos redierunt.

II.

Iidem Patres Soc. è Silesia proscribuntur.

Neque melior *Patrum* per *Silesiam* conditio fuit. In illos *Ioanne Christiano*, *Lignicij Duce*, totius *Silesia Capitaneo*, *generali*, per edicta pariter tonante, Illius hæc ferè erant contenta: Nullatenus sese dubitare, quin *Principes*, & *Ordines*, *Silesia vtriusque*, recenti memoriâ tenerent, quid superiore anno *M. DCVI. IV. II. Martias*, præeunte unanimi *decreto*, conceptissimis religiosissimisque verbis ab *Imperatore* petiissent, atque solicitassent, videl. ut damnosa *Iesuitarum*, & intolerabilis, ista secta intra *Silesia*, ac patriæ, suæ fines nequicquam admitteretur. Eas enim esse machinas, technas, rabiemque, seditiosorū id genus hominum, ut omnia tàm sacra, quam profana, perturbare, communis politiæ Ordinis, pacisque, vincula labefactare, atque dissolvere, contendunt. Egregias, si Dis placet inquisitorum istorum *Patrum* actiones passim tàm cognitas esse, quàm cognitissimas. Vt nullâ amplius deductione opus habere videantur. Majoribus itaque eam ob rem solicitis, ne pestis illa *Silesiam* quoque contagio inficeret suo, omniaque, cum posteritatis dolore, latè devastaret, nihil minus sibi quoq; hâc tempestate incumbere; ut plagam istam, terris suis minantem, studio quàm maximo procul amolirentur.

Siquidem igitur *Cæsar* tū temporis, motus *Principum & Ordinum*, inductionibus, ulterius hanc rem non ursisset, in eo cardine rem jam versari, ut paullò immunes, & securi, ea in parte esse quirent. Quòd enim *Bohemi* vicini id genus hominibus premerentur, sibi, suisque, in proximo prospiciendū, evigilandumque, esse; Ne contagium & tabes, exinde ista ad se commigret, & serpat, tot ac tantis, passim extantibus eorum sectariorum furoribus, unde non nisi horribiles, totique Christianæ genti metuendi, effectus, propullarent.

Pront igitur cæterarum *Provinciarum Ordines* ante hâc super ejectione istorum hominū, decrevissent, consimiliter sibi, *Maiorum* imitatione, in hoc enitendum esse, ne isti intrà *Silesia* fines unquā recipiatur. Melius enim esse infestos id genus homines omnino non admittere, quàm fortè (quod abominandum) admissos exterminare velle. Interim, quod adhuc extra regionis limites existant, rem omnem iccircò neutiquam in vado esse.

Quòd enim superiori tempore conati forent in *Silesiam* quoq; irrepere, jam nullū intervenire dubium, quin eundem animum foveant, eosdē arietes adhibeant, quibus velutè cuniculis, furtimq; banc in *Provinciam* prorumpant, posteaquàm facto globo latè pergrassentur. Inquietos istos nunquam à machinationibus id genus ferias agere, tum habere etiam per *Silesios* certos, suæque Confessioni addictos, fautores, quorum adminicul s ejusmodi quiddam tentare, atque audere, queant. Mandare itaque verbis severissimis, sancire, ac injungere, vigore hujusce edicti, ut, quicunq; literis hisce publicatis è funesto *Patrum Soc.* numero *Silesiam* pedibus attingere deinceps ausus foret, deprehensus illicò, ultimo supplicio afficeretur, fautores verò atque hospites istorum, sub honoris, famæ, omniumque fortunarum, amissione, plecterentur.

Quòd itaque certò consideret, omnibus per *Silesiam* pacis, ac tranquillitatis, amantibus, tametsi *Catholicis*, isthoc *Principis*, *Ordinumque Protestantium*, exemplo Majorum, pium, ac sanctum propositum, quo quidem omnis boni ordinis, rerum divinarū, humanarumq;, immò totius humanitatis, societatisque, pacis denique, ac concordiæ (quorū omniū *Patres* isti *Loiolitici* destructores, eversoresq;, existerent) nervi, ac vincula, contineantur, displicere haud posse. Ideóque ad instantiam reliquorū *Principum*, *Ordinumque*, sese aliam viam non habuisse, nisi hanc, ut requirente id officio suópte, decretum isthoc, unanimibus suffragiis latum, ac sancitū, publici juris faceret, adeóque ad omnium notitiam promulgaret. Proindè *Principes*, atque *Ordines*, cæteri, suo quisque loco, providerent, ne quid in cōtrarium tentetur; suæ jurisdictioni verò subjecti obsequentes essent. Secùs facturis, infamiam, pœnā, fortunarumque naufragium, sine dubio oppidò fore parata.

III.

Iisdem Patribus per Hungariam exilium indicitur.

EOdem infelici astro *Patres Societatis per Hungariam* percussi sunt. Antequàm enim prædicto modo *Silesia* ipsis interdiceretur, *Ordines Hungariæ Protestantes*, offensi variis, istorum tribulationibus, remedio alio exonerationis affulgente nullo, super eodem, ac parili, decreto unanimines convenêre. Nimirum *Loiola* genus ex *Hungariæ* regni finibus, sine tergiversatione, exiret. Utique qui per regnum illud insuper multorum infortuniorum machinatores, autoresque, fuissent. Inprimis autē vitio istis vertebatur, quod, per *Belgioiosam* quendā, in partibus *Hungariæ superioris*, *Christiani* in sanguinis lanienam furorem suum exonerâssent, juxtàque violatis ordinis, ac Privilegiorum, juribus, in *Cassovia metropolitana*, occlusis templis, ac *Scholis*, *Protestantium*, ad unum omnibus, *pastoribus, præceptoribus, & discipulis*, in exilium ejectis, aliisque id genus perpetratis, barbaro, trucique more, sæviissent. Istis, aliisque, eo edicto allegatis, de causis, publicatis, per præconem affixis, literis tum proscripti sunt.

CAP. V.

De novis Bohemorum exundationibus. Atque cū Moraviæ Ordinibus, aliisque, cōjunctionibus.

I.

Turrianus cum Bohemico milite Moraviam invadit.

INter superius allegatas istas *Ferdinandi Regis*, & *Bohemorum*, literarum, postulatorumque, Missiculationes, ac propositiones, intereà *Bucquoius*, è *Buda alba*, & *Crumavia*, obsidionibus, ferro, igne, ac depopulationibus, strenuè rem egit. Cui *Kinskius* tribunus, à partibus *Bohemorum*, equitum, sclopetariorum, & *Heyduccorum*, manū feliciter objecit, donec ipsa *Bohemorum* castra in proximo *Cæsareanis* opponi cœperunt. Dùm autem admonitiones *Bohemiæ Directorum*, *Austriæ* partes suprà *Amasū*, itemque *Lusatiæ utriusque Proceres* in fœdera coussent, *Moraviæ autem Ordines* ab hac confœderatione prohiberentur, eò quod *Dieterichsteinius Cardinalis* & *Lichtēsteinius Princeps*, aliiq; *Proceres Catholici*, copiis militaribus instructi, *Moravorum* cupiditatibus habenas iniicerēt, ea propter, *Directorum* jussu, *Turrianus* justo cum exercitu in *Moraviam* perrexit, ad *Cōfœderationis* istius, velut interceptæ, emāturationē. Atque initio quidem *Iglaviam* civitatē, nemine ferè opponente, (ab *Igla* flumine in finibus regionis nomen habentem) promptè cœpit. Indè in ulteriorē regionem ingressus, *Znambram* quoq; civitatē occupavit. Ex alterâ parte, confirmatis *Troppaviæ Principatus* rebus, *Silesii* duas istas *Moraviæ* civitates, *Lipnicium*, & *Rebnicium*, interceperunt, mox præcipuâ quoque civitate *Olmutza*, potiti.

II.

Lobcovitius, à Turriano causas invasionis in Moraviam exposcit. Cui hic respondet.

DIeterichsteinius itaque *Cardinalis* exploratum habens, se suosque, copiis istis *Bohemicis Silesicisque*, longè inferiores esse, quàm ut resistere possit, *Turriano* significari fecit, confœderationi mutuæ minimè refragari se, modò illa in *Regē Ferdinandum* non cuderetur. Pariter *Lichtensteinius Princeps*, cæterique *Proceres Catholici*, contenderunt à *Turriano*, liceret ipsis, sub fide securitatis, *Brunnam* emigrare, ubi, super modò dictæ confœderationis articulis, deliberaturi essent. Inprimis verò *Lobcovitius Princeps*, *Moraviæ*, ceu vocant, *Capitaneus Generalis*, ad *Turrianum* literas internuncias dedit, rationē deposcens, quam ob ille cum exercitu *Moraviam* esset ingressus? Illi *Turrianus* hic reddidit: se, quicquid faceret, jussu *Directorum*, facere. Immò adducere sese totius *Bohemiæ* regni nobilitatem, utique agnatos, affines, atque consanguineos, per *Moraviam* dispersos, intervisentem amicè, ac benignè. Quoscunque igitur inventuri essent, fideles, pacis, patriæque, amantes, cum his τὰ πάντα, ut ajunt, vitam, fortunasque, communicaturos esse. E converso autem istis, quicunque parti adversæ militarent, omniaque per *Bohemiam* prædis, depopulationibus, ferro, atque igni, miscerent, hostes futuros, injuriasque, ac damna illata, omni etiam deditâ, operâ, vindicaturos, esse. Videret itaque *Lobcovitius*, locoque suo ità præesset, quod honorem, laudemque, indè referre, ac mereri, fas sit.

III.

Moraviæ Proceres Znambræ, posteaque Pirnaviæ, comitia celebrant. VVallensteinii, regii tribuni, exactione, & violentia, irritati.

ABhinc *Moraviæ Proceres Znambræ* convenêre. ulterius *Primnaviam*, ad comitia, perrectu. Quòd autem *VVallensteinius*, tribunus regius, nescio quas insidias, agitare videretur, *Turrianus*, cognitis istis, *Proceres*, ne irent, aut ad minus copiis instructi incederent, adhortari cœpit. *VVallensteinius* autem cùm sua cum manu, nescio quid, clàm meditaretur, sociis verò, ac cōmilitonibus, aliò dilabentibus, effectu ferè destitueretur, tandē, ne nihil ageret, hoc egit. *Olmutii* assumpta parva manu, tēpore serotino, in ædes *Pensionarii* irrupit, clavesque, sub necis intentatione, extorquens, ingentem pecuniæ summam è loculis publicis abstulit, nocteq; intempesta elapsus, *Viennam* pervenit, *Regique Ferdinando* pecunias obtulit. Eo facto offensi *Proceres Protestantes*, assumptis acto equitum cohortibus, *Znambra Pirnaviam* usque, perrêxere, cohorte unâ in urbem admissà, reliquis forâs excubantibus. Ibi, per horæ spacium, postquàm senatu coacto deliberâssent, *Lundenbergius Baro* è fenestris cives inclamans, an cum *Ordinibus Protestantibus* facturi essent, sciscitari cœpit? Quibus unanimiter velle se, acclamantibus omnibus, ilicet, mediantibus classicis

pulsis,

pulsis, omnes ad arma conclamati, portæque, eum totâ Vrbe, immissis reliquis cohortibus equitum, occupatæ sunt. Præsidiis itaque dispositis, ab *Ordinibus*, civibusque, patente sub cœlo, in foro carbonario, in fœderis, juramentique, formulam, juratum est. Secundùm hæc, ad palatium *Cardinalis* itum, interrogatum, an illi de insidiis *VValleinii* constaret? Eo negante, ut officium *Generalatus* (quod vocant) illicò deponeret, postulatum fuit. Respondit attonitus, parcerent sibi, nullarum insidiarum conscio, officium paucos intrà dies, (tantillum moræ honori suo modò indulgerent) se ipsum mox resignaturum, adeóque sese rationibus *Ordinum* compositurum: Parcerent modò, nec manus sibi inferrent. Paribus postulatis, minisque, tum *Tscherotinium Baronem* urserunt, ad *Lichtensteinium Principem* profugientem, qui quidem uterque *Ordinibus*, nihil contrà ausuros esse, fidem dederunt. Cæterùm milite præsidiario, à *Senatu* exautorato, atque in *Ordinum* verba adacto, illicò *Claves*, tam ad castrû, quâ *Civitatem*, spectantes, à *Magistratu Ordinibus* traditæ, *Senatu* & civium multitudine, haud modicas discordias exercentib. Vt parû abfuerit, quin ejus loci *Consul*, & *Syndicus*, more, *Bohemico*, è fenestris recens proturbarentur. Postero die, duodecimviri ad *Cardinalem* missi, ab eo fidem acceperunt, invitis *Ordinibus* eo ex loco ne discederet. Quam stipulationem, vel intervenientibus lacrymis, ipsis deposuit. Vbi ergò omnia in potestate *Ordinum* acquiescerent, coacto novo *Senatusconsulto*, *Senatores Catholicos* ab officiis deponentes, omniaque munera, muniaque, publica novis officialibus immutantes, novos militum tribunos elegerunt, *Patres Societatis* (sicut suprà præmissum) proscripserunt, legatisque *Austriæ Procerum* locum dederunt. Quibus, cùm supervenientes *Bohemorum* legati in *Curia Provinciali* admissi, auditique, essent, nimirùm hoc postulantes, ut cum *Bohemiæ Ordinibus Moraviæ Proceres* counirentur, counitique exercitus conjungerent, adeoque deinceps in commune commodum, de rei utrobique summâ, deliberarent, confestim communibus omnium suffragiis acclamatum est, confœderationem cum *Bohemis* sibi necessariam, prorsusque salutarem, futuram.

IV.

Iidem Moraviæ Proceres, Directores Provinciæ sua nominant. Novos militiæ Duces constituunt. Adeoque cum Bohemis mutuum fœdus feriunt.

POstquàm igitur haud segniùs per *Moraviam* turbæ, motusque, gliscerent, *Proceres*, coacto concilio, viginti quatuor *Dynastas*, judicio, atque autoritate florentes, *Bohemorum* imitatione, *Directores* nominârunt, quorum muneris esset, omnia ex usu Provinciæ providere, atque ordinare, inprimis in patriæ, pacisque, turbatores, justâ cum severitate, animadvertere. Secundùm hoc, edicto cavebatur, ne deinceps *Episcopus Olmutzanus*, aut quivis alius *Ecclesiasticus Præsul*, in *Ordinum* numero haberetur, nedùm in diætis, & conventibus, sæcularibus, ad suffragium admitteretur, sed rerum suarum proventuumque, satageret. Eadem ratio cum *Ecclesiasticis* hominibus per *Austriam superiorem*, pariter inita, tametsi illis oppidò ingrata. Exautoratis prætereà prioribus militiæ ducibus, inprimis *VValleinio* tribuno, *Fridericus Tieffenbachius* & *Ladislaus Tscherotinus*, noviter duces suffecti sunt. Quid autem ad petitionem *Legatorum Bohemicorum*, super ineundo fœdere, *Proceres Moraviæ* modò *Directores*, rescripserint, hîc enarrare opportunum fuerit. Rescriptum autem ejusmodi extitit: Sese *Legatorum Bohemiæ* propositionem, qua quidem cuperent, ut *Proceres Moraviæ* cum *Bohemia*, conjunctarumque *Provinciarum Ordinibus*, fœdere mutuo coirent, vires, ac copias militares, unirent, & de cætero prospicerent, accepisse, ac pensiculatius examinâsse. Primùm igitur hoc meritò condolendum sibi accidere, quod intelligerent, *Bohemiæ* regnum à bono tempore variis, & maximis, cum belli discriminibus, conflictari, nec dùm furiarum istarum finem affulgere. Iuxtà illud, secundum hoc esse, ut non minus sint soliciti, ne, impulsu malæ mentis, atque seditiosorum hominum, incendium quoque *Bohemicum* ad se in *Moraviam* usque commigret, patriamque ineluctabili periculo, ac discrimine, pariter involvat. Proinde datæ fidei sese esse memores, eóque, naturâ duce, patriæ amore comite, sponte inclinare, ut infortunium à patriâ, & propriis capitibus, opera quantâ maximâ pôssint, declinarent, tùm, laboranti *Bohemiæ* regno, agnatisque, ac consanguineis, suis, isthoc manifestæ necessitatis tempore succurrere, atque opitulari, tenerentur. Publicè itaque istboc præ se ferre, ac profiteri, sese eam *confœderationem*, *conjunctionemque*, superioribus annis à *Matthia Cæsare* approbatam, sine præjudicio quorumcunque, unius, vel alterius, Provinciæ, privilegiorum, sartam tectam habituros, eundem in effectum insimul cõspiraturos, immò etiam copias conjuncturos, esse. Ità, ut jam, & deinceps, tam *Bohemiæ* regnum, quàm *Marchionatus Moraviæ*, pro unâ, & communi, utrinque salute, starent, atque evincerent. Interim, quò illis hæc sua mens firmius constaret, tùm mutuum fœdus solenniter corroborari posset, mittere sese cum in finem è numero, ac latere, suo, *Guilielmum*, *Baronem de Ruppa*, *Marchionatus Moraviæ Camerarium* superiorem, *Christophorum de Rschitzan*, *Ioannem Tscheinke*, *de Obranvvitz*, *Henricum*, *Medutzkii*, *de Chemnik*, omnes *Marchionatus Officiales*, è civitatibus verò *Abrahamum Kalckreuter de Znambra*, & *Martinum Leopoldum* de *Veelhaus*, literis, ac diplomatibus, fidei testibus, instructos, ut, nomine suo, tanquam ipsimet essent præsentes, cum *Ordinibus Bohemiæ*, unitarumque *Provinciarum*, coire, in fœdus descendere, illudque constabilire, ac quæcunque porrò ad restitutionem pacis, securitatisque, communis, requiri videbuntur, agere, deliberare, ac confirmare, bonâ fide, & possint, & debeant.

***

Externa.

Tschernembelius, Baro Austriacus, media compositionis, ac pacis, Ferdinando Regi privatim demisse proponit.

Hoc tempore Regi *Ferdinando*, Vir exercitatæ prudentiæ, *Tschernembelius*, *Baro*, media compositionis, ac pacis, privatim, & demissè, per literas aperuit. *Capita* suasoriæ eius *Epistolæ* erant præcipuè ista: Postcaquàm res, inquit, inter *Austriacam* domum, & *Bohemiæ Ordines*, eò usque intricatæ, bellorumque procellis involutæ, essent, pro eâ, quâ ipse *Serenissimus Austriæ Archiducibus* fide, atque obedientiâ, obligaretur, nihil prius, nihil antiquius, sibi videri, quàm ut *Rex* cos errores, cujusmodi fortè à partibus *Matthiæ Cæsaris* contigissent, minùs ad sese pertinere arbitraretur. Inprimis autem regnorum, ac Provinciarum regimen indè auspicaretur, ut, missis consultoribus externis, ac peregrinis, more antiquo, & patrio, per hæreditarias Provincias virorum gravissimorum, fide, genere, virtute, ac sapientiâ, spectatissimorum, delectus cogeret, quo illi de summâ tantarum rerum deliberarent, ex æquo & bono statuerent, atque utrinque decernerent. Hoc, more *Austriaco*, atque antiquo, animos diffidentiâ collisos, ac saucios, posse mitigari, hoc posse in ordinem, atque ad temperiem, reduci. *Electoribus*, atque *Imperii Septemviris*, minimè ad bujus negocii compositionem esse opus. Ut hæc res magis per privatos velut transigi, atque ad reconciliationem usque, mitescere queat. Huic consectarium esse, *Regem*, absque armorum provisione, atque interventu, majori cum regiæ autoritatis respectu, adversam partem, per ipsos illos delectos *Provinciarum Ordines*, & diribitores, faciliùs ad pristinam obedientiam revocaturum, quàm si in armis contrà tendat, istosque debellare aggrediatur. Autoritatem regiam maximè à principiis formidabilem, atque venerandam esse. Ejus itaque momenta, belli in limine, curiosiùs pensiculanda venire: Quòd, sub armorum progressu, atque eventu, plerumque ponderis aliquid soleat indè decedere. Rei totius cardinem, & summam, autem in eo verti, ut, quòd *Provinciarum Proceres* fideliter anteà suggessissent, *Rex* modò, ad quem successio legitimè sit per manus devoluta, nihil aliud quærat, nisi ut *regna* ac *Provincias*, pacare, pacatasque, benignè, more Majorum, regere, atque ad regios hæredes, sine offensione regionum, transmittere sustineat. Quid ad *Regem* ea actio pertineret, cujusmodi antè sub *Matthia Imperio* proruppisset? Errores multos dissimulando tegi, atque evanescere. Quos, si quis impensiùs emendare nitatur, exacerbari contingat. Esse etiam vulnera, *Chyronia* dicta, *Medicorum* testimonio, quæ vel curando fierent deteriora, immò immedicabilia. Absque his mitissimis remediis, si res esset, atque ad novaculæ, quod dicitur, aciem porrò devolveretur, quis sciat, an per desperationem *Bohemiæ* regnum (quod quidem abominandum!) in externi alicujus *Principis* potestatem devenire, adcóque à regiâ *Domo Austriaca* alienari, valeat? Eo eventu laborare *Maiestatem Austriacam*, ut absque contumeliâ, hoc dispendium tolerare nequeat. Si itaque ulla adhuc cum *Bohemis* pacis ineundæ ratio reliqua sit, hoc ageret *Rex*, omnibus, quibus militem tàm intrà, quàm extrà, *Imperij* fines conscribendi facultas est facta, missionem daret, exercitus è *Bohemia*, atque *Austria*, revocaret, exautoraretque, hâcque mitissimâ vincendi ratione usus, irritatos, furentesque, animos *Bohemorum* magis regiâ majestate, quàm armis, terreret, subjugaretque. Nullum enim dubium esse, sicubi *Rex* illud faxit, quin *Bohemi* pudore, & verecundiâ, præstricti, *Regisque* humanitate præventi, protinùs ab armis sint discessuri, nihilque ad pacis solidæ compositionem, ferruminationemque, reliqui facturi, immò ipsimet viam commonstraturi, quâ, per compendium, ad veram tranquillitatem cundum sit. Si secus accidat, hujusque salutaris remedii occasio è manibus elabatur, metuere sese, ne universæ *Provinciæ Austriacæ* idem faxint, quod *Bohemi*, totusq; consequenter *Imperii* status variis, ac gravissimis, motibus concutiatur. Quo quidem periculo non sit damnosius quicquam, quâ confusione non fœdius futurum aliud.

CAP. VI.

De Bohemorum ad tempus successibus, atque obsidione Viennæ, sedis Cæsareæ.

I.

Turrianus in Austriam inferiorem movet, diversaque loca occupat.

Foedere inter *Bohemia*, ac *Moravia*, *Ordines*, icto, confirmatoque, confestim *Turrianus* in *Austriam inferiorem* induxit, locaq; nonnulla sive oppida, occupavit. *Austriacis* igitur, dictis *Protestantibus*, ubi cum *Catholicis* proceribus diu, atque abundè, sed absque effectu, de rebus publicis egissent, rem seriò agi, seque cum *Bohemis* conjungendi tempus, atque occasionem, adesse, prospicientibus, placuit, capillatâ arreptâ occasione, *Legatos* ad *Turrianum* emittere, mandatis idoneis instructos, *Rege* nihilominus antè salutato. Summa missionis, sive legationis, ista fuit: Interrogarent, quid causæ esset, quod *Turrianus* infesto cum exercitu in insontem *Provinciam* movisset, prædiaque, & fortunas, eorum, qui nihil deliquissent adversus *Bohemos*, depopularetur? Deduceret itaq; militem

litem ab insontibus. Secundùm hæc, significarent: Literas quidem *Bohemiæ Ordinum* ad manus suas pervenisse; Quò minus autem respondissent temporius, obstitisse *Austriæ* huius *inferioris Proceres Catholicos*, quibus cum sibi hactenus intercessisset tractatio: Illos enim diem de die extraxisse, nec dùm ad postulata sua, absque circuitu, categoricis verbis, promulgâsse. Quâ illorum declaratione irritâ factâ, iam sese incedere in eo, ut hæc ipsa cum *Bohemis* ineunda confœderatio sibi displicere haud possit, præsertim, cùm *Matthias Imp. Buda albæ*, *Anno M. DC. XIV. Ordinibus* per decretum licentiam fecerit, ut, sequenti anno *M. DC. XV.* ad *diætam provincialem* delectos suos *Pragam* emittere, adeóque confœderationem eandem consummare, illis integrû foret. Illis igitur *Cæsareis* indultibus fultos, inpræsentiarum *Legatos* suos, cum mandatis solennissimis, comparere, quò confœderatio illa reipsâ coeat, ac contrahatur, hac tamen sub exceptione, ne in illâ adversus domum *Austriacam Proceresque Catholicos*, laboretur. Præsens autem legatio à *Dynastis*, sive Quinqueviratu *Baronum*, Quinque *equestris*, & Quinque *Civici* ordinis, viris, suscepta tùm, & peracta, est.

II.

Ordines Austriæ Inferioris Catholici, etiam suos ad Turrianum mittunt. Quibus ille respondet.

INterim in castra *Turriani* eiusdem *Austriæ Inferioris Ordinis*, & quidem *Catholici*, suos quoque miserunt, sub *Althemio Comite*, Legationis capite. Is hanc in sententiam, præmissis illis communibus, cum *Turriano* conferre cœpit: *Catholicos Ordines*, inquit, nunquam quicquam sive adversus *Comitem* præsentem, sive *Proceres Bohemiæ*, tentâsse, necdum, hoc ut fiat, in votis habere. E diverso autem pacis promovendæ studium fideliter commendâsse. Itaque deprecari *Ordines*, vellet *Comes*, militem ab obsidione *Zwetbelii*, & *Labavia*, deducere. Quod ad *Confœderationem* attineret, nondum sibi omninò cum *Protestantibus Ordinibus* convenisse; Parùm autem ad rei summam deesse, sive unicum adhuc desiderari. De quo quàm primùm conveniri debeat. Deduceret igitur ex illis partibus exercitum, & in fœdera coire paratis parceret.

Ad hæc *Turrianus*: *Bohemos* ad ea, quæ quidem fieri contigisset, ipsâ necessitate liquidò fuisse adactos, nec dum eum sibi esse animum, ut sine caussâ quidpiam conari velit. Milites delectos, atque conscriptos, sese persequi, alioquin pacis, & Concordiæ, cupidum esse, ut oppressis in auxilium eò usque advenerit. Hostem igitur se quærere, quem vel usque ad sanctam *Hierosolyma* Urbem insequi foret animus. Inter *Catholicos*, atque *Protestantes*, paritatem fundandam esse; Haud quaquàm convenire, aut operæ precium esse, ut *Catholici* plus sibi arrogent. Eiusdem bonitatis, ac prærogativæ, esse *Protestantes*, cuius essent *Catholici*, & vice versâ. Ut ut enim à bono tempore *Catholici* instar olei, aquæ innatantis, præ *Protestantibus* præeminuisse ot, illosque tantùm non contemptui habuissent, ut etiam vel opprimere conati forent, illud certè nullo colore probari posse; Ut *Protestantes* hanc sive iniuriam, sive contemptum, ulterius haud sint passuri. Proinde necessariam esse, absque *Religionis* discrimine, æqualitatem, ut, quod huic parti liceret, alteri pariter esset integrum. Quò ità animi, utrinque habiles, ac præparati, in firmam concordiæ, pacisque, ferruminationem coalescere quiti sint. Atque hoc pacto futurum, ut *Princeps Provinciæ* deinceps, maiori cum autoritate, tranquillitateque, subditis præesse queat, occasione, ac fomite extincto, unde hic, vel ille, ex impotentiâ inquietare, patriamque conturbare, ausit. Se semetipsum, caussamque suam, iam pridem omninò DEO commendâsse. Hunc toto pectore se rogare, vellet hoc *Christianum*, iustumque, & legitimum, propositum suum, provehere, gloriam suam vindicare, sibique animum fortem, atque heroicum, in hæc facinora, intrà præcordia, commasculare. Hoc nomine nolle se cuiquam loco, aut *Ordini*, vim afferre, nisi milites ibi offendat, tanquam offensionis materiam. In repugnantes nonnisi, atque præsidia foventes, id est, armatos, se bellum gerere: inermibus haud irasci: Secùs sese intrà limites tenentibus incommodare nolle. Atque hoc responso interrogatores à se dimisit.

III.

Ordinum Austriæ Infer. Protestantium, super Turriani responso, ad Ferdinandum Regem relatio.

CÆterùm, *Austriæ Infer. Ordines*, dicti *Protestantes*, ad *Ferdinandum Regem*, super iis, quæ cum *Turriano* acta essent, retulerunt. Nimirum legatos suos reduces exposuisse, *Turrianum* non secus, atque admirabundum, suscepisse orationem illorum, quo pacto, quibusq; mediis, pax, ac reconciliatio, introduci sustineret, interrogantium. Itaque, cum non obscurâ mentis commotione, obiecisse, *Cæsareanum*, in *Bohemiam* emissum, militem, eò usque horrendæ, execrandæque, ac barbaræ, crudelitatis, provectum, hactenus esse, ut infestius *Turca* prædo, *Christiani* nominis iuratus hostis, debacchari vix, ac ne vix quidem, sustinuisset. Istos enim nullo habito (qui barbaros quoque animos emollire potens esset,) respectu, in fœtus, nondùm editos, gravidasque, sæviisse, fœminas, puellasque, sive inspicientibus, sive crudeliter mutilatis, viris, ac parentibus, constuprâsse, immò neque viduis, neque puerperis, personis utique extrà iniuriam omni ævo habitis, nulli que sive ætati, sive sexui, sive ordini, pepercisse. His, consectarii loco, accedere, *Bohemos* minimè ignorare, peregrinas, ferasque, nationes, ac gentes, complures, in exitium ipsorum, passim conscriptas, vocatasque, esse. A quibus nihil aliud quàm omnis generis cædes, lanienæ, divini, humanique, iuris violationes, ac barbaricæ crudelitates, expectandæ viderentur. Eò usque istorum semivirorum (modò *Centauri* id genus homines dici possint) audaciam auctam esse, ut vel natura ipsa (quâ homo aliàs hominem odisse, ac destruere, non animatur,) creaturilque innata φιλανθρωπία, prorsus stupeat, atque in horrorem abripiatur. Usque adeò omnem sive *Religionis*, sive *Ordinis*, honorem, & respectum, interiisse, ut etiamiam res divinas, deique *Opt. Max.* templa, atque aras, omni inmanitatis genere debacchatum sit.

Deinde, pariter cognitissimum esse *Bohemis* suis, adversam partem omnem movere lapidem, omnem insumere industriam, quò negocium susceptæ confœderationis annihiletur, impediaturque. Nisi igitur huic obstaculo remediū fiat, copiæ *Vngarica*, cæteræque, deducantur, externus miles in locis, jam occupatis, detineatur, adeóque confœderatio omni meliori modo ocyus promoveatur, necessariò, tametsi invitos, sese cogi, his, atque id genus, malis, remedium quærere, cuneumque cuneo trudere. Irent igitur, & idoneum responsum ematurarent. Secus si eveniat, initurum se rationes, ut aliquid tale effici possit. Ex illis nunc patere *Regi*, ac liquidò constare, tantum non hâc in caussâ elegans *Bohemia*, ac florentissimum *regnum*, sed omnes adiunctas, vicinasque, *Provincias*, periclitari, atque ad interitum, ruinamque, spectare. *Bohemos* interim, quantum sibi colligere proclive sit, eò spectare, quò *Provincia* hæ iunctim, ac simul, sub *Austriacorum* potentatu, eminere, ac florere, queant. Hanc in rem supplices sese intercedere, vellet *Rex* ea omnia clementer, ac pensiculatè, ponderare, inprimis, propriæ, Regiæque, personæ, unàque *Alberti Archiducis*, indeque dependentis totius *Serenißſ.* familiæ *Austriaca*, exactam rationem inire, neque minùs *Catholicorum Ordinum*, per *Provincias* sparsim habitantium, tùm in genere omnium cæterorum, sine caussâ sonticâ hanc depopulationem, ac ruinam, metuentium, meminisse, adeóque propter, atque ob divinæ misericordiæ intuitum, atque amorem, *Christiani* sanguinis lanienam istam, effusionemque, qualis vel, coràm extremo *D. & S. N. Christi* tribunali, excusari non possit, procul, ac procul, à capitibus suis amoliri, mediaque, ac remedia, mitia illa, severis, ac rigorosis, omninò anteferre. Si secus (quod abominandum,) usuveniat, certissimum esse antè fores totius patriæ interitum, atque excidium. Intereà, sibi vitio verti haud posse, licubi (de quo conceptissimis, religiosissimisque, verbis coràm DEO, atque posteritate, inprimis, *Rege*, & regiâ *Austriaca familia*, protestarentur) pro aris, focisque, ipsisque coniugibus, liberis, subditis, omnibusque fortunis, ab interitu vindicandis, iustè, legitiméque, atque omni iure licitæ, defensionis modum invenirent. Id quod summum postulare, atque instantissimum, periculum, ut *Turrianus* insuper utique modò qui cogere possint, præcisâ omni morâ, ultimam, ac categoricam, sententiam ab ipsis expectet, imò, exigat. *Rex* igitur, quod denuò supplices deprecarentur, consilio, operâ, inprimis responso clementi, atque idoneo, necessitati, & partibus suis, occurreret.

IV.

Turrianus Labaviam occupat, castraque ad Viennam admovet.

INtereà *Turrianus Labaviam* civitatem, septem *Viennâ* milliaribus distantem, præsidio que regio munitam, aggressus, vi expugnavit, præsidiariis ad tempus strenuè resistentibus, sed ad deditionem faciendam, coactis. Illi tantisper *Bohemicum* præsidium erat impositum, quousque *Ordines Austriaci* suo, ad defensionem conscripto, milite oppidum firmarēt. Abindè, tanquam ad sponsæ, ut aiunt, legitimæ nuptias, festinans, *Viennæ*, regiæ Urbi, sedique *Cæsarea*, castra admovit. Cùm igitur postridie *Cal. Iun.* ponēpontem ad loricas urbis, satis validas, cum exercitu appropinquâsset, è via ad lævam, versùs *Danubium*, deflexit, traiectoque milite, ad id operis obsequente, & morigero, apud *oppidum* adiacens, à *Piscatoribus* nomen adeptum, ope scapharum, navicularumque, adiutus, tridui spacio, omnem tàm equestris, quàm pedestris, armaturæ exercitum, cum impedimentis, omnique apparatu bellico, traduxit. Hæc dum peraguntur, contigit, quinque *Vngarorum* centurias, ad *Bucquoium* spectantes, post varias in transitu creatas paganis insolentias, à cohorte equitum *Bohemicorum* fundi, profligarique. *VIII. Id. Iunias*, suburbana *Vienna* occupavit *Turrianus*. Undè, tanquam capta in Urbe, excitatis querelis, & terroribus, ex mandato *Regis*, portæ regiæ urbis claudi cœpêre, tribus saltem relictis, ut inquilini, rusticanique, sibi de rebus necessariis prospicere quiti essent, patentibus. *VI. Id Iunias*, per urbem congregati *Austriaci Ordines*, volente *Rege*, denuò extra Mœnia ad *Turrianum* legatos emiserunt, utique, qui hospitium id genus adventitiorum præsentiâ carere, si optio daretur, mallent. Denuò itaque, interrogando solicitarunt, cur *Turrianus*, & quidem tàm instructo exercitu, ad urbem venisset, tanquam contrà *Bohemos* bactenus nihil delinquentem? Ut ut enim error, discordia, atque animorum collisio, orta esset, hanc æquis, legitimisque, remediis intervenientibus, denuò emendari, tollique, posse. Quibus illis totidem verbis *Turrianus* præmissi suprà responsi capita, & tenorem, denuò inculcavit. Nempè sermones illos novos, atque inconsideratos, adhuc dùm sibi videri, atque accidere, præsertim cum *Ordinibus* prædatrix *Vngarorum* natio superinducta, latrociniis, prædis, ferro, atque incendiis, tam immania damna intulerit, ut *Mahometanus* vel ipse *Turca*, atrocius sævire haud quidem sufficiat. Istos *Vngaros* (inquam) fœtibus, nondùm editis, gravidisque, manus intulisse, matronas, ac puellas, vi interactâ, constuprâsse, viros contrucidâsse, partim manibus, pedibusque ligatos ad tanti facinoris conspectum oculos conscelerare coegisse: puerperii iura violasse. Sicut inter cætera vel *Brisgbavia* patratum sit. Adhæc innotuisse *Bohemis*, complures exteras, ferasque gentes advocari, à quibus si non superior, par tamen, crudelitas expectanda sit. Vix animo concipi posse, tantùm, ac tàm infame scelus in hominem cadere, ut deposito, atque eiurato, omni humanitatis affectu, in proximum diris istis modis sævire, atque omnia ultima, atrocissimaque, sibi licere, præsumere sustineat. Naturam ipsam, ipsamque hominibus inditam, humanitatis legem, obstupescere, homines eò malitiæ devenisse, ut, nullo habito humanitatis, societatis, religionis, ordinis, sexusque, respectu, fœdis laniatibus omnia compleantur, etiam templa, iuraque divina, passim violentur. His omnibus affine illud esse, ut omni industriâ adversa pars bocagat, quò salutaris illius *confœderationis* effectus reddatur irritus. Irent itaque, copiasque *Vngaricas* deducerent, nullasque superinducentes, externum militem, eo loco, quo est, detinerent. Sequiorem in eventum, tametsi invi-

invitum, se eò adigi, ut, quò pacto *Bohemos* suos ab hac necessitate exonerare possit, serio dispiciat, consiliumque ex tempore capiat. Si igitur monitionibus adhûcdùm locum relinquerent, hortari se, atque urgere, idoneo, categoricoque, responso, finem huic disceptationi imponerent, antequàm ipsemet id, quod facto opus sit, eteutet.

V.

Turriano Viennam obsidente, regii Vicarii, ac ministri, per Bohemiam, Moraviamque, interim ab officiis deponuntur.

HÆc, atque id genus alia, *Turriani* postulata, sub evidenti ista necessitate, atque urbis *Regia, Casareaque*, obsidione reproducta, posteaquàm *Regi Ferdinando Ordines Austriaci*, supplicando, fatigandoque, cumulatè, inprimis summum periculum, quod, ob moræ extractionem, facilè id genus in casibus impendére solet, remonstrassent, nec via, quâ sese ex tantis difficultatibus extricare fas esset, inveniretur: ecce! accidit, ut intereà Vicarii, ministrique, regii tam per *Bohemiam*, quàm *Moraviam*, ab officiis deponerentur. Iussu enim *Bohemia Directorum*, *Carolus Zerotinius Baro*, manu quinquaginta sclopetariorum, è *Primuavia Pragam* deductus est. Ubi cùm, iuxtà *Poppelium Baronem*, ab officio remotus foret, sub certis conditionibus domum remitti cœpit. *Dieterichsteimo Cardinali*, omnibus fortunis expilatis, mille duntaxat floreni, in annuos reditus, relicti. Ut cæteris pariter *Ecclesiasticis præsulibus, patribusque*, omnis pompa, luxuriandique facultas, præcisa sit, indultis tantum ad vitæ subsidia necessariis. Atque, hoc novandi vetera instituta proposito, factum, ut, circa *Calend. Iunii*, mandato *Directorum*, in tribus *Pragensium* civitatibus, *Magistratus, Senatusque, Religionis* discrimine, dicti *Catholici*, pariter ab officiis discedere iuberentur, *Protestantibus* eorundem in loca substitutis. Hoc pacto *Catholici* in verba novi iurisiurādi adacti *Ecclesiastici* ex aula eiecti, *Moniales* verò *e Cœnobiis* quoque, certis de caussis, exire iussæ, ut etiam omnibus *Ludimagistris Catholicis* exercitio suo interdictum sit.

VI.

Bohemos Silesii imitantur, in officiorum, novationibus. Ad quos placandos emittit Rex. Eorum excusatio.

NIhilò segnius, in enovatione officiorum, deponendisque regiis ministris, ac *Catholicis, Magistratibus, Bohemos* imitari cœpêre *Silesii*, ad quos mitigandos, *Per Ottonem Melandrum Iur. Consultum*, emisit, hac cum instructione: Quandoquidem, ab excessu *Matthia Imperat.* regium regimen ad se devolutum esset, proclivem esse *Regem*, ratione reversalium, in limine editi regiminis huius, omnium tam *Principum*, quàm *Ordinum*, *Silesia* privilegia, atque immunitates, tàm generales, quàm speciales, omnesque concessiones, consuetudines, & literas *Maiestaticas*, antehâc *à Ferdinando, Maximiliano, Rudolpho, & Matthia, Bohemia Regibus*, datas, indultasque, confirmare: Quo nomine originales hæ confirmatoriæ, modò in actum productæ, unà mitterentur. Quorum autem privilegiorum specialium origines, ob viarum discrimina, nec mitti, nec exhiberi, iam possint, hunc legatum in mandatis habere, ut vel coràm, adiunctâ sibi, *Camera Bohemica*, vel solâ illâ, originalia proponerentur, ex iisque transsumpta, quamprimùm, in realem, efficacemque, confirmationis actum, deducerentur.

Nonminùs, cùm *Rex* dissensionibus inter *Catholicos, Protestantesque*, obortis, mederi, *Vicariatum* regium confirmare, utque homagium solenniter præstari possit, providere, tùm onus æris alieni *Silesia Provincia* incumbens, in se recipere vellet, sperare quoque de *Principibus*, atq; *Ordinibus*, futurum, ut, ipsimet obedientiæ, debitæque subiectionis, memores, collectas, per *Provinciam* promissas, dependere non recusent. Hoc nomine caussas se habiturum, quibus non se Regem illis, sed mitem, verumque, patrem, reipsâ exhibeat; tum *Bohemos*, utique quibus iam anteà par privilegiorum confirmatio data sit facilius, simultate depositâ, ad obsequium redituros, esse. Atque hoc modo fore, ut, remotis disceptationibus totis, regnum pristino flori, pacique, restituatur.

Verum ista regia clementia, atque indulgentia, eâ tempestate, etiam apud *Silesios*, parùm promovit. Quibus legato regio ità respondere visum est: Tametsi in votis habuissent, ut, antequàm *Matthias Imperat.* fatis cessisset, *Regnis*, ac *Provinciis*, de certo capite, ac successore, fuisset prospectum, quò, omnibus dissidiorum, diffidentiæque, caussis è medio sublatis, pax, & tranquillitas, constabiliri, consolidarique, potuerit: Nihilominùs sese haud quidem dememinisse, successionem illam ad *Ferdinandum Regem* modò esse devolutam, quippe qui sub certis, stipulatisque, conditionibus, regio diademate esset inauguratus. Hîc sibi minimè quidem excidisse, tùm quæ *Rex Ordinibus* esset ex pacto pollicitus, tùm quæ ipsi, quoad subiectionem, præstare teneantur. Optandum fuisse, ut *Casaris* excessus incidisset in id tempus, quo regionibus, pace alta gaudentibus, etiam de privilegiis, ac iuribus, acquisitis, securis esse licuisset, tùm *Rex*, quà successionem, omnia, iuxtà complacitum, extrà discriminis interventionem, salva habuisset. Eo tempore, eâ rerum facie affulgente, potuisse sese *Regis*, super privilegiis ipsorum, tàm generalibus, quàm specialibus, modò missas, confirmatorias, ambabus, quod dicitur, manibus amplecti, debitâque cum reverentiâ, ac submissione, *Regi* suo obviam ire. Gratanter sese agnoscere, *Regem* pactorum etiam nunc esse memorem, adeóque stipulationibus factis iam tandem ex parte satisfacere velle. Nihilominùs parùm se dubitare, *Regi*, regni *Bohemia*, adiunctarumque *Provinciarum*, miserabilem impræsentiarum statum, ob oculos versari. Eius furoris ignes usque eò exacerbatos, sparsosque, esse, ut tam facili, licet deditâ, operâ extingui vix queant: Tempora hæc ab illis esse diversissima, quibus *Rex* designatus in regem fuisset. Illa fuisse pacata, quietaque, omninò, hæc evasisse periculosa, &, per interventum armorum, nimis funesta, atque acerba. Eo ipso fieri, ut postliminiò jam tandem exhi-

exhibita priuilegiorum, antè dictorum, confirmatio parùm proficiat, ut ingentes subortas id genus procellas restinguere, ac sedare, minùs evaleat. Reclamare jam ipsum *Patulcium*, id est, fores belli apertas, tùm priuilegiorum, quâ *Religionis* exercitium, captiosa interpretamenta, excitatasque controversias, ut iam illa confirmatio nervis, ac pondere suo, velut destituatur. Reipsâ potiùs hoc tempore agendum, quàm verbis. Non promissa amplius spectari, sed facta ipsa. Regiæ designationis tempore, per regnum *Bohemiæ*, coniunctasque *Provincias*, omnia altà pace floruisse. Iam alteram rerum, furiosique Martis, cruentam faciem emersisse, ità, vel iuxtà *Poetam*,

Scilicet ut Niobe Niobe iam distet ab illa:

aliaque tempora alios mores inferant. Magni, & præcipui, in regni alicuius, regiminisque, aditu, momenti esse, ut vetustæ, salutaresque, constitutiones revocentur, ac restituantur. Temporibus pacatis regiæque designationis illius, sese ultrò, atque ex animo, neutiquàm verò, *Bohemorum* respectu, *Regem*, pro *magno Silesiorum Duce*, suscepisse. Iam, sub istis turbis, rem secus habere. Ut, in cæterarum *Provinciarum* præiudicium, ne quidem ad gubernationis regimen, atque auspicia, admittere quiti sint. Regi facilè esse divinare, arma impræsentiarum haud admittere, ut sibi in privilegiis scriptis, sive scripto confirmatis, acquiescendum sit. Hoc modo difficultates, quæ ad summum pervenissent, sanari non posse. Neque promissis amplius locum relinqui. Cùm modò omnia ad effectum spectent. Ità quidem sentire *Silesios*: Rationem meritò tantarum in *Regno*, & *Provinciis*, perturbationum sibi habendam esse. Eò usque igitur acquiescendum sibi, donec *Rex regni Bohemiæ* gubernationem auspicaretur, inprimis motus istos componeret, *Provinciasque*, vigore privilegiorum, in pristinam felicitatem vindicaret. Ità tùm demùm priuilegiorum confirmatorum, quietâ, ac verâ, possessione uti frui posse. Quod ut eò faciliùs in effectum deduci possit, *Rex* armis renunciaret, omnia, ac singula, quæ in *Religionis* negocio à maioribus essent concessa, & possessa, constabiliret, eamque solidam cautionem adhiberet, quo tàm ipsi, quàm posteri ipsorum, deinceps *Religionis* exercitio, ac conscientiarum pace, securè, atque in sinu, domi gaudere sustineant. Huius ad effectus consecutionem interpositione ne quidem ullâ fore opus. Solum, atque unicum, privilegiorum effectû eum esse, qui pacis optatissimæ commoditatem afferre, atque muro aheneo potentius, corroborare queat. Ad hunc igitur *Rex* respiceret, regnique *Bohemiæ* possessionem ab eo fonte auspicaretur. Tunc se quoque operam daturos, ut ne quidem, quoad fidelitatem, obedientiamque, in se quicquam desiderari debeat.

VII.

Mansfeldii copiæ, à Bucquojo cæduntur.

B*Vcquoio Budam albam, Bohemiæ* civitatem, tenente, inibique exercitum octo millium colligente, *Bohemi*, his conatibus obstare, castraque civitati opponere, cœperunt. Illo verò indies numerum copiarum regiarum adaugente, ut *Bohemis* etiam metus accederet, ne in castris ab hoste opprimerentur, *Mansfeldium* cum manu sua è *Pilsena* in auxilium evocarunt. Intereà variâ fortunâ apud *Budam albam* utrinque, variis commissis velitationibus, ac præliis, pugnatum est. Inprimis autem *Bohemis transitum* quendam *Passavium* versùs, custodientibus, eiusque in defensionem sepimentum, sive loricam, fabricantibus, *Bucquoius*, eleganti stratagemate usus, conatus istorum sic elusit. Cùm *Bohemi* eo loci per saltus loricam exstruxissent, *Bucquoius* rusticanam manum, unàque quatuor millia peditum, adducens, circumcirciter coronâ factâ, summâ cùm festinatione, sylvestres arbores cæcidit, hostesque velut maceriâ illâ conclusit. Quibus frustrà per aliquot dies per sylvam cæduam enitentibus, annonâque laborantibus, tandem, cùm globos arborum detruncatarum superare nequirent, relictis impedimentis, aliisque necessariis, fugâ sibi consuluêre. *Mansfeldius autem, Pilsenâ* octo peditum cohortes, ac quinque equitum turmas, educens, movit *Bohemos* versùs. Illud propridie *Bucquoius* cognitum habens, mille gravis armaturæ equites, sive cataphractos, *Vngarosque*, *ac Belgas*, nuperrimè advenrantes, numero circiter quinque millia æquantes, assumsit, istam *Mansfeldii* cum *Bohemis* coniunctionem impediturus. Neque istud ipsi infeliciter cecidit. Postquàm enim *Mansfeldiarum* copiarum emissarios *Gallo-Belgæ*, & *Hungari*, in pago, *Kotelitz* dicto, concludentes, ad unum omnes cæcidissent, accidit, ut *Mansfeldius*, reliquis cum cohortibus, in *Vngaros* incideret.

Quorum parte masculè exceptâ, ac fusâ, mox ipso *Bucquoii* ingruente exercitu, sensit, tantæ multitudini sustinendæ parem se quidem haud esse. Pedem igitur referens *Mansfeldius*, atque in pago alio animi, viriumque, caussâ, moram trahens, ecce superveniente *Bucquoio* cingitur. Ille igitur conscenso ocyus equo suos in planiciem eduxit, castraque carris, sive impedimentis, communivit: Acies ipsius talis erat: A tergo pagus, in longitudine sese extendens, aciem firmabat. Equitum alæ in fronte, instar trianguli, collocabantur, prælio, ad sibi invicem opem ferendam, dispositæ. Medium occupabant impedimenta. Post hæc peditum signa succedebant, quatuor ad dextram, tribus ad sinistram, cohortibus, excubantibus, unâque antè impedimenta collocatâ. Acie ita dispositâ, *Mansfeldius* primam in *Vngaros* impressionem fecit. Quarum bonâ parte cadente, nihilominùs cataphracti regii supervenientes *Mansfeldii* ordines turbant, confunduntque, partemque in fugam coniiciunt, ac profligant. Ille autem, recollectis copiis equestribus, re velut accisa, per medias *Hungarorum* alas ferro viam sibi aperuit, atque evasit. Interim, cùm relictis pedestribus cohortibus, *Bucquoiana* res era[t]. Quibus fortiter pugnantibus, cùm à *Mansfeldio*, duce suo, qui è *Buda alba*, ad accersendum auxilia[ri]os forès antè dimiserat, supplementa expectarent, frustrà aliquoties à regio feciali, sive tubicine, ad deditionem faciendam, admoniti, tandem pulvere pyrio, aliisque defensionis ulterioris mediis defectis, ad multam vesperam receptui cecinerunt, atque certis sub conditionibus, in potestatem hostium venerunt.

* * *

VIII.

Victoria illius regiorum, super Mansfeldio reportatæ, momenta, spolia, ac commoda.

SPolia, quæ quidem, hâc super *Mansfeldiorum* clade, regiis opima, & luculenta, fuerunt, numeratis quatuordecim vexillis, centum cupis vino plenis, mulabus quatuor, rę argentaria *Mansfeldii* oneratis, & duobus tormentis æneis, ut de multitudine omnis generis elegantis armaturæ militaris, per devictos in acie relictis, nihil dicam, quibus hanc *Mansfeldii* manum facilè è *Bohemiæ* triariis fuisse, ex vincebatur: Tametsi itaque hæc quidem victoria, respectu copiarum *Mansfeldicarum*, ab initio usque eò singulari momenti, haud quidem esse videretur, nihilominus *Ferdinandi Regis* fortunam usque eò provexit, ut *Turrianum*, ab obsidione *Viennæ*, deterreret, *Reg*[*i*]*que* ipsius animum rectiùs sperare iuberet.

IX.

Post cladem Mansfeldicam, Turrianus obsidionem Viennensem dissolvit.

QVanq[uam] autem *Mansfeldius Pilsenam* reversus, dispersos milites, mensisque spacio, duas pedi[tum] legiones, turmasque equitum, præstò collegisset, interim tamen Directores *Bohemiæ*, ob cladem istam soliciti, per universum regnum ferè omnes subditos virium in armis per edictum esse iusserunt, ità, ut *Vrbi Pragensi* quoque metuentes, loricis novis eam communirent. Secundùm hæc, per dispositos cursores *Turrianus in Bohemiam* revocatus est, ut, relicta *Viennâ*, patriæ curam susciperet, *Bucquoio* civitates, arcesque, permultas, absque difficultate, occupante, ut mox *Praga* pomœriis imminere p[osse vid]eretur. *Turrianus* tristi hoc nuncio confusus, utique qui, metu huius obsidionis, plurimum commodi *Bohemis* afferre speraſſet, illicò vasa conclamavit, cumque *Tieffenbachium Baronem*, fœderis causſa, ad *Hungaros* emiſſum, rebus feliciter peractis, reducem habuiſſet, retrò in *Bohemiam* reduxit, exercitumque *Zabslaviæ*, cum reliquis *Bohemorum* copiis, coniunxit, *Bucquoio*, interim omni industria victoriæ effectum, fructumque, ulterius prosequente.

****

Externa.

HOc temporis articulo, *Ferdinandus Rex* denuo *Bohemos* (quod velut externum videri queat) literis internunciis urgere cœpit, ad obedientiam redirent, homagiique, ac datæ fidei, meminiſſent. *Bohemi* autem perspectum habentes, se quidem ad armorum depositionem identidem solicitari, nihilominus peregrinas in armis contrà se sævientes gentes, ac copias, ad ultimam crudelitatem, nihil tel qui facere, mediaque pacis acquirendæ ferè nulla ostendi, ne quidem ad rescriptum illud regium responderi operæ precium duxerunt, sed hæc, atque id genus alia, in *diætam Provincialem*, proximè aperiendam, reiecerunt: *Tschernembelio* interim *Baroni* denuò per Epistolam, luculentasque inductiones, *Regi* pacis acquirendæ media, remediaque, prudenter proponente.

CAP. VII.

De Ferdinandi Regis coronatione in Regē Romanorū, eiuſdemque præparatorijs.

I.

Fridericus V. Elector Palatinus, Saxoniæ Electorem interpellat, super prolongatione Electionis Imperatoris.

CUm electionem novi in *Imperio* successoris, atque *Cæsaris*, ematurari videret *Fridericus, Elector Palatinus*, omnibus, quod aiunt, copiis eniti cœpit, quò terminus indictæ electionis prorogari poſſet. Quā de re cum *Archiepiscopo Moguntino, Electore primario ac Cancellario, egit.* Sed hoc in procrastinationem nullatenus aures præbente, eam in rem *Saxoniæ Electorem* literis interpellavit. Non videre se, inquiens, quo pacto, quove emolumento, rebus omnibus per *Imperium* turbatis, *Electores*, media tanquam inter arma, super novi *Imperatoris* electione, convenire, ac deliberare, sustineant. Aut hoc negocium præcipitandum, aut ad tempus, suâ quidem opinione, extrahendum, esse. Privatam utilitatem se nequicquam pensi habere, ut novi capitis designationem, aut interregnum, protrahere haud cupiat, ut magis oculos, cogitationesque suas, ad commune bonum, totiusque *Reipublicæ Imperii* salutem, coniiciat. Neque se *Imperialem* illam dignitatem, ac prærogativam, alteri, qui iam tùm vota reliquorū sine dubio occupâſſet, invidere: modò, secundùm leges *Imperii, Electorumq[ue]* sanctiones, procedatur, ac, tanquā festinabundā summi capitis, sub ista rerū cōfusione, ac turbine, suscepta designatio accusari queat. *Electionē* debere esse, iuxtà leges, liberrimā. Iā aūt regionibus, atq; *Imperii* meditullio, armis hostilibus laborante, coactam illā *Cæsaris* electionē videri poſſe: Quo nihil eſſet *Imperii*, atque *Electorum*, libertati magis adversum, nihil illorum dignitate magis indignum: Hāc de cauſſā solicitum se, legeque officii, sibi incumbentis, *Electoralis* scil. adactum eò esse, ut, ne quā solemne, & splendidū, hocce munus sive curiositatis, sive futilitatis, maculâ notari queat, prævideat, inprimis recuperationē pacis, ac trāquillitatis, urgeat. Videret itaq; & ipse *Elector Saxoniæ*, numquid ex uſu ſit, ſicubi, ad tēpus electione subductâ, rationes ineantur *Imperii* pacandi. Quicquid igitur placere ipsi poſſit, & quidē de personali ad *Electorum* [illegible] colled

collegium adventu, proximè se præstolari. Interim hâc quoque de re cum *Electoribus, Colonensi, & Trevirensi*, se per literas cum *Moguntino* verò per internuncios, acturum. Exercitum *Burgundicum*, extraneis in provinciis collectum, iam per *Alsatiam, Sueviam, atque Bavariam*, moventem, immiocre ditioni *Passaviensi*. Immò delectus fieri complures, tàm in *Belgio*, quàm intrà *Imperium*, ut etiam *Moguntinus*, & *Herbipolensis*, militem conscribere perhibeantur. Hoc modo *Electionem Francofurti* peragendam, tanquam sub coronâ, & armis, circiter adductis, laborare, & coactam videri posse. Insuper, apud *Italos, Hispanosque*, parati copias, haud contemnendas, quę iam tùm transitum apud *Helvetios* enixè solicitent. Undique in hoc *Imperium* vires conspirare. Ut, nisi *Deus Opt. Max.* conatibus obstet, magnum aliquod malum, atque, ut aiunt, ipse *Hannibal* antè portas, excubias agat, & facilè *Imperii Principes*, eorumque *Provincias*, crebris istis exercituum immissionibus, enervari proclive sit. Quàm cupidè, soliciteque, ipse, unà cum *Saxoniæ Electore*, pacis restaurationem quæsiverit, tàm notum esse, quàm quod notissimû. Quàm frigidè autem à multis hoc agatur, contrà dilucescere. Sicubi, dùm *Electionis*, negocium procedat, pacis compositio suspendi debeat, omnia interea sursum deorsumque misceri posse: Sique novis, atque novis, exercituum superinductionibus finis nullus expectandus, sese, tanquam *Rhenanis, Belgicisque* districtibus, finitimum, flammisque id genus grassantibus in proximo positum, cum confœderatis, *Heilbrunnæ* congregatis, rationes initurum, quò se in securitatem vindicare possint. Eo enim nomine *dietam* institutam illic esse, ut pax, & tranquillitas, revocari, eiusdemque commodis unusquisque gaudere, deinceps potis sit,

II.

Ferdinandi Regis, ad Electionis conventum, Francofurtum profectio, &c.

Istis, atque id genus, *Electoris Palatini* præoccupationibus, insuper habitis, indicto tempore, *Electores* cæteri *Francofurtum* perrexêre, inprimis *Ferdinandus Rex*, *V. Id. Iulias* cum comitatu regio, *Viennâ Francofurtum* iter direxit, *Leopoldo Archiduce*, fratre, *Vicario* post se relicto. Qui statim cives, in *Curiam Viennensem* convocatos, omnis generis arma domèstica comportare, ac tradere, iussit, licet valdè repugnantes, necessariamque, ratione militis suburbana infestantis, sui defensionem allegantes. Magistratus etiam, pro armorum hâc restitutione, *Archiduci supplex* factus, nihilominus repulsam tulit, *Rex* interim magnis itineribus progressus, *XV. Cal. Augusti, Francofurtum*, pervenit. In regio comitatu fuerunt *VVolfgangus Sigismundus de Losenstein, Gothofridus de Stadel, Polycarpus Schendius, Gundackerus de Polheim, Io. Vlricus Eccenbergius, Leonhardus Helfricus de Meggavv, Maximilianus de Trautmansdorff, Bernhardus de Herbenstein, Ioan. Iacobus Rislius*: Quibus accessêrunt, *Io. Georgius Hohenzollerianus, Gundacker de Lichtenstein, Vratislaus Furstenbergius, Maximilianus Dietrichsteinius, Bruno Mansfeldius, Carolus de Portia, Comites: Ioan. Christophorus de Paar, Marquardus VVesenbeccius, Io. Ernestus Fugger, Io. Fugger, Iunior, Georg. Selder, Georg. de Naches, Gothofridus de Salsburg, Guilhel. Vratislaus. Maximil. VVallensteinius, Io. Iacob. Curtius, Vencesl. Bernsteinius, Vencesl. de VVurben, Henr. Colubrasius, Carolus Santelierius, Frider. Caurianus, Carol. Hannibal de Donavv, Sdenco Poppelius de Lobkovviz, Bertholdus Busubutius, Barones, Ioan. Phil. Fuchsio, Leonhardo Gutzio, Ioan. Barptsio, Ruprechto Hegenmullero, Hieronymo Elvario, Ottone de Nostitz, Ottone Melandro, Ioanne Fuchsio*, aliisque regiis consiliariis, atque officialibus, pluribus, itemque ministris, agmen hocce claudentibus. Numerus eorum excucurrit ad tres centurias, & septuaginta, qui in urbem intromissi sunt, reliquis minorum, ut aiunt, gentium diis, & quidem, ut *Plautus* vocat, *patellariis*, foris, in agro *Manofrancofurtensi*, hospitantibus.

III.

Electorum, legatorumque, apud Francofurtum, adventus.

Antequàm verò *Rex*, prout dictum, appulisset, *Electores* iàm tùm *Francofurtum* convenerant: E quibus *Archiepiscopus Moguntinus, VI. Id. Iulii*, quadraginta octo lancearii stipatus, intravit. Inter comites illius recensentur *Io. Reinhardus, Comes Hanovicus, Iac. de Eltz, Ioan. Reinhardus de Metternich, Ludovicus ab Vlm, Petrus Ernestus de Stralendorff, Adamus Philippus Cronbergius, Lamoralius de Taxis, Ferdinandus de Muckenthal, Ioan. Phil. Hohenecciu, Ioan. Carolus de Schonburg, Ioan. Fridericus Landsbergius, Io. Phil. Knebel, Ioan. Phil. Rodensteinius, Henricus Greiffenklavv de Volraths, Ioan. Henricus de Eltz, Daniel VValpottus de Bassenheim, Ioan. Daniel Cronburgius, Ioan. Eberhardus Knebel, Ioan. Valentinus Faust, Ioan. Phil. Speth, à Svistalt, Ioan. Ludov. à Kerpen, Ioan. VVolffgangus de Leyen, Phil. Iulius de VVetter, Daniel de Gutten, Gothofridus Riedesel, Henricus Ernestus de Kerpen, Ioan. Adolphus Spies, Fridericus Vlnerus, Philippus à Rodenstein, Ioan. Svvichardus à Sickingen, Melchior Hatzfeldius, &c. Barones, Capitulares, Consiliarii, Nobiles*, atque *Officiales*, extrà illos, quorum nomina tum non ascripta extant, universo numero, ad centum triginta quinque, homines excurrente. Eodem die *Saxoniæ Electoris* legati advenerunt, sub *VVolffgango, Mansfeldiæ Comite*, legationis capite. Eiusce comites, ac socii, extitêre *Esaias à Brandenstein, VVolffgangus Lutichavv, Gabriel Tuntzel, Anshelmus Arnoldus*, & cæteri *Consiliarii, & Secretarii*, summa omnium quadraginta circiter personas efficiente.

Quinto *Id. Iulii, Friderici, Electoris Palatini*, legati supervenêre, sub *Io. Alberto, Comite Solmensi*: Quorum nomina sunt ista: *Io. Christoph. à Grün, Volradus à Plessen, Henricus Dietericus à Schönberg, Ludovicus Camerarius, Andreas Pauli, Io. Fridericus Schlöer, Georg Fridericus Pastor, Ioachimus à Rusdorff, Io. Eberhardus ab Eltz, Ioan. VVendelinus à Steinfels, Io. Cunradus Plarer à Geigersberg, Io. Albertus Iunior, Comes Solmensis, Ioach. Georgius à Grün, Iustus Paulus à Gotzloff, Laurentius à Reventlavv, Io. Dietericus à Tselch, Fridericus Landschad à Steinach, Iulius à Damm: Abrahamus Scultetus, Martinus Hausmannus, Ernestus Aichbrunn*, aliique complures.

IV. Id. Iulias, Ioan. Sigismundi, Electoris Brandeburgici, insecuti sunt legati. E quibus referuntur *Adam Gans, Baro de Putlitz, Fridericus Pruckmannus, Christianus à Bellyn, Samuel à VVinterfeld, Ioach. Fridericus*

Gans,

Gaus, Baro de Putzlitz, *Levinus Ludolphus de Almensleben*, *Io. Georgius de Pndefels*, *Adamus à Babre*, *Ioannes à Dalvvitz*, *Dietericus à Bellien*, *Buso de Almensleben*, *Adamus à VVinterfeld*, aliique: numero omnium octogenarium superante.

Propridie *Id. Iulias*, *Ferdinandus*, *Archiepiscopus*, atque *Elector*, *Coloniensis*, superaccessit. Inter familiares eius erant *Eitelius Fridericus*, *Comes de Hohenzollern*, *Ernestus à Linden*, *Stephanus de VVirda*, *Arnoldus à Buckholtz*, *Dietericus à Reek*, *Ego*, *Comes de Fürstenberg*, *Volradus Comes de VValdeck*, *Ernestus Fridericus Comes de Salm*, *Ernestus*, *Comes de Marcka*, *Philippus Dietericus*, *Comes à Mandirschied*, *Carolus Ernestus Vice Comes in Dornal*, *Carolus de Barck*, *Baro in Rade*, *Henricus à Distilling*, *Soutor*, *Dionysius à Potiers*, *Baro de Fenff*, *Eberhardus à Cell*, *Vice-Comes de Inherenne*, *Melchior à Mülsebede*, *Adolphus Ratz de Frentz*, *Adolphus Sigismundus Ratz de Frentz*, *Dietericus à Velen*, *Fridericus de VVestphal*, aliique: Omnium sub summa recensitis quadringentis quadraginta sex capitibus: parte eorum extrà *Francofurtum* proximis in pagis subsistente.

Ipsis *Idibus Iulij*, denique, supervenit quoque *Archiepiscopus*, atque *Elector*, *Trevirensis*. Adduxit is, inter cæteros officiales, consiliarios, ac ministros, *Carolum de Manderschied*, *Christophorum de Leyningen*, *Carolum de Lenoncourt*, *Comites*: *Io. Henricum*, *Baronem de Reiffenberg*, *Dietericum ab Horst*, *Carolum à Metternich*, *Emmericum à Metternich*, *Ioannem Zand à Merle*, *Io. de Görtz*, dictum *Sintzig*, *Gulielmum à Metternich*, *Io. Iac. in Eltz*, *Lubertum ab Heyden*, *Io. Rupertum de Kasselstatt*, *Io. Casparum à Leyen*, *Dietericum Ludovicum à Bulich*, *Ioan. Gulielmum ab Hunolstein*, *Nicol. Simson. ab Hagen*, *Lotharium à Metternich*, pluresque alios, inferioris ordinis, quorum numerus ad ducentos & septuaginta, excreuit.

IV.

Electores, de summa rei, conveniunt, atque deliberant.

ITaque *XVI. & XIV. Cal. Augusti*, ipsisque *Calendis*, itemque tertio, & *Prid. Non. Augusti*, Sessiones, sive conventus, celebrabantur. Quòd autem legati *Electorum secularium* sufficientibus mandatis nondum essent instructi, per cursores dipositos, à tribus *Archiepiscopis Electoribus* ad *Palatinum*, & *Saxonem*, diversis itineribus missum est. Intereà *Rex Ferdinandus*, cum *Electore Coloniensi*, & *Ludovico*, *Hassiæ Landgravio*, *Niddam*, *Homburgum*, atque *Darmstadiū*, excurrens, venationibus tempus fefellit, unde pridie *Id. Sextil Francofurtum* rediit.

XVI. Cal. Septemb. nova sessione habitâ, *Regi* indicatum est, proximo die *Lunæ Rex Electoribus* adesset, *Oppidanis* homagium, vigore bullæ aureæ, præstituris.

XV. Cal. Septemb. Saxonia Electoris ad suos mandatum, sive instructio plenaria, per cursores defertur. Unde, die sequenti, Magistratus civicus *curiam in Romanam* evocatus, deinde ipsi cives, atque oppidani, tertióque miles præsidiarius, iniuramenti verba adigi cœperunt: Præcone, sive tubicine, cum adiuncto civitatis archivario, per omnes vias, plateasque publicè proclamante, *ne quis peregrinus, exceptis Electorum, legatorumque, ministris, intrà mœnia deprehenderetur, sed omnes exirent*. Ex eo die, usque ad quartum *Cal. Sept.* subinde *Electores* convênere. Dicto autem die, ab horâ septimâ matutinâ, ad octavam usque, per campanam maiorem signo dato, *Rex*, cum *Electoribus*, atque *legatis*, ad *curiam Romanam*, rhedis quisque usus, devectus est. Indè cultu *Electorali* ornatus, intrà, armatos, ac dispositos, ordine civium cuneos, *Moguntino*, ac *Trevirano*, præeuntibus, *Coloniensi* verò, atque ipso *Rege*, diademate splendido, unionibusque interdistincto, insequentibus, legatisque *Electorum* reliquorum latus claudentibus, ad *D. Bartholomai* basilicam, cuius atrium, atque, sicut vocant, conclave, auleis, stragulisque vestibus, magnificentissimè inductum erat, omnes in equis perrexerunt, ad *Electionis* solemnia, juxtà *Aureæ Bullæ* decretum, progressuri. Electio autem; horâ undecimâ peracta, in *Ferdinandum Regem* incidit.

V.

Ferdinandus Rex in Imp. Romanum electus.

SEcundùm hæc, illicò solennissimis verbis proclamatum est: *Vivat, Vivat Rex*. Mox hymnus cōsuetus: *Te Deum Laudamus*: faustæ congratulationis igitur, à *Cantoribus, fidicinibusq;*, per *Basilicam* perstrepentibus, succini cœpit, campanis per Urbem omnibus, machinisque bellicis per mœnia, ingenti cum lætitiæ testificatione, incitatis, atque explosis, horrendùmq; assonantibus. Horâ XII. *Rex è Basilica* ad *Palatium* proprium deductus est. Præcessit *Archiepiscopus Trevirensis*. Eum à tergo *Electorum secularium* legati, *pomum Imperiale, sceptrum, ac gladium*, gestantes, insecuti. Istos *Rex*: *Regem* verò *Moguntinus*, & *Coloniensis*, excepêrunt.

Altero die, cursoribus *Aquisgranum*, & *Norinbergam*, emissis, *Corona, sceptrum*, aliaq; inaugurationis *insignia*, accersebantur. Intereà *Hessiæ Landgravius*, *Legati Hispanici*, aliique id genus *Dynastæ*, in Urbem redeuntes, novos *Regi*, augustos illos, honores, demisse congratulati sunt.

VI.

Coronationis in Regem Romanum, sive Imperatorem, solennia.

DIe, coronationi constituto, appropinquante, omnis generis per Urbem præparatoriis, requisitisq;, in medium producēdis, certatum est. Inprimis *Basilica D. Bartholomai* aulæis, sellæ holoserico, area, ac pavimentum, panno rubro, exornari cœpêre. In medio templi, sub *Imagine* crucifixi *D. & S. N.* pro *Rege*, superimpendente testudine, thronus splendidè sternebatur. Pariter *Ara*, coronationi destinata, exornabatur, unà cum subsellio, *Regis* precibus consecrato. Meridiem versùs *theatrum*, sive *Proscenium*, exstructum, rubroq; panno exornatum, eminuit, in quo à *Rege*, thronum, occupante, *dignitas equestris* conferebatur. Intereà duæ *officinæ culinariæ*, alterâ *Tauro*, in foro Romano torrendo, alterâ ponè *curiam Romanam* epulis *Regiis*, destinatâ, exædificatæ. *Fons* verò aquas in *foro Romano* sursum eiaculans, instar petræ alicuius pulcerrimę, adornari cœptus: à fronte *Aquila* bicipite, eaq; coronatâ, à lateribus utrinquè duobus *Leonibus Imperii* insignia ostentantibus, fistulisq; sive tubulis, diversis, vinum album, rubellumq;, eiaculantibus. Via, à summa ęde, ad *Curiam Romanam*, exedris, sive *ponte* è tabulis, asseribusq; deducta, *panno rubello* convestiebatur. Atrio *Palatii Romani*, in quo *Rex* epulatur, variis au-

læis, attalicisq;,& phrygiis,tapetibus, undiq; quæsitissimis illustrato. *Mensa regia* sublimior, & tribus gradibus à reliquis *Electorum* mensis, utrinque, ad latera positis distincta erat: *Trevirensis*, mensâ in medio extante, singulis verò (reliquis mensis) *vasis argenteis* inauratis, superimpendentibusque umbellis, illustribus, refulgentibusque.

Die inaugurationis exorto, pridie *Cal. Sept.* postea quàm ex *Aquisgrano*, & *Norimberga*, insignia *Imperii* advenissent, omnes Urbis portæ claudi, milites in vallum, & mœnia educi, cives verò cuneo facto, à *Palatio Regio*, ad *Basilicam D. Bartholomæi*, itemque ad tabulatum, sive ponte stratam, viam, utrinque coronâ ceu quadam, collocari, cœperunt.

Intrà sextam, & septimam, horam, tres *Electores, Archiepiscopi*, quisque suo loco, ædem summam intrârunt, inibique deposito *Electorali* cultu, *vestem Archiepiscopalem* sumpserunt, *Regemq;* præstolati sunt. Is, horam circiter octavam, sequenti ordine, ac comitatu, eòdem adequitavit: Primum præcesserunt regii *Consiliarii, Dynastæ, Nobilesque varii*, mox *Ludovici, Hessiæ Landgravii, filii*, mox ipse *Landgravius* Pater, unà cum *Philippo*, fratre, mox quinque feciales, abindè *Palatini, Saxonis, & Brandeburgici*, *Electorum, Legati*, cum *pomo Imperii, Gladio*, & *Sceptro*, denique *Rex* ipse, veste *Electorali*, coronâque, radians, testudine, atque umbellâ, superincumbente, à sexviris consularibus, nomine Senatus *Francofurtensis*, gestatâ, ordine insecuti sunt.

Regem ità ad *Basilicam* adventantem, tres *Electores Archiepiscopi*, pontificaliter, ceu vocant, convestiti, ab interiori templi parte obviàm progredientes, exceperunt, eundemque ad Aram usque deduxerunt, ubi *Rex* subsellium, precibus peragendis positum, occupavit, atque in poplites procubuit. Abindè, antequam res divina ab *Archiepiscopo Moguntino* fieret, Hymnus ille: GLORIA IN EXCELSIS: personuit. Mox *Archiepiscopi, Legatique Electorum, Regem* ad aras deduxerunt, *Moguntino* benedictionem *Regi* impertiente, ac consecrante, inq; *thronum Regem* collocante. Inde res divina facta, reliquique *Electores, ac Legati*, ad sua quisque subsellia reversi. Paulò post *Rex*, *Electorali* habitu reassumpto, denuò ad aram, locumque, precibus destinatum, adductus est. Ubi tàm *Rex*, quàm *Moguntinus*, atque *Consecrator*, unà cum coronâ astante, in genua procubuit, fusisque ibi precibus, ad interrogata quædam ubi affirmativè *Rex* respondisset, sese postulata facturum, *Consecratori*, ad *Electores* converso, atque, an *Regi* deinceps se submittere, regimen eius constabilire, debitamque obedientiam exhibere vellent, interroganti, cùm *FIAT, FIAT*, magnâ voce succlamatum fuisset, denuò in subsellio, precibus sacro, *Rex*, procubuit. Itaque benedictionis verbis ubi *Regem* Consecrator allocutus esset, deinceps *verticem capitis* ad *nucham*, intrà *scapulas*, partemque in *pectore*, & *carpo manus dextræ* diversis vicibus, inunxit, adnumquamque inunctionem hæc verba: *VNGO TE IN REGEM DE OLEO SANCTIFICATO, IN NOMINE PATRIS, & FILII, & SPIRITVS SANCTI:* præfatus.

His factis, *Rex*, ab *Archiepiscopis Electoribus*, è subsellio exceptus, per atrium templi in sacrarium interius deductus, atque ab illitionibus detersus est. Illic vestibus antiquis *Cæsareis*, &, ut aiunt, *Pontificalibus*, denuò circumamictus *Diaconi* habitu refulsit. Quo cultu antè aras, ad subsellium reductus, post reiterata benedictionis verba, evaginatum *Caroli Magni Ensem, coronamq;*, & *sceptrum*, antea super arâ depositam, in manus accepit, verbis nescio quibus in singula prolatis, rursusq; *ensis*, in vaginam reconditus, *Regis* lateri adaptatus fuit. Inde *sceptrum Regiũ, pomumq;*, sive *orbita, Imperii*, ab aris ablata sunt. E quibus *sceptrum*, dextræ, *orbita* verò sinistræ, cessit, tandemq; *corona Imperialis*, conferentibus tribus illis *Archiep. Electoribus*, *Regis* capiti imposita, his sub verbis: ACCIPE CORONAM REGNI, &c. Postquam ô. *Pomum, ac sceptrum, Palatino & Brandeburgico, Legatis*, reddidisset, eo habitu ad *Aram* propius admotus, conceptis verbis in consuetam iurisiurandi formulam iuravit.

Peractis coronationis ceremoniis, res divina protrahi, *Evangelium* recitari, *musici concentus* clangere, modulisq; *Symbolum Apostolicum* figurari, cœpere. Quibus sub Actibus, *Rex*, ad sacrificium accedens, sacram *Eucharistiam* percepit. Exindè *Archiep. Moguntinus*, utpote *consecratorem*, præcedentem, *Trevirensis*, & *Coloniensis*, secuti, *Regem* ad *Tabulatum* illud sublimius, versus meridiẽ extructum, deduxerunt: *Legatis Electorũ* reliquorũ, cum insignibus consuetis, antè prægressis. Eo loco *Rex* in *thronum*, *Carolo Magno Imp. Aquis* excitatum, immissus, hymnusq; ille: *TE DEVM LAVDAMVS*: modò variis instrumentis *Musicis*, modò tubis, classicisq;, alternatim perstrepentibus, auditus est: *Moguntino*, tàm suo, quàm cæterorum *Electorum*, nomine, super *Imperiali* fastigio, ac regimine, conceptissimis verbis congratulante, *Imperiiq;* curam commendante.

Descendẽtibus è tabulato *Electoribus*, vestitumq; *Archiepiscopalem* deponentibus, *Imper.* in *throno* remanens, *Illustribus, nobilissimisq;*, viris aliquot, mediante *Caroli Magni gladio, equestrẽ dignitatem* contulit: Eoq; facto, descendit, sequenti ordine in *Palatium Romanum* deductus. Primũ prægredientibus ministris, familiaribusq;, aulicis, mox *Consiliariis Regis, Electorũ, Principumq;*, & *Viris pranobiles*, mox *Principes, Comites, Baronesq;*, itemq; quinq; *feciales*, chorũ duxerunt. Hos excepit *Archiep. Trevirãn. Electorali* habitu circumamictus, *Legatis Electorum secularium*, cũ *orbita Imperii, sceptro, & gladio*, insequentibus. Post illos supervenit *Rex*, coronâ, *Cæsareaq;* vetusti operis *purpura*, refulgens, testudinem, prout dictum, superincumbentem *Senatoribus Civitatis* gestantib᷒, *Moguntino* verò, ac *Coloniensi Electoribus*, agmẽ claudẽtibus, omnibusq; ac singulis pedib᷒ incedentib᷒.

Hoc ordine super *pontem ligneum, panno rubro* stratum, usq; ad Curiã, itum est, ponè in equis, *ministris tribus*, quadruplicis generis, tàm aureas, q̃ argenteas, monetas in vulgus, hominumq; turbã, eiaculantibus. Quarũ duæ maiores ex alterâ parte brachiũ, è nubibus eminens, coronamq;, ferens, sub hac inscriptione: LEGITIME CERTANTIBUS: ex altera verò parte, hasce literas: FERDINANDUS II. HUNGARIÆ, AC BOHEMIÆ, REX, CORONATUS IN REGEM ROMANORUM, *IV. Id Septemb. M. DC. XIX.* exhibuerunt. E minoribus, altera facies literã, F. coronâ superincumbente, alterâ coronâ tantùm, repræsentavit, infrà scriptis his literis: CORONATUS IN REGEM ROMANORUM, *IV. Id. Sept. An. M. DC. XIX.* Ista nummorum proiectio in populo magni tumultus caussa extitit. Ministri n. illi, tametsi in equis existẽtes, pro hominũ multitudine, ac ferocia, vix penetrare

netrare poterant. Ut etiam *panni rubri*, pontibus instrati, simul atque pedibus incedentium *magnatum* vacarunt, publici iuris facti, oppidò discerperentur. *Rege Romanorum* in *Curiam Augustam*, atriumque, delato, mox quisque *e Legatis Electorum secularium*, iuxtà tenorem *Bullæ Aureæ*, munus suum obivit. E quibus *Pappenheimius*, *Mareschallus* hæreditarius, in *Curiâ Augustali*, equo conscenso, in *avenæ acumulos*, de industria ibi factos, delatus, *modio* ex argento facto, *avenam* excepit, ministroque dedit, & discessit. Quo facto impetus vulgi in *avenam* factus, ut pars eam vel sacculis auferent, pars dissiparent, ac disperderent.

Abindè *Legatus Brandeburgicus*, *è Curiâ Augustâ*, ad culinam, in quâ *Bos Troianus* (*Athenæ*, *& Petronius*, suis temporibus *porcos Troianos gravidatos* celebrant) torrebatur, adequitans, *gutturnium*, sive *aquiminale argenteum*, cum cirnea, vel *poculo ausato*, *mappaque* lineâ, accepit, rursusque domum illam *Augustalem* repetiit.

Eos mox excepit *Legatus Palatinus*, pariter è curia *Augusta* equo *culinam* illam petens, quatuorque *paropsides* argenteas, eduliis refertas, in *Palatium* devexit: unicuique horum, dum obequitant, tubicinibus classicum fuccinentibus.

Istud, simul atque, more veteri, peractum est, ecce! ibi confestim vulgus, globo facto, *culinam* invasit, *Taurumque* illum *Troianum gravidatum*, sicut antiqui vocabant, intus omnis generis animalibus, volatilibusque, farctum, tostumque, diripuit, ut etiam ipsi culinæ, operique, minimè fit parsum, asseribus, ipsoque gurgustio, oppidò dirutis, ac destructis.

Intereà *fons* ille, antè *Palatium Augustale*, dispositis tubulis, sive fistulis, *spacio trium horarum*, tam album, quàm purpureum, *vinum* eiaculavit. In quem ab initio, manus vulgi irruentis æquè, atque in gurgustium istud culinare, sævisset, nisi stipatores armati impressionem inhibuissent. Tandem turbâ ferociente, *Petra* super fontem exstructa, unà cum *Aquilâ*, *Leonibus*, cæterisque insignibus, destrui, in partesque discerpi, cœpit.

Epulis denique regiis, in atrio *Palatii Augusti*, splendidissimè litatum est. Ubi singulis *Electoribus* præsentibus, singulæ *mensæ* positæ, tribus pedibus à regia mensâ distinctæ, atque inferiores. Eodem in atrio diversis, remotioribusque locis, cæteri *Principes*, *Comites*, *Barones*, *Legatique*, sive *Principum*, sive *Civitatum*, *Imperii*, dispositi, epulisque refecti, sunt: *musicis concentibus*, omnisque generis regiæ festivitatis solennitatibus, admissis, atque introductis. Post horam quintam, epulis quiete datâ, *Rex Cæsareâ coronâ*, *purpurâque* veteris, denuò indutus, è *Curiâ Augustali*: ad *Palatium* suum, adequitavit, pone sequente, ac deducente, *Electorum*, *Principum*, *Legatorum*, *Comitum*, *Baronumque*, *& Nobilium*, coronâ.

Di[illegible] insequentes *hastiludiis*, variisque *exercitiis equestribus*, dati sunt.

Q[illegible]us omnibus ordine, solennissiméque, concele[illegible], ac peractis, *Electores*, *Legati*, cæterique *Principes*, *Comites*, *Baronesque*, ordine quisque suo, patriam repetiêrunt. *Cæsar* verò consummatis rebus omnibus, *VI. Id. Septemb.* veteris, cum comitatu, ac familiaribus suis, *Francofurto* feliciter discessit.

CAP. VIII.

De ominibus, circà inaugurationem Ferdinandi Cæsaris, contingentibus.

Ane *Ferdinandi Cæsaris Imperium*, cùm, intestinorum, & civilium, bellorum temporibus, cœperit, *prodigiis ostentis*, variisque, ac magnis, *eventibus*, celeberrimum extiterit, sub eoque variæ, atque ingentes, regnorum, Principatuum, regionumque, conversiones, ac mutationes, obortæ sint, credibile est, etiam inaugurationis solennia, dum tantis sub discriminibus, in *Cæsarem Francofurti* eligeretur, coronareturque, *ominibus*, *ac prodigiis*, haud quidem caruisse.

I.

Examen Apum, Francofurti, ante Palatium, Romanum dictum, in foro consedit.

ET quidem, inter cætera ostentà, primarium velut locum hìc postulare sibi videtur id, quod, paullò antè inaugurationem *Cæsaream*, in *foro Romano Francofurti*, antè *Curiam Augustalem*, interdiu, ac sole adulto, sub multorum hominum oculis, ac conspectu, accidit. Ecce! autem *Apum Examen* foris advenieus, ipso meridie, ante *curiam Augustalem*, sive *Romanam*, loco maximè illustri, consedit, multitudinemque, ostentum hoc considerantem, in admirationem, immò stuporem, rapuit. Ab aliquot seculis simile quid vix cognitum esse, vel historicos evolventi, fiet planissimum. Antè mille enim, sexcentosque, annos, vel *Cicero*, vir ille *Consularis*, ac *Romanorum* eloquentissimus, prodidit, *Dionysii* cuiusdam *Equum*, in flumen dimissum, voragineque submersum esse. Quem cùm, maximâ contentione annisus, non potuisset extrahere, discessisse, ægréque tulisse, scribit. Postquàm autem aliquantulum progressus esset, addit, subito exandivisse hinnitum, respexisse, equumque alacrem cum lætitiâ aspexisse, cuius in iuba *Examen Apum* considebat. Sicubi igitur hoc *ostentum* eam vim (ipso porrò arguente *Tullio*) habuit, ut *Dionysius* paucis post diebus regnare cœperit: quis, inquam, negabit, meâ quidem sententiâ, *Ferdinando Regi*, ostenti felicissimi loco, illud evenisse, quòd in *Foro Romani Palatii*, *Examen* illud consederat. Tametsi enim *Apum grex*, ac politia, monentibus antiquis, rerum georgicarum scriptoribus, regimen politicum, veréque *Regiam aulam*, omnibus ordine ministeriis dispositis, repræsentet, ut novi alicuius *Regis* Imperio superventuri iudicium (id quod contigit) perhibere potuerit: nihilominùs, cùm agmen illud sive *Apum examen*, eò usque publico in foro consedisset,

differ, ut accedente curâ *Patritii* cuiusdam, ac viri Senatorii, *Francofurtensis*, alveolo adducto capi sustinuerit, quis dubitet, eundem eventum *Imperatori* futuro significatum fuisse, ut, super *Rege* altero, in *Regiâ Bohemicâ* fuso, fugatoque, ac tantum non capto, triumphum canere potuerit.

II.

Regis equus, ante Basilicam D. Bartholomæi, ferramentum è calce excutit.

ANtiquos illos *Romanos pedum offensiones*, præsertim in limine, vel ingressus, vel egressus, itemque *corrigiarum abruptiones*, nec non *sternutamenta*, in *ominibus*, ac *prodigiis*, habuisse, è nov-antiquis illis, *Plauto* scilicet, *Ovidio*, *Plinio*, *Alex. ab Alexandro*, atque aliis, autoribus, satis claret. Quo nomine *prodigii*, atque *ominis*, vicem implesse, istic dicimus, quòd, regius *Ferdinandi* equus, *Rege*, cum *Electoribus*, ad *D. Bartholomæi*, solennissima cū pompa, adequitante, *ferramentum*, sive ferream soleam, dum gressus glomerat, excussit, atque, quò videri, atq; evidenter notari, posset, in sublime proiecit. Hic autem excusatio nulla præparari idonea queat, tanquam *Regii* illius *equi* ferramenta, atque ungulæ, antea a stabuli magistro eiusque famulis, haud fuissent inspectæ, ac probè curatæ.

III.

Porca intrà regii equi umbilicum transit.

EIusdem commatis est, quòd fama tum sparsit, *porcam* subtus regium equum, *Rege*, sive *ad Electionis*, sive *Coronationis*, solennia, pergente, mediam turbam penetrantem, sese insinuâsse, atque illâc transitum invenisse.

Io. Petri Lotichij
RERUM GERMANICARUM
LIBER III.

CAPUT I.

De Bohemis, Ferdinandum Regem repudiantibus.

I.

Bohemi, litteris, ad Electorem Saxoniæ datis, ægrè, ac graviter, ferunt, Ferdinandum Regem ab Electorali Collegio Francofurtum evocatum esse.

INtereà, dum *Ferdinandus Rex*, ab *Electoribus Francofurtum* invitatus erat, antequàm creationis in *Cæsarem* actus ille solennissimus interveniret, *Bohemi* omnibus, quod aiunt, copiis eò allaborârunt, quò coronatio impediri, priusque controversiæ decisio, pacisque reductio, locum invenire, posset. Quòd enim facilè præsumerent, *Ferdinandi Regem*, eò usque etiam ab *Electoribus* in *Cæsarem* evectum, maiori vi, ac contentione, deinceps bellum, adversus sese semel cœptum, promoturū, maximè verò, *Patribus Societatis* ad hoc inflammantibus, libertatem religionis sibi, sociisque, intercepturum, esse, opportunum arbitrati sunt, sicubi, sese maturius huic instanti ictui obiicientes, prætensiones *Regni* quibus ad regni, *Cæsareiq;* tituli, vel potius *Electoralis* sedis, locique, occupationem, sese ingerere qvirer, oppugnare tentarent. Eo itaq; nomine *Calendis Junii* ad *Saxoniæ Electorem* dederunt: Quandoquidē *Ferdinandus Rex* ab *Archiepiscopo Mogunt.* ad electionis *Cæsareæ* diætam evocatus foret, huic verò electorali solemnitati interesse ipse haud quitus esset, quòd nondum in regni possessionem, & quidem quietam, pervenisset, quod iura *Bullæ Carolinæ* non admitterent personam, extrà rem, id est, *Regem*, absque possessione, & quidem pacifica regni gubernatione, sed ab *Electorali Consistorio* excluderent: eâ, propter *Electorem Bohemiæ* Proceres reverenter interpellare, dignaretur ille, rebus ita periculosè sese habentibus, consilio, atq; operâ, ipsis subvenire, tum eò negotium dirigere, ne *Bohemiæ* regnum, contrà legem *Bullæ* illius *Carolinæ*, dictæ *Aureæ*, aliasque sanctiones, ac consuetudines, in discrimen, ac præiudiciū, vocaretur. Quibus *Saxo* ista paucis reposuit: Nihil se dubitare, quin *Elector Moguntinus*, eorū, quibus de hoc in negotio disposuisset, evidentem, atque accuratam, rationem reddere sufficeret. Quod ad petitum itaq; attineat, istud eiusce ponderis, ac difficultatis, quidem esse, ut potius ad universum *Electorale* collegium, quàm sese solum, atq; unicum, spectare videri queat. Ideóq; de hoc, prout foret, ad *Electores*, collegas suos, se relaturum: à quibus deinceps pro re nata responsum utique esset expectandum.

II. Bo-

II.

Bohemi legatos Francofurtum mittunt. Qui, coram Electoribus, super adventu, ac præsentiâ Ferdinandi Regis, conqueruntur.

SAxone hoc pacto in partes Bohemorum non descẽdente, facilè, erat Bohemis iudicare, sicubi controversia sua antè coronationem Cæsaream minùs ventilaretur, è medioque tolleretur, deinceps, sub nascente graviori incẽdio, res suas deteriori omninò loco futuras esse. Qua de re operæ pretiũ visum fuit, porrò universum Electorum collegium, dimissis eò certis legatis, prehendere, coronationisq; instãtis inauguralem actum, quantum quidem possent, retardare, atque extrahere. Eo nomine Christianũ Avespachium Berkam, Ioan. Schmitiũ de Muchalovvitz, & Ioan. Arnoldum Adlsingerum, cum codicillis protestatoriis, seu vacant, ad collegium Electorale, Francofurti congregatum, legatos suos, dimiserunt. Hi isti autem quòd mœnibus, & hospitio, urbis Cæsareæ excluderentur, Hanoviam deflexerunt: Undè literas Bohemiæ Directorum, Electori Moguntino inscriptas, sub III. Id. Iulii datas, ad eundem transmiserunt. Argumentum illorum erat huiusmodi: Innotuisse sibi, quo pacto Elector Moguntiam, post excessum Matthia Imp. ad novi electionem Cæsaris, Ferdinandum Regem, iuxtà Electores alios, Francofurtum invitasset, eo fine, ille, ut, tanquam Rex, atque Elector, Bohemiæ, diætæ huic inaugurali adesset, idque omne in medium proponere, deliberare, & concludere, vellet, quodcunque ad Imperii emolumentum, instantemq; Cæsaris Electionem, adeóque sanctiones, constitutionesq; Imperiales, necessarium, conveniens, atque utile, superinduci quiret. Iam sese nihil aliud magis in votis habere, quàm ut conditio, ac status, in præsentiarum regni Bohemiæ talis esse sustineret, qualis ille, temporibus Maximiliani, Rudolphi, aliorumq; Bohemiæ Regum pacificorum, tùm quidem extitisset: quò ità denique Regem suum verè, ac possessione Regem, regnantemque, legitimè electũ, cæterisque à provinciis sociis solenniter receptum, ad diætam illam inauguralem demisse comitari, ipsique ab officiis esse, quiti essent, quàm ut superipsomet quiritare opus haberent. Secundùm hæc, inprimis se bonâ spe niti, Electorem, ex actibus Bohemicis, præcipuè codicillis, antè electionem Caroli V. Cæsaris, conceptis, ut ex actibus aliis, denunciatoriis dictis præcognitum habere, tametsi eo tempore Reges in reali regni, atque Electoratus, Bohemiæ possessione, constitui, ab omnibusq; provinciæ sociis unanimi consensu approbati, forent, nihilominùs, si fortè extra regiam Pragensem eos absentivos esse contigisset, id genus Electorales sive citationes, sive invitationes, primitùs ad Vicarium, ac regni Bohemiæ Officiales, sive Proceres, apud regiam Pragam sese tenẽtes, directas, missiculatasq;, fuisse. Abindè demum Regi, sive Viennæ, sive Budæ, aulam habenti, invitatorias illas tramitti cœpisse. Ideóque, quò minùs ad regiam Pragensem iam quoq; invitatoriæ istę directę fuissent, id quod sanctioni, & consuetudini, receptæ derogaret, salvo iure suo, sese, protestando intervenire. Quæ aũt requisita cuiq; Electorum necessaria esse sent, ut ex collegio adesse, & electione consummare, queat, hoc è Bulla Carolina liquidissimum emergere, ut toti mundo incognitum esse baud quidem sustineat. Regis Bohemiæ æquè, atque alios Electores, virtute regii, ac Principatuũ suorum, dignitatem, vocem, & iura Electoralia, in electione Regis Romanorum, obtinere, atq; exercere. Imperii hoc idem decreta, tàm ante, quàm post, Bulla Carolina promulgationem lata, ad amussim confirmare: Ut ẽt in caussa Ruperti Palatini senioris, & ex fratre nepotis sui, Ruperti Palatini iunioris, à Carolo Quarto, tùm Cæsare, Electoribusq;, cæteris, parem, atq; eandem, sententiã ferri contigerit. Tametsi.n. Rupertus hic Iunior, ratione, primogenituræ, Patruo suo, de iure prævaleret, nihilominus tamen, quod ille, Rupertus Senior sc. in possessione, ac dignitate, Electoratus (super quo vox, & electio, Comitatus Palatini fundata est) constitutus foret, illi, tametsi primogenituræ iuribus prior, præferri cœpit. Adde, quod in recentiori memoria versetur, vel hoc quoq; sive decretũ, sive præiudicium, quo Io. Palatinus Rhenus, & Dux Bipontinus, Patruo suo, Philippo Ludovico, Palatino Neoburgico, eadem ratione, ob acquisitã realem possessionẽ, ac dignitatem, administrationis Electoralis, de sententia Rudolphi Imp. Electoris ipsiusmet Moguntini, huius, cæterorumq; Septemvirorum, prælatus est. Id genus exempla in Archiepiscopatibus, Episcopatibusq;, cæterisq; Electoratibus Imp. complura suppetere, atque hanc in arenã produci posse, quibus oppidò evincere liceat, controversias, atque exercitia iuriũ Electoralium, tantũ iuxtà verã, ac realem, possessionem, præeminere, ac præferri oportere. Eadem sub causa Ioan. Comitem Lücenburgensem, tanquam verum Regẽ Bohemiæ, tempore electionis Ludovici Bavari, Imper. præ Henrico, Carinthiæ Duce, ad Electorale collegiũ admissum esse, tametsi hic in Regẽ Bohemiæ tantum non renunciatus & coronatus: sed ẽt reali regni, cum unanimi Procerũ consensu, possessione aliquot annis, usus, esset, tùm tẽporis v. tàm regno, quàm possessione, excluderetur. E quibus dilucesceret, iura illa Electoralia non esse psonalia, sive ad psonam, coronationẽq; restricta, sed esse merè realia, id est, à possessione, dignitate, ipsaque regni, & vera, gubernatione, inseparabili nexu depẽdentia, tamq; firmissimis vinculis astricta, ut, salvis fundamentalibus Imp. legib⁹, extrà verã, ac realem, possessionẽ, illis nemo uti frui possit. Illis, superpondii vice, accedere, iura illa Electoralia Bohemica, extrà ordinẽ, proprie Proceribus esse collata, put donationibus, aliisq; indultis Cæsarum confirmatoriis, doceri liceat, sic cò, ut in casu Regis Bohemiæ, adhuc minorennis (quo tẽpore hæredi iuribus Electoralibus uti interdictum sit) administratio, gubernatioq;, regni, nõ ad agnatos proximos, sed ad Proceres regni tantùm, devoluta fuerit.

Atq; hoc ipsum vel oppidò doceri posse ex actu Electionis Caroli V. Imp. illius. Tum.n. tametsi Sigismundus Rex Poloniæ, utiq; agnatus, & Patruus, Ludovici Regis Bohemiæ, administratione, titulumq; regni Bohemiæ, sub controversiã vocasset, nihilominus regni Boh. Legatũ, tã Procerũ, quàm Regis iunioris, nomine, & potestate amplissima, missum, à Collegio Electorali ad omnes actus Electionis admissum esse, eã de caussa, quod defectũ, respectu Regis adolescentis, & minorennis, interventu Procerum, adimpleri contigisset.

Iam vero omnibus, proh dolor! tam notũ esse, quàm notissimum, quibus periculorum, persecutionũque procellis, ac fluctibus, res in præsentiarum Bohemiæ regni, coniunctarumq; Provinciarum, agitentur, tum per universi Imperii limites haud ignorari, Ferdinandum Regem ad verã, realemq;, regni posses-

 sionem,

fionem, nunq̃ perveniſſe, tantùm abeſt, ut commoda, neceſſitatemq; regni pẽſi habuerit, ut potiùs contrà requiſita, ac pacta, regiæ, ceu vocãt, capitulationis, manifeſtè deliquerit: Quo nomine, vigore *Bullæ Carolinæ*, *Electionẽ*, abſq; reali Electoratus poſſeſſione, nõ admittentis, excludendus utiq; ſit. Has ob cauſſas, ſanè graviſſimas, citrà *Imperii* leges, atq; obſervantiã, iuraq; regni *Bohemiæ*, modò uſuvenire velle, ut *Iura Electoralia Bohemica*, à poſſeſſione, & realitate, diſiungi, tantumq; ad perſonam, ſive nudas creationis ceremonias, novo exẽplo reſtringĩ, debeant. Eo igitur pacto non tantũ *Bullæ Carolinæ*, ſed *Iuribus*, ac *Decretis*, Collegii *Electoralis*, antiquiſq; conſuetudinibus, vim velut afferri, multumq; derogari, ut ẽt *Bohemiæ Proceribus* Ius ſpeciale, & quaſitum, tàm quà actus *Electionis*, q̃ ſucceſſionis, intercipiatur. Quippe ſic privilegium, ac libertatẽ, ſupplendorum defectuum, in puncto inhabilitatis, ſibi negari, tùm uſum, atq; adminiſtrationem, *Iurium Electoralium* precidi, contraq; conſenſum, ac voluntatẽ, ſuam, ad *Ferdinandum Regẽ* devolvi, utiq; quo cum, ꝓpter crudeles eius in *Regnum Boh.* factas incurſiones, depopulationeſq;, ſibi minimè hac tempeſtate conveniat. Iret potiùs *Rex*, regnumq; à milite, atq; iniuriis, aſſereret, ſi modò *Iuribus Electoralibus*, conſentientibus *Proceribus*, gaudere vellet.

Proindè, iuramenti, ac conſcientiæ, memores, quibus patriæ addicti forent *Proceres*, intermittere haud debuiſſe, quin *Electori* datâ operâ ꝓlixiuſculè rem omnem, ꝓut eſſet, remonſtrarent, ẽt atque ẽt rogantes, ut, intuitu præiudiciorum, nullitatumq; notabilium, hæc omnia cum collegis *Septemviris* ruminaret, immò ꝓvideret, quò diæta *Electionis*, iã literis intimata, uſque dùm pacis reſtitutio, ſediſq; *Electoratus Bohemici* redintegratio, præceſſiſſet, tantiſper extraheretur. Hoc ad deſideriũ, magni momenti loco, acceſſurum eſſe, ſicubi *Electores*, *Imperiique Vicarii*, cæterique *Principes*, minùs ſuſpecti, pro ſumma autoritate ſua, hoc agerẽt, ut interpoſitione eorũ laudatiſſunã, *Electoratus Bohemicus*, cum *Proceribus*, ac ſubditis, ab imminenti iugo, ac ſervitute, vindicari, privilegiis, iuribus, indultis, ac conſuetudinibus, inprimis quæſitæ, & obtentæ, *Religionis* libertate, quietè, ac pacificè, conſtanterq;, uti, frui, evaleant. Hanc eſſe viam, qua ad *Electionẽ* ire facilè, ac, ſine contradictione, proclive eſſet. Hoc remedium unicum requiri, quo flagrans iſtud per *Imperium*, funeſtumq;, incendium extingui ſatagat.

Ut ut autem *Electioni* præfixus, & præſcriptus, revocari nequeat, terminus, ſeſe, vigore *Bullæ* illius *Carolinæ*, allegatorumq; privilegiorum, rectà intercedere, vellet *Elector* rectius *Bohemiæ Proceres* ad *Electionis* inſtantis diætam literis invitare, neve maiori contradictioni, proteſtationique, feneſtram aperire.

III.

Moguntinus paucis reſpondet ad interpellationem Bohemorum.

Quibus illis paucis repoſuit *Mogunt.* ſeſe, vigore illius *Bullæ Carolinæ*, veteriſq; conſuetudinis, *Regem*, requiſitis, ac ſolenniſſimis, cum ceremoniis, publicè electum, coronatum, inveſtitumque, ſicut loquuntur, cui utique *Proceres* iuramentum præſtitiſſent, quemq; *Electores* ſuſcepiſſent, ad indictæ *Electionis* diætam literis evocâſſe, atq; hoc, quicquid eſt, coràm DEO, omnibuſq;, quorũ intereſſet, tueri tàm velle, q̃ poſſe. *Bohemiæ* regni miſerabilem ſtatũ, nunq̃ ſeſe non invito, ægroq; animo cognoviſſe, ut ẽt ergà eos, qui indignè hac in parte gravarentur, Chriſtianæ mentis condolentiã afficiatur. Quicquid igitur, ꝓ compoſitione huius controverſiæ, ac mali, ipſe facere, ac cõoperari, poſſit, nihil quicq̃ in ſe deſiderari paſſurũ eſſe. *Ferdin. Regis* animũ, moreſq;, ita ſibi eſſe pſpectos, ut certò ſciat, modò ipſi pacis eſſet cupidi, debitæq; ergà eũ obedientiæ non ꝓrſus immemores, illum ad defenſionẽ privilegiorum, ſe inel conceſſorum, nihil reliqui facturũ. Suſpenſionem v. *Electionis* diætæ q̃ attineret, atque ut, *Rege* præterito, *Proceres Bohemiæ* ad hoc ſolemniſſimum *Imp.* negotiũ potiùs literis invitare debuerit, hoc ipſum petitum ita quidẽ comparatũ eſſe, ut ipſe nedum ſatisfacere, nedum ad id reſpondere, quitus eſſet. Imò ſubvereri quoq;, ſicubi hæc *Ferdinando Regi* innoteſcant, futurum, ut pacis tranſactionem demorari, ac magis conturbare, comperiantur.

IV.

Bohemorum legati, ſuper electione Ferdinandi, proteſtantur.

Hac *Mogunt.* declaratione cùm legatis *Bohemorũ* nullaten᷑ ſatisfieret, ad *Directores*, ac *Proceres*, regni, de omnibus ꝑ litteras illi retulerunt. *Proceres* igitur, nihil morati, ad univerſum *Electorale* collegium, literas, ſuper privilegiis, exceptionibus, ac gravaminibus, ſuis, ꝓlixè exteſas, dederunt. Quas ordine recitare velle, cũ eiuſdẽ cum ſuperiorib. legatorũ obiectionibus ſint argumẽti, extrà huius operis inſtitutum futurũ ſit. Quòd igitur neq; huic ẽt deductioni *Bohem.* faveret eminentiſſimus *Imp. Septemvir. Senatus*, reb⁹, ad *Electionẽ Cæſaris* neceſſariis, nihilominùs magna cũ diligentia, ac cõtentione, ad effectum ſpectãtibus, operã, & ſudorem, ꝑdidiſſe, rati, ad ſuos redire legati decreverunt. Interim, iter retrò ingreſſi, ẽ *Marpurgo Heſſorũ* codicillos, ꝓteſtationis, ut vocant, plenos, *V. Cal. Sept.* ad *Senatũ Electoralẽ*, *Francofurtũ* emiſerunt; quorum iſta ferè erãt contenta. Tametſi ſub optimã ſpe exſpectaſſent, deſiderio ſuo, iuſtæq; petitioni, ꝑ *Electorẽ Mogunt.* in ipſo ſolicitationis limine, ſibi ſatisfactum iri, tùm v. litteris, à *Bohemia Procerib.* ad *Electorale Collegiũ* ſupervenientibus, locum futurum eſſe, ne ſibi ulterior quiritandi, ꝓteſtandiq;, occaſio aperiretur, nihilominùs, nõ ſine iuſto animi dolore, cognitum ſibi eſſe, hactenus ne quidẽ convenienti reſponſo ſe dignatos, ut ẽt in manifeſtum iurium regni *Boh.* præiudicium, *Bullæq; Carolinæ*, atque conſuetudinis veteris, derogationẽ, omnia tendere videantur. Quæ cùm oia de facto, ut aiunt, pagantur, ipſoque Iure manifeſtæ nullitatis cõvinci poſſint, ſeſe inpræſentiarũ, remedio alio non apparente, cũ expreſſâ *Boh. Procerũ* reſervatione, omniumque tã divini, q̃ humani, iuris beneficiorum exceptione, in medio relinquere. Interim tñ, ut tàm mandatis, quibus inſtructi eſſent, q̃ patriç legibus, quibus obligarentur, obſecundarent, teneri ſe ad id, ut, remediis aliis faſcentibus, iura, privilegiaque, *Boh. Procerũ* aſſerant, inprimis, in optima Iuris forma, id genus actib⁹, in ſummũ ſuorum præiudicium vergẽtibus, ſolenniter contradicant, deſup cõceptiſſimis verbis, ꝓteſtantes, ſuorumque, quà *Electionẽ Cæſaris*, ius *Electorale*, quatum, omni meliori modo vindicãtes, ac tuẽtes. Quo nomine, cũ non motu, aut caſu, aliquo fortuito, hac ad neceſſitatẽ, quæ ſibi eſſet impoſita, adigantur, cõfidere ob id, fore, ut *Senatus Electoralis* ſe, tanq̃ legatos, & miniſtros, excuſatos habere patiatur, utique, q̃

patriæ

patriæ leges, mandatorumque fines, hoc pacto trāsgressi haud forent. Scriptum, sive responsum, ab *Electoribus* ad regni *Proceres* sibi datum, & cōmissum, ità consignatum, fartum tectumq;, ad dominos suos sese quidem bonâ fide perlaturos; Nihilominùs, dùm ipsi quoq; nullo responso condigni habeantur, quomodocunq; id solicitarint, hoc ipsum esse, qp concoquere non sustineant. Siquidem igitur re ipsa intelligant, sibi modò nō in limine, sed deinceps, & iā magis magisq;, aditum intercludi, expectationē omnē præconceptā præcidi, eoq; pacto ad scopum illū suū, cuius gratiâ à tàm præcipuo regno, tanq; prænobili *Imp.* mēbro, forent ablegati, se collimare haud posse, omnibus etiāq; adeò, ut audiri, ad deliberationes, decisionesq;, *Electionis Cæsareæ*, admitti queant, medis, remediisq;, omninò interceptis, atq; è medio sublatis: à propter stare sententiam, ab barum litterarum intimatione, ut ēt præmissis illis *Interpositionis*, *Appellationis*, *Protestationis*, & *Protestationis*, à se ordine allatis, atq; productis, actibus, vela pandere, domumque recurrere, adeóq; *Proceres* suos, sup rebus omnibus erudire, velle. Atq; hoc ipsum esse, quòd *Senatui Electorali*, antè abitum, notum, testatumq, prius facere, consultum visum esset. Iam se denique hoc instanter non posse non deprecari, *Electores* hoc agerent, atq; amantissimæ illius patriæ suæ res, periculi plenas, exceptiones gravissimas, ad animum admitterent, imò super eo deliberarēt, quo pacto prænobilis illius *Imperii* membri iura, iuxtà vigorem *Bullæ Carolinæ*, inviolata conservari, *Proceres*, adversus privilegia quæsita, atq, in usum ducta, ne quidē onerari, imò verò vice versa omnia ista, quæcunq; ad *Imperii* dignitatē, pacis, concordiæ, ac bonæ fidei, *Bullæq; Carolinæ*, & unius cuiuscunq; libertatis, atq; immunitatis, revocationem, restaurationemq;, requiri videbuntur, omni operâ, atque diligentiâ, reducerentur.

V.

Electorum, pro pacis compositione, propositiones, Bohemis transcriptæ.

PAulò antè mentio facta est litterarum, sive respōsi, qp *Electores Ecclesiastici* tres, accedente *secularium Electorum* Legatorum calculo, ad *Bohemiæ Proceres* dirigere cœperunt. Illud autem fuit huiusmodi Siquidem *Electores* hactenus sub spe fuissent, potius istos, atq; [illegible]stina regni *Bohemiæ* incēdia bellica, iam pridem suf[illegible]tata, sicubi non omninò, ac prorsus, componi, aut [illegible]olli, possint, ad minimum vel eò usq; leniri potu[illegible]q; gravioris periculi metu, ad pacem conten[illegible] collimare, liceat, præsertim, cùm iam abhinc inte[illegible]positiones amplissimorum aliquot *Imp. Electorum* locum invenerint: nihilosecciùs singulari animi cū ægritudine sibi illud accidisse, quod intelligerent, famâ voto orbe percrebescente, etiam indies furores istos bellicos augmenta, ac robur, sumere, nisi tantæ calamitati in tempore medicina adhibea[illegible]r, totius *Bohemiæ* regni exitium, ac desolatio, in[illegible] *Imperii* universi conquassatio, expectanda sit. C[illegible]ur sibi, tanquam super electione novi *Cæsaris*, & [illegible]pitis, congregatis, ex lege officiū, iàm à *DEO Opt. Max* quàm hominibus, impositi, incumbat, ut turbis [illegible]stis periculosissimis, ne ulterius progrediantur, tempestivum remedium adhibeant, hocq;, tanquam *Septemviri*, atque *Imperii* fulcra, provideant, quo pacto *Imperium* cum mēbris suis in gratiā redire, omne[illegible] incommodū lōgissimè arceri, sustineat: Proindè sese omnes eò unanimi cōtentione collimare, sensioq; hanc litē, hāc atrocē cōtroversiā, cōponere, ac decidere, velle, quò tandē sub *Matthia Cæsare* inchoata, jam sub *Ferdinando Rege* cum *Proceribus* regni *Bohemiæ* aucta, dissensio, atque hostilitas, remediis æquis, & decentibus, curari, atque ad sanitatem pristinam reduci, queat. Hanc in rem, finéque salutarem, requirere, vellent *Bohemiæ Ordines*, ad *IV. Id. Sextiles, Ratisbonæ* præstò esse, suæque, *Electorum* nimir. interpositionis instantis fructum expectare, atque excipere. Sub spe optimâ, futurum, ut hæc conciliationis mutuæ ratio, ac via, illis haud quidem displicere queat, ut potiùs animati sint, omnes remoras, atque obstacula, quantacunque, intereà removere, quò absque ulteriori difficultate, ad scopum exoptatæ, præspeculatæque, reconciliationis pervenire liceat.

VI.

Ferdinandus Rex, media compositionis, ab Electoribus proposita, admittit. Bohemi verò insuper habent.

HÆc ab *Electoribus* proposita, compositionis, reconciliationisq;, media, *Ferdinandus Rex* lubens admisit, rataque habuit, ut dicto tempore si ipse *Ratisbonæ* esse nequiret, legatos tamen, potestate plenissimâ instructos, eò mitteret, ne quid res, salusq; publica, detrimenti pateretur. Quæ *Regis* optima voluntas *Bohemis* itidē rescripto *Electorum* significari cœpit, adjectis etiam adhortantibus verbis, consilia sua eò dirigerent, *Bohemi*, mediaq; necessaria interpositionis illa arriperent, ne, illis exclusis, in graviores labyrinthos incurrerent, undè se tandē extricare nefas esset. Quid verò *Bohemi*? Illi, cognitum habentes, res, atq; prætensiones, suas nequidē, autē *Electionis* solennia, locū, cōpositionemq; invēturas, tùm verò *Imperatore* novo, recèns creato, difficiliùs sese id, qpintenderebant, assecuturos, esse, concilio *Pragæ* coacto, res novas agitare, adeóq; propositionem, pro pace invenienda, ab *Electoribus* scripto comprehensam, transmissamq;, insuper habere, cœperunt, usq; eò ut ne quidem *Electoribus* responso, ad postulata illa, obviam ire, vel aures præbere, dignati fuerint.

VII.

Ferdinandi Cæs. ad Bohemorum objectiones responsum.

INtereà neque sic *Ferdinandus Rex*, ad objectiones *Bohemorum*, contradictionesq;, silentiarium egit, ut non omnes, ac singulas, confutarit. Posteaquā n. jam in *Cæsarē* evectus esset, prolixâ excegesi, atq; dedudtione, tum motus intestinos à *Bohemis* excitatos, tùm egregiam, ac paternam, ergà subditos illius regni suos voluntatē quin etiam *iura regia*, quibus in *Regem* electus, designatus, inauguratusq; atque, ut vocant, solennissimè investitus, tùm ab *Electorali Collegio* etiam *Francofurtum* evocatus, esset, publicare, ac tueri, cœpit.

Atq; inter id genus cætera multa, quantū ad *Bohemorum* contraventionē attinet, quā obtinere conatur, intimationem, prout vocant, quā *Boh. iæ Rex*, atq; *Elector*, ad *Electionis* solennia, à *Moguntino*, *Imperii Archicancellario*, *Francofurtum* evocatur, debnissē *Pragam*, non quidem *Viennam* expediri, prout, antè seculum, tempore *Ludovici Regis*, usu venisset. Ad hoc

rescripsit *Imperator*, & *Rex*, *Ferdinandus*, *Moguntini legatos Anno M.D.XIX. Pragam*, cum invitationis mandatis, venisse. Vbi autem *Regem*, tùm absentivum, esse, cognovissent, protestatos quidem civiliter esse, sese non teneri de jure extrà regnum ad *Regem* absentem hac in causa excurrere, interim, honoris ergò, benevolentiæque *Electoris* sui in *Regem* contestandæ, minùs verò consequentiæ inferendę igitur, sese paratos esse etiam ulteriùs ad *Regē* ipsum pergere. Cùm igitur tùm licuerit *Moguntino* legatos, etiã extrà *Bohemiæ* regnum, *Budam* usque emittere, quid obstet, quò minùs etiam vel hoc tempore *Viennam* expedire possit. Vt de eo parum aspergatur, diversissimam hac tempestate regni *Bohemiæ* esse conditionem ab illa, quæ tùm erat. Vt ut enim *Moguntinus Pragam*, suos emisisset, apud quos potissimum prædictam intimationem peragere potuisset, rebus omnibus intestinis motibus, ac dissidiis, conturbatis, confusisque. Ergò ne legati profecti essent ad seditiosos illos *Bohemiæ Directores*, qui ceu propriâ autoritate fasces regni invasissent? Certè, ad regni *Vicarium*, cũ mandatis invitatoriis, pergere ne potuissent quidem, potestate, atque autoritate, eorum, per refractorios, furiososque istos regni usurpatores, sive *Directores*, prorsus abrogatâ, abolitaque. Quòd si verò maximè ad seditiosos istos *Proceres* invitatoriæ literæ pervenissent, ecquis existimare possit, istos hanc intimationem non potiùs supprimere, quàm ad *Regem* suum, exemplo *Procerum*, tempore *Ludovici Regis*, facientium, trãsmittere, voluisse, cũ omnia aliâs jam tùm autoritati regię è diametro adversa, ac pugnantia, etentarint. Quòd ad possessionis articulum facit, quem è *Bulla Carolina*, aliisquid genus privilegiis, quàm maximâ contentione possunt, urgent *Directores*: primùm ex ipsamet, *Bulla Carolina*, dicta *Aurea*, refulgere, eum ad regni nimir. electionem, citrà contradictionẽ, admittendum esse, qui quidem ordinarius hęres, ac successor existat. Iam a. evidens, & liquidum est, *Bohemos Ferdinandum Regẽ*, tanquam ordinariũ successorem, utiq; *Regis Ferdinandi, Annaq; reginæ*, nepotem, in *Regẽ* elegisse, declarâsse, atq; publicâsse, in diæta tùm Provinciali Ordinibus *Bohemiæ*, ipsisq; istis *Directoribus* magno numero congregatis, ac decreto facto subscribentibus. Antequam igitur inauguratio peragеretur, à *Burggravio superiori*, de more, *Ordines* interrogatos esse publicis verbis, *Ferdinandum ut Archiducẽ* pro *Rege* suo agnoscerent, eidemq; fidelitatẽ, obedientiã, atq; subjectionem, præstare animati forent, illumq; porro in *Regẽ* inaugurare, vellent. Illis unanimi acclamatione, velle se respõdentibus, ilicet tàm coronationis, quàm homagij præstiti, solennia insecuta esse. Quî igitur, quove colore, jam postliminio *Regẽ* suum electum, unctum, & sub juramento susceptum, confirmatumq;, ab *Electionis* actibus exclusum cuperent?

Secundùm hæc, Privilegia, jura *Electoralia, Pincernæq; Imperii*, propria esse *Bohemiæ Regum*, ipsorumq; hæredum. Prout è privilegio *Rudolphi I.* quod à *Carolo IV. Electorumq; Senatu*, confirmari cœpit, dilucescit. Iam a. *Ferdinandus Rex*, tanquam legitimus hæres, atq; successor, sine contradictione *in Regẽ* receptus est. Quo pacto igitur jus *Electionis* ipsi denegari possit? Illis consectariũ est, quod, *Anno M CCCC. LXXXIX.* cũ *Vladislao Rege*, omnibusq; ejus hæredibus & regni successoribus, a *Bertholdo, Moguntino, Hermanno, Coloniensi*, & *Ioanne, Treviranõ, Archiepiscopis*, itemque *Philippo, Palatino, Friderico, Saxonẽ*, & *Ioanne, Marchione Brandeburgico, Electoribus*, tam pro sese, quàm posteritate, sua, scripto interveniente, pactũ, conventumq;, est, sub pœnâ quingentarum, auri marcarum factâ obligatione, ac deposito, ut, si cõtingat *Bohemiæ Regem ad Electionis* negotiũ haud invitari, neq; ipsi illi *Electores*, quantumvis vocati, etiam cõparere velint, nedũ teneantur, ut neq; sic in contrarium ullũ prostet exẽplum, quo probari possit, extrà *Regẽ* ipsum, quemcunq; alium ad *Electionẽ* evocari contigisse, Accedit, quod, præstito juramento, apprehensio, sive aditio, possessionis territorij, &, jurium territorialiũ omniũ, demonstratur. Iã verò, sicut præmissum est, juxtà actum coronationis, etiam *Regi*, tãquã ordinario domino, omnis honor, submissioque debita, exhiberi cœpit. Idq; tantum abest, ut duntaxat antè motus istos *Bohemicos* factum, ut etiã medio sub turbarũ, ac seditionis istius, æstu idẽ observatum sit: litteris *Bohemiæ Ordinum*, etiam tẽporibus *Matthiæ Imp. Viennã* emissis, atq; extantibus, quib', sub ipso tumultuationis augmento, vel ipsi *Directores* isti *Ferdinandum, Vngariæ*, ac *Bohemiæ Regem, Dominumq; Clemẽtissimum*, appellitare, subditorũq; more, subscribere, nihil dubitarunt. Quâ ratione, quove colore, jam, post principia titulos, honoresque, debitos, & regios, sibi denegarent? Quartò, pro confirmatione regiæ dignitatis ejusce, vel illud facit, collectas regias, coronæq; proprias, quales utiq; soli *Regi* conceduntur, sibi quoq;, cõsensu *Ordinum*, erogatas, tributasq; esse: regij regiminis exercitũ, usq; ad *Matthiæ Cæs.* excessum, in suspenso quidẽ fuisse, sed illicò ab ejus excessu locũ habuisse. Ab *Imp. Matthiæ* obitu investiturã, prout vocãt, tã *Regni*, quã *Electoratus*, itemq; exercendi illius juris potestatem, legitimè sibi collatã esse. Vt ipse deniq; *Imp.* & *Rex Ferdinandus* ab excessu *Matthiæ Cæs.* tantùm ad privilegiorum *Bohemiæ* confirmationẽ, quàm justo ac debito, tempore expeditam, *Burggravio superiori* emisisset, obligatus fuerit. Esto nunc, subditos esse seditiosos, ac rebelles, per fidem! illud nequicquã *Electori*, quà officium, quà jura *Electoralia*, ipsamque possessionẽ, derogare sufficit. Sicut n. nihil *Matthiæ Cæs.* in eo vel dignitatis, vel juriũ, decessit, quod *Bohemi* contrà eum insurgerent, vultusq; efferatos elevarent: pariterq; & sibi parum, nihilq, obesse posse, *Bohemos*, hactenus contrà sese tàm in armis, quàm actionib' reliquis refractariis, sese de facto opposuisse. Quòd si maximè constet, *Bohemos* unquã *Regi, Electoriq; Bohemiæ*, contravenisse, ejusdemq; juribus refragatos fuisse, illud ipsum esse, quod magis legitima animadversione, ac pœna, quã imitatione, aut laude, condignũ audiat. Sicubi igitur, ob ipsorum malitiam, contumaciæq; labẽ, insuper habitis tot gravissimis *Regis* sui exhortationibus, contingat regionẽ patriam variis discriminib' exponi, certe, in ipsos cudendã, ut ajunt, esse fabam, damnumq; accersitũ, admissumq; istorũ furori, ac libidini, deberi. Quintò, notorium esse, complures esse, è *Bohemis*, tam *Catholicos*, quàm *sub utraq;* dictos, qui quidẽ minis suppliciisq; propositis, omni vi, atq; injuria, ad comũnem rebellionem, rabiemq; adigantur, quam ut ultrò in id genus furias abripi eos accidat. Illis sese de industria providere, novumq; militẽ cogere, sicut etiam certo, humanissimoq;, rescripto significare, considerent modò, ac reliquorum seditiosorum mania-

manhcis consiliis haud miscerentur, fore, ut eorum decens, honestaque, tùm ratio, tùm vindicatio, habeatur. Sextò, quò etiã exẽplis à *Directoribus* magna cum confidẽtia superinductis, rite occurratur, præsciendum inprimis esse, exempla ista, si penitus inspiciantur, satis frigida, esse, minusq; huncad locũ quadrare. Quis n. nescit, controversias illas, quibus de agitur, inter *Principes*, atque agnatos, neutiquam verò inter *Regẽ*, sive dominum, ac subditos, extitisse. Totum n. *Bulla Carolina* sive systema, sive legem, ordinemq; à *Carolo IV*. sancitum, cò collimare, ut dissensiones, atq; dissidia, inter *Electores*, ac *Principes*, minimè autem inter *Principes*, ac subditos, deciderentur. Instituto itaq; *Caroli* fundatoris è diametro repugnare, si ea, quæ ad cõtroversias *Electorum* pertineant, ad subditos, aliumq; sensum detorqueãtur.

Septimò deniq; crudiendos *Bohemos* esse, missiculationem legatorum, tẽpore *Ludovici Imp.* factã, tantùm a *Rege*, utiq; qui solus, atq; unicus, ad *Electionem* esset vocatus, processisse. Vt etiã à *Rege* litteras salvi conductus attulerint, quorũ intuitu (sicuti ex literarum, sacrarum, sive honorariarùm, ut vocant, à *Rege* acceptarum) apud collegium *Electorale* admissi sint. Tametsi verò tum tẽporis legati, pariter ab *Ordinibus Bohemiæ* literas, super potestate plenariâ exaratas, exhibuerint, nihilominùs exactis, atq; adversarus, *Electoralibus*, liquere, illas (literas), tanquã super controversia, à *Sigismundo*, *Rege Bohemia*, in causa proximi *Agnati*, ac *Tutoris*, contrà *Regem*, atq, *Ordines*, mota, attendendas esse. Sicut è legatorũ, utrinque tùm productis, disceptationibus, probari, queat. Accedente a. illorum cãdem in *Electionis* diæta (legatorum) conciliatione, tùm demum, vigore actorum, *Vratulaum*, *Baronem de Sternberg*, tanquã primarium *Regis* legatum, ad *Electionis* solennitatẽ, admitti cœpisse. Proindè, a casu heterogeneo, ac singulari, diversissimaq; prorsus in causa excitato, in præjudicium, ac derogationem *Regis*, concludi, inferriq; neq; posse, neq, debere. Quis n. non intelligit, rem cum *Ferdinando Rege* longè secus habere, &, quòd haud minorennis existat, &, quod aliæ difficultates obstent nullæ, imo ipsemet, tanquàm persona requisita, ac principalis, præsens adsit?

Hæc nunc, atq; id genus alia, à *Bohemis*, in contẽptum tam *Regis*, quã *Electoralis Senatus*, in medium producta objecta, itemq; provocationes, protestationesq;, siquidem manifestissimè pugnent cum juribus [illegible] fundamentalib᷒, ipsius *Regis* electione, corona[illegible], atq; investitura, utique legatos istos obrepti[illegible]nsam satis urgentem habuisse nullã, quã ob [illegible] *Regi* suo, quam *Septemviris Imperii*, opponerent, a[illegible];, super privilegiis, ac Iuribus, sibi denegatis, [illegible] à voce quiritarent. Vsque adeò *Directores* solos e[illegible]ui magnâ cum contumacia, & furore, in *Regem*, & *Magistratum*, suum insurgant, ut reliqui *Ordines Catholici*, multiq; etiam *sub VTRAQVE* dicti, furiosa id genus consilia, haudquaquàm amplectant[illegible] m iccircò totius regni, regiæque, ratio, ab istius [illegible]artnæ rebellibus, petenda non sit. At [illegible] hoc ipso nomine sole meridiano clariorem esse istorum proterviam. Qui quidem astutè, at subd[illegible], caussentur, tanquàm omnes, & singuli, res nimir. *Bohemia Ordines*, importunæ isti legationi, subscrip[illegible]ent, cum partim *Catholici Ordines* reipsa diversum sentiãt, partim ex *Ordinibus sub VTRAQVE* multi etiam exploratæ fidei, ac constantiæ, homines, discrepare, potiusque vi, quàm industria, eò compelli, comperiantur.

VIII.

Bohemorum, cum Moravis, Silesiis. &c. arctior Confœderatio.

QVòd igitur *Bohemi*, *Electorum Imperii* super pacis introductione, susq; deque habitâ propositione, interim *Praga*, *X. Cal. Augusti*, concilium coegissent, quod usque ad *IV. Cal. Septembres*, duravit, jam tùm illis unica cura fuit, quo pacto cum *Moravia*, *Silesia*, *Lusatia*, *Austriaq;*, sub, & intrà *Anasum*, legatis, sufficienti cum instructione, ac potestate, advolãtibus, arctiorem mutuæ confœderationis rationẽ, legemque, inire, sancireque, possent.

Rationes itaq;, quibus sese mutuò ad novum, arctiusq; hoc fœdus comasscularent, fuêre insequẽtes. Posteaquàm cõjunctâ operâ diligenter ad animos revocassent, quo pacto superioribus annis, cũ regni *Bohemia Proceres*, ad instantiã, & rogationẽ *Rodolphi Imperatoris*, *Matthiam Archiducẽ* primum in *Regem* & dominum suum, elegissent, coronâssentq;, eo tempore, inter cætera, ut cum *Vngaria*, *Austriaq;*, *Ordinibus* in fœdera coirent, ab *Imperatore* sibi permissum esset: nullum alium in finem, nisi ut quæq; Provincia *Religionis* exercitio, ac libertate, uti frui, tũ *Deo*, & *Magistratui*, sub pacis præsidio, inservire satageret. Secundũ hæc, supervenisse homines malignos, invidosq;, utiq; quorum labor esset *Magistratum* in subditos, provinciarumq; indigenas, irritare, qui quidem privilegia acquisita corrupissent, litium, ac discordiarum semina sparsissent, ad summã, non tã subditos, quã dominos, magno cum periculo in inextricabiles mæandros, cruentasq; difficultates præcipitassent. Paulò post rem eò devenisse, ut *Rex* ipse *Proceribus* indulserit, indictâ diætâ *Provinciarum* generali, prænemoratã confœderationem mutuã in effectum deducere. Sed eos ipsos pessimæ notæ, malæq; mentis, homines, atq; inter istos, quosdã è *Cõsiliariis Catholicis*, machinis, obreptionibusq;, suis, tantùm non commemoratã confœderationẽ impedivisse, sed in ipsa diæta provinciali, contrà expressũ *Regis* indultum, manifestorũ hostiũ vultus induisse, omnem regiã potestatem sibi arrogâsse, literas illas *Rudolphiacas*, sive *Maiestaticas*, ut & alias tractationes mutuas, oppugnâsse, conscientias, in causa *Religionis*, sauciâsse, imò etiam omnem ad *Cæsarẽ* aditum intercepisse. Quibus ità malis, machinisq; adversæ partis, vires indies sumentibus, cùm sibi aliud remedium, quò quidem pestem istã profligarent, suppeteret nullum, tandem, re velut desperatâ, tanquã extremis in morbis, more *Medicorum*, ad extrema auxilia devenisse, istosq; in pacis turbatores manu injectâ animadvertisse, juxtàq; legitimæ defensionis modum, quo sese cum sacris focisq;, juribusque, ac privilegiis, ut etiam uxoribus, atq; omnibus fortunis, contrà istorum furorem, haud dubiè belli necessitatẽ illaturũ, stare, ac tueri, quiti essẽt invenisse. Quam mentem suam, super legitimâ, licitâque, defensione paranda, tametsi in limine *Regi* suo significâssent, aliud nihil eo prætextu à se quæri, nisi ut *Regis*, regniq;, dignitas, tum cuiq; *Religionis*, privilegiorumq;, usus, ac libertas, constaret, nihilominùs adversariorum suorum instinctu, ac fraudibus, *Cæsarem*, *Regemque*, suum, usque eò exacerbari

conti-

contigisse, ut, collectâ, immissaque in *Bohemiã* manu militari, bonam partem regni gravissimè afflixerit, perdideritq;, tùm omnes indigenas, crudelitate horribili, tyrannicaq; laceràrit. Absque remediis igitur, id est, armis, defensionis loco, susceptis, fuisset hisce jam dudum hostes illi pro sua libidine, universam p[illegible]m, patriæq; amantes, pessum dedissent. Hostili quapropter exercitu isto, etiam, ab excessu *Matthia Imp.* nunc *Bohemiam* lacerante, imò, gravius, atrociusq;, vel adhortante *Ferdinando Rege*, prout fama esset, sæviente, ut etiam totum regnum militi in prædã expositum esse videri queat, ad summã, nullo alio secundum *Deum*, ab hac atroci tyrannide liberationis medio in oculos incurrente, utiq; sese, necessitate, ac calamitate, ipsamet exclamante, evitandi ultimi periculi ergò, hâc in rem, concilio coacto, convenisse, quò, mutuâ confœderatione coeuntes, istorum, atq; id genus cæterorum, hostium, insultûs, jugumq;, excutere sufficiant. Quæ cũ ità sint, jam *Bohemia Proceres* cum *Principum, Ordinũque, Moravia, Silesia, Lusatia, & Austria utriusque* legatis, datâ operâ eo conspirare, ut tot votis expetitæ, necessariæque, confœderationis scopum, effectũque, consequi evaleant.

IX.

Conditiones, quibus fœdus istud solenne ictũ est.

VT ergò, quibus articulis, cõditionibusq;, confœderatio ista coaluerit, cõstet, hæ tales fuêre. Vt hæc pro *Religionis* negotio suscepta defensio inprimis *Deo Opt. Max.* cõplaceat, necessariò omnes *Evangelica* Confessioni addicti, vitæ sanctiori allucescentes, peccata quævis enormia certo cum proposito fugerent, ut hanc rem, ac pietatem, tã sacerdotes è suggestu diligenter inculcare, quã *Magistratus* delinquentes etiã pœnis coercere, debeant. *Regem* sicubi privilegia, hujusq; fœderis, pacta, sarta tecta servaret, eumq; juxtà tenorem regimen conformaret, sicut etiam utriusque *Religionis* parilem tutelã susciperet, eandem sub confœderationẽ admittendum esse. Is *Iesuitas*, aliosque extraneos, ad consilia, legationes, atq; id genus officia, ne admitteret. Id genus *Patres*, in exilium acti, eorumq; discipuli, nũquã reciperentur, bonis eorum in fiscum redactis, nominibusque è *bulla*, vel codice, provinciali, erasis. Præter receptos jam antè, nulli *Ordines novitii* in regnum introducerentur. *Reditus Ecclesiastici*, ad nullos alios, nisi pios, usus adhiberentur. *Rex litteras Maiestaticas* illas, secundũ omnes clausulas, tueretur. *Tẽpla sacra*, quæcunq; sub *Protestantibus* modò essent, etiam deinceps sub illorum protectione permanerent. *Moravia, Lusatiaq; Ordines* beneficiis *litterarum Maiestaticarum* gauderent. Omnibus Provinciarum incolis exercitium *Religionis* liberum permitteretur. *Ecclesiastica* beneficia nulli exterorum conferrẽtur. *Catholico-Romani* omnes, Provinciarum cõfœderatarũ incolæ, conceptissimis verbis decretis *Concilii Tridentini*, nimir. *Hæreticis fidem servandam non esse*, renunciarent, inprimis etiam promitterent, sese contrà *litteras Majestaticas, Religionisq;* exercitium, nihil tentaturos deinceps. E *Catholico-Romanis* nullus ad officia publica admitteretur, nisi hæc in *cõfœderationis* hujusce capita juret. Sicut etiã nequidem intra regni fines toleraretur, quicunq; istis articulis haud subscripsisset. Nullus è *Romano Catholicis*, & quidem *Clericis*, præsumeret, in causa *Evangelicorũ* ecclesiasticã, *ordinariã* jurisdictionẽ, multò minus potestatem seculare, sibi arrogare. *Officiales* Provinciarũ *Religionis* reformatæ addicti essent. Atq; ut viri idonei ad munia eligantur, denominatio personarũ apud *Ordines Provinciarũ*, confirmatio autẽ penès *Regem*, foret. Vbicunq; locorũ *Senatus* constat è *Catholicis*, deinceps divideretur inter *Catholicos*, atq; *Protestantes*, utrinq; æqualiter, ità tamen ut *Præses* esset *Reformatæ Evangelica Confessionis*. *Senatus* verò è pluribus *Evangelicorum* constitutus; deinceps totus ex *Evangelicis* cõbinaretur. Privilegia quæcunq;, pro *Evangelicorũ* oppressione, quæsita nullius essent valoris. Vt & unaquæq; *Provincia* suis privilegiis, juribus, ac consuetudinibus, gauderet. Quòd *Provincia* hæ, minimè hæreditariæ, *Electionis* juribus gaudent, ne auderet *Rex*, in præjudicium illorum quicquã cõminisci. Deinceps, vivẽte adhuc *Rege* legitimo, abstineretur à designatione, & creatione *Regis* alterius novi, nisi ità necessariũ, atq; ex usu videatur regni *Proceribus*. Eo pacto deinceps juramentũ ad solum, atq; unicum, *Regẽ*, minimè verò, ad hæredes regios, restringeretur. Pacta illa nupera inter regnũ *Bohemia*, *Domumque Hispanicã*, omninò tollerentur. Sicubi novus *Rex* eligẽdus sit, actus illi à *Bohemis, Moravis, Silesiis, Lusatis*, insimul, & cõmuni operâ, peragerentur, neque absque horũ omniũ præsentia, expediri possẽt, nisi contingat, *Provinciam*, aliquam gravi de causa comparere, aut suos mittere, haud posse. Sicubi *Rex* sit eligendus, designati *Defensores* dictis provinciis p *diætam generalẽ* hoc significarent, easque *Pragam* convocarẽt. Electio regia sex votis perageretur, quarũ primum foret penès *Bohemos*, secundum penès *Moravos*, tertium penès *Silesios*, quartum penès *Lusatos superiores*, quintũ penès *Lusatos inferiores*, sextũ denuò ad *Bohemos* rediret. Et si maximè votis non cõveniat, decisio p sortem exspectaretur. Sicubi *Rex* hæc privilegia confirmet, iisq; se cõformem gerat, uteretur universalibus istis contrà hostes auxiliis suis. Vice versâ si fortè *Rex* contraveniat, ut *Provincia* ad necessariã sui defensionem cõpellantur, tunc *Ordines* ipso facto à juramento essent absoluti, imò etiã, quicquid deinceps eveniat, minimè ad læsionẽ *Regis* pertinere videretur. *Rex* absq; *Ordinum* consensu, bellum ne indiceret, neque delectum faceret, neque commeatum, transitumque, permitteret. Sic quoque, extrà consensum, fortilitium ne excitaret. Neq; *Provincias* ære alieno oneraret, nedùm *Ordines* ad vadimonia cogeret. *Dicasteriis Bohemicis* salarium quodcunq; esset, idem etiam *Provincia* reliquæ penderent. E præfato *Dicasterio* ne licitum esset edicta, decreta, aut epistolia, ulla expedire, qualia *litteris Maiestaticis*, regni cõstitutionibus, juribus, atq; indultis, contraveniant, quæ si quà emitti cõtingat fortè, ea omnia nullius prorsus valoris haberentur. Iuxtà quoq; diplomata, ac codicillos regios, ad *Ordines* emissos, sub certa moderatione, more antiquo, exararentur, abque eo, ut ulla, super offensa, gratiæ, clementiæque, regiæ, mentio ingerenda sit. Vnaquæq; *Provinciarum* exercitio jurisdictionis, juriumq; suorum, gauderet. Hæreditates de *Provincia* in *Provinciam* ad hæredes legitimos mutuò transirent. E subditis nulli, extrà litteras manumissionis, è *Provincia* in *Provinciam* reciperentur. Nemo ex unitis *Provinciis*, sub *Regis* nomine, in *Bohemiam*, sub quacunq; pœnâ, evocaretur: si verò contingat, quendã urgentibus de causis citandum esse, ille quantò ocius dimitteretur, aut, si ultrà duarum septimanarum spatium detineatur,

liberri-

liberrimè domum, absq; ulla etiam veniæ impetratione, reverteretur. Si qui citati sint, cũ iis honestè ageretur, maturrimè audirentur, eisq; advocati, necessariisq; quò eò facilius ad causæ suæ effectũ, pervenire liceat, concederentur. Res, actusq;, comissionis vulgò nomine veniẽtes, cujusvis *Provinciæ* indigenis deferretur. Indigenis liberrimũ esset, id genus comissionis actibus se subiicere, vel iisdẽ subducere: quo nomine ad forum cõmpetens provocare possit. In *Dicasterio Bohemico* querelæ super alterius *Provinciæ* indigenis non admitterentur, nedùm decret um hoc in casu locum haberet: sed quæcunq; ad suas *Provincias* remitterentur. Edicta, decretaq, contra *Provinciarum* privilegia promulgata, annihilarentur. *Romano-Catholici* iisdem privilegiis, ac tutelis, fruerẽtur, modò in hos articulos jurent. Cõfœderationis illius hujusce tùm vis, usúsq;, esset, si contingat, à *literis Maiestaticis*, privilegiisq;, atq; id genus stipulationibus, secessionem fieri. Si tàm superioris, quàm inferioris, subsellij ministri, ex lege haud constituerentur. Si *Catholico-Romani* in *litteras Maiestaticas*, aliasq; circà *Religionem* cõcessiones, minùs jurare, contrà verò exceptionem illam *Hæreticis non esse servandam fidẽ*: fovere comperirentur. Si quidam contrà *Religionis* libertatem machinari: aut *Catholicos Protestantes* in ceremoniis Ecclesiasticis perturbare, deprehenderentur. Si concilia, & conventus, *Protestantium*, sive etiam *Defensorum*, impediri velle, accideret. Aut si quis hanc cõfœderationem dissolvere, aut infringere, ausus esset. Aut si *Provinciam* quandam pactis contravenire accideret. Aut si *Provincia* quædam bello peteretur. Aut si denique *Rex* contrà *Provincias* aliquid ejusmodi tentaret, colorem q; aliundè prætenderet. Quò itaq; omnia certis defensionis mediis, ac cancellis, includatur, cõfœderati omnes, hoc modo arctissimè counti, tanquà pro uno aliquo capite, viritim decertarẽt, vita, fortunisq; omnibus, insimul, ac fidelissimè, collatis. Interim, inter *Provincias* confœderatas, nulla novatio, præcedẽtia, aut prioritas, præter hactenùs consuetudinẽ, usu tritã, exsurgeret. Neq; altera alterã, super juribus, atq; imunitatibus, antiquatis, conturbaret. Utiq; neque adversus leges dictæ cõfœderationis quicquã fingeret. Sic una quæq; *Provincia* suos sibi haberet *Defensores*, confœderationi per juramentum addictos. Eorum è numero quopiã obeunte, quã primum in locum vacantem alius substitueretur. Illi, secundùm cujusq; *Provinciæ* leges procedentes, quotannis convẽtum celebrarẽt; Difficultatibus fortè supervenietibus, res, si necessitas postulet, ad *Regẽ*, sive *Vicarios* regios, deferretur: qui, intrà sex septimanarum intervallum, litẽ dirimerent. Rebus eo spacio nondum definitis, ad *Defensores* veniretur. *Regni Bohemiæ Defẽsoribus* potestas esset reliquos *Provinciarum Defensores* convocandi: prout infrà declarabitur: Illã autem convocationem neq; *Regi*, neq; cuiquam alteri, infringere liceret, ut quæ *Pragæ*, sive, alio pro ratione tẽporis, loco idoneo, celebrari tũ possit, tù debeat. Eo tẽpore, locoq;, in cõmune fideliter consilia sua cõferrent, negotiaq; quantò ocius expedirent. Et tunc quidẽ *Defensores*, eius *Provinciæ*, quæ defensione opus habeat, directionis prærogativã, jureq; cõvocãdi reliquos, uteretur. Omnia priùs tentarentur, antequã ad extrema, id est, arma, trãseatur. Defensionẽ generalẽ quod concernit, *Provincia* alteri altera per auxilia promissa, in casu necessitatis, succederet. Immò verò *Provinciæ* providerent, quò auxilia hinc indè petita, ac decreta, spacio sex septimanarũ, mitti possint. Quò militum, & quidem in armis, manus superat, subditi tùm in civitatibus, tũ pagis, diligẽter exercerentur. Interim paganorum arma penes *Magistratum* essent. Quotannis ad *Defensores* referretur, quousq; in istis armorum exercitationib⁹ progressus factus, quoq; modo loco quocunq; cum iis actũ sit. *Provincia* alteri altera intrà mensem, auxilia deberet. Exempli gratiã, *Bohemi* mitterent *Silesiis*, ac *Moravis*, mille equites, & ter mille pedites, *Lusatiis* inferioribus centum equites, ducentos pedites, & sic vice versã. Auxiliis primis non sufficientibus, unaquæque *Provincia* ultima quæq; impenderet. *Dux* quidam per omnes *Provincias Generalis*, per singulas verò *Locum tenens Generalis*, crearetur. Coëuntibus *Provinciarum* exercitibus, *Generalis Dux* ille imperia omnibus divideret, reliqui verò *Officiales singulares* eo ordine, quo *Provincia* collocatæ sunt, ingrederẽtur. Si contingat, eodẽ tẽpore unam, alteramq; *Provinciam* simul, semelq;, infestari, illæ, quarũ interest, copias suas subducerent, retinerentq;, reliquę verò, à periculis jam tùm exemptæ, copias dividerent, divisimq;, quà necessitas vocat, mitterent. Pariter, sicubi hostis à duobus, tribusque, locis ingruat, totidẽ in numeros copiæ distribueretur. Ejus *Provinciæ*, quæ bello petitur, *Locum tenens generalis*, in absentia *Ducis generalis*, imperium plenarium obiret. In tempore de armamentario, eiusque requisitis, provideretur. Ad sumptus bellicos, maximè ab initio, omnes è *cerevisia* reditus, aliiq;, referrentur, quousq; de pace conventum sit. *Prælaturæ*, quæcunq; in verba articuli XII. haud jurent, in fiscum redigerẽtur, censusque in bellum absumerentur. *Episcopatus*, v. atque *Ordines* per eadem verba non jurantes, pro *Ordinibus* amplius ne haberentur. Ex *Ordinibus* sicubi etiam aliquis hisce conventionibus, ac pactis, adversetur, iste vi compelleretur. Par ratio cæterorum Statuum, membrorumq;, per quamcunque *Provinciam*, iniretur. Collectæ pecuniariæ quotannis deponerentur. De his verò, absq; consensu confœderatarum *Provinciarum*, nihil adeò, nisi ad communem defensionem, erogaretur. *Defensores* in cõciliis suis super ærario fideliter sese mutuò erudirẽt. Super quibus controversiis conventum sit in *diætis Provincialibus*, illud ratum eò usque haberetur, ut etiam *Rex* ipse redarguere nequidem possit. *Diæta Provincialis* nulla ultrà dies XIV. extraheretur, nisi *Proceribus* aliter videatur. *Catholici-Romani*, semel è *Provinciis* ejecti, atque ab officiis remoti, in perpetuum non reciperentur. Quicquid autem in præsentiarum, vel deinceps ab *Ordinibus* hac super re concludatur, illud postmodùm, legis instar esset. Denique de eo deliberaretur, quo pacto *Confœderationes* illæ *hæreditariæ* cum *Electoribus*, *Principibusque* finitimis, renovari queant. Atque hi insuper confœderationis articuli nulli *Provinciarum* quã jura, quà privilegia, antiquasque consuetudines, derogare aut possent, aut deberent.

Atque ista nunc fuêre confœderationis istius solennis, atque arctioris dictæ, capita. Quibus tùm delecti *Procerum Bohemicorum*, tùm cæterorum *Provinciarum* legati, ordine subscripserunt. Quanquam etiam cum partibus, *Proceribusque*, *utriusque Austriæ*, peculiares nonnullæ conditiones, (illis tamẽ haud absi-

absimiles) initæ, confirmatæque, legantur. Cujusmodi, cùm ferè sint ejusdem monetæ, hunc in campum curiosè accensere parùm, aut nihil, attinebit.

X.

Bohemi, post initam illam novam confœderationem Ferdinandum Regem repudiant.

CONclusis iccircò, obsignatis, cõfirmatisq́; novæ, arctiorisq́; illius con'œderationis capitib*, atque tabellis, eò demū præeunte hac catenâ adamantinâ, à *Provincia*ū legatis allaborari cœpit, quā operâ, ac viâ, repudiato *Ferdinando Rege*, novum *Regem* superinducere, atq́; eligere, quiti essent. Hoc enim necessitatem vel ipsam cōmuni nomine omniū flagitare, ut, cum mole tantorum periculorū urgeantur, de novo sive *Rege*, sive capite, rebus suis prospicerent. E rationibus, quibus prædictum *Ferdinādum Regem* excluserunt, allegari possunt insequētes: Objiciebant autem, *Ferdinandum Regem* juramēto, legibusque regiis, quibus juramento obligatus foret, modò non satisfecisse. Sed omnibus è diametro, quod ajunt, contravenisse, undè non tantum causâ, & jure suo, sed etiam universa totius regni administratione, excidisset. Deindè additum est, *Bohemia* regnum ab antiquo fuisse, atque adhucdū esse, merè electivum, regni privilegiis, eorumq́; usu, illud luculenter confirmantibus, ut etiam hoc ipsum contestari possit actus ille superiori *Anno M. DC, VIII.* inter *Rodolphum Imp.* & *Matthiam Archiducem*, reproductus. Vbi *Procerum* suffragia à *Cæsare* imperata, dictisque provincialibus, *Cæsareisque* codicillis reversalibus, rem cōstabilitam fuisse, notissimum sit. Ejusdem valoris, ac monetæ, esse *Transactiones* mutuas super *pace Religionis, Ordinum sub una, & sub utraque*, dictorum, *Cæsare*, ac *Rege*, permittentibus, factas, ac peractas. Quibus, & id genus argumentis, pluribus, *Bohemi*, *Ferdinandum Regem*, è regno, ejusdemq́; administratione, excludere, unmò repudiare omninò, posse, sibi videbantur.

CAP. II.

De Bohemis, Fridericū V. Electorem Palatinum, in Regem eligentibus, vocātibusque.

I.

SVb libello repudij, excluso, insuperq́; habito, *Ferdinando Rege*, *Proceres Bohemiæ*, super electione *Regis*, capitisq́; novi, consilia agitare cœperunt, arbitrati, sese, vigore jurium, postulationumque suarum, has ad res novas quò minùs transiret, prohiberi non posse. Decreto itaq́; facto, omnes tā *Catholicos*, quàm *Protestantium* partis, *Ordines*, tùm absentivos, citandos, inque verba, juramentumq́; confœderationis superioris, adigēdos, esse, ad executionem, semel agitatæ, præcogitatæq́; istius novationis, nihil reliquum fecēre.

II.

Poppelius Baro, consilia & res novas, Bohemorum improbat.

REbus ità ad seditionem, novique *Regis* electionē spectātibus, *Poppelius à Lobcovvitz, Baro*, planè in diversum abiit. Hic enim calida, immò, flammantia, ita concilia tantùm abest, ut approbârit, ut magis manifestè dissentire sit animadversus. Remonstravit autem, hanc haudquaquam ad pacis compendia viam, sed opus periculosæ plenum esse aleæ. Quòd enim, præeunte legitimâ electione, *Ferdinandus* in *Regem*, & dominum declaratus, susceptusque, foret, aliis itineribus minùs spinosis, asperisque, ad conciliationis scopum, perveniendū esse, dixit. Cui tùm responsum est: Ità rem in ultimis quidem esse, ut præmeditatæ novi *Regis*, ejusdemque pacifici, atque idonei, electioni nihil præverti debeat, utique manifestæ necessitatis lege sic efflagitante.

III.

Fridericus Palatinus eligitur Rex Bohemiæ.

POstquàm igitur nihil prius, nihil antiquius, esset *Bohemis*, quàm ut quantò ocius hoc ematuraretur, quod cordi ipsis erat, præmissis precum, supplicationumque publicarum, auspiciis, solennæ electionis novæ negotium *VII. Cal. Septembr.* indictum est. Eo igitur die *Pragæ* in conclavi provinciali a *Directoribus*, cæterarumque regionum legatis, conventum. Vbi, posteaquàm precibus, *Psalmoque* illis *Deus in adjutorium nostrum*: litatum tam *Bohemico*, quàm *Germanico*, idiomate, fuisset, illicet in vota nova ire cœperunt. Calculis autem omnium incredibili penè consensu, *Fridericus Palatinus* oppidò approbari, *Rexque* salutari, cœpit. Quo facto *Senatusconsulto*, omnibus incredibilis lætitia oborta est, ut, in signum solemniùs velut tripudij, triumphalis ille *Psalmus*: *Te Deum laudamus &c.* plenis, ut ajunt, buccis, fidibusque symphonicè clangentibus, concini, tùm tormentorum, omnis generis explosiones audiri, tanquam fuso super hostili exercitu, contigerit. Fremente igitur, præ gaudio, *Procerum*, legatorumque, coronâ, illicò quoque hanc in sententiam collatis suffragiis itum est, decretum, electionemque hanc novam *Electori Friderico*, per legationem decentem, ac splendidam, significandam esse.

IV.

Pœna in istos decernitur, qui, repudiationi Ferdinandi Regis, novæque electioni Friderici Palatino, minus astipularentur.

REgi per electionem designato novo ne quis refragari auderet, decreto sanxēre, pœna, non exigua, in istos constitutâ, qui contrà vel mutirēt. Decretum autem fuit ejusmodi: Quicunque è *Bohemia*, conjunctarumque *Provinciarum* sive *Ordinibus*, sive subditis tùm confœderationi, suprà recensitæ, tùm abdicationi *Ferdinandi Regis*, tùm electioni *Friderici Palatini*, factisque Senatusconsultis, ac de-

ac decretis, reniti, atque obstare, sive verbo factoque ullo contravenire, tentaret, eum pro patriæ hoste, pacisque turbatore, tantum non proclamandum, sed etiam sub capitis, fortunarumq; omnium, amissione, damnandum, esse. Eadem pœnâ, ultimoque supplicio, teneretur is, quicunque contrà pacta, ac conventa, hosti sese submitteret, sive patrocinium, opemque ejus, imploraret, sive litteras, ab hostili parte, tàm clàm, quà palàm, missiculatas, supprimeret, aut quippiam tale machinaretur, quod hosti prodesse posset. Tametsi igitur quidam è *Proceribus* ad hoc *Senatusconsultum* non convenissent, quidam verò convenientes quidem postliminiò absentivi facti essent, tùm civitates quoque minùs comparuissent, isti omnes, lege decreti facti, intrà mensis spatium, citati primùm coràm *Directoribus*, abundè coràm *Defensoribus*, regni *Bohemiæ*, sisterentur, tamque verbis, quà literis, sigillo obfirmatis, sese confœderationis capitibus, decretisque, absque tergiversatione, accessuros esse, deponerent. Quòd si quempiam, qui statutis, ac legibus illis, contravenіat, contingat deprehendi, is patriæ hostis, ac proditor, haberetur, juxtàque tàm corpore, quàm ære, lueret. Eademopera *Catholici, sub una* dicti, exiisque *Proceres* apud *Directores, Defensoresque*, reliqui inferioris conditionis apud *consules* cujusque civitatis, in verba superioris confœderationis, adigerentur, juramentoque & conceptissimis verbis caverent, sese contrà *literas Majestaticas*, liberum *Religionis* exercitium, reliquaque id genus pacta, & conventa, nequicquam molituros, contrà legibus, modò latis, conformes præstituros esse, pœnâ in delinquentes constitutâ ultrici, atque appriinè rigorosâ.

V.

Vberior deductio caussarum repudiationis Ferdinandi Regis.

TAmetsi autem paulò suprà quædam argumenta, quorum objectu *Bohemi Ferdinandum Regem* repudiarunt, perfunctoriè allegavimus, hic porrò de industria uberiorem istorum cou cumulum superinducere fert animus. Ex illis igitur primum, ac præcipuum hunc, tanquam arietem, objecerunt, *Bohemiæ* regnum ab antiquo esse electivum, minimè verò hæreditarium, *Proceribus* ejusdem à tot seculis jus liberrimæ electionis possidentibus. Hoc ut clarius omninò demonstretur, notandum venire, tres esse potissimùm vias, quibus ad regni alicujus regimen pervenire fas sit, videlicet, *jus Electionis*, Proceribus proprium, ac permissum, tùm *successionem hæreditariam*, tùm *occupationem, vi armorum factam*. Iam verò, *Provincias Bohemicas* nulli *Principi*, jure hæreditaris, deberi, sed ab antiquo electionis jure prævaluisse, vel è moribus nationis *Slavonicæ*, ejusque in regnū *Bohemiæ* invasionibus, constare posse, qui quòd *Boios, Marcomannosque*, ejecissent, aliàs nulli *Regi*, aut *Principi*, jure hæreditatis, paruisse, vel è *Procopio*, & *Bodino*, liquere queat. *Slavi* autem aliquousque *Bohemiæ* regnum detinentibus, ob varios motus, turbasque excitatas, deinceps convenisse, ut *Rex* aliquis inter eos summę rerum habenas capesseret, ac præesset. Quo nomine etiam insuper habito *Zecchi*, prioris domini agnatis superstitibus, *Crocum* quendam, *Regem* esse, jusserunt. Undè quidem electionis fundamentum deduci proclive eveniat. Secundùm hæc, complures merę electionis actus, non tàm in Regio sanguine, sed externis etiam *Principum* familiis, celebrari cœperunt. Ut tametsi in *Croci* illius prosapia triginta, ordine sese insequentes, electionis solennitates, celebrari contigerit, eas tamen omnes à *Procerum* unanimi consensu, liberrimæque electionis exercitio, dependisse.

Immò verò idipsum, vel exemplo *Imperii Romano-Germanici*, declarari posse. In quo tametsi, ab excessu *Sigismundi Imp.* ab *Anno M. CCCC. LXXXVII.* tantùm è familia *Archiducum Austriæ*, ad illud fastigium, & quidem numero novem ordine *Cæsares*, adm ssi fuerint, nihilominùs eo ipso libertati electionis, in *Imperio*, receptæ, minimè gentium derogari. Eandem electionis libertatem, per *Bohemiam* continuatam, ab exspiratione hæredis masculi, à *Libussa*, eiusque aguato, *Croco*, originem ducentis, neutiquam defuisse, sed, continuata usque ad *Matthiam Cæsarem* successione, seriem duxisse, ità ut per integros quadraginta actus electio hactenus processerit, tàm extraneis *Principum* familiis per postulationem, ut vocant, introductis, quàm *Bohemico*, regioque, sanguine, ab integris novem seculis, in serie successionis retento.

Adde, solennia isthæc electionis quęsitæ iura luculentiori documento doceri vix posse, quà ipsorummet *Cæsarum* confirmationibus, litteris feudalibus, atq; indultis. Ut etiam *Reges* per viam electionis succedentes, atque accersiti, pro legitimis *Bohemiæ Regibus* usuvenerint. Tantùm abest, ut eadem electionis, prærogativa intrà *Bohemiæ* limites latitare, aut à *Regibus*, *Principibusq*, extorta esse, videri queat, ut magis ab ipsis *Cæsaribus*, aliisque *Regibus* externis, rata habita, solenniterque expetita, sit.

Intereà, adversæ partis obiectiones illas esse, nimirù de iuribus regni *Bohemiæ*, electivis antiquam audiri fabulam, regno illo, cũ *Provinciis* sociis, iamdudùm sub hęreditatem *Austriæ Archiducum* vocato. Alii, hac in parte mitiùs sentientes, arguunt, tùm demùm penès *Bohemos* iura *Electionis* locum, ac vim, habere, ubi è prosapia *Austriaca* hæres masculus superfit planè nullus. Istis vel hoc adde, iam in diæta *Mœno Francofurtensi* recenti memoriâ *Ferdinandum Regem* ab *Electorali Septemvirorum Imperii Senatu*, pro legitimo *Bohemiæ Rege*, atq; *Electore*, habitum, solenniterque admissum, esse.

Istis ut satis fiat, notandum est, minimè illud quidem vocari in dubium, familiam *Austriacam*, ab eo tempore, quò *Ottocarum*, *Bohemiæ Regem*, debellavit *Rodolphus Imp.* eò remis, quod dicitur, velisque, allaborasse, quo *Bohemiæ* regnum ad se, suamque hæreditatem, pertraheret, prostantibus id genus codicillis, ac transactionibus, intentionem, ac machinationes, *Austriacorum* luculenter confirmantibus.

Interim id genus studia, atque attentata, esse exigui, immò nullius, prorsus valoris, quòd antè hos ducentos annos pactis istis foret cõtradictum, ut etiam penès illos, quibus cum tractatio suscepta, potestas transigendi fuerit nulla, tantum abest, ut *Anna* reginæ ius hæreditatis prætensæ momentum aliquod habeat, ut potius per eiusdem filios, nepotesque, per electionem in regno succedentes, scil. *Maximilianum*, *Rudolphum*, ac *Matthiam*, *Cæsares*, a-

ctusque contrarios, illi prætensioni oppidò derogatum sit, immò verò ab ipsiusmet coniuge, & *Ferdinando Cæsare*, antè hos annos nonaginta, sub certa renunciatione, irrita facta sint omnia.

Quantum ad argumenta specialia, ipsiusque moderni *Ferdinandi Cæsaris* personam tangentia, attinet, omnia ea teneri sub proclamatione, coronatione, atq; investitura, prout vocant. Iam autem ea, atque id genus alia, ab electione *Procerum* libera dependere, quis ignorat? Illam autem vel ipsam electionem, non voluntariam, ac iuxtà tenorem privilegiorum, nedùm in præsentia *Provinciarum* sociarum, evenisse, sed coactam, partimque minis, partim verò interventu munerum, extortam fuisse. Iam autem illud, quicquid eum privilegiis regni pugnat, ipso iure nullum habetur: Sicut hanc in rē uberior deductio ex *Apologia Bohemica* peti possit. Istis accedit, *Ferdinandum Regem*, actum electionis eò usque exosum habuisse, ut titulum *Regis* electi sit abominatus, potiusque hæreditatem sibi in eo, absolutumque dominatum, vindicasse, animadversus sit. E quibus ipsis innotescat, vel proclamationem regiam nullius efficaciæ futuram.

Eiusdem esse commatis, alteram illam prætensionem, nimirum coronationem regiam. Eam *Procerum* ac regni iuribus quæsitis, æquè nihil derogare posse, quòd ipsis tantò minùs successionem hæreditariam *Austriacis* concedere licitum sit, quantò magis *Ferdinandus* electionis libertati contravenire gestiat. Dùm autem complures apud *Bohemiam* Reges, atque illa illius coronationis, unctionisque, solennitate, rerum summæ nihilominùs præfuissent, solum coronationis actum, utique qui pro requisito substantiali allegari velle videatur, pro necessaria regni abindè translatione, invalidum esse.

Investituram pariter laborare: Eam enim secundùm morem antiquum, ne quicquam factam: tantum abest, ut vivente *Matthia Cæsare*, *Ferdinando in Bohem.* regnum potestas, aut immissio, concessa sit.

Illud quidem negari non posse, ab initio civilis huius belli, *Proceres Ferdinandi*, tanquam *Regis* designati, intercessionem, penès *Matthiam Cæsarem*, implorâsse: Quanquam hoc tamen multorum partim ab ignorantia, partim blanditiis, atque adulatione, profectum sit, sperantium, eo modo *Ferdinandum* in partes *Procerum* commodius adductum iri. Esto autem! *Ferdinandum* ipsa reali possessione *Regem Bohemiæ* fuisse, immò etiam *Rodolphi* illius *Cæsaris* diutinam in regno gubernationem eò usque extraxisse, nihilosecius cùm is ipse *Ferdinandus*, tametsi in vera, ac diuturna, regni possessione constitutus, traditum sibi regnum, patriamque suam, id genus crudelibus armis lacerare compertus esset, sese aliam viam minimè quidem, sed eandem tenere tum compulsos fuisse, ut necessitate ipsâ, legibusq; suis, clamantibus, eundem à regio fastigio, atque officio, deponere, atque reiicere, satis caussarum, atque abundè, habuisse videri queant.

Iam, quòd *Ferdinandus*, in *dieta Francofurtensi*, in locum *Regis*, *Electorisque Bohemiæ*, à *Collegio Septemvirorum* admissus foret, repugnare privilegiis, ac iuribus suis, patriis, suprà inductis; Qua de re etiam nunc sese ad prægressas suas *Interventiones*, *contradictiones*, ac *Protestationes*, provocare, omnibusque, quæ privilegiis patriis derogent, contradicere.

Proindè satis diffuse iam demonstratum esse; prout *Bohemiæ Proceres* à noningentis annis hactenus exercitio liberæ electionis gauderent: ita *Austriacos Archiduces* hæreditariæ successionis iura, catenamque, probare haud quidem sufficere, ut hâc lege quicquam ipsis debeatur. Quo nomine haud esse, ut *Proceribus* regni *Bohemici Provinciarumque* sociarum, vitio verti possit, sicubi, pro vindicanda *Religionis*, iurisque sui, libertate, iuxtaque excutiendo iugo *Hispanico*, præsentem ad necessitatem devenientes, abdicato *Ferdinando Regi*, *Regem* modò, ac recens, designatum, substituerent.

Cæterum, cùm dubitari possit, utrùm *Bohemiæ Proceres*, de iure, abdicationem *Ferdinandi Regis* urgere, ac introducere, quiti sint? notorium esse alias, sicubi magistratus aliquis pactis, cum ordinibus, regni, regiminisque, membris, initiò constitutis, cōtraveniat, tunc ipso iure & privilegiis, ipsoque regno, fastigioque regio, excidere, ità ut neq; electionem, neque coronationem, ulterius attendi accidat.

Ea enim, quæ quidem mutuo consensu contrahuntur, mutuo vicissim dissensu dissolvi solent. Neque hac parte alterius partis verbalis ille dissensus venit expectandus, dum ipsa facti atrocitas, atque evidentissima impugnatio, realiter demonstretur, atque in effecto conventionis mutuæ vincula disrumpi usu veniat. Itaque *ἐς ἀμοιβὴν* sese illud habere: Prout *Ordines*, subditique, *Bohemiæ* regni, ab aliquot seculis ius *Regis* eligendi obtinuissent plenarium, consimiliter, ex lege oppositorum, etiā iuris abdicandi, necessitate id ultimà flagitante, potestatem haberent amplissimam. Inter cætera, siquidem inspectio, cura, cognitioque, tàm caussarum *Ecclesiasticarum*, quàm *Politicarum*, pertineat ad *Proceres Bohemiæ*: pariter iisdem incumberet, ut non tàm ad defensionem *Religionis*, patriæque libertatis, respicerent, immò verò omnia porrò, quæcunque in regni, regiorumque privilegiorum, detrimentum, quàquà vergere possunt, eliminarent, ipsumque vel eo nomine *Regem*, sicubi refractarius, ac tyrannus, esse velit, more maiorum, prorsus abdicarent.

Porrò, quantum ad quæstionem illam attinet, quà interrogatur: *Verùm Bohemi abdicationis Ferdinandi Regis satis iustas, pregnantesque caussas habuerint, necne?* Respondetur, sicubi *Ferdinandus* persecutioni, in negotio *Religionis*, supersedisset, *literas Maiestaticas*, datam *Religionis* pacem, securitatemque, minùs infregisset, ius, à tot seculis quæsitū, scil. electionis, ratum habuisset, contrà verò, intolerabile istud *Hispanicum* iugum, unàque *Austriaca* hæreditatis prætensionem, per vim armorum, introducere, haud tentasset, consiliariis istis pessimæ notæ, *Bohemiæ* totius, omnisque patriæ libertatis, ac sinceritatis, pestibus, iugi *Hispanici* seminatoribus, minùs aures præbuisset, simulque, atque inprimis, capita regiæ, prout vocant, capitulationis servasset, à tyrannide, totiusque regni *Bohemiæ* hostili, ac barbara, laceratione, sese abstinuisset, pro bellis pacē, pro furoribus, ac depopulationibus, benevolentiā, ac tranquillitatem, conciliasset, tunc quidem nunquam ad hæc ultima, hancque abdicationis necessitatem, sibi impositam, rē devolvi potuisse. Quòd autem omnia his pactis, his conventus, his iuribus,

atque institutis, evenissent contraria, excussis omnibus, tàm precibus, quàm remediis mitioribus, ea propter, vel iuxtà *Medicorum* canonem, *extremis morbis extrema remedia* quærenda fuisse, ut, abdicato *Ferdinando Rege*, alius Rex, novusque defensor tàm *Religionis*, quàm patriæ libertatis, inveniendus fuerit.

Denique alia quæstio, inter curiosos, nascitur: stantibus illis conditionibus, ut ut *Bohemiæ Proceribus Ferdinandum Regem*, repudiandi caussarum satis, atque abundè, fuerit, *utrum etiam Proceres, absque citatione, ac cognitione, Imperii Septemvirorum, Principumque, propriâ autoritate, Ferdinandum exclusissimum reddere, potuerint?* Vel utrùm *Ferdinando*, tanquam *Bohemiæ Regi, coronato, atque uncto, cui Proceres iuramento obligati forent, in armis occurrere, ac resistere, licuerit?* Et utrum etiam, ad exemplum *Suecorum*, inprimis *Ferdinandum Regem* citare, causamque inspicere, aliterque processum formare, debuerint? Istis hunc in modum obviàm eundum esse: Non ignorari, regnum quidem *Bohemiæ*, quà *Electoratum*, ac feuda, *Imperio* obligatum esse; Nihilominùs certis, atque propriis, privilegiis gaudere, ut etiam ab evocationibus Iurisdictionis peregrinæ prorsus exemptum sit. *Maiestatem*, ac fastigium, *Imperij*, à temporibus *Caroli Magni Imp.* huc usque comiter observari contigisse, ut etiam sub protectione eius, salvis tamen legibus propriis, acquieverint. *Bohemis* enim indè usque ab initiis sua fuisse privilegia, quæ quidem non ab *Imperatoribus*, sed, à multis retrò seculis, à maioribus, *Regibus, Principibusque Bohemicis*, consecuti forent. Tantùm igitur abesse, ut hæcce acquisita privilegia unquam sint illis præcisa, ut magis ea confirmari, augerique, acciderit. Ut denique neque à *Cæsaribus*, *Regibusque*, nedùm *Electoribus*, *Principibusque*, dependere debeant. Quemadmodum igitur liberrimæ electionis potestas penès se quidem esset, pari passu abdicationem *Regni* ambulare, atque in sua manu verti. Quam utique abdicationis potestatem iam quoque exercere, re ità urgente, animati sint, tantum abest, ut ipsam insuper habere, atque amittere, velint.

Suecos quidem *Regem* suum citâsse, sicubi verò contigisset, eos à *Polonia Rege* & tanto, & tàm hostili, cum exercitu, peti, prout *Bohemis à Ferdinando Rege*, nunc usuveniat, quis dubitat, etiam eos haud diu deliberationibus tempus extracturos, sed potiùs in armis occursuros, fuisse? Ut ut enim in abdicando *Rege*, his, aliisque, ceremoniis operam impendere, voluissent, certè extremum patriæ, libertatisque communis, periculum hâc in parte, ut essent curiosi, passum haud esse, ut etiam de iure se ad id teneri, culpare nemo queat.

Utcunque igitur triste, ac grave, quibusdam videri possit, sese *Ferdinando Cæsari* in armis opponere: conceptis verbis se protestari, non quidem adversus sive *Imperatorem*, sive *Imperium*, sese belligerare, sed tantùm contrà *Archiducem Austrium*, utique libertatis suæ abrogatorem, militem educere, qui jamdudùm, quà designationem, coronationemque, in *Bohemiæ Regem*, caussâ suâ cecidisset. Atque hinc esse, ut tàm *Proceres*, quàm subditi, sub certis conditionibus, ab ipso minùs adimpletis, homagio, atque iuramento, antè præstito, exempti sint: Adeóque DEO & *Patria*, plus obligentur. Hoc ipso nunc intuitu, respectuque, *Bohemiæ*, *Provinciarumque* sociarum, *Ordines* arma sumpsisse, hostilesque impetus amoliri cœpisse. Eademque fidelia confidere, futurum, ut nemo ipsis violati iuramenti vituperium, ac crimen, intentare possit.

VI.

Ferdinandus Cæsar, successionis hæreditariæ, in Bohemia regno, deductionem pariter promulgat.

Publicatis istis *Bohemiæ Procerum*, super repudiatione *Ferdinandi Regis*, codicillis, minùs etiam à parte *Cæsaris* feriatum est. Ilicet enim *Ferdinandus Cæsar* jus hæreditarium, ab aliquot seculis *familiæ Austriacæ* quæsitum, in literas referre, pariterque, contrà *Bohemos*, promulgari, iussit. Quæ deductio siquidem nimis latè pateat, huiusque *Commentarij* cancellis coërceri ex merito vix possit, benignum lectorem ad deductionem illam *Austriacam*, vel etiam inter cætera, *Melch. Goldasti Heimmisfeldii Commentarios Bohemicos*, amicæ brevitatis studio, amandamus.

VII.

Bohemorum ad Fridericum Palatinum literæ. Quibus eum electum Bohemiæ Regem salutant.

Antequàm verò *Bohemi* in *Regem* elegissent, variis ad id rationibus inducti, *Fridericum Palatinum*, in antè etiam super *Saxoniæ Electore*, *Carolo Emanuele, Sabaudiæ Duce*, aliisque, tàm *Regibus*, quàm *Principibus*, deliberatum est. Incredibili verò consensu, nemine dubitante, ac ferè ne hæsitante quidem, votis omnium in *Fridericum Palatinum* collatis, singulari, atque ingenti cum applausu, prout superius promissum, is electus est. Quibus non sine fatali cooperatione, ut videri tùm potuit, solenniter peractis, *Proceres* regni, reliquarumque *Provinciarum* legati, quin opportunè, ac maturè, hanc electionis regiæ prærogativam illi per epistolam, conceptis verbis exaratam, significarent, nullatenùs intermittendum, procrastinandumque, esse, duxerunt. Epistola erat istius ferè saporis: *Serenissime*, ac *Prapotentissime Rex*, atque *Elector*, Domine clementissime. Nihil dubitamus, quin iam pridem ad aures tuas pervenerit, è quibus iustissimis caussis nos *Serenissimum* pariter & *Prapotentissimum Principem*, ac *Dominum*, *D. Ferdinandum*, *Austria Archiducem*, tanquam coronatum *Bohemiæ*, sed sub certis conditionibus admissum, *Regem*, qui quidem ipso facto à præstiti iuramenti sanctitudine nos absolvit, communibus suffragiis abdicare, eumque throno regio excludere, inducti simus.

Postquàm igitur, celebratis solennibus comitiis, remedium salutarius aliud non occurrisset ullum, quàm ut, implorato divini *Numinis* auxilio, isthuic periculorum per patriam nostram, immanè bianti, rictui, novum aliquem, eumque iustum, pacificum, & sapientem, *Regem, Dominumque*, opponere sustineremus, eccè! intimis nostris suspiriis, legitimisque, secundùm privilegiorum nostrorum antiquam, incorruptamque, possessionem, initis consiliis vi tantum ab alto divina benedixit misericordia, (cuius in hisce periculorum, ac persecutionum,

tionum, procellis, aliàs mitem providentiam, assistentiamque, non una, ac simplici, vice nobis notavimus) ut, incredibili communium suffragiorum conspirante consensu, electio regia in Te directè inciderit. Quàm incredibili, atque intimo, animorum applausu, ac singularis lætitiæ intùs contestatione, hoc acciderit, dictu quidem nobis difficile, Tibi intelligere, atque agnoscere promptum, eveniat. Ex hac parte occurrebant, Tuæ virtutes illæ heroicæ, ac planè præstantes. Ex illa humanitas summa, cum propensione, ac zelo, ergà hance *Evangelicam Confessionem* nostram, tanto *Principe* dignis, præcipuum locum sibi vendicabat. Qui ergò, cum sis regio fastigio dignissimus, te non eligeremus? Qui, divina non sine benedictione solenniter electum, non denique *Regem* salutaremus? Qui non denique omnis generis devotæ observantiæ officiis, ac ministeriis, Te demerendum iremus? Certè, cœlo, & syderibus, debemus, quòd nos hæc in vota fata coniungant. Iam igitur partium erit, nostrarum, divino *Numine* obtingentem illam vocationem, demissè interim Tibi aperire, quò usque, solenni aliquâ, propediem enaturandâ, legatione hanc in rem obviam, ac congratulatum, *eamus*. Accipe igitur, *Rex serenissime*, quæ tibi divino munere, regnique, ac Provinciarum sociarum, favore, datur hic, coronam! Neque nostræ tantùm opis hoc esse, sed cœlitùs te vocari, agnoscere velles. Caussa, ut facias illud, pro nobis intercedit iustissima, patriæ dulcis *libertas*, immò verò, tutissima illa virtus, *Pietas*, & *Religio*, te invitant, te, ut nostri curam, ac rationem, immò sui ipsius, habeas, suis nominibus, exorant. Quid ergò cunctaberis *Rex Inclyte*, *Rex optime*! Ecce! paratissima habes in omnes eventus officia nostra. *Regnum* ipsum, ac *Provincia*, hanc ad te legationem præliminarem obeunt, venias patriæ liberator, fidei defensor, pacis, tranquillitatisque, restaurator! Pium, & pio *Principe* condignam rem facies, si *DEO* obsequeris, gloriosum tibi, tuisque, si regiam dignitatem in familiam admiseris, nobis omnibus exoptatum, si auxiliator, ac protector, accesseris. Adsis igitur, *Rex optime*, optimâ & splendidâ istâ, vocatione fretus! Venies, non tanquam *Rex*, sed veluti totius *Imperii* iubar, sed & conscientiarum afflictarum curator, sed & totius *Bohemia*, splendidissimarumque tot *Provinciarum*, liberator. Tu sacratiori, vel aheneo potiori, nos muro circumdabis. Tu non unicæ regioni succurres, sed *Proceres* ægrotantes, complures *Provincias* afflictas, subditos periclitantes, pressosque, libertatem labantem, curabis, solaberis, iuvabis, eriges: Ipse futurus patriæ liberator, privilegiorum vindex, legum custos, *Religionis* servator, pacis conciliator. Hæc, & τὰ πάντα, *Rex*, protector, iudex, vindex, ultor, servator, nobis eris, ubi veneris. *Regnum* non obscurum, *Provincia* non incelebres, tot hominum millia, non negligenda, rogant, solicitant, quiritant, ne detrectes: Quod ut ne ausis etiam, *Numen* vetat, *Pietas* obstat, *Religio* prohibet. Hanc in rem te sollicitè exspectamus. Atque ut te exspectatissimum nobis fore cognoscas, scito te à futuro seculo magnam initurum laudem, à nobis gratiam, qui te proximè exquisitâ legatione veneraturi, ipsis, si liceret, bisce humeris, è *Rheno* ad *Moldam*, ex *Electorali* dignitate ad hoc *regnum* fastigium, evocaturi porrò, ac deportaturi sumus. Adesto igitur cum divina benedictione *Rex*, cum *Regia* filia, *Elisabetha*, cum filiis regiis, cum familia antiqua, serenissimaque! Cœlum tibi indulget, sydera favent, hæc regia rogat, *Provincia* flagitant, populus applaudit, terræ præstolantur. Neque unquam tibi facilè augustius, neque nobis optatius, feceris, ubi has preces admiseris, te nobis dederis, tibi nos iunxeris, Vale.

CAP. III.

De dehortationibus, ne oblatam regni Bohemiæ coronam acceptaret, Friderico, Electori Palatino, factis.

I.

Electores Catholici, cum Saxone, & Brandeburgico, seriò acceptationem coronæ Bohemicæ dissuadent.

Postea quàm multorum animos *diata Pragensis*, quam non tàm *Bohemia Proceres*, quàm reliquarum *Provinciarum* legati, celebrabant, ob eventum eiusce rei, suspensos tenuisset, tandem rumor percrebuit, *Ferdinandum Regem*, facto solenni decreto, repudiatum, atque exclusum, contrà *Fridericum Palatinum Regem Bohemia* nominatum, electumque, esse. Quæ rei novitas cùm ad aures *Imperii Electorum* reliquorum perlata esset, operæ pretium, necessitatisque legem, postulare arbitrati sunt, maturrimè ut malo nascenti occurrerent, ac communibus suffragiis exaratis literis dehortatoriis, *Friderico*, *Electori Palatino*, hanc mentem excuterent, hanc coronæ, atque electionis *Bohemicæ* acceptationem seriis verbis unà dissuaderent. Ità autem dederunt illi ad hunc: Non sibi duntaxat, sed omnibus, tàm extrà, quàm intrà *Imperium* mortalibus, innotuisse, quibus turbis, motibusque, frementes *Bohemi* tandem eò abrepti essent, ut *Ferdinandum*, *Regem* utique electum, coronatum, unctumque, sub variis prætensionum coloribus, quibus is causâ suâ, ac regio fastigio excidisset ultrò, damnantes, repudiantesque, ad novam usque electionem de facto essent progressi, ut etiam *Palatinum Electorem* futurum *Bohemia Regem* iam tùm designârint, evocârintque. Tametsi autem is animus sibi non sit lites illas *Bohemorum*, turbarumq; excitatarum caussas, & quæcunque eò spectât, in præsentiarum assumere, ac decidere, neque sic etiam constitutum habeant, illi, quid agendum foret, præscribere, atque inculcare, vellent, sed potius confidant, eum, pro ingenio, cœlitùsq; dato intellectu, rê omnem, sanè arduam, ac longè gravissimam, penficulatius examinatu-

naturum, ponderaturumq; esse, tàm in se, sicut se quidem haberet, quàm ea omnia, quæcunque non tantum in *Imperii*, eiusque membrorum, detrimẽtum, ac periculum, iuxtà verò in particulari, in *Electoralis* sive ipsius familiæ dispendium, ac casum, inclinare, ac vergere, possint: nihilominùs tamen, requirente officio, ac præeminentiâ, cum *Imperio*, eiusque, atque indè dependentium, saluti providere, obligati sint, nascentibus malis maturè, atque in principio, medicinam ut faciant, tùm plagam illam *Imperio*, atq; *Statibus*, infortunium paratũ minantem, quàm longissimè propellant, non potuisse non has, animi sui testes; literas ad illũ dare, curarũ, ac solicitudinis interioris, plenas, quas pro sua æquanimitate, boni, æquique consuleret. Itaque coronæ *Bohemicæ* acceptationem (quâ de agitur) eam esse labem, eam malorum lernam, ex qua, tanquàm ex abysso, immensæ clades, humanique sanguinis profusiones, exspectandæ veniant. Ut etiam totius *Imperii* conquassatio, ac ruina ipsa, subsequi sustineat. Vigilantiâ suâ opus esse quàm maximè, ne malum hoc, dùm adhûc nascens est, radices agat, viresque acquirat, omnesque, sub eadem calamitate, *Imperii Ordines* obruat, ac pessundet. Duos esse, & præcipuos, *Imperii Electores, Bohemum*, & *Palatinum*, quales ità quidem collidantur, ac in semet irruant, ut, absq; multorum internecione, populorum seditione, provinciarum eversione, ac *Reipublicæ*, communisq; *Imperii*, salutis deperditione, *Tragœdia* ista peragi ne quidẽ valeat. Fidei, atq; mutuę amicitię, sese lege moneri, atq; adigi, ut *Electores Electorem*, collegę collegam, admoneant, atq; aberranti fortè, vel violentis aliorum consiliis in devia, ac præcipitia, acto, viã commonstrent, adeóq;, ne casum faxit, succurrant. Piam, ac fidelem, secum intercedere benevolentiã. Quâ comite, ac duce, nihil dubitent, cum ipso literis cõmunicare, remq; omnẽ paulò altiùs expendere, rogantes, hanc mentẽ, hanc amicam admonitionem, ne ægrè ferat, sed intrò ad animum admittat.

Quantùm igitur à *Bohemiæ Proceribus* de facto institutam novam electionem spectet, magni esse illã momenti, sedis quidem eo in regno vacantiã nullã, sed potiùs *Ferdin. Cæs.* in *Bohemia Regem* esse publicè designatum, coronatumq;, cui *Proceres*, subditique, sub homagii sacramento, obligati forent. Eum tãtùm non a *Bohemiæ Ordinibus*, sed & externis *Regibus*, *Principibusq;*, sed & toto *Imperii Septemvirorum* collegio, pro vero, & legitimo, *Rege* declaratum, admissum, cohonoratumque, esse. Iam, utrùm per *Bohemiæ Ordines* stare possit, quò illis *Regem*, & *Dominum* suum, semel agnitum, pro arbitrio, ac beneplacito suo, reiicere, liceat, unusquisq;, cui sinciput sanum, judicaret. Tum reiectionem in eo utiq; subiecto, in *Imp.* superiorem non recognoscẽte, locum haud quidem habere. Ut, quid ex id genus processu novo, atq; intolerando, inter subditos, ad libertatis studia aliàs proclives, oriundum deinceps, exspectandumq;, usuveniat, nemo non perspicere sufficeret. Quod si contingat, (id quod coniunctis vocibus abominentur) *Palatinum Electorem* tantùm non *Ferdinandi Regis* reiectionem approbare, sed insuper novam electionem, ad se eatenùs delatam, ratam habere, nullum fieri dubium, quin hocce institutum omnibus bonis, qui quidem motuum id genus *Bohemicorum* initia, progressusq;, diligentiùs considerassent, improbandum eveniat. Esto enim, processum Reiectionis, novæq; *Electionis*, alioquin per se gravissimum, nullo pacto excusari, tolerariq;, posse: illud tamen paulò maioris momenti esse videri quiret, eum, tanquam præcipuum *Imperii Electorem*, & quidem à *Matthia Imp.* ipsoque *Ferdinando Rege*, eò usq; in honore, atq; existimatione, habitũ, ut etiam motuum istorum *Bohemicorum* inspectio, ac decisio, in eum, & quidem volentem, delata fuerit, absque ullâ datâ, prægressâq; *Domus Austriacæ* offensâ, eò delabi, ut pro pace restauranda, ipse belli semina uberiùs dispergat, pro seditionis, ac turbarũ *Bohemicarum* ignibus extinguendis, ipse graviorum periculorum, tumultuationumq;, incẽdia excitet, pro compescendis seditiosis populorum furoribus, ipse graviorum tumultuationum, ac tempestatum fax, & tuba, esse velit. Contrarium potiùs, atq; amplissimum, eius, utiq; *Electoris*, contrà se perorare, ac causam dicere, officiũ. Eius enim esse munus illud, illud ab eo postulari, ut reliquis *Electoribus* sese coniungat, ac, iuxtà leges *Bullæ Carolinæ*, eò respiciat, quò unusquisq; possessionibus suis, iuribusq;, gaudere, queat, tantò minùs, ut summo *Imp.* magistratui, autoritas atq; honor, à *DEO*, hominibusq; collata, non constare, sed abrogari, debeant. Si itaq; ipse subditos, quos ꝑ autoritate sua coërcere potiùs teneatur, contrà *Regem*, ac *Dominum* suum, inflammare, imò *Regnum*, *Provinciasq;*, alteri debitas, ipse intercipere, imò ipsi capiti, cui utiq; omnes *Electores*, ipseq; per legatos, iuramento forent obligati, respectum, honorẽ, atq; autoritatẽ summam, detrahere, sit animat⁹, quis inde turbo, quod chaos, quæque rerũ, boniq; ordinis, perturbatio, subsequi ament, diuinare difficile haud futurum. Avaritiæ præterea speciem ceu quandam hoc præ se ferre, videri posse. Ut n. qui domi habeat, in alienas ditiones grassetur, certè albis calculis approbari haud posse. Ut illud inprimis nullo pietatis colore excusari sustineat, tanta, ac tàm atrocia, per universum *Imp.* fovere, ac dispergere bellorum, periculorũq; incendia, quibus parietes tantũ non, sed ipsa *Imperii Domus* interior, imò omnes eiusdẽ columnæ, atque penè fundamenta, conquassari, dirui, ac confundi, integrũ sit. Ab eventu, atq; effectis, consilia sibi data, nimis flammantia, sicubi ꝓbare velit, nimis serũ hoc fore. Principiis in ipsis dispiciendum esse, an conducat, an expediat, quod consultores persuadere student. Ut præcipuè in rebus novis, turbisq; istis, nulla sanitas in suasoriis hominũ seditiosorum exspectanda, aut præconcipiẽda, sit. Inquietis hominibus, atq; ad res novas spectantibus, rarò, constãtiam adesse. Faciliùs esse, rem arduam tentare, quã exequi. Difficilius bella finiri, q̃ suscipi. Turpiùs esse, veterem *Regem* eiicere, q̃ novum admittere. Tãtam esse rem, & tàm immensi periculi plenam, q̃ adire cogitet, ut etiam domesticorum suorũ deliberationes meritò suspectas habere debeat. Quid? quòd *Ferdinandi* rationes potiùs in contrarium militent, caussa, utiq; *Regis*, potior, dignitas ac deliberatio constantior, præsumantur? Is inobedientiæ, seditionisque, cùm eos convincat, pacis, compositionisq;, media hactenus exhibeat, arbitrio, ac dispositioni *Electorum* se, remque omnem, permittat, regionumq; depopulationem aversetur, & meliora, mitioraq;, remedia volens admittat, quis nõ attentata ista, tanquam extrema, atque ultima, non toto pectore exhorreat, atque ad eorum omnium

mentionem expallescat? Immò, utcunq; *Palatinus* in regnum quidem ascendat, utcunq; alicuius temporis belli sive successu, sive novo, dubio tamen, regio honore fruatur, neq; sic tamen rem ilicet omnẽ a ... tam fore. Quò splendidiùs *Fortuna* rideat, eò magis extimescendam esse, ne terga præbeat, atque in præcipitiis hærentẽ derelinquat. Esse *Ferdinando* caussam contrà refractarios subditos & speciosam, & omnibus *Regibus* communem, ac metuendam. Hanc, velut hydrã, ab initiis resecandam esse, hoc venenum forti alexipharmaco expugnandum. Adde, eidem *Ferdinando Provincias* suppetere amplissimas, vires dari validas, exercitũ in armis iam tũ esse instructum, favere agnatos, consanguineos, affinesq;, interq; eos tot *Reges*, totidemq; *Principes*, lege coniunctionis, ac necessitudinis, ipsi obligari, ut ẽt universum *Imp.* caussam *Cæsaris*, ac capitis, sui assumere, omnes quin imò reliqui *Electores*, ac *Status*, in partes illius descendere, ipso iure adigãtur. Annon putet aleam, & discrimen, belli, iam tùm abundè periculi plenum, omninò periculosissimum evadere posse? An *Ferdinando Cæsari* facultas deesset undiquemaiores vires contrahere, totum *Imp.* in arma ultricia ciere, undiq; conclassare? Quis prohiberet illi copias vel è *Belgio*, vel ex *Italia*, ulterioriſq; *Siciliæ*, vel ab ultima etiam *Hispania*, aliisq; *regnis*, ac *Provinciis*, evocare? Si tunc bello cadat *Palatinus*, (prout in bellis incerta quidem omnia) fore, ut infortunium illius, & casum, probent omnes, causam verò, atque insurrectionem istam, ne quidem ullus probet, sed detestentur oẽs. Tunc eo eventu non tantùm nullum nomen memorabile, nullã gloriã exspectandam venire, sed pœnæ loco, etiam iacturâ quavis gravius, ludibrium, ac contumeliam, in foribus excubare. Ut ut autem omnia adhuc essent, videriq; possent, stante utraq; hostili acie, dubia, illud tamen certissimum, indubitatumq;, habendũ esse, magnam eladem *Imp.* eiusq; membris, ac *Principibus*, extimescendam impendere. Illam esse *Austriacæ* familiæ, & quidem à seculis aliquot confirmatam, potentiam, illam indè acceptam gravem iniuriam, illa, quoad hæreditariam ẽt regni *Bohemiæ*, quam ipsi prætendant, successionem, iura, illos illis excelsos animos, regiumq; sanguinem, illos agnatos, ac cõsanguineos amplissimos, ut omni conatu, vi, industriã, virtute, atq; auxilio, hoc acturi sint, quò interceptum *Bohemiæ* regnum recuperare, hostes fundere, subditosq; ad obedientiam inque ordinem redigere, fas sit. Interim utut ex adversa parte, neque exercitus, neque vires, neq; confœderationes, neq; auxilia, forte desiderari, contingat, præsertim rebus *Vngariæ* insuper ad motus, ac res novas, spectantibus, ut, posito calculo, omnia etiã prævalere posse videantur, nihilominùs altiùs quoddam principium, nimirũ divinã dispositionẽ, inprimis pensi habendã esse, quæ liberrimè, & minimè iuxtà arbitriũ hominũ, agat, ac dispenset. Interim tẽpus præterea multa concoquere, mutationes varias afferre, populorum consilia, ac mentes, conturbare, ut ista, quæ quidẽ nunc manibus tanq̃ alicuius ponderis, observantur, existant momentanea, fluxa, & puerilib' similia crepundiis. Sic quoq; *Rom. Imp.* autoritatẽ eam esse, ut, sicubi *Imp. Ordines* conclassare velit, auxiliũ, haud quidẽ pœnitẽdum, erogare possit. Neq; eo in casu necessitatis caput *Imp.* huius aut insup haberi, aut derelinqui, conveniens fore, ut multi ẽt ultrò operas suas conferre, atq; impẽdere, velint. *Imp.* anteà *Turcos* quidem cõcussisse. Sed iam ab indigenis, ac civibus, plus periculi instare *Imper.* igitur hoc in gravi casu auxilium denegare, vituperio rem dignã, & piaculi plenam, esse, ut citiùs *Reges* exteri ad opẽ ferendã impellendi sint, q̃ ut iniuriã ac vim illatã *Cæsar* vindicare haud suffecturus sit. Eo pacto facilè usuvenire posse, ut *Turca Mahometanus*, iam tùm p *Gabr. Bethlenium* non pauca in *Christianos* molitus, occasionem invadendi *Imp.* arripiat, exteriq; *Potentatus*, in *Germ.* Provincias alliciantur, quos deinceps amoliri, atq; rursus eiicere, haud facile sit. Ità *Germ.* à tot seculis, cum omnium populorum admiratione, hactenus florentem, postq̃ hinc *Turcis*, indè *Regibus* exteris, in partes accitis, exponeretur, rapinarũ pretium, ac spolii loco, futuram. Ità iura tã divina, q̃ humana, interitura, ità sacerrimum *Electorũ* per *Imper.* institutum, atque *Ordinẽ* collapsurum, ità *Principũ*, atq; illustrium stirpium, familias, inter civilis belli incendia ista, perituras, ut, tanq̃ in media, atq; ultima, barbarie, deinceps neq̃; antiquis tot stirpibus honor conservari, neq, illustriũ heroũ natales, ac nomina, absq; ignominia, ac contumeliâ, superesse queant. Atque hæc, hactenus recensita, publicam concernere salutem. Quid interim, quantumq;, in particulari ipsimet *Palatino*, è tanta rerũ perturbatione, cõmodi sperandũ, quidq; in illis spei ponendũ, sit, qui iam, fortunâ vitreâ, ac splendente, omnia plenis applausibus ꝑmitterent, eventũ fortè, sed nimis serò, demonstratũ esse. Imò verò præmetuendum venire, eũ belli tàm infelicis, ac civilis, exodiũ, vitâ intercà eluente haud visurum, contrà verò hæredibus suis, loco pacis, ac securitatis, funestum bellũ, totq; præpotentes hostes, superinducturũ, quibus resistere ipsis facultas deesset. Ut igitur tantã communi *Imp.* ac *Patriæ*, desolationẽ, pditionem, atq; pestem, qui *Germ.* sanguinis *Princeps*, *Imperiiq; Elector*, hactenusq; pacis amans, cognitus, esset, supinducturus sit, hoc ipsum esse, q ab ipso, & quidẽ collega, sperare, ac sibi polliceri, nunq̃ cœpissent. Itaq; reciprocè hoc ab eo exspectare, futurũ, ut, amicæ huius admonitionis memor, turbis id genus *Bohemicis* renunciet, electionẽ illam, tanq̃ inescationẽ, ac toxicum, fugiat, contrà *Archiduces Austriacos*, in aliorum gratiã, nihil hostilitatis suscipiat, tantamq;, ac tàm miserrimã, calamitatẽ longè à *Germania* limitibus abarceat. Hoc hoc sese conceptissimis verbis, tanq̃ fideles, amicos, ac sincerè ergà eum affectos, *Collegas*, ac *Con-Electores*, instãter, ac solicitè, deprecari, tutiorẽ, mitioremq;, viam amplecteretur, motusq;, ac tumultus p *Boh.* exortos, ꝑut anteà, mitibus ac facilibus, remediis consopire adiuvaret. Sic futurum, ut gratiam ab *Imperatore*, in viã leniorem p se inclinãte, laudẽ à *posteritate*, honorẽ ab *Imp* & benefactoris nomen ab ipsis tumultuũ autoribus, assequatur. Ità pacẽ, tot piorũ corculorũ desideriis, & lacrymis, petitam, denuò aspiraturã, ità tranquillitatẽ. Postliminiò afflictis affulsuram, iuribus, ordiniq;, suum honorẽ cõstituturũ, ità deniq;, cũ neq; ulli' privati emolumenti, neq; honoris, aut ambitionis, ulli', sed pacis ac concordiæ, rationẽ unicè habuisse, meridianâ atq; adultâ luce clarius futurũ. Denique, si nihil aliud, inter cętera tot innumera, pensi habeat, vel illa, quæ sequuntur, ad animũ admittere pateretur, *Christianæ* dilectioni è diametro repugnare, DEI præceptis adversari, *Cæsaream Maiestatem*, (q̃ ipse nup eam ad dignitatem iuxtà evexisset) violare,

debi-

debitum *Imperatori*, ac *Magistratui*, suo, honorem, ac respectū, reclamare, agnationis, ac necessitudinis, arctæ vinculum laborare, imò sese denique illis honoribus, concessionibus, protectionisque, atq; aliis ab *Austriaca* familia dependentium beneficiorum, generibus, se indignum, ingratumq; exhibiturum, sicubi insuper habitis tàm divini, quàm humani, iuris vinculis, eum, à quò ne quidem vel verbo, vel facto ullo, læsus sit, armis hostilibus petere, extremāque tùm toti *Imperio*, tum maximè sibi, suisq;, ruinā accersere perseveret. Omninò, ergò persuasissimū baberet ipsam, tàm divinitùs patefactam, quā humanâ sapientiâ fundatam, iustitiam, æquitatemq;, banc legationem, pro communi salute, obire, rogare, atq; instare, vellet *DEO*, atq; hominibus, honorem, debitum aliàs, illum deferre, adeóque mentē, ac propositum in melius commutare. Illud esse, quod *DEO* placere, *Imperio* conducere, pressos reficere, in suspenso viventes erigere, inprimis familiam propriam amplificare, semetipsum deniq; veræ laudis, immortalisque gloriæ, coronâ, eâq; sempiternùm florente mactare, possit, ac possit, &c.

II.

Maximilianus, Dux Bavariæ, Fridericum, Electorem Palatinum, ne electioni Bohemicæ assentiri vellet, dehortatur.

AC ceptis *Bohemorum* literis, electionem regiam significantibus, *Fridericus, Elector Palatinus*, diu, regiam illam, ac speciosam, conditionem, repudiaret, an v. susciperet, dubitare visus est. Non .n. protinus literis, legatisque ad se, eam in rem, missis, astipulari, sed, collectis agnatorum suffragiis, aliquantisper, tanquàm super re insigniter ardua, hærere, ac velut subsistere, cœpit. Cùm igitur, inter cæteros *Principes*, necessitudine sibi coniunctos etiam *Maximilianum Bavariæ Ducem*, in consilium adhibuisset, ille tantùm non rem omnem dissuasit, sed etiam seriis verbis dehortatus est, literis, hac de re, *VIII. Cal. Octobres*, conceptis; fidem facientibus : Quæ tales sunt: Rumorem quoq; ad aures suas pervenisse, inquit, quo pacto, etiam se iuxtà cum ignorantissimis existente, *Palatinum Bohemi* in novum *Regem* elegissent, ut iure meritissimo, in re tàm ingentis momēti, adhucdum cunctari, ne dùm assentiri aut velle, aut posse videatur. Rectè hoc! Nam, quò penitiùs turbas, tumultusq; istos *Bohemicos* inspecturus foret, cò difficiliùs inventurum, quid faciat, quomodo tantis procellis, ac fluctibus, caput suum committere possit. Quamquàm autem certò certiùs confidat, illum, tanquàm pacis, æquitatisq;, amantem *Principem, Electorē*, iuxtà, atq; *Imperii* columnā, præeminentem, pro sua prudentia, aliâs cognitissimum babere, secumq; penitiùs deliberare, quo in loco turbæ istę civiles, per *Bohemiam, Vngariamq;*, ac finitimas *Provincias*, gliscentes, habendæ forent, tū quid *Imperio*, ipsiq; *Imp. Augustæq; Austriacæ* familiæ, deberetur, tùm quid ad necessariam pacis constabiliendæ reproductionem, versusq, insultus *Turcicos* communicandos fines, requireretur : nihilominùs ex eo affectu, agnationisq; proximæ vinculo, & quod *Palatinum* nomen, tanq̄ sibi consanguinitate coniunctissimum, semper florentissimū esse optasset, teneri, immò obligari, sese, re, ac necessitate sic postulante, in partes descendere, veriq; agnati, immò ēt monitoris, vices assumere, atque induere. Eū n. statum, in quo quidem *Palatinus* consisteret, eam viam, q̄ inpræsentiarum calcaret, multiplicibus, atq; ingentibus tàm periculis, q̄ infortuniis, plenā esse, ut ipse fortè cum suis procellas, ac tempestatē imminentem, eamque horrendam, ac præcipitem, minùs videat, alii, qui extrà navim essent, videant rectiùs. Rem non solùm unius *Principis, Electorisque*, in discrimen vocari, sed totius *Imperii* interesse, in tempore tanto malo remedium prospicere. Quò magis sibi curæ esset, rebus adhucdùm integris, & agnato fidele consilium fide optimâ subministrare, &, si patiatur, arctæ necessitudinis lege, pauca ipsi in memoriam revocare.

Et quidem principiò, *Boh.* regnum; respectu *Provinciarum* coniunctarum, esse præcipuum, ac præpotens, esse *Imp. Electoratum* insignē, esse ēt quidem in cōmuni patria, *Germania*, positum: quo nomine tàm quà eminentiā, q̄ potentiam, situmq;, minimè sit contemnendum. Interim sicut non oīa, ceu vulgò loquuntur, renidentia, ac splendentia, ex auro solido, atq; obryzo, existerent, ità prefatū hoc quoque, aliàs luculentum, regnum suis quoq; difficultatibus haud quidē vacare. Superiores *Boh. Reges*, tā indigenas, q̄ foris in regnum vocatos, nunq̄ ferè tranquillè, ac quietè, egisse. Ut ēt finitimas regiones bellis inundarunt, fœdârintq;. Historias id loqui, ut ipse alioquin regnum id genus sibi tàm propinquum, q̄ amicitiâ, ac benevolentiâ, iunctum, accusare, affectus quidem haud sit. Iam se nô parùm dubitare, utrùm, positâ conditione, sicubi *Palatinus* in electionē consentiat, quies ipsi expectanda sit, cùm vice versâ omnia sibi, suisq;, contraria veniant extimescenda. Peregrinus n. cum sit, magis illi de collisionibus metuendum esse, vel annalibus *Bohemicis* confirmantibus, plerumque foris accersitos *Reges* haud satis quieto, cōmodoq;, apud cos loco fuisse.

Illam difficultatem vel indè augeri, quòd *Bohemis* in more esset, *Reges* futuros in certas conditiones, legesq;, adigere, earum denique adimpletionem severè exigere. E qua regiæ autoritatis restrictione non nisi offensæ, collisionesq;, subnasci sit proclive.

Deindè, rem istam suspicione haud quaq̄ vacare, cineresq; esse dolosos, latentibus intùs favillis, atq; ignibus. Nam, frementibus hisce *Bohemiæ* motibus, *Turco* elegantem aperiri occasionem, per *Gabrielem Bethlenum*, Vasallum, ac mancipium, suū, invadendi *Vngariam*, iam tùm quoq; opportunè dissidentem, per cuius veluti latus in finitimam *Moraviā*, ipsumque deniq; *Boh.* regnum, licentius grassari, illudq; subiugare successivè, quitus sit. Antè hâc *Vngariæ*, ac *Bohemiæ*, regna, sicut etiam nunc, sub eodem domino fuisse. Illis interiacentes, ac finitimas, esse *Austriam, Moraviamq;*, Provincias. Si iam *Barbarus* eò usque voto suo potiri, atque in *Bohemiam* excurrere possit, quis istum ab invasione *Imperii* ulterioris, facilè prohiberet? Ut ut de pace cum eo cōveniri queat, *Barbarum* tamen suo more istud semper agere, ut pacem tàm diu fingat, ac simulet, quousq;, præspeculatâ idoneâ occasione, omnia divini, humaniq;, iuris sacra, ac vincula, fœdè disrumpat, ac violet. Quod quàm opportunum tùm quidem futurum sit, ubi (quod abominandum) luculenta illorum regnorum accessione, viribus auctior, superiorque, evaserit. Nimis serò tunc *Christianos Principes* deploraturos sive odia, sive ignavia-

ſua, ubi barbaricis agminibus in *Imperii* meditullio ſævientibus ſiſtere vix ſufficerent. *Regnum Vngariæ* bacteǹus adverſus tyrannidem *Turcicam* murum eſſe illum ahencum. Si eo contingat *Turcum* potiri, tùm effractis illis, quib' tenebatur, clauſtris, effuſis velut babenis, in ulteriorem *Germaniam* educere poſſe. Tametſi auté vel *Mahometanum* nō accidat vires ſuas, occupatis luculentisiſtis regnis, ac Provinciis, extendere, nihilominùs *Vngariæ*, *Bohemiæq*, regnis adverſus *Imperatorē*, *Imperiumq*, vultus elevantibus, non liquere, quo idoneo apparatu impetus tā potentis, ac barbari, hoſtis, retundi poſſet, *Imperio* civilibus bellis implicito, atq; antè, dùm vires omnes conjunxiſſet, vix reſiſtere ſufficiente. Inteſtina iſta odia, ac digladiationes, plerūq; peregrini dominatus fomenta, ac prludia, eſſe. Quo in periculo verſarentur res *Venetæ*, aliàs à *Mahometanis* afflictæ, ſicubi accidat regna, ac provincias *Auſtriacas* ità diſcerpi, à barbariſq; ſubjugari, non eſſe obſcurum. *Tranſylvanos*, *Moldavos*, ac *VValacchos*, iis jam tū diſcriminibus aliàs laborare, ut *Turco* in *Vngariam* uſque aſcendente, prorſus de illis actum eſſet, *Tyranno*, more victoris, acerbiſſimas leges præſcripturo, atque omnia tàm ſacra, quàm prophana, conturbaturo. Quis futurus foret eo caſu tùm *Imperii*, tùm *Principum*, ſtatus, facilè divinari poſſe, cùm *Barbari* iſtius iſte mos ſit, primò quidem, ſub ſpecie tranſactionis, atque amicitiæ, potentioribus abblandiri, paulò poſt, occaſione captata, illuſtriſſimas quaſque familias radicitùs exſcindere, neq; repullulare ampliùs queant, in ipſa ſtirpe delere. *Græci Principes* tyrannidem iſtam *Turcicam* jam dudum, ad internecionem uſque expertos eſſe, illoſque *Reges*, *Reguloſque*, *Turciæ* finitimos, adhucdùm indies experiri, ut, his quilongius abſint, forſan amicitia *Turcica*, ipſo alioquin vel nomine, atque auditu, deteſtanda, ridere ne quidem poſſit. Pœnitentiam autem iſtos omnes oppidò emendaturos eſſe, ſine ullo dubio, quicunque res *Barbarorum* accuratiùs inſpicerent, diligentiuſque deponderarent.

Tertiò, *Bohemos* quidem, more ſuo, jus regiæ electionis allegare. Interim neq; boc prorſus negari poſſe, ex parte regnum illud *Auſtriacis* hæreditariū factum eſſe. Toties enim uſuveniſſe, ut, ſi quā anteà regni electio ad peregrinos delata fuiſſet, immēſæ digladiationes, turbæ, motuſq; indè excitati, haud priùs ſubſederint, donec ad priorem, regno utentem, proſapiam regni ſucceſſio revoluta eſſet.

Pro quarto, nuper *Ferdinandum Cæſarem* in *Regem Bohemiæ*, ipſarummet *Ordinum* ſuffragiis, electum, coronatumq, adeoq; omnibus ceremoniis, ac requiſitis, confirmatū, eſſe, eā duntaxat ſub exceptione ſolā, vivente ac ſuperſtite, *Matthia Cæſare*, à gubernatione ſe ut abſtineret. Iam rē novā videri, neque antiquitùs ità fuiſſe, ut *Rege* electo, ac coronato, exiſtente, alius, & peregrinus, favore quorūdam *Ordinum*, poſtliminiò eligi, ac ſupervenire velit, poſſitq;, ut veri, ac legitimi, illius *Regis* jura, poſſeſſionem, ſtatumq;, evertere aggrediatur. Hoc ipſum quā ſine prioris injuria, deſpectu, offenſaque ultima, fieri haud ſuſtineat, probatione egere penitùs nulla. Potiùs igitur uſuvenat, ut *Rex* aliquis omnes fortunas ſuas, vitamq; ipſam, effundere cupiat, quā ut ignominiā, & dedecus iſtud, pati debeat; Si in ſubditorū iſtud arbitrio, atq; voluntate, poſitum ſit, ut obortis fortè, quā eccleſiaſtica, quā politica, diſſenſionib', ilicet *Regi*, *Principiq*, ſuo magiſtratū ne abrogare poſſint, ecquis poſthàc *Princeps* ab iſta injuria tutus exiſtat? Quid, ſi hoc *Palatinatus* utriuſq; ſubditi conarētur, ipſe *Elector* faceret? Dubio procul opus, utiq; peſſimę ſeditionis plenū, minimè approbaret. Olim, rebus *Imperii* altā pace, ac quiete, florentibus, ſolioq; in *Bohemia* regio vacāte, nec tantis diſcriminib' occurrentib', etiam *Maiores* ſuos, è *Bavaria*, ad *Regiū* iſtud faſtigiū evocari contigiſſe. Quanquā igitur vel tùm tēporis, obſtaculis id genus haud obviis, dominatū, ac potentiā ſuā, illius regni acceſſione, extendere licuiſſet, eos tamē, cōditionibus aliis diligentiùs penſi habitis, potius hunc delatum honorem gratanter recuſaſſe, quàm admiſiſſe.

Quintò ſuperpondij loco, accedere, nuperrimè *Ferdinandum Cæſarē* ab *Electorali* collegio, tanquā legitimum *Bohemiæ Regē*, *Electoremq*, ad electionis dignitam *Francofurtū* eſſe vocatū, in electionis conclave introductū, ad ſeſſionē, vocē, votumq;, *Bohemis* rejectis, admiſſum, imò deinceps in ſupremū *Imperii*, *Chriſtianiq*, *Orbis*, caput exaltatum, eſſe. Iā autem res *Bohemicas*, ipſo non recuſante *Cæſare*, in aliā, ac particularē, diætam, reiici contigiſſe. Sicut autē leges *Imperii* depoſtulent, ut *Electorū* unuſquiſq; ab antiquo conceſſa ſibi præeminentiā, juribus, ac cōceſſionib', ſuis gaudcret, ità viceverſa æquiſſimū eſſe, *Imp. Rom.* (cui omnes *Electores*, ipſe etiam *Palatinus*, ſacramentū feciſſent) majeſtas, honor ſūmus, autoritaſq; ſua conſtaret. Nihil minùs itaq; *Ferdinandum Cæſ.* præcogitare, quàm ut *Elector* aliquis *motus Bohemicos* aſſumere, deterioreſq; reddere, quàm iſtis cōponendis operas jungere, velit. Vt eò minùs perſuaſum habeat, fore, ut *Palatinus* regnum è manibus ipſius eripiat, ſibique vi, atq; armis, vindicet.

Pro Sexto, ſi is *Palatinus* ſit animus, electionē novā ratā habere, regnumq; ſibi aſſerere, nihil aliud expectādum illi eſſe, quàm *Auſtriacos*, pro ea, qua polleant, potentia, omnia, etiam ultima, cōjunctis viribus, tentaturos eſſe, & ſine miſſione qnouſq; injuriā hanc à capitib' ſuis propellere, regnumque, ac *Provincias*, ablatas, recuperare, detur. Atque hoc quidem intuitu, nihil ſibi ad ſummas difficultates, capitales tantæ familiæ inimicitiās, periculoſaſque mutationes, ac converſiones, reliqui futurū. Principium regiminis jam tùm eſſe inquietum, ac ſolicitudinis, plenum. Indè, quid de belli progreſſu, imò eventu ipſo, valdè dubio, ſperandum ſit, in proclivi eſſe. Etiam inter manus fortunam blandientem vultus corrugare ſolere. Vt iſti *Deæ* lubricæ non ſtandum ſit. Etiam uſuvenire amare, ut, dùm is opulentam in proximo prædam captat, fortunas jā paratas, ac quietas, domi confundat, liberiſq; pro pace, ac ſplendore avito, belli flagellum, incertamque hæreditatē, poſt ſe relinquat. Vt, ad ſummam, nullo colore hæc via calcāda ſit, quæ minimè ad *Imperii* pacificationē, ſed ruinam, ac depopulationem, deducat. Secundùm bæc, ſeptimò, hoc quoq; nonnullius ponderis occurrere, *Bohemi* ſuo cum *Rege* diſſidentes, hactenùs, *Electorum* interpoſitione, quò ad obedientiam priſtinam revocarentur, allaboratum eſſe. Ea in re inprimis quoq; *Palatinum* & conſilium, & operā laudabiliter, unà cōtuliſſe. Imò ipsū per legatos *Britanniæ Regem*, quò *Regi* ſuo *Ordines* reconciliati unirentur, æquiſſimū judicaſſe. Quid? ſi jam

jam *Palatinus* ex arbitro, & mediatore, hostis ipse, exugeret. Si, qui partes conciliare volebat, bellum civile exasperare, immò *Elector*, & quidem ea in causa, *Cæsari* sese armis opponere, vellet?

In hoc certè (pro octavo) communem causam verti, atq; omnium *Regum* interesse, ut prævideant, ne par insolētia ipsis, ordine electis, coronatis, succedentibusq; à subditis intentetur, si, indicta causa, *Reges* deponere, veteresq; reiicere, novos contrà asciscere, atq; veteribus opponere, fas sit. Neminē vel è privatis, absque legitimo juris processu, causā indiscussā, condemnari, tantùm abest, ut, summum *Imperii* caput, ipse *Cæsar*, contrà leges, extrà ordinē, cum ignominia, tractari mereatur.

Super causis, quibus *Ferdinandus Cæsar* regno privandus foret, suum judicare non esse. Interim hoc sibi innotuisse, *Matthiam Cæsarem*, absque intuitu errorum quorum cumq; *Ordinum* in privilegiorū, *literarum Majestatiarum*, aliorumq; jurium, ad *Ordines* pertinentiū, conservationē plenariam, animis propendisse, ut etiam militē deducere, locumq;, tēpus, & personas, transactioni opportunas, cōstituere, & determinare, jam tùm cœperit. Contrà verò *Bohemi* militis sui deductionem dùm detrectant, dū ampliores, arctioresque, *Provinciarum*, confœderationes exquirunt, dū sociorum, longiùs dissitorum, consensum prætendunt, immò etiam, inter cætera id genus, *Electori Saxoniæ*, utique hoc in negotio ab *Imperatore* constituto cum potestate plenissima arbitro, ac diribitori, fidem habendam esse negant, atque id genus excusationum varios funiculos ac cathenas, nectunt, accidit, ut temporis opportuni, reiq; agendę, occasione effluente, malum, quotidie serpens, eas in tricas deniq; adactum sit, nudè explicari ampliùs facultas detur ferè nulla. Fuisset *Saxo* ille, cui *Cæsar* tutò res suas committere dignatus fit, quid *Bohemi* obstitisset, ut eum, tantum *Electorem*, repudiare debuerint? Certè si vel eo momento *Bohemi* rebus tàm propriis, quàm communi *Reipublicæ* saluti, consulere voluissent, occasio ipsis affulsisset commodissima. Vt etiam vel *Saxo*, si per *Imperatorem* æqua partium transactio fuisset impedita, sese *Bohemis*, tanquàm parti læsæ, adjungere, *Cæsarique* unguis, quod dicunt, in oculo esse, sustinuerit.

Ad militum excessus, de quibus tantoperè queritari soleat, quod attinet, dubio procul utrinque à milite, more ejus hominū generis, peccari. Neque *Imperatorem*, familiamq; *Austriacam*, sic cognitā hactenus esse, ut latrocinia mandent, cœdes jubeant, subditorumq;, maximè insontiū, malis, atq; exitio, gaudeant. Particularis hominū intervenire audaciā, sævitiamq;, unde isti quidem in populū furores emānent. Neq; id omne non auribus *Austriacis* ingratū, imò in suis acerbè vindicandū, accidere posse. Interim tanti vel hanc etiam objectionem haud esse, ut iccircò ad desperata consilia, omniaq; ultima, deveniendū sit. Remedia mitia, ac facilia, adhùc invenienda esse, quibus offēsionibus animorum obviàm iri, tàm *Regis*, quàm *Ordinum*, jura, privilegia, ac statuta, ab injuriis vindicari, sarta tectaq; conservari, quirent. Iam non ita planū esse, utrùm hæc omnia *Palatinus* rectiùs agere, iisdemq; morbis mederi, possit, quàm *Ferdinandus* ipse, utiq; ad hoc electus, coronatus, itemque potens.

Nedùm ipsum vires destituere, super cujus aliàs potentia constet, nedùm animum, voluntateque, desiderari, tàm commendata jam pridem existente *Austriacorum Principum* benevolentiā. Dū itaque novus aliquis *Rex*, ista, quæ *Ferdinando* faciēda sunt, in illo regno, jam maximè diffidente, suscipiat, è diametro futurum esse, ut acerbiores dissensiones excitet, tot innocentium sanguinem fundat, tot clades, ac lanienas, inferat, immò totum *Imperium*, universamque *Germaniam*, ad excidium usque, cōturbet. An igitur *Cæsar*, an *Archiduces*, hanc sui, suorumque, sive rejectionem, sive contemptum (quo nihil *Regibus* magis iudignum sit) impunè ferent? An jura, autoritatemque illam regiam, quātis possunt viribus, non vindicabunt? An in armis ultricibus, usque ad ultimam necessitatem, non resistent? Certè, tantæ molis erit, *Cæsaream* illam atq; augustam, domum ad incitas redigere, aut omninò, ne resurgere possint, opprimere.

Superioribus temporibus etiam paulò graviores, inter *Reges*, *Proceresque*, ac subditos, exarsisse digladiationes, ità ut pars cxiis etiam victa, fugataq; sit. Nihilominùs locum invenisse etiam postliminiò conventiones, ut & plenissimam litium trāsactionem partisque, tametsi fugatæ, alterius in integrum restitutionem insequi contigerit. Quò minùs hac in re eò extremorum deventum esse, ut reconciliatio tentari, aut exulceratis mentibus medicina fieri, nequeat. Immò ne opus quidem novis, ac peregrè accitis, remediis, cùm domi alexipharmaca sint in promptu. Eā in rem ab excessu *Matthiæ Imp. Ferdinandum* idonea, ac mitia, remedia jam tùm in medium contulisse, privilegia, ac *literas Majestaticas* illas, confirmâsse, interpositionem *Electorum* admisisse, & jam tandem eorundem *Septemvirorum* collegio, tàm inspectionē, quàm decisionem, causæ suæ detulisse. Quid itaq; ulteriùs ab illo requireretur? Sicut illud quidem vulgatum esset: *Partem curationis esse: velle sanari*: ità per *Bohemos* staret, qui curationem propositam recusarent.

Deniq; *Palatino* non incognitum esse, quo in discrimine, sub civilis belli incendiis, finitima loca depascentibus, etiam res *Bavariæ Ducis* propriæ, in præsentiarum verserentur. *Austriacas* quidē copias per *Provinciā* suā cōmeatum, transitumq;, secundū leges *Imperii*, aliquoties rogâsse. Illis, cùm id negare non debuerit, refragari haud potuisse. Contrà militē, à *Bohemis* conscriptū, atq; aliundè accersitū, p *Imperii* regiones, absque ulla legis observantia, deduci cœpisse, undè *Catholicæ* partis *Ordinibus* haud parū molestiæ accesserit. Quas querelas jā suo loco relinquat. Iā necessitate urgente, sibi improbari nō posse, qp, ipse, licitæ defensionis igitur, manū militarē colligat, sibiq;, ne invasionibus exponatur, provideat. Eas esse flammas ardentis *Bohemiæ*, ut facilè in proximo à favillis, scintillisque, volantibus, peti possit, maximè eò adhuc incendii, majoris fomite, ac pabulo accrescente, dùm novus nimirum *Rex* in *Bohemiam* venturus esse putaretur. *Bavariam* velut inter utrasq; partes interjacere mediā, ut contagiū vereri, tū militare quoq; officium suū, quo *Liga Catholica* esset obligatus, requirere, militē ut cōscribere debeat. Sedē belli in finitimis eò usq; se detestari, ut, dùm remediis benignioribus locus nullus relinqui velit, ipse quoque rationem inire, quâ tantam procellam à se suisque declinare quitus esset. Iam si animus omninò perstet *Palatino*, alienum illud regnum adire, rogare sese, hoc agat, lege agnationis

hic mos regnorum, electionis juribus,gaudentium, ab antiquo extiterit, *Regum*, cum laude, & subditorum commodo fasces tenentium, hæredes masculos, tanquàm alicujus gratitudinis igitur, porrò ad regnum, successionemque regiam, admittere,neque temerè eos transscendere, exemplo *Ladislai, Alberti Regis* filij,idem evincente.

Princeps Transylvaniæ quid moliretur,quoque loco ejus,atque *Ordinum Vngariæ* res forent, de istis exactè sibi haud constare. Interim hoc innotuisse, præfatos *Vngariæ Ordines*, pariter super variis, tàm ad res *Ecclesiasticas*, quàm seculares, spectantibus, injuriis,sibi illatis, gemere,ac quiritare. Vt privilegiis,ac concessionibus, eorundem toties adversari contigerit. Huic vel eo locorum turbas, & motus, occepisse, privilegiis,ac juribus, suis violatis, fortalitiisque *Vngariæ*, in finibus regni positis, idoneis præsidiis,commeatuque,denudatis. Hanc esse illam causam,cur aliundè præsidium,auxiliumque accersant,ac se tueri conentur: nimirùm hoc illud esse, ut concessiones,pacta, ordinibusque indulta, sarta, & tecta, serventur. Exindè enim tanquàm è fonte, varios motus pullulare,prout etiam intrà *Imperii* limites accidat, nuperque in *Dieta Francofurtensi*, legatis *Bohemorum* rejectis,usuvenisset. Iam,ut,rebus ità sese habentibus, *Bavarus*, de idoneo milite, ac præsidio, *Provinciæ* suæ prospiciat, se non reclamare. Sicut autem nunquàm hactenùs ejus animi *Palatinus* fuisset, quicquam determinare, aut suscipere, quod in dispendium agnati sui quàquà vergeret, ita etiam nunc eidem proposito firmiter inhærere, ut et res deinceps sint eventuræ, omnem moturus lapidem, quò intelligat *Bavarus*, sese agnati fidelis, ac constantis, partes re ipsâ adimplere voluisse. Quo nomine parem fidem à *Bavaro*, sibi repromitteret, penitusque juxtà consideret, futurũ, ut graviores per *Imperium* difficultates haud quaquàm nascantur, modò ipse, cùm *Principibus* cõfœderatis, eò respiciat, quò illorum cupiditati, qui omnia pro lubitu in *Imperio*, & quidvis nõ, agunt, habenæ inicientur, commeatusque & per *Provincias Germanicas* militum transitus, intercludantur. Id quod ipse suo loco facturus sit.

Quod denique *Bavaro* molestum esset, *Principes, Saxoniæ inferioris*, aliosque *Status* informari, tanquã *Catholici* per *Imperium* id agant, ut *Protestantium* causa cadat, undè & *counitis Principes* exercitum parent. Contrà, quàm anteà conventum esset: illud verò etiam nunc ità comparatum esse, ut *Co-unitis* hâc tempestate abundè causarum & suspicionis suppeditetur, super necessariâ armorum defensione, sollicitos esse, præsertim cùm *Catholici* jam pridem copias cogant, atque tantùm non provocare velle videantur. Tametsi autem neque ipse *Palatinus*, neque *Co-uniti*, hac in parte fidem *Bavari*, constantiãque,accusent, interim dari alios id genus homines, in consiliis,ac machinationibus, satis calentes, flãmantesque, quorum cujusmodi esset institutum, etiam publicis scriptis emergeret. *Principes Saxoniæ inferioris*, sua quidem opinione, respicere ad actus illos, in *Iulsacensi*, ac *VVestphalica*, *Provinciis*, hactenùs introduci cœptos. Cùmque, metu invasionis *Hispanicæ*, nescio quid, metuant, ideóque rationem tempestivæ defensionis inire. Vt autem *Imperium* conturbaturi sint, modò ipsi in possessionibus suis non inquietentur, causam sibi apparere nullam. Hactenùs *Palatinus*.

CAP. IV.

De Friderici Palatini assensu, super receptione electionis regiæ, Bohemis facto.

I.

Fridericus Palatinus electionem, dignitatemque, regiam, à Bohemis oblatam, admittit.

Vcusque multorum animos suspensos tenebat expectatio super *Electore Palatino*, utrùm novæ *Bohemorum* electioni accessurus, an potiùs renunciaturus, esset. Evicit tandem speciosum tituli regij axioma. Quanquam enim à non paucis (prout, ex parte, superiori capite, videre est) tùsque *Principibus* splendidissimis, seriis verbis admoneri cœpisset, animum rebus illis novis subduceret, neve ulterioris per *Imperium* collisionis causam præberet. Non posse enim non indè bellorum, jam tùm flagrantium, sanguinolentas necessitates exasperari, atque omnia ultima imminere. Nihilominùs, sive fato impulsus, sive consiliariorum suorum (quorum paucos etiam rem, periculi plenissimam, dissuasisse accepimus) consiliis, nimis eheu! calidis, inflammatus, aleam jecit. Cùmque domi summo loco, & quiete, resplendere, ac multis terrori esse, potuisset, procellis *Bohemicis* fastigiũ, celsitudinem, atque autoritatem, immò semetipsũ, suosque hæredes, sese committere maluit. Quo ipso horribilium belli tempestatum, totiusque *Imperii Romano-Germanici*, depopulationis, jacta sunt fundamenta.

Posteaquàm igitur per *Archipalatinatum* rebus, ut videbatur, necessariis prospexisset, *Ioanne, Duce Bipontino*, *Heydelbergæ Vicario*, & *Ioanne juniori, Comite Nassovico*, militiæ duce, constitutis, circà *Calendas Octobres*, assumpta familiâ, comitatu splendido stipatus, *Ambergam* movit, ferunt, supremam hanc velut valedictionem non sine omine, illis, qui tùm coràm observarunt, evenisse. Cũ enim tota civitas *Heydelbergensis*, partim in spem erectis, partim nescio quid præmetuentibus animis, coronâ factâ, viis patentibus sese effudisset, abeunti in tempestatem *Bohemicam Electori* suo ut bene precaretur, *Principem*, natura parùm ferocem, aut malum, inspectâ multitudine, lacrymis maduisse, compertum fuit. Quod igitur de *Alexandro Imperatoris Severi* filio,

filio, *Principe* pro magis, quàm bellicoso, in expeditionem *Persicam*, non absque lacrymis, abeunte, ejusque calamitosis successibus, narravit *Herodianus*. Idem ferè, ab ipso eodem eventu, de hoc *Palatini Electoris*, satis infelici, in *Bohemiam* expeditione, adiicere fas esto. In abeuntem è Patria tùm *Electorem*, ejusque familiares, ac cohortes, procubuit non minùs imber effusissimus. Vt neque segniùs cives, atque inquilini, proficiscentemq; Principem, inque ipsa bellorum, ac periculorum, præcipitia transeuntem, lacrymis, ac singultibus, malorum præsagis, prosequerentur.

II.

Litteræ Palatini ad Saxoniæ Electorem.

AMbergæ igitur, *Palatinatus superioris* metropoli, subsistens in itinere, sequentes ad *Electorem Saxoniæ* emisit: Quot, quantique, motus hactenùs intrà *Bohemiæ* regnum nasci contigisset, quot itemque machinis *Patres Societatis*, litteras illas *Majestaticas*, à *Rodolpho Imp.* *Bohemiæ Proceribus* indultas, labefactare, ac lacerare, omni industria conati essent, ut cuivis perspectu facilè evadat, istos saltem hoc omnibus, quod ajunt, copiis unicè quærere, quò *Bohemiæ* regnum, *Provinciæque sociæ*, postliminiò jugo *Pontificio*, absolutoque dominatui, subijcerentur, longiori inductâ oratione reproducere velle, omninò supervacaneum videri posse. Eo ipso factum esse, ut *Procerum* patientia tantoperè læsâ, ac degenerante, *Patres* istos è regno exterminari accideret, viâ aliâ, quâ ad privilegiorum suorum certitudinem pervenire liceat, *Proceribus* vix affulgente. *Patres* autem tantùm non *Cæsareos* consiliarios, ipsumque usque adeò *Cæsarem*, impotentibus consiliis inflammare agressos, hoc egisse, ut cùm mitibus remediis in regnum restitutionem sibi ademptam viderent, armis, ac cum violentia, id perficerent, quod sibi curæ erat. Secundùm hæc, non ignorare *Saxonem*, quâ hucusque *Palatinus*, toto tempore Electoralis sui regiminis, sollicitudine in pacis consilia propendisset, quò, incendio isti, sub cineribus adhuc latenti, maturè obviàm iriquiret. Absque igitur calentibus adversæ partis instigationibus, animorumque passionibus, fuisset, tantis militum excessibus, cladibus, animorumque atrocibus id genus aliàs collisionibus, maturè tempestivum remedium inveniri potuisset.

Eâdem operâ, curâque, non postremâ, nuperrimè, cùm electio novi *Imperatoris* urgeretur, se provectum, reliquis *Con-Electoribus* id consilij subministrâsse, viderent, ut res *Bohemiæ*, componerentur, priusquàm in electionem *Cæsaris* iretur. Ità enim futurum, ut, extracto electionis negotio, *Bohemiæ* motibus remedium adhiberetur, sicque incendium jam tùm obortum, aquis magis, quàm oleo, desuper affuso, restingui posset. Quis enim, non vel perfunctoriè sapiens, malum istud, exclusis idoneis remediis, incurabile, & tanquàm lethale, futurum, haud prævidere, ac sub prognostico divinare, potuisset? Iam, super accedente etiam legatorum *Bohemiæ* rejectione, morbum eousque exasperatum esse, ut ad ultima deventum sit, se in *Regem* futurum recèns insuper electo, & solennissimè vocato.

Quandoquidem autem illud ipsum contrà spé, atque exspectationem, accidisset, ut nihil minùs egerit, quàm per cuniculos electionem illam furtim sibi procuraret, utique cùm plus laboris, ac periculi, quàm privatæ utilitatis, atque emolumenti, sibi relictum in eo intelligat: itaque *Electorem Saxoniæ* obtestari, eum adhùc animum sibi perstare, ut, si credere fas sit, hâc suâ novæ illius dignitatis recusatione, morbum istum, penè desperatum, sanari posse, utique affectus sit quantò ociùs ab incœpto desistere, *Bohemisque* nuncium remittere. Interim hoc se scrupulo angi, *Bohemos*, etiam sub juramento, ac *Senatusconsulto*, eò redactos, priùs omnia vltima, ipsumque Acheronta, quod dicitur moturos, quàm ad jugum pristinum redituros, esse. Id genus consilia, ferè desperabunda, quorsum abeant, quæque finitimis *Provinciis*, sub introductione peregrini *Regis*, immineant, nemini in obscuro esse. Vt juxtà etiam vel sibi in particulari divinæ intervenientis vocationis illius prævaricatio, ac transgressio, obiici quita sit. Hanc in rem opportunum sibi visum esse, intereà, dum *Bohemorum* legatos exspectet, super electione nova se postulaturos, cum *Saxone* bona fide agere, illiusque fidele, ac sanum, consilium, exquirere. Se quidem ità animatum esse, proximè, prout cunque res ceciderit, pleniùs ad ipsum referre, adeòque pro virili procurare, quò pax in *Imperio* recomponi, hostilitas verò, & belli fomes, extingui queat. Id quod salutare propositum tùm demùm in effectum deduci posse, si *Rex Hispaniarum*, cæterique *Principes Catholici*, nominatimque *Dux Bavariæ* (quo cum aliàs hac de re egisset) ab armis feriari, seseque abstinere, velint. In omnem eventum, sicubi contrà spem usu veniat, tùm quoque sibi, ac *Comitiis*, externis auxiliatoribus rem agendam esse.

Ad summam denique, qui motus etiam nunc per *Vngariam* gliscere cœpissent, *Saxonem* haud fugere. Quanquam autem *Palatinus* earum rerum exactam cognitionem nondùm assecutus esset, interim hoc incidenter penetrâsse, eandem illis, cum *Bohemis*, turbarum causam esse. Quòd *Patres* isti *Societatis* hactenùs privilegia, ac concessiones, eius regni *Proceribus* collatas, pari operâ, paribusque machinis, impugnâsse comperti sint. Cùm igitur milite, armaturaque sua, in *Bohemos* eductâ, regnum, regnique fortalitia ista, *Turcis* objecta, deoudari, destituique, proclive sit, deliberare regni *Ordines*, super mediis, quibus in securitatem sese vindicare liceat. Ejusce rei cùm tempus porrò maturitatem productum sit, plura, per occasionem ubi recognoverit, Saxoni utique sese tempestivè indicaturum.

III.

Saxoniæ Electoris, ad interpellationem Palatini, responsio.

QVæ autem fuerit *Saxonis*, ad præcedentem *Palatini* interpellationem responsio, jam sequitur. Ità verò *Saxo* rescribere cœpit: Neque se velle, inquit, curiosè, aut prolixè, allegare, quousque turbæ *Bohemicæ* redactæ forent, quidve ipsi, pro componendis id genus dissidiis, operæ navatum

tum esset, inprimis quid legatis suis, ad electionis illam diætam, *Francofurtum*, profecturis, commisisset, Siquidem omnes, ab ipso profectæ, missiculationes, epistolæ, intimationes, atque adhortationes, precesque, publicè prostent, penèsque archivum *Moguntinense*, hujus rei testimonium perhibeant.

Proindè etiam minùs sibi placere, ac ridere, posse, operas, ac labores, suos, anxiè susceptos, incassum, ac frustrà, fuisse. Ut etiam sinisteriùs optimam intentionem illam suam intorqueri contigerit. Atque hinc usuvenisse, ut, variis interveniendentibus obstaculis, contrà voluntatem suam interpositio ad effectum non spectârit, ut etiam *Matthias Imp.* intereà humanis excesserit, resq; in eum, quo nunc sunt, statum devolutæ sint.

Quibus fundamentis quidem *Bohemi*, repudiū *Ferdinando Cæsari* intentantes, *Electorem Palatinum* jam novum *Regem* designavit, se libenter in medio relinquere, juribus regni, electionem liberam concernentibus, ut & pactis, reversalibusque cum familia *Austriaca* initis, sibi non satis cognitis. Interim, cùm neminem clam esse possit, quo vultu hanc regni abalienationem *Austriaca domus* intuitura, quidque contrà allatura, sit, tunc verò hanc viam non esse pateat, quâ ad pacem eatur, sed potius res in inexplicabiles bellorum mæandros oppidò, exclusis etiam remediis penè omnibus, deducatur, & id dubium esse, immò, *Cæsarem*, familiamque *Austriacam*, omnia ultima citiùs experturos, quàm repudiationem istam æquo animo laturos, esse.

Se quidem, quâ factam recèns electionem, *Palatino* neque suadendo, neque dissuadendo, molestum esse velle. Ne vel novam, illi oblatam, dignitatem invidere, aut *Ordinum* regni privilegia, electionem concernentia, in dubium vocare, videri possit. Nihilominùs suo animo suo inhærere cogitationes, extrà cujuscunque præjudicium positas, fore, ut, sicubi rationes, pro, & contrà, sicut ajunt, militantes, in bilance ponerentur, dissvasoriæ reliquis longè prævalere debeant. *Palatini* partium esse, pro suo judicio, rem ad genus arduam, secundùm omnes circumstãtias, exactiùs trutinare, juxtaque exempla majorum, quibus etiam altiores dignitates offerri contigisset, eorumque consilia, in memoriam revocare, juxtaque fidele amici consilium eo candore, quo quidem profectum esset, altiùs ad animum admittere.

Quantum sibi in eo tàm ferretur, quàm meteretur, divinæ providentiæ sese acquiescere. Nihilque prius in votis habere, quàm *Palatinum* ea inire consilia, quibus dignitas tàm *Electoru*, quàm *Regia*, amplicari, quies regionum emolumentumq; promoveri, *Imperii* salus reparari, *Bohemia*, sociarumq; *Provinciarum*, decus, ac commoditas, instaurari, immò verò, & ad summam, ulteriores turbæ, clades, ac perturbationes, in totum rescindi, sustineant.

De motibus *Vngaricis* sibi aliquid innotuisse. Tãetsi autem intrinsecam, ac justam, turbarum id genus notitiam nondùm assecutus sit, nihilominùs ex epistolis, è *Transylvania* partibus natis, ex iisdemque indè redditis responsis, quæ res istic agitetur, luculentùm evadere. Neque sic *Transylvaniæ* Principis ad *Moraviæ Proceres* factas, sive propositiones, sive postulationes, stare, ut res istæ in obscuro esse, amplius videri queant. Pro epistolæ clausulâ, *DEUM Opt. Max.* se venerari, ut clementer avertat, ne, sub istis, in medio versantibus, occasionibus, *Getis, Turtisque*, diu præspeculatam barbaram intentionem, ac cupiditatem, efficiendi, fenestræ, valvæque, aperiantur.

IV.

Palatinus, electionem Bohemicam acceptaturus, Duci Bavariæ hanc suam mentem exponit.

Ubi ergò in eandem ferè sententiam *Palatinus* ad *Poloniæ Regem*, *Rempublicam Venetam*, *Sabaudiæ Ducem*, aliosque *Principes*, tàm extrà, quàm intrà *Imperium* florentes, dedisset, denuò *Ducem Bavariæ* sic, novâ internunciâ epistolâ, compellare cœpit, sub ipsis *Nonis Octobribus*: Siquidem, inquit, à tempore præmissarum suarum, ex Inferiori *Palatinatû* suo, hanc in superiorem regionem, cum familia, movisset, intercàque electionem illam *Bohemicam*, non secus ac divinam aliquam vocationem, ad animum altiùs admisisset, eoque ipso nomine, super recipienda coronâ *Bohemica*, in *Dei* nomine, animū jam nunc confirmasset, præsertim, dùm palàm fieret, certis in locis consilia violenta, armorumque, fabricationes, prævalere, adeóque illud agi, quò, sub caussâ *Bohemiæ* opprimendæ reliquis *Imperii* membris, ac *Provinciis*, invidia, ac periculum, crearetur, undè vel ipsi quoque *Bavariæ Duci* cjusmodi aliquid accidere possit, operæ prætium sibi visum esse, hac de re agnatum suum certiorem facere; illique confirmatissimum reddere, nulla quidem ex parte, se, sub ista novi honoris accessione, privatis commodis inhiare, nedum *Catholicorum Principum*, aut per *Bohemiam Ordinum*, partibus adversari, sed magis in illos, quà jura, quà privilegia acquisita, cum favore propendere, modò, rerum illi suarum satagentes, novis turbis causam, materiamque, haud præbeant. Secundùm hæc, fidem, *Bavaro* antè datam, se inpræsentiarum penitiùs constabilire, futurum, ut à capite, & limitibus agnati sui quæcunque incommoda, ac dispendia, à militibus metuenda, longè abarceat, neque hostile quicquam; sive è *Palatinatu*, sive *Bohemia*, partibus, in eum torqueri, patiatur. Eandem benevolentiam sibi ab illo vicissim repromittere, ut quacunque ratione, sive colore, *Provincias* suas infestari accidat, *Bavarus* eam hostilitatem tantùm non admittat, sed etiam propellat. Eo verò respectu *Bavarus* sibi, suisque, quàm optimè consulere possit, sicubi exteris nationibus, sive *Italicis*, sive *Burgundionibus*, aliisque id genus copiis, commeatus intercludat. Ità futurum, ut ex adverso nihil quicquam ipsi extimescendum usuveniat. Immò, si quid ejusmodi, præter omnē opinionē, accidat, se in omnē eventū suo ipsi auxilio minimè defuturum. Proindè nihil sese dubitare, quin *Bavarus* hisce in turbis neutralitati, ceu vocant, velificari queant. Utique cùm res *Bohemicæ* ità quidem sibi comparatæ esse videantur, ut minimè necesse sit *Imperii Principes* hanc caulam velut suam facere, adeóque omnia inter sese conturbare velle. Eo ipso quoque pacto *Catholicos* per *Imperium Ordines* optimè rebus suis esse consulturos, si pacis, ac quietis, satagentes, à rebus *Bohemicis*, armisque inferendis, sese abstinerent, tranquillitatemque, proventuum utique fœcundam matrem, bello anteferrent,

ferrent. A quo sinistro proposito quàm illos opportune dehortari queat *Bavarus*, intraque cancellos continere, sibi minimè esse obscurum, ut etiam, quò id faxit, enixè juxtà rogare haud desinat. De *Hispanicis* auxiliis ità esse. In ea parte consilia minimè esse præcipitanda, ne gravioribus *Imperium* procellis, ac fluctibus, concutiatur. Atque hæc illa esse, quæ postliminiò *Bavaro* (quo cum necessitudinis mutuæ jura usq; quaq; inviolata esse cupiat) bonâ, ac sincera fide contestari voluisset. Majorem in modum rogans, se jam in *Bohemiam* movente, ille regionum, subditorumque suorum, curam suscipere, cum *Vicario* suo, *Ioanne*, *Duce Palatino*, cæterisque superioris *Palatinatus Directoribus*, amicè, ac benignè, agere, adeóque *protectoris* vice, adesse, vellet. Hoc istos pari affectu, humanitatisque studiis, gratanter laturos, ac, lege talionis, officiosè relaturos esse. Se quoque, ne finitimis *Principibus* suspicionem, aut stomachum, moveret, non ità multas copias post se in ditionibus illis hæreditariis reliquisse, ut ab ulteriori conclassatione, atque exercitus collectione, omninò manum abstinuerit.

V.

Ducis Bavariæ, ad expectorationem Palatini illam, rescriptio.

ITà autem denuò, ad *Palatini* instantiam, reddidit *Bavarus*: Nihil aut parum se dubitasse, rationum tot, tantarumque, momentis suprà allatis, quin *Palatinus*, dùm cunctari, atque hærere anteà visus esset, circà admissionem electionis *Bohemicæ*, prorsus substitisset, ac, præ mole periculorum instantium, animum ab illis cogitationibus prorsus subduxisset. Optasse se juxtà, ut corà m omnem laciniam ipsi detegere, ac multò etiam graviora aperire, in sinumque ejus deponere, licuisset. Sub spe, futurum, ut inquietam, nimisque incommodam, istam electionem omninò repudiasset. Rem certè ità se habere: nempè *Ferdinandum Cæsarem* esse *Regem* inauguratum, atque unctũ. Potius itaque hoc fuisse, dissidia inter *Regem* illum legitimum, & *Ordines*, cõponere, pacis, quietisque, deperditæ remedia quærere, quàm tabem illam in *Imperio* fovere, atque ex unico incommodo, periculoque, malorum apothecam, ac myriadem, accersere. Siquidem autem illa jam *Palatino* constet sententia, alienam illam, & variis spinis nexam, coronam recipiendi, adeóque jam tùm eo animo in via sit, ut directè, ejus rei gratiâ, *Pragam* petat, nihil se ferè habere, quod amplius adiiciat. Interim sibi rationem nullam hoc processu ostendi, quâ (sicut suprà conventum foret) ad propositum scopum perveniri, pax, & alma quies, postliminiò reduci, animorum per *Imperium* collisio ferruminari, consolidarique, sustineat. Magis itaque esse, ut malũ malo, periculumq; periculo, cumuletur, quàm ut salutaribus amplius consiliis res decidenda sit. Quo nomine se priora repetere consilia, religiosissimisque verbis contestari juxtà, sese omnia ea, quæ fidelem, & candidum, *Imperii Principem*, patriæque; ac communis salutis, amantem, decent, omnibus, quod ajunt, copiis in medium nuper attulisse, quo imminenti tanto *Germaniæ* rictui obviàm iretur. Quæcunque igitur hanc istam novationem incõmoda deinceps exceptura forent, de iis ille videret, qui melioribus consiliis minus obtemperasset, ac veluti contrà ipsa prout veteres dixerunt) auspicia profectionem susciperet. Sibi sanè ea omnia contrà rationem, sententiamque, prorsus usu venire. Neque sic quidem in promptu esse sibi, dispicere, quibus mediis *Palatinus* præcavere deinceps possit, quò minus ipse *Bavarus*, utique incendiis istis plusquàm civilibus finitimus, ac proximus, in sua *Provincia* infestari debeat. Præsertim *Palatino* sese eo usque tot bellorum fluctibus immergente, unde ipse vix sese extricare, nedùm aliis suppetias ferre, quitura esset. Sic pariter copiis, juxtà leges *Imperii* per regionẽ suam transituris, obstare se neq; posse, neq; velle. Quod n. *Imperii* leges sartas tectasq; esse cupiat, vel hac in parte repugnare non debere. Tantum abest, ut *Cæsari*, utique supremo capiti, contravenire fas sit. Eam mentem suam vel ante hâc *Bohemis*, aliisque *Statibus*, absque fuco, aperuisse, futurum, ut ipse *Austriacas*, *Cæsareasque*, copias transitu prohibere non possit, ne sibi oppositione illa sive damnum, sive hostes, accersat, ac superinducat. Et, cùm idem ab ipso *Palatino* observatum foret, ut copiæ, *Bohemiæ* in auxilium adductæ, per ipsius *Provincias* impunè moverent, non liquere, quo pacto illud vitio sibi esse debeat, quod ab aliis jam usurpari eadem in causa cœperit. Libenter se neutralitatis, ceu vocant, rationem inire voluisse, modò *Ordines Bohemiæ* cum *Rege suo* fuissent reconciliati, majusque incendium per *Bohemiam* de novo ne quidem suscitaretur. De consiliis, quibus *Palatinus* nuper attulisset, *Cæsarem*, *Austriacosque*, sive *Catholicos Principes*, inflammari, ut, velut per *Bohemiæ* latus, *Imperio*, *commitisque Statibus*, nocere, atque incommodare, velint, possintque, nihil dùm sibi constare. Nec se, tot in medio extantibus *Austriacorum* declarationibus, eò adduci posse, ut, aliquid tale fabricari, persuasum habeat. *Palatini* potiùs consultores id genus consilia *Satyrica*, ac flammantia, cudere, quibus ipsi fucum hunc faxint. Se fidem suam adhuc dùm contestari, quam quidem suprà sufficienter edidisset, nimirum, si quid contrà *Imperii* libertatem ageretur, nullatenus hoc se approbaturum; qua de re prolixior esse nolit.

Cæterùm, quòd arma pararent etiam *Principes*, *Ordinesque*, *Catholici*, hoc illis fraudi esse non debere. Quòd ità, lege velut necessitatis, variisque per *Herbipolensem*, aliosque *Episcopatus*, à copiis, in *Bohemiam* moventibus, prægressis exactionibus, ad id teneantur. Ne itaque denuò, sub iisdem coloribus, ipsis adversæ partis miles imponere possit, præsidia ista necessaria esse, non, ut quenquam irritent, atque offendant, sed quiete, ac tranquillitate, si liceat, fruantur. Eam esse *Catholicorum* in præsentiarum conditionem, ac solicitudinem, ut, flagrantibus istis per *Bohemiam*, *Vngariamque*, furoribus, super *Religionis* suæ persecutione, atque oppressionibus, sibi metuendum, vigilandumque, eveniat. Interim gratam non esse non posse *Palatini* illam declarationem. Quâ deposuerit, se quidem cum *Catholicis*, tàm per *Bohemiam*, quàm alias regiones, juribus sui autentibus, nequicquam cum rigore, aut sævitia, acturum, sed magis, suarum rerum sicubi satagant, curam, ac protectionẽ, eorum suscepturum, esse. Hanc illius mentem, sese utraque, quòd ajunt, manu amplecti. Præsertim, cum nuper *Ca-*

scovia, re sacrâ peractâ, *Religiosos* duos, unà cum ministratore puero, medio foro, barbarico prorsus furore, decollari contigerit. Id genus furoris, atque immolationis nefandæ, si (quod abominandum) in usum porrò duci velit, non se videre, quò pacto *Catholicis*, per *Bohemiam*, *Vngariam*, sociasque *Provincias*, fundamentum libertatis, *Conscientiæ*, *Religionisque* suæ exercitii, aut coostare, aut conservari, deinceps queat.

Denique, quòd *Palatinus* cupiat mutuam necessitudinem cōstanter, ac fideliter, tueri, juxtà quoq; *Bavariæ Provinciis* necessitatem bellicam, pro sua virili, propellere, gratanter hoc se recognoscere. Idē officium so tantùm non ipsi *Palatino Electori*, sed illius etiam *Vicario*, ac *consiliariis*, pari fide repromittere: nequicquam dubitans, *Palatinum*, per sua, quà hactenùs polleat, humanitate, ac prudentia, de omnibus, quæ in contrarium emergere queant, difficultatibus, bonâ fide, diligenterque, euraturum, provisurumque.

CAP. V.

De Friderici Palatini, in Bohemiam, progressu, coronationisq; regiæ solennibus.

I.

Ad Sylvam Saxonicam, oppidum sic dictum, legati Bohemorum excurrunt ad deductionem Friderici Palatini.

Quòd igitur eò usq; jecisset aleam *Fridericus Palatinus, Anno M.DC.XIX. V. Idus Octobres*, unà cum familia comitatuq; amplissimo, *Sylvam Saxonicam*, oppidū sic dictum, progredi cœpit. Cujus eò usq; adventum ubi *Bohemorum*, *Provinciarumq*; sociarum, legati, *Egræ* tantisper subsistentes, præstolati essent, indè, re compertâ, octodecim rhedis, singulis, trijugis equorum paribus instructis, in occursum, usq; ad *Sylvam Saxonicam*, solverunt. *Bohemorū* tres antetiores, quartam, quintamque, numero, *Moravorum* ac *Silesiorū*, legatis, reliquas equestribus, ac ministris, ordine occupantibus. Advenientibus illis, antè oppidum, *Elector Palatinus*, *Achatiō à Dona*, cum dyuastarum, & equestrium, manu, in occursū emisit. Quibus splendidè exceptis, atq; in hospitia dispositis deductis, mox ad sein conclave admittēdis, ipse *Palatinus*, fratre, *Duce Simmerano*, filio primigenito, itemq; *Christiano*, *Principe Anhaltino*, cæterisque aulicis, stipatus, aperto capite, dexteram, amicitiæ, fidei, & salutationis, symbolū, obvi⁹ porrexit.

II.

Andreæ Comitis à Schlyck, ad Fridericum Palatinum, oratio. Eiusdemq; responsio.

Admissis igitur in inferiora solenniter legatis, *Ioach. Andreas, Comes à Schlick*, sequentibus verbis *Electorem Palatinum*, *Regem* utique designatum, salutare cœpit. Primū reproductis abovo, ut ajūt, caussis, quib. regni *Bohemiæ Proceres* adducti, *Ferdinandum Cæsarem* repudiassent, ejusq; loco *Fridericū*, *Electorem Palatinum*, futurum utiq; *Regem* suum, designassent, (quod quidem fortè ne per somnium et *Electori* in mentem obrepere potuerit, ut tantò magis, tanquam merum divinæ provideotiæ opus hoc præsens recognoscere debeat) rogare cœpit, ad *Procerum* instantias, porrò ad regiam *Pragam*, literis antè tamen, ex more, reversalibus depositis, pergere ne gravaretur.

Ad cujus propositionē, *Rex* sic tùm excepit. Nomine regni *Bohemiæ* adjunctarumq; *Provinciarū*, mihi quidem proponi cœpit, id omne intellexi rectissimè. Gratanter itaq; accipio, atq; hanc regni *Bohemiæ*, dictarumq; *Provinciarum*, benevolentiam, quâ quidem me honorare cōtendunt, recognosco. Daturus, DEO propitio, operam, ut votis, ac desideriis, illorum satisfacere quitus sim. Quod verò ad negotii, petitiq;, caput spectat, tametsi graves, atq; arduæ, plus satis, caussæ me ab hocce proposito absterrere poterant, ipse tamen consiliis, atq; ope, ocæessariorum meorum provectus, intuitu divinæ illius vocationis, en! adsum vobis, votilq; vestris accedo, præsertim in eo, quod me corona, ac fascibus regiis, condignari, præeligere, atq; solenniss. vocare, voluistis, morem gesturus. Ut n. DEO evocanti repugnem, non debeo: ut vobis exorantib. me negem, non sustineo. Qui igitur hujusce vocationis autor est, *Deus*, inquam, communibus precib. exorandus venit, ut hoc præsens negotium in divini sui nominis gloriā dirigere ex alto velit. Ego interim *fide Germana*, tanquam *Germani sanguinis Princeps*, dico, & addico, me regni *Bohemiæ*, sociarumque *Provinciarum*, jura, ac privilegia, eo modo observaturū, atq; omni industria defensurū, juxtaq; regios fasces eâ moderatione cū DEO, susceptururn, esse, ut *Provinciis* omnib. ac singulis, displicere nō debeam. Quo nomine bonâ fide auxilia *Ordinum* mihi reciprocè repromitto, nihil dubitans, eos in hoc fideliter mecum cooperaturos, quò belli difficultates, per *Provincias* obortæ, propelli, contrà pax alma, ac salutaris, reduci, possit. Pro eâ autem, quâ quidem *Provinciarum Ordines* humanitate me prosequi cœperunt, hoc agam, ne illos officii ergà me sui pœnitere queat. Eò usq; enim, eum *Poeta* nostri temporis: *Semper inoblitus muneris huius ero*.

His ultrò, citroque, peractis salutationis solennibus, legati *Electoris*, fratris *Ducis*, filii primogeniti, itemq; *Anhaltini Principis*, dexteras dissuaviati, dictâ pace, ad *Palatini* conjugem, deflexêre.

III.

Venceslaus Guilielmus à Ruppa, Elect. Palatini conjugem salutat. Eiusque exceptio.

Exillis autem *Venceslaus Guilelmus à Ruppa*, *Elisabetham*, *Angliæ Regis* filiam, *Frid. Electoris* conjugē, Gallico idiomate, hęc ferè in verba allocutus est: *Regni Bohemiæ*, inquit, *Moraviæ*, *Silesiæ*, *Lusatiæ utriusque*, legati, *ô Serenissima*, pro felici adventu, DEO inprimis deponunt gratias. Dein etiam tibi omnia sua propemodum demissâ cum observātia, debere se, contentur. Tuâ enim (novimus) sive operâ, sive suasoriâ, evenit, ut *Serenissimus Princeps* maritus omnibus singularū *Provinciarum* votis, ac desideriis, acquieverit. Benedicat deinceps Altissimus, ut hoc per pium, ac regium, diu feliciter florere, constantique perennaturæ prosperitatis aurâ provehi, queat. Quo voto hanc demissam nostram observantiam

contestamur, humilimaque studia ut in commendatis deinceps habere patiaris, corrogamus.

Ad quæ itemq; verbis *Gallicanis* sic excepit *Palatina Princeps Electrix*: Domine, quodcunque à me, in divini *Numinis* gloriam, *Religionisq*, communis emolumentum, fieri cœpit, ecce! è bonæ mentis ductu profectum est. Itaque sic deinceps etiam agam, ne aliquid, quà favorem, quà benevolentiam meam, desiderare possitis. Quod ut, ità esse, firmiter credatis, ecce! bonâ fide vobis omnibus promitto.

IV.

Frid. Elect. Palatini, literæ reversales, ut vocant, legatis data.

Peractis illis mutuæ salutationis communibus, ac solennibus, *Fridericus Palatinus*, unà cum *Principibus*, suprà nominatis, aulicisq; ministris, per dispositos ordine militum cuneos ad sacrũ perrexit, *Ecclesiastæ* ipsius aulico è *Psalmo XX.* concionem peragente. Eà finitâ ad prandium itum est, legatis *Provinciarum Palatini* mensâ familiariter adhibitis. Ubi epulis quies data, *Palatinus* diu, sermone extracto, coràm egit cum legatis. Abindè per *Io. Albertum Comitem Solmensem*, aulæ magistrum supremum, *Achatium à Dona*, & *Ludovicum Camerarium*, literas, ecu vocant, reversales, *Latinis* verbis, more *Bohemico*, expedire, legatisq; tradere, jussit. Quibus illi acceptis, itineri se dantes, *Egram* relegerunt. Tenor autem literarum præmissarum hic ferme erat iste: Nos *Fridericus*, DEI gratiâ, elect', *Bohemiæ Rex*, *Palatinus Rheni*, *S. Rom. Imperii Elector*, *Dux Bavariæ*, *Marchio Moraviæ*, *Dux Silesiæ*, *Marchio Lusatiæ utriusq*, &c. notum, & testatum, facimus, vigore præsentium literarum, quibuscunque, maximè verò illis, quorum interest. Posteaquam omnes tres regni *Bohemiæ*, *Moraviæ*, *Silesiæ*, *ac Lusatiæ utriusque*, *Ordines*, luculentis, & præclaris, mandatis plenissimè instructi, in diæta universali, *Pragæ* celebrata, hoc *Anno M. DC. XIX. à X. Cal. Augusti*, ad *Cal. Septembres*, excurrente, de jure, ac possessione, privilegiorum suorũ antiquorũ, ut & noviter pactæ, initæque, confœderationis, nos in *BohemiæRegem*, præeunte liberrima voluntate, incredibili cõsensu, elegissent, ac proclamassent, sed, sub hac exceptione, ut, antè solenniſſ. coronationis actum, more majorum, à superiorum temporum *Regibus* confirmato, juramentum deponeremus, adeoq; regni *Bohemiæ*, conjunctarumq; *Provinciarum*, jura ac privilegia, statuto tempore confirmaremus, &c. Proindè, nos *Fridericus*, *Rex Bohemiæ*, liberrimâ illam regni *Bohemiæ*, conjunctarumq; *Provinciarum*, in nos devolutam, electionem, inprimis divinæ vocationis concurrentem providentiam, ad animum gratanter admittimus, clementerque, ac benignè, verbis hisce regiis, promittimus, eam officiosam, *Ordinum* humanitatem, quibuscunq; regiæ benevolentiæ generibus, fieri possit, deinceps promereri, ac compensare. Ea propter verbis regiis, ac vigore præsentium literarum, omnibus tribus *Ordinibus* condicimus, & promittimus, nos antè coronationis solemnia, more majorum nostrorum, superiorũ *Bohemiæ Regum*, juramentum præstituros, actu verò coronationis (quod felix, & faustum, eveniat!) cõsummato, intrà mensis spatium, omnia & singula, privilegia, concessiones, jura, ac statuta, veteresque consuetudines, tàm privatas, quàm publicas, præcipuè res regni in particulari, scil. *literas Maiestaticas* super *Religionis* libertate, indultas, itemq; pacta, inter *Ordines sub Vtraque* tantùm, ut & confœderationes præmissas, nec non speciales regni *Bohemiæ* articulos, superiori *diæta Provinciali* introductos, cũ omnibus requisitis, ac clausulis, citrà ullam exceptionem, clementissimè confirmaturos, sarta, tectoque, omnia, habituros. Cujus sinceræ, atq; indubitatæ, fidei loco, nos præsentes regias *Maiestaticas*, à nobis, & secuturis *Regibus*, religiosè observandas, manu nostra regiâ subscribentes, cõsignavimus, sigilloque regio communitas, dictis illis *Ordinibus* tribus, impertiri fecimus.

V.

Palatini iter, & adventus, Pragam.

Idibus *Octobribus Palatinus*, suo cum comitatu, è *Sylva Saxonica*, *Egram* promovit. Cujus autè mœnia à *Provinciarum* legatis, civibusque, *Senatus* civico, oppidanis in armis, corona facta, excubantibus, sub explosione machinarum muralium, salutatus, exceptusque. Indè *Falckenaviam*, sedem *Ioannis Albini*, *Comitis de Schlyck*, indeq, *Ginisbytium*, oppidum ad *Felsiani Baronem* spectans, perrexit. *XVI. Cal. Novembres Xanthum* pervenit. Posteaquàm a *Steinbache*, *viro nobilissimo*, unà universo cum comitatu, sub dio illustribus epulis (quod *Democritus* patrem *Xerxis* exercitui fecisse, narrat *Val. Max.*) honoratus fuisset. Apud *Xanthum*, *Senatus* extrà mœnia obviàm ceurre, oratione prolixâ, claviumq; oblatione, itemq; campanarum clangoribus, ac sonitu, solennissime exceptus est: Ut etiam nymphis, ac matronis, oppidanis, extrà portas prodeuntibus, *Regia Palatini* cõjux pariter consalutata, atq; in oppidum deducta, fit. Intùs, atque in civitatis foro, duo signa civium armatorum, coloribus *Bohemici Leonis*, cæruleo, candidoque, interdistincta, geminata sclopetorum exonerationε, plausum fecerunt: totâ per vias omnes multitudine, ob novi *Regis* adventum, in vota, ac congratulationes, effusâ, ac perstrepente. *XV. Cal. Novembres*, *Launam*, urbeculam regiam, attigit: ibique noctem exegit. *XIV. Cal. Nov. Sclanum*, oppidum pariter regium, & *XIII. Cal. Nov. Bustieratum*, sedem *Dynastarum à Colobrat*, tetigit. Ità ut, *XII. Cal. Novembr.* iter omne hoc feliciter absolvens, ab horâ tertiâ pomeridianâ ad quintâ usque, ipsam *Pragam*, regni metropolim, intrare cœperit. Posteaquàm enim apud *Stellam* (sive regium ferarum vivarium, ità dictum) à regia *Pragâ* quingentis passibus distantem, pransus foret, *Directores* regni, unàq; *Provinciarum* legati, cum regni *Bohemiæ Proceribus*, equestrique manu, in equis superbientes, ad consalutandum, deducendumq; *Regem*, egressi sunt. Eos trium *Pragæ* civitatum turmæ delectæ, exdemq; in equis curiosè refulgentes, insecutæ, campo patente in conspectu *Stellæ*, ordines explicuerunt. Illis omnibus *Regem* exspectàtibus, *Palatinus*, relictâ rhedâ, equum conscendens, posteaquàm ab *Ordinibus* regni humiliter consalutatus, atque receptus, antè fuisset, *Pragam* intrare cœpit, alis tàm *Procerum*, quàm equestris, civicisque ordinis, equitum, præeuntibus, mox cohorte sive regia, sive prætoriâ, ut vocant, umbilicum constituente, itemque *Centuria* peditum hoc agmen claudente. Nec minus in urbis interioribus cohortes maximè pedestres, è civi-

è civibus collectas, per vias, areasque patentes, dispositas intueri erat. *Triplici urbe regiâ*, præ pompâ, lætitia, atque congratulatione, omnibus etiam angulis fremente. Usque eò, ut, nequâ, inter tot festivos multitudinis innumeræ plausus, incendium per triplicis amplissimæ urbis spacia oboriri posset, aliquot *Iudæorum* centuriæ ad puteos, aquarumq; scaturigines, instrumentis, ac vasibus, idoneis instructi, distinctis manipulis, collocarentur. Quà quà *Rex* dirigebat, omnes viæ civibus, eleganter armatis, usque ad regium *Palatium* distinctæ erant, Ut, inter arma, civesque armatos, *Rex* medius uodique ingrederetur, velutique humeris applaudentium in arcem usque eveheretur. Ità nec locus per amplissimam illam, trigeminamque urbem, armatis hominum manipulis vacavit, areâ maximè antè *Arcem* regiam, aliisq; tàm partis, quàm locis, signis, manipulisque, militaribus, magnificè coruscantibus. Quid? quòd imitatione *Ziscæ ducis*, veterumque *Bohemorum*, manipuli quatuor veteranorum, veteri signo *calicem, ac panem azymum*, præferentes, thoracibus æneis, galeis, clypeis, atque id genus antiqui operis armis *Bohemicis*, instructi, tanquam acie pugnaturi, *Regem Reginamque*, transeuntes, demorati sunt, *Centurione* istorum *Latino idiomate* in vota, ac congratulationes, abeunte, adeoque magnâ voce illud: *VIVAT FRIDERICVS REX!* ingeminante. Quo sermone simul ac finito, illicò, in morem pugnæ, acies ista veteranorum concucurrit, strepituque armorum obsoletorum, immensò excitato, risum omnibus, festivumque pugnæ præludium, movit.

VI.

Ejusdem Palatini, in Bohemia Regem solennis creatio. In partem coronationis hocce regiæ, etiam Palatini conjuge succedente.

OMnibus ità, circà adventum, ingressumque, *Regis*, ordine, solenniter, feliciterque, peractis, *Directores, Vicarii, Provincialesque consiliarii, Pragæ* generalem *diætam*, in præsentia trium regni *Bohemiæ Ordinum*, celebrarunt. In qua quidem, super sequentibus articulis, deliberari cœpit: *Bohemiæ Proceres Regi*, recèns designato, redituum, censuumque annuorũ, partes duas, *Reginæ* verò partẽ unã, decernerent: Omnibus regni *Ordinibus*, atque indigenis, ad *D. Georgii* ferias, pro sua, ut vocant, quota in cõmune collaturis. *Rege* jam rerum potiente, *Directores* ab imperio, ac jurisdictione, discederent, juramento quisque suo absolutus. Æs alienum verò, & nomina, quæcunque *Directores* interreguo illo suo contraxissent, illa omnia quo pacto dissolvi queant, de hoc consultaretur. Administratio rei militaris atque exercituum, *Regi* plenissimè deferretur, sicut *Bohemiæ* regnum, *Provinciasque* socias, defendat. Interim consiliis *superiorum* regni ministrorum minimè neglectis, aut insuper habitis Per legatos inspiceretur, quid, quantumve, damni, hoc belli turbine, diversis regni circulis, accidisset, Quibus de proximis regni *comitiis* ad *Regem* referretur, ut de mediis, quibus subditis id genus afflictis succurri possit, juxtà deliberetur. *Coronam* regni, atq; privilegia, à *Directoribus* certis de causis è castro *Saxi Carolini Pragæ* deposita, tantisper eo loci, adhibitâ juxtà diligenti custodiâ, relinquerentur, quoad secus visum foret. *Procerum sub Vna*, ntique *Catholicorum* dictorum, confirmatio privilegiorum, atque immunitatum quarumcunque, à *Rege*, à die coronationis, intrà mensem, publicanda, ut ad se, suosque, inclusivè extendatur, enixè deprecantium, petitioni, utpote justæ, ingenuæque subscriberetur, iisdemq; uti frui concederetur.

Hæc inter *Procerum* consilia, intereà per *Basilicam Pragensem*, pro instanti regiæ coronationis actu; omnia adornabantur. Hominibus, aliqua saltem suspectis, diligenter remotis, cuniculisq; quibuscunque curiosè pervestigatis, ut etiam *Clerici* ex hac æde suprema, ac basilica, alium in locum, sacris obeundis idoneum, transferri accideret. Secundùm hæc (mirum!) etiam *Augustæ* familiæ *Austriacæ* insignia, in saxis, statuariorum operâ, extantia, eradi contigit, *Palatino Leone*, in *Aquilæ Austriacæ* locum, artificis manu, succedente. Die coronationis feliciter illucescente, *pridie Idus Novembres*, stylo novo, per *tergeminam Pragam* civium armatorum ordines, ac manipuli, per vias hinc indè disponi, mox cohors, sive prætoria, sive regia, cum milite stipendiario, *antè Arcem* collocari, cœpit.

Indè coronationis actus sic se habuit. Initiò *Directoribus*, atq; *Ordine* equestri, *Provinciarum* legatis, consiliariisq; regiis, in atrio, sive triclinio, magno convenientibus, *Cancellarius Bohemicus Latino sermonis* genere exorsus, inprimis ad *equestres* direxit. Scirent videlicet, quid Regi novo, quid privilegiis antiquissimis, deberetur. Indè, sublatâ voce, *An Palatinũ Regem, & Dominũ, vellent*: percõtari cœpit. Quib. singulari ergà *Palatinum* atq; humili animi significatione, velle se, respondẽtib. unaoimiassensu, *VIVAT FRIDERICVS REX BOHEMIAE*, succlamatũ est.

Præmissis hisce præliminaribus, comitante *Procerum* turbâ, *Palatinus* in *Basilicam*, ac deinceps *D. Venceslai* ædiculam, deductus, regioq; cultu exornatus, est. Egredientem ædiculâ quadraginta *Sacerdotes*, in albis vestibus, antecesserunt, quos cæruleis circũamicti palliis, totidemq; vittis ejusdem coloris, septem, exceperunt. Istos regni *Bohemiæ* ministri, atque officiales, insecuti, regni regalia ferentes. Ex illis regni *Archipincerna* cadum aureum, *ministrator poculi* regii *cadum* argenteum, duo alii *phialas* aureas, *Magister aulæ provincialis supremus sceptrum*, *Iudex provincialis* supremus *pomũ*, vel *orbitam*, regni, *Burggravius supremus* utraque manu *coronam*, præ sese tulerunt. Indè *regni caduceator*, *virgam* candidam tenens, indè *Directores*, ex iisq; *Mareschallus hæreditarius*, *ensem* regio electoralem, vaginâ è rubro holoserico reconditum, gestans, ordine secuti sint.

Illis omnibus, adoperto capite, pedibus ambulans, successit *Palatinus*, inter collegii *Bohemici Administratorem*, & *Sacerdotem* alium, *Bohemicum*, utrũque holoserico rubro circumamictum, exceptus. Ab his ad aram adductus est. Cum quibus ibidem in genua procumbens adoravit. Peractis votis, ab ara retrò ad *Sellã*, sive *thronũ*, ex holoserico impluviato inductum, reduci cœpit, illis ad arã postliminiò redeuntibus; E quib. *Administrator* actũ coronationis *Latino* sermone auspicatus est, tubis, tympanis, classicisque, festivitatis tantæ gratiâ, inmeo sùm clangẽtibus. Exindè *hymnis* aliquot sacro sanctis mediante cõcordiã musicã, emodulatis, *Administrator* è *Psalmo XX.* verbis *Bohemicis*, concionem, habuit.

habuit. Eâ peractâ, *Epistola D. Pauli ad Timotheum, caput. II.* usque ad *versiculum septimum*, recitavit. Simulatque novam, atque in rem præsentem conceptâ, precatione, qua quidem *Regi*, recèns creando regimen à *Deo* felix, atque auspicatum, vovebat, finiit.

Abindè *Administrator*, sive *Senior*, *Electorem* ad aram reduxit, ibidemque, inclinatis ad terram poplitibus, utraque conprecatus est. Ab his precibus *Burggravius supremus* ter sese ad multitudinem obvertere, terque interrogare, cœpit: *Vellentne Electorem in Regem suum coronari.* Illis totidem vicibus, velle se, regerentibus, *Liber* allatus est, super quo, impositis digitis duobus, prælegente *Burggravio superiori Proceribus*, regni cõsuetam jurisjurandi formulam juravit: *Administratore* in hæc benedictionis verba prorumpente: *Omnipotens, æterne, pater! sicut tu quidem in omnibus tuis promissionibus verax, ac fidelis, es, ità, ut mortales quicunque, præsertim illi, qui en re tàm Ecclesiastica, quàm politica, præsunt, debitam tibi obedientiam præstent, utique postulas. Fac, pater cœlestis, ut hic Rex noster electus super nos bonum, æquumque, regimen exerceat. Nos verò convenientem, constantemque, obedientiam ipsi exhibentes, tibi æterno Regi, & capiti, nostro, secundum verba tua, serviamus: per, & propter, te, eundem Dominum nostrum, IESVM CHRISTVM.*

Intercà *Palatinus* antè aram in genua procumbens, ab *Administratore* ex aureo sive alabastro, sive pixide, deprompto *oleo*, in vertice capitis, inungi cœpit, his verbis illo interjungente: *Rex clementissimè! Quod Reges Hebræorum, in populo Dei, olim quoque ungi essent soliti, unctione illa divina vocationis, adeòque interna illius unctionis, (qua quidem Deus Reges pios, & bonos ad vitam, à Christo D.N. partam, præparat,) signo existente, ecce! idem similiter Deus, in virtute SS. Spiritus, te ungat, ut verus Dei unctus, divinam voluntatem, regulamque, impleas, in nomina D. N. IESV CHRISTI.*

Peractâ unctione, *Mareschallus Administratori* ensem porrexit. Qui sub illis illum verbis *Regi* in manus tradidit: *Accipe, electe à Deo Rex, hunc ENSEM! Es enim Dei minister, ad hoc vocatus, ut ensem haud frustrà geras, sed eius medio bonos tuendo, malos verò puniendo, voluntatem, ac iustitiam, omnipotentis exerceas.*

Pariter, *annulo Regi* collato, prodidit: *Accipe ANNVLVM, divinæ vocationis utique testem, arrabonemque obedientiæ, quam Deo præstare teneris. Confirmet te Spir. S. qui hæreditatis nostræ cœlestis obses, & pignus, est, per, & propter, D. N. IESVM CHRISTVM.*

Posteà, *sceptrum* porrigens, totidem verbis adjecit: *Princeps clementissime! Accipe SCEPTRVM quoque, sicut Ensem præaccepisti. Regiam enim Maiestatem decet, tantùm non gladio, atque armis, sed sceptro etiam, & præsidio bonarum legum, ornatum esse. Nimir. ut tàm Belli, quam pacis, temporibus convenienter se moderetur, bonos videlicet protegendo, malos pœnis afficiendo, labantibus dextram porrigendo, humiles refocillando, superbos, atque impotentes, humiliando.*

Pomum, sive regni orbitam, cùm traderet, superaddidit: *Accipe POMVM REGNI aureum! Illud, sicut regiam designat potentiam, ita regnorum pariter tropica, & vicissitudines, insinuat. Illius ergò intuitu, moneantur Reges mortales, in universum omnes, sepositis rerum humanarum, mundanarumque, caducis momentis, ad ea bona respicerent, quæ quidem æterna, atque inviolabilia, perstant.*

Arreptam denique in manus *Coronam*, eâdem, ac conjunctâ operâ, *Burggravius supremus, Aulæ Magister provincialis supremus, Camerarius provincialis supremus*, itemque præfatus ille *Administrator*, sive *Senior*, capiti *Regis* imposuerunt: *Seniore* hæc in verba itidem præfante: *Accipe, Rex ô electe, regni huius CORONAM! Quam, in nomine SS. & individuæ, Trinitatis, ex mero, atque incredibili consensu, & prælectione, Ordines regni, divinâ moderante providentia, capiti imponunt tuo. Illa divinæ bonitatis, in te recèns collata, mysterium, illa, te, per administrationem iustitiæ humanæ in terris, cœlestis illius, ac divinæ, quodammodo præeminentiæ participem fieri debere, iudicio est. Sicubi igitur divinæ voluntati conformem vitam egeris, fiet, ut denique, unà cũ electis omnibus, coronam immortalitatis (quam D. N. IESVS CHRISTVS omnibus in eum credentibus, adventumque suum gloriosum piè expectantibus, contribuet) assequâre.*

Peracto etiam vero coronationis illius actu, *Rex novus ad thronum* priorem reduci cœpit. *Burggravio* intereà ad *Ordines*, sic profante: *Rex vester, utique legitimè, & ritè, electus, coronatusque, siquidem in verba privilegiorum regni, quæ nobis sarta tecta servare condixit, iuravit, uti vos quoque Regi vestro paria faciatis, iuramentoque fidem vestram obstringatis, conveniens est.* Quotquot igitur vestrûm húc ad *thronum* regium propius accedere datur, unusquisque duobus digitis, *corona* superimpositis, *reliqui* digitis in altum elevatis, conceptissimis verbis, more majorum, jurẽt. Secundùm hæc verba, *pomum* regni, unáque dexteram *Regis*, deosculatus, digitis duobus *coronam* tetigit. Quem reliqui maiorum gentium *Ordines* insecuti, pariterque imitati, reliquis, longius distantibus, geminos digitos in altum etollentibus.

Pro complemento tantæ festivitatis, *hymnus* ille consuetus: *TE DEVM LAVDAMVS*: &c. variis symphoniacis, musicisque, concentibus, personare cœpit: *Administratore* insuper in preces effuso, atque enixissimè deprecante, vellet *Pater omnipotens Regi* regimen tàm felix, quàm sapiens, ac diuturnum, unàque vitam longævam, impertiri.

Posteaquàm igitur *Rex* novus Quintumviris Illustribus *Equestris dignitatis* axioma solenniter contribuisset, omnibus, per regiam *Aulam*, triplicemq; *Pragam*, campanis assonantibus, pariterque machinis bellicis undiquaque tribus vicibus horrendum, atque immane, perstrepentibus, aliisque id genus solennis lætitiæ, ac festivitatis, generibus in usum ductis, *Rex* eà pompâ, eoque ordine quo quidem *Basilicã* intraverat, egredi, deducique, cœpit, *MONETIS AVREIS, ARGENTEISQVE*, per vias in populum sparsis. Fonte quoque in *Arcis* regiæ area, *vino albo, rubroque*, ad satietatem, profluente. Abindè, postquàm ad *Tabulas Provinciales*, ità dictas, pro more, *Rex* juramentum insuper deposuisset, cum *coniuge regia*, regio uterque cultu illustrior, singulari mensæ accubuit. Reliquis mensis, omni epularũ genere instructissimis, *Principes, Proceresque*, magno numero congregatos, suo quosque loco, excipientibus.

IV. Kal. Decembres, styl. novo, regia *Palatini* uxor *Elisabetha* iisdem Solennibus, ac ceremoniis, in *Reginam* uncta, coronataque, est. Quâ festivitate peractâ, in triclinio provinciali regiæ epulæ restaurari cœpére, *Rege* cum *Regina* mensâ paulò augustiori, reliquis *Principibus*, ac *Dynastis*, reliquas ordine mensas occupantibus.

Inter

Inter cætera honoraria, regiis illis conjugibus, recèns inauguratis, oblata, die sequenti, *Hebræi Pragensis Aquiminale* cum *trulla*, sive *gutturnio*, utrumque ingentis pretij, *Regina* verò *Naviculam* inauratam, cum nummorum *Portugallensium* viginti paribus, inferri curârunt.

VII.

Friderici, Bohemiæ Regis, pro corona, noviter acceptata, exculpatione, litteræ Apologeticæ.

COronationis solemnibus feliciter exactis, cōsummatisque, *Fridericus, Rex Bohemiæ*, omnibus tam intrà, quàm extrà, *Imperium, Regibus, Principibus, Ordinibusque*, caussas, quibus de, ad regiæ illius dignitatis, sibi oblatæ, acceptationem provectus fuisset, publico aliquo scripto sibi reddendas esse, tempestivum arbitratus est. Sequentibus itaque literis, tanquam *Apologeticis*, propositum suum tueri cœpit: *Nos Fridericus, DEI* gratia, *Bohemiæ Rex, Palatinus Rheni, Elector*, &c. Quibuscunq; *Regibus Christianis, Electoribus, liberis Principibus*, & *Rebuspublicis*; juxta officiorum, amicitiæ, benevolentiæque, intimationem, notum, testatumque facimus, nullatenus dubitantes, jam pridem rumorem, ac famam ad omnium aures pervenisse, quo nimir. regni *Bohemiæ*, utpote præcipui *Rom. Imperii* membri, sociarumque *Provinciarum*, periculorum, haud contemnendorum, cardine res versentur, quoq; genere hostilitatis, calamitatis, dispoliationis, ferro, atque igne, depulationis, *Christiani* sanguinis profusionis, ac cædium, constuprationis honestarum virginū, matronarumque, ut etiam infantes, nullâ ætatis, sexusque, ratione habita, tenerrimos ab uberibus rapi, atq; in frusta dissecari, contigerit, hactenus à bono tempore bacchatum, desævitumque, sit. Ex illis actibus omninò tyrannicis, barbarisque, usuvenit, ut, hominibus prorsus inquietis, *Reges* contrà subditos inflammantibus, eò extremorum res rediderit, ut vix etiam remedium tantis calamitatibus affulgere visum sit. Iam autem exulceratis hisce temporibus, quibus in rebus sacris diversæ opinionesemerserunt, innotuit, conscientias humanas vincula, ac loqueos, minimè pati, adeóque, quoties cum rigore in illas sævire tentatum est, acerrimas inde populorum collisiones, regnórumque concussiones, natas esse. Nihilominus superiori tempore perniciosis hominibus sectariis in *Imperio* furtim irrepentibus, ac *Magnatibus*, eorundemque consiliariis, ac *Proceribus*, sub specie sanctitatis, nescio quid non persuadentibus, ignes, stimulique, addi cœperunt, quò diversæ opinionis homines, ac *Religionis* libertate, in *Imperio* receptæ, gaudentes, retrò ad jugum *Pontificum*, semel à majoribus nostris excussum, tantùm non blanditiis, sed injectâ vi, manuq; metu persecutionis, reduci possint. Id quod dissidium sapienter prævidentes superiores *Bohemiæ Reges*, pro communi inter diversarum opinionum subditos tranquillitatis conservatione, cō omni conatu allaborarunt, ut diffidentes, in *Religionis* negotio, animos, vinculo indultorum, concessionumque, tanquàm remedio, ac ferrumine, saluberrimo, counirent, atque tanquam, sub bilancis alicujus æquilibrio, coæquarent. Interim noxiis id genus hominibus laxiores juxtà habenæ permissæ sunt. Ut rebus novis, more ingenii sui, subindè studentes, tantùm non scriptis, publicè prostantibus, omnes, quà *Religionis* negotium, indultas *Cæsareas, Regiasq;*, concessiones, pacta, obligationes, ipsaque iuramenta, periculosis disceptationibus involvere, immò etiam facto, & re ipsa, violare, rescindere, ac prorsus convellere, conentârint.

Ut autem omnia ea, quæ quidem per *Rom. Imperii* fines à tot annis, malis istorum hominum moribus, furoribusque, disseminari cœperunt, inpræsentiarum, haud attingamus, (quod ista suo, atque opportuno, loco commemoranda veniant) ecce! modò de eò sermonem paulò altius instituamus, quæ quidem specialiter per *Bohemiæ* regnum, sociasque *Provincias*, hactenùs, adhibitis cunieulis, occultisque machinis, agitata sunt. Initiò igitur extrà controversiam positum est, *Pontificia*, ceu vocant, *Religionis* usum, exercitiumque, penès *Bohemos*, eorumque socios, *Evangelii* luce è tenebris clarissimè emergente, non sine multis discriminibus, successivè evilui sse. Dissensionibus ergò, turbisque, id genus quò, tanquam à principio, obviàm iri posset, eò allaboratum esse, ut, concessâ *Religionis* utriusq; libertate, collatisque eam in rem immunitatibus, atque, indultis, societas hominum, sub eodem *Rege* viventium, tanquàm amabili, idoneoque, vinculo, mutuæ concordiæ ergò, contineretur. Quàm diu æquis, atque amicis, id genus legibus res stetit, tàm diu utrinque floruêre omnia. Impotentibus autem hominibus eam felicitatem regno invidentibus, accidit, ut, istis autoribus, omnia è statū composito, ac tranquillo, retròferrentur, adeóque ad aciem novaculæ, quod ajunt, ultimamque necessitatem, revolverentur: istis vel hoc unicè accusantibus, nihil intentatum relinquendum deinceps, sed omni sibi industriâ, quò omnia sub pristinum *Pontificiu Rom.* jugum, ac dominatum, quantò ocius reducantur, enitendum, esse. Ex hoc fonte, ac capite, tanquam lernâ quadam, quoad *Religionem*, indies majores, gravioresque, exortæ querelæ, ut etiam *literis Maiestaticis*, ità dictis, minimè sit parsum, ut etiam templorum, ad *Protestantes* spectantium, demolitiones emerserint, etiam exclusis necessariis defensionis, ademptisque, remediis, in subditos sævitum fit, ipsosque successivè potentiores, ac regni *Proceres*, omnibus tàm fortunæ, facultatumque, quàm vitæ, *Religionisque* sanctæ, bonis, ac possessionibus, sub arbitrium, persecutionem, ac libidinem, id genus malè feriatorum vocatis. Neque sic tamen furores pessimæ notæ hominum resederunt, sed potiùs, ubi pars læsa, objectis legitimis, licitisque, defensionis mediis, se contrà tueri visa est, eò impotentis impudentiæ, feritatisque processêre, ut, dispositis intestinorum motuum igniculis, per totum *Bohemiæ* regnum, civium, ac tragici, istius belli incendia, sufflata sint, patriâ indè *Bohemorum*, unitarumque *Provinciarum*, per hostiles exercitus, omni crudelitatis manifestæ genere, ferro, atque ignibus, passim horribiliter laceratâ, ustulatâque. Accedit, hanc *Bohemicam* nationem aliis hederis, quibus pro meritis suis insigniri debeat, condignâ existere. Eâ enim à multis seculis, inprimis annis paulò superioribus, pro libertate *Ungariæ*, contrà *Turcam*, hostem utique tàm potentissimum, quàm insigniter barbarum, animis, armisque victricibus, stante,

stante, ac depugnante, certè iniquum fuerat, *Vngaria* modò vires, ipsorumque fortalitiorum in regni ejus finibus, quibus *Barbaris* istis resistitur, proventus, ac necessaria, eò deducere, ut iisdem jam nunc insontes *Bohemi* petantur, atque opprimantur.

Cùm igitur munimenta, id genus, *Turcis* objecta, tantùm non rebus necessariis defraudentur, alienumq; atq; in *Imperii* mēbrorum, noxium, usum convertantur, pecuniis nihilominùs, censibusque, per *Imperium*, ad istorum conservationem destinatis, hoc etiam nūc, ut & superiori, tempore improbè, undiquaque, & eum rigore, collectis, exactisque, nemini non clarum esse, rem eò spectare, ut, labefactatis *Vngaria* muris istis, *Turcis in Imperium* deinceps pateat aditus, *Vngarica* natio casui, ac deprædationi, reddatur opportuna, per ejusdemque latus *Bohemi* inprimis, una cum sociis, pars utique *Imperii* hujus potissima, juguletur, atq; sub jugum, interitumque, vocetur.

Iam, quo pacto, quibusque rationibus, ac consiliis, juxta alios *Imperii Con-Electores*, excubias egerimus, in medium proposuerimus, fideliterque consuluerimus, mitioribus, ac lenibus illis, ad pacem introducendam, remediis utendum esse unicè, sequestratis violentis istis, ac tyrannicis, extrà omnē dubitationis aleam, passim passimque famâ præcognitum esse, arbitramur. Quò nomine longè salutarius quidem hoc fuisset, ab ipsis motuum initiis, per *Regni*, *Provinciarumq*, *Ordines*, potius, quàm longè disjunctos *Principes*, ac *Magnates* (undè negotium tàm salutaris compositionis tantum dilatatur, extrahiturque) rei controversæ compositionem sedulò promovisse, atque incendium, ne ulteriùs serpere potuisset, aquis, ipsoque lacte, superinfusis, restinxisse. E diametro, circumstantias ipsas loqui, quantum temporis intervallum, super unius armistitii deliberatione, effluxerit, quas vires interea hostis collegerit, quæ procrastinationes, sub interpositionis colore, intervenerint. Cùm potius de eo maturiùs dispicere necessarium fuisset, quibus rationibus hostilitas cohiberi, interpositionis mediumematurari, vadimonium, sive fideiussio, sufficiens, atque idonea, procurari, ipsiusdemque armistitij verus, ac salutaris, effectus introduci, potuisset. Certè, *Matthia Imp.* adhùc vivente opportuna, atque exoptata, pacem reducendi occasio, usq; eò nullum invenit locum, contrà nitentibus, atq; in armis omnia maxima collocantibus, pacis istis turbatoribus, ut *Magnatum*, optimè consulentium, intrà *Imperium*, ipsiusque patriæ amantium, consiliis insuper habitis, istorum duntaxat voces, votaque prævalerent, quibuscunque status *Reipubl.* magis confusus, ac turbatus, quàm tranquillus, ac cōpositus, complacere sustinet.

Indè accidit, ut, loco satisfactionis, securitatisque, realis, tantoperè privilegiatæ, atque obligantis, papyraceæ duntaxat promissiones, confirmationesque, chartis comprehensæ, emergerent, atq; offerrentur, interim gubernatio, possessioque, gubernationis regiæ, vi adiretur, leges fundamentales, privilegiaque provincialia, cum eorundem legitimo usu, & consuetudine (tanquam in quibus totius rei cardo vertitur) segregarentur, *Provinciæ*, jus regiæ electionis ab antiquo obtinentes, tanquā hæreditatis nexu astrictæ, sub jugum mitterentur, ad summam, omnia sub potestatem redigerentur, atque, sub colore pœnæ, certis delinquentibus irrogandæ, totmillia insontium miserorum in manifestam perniciem devolverentur. Istis adde, peregrinus, *Imperioque* huic, ejusdemque *Principibus*, infensas nationes, turmatim, & globo facto, per *Germaniam*, neglectis *Imperii* (quas etiam *Imperatori*, citrà *Electorum* consensum, infringere nefas) legibus, irrumpere, in *Bohemiam*, affinesque *Provincias*, sub integris legionibus, educi, nullo alio fine, nisi ut regiones cultissimæ dilacerentur, istique, ad furoris usque satietatem, spoliis, rapinisque, licenter coactis, ditescant. E contrario, sicubi, verò pacis amore, ac studio, etiam ipso in limine, arma sequestrata, autoresque, atque horum furorum incendiarii, fuissent remoti, contrà ipsis *Provinciarum Proceribus* controversiarum inspectio, ac compositio, cessisset, privilegia violata in ordinem, usumq; legitimum, rediissent, inprimis etiam sufficiens fidejussio, ac cautio, intervenisset, tùm quidē viam, quâ ad pacis felicitatem absque circuitu per compendium itur, inventu facilem fuisse. Iam verò, omnibus contrario eventu progredientibus, animisque *Bohemorum* plus æquò exulceratis, contigisse, ut tot malis irretitæ, tantumque non oppressæ, *Provinciæ*, eò consilia direxerint, quò à tanta periculorum, calamitatumque, mole deinceps sublevari, defensionis viceversâ à *DEO & Natura*, concessæ, motum inire sufficerent. Hunc in modum arctioris confœderationis vinculum mutuo quæsitum, atque obtentum, immò eò rerum deventum, esse, ut, prorsus res novas agitantes, super nova electione instituendâ, *Senatusconsultum*, fecerint. Postea quàm igitur vel hoc agerent *Bohemia* nostræ *Proceres*, ut, mediante electione, novum *Regem* sibi accerserent, omninò hoc enitendum sibi esse perspexerunt, ut prius *Iurium*, privilegiorumque, antiquitùs indultorum, *deductionem* amplissimam cuivis unque, plenâ, quod ajunt, amplitudine propinarent, evulgarentque. Quâ hoc ipsum, in quo toti erant, summo sibi jure licere, satisque superque, cōprobarunt. Illis omnibus, in vulgus extantibus, ut diutius, quòd jurium, privilegiorumque, confirmationem, immorari hoc loco velimus, caussa quidem nulla est: rerum fundamentis, ipsiusque regiæ electionis libertate, à tot seculis obtenta, sufficienter pro sese loquentibus.

Secundùm hæc, meminimus, tùm temporis electionis *Cæsareæ* comitia *Francofurti* celebrari cœpisse. Ibi quanta solicitudo nostra intervenerit, ut, sequestrata ad tempus *Cæsarea* proclamatione, antè omnia turbæ, per *Bohemiam* suscitatæ, componerentur, dictu quidem haud facile est. Id ipsum usque eò in votis habuimus, ut deinceps legatis etiā nostris, ad prædicta comitia profecturis, cōceptissimis verbis inculcaverimus, viderent illi, eòque allaborarent, quò regni *Bohemiæ* legati ritè audirētur, mediis ex istorum propositione licitis, æquisque, emergentibus, pristinæ tranquillitati restituerentur. Fidelibus interim consiliis, ac monitis, nostris neutiquam tùm admissis, locumque invenientibus, istud saltem nobis reliquum esse visum fuit, ut, singulis procedentibus actibus, unicuique jus suum sartum tectumque, interveniente decenti protestatione, conceptis verbis, conservaremus, nihil *Bohemiæ* regno, nihil *Provinciis* cæteris, præjudicij

dicij quàquà cauſſantes. Et ſic quoque, pro cauſa, & libertate, *Imperii*, ſalvo jure, excepimus, ſubveriti, ne rejectis omninò è comitiis *Bohemorum* legatis, res ad vera tropica, regnique commutationem, (abſque eo, quòd electionem novam in nos devolvendam, ne quidem vel per ſomnium tùm videre potuimus) oppidò devolveretur: ſicut jam ipſo facto uſuvenit.

Proindè electione regia *Bohemica*, adjunctarumque *Provinciarum*, in nos, incredibili omnium *Ordinum*, ſub comitiis Provincialibus congregatorum, aſſenſu, applauſuque, devoluta, inprimis *Deum Patrem Opt. Max.* conſcientiâque noſtram, religioſiſſimis verbis obteſtamur, tantùm abeſſe, ut ſuperiores unquam dignitates affectaverimus, ut potius honoribus illis *Electoralibus*, atque hæreditariis, contenti intrà cuticulam, quod ajunt, manere voluerunus.. Quo nomine vel ad ipſos *Bohemiæ Proceres*, hujuſce rei utique teſtes, provocamus, nullum nos inter pactum, aut conventum, interceſſiſſe, quo hanc regiam dignitatem vel exoraremus, vel emercaremur.

Adde, neque illam eſſe iniquiſſimorum temporum ſerenitatem, ut vel hoc onus deſiderare poſſimus. Vt potiùs de remedio inveniendo, quo pax alma reducatur, laborare debeamus: Sub *corona* iſthac *Bohemica* omnis generis curas, difficultates, pericula, & ſolicitudines, deliteſcere, quem fugit? Tantò hercule, de opinione *Sapientum*, gravius eſt, oblatam, ſub iſta difficultatum mole, coronam admittere, quàm pacatum regnum recuſare. Hiſtoriis in regiæ dignitatis detrectatores tòt elogia conferentibus. Secundùm hæc, bona fide, ſinceraque conſcientia condicimus, & præ nobis utique ferimus, modò alia ad exoptatæ ac tàm neceſſariæ pacis redintegrationem, media ſeſe obtuliſſent, quibus *Bohemiæ* hæc ruptura, ac vulnus, ſanari potuiſſet, libenter nos, à propoſito, diſcedere voluiſſe. Nequealiquis putet, tantùm nos penès momentum acceſſionem regni illius habuiſſe honoris, optima, religioſiſſimaque, fide, deponimus, reſpectum totius hujus ne quidem mundi opum, deliciarumque, etiam nos penès inveniſſe locum, quo quidem, animo reſtaurandæ per *Imperium* pacis, ad ſuſceptionem regij axiomatis, unicè profecti ſumus. Quo fine procul abeſt, ut in ſuſcipienda tàm ardua, ſicut jam tùm eſt, provincia, præcipitanter, ac feſtinabundè egerimus, ut inprimis *Deum Opt. Max.* (in cujus manu eſt regna adimere, & tradere) ſuppliciter venerati, veram, bonamque, hac in parte, mentem, exoraverimus. Neque ſic etiam ab hac neceſſaria deliberatione *Principes* cognatos, amicoſque noſtros, omneſque quorum intereſt, excluſimus. Vt potiùs inito ſecretiori conſilio, deprênſum ſit, *Dei* providentiam hoc in negotio miraculosè concurrentem, tùm *Religionis* orthodoxæ, communiſque patriæ libertatis, cauſam, rogare, inſtare, urgere. Qui igitur divinæ diſpenſationi, ac voluntati, repugnaremus? Qui tot eminùs, comminuſque, ſub militari iſta perſecutione quiritantibus populis, nos ſubtraheremus? Vt de eo porrò parum, aut nihil, dicatur, nos domi, ac nobiſcum, hoc eſt, intus, atque in viſceribus noſtris, vel hoc ratum, confirmatiſſimumque habere, *Bohemiæ* regni, conjunctorumq; *Principatuum*, *Ordines*, vigore jurium, privilegiorum, libertatiſque, ab aliquot ſeculis derivatæ, novam regni electionem, mutationemque, ſuſcipere, inchoare, atque perficere, tàm poſſe, quàm ſolere. Vt ut igitur jus electionis illius, ab adverſa parte accuſari, atq; hæreditatis titulo infringi, voluerit, nihilominùs ſtantibus *Bohemiæ* regni, *Principatuumq*, legibus, atque immunitatibus, inconcuſſis, nos hic legitimam, æquamq; juſtamque, atque à *Deo* oblatam, cauſam fovere, nemo, cui ſynciput ſanum, negabit, hiſtoriis tàm *Eccleſiaſticis*, quàm *ſecularibus*, liquidò evincentibus. Neque verò is nobis animus eſt, ut in alterius poſſeſſiones, bona, ac jura, citrà leges, veniamus. Verùm enim verùm cum *Bohemiæ* regni, reliquarumque *Provinciarum Proceres*, conceſſis & *Religionis*, & libertatis, ab antiquo juribus, utantur, adeóque hoc tempore, ſedis regni interveniat vacantia, ac ſuie capite, illud ſaltem nobis licere putamus, ut, ipſorum votis annuentes, ſedi vacanti accedamus, vi adverſa, violentiaque militati, oppreſſos aſſeramus, tot egregios *Principatus*, totidemque hominum elegantium myriadas, quantum ejus quidem in nobis eſt, protegamus, àque injuriis, quibuſcunque ſeriò vindicemus.

Siquidem igitur, hoc agentes, ad divitias, voluptates, deliciaſque, mundanas, minimè oculos conjiciamus, ſed magis divini *Numinis* gloriam, ſub perſecutionibus gementium vota, ac preces, conſervationemque tot *Provinciarum*, tot hominũ, penſi habeamus, confidimus, fore, ut divinitùs, cõtrà multorum exſpectationem, cœleſte affulgeat auxilium, cujus parata aſſiſtentia ac benedictione, omnia, quantumvis difficiluna, ac periculoſiſſima, exſuperare, ſed inſuper ea, quæ altiſſimus in enarrabili ſua potentia, ac bonitate, hoc rerum in paſſu jamdiu abindè decrevit, exſequi, atque ad ſcopum præſpeculatum feliciter perducere queamus. Illi divinæ voluntati, vocationique; ut parcamus, tàm juſtum, æquumque fuerit, quàm grave, atque intolerabile ſit, ob hanc ipſam divinæ voluntatis tranſgreſſionem, viam, pœnamque *Dei Soſpitatoris* provocare.

Inter cæteras porrò animi ſolicitudines, etiam hæc nos cura momordit, ſicubi prædictæ illi divinæ vocationi cervices noſtras ſubtraheremus, in tam luculeuta occaſione, præter decorum, tergiverſantes, vel hoc etiã præmetuendum eſſe, ne nobis carnificina, tot hominum cædes, tot *Principatuum* laceratio, inprimis rei *Evangelicæ* oppreſſio, imputari poſſint. Eò inſuper adverſariorum conatibus, tanquàm in ſcopum, tela ſua acuentibus, ut, quamprimùm *Bohemiæ* regnum, cum ſociis illis *Principatibus*, ſuccubuiſſet, tunc ordo quoque *Electoralẽ* noſtrum *Palatinatum*, cæteroſque *Principes Proteſtantes*, tangeret, omneſque, ut vocant, hæreticos, ſub eadem velut cervice, perderet. Hanc eſſe egregiam illam ſeditioſorum (quibus de ſuprà) hominum doctrinam, ut nullis vigiliis, nullis laboribus, parcant, uſque dùm furoribus ſuis omnia ſubiiciant, ſummiſq; infima miſceant, quis ambigit?

Præterea neque iſtud nulla conſideratione condignum viſum eſt, ſicubi flagranti per *Bohemiam* incendio iſti haud maturè iremus obviam,

obviàm, periculum esse, ne præcipuum *Imperii* membrum, murusque ille adversus barbaras gentes omninò ab *Imperio*, atque ad peregrinos, desciscceret, undè deinceps ad hoc *Imperium* reduci nequiret, plurimum autem *Imperii Principatibus*, *Electorali Palatinatui* inprimis, utique cui *Bohemiæ* regnum ab antiquo, hæreditariæ confœderationis lege, conjunctum, cognatumque, est negotij, incommodique, facesseret.

Quis igitur, vel hoc saltem nomine, quòd vicini, ac confœderati, eius regni, euxam suscipimus, tanquam ad hoc legitimè electi, ac vocati, vitio verterit? Proinde (quòd felix utique, fortunatumque eveniat) tot *Bohemiæ Procerum* votis, precibusque exorati, tot litteris, conceptissimis, humillimisque, verbis scriptis, evocati, tot legationibus splendidis solicitati, exceptique tandem, cum *Deo*, in propagationem cœlestis gloriæ, assertionem tot hominum sine numero sub persecutionibus gementium, communis *Religionis*, *Libertatisque*, vindicationem, aliisque de causis juxtà gravissimis, tandem nobis persuaderi passi sumus, illam regiam vocationem, solenniter decretam instanterque oblatam, ne reiiceremus, sed communi patriæ, omnium bonorumque, ex voto, in nos reciperemus. Cui fini superioribus diebus ex *Archipalatinatu* nostro, unà cum dilectissima conjuge, magnæ *Britanniæ Regis* filia, hûc *Pragam* usque pervenimus, ubi uterque nostrûm incredibili tam *Procerum*, multitudinisque, applausu, ac fremitu, admissi, quæ deinceps solennissimis ceremoniis in *Reges* uncti, coronatique, inque regio *Throno* positi, fuimus. Illud fastigium *Omnipotens* suo numine, nutuque, ut nobis longum confirmet, est ut intimis, quibus possumus, conceptis suspiriis, ac precibus, enixissimè supplicemus.

Quod superest, testamur *Deum*, hominumque, fidem, omnes illos, quicunque *Catholicæ*, ità dictæ, *Religioni* addicti sunt, (modò sese legibus regni, *litterisque Majestaticis*, conformes gerant) nullo nos pacto gravaturos, læsurosque, ut etiam, quoad exercitia, atque *Religionis* suæ usus, haud quaquam turbaturos, esse. Quod enim illi magno numero tantum non confœderationibus, nos pertereas pactis, subscripsissent, sed etiam in electionem, coronationemque, nostram consensissent, ut vicissim juribus suis, nostraque regia protectione, utantur fruantur, æquum, decensque, esto!

Cùm igitur omnibus, quod ajunt, copiis eò allaborare ferat animus, ut quamprimum pax, optima rerum, per *Dei* benedictionem, in *regnum* nostrum, cæterasque *Provincias*, reduci, militares occasiones, molestiæque, exulare, inque ipso *Imperio* serenior fides, benevolentia, atque animorū consolidatio, introduci, possit, ecce! confidimus, *Magnates*, *Principesque*, reliquos, hoc pium nostrū propositum juxtà amplexuros, atque, quò minùs ad effectum spectare queat, non interturbaturos. Modò isti, quorum interest, more suo, alieniores esse, aut nodum, quod dicitur, in scirpo quærere, non velint. Quo nomine quibuscunque *Regibus Christiani* nominis, *Electoribus*, *liberis Principibus*, & *Rebuspublicis*, amicitiam nostram offerimus, præcipuè verò finitimis, ac vicinis *Statibus* in commendatis esse cupimus. Reciprocam ab illis omnibus, ac singulis, benevolentiam exspectantes, sub spe, justam hanc causam nostram ut calculis suis approbent, tùm consilio, operaque necessitatis casu fortè urgente, nobis adesse ne detractent. Id quod amicis, seriisque, precibus contendimus. Vicissim omnibus, ac singulis, officia, ac studia, nostra, fide optima, repromittentes.

VIII.

Ejusdem Friderici Regis intimatio, ad Poloniæ Regem, Remp. Venetam, Principesque Italiæ, directa.

Evulgato superiori *Apologetico*, *Fridericus*, *Bohemiæ Rex*, porrò non destitit, emissis id genus intimationibus aliis, *Regis Poloniæ*, *Reipubl. Venetæ*, *Italiæque Principum*, benevolentiam, ac favorem, sibi conciliare. Litteræ erant ejusce ferè argumenti: Non ignotum illis esse posse, inquit, quibus initiis, progressibusque motus per *Bohemiam* provecti essent. Vt neque istud clam, atque in abdito, esse sustineat, quàm atroces clades, calamitatesque, inde in *Christianas* gentes redundasse contigerit. Posteaquàm igitur regni *Bohemiæ*, sociorumque *Principatuum*, *Proceres* ad ultimam penè necessitatem redacti forent, viam, ac modum, iniisse, quo intolerabile istud jugum à cervicibus suis declinarent, contrà verò, pro asserendis, vindicandisque, privilegiis suis antiquissimis, more majorum, novum, suisque partibus faventem, *Regem* eligerent.

Cùm igitur hæc electio in sese, nihil tale exspectantem, incidisset, hæsisse se quidem initiò, tanquam in re ardua, atque intricata, dubium. Mox, intuitu divinæ vocationis, confirmato paulisper animo, votis, ac desideriis, regni *Bohemiæ*, adjunctarumque *Provinciarum*, acquievisse, electionem admisisse, solennissimisque deinceps ceremoniis regiam coronationem, incredibili omnium cum applausu, peractam in *Aula Pragensi* recepisse. Iam suarum partium esse, ut notum, contestatumque, faxit, nullius privatæ utilitatis, aut emolumenti causa, honores illos regios induisse, sed, vindicandæ libertatis publicæ, pressosque subditos asserendi, igitur, hoc omne, quicquid est, effecisse. *Catholici* itaque, sic dicti, firmiter persuasum haberent, sese, concesso utrinque *Religionis* exercitio libero, nullatenus illorum partibus defuturum, è contrario verò, (siquidem etiam illi liberè, atque ultrò sub fide juramenti, *Procerum* eos actus, novamque regiam electionem, approbassent) eosdem in protectionem regiam singularem suscepturum esse. Atque hæc inter cætera, esse, quæ illis intimare visum fuisset operæ pretium. Sub spe, futurum, hanc ut suam dignitatem sereno, placidoque, animo suscipiant, immò congratulatione, ac muneribus consuetis, illustriorem faxint, tùm, urgente necessitate, adversus hostes, consiliis, suppetiisque, roborare condignentur. Illud omne gratanter se recogniturum, dataque

dataque opportuna occasione, etiam retributurum, esse.

IX.

Ejusdem, super admissa coronatione regia, literæ postliminares, ad Maximilianum, Bavariæ Ducem.

EAdem intimatio, super admissa coronatione *Bohemica*, tantùm non ad præfatos, extrà *Imperium* regnantes, *Magnates*, sed ipsum etiam *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, utique *militiæ Ligarianæ Generalem*, ac caput, expediri cœpit. Quod autem ejusce *Principis* tàm autoritas per *Imperium*, quàm potentia, præcipua esset, ità denuò etiam, ad suprà præmissas *Bavari* litteras tanquam postliminiò, respondere placuit. Quandoquidem inquit, cò res redierit, ut, admissa antè electione *Bohemica*, *VIII. Calend. Novembr.* ipsius etiam *regiæ coronationis* actus tàm solenniter, quàm feliciter, consummatus foret, nullum se dubitare, admissa ad animum præsentissima divini *Numinis* providentiâ, ac vocatione, cui repugnare nefas sit, etiam *Bavariæ Ducem* honores illos regios invidere nolle, ut potiùs affectum esse persuasum habeat, eò secum studiosè conniti, ac respicere, quò hoc regnum suum, cum adjunctis *Provinciis*, ad pristinam pacem, tranquillitatemque, reduci, in vado esse, contrà, bella, cædes, furoresque, hostiles ad *Garamantas* usque, ipsamque *Thulen*, quàm longissimè, profligari possint. Esse quosdam, qui, sub privatis prætensionibus, omnia per *Imperium* sibi arrogent, atque conturbent. Omniaque, quantú quidem in ipsis est, pacis, reconciliationisque, redintegrandæ, media postponant. Istis libidinum suarum eò usque laxas habenas permittendas haud esse. Inprimis autem se non ignorare, quantum *Bavarus* momenti ad hoc afferre possit, ut conatus illorum retundantur. Posse eum plurimum hac in parte, modò velle velit. Eaque ratione ingentem nomini suo gloriam inducere quitum esse. Quòd autem maturiùs *Bavaro* regiam illam inaugurationem suam haud intimasset, eo consilio factum fuisse, ut sperarit, luculentiorem sibi, quàm per literas, occasionem affulsuram, qua quidem de his, & aliis, ejusdem ponderis, coràm agere sustineat. Quæ superioribus literis ultrò, citròque, mutuò communicare uterque cœpisset, ea sibi adhúcdum sarta tecta esse, præsentim, cùm agnoscat, consilia *Bavari*, multa tàm sapientiâ, quàm experientiâ, concepta, & nata, singularem animi integritatem redolere, optimique, atque amicissimi, saporis esse.

Quod rei, prout nunc est, summam, caputque, concerneret, sese in memoriam revocare, quibus studiis, quibus missiculationibus, ac legationibus, antè laborâsset, ut pacem per *Bohemiam*, finitimasque *Provincias*, deperditam, pro sua virili, restaurare, ac revocare, posset. Sed optima, ac saluberrima, consilia frustrà toties fuisse, quicquid ipse saltèm, super extremis, atque eventu, anxius in tempore admonuisset.

Siquidem igitur, pace, remediisque salutaribus, insuper habitis, furoris bellici incendium in dies augeri contigerit, in proximis *Francofurtensibus* comitiis *Bohemicæ Ordinum* legati, ab omni aditu exclusissimi, absque omni causa, prætensionum, petitionumque, suarum inspectione, rejecti fuerint, ut nequidem ad deliberationes urgentissima eorum postulata admissa sint, tandem impatientiam *Bohemorum*, sociorumque, exarsisse, impnsitaque velut necessitatis lege, ad extrema venisse, ut omnia potiùs sibi ctentanda esse putarint, quàm ut sub pristini jugi asperitatem redire voluerint. Postliminiò quidem chartis, & literis tenùs, promissiones ipsis factas esse, sed nimis seriò. Alium enim tùm rerum statum alia remedia postulâsse.

In *Imperio* quidem ità comparatum esse, ut consilia, pacem, ac securitatem, suadentia, minimè attendantur, tantùm abest, ut ratio, & modus, ineatur, quò animi dissidentes conciliari, ac velut ferrumine consolidari, queant. In eo autem quosdam esse totos, ut superinductis peregrinis, & semibarbaris, gentibus, *Imperium* debilitetur, ac perturbetur. Quibus ut resisti possit, dandam esse deinceps operam, ut in motuum istorum autores istos meritò omnia mala, turmatim evenientia, refereoda sint. Interim pacis, quietisque, amantibus vitio verti non oportere, sicubi libertatis aureæ, ac pretiosissimæ, studio, licitis mediis sese communiant, d asensionisque legem, sibi impositam, non negligant.

Cæterùm, præmissis anteà stipulationibus illis suis etiamnùnc illam sese addere fidem, ut confirmatissimum ipsi faxit, nulla quidem ex parte futurum; ut *Palatinus*, pro ea tàm luculenta *Regni*, *Provinciarumque*, accessione, rebus, provinciisque, *Bavari* quicquam incommodare præsumat. Modò idem *Bavarus* constanter intendat, nec (quod abominandum) mutuæ collisioni ansam præbeat.

Commeatus, transitusque, copiis hinc indè adversus *Bohemos* ingruentibus, opportunè *Bavarum*, si velit, negare posse. Neque esse, ut hoc unquam *Imperii Principi* dispendio esse queat, utique, cùm neque omni periculo vacet, instructos exercitus intrà fines suos admittere, tùm verò, legibus *Imperii*, *Cæsareique* stipulationibus, adversetur, *Imperium* ad lubitum ità peregrinis gentibus pervium, ac venale facere. Ipse ille, qui copias cogit, per *Provincias* proprias potiùs ducat, quàm ut aliis *Principibus* molestus sit. Se quidem, & *confœderatos*, etiam exiguo numero militem per *Catholicorum*, sicdictorum, ditiones, cùm secus fieri ne quidem potuerit, eduxisse. Interim diversissimam esse rationem, neque actus istos ullo modo comparandos. In eo se pedibus ire in sententiam *Bavari*, sicubi maturiùs tumultuationibus id genus mediꝭ na fuisset adhibita, nunquam rerum omnium perturbationes eò usque invalescere potuisse. Iam autem, divinâ sorte, ac vocatione, in sedevoluta, certò confidere, futurum, ut nullus per *Imperium Princeps* hanc causam faxit suam, seque in eo, quo divinitus esset collocatus, statu, ac fastigio, conturbare velit. Vt ut autem militem hinc indè colligi, ducesque designari, accidat, in

medio

medio sese relinquere. Vt ipse etiam legitimæ defensionis modum, unà cum *confœderatis* suis, inire adigatur. Tametsi verò præcognitum habeat, passim, passimque numerosum militem à *Catholicis*, ità nuncupatis, cogi, nihilominùs, quòd per certos legatos *Bavarus Ordines* confœderatos, *Norimbergæ* congregatos, confirmasset, omniaque, sub fidei sinceritate, moderata promisisset, se, eum *Ordinibus* illis, gratanter hæc ad animum admisisse, officiosa talionis lege, eadem que illi, pacis amore, ac cupiditate, repromittere.

Ad *Rom. Catholicos*, sic appellatos, quòd denique attineret, eundem secum perseverare affectum, ut eos, per *Bohemiæ* regnum, conjunctasque *Provinciæ*, habitantes, omnibus potius clementiæ, benevolentiæque, generibus placare, ac fovere, quàm molestiis, damnisve, afficere, animatus sit. Si quid, verò antehàc, istas inter exacerbationes, sinistri illis hinc indè accidisset, id sibi ingratum, istis verò, qui autores extitissent, acceptum ferendum, esse. Diem docere, quid, & læsa, & degenerante, patientia, furoris emergere amet. Quòd superest, officiosa *Bavari* æstimatione, & quod ex fide tàm necessitudinis arctæ, quàm amica vicinitatis, lege, secum agere cupiat, tantùm abesse, ut aliquà displicere possit, ut potius fideliter redhostire, constanterque *Bavaro* gratificari, affectus sit.

Io. Petri Lotichij
RERVM GERMANICARVM
LIBER IV.

CAPVT I.

De motibus, per Vngariam, ipsamque Transylvaniam, gliscentibus.

I.

Querelæ, super insolentia Clericorum, Motibus per Vngariam fomitem, ac causam, dederunt.

Veluti nascente incendio ignis furor in vicina, atque adjacentia, ædificia desævit, partemq; post partem, inpellente Noto, depascitur. ità civiles per *Bohemiam* motus, posteaquàm contagio suo vicinas *Provincias*, *Moraviam* videlicet, *Silesiam*, *Lusatiamque*, tanquam in proximo, inflammavissent, deinceps etiam, impulsu, ac vitio gentis humanæ, per *Austriam* in *Vngariam*, ipsamque, *Barbaris* adjacentem, *Transylvaniam*, effluvia, ac feminia, sua successivè spargere cœperunt. Quòd enim *Bohemiæ Ordines*, publicatis condictis, prætenderent, quòd *Religionis*, sese à *Catholicis*, ità dictis, à bono tempore infestari, multaque adversa passos esse, neque hanc causam suam videri à reliquorum *Regnorum*, ac *Provinciarum*, in quibus *Religionis Augustanæ*, ceu vocant, exercitium efflorescere et, periculis sequestrari, sed, tanquàm per *Bohemiæ* latus, omnes in universum *Protestantium* circulos peti: his, aliisque, rationibus offensi quoq; *Hungariæ Proceres*, maluerût temporiùs socia, ac communia, arma expedire, quàm incendij istius, in finitimo *Bohemiæ* regno gliscentis, insurgentisque, ociosos spectatores agere.

Cùm igitur è partibus *Protestantium* alios alii stimularent, ut pro aris, focisque, quod dicitur, potius depugnare, pulcramque per honesta vulnera mortem oppetere, quàm proculcatâ, semel agnitâ, rectâ *Religione*, ad *Pontificum* traditiones postliminiò, jugumque conscientiarum, redire, eligerent: operæ pretium facturus equidem videor, si, quibus, in publico extantibus, stimulis, ac calcaribus, potissimùm provecti sunt, hic præmittam. Isti autem, publicatis tabulis sequentibus, tàm sese mutuò, adversus *Clericos*, oppidò *Protestantibus* infestos, commasculare, quàm *Principes*, *Statusque Evangelicos*, dictos, extraneos, in communem, super *Religiosis*, ut vocant, sive *Monarchis*, exigendam vindictam, irritare aggressi sunt.

In propatulo (ajunt) est, ultima isthæc tempora ea esse, quibus, de sententia sancti *Martyris* illius, *Irenæi*, interveniente totius humani generis hostis, Cacodæmonis, extremâ tyrannide, ac furiis, &c. quod

quod defunctis invideant, habent vivêtes, &, quod viventibus condoleant, defunctis abundè suppetit. Ità enim funestis fluctibus vita isthæc truditur, pe- ... aturq; , ut illi, qui in vivis sunt, inter mortuos ... itare desiderent, isti verò, qui jam abhinc inter vivos esse desierunt, vitam, viventesque, eâdem operâ perhorrescant, atque, ne tot malis diutius superstites torqueri queant, in visam istis lucem devocant, secumque sepultos potius cæteros omnes esse, præoptent. Quò magis adventus D. & S. N. CHRISTI ad *Iudicium*, & totius mundi exodinm, appropinquare videtur: hoc magis inquietus, ac versutus, iste spiritus, cœlum, si possit, terris miscere, virtutem, honestatemque, omnem vitiorum, flagitiorumque, nubibus involvere, pacemque, ac concordiam, bellis, ac digladiationibus, civilibus perturbare, atque omninò tollere, connititur. Idq; haudquaquam segniter, aut lentè, agere compertus est, ut omni industria, omnibusque copiis, toto in auxilium evocato *Acheronte*, in humani generis interitum, insurgat, totisq; nequitiæ classibus, relictis lintribus, ac phaselis, invehatur. Quid, quantúque, calamitatis μυριότροπος, iste, & sanguinarius, spiritus, jam tùm aliis, & finit mis, gentibus intulerit, satius est silendo præterire. Interim *Vngaria* nobismet plusquàm exploratum habentibus, quo loco, quod dicitur, pedem nostrum calceus urgeat, rem compendifacientes, quibus cum incommodis, tàm intrinseci, atque oppidò perniciosi, hostis machinationibus, & quidem ab initiis fermè regij hujus regiminis, conflictati fuerimus, lineâ velut ductâ, digito duntaxat præmonstrare fert animus. Ità autem est: Vt *Vngariam*, dulcissimam patriam nostram, ad interitum usque, variis calamitatum, bellorumque civilium, inundationibus laceraret, ecce! proletariorum, aut capite censorû, quos vocant, hominum genere, nequaquam, sed viris, sanctitate, atque eruditione, conspicuis, *Clericis*, inquam, uti cœpit *Sathanas*. Istis, tanquam organis, ac flabellis, nihil non, sub splendido *Religionis*, pietatisque, prætextu, incautæ plebi obtrusit, ac persuasit, ut lacrymis, etiam sanguine manantibus, afflictę patriæ convulsio, ac tot cladibus involutio, deflen via fatagat.

Opportunè hîc tristem illam *Achabi*, *Regis Israelitici*, historiam in memoriam revocamus. Quam quidem, in *Regum* codice, allegavit sacra pagina. Ibi enim cum *Achabi* regiam dignitatem *Sathanas* eversurus foret, nullis adminiculis aliis, nullis eam in rem instrumentis, præterquàm *Sacerdotibus* (quorum utique apud *Regem* autoritas tû præcipua) usus, fuve abusus, fertur. Postquàm igitur *Achabus*, præter *Dei* mandatum, temerario sese implicaret bello, patriamque perturbaret, non hoc quidem, *Sathana* instigante ipsomet, funestum opus suscepit. Sed, *Dei* permissu, hoc potius agebat *Sathanas*, ut, *Sacerdotū* regiorū mentes præoccupans exindè, tanquam è cuniculis, ritè, atque tempestivè, fabrefactis, *Regem* oppugnaret, inque omnium fortunarum, ipsiusque vitæ, eversionem præcipitaret.

Eandem eheu! fabulam, nostris hisce temporibus, super *Vngaria* regno, olim florentissimo, in scenam traduxit. Vix enim ovum ovo simile, quàm hæc *Vngarla* fa... *Achabi* regiæ apprimè conferri quita est. Exempla in promptu prostant plurima. Innumerorum verò vicem faciliè implere possit, quod cum Vladislao *Rege* contigit. Nunquid enim versutus, ac falsarius, *Spiritus*, per os, ac verba, *Iuliani*, *Cardinalis* istius, locutus, *Regi* juveni imposuit, usque eò, ut fidem *Amurathi*, *Turcarum Imperatoris*, sub jurisiurandi sacramento, datam, oppignoratamque, frangeret, ac perfidiæ istius pœnam, vindicem *Dei Opt. Max.* iram, in se, suosque, provocaret, immò, cum ultima penè tàm exercitus, quam totius regni, eversione, propriique sanguinis, ac vitæ, coeffusione, scelus expiaret? Eat nunc, si libet, *Iulianus*, *Regi* que suo, vel penès inferos, egregiam istam cantilenam accinat: *Hæreticis non esse servandam fidem*. Certè, nisi adversus evidentem, ac lucu...ntam, veritatis lucem, cæcutire, ac pugnare, ... animus, ut omnia, & singula, quanta maxima incommoda, dispendiaque, perturbationes insuper, calamitatesque, gravissimas, à primis ferè regni incunabulis hûcusque excurrentes, solis per *Vngariam*, & quidem furiosis, *Sacerdotibus* unice accepta feramus, omninò necessum est. Istorum, siquidem in ore, ac sermonibus, tàm fœcundus, facundusque, hospitatur *Sathanas*, mendaciorum spiritus, ut quidvis non, pro lubitu suopte, per eos machinetur, mentiatur, proloquatur. Cujus rei quò specimen aliquod in medio ponamus, ut telam quidem ab exactis antehàc temporibus ordiamur, opus haud est, ut magis sufficiat, sicubi ea, quæcunque hac ista nostra tempestate patrata sunt, duntaxat recolligamus.

Nostrâ adhûc memoria, superiori ætate, cùm potentissimus *Turcarum Tyrannus* bocce *Vngariæ* regnum tantùm non collisisset, ut viribus penè omnibus esset desectum, adeóque ab exteris *Christiani* nominis *Regibus*, *Principibusque*, auxilia erogare nobis necessum foret, ecce! tum *Sacerdotum* ista per hoc regnum cohors, copias, pro patriæ defensione, submissas, variis excogitatis artibus, dolisque, in ipsa regni, patriæque, viscera sævire jussit, adegitque. Ejusmodi nempè genus hominum sunt *Clerici*, qui tantùm non, præ supina inquetudine, sed etiam contrà sanctum *Evangelii* nomen invidiâ, odiisque, præconceptis, ipsius denique communis patriæ salutis contemptu, ringere, atque ilia rumpere, velle videri possunt. Postquàm igitur dolis *Clericorum* abalienatus ille exercitus, vitio gentis militaris sponte sua spoliis inhians, à pio proposito dejectus, arma, ac furorem, in regni incolas, præsertim paganos, convertisset, usque eò fortunas privatorum omnes, nemine prohibente, passim depopulari cœpit, ut exorta, maximè per *Transylvania* principatum, extrema famis necessitate, cadavera è patibulo suspensorum, cancrisque mortui, etiam putredine, & vermiculis scatentes, fœtentesq; loco cibi, ... cibo, ac latranti, ventri avidè ingererêtur, carnibus etiam hominum peremptorum suillinis, bubulisque, mixtim magno, & horrendo, compendio in dapes asscitis. Inprimis autem turmæ *Gallo-Belgicæ* plurimis tantùm non jus libertatis omne interceperunt, sed cum liberis uxores abactas, in conspectu maritorum, constuprare, villas, prædiaque equestrium incendiis perdere, alios captivos abducere, aliosque exquisitis tormentorum generibus excarnificare, certarunt, ut eorum omnium,

vel cordatissimo homini recordario veras, atque amaras, exprimere lacrymas sufficiat. Quod si miserabilem *Hungariæ* nostræ, *Religionisque* maximè, statum paulò altius repetere libeat, certò constabit, præter solum *Deum*, nemini in conscientias imperium, ac dominatum, esse concessum. Nihilominùs hoc unicè egerunt isti *Clerici*, quò *Religionis Evangelicæ ac reformatæ*, nomen à stirpe exscindere, ac delere funditus, evalerent. Modò enim *Evangelicos* templis prohibuerunt. Modò pastores in exilium ejecerunt. Modò infantes, ac parvulos à Baptismo, regenerationis lavacro, excluserunt. Modò defunctis jus sepulturæ, omnibus utique mortalibus, & mortuis commune, vel negarunt omninò, ac sonitu campanarum ipsoque cœmiterio, interdixerunt. Modò quoque, inter cætera, ipsos patresfamilias, domesticis suis verbum *Dei*, atque *Evangelica*, saltem prælegentes, mulctis severioribus animadverterunt. Istis adde, in diæta provinciali, superiori *Anno M. DC. XVI. Presburgi* coacta, à *Clericis*, super *Religione Evangelica*, à fundamentis delenda, atque exscindenda, conjuratum esse. Vt, reliquos inter articulos, tum disceptatos, hic quoque in tabulas, *Evangelicis* juxta ignorantissimis existentibus irrepserit.

E quibus, nitidissimo tanquam speculo, qui sint *Clericorum* mores, qui doli, fraudes, furoresque, evidentissimum evadere proclive est. His nunc, atque id genus, extremis, *Hungari*, præsertim *Reformatæ* confessioni addicti, conflictati calamitatibus, siquidem remedium aliud suppeteret prorsus nullum, fama, bonis omnibus, vitaque ipsa, paribus, iisdemque periculosissimis ambulantibus passibus, ecce! unicum in armis præsidium superesse visum est, quo, si non tantis procellis ilicet eximerentur, una cum *Religionis*, libertatis, fortunarumque, amissione, vitam maxime ipsam honestiùs effunderent. Sed nihilo mitior, immò longè truculentior, hanc in armis susceptam defensionem turbo excepit. Tantùm enim abest, ut de furore suo quicquam remiserint frementes isti *Clerici*, ut magis ipsam in rabiem exasperati degenerarint. Collisis itaque inter sese tantùm non regni incolis, ac civibus, sed extraneis etiam militibus, ecce! tum demùm omnis generis horrendæ execrationes, diræque, solutis omnis pudoris, honestatisque, vinculis, in vulgus emanarunt, auditæ voces, minæque, plusquam barbaræ, ferrum, enses, ignes, rotas, omnigenaque supplicia, despumantes. Sic commissis civilibus armis (quorum impiam, ac barbaram, ad recordationem, comæ non sine horrore arriguntur, vox faucibus hæret) usque adeò canis capitibus, venerandæque senectæ, minimè parsum est, nihil nobilitas, nihil matronalis decor, nihil infantilis, atque insons, ætatula prærogativæ meruit, sed omnes in universum promiscuè, ac catervatim, tanquam communem ad laniénam abrepti, enectique, sunt. Illic maritus ab uxoris amplexu, opem implorantis, divulsus: uxor, in viri conspectu, constuprata, interque ejus latus, postmodum obtruncata: parvuli ab uberibus matrum vi rapti, matribusque inspectantibus, trucidati: Postmodum, globo velut facto, in currus conjecti, partimque, indè dependentes, rotis contusi, partim è carris delapsi, equorum ungulis distriti. Sic neque pater filio, neque filius patri, nedùm mater filiæ, nedùm filia matri, neq; frater fratri, sororque sororibus, opem, manumque auxiliatricem, commodare sustinebat. Vtriusque sexus plebecula, instar pecudum, oviumque, gregalium, in forum venalitium deducta, ac vili pretio divendita. Quot tum tenerrimæ, ætatis puellæ per vim vitiatæ? Quot itidem, post prægressam violentam deflorationem, equorum sive jubis, sive caudis, alligatæ, & per saxa, per hirta, tractæ, laniatæq;? Quis, diras inter, atq; Eumenidas, illas, magna voce non exclamasset? ô crudelia tempora! ô perditam, ac barbaram, *Clericorum*, tot tristia patrantium, audaciam, & temeritatem! Interim, illos inter furores, medios, tandem *Deus* ab alto populi sui, tot diris vexati, misertus, ensem fulmineum, flammantemque, repressit: adeòque *Rodolpho II. Imperatori*, ac domino, nostro, eam mentem instillavit, ea pacis, ac concordiæ, semina, ac consilia, præparavit, ut res patriæ penè deperditas, pristinæ tranquillitati restituisse videri potuerit. Abindè, amica finitimorū *Regum, Principumque*, conspiratione, sequestratis furiosi Martis homicidiis, pax, rerum altrix, optimaque, simulque *Religionis Reformatæ* exercitium reflorescere cœpit. Itaque inter *Provincias*, capitali odio diffidentes, pax solida recens coaluit, libertas patriæ, multo sanguine parta, pristino vigori restituta est. Vt etiam, præter omnium opinionem, vel ipsis *Clericis*, utique tantorum malorum autoribus, ex mera gratia, dignitas sua sit servata. Tametsi enim quod fomenta, ac flabella, fuissent motuum istorū civilium, *Vngariæ Proceres* justa indignatione *Clericos*, tanquam patriæ purgamenta, ac pestes, omninò in exilium eiicere, aut quovis alio severiori modo, plectere, potuissent: Nihilominus ea fuit *Procerum* nostrorū humanitas, ut pristinam eis dignitatem haud inviderent, sperantes, futurum, ut, & ipsi belli furores, rigoremque, experti, pœnitentiā deinceps emendarent, adeoque in insontes grassari desisterent.

Verùm enim verùm, quænam, inquam, te rogo, vel pœnitentiæ mica istos postliminiò invasit? Quęnam emendationis scintillula animadverti potuit? Tantùm abest, ut gratiam illam, sibi, præter omne meritum, à *Proceribus* factam, gratanter habuerint, tantùm abest, ut, flagitiis renunciantes, patriæ cōmodis studuerint, ut denuò, tanquam canis ad vomitum, ad ingenium redeuntes, longè graviùs, atrociùsque, peccare, ac bacchari, instituerint. Rectissimè, iis idgenus pessimè feriatos, vetus illa quadrabit cantilena. quam quidem in semetipsis efficacem esse, isti comprobant:

Cum senio crines mutat lupus ordine. Pellem,
Non tamen, aut mores exuit ille feros.
Scilicet improbitas ipsis succrescit ab annis:
Hinc tener, hinc vetulus, raptor uterque, lupus.

Ecquis enim, te rogo, denuò, sopitas quasi cineribus furoris favillas, resuscitavit, interque patriæ mœnia, ac cives, novarum discordiarum incendia posuit? *Clerici*, verò! Quis *Divo Imperatori* nostro persuasit, ut pacis illam transactionem, ipsomet *Cæsare* præsente, *Viennæ* pactam, & quidē publico diplomate confirmatam, infirmam haberet? *Clerici* verò! Quis axioma illud, tanquam sive fidei articulum, sive canonem, introduxit? *Hominibus, Evangelicæ Confessioni addictis*, (quos odioso nomine

nomine *hereticos* appellant) *fidem*, *induciasque*, *servandas non esse*, *Clerici*, inquimus! Quis impedit, ut neque pacta, neque promissa, nobisinet impertita, rata habeantur? *Clerici*, ajunt! Quis *Ferdinando Regi*, citrà consuetudinem regni *Vngaria* vetustam, autor fuit, ut, absque prægressa postulatione, eaque solenni, tempore minùs commodo, *Ordinibusque* nondùm præparatis, ipse superveniret? *Clerici*, ajunt! Quis *Palatini* electionem, contrà legem præscriptam, introduxit? *Clerici*, ajunt! Quis porrò consiliator fuit, ut *Bohemorum* legatus, *Ioannes Iessenius*, *Medicus*, ad diætam provincialem *Vngaricam Presburgum* missus, contrà gentium jura, interciperetur? *Clerici*, ajunt! Quis pariter causa est, ut legati quicunque, atque undecunque illi sint, apud nosinet parum, nihilque, aut efficiant, aut efficere ausint? *Clerici*, ajunt! Et quis denique, te amo, fax, & classicus iste, extitit, ut regni *Vngaria Iudex Cameralis*, sub proximè præcedente diæta provinciali, *Presburgi*, prout dictum, habita, nomine *Ordinum Romano-Catholicorum* (quos sic vocant) adversus *Evangelicos*, solennissimis verbis protestaudo intervenerit, liberoque *Religionis* nostræ exercitio contradixerit? *Clerici*, ajunt!

Quantùm ad pacis transactinnes, tàm *Vienna*, quàm *Presburgi*, celebratas, jam facit, siquidem ex tàm *Cæsareo*, quàm *Regio*, nomine peracta, non nisi in sacratissimis haberi debuissent, adeò protritæ, contemptæque, esse cœperunt, ut, instar purgamenti, ac luti, tantùm non pedibus proculcari cœperint. Vt etenim, super primo ejusce transactionis articulo, quo liberum *Religionis* exercitium *Protestantibus* indulgetur, dispiciamus, annon *Catholici*, ità dicti, *Clericorum* instinctu, protinùs directè contravenêre? Mox illis, qui *Religionis Reformatæ* operam dabant, templa vi injecta præcludi cœpère. Indè reditus, ad sacrorum usus collati, omnes intercepti. Indè parochis salaria adempta. Indè pars eorum sannis, ac contumeliis, divexati: pars rerum penuria, ac fame, enecti: pars denique aut in exilium, aut ipsam mortis necessitatem, adacti.

Præterea, in iisdem transactionis articulis, disertissimis verbis continetur, *Imperatori* nostro, absque *Vngaria Ordinum* assensu, bellum indicere, peregrinumque militem superinducere, haud quidem esse integrum. Sed, quàm temerè, quàm protervè, contrà itum sit, ipsi leguin, transactionumque, transgressores testabuntur. Quæ omnia prolixa inductione, exemplisque in contrarium manifestè militantibus, declarare velle hoc loco supervacaneum fuerit. Sub tertio prædictæ transactionis articulo, cautum est, *Imperatorem*, in rebus, *Vngariæ* regnum, ejúsque *Proceres*, atque incolas, concernentibus, lege teneri, omnia illa negotia per *Palatinum*, & *Consiliarios*, omnes gente *Vngaros*, determinaturum, ac decisurum. Quoties autem contrarium usuvenerit, quotiesque hæc *Vngaria* regia, cum indigenis, conturbari, ludibrio haberi, atque in perniciem devolvi, cœperit, res, atque acta, adulto sole lucidiora, in medio loquuntur.

Cæterùm, ut tanquam ad fontem, propiùs adnavigemus, sub iisdem transactionis articulis, *Viennæ* cautum est, ne per *Vngaria* regnum propriis possessionibus *Patribus Societatis* uti frui liceat. Ea scil. lege *Vngariæ Proceres* providerunt, ne *Patribus* istis ulla per hocce regnum deinceps statio, habitatioque, permitteretur. Interim, sub variis, iisque excogitatissimis, coloribus, eò res quidem redacta est, ut, tametsi reali prædiorum possessione excluderentur, nihilosecius per *Vngaria* urbes, oppida, ac districtus, habitationibus iccircò minùs illis interdiceretur. Atque hinc factum est, ut, perturbato articuli illius vero, legitimoque, sensu, in *Comitatum* deinceps, *Dynastarumque*, arces, oppidaque, more anguium, *Patres* sese postliminiò insinuare potuerint. Exemplo esse possit vel *Tirnavia*, inter cæteras *Vngaria* civitates præcipua. In quam, serpentina prorsus astutia, succedere, atque irrepere, eo illis prætextu datum est. Ea simulatque recepti, minimè, vitio gentis clericalis, destiterunt res novas agere, Rempubl. conturbare, civium, aliàs pacis amantium, animos, ad seditiones, atque tumultus, irritare, atque id genus incitamentis plurimis, jus omne, piumque, perrumpere. Interim, quæ, te rogo, hîc ingeritur heterogenea, ac perversa, rerum interpretatio? Ideóne *Vngariæ Proceres Patribus* illis exilium indixerunt, ut iccircò bonis *Ecclesiasticis*, anteà à *Patribus* possessis, ipsimet fruerentur? An verò, ut, imitatione *Reipub. Veneta*, aliorumque *Regnorum*, ac *Principatuum*, omninò *Patres* è regionibus exterminarentur? Certè, vel omnem extrà controversiam hoc est, haud peti possessiones id genus *Ecclesiasticorum*, utique quæ nihil delinquant, sed in ipsos istos *Patres* fabam, ut ajunt, cudi, nimirùm, quòd omnium malorum, rerumque novarũ, autores perhibeantur. E quorum jam numero, inter cæteros, *Petrus Patzmannus*, haud in postremis esse cœpit. Qui cum sibi aditum, occasionemque, ad confessionem, libertatemque *Evangelii* opprimendam, ità quidem difficulter patére, judicasset, data opera *Societatem*, sive ordinem *Lojolitarum Patrum*, cui quidem sese anteà per omnem vitam, etiam sub juramenti sanctitudine, devinxerat, reliquit, aliasque res agere cœpit, quò deinceps, tanquam viribus longè auctioribus, eleganti stratagemate, *Ecclesiam Christi* valentius arietare, atque oppugnare, sufficeret. Neque hoc ipsi infeliciter successit. Factus enim primùm totius *Vngariæ* primas, mox ad altiorem, maximèque eminentem, & quidem ab *Vngariæ Rege* secundam, nimir. *Archiepiscopalem* illam *Granensem*, dignitatem, incredibili *Patrum* solertia, evectus est. Hoc quàm *Superioris Vngariæ Ordines*, atque *Dynastas*, vehementer pupugerit, facilè dijudicari potest vel ex eo, dùm istum quidem hominem, *Religioni*, atque saluti, suæ infestissimum, etiam invidendis illis in patria honoribus cumulatum, intueri, ac ferre, debuerunt. Atque hic quidem is erat, qui facto cum *Cleselio Cardinale*, & *Benedicto Packaino*, homine levissimo, regni *Iudice Camerali*, pacto, in perniciem nostram conspirarunt. Hic, inquam, is ipse est, qui, contrà debitam patriæ fidem, ex clancularia ista, mutuaque, conjuratione, omnes propositiones, deliberationesque, *Regi* nostro oblatas, in perversum, nobisque oppidò contrarium, sensum detorquere, suisque salivationibus conspurcare, haud verecundatus est. Vice versa, more astutæ, atque annosæ, vulpeculæ, ubi, in comitiis regni provincialibus res exigui momenti disceptari, cognovit, ibi oppidò,

 captata

captata studiosè benevolentia, suffragio suopte ultrò in partes *Ordinum* transiit. E converso, rebus magni ponderis occursantibus, hic tàm industriè vota, ac calculos, *Praesulum*, *Clericorumque*, *Paskainus* autem *Baronum*, ac *Dynastarum secularium*, suffragia venari, atque emendicare, satagit. Interim, sicubi aliquando tamen usuvenisset, conjuratum illud par, *Procerum*, patriae amantium, calculis pluribus retundi, atque superari, ibi tùm vidisses alterum aenigmatibus philosophicis, alterum aliis fabellis, atque id genus problematibus ludicris, strenuè rem agere. Quibus illis logomachiis, ac quaestiunculis, decidendis, convincendisque, baud raro triduum, quatriduumque, absumptum est, ut etiam integras in septimanas controversiam extrahi acciderit. Ubi verò neque sic conventum, negotiumque decisum, est, ilicet commasculatis vultibus in minas, atque fulmina, progressus factus, quoad edictis regiis, ad *Ordines* intervenientibus, tandem id, quod omnium primum animis peregerant, assecuti sunt. Vndè factum, ut in regni id genus comitia, ad quatuor, pluresque aliquando menses extracta, immensi sumptus, quibus ardua alias, ac necessaria, negotia expediri, ac confici, potuissent, frustrà sint collati.

Quandoquidem igitur vel eò res redierit, ut, inter caetera, heroici, ac masculi (quorum virtus tàm literis, quàm armis, spectata) animi, ad dignitates, atque officia honorata, rarò, aut nunquà, admittantur, contrà improbae notae, atque indignis, hominibus, modò *Religioni Pontificiae* sint addicti, ad clavum, ac gubernacula, Reipubl. sedentibus, omnia liceant, fit, ut inpraesentiarum neque virtutis, neq; fortitudinis, neque eruditionis, ampliùs habeatur ratio, sed omnibus ingenuis, ac bonis, iste ordinariò praeferatur, qui ipsis vitiis innasci coepit, nulloque penè bonorum favore condignus est, modò *Pontificum* dogmata adorare didicerit.

Itane tandem hoc celebre, ac famosum, *Vngariae* regnum, instar abjectae alicujus *Provinciae*, futurum est, ut non, nili ad importunorum *Clericorum* nutus, ridere, sed acerbam servitutè servire, debeat? Itane hodieque eum feudis, ac privilegiis, nostris per *Vngariam* agitur, ut nemo, prout vocant, investituram feudorum impetrare possit ampliùs, nisi sub isthac clausula: *Iurisdictionem Ecclesiasticam sub Regis potestate futuram esse*? Itane, tanquam aves, caveis inclusae, agemus deinceps *Vngari*, ut nemini nostrûm fas sit vel ad nuptiales necessariorum solennitates, vel sympofia amicorum privata, concedere, absque metu alicujus observatoris? Vsque eò vel etiam loquendi, confabulandique, libertate omni interdici coepit, ut mox neque somniare debeamus, adeòque cogitationes vel ipsimet nostras suspectas habere, ac metuere, jubcamur? Eadem opera, ne quis in *Transylvaniam*, vel necessariorum, vel praediorum, causa, absque superiorum permissu, excurrere possit, interdictum. Itineribus ex adverso in *Polonos, Moschosque*, sive *Ruthenos*, liberrimè unicuique indultis, ac patentibus. Ità certè est, ut, qui *Evangelicam Religionem* profitentur, acerbum servitium, jugumque, tanquam mancipia, experiantur. *Pontificii* ex adverso dogmatibus adhaerentibus, pro libidine, ac nequitia, liberrimè agentibus omnia.

E quibus nunc, aliisque, quae, brevitatis amor e praeterimus, (ut tandem feliciter hisce querelis clausulam imponamus) unicuique tandem, cui sinciput sanum, quo loco, nempè deterrimo, nobiscum boni sint, mali verò bonos opprimant, ludibrioque habeant, dilucescere satagit. Nemini enim, sicut sese quidem nunc res habent nisi *CHRISTI*, cujusque *Ecclesiae*, atrox antea extiterit persecutor, ad honores, dignitatesque, patet aditus. Tàm demùm verò, ubi *Clericorum* sectatus aliquis fit tyrannidem, omnia, etiam maxima, praemia sperare, ac consequi, potent. Tametsi ergò gravissimis etiā argumentis, atque inductionibus, aliis haec ipsa dissertatio uberrimè extendi quita sit; nihilo secius tamen, pro ratione instituti hujus, nihil aliud nobis quaeritur, nisi ut inter utriusque *Religionis* confessores aequilibrium atque conformitas, conservetur, utque, sicut sub initiis *Reformationis* introductum, *Religionis* per hoc *Vngariae* regnum exercitium liberum redintegretur. Huic consectaria accedunt illa. Vt dignitates, atque officia regia, absq; odioso *Religionis* respectu, sive praetextu, in benè meritos, cujuscunque tandem illi sint confessionis, conferantur. Inprimis etiam homines *Ecclesiastici* rerum suarum, juxtà *CHRISTI, D. & S. N.* praeceptum, satagant, neque falcem, quod dicitur, alienam in messem, hoc est, *Magistratus*, ac *Iudices*, inminuant: triti illius memores, quod hocce, quod sequitur, disticho exprimere visum est.

Armageras MILES, duris nutritus in armis:

CLERICVS in templū cantet, ameeque preces:

Ità enim certò futurum speramus, ut nulla *Religionis* sive praerogativa, sive aemulatione, interveniente, pax inter regni, patriaeque, hujus cives integra tùm nasci, tùm enata consolidari, quita sit.

Denique, haec collectim eò tendunt, cumque in finem publicis istis tabellis à nobis promulgari coeperunt, ut, quibus atrocibus afflictionibus, angustiis, ac calamitatibus, ab agnitae nostrae *Religionis* osoribus, circumveniamur, pressique attineamur, *Rex* penitiùs tandem expenderet, caussamque, ac dolores, nostros, inspiceret, immò jam quoque, sicubi intolerabile jugum istud à cervicibus nostris amoliri studeamus, annisque ex necessitate paratis, hostibus occurrere aggrediamur, cognosceret utique, atque ignosceret.

Ad caeteros verò *Europaeos* utpote *Christiani* sanguinis, *Principes, Statusque* liberos, confoederatos utique, vicinos, fratresque, nostros, haec nostra sese convertit oratio, diligenter illi etiamque etiamque considerarent, quibus praegnantibus de causis, pro recuperatione divini, humanique, juris adacti, simus. *Clericis* enim in sterquilinio voluptatum, concubinarumque, suarum sese volutantibus, fortunisque, atque honoribus, aliorum, sub praetextu defensionis regiae, insidiantibus, eequis non vel ipsam nobis, tanquam *Lucis*, necessitatem imponere legem negabit, ut pro defensione *Religionis*, patriaeque libertatis, fortunas omnes, vitamq; ipsam, ac carissima quaeque, impendamus? Proindè, quod superest, liceat sic magna voce exclamare: Vestrarum, ô *Principes, Heroesque*, magnanimi, vestrarum, inquimus, erit partium, inagno, immò ingenti, huic per *Vngariae* regnum rictui, vosmet fortiter opponere. Et dùm adhûc res, tempusque, sinunt, maturis vestris auxiliis nobis accedere; certò persuasis, sicubi

sicubi nobiscum, super *Religione*, ac libertate, actum, conclamatumque, sit, tùm etiam vobis ipsis *Hannibalem* (quod dici olim solebat) in foribus esse, vosque, eadem sub causa, etiam vestris in *Provinciis* laborare, ac fluctuare. Quod si ergò vel nos, vicinos utique, ac confœderatos, vestros, contemptim atq; indignos, habetis, quibus opem maturè conferatis, scitote, *Barbaros* hac in vicinia ad latus excubare, qui quidem sicubi sedibus hisce (quod *Deus* avertat!) nostris potiri queant, neque *Religionis*, neq; *Iustitiæ*, humanitatisque, *Christianæ*, rationes ullas unquam inire animati sint.

II.

Vngari, pariter dissidentes, Gabrielem Bethlenum, Transylvaniæ Principem, captant. Quem Bohemi porrò in auxilium solicitant.

EO modo, sicut prolixâ modò inductione probatum est, *Vngariæ* quoque *Dynastis* res novas, *Bohemorum* imitatione, agentibus, saltem dux, & caput, cujus sub auspiciis & ipsi ad arma quoq; progrederentur, deesse videbatur. Placuit igitur finitimum *Transylvaniæ Principem*, *Gabrielem Bethlenum*, utique sociæ *Religioni* pariter operam dantem, captare, adeóque, tanquam instantis fabulæ autorē, actoremque, in scenam deducere. Tametsi autem jam tùm *Bohemi* paulò antè *Fridericum*, *Electorem Palatinum*, in novum *Bohemiæ Regem*, contrà *Ferdinandum Cæsarem*, elegissent, ac vocassent, nihilominùs, *Vngarorum* antè precibus, querelisque, præparatū, ac facilem, *Bethlenum*, missis literis in auxilium etiam hi evocare cœperunt.

III.

Gabriel. Bethleni, ad Bohemorum solicitatationem, responsio.

ISTam ad *Bohemorum* solicitationem, *Bethlenus*, aliàs ab adolescentia armis innutritus, ac provocari facilis, sic quidem rescripsit: Omnibus bonæ mētis exoptandum esse, inquit, motus istos *Bohemicos* (quibus de ipse sua in *Provincia*, procul dissita, varios, atq; incertos, rumores percepisset) illicò ab initiis, atq; in ipsa, quod ajūt, herba, à finitimis *Principibus* altius ad animum vocatos, adeóque consopitos, fuisse, ut, priusquàm ipse nuncium ejusce rei acciperet, jam tùm omnia ad pristinam tranquillitatem forent antè reducta. Quandoquidem verò ex eo tempore neq; *Ferdinandi Regis* indulgentia, neque *Principum* cæterorum solicitudines, obtinuissent, ut, sub orbis *Christiani* gubernatione, noxium id genus incendium, remediis quibuscunq; exquisitis, atq; idoneis, restinguere potuerint, cū notoriū existat, animorum, utrinq; dissidentium, offensas, atq; odia, de die in diē sufflari, exacerbariq;, adeóque morbum isthunc, sive contagium, magis magisq; eundo vires acquirere. Eo nomine, an ipse, dū tā periculoso incendij genere *Christianus* deflagrat orbis, in finitimo constitutus, paries dū proximus ardet, ferias agere, atq; ignavū spectatorem repræsentare, an potiùs eò collatis armis allaborare, debeat, quò periculoso isti morbi generi per remedia tēpestiva occurri queat, omnib' ex æquo dijudicādū relinquere. Quòd n. patria, ac provincia, sua in apice, ac finib' *Turcarū Imperatoris* posita esset, quos instar æstus, ac procellarū, maris, semper inquietari, atq; exæstuare, præsertim, ex levissima quaq; *Christianorū* collisione, bellorum inferendorum, etiam contrà pacta, occasionē captare, contingeret, jā eò gravius, præsentiusq;, periculum in foribus esse, *Turcis* per *Asiam*, *Persiamq;*, ab armis feriantibus aliudq; per *Europam* bellum, nisi *Germanicum* illud, ignorantibus. Ad duo igitur capita potissimū sibi respiciendum venire, nimir. *Imp. Turcici* benevolentiam maturè ut ambiat, eaq; prehensâ, ne in *Christianum* orbem impetum faxit, præcaveat. Deindè, ut, quo loco res *Bohemorum*, quoq; animo ergà se affecti sint regni dynastæ, pleniùs intelligat.

Quòd autem intereà de utroq; hoc postulatô, videl. candida, ac sincera, *Bohemorum* ergà se benevolētia, testib' eorū literis, *XIX. Kal. Septēb.* exaratis, tùm de *Turcici Imp.* induciis, ultrò, ac citrà exspectationem, apud aulam *Ottomannicam* sibi indultis, certior fieri cœperit, jam sese, utiq; zelo divini honoris, *Bohemorumq;*, sibi stipulatæ, ac promissæ, fidelitatis respectu, motum, postpositæ etiam *Austriacæ Domus*, *Romani Pontificis*, aliorumq; *Magnatum*, autoritate, in eo totum esse, ut, præcisâ mora omni, in *Dei* nomine, quantò ociùs exercitum præparet, atque educat, usq; eò, ut, nisi per *Vngariam* impedimentum sibi obiici contingat, ad *Septembrem* proximū, in *Moraviam* usque, movere sit animatus.

Proindè *Bohemi*, etiam etiamq; præmoniti, omninò caverent, neq; ullā intereà cum hoste tractationem inirent, sed contrà in armis, quantâ maximâ possent, vi, ac facultate, sese tuerentur, simulatque se, cum exercitu adventurum, præstolarentur. Ità futurum esse, *Deo* fortunante, ut tàm consiliis, quàm armis, cooperantes, faciliùs hostes, atque antehâc factum sit, disiicere, ac fundere, possint. Id quod commune propositum ne quà optatis successibus frustrari usu veniat, *Deum* utique intimis precibus solicitandum esse.

IV.

Bohemorum, ad Bethleni literas, replicatio.

LIteris illis *Bethleni*, humanitatis, ac benevolentiæ, plenis, *Bohemi* mirificè exhilarati, atq; gestientes, tàm amplam sese offerentem novi belli materiam, nequaquâ negligendam esse, rati, novū pariter ducem incentivis, fomentisq;, suis excitare, adeóque in *Imperii*, atq; *Austriacæ* familiæ, dispendium cōmasculare properò cœperunt. Inprimis verò sequentibus illi denuò obviam ire, consultissimū judicaverunt: *Deo* sese hanc felicitatem utiq; summè debere, ajunt, quòd, ejus providentiâ, ac velut manuductione, contingat, *Bethlenum* eā, nondùm sibi promeritā, ergà se benevolentiâ ardere, adeóq; nihil antiquius habere, quàm ut *Bohemiæ* regni libertatem assereret, *Ecclesiaq; Evangelicæ* propagationem extendere, quitus sit. Prout igitur mutuâ, ac reciprocâ, animorum inclinatione, de studio, ergà illū essent affecti, ità *Deum* supplices justà venerari, ille pios, atq; heroicos, conatus felicibus incrementorum successibus nobilitare, ac coronare, patiatur. Neq; dubitandum esse, *Deum*, utiq; consiliorum tā salutarium instillatorem, defuturum esse, quò felici velificatione intentio tā nobilis ad effectū perduci sustineat. Iret igitur, atque hanc rem animosè ageret, deque *Bohemorum* fide, ac constantia, omninò certus, & confidentior, antè instantē hyemem, adveniret cum exercitu, quo ità conjunctis, counitisque, viribus hostes debellare, èque finibus

ejicere, fas sit. Diutiùs enim sicubi cunctari eum contingat, periculũ esse, ne hostis interim copias, jam tùm suis numero prævalentes, in dies augeat, remque communem gravius in discrimẽ adducat.

Secundùm hæc, neque commodè celare se aut posse, aut velle, quo pacto cum *Ordinibus Moraviæ, Silesiæ, & Lusatiæ*, itemq; *Austriæ* utriusq;, novam, ac solennissimam, denuò pepigerint confœderationem. Quà stante, prægnantibus, & magni momenti, arduisque, rationibus obtineri posse, quàm absque ultimis discriminibus, sub omnium jurium, privilegiorumque amissione, *veræq; Religionis* extirpatione, *Ferdinandum Regem*, in regni, ac Provinciarũ, possessionem admittere non sustinuerint. Proindè, incredibili omnium cum consensu, *Ferdinandum* è regia gubernatione exclusum, ex adverso verò *Fridericum*, *Electorem Palatinum*, in ejus locum suffectum, novumque *Regem* electum, esse.

Facti eius sui legitimas, justissimasq;, causas sicubi ab ovo, ut ajunt, usque ad mala inpræsentiarũ superinducere velint, nimis operosum, ac prolixũ, futurum esse, nedùm epistolare compendiũ istud ferre. Interim, tanquam uno sub oculi intuitu, quibus præcipuis de causis *Ferdinandum* rejici usu venisset, ad summam sequentia delibari posse. *Ferdinandum* igitur, vivente adhùc dùm *Matthia Cæsare*, *Rege* suo, paucorum suffragiis, quos muneribꝰ partim corrupisset, partim minis adegisset, dolosè magis, quàm ex lege, & merito, libero scil. omniũ consensu, ad regni coronationem viam fecisse. Eundẽ, contrà juramenti, sub actu coronationis præstiti, sanctitudinem, literasque, ceu vocant, reversales (quibus cautum erat, ne, vivente *Matthia Cæsare*, regni administrationem obiret) egisse. Eum enim *Cleselium Cardinalem*, *Senatus* interioris præsidem, (cujus opera omnium *Provinciarum*, præsertim *Bohemiæ* regni, causæ ventilabantur) etiam invito *Cæsare*, ab officio removisse, inque locum ejusdem semetipsum surrogasse. Abindè bellum cruentum, & civile, sub specioso Cæsarei nominis titulo, patriæ suæ, *Bohemiæ*, inutilisse, *Cæsare* ut plurimùm ignorante, copias, quas *Gradiscæ* habuisset, mediam in *Bohemiam* eduxisse: militi, per regnum ferro, atque igni, jam tùm grassanti, imperia, vel propria autoritate, *Cæsare* etiam præterito, divisisse. Atque hæc, & similia, sub *Matthia Cæs.* inspectione, facta esse.

Ab excessu verò *Matthiæ*, longè atrociùs per *Bohemiam*, *Moraviamq;*, ferro, atque incendiis, absque ullo vel ætatis, vel sexus, discrimine, postmodùm sævire perrexisse: clàm regni *Ordinibus* cum *Hispano* hæreditaria, ut vocant, pacta iniisse, ea lege, ut, si quid *Ferdinando* illiberi accideret, tùm *Vngariæ*, *Bohemiæq;*, regna, sociis cum *Provinciis*, nullo superstite hærede masculo, ad *Hispanos* redirent.

Atque istis, *breviter* enarratis, usu venit, se, ut *Ferdinandus* coronatione regia, tametsi vel maximè regularis, ac legitima, fuisset illa, ab juramenti, ac literarum reversalium, transgressionem, exciderit, *Proceresq;* regni ipso facto ab homagij religione absolverit.

Quibus porrò urgentissimis, gravissimisque, de causis, inducti *Bohemiæ Proceres*, *Fridericum Palatinum* novum in *Regem* elegissent, illud utique toti *Christiano* orbi sine dubio, atque nec ipsi quidem *Bethleno*, obscurum esse posse. Pro illius, novi scil. *Regis* sui, salute, atque auspiciis, ut *Regum Regi* supplicent, *Bethlenum* verò, quò tàm sibi, quàm *Regi* suo, noviter electo, auxilia, ac suppetias, erogare velit, exorent, partium utique suarum jam esse.

V.

Bethlenus, exercitu collecto, instructoque, in Vngariam movet.

IStas inter, ultrò citróque missiculatas literas, *Gabriel Bethlenus* intereà per *Transylvaniam* ad arma conclassavit. Vndè paulò post confluente multitudine apud *Nicoleopolim* tàm equestris, quàm pedestris, militiæ exercitum collegit. Ne fortè autem, rebus nondùm confirmatis, institutum hocce ejus interturbari cõtingeret, tanquam has copias, causâ *Ferdinandi Regis*, adversus *Bohemos*, contraheret, præ se tulit. Idque verbis haud obscuris regio per *Vngariam superiorem* locũtenenti, *Andreæ Docio*, *Caschaviæ* imperanti, significari curavit. Sed progressus, eventusque, paulo post institutum, oppidò contrarium, detexit. Confirmatis enim rebus, numeroso, atque idoneo, exercitu, octodecim juxtà tormentis bellicis, instructis, morâ omni præcisa, magnis itineribus per claustra *Leangivoriana* in *Vngariam superiorem* provectus, ibidem *Dynastarum Vngarorum*, sponte se ipsi adjungentium, manum excepit. Ex diverso verò *Georg Humanaius*, tribunus regius, quòd à partibus *Regis* sui constanter excubaret, ac contrà datâ operâ niteretur, fuga sese in *Poloniam* subducere coactus est.

VI.

Bethlenus, per legatos suos, Caschaviam intercipit.

SEcundùm hæc, *Bethlenus* legatos suos, *Redeium Ferentium*, Tribunum, & *Serschinum Georgium*, cũ exercitu, octodecim millibus constante, contrà *Caschaviam* emittit. Quibus civitatem coronâ cingentibus, atque *Docium*, tribunum, ac prætorio præfectum, *Religionis Reformatæ* persecutorem, sibi tradi postulantibus, sub interminatione, nisi iste tradatur, futurum, ut fœtibus, etiam nondùm editis, haud parceretur: *Caschavienses*, ultima veriti hominem tradiderunt. Iste, hostium in manus simulatque pervenisset, licet vestibustenùs à milite nudari, atque in *Transylvaniam* mitti cœpit. Vbi infelicis vitæ finem fecit. Oppidani verò, rebus, atque suppetiis, desperatis *Nonis Septembribus*, *Bethleno*, facta deditione, homagium deposuerunt.

VII.

Transylvanorum in Clericos per Hungariam sævitia.

IMperata hac à *Bethleno* in *Vngariam* facta impressione, subitaneus, magnusq; timor *Vngaros*, inprimis *Religiosos*, ceu vocant, conterruit. Quibus ergò datum est, quamprimùm fortunas suas in loca quæque munitissima convectarunt. Milite interim *Transylvano* supina per *Episcopatus*, ac *Monasteria*, cùm licentia per cædes, rapinasque, rem agente, *Monachos* verò, (quod dictu fœdum, atq; atrox!) *Deliacorum* instar, quò castitati, ac votis, rectiꝰ litare quiti essent, castrãte, tantus terror *Ecclesiasticos* circiter omnes invasit, ut fugæ beneficio salutem quærere adigerẽtur. Quòd autem, è *Patribus Societ.* numero acto, *Decreto*, per *Vngariam* publicato, insuper habito, apud *Caschaviã*

remansissent, illi omnes ab *Iazygibus*, sive *Transylvanis*, frustulatim dissecti, inque cloacas abjecti, sunt.

IIX.

Transylvani expugnant Neohusaliam.

REbus ità per *Cassoviam*, è voto *Bethleni*, præparatis, civitatibus juxtà metalliferis eandem in sententiam succedentibus, legati illi *Redeius Ferentius*, & *Setschius Georgius*, cum exercitu, & tormētis duodecim, ulterius moventes, in transitu, cætera inter oppida, *Filecciam* fortalitium occuparūt, Eo è loco, mistis hinc indè codicillis, undique regni incolas hortari cœperūt, ne in armis resisterent, sed potius in partes transierent. Expeditionem n. præsentem, de consilio, ac voluntate, summorum *Christiani* orbis *Magnatum*, susceptā esse. Si qui in armis sese opponerent, in eos cædibus, ignibusq; animadverti eum rigore oportere. Atq. hac operâ effectum est, ut oppida, arces, ac fortalitia, plurima, è quibus *VVeitzena, Turnavia, S Georgii, Neutra, Novigradum, Posingena, &c.* ad deditionem compellerentur.

Qui *Iarmathis* verò oppido præfectus, erat, *Philipp Morg u haleru, Centario*, quod *Transylvanis* sese opponeret, à propria cohorte in castra hostica elatus est, fortalitio hostibus deditione voluntariâ cedente.

Eadem, ac par, fortuna *Kotbariam Petram, Neohusalia Colonellum*, adobruit. Eo n. deditionem negāte, præsidiarii fortalitium *Setschio Georgio* ultrò aperuere. Quo facto, *Colonellus* in compedes cōjectus, fortunis maximè omnibus dispoliatus, *Cassoviamq;* ductus, est.

Comorrha interim, & *Raaba*, propugnacula illa præcipua, à *Regis* sui fide ne latum unguem quidem recessêre. Tametsi enim copiæ *Heyducorum* (ità pedestris *Vngariæ* miles vocatur) pro *Austriacis Archiducibus* inibi delectu probatæ, ultrò ad *Iazyges* deficerent, nihilominus tamen intrà fidem illis mansum est. Repulsam istic hostis passus, intereà *Insulam*, *Schutt* dictam, penetravit, præoccupatisque claustris, cursum recto, *Presburgum*, sive *Passonium*, ac *Viennam* versus, dirigere cœpit.

IX.

Vngariæ Palatinus dehortatur Bethlenum, ut à proposito recedat.

HAs inter turbas novas, *Vngariæ Palatinus* ad *Bethlenum* dedit, juxtaque eum ab id genus insultibus, adversus jura gentium, consuetamque belli denunciationem, factis, conceptissimis verbis dehortari haud destitit. Revocaret nimir. *Bethlenus* in memoriam, quam fidem juxtà istas confœderationes, & *Cæsari*, ex patriæ, deberet. Simulque, quibus procellis, ac calamitatibus, communes *Provincias* involveret, pensiculatiùs consideraret.

Eâdem fideliâ cum *Redeio Ferentio*, *Bethleni* tribuno, per legatos, hanc fermè in sententiam, egit: Siquidem *Hispaniarum Rex*, longè potentissimus, ex *Austriaca* familia oriundus, pariterque *Rex Christianissimus* utique affinitate *archiducibus* conjunctus, *Cæsari* uterque omnem operam esset pollicitus, nec non *Imperii Electores, Principesque*, paucis exceptis, ad unum omnes, pro, & cum, *Cæsare*, starent, omniaque ultima facturi essent, viderent illi, cautiusque, quid agant, dispicerent. Neque enim *Vngaros* istas tumultuationes, istos furores, atque impetus, impunè laturos esse.

X.

Redeii Ferentii, legatis Palatini data, responsio.

QUibus illis hæc in verba reposuit *Redeius*: Tametsi & ipsimet haud ignorent, *Hispanum*, ac *Gallum, Reges*, aliosque, familiæ *Austriacæ* faventes, *Magnates*, auxilia contrà sese præparaturos esse: interim, antequàm ista ad effectum spectare possint, sese, ità loquendo, sive cibos, sive asparagos, suos, elixos, præparatosque, habituros esse. Excipientibus verò legatis, *Cæsarem* neque verbis, neque factis, ullis *Transylvanum* læsisse, tantùm abesse, ut in armis illum offendisset, ut ex adverso potius, vel proprii sanguinis impensâ, si res postulet, salutem, ac, fines tueri, affectus sit: tùm, extrà *Imperii* regimen hactenus constitutus, ne potuerit quidem: reddidit *Redeius*: *Imperatori* quidem culpam eorum, quæ patrata essent, antè, imputari haud posse. Nihilominùs exempla horrenda & plusquam tyrannica, in medio extare, cuius generis, per exercitus *Cæsareanos*, in *Bohemia*, ac *Moravia*, depopulationibus usu venissent. *Cæsareanos* enim non hoc agere, ut hostem suum profligent, ut spoliis potiùs, cædibusque, itemque incendiis, aliisque intontium tàm fœminarum, quàm infantium (quos utique tàm sexus, quam ætas, faxit indemnes) contrucidationibus furiosè debacchentur. Indè esse, ut intuitu excessuum tàm barbaricorum, animi subditorum omninò abalienati ipsam in desperationem abriperentur.

. Quæ cum in *Bohemia*, ac *Moravia* partibus ratione utique *Cæsari* proxima, ac finitima, exempla, dictu horrenda, inusitataque, fieri contigisset, sese, confœderatosque suos, anxios, solicitosque, esse, ne mille atrociora, ordine post illos ad se quoque pertingente, experiri cogantur. Nuper, in *comitiis* insuper *Provincialibus*, gravissimæ, secum exercendæ, persecutionis semina, ac fundamenta, jam tùm jacta esse. Quosdam enim inflatos, ambitiosque, *Thrasones*, communi tranquillitati insidias struentes, *Ordines Protestantes* usque eò asperis, atque atrocibus, verbis aggressos esse, ut palàm minas istas spirare, atque effutire, sint auditi: *Tandem*, (nostros illos) *nisi sponte assentiantur*, *compellendos esse*: Itemque: *Rem eò redisse, ut aliis medeis satisfieri nequeat, nisi alter ab alteri manum in barbas iniiciat*. Istis, tanquam cumulum aliquem, superaccedere: Postquàm *Provinciæ*, mutuæ animorum conciliationis, ac benevolentiæ, constabiliendæ igitur, ad *Palatinum* legatos emisissent, utriusque *Religionis* axioma profitentibus jus commune, more majorū, petituros, ibi tùm eccl *Provinciarum* legatos illos tàm indigno respōso, inhumanissimisq; verbis, exceptos esse, ut ad porcellos, haramque, potius, quàm homines, & quidē

habuit. Eâ peractâ, *Epistolæ D. Pauli ad Timotheum, caput. II.* usque ad *versiculum septimum*, recitavit. Simulatque novam, atque in rem præsentem conceptâ, precatione, qua quidem *Regi*, recèns creando regimen à *Deo* felix, atque auspicatum, vovebat, finiit.

Abindè *Administrator*, sive *Senior*, *Electorem* ad âram reduxit, ibidemque, inclinatis ad terram poplitibus, utraque conprecatus est. Ab his precibus *Burggravius supremus* ter sese ad multitudinem obvertere, terque interrogare, cœpit: *Vellentne Electorem in Regem suum coronari.* Illis totidem vicibus, velle se, regerentibus, *Liber* allatus est, super quo, impositis digitis duobus, prælegente *Burggravio superiori Proceribus*, regni cõsuetam jurisjurandi formulam juravit: *Administratore* in hæc benedictionis verba prorumpente: *Omnipotens, æterne, pater! sicut tu quidem in omnibus tuis promissionibus verax, ac fidelis, es, ità, ut mortales quicunque, præsertim illi, qui in re tàm Ecclesiastica, quàm politica, præsunt, debitam tibi obedientiam præstent, utique postulas. Fac, pater cælestis, ut hic Rex noster electus super nos bonum, æquumque, regimen exerceat. Nos verò convenientem, constanteraque, obedientiam ipsi exhibentes, tibi æterno Regi, & capiti, nostro, secundùm verba tua, serviamus: per, & propter, te, eundem Dominum nostrum, IESVM CHRISTVM.*

Intereà *Palatinus* antè aram in genua procumbens, ab *Administratore* ex aureo sive alabastro, sive pixide, deprompto *oleo*, in vertice capitis, inungi cœpit, his verbis illo interjungente: *Rex clementissimè! Quod Reges Hebræorum, in populo Dei, olim quoque ungi essent soliti, unctione illa divinæ vocationis, adeòque internæ illius unctionis, (qua quidem Deus Reges pios, & bonos ad vitam, à Christo D.N. partam, præparat,) signo existente, ecce! idem similiter Deus, in virtute SS. Spiritus, te ungat, ut verus Dei unctus, divinam voluntatem, regulamque, impleas, in nomine D. N. IESV CHRISTI.*

Peractâ unctione, *Mareschallus Administratori* ensem porrexit. Qui sub illis illum verbis *Regi* in manus tradidit: *Accipe, electe à Deo Rex, hunc ENSEM! Es enim Dei minister, ad hoc vocatus, ut ensem haud frustrà geras, sed eius medio bonos tuendo, malos verò puniendo, voluntatem, ac iustitiam, omnipotentis exerceas.*

Pariter, *annulo* Regi collato, prodidit: *Accipe ANNVLVM, divinæ vocationis utique testem, arrabonemque obedientiæ, quam Deo præstare teneris. Confirmet te Spir. S. qui hæreditatis nostræ cælestis obses, & pignus, est, per, & propter, D. N. IESVM CHRISTVM.*

Posteà, *sceptrum* porrigens, totidem verbis adjecit: *Princeps clementissime! Accipe SCEPTRVM quoque, sicut Ensem præacepisti. Regiam enim Maiestatem decet, tantùm non gladio, atque armis, sed sceptro etiam, & præsidio bonarum legum, ornatum esse. Nimir. ut tàm Belli, quam pacis, temporibus convenienter se moderetur, bonos videlicet protegendo, malos pœnis afficiendo, labantibus dextram porrigendo, humiles resocillando, superbos, atque impotentes, humiliando.*

Pomum, sive regni orbitam, cùm traderet, superaddidit: *Accipe POMVM REGNI aureum! Illud, sicut regiam designat potentiam, ita regnorum pariter tropica, & vicissitudines, insinuat. Illius ergò intuitu, moneantur Reges mortales, in universum omnes, sepositis rerum humanarum, mundanarumque, caducis momentis, ad ea bona respicerent, quæ quidem æterna, atque inviolabilia, perstant.*

Arreptam denique in manus *Coronam*, cãdem, ac conjunctâ operâ, *Burggravius supremus, Aulæ Magister provincialis supremus, Camerarius provincialis supremus*, itemque præfatus ille *Administrator*, sive *Senior*, capiti *Regis* imposuerunt: *Seniore* hæc in verba itidem præfante: *Accipe, Rex ô electe, regni huius CORONAM! Quam, in nomine SS. & individuæ, Trinitatis, ex mero, atque incredibili consensu, & prælectione, Ordines regni, divinâ moderante providentia, capiti imponunt tuo. Illa divinæ bonitatis, in te recèns collata, mysterium, illa, te, per administrationem iustitiæ humanæ in terris, cælestis illius, ac divinæ, quodammodo præeminentiæ participem fieri debere, indicio est. Sicubi igitur divinæ voluntati conformem vitam egeris, fiet, ut denique, unà cũ electis omnibus, coronam immortalitatis (quam D. N. IESVS CHRISTVS omnibus in eum credentibus, adventumque suum gloriosum piè expectantibus, contribuet) assequâre.*

Peracto etiam vero coronationis illius actu, *Rex* novus *ad thronum* priorem reduci cœpit. *Burggravio* intereà ad *Ordines*, sic profante: *Rex vester, utique legitimè, & ritè, electus, coronatusque, siquidem in verba privilegiorum regni, quæ nobis sarta tecta servare condixit, iuravit, uti vos quoque Regi vestro paria faciatis, iuramentoque fidem vestram obstringatis, conveniens est.* Quotquot igitur vestrûm húc ad *thronum* regium propius accedere datur, unusquisque duobus digitis, *corona* superimpositis, reliqui digitis in altum elevatis, conceptissimis verbis, more majorum, jurẽt. Secundùm hæc verba, *pomum* regni, unáque dexteram *Regis*, deosculatus, digitis duobus *coronam* tetigit: Quem reliqui maiorum gentium *Ordines* insecuti, pariterque imitati, reliquis, longius distantibus, geminos digitos in altum etollentibus.

Pro complemento tantæ festivitatis, *hymnus* ille consuetus: *TE DEVM LAVDAMVS*: &c. variis symphoniacis, musicisque, concentibus, personare cœpit: *Administratore* insuper in preces effuso, atque enixissimè deprecante, vellet *Pater omnipotens Regi* regimen tàm felix, quàm sapiens, ac diuturnum, unáque vitam longævam, impertiri.

Posteaquàm igitur *Rex* novus Quintumviris Illustribus *Equestris dignitatis* axioma solenniter contribuisset, omnibus, per regiam *Aulam*, triplicemq; *Pragam*, campanis assonantibus, pariterque machinis bellicis undiquaque tribus vicibus horrendum, atque immane, perstrepentibus, aliisque id genus solennis lætitiæ, ac festivitatis, generibus in usum ductis, *Rex* eâ pompâ, eoque ordine quo quidem *Basilicã* intraverat, egredi, deducique, cœpit, *MONETIS AVREIS, ARGENTEISQVE*, per vias in populum spersis. Fonte quoque in *Arcis* regiæ area, *vino albo, rubroque*, ad satietatem, profluente. Abindè, postquàm ad *Tabulas Provinciales*, ità dictas, pro more, *Rex* juramentum insuper deposuisset, cum *coniuge regia*, regio uterque cultu illustrior, singulari mensæ accubuit. Reliquis mensis, omni epularũ genere instructissimis, *Principes, Proceresque*, magno numero congregatos, suo quosque loco, excipientibus.

IV. Kal. Decembres, styl. novo, regia *Palatini* uxor *Elisabetha* iisdem Solennibus, ac ceremoniis, in *Reginam* uncta, coronataque, est. Quâ festivitate peractâ, in triclinio provinciali regiæ epulæ restaurari cœpére, *Rege* cum *Regina* mensâ paulò augustiori, reliquis *Principibus*, ac *Dynastis*, reliquas ordine mensas occupantibus.

Inter

Inter cætera honoraria, regiis illis conjugibus, recens inauguratis, oblata, die sequenti, *Hebræi Pragenses Aquiminale* cum *trulla, sive gutturnio*, utrumque ingentis pretij, *Reginæ* verò *Naviculam* inauratam, cum nummorum *Portugallensium* viginti paribus, inferri curârunt.

VII.

Friderici, Bohemiæ Regis, pro corona, noviter acceptatæ, exculpatione, litteræ Apologeticæ.

CORonationis solemnibus feliciter exactis, cõsummatisque, *Fridericus, Rex Bohemiæ*, omnibus tam intrà, quàm extrà, *Imperium, Regibus, Principibus, Ordinibusque*, caussas, quibus de, ad regiæ illius dignitatis, sibi oblatæ, acceptationem; provectus fuisset, publico aliquo scripto sibi reddendas esse, tempestivum arbitratus est. Sequentibus itaque literis, tanquam *Apologeticis*, propositum suum tueri cœpit: *Nos Fridericus, DEI* gratia, *Bohemiæ Rex, Palatinus Rheni, Elector*, &c. Quibuscunq; *Regibus Christianis, Electoribus, liberis Principibus*, & *Rebuspublicis*; juxta officiorum, amicitiæ, benevolentiæque, intimationem, notum, testatumque facimus, nullatenùs dubitantes, jam pridem rumorem, ac famam ad omnium aures pervenisse, quo nimir. regni *Bohemiæ*, utpote præcipui *Rom. Imperii* membri, sociarumque *Provinciarum*, periculorum haud contemnendorum, cardine res versentur, quoq; genere hostilitatis, calamitatis, dispoliationis, ferro, atque igne, depulationis, *Christiani* sanguinis profusionis, ac cædium, constuprationis honestarum virginũ, matronarumque, ut etiam infantes, nullâ ætatis, sexusque, ratione habita, tenerrimos ab uberibus rapi, atq; in frusta dissecari, contigerit, hactenus à bono tempore bacchatum, desævitumque, sit. Ex illis actibus omninò tyrannicis, barbarisque, usuvenit, ut, hominibus prorsus inquietis, *Reges* contrà subditos inflammantibus, eò extremorum res redierit, ut vix etiam remedium tantis calamitatibus affulgere visum sit. Iam autem exulceratis hisce temporibus, quibus in rebus sacris diversæ opiniones emerserunt, innotuit, conscientias humanas vincula, ac loqueos, minimè pati, adeóque, quoties cum rigore in illas sævire tentatum est, acerrimas inde populorum collisiones, regnorumque concussiones, natas esse. Nihilominus superiori tempore perniciosis hominibus sectariis in *Imperio* furtim irrepentibus, ac *Magnatibus*, eorundemque consiliariis, ac *Proceribus*, sub specie sanctitatis, nescio quid non persuadentibus, ignes, stimulique, addi cœperunt, quò diversæ opinionis homines, ac *Religionis* libertate, in *Imperio* receptæ; gaudentes, retrò ad jugum *Pontificum*, semel à majoribus nostris excussum, tantùm non blanditiis, sed injecta vi, manuq;, metu persecutionis, reduci possint. Id quod dissidium sapienter prævidentes superiores *Bohemiæ Reges*, pro communi inter diversarum opinionum subditos tranquillitatis conservatione, cõ omni conatu allaborarunt, ut dissidentes, in *Religionis* negotio, animos, vinculo indultorum, concessionumque, tanquàm remedio, ac ferrumine, saluberrimo, counirent, atque tanquam, sub bilancis alicujus æquilibrio, coæquarent. Interim noxiis id genus hominibus laxiores juxtà habenæ permissæ sunt. Ut rebus novis, more ingenii sui, subindè studentes, tantùm non scriptis, publicè prostantibus, omnes, quà *Religionis* negotium, indultas *Cæsareas, Regiasq;*, concessiones, pacta, obligationes, ipsaque iuramenta, periculosis disceptationibus involvere, immò etiam facto, & re ipsa, violare, rescindere, ac prorsus convellere, etentârint.

Ut autem omnia ea, quæ quidem per *Rom. Imperii* fines à tot annis, malis istorum hominum moribus, furoribusque, disseminari cœperunt, inpræsentiarum, haud attingamus, (quod ista suo, atque opportuno, loco commemoranda veniant) ecce! modò de eô sermonem paulò altius instituamus, quæ quidem specialiter per *Bohemiæ* regnum, sociasque *Provincias*, hactenùs, adhibitis cuniculis, occultisque machinis, agitata sunt. Initiò igitur extrà controversiam positum est, *Pontificiæ*, ceu vocant, *Religionis* usum, exercitiumque, penès *Bohemos*, eorumque socios, *Evangelii* luce è tenebris clarissimè emergente, non sine multis discriminibus, successivè evilui sse. Dissensionibus ergò, turbisque, id genus quò, tanquam à principio, obviàm iri posset, eò allaboratum esse, ut, concessa *Religionis* utrinq; libertate, collatisque eam in rem immunitatibus, atque, indultis, societas hominum, sub eodem *Rege* viventium, tanquàm amabili, idoneoque, vinculo, mutuæ concordiæ ergò, contineretur. Quàm diu æquis, atque amicis, id genus legibus res stetit, tàm diu utrinque floruêre omnia. Impotentibus autem hominibus eam felicitatem regno iuvidentibus, accidit, ut, istis autoribus, omnia è statu composito, ac tranquillo, retròferrentur, adeoque ad aciem novaculæ, quod ajunt, ultimamque necessitatem, revolverentur: istis vel hoc unicè accusantibus, nihil intentatum relinquendum deinceps, sed omni sibi industriâ, quò omnia sub pristinum *Pontificis Rom.* jugum, ac dominatum, quantò ocius reducantur, enitendum, esse. Ex hoc fonte, ac capite, tanquam lernâ quadam, quoad *Religionem*, in dies majores, gravioresque, exortæ querelæ, ut etiam *literis Maiestaticis*, ità dictis, minimè sit parsum, ut etiam templorum, ad *Protestantes* spectantium, demolitiones emerserint, etiam exclusis necessariæ defensionis, ademptisque, remediis, in subditos sævitum sit, ipsisque successivè potentiores, ac regni *Proceres*, omnibus tàm fortunæ, facultatumque, quàm vitæ, *Religionisque* sanctæ, bonis, ác possessionibus, sub arbitrium, persecutionem, ac libidinem, id genus malè feriatorum vocatis. Neque sic tamen furores pessimæ notæ hominum resederunt, sed potiùs, ubi parolæsa, objectis legitimis, licitisque, defensionis mediis, se contrà tueri visa est, eò impotentis impudentiæ, feritatisque processère, ut, dispositis intestinorum motuum igniculis, per totum *Bohemiæ* regnum, civium, ac tragici, istius belli incendia, sufflata sint, patriâ indè *Bohemorum*, unitarumque *Provinciarum*, per hostiles exercitus, omni crudelitatis manifestæ genere, ferro, atque ignibus, passim horribiliter laceratâ, ustulatâque. Accedit, hanc *Bohemicam* nationem aliis hederis, quibus pro meritis suis insigniri debeat, condignã existere. Eâ enim à multis seculis, inprimis annis paulò superioribus, pro libertate *Vngariæ*, contrà *Turcam*, hostem utique tàm potentissimum, quàm insigniter barbarum, animis, armisque victricibus,

stante, ac depugnante, certè iniquum fuerat, *Vngariæ* modò vires, ipsorumque fortalitiorum in regni ejus finibus, quibus *Barbaris* istis resistitur, proventus, ac necessaria, eò deducere, ut iisdem jam nunc insontes *Bohemi* petantur, atque opprimantur.

Cùm igitur munimenta, id genus, *Turcis* objecta, tantùm non rebus necessariis defraudentur, alienumq;, atq; in *Imperii* mēbrorum, noxium, usum convertantur, pecuniis nihilominùs, censibusque, per *Imperium*, ad istorum conservationem destinatis, hoc etiam nūc, ut & superiori, tempore improbè, undiquaque, & cum rigore, collectis, exactisque, nemini non clarum esse, rem eò spectare, ut, labefactatis *Vngariæ* muris istis, *Turcis in Imperium* deinceps pateat aditus, *Vngarica* natio casui, ac deprædationi, reddatur opportuna, per ejusdemque latus *Bohemia* inprimis, unà cum sociis, pars utique *Imperii* hujus potissima, jugulетur, atq; sub jugum, interitumque, vocetur.

Iam, quo pacto, quibusque rationibus, ac consiliis, juxta alios *Imperii Con-Electores*, excubias egerimus, in medium proposuerimus, fideliterque consuluerimus, mitioribus, ac lenibus illis, ad pacem introducendam, remediis utendum esse unicè, sequestratis violentis istis, ac tyrannicis, extrà omnē dubitationis aleam, passim passimque famâ præcognitum esse, arbitramur. Quò nomine longè salutarius quidem hoc fuisset, ab ipsis motuum initiis, per *Regni, Provinciarumq;, Ordines*, potius, quàm longè disjunctos *Principes*, ac *Magnates* (undè negotium tàm salutaris compositionis tantum dilatatur, extrahiturque) rei controversæ compositionem sedulò promovisse, atque incendium, ne ulteriùs serpere potuisset, aquis, ipsoque lacte, superinfusis, restinxisse. E diametro, circumstantias ipsas loqui, quantum temporis intervallum, super unius armistitii deliberatione, effluxerit, quas vires interea hostis collegerit, quæ procrastinationes, sub interpositionis colore, intervenerint. Cùm potius de eo maturiùs dispicere necessarium fuisset, quibus rationibus hostilitas cohiberi, interpositionis medium ematurari, vadimonium, sive fideiussio, sufficiens, atque idonea, procurari, ipsiusdemque armistitij verus, ac salutaris, effectus introduci, potuisset. Certè, *Matthia Imp.* adhûc vivente opportuna, atque exoptata, pacem reducendi occasio, usq; eò nullum invenit locum, contrà nitentibus, atq; in armis omnia maxima collocantibus, pacis illis turbatoribus, ut *Magnatum*, optimè consulentium, intrà *Imperium*, ipsiusque patriæ amantium, consiliis insuper habitis, istorum duntaxat voces, votaque prævalerent, quibuscunque status *Reipubl.* magis confusus, ac turbatus, quàm tranquillus, ac cōpositus, complacere sustinet.

Indè accidit, ut, loco satisfactionis, securitatisque, realis, tantoperè privilegiatæ, atque obligantis, papyraceæ duntaxat promissiones, confirmationesque, chartis comprehensæ, emergerent, atq; offerrentur, interim gubernatio, possessioque, gubernationis regiæ, vi adiretur, leges fundamentales, privilegiaque provincialia, cum eorundem legitimo usu, & consuetudine (tanquam in quibus totius rei cardo vertitur) segregarentur, *Provinciæ*, jus regiæ electionis ab antiquo obtinentes, tanquā hæreditatis nexu astrictæ, sub jugum mitterentur, ad summam, omnia sub potestatem redigerentur, atque, sub colore pœnæ, certis delinquentibus irrogandæ, tot millia insontium miserorum in manifestam perniciem devolverentur. Istis adde, peregrinus, *Imperioque* huic, ejusdemque *Principibus*, infensas nationes, turmatim, & globo facto, per *Germaniam*, neglectis *Imperii* (quas etiam *Imperatori*, citrà *Electorum* consensum, infringere nefas) legibus, irrumpere, in *Bohemiam*, affinesque *Provincias*, sub integris legionibus, educi, nullo alio fine, nisi ut regiones cultissimæ dilacerentur, istique, ad furoris usque satietatem, spoliis, rapinisque, licenter coactis, ditescant. E contrario, sicubi; vero pacis amore, ac studio, etiam ipso in limine, arma sequestrata, autoresque, atque horum furorum incendiarii, fuissent remoti, contrà ipsis *Provinciarum Proceribus* controversiarum inspectio, ac compositio, cessisset, privilegia violata in ordinem, usumq; legitimum, rediissent, inprimis etiam sufficiens fidejussio, ac cautio, intervenisset, tùm quidē viam, quâ ad pacis felicitatem absque circuitu per compendium itur, inventu facilem fuisse. Iam tùm verò, omnibus contrario eventu progredientibus, animisque *Bohemorum* plus æquò exulceratis, contigisse, ut tot malis irretitæ, tantumque non oppressæ, *Provinciæ*, eò consilia direxerint, quò à tanta periculorum, calamitatumque, mole deinceps sublevari, defensionis viceversâ à *DEO & Natura*, concessæ, motum inire sufficerent. Hunc in modum arctioris confœderationis vinculum mutuo quæsitum, atque obtentum, immò eò rerum deventum, esse, ut, prorsus res novas agitantes, super nova electione instituendâ, *Senatusconsultum*, fecerint. Posteaquàm igitur vel hoc agerent *Bohemiæ* nostræ *Proceres*, ut, mediante electione, novum *Regem* sibi accerserent, omninò hoc enitendum sibi esse perspexerunt, ut prius *Iurium*, privilegiorumque, antiquitùs indultorum, *deductionem* amplissimam cuiviscunque, plenâ, quod ajunt, amystide propinarent, evulgarentque. Quâ hoc ipsum, in quo toti erant, summo sibi jure licere, satisque superque, cōprobarunt. Illis omnibus, in vulgus extantibus, ut diutius, quòd jurium, privilegiorumque, confirmationem, immorari hoc loco velimus, caussa quidem nulla est: rerum fundamentis, ipsiusque regiæ electionis libertate, à tot seculis obtenta, sufficienter pro sese loquentibus.

Secundùm hæc, meminimus, tùm temporis electionis *Cæsareæ* comitia *Francofurti* celebrari cœpisse. Ibi quanta solicitudo nostra intervenerit, ut, sequestrata ad tempus *Cæsarea* proclamatione, antè omnia turbæ, per *Bohemiam* suscitatæ, componerentur, dictu quidem haud facile est. Id ipsum usque eò in votis babuimus, ut deinceps legatis etiā nostris, ad prædicta comitia profecturis, cōceptissimis verbis inculcaverimus, viderent illi, eòque allaborarent, quò regni *Bohemiæ* legati ritè audirētur, mediis ex istorum propositione licitis, æquisque, emergentibus, pristinæ tranquillitati restituerentur. Fidelibus interim consiliis, ac monitis, nostris neutiquam tùm admissis, locumque invenientibus, istud saltem nobis reliquum esse visum fuit, ut, singulis procedentibus actibus, unicuique jus suum sartum tectumque, interveniente decenti protestatione, conceptis verbis, conservaremus, nihil *Bohemiæ* regno, nihil *Provinciis* cæteris, præju-

dicii

dicij quàquà caussantes. Et sic quoque, pro causa, & libertate, *Imperii*, salvo jure, excepimus, subveriti, ne rejectis omninò è comitiis *Bohemorum* legatis, res ad vera tropica, regnique commutationem, (absque eo, quòd electionem novam in nos devolvendam, ne quidem vel per somnium tum videre potuimus) oppidò devolveretur: sicut jam ipso facto usuvenit.

Proindè electione regia *Bohemica*, adjunctarumque *Provinciarum*, in nos, incredibili omnium *Ordinum*, sub comitiis Provincialibus congregatorum, assensu, applausuque, devoluta, inprimis *Deum Patrem Opt. Max.* conscientiâque nostram, religiosissimis verbis obtestamur, tantùm abesse, ut superiores unquam dignitates affectaverimus, ut potius honoribus illis *Electoralibus*, atque hæreditariis, contenti intrà cuticulam, quod ajunt, manere voluerimus.. Quo nomine vel ad ipsos *Bohemiæ Proceres*, hujusce rei utique testes, provocamus, nullum nos interpactum, aut conventum, intercessisse, quo hanc regiam dignitatem vel exoraremus, vel emercaremur.

Adde, neque illam esse iniquissimorum temporum serenitatem, ut vel hoc onus desiderare possimus. Vt potiùs de remedio inveniendo, quo pax alma reducatur, laborare debeamus: Sub *corona* isthac *Bohemica* omnis generis curas, difficultates, pericula, & solicitudines, delitescere, quem fugit? Tantò hercule, de opinione *Sapientum*, gravius est, oblatam, sub ista difficultatum mole, coronam admittere, quàm pacatum regnum recusare. Historiis in regiæ dignitatis detrectatores tòt elogia conferentibus. Secundùm hæc, bona fide, sinceraque conscientia condicimus, & præ nobis utique ferimus, modò alia ad exoptatæ ac tàm necessariæ pacis redintegrationem, media sese obtulissent, quibus *Bohemiæ* hæc ruptura, ac vulnus, sanari potuisset, libenter nos, à proposito, discedere voluisse. Nequealiquis putet, tantùm nos penès momentum accessionem regni illius habuisse honoris, optima, religiosissimaque, fide, deponimus, respectum totius hujus ne quidem mundi opum, deliciarumque, etiam nos penès invenisse locum, quo quidem, animo restaurandæ per *Imperium* pacis, ad susceptionem regij axiomatis, unicè profecti sumus. Quo fine procul abest, ut in suscipienda tàm ardua, sicut jam tùm est, provincia, præcipitanter, ac festinabundè egerimus, ut inprimis *Deum Opt. Max.* (in cujus manu est regna adimere, & tradere) suppliciter venerati, veram, bonamque, hac in parte, mentem, exoraverimus. Neque sic etiam ab hac necessaria deliberatione *Principes* cognatos, amicosque nostros, omnesque quorum interest, exclusimus. Vt potiùs inito secretiori consilio, deprênsum sit, *Dei* providentiam hoc in negotio miraculosè concurrentem, tùm *Religionis* orthodoxæ, communisque patriæ libertatis, causam, rogare, instare, urgere. Quiigitur divinæ dispensationi, ac voluntati, repugnaremus? Qui tot eminùs, comminusque, sub militari ista persecutione quiritantibus populis, nos subtraheremus? Vt de eo porrò parum, aut nihil, dicatur, nos domi, ac nobiscum, hoc est, intus, atque in visceribus nostris, vel hoc ratum, confirmatissimumque habere, *Bohemiæ* regni, conjunctorumq; *Principatuum*, *Ordines*, vigore jurium, privilegiorum, libertatisque, ab aliquot seculis derivatæ, novam regni electionem, mutationemque, suscipere, inchoare, atque perficere, tàm posse, quàm solere. Vt ut igitur jus electionis illius, ab adversa parte accusari, atq; hæreditatis titulo infringi, voluerit, nihilominùs stantibus *Bohemiæ* regni, *Principatuumq;* legibus, atque immunitatibus, inconcussis, nos hic legitimam, æquamq; justamque, atque a *Deo* oblatam, causam fovere, nemo, cui sinciput sanum, negabit, historiis tàm *Ecclesiasticis*, quàm *secularibus*, liquidò evincentibus. Neque verò is nobis animus est, ut in alterius possessiones, bona, ac jura, citrà leges, veniamus. Verum enim verùm cum *Bohemiæ* regni, reliquarumque *Provinciarum Proceres*, concessis & *Religionis*, & libertatis, ab antiquo juribus, utantur, adeóque hoc tempore, sedis regni interveniat vacantia, ac sine capite, illud saltem nobis licere putamus, ut, ipsorum votis annuentes, sedi vacanti accedamus, vi adversa, violentiaque militari, oppressos asseramus, tot egregios *Principatus*, totidemque hominum elegantium myriadas, quantum ejus quidem in nobis est, protegamus, aque injuriis, quibuscunque seriò vindicemus.

Siquidem igitur, hoc agentes, ad divitias, voluptates, deliciasque, mundanas, minimè oculos coniiciamus, sed magis divini *Numinis* gloriam, sub persecutionibus gementium vota, ac preces, conservationemque tot *Provinciarum*, tot hominũ, pensi habeamus, confidimus, fore, ut divinitùs, cõtrà multorum exspectationem, cœleste affulgeat auxilium, cujus parata assistentia ac benedictione, omnia, quantumvis difficilima, ac periculosissima, exsuperare, sed insuper ea, quæ altissimus inenarrabili sua potentia, ac bonitate, hoc rerum in passu jamdiu abindè decrevit, exsequi, atque ad scopum præspeculatum feliciter perducere queamus. Illi divinæ voluntati, vocationique; ut parcamus, tàm justum, æquumque fuerit, quàm grave, atque intolerabile sit, ob hanc ipsam divinæ voluntatis transgressionem, viam, pœnamque *Dei Sospitatoris* provocare.

Inter cæteras porrò animi solicitudines, etiam hæc nos cura momordit, sicubi prædictæ illi divinæ vocationi cervices nostras subtraheremus, in tam luculenta occasione, præter decorum, tergiversantes, vel hoc etiã præmetuendum esse, ne nobis carnificina, tot hominum cædes, tot *Principatuum* laceratio, inprimis rei *Evangelicæ* oppressio, imputari possint. Eò insuper adversariorum conatibus, tanquàm in scopum, tela sua acuentibus, ut, quamprimùm *Bohemiæ* regnum, cum sociis illis *Principatibus*, succubuisset, tunc ordo quoque *Electoralẽ* nostrum *Palatinatum*, cæterosque *Principes Protestantes*, tangeret, omnesque, ut vocant, hæreticos, sub eadem velut cervice, perderet. Hanc esse egregiam illam seditiosorum (quibus de suprà) hominum doctrinam, ut nullis vigiliis, nullis laboribus, parcant, usque dùm furoribus suis omnia subiiciant, summisq; infima misceant, quis ambigit?

Prætereà neque istud nulla consideratione condignum visum est, sicubi flagranti per *Bohemiam* incendio isti haud maturè iremus obviàm,

obviàm, periculum esse, ne præcipuum *Imperii* membrum, murusque ille adversus barbaras gentes omninò ab *Imperio*, atque ad peregrinos, desciseeret, undè deinceps ad hoc *Imperium* reduci nequiret, plurimum autem *Imperii Principatibus*, *Electorali Palatinatus* inprimis, utique cui *Bohemia* regnum ab antiquo, hæreditariæ confœderationis lege, conjunctum, cognatumque, est negotij, incommodique, facesseret.

Quis igitur, vel hoc saltem nomine, quòd vicini, ac confœderati, eius regni, curam suscipimus, tanquam ad hoc legitimè electi, ac vocati, vitio verterit? Proindè (quòd felix utique, fortunatumque eveniat) tot *Bohemiæ Procerum* votis, precibusque exorati, tot litteris, conceptissimis, humilimisque, verbis scriptis, evocati, tot legationibus splendidis solicitati, exceptique tandem, cum *Deo*, in propagationem cœlestis gloriæ, assertionem tot hominum sine numero sub persecutionibus gementium, communis *Religionis*, *Libertatisque*, vindicationem, aliisque de causis juxtà gravissimis, tandem nobis persuaderi passi sumus, illam regiam vocationem, solenniter decretam instanterque oblatam, ne rejiceremus, sed communi patriæ, omnium bonorumque, ex voto, in nos reciperemus. Cui fini superioribus diebus ex *Archipalatinatu* nostro, unà cum dilectissima conjuge, magnæ *Britanniæ Regis* filia, hûc *Pragam* usque pervenimus, ubi uterque nostrûm incredibili tam *Procerum*, multitudinisque, applausu, ac fremitu, admissi, quæ deinceps solennissimis ceremoniis in *Reges* uncti, coronatique, inque regio *Throno* positi, sumus. Illud fastigium *Omnipotens* suo numine, nutuque, ut nobis longum confirmet, est ut intimis, quibus possumus, conceptis suspiriis, ac precibus, enixissimè supplicemus.

Quod superest, testamur *Deum*, hominumque, fidem, omnes illos, quicunque *Catholicæ*, ità dictæ, *Religioni* addicti sunt, (modò sese legibus regni, *litterisque Majestaticis*, conformes gerant) nullo nos pacto gravaturos, læsurosque, ut etiam, quoad exercitia, atque *Religionis* suæ usus, haud quaquam turbaturos, esse. Quod enim illi magno numero tantum non confœderationibus, non percertis pactis, subscripsissent, sed etiam in electionem, coronationemque, nostram consensissent, ut vicissim juribus suis, nostraque regia protectione, utantur fruantur, æquum, decensque, esto!

Cùm igitur omnibus, quod ajunt, copiis eò allaborare ferat animus, ut quamprimum pax, optima rerum, per *Dei* benedictionem, in *regnum* nostrum, cæterasque *Provincias*, reduci, militares occasiones, molestiæque, exulare, inque ipso *Imperio* serenior fides, benevolentia, atque animorũ consolidatio, introduci, possit, eccè! confidimus, *Magnates*, *Principesque*, reliquos, hoc pium nostrũ propositum juxtà amplexuros, atque, quò minùs ad effectum spectare queat, non interturbaturos. Modò isti, quorum interest, more suo, alieniores esse, aut nodum, quod dicitur, in scirpo quærere, non velint. Quo nomine quibuscunque *Regibus Christiani* nominis, *Electoribus*, *liberis Principibus*, & *Rebuspublicis*, amicitiam nostram offerimus, præcipuè verò finitimis, ac vicinis *Statibus* in commendatis esse cupimus. Reciprocam ab illis omnibus, ac singulis, benevolentiam exspectantes, sub spe, justam hanc causam nostram ut calculis suis approbent, tùm consilio, operaque necessitatis casu fortè urgente, nobis adesse ne detractent, Id quod amicis, seriisque, precibus contendimus. Vicissim omnibus, ac singulis, officia, ac studia, nostra, fide optima, repromittentes.

VIII.

Ejusdem Friderici Regis intimatio, ad Poloniæ Regem, Remp. Venetam, Principesque Italiæ, directa.

Evulgato superiori *Apologetico*, *Fridericus*, *Bohemiæ Rex*, porrò non destitit, emissis id genus intimationibus aliis, *Regis Poloniæ*, *Reipubl. Venetæ*, *Italiaque Principum*, benevolentiam, ac favorem, sibi conciliare. Litteræ erant ejusce ferè argumenti: Non ignotum illis esse posse, inquit, quibus initiis, progressibusque motus per *Bohemiam* provecti essent. Vt neque istud clam, atque in abdito, esse sustineat, quàm atroces clades, calamitatesque, inde in *Christianas* gentes redundasse contigerit. Posteaquàm igitur regni *Bohemiæ*, sociorumque *Principatuum*, *Proceres* ad ultimam penè necessitatem redacti forent, viam, ac modum, iniisse, quo intolerabile istud jugum à cervicibus suis declinarent, contrà verò, pro asserendis, vindicandisque, privilegiis suis antiquissimis, more majorum, novum, suisque partibus faventem, *Regem* eligerent.

Cùm igitur hæc electio in sese, nihil tale exspectantem, incidisset, hæsisse se quidem initiò, tanquam in re ardua, atque intricata, dubium. Mox, intuitu divinæ vocationis, confirmato paulisper animo, votis, ac desideriis, regni *Bohemiæ*, adjunctarumque *Provinciarum*, acquievisse, electionem admisisse, solennissimisque deinceps ceremoniis regiam coronationem, incredibili omnium cum applausu, peractam in *Aula Pragensi* recepisse. Iam suarum partium esse, ut notum, contestatumque, faxit, nullius privatæ utilitatis, aut emolumenti causa, honores illos regios induisse, sed, vindicandæ libertatis publicæ, pressosque subditos asserendi, gratia, hoc omne, quicquid est, effecisse. *Catholici* itaque, sic dicti, firmiter persuasum haberent, sese, concesso utrinque *Religionis* exercitio libero, nullatenus illorum partibus defuturum, è contrario verò, (siquidem etiam illi liberè, atque ultrò sub fide juramenti, *Procerum* eos actus, novamque regiam electionem, approbassent) eosdem in protectionem regiam singularem susceptum esse. Atque hæc inter cætera, esse, quæ illis intimare visum fuisset operæ pretium. Sub spe, futurum, hanc ut suam dignitatem sereno, placidoque, animo suscipiant, immò congratulatione, ac muneribus consuetis, illustriorem faxint, tùm, urgente necessitate, adversus hostes, consiliis, suppetiisque, roborare condignentur. Illud omne gratanter se recogniturum, dataque

dataque opportuna occasione, etiam retributurum, esse.

IX.

Ejusdem, super admissa coronatione regia, literæ postliminares, ad Maximilianum, Bavariæ Ducem.

EAdem intimatio, super admissa coronatione *Bohemica*, tantùm non ad præfatos, extrà *Imperium* regnantes, *Magnates*, sed ipsum etiam *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, utique *militiæ Ligarianæ Generalem*, ac caput, expediri cœpit. Quod autem ejusce *Principis* tam autoritas per *Imperium*, quàm potentia, præcipua esset, ità denuò etiam, ad suprà præmissas *Bavari* litteras tanquam postliminiò, respondere placuit. Quandoquidem inquit, cò res redierit, ut, admissa antè electione *Bohemica*, *VIII. Calend. Novembr.* ipsius etiam *regiæ coronationis* actus tàm solenniter, quàm feliciter, consummatus foret, nullùm se dubitare, admissa ad animum præsentissima divini *Numinis* providentiâ, ac vocatione, cui repugnare nefas sit, etiam *Bavariæ Ducem* honores illos regios invidere nolle, ut potiùs affectum esse persuasum habeat, cò secum studiosè conniti, ac respicere, quò hoc regnum suum, cum adjunctis *Provinciis*, ad pristinam pacem, tranquillitatemque, reduci, in vado esse, contrà, bella, cædes, furoresque, hostiles ad *Garamantas* usque, ipsamque *Thulen*, quàm longissimè, profligari possint. Esse quosdam, qui, sub privatis prætensionibus, omnia per *Imperium* sibi arrogent, atque conturbent. Omniaque, quantû quidem in ipsis est, pacis, reconciliationisque, redintegrandæ, media postponant. Istis libidinum suarum cò usque laxas habenas permittendas haud esse. Inprimis autem se non ignorare, quantum *Bavarus* momenti ad hoc afferre possit, ut conatus illorum retundantur. Posse eum plurimum hac in parte, modò velle velit. Eaque ratione ingentem nomini suo gloriam inducere quitum esse. Quòd autem maturiùs *Bavaro* regiam illam inaugurationem suam haud intimasset, eo consilio factum fuisse, ut sperarit, luculentiorem sibi, quàm per literas, occasionem affulsuram, qua quidem de his, & aliis, ejusdem ponderis, coràm agere sustineat. Quæ superioribus literis ultrò, citròque, mutuò communicare uterque cœpisset, ea sibi adhùcdùm sarta tecta esse, præsentim, cùm agnoscat, consilia *Bavari*, multa tàm sapientiâ, quàm experientiâ, concepta, & nata, singularem animi integritatem redolere, optimique, atque amicissimi, saporis esse.

Quod rei, pront nunc est, summam, caputque, concerneret, sese in memoriam revocare, quibus studiis, quibus missiculationibus, ac legationibus, antè laborâsset, ut pacem per *Bohemiam*, finitimasque *Provincias*, deperditam, pro sua virili, restaurare, ac revocare, posset. Sed optima, ac saluberrima, consilia frustrà toties fuisse, quicquid ipse saltèm, super extremis, atque eventu, anxius in tempore admonuisset.

Siquidem igitur, pace, remediisque salutaribus, insuper habitis, furoris bellici incendium indies augeri contigerit, in proximis *Francofurtensibus* comitiis *Bohemicæ Ordinum* legati, ab omni aditu exclusissimi, absque omni causa, prætensionum, petitionumque, suarum inspectione, rejecti fuerint, ut nequidem ad deliberationes urgentissima eorum postulata admissa sint, tandem impatientiam *Bohemorum*, sociorumque, exarsisse, impositaque velut necessitatis lege, ad extrema venisse, ut omnia potiùs sibi etentanda esse putarint, quàm ut sub pristini jugi asperitatem redire voluerint. Postliminiò quidem chartis, & literis tenùs, promissiones ipsis factas esse, sed nimis seriò. Alium enim tùm rerum statum alia remedia postulâsse.

In *Imperio* quidem ità comparatum esse, ut consilia, pacem, ac securitatem, suadentia, minimè attendantur, tantùm abest, ut ratio, & modus, incatur, quò animi diffidentes conciliari, ac velut ferrumine consolidari, queant. In eo autem quosdam esse totos, ut superinductis peregrinis, & semibarbaris, gentibus, *Imperium* debilitetur, ac perturbetur. Quibus ut resisti possit, dandam esse deinceps operam, utin motuum istorum autores istos meritò omnia mala, turmatim evenientia, referenda sint. Interim pacis, quietisque, amantibus vitio verti non oportere, sicubi libertatis aureæ, ac pretiosissimæ, studio, licitis mediis sese communiant, defensionisque legem, sibi impositam, non negligant.

Cæterùm, præmissis anteà stipulationibus illis suis etiamnùnc illam sese addere fidem, ut confirmatissimum ipsi faxit, nulla quidem ex parte futurum; ut *Palatinus*, pro ea tàm luculenta *Regni*, *Provinciarumque*, accessione, rebus, provinciisque, *Bavari* quicquam incommodare præsumat. Modò idem *Bavarus* constanter intendat, nec (quod abominandum) mutuæ collisioni ausam præbeat.

Commeatus, transitusque, copiis hinc indè adversus *Bohemos* ingruentibus, opportunè *Bavarum*, si velit, negare posse. Neque esse, ut hoc unquam *Imperii Principi* dispendio esse queat, utique, cùm neque omni periculo vacet, instructos exercitus intrà fines suos admittere, tùm verò, legibus *Imperii*, *Cæsareisque* stipulationibus, adversetur, *Imperium* ad lubitum ità peregrinis gentibus pervium, ac venale facere. Ipse ille, qui copias cogit, per *Provincias* proprias potiùs ducat, quàm ut aliis *Principibus* molestus sit. Se quidem, & *confœderatos*, etiam exiguo numero militem per *Catholicorum*, sic dictorum, ditiones, cùm secus fieri ne quidem potuerit, eduxisse. Interim diversissimam esse rationem, neque actus istos ullo modo comparandos. In eo se pedibus ire in sententiam *Bavari*, sicubi maturiùs tumultuationibus id genus medicina fuisset adhibita, nunquam rerum omnium perturbationes eò usque invalescere potuisse. Iam autem, divina sorte, ac vocatione, in se devolnta, certò confidere, futurum, ut nullus per *Imperium Princeps* hanc causam faxit suam, seque in eo, quo divinitus esset collocatus, statu, ac fastigio, conturbare velit. Ut ut autem militem hinc indè colligi, ducesque designari, accidat, in

quod defunctis invideant, habent vivētes, & quod viventibus condoleant, defunctis abundè suppetit. Ità enim funestis fluctibus vita isthæc truditur, periclitaturq; ut illi, qui in vivis sunt, inter mortuos habitare desiderent, isti verò, qui jam abhinc inter vivos esse desierunt, vitam, viventesque, eâdem operâ perhorrescant, atque, ne tot malis diutius superstites torqueri queant, invisam istis lucem devoveant, secumque sepultos potius cæteros omnes esse, præoptent. Quò magis adventus D. & S. N. CHRISTI ad *Iudicium*, & totius mundi exodium, appropinquare videtur: hoc magis inquietus, ac versutus, iste spiritus, cœlum, si possit, tetris miscere, virtutem, honestatemque, omnem vitiorum, flagitiorumque, nubibus involvere, pacemque, ac concordiam, bellis, ac digladiationibus, civilibus perturbare, atque omninò tollere, connititur. Idq; haudquaquam segniter, aut lentè, agere compertus est, ut omni industria, omnibusque copiis, toto in auxilium evocato *Acheronte*, in humani generis interitum, insurgat, totisq; nequitiæ classibus, relictis lintribus, ac phaselis, invehatur. Quid, quantūque, calamitatis μισάνθρωπος, iste, & sanguinarius, spiritus, jam tùm aliis, & finit nis, gentibus intulerit, satius est silendo præterire. Interim *Vngaris* nobismet plusquàm exploratum habentibus, quo loco, quod dicitur, pedem nostrum calceus urgeat, rem compendifacientes, quibus cum incommodis, tàm intrinseci, atque oppidò perniciosi, hostis machinationibus, & quidem ab initiis fermè regij hujus regiminis, conflictati fuerimus, lineâ velut ductâ, digito duntaxat præmonstrare fert animus. Ità autem est: Vt *Vngariam*, dulcissimam patriam nostram, ad interitum usque, variis calamitatum, bellorumque civilium, inundationibus laceraret, ecce! proletariorum, aut capite censorū, quos vocant, hominum genere, nequaquam, sed viris, sanctitate, atque eruditione, conspicuis, *Clericis*, inquam, uti cœpit *Sathanas*. Istis, tanquam organis, ac flabellis, nihil non, sub splendido *Religionis*, pietatisque, prætextu, incautæ plebi obtrusit, ac persuasit, ut lacrymis, etiam sanguine manantibus, afflictę patriæ convulsio, ac tot cladibus involutio, deflerı vix satagat.

Opportunè hîc tristem illam *Achabi*, *Regis Israelitici*, historiam in memoriam revocamus. Quam quidem, in *Regum* codice, allegavit sacra pagina. Ibi enim cùm *Achabi* regiam dignitatem *Sathanas* eversurus foret, nullis adminiculis aliis, nullis etiam in rem instrumentis, præterquàm *Sacerdotibus* (quorum utique apud *Regem* autoritas tū præcipua) usus, sive abusus, fertur. Postquàm igitur *Achabus*, præter *Dei* mandatum, temerario sese implicaret bello, patriamque perturbaret, non hoc quidem, *Sathana* instigante ipsomet, funestum opus suscepit. Sed, *Dei* permissu, hoc potius agebat *Sathanas*, ut, *Sacerdotū* regiorū mentes præoccupans exindè, tanquam è cuniculis, ritè, atque tempestivè, fabrefactis, *Regem* oppugnaret, in que omnium fortunarum, ipsiusque vitæ, eversionem præcipitaret.

Eandem eheu! fabulam, nostris hisce temporibus, super *Vngaria* regno, olim florentissimo, in scenam traduxit. Vix enim [illegible] ovum ovo similè, quàm hæc *Vngaria* fa[illegible] *Achabi* regiæ apprimè conferri quita est. Exempla in promptu prostant plurima. Innumerorum verò vicem facilè implere possit, quod cum Vladislao *Rege* contigit. Nunquid enim versutus, ac falsarius, *Spiritus*, per os, ac verba, *Iuliani*, *Cardinalis* istius, locutus, *Regi* juveni imposuit, usque eò, ut fidem *Amurathi*, *Turcarum Imperatori*, sub jurisiurandi sacramento, datam, oppignoratamque, frangeret, ac perfidiæ illius pœnam, vindicem *Dei Opt. Max.* iram, in se, suosque, provocaret, immò, cum ultima penè tàm exercitus, quam totius regni, eversione, propriique sanguinis, ac vitæ, coeffusione, scelus expiaret? Eat nunc, si libet, *Iulianus*, *Regique* suo, vel penès inferos, egregiam illam cantilenam accinat: *Hæreticis non esse servandam fidem*. Certè, nisi adversus evidentem, ac luculentam, veritatis lucem, cæcutire, ac pugnare, fert animus, ut omnia, & singula, quanta maxima incommoda, dispendiaque, perturbationes insuper, calamitatesque, gravissimas, à primis ferè regni incunabulis hûcusque excurrentes, solis per *Vngariam*, & quidem furiosis, *Sacerdotibus* unice accepta feramus, omninò necessum est. Istorum, siquidem in ore, ac sermonibus, tàm fœcundus, facundusque, hospitatur *Sathanas*, mendaciorum spiritus, ut quidvis non, pro lubitu suopte, per eos machinetur, mentiatur, proloquatur. Cujus rei quò specimen aliquod in medio ponamus, ut telam quidem ab exactis antehàc temporibus ordiamur, opus haud est, ut magis sufficiat, licubi ea, quæcunque hac illa nostra tempestate patrata sunt, duntaxat recolligamus.

Nostrâ adhùc memoria, superiori ætate, cùm potentissimus *Turcarum Tyrannus* hocce *Vngariæ* regnum tantùm non collisisset, ut viribus penè omnibus esset defectum, adeóque ab exteris *Christiani* nominis *Regibus*, *Principibusque*, auxilia erogare nubis necessum foret, ecce! tum *Sacerdotum* ista per hoce[illegible] cohors, copias, pro patriæ defensione, submissas, variis excogitatis artibus, dolisque, in ipsa regni, patriæque, viscera sævire jussit, adegitque. Ejusmodi nempè genus hominum sunt *Clerici*, qui tantùm non, præ supina inquietudine, sed etiam contrà sanctum *Evangelii* nomen invidiâ, odiisque, præconceptis, ipsius denique communis patriæ salutis contemptu, ringere, atque ilia rumpere, velle videri possunt. Postquàm igitur dolis *Clericorum* abalienatus ille exercitus, vitio gentis militaris sponte sua spoliis inhians, à pio proposito dejectus, arma, ac furorem, in regni incolas, præsertim paganos, convertisset, usque eò fortunas privatorum omnes, nemine prohibente, passim depopulari cœpit, ut exorta, maximè per *Transylvania* principatum, extrema famis necessitate, cadavera è patibulo suspensorum, canesque mortui, etiam putredine, & vermiculis scatentes, fœtentesq;, loco cibi, tum elico, ac latranti, ventri avidè ingererētur, carnibus etiam hominum peremptorum suillinis, bubulisque, mixtim magno, & horrendo compendio in dapes asscitis. In primis autem turmæ *Gallo-Belgica* plurimis tantùm non jus libertatis omne interceperunt, sed cum liberis uxores abactas, in conspectu maritorum, constuprare, villas, prædiaque equestrium incendiis perdere, alios captivos abducere, aliosque exquisitis tormentorum generibus excarnificare, certarunt, ut eorum omnium,

vel cordatissimo homini recordatio veras, atque amaras, exprimere lacrymas sufficiat. Quod si miserabilem *Hungariæ* nostræ, *Religionisque* maximè, statum paulò altius repetere libeat, certò constabit, præter solum *Deum*, nemini in conscientias imperium, ac dominatum, esse concessum. Nihilominùs hoc unicè egerunt isti *Clerici*, quò *Religionis Evangelicæ* ac *reformatæ*, nomen a stirpe exscindere, ac delere funditus, evalerent. Modò enim *Evangelicos* templis prohibuerunt. Modò pastores in exilium ejecerunt. Modò infantes, ac parvulos a Baptismo, regenerationis lavacro, excluserunt. Modò defunctis jus sepulturæ, omnibus utique mortalibus, & mortuis commune, vel negarunt omninò, v[illegible]sonitu campanarum ipsoque cœmiterio, inte[illegible]xerunt. Modò quoque, inter cætera, in p[illegible]os patresfamilias, domesticis suis verbum *Dei*, atque *Evangelica*, saltèm prælegentes, mulctis severioribus animadverterunt. Istis adde, in diæta provinciali, superiori *Anno M. DC. XVI. Presburgi* coacta, à *Clericis*, super *Religione Evangelica*, a fundamentis delenda, atque exscindenda, conjuratum esse. Vt, reliquos inter articulos, tum disceptatos, hic quoque in tabulas, *Evangelicis* juxtà ignorantissimis existentibus irrepserit.

E quibus, nitidissimo tanquam speculo, qui sint *Clericorum* mores, qui doli, fraudes, furoresque, evidentissimum evadere proclive est. His nunc, atque id genus, extremis, *Hungari*, præsertim *Reformatæ* confessioni addicti, conflictati calamitatibus, siquidem remedium aliud suppeteret prorsus nullum, fama, bonis omnibus, vitaque ipsa, paribus, iisdemque periculosissimis, ambulantibus passibus, ecce! unicum in armis præsidium superesse visum est, quo, si non tantis procellis ilicet eximerentur, una cùm *Religionis*, libertatis, fortunarumque, amissione vitam maximè ipsam honestiùs effunderent. Sed nihilo mitior, immò longè truculentior, hanc in armis susceptam defensionem turbo excepit. Tantùm enim abest, ut de furore suo quicquam remiserint frementes isti *Clerici*, ut magis ipsam in rabiem exasperati degenerarint. Cullisis itaque inter sese tantùm non regni incolis, ac civibus, sed extraneis etiam militibus, ecce! tum demum omnis generis horrendæ execrationes, diræque, solutis omnis pudoris, honestatisque, vinculis, in vulgus emanarunt, auditæ voces, minæque, plusquàm barbaræ, ferrum, enses, ignes, rotas, omnigenaque supplicia, despumantes. Sic commissis civilibus armis (quorum impiam, ac barbaram, ad recordationem, comæ non sine horrore arriguntur, vox faucibus hæret) usque adeò canis capitibus, venerandæque senectæ, minimè parsum est, nihil nobilitas, nihil matronalis decor, nihil infantilis, atque insons, ætatula prærogativæ meruit, sed omnes in universum promiscuè, ac catervatim, tanquam communem ad lanienam abrepti, enectique, sunt. Illic maritus ab uxoris amplexu, opem implorantis, divulsus: uxor, in viri conspectu, constuprata, interque ejus latus, postmodum obtruncata: parvuli ab uberibus matrum vi rapti, matribusque inspectantibus, trucidati: Postmodùm, globo velut facto, in currus conjecti, partimque, indè dependentes, rotis contusi, partim è carris delapsi, equorum ungulis distriti. Sic neque pater filio, neque filius patri, nedùm mater filiæ, nedùm filia matri, neq; frater fratri, sororque sororibus, opem, manumve auxiliatricem, commodare sustinebat. Vtriusque sexus plebeculâ, instar pecudum, oviumque, gregalium, in forum venalitium deductâ, ac vili pretio divenditâ. Quot tùm tenerrimæ, ætatis puellæ per vim vitiatę? Quot itidem, post prægressam violentam deflorationem, equorum sive jubis, sive caudis, alligatæ, & per saxa, per hirta, tractæ, laniatæq;? Quis, diras inter, atq; Eumenidas, illas, magna voce non exclamasset? ô crudelia tempora! ô perditã, ac barbaram, *Clericorum*, tot tristia patrantium, audaciam, & temeritatem! Interim, illos inter furores, medios, tandem *Deus* ab alto populi sui, tot diris vexati, insertus, ensem fulmineum, flammantemque, repressit: adeoque *Rodolpho II. Imperatori*, ac domino, nostro, eam mentem instillavit, ea pacis, ac concordiæ, semina, ac consilia, præparavit, ut res patriæ penè deperditas, pristinæ tranquillitati restituisse videri potuerit. Abindè, amica finitimorũ *Regum, Principumque*, conspiratione, sequestratis furiosi Martis homicidiis, pax, rerum altrix, optimaque, simulque *Religionis Reformatæ* exercitium reflorescere cœpit. Itaque inter *Provincias*, capitali odio dissidentes, pax solida recens coaluit, libertas patriæ, multo sanguine parta, pristino vigori restituta est. Vt etiam, præter omnium opinionem, vel ipsis *Clericis*, utique tantorum malorum autoribus, ex mera gratia, dignitas sua sit servata. Tametsi enim quod fomenta, ac flabella, fuissent motuum istorũ civilium, *Vngariæ Proceres* justa indignatione *Clericos*, tanquam patriæ purgamenta, ac pestes, omninò in exilium ejicere, aut quovis alio severiori modo, plectere, potuissent: Nihilominus ea fuit *Procerum* nostrorũ humanitas, ut pristinam eis dignitatem haud inviderent, sperantes, futurum, ut, & ipsi belli furores, rigoremque, experti, pœnitentiã deinceps emendarent, adeoque in insontes grassari desisterent.

Verùm enim verò, quænam, inquam, te rogo, vel pœnitẽtiæ mica istos postliminiò invasit? Quęnam emendationis scintillula animadverti potuit? Tantùm abest, ut gratiam illam, sibi, præter omne meritum, à *Proceribus* factam, gratanter habuerint, tantùm abest, ut, flagitiis renunciantes, patriæ cõmodis studuerint, ut denuò, tanquam canis ad vomitum, ad ingenium redeuntes, longè graviùs, atrociùsque, peccare, ac bacchari, instituerint. Rectissimè, in id genus pessimè feriatos, vetus illa quadrabit cantilena, quam quidem in semetipsis efficacem esse, isti comprobant:

Cum senio crines mutat lupus ordine. Pellem,
Non tamen, aut mores exuit ille feros.
Scilicet improbitas ipsis succrescit ab annis:
Hinc tener, hinc vetulus, raptor uterque, lupus.

Ecquis enim, te rogo, denuò, sopitas quasi cineribus furoris favillas, resuscitavit, interque patriæ mœnia, ac cives, novarum discordiarum incendia posuit? *Clerici*, verò! Quis *Divo Imperatori* nostro persuasit, ut pacis illam transactionem, ipsomet *Cæsare* præsente, *Viennæ* pactam, & quidẽ publico diplomate confirmatam, infirmam haberet? *Clerici* verò! Quis axioma illud, tanquam sive fidei articulum[illegible]e canonem, introduxit? *Hominibus, Evangelicæ confessioni addictis*, (quos odioso

nomine

nomine *hæreticos* appellant) *fidem*, *inductasque*, *servandas non esse*. *Clerici*, inquimus! Quis impedit, ut neque pacta, neque promissa, nobisnet impertita, rata habeantur? *Clerici*, ajunt! Quis *Ferdinando Regi*, citrà consuetudinem regni *Vngariæ* vetustam, autor fuit, ut, absque prægressa postulatione, eaque solenni, tempore minùs commodo, *Ordinibusque* nondùm præparatis, ipse superveniret? *Clerici*, ajunt! Quis *Palatini* electionem, contrà legem præscriptam, introduxit? *Clerici*, ajunt! Quis porrò consiliator fuit, ut *Bohemorum* legatus, *Ioannes Iessenius*, *Medicus*, ad diætam provincialem *Vngaricam Presburgum* missus, contrà gentium jura, interciperetur? *Clerici*, ajunt! Quis pariter causa est, ut legati quicunque, atque undecunque illi sint, apud nosmet parum, nihilque, aut efficiant, aut efficere ausint? *Clerici*, ajunt! Et quis denique, te amo, fax, & classicum ille, extitit, ut regni *Vngariæ Iudex Camerialis*, sub proximè præcedente diæta provinciali, *Presburgi*, prout dictum, habita, nomine *Ordinum Romano-Catholicorum* (quos sic vocant) adversus *Evangelicos*, solennissimis verbis protestando interveniret, liberoque *Religionis* nostræ exercitio contradixerit? *Clerici*, ajunt!

Quantùm ad pacis transactiones, tàm *Viennæ*, quàm *Presburgi*, celebratas, jam facit, siquidem ex tàm *Cæsareo*, quàm *Regio*, nomine peractæ, non nisi in sacratissimis haberi debuissent, adeò protritæ, contemptæque, esse cœperunt, ut, instar purgamenti, ac luti, tantùm non pedibus proculcari cœperint. Vt ut enim, super primo ejusce transactionis articulo, quo liberum *Religionis* exercitium *Protestantibus* indulgetur, dispiciamus, annon *Catholici*, ità dicti, *Clericorum* instinctu, protinùs directè contravenêre? Mox illis, qui *Religioni Reformatæ* operam dabant, templa vi injecta præcludi cœpêre. Indè reditus, ad sacrorum usus collati, omnes intercepti. Indè parochis salaria adempta. Indè pars eorum sannis, ac contumeliis, divexati: pars rerum penuria, ac fame, enecti: pars denique aut in exilium, aut ipsam mortis necessitatem, adacti.

Præterea, in iisdem transactionis articulis, disertissimis verbis continetur, *Imperatori* nostro, absque *Vngariæ Ordinum* assensu, bellum indicere, peregrinumque militem superinducere, haud quidem esse integrum. Sed, quàm temerè, quàm protervè, contrà itum sit, ipsi legum, transactionumque, transgressores testabuntur. Quæ omnia prolixa inductione, exemplisque in contrarium manifestè militantibus, declarare vellem hoc loco supervacaneum fuerit. Sub tertio prædictæ transactionis articulo, cautum est, *Imperatorem*, in rebus, *Vngariæ* regnum, ejúsque *Proceres*, atque incolas, concernentibus, lege teneri, omnia illa negotia per *Palatinum*, & *Consiliarios*, omnes gente *Vngaros*, determinaturum, ac decisurum. Quoties autem contrarium usuvenerit, quoties que hæc *Vngariæ* regia, cum indigenis, conturbari, ludibrio haberi, atque in perniciem devolvi, cœperit, res, atque acta, adulto sole lucidiora, in medio loquuntur.

Cæterùm, ut tanquam ad fontem, propiùs adnavigemus, sub iisdem transactionis articulis, *Viennæ* cautum est, ne per *Vngariæ* regnum propriis possessionibus *Patribus Societatis* uti frui liceat. Ea scil. lege *Vngariæ Proceres* providerunt, ne *Patribus* istis ulla per hocce regnum deinceps statio, habitatioque, permitteretur. Interim, sub variis, iisque excogitatissimis, coloribus, cò res quidem redacta est, ut, tametsi reali prædiorum possessione excluderentur, nihilosecius per *Vngariæ* urbes, oppida, ac districtus, habitationibus icciricò minùs illis interdiceretur. Atque hinc factum est, ut, perturbato articuli illius vero, legitimoque, sensu, in *Comitum* deinceps, *Dynastarumque*, arces, oppidaque, more anguium, *Patres* sese postliminiò insinuare potuerint. Exemplo esse possit vel *Tirnavia*, inter cæteras *Vngariæ* civitates præcipua. In quam, serpentina prorsus astutia, succedere, atque irrepere, eo illis prætextu datum est. Ea simulatque recepti, minimè, vitio gentis clericalis, destiterunt res novas agere, Rempubl. conturbare, civium, aliàs pacis amantium, animos, ad seditiones, atque tumultus, irritare, atque id genus incitamentis plurimis, jus omne, piumque, perrumpere. Interim, quæ, te rogo, hic ingeritur heterogenea, ac perversa, rerum interpretatio? Idcóne *Vngariæ Proceres Patribus* illis exilium indixerunt, ut icciricò bonis *Ecclesiasticis*, anteà à *Patribus* possessis, ipsimet fruerentur? An verò, ut, imitatione *Reipub. Venetæ*, aliorumque *Regnorum*, ac *Principatuum*, omninò *Patres* è regionibus exterminarentur? Certè, vel omnem extrà controversiam hoc est, haud peti possessiones id genus *Ecclesiasticorum*, utique quæ nihil delinquant, sed in ipsos istos *Patres* fabam, ut ajunt, cudi, nimirùm, quòd omnium malorum, rerumque novarũ, autores perhibeantur. E quorum jam numero, inter cæteros, *Petrus Patzmannus*, haud in postremis esse cœpit. Qui cum sibi aditum, occasionemque, ad confessionem, libertatemque *Evangelii* opprimendam, ità quidem difficulter patêre, judicâsset, data opera *Societatem*, sive ordinem *Lojolitarum Patrum*, cui quidem sese anteà per omnem vitam, etiam sub juramenti sanctitudine, devinxerat, reliquit, aliasque res agere cœpit, quò deinceps, tanquam viribus longe auctioribus, eleganti stratagemate, *Ecclesiam Christi* valentiùs arietare, atque oppugnare, sufficeret. Neque hoc ipsi infeliciter successit. Factus enim primùm totius *Vngariæ* primas, mox ad altiorem, maximèque eminentem, & quidem ab *Vngariæ Rege* secundam, nimir. *Archiepiscopalem* illam *Granensem*, dignitatem, incredibili *Patrum* solertia, evectus est. Hoc quàm *Superioris Vngariæ Ordines*, atque *Dynastas*, vehementer pupugerit, facilè dijudicari potest vel ex eo, dùm istum quidem hominem, *Religioni*, atque saluti, suæ infestissimum, etiam in videndis illis in patria honoribus cumulatum, intueri, ac ferre, debuerunt. Atque hic quidem is erat, qui facto cum *Cleselio Cardinale*, & *Benedicto Paikano*, homine levissimo, regni *Iudice Camerali*, pacto, in perniciem nostram conspirarunt. Hic, inquam, is ipse est, qui, contrà debitam patriæ fidem, ex clancularia ista, mutuaque, conjuratione, omnes propositiones, deliberationesque, *Regi* nostro oblatas, in perversum, nobisque oppidò contrarium, sensum detorquere, suisque salivationibus conspurcare, haud verecundatus est. Vice versa, more astutæ, atque annosæ, vulpeculæ, ubi, in comitiis regni provincialibus res exigui momenti disceptari, cognovit, ibi oppidò,

captata studiosè benevolentia, suffragio suopte ultrò in partes *Ordinum* transiit. E converso, rebus magni ponderis occursantibus, hic tàm industriè vota, ac calculos, *Præsulum*, *Clericorumque*, *Paskainus* autem *Baronum*, ac *Dynastarum secularium*, suffragia venari, atque emendicare, satagit. Interim, sicubi aliquando tamen usuvenisset, conjuratum istud par, *Procerum*, patriæ amantium, calculis pluribus retundi, atque superari, ibi tùm vidisses alterum ænigmatibus philosophicis, alterum aliis fabellis, atque id genus problematibus ludicris, strenuè rem agere. Quibus illis logomachiis, ac quæstiunculis, decidendis, convincendisque, haud rarò triduum, quatriduumque, absumptum est, ut etiam integras in septimanas controversiam extrahi acciderit. Vbi verò neque sic conventum, negotiumque decisum, est, ilicet commasculatis vultibus in minas, atque fulmina, progressus factus, quoad edictis regiis, ad *Ordines* intervenientibus, tandem id, quod omnium primum animis peregerant, assecuti sunt. Vndè factum, ut in regni id genus comitia, ad quatuor, pluresque aliquando menses extracta, immensi sumptus, quibus ardua alias, ac necessaria, negotia expediri, ac confici, potuissent, frustrà sint collati.

Quandoquidem igitur vel eò res redierit, ut, inter cætera, heroici, ac masculi (quorum virtus tàm literis, quàm armis, spectata) animi, ad dignitates, atque officia honorata, rarò, aut nunquã, admittantur, contrà improbæ notæ, atque indignis, hominibus, modò *Religioni Pontificia* sint addicti, ad clavum, ac gubernacula, Reipubl. sedẽtibus, omnia liceant, fit, ut inpræsentiarum neque virtutis, neq; fortitudinis, neque eruditionis, ampliùs habeatur ratio, sed omnibus ingenuis, ac bonis, iste ordinariò præferatur, qui ipsis vitiis innasci cœpit, nulloque penè bonorum favore condignus est, modò *Pontificum* dogmata adorare didicerit.

Itane tandem hoc celebre, ac famosum, *Vngaria* regnum, instar abjectæ alicujus *Provincia*, futurum est, ut non, nisi ad importunorum *Clericorum* nutus, ridere, sed acerbam servitutẽ servire, debeat? Itane hodieque cum feudis, ac privilegiis, nostris per *Vngariam* agitur, ut nemo, prout vocant, investituram feudorum impetrare possit ampliùs, nisi sub isthac clausula: *Iurisdictionem Ecclesiasticam sub Regis potestate futuram esse*? Itane, tanquam aves, caveis inclusæ, agemus deinceps *Vngari*, ut nemini nostrûm fas sit vel ad nuptiales necessariorum solennitates, vel symposia àmicorum privata, concedere, absque metu alicujus observatoris? Vsque eò vel etiam loquendi, confabulandique, libertate omni interdici cœpit, ut mox neque somniare debeamus, adeóque cogitationes vel ipsimet nostras suspectas habere, ac metuere, jubeamur? Eadem opera, ne quis in *Transylvaniam*, vel necessariorum, vel prædiorum, causa, absque superiorum permissu, excurrere possit, interdictum. Itineribus ex adverso in *Polonos, Moscbosque*, sive *Ruthenos*, liberrimè unicuique indultis, ac patentibus.Ità certè est, ut, qui *Evangelicam Religionem* profitentur, acerbum servitium, jugumque, tanquam mancipia, experiãtur. *Pontificiis* ex adverso dogmatibus adhærentibus, pro libidine, ac nequitia, liberrimè agentibus omnia.

E quibus nunc, aliisque, quæ, brevitatis amore præterimus, (ut tandem feliciter hisce querelis clausulam imponamus) unicuique tandem, cui sinciput sanum, quo loco, nempè deterrimo, nobiscum boni sint, mali verò bonos opprimant, ludibrioque habeant, dilucescere satagit. Nemini enim, sicut sese quidem nunc res habent nisi CHRISTI, ejusque *Ecclesia*, atrox anteà extiterit persecutor, ad honores, dignitatesque, patet aditus. Tàm demùm verò, ubi *Clericorum* sectatus aliquis sit tyrannidem, omnia, etiam maxima, præmia sperare, ac consequi, poterit. Tametsi ergò gravissimis etiã argumentis, atque inductionibus, aliis hæc ipsa dissertatio uberrimè extendi quita sit; nihilosecius tamen, pro ratione instituti hujus, nihil aliud nobis quæritur, nisi ut inter utriusque *Religionis* confessores æquilibrium atque conformitas, conservetur, utque, sicut sub initiis *Reformationis* introductum, *Religionis* per hoc *Vngaria* regnum exercitium liberum redintegretur. Huic consectaria accedunt illa. Vt dignitates, atque officia regia, absq; odioso *Religionis* respectu, sive prætextu, in benè meritos, cujuscunque tandem illi sint confessionis, conferantur. Inprimis etiam homines *Ecclesiastici* rerum suarum, juxtà CHRISTI, D. & S. N. præceptum, satagant, neque falcem, quod dicitur, alienam in messem, hoc est, *Magistratus*, ac *Iudices*, immittant: triti illius memores, quod hocce, quod sequitur, disticho exprimere visum est.

Arma gerat MILES, ducis nutritus in armis:
CLERICVS in templis cantet, ametque preces:

Ità enim certò futurum speramus, ut nulla *Religionis* sive prærogativa, sive æmulatione, interveniente, pax inter regni, patriæque, hujus cives integra tùm nasci, tùm enata consolidari, quita sit.

Denique, hæc collectim eò rendunt, cumque in finem publicis istis tabellis à nobis promulgari cœperunt, ut, quibus atrocibus afflictionibus, angustiis, ac calamitatibus, ab aguitæ nostræ *Religionis* osoribus, circumveniamur, pressique attineamur, *Rex* penitiùs tandem expenderet, caussamque, ac dolores, nostros, inspiceret, immò jam quoque, sicubi intolerabile jugum istud à cervicibus nostris amoliri studeamus, annisque ex necessitate paratis, hostibus occurrere aggrediamur, cognosceret utique, atque ignosceret.

Ad cæteros verò *Europaos* utpote *Christiani* sanguinis, *Principes, Statusque* liberos, confœderatos utique, vicinos, fratresque, nostros, hæc nostra sese convertit oratio, diligenter illi etiamque etiamque considerarent, quibus prægnantibus de causis, pro recuperatione divini, humanique, juris adacti, simus. *Clericis* enim in sterquilinio voluptatum, concubinarumque, suarum sese volutantibus, fortunisque, atque honoribus, aliorum, sub prætextu defensionis regiæ, insidiantibus, ecquis non vel ipsam nobis, tanquam *Laicis*, necessitatem impônere legem negabit, ut pro defensione *Religionis*, patriæque libertatis, fortunas omnes, vitamq; ipsam, ac carissima quæque, impendamus? Proindè, quod superest, liceat sic magna voce exclamare: Vestrarum, ô *Principes, Heroesque*, magnanimi, vestrarum, inquimus, erit partium, magno, immò ingẽti, huic per *Vngaria* regnum rictui, vosmet fortiter opponere. Et dùm adhûc res, tempusque, sinunt, maturis vestris auxiliis nobis accedere; certò persuasis,

sicubi

ſicubi nobiſcum, ſuper *Religione*, ac libertate, actum, conclamatumque, ſit, tùm etiam vobis ipſis *Hannibalem* (quod dici olim ſolebat) in foribus eſſe, voſque, eadem ſub cauſa, etiam veſtris in *Provinciis* laborare, ac fluctuare. Quod ſi ergò vel nos, vicinos utique, ac confœderatos, veſtros, contemptim atq; indignos, habetis, quibus opem maturè conferatis, ſcitote, *Barbaros* hac in vicinia ad latus excubare, qui quidem ſicubi ſedibus hiſce (quod *Deus* avertat!) noſtris potiri queant, neque *Religionis*, neq; *Iuſtitiæ*, humanitatiſque, *Christianæ*, rationes ullas unquam inire animati ſint.

II.

Vngari, pariter diſſidentes, Gabrielem Bethlenum, Tranſylvaniæ Principem, captant. Quem Bohemi porrò in auxilium ſolicitant.

EO modo, ſicut prolixâ modò inductione probatum eſt, *Vngariæ* quoque *Dynaſtis* res novas, *Bohemorum* imitatione, agentibus, ſaltem dux, & caput, cujus ſub auſpiciis & ipſi ad arma quoq; progrederentur, deeſſe videbatur. Placuit igitur finitimum *Tranſylvaniæ Principem*, *Gabrielem Bethlenum*, utique ſociæ *Religioni* pariter operam dantem, captare, adeóque, tanquam inſtantis fabulæ autorē, actoremque, in ſcenam deducere. Tametſi autem jam tùm *Bohemi* paulò antè *Fridericum*, *Electorem Palatinum*, in novum *Bohemiæ Regem*, contrà *Ferdinandum Cæſarem*, elegiſſent, ac vocaſſent, nihilominùs, *Vngarorum* antè precibus, querelíſque, præparatū, ac facilem, *Bethlenum*, miſſis literis in auxilium etiam hi evocare cœperunt.

III.

Gabriel. Bethleni, ad Bohemorum ſolicitationem, reſponſio.

ISTam ad *Bohemorum* ſolicitationem, *Bethlenus*, aliàs ab adoleſcentia armis innutritus, ac provocari facilis, ſic quidem reſcripſit: Omnibus bonæ mētis exoptandum eſſe, inquit, motus iſtos *Bohemicos* (quibus de ipſe ſua in *Provincia*, procul diſſita, varios, atq; incertos, rumores percepiſſet) illicò ab initii, atq; in ipſa, quod ajūt, herba, à finitimis *Principibus* altius ad animum vocatos, adeóque conſopitos, fuiſſe, ut, priuſquàm ipſe nuncium ejuſce rei acciperet, jam tùm omnia ad priſtinam tranquillitatem forent antè reducta. Quandoquidem verò ex eo tempore neq; *Ferdinandi Regis* indulgentia, neque *Principum* cæterorum ſolicitudines, obtinuiſſent, ut, ſub orbis *Christiani* gubernatione, noxium id genus incendium, remediis quibuſcunq; exquiſitis, atq; idoneis, reſtinguere potuerint, cū notoriū exiſtat, animorum, utrinq; diſſidentium, offenſas, atq; odia, de die in diē ſufflari, exacerbariq;, adeóque morbum iſthunc, ſive contagium, magis magiſq; eundo vires acquirere. Eo nomine, an ipſe, dū tā periculoſo incendij genere *Christianus* deflagrat orbis, in finitimo conſtitutus, paries dū proximus ardet, ferias agere, atq; ignavū ſpectatorem repræſentare, an potiùs eò collatis armis allaborare, debeat, quò periculoſo iſti morbi generi per remedia tēpeſtiva occurri queat, omnib' ex æquo dijudicādū relinquere. Quòd n. patria, ac provincia, ſua in apice, ac finib' *Turcarū Imperatoris* poſita eſſet, quos inſtar æſtus, ac procellarū, maris, ſemper inquietari, atq; exæſtuare, præſertim, ex leviſſima quaq; *Christianorū* colliſione, bellorum inferendorum, etiam contrà pacta, occaſionē captare, contingeret, jā eò gravius, præſentiuſq;, periculum in foribus eſſe, *Turcis* per *Aſiam*, *Perſiamq;*, ab armis feriantibus aliudq; per *Europam* bellum, niſi *Germanicum* illud, ignorantibus. Ad duo igitur capita potiſſimū ſibi reſpiciendum venire, nimir. *Imp. Turcici* benevolentiam maturè ut ambiat, eaq; prehensâ, ne in *Christianum* orbem impetum faxit, præcaveat. Deindè, ut, quo loco res *Bohemorum*, quoq; animo ergà ſe affecti ſint regni dynaſtæ, plenius intelligat.

Quòd autem interea de utroq; hoc poſtulatô; videl. candida, ac ſincera, *Bohemorum* ergà ſe benevolētia, teſtib' eorū literis, *XIX. Kal. Septēb.* exaratis, tùm de *Turcici Imp.* induciis, ultrò, ac citrà exſpectationem, apud aulam *Ottomannicam* ſibi indultis, certior fieri cœperit, jam ſeſe, utiq; zelo divini honoris, *Bohemorumq;*, ſibi ſtipulatæ, ac promiſſæ, fidelitatis reſpectu, motum, poſtpoſitæ etiam *Auſtriacæ Domus*, *Romani Pontificis*, aliorumq; *Magnatum*, autoritate, in eo totum eſſe, ut, præcisâ mora omni, in *Dei* nomine, quantò ociùs exercitum præparet, atque educat, uſq; eò, ut, niſi per *Vngariam* impedimentum ſibi obiici contingat, ad *Septembrem* proximū, in *Moraviam* uſque, movere ſit animatus.

Proindè *Bohemi*, etiam etiamq; præmoniti, omniò caverent, neq; ullā interea cum hoſte tractationem inirent, ſed contrà in armis, quantà maximâ poſſent, vi, ac facultate, ſeſe tuerentur, ſimulatque ſe, cum exercitu adventurum, præſtolarentur. Ità futurum eſſe, *Deo* fortunante, ut tàm conſiliis, quàm armis, cooperantes, faciliùs hoſtes, atque antehâc factum ſit, diſiicere, ac fundere, poſſint. Id quod commune propoſitum ne quà optatis ſucceſſibus fruſtrari uſu veniat, *Deum* utique intimis precibus ſolicitandum eſſe.

IV.

Bohemorum, ad Bethleni literas, replicatio.

LIteris illis *Bethleni*, humanitatis, ac benevolentiæ, plenis, *Bohemi* mirificè exhilarati, atq; geſtientes, tàm amplam ſeſe offerentem novi belli materiam, nequaquā negligendam eſſe, rati, novū pariter ducem incentivis, ſomentiſq;, ſuis excitare, adeóque in *Imperii*, atq; *Auſtriacæ* familiæ, diſpendium cōmaſculare properò cœperunt. Inprimis verò ſequentibus illi denuò obviàm ire, conſultiſſimū judicaverunt: *Deo* ſeſe hanc felicitatem utiq; ſummè debere, ajunt, quòd, ejus providentiâ, ac velut manuductione, contingat, *Bethlenum* eâ, nondùm ſibi promeritâ, ergà ſe benevolentiâ ardere, adeóq; nihil antiquius habere, quàm ut *Bohemiæ* regni libertatem aſſerere, *Eccleſiæq; Evangelicæ* propagationem extendere, quitus ſit. Prout igitur mutuâ, ac reciprocâ, animorum inclinatione, de ſtudio, ergà illū eſſent affecti, ità *Deum* ſupplices juxtà venerari, ille pios, atq; heroicos, conatus felicibus incrementorum ſucceſſibus nobilitare, ac coronare, patiatur. Neq; dubitandum eſſe, *Deum*, utiq; conſiliorum tā ſalutarium inſtillatorem, defuturum eſſe, quò feliici velificatione intentio tā nobilis ad effectū perduci ſuſtineat. Iret igitur, atque hanc rem animosè ageret, deque *Bohemorum* fide, ac conſtantia, omninò certus, & confidentior, antè inſtantē hyemem, adveniret cum exercitu, quo ità conjunctis, counitiſque, viribus hoſtes debellare, èque finibus

eicere, fas sit. Diutiùs enim sicubi cunctari eum contingat, periculum esse, ne hostis interim copias, jam tùm suis numero prævalentes, in dies augeat, remque communem gravius in discrimē adducat.

Secundùm hæc, neque commodè celare se aut posse, aut velle, quo pacto cum *Ordinibus Moraviæ, Silesiæ*, & *Lusatiæ*, itemq; *Austriæ* utriusq;, novam, ac solennissimam, denuò pepigerint confœderationem. Quâ stante, prægnantibus, & magni momenti, arduisque, rationibus obtineri posse, quàm absque ultimis discriminibus, sub omnium juriū, privilegiorumque amissione, *veræq; Religionis* extirpatione, *Ferdinandum Regem*, in regni, ac Provinciarū, possessionem admittere non sustinuerint. Proindè, incredibili omnium eum consensu, *Ferdinandum* è regia gubernatione exclusum, ex adverso verò *Fridericum, Electorem Palatinum*, in ejus locum suffectum, novumque *Regem* electum, esse.

Facti eius sui legitimas, justissimasq;, causas sicubi ab ovo, ut ajunt, usque ad mala inpræsentiarū superinducere velint, nimis operosum, ac prolixū, futurum esse, nedùm epistolare compendiū istud ferre. Interim, tanquam uno sub oculi intuitu, quibus præcipuis de causis *Ferdinandum* reiici usu venisset, ad summam sequentia delibari posse. *Ferdinandum* igitur, vivente adhùc dùm *Matthia Cæsare*, Rege suo, paucorum suffragiis, quos munerib' partim corrupisset, partim minis adegisset, dolosè magis, quàm ex lege, & merito, libero scil. omniū consensu, ad regni coronationem viam fecisse. Eundè, contrà juramenti, sub actu coronationis præstiti, sanctitudinem, literasque, ceu vocant, reversales (quibus cautum erat, ne, vivente *Matthia Cæsare*, regni administrationem obiret) egisse. Eum enim *Cleselium Cardinalem*, *Senatus* interioris præsidem, (cujus opera omnium *Provinciarum*, præsertim *Bohemiæ* regni, causæ ventilabantur) etiam invito *Cæsare*, ab officio removisse, inque locum ejusdem semetips m surrogasse. Abindè bellum eruentum, & civile, subspecioso Cæsarei nominis titulo, patriæ suæ, *Bohemiæ*, inutilisse, *Cæsare* ut plurimùm ignorante, copias, quas *Gradisca* habuisset, mediam in *Bohemiam* eduxisse: militi, per regnum ferro, atque igni, jam tùm grassanti, imperia, vel propria autoritate, *Cæsare* etiam præterito, divisisse. Atque hæc, & similia, sub *Matthiæ Cæs.* inspectione, facta esse.

Ab excessu verò *Matthiæ*, longè atrociùs per *Bohemiam, Moraviamq;*, ferro, atque incendiis, absque ullo vel ætatis, vel sexus, discrimine, postmodùm sævire perrexisse: clàm regni *Ordinibus* cum *Hispano* hæreditaria, ut vocant, pacta iniisse, ea lege, ut, si quid *Ferdinando* illiberi accideret, tùm *Vngariæ*, *Bohemiæq;*, regna, sociis cum *Provinciis*, nullo superstite hærede masculo, ad *Hispanos* rediret.

Atque istis, *breviter* enarratis, usu venit, se, ut *Ferdinandus* coronatione regia, tametsi vel maximè regularis, ac legitima, fuisset illa, ab juramenti, ac literarum reversalium, transgressionem, exciderit, *Proceresq;* regni ipso facto ab homagij religione absolverit.

Quibus porrò urgentissimis, gravissimisque, de causis, inducti *Bohemiæ Proceres*, *Fridericum Palatinum* novum in *Regem* elegissent, illud utique toti *Christiano* orbi sine dubio, atque nec ipsi quidem *Bethleno*, obscurum esse posse. Pro illius, novi scil. *Regis* sui, salute, atque auspiciis, ut *Regum Regi* supplicent, *Bethlenum* verò, quò tàm sibi, quàm *Regi suo*, noviter electo, auxilia, ac suppetias, erogare velit, exorent, partium utique suarum jam esse.

V.

Bethlenus, exercitu collecto, instructoque, in Vngariam movet.

Istas inter, ultrò citròque missiculatas literas, *Gabriel Bethlenus* intereà per *Transylvaniam* ad arma conclassavit. Vndè paulò post confluente multitudine apud *Nicolopolim* tàm equestris, quàm pedestris, militiæ exercitum collegit. Ne fortè autem, rebus nondùm confirmatis, institutum hocce ejus interturbari cōtingeret, tanquam has copias, causâ *Ferdinandi Regis*, adversus *Bohemos*, contraheret, præ se tulit. Idque verbis haud obscuris regio per *Vngariam superiorem* locùtenenti, *Andreæ Docio*, *Caschaviæ* imperanti, significari curavit. Sed progressus, eventusque, paulò post institutum, oppidò contrarium, detexit. Confirmatis enim rebus, numeroso, atque idoneo, exercitu, octodecim juxtà tormentis bellicis, instructis, morâ omni præcisa, magnis itineribus per claustra *Leangerostana* in *Vngariam superiorem* provectus, ibidem *Dynastarum Vngarorum*, sponte se ipsi adjungentium, manum excepit. Ex diverso verò *Georg Humanaius*, tribunus regius, quòd à partibus *Regis* sui constanter excubaret, ac contrà datâ operâ niteretur, fugâ sese in *Polsniam* subducere coactus est.

VI.

Bethlenus, per legatos suos, Caschaviam intercipit.

Secundùm hæc, *Bethlenus* legatos suos, *Redeium Ferentium*, Tribunum, & *Serschinum Georgium*, cū exercitu, octodecim millibus constante, contrà *Caschaviam* emittit. Quibus civitatem coronâ cingentibus, atque *Docium*, tribunum, ac prætorio præfectum, *Religionis Reformatæ* persecutorem, sibi tradi postulantibus, sub interminatione, nisi iste tradatur, futurum, ut fœtibus, etiam nondum editis, haud parceretur: *Caschavienses*, ultima veriti hominem tradiderunt. Iste, hostium in manus simulatque pervenisset, licet vestibus tenùs à milite nudari, atque in *Transylvaniam* mitti cœpit. Vbi infelicis vitæ finem fecit. Oppidani verò, rebus, atque suppetiis, desperatis *Nonis Septembribus*, *Bethleno*, factâ deditione, homagium deposuerunt.

VII.

Transylvanorum in Clericos per Hungariam sævitia.

Imperata hac à *Bethleno* in *Vngariam* factâ impressione, subitaneus, magnusq; timor *Vngaros*, inprimis *Religiosos*, ceu vocant, conterruit. Quibus ergò datum est, quamprimùm fortunas suas in loca quæque munitissima convectarunt. Milite interim *Transylvano* supina per *Episcopatus*, ac *Monasteria*, cùm licentia per cædes, rapinasque, rem agente, *Monachos* verò, (quod dictu fœdum, atq; atrox!) *Deliacorum* instar, quò castitati, ac votis, recti' litare quiti essent, castrante, tantus terror *Ecclesiasticos* circiter omnes invasit, ut fugæ beneficio salutem quærere adigerētur. Quòd autem, è *Patribus Societ.* numero acto, *Decreto*, per *Vngariam* publicato, insuper habito, apud *Caschaviā*

remansissent, illi omnes ab *Iazygibus*, sive *Transylvanis*, frustulatim dissecti, inque cloacas abjecti, sunt.

IIX.

Transylvani expugnant Neohusaliam.

Rebus ità per *Cassoviam*, è voto *Bethleni*, præparatis, civitatibus juxtà metalliferis eandem in sententiam succedentibus, legati illi *Redeius Ferentius*, & *Setschinus Georgius*, cum exercitu, & tormẽtis duodecim, ulterius moventes, in transitu, cætera inter oppida, *Filecciam* fortalitium occuparũt, Eo è loco, mistis hincindè codicillis, undique regni incolas hortari cœperũt, ne in armis resisterent, sed potius in partes transirent. Expeditionem n. præsentem, de consilio, ac voluntate, summorum *Christiani* orbis *Magnatum*, susceptã esse. Si qui in armis se opponerent, in eos cædibus, ignibusq; animadverti cum rigore oporterc. Atq. hac operâ effectum est, ut oppida, arces, ac fortalitia, plurima, è quibus *VVeiraena*, *Turnavia*, *S Geargii*, *Nitra*, *Navigradum*, *Pasingena*, *&c.* ad deditionem compellerentur.

Qui *Iarmatbia* verò oppido præfectus, erat, *Philipp Morg n halerus*, *Centurio*, quod *Transylvanis* sese opponeret, à propria cohorte in castra hostica elatus est, fortalitio hostibus deditione voluntariâ cedente.

Eadem, ac par, fortuna *Kotharium Petrum*, *Neohusalia Colonellum*, adobruit. Eo n. deditionem negãte, præsidiarii fortalitium *Setschin Georgio* ultrò aperuere. Quo facto, *Colonellus* in compedes cõjectus, fortunis maximè omnibus dispoliatus, *Cassoviamq;* ductus, est.

Camorrha interim, & *Raaba*, propugnacula illa præcipua, à *Regis* sui fide ne latum unguem quidem recessère. Tametsi enim copiæ *Heydu.carum* (ità pedestris *Vngaria* miles vocatur) pro *Austriacis Archiducibus* inibi delectu probatæ, ultrò ad *Iazyges* deficerent, nihilominus tamen intrà fidem illis mansum est Repulsam istîc hostis passus, interea *Insulam*, *Schutt* dictam, penetravit, præoccupatisque claustris, cursum recto, *Presburgum*, sive *Passantum*, ac *Viennam* versus, dirigere cœpit.

IX.

Vngariæ Palatinus dehortatur Bethlenum, ut à proposito recedat.

Has inter turbas nuvss, *Vngariæ Palatinus* ad *Bethlenum* dedit, juxtaque cum ab id genus insultibus, adversus jura gentium, consuetamque belli denunciationem, tactis, conceptissimis verbis dehortari haud destitit. Revocaret nimir. *Bethlenus* in memoriam, quam fidem juxtà stas confœderationes, & *Cæsare*, ex patriæ, deberet. Simulque, quibus procellis, ac calamitatibus, communes *Provincias* involveret, pensiculatiùs consideraret.

Eâdem fideliâ cum *Redeio Ferentio*, *Bethleni* tribuno, per legatos, hanc fermè in sententiam, egit: Siquidem *Hispaniarum Rex*, longè potentissimus, ex *Austriaca* familia oriundus, pariterque *Rex Christianissimus* utique affinitate *Archiducibus* conjunctus, *Cæsari* uterque omnem operam esset pollicitus, nec non *Imperii Electores*, *Principesque*, paucis exceptis, ad unum omnes, pro, & cum, *Cæsare*, starent, omniaque ultima facturi essent, viderent illi, cautiusque, quid agant, dispicerent. Neque enim *Vngaras* istas tumultuationes, istos furores, atque impetus, impunè laturos esse.

X.

Redeii Ferentii, legatis Palatini data, responsio.

Quibus illis hæc in verba reposuit *Redeius*: Tametsi & ipsimet haud ignorent, *Hispanum*, ac *Gallum*, *Reges*, aliosque, familiæ *Austriacæ* faventes, *Magnates*, auxilia contrà sese præparaturos esse: interim, antequàm ista ad effectum spectare possint, sese, ità loquendo, sive cibos, sive asparagos, suos, elixos, præparatosque, habituros esse. Excipientibus verò legatis, *Cæsarem* neque verbis, neque factis, ullis *Transylvanum* læsisse, tantùm abesse, ut in armis illum offendisset, ut ex adverso patriæ, vel proprii sanguinis impensâ, si res postulet, salutem, ac fines tueri, affectus sit: tùm, extrà *Imperii* regimen hactenus constitutus, ne potuerit quidem: reddidit *Redeius*: *Imperatori* quidem culpam eorum, quæ patrata essent, antè, imputari haud posse. Nihilominùs exempla horrenda, & plusquam tyrannica, in medio extare, cuius generis, per exercitus *Cæsareanos*, in *Bohemia*, ac *Moravia*, depopulationibus usu venissent. *Cæsareanos* enim non hoc agere, ut hostem suum profligent, ut spoliis potiùs, cædibusque, itemque incendiis, aliisque insontium tàm fœminarum, quàm infantium (quos utique tàm sexus, quàm ætas, faxit indemnes) contrucidationibus furiosè debacchentur. Indè esse, ut intuitu excessuum tàm barbaricorum, animi subditorum omninò abalienati ipsam in desperationem abriperentur.

Quæ cum in *Bohemia*, ac *Moravia* partibus natione utique *Cæsari* proxima, ac finitima, exempla, dictu horrenda, inusitataque, fieri contigisset, sese, confœderatosque suos, anxios, solicitosque, esse, ne mille atrociora, ordine post illos ad se quoque pertingente, experiri cogantur. Nuper, in *comitiis* insuper *Provincialibus*, gravissimæ, secum exercendæ, persecutionis semina, ac fundamenta, jam tùm jacta esse. Quosdam enim inflatos, ambitiosos que, *Thrasones*, communi tranquillitati insidias struentes, *Ordines Protestantes* usque eò asperis, atque atrocibus, verbis aggressos esse, ut palàm minas istas spirare, atque effutire, sint auditi: *Tandem*, (nostros illos) *nisi sponte assentiantur*, *compellendos esse*: Itemque: *Rem eò rediisse*, *ut aliis medeis satisfieri nequeat*, *nisi alter ut alteri manus in barbas iniciat*. Istis, tanquam cumulum aliquem, superaccedere: Postquàm *Provinciæ*, mutuæ animorum conciliationis, ac benevolentiæ, constabiliendæ igitur, ad *Palatinum* legatos emisissent, utriusque *Religionis* axioma profitentibus jus commune, more majorũ, petituros, ibi tùm eccl *Provinciarum* legatos illos tàm indigno respõso, inhumanissimisq; verbis, exceptos esse, ut ad porcellos, haramque, potius, quàm homines, & quidẽ

regni alicujus dynastas, ac cives, illiberalis ista pertineat oratio. Eodem, ac simili, rigore tractationes, tàm à *Clericis*, quàm *Secularibus*, mutuæ concordiæ ergò, susceptas, eludi, reprimiq; contigisse, eò dũtaxat fine, ut pacis hostes intereà invidiam suã, per aliorũ damna, exercere, atq; unguis, quod dicitur, in oculo esse, potuerint. Atque has intervenire caussas præcipuas, has illas esse ingentes solicitudines, quas ob à *confœderatis* suis sese evocari accidisset. Omninò enim sibi præmetuendum instare, ne, dum ità enormiter cum *Bohemis, Moravisque*, agitur, centuplo deterior eventus, ac persecutio, suis illis cervicibus impendeat. Nihilominùs etiam *Palatinũ* hac in parte excusari posse, ut cæteris, pacis, atque concordiæ, hostibus, cum tempore manifestandis, tempestas ista tribui debeat.

Iret igitur *Palatinus*, *Cæsari* utique, & *Provinciis*, juramenti sanctitudine devinctissimus, & meliorẽ viam componendæ istius litis quæreret. Semel acinace scythico sese latera accinctos stare, neque, velut *Botskaii* temporibus, more *Heyducorum*, spoliis, incendiisque, inhiare: sed pro gentilitia libertate, priscæque nobilitatis juribus, inprimis pro aris, ac *Religionis* immunitate, ex iusta offensione, dimicaturos esse. Hæc locutus *Redemus*, simulatq; ab ultima parte verbi vexillum prætorium, è serico rubro damasceno, produci jussit. In cujus umbilico, picturâ imitante, armati duo eminebant, utroq; super galeâ *coronam* regium insigne, gestante, dexterasq; in fœdus jungẽte, verbis illis circiter asscriptis: CONFOEDERATIO, ET CONCORDIA.

CAP. II.

De rebus Moravicis.

I.

Moraviæ Ordines, à Leopoldo Archiduce, Cæsaris apud Viennam vicario, ne à Tampierio infestentur, contendunt.

REbus per *Ungariam* turbarum plenis, *Hussari*, sive Ungari, qui sub *Bucquoio* merebant, sive eos à gente sua avocari, sive prædis ditatos esse, contigisset, magno numero clàm palam signa relinquere, atque ad suos se subducere, cœperunt. Eo igitur tempore, rebus non nihil intricatis, postea quam *Turrianus* quoq; *Thebnam* civitatem intercepisset, *Bucquoius*, graviora veritus, in profugos istos, spoliis onustos, animadvertere decrevit. Ubi igitur *tribunus* quidã *Ungarus*, *Homadius* dictus, assumptis quinq; equitum turmis, idem tentaret, à cataphractis equib. *Wallensteinianis* opportuno loco interceptus, pœnas dedit.

Hæc dùm fiunt, *Moraviæ Ordines*, compertum habentes, ob ictum cum *Bohemis* fœdus, & quòd *Patres Societ.* ejecissent, sese à *Cæsareanis*, & quidem *Tampierio*, peti, ne impressio in eos fieret, ad *Leopoldum Archiducem*, in absentia *Cæsaris*, *Viennæ Vicarium*, sic dederunt. E diversis partib. rumorem ad se deferri, exercitum *Cæsareanum* finib. suis imminere sub eo proposito, ut igne, ac ferro, *Moraviam* perdere cupiat. Quanquam igitur meliora sperent, nihilominùs *Archiducem*, *Cæsaris* utiq; *Vicarium*, obtestari, dignaretur ille periculum præsens quantumcunq; à cervicibus suis, ut pote qui eò usq; in *Cæsaris* fide, ac tutela, permansissent, amoliri. Eò confidentiùs hoc sese contendere, atque, quin obtinere possint, nihil dubitare, maximè, cùm è provinciæ suæ depopulatione nihil ad *Cæsarem* utilitatis redeat, ut potius damno sit, patriam suam hostiliter infestari, & DEO aliquando, à mali huius suasoribus, reddenda incumbat ratio. Pro congenitâ igitur, atq; *Austriacâ*, clementiâ facturus esset *Archidux*, siquidem illud, quicquid est, præcaveret.

II.

Leopoldi Archiducis responsio.

QUibus illis hæc in verba ab *Archiduce* responsum est. Quòd, tanquam non agnoscerent fabulam, ista allegassent, super *Cæsaris* exercitu, mirari utiq; se. An igitur illis excidisset, quibus modis haud licitis, provinciæ suæ dominatum invasissent, in quas necessitates *Capitaneum Provincialem*, aliosq; officiales *Cæsareos*, conjecissent, compluresq; ex *Ordinibus*, tanquam contrà *Cæsarem* minimè iretur, variis persuasionibus, ut turbis, pravisq; consiliis, istis suis astipularentur, induxissent.

Præter ista, cum *Bohemis* seditiosis, prætcrito, invitoq; Rege, ac domino suo, in fœdera coiisse, copias *Moravicas Bohemicis* conjunxisse, counitisq; ità virib. ipsam *Cæsaris* sedem, aulamque, *Viennam* nẽpè, petiisse, spoliis, ac rapinis, omnisq; generis hostilib. excessibus, rem strenuè egisse, adversus, *Regẽ* suũ copias porrò in *Bohemiam* eduxisse, viritim decimum quemq; ad arma cunclamasse, multaque id genus atrocia alia, *Cæsare* nequicq̃ in eos delinquẽte, patrasse. Quæ omnia quo modo cum *Imperii*, ac patriæ, securitate, fideliumq; subditorum officio, quadrent, in oculis omnium esse.

Nihilominùs parum se dubitare, multos, ẽt hos inter turbatores, ipsos, inveniri, quib. ista conspiratio minimè probetur, tantùm abest, ut cõplacere possit. Ut omnib. etiam, *Austriacam* clementiã implorantibus, locus gratiæ pateat. Hanc in rem *Tampierium* esse missum, fideles, ac *Cæsaris* amantes, subditos armis ut tueatur, refractarios autem, & seditiosos, in ordinem redigat.

Quò autem imminenti malo temporiùs medicina fieri possit, se utique, nomine *Cæsaris*, ad *Capitaneum Provincialem*, pro indicendo conventu, dedisse, locum ut ipse eligeret, reb. tractandis idoneũ, ac cõmodũ. Si igitur in effectu, ac reipsâ, illi essent, quales se quidẽ esse literis declarassent, operæ pretiũ facerent, sicubi quãtò ociùs prædicto *Capitaneo Provinciali*, aliisque ministris regiis, sese conformes gererent, ab invasione dominatus per *Provinciã* illiciti discederent, aliisq; id genus factis insolentibus renunciarent, Atq; hoc nomine rectè facturos, si è numero suo delectos quosdã, mandatis plenissimis instructos, ad *Archiducem* se emitterent, quib. ipse, ut tutò ire, ac redire, queant, super salvo, ut vocant, conductu, foret prospecturus. Immò verò eo se esse animo, ut certè *Moraviæ* adversis, ac calamitatibus, minus gaudeat, modò ipsi adversus commoda propria, quod ajunt, laborare haud quidem deinceps deprehendantur.

III.

Tampierius, in Moravos movet. A quibus cum damno excipitur.

ILlisa. nẽpè *Moravis*, parũ obtẽperantib⁹, *Tãpierius* cũ manu, ex octo millib⁹, tã pedestris, q̃ equestris,

ftris, armaturæ constante, impressionem fecit, arcemque *Iosenitiam* in potestatem redegit. Mox eâdem facilitate arcem *Lichtensteinii Principis* intercepturo præsidiarii *Moravorum*, eum locum gnavitèr defendentes, obstitêre. Parem repulsam, ubi dinonem *Tiffenbachii Baronis*, ac *Nicolspolim*, tentaret, pati cœpit.

Cùm autem *Tampierii* miles in subditos licenter fureret, *Moravi*, facto *Senatusconsulto*, tanquam adversus hostem, fortiter contrà educere, ac pro aris, focisque, omnes fortunas impendere, decreverût. Collecto igitur, milite provinciali, obtentisque è *Bohemia* auxiliaribus, duce *Friderico, Barone Tiffenbachio*, cum quatuor millibus sese oppofuerunt. *Tampierio* enim, *Lundeburgum* petenti, passimque, vitio gentis militaris, prædas agenti, in occursum tetendit *Tiffenbachius*, impetus ejus retardaturus. Utroq; igitur exercitu in conspectu mutuo movente, accidit, ut copiæ *Moravica*, celeritate prætervectæ, pago, locoque magis opportuno, potirentur. *Tampierius*, commodam sibi in hostes impressionem eâ parte denegari, probè conspicatus, alas equitum campo in aperto, aciemque explicavit, tantumque non *Moravicos* provocavit. Ibi ecce! vidisses eo calore, ac robore, *Moravos* equites in *Tampierianos* impetum facere, ut, sex horarum spatio pugna extracta, sclopetorum usu fatiscente, ad manus, ensesque, comminùs deventum sit, adeóque *Moravis* victoria cesserit, mille, & quingentis, à *Tampierii* partibus desideratis. Quo agone repressa aliquantisper est *Tampierii* ferocia. Usque dum copiis postliminiò novis auctus, præmissisque aliquot velitaribus pugnis, tandem *Lundeburgi* tàm oppido, quàm arce, potiri cœpit.

IV.

Moraviæ Ordinum comitia, & decreta.

ANNO M.DC.XIX. circà *Calendas Augusti*, *Moraviæ Ordines*, conventu *Prunnæ* habito, omnes illas conditiones, quascunque in superiori diæta *Pragensi* proponi contigisset, ratas esse jusserunt. Côclusum abindè est, ut uberiores côscriberêtur copiæ, illisq; *Schlecnitius* præficeretur tribunus. Sententia, in patriæ desertores, & profugos, lata, obtineret, nimir. ut, sub pœnâ relegationis, homines, bona verò, sub fisci rigore, damnarentur. *Capitulum Ecclesiasticum Olmucense*, ac *Prunnense*, unà cum *Præsulibus* cæteris, siquidem *Ordinibus* auxilia negent, bonis icircò omnibus, tàm *Episcoporum*, quàm *Monasteriorum*, propriis, exuerentur, subditi verò à fidelitatis juramêto absolverentur. *Abbatibus, Præpositis, Monachis*, atq; id genus *Clericis*, quantùm ad vitæ hujus sustêtationem sat est, subministraretur, *Monialibus* verò, si quibus nubere dulce sit, dos distribueretur. *Monasteria*, ac cellæ *Clericorum*, exuerentur. Inventæ, atque erutæ, cum armis, pecuniæ, in patriæ, bellique necessitatem, vergerent. *Collegia Senatorum*, sive *Magistratuum*, denique ex *Evangelicis*, ità dictis, constarent omnia singula.

V.

Bucquoii progressus, atque in Austriam deductio.

HÆc dum per *Moraviam* deliberantur, interea *Bucquoius* arcem *Vesbinam* in *Bohemis* occupavit. Indè ad *Pisseccam* civitatem eduxit. Quòd autem ejus loci *Capitaneus* civitatem tradere repugnaret, ilicet injectis ignibus suburbana conflagrarunt. Mox è quatuor angulis civitas furiosis assultib. invaditur, ut, tametsi præsidiarii intrà mœnia fortiter resisterent, oppidum tandem expugnaretur; *Capitaneo* in furcam, instar uvæ pensilis, adacto, militibus limitaneis verò ad unum omnibus, contrucidatis. Sicut autem miles spoliis, ità *Bucquoius*, inibi repertis, machinis bellicis gaudere cœpit.

Hoc temporis articulo *Bohemi Budam albã*, *Bohemiæ* civitatem haud postremam, obsidione cinxêre. *Bucquoius* verò copiis supplementa supervenêre. Qui dum *Thaboritas*, sive *Thaborium* civitatem, intercipere conatur, à *Bohemorum* exercitu supervenientе turbatus est. Ille tamen manu, ac copiis, utiq; superior, *Bohemos* in aciem, pugnamque, protrahere nititur, sed frustrà: istis intrà septa se continentibus, *Mansfeldiumque*, sua cum manu, ad se evocantibus. Ne quid igitur tentaret *Bucquoius*, non animis, nec voluntate, sed agendarum rerum occasione, frustrari cœpit. Ecce! enim *Bethleno* instructo cum exercitu adveniente, ilicet *Bucquoius* in *Austriam inferiorem*, *ab Leopoldo Archiduce* evocatur. Is igitur, munitissimis quibusque locis præsidio imposito firmatis, è *Bohemia* sic promovit, ut, ne quà hostes à tergo incommodare quiti essent, sylvas cæsim sterneret, sicque aditum intercluderet.

VI.

Bucquoio absente Bohemi triumphant.

BUcquoio cum exercitu in *Austriam* digrediente, *Bohemi* tantùm nôn respirant, sed liberrimè quidvis non agunt. Tantùm non enim *Vesbinam*, & *Thenam*, civitates, expugnando recuperant, ut etiam *Vinterbergam*, *Pragadicium*, oppidaque alia, vi subegeriot, præsidiariis interfectis omnibus. Eo terrore perculsæ civitates finitimæ, aliarum exemplis cautiores, spiritus *Bohemis* submittere cœperût.

VII.

Austriæ Ordines, dicti Catholici, Evangelicos ad conventum, Viennæ celebrandum, invitant.

BEthleni expeditione *Austrios* haud mediocriter perturbante, *Ordines* ejusce provinciæ infra *Anasum*, *Catholici* dicti, consocios *Dynastas*, vocatos *Evangelicos*, ad *XVII. Kal. Octobres Hornam* iovitarût, sub hac, illis tùm facta, propositione: Viderent oêpe socii *Ordines*, quibus armis, quibusque furiis, atque atrocibus insultibus, *Bethlenus* in vicinam nuperrimè *Vngariam* grassari cœpisset. Quòd igitur sub barbaricis id genus excessibus omnia tàm divina, quàm humana, jura, *Religio* videl. *Christiana*, *Principis* sui respectus, omnesque fortunæ unà totis cum familiis, uxoribus, & liberis, extremo periculo involverentur, ideóq; omnes, ac singulos, lege naturæ, communisq; amore patriæ, teneri, solennis, universalisque, defensionis, sopitis, ac remotis, quibuscunque simultatibus, rationes inire.

Siquidem enim barbarici isti tumultus haud quidem *Religionem*, sed manifestam *Rebellionem*, spectent,

ſpectent, adeóque in perniciem ſereniſ. *Domus Auſtriacæ, Provinciarum*, hominumque, interitū, *Chriſtianæq.* fidei extirpationem, omnia conſpirent, neceſſitatis legem poſtulare, illi ut, *Viennæ* conveniētes, hac de re, ſummè neceſſariâ, ſecum maturimè deliberare vellent. Itâ ſe ſe, *Catholicos* ſcilicet, ergâ conſocios *Ordines* eſſe affectos, ut in his, aliiſque, rebus ſecularibus, patriamque concernentibus, tanquam pro una, quod ajunt, cervice conſiſtere, vitā, fortunaſque omnes, pro, & cum, illis unà coeffundere parati ſint. Neq; verò hîc ſe ſe aliquid auribus dare, aut verbis duntaxat agere, ſed reipsâ, ac bona fide, experiri velle, uſque eò, ut eventus ipſe, quàm ſibi concordiā, pace, atq; amicitiā, mutuā, omni penitùs excluſā ſimultate, nihil priùs, antiquiùſque, ſit, conteſtari debeat.

IIX.

Catholicis reſpondent Proteſtantes.

AD quam *Ordinum Catholicorum* ſolicitudinem, ac petitionem, ſic reſcriptum tùm quidem eſt à *Proteſtantibus*: Se quoque nonminus perturbatis, ac dolentibus, animis, quibus armis, copiiſque, in *Vngariam*, impreſſionem feciſſet *Bethlenus*, omniaq; cædibus, ſpoliis, incendiiſque, miſceret, *Caſchaviam* civitatem, *Andrea Docio*, gubernatore, in vincula, ac compedes, conjecto, inſuper expugnaſſet, intellexiſſe. Vereri itaque ſe haud temerè, ne ſucceſſivè, hoc infortunium *Auſtriam* pariter corripiat, cædibus, rapinis, atque incendiis, æquè omnia involvat. Quo nomine deſenſio univerſalis, ac ſeria, impendiò foret neceſſaria. Interim, certò ſeſe ſtatuere, confirmatumque habere, ſicubi *Catholicis*, ad officia regia, ac ſuprema, vocatis, conſilia, ac deliberationes ſuæ, à patriæ, Principiſq; ſui, amantibus, ſincerâ, optimâque fide profectæ, placere ſuprà potuiſſent, jampridem periculoſiſſimos id genus per *Bohemiam* exortos, indieſq; vires acquirentes, motus, ac furores, omninò extingui potuiſſe. Ut hac vice tumultuarium neceſſariæ defenſionis modum inire opus haud quidem fuerit. Nuper etiam, ac paulò antè, eandem ſibi adhùcdum fuiſſe mentem, omnia cum *Catholicis* impendere, ac conferre, quæcunq; ex uſu tàm patriæ, quàm patris patriæ, fuiſſent. Iam tùm autem per *Catholicos*, utique moratores, ſtetiſſe, quò minùs *Proteſtantes* idoneo, ac categorico, reſponſo potiri cōtigerit. Interim neque etiam tùm temporis aliquid à ſe quidem intermiſſum eſſe, quin illa, quæ in communem *Principis* ſui, patriæque, ſalutem vergere poſſent, indicarent, ſcriptoque comprehenderent, ac teſtata facerent. Verùm enim verùm optima, ſalutariaque, hæc cōſilia, tantùm abeſſe, ut locum invenerint, ut potiùs benignus ac clemens, *Cæſaris* animus per *Catholicos* conſiliarios, populares utique ſuos, in vindictam magis, quàm reconciliationem, irritari cœperit. Indè gentes, copiaſque, exteras in *Imperium*, *Provinciamque* ſuam, inductas, adeò ſæviiſſe, inprimis *Gallo-Belgicas*, ut ad extremam rabiem, regioniſque devaſtationem, nihil fecerint reliqui. Indè ſanè tàm infelicis ſimultatis, cunctationiſque, iſtos emergere fructus, ut, quod diu antè prædictum, vaticinatumque, fuiſſet, in præſentiarum *Iazyges*, ac *Tranſylvani*, in *Vngariam* irruentes, *Turcis* vel ipſis immaniores, efficiant, ac patrent. Uſque eò, ut vel centeſima tàm barbaricorum exceſſuum pars, immò mentio, animum percellere, è que ſede ſua dimovere, ſatagat. Illi igitur, qui quidem in culpa, moraque, fuiſſent, quo pacto tam coram *DEO*, quam *Rege*, ac *Domo Auſtriaca*, errorem iſtum, longè graviſſimum, excuſare ſatagant, viderent.

Ut autem jam nunc poſtliminiò, occaſione elapſâ, cum *Catholicis* communis defenſionis viam inire, *Viennamque* vel ipſimet excurrere, vel legatos emittere, debeant, rem nō amplius eſſe integram, neque ſibi, tametſi volupe ſit, hoc pro tempore licere. Eò enim rem deveniſſe, ut, poſtquàm toties *Catholicorum Ordinum* amicitiam, ac confœderationem, etiam nuperrimè, & denuò, miſſis ad *Leopoldum Archiducem* legatis, fruſtrà expetierint, jam ſui juris amplius haud quidem ſint, ſed à confœderatis ſuis dependeant. Gratum ſibi quidem accidere, *Catholicos* bonâ fide, qua res ſeculares, ſecum fortunas, vitamque, impenſuros eſſe. Interim, cùm de *Religionis* exercitio, bono utique, rebus humanis quibuſcunque anteferendo, ne literam quidem ſuperaddant, eo ipſo reſpectu ſibi nondum ſatisfieri poſſe.

Quòd igitur, vel ſuperiori etiam tempore, uſuveniſſet, *Catholicos* eandem fidem, atque amicitiā, ſibi offerre, quæ tamen, nedùm quâ res politica, fuiſſet obſervata, nimir. dum *Catholici*, excluſis etiam *Proteſtantibus*, tametſi numero potioribus, introducto, in ſui præjudicium, actu ſolenni, privilegiorum confirmationem, inprimis homagii præſtationem, celebraſſent, in cives *Viennenſes* proceſſus prorſus inſolitos ab executione exercuiſſent, aliiſque præjudiciis ſequeſtrationibus, ſannis, ac contumeliis, inſontes in *Proteſtantes* provecti eſſent: ut ique ſatis cauſſarum, excuſationis abundè, jam ſibi ſuppeditari, ſicubi in communem cum ipſis patriæ defenſionem coire nequeant. Uſque dùm realem, veram, atq; etiam ſufficientem, ſatisfactionem impetraſſent.

Interim, rebus patriæ exigentibus, nihilôminùs neceſſariæ, ac legitimæ, defenſionis modum inveniendum eſſe. *Catholici* igitur quantum in ipſis eſt, conſervationem periclitantis patriæ, juxtaque familiæ *Auſtriacæ* dignitatem, ad animum admitterent, penſique haberent. Par, atque idem, ſuo ſe loco facturos eſſe. Quem in finem ſiquidem nihil dubitent, quin *Catholici*, parandæ neceſſariè defenſionis igitur, pecuniis, haud modicis, opus habeant, eâ lege, ut è communi ærario depromant, ſeſe admittere, ut tamen idem & ſibi ſit licitum.

Atque hæc eſſe, quæ *Proteſtantes* ad *Catholicorum* interrogationem, reponere tàm voluiſſent, quàm debuiſſent. Videl. ſeparationem, jam tùm cauſſatam, ſibi obſtare, quò minùs petitis illorum aſſentiri ſit integrum. Interim, *DEUM*, fidemque equeſtrium, ſeſe obteſtari, itâ ſe quidem affectos eſſe, ut omnem benevolentiam, ac fidelitatem, in illos cōferre velint, fide *Germanâ*, ac ſincerâ, ut paria ab illis, reipsâ confirmanda, unicè exſpectent.

IX. Bethle-

IX.

Bethlenus copias suas cum Moravis, atque Bohemis, conjungit.

IStas inter tractationes, *Bucquoius Hornã, Austriæ inferioris* civitatẽ, occupans, mox, ubi tueri locũ vel nollet, vel minus sufficeret, dereliquit, præsidioque destituit. Interim in *Moraviam* movens, *Znambram* tentare cœpit. Illa autem *Bethlemi*, *Bohemorumq;* cõjunctionis, tùm instantis, secura, conatus ejus elusit. *Bucquoius* igitur, ut *Tampierio* occurreret, festinatò opus habuit. Ne forte socium militiæ ducem, ab hostium conjunctionibus opprimi contingeret. Posteaquàm enim Ungariæ insulam, *Schatt* vocatam, *Bethlemus* intercepisset, jam tùm opportunè *Morava*, ac *Bohema*, absque impedimento, conjungi poterat. Magnâ ergò utriusque exercitus congratulatione, machinarumque ac sclopetorum, explosionibus, copias iunxêre. Quibus, utiquè iam numero prævalentibus, confisus *Turriaus*, *Cæsareanos* ad conflictum, ac pugnam, solicitavit. Illis verò, tutiora consilia præferentibus, ad *Danubii* usq; pontem, recessum est. Quib. in locis plurimæ postmodum velitares pugnæ intervenêre, ità, ut aliquot diebus variâ inter utrosq; exercitus fortunâ pugnatum sit, donec *Cæsariani*, desideratis aliquot millibus, proximè ad *Viennam* duxerunt, ibidemque per agrum *Viennensem* copias dispertiri cœperunt.

X.

Bethlenus Presburgum obtinet.

INterim *Bethlenus* ipse, cognitum habens, *Bucquoium* cum *Tampierio* è *Bohemia* evocatos, sibi in occursum tendere, cum residua exercitus parte, versùs *Austriam*, potiùs contrà illos, obviàm duxit. Itaque *Presburgum* pergens, arcem *Petronellam* per suos expugnavit, cædibusque, atq; incendiis, delevit. Interim *Bucquoius* tres veteranorum cohortes, cum tormentis aliquot bellicis, *Presburgum* emisit. Eos a, noctu intempestâ ingressos suburbium, imbribus, lassitudine, somnuq; sepultos, *Iazyges*, atq; *Ungari*, penè omnes, factâ incursione, cæcidêre. *Rodolpho Tiffenbachio*, tribuno, cum paucis, naviũ beneficio, dilapso Secũdùm hæc, *Bethlenus*, arcem, civitatẽq;, *Presburgicam* dedi sibi postulavit. *Palatinus* autem, inito cum *Palfio*, aliisq; *Dynastis Ungaricis*, consilio, siquidem in armis resistere vix quitus esset, arcem, cũ urbe, tradidit. In eam *Bethlenus* splendidè invectus, *XIII. Kal. Novembr.* in æde basilica, loco gratiarum actionis, institutæ concioni interfuit. Indè in *Arcem* contendens, ubi corona regia asservatur, inspectisque diligenter omnibus, denuò, comitantibus *Palatino*, atque *Ungariæ dynastis*, civitatem repetiit, ibidemque epulis instructis genio superbè litavit.

****

Externa.

Clades Rusticanorum apud Marpurgum in Hessis.

Oc anno, nempè *M. DC. XIX.* æstate in autumnum vergente, in diœcesi *Amœneburgensi*, quatuor mille passibus *Marpurgo*, *Hassiæ* civitate, *Academiâ* celebri, distante, magna, ac funesta, super paganos clades incubuit. Sicubi enim quatuor equitũ, in *Bohemiam* properantium, turmæ, sive cohortes, circiter *Amœneburgũ*, oppidum in edito situm, diœceseos illiũ *Moguntinæ* caput, appulissent, per noctẽ stativa petentes, ecce! oppidò a rusticanis, & magna cum confidentiâ, reiiciuntur. Neque isthoc satis. Sed plebè, ac paganis, ilicet conclassantibus, globus rusticorum, millenarium æquantium, confluxit. Equestres ergò turmas, in campo sese explicantes, visum fuit tumultuariæ, atq; inconsultæ, plebi aperto Marte promptè, ac temerè, adoriri. Quibus militarium legum inexpertis, simul ac semel omnia, quibus instructi erant, sclopeta exonerantibus, equestres turmæ, agmine tripartito, inter fumos, ac caligines, supervenientes, partem oppidò cæciderunt, partem in profluentem è profugis submerserunt, partemque vulneribus miserè exceptos, exanimârunt. Signifero rusticano vexillo, cui præfect' erat, sese involvente, ac mortem, jam non contumeliosam, per contumaciam oppetẽte. Præstitisset igitur, rudibus, ac præfractæ frontis, paganis, divisisse inter equestres panem, vinumque, sive Zythũ, hospitalesq; fuisse, quàm, sine caussa, sanitatẽ, spiritum, vitamque, tanquam res vacuas, impendisse.

CAP. III.

De Silesiæ rebus.

I.

Silesii, habitis comitiis confœderationem Pragensem confirmant.

Ecensitis suprà periculis, ac velitationibus, *Moraviam* infestantibus, ordo, ac tempus monet, ut de rebus, quæ tùm per *Silesiam* agitari cœperunt, dispiciamus. Finitâ igitur, ac cosummatâ, *Pragensi* diæta, legatisque *Provinciarum* domum reversis, ac desuper articulis cõfœderationis novæ, ex lege, referentibus, visum est *Principibus*, atq; *Ordinibus Silesiæ*, comitia apud *Vratislaviam* indicere. In illis quæ proponi, transigique, cœperint, è tabulis, tum publicatis, oppidò dilucescit. Conventus autem, sive comitia, hæc eò tendebant, ut illa, quæ, super patriæ defensione, *Pragæ* ventilata, ac conclusa, fuerant, breviter velut recapitularentur, confirmarenturque. Quæ talia fuêre. *Confœderationem* illam, *Matthiæ* temporibus nascentem, iam tãdem cum *Provinciis Austriacis*, aliisque, ad *Bohemiæ* regnum pertinentibus, in effectum deductam, certisq; sub articulis comprehensam, esse, juxtaque, de mutatione regii axiomatis, deliberari cœptum: *Ferdinandum* enim *Regem* regni *Bohemiæ*, sociarumq; Provinciarũ gubernatione, excidisse. *Ordinesq;*, ac subditos, eo ipso facto ab juramenti, antea præstiti, sacramento absolvisse. Indè esse, ut *Ordines* novæ electionis rationes iniissent, atq; communi *Provinciarum* approbatione, ac consensu, *Fridericum*, *Electorem Palatinum*, in futurum utiq; *Regẽ*, iam tùm oppidò elegissent. Sese quidem nihil magis in votis habuisse, quàm si, totius mundi illius ter optimi, ter maximi, gubernatoris de voluntate, ab excessu *Matthiæ Imp.* contigisset, *Ferdinandi Regis* animum eò inclinari, ut

mitibus

mitibus, ac placidis, consiliis invectua, simultatem illam, resq; inter *Matthiam Imp.* ac *Bohemos*, prægressas, oppidò odiosas, omninò dispunxisset, ab armis abstinens violentis id genus consiliariis, utique tragœdiæ totius autoribus, restitisset, regiam gubernationem, more *Regum* cæterorum, administrasset, temporis injuriæ aliquid dedisset, inprimis privilegia, *Religionis* negotium concernentia, (extrà, quæ mutuam animorum concordiam, ac conciliationē, stare haud posse etiam *Matthia Imp.* temporibus, injectâ solenni protestatione, præoccupari cœperit) constabilivisset. Si itaque concessionibus, ac privilegiis id genus, non verbis tantū, ac literis, sed ipsomet facto satisfecisset, caussam litis, ac belli, saltèm ad *Matthia Imp.* autoritatem spectantis, atque cum ejusdem excessu exspirantis, sustulisset, futurum utique fuisse, ut, posthabitis arbitris extraneis, res inter Regem & subditos, facili manu omninò componi, ac transigi, potuerit. Verùm enim verùm, cùm legibus, votisque contraria evenerint omnia, *Ferdinandus Rex*, impulsu consiliariorum maleferiatorum, etiam *Matthia Imp.* adhûc dùm vivente, adversus pacta, regni gubernationem usurpârit, tùm, ab excessu *Imperatoris*, initia regiæ gubernationis sub armis gliscentibus cædibus, incendiis, ac regionum devastationibus, auspicatus sit, subditos, vel contrà privilegia multimodè gravatos, verbalibus saltem promissis lactârit, nihilque eorum, quæ ex lege requirebantur, præstiterit, nedum vel ullum saltem realis satisfactionis colorem præ se tulerit, ut potius, variis superinductis machinis, cum *Hispania Rege* colludere, adeóque omnium patriæ privilegiorum, immunitatum, & jurium, eversionem moliri, contrà dominatus, ac jugi illius, *Hispanici* (quod omnes utique Nationes, atque gentes, communi invidiâ abominantur) introductionem fabricare compertus sit. His, aliisque, gravissimi momenti de caussis, exortum esse, ut nemo bonus, nemo ingenuus, salvo honore, ac conscientiâ, abrogatis, atque eversis tàm ecclesiasticis, quàm secularibus, privilegiis, ad unum omnibus, sub tali & Rege, & regimine, vivere aut possit, aut debeat. Relationem inter dominum, ac subditos, naturalem, atq; antiquatam esse. Ut magis inter *Regem*, ac *Proceres*, regni, utique privilegiis, legibusque fundamentalibus, à priscis istis temporibus pollentes, certa correlatio locum habeat. *Rege* igitur legibus, ac pactis, haud stante, non novum, aut insolens, esse, *Procerū*, subditorumque, obedientiam tùm vacillare. Sicut quidem vel olim vice haud simplici usuvenisset. Ut vel tùm quoque majoris momēti res videri debeat. sicubi *Magistratus* ipse privilegia, super *Religionis* libertate, aut ab antecessore, aut semetipso, recèns concessa (adversus quæ, vigore ipsiusmet *Rescripti*, neque *Rex* aliud agere, neque subditi *Regi* suo, [illegible] pacto, quicquam debere, tenentur) de industriâ labefactare, atque annihilare, ausus sit. Pariter, posteritatis amore, atque intuitu, minimè excusari posse, sicubi *Hispanicam* hæreditatem in provincias suapte incuriâ introduci eveniat. Eam enim nihil esse aliud, nisi conscientiarum flagellum, privilegiorū halosin, atque excidium, servitutisque jugum intolerabile. Absque eo igitur esse, ut nunquàm, *Silesiæ Proceres*, ejusmodi aliquid, in detrimentum patriæ libertatis, admisisse doceri queat. Ut potiùs notorium existat, omnes scriptores, *Politicos* dictos, atque, inter eos, istos etiam, qui *status* sive *Monarchici*, sive *Tyrannici*, impotentiam defendunt, communibus in hoc conspirare suffragiis, ut tùm demùm, sicubi leges *Provinciæ* fundamentales everti contingat, subditorum obedientia cesset, aliumque dominum superinducere liceat. Tùm verò hoc specialiter, loco prærogativæ alicujus haud infimæ, intervenire, ità cum *Rodolpho*, ac *Matthia Impp.* ipsoque *Ferdinando Rege*, transactum esse, ut *Religionis* libertas, ac privilegia, omnē obedientiam, ac subjectionem, trāscenderent, iisdemque ius *Regis* in subditos posthaberetur. Et cùm denique nullum inter dominum, subditosque, vinculum firmum esse accidat, sicubi pacta, ac promissa, nudis duntaxat verbis, absque ulla vera, ac reali, satisfactione, constare deprehendantur: *Principes*, atque *Ordines*, *Silesiæ* ex his, & similis commatis, actibus, facilè determinare potuisse, aliis provinciis sub ferro, atque igne, miserè gementibus, meliorem sui rationem, ac conditionem, minimè fore. Undè, tanquam communi in caussâ, ad alia transire consilia opus habuerint.

Remediis proinde aliis minimè affulgentibus, aliorum regnorum, provinciarumque, more, atque exemplo, viam sese iniisse, nimirum hanc, ut counitis, coniunctisque fœderibus, viribusque, cò collimarent, quò semetipsos, ab id genus persecutionibus vindicarent, jura, privilegia, legesque fundamentales, ab interitu eriperent, communem patriæ incolumitatem conjunctis tàm animis, quàm consiliis, armisque, tuerentur, itemque ad posteros transmitterent, ad summam, firmam, atque solidam, patriæ pacem restituerent.

Atq; mutuam hancce ad conjunctionē haud noviter, haud incōsultò, vel temerè, sese accedere, sed regni *Bohemiæ, Moraviæ, Silesiæ, Lusatiæq.*, Provinciarū, fœdera jam olim, atq; à seculis, sapienter coaluisse, contestati sunt. Ut, tanquam unius ad corporis cōstitutionem omnes illæ regiones faxint, *socialis*, atque antiquata, illa *confœderatio*, veluti quædam institio, aut, prout vulgato nomine usuvenit, *Incorporatio*, dici cœperit. Quibus accedit, diversis temporibus, super defensione mutuâ, illas inter regiones, transactum, pactumque, esse, ut etiam turbulentis *Botskay* temporibus, *Ungari* ad mutuam illam conjunctionem accesserint, immò *Silesios* cum *Ungaris*, *Austriis, Moravisque*, *Anno M.DC.VIII.* super *Religionis* libertate, pacisci contigerit. Id quod pactum, ubi in comitiis provincialibus *M. DC. XIV.* autoritate *Matthiæ Imp.* confirmandum esset, malitiâ consiliariorum quorundam, effectu suo frustrari cœpit. Proindè summè necessarium visum esse, in novam, ac solennem, pro tempore confœderationem coire, quâ Reip. salus, legumque fundamentalium indemnitas, conservari quita esset.

Tametsi enim literis, ac promissionibus, novis, excluso illo fœdere, deinceps uti, iniriquc voluissent, experientiam ipsam, rerum atque eventuum magistram, oppidò reclamasse, posteaquam vel *literas, Majestaticas* dictas, violari accidisset, tùm, super *Religionis* exercitio, perinde minimè securis esse licuisset. Cùm igitur, in armis identidem excubare, molestum foret, tùm post *Ferdinandi* sive regiā, sive cæsaream, coronationem, quoad dictæ fidei, ac religionis, securitatem, omnia viderentur incerta, neque ipsis insuper juramentis stare liceret, dùm

pars

pars hæc, invitâ alterâ, ac sociâ, à juramento absolvi possit, altera ex debito ad obligationem ex adverso adigatur, hocque pacto juramenti cujuscunque quomodocunque, inter Regem, & subditos, facti sacramentum, ac fides, omninò exulent: necessitate ipsa flagitante, sibi de alio capite, novoque Rege, quem, more majorum, regionibus præficerent, dispiciendum fuisse.

Intereà, nullos se ignorare, siquidem, juxtà proverbialem formulam, *omnis mutatio certo haud vacet periculo*, rem apprimè arduam, oppidòque periculosam, quæque absque sanguinis humani profusione, immensisque sumptibus, obtineri haud evalcat, sese moliri. Quòd autem *Principes, Ordinesque*, magis divini nominis honorem pensi habeant, quam ut mundana hæc cœlestibus præponere, juxtaque conscientiam, honorem, ac famam, ipsamque posteritatem, negligere debeant, potius esse, ut semel belli, utique legitimi, ac justi, aleam jaciant, pacemque recuperent, quàm ut tantis sub tormentis sine fine gemere, ac quiritare, mavelint.

Hoc fine, hoc respectu, omnia, ac singula, ista, quæcunque *Praga*, novella sub hac *confœderatione*, conclusa, tùm super *Friderici Palatini* nova in *Regem* electione, decreta forent, *Silesiæ Principes*, atque *Ordines*, & approbasse, & eò, quò mediis quibuscunq; licitis in effectum duci possint, collaborare decrevisse. Quam rem ut sibi seriò agi constet, jam tùm quoque codicillos, ad *Regem* exaratos, communiq; omnium provinciarum sigillo roboratos, emisisse, imnò legationem etiam decrevisse, *Henrico VVenceslao, Duce Munsterbergensi, Io. Vlrico Schafgotschio, Baroni Drachenburgico, Alberto de Rhor, & Stein*, &c. ad id muneris solenniter delectis. Eosad *XVII. Kl. Novembres Brandusii* conventuros, unàque *Pragam* excursuros esse. Pari, eâdemque, operâ, novam illam *Regis* electionem omnibus per provinciam universam *Statibus* significatam esse, sub hoc edicto, curarent omnes & singuli hanc rem voce cuncionatoris è suggestu subditis suis denunciari, *Deumque Opt. Max.* pro felici successu, tàmque Religionis, quàm regionum, incremento, itemque pacis reductione, in vota, precesque, vocari.

Præterea, siquidem solennis isthæc, ac nova, mutua *Confœderatio*, loco legis alicuius fundamentalis, deinceps habenda sit, neque tantum *Protestantes*, sed etiam *Catholicos*, collectim concernat, operæ pretium, necessariumque, esse, illis articulis, absque *Religionis* respectu, omnes ut subscriberent. Cujus rei quoniam jam antè tàm in comitiis illis *Pragensibus*, quàm præsenti hoc conventu *Vratislaviensi*, per *Protestantes* auspicia sumpta sint, æquitatem ipsam postulare, omnes ut patriæ fideles idem faxint, eademque in verba jurent.

Capitanei proinde *Provinciales*, aliique *officiales* universi, primùm in *confœderationis* antedictæ verba jurarent: *Capitanei* verò, relquique inferioris ordinis ministri, ac die *XII. Kl. Novembr.* apud *Vratislaviam*, coràm *Defensorum* collegio, idem facerent. Omnes verò *Ecclesiastici* ordinis *Præsules, Abbates, Capitularesque*, atque id genus minoris conditionis *Clerici*, pariter *Vratislaviæ* convenientes, in verba *Confœderationis* adigerentur. Nisi dicto audientes sint, bonis, possessionibusque quibuscunque omninò privarentur. Secundùm hoc, iisdem illis, sub pœna ducentorum ducatorum, severè interdiceretur, ne *Episcopo*, in *Provincia*, *Religionisque reformatæ*, dispendium, collectas pecuniarias cogerent, elargirenturque, sed id, quicquid est, in patriæ commodum converterent.

Illis, juxtà tenorem dicti fœderis, consectaria esse, ut in *Principatibus* hæreditariis eligerentur *Capitanei*, *Augustanæ*, sive reformatæ, confessioni addicti. Itaque illis in partibus, hac ex lege, *Catholici* ab officiis recederent, *Reformati* verò, eorum loco, substituerentur. Pariter, si qua in civitate *Senatus* ex omnibus constet *Catholicis*, in partem dimidiam succenturiarentur *Evangelici*, ità tamen, ut quotannis crearentur *Consules Evangelici*. Quæ utraque ratio constituendi *Senatus* apud *Oppelam*, & *Ratiborinam, Principatus*, exactè observaretur.

Ad *Gloggaviam maiorem*, civitatem illam, quod quidem attinet, *fœdere* cautum esse, ut *Senatus*, atque officia, ejusce, in qua *Catholicis Evangelici* numero prævalent, è puris puris *Evangelicis* deinceps constituerentur. Id quodcum hoc quoq; loco usuveniat, è decreto fœderis ad amussim omnia transigerentur.

Quæ omnia nunc, ac singula, sub œcumenici illius fœderis articulis comprehensa, ut verum ad actum, effectumque (quo sine inanis fit tractatio, & conclusio, omnis) spectare queant, certos *Defensores*, sive *legum custodes*, nominatos esse, videlicet *Ioan. Georgium*, *Marchionem Brandeburgicum*, *Georgium Rudolphum*, *Silesiæ Ducem*, *Henricum VVenceslaum*, & *Carolum*, fratres, *Munsterbergii Duces*, *Ioachimum Maltzanum*, *Baronem VVartenberginm*, & *Ioan. Vlricum Schafgotschium*, *Baronem Drachenberginm*. Quibus è *Principatibus hæreditariis*, ad hoc officium dicti, nuncupatique, accederent *Capitanei* singuli. Eorum verò, fortè absentivorum, vicem adimplerent è civitatibus pariter delecti, ac nominati, videlicet *Ioannes Vurthemius*, *Elias Heldius*, *Nicolaus Leipertus*, aliique. Isti omnes, ac singuli, ad *XIII. Kl. Novembr. Vratislaviæ* convenientes, juramentum pro novo hoc *Defensorum* munere deponerent. Eoque ritè peracto, *Præsules*, *Abbates*, *Capitularesque* omnes per *Vratislaviam* obvios, in verba præfati fœderis ilicet adigerent.

II.

Iuramenti formula, Capitularibus apud Vratislaviam proposita.

Talis autem fuit *iuramenti* formula, *Clericis* apud *Vratislaviam* proposita: Iuro per nomen DEI omnipotentis, me omnes, ac singulos illius, apud *Pragam* nuper initæ, *Vnionis* articulos, tàm In genere, quàm specie, ac perpetuâ, fide observaturû, omniaque ea, quorum peragitur mentio, integrè, ac fideliter, procuraturum, inprimis verò ergà homines, *Evangelicos* dictos, omnes extrà machinas, fraudesque animo pacifico, quietoque, futurum, contrà literas *Maiestaticas*, aliasque, super *Religionis* exercitio, indultas concessiones, nihil de-

K signa-

ſignaturum. Quorum in fidem, non obſtantibus *Regum*, *Principumque*, inſcriorisque ordinis hominum, ſive gratiâ, ſive ingratiis, ſive amicitiâ, ſive inimicitiâ, ſive muneribus, ſive promiſſionibus, multò minus conſtitutionibus, à juramento abſolutionibus, aut decretis Eccleſiaſticis quibuſcunque, ſive *Conciliorum*, ſive *Patrum* novellorum canonibus, atque in ſpecie exceptione iſtâ: *Hæreticis non eſſe ſervandam fidem*: ſive aliis quibuſcunque, ingenio hominum excogitatis, dolis, impoſturiſque, ullis, me haud contra venturum eſſe, ſanctè promitto. Idque, ſub pœna perjurii, omniumque beneficiorum, fortunarum, jurium, ac facultatum, quantiſcunque per *Sileſiam* utor, fruorque: *Ita me DEUS bene juvet!*

III.

Caroli Archiducis, Brixienſis, atque Vratislavienſis, Epiſcopi,

ad

Ioan. Chriſtianum, Lignicii Ducem, litteræ.

REbus per *Sileſiam* ità conturbatis, *Carolus Archidux, Brixienſium*, atque *Vratislavienſium, Epiſcopus*, periculi evitandi ergò, in *Poloniam* emigravit. Eo abſentivo, poſteaquàm *Capitularibus*, ac *Clericis*, per *Vratislaviam* proventus tantùm non interciperentur, ſed *Niſſa* etiam, ſedes utique *Epiſcopalis*, mandato *Sileſiæ Principum*, *Ordinumque*, immiſſis duobus peditum ſignis, præoccuparetur, *Evangelico* inſuper concionatore in cathedrali eius civitatis *Eccleſia*, ſummo multitudinis cum applauſu ſacra peragente, præfatus *Carolus Epiſcopus*, iſta ægrè ferens, ſequentibus ad *Ioan. Chriſtianum*, *Lignicii Ducem*, *e Polonia* dedit: Notum ſibi feciſſe *Capitulares*, inquit, *Conſiliarioſque* ſuos, quo pacto, prædictum *Capitulum* in *confœderationis Bohemicæ* verba jurare adigeretur, tùm *Niſſa*, ſedes *Epiſcopalis* ſua, immiſſo præſidio, interciperetur. Quanquàm autem à *Principibus*, *Ordinibuſque*, eandem, lege talionis, fidem, quam ipſe patriæ præſtitiſſet, indubiè exſpectaſſet, præſertim cùm turbarum *Bohemicarum* particeps haud ſit, tùm, qua rem *Niſſenſem*, ex æquo tranſigere velit. Nihilominùs ægrè ſibi accidiſſe, ſive *Capitulum*, ſive collegium ſuum, tanquam immediatè ſibi ſubjectum, ſe prorſus inſalutato, ac rerum omnium neſcio, in fœderis, ac juramenti, verba adigi velle. Id quod eum, ſe invito, illis non liceat, tum hoc, ſicut etiam occupatio ſedis *Epiſcopalis*, cùm *Provinciæ* totius libertate, ac legibus, pugnare, novitatemque, atque altiorem indaginem ſapere videatur, deprecari utique ſibi ut, rectiùs de patria merito, hac in parte parcere, ac mutua potiùs benevolentia gratificari, vellent.

* * *

IV.

Sigiſmundi, Poloniæ Regis, ad eundem Ioan. Chriſtianum, Ducem, epiſtola.

EOdem *Carolo Archiduce* apud *Sigiſmundum, Poloniæ Regem*, ſuper *Sileſiæ Principum*, *Ordinumque*, violentiâ, conquerente, pari operâ Rex eundem *Lignicii Ducem* litteris interpellare, ac pro cauſſa *Epiſcopi*, intervenire, non deſtitit. Non dubitare ſe, inquit, quin *Lignicii Dux* probè meminerit, quibus ſtudiis anno ſuperiori *Rex* gliſcentes per *Bohemiam* turbas componere, diſſidenteſque partes conciliare, annilus fuerit. Eâdem fideliâ monuiſſe *Sileſios*, rerum illi ſuarum ſatagerent, neque iſtis, qui contrà autoritatem *Principis* ſui delinquunt, aſtipularentur. Illis igitur, in fide ergà *Principem* ſuum manſuros eſſe, tùm promittentibus, *Regem* neutiquam dubitaſſe, quin hoc ageretur ſeriò, atque ex animo. Iam autem prorſus emergere contrarium, ut unà cum *Bohemis* adverſus *Magiſtratum* ordinarium in armis ſeſe opponentes, ac tumultuantes, deprehendantur. Quæ cùm res nova maliquc exempli, plures poſt ſe difficultates neceſſariò ſuperinducat, *Regem* utique, lege tàm viciniæ, quàm amicitiæ, confœderationiſque, ergò, ipſorum cauſâ, ſolicitum eſſe, eoque ultro inclinare, ut per legatos inter *Cæſarem*, & *Bohemos*, conciliationem promovere, affectus ſit. Modò *Sileſii* antè, quid animi ſibi, quamque hæc futura tractatio grata eſſe poſſit, declararent. Infrugiferam hanc voluntatem ſuam *Sileſiis* eſſe vix poſſe. Cùm dubium nullum ſit, *Ferdinandum Cæſarem* hoc gratanter laturum, *Regique* rei ſummam ultrò commiſſurum, modò illi refractarii eſſe nollent. Ob id *Ducis Lignicii* autoritate utpote apud *Sileſios* præcipuâ, ad huius negotii ematurationem, opus eſſe. Illum eſſe, qui rem labantem erigere, animoſque, furore abreptos, in viam revocare, adeòque cruentos, triſteſque, eventus, id genus tumultuationes ſequi ſolitos, antevertere ſuſtineret.

Secundùm hæc, *Regi* porrò cognitum eſſe, quo pacto *Sileſii*, ſub ultimis interminationibus, *Capitulares Vratislavienſes*, in verba, articuloſque, fœderis *Bohemici*, cum juribus tàm divinis, quàm humanis, pugnantis, adigere tentaſſent, pariterque, ab emigratione *Caroli Archiducis*, *Niſſæ* præſidiarios impoſuiſſent. Tametſi igitur his actibus color alienus prætendi cœperit, tanquam, in abſentia *Archiducis*, civitatis defenſio intenderetur, civibus id ipſum improbè ſolicitantibus. Nihilominùs innotuiſſe, rem à temeritate potius, rebellandique cupiditate, originem duxiſſe. Id quod cùm nonniſi in ſummum *Archiducis*, *Vratislavienſium Epiſcopi*, vergat præjudicium, tùm Capitulum prædictæ civitatis, ex priſca *Regum Polonorum* fundatione, ſub tutelam regiam, atq; *Archiepiſcopatum Gnienſem*, ſpectet, ipſe judicaret *Dux*, an fieri poſſit, ut, læſis *Epiſcopatibus* illis, poſſeſſionibuſque *Eccleſiaſticis*, mutuam illam confœderationem violari non æquè contingeret? *Dux* proindè conſociis *Proceribus* autor eſſet, ne maiorib. ſeſe ſubindè difficultatib. implicarent, *Capitularibus*, eorundéq; poſſeſſio-

sessionibus, parcerent, magisque ad pacis recuperationem, quàm offensionum, litiumque conduplicationem, oculos conjicerent. Aliàs non posse, non atrocissimas digladiationes, effectusque horrendos, hancce caussam excipere.

V.

Idem Poloniæ Rex Sigismundus, mutuum pacis desiderium Silesiis ordinibus inculcat.

EAndem penè in sententiam *Rex* tùm ad *Silesiæ Ordines* dirigere cœpit: Posteaquàm superiori anno, inquit, fœdæ rebellionis nomen à temerariis quibusdam *Bohemis* susceptæ, inaudisset, jam tùm, ne contagium istud ad *Silesios* quoque serperet, subvereri cœpisse. Siquidem enim istud malum ità quidem affectum esse soleat, ut in *Principem* legitimum, ac naturalem, arma moveat, ejus virulentiæ intuitu, illicò tùm *Regem* aliquoties cum *Silesiis*, utique viciniâ, & fœdere, sibi coniunctis, per literas egisse, à peste ista, cane peius, quod dicunt, & angue, caverent, pacemque potiùs eligerent. Atque tùm quidem optimam sibi spem natam esse, fore, ut, juxtà factam declarationem, ab obedientia debita haud discederent. Iam verò contrario modo evenire omnia, periculumque instare, quod ipse ab initio præmetuisset. Dolere se, juxtaque admirari, vicinos confœderatosque, suos, sibi utique multifariàm devinctos, ea inisse consilia, quæ plerumque cum pernicioso, atque infelici, eventu sociari esse conjuncta. *Magistratum* à *DEO* esse, eiusque vices in terris gerere. Ut apud cœlestem, hujus honoris vindicem, illi, qui obedientiæ, ac subiectionis, debitæ repagula perfringant, nihil aliud, nisi triste rerum suarum naufragium, exspectare possint. Quòd si maximè è læsione, atque iniuria, quadam enormi hanc offensionem nasci contigisset, faciliùs fortè colorem induci posse. Dùm verò laudatissima *Austriaca* prosapia ab antiquo imperium suum clementiâ, ac benignitate, temperasset, cur obedientiæ illius tàm molle jugum excutere vellent, caussam esse nullam. Quanta igitur vesania sit, ultrò, ac de industria, in *Scyllam* sese præcipitare, cùm extra vel *Charibdim*, omneque periculum, esse possit, judicarent omnes. Quid? quod iste naturalis *Principis* despectus, semel infeliciter inchoatus, magis magisque in pejus labi videatur, vel ab eo, cùm novo, minimèque excusando, more in *Capitulares Vratislavienses* grassarentur, sub ultimæ violentiæ interminatione, nisi in *confœderationis Bohemicæ*, *DEO*, & hominibus, contrariæ, articulos jurarent, fore, ut vi ad ea (quæ salvâ conscientiâ admittere nequeunt) compellantur.

Istis cumuli loco, accedere, ab emigratione *Caroli Archiducis*, porrò, instinctu subditorum, rerum novarum, rebellionisque cupidorum, *Nissæ* civitati præsidiarios esse impositos, clavesque, in summum *Archiducis* præiudicium, intercipi contigisse. Tanquam hoc colore loci defensio, ac securitas, quærerentur. Interim *Silesiis* obscurum esse haud posse, eam *ædem* ab *Vladislao*, *Poloniæ Rege*, antecessore suo, primitùs fundatam, apertamque fuisse. Atque hoc nomine ad tutelam, ac patrocinium suum, spectare.

Iccircò, an, absque mutuorum pactorum violatione, processus iste fabricari queat, ipsi viderint. Se quidem monitorem illis esse, ne uberiùs eam rem turbent, nisi graviores procellas excitare ipsis volupe, ac dulce, sit. Scirent, basilicam *Vratislaviensem* esse filiam, *Geisenam* verò in *Polonia* regno matrem. Iam, quicquid sinistri accideret filiæ, haud dubiè ipsam in matrem redundare. Pariter haud ignorari, tàm arctam intercedere necessitudinem, ut *Austriæ Archiducum*, *Regumque*, fortuna cum *Poloniæ Regibus* conjuncta, ac communis, videri quita sit.

Atque hæc ista esse, quibus de illos admonere operæ pretium judicasset, eo fine, viderent scilicet, quæ mens *Regis* esset, rebus ita perturbatis, & quibus conatibus, sequestratis consiliis istis furentibus, in viam meliorem, bonamque frugem, istos reducere laboraret. Veteres illos *Silesios* sub *Imperatoribus*, *Regibusque Austriacis*, a multo tempore feliciter, & commodè, habuisse. Eandem felicitatem etiam modernos experiri, multasque, quas bellum utique inducit, difficultates amoliri posse, modò periculosis consiliis renunciare, ac, sub obedientiæ limitibus, acquiescere vellent.

Quandoquidem ergò legationem solennem ad *Bohemiæ Ordines* emittere, juxtaque in pacis reductionem, depulsis nubilis, procellosisque turbinibus, operam suam conferre decreverit, jam opportunum fore, ut ipsi inprimis hæc pacis mutuæ remedia amplectentes, consiliis potiùs salubribus, quàm armis, litem dirimerent. De *Ferdinando Cæsare* dubium, scrupulumque, esse nullum, qnin *Regis* in sententiam sit pedibus itnrus, hancque viam libenter prælaturus. *Silesii* igitur, cujus sint animi, candidè aperirent. Omniaque confirmatum haberent, hæc omnia, in medium utique allata, ex affectu pacis, & concordiæ, cupido, promanare. Illorum salutem sibi curæ esse. Ut displicere sibi debeat, siquidem contingat eos hunc in scopulum impingere, quem nullus, absque evidenti naufragio, hactenùs supervectus esset. Ad extremum, libenter se denique liberèque contestari, se illis proximitatis, ac fœderis, lege obligatum esse, neque commodè hoc vinculum mutuum tolli posse, modò ipsimet sese ab omnium gentium juribus, humanitatis, ac benevolentiæ, generibus eximere, ac segregare, non perseverent.

***

CAP. IV.

De variis circa reditum Ferdinandi Imper. Viennam, velitationibus, & commissis utrinque præliis.

I.

Ferdinandus Imper. recens inauguratus, per Augustam, & Monachium, feliciter Viennam redit.

Ebus ad inaugurationem *Ferdinandi*, recens creati *Cæsaris*, spectantibus, feliciter consummatis, *Imperator*, relicto *Francofurto*, *Augustam Vindelicorum* iter direxit. Ubi à *S. P. Q. Augustano* exquisitis omnis generis cum ceremoniis, pumpaque solenni, exceptus est. Civibus autem proceribusque *Augustanis* in verba *Imperatoris* jurantibus, *Monachium Bavarorum* indè perrexit. Ubi pari cum solennitate, ac splendore, introduci cœpit. Indè *Grecium*, & paulò post, nempè postridiè *Cal Octobris*, citrà omnium spem, atque exspectationem, *Viennam*, summo cum populi applausu, circà vesperam, feliciter rediit. *Leopoldo Archiduce*, cum manu equestri, in occursum, effuso, *Cæsaremque*, pro eâ temporis conditione, in urbem regiam, excitatis omnis generis lætitiæ, ac festivitatis, generibus, splendidissimè deducente.

II.

Bethlenus, & Turrianus, cum exercitu Viennam infestant.

COgnito simulatque *Cæsaris* reditu, ilicet *Bethlenus*, & *Turrianus*, novum hoc *Cæsareanis* gaudium interturbare aggressi, interceptis *Vischeto*, atque *Arce Ebersdorfia*, rectà copias ac *Viennam* adducunt, oppidulis, ac pagis, in transitu per *Ungaros* expilatis, ac direptis, paganis verò non paucis miserè contrucidatis. Laborabat tùm temporis *Vienna annonâ*, ac *fame*, haud obiter. Paganis in urbem undique confluentibus, locisque circiter ab hostili incursu infestis omnibus.

III.

Mox autem, accepto super clade Ragotsii tribuni nuncio, militem, mutato proposito, deducunt.

SEd nec diu stetit hæc istorum insolentia. Tametsi enim eo temporis articulo urbs regia, adducto propiùs hostili exercitu, majores in angustias conjici fortè potuisset, nihilominùs clades, *Ragotsii* à *Cæsareanis* opportunè tùm illata, mox secessionis, atque emigrationis necessitatem hostibus imposuit. Ità autem evenit. *Humanaius* quidam, *Dynasta Ungarus*, paulò antè, ubi *Bethlenus* in *Ungariam superiorem* impressionem fecisset, tentaverat, collecto octo millium hominum exercitu, *Bethleno* in occursum ducere, atque resistere. Qui cùm eo fine *Zipsiam* eduxisset, ecce! à *Bethleni* tribuno, *Cascbavia* in supplementum relicto, ex improviso paulò validioribus cum copiis superveniente, invaditur, inque angustiis, editâ *Polonorum* strage non minimâ, cæditur, atque fugatur. *Humanaius* itaque maculam, cladem q; illatam, detersurus, adjutus ope *VValachorum* l'*Veyrvoda*, & *Altheimii Comitis*, denuò per *Polonos* ad decem millia hominum coegit. Quibus idoneè præparatus, atq; instructus, *Ragotsium*, tribunum *Bethlenianum*, nihil tale exspectantem, subitò, ac feliciter, adoriri cœpit. *Ragotsio* autem masculè etiam per biduum resistente, *Polonis* hoc strategema profuit. Illis enim fugam simulantibus, ruptis ordinibus *Ungari*, interque eos *Heyduci*, nimis præcoces, ut fit, plerumque prædis inhiare cœperunt. Quibus mutato repentè cursu supervenientes *Poloni*, quadripartito agmine in *Ungaros* impetum fecêre, cæsisque pœnè ad unum omnibus pedestribus copiis, interim *Hussaris* sive equestribus, fugâ dilapsis, insignem victoriam hoc tempore reportârunt. *Ragotsium* celerrimis equis intercipere tentârunt. Sed iste, cum quinque ministris, fugâ lapsus, impediri tùm non potuit.

Hæc ista clades ubi *Bethleno* nunciaretur, ilicet, mutato instituto, *Viennam* relinquens, partem exercitus sub *Redeio Ferentio* in *Ungariam superiorem* emisit, partem verò reliquam ipse versus *Presburgum* reduxit, in itinere, sive transitu, *Edenburgo* intercepto, inque prædam militibus exposito.

IV.

Ordines Austriæ suprà Anasum, Imperatori homagium denegantes, à superveniente exercitu Bavarico compelluntur.

SEcundùm hæc, *Ferdinandus Imp. Ordines Austriæ suprà Anasum* denuò literis, atque edictis, interpellavit. Scirent nimir. omnes, ab excessu *Alberti Archiducis*, utrumq; *Austriæ Archiducatum, suprà*, atq; *infrà, anasum*, ad se, pleno hæreditatis ac cessionis iure, devolutum esse. Ideóq; mitterent legatos, fide, ac potestate plenariâ instructos, qui more antiquo homagium, nomine *Provinciarum*, præstarent, & de cætero, quod immineret, periculo caverent. Se non domini partes, suscipere, sed parentis ergà subditos animum induere, velle.

Illi verò tantùm abest ut *Imperatorem* responso dignati sint, ut potiùs in armis resistere, copiasque suas in *Austriam inferiorem* educere, comperti fuerint. Quâ istorum insolentiâ offensus *Imperator*, nihilominùs emissis ad eos alterâ vice litteris, humanissimè scriptis, ab impotentia ad obedientiam sic reducere tentavit. Quandoquidem ad priores *Imperatoris* literas monitoriales nequidem responsum supervenisset, immò potiùs nunciatum foret,

foret, istos cum manu sua *inferiorem Austriam* invasisse, civitates, oppida, pagosque, more prorsus hostili, de facto occupâsse: hoc istud esse, quod sibi, tanquam legitimo *Provinciarum Principi*, ac domino, minimè ferendum esset, neque ad concordiam, pacemque spectaret, sed manifestam hostilitatem redoleret. Superpondii loco igitur, jam denuò *Imperatorem*, ipsorum caussâ solicitum, monitorem accedere, mitterent nimir. delectos, eum mandatis instructos, juxtaque ab armis hostilibus, atque id genus excessibus præposteris, discederent, secus, si in armis, illegitimè sumptis, perseverent, cogitandum ac deliberandum sibi, utique legitimo *Princips* esse de mediis, quibus, à Deo, natura, ipsisque juribus, adjutus, ferociam, ac lascivam temeritatem istam, retundere quitus foret.

Ad quas illas tandem *Ordines* sic paucis rescripsêre: De litteris *Imperatoris*, in proximo suo conventu, ad *XVII. Cal. Februar.* indicto, sese visuros, atque prolixè rescripturos, esse. *Imperator* igitur nihil cunctatus, ad finem *Ianuarii*, litteris salvi, ceu vocant, conductus, quo terra marique securè legati, delectique, *Viennam* ire, ac redire, possent, prospexit. Isti verò, ad ingenium redeuntes, cùm sibi, super illis postulatis, prout caussabantur, antè homagium requisitis, nondum cautum, satisfactumque, foret, paritionem lubentes volentes de die in diem extraxerunt. Quibusque tandem *Maximiliani, Bavariæ Ducis*, copiis supervenientibus, compelli cœperunt.

V.

Mansfeldius occupat Pisseccam.

T*Vrriano* enim *Vngaris*, *Bucquoio*, ac *Tampierio*, ductoribus *Cæsaris*, inhiantibus, interim ea loca quæ in *Bohemia* antea *Bucquoius* expugnaverat, *Mansfeldius* omni conatu intercipere aggressus est. Inter quæ *Pisseccam* civitatem, annonâ, atque apparatu bellico, defectam, ad deditionem coëgit. Gubernator eius loci, *Martinus, Comes Hispanus*, tametsi auxilia, ac suppetias omnes, desperasset, nihilominùs per mensem integrum acerrimè partes suas defendit, ut etiam irruptionibus castris hostilibus damna inferret, neque in deditionem consentiret, donec ab ipsis præsidiariis in eavam coniectus, factaquo sc invito deditione, ab hostibus, civitate potitis, *Pilsenam* abductus est.

VI.

Festivitas Pragensis, super Friderici Palatini recens nato filiolo.

HOc tempore *Bohemi*, & *Pragenses*, novum *Regem*, *Reginamque*, omnibus studiis sibi, rebusque suis, conciliare enixè contendebant. Inter cætera enim donaria, in feriis *Elisabethæ*, matronæ *Pragenses cunis* è ligno ebeno artificiosè fabrefactis, argentoque inaurato inductis, atque id genus aliis *arculis*, *supellectilibusque*, ad rem puerperam facientibus, *Reginam* veneratæ sunt. Ut etiam Proceres trium *Pragæ* civitatum *phialâ*, monetâ ex auro Ungarico eminenti, & regia plena, eandem demulcere satagerint. Insecutum est *XIII. Cal. Ianuar.* ipsum *Reginæ* puerperium, edito in lucem filiolo, dicto *Ruperto*. Testes baptismi fuêre, (quæ solennitas pridie *Cal. Aprilis* celebrari cœpit) *Marchio Iagerndorffius*, nomine *Ducis VVirtenbergici*, & *Ducatuum Silesiæ*, *Emericus Turzo*, *Comes de Falba*, nomine *Bethleni*, *Transylvaniæ Principis*, *Burggravius supremus*, *Scriba Provincialis supremus*, & *veteris Pragæ consul*, nomine regni *Bohemiæ*: *Ladislaus Guilhelmus Tscheretinus*, *Moraviæ Capitaneus Provincialis*, & *Baro de Ruppa* nomine *Marchionatus Moraviæ*: *Kitlicius*, aliique, nomine *Lusatiæ* utriusque. Ut de variis festivitatis, pompæ, convivationis, itemque numerum, magnam auri summam constituentium generibus, otiosè nihil aspergam.

CAP. V.

De Vnionistarum conventu apud Noribergam.

I.

Friderico Palatino Bohemiæ regnum non reddente, variæ, & magnæ, per Imperium, in armis præparationes.

Riderico *Palatino Bohemorum*, suorumque, persuasionibus inducto, ut *Bohemiæ* regnum tantùm non occuparet sed etiam reddere detrectaret, immò verò hoc sibi suisque proprium, atque hæreditarium, intervenientibus tàm sui ipsius, quàm coniugis *Elisabethæ*, regiis coronationibus, efficere contenderet, ecce! tùm per *Imperium*, atque adjacentes Provincias, omnia commoveri, inque arma, atque hostiles præparationes, tuere, cœpêre. Usque adeò, ut eandem ob caussam bellum funestum, atque, ut *Græci* vocant, ἄσπονδον, instare videretur. Maximè, cùm *Imperator*, & *Austriaci Principes Bohemiæ* regnum, eo modo interceptum, omni vi, ac conatu, recuperare eniterentur.

Vice versâ, *Bohemi*, cum *Palatinatu*, sociisque, ac confœderatis, provinciis, *Regem*, nuper electum, recensque superinductum, omnibus, quod ajunt, copiis in solio suo confirmare, atque adversus *Cæsareanos*, asserere conabantur.

Eâ utrinque pendente belli fortunâ, res eò extremorum rediisse videbatur, ut, nisi alterius partis manifesto interitu, ac ruinâ, tantæ litis exodium exspectandum haud quidem esset. Quòd igitur partes utræque cum agnatis, sociis, ac confœderatis, ad instantem tragicam aliquam catastrophen sese impendiò præpararent, factum est, ut penè tùm per *Europam* litteris classicis, armis, ac, tumul-

tuationibus, omnia fremerent, utque eò, ut ea, quæ apud *Bohemos* initiò armis agi cœpisset fabula, totum *Christianum* orbem, mutatis subindè personis, inundatura, & magno cum impetu ad tristia tropica festinatura, videretur. Inprimis verò, tantos utrinque inter armorum motus, diffidentia, animorumque ingens collisio, inter *Principes Catholicos*, ac *Protestantes*, per *Imperium*, jam pridem glisćens, exacerbari cœpit, ut hanc controversiá, ac simultatem, absq; armorum definitione, ægrè componi, ac detumescere, posse, facilè appareret.

II.

Vnionistæ apud Norimbergam conventum suis indicunt.

Qua de re ut quantò ociùs, super defensione tàm communis patriæ: quam Religionis, ac libertatis, deliberarent, *Principes*, *Ordinesque*, per *Imperium*, *Vnionis* nomine dicti, *IV. Non. Novebr.* conventum apud Norimbergam, civitatem utique *Bohemiæ* opportunam, ac finitimam, solenniter indixerunt.

Exulorum numero, codicillis, ad conventum invitatoriis, subscripsere, extiterunt *Fridericus Elector Palatinus*, *Ioach. Ernestus*, *Marchio Onolspaccensis*, *Ioan. Fridericus*, *Dux VVurtenbergicus*, *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, *Georg. Fridericus*, *Marchio Badensis*, & *Christianus*, *Princeps Anhaltinus* &c. Codicilli, autem *VII. Id. Septembr.* evulgati, erant hi tales: Apud *Protestantes* utique *Ordines* laboriosâ inductione opus, haud quidem esse, quibus jam dudum sub angustiis, oneribus, ac periculis, versarentur. A multis retrò annis in diætis *Imperialibus*, nominatim verò *Anno M. DC. XIII. Ratisponensibus* in comitiis, ad *Imperatorem* eandem, ac veterem, querelam, delatam esse. *Cæsarem* igitur, intuitu rerum, *Imperio* usui futurarum, in id remedii genus, nimir. (*compositionis dictam*) quod à superioribus *Imperatoribus*, cum fructu partium, admissum, atque indultum, fuisse, tùm ad animorum utrinque diffidentium, ferruminationem faceret, inclinâsse, ac propendisse, quo interveniente, inter partes controversas mutua concordia revocari, atque ad posteritatem transmitti, possit. *Protestantibus*, ac *counitis*, rem esse liquidissimam, per quos *Cæsaris* voluntas, & propensio, irrita facta esset, ut etiam libelli, publicè extantes, hoc odium divulgârint, tùm res, atque affecta, partis adversæ, contestentur, quàm immane *Imperator* à concepta, atque exoptata, ista compositione abfuerit, ut nihil minùs quàm in prædictam mutuam transactionem conspirasse animadversus sit. Hanc illam animorum abalienationem, simultatemque, eò usque protractam esse, utque ad *Imperatoris* excessum. Ab excessu *Imperatoris* tùm demùm consilia, atq; actiones, suspectas periculosasque, promanare cœpisse, cùm jam tùm, vivente adhuc *Cæsare*, exercitus, & copiæ, passim etiam conscriberentur, inque *Imperii* meditullia inducerentur. Quòd itaque, defuncto *Cæsare*, omnia vergerent in pejus, novi subindè exercitus, ac peregrini, superinducerentur, *Protestantium* regiones, absque venia impetrata, transitu, minisque, infestarentur, *Catholici* insuper *Electores*, ac *Principes*, milites clàm palàm conscriberent, usque eò, ut superioribus annis inter *Imperii Ordines* observatum *Religionis* æquilibrium prorsus caderet, constitutiones *Imperiales*, juraque *Provinciarum*, exspirarent, immò verò ipsum sanctæ *Iustitiæ* nomen pro vi fi esset, sub pedibusque jaceret, his, aliisque de caussis, utique prægnantissimis, *Principes Protestantes*, ac *counitos*, super remediis, indicto publico conventu, maturiùs ac seriùs, esse deliberaturos, quibus tantæ necessitati obviam ire, seseque tàm qua sacras, ac *Religionem* concernentes, quàm qua res *Politicas*, dominiumque seculare attinentes, tueri quiti essent.

Nuper, sub *augusto* mense, *Mulhusianam* in *Thuringa* civitatem prædicto conventui fuisse destinatam. Quòd autem *Ordines* quidam indè abessent longiùs, quàm ut statuto tempore comparere potuissent, tùm Electio, inaugurationque *Cæsaris Francofurti* celebrata, aliaque tam impedimenta, quàm pericula, intervenissent, proposità necessariò immutandum fuisse. Iam, cùm omnia per *Imperium* periculis novis magis magisque gliscerêt, diffidentia animorum ingravesceret, perque omnem latè *Bohemiam* furiis, spoliis, incendiis, cædibusque, omnia miscerentur, insuper, superinducto jam novo *Imperii* capite, res eò spectare videretur, ut pars adversa viribus, atq; armis, ea, quę jamdudum proposuissent, efficere, ac penetrare, certa sit: necessitatê ipsam modò non postulare, sed flagitare, *Principes*, *Ordinesque Protestantes*, unanimiter coirêt, super rebus id genus arduis, ac moram non ferentibus, in tempore dispicerent, quò pacto oneribus, ac gravaminibus tot, & tantis, sese exonerare, vim illatam excipere, ac propulsare, alter alteri auxiliis & copiis subvenire, inprimis *Patriæ Religionisque*, à mejoribus multo cum sanguine, ac sumptibus, partæ libertatem asserere, ac vindicare, per *Bohemiam* denique pacem constabilire, *Turcisque*, ac *Mahometanis*, ne *Imperium* hoc conturbare hac tempestate ausint, vias intercludere, sustineant.

Enim in finem præsentibus codicillis invitari, erogarique, *Principes*, *Ordinesque*, *counitos*, ac *Protestantes*, ne gravarentur, tàn honoris divini conservandi, quàm *Reipubl. Evangelicæ*, asserendæ, caussâ, *IV. Non. Novembr. Norimberga* (quæ civitas utique rebus *Bohemicis*, finitima, atque opportuna, tùm extrà periculum, alibi metuendum fortè, constituta esset) vel personaliter, vel per legatos, potestate plenaria instructos, comparere, tùm de rebus *Evangelicis*, summoperè periclitantibus, in medium consulere. Sese quod attineat, jam animis in itinere, & in omnem eventum paratos esse. Nihilque dubitare, sicubi reliqui *Principes*, *Ordinesque*, *counitis*, quibus hactenùs oneribus, difficultatibusque, communis salutis igitur, distinerentur, accuratiùs pensi haberent, minimè gentium, ut hanc gravem, arduamque, provinciam soli humeris suis deinceps gerant, ac suffulciant, commissuros, ac nequequam à recta, ac sincera, fide, atq; amicitia, alienum sibi persuasuros esse.

III.

Elenchus Principum, Ordinumque, counitorum, qui apud Noricos conventum celebrarunt.

Exacto tẽpore, indictiq; die *conventu* appropinquante, *Noribergam* appulit *Fridericus Palatinus*, *Elector*,

Elector, Rex Bohemiæ. Qui more Regio, à *Principibus*, jam tùm præsentibus civitatisque *Senatu*, obviàm emissis duobus equitum signis, in urbem deductus est. Eodem convenerunt *Ioach. Ernestus Brandeburgicus, Marchio Onolspaccensis, Mauritius, Hessiæ Landgravius, Duces*, numero tres, *Saxo Vinarienses, Duces*, pariter tres, *VVurtenbergenses.* Per legatos comparuêre *Elector Brandeburgicus, Dux Luneburgicus, Marchio Brandeburgus Culmbaccensis, Marchio Durlacensis, Comites ab Oetingen, Comites ab Hohenloe, Comites Franconici, Comites VVetteravici, ordo equestris Franconicus, ordo equestr: dictus ab Altmubl, ordo equ. dictus à Steigervvald, Civitates Imperiales, Argentina, Francofurtum, Noriberga, Vlma, VVormatia, Spira, Nordlinga, Rotenburgum, Hala Svvevorum, VVimpfena, Schvvinfurtum, Landavia*, aliæ. Quibus accesserunt insuper etiam legati *Austriæ superioris*. Sessiones verò, apud *D. Augustini Cœnobium*, Curiâ nova civitatis nondùm exædificatâ, atque sub opere fervente, celebrari cœpêre.

IV.

Comitis Hohenzollerensis, Legati Cæsarei, ad Principes, Ordinesque Countes, peroratio.

FAmâ indicti istius apud *Noribergam* conventus ad *Cæsaris* usque aures delatâ, *Cæsar Ioan. Georgium, Comitem Hohenzolleranum, Consiliarium, & Dicasterii Aulæ Cæsareæ Præsidem*, ad *Noricos* emittit, qui, nomine *Cæsaris*, ad *Electores, Principes, Ordinesque, Countes* sequentibus perorare cœpit: Posteaquàm *Cæsar*, inquit, super conventu hocce, relatum foret, nihil aliud ilicet cogitare potuit, debuitque, præterquam hunc congressum de motibus, *Imperium*, præsertim regnum *Bohemiæ*, conturbantibus, institutum esse. Siquidem verò *Cæsar* ad animum revocâsset, quanta, inter *Principes, Ordinesque, Imperii*, diffidentia hactenùs succrevisset, tùm hominum malè feriatorum sufflaminationibus, pravisque persuasionibus, identidem augeretur, ac vires sumeret: eam ob rem *Cæsar* suarum partium esse arbitratus est, istis, & periculosis, id genus motibus curiosum applicare oculum, sapienterque providere, quò causæ, & obstacula, hanc tantam diffidentiam generantia, è medio removeri, tùm periculis gliscentibus medicina fieri, posset. Quem in finem à *Cæsare* in mandatis habere legatum, *Principibus, Statibusque*, eo nomine pium sincerumque, *Cæsaris* affectum omni meliori modo contestari.

Cæsarem proindè optimâ, ac Cæsareâ, fide, *Principes, Statusque* omnes singulos, obtestari, certò illi confiderent, sibi, ab adita *Imperii* gubernatione, nihil antiquius, priusque, esse, nisi ut inter *Imperii* membra, harmonia, concinnitas, cõfidentia, pax, atque amicitia, reduci, confirmarique, quàm primùm sustineat. Eam esse, & benignã, *Cæsaris* mentem, ut unicuique, cujuscunque tandẽ ille sit ordinis, suum jus sartum tectumque esse velit, tantò magis, ut *Electoribus, Principibus*, aliisque *Ordinibus*, adversus privilegia, concessionesque antiquas nequicquam derogare cupiat, ut omni operâ, ac conatu transactionem super rebus tam sacris, quàm profanis, sancitam, inviolatam, præstare, adeóque oneribus publicis manum, opemque, adhibere, affectus sit.

Reciproca proindè talionis lege *Cæsarem* sibi promittere, futurum, ut *Electores, Principes, Ordinesque*, hoc in affectu secum conspirate, nihilque aliud, nisi mutuam reconciliationem, atque amicitiam fovere, deprehendantur. Quo nomine monitorem se illis accedere, ne quòd falsis persuasionibus inducti, *Cæsarem* impio proposito impediant, majoresque perniciosas oppidò per *Imperium* turbas, undè tota hæc sacri *Imperii* augusta moles labefactari possit, concitare præsumant.

Ad motus *Bohemiæ* quod attineret, *Cæsarem* confidere, tàm è codicillis *Cæsareis*, paulò antè ad diætam, *Rotenburgi ad Tuberim* celebratam, emissis, quã *Francofurti ad Mœnum* publicato libello informatorio, rem omnem esse clarissimam, quo pacto per regnum *Bohemiæ* subditi refractarij inconcinnis querelis *Cæsarem* onerarent, malæque causæ velũ, coloremque, obducere etentarent. Ex iis enim liquidò, & varo varius, apperere, ad *Cæsarem*, ab excessu *Matthiæ Imp.* regni *Bohemiæ* gubernationem esse, devolutam, omniaque, ad *quæ Cæsar*, vigore coronationis, literarumque reversalium, tenebatur, ordine persoluta esse. Quòd quòd *Cæsar*, animo, atque intentione, pacis abundè cupidâ, toties conceptissimis verbis ergà *Bohemos* declararit, sese toto corde devastationem regni illius sui aversari, contrà quietam, ac pacificam, regiminis inchoationem desiderare, omniaque suo ordini, juribus, ac privilegiis, pristinis, restituere, itemque oneribus publicis ex voto mederi velle, adjectis paternis hisce admonitionibus, parcerent modò illi & *Cæsari*, & sibi atque, ad obedientiæ declarationem, ab armis discederent. Idem ex altera parte æquè facturum *Cæsarem*, litisque, & rei controversæ, compositioni operam daturum esse.

Ista omnia ut ex animo, & sincerè, agere videretur *Cæsar*, inducias, atque armistitium, *Bucquoio*, exercitibusque, injunxisse, sub spe, futurum, idem oppidò, ut cum suis quoque copiis exequerentur *Bohemi*, eorumque antesignani. Tantùm verò abfuisse, ut paternam hanc *Cæsaris* curam admonitionemque super pace reducenda, ad animos admiserint *Bohemi*, ut inducias, armorumque suspensionem, atque amabilem transactionem, insuper habentes, neque *Cæsarem* responso dignati sint, copias verò *Cæsareas*, sub ipsis induciis, infestarint, ad summam denique omnivariis, ex vægrandibus, excessibus provecti hactenùs ad hoc usque momẽtum omnia perturbatint, ac fœdarint denuò. Quotum numerum superinducere velle res esset honesto otio abutentis.

Quanquam verò *Bohemi* turbis, ac rebellionibus, istis, pro more, *Religionis* colorem, ac prætextũ, superinducere perseverent: nihilominùs rem manifestam, atque indubiam esse, *Religionis* negotium neutiquam à *Cæsare* petito nomine etiam *Cæsarem Electoribus, Principibus, Ordinibusque*, fidem dare, nullo pacto vel in posterum etiam *Cæsarem* per *Bohemiam Religionis* sacro vim, injuriamque ullam, facturum. Vt potiùs concessiones, & litteras *Maiestaticas*, à prædecessoribus suis indultas, nullo modo infringere, aut in dubium vocare, voluerit, velit-

que etiam nunc. Esto autem, eiusmodi aliquid, temporibus *Matthiæ Imperatoris* paulò antè agitari cœpisse, istud tamen ejusce generis esse, ut neque huic *Ferdinando Imp.* imputari, vitioque verti, aut ob id ab illo animos subditorum abalienare, debeat.

Ex hac solenni, veraque rei totius enarratione, jam denique *Cæsaris* egregium, ac pacis unicè amantem, affectum, ac solicitudinem, *Electoribus, Principibus, Ordinibusque*, reddi manifestissimam. Irent nunc igitur, ipsique judicarent, utrùm, quà turbas istas *Bohemicas*, *Cæsar*, absque autoritatis suæ discrimine, majorem sive indulgentiam, sive benevolentiam ergà subditos deponere potuerit. E quibus facilè juxtà liquear, in quos causa dissidii, illegitimique belli, recumbat, cùm à *Cæsare* vel oblatas induciarum, ac pacis, conditiones *Bohemi* detrectariot, adeòque majoris mali ultrò autores esse, studuerint.

Quod superest, proindè *Cæsarem* ab *Electoribus, Principibus, Ordinibusque*, clementer, ac paternè, contendere, illi hunc animum, hanc sinceram veramque mentem, atque affectum, pensi haberent, verbis *Cæsareis*, ac promissionibus, præ adversariorum inconcinnis persuasionibus, locum, ac fidem, darent, inprimis verò eoque à *Bohemis*, nedùm adversariis aliis, contrà *Imperatorem* commoveri se paterentur, sed potiùs datâ omni operâ salutaribus consiliis, & votis, eò collimarent, undè ulterior motus, & perturbatio, cujusmodi rebus per *Bohemiam* ità afflictis necessitate quadam exspectāda sit impediri, & ne nominis *Christiani* hostibus, *Turcis*, in hæc *Imperii* pomœria grassandi aperiretur fenestra, maturè, præcaveri, tùm sibi, tanquam *Imperii* à *Deo* constituto capiti, debitus honor, atque observantia conservari possit.

V.

Legato Cæsareo respondetur à Comitiis.

AD illam verò *Cæsaream* intimationem sic quidem responsum est à *Comitiis*. Prout à *Cæsare* res acu, ut ajunt, esset tacta, conventum præsentem, intuitu motuum in *Imperio* gliscentium, indictum, natumque esse, consimiliter *Regis*, *Principum*, *Ordinumque*, curam, ac solicitudinem, in eo verti, quò *Imperii* bujus majestas, dignitasque, propagari, *Ordinum* verò, velut membrorum, harmonia, ac sanitas, conservari queat. Quò magis rem auribus suis jucundam accidere, quandò intelligant, summum *Imperii* caput euodem scopum habere præsspeculatum. Ad *Imperii* alicujus conservationem utique *Imperatoris*, eu summi capitis, *Principumque*, tanquam membrorum, harmoniā ac symphoniā, tantùm nō utilē, sed necessariā, esse. Vt sine pastore oves eunt palantes, sine rectore navis in scopulos impingit, ità sine capite, atque *Imperatore*, *Principes* redduntur discordes. Pari ferè, eademque, ratione, *Principibus*, *Imperii* membris, cum capite ur conveniat operæ pretium est. Hoc respectu, atque intuitu, jam sese in eo fuisse totos, ut ultrò, legatione ad *Cæsarem* directo, hunc animum, desideriumque suum, declarareot, tùm codicillis illis *Cæsareis*, *Rotenburgum* emissis, cùm hoc ipsum, injuria temporis antè expediri haud potuerit, satisfacerent.

Siquidem igitur is *Cæsaris* quoque sit animus, ut, post aditam *Imperii* dignitatem, nihil prius habeat, quàm ut dissidentes in puncto *Religionis*, *Imperii Principes*, partesque, exule diffidentia, mutuò sibi reconcilientur, eademque opera periculosis hinc indè nascentibus motibus medicina fiat, ut etiam de remediis inveniendis sit solicitus, etiam de oneribus, gravaminibusque, publicis, toties allegatis, manum auxiliarem adhibere velit. Ea ipsa esse, quæ gratanter, & demissè, ad animum admittereot *Rex*, *Principes*, *Ordinesque*, *Comitiis*, unanimiter voventes, ut optima hæc *Cæsaris* voluntas quantò ociùs verum in effectum deduceretur.

Ad rem ipsam quod spectaret, ità quidem comparatum esse, ut jam, ultrà annos quadraginta integros, *Principes*, *Ordinesque*, *Protestantes*, coràm *Imperatoribus*, super variis in sese ac pra posteris cusis processibus, tàm *Religionis*, quàm *Iustitiæ*, pacisque publicæ, negotia concernentibus, quiritarint.

Inprimis autem, temporibus *Rodolphi*, *ac Matthiæ*, *Imperatorum*, variis, ac pretiosis, legationibus, sedulò remedium tanto rictui, ac dissensioni, quæsitum esse, sicut *Anni M. D. XCI. M. DC. I. M DC. IX.* inter cætera, acta, & legationes testari possint. Iminò verò hanc querelam veterem, totiesque repetitam esse in *Imperii* comitiis, videlicet *Anno M. D. LXXXII. M. D. XCIV. M. D. XCVIII. M. DC. III. M. DC. VIII.* & tandem *M. DC. XIII. & M. DC. XV. Protestantes* autem identidem, atque in particulari, litteris, verbis tùm conceptissimis exaratis, *Cæsarem* deprecari cœpisse, *Cæsar*, laudabili *Ferdinandi* antecessoris sui exemplo provectus, certos *Imperii Proceres*, pacis, ac concordiæ, amatores, mediatores, atque arbitros, eligeret, quorum interpositione res controversæ, æquâ moderationis bilance, trutinari, ac conciliari, quitæ essent. Eo *Protestantes*, & quidem mutuæ pacis cupido, esse animo, ut *Cæsar* reipsa compertum habere debeat, nihil sese ad optimam transactionem, reconciliationemque procurandam, omniò reliqui facturos esse.

Pace *Cæsaris* si loqui liceat, veterem quidem, ac toties reiteratam esse à *Cæsaribus*, super reducendis in ordinem controversiis istis, promissionem, neque ullum esse dubium, quin hoc *Cæsaribus* curæ sit, iidemque loquantur ex animo. Nihilominùs, vel paulò antè, *Matthiæ Imp. temporibus*, qui quidem specialiter, *Anno M. DC. XIII.* hanc promissionem confirmatit actumque deduc ere, propositum habuerit, hûc usque remoras, variaque, ac multiplicia, obstacula, inprimis etiam à partibus *Catholicorum* enormes executiones, ac processus, intervenisse, libellosque famosos publicari, tùm ministros etiam *Cæsareos* magnatum confidentia resistere, cœpisse, ut ad hunc usque diem, *Cæsare* intereà ex humanis excedente, tansis malis remedium idoneum adhiberi contigerit oullum.

Istis consectarium esse, ab excessu *Matthiæ Imp. Principes*, *Ordinesque Catholicos*, in exercitibus conscribendis, vicinisque territoriis, traductione tot legionum, infestandis, seriò occupari cœpisse. Anne igitur hic armorum strepitus, hæc illa con-

classa-

classatio, *Protestantibus* non meritò suspecta esse debuerit, judicaret *Imperator* ipse? Absque istis anim armorum motibus fuisse, ut *Protestantes* nihil minùs, quàm de militibus, ex adverso colligendis, cogitarint quidem.

Quandoquidem igitur *Cæsar* pacem tàm res sacras, quàm politicas, concernentem, sartam tectamque tueri, tum *Protestantes* sive querelis, sive gravaminibus, variis exonerare, promittat, benè esse. Illas autem controversias componendi rationem, partim in manu, ac potestate, *Imperatoris* versari, partim verò ità comparatum esse, ut absque partium controvertentium objectionibus, ac responsionibus, negotium decidi haud possit. Ea propter *Cæsarem* enixè corrogari à *Protestantibus*, dignaretur inprimis, atque antè omnia collapsam à totannis in *Imperio* Iustitiam restaurare, *Dicasterii* apud *Aulam Cæsaream*, rigorem, atque nimis latè sese extendentem, potentiam, injectis habenis, refrænare, econtrà dignitatem, autoritatemque pristinam *Cameræ Imperiali* restituere, adeòque omnia, quæcunque adversus *Principum*, *Ordinumque*, *Protestantium*, jura, privilegia, ac concessiones, ab adversa parte, tentari cœpissent, tempestivè recidere, atque è medio tollere. Ad *Aulam Cæsaream* causas, *Religionis* pacem concernentes, haud spectare, nec quemquam hoc in passu processibus, aut sententia, onerandum esse. Beneficia, vt vocant, *appellationis*, quibus etiam quicunque infimæ sortis homines gaudere debent, libera essent. Pariter *Interpretationes*, & *Declarationes*, *Aurea Bulla* præsertim in juribus successionis tàm *Electoralis*, quàm *Dynastarum* intermitterentur. Executiones *Ordinibus*, extrà circulos, & provincias, positis, haud committerentur. Interque cætera multa, civitas *Donavverthana Imperio* redderetur. Ad summam, omnia, ac singula, quæcunque *Protestantibus*, eorumque privilegiis, adversa, ac molesta, forent, removerentur. Quo nomine, sicubi *Cæsar* modernus, eas leges, quas quidem *Matthias Imp.* super dicasterio *Aula Cæsarea*, tulisset, cum *Protestantibus* etiam communicaret, ex usu utique futurum esse.

Secundùm hæc, quantum in particulari ad onera, ac gravamina, *Protestantium*, attinet, *Cæsar*, prout est in votis, provideret, quò *Ordines Catholici* promissionibus, à *Matthia Imp.* factis, modernoque *Cæsare* etiam nunc repetitis, sese conformes gerant, ab armis, primitùs sumptis, absque tergiversatione, discedant, ulterioribusque belli apparatibus, præparationibusque, sese abstineant. Ità futurum, ut *Protestantes* reipsa commonstraturi sint quàm ipsis pax, ac concordia, cordi sit, quamque solidâ, ac sincerâ, amicitiâ, nihil prius, nihil antiquius, habeant: Proindè hæc *Protestantium* vota, has preces, hic intervenire, *Cæsar* eas, tàm à Majoribus suis, quàm semetipso, datas, reiteratasque, pollicitationes, ipso tandem factoadimplere dignaretur. Ità desideratam partium dissidentium harmoniam introduci, beneque ac beatè, mediante hac tranquillitate, transigi, communis denique ac dilecta patria, ab excidio, & ruina, eripi, vindicarique, posse, secùs, si remedium tempestivum maturiùs huicce morbo non adhiberi, ex adverso verò omnia magis exasperari, sicut hactenùs, usuveniat, *Cæsar Protestantibus* vitio vertere haud queat, sicubi hi causæ suæ bonitatem *Deo* committentes, ejus auxilio, legitimam, atque Naturæ lege licitam, in armis defensionem suscipiant, eandemque proferre studeant. Vt deeo nihil dicant, si forte (quod abominandum) speratæ pacis media exclusa exulent omnia, parùm indè ad *Cæsarem* quidem vtilitatis, ad eos verò, peregrinorum hominum, patriæque minùs faventium, consiliis utentes, incommodi, damnique, plurimum rediturum.

Quantùm ad res *Bohemicas* facit, *Principes*, *Ordinesque*, *Protestantes*, eorum motuum initia, ac Progressus, ægerrimè tulisse. Idque cò magis, quòd ejus regni, tanquam *Imperii* membri principalis, *Ordines Evangelici*, vigore *Litterarum Maiestatiarum*, à *Rodolpho Imp.* concessarum, pace *Religionis* dicta, gauderent, eiusque immunitatis facti essent participes. Multos, patriæ amantes, ab initiis, moderata, ac initia, remedia, proposuisse, utque interpositiones, ultrò oblatæ, locum haberent, in medium consuluisse. Ab excessu *Matthiæ Imp.* capillatam utique occasionem fuisse suppeditatam, excussis consiliis bellicis, mitissima remedia amplectendi, tantisque motibus pacem, ac quietem, anteferendi. Quî autem factum sit, ut violenta moderatis præponi contigerit, in medio relinquendum esse.

Interim totum prohdolor! in armis fremere *Imperium*, *Provincias* ferè omnes, præsertim *Catholicorum*, militibus redundare, eòque tumultus istos potiùs, quàm bellum spectare, ut totum successivè *Imperium* armis civilibus pessumdetur, ejusque in meditullio fortè fatalis belli sedes statuatur. Iam de eo non temerè dubitandum venire, utrùm, rebus ità omnibus passim confusis, ac perturbatis, tantæ *Imperatoris* vires & esse, & sufficere possint, ut componendis decumanis id genus tumultibus pares esse valeant. Exempla per *Bohemiam*, atque *Austriam* recenti in memoria esse, quid cum milite, tàm *Passaviensi*, quàm peregrè ascito, actum sit, ut major deductio haud requiratur.

Protestantes itaque, hoc rerum intuitu, excusandos esse, sicubi, re postulante, *Catholicis* arma primitus tentantibus, etiam ipsimet copias conscribentes sese contrà hostiles incursiones communirent, licitumque defensionis modum ac vim, inirent. Quod si ergò unum, alterumque, ex illorum numero, præsertim hac rerum facie, *Bohemiæ Regem*, maximè in provinciis hæreditariis, infestari contingat, tùm verò, lege constitutionum *Imperialium*, mutuæque confœderationis, reliquos *Principes*, *Ordinesque*, hancce, non secùs, ac singulis illatam, injuriam, pro virili vindicaturos esse.

His ità sese, prout relatum est, habentibus, *Regem*, *Principes*, *Ordinesque Protestantes*, eorundemque legatos, à *Cæsare* enixè, ac demissè, contendere, pateretur *Cæsar*, hoc in turbulento *Bohemiæ* statu, eò respicere, quò præcipuum illud utique *Imperii* membrum armis porrò hostilibus nec infestetur, nec ad ultima redigatur. *Protestantes* consimiliter fidem daturos esse,

esse, sese alienis, atque adversis, persuasionibus locum, auresque minimè largituros. Atque sic certam sibi spem relinqui. *Cæsarem* peregrinorum, & qui *Germaniæ* patriæ nationes externas præferre, amant, consilia, non valdè, approbaturum quin immò rectiùs *Electoribus, Principibus, Ordinibusque, Imperii*, aures, fidemque, præbiturum. Eorum enim hominum, qui nihil priùs habent, quã ut lites, discordiasque, inter *Germanos*, seminent, adeóque falso nomine dictos hæreticos eliminent, voces audiendas haudquam esse, nisi iu *Syrtes*, ac scopulos, *Imperator Reipubl.* navem de industria deducere, atque allidere, mavelit.

V I.

Comitis Hohenzollerensis ad Senatum Noribergensem oratio.

Idem *Comes Hohenzolleranus* ex mandato, & particulatim quoque, *Cæsaris* nomine, *Senatum Noribergensem* sic compellare cœpit: *Cæsarem*, inquit, per hunc suum *Consiliarium*, *Senatui* proponere, ac fidem, dare, jussisse, se omnia illa, quæcunque ad *Principes*, *Ordinesque*, *Protestantes* antè relata forent, certò certiùs sentire, præstareque velle, immò, extrà communem *Imperii* pacem, ac tranquillitatem, nihil impensiùs desiderare. Vt tamen aliquid novi, atque insoliti, permittere debeat, hoc ipsum esse, quod cum dignitate *Cæsarea* repugnet. Sicut ex adverso ea, quæ à Majoribus olim concessa fuissent, optima, regiaque, fide implere unicè cupiat. Ea propter admodùm molestè *Cæsari* accidere, complures hinc indè reperiri, qui quidem summa ergà eum diffidentia flagrent, ac ferantur. Illa fuisse pia, & è vera animi humilitate nata *Cæsari*, atque ad legatum facta, verba: irent *Imperii Ordines*, atque de *Cæsaris* benevolentia periculum facientes, peterent modò. Sicubi tunc quidem *Cæsar* deesset, illique repulsam ferrent, opportunè deinceps optimam suam voluntatem in dubium vocari, accusarique, tàm posse, quàm debere. *Civitatem Noribergensem* eo loco apud *Cæsarem* esse, ut optimè illi cupiat, juxtaque certò confidat, fore, ut illa præposteris persuasionibus aurea haud præbeat, sed, majorum imitatione, ergà *Imperatorem* cum fidelitate, ac devotione, perseveret. Hoc esse, quod *Cæsar*, non sine clementi propensione agnoscere, atque ad animum admittere, cupiat. In itinere, sive reditu, cùm *Francofurto* nupertimè *Viennam* repetiisset, *Cæsarem* datâ operâ, præteritâ *Augusta*, *Noribergam* cogitasse. Verùm enim verùm, consiliariis suis aliter visum esse, quòd via illa narraretur milite hostili infessa esse, vndè *Cæsari* aliquid accidere potuisset. Paulò post tamen intellectum fuisse, rumorem istum, temerè fictum, pondus non habuisse suum. Irent igitur, atque, hancce animi *Cæsaris* piam, intimamque significationem, aliis civitatibus *Imperialibus* testatam ipsi quoque facerent.

Cæterùm, *Cæsarem* spe optimâ niti, *Rempublicam* hancce alienis, ac seditiosis, motibus haud accessuram, neque opis aliquid allaturam esse, quo *Principes* contrà *Religionis Pacisque* transactionem, aliosque *Imperii Ordines*, insurgere posse animentur. Neque enim hanc rem illi laudabilem, multò minùs fructuosam, fore, tametsi etiam contingat, eam, *Episcopatu*, vel *Monasterio*, uno, alioque ad tempus potiri posse. Id ipsum enim esse, quod *Cæsar* nec ferre debeat, nec possit, ut potiùs omnem lapidem movere, variaque, & sufficientia, auxilia erogare teneatur, quibus per vim ablata legitimis dominis restituat. Proindè cupere *Cæsarem*, *Respublica*, sive *Senatus*, hoc ageret, quò rerum alienarum cupiditates refrænarentur, pax in *Imperio* restitueretur, diffidentiaque animorum tolleretur, sub hac *Cæsarea* conditione, sinceráque reproductione, futurum, si hanc viam inirent, ut ab *Imperio* universo, bonisque omnibus, laudem, ab *Imperatore* gratiam, memoremque benefactorum recordationem reportent.

De rebus *Bohemicis* eundem esse *Cæsaris* animum, ac votum, *Respublica* illis turbis animum ne adiiceret. Semel enim *Cæsari* stare sententiam *Regnum* illud sibi vindicare. *Electori* vitio magnoperè, quòd illi sese acciuxerit, dari vix posse, maximè, si eo animo hoc onus susceperit, ut graviora præcavere, ac declinare, voluerit. *Legatum* enim hoc libenter confiteri, si absque *Electoribus* sive *Palatino*, sive *Saxone*, sive etiam *Bethleno Transylvano*, fuisset, *Bohemos* utique, ultimæ desperationis homines, ad *Turcos*, *Tartarosve*, facilè deficere, istisque barbaris regiam aperire potuisse. Interim, amplam *Palatino* esse occasionem, quâ quidem de universo *Imperio*, inprimis *Austriaca familia*, æternam, tantùm non gratiam, sed immortale nomen, decusque, reportare, ac mereri, quitus esset. Modò regnum in manus *Imperatoris* restitueret, sicubi hoc verò (de quo quidem dubium esset) æquis conditionibus obtineri haud possit, agedum, quiescerent alij, *Cæsari* hoc curæ fore, eventumque rerum, dubiorum magistrum, inter *Cæsarem*, & *Palatinum*, rectissimum futurum causæ definitorem, executoremque.

V I I.

Conventus ejusdem Norici recessus, sive definitiva.

HAbitis, celebratisque, hoc prædicto sub *Conventu* aliquot sessionibus, ut, vocant, rebusque necessariis maturè in deliberationem admissis, tandem hæc definitiva, sive recessus, publicari cœpit: Notum, atque in propatulo, sit, posteaquàm *Ordinis* per *Imperium*, *Vnionis* nomine dicti, ad animos admisissent, quibus modis diffidentia inter *Imperii* membra vires acquireret, ex eoque capite simultas ad summum venisset augmentum, dùm à partibus *Catholicorum*, vel in limine hujus *Anni M. DC. XIX.* absque ulla alterius partis data offensione, omnia armis, fremerent, hanc ob rem seriò sibi fuisse dispiciendum, quo non segnius ab hac parte *Ordines Counisi*, tã animis, quã auxiliis, armisq; pariter convenientes, viã, modumq; inirẽt, se seq; adversus offẽdicula, atq; onera, tàm

a, tàm res sacras, quàm politicas, concernentia, cujusmodi innumera hactenùs fuissent perpessi, conjunctis viribus, communirent. Exempla majorum suorum sibi ob oculos esse, quibus incitati paria facere, superque licita, legitimaque, defensione cogitare tenerentur. Indè factum esse, ut, præcedente mense *Augusto*, apud *Mulhusium Thuringorum*, primùm indictus fuerit conventus. Qui tamen, impedimentis intereà diversis, maximè comitijs illis, electionis *Cæsareæ* negotium attinentibus, objectis, impediri cœperit.

Intereà exercitibus tàm domesticis, quàm *Hispanis*, atque exteris, sine pausa, ab adversa parte in *Imperii* fines immissis, crescentibus periculis necessitatem ipsam crescere, atque dictare, viderent *Comites*, quid, quantumque, agerent, quomodo defensionem inirent. Mense itaque *Septembri* è *Roteburgo ad Tubarim* ad omnes, & singulos *Comitiorum Ordines* codicillos emitti cœpisse, postridie sub *Cal. Novembr.* apud *Noribergam*, aut ipsi convenirent, aut legatos, sufficienter instructos, mitterent.

Omnes igitur, legitimè invitatos, *Ordines*, partim convenisse ipsosmet, partim per legatos comparuisse, inprimis vero in hoc singulos amicè conspirasse, omnia illa, quæcunque instanti sub conventu deliberata, decretaque, forent, rata habituros, remque, ceu vocant, *Evangelicam*, pro virili adjuturos, esse. Sed articuli, quibus de conclusum tùm erat, sunt insequentes.

Et primò quidem deliberari cœptum est, quid agendum maximè foret, *Comitiis*, super gravaminibus: de quorum compositione inpræsentiarum spes affulgeret longè minor, atque antehâc aliâs unquam? Annè igitur tolerari diutiùs debeat *Catholicorum*, privilegia *Protestantium* invadentium, insolentia? An verò, more Majorum, Gentiumque finitimarum exemplis, per viam armorum resistendum? Scilicet abundè hactenùs verborum, abundè promissorum, datum esse. Rem ad ludibrium, non effectum, spectare. Eò, *Dei* nutu & permissione, deventum jam tandem esse, ut neque per viam juris ampliùs, neque per modum amicæ compositionis, controversia ista componi possit. Vel è comitiis proximis *Anni M. DC. XIII.* atque etiam nunc, innotuisse, *Catholicos* dictos istud præ se ferre, ut prædicta *Protestantium* gravamina non legibus, atque æquanimitate, sed rigore armorum determinare affecti sint. Nullâ ergò humanitatis spe reliqua, in arma quoque armaarma, abeundum esse. Et jam tum etiam opportunè *Protestantibus* non deesse media, auxilia, subsidiaque, quibus, pro ratione temporis, uti frui sustineant. *Lüneburgensium, Brunsvvicensiumque*, legatos adhæc indicasse, istas provincias tàm arma, quàm militem, præparata habere. Itaque, de supplementis exercituum, porrò, ac deinceps, unicè cogitandum, aliasque, atque alias, copias subinde, conquirendas esse. Inprimis prensandos *Saxoniæ Inferioris Principes* eosque hoc ad *Unionis* syntagma trahendos esse. Illi *Circulo* suo comitia indicerent, *Civitatesque*, *Maritimæ* dictæ, idem facerent, tùm quidem se rem factam habituros, etiam cum utrisque, delectos per legatos, super rerum necessariarum certitudine ac definitione, diligenter acturos.

Secundùm hæc, majori *Ordinum Comitiorum* parte eam in sententiam pedibus eunte, inter hancce armorum præparationem, præeligendam mitiorem, viam, *Cæsaremque* ante omnia, pro complemento, ut finem tantis discriminibus imponere vellet, conceptissimis verbis exorandum, juxtaque ab *Ordinibus Catholicis*, quid hoc in compositionis articulo ab ipsis maximè sperandum foret, interrogandum, esse. Opportunè accidisse, atque in tempore, ut *Cæsar*, misso certo legato, ultrò, ad negotii istius, admodùm controversi, atque odiosi emendationem, gravaminumque, è medio tollendorum, medelam, operam suam clementer obtulerit. Par, eodem tempore, à *Bavaro*, totius *Ligarianæ* confœderationis nomine, esse itidem factum; *Protestantibusque*, solenni more, intimari cœptum. Ut ad manus veniēte occasione tā opportuna, atq; optata, tū *Cæsari*, quā *Bavaro*, utrinque conventus significari illius necessitas, ac decretum, commodè potuerit.

Abindè, pariter deliberatum est, *Electorem Brandeburgicum* corrogandum esse, ille, ut, opera *Principum Saxoniæ superioris*, adjutus, *Saxoniæ Electorem* tentaret, propositisque totius rei *Evangelicæ* periculis, eò induceret, quò per prædictum *Saxoniæ superioris* circulum eadem opera comitia indicerentur, diuque desiderata illa omnium *Protestantium* conjunctio emergeret. Quem eundem in finem insuper *Ioan. Casimirus*, *Dux Saxoniæ*, interpellari cœpit, ille idem ut negotio in eodem conspirare, atque cooperari, pateretur.

De *Comitibus Wvesteravicis*, ac *Franconicis*; eorundemque symbolâ conferendâ, videret *Onolspacensis Marchio*, hanc in rem delectus, ac nominatus, è cæteris verò *Protestantium* gravaminibus, hæc conclusio usque quaque confirmata obtineret, sicubi *Imperii* comitia brevi, celebranda sint, tùm ab hujusce conventus definitivis ne latum quidem unguem recederetur, multò minùs externis auxiliis, conferendisque in medium censibus pecuniariis, (odioso hodieque vocabulo *Contributiones* vocant) locus daretur ullus. Porrò, quantùm ad commeatus, transitusque copiarum partis adversæ facit, isti importunitati, atque insolentiæ, *Catholicorum*, ità dictorum, conjunctis viribus, quantis maximè fieri queat, obviàm eundum, resistendumque deinceps. Nedùm committendum, esse, ut, sub illa exactionis, vexationisq;, specie, ullus sociorum pati debeat.

De re *Bohemica*, *Regique* novo imminentibus fortè periculis, ità esse, communem omnium sententiam in hoc conspirare, ut hoc negotium, tanquam quo, communis omnium salus vertitur, minimè in neglectis haberetur, sed collatis viribus, armisque, unanimiter defenderetur.

De cæteris particularibus *Principum*, *Ordinumq;*, oneribus, gravaminibusque mutuis, quantùm hujus tàm temporis, quàm conventus, occasio permitit, ibidem actum est, ut tandem singula ista ad ulteriorem deponderationem remitti cœperint.

VIII.

Unionistarum, super hoc suo Conventu, relatio ad Bavariæ Ducem.

Antequàm à prædicto *Conventu* discederetur, visum est legatos ad *Bavariæ Ducem*, *Ligæ*, ut vocant,

cant, *Catholica* generalem, emittere, ſuperque gravaminibus *Proteſtantium*, tanquam loco epiphonematis alicujus, admonere: E legatis fuêre *Fridericus*, *Comes Solmenſis*, *Volradus à Pleſſen*, aliique à *S.P.Q.Noribergenſi* adjuncti. Legationis autem ſumma, ac capita, fuêre hæc talia: *Sereniſſime Princeps, Rex, Principes, Ordineſque, Conuiti*, cum legatis cæteris, in conventu *Norico* congregati, per certos legatos erudiri cœperunt, arma, ac præparationes, *Principum Catholicorum*, ità dictorum, defenſionis, haud offenſionis, cauſa, coactas, intelligẽdaſque eſſe. Quo nomine idem ità in effectu eſſe, & gaudent, & ſincera fide ad animos admittunt. Prout igitur hanc mentem, hanc optimam pacis, ac concordiæ conſtabiliendæ, intentionem agnoſcunt, quò gliſcens illud per *Imperium* armorum, ac diſſidiorum, incendium, dùm adhûc ſub cinerib' latitat, conſopiri, pax aurea, jamdudùm vacillans, confirmari, atque ad poſteritatem propagari, poſſit, ita gratantes lubentes intelligunt, *Ducem* ab utiliſſimo, ac maximè ſalutari, conſilio, ſcopoq;, haudquaquã deflectere. Ad ſe quod attinet, idem illos *Teutonica*, optimaque, fide, repromittere, nihil, poſt *Deum*, his in terris aliud niſi *Religionis*, ſemel agnitæ, ſecuritatem, paciſque, ac concordiæ mutuæ ferruminationem, ſibi quæri, idcóque pariſſimè in armis nequaquam offenſionis, ſed neceſſariæ, licitæque defenſionis, igitur, ſeſe verſari. Tãtùm enim abeſſe, ut *confœderatione* illa ſua quicquam *Catholicis* nocere, ac damni inferre, cupiant, ut ſaltem viam quærant, qua ſeſe contrà injurias tueri, ac munire, integrum ſit.

Interim *Ducem* haud fugere, quibus, poſt *tranſactionem Paſſavienſem* hucuſque oneribus, ac querelis, jam ab integris quadraginta annis, *Proteſtantes* moleſtari, ac premi, contigerit, ut tot precibus, tot miſſis pretioſis legationibus, jamdudùm ſint defatigati. Identidem quotannis ſeſe exſpectaſſe iſtius mali remedium, utque diffidentiæ, ac ſimultati, per *Imperium*, inter *Principes*, *Ordineſque*, auctæ, conſuleretur, exoptaſſe. Præſertim, cum in comitiis, *Anno M.DC.XIII.* celebratis, tot interveniſſent luculentæ promiſſiones *Cæſareæ*, quibus unicè nixi eſſent. Nihilominùs ſumma animorum patientia hiantes velut fruſtrà hujus morbi curationem exoptaſſe, tametſi omnia, quæcũque à partibus ſuis, pro concordiæ, ac pacis, conſervatione, cædiumque ac bellorum amolitione præſtari potuiſſent, impleri contigiſſet. Iſtis malis, quantumvis graviſſimis, jam tandem, cumuli loco, superveniſſe, tot contrà *Proteſtantes* evulgata conſilia, mandata, executiones, atque interminationes, aliaque id genus clàm palàm diſſeminata, ſcripta odioſa, famoſaque, de quibus integer libellus, ſi neceſſitas poſtulet, conſcribi poſſit. Quæ cùm omnibus nota, atque in propatulo, extent, tùm juxtà conſtet, per quos a *Cæſare* tot precibus flagitatam, *Compoſitionis* dictam, diætam, impediri contigerit, ea omnia, & ſingula, *Dei Opt. Max.* judicio ſeſe lubentes permittere, atque in medio relinquere.

Poſteaquàm ergò proh dolor! eò extremorum nunc ſit deventum, ut tot, totidemque, onera, atque gravamina, tot lites, ac difficultates, jam tandẽ, prout videri poſſit, ſine cæde, & ſanguine, ampliùs componi vix queant, *Catholicis* maximè in armis manifeſtè inſurgentibus, varias, magnaſque, præparationes bellicas inchoantibus, duces nominantibus, exercituſque magno numero, abſque ullâ datâ, vel prægreſſa, offenſione, conſcribentibus, ſuſque deque habitis *Proteſtantium*, leges fundamentales, circulorumque *Imperii* conſtitutiones, ac tranſactiones, obiicientium, admonitionibus: *Duci* utique, pro ſua prudentia, facillimum judicatu eſſe, *Proteſtantes* tàm periculoſis iſtis temporibus loco ſuo deeſſe, licitaque, atque à *Deo*, & natura, conceſſa, defenſionis media, pro *Religionis*, *libertatiſque* patriæ, vindicatione, abiicere haud poſſe. Tantas enim eſſe etiamnunc *Catholicorum* impreſſiones, militiſque peregrini, atque *Hiſpani*, in *Imperium* ſuperinductiones, ut univerſis legionibus ſimul, ac ſemel, tranſitus per Provincias de facto quærantur.

Quæ cùm ità ſint, in omnibus morborum utiq; curationibus, antè omnia cauſæ remotionem primam ſuppeditare *Medicus* indicationem, eamque ſui ablationem neceſſitate quadam poſtulare. Hãc, hac in paſſione, atque affectu, aliam non ſuppeditari, niſi ut *Proteſtantium* gravamina, ac preſſuræ, ab initio removeantur, interque ordines *Catholicos*, ac *Proteſtantes*, paritas, atque æquilibrium, cõſtituatur. Hanc eſſe veram illam materiam peccantem, ſive litis originem, cauſamque, ſine qua non vocatam, abſque cujus, tanquam vitalis facultatis, conſervatione, impedimentorumque, tanquam ſymptomatum, cæterorum moderatione, tanti, atque tam oppidò periculoſi, morbi curatio feliciter perfici haud quidem ſuſtineat, neceſſumque ſit, aliis incaſſum, extrà hæc, adhibitis remediis quibuſcunque, malum prorſus fieri incurabile. *Ducis* igitur elegantes, atque omni laude condignas, partes fore illas, ſicubi hanc neceſſitatem maturè ad animum admiſerit, *Catholiciſque Ordinibus*, utique primitùs in armis inſurgentibus, autor fuerit, illi copiis conſcriptis primi rurſus ut dent miſſionem, ulteriùs ne conclaſſent, néve *Proteſtantes* nihil tale promeritos, in ſumptus ingentes, neceſſariamque defenſionem, ac præparationem armorum adigant, aut coniiciant. Inter cætera verò, gravaminum id genus capita, præcipua eſſe iſta: In dicaſterio aulæ *Cæſareæ*, *Cameræque Imperialis*, tàm quoad *Præſidentem & Aſſeſſores*, quam *Viſitatores*, atque *Reviſores*, eundem, paremque, numerum, abſque *Religionis* reſpectu, tenendum eſſe. Idem in poſtulationibus *Præſulatuum*, ordinariiſq; *Viſitationibus*, itemque *Poſſeſſionibus Eccleſiarum*, ac *Cœnobiorum*, *Auguſtanam confeſſionem* amplectentium, ritè obſervandum, certiſque, fideiuſſionibus cavendum, eſſe. Abſque iſtis ſiquidem, quibus *Proteſtantes* hactenùs exagitari accidiſſet, conditionibus, pacem ſolidam, ac firmam, haud exſpectandã, ac ne quidem optandam, venire. Hactenùs verbis, & promiſſis eſſe actum, jam tempus poſtulare, ut rebus ipſiſmet, ac vera ſatisfactione, ſatisfiat. *Cæſarem*, *Ducemque*, fidem nuper ſuam interpoſuiſſe. Hanc *Proteſtantes* enixè exſpectare, utque in effectum deducatur, unicè deſiderare. Diæta itaque, *Compoſitionis*, toties rogatæ, nomine dicta, pari utrinque *Ordinum* numero, coiret, realemque ſortiretur tandem eventum. Hoc ipſum eſſe, quo de modo *Cæſarem*, per legatum, *Comitem Zolleranum*, enixè corrogaſſent. Hoc, hoc, inquam,

eſſe,

esse etiam super quo eodem suo desiderio nunc *Ducem* itidem interpellarent. Verbis igitur ac promissionibus, alteriùs locum non invenientibus, eò rem rediisse, ut, nisi duorum mensium intervallo, *Catholici* ultimam, categoricamque, responsionem reddant *Protestantibus*, procrastinatiooibus porrò locus noo futurus sit.

Interim *Regem*, *Principesque*, atque *Ordines Protestantes*, coràm Deo hominibusque conceptissimis verbis contestari, nihil sibi quicquam ingratius accidere, quàm ut sui causa per *Imperium* ulli motus excitari, aliisque *Ordinibus* noceri debeant. Vice versa optima sese spe niti, crescentibus istis enarratorum gravaminum momentis, ac periculis, neminem fore, qui incumbentis, ac licitæ defensionis impositam sibi necessitatem sinistrè interpretari velit, ut magis, magisque vires, animosque, conjungere, proque aris, focisque, depugnare impellantur. Tanti nimir. *Principes* esse, quantum pro *Religionis*, ac *Patriæ* libertate impendere, ac cootendere, ausint. Tanti esse liberos homines, quantum, pro amoliendo acerbæ servitutis jugo, sint soliciti. Atque hæc eo à se animo, eâ curiosa debitæ solicitudinis lege, allegari, ut coràm cordium inspectore illo, *Deo Opt. Max.* in ultimi illius & severi judicii die, hujus facti rationem reddere haud detrectent.

Sicubi igitur *Dux* bis, & suprà inductis argumentis aliis, locum dare, immò plura in medium, concludendi vim habentia, afferre vellet, quò ità, remotis gravaminibus, ac molestiis, *Protestantes* acquiescere, scopumque desideratum, assequi possint, nullum dubium relinqui, quin gravissimis fortè imminentibus procellis, ac lanienis, obviàm iri, è contrà verò, sequestratis maturè armis, confidentia, ac concordia, reduci queant. Atque hoc illud esse, quo quidem *Dux*, interposito laudabili mediatoris opere, immortale sibi deinceps nomen à posteritate acquirere, tùm *Imperium* universum, inprimis *Protestantium* coronam, insignibus sibi meritis devincere quitus sit. Iamque in eo hujus cupitæ compositionis mutuæ cardinem verti, ut, modò *Duci* non displicere hæc ratio possit super *Dieta*, aut *Conventu*, deliberetur, quo per, ex utrisque *Ordinibus* delectos, *Principes*, legatosque, hæc, tanta quanta, controversia ventilari, iremusque, modò humanitùs datum sit, sanari tandem sustineat.

IX.

Ducis Bavariæ, ad Unionistarum intimationem, responsio.

HÆc cùm ad *Ducem Bavariæ* per legatos *Protestantium* fuissent relata, sequentibus ille responsum dedit: Quæ fuissent *Protestantium Ordinum*, *Noribergæ* congregatorum, proposita, ac conclusa, hæc *Ducem*, ex ore legatorum, percepisse. Inprimis auditu volupe sibi esse, illorum intentionem eo spectare, quò fides, fidelitasque antiqua & *Germana*, restaurari, offensiones verò, armorumque extremitates, præcaveri, abolerique, queant.

Eandem prorsus *Ducis* hùcusque pariter fuisse, atque etiamnunc esse, mentem. Certòque *Protestantibus Ordinibus* sese confirmare, etiam deinceps futurum, ut ab hoc pio, solidoque proposito, deflectere, nolit, nisi res, tempusque, ac locus, aliud requiraot. Interim nullum se dubitare, sicubi hactenùs, è candido animo profectis, diversisque vicibus reiteratis, consiliis, atque intimationibus, suis locum dedissent *Protestantes*, rem nequaquam eò extremorum deventuram fuisse, ut pugnas, cædes, regionumque, & populorum, eversiones, aliosque id genus excessus, & tropica, gravissima eundum, & delabendum, fuerit. Multa utrioque, concordiæ, ac pacis, causa, tolerari, juxtàque motus istos per finitima regna, & provincias, insurgentes, aliis ac mitioribus, remediis pacari, potuisse. Quò minùs autem, optimis, utilissimisque, consiliis posthabitis, novarum rerum studium sit repressum, sed totius *Imperii* pernicies potiùs superinducì eo perit harmonia, libertate, ac dignitate, *Germaniæ*, titulis, ac *Cæsareis* insignibus, hactenùs à tot annorum seculis, ad hanc nostram usque tempestatem, florentis, ac triumphantis, omninò nostrûm incuria, injuriaque, pessum euntibus, hoc ipsum esse, quod sibi ex animo doleat, inprimis, dilectæ posteritatis amore, atque intuitu, excusari haud possit. Illis superaccedere, nos in nostra damna, & pericula, ingeniosos, exterisque gentibus, ac populis, in prædam futuros, esse. Id quod cùm, absque ingenti commotione, ad animum admittere haud sufficiat, neque per se, suaque operâ, tempestatem impendentem mutare quitus sit, *Deo* utique omnia sese committere. Qui tandem à turbarum id genus autoribus severas rationes, nullis tùm per causam inductis frigidis excusationibus locum inventuris, exacturus utique sit.

Quantum, super *Catholicorum* sincerâ fide, actionibusque, ad offensionem nequicquam spectantibus, *Dux* per legatos *Protestantibus* intimari curâsset, hanc eandem illis adhûcdùm mentem, intentionemque, perstare. Illos etiam nunc nihil minùs cogitare, quàm ut per *Imperium* motibus studeant, *Protestantesque*, ac *Comites*, adoriantur, nisi contingat eos hanc ad necessitatem, vi illatâ, datisque hostilibus offensionibus compelli. *Protestantes* quidem hactenùs, atque etiam nunc, super fide, ac sinceritate, suâ ergà *Catholicos* multos esse. Iam verò obrepentes comminationes, verbaque aspera, diversi, omninò saporis emergere, *Catholicosque Electores, ac Principes*, sub indictione certi responsi, intrà breve tempus ferendi, cogi velle. Nisi hoc prǽstò fiat, illos ultima omnia, viribus, auxiliis, suppetiis, hinc indè conquisitis, auctisque, pro *Religione*, ac *Libertate*, tentaturos, tantumque non à gravaminibus, quæ prætenderent; sese exoneraturos, immò *Catholicos*, tametsi quietem, ac coocordiam spirantes, hostium loco, illicò tùm habituros esse; *Ducem* nihilominùs non ad verba, tàm aspera, quàm mentem *Protestantium*, tot declarationibus eleganter contestatam, respicere,élioraque sibi de illis promittere, maximè, cùm notoriæ hoc ipsum æquitati repugnet, *Catholicos*, sicubi non omnia illicò, quæcunque ab iis postulentur, præstare pos-

sint, de facto invadere, atque opprimere, velle. *Protestantes*, in suis quæstionibus, ac postulatis, omnem vim, ac coactionis modum, seriò detestari. Interim *Catholicis* illud jugum, quod ipsi abominantur, imponere, dùm eos articulos, super quibus controvertunt, stricto jure, sub indicto certo mensium termino, requirunt, superadditâ hac etiam comminatione, nisi voto potiantur, de facto potituros esse. Quid, quòd ea quidem, à *Protestantibus* allegata, gravamina adhûc nondùm definita, sed valdè ambigua, ac controversa, sine, *Catholicis Ordinibus* totidem verbis super gravaminibus, excessibusque, à tempore *transactionis Passaviensis*, sibi plurifariam intentatis, afflictim gementibus, opemque, & *Quirites*, implorantibus. Re itaque pendente utrinque dubiâ, ac variâ, alteri alteram partem per se, suâque operâ, prævalere haud debere, ut magis litis, disceptationisque, eventus exspectandus veniat. Eo enim pacto si, re nondùm judicatâ, pars altera armis alteram petere, atque opprimere, tentet, quid aliud hoc esset, quàm leges, *Iustitiamque*, evertere, salutaresque *Imperii* constitutiones confundere?

Interim *Ducem* hanc causam non facere omninò suam, ut pro aliis *Ordinibus Catholicis* respondere haud quidem teneatur. Nihilominùs illas, si annis infestari accidat, ex lege confœderationis, more *Protestantium* quoque recepto, armis tueri ac defendere, hoc quidem muneris, atque officij sui, esse. De civitate *Donawerdana* ità esse: *Ducem* nihil aliud, præter expensas, desiderare. Quas simulatque refundi usuveniat, præstò sese redditurum civitatem, sub spe, fore, ut de eo ulteriùs, nisi adimpletis conditionibus, nihil requiratur, ant præstare jubeatur. Iuribus gravaminum, à *Protestantibus* allegatorum, suspensio veniat asscribenda potissimùm, istud quidem *Ducem* latere. Interim hoc eundem clàm non esse, apud diversos *Cæsares*, tàm in *Comitiis*, quàm *Camera Imperiali*, toties etiam *Catholicos*, super *Protestantium* injuriis, conquestos esse: querelis illorum in medio abundè præstantibus.

Tametsi autem, de compositionis diæta, ab *Imperatore*, prout ajunt, indulta, *Catholicis* nihil constet, hæcque iis ignaris concessa fortè esse possit: nihilominùs, intuitu miseræ istius, ac flebilis, per *Imperium* confusionis, ne quà concordiæ, ac pacis, suspensio, imputari sibi sustineat, in prænominatam compositionem consentire cœpisse, hac tamen sub exceptione, *Protestantes* primitùs, super certis quibusdam articulis, sese expectarent, ac compromitterent. Quæ sicubi à partibus illorum imperari hactenùs haud potuerint, iccircò non esse, ut impedimentum, ac mora hæc, in *Catholicos* rejectari valeat.

De consiliis adversis, insolentiis, typisque evulgatis dicteriis, ac criminationibus, atque id genus, ad *Ducis* notitiam parùm aut nihil, pervenisse. Neque curanda magnoperè ea quodlibetica, ac corollaria, esse, cujusmodi à particularibus, certisque personis, spargerentur. Aliud esse, *Electores, Principesque*, hæc, atque illa, publicis rescriptis contestari, ac confirmare. Aliudque, ac diversi saporis, particularem quendam, ac privatum, animi causa, ludere, ac trudere. Si igitur dicteriis tabellisque, in vulgus sparsis, odiosis, ac famosis dictis, itaodum sit, longè plures id genus calumnias in *Catholicos* emersisse. Etenim codicillos extare publicè, quibus *Ecclesiasticorum* collegia, ac bona, jampridèm, temerè posito calculo, inter *Protestantes* eorumque asseclas, disparita legantur. Econtrà *Connivertorum* vires, copiæ, immò signa, symbolaque, ad unguem recenseantur, modo etiam, ac velut Senatusconsulto, adjecto, quo quidem ductores, ac Colonelli, *Protestantium*, è bonis, ac reditibus, *Ecclesiasticorum*, stipendia, laborumque, & militiæ, præmia, exspectare debeant. Vetus istud esse conclusum: *Catholicos, tanquam saxea corda gerentes, cum flecti non possint, ideoque opprimendos esse.*

De comminationibus istis, quod dicitur, gravamina id genus non nisi cæde, ac sanguine, finiri posse, brutam illam, non humanam, videri vocem, neque hujus generis fulmen à *Catholicis* hactenùs inauditi cœptisse. Illa enim, manifestum opprimendi consilium, ac conatum, spirare. Semel itaque hoc statuerent *Conniv.* facilè etiam è *Catholicorum* partibus emergere fortè posse *Martis* pullos, qui quidem tanquam sine cæde, & sanguine, hæc fabula peragi haud queat, & ipsi interpretaturi sint. *Ducem*, inter hæc tamen, sicut aliàs, meliora sperare, atque malorum emendationem exspectare. *Catholicos* suos eò usque extremorum nunquam devenisse, ut cædem, & sanguinem, interminati comperiantur. Interim, ut justæ defensionis modum ineant, copiasque conscribant, ab adversa parte, magnoperè exercitus contrahente, motusque per *Bohemiam* sufflaminante, ac tàm peditum, quam equitum, signa, insalutatis dominis, ideutidem de facto traducente, variisque molestiis lacessente, sese provocari, inflammarique, usuvenisse. Vt igitur cuicunque signifero, aut *Colonello*, nescio quæ dira, atque horrida, minanti, effutientique, templaque, ac sacra ipsa, infestanti, connivere debeant, atque ignoscere, hoc illud esse, quod quidem *Principes, Ordinesque*, salvo respectu, ferre nequeant. Ideoque, armis, defensionis ergò, sumptis, sese tueri cœpisse. Proximo enim (ut est apud *Poetam*) ardente *Vcalegone*, etiam proximo parieti prospiciendum venire. Hac de causa, inter cæteros, motum *Ducem*, atque *Episcopum Herbipolitanum*, quò injuriis, sibi ab adversæ partis militibus, aliisque, ob litem quandam, seu vocant, pendentem, impressionibus, intentatis, obviàm ire, ac resistere, quitus esset, copias certas maturiùs contraxisse. Id quòd cùm antè à *Connivens* fieri cœpisset, tùm ipse, ab initio manu militari destitutus, variis insolentiis fuisset objectus, his, aliisque, de causis, utique justissimis excusandum illum videri. Vt enim *Protestantes Catholicis*, atque inter eos, *Ecclesiasticis*, personis (quorum plerumque potestas esset unà secularis) jus conscribendi milites interdictum esse velint, probari haud posse, cùm vigore legum *Imperii* huc defensionis media sint concessa, tùm superiori ætate cum *Cæsaribus* nostris etiam *Principi Ecclesiastici* expeditionibus, in *Turcos* susceptis toties interfuerint. *Catholicos* plerosque ita quidem pacis, ac quietis, amantes esse, ut nisi (quod his in turbis toties magno eorum cum periculo evenisset) ab

adver-

adverſariis infeſtentur, facilè arma, bellumque, ejurare, nedum vel ſemel claſſicum canere ſint aſſueti. Quid *Cæſar*, *Auſtriacique Archiduces*, agant, quot, quantaſque, copias ducant, horum nihil ad ſe pertinere. Nec enim ſe illum eſſe, qui, obſtante debitâ devotione, atque ergà *Imperii* caput reverentiâ, hoc ipſum aut reprehendere, aut prohibere, debeat. Interim hoc quoque atteſtari poſſe ſe, copias *Cæſareas* hactenùs per ſuam, aliaſque *Provincias*, impletis conſtitutionibus Imperialibus, ac præſtitis præſtandis, traductas eſſe. Si itaque ſuper *Cæſareano* milite, tanquam ex *Hiſpanis*, *Italis*, *Croatiſque*, atque aliis peregrinis, conſtante, valdè conquerantur, viderint ipſi, quid de *Anglis*, *Scotiſque*, à ſe in *Imperium* adductis, immò de *Iazygibus*, ac *Tranſylvanis*, *Turcis*, barbariſque, ſævioribus, totamque penè *Vngariam* crudeliter depopulantibus, dici poſſit. Iſtorum ut minæ, furiæque, retundi queant, & *Cæſarem* majoribus auxiliis habere opus, & *Ducem*, unà cum *Principibus Catholicis*, neceſſariam defenſionem parare.

Vt autem (quod ſupereſt,) vigore factæ propoſitionis, *Dux* à *Catholicis* ſequentia poſtulata, eaque ſatis dura, impetrare debeat, nimir. I. *Catholici* ab armis ut diſcedant: II. Copias ulterius ne conſcribant: III. Gravaminibus purè, excluſa omni tranſactione, medeantur: IV. Super iis cautionem non verbalem, ſed realem præſtent: V. Intraque menſium duorum ſpatium, categoricôs, quid ſibi exſpectandum ſit, reſpondeant; iſta quidem talia eſſe, de quibus ipſe promittere nihil aut poſſit, aut debeat, præſertim cùm in ſua poteſtate, ac manu, haud ſint, neque ipſe cæteros has in aſperas conditiones, ſubitò, ac præcipitanter implendas, adigere queat. Imprudentibus igitur illis hæc excidiſſe, ſeque id genus oneris impoſitionem neutiquam exſpectâſſe.

Cæteras ad comminationes, annexaſque, auditu gr[illegible]s, conditiones quod concernit, nempè, I. Niſi, abſque dilatione, categoricum reddatur reſponſum, *Proteſtantes* omnia ultima tentaturos. II. Culpam omnem inſequentium eventuum, ac procellarum, in *Catholicos* translaturos, eſſe. III. Immò controverſiam iſthanc, abſque cæde, & ſanguine, componi deinceps non poſſe: has porrò ejus generis eſſe, ut manifeſtam hoſtilitatem, oppreſſionemque, ſapiant. *Catholicos* anteà *Proteſtantibus*, confirmâſſe, arma, ac præparationes ſuas, tantùm ad defenſionem ſpectare. Idem repromiſiſſe *Proteſtantes Catholicis*. Extrà hos terminos nondùm deventum eſſe. Cùm ergò pars utraque hanc in rem compromiſiſſet, iniquum videri, ut altera alteram deſuper hoſtiliter invadere, aut leges præſcribere velit, quibus coerceri debeat.

Deindè, etiam de hoc dubitari poſſe, an, quod *Comites* hoc in conventu pro concluſo haberent, manifeſtaſque in iſtas comminationes deſpumârit, cæteris *Auguſtanæ Confeſſionis Principibus* placere queat. Vnius corporis, *Imperii* ſcilicet, utròſque tàm *Catholicos*, quæ *Proteſtantes*, membra eſſe. Vt igitur vel potiſſima *Proteſtantium* pars in hæc extrema, conſpirare velit, inexploratum, ancepſque, videri poſſe.

Tametſi igitur præſens tractatio tanta quanta ad univerſos *Catholicorum* ordines potiùs, quàm ad *Ducem*, pertineat, quo nomine à ſe remitti eò poſſit, nihiloſeciùs, cùm hactenùs *Proteſtantes* conſiliis, optimæque ſuæ voluntati, quâ quidem, rebus in licitis, libenter illis gratificari velit, aliquid tribuere ſoliti ſint, eo reſpectu, ac reciprocâ confidentiâ, *Ducem*, ſuo tantùm nomine, uſum, amicè, ac clementer, illis autorem, monitoremque, accedere, à periculoſo id genus propoſito diſcederent, omneſque eventus, exindè naſci proclives, ponderarent. Belli utique fortunâm momentaneam, occaſioneſque dubias, eſſe. Et toties uſu venire, ut, qui armis videatur inſtructiſſimus, ſuccumbat. Eum jam tùm eſſe *Imperii*, adjacentiumque regnorum, & *Provinciarum*, calamitoſum, ac flebilem, ſtatum, ut inſurgentibus per *Bohemiam*, *Auſtriam*, reliquumque *Imperium*, inteſtinis incendiis, potiùs ad furoris iſtius ignes ſupprimendos, quàm ulteriùs ſuſcitandos, omnibus *Imperii* membris reſpiciendum ſit. Quòd *Proteſtantes Hiſpanorum* jugum tantoperè extimeſcere præ ſe ferant, iiſdem animis *Catholicos Turcorum* barbariem reformidare. Vt pari paſſu tàm pro *Religione*, quàm patriæ ſuæ *Libertate*, etiam *Catholici* omnes fortunas, vitamque, impendere ſint animati. Stantibus igitur utrinque extremorum periculis, nihil aliud, quàm totius *Imperii*, ac *Germaniæ*, rupturam, convulſionemque, exſpectandam, legumque & Provinciarum, everſionem extimeſcendam eſſe. Quam quidem peſtem toto animo devovere, atque abominari, jamdudùm ſoleat.

CAP. VI.

De rebus, per Weſtphaliam, Vngariam, Bohemiamque, &c. Porrò gliſcentibus.

I.

Ordines VVeſtphaliæ, ſuper confœderatione, deliberant: ſed fruſtra.

Vm hæc, taliaque ultrò, citròque, inter *Proteſtantes*, & *Bavarum*, diverſis vicibus tractantur: intereà per *VVeſtphaliam* quoque, ſuper *unione*, ac *confœderatione*, inter *Principes*, *Comiteſque*, deliberari cœptum eſt. *Germania* enim *ſuperiori* civilibus bellorumque incendiis conflagrante, metus ſubiit etiam *VVeſtphalicos Proceres*, ne ignium illorum favillæ etiam ad ſeſe, vento, ac fortunâ, agitantibus, devolverentur, præſertim cùm præſide, ac capite, cujus opera temporibus tàm neceſſariis, uti queant, deſtituerentur,

tùm auxilia, quibus mutuas sibi suppetias ferre sustineant, deessent. Ex illis autem *Proceribus*, *Augustanæ Confessioni* addictis, qui quidem hanc in *confœderationem* trahendi essent, enumerantur, *Episcopus Mindensis*, *Aptissa*, & *Princeps*, *Herfortensis*, *Ernestus*, *Imperii Princeps*, *Holsatia*, & *Schaumburgi Comes*, *Comes Lippiæ*, *Comes Oldenburgicus*, *Comes Frisiæ Orientalis*, *Comitissa Delmenhorst*, vidua, *Comes Benthemius*, cum *Teckelnburgico*, & *Steinfurtensi*, fratribus, *Comes Pirmunti*, *Comes Schavvenburgicus*, *in Gebmen*, *Comes VValdeccia*, *Comes Culenbergicus*, *Mauritius*, *Vraniæ Princeps*, nomine *Comitatus Mörsiæ*, *Comes in Styrum*, *Baro in Kniphausen*, itemque *Baro in Buren*, cum civitatibus, *Susato*, *Dortmunda*, *Herfordia*, *Lemgovio*, *Osnabrucca*, *Minda* ad *Visurgim*, aliisque.

Quòd autem partibus, super proposita hac *confœderatione*, quam tentabant, haud conveniret, frustrà fuit istud consilium, adeóque sine effectu cura, ac labor, iste elanguit.

II.

Vngari, ac Transylvani, cum Bohemis, eorumque sociis, mutuam confœderationem desiderant.

POsteaquàm *Fridericus Palatinus* in *Regem Bohemiæ* inauguratus esset, paulò deinceps *Bethlenus Gabriel*, cum *Proceribus Vngariæ*, *Pragam* legatos emisit, ista petentes: Primùm: inter *Vngaros*, ac *Transylvanos*, præeunte *Bethleno Principe*, cum *Bohemis*, eorumque sociis, mutua confœderatio definiretur, istis sub verbis; singulæ hæ gentes, pro communi salute, vitam, fortunasque omnes, simul, semelque, mutuis operis impenderent.

Deindè, nulli harum sive gentium, sive provinciarum, licitum foret, aut bellum indicere, aut pacem reducere, absque omnium, ac singularum, consensu. Inprimis verò cum *Austriacis Archiducibus* nulla, alterius in detrimentum, super pace, ageret. Si autem accideret has, aut illas, *Provincias*, aliis cum *Regibus*, *Principibusque*, fœdus inire velle, hoc ipsum omnium collectis suffragiis, perageretur.

Tertiò, bellum, adversus *Austriacos Archiduces* cœptum, communibus operis, auxiliisque, ad finem, ac scopum propositum, perduceretur.

Quartò, ad *Bohemorum* instantiam, *Bethleno* in armis insurgente, tantosque hanc expeditionem sumptus erogante, *Bohemi*, alicujus recognitionis auxiliique igitur, summam centum mille *Imperialium* (hoc est, *Thalerorum*) dependerent.

Quintò, inducias, ab *Austriacis* cum *Turcorum Imp.* ad viginti annos pactas, præter *Bethlenum*, à nemine hoc tempore sartas tectasque servari posse. Nequà igitur barbaris, hac sub tractatione, suspicio oboriri valeat, operæ pretium esse, unà cum *Vngariæ Proceribus*, etiam *Bohemi*, suo, sociorumque, nomine, legatos ad *Portam Ottomannicam*, ceu vocant, emitterent, pacemque, atque inducias istas, prorogarent. Quodsi *Bohemos* ad hoc negotium perficiendum faciles intellexerit *Bethlenus*, eum tantùm non ad *Turcos* aditum præparaturum, sed, totius *Reipublicæ Christianæ* commodo, rem omnem, laboremque, in se recepturum esse.

Sextò, quandoquidem antehâc *Vngaria* ac *Bohemia*, regna sub eodem *Rege*, & quidem è familia *Austriaca* oriundo, fuissent, quo tempore *Bohemi* annonam, sumptus, pecuniasque, contulissent, jam autem sub diversis *Regibus* c[...]omnia *Vngariæ* regno auxilia subtrahantur, tot[...]us *Christianæ Reipublicæ* interesse, fortalitia, in finibus *Vngariæ* posita, datâ operâ ut conservarentur. Cui bono *Bohemi* cum sociis, ut summam ter centum mille florenorum conferrent, necessum utique esse.

Septimò, notum sibi esse, *Vngariæ* regnum, post exanthlatas tot bellorum tempestates, viribus, pecuniisque, exhaustum esse, ut irruentibus fortè *Turcis* ne quidem resistere, multò minùs regiæ aulæ splendorem sustinere, possit. Hanc in rem cupere se, si quando contingat (quod à *Deo* unicè peteret) communibus viribus *Austriacos* ex hæreditariis provinciis eici, tùm *Austriaca* illa patrimonia, videlicet utraque *Austria*, cum *Stiria*, *Carinthia*, & *Carniola*, ad *Vngariæ* regnum redirent.

Octavò, inter *Ferdinandum Cæs.* & *Poloniæ Regem*, affinitatis vinculum ac necessitudinem, esse. Sicubi igitur accidat, causâ *Ferdinandi*, à *Polono* infestari *Bethlenum*, omnes, & singuli, confœderatorum, hanc causam ceu propriam facientes, *Bethleno* omni conatu, ope, atque industria, assisterent. Hanc in legem, pro nono, *Rex Bohemiæ* quoque compromitteret.

Decimò, ut igitur *Bethlenus* eorum omnium petitorum certitudinem, ac confirmationem, haberequitus esset, *Ordines* omnes, ac singuli, certis sub codicillis, ac diplomatibus, caverent, *Bethlenoque* illas, securitatis dictas, litteras quantò ocius remitterent. Ea annexa sub stipulatione, futurum, ut, si super his omnibus ritè caveatur, de fide *Bethleni*, ab eoque suscepta communis patriæ libertatis defensione, nequicquam porrò dubitare deb[e]ant.

III.

Bohemorum, in absentia Friderici Regis, responsio.

BEthleni igitur legatis, cum postulatis, suprà recensitis, *Pragam* adventantibus, *Fridericus Rex* tùm aberat, paulò antè ad conventum *Norimbergensem* (quo de antè visum est) profectus. *Ordines* ergò, *Rege* sic absentivo, nihil definitivè acturi, hoc interim, benevolentiæ contestandæ causâ, responsi legatis dedêre: Iucundum utique, pergratumque, sibi accidere, *Bethlenum*, atque *Vngariæ Proceres*, veteris illius, ut mutui, fœderis memores, mutua *Bohemis*, sociisque, auxilia offerre, ac promittere. Hoc itaque semel statuerent, futurum, ut hanc amicitiam *Bohemi*, *sociique*, gratis animis tàm admitterent, quàm lege pactorum, reciproca auxilia, officiaque, illis bona fide præstarent.

Inte-

Interim, quòd inpræsentiarum petitis illis definitivè haud satisfacerent, nimirùm hanc esse causam, quòd hoc tempore, inconsulto *Rege*, ac eapite, suo, & quidem absentivo, prohibeantur. Simulatque verò *Rex* è *Noricis* rediisset, sese causam hanc diligenter ponderaturos, &, quodcunque definitum esset, per legatos suos, *Preiburgum* dimissos, quantò ociùs declaraturos esse, enixè corrogantes, *Principes*, *Proceresque*, hanc qualemcunque interea morulam ægrè haud ferrent.

IV.

Sigismundus, Polonorum Rex, Ferdinando Cæs. adversus Bohemos, auxilia promittit.

SEcundùm hæc, inter *Polonorum Regem*, & *Bohemos*, diversis litterarum missiculationibus, atque interpellationibus, certatum est. *Rex* inprimis obiicere *Bohemis* haud destitit, iu.prudenter illos, ac seditiosè egisse, dùm, exule, ejurataque fide, atque obedientiâ, *Ferdinandum Cæsarem*, utique legitimum *Regem* suum, repudiare, eique novum *Regem* superinducere, ausi essent. Prour igitur tàm enorme factum nullo vero colore excusari possit, ità se quidem, urgente hac causa justissima, unàque affinitate, ac necessitudine, mutuâ, *Ferdinando Cæsari*, *Austriacisque Archiducibus*, ope, atque auxiliis, tàm necessario tempore, deesse non posse.

Bohemi, è contrario, factum isthoc excusare, juxtàque, suâ quidem sententiâ, causas allegare gravissimas, conati sunt, rogantes, *Rex*, veterum utique pactorum memor, nihil in se hostile decerneret. Id quod antehâc itidem à *Bohemis* studiosè observari contigisset.

V.

Regem Proceres Poloniæ, ne Ferdinando Imperatori accedat, istique negotio Bohemico se misceat, dehortantur. Interim Rex Cæsari auxiliator accedit.

REgem hoc modo, in partes *Cæsaris* inclinantem, præcipui *Poloniæ Proceres* dehortari, ac retrahere velut, cœpêre. Inter cæteros verò, præcipuus quidam, & *Religione Romano-Catholicus*, *Dynasta*, in medium allatis septuaginta argumentis dissuasoriis, usque gravissimis, quibus de causis *Poloniæ* regnum, adversus *Vngaros Bohemosque*, utique vicinos suos, hac tempestate in armis insurgere, militemque educere debeat, usus esse fertur. E quibus pauca ista, inter præcipua ejus dissuasoriæ capita, referri cœperunt: Nimirum tùm, cùm inter *Polonos*, atque *Maximilianum Archiducem*, belli alea jacta foret, ad rogationem fratris *Rodolphi Imperatoris*, *Bohemos* ea in causa auxilia purè denegâsse. Immò verò *Bohemos*, sociisque eorum, hodieque cum *Turcis*, atque *Tartaris*, optimè convenire, ut etiam *Vngari* pariter, *Belgæ*, *Angli*, *Dani*, *Sueci*, aliique *Principes*, ac *Dynastæ*, amicitiæ, ac fœderis, lege, *Bohemis* sint devincti. Vndè belli cathena, vel funis, trahi, regnoque *Poloniæ* periculum superinduci facilè possit.

Eandem in sententiam *Senatores* regni *Poloniæ* cæteri, *Regis* animum, *Imperatoris* partibus faventem, compertum habentes, istis quoque *Regem* dehortati sunt: Inprimis *Rex* incrementum, salutemque, regni ad animum admitteret, periculumque, quod patriæ à *Turcis*, aliisque gentibus, imminere facilè posset, pensi haberet, maximè, cùm in diversis regni *Poloniæ* discriminibus, ac controversiis, ab *Austriacis Archiducibus* opis, auxiliique, parùm, aut nihil sit allatum. Quò nomine abs re foret, si, in regni præjudicium, *Austriacis Rex* accederet, veteremque illam cum *Bohemis*, eorumque sociis, amicitiam, ac confœderationem, hactenùs sartam tectamque habitam, sine causa legitima, postponeret. Videret itaque *Rex*, cautiusque ageret, *Proceribus* regni paucis hanc in rem suffragaturis. Adhæc, inter cætera, considerandum venire, bellum hoc præsens, non quidem primariò, *Religionis* causa, susceptum esse, sed, indè, quòd vetera atque antiqua *Bohemorum* privilegia, jusque electionis regiæ, ab *Ordinibus* liberrimè celebratum, peteretur, originem duxisse. Si itaque *Poloni* contrà *Bohemos* hac in causa educturi essent, fieri posse justo *Dei* judicio, ut, si *Bohemi*, ratione juris, regiæque olim acquisitæ electionis, subjugari debeant, etiam deinceps aliquando in *Polonos* hæc faba cuderetur, illique pariter juribus, ac privilegiis, suis privari possint: Id quod cum tot clarissimi *Poloniæ Proceres* nedùm admittere, nedùm apud desideratam posteritatem excusare sufficiant, ideòque hanc expeditionem commodè nec suaderi, nec suscipi, posse.

Cæterùm, ad superiores *Procerum* objectiones, *Rex* respondit: sese actiones *Bohemorum*, turbasque, adversùs *Ferdinandum Cæsarem* susceptas, probare minimè gentium posse. Quibus isti animis, quoque impetu, in *Catholicos*, *Ecclesiasticosque*, efferentur, notorium, esse, atque in propatulo. Si itaque his in insolentiis *Bohemos* perseverare contingeret, *Cæsari*, affini utique suo, tàm justo, & necessario, tempore, se deesse, neque velle, neque posse.

Postquàm igitur *Cæsar* cum *Rege* per legatum, *Comitem Althemium*, pluribus egisset, inprimis atrocissimas sibi, *Regi* legitimo, à *Bohemis*, intentatas, injurias prolixè remonstrâsset, utpote qui à *Cæsare* oblatam Cæsaream clementiam, gratiamque, ac veterum privilegiorum confirmationem, tanquà rabie quadam perciti, omnem, omnem repudiâssent, absque difficultate ulteriori promptè obtinuit, ut *Cæsari* contrà *Bohemos Rex* auxilia petita decerneret, præstóque emitteret.

VI.

Fridericus Palatinus, Rex Bohemorum, in Basilica Pragensi Imagines sacras abominatur, tectasque esse jubet.

FRidericus Palatinus, Bohemorum Rex, ubi è diæta Noribergensi Pragam rediisset, in Arcis æde basilica Cruces, Imaginesque, sacras, non tàm è conspectu suo removeri, quàm ne cujusquam oculis paterent, velis superinducere, ac tegere, jussit. Ejusce facti rationem *Abrahamo Sculteto*, concionatore aulico, pro suggestu reddente. Præ se tulit autem *Rex*, se quidem in loco, orationibus, precibusque, sacro, notâsse sibi toties homines, *Pontificia Religionis* addictos, hinc indè coràm *Crucibus, Imaginibus, Altaribusque*, in genua procidisse, cultuque idololatrico sacrarium profanâsse. Id quod cùm *Regi* non tàm grave, quàm insolitum, intolerandumque, accideret, ideóque idololatriam id genus ferre neque posse, neque debere. Vt igitur frequens, ac communis ista peccandi, idololatriamque committendi, & quidem conspectu in suo, occasio præcideretur, sibique hac parte deinceps stomachus non moveretur, *Idola*, atque *Imagines* istæ ociùs quò removerentur, occasione adorandi ligna, & lapides, omni præcisa, in mandatis dedisse.

****

Externa.

I.

Ordo Equitum militiæ Christianæ, à Duce Nivernensi, & Comite Althemio, recens apertus.

As inter turbas, passim per orbem *Christianum* gliscentes à *Carolo Gonzaga, Duce Nivernensi, & Rhetelensi*, itemq; *Adolpho, Comite Althemio, Olmuzæ in Moravia ordo* novus *Equitum militia Christiana*, sub protectione *Divæ Mariæ, Virginis Deiparæ, & Divi Michaelis Archangeli*, nasci cœpit. Pro cujus auspiciis, solennique introductione, varij, ac diversi. *Principes, Comites, Baronesque, Romano-Catholici*, hoc *Anno M. DC. XIX. VIII. Id. Mart.* in prædictum ordinem solenniter admitti, recipique, cœperunt. Illi, peractis sacris, sub dio genibus in terram, aulæis stratam, procumbentes, adorarunt, indè, humo sese levantes, evaginatis gladiis ternis ictibus, sub crucis incisurâ, atque imitatione, aerem diverberarunt, mox gladios recondentes, iterumque in genua procidentes, duobus primoribus digitis, super libellum sanctum atque Evangelium, impositis, in verba, regulamque, *Ordinis*, ità jurarunt: Ego N. testor coràm Altissimo, juroque sub fide gentilitia, me *Ordinis Christianæ* militiæ, sub protectione *B. Mariæ Deiparæ, & S. Michaelis Archangeli*, regulam fideliter observaturum. Et inprimis quidem, omnibus viis, modisque, licitis, inter *Christiani* nominis *Principes* pacem mutuam procurare conabor. Secundùm hoc, omni industria laborabo, quò *Christiani*, à barbaris, atque infidelibus, capti, detentique, liberari, restituique, possint. Tertiò, in fide, atque subjectione, sive *Regis*, siue *Principis*, mei constanter perseverabo. Idque sub pœna rejectionis, repudiationisque, hoc ex ordine equestri. Quartò, inter signium *Ordinis*, nempè *Crucem*, perpetuò gestabo. Et quintò denique hujusce *Ordinis* sive superioribus, sive præfectis, in rebus, hunc ad *Ordinem* pertinentibus, libenter morem geram, atque obediens ero. Quo nomine sic juro utique, voveoque.

Peractis juramenti solennibus, in templum reversum est, ubi *Cruces*, deinceps è collo gestandæ, unàque habitus equestris, conferri cœperunt. Singuli autem, inter quos *Cruces, Vestesque*, dispertitæ sunt, hac salutationis formulâ excepti: Recipimus te in ordinem *Equitum militia Christianæ*, sub protectione *B. Virginis, & S. Michaelis*, ut ipsorum intercessione *SS. Trinitas* te confirmet in gloria nominis sui, ad pacem *Christianorum*, & liberationem eorum, qui sunt oppressi ab infidelibus, *Amen*.

Nomina eorum, qui albo hujus *Ordinis* tùm inscribi cœperunt, sunt illa: *Radulius, VValachorum Princeps, Iulius Henricus, Dux SaxoLavvenburgicus, Samuel, Dux Koreskyus, Albertus, Dux Ratzivilius, Georgius, Comes de Humanay*, supremus *Vngariæ* regni præfectus, *Stanislaus Labomierskyus, Palatinus S. Domieri, Lucas Opalinskius, Castellanus Vngariæ, Io. Vincentius, Comes de Arcou, Henricus Vallensis, Comes de Dampier, Io. Christophorus, Comes de Buchaimb, Emanuel de Sabaudia, Marchio de Villars, Ludovicus Gotanus, Marchio Rovillachius, Nicol. Petraskus, VValachorum VVeyvvoda, Abrahamus, Marchio Mirovanus, Ioannes, Comes Conopaskius, Erasmus S. Stephani, Franciscus Tegnagel, Stephanus, Baro de Kendy, Paulus Liesneuvolskyus, Fridericus de Geisberg, Gustavus, Baro de Sparr, Marcus Antonius Scotus, Comes de Dagazau, Petrus Tanorskius, Martinus, Baro de Strosaldo, Petrus Branskyus, Comes de Rusca, Rodolphus, Baro Oppersdorffius, Caspar Neuheuser, Paulus, Baro de Sparur, Burckhardus de Salderu*: quibus, elapsis paucis diebus, actuque hoc solenniter introducto, *Ferdinandus, Dux Mantuanus*, etiam nomen, symbolamque suam, adjecit. Inter cæteras *Ordinis* regulas, etiam sequentes allegantur. Ab omnibus illis, qui hunc in *Ordinem* admitti cupiant, postulabatur, honestæ vitæ, famæque, essent, infamiâ, aut turpitudine, minimè laborarent, neque ultrà facultates suas obærati tenerentur. Deindè legitimo thoro omnes nati forent. Exceptis his in passibus *Cæsare, Regibus, Principumque* præcipuorum filiis. Tertiò, genus, ac nobilitatem suam, in quartam usque progeniem, demonstrarent. Aut si hoc nequeant, *Parentes* suos *ductoris, tribunique* militaris munere, aut alia insigni sive dignitate, sive virtute, eminuisse, probarent.

Illi, quicunque genus nobile non docere, contrà virtutem, fortitudinemque, vitamque honestam, inprimis, præ se ferre possent, nihilominùs, tanquam, *Fratres*, reciperentur. Quartò, equites *Or-*

tes Ordinis duplicem *crucem*, sive *Crucis* signum, gestarent. Quarum prima ex auro puro esset, ex altera parte *B. Deiparam* virginem, *Salvatorem* puerum ulnis gestantem, ex altera, verò *S. Michaelis* imaginem, habens. Hæc, autem è tænia, è filo serico caruleo, auroque, intextâ, è collo prominerer. Secunda *Crux*, è serico cœruleo, auroque, texta, in medio imaginem *B. Mariæ*, aureis stellulis circlter radiantem, caput duodecim stellis coruscum, sinistrâ *IESVM* puellum, dextrâ sceptrum, infraq; pedes *Lunam* falcatam, repræsentantem, exhiberet. Ex quatuor huiusce *Crucis* angulis, sive apicibus, stellulæ, sive flammulæ, prodirent, hæcque è pallii parte sinistra affixa locum haberet. Habitus, sive vestis equestris, esset candida, gladii capulum argento superinductum, candidum, cingulum, & vagina, candida, toga, vestibus superimposita, candida, pallium undulatum, oblongum, desuper verò palliolum è serico cœrulei coloris, usque ad cubiti flexuram pertingens, infrà quod excurreret *Crux* in secundo pallio conspicua. His adderentur, *ocrea* cœrulei coloris, *pileus* verò è colore nigro, *spira*, sive tænia, *pilei*, denique coloris candidi. Qui proindè, tanquam *fratres*, in *Ordinem* forent adsciti, illi *Crucem*, ultimò delineatam, è serico, auroque, intertextam, de tænia, è serico cœrulei coloris constante, pendentem, ferrent. *Crux* verò ad pallii sinistram è serico cœrulei coloris tantùm, non verò ex auro, sicut *equitibus*, contexta, affigeretur.

Atque hic quidem *ordo Equitum militia Christianæ* postmodùm, *Anno M. DC. XXIV. VIII. Id. Februar.* ab *Vrbano VIII.* hujus nominis, *Pont. Max.* solenniter confirmari cœpit.

II.

Fœdus inter Daniæ, & Sueciæ, Reges renovatur.

DUm præfatus *Ordo equitum militia Christianæ* apud *Moravos* aperitur, ecce! *Philippus tertius, Hispaniarum Rex*, ingentem per mare classem tùm præparare cœpit. Quam in rem *Rex Angliæ, Ordines Batavi, Resp. Veneta*, incolæque *Barbariæ*, tàm terrestribus, quàm maritimis in locis, rerū suatum satagentes, magnâ curâ vigilarunt, *Veneti* inprimis per mare *Hadriacum* classem, non contemnendam, *Hispanis* obiicere tentarunt.

Istis, aliisque, passim bellorum insurgentibus motibus, ac præparatoriis, quibus *Reges* etiam commoveri, ac solicitos esse, accidebat, commodùm usuvenit, ut *Christianus*, ejus nominis *Quartus Daniæ*, & *Gustavus Adolphus, Sueciæ, Reges*, mutui, & veteris, illius inter se fœderis renovationem procurarent. Quo nomine, in finibus regni utriusque à proceribus, ac consiliariis, regiis conventum est.* Consiliarii *Danici* fuêre illi: *Christianus Friese, Cancellarius Regius, Eques, Steen Brahe, Olo Rosenspar, Iacobus Vlfeldius, Andreas Bille, Oligerus Kosencrantz.* A partibus *Sueciæ Regis* hi numerantur: *Axelius Oxenstirn, Cancellarius Regius, Caspar Masson Cruse, Nicolaus Bulke, Boo Ritbing, Ioannes Slytte, Gabriel Oxenstirn.*

Pactis igitur inter utrosque novis *fœderis* illius induciis, in finibus ipsi met *Reges*, apud oppidum, *Halmstatt* dictum, utramque regiam distinguens, convenêre. Et primùm quidem in campis patentibus, sub dio, familiariter congressi, mox in oppidum splendidè invecti, pacta fœderis autoritate regiâ ipsi confirmârunt. Abindè, ubi per septimanam penè integram suavi convictu, variisque animi recreationibus usi essent, dictâ, acceptâque, salute, ac venia, feliciter secesserunt.

III.

Arminii hæresis. Vndè motus in Belgio nascentes.

INtereà nec sic quoquè *Belgium* quietum fuit. In eo enim, vel quà *Religionis* negotium, inprimis articulum de *prædestinatione*, ingens, ac fœda, controversia, sub *Iacobo Arminio, Acad. Lugdunensis professore, hæresiarcha*, nasci, ac protuberare, cœpit. Capita novæ ejus doctrinæ allegantur hæc præcipua: *A DEO* homines quosdam ad æternam damnationē creatos, ordinatosque, esse. Undè vel peccandi necessitas istis à *DEO* ipso sit imposita, atque indita. Dein, quosdam quidem à *DEO*, ad salutis participationem, vocatos, nequicquam tamen electos, esse. Tertiò, hominem suapte industriâ, viribusque, atque operibus à *Natura* profectis, æternam salutem operari posse. Ista tunc verò, tanquam hæretica, atque oppidò erronea, doctrina nigris calculis damnata est.

Nihilominùs non defuêre, qui crudelem, ac damnosam, istam opinionem sint amplexi. Ut etiam inter *Hollandia*, ac *Frisia*, *Ordines* non pauci eundem errorem errare cœperint. Novæ istius sectæ asseclæ, ac complices, *Arminiani* sive *Remonstrantes*, reliqui verò, *Calvini* dogma retinentes, *Gomariani*, sive *Gomaro-Calviniani*, nuncupati sunt. Vixit autem *Gomarus* temporibus quidem *Arminii*, sed *Calvini*, ac *Bezæ*, dogmatum retinentior, *Arminio* restitit, undè ejus quoque secutuleii *contra Remonstrantes* dicti: Ex ista proindè *Religionis* collisione, ac controversia, per *Batavas Provincias, civitatesque*, varios ac magnos, motus nasci contigit, ut ferocientis, tumultuantisque plebis, causâ, magistratus hinc indè copias conscribere, tumultusque compescere, coacti sint. *Arminianis* autem per varias civitates, (quas inter enumerabantur *Briel, Schedamum, Roterodamum, Dortracum, Gorcum, Neomagum*, & complures aliæ) omnia turbantibus, *Mauricius, Princeps Auriacus*, contrà eas eduxit, illisque in potestatem redactis, *Arminianos Senatu*, locoque movit, è contrà *Gomaro-Calvinianos* restituit. Cumque, inter cæteras, *Vltraiectum*, & *Lugdunum*, civitates præcipuæ, adhùc dùm aliquid monstri, novarumque rerum, alere, compertum esset, easdem illas successivè *Mauricius*, immisso milite, partem minis, partem autoritate, conterruit, inque ordinem redegit.

***

IV.

Barnefeldii nex & supplicium.

Mauritio *Vltraiectum* occupante, ejusce Senatus *Secretarius*, dictus *Ledenbergius*, rerum novarum cupidus, fugâ sibi, inter cæteras, consulere cœpit. Qui tamen paulò post in custodiam relatus, atque *Hagæ Comitis* quæstionibus subjectus, in carcere semetipsum manu illatâ metu graviorum, iugulavit. Eodem tempore magnus ille *Hollandiæ Advocatus, Ioannes ab OldenBarnefeld*, unáq; *Hogerbetus, Reip. Leydensis Syndicus, Hagæ Comitis* ad carceres damnari cœperunt. E quibus *Barnefeldius* paulò post *III. Id. Maii*, sententiâ in eum latâ, capite plexus est Funestum supplicii theatrum in *aula Mauritiana* extruebatur, arena conspersum. In illud, dispositis militum signis, *Barnefeldius*, antè *Iudices, Examinatoresque* deductus, sub coronâ aliquot mille hominum, flebilem in caput suum sententiam tulit. Pullâ itaque veste holosericâ amictus, vir ætatis, annorum LXXIII. baculo nixus, ministroque, & sacerdote, comitatus, ubi, ad arenam deductus, in genua procideret, ad cives in ipso supplicii limine, hisce verbis perorare cœpit: *Non morior, ô Cives, tanquam patriæ proditor, sed verus ac fidelis, civis.* Cumque hæc intulisset, *Domine, in manus tuas commendo spiritum meum*: caput collotenùs per carnificem recissum est.

Ejusitaque viri, summâ apud suos nuper autoritate florentis, tùm senio venerandi, cùm, super flebili supplicii genere, variæ, (ut in populo fieri amat) ferrentur opiniones, *Ordines Hollandiæ*, publicatis codicillis, caussas tragœdiæ ejus evulgarunt.

Neque verò unicum hac tempestate *Barnefeldiū* triste ifthoc fatum perdidit. In *Imperio, Regnisque*, ac *Provinciis*, variis (quod prodigii aliquis loco habeat) diversi *Megistanes*, hominesque, ab infima sorte penè, ad summas dignitates evecti, *Regumq;* amici, idem vitæ, fortunarumque suarum, naufragiū fecerunt. Quis enim ignorat, *Cleselium Cardinalem* eodem tempore, postquam ex obscuris natalibus ad *Cardinalitiam* dignitatem emersisset, aulæq; *Imperatoriæ Præsidem* se se gereret, invidiâ Fortunæ, jubentibus *Mattbia Cas. & Ferdinando Rege, Oenipontem* traductum, in custodiam relatum, dignitateque illâ *Cardinalitiâ*, exutum fuisse? Cui obscurum, paulò antè *Anchoritanum Marchionem*, è famulatus infima conditione ad stupendos honores, opesque, evectum, splendidéque & ferociter elatum, in conspectu *Ludovici XIII. Galliarum Regis* à satellitibus confossum, adeòque per vias tractum, uncoque laceratum. Parem penè eventum, non tamen æquè crudelem, expertus *Buckingamus, Dux Anglicanus.* Hic ubi pariter, ex obscuro loco oriūdus, in intimā gratiam *Regis Iacobi* se se insinuasset, ut apud hunc *Regem*, sicut proverbialiter veteres sermone usi sunt, τὰ πάντα, esset, id est, amicus, familiaris, consiliarius, legatus, princeps, tandem, eversâ fortunæ rotâ, ad τὸ μηδὲν, id est, nihil, redactus est. Apud *Venetos* deniquc, illustri genere natus, *Donatus patricius*, eiusdē *Reipubl.* ad *Sabaudiæ Ducem*, legatus, eodem loco *anno M. DC. XIX. Venetiis*, è ponte illo, maximæ, & invidendæ structuræ, *Rialtto* dicto, publicâ præconis voce, sub tympani sonitu, banni fulmine ictus, atque æternū m exilio damnatus est. Aliquot, mille coronatis ei, qui caput proscripti *Senatui* offerret, præmii loco, depositis, ac promissis. Videant igitur *Reges, Principumque*, amicissimi, quid *Fortuna* indignatio possit. Quæ tollit, ut mergat, evehit, ut præcipitet, blanditur, ut noceat, ridet, *Crocodili* more, ut mordeat, inmò pessundet, devoretque.

V.

Synodus, Gomaro-Calvinianorum, contra Arminianos, apud Dordrechtum celebrata.

Intereà, dum cum captivis illis, sive in custodiam redactis, res est, *Ordines Hollandiæ*, quò, super *Belgionis* controversiis, transigeretur, *Synodum*, id est, conventum, *Theologorum Gomaro-Calvinianorum*, adversus *Arminianos*, sive *Remonstrantes*, camque apud *Dordrechtum* habendam, decreverunt, coëgeruntque, *Anno M. DC. XIIX. Mense Novembri*, utique auspicandam. Eò per litteras invitati convenère ex *Anglia, Germaniaque*, itemque *Helvetia*, nec non *civitatibus* quibusdam præcipuis, *Theologi Calviniani*, tantam litem communib. suffragiis cōpositnri.

Tametsi autem, apud *Ludovicum XIII. Galliarum Regem*, solicitari cœpisset, ille pariter, ut per regnum suum dispersis ejusdem *Calviniana* professionis *Theologis* ad prædictam *Synodum* commigrandi potestatem faceret, nequicquam tamen hoc ipsum à se impetrari passus est.

Arminiani igitur (quorum caussa ventilanda erat) inprimis *Dordrechtum* invitati, cōparuêre quidem, sed, sub protestatione, hæc in verba excipientes: Se se huic *Synodo* parére, aut subjectos esse, non posse, quòd potissima pars, ut vocant, prædicantium & personam accusantis, & judicis, sustineret, tùm litteris, odiosè scriptis, invecti, magistratui contrâ se se concitâssent. Istos igitur tantùm non præscribere, sed cogere, velle, ipsi ut à confessione sua, in verbo divino fundata, atque sub quinque articulis comprehensa, recedant. Quæ cum ità se se haberent, neque *Arminiani* hoc pacto à *contra Remonstrantibus* illis legitimè & audiri, & judicari, quiti essent, utique se reditum domum versùs institutisse, fuisse autem ab adversariis, injectâ arresti morâ, contrà voluntatem, detentos. Intereà *Synodum* (cuius *Præses* esset *Ioannes Bogermannus, pastor Levvardensis*, electus) coïsse. Quæ posteà, in limine *Maii* mensis, *Anno M. DC. XIX.* cum damnatione confessionis, & doctrinæ, *Arminianorum*, finiri cœpisset.

CAP. VII.

De Bethleni, & Friderici Palatini, ad tempus progressibus.

I.

Conventus Vngariæ Procerum, apud Presburgum. Eiusq; rei legato Cæsareo reddita ratio.

Mitatione, atque exemplo, *Bohemorum*, circa exodium *Anni M. DC. XIX. Vngariæ* dynastæ apud *Presburgum* conventum coëgêre. Ad quem cùm, inter

ter cæteros, appulisset etiam legatus *Cæsareus*, interpellanti illi, postridie *Kal. Ianuarias*, *Anni* inchoantis *M. DC. XX.* a *Proceribus*, hanc in sententiam, responsum est. Primùm, *Cæsari*, temporibus *Matthiæ Imp.* regni *Vngariæ* onera, ac gravamina, jam tum fuisse cognitissima. E re igitur fuisset, si quamprimùm, ab adita regnorum, provinciarūque, successione, ac gubernatione, istis idoneum foret quæsitum remedium. Deindè, tametsi *Cæsar*, ratione condicti, intrà sex mensium spatium, diætam Provincialem aperuisset, nihilominùs oneribus, ac gravaminibus, ideò medicinam factam non fuisse. Mandatum etiam, *Palatino Vngariæ* indultum, certis limitibus fuisse circumscriptum, ità ut is aliquid tùm determinandi potestate, aut autoritate, nullâ fuerit instructus, ut magis per mandata contraria, civitates metalliferas, finesque regni, concernentia, his in actionibus sit impeditus. Porrò, siquidem tùm *Cæsar* duodecim rationes, sub *confœderationibus* pactas, insuper habuisset, immò verò, contra solennem *Ordinum* protestationem, precesque, ac contradictionem, copias, partim è regni fortalitiis, in finibus positis, partim è cæteris locis, adversus provincias confœderatas eduxisset: immò, exercitus, copiasque *Vngaricas*, alienas in provincias eductas, non absque nationis illius insigni cordolio, atque despectu, immissis propriis agminibus, laniari, ac contrucidari, passus foret: Litteras, insuper, legatosque, à confœderatis suis, in *Vngariam* missos, directosque, intercipi, opprimique, antè curasset, nec non per *Clericos*, in superiori diæta provinciali articulos propositos, non obstante *Ordinum* protestatione, ac reclamatione, postpositâ publicatione solitâ, annihilari permisisset: His, aliisque, de causis, *Vngaros*, rerum suarum satagentes, desperatis mediis, ac remediis, mitioribus, *Transylvaniæ Principem*, tanquam patronum, atque auxiliatorem, implorasse. Eodem tempore fortalitia, regni in finibus posita, è *Cæsare* secessionem fecisse, salariis, præmiisque, prorsus deficientibus, ac necessitate ultima aliud exigente, (quæ penè militibus præsidiariis aliò eductis, destituta, atque orbata, esse, contigerat.) Ut igitur pro hac *Transylvaniæ Principis*, ipsis declaratâ, necessitatis tempore, promptâ voluntate, gratum, memoremque, contestarentur animum, certas *Principi* jam tùm obtulisse conditiones, à quibus recedere sibi non amplius foret integrum. Pari ratione, quam cum *Bohemis* paulò antè confœderationem iniissent, fartam tectamque sibi conservandam esse. His omnibus accedere, modò à *Polonis* irruentibus *Vngariæ* partibus non infimæ notæ damnum esse illatum. Id quod, nisi *Cæsar* annuat, haud factu facile, atque opportunum, sit.

Viderent igitur, & cognoscerent, legati *Cæsaris*, propositiones, *Cæsaris* nomine, modò factas, nimis seriò, atque, ut ajunt, post principia, intervenisse. De cætero, si quid in mandatis habeāt, viamque monstrare queant, quâ pax introduci, *Christiani* verò sanguinis profusio, ac lanicna, prohiberi possit, utique vel hoc sine mora in medium afferrent.

II.

Bethlenus Vngariæ Princeps declaratur.

PRout igitur in præmissis est, eodem in conventu *Proceres Bethlenum Vngariæ Principem* nominârunt, simulque de modo, mediisque administrationis tàm politicæ, quàm bellicæ, deliberare cœperunt. Quæ omnia tùm *Cassoviæ, XXIIX. Februar.* per *Bethlenum* admissa, & confirmata sunt.

III.

Proceres Vngariæ publicato diplomate, cur Ferdinandum Regem repudiarint, caussas dicunt.

NE ergò soli hac tempestate essent *Bohemi*, qui *Cæsari*, ac *Regi*, suo repudium dicerent, ecce! *Vngari* quoque, novarum rerum, alienique dominatus, pariter cupidi, publicato, ceu vocant, *Apologetico*, cur eundem *Ferdinandum Regem* rejecissent, caussas explicarunt. Ejusce autem prolixæ accusationis summa, & capita præcipua, fuêre hæc talia: *Electionem* nimirum *Ferdinandi Archiducis* in *Regem Vngariæ* multis modis fuisse suspectam, coactamque. Pari atque inverso ordine, regni gubernationem initam, susceptamque. Immò denique adversus regni leges, pacta, ac conventa, variis, ac multiplicibus, modis actiones institutas, inprimis fidem, rerum, ac contractuum, omnium vinculum, violatam esse. Quibus de caussis, utique satis prægnantibus, alium sive *Principem*, sive *Regem*, superinducere ipsis fuisset concessum, atque opportunum.

IV.

Vngariæ Proceres, cum Bohemis, eorumque sociis, confœderationem mutuam ineunt.

SUprà *confœderationis*, à *Bethleno*, atque *Vngariæ* dynastis, per legatos à *Bohemis* petitæ, facta mentio. Quibus igitur sivè capitibus, sive articulis, fœdus istud mutuò transactum sit, jam dispiciemus: Confœderatos inter convenit, ut omnes, fœderis participes, vitam Christianam sanctamque, viverent, peccata omni de industria fugerent, plecterentque, & salutare *Iustitiæ* regimen, absque *Religionis* discrimine, exercerent: Utque hæc *confœderatio* extendi possit, omni operâ providerent: Super mediis defensionis generalis, eorumque præparatione necessaria, conveniretur: Ea defensio contrà hostes quoscunque, maximè, si quis è confœderatis patiatur, dirigeretur: Si quis è *confœderatis* huic fœderi renunciet, sive socios oppugnare, ausit, is communibus viribus debellandus, in ordinem redigendus, atque ad expensarum, bellique sumptuum, refusionem cogendus esset. Absque unanimi confœderato-

rum

rum consensu, nulli liceret bellum ciere, militem scribere, peregrinas copias admittere, neque legionibus, neque signis, commeatum, aut alio quovis cunque modo tumultibus fenestram, aperire. Pari lege nulli *confœderatorum* cum hoste pacisci, ac transigere, fas esset, nisi omnes in idem antè consensissent. Quicunque *confœderationum* autores, ampliatoresque, fuissent, illorum singulari cum honoris, gloriæque allegatione, nomina referrentur in codicillos, ad rei memoriam, bonorumque, ac facultatum illorum confirmationem: Si quem, huiusce confœderationis caussa, contingat damnis, cõmodisque, aut hostilibus modis, pati, affligique, ei *Confœderati* dispendiã resarcirent, omniaque, quæ ad familiæ sustentationem pertinent, refunderent. Hæc ista *Confœderatio* ad omne ævum, hæredesque, ac posteros, inviolata transiret. Consimiliter, singulis quinquenniis convẽtus generalis, indiceretur, cujus beneficio querelæ, atque onera, confœderatorum maturè componi, juxtaque, si ex usu videatur, fœderis *articuli* extendi, ampliarique, possint: Cùm absque fortalitiorum in finibus *Vngariæ* positorum, conservatione sit, ut regno, provinciisque, confœderatis, securis esse non liceat, *Rex Bohemiæ*, *Proceres* regni, sociæque provinciæ, quotannis summam illam pecuniariam ante hâc erogari solitam, tantùm non, absque tergiversatione, dependere, sed quinquaginta millе *Thalerorum* additamento augerent. Tametsi autem hac belli tempestate, quâ omnia forent incerta, regnumque *Bohemiæ* sub hostili milite adhuc gemeret, caussæ suppeterent valdè luculentæ, de quibus auxilia ista vel negare, vel differre, possent: nihilominùs, contestandæ mutuæ fidelitatis igitur, atque ut appareat, quàm sibi mutui illius fœderis conjunctio cordi sit, se se libenter, meritòque, hanc in amicam conditionem descendere. Ita tamen, ut hęc superaccedens summa, atque superpondiũ, ex mero affectu, optimaque voluntate magis profectum, quã debitum, videri debeat. Ivataque pecuniæ nullum alium in usum, nisi fortalitiorum, prædictorum necessitatem, insummantur. Legatio generalis, ac solennis, nomine omnium confœderatorum, ad *Turcos, portamque Ottomannicam* dictã, decerneretur. Ita enim rerum præsentium statum flagitare, tantùm non ut fœdus cum *Turco* renovetur, sed prorogetur, atque inviolabile porrò conservetur. *Bethlenus* igitur hanc provinciam in se reciperet, ita tamen, ut regni *Bohemiæ*, sociorumque, legati, ipsi adjungantur, pariterque, de honorariis dividendis, dispiciant. Res, inter *Moravos, Silesios, Austriacosque*, cum paribus *Vngariæ*, ad litem spectantes, per legatos, confœderatarum provinciarum, primo statim vere, nisi ardua aliqua necessitas obluctetur, deciderentur. Ad rogationem *Bethleni*, *Procerumque Vngariæ*, ditiones, ac bona, ab *Austriacis Archiducibus*, in regni illius præjudicium hactenùs possessa, deinceps ad *Vngariam* redirent. Ad constabiliendam fortiùs confœderatarum regionum concordiam, eadem moneta, idemque valor, omnibus esset communis. Nascentes fortè, inter confœderatos, lites, delecti è provinciis certo & loco, & tempore, coeuntes, diligenter dirimerent. Caussas verò arduas, ac difficiles, *Rex Vngariæ*, cum *Palatino*, & consiliariis apud *Bohemos* verò *Directores* regni, inspicerent. Præmisso, in æternum usque duraturo, *Senatusconsulto*, ac decreto, intrà *Provincias* confœderatas, *Iesuitica* sectæ addictus, nullus toleraretur. Tantùm abest, ut id genus homines ad legationes, administrationesque tàm rerum ecclesiasticarum quam politicarum, admittendi sint, sub pœna perduellionis, ac banni perpetui, à *Provinciis*, sive *Proceribus*, irroganda. Copiæ auxiliares, necessitatis tempore collectæ, à *Rege Bohemiæ*, *Burggravio* supremo, aliisque Ducibus, dependerent. Expeditionesque, in hostem, suscipiendæ, communi de consilio præpararentur: sicut etiam milites, quacunque in *Provincia* forent conscripti, in eadem exautorarentur. Exules, ac proscripti, ex una aliqua *Provinciarũ*, ab omnibus pariter haberentur proscripti; neque in gratiam, nisi omniũ approbatione, reciperentur. Ità tamen, ut *Regibus*, *Principibusque*, non invitis *Proceribus*, istos in integrum restituere liceat. Quicunque igitur *Rex*, *Princepsque*, has mutuæ confœderationis leges admittere, in usumque ducere, voluerit, eidem contrà hostes quoscunque auxilia decernerentur, ac reipsâ constarent. Secùs verò adversus *Religionem*, *Iura*, ac *Privilegia*, de facto aliquid tentaturo, ità *Proceres* illicò, rebus periculo non vacantibus, à juramento absoluti, contrà id genus sive *Regem*, sive *Principem*, in armis insurgerent, absque co tamen, ut crimen *læsæ Maiestatis* ipsis àntentari possit. Quoque hæc ipsa confœderatio durabilior, maiorisque esset ponderis, *Rex* ad coronationis illud solenne, nisi in hæc huius fœderis verba antè jurasset, haud admitteretur.

V.

Istius fœderis solennis confirmatio apud Pragam peragitur.

Isti, aliique, *fœderis* articuli cùm *Presburgi* concepti essent, *Pragæ* deinceps à *Friderico*, *Bohemiæ Rege*, solennibus cum ceremoniis, confirmari cœperunt.

Itaque legatis *Vngaricis*, sub *Thursone Comite*, *Pragam* adventantibus, in aulamque regiam splendidè receptis, illicò *Basilicæ*, sive regii templi, campanarum sub sonitu, signum datum est, *Rexque*, prout sequitur, ordine, ac comitatu, in ædem egressus est.

Primò prodeuntes regni *Bohemiæ Proceres*, sociarumque *Provinciarum* legatos, mox *Ioan. Georgius*, *Marchio Iägerndorfius*, duo *Duces*, alter *Saxo-Vinariensis*, alter *Saxo-Lavvenburgicus*, itemque frater *Regis*, *Ludovicus Philippus*, *Dux Palatinus*, *Regis* promogenitum manu ducens, omnes *Principes*, secuti sunt.

Illos illicò excepit *Thurso Comes*; cum *Fecialis* regni, sub habitu consueto, ac *Marschallo*, *gladium* evaginatum, præferente, moa *Rege* ipsomet, insequentibus. Ibi, post concentus musicos, *Abraham Scultetus*, concionator *Regius*, super *fœderis* legibus, exemplo *Salomonis*, & *Hyrami*, *Regum*, concionem habuit. Quã finita, rursus cantibus, fidibusque, litatum est. His peractis, *Latino* sermone, caussas, quas ob *Regnorum*, ac *Provinciarum*, legati, hoc loco convenissent, peroravit,

Thur-

Thurso Comes, *Rege* eundem sermonem *Latinis* verbis excipiente. Indè legibus, articulisque, *fæderis* ex certâ voce publicatis, codicilli duo, charta, pergamena exarati, ac patentes, utrinque manibus partium porrecti, mutuoque traditi, confirmatique, sunt. Quibus omnibus, immò insuper solenni, ac triumphali, hymno: *Te Deum Laudamus*: itemque explosione tormentorum, actus hic finitus est.

VI.

Friderico Palatino Ordines Moraviæ homagium deponunt.

SVb finem *Ianuarii*, *Fridericus Palatinus*, *Rex*, assumpto fratre, atque cataphractorum alâ, *Pragâ* in *Moraviam* progressus est, homagii exigendi causâ. *Brunna* igitur à *Dynastis*, ac *Senatu*, solennissimè acceptus, inque *Patrum Societatis* ædem, sub umbella regia, deductus est. Re sacrâ peractâ, inque *Palatium Rege* reducto, homagii solennitas ritè celebrari, ipseque de *Privilegiis*, *Iuribusque*, Provinciæ, confirmandis, agere cœpit.

VI.

Fridericus Palatinus, Rex, Vratislaviam pergit.

REbus apud *Moravos* ex sententia confectis, *Fridericus Palatinus Rex*, comitiorum indicendorum causâ, *Vratislaviam* perrexit. Ante urbem sub dio, ab obviis *Principibus*, *Proceribusque Silesiæ*, *Io. Christiano*, *Lignicii*, *& Brigæ*, *Duce*, orationem, pro felici *Regis* adventu, habente, splendidissimè exceptus est, campanis urbis è turribus ad unum omnibus, itemque è vallo tormentis undique ahenis, horrendùm intonantibus. *Rex*, inter tot signa equitum, peditumque, comitantesque, ac deducentes, *portam honorariam*, sive *triumphalem*, ad *D. Elisabethæ* basilicam progressus est. Ubi à *D. Zacharia Hermanno* nomine reliquorum sacerdotum, *Latino* sermone demissè salutari, atq; ad thronum antè aram superiorem, collocatum, deduci, cœpit.

Peractis rebus sacris, musicisque concentibus, eâdem pompâ reductus est, omnis generis solennitatibus haud, quaquam intermissis. Biduo elapso, atque in congratulationes adsumpto, *Rex* denuò, cum *Principibus*, *Ordinibusque*, ad *D. Elisabethæ* venit, denuòque precibus factis, in *Palatium*, sive *Castrum* urbis, reversus, à subditis homagium solenniter excepit.

Hoc solenni ritè exacto, per *portam triumphalem* *Rex* reversus, inque *Castrum* solennissimis ceremoniis, prout anteà, reductus, tùm denique epulis, adhibitis ad mensam *Principibus*, *Ordinibusque*, vacare cœpit. Sequentibus diebus *Prælati*, *Abbates*, *Capitulares que*, itemq; *Ordines civici*, in juramenti verba adacti sunt.

Porrò, *Rex*, urbis præcipuas partes, atque admiranda, ubi perlustrâsset, adeòque ad *D. Ioannis* pervenisset, à *Canonicis*, *Clericisque*, præeunte ore ac sermone *D. Gebaueri*, exceptus, rogatusque est, *Clericos* suis juribus uti frui ut permitteret. Ibi ecce! *Rex*, hæc in verba, brevibus subjecit: *Aedes*, inquit, *vestras*, *Regio more*, *invisere cupio*: *Privilegia confirmabo*: *confirmata habetote*, *dum modò sitis fideles*.

VII.

Frid. Palatini, Regis, propositio, Silesiis facta.

PRæstito homagio, *Rex*, *Principibus*, *Ordinibusque*, *Silesiæ*, sequentem propositionem, litteris conceptam, intimari fecit: Se nimir. regia, ac singulari, cum clementia, *Principum*, *Ordinumque*, obedientiam, benevolentiamque, expertum esse, dùm, ad mandatum regium tantùm non præstò comparere, sed *Regem* etiam more, rituque, antiquo, excipere, ac deducere, voluissent. Iam se ex intimâ, modò non regiâ, sed paternâ, ergà regnum, confœderatasque provincias, gratiâ, curâque inclinare, ac ferri, ut ipsis notum facere debeat, *Ferdinandum Cæsarem* apud omnes penè *Europæos Reges*, *ac Magnates*, adversus sese auxilia, pecunias, militesque, erogare, quibus in *Bohemos*, sociosque, vindicibus armis irruere, eosque, si liceat, opprimere possit. Quantum enim periculi jam tùm ab invasionibus *Polonorum* succreverit, atque deinceps extimescendum sit, haud in obscuro esse. Ut de *Turcis* etiam, aliisque gentibus, quas hanc in rem solicitari contigisset, nihil dicatur. Necessitatem proindè flagitare ipsammet, conjunctis animis, fideque sanctâ, atque intemeratâ, diesque noctesq; hoc agerent, in hoc solummodò incumberent, quò implorato divino auxilio, ea media, auxiliaque, ociùs comparentur, quibus hostis è provinciis suis profligari, bellique sedes aliò transferri, queant. Iamque cùm in horas *Bucquoii*, ac *Tampierii*, insultus in *Bohemos*, sive *Moravos*, præmetuendi essent: ideóque rem intimiùs ad animos admitterent, suppetiasque, antè promissas, præpararent, illis ut quantò ocius, ad oppressorum vindicationem hostesque retundendos, uti frui liceat.

De rebus *Polonicis* idem se monere, defensionis super mediis itidem ut deliberarent, hostemque conjunctis viribus non tàm ejicerent, quàm in finibus ipsi resisterent, aditumque intercluderent.

Salutem regni, *Provinciarumque* sociarum, juxtà *Religionis Evangelicæ* negotium, tàm sibi curæ esse, ut neque propriæ personæ, nedum vitæ, multò minùs sumptibus, parcat, dùm, in absentia sua, per alios *Electoratum*, ac *Provincias* suas, administrari curet, proque illis conservandis exercitus conscribere, ac conquirere, teneatur.

Prout igitur ex vero ac sincero, ergà bonum publicum, in primis etiam regnum *Bohemiæ*, adjunctasque *Provincias*, affectu, etiam relictâ patriâ, ac quietâ, possessione, sese, unà cum regia conjuge, & liberis, in inquietum, maximéque periculosum, statum, euras, ac solicitudines, intromisisset, ità sese certò confidere, hoc ipsum *Principes Ordinesque*, fideliter expensuros adeóque omni collatâ industriâ laboraturos, esse, quò, juxtà *DEI* gloriam, etiam bonor, dignitas, ac respectus, *Regi* constare, patria defendi, atque hostes reprimi possint. Quæ ut eò certiùs in a-

ctum

ctum deducere esset proclive, eosdem articulos, anteà *Moraviæ* legatis apud *Brunnam* propositos, sese illis inculcare, de iis ut certi aliquid determinarent, juxtaque, quid de *Polonorum* irruptionibus fieri debeat, aut commodè possit, decernerent. Utrum igitur *Poloniæ Rex*, ejusque *Senatores*, sive per legatos, sive per litteras, conceptissimis verbis scriptas, interpellandus sit, an verò *Evangelicæ* libertati faventes ejus regni certique *Proceres* conveniendi, tentandique, forent, curiosâ diligentiâ dispicerent. Siquidem verò etiam, sub tractatione fœderis *Vngarici*, illud in conclusionem venisset, sine mora ut legatio ad *portam Ottomannicam*, *Constantinopolim* versùs, pro induciarum prorogatione, & ne *Ferdinando Cæsari*, reliquisque *Bohemiæ* hostibus, auxilia decernantur, expediretur, utique autorem se illis esse, hocce necessarium propositũ ne insuper haberent, sed de personis, ad hoc muneris deligendis, præmiisque, inter *Turcos* dividendis, maturè consultarent. Atque hæc esse, quæ ad rem, expeditionemque bellicam, facerent.

De rebus *Provincialibus* quod superest, innotuisse, *Regi*, *Cameram Silesiam* plurimo ære alieno tantùm non pressam esse. Quanquam igitur ipse in culpa sit minimè, neque aliquid inde ad se redierit, nihilominùs solicitum se esse, quibus conditionibus fidejussoribus, creditoribusque, ex æquo, & bono, satisfieri queat. *Reditus cerevisiarios*, superioribus antehàc *Regibus* permissos, jam ad tempus in patriæ defensionem converti. Hoc illud esse, quod haud improbare debeat. Interim, ut, illorum vice, alio quopiam subsidio sibi occurrere velint, quo regiam dignitatẽ, aulam, mensamque, absque propriorum sumptuum collatione, tueri rectius, itineraque suscipere, deinceps, evaleat, monere debuisse.

Hæc, atque id genus alia, in verba ubi *Fridericus Rex* propositionem, ceu vocant, fieri curasset, relictis eam in rem legatis, *V. Non. Mart.* in *Bohemiam* recessit. Quanquam autem etiam in *Lusatiam*, homagii exigendi igitur, cursum destinasset, audito *Bucquoii* in *Bohemiam* recens irruentis exercitu, atque impetu, mutato ilicet proposito, rectà *Pragam* deflexit.

IX.

Principum, Ordinumque, Silesiæ, ad Friderici Regis postulata, responsio.

Talis autem erat *Principum, Ordinumque, Silesiæ*, ad novi *Regis* proposita, declaratio, ac responsio. Sicut, *Rex*, quòd *Principes*, *Ordinesque*, tàm frequentes, ad comitia convenissent, simulque ritu, antiquitùs recepto, *Regem* consalutassent, deduxissentque, clementi animi cum significatione, lubens agnosceret: ità vice versâ sese, intuitu electionis, liberrimè ad *Regem* devolutæ, nihil aliud fecisse, nisi quod fides, atque obedientia, respectusque debitus, antè postulassent. *DEO* potiùs reddendas gratias, cœloque imputandum, quod *Regis* animus, præeunte liberrimâ electione, eò inclinarit, ut, postpositis sui ipsius, regiæque conjugis, ac dulcissimorum pignorum, statu illustri, quieto, ac florenti, non obstantibus quibuscunque dehortationibus, periculisque, gloriosam, illam, atque ab omni posteritate memorabilem, heroicam animi intentionem conceperit, quò divini Numinis gloriam, boni publici curam, *Religionisque Evangelicæ*, protectionem, tùm regni *Bohemiæ*, *Provinciarumque* sociarum, in ultimis discriminibus, & quod dicunt, acie novaculæ versantium, vindicationem, tot obstaculis, injectisque remoris, longum valere jussis, procuraret, ac præferet.

DEI hoc opus omninò esse. In cuius dextera regnorum conversiones, ac tropica, versentur. Sesque nihil dubitare, ìmmò cum omni affectu precari, idem *DEVS Opt. Max.* utique verus totius atque ingentis hujus negotii autor, ac director, vellet *Regi* porrò ex alto benedicere, juxtaque vitam felicem, ac longævam, omniaq; quæcunque ad divini nominis sui gloriam, *Ecclesiæ*, & boni publici, emolumentum, inprimis etiam regni, ac provinciarum oppressarum, vindicationem, hostiumque profligationem, faciant, largâ manu cœlitùs conferre. Qua de re cùm idem prorsus *Regis* esset animus, idem propositum, quod quidem diu antè & *Principes, Ordinesque*, fovissent, nimir. divino *Numini* bonor & cultus, quò constet, *Religio Evangelica* protegatur, Iuraque, ac privilegia, provinciarum conserventur, utpote tam Christiano, quoque, homine dignis, ausis, cœptisque, tantò certiùs divinæ benedictionis auram, aspiraturam esse. Quo nomine dubitandum non esse, unumquemque, patriæ amantem, quibus periculis, curis, ac solicitudinibus, sese *Rex* obiecisset, intimiùs ad animum admissurum, unàque cum *Rege*, cădem laudabili intentione, vitam, fortunasque omnes, insumpturum esse.

Rex itaque *Principibus, Ordinibusque*, certò consideret, futurum, ut eum, cum patria, nunquam deserant, sed potius omni industriâ fideliter procurent, quò *DEO* honor, *Regi* dignitas, patriæ libertas, sibi verò obedientia, constare debeat. Ingentes interim, maiores que, sese grates tàm verbis agere, quàm animis habere, *Regem* præterea etiam nec propriæ vitæ, nec sumptibus copiisque, domesticis, parcere velle, quò hoc regnum, hæ *Provinciæ*, ab hostibus vindicari queant. Ideoque vel eò magis *Regi Principes, Ordinesque*, omnia lubentes volentes, ἐκ ψυχῆς, & offerre, & debere.

Cæterum, cùm, juxta preces, divinique nominis seriam invocationem, etiam humanis esset utendũ præsidiis, tanquam mediis, quibus *DEVS* res sæpenumerò ingentes efficeret, utique auxilia, à *Rege* postulata, ad proximam quamque occasionem, præparata, ac præstò futura, esse. Tametsi enim, juxtà articulum *confœderationis LXXXVIII.* auxilia hæc aut differre, aut intrà fines proprios retinere, possint, præsertim, cum à *Polonis* sibi metuendum sit, tùm *Silesiæ* fines tàm latè disjuncti hostibus faciliùs, quàm vel *Bohemorum*, vel *Moravorum*, pateat: nihilosecius, non obstante respectu quoviscunque, copias certas decretas esse, quas ad primam quamque occasionem, sive *Rex*, sive generalis exercituum ductor, obtinere quitus esset. Sub hac tamen provisione, ut, sicubi *Silesios* infestari fortè contingat, oppidò reddantur.

De articulis, *Moraviæ* legatis apud *Brunnam* propositis, diligenter, sese pariter deliberaturos, curamque tàm patriæ, quàm *Regiæ* autoritatis, boniq; publici, habituros esse. De legationibus tàm ad *Polonos*,

Polonos quàm *Turcos*, ac *Portam* dictam *Ottomannicam*, diligētis, super quibus, regni, provinciarumque, causâ, tam opere & laudabiliter *Rex* esset solicitus, eâdem esse suam sententiā, omninoq; necessariam hanc fore expeditionem. Ut autem cum *Polonis* per litteras agant, haud consultum videri, cum ad illas nemo fortè rescribat, ut per legatos omnia rectiùs curari possint. Et jam opportunam, sub *Comitiis Cracoviensibus*, captandam esse occasionem, quâ per legatos idoneos regni *Senatores* sint prensandi.

Super expedienda in *Turciam* legatione, ejusque requisitis, sese pariter deliberare. Iamque inventum esse hominem, admodum idoneum, qui apud *Persas*, *Turcosque*, itemque *Constantinopolim*, aliquot annis vixisset, linguæque *Turcicæ* callentissimus foret. Eum, si ità *Regi* visum sit, quamprimùm, cæteris cum legatis, mittendum esse.

Ad res provinciales quod attinet, nihil esse certius, quàm *Cameræ Silesiacæ* obærationem, hancque, extrà *Regis* culpam, accidisse. Ut ergò vel huic rictui remedium afferri sustineat, indicem nominum sese diligenter inspecturos, examinaturosque, immò, quò curari hic morb. possit, successivè omnem operam daturos esse.

De reditibus cerevisiariis, ità esse, ut pro *Provinciæ*, patriæque, defensione, pecunias has erogari hactenus usu venerit. Nihil itaque *Principes*, *Ordinesque*, magis in votis habere, quàm ut res eo in statu, quo antehac, floreret, *Regique* in omnibus ad nutum, ac beneplacitum, obviàm ire satagerent. Interim, rebus quantumvis difficilibus, eam esse erga *Regem*, *Principum*, *Ordinumque*, mentem, atque inclinationem, ut debiti affectus contestandi igitur, pro subsidio tàm aulæ, quàm mensæ, regiæ, hoc anno, quadraginta Thalerorum millia conferre, singulisque anni quadrantibus, decem ejusce monetæ millia, numerare, decreverint. Immò verò, quò singularem, atque integerrimam, devotionem suam, superpondii igitur, contestari liceat, insuper sexaginta *Thalerorum* millium summam sese *Regi* offerre, eâdemq; ipsi assurgere, cujus dimidia pars ad ferias *D. Bartholomæi*, altera verò, antè festum *Nativitatis D. & Servatoris* nostri, numerari debeat. Etiam atque etiam impendiò rogantes, *Rex* intuitu præsentis tempestatis, hanc symbolam suam, regia cum æquanimitate, optimè consuleret.

****

Externa.

I.

Metensium, sive Mediomatricum civitas, ab Arcis præfecto periclitatur.

Illo tempore per *Batavos* civilium discordiarum semina spargi cœperant, eodem etiam *Mediomatricum* civitas, in *Lotharingiæ* finibus posita, olim à *Metio, duce Romano*, occupata, (undè vel hodieque *Metis*, sive *Metium*: dicitur) non parum periclitari animadversa est. Posteaquam enim *Henricus IV. Rex Galliarum*, (qui, *Anno M.DC.IX.* manu sicarii *Monachi* interfectus est) *ditionis Angulemiæ* non tantùm, sed etiam *Mediomatricum*, aliorumque locorum, gubernationem *Duci Espernonio*, ejusdemque hæredibus masculis, modò idonei forent, tradidisset, donassetque: *Regni* prædicti successor, ac filius, *Ludovicus XIII.* aliis de caussis, hanc patris concessionem mutare, aliisque, ab obitu *Espernonii*, eandem promittere dignitatem cœpit. Hac de caussa factum, ut, *Cives Metenses Espernonii* illius filium, *Marchionem Valettanum*, ex *Arce* ejecturi, conventu inito, de summa rei deliberarent. Quo istorum proposito maturè per dispositos ad *Marchionem* perlato, maturè hic, è *Lotharingia* ascitis militibus, inque *Arcem* clàm immissis, rebus suis prospexit. Cùm itaque res ad effectum spectaret, civesque *Arcem* invadere tentarent, *Marchio* ilicet, tormentis versus civitatem conversis, militibus verò, novè ascitis, magno cum impetu, sinistrâ manu faces, eadē sub axilla fasces stramineos, sub cingulo verò bipennes, ferentibus, in urbem dimissis, omniaque, dura, sub ignibus, ac ferro, comminantibus, tantum terrorem incussit, ut cives, oppidò perterrefacti, arma militibus traderent, palinodiamque canere inciperent. Armis igitur in *Arcem* civium relatis, postridie, præter arma, insuper suppellectilem auream argēteamque, pœnæ loco, contradere, atque in *Arcem* conferre, civitatēque annonâ, ac propugnaculis, communire, jussi, coacti, sunt. Quæ cùm ad aures *Regis* pervenissent, illico *Rex* conclassare, atque educere, jussit. Regiis autem consiliatiis diversum sentientibus, hanc rē non viribus, sed arte, & consilio, agendam esse, complacuit hæc ratio, ut eum *Marchione* transigeretur, potius, quàm ut eo, in armis, locoque munitissimo, resistente, fortalitium illud præcipuū è *Regis* faucibus intercipi, externoque sortē dominio subiici, deberet.

II.

Casparis Schioppii Classicum belli sacri.

Hisce temporibus, antequàm *Fridericus Palatinus* regnum *Bohemiæ* demoraretur, *Caspar Schioppius*, vir litteris, pariter atque audaciâ plenus, *Hispanicus*, *Austriacusque*, consiliarius, in *Palatinatu* superiori obscuris parentib. natus, libellum suum, verbis, ad seditionem spectantibus, plenissimum, cumque *Classicum belli sacri* dictum, typis publicavit. Eo, ad *Matthiam Cæsarem* directo, summa cum importunitate, ac vehementia, ab *Imperatore* postulavit, Cæsarei is officii ut memor omnes eos, quicunque à *Romana Ecclesia* secessionem fecissent, puta *Electores*, *Principes*, *Comites*, *Barones*, *Nobiles*, *ignobiles*, tanquam hæreticos excommunicatos, extemplò è medio tolleret, deleret, immò in crucem, furcamque patibularem, adigeret, hoc ipso, è sacris nostris fontibus Iosuæ dicto abusus: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contrà solem è patibulis, &c.

Atque istud scriptum classicum hinc inde, atque undique, id genus sanguinaria irritamenta despumat. Imprimis *capite secundo*, ab initio ad finem, inculcatur, omnes ad unum *Protestantes*; tan-

quàm *hæreticos*, è vita in necem adigendos, ex *Imperio* proscribendos, confestim opprimendos, omnibusque fortunis, in homines *Catholicos*, ità dictos, dividendis, spoliandos esse.

Capitulo sexto, inter cætera, *Granvellani Cardinalis* consilia moderata, antehâc *Carolo V. Imp.* communicata, damnantur, simulatque *Lutherani*, pœnæ gladii subiiciuntur. Atque, cùm *Protestantes* universi à *Pontifice Rom.* excommunicati, hocque pacto civiliter jam tùm essent mortui, *Capitulo XIIX.* sub istis verbis audacter *Cæsarem* alloquitur: *Porrò*, inquit, *lucrum*, *quod ex sinistra sua Clementia facturus erat* (*Rex Achab*,) *his Propheta verbis continetur*: *Hæc dicit Dominus*: *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua*, *erit anima tua pro anima eius*, *& populus tuus pro populo eius.* Ubi sic concludit: Ea propter, *ô Imperator*, *Protestantes ut vivant*, *ne permitte*, *nisi ipse velis mortis esse filius.*

Capitulo XIX. prolixè demonstrat, *Imperatorem* cum *Turcis*, *Barbaris*, ac *Iudæis*, fœdus libere inire posse, cum hæreticis, ità dictis, non posse. Ubi denuò hæc in verba concludit: *Quare*, inquit, *cùm eos Deus in manus tuas tradiderit*, *percuties eos usque ad internecionem*, *non inibis cum iis fœdus*, *nec misereberis eorum.*

Hæc, & plura, id genus sanguinaria, ac tyrannica, consilia, contrà *Evangelicos* dictos: eodem libello passim famosus is autor dispersit, ut *beluæ* potiùs quàm hominis, vox ista putanda eveniat. Illud inprimis multos, bonæ mentis amantes, haud parum momordit, *sanguinarium* illud *consilium*, *consensu superiorum*, sicut frons libelli promittit, publicis typis evulgatum esse. Prostat enim in medio libellus. Ad quem, compendii ergò, lectorem amandamus.

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER V.

CAPVT I.

De auxiliis, à Ferdinando Imp. adversus Fridericum Palatinum, erogatis.

I.

Ferdinandus Imp. missis ad Electores Imp. legatis, super Friderici Palatini, itemque Bohemorum, Vngarorumque, iniuriis, conqueritur.

Erdinandus Imp. ubi, elapso sufficienti temporis spatio, cognitissimum, perspectissimumque, haberet, *Fridericum Palatinum* nihil minùs, quàm de reddendo *Bohemiæ* regno, cogitare, quibus rationibus res deperditas, ablatasque, vindicare posset, serias agitare considerationes cœpit. Quo fine, in limine *Anni M.DC.XX. Henricum Iulium*, *Ducem Saxo-Lavvenburgicum*, & *Hieronymum ab Elvern*, aulæ *Cæsareæ* consiliarium, *Viennâ*, ad quinque reliquos *Imperii Electores*, dimisit, quiritatum, quibus hactenùs à *Friderico Palatino Bohemis*, *Vngarisque*, seditiosè tumultuantibus, injuriis *Cæsar* affectus esset. Deliberarent ergò omni industria *Electores*, super mediis, quibus id genus insolentiis, sive excessibus, obviam iri, tùm *Imperio* pax restitui, possit.

Secundùm hæc, *Electores*, officii, rerumque suarum, satagentes, ad proximum mensem *Februarium* apud *Mülhusium Thuringorum*, conventum indixerunt: quo de paulò infrà.

II.

Imperator, publicatis codicillis, Electionem, coronationemque, Bohemicam istam, damnat, desuperque protestatur.

INterim, neque sic acquievit *Imperator*, regnis, ac provinciis, suis bellorum incendio latè conflagran-

grantibus, quin ipse etiam evigilaret, rebusque, ac juribus, suis prospecturus, publicatis codicillis novam, atque à *Friderico Palatino* admissam, electionem, coronationemque, *Bohemicam*, desuper protestando, annihilaret, damnaretque. Tenor autem codicillorum, cum in finem publicatorum, fuit ejusmodi.

Tametsi nequicquam dubitamus, tàm extrà, quàm intrà hujus *Imperii* fines, abundè innotuisse omnibus, in quem miserrimum statum *Bohemiæ* regnum nostrum, utique *Romani* hujus *Imperii*, *Electoratus*, & membrum præcipuum, unà cum *Provinciis* sociis, aliisque hæreditariis *Ducatibus*, nostris, devolutum fuerit, quibusque hostilibus inibi excitatis, motibus, atque excessibus, insontes nostri sub liti hactenus affligi cœperint: interim, quò vera istorum motuum origo, tanquam à fonte, cognosci, contrariis verò ex adverso opinionibus, persuasionibusque, occurri, queat, paulò altius, pemitiùsq; tumultuationis illius tela retexenda fuerit. Itaque sic sese res habet. Temporibus *Matthiæ Imp.* utique pariter *Bohemiæ regis*, contigit, ut quidam *Bohemorum Procerum*, sub colore, ac prætextu, *Religionis*, tanquam adversus eorum privilegia, *litterasque*, dictas *Maiestaticas*, aliquid passi essent, in absentia *Cæsaris*, furore inusitato, inauditoque, perciti, *Vicarium*, aliosque *Cæsareos* consiliarios, viros præcipuos, de facto è fenestris præcipitarint, in arma primitùs descenderint, *Cæsareos* cæteros consiliarios, atque ministros aulicos, invito, atque insalutato, *Imperatore*, ab officiis recedere jusserint, regni jura, ac regalia, invaserint, novas regnandi leges præscripserint, adeòque è numero suorum, omni *Imperatoris*, *Regisque*, sui respectu, ac reverentiâ, procul exclusis, *Directores*, qui regno præessent, elegerint. Hoc modo cùm limites allegatæ *Religionis* defensionis, (modò illis, vigore litterarum *Maiestaticarum*, defensio ulla indulta, ac concessa, sit,) longè excesserint, utique tàm libidinosa subditorum attentatio nihil aliud, præterquàm mera, & vera, ergà dominum, ac Magistratum suum, perduellio censeri debebit. Interim, quantùm ad gravamina, in *Apologetico Ordinum*, *sub Vtraque* dictorum, publicata, attinet, ea quidem, ut ut sese habeant, in medio relinquimus, non ignorantes, quantum privati alicuius hominis errores, ac delicta, supremo magistratui præjudicare possint, cùm institutum nostrum haud quidem sit, eorum, quæ antè nos, absque nostrâ etiam culpa, contigerunt, caussam facere nostram, ut ea nobis etiam de jure imputari haud æquum sit. Quo nomine ab omnibus bonæ, ac germanæ, mentis amantibus, nobis promittimus, haud dubitantes, eos omnes è continuis hucusque motibus bellicis, eorumque, typis evulgatis, documentis, didicisse, quàm, juxtà divinas, humanasque, ac fundamentales, *Imperii* leges, inconveniens, atque absunum, sit, exclusis mediis mitioribus omnibus, eò extremæ protervix, ac temeritatis, prorumpere, patriam universam, superinductis cædibus, ac laniens, in ultimam perniciem præcipitare, contraque magistratum factiosis, ac rebellibus armis insurgere, eumque nolentem-volentem, in ultionem, ac vindictam, perduellibus debitam, pertrahere velle. Esto enim, in *litteris Maiestaticis* allegatam, sese defendendi, licentiam primitùs indultam, postmodùm verò abrogari cœptam, esse, immò verò omnes vias, quibus ad jus suum pertingerent, intercipi contigisse, nihilominùs eum in eventum, valdè adhùc incertum, dubiumque, minimè defuturi fuissent tàm *Electores*, quàm *Principes* præcipui, qui quidem pro *Bohemis*, eorundemque juribus, intervenientes, haud quaquam passi forent rem hanc ad ultimam devolui calamitatem.

Posteaquàm ergò à *Directoribus*, de facto creatis, eorumque complicibus, præeunte sanguinario fœdere, hoc actum est, ut, post præcipitationem *Vicarii*, reliquorumque *Consiliariorum Cæsareanorum*, *Ordinibus* fidelibus eo inusitato facinore, ac spectaculo, terror incuteretur, illique, ad omnia deinceps licentiùs perpetranda, sibi firmiùs devincerentur, ilicet in arma hostilia ruere, copias conscribere, confœderationes augere, omniaque, aut pleraque, seditiosè agere, cœperunt, quò *Ordines* pariter reliquos, tàm *sub Vtraque*, quàm *sub Vna*, dictos, opprimere, pœnam, perduellibus debitam, effugere, adeòque consilia, sua nimis funesta, jampridem clàm agitata, palàm in effectum deducere evalerent. His, aliisque, de caussis, sine dubio gravissimis, *Imperatoris* partes illæ fuerunt, hanc rabiem, utpote quæ, excussis omnium legum repagulis, insuperque babitis tot paternis admonitionibus, de die in diem serpere, adeòque contagio, ac virulentiâ suâ, etiam provincias hæreditarias, corrumpere perrexit, ulteriùs inultam haud ferre, sed justo armorum apparatu retundere. Nibilominùs, tametsi jam etiam in armis *Cæsarea* vires crevissent, satisque copiarum esset libidinationem ac temeritatem *Bohemorum* infringere, in ipso tamen bellici apparatus æstu, *Imperator* clementiæ, ac humanitatis suæ memor, cædesque tot insontium hominum toto pectore aversatus, *Imperii Septemviris*, ac *Principibus*, hoc in mandatis dedit, viderent nimirum, atque interpositione suâ, tanquam arbitri, efficerent, quò utriuque positis armis mutuam in concordiam, ac gratiam, redire liceret. Sed quàm iniqui, immorigerique, præter omnem exspectationem, tùm fuerint *Bohemi*, quamque absurdas conditiones extorquere etentarint, publicis codicillis, ac diplomatibus, in lucem editis, sufficienter constare. Intereà *Matthiâ Cæs.* fatis concedente, atque, vigore coronationis regiæ, præstitique à regni *Bohemiæ*, adjunctarumque *Provinciarum Ordinibus*, homagii, regia regni illius *Bohemiæ*, reliquorumque *Principatuum*, successio ad nos pleno jure esset devoluta, ecce! neque tunc aliquid in nobis, desiderari passi sumus, quin immò ilicet, sine mora, regiæ capitulationis memores, intrà mensem confirmationem legum provincialium *Burggravio superiori* tradi curavimus, annexa sub hac conditione, nos provisuros, quò pax in regnum *Bohemiæ* reduci, ac confirmari, justitia pariter omnibus erogari possit. Tametsi igitur neque, ad hanc nostram clementem animi significationem, vel subditi illi nostri rescripserint quidem, nihilo-seciùs prædictam privilegio-

privilegiorum confirmationem, prout illa à *Matthia Imperatore*, prædecessore nostro, facta esset, per certum cursorem, *Pragam* induplo ad *Burggravium superior.* emisimus, simulque litteris incolas *Pragenses* tàm dynastas, quàm equestris, & civici, ordinis, compellavimus, ritéque illis intimari fecimus, nequicquam dubitantes, fore, ut & ipsi subditi reciprocam ergà *Regem* suum, solennissime creatum, submissionem essent declaraturi. Verùm enim verùm contraria evenère omnia. Litteræ enim confirmatoriæ tantùm non a refractariis istis admissæ sunt, ut etiam inducias propositas, militique nostro indictas, repudiàrint, etiam ad petita nostra, dùm arbitros quosdam, atque delectos, pacis redintegrandæ igitur, ad nos emitti postulavimus, ne rescribere quidem dignati sint. Ecce! igitur, furiosorum more, per totius regni fines, conclassare, milites delectu probare, ordines *Moraviæ* ad defectionem solicitare, eorum copias, defensionis ergò, collectas, ad se pertrahere, *Brunnam* civitatem subitò invadere, in eaque *Capitaneum Provincialem*, aliosque ministros, malè exceptos, in custodiâ arripere, *Olmucium*, regionis metropolim, de facto occupare, *Serarii* loco movere, in a de basilica novū *Religionis* exercitiū introducere, *Clericos* eiicere, bona ecclesiastica compilare, homines Monasticos votis absolvere, provinciæ *Proceres*, juramenti, ac fidelitatis suæ, satagentes, instar patriæ proditorum, proscribere, cœperunt.

Neque verò istis furor acquievit. Sed, postquam bellorum incendia per *Moraviam* posuissent, etiam seditione *Austriam* inflammarunt. Indè *Laam* civitatem in finibus obsidione cinxerunt, indè mox temerario conatu ad *Viennam* moverunt, *Arcemque Cæsaream*, atque *Archiducalem*, nostram, tormentorum explosionibus petierunt. Quo igitur animo hæc omnia singula suscepta fuit, bonæ mentis amantibus diiudicandum relinquimus. Illis superaccedit, sæpè nominatos *Bohemos*, apud dictam *Imperialem Francofurtensem*, ad quam ordine, & ex lege, vocati eramus, electoralem nostram sessionem, votum, ac suffragium, per delegatos suos in dubium vocare conatos esse, absque consensu nostro subditos nostros, hæreditario jure nobis devinctos, in sua verba jurare jussisse, adeóque, ad novam electionem regiam, omnis juramenti, fidei, ac respectus, oblitos, dùm nos *Septemvirorum Imperii* unanimibus suffragiis ad supremam huius *Imperii, Imperatoriśque*, dignitatem proveheremur, temerè progressos esse. Adde quòd, ab electione, & coronatione nostra *Cæsarea*, minimè cessàrunt *Vngaros* eandem in seditionem pertrahere, *Bethlenumque* evocare, qui tum *Caschaviam*, fortalitium, totamque *Vngariam superiorem*, occupavit. His peractis, cum exercitu ad *Viennam* regressi, id, quod diu ante in animis habuerant, efficere tentarunt. Sed ab exercitibus nostris repressi de novo hæreditarias nostras provincias cædibus, rapinis, atque expilationibus, vastare cœperunt. Ad summam, adversus legitimum suum Magistratum, absque ulla data acceptaque offensa, ità quidem diris modis, atque excessibus, sævierunt, ut crudelius ne potuerint quidem. Imprimis verò hæc consilia, hæc facinora, per *Directores*, quos nominant, eorumque complices, nata sunt. Isti enim, absque dignitatis *Cæsareæ, regiæque* respectu ullo, atrocibus injuriis, ac calumniis, insurgere, regiam nostram electionem, coronationem, ac publicationem, infamare, super regia stipulatione, tanquam à nobis neglecta, pactisque, tanquam in regni præjudicium, a nobis introductis, multa, & per vetita, seminare non destiterunt.

Quas inter calumnias, ac sugillationes, brevi post tempore eò extremorum res recidit, ut, eversis legibus patriæ fundamentalibus, octingentorumque annorum continuis observationibus, regni novam formam, novamque faciem, sua pro libidine cudere perrexerint. Neque enim sanctiones illæ *Carolinæ* insuper (*Auream bullam* vocant) illique annexæ *Friderici II. Imp. Privilegiorum* declarationes, ab id genus novatoribus tutæ fuerunt, ut jam demum, post ducentorum, & septuaginta duorum, annorum, interstitium, in dubium vocari debuerint. Usque eò enim rabies seditiosorum processit, ut etiam famam laudatissimi illius *Imperatoris*, pariterque *Bohemiæ Regis*, immò rerum *Bohemicarum* exaltatoris, lacerare comperti sint, tanquam ille *Bohemorum* privilegia, in gratiam posterorum, ac hæredum suorum, detorsisset, latiusque, quam de jure, & lege *bulla Carolina*, facere potuerit, extendisset, cùm tamen privilegium illud consensu *Electorum Imperii*, omniumque *Bohemiæ Ordinum*, latum, ab *Ordinibusque* receptum, sit, ut supinam istam refractariorum nostrorum subditorum protervitam non satis admirari, sed perhorrescere, liceat.

Quanquam autem neque hoc unquam præcogitare, nedum sperare, potuerimus, per hos istos motus, seditionis, ac manifestæ perduellionis plenissimos, fore, ut aliquis hujus *Imperii Princeps*, (cui æquè subditi forent, utique à quibus dubio procul motus seditiosos ejusmodi libenter minimè gentium exspectare vellet,) absque legitima caussæ cognitione, hanc perduellionem approbare, Domus, ac familiæ nostræ, iura, privilegiaque, involare, adeóque de facto tentatam, factiosamque novam electionem regiam, in se reci, ere, esset ausus, nihilominùs contrà tàm nostram, quàm cæterorum *Imperii Electorum*, opinionem, debortationemque, id ipsum usuvenisse, constat.

Cùm igitur, vel inter *Turcos*, *Tartarosque*, Regibus, ac Magistratibus sua constet dignitas, atque subditorum obedientia, hi verò (*Bohemi*) perduelles omnem obedientiam, submissionem, jusjurandum, ac fidem datam, ejurarint, tùm *Palatinus* contrà manifesta jura, leges fundamentales, pacisque transactiones, ac sanctiones, novo, perniciosoque, exemplo, regnum nostrum invaserit, subditos perduelles, juramento nobis obstrictos, in sua verba jurare jusserit, bonique ordinis, legum, ac pietatis, limites transgressus fuerit, nihil dubitamus, DEUM Opt. Max. transgressionis illius futurum vindicem, cæteros verò tantùm non *Christianos Regri*, *Principes*, ac

pes, ac Magnates, sed etiam *Turcos*, *Tartarosque*, ac cæteros barbaros *Potentatus*, enorme, atque irregulare, istud factum, omnes singulos, detestaturos esse. Quo colore enim *Palatinus* insitatum, horribilemque, id genus procedendi modum colorare possit; ipse viderit. Iste enim nos antea pro coronato; & legitimo, *Bohemiæ Rege* ipse habuit; ejusce dignitatis intuitu, ad electionem *Regis Romani* ipse admisit, ipse ab initiis motuum *Bohemicorum*; se se, tanquam arbitrum, modò non obtulit, sed continuo opere præbuit, ipse codicillis, ab *Electorum collegio* in causa *Bohemica* decretis, subscripsit, ipse nedum verbis, nedum factis, à nobis læsus, aut lacessitus est. Ut ut igitur hæc libidinatio istius, atque id genus complicum, stare, ac defendi, possit; eventus dabit. Certè divinam vindictam, qui factis atrocibus in sua capita irritarunt, effugere baud quidem poterunt.

Interim, ne silentium in consensum, aut præjudicium, trahi contingat, aut electio, coronatioque nostra in *Bohemiæ Regem*, in controversiam, aut dubium, vocari possit, proindè ex potestate *Cæsarea*, *Regiaque*, amplissima, plenissimaque, summoque jure, novam, factiosamque, istam electionem, coronationemque, *Bohemicam*, illiusque regni nostri indè procedentem occupationem, ac detentionem, solennissimè impugnamus, damnamusque, immò annihilamus, atque expungimus.

Ex adverso nobis, laudatissimæq; nostræ familiæ, omnia Iuris, armorumq;, media, ac beneficia, ipsamque realem vindicationem; nec non; juxtà *Imperii*, regnique, *Bohemiæ*, constitutiones; in perduelles pœnarum, ac suppliciorum; irrogationem, omui meliori modo; verbis conceptissimis reservantes. *DEUM* qua propter, universumque mundum, testamur, prout hactenus nihil prius; atque antiquius, habuimus, quàm ut pacem deperditam per regna, & provincias nostras, restauraremus, subditosque nostros ab interitu, ac flebili ruina; vindicaremus, immò etiam regna, provinciasque; temerariis ausis interceptas, recuperaremus, illud ipsum, inquàm, propositum adhûc dùm, & deinceps; nobis unicè curæ futurum esse. Ex adverso ægerrimè nobis accidit; hactenus culpâ seditiosorum hominum, utpote qui sub *Religionis* fuco rebellionem colorant, multa atque innumera in subditos nostros damna atq; infortunia, detorta esse. De quibus sanctè protestamur, nos id genus cædium, laniernarum; ac calamitatum, immunes esse; caussamque ultimis illis calamitatitibus dedisse nullam, ut ad ea saltem; ad quæ summo Magistratus ex officio obligamur, respexerimus.

Esto etiam, nos unius alicuius impotentiæ, sive criminis, hoc in passu convinci, aut meminisse, posse, sanctè condicimus, ac promittimus, nos oppidò erroris illius pœnitentiam emendaturos, neque ex *Ordinibus* quenquam, adversus privilegia sua, gravaturos esse. Neque minus porrò contestatum esse volumus, sicubi à copiis, atque exercitibus nostris, contrà leges militares, delinqui, subditos dispoliari, insontes necari, fœminas, virginesque; incestari, aliisque excessibus peccari; contigerit, ista omnia, tanquàm contrà nostram intentionem hostram evenientia; nos ad animum altius admittere, atque sic affectos esse, ut, si modò querelæ super genus facinoribus ad nos in tempore fuissent delatæ, vel adhûc deferri contingeret, nos justis suppliciorum generibus non tàm in gregarios, quàm officiales, milites, cum rigore animadversuros esse. E diametro; & vice versâ, ad id obligati tenemur, neque à quovis eunque boc nobis vitio verti debet, quòd regna; ac provincias nostras, cum omnibus pertinentibus, contrà omnes omnium injurias asserere, in iisque suscitatos perduellionis fomites omni vi; atque industria, exstinguere, subditos, miserrimè oppressos, in pristinam libertatem reponere, per vim; ac media illicita regiones oblatas, vi, mediisque licitis, recuperare, ad summam, nostra, familiæque nostræ laudatissimæ, jura, libertatem; ac privilegia, ad ultimam usque sanguinis guttulam, vindicare annitimur.

Quandòquidem igitur caussam foveamus abundè iustissimam, res ista subditos perduelles in *Cæsarem*, *Regemque*, suum armis hôstilibus insurgere, omniaque barbaricis excessibus replere, deplorati, ac pessimi omninò, exempli futura sit, divini inprimis *Numinis* auxilium minimè nobis defuturum esse, certò confidimus. Deindè verò; cùm communis omnium *Regum*; *Principumque*; causa hîc vertatur, speramus fore, hæc ut perduellio, & temeritas subditorum, omnibus ad unum *Regibus*, *Ducibus*, *Principibus*, magistratibusque; prorsùs, & cum abominatione, displiceat.

Ad *Electores* denique *Imperii* bnius quod attinet, cùm, quoad novam istam, & factiosam, electionem *Bohemicam*, autoritas, honor, ac dignitas, illorum patiatur, humanissimis verbis ab ipsis contendimus, illi, tanquam in necessaria, & communi, caussa nobis assistant, atque opitulentur: è contrà à nobis, tàm quà res ecclesiasticas, quàm politicas, *Cæsaream* protectionem, præsidiumque, sibi promittant. Ità in eo, ut ajunt, clivo labor noster sudabit, quò omni animorum diffidentia rescindi, ex adverso sincera pax, & concordia, per omnes regiones tàm redintegrari; quàm conservari, sustineat.

III.

Eadem, qua suprà, legatio ab Imperatore dirigitur ad Daniæ Regem.

SEcundùm hanc deductionem, protestationem; atque annihilationem, novæ istius coronationis *Bohemicæ*, etiam; super hæreditariis, regnum *Bohemiæ*, à parte *Archiducum Austriacorum*, concernentibus, iuribus informationem publicavit *Imperator*.

Quem in modum autem *Electorum Imperii* auxilia erogaverat, pro vindicanda *Imperii*; *Cæsarisque*,

risque, itemque *regnorum, Provinciarumque*, alienatarum, dignitate ac restitutione, eandem in sententiam, præfatum *Ducem Saxo-Lavvenburgicum*, itemque *Hieronymum ab Elvern*, legatos, ad *Christianum IV. Daniæ Regem*, itemque *Principes, Ordinesque Saxoniæ* tàm *superioris*, quàm *inferioris*, dirigere, deductionesque illas, scripto comprehensas, illis intimari curavit.

Hoc autem ideò agebatur ab *Imperatore*, ne fortè *Rex, Principesque*, incognitâ caussâ, sub specioso *Religionis* titulo, *Palatini* partibus accederent, belliquc molem aggravarent. Interea, ἰσωμοθὴς, repromisit, fidemque dedit, *Imperator*, fore, ut si sese rebus istis abstinerent, nihil illis quicquam indè accidat incommodi, tùm verò *Imperii* gravaminibus, si quæ essent, quàm primum medicina adhiberetur.

IV.

Christiani IV. Daniæ Regis, legatis data, responsio.

AD illam prædictam *Cæsareorum legatorum* propositionem, sequentibus respondere cœpit *Rex Daniæ*: *Cæsaris* salutationem, benevolamque animi contestationem, singulari cum voluptate sibi usuvenisse. Ex altera verò parte dolenter sibi accidere, *Cæsarem*, etiam in limine aditæ successionis tàm *Cæsareæ*, quàm *Regiæ*, per motus à sanguinariis istis *Bohemis*, *Vngarisque*, excitatos, in belli intestini discrimina, incidisse, prout a legatis prolixè esset declaratum. Optare itaque sese, ne unquam ad hanc bellorum extremitatem res recidisset, sed *Cæsari* potiùs felicissima regiminis auspicia evenissent. Quo nomine *Regem* in præsentiarum illud tantùm unicè desiderare, quò *DEI* benedictione media atque remedia affulgerent, quibus tumor belli istius civilis resideret, ex adverso verò pax, & concordia, reduci possint.

Quòd igitur, è legatorum relatione, ille *Cæsari* esset animus, ea solicitudo, fore, ut ipse cum reliquis *Imperii Septemviris* certo, atque idoneo, loco conventurus, super suspicionibus, ac controversiis, inter *Principes Protestantes* obortis, dispicere, pacemque restaurare, juxtaque *Imperii* gravaminibus mederi, vellet, hac in re *Regem* autorem, ac consiliatorem, accedere, *Cæsar* quantò ociùs hoc ageret, eo diffidia, *Religionis* caussâ, nata, inter *Principes* maturè componi, meliorque harmonia, ac concentus, intervenire sustineat.

Hoc nomine *Regem* antiquam illam majorum suorum cum *Cæsaribus Romanis*, *Austriæ Archiducibus*, amicitiam, fartam tectam, ad animum revocare, pariterque, ut hæc mutua animorum propensio ulterius extendatur, cupere. Sese enim antecessorum suorum vestigia calcaturum, nihilque eorum, quæcùnque ad contestandam sinceram amicitiam pertinere videbuntur, deinceps intermissurum esse.

V.

Friderici Vlrici, Ducis Brunsvvicensis, suo, cæterorumque Principum, nomine, responsio.

SEquentibus verò, ad orationē *Cæsar.* legatorum *Vlricus Fridericus, Dux Brunsvvicensis*, excipere cœpit: Quandoquidem *Cæsar*, idemque *Rex Vngariæ*, ac *Bohemiæ*, per legatos ità splendidos, motuum, per *Vngariam*, ac *Bohemiam*, suscitatorum, originem, atque informationem, secum communicare dignatus esset, juxtaque antecessorum suorum, *Ducum Brunsvvicensium*, inprimis *Henrici Iulii, Ducis*, parentis sui, officia, ac merita, ergà superiores *Cæsares*, inprimis *Rodolphum II. Imperatorem*, declarata, ad animum revocaret, unàque non minùs specioso honorario, *Cæsarea* usque ergà familiam *Brunsvvicensem* clementiæ arrhabone certissimo, sese afficeret, hoc istud esse, quod toto vitæ suæ curriculo deinceps, officiis integerrimis, ac paratissimis, summa animi cum gratitudine, tanquam *Princeps, Imperio, & Cæsari*, fidelis, atque addictus, promereri cogitaret. Ex ipsa autem porrò à legatis ornatissimis verbis peracta, oratione illibenter *Ducem* motus, tumultuationesque, per *Vngariam, & Bohemiam*, regna, sociasque *Provincias*, natas, obortasque, intellexisse. Ex adverso autem auditu sibi gratissimum usuvenire, *Cæsarem*, ex gentilitia clementia, singularique ergà hanc *Germaniam* amore, atque indulgentiâ, eò inclinare, ut cum *Electoribus*, cæterisque *Principibus*, pacis amantibus, comitia celebrare, unaque, atque eâdem operâ, quò dissidia, ac bella, ista, per *Imperium* gliscentia, interventientibus conciliationis mitibus remediis, consopiri, protectoria verò, super bonis ecclesiasticis, tàm antè, quam post *Transactionem Passavviensem* occupatis, diplomata expediri, possint, peculiarem *dictam, compositionis* dictam, aperire affectus sit. Ex illis nunc præclaram *Cæsaris* integerrimamque affectionem & quàm paternè ergà *Imperii Ordines* animatus sit, dilucidissimè cuivis patere. Prout ergò majores antehàc sui semper à partibus supremi illius Magistratus, *Cæsarum* nēpe *Austriacorum*, stetissent fideles, atque immoti, historiis *Maximiliani*, *Caroli V.* & nuper *Rodolphi II. Imperatoris* gloriosi, contestantibus, consimiliter etiam hunc *Ducem* ergà modernum *Cæsarem*, officia sua cum omni affectu, ac cultu, summa cum fidelitate, declaraturum, adeóque ad summam omnia libenter facturum esse, quæcunque ad *Imperii*, ac *Cæsaris*, emolumentum ac dignitatem, pacis verò deperditæ restaurationem, pertinere videri possunt. Neque esse, ut *Cæsar* hanc suam observantiam in dubium vocare debeat, cùm ab adversæ partis consiliis, ac actionibus (sicut etiam in *conventu Noribergensi* nuper indicasset) tantùm abfit, ut, ad extremum vitæ halitum, hac in concepta animi, affectusque, integritate ergà *Cæsarem* perseverare cupiat.

Ex alte-

Ex altera parte *Ducem* demissè admittere, confidenterque statuere, *Cæsarem*, juxtà factam declarationem, unumquemque *Imperii* fidelem *Principem*, secundùm jura, ac privilegia, acquisita, pactaque tàm religiosa, quàm politica, minimè perturbaturum esse: ut etiam præparationes bellicæ, tàm à partibus *Cæsaris*, quàm *Ligatianorum*, sub opere ferventes, non ad recuperationem bonorum ecclesiasticorum, (quorum quidem nulla, aut pauca, vel à se ordine, ac successivè, *Imperatoribus* sibi indulta, ac privilegiis confirmata, *Dux* quidem possideat) sed licitam, legitimamque sui defensionem, spectent. *Ducem* proindè eum esse, qui ab *Imperatore* humilimis verbis contendat, dignaretur *Imperator*, pro regia sua clementiâ, se, cum tota *Ducum Braunsvvicensium* familia, in protectionem, ac tutelam, admittere, àque injustis armorum hostilium divexationibus immunem facere.

Iisdem illis, totidemque, verbis, cæteri *Principes*, *Ordinesque*, ad quos *Cæsarei* legati pervenêre, ordine rescribere cœperunt, *Cæsari* se, suosque, tanquàm protectori, commendantes, atque ab eodem omnem clementiam, favoremque, exule quavis hostilitate, sibi promittentes.

CAP. II.

De primo apud Lipsiam conventu, atque Electoris Saxoniæ in armis præparatione.

IOanne Georgio, *Saxoniæ Electore*, exploratum habente, quibus excursionibus, commeatibus, copiarumque diversarum stativis, atque hybernationibus, passim res agerentur, ipse quoque super mediis, ac præparatoriis, quibus *Provinciam* suam tueretur, dispicere cœpit. Itaque copias colligere, delectusque facere, haud destitit. Quibus concurrentibus viginti millia hominum numerata sunt, *Iacobo de Grünthal* istis præposito legato.

Intereà, apud *Lipsiam* pridie *Calend. Apriles*, ad penultimam *Martii*, Ordinibus circuli *Saxoniæ superioris* conventus indicitur. Ad quem invitati, præter ipsius *Electoris* ministros, cæterorum *Saxoniæ Ducum*, itemque *Ducum Pomeraniæ* diversorum, *Principum Anhaltinorum*, *Abbatissa Quedlinburgica*, *Comitum Schvvartzburgensium*; *Mansfeldensium*, *Stollbergensium*, *Dynastarum* in *Parthein*, *Reussen*, & *Schonburg*, legati compa- ruêre. Qui quidem, ad propositionem electoralem *Saxonicam*, post prægressas deliberationes, sic quidem respondere ac sententiam ferre, cœperunt: Principiò, Ordines, consiliarii, atque legati, quibus hac tempestate procellis *Imperium* concuteretur, quanque sine divini *Numinis* extraordinaria dispositione, facilè omnia per *Germaniam*, patriam nostram, ad extremam ruinam, ipsasque, quod ajunt, incitas, declinare possint, ad animos admiserunt. Quòd igitur armis omnia passim circumquaque fremerent, exercitus, hinc indè præparati, identidem commeatus postularent, adeóque modò non signa, atque ordines, sed integras legiones, per unam, alteramque, provinciam, immò, castrorum more, universas copias, deducere tentarent, immò comminationes etiam superaddi contigerit, nisi transitus daretur, futurum, ut vi injectâ aditum patefaciant: his, aliisque, extremitatibus, diligenter trutinatis, hanc in sententiam pedibus itum est. Scilicet, ut *circulorum* quæque partes suis copiis instruerentur, neque variis militum incursionibus, atque injuriis, amplius paterent deinceps, idque juxtà leges *circulorum*, sub *Anno M. D. XXXCIIX.* pactas. Deindè, cùm, rebus ità urgentibus, simplici auxiliorum collatione parum effici queat, ut etiam dupla, immò, tripla, corundem congeminatione opus sit, auxiliorum istas erogationes, præsertim pecuniarias, apud *Lipsiam* conferendas, deponendasque, inprimis hujusce negotij directionem ad *Electorem Saxoniæ* remittendam esse, ille, ut, ex lege, hac in necessitate disponeret, collectas per suos exigeret, laborantibusque provinciis maturis auxiliis succurreret.

Porrò, cùm ab obitu *Ioan. Georgii*, *Principis Anhaltini*, officium illius, quod antè gesserat, exspirasset, eius verò defuncti in locum *Ioan. Philippus*, *Dux Saxoniæ*, surrogatus esset, illud illi quamprimùm intimaretur, adhibitis etiam precibus, *Dux* oblatam hancece provinciam ne detrectare, sed sub juramenti fide datâ, proximè confirmare, vellet. Secundùm hæc, quò uterque *Saxoniæ*, nempè *superior*, atque *inferior*, circulus, mediante confœderatione mutuâ, uniri proximè, conjungique, possint, deliberatum est. Quò ità, rebus utrinque unitis, Ingruentibus periculis, atque exercitibus modò non resistere, sed, sicubi necessitas exigat, obviàm iri, vimque illatam vi repellere liceat. Hic igitur articulus, tanquàm summè utilis, ac necessarius, quàm primùm per delectos homines in effectum duceretur. *Cæsari*, tametsi ad hunc *Senatum* non etmisisset legatos, si tamen à certis quibusdam *Ducibus* nescio quæ rogaturus esset, responderetur ab illis juxtà leges tàm circuli, quàm temporis hujus necessitatem. De cætero, quòd ad turbas *Bohemicas* attinet, caverent circuli huius *Ordines*, ne quà tricis istis intricari eos accidat. Quo ut neutralitatem ità dictam, omnes commendatam habeant, operæ pretium esse. De commeatibus ità esse. Permittatur hic partibus utrisque, ea tamen lege, ut mode-

re debito licentiam petant, secundùm *Imperii* constitutiones signa, atque alas, non legiones, deducant, deque sumptibus, atque damnis, caveant.

Quod, si contingat has leges, rationesque, insuper haberi, copiasque legionatim deduci, atque vi penetrare velle, tùm quidem negandum isthoc, deprecandumque, adeóque super id genus mediis seriò dispiciendum, esse, quibus invasiones istæ retundi queant. Cùmque ex *inferiori Saxonia* primitùs hæc excursionum, atque irruptionum, labes has ad regiones serpere cœperit, super ejus mali curatione cum circuli illius *Principibus*, *Ordinibusque*, proximè agi debere.

Quantum denique ad varias, graves, ac multiplices, *Monetæ* adulterationes facit, notissimum esse, istam fori, & Reipublicæ, tabem hactenùs plus ferè, quàm bellum ipsum, belluam istam pestiferam, subintulisse. Vt igitur ampliationi, permutationi, atque ad peregrinas regiones, *Monetæ*, inquam, præsertim regiorum illorum, atque augustiorum munismatum commerciis, atque devectionibus, habenæ iniiciantur, operæ pretium, ipsorumque commerciorum usum, ac necessitatem, postulare, ut, cupreis, plumbeisque, atque adulteratis, istis rejectis, atque sub severâ vitæ, ac fortunarum amissionis pœnâ, interdictis, argenteæ, ac solidæ, monetæ reducantur, *Thalero Ferdinandico* duos florenos, & quadrantem, *Philippico*, duos florenos, cum semisse, *aureo* pariter duos florenos, cum semisse, *Ducato* verò, tres florenos, unàque septem grossos, valere jussis: & sic consequenter.

II.

Bohemi, à Saxoniæ Electore auxilia corrogant.

HAs inter deliberationes *Bohemorum* legati, nomine trium regni *Evangelicorum Ordinum*, advenêre, sciscitatum, quorsum armatura illa *Saxonica* spectaret, qui, juxtà enarrationem casuum suorum, in re ancipiti, ab *Electore*, pariterque *Ordinibus* illius circuli *Saxonici*, consilium, opem, auxiliumque, enixè solicitare, pariterque, super *Bethlens Transylvani* conatibus, erudire cœpêre.

Quæ cùm *Bohemorum* interpellatio citrà exspectationem *Legatis*, delectisque *Saxonicis*, accidisset, ut propriâ autoritate istis respondere haud possent, illicò hancce rogationem ad *Electorem* suum rejecerunt.

III.

Saxoniæ Electoris, ad Bohemorum interpellationem, responsum.

ITà verò *Elector* excepit: Inclinationem, mentemque, suam ergà *Bohemiæ* regnum, citrà omne dubium, plurimis in occasionibus, præsertim verò illinc, abundè innotuisse, quòd, ab ipsis motuum incunabulis, hanc ad usque miserrimam catastraphen, ac faciem, *Elector*, nihil antiquius habuerit, quàm ut, mediis idoneis intervenientibus, belli furor, atque incendium, exstingui, vice versa pax, ac concordia, recuperari, regnumque *Bohemiæ* pristinum in statum reponi, potuisset. Ejusce ad effectus consecutionem sese neque laboribus, neque sumptibus, pepercisse. Vt etiam fideliter admonendo, interveniendoque, defatigari cœperit.

Quò minus autem res ad effectum propositum, exoptatumque, deduci potuerit, utique *Electorem*, suâ quidem sententiâ, indemnem, illos verò potiùs in culpa esse, quibus interpositio illa, primùm proposita, dein permissa, placere noluerit. Vt, quæsitis omnibus remoris, atque obstaculis, optimè consulentibus terga obverterint, quousque has in procellas res deducta sit. Sese semper, acconstanter, ab initio judicasse, susceptam istam mutationem, & quæ porrò ad illam spectant, à pace, & reconciliatione, procul abesse, ut non nisi horribilem lanienam superinducere queat.

Et jam quoque vel ab effectis ipsos *Bohemiæ* Ordines, dùm consilia, atque auxilia, *Saxonum* implorent, deprehendere, quas in tricas, ac periculorum labyrinthos, sese conjecissent. Sed nimis serò ejus auxilia, cujus antè consilia insuper habuissent, istos corrogare. Ab initiis, dùm morbo occurri potest, remedia applicanda esse. Vbi symptomata, malumque, invaluerint, etiam *Medicos* manum desperatis negare. Te pariter, multis de causis, hoc in agone, auxilia ipsis impertiri haud posse, tùm, quòd res, & controversia, ipsum *Cæsarem*, utique caput *Imperii*, regnique ac feudorum *Bohemiæ* dominum, utpote adversus quem insurgere omnes leges, omnia fœdera, prohibeant, concernat, tùm res ipsa aliis oculis, atque anteà, jam respicienda veniat.

Cæterùm, *Electorem* de cópiis colligendis cogitare, neque hoc inficiasire. Tametsi autem rationem ejus facti reddere minimè teneatur, utpote qui coràm *Deo*, supremoque *Magistratu*, adeóque in vniversum omnibus, caussam legitimam fovere cupiat; nihilominùs necessitatem hanc vel indè sibi imponi, quòd pacis pro nunc, & concordiæ, mediis exulantibus omnibus, omnis vicinia, regionesque adjacentes, armis perstrepant, copiæ, apud exteras gentes conscriptæ, his locis immineant, quæ non turmatim, sed legionatim, commeatum urgeant, immò, si hoc non impetrare illis liceat, de facto, ac manu injecta, penetrare ausint, velintque.

Cùm itaque necessaria hæc armorum præparatio ad defensionem patriæ, provinciæque, suæ spectet, ideóque copias dispertiri se non posse. Frustrà hoc pacto *Bohemos* esse, quibus auxilia commodare non quitus sit, ut etiam à *Provincia*-

vinciarum suarum *Dynastis*, ac *Proceribus*, prohibeatur.

Interim hoc certò statuerent *Evangelici*, *Electorem*, more majorum, *Confessionem* illam *Augustanam*, scriptis *Propheticis*, atque *Apostolicis*, ad amussim fundatam, ac confirmatam, omni operâ, tanquam legitimum defensorem, curaturum, atque, instar pupillæ, in oculis habiturum, esse.

De turbis *Vngaricis*, & *Bethleno*, *Transylvaniæ Principe*, quod suggerant, super eo disceptare se nolle. Siquidem autem notorium existat, *Bethlenum* utique *Turcorum Sultani* vasallum esse, cujus consensu, ac voluntate, hanc impressionem susceperit: eventum deinceps, cui fini iste, exercitum eduxerit, declaraturum esse.

Se quidem nihil aliud præmetuere, nisi ut anguis in herba lateat, ac tandem quosvis obvios mordicùs corripiat.

CAP. III.

De conventu Electorum, apud Mulhusium coacto.

I.

Electores apud Mulhusium Thuringorum conveniunt.

VBi hos inter tumultus tempus diætæ, apud *Mulhusium* indictæ, advenisset, convenerunt eo loco *Io. Svveickhardus*, *Archiepiscopus Moguntinus*, *Elector Ferdinandus*, *Archiepiscopus Coloniensis*, *Ioan. Georgius*, *Elector Saxoniæ*, & *Ludovicus*, *Hessiæ Landgravius*: Per legatos verò comparuêre *Lotharius*, *Archiepiscopus Treviranus*, & *Maximilianus*, *Dux Bavariæ*.

II.

Mauritius, Hessiæ Landgravius, pacis recuperandæ gratia, pro Bohemis intervenit, atque, per legatum, ab Electore Saxoniæ, ne Catholicis dictis Principibus astipulari velit, contendit.

INter cæteros verò, hac tempestate, *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, pro recuperanda per *Germaniam* pace, magnam, ac præcipuam solicitudinem præ se tulit. Qua de re ad *Electorem Moguntinum*, jam in *Thuringiam*, ac prædictum *Mulhusium*, cursum dirigentem, *Cassellis Isenacum* excurrens, convenit, atque, inter cætera, humanissimis ab ipso verbis contendit, pateretur *Archiepiscopus* omnia sua consilia, atque inprimis apud instantem conventum, eò dirigere, quò per vias mites, ac placidas, *Germaniæ* pax exoptata restitui, abominanda verò utrinque diffidentia è medio tolli, sustineat.

Qui cùm posteà compertum haberet, *Electorem Saxoniæ* ad præfatum conventum ipsummet appulisse, nihil dubitavit *Consiliarium* suum secretiorem, atque aulæ *Marschallum*, *Dieterum de VVerder*, ad *Saxonem* ablegare. Qui quidem, nomine illius *Principis* sui, hæc talia proponere cœpit: Siquidem *Principi Mauritio* cognitum esset, *Electorem Saxoniæ* ad conventum illum constitutum pervenisse, nullusque dubitaret, quin eò in tot *Electorum Imperii* augustali congressu, de ea sive materia, sive themate, agendum foret, à quo *Romani Imperii* (quod *Deus* avertat!) sive totalis ruina, sive ejusdem restauratiò (quam utinam *Deus* elargiri vellet) dependeat: maluisse se quidem super rebus id genus, oppidò gravissimis, coràm cum *Electore* agere, multaque in sinum deponere, si res atque occasio, tulisset. Cùm autem ipse prohibeatur *Princeps*, quò minùs hûc viam instituat, utique placuit illi me interprete uti, qui *Electori* ejusce vicem referre, &, quæ secum secretiori mentis scrinio consilia concepisset, aperire debeam. Initiò autem veniam hanc præfatur *Princeps* ille meus, institutum suum non esse, ut *Electori*, tot heroicis virtutibus prædito, quicquam præscribere, aut consilia ejus hac in parte aliqua turbare velit, ut potiùs, lege confœderationis illius hæreditariæ, obligatum sese sentiat, damna, & impendentia, pericula, cujusmodi facilè post præfatum hunc conventum exspectari possint, digito velut præmonstrare, ac, dùm præcaveri multa adhûc queant, amicè admonere.

Eum igitur hunc esse, inquit, conventum, à quo totius rei *Evangelicæ* vel interitus, vel emolumentum, exspectari debeat. Quo nomine *Electorem Princeps* meus per & propter divini *Numinis* honorem, per amorem posteritatis, populorum, ac provinciarum propriarum, immò verò per hujus & mundanæ, & æternæ salutis, memoriam, obtestatur, orat, rogatque, ne pateretur *Elector* hoc præsenti sub agone *Pontificiis*, eorumque calidis, sanguinariisque, consiliis, nihil aliud, quàm pugnas, ac cædes, spirantibus, astipulari, ensemque, quem, pro *Patriæ*, *Religionisque*, defensione, *Dei* munere, gerit, in veritatis divinæ assertores, propriæque confessionis illius socios, stringere, atque insontium cruore fœdare.

Ne autem obiter, aut temerè, in hæcce verba prorupisse videri queat, causas *Princeps* ille meus, quibus nititur, induxit sequentes: Si enim *Electorem* accedere *Pontificiorum* placitis, armisque *Evangelicos* petere, accidat, non posse non ingentem rem *Evangelicam* pati ictum. Quem omnes reliqui *Protestantes*, tanquam à *Saxoniæ Electore* profectum, abominaturi utique sint. Ex hac *Electoris* separatione *Protestantibus* ineluctabile damnum usuvenire. Cujus ratio inprimis *Deo*, tùm *Evangelicis Ordinibus*, reddenda veniat. Si itaque hoc pacto res *Protestantium* cadat, futu-

rum

rum, ut ordine, ultimò, & *Electorem*, more *Cyclopis Homerici*, *Pontificii* petant. Hunc enim *Concilii* istius *Tridentini* scopum, hunc finem, esse, ut, disiunctis invicem *Protestantium* viribus alteri parti tamdiu faveant *Pontificii*, quousque alteram oppresserint.

Esto autem, *Pontificios* singulari ex humanitate eum *Electore* acturos esse! Interim in hæredes, ac posteritatem suam, hanc monetam, fabamque, cudendam fore. Noto enim notius, & vero verius, isthoc esse, *Pontificiorum* hanc mentem, hoc quidem institutum, esse, ut, tametsi *Evangelicos*, qualiscunque tandem ille sit, ad tempus ob evidentem utilitatem, conniveant, minimè tamen deinceps illi parcant, nisi in nassam suam, horribilemque idolomaniam pertraxerint. Secundùm hæc, altiùs, nisi grave esset, expenderet *Elector*: Si ille cum *Saxonibus* suis ad opprimendum novum, electum, ac coronatum, *Regem*, ejusque subditos, verè credentes, educeret, futurum, ut *Bohemi*, vindictæ ergà hunc *Saxonem* tanquam eundem & sociæ *Religionis*, & hostem simùl, cupidissimi, omni datâ operâ hostiles impetus convertant, molemque belli (quod abominandum) facilè in *Saxoniam* devolvant. Vt de eo nihil dicat, vatiniano, quod ajunt, pejus, atque immedicabile, odium, collisionemque perpetuam, ac fatalem, inter *Palatinum* & *Saxonem* hoc pacto oriundam esse. *Palatinum* enim, qui utique, singulari *Dei* providentia, ad *Bohemiæ* regnum, utpote quod per somnium ne quidem ipsi autè, litteris testibus, in mentem venisset, vocatus fuisset, aliter hæc via interpretari posse, quàm hanc illi exaltationem, dignitatemque, ex mera æmulatione, ac simultate, invideri velle. Cùm magis hoc in piorem *Evangelicam*, in *Bohemia* periclitantem, vindicandi proposito, *Saxonis*, applausum, quàm offensam, succursum, quàm incursum, exspectare debuisset. Certè, sicubi regia illa in *Saxonem* electio incidisset, nullum dubium esse, quin *Palatinus* tantùm non æquo tulisset animo, sed illhoc negotium omni studio adjutum ivisset.

His, aliisque, gravissimis *Imperii* convulsionibus, sua quidem fideliter sententiis opinione, occurri posse, siquidem *Elector*, sicut hactenùs, in terminis pacificis bona fide perseveraret, consiliisque *Pontificiorum* suspectis aures, assensumque negaret. Potiùs igitur esse, ut omnia pacis recuperandæ mitia, ac placida, media denuò tentarentur, quò in *Imperio* securitas restituatur, *Religio* oppressa asseratur, è contrà tàm in ecclesiastico, quàm seculari, regimine diffidia, collisiones, odia, interitus, ruinæque, præcaveantur. Pro sua autoritate, & loco, *Electorem* plurimum posse, immò etiam de conscientia ad id teneri. Vt ingentem, ac raram, ab hoc, futuroque, seculo gratiam, gloriamque, exspectare certò debeat.

Tametsi autem, has turbas minimè *Religionis* causa natas esse, opponi queat. Negari tamen minimè poterit, primitùs apud *Bohemos*, ob veritatis oppressionem, istos ignes, istos tumultus, emersisse. Quos itidem, non nisi alterius partis excidio, extingui posse, metuendum evenit. Vt etiam *Elector* super eo solicitus, anxiusque esse haud debeat, tanquam adversus *Imperatorem* ferre arma, absque prævaricatione, atque injuria, haud liceat. Eò enim omniû reliquorû *Protestantium* defensiones spectare, ut nisi *Religionis* libertas offensivè hactenùs petita foret, quidvis aliud facturi essent, quàm ut *Imperatori* non obedientes esse vellent. Quos, unà cùm *Electore*, cum toties codicillis, in medio extantibus, hanc suam mentem, suam obedientiam, publicè, atque abundè, contestatos esse, planum sit, utique hac de re *Electorem* quoque securum esse posse. Mediorum pacis ineundæ adhûc dùm tàm extrà, quàm intrà, *Imperium* abundè suppetere, ut neque de mediatoribus in super dubitare æquum sit, præsertim, cum *Galliæ*, atque *Angliæ*, *Reges*, pro componendis istis difficultatibus, jam tùm operas suas per litteras offerre cœperint. Si ista, cæteraque omnia, insuper haberi contingat, facilè *Electorem* divinare posse, quibus deinceps prætermissæ hujus, tàm luculentæ, occasionis aut ratio, aut facti pœnitentia reddenda, emendandaque, sit.

Atque hæc illa esse, quæ *Mauritius Princeps*, ductu tàm conscientiæ, quàm lege fœderis, hæreditarii mutui, amore quoque familiæ *Electoralis Saxonicæ*, ex integerrimo cordis affectu, *Electori* aperire tàm debuerit, quàm voluerit. Partium nunc esse *Electoris*, hanc ut sincerâ, atque optimâ, fide profectam communicationem, in patriæ, reique *Evangelicæ*, juxtàque *Electoralis Saxon.* familiæ emolumentum, ad animum admitteret, æqui bonique consuleret, adeóque, annon adhûcdùm, mediis utrinque convenientibus, pax restaurarie valeat, expenderet: id quod verbis ab ipso humanissimis etiam, etiamque contendit.

III.

Electoris Saxoniæ, ad Mauritii, Hessiæ Principis, communicationem, responsum.

Ista *Mauritii, Hessiæ Principis*, adhortatio, sicubi *Electori Saxoniæ* præter opinionem objecta, stomachum movisset, sequentibus hic tùm rescripsit: Consiliarium tuum, *Princeps Illustrissime*, aulæque *Marschallum*, *Dietericum de VVerder*, prout petebat, seorsim audivimus, quidque ille, tuo nomine exponeret, percepimus. Prout igitur illi datum, ad nos ferendum, salutationis honorem, gratanter accepimus, ita, eadem opera, quæ nobis, ob præsentem conventum *Mulhusianum*, suggerere visum est, è bonæ mentis ductu profecta esse, persuasum habemus.

Siquidem autem nequaquam cum id genus hominibus, qui consilia periculosa fabricant, sed cum *Imperii Septemviris*, illis nempè *Magnatibus*, quibus administratio, ac cura, *Imperii*, reductioque communis patriæ pacis, ac tranquillitatis, juxtàque ut tàm regnum *Bohemiæ*, cæteræque *Provinciæ*, ab intestinorum bellorum incendiis vindicari, quàm *Imperatori* majestas, ac suprema dignitas, conservari, possit, sibi res sit, eoque cum *Electoribus* collegis non è motu proprio

prio feratur, sed lege juramenti, fideique astringatur, utique admonitionem istam & supervacuam, & gravem, molestamque sibi usuvenire. Vtigitur officij illius sui rationes inire, adeoque ab omnibus tàm hujus, quàm futuri seculi, excusari possint, non voluptatis, sed necessitatis, ergo, *Electores* jam tùm convenisse. Hactenùs, nostro quidem loco, iis usi sumus, consiliis, quæ, ad pacis, patriæque libertatis, conservationem, unicè collimarunt. Vt vel hujus rei testimonia ab ipsis invidis collegerimus. Vt tantò magis parænesin istam, interminationibus etiam intempestivis aculeatam, graviter, atque molestè, feramus. Illud verò, in electorali nostra gubernatione, tantumque animi bonitate, usuque, & experientia magistrâ, edocti sumus, ut intempestiva id genus alterius commonefactione, quid, quantumque, periculosa hac rerum facie, agendum sit, erudiri non debeamus.

Interim, hoc, quicquid est, in medio relinquentes, injuriæ illius temporis ascribimus, atque in eo toti sumus, ut, quod corâm *Deo*, *Imperatore*, supremo utique magistratu, cæterisque *Imperii* fidelibus *Ordinibus*, tueri licet, hic, alibique, agamus. Tuarum partium fuerit, alios potius, ac diversum sentientes, admonere, cogitarent isti, quibus rationibus *Imperium*, una cum membris suis, sartum, tectumque servari, *Imperatori* verò majestas, autoritasque, restitui valeat. Hanc esse ad pacem viam. Hoc iter ad concordiæ templum calcandum esse. Ex adverso, præter bella, atque inquietationes, nihil præstolandum venire. Quibus discriminibus quantò ocius ut occurri sustineat, nos utique loco nostro, sicut *Electorem* fidelem condecet, haud defuturi sumus.

IV.

Conventus Electoralis, senatusque Mulhusiani, Decreta.

POsteaquàm ergò congregati apud *Mülhusium Electores*, *Principesque*, atque absentium legati, super rei tantæ summa, quibus modis, mediisque id genus motibus, collisionibus, *Imperiique* conquassationibus, medicina fieri, paxque omnibus exoptata, redintegrari, evaleret, tandem, rebus impendiò deliberatis, atque trutinatis, facto sive *Senatusconsulto*, sive decreto, conclusum est, *Ferdinando Cæsari*, communibus collatis viribus, auxilia decernerentur, quibus illius majestatem ab injuriis vindicare, regnaque, & provincias abalienatas, cum laude, ac dignitate, recuperare, fas esset.

Pro ejusce rei fine consequendo, opus esse, ut reliqui ordines *Protestantes*, ac *Comites*, litteris, apprimè scriptis, monerentur, manus à turbis illis *Bohemicis* abstinerent. Secundùm hos, *Principes*, *Statusque*, circuli utriusque *Saxonici* confirmentur, nihil utrisque ab armis *Electorum*, *Principumque Catholicorum*, sinistri metuendum esset. Quis enim ignorat, *Protestantes Principes*, *Ordinesque*, hoc inprimis revereri, ne quà *Pontificiorum* arma, ac præparationes, sub colore, tanquam *Cæsar* contra *Bohemos* adjuvandus esset, eò tenderent, ut bona ecclesiastica, *Bohemia* antè sub jugum, ac leges, missâ, eo pacto recuperarentur? *Electoribus* proindè, *Principibusque*, hoc in conventu congregatis, præsentanei remedij loco visum esse, sicubi à *Pontificiis*, certo diplomate, transactione *Passaviensi*, bonorumque ecclesiasticorum possessionem, *Protestantibus* quanto ocius confirmari contingeret. Idque, quo dubitantium, hæsitantiumque, animi placarentur, itemque acquiescerent, absque morâ, *VI. Id. Mart.* eo, quo constitutum erat, tenore publicari cœpit.

V.

Publico diplomate, quà Religionis pacificationem, quà bonorum Ecclesiasticorum possessionem à Pontificiis denuò cavetur Protestantibus.

LItteræ autem securitatis, ut vocant, à *Pontificiis* datæ *Protestantibus*, fuêre hujusmodi. Nos, Dei gratiâ, *Ioan. Schweickhardus*, & *Ferdinandus*, *Archiepiscopi*, atque *Electores*, itemque *Maximilianus*, *Ducis Bavariæ* legati, præsentium vigore tàm pro nobis, quam posteris nostris, simulque omnibus *Principibus*, *Ordinibusque*, *Catholicis*, testatum facimus: Posteaquàm hoc in conventu *Mulhusiano*, unà cum Illustrissimis Principibus, *Ioanne Georgio*, *Saxoniæ Electore*, & *Ludovico*, *Hassiæ Landgravio*, congregati, seditiones, ac turbas illas per *Bohemiæ* regnum, adjunctasque provincias, exortas, ac jam supervenientе *Bethleno*, *Turcorum* vasallo, præter hanc *Germaniam*, etiam per *Vngariam* usque furoris sui ignes disseminantes ad animum diligenter admisimus, variasque, ac serias, deliberationes instituere cœpimus, hæc tandem nobis via rectissima visa est, ut, cùm exclusis remediis omnibus pacificis, ac mitibus, locus amplius esset nullus, hoc inprimis, atque antè omnia, ageremus, quo gravissimis impellentibus caussis, *Ferdinandus Cæsar*, idemque *Hungariæ*, ac *Bohemiæ*, *Rex*, adjutus necessariis *Electorum*, *Principumque* auxiliis, in *Imperii*, ac *regnorum*, ritè acquisitorum, dignitate confirmari, majestatemque, atque autoritatem, per *Imperium* hoc summam, juxtàque jura, privilegia, atque immunitates tueri posset. Ad hujusitaque tàm necessarii, atque ardui, muneris expeditionem tantùm non *Catholicorum* arma sufficere, sed reliquos *Imperii Principes*, *Ordinesque*, dictos *Protestantes*, ut suas conferant copias, ac suppetias, accersendos esse, prævidimus.

Interim diffidiis, ac diffidentiâ inter utriusque *Religionis Ordines* à bono tempore altas radices agentibus, de consilio ejusdem Illustris. Principis, *Io. Georgii Saxoniæ Electoris*, præsentius remedium aliud, quo quidem animi utrinque dehiscentes, atque irritati, placari, unirique, queant, dari nullum, animadvertimus, nisi ut per utriusque *superioris* scilicet atque *Inferioris*, *Saxoniæ* circulos, publico, evidentique, diplomate, securitas *pacis Religiosæ*, *bonorumque Ecclesiasticorum* possessionis, cònceptis verbis publicari confirmarique, deberet. Præse ferre enim, ac subvereri aliàs, utriusque circuli

culi *Principes*, *Ordinesque*, ne *Catholicorum* arma, vireſque, ac copiæ, eò tendant, ut, ſubjugato *Bohemiæ* regno, quàm primùm facto agmine in *Proteſtantes* catur. Quæ cùm ratio demulcendi, ac devinciendi, cæteros *Principes*, nobis etiam commodiſſima vita eſſet, tùm hac in parte *Electoris Saxoniæ*, collegæ noſtri, voluntati ſubſcribentes, nihil prius haberemus, quàm ut animum reliquorum *Principum*, *Ordinumque*, *Imperio* fidelium, votis, ac petitis, favere poſſimus, ea propter præfati utriuſque circuli *Saxonici Principibus*, *Ordinibusque*, ſecuritatem *pacis Religioſæ*, bonorumque eccleſiaſticorum poſſeſſionis, ità facimus, ac confirmamus: futurum, ſi prædicti *Proteſtantes* bis in turbis, motibusque, paſſim invaleſcentibus, aliiſque id genus jam, & deinceps, neceſſariis occaſionibus, *Imperatori* fideliter ſuccurrant, conſtitutiones, conceſſioneſque *Imperii*, adverſus machinas quaſcunque quorumcunque, vindicent, *Catholicos Principes*, *Ordineſque*, neque conſilio, neque operâ belli quoviscunque ſaltem modo, lædant, bona illorũ, inprimis eccleſiaſtica, haud intercipiant, ut olim ſive *Archiepiſcopatuum*, ſive *Epiſcopatuum*, inter ceptorum poſſeſſionibus, abſque offenſa, ac perturbatione, uti frui poſſint, neque à *Catholicis* ſive opere, ſive facto ullo, moleſtari debeant. Vt igitur vel ab ipſomet *Imperatore* hæc conceſſio noſtra litteris *protectoriis* denuò confirmari poſſit, haud refragamur. Nihilominùs *ſeſſionem*, *vota*, ac *ſuffragia*, in quibuscunque *Imperii* comitiis, diætis, ac conventibus, nobis priſtino, receptoque, ritu reſervantes.

In veram, & ſolennem, præmiſſorum confirmationem, nos ambo *Electores*, pro nobis, ſucceſſoribusque noſtris, reliquiſque *Catholicis Ordinibus*, hoſce codicillos ſubſcriptionibus propria manu factis, & ſigillis noſtris, corroboravimus. Actum, in *conventu Mulhuſiano*, *Anno M. DC. XX. VI. Id. Mart.*

CAP. IV.

Electorum, ad Imperii Principes, Ordineſque monitoriales.

I.

Electores, conventus Mulhuſiani decretum Friderico Palatino per litteras aperiunt.

PRæeuntе hac collegii *Electoralis* velut unione, ac confœderatione, cæteriſque *Proteſtantium Ordinibus* placatis, ac confirmatis, *Electores* porrò conventus illius ſui ſive *Senatusconſultum*, ſive *decretum*, diverſis per *Imperium Principibus*, *Ordinibusque* quicunque *Bohemorum* turbas, ac ſeditiones, fovere videbantur, per litteras, hinc indè dimiſſas, aperire cœperunt.

E quibus ad *Fridericum Palatinum*, *Bohemiæ* regnum etiam nunc detinentem, hæ tales datæ ſunt: Amicè, ac benevolè, notum facimus, ſuperioribus illis diebus *Ferdinandum Imperatorem* tabellas ad nos dediſſe, novam iſtam *Bohemorum* electionem, ac coronationem, ſolenniſſima ſub proteſtatione, annihilantes, ac proſcribentes. Iuxtàque, ut quàprimùm per univerſas hujus *Imperii* provincias, civitateſque, publicarentur, monuiſſe. Siquidem igitur aliàs iiſdem de cauſis *Imperii*, ac *Germaniæ*, patriæ noſtræ, ſalutem concernentibus, hîc collegialiter conveniſſemus, ſecus facere haud quidem potuimus, quin tabellas illas, voluntatemque *Imperatoris*, ad animos admitteremus, haud dubitantes, eorum memoriam, quæ à nobis hactenùs, ſuper turbis *Bohemicis*, novâque electione, totiuſque *Reip.* juxtàque ipſius familiæ *Palatinæ*, commodis, amicæ admonitionis igitur, profecta ſunt, adhùc tibi conſtare. Vt autem, poſthabitis curis, ac ſolicitudinibus noſtris, contrà plurimorum, patriæ amantium, vota, atque deſideria, electio illa, ac deinceps coronatio, admiſſa ſit, adverſus regios primùm miniſtros, mox ipſum *Imperatorem* arma ſumi, novum regimen inſtitui, atque id genus alias ſes novas introduci, contigerit, iſta quidem, & quæcunque ad hæc impellere potuerunt, in medio relinquimus. Interim, tametſi ſub ſpe fuimus, fore, ut, juxtà factas conteſtationes, reſpectus, ac conſervatio, tàm vetuſti, *Imperiique* adjuncti, *Bohemiæ* regni præ cæteris ſimultatibus, pluris valere, quàm ut, pace excluſiſſimâ, *Imperium* univerſum in præſentem neceſſitatem, imminentemque ruinam, ac deſolationem, præcipitari deberet: nihilominùs tamen procellis id genus, ac motibus, per *Bohemiam*, cæteraſque *Provincias*, ſævientibus, immò magis magiſque increſcentibus, ſicubi hactenùs medela, ac euratio, nulla ſit adhibita, *Electorali* utique officio requirente, partium facit noſtrarum, ad iſtas, paſſim graſſantes, tumultuationes, non ſolum curioſum applicare oculum, ſed inprimis, ne *Reſpublica* hæc *Christiana* detrimentum immediabile accipiat, maturis conſiliis, ac deliberationibus, præcavere. Ne quâ igitur, hactus, prout videri poteſt, *Bohemia* regnum detinendi perſeverantia, præter *Vngaria*, aliarumque partium, ac regionum, ſeditiones, etiam *Mahometanis*, jam diù *Christianum* hunc ſanguinem ſitientibus, extremiſque, atque univerſalibus, perturbationibus, fores, ac feneſtræ, aperiantur, denuò collegialiter, atq; amicè, intercedimus, atq; monemus, patiaris paulò altiùs tecũ exacta rationis bilãce trutinare, atque expendere, nimir. tùm, cũ *Electio Bohemica* peragèretur, utique ſedis vacantiam fuiſſe nullam, ſed *Ferdinandum* potiùs *Archiducem*, in *Bohemiæ*, *Regem* ritè electum, coronatumque, ac ſub *Ordinum* homagio confirmatum, paſſimque, præſertim ab exceſſu *Matthiæ Imp.* pro *Rege* vero, ac legitimo, ab omnibus ferè *Christiani* orbis *Regibus*, ac *Principibus*, honoratum eſſe. Quibus accedit, etiam abs te ipſo, juxtà cum *Electoribus* cæteris omnibus, ac ſingulis, eundem pro *Rege*, atque *Electore*, agnitum, eoque nomine ad *Imperii* comitia *Francofurtum* litteris invitari, ad *Collegium Electorale* admitti,

admitti, adeóque tandem ad summam *Imperii* majestatem, dignitatemque, evehi cœpisse.

Vtrumne igitur, rebus ità sese habentibus, *Bohemus* coronatum, unctumque *Regem*, ac legitimum dominum suum, quem etiam, ipsis sub turbis illis, *Regem* suum litteris appellare, & recognoscere, solliciti erant, temerè, excussa omni fide, ac juramento, absque ulla causæ cognitione, de facto, novo planè, atque hactenùs inaudito, exemplo, summo cum contemptu, reiicere, licitum fuerit, & utrum rejectio ista in feudo *Imperii*, superiorem recognoscente, insaluto feudi domino, *Electorumque* collegio, locum habeat, cuivis, qui synciput in calcaneis non gerit, dijudicandum relinquimus. Accedit, si isthæc novatio, & temeritas, à subditis *Palatinatus* tibi intentata foret, minimè hoc æquo animo te passurum esse. Vt porrò hoc exemplum, sicubi in *Imperio* semel admissum sit, in ipsam facilè barbariem, ac consequentiam deterrimam, degeneraret sustineat. Vt illa porrò non minùs consideratione seriâ sint dignissima, *Ferdinandum Imp.* nec verbo, nec facto ullo, hanc hostilitatem provocâsse, ut potiùs omni cum honorificentiâ te, ceu præcipuum in *Imperii Septemvirum*, habuerit, ipsi tibi, & quidem volenti, arbitrium hac in causa *Bohemica*, obtulerit, ipse, electoralis officii intuitu, ad id obligatus sis, ut unà nobiscum, *Collegis* utique tuis, solicitè prospicias, quo pacto motus in *Imperio* fortè nascentes, conciliatione partium, consopiri, *Imperatori* inprimis etiam, nobis *Electoribus*, cæterisque *Principibus*, sua majestas, dignitasque, atque incolumitas, sarta tecta servari queant. E diametro certè, sicubi iniquos id genus rejectionis, novæque electionis, processus, porrò approbare, ipsamque regni detentionem continuare, volueris, inverso, ac turbato, ordine, omnia ut corruant; leges fundamentales ut evertantur, constitutiones *Imperii* ut pedibus conculcentur, necesse est. Vt per *Imperium* hoc omne, regnaque, & provincias finitimas, inprimis *Bohemiam* ipsam nihil aliud, nisi horribilis laniena, exspectari possit, tuque universæ huic patriæ, *Germaniæ*, ipsique posteritati, abominationem, nominisque tui infelicem memoriam, relicturus esse videare. Præterea quid tute, quid familia, quid liberi tui, damni indè relaturi sint, facilè conjicere possis, ubi causæ iniquitatem, *Austriæ Archiducum* potentiam, *Imperatoris* autoritatem, juxtàque indignationem, penficulatius examinaveris. Qui quidem omnes vires impendet, omnes *Reges*, agnatosque finitimos, concitabit, neque unquam acquiescet, quousque per te ablatum, & detentum, *Bohemiæ* regnum à majoribus suis longa, & continua, serie ad se devolutum, hæreditarioque velut jure familiæ suæ proprium, debitumque, recuperare sufficiat.

Tametsi igitur calculum ponas, auxiliaque ex adverso sufficientia præparata habere te putes, ut huic potentiæ, huic autoritati, *Austriacæ* resistere atque obluctari possis, nihilominùs autores tibi sumus, potiùs ad *Dei* voluntatem, ac dispositionem, quàm confœderatorum promissiones, agnatorum tripudia, *Ordinum* inconstantiam, subditorumque, & vulgi inanem applausum, respicere velles. Tanta est *Imperatoris*, hûcusque à *Regibus*, ac *Magnatibus*, passim observata, autoritas, ut, modò non *Imperii Principes*, si admoneantur, illi manus auxiliares collaturi sint, ut insuper *Reges* exteros, tanquam in causa communi, pro compescendis subditis rebellibus, facilè io consensum attrahere quitus sit.

Vt ut tandem res ista cadere possit, certo certius hoc quidem est, regiones, populosque, everti, ac devastari, Christianum sanguinem fundi, *Imperiumque Turcis, Getisque*, aperiri, ut hæc patria nostra barbaris prædæ loco futura, hæc libertas in servitutem horribilem transitura sit. Ad te autem parùm, aut nihil indè redibit, nisi ut amicorum, serò cognitorum, consilia damnare, fortunæ fallaciam accusare, hominumque & vulgi lubricitatem detestari possis. Finem profectò, prout nunc est, hujus intestini belli, & miserrimæ confusionis, vix oculis tuis aspicies. Quam verò liberis, post te, necessitatem, onerisque magnitudinem, imposueris, ipsi videbunt.

Quæ omnia cùm ità, ut est præmissum, comparata sint, iteratò, ac denuò, amicè abs te contendimus, ea ut altiùs in animum dimitteres, majoris discriminis, & periculorum, causam ne foveres, sed consilia tua eò dirigeres, quò ab *Ordinibus Bohemiæ* arma, illegitimè sumpta, deponantur, conclaßationes, copiarumque præparationes, intermittantur, *Imperatori* verò regnum, cum provinciis, justo titulo acquisitum, restituatur. Ità denique futurum est, ut loco digladiationum sævissimarum pax alma, ut felix, redeat, cædes, atque homicidia, reducta conciliatione & concordiâ, exulent, eoque pacto, te & *Imperii* & patriæ tuæ, bonique publici potiùs, quam privati commodi, curam, atque respectum, habuisse, omnibus palàm, ac contestatum, fiat.

II.

Electorum, ad Protestantes per Imperium Principes, Ordinesque, paraenesis.

POst hanc ad *Fridericum Palatinum* dimissam dehortatoriam, *Electores* sequentibus quoq; *Principes*, atq; re *Ordines*, per *Imperium Protestantes*, officii sui ammonere perrexerunt: Abundè, ac plus satis, vobis cognitum est, quousque infelices istę per *Bohemiam* turbæ despumarint, ut tantùm non incendio, contagioque, suo adjunctas *Provincias*, sed etiam *Vngariæ* regnum, aheneum illum, atque unicum *Christiani* orbis murum, immò verò universum jam penè hoc *Imperium*, inundarint, ut, nisi cœlitus singulare affulgeat remedium, nihil aliud, nisi totalis *Bohemiæ*, sociarumque *Provinciarum*, devastatio, juxtàque *Vngariæ* regni deperditio, & tandem quoque *Imperii* ipsius tropicus, atque eversio, præ oculis obversentur.

Quanquam autem nihil dubitamus, omnes & singulos, *Imperii Principes, Ordinesque*, id genus processus novos, execrandosque, minùs probare, magis aversari, non amare, sed damnare, ut potiùs affecti sint *Imperatori, Vngariæque & Bohemiæ Regi*, omnibus, quod dicitur, copiis, succurrere, quàm detentum, abalienatumque *Bohemiæ* regnum, cum suis provinciis, demorari, litesque istas exaspera-

 re, velle,

re, velle. Omnia enim *Imperii* membra *Imperatori* suo, tanquam capiti, obedientiam, subjectionemque, ex lege, debent, ut etiam in periculis ipsi subvenire, autoritatemque, ac dignitatem, ejus labantem, erigere, ac confirmare, contrà rerum novarum autores, machinatoresque, ac subditos rebelles, de communi magistratus officio, & nomine, coercere, teneantur. Vtique illis omnibus, ac singulis æqua judicij, ac rationis bilance trutinandum proponimus, annon futurum sit, sicubi *Bohemos* temerariam illam *Ferdinandi Regis* rejectionem, novamque, atque inconsideratam, *Palatini* electionem, proterre, atque extendere, contingat, mille periculorum, ac procellarum colluvies, unà cum regni *Bohemiæ* depopulatione, *Vngariæ* deperditione, ipsiusque hujus *Imperii* confusione, ut exspectanda veniant.

Eam in rem, ex amore ergà communem patriam, bonumque publicum, pacisque reducendæ studio, *Palatinum*, eâdemque operâ, regni *Bohemiæ*, adjunctarumque *Provinciarum*, *Ordines*, conceptissimis serusque verbis cohortati sumus, viderent nimir. & præsentium periculorum satagentes, id agerent, quò arma, contrà *Imperatorem* sumpta, quantò ociùs deponi, omnes offensæ, ac læsiones, exspirare, *Imperatori* regna, & *Provinciæ*, violento modo intercepta, reddi, pax, optima rerum, recuperari, bellique asperitas, ac confusio retundi, queant.

Proindè ad vos hæc nostra spectat oratio, illam datâ, conjunctâque, operâ nobiscum iniretis viam, inprimis *Palatino*, *Bohemiaque Ordinibus*, autores esse velletis, isti ut, de periculis suis minimè securi, ab incœpto quamprimum recedant, novis, & perniciosis, omnibusque omnium populorum magistratibus abominandis, exemplis, atque excessibus, se abstineant, quantumque in ipsis est, ne *Imperii* hæc magnificentia sub jugum, ac servitutem barbarorum infaustam adigatur, *Principibus*, *Ordinibusque*, culpa, justusq; dolor, inducatur, posteris verò acerbi plorat us, planctusque, relinquant, omni industriâ præcavere allaborent.

III.

Eorundem, ad Vngariæ, Austriaque, Ordines, litteræ.

Totidem verbis *Electores* præfati, ad *Vngariæ*, *Austriaque*, *Ordines*, tùm è *Mülhusio* dederunt. Tâetsi miserrima ista, in regnum *Bohemiæ* per *Ordines* ipsosmet introducta, catastrophe, dùm *Regem*, & dominum, suum, prælectum, & coronatum, temerè reiicere, novumque infelici exemplo superinducere, ausi sunt, omnibus bonis, ob varias excitatas calamitates, antè oculos, sacra, nimir. horribilisque, sit, utpote in quàm abominandam larvam omnia regna, & provinciæ, oculos desigere, neque tàm frivolè adversus magistratus suos insurgere, debeant, ea propter bonâ spe nitimur, fore, ut & vobis ista sive insolentia, sive impotentia, verè displiceat, ut eò minùs prædictis turbis istis *Bohemicis* astipulari, sed è converso potiùs *Imperatorem*, *Regemque*, vestrum adversus vim, atque injurias, tueri, bonorumque, & fidelium, subditorum officio fungi, velitis.

Rebus interim, *Vngariæ* ità quidem periculosè affectis, metuendum usuvenir, ut, si pessimis id genus consiliatoribus, privatis suis commodis, insuper habito bono publico, inhiantibus, ulteriùs locus detur, facilè futurum esse, ut *Vngariæ* regnum iisdem cum *Bohemia* procellis implicari, in ultimam devastationem devolvi, ac tandem hic murus, hoc *Christiani* orbis commune propugnaculum, in *Turcarum*, *Scytharumque*, manus redigi, possit. Cogitarent igitur *Ordines*, ac sollicitè despicerent, quid agendum sibi incumbat, simulque expenderent, si (quod abominandum) usuveniat, hoc regnum, multo *Christianorum* sanguine hactenùs retentum, in potestatem *Turcicam* devenire, quæ ratio legum, justitiæ, ac boni ordinis, quæ conversio *Religionis* in *Mahometismum*, quæ tyrannis sub acinace isto *Turcico*, omnisque calamitatis, atque infelicitatis, lerna, ac colluvies, erumpere possint. Certè sive ignavia, sive insânia, & digladiatio ista, impotentium *Ordinum*, qui blasphemas *Turcicas* gentes in patriam, aras, focosque, intromittant, à sera posteritate accusanda, immò non nisi diris devovenda fuerit.

Cùm igitur exploratum habeamus, *Imperatorem* apud *Vngariam* comitia indixisse, in quibus dubio procul futuri sunt pessimæ notæ, & seditionis amantes, homines, cujusmodi *Vngaros* cum *Bohemis* communibus periculis involvere, ac nescio quo sub colore contrà *Imperatorem* accendere aucunt: consultò vobis inculcamus, nè sanguinariis istorum consiliis vos seduci, sed potius super pace, atque debito *Imperatori* reddendo honore, deliberare, patiamini. Hoc pacto, quod *Ecclesiæ*, & patriæ, salutare, publico bono utile, paci reducendæ tempestivum, *Imperatori*, & *Regi*, vestro tàm debitum, quàm gratum, hostibus ignitum, vobis etiam nunc, & apud posteros, honorificum, futurum utique est, effectum dabitis.

IV.

Eadem eorundem intimatio, Bohemis, sociarumque Provinciarum, Ordinibus, facta.

Inprimis verò *Bohemis*, eorumque *sociis*, sic bonæ mentis studium tùm *Electores* inculcârunt. Tâetsi nihil dubitavimus, fore, ut, bellis per *Bohemiam* flagrantibus, quibus, *Regem* electû, coronatum, legitimèque, sub homagii sacro, receptum, repudiando, novum verò, temerè, [&] pro libitu, prodigioso more, atque exemplo, superinducendo, universam patriam vestram, adhærentesque *Provincias*, miserè conturbastis, tandem ab eventus id genus truculentia, atque atrocitate, ad meliorem frugem redire, eaque quæ vobis, bonoque publico, utilia, ac salutaria, essent, eligere, contra inquietis, calidisque, ac flammantibus, consiliis valedicere, velitis: nihilominùs, contrà nostram, omniumque bonorum, mentem, atque exspectationem, prohdolor! experimur, vosmet adhùcdùm à periculosis istis machinis ne latum, quod dicitur, unguem

recedere, immò antiquum obtinere, immò eò magis magisque conspirare, quò magnificentissimum hoc hujus *Imperii* corpus tantùm non confundere, sed instar fabulosi *Penthei*, lacerare, ac, si liceret, elegantem ipsius harmoniam è medio tollere, sitis animati. Præstaret profectò, meliusque vobiscum ageretur, sicubi ergà legitimum *Regem*, ac dominum, homagij, atque obedientiæ debitæ, memores, palinodiam institueretis, *Imperatoris*, *Regisque*, vestri offensam, indignationemque, precibus magis, quam armis, mitigaretis, adeóque, ad summam, illud quod passim historiæ tàm sacræ, quàm profanæ, perhibent, pensi haberetis, istos, nimirum subditos, qui cunque versùs *Magistratum* suum seditiosos clevarunt vultus, tàm gratiâ apud *Deum*, quàm successu in rebus ipsis, temerè susceptis, excidisse, & caruisse.

Quæ cùm attentata ejus quidē sint generis, qualia a vobis, insalutato *Imperii*, *regnique* capite, itemque *Electorali* collegio, de jure in tàm vetusto, & præcipuo, regno, atque electoratu, introduci neque debent, neque possunt, nisi velimus, ut tantùm non hæc *Bohemiæ* regia everti, reliquumque *Imperium* miserè confundi, atque discerpi, oporteat. Proindè, ex Imperii, nobis incumbente, autoritate, autores vobis sumus, seriis, ac conceptis, verbis monentes, tandem aliquando è susceptæ hactenùs inobedientiæ, ac temeritatis, crapula evigilantes, ad sanam bonamque mentem redeatis, *Imperatori*, *ac Regi* vestro debitam obedientiam exhibeatis, *Imperium* ampliùs ne perturbetis, adeóque à capitibus vestris ipsimet aleam belli, periculorum plenissimam, declinare discatis. Iisdem, ac totidem, verbis, ad *Palatinum* dedimus, sub spe, ut ipse meliora admittens, flammantibus consiliis se abstineat, nobisc unque, inprimis cum *Cæsare* atque *Imperio*, in gratiam revertatur.

Vt ut autem hæc sincera, ac paterna, nostra admonitio vobis placere non possit, potiusque sedeat, isthanc viam, periculis plenam, semel temerè calcatam, ampliùs tenere, privata commoda publicæ utilitati præponere, tantùmque non *Bohemiam*, sed hoc *Imperium*, hanc *Germaniam*, patriam nostram, præcipitare, velle. Profectò isti conatus, istæ vestræ actiones, sunt ejus modi, ut diutiùs à fidelibus *Imperii Principibus* tolerari haud debeant. Vt necessitate quadam in partes *Imperatorii*, auxilia rogantis, descendere, adeóque de mediis, quibus isthæc vestra insolentia, ac tumultuatio, coërceatur, *Imperatori* dignitas restituatur, *Imperio* ipsi quies, ac pax, reddatur, cogitare obligati simus.

V.

Eadem intimatio fit VVetteraviæ, ac Sueviæ, Comitibus, Ordinique circuli Rhenani equestri.

PAulò mitiorem in sententiam ad correspondentes *VVetteraviæ*, *Sueviæque*, *Comites*, itemque *equestres ad Rhenum*, scribi cœpit. Scirent nimirum omnes, quibus vinculis, feudisque, ac legibus, *Imperio*, *Imperatorique*, essent devincti, quamque capiti, ac Magistratui supremo, reverentiam, obedientiamque, deberent. Siquidem igitur haud obscurum sit, *Bohemos* temeritati, pessimæque suæ causæ, undique patronos quærere, adeóque etiam *Comitum Comites*, *Ordinesque equestres*, nassam, in suam more piscantium, hamo ceu quodam, attrahere velle. Ideóque *Comites*, *Equestresque*, fidei suæ ergà *Imperatorem* memores, etiam atque etiam viderent, quid agant, potiùsque ad se, subditosque suos, respicientes, vultum haud mutarent, quin immò seditiosis, ac flammantibus perduellium consiliis, insuper habitis, in fide, atque obedientia, *Imperatori* debita, sine fuco perseverarent.

Atque hanc porrò in sententiam ad civitates *Imperii* liberas, *Argentinam*, scilicet *Norimbergam*, *Vlmam*, *Spiram*, *VVormatiamque*, perscriptum.

CAP. V.

De Friderici Palatini, & Bohemorum, &c. exceptionibus.

I.

Friderici Palatini, ad Electorum è conventu Mulhusiano monitoriales, exceptio.

QVid autem *Fridericus Palatinus* ad superiores *Electorum* exprobratorias, avocatoriasque, reddiderit, jam sequitur. Rescriptum ejus tale fuit, Superioribus illis diebus, per cursores *Francofurtenses*, litteræ ad nos pervenêre, sed regii tituli nostri exules, quo quidem hactenùs à diversis *Regibus*, atque *Religionis* utriusque *Principibus*, hoc caput honorari contigit. Eas nihilominùs, sub reservatione juris nostri, resignavimus, ac perlegimus.

Vestras autem illas monitoriales in medio relinquentes, idem planè profiteamur, actionum nostrarum alium scopum planè nullum esse, nisi ut à dilecta, ac communi, patria nostra, omne malum, ac periculum, propulsari queat. Quo nomine apud posteritatem hunc nostrum quidem conatum fore laude dignum, spes est.

Quanquàm autem grave nobis accidit, dùm *Decretum Imperatoris* expendimus, eundem, & quidem in propria causa, & accusatoris, & judicis, partes sibi vindicare, tùm paucos etiam *Electores*, inauditâ parte alterâ, illicò causam nostram damnare, dùm cæteri etiam *Electores*, quàm *Principes*, quibus utique æquè tàm *Imperatoris* re-

N 2 spectus

spectus, quàm *Imperii* dignitas, curæ est, longè à vobis diversum sentiant, nedùm in nos præposteris id genus sententiis, aut præjudiciis, ferantur, nihilominùs, ut, sicut res est, famam nominis hujus vindicemus, pauca rescribere visum fuit opportunum.

Aliis itaque, & melioribus, mediis agendum fuerat, hæc ut controversia componeretur, modò adversa pars eandem nobiscum in voluntatem descendat. Quæ utique priùs eò flecti debuerat. Subitaneam proindè, nobis intentatam, id genus Edicti libertatem, quo partam hujus coronæ regiæ possessionem abdicare jubemur, tantùm abest, ut non ægrè ferant, ut potiùs eò, quod quidem suprà eum *Rodolpho II. Imp.* usuvenit, respiciendum esse censeamus. *Matthias* enim *Archidux* vel insuper habità triginta annorum possessione, eò *Imperatorem*, & fratrem, armis adegit, ut tàm *Vngariæ*, quàm *Bohemiæ*, regnorum coronas ei reddere cogeretur. Quis, vos rogo, tùm contradixit? Quis edictorum fulmina detorsit? Vt taceamus, *Ferdinandum Imperatorem* nondùm in regni hujusce possessionem venisse.

Siquidem ergò isthæc res, magni utique momenti, tàm, in particulari, famam, honorem, dignitatemque, nostram, quàm alias quoque non paucos alios tàm intrà, quàm extrà *Imperium*, positos, *Principes*, *Ordinesque*, atque ex iis quosdam etiam *Catholicos* dictos, concernat, utique nostrûm erit, hanc causam communem communibus agere suffragiis, adeóque, proxima sub diæta provinciali, cum regni nostri, aliarumque regionum, *Ordinibus*, excutere.

Quò eventu, quid nobis, porrò sit animi, proximè declaraturi, atque ità remonstraturi sumus, ut pateat, nos neque *Turcis* hoc in *Imperium* viam præparare, neque patriam nostram intestinis, ac civilibus, bellis conturbare, affectos esse. Vt in contrarium actiones nostræ, sub hoc regimine regio susceptæ, nos nihil aliud, quàm quod & jurium, & temporum, ratio dictavit, spectâsse, apertè contestari debeant. Interim de vobis hoc nobis amicè promittimus, fore, ut nos ulteriùs haud infestare, ac damnare, periculumque periculo, atque ignes ignibus, superaddere, velitis, ut potiùs causas evidentes, ac justas, à nobis exspectare, sinistris id genus impressionibus renunciare, cogitetis. Nos enim, juxtà causæ hujus, uberiùs deducendæ, bonitatem, vocationi divinæ acquiescimus, super qua quidem siqui sint, qui nos porrò lacessere ausint, illis satisfacere, inprimis verò eventum *Deo* committere, decretum est.

II.

Bohemiæ Ordinum exceptio.

TAlis autem fuit *Bohemiæ Ordinum* ad edictum *Mulhusianum* responsio. Litteras, è conventu *Mulhusiano* ad electum coronatum, unctumque, subque homagij fide receptum, *Regem* nostrum, unàque ad nos, datas, rectè accepimus. Dolet autem, *Electores*, non ad animum antè admissis deductionibus, atque apologeticis, nostris, contrariis impressionibus, persuasionibusque, ità aures hactenùs præbuisse, ut licitam legitimamque, & nobis tam à *Deo*, quàm *Natura*, concessam, defensionis viam, juxtàque privilegiorum, jurium, atque indultorum, olim acquisitorum, exercitium, in dubium vocare, juxtàque, lege regni, introductam novam regiam electionem, coronationemque, quantum quidem in ipsis est, eliminare contendant. Ad illas, prout vocant, monitoriales conceptis oppidò verbis rescribere vellemus, nisi hæc, utique magni momenti, res, sicut religionem, conscientiam, honorem, & famam, immò ipsam nostrûm salutem, concerneret, priùs, ad sociarum *Provinciarum* Proceres, transferenda esset. Sicut enim communi hujus tàm *regni*, quàm reliquarum *Provinciarum*, consensu, atque astipulatione, *Rex* noster, electus, approbatus, coronatus, atque introductus, est: pariter ut in re tàm ardua, absque reliquorum *Ordinum* suffragiis, aliquid respondere, atque in mutuæ confœderationis pacta peccare, debeamus, ex lege prohibemur. Interim, legatis *Provinciarum*, jaan nobiscum in diæta provinciarum generali congregatis, litteras, ad *Provincias* singulas directas, singulis commisimus; qui quoque, suis quique locis, eas distribuere non negligent.

Simulatque igitur à sociis, ac confœderatis, nostris, quid ipsis animi sit, acceperimus, absque morâ, illud curabimus, ut, juxtà plenariè legitimæ causæ nostræ deductionem, animos nostros, ad pacem, ac concordiam, inclinantissimos, & quàm procul à cædium, bellorum civilium, & id genus machinationum, studiis, absimus, cognoscere liceat. Hôc hoc, inquimus, de *Rege* nostro confirmatissimum facere possumus, cum nihil minus, quàm lanienæ, motuum bellicorum, excessuumque tyrannicorum, (cujusmodi quidem nos ab adversæ partis milite per biennium abundè passi sumus) studiosum esse, nihil magis verò, quàm pacis, mutuæque conciliationis auspicia, animorumque ferruminationem, desiderare. Vtut autem nos simus pacis studiosi, ac cupidi, nunquam tamen factiosa *Iesuitici* agminis turba facilè acquiescet.

Quò nomine enixè rogamus, qualem cunque moram *Electores* haud graviter ferant, quousque communi omnium ore respondere quiti simus: rogantes, ne velitis regnum hocce, eique adhærentes *Provincias*, anteà plus satis à *Turcis*, *Polonis*, *Tartaris*, *Croatis*, aliisque id genus sanguinariis, ac barbaris, gentibus, infestatas, ulteriùs urgere, sed hanc ipsa regiam, utpote, *Electoratum* præcipuum, regnumque, in medium collatis *Imperii*, circulorumque, auxiliis potiùs tueri, atque à juris, privilegiorumque, antiquorum suppressione, asserere, ac vindicare.

III. *Prin-*

III.

Principum, Ordinumque, per Imperium Co-unitorum, responsoriales.

SEcundùm hęc, à *Principibus*, *Ordinibusque*, per *Imperium Co-unitis*, eam ferè in sententiam, responsum est: Celare utique sese haud posse, motus, ac digladiationes, hactenùs per *Bohemiam* nascentes, in diemque vires acquirentes, tantumque non *Bohemia* regno, sed & huic *Imperio*, sed & *Imperiis Principibus*, atque *Ordinibus*, metuendas, non semel cum singulari solicitudine ad animos admisisse, utpote quarum turbarum causâ hactenùs haud parum in ditionibus suis jam tùm passi forent.

Ab initiis itaque, quod conjunctis animis, votisque exoptassent, isti malo occurrendum fuisse. Satiùs enim esse, prunas, ac carbones, sub cineribus latentes, superfusis aquis præstò exstinguere, quàm exindè, interveniente *Æolo*, flammis insurgentibus, subortisque incendiis, tùm demùm magno non sine labore, ac periculo, resistere velle. Quò nomine ægrè, ac graviter, sibi accidere, sub comitiis *Imperii*, *Imperatorisque*, electionem concernentibus, atq; apud *Francofurtum* celebratis, *Bohemiæ* regni legatos, ad diætam non admissos, non auditos, sed omninò à limine judicij rejectos fuisse. Vndè eos, jam tùm novarum rerũ cupidos, eò devenisse credibile sit, ut, repulsæ ejus dolore, ea consilia fabricârint, atque inierint, quibus novum Regem superinducerent. Absque eo igitur, sua quidem sententiâ, fuisset, ut nunquam eò extremorum prolapsi forent, aliisque, ac clementioribus, remediis ab ipsismet *Bohemis* propositis, hic impetus, hic morbus, curari, potuisset.

Iam verò cùm impetuosis, ac flammantibus, consiliis prævalentibus, eò quidem res deducta sit, ut calamitosam, miserrimamque, omnia faciem præ se ferant, suadere quidem sese utilia posse, mederi non posse. Viderent igitur illi, quorum interfuit malo huic tempestivè accurrere. Hoc quidem libenter, semperque, profiteri sese, ingens istud esse tormentum, in rebus, conscientiam concernentibus, diu, atque impunè, torqueri, neque auxiliatorem, neque judicem, invenire. Initijs igitur morborum remedia applicari rectiùs, quàm morbo jam invalescente, ægroque desperante.

Vtrùm verò apud *Bohemos* rejectio nupera, recensque superinducta electio, juxtà leges patrias, facta sit, aut tolerari possit, disquirere non esse suum. Illud saltem sese regerere, in re tàm summi, maximique, momenti, meritò cum vel vniversis, vel plurimis, *Imperii Ordinibus*, deliberandum fuisse, quàm ut paucorum suffragiis omnia determinari, atque in præsentem, horribilemque, necessitatem devolvi, debuerint. Ad causæ itaque bonitatem quod attinet istius negotii *Bohemici*, in eam inquirere anixè se nolle, præsertim cùm omnia laborent in ultimis. Vt potiùs res, prout nunc quidem est, in medio relinquenda sit. Interim ità quoque affectos esse, ut *Cæsaris*, tanquam supremi sui capitis, dignitati, autoritatique, secundùm *Deum*, quæ sibi æquè, juxtà leges patrias, constitutionesque, ac juxtà, *Imperii*, curæ esset, omnia postponant. Quò nomine etiam sive *Vnio*, sive confœderatio, sua pro *Cæsare* militet. Quam quidem inpræsentiarum paulò arctiùs sancire, ac custodire, abundè causarum habeant, cùm media illa, quibus in *Imperio* pax reduci, tùm oneribus publicis satisfieri possit, omnia jam penè defecta sint.

Vtrùm verò, rebus ità ultimè sese habentibus, novis armorum, à *Collegio Electorali* decretis, præparationibus, extremis utique remediis, extremus, sicut videtur, iste morbus curari queat, valdè dubium esse. Sese autem in tanta rerum, animorumque, exulceratione, quid hìc maximè præstare possint, haud videre. Quò magis molestum esse, ab *Electoribus* tanta cum curiositate inculcari fidem, obedientiam, justitiæque, administrationem, tanquam hactenùs ad divini nominis honorem, *Imperii* emolumentum, bonique publici salutem, imò inter *Imperii Ordines* reducendam summam conciliationem nihil ab ipsis quidem sit tentatum, ut deinceps etiam, absque simultate, ac privato respectu, eosdem ad scopos collimare teneamur.

IV.

Reipubl. Argentinensis ad eundem Senatum Electoralem rescriptum.

NOmine tàm proprio, quàm cæterarum *Imp. civitatum*, sic quoque tùm rescriptum est ab *Argentinensibus*: Sese quoque, nihil aliud, his sub truculentis temporibus, cogitare, nisi ut in pristina, eaque debita, ergà *Imperatorem*, totumque *Imperium*, atque *Collegium Electorale*, observantia, ac studio, perseverent. Hactenùs quidem communem dictitare rumorem, hos motus, hos istos per *Bohemiam* tumultus, *Religionis* causâ, motos esse.

Interim ab eventu cognitum esse, *Bohemos*, iisque adhærentes, *Moravos*, pejus egisse cum *Catholicis*, quàm vel *Cæsareani* milites, in locis, à se his sub motibus occupatis, attentare cœperint. Volupe igitur sibi fuisse, *Electorum* apud *Thuringiam* conventum, ab *Imperatore* eo fine inductum esse, quò *Imperio*, & patriæ, libertas, ac pax, recuperari sustineat. Hoc hoc, ajunt, unicè sibi in votis, cordique esse, hocce ut salutari remedio rebus tàm ægris, morboque invalescenti, ac gravissimo, occurratur.

Quòd ergò ipsis nihil æquè curæ sit, quàm ut *Imperatori*, supremo capiti suo, debitus reddatur honor, ac respectus, tùm ut civitatis suæ, in finibus positæ, diligenter rationem habeant, ne vel *Imperio*, vel sibimetipsis, detrimenti quicquam hac tempestate accidat, ideóque non esse, ut sive *Cæsar*, sive *Electores*, super fide, atque observantiâ suâ, dubitare debeant. Non enim, absque intimo cordolio, fatum sese tàm vægrande *Bohemiæ* ad animos semper admisisse, semperque unicè optasse, tàm periculosi incendii fomites in ipso, ut ajunt, cinere opprimerentur. Vt eò magis igni-

 bus in-

busintestinorum bellorum in dies augescentibus, & *Imperio*, *Ordinibusque*, ut etiam suæ *Republicæ* præmetuendum esse videant, maximè, cum, propter transitus, delectusque copiarum, suo in territorio factos, haud parùm detrimenti passi forent antea. Olim antecessores suos liberrimè hoc ad *Imperium* accessisse, absque eo, ut unquam homagij sanctitudine obligati fuerint. Vt nihilominùs, gravissimis in occasionibus, *Imperio* fidem suam, etiam erogatis in auxilia *Turcica* subsidiis pecuniariis, non contemnendis, tùm finibus *Imperii* (cujus utique *Argentina* pro *clave* esset) tuendis, officio suo abundè sese functos esse, toties, in medio extantibus *Imperatorum Regumque Romanorum*, indultis, ac concessionibus, contestatum extet. Iam etiam, sicut olim, nihil curiosiùs sese in oculis gerere, quàm ut *Imperii*, familiæque *Austriacæ*, in gratiam, fines defendant, *Rheni*que nobiscum illum tractum custodiant, atque observent.

Inter cætera verò, sic quidem per *Civitatem*, subditosque suos, *Iustitia* sanctitudinem administrâsse, *Bohemis* hodieque, eorumque tumultuationibus, sese haud applicâsse, aliàs etiam ergà *Imperium* ità gessisse, ut clementiam ab *Imperatore*, ab *Electoribus* gratiam, à *Principibus*, *Ordinibusque*, favorem, atque amicitiam, liberrimamque commerciorum suorum copiam, ac potestatem, sibi repromittant.

Vtut igitur, difficilibus istis temporibus, quicquam de se controverti, præsumi, atque in dubium vocari, possit, impeudiò rogare, ne id genus insimulationibus locus detur, sed potiùs hæc ipsa ingenua, & diserta, declaratio pondere suo ne destituatur.

CAP. VI.

Ferdinandi Imp. Edicta, ac Mandata, res Bohemicas, novamque Regis electionẽ, spectantia,

I.

Ferdinandi Imp. ad Fridericum Palatinum, monitoriale Edictum.

PRæmissis illis tanquam præliminaribus, mox *Ferdinandus Imp.* per speciale ad *Fridericum Palatinum* emissum, Edictum monitoriale, sic porrò institit. Quandoquidem in propatulo est, notissimumque omnibus, nos anno præterito *M. DC. XIX.* inferiis *D. Augustini*, *V. Calend. Septembr.* *Dei* providentia, *Imperiique Septemvirorum* (quorum in numero etiam, tanquam *Elector Palatinus*, per legatos suos, tùm fuit, atque, præeunte juramento, veteri de more, ad ea, quæ vigore *Bullæ Carolinæ* expedienda erant, admissus est unanimi consensu, primùm in *Regem Romanorum*, tùm *Imperatorem* legitimè & eligi, &, *V. Septembris*, solemnissimis cum ceremoniis coronari, cœpisse. Quo tempore, sicubi nihil minùs cogitaremus, quàm *Palatinum*, more reliquorum *Electorum*, eam ergà nos, tanquam *Imperatorem*, & caput, declaraturum, observantiam debitam, unàque eò nobiscum collimaturum esse, quò per hoc *Imperium*, hanc, *Germaniam*, singulosque *Electoratus*, *Principatusque*, pax, nuper deperdita, restaurari, seditio, ac rebellio, sub *Matthia Imp.* per potissimum *Imperii Electoratum*, scilicet *Bohemiæ* regnum, nata, ac suscitata, consopiri, animorumque vehemens ista collisio, interveniente conciliatione, tolli possit. Tametsi autem, in limine regiminis, successionisque nostræ, tanquam legitimè coronatus *Rex*, atque *Elector*, *Bohemiæ*, motus istos, à *Bohemis* causatos, collegio *Electorali*, ipsique *Palatino*, commisimus, sub spe, futurum, ut illorum interpositione, atque arbitrio, dissidia, ista componerentur. Nihilominùs tamen contrarium, atque multis ordine à seculis inauditum, accidit, ut, subacta *Cæsareæ* nostræ inaugurationis, *Palatinus* rebellibus istis *Bohemis* sese applicaret, ab iisdemque intempestivam oblatam regiam dignitatem, contrà omnia *Imperii* jura, privilegia, legesque, ac constitutiones, fundamentales, tantùm non admitteret, sed etiam ipse in *Bohemiam* ascenderet, ipse regiam inaugurationem reciperet, ipse à subditis nostris homagii fidem exigeret, ipse tantùm non *Regnum* nostrum, adhærentesque *Provincias*, interciperet, ac detineret, immò verò ipse armis hanc libidinationem suam tueri conaretur. Quæ cùm omnia è diametro divinæ ordinationi adversentur, regio nostro sanguini, derogent, juribus, ac legibus, repugnent, legitimam nostram regni, ac provinciarum, possessionem conturbent, manifestæque rebellionis abominabile crimen redoleant, utique autoritate *Cæsarea* in præsentiarum uti, pœnasque, seditionis tàm horribilis autoribus debitas, ilicet irrogare, juxtàque, secundùm *Imperii* leges, in eum animadvertere, atque executivè agere, poteramus.

Interim, ut etiam hanc, in tàm atroci causa, animi nostri lenitatem, præferamus, monitorium insuper isthoc præmittere decrevimus. Itaque, ex autoritate, ac potestate, *Rom. Imperatoris* augusta, ac Cæsarea, seriisque, ac conceptissimis, verbis, *Palatinum Electorem* monemus, jubemusque, è *Bohemiæ* regno nostro, reliquisque *Provinciis*, intrà *Calendas Iunias* inclusivè, excedere, nobisque possessiones illas nostras, unà, prout ajunt, cum pulvisculo restituere. Nisi hoc is faxit, in pœnas illas, cujusmodi perduellionibus de *Iure* nostro, ac legibus *Imperii*, olim à majoribus nostris decretæ sunt, præeunte rescripto nostro decretorio, condemnabitur, tantam audaciam, ac, temeritatem, haudquaquam impunè laturus.

II. *Imp.*

II.

Imperatoris, ad Principes, Ordinesque Imperii, Bohemis adhærentes, Edictum monitorium.

Ejus autem sententiæ fuerunt litteræ monitoriales, ab *Imperatore* ad *Principes*, *Ordinesque Imperii* nonnullos, directæ: Nos *Ferdinandus*, &c. omnibus illis per *Imperium Principibus, Ordinibusque*, quicunque turbis per *Bohemiæ* regnum nostrum, adhærentesque *Provincias*, à perduellibus subditis nostris concitatis, quoquo pacto, aut colore, accedentes sese miscuerunt, notum facimus: Postquam per *Imperii* fines innotuit, quibus modis nos, tanquam *Imperator Romanus*, per tabellas, ut vocant, patentes, quas ab excessu *Matthiæ Imp. M.DC. XIIX. ultima Iunii*, publicavimus, deinceps verò, *XIIX. Cal. Februar.* reiteravimus, omnibus, ac singulis, contestati sumus, atque interdiximus, ne quis per *Principatus, Comitatus, ac Dynastias*, suos rebelles, ac furiosos *Bohemos*, sub pœna, quam leges, ac constitutiones, *Imperii* in id genus refractarios, ac transgressores, decernunt, sive militum collectionibus, sive armis, aut id genus apparatu quovis cunque, juvet, foveatque, idque sub intermi-natione pœnæ prædictæ, nostræque severæ indignationis, prout fusius habetur præcommemoratis in tabellis. Nihilosecius è diametro intelligimus, mandatis illis nostris susque deque habitis, hactenùs à diversis *Imperii Principibus, Ordinibusque*, haud satisfactum esse. Ut potius datâ operâ *Bohemis* perduellibus istis, subditis nostris, inprimis *Palatino Electori*, utique perduellium coryphæo, ac capiti, (cui, fide, atque obedientiâ, omni ejurata, horribilique, atque inaudito penè, exemplo regiam illam dignitatem, actu nullo, atque ipso iure interdicto, obtulerunt, iste verò insigni animi impotentiâ lubens eum honorem admisit, ut velut de industria petiisse videri possit) omnibus, quod ajunt, copiis auxiliari, ac suppetias ferre, cœperint. Hoc pacto exercitibus nostris, caussæque justissimæ, tantum non omnis generis impedimenta abjecta sunt, ut etiam commeatibus ab illis militi nostro interdictum sit toties. Tametsi ergò adversus id genus æquè perduelles, utique qui notorios istos *Bohemiæ* novatores reipsâ, operaque suâ, suppeditatis contrà nos fomentis, in temeritate sua corroborare, atque commaculare, non verentur, de jure nostro, legibusq; *Imperii* illicò animadvertere, severasque, ac promeritis, pœnas decernere, possimus, utique qui per vim, atque injurias, *Bohemiæ* regnum, cæterasque *Provincias*, nobis ablatas, hactenusque de facto detentas, ulterius abalienare, atque intercipere, contendunt: interim tamen, superpondii loco, rigori indulgentiam præferre etiam nunc elegimus.

Seriò igitur, ac peremptoriè, mandamus, atque injungimus, omnibus & singulis illis, qui hactenus refragari conati sunt, confestim, ac sine mora perduellibus *Bohemis*, eorundemque actionibus sese abstinerent, ab ipso etiam *Palatino Electore*, utique perduellium duce, ac capite, secessionem facerent, adeóque, præeunte fide, atque obedientiâ, debitâ, in gratiam nobiscum reverterentur. Id nisi faxint, rei læsæ Majestatis Cæsareæ, turbatores pacis publicæ, prævaricatores legum, ac constitutionum Imperialium, (quibus præcipuè sub *anno M. D. LIX. & LXIV.* ne quis *Imperii Ordinum* contrà dignitatem *Cæsaream* iret, aut hostes *Cæsaris* juvaret, sancitum est,) oppidò peragentur, pœnisque, in capita eorum decretis paratâ sub executionis rigore, subiicientur.

III.

Edictum monitorium ad duces, tribunos, officialesque, militiæ Bohemicæ respiciens.

Totidem ferè verbis, ceu fulmine, ab *Imperatore* in *Principes, Generales, Comites, Baronesque, tribunos*, ductoresque, atque militiæ *Bohemicæ* officiales, tùm quidem itum est. Nuper quoque *Ferdinandum Imp.* contrà duces, generales, tribunos, ductoresque, atq; officiales militares, quicunque sub *Bohemis* istis, *Cæsaris* subditis perduellibus, mererent, sive quovis cunque modo non tàm istis, quàm *Electori Palatino*, perduellium id genus antesignano, ac capiti, adhærerent, eorum nomine milites conscriberent, delectu probarent, auxilia adducerent, suppetiasque ferrent, edictum publicasse, oppidò ut, ab intimatione ejus mandati, ab armis, ac stipendiis, discederent, perduellibusque, atque eorum actionibus, longum vale dicerent: nihilominùs contrà hùcusque, edicto *Cæsaris* posthabito, laboratum, factitatumque, fuisse.

Tametsi igitur, jam tùm pœnas tàm ipsis perduellibus, quàm eorum complicibus, debitas, in istos omnes oppidò decernere, eosque banni fulmine omnes, ac singulos, ferire, ac proscribere, possit: malle se tamen innatam regii animi clementiam severitati anteferre.

Proindè denuò, ac peremptoriè, omnibus, atq; singulis, id genus generalibus præfectis, tribunis, magistris equitum, centurionibus, reliquisque ordinc, officialibus, tàm sub *Bohemis* perduellibus, quàm sub *Electore Palatino*, perduellium duce, ac capite, jam tùm æra merentibus, sive deinceps merituris, severis verbis *Cæsarem* mandare, atque injungere semel pro semper, confestim isti omnes ab armis discedant, militiâ ac stipendiis abeant, nulloque pacto istis adhærcant, opem ferant, conniveâtque. Nisi itaque dicto audientes fuerint, isti omnes, quicunque sub *Imperio* nati sint, ex autoritate, potentiaq; *Cæsarea*, proscriptione jurium, nataliû, privilegiorum, bonorumq; privatione, damnandos, cæteros verò, atque peregrinos, capitis pœnâ plectendos esse. Ita enim futurum esse, ut per vim, atque impotentiam, regna, provinciæque, ablata, & detenta, quantò ocius recuperari, paxque, atque quies, pro tumultuationibus, ac furoribus, reduci sustineat.

IV.

Idem met Edictum Cæsareum ad Civitates Imperiales directum.

Inprimis verò præmissum *Cæsaris* edictum per *Imperii civitates* denuò publicari eodem tenore cœpit: *Cæsarem* nimirum indignanter, inclementerque, ferre, superioribus per *Imperium* publicatis mandatis, atque interdictis, quibus cautum est, *Imperii Principes, Ordinesque*, perduellibus alio-

alioquin *Bohemis*, eorumque capiti, *Palatino Electori*, adhærentes, opemque ferentes, illicò militibus suis missionem dare, ab armis discedere, opemque, ac suppetias, negare debere, hactenus, prout fideles *Imperii Ordines* decet, morem minimè gestum esse. Siquidem igitur *Cæsar* exploratum habeat, *Ordines* illos, atque inter eos, *Imperii civitates*, nihil minùs agere, quàm ut à perduellibus manum abstineant, ut potius pecuniis, reditibusque, *Imperio* alioquin debitis, suppetiisque, ac commeatibusque, istos adjuvent, juxtaque contrà jura gentium, leges fundamentales, *Imperiique* constitutiones, improbè prægressam electionem, coronationemque regiam, juxtaque regni, ac provinciarum suarum, interceptionem, quantum quidem in ipsis est, approbent, foveant, ac promoveant: ideòque, justa *Cæsarem* indignatione provectum, ex lege *Imperii* in illos severè animadvertere jam tùm potuisse.

Ut tamen constet, magis gratiæ, quàm pœnæ, *Cæsarem* amantem, ac cupidum, esse, iteratò, ac peremptoriis verbis, mandare, ac sancire, confestim edictis *Cæsareis* morem gerant, à perduellibus, eorumque actionibus, procul abeant, seseque de cætero, prout fideles decet, reipsâ gerant. Secùs si accidat, in moratores, refractarios, ac degeneres, perduellium utique, perduellionumque, amantes, pœnas, de more, ac legibus *Imperii* constitutas, quàm primùm, sine missione, designandas esse.

CAP. VII.

De Friderici Palatini, adversus Edictum illud Cæsareum, rescriptis.

I.

Ad Edictum monitoriale Cæsareum Frider. Palatini responsum.

Contrà istud fulmen *Cæsareum*, utique satis edurum, sic quidem contravenire, atque insurgere, ausus est *Fridericus Palatinus*: Notum, ac contestatum, reddimus universis, ac singulis, sub *Cæsaris* nomine, attocia, atque odiosa, inusitatique moris, mandata, in nostri contemptum, ac prajudicium, publicari cœpisse. In istis, siquidem per falsas enarrationes, atque inductiones satis imbecillas, illa *Bohemiæ* regni, adhærentiumque *Provinciarum*, in nos unanimi consensu, absque ulla prægressa nostra præscientiâ, devoluta, electio, præscribi, annihilarique, voluerit, tùm in cæteros *Imperii Principes*, *Ordinesque*, quicunque, ex Christiana sympathia, tot per *Bohemiam* prægressis barbaris persecutionibus, cædibus, spoliis, rapinis, atque exactionibus, occurrere, ac resistere, opemque oppressis ferre, conati sunt, diris execrationibus, pœnarumque nescio quarum, interminationibus, sævitum sit, utique opportunum visum est id genus detestandis, in nos cusis, edictis obviam ire, caussæque nostræ bonitatem in mediū afferre. Atque, quod nimis, durum, ac præposterum, videri debet, à regni *Bohemiæ* possessione, legitimè à nobis acquisita, nos, intrà certum terminum excedere jubet, ut juxtà *Principibus*, *Ordinibusque*, confœderatis nostris, nisi à nobis secessionem, segregationemque, faxint, omnia dira, atque ultima, *Cæsar* intentare sit haud vetitus. Principiò autem, quæcunque in nostri, *Ordinumque Bohemiæ*, contemptum, allegantur, in medio relinquimus. Ad istam verò *Archiducum Austriæ* prætensionem hæreditariam respondemus, *Caroli IV. Imp.* contrà liberam *Bohemiæ Ordinum* electionem, declarationem fuisse domesticam, atque invalidam. Ut etiam *Vladislai Regis* privata contestatio nulla, atque inofficiosa, extiterit. Tum etiam per meram vim coactus diætæ provincialis *Pragensis* recessus existimandus sit; Ac denique successio illa, ab octingentis annis observata atque allegata, nullius ponderis videri debeat: prout prolixis inductionibus, solidisque fundamentis, in *Bohemorum Apologetico* ista omnia ad amussim excussa, ac sufficienter antè refutata sunt. Ut hanc eandē confutationem denuò suscipere velle, supervacaneum futurum sit. Ad nos in particulari quod attinet, nullatenus dubitamus, eos omnes, quicunque absque bile, atque acrimonia, sententiam ferunt, *Ordinumque Bohemiæ* deductiones inspiciunt, abundè intelligere, quibus urgentissimis de caussis, post tot exanthlatas calamitates, pericula, atque procellas, illatamque defensionis naturalis, ac licitæ, necessitatem, *Bohemiæ*, *cæterarumque Provinciarum*, *Ordines*, *Ferdinando Imp.* repudium intentare adacti fuerint. Ea prægressâ, omnium Ordinum *Bohemiæ*, reliquarumq; *Provinciarum*, unanimi de cōsensu, repudiatione, cùm acciderit, ut secundùm regni *Bohemiæ* leges fundamētales, jura, ac privilegia, antiqua, in nos, nihil tale exspectantes, inciderit electio, eoque modo in sedem vacantem venerimus, non liquet, undè tanta cum impotentia sententia in nos, causâ nondum decisâ, ac definitâ, sertiquєat. Istud denique, ac constantet, profitemur, absque divini inprimis Numinis profanatione, patriæ eversione, hujusce regni, atque electoratus, destructione, tot piorum, atque insontium, hominum, sub bellis, ac cædibus, gementium, lacrymis ac desideriis, fuisset, nunquā nos tantæ molis opus, suscipere, nedum id genus procellis caput obiicere, voluisse. Libēter igitur ab initio manum huic arduo negotio subduxissemus, modò certis esse licuisset, abinde incendia, per *Bohemiam* flagrātia, lateq; depascentia, ista extingui, *Religionis* persecutiones tolli, privilegia, iam tùm cadentia, erigi, *Provinciarum* oppressiones finiri, totumque juxtà *Imperium*, cum finitimis regionibus, paci, ac quieti, restitui potuisse. Quæ cùm ad communem patriæ trāquillitatem, semper intenta, voluntas, ac proclivitas, nostro, pateat facilè omnibus, ut admonitionibus, interventionibus, aliisque id genus laboribus, ac solicitudinibus, quibus pax, & concordia, reduci, ac stabiliri, potuisset, nequicquam pepercerimus, certè, in eo quis non errorem, haud postremum, admissum esse, deprehendat, dùm in comitiis *Imperialibus*, apud *Francofurtum*

cofurtum celebratis, quiritantes, caussæque suæ inspectionem flagitantes, *Bohemiæ* regni legatos, non tam à limine collegii *Electoralis*, summa cum turpitudine, inaudito penè exemplo, reiici, nedùm in urbem admitti, contigit? sanè idipsum quàm nobis, legatisque nostris, tùm aliis *Imperii Principibus*, displicuerit factum novum, atque insolens, nullâ uberiori declaratione indiget, ut acta, atque adversaria, comitiorum prædictorum, testimonium abundè perhibere sufficiant, scilicet legatos nostros tàm super hac *Bohemiæ* legatorum repudiatione, quàm *Ferdinandi Imp.* ad collegium *Electorale* admissione, solenniter protestari cœpisse. Antequam enim de novo agitur *Imperii* capite, leges, ac sanctiones, nostræ hoc volunt, prius de turbarum, ac dissensionum, fortè per *Imperium* suscitatarum, necessaria compositione prospiceretur. Id quod toties conceptissimis verbis, inculcare haud neglexismus, sed frustrà narratur fabula surdis.

Posteaquàm igitur *Bohemorum* missio, ac petitio, locum invenit nullum, caussæ ejusdem inspectio, sive propositio, sive ventilatio, nullatenus admitti cœpit, ut potiùs, contrà omnium gentium jura, ac consuetudinem, nedum audiri eos, sed, cum turpitudine oppidò reiici, contigerit, certè, nostrâ quidem sententiâ, quis vitio verterit tùm *Bohemis*, non admissis, non auditis, sed repudiatis, sed inofficiosè rejectis, sed, desperatis legitimis, mitibusque, remediis, in ultimis constitutis, ut, juxtà leges regni fundamentales, juraque, ac privilegia, antiqua de novo capite, ac *Rege*, superinducendo, soliciti forent? Quis non illis jure meritoque, culpam omnem asscribat, quibus, ab initio horum motuum, arma potiùs, cladesque, quàm pacificationis media, arrisêre, ut etiam *Bohemorum* legatos, postliminiò sese sistentes, caussæque inspectionem petentes, ac desiderantes, turpicum repulsâ, abegerint, repudiârint, rejecerint? Profectò sive error iste, sive insolens factum, quod quidem hanc in necessariam *Bohemos* sententiam adegit, nobis imputari minimè æquum fuerit. Ut vel de co parum, aut nihil, aspergamus, apud adversam partem pacis amorem ita quidem æmulare, ut ab initio propositis à nobis, de summa rei, pacificationis mediis locus fuerit nullus. Iam, dùm, post luculentum intervallum, *Imperator* clamat, hanc electionem, successionemque, regiam nostram, de jure vetitam, ac nullam esse, cum pacis publicæ transgressione factam esse, armis rebellibus regnum, provinciasque, ipsi, debitas, nos intercipere, ac morari, sanè injuriam nobis facit, utpote, qui universis, ac singulis, liberè dijudicandum relinquimus, annon, juxtà evidentissimas, luculentissimasque, *Ordinum Bohemiæ* publicationes, legesque regni fundamentales, ipsis licuerit, jugum insolens excutere, novumque caput, ac *Regem*, pro vindicanda tàm *Religionis*, quàm patriæ, libertate, introducere? Absq; eo fuisset, jam jam *Bohemiæ* regnum sub jugum ineluctabile rediisset, externique dominatus impotentes leges ferre debuisset.

Esto igitur, *Imperatorem*, ex mera, ac falsa, hypothesi, variisque præsuppositis prætensionibus, de facto electionem nostram tantùm non improbare, sed annihilare, sed damnare, sed proscribere: quis, vos rogo, non videt, eundem & accusatoris, & judicis, partes simul semelque, & quidem in propria caussa, sibi arrogare? Hæc enim controversia, quæ illi nobiscum intercedit, non ad *Imperatorem*, sed eum tanquam *Archiducem*, spectat. Ergone potior illi erit sive potestas, sive licentia, ac fuerat superioribus illis *Impp. Friderico*, *Carolo*, *Rodolpho*, aliisque *Cæsaribus*, qui quidem in controversiis particularibus accusatoris, ac judicis, personam non exercuêre. Accedit, regni *Bohemiæ*, cæteracumque *Provinciarum*, *Ordines Imperii* legibus minimè teneri, ut neque *Cameræ Imperialis*, neque *aulæ Cæsareæ*, dicasterio sint subjecti, ut potius certis, ac patriis, iisque provincialibus, legibus, privilegiis, ac consuetudinibus, utantur fruantur. Quò magis absonum est, *Consiliarios Cæsareos*, utique minimè hoc ad negotium ordinatos, atque idoneos, immò etiam domesticos, ac suspectos, caussæ inspectionem, ac definitionem, sibi venditare, cùm illis in *Principes Imperii* sententiam ferre haud liceat, *Imperator* verò, tanquam *Archidux*, forum competens sequi debeat, sique super *Austriacis* præconceptis prætensionibus, de iure experiri velit, juxtà regni hujus privilegia, non coràm domesticis illis, sed *Bohemiæ* regni judicibus, comparere, litemque formare, teneatur. Tantum enim abest, ut *Imperatori*, in caussa particulari, ac privata, contrà *Ordines Imperii Iudicis* partes sumere liceat, ut è contrà *Imperator*, ex lege *bullæ Carolinæ*, coràm *Electore Palatino*, agere, eumque iudicem recognoscere, obligatus sit.

Prout nunc ergò unusquisque edicta id genus monitoria nullo loco, numeroque, habiturus est, ità nemo nostrûm minas istas, absque iuris fundamento ullo, in nos, nostrosque confœderatos, detortas, ullius assis, aut valoris, faciet. Id genus enim processus, ex animo inquieto, exulceratoque, absque ulla caussæ legitima cognitione, dùm iudicium, ac sententia, fertur in proxima caussa, proficiscitur. Ut etiam, nullo juris colore, stabiliri possit, Cùm adversus ipsas fundamentales *Imperii* constitutiones, torqueatur, tùm eo ipso tempore *Cæsar* viam facti, atque armorum, præelegerit, nihilque ad omnis generis injurias inferendas reliqui fecerit. Immò verò *Cæsarem*, adversus capitulationem, à se factam, manifestè delinquere patet, quando conceptissimis verbis ità juravit. Nullum se neque *Electorem*, neque *Principem*, neque *Præsulem*, neque *Comitem*, neque *Baronem*, neque ullum alium ex *Imperii Ordinibus* quemviscunque, vi illatâ, aut per se, aut per alios, gravaturum, sed, sicubi ipsi, in particulari, cum illorum quopiam controversia sit, illud negotium ordine, atque ex legum præscripto, transacturum esse, sine ulla intervenientearmorum, invasionum, motuumque, importunitate. Ejusdem commatis est, dum similiter, sub pari juramento, cavit: Nullum prædictorum *Imperii* ordinum se banni fulmine proscripturum, sed modum, viamque, in *Imperii* constitutionibus, *Cameræque Spirensis* legibus, expressam, etiam, atque etiam, observaturum, esse.

Quan-

Quandoquidem ergò, vel vigore *bulla Carolina*, *Cæsari* haud licitum sit, in *Imperii Ordines* edictis rigorosis sævire: eâque conditione, si quid tale ab ipso præsumatur, ipso jure invalidum, ac nullum, habendum eveniat: tùm hac in controversia nobis non cum *Cæsare*, sed cum *Austria Archiduce*, res sit, nedum, ex præscripto legum *Bohemicarum*, hac in caussa particulari, nobis cum processus iste formari cœperit: utique confidenter speramus, futurum, ut, dum Edicto id genus irregulari, atque tàm juxtà *bullam Carolinam*, quàm cæteras *Imperii* leges, invalido, penitusque nullo, morem haud gesserimus, abundè excusari mereamur. Quo nomine nihil dubitamus, cæteros *Imperii Principes*, *Ordinesque*, quicunque dominatui *Hispanico* sese haud mancipârunt, sed unà nobiscum sub persecutione tàm gravissima acerbè gementibus *Bohemis*, eorumque sociis, opem ferre, amore *Religionis*, patriæque, atque avitæ libertatis, non gravati sunt, id genus prætoria edicta, sed invalida, sed cum *Imperii* legibus ex opposito pugnantia, susque deque habituros esse. Cùm enim fulmina, & interminationes, istæ, contrà constitutionum, legumque, *Imperii* ordinem, profluxerint, caussa hæc non *Imperatorem*, sed *Archiducem*, utique concernat, omnis generis armorum, cædium, excessuumque barbaricorum, injuriis deservitum sit, adeóque defensionem hanc nostrâ ipso facto extorqueri, contigerit, utique nullo juris colore hic ulla legum prævaricatio imputari nobis poterit. Cæterùm, sicubi is *Cæsari* animus, ea sedeat sententia, insuper habitâ jurisjurandi sanctitudiné, etiam deinceps propriâ autoritate, propriaque in hac caussa, nos, nostrosque confœderatos, id genus edictis, proscriptionibus, ac banni fulminibus, urgere, armis, injuriisque, lacessere, leges fundamentales evertere, paceinque per *Imperium* publicam confundere, ac perturbare, velle, certè illud omne, quicquid est ejusmodi, patienter ferre, auxiliumque à DEO exspectare, parati sumus. Qui quidem sicut his in turbis divina sua bonitate (id quod evidenter observare nobis licuit) præsto fuit, ità deinceps, quò contrà vim illatam, barbaramq; sævitiã, subsistere queamus, nos haud derelictur' est. Quemquidem in eventũ, sicubi usuveniat, id genus irregularibus, atque insolentibus, processibus majores, immò longè maximas, per *Imperium* omne passim concitari turbas, religiosissimis verbis desuper protestamur, caussas id genus universaliũ perturbationum nobis minimè imputari debere, maximè verò fabam hanc, sicut ajunt, in *Cæsaru* consiliarios cudendam esse, qui quidem, posthabitis juramento, ac capitulatione *Cæsarea*, flammantibus consiliis, regnandique per *Bohemiam* cupiditate, cœlũ, ut est in *proverbio*, terris miscere nihil verentur.

Atque hæc quidem hactenus sunt, quæ, necessitate ipsâ postulante, omnibus in universum nota, ac testata, facer tàm voluimus, quàm debuimus, tum confœderatorum, omniumque bonorum, ad quos hæc spectat responsio, est, edictis id genus, cõtrà leges fundamentales, ipsamque *Cæsaris* capitulationem, ac juramentum, promulgatis, locũ nullum dare, præsertim cùm hæc controversia non *Cæsarem*, quà *Cæsarem*, sed in particulari, *Archiducem* duntaxat, concernat. Cùmque præterea *Archiduces* ab oneribus *Imperii*, sumptibusque, ab executionis processu proficiscẽtibus, de facto sese eximere, cõtenderint, eò minus quispiam tàm excæcatæ mentis fuerit, ut in gratiã privatarum *Archiducum* prætensionum obtinendarum, id oneris sibi imponi sit passurus. Eoque nomine ut, eorum in gratiam, in nos, nostrosque, confœderatos, deinceps quisquam insurgat, fore haud speramus, ut potiùs opem, juxtà *Imperii*, ac *circulorum*, sanctiones, à finitimis, *Principibus*, *Ordinibusque*, nobis, tàm necessario tempore, certò, adversus hostes istos, nobis polliceamur, nostra vicissim officia, atque auxilia, casu in simili, illis omnibus, ac singulis, eâdem fideliâ repromittentes.

II.

Frider. Palatini, ad Bavariæ Ducem, super detentione coronæ Bohemicæ, litteræ postliminares.

EO temporis articulo, cùm durante adhûc cõventu *Mulhusiano*, *Fridericus Palatinus* præcognitum haberet, parum utilitatis exindè ad se rediturum esse, omnibus, ut ajunt, eopiis cõ allaborare cœpit, quò *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, partibus suis temporius conciliaret, ne sibi ab ipso, tanquam *Ligarianorum* archistratego generali, adversi quippiam metuendum foret. Quam in rem, ut, apud *Imperatorem*, arbitri partes suscipere, pacemque ex æquo bonoque, utrinque procurare, vellet, sequentibus litteris, *Idibus Martiis* emissis, illum compellare cœpit: *Bavaro*, sicut toti ferè orbi *Christiano*, motuum per *Bohemiæ* regnum suum, initia, ac progresus, exacerbationesque, esse cognitissima. Ut etiam è publicatis hinc indè tabulis, quibus de caussis hane ad regiam dignitatem provectus sit, ac jam deinùm, exacto per provincias à subditis homagio, verâ, ac plenâ, possessione utatur, haud obscurum videri possit. Se quidem ab omnibus, rectè sentientibus, ipsaque posteritate, hanc famam exspectare, hoc nomine præclarè auditurum esse, quo quidem, à bellorum istorum incunabulis, nihil priùs habuisset, juxtaque omnem lapidem movisset, ut omnia in pristinum, ac tranquillum, statum reducerentur. Idque etiam nunc unicè desiderare quò postliminiò pax redintegraretur, animi dissidentium conciliarentur, omnique posthabitâ simultate, ab inductione peregrinarum, ac semibarbararum, gentium deinceps feriæ esse possent. Ab adversa interim parte tantùm abesse, ut pax quæratur, ut magis exercitibus, cædibus, rapinis, spoliisque, ac tyrannicis edictis, res agatur, omniaque ultima locum habeant. Hac de re *regni* sui, adhærentiumque *Provinciarum*, *Procerri*, multipliciter alioquin læsos, de confœderatione cum finitimis regnis, ac regionibus, ineunda, esse solicitos, quâ stante, multo sanguine partam, *Religionis*, patriæque, jurium, ac litterarum *Maiestaticarum*, libertatem tueri sustineant. Superiori itaque anno *Bethlenum*, *Transylvaniæ Principem*, præfatam cõfœderationem pariter iniisse, ac confirmasse. Cujus actiones id declarent, quàm ille haud quidé, privati emolumẽti igitur, aut ut *Turcis* rem

rem compendifaciat, foresque *Vngariæ* aperiat, in armis provectus sit, ut regnorum, *Provinciarumque* oppressarum, necessitati inserviat, ac militet potiusque *Turcæ* aditum omnem intercludat. Eo fine cum *Imperatore* in inducias libenter cum descendisse, simulque, ut à reliquis confœderatis idem præstaretur, postulasse. Quanquam nihilominùs ab altera parte hostilibus invasionibus, excessibusque, minimè sit parsum. Quæ cùm induciarum, ac successivè pacis inveniendæ, ratio sibi quoque haud displiceat, ut hoc medium jam tùm amplexus unà sit, jam in eo rei cardinem verti, ut, quid ab adversa parte exspectandum sit, pleniùs liqueat. *Bavarum* itaque, tanquam hactenùs cognitum concordiæ, ac pacis, amantem, hoc nomine sese confidenter atque amicè, interpellare, vellet ille, sicut posset, apud *Imperatorem* intervenientibus verbis, in rem compositissimis, hoc effectum dare, quò interea erga has regiones belli rigor, ac sævitia, mitigari, invasionibus *Polonicis*, aliarumque gentium peregrinorum, habenæ inicii, cædibus abstineri, & consequenter *Imperium* ab irruptionibus barbarorum liberari, constitutionibus denique imperialibus, ipsisque Cæsareis capitulationibus, satisfieri, inprimis etiam induciæ, cum *Bethleno* pactæ, sartæ tectæ servari, possint. Secùs futurum, ut hæc *regna*, hæ *Provinciæ*, spe pacis, præsente nullâ, in ulteriorem desperationem, remediis affulgentibus nullis, præcipitentur, *Bethlenus* quoque, ex lege fœderis, acquiescere haud queat. Exadverso, sicubi contingat illos illas sinceras admonitiones esse sine pondere; latiusque hostiles irruptiones extendi, utique se *Deum*, hominesque, obtestari, quàm illibenter eò adigatur, ut unà cum confœderatis suis, quantis maximè possit, viribus sese opponat, atque resistat.

Interim de *Bavari* sincero, ac fideli, animo hoc sibi polliceri, fore, ut ille, posthabitis male feriatorum persuasionibus, rem potiùs, pacis amore, compendifaciat, quàm in graviores per *Imperium* labyrinthos præcipitet, potiusque pacis ineundæ, quàm belli propagandi, consilia agitet. Atque hoc ipsum esse, undè *Bavarus* æternam nominis gloriam à posteritate consequi, bonum publicum multipliciter augere, *DEO* inprimis, pacis autori, placere, *Imperio*, reliquisque regnis, ac provinciis, reipsâ prodesse, suosque à periculis juxtà liberare, possit, ac possit. Ità se quidem, quod superest, in particulari, ergà illum affectum esse, ut, quibuscunque occasionibus sese offerentibus, ad contestandam, declarandamque, mentem, fidem, atque amicitiam sinceram, germanamque, nihil quicquam reliqui sit facturus.

III.

Maximiliani, Bavariæ Ducis, ad Frider. Palatini litteras, rescriptum.

Ad Illas, super pacis desiderio, *Frider. Palatini* præmissas litteras, sic quidem *Maximilianus, Bavariæ Dux*, promptè excipere cœpit: Sese, initio turbarum *Bohemicarum*, nihil aliud, quàm tot regnorum, Provinciarumque, depopulationes, ipsius & *Imperii* convulsionem, *Turcicique* dominatus manifestationem, tanquam in speculo, intuitum fuisse. Ut toties *Bohemorum* legatis, ad se emissis, nihil aliud, quàm pacis amorem, debitæque ergà supremum magistratum obedientiæ fidem inculcare fategerit. Siquidem enim *Matthia Imp.* temporibus, *Bohemi* primi in armis insurrexissent, *Vicarios*, consiliariosque, *Cæsareos*, de facto infestantes, manu injectâ è fenestris projecissent, regimen aulæ *Cæsareæ*, civitatumque *Pragensium*, affectassent, comitia, directoria, diætas provinciales, præparationesque bellicas, superinduxissent, *Regem*, sibi à *DEO* præpositum, electum, coronatum, unctumque, rejecissent, novumq; caput substituissent, antè omnia æquum, decensq; esse, isti primitùs ab armis, ac seditionibus, ut discederent, promissis, verbisque, *Cæsareis* fidem haberent, regnum, Provinciasque adhærentes, ab imminentibus periculis eriperent, *Cæsarisque* ultionem, ac vindictam, haud provocarent. His admonitionibus, illisque consiliis, sicubi *Bohemi* acquievissent, aut *Saxoniæ* juxtà *Electoris*, nomine *Cæsaris*, interpositionibus locum dedissent, confœderationibus suspectis, ac contrà morem *Germani* sanguinis, semi-*Turcicis*, sese abstinuissent, futurum tùm quidem fuisse, ut nunquam eam in calamitatem, necessitatemque, penè ultimam, res foret redacta. Quo pacto enim verbis regiis, ac *Cæsareis*, *Electorumque Imperii*, nullus locus, nulla fides, tribuenda sint; isti viderint, qui hanc *Regibus*, *Cæsaribusque*, autoritatem, ac fidem, in dubium vocant, ac contemnunt, ut juxtà *DEO* aliquando vindici istius multiplicis prævaricationis rationes reddere debeant. Caussas autem illas, quibus *Palatinus* inductus, ac permotus, regiam electionem, sibi delatam, admisisset, quod attinet, earumque publicationes, eas libenter in medio sese relinquere. Iuxtà verò non minùs eorum omnium, quæ ex amico, ac sincero, affectu, consilii ergò, antè attulisset, memoriam ipsi refricare. Non tantùm enim *Cæsari*, tanquam capiti supremo, obligatum sese esse, sed etiam cognationis jure ergà *Palatinum* teneri, ut utilia, & fructuosa, illi suadere, vice versâ verò periculosa, ac damnosa (prout hæc utique regiæ dignitatis admissio futura esset) omninò dissuadere debeat.

Sicut igitur *Matthias Imperator*, ubi supervixisset, haud passus foret proprias, hæreditariasque provincias, sibi auferri, ità pariter neque hic *Ferdinandus Imper.* utique à *Bohemis* unctus, coronatusque, *Rex*, possessiones, regna, ac provincias, sibi debitas, abalienari, atque intercipi, velle, unquam admissurus erit, ut, si intervenientibus compositionis remediis nullus detur, armis se suaque tueri, ac recuperare, non intermittat. Quis enim subditis suis illud indulgebit, ut, indictâ, nullaque legitimâ præexistente, caussa, ex mera rerum novarum affectatione, seditiosè agât, *Regem* suum repudient, coronam, dignitatemque regiam, in alium, & quidem extraneum, transferant? Profectò neque ipse *Palatinus*, neque *Bavarus*, sicubi subditi versus se eo modo insurgant, connivere volet? Hoc se testatum facere, sicubi

cum

cum *Imperatore*, præeunte debitâ submissione, convenisset *Ordinibus*, *Cæsarem* certo certius jura, privilegia, litterasque illas, *Maiestaticas* dictas, quibus de jam incerti, & dubii, essent, confirmaturum fuisse. Confœderationem, quàm pepigissent *Bohemi* cum *Transylvanis*, & *semi-Turcis* illis, *Imperio* multis modis suspectam non esse non posse, præsertim cum *Bethlenus Turcarum* utique vasallus, ac mancipium, litteris testibus, impressionem istam, ceu vocant, *Turcarum* de consilio, ac voluntate, susceperit, dubio procul, ut *Imperium* in servitutem, jugumque *Turcicum* præcipitare deinceps sufficiat.

Proindè à *Palatino*, tanquam *Electore*, & *Principe* Christiani sanguinis, *Imperii*que columna præcipua, conceptis verbis sese contendere, suspectis illis, barbaris, *Turcicis*que, fœderibus renunciaret, aliosque, ne idem faxint, dehortaretur. Interim penes *Imperatorem* omnem se navaturum operam, quò, exclusâ omni hostilitate, ac rigore militari, mediis adductis facilibus, æquis, ac mitibus, pax sincera, ac tuta, recomponi, eum *Bethlenis* pactæ, induciæ absque labe servari, extremaque, atq; ultima quæcunque, præcaveri queant. Hoc saltem se monere, *Palatinus* id ex animo loquatur, paulóque evidentiora pacis media in medium proponat. Ne hæc ejus rogatio eum in finem directa videatur, ipse ut intereà vires suas, maioresque copias, augere possit, Quodsi fortè etiam ipse, ac *Bohemi*, hoc velint, *Imperator* primitùs exercitus, immensis sumptibus collectos, ut manumittere, armaque ponere, debeat, regno, & provinciis, nihilominùs in manibus *Bohemorum* detentis, ac remanentibus, per Herculem! eiusce tractationis fructum nullum tùm sperari posse, cùm *Imperator* hoc nunquam facturus sit, ut potius isti, qui in armis prius insurrexissent, consiliariosque Cæsareos ab alto præcipitâssent, primi omniû etiam palinodiam canere, atque ab armis discedere teneantur. Nemo enim tenetur viam compositionis inire, nisi res ablata prius fit restituta. Quocirca, cum *Palatinus* honestorum, & faciliùm, pacificationis mutuæ mediorum meminisset, ac deinceps sub fide sincera, ac germanâ, secum ulteriùs foret communicaturus, rogare utique se, ne displiceat media, ac remedia, paulò specialiora, proponere, quibus utrinque reconciliatio & tentari, & perfici, possit. Ibi enim hoc ipso nihil gratius, atque in quo fidelem operam navare velit, nihil prius esse posse. E converso, sicubi hanc rem contingat procrastinari, extrema omnia exacerbari, *Turcos*, barbarosque, in *Imperium* vocari, intereà quoque *Cæsar Electorum* opem, atque auxilia, requirat, futurum esse, ut, tantis sub necessitatibus, *Imperatori* suo *Imperii Principes* deesse nequeant. Et jam etiam eò quidem ventum esse, ut *Vnionistæ*, atque, eorum è numero, *Marchio Badensis*, cum exercitu per *Catholicorum Principum* territoria, & fines, nemine antè salutato, licenter grassetur, ac quidvis non licere sibi persuadeat. Ut etiam jam tùm in *Brisgoviam* eduxerit, rapinis, incursionibus, omnia infestet, adeóque etiam copiis *Bavaricis* apertam hostilitatem, atque omnia ultima, interminari, ausus fuerit. Quæ cum via illa non sit, per quam ad pacem perveniri possit, utique nihil hîc aliud exspectandum esse, quàm, ut *Catholici Principes*, ipseque *Dux Bavariæ*, modum inire cogantur, quo intentatis id genus hostilibus invasionibus occurrere, seseque tàm intestivo dominatu *Vnionistarum* exonerare evaleant. Interim dolentissimè sibi accidere, tot fideles cohortationes, atque interventiones, frustrà fuisse, sinceram fidem, atque amicitiam, quâ *Palatino* quàm optimè cupiat, eo pacto intercidere, seseque nolentem volentem hanc in arenam, hanc in aciē, pertrahi. Ut ut igitur usu veniat, spe omni eversâ, sese, contrà voluntatem, cò adigi, ut *Imperatori*, rebusque *Imperii* labantibus, succurrere, provinciasque tàm suas, quàm sociorum, contrà invasiones hostiles, asserere, requiratur, Certè Deûm, hominumque, fidem sese obtestari, quàm ingratum hoc sibi onus futurum sit, quàmq; aliis hæc, sibi imposita, necessitas, dãnaq;, ac incõmoda, imputari posthâc debeant. Ad finem, impendiò, etiam, atque èt, se à *Palatino* contendere, videret ille, diligenterque omnes circumstantias, expenderet, quàm immò regni *Bohemiæ*, cæterarumque *Provinciarum*, immò totius *Imperii Rom.* impendentem revolutionem, ac catastrophen, pensi haberet, immò verò, quibus idoneis remediis ad pacem sine mora, communemque patriæ tranquillitatem, perveniri possit, ex tempore consilium caperet.

IV.

Pace protracta, & non interveniente, Bavarus, pro Imperatore Ferdinando, exercitum educit.

HÆc dùm utrinque inter *Palatinum*, & *Bavarum*, super pacis deliberatione, eiusque mediis, frustrà, litteris aguntur, & quidem negotio tàm salutari longiùs extracto, tandem, per *Imperium*, plerasque provincias, bellorum, periculorumque, mole ingravescente, *Bavarus*, quo pacto, in subsidium rebus *Ferdinandi Imp.* instructum exercitum quantò ociùs educere quitus esset, ferias agitare cœpit cogitationes. Antequàm igitur, rebus omnibus præparatis, in armis progrederetur, denuò datâ operâ, omnes priores actiones, litteris inchoatas, tanquã in anacephaleosi, ac speculo, reproduxit, videret nimir. *Palatinus*, quid ageret, quam rem injustam foveret, quibus modis *Imperatori*, supremo capiti, sese opponeret, *Imperium* omne conturbaret, *Turcis* in *Germaniam*, *per Vngaros*, & *semi-Turcos*, viam sterneret, quàmque inconsultò, ubi cum honore pacem, & reconciliationem, præferre posset, fortunæ, se, suosque, suaque, crederet, adeóque omnia in aciem, quod dicunt, novaculæ poneret. Iam se in armis nolentem stare, atque *Imperatori* deesse non posse. Itaque vel adhùc pacem, (qua de anteà subintulisset) amplecteretur, tautumque, ac tàm salutare, bonum capillatâ fronte arripiens è manibus ne dimitteret. Nisi hoc consilium placere possit, non posse se non pro *Cæsare* educere, atque aciē experiri. Tantùm se denuò, ut cognatum, ut amicum, voluisse.

***

CAP.

CAP. VIII.

De Ligarianorum conventu apud Herbipolim.

I.

Ligariani apud Herbipolim conveniunt: & de rei summa deliberant.

CO-unitis, prout vocant, ac *Protestantibus, Principibus*, pleraq;, sicut tùm quidem videri poterat, imperiosè, atque cum impetu, agentibus, *Ligariani* quoque, *Catholici* dicti confœderati, paulo post apud *Herbipolim* conventum, mense *Februario*, celebrare cœperunt. Articuli, sive capita propositionis, quibus de deliberandum erat, extitêre hæc talia: Siquidem interceptio regni *Bohemiæ* non sine notabili, ac magno, *Catholicorum* dispendio tolerari possit, viderent *Ordines*, quibus mediis illud regnum, cū provinciis, vindicari queiret. Recessum diætæ *Eichstettensis* quidem illum esse, *Catholici* intrà defensionis terminos sese tenerent. Iam autem aliis, atque amplioribus, in armis præparationibus, opus esse, cùm defensio ulterius locum non habeat, maximè, cum *Imperatoris, Imperiique*, autoritas, tùm *Principum, Ordinumque Catholicorum* in universum patrimonia manifestè periclitarentur. Quibus modis autem subsidia ampliora, apparatusque rei tormentariæ, comparari queant, atque utrum, mediis non sufficientibus ordinariis, ad extraordinaria, & quidem *Canonicorum*, cæterorumque *Clericorum*, decimationes, transeundum sit, dispiceretur. Unusquisque juxtà, *Ordinum* vires, militesque suos, jam tùm recenseret, atque, ut sociis, & quidē finitimis, necessitatis tempore, succurrere possit, indicaret. Secundùm hæc, *Ligariani* fœderis apud exteros ampliatio, atque extensio, quæreretur. Simulque *Principes Imperii Protestantes*, dicti *Neutrales*, si non *Catholicis* ipso opere opitulari velint, saltem copias cum *Co-unitis* illis ne conjungant, vel litteris, vel legatis, interpellarentur. Denique, rebus *Imperatoris, Catholicorumque Principum*, summum hoc tempestate in discrimen adductis, *Ordinum* quilibet ea auxilia in medium conferret, quibus, pro asserenda rerum summa, & zelo pietatis, & loco suo, satisfacere quitus esset.

II.

Ad interpellationem Co-unitorum, Noribergæ conventum celebrantium, Ligarianorum rescriptum.

PAulò suprà de diæta *Co-unitorum*, apud *Norinbergam* celebratâ, visum est. Eo ex loco cùm, missis legatis, à *Maximiliano, Bavariæ Duce*, *Ligarianæ* militiæ præfecto generali, verbis paulò asperioribus, quæsitum esset, *Ligariani* ab armis ut discederent, milites ne conscriberent, in primis oneribus, ac gravaminibus, mederentur, eumque in eventū, de non offendendo, fideliter, ac sufficienter, *Co-unitis* caverent, *Maximilianus* eam rogationem ad conventum sociorum rejecit, pollicitus, intrà duorum mēsium spatium, integrum, certumque, responsum, se à suis impetraturum, redditurumque, esse. Eam autem in sententiam *III. Non. Martias* rescriptum est. Quæ *Co-uniti* per legatos, ad *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, è conventu *Norico* emissos, rogârint, ea sese, *Ligarianos* nimir. *Ordines*, communicante *Bavaro*, hac *Herbipolensi* sub diæta cognovisse: *Co-unitos* scilicet præ se ferre, præparationes, confœderationesque, suas ad nullius offensionem, sed puram licitamque, sui defensionem, comparatas esse. De gravaminibus autem apud *Cæsarem*, ac comitia *Imperii*, toties sese querelis frustrà defatigatos, imò executionū, atque id genus asperis processibus, hactenùs sic afflictos esse, ut ulteriùs hæc onera sufferre, has istas injurias tolerare, ne possint quidē. Imprimis caussam tantorum per *Imperium* excitatorum motuum *Catholicis* asscribendam esse. Hos primitùs in armis insurrexisse, hos milites conscripsisse initiò, hos delectus fecisse, hos offensionis, ac belli intestini, originem præbuisse, hos per alienas ditiones copias suas imperiosè traduxisse, ut eapropter primi ab armis, contrà legem sumptis, discedere, milites exauctorare, sumptusque cedere, insolentiâ, ac copiarum traductione, caussatos, refundere teneantur. Istis cōsectaria accedere plura, & penè graviora, hæc: gravamina, scil. de quibus *Co-uniti*, hactenus cōquesti sint, è medio tollerentur, sufficienterque illis, de non offendendo, caveretur. Inprimis, etiam insalutatis *Imperatore*, & cæteris *Imperii* membris, apud *Cameram Spirensem* totidem admitterentur *Assessores*, *Augustanæ* confessioni addicti, quot illic essent professione *Catholici*. Idem modus, ex via, introduceretur cum *Revisoribus*, ac *Visitatoribus*. Ut etiā possessores hodieq; sive *Archiepiscopatuū*, sive *Episcopatuum*, absque *Religionis* respectu, ad ordinarias visitationes invitarentur, bonaque hæc, atque id genus, ecclesiastica, etiam post *transactionem Passaviensem* acquisita, securè tenerent. Tandem verò cetera onera, ac gravamina, mediante certâ compositionis diætâ, ex utrinsque *Religionis* arbitris æquè constante, absque ulteriori procrastinatione, tolerētur. Sub hac annexa clausulâ, siquidem hactenùs intrà verba solùm res fuerit, neque amplius promissis standum sit, futurum, ut, nisi intrà duos menses inclusivè *Catholici* categoricè rescripserint, *Co-unitos* in armis, subsidiisque comparandis, perseveraturos, intereà ad *Imperii* comitia haud venturos, sed omni industriâ, cōquisitis hinc indè, conjunctisq; viribus, effecturos esse, quò semet ipsos à gravaminibus, toties allegatis, exonerare, inque Reipubl. Religionisque, libertatem proximè vindicare sustineant.

Ad ista nunc, si Diis placet, elegantia, hactenùs in *Imperio* inusitata, atq; insolentia, proposita, cùm *Catholici Ordines* præsentem indixissent cōventum, non, quod *Co-unitorum* tanta sit, ac prævalens, autoritas, ut leges ab ipsis, contrà tot seculorum observationes, atq; antiquam consuetudinem, exspectare, intrà præfixum imperiosè terminum respōdere, atq; superiores velut illos recognoscere, debeant, (prout tam in rem conceptissimis verbis protesta-

ri, contradicere, juraq; sua, ab antiquis temporibus hûc usque sarta tecta habita, deinceps conservare, ac propagare, sint animati) sed ut, sepositis parû ad latus odiosis disceptationibus, proximâ viâ ad pacẽ, cõcordiamque, in *Imperio*, flebiles pro nunc rictus, ac concussiones, patiente, pervenire, atq; optimam hanc intentionem suam, ematurare quiri forẽt. Ad primum igitur articulum excipiẽtes, hoc reposuerunt, *Maximiliano, Duci Bavariæ*, tantis in *Imperio* sævientibus intestinorum bellorum incendiis, quòd copias præparatas haberet, vitio verti haud quidem posse, cùm jam diu antè à *Co-unitis* idem fieri cœperit. Illud verò, quod subjungerent. *Catholicos* in armis primos insurrexisse, processus in illos varios cussisse, gravamina duplicasse, præsentiumq; motuũ radices, ac caussas, haberi, illud verò ex eorum numero esse, quod non absque magna animi ægritudine, concoquere possint. Ut hoc potiùs extraordinarium, absonum, atq; in *Imperio* hactenùs insolens, tolerari non queat, eo *Co-unitos* impotentiæ prolapsos esse, ut, sub insolenti communicationum genere, *Catholicis* leges præscribere, &, nisi dicto sint audientes, armis eos adigere præsumant. An nõ hoc erat imperium sibi temerè, contra leges *Imperii* fundamentales, arrogare, pro libitu agere, atque, ad quidvis faciendum, *Catholicos* astringere velle?

De compositione inter *Ordines* dissidentes mutua, cujusmodi prætenditur, nihil, aut parum, sibi constare. Interim hoc quosdam ex iis meminisse, *Matthiam Imperatorem*, si supervixisset, eò propendisse, ut, sublatis collisionibus, *Ordines* ad conciliationem quantò ociùs reduceret: cum verò, intervenientibus *Bohemorum* tumultuationibus, oppidò fuisse prohibitum. Ut neq; de moderni *Imperatoris* clementi eam in rem inclinatione quicquam dubitandum veniat. Qui pariter fidem, egregiasque cõtestationes, *Co-unitis*, apud *Noricos* nuper congregatis, factos, ad effectum deducere paratus sit. Tantùm igitur abesse *Catholicis*, ut gravaminum allegatorum prolongationem unquam caussati sint, ut potiùs eorundem recissionem, expeditionemque, in quibuscunque *Imperii* comitiis, datâ operâ identidem pariter solicitare cœperint. Quam cùm litis ejus decisionem extrahi, tùm sese bonis interceptis diutiùs carere, contigerit, nihilominùs hanc morã, almæ pacis studio, patienter tulisse. Quis primitùs in armis insurrexerit, abindè evidenter liquere, sicubi motuum *Bohemicorum* origines excutiantur, copiarum collectiones inspiciantur, turmatarumque, ac legionum, hinc indè conscriptarum, & per *Catholicorum* fines in *Bohemiam* usque eductarum insolentiæ pensi habeantur. Iampridem *Bavarum* suæ militiæ rationes, ac quo pacto præparationes illæ suæ accipiendæ essent, abunde reddidisse. Ut ipsi nihil superaddere possint, nisi hoc, se nimir. istud, lege constitutionum imperialium unicè respexisse, tantum copiarum ut conquirerent, quò ab invasionib. hostilibus immunes esse queant. *Coloniensem* quidem *Electorem*, ad *Imperii* comitia, apud *Francofurtum* habenda, dirigentem, priùs militem coëgisse, tantùm, ut fines suos propter *Rhenum*, ac per *VVestphaliam*, ab insultibus, ac deprędationibus, tueretur. *Co-unitos* autem longè in antè conclassationibus operam dedisse, longè ante, insalutatis *Catholicis*, copias à *Belgiis* in superiorem hanc *Germaniam*, ipsamque *Bohemiam*, traduxisse, ut per *Coloniensem*, *Monasteriensem*, *Paderbornensem*, *Moguntinensem*, *Vormatiensem*, *Spirensem*, *Herbipolensem*, *Aichstettanum*, *Augustanum*, *Ratisponensem*, *Elvvanganum*, *Leuchtenbergicum*, aliosque, *Episcopatus*, ac ditiones ecclesiasticas, duxerint, subditis eorũ, loco mercedis debitæ sub verberibus, prædis, exactionibus, aliisque id genus hostilibus excessibus, divexatis, ut vix ab ipsismet hostibus graviora pati potuerint.

Per *Archiepiscopatum Moguntinum* à turmis equitum ita in rusticanos, contra renitentes, atque in campo loco apportuno evocatos, sævitum esse, ut cæsis aliquot centum è plebeiis insontibus, viduæ mulieres, cum pupillis, tàm tragicum casum adhùcdùm ingemiscant. Quantum detrimenti per *Vormatiensem*; *Spirensem*, *Herbipolensem*, *Aichstettanum*, *Ratisponensem*, *Elvvanganum*, *Episcopatus* illos, finesque *Landgravii Leuchtenburgici*, passim illatũ sit, acta docere, subditos meminisse, annales loqui. Annè igitur *Catholici* non arma, non defensionis media, præpararent? An subditos suos, seseque juxtà ipsos, prædis, ac dispoliationibus, exponerent? Profectò, ipsâ flagitante necessitate, suis deesse neq; poterant, neque debebant. *Co-uniti* quidem, eo sub prætextu, passim copias suas, hinc indè collectas, insinuárunt, tanquam præsidiarios conscriberent. Sed eventus mox docuit, eas turbas, in *Bohemiam* usque emissas, ac contra *Cæsarem*, *Imperii* caput, tùm quò *Catholici Ordines* coerceri, atque à delectibus faciendis impediri possint, conductas fuisse.

Quòd *Bambergensis*, atque *Herbipulensis*, *Episcopi*, militem coegerint, *Marchionem Brandeburgicum*, & quidem *Byrbutanum*, amplam suppeditasse occasionem, hoc *Catholicis Ordinibus* toties insultante, ac minis territante, fore, ut iis, qui intrà circulum *Franconium* diversum à *Protestantibus* sentirent, copiæ militares superinducerentur, quoad in ordinem eos redigi contingat.

De præparationibus *Bavari* jam antè visum esse. Eum nimirum motuum *Bohemicorum*, passim invalescentium, incendiis accensum, tùm *Co-unitis*, eorumque focus, arma corripientibus, provocari cœpisse. Ut tumultus isti juxtà per *Ungariam*, finitimasque provincias, gliscentes, maximè finibus *Bavariæ*, tanquam in proximo positis, sint metuẽdi. Ergone *Bavarus* suam provinciam direptionibus exponeret, hostibusque, passim globos facientibus, arma, quibus se, suosque, defendat, aperiret, cederetque? Minimè verò! super fide *Bavari*, de non offendendo latâ, *Co-uniti* facilè poterant acquiescere. Maximè, cùm *Catholicis Ordinibus* armis lacessere, nedùm pacis publicæ vincula dissolvere, nunquam fuerit animus. Aliâs auxilia præparata in *Cæsaris*, utique *Imperii* capitis, hostes acuere, ac stringere, summo jure poterant. Ita enim, inter cæteras leges, sanctionibus pragmaticis de Annis *M. D. XXV. M. D. XXVI. M. D. XXIX. M. D. XXX. & M. D. XL.* cautum fuit, *Imperator*, *Imperiique Principes*, atque *Ordines*, ità mutuis vinculis sibi essent devincti, ut utrinque, pro alterutrius partis defensione, ac vindicatione, alterutra pars etiã regna, provincias, ditionesque, si ità res exigat, insumere debeat, utque eò, ut isti etiam, qui contrà *Imperatorem* vel apud

pud exteros militare comperti forent, pœnâ sub gravissimâ damnari debeant. Nihilominus Catholici, vel legibus illis etiam sepositis, nihil prius fuisse, quam ut pace, utique re multis, secundum Pontificium, innumerisque, triũphis potiori, gaudere possent: ut etiam non, nisi lacessiti, de militibus cogendis cogitârint. Interim Co-uniti eò insolentiæ hactenùs insolétiæ provectis, ut sub imperiosâ admodum certi termini indictione, leges Catholicis praescribere, eosque cogere, velint, quantum res ista nova sibi creârit fastidium, intellectu esse perfacile. Ut enim, contrà tot sæculorum morem antiquarum, totidem sive Assessores, sive consiliarios, Augustanæ confessioni addictos, admittât, possessores Episcopatuum, ac bonorum ecclesiasticorum, ab ordinariis illis visitationibus haud excludant, ad summam, super cæteris, in medium allatis, gravaminibus, pro eorum lubitu, transigant, ista quidem omnia altioris esse indaginis, ut hæc lis tàm facili brachio perfunctoriè componi vix possit. Cæsarem quidem rationem aliquando iniisse, quâ inter Ordines Imperii conciliatio utrinque introduci quiret. Interim hæc consilia, hanc actionem, Cæsaris ità fuisse moderatam, ut neutri partium vincula, sive habenas, iniicere voluerit, prout hîc quidem Co-uniti omnia cum imperio, atque acerba severitate agerent. Cùm igitur in Ligarianorum Ordinum potestate non sit, super illis postulatis, quæ coram Cæsare, atque reliquis Electoribus, Ordinibusque Imperii, instar sanctionis pragmaticæ, in comitiis transigi debeut, disponere, aut quicquam novitatis introducere, viderent ipsimet Co-uniti, tametsi etiam (quod abominantur) hoc ipsum effectum vellent, quàm præposterum, fragile, nullius que momenti, hoc futurum sit. Certè neq; Cæsar, neq; reliqui Protestantes, dicti Neutrales, hanc novationem, factumque irregulare, admitterent, ut etiam de jure suo vel ne latum unguem, quidem, quod dicitur, recedere velle haud præsumantur.

Gravamina quod attinet, siquidem ista ex transactione Passaviensi radices agant, adeòque coram Imperatore, atque universis Imperii Ordinibus, ventilanda sint, pariter absonum, atque extrà viam, videri, sicubi hæc inter paucos Ordines strangulari, ac perire, debeant.

Quæ cùm ità sint, nec Catholici, confœderati ordines quicquam, extrà leges, largiri aut possint, aut debeant, tùm ab initiis turbarum Bohemicarum, quò per Imperium pax, ac tranquillitas, reflorescere possint, hùcusque exanimis optarint, tùm eum in scopum adhùc dum omnes suas actiones dirigant, rogare id eòque, atque a Co-unitis sese côtendere, parcerent illi imperiosis id genus, asperis, minarumque plenis, interpellationibus, juxtaque ergà se, utique pacis, quietisque, amantes, haud educerent.

Secus sic ubi ruptis mutuæ humanitatis, societatis, legum fundamentalium, Imperiique constitutionum, vinculis, in se porrò minis, ipsisque armis, ac factis hostilibus, iri accidat, Deum, hominumque fidem se obtestantes, quàm inviti hanc ad digladiationem pertrahantur, etiam, etiamque, præfari, Ut quicquid incommodi inde sequi, quicunque casus hanc necessitatem excipere, possit, in capita eorum, scilicet tragœdiæ huius autorum revolveretur. Interim eà spe sese niti, Deum Opt. Max. boni ordinis, pacisque, largitorem, rebus suis nequaquam defuturum, tùm ipsam quoque posteritatem huic evidenti, ac justæ caussæ suæ, derogaturam haud esse.

CAP. IX.

De Marchione Durlacensi, educente in Brisgoviam, aliisq; id genus inter Vnionistarum, Ligarianorumq;, exercitus, tractatibus.

I.

Durlacensis cum parte exercitus Vnionistarum movet in Brisgoviam.

Quæ fuerit Ligarianorum, ad Co-unitorum postulata, responsum, liquet è præmissis: Ista ergò remonstratio Co-unitis ubi placere nô posset, persuasum habentibus, gravamina illa, quibus de toties erant conquesti, de industria ab illis sic extrahi, ut locus speratæ compositioni relinqueretur deinceps nullus, majori conatu, deditaq; operâ, id armis efficere, atque obtinere, laborârût, quod litteris, legatisque, impetrare erat nefas.

Quo nomine cùm Brisgovia tractus, utique intrà Rauracos, atque Alsatios, interjacens, huic rei opportunus videretur, Durlacensis, cum parte exercitus Co-unitorum, eò eduxit, intraque Brisacum, & Friburgum, consedit, exercitu eius, re tormentaria, carrisque ad castrametationes idoneis, singularique artificio factis, abûdè instructo, ad octo millia militum sese extendente. Cui ab Helvetiis reformatis auxilia accessêre.

II.

Catholici confœderati, sive Ligariani, expeditionis istius caussam interrogant.

Ligarianis hæc res cùm non posset non esse suspecta, per legatos facti ejus causam, & eur eo loco castra posuisset, quid ve de ejus copiis sibi exspectandum foret, interrogare cœperunt. Quibus Marchio. A Co-unitis luis in mâdatis se habere, inq't, copiis è Belgio, ac Burgundionibus, hâc transituris, vias ut intercluderet Mouere igitur, ne illarum commodis illuderent, alioquin se ità certum, affectumque, esse, ut deditâ operâ, etiam cum patrimonii, ac regionis suæ, periculo, mandatum istud in effectum deducere velit.

III.

Tandem Ligarianorum copiæ à Durlacensi transitum impetrant.

INtereà, copiæ ex *Hispaniâ*, *Burgundionibus*, atque *Austrasiensibus*, sive à *Bavaro*, sive à *Leopoldo Archiduce*, conscriptæ, superiorem *Alsatiam* attigerant, in *Bavariam*, si liceret, progressuræ. *Durlacensi* autem temporiùs trajectum illum, apud *Brisacum* fortalitium, intercipiente, atque montem, *Rheno* opportunum, insidente, hocque pacto inter *Argentoratum*, ac *Basilaam*, commeatum impediente, aliquousque subsistendum istis fuit. Postcaquàm autem à *Leopoldo* remonstrari cœpisset, *Cæsarem*, ob moræ periculum, militis istius retardationem ægrè ferre, juxtaque *Alsatia* suæ, à partibus *Archiducis*, ingens damnum induci, tandem consensit *Marchio*, & quidem sub hac fide, ac cautela, ne cuiusquàm è *Co-unitis* fines aut attingerent, nedùm turbarent, sed rectis citisque passibus in *Bavariam* pergerent.

IV.

Aliæ Ligarianorum copiæ apud Coloniam Vbiorum collectæ, in Bavariam educuntur. Vbi pars eorum, signis direptis, ad Co-unitos deficit, ac dilabitur.

CIrcà *Vbios*, ac tractum *Coloniensem*, pro *Ligarianis*, omni operâ miles conscribi cœpit, *Philippo*, *Comite Lippia*, & *Lādspergio* tribuno, ductoribus. Qui cùm, usque in *Franconiam* eductus, à *Co-unitis* eo locorum commeatu fuisset prohibitus, tandem à *Bavaro*, sub multis conditionibus impetratum est, ut, *Co-unitorum* pace, in *Bavariam* usque penetraret. Qui cum in *Aichstettanam* diœcesin pervenisset, seque, tribunis clàm dilapsis, copiis *Bavaricis* in supplementum fore, intellexisset, bona pars eorum, vexillis direptis, partim ad *Co-unitorum* castra defecit, partim fugâ excessit.

V.

Bavarus cum exercitu movet. Cui Onolspachianus in occursum ducit.

SEcundùm hæc, ubi exercitum jam tùm, optimè instructum, re tormentaria, cæteroq; apparatu bellico, confirmasset *Bavarus*, eduxit, juxtaq; *Danubii* ripas, *Donavverthiam* nimirum, *Rainam*, & *Vindigenam*, castra metatus est. Illi in occursum, cum tredecim hominum millibus, movit *Onolspachianus Marchio è Rotenburgo* ad *Tubarim*, *Dunckelspilium*, & porrò *Vlmam* usque, progressus. Ubi pariter, castris positis, consedit, excubiis ità vicinis, ut mutuò sese salutare quirent. Qui cùm novis subvenientibus suppetiis etiam copias suas corroborasset, diu res sub acie novaculæ utrinq; pependit.

VI.

Co-uniti apud Vlmam conventum celebrant. Ibidemq, cum Ligarianis transigunt.

REbus ità sese habentibus, *Co-uniti* apud *Vlmanos* conventum indixêre. Ad eum legati *Regis Galliarum*, pro componendis *Germaniæ* rebus dimissi, advenere, sub *Duce Angolemio*, aliquot *Marchionibus*, *Comitibus*, ac *Baronibus*, itemque quadringentis hominibus, comitato. Quibus *Bavaria Ducis* supervenit legatio, sub *Albino*, *Comite in Sultz*, legationis capite. Illic ergò, legatorum *Gallicanorum* interpositione, tandem eò res rediit, ut utrinque pacis conditiones proponerentur, deque illis hanc in sententiam transigeretur: Nos *Maximilianus*, *Comes Palatinus Rheni*, *Dux Bavaria* &c. & nos *Ioachimus-Ernestus*, *Marchio Brandeburgicus*, præsentibus codicillis publicè contestamur. Postcaquam per *Imperium* hoc, Provinciasque finitimas, à bono tempore, excitatis intestinis motibus, tàm *Catholici* dicti, quàm *Protestantes*, *Principes*, ut essariæ defensionis modum ineuntes, exercitus utrinque conscripsêre, subortisque invicem dissensionibus, eò res inclinare cœpit, ut, copiis utrinque auctis, ac confirmatis, majores per *Imperium* turbæ concitari possent, *Regis Galliarum* legatis intervenientibus, quò mutua ista animorum diffidentium simultas aboleri, contrà reconciliatio, ferruminatioque, locum habere, sufficeret, ità transigi cœptum est. Primùm nos *Maximilianus*, *Dux Bavaria*, *Ligariana* militiæ præfectus generalis, & nos *Ioach. Ernestus*, *Marchio Brandeburgicus*, *Co-unitorum* ordinum generalis locum tenens, pro nostris utrinque confœderatis, bonâ, sinceraque, fide, omni meliori modo, solennissimè, & conceptissimis verbis, compromittimus, futurum, ut nulla pars alteram quovis pacto, sub quovis cunque prætextu, ac colore, offendat, alteriusque partis, ac sociorum ejusdem unionis, fines, ditiones, hæreditatesque, ac possessiones, contrà transactionem *Passaviensem*, turbet, infestetque, sed *Catholici* cum *Evangelicis*, atque *Evangelici* cum *Catholicis*, optimâ fide reconciliati, pro bello pacem, pro hostilitate amicitiam, concordiamque, colant, atq; observet.

Hæc compromissio ut eò solidior, firmiorque, inter utriusque *Religionis Electores*, ac *Principes*, juxtà leges *Imperii*, ad effectum spectare queat, utriusque *Vnionis* copiæ eo è loco, ubi nunc sunt, sine alterius partis offensa, deducerentur. Deindè, inter partes sic convenit, ut, sicubi alterutrius partis exercitus *transitum* petat idoneo tempore, ac sub certa cautione, utrinque illud liceat, ità tamen, ut hæc rogatio, copiis jam tùm imminentibus, ex improviso atque abrupto, locum habere haud debeat. Tertiò, siquidem hæc mutua compromissio concernat provincias *Electorum*, *Principum*, *Ordinumque*, utrinque sub *Imperio* positas, res *Bohemiæ* verò, sociarumque *Provinciarum*, tanquam extraneæ, hanc ad transactionem haud quidem spectent, sed suis autoribus relinquendæ veniant, utiq; illæ conceptis verbis isthic excipiuntur. Eomodo, quartò, cum gravaminibus, totis in comitiis *Imperii* propositis, jam, absque consensu *Imperatoris*, omniumque *Ordinum*, satisfieri haud quidem possit, ea rogatio in idoneis, magisque opportunum, tempus reiicеretur. De damnis, quintò, ab utriusq; partis exercitibus huic viciniæ illatis, debita quoque refusione, deinceps, suo tempore, ex æquo bonoque, ageretur.

Quæ ubi utrinque, sub mutua fide, ac compromissione, pacta, transactaque, essent, *Onolspachianus* copias *Co-unitorum*, versus *Palatinatum inferiorem*, reduxit. *Bavaro*, cujus instituto prægressa tra-

statio apprimè favebat, suo cum exercitu, secundo *Danubii* flumine, in Provinciam suprà *Anasum* movente.

VII.

Balthasaris Marradii legiones, sive apud Italos, sive Hispanos, conscriptæ, contrà Bohemos tendunt.

REbus itá inter utriusque *Unionis* exercitus compositis, ac transactis, aliquot legiones, in *Ducatu Mediolanensi* scriptæ, per comitatus *Tyrolensis* fauces eductæ, sub *Balthasare Marradio*, tribuno nominatissimo, porrò in *Bohemiam* moverūt. Quæ; cùm in itinere, loco non unico, commeatu prohiberentur, acceptis à *Cæsare* codicillis, (quibus *Bohemiæ* regni incolis, cæterorum perduellium sive vi, sive minis, ad eandem periculosam seditionem adactis, si cubi facti pœnitentiam emendarent, legionibusque, unà cum ductore *Marradio*, humanitatis officia, juxtaque *Cæsari*, inprimis, utpote *Regi*, ac domino suo, uncto, legitimo, proprioque, debitam obedientiam, postliminiò præstarent, immunitas, ac salus, promittebatur, tandem feliciter in *Bohemiam* progressæ, *Cæsareanis* exercitibus adjungi cœperunt.

CAP. X.

De Induciis inter Ferdinādum Imp. & Bethlenum, Transilvaniæ Principem, pactis. Itemq; Vngariæ Procerum comitiis.

I.

Induciæ inter Imperatorem, & Bethlenum, interveniunt.

SUprà, ubi de rebus *Vngariæ* disspiceretur, meminimus, *Bethlenum*, nunciatâ *Ragotsii*, tribuni sui, clade, *Viennæ* obsidionem solvisse. Quo facto, intervenientibus arbitris *Valentino Lepesio*, *Rabâ Archiepiscopo*, *Leonhardo Helfrido*, *Comite in Meggaov*, *Seyfrido-Christophoro Preuner*, *Thoma Nadasdo*, *Sigismundo Forgatschio*, aliisque, inter *Imp.* & *Bethlenum* supet induciis, hanc in sententiam; conventum; transactumque, est. Primùm, tàm per *Vngariam*, quā *Provincias* finitimas, ipsumque; *Poloniæ* regnū, missio armorum daretur; induciis usque ad ferias *D. Michaëlis* durantibus. Stantibus induciis, status *Vngariæ* regni, prout nunc est, eodem tenore cōtinuaretur, ità ut, quæ sub *Imperatoris* sunt potestate, manerent sub ea, quæ verò *Bethlenus* occupasset, sub eiusdē manu essent. Pariter dynastiæ, arces, oppida; fortalitiaq; à *Bethleno* intercepta, intereà sub eodē essent. Secundùm hæc, diæta per *Vngariam* apud *Neosaliam*, consensu *Imperatoris* proximè indiceretur. Ad quàm tantùm nō *Palatinus*, sed Ordines regni cæteri, comparere obligarentur. In ea autem dē dissensionibus, gravaminibusque, mutuis, è medio removendis, inter *Imperatorem*, *Clericosque*, ab una; atque inter *Ordines* regni, ex altera parte, hactenus intervenientibus, ageretur. Interim commercia per illud regnum, dictasque provincias, libera forent: *Polonicæ* verò turmæ, atque excursiones, in regnum *Vngariæ*, omninò cohiberentur. Hæcque, ità pacta; atque transacta, utrinque fide sincerâ, optimâque; sarta tecta præstarentur.

II.

Diæta Vngaricæ solennia.

PRout igitur anteà sub induciis conventum pactumque, erat, diæta deinceps apud *Neosaliam*, circà calendas *Iunias*, celebrari cœpit. Quò primùm *Bethlenus*, *Vngariæ Procerib.* comitatus, assumptis aliquot legionibus, appulit. Eum subsecuti *Cæsarei*, *Bohemici*, *Austriaci*, *Silesii*, *Moravici*, *Polonici*, aliiq;, legati. Et paulò post *Polonici*, circà mensis medium, duabus; tribusve, equitum turmis stipati; intrārunt, atque à *Palatino* excepti sunt.

Interim, durantib. hisce comitiis, ac pace sequestra, turmæ equestres è *Polonia* in *Vngariam* impressionem fecerunt. Sed, clade acceptâ, multi, eorum cæsi, multi *Neosaliam* deducti, atq; in vincula, ac cōpedes, conjecti, sunt. Quæ cùm insolentia *Polonicō* legato exprobrari, ille verò; contrà mentē *Regis* sui hoc patratū esse, excipere, cœpisset, nihil tamē obtinere valuit, quò minùs sub indicto arresto attineretur. Litteræ n. quib. *Rex Poloniæ*, se pro *Imperatore* has turmas conscripsisse; nunciārat, eandem que iii sententiam *Humanaius* ad *Althemium Comitem* dederat, captivos apud *Polonos* interceptę fuerant. Nihilominus *VI. Id. Quintil.* adventantibus *Cæsaris* legatis, *Davide Paulo*, *Episcopo Tiniensi*, *Georgio Teuffel*, *Barone*, & *VVolfgango-VVilhelmo Lamingero*, *Barone*; atque *Oratore*, ea fuit *Polonorum* audacia, ut, arresto insuper habito, aliquot equitū manipulis; rhedisque, assumptis, obviam illis processuri essent. Qui cùm in foro *Bethleni* palatium jamtum transirent, *Bethlenus* ipse è fenestra prospiciēs, ad hospitiū istos reverti jussit, missoq; stabuli magistro, non sine dedecore, ab incœpto desistere coëgit.

III.

Cæsaris legatorum in diæta Vngarica propositiō.

INterim, *Cæsarei* legati, ad *Vngarorum* diætam admissi, paucis, quæ in rem videbantur, proponere exorsi sunt. *Cæsarem* nempè perturbatum regni *Vngariæ* statum, non absque paterna, atque curiosâ; sollicitudine, ad animum admittere. Monere itaq; *Ordines*, illi à *Cæsare*, *Rege*, ac domino suo; secessionē ne facerent, nec sese ad id à refractariis induci paterētur. Vice versâ hoc certò statuerent, *Cæsarem* illis tantùm non antiquata, ac pristina, regni privilegia confirmaturum, sed etiam alia, ac potiora, datis occasionibus, elargiturum esse. Quòd autem hi illi legati sufficientib. mandatis nondum forent instructi, alios mox superventuros esse, plenissimâ fide pollentes, prodiderunt.

IV.

Ordinum Vngariæ nova confœderatio.

INtereà regni *Proceres* deliberationes, anteà præmeditatas, non destiterũt in effectum deducere. Quibus cùm *Cæsareani*, inprimis *Sigismundus Forgatschius*, *Vngariæ Palatinus*, atque summæ inter illos autoritatis, sicut & confessione *Pontificius*, & idem *Austriacæ* familiæ addictus, valdè repugnarent, tandem ipsomet *Forgatschio* in partes descendente, trãsigi cœptum est. In unionem igitur mutuam coire, inprimis *Clericos* per *Vngariã* deinceps votis, ac suffragiis, privare, minimè destiterunt, absentibus omninò sub proscriptione, bonorumque amissione, damnatis. Quibus istorum rebus novis, fœderibusque contrà leges initis, tametsi à *Cæsareanis* impendiò repugnaretur, nihilominùs isti, præeunte *Palatino*, in verba mutua jurantes, pridie *Id. Quintil.* novi fœderis tabulas centum, sexaginta quinque, chyrographis confirmarunt.

V.

Legati Turcici, adventus, & apud diætam hanc expeditio.

SEquenti die *Bethlenus Cæsareos*, *Polonicosque*, legatos convivio splendido excepit. Quo quidẽ legatus *Turcicus*, *Mehemetus Aga*, anteà legatos cæteros adventu suo præveniens, *Pragam* ad *Regem* ubi excucurrisset, *Neosaliam* redit. Ejus reditum mox alius *Ottomannicus* legatus, è *Buda* missus, excepit. Qui tùm, tàm litteris fiduciariis exhibitis, quàm palam istis verbis, ad *Bethlenum* perorare cœpit: *Cæsarem Ottomannicum* videl. super *Bethleni* progressibus, abundè, ac mirificè, lætari. Iuntaque adhortari, *Bethlenus* cœptum gnaviter urgeret. Imprimis autem nedùm cum *Imperatore Rom.* neque cum *Hispaniarum Rege*, pacis conditiones feriret. Coronam verò regni *Vngariæ*, sicubi offerri contingat, ambabus manibus amplecteretur, futurum, ut cum eo, provinciisque cõfœderatis, super perpetua pacis extensione, certò acturus, tùm eum adversus hostes potentissimè defensurus, simulque, impressione in *Poloniam*, jam tùm decretã, ejusce rei certitudinem reipse comprobaturus, sit.

VI.

Novis Cæsaris legatis supervenientibus, Vngari magis efferantur. Bethlenumque Vngariæ Regem pronunciant

INtereà, legatis *Cæsareis* fide, ac mandatis plenariis, instructis, nondùm advenientibus, cùm res hæc eò spectare videretur, quò hæc diæta saltem extrahi posset, *Bethlenus*, moræ impatiens, præsentibus *Cæsareanis* injunxit, *Viennã* sine mora perscriberent, aliosque legatos, cum mandatis plenissimis, intrà decimum, & quintum, diem inclusivè evocarent. Nisi intrà dictum tempus istos adesse contingat, futurum, ut huic diætæ clausula, sive definitiva, imponatur. Secundùm hæc, quo pacto bellum deinceps prorogari, atque extrahi, posset, deliberatum utique est.

Tandem, sub *Colaltonio Comite*, legatis *Cæsaris* novis supervenientibus, lege inversã, accidit, ut hi ad *Vngariæ Proceres*, pro dicenda caussã, non *Ordines* verò, more veteri, ad *Cæsaris* oratores, inducerentur. Cui rei novæ tametsi *Cæsareani* repugnarent oppidò, tandem tamen *Vngaros* sequi necesse habuerunt. Talis autem, & quidem sub anteactorum recapitulatione, ac interminatione, illorum fuit oratio. Nisi à rebellium confœderationibus sese abstinerent, *Clericisque*, tàm bona propria, quàm in regni conventibus, locum, ac sessionem, redderent, aliosque ergà *Imperatorem* vultus induerent, scirent, Cæsari illa fore consilia, illas vires, quibus coërceri debeant. Instructionem suam illam quidem esse, ut cum *Bethleno Principe*, *Vngariæque Ordinibus*, sive super pace, sive induciis, agere possint. Nihilominùs, cùm provinciarum confœderatarum in tabulis suis nulla extaret mentio, cum istis sese contrahere idcóque haud posse.

Quibus intellectis, renunciatũ ipsis est, eos pro legatis, ut vocãt, plenipotẽtiariis, agnoscẽdos haud esse. Irent igitur, cum pace, *Viennam*, plenariamque potestatem in litteris aut referrent, aut, quod perindè foret, emanerent. Intereà nihilominus ab *Ordinibus* id, quod quidem ex usu, esset, statuendum, decernendumque.

VII.

Bethlenus, in Vngariæ Regem eligitur.

DImissis igitur *Cæsareis*, *Gallicanis*, *Polonicis*, *Turcicisque*, legatis, è contrà confœderatarum provinciarum oratores remansêre, consiliis omnium eò animisque inclinantibus, ut novum *Vngariæ Regem*, more *Bohemorum*, superinducerent. Quanquam autem unus, atque alter ex *Vngariæ* dynastis huic instituto restiterit, ut parum abesset, quin, more *Pragensi*, *Cæsareani*, etiam maximè renitentes, è fenestris præcipitarentur: tandem tamen animis, suffragiisque, coalescentibus, *Bethlenus*, *Transylvaniæ Princeps*, & *Siculorum Comes*, in *Vngariæ Regem* solenniter electus est. Quo facto, *VIII. Cal. Septembris*, electio sic tùm quidem publicari cœpit: Horã nimirum septimã matutinã, *Ordines* regni, apud *Palatinum* convenientes, per regni *Cancellarium*, quibus nimirum hoc regnum sub *Archiducibus Austriacis* hactenùs difficultatibus obnoxium fuisset; quibusque de caussis *Ferdinandum Imp.* repudiare, novumque *Regem*, & quidem *Bethlenum*, superinducere, adacti forent; proclamare jusserunt. Universã populi coronã per omnes civitatis vias illud, *Vivat Rex!* succlamante. Secundùm hoc *Ordines*, in *Principis* palatio congregati, ex interiori conclavi, inter legatos provinciarum confœderatarum, electum *Regem* in atrium eduxêre. Qui in thronum ex holoserico rubro, auro intertexto, medius collocatus est, dextram provinciarum legatis, sinistram regni *Vngariæ* proceribus, claudentibus. Indè *Palatinus* brevem sermonem *Vngarico* idiomate exorsus est. Quem *Emericus Thurzo*, *Comes*, eleganti, ac prolixa, pariter que *Vngaricã*, oratione insecutus, novũ *Regem Ordinibus*, totiq; coronæ, stitit. Mox magnus *Transylvaniæ Cancellarius*, nomine *electi Regis*, *Principis* sui, excepit, *Ordinumque Vngariæ* suffragia, factamque electionem, approbavit, *Comite Emerico Thurzone* denuò exertã voce intonante illud. *Vivat Serenissimus Rex Gabriel!* Quã repetitã acclamatione ab omnib. cũ applausu & totidẽ verbis exceptã *Regem* novi dextrã *Ordines*, legatique, præsentes dissuaviari

viari cœpêre. Præmissis illis proclamationis solennibus, *Rex* ad sacra celebranda adequitavit. Vbi per concionatorem *Psalmo* illo: *Dixit Dominus Domino meo*: sub concione excusso, unàque hymno illo triumphali, *Te Deum laudamus*, musicis concêtibus clãgente, atque symphonicè peracto, brevi sermone gratiarum actio persolvi cœpit. In *Palatium* redeunti cohortes prætoriæ, ex *Heyduccis* constantes, signaque civium, in armis circumstantium, cum centuria metallifossorum , explosis ad unum sclopetis omnibus, tormentisque muralibus horrendùm intonantibus, regium applausum reddiderunt illustriorem.

VIII.

Bethleni natales, & personalia.

FVit *Bethlenius* equestri loco natus, ab ineũte ætate bellis assuetus. Ætatis n. anno decimo septimo jam tùm nomen militiæ dedit: in aula *Gabrielis Bathoru, Transylvaniæ Principis*, pariterq; apud *Constãtinopolitan* aliquot annis, educatus. Quadraginta duabus vicibus, ubi cum hoste acie decerneretur, ipse interfuit. Dicebat, antè hos viginti annos, adeò inopem se fuisse, ut à mercatore quodam *Cassoviensi* ne quidem centum *Thaleros*, quos cùm petierat, accipere mutuò potuerit. Pollebat tàm judicio, quàm memoria, fautor litteratorum, quos libẽter ferebat. *Latino* enim sermone identidem utebatur, quanquam non eâdem semper elegantiâ. Serius, ac severus, erat, sed minùs (sicut rumor ajebat) tyrannicus? Omnes facilè ferebat, promptèque alloquentes comiter excipiebat, *Religionis*, dictæ *Reformatæ*, qua de etiam differere sæpiculè solebat, perstudiosus. Statura ipsi decenter longa, corpus obesum, frons lata, facies oblonga, nasus supinus, ac retortus, os magnum, oculi ampli, multa albugine conspicui, color faciei jucundus, naturâ contigerant. Arte verò crines, more *Vngarico* rasos, superinjecto capillitio, barbam, naturâ nigram, densamque, more tùm *Gallicano* rotundatam, vestesque *Vngaricas* fluentes, pretiosas, auroque, & gemnis ad oculorum usque stuporem coruscantes alebat. Valetudine utebatur firmâ, & solidâ: nisi quod ex *Renum* calculis interdum laborabat. Conjunx ipsi cõtigit, nobili genere nata, precibus, ac rei domesticę, dedita, quæ etiam culinaribus, & coquis ac promis condis interdum supervenire haud dedignabatur, optimæ matrisfamiliâs (quam veteres, autore *Val. Max. Cajam* dicere solebant) munere functa.

IX.

Transylvani quoque mutuo Vngarorum, cæterorumque sociorum, fœderi accedunt.

VI *Cal. Septembr.* ad mutuum *Vngariæ Ordinum*, cum *Bohemis*, cæterisque *Provinciis*, fœdus accesserunt etiam *Transylvani*, polliciti, urgente necessitate, exercitum, ad viginti quinque millia excurrentem, in auxilium confœderatis sese educturos. Ità, ut hoc pacto *Bohemis*, ex *Vngaria*, *Trãsylvaniaque*, suppetiis, copiæ haudquaquam contemnẽdæ exspectandæ essent. Intereà *Bethlenus*, induciis mox exspiraturis, omnia in præsentem expeditionem subsidia contraxit, paulò post in *Stiriã* manum emissurus, ipse verò ad exercitum prætorium sive regium, *Bohemis* accessurus, ut etiam tàm *Bavariæ*, quàm *Saxoniæ*, finibus interminari videretur. Eius cùm vires, prout tùm erat, non spernendæ essent, *Viennenses*, *Augustanæ Confessioni* addicti, *Imperatore* non invito, litteris deprecari cœperunt, parceret regiæ urbi, uxoribusque, atque liberis, insontibus, ut & regionis incolis, potiusque cum armatis, quàm inermibus, bello decerneret.

****

Externa.

I.

Imperator Turcicus Poloniæ Regis legatum altero oculo privare, atque exoculare, jussit.

EA tempestate *Poloniæ Rex*, super pace componendâ, ad *Turcorum Imperatorem*, legatum emisit. *Tyranno* igitur *Turcico* pacis certitudinem, & quo pacto, super invasionibus *Polonorum*, quos vulgò *Cossaccos* nuncupant, securus esse possit, symbolum requirente, legatus imprudens per caput, vitamque suam juravit, tale quid (quo de solicitus esset *Turcus*) minimè eventurum esse. Quid fit? Paulò post prædicti *Cossacci* navim *Turcicam* in *Propontide* intercipientes, in *Asiæ* littus trajecêre, prædæ scilicet loco adaugendæ proposito. Quo nomine quingentos ad navim excubitores relinquentes, cũ reliqua manu, quater millibus hominũ constante, ulteriorem in *Asia* continentem movere cœperunt. *Vezirius, Turcorum* præfectus, re cognitâ, ilicet bellicũ canere: naves recuperare, excubitoresque sub acinace obtruncare jussit. Mox manu validâ instructus in reliquos, prædæ inhiantes, invectus, omnes oppressit. Facti eius famâ ad *Turcorum Imp.* nunciatâ, iste confestim *Polonicum* legatũ ad se vocari jussit. Cui cùm corã, quę facta essent, exprobrasset *Turcus*, eiq; capitis (cujus discrimen ultrò subiisset) pœnam interminari cœpisset, ecce ille, rei sive novitate, sive periculi gravitate, confusus, ne verbulũ quidem superaddidit. *Tyrannus* ergò hãc velut injuriã, sibi recens factam, indignè ferens, cùm totum perdere potuisset, altero oculo legatum excœcatũ, exoculatumq;, in *Poloniam* remisit, *Regi* suo nunciaturum, sese brevi cum exercitu ipsi affuturum, eandemque injuriam vindicaturum, esse.

CAP. XI.

De Austriæ Ordinum, cum Imp. tractatibus.

I.

Austriæ inferioris querela ad Cæsarem, super variis Polonici militis, aliorumque, insolentiis.

POsteaquàm *Austriæ* inferioris provincia à *Cæsareo* milite, cõtrà refractarios, ac perduelles, inducto, *Gallo Belgicis* nimir. & *Polonicis*, copiis, (*Cossaccos* vocãt) miris, dirisque, modis exerceretur, tãdẽ *Ordines* litteris, *VII. Id. Maias* scriptis, *Cæsarẽ* interpellarũt hæc ferè in verba: Irruptiones, inquiunt, calamitates, cladesq;, quib' indesinẽter, & sine mis-

sione, infelices isti *Poloni* sęvirēt in ditiones *Cæsareas*, excitatis omnis generis spoliis, incēdiis, cædibusq;, in causa, esse, ut, secundū *Deū*, denuò ad *Cæsarē* cõfugiant, priores quiritationes repetant, remediumq; tàm ultimis malis expetant. Quanquam enim alias *Cæsari* in animum toties revocassent, quibus modis provincia affligeretur, cives, ac dynastæ, dispoliarētur, rusticani partim trucidarentur, partim exulare, ac profugere, juberentur, agri, vineęq; absq; cultoribus relinquerentur, cõmercia caderent, alimēta deficerent, juventus ac, pubertas, interiret, honestas, ac pudor, extingueretur, justitia elangueret, è contrà facto agmine vitia, delicta, excessusq; barbarici, regnarent, ut *Cæsar* etiam supremis militiæ præfectis emendationē tot perturbationũ sedulò injunxerit: nihilominùs tantùm abesse, ut præfatas insolentias hactenùs tolli contigerit, ut omnia etiã graviùs ferocire, ac grassari, cõperiantur. Ad summã, tàm atrocia, ac nefanda, passim, sine discrimine, cõmitti delicta, ac crimina, quorum ne quidē nomina ad animũ, nedùm ad *Cæsaris* cognitionem, admittere debeant. Siquidē igitur tanta, ac tàm enormis, existat furiosorũ militũ, præsertim *Cosaccorum*, rabies, ut etiam ab aliquibus excusari velit, quam quidem absque crimine, ac conscientiæ suæ laceratione, reticere ne possint quidem, præsertim, respectu subditorum suorum magistratus hoc officio dùm fungantur, ut non nisi paterno cum affectu, ꝓ salute populi soliciti esse debeant: eam in rem, submissimis verbis intercedere, ignosceret clementissimum *Cæsaris*, *Austriacis* congenitum, pectus, sicubi tàm terræ calamitatis abominandas, lineas, larvamque, paulò apertiùs repræsentent.

Prout igitur copiis *Gallo-belgicis*, aliisque, initiale, acvelut puerile, fuisset, initiò spoliis, inceudiis, cædibusque, pergrassari, ità, vitiis velut adolescentibus, ferociam, ac temeritatem istorum unà succrescere visam esse, ut integris pagis, oppidulisque, devastandis, incendiisque perdendis, nobiliumque, ac dynastarum, arcibus depopulandis, minimè parsum sit. Quis referat, quot insontes fame perierint, quot matronæ, virginesque honestæ, vim, ac stuprum, passæ sint, quot raptu tolli acciderit, quot omnium ætatum, utriusque sexus, homines dirisimodis excarnificari cœperint? Multi funibus in capita rotatis, adactisq;, multi asseribus, ac ligneis bacillis, torti, multi adactis in carnes forcipibus laniati, multi terebris in mandibulas, tibias, poplitesq;, infixis, excruciati, multi (honor auribus esto!) peculio tenùs in furcam acti, sunt. Vt etiam fœminæ, innuptæq; atq; inter eas, puellæ infrà ætatem, atq; injuriam, existentes, ad mortem usq;, fœdis pollutionibus sint oppressæ, gravidis, ignibus ventri adhibitis, fœtus excussi, aliiq; tàm clerici, quã seculares, tã senes, quã juvenes, tã nobiles, quàm plebeii, perq; domus, perq; vias, miserrimis modis excruciati, laniatiq;, fuerint, ut vel tot, totidemq;, inusitatę sęvitiæ genera vel tantũ referre velle, crudele velut videri possit. Quapropter, cũ nulli ignorent, quã gravis atrociũ tot excessuum fama, ac recordatio, *Cæsari* futura sit, quàmq;, si remedium, profligati istius mali differri accidat, difficilis tandem curatio eveniat, ut non modò totiùs *Provinciæ* eversio exspectãda veniat, sed res, ac calamitas, ista in præjudicium famæ, nominisq; *Austriaci*, vergere sustineat: ideóq; per divinam misericordiam, meritumq; pretiosum dulcissimi nostri *Servatoris*, ac *domini*, religiosissimis, devotissimisque, precibus sese obtestari, pateretur *Cæsar* in gratiam secum reverti, paternum effectum inducere, fideliumque Ordinum, ac subditorum, clementer meminisse, adeóque ultimò id genus afflictionibus manum applicare, simulatq; in antè *V. Nonis Maji* remedia, submississimè, ꝓposita, amplecti, denique antiquorum privilegiorum, ac jurium, confirmationem ratam facere.

II.

Cæsaris, ad Ordinum Austriæ Inferioris supplicationes, responsio.

AD illam *Ordinum* supplicationem, (qui quidē, inter cætera, à *Cæsare* petierant, ut *Religionis* sibi exercitium esset liberum, simulq; foret integrum cum *Bohemis*, super mutuo fœdere, sicut illi, etiam adjectis interminationibus, postulabant, pacisci) sic quidē tùm *Cæsar* respondere cœpit: Vt hæc, atq; alia, valdè inconcinna, *Ordines*, sibi concedi peterēt, *Cæsarem* nullatenùs ab illis, tanquã subditis, exspectâsse. Vt enim in confœderationē cum perduellibus ineundã, utiq; quæ juribus tàm divinis, quàm humanis, legibusq; *Imperii* fundamentalibus, repugnet, consentire debeat, hoc istud esse, quod cũ fide subditorum hæreditariorũ, nomine & gloria *Austriacorum Archiducum*, ipsius regionis Principe, ac domino, pariterque ipsa posteritate, manifestissimè peccet, Id genus sive cum perduellibus confœderationē, sive veriùs conspirationem, neq; *Matthiam Imp.* neq; ullum antehàc *Cæsarem* unquam approbâsse, tantùm abest, ut hodieq; modernus *Imp.* ullusq; *Christiani* sanguinis *Princeps*, indulgere, ac ne ferre quidem, sustineat. Atq; eo ipso, quòd cũ perduellibus fœdere jungi cupiant, scrupulum quàm maximum *Cæsari* oboriri, ut nisi conjunctionem istam, manifestamq; conspirationem, ejurent, illis ex animo nedùm fidere, nedùm favere, possit. Irent igitur *Ordines Augustanæ* confessioni dediti, atq; sine mora exitiosam id genus confœderationē despondērent, atq; abjicerent, ejusq; facti certa documenta ederent. Ità futurum esse, ut illis *Cæsar* tantùm nõ jura, ac leges antiquas, cõfirmet, sed insuper eã clementiã illis sese sistat, ut meritò conqueri deinceps haud quiti sint. Eosdem probè cognitum habere, quantum ex hujus rei mora, atq; extractione, sibi, suisq;, periculi, damniq;, immineat. Quantò ociùs igitur hoc agerent, *Cæsari*, prout par est, obediētes, ac morigeri, forent, patriã ab hostibus vindicarent, tranquillitatem reducerēt, animorumq;, hactenùs sese collidentiũ, ferruminationem, ac confidentiã, mutuam postliminiò redintegrarent.

III.

Cæsaris, pro Augustanæ Confessionis exercitio, altera declaratio.

QVæ cùm à *Cæsare Ordinibus Austriæ inferioris* per responsum fuissent reddita, *Ordines*, *Cæsar* ne inclementer interpellationes, ac petita, eorum ferret, juxtà verò *Religionis* suæ exercitium permitteret liberum, deprecari cœperunt.

Ad quam *Ordinum* instantiam, ità denuò *Cæsar* oretenùs regessit: Audivimus, inquit, *Imperator*, quę nomine *Ordinum*, *Augustanæ confessioni* addictorũ, in medium proposita sunt. Et, quantùm ad codicillos suppli-

supplices attinet, eos in medio relinquimus. Ad *Augustana* verò *confessionis* exercitium, quod petitur, nos usque adeò regiis, *Cæsareo*, *Principe* atque *Heroe*, condignis, verbis condicimus, fore, ut eâ confessionis vestræ libertate, atque exercitio, securè fruamini, sicut videl. tempore *Matthiæ Imp.* uti frui solebatis. Neque est, ut hûc de nobis quicquam suspicari debeatis. Credite salrèm verbis nostris. Omnia enim ea, & singula, fide *Cæsarea*, atque *Archiducali*, (ità nos *Deus* bene juvet,) reipsâ præstare, juxtàque vos diligere, parati sumus, non secùs, ac pater, genuinum filium amare solet. Vt etiam hac optimâ erga vos voluntate usque ad mortem perseverare velimus.

Quibus auditis, *Ordines*, hanc promissionem, atque indulgentiam, *Cæsaream* litteris consignari petierunt. Annuit *Imperator*. Atque eâdem adhûc vesperâ co dicillis illa consignari, tradique *Ordinibus* præcepit. Qua fide *Cæsaris* intellectâ, acceptâque, *Ordines* nihil dubitarunt ilicet, super homagio exhibendo, tùm compromittere.

IV.

Ordines Austriæ inferioris solenniter homagium Imperatori, tanquam Archiduci suo, deponunt.

PRægressâ itaque cum *Bohemis* mutuæ istius confœderationis renunciatione, *III. Idus Quintil. Ordines Austriæ* inferioris tàm *Catholici*, quàm *Protestantes*, magno numero apud aulam Cæsaream convenêre. Horâ octavâ antemeridianâ *Imperator* ad *D. Stephani* sequenti pompâ, solenniter adequitavit: Primùm pedibus incessêre *Henricus Iulius, Dux Saxo-Lawenburgicus, Carolus, Princeps Lichtensteinius*, cum *Comitibus, & Baronibus* benè multis, & universis *Austriæ* infer. *Proceribus*. Illos excepêrunt in equis tres feciales, *Vngaricus* à dextra, *Bohemicus* à sinistra, & *Austriacus* intermedius. Hos duobus aliis *Imperii* fecialibus insequentibus. Post hos *Leonhardus Helfricus, Comes in Meggavv*, ensifer; mox ipse *Imperator*, successit. In templi vestibulo *Austriæ* dynastæ, atque ministri hæreditarii, unusquisque cum insignibus suis *Imperatorem* præstolati, intrò deduxêre. Sacris peractis, eodem ordine in aulam reditum est, usque ad conclave *Cæsarem* dynastis deducentibus. Mox *Cæsar* ad se intrò vocatos præcipuos *Ordinum*, an liberè, voluntarièque, ac bonâ fide, jurare vellent, interrogare cœpit? Illis affirmantibus, ilicet *Cæsar* in atrium, equestrium dictum, egressus, atque in thronum, auro intertextum, positus, dynastis *Austriæ* hæreditariis, suo quolibet munere, fungentibus, per *Verdam*, Cancellarium aulicū, homagium requirere jussit: *Bernhardo Vestnpechio, Mareschallo provinciali*, nomine *Ordinum*, excipiente, illosque gratiæ Cæsareæ percômendante. Indè *Cæsar* verbis sustinet hæc ad *Ordines* superaddidit: Quæ esset voluntas mea, inquit, sufficienter intelligere potuistis. Et quod tam frequentes adestis, gratum utique est. Prout igitur antehàc identidem contestatus sum, me tantùm non privilegia, jura, atque immunitates vestras, confirmaturum, sed etiam sarta tectaq; conservaturum, vosque in protectionem meam recepturum, esse: ità jam quoque à præstito homagio, confestim me facturum polliceor, nihil dubitans, quin deinceps, sicut fideles, atq; hæreditarios subditos decet, vos fideliter omnia præstare affectu sitis. Equidem verò in rebus, occasionibusq; quibuscunq; legitimis, clementissimus vester Princeps, ac pater usq; ad vitæ hujus exodium, perseverare cupio.

Secundùm hæc verba, *Cancellarius* aulicus verba homagii recitavit: in quæ *Ordines* unanimiter tùm jurârunt. Exacto juramento, ilicet præfatus *Cancellarius* privilegiorum confirmationem, chartâ pergamenâ inscriptam, signatamq; *Mareschallo Provinciali* porrexit. Vnde *Cæsari Ordines*, dextrâ quisq; injectâ, stipulari, hique actus solenni gratiarū actione, concentibus musicis, sclopetorum, tormentorumque muralium, explosionibus, finiri cœpêre.

Pro complemento ejusce solennitatis, *Cæsar* in artium prædictū postliminiò reversus, epulas celebravit, *Ordinibusque* mensas, (quorū numerus intrà centum & quadraginta dynastas, equestresq; fuit,) dapesque distribuit, symphoniis musicis, variisque lætitiæ generibus, diem, prandiumq; illustrâtibus. Officia *Austriæ Archiducatus* hæreditaria sunt illa: *Paulus Si Ptus, Comes Trautsonius*, erat aulæ magister provincialis hæreditarius. *Leonh. Helfricus Comes à Meggavv*, Mareschallus provincial. hæreditarius. *Carolus Comes ab Harrach*, stabuli magister provincial. hæreditarius. *Sigfridus Prenner, Baro*, camerarius hæreditarius. *Georg. Fridericus, Comes ab Hardeck*, pocillator hæreditarius. *Bernhardus, Baro à Buchhaim*, caducator hæreditarius. *Ernest. Baro à Buchhaim*, Archidapifer hæreditarius. *Georg. Ehrenric. Baro à Zinzendorff*, rei venatoriæ præfectus provincial. hæreditarius, & *Ioachimus à Schonkirchen*, janitor hæreditarius. E quibus hæreditariorum officialium muneribus amplitudo, ac dignitas, illius *Austriæ* Provinciæ æstimari possit.

V.

Ordines Austriæ inferioris refractarii pro perduellibus declarantur ac proscribuntur.

INterim, cæteris *Austriæ inferioris Ordinibus* refractariis, intrà duas septimanas ut comparerent, ac justa, sive juramenta deponerent, sub termino, peremptoriè indicto, denunciatū est. Quibus hanc citationē insuper habentibus, atq; apud *Retzium* convenientibus, ità, ut manifestè cū *Bohemis* facere viderentur, *Imperator* decretū, in capita eorū, latū, per fecialē *Austriacum*, subduobus æneatoribus, duodecim verò tubicinibus, per omnes urbis *Viennensis* vias publicari fecit. Decretū, sive sententia, erat ejusmodi: Postquam *Imperator* ab excessu *Alberti Archiducis Austriæ Archiducatus* successionē hæreditariā pleno jure adiisset, nihilq; pace, ac concordiâ, prius habuisset, eo fine illicò *Ordines* conscripsisse, terminos cōparitionis indixisse, eosdē prolôgâsse, omnē clementiâ, gratiamq;, unàq; privilegiorū cōfirmationem, illis obtulisse, ac reâpsè decrevisse. Non à omnes *Provinciæ Ordines*, dicto fuisse audientes, sed complures comparuisse, homagiumque debitum deposuisse. Siquidem verò è prædictis *Austriæ inferioris Proceribus* adhùc dùm non pauci, susque deque habitis Cæsareâ gratiâ, mandato, terminoque insuper peremptoriè præfixo, res novas agere, cum *Bohemis*, utique manifestis *Imperatoris* hostibus, perduellibusque, consilia, atque arma, sociare, ex animi præfracta, atque intoleranda, impotentia, elegissent, utique *Imperatorem* in id genus homines non posse non de jure, ac severis legibus, deinde

deinceps animadvertere. Ea propter omnes istos, ac singulos, quicunque mandata Principis sui explodere, hostibus, perduellibusque, accedere, ausi forent, atque, inter istos, nominatim, Henricum Matthaum Turrianum, Georg. Andream ab Hoffkirchen, Ludovicum, & Martinum, Starenbergios, Gulhelmum, & Io. Bernhardum ab Hoffkirchen, Georgium, & Erasmum, à Landavv, Andream seniorem, Richardumque, & Dietericum, à Buchaim, Io. Bernhardum à Funffkirchen Rudolphum Marackschium, Andream Thomudl, Io. Georg. à Stadel, Io. Georgium Strein, Melchiorem Sturmband, Georg. Henricum à Roggendorff, Io. Bernhardum Turrianum, Io. Georg à Neydeck, Amandum à Gera, VVolfgangum Steger, VVolfgangum Christoph. Romer, Casparum Artstatter, Matthiam VVolzogen, Io. Sebastianum Spett, Georg. Christophorum Rauber, Helmhardum, & Carolū, à Fridesheim, Leonhardum à Lemsitz, Zachariam Startzer, majestatis reos, Cæsaris, patriæque, hostes manifestosque, & flebili nomine dictos perduelles, in præsentiarum solenniter pronunciari, ac proclamari utique quorum vita, famaque, ac bona quæcunque, jam tùm fisco obnoxia. Istos iteratò damnari, certisque, ac jam quoque constitutis, pœnis reservari. Omnibus exindè provinciæ illius Ordinibus, ac subditis, seriò injungi, cum istis proscriptis, damnatis, ac perduellibus, nihil ampliùs quoviscunq; modo habeant commercii. Sed potiùs id genus communis patriæ hostes pro virili persequantur, persecutos intercipiant, interceptos Imperatori, quò digna suis meritis supplicia referant, absque mora sistant. In secus facturos, atque contrà hoc præsens edictum delinquentes, eadem, quin ipsos perduelles, pœna constituta esto.

****

Externa.

I.

Vtrum Principes Protestantes Imperatori, in causa adversus Bohemos, auxiliari debeant? Quæstiones ab Ernesto Duce Saxon. Theologis Acadd. Ienens. & VVitebergens. propositæ.

Bellorum incendiis per Bohemiam latus universum penè per Imperium exundantibus, Imperator haud destitit tantùm non à Pontifice Max. sed Electoribus, Principibusque, auxilia corrogare. Quos inter cùm Protestantes quoque, contrà Bohemos, tanquam ejusdem confessionis, Proceres, solicitarentur, fuêre, qui, utrùm hac in causa Imperatori suppetias ferre possent, dubitare cœperunt. E quibus Ernestus, Dux Saxo-Vinariensis, eam in rem Ioannem Maiorem, & Ioan. Gerhardum, Theologos, & Professores, ex Acad. Ienensi, ad Acad. VVitebergensis Decanum, & Doctores facultatis Theologicæ, ablegare, cœpit. Consultareut nimir. unà &, super articulis sive quæstionibus, in sequentibus, responderent: I. Sicubi Imperator illos bello peteret, qui sanctè confirmant, nihil sibi prius esse, quàm ut Religionis exercitium, certis pactis, ac transactionibus, permissum anteà, unàque conscientiæ libertatem, defendant, quid Protestantibus Principibus Ordinibusque faciendum esset? II. Anne Evangelicus Princeps contrà Evangelicos duceret. Eosque, sub illa Religionis causa, tàm vera, ac sincera, ipse opprimeret? III. An illos, qui Religionis pacificatione gaudent. IV. Ad ordinarium Iuris processum provocant? V. Cum quibus certa pacta, atque transacta, intervenêre: armis persequi justum atq; operæ pretium, foret? VI. Scilicet illis quidem, qui Cæsari è Protestantibus militant, cum Pontifice, Hispanis, Italis, Gallo Belgis, atque id genus Evangelicæ confessionis hostibus, velti-coutubernium mire necesse est. VII. Accedit, metuendum esse, devictis, debellatisq;, Evangelicis, Pontificem decreta, ac rigorem, Concilii Tridentini introducturum. IIX. Tùm illud etiam imminere, ut, dùm alius, aliusq; Imperatori militat, interea domi, atq; in patrimonio suo, patiatur. IX. Deniq;, superinductione peregrinorum exercituum, cum constitutiones Imperii fundamentales labefactari accidat: anne, Imperii Principes, quò minùs Imperatoris expeditioni accedant, sese excusare, capitaque subducere, queant?

II.

Theologorum VVitteberg. & Ienensium, conclusiones negativæ.

Illas ad propositas quæstiones à prædictis illis Theologis hanc in sententiā respōderi cœpit: E verbo divino, suo olim tēpore, Lutherū ità quidē problemata hu' illis jā tū satisfecisse, ut pronunciatione illius illi acquiescere tā possint, quam bonâ cōscientiâ debeāt. Interim hoc sese tantùm superaddere, in dilectione Dei, & proximi, verti cardinem totius legis, & Prophetarum. Iam autem arbitramur, (inquiebant illi) si Evangelicus iret in Evangelicos, hoc non posse non oppidò pugnare cum dilectibus Dei, & proximi.

Lutheri verba, quibus ad propositam quæstionem respondebant dicti Theologi, desumpta sunt è Tomo Ie[na] VI. vbi Germanus fol. 252. ità inculcatur; C[ausa] prima, ob quam hac in re Cæsari neq; obedire, neq; militare, debes, hæc est: Tu quia æquè, ac Cæsar, sub baptismatis sacramēto, fidejussisti, te Christi Evangelium defensurum, non oppugnaturum, nedùm bello persecuturū. Iam te clam non est, Imperatorem à Pontifice inflammari, adversus Christi Evangelium ut insurgat. Apud Augustanos enim clarissimè patuit, doctrinam nostram, quā quid ē profitemur, Evangelium verū, paginæq; sacræ conformem, esse. Proindè ad tribunos sive Cæsaris, sive Principis tū ita perorabis: Immò verò, mi Cæsar, mi Princeps siquidē juramentum, ac fidē, sub baptismate datā, tute servaveris, tunc equidē liberè te dominū sequar meū, sive in militiam abire, sive aliquid aliud exequi, jusseris. Si verò contingat vos juramenti, fœderisque, ac fidei vestræ quā Christo utiq; dedistis, dememinisse, Christumq; oppugnare, jā nequam, aut furcifer, vobis morē pro me gesserit. Equidē, causa vel vestra in Deum haud ero blasphemus, verbum ejus haud persequar, vobiscum, vestroque impulsu, in Acherontem me haud præcipitabo.

Atque prima hæc causa, alias insuper, & quidem ingentes, horribilesq; cōprehendit causas cōplures. Ille enim, qui oppugnat Evangelium, eâdē operâ cōtrà Deum, Patrem, D. & S.N. IESVM CHRISTVM, ipsumque etiam SS. Spiritum, immò contrà pretiosum sanguinē CHRISTI, ejus & mortē, & meritum, contrà verbū Dei, contrà omnes symboli Apostolici articulos, cōtrà omnia sacramēta, cōtra doctrinā, quæ per Evangelium datur, confirmaturq;, ad summam, contrà omnes angelos, sanctosque, contrà cœlum terramque omnesque in universum creaturas, pugnat. Qui n. contrà Deum pugnat, is etiam, contra

omnia

omnia, quæ *Dei* sunt, itidem delinquit. Tàm atrox ergò factum quis finis denique excipiat, tute periculo tuo exploratum habebis. Quod verò horum pessimum est, pugna illa contrà conscientiam fit. Fateris enim, & intelligis, hanc doctrinam esse *Evangelii*, *Turci* autem, & *Tartari*, *Dei* hoc verbum esse, ignorant, eapropter vel justior multò te *Turcus* erit. Tuque in abyssum *Turcis*, *Tartaris*, *Græcis*, *Iudæisque*, profundiùs, præcipitaberis. Hactenùs *Lutherus*. Illis *Lutheri* verbis *VVitebergenses*, *ac Ienenses*, *Theologi*, hæc tum, superpondii loco, adjecerunt. Verùm enim verùm, cùm *Catholici*, ità dicti, remis velisque, quod dicitur, in discrimen adductis, vita, famâque, ac fortunis omnibus, *Dei* honorem, prout quidem opinantur, provehere annirantur: quanto veriùs nobis, incumbit, sanctæ illius veritatis, antè hos centum annos, *Germanis* nobis, inprimis *Saxonibus*, cœlitùs per *M. Lutherum* revelatæ, commendatæque, mysterium haud quidem oppugnare, sed propagare.

Deinde, hanc militiam, hæc auxilia, contrà dilectionem proximi pugnare, indubium est. Illi enim scilicet *Evangelici*, contrà quos militamus, nobiscum unum, eundemque, habent *Deum*, patrem *D. N. IESV CHRISTI*, eundem Dominum *IESVM CHRISTVM*, eundem baptismum, eandem, & haud mutilatam, cœnam dominicam, nimir. verum corpus, ac sanguinem, *IESV CHRISTI*. Ejusdem nobiscum corporis membra sunt: quo de *Apostoli ad Corinthios* erat parænesis, *Dei* spiritu plena.

Vnusquisque, qui sincipur in calcaneis, prout ajunt, haud gerit, omni pacto evitat, ac declinat, ne proprii corporis membro quoquo pacto noceat. Quò magis piis, ac Christianis, incumbit, ne corpus *D. N. IESV CHRISTI*, tanquam veram sinceramque *Ecclesiam*, neque in minimis, nedùm in maximis principalibusque, membris quà quà vel lædamus, vel oppugnemus. Ad id scilicet, ut pro nobis omnibus mutuò oremus, atque intercedamus, sanctâ dominicâ oratione, sancto symbolo Apostolico, quotidie nos impellentibus.

Et cui cognitum esset, quarum precum intuitu, *Deus* hûcusque *Turcorum* manus, atque irruptiones, aliasque id genus graves patriæ calamitates, clementer amoliri dignatus sit? Quò faciunt verba *D. Pauli Apostoli*, *1. ad Corinthios*, *cap. XII. v. XXI.* & *D. Ioannis*, *epist. III. v. XVI.* Vt, quod *proverbio* dici solet, hîc quoque locum inveniat: *Si non pavisti, occidisti: Si non defendisti, obruisti.* Vt de eo nihil dicamus, scandalum illhic dari, accipique, sicubi inimici, atque hostes, nostræ *Confessionis* intueantur, *Evangelicos* contrà *Evangelicos*, & quidem in causa, *Evangelii*, militare. Scilicet facilè usuveniat, *Christianos* quosdam ex fide imbecilla turbari, missaque *Evangelica Religione* ad *Pontificios* relabi. Quo pacto enim filius *Dei* væ super illos, qui quidem scandala præbent, proclamârit, è sacris fontibus cognitissimum fit. Ea, cùm vel exindè hostes in erroribus suis indurari accidat, eò gravioris momenti deniq; futura sunt. Proindè concludimus, rebus ità sese habentibus, *Principem*, *Augustanæ* confessioni addictũ, prudenter, atque opportunè facere, sicubi an *Cæsari*, instinctu pacis osorum, *Evangelicos* oppugnanti, auxiliari possit, ac debeat, exactiùs antè ponderet, examinetque, scilicet facturus est, rectiùs, sicubi admonitionibus, intercessionibusque, ac precibus, amore compositionis interveniet, rationemq; oppressorum, quantam maximam potest, habebit. Eam mentem omnibus ut *Deus*, pater *D. N. IESV CHRISTI*, per *SS. Spiritum*, inspirare velit, oramus, & suspiramus.

II.

Arx Gutschinensis, apud Bohemos, incenso fortè pulvere pyrio, miserrimè à fundamentis disjicitur.

QVò tempore *legatus Turcicus*, unà cùm choro *Transylvaniæ*, *Vngariæque*, dynastarum, *Pragam* appulit, æterni, ut ajebant, ex parte *Turcarum Tyranni*, cum *Bohemis*, eorumque confœderatis, feriẽdi fœderis ergò: tragicus maximè casus cum *Arce Gütschinensi*, apud *Bohemos*, multis & exitio, & terrori, fuit. Ab obitu enim *Alberti Ioannis*, *Baronis Smirtzicii* illius opulentissimi, usuvenit, ut inter *Henricum Slavvatam*, *Baronem*, qui *Smirtzicii* germanam juniorem matrimonio sibi junxerat, omnemque hæreditatem sibi soli petierat, & *VVartenbergium Comitem*, germanæ natu majoris maritum, super hæreditate, ac patrimonio illo amplissimo, impendiò controverteretur. Cùm igitur matrona *VVartenbergica* nec juri, nec loco suo, cederet, sed *oppidi*; *arcisque*, *Gütschinensis* subditos, imposito præsidio; in juramenti, ac sua, verba adigeret, factum, ut *Fridericus Palatinũ*, tùm *Rex Bohemiæ*, *VVartenbergium Pragæ* sub arresto detineret, atque interim ad inspiciendam causam legatos *Gütschinum* emitteret. Illis dictum ad locum adventantibus, possessionemque *VVartenbergicæ* intercepturis, restitit matrona acriter, præsidiariosque cohortata, ne arcem traderent, quò meliorem illis animum adderet, vino operam dare jussit. Præsidiariis, pro more, ut fieri amat, semiebriis per arcem discurrentibus, atque è cava copia uberiorem tormentarii istius pulveris in rem suam accepturis, ecce! malâ fortunâ accidit, ut scintilla è funiculo accenso, quorum operâ sclopeta explodũtur, in vas, pyrio pulvere plenum, incidẽte, reliquũque ejusdem pulveris apparatum inflammante, in momento tantus fragor excitatus fuerit, ut non solùm arcis partes anteriores, cum turribus, ædificiisque proximis, à fundamentis concuti, dejiciq; cœperint, ut etiam legati *Pragenses*, cum omni ministrantium turba, itemque *Barone Slavvata*, matrona *VVartenbergica*, totoque gynæceo, famulitio, præsidiariorumq, grege, oppidò ad unum omnes horribili mortis genere perierint. Per oppidum etiam *Gütschinense* fenestris, ac fornacibus, plurimis eo fragore corruentibus, ac prostratis. Infelici igitur id genus, super hæreditate, & bonis fortuitis, altercatione, accidit, ut vita digladiantium cum fortuna iisdem, paribusque passibus, horribili interveniente, & multorũ juxtà hominũ insontiũ infortunio, præsentissimũ in exitiũ præcipitata sit. Rectè hoc, rectissimè, inquam, cum *Petroniano* illo, exclamare possimus hoc loco: *Hæc sunt consilia mortalium, hæc vota magnarum cogitationum. En! homo quemadmodum natat. Qui paulò antè jactabas vires imperii tui, de tàm magna nave ne tabulam quidem naufragus habes. Ite nunc mortales, & magnis cogitationibus pectora implete! Ite, & opes, fraudibus captas, per mille annos disponite. Nempè hic proxima luce patrimonii sui rationes inspexit: nempè diem etiam, quo liberè omnia possessurus esset, animo suo finxit. Dii, Deaq;, quàm longè à destinatione sua uterque jacet.*

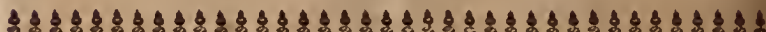
IO. Petri

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER VI.

CAPVT I.

Iacobus, Angliæ Rex, Frid. Palatino auxilia promittit. Galliarum Rege Imperatori, contrà Bohemos, idem officii genus negante.

I.

Iacobus, Angliæ Rex, Frid. Palatino auxilia decernit.

QVanquam super *Iacobo, Angliæ Rege* sapientissimo, hac tempestate varii inciderent sermones, multis non infimæ auctoritatis viris, cum *FridericiPalatini* ad *Bohemos*, regiamque electionem transitum ullo pacto communi Regum causa, approbare, confidenter negantibus, nihilominùs tamen, successum temporis, ab eventu contrarium patuit. Nimirum, ubi *Rex* intellexit, etiam *Palatinatum*, patrimonium videl. generi, ac nepotum suorum, velle periclitari, statuit conquisitis, quantis posset, copiis res Palatinas asserere. Illud præcognitum habens legatus *Hispanicus*, Inductis variis argumentis, & quidem, inter cætera, isthoc, tàm electionem, quàm coronationem, *Palatini* nullam esse, à proposito *Regem* divertere tentavit. Sed frustrà fuit. Rex enim obiicienti regessit, jamdemùm, super re tota, sese sufficienter informari cœpisse, atque reapse intelligere, *Deum*, qui regna prout vult, transfert, fortunamque, *Palatino* ex mera, ac pura, benignitate, cùm aliter res componi ne potuisset quidem, coronam illam regiam contradidisse. Hac de re, conscientiæ ergò, sese teneri, tàm generum, quàm filiam, legitimam regni in possessionem venientes suis auxiliis non defraudare. Quo nomine, in causa tàm æqua, sese omnes *Palatini* hostes, suos facere, quicunque in ditionibus electoralibus, ac propriis, illum oppugnaturi essent. Secundùm hanc declarationem, *Rex* militaris ordinis præfectos convocare, atque de eo, quibus mediis copiæ non contemnendæ, apparatu tormentario sufficienter instructæ, præparari possint, deliberare haud destitit. Quam in rem à regni *Magnatibus* ingens pecuniæ summa collecta, atque bonam partem in *Bohemiam* transmissa est.

Nihilominùs, dùm arma interim præparantur, etiam mediis compositionis inter *Imperatorem* & *Palatinum* priùs experiri visum est. Sic autem *Iacobus Rex* per legatum pacisci volebat: *Palatinus* ut in regni *Bohemiæ* possessione moneret, *Imperatori* verò aliter satisficeret. Eoque nomine legatus *Anglicanus* ad *Imperatorem* in *Austriam* profectus, nihil retulit, nisi hoc: *Imperatorem* ità sentire: Donec vita superfit, sese injuriarum, à *Palatino*, & *Bohemis*, acceptarum, de meminisse haud posse, neque illum, neque illos impunè laturos.

II.

Rex Christianissimus inclinat in partes Regis Anglicani.

EOdem tempore inter homines *Gallicanos*, super rebus *Bohemicis*, varias in sententias itum est. Quidam è re *Catholicorum* esse, *Rex* ut *Galliarum Imperatori* ferret suppetias, censuerunt, cùm nisi id fiat, magnum *Ecclesia Catholica* immineat detrimentum. Alij, è converso, judicarunt, rectius facturum *Regem Christianissimum*, si cubi motibus illis, *Germaniam* concernentibus, minùs accederet, sed, Neutralis, sicut vocant, existens, tàm ærario, & sumptibus, parceret, quàm *Germania Principes*, inprimis *Palatinos*, utique de *Gallia* optimè meritos, haud offenderet. In quarum sententiarum ultimam tandem *Ludovicus, Rex Galliarum*, pedibus ivit, eoque fine cum *Angliæ Rege*, sub renovatione antiqui fœ-

tiqui fœderis, pepigit, se, quoad res *Bohemicas*, futurum neutrum.

Interim, ne nomen, titulosque, *Regis Christianissimi* frustrà gereret, super motibus *Bohemicis*, serias suscepit cogitationes. Quo nomine deinceps solennem ad *Germanos* direxit legationem. Eàque, ut dissidentes *Germaniæ Principes*, jam jamque cum exercitibus sibi mutuò occurrentes, apud conventum, *Vlmæ* habitum, conciliarentur, effecit.

III.

Legati Pontificij, Hispanique, Galliarum Regem, pro Imperatore, frustrà interpellant.

Ea sententia cùm sederet *Galliarum Regi*, *Nuntius Pontificius*, *Hispanicusque Orator* apud *Gallum* ordinarius, omnibus copiis à *Christianissimo Rege*, ut *Imperatori* contrà *Bohemos* suppetias ferret, contendere cœperunt. Quibus hoc responsi datum est. Iam tùm *Regem* in *Germaniam* legatos emisisse, illi, quoquo modo possent, inter partes transactionem procurarent. Illis verò denuò excipientibus, cò extremorum inter *Imperatorem*, & *Bohemos*, deventum esse, ut absque armis controversia componi haud quidem, possit ut eo nomine, *Rex Christianissimus*, vel respectu tituli sui, ad ferendam opem deposceretur: nihilominùs tùm assensum haud fuit.

IV.

Libellus, Gallicano idiomate publicatus, quibus Rex Christianissimus Bohemis conciliabatur.

Vt igitur *Rex*, aliquatenùs in partes *Bohemorum*, ac *Palatini*, inclinabundus, magis magisque hac in sententia confirmaretur, adeóque adversus *Imperatorem* inflammaretur, invectiva, *Gallicano* idiomate publicari cœpit, quanquàm *Archiducum Austriæ* familia, tùm *Hispanica*, tùm *Germanica*, prosapiæ, regnandi cupida esset, quam impendiò totius orbis dominatum, regimenque ceu quintum monarchicum, affectaret. In eo cùm multa in odium *Imperatoris*, *Regum Hispaniarum*, etiam *Pontificum*, etiam *Clericorum*, odiosè satis detorquerantur, ne summis illis *Principibus* quicquam, eorumque majestati, derogare videri possimus, observantiâ, ac cultu, quo summos, magistratus humilimè, ac meritò veneramur, istud, quicquid est, prætermus. Non enim convitia, non satyras, sed historias, scribere, nobis decretum est.

CAP. II.

Philippus, Rex Hispaniarum, in rem Imperatoris, exercitum in Belgio conscribit, inque Palatinatum emittit, sub manu Ambros. Spinolæ, Marchionis.

I.

Philippus, Rex Hispaniarum, adversus Palatinatum, exercitum præparat.

Tametsi igitur in partes *Cæsaris* sub id tempus *Rex Galliarum* flecti non posset, nihilominùs à *Pontifice Rom.* ipsoque *Philippo*, *Hispaniarum Rege*, omnibus, quo[...]junt, copiis, quo *Bohemi* debellarentur, certatum est. Quam in rem, ubi *classis Hispanica*, sive expeditio qu. *Argonautica*, aureo vellere onusta, ex *India occidentali* feliciter appulisset, *Philippus III. Hispaniarum Rex*, tres auri milliones in exercitum, contrà *Fridericum Palatinum Bohemiæ* tùm *Regem*, conscribendum, illicò impendere jussit.

Ejus de voluntate *Albertus Archidux*, *Belgii* gubernator, ultrà copias jàm coactas, porrò numerosum exercitum contraxit, ductu atque auspiciis, *Ambrosii Spinolæ*, *Marchionis*.

II.

Mauritius, Vraniæ Princeps, super hoc apparatu Hispanico, movet Germaniæ Principes Co-unitos.

Eo existente, & quidem tanto, apparatu bellico apud *Belgium Hispanicum*, quantus ferè à tot annis haud compertus erat, durantibusque tùm opportunè inter *Regem Hispaniarum*, & *Ordines Hollandiæ* confœderatos, induciis duodecennalibus, facile erat colligere, eas copias contrà *Palatini Electoris* patrimonia in *Germaniam* educendas esse. Ea propter, rerum suarum ut satageret, *Mauritius Vraniæ Co-unitos Germaniæ Principes* cohortari cœpit, super exercitu *Hispanico* certiores illos reddens, hacque phrasei militari tùm usus: apud *Hispanos* id genus fila, ac stamina, pessimæ notæ duci, undè postmodùm in *Germania* pannificia ejusdem commatis contexenda essent.

III.

Principes Co-uniti, super prædicta expeditione Hispanica, Saxoniæ Electorem interpellant.

Quadere, prout videri poterat, confusi ac soliciti, *Principes Co-uniti*, *Saxoniæ Electorem* litteris interpellàrunt sequentibus. Celare non possumus, inquiunt, quàm magno, sumptuosoque, exercitu, in *Belgio* contracto, *Spinola Marchio*, hanc in *Germaniam*, & quidem *Electoralem Palatinatum*, movere contendat.

Iam supervacaneum arbitramur pluribus allegare, quàm hæc peregrini militis, *Germanisque* nostris infesti, inductio cum *Cæsareis* capitulationibus,

nibus, legibusque hujus *Imperii*, pugnet, quàm misera, atque atrox, laniena per *Imperium* excitetur, quàm horrendæ persecutiones, cladesque, vix a *Barbaris, Turcisque*, excogitatæ, cujusmodi *Austriacas* provincias jampridèm exercuerunt, exspectandæ sint, & quibus bellorum incendiis omnis vicinia exponenda fuerit.

Quod ad summam, caputque, controversiæ totius facit, cujus causâ præsens expeditio suscepta sit, de eo inpræsentiarum haud laboramus. Tantùm hoc non apparet, cur in dilectam patriam nostram, videl. *Germaniam*, hi ignes, hæc bellorum incendia, usque ad totalem eversionem, admitti debeant.

Siquidem igitur unusquisque, cui tàm patriæ, quàm *Imperii*, salus curæ est, contrà id genus flammas, omnia depascentes, omnibus viis, mediisque, pugnare teneatur, èoque tàm *Dei*, quàm patriæ, amore adigatur: utique eò tendit hæc interpellatio, videret num *Elector*, salutaribusque intervenientibus admonitionibus hoc ageret, quò isthæc expeditio fine suo frustretur, pacis turbatio per *Imperium* impediatur, cædes, cladesque tollantur, insontes provinciæ, subditique, asserantur, inprimis res *Evangelica*, cum pacis redintegratione, ab interitu vindicetur.

IV.

Electoris Saxoniæ ad Co unitos Principes responsio.

Acceptis illis *Co-unitorum* codicillis, hæc ferè in verba respondit *Elector*: Quæ, inquit, super *Spinolæ Marchionis* expeditione, aliisque id genus annexis corollariis, ad nos dedistis, ea ad animum admisimus. Sciatis autem, de præfati *Marchionis* expeditione, nihil certi nobis constare, extrà id, quod vulgò fama, & rumor, narrat. Vt hac dere aliquid solidi ad vos transscribere haud sit integrum. Esto autem, expeditionem illam ita, prout rumor habet, comparatam esse, divinare aliter non possumus, indè hoc esse, nempè, quòd *Albertus Archidux*, cognitum habens, provincias *Austriacas* illas hæreditarias, ab officio, atque obedientia, tàm sibi, quàm *Imperatori*, debita, recessisse, *Austriamque superiorem* à *Bohemis* interceptam, ac pessundatam, esse, hanc injuriam vindicare sit affectus, armaque, quæ caperent utique alij, ideóque ultricia præparet.

Quantùm ad nos spectat, notum vobis, atque in propatulo est, nos hactenùs curis, solicitudinibus, admonitionibusque ad ravim usque, haud quaquam pepercisse, tametsi (quod deplorandum) toties fuerimus frustrà, ingratusque hic labor noster extiterit. Iuxtà verò haud parùm dolemus, quando, cum reliquis, hanc patriam nostram passim civilibus ardere, ac perire, bellis, intuemur.

Interim, tot inter mala, solatii velut loco, usuvenit, nobis prorsus invitis, ac contrà nitentibus, id genus tropica accidere. Certi proindè sumus, sicubi alij nobiscum tàm studiosè eundem movissent lapidem, nunquam eò extremorum rem fuisse devolutam. Iam verò denique cùm omnia passim injectis ignibus conflagrent, resque in ultimis sit ista, nemoque seriam facti pœnitentiam suscipiat, non videmus, quibus humanis præsidiis malo, tàm conclamato, medicina fieri possit. Interim, neque de eo dubitamus, futurum, ut divinitùs cœleste aliquid ἀπὸ μηχανῆς, ut ajunt, affulgeat remedium, si modò hæc *Romani Imperii* moles diutiùs conservari debeat, ut si non meliorem, attamen tolerabilem, in statum reduci sustineat.

V.

Spinolæ Marchionis conatus deteguntur.

Secundùm hæc, oppidò conatus *Spinolæ* detegi cœperunt. Cur cùm & annonæ militaris præfecto suo non conveniret, dicto *Carpenterio*, ociùs hic mutatâ mente ad *Batavos* defecit. Comparatâ enim ingentis pecuniæ apud *Antuerpianos* summâ, is, unà cum fratre, ad confœderatos *Hollandiæ* Ordines emigravit, ubi *Hispanorum* conatus *Mauritio Vranio* detexit.

VI.

Mauritii Vranii solicitudo, ad littera ad Ioach. Ernestum, Marchionem OnolsZpaccensem.

Intellectis illis, *Mauritius Vranius*, ad omnem belli fortunam intentus, inprimis finitimis *Frisiæ* civitatibus, prospicere cœpit. Iuxtà verò ad *Ioach. Ernestum, Marchionem Onoltzpaccensem*, sequentibus dedit: *Spinolæ Marchionis*, profectio, inquit, tametsi differatur, nihilominùs certum, esse, propediem, atque ex abrupto, illum copias educturum. Inter eundem *Marchionem*, atque annonæ militaris præfectum, collisionem ortam esse. Atque indè esse, hic ut, unà cum fratre, ad *Batavos* secesserit, omnesque *Spinolæ* conatus propalarit. Quàm primùm ergo miles ex *Italia*, ac *Burgundionibus*, supervenisset, secundo *Mosellæ* flumine ad *Confluentes* moturum esse. Cui eo loci mox *Spinola* copias simulatque suas juncturus foret. Pontem portatilem jam paratum esse, qui eo loci *Rheno* sit superimponendus. Vt *Spinola* jam tùm *Vormatiam* affectare perhibeatur. In quam, ceu penuarium, commeatum sit illaturus.

VII.

Spinola, cum exercitu, movet, mittitque nomine Alberti Archiducis, ad Mauritium, Hessiæ Principem, codicillos.

Mauritii Vranii præsagium mox eventus, ipse excepit. Circà enim *VI. Id. Augusti*, *Alberto Archiduci* valedicens, cum exercitu instructissimo, *Confluentes* versus, movere cœpit *Spinola*, tantò incedens omnis generis apparatu bellico, quantus à tot annis in *Belgio Hispanico*, non fuerat observatus. Intercà *Ludovicum de Velasco* cum copiis, haud contemnendis, pro custodiendis adversus *Mauritium Vranium* finibus, domi post se reliquit. Vbi ergò *Confluentibus* appulisset, *Rhenum* ponte sternens, copias trajecit, litterasque, nomine *Alberti Archiducis*, ad *Mauritium*, *Hessiæ Landgravium*, ejus-

ejusce tenoris, emisit: Posteaquàm *Rex Hispaniarum*, atque *Archidux* ipse, ipso facto experti forent, quàm iniquis modis, atque ullum citrà meritum, res totius *Archiducalis* familiæ periclitarentur, suarum partium fuisse, in causa hac communi, diutius haud dormitare, ac connivere, sed, ne exitio omnia involvantur, maturiùs evigilare. Quo nomine cùm instructum versus *Electoralem Palatinatũ*, cæterosq; perduelles, exercitũ eduxerit, amicè intercedere, ac monere, vellet *Landgravius Imperatoris* partibus accedere, aut ad minimum *Palatino*, ejusque complicibus, haud auxiliari. Iustissimam esse *Imperatoris* causam. Quam utique mundus approbet universus. Vt ex adverso, contrà omnia tàm divina, quàm humana, jura *Palatinus*, *Bohemiæ* regnum intercipiendo, peccârit. Quibus accedit, nedum ab ipsomet *Imperatore*, nedùm *Archiducibus Austriacis*, ullo pacto *Landgravium* offensum, læsumque, esse, ut hanc causam suam facere ideò non debeat. Vice versa sese tàm *Hispaniarum Regis*, quàm proprio, nomine, *Landgravio* contestatissimum facere, futurum, ut, si *Imperatoris* causæ aut favere, aut ad minùs neuter, ut vocant, esse, vellet, tàm bas præsentes, quàm inposterum exspectandas, contrà *Palatinum*, ejusque socios, copias nullam *Landgravio*, ejusque subditis, noxam illaturas, sese verò cum illo, sub amicitiæ mutuæ fide, atque obligatione, deinceps continuaturum, perseveraturumque, esse.

VIII.

Spinolæ Marchionis, ad Durlacensem Marchionem, littera.

Ipse verò *Spinola* ad *Durlacensem*, sic dedit: Simulatque, inquit, cum exercitu è *Burgundionibus Belgicis* pro *Imperatore*, ab *Alberto Archiduce* collecto, his in finibus appulisset, intermittere non potuisse, quin hanc in rem certiorem illum redderet. Illud autem ab *Imperatore* seriis verbis sibi esse injunctum, *Durlachii* provinciæ, subditisque, parceret, potiusque cum eo amicitiam iniret, coleretque.

Ideòque ἐκ ἀμοιβῆς, ut ajunt, hoc sibi promittere, fore, ut *Durlachius* eandem in intentionem inclinet, *Imperatorisque*, causam utique justissimam foventi, vel accederet, vel ad minùs resistere, ac contrariari, nollet. Quo eventu, nomine *Cæsaris*, sese illi confirmare, ac promittere, à suo quidem exercitu nequicquam adversi exspectandum esse.

IX.

Spinolæ littera, ad Senatum Mœno-Francofurtensem.

Idem, cùm rumor increbuisset, hac expeditione sua *Francofurtum* peti, talibus sese *S. P. Q. Mœno-Francofurtensi* exculpavit: Se se quidem cum exercitu hoc *Hispanico*, sive *Burgundico*, pro *Imperatore* ab *Alberto Archiduce* conscripto, in finibus appulisse, tantùm verò abesse, ut contrà civitatem quicquam moliatur, atque in mandatis habeat. Vt potiùs tàm ipsis, quàm eorum subditis omnem benevolentiam declarare, de voluntate *Imperatoris*, & debeat, & velit. Si itaque, quod sibi quidem ab illis promittat, in fide ergà *Imperatorem* deinceps perseverent, benè esse, nec quicquam periculi præmetuendum venire.

X.

Senatus P. Q. Francofurtensis, litteras securitatis, ut vocant, à Spinola Marchione & petit, & impetrat.

EA *Spinolæ*, litteris contestata, declaratio ubi à *S. P. Q. Francofurtensi* gratanter esset acceptata, mox, per legatos, ulteriùs contendere ab illo cœperunt, commeatu, transituque, quamdiu cum exercitu in *Imperio*, futurus esset, parceret, bancque in rem litteras, ceu vocant, securitatis impertiretur.

Quam eorum in petitionem ille pedibus ivit, illisque ferè verbis immunitatem tùm rogantibus concessit: Bonâ fide, inquit, verbisque, Principe dignis, sese promittere, ac condicere, fore, ut sub nullo quovisfcunque colore, aut prætextu, *Francofurtensium* sive civitati, sive bonis, cum exercitu nocere, neque hostile quicquam in eos admittere, aut præsidio, ipsis obtruso, gravis esse, velit. Id quod certo certius *Consules*, *Senatusque*, statuerent. Quarum in fidem vel conceptis hisce verbis, litterisque obsignatis, cavere voluerit.

XI.

Eadem securitatis littera tàm ab Imperatore, quàm Alberto Archiduce, Francofurtensibus conferuntur.

EAndem in sententiam, quamvis verbis paulò prolixioribus, *Imperator* ipse *Francofurtensibus* confirmavit, sese justâ in perduelles vindictâ ferri, adeòque de necessitate animadvertere teneri. *Francofurtensibus*, cæterisque *Imperii*, *Principibus*, *Ordinibusque*, nihil periculi subesse. Modò in fide, atque obedientia, permaneant. *Cæsarem* enim, juxtà *Imperii* leges, ac constitutiones, cõventusque *Mulhusini* decreta, omninò cum exercitibus acturum, progressurumque, esse. Vt potiùs, si quis in eos insurgere ausit, à *Spinola* copiis auxilium, quàm damnum, exspectare debeat. Par, eademque, codicillis facta, declaratio fuit *Alberti Archiducis*, *Belgii Hispanici* gubernatoris. Quæ omnia ejusdem saporis huic loco attexere velle, supervacaneum sit futurum.

XII.

Ad Mauritii, Hessiæ Landgravii, super expeditione illa Hispanica, monitoriales, Electoris Saxoniæ responsum.

CÆterùm super exercitu illo *Hispanico*, contrà *Palatinatum* ingruente, *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, *Electorem Saxoniæ* monere haud destitit: cui *Saxo* sic ferè reposuit: *Spinolam Marchionem*, inquit, cum exercitu, jam tùm apud *Francofurtum* appulisse,

lisse, sese ex fama discere. Aliundè verò atque ab ipsomet *Alberto Archiduce*, sese habere, expeditionem illam eò tendere, quò *Imperator* regnum, provinciasque, contrà jusque piumque omne, omnemque causæ cognitionem, interceptas, recuperare queat. Interim, eam mentem neque *Imperatoris*, neque *Hispanica* illius expeditionis, esse, quenquam *Imperii* sive *Principum*, sive *Ordinum*, eo sub prætextu, onerare. Nisi sint, qui ejusce expeditionis cursum inhibere, contràque *Imperatorem* adversæ parti accedere, ausint. Quo nomine tàm ab ipsomet *Imperatore*, quàm *Archiduce*, atque *Spinola*, dubio procul cautum utique esset.

Quandoquidem igitur illi incognitum haud sit, quibus à biennio gravissimis injuriis, atque excessibus, à *Bohemis*, eorumque sociis, sævitum esset, quàm injustè, indignèque, *Imperatorem*, ante in *Regem* suum electum, coronatum, unctumque, atque homagij sacramento confirmatum, immò etiam sub comitiis *Francofurtensibus*, ab *Electorum* collegio missum, in conclave, ac sessionem, introductum, citra ullam causæ cognitionē, rejecissent, novam contrà electionem designâssent, in novas, insolitas, *Turcica*que, confœderationes, pro pessimæ causæ suæ patrocinio, transiissent, utique nemini hoc mirum videri posse, sicubi *Imperator*, omni jur licitam, defensionem arripiat, eòque omnibus viribus allaboret, quò regnum, provinciasque interceptas, recuperare possit. Eo sensu neque agnatis *Cæsareis*, neque fidelibus *Imperii* membris, vitio verti debere, sicubi, tàm necessario tempore, *Imperatori*, tot difficultatibus, hostibusque, implicito, succurrere, eidemque ablatas tam indignè provincias, justo titulo acquisitas, vindicare, atque asserere, annitantur.

Quem in finem, præeuntibus ipsius *Alberti Archiducis* intimationibus, cùm expeditio *Spinolæ* dirigatur, non liquere, quo pacto *Landgravii* ditionibus quicquam metuendum sit, ut, si se *Cæsari* opponere, Cæsareisque hostibus adjungere, mavelit. Sese quidem meliorem hujus temporis statum, ac faciem, peroptâsse, admonitionibus, interventionibusque crebris, urgere minimè desiisse. Quò minùs autem voto hoc potiri æquum fuerit, non quidem per se, sed per illos, stetisse, qui oleū, ut ajunt, camino, siveignibus, addere didicissent. Frustrà ergo cum suo loco sit laboratum, alij verò jam hos ignes, atque incendia, quibus *Imperium* nunc ardeat, sufflaminarint, se solum extinguendis flammis istis haud sufficere, adeóque, quomodocunque alea deinceps ceciderit, *Deo*, & fortunæ rem committere, præsertim, cùm omnia, præter voluntatem suam, eveniant, sibique imputari haud sustineant. *Deū* quapropter se orare, ut meliora cōsilia suggerere, resque ad finem, benè complacitū, dirigere, velit. De confœderatione hæreditaria, quod moneat, benè esse. Neque se ejus, modò *Landgravius* intra terminos se contineat, immemorem fore.

XIII.

Ejusdem Saxoniæ Electoris, ad ejusdem commatis intimationem Ioannis Palatini, Ducis Bipontini, Vicarii Heydelbergensis, rescriptum.

QVantùm autem, *Spinola* cum exercitu intrà ditionem, ac fines, recepto, tùm ab insontibus *Electoralis Palatinatus* incolis trepidari cœptū sit, facilis conjectura est. Qua de re solicitus quoq; *Ioannes Palatinus, Dux Bipontinus, Vicarius Heydelbergensis*, consilij causa, *Saxoniæ Electorem* interpellavit. Is autem hujusce modi responsum tulit. Quod ad expeditionem *Alberti, Archiducis* attineret, varios hùcusque, sed incertos, ad se rumores delatos esse, ut solidi aliquid determinare vix potuerit. Iam verò, cis paucos dies, se ab *Alberto Archiduce* ipsomet erudiri cœpisse, quem in finem exercitus ille conscriptus, emissusque, sit, ut alium scopū præ se non ferat, nisi ut *Imperatori, Archiducumque* familiæ, autoritas, provinciæque debitæ, conserventur. Quorsùm autem, & adversus quos, exercitus ille potissimùm dirigatur, istud sibi quidem in particulari indicatum haud esse. Interim procul abesse, ut contrà fideles *Imperii Principes*, transactionemque pacis *Religiosæ*, hæc acies dirigatur. Vt etiam *Bipontinus* in eo suaviter erret, dùm arbitratur, ejusmodi, decretum è *conventu Mulhusino* [illegible] se, cùm bonâ fide testari possit, neque [illegible] mentionem quidem *expeditionis* hujusce *Hispanicæ* incidisse, actis pro se abundè loquentibus.

Illud verò, illud, inquit, judicatu fuisse facile, *Archiduces Austriacos* has illas istas injurias *Bohemorum*, sanè atroces, hosistos tristes, inusitatosque excessus, processusque, haud, absque ulciscendi animo, intuituros, toleraturosque, esse. Vt neque *Imperator* oscitanter agere, aut connivere, possit, quin regnum, provinciasque, justo titulo acquisitas, ultricibus armis asserere, immò etiam provinciâs *Austriacas* hæreditarias, à fide, atque obedientia, recedentes, sesque hostilibus fœderibus mancipantes, aliaque id genus, seditionis plena, negotia agitantes, impunè dimittere debeat. In ipso limine se salutaria *Palatino Electori* suggessisse consilia, parceret nimir. calido, ac flammam proposito, segniùsque ad ea flecteretur, quæ nullo jure essent concessa.

Vt jam causam, *Bohemorum*, quo jure, quaque injuria, ad novam electionem forent progressi, ventilare velit, neque sui propositi, neque hujus loci esse, ut etiam *Bipontino*, diversum sentienti, assentiri nequeat. *Apologeticas* utrinque deductiones prostare, quas in medio relinquat. Vt nedùm super hoc dubitet, tàm in *Imperatorem*, quàm *Austriacos*, rebus suis esse defuturos.

Quid in *conventu Mulhusino*, post dilgentem causæ inspectionem, deliberatum fuerit, codicillos, ad *Electorem Palatinum*, *Ordines Bohemiæ*, sociarumque *Provinciarum*, dimissos, evidentes esse testes. Certè totius *Imperii*, *Electorumque* interesse, ut, quàntis maximis [illegible] potest viribus, tumultuationibus id genus periculosis, maturiùs eant obviam, cùm alias, n[illegible], causis urgentibus abundè gravissimis hoc agant, à cæteris *Christiani* nominis *Magnatibus*, und[illegible] sera posteritate, hanc ob somnolentiam suam, excusari ne possint quidem.

Nihil sibi prius, antiquiusque, esse, quàm uto-

ut omnia ad pristinam tranquillitatem queant reduci. Hanc in rem modò non consilia, sed operas, toties locasse. Remedijs autem, mediusque casu velutin desperato, nihil ampliùs proficientibus, incendiisque bellicis omnia populantibus, ut humanâ penè ope tantum vulnus sanari non possit, præsertim, cùm id genus homines dentur, qui ignibus plus olei, quàm aquæ, pleno modio super affundant, utique tempestatem istam abominari se posse, emendare haud posse.

Interim, cùm ipse Elector incendiis, ac procellis, istis causam, fomitemque dederit nullum, ut potiùs contrà præsentem rictum sese toties objecerit, adeóque jam deniqueipse, tametsi invitus, arma parare adigatur, unicam spem superesse, Deum, pro omnipotentia sua, tandem interventurum, causæ piæque, bonæque, ab alto patrocinaturum, adeóque lernam istam tandem, pro ut salutare utrinque ac commodum utique futurum sit, expugnaturum, esse.

XIV.

Imperator, Ordines Saxoniæ inferioris, super exercitu Spinolæ, confirmat.

POsteaquàm igitur Imperator, prout visum est supra, præeunte legatione splendidâ, cujus Saxo-Lavvenburgicus caput erat, Daniæ Regi, Principibusque Saxoniæ inferioris, injurias, quibus à Bohemis, eorumque complicibus, in abalienâdis regnis, provinciilque, justo titulo sibi acquisitis, peteretur, intimari curâsset, mox etiam Ottonem Melandrum, IC. consiliarium, misit insuper, qui, super expeditione Hispanica, aliisque armorum apparatibus, eundem Daniæ Regem, Saxoniæque inferior. Principes, erudiret. Scopus autem, sive contenta, legationis illius erant illa: Imperatorem nempè verbis, Cæsare dignis, Daniæ Regi, Principibusque Saxoniæ inferioris, confirmare, expeditione illa Hispanica, aliisque apparatibus bellicis, nihil magis à se quæri, nisi ut regnum, provinciasque, per seditionem, ac vim ablatas, interceptasque, recuperare quitus sit. Tantùm igitur abesse, ut vel in Imperiæ leges, constitutionesque, peccare, vel pacis Religiosæ trâsactionem labefactare, aut quenquam, Imperii Principum, nisi is Bohemis, cæterisque perduellibus, adhæreat, offendere cupiat. Vt potiùs, secundùm conventus Mulhusini decreta, agere, fidelesque Imperii Principes, Ordinesque, siopus sit, tueri, ac defendere, sit affectus.

Quæ intimatio Cæsaris cùm Daniæ Regi, cæterisque Principibus, non ingrata esset, responderunt, sese simulatque, à majoribus suis cum Archiducum Austriæ familia fancitam amicitiam, fidemque, atque obedientiam, sartam tectamque conservare, nihilque ad sinceri affectus, officiorumque, contestationemque reliqui facere velle.

XV.

Idem Equestribus ad Rhenum, & per VVetteraviam, literas securitatis indulget.

SIcubi Imperator, super expeditione Spinolæ, ejusque scopo, Principes Imperii erudiisset, confirmâssetque, etiam Equestribus ad Rheni, VVetteraviæque partes, Cæsaris tutelam, ac protectionem, implorantibus, modò sese nunc, & in posterum, perduellibus Bohemis, eorumque asseclis, ac coryphæo, contrà jus, piumque, omne, fasces regios usurpanti, abstinerent, litteras protectorias sequentes indulsit: Imperatorem notum facere Imperii Electoribus, Principibus, Ordinibus, subditisque in universum omnibus, itemque militiæ præfectis, tribunis, atque officialibus, quibuscunque, singularibus de causis Equestres ad Rheni, VVetteraviæque partes, unà cum bonis, ædibus, reliquisque ad eos pertinentibus, in tutelam, ac protectionem, suam se recepisse, ità, ut hoc protectorio, hoc indulto, donec per imperium turbæ istæ bellicæ desæviant, uti frui debeant. Ità tamen, ut copias Cæsareas, illàc transeuntes, commeatu, consilio, operâque, juxtà leges Imperii, juvare obligati essent.

Quæ quidem protectio Cæsarea ut in actum deduci, atque observari, possit, liceret omnibus, ac singulis, sub Aquila, Cæsarisque, insignibus, domus, prædiaque sua velut obsignare, ac communire. Denuò itaque Imperatorem omnibus, & singulis, antedictis, mandare, Equestres illos, vigore ejus protectorij, nullo modo turbarent, lædarentque, pœnâ in delinquentes quinquaginta marcarum auri puri constitutâ, parte fisco Cameræ Imperialis, parte Equestribus antedictis, cedente.

Secundùm hoc diploma, Imperator porrò, codicillis, ad Spinolam exaratis, illi pariter severè interdixit, parceret nempè Equestribus Rheni, ac VVetteraviæ, Ordinibus, tanquam Imperii membris, ac subditis, eosdemque, modò in obedientia, ac fide, ergà Cæsarem permaneant, pristinæ libertati restitueret, atque, sub Aquilæ umbrâ prædicto protectorio gaudere permitteret. In refractarios, verò perduellibusque adhærentes, secundùm severas, armorum, belliqúe, leges, suo tempore, & loco, animadverteret.

CAP. III.

Ferdinandi Imperatoris adversus Bohemos, ad Electorem Saxonem, rogatio.

I.

Imperator, super proscriptionis, sive banni, fulmine, adversus Fridericum Palatinum, deliberat.

FRiderico Palatino interceptum Bohemiæ regnum, unà cum adjunctis provinciis, insuper habitis tot ad illum tàm Imperatoris, quàm

quàm *Electorum*, emissis dehortatoriis, increpatoriisque, per contumaciā tantū non demorante, sed etiam primogenitum suum, *Henricum Fridericum*, favore *Procerum*, successorem regni jam tùm declarate, *Imperator*, cessione utique desperatâ, quantò ociùs sive banni, sive proscriptionis, fulmine in *Palatinum* ut animadverteret, deliberare cœpit. Quem in eventum, post *Idus Majas*, *Io. Georgium*, *Comitem Hohenzollerianum*, ad *Saxoniæ Electorem*, *Bavariæque Ducem*, ablegavit, modò non, super proscriptione *Palatini*, cum illis ageret, sed, ut exercitus, pro *Imperatore*, contra *Bohemos*, sociosque quàm maturrimè educerent, illis autor esset. Eadem operâ ad *Moguntinum* dedit. Nempè etiam hic *Elector* in medium consuleret, quid de proscriptione fieri debeat, utrum è re esset, *Imperii Ordinibus* comitia indicere. Vel utrùm absque eâ conventus *Ordinum* publicatione, processus formari posset? Si conventum indicendum putaret *Elector*, *Cæsarem* de necessariis ad cum præparatoriis provisurum esse. Etjam ad *Saxonem*, *Bavarumque*, legatum præmisisse, ille consilia, mentesque, eorum ut exploraret adeòque, cum suppetiis ferendis ulteriùs ne cunctarentur, sollicitaret. Quo respectu cùm *Saxo*, intuitu *Protestantium*, videri posset cunctabundus, ac tardior, operæ pretium esse, ejus ut haberetur inprimis ratio, caveretur que super eo, *Confessionem Augustanam* nullo quidem pacto sub periculo, ac discrimine futuram.

II.

Imperator Saxoni confirmat, rem Evangelicam, id est, Confessionis Augustanæ axioma, extra discrimen futurum.

Atque, hoc nomine, *Imperator*, *VIII. Non. Iunias*, datâ industriâ, *Saxonis* hunc scrupulum eximere cœpit: Cùm, tantis sub difficultatibus, eâ ergâ *Saxonem* animi confidentiâ, atque affectu, feratur, ut omnia sibi de eo promittat, quæcunque *Imperator*, urgente rei necessitate, ab *Electore Imperii* fideli, *Rex Bohemiæ* verò à finitimo, veterique atque antiquo, fœdere conjuncto, *Principe*, expectare possit, ac vicissim eodem in casu illi repromittere, debeat. Hanc in re in se illi fide bonâ, germanâ, ac sincerâ, contestari, hanc ipsius, cæterorumque, expeditiones, versus *Bohemos* suscipiendas, minime eò tendere, ut *Augustana Confessionis*, addicti, periclitentur. Sed ut seditiosi, ac perduelles opprimantur. Ex adverso verò apud obedientes, fidelesque, subditos *littera Majestatica*, *Religionisque Evangelicæ* exercitia, revocentur.

Interim, neque *Imperatoris*, neque *Saxonis*, rebus quicquam proficere, si *Calviniani*, *Imperii* hostes, per *Bohemiam*, aliasque provincias, cristas tollant, subque prætextu *litterarum Majestaticarum* periculosa consilia fabricent, omniaque tàm sacra, quàm profana, perturbent. Semel hoc *Imperatorem Saxoni* contestatissimum etiam, atque etiam, facere, omnia, quâ *Religionis* transactionem, promissa, pacta, ac decreta, ad amussim rata, atque reapse sarta tecta, futura esse. Vt etiam veteres *Hussita*, suam juxtà transactionem illam, pristinis privilegiis gaudere debeant. Quo nomine ad sinceram, constantemque amicitiam, ac benevolentiam, *Saxoni* deinceps declarandam, quovis tempore, locoque, *Imperatorem* nihil reliqui facturum.

III.

Imperatoris rogationi Saxo assentitur.

Præeuntibus illis *Cæsaris* contestationibus *Saxo* permotus ulteriùs haud restitit, quin *Bohemiæ* regnum, sociis cum provinciis, pristinò suo domino, nempè *Cæsari*, restituere conniteretur. Interim, ut *Bavarus* prius educeret, optâsse visus est. Quòd autem *Imperator* urgeret in *Silesios*, sive *Lusator*, expeditionem suam dirigeret, *Saxo*, aliquantisper dubitare cœpit. Ne sive *Bohemi*, sive *Co-uniti*, in *Saxoniam* intereà impressionem facerent, præsertim, cùm copiæ *Anglicanæ* iis in finibus tantùm appulissent. Hac de re vel *Cæsari*, ut proscriptionis fulmine in *Palatinum* tùn uteretur, autor esse noluit, cùm ista publicatio, absque executione præsente, fore irrita, ac penè prostitutæ antoritatis. Ne itaque invito *Saxone* quicquam tùm susciperet in publicis *Cæsar*, datâ operâ & cavere, & proscriptionem extrahere, maluit.

IV.

Mandatoriæ Cæsaris litteræ. Quibus Saxoni expeditionem in Bohemos committit.

Neautem vel æmulatione (quod multis tum videri poterat) vel invidiâ ductus *Saxo* in *Bohemos*, ejusdem secum confessionis homines, moveret, satiùs esse duxit, si *Cæsaris* mandato juxtà sese adversùs invidiam armaret. Tales autem *Cæsaris* erant mandatoriæ: In quod perturbationum, inquit, periculorumque barathrum tàm *Bohemiæ* regnum, quàm provinciæ cæteræ, sese præcipitârint hactenùs, subditique perduelles, insuper habitis quibuscunque admonitionibus, concessionibusque, citrà omnem honoris, famæ, pudoris q;, respectum, recalcitrare, atque hostilibus in annis sese opponere, ausi fuerint, prolixiori inductione velut recapitulare, opus quidem haud est. Cum igitur certum sit, nisi malorum isti lernæ tempestivum quæratur remedium, mox alias aliasq; provincias illud contagium corrupturum, totique *Imperio* extremam noxam illaturum esse, idcòque omnes nervos, viresque, illuc intendere decrevissimum est, quousque subditos per duelles in ordinem reductos, regnumq;, ac provincias, vi, doloq;, interceptas, recuperatas videamus. Qua propter nos hereditatemq; nostri, intervētione fœderis, ac cōpactorū hæreditariorum, *Bohemiæ* regnū, *Electoralemq̃, Saxoniā*, concernentium, tùm jure feudorum *Bohemiæ*, siquidem singulari, præcipuaq; ergà te confidentiâ affiamur, non potnimus non hanc tuis humeris provinciam imponere, daret nempè *Elector* operam, ut ignes tumultuationum id genus gravissima tum iis in finibus, in quibus primitùs excitati sunt, postliminiò, consopiantur, paxque, tot votis expetita, in triumphum ducatur. Quo nomine potestatem facimus, concedimusque amplissimam, expeditio tua adversus *Bohemiam*, quocunq; loco opportunū fuerit, quātò ociùs dirigeretur, omniaq; ea, quæ in rē

nostram videbuntur, efficerentur. Sic arces, oppida, civitates, pagosque occupabis, perduelles, cum omnibus complicibus, fundes, disperges, persequeris, veniam deprecantes fidelesque, sive *sub Una*, sive *sub Utraque* fuerint, in gratiam admittes, defendesque, in ordinem sive verbis, sive armis redactos, nostro nomine, cum reservatione homagii nostri hæreditarii, juramento astringes, refractarios verò, ac pœnitentiam non emendantes, severis belli legibus compesces. Ad summam, ea omnia, quæcunq; ad recuperandum *Bohemiæ* regnum nostrum, reducendos ad officium subditos, pacisque triumphantis restaurationem, è re nostra videbuntur, efficies.

V.

Imperatoris, ad utriusque Silesiæ Principes, Ordinesque, Monitoriales literæ.

EOdem tempore, ad *Silesios*, totidemque verbis *Lusatos*, *Imperator* emisit monitoriales. Quarum ista fermè fuit sententia: Postea quàm optime commeministis, inquit, quo modo nos, temporibus *Matthiæ Imp.* & *Regis*, tanquam *Ferdinandi Imp. Bohemiæ, Regis*, atque *Annæ* reginæ, regni, *Bohemiæ* hæredis, nepotem, tenore, ac decreto, diætæ vestræ provincialis, pro *Rege*, ac summo *Duce*, vestro designastis, publicastisque, unáque tàm nobis, quàm hæredibus nostris, homagium hæreditarium, tanquam & legitimo, & unico successori vestro, unanimiter, atque ordine, præstitistis: quo nomine nos vice versâ, ab excessu agnati, ac parentis, illius nostri, qui quidem, ad extremum usque vitæ halitum, vobis præfuit, vobis, juxtà datam obligationem, privilegia vestra, per peculiarem ad conventum vestrum *Vratislaviensem*, missum, delegatum, cõfirmare cœpimus, sicut & tùm quidem à vobis acceptatum, abindéque hunc usque in diem ratum, fuit. Secundùm hæc, parùm, nihilque, dubitatum est, vos, more, atq; exemplo, majorum vestrorum, hodieque, DEO inprimis debitum honorem, nobis verò, *Regi* vestro legitimo, juxtà tenorem jurium tàm divinorum, quàm humanorum, obedientiam, præstituros, *Austriacæ* familiæ nostræ clemens regimen, benignamque tractationem, à tot annis continuatam, ad animos admissuros, adeóque condignam constantibus subditis, vasallisque, fidem declaraturos fuisse. Sed eventus oppidò contraria docuit. Nam, vel in limine aditi nostri regiminis, non verecundati estis, nobis certas præscribere conditiones, hæreditariam nostram in *Bohemiæ* regno, cæterisq; *Principatibus* nostris hæreditariis, successionem (quã quidem majores vestri summâ constantiâ asserere, atque, contrà oppugnantes, omnibus tàm vitæ, quã fortunæ, bonis defendere, soliti sunt) in dubium vocare, fidem, jusjurandumque, *Ferdinando Imp.* ac *Regi* ejusque hæredibus, præstitum, violare, privilegia, magnam partem à familia nostra olim collata, susque deque habere, ac tandem, sequestratis fide, obedientiâ, ac submissione, omni, crimen, & reatum, tàm Cæs. quam regiæ, majestatis læsæ, vos ultrò præcipitare, hostesque manifestos, pro subditis, repræsentare.

Quanquam autem jampridem in vos, ob pertinacem id genus perduellionem debitarum pœnarum irrogatione, animadvertere potuissemus, nihilominùs tamen hùcusque severas executionis leges posthabuimus, non ignorantes, vestrûm paucissimos hanc in seditiosam factionem conjurasse, unáque, ejuratis iuramento, ac fide, conclusiones istas *Pragenses* confirmasse. Intereà dùm nobis, tanquam *Imperatori*, *Regi*, ac domino, vestro, incumbit, subditorum id genus adversus supremum, & legitimum, magistratum suum, perduelliones non tàm coërcere, quàm hæreditariam ac congenitam mãsuetudinem, fovere: Hoc fine intermittere non potuimus, quin *Electori Saxoniæ*, legato utique nostro, potestatem plenariam faceremus, ille nostro nomine, educto justo exercitu in perduelles istos ut animadverteret, tàmque pœnas seditiosis, ac refractariis, irrogaret, quàm eum obedientibus in gratiam rediret.

Quocircà omnibus, & singulis, utriusq; tàm *Silesiæ*, quàm *Lusatiæ*, incolis, mandamus, isti omnes in universum ad edictum *Saxoniæ Electoris* illicò comparerent, dicto audientes essent, propriæ salutis meminissent, neq; ampliùs sese seduci paterentur. Inprimis verò isthoc in memoriã revocarent, paucos numero esse, seditionum, perduellionumque, autores, & vomicas, quorũ caussâ universi periclitentur. Cùm illis igitur, quicunque inpræsentiarũ pœnitentiam emendantes, dictoque audientes, erunt, *Elector*, nostro nomine, redibit in gratiam, cũ cæteris verò perduellibus, ac pertinaciter refractariis, lege belli, severè experietur. Id quod jam ipse effectus dabit.

Et ne quis denique, sive conspirationes, sive cõfœderationes, mutuóque datas, obligationes id genus, caussari possit, ecce! omnia ista pacta, ac cõventa, tanquam nòs contrà, *Regem*, dominumque hæreditarium pugnantia, omninò irrita facimus; annihilamusque, ad summam, autoritate *Cæsareâ* quoscunque à juramento, fideque, contrà iura data, plenissimè absolvimus, pariterque, veniam petituris, super perjurii crimine, firmiter cavemus. Ista enim istius fœderis extractio, nihil aliud est, nisi perduellionis, perjuriique turpissimi, confirmatio.

CAP. IV.

Ad Saxoniæ Electorem quorundam Lusatiorum dehortatoriæ.

I.

Ex Lusatis Evangelici quidam Equestrium, Saxoniæ Electorem, ne in proximos, Evangelicosque, moveret, prolixa inductione dehortantur.

QUâ prolixâ inductione è *Lusatis* quidam *Equestrium* usi sint, *Electori Saxoniæ* hanc mentem in se, utiq; vicinos; ejusdéq; confessionis addictos exercitum educendi, ut excuterent, unáque instantem expeditionem retardarent, jam dispiciemus. Tales autẽ fuêre deprecatoriæ, sive quiritatoriæ, illorũ: Nunciũ satis triste se perturbasse;

quòd *Elector Saxoniæ* contrà vicinas provincias educere, easque severis armorum legibus coërcere, constituisset. Idque non alia de caussa, quàm quòd ab *Imperatore* hoc ipsum, tanquam legatus, in mandatis habeat, videri natum esse. Iam, ipso in limine, longè inferiores esse sese, quàm ut super tanti momenti, ac ponderis, rebus quicquam interfari, ac cognoscere, debeant. Ut etiã satius sit futurum, si respectu totius *Imperii* ad animum admisso, digito labella compescant, illisque *Harpocratis*, sivè *Sigaltonis*, sigillum imprimant. Superiorum etiam suorũ, nimirum *Regis*, *Ordinumque*, has esse partes, huic Provinciæ ut prospiciant, ut neque illis hoc loco prævaricari liceat. Interim, cùm ea expeditio in se, suosque, utique in finitimis, sive limitibus, positos, suscipiatur, ut tàm de vita omnium suorum, quàm qualibuscunque, hoc tristi tempore relictis, facultatibus, agatur, manifestamque, atque ultimam, ruinam iustare, præcogitent, necessitatem evidentem postulare, ut, antequàm opprimantur, cum humilis modestiæ præfatione, quiritent, inque *Electoris* sinum, utpote à quo potius protectionem, quàm hostilitatem, exspectent, tristes suas querimonias, ac lamentationes, effundant, sub spe, futurum, ut, dùm quicquàm præscribere nunquam in animum induxerint, *Elector* suspiria, & lacrymas, sub rerum id genus instantium tristi, eventu gementium, atque afflictorum hominum, ac clientum, renuere à limine gratiæ ne velit.

Initiò, ex historicorum, politicorumque, monumentis, inprimis verò sacrosanctis oraculis nostris, cognitum esse, in expeditionibus bellicis antè omnia ad caussæ bonitatem respiciendum venire. Tanti enim esse bellum, belli que fortunam, quantum caussæ æquitate valeat. Successu plerumque arma cavere consuevisse, quæ, citrà caussæ bonitatẽ, eum impetu acciperentur, niterenturque persuasionibus. Ut *Christiano* militi coràm *DEO* aliquando cum tremore ratio reddenda superſit.

Hoc intuitu, non liquere, cur *Elector* has provincias oppugnare velit, cùm ne pacto quidem ullo irritatus, offensusque, sit. Ut etiam ne suspicari quidem liceat, undè eveniat, ut insons hæc vicinia tantam impressionem, persecutionemque, exspectare debeat. Inter *Electorales* & has provincias, antiquam esse, reciprocamque, confidentiam, ac benevolentiam, ut non tàm commerciis, hinc indè subditorum cum fructu exercitis, sed etiam matrimoniis utrinque, ad *Suevi* ripas, coalescentibus, cõfirmari contigerit. Hæc vicinitas, hæc affinitas, hæc cognatio mutua, ut ab ipsis cognatis, affinibusque, tantùm non perturbari, sed nec infestari, nec oppugnari, nedum funditùs tolli, debeat, ipsos nepotes, seramq; posteritatem, hanc calamitatem acerbissimis lacrymis deplorare satis vix sufficere. Vulnera, quæ manibus cognatorum infliguntur, memoriam plerumque acerbissimam post se relinquere. Coràm *DEO*, autore *Chrysostomo*, plus valere guttulam sanguinis *Christiani*, ab insonte profusi, quàm universum aliquẽ principatum. Ut tot mille insontium cruorem, spumantesque cædes, (sicut in bello usuvenit) quos pretiosa sua morte D. & S. noster in cœlum usq; quiritare eveniat, præcipuè cognatorum manibus, absque ulla data offensione, in tàm crudelem lanienam properantibus,

Non jam *Electori* sese in memoriam revocare veterem illam *Bohemiæ* regni, & *Saxoniæ*, confœderationem, tanquam abundè cognitissimam. Saltem illud, exempli loco, *Elector* ad animum admitteret, quod M. D. XLVII. accidit. Cùm enim *Ferdinandus Rex*, majoribus suis, *Ordinibus Bohemiæ*, injungeret, adversus *Ioan. Fridericum*, *Electorem*, pro *Carolo V. Imp.* ut educerent, omninò illi restiterunt, confœderationem mutuam allegantes, cuius intuitu *Regi* obsecundare ne possint quidem, nisi pariter honoris, fidelitatis, atque famæ, jacturam facere, *Deumque* in perjurii vindictam provocare, velint. Excipienti verò *Regi*, conceptisque verbis urgenti, *Imperatori*, tanquam capiti sui, *Ordines* omnem obedientiam debere; neque illi officio sese subducere quitos esse: cordatè responderunt, satiùs utique esse, *Christianis*, vitam spiritumque, impendere, quàm, contrà jura, fœdera, ac privilegia, vetusta delinquere, insontiumq; sanguinem fundere. Ægrè quidem accidere sibi, dùm *Regis* voluntati parére non possint, cui alias, secundùm *DEVM*, omnia debeant. Interim præstare, in hominis, quàm *DEI*, offensam incurrere. *Regis* iram hominis iram esse. Quam retundere *DEO* sit facillimum. *DEI* verò indignationem esse pariter ineluctabilem, intolerabilemque. Eo igitur sese esse animo, ut hominis offensâ posthabitâ, ad *DEVM* respiciant, libertatemque, ac iustitiam, *DEO* protectore, etiam sub vitæ, fortunarumque periclitatione, asserere præcogitent.

Secundùm hæc, emphatica illa verba esse, quæ, ad *Regis* interpellationem alteram, sive instantiam, protrudere nulli dubitârunt. Nempè, si *Bohemi* ipsimet contrà *Saxones*, utpote unà secum *corpus* & *sanguinem* D. & S. nostri *IESV CHRISTI*, sub utraque specie participantes, & hactenùs huius salutaris doctrinæ assertores, educerent, nihil sibi aliud, quàm horribilem vindictam ejus facti, dùm fratres, ac sysymbolos suos, occiderent, desuper præstolandam esse. Illis potiùs omnia officia, ac benevolentiam, deberi, vel etiam ea de caussa, quòd in expeditionibus contrà *Turcas* mascule sese adjuvissent. Si igitur in eos movere, eorum confratrum sanguinem fundere, ausi essent, non posse non *DEVM* istius ingentis prævaricationis, perjurii, atque homicidii, pœnas à se exigere, aliquo magnoque deinceps immisso infortunio hunc reatum, hoc nefas, expiare. *Elector* igitur (quod impendiò rogarent) cordata illa, & *Christiano* zelo plenissima, verba non negligeret.

Famam quidem narrare, *Electorem* tantùm oculos in *Imperatorem*, ejusque commissionem, coniicere, utpote cuius mandatis refragari nefas esset. Hoc quidem laude dignum esse, *Cæsarem*, tanquam caput *Imperii*, inprimis eum venerari. Ut nihilominùs tamen altero oculo abusus intueri, ac respicere, oporteat, cuiusmodi sub nomine illo *Cæsareo* passim irrepere consuevissent. Illud n. vel lippis, tõsoribusque, ꝙ aiũt, innotuisse, controversiã eã, qualis inter *Cæsarẽ*, & *Bohemos*, ac cõsequenter hãc quoq; ꝓvinciã, agitaretur, non ꝓpriè, aut directè, ad ipsum *Cæsarem*, sed *Austriæ Archiducem*, spectare. Tùm verò turbas id genus *Bohemiæ* motas, natasque, esse, antequàm *Imperator* fuisset inauguratus. Iam sese, tanquam rudes, legumque imperitos, nihilominùs

minùs haud videre, quo jure, quibusque legibus, *Imperator* in propria caussa, & actoris, & judicis personam, simul, ac semel, tueri possit, tùm *Imperii* liberis *Electoribus*, *Principibusque*, extrà *Imperii* axioma illud, sibi nequaquam subjectis, leges præscribere, in eos edicta torquere, banni fulmine detonare, aliasque sanguinolentas executiones cudere, tantùmque nō in privata hac, ut dictum, caussa, *Cæsareo* nominè, ac titulo, abuti, quitus sit.

Cùm ergò executio, vel imploratio auxilii, præsupponat cognitionem caussæ, quo pacto *Imperator*, & in propria, & nondùm excussa, caussa, implorare posset? Quò pacto imploratio, & cognitio, in eodem subjecto, concurrere quirent? Quo pacto non nisi à judice pars implorare evaleret Hac viâ illud absurdum insequi necessariò, ut, dùm *Cæsar* in privatis cum *Principe* alio litigat, & ipse sententiam pro se ferat, & ipse auxilium sibi præstet, atque aliũdè imploret, omninóque ipse pro lubitu liberrimè faxit. Videret proindè *Elector*, quo præjudicio, qua servitute, graventur *Imperii Principes*, sicubi *Cæsari*, in privatis controvertenti, illicò parére, exercitus educere, vitamque, & fortunas suas, in discrimen votare debeant. Pari passu contrà *Vngaros, Venetos*, aliosque finitimos populos, si bellum inferant, *Cæsar Principes* evocare possit, sicubi illius edicta sint rata habenda, *Electorque*, aut *Princeps*, contrà ne hiscere quidem ausit

Ex historiis superiorum temporum innotescere, olim quoque inter *Maximilianum I. Imp.* & *Ludovicum Palatinum*, dictum *Ingenuum*, in caussa hæreditatis, vel successionis *Bavaricæ*, tantùm non collisionem, sed bellum quoque, exoriri cœpisse. Ibi *Cæsarem* quidem de facto *Palatinum* proscripsisse, atque ab *Imperii Proceribus* auxilia postulasse. Quid fit? Complures eo argumento *Imperatori* auxilia tùm negarunt, quòd privata hæc *Cæsaris* caussa interveniret. Ut etiam *Bohemi*, contra *Cæsarem* tùm *Palatino* opem, ac suppetias, tulerint. Tandem inter partes æquis conditionibus transactum fuit. E quibus hoc consectarium elicitur, *Cæsarem* modernum, *Imperii Principibus*, tanquam instrumentis executivis, abuti non posse, cùm ipsi hac in caussa neque cognitio, multominùs executio, competat.

Si [illegible]que *Cæsar*, tanquam putativus *Rex Bohemiæ*, in provincias, tanquam rebellantes, sub executione animadvertere velit, non evidens esse, quâ viâ, absque sufficienti caussæ excussione, hic processus formari, tùm vel *Imperii Elector*, ac *Princeps*, istâ expeditione iam præstò onerari, possit. Cùm ne quidem debito loco, ac foro competente, caussa ventilata fuerit. Id quod, de jure gentium, antè executionem peragi necesse esset.

In sanctionibus *Cameræ Imperialis* modum præscriptum esse, quo mediante *Princeps*, magistratusque, executionis impositam hanc provinciam excutere queat. Ut etiam quæcunque id genus executoria mandata, maximè adversùs *DEVM*, conscientiam, religionem, dilectionem proximi, fœderum observantiam, pugnantia, confestim acceptanda haud quidem veniant. *Ionathas*, *Sauli*, parenti, & *Regi*, omnem extrà dubium, & quidem duplici nomine, debebat, obedientiam. Ut autem *Davidem* insontem perderet, aut ad minùs fugeret, etiam minis adigi non potuit. Idem *Saul* ministris suis injunxerat, mystas, ac sacerdotes, domini ut occiderent. Sed illi repugnârunt. Plura hanc in rem tàm sacra, quàm profana, superinduci possiut exempla. Sed ad rem. Cum intimis cordoliis, lacrymisque, sese non posse non deplorare, quando illi verba *Cæsarea* in memoriam revocarent, quibus *Cæsar*, sub inaugurationis solenni capitulatione, sese *Imperii Electoribus*, *Principibus*, ac membris, *astrinxisset*: Nempè *leges, sanctionesque, Imperii sartas tectasque observaturum: nullum Imperii Ordinum gravaturum: unicuique justitiam administraturum: Proscriptionis fulmine neminem animadversurum: Peregrinum militem in Imperium non adducturum.* Et quæ plura id genus alia in capitulatione illa *Cæsarea* continentur.

Electorem neutiquam fugere, quo flammanti fervore ejus patruus magnus, *Elector Mauritius*, primum pro *Carolo Imp.* provincias, vitam, fortunasque omnes, impendisset, novoque exemplo, contrà ejusdem confessionis socios pugnans, in honoris, famæque, discrimen, venisset. Hoc exemplum, extrà dubium, nunc imitari *Electorem*, hoc ipsum agere. Sed, si non grave sit, expenderet *Elector*, quæ, qualiaque, tandem, mutatâ sententiâ, deposuisset *Mauritius*. Nempè, *malè sibi seducto variisque persuasionibus inducto, promissa nullo modo servari accidisse.* Nempè, sub *Anno M. D. LII.* publico sub rescripto palam profiteri non dubitavit, *Pontificios nihil antiquius habuisse, quàm ut se, & consanguineos, inter se committerent. Quo nomine modò his Religionem, modò aliis aliud, objecisse, quousque tandem effectum hoc dederint, illosque, etiam armis intervenientibus, collisertint.*

Hanc eandem fabulam hodieque, sub præsenti *Electoris* illa expeditione, repræsentari. Usqueadeò vel *Patrum Societatis*, quos *Iesuitas* vocant, canonem istum, esse: *Hæreticos nulla faciliori via extirpari posse, quam si ipsimet mutuis armis inter sese committantur. Hoc pacto futurum, ut si se mutuò vel conficiãt, vel ad minùs debilitent. Vt deinceps enervatis iugo Hispanico subtrahere cervices haud possint, sed prædæ loco palantes ferantur.* Nēpè istam istorum esse elegantem doctrinam. Quam quidem, inter cæteros, *Paulus V Vindecœrus, in Cōsilio de hæreticorum extirpatione*, diligenter inculcasset. Iustaque suis gratulari cœpisset, quàm apprimè cum *Mauritio Electore*, ac consanguineis, res illa ceciderit, ut iteratò piâ hac, sicut loquuntur, fraude deinceps utendum veniat. Quod igitur Altissimus avertere velit, præmetuendum esse, ne iidem isti *Hispanici* sive alumni, sive *Iesuitici Patres*, *Electori* imponere, eũque in pares casses, ac difficultates coniicere studeant. Absque hac *Electoris*, à reliquis *Co unitis*, & *Protestantibus*, separatione jamdudum fuisset, *Pontifices* pro nunc ne petere quidem ausi essent, quod summo ipsis iure denegari poterat. Modò vultum ergà istos aut corrugasset, aut paulò inclementiùs hos istos missarios excepisset, sanè cum universa per *Imperium Republica Evangelica nunc præclariùs ageretur.*

Quid in *Iuliacensi* sive caussa, sive successione, acciderit, quæ, qualesque, aureæ promissiones initio factæ essent huic *Electori*, postmodũ verò quo modo, superinductis aliis, aliisque, perplexitatibus, eũ eludi huc-usque contigerit, planum, atq; in propatulo, esse. Quid, *Guolfgango Guilhelmo Palatino*, ad *Pontificios* trãseunte, mutationis intervenerit, favorique pristino derogatum sit, in medio constare.

E qui-

E quibus,cæterisque omnibus, liquidum evadere, quid, quantumque, *Pontificiorum* mellitis verborũ globulis, sermonibusque sesamo, ac papavere, sparsis, tribuendum utique fuerit.

Notum esse, *Saxonicam Electoralem* familiã haud facilè intercessorias ad *Imperatoriam* aulam implorantibus distribuisse. Nihilo-seciùs apud *Archivum Cæsareum* aliqnot numero ejus commatis codicillos invenire esse, cuiusmodi ab hoc *Electore*, ejusq; fratre germano, in rebus gravissimis, juxtaq; æquissimis, ad *Cæsarem* extent. Quantùm ergò emolumenti illis in commune illatum sit, esse experientiam pro teste.

Anno M.D.XC. Elector Christianus I. cooperantibus duobus reliquis *Electoribus* secularibus, ad aulam *Cæsaream* splendidam expedivit legationem, super *Ordinum Imperii Protestantium* oneribus, quibus gravarentur. Ergone vel minima eorum relevatio, aut exoneratio, insequi observata est?

Idem, *Anno M.D.C.XVI.* ab ipsomet *Electore*, denuò, & binis vicibus, iteratũ est petitum, *Cæsar* gravaminibus, *Imperii Principum*, civitatumq; *Imperialium*, tandem mederetur. Sed surdo narrata est fabula. E quibus innotesceret, *Electoris* tùm quidem haberi apud *Cæsarem* respectum, sicubi *Papismus* foret relevandus, dominatusque *Hispanicus* introducendus. In rebus verò *Protestantium* aliquã sublevandis, æquè *Electoris* nomen, tanquam hæretici, sordere.

Quod superest, causari quosdam posse malefериatos, periculosam istam, magnique momenti, expeditionem vel ideò *Electorem* detrectare haud debere, quòd *Calvini* dogmatibus haud pauci *Lusatorum* adhæreant, utique quibus, tanquam *Religionis* pacificatione exclusis, fidendum non sit. An ergò *Elector Lutheranos*, dictos *Evangelicos*, ob *Calvini* asseclas, unà perderet, inque exitium, inter illos, se quoque confessioni *Saxonicæ* addictissimos, præcipitaret?

Longè se quidem inferiores esse, quàm ut remonstrare debeant, hæc tempora dissidium inter *Lutheranos*, ac *Calvinianos*, haud admittere. Isthoc verò apodicticũ, evidentissimũque, esse, ab integro seculo tantam opprimendi *Protestantes* occasionem *Pontificiis* haud quidem suppeditari accidisse, atque etiam nunc, sicubi contingat, *Lutheranos* & *Calvinianos* inter sese acerbiùs committi. Tametsi igitur *Syrenum* concordia quosdam *Evangelicos* cantu suo soporare, ac securos reddere, quita sit, sub hoc colore, *Calvinianos* in præsentiarum, non *Lutheranos*, (tanquam sub clypeo transactionis religiosæ tutos) peti, crederet *Elector*, sese ambulare super cineribus dolosis, neque dogmata *Iesuitica*, discrimen hîc admittere. Utrosque sub eodem prædicamento laborare, utrosque eodem nomine hæreticos appellitari. *Romanistas* à *Pontifice* etiam sub juramento adigi, hæreticos omnes, quantùm in ipsis est, usque ad extremum halitum, persequerentur. Canonem apud istos, sive rubricam, inclùctabilem, haberi: *Hæreticis quibuscunque fidem servandam non esse. Immò verò Religionis pacificationem, (quam vocant) tàm diu ratam habendam, quàm diu ex usu Ecclesia Romana foret.* Ea occasione sapienter à *Maximiliano Imp. Anno M.D.LXVI.* inculcatum fuisse *Lutheranis Principibus*, è *Religionis* pacificatione *Calvinianos* excludere cupientibus: *Nescire eos, quid petant.* Necessariam inter utrosque unionem, ac copulam, tacitè coarguente.

Calvini quidem dogmata, & errores, se se detestari, neque probare posse. Interim negari non posse, in rebus secularibus, magnam inter illos, & *Pontificios*, discrimen intercedere. Historicã n. fide demonstrari vix posse, *Calvinianos* pactis non stetisse, fidem, ac jusjurandum, violasse, æquivocationibus operam dedisse. Ex adverso hæc omnia cadere in *Pontificios*. Ità, ut nulla sive obligatio, sive vinculum, tàm solidum, firmumque, futurum sit, quod non *Iesuiticis* fallaciis, ac colorib⁹, labefactari queat. Negari non posse, *Calvinianos* per *Gallias*, *Britanniã*, *Belgium*, *Helvetiam*, *Germaniamque*, in negotio repurgationis *Evangelicæ*, quibusdam in locis, utiliorem ipsis fince *Lutheranis* operam navasse. Immò indubitatum esse, eosdem cordatã suã contradictione fermentum, erroresque, *Pontificiorum*, ità in ordinem redegisse, ut *Lutheranis*, quã nitidiùs progrederentur, via, ac lux, affulserint. Satius igitur esse, si *Lutherani* ejus officii memores, pejori saltem loco illos non habeant, quàm reliquos, qui quidem omnes adhiberent machinas, quò *Ordines Evangelicos* tantum non confundere, sed etiam, unà cum pulvisculo, penitùs perdere, jugoque *Hispanico* submittere, liceat.

Semel jam aleam jactam esse, sicubi igitur rugientes, hiantesque istos, semel votis potiri accidat, antè hujus seculi consummationem, vix *Calviniana*, vix *Lutherana* confessionis per *Imperium* hoc exercitium reliquum futurum, sed gravissimum conscientiarum jugum, compedes, exspectandas esse.

Tandem, si *Elector* instantem expeditionem eo argumento evincere vellet, nempè *Bohemos*, ipsosque consequenter *Lusatos*, detestando perduellionis crimine, ac contagio, corruptos, ideóque helleboro isto, sive extremo remedio, opus habere. Ad eam instantiam se probationem facti petere, utrum nempè famosi id genus criminis sufficienter sese convinci usuvenisset? Utrùm publicatæ eorum defensionales coràm foro, ac judice competente, admissæ, excussæque, forent? Utrùm à judice legitimo, minimé que suspecto, jam tùm, sententiam ferri, contigisset? Utrùm adversus *Imperatorem*, quã *Imperatorem*, perpetrati perduellionis rei agi possent? An magis *Ferdinandus Archidux* hunc reatum, hoc crimen, sibi tribuere quitus esset? An *Imperatori* liceret, regiis, sive provinciarum hæreditariarum subditis, perduellionis crimine notatis, ac suspectis, eo nomine *Imperii Principes* evocare, iisdem executionis onus, pœnasque, injungere, cùm ad ea minimè quidem teneantur? sicubi his in occasionibus erudiri sese contingat, tunc æquiores hoc in passu futuros.

Quibus superaccedit, eas etiam copias suum, suorumque in interitum, torqueri velle, quæ quidem apud *Lipsiã* habitã superiori diætã communibus operis communis defensionis igitur coactæ fuissent. An igitur hoc ideò *Ordinibus Provinciarum* placere possit, hîc adversùs institutum suum laborari, viderint alii.

Atq; hæc ferè illa esse, quæ necessitate ipsâ, duro utique telo, exprimente, in medium demissè afferre

afferre debuissent, non eo quidem instituto, tanquam Electors, quid bisce turbis agendum sit, præscribere ausint, aut quicquam ejus sapientiam istorum, quæ adducta essent, fugere possit. Cum animis afflictis ità comparatum esse, ut querelis, lacrymisque, desuper coëxffusis, tumor ille, quo cor, velut oppressum, ac strangulatum, æstuat, velut remollescat. Itaque cùm in armis resistere nec velint, nec possint, precibus denuò rem agere, Electorique supplicare, penitiùs atque accuratiùs paulò rem omnem ad animum admitteret, quibus, & mille insontibus illâ expeditione noceret, quo modo Evangelicos, quos, majorum exemplo, tueri debuerat, persequeretur, vicinos, ac consanguineos, perderet, vitasque, & fortunas eorum, à quibus nunquam foret provocatus, in ultimum adduceret discrimen. Potius proinde esset, sicubi susceptam expeditionem clementer inhibere, vicinis se abstinere, pressis aliàs parcere, ex adverso verò pacem, ac tranquillitatem, armis anteferre, vellet.

CAP. V.

Fridericus Palatinus, Rex Bohemiæ, juxtaque Ordines Boh. ab Electore Saxoniæ armorum sive suspensionem, sive neutralitatem, petunt.

I.

Fridericus Palatinus, Rex Bohemiæ, ab Electore Saxoniæ neutralitatem petit.

Superiorem illam declamationem dissuasoriam, de consensu *Friderici Palatini, Bohemiæ Regis*, profectam esse, colligere opportunum, ac facile, eveniat, ipse enim *Frid. Palatinus*, quòd manû *Saxonis* præmetueret, paulò post, operâ trium *Bohemiæ Ordinum Evangelicorum*, eadem in rem, legatos in *Saxoniam* dimittere, ac sequentia proponere; cœpit. Hactenùs se quidem, inquit, sub spe fuisse, *Saxoniæ Electorem* futurum, ut loquuntur, neutrum. Iam verò rumorem contrarium narrare, illum instructo cum exercitu sive in *Bohemiam*, sive sociarũ provinciarum aliquam, hostilem impressionem facturum. Famæ isti nondum se habere fidem. Ideòque legatos, nempe *VVenceslaum seniorem à Bercka, dom. in Dauba, & Leip. Fridericum de Bila, in Rzelowitz, & Chotomirs* itemque *Georgium Havvenschild, IC.* illo fine mittere, quid animi esset *Electori*, plenius ut perciperent. Etiam nunc bona spe se niti, respectu pactorum inter *Bohemiam Saxoniamque* hæreditariorum, nec non feudorum, à regno dependentium, *Electorem* ejusmodi aliquid haud designaturum.

II.

Electoris Saxoniæ responsum, legatis datum.

Illis sic reposuit *Elector*: Regem eorum, inquit, apprimè meminisse, quibus, quà universum *Imperium*, quà *familiam* etiam *Palatinam*, fidelibus admonitionibus *Elector* toties defatigatus, evidenterque contestatus, fuisset, perduellionis istius consortem, ac socium, se minimè, sed inter utrasq; partes neutrum, ceu vocant, futurum esse. Sufficienter interim à sociis *Electoribus* demonstrari cœpisse, legitimam illam vocationem, electionèque, haud esse, neque illum in *Regem* admitti posse. Nihil itaq; consultius, nihil deliberatius, fuisse, quàm ut id genus dissuasoriis locum dedisset. Illis omnibus susq; deque habitis, usuvenisse, ut *Imperator*, idemq; *Vngariæ, ac Bohemiæ, Rex, Electori*, sub inculcatione fidei, officiique, juxtaque pactorum inter *Bohemiam*, & *Saxoniam*, hæreditariorum, pariterque regni feudorum, hanc provinciam demandârit, quò in *Bohemos, Cæsari* rebellantes, educeret. Earum rerum, obligationumque, quibus *Cæsari*, pariterque *Vngariæ, ac Bohemiæ Regi*, devinctus esset, intuitu, *Electorem* aliter facere haud quidem posse, quàm ut injunctam executionem, quantò ocius fideliter maturaret, perduelles, DEO fortunante, in ordinem redigeret, cum obedientibus verò pœnitentiamque emendãtibus, in gratiam rediret. Parentis se, non hostis, animo adventare. Ac deditiis parcere paratum esse. Ut modò prævenisset *Palatinus*, hac expeditione non foret opus. Interim majorem totius rei publicæ, quàm privatæ utilitatis, habendam esse rationem.

III.

Legati, nomine Ordinum, instant. Quibus Elector satisfacit.

Legatus, nomine *Regis* sui, parùm efficientibus, venit in mentem caussam *Ordinum Bohemiæ Evangelicorum* assumere, *Electorique* veterum illorum, & quidem hæreditariorum, pactorum, memoriam refricàre. Parceret igitur tàm *Bohemis*, quàm *Provinciis* cæteris, nec non *Moravis* arma intercepta restitueret.

Ad quam legatorum instantiam visum est *Electori* per codicillos, & rescriptum, sic ferè respondere: *Electorem* pactorum illorum veterum, & hæreditariorum, quæ nimirum inter regni *Bohemiæ* veros; legitimosque, possessores, & *Saxonicam Electoralem* intercederent, hactenusque optimâ utrinque cum observantia vigerent, exactè commeminisse. Itaq; à partibus suis ne vel latum unguem ab istorum fideli usu, atque observantia, discessum esse. Ut potiùs omnis industria, in conservando tàm salutari viciniorum populorum vinculo, posita sit, ipsismet *Bohemiæ Ordinibus Electoris* in eo constantiam profitentibus, gratitudinemque debentibus. Inprimis autẽ, à majorib. ad se devolutam, propensam animi voluntatẽ, sub nuperis istis, atq; adhùc excurrẽtib⁹, *Bohemicis* motibus, sese *Ordinibus Evangelicis* prolixè admodũ vel eo contestatũ esse, dũ eos à deterrimo,

atque

atque inexcusabili, id genus proposito ad frugem meliorem, quantis maximis potuisset studiis, reducere toties etentasset. Tantùm autem abfuisse, ut illi, pactorum prællegatorum memores, consiliis, adhortationibusque, suis locum reliquerint, ut ejuratâ velut bonâ mente, fideque veteri, res superinducere, ausi sint.

Secundùm hæc, *Ordinibus* abundè cognitissimū esse, quo ardore *Elector* motuum istorum *Bohemicorum* compositionem desiderârit, nihilque non tentârit, quod ad huius rei finem consequendum attinere visum est. Quam gratiam autem abinde retulerit, hoc ab illis protractum, interpositionis negotium declarasse. Ut *Matthiam Imp.* antè ex hac vita excedere contigerit, quàm *Ordinibus* hoc salutare, ac pium, propositum placere potuisset. Tametsi autem eadem interpositionis via iteratò ab *Electore Collegisque Septemviris* reliquis, reassumpta sit, cui utique *Imperator* modernus, idemque *Vngariæ*, *ac Bohemiæ, Rex*, subscripsisset, nihilo-secius solenne hoc remedium ab induratis mentibus denuò repudiatum esse, ut etiam præfatum *Imperatorem, Regemque*, suum, sine ulla caussæ, ac litis, cognitione, novo exemplo, rejicere, novamque electionem, coronationemque, inducere, nequicquam sint verecundati. Eo ipso igitur, facto nempè innsitato, miniméque tolerando, istos testatū fecisse, quàm sibi pax, & reconciliatio, placeret minùs, turbæ verò, ac tumultuationes exorbitantes, cordi essent, placerentque magis. Ut enim hanc caussæ iniquitatem diutiùs, atque impunè, extrahere possent, excogitatas esse varias confœderationes, immò verò cum istis fœdera sancita esse, qui quidem barbari, ac semi-*Turci*, sanguinisque *Christiani* hostes extremi, hactenùs habiti forent. Adversus eos cùm olim, & nuper, majores nostri omnibus copiis, quod ajunt, viribusque pugnârint, & quamlongissimè à *Christiano* hoc orbe rejecerint, jam *Bohemos* non tantùm allicere istos, sed pactis etiam fœderib°, in mediam *Germaniam* attrahere, communemque *Christianis* omnibus interitum procurare.

Re itaque omni desperatâ, *Bohemis* nempè pro pace, & tranquillitate, graviores in dies tumultuationes, excussis quibusque consiliis saluberrimis, sitientibus, *Elector*, ut pote qui consulere optima poterat, emendare, ac procurare, non poterat, de fervore suo nolens-volens remittere cœpit, tempestatemque istam detonare, ac desævire, permisit. Interim hac fiducia animum consolatur, omnia illa, quæcunque ad pacis reductionem opportuna videbantur, se executum esse. Ut eius pii propositi laudē vel à posteritate deinceps exspectare debeat. Ne autem provinciæ suæ inter turbas periclitarentur, *Imperatori Romano* è contrà debitus, vel etiam ab *Electoribus*, juxtaq; semet ipso, honor, ac respectus, constaret, tùm à *Turcorum*, barbarorumque, incursibus securis esse, redintegratâque pace uti frui liceret, necessariam in armis præparationem sese suscepisse, eo fine, quò, cooperantibus cæteris fidelibus *Imperii* membris, *Imperatori* majestas, autoritasque, conservari, turbæ *Bohemicæ* consopiri, securitas, & pax, postliminiò, recuperari, sustineant.

Posteaquam igitur optima quæcunque pacis media tentata, *Bohemis* fuissent ingrata, hæc ipsa verò insolentia, ac velut insultatio, fidelibus *Imperii* membris, inprimis *Septemviris* gravis, ac diutiùs ferenda haud esset, ideoque vitio sibi verti haud posse, sicubi juramentorum, fideique suæ, memores, hoc necessario tempore, *Imperatori* succurrant, unique cùm sub hac caussa totius *Imperii* cardo vertatur, *Imperatoris, Christiani* orbis capitis, majestas periclitetur, septimus, & præcipuus, *Imperii*, sub *Bohemiæ* regno, *Electoratus* patiatur, ac laboret, juxtaq; inauditum sit, absque consensu supremi feudi domini, aliquod feudum abalienari, ut collegio *Electorali*, indè natum præjudicium neq; tolerari, neque apud posteros excusari, debeat.

Prout ergò *Elector* nunquam bellorum, sanguinisq; fundendi, fuisset cupidus, sed, ab initiis regiminis sui, hucusque, in pacis conservationem, & quò magistratibus subditorum obedientia constaret, animis propendisset, ità vel hanc expeditionē, ab *Imperatore*, eodemque *Vngariæ, ac Bohemiæ, Rege*, sibi esse injunctam, non alium in finem, quàm ut pax, & tranquillitas, postliminiò, revocaretur, *Confessionis Augustanæ* primæ illius, atque intemeratæ, axioma, *Anno M. D. XXX.* fundatæ, unàque quæcūque *Imperii Ordinum* jura, ac privilegia, redintegrarentur, certa sub spe fore, ut hęc ipsa expeditio absque cæde, & sanguine, perfici queat, modò *Bohemiæ Ordines* obedire magis, quàm recalcitrare, modò furori, & digladiationibus, pacem præferre, maveliut.

Sicubi igitur hæc pacifica intentio *Electoris* etiam-nunc *Bohemiæ Ordinibus* placere possit, adhucdum illis viam, quâ ad pacem, tranquillitatemque, ire quiti sint, aperiri. Vellent modò, aleâ belli posthabitâ, magis *Cæsaris* gratiæ, quàm fortunæ volubili, ac lubricæ, armisque, temerè sumptis, acquiescere, ac confidere. Ex adverso verò, sicubi hoc animus firmiter sedeat, belli aleam, semel jactam, experiri, tumultuationibusq;, ac depopulationibus, absq; missione, deinceps etiam velle dare operam, atque optima quæque consilia, vel in præsentiarum, superpondii loco, allata, ventis, pro more, cōmuttere, sese aliter facere haud posse, quàm ut hanc ipsis benignam mentem adhuc-dùm declaret, super obstinatis, induratisque, istorum animis, protestetur, *Deoque*, si quid secùs eveniat, rem omnem committat. Certè admonitionum huc-usque, quibus *Elector* illis benè cupiisset, fuisse abundè.

Arma, quod superest, *Moravis* in sua Provincia nuper intercepta, libenter sese jam tùm redidisse, nisi hoc eum edictis, à *Cæsare* publicatis, suaque ergà *Cæsarem* obsequentia, ac fidelitate, pugnaret. Quòd igitur, absque *Electoris* præscitu, civitatibusque, quarum illud est telonium, insalutatis, arma hoc tempore è *Saxonia* transportari acciderit, ægrè sibi esse, quòd illorum petitis modò subscribere nequeat.

***

CAP.

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

CAP. VI.

De Saxonis expeditione, atque executione, adversus Lusatiam.

I.

Imperator, pro executione faciendâ, urget Saxonem.

HÆc dùm inter *Bohemos*, & *Saxonem*, ultrò citroque peraguntur, intereà *Bavarus* in provinciam *Austriacam* suprà *Anasum*, cum exercitu verò *Hispanico* in *Palatinatum* promovit *Spinola*. Quò igitur conjunctis exercitibus *Bohemi*, eorumq; complices, premerentur, *Imperator*, simul semelq; *Saxo* ut edûcere vellet, urgere cœpit. Et quidem sub talibus *VI. Cal. Septembr.* exaratis litteris: Iã denuò *Imperatorem*, pro *Saxonis* ergà *Austriacam* familiam propensione, gratas agere grates. *Bavarum* verò jam tùm *Archiducalem suprà Anosum* provinciã, hactenùs rebellantem, ad obedientiam reduxisse, arces, oppida, munimenta, imposito presidio, in deditionem venisse, copiasque *Ordinum* suspectorum exercitui suo junxisse; adeoq; jam tùm quoq; *Bohemos* ex parte disjunxisse. Neq; segniùs altera ex parte agere eum exercitù *Hispanico Spinolam*, jam tùm quoq; *Palatinatui* inhærentem. Contrà quem cùm *Co-unitorum* vires educantur, *Saxoni* neq; à *Bohemis*, neque à *Co-unitis* illis, quicquam metuendum esse, *Angelicano* etiam milite è *Lusatia* aliò sbducto. Tempus igitur, ipsamque rei opportunitatem, monere, *Saxo* diutiùs haud cunctaretur, sed quàm maturrimè, nisi jam tùm in via esset, simul educeret. Non dubitandum esse, prout res essent jam comparatæ; secundùm *DEUM*, optimum diversis in locis sperandum esse effectum.

Quod ad proscriptionis perduellium fulmen attineret, libenter *Imperatorem* hactenus *Saxonis* sententiam amplexum esse, sine nervis illam futuram, nisi paratâ executione roborari possit. Tùm *Electorum* conventum hoc difficili tempore neq; cogendum, neq; exspectandum, esse. Iam igitur siquidem diversis à partib. executio præsens, ac parata, instet, non videre *Imperatorem*, cur illa diutiùs extrabenda sit. Interim provisurum, ut, juxtà *Imperii* leges, quantò ociùs ematurari, atque, absq; tàm *Saxonis*, quàm *Bavari*, præjudicio, promulgari possit.

E diæta *Ungarorum*, apud *Neosaliam* celebrata, legatos re infectâ rediisse. *Bethlenum* enim cum perjuro cætu suo, pacis transactionem nullam admittere, nisi admissis untè *Bohemis*. Illum in eo esse, ut præparatis supplementis quamprimùm in *Austriacas* provincias impressionẽ faxit. Eo nomine jam tùm cis *Danubium* regiam administrationem de facto usurpare, mox, nisi per *Bohemiam* rictus interveniat, ipsã ad Coronationem regiam progressurum. Hanc iter illum modò non *Presburgum*, sed *Danubii* etiam trajectum præmunire. Istius conatibus se cum fidelibus *Ungaria*, cæterarumque *Provinciarum* dynastis, absque exercitus *Bohemici* enervatione, objecturũ copias, quibus cum experiri armis possit.

Intereà nullum affulgere præsentius remedium, quàm ut conjuncta, ac plenaria, executio, sine mora, ad effectum spectet, quã felicem eventum assequente, perduellium inconstantia confundi, murusque ille contrà *Turcos* plusquam aheneus deinceps constabiliri sustineat.

II.

Saxo Cæsaris evocationi paret; atque in Lusatiam educit.

HAnc ad iteratam *Cæsaris* parænesin *Saxo* collectis cópiis in *Lusatiam superiorem* movit, injunctę sibi executioni quàm prîmùm daturus operam: Quo nomine ad *Capitaneum* provincialem, *Adolfum à Gersdorff*, dedit. Ille *Ordines*, sive *Proceres*, regionis *Budißinam* convocaret, utique quibus *Cæsarea* voluntas intimanda sit. Ille autem per dispositas cursores rem omnem *Pragam* detulit. Undè à *Ioanne Georgio*, *Iãgerudorffio Marchione*, nuncium recepit; nequaquam *Proceres* convocaret, neque ullo pactó cum *Saxonibus* pacisceretur. Intereà, *Iacobo à Grunthal*, consiliario, & tribnno, *Saxonico*, cum codicillis patentibus, ut vocant, *Cæsareis*, atque instructione *Electoris*, *Budißinam* adventante, cum *Capitaneo* illo *provinciali Proceres* quidam tractationis initia jecerunt. Quibus cum manu, è sex millibus conflata, superveniens *Iãgerndorffius*, portâ civitatis ex inopinato potitus est. Introducto igitur milite, mœnibus præsidium imposuit, civesque ab armis discedere jussit. Mox *Grünthalium*, cum *Augustino Schmidio*, *Agente Cæsareo*, *Capitaneo Provinciali*, aliisque *Proceribus*, arresto interceptos, *Sistaviam* remisit, *Budißino*, *Görlicio*, aliisque præcipuis civitatibus, sufficienti præsidio communitis, populoque, majoris securitatis igitur, in juris jurandi verba adacto.

III.

Saxonis ad Lusatia superioris Procères exhortatoria.

SAxo verò, ad *Lusatiæ superioris Proceres*, *IV. Cal. Septembr.* ex arce *Stolpena*, sequentes dedit: Quæ nobis, inquit, commissio versus *Lusatiam superiorem* ab *Imperatore* iujuncta sit, istud litteræ præsentes; gratias mittimus, contestantur, sub manu, ac fide, *Notarii*; ex originali transumptæ. Quanquam antẽ id genus mandato libentiùs manum subduxissem*, nihilominùs *Imperatori*, supremó utique magistratui, obsecundare æquum erat, præsertim in præsentibus difficultatibus *Bohemicis*, dùm is etiam sub comitiis *Mæno-Francofurtensibus*, pro *Bohemiæ Rege*, atque *Electore*, agnitus est, ut jure ipsi, pro recuperandis regno, & provinciis, *Imperii* juxtà fideles *Ordines* cæteros, suffragari teneamur. Atque eò libentiùs hâc provinciam nobis imponi passi sumus; quod aliàs, præcognitum, habeamus, *Imperatorem* cum iis subditis, qnicunq; obedientiam debitam operaturi essent, oppidò in gratiam redire, mediisque inclementioribus se abstinere, affectum esse.

Ideóque in eo negotii cardinem verti, hanc ut gratiam maturè amplecterentur, paratamq; illam clementiam obviis, quod dicitur, ulnis exciperent.

Vestrûm nunc est, impositam, hanc nobis executionem, ejusq; contenta universa, intimiùs ad animos admittere, exindéq; ea, quæ vobis, uxoribus, liberisque, itemque bonis, ac facultatibus, profutura sunt, dùm licet, eligere.

Hac de re, hanc in viciniam, cum exercitu, progressi sumus, ut vobis mentē, clementiāque, *Cæsaris* antè omnia notā faceremus, sub spe, vos occasionē hāc haud prætermissuros, sed gratanter, & demissè, acceptaturos esse. Ea n. quæcunq; adversus personam, dignitatem, officiū, ac majestatem, temerè patrata sunt, *Cæsar* paterno ex affectu vobis remittere proclivis est, ut gratiam *Cæsaream, regiamque*, ad hucdùm armis anteferre velit. Modò vos multimodè læsam ejus majestatem placare, mediaq; executionis parata declinare, cupiatis. Nullo alio luculentiori remedio inclementiā *Cæsaream*, regiâque, retundi, expeditionemque, omnia obvia devastantem, præcaveri, posse, quàm ut inclementiæ *Cæsaris, Regisque*, tùm vestræ obedientiæ, queat satisfieri. Isthoc n. semel vobis expendendum erit, caussas sufficientes vos nullas habuisse, nec ullo pacto læsos esse, ut à *Cæsare*, ac *Rege* vestro, tàm turpiter deficeretis. Nunc igitur cùm arma, & præsens ista expeditio, moram haud patiantur, consiliaq; vobis ex tempore capienda sint salutaria, triduum vobis, ab harum litterarum intimatione, largimur, intereà, quid vobis, vestrisque uxoribus, liberisque, itēq; bonis, ac possessionibus, ex usu sit futurum, designetis. Omninò autem fideliter consulimus, huic *Cæsareo* mandato ne repugnetis, locum gratiæ, vobis oblatæ, faciatis, vos, vestrasq; familias, ab interitu præservetis, *Religionemque Christianam*, & defæcatam, conservetis.

Ab hoc pio, ac salutari, proposito neq; cōfœderatio ista *Bohemica*, per se nulla, atq, à *Cæsare* proscripta, neq; respectus quicūq; alius, vos absterrere debent. Ut potiùs à nobis, nomine *Cæsaris*, omnē protectionē, privilegiorū, ac juriū, inprimis veræ *Religionis*, securitatem, exspectare liceat. Modò, prævaricationes vestras agnoscentes, & vos submittentes, hanc gratiam nō repudietis. Id ꝙ vobis tantùm nō jucundū, ac fructuosum, sed etiam gratanter à nobis recognoscendum, eveniet. Hoc, coràm DEO, per conscientiam nostram, obtestamur, nō hostili, sed parentis, animo, cum exercitu nos de mandato *Cæsaris*, advenisse. Illi igitur sumus, nēpè vicini vestri, qui vobis non nocere, sed fideliter prodesse, non perturbare, sed vos liberare, atq; exhilarare, immò ab onere levare, ac protegere, sicut hucusq; identidem operam dedimus, ita jam, & deinceps, daturi sumus. Si jam, quod in manib. utiq; vestris est, hoc medium arripitis, habetis, quod desiderare potestis. Sin minùs (quod seriò abominamur) adhuc illū recalcitrare, hanc gratiam *Cæsaream, regiamque* vobis oblatā, effundere, vobisque, ac vestris familiis, pro protectione eversionem, pro gaudio fletus, ac lamentationes, proq; salutarib. auxiliis infortunatos exitus, eligere mavultis, agedùm conceptis verbis protestamur, invitos nos ad hanc executionem impelli. Quā ut studiosè, atq; impendiò, præcaveatis, tàm vestrâ interest, ut ēt posteris hujus facti rationē reddere teneamini. Quid igitur animi vobis sit, sub verbis rotundis, germanis, inaffectatisque, ac sine ambagibus, à vobis exspectamus.

IV.

Ordinum Bohemiæ ad Saxonem deprecatoria.

IGitur, & *Saxone*, & *Bavaro*, eodem tempore, in rē *Cæsaris*, educentibus, *Bohemi* facile erat intelligere, quàm res seriò ageretur, quibusq; ipsi procellis obiicerentur. Itaq; denuò, sub nomine præfectorū provincialium, atq; assessorum dicasterii *Bohemiæ, Electoris* gratiam etentandam esse, arbitrati sunt, an ipsum hac à sententia dimovere quiti essent. Litteræ autem, *prid. Non. Septembr.* conceptis verbis exaratæ, fuêre hæ tales: Ab *Adolpho Gersdorffio*, inquiunt, *Lusatiæ superioris Capitaneo Provinciali*, sese didicisse, *Electorem* ejus provinciæ ordines convocasse, illis ut commissionem *Cæsaream* intimaret, simulátq; cum exercitu ad fines progressum esse.

Iam coniecturā facilē esse, quorsum hęc spectet res, ut etiam ex ultima *Electoris*, nuper apud *Dresdam* itidem data, declaratione, quibus ab adversa parte persuasionib. inescatus esset, diversumq; sentiret, atque ab initio, promptè intelligant. Immò verò jā nunc quoq; evidens esse, quàm *Electori Apologetica Bohemorum*, ac deductiones antehâc publicatæ, nūquam hactenùs essent intimatæ, alioquin minimè illum hanc mentem induere potuisse. Esse n. impossibile, eo respectu, ut *Elector*, tanquam *Evangelicorum Principum* præcipuus, utique cuius majores adversus *Pontificiam, Hispanicamque*, tyrannidem, masculè steterint, tantisq; sudoribus *Evangelii* libertatēm pepercrint, posthabitis etiam luculētis, à regno *Bohemiæ* sibi concessis, feudis, id genus expeditionem, per *Pontificios, Hispanicosq,* cōsiliarios ab *Imperatore* extortam, sibi imponi pateretur, idemq; esset, quantum mutatus ab illis antecessorib. suis, qui, adversus *Evangelicos, Tridentini* istius, *Cōcilii* decreta, ac conclusiones, velit ad effectum jam olim ab istis speratum, deducere. Hoc illud esse, quod scriptores pontificii jamdudùm libellis editis propalare ne dubitarint quidem: *Sectarios sectariorum auxiliis opprimēdos esse.* Hoc istud esse, quod praxis quotidiana *Pontificiorum*, processusque, cum *Donavverthæ, Vesaliæ*, aliisque locis, itemq; *lanienaVeltlinensis*, sive *Rhætica*, ejusdemq; liberæ gentis oppressio, loquerētur. Hoc istud esse, ꝙ litteræ, *Romā* emissæ, præ se ferrēt, *Ligarianos* scil. motibus *Bohemicis* directè sese haud objecturos, nisi prius *Elector Saxoniæ* in partib. esset, seseq; *Pontificiorū* suffragiis per majora cōponeret.

Semel itaq; rei summā in eo verti, *Elector* pēsi haberet, nempe, quib. armis insontium, & quidē *Evāgelicorum*, sanguinē funderet, quo pacto propriæ, & *Saxonicæ*, confessionis homines opprimeret. Adhæc non apparere, quibus iuribus hæc executio, versùs regnum *Bohemiæ* locū habere possit, cū notori' interveniat hîc iurisdictionis defectus, cōtrà omnia tàm divina, q̃ humana, iura inprimis *Imperii* capitulationes, regni v. *Bohemiæ* exemptiones, ac leges fundamentales, è diametro peccetur, tùm inauditum sit, *Imperatorem*, in caussa propria, ac privata, posse sustinere simul semelque personam & *partis*, & *Iudicis*, & *Executoris*. Publicam verò hanc esse *Ordinum Bohemiæ* actionem, idcóque publicis *Imperii* comitiis decidendam. Id n. quod tangit omnes ab omnibus tractari oportet. Viderent igitur *Imperii Principes*, eam fabulam, quam nunc *Hispanica* factio eum

segno

regno *Bohemiæ* in scenam prodeat, aliquando, occasione captata, cum ipso *Imperio*, dominatui *Iberico* subjugando, introducendam esse.

His quidem in angustiis voluntati divinæ, se, suaque, permittere: desuperque opem exspectare. Interim neque à *Bohemiæ Rege*, neq; ab *Ordinibus*, *Electorem* offendi quoquo modo accidisse. Ut eum omnibus rationibus amandum, colendumque sibi proposuerint, multasque egregias hac tempestate belli occasiones, ejus in gratiam, elabi passi sint.

Quòd confœderationes pepigissent, sub *Ferdinandi* abdicatione, novum *Regem* elegissent, atque hactenus defensionis viam iniissent: amplissimis, justissimisque, de causis eò sese provectos esse, velleque, & posse, hæc omnia, modò coràm Iudice, & foro competente, hæc caussa ventilanda esset, summo iure tueri.

Interim quod olim à gentilium tyrannis *Christianis* cœtibus intentatum esset, omnia sub ista tempestate propullulantia infortunia illis ut, sub fœdis calumniis, asscriberentur, hoc ipsum hoc tempore itidem usuvenire, ut vix calumnia nasci, fingique, ainct, quæ non in *Bohemos* detorqueatur. Ità ut, calumniam narrare, sese, etiam cum *Turcis* vesticôtubernium facere, ut hostem *Christiani* nominis, sub fœderum prætextu, in hæc *Imperii* viscera alliciant. Sed tantùm abesse, ut hoc unquam in mentem ipsis venerit, ut magis, rei *Christianæ* bono, cum *Turcis* pacifcan tur, caveantque, ne tale quid accidat. Et si maximè, posito casu, faxint isthoc, fœdusque istis cum infidelibus pangant, scilicet etiam vel *Imperatori*, atque *Austriacis*, rem novam non esse, posthabitis *Imperii Ordinibus*, cùm *Turcis*, tàm super induciis, quàm pace, transigere. Immò contrarium manifestum esse, ministros *Cæsareos* hactenùs apud portam *Ottomannicam*, propositis præmiis amplissimis, solicitasse *Turcos*, illi ut in *Vngariam* educerent, novumque *Regem* eâdem operâ opprimerent. Iam si *Turcos*, *Cæsare* atque *Hispano*, regnum *Bohemiæ*, cum sociis provinciis, subjugare percupientibus, istis expeditionibus offendi, sibique necio quid præmetuere, contingat, ut arreptâ eâ simultate in hoc *Imperium* educant, eo eventu sese tunc fore exculpatissimos, ut quib. illa calamitas imputari haud quidē debeat.

Eapropter *Electorem*, Principem utique nō tàm sapientem, quàm potentem, eundemque *Evangelicum*, sese demissè venerari, omnia illa pensiculatiùs expenderet, insontib. parceret, regnum, ejusq; provincias, haudquaquam infestaret; neque divinam indignationem, dùm hominib. placere cupit, provocaret. In omnem verò eventum sicubi, armis cū *Bohemis*, cæterisque *Provinciis*, experiri, decretissimū ipsi sit, necessitate ipsâ exigente, sibi tandem quoq; de mediis dispiciendum esse, quibus caussam justitamque piamque defendant, novum *Regem* propugnent, libertatem, atque inprimis rem *Evangelicam*, asserant. Quo nomine neque divinam opem; neq; confœderatorum, novique *Regis Vngarici*, manum, sociorumque auxilia, sibi defutura esse. Quid cum *Austriæ Ordinibus*, in ordinem redactis, factum esset, quâ violentia à *Bavaro* opprimi eos, juraque et privilegia, incerta nunc esse, accidisset, immò verò isti sumptus militares, insolentiamque præsidiariorum ferre didicissent, plus satis innotuisse. Ut ad intolerabilis id genus, jugi impositum nihil reliqui factum sit. Hoc, hoc, jugum, utpote & Deo, & hominibus, exosum, sese toto corde detestari, neque unquam admittere, velle, quamdiu divino præsidio, viribusque, niti evaleant.

Quodsi itaque tot insontium hominum quiritationes frustrà sint futuræ, citiùs eas nubila, & cœlos, quàm aspera hominum corda, esse penetraturas. Ut vel præ hominibus inexorabilibus, lapides in mœnibus conclamare, trabesque in contignationibus illis verba reddere, debeant. Interim, hanc ut ultimam necessitatem *Elector* sibi compreceetur, sese nullos arbitrari velle.

V.

Vlrici Friderici, & Christiani, Ducum Brunsvvicensium, ad Saxon. Electorem, interpellatoria.

ILlas juxtà *Bohemiæ Ordinum* interpellatorias, porrò præfecti *Provinciales*, ac *Iudicii* regii assessores, ad *Saxoniæ* tàm *Proceres*, quàm *civitates*, eiusdem cōmatia deprecatorias dederunt. Quæ quidem tantùm profecerunt, ut *Equestres* per *Saxoniam* contrà *Bohemos* in armis consistere noluerint. *Elector* autē, susque deque habitis, id genus dehortatoriis, instar scopuli, immobilis permansit, neque ab incœpto sese dimoveri passus est.

Ubi igitur iam iam ab arce *Stolpena*, *Lusatiam* versus moveret, ab *Vlrico-Friderico*, & *Christiano*, *Ducibus Brunsvvicensibus*, & *Luneburgensibus*, interpellatoriæ intervenêre, cuiusmodi *Electorem* si non à proposito dimoverent, saltem cunctantiorem redderent. Ex autem extitêre eiusce generis: Turbatum *Imperii Rom.* statum ex animis sibi dolere. Hanc ob rem & tanti quidem momenti, sese *Electorem* corrogare, dignaretur id genus tumultuationibus, adductis præcipuorum *Imperii Principum* suffragiis, remediū quærere, locum, & tempus, compositioni destinare, ac deinceps de modo procedendi determinare. Inter cætera, inprimis hoc, instar magni ponderis corollarii, urgere non destiterunt, sub comitiis *Mœno-Francofurtensibus*, atque electoralibus, re adhucdum integrâ, *Bohemos* à limine sive iudicii, sive collegii *Electoralis*, non fuisse repellendos, immò caussam ipsorum, quoad diversa postulata, modò veris, atque sufficientibus, documentis niti potuissent, fuisse tùm inspiciendam. Si igitur eâ parte ipsis satisfieri, accidisset, iisdemque durantibus comitiis *Imperator* oneribus *Imperii Ordinum* pro virili sua opem tulisset, utique istam, iamdudùm inter partes fomentatam, diffidentiam eò usque neque auctam, neque ultimam ad præsentem necessitatem deventum esse.

VI.

Saxo respondet Brunsvvicensibus.

QUibus hæc in verba *Saxo* reposuit: Ex eorum litteris singularem, super præsentibus *Imperii* perturbationibus, solicitudinē dilucescere. Ut *Elector* illorum sententiæ ultrò accedat, istam perturbationem & tantam, & talem, esse, undè elegantis illius, hactenus bene constitutæ, symphoniæ, si non totalis interitus, saltem discidium, ac dismembrationem, insequi necesse sit. Autoritatem nempè, ac respectum, *Cæsaris* cecidisse, *Imperii* leges, ac constitutiones, iuxtà cuiuscunque persuasiones, detorqueri; inprimis inter *Ordines* diffidentiam tantam increvisse, ut nullà pars, cui fidendum sit, necne,

certa esse possit. Hanc autem malorum lernam præsentibus è *Bohemia* motibus ad summũ usq; evasisse, dùm, sub propriæ defensionis colore unusquisque arma expediat, neq; compositionis amicabilis studiis ultrà locum relinquat. Sicut quidem, è conventu *Norico* usuvenerit, ut à *Co-unitis* minæ essent auditæ. Qua de re *Ligarianos* tantos armorum facere apparatus accidat, quanti à nullo tempore inter eos fuissent comperti. Iam quibus remediis tot, tantisque collisionibus, ac dissidiis, medicina afferri possit, libentius se quidem ex illis cognoscere, quàm in medium proponere, velle.

Cæterùm, opinari illos, siquidem tempore comitiorum *Francofurtensium*, *Bohemiæ Ordinibus*, juxtà antiquas eorum immunitates, ac privilegia, cómoda data satisfactio, pariterque oneribus *Imperii*, pro virili *Cæsaris*, tùm cura esset adhibita, nequaquam in istas sive dividias, sive extremitates, rem degenerasse. Hæc tametsi in medio relinquat *Elector*, nihilo-secius tamen confirmatissimum illis perhibere potest, variis, iisque fidelibus, interpositionib. rem tentatam, actamque, esse, nempe, quò *Cæsaris*, *ac Regis*, summi utique magistratus, cõservaretur respectus, excessus insolentes removerentur, *Ordinibusque* literæ Majestaticæ, jura, ac privilegia, constarent sarta tecta. Sed tantùm abfuit, ut admonitiones, interventionesque, ullæ, frustrà toties, & quidem à nobis collatę, locum invenerint, ut potius, desperatis prę-valentibus consiliis, in *Turcorum*, *Tartarorumque*, fœdera, atque auxilia, istis transitum sit, modò *Cæsari*, ac *Ligarianis* terrori esse sustineant. Atq; vel exindè factum, ut nihil vota, nihil preces, nihil admonitiones, totius etiam *Collegii Electoralis* valuerint, dies in diem, tempusque subindè, variis ambagibus, extrahi cœperint, interponentes, malam gratiam retulerint, *Electoralis* collegii interpositionem ex tempore repudiari, aliamque, & novam electionem regiam, suscipi, contigerit, eo, ut videtur, prorsus instituto, ut tot admonitionibus, intercessionibusque, deinceps obex velut obiiceretur, ne amplius vel quidẽ tentari posset compositio. Ex adverso *Imperator*, ac *Rex*, caussam suam, ejusque inspectionem, *Electoribus* permisit, itemque, ab excessu *Matthiæ Imp. Ordinibus* indulta, ac privilegia sua, ritè cõfirmavit, ut per illum haud steterit, quò minùs transigi usuvenerit.

Quæ cum ità iniserrimè comparata sint, ut tanto malo medicina prosit nulla, non sine perturbatione, ad animum se admittere, homines impotentes, ac feroces, eò cæcitatis delabi, ut jura, privilegia, Immunitatesque suas, immò verò *Religionis Evangelicæ* axioma, tanquam præcipuum thesaurum, incertæ belli aleæ committere, sive, ut aiunt, in novaculæ acie ponere, quàm amicabili compositioni sese submittere, velint. *DEUM* igitur orandum esse, illis meliorem mentem ut largiretur, istique sive ad frugem redirent, sive pœnitentiam emendarent.

De oneribus *Imperii Ordinum* ità esse: *Electorem* animitùs optare, vel ut nulla, vel ut, mediante trãsactione, omnia cõposita essent. Se neq; hoc in passu quicquam intermisisse laboris, aut officii, spemque, haud dubiam, cõcepisse, nisi *Matthias Imp.* maturiùs excessisset, tùm turbæ istæ *Bohemicæ*, omnia perturbantes, intervenissent, magnam partem de istis jam fuisse transactam. Quò minus autem nuperis illis sub comitiis *Francofurtensibus* ea de re tractatio institui potuerit, in caussa esse quorundam *Electorum* tàm absentiam, quàm *Imperatoris*, recèns inaugurati, informationem haud sufficientem. Interim *Principibus Co-unitis*, apud *Noricum* congregatis, *Imperatorem*, per *Comitem Hohenzollerianum*, legatum, contestatum, esse, sese, quàmprimùm ejus liceat, gravaminibus id genus mederi velle. Quæ declaratio sicut tùm satisfecerit *Co-unitis*, ità nullum dubium esse, postmodum *Imperatori*, ubi præsentibus è tricis evaserit, eam cordi futuram.

Ligarianos autem haud parum ab *Co-unitis*, sub præscriptione certi termini, intrà quẽ categoricos respondere tenerentur, offendi contigisse, ut etiam inofficiosas armorum interminationes ægrè tulerint. Interim, sub *diæta Ulmensi* hanc litem partim decisam, partim commodius in tẽpus extractã, esse.

Remedium hac atroci tempestate, quocunque trutinam propellamus, præsentius intueinur nullũ, quàm ut nobiscum cæteri *Imperii Principes*, *Ordinesque*, tàm necessario tempore, *Cæsari* suppetias ferãt, motus istos *Bohemicos*, tanquam omnis mali officinam, ac materiã, compescant, *Cæsaris* autoritatem, honoremque, conservent, oppressãque lernã *Bohemica*, restituto in integrum *Cæsare*, tùm demùm, de gravaminibus *Imperii* deliberent, ac videant. Hac via, hoc ordine, magistratui obedientia, subditis jura, ac privilegia, conservabuntur, cædibus, ac laniennis, obviàm ibitur, integrorumque populorum, ac regionum, devastationibus, eversionibusq;, occasio præcidetur, veræque, ac defæcatæ *Religionis* nostræ libertas ad posteros propagabitur.

Hunc ergò præsentis nostræ expeditionis unicũ, & verum, scopum esse *DEUM* & conscientiã nostrã, testamur, sicut eo fine *I usatia super*. proceribus expeditionis hui⁹ *Cæsarea*, ac *Regia*, contenta, fideliter intimari fecimus: sub spe, fururum, ut *Cæsaream*, *Regiamque*, clementiam, etiam nunc illis oblatã, utraque manu arripiant, salutemq; exitio præferre discant. Quam illis mentem ex animis apprecamur.

Quod restat, amicè à vobis contendimus, hoc nostrum institutum meliorem in partem interpretari, juxtaque supremo magistratui inserviẽndi studium, istis sub *Cæsaris* difficultatibus, intueri, ac cõprobare, nec non consilio, operaque, anniti velletis, quò dilecta hęc patria, totumq; *Imperium*, ab omnibus periculis eripi, pacisque almæ nobile bonum postliminiò reduci, possit. Atq; hoc pacto præsentem expeditionem nostram ad animum admittere, nostrumque institutum, adversus malevolorũ injurias, excusare, si velitis, rem utiq; non ingratam præstabitis.

CAP. VII.

De progressu Saxonis, atque expugnatione Budissinæ.

I.

Saxo Budissinam oppugnat.

Ad hasce superiores *Saxonis* adhortatorias cùm *Lusatiæ Proceres* tergiversarentur, castra *Budissinæ*, ejusce regionis civitati metropolitanæ, admoveri cœperunt,

Abbildung der Statt Büdissin oder Bautzen, wie dieselbe von

DELINEATIO BUDISSINI OBSESSI AB ELECTORE SAXONIÆ AD

Anweisung der ziffer. 1 Das Schloß. 2. S Nicolaus 3 Schüler Thor 4 Schloßt
8 Reichenthor. 9. Mühlthor. 10 Alte Wasserkunst. 11 die grosse Muhl 12

von. Ch. F. Dürchl. zu Sachsen erobert worden im Sept. Anno 1620.

... AD OBSEQVIUM REDACTI MENSE SEPTEMBRI Anno 1620.

Spree fluu:

... 4 Schloßbrunnen 5. Gerbergassen 6. Haupt Kirch S. Peter. 7. Das Rahtha[us] ...
... stuhl 12 Lauwenthor. 13. die Newe Wasserkunst. 14. F. Ch. F. Durchl. 15. gefangne ...

perunt. Primùm enim ex arce *Stolpena Bischofswertham*, mox ad *Budissinam*, promovit. Exercitus constabat ex duodecim tàm equestris, quàm pedestris, armaturæ millibus ; vario belli apparatu abundè instructus. Cives *Budissini*, ad reiteratas *Saxonis* admonitoriales, dicto libenter fuissent audientes, nisi præsidiarii, à *Iagerndorffio* immissi, vetuissent.

Nonis itaque *Septembribus*, *Fridericus*, *Dux Saxo-Altenburgicus*, civitatem coronâ cinxit, locisq; idoneis loricis excitatis, ejaculatione ignium, tormentorũque, angustare cœpit. Ex adverso, præsidiarii masculè resistentes, tàm tormentorum in castra explosionibus, quàm aliquot tentatis impressionibus, suo officio non defuêre. Nec segniùs egerunt *Silesii* equites, diversis velitationibus, ac præliis, quid hostis posset, experti. Interim, miles *Saxonicus* per agrũ *Budissinum* passim prædas agere, omnia depopulari, varii generis pecora abigere, mactare, casasque suas pellibus inducere, atque, ad summam, more militari, insolenter agere. Qua de re plebs rusticana, delectu facto, in castra emisit, qui, *Electori* supplices facti, clementiam implorarent, seseque in protectionem dederent: undè illis, sicut aliâs dedititiis, parsum est.

Secundùm hæc, maceriâ, fossis, sepimentisque, circiter eductis, ex omnibus ferè angulis civitas vehementius oppugnari cœpit, obsessis non minus è balistis, sclopetisque, inter succlamationes venatorias, respondentibus.

II.

Iagerndorffii suppetiæ cæduntur, ac fugantur.

IAEgerndorffius, quòd divinaret, occupato *Budissino*, reliquas *Lusatiæ* civitates haud fore intactas; tantùm non in tumulo apud *Görlicium* propugnaculũ erexit, quò civitatem defenderet; sed aliquot equitum, peditumque, cohortes in finitima oppida dimisit. Eas *Saxonici*, fortè prædas agentes, interceperunt, conflictuque cum illis ad bihorium extracto; cæsis utrinque non paucis in *Lubbaviæ* usque suburbium fugarunt; quo incenso, reliquiæ in civitatem receptæ sunt.

III.

Budissinæ deditio.

X. *Cal. Octobris*, ubi hactenus tot *Electoris*, pro deditione facienda, admonitiones fuissent frustrà, oppidanique cum multis, ut fieri amat, opprobriis contumaciter reniterentur ; *Elector* admotis balistis, sive tormentis ingentibus, partem muri dejecit, incensisque ædificiis, magnam stragem edidit. Quo durante incendio, postea quàm *Saxones* suburbano, valloque, ac loricâ, paulò antè ab obsessis excitatâ, essent potiti, jamque ferro, atque igne prædominarentur, præsidiarii, spiritus submittentes, deditionem obtulêre. Quo intellecto, illicò ab armis, insultibusque, feriatum est, signoq; per tympanotribam dato, *Mansfeldius* receptui canere jussit. Indè tubicini in civitatem immisso, hoc pacto responderunt, duo militares præfecti ad portas mitterentur, cum illis sese de deditionis mediis acturos esse.

IV.

Deditionis istius articuli.

MIssis igitur duobus Centurionibus, super deditione facienda sequentibus articulis conventum est: Loco *Saxonici* illius legati, *Iacobi à Grünthal*, sociorumque, *Christophorus de Cornertzkij*, itemque *Adamus à Geysler*, centuriones obsidum vice forent, quousque prædictus legatus, unà cum comitibus, dimissus esset. Præsidiarii, assumptis vasculis, reculisque, armati gladiis, sclopetisque, vexillis obvolutis, absque funiculis ardentibus, *VII. Kal. Octob.* educerent. *Centuriones* verò prædicti vexilla *Electori* traderent. A quo, singularis contestandæ ergò gratiæ, prestò illis reddita sunt. Ægri, vulneratique, intrà septimanæ spatium, avocarentur. Omnes, & singuli, militum præfecti, trium mensium spatio, contrà *Saxonem* ne militarent. Captivi, soluto menstruo salario, utrinque dimitterentur. Cum civibus, juxtà tenorem cõmissionis *Cæsareæ*, ageretur, statimque, militibus dimissis, *Consulum*, obviam procedentiũ, manibus, *Electori* claves offerrentur. Deniq; Arx regia, omni cum apparatu sive bellico, sive domestico *Electori* traderetur. His ità pactis, consummatisque, *VII. Cal. Octobr.* præsidiariis excedentibus, *Magistratus Electori* obviàm, & supplex, factus, claves contradidit. Ex adverso *Fridericus*, *Dux Saxoniæ*, suos sub lituis, & classicis, ordine introduxit.

V.

Budissinæ civitatis infortunium.

HOc pacto civitas *Budissina* tormentorum ejaculationib⁹, ignibusque, miserè defœdari cœpit. Ut suprà mille centum, & triginta sex, ædificia, tàm publica, quàm privata ; flammis consumpta fuerint. Damno, tùm illato, quatuor auri milliones æquante: *Elector*, pro ædium reparatione, architectos, & mechanicos, conscribere, civesque maceriè, atque supplementis, juvare jussit.

VI.

Electori homagium deponunt Budissini.

III. *Id. Octobr.* in atrio curię civitatis thronus holoserico nigro strat⁹, poni cœpit. Super quo *Elector* residens, ad dextram *Guolfgangum*, *Comitem Mansfeldium*, aliosque tribunos, à læva verò consiliarios secretiores, admisit: *Senatu*, *Coss. P. Q. Budissino*, admissis, eleganti sermone *Schonbergius* peroravit, graviter quidem eos in *Cæsarem*, *Electoremque*, *legatum Cæsareum*, deliquisse ; inquiens, interim, ad supplicationes factas, hanc illis noxam esse remissã. Modò jam obedientiæ debitæ, atq; officii sui, satagerent, *Electorem* provisurum, tantùm non *Evangelicæ* confessione deinceps ut gaudere, sed etiam à *Cæsare* cõfirmationem impetrare, possint. De iniuriis, quæ, tempore obsidionis, sibi intẽtatæ fuissent, pariter *Electorem*, præeunte diligenti inquisitione, visurum. Secundum hæc *S. P. Q. Budissinus* flexo poplite in certam juramenti formulam juravit. Posteà, singuli, humo sese levãtes, dexteris injectis jurarũt. Eo actu feliciter peracto, *Matthias Hoëus*, concionator *Electoralis*, super illis verbis, apud *Salomonis Ecclesiastem*, *cap. VIII.* prostantibus: *Teneo ego verba Regis, Deique iusiurandum*: sermocinatus est, *hymno* triumphali illo: *Te DEUM laudamus*: fidibus, musicisque concentibus, festivum in morem clangente.

VII.

Saxonis Progressus.

CIvitate *Budissina* in ordinem redactâ ; *Elector* fecia-

fecialem cum litteris *Sittaviam* emisit, illud præ se ferentibus, cives rerum suarum satagentes, voluntati *Cæsareæ* parêreot, neve ioobedientia sua *Electorē* provocarent, quò civitatem, admotis armis, machinisque, expugnare teneretur. Illis igitur veniam facti, & quod sub potestate *Iagerndorfii*, eiusque præsidio, essent, suppliciter deprecantibus, eo tempore parsum est. Intereà, *Graditium*, in finibus *Gorlicensibus* situm, *Saxones* tentârunt, Præsidiariis autem fortiter resistentibus, admotis tormentis, mox oppidum expugnari, & cùm opportuno loco positum esset, propugnaculis, præsidioque certo, communiri, cœptū. Paulò post, eodem successu *Baruthum*, *Forstla*, *Luba*, & *Guba*, civitates, copiis *Saxonicis* aliquousque renitentes, deditionem fecerunt, cumque *Electore* in gratiam redierunt.

CAP. VIII.

De Friderici Pal. Bohemiæ Regis, ad Saxonem increpatoriis.

I.

Fridericus Pal. Boh. Rex, sub feudorum renunciatione, in Saxonem invehitur,

Vdißini expugnatio ubi ad aures *Friderici Pal. Bohemiæ Regis*, pervenisset, indignanter ille hanc *Saxoniæ Electoris* invasionem ferre, simulátque edictis, quibus eum feudis *Bohemiæ*, privaret, fulminare, cœpit. Itaque *Voigtlandiæ*, aliarumq; partium, subditis, post iuramenti exolutionem, ne *Saxoni*, tanquam regni *Bohemiæ* hosti, sive pecuniarū, sive armorum, nedùm hominum, subsidiis, nedùm commeatu, neve alio modo quovis cunque opem ferrent, conceptissimis verbis interdixit, sub interminatione, nisi dicto audientes sint, sub ferri, atque ignis, rigore, in contravenientes animadversurum esse. Eadem asperitate, ne è *Bohemia* in *Saxonei Electorales* frumenta transportarentur, sub interdicto, prohibuit. *Elector* verò, ex adverso, *Bohemis* salis usum, & commercia, cum *Saxonibus*, negavit.

II.

Friderici, Boh. Regis, ad Ioan. Casimirum, & Ioan. Ernestum, fratres, Duces Saxoniæ, illum Coburgicum, hunc Isenacensem, mandatoria.

Ab id genus interdictorum publicatione, porrò *Fridericus, Boh. Rex, Duces Saxoniæ, Coburgicā*, atq; *Isenacensis*, lineæ, mandatis, satis asperis, *Electorem Saxoniæ* spectantibus, urgere non destitit. Litteræ autem erant istius, & quidem ingrati, saporis: Notum vobis utique facimus, inquit, *Saxoniæ Electorē*, posteaquàm paulò in antè, ex impulsu, *Bohemiæ* transfugarum, aliorumque tàm Clericalium, quàm secularium, sicariorum, nec non *Ligarianorum*, *Hispanicaq;* conspirationis, veteratorum, contrà hoc *Bohemiæ* regnum, sociasque *Provincias*, hostile fœdus iniisset, conventusq; istius *Mulhusiani* sanguinaria, ac clancularia, decreta, in effectum deducere; stipulatus esset, cis paucos dies, mediocri cum exercitu in *Marchionatum super. Lusatiæ*, tanquam regni nostri socii membrum, impressionē fecisse, atque, antè omnia; proceres eius provinciæ, præeuntibus machinis, proditionibusque, contrà fasque piumque, abalienare conatum esse. Ilsis autem attentatis diluccscētibus, eiusq; impostoribus, atque emissariis, in custodiam redactis, posthabitis *Procerum* ad eū emissis litteris, ac remonstrationibus, affatim deprecatoriis, etiam *Budissinum*, civitatem nostram, oppugnare ne verecundatus quidem est. Quoquam hactenus frustrà fuerit, atque deinceps, *DEO* secundante, nihil effecturus sit.

Quo facto siquidem contrà iuramentum, quo nobis, super diversis, à regno nostro ipsiolim collatis feudis, obligatus est, peccârit, eaque re omnibus illis *feudis, regalibus, iuribusque*, ipso eventu exciderit, ut justa ex indignatione cum exercitu educere, feudaque nobis vindicare, subditosq; ad obedientiam adigere, possimus, nihilominùs insontiū subditorum, utpote quib. superiorum errores imputari non æquum est, ratione habitâ, illos debitæ oobis obedientiæ admonere, vobis verò idem indicare, visum est, instanter contendentes, seriò inculcantes, ac sine intermissione admonentes, ab huius diplomatis intimatione, quam primùm eas regiones, tanquam feuda à regno hoc dependentes, subditis jam tùm à nobis iuramentis-tenùs absolutis, ex regia autoritate, ac potentia, nostra, avocare, citare, atq; ad obedientiam, nobis debitā, sive verbis, sive armis reducere velletis. Idque sub amissione, ac privatione, eorum ipsorum feudorum, quæ pariter regni nostri indulgentiâ vobis concessa sunt. Atque hoc modo neque *Electori*, neque *Ligarianis*, utique hostibus nostris, ulla in re, sive commeatu, sive copiis, sive subsidiis, sive quomodocūq; id fieri queat, opem feretis. Hoc ipsum est, quod nobis ità futurum promittimus, vicissim amicâ talionis lege vobis devincti, adeóq;, in casu necessitatis, sub exercitu, festinanter educendo, vitæ, sanguinis, fortunarumq; omnium, periclitatione, haud defuturi.

III.

Electoris, ad intimationem Saxoniæ Ducum, rescriptum.

Istas iovectivas simulátque receperunt ambo *Saxoniæ Duces*, illicò rē omnē ad *Electorem* detulerūt. Qui, sub *III. Id. Octobr.* eiusmodi rescriptum dedit: Gratias se agere, inquit, pro cōmunicatione facta. Ac, prout indè sinceram illorum benevolentiam intelligere volupe esset, ità illos institutum suum, atq; in *Lusatiam*, cum exercitu, progressum, celare nolle. Antequàm autem cum copiis moveret, idem sibi scriptum à tribus regni *Bohemiæ Ordinibus*, eiusdemq; tenoris, cuiusmodi modò ab illis communicari accidisset, ad se fuisse, perlatum.

E quibus ootorium fiat, pacificas suas intentiones illas, &c, quòd conservationem *Religionis Evāgelicæ*, tùm autoritatis *Cæsareæ* redintegrationem, intenderet, consilia sua, *Bohemis* adversa, atque inimica, fuisse. Indè esse, ut *Elector* publicis *Palatinis* diplo-

diplomatibus pro hoste sit renunciatus, omnibusque *Bohemi* cum *Saxonibus* commerciis prohibiti sint. Cùm is tamen, omnis hostilis suspicionis evitandæ gratiâ, per *Capitaneum Provincialem, Adamum à Gersdorff*, *Proceres Lusatiæ* convocari curasset, illi commissionem *Cæsaream* ut audire, eidemque morem gerere, atque in gratiam reverti, vellent.

Intereà copiis *Iagerdorffianis* civitatem invadentibus, legatos intercipientibus, proceres regionis ab alienantibus, variisq; excessuum generibus delinquentibus, non potuisse denique non, pro vindicanda tùm *Cæsaris*, tùm propriâ, autoritate, aliter facere, quin civitatem, vigore allegatæ commissionis, armis in potestatem suam, quanquàm non citrà damnum, redigeret. Absque ista tamen obstinata contraventione fuisset, ut ultimis istis remediis supersedere libêter voluerit. Sua enim ex parte ad ravim usq; admonitionib' defatigatû esse. Quàm frustrà autem illis laboraverit, tot interpositiones irritas, ac protractas, totidem tractationes ejuratas, declarare. Vt etiam in fœdera cum *Christiani* sanguinis hostibus conspiratum sit, *Imperatoris*, utique supremi magistratus, autoritatem labefactari, jusjurandâ violari, omniaque in *Imperio*, tanquàm sine capite, atque ordine, ferri, contigerit. Hæc omnia, ac singula, sicut & acta, & facta, loquuntur, illis incognita esse non posse. Vt de remedio, quo quidem hæc ingens *Imperii* ruptura consolidari, sanarique, queat, facilè desperet, magisq; ab aliis edoceri, quàm modum præscribere, cupiat. Semel autem id genus homines magis, magisque, furiis inquietari, vel è præsentibus *Palatinis* edictis patescere. Quando nec adhûcdùm quiescere istis integrum sit, quin in fideles *Imperii Principes*; utiq; quibus *Cæsaris* autoritas, legumque fundamentalium conservatio, curæ est, verbis atrocibus debacchentur. Eaque ab invitis extorquere cogitent; quæ contrà omnia jura, tàm divina, quàm humana, è diametro pugnant, nedùm salvo ordine, ac pietate, admitti possunt. Cæterùm, de communicationibus benè esse: Et vicissim in pari, vel majori officiorum genere respondere paratum esse. Id quod certò illud hisce deponat, ac promittat. Interim, edictorum *Palatini*, falsissimis hypothesibus nitentium, rigorem mirari satis vix posse. Cùm ea sibi imponantur, quorum nullo tempore reatus imputari quitus esset. Quâ contumeliâ enim *conventum Mulhusinum* appellitârit conciliabulum sanguinarium, ac clancularium, ipse viderit. Profectò *Electores*, quorum autoritas, ac virtus, pariterq; super turbatissimo hoc *Imperii* statu, benè merendi studiû, sufficienter omnibus bonis perspecta, pro ipsis loquuntur. Vt, requirente illorû officio splendido, fideque, ac juramento, quibus utique *Imperio* obligantur, secùs facere haud potuerint quidem; quin immani isti in *Imperio*, per regnum *Bohemiæ*; *Imperii* nempè præcipuum *Electoratum*, oborto rictui sese opponerent, incendiis, latè grassantibus, obstarét, *Imperatoris autoritatem*, debitumque respectum, tuerentur, subditos ad obedientiam revocarent, adeóque pacem, ac securitatem, conjunctis tàm consiliis, quàm viribus, reproducerent. Neque solos *Electores* co conventu coiisse. Sed etiam *Maximilianum, Bavariæ Ducem*, sed etiam *Ludovicum Hessiæ Lādgravium*, præcipuos, & fideles, *Imperii Principes*, omni collatâ industriâ ad pacis redintegrationê coopera ri tùm cœpisse. Eo sub *Electorum, Principumque*, conventu nihil decretum esse aliud, quàm *Electorê Palatinum*, per quævis penetrantia, convenientiaque verba, & media, eam in sententiam perducere, quò regno *Bohemiæ*, cum sociis provinciis, antè intercepto, abiret, illudque *Regi* suo, diu antè electo, coronatoque, atque à *Matthia Imp.* omnibusque *Electoribus*, confirmato, restitueret, unàque regiones, ac provincias, in armis renitentes, ad obedientiam *Cæsaris* reduceret. Hoc nisi fieri queat, nô posse *Electores*, ac *Principes*, *Imperio* fideles, diutiùs hanc perturbationem ferre, *Imperatoris* autoritatem protritam intueri, adeóque *Bohemiæ Regem*, coronatum, unctumque, atque ab ipso *Electore Palatino* agnitum, admissumque, deserere, atque ut ab *Imperio* præcipuus ille *Bohemiæ Electoratus* sequestraretur, pati. Hic nunc sive recessus, sive decretum, *Elect. Palatino*, ordinibusque *Bohemicis*, quantò ociùs intimari, omniumque ad notitiam publicari, cœpit. Quo colore igitur, pacis componendæ, ac reducendæ, studio, ab *Electoribus, Principibusque*, latum illud salutare decretum clancularium, sanguinarium que, perhiberi possit, omnes sanæ, bonæq; mentis amantes, judicarent. Siquidem per conscientiam obtestari posse, aliud nihil tùm quidem actum esse. Si igitur *Electores*, & *Principes*, de fide, côstantia, & fortitudine, satis cogniti, ac præstantes, quòd *Imperio* pacem, ac quietem, restituere, *Imperatori*, capiti suo, honorem conservare, subditorûque jura, ac privilegia, asserere, unicè incumbunt, eamque in rem publicos conventus celebrant; ideóque culpandi sunt, dùm bono publico utilem operam navant; quid de istis fiet, qui privata publicis anteferentes, in aliorum possessiones veniunt, turbisque, & motibus, dant operam?

Quòd de triplici juramento, quò *Electori Palatino*, ratione feudorum à regno *Bohemiæ* dependêtium, obligatus esset, obiicitur, in eo *Palatinum*, suaviter errare, ac more suo facere. Illud quidem negari non posse, certa quædam feuda, à regno *Bohemiæ* dependentia, *Electorem* recognoscere. Ità tamê, ut à *Rege Bohemiæ*, legitimè electo, coronato, atque ab *Imperatore*, sive *Electoribus Imperii*, approbato, ea confirmari petat. Tantùm verò abest, ut *Elect. Palatinum* hactenùs pro legitimo *Bohemiæ Rege* habeat, ut hunc ei honorem, titulumque, deferre nunquam induci potuerit. Causæ enim obstant, inter cæteras, illæ gravissimæ. Nempè *Imperatorem* hunc modernum *Elect. Palatinus* ipse *Bohemiæ Regem* salutavit. Nempè ipse in *Imperii* comitiis, in conclave *Electorale*, & sessionem, admisit. Nempè ipse tandem, inter cæteros *Electores*, ad *Imperii* apicem; majestatémque evexit. Nempè ipse denique se ipsum met *Imperatoris* fendatariû stitit. Vndè factum, ut feuda ista *Bohemica* à nullo alio, quàm *Imperatore* sibi eroganda, confirmandaque, essent. Rectiùs igitur faceret *Palatinus*, sicubi priùs legitimû se *Regem* probaret, atque evinceret, antequàm de feudis renunciandis vellet solicitus esse. Atque hoc modo triplex istud juramentum, quod erat objectum, sponte sua corruere, cùm ne quidem unico, ac simplici, juramento ipsi obligetur, tantùm abest, ut triplici illi sit obnoxius. Nunquam enim à se pro *Rege Bohemiæ* haberi cœpisse. Cùm ipse *Palatinus*, unà cum cæteris *Electoribus*, *Imperatorem*, tanquâ *Regê Bohemiæ* ritè salutârit, ejusdemque inauguratio-

gurationem approbarit. E quibus omnibus facilè fit evidens, quàm inconsultò, ac præposterè, invehatur *Palatinus*, quàmque illius edicta fundamentis satis lubricis superstructa sint. Quo nomine sicubi porrò vobis molestus esse non desinat, nihil se dubitare, abundè illis suppetere, quibus errori eius obviàm eant. Tùm inprimis confœderationem illam hæreditariam, quæ utrinque intercedit, tàm arctam, ac firmam esse, ut sub quocunque colore violari nequeat. Quo quidem arctissimo necessitatis, ac fœderis illius, vinculo, *Electorem Ducibus* vicissim constanter adhærere, ac cupere ut consilia, atque actiones, suæ, in salutem *Imperii* directæ, à quovisunque bonæ mentis studioso, tàm videri, quàm censeri, queant. Ità enim agere decet, ut neque *Deum* in indignationem provoces, neque hominum judicia extimescas. Vt neque per *Pontificios*, neque *Calvinianos*, stare deinceps debeat, *Elector* ut *Evangelicam* suam confessionem, sub qua nasci, atque educari, contigerit, opprimendam, aut conculcandam, esse, pati velit. Vt potiùs, exemplo majorum, & vitam, fortunasque omnes, pro ejusce vindicatione, impendere sit affectus. Hanc mentem suam esse. Vt idem illis persuasissimum, cæterisque omnibus certissimum, esse, debeat.

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER VII.

CAPVT I.

De Vnionistarum concursu apud Francofurtum.

I.

Vnionistæ, apud Oppenheimium, castra metantur.

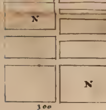
Ostquàm superiori libro tàm de *Spinola*, quàm *Saxoniæ Electoris*, expeditionibus vidimus, tempus monet, ut, quid cum *Vnionistis*, *Bavaricisque* copiis, actum sit, juxtà quoque exponamus. *Co-uniti* igitur, à transactione *Vlmensi*, in *Palatinatum* recedentes, in colle apud *Oppenheimium* castra posuerunt, & quidem loco satis iniquo. Vbi cùm aquarum incideret defectus, diu multitudinem hæc penuria fatigavit. Tandem hic defectus agricolæ cujusdam ingenio emendari cœpit. Repertus enim homo plebejus, qui, monstrato compendio, per fossas, scrobesque, atque id genus aquæ ductus, aquarum in edito copiam exhibuit. Quæ res tàm feliciter illis cecidit, ut abundè militi suppeteret; undè aquarentur. Vt haud raro etiam rusticani, etiam olitores, ac fossores, opportuna suppeditare consilia, vel hocce exemplo, evincantur. Scilicet universus hîc ab unius, & quidem plebeii, hominis operâ exercitus pendebat. Apud quem tot *Germani* sanguinis *Principes*, tot dynastæ, videlicet, è quibus *Ioach. Ernestus*, *Marchio Brandeburgicus*, Generalis locum-tenens, *Io. Fridericus*, *Dux VVürtenbergicus*, *Georg. Fridericus*, *Marchio Durlacēsis*, *Iulius Dux VVürtenbergicus*, *Carolus*, *Marchio Badensis*, *Fridericus*, & *Philippus*, *Comites*, *Solmenses*, *Ioannes*, *Comes Nassovius*, aliique, viri præcipui, congregabantur.

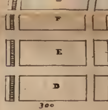
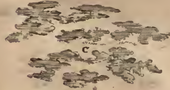
DECLARATIO LITERARVM ET Numerorum æri incisorum.

- *A.* *Locum-tenens Generalis.*
- *B.* *Summus equitatus Præfectus.*
- *C.* *Humus paludosa.*
- *D.* *Comes Fridericus Solmensis.*
- *E.* *Commissarius Generalis Helmstetterus.*
- *F.* *Diversi Primates.*
- *G.* *Consilium Bellicum seu eius Assessores.*
- *H.* *Metator Generalis.*
- *I.* *Scriba & Fiscalis.*
- *K.* *Generalis rerum capitalium Præfectus, Commissarii & alij officiarij.*
- *L.* *Tres cohortes 200. peditū, cum Domini Brackelii a 50.*
- *M.* *Totidem peditum signa.*
- *N.* *Sex militum ducentorum, cohortes absq; Officiariis.*
- *O.* *Carrago, seu curruum locus.*
- *P.* *Vexilla sex 200. armatorum.*
- *Q.* *Annonarii.*
- *R.* *Paludes.*

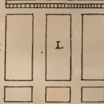
I. Tor-

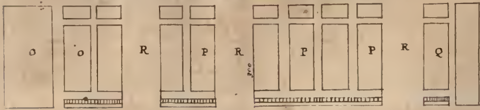

DELINEACIO CASTRORUM PRINCIPUM VNITORUM AD OPPENHEIMIUM.

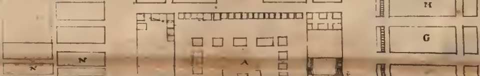
100 200 300 400 500 600 700

A. General Leütenant. B. General über die Artelerei. C. Moras. D. Graf Fritz von Solms. E. Gen. Comiss. Helmstetter. F. Vnterschiedlich Herren. G. KriegsRaht. H. General QuartierMeister. I. Schreiber vnd Fiscal. K. Gen. Prouost. Comissari, vnd andre Officirer. L. 3. Compagnie fußvolck zu 200. mañ. vnd Herren Brackels 250. mañ. M. 3. Comp. Infanterie. N. 6 Compag. zu 200. mañ ohn die Officierer. O. Platz der Wagen. P. 6 Compag: zu 200. mañ. Q. Marckententer. R. Moras. 1 Das Geschütz 2. Materialien 3. Karn vnd Artellerei pferd. 4. Schantzengräber. 5 Zimmerleuht. Maurer, Schmidt, vnd andere handtwercksleuht. 6. General Leutenent, 7. gemeltes Gener. Leutenent Logament. 8. Ingenieür, Conducteür. vnd Controlleur. 9. Botknecht der Artelerei. 10. Conestable vnd Buchsenmeister. 11. Ammunition vnd Commiß.

Eigentliche Delineation vnd Grundtriß des Feldlägers der Vnirten Fürsten bey Oppenheim, Vndter dem Commando Margrafen Joachim Ernst von Brandenburg General Leütenant derselben Armee Nach seinem Rechten Maß alle Quartier auß getheilt vnd verzeichnet Anno 1621.

1. *Tormenta, sive machinæ fulminales.*
2. *Materialia.*
3. *Equi, rei tormentariæ & curribus vehendis, destinati.*
4. *Cuniculariì.*
5. *Lignarii, Cæmentarii, Ferrarii & cæteri mechanici.*
6. *Generalis Locumtenens.*
7. *Ejusdem diversorum.*
8. *Munitor, Conductor, antigraphus.*
9. *Subministratores, ad rem tormentariam pertinentes.*
10. *Machinatores & balistrarii.*
11. *Commeatus tormentarius & annona.*

II.

Co-uniti ad Francofurtum educunt.

INfra *Confluentes* exercitum *Hispanicum* in adversam *Rheni* ripam traiiciente *Spinola*, *Palatinatumque* per fauces montium *Abnobiorum*, sive *Cattorum*, petente, rumor increbuit, *Francofurto* timendum esse. Qua de re *Fridericus Solmensis*, assumptis equitum, peditumque, legionibus aliquot, *III. Id. Augusti* noctu, superato *Rheni* agmine, promovit, bonoque manè in finibus & conspectu, *Francofurtensium*, militem exposuit. Indè per pontem ligneâ strue compactilem in alteram *Mœni* ripam copias trajecit, inque campo, quod à furca, sive patibulo, nomen habet, locum, castris idoneû, elegit, loricisque superinductis communire cœpit. Eum die insequenti *Principes*, cum tota exercitus mole, apparatuque bellico usque ad *Mœni* trajectum, insecuti sunt, equestribus copiis per sylvam *Francofurtensem* dispositis. Cùm autem eis, ultràque *Mœnum*, castra duplicare, res laboriosa videretur, copiæ, primitùs trajectæ, reduci, inq; illa *Mœni* ripa, qua parte *Francofurtum* à vetustis *Saxonibus* appellatum est, castra poni, cœperunt.

III.

Spinola Oppenheimium petit, intereaque Crucenacum intercipit.

INtereà *Spinola* apud *Moguntiacum* exercitum traiiciente, *Onoltzpaccensis Marchio* ilicet vasa conclamare jussit. Et, postquàm agro *Francofurtensi* damnum haud modicum intulisset, noctu magnis itineribus perrexit, veritus, ne, se absentivo, *Spinola*, pontem, sive trajectum, ad *Oppenheimium* interciperet. Itaque hac celeritate *Onoltzpacbianus*, *Spinolam* antevertit. Intereà omnibus copiis propè *Moguntiacum* trajectis, *Spinola*, relicto agro *Archiepiscopali*, rectà in *Palatinatum* promovit. Qui cum ipse versus castra *Vniitorum* progrederetur, intereà *Guilhelmum ab Effern*, cum aliquot legionibus, additis etiam tormentis, misit, *Crucenacum*, inferioris *Palatinatus* civitatem ferè præcipuam, præsidio non ità firmo munitam, occuparet. Is mandatis parens, circà vesperam apud *Crucenacum* appulit, ductisque extempore loricis, tormentisque præparatis, ilicet deditionem postulavit. Quo intellecto *Senatus* oppidanus, usque in diem sequentem, deliberandi spatium petiit. *Hispanis* autem sine mora deditionem urgentibus, *S. P. Q. Crucenacensis* denuò deliberare cœpit. Auxiliis autem; ac defensionis mediis, apparentibus ferè nullis, *Capitaneus* provincialis, ejus loci præsidiariis præfectus, ex *Arce* ter factis tormentorum explosionibus, tanquam tesserâ datâ, explorare voluit, an aliquid suppetiarum à superioribus exspectandum esset. *Hispani* intereà totâ nocte apud civitatem loricis, cuniculisque, deducendis, occupati, simulàtque oppidanorum tesseram istam perceperunt, tormentorum glandibus, bono numero explosis, civitatem, arcemque, terrere, extremasque suburbii portas flammis absumere, cœperunt. *Senatus* igitur, unà cum præfectis provincialibus, re deliberatâ, remediis liberationis affulgentibus nullis, *pridie Calend. Septembr. Hispanis* deditionem fecerunt. Ingredientibus civitatem *Hispanis*, cœtus fœminarum, senum, puerorumque imbellium, agmine miserabili facto, per adversas portas aufugere, montibusque, ac sylvis, salutem suam citius, quàm hominibus, credere tentavit, Mox autem ubi securitas ipsis esset data, retrocessit. Cives, arma tradere jussi, præeunte *Senatu*, nomine *Imperatoris* in verba *Marchionum Badensium, lineæ Edoardicæ*, jurare adacti sunt.

IV.

Co-uniti, derelicto Oppenheimio, movent Vormatiam.

PRæoccupato, *Crucenaco*, idoneoque è *Gallo-Belgis*, *Burgundionibus*, atque *Alemannis*, imposito præsidio, paulò post *Altzeiam* civitatem *Palatinam*, in armis resistere non potentem, *copiæ Hispanicæ* deditionem facere coegerunt. Eo facto, rumor in castris *Vniitorum* percrebuit, *Spinolam* cum exercitu *Vormatiam* petere. Qua de re, *Oppenheimio* relicto, ponte verò trans *Rhenum* ablato, castrisque incensis, *Vormatiam Onoltzpaccensis* celerrimè eduxit.

V.

Michaëlis Obertrautii, Equ. Palatini, fortitudo.

HAnc inter exercitus *Vniitorum Vormatiam* emigrationem, *Michaël ab Obertrautt*, *Eq. Palatinus*, militiæ equestris apud *Vniitos* tribunus, in proximo cohortem cataphractorum, sub *Principe de Espinoy*, *Hispanis* militantem, ex inopinato adortus, intercepit, partem fudit, partem verò majorem, unà ipsomet cum *Principe*, in potestatem redegit, *Vniitorumque* castris stitit, atque intulit.

VI.

Oppenheimium deditur Hispanis.

CÆterùm, *Oppenheimio*, ab emigratione *Vniitorum*, derelicto, nulloque penè, aut invalido; præsidio, roborato, *Spinola*, præsentem hanc occasionem haud negligens, validissimis cum copiis, apparatu bellico instructis, eò movit, summoque manè clangore tubicinum deditionem postulavit. Oppidani integro exercitui non repugnare non sustinerent, paucas intrà horas deditionē fecerunt. Itaque hic locus deinceps militaribus sepimentis, fossisque, atque *Rheno* superimposito ponte, ab *Hispanis* cōmuniri cœpit. Cōditiones, quibus oppidū traditum, fuêre hæ tales: Nobiles, oppidanique; Impe-

Imperatori fideles, faventesque, deinceps essent, omnibusque legitimis sive successoribus, sive legatis *Cæsareis*, omnem honorem, obedientiamq; præstarent, pariterque, nomine *Imperatoris'*, illorum mandatis absque tergiversatione obsecundarent. Vice versa, sub *Imperatoris*, *Imperiique*, protectione, essent, iisdemque conscientiarum, *Religionisque*, in *Imperio* admistæ, libertas permitteretur. Secundùm hoc, commereia cuicunque vel intrà, vel extrà, oppidum forent libera, liceretque cuilibet patrimonium sive incolere, sive divendere, privilegiis, juribus, atque immunitatibus, salvis, veterique more exercendis quibuscunque.

CAP. II.

Co-uniti, multis modis suspecti, ignaviæ accusantur.

I.

Vniti Principes, tanquam suspecti, accusantur.

SIc, ubi *Spinola* per inferiorem *Palatinatum* liberè, licenterque, grassaretur, unumque, postaliud, oppidum invaderet, præsertim verò, absque ulla *Vnitorum* repugnantia, etiam *Oppenhemio*, prædæ exposito, potius esset, multi, prout fieri amat, tùm vel de fide *Vnitorum* suspicari, plurimis verò non quidem exercitum, sed duces eorũ, atque imperatores, ignaviæ accusare cœperunt. Cùm enim *Palatina Provincia*, in iisque conscriptæ, ac dispositæ, copiæ, tantùm non vel hostem provocare, ac desiderare, velle viderentur, multi verò multa, tàm super *Vnitorum Principum* fortitudine, quàm exercitus viribus, sibi pollicerentur, usuvenit, ut *Principibus*, eò, quòd *Hispanis* regionẽ liberam permitterent, accusatores, calumniatoresque, minimè deessent. Rectè alioqnin à probatissimis *Politicorum*, olim inculcatum esse, legimus: fœdera tàm diu firma, ac valida fore, quàm diu felicitatis vinculo continentur. Vt, ex adverso, ingruente clade, atque infortunio, confœderatorum partes, veluti sagittæ, perfractâ pharetrâ, dissiliant, unoquoque suarum rerum, omissa consideratione boni publici, tùm satagente. Sive igitur *Imperatoris* reverentia, tacitusque respectus, sive pollicitationes *Hispanicæ*, sive infelicitas, jàm tùm *Bohemis* superincumbens, atque extimescẽda, *Principes*, quò minùs in *Hispanos* irent, retraxerit, in medio relinquimus. Profectò, illud pro indubitato fuisse, necesse est tantos viros, atque heroes, dùm possent, ac sufficerent, non finemomentosis prægnantium causarum rationibus, sese armis, præliisque, abstinuisse.

II.

Vnionis Principes, sive Directores, publicis libellis perstringuntur.

TAles ergò, tantique, cùm essent *Spinolæ* per *Palatinatum inferiorem* progressus, *Vnionis* illius, exercitusque *Directores*, tantùm non publicis codicillis notari, perstringique, animadversum est. E quibus cùm *Ioachimi Rusdorfii*, nobilis Poëtæ *Germani*, Elegia, nomine *Friderici Palatini*, tùm *Bohemiæ Regis*, patriam, ac patrimonium suum, *Vnioni*, atque amicis, commendantis, ac desuper quiritantis, elegantibus numeris scripta, non indignasit, quæ à rei metricæ amantibus legatur, eam hic, ex autoris operibus, nuper publicatis, (quibus compluribus hodieque *Germania Poëtis* caliginem induxit) superattexere visum est operæ pretium. Illa verò hæc est.

Querela FRIDERICI, missa VNIONI. Anno M. DC. XXI.

SIccine me dominum pellex perjura maritum
Desetis, Hispano succuba facta viro?
Siccine, quæ quondam pepigisti fœdera mecum,
Rumpis, Germanam prostituisque fidem?
Nec metuis thalamos fuitu temerare jugales,
Aut pia pollicitis fallere jura thori?
Quod scelus, ut nostras delatum venit ad aures,
Protinùs obriguit mens stupefacta metu.
Credere non potui. Nec enim, quæ credita lædunt,
Inveniunt facilem, perspicuamque, fidem.
Nunc ubi pacta thori, commissaque dextera dextræ,
Linguaq; cœlestem testificata Deum?
Nunc ubi perpetuos sociatum fœdus in annos,
Quod mihi conjugij nobile pignus erat.
Quò tum ivit amor promissus Numine teste?
Quo tua, Teutonica conjuge digna, fides?
Quo potes infamem prætexere nomine culpam.
Anne potes fœdum justificare nefas?
Quæ peccat, pretio, vel vi, vel fraude, vel astu,
Peccat, vel blanda capta puella prece.
Qualibet admissi causatur criminis ansam:
Omnis, quo titulo se tueatur, habet.
Nam faciles reperit fallax facundia causas,
Hæc est in culpas ingeniosa suas.
Tu tamen infandum nullo velamine factum
Tutari, causas nec reperire, potes.
Non te blanditiis, non te corrupit adulter
Muneribus, non te nec prece, nec pretio.
Non te vi, non te ferro violavit inermem:
Nec potuit mœchi forma movere viri.
Sponte tua, rabida furiata libidinis œstro,
In scelus, in facinus propudiosa ruis.
Tu prior incestum supplex, humilisque, rogasti,
Nec pudor invisum sollicitare fuit.
Legisti validum Veneris, virtutis inanem,
Vt flammam posses exsatiare tuam,
Egressa es patriis lasciva penatibus, inque
Ausa peregrino es stupra nefanda solo.
Tu tu Rhenanum properasti intrare lupanar,
Notum erat antiquis quod tibi nequitiis,
Corporis ipsa tui tu perfida lena fuisti,
Es quod passa, pati cura rogare fuit.
Te, lupa, substrasti nullo discrimine cunctis,
Sive peregrinis, seu quoque militibus.

Luxu-

Incustodito peccasti limine, crimen
Aspexit medio plebs numerosa die.
Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti;
Opposita populum submovet antè fera.
Tu tua prostituis turpi post cantia vita,
Tu probra, tu patras stupra nefanda palàm.
Te mæchus, populo spectante, subegit Iberus,
Obscœnum Rhenus ludere vidit opus,
Te docerant saltem communia scorta pudorem:
Abscondit turpes clausa taberna lupas.
Non tua selegit juvenem lascivia mæchum,
Aut cujus poterat forma placere tibi.
Sed, quem deformat macies, quem nota libido
Commendat, quo nil turpius orbis habet.
Qui nimis in fœdos (ignoscite!) prurit amores,
Præfertq; humanis stupra ferina thoris.
Cujus perpetuis gaudet fortuna rapinis,
Et nequit expleri dira cupido lucri.
Qui libertatem famulis vexare catheni,
Liberaq; è medio tollere jura solet.
Qui simulare fidem, fraudes prætexere risu,
Novit, & incautos fallere fœderibus.
Qui servile jugum populis imponere cunctis,
Quærit, & indomitum nil putat esse sibi.
Huic potes amplexus, huic pruris jungere corpus,
Hunc & legitimis præposuisse thoris.
Dùm tibi eram præsens, mansisti corpore casta,
Attamen, apparet, mens scelerata fuit.
Me tibi turpe nihil licuit custode patrare,
Namq; tua fueram cara pudicitia.
Ast ubi discessi, te consuadente, Bohemis,
Cognatisq; tuis, ferre paratus opem.
Quàm subitò cœpit converti in tædia nostri
Pristinus ille tuus sed simulatus, amor?
Cum tua cognatis subolerent crimina nostris,
Servares sanctam te monuere fidem.
Anglus te monuit, te infracto robore Belga,
Et qui promisit Danus amicus opem.
Non me juvisti, quamvis pugnare videbas
Pro aris, pro te, pro religione tua.
Qui mihi moverunt, favisti, bella cruenta:
Ipso postpositum me hoste fuisse queror.
Quem peregrinorum numeroso milite cinctum.
Vidisti in nostras approperare neces.
In patriam penetrare meam, penetrare penates,
Sivisti, & faciles ire, redire vias.
Ah quoties illi potuisses claudere callem,
Arcere ah quoties liminibusq; meis.
Cumq; illo quoties pepigisti fœdera, per te
Ah illi quoties est patefacta via.
Tu patrios servare deos, servare penates,
Tuq; Palatini mœnia cara soli.
Tu populos nostros forti defendere dextra
Jurasti, & dubiis eripuisse malis.
Sæpè mihi jurans dixisti, care marite,
Semper erit nostri fidus amoris amor.
Antè fretum linquet undos in littore pisces,
Antè Nicer liquidis in caput ibit aquis.
Quàm vestri subeant animos oblivia nostros,
Quàm virtus nostro pectore vestra cadat.
Tu mihi semper eris fixus, Friderice, medullis,
Tu meus ardor eris, tu meus ignis eris.
Quo te fata vocant, i felix, curre Bohemis
Oppressis celerem ferre salutis opem.
Vnanimis Procerum votis ad sceptra vocaris;
Quæ tibi nunc defert, accipe regna, Deus.
Cognatos servando meos, servabis in illis
Me quoq;. Cur tardas carpere lentus iter.
Salva domi, timeas nil absens, cuncta manebunt,
Ipsa tuis rebus cura fidelis ero.
Tu confide mea, conjux carissime, flamma,
Tecum dulce mihi vivere, dulce mori est.
Vt decet uxorem, curabo domestica. Faxo,
Ne queat ulla domi res tua damna pati.
Non tristis fortuna meos mutabit amores,
Offensive meam Cæsaris ira fidem.
Semper in officio pietas, probitasq; manebit,
Et, quæ promisi fœdera sancta, colam.
Si te Cæsareum proscribit numen, ad omne
Constans sufficiam munus amicitia.
Cuncta sed hæc stygiis nunc sunt demersa sub undis,
Cunctaq; carbasei diripuêre Noti.
Tu Zephyro vento, tu vernâ vanior aurâ,
Pulvere tu levior, mobiliorq; rota.
Tu, scelerata, tui promissi oblita, nefando
Fœdere es ausa tuam dedecorare fidem.
Jurataq; tua caruerunt pondere voces,
Et sine veridica verba fuêre fide.
Non mea nunc conjux audis, non casta marita,
Non libertatis dextera Teutonica.
Fœda peregrina pellex, & adultera, turba
Diceris, Hispani succuba serva jugi.
Es lupa communis, meretrix es publica vulgi,
Qui te corrupit, spernit adulter amans.
Dum stetimus, nostrisq; fuit bona copia terris,
Spesq; auri, poteras qua satiare famem.
Dum stetimus, nostris & dum nil defuit oris,
Incoluitque meos aurea Chloris agros.
Non erat in toto nobis studiosior orbe:
Non erat obsequio junctior ulla mihi.
Nostra accessisti devoto limina vultu,
Abs te mirifico cultus honore fui.
Meque salutasti demissa voce maritum,
Me Regem, dominum me venerata tuum.
Ast ubi me immeritum proscripsit Cæsaris ira,
Afflixitque meam tristior aura ratem.
Tu mala desertrix cœpisti vertere terga,
Et tuus à nobis illicò fugit amor.
O scelus! in medios duxisti perfida fluctus,
Quàm nunc abjuras, destituisque, ratem.
Non domini, non me dignaris nomine Regis,
Sed titulis tentas me spoliare meis.
Tempus ubi nunc est, omni quo dote placebam,
Et quo te dici juvit, & esse, meam?
Est ubi, jactabas, quo te me conjuge, tempus.
Nec puduit nomen dissimulare meum.
Nemo tuo fuerat tùm dignior igne maritus,
Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
At nunc cùm Regis proscripti diceris uxor,
Turpe putas, nostram teque fuisse pudet.
Grande putas crimen sociasse cubilia mecum;
Inq; meos nuptam pœnitet isse thoros.
Sed noster dolor est obfactum justior illud;
Illius nil te pœnituisse potest.
Tu mihi probrosa cladis, tristisque ruina,
Auctrix, & nostri proxima causa mali es.
Me tua cum nostro collusio perdidit hoste,
A me plus fidei, plus & honoris, habes.
O utinam nunquam conjux mihi ducta fuisses;
Nec nossem lecti pacta maligna tui.

Haud

Haud premerer tanta depressus mole malorum
Uterer & fato propitiore Dei.
Dic mihi, quo merui fieri tibi crimine vilis?
Te potius culpa demeruisse mea?
Num prior incesti violavi jura cubilis?
Inscendive alios perfidus antè thoros?
Nullos absque tuis unquam meus ardor amore:
Novit. sed tantùm vixit in igne tuo.
Nil ego commisi, nisi quod sapienter amavi,
Solaque me fidum culpa fuisse fuit.
Credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis,
Credidimus fidei, Numinibusque tuis.
In te confidi nimiùm. Causa indè ruina,
Pro dolor! indè mei fluxit origo mali.
Quos susceperis servandos, improba, cives
Ipsa suis ausa es dispoliare bonis.
Ipsa, sub efficta speciosi nominis umbra,
Supposito villas igne cremare meas.
Regnasti nostra perjura licentiùs aulâ,
Quas tibi commisi, es rebus abusa meis.
Et sine respectu divini Numinis, omne
Quod libuit facinus nectere ludus erat.
Ludus erat, spoliare viros, & vivere rapto,
Ludus erat, socios depopulare lares.
Non benè divitias condebant cista nec arca,
Non benè servabant ferrea claustra seram.
Auri sacra fames, rapiendi dira libido,
In te nequaquam scivit habere modum.
Ludus erat, portas vi, vi perfringere rectes,
Ludus & imposito rumpere fuste seras.
Omnes ignavo vastasti milite terras,
Ista fuit belli gloria summa tui.
Supplicum immitis contemnens aure querelas,
Dixisti, meritò, quod pateris, pateris.
Cur tum accepit dominum diadema Bohemum?
Illius facti pœna luenda tibi est.
Te fuit in nostros cives clementior hostis,
Plus tu sævitiæ, plus feritatis, habes.
Quosque tenebaris bello defendere, bello
Perdere privato mens, studiumq; fuit.
Mansuetos animos violenta à tigride discas
Parcit pignoribus sæva leæna suis.
Cùm vel consilio, vel rebus adesse gerendis,
Nosse vel Imperii facta necesse fuit.
Distenta in seras extractis lusibus horas
Hora tibi, ad melius nulla vocabat opus.
Vel matutino sumptus de tempore somnus,
Vel coma, vel vestis, causa fuere moræ
Et tibi cura cutis plus quàm respublica cura,
Et potior cunctis alea rebus erat.
Cùm mea jurasti defendere regna, probabas,
Prælia pro patriis suscipienda focis.
Gloria magna tibi pro me decernere bello,
Pro me pugnandi maximus ardor erat.
At nunc secedis positis imbellis ab armis.
Et mihi suppetias improba ferre negas.
Siccine delusus ludentis victima dicar!
Prædaque deceptus decipientis ero?
Si nunc vis nostri deponere, perfida, curam,
Illa tibi nunquam suscipienda fuit.
Quam semel excepit, nunquam Podalirius ægro,
Pollicitam medica non tulit arte opem.
Perfidus est, sumptis quisquis discedit ab armis:
Transfuga, quisquis abit de statione sua.
Quod si nunc quæro, quare pugnare recuses:
Pugna nocet, dices, sed juvat alma quies.
Cur mihi suscipio curas, & jurgia belli,
Possum sola mea vivere tuta domo?
Tutius est, mansisse domi, mollique cubili,
Quæ tuba non rumpat, somnia posse sequi.
Lusibus & variis tempus consumere, cunctis
Cæsare deliciis non prohibente frui.
Quam strictos strictis mucronibus ire per enses,
Mollibus aut galeas imposuisse comis.
Quàm se suum magno vitæ discrimine velle
Alterius dubiis implicuisse malis.
Quàm pro bannitis, patriaque extorribus, arma
Sumere, & inviso Cæsare castra sequi.
Te metuenda putas vitasse pericula salvam,
Cunctaque placato Cæsare tuta fore?
Littoraque incolumi credis tetigisse carina,
At nunquam propior saxibus illa fuit.
Imminet Hispano tristis sub milite lapsus,
Et, quod fugisti, mox patiêre jugum.
Sit, mihi suppetias nolit socer ire Britannus,
Causa tamen crimen non levat ista tuum.
Quò mage deserimur, tantò constantior esse
Debebas. Dictat sic socialis amor.
Excoquitur fulvum flamma strepitante metallum,
Non minùs exercent tempora dura fidem.
Quò magis adversis pressum relevamus amicum:
Nostra magis pietas conspicienda venit.
Cùm fortuna tonat, non se subducere nimbo,
Sed dare luctanti per freta surda manum.
Id demùm sincerus amor, probitasque perennis,
Illaque perpetua est laude canenda fides.
Si violata metu, si vi stuprata fuisses,
Vi tuus aut victus succubuisset amor.
In te nostra foret rabies patientior, inque
Pœnas sæviret lenior ira tuas.
Sed tibi non satis est sanctum temerasse cubile,
Non satis est miserum deseruisse virum.
Sed quoque, proh facinus! nostra lætare ruina,
Et mea fat[illegible]en inferiora supis.
Quàm potis ipse pati, cur insultare ruinæ
Non metuis, fatis impetiosa meis?
Non adeò cecidi, quamvis contemnar, ut omnis
Surgenti penitùs spes sit adempta mihi.
Sæpè coruscifero refloruit ulmus ab ictu
Pulcrior, umbrosas explicuitque comas.
Quassa quidem nostra est, sed non est obruta, navis,
Usq; caret portu, sic tamen exstat aquis.
Per varios casus multos limantur in usus,
Succrescunt vires per mea damna mihi.
Clarior à casu, melior, majorque, resurgam:
Nube solet pulsa pulcrior esse dies.
Sic ilex, duris detonsa bipennibus, ipso
A ferro validas per mala ducit opes.
Quò plus nostra fuit per te contempta ruina,
Plus tibi honorandus, plusque timendus ero.
Omnia supremum Numen mihi jura reliquit,
A Regno tantùm cogor abesse meo.
Illud mox sociis iterùm acquiremus in armis,
Inceptis veniet mitior aura meis.
Tum mihi vindicta non deerit, mœcha, facultas,
In pœnam ultrices attrahet ira manus.
Contemptus nostri, spretique injuria pacti,
Heu tibi perpetui causa timoris erunt.
Haud tantùm tua re perjuram secula noscent:
Ventura crimen posteritatis erit.

III.

Co-Vniti Principes caussas tarditatis suæ Apologetico reddunt.

Ne autem calumnia hæc; multorum in vulgo animos tùm præoccupans; in immensum cresceret, nimiumque sibi permitteret, atque sub eodem nomine omnes in universum *Principes*, *Vnionis* nomine confœderatos, ioundaret, eo tempore, instar alicuius *Apologetici*, epistola, vulgari idiomate, dubio procul sive iubentibus, sive consentientibus, illis *Principibus*, prodiit: Quâ quidem *Principes*, cur progressus *Spinola* non retuderint, excusantur, vulgique præpostera iudicandi, damnandique, ratio taxatur: Quæ est eiusmodi: Nullum mihi dubium sit, ô bone, quin apud vos, sicut vel hîc etiam, atque in vicinia, multi sinistrâ ferant sententiam, quid rei sit, quòd *Principes Co-Vniti*, tàm numeroso, atque generoso, exercitu instructi, nihilominùs in *Spinolam* haud educant, sed, tanquam in claustris residentes, ei, alias, aliasque, civitates occupanti, connivcant, tantùmque non universam provinciam conterreant, ac prostituant, ut omnes, qui modò pedibus valent, fugâ, salutem accersendam arbitrentur. Iam verò res illa foret optima, res illa tutissima, si omno in *Magnatum*, ac *Principum*, consilia, deliberationesque, extrà eos, quibus id muneris incumbit, & quidem cum impetu, ferretur, sed intrà vocationis suæ, in qua educatus, versatusque, est, itemque iudicio valet, limites sese teneret. Nihilosecius tamen, experientia pro teste est, unumquemque aliena ad negotia perquirenda singularem afferre curiositatem, ut etiam altiora, & suprà crepidam, quod aiunt, verantia, tantùm non rimari, sed etiam censere, præsumat. Inprimis verò isthoc vitium vulgi, in triviis garrientis, usque adeò videtur esse proprium, ut, tametsi litteras, atque elementa ipsa scientiarum, plebeii ignorent, sensibusque valeant parum exercitatis, ipsisque suis oculis cœcutiant, nihilominùs vel lynce, aut serpente *Epidaurio*, acutiùs prospicere, Principumque ac Magnatum actiones, longè suprà se positas, divinare, ac perstringere, cupiant.

Tutoris genius ultrà crepidas, ocreasque, non assurgit: Sartoris iudicium intrà ceram, & vestes, est; Figulus super olla, manus suæ opere, inquirit: Ad summam, unusquisque in ea arte, qua pollet, super eo opere, quod producere potest, consulendus fuerit. Ut etiam, si quem aliàs sua in professione periclitari contingat, is censores facile, admittat nullos, eiusdem nisi artis peritos, atque, ut vocant, iuratos.

Itaque, neque *Princeps*, neque *Magistratus*, super eo artificio, quod neque cognoscit, neque intelligit, sententiam præcipitat, sed artificii autores, ac peritos, iudicare iubet. Cùm ex adverso vel abiectissimus quisque opifex falcem suam in *Principum*, superiorumque, deliberationes temerè mittat, easque virulento amarore perstringat, quorum ne quidem micam intelligit. Mercatura verò, atque opificium, si quis attendat, paucis annis addiscuntur, Imperandi verò, populisque, ac regionibus, difficili maximè tempore, consulendi, ars ne quidem multorum annorum exercitio, atque usu, sufficienter acquiritur.

Hæc vel ob id de industria prolixiusculè præstructa sunt, ut dilucescat, quàm iniquè cum istis comparatum sit, quibus volupe est temerariis, ac præposteris, præiudiciis laudatæ illius *Vnionis Principes* onerare, ac lacerare; Tanquam illorum sive ignaviâ, sive incuriâ, acciderit, magnam *Palatinatus infer.* partem ab *Hispanis* interceptam, ineluctabilique cum damno fors ne unquam quidem recuperandam, esse. Id genus, inquam, hominum in maleferiatorum neque initia, neque medium, neque finem, super quibus causa fundata est, capiunt. Certè eventus quidem, atque effectum, in oculos incurrit, caussæ verò in abdito latentes, atque obscuræ, sunt: Quas si quis ignorat, sciat etiam, neque sibi in re, utique ignota, sententiam ferendam esse.

Ut igitur, vel perfunctoriè saltem, ratio reddatur, quàm iniquissimis modis optimi *Principes* proscindantur, mearum esse partium arbitratus sum, famam, atque autoritatem, illorum, quantum eius quidem in me est, mihique permittitur, in meliorem hominum existimationem vindicare, ac tribus, quod aiunt, verbis rem omnem, & verè, dilucidare; Sub spe, futurum, ut tempus, veritatis genetrix, *Principum* fideles, atque incorruptas actiones, de die in diem manifestissimus faxit, eorumque deliberationes, ab ipsamet posteritate deprædicandas in perpetuam, solennemque, illorum gloriam, atque honorem, dirigat. Sed ad rem.

Tres, prout quidem cognitum est, in vulgus obaudiuntur querelæ cardinales, & præcipuæ: Quarum isthæc primo loco est: *Spinolam*, cum exercitu, in montium *Abnobiorum* faucibus, quod spatium ferè inter *Confluentes*, & *Bodobrigam* (vulgus hodieque *Poppartum* vocat) intercurrit, opprimendum fuisse, tanquam loco nostratibus valdè opportuno. Alterum est, hostem apud *Moguntiacum* prævenicndum, atque utile, fuisse, in alieno territorio sedem belli figere. Ad minimum verò (quod tertio obiicitur loco) hostem, si maximè extrà *Palatinatum* cohiberi non potuisset, intrà Provinciæ, patriæque, viscera, ita quidem haud esse tolerandum, ut pro lubitu, ac tyrannide sua, quævis licenter agat.

Isthæc nunc omnia eum colorem præ se quidem ferunt, ut vera, iustaque, esse, nemo in dubiũ vocet. Interim, si vocationem *Principum Vnitorum* (quod rei caput est) inspicias, faciliùs verbis illam enunciare, quàm ipso opere, atque effecto, pensiculare queas. Enimverò *Vnio* nihil aliud est, quàm defensio, non quidem cum præfixum habens scopum, ut offendat, sed ut potiùs *Co-unitos Principes*, *Ordinesque*, adversùs iniurias, afferat, iuraque, privilegia, ac dominia, acquisita, adversùs quascunque insolentias, sub pace, ac securitate, tueatur. Hostem igitur nescit *Vnio*, nisi qui lacessat, nisi qui provocet. Qui igitur neque verbis se hostem profitetur, neque factis hostilibus pacem turbat, bellumque infert, hostis utique dicendus haut erit.

Hoc ut in rem præsentem deducam, quis ignorat, *Ambros. Spinolam*, *Marchionem*, è *Belgio* hanc *in Germa-*

Germaniam cum exercitu ascendisse, nomine supremi illius magistratus, scilicet *Imperatoris Romani*? Quem autem iuxtà fugit, *Imperatorem*, sub diæta *Norinbergensi*, clementissimis verbis *Principibus, Ordinibusque, Co-unitis*, confirmâsse, sese per *Imperium*, privatæ prætensionis igitur, nullas turbas excitaturum, sed id potiùs operam daturum, quò tàm *Unitis*, quàm *Ligatianis*, utrinque benè, ac pacificè, esse possit, diffidentia inter utrosque ordines tandem tollatur, eiusque in locum fides, atque amicitia, subeant? Ea *Cæsaris* intimatio non potuit *Co-unitis* non ad amussim videre, atque accepta esse, sub spe, futurum, ut *Cæsar* ea, quæ promittit, ipso effecto præstare velit; *Regum* enim, ut aiunt, verba æquè, ac iuramenta, convenit esse sancta.

Postea quàm igitur *Spinola*, nomine *Imperatoris* à *Co-unitis* commeatum, ac transitum, absque ullius læsione, sub oblata etiam cautione sufficienti, rogâsset, negârunt illi quidem hoc, tanquam rem novam, peregrinarumque gentium in *Imperium*, iuxtà constitutiones, ac capitulationes, *Imperii* inductionem de iure admittere recusarunt. Interim, ut *Spinolam* hostiliter aggrederentur, sat caussæ nondùm habuerunt, præsertim, cùm ille conceptis verbis toties contestatus esset, sese nihil minùs aut cogitare, aut in mandatis habere, quàm ut sive *Imperium*, sive *Principem* quemcunque, læderet: Prout iam antè *Imperator*, sub *diæta Norica*, *Unitis* fidem dederat. Undè, & cur, igitur *Uniti* in *Spinolam* ivissent, huicque impressioni hostili caussam satis prægnantem, atque idoneam, præparassent? In rebus proindè arduis haudquaque opinionibus, sed solidis fundamentis, evidentibusq; rationibus, nitendum est. Quo etiam apud posteritatem temeritatis omnis macula eluatur, quæ certè, sicubi in *Spinolam* impressio fuisset facta, præcaveri haud posset.

Quibus accedit, *Principes Co-unitos* neqnaquam tàm imprudentes, rerumque inexpertos, fuisse, ut astutias, fraudesque, *Spinolæ* subodorari haud potuerint. Ut etiam tàm consiliis, quam mediis, utilissimis eos caruisse censendum sit minimè. Interim, *Iacobum, Magnæ Britanniæ Regem*, quò minùs in *Spinolam* impressiones facerent, notoriè obstitisse, certum est. Dùm is, misso etiam Legato coràm *Principibus* hæc in verba desuper protestari cœpisset: Siquidem *Principes* invaderent *Spinolam*, antequàm iste *Palatinatum*, generi sui patrimonium, infestâsset, omnes non tantùm suas se copias ilicet revocaturum, sed ne quidem posthâc cum ipsis commercii quicquam facturum.

Quid facerent ergò *Principes*, quàm, quod fecerunt, aliud? An etiam *Britanniarum Regem* lacesserent, multis modis sibi studiosè conciliandum, ac fovendum? scilicet *Spinolæ* invasio *in Palatinatũ* omnibus erat antè oculos. Istam igitur de industria fieri permiserunt, quò *Regi*, totique orbi, dilucesceret, quantùm tàm in hoc, quàm aliis negotiis, familiæ *Burgundicæ* fidendum esset. Illud semel certò statuas, velim, tantâ, ac tàm exercitatâ, prudentia *Principes* hoc in passu usos esse, ut potiùs consideratione, quam peroratione, res sit dignissima. Sicut unusquisque, qui synciput sanum, sensusque in rebus politicis subactos, habet, facile ingenio assequetur. Quod mihi hoc loco, pro compendio utique fuerit,

Hoc unicum, quin superinducam, mittere non possum, *Onoltzpachianum* scilicet *Marchionem*, cognita *Spinolæ* invasione, hæc in verba exclamasse: *Quid verò ad hæc dicet Rex Angliæ*? Ad quæ subiecisse Legatus regius, sermone ad *Principes* converso: *Hactenus satisfactum est Regi meo, nunc vos videte!*

Eam inter *Spinolæ* invasionem, non sine numine, accidisse arbitrandum venit, ut *Obertrautum tribunum*, prælio cum *Hispanis* commisso, *Ducem Espinosum* suis cum cohortibus, fuderit, ceperitque, per quos, *Spinola Vormatiæ* inhiare, tùm innotuit. Absque eo conflictu fuisset, *Spinola* tantùm non *Vormatiâ* foret potitus, sed etiam *Francothalium*, atque *Heydelberga*, fuissent in ultimis, neque ulla spe vindicandæ. Tantus enim tùm terror in aliquot civitates, ut facilè adventanti alæ equitum, aut cohorti, unicæ, claves tradidissent. Eam in rem Principes consulto, relicto *Oppenhemio*, moverunt *Vormatiam*, in itinere, si licuisset, in *Spinolam* impressionem facturi. Sed ille, re compertâ, ad sinistram deflectens, per sylvas, saltusque, *Oppenhemiũ* duxit, quod, paucæ rusticanorum cohortes loco præsidii, oppido impositæ, cum resistendo non essent, *Principibus* non invitis, ilicet tradiderunt.

Atque hæc quidem summaria, ac vera, est enarratio, quin factum sit, ut *Spinola*, conniventibus velut *Principibus* illis, quasdam civitates interceperit, scilicet, haud quàm inconsideratè egisse *Principes*, indè fit evidens, cùm vix aliter commodè facere tùm liceret, tùm certa deliberatione *Spinolæ* aliquid permittendum foret, quò multorum, suspicione laborantium, corda, aliâs obscura, manifestarentur. Eat nunc *Britannus*, &, quid *Burgundionibus* fidere possit, videat. Eat, inquam, & quid de matrimonio, iam pridem extracto, sibi promittere debeat, dispiciat? Ad summam, eat, & quam fuerit illis, erga se existentibus subdolis, ac fallacibus, credulus, postliminiò, diiudicet.

Eant nunc omnes, &, quà fide *Clerici* transactionem *Ulmensem* servârint, colligant? Ad summam, universus orbis eat, & cognoscat, *Principes* in interitum patriæ nihil designâsse, sed ab adversariis hoc vulnus insontibus infligi cœpisse, sicubi igitur *Principes* primi illi fuissent, qui in hostes impressionem fecissent, omnium malorum materia, & fons, utique in illos redundaret. Nunc verò bonâ, ac quietâ antè *Deum*, antè homines, fruuntur conscientiâ, ut vel ob id immarcescibilem ab ipsa posteritate huius innocentiæ famam exspectare debeant.

CAP. III.

Henrici Friderici Uranii in Palatinatum adventus.

I.

Henr. Fridericus Vranius, cum copiis in Palatinatum movet.

EA tametsi, pro excusandis *Vnionis Principibus*, speciosè afferrentur, nihilominùs multis haud quaquam satisfecerunt, contrariam magis ipsis sive alienationem, sive socordiam, imputantibus, nec satis caussæ, cur res *Palatini*, tanquam *Vnionis* capitis, utique quas defendendas suscepissent, pro derelictis haberent, videntibus.

Quibus rebus ita *Palatini* fractis, *Henricus Fridericus Vranius*, à *Mauritio*, fratre copiis pedestribus *Anglicanis*, equestribus verò *Belgicis* benè multis, instructus, in auxilium tetendit. Qui cùm apud *Confluentes* appulisset, *Rheno* traiecto, per montes pariter *Abnobios*, ac *Veteraviam*, progressus, mox intra *Francofurtum*, atque *Hanoviam*, loco idoneo, *Mœnum* penetravit, undè paulò post apud *Vormatiam Co-unitis* iungi cœpit. Tentaverat quidem *Spinola*, emissa ex *Oppenhemio* valida manu, illas copias *Batavas* intercipere, eâque intentione, infrà *Francofurtum*, *Mœni* traiectum, circà *Höchstariam*, transire in occursum iusserat: Quod autem *Hispani* locorum essent non satis gnari, parte, cum carris, submersâ aquis, reliqui ad suos, re infecta, redierunt.

II.

Terror apud Heydelbergenses ingens.

ABhinc *Spinola*, rebus, ac successibus, novisque pariter copiis, auctus, apud *Oppenhemium* pontem *Rheno* imposuerat. Per quem cùm equitum turmas aliquot versùs *Heydelberga* confinia emisisset, *Vniti* quoque unam, alteramque, legionem illâc destinârunt, quæ inductis passim sepimentis, loricisque, eas partes per *Inenergos* tutaretur. Interim *Heydelbergenses* tantus terror invadere cœpit, ut *Illustrissima vidua Electrix*, unà cum consiliariis, incolisque præcipuis, præ panico metu, aliorsum sese reciperet, donec *soles* affulgerent candidiores. *Francothalenses* verò, quòd loco essent munitiore, in hostem coniurarunt, pro patria, arisque, focisque, omnes vires, fortunasque, spiritusque, & vitam ipsam, impensuri.

III.

Baccheracum Hispanis deditur.

ISto progressu *Spinola* haud quidem contentus, mox militibus in naves impositis, copiisque ex altera continentis parte, unà cum apparatu bellico, moventibus, terrâ, aquisque, *Baccheracum* oppidum (vulgò à *Bacchi ara*, quàm iuxtà in *Rheno* extare, adeòque æstivo, & sudo, cœlo prominere, incolæ aiunt) ob pretium generosissimi, ibi nascentis, vini, nominatissimum, infestavit. Oppidani igitur ex inopinato coronâ militari cincti, cùm in armis repugnare non sufficerent, urbeculam dediderunt.

Abindè *Palatinum*, sive *Arx Palatina* (in *Rheni* peninsula posita) olim *Pallas* dicta, undè regioni *Palatina* sine dubio nomen est, unàque ex adverso *Cauba*, oppidum, cum adiuncto castro, post qualescunque velitares pugnas, *Hispanis* cesserunt.

IV.

Bockelheimia Arx, masculè resistens, tandem expugnatoribus cedit.

IIsdem ferè, vel haud minoribus, copiis arx *Bockelheimia* expugnari cœpta est. Eius loci *Capitaneus*, rusticanorum, delectibus præfectus, adeò masculè *Hispanis* sese obiecit, ut ducentis hostium occisis, centum vulneratis, maiorem ediderit stragem, quàm per totum hoc tempore *Palatinatum* fuisset compertum. Tandem, cùm viribus, auxilisque, defectis, *Hispanica* potentiæ resistere diutius vix posset, ea sub conditione pacisci cœpit, ipse, cum coborte, liberrimè ut dimitteretur. Datum hoc illi, sed ipso eventu violari cœptum, est. Rumor enim ait, præsidiarios, vixdùm dimissos, interceptos, ac iugulatos, *Capitaneum* verò, in vincula abductum, lytro caput, vitamque, redemisse.

V.

Co-uniti cum Spinola tandem acie decernere tentant.

CÆterùm, tametsi multas in tractu propter *Mosellam* cepisset urbeculas *Spinola*, nihilominùs sese eum exercitu intrà *Oppenhemium*, *Crucenacum*, & *Altzeiam*, tenebat. Ità ut in eum educere *Co-unitis* non esset opportunum, equitatu quidem, sed minùs peditatu, prævalentibus. Itaque, quocunque movebat ille, continuò *Principes* in eum aciem dirigebant, sed frustrà, Anguillæ enim instar, elabi, istosque eludere didicerat. Proindè *Altzeiam* intercipere illis constitutum erat. Qua de re *Vormatiâ* cum exercitu educentes, eò viam accelerabant. Moventibus autem propter *Oppenhemium* nuncium affertur, *Spinolam*, *Altzeiam* tendere, oppugnationem eius impeditorum. Lætati igitur *Principes*, affulsisse optatam confligendi eum hoste occasionem, inter castra, atque exercitum, istius intervenire conati sunt, ut armis eò rectiùs eum eo experiri evalerent. Sed etiam hæc spes decollavit. Cognito enim *Principum* proposito, illicò *Spinola* in castra reduxit, collemque vitiferum occupans, sepimentis, tormentisque dispositis, sese communivit. Qua de re acie compositâ, tametsi, provocandi instituto, in conspectum *Hispanorum* educerent *Principes*, illo intrà castra, ac munimenta, latente, nihil effecerunt, ut, etiam tormentorum apparatu defecto, *Altzeiam* haud tentarent, vesperâ, noctisque tenebris, ulteriores conatus frustrantibus.

VI.

Caussam Marchionum Badensium, linea Edoartica,

articæ, Imperatori commendat Archiepiscopus Moguntinus.

VNà cum exercitu *Hispanico* in *Germaniam* ascéderunt *Marchiones Badenses*, lineæ *Edoartica*, hactenùs *Bruxellis* in antè sese tenentes. Qui cùm *Moguntiacum* appulissent, super detentione patrimonii sui, à *Marchione Durlachiano*, *Georgio Friderico* intercepti, quiritantes, quò caussa hæc sua, utique pupillaris, *Imperatori* ab *Archiepiscopo Electore* etiam, atque etiam, commendaretur, contendere haud destiterunt. Eorum desideriis annuens *Elector Moguntinus*, ut in caussa hac pupillari, ac favorabili, sub præsente *Spinola* expeditione, quantò ociùs iuvari possent, demissè *Cæsarem* exorare cœpit.

VII.

Rex Angliæ generi sui patrimonium, non admodùm rigorosè defendit.

SUper illis autem *Spinola* per *Palatinatum* progressibus ubi per *Achatium à Donavv*, *Principum Vnitorum* legatum, eruditetur *Iacobus, Rex Britanniæ*, mediocriter sese commovere visus est, ut etiam datis ad *Hispaniarum Regem*, atque *Albertum*, *Belgii* gubernatorem, litteris, quàm sinistrè secum actû esset, velut exprobraret. Quibus nihil, aut parum, sese commoventibus, *Principes Vnitos* adhortari cœpit, pergerent, animisque confirmatis hostibus resisterent, quousque ipse intereà præparato exercitu eos adiuvaret: Interim ne sic quidem, necessitate ipsa flagitante, exercitum idoneum, pro recuperando generi patrimonio, instruxit. Ut potiùs copiis, ac legionibus, interdùm, sive pecuniarum collectis, rem ageret, quàm ut exercitu, debitâque expeditione, experiretur. Quo nomine magis arbitrum sese inter *Imperatorem*, & *Palatinum*, generum suum, stitit, quàm ut hostilem, atque vindicem, animum indueret.

CAP. IV.

De Bavari expeditione in Austriam.

I.

Tampierius, Presburgum intercepturus, occumbit.

Ntequàm ad *Bavari* expeditionē per *Austriam* calamum admoveamus, priùs vel tribus, quod aiunt, verbis, de *Vngarorum* tumultuationibus, præsandum isthìc est. Induciis igitur, inter *Cæsarem*, ac *Bethlenum*, usque ad ferias *D. Michaëlis* pactis, iamque finitis, *Bethlenus*, utpote qui diu antè sese ad omnem tyrannidem præparâsset, eductis *Iazygibus, Vngarisque*, varia, ac diversa, oppida, ferro, ignibusque, subegit, prædisque, spoliis, ac cædibus, rem egit. Eius mores *Poloni*, quos *Cosaggos* vocant, imitati, partim in *Vngariam*, partim in *Silesiam*, factis irruptionibus, spoliis, ac rapinis, operam dederunt, ut bona pars eorum intercepta, sub ultricibus gladiis perierit.

Intereà, post aliquot prægressas cum *Cæsareanis* velitationes, ubi *Bethlenus Haimburgo*, *Edinburgo*, *Lackenbacha*, & *Günsio*, civitatibus, immineret, illas subiugaturus, ecce! *Tampierio* in mentem venit, *Presburgum*, non ità robusto præsidio munitum, unà cum *Arce*, qua regni *Vngariæ* corona asservatur, intercipere. Itaque, *VIII. Id. Octobr.* octonis hominum millibus, quadraginta navibus, necessarioque armorum apparatu, instructus, noctu profectus est, vit, multis dynastis, proceribusque, comitatus.

Tametsi autem, in limine expeditionis, ad pontem *Viennensem*, infelici prorsus omine, tres naviculæ, apparatu bellico instructæ, aquarum tempestate collisæ mergerentur, hominibus, equisque pariter pereuntibus, nihilominùs propositum ille non mutavit. Manè igitur *VII. Id. Octobr.* impressionem faciens, suburbanum, loricasque, ad ripam *Danubii* excitatas, unà cum tormentis, ibidem dispositis, feliciter occupavit, pontemque, è navibus compactilem, destruxit. Indè cum manu sclopetariorum ad arcem properans, posteaquàm sambucas, sive machinas perruptorias, portis adhibendas esse, signum suis evaginato gladio dedisset, à præsidiariis *Moravis*, arcem custodientibus, agnitus est. Istis igitur glandes, sine mistione, instar grandinis, in eum eiaculantibus, accidit, ut oppidò feriretur, atque in terram exanimis procideret. Quo casu sclopetariis confusis, ac retrocedentibus, præsidiarii supervenêre, è quibus *Vngarus* falcato acinace caput mortuo amputavit, trunco in arcem relato. Atque hunc exitum vitæ *Tampierius*, natione *Gallicanus*, miles expeditus, ac strenuus, sed paulò, ut aiebant, inhumanior, ac sævior, postquam copias *Cæsareanas* diu antè, atque in his *Bohemicis* motibus, duxisset, sortitus est.

Ductore igitur hoc suo orbatæ copiæ, non sine damno, inde pedem retulêre, *Bethleno* quàm celerrimè *Presburgum* properante, multosque, proditionis suspectos, in vincula coniiciente. Interim caput *Tampierii* à cervice recisum, per futuras trunco restitui, iubens, exequias tanto & milite, & duce dignas, in præsentia legatorum *Gallicanorum*, quàm honestissimas peregit.

II.

Bavari expeditio in Austriam.

PActâ, ac consummatâ, transactione *Vlmensi*, qua de suprà, auctusque copiis *Leopoldi Archiducis*, *Bavarus*, cùm exercitu, apparatuque instructissimo, ad *Cæsaris* evocationem, paruit, rectâque secundo *Danubio* in *Austriam supra Anasum* movit. Exercitus viginti quinque millibus, & quingentis, peditibus, itemque quinque millibus, & quingentis, equestribus, constabat. Cui *Ioannes Tscherclaes*, *dominus de Tilly*, gente *Gallicanus*, miles, ac ductor, strenuus, atque exercitatus, præficiebatur. Movente exercitu, *Bavarus*, quatuor *Principibus*, nempè *Vaudemontio*, *Ebosno*, *Lotharingo*, *Duce Teschenio*, *Silesio*, *Virginio Vrsino*, *Italo*, splendidoque comitatu, stipatus, *Patavium*, aliàs *Passaviam*, perrexit. In

itinere

itinere ubi à *Ratisponensium* legatis: solitis honorariis affectus esset, *Austrios supra Anasum* in armis excubare, occupatâque *Starenbergiorum* arce, sese opponere velle, ounciatum est.

Paulò post, *VII. Id. Quintil.* eiusdem *Austria Ordines*, cum codicillis, miserunt, qui, quicquid sub hac expeditione sibi exspectandum foret, interrogarent. Sese quidem amicitiæ, inter vicinos usitatæ, leges haudquaquam violâsse. Eaque de re hostilitatem, quàm utique non meruissent, minùs exspectare. Interim, hoc sibi præmetuendum esse, adiecerunt, ne, sicubi *Ducem* cum exercitu progredi contiogat, in patria sua turbę, ac tumultuationes oriantur, sicut paulò antè rusticorum globi tùm coiissent, ad *Procerũ* verò dehortationes à proposito recessissent. Itaque, ut exercitum à finibus amoliretur, sese deprecari: nisi novas turbas ciere, manusque in armis sese opponentium experiri, mavelit.

Ad quæ reddidit *Bavarus*: Sese iam in eo totum esse, inquit, ut legatos ad *Austria* Proceres, apud *Lintzium* congregatos, mitteret, deque omnibus erudirer. Qua de re *Laurentium VVensinum*, & *Reinaccherum Capitaneum*, eò dimisit, illi ut *Imperatoris Ferdinandi* edictum, litterasque *Cæsareas*, *Proceribus* intimarent: quæ quidem fuerunt eius argumenti:

Posteaquàm per *Bohemiam* civiles isti motus ardere cœpissent, etiam, temporibus *Matthiæ Imperatoris*, *Austria Ordines* ipso iu limine perduellibus accessisse, excussisque utilissimis admonitionibus, terrâ marique, infestis in armis sese opposuisse, adeóque eò deveoisse, ut *Cæsareos* ministros tantùm non ab omnibus conventibus, sed & muneribus, excluiissimos fecerint, adeóque contrà supremum magistratum atrociter deliquerint. Ab excessu *Matthiæ Imp.* enim contrà *Albertum Archiducem* perduellionis crimen continuantes *Lintziũ*, sedem, atque arcem, *Archiducis*, invasisse, claustra, ac vias, provinciæ, in gratiam *Bohemorum* archiperduellium, insedisse, adeóque contrà omnem fidem, fasque piumque, dominii regimen sibi arrogâsse. Postquàm *Alberto*, satis concedente, successio, ac gubernatio *Provinciæ* ad *Cæsarem*, pleno iure rediisset, tunc inprimis arctiores confœderationes cum perduellibus pepigisse, impressiones in *Austriam inferiorem* fecisse, civitates, arces, monasteria, & pagos, subditorum, intrà officium sese cootinentium, invasisse, occupasse, diripuisse: periuros insuper *Bohemos*, *Viennam* coronâ cingentes, armis, sumptibus, copiisque, adiuvisse, nunquàm eò bonæ mentis, ut legitimo *Principi*, ac magistratui, suo parérent, debitamque fidem, atque obedientiam, deponerent, devenisse, sed potiùs leges, modumque, præscripsisse, quibus temeritati suæ velificari possent.

Quibus omnibus siquidem manifestum læsæ maiestatis crimen ipso facto incurrissent, pridemque debitis coerceri pœnis debuissent, nihilominùs *Principem*, ac patriæ patrem, clementiæ connatæ memorem, non omnem spem abiecisse, fore, ut facti aliquando pœnitentiam emendantes ad frugem, bonamque mentem, reverterentur. Sed in tantum etiam hanc spem decollâsse, ut in diem peiores multò evaserint. In propatulo enim esse, à nonnullis eorum easdem fuisse adhibitas machinas, quibus regna, ac provinciæ *Austriacæ* abalienarentur, ac realiter deficerent. Ut etiam illos in societatem, ac contubernium, receperint, qui quidem *Christiani* nominis hostibus, *Turcisque*, sunt gemelli ac similimi.

Hanc igitur illam esse expeditionem, hunc eò tendere exercitum, ut de mandato *Cæsaris* quibuscunque modis *Bavarus* in ordinem perduelles redigeret, pœnitentiam verò sponte emendantibus ac sese submittentibus, gratiæ locum faceret, ac pro re nata liberrimè disponeret.

Cæsarem igitur seriò velle, ac mandare, *Ordines Bavariæ Ducis* postulatis, absque ambagibus, ac recalcitratione, obedirent, *Lintzium* restituerent, claustra, ac propugnacula, dederent, præsidiariis missionem darent, confœderationibus externis, plusquam suspectis, renunciarent, *Bavaro* intereà fidem darent, quoad deinceps *Cæsari*, principi utique hæreditario, homagium deponeretur. Si qui ergò refractarii esse porrò, ac repugnare, vellent, in istos sese datâ operâ nunc animadversurum, cæteris verò sese debito more submittentibus ad gratiam fores aperturum.

Hoc fine, ne quis sive pacta, sive fœdera, cum perduellibus inita, caussari, aliquamque indè obligationem prætendere, ausit, *Cæsarem*, præsentis vigore mandati, fœdera ista omnia, & singula, tanquam adversùs legitimum dominum, iusque, fidemque, pugnantia, omninò exautorare, omnesque, ac singulos, iuramentis exsolvere. Interim discrimen, ac delectum habendum esse cum illis, qui quidem minis, vique iniecta, ad perduellionis crimen adacti forent, hancque suam noxam anteà deprecari, atque in viam redire, cœpissent. Ut longè maior istorum culpa censenda fuerit, qui quidem datâ industriâ hoc ad perduellionis crimẽ ultrò venissent, immò duces, atque antesignanos, sese exhibuissent.

III.

Ordines Austriæ superioris quinque dierum inducias, ac deliberandi spatium, rogant.

Quæ cùm *Ordinibus Austriæ superioris* per legatos fuissent exposita, ad quinque dies deliberandi spatium rogare cœperunt. Annuit *Bavarus*, sed sub hac conditione, nisi, eo intervallo elapso, morem gerant, hostium tunc loco futuros esse. Se enim mandati *Cæsarei* executionem extrahere diutiùs haud posse. Tametsi igitur istos termini prolongationem per legatos urgere porrò accideret, nihilosecius frustrà fuêre.

Hoc intrà quinque dierum induciarum intervallum, in castris *Bavaricis* anxiè deliberari cœptũ est, utrum expediret, præmissâ exercitus parte, vel manu, claustra, ac vias, provinciæ præoccupare, an verò exodium induciarum, *Ordinumque*, lege pacti, responsa præstolari. Quòd autem res suspicione, ac periculo, haud vacaret, quin *Ordines* intereà confœderatorum auxilia solicitarent, undè maior difficultas foret exspectanda, plurimorum suffragiis collectis, ut provinciæ transitus maturè interciperentur, conclusum est. Quo fine præmissâ per *Haslingium* manu militari, sufficienti apparatu

ratu instructâ, id effectum est, sub hac tamen moderatione, neminem ille, nisi temerè renitentem, lacesseret, læderetque. Atque hoc quidem utilissimum fuisse tùm consilium, eventus docuit. Sicubi enim diutiùs istis connivere voluisset *Bavarus*, intereà evocatis isti confœderatis, atque auxiliaribus, quibus mediis exercitum *Bavaricum* vel retundere, vel impedire, potuissent, prosperissent.

IV.

Ordines Austriæ superioris auxilia Vngarorum, ac Bethleni, implorant.

HÆc dùm fiunt, *Ordines superior. Austriæ* clàm mittunt, qui à confœderatis, *Vngaris* scilicet, ac *Bethleno*, auxilia erogarent. Ibi tùm *Bethleno*, *Neosaliæ* conventum agente, intimatum est, quibus in periculis, atque extremitatibus, versarentur *Austrii*, nempè etiam de *Inferiori Austria* simul actum esse, sicubi se subiugari accidat, ut etiam provinciæ confœderatæ cæteræ, ipsaque *Vngaria*, an ultimis deinceps sit, sub *Cæsareque* dominatum, reduci omnes debeant, nisi iam matùriùs succurratur. Interroganti *Bethleno*, quantus esset exercitus *Bavaricus*? Responsum est à Legatis, (ità enim ex rumore didicerant) constare sex legionibus peditum, & bis mille equitibus. Ad quæ ille: Tanti copias istas haud esse, inquit, ut non remedium detur. *Ordines* uxores, liberosque, in loca munitiora transferrent: plebeii verò montes, ac saltus, peterent, cætera *Deo* committentes. Regiones, ac populos, identidem acquiri posse, modò vita, ac caput, redimeretur. Neque hostes eos esse, ut, instar boli, aut pilulæ, alicuius, unicâ vice omnes provincias deglutire queant. Intereà se cum *Vngaris* maturè futurum in partibus, &, quid in armis possit, declaraturum. Iam tùm *Setschium*, *Turzonem*, ac *Ragotium*, tribunos suos, in mandatis habere, copias ut educant. Intrà duarum septimanarū spatium, sese in *Stiriam* impressionem facturum. Sicubi tunc quoque *Bohemi* exercitum educerent, sub colore, tanquam *Viennam* peterent, futurum esse, ut *Bucquoius* castra mutet, locoque idoneo decedat.

Quò ergò seriò ità velle videretur *Bethlenus*, id genus increpatorias simulátque ad *Bavarum* dedit: Ne tentaret in *Austriam* educere *Bavarus*. Alioquin se ultricibus armis *Bavariæ* affuturum esse. Sed tantùm abfuit, ut minis istis quicquam efficeret *Bethlenus*, ut ne quidem responso dignus sit habitus. Itaque celeritate multa pericula antevertuntur. Quā nisi *Bavarus*, *Haslingio* duce, esset in tempore usus, facilè ab adversâ parte difficultates necti, obiicique, evenisset. *Haslingius* enim transitus, ac viarum claustra, à rusticanis infessa, ferro aperuit, infessoresque fudit, ac dispersit. Rusticani ex adverso *Bavaricos*, in potestatem redactos, durissimè habuerunt, ut etiam villas, pagosque, indè ab ultoribus incendi contingeret, quanquàm non sine iusta *Ducis Bavari* indignatione.

V.

Ernestus-Ludovicus, Dux Saxo-Lavvenburgicus, trucidatur à rusticis.

THillys, post *Haslingium*, cum legionibus aliquot, in *Austriam* movente, etiam *Dux de Croy Patavium* versùs eduxit, *Vngarorum*, eo loci grassantium, impetus enervaturus. Eo tempore, cùm *Ernestus Ludovicus, Dux Lavvenburgicus*, secundo *Danubio Viennam* dirigeret pro *Cæsare* militaturus, in itinere suprà *Lintzium*, in pago quodam *Asibavv* dicto, unà cum ministro nobili, ac famulo, à tumultuantibus rusticanis oppressus, ac cæsus, est. Nullà aliâ de caussâ, quàm quòd, super mensa, ad plebeios furiosos hæc in verba dixisset: *Irent modò, ac tripudiarent, mox in foribus futuros hospites, quorum quidem adventu istu minùs foret exultandum.*

VI.

Ordinum Austriæ ad Bavarum legatio, ac petitio.

POsteaquàm arcem unam, atque alteram, locaque varia, præoccupâsset *Haslingius*, atque etiam *Starenbergiorum* castro, ac sede, potitus esset, ibidem appulit *Dux Bavariæ*, ad quem tum à *Bucquoio* missus erat *Comes à Meggavv*, de omnibus *Ducem* erudituras. Altero die ab *Ordinibus Austriæ* litteræ advenerunt, quibus securitatem ultrò citróque commeandi erogabant, id quod illis non denegatum est. Itaque, cùm *Dux* ulteriùs pergeret, *Ordinum* delegatos, adventum suum præstolatos, reperit. Illis, impetratâ sermonis copiâ, multa, super exercitus huius *Bavarici* progressibus, præfantibus, multaque, quæ quidem in se litteris *Cæsareis* torquerentur, excusantibus, *Dux* nunciari iussit, se quidem animo sive disputandi, sive litigandi, neutiquam adesse, sed mandatum *Cæsareum* in effectum deducere velle. Absque circuitu igitur profiterentur, utrùm *Cæsari*, debitam iuxtà obedientiam, homagium deponere cuperent, nec ne? Si quid de cætero esset, quod illos tangeret, isthoc litteris mandarent. Qua de re legati litteris, verbisque conceptis, inter cætera, hæc postularunt: Antè omnia, ea, super quibus à *Cæsare* accusabantur, extenuare, atque excusare, studebant. Abindè privilegiorum, iurium, ac concessionum, à temporibus *Maximiliani II. Imp.* indultorum, confirmationem, tàm in ecclesiasticis, quàm secularibus, rogârunt. Secundùm hæc, ut præsidia, militesque, & totus ab *Austriâ* exercitus deduceretur, iuxtàque omnes, ac singuli, admissorum veniam impetrarent, solicitârunt. Illis *Bavarus* reddidit: De sententiis, cuiusmodi in illos ferri contigisset, se nullatenùs disceptaturum. Intereà *Lintzium* pergerent, ibidemque se exspectarent. Acturum enim esse cum illis, ea æquitate, quàm status caussæ huius utique ferre quitus esset.

VII.

Bavarus Lintzium (olim Aredatam) movet.

POst varia in itinere occupata, atque obedientiam pristinam reducta, loca, *Bavarus* rectà

Unciniam movere perrexit. Exercitus igitur primitias agnoscentes eius loci *Proceres*, in occursum miserunt, qui nunciarent *Duci*, paucos ex *Ordinibus* pro tempore esse in loco, ideóque pro dignitate, sicut vellet, *Ducem* excipere haud quidem posse. Et cùm *Provinciaprætor* in *Arce* esset, omniaque privilegia, atque indulta, ad *Austriæ Archiducatum* spectantia, possideret, interrogabant, utrùm illi eo in loco subsistendum esset, uec ne? Istis regessit *Dux*: apparatu, quo se qnidem excipere cogitarent, opus esse nullo. Non enim hîc tripudium, se, sed alias res, meditari. Privilegia eo, quo essent loco, manerent. Vicarius verò intereà, dùm *Arcem Dux* teneret, de aliis in civitate ædibus commodis sibi prospiceret. Secundùm hæc pedestriū copiarum octodecim millia, urbem velut coronâ cinxerunt, equestribus iuxtà per agros dispositis, tormentisque opportuno loco inductis. Quibus illis, aliisque, præordinatis, *Dux*, urbem ingressus, sequentia, *Ordinibus* proponi curavit: Primùm omnium, tàm præsentium, quàm absentivorum, dynastarum nomenclaturam exhiberent. Dein, numerum copiarum, à se conscriptarum, inirent: illisque, se inscio, missionem ne darent. Denique ne quis, indictâ pace, clanculum discederet, ut etiam absentivi citarentur, præsentes verò, super thematibus, in medium proponendis, quàm maturrimè deliberarent.

VIII.

Ordines Austriæ sese Bavaro submittunt.

TAmetsi igitur frustrà fuisset *Fridericus Palat.* & *Bohemiæ*, nihilominùs missis codicillis *Austrios*, exhortari cœperunt, viderent, nempè, quibuscunque modis contrà *Bavarum* in armis sese tutarentur. Iam enim in eo rem esse, ut in auxilium ipsius educere, ac *Bavarum* in patriam suam reiicere, velint. Nihilominùs interceptæ litteræ, *Bavarica* vi prævalente, duntaxat intrà verba constiterunt. Itaque rem seriò secum agi perspicientes dynastæ *Austrii*, initâ deliberatione, mandatis, postulatisque, *Bavaricis* parendum sibi esse, concluserunt, hac unicâ sub exceptione, à præsidiariis ut esse sibi liceret immunibus. Sed hæc spes istos fefellit. *Bavarici* enim perspicientes, absque præsidio provinciam facilè commoveri denuò posse, id ipsum negârunt.

IX.

Copiæ Austriacæ Bavaro ceduntur.

REbus hunc in modum compositis, super copiis porrò *Austriacis*, exercitui *Bavarico* iungendis, actum est. Itaque turbæ, ac cohortes, *Austriæ Bavaro* cesserunt. Quales quidem, loco præsidiariorum, per provinciam dispositorum, inter signa militaria dispergi, exercituique uniri, cœperunt.

Sed, tantùm abfuit, ut miles *Austrius* sponte iubenti *Bavaro* cesserit, nt in armis obluctans, nisi prænumerato stipendio, parêre repugnaverit. Qui cùm aliqua etiam depositâ stipendii parte contentus esse detrectaret, globus è mille quingentis coiit, imperiumque recusavit. Quos illos duobus peditum millibus, turmâque equestri, cingere, ac nisi dicto audientes sint, iniectâ vi in ordinem redigere, *Bavarus* iussit. Isti igitur, quo in loco res essent suæ, videntes, maluerunt de gemino menstruo stipendio pacisci, quàm ultima experiri. Quorum exemplorum cæteri quoque, hinc indè dispositi, cautiùs mercari didicerunt.

X.

Ab Austriæ Ordinibus homagium requiritur, ac deponitur.

ABindè *Dux Ordines*, nomine *Cæsaris*, sibi homagium deponerent, cohortari cœpit. Quod autem præ se tulissent, edicto *Cæsareo* gravari sese, itemque privilegiorum, iurium, ac concessionum, confirmationem, nec non admissorum veniam, petiissent, hoc quidem eius generis esse, quod magis ad *Imperatorem*, quâ se, spectaret. Interim *Cæsarem* his de omnibus curaturum. Cui quid foret animi, vellet indagare.

Hanc ubi *Ducis* sententiam excepissent, denuò in formulam iuramenti inquirere non destitêre. Si enim *Cæsari*, tanquam *Principi* hæreditario, iuramentum depositurì essent, illud alio modo peragi de more non posse, nisi anteà *Archidux Ordinibus* privilegia, iura, ac concessiones, quas, indulgentiâ *Maximiliani II. & Mathiæ, Impp.* accepissent, inprimis *Religionis* libertatem, confirmasset.

Ad quæ die sequenti hæc in verba prolixiusculè responsum dedit *Bavarus*: Caussam, inquit, quam foverent, à se neque inspiciendam, neque determinandam, esse. Gratiùs accidere sibi, modò hoc onere potuisset sublevari. Pariter satiùs esse, eò rem ab *Ordinibus* non fuisse devolutam, his ut remediis opus sit.

Itaque eò se tantùm, atque unicè, respicere, quò *Cæsareo* mandato satisfacere quitus esset, ab eo ne latum quidem unguem declinaturus. *Ordines* aliàs, super gravaminibus suis, *Cæsarem* ordine, ac debitè, deprecarentur. Nullum dubium esse, *Cæsarem*, elementiæ *Austriacæ* memorem, excussis circumstantiis variis, ergà *Ordines* sese ità declaraturum, ut liqueat, illi salutem, atque emolumentum, tàm *Archiducatus*, quàm *Ordinum*, ac subditorum, cordi esse. Hanc felicitatem se pariter illis ex animo vovere. Nec intermissurum, quin *Cæsari* submissam eorum voluntatem, ergà se contestatam, tàm huius provinciæ tranquillitatem, proximè conceptis verbis commendaret. Inprimis, quòd *Cæsari*, tanquàm *Archiduci*, & domino hæreditario, fidem, obedientiamque omnem, usque ad extremum vitæ halitum, promitterent, hoc illud esse, quod inprimis prædicare præcogitet. Interim, sieut hanc devotionem illorum haud fictam, fucatamque, sed veram, sed indubitatam, esse arbitraretur, ità operæ pretium facturos, sicubi, pro confirmatione huiusce submissionis, sine ambagibus in fidê *Cæsaris Bavaro* tantisper iurarent, quoad ipse *Cæsar* postliminiò iuramentū ab ipsis requireret. Prout nā superiori tēpore *Cæsari*, iuramentū requirenti, sub

variis præpositis conditionibus, *Ordines* repugnâssent, eâque obstinatione rem hanc in necessitatem deduxissent: ità iàm nunc remedium salutarius nullum affulgere, nisi ut, id genus missis exceptionibus, absque mora, edicto *Cæsareo* morem gerant. Perduellium quorundam ista esse consilia. Quibus nisi maturrimè sese subducant, *Cæsarique* obedientes sint, nihil aliud exspectandum esse, nisi ut ipsos magis, magisque, unà cum universa provincia, periclitari contingat.

Instructionem, ac commissionem, suam, super privilegiorum, quæ allegarent, confirmatione, ne quidem iota, quod aiunt, babere. Hanc rem illis tùm, ubi *Cæsari* ipsimet, tanquam *Archiduci*, hæreditatis caussâ, homagium deposituri essent, commodiùs urgendam esse. Hoc solùm iam restare, *Cæsari* sese submitterent omninò, ac dederent, fidelitatisque iuramentum intereà deponerent. Rem enim ità quidem esse comparatam, ut diutiùs extrahenda non sit. Velle itaque, ac mandare, nomine *Cæsaris*, hoc ut agerent.

Quod præsidiarios concerneret, hae tempestate necessitatem ipsam postulare, ut civitates, arcesque, nonnullæ præsidiis firmentur. Quòd autem exercitus nondum esset è *Provincia* deductus, hoc sibi molestum accidere, ut per ipsos *Ordines* stet, copiis suis missionem non concedentes. In illorũ ergò potestate esset, pacem, tranquillitatemque, eligere, ac militibus præferre velle. Simulátque enim militem proprium exautorare, edictoque *Cæsareo* satisfacere, essent comperti, illicò se omnem exercitum deducturum.

Denique se hoc quoque velle, confœderationes, adversus hæreditarium *Principem* suum pactas, oppidò rescinderent, sigilla codicillorum annihilarent, atque certo loco deponerent. Eam rem factu fore eò faciliorem, quòd ipsi *Ordines* non differentur, fœdus istud per *Cæsarem* summo iure esse exautoratum. Tantùm abesse, si, pactis iniustis renunciantes, in gratiam cũ legitimo domino suo redirent, legibusque tàm divinis, quàm bumanis, conforme sese gererent, ut hoc illis fraudi, ac crimini, esse possit, ut potiùs, apud omnes rectè, ac sapienter, iudicantes, laudem, atq, honorem exspectare indè debeant. Iuramenta, sicut hæc à *Bohemis*, vi extorta, neque *DEO*, neque hominibus, unquã placuisse. Iustissimam igitur caussam esse, immò *Cæsarem*, summâ suâ autoritate, legitimè, ac directè, intervenire, immò, velle, ac præcipere, coacta illa pacta, ac iuramenta, ut omninò rescindantur. Si quis igitur abhinc sive maculam, sive infamiam, illis affricare ausit, certò sibi promitterent, neque *Cæsarem*, neque *Bavarum*, honori suo defuturum, ut etiam contra pacis id genus turbatores omnibus, quod aiunt, copiis asserere eos sint affecti.

Super delictorum venia, atque indemnitate, quàm omnes ex æquo cuperent, nihil se quidem dispensare quitum esse, siquidem hoc opus solius sit *Cæsaris*. Quòd autem fidem, atque obedientiam, *Cæsari* repromitterent, eoque nomine commendari peterent, se verbis illorum hanc rem bonâ fide diligentissimè peracturum. Tametsi autem adbucdùm oblatis codicillis deprecarentur *Ordines*, antè privilegiorum confirmationem, sese in verba fidelitatis nondùm iurare, nedùm etiam pactam cum *Bohemis* confœderationem violare, posse, nihilominùs confœderationis istius diplomata, à *Bohemia* cæterisque directoribus, sigillis, subscriptionibusque, corroborata, produxerunt. Quòd autem *Dux* urgentissimis verbis denuò iniungeret *Ordinibus*, absque mora, præcisisque omnibus, hactenùs ventilatis, obiectionibus, edicto *Cæsareo* parèrent, sibique, ad alia properanti, in mora diutiùs ne essent, tandem, *IV. Id. Augusti*, primùm à *Clericis*, dein *Equestribus*, itemque *Civibus*, hæc in verba iuratum est: omnia, & singula, scil. quæ, vigore edicti *Cæsarei*, *Bavarus* iniunxisset, sese fideliter præstituros: quoad *Cæsar* suo tempore, hæreditatis nomine, homagium exacturus esset.

Atque hoc modo, iuramento feliciter consummato, copiæ *Austriaca Valentino Schmidio*, tribuno, cesserunt, *Herbersdorfio* per provinciam *Vicario* constituto.

CAP. V.

De Bavari expeditione in Bohemiam.

I.

Bavarus movet in Bohemiam, divulgatque edictum Cæsareum, super Spartâ sibi commissâ.

Onsummatis ità feliciter, inque ordinem tedactis, rebus *Austriacis*, *Bavarus*. ubi, ob præcipitatas eo tempore pluvias, aliquot dies derentus fuisset, in *Bohemiam* movens, *Freystadium* primùm appulit. Ibi, à loci magistratu solenniter exceptus, fortè incidit in *Balthasarem Marradium*, tribunum *Hispanum*, cuius virtus militaris *Cæsari* multis in occasionibus, & quidem postrema vice apud *Budorgim*, antiquitùs ità dictam, bodieque *Budam albam*, satis erat spectata. Quo cum posteaquàm rebus super necessariis contulisset, intereà militem ex itinere reficere, carros, impedimenta, ac tormenta bellica, simulátque reparare, iussit.

Ex èloco per *Bohemos*, *Moraves*, *Silesiosque*, immò ipsum met ad *Palatinum*, fecialem dimisit, quidque à *Cæsare* haberet in mandatis, exponi singulis curavit. Inprimis autem sequentia, litteris expressa, *Bohemis* intimari fecit: A *Romanorum Imperatore*, eodemque *Vngaria*, ac *Bohemiæ*, *Rege*, inquit, arduam humeris suis provinciam, super rebus *Bohemorum*, *confœderatarumque* provinciarum, impositam esse.

Exanimis proindè sibi dolere, tot, & toties repetitas, ingenuas admonitiones, ab *Electoribus*, ac *Principibus*, factas, frustrà fuisse, ut etiam ipsemet tot vicibus consiliator, ac monitor repulsam tulerit. Toties autem solidis, verisque fundamentis, inter cæteros, vel se duntaxat remonstrâsse, quibus pericu-

periculis, procellis, ac calamitatibus, modò non *Bohemiæ* regnum, cæterasque socias *Provincias*, immò universum *Imperium*, involverent, remque eò deducerent, ut, exclusis consiliis, remediisque mitibus, atque ordinariis, iam, more *Chyrurgorum*, cancrum, aut ulcus aliquod incurabile, tractantiū, ad dura, eaque extrema remedia, nempè ferrum, asciam, serramque, deveniendum sit, quò excisâ, resectâque parte immedicabili, corpus reliquum ab interitu vindicare liceat. Tanti igitur, ac tàm gravis, remedii applicationem, absque hæmorrhagia, ac coeffusione sanguinis, peragi haud posse. Quo nomine tædiosam hanc, ac difficilem functionem lubens recusâsset, nisi supremi illius, atq; à DEO ipsomet instituti, magistratus, cui negare nihil possit, respectus requireret aliud. Ea propter hos codicillos, hanc, sibi iniunctam, expeditionē per *Bohemiam*, adiunctasque *Provincias*, publicari iussisse, ut constaret, adhucdùm illis omnibus apud *Cæsarem* fores gratiæ patescere, modò legitimum magistratum, præeunte debitâ submissione, agnoscere, ulteriusque ad versus stimulum, quod dicūt, calcitrare nolint. Nisi igitur pœnam, quàm gratiā, eligere malint, irent, atque, ab accepta hac intimatione, *Cæsari* obedientiam præstarent, eius clementiam prævenirent, summumque, atque ultimum, sibi suisque impendens, periculum altiùs ad animum admitterent, rebus suis rectiùs consulerent, nec sese ab obedientia legitimi magistratus seduci paterentur. Regnum, ultimo velut sub agone, iam vix spiritum ducere, ut hiantibus faucibus *Christiani* nominis iurati hostes illud, tàquam prædam, aut bolum, exspectent. Si itaque *Scythicam* illam barbariem, qua *Turci, Reges, Principesque*, subactos, excarnificare, ac durissimo iugo premere, consuêssent, paulò penitiùs deponderarent, futurum esse, ut tanquam è diuturna crapula, veternoque, evigilantes, ad verum, ac legitimum, *Regē* suum, sacro oleo unctum, nempè, *Cæsarem*, redire cupiant. Illi iam pridem sanctissimo iuramento obligatos esse, ut omnem obedientiam vel indè debeant. Si iam pacem, tanquam ad se introeuntem, virgis cædere, furcillisque ampliùs eiicere, perseverent, certam, ac tristem, ruinam sese tantùm non regno, sed propriis etiam capitibus, familiis, fortunisque omnibus, superinducturos, adeóque à posteritate infamiam huius pertinaciæ, huius illius seditionis, consecuturos.

Occasionem igitur, tempusque opportunum, illis in præsentiarum exhiberi, dum *Dux* cum exercitu in *Bohemiam* promoveat. Hanc istos, utique capillatam, dùm adhuedùm fores gratiæ patescāt, à fronte arripere posse. Sicubi etiam hac vice oblatam *Cæsaris* gratiam non amplecterentur, consistique isthoc integerrimum, fortè ultimum, repudiarent, eventurum esse, ut pulcerrimum illud regnum exteris gentibus in prædam sit futurum, ipsi verò cum familiis, fortunis, atque honoribus, pessum ituri sint. Providerent igitur, ne, *Phrygum* more, *Bohemi* serò saperent, novoque sive proverbio, sive fabulæ, nomen facerent.

II.

Tenor commissionis Cæsareæ, Bavaro indultæ.

Eius generis autem fuerunt litteræ, patentes dictæ, à *Cæsare*, pro coercendis *Bohemis Bavaro* indultæ: Nempè *Ordines* in memoriam facilè revocaturos esse, quid *Anno* superiori *M. DC. XIIX.* factum esset, ubi crudeli, atque inaudito, facinore ex istis quidam duos *Cæsaris Vicarios*, cum *Secretario*, è dicasterio regio per patentes fenestras in fossam arcis præcipitare, ad istius facti evictionem militea conscribere, atque alia id genus, in regni interitum vergeutia, scelera patrare, ausi fuissent. Quæ cum ad aures *Matthiæ Imp.* pervenissent, tùm absentivi, quò temporiùs tāti mali barathro fauces obstruerentur, *Cæsarem* per codicillos, ut vocant, patenteà à tàm præpostero, pessimique exempli proposito, *Ordines* dehortari cœpisse, sub hac clementi oblatione, missurum esse legatos, qui, nomine *Cæsaris*, caussam inspicerent, transigerent, simulque condicerent, regni privilegia, prærogativas, atque immunitates, iuxtaque inprimis litteras illas Maiestaticas, futuras esse sartas tectas. Illis verò paternis, atque integerrimis, admonitionibus, promissionibus, atque obtestationibus, clam, ne ad notitiam populi venirent, suppressis, rùm aliud nihil efficeretur, nisi ut duræ, atque obstinatæ, cervicis perduelles tantùm non indurarentur, sed etiam magis magisque efferarentur, dùm, novam regni, regiique regiminis, formam cudentes, triginta regni vicarios, directores appellatos, crearent, præsidiarios hinc indè disponerent, subditos exactionibus exercerent, multorum bona vi iniectâ interciperent, regias præfecturas, annuosque reditus, invaderent, immò verò, non sine summa *Cæsaris*, *Regisque* sui, iniuriâ, ac famæ periclitatione, apologeticos, libellosque, ceu vocant, famosos tantùm non per regnum, sed *Imperium* universum, disseminarent, aliaque id genus, non inferiora, multa conarentur.

Istis omnibus *Cæsaris* animum haud mediocriter vulnerantibus, post *D. Iacobi* ferias, alterum ad *Ordines* emissum esse mandatum, quo, præeunte tot horrendarum actionum enarratione, seriis verbis ininngebatur, ab impiis, ac furiosis, id genus consiliis abirent, sub comminatione, istos omnes, quicunque, ab huiusce mandati intimatione, ilicet, absentes verò, intrà quatuordecim dies, ad obedientiam, *Cæsari* debitam, haud redirent, perduelliū, patriæque bostium, loco futuros esse. Sed neque hac interminatione quicquam fuisse effectum, ut potiùs diffidentes, ac furiosos, animos in ipsam denique rabiem exasperari, ac degenerare, usuvenerit.

Intereà, ab excessu *Matthiæ Imp. Ferdinandum*, utique successorem, atque hæredem, optimam spem concepisse, unà cum novo Principe, ac regimine, novosque subditos, nuper tumultuantes, alios animos inducturos, debitamque ac solennem ergà coronatum Regem, dominumque hæreditarium, obedientiam contestaturos esse, præsertim, cum nulla ex parte sive offensi, sive læsi, essent, ut potiùs litteris, clementiâ *Cæsarea* plenissimis, sub confirmatione privilegiorum, litterarumque Maiestaticarum, ad *Burggravium* superiorem emissis, illis gratificatum abundè fuerit. Sicubi igitur tunc inducias dedissent, copias conscriptas dimisissent, vel evidente aliquo signo saltem se ad pacem, atque obedientiam, redituros, demonstrâssent, utique *Cæsarem* fuisse paratum, per arbitros litem hanc dirimere, noxam sontibus remittere,

mittere, adeóque tanquam mitem, ac pacificum, *Imperatorem*, omnem lapidem, quod aiunt, movere, quò istis pacis, atque obedientiæ, amorem instillare velut quitus esset. Quid fit? Tantùm abest, ut effrænes, lymphati, & pertinaces, animi, de furore suo quicquam remiserint, ut ne quidem *Imperatorem*, *Regemque* suum, responso dignati sint, ut potiùs, *Imperatoris* adhortatione posthabitâ, copias magis magisque auxerint, subditos conclassârint, exercitum eduxerint, *Moravosque* partim astu, partim vi in partes transire coëgerint. Mox istos globo facto *Laam*, *Austriæ* inferior. oppidum, expugnâsse, mox ad ipsam regiã urbẽ, *Viennensem* sc. castra admovisse, multaq; dictu fœda, atq; hostilia perpetrâsse. Inde scriptis improbis *Cæsaris* famã laceraffe, exterasq; penès nationes prostituisse. Tametsi v. hi tales patriæ, pacisq;, hostes, quibus cũ *Cæsar* in gratiã rediret, forent indignissimi, nihilo seciùs clementiam benignissimi *Cæsaris* maiorem perstitisse, quàm ut perduellium furore, ac pertinacia, expugnari potuerit. Inde factum, ut denuò, *pridie Non. Iunias*, sub *Anno M. DC. XIX. Cæsar* per codicillos novos gratiæ istis locum fecerit, omnesque ad pristinam obedientiam invitârit, nempè omnes, quicũque ad devotionem, ac gremium, legitimi *Regis* sui redituri essent, illi *Bucquoio*, ductori *Cæsareo*, sese sisterent, eoque pacto in gratiam reciperentur.

Perduelles verò, nullâ neque clementiâ, neque gratiâ, dignos, oblatam humanitatem *Cæsaream*, more suo, omninò repudiâsse, de die in diem peiores spiritus sumpsisse, dataque operâ *Regis* indignationem provitare studuisse. Tandem, deposito pudore, ac perfrictis frontibus, eò delapsos esse, ut, posteaquàm *Archiepiscopus Moguntinus, Imp. Rom. Elector*, atque *Archicancellarius*, *Ferdinandum*, *Vngariæ, ac Bohemiæ, Regem*, tãquam *Electoralis* collegii membrum, secundùm cæteros *Electores*, ad *XIII. Cal. Sextil. M. DC. XIX. Francofurtum*, pro electione *Regis Romanorum*, evocâsset, atque ille, pro more, comparuisset, tàm per litteras, quàm legatos, corona regia privare, adeóque sede, collegioque *Electorali* excludere, etentârint. Sed frustrà tùm fuisse latratus, ut, citrà exspectationem, cum ignominia istos reiici, *Ferdinandum* verò tantùm non, sicut *Regem* verum, ac legitimum, introduci, sed etiam *V. Cal. Septembr.* in feriis *D. Augustini*, divinâ moderante gratiâ, unanimibus votis, ac suffragiis, solennissimisq; cum ceremoniis, in *Regem Romanorum*, postmodum in *Imperatorem*, evehi, ac *V. Id. Septembr.* triumphantis in morem, coronari, usuvenerit. Illis actibus feliciter consummatis, tametsi *Imperator* iustis, atque innumeris, de caussis, perduellibus omnem gratiã negare potuisset, nihilominùs ut exemplum, monumentumque, singularis suæ clementiæ propalã prostaret, ad petitionem *Electorum*, sequestratis atrocibus istis iniuriis, caussam illam communi illorum arbitrio, ac iudicio, submisisse. Sed neque isthoc etiam salutare compositionis remediũ placere potuisse. Perduelles enim *Bohemos*, furiisque inquietatos, præter cæteras provincias, magnam regni *Vngariæ* partem ad sociam belli seditionem pertraxisse, *Pragæ* conventum indixisse, novas cõfœderationes pepigisse, adeóque omnem, iam diu intrà viscera stabulantem, virulentiam collectim unicâ vice eructâsse. Indè factum esse, ut, exule pietate, fide, atque obedientiâ, proculcatoque iuramento, ac pudore, omni, super novo eligendo *Rege*, pronunciârint, iisdemque excæcatis mentibus, suffragiisque, *Fridericum*, *Palatinum Rheni*, *Electorem*, loco veri, ac legitimi, illegitimum *Regem* designârint, repudiatoque *Ferdinando*, regni caput esse iusserint.

Hanc istam illegitimam, irritamque, electionẽ *Palatinum* approbâsse, atque acceptâsse, neque pẽsi habuisse, quod paulò antè in comitiis *Francofurtensibus Ferdinandum*, iuxtà cæteros *Electores*, pro vero *Bohemiæ Rege*, per legatos suos, admisisset, immò ad *Imperii* dignitatem unà evexisset. Eum igitur non secus, ac personatum, atque in fabulis introductũ, scenicum *Regem* sese gessisse, coronatumque esse, nec non regni *Bohemiæ*, sociarumque provinciarũ, incolas per iuramentum in verba sua adegisse, omniaque, contra fasque piumque, quæ verum, & genuinum, *Regem* decent, designâsse.

Quanquam autem insontis plebis initâ ratione, neque hoc tempore omnem clementiam *Cæsar* eiurâsset, ac proindè *IV. Id. Decembr. M. DC. XIX.* ultimum mandatum expedivisset, eiusce temporis, omnes, ac singulos, hactenus perduelles, ac refractarios, etiamnunc *Cæsarem* invitare, eisque gratiæ locum facere, modò ad obedientiam pristinam reverterentur, ac factorũ pœnitentiam emendarent: sed etiam surdis cantatam fuisse hanc fabulam. Igitur ne diutius, vitiis, flagitiisque, connivendo, divinam in se, suosque, prævocaret vindictam, *Cæsarem* tandem, necessitate urgente, super id genus remediis, quibus atrocissimas istas iniurias vindicare, alienatumque *Bohemiæ* regnum recuperare, quitus esset, deliberare cœpisse.

Quæ inter cum *Cæsar Imperii Electorum*, *Principumque* fidelium, fide, atque auxiliis, plurimũ mitteretur, inter cæteros, *Maximiliano*, *Bavariæ Duci*, ex autoritate, ac potestate, *Cæsarea*, hanc facultatẽ dedisse, ille idoneo cum exercitu in *Bohemos* moveret, perduellesque, ac furiosos, in ordinem redigeret. Quicunque ergò sub hac ipsius expeditione citati non comparerent, *Cæsarem* pro legitimo *Rege*, ac domino, non recognoscerent, neque à perduellibus segregarentur, in istos omnes ferro, ac lege militari severâ, animadverteret. Ex adverso morigeros, atque obedientes, nomine *Cæsaris*, in gratiam, atque protectionem, admitteret, vitas, familias, ac fortunas, illorum, quantis potest viribus, tueretur, ac defenderet.

Eapropter *Cæsarem* magna voce omnibus regni *Bohemiæ* incolas inclamare, iuxtaque severissimis verbis mandare, omnes, & singuli, à *Bavariæ Duce* citati, loco, & tempore, constitutis, advolarent, voluntati, atque edicto eius obtemperarent, rerũ, ac fortunarum, suarum satagerent, perduellibus longum valedicerent, patriæque, ac sui ipsius, interitum amolirentur. Et ne quis, ad summam, pactorum, fœderumque, obligationem prætendere, ac subvereri, queat, utique *Cæsarem* omnes istas transactiones, confœderationesque, adversus tàm *DEVM*, quàm *Cæsarem*, legitimum *Regem*, & magistratum, suum à perduellibus, & cum perduellibus temerè initas, designatasque, hisce omninò annihilare, irritasque facere, omnesque subditos, quibuscunque modis illi in perduellium verba adacti essent, iuramentis omninò exonerare, prorsusque absolvere. Quicunque ergò dicto audi-

audi[illegible]nt, [illegible]iura, ac privilegia, sua futu[illegible] optima fide, reipsa præstandu[illegible] promittitur.

III.

Bavari ad Fridericum Palatinum increpa[illegible]ia.

P[illegible] ante mandato illo *Cæsareo*, atque ad regui *B[illegible]hemia Ordines* iuxta directo monitorio, illis po[illegible] criminatoriis, atque obiurgatoriis, in *Frider[illegible] Palatinum* invectus est, *Bavarus*. Sciret nempe, [illegible], *Palatinus*, immo apprime sciret, quàm [illegible], integerrimis, atque è *Germano*, solicitoqu[illegible] profectis, verbis ipse *Dux Bavariæ*, tàm [illegible] post illegitimam novi *Bohemiæ Regis* e[illegible], diversis vicibus, sub expressa præfigura[illegible] calamitatis, tot emissis codicillis [illegible]atus esset, abstineret se nimir. ab alterius [illegible] corona, iam-pridem alteri imposita, ac de[illegible] à *Turcis*, vel *Turcorum* vasallis, auxilia ex[illegible], ut *Germanicæ* gentis, per *Europam* potissim[illegible] libertatem affligere posset. Pari passu parce[illegible] id genus omnibus *Regibus*, *Principibusque*, o[illegible]osam, suspectamque, electionem, vivente, ac regnante adhûc *Rege* legitimo, duo simul pulcerrima regna, *Imperii* & *Germaniæ*, propugnacula, quæ h[illegible] nus coeffusione Christiani sanguinis immensisque sumptibus, hocce *Imperium* tueri cœpissent, una cum provinciis *Austriacis* lectissimis, in extremum exitium, iugumque *Turcicum*, nunquam facile excutiendum, præcipitare. Parceret per internos, ac [illegible]les suscitatos motus, tumultus, ac defe[illegible], universum *Imperium* turbare, ac convel[illegible], a[illegible]oque peregrinis deinceps gentibus in præd[illegible] ponere. Parceret immo verò semetipsum, a[illegible] facultatibus, atque autoritate, florentem, [illegible]ue, [illegible]aque complures alios, certæ, ac inaudi[illegible] ruinæ involvere.

Qu[illegible] maxime *Palatinum* nomen, honorem, dec[illegible] decere, ut ipsius prævaricatione, & culpa, nobilissima regna ac provinciæ, tàm flebilibus in[illegible] undique conscriptis, ac conquisitis, exercitibus [illegible] sub *Christianorum* populorum laniena, vasta[illegible], a[illegible] penitus interire, debeant. Naturæ legem memi[illegible]t hæc inculcare: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne f[illegible]eris.* *Palatinum*, utique *Imperii Electorem*, plus c[illegible]cere, regnum, forte interceptum legitimo domino ut restitueret, perduellesque subditos coerceret, inprimis, imitatione fortissimi illius he[illegible]ois, *Philippi Palatini*, *Christianorum* rempublicam adve[illegible] ideliuim, ac *Turcorum*, intolerabile iu[illegible]m, omnibus viribus defenderet, aque infami ista serv[illegible] eriperet.

Hæc, atque eiusce commatis in verba, postquam *Bavarus* aliquoties *Palatinum* fuisset dehortatus, invito vel ut sibi hanc cautionem, ac clausulam, inter manus natam esse: Nempè, sicubi accideret, post[illegible] hisce consiliis salutaribus, *Palatinum* [illegible]udato p[illegible]posito deinceps insistere, *Cæsarem* atque *Imperium* [illegible] conturbare, maioribusque periculis involv[illegible]e, *Bavarumque*, iuxta *Electores*, ad opem bono pu[illegible] impertiendam, solicitari, tunc utiq; se non posse *Imperatori*, tanquam supremo capiti, obedientiam negare, manumque subducere, quin collapsam rem publicam, atque in deliquio animi versans *Imperium*, pro se que opem flagitans, omnibus viribus, remediisque, restauraret, adeóque fidem, *Imperio*, ac patriæ, debitam, consanguinitatis iuribus præferret. Denuò igitur *Palatinum*, tanquam consanguineum, lege cognationis, necessitudinis, ac proximitatis, mutuæ, se commonefacere, tandem, ad animum admissis dehortationibus his, & aliis, privatim, publicéque factis, ad se rediret, rebus novis, reipublicæque perturbationibus noxiis, se abstineret, tandemque, quàm sincerè, ac candidè, *Bavarus* hactenus in medium cōsuluisset, agnosceret. Tametsi autem nuper ipse *Palatinus* palàm, testibus litteris, hanc *Bavari* mentem fidam, atque ingenuam, hæc consilia, ex integerrimo pectore profecta, visus esset deprædicâsse, atque agnovisse; nihilominùs illum ad pristinos errores relabi, atque in istis etiamnunc perseverare, ut res *Christiani Imperii* magis magisque conturbet, atque affligat, omniaque, ac summam rei in acie novaculæ, sive gladii, exponat. Indè *Imperatorem*, rei sive indignitate, sive necessitate, præventum, auxilia passim erogâsse, iamque in eo esse, ut *Bavarum* militiæ, atque expeditionis, illius, in *Bohemos* suscipiendæ, caput, ac ductorem, designârit. Hanc illam esse nunc, tàm arduam, oppidò tædiosam, & difficilem, sibi impositam, provinciam, sub cuius onere meritò, non absque suspiriis, ingemisceret, ex animoque doleret, morbis urgentibus extremis, ad extrema remedia devenien dum esse.

Si quid igitur preces, & vota, valerent, adhûc dùm instare *Bavarum*, adhûcdùm ex omni affectu fideliter inculcare, ne properaret *Palatinus* in extremam sui ipsius perniciem, sed fidelium *Electorum*, *Principumque*, optima consilia ad animum admitteret, sed coronam regiam legitimo, atque antehâc coronato, *Regi*, dominoque hæreditario, restitueret, sed desperata, ac noxia, inque ipsam barbaricam, *Turcicamque* subiugationem militantia, consilia curaret, sed, cum reliquis *Imperii* membris, tyrannidem *Turcicam*, quantis possit viribus, retunderet, atque exarmaret, adeóque emolumētum, salutem, pacemque, ac tranquillitatem, orbi *Christiano* postliminiò, reduceret. Hoc illud esse splendidum medium, quo se, suasque provincias, amplificare, vicinis regnis, ac regionibus, benefacere, totique *Imperio*, ac *Germaniæ*, patriæ nostræ, prodesse possit. Hoc hoc illud esse, quod DEO, magistratuum vindici, gratum, subditis salutare, sibi, suisque, gloriosum, atque utile, futurum sit.

Quod si verò (quod abominandum) hæc succlamatio, fortè extrema, apud cæcos, atque effascinatos, nihildum proficiat, *Bohemosque* expeditioni, ac commissioni, huic suæ obluctari accidat, utique vel nolentem se eò impelli, *Cæsaris* voluntati, ac mandato, ut satisfaciat. Aut igitur cum *Bohemis* istis, si sibi consultum velint, se in gratiam, nomine *Cæsaris*, rediturum, aut, si omnia sint frustrà, Marte experturum. Iam paulò antè *Ordines Austriacos*, cum *Bohemis* tumultuantes, postea quam ad obedientiam rediissent, in gratiam receptos esse. Si quid, dùm isti cunctarentur, ab exercitu passi forent, hoc illorum culpâ, non suâ, usuvenisse. Eandem *Bohemorum* deditionem se pariter modò, non optare, sed & sperare, velle.

IV. Bo-

IV.

Bohemorum, ad Bavari criminationem, responsio.

Quid autem ad criminationem istam rescripserint *Bohemi*, iam sequitur. Ità enim illi, dũ neque flecti, neque emolliri, poterant, *Bavaro* reddiderunt: Tàm è *Ferdinandi Cæsaris* edictis, inquiunt, ac codicillis, quàm *Bavari* increpatoriis, quibus criminibus, atque accusationibus, onerentur, non sinè commotione, sese didicisse. Ista omnia, quanta quanta essent, in diffamationem tantùm non omnium *Bohemiæ ordinum*, sed etiam *Regis* ipsius, vergere, eóque spectare, ut invidia apud exteros sibi concilietur, dùm ista rogarentur, quę admittere nullo pacto foret integrum. E rescriptis igitur tàm *Regis* sui, quàm ipsorum *Ordinum*, prorsus evinci contrarium, nempè iuribus, ac priuilegiis, à tot seculis quæsitis, hanc caussam suam niti. Exindè euidentissimum esse, id omne, quod susceptum, peractumque, ab *ordinibus* foret, iuxtà leges regni, ordinem, ac consuetudinem, unanimi *Provinciarum* de consensu, solenniter peractum fuisse. Quorum omnium rationem corám DEO, iudice supremo, tùm omnibus, sine felle, rem ex æquo pensitantibus, reddere sint parati.

Secundùm hæc, neque *Regem*, neque *Ordines*, *Bavaro* unquam fuisse molestos, tantùm abest, ut amicitiæ, ac proximitatis, iura violàrint. Considerent ea propter, futurum, ut *Bavarus*, *Imperii Principum* facilè præcipuus, bonæque mentis, neq; in *Palatinum*, *Regem* suum, neque in se, confœderatosque suos, aliquid hostile designet, *Cæsarisque* edictum, etiam sub proprio periculo, iniectâ vi in effectum deducere cupiat. Siquidem verò, citrà exspectationem, usuveniat, ut ab eo hostiliter infestentur, eam necessitatem se masculè exceptnros, adeóque, iuxtà leges patrias, tàm *Ordines*, quàm universos regni incolas, sub profusione sanguinis, vitæ, fortunarumque omnium, pro patriæ libertate, coniunctis viribus dimicaturos esse. Neque aliter sese posse, quàm *Palatinum*, communibus omnium *Ordinum*, sociarumque *Provinciarum*, suffragiis, secundùm regni leges, statuta, ac vetustas consuetudines, dictum, electum, coronatumque, *Regem* suum, coniunctis tàm animis, quàm viribus, unà cum patria, contrà quoscunque hostiles impetus, defenderent, ac tuerentur. Siquidem igitur *Bavarum* haud provocâssent, eò promptius divinum auxilium se præstolari, eventumque DEO, & fortunæ, committere. Quo nomine *Cæsaris* illud edictum sicut admittere haud quidem possint, hoc in præsentiarum eàdem operâ ipsi remittere.

V.

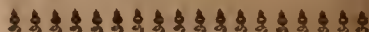
Friderici Pal. responsio.

Totidem ferè, eiusdemque saporis, verbis, ad *Bavarum* rescripsit, suo nomine, *Frid. Palatinus*: E diversis autehàc, inquit, ultrò citróque missiculatis epistolis, *Bavaro* haud incognitum esse, quibus de caussis oblatam *Regis Bohemiæ* dignitatem admisisset. Illæ cùm eius momenti, ac ponderis bucusque visæ essent, ut ea propter consilia sua mutare non fuerit operæ pretium, proindè extrà regulam sibi accidere, quod rogaret *Bavarus*, præsertim, cùm in eius amicitiam, fidemque, hactenus oculos coniecerit, multumque sibi super eodem promiserit.

Pariter non ignorare *Bavarum*, quibus rationum, legumque, momentis, ac fundamentis, *Bohemiæ*, sociarumque *Provinciarum*, *Ordines*, caussæ suæ bonitatem, nimir. quòd ipso iure reiecto *Ferdinando* novum *Regem* substituissent, deduxerint, partisque adversæ obiectionibus qualicunque satisfecerint, sicut, superpondii loco, etiamnunc, ex adiecto *Ordinum* fasciculo, liqueat.

Hoc hoc esse, quod novum sit, atque enneoquere nequeat, quo iure, contrà omnia *imperii* iura, ac decreta, *Cæsar* ex aula *Cæsarea*, in caussa propria, ac priuata, iudicis officium adversus *Palatinum* exercere aut velit, aut possit, *Palatinum* enim, itemque regnum *Bohemiæ*, cæteris cum *Provinciis*, cum *Cæsare* minimè litem fovere, sed cum *Archiducibus* sibi rem esse, utique regnum *Bohemiæ*, tanquàm hæreditarium, subiugare conantibus.

De cætero, quod sibi obiiceretur, tanquam, desperatis consiliis inhians, cum infidelibus, ac *Turcis*, contrà *Imperium*, patriamque, conspiret, atque barbarorum hac ratione, sub spe auxilii, tyrannidi, ac servituti, duo regna, cum tot provinciis, submittere cogitet, meram esse fabulam. Nunquã hoc sibi in mentem venisse: Cuius rei certissimum testem habeat utique conscientiã. *Bavarus* potius, aliique complices, sine caussa, in *Bohemos*, confœderatosque, educentes, viderent, ne, sub publico nomine, rem privatam agerent, *Christianamque* Rempublicam, per civiles, atque internos, motus convellerent, *Turcisque* in prædam obiicerent, *Deumque* (cui omnia hæc utique committenda forent) vindicem provocarent.

CAP. VI.

De Bavarorum, & Cæsareanorum coniunctionibus.

I.

Bavarus in ulteriorem Bohemiam promovet.

Ed genus toties missiculatis codicillis cùm verbis frustrà esset *Bavarus*, deinceps armis agere, atque experiri, statuit. Præmissâ igitur sub *Herlembergio*, & *Haimbausio*, tribunis, integrâ phalange, *Bavarus*, promotis castris, ulteriorem in *Bohemiam* perrexit. In *Mansfeldium*, fortè occurrentem, ut educerent, illi in mandatis habebant. Sed

hic

hic, sustinere *Bavaricas* copias haud potens, sese subduxit. Intereà, circiter *Calend. Septembres*, exercitus uterque, tàm *Caesareus*, quàm *Bavaricus*, mutuò sibi in occursum ducentes, uniri, ac coniungi, cœperunt. Postquàm enim *Bavarus*, per *Zvvethelium* movens, arcem *Greilsteiniam* expugnâsset, *Busquoium*, cum *Caesareanis* obviàm educentem, humanissimis verbis excepit, sibique iunxit.

Peractâ feliciter hac utriusque exercitus coniunctione, primâ quaque occasione *Bavarus*, in *Bohemia* ubicunque movere posset, acie experiri, simulque, ac semel, pugnâ decernere, affectus erat. Sed commeatu, cùm destitueretur, hoc votum differre cœpit. *Austriae* enim ager, quod vastatus, ac derelictus, esset, nihil suppeditabat: *Bohemi* verò, ne quid hostibus cederet, obluctabantur.

II.

Bavarus Pragam unicè expeditionem dirigit.

CÆsareanis, *Bavarisque*, in progressu, arcibus, oppidisque, sibi obviis, potiuntibus, *Bohemi* in *Moravos* deflexerunt, tanquam de industria hostes è *Bohemia* sive in *Austrios*, sive *Moravos*, pellectum. Tametsi igitur *Bucquoio* visum erat, istos persequi, atque in *Moraviam* educere, illud tamen *Bavaro* consilium placere non poterat. Hic enim antè omnia, *Pragam*, tanquam regni, totiusque rei, caput, petendam esse, omninò proposuerat. Qua de sententia cùm dimoveri non posset, *Bucquoius* quoque ulteriùs repugnare non debuit. Et per *Herculem*! sapientissimum hoc fuisse consilium, ab eventu patuit. Sicubi enim in *Moravos* movissent *Caesareani*, & commeatus difficultas incidisset, & *Bohemis*, instante brumâ, spatium fuisset, fines suos, regiamque urbem, rectiùs communiendi, atque auxilia contrahendi. Satius ergò erat, istis nequicquam moræ, spatiique, quo respirarent, indulgere, sed urgere, sed turbare, regnique, & novi *Regis*, totiusque cardinis, pupillam, *Pragam* scilicet, petere, hanc expugnare, hanc in ordinem redigere, & sic verum scopum ferire: Undè hac ipsa celeritate magnum instanti victoriæ momentum accessit. Itaque, per *Austrios inferiores*, *Budorgim*, *Bohemiae* civitatem, indè *Bodniam*, mox *Pragadistum*, mox *Pisseccam*, eduxerunt, oppida prædicta, cùm in armis præsidiarii resisterent, iniectâ vi, machinisque adhibitis, expugnantes.

III.

Balthasar Marradius, relictas in finibus, copias, è Bavaria, in Bohemiam adducit.

ANtequàm exercitum *Bavarus* educeret, more militari, etiam, pro finibus custodiendis, quasdam domi copias reliquerat. Illas, ut adduceret in *Bohemiam*, cum turmis equestribus, *Balthasar Marradius*, *Hispanus*, tribunus nominatissimus, mitti, cœpit. Quo eò dirigente, atque, inter cætera, oppidum *Schuttenhofen* intercipiente, mox, per *Tieffenbachium*, *VVinterbergá*, & *Valeriá*, in deditionem venientibus, fines *Bavariae*, *Pasavia*, atque *Austria*, ab invasionibus *Bohemorum* indemnes esse cœperunt. Secundùm hæc, *Grünberga*, *Risenburgo*, ac *Tausa*, oppidis, à *Bavaris*, ac *Marradio*, partim vi, partim strategematibus, occupatis; uterque exercitus *Pilsenam* petiit.

IV.

Haslangius, tribunus, ab Vngaris interceptus, occumbit.

BOhemis ex adverso ad duo millia passuum castra habentibus, quibus *Fridericus Rex* intererat, *Caesareani*, *Bavarique*, cum impedimentis, & calonibus, ægros suos ad *Bavariae*, *Austriaque*, fines remittentes, omnes in unum agmen undecunque copias, quò eò rectiùs hostes persequerentur, contraxerunt. Eo tempore *Haslangius*, tribunus *Bavarus*, ex febri decumbens, cùm, curationis ergò, retrò in *Bavariā* cogitaret, ab *Vngaris*, saltus insidentibus, interceptus est. Eius comitibus, partim cæsis, partim fugatis. Cætera prædæ fuerunt. Ipse verò *Haslangius* in equum sublatus, vinculisque alligatus, in castra *Bohemica* deduci cœpit. Quâre cognitâ *Bavarus* ad *Palatinum* misit, pateretur tribunum præfatum, tanquam ægrotantem, ad se remittere, sub hac conditione, eundem, sicubi reconvaluisset, ex pacto in *Bohemorum* potestatem rediturum. *Palatinus* verò, quòd neque in sua, neque *Bohemorum*, sed *Vngarorum*, potestate esset, excusare cœpit. Ità tribunus ille, in *Vngarorum* castris detentus, paulò post circa *Cal. Novembr.* vitæ finem fecit.

V.

Mansfeldii dolus.

CÆsareanis, *Bavarisque*, per circulum *Pilsenicum* stativa habentibus, *Mansfeldius*, tanquam partibus *Bohemorum* diffideret, datâ operâ ex alto simulabat. Itaque neque se commovebat, neque commeatum hostilibus copiis negabat, omninóque videri cupiebat, tanquam in partes *Caesareanorum* declinare vellet. Quò nomine *Bucquoius* ingensipsi pretium offerebat. *Bavarus* verò interceptos eius prætorianos absque lytro dimittebat. Hæc autem studio fingebantur à *Mansfeldio*, ut *Caesareanos* turbaret, moraque iniectâ, ne ulteriùs pergerent, inprimis *Pilsenam* ne attingerent, caussaretur. Intereà *Bohemi Pilsenam* educebant, commeatum *Bavarorum* eo loco intercepturi, sed *Bavari* circumspectio istis obstitit. *Linteloo* enim tribuno, apud commeatum excubias agenti, in mandatis dedit, diligenter rerum suarum satageret, & ne res annonaria detrimentum capiat, provideret. Cuius providentia factum, ut hostium tùm consilia sint facta irrita.

CAP. VII.

De Ominibus, Cladem Pragensem, à partibus

S

bus Bohemorū, præsignificantibus.

I.

Principis Anhaltini confusio.

Olim, antequàm committerent acies, multimodè belli *omina*, sive bona, sive mala, tàm apud *Græcos*, & *Romanos*, quàm penès *Gallos*, *Germanosque*, modò è *pullis*, modò *sternutatione*, modò *pedum offensione*, modò è *volucribus*, modò *ab extis*, modò è *duellis* utrinque commissi militis, modò è *tripudiis*, sive truci *cantu*, (quem barritum vocant) aliisque id genus signis, præludiis, prodigiisque, desumi consueuisse, ex lectione veterum autorum innotescit. Si igitur etiam *terror panicus*, ex inopinato invadens, & magnus, mali *ominis*, ac *prodigii*, loco, erat: si veteres *Pallori*, *Timori*, *Paupertati*, ac *Senectæ*, tanquam numinibus noxiis, extrà civitatem templa, ac sedes, assignârunt, tanquam quæ procul amolienda essent: ecquis magnoperè dubitabit, dùm, intellectâ *Bavarorum* cum *Cæsarianis* coniunctione, *Christianum*, *Principem Anhaltinum*, militiæ *Bohemicæ* caput, consternari, ac confundi, (ut narrant) contigit, isthanc *ominis*, & quidem haud felicis, indicinam fuisse exhibitam? Si enim *Tacito* creditur, *plus in Duce reponitur, quàm in exercitu*. Si rectè indicâsse censetur *Florus*, certè: *Tanti*, inquit, *erit exercitus, quanti quidem fuerit Imperator.*

II.

Fridericus Palatinus primogenitum suum è Bohemia, securitatis igitur, ablegat.

Exercitus sui imperatorem, iam quodammodo confusum, tristemque, si non prævenit, rebus suis metuens, *Fridericus Palatin. Bohemiæ Rex*, certè æquis passibus secutus esse videtur. Is enim super potentiâ *Cæsarea* per *Bavaricum* supervenientem exercitum abundè auctâ, dùm sibi, suisque, malè ominatur, ac confidit, filium primogenitum, iam anteà quoque *Bohemiæ Regem* designatum, securitatis ergò, è regno in *Belgium* ablegavit. Quod sicubi rectiùs de rebus suis sperâsset, haud facturus utique fuisset.

III.

Fridericus Palatinus expetit alloquium Bavari.

Eadem diffidentiâ, ac solicitudine, accidisse, verisimile est, ùt *Fridericus Palatinus*, *Cæsareanis*, *Bavarisque*, per *Bohemiam* prævalentibus, primùm per tubicinem, deinceps *Schlammersdorfium*, *Aurbachii* præfectum, eo nomine ablegatum, alloquium *Bavari* desiderârit, antequàm res utrinque ad manus, vel aciem, deveniret. Talis autem tùm *Palatini*, per legatum, fuit sive propositio, sive rogatio: Quanquam, ait, divinâ ità moderante providentiâ, isthoc anni decursu, multa adversa sibi usuvenissent, dùm amicos, ac consanguineos, suos, etiam sub periculo proprio, ad ampliores dignitates provehere conatus esset: istos enim pee regnum, & provincias suas, hostium more, sese ferre: nihilosecius tàm affectus sui contestandi, quàm consanguinitatis, necessitudinisque, ergò, intermittere se haud potuisse, quin *Bavarum* sui status certiorem faceret; ab eoque retrò erudiri cuperet. Ex *Haslangio* tribuno se cognovisse, non ingratum fore *Bavaro*, si ambo coràm couvenire, &, super noxiorum armorum sequestratione, colloqui, *germanaque*, atque optimâ, fide deliberare, quiti essent. An fortè remedium inveniri possit, ægrotanti bono publico tantoperè salutare. Si itaque hæc conditio *Bavaro* baud displicere queat, se ità affectum esse, ut cum *Bavaro* coràm agere malit. Sub spe, futurum, ut hoc mutuo *Principum* alloquio res, in *Imperio* collapsa, in pristinum statum restitui, tùm *Christianus* orbis ab interitu eripi, queat. Quid igitur animi esset *Bavaro*, quo die, loco, & tempore, quibusque conditionibus, hic conventus peragi posset, mallet *Palatinus* antè cognoscere. De cætero, siquidem sive edictis, sive *Cæsarea* commissioni, *Bavaro* impositæ, foret insertum, cum omnibus, qui quidem ultrò ad obedientiam redituri essent, *Cæsareum* in gratiam reversurum, cæteros verò, nempè refractarios, hostium loco futuros, rebelliumque pœnis coercendos, esse, eo loco, sub clausula, hæc verba extare: *Cum Palatino rem aliter sese habere: quantum personam illius concerneret.* Averet ex eo, (si non grave esset) cognoscere, quid hæc sibi verba vellent, aut significarent.

Ad quam interrogationem hunc in modum sic tùm rescripsit *Bavarus*: Adhucdùm, inquit, *Palatinum* optimè meminisse, quo fideli, integerrimoque, animi affectu eum prosecutus esset *Bavarus*. Et quàm diu in antè, proximæ necessitudinis ergò, & quidem toties, ob instans periculum, commonefecisset. Neque in præsentiarum aliud antiquiùs sibi esse, quàm ut sinceræ id genus admonitiones tùm invenissent locum. Se neque odio, neque indignatione, sive æmulatione, versùs hoc *Bohemiæ* regnum, hanc suscepisse expeditionem, sed hanc necessitatem tùm conventus Illius *Mülhusiani* decreta, tùm voluntatem, ac mandatum *Cæsaris*, iuxtaque curam boni publici, sibimet imposuisse. Quod ad colloquium spectet, nihil sibi gratius esse, quàm ut illud in boni publici emolumentum, regni, & provinciarum, *Cæsari* debitarum, refusionem, *Palatini* verò ipsius, suorumque, commodum, collimare sustineat. Cùm autem *Cæsaru* animus in eo sibi sit perspectus, neque ulla partium transactio hic locum habeat, antequàm *Bohemiæ* regnum, cum *Provinciis*, *Cæsari* fuerit restitutum, quem in finem hæc militet expeditio: utique necessarium esse, *Palatinus* antè, quàm convenirent, expectoraret sese, quid vellet, ne frustrà utrumque congredi contingat. Clausulam illam, super qua interrogaret, nihil aliud velle, quàm *Cæsarem* omnes, ad obedientiam, ac gremium suum, confugientes, in gratiam admissurum, in cæteros verò ferro, ac pœnis, animadversurum, esse.

IV. Vn-

IV.

Vngari, malè morigeri, antè pugnam, à Cæsareanis caeduntur.

NEque *Vngari*, malæ superincumbentis regni *Bohemiæ* rebus fortunæ, manifestum non documentum perhibere potuêre. Isti enim nullius tùm imperium agnoscere volentes, tanquam extrà omne forent periculum, hoste in foribus existente, securè tripudiare, vestibusque, tanquam media sub pace, aut triumpho, sepositis, altùm stertere cœperunt. Hoc ubi exploratum haberet *Bucquoius*, equestrium *Gallo-Belgarum* tribuno suo, *Ganchiero*, in mandatis dedit, ille super *Vngaros* istos oculos coniiceret, quantisque posset viribus istos oculos quacunque occasione affligeret. Paret hic mandato ducis, commodâque usus occasione in *Vngaros*, per pagum dispersos, nihilque tale exspectantes, impressionem faciens, ducentos cæcidit, mille equis in prædam redactis. Quæ, parva licet sive velitaris pugna, sive impressio, victoriæ tamen instanti *Cæsareæ* magnum momentum attulit, ut mediâ, vel vix ineunte, sub pugna *Pragensi*, *Vngaris*, tanquam sine custode itidem diffugientibus, *Bohemorum* aciem terror prehenderit, caussamque tantæ cladis, inter cætera, intulerit, promoveritque.

V.

Ignis, sive flamma, lambens, in signo prætorio Cæsareano notata.

VEteres sive *Poetæ*, sive *Naturalis historiæ* scriptores, *flammas*, sive *ignes*, *Lambentes*, cuiusmodi sive in capitibus, sive capillis, hominum, innoxiè tamen, apparent, felicitatem portendere arbitr[...]ur. Ab exemplis res fiet evidentior. Autoribus *Livio*, & *Val. Max. Servio Tullo*, adhucdùm puerulo, dormienti, CIRCA CAPVT FLAMMAM emicuisse, domestici notârunt. Quod prodigium *Prisci*, *Tarquinii Regis*, uxor, *Tanaquil*, admirata, *Servium*, servâ natum, in modum filii educârit, *& AD RE[...]IVM FASTIGIVM EVEXIT*. Talis fuit LVMEN, sive FLAMMA, LAMBENS, apud *Virgilium*, quæ *Ascanii*, *Æneæ* filio, comas, & tempora, attigit. Undè læto hoc prodigio exultans *Anchises* senex, *Deos* precatur, boni hoc omen ut confirment. Nautæ pariter, si *geminus ignis duplici flamma* in iisdem *navium* antennis, vel malis, adhæreat: prolætissimo, feliciss imoque navigationis omine, habent. Veteres gentiles *Castorem*, *& Pollucem*, patronos navigantium, per *geminum* hunc *ignem* invocare, atque inde bene ominari, erant soliti. Sed in viam I Itaque similis, *flamma lambens*, sub *Gnilielmi Verdugonu*, *Ductoris Hispani*, Legione, vexillum cohortis prætoriæ, quod antè illius fixum erat tentorium, p[...]muinq; omnium contrà *Bohemos* in aciem prælatum est, corripuit, ut ardere videretur, bono tempore, ad modum facis, refulgens, & conspicua: Quo sive *omine*, sive *prodigio*, *Cæsarianus* præsignificatam esse felicitatem, & victoriam, quis ambigat?

VI.

In Dominicâ XXIII. secundùm Evang. Matt. XXII. (Sunt sua Cæsaribus, sunt sua danda Deo:) incidit pugna Pragensis.

SEd inprimis non tàm admiratione, quàm æternâ memoriâ, condignum esse videtur, in eum diem *cladem Pragensem* incidisse, hoc est, *Bohemos*, cum novo *Rege* suo, memorabili Victoriâ superatos, victos, cæsos, fugatos, dispersosque, esse, eâ ipsâ nempè *Dominicâ*, quâ quidem in *Ecclesia Christiana*, (nimir. pòst festum *SS. Trinitatis*, *Dominicâ XXIII.*) *Evangeliũ*, è *D. Matthæi cap. XXII* DATE CÆSARI, QVÆ CÆSARIS SVNT, ET DEO, QVÆ DEI SVNT, *&c.* publicis ad populum concionibus proponi, atque illustrari, solitum est. Quis ergò neget, *Bohemos*, novo, & secundo, cum *Rege* suo, divinitùs, ac fataliter, esse victos, cùm DEVS ipse in *Cæsaris* fuerit partibus, tùm *SS. Evangelium* contrà *Bohemos* pugnârit? Quis ergò, resisteret DEO, & SS. DEI EVANGELIO? Gentiles olim dementem, vocârunt,

——*Contrà qui movet arma Deos*:

Quò magis nos *Christiani* fonticos, dixerimus istos, qui adversus DEVM, manifestatumque eius verbum, armis, ac militia, prævalere contendunt.

VII.

Vaticinium Ioannis Försteri, hominis proletarii.

INter complures eiusce tempestatis falsarios, & plaustra mendaciorum evomentes, Vates, aliquid tribuendum videbatur, homini *Veterano*, probo, ac devoto, *Ioanni Förstero*, turris speculatori. Qui cùm integro antè motus istos *Bohemicos* anno, civile istud & fatale, bellum, divino, ut videbatur, œstro plenus, multaque, ab eventu vera, ac memoratu digna, anticipando prædixisset, inter cætera, etiam *Palatino*, tùm *Bohemiæ Regi*, iussus est fugam, mox instantem, litteris, à se scriptis, indicare. Aiebat autem, omisso regio sive nomine, sive titulo, vulgari appellatione, tanquam homini privato loqueretur, se iussum esse, inter cætera, & quidem, atque ex mandato, hæc ferè in verba: *Palatinus* missis præcasatis atque angustiis, mollibusque id genus calceariis calopodia sive fenestratu, sive latiora, atque ad cursum apta, præpararet, fore enim, ut mox illis indigeat. Neque eventus fefellit.

Asseverabat alioquin homo ille constantissimè, primum sibi, sub crepusculum vespertinum, in lectulo existenti, nihilque tale unquam aut cogitanti, aut credenti, cum ingenti consternatione, hanc vocationem divinitùs esse patefactam, iret in fuitimas civitates, atque brevi instantia bella, ac tropica, prædiceret, voce sibi, in auriculam, instar præduræ, ac perforantis, terebræ, sese insinuante. Quò de cuique liberum esto iudicium.

CAP. VIII.

De velitationibus inter Cæsareanos, & Bohemicos, itemque Cladis Pragensis præparatoriis.

I.

Bavarus Bohemis instat.

CIRCA XVI. *Cal. Novembr. Bavarus*, è *Cralovio Seunatum* perrexit, à quo *Bohemorum* castra vix quingentis aberant passibus, apud *Racouizam* stativa habentium. Hi igitur *Bavari* cursum, *Pragam* contendentis, impedituri, è saltibus aliquot equitum turmas præmiserunt, qui *Bavaro* negotium facesserent. *Bavarus* autem, hostes antevertens, tumulum eo loci præoccupavit. His in locis unoquoque exercitu locum, conflictui idoneum, eligente, *XV. Cal. Novembr.* prælium intervenit, quo *Bohemorum* ducenti, *Bavarorum* octodecim, ceciderunt.

XIII. Cal. Novembr. per castra *Bohemica*, sub tormenti explosione, signo dato, *Bavarus* sciscitatum emisit, quid sibi vellet hostis. *Bohemis* igitur in *Bavaros* moventibus, insignis pugna velitaris intercessit, cohortibus utrinque in auxilium tendentibus, ut mox hoc præludium iustam adæquare pugnam posset. Tandem *Bohemi* montem, saltusque, quos insederant, dereliquerunt: *Bavaris* vexillum prætorium, auro intertextum, quod *Anhaltini Principis* fuisse putabatur, intercipientibus. Quot utrinque gregarii milites desiderati sint, haud constat: è *Bohemis*, *Theodoro de Dona*, è *Cæsareanis* verò, *Aquavivâ Neapolitano*, tribunis, occumbentibus. Hoc loco res *Bohemorum* iam tùm vacillare visa est, ut si *Bavari*, cum *Cæsareanis* coniungi, in illosque eâdem operâ educere, potuissent, facilè de rei summa fuisset actum.

Nocte ingruente, *Bohemi* alium locum, quem occuparent, eligentes, à *Bavaris* supervenientibus pelluntur.

XII. Cal. Novembr. res utrinque tormentis strenuè acta est, multis utrinque cadentibus è *Cæsareanis* verò *Marco Philippo Fuggero* desiderato.

II.

Bavarus, cum Cæsareanis, super pugna deliberat, Pragamque movet.

BOhemis tùm, loco opportuno castra metantibus, pugnæ sese committere non placebat. Quâ illorum detrectatione cognitâ, *Bavarus*, *Senatu* militari habito, an in *Bohemos* rectâ educendum esset, deliberare iussit. Plerique autem, in *Bohemos* loco, probè communito, sese tenentes, absque damno moveri non posse, præsertim illis, locorum gnaris, &, tametsi fugarentur, per saltus sese facilè collecturis, visum tandem est *Bavaro*, non tàm omni ingenio *Bohemos* ad pugnam lacessere, quàm sententiam suam, diu antè præconceptam, exequi, adeóque rectâ, ad rei caput, nimir. *Pragam*, promovere. Quo fine *VIII. Calend. Novembr.* indixit, omnes sese itineri, *Pragam* versus suscipiendo, præpararent.

III.

Bohemi, statione relictâ, Pragam pariter educunt.

ANhaltinus, *Bavari* intentione, atque eductione, prævisâ, relictâ *Racouizâ*, pariter promovere cœpit, *penè Bavaros* ad dextram educens, *Turrianumque*, cum manu equestri, pedestrique, magnis itineribus *Pragam* præmittens, pro *Arcis*, civitatisque, defensione ematurandâ. Ipse interim, reliquo cum exercitu, per loca difficilia, atque anfractuosa, incommodam viam emensus, *VI. Cal. Novemb. apud Anborstum* appulit, non sine magna defatigatione. Eo loci vires illo recolligente, atque impedimenta *Braunam* remittente, *Fridericus Rex Pragam* se recepit, de necessariis castrorum requisitis provisurus. Vesperâ ingruente, aciem ità disposuit, copiis pedestribus in medio, à dextra turmis equestribus *Teutonicis*, à læva *Vngaricis*, collocatis.

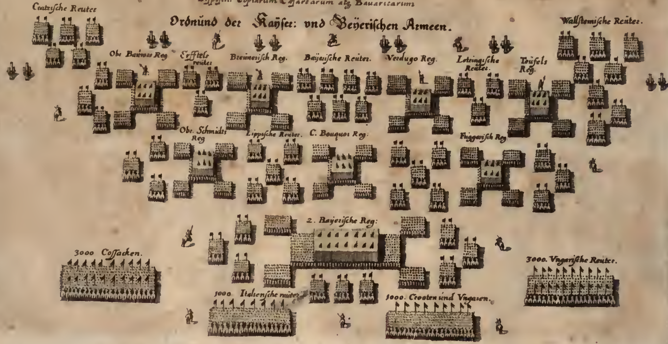
IV.

Bavarus urget Bohemos.

BAvarus, ad locum, utrique exercitui destinatum, ubi pervenisset, aliquot horis *Cæsareanos* præstolari cœpit. *Bohemos* autem, è castris prodeuntes, atque è collibus sese ostentantes, persequi iussit illicò. *Bavari* igitur, fugatis istis, tumulos occupantes, animadverterunt *Bohemos* in proximis campis aciem explicuisse. Quo nuncio lætatus *Bavarus*, suos quoque disposuit, simulque, *Bucquoio* qui annunciarent, misit, occasionem cum *Bohemis* aciè decernendi, diu desideratam, iam iam affulgere, maturaret igitur ad se iter. *Bucquoio* autem serius, ac sub vesperam tandem, superveniente, *Bavarus* stomachabundus in crastinum extra xit conflictum, omniaque ad instantem pugnam præparare iussit.

Vix horâ elapsâ, speculatores referunt, *Bohemos* celerrimè, ac confusè velut, castra promovere. Qua de re, senatu *Quiritium* convocato, an hostes oppidò, persequendi essent, deliberatum est. *Bucquoius* autem, copias suas ex itinere defessas esse, primum excusans, quàm quod cum commodo denuò educi possint, tandem ubi ab aliis occasionis opportunitatem didicisset, sententiam mutavit, & ipse confestim eduxit. Plenâ igitur nocte, præparatis omnibus, *Bavarus*, con-

fecu-

Dispositio Copiarum Cæsarearum atq Bavaricarum
Ordnung der Kayser: und Beyerischen Armeen.
Croatische Reuter
Wallsteinische Reuter.
Ob. Bainos Reg
Erfftels reuter
Breinerisch Reg.
Bäyerische Reuter.
Verdugo Reg.
Lotringische Reuter.
Teufels Reg.
Obr. Schmidts Reg
Lippische Reuter.
C. Bouquoi Reg.
Fuggerisch Reg
2. Bayerische Reg:
3000 Cossacken.
1000 Italienische reuter
1000. Croaten und Ungaren.
3000. Ungarische Reuter.

Eigentliche Delineation der Kaÿs: vnd Böhmischen Schlacht ordnung auf dem Weiße berg bei Prag. Anno 1620.

DELINEATIO CÆSAREORUM BOHEMICORUMQVE EXERCITUVM ACIEI IN MONTE ALBO AD PRAGAM Anno 1620.

Vngerische Reuter. 6000.

Ordnung der Böhmischen Armee aufm Weÿssenberg.

Ordo Exercitus Bohemici in Monte albo

Weinmarisch Reg

Alten Herren von Anhalt Reg.

Angefangen Schantz.

Graf von Thurn Regiment

Graf von Hollach Reg.

Graf von Schlick Regiment.

Iungen Herren von Anhalt Regiment

censo equo, promovit, ut manè, IV. Cal. Novembr. proxime Bohemos attingeret.

V.

Bavarus, cum Cæsareanis, super conflictu, denuò consultat: Ubi Verdugonius Hispanus sententiam dicit.

PRimis igitur Bavarorum ordinibus in Bohemos apud pagum invehentibus, Thillym, Anholtinum, qui suppetias ferret suis, emittens, ipse quoque, ut locorum conditionem præspecularetur, antecessit. Ibi postquàm pagi principia locum, aciei explicandæ opportunum, sibi notâsset, Bavaro, ac Bucquoio, id indicare non distulit. Cùm igitur, super pugna incunda, denuò deliberaretur, Bucquoius eo die, unà cum quibusdam aliis, rem dissuadere videbatur, quòd copiæ continuis, & longis, ex itineribus forent defatigatæ. Sed prævaluit sententia Verdugonii Hispani. Ille enim remonstrans, moram omnem paratis noxiam, victoriamque è manibus non dimittendam, esse. Pariter hostem, metu præventum, tumulum quidem occupâsse, sed castra nondùm communivisse. Vngaros, nuper Gauchierii manus expertos, diffusos, ordinis impatientes, aciem vix toleraturos. Vice versâ, Cæsareanos non eò usque defectos, ut collem, non valdè, editum, sed declivem, superare queant. Copias nihil aliud, nisi pugnam, animis concipere, ac desiderare. Viderent igitur, ne hic ardor militaris, dubio procul divinitus infusus, extractione temporis, inofficiosâque procrastinatione, elangueret, exspiraretque. Hostem iam iam urgendum esse: Ne, morâ quantacunque interveniente, castra communire, atque è vicina Praga de necessariis sibi prospicere, possit: Hostes denique, milites suos variis itineribus consumptos, ac tantùm non attritos, reputantes, ubi alacritatem, virilesque impressiones, animadversuri forent, terga potiùs, quàm arma, obversuros, esse: Denique, ut appareat, non solùm exercitum, sed se inprimis etiam, conflictus unicè cupidum esse, primores ordines sese in hostes ilicet educturum, factâque masculâ impressione, quàm haud iniquum illis suppeditâsset, consilium, demonstraturum. His, atque id genus, rationum momentis, omnes ductores, ac tribunos, in suam sententiam pertraxit.

CAP. IX.

De infelici Bohemorum pugna, & Clade Pragensi.

I.

Bavari aciem disponunt, atque explicant.

Verdugonio, itâ masculè sententiam ferenti, cætera ductorum, ac tribunorum, cohors facilè assensit. Quâ conclusione ratâ, Bucquoius, ut cis pagum, qui interiacebat, acies explicaretur, autor fuit. Tillyo verò, trans pagum hoc ut fieret, consultiùs videbatur, ne acies, sive legiones, sive turmæ, intersecante pago, rursus divellerentur. Itaque trans pagum Bavaricæ copiæ traductæ, in conspectu Bohemorum, aciem formabant. Bohemi autem, pontem obvium tenentes, mox, Anholtio supervenientes retrocedentes, Bavaricis, pontem, aliosque in proximo tumulos, cesserunt.

Hoc loco exercituum ductores idem haud sentiebant. Bucquoius audaciam Bavarorum carpebat, utique qui faciliùs à Bohemicis fundi, quàm illis Cæsareani adesse, potuissent. E contrà Bavari tarditatem Cæsareanorum accusabant, utpote qui cunctatione hoc caussarentur, ut Bohemis tàm loca idonea occupare, quàm castra communire, integrum foret. Atque hac quidem occasione sicubi Bohemici uti voluissent, dubio procul, multorum de sententia, Bavaricos, in absentia Cæsarianorum, eosque nimis securos, vel fundere, vel ad minimum turbare, aut confundere, potuissent. Atque idem hoc suis consilium Anhaltinus tùm suppeditâsse fertur, uterentur Bohemi hac opportunitate, sed Hohenloius illi restitit.

II.

Bohemi aciem formant.

NUnc itaque Bohemorum contemplabimur aciem. Illi postquàm in Monte Albo convenissent, Anhaltinus, summo manè loci genio perspecto, in tumulo pugnæ locum designavit. Ut igitur omnes tribuni partibus suis adessent, portæ verò Pragenses nemini, extrà illos, qui, sub manus suæ subscriptione, schedium afferrent, reserarentur, mandavit. Acies talis erat: Vngaris post principia admissis, in medio agmen, sive pedites, collocabat, utrinque sex equestrium legionibus, instar alarum, appensis. Porrò in oblongum alternatim posuit sex peditum, ac sex equitum, cohortes, non unicâ, sed pluribus vicibus, sese excipientes, itâ ut pedestre agmen sub Turriano iuniore, Schlickio, Hohenloio, atque aliis, circiter triginta, ac septem, cohortes constitueret. Turmæ equestres, sub Anhaltino iuniore, Hohenloio, Styrumio, atque aliis, quinquaginta cohortibus constantes, in vivario regio sese tenebant. Vngarorum alæ numerum phalangis, sive octo millium, æquabant. Ab utraque denique aciei parte tria tormenta excubabant: Loricis castrorum, tormentis quoque communiendis, inchoatis saltem, needùm, pugnæ tempore, consummatis.

III.

Montis Albi descriptio.

Montis albi, oecumenicâ illâ sive clade, sive victoria, Pragensi nominatissimi, delineatio ista est? Eius altitudo non eminens, sed inaequalis, & iugosa, mox in fossas, mox in colliculos, passim verò in arenas, abit. A fronte Pragam versus protenditur, à tergo in pontem (quo desupra) desinit. In edito montis ad laevam Palatium est regium, ad Stellam dictum, ubi vivarium. In longitudinem mille passibus excurrit. In apice via declivis, Pragam ducens, in vallem desinit. Hoc loco Bohemorum acies, loricis castra circumvallatura, pependit.

IV.

Caesareanorum, sive Bucquoi, acies.

Bavarus igitur, quo loco Bohemorum res essent, praecognitum habens, unà cum Thillyo, Bucquoium, ut accelararet, castrisque castra coniungeret, solicitare coepit: Ne, si res extraheretur, hostes intereà castra communirent, pugnandique occasionem eriperent. Ad haec Bucquoius copias eduxit, atque hoc modo aciem ordinavit: Tres autem distinctas formavit acies, scilicet primam, mediam, atque ultimam. Prima constabat duplici peditum agmine utrinque è lateribus alis sclopetariorum appendentibus. Hae duo agmina sex mille conficiebant. Alae sclopetariorum rursus alis equestrium tribus, numero mille, & quingentos constante, fulciebantur. Media phalanx, sive acies, è Neapolitanorum tribus millibus, & duabus equitum alis, conflabatur. Ultima acies, priori omninò erat similis, extrà hoc, quòd à tergo equites Polonici huic accederent.

V.

A Caesareanis, Bavaricisque, quo pacto impressio in Bohemicos facienda sit, rursus deliberatur.

Caeterùm, ubi iam iam omnia ad pugnam, ac conflictum, spectarent, non convenit inter partes, scilicet, quo pacto, impressio in Bohemicos facienda esset, inprimis, quo loco, quoque tempore, hoc foret auspicandum. Iam enim Bohemi intrà castra, loco opportuno posita, erant, loricis sese circumvestientes, novasque Pragâ copias advocantes. Ea propter multis Bucquoi sententia displicere vix poterat, consulentis, Pragam eundum, declinandumque, esse. Ità futurum, ut Bohemi castra, locumque opportunum, relinquere teneantur. Haec dùm ultrò citròque discutiuntur, ut nondum, quid fieri debeat, exactum esset, ecce! commodùm intervenit tribunus, Mottanus dictus, qui intereà castra, loricasque, Bohemorum observaverat. Illo autem asseverante, loricas, fossasque, castrorum Bohemicorum ità comparatas haud quidem esse, ut conflictus opportunitas è manibus dimittenda iccircò sit, superaddens, eo ex loco à tormentis minus periculi, quàm si ex altera parte Pragam moveretur, simulátque usuvenire posse: placuit tandem haec ratio, ut tàm Caesareani, quàm Bavarici, eam illius in sententiam pedibus irent, nimir. impressionem in hostes illicò suscipiendam esse.

VI.

Pugna ad Pragam, in Monte albo. Ubi Bohemi vincuntur, funduntur que.

Facto hoc militari senatus consulto, ilicet tàm è Caesareanis, quàm Bavaricis, duo peditum agmina, sufficienti equitatu instructa, expediri coeperunt, quae quidem in hostes impressionem facerent. Bavarus suis, pro tessera militari Sancta Maria nomen inculcabat: cuius imago signum eius praetorianum illustrabat. Agmen Bavaricum Thillyo, Caesareanum verò Tieffenbachius, educebat, Caesareanis dextram, Bavaricis laevam, tenentibus. In subsidium catervae, sive manipuli, tres disponebantur, ut, ubicunque res urgeret, opitularentur.

Rebus ità omnibus praeparatis, tandem, intrà horam duodecimam, & primam, in hostes animosè eductum est. Istis ex adverso impetus fortiter excipientibus, tormentisque horrendùm intonantibus, suasque partes agentibus. Intrà horae semissem dubia pependit utrinque victoria. Tantâ contentione ac fortitudine, partium dimicantium. Et primùm quidem Caesareani vacillare visi sunt, Anhaltino iuniore tanto eum ardore in illos movente, ut impetus eius haud sustinerent. Undè accidit, ut Preuneriana, & Tieffenbachiana, legiones, terrore perculsae, confunderentur, Preunero, tribuno suo, intercepto.

Hanc suorum fortunam, atque inclinationem, prospiciens Thillyus, Cratzium tribunum, itemque Lichtensteinianam, ac Bavarianam, legiones, Anhaltino obiecit. A quibus legio Bohemica, decem equestribus cohortibus constans, caesa, fusaque, est, Anhaltino, vulneribus confecto, ex equo procidente, perque Verdugonium intercepto.

Ungari, rem seriò agi videntes, primi è collis declivitate in fugam effundi coeperunt, timore pedibus, sive mannis eorum, alas conciliante. Exindè caeterae Bohemorum legiones confusè agere, potiusque in fugam, quàm pugnam, intentae esse perrexerunt. Quae sicubi Bavarus, Bucquoiusque, observassent, collectis viribus, totàque exercituum mole, in Bohemorum castra invecti, universam Bohemorum aciem perruperunt, fuderunt, dissipàruntque. Pugna ultrà unius horae spatium vix duravit. Bavaricis septem, Caesareanis tria, tormenta bellica cesserunt, cum vexillis, ad centum usque. De numero caesorum variè varii. Potissima pars, novem millia cecidisse, affirmatissimum habet.

E quibus Ipsa in pugna sex millia praesentem mor-

mortem oppetiisse, reliquum numerum sive per Vivarium regium, fugâ sibi consulentem, periisse, sive *Moldaviæ* voragine, atque aquis, absumptum esse, (in quibus *Vngari* præeminebant) fama refert. Inter captivos fuêre *Anhaltinus, Princeps iunior, Turrianus iunior, Styrumius, Rheingraffius, Comites,* itemque *Dux Saxo-Vinariensis,* cum tribunis aliis, gregariisque, pluribus.

A partibus *Cæsareanorum, Bavaricorumque* ultrà ducentos, & quinquaginta, haud cecidisse, innotuit. E quibus *Tribuni* quidam, ac *Capitanei*, fuêre præcipui nominis.

Tanta autem ab hominum memoria, vix inter *Christiani* nominis homines, cognita est clades. Tormentis, apparatuque bellico omni, in manus victorum devenientibus. Tametsi enim à *Capitaneis*, militumque *Bohemicorum* præfectis, quibusdam, in fuga inculcatum esset, apud *Brundusium* profugi sese recolligerent, sisterentque, nihilominus universus exercitus totaliter destructus, dissipatusque, est, ut, in facie regiæ urbis, de recollectione omnes illicò desperârint.

VII.

Thillij, & Verdugonis, hac in pugna laudes præcipua.

Inter cæteros multos, qui quidem autores tàm splendidæ victoriæ virtute, ac fortitudine, suâ fuisse perhibentur, præcipuæ partes fuêre *Thillii*, & *Verdugonis Hispani.* *Thillyus* enim egregii ducis munus obequitando, partibusque labantibus auxilia dividendo, instigandoque, obivit, ut manipulis, iam vacillantibus, opportunissimè *Cratzium* tribunum, aliasque legiones, submiserit, hacque sua tàm virtute, quàm vigilantiâ, tantùm non aciem restituerit, sed insequentis victoriæ, ac triumphi splendidissimi, autor exstiterit.

Sunt, qui *Verdugoni Hispano*, præcipuam huius illustris victoriæ caussam adscripsêre. Hic enim tantùm non consilio masculo, sed forti, & bellicosâ, dextra, præstans, potissimam hostium molem cum *Gallo-Belgis* suis sustinuit, sed etiam disiecit, ut porrò *Anhaltinum iuniorem, Principem*, caperet, ut vexillum ex hoste propriâ manu referret, ut primus tria *Bohemorum* tormenta in potestatem redigeret, eademque in hostes obverteret, hocque insigni, atque heroico, facinore *Bohemicum* exercitum confunderet.

Idem *Verdugonius* pretiosas, atque elegantes, manubias, nimirum interſigne *Ordinis* illius equestris *Anglicani*, (qui de *Fascia cruralibus* nomen habet) perlis, auroque, interdistinctum, atque à *Friderico Palatino, Rege*, in fuga derelictum, consecutus, *Maximiliano, Bavariæ Duci*, dono obtulit.

DECLARATIO LITERARVM INCISARVM

TABULÆ I.

- A. *Pugna initium, cui faciendo duo Cæsareorum ac totidem Bavaricorum peditum agmina, unà cum equitatu, destinata fuerant, Cæsareis ad dextram, Bavaricis autem ad lævam pugnare iussis.*
- B. *Cæsareorum Equitum Peditumque confusi ordines, qua occasione tribunus Breunerus interceptus est.*
- C. *Cratzianus Equitatus, cuius virtute fugientibus subventum est.*
- D. *Bohemorum Exercitus.*
- E. *Copia Hungarica.*
- F. *Bohemorum Propugnacula & machina.*
- G. *Vivarium, cui nomen à Stella inditum.*
- H. *Praga Bohemorum metropolis.*

TABULÆ II.

- A. *Cæsareani Bavaricique Exercitus universa agmina, prout ultimùm instant.*
- B. *Propugnaculorum expugnatio.*
- C. *Praga, metropolis.*
- D. *Fuga Hungarorum.*
- E. *Equitatus Bohemicus.*
- F. *Eiusdem nationis militia pedestris.*
- G. *Vivarium.*
- H. *Comitis de Turre Legio, qua omnium fortissimè & ultimò pugnavit.*

CAP. X.

De victoriæ Pragensis successibus, totiusque regni Bohemiæ deditione.

I.

Fridericus Palatinus XXIV. horarum inducias à Bavaro petit.

DE *Pragensi clade* visum est. Iam de successibus *victoriæ* illius *Cæsareanæ*, & totius regni *Bohemiæ* deditione, videbimus.

Cæsareanis igitur, *Bavaricisque*, illustrem, ac splendidissimam, victoriam consecutis, *Bavarus* ad *Pragam*, regni caput, castra promovere imperavit. Undè factum, ut eâdem vesperâ agmina peditum urbis mœnia, velut coronâ, cinxerint, per noctemque vigilias egerint.

Turrianus, & *Hohenloius*, rem conclamatam, perditamque, animadvertentes, in urbem se receperunt, *Regique Friderico* autores *fuerunt*, ad *Bavarum* mitteret, ac XXIV. horarum inducias impetraret. Sed *Bavarus* octo horarum spatium duntaxat indulsit. Intereà, an è regno discedere, omnibusque in universum prætensionibus renunciare velit, *Palatinus* responderet. Ad quæ nihil ille regessit, sed eàdem adhuc vesperâ *Arce* è regia in veterem *Pragam* emigravit, summo post diluculo cum coniuge, liberis, ac familia, omnibusque, quæ sub tanta festinatione convasari poterant, sarcinulis, *Pragâ Vratislaviam* movit, *Turriano seniore, Hohenloio, Ruppa*, aliisque dynastis *Bohemicis* pluribus, hanc fugam communem sibi facientibus.

II.

Arx regia, cum Pragensibus civitatibus, deditur.

FRiderico *Palatino, Rege*, longum *Praga* valedicente, *Arx regia* confestim deditur, præsidiariis in *Cæsaris* verba iurantibus. Eàdem facilitate civitas minor *Pragensis*, *Bavaro* deditionem obtulit, deprecata, ne militis furori exponeretur. *Bavarus* igitur in civitatem ipse venit, ne direptioni, ac prædæ, subiiceretur, prospecturus. Intereà *Nova*, *ac vetus*, *Praga* misit, deditionemque promisit, modò tridui spatium deliberandi daretur. Sed neque trihorium *Bavarus* ipsis indulsit, continuòque portis integras admovit legiones, militibusque, ipsisque tribunis, sub gladii pœna, ne quis signa relinqueret, aut direptionibus sese daret, interdixit.

A meridie *Bavarus* ponè *Artem regiam* in civitatem pergens, apud ædem *PP. Capucinorum* sacris interfuit. Peracto sacro, illi ex *Ordinibus* obviàm egressus *Guilielmus Poppelius*, cum dynastis quinque aliis, codicillos obtulit, quibus sequentia à *Bavaro* postulabantur: *Religionis* exercitium liberum esset. *Privilegia* manerent sarta tecta. Militum violentiæ ne exponerentur. Omnes in universum veniam consequerentur. In *Novam*, *veteremque*, *Pragam* præsidia ne venirent. Quibus ordine intellectis, *Dux*, sub illis verbis obiurgatoriis, ac penetrantibus, in eos invectus est, ut obortis lacrymis genas rigare animadversi sint.

III.

Deditio militis Bohemici intrà Pragam.

IV *Id. Novembr.* cum reliquiis exercitus *Bohemici*, intrà urbem se recipientis, super missione, actum est. Ad eos igitur *Heimbusianus tribunus* ex mandato introivit. Hic, postquàm in foro concionem convocâsset, hæc in verba in istos perorare cœpit: *Bavaro* satis remediorum, caussarumque, suppetere, quibus in perduelles, eorumque complices, animadverteret. Parumque abesse, quin reliquias militum perduellibus adhærentium, iamque, lege victoriæ, in potestatem redactorum, perdere deberet. Nihilominùs certis de caussis, & quod ante petiissent, ipsis missionem hanc singulari è gratia concessam esse, ea tamen sub lege, ilicet, ac confestim, urbe omnes excederent. Ad quæ milites subintulerunt: Sese quidem missionem, antè rogatam, acceptare, sed hac sub conditione, ut stipendii, ab *Ordinibus* pacti, ac restantis, fierent compotes: quo nomine etiam missionem petiissent. Instarent ergò, *Dux Bavariæ* hanc solutionem *Ordinibus* iniungeret. Alioquin urbe, ac possessione, se exire non posse. Hæc in tribunum concione retrò iaciente, ac iurante, nisi stipendio potirentur, cessuros haud esse: Permitteret modò *Bavarus*, ut ex illorum *Ordinum*, à quibus essent conscripti, prædiis damnum resarcire liceret. *Heimbusius*, quamquam medio foro coronâ cinctus, denuò regessit: *Ordines* contrà leges deliquisse, dùm exercitum contrà legitimum, coronatum, atque ab *Imperii Septemviris* approbatum, *Regem*, nempè *Cæsarem*, conscribillâssent. Dein, milites, à clade superstites, in victoris potestatem redactos, hostium loco esse. Nisi igitur missionem, antè rogatam, gratanter admitterent, non deesse *Bavaro* remedia, quibus vi iniecta compelli, atque eiici, possint. Quâ sententiâ illi perceptâ, tandem acquiescere, atque liberè exire cœperunt.

IV.

Trium Pragensium civitatum deditio.

SEcundùm hæc, eodem die, cum magistratibus, cives trium *Pragensium* civitatum, nomine *Cæsaris*, conceptissimis verbis iurare iussi sunt. Qui, magno numero confluentes, præeunte iuramento, sese deinceps *Regi* suo, *Ferdinando Cæsari*, omnem obedientiam, fidem, ac submissionem, deposituros, ex adverso fœderibus quibuscunque, contrà hunc *Regem* pugnantibus, renunciaturos esse, stipulati sunt. Atque hæc iuramenti formula, scripto comprehensa, triumque *Ordinum* sigillis roborata, absque ulla privilegiorum mentione, *Bavaro* oblata est.

Quanquam autem *Ordines* ab initio, cùm citarentur, privilegiorum, iurium, ac consuetudinum, mentionem, veniæque, omnibus ex æquo impertiendæ, mentionem iniecissent, nihilominùs istis *Bavarus* hæc in verba responderi iussit: Iam cum privilegiis rem sibi non esse, neque istud à *Cæsare* in mandatis se habere, ut de privilegiis hic actio institueretur. Istos omnem gratiam, clementiamque, ab initiis, à *Rege* & *Cæsare*, oblatam, proiecisse, atque eò usque delapsos esse, ut hanc ad armorum extremitatem res devolvi cœperit. Missis igitur conditionibus quibuscunque, iam *Cæsari* sese submitterent, deinceps verò de privilegiis, veniâque, atque id genus, licitarent.

***

V. Cum

V.

Cum Ordinibus regni transigitur.

PRidie Id. Novembr. omnes *Ordines*, *Dynastaque*, quotquot *Pragæ* fuêre, itemque Equestris conditionis, coràm *Bavaro* comparuerunt. Eorum omnium nomine *Guilielmus Poppelius* sequentem habuit sermonem: Quem in modum, inquit, omnes, quicunque è *Bohemiæ Ordinibus* forent præsentes, rectè intelligerent, publicéque confiterentur, quàm graviter, multipliciterque, in *Ferdinandum II. Vngariæ, & Bohemiæ Regem, Romanorum Imp.* deliquissent, omnibusque, exindè pullulantibus, digladiationibus, calamitatibusque, fomitem, ansamque, præbuissent: ità eam rem sibi quàm maximè, totoque pectore, (*Poppelio* hæc, non sine lacrymis, enunciante) dolere. Itaque submississimis precibus tàm à *Cæsare*, quàm *Bavaro*, gratiam, delictique, veniam, exorare. Atque hoc quidem nomine *Bavaro Ordines* supplicare, paterentur apud *Cæsarem* patroni faventissimi partes in[...]ere, omniumque reatus deprecari, quo ità cum *Cæsare* in gratiam reverti queant. Illud sese unanimi & corde, & voce, contestari, nullum sese a[l]ium, sive *Regem*, sive dominum, præter *Ferdinandum II. Cæsarem*, recognituros, habituros, honoraturos, cui deinceps omnem obedientiam, fidemque, deberent lubentes.

Poppelio, finem deprecandi ubi fecisset, sic quidem *Iohan. Christophorus Freysingius*, *Landshuti* præfe[c]tus, *Bavariæ Ducis* nomine, reposuit: Ab *Ordinibus* haud malè actum esse, quòd confiterentur, [...] contrà fasque piumque deliquisse, deinceps v[...]o nullum, extrà *Ferdinandum Cæsarem*, pro legi[tim]o, hæreditario, coronatoque, *Rege*, habitu[ro]s esse alium, cui omnem fidem, atque obedien[tiam], præstare forent paratissimi. Antè reliqua ver[ò] necessarium hoc esse, ut omnia, ac singula, [...], quàm fœdera, codicillis istorum mo[t]uum temporibus, confirmata, producerent, ori[gi]nalia, ac sigilla, *Duci* exhiberent, usque omni[b]u[s] coràm, ac constantissimè renunciarent, quò [...] postliminiò pax in regnum introduci, atque o[m]nia pacari queant. Intereà *Cæsari* iuramentum, fidem, atque obedientia, deponerent, [q]uo usque de cætero provisio, ac dispensatio, fieret.

Ad hæc omnium animis in iuramentum, illicò deponen[du]m, propendentibus, nihilominùs, propter absentivos, actus ille extrahi cœpit. Proposita igitur dilatione, omnes corrogârunt, dir[e]ptionibus, invasionibusque, sibi, domesticisque suis, parceretur à milite. Id quod cùm *Dux* haberet ratum, iussit, ut hanc in rem *Bucquoij* etiam c[o]nsensum impetrarent, quem ipse alioquin inte[r]pellaturus esset.

Diebus sequentibus, præeunte transactione, frequenti numero convenêre *Ordines*. E quibus primùm *Clerici Bavarum* adeuntes, iuxtà solemnem tantæ victoriæ congratulationem, codicillos obtulerunt, quibus in protectionem *Cæsaris* recipi, simulátque bona, sibi intercepta, restitui, petierunt. Illis *Bavarus* reddidit, se rogationes eorum ad *Cæsarem* delaturum, simulque pro illis intercessurum, esse.

Secundùm hos, *Barones, Equitesque*, *Catholici* dicti, *seculares*, coràm *Duce*, ità quidem confessi, contestatique, sunt, sese ad ea omnia, quæcunque contrà *Regem*, ac *Cæsarem*, designâssent, invitis prorsus animis adactos esse. De cætero nihil esse, in quo non *Regi*, *Cæsarique*, fidem, atque obedientiam, suam probâssent. His in eadem ferè verba, quibus *Clericis* satisfactum anteà, responderi cœpit.

Intereà *Ordines* reliquos, magno numero confluentes, *Bavarus* interrogari iussit, an instrumenta obligatoria, quibus fœdera cum extraneis pacti essent, ad manus haberent? Illi affirmativè respondentes, iuxtà, in purgationem anteactorum, adducere non destitêre, ex *Ordinibus* esse plurimos, qui quidem, *Evangelici* existentes, cum *Anabaptistis*, *Piccardis*, & *Calvinianis*, nihil haberent commercii. Atque his omnibus hanc istam à *Rege*, & *Cæsare*, prægressam defectionem ex animis dolere. Multa ab aliis acta, atque transacta, fuisse, de quibus ipsis nihil esset præsignificatum. Atque hanc quidem innocentiam suam ulteriori sermone impræsentiarum se declaraturos esse, modò *Dux* pateretur. Quibus responsum est, aliam brevi fore opportunitatem, quâ hæc expediri possint.

His peractis, *Bavarus* ad se *Bucquoio*, & *Lichtensteinio Principi*, vocatis, per *Ordines Bohemiæ* pactorum, fœderumque, codicillos offerri iussit. Eorum numero sex porrigebantur, fœdus cum *Bethleno*, cum *Austriis supra Anasum*, cum *Silesiis*, cum *Moravis*, cum *Lusatis*, &c. testificantes. Quibus ordine traditis, *Ordines* ea, quæ coràm *Bavaro* in sui exculpationem producturi fuerant, allegare cupientes, per *Freysingium* differre iussi sunt.

Tandem iuramenti formula illis prælegi cœpit, hæc in verba: *Ordines* insimul omnes confiteri, quàm graviter peccâssent, dùm illos à *Cæsare Ferdinando II.* legitimo, hæreditario, coronato, uncto, áque supremo *Imperii Senatu* approbato, *Rege* suo deficere eos, contraque eundem insurgere, contigisset. Hunc reatum ex animis sibi dolere, velleque, & optare, nunquam eiusmodi aliquid designatum esse. Deinceps verò nullum alium extrà *Ferdinandum II.* pro legitimo, verò, & gnesio, *Bohemiæ Rege*, recognituros, suscepturos, honoraturos, eique omnem fidem, obedientiam, ac submissionem, præstituros esse. Hoc nomine pariter se iuramentis, pactis, & fœderibus, omnibus, contrà *Ferdinandum* fabricatis, pari operâ ipso facto renunciare: sicut hæc, & præmissa, sub iuramenti solennitate, iàm publicè facerent confirmatissima. Atque hæc ipsa formula tàm *Latino*, quàm *Teutonico*, idiomate concepta, tantùm non prælecta, sed scripto ab *Ordinibus* comprehensa, offerri cœpit. Qui, absque ulla tergiversatione, in *Cæsaris* verba iurârunt. Immò hæc ipsa pariter formula, codicillis reversalibus, *Cæsari* exhibendis, inserta est.

Hæc cum ordine essent peracta, *coronam regiam*, cum insignibus ad eam spectantibus, *Bavarus* è curia *Pragæ veteris* ad *D. Venceslai*, locum nempè consecratum, consuetumque, referri iussit.

VI.

Bavarus, re gloriosè peractâ, in Bavariam revertitur.

Bohemia ità regno victricibus armis per *Bavarum Ferdinando Cæsari* recuperato, splendidâ præeunte victoriâ, rebus omnibus pristinum in ordinem redactis, *Bavarus*, partâ sibi insigni gloriâ, super reditu in patriam, deliberare cœpit. Quò igitur cætera, quæ supeterant, ad obedientiam redigerentur, *Lichtensteinium Principem Bohemiæ Vicarium* constituit, eidemque *Thillyum*, unà cum copiis, adiunxit. Ipse verò, posteaquàm super omnibus ad *Cæsarem* referri curâsset, *XV. Cal. Decembr.* in *Bavariam* suam reverti, splendidisque ubique locorum, per quæ transitum faciebat, epiniciis,&triumphis, honorari, cœpit.

CAP. XI.

De Catholicorum, super Victoria Pragensi, exultatione.

I.

Pro victoria Pragensi, gratitudo, ac processiones solennes, Ferdinandi II. Imp.

Icut vel è *Thucydidis*, *Xenophontis*, *Diod. Siculi*, aliorumque priscorum, historiis liquet, olim obtinuisse, ut vel exigua super, dubiaque, victoriâ, ilicet trophæa erigerentur, omniaquo, lætitiâ, licentiâque, fremerent: ità quis hodieque *Catholicis* in universum, inprimis *Cæsareanis*, vitio verterit, si super splendida, atque incomparabili, penè, apud *Pragam* partâ, victoriâ, in gaudia effusi impendiò exultârint? Certè *Ferdinandus II. Imperat.* quem moribus parthenium, pietate sanctum, fuisse, accepimus, potiùs precibus, sacrificiis, processionibusque, ut vocant, solennibus, loco debitæ ergà *DEVM* gratiarum actionis, operam dedisse, quàm choreis, tripudiis, epulisque, aut poculis, atque aliis id genus ludicris, vacâsse, evincitur.

Ille igitur, fastigio *Imperator*, devotione sacerdos, sanctitate patriarcha, sive pontifex, non absque religiosa devotione, non sine mitissima, humilimâque, submissione, *Clericorum* choris mistus, à splendore aulico sequestratus, processiones suo more sacras celebravit, *Dieterichsteinio Cardinali*, pro concione, in gratias, *DEO*, victoriæ largitori, cæterisque in epinicia, in *εὐχαριστικὰ*, in hymnos, egredientibus.

Ex adverso, prout infelicitatis comes esse solet contemptus, ita non defuerunt, qui in *Palatinum*, *Regem* profugum, dicteriis, rythmis, picturis, paginisq; contumeliosis, lascivirent. Quorum mentionem hic ingerere, operæ pretium haud est.

II.

Bavarus hanc victoriam Catholicorum per litteras Pont. Max. aperit.

Raram illam, atque incomparabilem penè, *Victoriam Bavarus* tantùm non *Imperatoris* significavit, sed etiam conceptis verbis *Pont. Maximo.* transcripsit. Litteræ, *pridie Id. Novembr.* datæ, erant eiusmodi: Sanctissime Pater! Notum, inquit, utique S. V. facio, *DEVM* optimum maximum, *Ecclesiæ* suæ memorem, hostes nostros dissipâsse, eorumque vires contudisse, dum illustrem, ac præclaram, *Victoriam* clargitus est, qua de, verè gloriari licet, esse *Domini victoriam*. Equidem illûc *VENI*, & *VIDI*, pugnæque interfui: Sed *VICIT DEVS*, cui utique omnis debetur gloria. Profectò ità est: Dextera *DEI* nobiscum fuit: Quæ hostes tàm potentes, locoque munito fortiter pugnantes, confecit. Neque sine *Numine*, ac providentia divina, hoc factum esse, fit evidens, octiduo enim post *omnium Sanctorum*, nimirum *Dominica*, post *SS. Trinitatis*, *XXII.* pugnatum est: quâ, secundùm *D. Matthæi Evangelium*, sequentia verba, coràm *Ecclesia*, pro concionibus explicari sunt solita. *DATE CÆSARI, QVÆ SVNT CÆSARIS, &c.* Scilicet hoc, tametsi iuvitus, *Palatinus Elector*, ingratiis etiam suis, tùm effectum dare debuit. Is enim, clade acceptâ, unà cum coniuge, *Pragâ*, regnoque *Bohemia*, excessit. Quo ipso, *Catholicos* nunc evasisse superiores, contestatum utique reliquit, &c.

Eiusdem ad eundem postscriptum ità habet: *Pugna* per horam extracta est: Inciditque in proximam *Dominicam* post *omnium Sanctorum*, sicut præsignificatum est. Eâ hostes nostros egregiè ulti sumus. Sequenti die, *V. Id. Novembr. Pragenses*, deditionem offerentes, se posthac in *Cæsaris* potestate futuros, spoponderunt.

III.

Pont. Max. responsum.

Ad illam *Bavari* denunciationem, *Pont. Max. III. Non. Decembr.* hisce talibus responsum dedit: Nobilissime Domine, fili carissime! Simul atque epistolam tuam legimus, in *Domino* totis animis in gaudium effusi, ad *S. Mariæ Maioris* introivimus, humilimoque poplite procumbentes, *DEO*, omnium datori, gloriosissimæque *Matri*, *Matri Misericordiæ*, & omnium sanctorum *Reginæ*, (à cuius festo *Dominicâ* proximâ victoriam obtinuisti,) pro illustri hoc beneficio, cùm lacrymis, (è gaudio utique promanantibus) gratias persolvimus. Nullum dubium est, cœlorum exercitus tibi, pro gloria *DEI* dimicanti, opem tulisse, &c.

Secun-

Secundùm hæc, meminit etiam *Pontifex Max.* ſe *Romæ*, in memoriam tàm illuſtris *Victoriæ*, ſolennem indixiſſe proceſſionem, à templo *S. Mariæ ſuprà Minervam*, ad *S. Mariæ de Anima*. Quam in ædem cùm intràſſet, in honorem DEI, ſignumque gratitudinis, ſacrum ſe peregiſſe, addidit.

IV.

Patres Societatis Pragam poſtliminiò revertuntur.

HAs inter congratulationes, vota, atque epinicia, quantû *Patribus Societatis*, antehac è *Bohemia* amaruleotis characteribus proſcriptis, lætitiæ ſubnaſci cœperit, ubi, hoſtes ſuos victos, fugatoſque eſſe, intellexerunt, cogitatu facilius, quàm dictu eveniat. Illi igitur globo facto *Pragam*, veteres ad ſedes, oppidò remeare, priſtiniſque muneribus reſtitui, cœperunt.

CAP. XII.

De Moravorum deditione.

I.

Moraviæ Ordines, pro venia eroganda, ad Cæſarem legatos mittunt.

Erè hîc uſuveniſſe videri poteſt, *Electori Palatino*, quod quidem ab *Imperii* cæteris *Septemviris*, antequàm regni *Bohemiæ* coronam acceptaret, velut ſub prognoſtico, præmoneri contigit. Nempè, tametſi, calculo poſito, *Cæſareis* ſe viribus reſiſtere poſſe, judicaret, nihilominùs *Deum* ſuper nos negotium curare, tempus, & horam, multa incommoda, clades, calamitateſque, homini afferre, ut *Bohemorum*, ſociorumque, in limine ferocibus animis, qui fortunâ indulgente facilimè iuxtà inclinare, fidemque mutare, ſoleant, eò uſque ſtandum non ſit. Simulàtque enim, clade acceptâ, *Palatinus Pragam* reliquit, ilicet modò non civitates *Pragenſes*, modò non oppida, fortalitiaque regni, paucis exceptis, omnia ſingula, deditionem ultrò fecerunt, ſed etiam *Ordines*, *dynaſtæque*, & collegia hominum reliqua, ſponte ſeſe ſubmittere, deprecari, fidemque, *Palatino* ante datam, eiùrare, ſunt deprehenſi.

Hanc cum fortunâ ſtantem, cadentemque, fidem, præter *Bohemos*, quaſi contagio populante, mox etiam *Moraviæ Ordines* deponere, atque exuere, viſi ſunt. Qui, cùm *Victoria* partâ, *Cæſareanos* ſuam in provinciam proximè educturos eſſe, præmetuerent, habito ſenatu, *Carolum Tſcherotinum*, *Baronem*, ad deprecandum veniam, ſine mora, *Viennam* præmiſerunt. Is igitur, coràm *Cæſare* admiſſus, talem ſermonem habuit: Tametſi perduellium copiæ, inſtinctu quorundam inquietorum, per provinciam ſuam congregarentur, nihilominùs *Proceres* ità affectos eſſe, ut, poſthabito reſpectu quovìſcunque, cum *Cæſare* in gratiam reverti, veniamque impetrare, humilimè deſiderent. Ea propter, celebrato *Brinnæ* conventu, *XV. Calend. Ianuar. Ordines* decreviſſe legationem, quàm maturrimè ad *Cæſarem* expediendam: Cujus utique hæc eſſent contenta, ſive capita: Legati, præciſâ omni morâ, irent *Viennam*, pеuéſque *Regem*, ac *Cæſarem* ſuum, præeunte humilima ſubmiſſione, illicò admitti ſolicitarent. Admiſſi, coràm *Cæſare*, *Ordinum* humilima, devotiſſimaque, officia, iuxtà apprecationem diuturnæ incolumitatis, proſperitatiſque, atque in complures annos duraturi regiminis, glorioſæque hoſtium omnium debellationis, ac victoriæ, intimarent, ſimulque, ſubmiſſiſſima animorum cum ſignificatione, conteſtatum facerent, quo pacto, quibuſque modis, ſummis cordoliis, animis utique confuſis, ac turbatiſſimis, plurimùm, ac vehementer, dolerent, *Ordines*, ſeditioſorum, inquietorumque, quorundam hominum furiis factum eſſe, ut huius *Moraviæ* incolæ in ultimos angores, neceſſitates, calamitateſque, ambobus, quod dicitur, pedibus inciderint, totaque provincia tàm triſtia perpeſſa ſit, ad quorum omnium enarrationem, ut aiunt, cor, quantumvis è pumice, ſive petra, conflatum, emolliri queat.

Quæ cùm omnia utique *Cæſari* antè ſint præcognita, prolixâ inductione uti ſtudio ſuperſedereot. Tantùm ab *Imperatore*, humilima ſubproiectione, ac ſubmiſſione, *Ordines* contendere, *Cæſar* utique *Auſtriacus*, ac mitiſſimi, illius ſanguinis *Princeps*, tàm *Ordinibus*, quàm indigenis, omnibus, ſingulìſque io individuo, noxiam illam, à ſe patratam, ac commiſſam, remitteret, condonaret, ptorſuſque aboleret, econtrà *Cæſareos*, paternoſque, vultus induceret, gratiamque, & clementiam, vigori, ac ſeveritati, anteferret. Paucos enim eſſe, qui deliquiſſent, tumultuationis iſtius autores, plures perduellium armis coactos eſſe, plurimos verò, maximamque partem inſontes, delictorum, imprudenter, & coactè, admiſſorum, veniam deprecari, pœnitentiæque emendationem profiteri. Atque eo nomine *Cæſarem*, pro ordinario, electo, confirmatoque, *Bohemiæ Rege*, *Moravorumque Marchione*, ſeſe profiteri, agnoſcere, habere, habituroſq; deinceps, abſque contraventione, eſſe, ſicut primitùs in verba eius à ſe quidem iuratum ſit. Intereà homagio, fideique, *Friderico Electori*, *Palatino Rheni*, nuper per errorem datæ, ſimulque confœderationi, cum *Bohemis* initæ, omninò renunciare, contradicere, eaque omnia quantacunque irrita facere, & annihilare, ſubiectiſſimè compromittentes, omnem poſthac fidem, atque obedientiam, *Cæſari* debituros, ſpirituſque, vitam ipſam, omneſque fortunas, ſi opus ſit, pro eodem domino ſuo, proiecturos eſſe.

Quò autem *Cæſar* rerum omnium anteactorum notitiam habere, ſibique eò iodulgentiùs ignoſcere, poſſit, legati, quàm nihil deſperatè, malitioſèque, à ſe delignatum ſit, religioſiſſimis verbis remonſtrarent, inprimis, quo ordine tumultuatio iſta ſuſcitata, nataque, ſit, docerent. Ità autem

autem est. Toties regni *Bohemiæ Ordines Moraviæ Ordines* sollicitare, atque urgere, cœpisse, secum facerent, secum confœderationes inirent. Sed totidē verbis toties *Moravos*, pro virili, repugnâsse, etiam litteris renunciâsse, etiam verbis paulò asperioribus hoc illis negâsse: Ut, testibus aliquot conventus, senatusque, consultis, maximè, sub *Anno M. DC.XIIX.* huius rei fidem luculentam facientibus, etiam optimâ sub conscientiâ, (quam utique *Deus* antè omnia reliqua pensi habere soleat) quàm invitis eos ad motus pertracti sint animis, manifestum evadere queat. Furore autem ac potentiâ, invalescente, accidisse, ut *Bohemi* suis cum copiis in *Moraviam* penetrarint, nonnullos sive vi, sive astu, sibi conciliarint, milites nostros attraxerint, magistratibus, primoribusque, nostris, abrogatis, atque ab officio cedere iussis, civitates interceperint, *Vicario Provinciali*, ipsique *Cæsaris* locumtenenti, *Dieterichsteinio Principi*, ac *Cardinali*, haud pepercerint, partim blanditiis, partim minis, usi, eandem, quam consiliarii regii, *Pragæ* è fenestris proiecti, subiissent pœnam, intentare nihil dubitarint. Quibus omnibus tunc quidem effectum esse, ut in illorum verba iurare, in eorundem castra transire, adacti sint. E cæteris, vel *Carolum Tscherotinum*, testem esse oculatissimum, luculentissimumque, nihil *Moravorum* preces, nihil exceptiones, nihil admonitiones, potuisse, ut vel ipsum *Tscherotinum*, super impendentibus periculis, casibusque, quàm modestissimis verbis præfatum, mox in *Bohemiam*, ipsosque carceres, abduci, ultimaque experiri, cōtigerit. Quid alii passi sint, quantumque absuerit, ut è gradibus domus *Lichtensteinii Cardinalis* plures præcipitari mox usuvenerit, eosdem, qui quidem interfuerunt, optimè commeminisse. Ad summā, neque Iuris, neque Iustitiæ, rationem, tumultuantes apud *Bohemos*, habitam esse ullam, ut identidem, super æquo bonoque, interrogati, manibus ad gladios, ac capula, reiectis, hæc iura sua, has leges provinciales, esse, dictitasse, comperti sint.

Præterea omni cum sedulitate inculcarent legati, *Moravos*, è Provinciis, *Bohemiæ* sociis, ultimò in *confœderationem* venisse, adeóque tantum abesse, ut hoc ultrò fecerint, ut vi iniectâ, ad hoc compulsi sint. Quòd igitur *Bohemis*, se improbè urgentibus, resistendo non essent, multaque, clàm palàm tractata, nescirent, imprudentes velut, atque ignorantes, in pedicas ac retia, improborum sese præcipitasse. Autores, ac machinatores, potentiâ auctos, à se digressos, in *Bohemiamq*, profectos, esse, constare. Ad summam, violentè, subdolè, ac sub vesticontubernio, per duos, tresque, coryphæos, tractari tùm omnia cœpisse, concione, ac collegiis, vel nihil istorum, quæ agerentur, vel parùm admodùm præcognitum habentibus. Sicut igitur res *Pragæ* sub impetu, ac violentia, nata esset, ità aliquousque paribus passibus extrahi cœpisse. Isti furori sese opponere, ac nedùm vel contradicere, ausum esse quenquam, nisi illicò vel capitis periculum mallet subire, aut intrà proprias ædes sicarios præstolari. Fallaces falsarios, patriæ proditores, per opprobrium illos, qui interdùm obluctarentur, appellitare, nimis istis vulgare, ac tritum, fuisse. Ut de aliis id genus servitutibus, exactionibus, sibique velut impositis, custodiis, nihil dicatur, ut tùm etiam *Moraviæ* provincia respectivè tàm angustis limitibus sit circumscripta, quæ reliquis provinciis, sanè amplis, & populosis, conferri non possit, tantùm abest, ut in armis obluctari quita sit.

Quæ omnia nunc, pluraque alia, (cuiusmodi, prolixitatis evitandæ gratiâ, datâ operâ prætereantur,) sicubi *Cæsar* intimiùs ad animum admittere dignabitur, haud difficulter perspiciet, non propriè incolas huius *Moraviæ* vultus elevâsse, sed istos apodicticè, atque evidenter, omnium malorum materiam, ac caussam, esse, qui quidem sollicitationibus, dolis, minisque, immò manibus velut iniectis, eò iniquitatis adegerunt.

Veram igitur, seriamque, cum suscipiant actorum potentiam, reatum suum confiteantur, ex adverso *Cæsaris* clementiam implorent, petantque enixissimè, *Cæsar*, omnibus istis, quibus hanc in iniquitatem adacti essent, circumstantiis, aliisque ab exercitibus *Cæsareis* exanthlatis difficultatibus, ad animum admissis, tanquam, secundùm DEUM, summus, ac gloriosus, his in terris *Princeps*, *Deique* vicarius, hunc reatum, hæc ipsa commissa, ac delicta, condonare, ac remittere, vellet. *Deum* sontibus, quantumvis maximis, ignoscere, modò pœnitentiam emendent, *Christianæ* pietatis esse. Eam, si non parem, certè similem, atque analogam, *Cæsarem*, decere bonitatem, subditis suis, & quidem delicta ex animis confitentibus, & dolentibus, ignosceret. Si nos peccavimus, (inquiunt) certè maiores nostri tantò magis fide, virtute, atq; obedientiâ, suâ, *Austriacorum Cæsarum* clementiam promeruerunt. Et certè, nisi deliquissemus, idque imprudenter, non tàm luculenta tibi, *Cæsar* optime, exhiberetur occasio, quâ clementiam, familiæ *Austriacæ*, tibique, penè propriam, contestatam toti mundo reddere possis. Cognosce ergò, & ignosce. Ubi ignoveris, nempè, sine discrimine, omnibus, & singulis, scito, nos ad veram virtutem, fidem, atque obedientiam, deinceps non solùm excitabis, sed ut tanto te, & tàm magnanimo, mitissimoque, *Cæsare*, condignos possimus suscipere spiritus, perquàm gratos, memoresque, efficies. Quid igitur est, inquis, ô *Cæsar* maxime, quod vos à mea gratia, à mea pietate, abalienare potuerit? Quid est, quòd contrà perduelles *Bohemos* auxilium *Cæsaris* vestri non implorâstis, non solicitâstis? scilicet (ut, quod res est, verè, atque ingenuè, confiteamur) *Religio* est, quam isti prætendebant, nempè animi cibum illum nobis eripi velle, sub caussa, dubio procul admodùm speciosâ, variisque coloribus picta, passi sumus (cheu,) nobis imponi: Non quòd Te oderimus, *Cæsarum* desideratissime! Sed, quòd DEO, *& Religionis*, omnia his in terris humana, nosque ipsosmet, posthaberemus. Hanc nobis ut restituas, oramus, huius pristinum, liberumque, exercitium ut indulgeas, supplicamus. Sicubi hoc dabis, Te nobis, nos Tibi, in æternum ahenéâ plusquàm fide devinctos, eâdemque opera OMNIA, dabis.

* * *

II. Cæsa-

II.

Cæsaris, ad Moraviæ Ordinum supplicationem, responsoria.

AD illas *Moraviæ Ordinum* deprecatorias sic tùm excipere jussit *Imperator*: *Vngariæ*, *Bohemiæque Regem*, simulque *Cæsarem*, intellexisse, quæcunque per legatos, nomine trium *Moraviæ Ordinum*, humillima cum submissione, forent proposita. Tametsi autem *Imperatori* satis, atque abundè, causarum suppeteret, legatos non admittere, sed à limine gratiæ reiicere, eò, quòd, absque legitimis rationum momentis, hactenùs à fide, obedientia, ac submissione, recedentes, in partes perduellium *Bohemorum* transiissent, ipsoque facto in pœnas criminis *læsæ Maiestatis* incidissent, cum perduellibus istis, posthabitis quibuscunque dehortationibus, eò usque tàm diu sese conjunxissent, conspirâssentq; nihilo-secius tamen *Cæsarem*, intuitu gratiæ, & clementiæ, sibi hæreditariæ, illos admisisse, atque audire dignatum esse. *Bohemos* istos tàm fœdæ, ac pœnis coercendæ, perduellionis autores fuisse, adeòque non tantùm in *Matthiam Imp.* à quo publicatis diplomatibus perduelles nominari meruerunt, vultus elevâsse, sed etiam modernum in *Imperatorem*, perduellionem extrahendo, sæviisse. Interim, cùm jam tandem *Moraviæ* incolæ reatum suum ad animos admittant, doleant, inque omnes preces descendant, utique hanc istorum contestationem *Cæsari* non ingratam accidere, ut etiam super provinciæ illius suæ depopulationibus, ac damnis, condolcat.

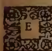
Siquidem autem legati paucarum quarundam inquietarum cervicum, à quibus perduellio etiam ad *Moravos* propagata sit, mentionem injecissent, ideòque *Cæsarem Dieterichsteinio Cardinali*, aliàs per *Moraviam* jam tùm legato *Cæsareo*, potestatem fecisse, ille, super omnibus, quæ, turbarum tempore, patrata essent, cognosceret, ac de provinciæ salute foret solicitus. Prout igitur res sese habuerint, *Cæsarem*, clementiâ præeunte, ex æquo bonoque, cum subditis suis acturum, eodemque in protectionem suam recepturum, esse. Irent ergò, & suis hæc referrent.

****

Externa.

I.

Collisio inter Daniæ Regem, & Hamburgenses.

Odem hoc anno M. DC. XX. inferioris quoque *Saxoniæ* partes dissidiis inquietari cœperunt. Posteaquàm enim paulò antè inter *Duces Brunsvicenses*, & *Lüneburgenses*, itemque *Hamburgum*, & *Lubecam*, civitates maritimas, subortis controversiis, etiam ad arma deventum esset, paulò post, intervenientè eius rei compositione, *Rex Daniæ* stomachari, atque *Hamburgensibus* indignari, compertus est. *Rex* enim merces ex *Islandia* in *Hamburgum* importari vetabat, immò etiam mercatoribus eorum infrà *Coldingam*, ne negotiarentur, interdixerat, ut alias etiam per *Albim* res novas agitaret.

II.

Hamburgenses ad Regem legatos expediunt.

HIs, aliisque, super necessitatibus, *Hamburgenses* legatos ad *Regem* expediunt, super novationibus istis quiritaturos. Eorum igitur oratio talis erat: *Senatum*, *P. Q. Hamburgensem*, submissâ animorum cum recordatione, pristinam illam *Daniæ Regum* clementiam, quam quidem ergà se non tàm superiores *Daniæ Reges*, declarassent, quam etiam præsens *Rex Christianus*, in limine regii regiminis, & deinceps, ergà se contestatus utique esset, gratanter deprædicare. Eo igitur nomine firmam sese spē concepisse, fore, ut *Rex* eandem clementiam perseverare vellet. Iam verò ex adverso dolenter sibi usuvenire, dùm *Rex*, merces *Islandicas* in civitatē importari, vetuisset, pariterque infrà *Coldingam* suis, ne negotiarentur, interdixisset, immò juribus ad *Albim* antiquatis suis contraveniret. His aliisque, indiciis non posse non colligi, *Regem*, per hujus civitatis osores, alienatum, citràque culpā suam, offensum esse. Quò igitur *Regi* hanc adversam mentem emollire, atque ad pristinam clemētiam reducere, quiti essent, *S. P. Q. Hamburgensem* hos legatos misisse, per eos humillimè deprecantes, *Rex* edictum, super inhibitione *Islandicarum* mercium, exautoraret, commercia infra *Coldingam* admitteret, aliasque res novas super *Albim*, cū juribus ac privilegiis, suis pugnantes, remitteret. Non ab unico quidem, sed pluribus seculis, *Albis* possessionem sese quietè, ac pacificè, continuasse, ut à diversis *Imperatoribus*, *Regibusque Romanis*, indultis, privilegiisque, concessis gaudeant, eumque in finem apud *Neomagum* turrim, sive speculam, hujus suæ possessionis indicem, ædificâriut.

III.

Daniæ Regis responsio.

AT tale fuit *Regis* responsum: Merces *Islandicas* inquit, quod attineret, regni sui incolas illis inprimis indigere, ideòque ut sibi hac in parte legem imponere velint, *Hamburgenses* frustrà esse. Negotiationis, ac commeatuum, jus infrà *Coldingam* regni regale esse, ac per manus hæreditatis ad se devolutum. Ideòque quibus eo loci gratificari velit, sibi esse liberum. De *Albis* possessione, quam prætenderent, ità esse: *Senatus P. Q. Hamburgensi* fortè excidisse, quid temporibus *Friderici Regis*, parentis sui, ratione *Albis*, accidisset. Ex quo actu possessionem *Albis*, ab ipsorum partibus, malè fundatā esse, dilucesceret. Quòd autem *Hamburgenses* naves per *Albim* disponerent, de facto esse, neque possessionem illam confirmare. Multas enim naves sive militares, sive actuarias, & quidem magno numero, in finibus *Danicis* inveniri, interim tantùm abesse, ut jus dominii sibi arrogare ausint. Pariter se rem habere cum cupis, sive doliis, quæ *Hamburgenses* flueuto *Albis* suo nempè in territorio, imponerent. Eam enim rem *Hamburgensibus*, tanquam *Holsatiæ* suæ subditis, non possessionis, aut prærogati-

 væ, ali-

væ, alicujus, sed oneris, loco, indulgeri. Sicut pariter cives *Coppenhageni* dolia plurima disponerent, absque eo, ut quicquam inde possessionis sibi arrogare præsumant.

Cæterùm *Hamburgensibus* nulla à *Cæsaribus Romanis*, quoad jus doliorum ponendorum, privilegia usuvenisse, tùm ipsos, tùm ipsorum legatos, coràm *Rege* deposuisse. Vt ut autem sit, cùm præsens negotium tantùm non *Regem*, sed omnes *Holsatiæ Principes*, concernat, de iis deinceps communicato consilio dispiciendum esse, Interim, quòd arguant, *Regis* gratiâ sese excidisse, in eo suaviter istos errare. *Hamburgenses* modò, devotionis pristinæ memores, moderatis utererentur consiliis, quorum utilitate hactenùs Rempublicam auxissent, atque deinceps officium subditorum, juramento devinctorum, facerent, eâ lege & *Regem, Principem, dominumque*, clementem, faventemque, experturos esse.

IV.

Hamburgenses, super Daniæ Regis actionibus, apud Principes circuli Saxoniæ infer. queruntur.

NOn longè post *Daniæ Rex* naves duas militares, tanquàm præsidii loco, *Albi* imposuit. Vndè commerciis *Hamburgensium* plurimum accessit incommodi. Illi igitur, quòd à navibus istis regiis vix septem mille passibus à civitate absentibus, majorem in modum, quoad negotiationis cursum, impedirentur, querelam hanc suam ad *Principes Saxoniæ inferioris* detulerunt, caussantes insuper, architalassum regium prætereuntes naves suas, etiam vela, reverentiæ ergò, submittentes, tormentorum explosionibus petiisse.

V.

Saxoniæ inferior. Principes, apud Regem, pro Hamburgensibus, interveniunt.

ADhæc, nomine circuli *Saxonici*, ad *Regem* dederunt *Christianus Gulielmus, Marchio, Administrator Magdeburgicus*, & *Vlricus-Fridericus, Dux Brunsvicensis*, corrogantes, pateretur *Rex*, aliàs *Imperio Romano* motibus bellicis districto, duas illas naves prætorias deducere, commercia restituere, atque his, aliisque, occasionibus, sese ergà *Hamburgenses* ità quidem declarare, ut *Principum* intercessionem fuisse haud frustraneam, appareat. Ex adverso recipiebant, sese *Hamburgensibus* illud quoque inculcaturos, debitum illi *Regi* honorem haberent, offensionis ansam præciderent, ad pacem consilia dirigerent, atque, ut in posterum collisiones præcaveri possint, providerent.

VI.

Regis, ad Principum interpellationem, rescriptum.

QVibus illis *Principum* interpellatoriis *Rex* ità satisfecit: Tametsi neque *Hamburgensibus*, illis, neque aliis quibuscunque, actionum suarum per *Albim*, quousq; *Holsatia* suæ Ducatus porrigeretur, rationem reddere teneatur, nihilo-minùs se illis certò contestari, neque *Hamburgensibus*, neque aliis quibuscunque, navibus illis suis incommodare velle. Intereà *Gambriviorum* se detestari monopolia, qui, instar lienis, sive fisci, alicujus, omniû reliquarû civitatum, regionumq;, commercia, & succum, ad se unicè pertrahere, sibique vindicare, atque obligare, discupiant. Amicè proindè *Regem* ab illis petere, ne *Gambriviorum* insimulationibus fidê haberent, sed potiùs de *Rege* hoc sibi promitterent, nunquam sibi, quò commercia impedirentur, in mentê venisse, ut magis cupidus sit, super illis etiam mediis deliberare, quibus motus, per *Imperium Germanicum* nascentes, consopiri, pax reduci, ac firmari, atq; hujus *Saxoniæ infer.* circulus commoda tranquillitate gaudere, possuit.

VII.

Regis, ad Gambrivios, criminatoria.

NE autem *Gambrivii* frustrà *Regem* accusasse videri possent, *Rex* illis criminatoriis in illos tum invectus est: Nihilominùs *Regem*, quàm *Gambriviorû*, subditorum suorum hæreditariorum, querelas, diffamationesque, exspectare debuisse. Nunquam enim sibi animum subiisse, sive *Gambrivios*, modò intrà leges sese tenerent, sive alios quoscunq;, absq; data causa, perturbare, ut nedùm commercia intercipere sit affectus. Istas calumnias neq; istos, neq; alios quoscunq, bonæ mentis, comprobare posse. Interim hoc sibi reservatum, omnium gentiû de jure, ac consuetudine, fartum tectumque esse debere, ut cæterarum gentium naves, coràm prætorianis, ac regiis, suis, vela submitterent, eâque lege *Gambrivios*, tanquàm subditos hæreditarios, inprimis, potiùsque præ aliis, obligari, ut per *Albim*, *Regi* absque controversia, dominii jure, debitum, cum honorem exhibeant, teneri.

Cùm igitur, quàm diu prætoriæ *Regis Albim* tenuissent, nullam unquam naviculam infestari accidisset, molestum sibi esse supinam arrogantiam *Gambriviorum*, subditorum suorum, qui *Regem* conviciis, ac traductionibus, onerare lasciviissent. Hoc quidê usuvenire potuisse, ut *Gambriviorum* naviculatores, de industria prætorianis illis suis reverentiam, sub velorum submissione, negantes, icircò, ob contêptum, ac prævaricationem, istam, sub machinarum exoneratione, reprehendi promeruerint. Id quod haud quidem *Regi*, sed istorum lasciviæ, imputandum veniat. Esse enim hoc toto orbe notorium, atque antiqui moris, naves quæcunque actuariæ, in conspectum prætorianarum venientes, continnò reverentiam ut exhibeant, velaque submittât. Quam quidem prævaricationem in suis obiter ac perfunctoriè reprehendi contigisse, notum utique sit.

Vt igitur *Rex* à subditis suis ob id differri rumoribus debeat, hoc quidem illud esse, quod in medio relinquat, &, si deinceps ob id genus falsis criminationibus temperare sibi nolint, in autores aliquando redundaturum sit. Intereà rerum suarum satagerent, *Regi* debitam reverentiam præstarent, offensionesque, ac dissidia tanquam scopulos, prætervehe-
herentur.

CAP.

CAP. XIII.

De Silesiorum transactione.

I.

Saxoniæ Elector, ad obedientiam Imperatoris, Silesios reducit.

Post *Moravorum* submissionem, ultrò, ac sponte, præeunte *Ordinum* legatione, ac deprecatione, *Cæsari* oblatam, nihil intermisit *Saxoniæ Elector*, quò pariter *Silesios* ad obedientiam pristinam reduceret. Proinde sequentes illis articulos, super quibus esset transigendum, nomine *Cæsaris* proposuit: *Principes*, atque *Ordines*, *Silesiæ*, sese graviter erràsse, ac deliquisse, dum in *Cæsarem*, tanquàm magnum *Silesiæ Ducem*, insurrexissent, confiterentur. Indè veniam corrogarent. Indè *Ferdinandum Cæsarem* deinceps pro *Rege* legitimo, electo, coronato, unctoque, sese habituros esse, deponerent. Idque, sub juramenti reiteratione, confirmarent. *Catholicos* non perturbarent. *Cæsari*, in stipendia, pro exercitibus, dimidiam millionem penderent. Confœderationibusque cum *Vngaris*, *Iazygibus*, *Austriisque* pactis, renunciarent.

Exadverso *Saxo* illis sequentia repromisit: Nimirùm curabit, ut *Principes*, *Ordinesque*, *Silesiæ*, vigore commissionis *Cæsareæ*, in gratiam cum *Cæsare* revertantur. Veniam illis erogabit. Confirmationē *litterarum Majestaticarum*, privilegiorumque, impetrabit. Simulàtque, ne militaribus copiis urgeantur, cavebit. Tandemque, sicubi eveniat illos super orthodoxâ vera, puraque, *Religione*, *confessione* scil. *Augustana*, antehàc *Anno M.D.XXX. Carolo V. Imp.* oblatâ, inque scriptis tàm *Prophetarum*, quàm *Apostolorū*, fundata, infestari, *Principibus*, *Ordinibusque*, auxiliarem, subsidiariamque, operam navabit.

II.

Silesii, ad obedientiam Cæsaris, revertuntur.

Silesiæ itaque *Principibus*, *Ordinibusque*, quo sub agone res periclitarentur, perspectum habentibus, *Saxoniæ Electoris* admonitionibus, declarationibusque, ne malum malo cumularent, relinquere, locum adque *Cæsaris* obedientiam redire, decreverunt. Quo nomine legationem splendidam, sub *Carolo-Friderico, Münsterbergensium Duce*, ad *Electorem Saxoniæ Dresdam* expediverunt. Vbi tandem, post diutinam transactionem, pacis compositio conclusi, codicillis confirmari, ibidemque in *Curia* proclamari, cœpit, in hæc verba: *Principibus*, *Ordinibusque*, *Silesiæ superioris*, atque *inferioris*, nomine *Cæsaris*, errorum, commissorumque, veniam, impetratam, concessamque, esse, tàm summæ, quàm infimæ, conditionis, ad unum omnibus, & singulis. Illos *Ferdinandum Cæsarem* pro legitimo, electo, coronato, unctoque, *Rege*, & *Magno Duce Silesiæ*, recognoscere, venerari, idque sub juraméti reiteratione, tā velle, quàm debere. *Cæsari*, intrà anni spatium, tribus distinctis vicibus, pro refusione sumptuum bellicorum, *Silesios* tria talenta, sive tres auri tonnas, ut vocant, persoluturos, *Electori Palatino*, itemque pactis cum *Vngaris*, *Bohemis*, *Moravis*, *Transylvanis*, aliisque, fœderibus renunciaturos; atq; ut hæc omnia præstò aboleri queant, codicillos, ut vocant, originales ad *Saxonem*, missuros. Copiis suis quàm primū missionem daturos, reservatis saltem, pro Provinciæ defensione, mille equestribus, & ter mille pedestribus, usque dùm præsentis belli furor desæviat. Sic tamen, ut hoc, tanquam præsidio, neque contrà *Cæsarem*, neque *Saxonem*, abutantur. *Elector* militem è ditione *Principum*, *Saganensium* deducturus, apud *Cæsarem*, pro confirmatione *litterarum Majestaticarum*, aliorumq; privilegiorum, nec non commerciorum, cum *Bohemis*, ac *Moravis*, exercendorum, libertate, intercessurus, adeòque si contingat *Silesios* super *confessione Augustana* infestari, propugnaturus, esset.

Si *Christianus*, *Dux Lignicii*, *Silesiæ Capitaneus Provincialis*, intrà sex septimanarum spatium, huic transactioni accedere, ac subscribere, velit, ei liberum esse. Secùs si eveniat, penès *Cæsarem* esset, quid cum eo fieri velit. Interim *Ioan. Georgius*, *Marchio Brandeburgicus*, & *Christianus*, *Princeps Anhaltinus*, anteà à *Cæsare* banni fulmine proscripti, ab hac transactione excluderentur. Atque hæc quidem transactio, codicillis extensa, ac comprehensa, ab *Electore Saxoniæ*, itemque *Burggravio Magdeburgensi*, pariterque *Carolo-Friderico*, *Duce Münsterbergensi*, aliisque, tàm subscriptionibus, quàm sigillis, communiri cœpit.

III.

Saxoniæ Electori, pro transactione, atque hospitalitate, Silesiorum legati solennes deponunt gratias.

Transactionis illius articulis publicè prælectis, *Carolus Schonbergius*, acceptos in manus originales codicillos, *Duci Munsterbergensi* tradidit, sub bis verbis: Hisce, inquit, præsens *Elector* meus clementissimus, tibi, ô *Dux*, reliquisque legatis, litteras transactionis originales, contradere, juxtaque omnia felicia, ac pacifica, comprecari, jubet. Qui *Duci* amicitiam, legatis reliquis gratiam suam, promittit.

Secundùm hæc, *Syndicus Vratislaviensis*, *D. Ressa*, nomine legationis, gratiarum actionem hæc in verba, peregit: *Serenissime Elector*! Pro eo, quòd *Deus Opt. Max. Ferdinandi Cæsaris*, magni *Silesiæ Ducis*, domini nostri clementissimi, animum inclinavit, ut, pro reducendis pace, ac tranquillitate *Electori Saxoniæ*, cum *Principibus*, *Ordinibusq.*, *Silesiæ*, transigendi potestatem fecerit, *Elector* verò, juxtà integerrimā adhortationem, cū *Proceribus* nostris communicarit, nosque sub *Carolo Friderico*, *Duce Münsterbergensis* legationis capite, hùc emissos, apud aulam *Electoralem* amicè ac clementer audierit, per tot, & multiplices, prægressas deliberationes, tandem rem hanc ad transactionem deduxerit, pro eo, inquam, beneficio, inprimis *Deo Opt. Max.* gloriam, & honorē; *Cæsari* verò, atque *Electori*, humilimas, devotasque gratias, debemus, ac deponimus.

Libenter, & meritò, profitemur, ô *Elector*, præter divini nominis gloriam, *Cæsaris*, atque *Imperii*, autoritatem, in genere pacem, & quietem, quā nos verò, salutem, atque emolumentum nostrum, atq;

usque adeò nihil non laudabile, universa sub hac tractatione, te peosi habuisse. Immortalem igitur nominis famam, atque à posteritate coronandam, retulisti, pacem, & reconciliationem, reduxisti, multotumque *Christianorum* sanguinem, hæc inter arma, ac dissidia, fundendum, præsetvasti. Parta est corona civica amplissima. Quàm omnipotens ille dispensator tibi, tuisque, tàm temporalibus, quã sempiternis, bonis cumulabit. Nos verò quod attinet, nisi pro tantis beneficiis, quibus nos perpetua fide astrinxisti, pro hospitalitatis honore, ac munere, quo hactenus usi, refotique, sumus, immortales & haberemus, & ageremus, gratias, ingratissimi omnium gentium certè futuri simus. In præsens cũ præter vota, & gratias, nihil habeamus, in futurum laudes, atque præconia, differamus, immò verò *Proceres* nostros pari gaudio, quitoos hûc miserunt, perfundere gestiamus, age, liceat nobis, tuâ pace, ô *Elector*, quàm primùm in patriam reverti. Hæc ubi dicta essent, *Carolus Dux*, legatique cæteri, *Electoris* dexteram dissuaviati, benignè, ac clementer, dimissi sunt.

****

Externa.

I.

Dissidia inter Ludovicum, Galliarum Regem, & matrem Reginam.

NE *Imperium* duntaxat *Germanicum* furiis inquietaretur, ecce! *Maris* suo more per *Gallias Eridu* pomum istud spargebat quoque. Itaque vel inter *Reginam* matrem, *Regemque* filium, litis, bellique intestini semina, legesque, exoriri cœpêre. Ægrè ferebat *Regina* mater ab imperio, & regimine, se velut baberi exclusissimam. Ejus igitur in partes cùm pedibus irent, *Comes Soisfonius, Vendonius, Mayennus, Longevillius, Roanus, Nemursius, Duces*, causis nescio quibus à *Rege* alienati, aulam regiam relinquentes, res novas agere videbantur. Cùm ergò *Regina* mater apud *Angerium* sese teneret, favoremque per *Normandiam, Champagniam, Guennensem* atque *Angulesmensem*, provincias, hominum possideret, *Rex* operæ pretium arbitratus, hos ignes, sive favillas, cineribus latentes, maturè opprimere, in *Normandiam* primùm eduxit, utpote locum, bello opportunum. *Roanum* igitur movens, habito senatu, *Longevillium* à *Normannia* præfectura suspendit, cæterosque, res novas agitantes, ab officiis removit. Indè arcem *Caenam*, præsidiariis ultrò cedentibus, veniamque impetrantibus, occupans, ad aliam arcem, *Pontem de Sè* dictã, castra promovit. Illa autem in armis repugnonte, res ad conflictum devenit ingentem, copiis regiis sub *Criquyo* victoriam reportantibus. Abiodè arce deditionem offerente, pax inter *Reginam* matrem, *Regemque* filium, renasci cœpit. Ibi *Rex*, matre *Regina*, quàm humanissimis verbis compellatâ, omnibus illius petitis annuebat, juxtàque areibus receptis, copiisque dimissis, omnibus illis *Proceribus*, qui matris *Reginæ* in partibus fuerant, ignovit, dignitatibus, officiisque, eisdem restitutis.

II.

Rex Galliarum, Hugenottas, sive Calvinianos, expugnare incipit.

IN gratiam cum matre reversus, *Rex* cum exercitu in regionem *Bearensium*, qui *Calvini* dogmata sequebantur, progressus est. Occupatis igitur arcibus, locisque præcipuis, ac munitissimis, abrogatoque *Calvini* dogmate, quo per septuaginta tres annos usi fuerant, axioma pontificium introduxit, *Patribus Societatis* collegia aperuit, præfectosque *Catholicos* substituit. Vnde factum, ut aliquot reformatæ, ceu vocant, *Religionis* millibus è regno emigrantibus, cæteræ civitates *Hugenoticæ*, quas appellant, conspirare, apud *Rossilonem* civitatem maritimam, ac potentem, conventus agere, novasque belli causas suppeditari, occœperiot. De quibus infrà videbitur in progressu.

III.

Induciæ inter Hispanos, & Batavos, finiuntur. Novumque Rheno à Batavis fortalitium apud Bonnam imponitur.

INduciis duodecennalibus ad finem spectantibus *Hispanisque* pariter, ac *Batavis* in *Palatinatum* usque, egressis, facilè erat partium, collisionem præmetuere. Itaque utrinque copiæ collectæ, atque in nomem occasionem, sive eventum, eductæ, Inprimis verò *Mauritius Vranius*, circà medium *Augustum*, castra promovit, inqraque *Vesaliam* constitit. Illi obviam eduxit *Ludovicus de Valasco, Hispanus*, intrà *Rheinbergam*, & *Vesaliam*, paulò altiùs, castris positis. Vbi cùm aliquantisper hostiles sese tenuissent exercitus, nihilque mutuò tentassent, præterquàm quòd *Vesalia* fortiori præsidio firmari cœpit, sine collisione partium, discessum est.

IV.

Mauritius Vranius, contrà Bonnam, propugnaculum Rheno imponit.

INtereà *Mauritius Vranius* præcognitum habens, *Spinolam*, pluribus *Palatinatus* civitatibus, locisque, præoccupatis, sine impedimento, *Rheno* trajectu usque ad *Vbiorum Coloniam*, immò *Vesaliam*, liberè uti frui posse, quò illius cupiditatibus velut frænum iniiceret, in *Rheni* insula, contrà *Bonnam*, missis aliquot peditum cohortibus, sub manu *Gorgiani Centurionis*, propugnaculum exstrui curavit. Vulgus *perspecillum Flaminum*, hodieque nuncupat. Ne autem hoc *Castellum* in *Archiepiscoporum* finitimorum offensionem, ac contemptum, vergere videretur, deinceps, quatuor angulis, *muram*, sive *Bardocucullum*, *Flaminum* appellari fecit, omnis generis annonâ, tormentis, apparatuque bellico, illum in locum, defensionis igitur, illatis.

* **

CAP.

CAP. XIV.

De Ferdin. Imp. contrà Bethlenum, pro Rége Vngariæ sese gerentem, Edictoq; abrogatorio.

I.

Ferdinandus Imp. per Edictum Bethleno Vngariæ Regis titulum abrogat.

Bethlenum à seditiosis pariter, ac perduellibus, *Vngariæ* dynastis, more *Bohemico*, in *Regem* eligi contigisse, suprà vidimus. Qui cùm etiam, vel post *victoriam* illam *Pragensem*, titulum regium haud sequestraret, a *Ferdinando Imp.* per *Edictum* hæc ei usurpata dignitas abrogata est. Edictum tale est.

Ferdinandus: &c. Quæ perduellionis incendia, furores, ac motus civiles, quæque cædes, rapinæ, ac depopulationes, *Vngariæ* regnum nostrum inundarint, omnisq; generis infortuniis ferè submerserint, omnibus est palàm, atque in propatulo. Quãquam autem non sine summo cordolio calamitatẽ dilecti illius regni nostri hisce velut oculis corã intuemur, tùm oppressionem finitimi tyranni, quam in fori hus esse abominamur, ad animum admittimus, nihilo-minùs tùm innocentiæ nostræ puritas, ac conscientia, tùm hoc inprimis, consolatur, quòd ad patriæ illius interitum, ac ruinam nequicquam causæ, operæque, à nobis allatum est. Vsque adeò hanc in rem veluti ius *Vngariæ* ad *Proceres*, provocare possumus, qui quidem, sub regni recessibus, hoc nostri testimonium perhibere sustineut. Etenim nos initio ad coronam, regnique dignitatem, non per vim, arma, aut viam illicitam, sed licitam, ordinariamque, optimo titulo pervenimus. Testibus igitur *Vngariæ* regni recessibus de *Anno M. DC.XIIX.* unanimi *Procerum* de consensu, sub invocatione divini ominis, nos pro *Vngariæ Rege*, ac domino, feliciter eligi, dein proclamari, mox etiam coronari cœpisse, ipsi *Proceres* libenter confitentur, ut hãc suam confessionem inter recessus regni referri à *Matthia Imp.* conceptis verbis contenderint. Siquidem ergo publicam illam contestationem animis auditorum nostrorum omninò excidisse, haud quidem sit verisimile, sed potiùs hoc præsupponimus, complures istam patriæ oppressionem detestari, plurimos autem à *Bethleno*, & rerum novarum studiosis, præventos, ea, quæ libenter vellent, propalare haud ausos esse.

In administratione regii illius nostri regiminis, per *Dei* gratiam, eâ moderatione fumus usi, ut contra patriæ leges nihil delignantes, nemini nocuerimus, licet ab excessu *Matthiæ Imp. Anno M. DC.XIX. XIII. Cal. April.* sub adito regimine, comitia ad *VII. Cal. Iun.* indiximus. Quo tempore cùm ad electionẽ novi *Imp.* ab *Electore Moguntino Francofurtum* nos invitari usuvenisset, de consensu omnium *Ordinum*, *Vngariæ* nostræ *Palatino*, *Sigismundo Forgatschio*, nostras vices demandantes, omnem potestatẽ, simulàtque omniũ privilegiorũ, jurium, atq; immunitatum, concessionem indulsimus. Vndè eodẽ *Anno M. DC.XIX.* sub comitiorum recessibus, *Idib. Augusti*, eã laudem, atq; testimonium, plenis omniũ suffragiis retulimus, ut *Ordines*, super clementia, gratiâq;, omnibus etiam cumulatè à nobis exhibita, in laudes, gratiarumque actiones, sese tùm effunderent.

Illis *Ordinum* splendidis testimoniis cùm unicè niteremur, nihilq; minùs, quã seditionem, perduellionemq; metueremus, eo ipso tempore, quo, unanimi *Imp. Septemvirorum* consensu, ad *Romani Imp.* fastigium evecti sumus, unius hominis, dominatus cupidi operâ, qui potentum & magnorũ, *Magnatũ* studia sibi conciliavit, cumq; *Bohemis*, perduellibus nostris, vestis contuberniũ fecit) fœda, atque ingẽs; perduellio nasci cœpit. Cujus perjuræ conspirationis non tàm principium, ac progressus, quàm finis, atq; exodium, omni tyrannide plenissimum, exitiosum, atque abominabile, extitit.

Posteaquàm enim *Bethlenus*, copiis *Turcicis* benè multis instructus, in *Transylvaniam* impressionem fecisset, dominoq; suo, cui sanctitudine juramenti erat devinctus, nempè *Stephano Bathorio*, & provinciam, & vitam, eripuisset, de securitatis mediis, quibus in vado esse posset, dispicere cœpit. Itaq; *Anno M.DC.XV. Matthiam Imp.* sibi conciliavit, cum eoq; super pace transegit. Transactionis articuli non tã ab ipso *Bethleno*, quã omnibus *Transylvaniæ Ordinibus* propriis manibus, adjectisq; sigillis, tùm confirmati sunt. In illis autẽ disertissimis, conceptissimisque; verbis babetur, neq; *Bethlenum*, neq; *Iazyges*, adversus *Imp.* illius legitimos successores, *Vngariæ Reges*, *Austriæ Archiduces*, omniaque regna, & provincias, quibus cum *Imp.* intercedit fœdus, unquam hostilẽ quicquam seu admissuros, seu permissuros, esse. Vt contrà *Vngariæ* regni privilegia, ac jura, pacem, ac quietem, quicquam designari debeat. Quid? quòd ipse *Bethlenus*, se, successores suos, omnesq; *Trãsylvaniæ Ordines* ex pacto obligavit, contrà omnes *Imp.* ejusq; successorum, *Vngariæ Regum*, hostes, exceptis *Turcis*, quandocunq; necessitas postulaverit, in armis constitutos, opemq;, ac manus auxiliares, collaturos esse. Quæ omnia tandẽ, sub *Anno M. DC.XIX.* de novo confirmari cœpta sunt; *Bethleno* per fidem suam, *Iazygibus* autẽ per *Christianam confessionem*. pro se, posterisque suis, jurantibus. Quis ista fœdera nunc, & pacta, habuisset frivola, atq; irrita? Quis, inquã, *Bethlenum Vngariæ* hostem exspectãsset? Sed vix paucis mensibus, à transacto fœdere, fidem servavit iste, dũ in regnum *Vngariæ* irrupit, cum perjuris dynastis, subdtisq;, machinas, fraudesq;, fabricavit, ut etiam *Bohemorum* perfidiæ, & perduellioni, consiliisq; *Palatini ad Rhenum*, accesserit. Ne autem clandestinum istius institutũ, antequã sufficiẽtibus copiis foret instructus, temporiùs manifestaretur, ad præfectos *Vngariæ* nostræ aliquoties litteris emissis, subdolè dedit, nondùm sibi memoriam pacti cum *Cæsare* fœderis excidisse, sed hoc magis curæ esse, quò datæ tùm fidei satisfacere, atque necessario hoc tempore *Cæsari* adversus *Bohemos* opem ferre, possit. Hoc etiam nomine, sive colore,

apud *Iazyges* suos usus est, nempè pro *Cæsare* sese expeditionem meditari, quò eos, ratione fœderis, experiretur faventiores. Quid fit? Vbi iste suis hoc pacto imposuisset, & jam nunc milite, cum omni apparatu, abundaret, ad tegendam ulteriùs perfidiam, *Andream Docium*, *Vngariæ* nostræ præfectum generalem, denuò litteris interpellavit, ejus tenoris: Nullum esse dubium, inquit, quin ab invidis de expeditione *Bethlens* varij seminarentur rumores, tanquàm in *Vngariam superiorem* educere cogitet. Illis autem ne fidem adhiberet, sed sibi sanctitudinem cum *Cæsare* pacti fœderis firmam perstare, probèque antè oculos esse, quid *Cæsari* præstare teneatur, pensi haberet. Quibus istis subdolis, fraudulentisque, verbis præfecto nostro omnem suspicionem excussit, utique altâ securitate ociaretur, effecit. Quóusque paulò post, rebus omnibus præparatis, deposito pudore, *Caschaviam*, per proditionem, intercepit, *Dociumque*, in potestatem redactum, in *Transylvaniam* ablegavit.

Hoc facinore viam præsternens, postmodùm haud dolosè, sed furiosè, in cædes, rapinas, grassationesque, efferatus, in *Vngariam super.* impressionem fecit, omnis generis homines, tàm clericos, quàm seculares, oppressit, templa bonaque ecclesiastica, incestavit, partem, *Regi* suo fidem servantem, aut fugavit, aut cæcidit, aut spoliavit, dynastias regni, sub titulo *Vngariæ Principis*, ad se rapuit, tandemque, *Presburgo* occupato, nostrum, regnique *Palatinum*, ut eo loci comitia indiceret, adegit.

Eo loci, absentia sub nostra, omnia cùm in lnis, & sub tyrannide, fremerent, reperti sunt ejusdem ferè notæ proditores, & complices, qui, more barbarico, & inaudito, *Bethlenum Regem* salutare, *Proceresq. Ecclesiasticos* dignitate, atq; officiis, privare, haud erubuerunt. Hoc processu in omnes illos, qui rebus novis studere nolebant, cum impetu, tãquam in patriæ proditores, itum est, ut etiam proscriptionis fulmine in eos adnimadvertere voluisse, cognitum sit. Tandem, præstructâ hac viâ, cum *Bohemis* perduellibus arma sociare, in *Austriam* movere, *Viennamque* coronâ cingere, perrexit.

Tametsi igitur eo tẽpore consiliis optimis haud quidem destitueremur, istisq; furiosis, atque perduellibus, resistere tùm licuerit, nihilo-minùs, hæreditariæ nostræ clementiæ memores, armis datâ operâ ad tempus abstinuimus, an fortè *Bethlenus*, unà cum seditiosâ sua cohorte, meliorem animũ inducere, atque aliquam ad frugem redire vellet. Atque hoc fine per legatos nostros, *Presburgum* emissos, non modò subditis omnem clementiã eũ privilegiorũ quorumcunq; secura possessione, offerre, sed ipsi etiam *Bethleno*, quantùm leges *Vngariæ* regni admitterent, omne emolumentum promittere, jussimus. Quòd autem tum temporis vires nondùm satis confirmâsset, ut eâdem fideliâ & *Turcorum* favorem, & *Transylvaniæ* securitatem, obtinere quitus esset, tùm *Polonis* haud fideret, ut etiam super *Bohemorum* successibus certi aliquid sibi promittere haud quidem posset, subdolè præ se tulit, nimirum curaturum, ut regnum *Vngariæ* ad obedientiã *Cæsaris* quantò ociùs reduceretur. Intereà, ad placandos quorundam animos, morâ opus esse, donec fervor iste resideat. Induciæ igitur, ad usq; *D. Michaëlis* ferias, pangerentur, consensit, ità tamen, ut eo statu, quo nunc *Vngariæ* res essent, omnia permanerent.

Quanquam autem vel hoc loco subodorari potuerimus, lupum ut ajunt, vetulum pilos quidẽ, sed haud animum, mutare. Nibilo-minùs gratiam etiamnunc rigori præferentes, certis sub legibus, in inducias consensimus, ut, si *Bohemi* quoque has conditiones admittere velint, sub induciis iisdem continerentur. Vix pactis induciis, omnem iste lapidem movit, quò, falsis apud *Constantinopolim* seminatis rumoribus, contrà nos *Turcos* excitaret, ut etiam multa in leges induciarias delinqueret. Mox, induciarum, pactorumque, impatiens, coacto paucorum perduellium globo, *VII. Calend. Augusti*, magnis sub tumultuationibus, *Vngariæ Regem* se proclamari curavit. Indè, ruptis induciis, *Neusram* occupavit, *Austriamque* invadens, spoliis, cædibusque, rem egit, parique furore oppida, arcesque nonnullas, intercepit. Neque istis acquievit, sed, quò *Turcos* sibi redderet obsequentiores, fortalitia quædam, *Transylvaniæ* in finibus posita, antehàc immensis *Imperis* sumptibus à *Bathorio* expugnata, *Turcis* contradidit, ut etiam *Vngariæ* propugnacula illis promiserit, nuperque jam tum *VVaitzenam* fortalitium præstò dediderit.

Quòd igitur falsò nos criminatur, tanquam *VVeitzenam Turcis* obtulissemus, tùm per causam *Vngariæ Ordinum* querelas nectit, ac si eos, circà jura, ac privilegia, patria, *Religionisque* exercitium, onerari accidat, gerræ sunt, nugæque. Illud enim, quod de *VVeitzena* nobis affinxit, monstrosum est. Vt regni constitutiones, paulò antè *Bethlens* invasionem, *Anno M.DC.XIX.* publicatæ, longè diversum perhibeant. Porrò, etiam hoc obiicit, militem nostrum *Polonicum*, contrà induciarum leges, *Vngariam* aliquot locis invasisse, legatos nostros *Neosalium* seriùs missos, neq; sufficiẽti potestate instructos, fuisse. Quæ omnia eius quidem sunt cõmat[illegible]s, ut facilè pateat, criminandi ansam omni stu[illegible]io quæsitam. Etenim, lege induciarum, hinc indè movendi unicuique factâ copiâ, *Poloni*, edictum nostrum antevertentes, in *Vngariam* venerunt. Ibi cùm in eos, hostium more, multorum ad internecionem, sævitum foret, tàm naturali, quàm communi gentium jure, uti, resistere, ferroque sibi viam aperire, cœperunt. Legatos quidem nostros paulò seriùs misimus, sed non absque causa. Receperat enim *Bethlenus*, antè comitiorum inchoationem, ad nos se legatos præmissurum, qui de rebus nonnullis, ut videbatur, tum necessariis, antè deliberarent. Illorum adventum præstolati, ac secundùm propositiones prægressas informationem nostram præscripturi, *Bethlenum*, propositum mutâsse, paulò seriùs ac conventum erat, deprehendimus. Codicillos verò, potestate plenariâ instructos, veteri more, juxtà rerum *Vngaricarum* compositionem, formari curavimus.

Quæ cùm omnia ità sese habeant, & ne nostrorum in regno successorum, cuiquam, regia *Bethleni* electio, ac sub titulo regio captata, falsa, atque illegitima, gubernatio, imponere, aut in præjudicium vergere, possit, utique Inprimis prædictam hancce electionẽ illegitimã, coactã, injustã, seditiosam,

sam, contraque omnes regni constitutiones, pugnantem, ac tentatam, è potestate regia, declaramus. Quo nomine omnia ista, quæcunque, sub conventu *Neosoliano*, contrà leges, immunitates, v[illegible]que regni *Vngariæ* consuetudines, patrata, [illegible]ta, & conclusa, sunt, in præsentiarum, vigore huius diplomatis, abolemus, annihilamus, atque tanquam rem injustam, irritam, ac nullam, pronunciamus, nullatenus admissuri, ut istorum vel minima particula, cujusmodi prædicto sub conventu in conclusionem venerunt, valere, ac rata esse, debeat. Ea enim est prisca regni *Vngariæ* lex, ut nullus conventus, nullusque recessus, qui non à *Rege*, legitimè coronato, sit susceptus, ullius sive momenti, sive valoris, esse queat.

Cæterum, siquidem *Bethleno*, certis sub conditionibus, nomen, titulumque, *Vngariæ Principis* antehac concesserimus, sicubi *Vngariæ* regnum ad obedientiam nostram reduxisset, iste autem, postbabitis illis conditionibus, cõtrario prorsus modo perjurus evaserit, potiusque integrum *Vngariæ* regnum nobis eripere tentârit, ea propter concessum *Vngariæ Principis* titulum in totum, & plenissimè, hisce illi abrogamus, atque annihilamus.

Cùm itaque, vigore juramenti, quo veteri more regno *Vngariæ* obligati sumus, tùm dignitatis regiæ tuendæ igitur, teneamur, omne illud, quod nobis per vim ablatum est, recuperare, ac vindicare, hactenùs verò omnia ea, quæ ad mitigandos furiosorũ animos spectare videbantur, frustrà tentaverimus, itaque stat sententia, jura nostra, per viam armorum, dùm aliter haud licet, corroborare, regna, ac ditiones nostras, ab hostili oppressione asserere, ablata restituere, subditos nostros, sub tyrannicis furoribus pressos, ac gementes, in pristinam libertatem, hactenùs amissam, vindicare, illis, quibus bona, ac facultates, intercepta, succurrere, furores, atque rebelliones, extinguere, omniaque in optatam tranquillitatem, quietemque, postliminio reproducere.

Id quod, sub spe exoptatæ victoriæ, quàm primum in effectum deducere fert animus, quando exploratum habemus, lenitate nostrâ omnia labi in deterius, ut etiam *Turci Vngariæ* regnum hoc nostrum, tanquam bolum pinguem, hiantibus faucibus jam tùm exspectent, ac deglutire avidè cupi[illegible].

Intereà, non absque ingenti animi ægritudine, hisce oculis intuemur, ob paucos quosdã perduelles, tot cædes, rapinas, ac depopulationes, cujusmodi ex intestinis motibus propullulare amant, in insontes tot subditos redundare. Quo nomine nos indemnes esse, tàm pro nunc, quàm deinceps, conceptissimis verbis protestantes, in istos, qui quidem furoris, atque incendiorum id genus, auctores fuerunt, quique rerum novarum cupiditate, atque dominatus ambitione, civiles, ac domesticos ignes sufflare cœperunt, caussam omnem reiicimus. Nihilominus certâ spe nitimur, fore, ut *DEVS* super perduelles, ac perjuros, vindicem oculũ coniiciat. Siquidem tàm è verbo divino, quàm historiis, exemplisque, evincatur, istos, qui quidem in magistratum ordinarium insurgunt, in *DEVM* ipsum insurgere, ac p[illegible]m ire.

Proinde a[illegible] *Vngariæ* nostræ *Palatinum*, reliquosque regios consiliarios, juramenti sanctitudine nobis devinctos, nostra hæc spectat oratio. Illi juramenti, nobis præstiti, memores, sub istis regni, ac patriæ, perturbationibus, ita sese gererent, ne coràm *DEO*, & nobis, immò toto terrarum orbe, tanquam officio, & loco, suo defuissent, deinceps accusari queant. Præterea omnes regni *Ordines* cæteros, omnes subditos, atque incolas, itemque milites, sive præsidiarios, sive equestres, seriis verbis adhortamur, juramenti, nobis præstiti, vinculum illud indissolubile ad animos admittentes, cum perduellibus nihil haberent cõmercii, sed istis, neque consilio, neque re, nedum pecuniis, armisque assistentes, ullam opem ferrent, verùm enim verum, copiis nostris, reducendæ pacis igitur, in *Vngariam* missis, quovis pacto, sive consilio, sive auxilio, prodessent. Secundùm hæc, liberæ tàm civitates, quàm equestris conditionis homines, meminerint sanctissimi illius homagii, nobis, tanquam legitimo illorum *Regi*, depositi, juxtaque omnia illa beneficia, jura, ac privilegia, cujusmodi quidem à nostra regia familia partim antè consecuti sunt, partim à nobis deinceps, tanquam *Principe*, cuius nomen, genus, virtus, bonitasque, sunt laudatissima, consequi possunt in memoriã revocarent. *Austriaco* igitur sanguini nemo, nisi furiosus, perjurum hominem præposuerit.

Tandem mentem subeant jura tàm divina, quàm humana, qualia subditis omnem obedientiam, fidemque, etiam sub periclitatione fortunæ, vitæque, inculcant. Ut multis hanc in rem historiarum, cuivis notissimarum, inductionibus, opus haud sit, cum vel hoc tempore aliis in locis, adversus nos concitatæ, perduelliones, quo fine tragœdiam novam impleverint, instar fabulæ, referri dignæ sint. Quod superest, *DEVM*, utique cordium omnium scrutatorem, obtestamur, nobis nihil unquam antiquius fuisse, quàm ut hoc in passu *Vngariæ* regnum à finitimi istius hostis, nimirum *Turcorum* tyranni, faucibus eriperemus, in pristinæ potentiæ, ac dignitatis, florem vindicaremus, simulque, post tot exanthlatas adversitates, & tropica, in auream tranquillitatem postliminio reduceremus.

****

Externa.

I.

Gustavus-Adolphus, Rex Sueciæ, Mariam-Eleonoram, Marchionissam Brandeburgicam, matrimonio sibi jungit.

Ub æstate *Anni M. DC. XX. Gustavus-Adolphus, Sueciæ Rex, Mariam Eleonoram, Georgii-Gulielmi, Marchionis Brandeburgici, Electoris*, sororem, matrimonio sibi junxit. Illa igitur, cum matre vidua illustrima, circà *Cal. Novembres*, in *Sueciam* movit. Ubi à *Rege*, sub octodecim eque-

equestrium cohortium, ac quinque mille peditum, conglomeratione, *Stochomliam* deduci, pactisque nuptiis, regio more, solennissimis cum ceremoniis, coronari cœpit. Post coronationis actum, monetæ ex auro, argentoque, in populum sparsæ sunt. Quarum in medio manus è nubibus, coronam tenens, eminebat, sub illis verbis: *A DEO DESTINATA.* Ex altera monetæ parte extabant hæc: *GUSTAVO-ADOLPHO REGI IUNGITUR MARIA-ELEONORA, REGINA SUECIAE, CORONATUR IV. Cal. Decembr. STOCHOLM.*

II.

Pluviæ cruentæ per Poloniam magnæ calamitatis indices.

HOc tempore per *Poloniam omina*, magnam calamitatem præsignificantia, notata sunt. *Imber* enim *cruentus* præcipitatus est. Ut vel è tectis cruentationes destillarint. Unde, quæ paulò post insecuta sunt, infortunia divinare licuit.

III.

Post Polonorum in Turciam invasiones, Turcus concitat Tartaros, adeoque per fecialem Polonis bellum denunciat.

POsteaquàm *Poloni* ab aliquo tempore, *Turciam* infestantes, prædas, rapinasque, convectassent, *Imperator Turcicus* aliquoties *Poloniæ Regem*, furori istorum ut mederetur, interpellavit. Cùm autem frustrà fuisset, nec *Poloni* acquiescerent, *Turcus*, misso feciali, bellum *Regi* denunciari fecit. Interim, dùm exercitum domi parat, *Tartaros* concitavit, qui quadraginta millibus per *Moldaviam* in *Podoliam* irruentes impressionem fecerunt, tantâ excitatâ strage, quanta ab hominum memoria vix est cognita. Gubernator provincialis, collectâ ex tempore trium millium manu, obviam quidem istis eduxit, sed, coronâ cinctus, omnibus ad unum propè occisis, vix quatuor cum ministris dilapsus est. Paulò antè *Poloniæ Rex* suppetias *Cæsari* contrà *Bohemos* ferre destinârat, ut eo nomine jam mille *Cosaggorum* in *Austriam* præverterent. Sed, cognitâ *Tartarorum*, *Turcorumque*, invasionibus, *Rex* illicò equestres istas turmas revocavit, atque cum reliquo exercitu in hostes patriæ movere jussit.

V.

Sigismundus, Poloniæ Rex, ob Turcorum denunciationem, Varsaviæ comitia indicit.

REigitur urgente, *Sigismundus, Rex Polonorum*, ad *III. Non. Novembr. Varsaviæ* comitia indixit. Postquàm interminationes *Turcicas* ad omnes antè regni præfecturas emisisset. Capita, quibus de deliberandum erat, ista proponebantur: Ad animos revocarent *Poloni*, quibus injuriis legatus regius à *Turcis*, *Tartarisque*, affectus, dimissusque, esset. Præcipuè verò meminissent, sibi rem esse eo cum hoste, cujus tyrannis, ac potentia, tantùm non *Polonis* superioribus, sed toti orbi *Christiano*, hactenùs fuisset intolerabilis. Qua de re non tantùm de mediis defensionis, sed etiam offensionis, hostemque intra *Turciam* invadendi, dispicerent. Cùm *Polonorum* finitimi, *Vngari*, nimirum, posthabitis pacis, ac transactionis, mediis omnibus, servitutem *Turcicā* de industria affectarent, quisque exspectanda nulla esset, quousque *Bethlenus* fureret. Arces idcóque finitimas, inprimis *Cracoviam*, præsidiis firmandas esse. Pariter rem sese habere cum *Bohemis*. Quis enim est, si proximus ardeat paries, qui propriis ædibus haud metuat? Eâdem operâ, quo pacto jus *Polonorum*, quod ipsis in *Silesios* est, conservari queat, deliberaretur. Istos enim in limitibus regni tantùm non milites alere, quod juribus repugnet, sed supina ex lascivia litteras regias, unà cum cursore, intercepisse, ac resignasse, immò per *Poloniam* in nobiles limitaneos impetum fecisse, eosque spoliasse. Porrò induciis *Suecicis*, ad exodium properantibus, dispiciendum esse, quo pacto *Livonia* adversus *Suecorum* invasiones defendi queat. *Ruthenis* etiam æmulis nihil æquè desiderantibus, quàm ut *Polonia* à *Turcis* laceretur, consulerent *Proceres*, quid cum Provincia *Smolenzkiana* agendum, ac quibus armis illa tutanda esset. Necessarium igitur fore, ut de perpetuandis armorum apparatibus, continuandisque supplementis, ageretur.

V.

Turcorum, & Polonorum, conflictus.

PAulò post *Turci* cum nonaginta hominum millibus in *Poloniam* moverunt. Quibus magnus regni *Cancellarius* cum duodecim hominum millibus, obviàm processit, feliciterque cum tanta multitudine congressus ingentem intulit stragem, victorque recessit. Suadentibus interim *Polonis*, copias noctu deducendas esse, quòd tantæ barbarorum colluviei progressu temporis resistere foret impossibile, restitit *Cancellarius*, satiùs esse arbitratus, spiritum inter arma impendere, quàm turpi fugâ, famam, vitamque, maculare. Id quod & ipsi pro voto accidit. Ubi enim tribuni quidam, præ metu, assumptis aliquammultis cohortibus, dilaberentur, ille impedimentis castra munivit, *Turcisque* se objecit. Mox mili tem eo e loco ducturus, *Polonos* in itinere in fugitivos suos invectos prædisque dantes operam, ordinesque relinquentes, nulla, quamvis cum... ac seria, admonitione coërcere potuit. Hac re cognita *Turci*, vestigia legentes, ingentibus agminibus supervenimnt, *Polonosque* ad unum ferè omnes cædunt, funduntque. *Cancellarii* truncus, absque capite, *Turcis* recesso, ac *Constantinopolim* misso, repertus, atque in *Poloniam* devectus est. Tanto per regnum ex hac clade suborto terrore, ut ferè, cùm *Augusto Imp.* olim cum exercitu *Varum* (prout est apud *Vellei. Paterculum*) cæsum inclamante, *Rex* quiritare potuisset: *Cancellarie redde legiones.*

VI.

Poloni, novo exercitu instructi, Tartaros fundunt, Turciamque populantur.

INterim *Rex* finitimorum *Regum* ope imploratâ, novum, expeditumque, exercitum, sub *Chotkiewi*

tio ductore,instauravit. Quo in *Dacos*, sive *Valachos*, educente,duodecim *Tartarorum* millia, oportuno loco intercepta,perierunt. Hoc successu animati *Poloni* contrà *Turcos* perrexerunt. Ex altera verò parte *Cosaggi*, ad *Bosphorum Thracium* triremibus *Turcicis* interceptis, versus *Byzantium* prædis, ac populationibus, operam dare, ac diversas civitates expugnare, cœperunt, *Turca* ad furorem usque excandescente, atque omnia ultima in istos tentante.

VII.

Regi Polonorum nex intentatur à sicario.

SEd notatu dignum est periculum, quod *Regi* intentatum est. Nam paulò post circà finem *Novembris Polonorum Rex* in manifestum vitæ discrimen incidit. Etenim, magnâ *Procerum* comitante catervâ, ad sacram ædem pergenti, *Regis* primogenito cum dynastis quibusdam ponè sequente, ac nescio quid aliud agente, sive confabulante, ecce! ex angulo, ponè fores, irrumpens sicarius, nomine *Bisanscius*, nobilis *Polonus*, dolabrâ *Polonica* ictum inte itat, haud dubiè *Regē*, si licuisset, occisurus. Quo ictu, ob capitis velamenta pellicea, haud fortiter impresso, ac declinante, mox alterâ vice sicarius ictum geminavit. Sed itidem frustrà. Plaga enim in sortum partem incidit, ità tamen, ut *Rex* in frontead tempora percussus, moribundo similis, altâ voce, dulcissimo D. & S. nostri nomine prolato, exclamaret. Undè *Proceres*, qui præibant, accurrentes, sicarium prostraverunt. Nec multùm aberat, quin evaginatis ensibus oppidò interemissent. Nisi de industria gravioribus pœnis, ac quæstionibus, maluissent reservare. Intereà, dùm cum sicario res est, *Rex*, ab acceptis plagis, vertigine prehendi, atque in turba prolabi, cœpit. Qui mox à ministris levatus, atque in Sacellum proximum ad obligandum vulnera, quorū in capite alterū, in dorso verò alterum, extabat, deportatus, est. Tanto exsurgente a multitudine tumultu, ut *Regina*, paulò antè *Oratorium* ingressa, præ consternatione, animo deficeret, totaque urbs in mutuas digladiationes, cædesque, *Regem* interemptū arbitrata, despumaret. Itaque, quò tumultus sedaretur, opera *Procerum*, ipseque *Rex*, è fenestris prospiciens, ac, se vivere, multitudini confessus, intervenit.

Sicarius, in vincula redactus, tantùm abest, ut sceleris pœnitentiam egerit, ut magis, se frustrà fuisse, questus sit. Undè, quæstionibus subjectus, lataque sententiâ, *IV. Cal. Decembr.* priùs ignitis forcipibus in pectore exceptus, mox, amputatis dextrâ, digitisq; sinistræ, admissis equis in partes discerptus est. Trunco, partibusque, in cineres redactis, atq; per aerem dispersis.

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

CAP. XV.

De Hispanici exercitus progressibus, atque Veteraviæ occupatione.

I.

Henricus Frid. Vranius, re infecta, in Belgium regreditur.

POst varias intercurrentes actiones, antequàm huic libello colophonem imponamus, ad *Co-unitos* relabimur, progressus *Spinolæ*, sive exercitus *Hispanici*, postliminiò inspecturi. Postquàm igitur compertū haberet *Henricus Vranius*, *Vniti Principes* seriò haud agere, neq; *Spinolæ* cursum impedire velle, copiis *Anglicanis Horatio Vero* traditis, cum equestriū manu suorum ad *Batavos* recessit, quod dicitur, & sudorem, se perdidisse, ratus. Tametsi enim, quod rumor tum ferebat, *Co-uniti* non unicâ occasione opportunissimâ in *Hispanos* ire, eosq; fundere, potuissent, nihilominus à *Ioachimo-Ernesto*, *Marchione Onolzbaccensi*, exercitus capite, nunc has, nunc illas, caussas, funiculi more, nectente, ut ajunt, prohibiti sunt. *Hispanis* interim se subducentibus, rerumque magis magisque potiuntibus.

II.

Hispani Veteraviam subjugant.

DIscedente *Henrico Vranio*, *Vniti* militem deducunt, apud *Wormatiam*, atque in illis *Vangionū* finibus, hybernaturi. Idem ab *Hispanis* factum, *Spinola*, magnam *Palatinatus* partem, præcipuasque civitates, inter exercitus sui *Proceres* dividente.

Cùm igitur omnia illis in partibus, locisque finitimis, parerent *Hispanis*, nemine impediente, quaquà lubitum erat, impunè ferebantur. Ne ergò vel *Veteravia*, (væ misero *Palatinatui* nimis vicina) non pateretur inanes quoque suos, ecce! circà exodium *Anni M. DC. XX. Ernestus Isenburgicus*, tribunus *Hispanus*, cum *Gulielmo Ferdinando Effernio*, legato, jubente *Spinola*, ad *Fridbergam*, *Veteraviæ* metropolim, duxit, oppidum, unà cum *Castro*, præsidio firmaturus. Quid agerent *Castrenses*, equestris ordinis homines? quid senatus civicus? An hi sese opponerent illis, quibus quidem repugnare velle nefas videbatur? Itaque, pactis, pviisque, certis conditionib. præsidium *Hispanicum* admitti coëgit. Pari lege cum *Vetzflaria*, *Gelnhusa*, arce *Brunfelsana*, aliisque oppidis adjacentibus, actum est. Tùm primùm quàm importuna, ac fœda bellum labes foret, regionibus illis addiscentibus.

* *

Externa.

I.

De Laniena Rhetica: qua, ob Evangelicæ Religionis confessionem, aliquot hominum millia, per Rhetiam obtruncata.

RHetica, confœderationis *Helveticæ* pars, inter *Alpes* locis munitissimis sita, ab *Hispanis*, *Gallis*, *Venetisque*, populis potentissimis adjacentibus, instar novæ nuptæ, improbè desiderata, hactenus variis, iisque gravissimis, motibus obnoxia esse consuevit. Incolæ, bellis

bellis, laboribusque, & cœlo rigido, assueti, in arma, turbas, seditionesque, plerumque proclives sunt. A finitimis illis, ac contrariis, gentibus pecuniis, corruptionibusque, identidem sollicitati. Undè fit, ut in patriæ proditores (quorum apud illos larga messis) aut severâ lege animadvertant, aut si profugos assequi non possint, eos proscribant, exilioque mulctent. Imprimis v. illos inter *Religionis* discrimnatio crebras parere solet collisiones. Ut haud rarò hæc simultas in cædes, horribilesque lanienas, despumare compertasit. Posteaquam igitur, præeuntibus variis, atque acerbis, dividiis, *Catholici*, ità dicti, sive *Pontificii*, in *Reformatos*, sive *Evangelicos*, exardescentes, & in rabiem usque efferati, in *Reformatorum* cædes, atque interitum, conjurassent, primùm globo facto *Anno M. DC. XIX.* sub *Maio* mense, in *Valle Tellina*, in templum armati impetum fecerunt, omnesque sub concione congregatos *Evangelicos*, unà cum concionatore, miserè trucidârunt. Hac sævitia, sive fuso sanguine, immaniores facti, cùm neque ampliùs magistratum, nedùm jura sive divina, sive humana, pensi haberent, conjurati, mediante campanarum sonitu conclassare soliti, apud *Tiranum* porrò omnes *Reformatæ Religioni* addictos, nullo prorsus sive ætatis, sive sexus, sive dignitatis, sive cognationis, sive amicitiæ, ac vicinitatis, interveniente respectu, perque vias, perque domus, undique prosternere, ferire, præcipitare, lacerare, multisque, atque inter *Christianos* homines ferè inauditis, modis discerpere, atque excarnificare, perrexerunt. Quorum omnium nomina, factaque, execranda, ac plusquam barbarica, sigillatim referre, extrà institutum est nostrum.

Eadem horrenda, & miserabilis, laniena, furore in dies accrescente, manuque proscriptorum in partes veniente, apud *Tellinos*, *Sondersanos*, *Berbennensis*, *Casşanos*, *Trabonanos*, *Brussios*, patrata est, multis, hominum millibus, sub furiosorum carnificina, cadentibus, martyriique coronam reportantibus. Si qui *bullas Pontificum*, ac *Missa* sacrum, metu cædis, sese recepturos profiterentur, illis tantùm rabies parcebat, carnificibus passim, inter cædes, illud succlamantibus: *Hæreticis non est servanda fides.*

Eo usque autem cædes, ac lanienæ id genus nefandæ, ac penè *Gallicanis* illis *nuptiis* atrociores, per universam penè *Rhetiam* vires sumpserant, ut, tametsi è confœderatis *Helvetiis*, *Tigurini*, ac *Bernates*, missis aliquot legionibus, furiosos coercere laborârint, nihil tamen, aut parum, effectum sit, conspirantium globis loca quæque munitissima præoccupantibus, insidentibusque, tùm *Hispanorum* auxiliis prævalentibus, *Helvetiorumque* manipulos, ac tyrones, profligantibus. Ut tandem, re infecta, *Tigurini*, cum *Bernatibus*, militem, cum damno exceptum, revocare tenerentur.

II.

Prodigia, post Lanienam Rheticam, observata.

POst horrendam istam *Rheticam* lanienam, varia *prodigia* notari cœperunt. Apud *Tellinos*, & *Tyranensis*, per ædem *Evangelicorum* vox toties audita est: *Va, va vobis! Vindicta divina, ob injustam sanguinis effusionem, vobis supervenset.*

In æde *Tyranensi* eo ipso tempore, quo parochus *Evangelicus* concionari erat solitus, campanæ ultrò, nemine impellente, sonitus dederunt, voce *Antonii Basii*, concionatoris, ibidem obtruncati, exaudità &c.

III.

Monetæ per Imperium auctio, atque adulteratio, notatu digna.

HAc tempestate, per universam *Germaniam*, *Monetæ*, inprimis argenteæ, tanta invaluit adulteratio, atque auctio, ut unico aureo, in immane pretium aucto, multa venum irent. Hoc pecuniarum contagio plus ipsis bellorum initiis passim injuriarum afferente.

Io. Pe-

Io. Petri Lotichij

RERUM GERMANICARUM

LIBER VIII.

CAPUT I.

De Friderici Palatini, & Bethleni, super rupta confœderatione, querelis, novisque in armis præparationibus.

I.

Apologeticus, pro Friderico Palatino, sub Anglicani cuiusdam Equitis nomine, divulgatus.

Post fatalem illam rerum Bohemicarum catastrophen, Cæsareanis, & Catholicis, ob victoriam gloriosâ, exultantibus, Fridericus Palatinus, cum suis, ob cladem acceptam, vulnusque immedicabile Cæsaris, ac Bavari, armis inflictum, solum vertere, ac tantùm non exulare, cœpit.

Prodiit eo tempore Apologeticus, in favorem Friderici Pal. Regis, sub nomine Anglicani cuiusdam Equitis scriptus. In quo præfati Palatini ergà Bohemos studium, credulitas, fidelitas, rebusque in agendis industria, ac sapientia, commendantur, contra Bohemorum inconstantia, securitas, superbia, præsertim rebus inclinantibus infidelitas, moresq; degeneres, damnantur. Quanquam igitur, inquit, juxtà Ovidianum illud, consilia non ab eventu, sed ex animi fide, pensiculanda, eveniant, Bohemisque vitio verti possit, quòd non, antè Bavari adventum, in Austriam eduxissent, copiasque hostiles, antequam in tantum exercitum confluere possent, fudissent, nihilominùs, sepositis caussis illis secundis, ad caussam primam, DEUM nempè, respiciẽdum esse, monet utique, qui Bohemorum fastum, insolentiam, aliaque vitia decumana, per Cæsareanos, Bavaricosque, justâ sub pœna, ac vindicta, coercere voluisse, notabiliter animadversus sit.

Narrat, Fridericum Regem, Anhaltinumque Principem, tanquam vicarium, proregem, & rei militaris præfectum supremum, longè antea cladem imminentem divinasse, socordiamque Bohemiæ Procerum, ut qui neque de annona militari, neq; de apparatu armorum, neque de stipendiorum solutionibus, tribus utique apud exercitum requisitis principalibus, debitam curam, ac solicitudinem, ad animum admitterent, prehendisse. Tametsi enim, curiosâ Regis vigilantiâ, ac sedulitate, effectum sit, ut regni Proceres, indicto conventu, de rebus necessariis, deliberare, ac determinare, cœperint, nihilominùs languore, ac supinâ socordiâ, rem potiùs extractã, quàm in effectum deductam, esse. A Regis partibus nihil unquam fidei, studii, ac vigilantiæ intermissum esse, usque eò, ut omnia cumulatè, atque optimâ fide, præstiterit, quæcunque unquam provisisset antea. Illum nempè è Palatinatu in Bohemiam apparatus bellicos, plusquam ducenta florenorum millia pretio æquantes, importasse, nempè septem peditum millia, & mille ducentos equestrium, propriis sumptibus conscripsisse, ac florenis plusquam octogiuta millibus in singulos menses numeratis, aluisse, nempè ter centum florenorum millia Bohemis mutuò dedisse, ipsummet, in castra, & militiam, egressum esse, tantaque virtutis, ac fortitudinis, speciminadedisse, ut toties, regio quò parceret capiti, admoneri à suis cœperit. Interim Bohemiæ Proceres, tanquam sub alta sive pace, sive victoria, genio, conviviis, ac voluptatibus, vacasse, neque de commeatu, neque stipendiis, neque Pragæ, civitatis regiæ, communitione, solicitos fuisse. Immò complures coràm Rege externam obedientiam, intùs verò, atque in cute, vel promissionibus Cæsareanorum, vel cognatorum persuasionibus, inductos, proditionem, ac fraudem, fovisse. Ut etiam, sub ipso conflictu Pragensi, intrà urbem tripudiis, epulis, ac commessationibus, strenuè litatum sit. Insuper, Regem, à Bohemis electum, ac vocatũ; electivo sub regno, velut precariò regnasse, Procerib. nunc hic, nunc illic, privilegia,

legia,ac libertatem suam,allegantibus,nunc manifestè edictis,ac jussis ipsius,refragantibus. Multos, sicubi,*Rex* militatum iret ipse, tunc demùm operas suas pollicitos esse,multos super prærogativâ inter æquales cötrovertisse, alios sese protritè haberi,atque,à consiliis secretioribus excludi, conquestos esse,paucos denique,*Regem*,in castra euntem,comitari cœpisse,vixque urbem egressos ad suos, atque ingenium,reversos esse.Ad summam, quod inter cætera,rei militaris caput est,nullam inter militem disciplinam,è defectu stipendiorum, rerumque aliarum necessariarum,servari potuisse,tantâ *Anhaltini* sapientiâ,atq; industriâ,interveniente, ut absque eo fuisset, jamdudùm res *Bohemica* consistere non potuissent. Multos de *Bavaro* multa sibi promisisse,cui aut ex malitia pleraque,aut fatuitate,revelarint. Omnibus ferè de *Saxone*, in rem suam, optimè sperantibus. Sed eventum omnia docuisse contraria.

Ad pugnam ipsam ubi deventum fuerat, addit, tantâ,sicut aliâs,industriâ,ac circumspectione, *Anhaltinum* fuisse usum, ut tàm urbem *Pragensem*,totius regni caput,communiret, quàm justâ castra loco opportunissimo, munitissimoque, poneret. Sed militum prævaluisse fastidia, novis ex itineribus defatigatorum,ut cùm *Anhaltinus*, rebus summa sub experientia,ac prudentia, præparatis, certam victoriam sibi promittere debuerit, milite inofficioso,ac recalcitrante, usus, è manibus victoriam,subintrante clade,perdiderit.

Vngaris igitur ne ad conflictum quidem pertingentibus,in primo ferè pugnæ limine, turmas equestres in fugam effusas,reliquas legiones, ob stipendiorum defectus recalcitrantes, post se traxisse. Quæ sicubi *Anhaltini* junioris,*Sturumii*, & *Stubenvolli*,tribunorum,virtutem,masculam in hostes impressionem facientium,sequi maluissent, certè victoriam,quam socordiâ suâ perdiderant, sub tàto duce,*Bohimi* reportare debuissent.Sed aliter erat in fatis. Tantâ igitur clade acceptâ, quid faceret *Fridericus Rex*?Anne penès eos maneret, fortunâ ac victoriâ in partes *Cæsaris* inclinante,apud quos, rebus adhuc integris,ac florentibus, vix securus esse poterat? Scilicet *Bohemi*,ubi *Fridericum Electorem* in *Regem* eligerent,& vocarent, sanctissimè compromittebant,sese ad unum omnes, tàm fortunas omnes,quàm spiritum,vitamque,pro *Rege* suo, in omnem eventum, profusuros esse.An verò hoc ab illis præstitum? Certè, quicquid in tanti criminis purgatione afferre voluerint *Bohemiæ Proceres*, perjurii reatu se se nunquam,dùm *Bohemia* erit,exonerare poterunt,quòd,fortunâ *Regis* inclinante,etiam fidem,illi datam,inclinârint,fregerintque, omniq; operâ,ac studio,cum *Cæsare* victore in gratiâ reverti enixissimè flagitârint. Quid ergò aliud faceret *Fridericus Rex*,quàm quòd fecit,atque hûc in *Silesios* emigravit,cùm tantùm non à domesticis esset proditus,tantùm non contraditus?Illa igitur innocentia *Friderici Regis*,illa magis in rem publicam, quàm privatam,animi propensio,(addit) me consolatur, ut confidam,*DEVM*,post *Bohemos* in ordinem, ob fastum,ac socordiam,redactos,ad animi illius piam intentionem respectnrum, meliorique deinceps fortunâ mactaturum, esse. Atque hucusque ferè *Apologeticus* ille.

II.

Fridericus Palatinus Bethlenum confœderationis,ac constantiæ,admonet: promittitque novum exercitum.

INtereà *Fridericus Palatinus*, post infelicem illam pugnam *Pragensem*, ubi in *Silesios* se subduxisset, atque indè ulteriùs in *Marchionatum Brandeburgicum* secedens,*Belgium*,tanquam exilii portum, peteret, comperit,non tantùm *Bohemos*, non tantùm etiam *Moravos*,ad *Cæsarem* defecisse, sed insuper *Silesios* quoque,pacta cum *Saxoniæ Electore* transactione, in partes transiisse. Rebus igitur tametsi angustis, ac perturbatis,penè omnibus, *Bohemiæ* curâ nondùm omnem deposuit,sed,quò jam magis injuriam, ac perfidiam,sive *Bohemorum*,sive *Silesiorum*, sibi illatâ, vindicare,quàm *Cæsari* resistere, posset, meditari visus est.Qua de re,fortunam, ac credulitatem,suâ accusans,*Bethlenum*, qui inter tot confœderatos unicè adhuc in armis obluctabatur, constantiæ, ac mutuæ confœderatioois,sub his verbis, admonere cœpit: Quanto maximo dolore, inquit,ob jacturâ suam apud *Bohemos* modò perpessam,tùm patrimonii sui,*Palatina* nempè regioois, periclitationem, afficeretur,*DEO* inprimis, cordium scrutatori omniscio,notissimum esse,tùm *Bethleno* dijudicandû relinquere. Postquàm enim, cum comitatu suo, sub exodium *Anni M.DC.XX.* è *Silesia* in *Marchionatum*,bellum quò postliminiò præpararet, ac recoqueret,secessisset,nihil aliud sibi in mentem venisse,quàm *Silesios*,subditos suos, tantùm non homagii,sibi,utique *Regi*,ac magistratui,præposito, præstiti,sed etiam pactæ, ac sancitæ,mutuæ confœderationis,memores futuros,fideque,ac sacramento, nihil prius habituros, esse. Nihilominùs certò se erudiri cœpisse,quàm illi,nempè *Silesii*,pietatis, fideique,ac pudoris,turpiter obliti, se invito, atque inscio,*Saxoniæ Electoris*,nomine *Cæsaris*,cervices submisissent,certisque sub conditionibus, *Cæsari* reconciliati essent.Istos igitur,more *Moravorum*, pari passu perjurorum, ac perfidorum, non urgente adeò magna,atque evidenti, necessitate, cum fortuna vultum,fidemque,mutasse,perjurnque, crimen,quo non inter *Christianos* esset atrocius,ac fœdius,ullum,commisisse,ut ob summam, atque enormem,isthanc perfidiam, *DEI* vindicis manum, atque indignationem,effugere haud debeant.

Quanquam autem nihil magis in votis hactenùs habuerit,quàm ut aurea,totque precibus,ac suspiriis,desiderata,à multis verò sanguinariis hominibus oppressa, pax, postliminiò in *Germaniam* patriam,quæ jam nihil nisi bella,ac prælia, spiret, reduci,ibidemq; radices agere,ac reflorescere,queat, ex adverso civilibus id genus bellis,furoribus, cædibus,rapinis,regionum eversionibus,expilationibus,stupris,incestibus,infanticidiis,atque id genus malis sexcentis,missio dari,atque selectus ille *Poeta* versiculus (quem hîc integro sub disticho, reddere placuit)locum habere,sustineat:

Redde tuis almam tandem, Pater optime,pacem!
Et proculà nostris finibus arma fuga!

nihilosecius siquidem ità divinâ providentiâ ordinatum sit, ut modò non *Bohemia* regnum suum, unà

una cum adjunctis provinciis, sed etiam *Electoratum*, ac proprium patrimonium, ultricibus armis pollinimio in potestatem redigere teneatur, utique se legi divinae meritò parere, in eoque totum esse, quò arma, paulùm sequestrata, reassumere, prjurosque id genus subditos suos igne, ac ferro, coercere, atque ad obedientiam pristinam reducere, quitus sit. Cùm enim praesens tempestas secùs non sit comparata, quàm ut in armis jus summum quaeratur, se quoque, *DEO* duce, cogitare de mediis, quibus regnum, cum provinciis, armis, ac perfidia, ablatum, patrimonium *Hispanorum* tyrannide interceptum, afflictumque, armis victricibus recuperare, armis *Palatinatum* è faucibus *Hispanorum*, atque *Austriacorum*, eripere, juxtaque *Religionem Christianam* puram, veramque, armis vindicare, atque asserere, rem utique omnibus *Christianis Principibus* aemulandam, atque ab ipsa posteritate depraedicandam, evalcat.

Quam in rem, omni industriâ, cùm *DEI* benedictione, multorumque *Regum*, ac *Principum*, potentissimorum, auxiliis, adjutus, incumbat, rectâ se *Bethlenum* interpellare, atque exorare, ille, pro fide, atque amicitiâ, hactenùs utrinque sine fuco, ac naevo, sociatâ, hoc tàm necessario tempore, tàm consilio, quàm re, ipsaque operâ, obviam moveret. Ut sub hoc symbolo, sincerae, illibataeque fidei, ac foederis, pignore utique certissimo, amicissimi, ac confoederati, *Principis* constantiam (super qua quidem dubitare nihil velit) deprehendere liceat. Iret igitur *Bethlenus*, atque omnibus, quod ajunt, copiis per *Vngariam* bellum contra *Caesarem* restauraret, quò ità *Austriam*, *Stiriam*, *ac Carinthiam*, vastari, *Moraviam* vero, & *Silesiam*, perfidiae poenas dare, usu veniat.

Sibi jam tùm, ope, & auxiliis, *Angliae*, *Daniaeque*, *Regum*, *Principumque inferioris Saxoniae*, exercitum esse, ad viginti hominum millia excurrentem. Ut quotidie hunc numerum augere, atque amplificare, velit. Eo sese, inter unius, atque alterius, mensis spatium, in *Bohemiam* moturum esse, ubi jam tum *Mansfeldius*, partibus suis impendiò favens, & fidelis, cum militie loca idonea insideret, omniaque, in exercitus huius adventum, praepararet. Recuperatâ itaque *Bohemia*, *Batavorum*, ac *Co-uniorum Principum*, subsidiis, sese quantò ocius *Palatinatum*, è faucibus *Hispanorum* erepturum, inque pristinam libertatem vindicaturum.

Quae quò tàm feliciter in effectum duci possint, quàm fideliter, ac seriò, suscepta sint, ecce! denuò se *Bethlenum* per *Christianam Religionem*, atque omnia sacra, obtestari enixissimè, ille consiliis, viribusque, omnibus in rem communem collatis, atque adductis, hoc ageret, quò maculam, non sine damno, apud *Bohemos* acceptam, eluerr, se, postrosque suos, in vera *Religione* tutari, adeòque è tyrannide *Hispanorum*, *Austriacorumque*, atque in libertate ponere, sufficiat.

III.

Bethlenus, ad confoederatos suos, pro se, & Frid. Palatino, exhortatoria.

Non destitit autem ipse *Bethlenus*, postquam foedam illam apud *Pragam* sociorum cladem intellexisset, confoederatos animare, eisque tàm foederis sanctitudinem, quàm constantiae fidem, inculcare, sequentibus.

Gabriel, *DEI* gratia, electus *Vngariae Rex*. &c. Verborum non satis nobis est, inquit, quibus dolorem, ob cladem sociorum, confoederatorumque, nostrorum, apud *Pragam* acceptam, contestari, litterisque exprimere, queamus. Siquidem autem hoc flagellum, peccatis nostris debitum, à *DEO* immittatur, partium erit nostrarum, non modò hanc calamitatem patienter ferre, sed etiam gratis animis recognoscere. Sub spe hac in dubiâ, *DEVM* deinceps hanc poenam clementer leniturum, hostium cupiditatibus habenas injecturum, electis suis majorem, atque ferre possint, persecutionem haud quidem immissurum, esse.

Ne autem animum his in adversis abiiciamus, sed reassumentes lacessentibus fortiter obviàm eamus, nos, eum in finem, *Zachariam Starzerum*, *Ordinum Austriae inferioris*, atque aulae nostrae, legatum, mittimus, ille vobis omnibus animos adderet, juxtaque confirmaret, nos neque rebus secundis, neque adversis, à pacta mutua confoederatione, vel latum unguem recessuros esse. Ille, quàm exercitus noster hucusque nobis conservatus sit, & jam in procinctu, in hostes moturus, existat, simulátque aliundè nobis copias uberiores contrahere facilè sit, vos crudiet.

Haec, atque alia, tàm necessaria, quàm utilia, in rem praesentem praefatus ille coràm vobis exponet. Cui ut fidem habeatis, & quantò ocius, responso idoneo instructum, remittatis, aequum fuerit.

Inprimis, & antè omnia, seriò vos, atque amicè, exhortamur, perque fidem verae *Religionis* rogamus, ne, intuitu praesentis infortunii, sumptuumq; haud exiguorum, à foedere, ac conjunctione, discedatis, sed, pro fide, ac confessione, more *Christianorum*, constanter, usque ad ultimam sanguinis stillam, depugnetis. Sub spe firmissima, eum, qui corda nostra, ob peccata propria, sauriavit, vulnera istud oleo infinitae suae misericordiae obligaturum, acceptàq; tristitiam in gaudium commutaturum esse.

Secundùm haec, celare non possumus, exercitum nostrum jam jam *Moraviae* finibus imminere. Eo fine, ut si fors hostes sive in nos, sive in *Moravos*, movere comperiantur, istis obviàm occurramus.

Ut autem haec intentio nostra in speratum effectum deduci possit, etiam atque etiam, impendiò à vobis côtêdimus, nobis, confoederatisque nostris, defectu *Germani* militis laborantibus, ad minimum copiarum pedestrium legionem, cum decem cataphractorum millibus, submittere maturetis. Non vanâ spe nitimur, praesens gelu, *brumamque*, nostro instituto multum commodi, ex adverso hostibus damni, illaturam esse. Itaque consultum erit, eò omnia nostra consilia, operasque, dirigere, ut nullis sociorum, confoederatorumque, partibus, absque alterius consensu, aliquid designare liceat, quò ità actionum nostrarum principium felix, medium felicius, exitus denique felicissimus excipere sustineant.

Haec nunc consilia, atque instituta, nostra an vobis displicere queant, trutinare, & quid nobis sperâdum sit, lege pactę cô foederationis, significare quàm primùm, velitis. In nobis mora non erit ulla. Ut ea, quae caussae nostrae caput respiciunt, ac

V pro-

provehere possunt, in effectum deducere gestiamus.

IV.

Bethlenus coronam, atque insignia, Vngariæ, è Presburgo aliò transfert.

Illis Bethleni litteris, illa legatione, parum effectum est. Confœderati enim partim jam tùm Cæsari cervices submiserant, partim felicitate, ac victoriâ Cæsaris confusi, rebus suis metuebant, partim denique actionum prægressarum pœnitentiam emendantes, ad Cæsaris gratiam, reconciliationemque, anhelabant. Quòd itaque Bethlenus non satis Presburgo crederet, coronam, ceteraque Vngariæ regni insignia, indè Altensolium transferri jussit. Interea, Henricum Matthæum Turrianum illum copiis Vngaricis præficiens, omni operâ, adversus Cæsarem bellum restaurabat.

V.

Bethleni ad Maravos criminatoria.

Cæterùm, ubi, Moravos ad Cæsarem defecisse, idè Bethlenus cognitum habuit, VI. Id. Ianuar. Anno M.DC.XXI. non sine indignatione, hisce ad illos dedit: Nunquàm se neque credere, multò minùs sperare, potuisse, provinciam, populosque, Christianam religionem profitentes, eò perfidiæ delapsos esse, ut more ferè inaudito, fidem, mediante juramento, DEO, Christianisque Regibus, ac Principibus, datam, absque urgentis, ac legitimæ, causæ interventu, turpiter violare, fœdus rumpere, ac se, suosque posteros, fœdo perjurii, ac perfidiæ, crimine contaminare, ausi sint. Id nunc crimen gravissimum complures, ac præcipuos, Moraviæ Proceres patrasse, jurisjurandi sui, quo quidem sanctæ confœderationis in verba jurassent, turpiter oblivisci, ut etiam sponte, atque ultrò, hostibus deditionem offerant, immò verò conjunctis viribus, armis, ac sumptibus, istos juvent, confœderatosque vice versa suos reipsâ oppugnent. Illud facinus tàm enorme, atque horrendum, esse, ut nullo colore palliari queat. Maximè, cùm Bethlenus omni fide, ac sedulitate, istis succurrere annisus sit, jamque cum exercitu, abundè instructo, in libertatem vindicare, eque hostium faucibus eripere, proposuerit.

Ut ut autem à Cæsare ad confœderatos resilire nolint, certè, hoc indè difficulter haud se colligere, sapientiam virorum, & qui io futurum prospicere possint, penuriâ istos laborare. Alioquin hoc nunquam usuvenire potuisse. Ut ut autem sit, DEVM omni operâ conjunctis votis orarent, quò inter Cæsarem, hocque Vngariæ regnum, propediem commodè transigi possit. Alioquin, si se.ùs accidat, propediem, quo loco perjurium, ac perfidia, esse debeat, se intervenienter, experturos. De cæteris, quæ in militum stipendia, ex pacto, deberent, Moravi, sumptibus, itidem darent operam, ut quàm primùm summam illam penderent. Nisi se cum exercitu, intrà provinciæ fines, quàm maturrimè exspectare mavelint.

CAP. II.

Mansfeldius Friderici Palatini res perditas, ac labantes, restaurare conatur.

I.

Mansfeldius absentis Friderici Palatini partes tuetur.

Veluti magno ædificio aliquo conflagrante, tametsi incendia aquis interfusis, vel ipsâ sive domo, sive insulâ, corruente, tandem deleantur, nihilosecius tamen, finito licet incendio, plures per dies æstuantes adhuc cineres notare est, cujusmodi successivâ denique operâ de novo extinguendi veniunt: ità ferè cum Friderico Palatino, ejusque casu, evenisse, videri potest. Ille enim cùm non modò potens, sed etiam inter suos magnæ esset autoritatis, Princeps, ut etiam Regibus summisque Magnatibus, cognatione foret junctus, tametsi casum fecisset, ingentem, non tamen prorsus ita defecit, ut non resurgere, belloque, infelicem sibi, suisque, aleam retentare, vellet. Sicut igitur neque Magnates deerant, qui, super clade acceptâ cum eo consolarentur, atque in spem erigerent, pariter, è militum ductoribus, superfuerunt, qui, rebus licet angustis, constanter adhærentes, tantùm non Bohemiæ regni recuperationem ipsi promitterent. E quibus cùm facilè primas teneret Ernestus Mansfeldius, cæteris ferè, post deditam Pragam, civitatibus, circulisque, omnibus, ad Cæsaris obedientiam redeuntibus, hic Pilsenam, & Thaborinum, pro Rege sibi reservavit, convectatisque intrò necessariis, obsidionem sustinere & velle, & posse, præ se tulit.

II.

Cæsareani Mansfeldium pecuniis propositis tentant, an è Bohemia exire velit.

E Pilsena igitur Mansfeldio rerum potiente, atque in finitima loca ferro, igne, inprimis prædis, ac populationibus, grassante, evenit, ut Cæsareani, tùm fortitudinem, tùm militares artes, sive stratagemata, hominis formidantes, cùm armis cum eo experiri grave esset, auro cum tentarent, propositaque ingenti pecuniæ summâ, si è Bohemiæ finibus militem deducere vellet, licitarentur. Simulavit ergò, tanquam vellet. Vndè aliquot septimanarum induciæ pactæ, atque extractæ. Exindè, ad ingenium reversus, Cæsareanosque spe conceptâ frustratus, Mansfeldius, finitimis complanatis oppidis, in multos equestres, & dynastas, eò, quòd à Friderico Rege defe-

defeciſſent, acriter animadvertitit. Nec ſic acquiſcens, *Schlackenwaldam*, & *Tachaviam*, *Bohemiæ* oppida, expugnavit. Modicique temporis progreſſu eas vires corraſit, paſſimque, jam à *Friderico*, *Rege* ſuo, copiarum *Marſchallus* declaratus, loca finitima exactionibus, populationibusque, exhauſit, ut jam tùm *Praga*, mox intercipiendæ, minari occiperet.

III.

Ferdinandus Imp. in caput Mansfeldii, ingentem pecuniarum ſummam, decernit.

POſteaquàm igitur *Mansfeldius* neque auro, necdùm armis, facilè expugnari poſſet, *Cæſar*, ab eo eluſus, quò *Bohemia* depopulationibus mederetur, ingentem pecuniarum ſummam in caput *Mansfeldii* decrevit, illi, qui vivum interciperet, centum florenorum millibus, qui verò cæſi, ac mortui, caput afferret, decem millibus, præmii loco, propoſitis.

IV.

Nihilominùs Mansfeldius, Cæſaris minas parum veritus, rapinis, atque per Bohemiam exactionibus, dat operam.

SEd *Mansfeldius*, inſuper habitis *Cæſaris* interminationibus, per omnem *Tachavienſium* circulum, ſinesque, exactionibus rem ſtrenuè egit. Ut incolæ, modò ferrum, ignemque, declinare poſſent, omnia ultima in eum conferrent, &, niſi promptè pecuniis omnia redimerent, militum expilationibus, ac libidini, exponerentur. Et, licet *Cæſareani* ſub circulo *Elnbogiano*, pariter rapinis, ſpoliiſque, omnia infeſtarent, nihilominùs illis ſub tractibus *Mansfeldiani* refloreſcere, nunque *Cæſareanorum*, nunc *Polonorum*, turmas perſequi, ac fundere, ſunt animadverſi. Indè *Ruppaviam*, indè *Döpelium*, incendiis perdentes, *Schlackenwaldam* moverunt. Quæ civitas, ne ultima omnia experiretur, pecuniis intervenientibus, ſe ab interitu redemit. Indè porrò *Schlackenwertham*, indè *Elnbogum*, atque in *Vallem Ioachimicam*, educentes, finitima loca ſubjugare, prædiſque pingueſcere, perrexêre.

V.

Cæſareani, loca quadam, à Mansfeldio intercepta, recuperant.

EA *Mansfeldiorum* debacchatio cùm ad aures *Maximiliani*, *Bavariæ Ducis*, pervenìſſet, quinque millia, tàm equeſtris, quàm pedeſtris, armaturæ, militum in *Bohemiam* direxit. Quibus bis mille è *Praga*, unà cum tormentis, apparatuque bellico, acceſsêre. His igitur copiis, certis ſub tribunis, in *Mansfeldianos* moventibus, accidit, ut parte eorum cæsâ, *Tachavia*, *Schlackenwalda*, aliæque civitates, denuò expugnarentur.

***

VI.

Egra deditur Cæſari. Omniaque Praga, antehac à Friderico Palatino acta, ſive in foro indicta, reſcinduntur & abolentur.

INtereà, interpellante *Saxoniæ Electore*, *Egra* civitas ad obedientiam, gremiumque, *Imperatoris* ſeſe recepit, præſidio tàm equeſtri intrà urbem, quàm peditibus in ſuburbanum, adimſſis.

Eo tempore *Pragæ*, publicatis, affixiſque codicillis, omnia illa, quæcunque ab & ſub *Friderico Palatino*, acta, deliberata, atque in cauſſis forenſibus decreta fuiſſent, abrogabantur, & annihilabantur. Ut ſic vel veſtigia hoſtica, ultimè exoſa, è medio tollerentur.

CAP. III.

A Cæſare Fridericus Palatinus, Io. Georgius Brandeburgicus, Chriſtianus Anhaltinus, Georg. Fridericus Hohenloius, &c. banni, ac proſcriptionis, fulmine feriuntur.

I.

Fridericus Palatinus, tametſi victus, arma recoquit. Ideoque, unà cum cæteris, à Cæſare proſcribitur.

HActenùs *Ferdinando Imp.* circiter victoriam res fuit. Iam de victis agitur. Quòd igitur *Fridericus Palatinus*, apud *Pragam* victus, fugatuſq;, nihilominùs in armis ultricibus inſurgeret, ac denuò novas præpararet verſus *Bohemiam* copias, operæ pretium ſe facturum ratus *Ferdinandus Imp.* ſi, interveniente banni fulmine, ac proſcriptione, in eum, ſocioſque, animadverteret, unoque velut ictu, ſive telo, conatus ipſius retunderet. Proſcriptionis formula in *Palatinum* detorta, paſſimque per *Imperium* affixis diplomatibus publicata, talis erat:

Ferdinandus &c. Iam tandem per omnes *Imperii Rom.* provincias, regna, populos, genteſque exteras, finitimas, diſſitaſque, undique propalàm innotuit,

quæ fœda rebellio, superiori *Anno M. DC. XVII.* imperante *Matthia, Cæsare Augusto*, parente, ac patruo, nostro, felicis recordationis, dulcissimo, hæreditarium nostrum *Bohemiæ* regnum, *Imperii* hujus præcipuum *Electoratum*, invaserit, in reliquasque adhærentes provincias, propagari cœperit. Quibusque curis, ac solicitudinibus, pro extinguendo hoc civili incendio, vindicandis ab interitu tot regionibus, subditisque, tùm *Matthias Imp.* usus, etiam *Electoribus* certis, hoc urgentibus, (quo in numero *Fridericus* ille *Palatinus* inter primos extitit) tanquam arbitris, ac mediatoribus, huius litis inspectionem, decisionemque, commiserit, rebellesque, pœnitentiam emendantes, atque ad obedientiam debitam redeuntes, in gratiam postliminiò admittere decreverit. Postquàm verò præfatus *Matthias Imp.* antequàm hæc res ad effectum spectaret, humanis excessisset, regni *Bohemiæ*, sociarumque provinciarũ, successio, ac fasces, ad nos, tanquam, illo adhucdùm vivente, atque imperante, *Bohemiæ Regem*, atque *Electorem*, ordine admissum, coronatum, unctum, approbatumque, legitimè devoluti essent, ut hac sub totius *Imperii* approbatione ad comitia, *Francofurti* indicta, pro substituendo novo *Imperatore*, ex lege *Carolina*, nos ordine vocari, ab omnibus *Imperii Electoribus*, ipsiusque *Palatini*, utique *Electoris*, cõsiliariis, ac legatis, recognosci, ad electionis actum admitti, in conclave, sessionem, ac suffragia, recipi, posteaque, divinâ moderante providentiâ, ad fastigium *Romani Imperatoris*, unanimi omnium *Electorũ, legatorumque*, de consensu, extolli, in *Imperatorem* eligi, proclamari, ac solennissimis cum ceremoniis inaugurari, usuvenerit. Utique pro declarandâ paternâ, ac pacificâ, nostrâ animi propensione, reducendâ pace, atque animorum exulceratorum ferruminatione, nihil nobis antiqui*, nihil prius, fuit, quàm ut *Bohemiæ* regni *dynastis*, subditisque, more recepto, quæcunque illis, olim, atque nuper, indulta, privilegia, jura, immunitates, litterasque, dictas *Maiestaticas*, confirmaremus, eaque omnia, quæ à *Rege* requiruntur, data industriâ impleremus. Atque, ut prorsus nihil invidia in nobis desiderare quita esset, universo tùm, apud *Francofurtum*, *Electorali* collegio, feriis illud verbis flagitanti, complacitam illam nuper *Matthia Imp.* compositionem, reassumentes libenter detulimus, tametsi ea, quæ sub *Matthia Imp.* nata esset perduellio, ad nos non pertineret, ut etiam manum istis motibus subtraxerimus, ut etiam inducias copiis nostris indixerimus, etiam amabilia reconciliationis media amplexi simus, etiam collegio *Electorali* omnem ex æquo, bonoque, transigendi potestatem tàm ore, quàm scripto, comprehensam, illicet fecerimus.

Tametsi ergò nihil omninò dubitaremus, quàm ut hæc caussæ *Bohemicæ* ventilatio quàmprimum ab universis *Septemviris*, ipsoque *Palatino*, id ipsum etiam atque etiam requirentibus, in actum deducenda esset, quo fine tùm quidem ab *Electorali* collegio conceptis litteris id ipsum institutum *Bohemiæ* regni dynastis, ac subditis, nostris, significatum est, illi, nempe sub *Anno M. DC. XIX. XII. Cal. Septembr. Ratisponam* emitterent, communique transactionis diætæ, ibidem indictæ, adessent. Nihilominùs, contrà omnem expectationem nostram, accidit, omnibusque per *Christianam* orbitam innotuit, eo ipso tempore, cùm ad *Imperii* hujus excelsitatem eveheremur, tùm *Bohemiæ* perduelles, jã diu clàm agitatas, machinas, juramenti nobis præstiti, juriumque omnium, tàm divinorum, quàm humanorum, omnis fidei, pietatisque, immò legũ *Carolinarum*, constitutionum fundamentalium, patriarumque, omnium, turpiter obliti, cum *Friderico Palatino*, coxisse, eundemque, prorsus illicito, novo, barbaricoque, more, atque impetu, in *Bohemiæ Regem*, defacto, designasse, elegisse, vocasse, & coronasse. Quæ res cùm tàm à *Bohemiis* perduellibus, in nostram, regiæque nostræ familiæ, contumeliã, diffamationem, detrimentumque, vergat, tùm à *Palatino*, perduellionis duce, ac capite, non tàm approbata, quàm fomentata, ac suscitata, fuerit, neq; isti perduelles hunc eligere, ac vocare, reformidarunt, neque hic perduellibus favere, ac parére, contraque *Cæsarem*, ac dominum, suum, insurgere, vultusque elevare, erubuit. Tantùm enim non iste *Regis* titulum, injustè illegitimèque oblatum, non rejecit, sed acceptavit, sed, loco arbitri, ac mediatoris, in hostem se transformavit, sed in *Bohemiam Diu*, omnibus, ut ajunt, iratis, infaustisq; auspiciis, venit, possessiones nostras turbavit, contrà omnes *Imperii*, gentium, jurium, atque humanitatis, leges, regnũ, provinciasque, intercepit, adeòque ne unquàm quidem, nisi armis victricibus coactus, reddere cogitavit.

Eo ipso igitur cùm tantùm non perduelliũ caussam, quam ipse anteà, inter cæteros *Electores*, componere annisus erat, approbârit, sed ipsum sese antesignanum, ducem, caputque, perduellionis præbuerit, arma, injustæque cõspirationis defensionẽ, adversum nos susceperit, per vim possessionem occupatam tueri voluerit, in *Austriacas* nostras hæreditarias, ac patrimoniales, provincias porrò hostiles impressiones fecerit, cum aliis quibusdã *Imperii Principibus*, ac *Comitibus*, complicibus utique suis, perduellium copias in nos converterit, adeóq; regiam nostram urbem *Viennensem*, in conspectu nostro, coronâ invadere, aliaque id genus plurima, in nostri contemptum, detrimentumque, vergentia, patrare, non sit verecundatus, certè, nos eam in necessitatem conjecit, ea media, & quidem violenta, à nobis extorsit, quibus, si licuisset, supersedere maluissemus.

Putaret quispiã, hæc, quæ relata sunt, abundè, pro detestanda *Palatini* lascivia, suppetere. Sed neq; minora, neq; minùs abominanda, quæ iste machinatus est, supersunt. Nempè iste porrò *Palatinus*, cũ perduellium manipulis, contrà nos, tanquam *Cæsarem, Regem*, ac dominum, suum, apertè cõjurare, noxias, ac suspectas, confœderationes, inire, immò *Turcis*, œcumenicis illis *Christiani* sanguinis hostib*, regna, ac provincias nostras, *Rom. Imperii* muros videl. & propugnacula, obiicere, ac prodere, non dubitavit.

Quem in modum autem tantùm non initiò, rebus adhuc secundis, in nostri, tanquam *Cæsaris*, ac domini sui, supinum contemptum, ac contumeliam, copias perduellium educere, regnum, & provincias, intercipere, armisque, ac machinis nefandis, furorem suum propugnare, conatus est: haud secùs, ubi, justo DEI judicio, apud *Pragam* à nobis victus, turpemque in fugam conjectus est, nihilominùs minimè cessavit ad ingenium redire, loca quædam per *Bohemiam* nostram præsidiis firmare, novas

machi-

machinas, fraudesque, agitare, per Provinciam nostram, Silesiam, conventus indicere, perduelles de novo comitialculare, ab illis, adversum nos, opem, atque auxilia, erogare, in nos verbis injurius esse, atque ipso titulum regium nostrum usurpare, ad suum main, omnem lapidem, quòd ajunt, movere, quò face velut sublatâ, bellum in nos resuscitare, seditionisque favillas, jam penè moribundas, in apertos ignes sufflare, posset.

Quæ cùm *Palatini* illius tentata, actiones, errores, & crimina, sint notoria, toti orbi cognita, obfirmata, ac pertinacia, atque ità comparata, ut istis omnibus crimen læsæ *Maiestatis* plurifariam, inciderit, inque pœnas, legibus *Imperii* expressas, ipso facto, impegerit, præsertim, dum in comitiis *Francofurtensibus*, inter cæteros *Electores*, nobis quidem *Imperatoris* dignitatem, ac titulum, contulit, clàm verò contrà personâ, regna, & provincias nostras, nostramq; dignitatem, jura hæreditaria, atque acquisita, insidias, machinasque, fabricavit, eaque, quæ in minorum gentium feudi alicujus dominum moliri interdictum est, in *Rom. Imperatorem* struxit, tantum maximum præjudicium, quantum unquã *Imperatori Rom.* contigit, unà cum perduellibus subditis nostris, in nos suscepit, omnibus, quod ajunt, copiis nos, tanquam feudi dominum suum, oppugnare, eiicere, profligare, ac perturbare, conatus est, omnes fortunas nostras intercipere contendit, subditos nostros, jure hæreditatis, atque homagii, nobis devinctos, juramentis legitimis absolvit, contrà in verba sua, contrà fas, jurare adegit, cum istis in nos hostiliter conjuravit, titulo regio, insignibusque nostris, abusus est, maximè verò in privilegia, *Bohemiæ* regno, respectu *Electoratus*, a *Rodolpho I. Imp.* collata, à *Carolo IV. Imp.* confirmata, itemque à majoribus suis, *Ruperto Palatino, Electore*, reproducta, in legib. *Carolinis*, (quam *bullam* vocant *auream*) fundata, nec non in *Ladulai Regis* declarationem, & *Ferdinandi Cæsaris* reversalia, (quibus omnibus cavetur, quamdiu, ex regia *Regum Bohemiæ* familia, heres suppetit, tàm diu incolis electionem interdictam esse) per acceptationem temerariæ, factiosæ, perfidæ, atq; ipso jure vetitæ, electionis, peccavit, *Imperii* leges, & fundamenta, tanquam ipsas bases, commovere, ac convellere, præsumpsit, sæpè nominatum *Bohemiæ* regnum nostrum, cum provinciis adhærentibus, invasit, per viam armorum, confœderationumque, nostrarumque provinciarum patrimonialium alienationem, conspiravit, contrà leges *Imperii*, bullæque *Carolinæ* sanctiones, pacem publicam turbavit, posthabitis reliquorum *Electorum* dehortatoriis, nostrisque, superpondii loco, ad eundem *Palatinum* directis, avocatoriis, nihilominùs possessiones nostras detinuit, adeòque, omnibus undique conquisitis viribus, hanc suam temeritatem fulcire, constanter præsumpsit. Quibus omnibus superaccedit, *Palatinum*, unà cæteris cum *Electoribus*, nobis, tanquam *Imperii* capiti, ac *Cæsari*, de jure obedientiam debere, ut neque quicquam vel verbis, nedum factis, contra magistratum suum, designare, adeòque ne quidem consiliis, adversum nostram personam, dignitatem, ac prærogativam, fabricandis, interesse, ausit, ut magis omnia illa, quæ in *Imperii* emolumentum cedere possint, promovere, vice versâ damnosa, atque infrugifera, pro virili, præcavere, atque eliminare, obligetur. Adde, illum pacis communis leges enormiter conturbasse, ac violasse, quibus cautum est, omnes eos, quicunque pacem publicam turbant, in *Imperatorem*, sive alium denique quemcunque fidelem *Imperii Principem*, proprio motu, impetuque, arma arripiunt, bella inferunt, lædunt, infestantque, omnibus privilegiis, regalibus, juribus, gratiis, ac protectionibus, privandos, severéque coercendos, esse. Ut tãto magis iste, qui coutrà *Cæsarem* tàm clandestinis cõsiliis insurgit, quàm hostilibus armis lacessit, immò regna, ac provincias, intercipit, neque unquam reddere præsumit, gravioribus omninò pœnis dignus sit, ut ipso facto, absq; ulla sive processus formatione, sive declaratione aliâ, ilicet banni fulmine feriendus, ac proscribendus, veniat. Si enim illi, qui, extrà *Imperatoris*, *Electorumque*, consensum, in armis insurgunt, perduellibus sese conjungunt, aut ipsi perduelles existunt, peregrinas gentes, ac copias, in *Imperium* inducunt, publicamque pacem turbant, atque *Ordines* duntaxat *Imperii* infestant, certis, atque atrocibus, pœnis in ordinem redigendi sunt, quid cum his fiet, qui in *Imperatorem*, *Electoresque* insurgentes, legesque fundamentales omnes enervantes, etiam cum *Turcis* ac barbaris, totius in *Christiani* orbis interitum, & rupturam, conspirant, fœdera ineunt, auxilia accersunt?

Quandoquidem igitur eò, vigore juramenti, atque supremi, officii nostri, legumque fundamentalium, requiramur, ut pacem, tranquillitatemque, publicam tueamur, seditiones, motus, perduellionesque, per hoc *Imperium* retundamus, fœdera, ac conjurationes suspectas, annihilemus, inprimis *Imperii* emolumentum, atque exaltationem, immò salutem populi, quam supremam legem esse, ajunt, procuremus. Utique, flagitante necessitate ipsâ, istis tàm atrocibus, & enormibus, *Palatini* delictis, dùm nempè perduellibus accedit, eorum regium titulum usurpat, in *Imperatorem* armis hostilibus impetum facit, regna, & provincias, hæreditarios in eam populos, ac subditos, concitat, cum *Turcis*, barbarisque, fœdera init, leges *Imperii*, pacemque publicam, subvertit, adeòque elegantem harmoniam destruit, connivere neque possumus, neque debemus.

Proindè, dictum *Palatinum Electorem*, tanquam eum, qui perduellium caput, & dux, factus est, crimen læsæ majestatis patravit, pacem publicam turbavit, leges *Imperii* fundamentales violavit, harum vigore, ex autoritate *Cæsarea*, & suprema, renunciamus, declaramus, publicamusque, eumque banno, omnibusque, ac singulis, illis pœnis, quæcunque institutionibus *Imperii* comprehenduntur, subiicimus, pace privamus, bello exponimus, atque ut, ipso effecto, quibuscunque pœnis illis coërceri, severaque lege, tanquam *Imperii*, *Imperatorisque*, hostis, proscriptus, atque excommunicatus, puniri queat, operam dabimus. Eo nomine pacem, deperditam, in *Imperium*, ab intrinsecis hostibus convulsam, revocare, ac confirmare, *Iustitiam*, penè deploratè habentem, restaurare, libertatemque *Germanicam* in integrum restituere, fert animus.

V 3 Secun-

Secundùm hæc, omnibus, ac singulis, *Electoribus, Principibus*, *Ordinibusque Imperii*, mandamus, atque injungimus, ut, pro eâ fide, obsequio, obedientia, ac juribus, immunitatibusque quibuscunque, quibus nobis obligati sunt, ac in provinciis, ditionibusque suis, gaudent, proscriptum *Fridericum*, qui se *Palatinum Rheni* appellat, neque suscipiant, neque foveant, multò minus consilio, re, operâ, armis, sumptibus, militibus, aut alio quovis eunque modo, aut colore, juvent. Ad istos, qui sub eo militant, hoc spectat interdictum nostrum, oppidò, ac præstò, isti omnes, ac singuli, secessionem faxint, signa istius relinquant, seditiosaque id genus arma fugiant, & detestentur. Inprimis etiam proscripti istius consanguineis, agnatis, vasallis, subditisque, indicimus, ut neque operas suas, atque auxilia, in eum conferant, aut quoquo pacto morem gerere, obedientiamque præstare, ausint. Nisi easdem gravissimas pœnas, in proscriptos, eorumque complices, latas, pariter incurrere velint. Quo nomine quæcunque vincula, fœderaque ac pacta, cum refractario, infido, ac publicę pacis turbatore, proscripto isto, fortè inita, ac conclusa, prorsus, ex autoritate *Cæsarea*, rescindimus, abrogamus, tollimus, annihilamusque, ut etiam vasallos, subditosque, omnes à juramentis, atque obligationibus, absolvamus, liberos pronunciemus, inque protectionem nostram recipiamus. Neque est, ut, contrà hanc sententiam nostram, ulla gratia, jus, concessio, privilegium, indultum, fides publica, consuetudo, immunitas sive vetus, sive nova, sive olim à *Rom. Imperatoribus*, aliisque *Principibus*, sive recens, indulta, proscriptum illum *Fridericum*, qui se *Palatinum Rheni* vocat, ejusque complices, tutari, ac servare, possint, ut potius omnibus subsidiis, officiisque, atque igni (quòd dicunt) & aqua, istis interdictum esse conveniat. Si qui secus facere comperiantur, easdem cum perduellibus, ac proscriptis, pœnas luent. Id quod, autoritate *Cæsarea*, ne quis ignorantiam allegare ausit, possitque, hisce sancimus, decernimus, atque, ut ad omnium tàm notitiam, quàm cautelam, pertingat, publicatum volumus.

II.

Ioan. Georgius Brandeburgicus, *Christianus Anhaltinus*, *Georg. Fridericus Hohenloius &c. itidem proscribuntur.*

MEmorabile, ac scitu dignum, apud *Macrobium* occurrit illud *Pollionis*, (cùm in eum *Augustus Cæsar* fescenninos scripsisset) dicentis: *Non est facile in eum scribere, qui potest proscribere.* Eàdem, ac pari ferè, ratione, de *Palatino, Brandeburgico, Anhaltino*, & *Hohenloio*, dixerimus, haud facile esse in eum armis, copiisque, licet exquisitissimis, movere, qui vel in armis invictis, *Imperatorio*, atque *Augusto*, nomine condiguis, superior esse, aut, prævalente majestate, dignitateque, inferioris conditionis homines, vel solâ autoritate suâ confundere, aut ex lege proscribere, atque eliminare, possit. Hoc certè, si quibuscunque aliis, *Friderico Palatino*, nec non *Ioan. Georgio Brandeburgico*, *Christiano Anhaltino*, *Georg. Friderico Hohenloio*, &c. usuvenit. Totidem enim verbis, quibus *Fridericus*, *Palatinus Rheni*, fulmine percussus, atque proscriptus, est, simulátque cæteri, ejus socii, ac complices pro re nata, proscripti, atque in triste exilium abire jussi sunt. *Electore Saxoniæ*, adversus *Ioan. Georgium*, *Iágerndorfium*, itemque *Anhaltinum*, *Bavaro*, adversus *Palatinum*, in superiori, *Alberto*, *Archiduce*, in inferiori *Palatinatu*, itemque *Episcopo Bambergensi*, atque *Herbipolensi*, contrà *Hohenloium*, executionem ilicet suscipientibus.

CAP. IV.

Bohemiæ Directores, in custodiam rediguntur.

I.

Iussu Imperatoris, Bohemiæ Directores, præsentes, in custodiam adiguntur. Absentes verò citantur.

POst *Friderici Palatini*, *Iágerndorfii*, *Anhaltini*, tanquam majorum gentium *Principum*, proscriptionem, *Bohemiæ Directores*, quotquot, perduellionis autores, erant præsentes, porrò in custodiam redigi cœperunt; *Cæsare*, ut per certos legatos in eorum delicta inquireretur, processusque criminalis formaretur, sanciente, hæc in verba: Posteaquàm *Imperator*, idemque *Vngariæ, ac Bohemiæ*, *Rex*, necessitate postulante, decrevisset, contrà subditos *Bohemiæ* perduelles, eorum personas, fortunas, vitasque, quantò ociùs processum criminalem aperire, & pro qualitate cuiusque delinquentis, crimenque læsæ Majestatis incurrentis, inquirere, utique banc in rem nominasse *Carolum Lichtensteium Principem*, *Consiliarium secretiorem*, & *Camerarium*, tanquam judicii præsidem, itemque *Adamum VVallensteinium*, *de Hardeck*, & *Losrasitæ*, *Fredericum à Tholenberg*, *Christophorum Vratislavium de Mitrovitz*, *Volfgangum Gulielmum Leuningerum de Albenreil*, *Ottonem Melandrum*, *Ioannem VVentzelium*, omnes aulæ, ac dicasterii Cæsarei, consiliarios, & respective *Camerarios*, nec non *Melchiorem Gniesenium à Khobach*, *Venceslaum à Fliesenbach*, & *Danielem Cæsarem*, *Doctores*, & regni *Bohemiæ* appellationum consiliarios, denique *Casparum Schvabanicum*, & *Paulum de Elo*, *Doctores*, *Austriæ inferioris* consiliarios, quàm primùm illi conjunctis operis id agerent, *Cæsarisque* voluntatem in effectum deducturi, apud *Pragam*, *Bohemiæ* metropolim, convenirent, sufficientique informatione instructi, præfatum processum criminalem inchoarent, eundemque sine mora absolverent.

II. *Caro-*

II.

Carolus, Princeps Lichtensteinius Bohemiæ perduelles absentivos Pragam citat.

Illi mandato *Cæsareo* ut satisfieret, *Carolus, Princeps Lichtensteinius*, turbarum *Bohemicarum* autores, tum absentivos, publicatis codicillis, ità citari curavit: Nos, Dei gratiâ, *Carolus*, *Lichtensteinii Princeps*, *Silesiæ* apud *Troppaviam*, *Dux*, Consiliarius *Cæsareus*, *Camerarius*, & pro tẽpore per regnum *Bohemiæ* legatus, notum facimus omnibus, ac singulis, à *Ferdinando Cæsare*, itemque *Vngariæ*, ac *Bohemiæ*, *Rege*, nobis injunctum esse, ut in motuum *Bohemicorum* autores, perduellesque, atque hæreditarios, subditos, quamprimùm processum aperiremus criminalem, unáque, cum collegis, ac hûc ad actum deputatis, in delicta inquireremus, absentes verò, ac fugitivos, citaremus. Quò igitur mandato *Cæsareo* satisfiat, ratione officii, à *Divo Ferdinando Cæsare* nobis injuncti, invitamus, ac citamus, te *Henricum-Matthæum*, *Comitem Turrianum*, *Danielem Schkrettam*, *Paulum Keplerum*, *Ioach. Andream*, & *Ioan. Albinum*, *Schlickios*, *Comites*, *Eliam Rosinum*, *juniorem*, *Erufridum Berbisdorfium*, *VVenceslaum Berkam*, *Samuelem de Valeslavia*, *Ioannem Mülnerum*, *Radulaum à Vnitz*, *Paulum Geschinum*, *Ioan. Orsinoskium*, *Ioan. de Bubna*, *Gotliebum Berkam*, *Venceslaum Piseccium*, *Petrum Mulnerum*, *Venceslaum-Guilielmum à Ruppa*, *Ioan. Felicem Goliathum*, *Schmielum de Michalovitz*, *Vlricum Erdenium*, *Ioan. Baptistam Cisecciuм*, *Adelspachium Berkam*, *Paulum Kutnaucrum*, *Adamum Lueschanium*, *Ioannem Kuodiũ*, *Benjaminum Fruvein*, *Fridericum Georgi*, *Schmielum Hodegnoscium*, *Iacobum Husnagelium*, cæterosque omnes, ac singulos, quicunque post victoriam *Pragensem* è regno *Bohemiæ* profugerunt, nedùm in verba *Cæsaris* nostri jurarunt, eos omnes, nemine excepto, tanquam propriis hîc nominibus ascripti essent, invitamus, citamusque, ut, intrà sex septimanarum spatium, (quem utique terminum vobis primum, secundum, tertiumque, atque ultimum judicialemque, præfigimus) hîc apud *Pragam*, regiam *Bohemiæ* sedem, compareatis, atque ea, quæcunque super admissa perduellione, ac perfidia in vos decernentur, audiatis, & dispiciatis. Vt utigitur aut adesse, aut abesse porrò, eligatis, nihilominus sententiæ Cæsareæ, eidemque executoriali, satisfiet. Hæc, ut non ignoraretis, significare voluimus.

III.

Profugi Bohemiæ Directores proscribuntur.

Sed pro fugi, *Alcibiadis*, ducis illius *Græcanici*, (qui ut est apud *Thucydidem*, capitis damnatus, & *Athenas* citatus, comparere noluit) sententiam imitati, ad citationem prægressam, maluerunt in exilium ire, quàm comparére, præsentemq; in capita sua cõdemnationem expectare. Postcaquàm ergo citationes non tàm publicatis diplomatibus per regnũ *Bohemiæ*, apud *Pragam*, aliasq; civitates, fuissent affixæ, quàm pariter privatim domesticis istorum intimatæ, ut ità excusatio ignorantiæ afferri nulla posset, tàm judicij illius criminalis fiscalis, sive procurator ordinarius, ac juratus, *Pribiccius Genischeccius de Augesot*, in contumaciam procedens, proclamationem porrò per omnes *Pragensium* civitates, solẽni more, impetrâsset, fieriq; curâsset, tùm, super delictis id genus enormibus, articulos, ceu vocãt, judiciales obtulisset, juxtaq; super violatæ pacis publicæ, perduellionis, læsæq; Majestatis, criminibus, notoriis, paratamq; condemnationem, atq; executionem, præ se ferentibus, documentis, ac probationibus, utiq; manifestissimis, ac clarissimis evincentibus, sententiam, absq; ambagibus, definitivam diligenter rogâsset, utiq; judices, re omni deliberata, *Nonis April.* banni, sive proscriptionis, fulmen, per omnes *Pragensium* civitatum circulos, viasque regias, ac patentes, proclamantibus duobus fecialibus, sub manu, & cohorte, militari, solenniter publicari fecerunt, in vitas, honores, fortunasq; omnes, profugorum publicatâ sententiâ, ut cuivis eos impunè occidere licitum esset, bona verò extemplò fisco *Cæsareo* addicerentur.

IV.

Bohemiæ Directorum, ac perduellium, jam defunctorum, memoria, & bona, damnantur.

Neque tantùm in vivos, perduellionis autores, eosq; profugos, sed jam tùm fato functos, atq; ereptos, proscriptionis fulmen locum habuit. Pari enim ferè modo, atque ordine, sub edicto, ut vocant, citatorio, defunctorum perduelliũ hæredes, intrà mensis spatium, *Pragam* invitari cœperunt, viderent nimir. atq; audirent, quibus modis id genus hominum memoriam damnari, tũ bona, fortunasq; omnes, fisco Cæsareo, sive regio, adjudicari, contigisset. Interim præfatus *Pribiccius*, Iudicii hujus criminalis sive fiscalis, sive procurator ordinarius, in id genus defunctorum perduellium hæredes, magnam partem sese sistentes, libellum accusatorium obtulit, submissè petens, siquidem crimen violatæ pacis publicæ, perduellionis, ac læsæ Majestatis, notorium, manifestum, ac toti terrarum ferè orbi cognitum, esset, atq; exindè paratam tam condemnationem, quàm executionem, post se traheret, utiq; Iudices hoc agerent, nempè defunctorum memoriam damnarent, bonaq; relicta, maturatâ quantò ociùs sententiâ, fisco addicerent. Eo fiscalis accusatorio libello de verbo ad verbum publicè recitato, hæredumq; exceptionibus admissis, inprimis tàm atrocium criminum documentis notoriis, ac evidentissimis, existentibus, à *Iudicibus* in memoriam revocatis, sententia lata est tàm in p[illegible]sonas, quàm fortunas, videl. *Petri de Schvanberg*, [illegible]*onbardi Colonis à Fels*, *Alberti Ioannis Smirzicii*, *R*[illegible]*phi de Stubenberg*, *Henrici Bursani de Guttenstein*, *Vlrici à Vchinitz*, *& Teiav*, *Vlrici Gerdorfii à Gerdorf*, *Alberti Pfefferkornii*, *Venceslai Varleichii à Bubna*, &c. nẽpè ut istorũ omniũ, criminis perduellionis, & læsæ Majestatis, reorum, fato surreptorum, memoria in æternum horribilis, atra, ac damnata, esset, bona verò extemplò in fiscum redigerentur. Interim *Cæsaris* ea intervenit singularis gratia, ut hæredibus hæc nominum memoriæque, sive parentum, sive agnatorum, proscriptio, ac damnatio,

præjudicare, ac damnosa, esse haud debeat. Quo nomine *Iudices* etiam illis, exceptâ & damnatione, & confiscatione, paratâ, famam servare erant obligati.

V.

Austriæ utrinsque Dynastæ, perduellionis rei in custodiam rediguntur.

CÆterùm, per *Austriam* quoque in pacis publicæ turbatores, ac perduelles, inquiri cœptum est. Cùm enim ob expeditionem illam susceptam, feliciterque recuperatam *Bohemiam, Bavarus*, loco alicujus hypothecæ, vel pignoris, *Austriam* intereà teneret, præsidi provinciæ, à se constituto, apud *Linzium* sive *Aredatum*, vicario, in mandatis dedit, ille ut in reos suo loco pariter inquireret, eosdemque in custodiam redigeret. Is igitur sequentes dynastas, nempè *Gothardum Schaftenberg, Gundackerum à Starenberg, Volfgangum à Gera, Erasmum à Gera*, &c. ad præeuntem citationem sponte cõparentes, gladiis discinctos, in custodiam remisit. Cæteris verò profugis, sive extorribus, nempè *Erasmo à Landavv, Erasmo à Tscbernembel, Carolo Iorger, Andrea Vngnad*, atque aliis, oppidò dominia, bonaque, intercepta, atque fisco adjudicata sunt, parochis Evangelicis indè dimissis.

VI.

Ioach. Andreas, Comes de Schlick, à Saxonibus interceptus, Pragam mittitur.

III. *Id. Maias, Ioach. Andreas, Comes de Schlyck*, qui paulò antè, nimir. *XV. Cal. Mart.* à *Saxonicis* interceptus ac *Dresdam* in custodiam relatus, fuerat, noctu, cum manu militari, in *Bohemiam* deductus, *Cæsareanisque*, apud *Petersvaldam*, traditus, ac *Pragam* porrò, brevi pœnas sub funesto supplicii theatro, daturus, emissus est.

VII.

Fridericus, Baro à Tiffenbach, apud Oenipontem primus supplicio afficitur.

E *Moravia Dynastis, Fridericus Baro à Tiffenbach, Evangelicæ*, ceu vocant, *Religionis* propugnator acerrimus, primus, apud *Oenipontem*, capitis supplicio affici cœpit. Qui, cùm militiæ *Moravicæ*, inter cæteros, tribunus, duabus pugnis *Tampierium*, ductorem Cæsareanum, superâsset, *Nicolsopolim* expugnâsset, & contrà *Cæsarem*, pro favore & Religionis, & patriæ, in armis stetisset, infirmitate corporis, sive paralysi pedum, præventus, curandæ valetudinis igitur, in thermas *Piperinas*, in *Rhetia*, sub diœcesi *Curiensi*, sitas, emigravit, lecticâ usus.

Eo loci, *Medici* & duodecim ministrorum, operâ adjutus, per aliquot dies valetudini reducendæ vacavit, absq; ullo discrimine. Interim *Iodocus Hàlmlinus, Senator Lucernas*, ac tùm præfectus provincialis apud *Sarganfium*, de mandato quatuor *Helvetiæ* cõfœderatæ *Cantonum*, ceu vocant, nempè *Lucernatũ, Svicensium, Vndervaldensium, & Zugiorum*, assumptis sclopetariorum quatuor manipulis, consentiente *Abbate*, thermarum domino, *Tiffenbachium*, unà cum ministris, intercepit, vinculisque injectis, tanquam hominem facinorosum, constrinxit, sputisque, & sibilis, exceptum, in *Sarganfinam* arcem abduxit. Eundem *Tiffenbachium* per dispositos apud *Feldkirchẽses* milites opperiri jusserat *Leopoldus Archidux*, simulatq; ut à *Lucernatibus* traditus ad *Cæsarem*, vel *Pragam*, deduceretur. Interim *Evangelicis* per provinciã hæc res non parum displicebat. Vt etiam, ad arma concurrentes, captivum vinculis exsolvere niterentur. Quo fine etiã *Tigurini, Sarganfis* con-protectores, misso legato, cum *Lucernatibus* expostulabant, obiicientes, rẽ istam, cum *Tiffenbachio* susceptã, per *Helvetios* eò usque inusitatam, novamq; nec conveniens, esse, ut cum hominibus peregrinis, maximè honoratis, hic processus introduceretur. Patriæ communi rectiùs consultum fore, si, præeunte humanitate, melior advenarum habeatur ratio. Ideóque nullatenùs sese hoc insolens factum approbare, neque admittere, posse. Vt insons, absque causæ præcognitione, sic in vinculis abduceretur. *Lucernates*, utique, qui *Tigurinis* negare nihil poterant, rogati à sociis, admiserunt, captivus ut dimitteretur. Itaq; *Rappersvaldam* abductus, sub lytro centũ coronatorum, ac septingentis, in sumptus collatis, argenteis (*thaleros* vocant) sic liberè dimitti cœpit, ità tamen, ut sub tutela, ac recognitione, septem *Cantonum* esset.

Eo intellecto, *Comes Hoben Embsensis*, dispositis copiis, eò emissis litteris præfectos incitavit, venitque, vix dùm dimissum *Tiffenbachium*, in vincula ut reduceret. Qui cũ scaphâ *Vallenstadium* modò foret digressus, ecce! suprà dictus *Sanganfis* pfectus, lintre eum persecutus, intercipere, ac retrahere, cœpit. Ea tamen legatis *Glareanis* datâ fide, futurum, ut *Tiffenbachius* nullis, quicunque peterent, dederetur, sed intereà publica esset sub protectione. Intereà *Tigurinorum, & Glareanorum*, legatis, pro liberando *Tiffenbachio*, intervenientibus, eundemque, apud *Tigurum* sistendum esse, contendentibus, *Lucernatum*, cæterorumque *Cantonum*, præfecti, causam illam sub instanti diæta *Badensi* inspiciendam, ac eo reiiciendam, esse, regesserunt. Eam igitur ad diætam reservatus, *Medicum*, sanitatis custodem, misit, qui super injuriis, contrà jus gentium sibi per vim, ac violentiam, illatis, quereretur. Sed præoccupavit illum *Leopoldi archiducis* legatus, sub comitiis illis publicâ voce remonstrans, quàm atrocis perduellionis ille reus, *Cæsarique* pergratum futurum esset, ubi in potestatem *Archiducis* dederetur. Nullâ ergò penè liberationis spe reliquâ, ex composito evenisse videbatur, ut exorto per hospitium, in quo attinebatur *Tiffenbachius*, tumultu, custodes, ac vigiles, ex ædibus procurrerent, relicto solo intùs *Tiffenbachio*, unàque cauponis famulo. Pacto igitur, numeratoque centum florenorum pretio, famulus cum per mœnium hiatum, sive rictum, dimisit, dorsoque exceptum per fossam urbanam traducens, equo imposuit, ac saluti jam consulere jussit. Qui, postquàm in stabulo sub fœno aliquantisper latuisset, ab anicula superveniente proditus, militibus redditus, atque exindè *Oenipontem* missus est. Vbi, post diuturnos perpessos carceres, à legatis *Cæsareis* damnari cœpit. Multis perfidiam *Helmlini*, præfecti provincialis, quòd contrà datam fidem, tàm publicam, quàm privatam, egisset, acceptoque lytro nihilominùs dimissum persecutus esset, accusantibus.

Proces-

Processus supplicii talis fuit: In funestum theatrum, eò, quòd lumbis, cruribusque, foret solutis, deportatus, sellæ impositus est. Vbi ardentibus Deo se precibus commendavit, voce eius, inter clangores, & classica pulsa, non quidem intellectâ, nec exaudita, sed è gestibus animo prominente, & sese insinuante. Indè ultrò surgens, atque è theatri quodam angulo ad astantes prolixâ oratione invectus, ob tympanorum concitatos strepitus, audiri non quitus est. Tandem à carnifice in sellam reducto caput amputatum est. Singularis constantiæ, ac patientię, exemplo in eo annotato.

CAP. V.

De Tragœdia, & suppliciis apud Pragā sumptis.

I.

Executio Pragensis indicitur.

Beneficiis, ac pœnis, res publicas conservari, non unicus olim edixit sapiens. Apud Ciceron. enim, & Stobaeum, interrogatus Solon, quid ad Reipubl. salutem faceret? Si boni præmiis afficerentur, mali autem pœnis coercerentur, respondit. Pariter ferè eum Bohemus, aliique, in Ferdinandum Austriacum, Regem suum, insurgentibus, usuvenire videri potest. Illi enim, quos neque natura, neq; respectus regius, in officio continere potuit, paulò post, interveniente Pragensi Victoria, victi, atque in vincula redacti, didicerunt sub magnitudine pœnæ, affectus refrænare, atque antè actorum pœnitentiam emendare. Interim optimus Princeps non delectatur pœnis, ut fruatur, ut, secundùm Poëtam, potiùs doleat, quoties cogitur esse nocens. Sufficiat igitur, veteri gentilium more, dùm multi delinquerunt, ut, juxtà Livii, aliorumque scriptorum, mentem, pœna redeat ad paucos, terror ad multos. Credo equidem, commendatam optimâ alioquin Imperatoris, bonitatem, sicubi aliter sanari hic subditorum, morbus tùm potuisset, violentis id genus, atque extremis, sub carnificis asperitate, libenter supersedere voluisse remediis. Sed ad rem ipsam! Quò igitur adesset regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas: Imperator Lichtensteinio Princ̄ipi, cæterisque judicibus criminalibus, in mandatis dedit, ad XL. Cal. Iulias, executione, ut vocant, susceptâ, supplicia de damnatis sumerentur.

II.

Parasceve, sive preparatoria, instantis tragœdia.

Vt ergò quàm primùm impleretur lacrymosa tragœdia, ecce! ad XV. Cal. Iulias, septem equestrium cohortes, sub manu Ducis Saxo-Lavenburgici, Pragam appulerunt. Quarum numero quinque per veterem, duæ per novam Pragam, distribui cœpere, apud curiam veteris (Pragæ), sub integris cohortibus, vigiliis divisis. Sequenti die novum supplicii theatrum ad Curiam veteris applicatum, ità ut prędicta è Curia introitus, sive fores, paterent in proscenium, Cujus latitudo quatuor erat ulnarum, latitudine, & longitudine, duos, & viginti passus æquantibus, cancellis, excedtisq;, septum. XIII. Cal. Iulias, illi, qui tàm in nova, quàm veteri, Praga, custodiebantur, rei adhibitis rhedis, manuque militari, in arcem regiam, ubi reliqui dynastæ, atque equestres, attinebantur, deducti sunt.

III.

Modus processus huius criminalis.

Processus autem, sive sententia, capitalis, suprà archivum, sive officinam codicillariam, in atrio dicasterii Cæsarei, sive regii, Lichtensteinio Principe, super throno, holoserico amethystino cōstrato, præsidente, reliquis assessoribus ad latera divisis, formari, ac peragi, cœpit.

Indè in unumquemq;, ordine extractum, reum, Procurator Cæsareus, coràm judicibus, criminaliter invectus est tàm Alemanno, quàm Bohemico, idiomate, instanter orans, paterentur Iudices jam tandem sententiam capitalem promulgare. Ad quæ Melander IC. respondit: Sententiam jam tùm latam, nihilque aliud hoc in foro exspectandum esse, nisi quod leges, & jura, dictarent, tùm Cæsaris juxtà postularet autoritas. Quæ Capperus IC. linguâ Bohemica totidem verbis pronunciavit. Exin Processus executivus, sive sententia criminalis, per ministrum Cæsareum, tàm Germanico, quàm Bohemico, idiomate publicari cœpit.

IV.

E quadraginta, & tribus, damnatis, quidam ad perpetuos sive carceres, sive ergastula, quidam in exilium, mittuntur.

Itaq; damnatorum numero erant quadraginta, & tres. Quorum qui mitioribus pœnis afficerentur, primùm enarrabimus. Ex istis fuêre Guilielmus Poppelius à Lobcovitz, singulari Cæsaris de gratia carceribus reservatus. Paulo Rebitschanio, Ioanne Vostrovecio, Felice Vēceslao Pretibescio, & Matthia Borbonio, usq; ad ratificationem Cæsaris, in carceres itidē remissis.

Sequentes ad ergastula, apud Rabam, Vngaria fortalitiū, perpetua damnati sunt, nempè Lucas Carabomius, Volfgangus Haslaverus, Melchior Deubrechius, Georgius Iavelanus, & Nicolaus Diebisus, veteris Praga Cōsulis ministrator. Qui per horam linguâtenus ad furcam affixus, in cōpedes, atque ergastula, Rabam mittebatur. Hi verò partim virgis cæsi, (nempè duo Procuratores Bohemici) partim in carceres remissi, partim in temporale, & perpetuū, exilium ejecti sunt, nempè Paulus Priska, Casparus Vslerus, Venceslaus Posschetzcius, Iosephus Cubinus, Ioannes Schrelanus, & Ioann Cammerritus.

V.

Elenchus eorum, qui pœna capitis affecti sunt.

Ex illis, qui pœnâ gladii, vel capitis, plexi fuêre, sunt sequentes, & quidem ex ordine Dynastarum, nempè Ioach. Andreas, Comes Schlickius, regni Bohemia Index provincialis supremus, & Director, per gratiam singularem, gravioribus in ipsum pœnis publicatis, obtinuit, ut cum dextera, caput amputatum; in edito portæ ad pontem Danubii stipiti infigeretur. Venceslaus à Budovitz, senior, Appel-

Appellationum præses, & *Director*, eandem, quâ *Schlickius*, tulit sententiam, ità ut caput ibidem palo, sive stipiti, datum sit, tulit. Itemque *Christophorus ab Harrant*, *Cameræ* regiæ *Præses*, & *Director*, pœnam gladii tantùm subiit.

Ex *Equestrium* catalogo, *Bohuslaus Michalovitius*, *Burggravius* circuli *Grätzani*, & *Director*, *Casparus Caplicius*, *Scriba* provincialis, & *Director*, senex octogenarius, *Henricus-Otto à Loß*. apud *Carlsteinum Burggravius* inferior, & *Director*, *Procopius Dvorsescius*, *Camerarius* provincialis inferior, & *Fridericus Bilavius*, ambo *Directores*, gravioribus pœnis ex gratia remissis, idem cum *Schickio Comite*, & cæteris, suppliciũ tulêre. Cervicibus, & dexteris, recisis, palisque in edito portæ antepontanæ affixis. Duobus duntaxat illis, *Gulielmo Rege de Klumbskn*, *Directore*, & *Dionysio Tschernino*, arcis *Pragensis Capitaneo*, capite luentibus.

Ex ordine civico, *Valentinus Kochaum*, *Tobias Schaffgeccus*, *Christophorus Coberus*, senior, & *Io. Theodorus Sixtinus*, *directores*, in easdem capitis, & pali ad portam, pœnas damnati sunt. *Ioannis* verò *Pratoris*, primatis *Kuttenbergici*, & *Maximiliani Hostelscii*, primatis *Satzensis*, capita à cervice recisa sunt, illius apud *Kuttenbergenses*, hujus penès *Satzenses*, ad palum affixo. Quid autem *Ioannem Iessenium* referam, *Medicum*, & *Oratorem*, scriptis editis celebrem, eundemq; *Collegii Carolini* apud veterem *Pragam Professorem*, & *Rectorem*. Virum certè, ob elegans, ac fertile, ingenium, tàm horribili, tragicoque, casu indignum? Hic si, post *Iusti Ionæ* casum, ac supplicium, ejus admonitionis memor, fugisset, ceu pestem, τὴν πολυπραγμοσύνην, itemque exemplo *Caspar Peuceri*, per decennium sub carceribus periclitantis, sprevisset, celsa potentum atria eruditione, ac loco, satis felix fuisset. Vt in Artibus illis medendi, dicendique contrà alios quoscunque *Bohemos*, regnare facile potuerit. Sed fata sæpè hominibus, tametsi industriis, & sapientibus, bonam mentem eripiunt. Vt dùm honoris, ac rerum domesticarum emolumẽtum sperant, fortunarum, vitæque, naufragium incurrant. Dumque fastigia, ac molimina, ingenio sectantur, manifestum interdùm in præcipitium, sive, quod dictu triste, atque ultimum, est, aliquando etiam fœdum in supplicium, ruant.

Ecce! ille igitur, inquam, *Iessenius*, quòd cõtrà datam *Archiducibus* antè fidem, litterasque dictas reversales, in *Ferdinandum Cæsarem*, *Bohemiæ Regem*, perorasset, legationesque obiisset, primùm quidẽ sub acerbissimo mortis genere damnatus, vivus linguâ prius exsectâ, ut in quatuor partes discinderetur. Sed, gratiâ interveniente, vivo quidem lingua recisa est, post caput resectum, truncusque in partes quatuor divisus, stipitibusque sive furcis diversis, antè portam patibularem, appensus, capite è turri apud pontem in editum sublevato. Ecce hanc vitæ miserrimam catastrophem subacti ingenii homo expertus est.

Insequentes, nempè *Venceslaus Maschirofscius*, *Henricus Tragus*, *Elias Rosinus senior*, *Elias Kotzavius*, *Georgius Stzetzischius*, *Michaël Vsdmannus*, & *Simo Vockatschius*, sub gladii pœnâ tantùm, perierunt. Interim, *Ioannes Kutienavius*, veteris *Pragæ Capitaneus*, & *Simo Susitzeus*, Senator, & collegii *Patrum Societatis* præfectus, è trabe, è curia veteris *Pragæ* ad fenestram, aptatâ, suspensi ambo longas, ut ajunt, litteras fecerunt. Pariter *Nathanael Voduanscius* in furcâ sub foro veteris (*Pragæ*) actus uvam pensilem repræsentavit.

Hæc dùm sententia in omnes, & singulos, pronunciata est, singulis vicibus pariter fortunæ, ac bona, reorum, cum honoris, vitæq;, naufragio, damnari, ac proclamari, adeóq; iu fiscum redigi, cœperunt. Exceptis illustrium quarundam matronarum dotibus, quæ illis, instanter deprecantibus, redditæ.

VI.

Post sententiam, in capita latam, damnati, ad preces, in custodiam remittuntur.

PVblicatâ, ac finitâ, hac capitali sententiâ, *Procurator Cæsareus Iudicis præsidi*, cæterisq; *Assessoribus*, tàm *Germanicis*, quàm *Bohemicis*, verbis, pro maturatâ, publicatâq;, sententiâ, gratias egit. Vndè *Iudices*, quisq; suo loco, domum reversi sunt. Damnatos verò, in carceres remissos, ut, quicunq; vellẽt, liberè omnes alloquerentur, permissum. *Patribus Societatis*, facto velut agmine, ad illos, qui *Augustanæ* cõfessioni addicti erant, introeuntibus, atque, utrum aliquos in suam sententiam pertrahere quirent, tentantibus. Verùm enim verùm frustrà fuit corũ conatus. Vt etiam in *Iessenium* argumentis pugnantes, masculè sint excepti, ac rejecti.

VII.

Damnatorum superiorum cumulo duo insuper accedunt.

DAmnatis istis, suprà recensitis, duo porrò, cumuli vice, accesserũt, nempè *Leander Ruppelius*, consiliarius *Archipalatinus*, itemque *Georgius Havenschildius*, Appellationum cõsiliarius. His ambobus, cum seorsim in custodia detinerentur, publicatâ in cæteros, ac recitatâ, sententiâ, codicillis, condẽnationem præ se ferentes, etiam noctu, in carceres usque, emissi sunt, instante supplicii istis termino præsignificato. Itaque utrique caput, cum dextra, recisum, in editam istam turrim (qua de paulò antè) spectaculi flebilis ergò, tolli, stipitiq; affigi accidit.

VIII.

Pro damnatis uxores, liberi, agnatique, supplices intercedunt, sed frustrà.

XII Cal. Iulias, bono manè cõplures damnatorum uxores, liberi, agnatique, apud *Lichtensteinium Principem*, pro maritis, parentibus, ac consanguineis, flebilibus modis, supplices facti, intercesserunt, ut, sicubi gratiæ locus non esset, saltèm pœnæ gravitas mitigaretur. Sed frustrà fuêre. Circà vesperam enim theatrum supplicii panno pullo, atratoque, insterni, damnati verò octo rhedis, sub præsidio tàm equestrium, quàm pedestris armaturæ militum, ex *Arce* in veterem *Pragam* deduci cœpêre, cæteris, quæ apud *Pragam* novam custodiebantur, eadem operâ eundem ad locum relatis. Vbi noctem illam ultimam precibus, cantibusque sacris, piè fregerunt.

IX.

Pragæ duæ irides notantur, antequàm damnati morerentur.

XI *Calend. Iulias*, summo manè, antequàm damnati ad funestam supplicij aram deducerentur, super *Pragam* duæ *Irides*, *Crucis* in formam sese intersecantes, notatæ sunt. Quæ

quid

qui voluerint, aut portenderint, usque dùm in obscuro est, ut soli Deo sit cognitissimum.

X.

A damnatis supplicium sumitur.

EO manè, audita nempè horâ quintâ, signum, explosione tormenti bellici, datum est. Vndè portis urbis occlusis, vexillisque militum dispositis, in executionem itum est, *Iudicibus Cæsareis, Senatuq; Pragæ* veteris, per theatrum considentibus. Apparitores, sive *Iudices* civici, è condemnatis unum post alterum in proscenium deduxerunt, sic tamen, ut, extra vincula, liberrimè incederent, superque atratum in pavimento pannum procumbentes, capitis supplicium luerent. Tympanis autem, sive pulsis classicis, immane perstrepentibus cautum est, ne querelæ, vocesque, neci destinatorum, exaudirentur.

Et primùm quidem *Comes Schlickius*, tunicâ pullâ bombycinâ indutus, manu libellum sacrû præferens, præsenti animo, non tamen absque gemitu, super hypethrum ascendit. Ei, cùm minister amiculo pectus denudâsset, super pannum procumbenti, *Deumque* junctis palmis invocanti, carnifex expeditis manibus caput decussit. Hoc facto, præfatus minister dextram trunco admovit, quæ à carnifice detruncata & cum capite, reservata, est. Cadaver panno pullo, super quo procubuerat, involutum, a personatis sex ministris elatum, sepulcroque conditum fuit, carnifice nihil ejus, extra caput, & dextram, attingente. Atque hic *quidem* flebilis processus cum XXIV. reliquis, gladii pœnam subeuntibus, rùm observari cœpit. Ministris, istis personatis cadavera, pannis obvoluta, identidem efferentibus, aliosque subindè pannos substernentibus.

XI.

Iessenii, aliorumque, supplicia gravissima.

IEssenio verò, ubi prodiisset, carnifex extemplò manus ad terga revinxit, moxque procumbenti linguam, hamulo protractam, abscidit, mox caput amputavit. Quæ omnia, inter ardentes ad *Deum* effusas preces, constanter pertulit.

Indè carnifex duos, vinculis impeditos, è trabe extra Curiæ fenestram suspendit, tertium verò in furcam egit. Tàm expeditâ funesti officii celeritate usus, ut, intrà horas quatuor cum semisse, viginti septem homines, interque eos quosdam provectæ ætatis, obtruncaret, laniaretque.

XII.

Duodecim cervices, spectaculi causa, in edito turris suffixæ cum quatuor dexteris.

EX damnatis, supplicioque affectis, XII. cervices, utrinque sex, nimir. *Schlickii Comitis, Budovitii, Michalovitii, Kaplitii, Otorsetzcii, Losoni, Bilavii, Kochani, Steffetzcii, Coberi, Iessenii, & Hauenschildii*, in edito turris ad pontem suffigi, cœperunt, *dexteris* itemque ejusdem *Schlickii, Michalovitii, Ruppelii*, & *Hauenschildii*, juxtà mediantibus clavis adactis, ac firmatis. *Iessenii* verò truncus, in quatuor partes dissectus, perque vias, ad furcam deducentes, quadripartitò divisus est. Pariter *Nicolaus Dchiefius*, manè insequenti, linguâ ad furcam affixâ, per integram horam miserrimum humanæ calamitatis spectaculum præbuit. Qui cùm *Rabam* porrò in compedes, atque ergastula, mittendus esset, ingenti dolore excarnificatus, spiritum antè, quàm duceretur, projecit.

XIII.

Procuratori Fruhvvein, è turri, metu supplicii, se præcipitanti atque examini, pœna nihilominùs irrogantur.

ANtequàm suppliciorum id genus tragica necessitas impleretur, *Procurator* quidam, nomine *Fruhvvein*, id est, vinum præmaturum referens, metu supplicii, mortem præmaturam, è turri dùm se præcipitat, pœnis prætulit. Nihilo-seciùs à carnifice cadaver sacco inditum, currui impositum, atq; in *Montem album* apud *Pragam* deductum, humique projectum, est. Caput igitur, cum dextra, resectû, in furcam novæ *Pragæ* clavis actum, trunco reliquo in quatuor partes dissecto, totidemque furcillis suspenso.

XIV.

Flebilis Tragœdiæ istius epilogus.

ATque hic quidem flebilis admodùm, luctuosissimusque, sub carnifice, eventus rerum novarum amantes, ac studiosos, id genus *Directores Bohemiæ*, ac *consiliarios*, qui quidem in armis contra *Regem* suum sese opponere, novumque *Regem*, rejecto *Ferdinando Cæsare*, creare è tentârunt, excepit. E quibus nunc omnibus, quàm initiò dulcea sint res novæ, imprudentibusque seditiones blandiantur, atque imponant, fit evidens, exitu perduellionis ut plurimùm amarissimo felle, sub furca, ac carnificis manu, amariore insequente. *Schlickii* quidem *Comitis* vidua, matrona illustris, functi mariti caput ex infami loco lacrymis, precibusque, redemit, sed tantùs, inter *matronas* cæteras, liberosque, obortus hac è maritorum, parentumque, laniena, dolor est, ut complures, præ insuetato luctu, spiritus, tanquam res vacuas, projecerint.

XV.

Bona tàm mobilia, quàm immobilia, damnatorum, publicè sub Edicto, confiscantur.

PEractâ flebili istâ tragœdiâ, *Lichtensteinius Princeps*, nomine *Cæsaris*, per litteras, ut vocant, patentes omnes eos, qui vel damnatis illis quicquam deberent, aut alios debere præcognovissent, tùm mobilia, ex auro, argentoque, atque id genus pretiosis, alicubi deposita, scirent, citavit, ut, quicquid fortè in obscuro esset, propalaretur. Sed cùm nemo ex indicibus prodiret, aut quicquam prodere vellet, denuò, publicato severiori edicto, hoc actum est, ut intrà mensem præcisè omnes, quibus eorum quiddam cognitum esset, prodirent. Nisi hoc faxint, & scientes esse interim comperiantur, futurum, ut deprehensi triplum, pœnæ loco, eorum, quæ reticuissent, pendere debeant, indicibus verò ultroneis, sub silentii fide, tertia pars rerum indicatarum è contrà, præmii vice, cederetur.

XVI. Bohe-

XVI.

Bohemici sacerdotes, eò, quòd sub concionibus perduellionem fovissent, atque accendissent, exilio damnantur.

Inter cæteros, neque à damnatione imunes prorsus extitêre *Bohemiæ* sacerdotes. Hi enim, quòd tā sub concionibus publicis, quàm precationumquotidianorum formulis etiam typis evulgatis, ac protestantibus, non tantùm in *Ferdinandū Regem*, ac *Cæsarem*, suum, declamâssent, sed furiosorum, ac perduellium, animos, superadditis stimulis, ac calcaribus, inflammâssent, ut etiam eo tempore, cùm, barbarico more, *Cæsaris* consiliarii è fenestris præcipitarentur, tùm, cùm in confœderationes, novique *Regis* electionem, conspiraretur, sermonibus, publicè habitis, tantùm non seditiosos *Proceres*, quàm cives, & plebem, animâssent, ideóq; tametsi gravioribus pœnis condigni haberentur, publicato programmate, nihilo-minùs perpetuo exilio, damnati sunt. Intrà triduum ergò omnes è *Praga* abirent. Reliqui intrà *Bohemiam*, octidui spatio, emigrarent, mobilibus, ut vocant, ac pretiosis rebus secum assumptis, edictum est. Immobilia, ceu vocant, bona, intrà trium mensium intervallum, vænirent. Si qui existis, ultrà expressum in programmate terminum, sive intrà *Bohemiam*, sive regna, ac provincias *Austriacas*, fortè deprehenderentur, isti omnes, unà cum hospitibus, eos excipientibus, ad graviores pœnas reducerentur, servarenturque.

Quinquaginta ergò *Pragâ*, *Bohemiáque* cæterâ, pastores *Evangelici*, non sine suorum desiderio, excessêre. Reliquis *Theologis Germanis*, atque *Evangelicis*, ad tempus *Praga* quidem relictis, ac sacra sua peragentibus, sed paulò post, interveniente reformatione, itidem dimissis.

XVII.

Sententia, in Moravia Proceres, seditionis autores, insuper publicata.

Peractis istis intrà regnum *Bohemiæ* damnationibus, ac suppliciis, ordo quoque *Moravos* successivè tetigit. In eos itaque, qui quidem per *Moraviā Bohemis* perduellibus accessissent, apud *Brunnam* solenni more, hæc sententia publicari, atque in executionem deduci, cœpit:

Et quidem è *Dynastis*, *Moraviæ Mareschallus*, sub pœna capitis, ac dextræ, itemque bonorum publicatione, damnatus, sed ex gratia ad perpetuos carceres remissus, est. Pariter *Christophorus Rizaus*, *Rudolphus Schleunitius*, *Sdenco Vallensteinius*, *Fridericus*, & *Carolus*, *Kaunitii*, *Venceslaus Mallius*, *Bernhardus Schöflerschiflius*, *Georgius Zaradetzkius*, omnes *Moraviæ dynastæ*, sub pœna capitis, ac dextræ damnari quidem, sed, interveniente gratiâ, partim ad perpetuos, partim aliquot annorum, carceres remitti, cœperunt. Eandem damnationem, remissis gravioribus suppliciis, ad perpetuos, annuosque, carceres ex *Equestribus* experti nempè *Christophorus Pleckanus*, *Ludovicus Kracherius*, *Vadstzcius*, *Vatzlaus Rechenbergerus*, *Kellerschmius*, & *Andraeas Seitlius*. E quibus, modò dictus, *Seitlius* per gratiam hoc obtinuit, ut apud basilicam *D. Iacobi* per integrum annum eleemosynas colligere teneretur.

E civitatibus *Moraviæ*, porrò, *Io. Adamus Olmutius*, *Vitus Austriacus*, *Ioannes*, *Tornus*, *Martinus Leopolds*, *Ioannes Hinconius*, *Fridericus Mauritius*, *Fridericus Trusschiccus*, *Ioannes Lanstranscius*, sub pœna capitis, & bonorum, damnati quidem sunt, sed per gratiam pars ad carceres, pars ad ergastula, ablegari cœperunt.

CAP. VI.

Principes Co-uniti cū Cæsare paciscuntur, exercitumque dimittunt. Curâ Palatinatus defendēdi ad Horatium de Veer, & Michaelem ab Obētraut, redeunte.

I.

Per Palatinatum Principibus Co-unitis feriantibus, omnia retrò labuntur.

Interea, dùm tempestas ista tragica apud *Pragam* desævit, non minùs per *Palatinatum*, absque ullo *Provinciæ* emolumento, ampullatum est. *Spinola* enim tantùm non hostem egit, ut fesè à defensoribus plus hostilitatis illatum sit. Exemplo sint *Vl'est-* & *Osthofium*, *Palatinatus* illius oppidula contigua. In quæ cùm, sub integris legionibus, emissariorum manum direxisset *Hispanus*, homine, extrà paucos præsidiarios equestres, in occursum educente, haud difficilis locorum erat expugnatio. Victores igitur *Iberi* ingentem vim à iudixêre unilctam, sub interminatione, nisi intrà paucos dies summam constitutam penderent, fore, ut in reditu utrumque sive oppidulum, sive pagum, flammis, ferroque, perderent. Quo cognito, *Co uniti*, metuentes, ne *Hispanus* eum locū adversus se, in vicinia *Vormatiæ*, communiret, missis cohortibus, utrumque pagum funditùs delere, ac dispositis ignib. perdere, jusserunt. Hoc insigni (si Diis placet) opere hostium crudelitatem de industria prævenientes. Quas gratias miserrimi pagani, & passim flebilibus modis palantes, defensoribus istis suis persolverint, ac quæ in vota, hostibus interficiendis apta, descenderint, facilè, cui bonæ mentis mica superest, augurabitur.

II. Co-u-

II.

Co uniti Palatinatum defendere, inprimis Ferdinandum Imp. offendere, metuunt.

TAmetsi igitur è Palatinis haud rarò Obentrautius, tribunus ille, si quis alius, fortissimus, patriæ, ac militiæ, amans, in Hispanos felices subindè impressiones faceret, nihilque antiquius haberet, nisi ut cum hostibus acie decerneretur, nihilominus Co-uniti, suo more, cunctabundi, & civiliter agentes, nihil minùs, quàm pugnam, desiderare videbantur. Hoc cùm ab initiis agerent, rebus adhuc Friderici Palatini per Bohemiam florentibus, quis invideat, illos, Palatino iam, apud Pragam, victo, fugatoque, immò à Cæsare postmodum proscripto, spiritus, manusque, submisisse: Iacobus quidem, Britanniarum Rex, Philosophus sapientissimus, sed nihil minùs, quàm miles, nunc cum Cæsare de rebus Palatini, generi sui, pacisci, cupiebat, nunc, indignanti similis, armis nepotum suorum patrimonia vindicare velle videbatur. Ubi igitur Co-uniti, iam tùm Cæsaris victoris in partes inclinabundos, apud Heylbrunnam conventum indixisse, didicit, emisso Mortonio Equite, legato, tantùm non illos, ut Palatinatus reliduam partem tutari, Hispanoque in armis obviàm educere, vellent, adhortari cœpit, ut etiam pro recuperando illo suorum patrimonio, integrum, instructumque, exercitum, promitteret. Inter cætera, legatus, in senatum Principum admissus, quàm iam tandem serio Rex arma expediret, conceptis verbis peroravit. Ut non tàm diversivè, quàm aversivè, non tàm defensivè, quàm offensivè, atque etiam invasivè, educere, & Palatinatum, ab Hispanis interceptum, recuperare affectus esset. Sed Principes, antiquum obtinentes, maluerunt oblatam, ac prostantem, Cæsaris gratiam civiliter amplecti, quàm Regis ultramarini, legiones exspectare.

III.

Cæsar civitates Imperiales, Unioni, (ità dicto fœderi) ut renuncient, hortatur.

COnfœderatione ista, per Imperium famigeratissimâ, Unionis nomine dictâ, sensim exspirante, atque in exodium spectante, Cæsar, missis ad civitates liberas dehortatoriis, ut tàm Unionis fœderi, quàm rebus Palatini, renunciarent, sub omnium hucusque adversum se actorum indemnitate proposita, inculcavit, datâ, & concessâ, hanc in rem Electori Moguntino, & Ludovico, Hassiæ Landgravio, transigendi cum civitatibus potestate plenaria.

Tot igitur, unà cum Bohemia regno, ad gremiũ Cæsaris sese conferentibus postliminiò provinciis, illud fere tum superesse videbatur reflorescentibus rebus Cæsareis, nempè, ut tàm civitates Imperiales, (quarum non ità varia potentia) quàm Principes Uniti, sub anteactorum omnium oblata, ἀμνηστία, placarentur, atque mitioribus remediis in viâ reducerentur. Quo nomine Cæsaris dehortatorias, ad civitates directas, hoc loco superinducere, haud abs re futurum est. Ità autem Cæsar ad illas: Clementer, ac benignè, vobis notum facimus, inquit, ut etiam iam abhinc didicisse potueritis, quâ Cæsareâ, paternâque, in pacem propensione, Ludovico, Hassiæ Landgravio, iampridem sponte suâ in tàm salutari negotio aliàs operam laudabilem offerenti, impédeutique, arbitri, ac mediatoris, vices imposuerimus. Ille cœptum opus ut porrò instanter urgeret, civitatesque in viam reduceret. Intereà, quanquã diversas numero, ac luculentas, DEI providentiâ, retulerimus victorias, copiisque tàm propriis, quã aliundè à consanguineis nostris accersitis, triumphantium more, prævaleamus, malumus tamen mediis vobiscum lenibus, ac moderatis, uti, quàm ferro, atque armis, experiri.

Quæ cùm Hassiæ Landgravii, dicti fidelis, frugifera, ac spontanea, animi inclinatio, non possit non in rem vestram esse, sicut & vobis idem, uempè commodum vestrum, clementer inculcamus, ecce! hac adhucdùm, & quidem peremptoriâ, ultimâque, vice, vos exhortamur, ut, unà cum civitatibus sociis, quamprimùm ab armis discederetis, rebus Palatinis, ipsique fœderi vestro, Unionis nomine venienti, iam iamque ad finem (sicut è codicillis, Pragæ repertis, innotuit) spectanti, renunciaretis, neque ullam illius facti extractionem præsumeretis.

Qua in re sicubi, iuxtà confidentiam nostram, arma submiseritis, fœderi, ipsique Palatino, vale dixeritis, nedùm exercitibus nostris recalcitraveritis, omnibus vobis, hoc intuitu, omnè Cæsaream clementiam offerimus, ac sanctè repromittimus, confirmatissimam facientes, omnia ista, quæcunq; à vobis, vestrisque, in nos, atque antecessores nostros, Cæsares defunctos, unquam tentata, facta, ac patrata, hucusque sunt, tanquam unquam neque Unio vestra, neque arma vestra, fuissent, sopita, deleta, abolita, ac mortua, futura esse. Quo nomine non solùm cives vestros, sed consiliarios, ac ministros, ad unum omnes, comprehendimus, omnibus illis omnia in nos, nostramque regiam familiam, sive verbis, sive factis, prolata, sive etiam scriptis cóecpta, remittentes, veniamque, atque reatus indemnitatem, spondentes.

Præterea, unicuique sive Principum, sive Ordinũ, Co-unitorum, sub fide Cæsarea, promittimus, fore, ut ab exercitibus nostris, tàm Austriacis, quàm Burgundicis, cæterisque Catholicis, ac Ligarianis, non infestétur, nullàque impressione graventur. Ut potiùs, urgente necessitate, à nobis, nostrisq, copiis iuvari, & in protectionem admitti, debeant. Secundũ hæc, unicuique civitati privilegia, iura, concessiones, immunitatesq;, quibuscunque sive veteribus, sive novis, gaudent, de integro confirmabimus. In quem evẽtum, ne quid eius generis desiderari possit, Ioanni Swickhardo, Electori Moguntino, & Ludovico, Hessiæ Landgravio, hanc potestatem plenissimam fecimus, illi, quicquid defectuum emergere fortè queat, autoritate sua supplerent.

Quæ cùm ità sint, nihil dubitamus, futurum, ut hanc vobis obviam, Cæsaream gratiam, faventemque benevolentiam, nequicquam proiiciatis, sed, in vestri, vestrorumque civium, emolumentum, amplectamini. Quo nomine à quibuscunque sive fœderibus, sive actionibus, Unionis axioma istius spectantibus, renunciantes, ad has Imperii leges, ac constitutiones, redibitis, transactionem pacis tàm

religiosæ, quàm prophanæ, admittetis, adeóque, ad summam, quid animi vobis sit, rotundis, ac categoricis, verbis declarabitis.

IV.

Reipubl. Noribergensis ad Electorem Moguntinum, & Ludovicum Hessiæ Landgravium, responsio.

AD illas *Cæsaris* dehortatorias, per *Electorem Moguntinum*, & *Hessiæ Landgravium*, ad *Imperii* civitates, emissas, inter cæteras urbes consocias, sic quidem *S. P. Q. Noribergensis* rescripsit: Quandoquidem, inquit, sub periculosis hisce, motibus, ac perturbationibus, secundùm *DEUM*, nihil sibi gratius, acceptiusque, evenire queat, quàm ut *Cæsaris* gratiam sibi certò promittere possint, super quã iamdudùm curiosos iniecissent oculos, nihilque hactenus habuissent antiquius: utique sese in eo totos esse, ut cum sociis civitatibus, quarum legatos propediem expectent, deliberarent, factoque unanimi concluso, cum in modum *Cæsari* demissa cum obedientia, atque observantia, obviàm irent, sicut ab *Imperii* membris fidelibus, ac devotis, requireretur. Sub spe, futurum, ut non tàm *Cæsari*, quàm *Electori* ac *Principi*, demissa hæc sua voluntas, complacere ac satisfacere debeat.

V.

Co-uniti in compositionem inclinant.

ANtequàm, super abolendo *Unionis* fœdere, cum *Imperii civitatibus* liberis, ageretur, iam tùm *Ludovicus*, *Hessiæ Landgravius*, singulari pietatis, pacisque, zelo motus, *Ioach. Ernestum*, *Marchionem Onolspaccensem*, & *Ioh. Fridericum*, *Ducem VVürtenbergicum*, *utique Unionis* capita, litteris interpellarat, propositis mediis, ac conditionibus, saluberrimis, quibus pax revocari, bellum funestum profligari, *Cæsarisque* autoritas conservari, possit.

Ad quæ quidem sic exceptum est à *Principibus*: Nunquam *Co-unitos Principes* adversus *Cæsarem* insurrexisse, sed, ex merito, omnem observantiam, ac cultum, illi debere. Hoc nomine neque cum *Bohemis* sibi negotii quicquam fuisse, sed [illegible]ta, atque transacta, *Ulmensia* studiosè observâsse. Quò minùs autem ab armis discederent, in caussa esse *Spinolam Marchionem*. Hunc enim vocationis suæ limites excedere, hunc oppida, locaque, complura, quibus neque cum *Bohemis*, neque cum *Unioni*, quicquam commune esset, expugnare, hunc subditos, ad ossa, ac medullas, usque, exactionibus urgere, ut necessaria à defensione recedere ne quidem sustineant. *Landgravius* proindè apud *Cæsarem* hoc ageret, *Spinola* ut militem ex *Imperio* deduceret, & quidvis non facturos, tunc sese ad *Cæsarem*redituros, esse. Id quod ut ematurari possit, diætâ opus esse, quâ quidem de pacis reproducendæ mediis opportuniùs deliberari queat.

***

VI.

Inter Principes Co-unitos, apud Moguntiacum, & Spinolam Marchionem, transigitur.

CIvitatibus igitur *Imperii liberis*, ad *Cæsaris* exhortationem, *Unionis* axiomati renunciantibus, paulò post etiam *Principibus Co-unitis* ille animus venit in præcordia, ut misso ad *Cæsarem* legato, *Friderico*, *Comite Solmensi*, super transactionis mediis, dispicerent.

Intereà, nomine *Cæsaris*, *Electore Moguntino*, & *Ludovico*, *Hessiæ Landgravio*, transactionem proponentibus, *Ioach. Ernestus*, *Marchio Onoltzpaccensis*, & *Io. Fridericus*, *Dux VVürtenbergicus*, *Moguntiacum* pervenêre. Illic inter *Principes Unitos*, ab una, & *Ambros. Spinolam Marchionem*, ex altera parte, transactum est. Nempè *Uniti Principes*, iam ad finem spectanti, *Unionis* axiomati, nuncium remitterent, simulátque *Friderico Palatino*, tanquam *Cæsaris* hosti nullo pacto, tàm directè, quàm indirectè, opem ferrent, sed, copiis missionem dantes, cum *Cæsare* in gratiam reverterentur.

Vice versâ *Hispanus* deinceps nihil hostile in *Principes*, *Statusque*, *Unitos*, designaret, omnibusque illorum tribunis, officialibus, ministris, subditisque, iuxtaque arcibus, oppidis, totisq; provinciis, exactionibus, expilationibus, populationibusque, parceret. Atque hac sub transactione, omnes [illegible]i *Electores*, *Principes*, *Civitates*, *Equestresque*, tàm *Catholici*, quàm *Protestantes*, comprehenderentur, quibus de actum in diæta *Ulmana*, ità tamen, ut res *Iuliacenses* huc non pertineant.

Ad *Fridericum Palatinum* quod attinet, qui hac à tractatione expressis verbis excluderetur, promisit *Hispanus*, ad rogationem *Iacobi*, *Britanniarum Regis*, se usque ad *Idus Maias* inducias facturum, executionemque in *Palatinatum* susceptam suspensurum, hac sub lege, *Principes Uniti*, quò interea copiæ *Palatini*, seorsim sese tenentes, ab omni iniuria inferenda feriarentur, curare vellent.

VII.

Pariter Mauritius, Hessiæ Landgravius, Unioni valedicit: Cumque Ambros. Spinola, Marchione, transigit.

PRæeunte illâ apud *Moguntiacum* transactione, *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, *Unionis* illius, ac fœderis, satur, suos quoque *Bingium* emisit legatos, *Ettelium à Berlepsch*, *Iustum-Christophorum*, *à Boineburg*, *Ioan. Brandium à Dalvig*, *Valentinum Pürgoltum*, & *Christophorum Deishusanum*, IC. Qui dicto loco cum *Hispani*, *Spinolæ* illius, deputatis, nempè *Io. Carolo à Schöuberg*, *Christophoro ab Essen*, & *Petro de Alzamora*, congressi, subsequentibus corollariis, (posteaquàm *Principis* illius sui animum, variis adductis magni momenti rationibus, & persuasionibus, in pacis compendium inclinâssent) transactionem pepigerunt: Nempè *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, neque *Fridericum Palatinum*, neque alios *Cæsaris* hostes, deinceps aut consilio, aut re, operâque, sub quoviscunque colore, ac prætextu, iuvaret, sed in fide, atque observantia, ergà *Cæsarem* debita, tanquam fidelis *Imperio Princeps*, perseveraret. Secundùm hoc, missionem copiis suis daret.

Item-

Itemque ab *Vnione*, sic dicto fœdere, iam sub *Maio* mense ad finem spectante, sese abstineret, nedùm, ut deinceps in favorem *Palatini*, contraque *Cæsarem*, ulla nova cathena, aut confœderatio, coire possit, autor esset.

Ex adverso condixit *Hispanus*, se bonâ fide curaturum, ne *Mauritius*, *Hessiæ Landgravius*, tàm quà *Principatus*, *Comitatus*, & *Dynastias*, suas, omnesque, inde dependentes, reditus, quàm quà vasallos, consiliarios, ministros, subditosque, in universum omnes, salvis manentibus iuribus, ac privilegiis, quibuscunque, per hunc suum exercitum, & qui deinceps sub sua futurus sit manu, onerari, gravarique, ullo pacto debeat.

Atque hæc transactio codicillis comprehendi, manuque, ac sigillo, *Mauritii Principis*, itemque *Ambros. Spinola, Marchionis*, tùm corroborari cœpit, ità tamen, ut à *Ferdinando Cæsare*, & *Alberto Archiduce*, *Belgii Gubernatore*, superaccederet confirmatio.

VIII.

Principum Co-unitorum, legati apud Cæsarem, pro Palatini reconciliatione, intercedunt.

PRæeunte illâ *Principum Vnitorum* cum *Spinola* transactione, *Legati*, ad *Cæsarem* missi, porrò, super *Friderici Palatini* reconciliatione, ut & locorum in tractibus ad *Mosellam*, vulgò Hundsrück vocant, itemque per *Veteraviam*, ab *Hispano* occupatorum restitutione, tàm rogare, quàm conqueri, cœperunt. Ad quæ *Imperator* illis regessit: Quòd *Co-unitis Principes* confœderationi, itemque *Friderico Palatino*, proscripto, nuncium remittere, & cũ *Cæsare* in gratiam redire, vellent, operæ pretium eo ipso illos facere, & pacis restitutionem maturare. Ut autem *Cæsar* proscripto *Palatino*, nondùm se submittenti, multò minùs deprecanti, sed in armis clam palàm restaurandis occupato, ignoscere, ac connivere, debeat, hoc eius generis esse, ut & legibus *Imperii* repugnet, & *Cæsaris* autoritati, iuribusque, in hostem exercendis, deroget. Ut enim *Cæsar* tàm diu executionem pacatam suspendere debeat, caussam nullam esse. Hoc enim pacto proscriptum intereà vires, copiasque, conquirere, *Imperiumque* denuò infestare, posse.

Quod autem ad locorum in tractu *Mosellano*, perque *Veteraviam*, ab *Hispanis* occupatorum, restitutionem attineret, *Cæsarem* iam dudùm edictis cavisse, ne innocentes, quantum eius possibile foret, gravarentur. Interim, *Cæsarem* intelligere, multa in illis loca esse, hosti, commeatibusque, opportuna, quibus interceptis proscriptus, adhucdùm arma recoquens, abuti, atque *Imperium* infestare, possit. *Principes* itaque restitutionem prædictorum locorum quantò ociùs ematuraturos esse, sicubi executioni, in proscriptum paratæ, non impedimento sint, sed potiùs hoc enitantur, quo *Cæsar*, & *Imperium*, contra proscripti, eiusque complicum, invasiones, in vado, quod aiunt, esse queant. Antehàc fuisse nonnullos, qui, absque ulla recti, iurisque, specie, civitates *Imperii* intercepissent. Ut *Imperatori* eò minùs vitio verti debeat, si tempore hoc necessario quibusdam *liberis civitatibus*, in *Imperii* commodum, ne ab hostibus invaderentur, uti velit.

IX.

Principes Co-uniti cõfœderationem dissolvunt; copiasque exautorant.

ATque hucusq; duravit confœderatio illa *Principum*, *civitatumque liberarum*, *Vnionis* nomine dicta, famosa, ac speciosa magis, quàm fructuosa. *Principes* enim, *civitatesque*, intervenientibus transactionibus, non tàm fœderi, & *Palatino*, renunciarunt, quàm militi, ac copiis, ilicet missionem dederunt. Ità cura, ac defensio, *Palatinatus* ad duos illos tribunos, *Horatium Veterum*, *Anglum*, & *Michaëlem Obentrautum*, *Germanum*, redacta est, sub copiis *Palatini* propriis, cum *Anglorum*, *Batavorumque*, manu, patriæ protectionem suscepturos.

Quis nunc igitur, à *Politicis* olim scriptoribus sapienter proditum esse, negabit, *Fœdera tam diu fides constare, quàm diu eundem servet Fortuna vultum?* Certe, evidens illius hìc corollarii suppeditatur exemplum. Ecce! (quis hoc credat?) inclinante tantùm, ac fracta, *Friderici Palatini* fortunâ, è tot amicis, confœderatisque, vix superfuit, qui partes & victi, & infelicis, per *Bohemiam*, *Germaniamque*, tueri vellet. Hæccine (ut infert *Satyricus*) consilia mortalium? Hæccine vota magnarum cogitationum? En! fœdus quemadmodùm natat? Ecce! de tàm magna nave ne tabulam quidem (*Palatinus*) naufragus habet. Ite nunc, inquam, mortales, & splendidis cogitationibus præcordia implete! Ite, & deinceps fœderibus credite! scilicet hic exactè calculum posuit, hic regnum sibi promisit, hic patriã tutam, damnique immunem fore, sibi finxit. Ecce! quàm procul à destinatione sua iacet. Dii, Deæq;: quàm unico Fortunæ novercantis ictu tot illustria pectora, amicitiæ glutine ligata, vultus mutant: Itane sors probat amicitias, ut, instar *Lydii* alicuius lapidis, necessitatis tempore, futura sit? Hæc, dùm ridet, amicos conciliat, redditque faventes, dùm tonat, etiam coniunctissimos quosque haud rarò terret, fugatque. Ubi igitur fœderi, fideique, malè creditur, modò bonitas caussæ triumphet, sat est. Quæ si pariter exulet, non est, ut spes recta, & idonea, supersit.

***

X 2 Io. Petri

Io. Petri Lotichij
RERUM GERMANICARUM
LIBER IX.

CAP. I.

De Daniæ Regis comitiis apud Segebergam, bellique novi seminibus.

I.

Christianus Rex Daniæ, apud Segebergam in Holsatis, conventum celebrat.

DIxisset, post victum, fugatumque, *Fridericum Palatinum*, dissolutasque tot populorum, tot principum, confœderationes, actum esse de bello intrà *Imperium Germanicum*. Sed ecce! dū alterum vixdùm finitū est, alterius, & novi, belli initia gliscunt. Usque adeò *Tullianum* illud verum esse, vel hîc deprehenditur, *Bellum, quò evadat, neminem certum esse posse.* Ne igitur *Cæsar*, & *Germania*, essent porrò sine bello, *Danus* effecit. Hic ægrè ferens, *Hispanos* per *Palatinatum*, finitimosque *Principatus*, nemine ferè prohibente, impunè, ac licenter, ferri, conventum, apud *Segebergam Holsatorum*, indixit, variosque, inprimis *Saxoniæ inferioris Principes*, eòdem invitavit. Mittebat simulatque legatos *Rex Angliæ* præsentem ad diætam: *Digbio Equite* interim *Bruxellas* amandato, atque *Palatinus* restitutionem postulante. Ea sub diæta ad *Imperatorem* decreta fuit legatio, quàm, sub *Henrico Rantzovio Equ. Rex* tùm expedivit.

II.

Christiani, Daniæ Regis, increpatoriæ ad Spinolam, Marchionem.

INterim irritatus *Rex Daniæ* sequentem invectivam ad *Spinolam* tàm suo, quàm *Brunsvicensium* ac *Luneburgensium*, *Ducum* nomine, direxit. Non absque singulari animi commotione, ac dolore, tàm ex pervulgato rumore, quam diversorum *Imperii Principum*, agnatorum nostrorum litteris, ac querelis, didicimus, quo pacto per exercitum *Hispanicum*, in *Imperium* introductum, tantùm non magnam *Germaniæ* partem, nempè tot arces, civitates, atque oppida, ad *Palatinatum* spectantia, occupaveris, partim vi, partim deditione, ceperis, atque etiam nunc sub potestate retineas, sed etiam finitimorum *Principum*, ac *Dynastarum*, regiones invaseris, adeóque eorum, qui ne unquam quidem contrà *Imperatorem* vultus elevare ausi sunt, pupillorū nimir. & viduarum, patrimonia, expugnaveris, everisque, atq; hostilibus, exactionibus magis, magisque, exhaurias, ac premas. Accedit, ut & confœderatis, vicinisq;, cæteris *Principibus*, eadem impressio intentari cœperit, sub interminatione illis facta, nisi à defensionis, omni iure tàm divino, quā humano, licitæ, mediis recedant, fœderibusque, à legibus *Imperii*, bullaque, ut vocant, *Carolina*, approbatis, nuncium mittant, arces, oppida, claustra, pro libidinatione *Hispani* militis, dedant, atque deponant, fore, ut itidem cogi possint, ac debeant.

Quæ cùm omnia ex diametro cum constitutionibus *Imperii*, transactione pacis tàm *Religiosæ*, quā profanæ, itemque libertate *Germanica*, nec non intimationibus, à *Ferdinando Imperatore* ad nos datis, pugnent palàm, neque ullo pacto committendum sit, ut tàm diversi *Imperii Principes*, & quidem agnati nostri, sub tantis oppressionibus gementes, omni auxilio destitui debeant.

Ea de re amicè intervenimus, rogantes, ut des operâ res potiùs ad æquam compositionem, (quò quidem collimat hæc intentio nostra) quàm ad armorum, novique belli, apparatum licitum, dirigi queat. Neque enim sic agnatis, atque amicis, nostris, quiritantibus, & gementibus, tàm necessario tempore, deesse, pium, æquumque, fuerit. Rectè igitur feceris, si deinceps ab id genus hostili impressione abstinueris, inprimis insontibus *Principibus*, *Statibusque*, loca, per vim ablata, restitueris.

Atque id ipsum est, quo tibi nomen, & decus humani, ac sapientis, *Principis*, nostrumque, ac cæte-

exterorum *Imperii Principum*, favorem, conciliare possis. Vale.

III.

Cæsar Ducem Brunsvicensem, ne bellum novum foveat, dehortatur.

Circà *diæta Holsatiæ* illius exodium, cùm variis locis armorum peragerentur præparationes, in vulgus, sicut fieri amat, varii rumores emanârunt. Pars, *Saxoniæ Inferioris Principes* hoc agere, ut, defensionis ergò, arma, copiasque paratas, habeant, ut ut res ferat, divinârunt. Pars, *Saxones* illos *Fridericum Palatinum* in patrimonium suum, nempè *Palatinatum*, restituere velle, perhibuerunt. Quicquid autem eius rei esset, certè ab eventu patuit, *Daniæ Regis* legatos, ad *Cæsarem* missos, hoc rogâsse, nempè *Palatinus* patrimoniis suis redderetur, *Spinola* verò, unà cum *Hispanis Imperii* finibus excederet.

Hæc ubi rumoribus differrentur, *Danicique* legati *Viennam* peterent, intereà *Cæsar Ducem Brunsvicensem* ab armorum præparatione sequentibus dehortari cœpit: Nempè *Cæsari* ignotum esse, nec ullam bactenus querelam, ab *Imperii Principibus* fidelibus, de exercitu hoc, vel illo, *Cæsareano*, querentibus, ad aures suas pervenisse. Atque hoc ipsum quidem esse, quod *Cæsar* verbis conceptissimis antè suis inculcâsset, sanxissetque, omninò providerent exercitus, ne quis, inter *Imperii Principes, Statusque*, insons, ac fidelior, fortè premeretur. Nihilominùs ex adversò dari homines maleferiatos, & quicquid non dolosè fabricantes, persuadentesque, qui quidem *Spinolæ Marchionis* actiones suo ex ingenio fingere, accusare, & pessimis coloribus denigrare, præsumant, tanquam ille, *Cæsare* volente, subiugato *Palatini* patrimonio, porrò in *Saxoniam inferiorem* educere, bonaque ecclesiastica ad gremium Ecclesiæ reducere, laboret. Hanc in rem *Saxones* arma ciere, hanc in rem militem cogere. Hæ cùm calumniæ, DEO, hominibusque exosæ, *Cæsaris* mentem, conscientiamque, vehementer vulnerent, tùm inprimis, ante data, *Cæsaris* fides etiamnunc interveniat, ac confirmatissimum faxit, nempè futurum esse, ut *Cæsar* contrà leges fundamentales, *Imperii* constitutiones, ipsamque pacis, tàm religiosæ, quàm profanæ, transactionem, designare nihil cupiat, utique iàm tùm *Spinolam* in mandatis habere, is militem ex *Veteravia, Principumque* finitimorum territoriis, deduceret. Quæ cùm ità sint, *Cæsaris* verbis, synceratíonibusque, iterató factis, *Dux* fidem adhiberet, persuasionibus id genus fictis locum haud daret, ab armis inprimis, ac sumptibus, feriaretur, eamque, quam à maioribus per traducem accepisset, ergà *Cæsares Austriacos* benevolentiam, atque observantiam, perseverare vellet. Istboc *Cæsari* volupe, ac gratum, *Duci* verò utile, ac fructuosum, futurum esse.

* *
*

IV.

Electoris Moguntini, ad eundem Ducem Brunsvicensem, dissuasoria.

Totidem verbis *Elector Moguntinus* dedit ad *Brunsvicensem*. Seriò dehortatus, cùm iàm tùm inter *Principes*, nuper *Co-unitos*, & *Spinolam*, transactio feliciter pacta esset, tùm quà res *Palatinas*, *Hispanus* inducias fecisset, quàm insperata, inconveniens, ac damnosa, expeditio futura esset, sicubi è *Saxonia Inferiori*, sicut rumor differret, in *Palatinatum* exercitus educendus foret, nemini non fore obscurum. Eo enim pacto salutare transactionis opus tantùm non perturbari, sed omnia retrò ferri, ac lapsura esse, de quibus iam ordine convenisset. Ne igitur novum belli incendium, vix sopitis facibus civilibus, è *Saxonia* illis partibus erumpere quitum sit, maiorem in modum *Electorem* à *Duce* contendere, pateretur illius circuli sui *Principes* placare, atque, ne in detrimentum transactionis illius mutuæ, (quæ sub totius *Imperii* continentur *Principes*) tùm in periclitationem *Imperii*, aliquid eiusmodi designetur, præcavere.

V.

Danicorum legatorum in aula Cæsarea, super exculpatione Friderici Palatini, propositio.

Sed *Daniæ Regis* legatorum, in aula *Cæsarea*, propositio fuit eius modi: Nempè *Regem* suum bellicas illas perturbationes, clades, ac lanienas, per diversas *Imperii* provincias hucusque sævientes, non absque insigni ægritudine animum admisisse, nihilque magis cogitâsse, quàm *Imperii Principes Protestantes*, iuxtà declarationem *Cæsaream*, præsertim eos, qui motibus *Bohemorum* perduellium sese haud miscuissent, ab omni militari iniuria, atque offensa, immunes fore. Iam autem *Cæsarem*, post recuperatam regni *Bohemiæ* possessionem, modò non *Electorem Palatinum*, adversùs formulam capitulationis *Cæsareæ*, proscripsisse, modò non exercitus haudquaquam dimisisse, ut etiam ulteriùs bellum hinc indè promoveat, per que *Hispanos* magnam *Palatinatus* partem expugnet, iamque *Principes, Statusque, Imperii* cæteros, quibus neque cum turbis istis *Bohemicis*, nedùm *Unionis* confœderatione, res fuit, oppidò infestet.

Quæ cum declarationibus *Cæsareis*, constitutionibus *Imperii*, prædictisque capitulationibus, siquidem manifestè puguare videantur, tùm eò spectent, ut cœteris, *Imperii Principibus*, adhucdùm quietis, ac pacificis, præmetuendum sit, ne belli furor, atque incendium, viciniam populans, ad se quoque successivè commigret, multisque gravioribus perplexitatibus ansam præbeat, utique *Regem* pro *Imperii* salute solicitum, non posse non hanc amicam interponere admonitionem. Primùm enim *Palatinum Electorem*, ut è patrimonio suo eiici prorsùs debeat, haud quidem esse passurum, ut auxilio tàm confœderatorum, quàm *Regum, Principumque*, exterorum, adiutus, restitutionem in integrum sperare debeat. Abhinc, metuendum esse, ne, grassante bellorum isto contagio, gentes exteræ in *Germaniam*, tanquàm in

theatrum, veniant, scenamque illam lacrymosam, sive tragœdiam, absolvant. Quas semel intrà *Imperii* fines exceptas deinceps eiicere factu difficilè futurum esset. *Cæsar* itaque, dùm licet, hoc ageret, exercitibus missionem daret, pacem bello præferret, *Palatini* proscriptionem abrogaret, litem, atque ab illo acceptam, offensam, arbitris committeret. Hac viâ *Regem* curaturum, ac cum *Electore Palatino* acturum, quò media compositionis idonea, debita cum submissione, admittere, belloque, pace reducta, clausulam imponere debeat. Si pariter *Cæsar* cum cæteris, eodem banni fulmine percussis, nempè *Iägerndorffio*, & *Anhaltino*, *Principibus*, in gratiam reverti vellet, hoc illud esse, quod *Rex* utrâque manu amplecti, & gratanter recognoscere, cupiat.

VI.

Cæsar respondet Danicis.

SUperiorem legatorum *Danicorum* insinuationem ubi *Cæsar* ad *Electores Imperii* dimisisset, tale illis responsum reddidit: *Regem*, quod super malo, ac perturbatione communi, condoleret, amicè, ac benignè, facere. Interim motus istos per *Imperium* perduellium, ipsiusque *Palatini*, ità quidem comparatos esse, ut, tametsi obtentâ luculentâ apud *Pragam* victoriâ, *Cæsar* in pristinam *Bohemiæ* possessionem venisset, nihilominùs exercitus exautorare haud possit, præsertim *Palatino* tantùm non ullam pœnitentiæ micam præ se ferente, sed de novo arma cruenta præparante, ut modò non totum infestare *Imperium* laboret, sed *Turcis*, barbarisque, comite *Gabriele Bethleno*, vasallo *Turcico*, prostituere conetur. De *Spinolæ* verò expeditione ità esse: *Cæsarem* nimirùm inhærere legibus *Imperii*, atque officii, sibi impositi, nihilque aliud, quàm quod sub dizta *Mülhusina* pactum esset, designare. Tantùm abest, ut adversùs littoras, declarationesque, proprias, aliquid præsumere cogitet. Prout igitur *Rex* in suo regno contrà perduelles, in simili caussa, iturus esset, ità hîc *Cæsarem* agere, *Palatinique* proscriptionem non tanquam *Archiducem*, privatim, sed, publico *Imperii* nomine, tanquam *Cæsarem* æquum, ac iustum, exercere. Stante itaque banni æquitate, expeditionem certè, in *Palatinatum* susceptam, stare, locumque habituram esse. Ut, suâ quidem opinione, *Cæsar* non videat, cur *Rex Imperio* legem præscribere velit, cum nec *Cæsar* quidem *Regi* sua sub iurisdictione, molestus, ac gravis, esse præsumat. Hoc loco *Maiestatis* iura labefactari, quæ ut contrà perduelles intacta serventur, omnium *Regum* interesse. Interim, extrà *Palatinatum*, cæteros *Principes*, qui neque cum *Bohemis* perduellibus, nedùm cum *Vnionis* societate, quicquàm habuissent commercii, armis *Cæsareanorum* infestari, novum videri *Cæsari*, utique ad quem nullæ ea de re perlatæ forent querelæ: Ut sic *Rex* plus petat, quàm res exigat. *Spinolam* etiam, sub hac sua expeditione, illa quidem moderatione esse usum, ut etiam ipsismet *Principibus*, contrà se antè in armis stantibus, sit in oculis, tùm caussarum suarum arbitrum ipsimet accersant.

Eosdem *Co-uniti Principes*, re diligentiùs inspectâ, cùm in *Cæsarem*, utique caput suum, arma ferre non licitum, decensque, esse, cognoscerent, nuper, interveniente cum *Spinola* transactione, fœdus illud dissolvisse, copiisque missionem dedisse. An ergò insurgerent inferioris *Saxoniæ Principes*, litemque hanc suam facerent, pace, iam in proximo astante, omninò exclusissima? *Cæsarem* porrò illis, qui insidias auribus facere, ac pessimis consiliis nocere, didicissent, haudquaquàm vacare, ut nihil antiquius habeat, quam ut clementiam, familiæ suæ congenitam, exerceat, eiusque bonitatis laudes ab *Electoribus*, *Principibusque ficut*, hactenus, reportet.

Eo nomine *Palatinum* nuper non solùm ab *Electoribus*, sed ipsomet *Cæsare*, esse præmonitum, à fœdo, & detestando, illo perduellionis crimine abiret. Qui si agnatis proximis, minimè verò consultoribus noxiis, aures præbuisset, nunquam certè ad ultima ista deventum foret. Iàm cum, DEI providentiâ, motus isti, nuper per *Bohemiam* sævientes, interveniente *Pragensi* victoria, sint sublati, non esse, cur vel *Rex*, vel *Principes Saxoniæ Inferioris*, rebus suis quicquam metuere debeant. Nisi fortè sint, qui alienis negotiis accedere, bellumque paci reflorescenti anteferre, adeòque proscriptum tueri, meditentur. Quo nomine (siquidem *Cæsar* proscriptioni, iuribusque, ut vocant, *Maiestatis*, inhærere omninò affectus sit) perplexitates, a *Rege* allegatas, extimescendas esse.

Proindè *Cæsarem* amicè contendere, *Rex* tanquam præcipuum *Imperii* membrum, potius salutem, commodum, ac pacem, *Imperii*, quam affinitatis respectum, pensi haberet, neve autor esset *Cæsari*, ut ea, quæ per Senatusconsultum ordinis decreta sunt, abrogarentur, aut, tanquam illegitimè conclusa, annihilarentur. Proscriptum modò non ullam facti pœnitentiam præ se ferre, ut omnis generis hostilitates de industria continuet, *Imperioque*, si possit, ruinam minetur. Si igitur *Cæsarem* illius actionibus connivere usuveniat, quid aliud hoc esset, quàm spatium, ac tempus, isti impertiri, quò magis furori suo litare, ac machinationibus velificari, queat, præsertim, cùm in *Bohemia* fortalitia nonnulla adhucdum possideat, è quibus metuendus sit? Cum ergò cæteri inferioris *Saxoniæ Principes*, apud *Lüneburgum* conventum celebrantes, armaque, defensionis igitur, præparantes, à legatis *Cæsareis*, illuc dimissis, requisiti, respondissent, sibi nihil sanctius, priusque, esse, quàm ut in debita ergà *Imperatorem* obedientia, atque observantia, perseverent: ea propter *Imperatorem* confidere, cundem futurum *Regis* animum, ut potiùs exercitum pro ipso *Imperatore*, quam in rem proscripti, conscribere affectus sit.

De cæteris *Imperii Principum* sive oneribus, provisurum esse *Cæsarem*. Ut sub comitiis, proximè ad ultimam *Augusti* habendis, omninò transigi, animorumque exulceratio ad sanitatem perduci, possit. *Regem* igitur rectè facturum, si opus, tàm salu-

salutare, magis provehere, quàm intempestiva armorum præparatione interturbare, affectet.

VII.

Ad Cæsaris responsum replicatio Danicorum.

HAnc in sententiam cùm legatis *Danicis* à *Cæsare* responsum esset redditum, non destiterunt illi replicando rursus excipere, atque sequentia, reponere: Quæ *Cæsar* legatorum ad præfationem respondisset, illos intellexisse. Ut, omnia huc velle reproducere, extrà institutum futurum sit. Interim, non posse non se, *Regis* sui nomine, replicando supervenire, atque indicare, caussam motuum id genus *Bohemicorum*, & quicunque lanienæ tam horribilis fuissent autores, *Regem* in medio relinquere, tot super his turbis, ac controversiis, in publico extantibus codicillis, ac diplomatibus, ut unusquisque facilè, quid statuere debeat, citra præiudicium, affirmare sustineat. Proinde igitur *Rex* turbis id genus nunquàm accessisset, ità etiam nunc illi proposito inhærere, ac tantùm, mediis ambagibus, urgere, quâ viâ, quibusque mediis facilibus, atque idoneis, inter *Imperii* caput, & membra, reconciliatio, ac pax, redintegrari, vulnera animorum curari, securitas utrinque firmari, *Cæsarque*, sub *Imperio* quieto, ac pacifico, reflorescere, queat.

Extrema illa remedia, quibus iretur in *Electores*, ac *Principes*, *Regi* nimis videri aspera, & multis odiosa, suspectaque. Ut à mansuetudine, atque clementia plus emolumenti, ac laudis exspectandum sit. Hæc *Regem* libenter eo fine proponere, an fortè animum *Cæsaris* ad lenitatem inclinare, atque ab ultimis istis in viam revocare, queat. Totius enim orbis *Christiani* interesse, ut *Cæsar* cum *Electore Palatino* in gratiam revertatur, negotiumque transactionis ematuretur. Undè turbæ *Bohemicæ*, & quibus è fontibus, promanârint in ..., *Regem* non fugere. Ut super eò disceptare, aut, utrum *Palatini Electoris* proscriptio rata habenda sit, nec ne, disquirere nolit.

Quanquam verò, ex applicatione ultimorum id genus remediorum, maiores difficultates emergere soleant, ut omnia peiùs intricentur, nihilominùs seposito hocce *Regem* nihil aliud in medium afferre, nisi quod paci, utrinque reducendæ, tempestivum, atque utile, futurum esset. In conventu certè *Mülhusano* de proscriptionis processu nihil actum tùm fuisse, ut posteà cum *Electore Saxoniæ*, super eius ematuratione, tractari usuvenerit. Quo loco *Regem*, pro prudentia sua, longè antè, qui eventus tàm luculentam victoriam insecuturi essent, divinâsse, ut ob id persuasionibus induci opus habeat minimè.

De *Spinola* expeditione ità esse. Ut is, nomine *Regis Hispaniarum*, & *Alberti Archiducis*, in *Imperium* venerit. Tantumque non, *Palatinatus* maximam partem expugnârit, sed alios, & finitimos, *Principes*, *Statusque*, quibuscum perduellibus, ipsoque *Unionis* axiomate, nihil commune sit, infestârit, exactionibusque durissimis presserit.

Quid *Mauritius*, *Hessorum Landgravius*, quid *Hanoviensis Comitissa*, vidua, ac tutrix, (quæ ingentem pecuniæ summam *Hispano* pendere coacta sit,) conqueri cœperint, in propatulo esse. Ut, tametsi ad *Imperatoris* aures hæ quiritationes nondùm pervenerint, interim tamen veræ, & notoriæ, existant.

Utrùm *Principes*, nuper *Uniti* cum *Hispano* liberè, an coactè, apud *Moguntiacum* transegerint, *Spinolaque*, hostiliter omnia infestantis, etiam *Imperatoris* edictis non parére velle, præ se ferentis, humanitati multùm debeant, hoc adhuc sub iudice esse. Interim, ut *Rex Electori Palatino* omnem opem negare debeat, hoc illud esse, quod *Regi* interdici nequeat. Ut illud longè potius sit eventurum, sicubi *Cæsar* ab executione, atque ultimis id genus remediis, sese abstineat, pacemque anteferat, invidiæ suum sanguinem mitti posse. Indè enim *Imperatori* immortale nomenque decusque à posteritate exspectandum esse, si liqueat, illum à consiliis suspectis, atque odiosis, minùs dependere, sed liberrimè agere, sed toti *Imperio* solem, salemque, quod aiunt, id est, pacem salutarem, necessariamque, reducere.

Regi porrò, cùm *Cæsar* tot exercitibus victoriosis instructus sit, haud parùm, neque de nihilo, in vicinia timendum esse. Ut neque illud, dum pro *Palatino Electore*, cæterisque *Principibus*, intercedit, reconciliationemque, ac pacem *Imperio* restaurare annititur, sibi vitio vertendum, aut, tanquam alienis se negotiis inserat, interpretandum, sit. Ut enim *Rex* æquo animo ferat, sicubi agnati ipsius ad incitas, atque extremam depossessionem redigantur, procul esse oportere. *Cæsar* igitur, interiùs ad animum admisso calamitoso *Imperii* statu, hoc ageret, nimirum exercitus hinc indè exautoraret, dissoluta *Unione*, & *Ligarianam* confœderationem æquè dissolveret, extremis illis remediis renunciaret, *Electorem Palatinum*, salvis privilegiis religiosis, prophanisque, in gratiam admitteret, patrimonium, ab *Hispanis* interceptum, redderet, sumptus refunderet, ac tranquillitatem *Imperio* recuperaret. Eâ sub lege etiam *Palatinum Electorem* regno *Bohemiæ*, sociisque *Provinciis*, tàm suo, quàm suorum, nomine, in universum omnimodè renunciaturum penitùs. Si quid de cætero sit, aut restet, quod animos exulceratos mordere, aut torquere, possit, æquis, ac initibus, compositionis mediis hoc ipsum dispungendum esse. Olim apud gentiles *Romanos civicas* meruisse *Coronas*, si qui cives servâssent, ultimoque exitio eripuissent. Ut magni *Cæsaris Iulii* vox æstimanda sit, qui, (præter *Gracchi*, & *Clodii*, leges, quibus civis plus quingentis æstimabatur iugeribus, eique, qui civem interemisset, aquâ, & igni interdicebatur) etiam sub *bello Pompeiano*, exclamavit: *Miles parce civibus!* Cùm enim, *Pax una triumphis Innumeris potior*, ut etiam quandoque pax, tametsi iniqua, iusto bello sit præponenda, *Cæsar*, in memoriam revocatis tot casibus humanis, in quibus fortuna ludere, victoremque victo non semel submittere; comperta est, fallaci

fallaci tàm victoriæ, quàm fortunæ, non plus ultrà credat, quàm par, aut conveniens, est. In *Belgio* superiori tempestate aspera, & extrema, remedia, quantum, & quàm crudele, atque hodiernum usque in diem extractum, bellum moverint, palàm esse. *Venetos*, à *Paulo V. Pont. Max.* proscriptos, tantùm non exacerbatos in arma prorupisse, ut interpositione *Henrici II. Galliarum Regis*, ab extremis illis ad reconciliationem, atque à bello ad pacem, conversi sint. Usque adeò asperitatem regiminis somitem, ac tanquam ventilabrum, esse, quo belli seminia excitantur, incendia verò latiùs dispergunitur, ut *Reges, Principesque*, à mansuetudine, atque humanitate, tantùm non honorem, existimationemque, immò totius *Reipublicæ* incrementum, toties pereeperint. Hanc, (nempè mansuetudinem) elogia ad posteritatem transferre, cùm ex adverso asperitatis, ac severitatis, nomen, tàm præsenti ævo, quàm venturis seculis, grave, atque exosum, accidat, raróque non cruentos, ac tragicos, eventus post se trahat.

Quod superest, *Regem* hoc velut stipulatò confirmare, nempè *Electorem Palatinum*, quamprimùm is *Cæsarea* reconciliationis certior esse queat, nihil prius habiturum, quàm ut, præeunte debita submissione, *Cæsaris* gratiam, favoremque, amplectatur. Eo ipso momento omnia ista, quæ de *Mansfeldii*, aliorumque, armis, ac præparationibus obstare possunt, ac tædium afferre, protinùs corritura esse.

De *Regis, Principumque Inferioris Saxoniæ*, armis, ac præparatoriis, cùm nullum in finem, nisi ad sui, patriæque defensionem spectent, *Cæsarem* securum esse, neque sinistri quicquam prætimescendum venire. Interim, ut *Cæsar* gravissimi momẽti caussam hanc ad *Imperii*, atque *Electorum*, comitia reiicere cogitet, rem suspicione haud quidem vacare. Cùm eo in conventu *Proceres Catholici*, prout vocant, per maiora suffragia (quibus de iàm tùm, super actu proscriptionis, congratulari sibi occœpissent) ituri, sudoremque, atque operam, frustrà insumpturi, sint.

Siquidem igitur *Rex* nihildùm hostile in *Cæsarem* meditetur, inprimis in caussa restitutionis quà *Electorem Palatinum*, cùm banni abrogationis, quà *Iägerndorffium*, & *Anhaltinum*, *Principes*, certior esse cupiat, legatisque discessum, atque abitionem, iniungat, utique, *Regis* nomine, sese placitum, categoricumque, ut vocant, sive absolutum, responsum urgere, atque interim, donec *Regi* rem omnem nunciare queant, executionis suspensionem, ac sequestrationem, corrogare.

VIII.

Cæsaris, ad Danicorum replicationem, altera definitiva, & responsio.

AD illam verò *Danicorum* instantiam sic rursus à *Cæsare* excipi cœpit: Tametsi *Cæsar* sperâsset, futurum, ut legatis antè data declaratio, nomine *Regis* sui, satisfacere potuisset, cùm aliter, salvâ autoritate, ne quidem *Cæsar* facere, neque maiestatem protritam reddere, queat, inprimis verò regiis petitis, si res ferret, libenter deferre cupiat, utique nihilominùs ex instantia legatorum, in medium allatâ, quàm de industria ad *Cæsaris* argumenta singula obiectiones movere instructi forent, dilucescere.

Ad quæ cùm singulatim deductionem contrà instituere non sit difficilè, prætermissis tamen illis, ad apicem, & summam, replicationis illius *Cæsarem* respicere, nedùm opinari posse, *Regis* illud consilium, illud institutum, esse, ut *Cæsar*, *Imperii* caput, proscripto *Palatino*, utique qui tàm enormissimis modis læsisset, qui, absque ulla data caussa, regna, & provincias, eripuisset, qui, interveniente iusta DEI vindictâ, tametsi victus, fugatusque, nihilosecciùs etiamnunc hostilia arma retractet, ac quævis ultima minari ausit, obviàm ire, reatum remittere, reconciliationemque offerre debeat. An ergò *Cæsar*, hostem suum, etiam non petentem, in gratiam admitteret? An *Cæsar* exercitibus suis, tantis cum laboribus, sumptibusque, acquisitis, missionem daret, hostibusque suis se prostitueret.

Quid, si ne tunc quidem, ubi copiæ dimissæ essent, proscriptus acquiesceret? Undè tùm *Cæsari* facultas foret, armis depositis, cum hostibus pacisci.

Ergone etiam *Cæsar*, exautoratis militibus, *Turcis*, barbarisque, per *Bethleni* latus, *Hungariæ* regnum infestantibus, non resisteret? An *Ligarianis*, eorumque fœderi, missionem daret? An etiam proscriptis sumptus refunderet, ipse tantùm non hostilibus fœderibus, ac conspirationibus, circumseptus, ipse tantùm non sumptibus, in tot exercitus erogandis, exhaustus? An *Cæsar* priùs omnia in favorem victorum, ac proscriptorum, hostium designaret, & tandem experiretur, quo pacto, quibusque eventibus, planè dubiis, *Palatinus* se submittere, ac deprecari, velit?

Certè eam conditionem, qua quidem proponitur, *Palatinum* tàm suo, quàm hæredum, nomine, *Bohemiæ* regno, sociisque provinciis, renunciaturum esse, ut cætera si quæ sint exulceratorum animorum vulnera, habitâ compositionis diætâ, ad cicatricem, ac sanitatem, redire possint, prorsùs insufficientem videri. An *Cæsar* igitur, dùm *Bohemiæ* regnum, anteà hæreditarium, iam per viam armorum in absolutam potestatem redegisset, exspectaret consensum *Palatini*, nullo iure regnum nupèr invadentis.

Has nunc, atque id genus, esse conditiones, oppidò asperas, ac difficiles, quas nec *Principi*, longè inferiori, obtrudere æquum esset. Nuper unitorum *Principum* legatos, quamquam maiori sub moderatione, etiam *Cæsari* proposuisse rationes, quibus *Palatinus* proscriptus in gratiam recipiendus esset. Verùm enim verùm, communicato cum *Electoribus* consilio, reiectam fuisse eorum rogationem, tanquam intempestivam. Ut enim *Cæsar* priùs proscripti in partes abire, &, quid abindè iste designare velit, exspectare debeat, irregulare videri.

Siqui-

Siquidem ergò conditiones, suprà allatæ, cum autoritate *Cæsarea* manifestè pugnent, eum periclitatione regnorum, & provinciarum hæreditariarum, coniunctæ sint, ut de sumptibus, in exercitus, ac bellum, insumptis, nihil afferatur, profectò *Cæsarem* nihil minus, quàm illas, admittere quitum esse, eóque nomine, quin apud *Regem, Principesque* cæteros, excusari possit, haud diffidere. Malle quidem *Cæsarem* occasionem sibi esse, quâ *Regi* gratificari queat. Interim, cùm tàm enormissimis modis à *Palatino* proscripto læsus sit, illique nihil minùs, quam deprecanti, atque pœnitentiam emendanti, connivere baud debeat, pari ratione cæteris complicibus, ac proscriptis, etiamnunc omnia hostilia machinantibus, nec facti veniam petentibus, indulgere non possit, *Regem* hanc negativam æqui bonique consulturum esse.

Interim *Cæsari* gratum accidere, ità affectum esse *Regem*, ut ad demonstrandam suam ergà *Cæsarem* optimam voluntatem, pacisque in *Imperio* e-maturandam reproductionem, nihil facturus sit [illegible] qui. Ut etiam copias, iam conscriptas, in nullius offensionem educere, sed defensionis nudæ ergò, fovere, constitutum habeat. Defensionem hanc tamen ad regias provincias, non ad proscriptorum regiones, spectare, *Cæsarem* arbitrari [illegible].

De comitiis denique, apud *Ratisponam* indictis, non esse, ut *Rex* maiora suffragia subvereri debeat. [illegible] enim conventum eò spectare, ut *Imperii* vulneribus idonea quærantur remedia. Ut porrò de *Electorum, Principumque* clarissimorum, fide nequicquam dubitandum accidat. Ipsum verò iuxtà *Cæsarem* ità affectum esse, ut nihil non, salutis *Imperii*, & boni publici, caussa, velit, atque meditetur.

CAP. II.

Christianus, Rex Daniæ, Ernestũ, Schaũburgi sive Comitem, sive Principem, infestat.

I.

Daniæ Rex in Comitatum Schaumburgicum educit.

IRRITATUS *Cæsaris* responso videbatur *Rex*. Itaque, eum apertè in *Cæsarem*, domi præparato exercitu, ire, ac movere, nondùm constituisset, tanquam per circuitus hanc rem agere visus est. *Ernesto* igitur, Comite *Holsato-Schaumburgico*, heroe opulento, atque ad magnificentiam nato, factoque, apud *Cæsarem* tùm *Principis* axioma, ac titulum, unàque ius *Academiæ Rintelanæ*, impetrante, pupugit hæc novatio *Regem*. Tanquam ergò ista *Comitis*, & quidem *Holsati*, exaltatio in præiudicium *Ducum Holsatiæ*, ipsiusque *Regis*, vergeret, color quæsitus, & repertus, est. Proindè, non admittere novos *Holsatiæ Principes*, decretissimum erat *Regi*. Urget indè scriptis *Cæsarem*, & *Schaumburgicum* vocari *Holsatiæ Principem* negat, prohibet, contradicit. Cui cum oppidò *Cæsar* petito non satisfaceret, *Rex* educto exercitu in regionem *Schaumburgicam* ascendit, omniaque passim depopulatur. *Schaumburgicus*, animo quidem excelsus, sed tanto *Regi*, & tàm potenti, viribus longè inferior, cum armis resistete nequiret, pecuniis milites placavit. Et, eùm aliter *Regis* indignationem emendare non sufficeret, eiurato *Holsatiæ Principis* titulo, ut deinceps *Imperii Princeps* nominaretur, pactus est. Sic, non absque ingenti *Schaumburgicæ* ditionis damno, miles tandem reduci cœpit.

II.

Cæsaris, ad Daniæ Regem, pro Comitis Schaumburgici exaltatione, Epistola.

UT autem totius controversiæ summa cuivis antè oculos, atque in conspectu extare possit, eccam *Imperatoris* ad *Daniæ Regem*, hanc in rem, epistolam. Talis autem illa est: *Ferdinandus II. Imperator, Christiano, Daniæ Regi*, Salutem: Nos litteris vestris, *III. Id. Novembr. Anno M. DC. XX.* in *Arce Flensburgica* datis, acceptis, lectisque, quàm gravis, ac molesta, sit *Ernesti*, *Comitis Schaumburgici* ad dignitatem *Principis* evectio, atque exaltatio, à nobis initio imperialis nostræ dignitatis in eum collata, intelleximus. Quod cùm in *Ducum Holsatiæ* transactiones hæreditarias, renunciationes, multiplices, ut vocant, investituras, observantias antiquas, ius quæsitum, regalia, ac præeminentiam, peccare, videri possit, ut hanc, modò collatam, *Principis* dignitatem ipsi denuò abrogaremus, solenniter petitum est. Quem in modum autem, à limine *Cæsareæ* nostræ dignitatis, vestram in nos, maioresque nostros, superiores *Cæsares*, benevolam affectionem semper magni, testibus codicillis vel nostris, huc usque fecimus, ità, dùm prædictum *Schaumburgicum* pro *Principe* declaravimus, minimè gentium illud nobis quæsitum est, ut familiæ vestræ, nimir. *Ducibus Holsatiæ*, quicquam detraheretur. Proindè, *Principis* dignitatem impertientes, cùm eò respexerimus, nempè luculentis testimoniis nobis comprobantibus, præfatum *Schaumburgicum Comitem* à maioribus, *Principum* dignitate, atque axiomate, refulgentibus, descendere, bonis animi, corporis, atque fortunæ, refulgere, extràque *Holsatiæ* regiones, *Comiti* ex parte hæreditarias, alio, & luculento, patrimonio locupletatum esse, circumstantiis, his illis istis, ad animum admissis, utique quæ superioris seculi *Cæsaribus*, magni ponderis loco, fuêre, & autoritate throni nostri *Cæsarei*, ad eminentiores illum honores, iustis, atque evidentibus, de caussis, proveximus.

Ea enim est augusti, ac *Cæsarei*, throni nostri benignitas, atque indulgentia, eaque debet esse Incli-

inclinatio, atque indulgentia, ut illustres, ac præclaras, familias exaltare, & si quæ temporis forte diuturnitate, atque iniuriâ, obliteratæ forent, è tenebris eripere, lucique, ac nitori pristino, restituere debeat. Quo nomine tantùm abest, ut familiæ *Ducum Holsatiæ* quicquam derogandum sibi in mentem venerit.

Quam in rem etiam atque etiam abs regia humanitate contendimus, impendiò rogantes, ut, intuitu *Schaumburgici* illius sive *Comitis*, sive *Principis*, præconceptam animi alienationem ergà nos haud quidem fovere, sed in melius emendare, patiatur. Hæc quò rectà animi nostri significatio ulterius locum invenire possit, eccel de omnibus illis, quæ *Regi* molesta esse poterant, *Schaumburgicum* admonuimus. A quo simulátque responsum habuerimus, utique, præeuntibus litteris nostris, non celabitur, Vale.

III.

Cæsari Rex respondet.

AD illos *Cæsaris* codicillos talia reposuit *Rex, Christianus, Daniæ Rex*, *Ferdinando II. Imperatori*, salutem. Invictissime *Cæsar* ! E vestris verò litteris, inquit, promotionem *Comitis Schaumburgici* spectantibus, quàm bæc illa illius exaltatio in præiudicium familiæ nostræ *Holsatiæ* maximè vergat, prælibatum nobis est. Quo nomine cùm *Cæsaream* mentem, ac benevolentiam, ergà nos, nostramque familiam *Holsaticam*, antè contestatam, iam tùm constantem, ac sinceram, perspiciamus, utique utrâque, quod aiunt, manu gratam illam declarationem, quovis officii genere demerendam, amplectimur. Non ignoramus autem, tantùm abest, ut impugnemus, *Cæsarei* officii, ac præeminentiæ augustæ, hocce velut proprium esse, illustres, ac præclari, viri maiores ad dignitates ut evocentur, ut etiam *Regibus* aliis, & quidem *Daniæ* regni antecessoribus nostris, hoc antiquum sit, à quibus à quinque antè integris seculis *Comites* in *Duces* evectos esse, innotuit.

Quandoquidem verò *Schaumburgicus* restitutionem dignitatis principalis prætendit, notum facimus, nullis veris documentis probari posse, *Comites* prædictos *Holsatiæ Principes* (cuius ille titulum de facto prætendit) extitisse. Verùm enim verùm historiæ, & quidem deductiones genealogicæ, declarant, moderni *Comitis Schaumburgici* prædecessores, usque ad primum *Comitatus Holsatiæ* acquirentem, nempè *Adolphum I. Holsatiæ Comitem*, a *Lothario Cæsare* in feudum impetrantem, tàm in ascendente, quàm descendente, linea, continuâ ferie, sine ulla interruptione, usque ad præsens, tempus, *Comites* & fuisse, & permansisse. Ità, ut insuper *Otto Comes*, qui *Christiano*) *Daniæ Regi*, pro certâ prænumeratâ pecuniæ summa, ius suum, quâ *Holsatiæ*, & *Stormariæ*, *Comitatus*, plenariè cessit, sese equestrem, sive nobilem, *Ottonem*, nominârit, subscripseritque.

Cùm igitur restitutio dignitatis prinripalis, præsertim, quà *Holsatiam*, ipsi minimè competat, dùm iura, & privilegia, prædicta cessit, tum arces, atque oppida, ad *Albim* posita, quovis tempore *Regibus* per via; atque aperta, ita tamen, ut damnosum sibi hoc onus haud foret, reservavit, tàm operam, atque officia sua, *Regibus* addixit, patet, eundem titulum, illum iux a prætensionem, hactenus evilescentem, inprimis *Holsatiæ Principis*, inofficiosè petere. Quibus accedit, *Holsatiæ Comitatum*, maiorum temporibus, semper remansisse *Comitatum*, quoad cedente ius suum præfato *Ottone Comite*, *Fridericus Imperator*, *Holsatiæ*, ac *Stormariæ*, *Comitatus* co-unitos, *Ditmarsicus* sociavit, adeóque ex his tribus *Ducatum* constituit, aperuitque.

Secundùm hæc, notorium est, prædecessores nostros, quà *Holsatiæ Ducatum*, a *Romanis Imperatoribus*, eò semper, tanquam *Imperii* feudo, investitos esse, exclusis omninò *Comitibus* illis *Schaumburgicis*. Ità, ut hucusque neque in *Saxoniæ inferioris* comitiis sessionem habuerint, neque aliter in matricula *Imperii*, nisi *Comites Schaumburgici* appellati fuerint. Si igitur neque axioma *Comitum Holsatiæ* ipsis competit, multò minùs *Principis Holsatiæ* (quem frustra iactat) titulus ipsi deferendus.

Interim, ut res omnis, sicut est, penitius dilucidetur, negari quidem haud potest, hoc ipso è stemmate paucos quosdam ad *Principum* altiores dignitates evectos fuisse. Ex illis tamen modernus iste *Comes*, tanquam à progenitoribus, minimè descendit, ut in remotiori linea collateralis gradu illos duntaxat attingat. E quibus fuit *Gerhardus III. Comes*, qui a *Valdimaro Rege* in *Ducem Slesvigiæ* exaltari cœpit. Hic postmodum *Ducatus* renuncians, una cum hæredibus, *Holsatiæ Comitis* titulo contentus, fuit. Quando *Erico, Duce Slesvigiæ*, illiberi decedente, à *Margaretha Regina*, præfati *Gerhardi Comitis* nepos, eiusdem cognominis, *Gerhardus*, rursus in *Ducem* suffectus, est. Illius hæredes postquàm ergà *Ericum Regem*, feudi dominum, iniurii, ac refractarii, fuissent, interveniente *Sigismundo Imperatore*, tanquam iudice, atque arbitro, rursus *Ducatu* illo excidentes privati sunt.

Nihilo-seciùs cùm veniam erroris, ac delicti, coràm *Rege*, flexo humi poplite, supplices deprecari cœpissent, seseque *Regum Daniæ Principes* morigeros stitissent, interveniente transactione, *Rex Adolpho Comiti Ducatus Slesvigiæ* partem, quantam tùm possidebat, ad dies vitæ, lubens concessit. Cuius *Erici Regis* excessum denuò à *Christophoro Rege* hoc ceu feudum obtinuit, ut etiam à *Christiano I. Rege* postliminiò idem ius feudi confirmari cœperit.

Tandem *Adolpho Duce*, *Gerhardi* illius è linea ultimo, sine hæredibus, fatis cedente, *Ducatus* ad *Christianum I.* tanquam feudi dominum, revolutus est. Undè huc-usque, absque interruptione, apud regiam familiam nostram permansit.

E quibus nunc omnibus satis claret, moderni *Comitis Schaumburgici* maiores nunquam *Imperii*, *Holsatiæque Duces*, sed *Ducis Slesvigiæ*, & regni no-

gni nostri vasallos, fuisse, omnemque illam, illis concessam, prærogativam, cum *Adolphi* morte, penitùs exspirâsse. Ut admirari liceat, qua fronte, quaque audaciâ, prædictus *Comes* ab *Imperatore* restitutionem dignitatis Principalis, ipsi nunquam debitam, petere, tùm in particulari, *Holsatiæ Principis* titulum sibi arrogare, ausit.

Etsi maximè hæc prætensio, intuitu, lineæ collateralis, locum habere quita sit; potiùs stirps peranuiqua *Comitum Oldenburgicorum*, itemque *Hohenzollerianorum*, è quorum sanguine *Daniæ Reges*, *Slesvigiæ*, & *Holsatiæ*, *Duces*, iteinque respectivè *Electores*, & *Marchiones*, *Brandeburgenses*, oriundi sunt, restitutionem tàm regiæ, quàm electoralis, ducalisque, dignitatis petere possint. Quàm extra ordinem verò, adeòque absonum, hoc futurum fit, nunquam etiam ab illis tentatum, tàm irregularem *Schaumburgici* præsumptionem superveniens, quis non animadvertit.

Quandoquidem igitur tantus fit *Schaumburgici* huius fastus, audacia, atque insolentia, ut se *Principem*, ut vocant, regentem, *Holsatiæ*, & *Schaumburgi*, conceptis verbis nominare haud verecundatus sit, quâ quidem arrogantiâ nunquam vel *Holsatiæ Duces*, agnati nostri, tametsi feudatarii nostri, abusi sunt, hanc illam istam superbi *Comitis* præsumptionem in præiudicium *Ducalis* nostræ *Holsaticæ* familiæ vergere, nemo non prævidet.

Proindè cò hæc nostra spectat oratio, *Imperator* magis caussam nostram legitimam, quàm libidinantis *Comitis* proterviam, pensi haberet, inprimis, quo titulo *Holsatiæ Principis* in totum tenunciet, illi severâ lege iniungeret. Absque eo enim futurum est, nisi tempestiva hic medicina locum inveniat, ut quibuscunque modis licitis hanc sive iniuriam, sive *Holsaticæ Ducalis* familiæ nostræ decessionem, vindicemus, atque asseramus. Vale *Imp. invictissime*.

CAP. III.

De Friderico Palatino, nova auxilia conquirente.

I.

Fridericus Palatinus absentivus Mansfeldii constantiam probat. Eundemque, ut fidelem sibi operam porrò navare velit, hortatur.

SUPRA de *Mansfeldio* præmissum. Eum nimirum, pro *Friderico Rege*, rebus quantumvis deperditis, per *Bohemiam* utilem operam navasse. Quod cùm *Fridericus Palatinus*, per indices, famamque, compertum haberet, è *Volserbyto* sic illum datis litteris exhortari cœpit: Volupe nobis fuit intelligere, ô Amantissime Ite & iuramenti, & fideî, memorem, hactenùs in rem nostram ea diligenter per *Bohemiæ* regnum nostrum executum esse, civitates, arces, oppidaque, è manibus hostium eripuisse, ac nobis vindicâsse, sicut hominem & *Regis* sui, & virtutis, bonæque militiæ, amantem condecet.

Siquidem ergò ea nobis persset sententia, omnibus copiis, quod dicitur, elaborare, quò à DEO nobis concessum, ac iure debitum, *Bohemiæ* regnum armis ultricibus recuperemus, ac constabiliamus: Eum in finem benignè contendimus, laudatum illum ergà nos affectum, fidemque, constanter urgeres, nostrasque partes deinceps tuereris, inprimis, pro recuperando *Bohemiæ* regno nostro, nullis laboribus, sumptibusque, parceres.

Eò ipso rem DEO gratam, nobis utilem, toti mundo commendatam, tibique, honorificam, feceris. Ut etiam à nobis tàm copias, quàm sumptus, hanc in expeditionem necessarios, certò exspectare, tùm singularem, ac regiam gratitudinem, polliceri tibi, tuisque, debeas. Iam in eo toti sumus, ut exercitum instruamus, non priùs acquieturi, donec ope *Iudicis* supremi, multorumque *Regum* auxiliis, hostes ulciscamur, & confundamus. Firma igitur spes hæc est, eventurum, ut proximè hoc effectum demus, quod DEO complaciturum, hostes *Evangelii* pessum daturum, totius verò terrarum in orbis oculis admirandum futurum sit.

Usque adeò nihil est, quod nobis hanc mentem, hanc sententiam decretissimam, intervenire evaleat, ut priùs fortunas omnes, vitam, spiritusque, impendere, quàm hostes multos relinquere, ratum, certumque, fit. Vale, & hæc, ut facis, cura.

II.

Thillyus Pilsenam auro expugnat.

INtereà *Thillyus* cum exercitu movit in *Bohemiam*, *Pilsenam*, fortalitium, quod tenebat *Mansfeldius*, in potestatem redacturus, antequam vires, ac copias, ille confirmâsset. Sed cùm locus esset munitissimus, qui absque multorum capitum impensâ expugnari haud posset, ad stratagemata sese convertit *Thillyus*. Occasionem huic rei idoneam præbebant eiusce loci præsidiarii. Cùm enim, absentivo *Mansfeldio*, septem cohortes, pro fortalitii defensione, intùs essent, magna autem pars, ob defectum pecuniæ, ad seditionem spectaret, *Thillyus*, captatâ occasione capillatâ, præfectorum animos pecuniis tentavit, atque exarmavit.

Tametsi igitur cohortes quatuor in proditionem, haud consentirent, nihilominùs officiali-

bus, reliquisque cohortibus, in partes transeuntibus, *Thilye* locus munitissimus cessit absque sanguine. Videte, quid in bello, & præsidiis, possit pecuniæ promissæ penuria, militumque animi ad res novas inclinantes! Illi igitur, qui fidem præferebant nummis, unà cum sarcinulis, liberè ad *Mansfeldium* dimissi, reliqui verò, ob rem malè gestam, *Bavaricis* illis sese sociârunt.

III.

Falckenavia, atque Elnbogium, deduntur Bavaricis.

POst occupatam *Pilsenam*, *Mansfeldianorum* caput, haud difficile fuit reliqua loca successivâ operâ intercipere, iacto hoc fundamento. Itaque *Saxonici Falckenaviam*, *Bavarici* verò *Elnbogium* obsidione cinxerunt. E quibus *Saxones*, operâ metallifossorum, *Falckenaviam*, *Mansfeldii* auxiliis defectam, promptè expugnârunt. *Elnbogium* verò, *Henrico*, *Comite Ortenburgico*, intùs cum præsidiariis fortissimè resistente, maiorem expugnandi difficultatem iniecit. Tametsi verò *Mansfeldius*, collectâ integrâ phalange, in occursum, ac subsidium, obsessis tandem tenderet, nihilosecius, quòd paulò tardiùs eduxisset, iamque civitas penuriâ pulveris tormentarii laboraret, *Ortenburgicus*, more militari, solennem fecit deditionem, signis erectis, funiculis ardentibus, pilulisque bombardariis, in ore retentis, unâque assumptis impedimentis, sarcinulisque omnibus, militem liberrimè deducens.

IV.

Verlinga, & Klingenberga, deduntur Marradasio Hispano.

NEque minùs *Verlingam*, *Klingenbergamque*, præsidiis *Mansfeldicis* munitas, *Balthasar Marradasius*, tribunus ille *Hispanus*, urgere cœpit. Cui, tametsi bono tempore obsessi strenuè repugnâssent, tandem, factâ deditione, herbam, quod aiunt, porrexerunt. Illorum tamen exemplo haudquaquam territi, qui *Thaborinum*, & *Vittingaviam*, tenebant, *Mansfeldici*, locis circumquaque communitis, omnia ultima experiri decreverunt.

V.

Fridericus Palatinus, ex Haga Comitis, litteris interpellat Electores, ad comitia, apud Ratisponam celebranda, invitatos.

HÆc dùm per *Bohemiam* aguntur, intereà *Fridericus Palatinus*, unà cum coniuge, liberis, dynastisque *Bohemicis*, totoque comitatu suo, per *Vestphaliam* digressus, *XVIII. Kalend. Maii Haga Comitis*, apud *Batavos*, appulit. Illi *Mauritius, Princeps Vranicus*, unà cum tum temporis apud aulam suam præsentibus *Principibus*, *Comitibus*, *Dynastis*, immò *Regum Angliæ*, *Daniæ*, *Sueciæque*, legatis, obviàm processit, huncque illi adventum congratulari, istam verò iuxtà fortunam condolenti animo contestari, cœpit.

Quo ex loco, cùm illic regio sese more teneret, (*Fridericus Palatinus*) ad *Imperii Electores*, *Ratisponam* ad comitia vocatos, sequentes direxit codicillos: Siquidem bonâ fide nobis relatum sit, inquit, ab *Imperatore Electores*, ac *Principes*, *Ratisponam* proximo sub mense *Iunio*, invitatos esse, eum in finem, ut pax in dulcem patriam nostram, *Germaniam*, reduci, regionumque, sublato bello, eversiones cohiberi sustineant. Eo nomine, cùm mentes occupârit persuasio, tanquam nos optimis illis institutis repugnantes bellum potiùs tranquillitati, atque arma paci, anteferamus: non possumus non, omni remota lacinià, vobis nudam mentem aperire, & quam à sanguinariis istis motibus, ac lanienis, procul absimus, declarare.

Etiam atque etiam impendiò obtestantes, nullâ neque ambitione, neque privatæ utilitatis cupiditate, in præsentes difficultates nos coniectos esse, sed vocationi ordinariæ, licitæque defensioni, operam dedisse, ut etiam iuxtà *Imperatori*, tanquàm capiti, debitum respectum negare propositum haud sit. Cùm autem intereà non tantùm *Electorales*, ac patrimoniales, nostras provincias, sed totius ferè *Imperii Principes*, ac *Status*, difficili bello implicari, citrà omnem exspectationem nostram, usuvenisset, utique hanc illam istam *Imperii* collisionem ex animis dolemus, non ignorantes, quanta, sub his intestinis motibus, toti *Christiana Respublica* tempestas à *Turcis* extimescenda veniat.

In DEO *Optimo Maximo* proindè spem firmissimam reponentes, confidimus, sub prædictis comitiis, *Imperatoris*, atque *Electorum*, mentes eo inclinaturas esse, eóque consiliis collatis spectaturas, quò pax grata, communis, ac secura, recuperari, exulceratis quoque animis idonea medicina, ac curatio, præparari, possit. Undè non tàm *Imperium* gaudere, quàm *Principes*, *Statusque*, interveniente mutua reconciliatione, sibi gratulari, & denique posteritas gratas laudes, animiq; contestationes, deponere, satagerent.

Nullum ergò cùm dubium faciamus, illis sub comitiis inprimis & hanc vobis curam futuram esse, quibus legibus cum *Imperatore* in gratiam nos redire, bellique præsentis difficultatibus renunciare, queamus, utique vobis contestatum facimus, diversos *Reges*, agnatos nostros, eo legatos quoque suos dimissuros esse, qui quidem, publici boni causâ, nihil ad exactam diligentiam, pacisque reducendæ studium, facient reliqui.

Quæ cũ in honorem *Imperatoris*, & *Reipublicæ* restaurationem, militent, utiq; & nos sic quidē affecti sumus, ut modis, mediisq;, quibuscunq; licitis, curra

tum *Imperatore* in gratiam reverti gestiamus, modò ratio & conscientiæ, & existimationis, nostræ habeatur, extrà quam neque salutis, neque vitæ hujus, dignitatem, curamque, reliquam esse, haud ignoramus. Proindè, omnibus testatum, facimus, ut *Imperatoris* autoritatem convelleremus, nunquã in mentem nobis venisse, ut magis omnem observantiam, respectumque, prout requirunt leges imperiales, ipsiq; libenter debeamus. Secundùm hæc, confidimus, futurum, ut *Imperator* publicatã amnestiã, ceu vocant, universali, motibus istis ex fundamento mederi, amicis, cognatis, necessariisq;, & subditis, nostris jugum militis peregrini demere, omneque instans, atque impendens, periculum è medio removere, omnia in pristinum statum restituere, antiquã priscamq; fidem, ac confidentiã, revocare, vulnera animorum sauciorum sanare, adeoque pene impendenti *Imperii* ruinæ, ac desolationi, obviàm ire velit.

Particulares id genus quorundam *Electorum*, ac *Principum*, conventus, non comitia, videri posse. Ideóque suspicione haud vacare. Omnium *Principum*, *Statuumque*, adeóque universi *Imperii*, interesse, hicce congressus ut ordine, ex lege, atque in nullius præjudicium, aperiatur. Illud semel, semperq; nobis quidem decretissimum est, sicubi aliquid ejusmodi in nos, caputq; nostrum, decerni velit, cujus meritò pœnitere, atq; ratione nominis, atque existimationis, impomentum ferre, debeamus, juxaque in contumeliam tã hæredum, quã agnatorum, totiusq; *Palatinæ* familiæ, maculam, ut & communis libertatis *Imperii* detrimentum, posterorumq; turpitudinem, ac dedecus, cedere possit, utiq; ità quidẽ affectos esse, ut citiùs ultimamq; ipsiq; novissimã mortis necessitatẽ, adire, quàm notam istam, ac labem, exspectare, multò minus nobis, nostrisq; imponere præsumamus.

Hanc cùm nobis necessitatem velut instare videamus, ut etiam de provinciis hæreditariis, & patrimonio nostro, dubitare debeamus, profectò in oculis *Dei Opt. Max.* & omnium bonæ mentis hominum, hanc ● missam nostram declarationem reiicere, vobis grave futurum est. Cùm ne quidem ultimæ sortis sive proletario, sive capitecenso, de jure negari possit. Quòd ut nobis, hac hujus in causæ nostræ inspectione ut usuveniat, conceptis verbis contendimus. Absq; eo igitur si fuerit, ut & declaratio, & petitio, hæc nostra locum non inveniat, Deum, hominumq;, fidem contestamur, nos de eo, quod motuum, bellorumq;, atq; devastationum, superest, deinceps rationem nullã reddituros esse. Coronidis loco, etiã atq; etiam contendimus, hanc necessariam nostram declarationem meliorem in partem interpretari, eoq; rem omnem dirigere, ne de erectis, quò, majori intervenïente moderatione, totius orbis *Christiani* salus, *Imperii* conservatio, pacisque dilectæ reproductio, quibuscunque respectibus cæteris, prævalere queant, ac queant.

VI.

Turcus auxilia Friderico Palatino offert.

INtellectâ clade *Pragensi*, & *Friderici*, *Bohemiæ Regis*, profligatione, *Turcarum Tyrannus* altùm ingemuisse fertur. Non autem ea fuit barbari vel pietas, vel fides, ut *Friderici Regis* rebus benè voluerit. Vt saltẽ, *Rom. Imperatorem* tàm felicis victoriæ successibus auctum esse, invidiâ laborârit. *Vezirius* inprimis, aulæ *Mahometanæ* consiliarius præcipuus, *Palatini*, *Bohemiæ Regis*, fortunam dolenter tulit. *Imperatorique* suo hanc causam, tametsi inclinantem, impendiò commendavit. Ejus igitur impulsu *Turcarum Imperator* inductus est, ut codicillos, auratis litteris charta pergamenâ exaratas, ad *Fridericum Regem* dederit, quibus (sicut rumor ferebat) & *Dei* viventis nomen, & *Mahometum*, magnum Prophetam, obtestatus, ducenta hominum millia, auxilii causa, si vellet, *Palatino* se submissurum esse, stipulatus erat. Sed maluit *Palatinus* aliis, & rectioribus, remediis uti, quàm *Mahometanos*, ac barbaros, in *Christiana* gentis perniciem, superinducere. Cùm enim superiori seculo, *Turcicô Tyranno Viennam Austriæ* premente, *Palatini Electores*, in cędendis, ac profligandis, barbaris, *Christianæ Respubl.* utilem operam, summa cum laude, præstitissent, quam ipse nomini gentilitio, si ex adverso *Turcos* in *Imperium* evocaret, notam, ac vituperium, superinducturus esset, evidenter ac facilè, prævidit.

VII.

Super hocce Turcico auxilio, variantes hominum sententiæ.

INterim variis inter homines curiosos, prout fieri amat, sententiis, utrum *Palatinus* auxilia *Turcica* admittere debuerit, necne, tùm quidem certatum est. Pars licitum esse, in casu necessitatis, opem *Turcicam* superinducere, censuit. Quòd *Veneti*, iidemq; *Christiani*, & *Catholici*, etiam adversus *Catholicos*, copiis *Turcicis* usi forent. Pars verò, è diametro, huic sententiæ adversa, nullo neque colore, neque casu, *Mahometanorum* suppetiis nitendum esse, decretissimum habuit. Cùm enim *Turci Christianorum* sint hostes ἄσπονδοι, & irreconciliabiles, immò, sinè discrimine, quoscunque in servitutem barbaram rapiant, utique istis, tanquam œcumenicis, ac fatalibus, adversariis fidendum nequaquam esse, presupponitur. Siquidem enim, sicut est in proverbio, ἐχθρῶν τὰ δῶρα ἄδωρα aliàs sint, ecquis *Mahometanis*, ac barbaris fidat, qui quidem *Christianis*, nisi ut noceant iisdem, opitulari nunquam comperiantur. Sed neque hæc sententia omnibus placere potuit. Fuerunt enim, præterea, qui citiùs *Turcorum* sese fidei, quàm hodieque *Hispanorum* immanitati, atque impotentiæ, credere mallent. Ajunt autem, *Turcos* è lumine Naturæ, istis virtutibus, gentilium more, præditos esse, ut fœdera, fidemque datam, deceptamque nunquam, aut rarenter, neque absque magni momenti causis, fallant, frangantque. Multos porrò (addunt) per *Asiam Christianos*, hodieque sub imperio *Turcico*, absque periculo, vivere. Vt etiam universus *Transylvaniæ* principatus, sub protectione *Turcica*, tàm *Religionis*, quàm legum patriarum, libertate, pacisque compendio, gaudeat. Contrà, *Hispanorum* eam esse impotentiam, prætendunt, ut tantùm non potentiam affectent monarchicam, sed regnorum, ac provinciarum, causa, jusiurandum, juxtà vetus *Euripidis* illud, (quod in vita *Iul. Cæsaris* allegavit *Suetonius*) sæpiuscule fallant, adeóque in hæreticos, ità dictos *Christianos*, à sua confessione

recedentes, ferro, atque ignibus, crudelissimè sæviant. *Turcorum* igitur copias, tametsi sint suspectæ, ità prudens dux militiæ uti possit, ut istas, per ordines, legionesque, divisas, inducere, ac sine periculo evidenti, hostibus objicere sustineat. Iam, quæ istarum opinionum præferenda esset, unnisquisq; pro ingenio suo, & colligere, & eligere, poterit.

IIX.

Fridericus Palatinus, exilium suum piè, ac modestè, tulit.

HOc loco non me abstinere possum, quin, ex legehistoriæ, quæ unicuique suum contribuit, in laudem *Friderici Palatini* interjungam, quod quidem ab illustri *Barone, Io. Bernhardo Kunovitio, Moravo*, homine erudito, & fide digno, non semel hisce auribus hauseram. *Scilicet*, ajebat ille, tantam fuisse *Friderici*, apud *Batavos* ubi lateret, modestationem, pietatemque, ut, tametsi tegiè etiam tùm sese gereret, nihilo-minus exilij sui probè ac modestè identidem meminerit. Cujus rei igitur aureum nummum, in quo fuga *Deipara virginis Mariæ*, cum *IESV parvulo, & Iosepho, Ægyptum* petenti, sculpta erat, è collo appensum, gestare solitus erat. Ejusce orbem hoc versiculo, eleganter accommodato, ambiente,

EXVLIS AVXILIVM, qui fuit Exul, erit.

CAP. IV.

De Bethleni, cum Cæsareanis, Vngariam præliis, & conflictibus. Quibus Bucquoius, Dux Cæsareanus occubuit.

I.

Bethlenus vires hinc indè colligit, Cæsareanosque urget.

DVm *Fridericus Palatinus*, unà cum *Mansfeldio*, ultricia arma expedit, *Batavis, Danis, Saxonibusque* inferioribus, in bella pariter insurgentibus, ecceeinprimis *Bethlenus* per *Vngariam* instructo cum exercitu fulminat, temq; strenuè agit. Tametsi enim *Cæsar* nihil ad exquisitam diligentiam reliqui faceret, quò *Vngarorum* animos sibi conciliaret, & cum *Bethleno* pacisceretur, nihilo-minùs frustrà laboratum est. *Bucquoius* igitur, transitu partium desperato, unicè id, atq; industriè, agebat, *Presburgum* ut interciperet. Sed *Bethlenus*, intellecto ejus instituto, instructo contrà eduxit exercitum, conatibusque *Bucquoii* repressis, firmiori præsidio civitatē regiam cōmunivit. Intereà *Redeius Ferentius, Bethleni* legatus, alium ex *Vngaris, Turcis, Tattarisque*, exercitum præparabat, quo in *Bohemiam* impressionem facturus erat.

II.

Bethleni epistola, ad Tartariæ Principem data.

HOs inter furores, bellique, undique gliscentis, ac recrudescentis, motus, quæ fuerit, *Bethleni*, ad *Tartariæ Principis* interpellationem, responsio, jā interjungere fert animus. E qua *Bethleni* studium, mens, ac militandi ratio, tanquam in numisinate, exprimitur. Illa autem talis est: *Gabriel Bethlenus*, electus *Vngariæ Rex, Princeps Transylvaniæ, & S cu'orum Comes, Tartarorum Principi* Salutem. Illustrissime Princeps, amice, ac frater dilecte! Altissimus egregiis illis tuis intentionibus cœlitùs benedicat, omnesque hostes acie acinacis, ac gladii, pessundet, inprimis verò vitæ tuę terminos longùm proroget, ac producat. Legati tui ad *VII. Cal. Aprilis* ad nos pervenerunt. Quibus salutem ad nos ferendam, multis nominibus gratam, acceptamque, unà cum arcu, & sagitta, dedisti. Litteras igitur cum voluptate perlegimus, benevolentiam grato animo excepimus, munera cupidè, ac gratanter, admisimus. Super hoc verò, quòd tantus *Princeps* ad nos, in regionibus procul dissitis, legatos, litterasque, emittit, immò verò copias auxiliares offert, est, ut *Deo* omniregenti, gratias agamus, tibi, pro tàm fraterna affectione, & benevolentiâ, vicissim officia, ac studia, nostra debeamus.

Cæterùm, quòd jussu potentissimi *Turcorum Imperatoris, Polonos* nuper, *Thraciam* infestantes, instructo cum exercitu invectus, cæciderìs, interemptisque præcipuis eorum ducibus, fugâris, illud quidē nuncium nobis fuit gratissimum. Eóque ipso longè acceptius, quòd insignem illam victoriam tantùm non ex fama, jampridem apud nos hac de re personante, sed litteris præeuntibus, didicerimus. *Deus*, pater cœlipotens, faxit, ut omnes potentiss. *Turcorum Imp.* & nostrûm omnium, hostes similem exitium præcipitentur, atque id genus gloriosa victoriâ sæpius perfruamur. *Poloni* nobiscum inciviliter agunt. Quibus tametsi nunquam nocuer mus, ut potiùs, educto superioribus annis in *Moldaviam* exercitu nostro, arbitri partes interponendo, inagno cum labore partes conciliaverimus, nihilo-minùs pactis isti minimè steterunt, sed rursus potentiss. *Imperatoris* tractus infestarunt. Cùm igitur contrà datam, acceptamque, fidem libidinantes egerint, profuerit, istis, vitulorum more lascivientes, notabili ob id clade affectos & castigatos, esse.

Anno elapso cùm sedem, regiamque civitatem *Imperatoris Teutonici*, coronâ pene cingeremus, præfati *Poloni* in regnum nostrum impressiones fecerunt. Sed non id ferent impunè. Eos jam tùm versus *Turcorum Imp.* instructissimas cogere copias, fama est. Si igitur cum *Imperatore Teutonico* in gratiam redire vellemus, certè ab hoc *Polonis* tot legionibus juvari possent. Interim, ut *Poloni* metuantur, causa nulla est. Domi enim & linguâ tenùs, ubi labra Zytho rigârunt, strenui sunt super mēsa bellatores. In aciem verò egressi, hostibusque obversi, mētis redduntur inopes, vel eâ tantùm de causa, quòd à *Deo*, ob inpotentiam, ac supinum fastū, confunduntur.

Quantas autem jam vires coegerint, famâ præcognitum

cognitum est. Nos copias istorum è viginti lancea-riorum, decem Cosaggorum, & viginti pedestris armaturæ, millibus, constare, didicimus. Equestres quidem copias facilè cogent. Pedestres verò, nisi cum *Imperatore Teutonico* nos transigamus, colligere haud quiti sunt. Quàm enim pedites *Poloni* nullius sint valoris, extrà omne dubium est.

De nostra militia ità quidem est. Tametsi, per menses viginti duos, cum *Imp. Teutonici*, *Regis Hispaniarum*, & *Pontificis*, *Romani* exercitibus, numerosis, & fortissimis, nobis res fuerit, nihilo-minùs, *Dei* benedictione, hactenùs semper victores extiimus. Vsque adeò ne numerum quidem, quoties præliis, justisque pugnis, decertatum nobis sit, inire possumus. Hoc tantùm, nimirum ultrà triginta hostium nostrorum millia nos cæcidisse, affirmare possumus. Apud *Pragam* quidem *Rex Bohemiæ* damnum passus est. Vt jam hostium vires in nos convertantur. Et jam à quatuor mensibus, cum semisse, in conspectu hostiū, castra tenemus, sine missione diesq;, noctesq; præliantes. Vt jam etiam super transactione res sit. Interim, nos insidias istorum auribus facimus, tempusque datâ operâ extrahimus, quoad *Imperatoris Turcici* auxiliis obtentis opulentas hostium provincias expugnemus. Si itaque decem mille delectos nobis milites, unà cum ductore exercitato, & præstante nobis in auxilium emittere velles, eò faciliùs, cum *Deo*, hostib⁹ illis nostris superiores futuri sumus. Quod si te præsentem hoc in agmine intueri liceret, gratius nobis accidere nihil posset. Vt etiam *Imperatori Turcico* rem abundè acceptissimam præstiturus sis. Profectò, inquam, plus gloriæ è victoriis *Germanicis* ad te redundabit, quàm si *Polonos* cædas.

Hoc nomine, ut venias, te rogamus. Vt feliciter vincere possis, optamus. Scilicet per opulenta regna, provinciasque ditissimas, *Tartaricis* gentibus nunquam visas, te ducemus, in quibus capiti tuo gloria dabitur, militi verò auri, atque argenti, mancipiorumque, abundè erit. Itaque ut viginti equestrium millia adducas, te rogamus. Sunt nobis duo millia lancceariorum, viginti millia pedestrium, ut etiam ab *Imperatore Turcico* quindecim millia exspectemus. Illis *Rex Bohemiæ* de suo tringinta armatorum millia adijciet. His illis istis copiis ubi sufficienter erimus instructi, hostes resistendo haud futuri, sed terga daturi, sunt. Nos verò tàm opulentis regnis, ac provinciis, ad satietatem usque, potiemur. Sed de his omnibus fusiùs intimabit legatus noster, viva epistola. Cui ut fidem adhibeas, nostrosque hos conatus adjuves, impendiò te rogamus. Has inter bellicas expeditiones, quæ per angustiam temporis conquirere licuit, unà transmittimus. Quæ ut magis fide, atque affectu, quàm valore, aut pretio, pensiculentur, precamur. Iam, quod superest, in castris sumus, si *Deus* velit, vestrum adventum nobis promittentes. Vtique qui è vobis universi sumus. *Deus Opt. Max.* te diu nobis servet incolumem. Vale. E regia nostra civitate, *Tyrnavia*.

III.

Comitia, & Vngarorum à Bethleno defectio.

HÆc ubi *Bethleni* epistola in *Vngaria* dynastarum manus incidisset, illi offensionem præ se ferre, indignari, paulatimque res alias agere, atque ad *Imperatorem* respicere, cœperunt. Cùm igitur apud *Haymburgum*, *Vngariæ* civitatem, comitia celebrarentur, jamque innotuisset, *Silesios* in partes *Imperatoris*, per transactionem, ivisse, *Vngaria* quoque *Proceres*, è quibus *Setschius Georgius*, *Bosniacus Thomas*, & *Palfius*, cum *Cæsare* in gratiam reversi sunt, veniâ clàm erogata, atque impetratâ. In *Bethleneum* verò, quòd, propositas transactionis conditiones insuper habens, generalem provinciarum, ut vocant, amnestiam rogâsset, immò à *Turcis*, *Tartarisque*, auxilia solicitâsset, bellum decretum fuit, *Bucquoio* expeditionis duce electo, & præfecto.

IV.

Redeius Ferentius, à Setschio Georgio intercepetus, præ metu exanimatur.

INtereà *Setschius Georgius*, *Cæsari*, inscio *Bethleno*, reconciliatus, ex improviso *Redeium Ferentium*, nuper consocium suum, adortus intercepit, inque potestatem suam redegit. Quo factò summè ille confusus, consternatusque, est, ut mox spiritum, vitamque, projecerit. Ejus casum inopinatum adeò impatienter tulit *Bethleneus*, ut in defectores minis fureret, nihilque aliud, nisi vindictam, meditaretur. Qua de re, *Presburgo*, *Tyrna*, *Neohusalia*, aliisque locis præsidiis necessariis communitis, in *Transylvaniam* digressus est, ut, evocatis *Turcorum*, *Tartarorumque*, auxiliis, exercitum de novo instructissimum educere posset.

V.

Bucquoius corona cingit Presburgum, atque recuperat.

BEthleno sic absentivo, *Setschius Georgius Filleckam* fortalitium occupavit, præsidiariis *Bethlenianis* ad unum omnibus contrucidatis. Qui hoc nomine *Cæsari* commendatus novas contrahebat copias. Ità *Bethleni* gratia, ac favor, apud complures cœpit senescere, rebus ad casum inclinantibus.

Bucquoius verò à *Cæsare*, magna singularis gratiæ cum significatione, dimissus, cum instructo exercitu *Presburgum* movit, civitatemque regiam ilicet corona cinxit. Obsessi, præcipuè *Arcis* præsidiarii, tametsi ad tempus strenuè reniterentur, nihilominùs *Bucquoio* obsidionem acerrimè urgente, mox insecuta est deditio, militibus *Teutonicis* cum *Vngaris* intùs dissidentibus, frustraque opem absentis *Bethleni* implorantibus.

Expugnato feliciter *Presburgo*, rebusque diligenter dispositis, populationibus porrò per *Vngariam* rem egit *Bucquoius*, ut, terrore passim prævalente, *Tirnaviam*, *Altenburgum*, totumque illum tractum, *Schütt* vulgò appellatum, paulò post in potestatem redigeret.

VI.

Bucquoius Neohusaliam oppugnat, sed frustrà. Ibidemque caditur.

SVpererat eo loci *Neohusalia*. Hanc porrò obsidione cincturus *Bucquoius*, omni cum apparatu

bellico eò properabat. Obsessi, quatuor millibus *Vngarorum* aucti, strenuè repugnabant, & Cæsarque sive insultibus, sive impressionibus, *Cæsareanorum* circiter mille trucidarunt. Cùm igitur difficilis hujus loci expugnatio diutiùs extraheretur, interim, confirmatis *Bethlenus* copiis instructissimum eduxit exercitum, è triginta hominum, prout tùm fama ferebat, millibus constantem. Illis viribus ubi in *Bosniacum, Thomam, & Stephanum, Palfios, Hornatum Ferentium*, aliosque, incidisset, dynastas, *Vngaricos*, cum copiis se obiicientes, partem eorum superavit, partem cæcidit, reliquos in fugam conjecit. Quibus victoriæ præludiis provectus *Bethlenus*, civitates illas, metallis illustres, in verba sua rursus jurare jussit, compulitque.

Interim *Bucquoius*, in expugnanda civitate strenuè occupatus, quò citiùs rem destinatam efficere posset, è castris, non jtà propè sitis, paucis comitatus, egredi cœpit, civitatis loca, expugnationi opportuna, recogniturus. Posuerat autem in insidiis turmas quasdam, ut si ex urbe in illum fieret insultus, parati essent, qui eum vindicarent. Sed aliter, & ex transverso, juxtà *Petronium*, quicquid non exspectas contingit. Præsidiarii enim, parvâ manu extrà mœnia primùm progressi, in *Bucquoium* inciderunt: Quibus cum dùm ille, paulò longius à suis provectus, præliatur, ac manus conserit, ecce! ex inopinato oppidani denuò novam in eum impressionem faciunt, coronaque interceptum eingunt. Qui tametsi se à suis desertum, videret, equo, globulis transfixo, excussus, bombardis illis manuariis, gladioque, fortissimè pugnans, tàm diu hostibus restitit, quoad sedecim vulneribus confectus, lanceaque tandem perfossus, occubuit. Hunc vitæ exitum fortitus est miles, & dux, non è multis, tot præliis, tot victoriis, illustris idemque *Cæsari* fidelis, *Bucquoius*. Vndè verum esse patet, ut, quæ aliquando tuta sunt cuidam, non tuta sint cuivis. Ejus corpus, multis juxtà tribunis præcipuis mortem appetentibus, ab *Vngaris* quinam esset, inscus relictum, à *Cæsareanis* verò recuperatum, *Viennamque* devectum est, exequiis, non sine ipsius *Imperatoris*, totiusque aulæ *Cæsareæ*, gemitu, militari more, solennissime concelebratis.

VII.

Cæsareanus exercitus, Duce amisso, obsidionem solvit.

Duce exercitus cæso, annonaque deficiente, tribuni *Cæsareani*, re deliberata, exercitum, solutâ obsidione, deduxêre. Quòd enim *Turzianus, Hofkirchius, & Landavius*, cum principiis exercitus *Bethlenians*, in proximo essent, metus erat, ne *Cæsareani* omninò coronâ eingerentur, receptuque excluderentur. Collectis igitur sarcinulis exercitus, medios inter imbres, è cœlo precipitatos, seduci cœpit, sorte inter tribunos jactâ, qui, dùm exercitus receptu potiretur, intereà *Bethlenianos* transitu, loco idoneo, prohiberet. Sorte igitur in *Maxtrainum* tribunum incidente, *Vngari*, re compertâ, furiis velut stimulati, irruentes, tribunum cum cohortibus suis funditùs deleverunt, interceptis etiam *Cæsareanorum* tormentis, impedimentisque, plurimis, post principia insequentibus. Quâ factâ impressione, itineribusque peractis maximis, *Cæsareæ* copiæ usque eò debilitari visæ sunt, ut, castris sese tenere nequeuntes, per *Presburgum, Raabam, Gomorrhamque*, securitatis causâ, dividi cœperint.

CAP. V.

De Iagerndorfio, novũ exercitum pro Friderico Palatino, Rege, colligente.

I.

Iagerndorfius pro Frid. Palatino, exercitum cogit.

PRæter *Mansfeldium*, etiam *Iagerndorfius* [illegible] *Friderici Palatini*, *Regis* exulis, labantes restituere conatus est. Qui cùm, coactis quibusdam per *Silesiam* copiis, *Nyssam*, sedem episcopalem initio veris, magis minis, quàm armis, expugnasset, postmodùm *Glazam* fortalitium intercipiens immisso præsidio firmavit. Hæc dùm novi belli primordia feliciter cedunt, acceptis à *Friderico Palatino* codicillis, quibus rei militaris *Mareschallus, & Legatus*, denominatur, opportunè perduellium rusticanorum assumptâ, ac conjunctâ, manu, in *Bohemiam* movit, opulentique illius *Baronis*, nuper fato functi, *Smirzicii*, ditiones invasit. Vbi occupato *Cosloltio*, aliisque in proximo locis *Pontificia* conversionis homines acriter exercuit, argentoque, & peculio datâ operâ emunxit.

II.

Idem Episcopatum Nyssensem exactionibus exercet. Et per Silesiam, super Pragensi executione, contrà Cæsarem, diplomata evulgat.

ILlis in locis posteaquàm magnam pecuniæ vim ab *Ecclesiasticis* hominibus extorsisset, expilato *Nyssensi* episcopatu, *Glazam*, immissâ integra legione, præsidio firmavit, assumptisque secum loci obsidibus, *Troppaviam*, versus *Vngariæ* fines, promovit. Antequàm verò copias educeret, per *utramque Silesiam*, ad *Ordines*, ut vocant, *Evangelicos*, sequens diploma dimisit & publicavit: in quo amarissimis verbis præcipuè crudelitatem Tragœdiæ illius, apud *Pragam* gestæ, perstrinxit. Ejus autem hæc ferè erant contenta: Serenissimi ac Dei gratia, Potentissimi, *Friderici Bohemiæ Regis*, &c. Generalis militiæ tribunus, ac *Legatus*, Dei gratia, *Ioan. Georgius*, senior, *Marchio Brandeburgicus*, omnibus, & singulis, per *Silesiam utramque*, Ordinibus, & Civitatibus, Rebuspublicis, salutem. Notum vobis, sed non absque ingenti animi dolore, inquit, facimus, vero veriora esse, quæ super horrendâ, execrâdâ laniena,

nuperrimè

nuperrimè apud regiam *Pragam* patrata, hactenùs fama nunciavit. Itane bonæ mentis homines, atque in Religione Evangelica constantes, instar ovium, pecudumque, absque ullius clementiæ interventu, capitis damnari, ac mactari, dignum erit? *Deus* insontis effusi sanguinis justus vindex suo tempore in immisericordes, tantæque lanienæ autores, animadvertet. Iam quoque in eo res est, prout fert rumor, ut propediem alias per provincias confœderatas inquisitio instituẽda, maximè apud *Vratislaviam*, eadem Tragœdia, multis exitium minetur. Nisi igitur *Deus* avertat, neque personarum, neque ætatis, habebitur ratio. Vt nedùm pacta, atque transacta, respectum invenire debeant. Hæc me fortè fingere si quis putet, narro vobis, inter cæteros, *Neapolitanos* quosdam, superioribus diebus interceptos, hoc indicium fecisse. Qui supplicium, proditoribus dignum, apud *Nyssam* luerũt.

Quæ cùm conscientiarum tyrannis atque inquisitio *Hispanica*, eò quidem spectet, quo lux *Evangelii*, ejusdemque confessores, extirpentur, sicut in propatulo est. Hanc in rem omnes, ac singulos utrinque *Silesia* Ordines, inprimis *Vratislavia*, & *Swinicis*, cives, paternè, ac cum affectu, admonemus, rerum illi suarum satagerent, aliorumq; exẽplis cautiores, quantùm possunt, & personatos oberrantes secum corycæos vitarent, suppliciumq; effugerent, ex adverso verò ad *Fridericum Boh. Regem*, juramenti, ac fidei, memores, redeuntes, tyrannidis istius à *Deo* remedium proximè præstolarentur. Et, ne procul animo suspendere, spemque extrahere, opus sit, aspicite quàm armorum, mediorumque, isthoc onus excutiendi, jam tùm abundè sit, ut felici super eventu desperandũ minimè veniat. Quodsi neque dicto audientes, neque periculorum instantium satagentes, fueritis, scitote vos cum damno experturos, modò quod insuper habetis, ut vobis, instar turdi, quod dicitur malum caussatos esse, ipsimet perhibere debeatis. Nostis vetus illud: *Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.* Tantùm, ne ignoraretis, vobis significandum erit.

III.

Io. Georgius, Elector Saxonia, Silesios contrà, ut Iagerdorfium fugiant, confirmat.

ISta *Iagerndorfii* criminatio, apud *Nyssam* publicata, postquàm ad manus *Electoris Saxonia* pervenisset, officij sui habita ratione, nequicquam intermisit, quin illicò ad utriusque *Silesia Principes, Ordinesque*, datis literis, *Iagerndorfii* criminationibus obviam iret, justoque supplicio perduelles, & criminis læsæ Majestatis reos, apud *Pragam* affectos esse doceret, atque evinceret. Cùm igitur neque transactionis, neque pactorum, fore locum, quin ad simile supplicium rapiendi essent *Silesii*, *Marchio* callidè proposuisset, datâ operâ, nugas istas, atque irritamenta, esse, quibus incautos opprimere tentaret, probatum est. Vtque transactioni, semel initæ, certò fiderent, atque id genus falsis impressionibus, coloribusque, seduci se ne paterentur, inculcari cœpit. De calumniis in *Imperatorem* effusis atrocissimis, ipsum *Imperatorem* suo tempore pœnas sumpturum esse. Cujus clementiæ, & quidẽ ab *Austriaco* sanguine connatæ, tot extarent testimonia alias luculentissima. Tantùm verò abesse, ut in capita *Silesiorum*, contrà transactionis tabulas, intercessione *Electoris*, unà cum omnibus juribus, ac privilegiis, ab ipsomet *Casare* confirmatas, quicquam sinistri decretum, decernendumque, restet. Vt meræ sint nugæ, fabulæ, gerræque, quas, *Syrene* pejor, captator iste effundat, ac seminet. Ne igitur triste quiddam subvereri, ac ne suspicari quidem, possint, *Electorem* rectà intercedere, transactionemque prædictam, optimâ, sincerâque, fide, denuò ratam facere.

Irent igitur, & conjunctis armis, viribusq; patriæ turbatores id genus eiicerent, *Silesia* fines munirẽt, custodias disponerent, suspectos novatores passim interciperent, fabulis, ac mendaciis, ne crederent, *Casariq;*, ac *Regi*, suo legitimo constanter adhærerẽt. *Deum Opt. Max.* ità, utique qui semel justam *Casaris* causam eleganti victoriâ nuper approbasset, jam quoque, & deinceps perduelles, ac novatores, severâ lege, ad pœnas promeritas, debitaque supplicia, rapturum, eorundemque impios, ac crudeles, conatus extincturum, esse. Quam in rem ut patriæ curam exactius habere, & tempestati imminenti obviàm ire rectius, possint, sese legionem pedestrem, aliquotque insuper equitum alis, illis submittere, his ut quavis occasione, quolibet tempore, in rem suam, liberrimè uterentur.

IV.

Eadem Ferdinandi Imp. Silesiis facta declaratio.

NE autem nova ista labes, per *Silesios* gliscens, ulterius serperet, *Ferdinandus Imp.* quàm maturrimè furori obviàm ire, animosque, ne in devium rursus abriperentur, humanissima interveniente declaratione, tàm conciliare sibi, quàm confirmare, cœpit. Initio autem, quàm furiosè, audacter, & temerè, proscriptus iste *Ioan. Georgius*, senior, qui se *Brandeburgicum Marchionem* nominat, calumniatus esset, in perduellionis istius *Bohemica* autores, & capita, sub tyrannicis suppliciis, animadversum, *Confessionisque Augustana* axioma, laceratum esse, prætatus est, ut istum porrò novarum rerum satagentem, & seditiosum, idem exitium *Silesiis* & quidem apud *Vratislaviam*, absque ullo vel transactionis, pactorumque, respectu, imminere, maligni, ac venenati, oris spiritu, horribiliter ementitum evanuisse, contestatus sit.

Secundùm hæc, pessimos id genus mores à puero aluisse *Brandeburgium* demonstrari cœpit, ut etiam temporibus *Rudolphi*, & *Matthia*, *Impp.* jam tùm rebus novis studuisse, *Casaribus* oblatrâsse, patriam nõ unicâ vice perturbasse, adeóque manifestam, ac notoriam, perduellionem fovisse, hùc-usque compertus fuerit. Quæ igitur per impotentiam de executione, apud *Pragam* factâ, garriat, effutiatque, ista ejus generis esse, ut supinam ejus maledicendi consuetudinem arguant, ut à nemine bonæ mentis, & qui cerebrum in calcaneis haud gestat, necessarius ille exercitę justitiæ actus culpari meritò possit. *Imp.* nihil antiquius fuisse, nisi ut omnibus parcere potuisset. Iam verò perduellionis, civilis belli, incendia, læsæque Majestatis criminis reatum, tanta fuisse, & tàm pestilentia flagitia, quibus modò non universus orbis concussus sit, ut etiam *Imp.* de salute *Imperii*; totque regnis, ac provinciis hæreditariis, gravissimè periclitari cœperit. Anne ergò tã atrocissima delicta dimitterentur penitus impunita? An

in autores perduellionum, & læsæ Majestatis reo supplicia non haberent locum? Scilicet leges frustrà essent latæ, gladius magistratui frustrà à *Deo* datus? Certè, si maximè parcere voluisset *Imp. Deus* ne quidem *Imp.* pepercisset, quòd reos foveret impunitos, homicidas, latrones, seditiosos, pacis, ac patriæ, turbatores, pasceret. Itaque legibus actum est. Iuxtà leges, tot Illustribus, nobilibus, ac legum gnaris, hominibus, judicium exercentibus, processum est. Immò verò leges plus pœnarū damnatis irrogarunt, quàm *Imp.* adinferit. Qui etiam medià sub functorum suppliciorum scena *Austriaca*, & hæreditariæ, clementiæ haud oblivisci voluit. Istis adde, tot hominum millia, vel per *Bohemiam* tantū, temerè peccasse. Si crudelis, si tyrannus, fuisset *Imperator*, certè vel *Hannibalis*, vel *Volesi*, vel *Pisonis*, aut cujusvis antiquorum ferocioris, more, omnes, sub eadem causa fontica, oppressisset, omnes sub manu carnificis gemere jussisset. Cùm autem ea sit virtus regia *Imperatoris, Imperiique* hujus rectoris, suppliciis haud delectari, ut potiùs animo doleat, quando nocens esse, & justitiæ satisfacere, cogitur, ità paucorum pœnis, quibus leges ignoscere nullo modo poterant, reipublicę saluti litatum est, quò, vel precunte *Livio*, supplicium ad paucos, terror ad multos, rediret. Nempè ubi gangræna, vel sphacelus, corpus invasit, pars mortua ense recidenda est, ne integrum subjectum, contagio protracto, pereat. Itidem agitur cum *Republica*. Quæ pestilenti aliquo sydere afflicta, curari nequit, nisi ulcus illud removeatur. Proindè, quod de suppliciis proscript. porrò sive de *Bohemis*, sive *Silesiis*, apud *Vratislaviam*, fumendis, evomit, meras calumnias, nugas, gerrasque esse. Tantùm enim abesse, inquit *Imp.* ut, juxtà *Religionis* discrimen, pœnas cuiquā irrogare cupiat, ut transactionem, à *Saxoniæ Electore* solenniter procuratam, omninò ratā, confirmatamq;, esse, & non solum ad illustres personas, sed privatū quemvis; extendere, velit, jubeat. Iam *Principum, Ordinumq;*, *Silesiæ* partes illas fore, transactionni prædictæ satisfacerent, proscripti *Brandeburgici* machinis, fraudibusque, ne fiderent, pacis, patriæq; turbatorem eiicerent, unàq; cum complicibus delerent. Quò patria, ac Respublica, ab id genus vomicis purgari, pacisque optata tandem restitutio introduci, queat. Atque hæc fermè esse, de quibus *Imperator Silesios* suos confirmare, atque si in fide permaneant, in protectionem suscipere, præcogitet.

V.

Saxoniæ Elector, nomine Imperatoris, à Silesiis homagium exigit.

Interea, *Silesiæ Ducibus, Ordinibusque, Cæsareis, Saxonicisque*, monitis acquiescentibus, super homagio exigēdo, deliberatū est. Quam in rē, *XI. Cal. Novēbr. Elector Saxoniæ*, splendido stipatus comitatu, *Vratislaviam* perrexit. Qui cum à *Silesiæ Principibus, Ordinibusque*, cum equestri manu, *S. P. Q. Vratislaviensi*, obviam egressis, solennissimis cum ceremoniis, exceptus, deductusque, esset, in sequentem diē propositio, nomine *Cæsaris* deponenda, extracta est. Ea autem talis ferè fuit sententiæ: *Cæsarem Silesiæ utriusque Principum, Ordinumque*, observantiam, atq; officiosam congregationē, gratanter recognoscere, nihilque prius habere, quàm ut corām, & præsens, clementiam illis suam impertiri potuisset. Quòd autem, negotiis satis arduis impedito *Cæsari* ipsi adesse negatum foret, hanc in rem *Saxoniæ Electorem*, tanquam legatum suum, misisse, eo fine, is *Cæsaris* partes, hac sub diæta principali, impleret, &, quod facto opus, interim administraret. Id quod *Elector*, aliàs in *Silesios* singulari cum propensione inclinabundus, officium utique lubens in sese recepisset. Principio autem unicè in votis fuisse *Cæsari*, hæc ut *Provincia*, unquam in nuperas illas belli civilis procellas incidisset, sed superiori illa fortunâ, ac prosperitate, qua quidem sub antecessoribus illis suis, *Romanis Cæsaribus*, floruit, sine interruptione, uti frui quita esset. Siquidem autem *Deus* has pœnas nuper immisisset, eoque deventum esset, utilli, qui quidem, sub colore *Religionis*, res novas agunt, aliorumq; infortuniis fortunas suas cumulant, tantam, ac tàm immanem, perduellionem concitārint, *Cæsaris*, ejusdemque *Regis*, subditos, antehàc fideles, contrà datam fidem, & gentium jura, turbārint, è tot luculentis provinciis spolia, ac prædas, convectarint, cum *Turcis, Tartarisque*, fœdera pepigerint, insontes subditos periculis, fervitutibusque, exposuerint, utique *Cæsarem* inprimis hac illam istam curam momordisse, nihilque ad summam diligentiam reliqui factum esse, quoad, divinâ aspirante gratiâ, *Cæsarisque* affulgente mansuetudine, in *Silesia* principatus, hæ partes, in pristinum pacis, ac tranquillitatis, statum, absq; magno belli onere, reduci cœperint.

Proindè, cū eam in rē *Cæsaris* nullum sit dubium, quin *Principes, Ordinesque*, constantem deinceps fidelitatem, ergà caput suum, declaraturi, ac quidvis non facturi, sint, utique necessitatem inpræsentiarum postulare, *Cæsari*, pro hostibus, qui supersunt, profligandis, auxilia ut decernant. Vt igitur quingenta *Thalerorum*, ut vocant, millia erogarent, è re esse, præsertim, cum provinciæ aliæ, ma[illegible] exhaustæ, atque inferiores, pro virili, *Cæsari* [illegible] gratificatæ. Secundùm hæc, cùm in fortalitiorum, in *Vngariæ* finibus positorum, conservationem *Silesii*, superioribus temporibus, fideliter census suos contulissent, idemque eæ partes magis, quàm antehàc unquam, periclitentur, ut per integrum sexennium quotannis centum millia *Thalerorum* colligerent, opus esse. De collectis pariter, more veteri, cerevisiatis, ærario *Cæsaris* insigniter hellis ex illibus istis exhausto, idem esse petitum, ut illas, sine detractione, per decennium, penderent.

De cætero, cùm *Principibus, Ordinibusque*, optandum veniat, belli sedes ut à *Silesia* finibus quā longissimè removeatur, *Cæsaris*, superpondii loco, ab illis contendere, militē suum, finibus, ac fortalitiis, probè communitis, quamprimū cum *Cæsareanis* exercitibus conjungerent, in hostesq; communib[us] operis educerent. Ità futurum esse, ut *Cæsar* hanc *Principum, Ordinumq;*, maturationem, studium, atq; operam, gratanter ad animum sit admissurus, hæcque, sive congiaria, sive donativa, extrà ordinem, re urgente, esse impertita, conceptis verbis contestarī velit, ne *Silesiorum* juribus, privilegiis, se concessionibus, hac ui parte quicquam decedere quitum sit.

Tametsi autem eo ipso tēpore à *Iagerndorfio* per missos tubicines supervenissent litteræ cōminatoriæ, quibus ille confœderationis mutuæ nuper initæ, datæq;, & acceptæ, fidei, admonebat, nihilominùs *Principes*, *Ordinesque*, *Cæsaris*, *Saxonisque*, dictis

dictis audientes fuêre, consultius rati, cum *Cæsare*, & *Imperio*, facere, quam exulum, ac proscriptorum, partes sequi. Itaque ad rogationes *Saxonis*, nomine *Cæsaris* factas, quater centena *Thalerorum* millia, certis temporibus, per vices annuatim numeranda, promiserunt. Pariter, pro *Vngariæ* fortalitiorum cōservatione, quotannis septuaginta *Thalerorum* millia, per sexennium solvenda, stipulati sunt. Ut etiā de collectis cerevisiariis, per decennium pēdendis, consenserint. Ad copias, *Cæsari* erogandas, quod attinet, libenter, quantum temporis ratio admitteret, sese gratificaturos itidem esse, declararunt.

His ita ordine propositis, deliberatis, promissis, acceptisque, *Elector* sequenti die in *Arcem*, sive *Castrum*, quod *Vratislaviæ* est, solennissimâ cum pompa, deducentibus *Principibus*, *Ordinibusque*, *Silesiis*, certisque cohortibus dispositis, invectus, manè, post peractum sacrum, homagium tàm à *Principibus*, *Ordinibusq;* itidem, quàm civium globis, debitis cū ceremoniis exegit, manuum sive stipulatione, sive complosione, juramenti vices supplente.

VI.

Iagerndorfii ad Silesios comminatoriæ.

EA dùm fiunt, ista fuit *Iagerndorfii* exulis confidentia, ut, missis ex *Vngaria* per tubicines litteris, *Silesiis* confœderationem inculcaret, simulâtque, super auxiliis *Turcicis*, eosdem erudiret. Ejus autem saporis erant litteræ: De iis, inquit, quę *Imperator Turcicus* per legatum nunciari jussit *Vngariæ Regi*, jamdudùm vos, sicut & de transactione *Polonica*, erudiissem, nisi in itinere usuveniret epistolas intercipi, aut solutis sive filis, sive ceris, retrò mitti. Iam cùm aliquot *Turcorum* millia in auxilium nostris accesserint, pro eâ, quâ quidem vos prosequor, benevolentiâ, quin significarem, intermittere neque debui, neque potui. Siquidem igitur hic armorum apparatus, hæ copiæ, eò spectent, quò confœderatio illa nostra, verbis religiosissimis jurata, sarta, tectaq; servetur, tùm fides mutua in dissolubili vinculo persistet, hanc in rem, pro meo ergà patriam, ac vos omnes, amore, autor vobis sum certo, à confœderatione ne quibuscunque persuasionibus recederetis, nedum patriam ultimis calamitatibus, barbarisque gentibus in prædam, exponeretis, sed legitimis ceremoniis electo *Friderico*, Regi nostro, constanter adhæreretis. Sicubi enim patriam ultimis illis necessitatibus involvi acciderit, quam gravè non solùm universæ confœderationis membris, mihi inprimis, id eventurum sit, vix videor satis deplorare posse. Etenim cùm is sim, qui tempore primo patriæ dilectæ amore tenear, tùm unicè hoc mihi datâ operâ effecerim, quò *Silesia* adversus omnes hostiles impressiones tuta esset, utique quā hunc casum, non absque summa commotione, ad animum admittere queam. Ita sim, illis judicare facile erit, quibus fides mea, atque ergà communem patriam integritas, nota est, atque perspecta. Res ergò postquàm eò spectet, ut & DEO, & fœderi, satisfieri debeat, etiam atque etiam adhortor, ut intrà duarum septimanarum spatium, tàm ad *Vngariæ Regem*, quàm *Fridericum Boh. Regem* me legatum, vestros homines amandaretis, eâdemque operâ, quid de vobis exspectandum sit, ingenuè deponeretis. Quod si vobis fœdifragis alia jam mens (quod abominor) sedeat, patriæ calamitati ut condoleam, juxtà verò ut tàm conscientiæ, quàm fidei, meæ, *Regi* datæ, satisfaciam, necesse est. Iuterim illi, qui privatis fortunis è patriæ infortunio velificantur, viderint. Ruinam, ac necessitatem, quam aliis imponere student, ipsimet, experturi. Valete, &, si sapitis, cavete.

****

Externa.

I.

Vniversitatis privilegia, à Ferdinando II. Imp. solennissimè conferuntur Argentinensibus.

EXtrà historiæ nostræ militaris filum cùm multa bisce temporibus, etiam memoratu digna, per *Germaniam*, aliasque provincias, usuvenissent, agedum fas sit ea, instar appendiculæ, bellis illis civilibus attexere, atque, velut externa, si licet, in hisce commentariis superinducere. Ne igitur *Marte* per *Imperium* omne furente, complureisq; *Academias* evertente, *Musis* hac tempestate honor omnis eriperetur, amplissima illa per *Germaniam superiorem*, atq; florentissima, *Argentinensis* Respublica, suo loco, eoque satis, opportuno, providit. Hæc sapientissimis provecta consiliis, tàm duro tempore, *Musis*, passim palantibus, intrà mœnia, vixdùm vel *Regibus* expugnanda, asylum, atque halcyonia tutissima, aperuit. Tametsi enim ea urbs, *Maximiliani Imp* privilegiis dotata, hactenus gremin suo *Academiam*, atque optimarum artium studia, foveret, ut etiā *Baccalaureatus*, & *Magisterii philosophici*, titulis insignitos, bene multos è sinu suo emitteret. Nihilominus, multis hoc tempore ad ruinam spectantibus, quas vocant, *Vniversitatibus*, super illud curam injecit, quò beneficio, ac liberalitate *Ferdinandi II. Imp.* olim acquisitis illis privilegiis quendam velut cumulum adiiceret, adeòque immunitates atque prærogativas conferendi nempè gradus illos superiores, *Doctoratus*, *Licentiæ*, *Magisterii*, ac *Laureæ poeticæ*, unaque privilegia, cæteris per *Imperium Vniversitatibus* concedi solita, plenissimè impetraret. Id quod illi felicissimè evenit.

II.

Solennia, pro inauguratione Vniversitatis Argentinensis.

ITaque *V. Non. Augusti*, nomine *Senatus Amplissimi*, diploma, *Latinis* verbis conceptum, per urbem affigi cœpit, quo quidem novorum illorum privilegiorum promulgatio, ad *XIX. Cal. Septembr.* solennissimis cum ceremoniis introducēda, publicabatur, *Principibus*, *Comitibus*, *Baronibus*, *Equestribus*, *Studiosis*, *Civibus*, atque inquilinis, immò etiam finitimis gentibus, hunc ad actum, invitatis & cōvocatis.

Parasceven inaugurationis per septem urbis templa pridie *Idus Augusti* auspicati sunt, concionibus ad populum habitis, pastores *Ecclesiastici*, primo *Danielis Prophetæ* capite, *de officio Magistratus*, *de ordine* docen-

docentium, de cœtu dissentium, de examine, populi Israelitici, quadripartito, ac sub concionibus proposito, ubi multa, de recto, & genuino, Scholarum usu, allata, variisque objectionibus datâ operâ responsa, atque argumenta, solida opposita, sunt. Singulis concionibus, sub symphonia, & musicis concentibus, finientibus.

Mox, XIX. Cal. Septembr. actus solennis publicationis privilegiorum Academicorum sequenti ordine peragi cœpit:

Principiò, par Principum, provectæ ætatis, & quidem cum imperio subditis præpositorum, indè par Principum minorennium, mox Comitum, Baronûmque, octo paria, præcesserunt. Illos Tribuni militares, Equites, Equitum magistri, Capitanei, aliiq; officiales militares, exceperunt. Indè Studiosus progressus est, novum Academicum Sceptrum dexterâ præ tendens. Indè equestris dignitatis adolescens Privilegium Cæsareũ, pulvinari holoserico Attalico, superimpositum, gestavit. Privilegii prælaturam Senatus Argentinensis, cum præfectis, ac ministris præcipuis, singulis onus bigam constituentibus, insequi cœpit. Horum vestigia legerunt Pedellus Academiæ, Vetus Academiæ Sceptrum, & equestris juvenis, vetus Privilegium super pulvinar, auro intertextum, præ se ferentes. Ponè insequuti sunt duo Studiosi selectiores, quorum alter Claves, tæniâ sericâ pendulas, alter Sigilla Academiæ, & Facultatũ, paropside inauratâ excepta, tenuit. Indè quinq; Studiosi, quorum unus Academiæ, reliqui Facultatum quatuor, matriculas, ostenderunt, perrexêre. Hos omnes excepit Academia Rector, Decanis quatuor, cæterisq; Doctoribus, ac Professoribus publicis, (quorum tùm erant numero novendecim) ordine stipatus.

Hac coronâ ubi in Basilicam tapetibus Alexandrinis ac picturis, illustrem, ventum esset, musicis concentibus certatum est. Quibus peractis, sacerdos, præeunte succinctâ oratione exhortatoriâ, in preces descendit, musicâ symphoniâ iterum actum illustrante. In adytis templi, ad mensam, (quam super novum Academiæ, & sceptrum, & privilegium, posita erant) accessêre Georg. Iacobus Vormbser, ab Vdenheim, civitatis magister, sive præpositus, Piricus Murselius, Consul, Antonius Valsius, & Ioan Hartmanni, civitatis Advocati. Ad alteram mensam, ad sinistram positam, (quam super Privilegium vetus, Sigilla, Claves, & Matricula, incumbebant) perrexerunt Adamus Zornius, Equ. Cancellarius, Petrus Storckius, Exconsul, & Franciscus Rudolphus Ingolius, tredecim-viri, Academiæ Curatores.

Secundùm hæc, Volfius IC. eleganti, ac prolixâ, oratione habitâ, utrumque privilegium, vetusque, novumque, prælegi, novum verò (Privilegium) Universitatis Cãcellario tradi curavit. Hymno illo triumphali, Te DEVM laudamus, musicis concentibus insonante. Datâ symphoniæ pausâ, Cancellarius, brevi excursu præmisso, honores oblatos solenniter acceptavit, breviq; Rectorem prolixa oratione hæc deducturum, atque expediturum, esse, recepit. Iterum personuêre musici concentus. Quibus denuò feriantibus, Rectori privilegium, sceptrumque, novum, per Cancellarium offerri cœpit. Accepto cũ honorificentia privilegio, Rector illud denuò super pulvinar, auro intertextum, reposuit, duobusque pedellis, sive ministris, duo Academiæ sceptra, cum antea uteretur unico, distribuit, interpositaq; nervosa oratione, DEO, Principibus, Comitibus, Magistratui, Academiæ curatoribus, & hospitibus, gratias persolvit. Concentibus musicis rursus perstrepẽtibus, usque finitus, pompa Principum, Comitum, Magistratus, atque Academiæ, superiori ordine, regrediente, Sceptro, tantùm, ac Privilegio novo, non Magistratui, sicut antè, sed Academicis, prælatis.

Tàm solennis autem, & celebris, frequensq; hujus Academiæ introductionis actus extitit, ut aliquot hominum centuriæ, è Basilea, Tubinga, Heydelberga, Spira, aliisq; civitatibus, confluxerit, tot millibus hæc solennia inspicientibus, ut à multitudine, globisque hominum, quibusdam vitæ periculum creari observatum sit.

III.

Doctorum promotionibus, & actibus scenicis, hæc solennitas illustratur.

Peractis primis illis solennibus, die sequenti, nẽpè XVIII. Cal. Septembr. in SS. Theologia honores Doctorales conferri cœperunt, luculenta itidem tàm superioris, ordinis hominum corona præsente.

XVII. Cal. Septemb. super theatro, apud acad. collegium èxtructo, elegans Tragico-Comœdia, de eductione populi Israelitici ex AEgypto, repræsentata est. Plus decem hominum millibus, spectaculi caussâ, congregatis. Ità ut, loco deficiente, è tectis perforatis, ac fenestratis, spectatores eminerent.

Comœdiæ initium, clangentibus tubicinibus, cornicinariis, atque æneatoribus, Rhenus præbuit, trib. suis pedissequis, nempè Ella, Cynthio, & Prussia, illustris, ac stipatus. Qui, prologi instar, hancce Comœdiã in honorem DEI Opt. Max. imperatoris Rom. Electoris Moguntini, & Ludovici, Hessiæ Landgravii, repræsentari, præmisit. Scenam illam quàm maximè porrò illustrarunt Israeliticorum apud AEgyptios infantum submersio, operæ Israelitarum, & pressuræ, dumetũ ardens, virgæ Moysis in serpentem, itemque aquæ in cruorem, metamorphoses. Quibus accesserunt ranæ, pediculi, tenebræ, grandines, ac tempestates, item q; columna ex nubibus, columna ignea, ut & mare rubrum, quod Israelitæ pede sicco penetrarunt, Pharao verò, cum omnibus copiis, atq; impedimentis, aquis superfusis suffocatus, celebre supplicio suo reddidit. Ibidem chorus AEgyptiorũ, idolis suis sacrificantiũ, & ex adverso chorus Israelitarum, DEO vero, & unico, gratias, atq; holocausta, offerentium, plusquàm ducentis in singulos choros personis concurrentibus, exhibiti.

Altera Comœdiæ pars diem in alterum, & sequentem, reservata. In hac petra, quam Moyses percussit, aquas eliciens, promulgatio Decalogi in monte Sina, exaltatio vituli aurei, cum chorcis tripudiantium, Legum Leviticarum, ceremoniarum, vasorũ, atq; instrumentorum, introductiones, hiatus terræ Coreum, Dathanem, & Abironium, absorbens, itemq; asina Bileami, verbis humanis locuta, æneus serpens suspẽso, sacrificia varia, ignesque multiplices, singulari queq; artificio repræsentabantur. Personis scenicis quæsitissimis vestibus indutis, ut summam impensæ, in eas factæ, centum Thalerorum millia excessisse creditum sit.

Ità magnos magna decent. Et illustrẽ Rempublicam speciosus non minùs quàm pretiosus, ille apparatus, pſertim rei litterariæ, & feriæ, caussâ, insumptus, toti penè orbi commendavit. Coronidem luculentæ

culentæ huic festiuitati... ratio Doctorum, in Iuridica, & Medica, Facultate, ut & Magistrorum, bene multorū, sequentibus diebus peracta, feliciter tandem imposuit. Sic quidem, dum totum penè Imperium armis digladiatur, maluit inclyta hæc Respublica ad literas respicere, ac pacis illas artes amplificare.

IV.

Princeps Schaumburgicus, apud Rintelium, pariter Academiam aperit.

PAulò antè, quàm Argentinenses Vniversitatis privilegia, splendidis sub illis ceremoniis, introducerent, Ernestus quoque, Princeps Schaumburgicus ille magnificentissimus, apud Rintelium, oppidum in supercilio Visurgis situm, impetratis à Ferdinando II. Imp. privilegiis, Academiam solennissima pariter cum pompa, aperuit. Qui, prout erat ex patrimonio, & singulari, atque exactâ administratione œconomicâ, opulentissimus, si maluisset propriis, eò collatis, reditibus, hanc Scholam ædificare, neq; bonis ecclesiasticis labile fundamentum superstruere, facilè aliis, ac finitimis, Academiis invidiam conflare, sibi verò, suoque spiritui, non nisi alta, & æterna, spiranti, eò durabilius monumentum conciliare, quitus foret.

CAP. VI.

De Iacobo, Britanniarum Rege, restitutionem Friderici Palatini, exulis, generi sui, seriò urgente.

I.

Iacobus, Britanniarum Rex, Senatu regni totius coacto, restitutionem Friderici Palatini urger, atque intendit.

FRustrà tentatio reconciliationis inter Cæsarem, & Fridericum Palatinum, generum suum, remediis, Iacobus, Britanniarum Rex, ubi hactenùs defatigatus esset, neq; sic filię, nepotūq;, exulum siccis oculis respicere posset, amplissimo totius Angliæ regni Senatui, in duas Curias, superiorē, atq; Inferiorem, distincto, hac super re arduâ, cōmunibus Insulæ suffragiis ut maturiùs deliberaretur, diætam indixit.

Illis nempè, ad Regis edictum, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Equestribus, civitatumque, ac Rerumpublicarum, delegatis, magno numero plusquam quingentos homines superante, congregatis, Rex pro eâ, quâ polluit, facundiâ, prolixâ, ac curiosè accersitâ, oratione provectus, primùm totius Christiani orbis motus, ac perturbationes, mox regni illius gravamina, indè generi sui, filiæ, ac nepotum, triste exilium, sibi aspectu grave, deploravit. Quòd igitur ꝑ tot annos Rex Angliæ suis cum laude, & justitia, absque onere, absq; bellicis turbis, præfuisset, subditiq; suo sub imperio, affluēte, rerum cornucopiâ, hactenùs floruissent, tandē inclinato sermone eò deflexit, ut tristē generi, filię ac filiorum, metamorphosin, fortemque, cū suspiriis ad animū admitteret, omnibusque, ac singulis, hæc ad comitia, hunc ad amplissimum consessum, confluentibus, regni senatoribus, hanc regiorum filiorum caussam inculcaret, ac commendaret.

Quam in rem, nempè regiorum filiorum restitutionem, adimplendam, siquidem opus foret non postremis sumptibus, armisque, pro instructo, ac copioso, exercitu, præparandis, utpote quī Hispanicis legionibus, numero prævalentibus, magnamq; jam tùm Palatinatus partem possidentibus, obviàm ire, atque acie experiri, posset, proindè curia utriusque Angliæ eas partes fore, hanc rem, sive expeditionem, satis luculentam, atque arduam, penitiùs in animos dimitterent, Regique, auxiliis, ac collectis, pecuniariis, tàm necessario tempore, subsidiarias operas præstarent.

II.

Edoardi Sackfildii, Equit. Anglicani, ad utriusq; Curiæ Senatores, suasoria.

HAnc ferè in sententiam cùm curiosâ ingenii felicitate prolixè præfatus esset Iacobus Rex, è medio Senatorum consurrexit Edoardus Sackfildius, Eques, impetratâque dicendi veniâ, suasoriam exorsus. Primùm autem, ubi Proceribus, ac multitudini, sapientissimi Regis merita, donativa, ac congiaria, prædicasset, de fide subditorum relativâ, ac debitâ, ergà Regem, inculcare cœpit. Quâ præsuppositâ, cū nullus subditorum, salvâ animi integritate, posset Regi, flagitāte evideuti necessitatē, deesse, utiq; qui subditorum, & regni, commodis nunquā ante defuisset, æquū, ac justum, esse, unumquemq; eò anniti, ac respicere, quò sub præsentibus, Imperii Germanicum concutientibus, motibus, tùm Regi dignitas constare, tùm Regis genero, filiæ, nepotibusquē regiis, interceptum ab exercitu Hispanico, patrimonium recuperari, quiret. Vulpes nempè habere foveas, & volucribus sub dio nidos esse suos. At Regis, regnique, filiæ, tantillum haud suppetere, ubi vel caput reponeret, oggessit. Hoc vulnus Regis animū tàm altè penetrare, ut cùm abstergētibus, mitibusque, antè remediis frustrà curationem tentasset, jā ad efficacia, solida, ac specifica, sit devenīēdum. Itaque, juxtà vel Hippocratis, Medicorum principis, canones, extremis morbis extrema adhibenda venire remedia. Immò Chyronis discipulos, sive igne sacro, sive gaugrænâ, sive ulcere immedicabili, partē depascente, ferramētis uti, ferrulaq; partem putridā, emortuamque, reſcindere, ne reliquum corpus universum in perniciem abripiatur. Id genus scilicet remediis, nimir. ferro, atq; armis Regi hoc tempore opus esse. Ferro nempè recuperandum esse Palatinatum Germanicā, regiorum filiorum patrimonium, nuper ferro ablatum. A simili igitur procedēdum. Hanc suam esse mentem. Nec hilum dubitare, quin eadē omniū sit, rectè, & piè, de Rege suo sententiū. Nempè exercitum, è viginti quinque pedestriū, & quinque equestrium, millibus, conflandum esse.

Ad

Ad hunc requiri homines, arma, commeatum, supplementa, inprimis ducem, fortitudine, experientiâ, atque prudentiâ, præstantem. Cum veteranis enim, & copiosis, legionibus, itemq; cum altero penè *Hannibale*, nempè *Ambros. Spinola* illo, dimicandū esse. Homines igitur intrà regna domestica, fatis populosa, conquiri posse, ut etiam de commeatu, domi formando, cogitari debeat. Arma foris accersenda esse. De duce seriam requiri deliberationem. Hæc omnia siquidem, absq; rerum gerendarū nervo, scil. pecuniâ, confici haud sufficiant, hîc *Rhodum* esse, hîc, juxtà vetus illud, saltandum esse. *Reges* quidem sacrum codicem *Deos* appellitare. Sed illos non omnia, nec solos, posse. Tempore, ad rē tātam conficiendam, opus esse. Regni, ac subditorum, suffragiis, atque voluntate, opus esse. Auro, atq; argēto, opus esse. Neque unicum hîc auri talentum, aut decem etiam, sufficere, sed integram penè fodinam requiri, undè copia suppetat, nec deficiat. De hac in præsentiarum sive vena, sive auri fodina, penitiùs deliberandum instare. Quibus igitur *Rex*, quibus liberi regii, quibus pietas, fidesque, quib. patria, curæ esset, hoc agerent, in hoc incumberent. Si qui fortè secùs affecti forent, illos non homines, non *Anglos* legitimos, non *Christianos*, sed monstra esse, atque è regno, è patria, exterminari oportere.

III.

Curia Anglicana auxilia pecuniaria Regi decernunt, pro Palatinatus recuperatione.

Quæ cùm, post præmissas *Regis* ac *Sasfildii Equ.* exhortatorias, *Curia* regni, tàm *superior*, quàm *inferior*, diligenti rationis examine trutinassent, in sententiam *Regis* pedibus euntes, responderunt, se seminirum, ob communem totius orbis *Christiani* fluctuationem, tùm filiorum regiorū extrà regnū tristem conditionem, exanimis angi, ac condolere, religiosissimisque juxtà precibus à *DEO* cōtendere, *Ecclesiam* suam, gravissimis procellis agitatā, in portum deducere, *Regique*, ac liberis regiis, cōtrà hostes quoscunque, divinâ suâ protectione ab alto assistere, vellet. Quod si igitur usuveniat, *Regem* tētatis insuper, pro complemento, reconciliationis mediis, maturrimè ematurandis, nihil efficere, *Curiam utrāque* solenniter addicere, ac paratam esse, pro *Regis, filiorumque regiorum*, dignitate, ac salute, tantùm non omnes vires in genere, sed & fortunas, vitasque, suas propriè insumere. Quicquid ergò *Rex* amicitiæ, ac pacis, interpositione acquirere haud possit, hoc illum gladio, manuque militari, tùm rectius obtenturum. Atque hæc est illa amplissimi regni *Anglicani Senatus* declaratio. Quam *Rex* gratanter admisit, inque effectum quantò ociùs, misso ad *Cæsarem Digbio* legato, deducere pollicitus est.

IV.

Digbius, Regis Angliæ legatus, apud Cæsarem, Palatini restitutionem solicitat.

Ità clementer, ac benignè, dimisso illo regni *Senatu*, sive comitiis, *Iacobus Rex*, ad *Ferdinandum II. Imp. Digbium* ablegavit. Ille, coronidis vice, *Palatini* sive reconciliationem, sive restitutionem, cōceptissimis verbis rogaret. Qui [...]um splendido comitatu profectus, sub *Iulio* mense, *Viennam* pervenisset, hæc ferè in verba, coràm admissus, *Cæsarem*, præmissis illis generalibus, alloqui cœpit. *Imperator*, cū *Regis* genero, *Palatino*, pristinam in gratiam rediret, eidemque provincias hæreditarias, titulumque, ac prærogativam consuetam antequàm *Bohemis* accessisset, redderet. Ex adverso *Regem* curaturum, & de *Palatino* vadimonium daturum, fore, ut ille *Cæsari* respectum, obedientiamque debitam, exhiberet, ac subæquis, legitimisque, conditionibus, satisfaceret. Intereà, dùm de compositionis mediis res esset, proscriptionis executionem suspendendam, armorumque inducias extrahendas, esse.

V.

Cæsar Digbio legato respondet.

Ad quam *Regis Angliæ* rogationem, *Cæsar* hanc in sententiam respondit: *Cæsarem* eò propendere, ut *Regi* gratificari affectus sit. Modò *Rex* cò adigeret *Palatinum*, quò *Cæsari* & obedientiam debitam, & satisfactionem præstaret. Quæ res interim siquidē illius esset ponderis, ut universum *Imperium* cōcerneret, tùm absque *Electorum*, quorum consiliis, operisq; ante hâc foret usus, cōsensu transigi nequiret, utique *Cæsarem Electores, Principesque, Ratisponam* evocaturum esse, undè, præeunte illorum assensu, definitiva tandem responsio foret exspectanda.

Tametsi verò hactenus, super legitima *Cæsaris* expeditione, quiritare nemo queat, nihilominùs autoritatem *Cæsaream*, officiumque vasalli, ut & *Iudicis supremi* sententiam, simulque damnati debitam submissionem, atque obedientiam, requirere aliud. In *Palatinatu quidem inferiori* armorū inducias esse. In *superiori* verò, ab eo tempore, quo *Rex* armistitiū impetrasset, nihil hostilitatis intervenisse. Interim *Palatinum* antiquum obtinere. Ut etiam, ejus jussu; *Mansfeldius* de novo in *Bohemiam* fecerit impressionem. Ut etiam *Ioan. Georgius, Marchio Brandeburgicus*, sub publicatis diplomatibus, res novas agitârit. Iudicaret proinde ipsemet legatus, utrum *Cæsar* hîc aliter facere, quàm militiæ suæ præfectis injungere, vim vi ut repellerent, potuisset. Quod si ergò *Palatinus*, salutare *Regis* consilium secutus, hoc ageret, ut, remotis quibuscunque obstaculis, tàm *Cæsar*, quàm fideles *Imperii Principes*, extrà suspicionem, esse possint, tum quidem *Cæsarem*, sicut rogatam pacis cōpositionem intellexisset, de cætero ità sese declaraturum esse, ut Rex præfatus acquiescere debeat.

VI.

Digbius legatus inducias urget.

Sed *Digbius Baro* inducias urgere non destitit. Ità enim, ad initiātem pacis transactionem, necesse, ac quiete opus, esse, regessit Modò *Cæsar*, super rogatis induciis, promitteret, legatum, nomine *Regis*, eò pertracturum *Mansfeldium*, ut ilicet compromittere debeat. Nisi hoc faxit, *Cæsari* se contestatissimū facere, tàm *Palatinum*, quàm *Mansfeldium*, deinceps *Regi*, loco hostium, futuros. Par ratio esset cum *Iagerndorfio*. Stantibus itaque, ac pactis, induciis, tàm *Palatinum*, quàm *Regem*, curaturos esse, quò *Thaborinum*, & *Vitsigavia*, civitates *Bohemiæ*, redderētur. Modò igitur *Cæsar* fide suâ promitteret, hannique executionem intereà suspenderet, legatus insuper recepit, se cum *Mansfeldio* acturum, copiis quibuscunq; ille ut missionem dare oppidò teneatur.

VII. Fer-

VII.

Ferdinandus Imp. in inducias tandem consentit.

AD illam *Digbii* instantiam, præsertim, cum præter *Regis Hispaniarum, Alberti Archiducis*, aliorũq; *Principum*, ac *Statuum*, intercessiones, *Elector Saxoniæ Cæsari* per rescriptum intimasset, ex usu Reipubl. fore, sicubi *Cæsar* transactionem cum *Palatino* non reiiceret, sed in pristinam dignitatem, provinciamque, illum restitueret, taudem *Cæsar* permotus in rogatum à legato armistitium consensit. Modò *Dux Bavariæ*, & serenissima infans, *Belgii* gubernatrix, calculum suum adiicerent. Quam in rem litteris utrinque interpellari cœpêre.

VIII.

Digbius, super armistitio, frustrà solicitat Ducem Bavariæ.

ACceptâ commodâ à *Cæsare*, super induciis, declaratione, dimidium facti, quod ajunt, ratus se habere *Digbius*, ad *Bavariæ Ducem* rectâ proficisci, atque ab eodem, super dicto armistitio, consensum impetrare, statuit. *Norimbergã* igitur ubi appulisset, exindè ad *Bavarum* dedit, propositaque *Cæsaris* benevola declaratione, *Ducem* in suam sententiam pertrahere conatus est. Sed, præter exspectationẽ, hanc spem illi fortuna intervertebat. *Bavarus* enim jam tùm instructum contrà *Palatinatum superiorem* eduxerat exercitum, armis potiùs, quàm induciis, litem definiturus.

IX.

Idem, super Bavari tergiversatione, conqueritur apud Cæsarem.

COnfusus igitur, & perturbatus, hac in exspectatâ fortunâ *Digbius*, illicò, directis ad *Cæsarem* codicillis, super hac adversitate, cõqueri cœpit: Vigesimum jam verti diem, inquit, ex quo, *Viennâ* discedens, ad fines *Bavariæ* pervenisset. Exindè, super declaratione *Cæsarea*, sese ad *Ducem* dedisse, sed contra & *Cæsaris*, & suam ipsius, opinionem, contrariũ usu venisse. Iam tùm enim *Bavarum*, insuper habitis induciis, cum exercitu in *Palatinatum superiorem* impressionem fecisse, subditosque non uno loco ad subjectionem, sub homagii exactione, compulisse. Hanc in rem se ad *Cæsarem* confugere, pariterque veniam deprecari, si illam *Bavariæ Ducis* novam impressionẽ injustam pronunciare ausit, præsertim, cum à *Cæsareis* consiliariis, *Bavaro* illam, in causa proscriptionis *Palatini*, executionem, ac provinciam, impositam haud esse, præcognitum habeat. De *Mansfeldio* ità esse. Siquidem ille *Bohemiæ* oppidis, antè occupatis, excessisset, utique expeditionem in illum supervacaneam videri. Proindè, cùm *Bavari* actionesneque super jam recens obtentâ, neque antehâc illi concessâ, potestate fundarentur, notorium evadere, illum magis privatis, quàm *Cæsaris*, commodis velificari. Iam se nullum dubitare, quin *Cæsar* id genus novationibus, toti *Imperio* periculum minantibus, pro sua sapientia, mederi velit.

X.

Cæsaris, ad Digbii expostulatorias, responsio.

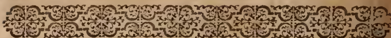
QUæ autem fuerit *Cæsaris*, ad illas *Digbii* accusatorias, responsio, jam sequitur. Ità n. *Cæsar* excepit: In memoriam revocare *Cæsarem*, ante abitum *Digbii*, utrinque sic convenisse, ut tàm ad *Belgii Gubernatricem*, quàm *Bavariæ Ducem*, dirigerentur litteræ, pro mutuo in inducias rogatas consensu impetrãdo Quo obtẽnto, *Cæsar* sese tùm penitiùs velle expectorare. Iam verò rem sic quidem cõparatam esse, eo ut tempore, quo legatus in *Bavariam* pervenisset, jam tùm *Dux* contrà *Mansfeldium*, in *Bohemiam*, finitimosque *Principes*, moventem, eduxisset, nudè neque copiæ reduci commodè possint, nedum legionibus, magnis cum sumptibus collectis, missio dari queat. Sub spe, *Mansfeldium*, sicubi prælio vinceretur, bello vinci, ac profligari, posse. Siquidem igitur caussæ in *Mansfeldium* susceptam hanc expeditionem urgeant gravissimæ, qui quidem *Palatinatum superiorem*, & *Bohemiæ* fines, infestet, *Cæsari* visum esse hanc illam *Duci* provinciam demandare, nimirum, ut lege proscriptionis, atq; executionis, *Palatinatui super*. parceret, ex adverso *Bohemiam*, finitimosque *Principatus*, adversus irruptiones *Mansfeldii*, quibuscunque rationibus vindicaret. Quapropter, culpâ, atque infestatione, *Mansfeldii*, cùm alius, ac diversus, rerum pro tempore sit status, ut induciis vix amplius locus superesit, tùm etiam *Cæsar* Serenis. *Infantis*, res, *Palatinatum inferiorem* concernentes, arbitrio sic ferè permiserit, ità quidem in præsentiarum esse acquiescendum. Legatum quidem armistitium instanter solicitare. Sed è diametro *Horatium Veerum*, *Palatinæ* militiæ generalem, contrarium designare. Prout & *Episcopi Spirensis*, & *Electoris Moguntinĩ*, querelas fidem facerent, prædictum nempè *Veerum* illorum *Principum* provincias, non alia de causa, quàm quod *Imperio* essent fideles, ferro, atque igne, infestare. Itaque cum indicis id genus querelæ etiam duplicarentur, viam hanc neutiquam esse, qua ad inducias iretur. Cùm sic magis *Imperii Principum* animos abalienari, atq; irritari, accidat. Inconcinnum igitur esse, ac præposterum, quod *Palatinus* per suos designaret, ut à *Rege Britanniarum* meritò ob id reprehendendus videatur. Hucusque *Cæsar*, ac *Digbius*.

XI.

Advocatus quidam Anglicanus, quòd in Regis generum, Fridericum Palatinum, calumnias evomuisset, pœnas dedit.

SEd politica admonita pertinet, atque *corollarii* hoc loco vicem implere potest, quod, coronidis ergò, sequitur. Haud frustrà autem, rerum omniũ nocentissimam calumniam esse, olim vel à *Plutarcho* proditum. Immò addo ego, eandem acutissimo quovis gladio pejorem, haud raró vel ipsi autori, perniciem accersere. Id quod insequenti exemplo dilucescet. Illud a. est ejusmodi: Quidã *Angliæ* mordacioris linguæ, atque incõtinentioris, *Advocatus*,

tus, eo tempore, quo *Regis* gener, *Fridericus Palatinus*, apud *Pragam* victus, & in exilium ejectus, erat, maledicendi cacoethe abreptus, multa inconcinna, ac cum vituperio conjuncta, coràm regii *Senatus assessoribus*, in *Fridericum*, ejusque conjugem, evomuerat, tanquam pro tempore regium hoc cõjugum par, exilio præventum, ideòque risu, jocoque dignum, popinariam, apud *Londinum*, & Zythopolium, aperire, teneretur. Hem tibi turpem, & quidem ab *Anglo*, contumeliam. Sed dignum *Cerberus* iste sive stultitiâ, sive maledicentiâ, suâ, retulit præmium. Accusatus enim, & in compedes conjectus, mox, latâ sententiâ, caput nudus, dorsotenus in equum sublatus, aversa ad eqyi caudam, quàm, loco frœni, manibus prehendebat, facie, per urbis regiæ vias patentes, in locum patibularem, atque infamem, devectus est. Ubi postquàm sub furca, & numellis, stetisset, denuò pristinum ad locum, undè vituperii equum ascenderat, reducto, & aures truncari, & nares perforari, ipsique fronti stigma inuri, cœperunt. Iste igitur suo, & fœdo, supplicio, vetus adagium, quo quidem vulgo efferunt, *Principes*, atque illustres, homines, citius infortunia, ac damnum, quàm contumeliam, ferre, ratum fecit. Insultare ergò privatorum casibus, cordato, & Christiano, viro indignum est. Ut adversas *Principum* fortunas sugillare, velle, etiam cum periculo plerumq; conjunctum esse soleat.

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER X.

CAPVT I.

De Mansfeldio, novo exercitu Bohemiam territante.

I.

Mansfeldius, novo exercitu instructus, Bavaricis instat.

ET jam *Mansfeldius* copiosum collegerat in *Palatinatu superiori* exercitum, jam *Bethlenus* per *Vngariam* fulminabat, jam *Iagerndorfius* quoque arma præparabat. Ut etiam *Christianus*, *Daniæ Rex*, cum *inferioris Saxoniæ Principibus*, copias instructas aleret, etiam *Rex Angliæ Iacobus*, deliberationibus, & minis, *Imperium* territaret, omnes pro *Friderico Palatino*, omnes in eius restitutionem, intenti. Qui sicubi vel maluissent, vel potuissent, vires, hinc inde longâ intercapedine dispersas, propius unire, ac conjungere, facili negotio vel totum hoc *Imperium*, jam tùm labefactari cœptum, ad incitas redigere, vel etiam evertere penè, quiti fuissent. Interim, dum singuli, id est, alius post alium, pugnant, ut ait *Tacitus*, prout fieri amat, universi vincuntur. De *Mansfeldio* igitur primùm dicemus, deinceps, & successivè, de cæteris. Hic ubi per *Bohemiam* sive *Cæsareanis*, sive *Bavaricis*, resistere non sustineret, in *Palatinatum superiorem* illic copias à *Principibus Co-unitis* exautoratas, opportunè ad se ut alliceret, regressus est. Id quod tàm feliciter illi cessit, ut brevi intervallo è tredecim pedestrium, & septem equestrium, millibus exercitum formaret luculentum. Quo illius apparatu præcognito, ne in *Bohemiam* irruptionem faceret, *Tbillyus*, & *Bavarus*, tribunus *Herbipolitanus* in fines usque *Palatinatus superioris*, eduxerunt. Quòd igitur *Mansfeldius* exercitum nondum recensuisset, delectuque probasset, castra, superinductis murorum sepimentis, ne hostis nocere posset, communivit. Ex adverso, *Tbillyus* saltus insedit. Ut inter utrumque exercitum variis velitaribus præliis subindè certaretur.

II.

Mansfeldius, Bambergensi, atque Herbipolensi, Episcopis, interminatur.

MAnsfeldius igitur offensus, à legionibus *Franconicis* sibi novam velut litem intentari, ad *Capitulares* tàm *Bambergenses*, quàm *Herbipolenses*, feciale emisit, cum litteris, nisi legiones à finibus *Bohemiæ* ilicet revocarent, omnia ultima interminantibus.

Quæ

TABVLA I. DELINEATIONIS ACIEI ET PVGNÆ AD PRA

A. Anfang der Schlacht darzu 2. Keyſ: vnd 2. Bayriſch: Bataglionen ſampt der Reuterei ve
B. Kayſ: Reüterei vnd fuß volck ſo in vnordnung gerahten in welcher der Obr: Preuner g
D. der Böhmen Armee. E. die Vngarn, F. der Böhmen Schantzen vnd Art

PRAGAM BOHEMIÆ METROPOLIM FACTÆ . 7. Nouemb. 1620.

rordnet. das die Kayſ: zur Rechten vnd die Bayr: zur Lincken getroffen.
fangen worden, C. Obr: Kratzen Reuterei ſo den fluchtigen zu hilff kom
ſtellen G. Thiergarten zum Stern. H. die Statt Prag.

TAB: II. BOHEMORVM ACIEI Á CÆSAREANIS ET BAVARICIS DIE[...]

A. Nachtruck der volligen Keyseel: vnd Baye: Armee, vnd ledstes treffen.
E. der Böhmen Reüterei. F. Böhmisch fußvolck. G. Thiergarten.

S DIE VII. NOU: AÑ. 1620. PROFLIGATÆ DELINEATIONEM EXHIBENS.

B. Einnehmung der Schantzen. C. Statt Prag. D. Flucht der Ungarn.
H. Gr: vom Thurn Regiment so sich am längsten gewehret.

Quæ,cùm utrumque per *Episcopatum*, non sine terrore,nunciata fuere, undique per ditiones delectus fieri, fortalitiisque se, suaque, opulentiores credere,cœperunt. Neque *Bavariæ Ducis* cura hîc elanguit. Qui,undique conclassans, delectus indigenarum, apud *Straubingam* recensito exercitu, in civitates limitaneas divisit; copias verò, ære merentes,contra *Mansfeldium*,re tormentariâ,&commeatu,instructas,ipsemet eduxit.

III.

A Mansfeldicis Thillyani, & Baueru tribunus, caeduntur.

Mansfeldius, intellecto *Bavaricorum* proposito, quòd unitis virib. in se, suosque, impressionē tentarent,prior in occursum duxit,inq; stationes, sive castra, hostium loco opportuno movens, repetitis vicibus stragem nō vanam intulit. Illis, scil. *Bavaricu*, diebus insequentibus paria facturis,rursus, tàm pedestribus,quàm equestribus,legionibus superveniens *Mansfeldius* prælium redintegravit. Sed montium summitates,&noctis præsentia,commoditatem explicandæ aciei,pugnæq; incūdę,eripuerunt. Interim ex hoc conflictu non pauci militum officiales ceciderunt,sic tamen, ut è *Bavaricis* plurimi desiderarentur. *Io. Iacobus Bauerus* quoque,tribunus legionis *Herbipolitanæ*, postquā acerrimè dimicans,in hostes impetum fecisset, globo tormentario petitus,atque ex equo prolapsus, spiritum efflavit. Cadaver ubi, unà cum exuviis, sarcinulisque, postmodum denuò apud *Saxoniam sylvestrem*, oppidum sic dictum,in manus *Mansfeldiorum* incidisset, direptis rebus,ac corollariis,omnibus, cadaver illi reddiderunt. Id quod apud *Herbipolitanos*, in æde basilica,solennibus cum ceremoniis,deinceps humatum est.

IV.

Mansfeldius cum Thillyo compositionem quærit; ac simulat.

Pôst præmemoratum illum conflictum, *Mansfeldius*, datis ad *Thillyum* litteris, tanquàm transfugere super rei summa vellet, præ se ferebat. Itaque, ex composito, *Comes Solmensis, superioris Palatinatus* vicarius, arbitri vices susceperat: erat: Cui è *Thillyanis* obviàm mittebatur *Io: Iacobus Comes Anholtinus*. Qui manu equestrium stipatus, cum *Solmensi* in colloquium venit. Neq; ipse *Thillyus* hanc occasionem velut opportunam, negligebat, tametsi ad speciem color quæreretur, & in vanum exirent omnia. *Mansfeldius* enim, extractis sex dierum induciis, hoc consecutus est, ut intereà de necessariis sibi prospiceret, magnamque rei tormentariæ, inprimis pyrii pulveris, quantitatem, *Bavaricis* debitam, unà cum vini, & pecuniarum, butyri vasculis involutarum, proventu interciperet, atq; hoc pacto se, suosque, confirmaret. Qui hucusque, circiter ad duo millia *Bavaricorum* confecit, suosq; spoliis, ac manubiis, locupletavit.

V.

Temeritas equitis Mansfeldici, oppidò spiritum proiicientis.

Hoc tempore in mentem veniebat equiti *Belgæ*, sub *Mansfeldio* merenti, rem novam, ac minimè tutam experiri. Qui cùm, impetratâ veniâ, recepisset, se usq; ad ipsa hostium castra, provocandi causâ, adequitaturū, veteri illi *proverbio*, quo, *qui periculum amat, periculo plerumque perire* dicitur, fidem fecit. Ibat in necem vitæ prodigus, & ilicet necem inveniebat. Vix enim semihorulâ elapsâ equus, in castra *Mansfeldica* properè reversus, referebat hominem semilacerum; ex altera epiphippii parte, non totum, sed glande tormentariâ ingenti divisū; appendicis, ac corollarii, vice, dependentē magno; & tristi, militibus spectaculo. Undè, quàm non temerè, atq; inconsultò in manifesta pericula ruendum sit, cæteris didicisse promptum esset.

VI.

Mansfeldius de capite periclitatur.

Circà *Cal. Augusti*, *Anno M. DC XXI.* cùm captivi utrinq; permutarentur, ipse quoque *Mansfeldius* de vita periclitari animadversus est. Tantū non verò, circà vesperam, durante conflictu, balistisque tormentariis stragem caussantibus, *Mansfeldius* propè tactus est, glande ignitâ, viginti quinque pondo æquante, ante pedes ejus, dum in castris, inter duos *Vinariæ Duces*, equo insidens, sese teneret, procidente, humumque in caput ejus spargente, ut prò mortuo fere haberetur. Sed porrò etiam à sicario, gente *Neapolitano*, gravi ei periculū imminuit. Qui cùm, intrà *Mansfeldii* castra, sese aliquousque tenuisset; rem fœdam perpetraturus, stimulante conscientiâ, projectâque palàm sicâ, sive cultro, rem omnē fateri cœpit: nimirum, haud potuisse se præmeditatum istud, atque ab aliquibus inculcatum, pretioq; redemptum, facinus, in effectum deducere, cùm mēs sibi identidem, injecto velut sceleri, ac cupiditati, fræno, perverteretur, tùm vel humanitas *Mansfeldii* aliâ digna esset hederâ. Non defuerunt, ut fit in populo, qui illum vel à *Thillyo* subornatum; muneribusque corruptū, à *Patribus Societatis* verò promissis inflammatum, fuisse, disseminarint. Tanquàm hâc viâ sicarius in cœlum abiret, indubitatamque animæ salutem relaturus esset, ut exemplo *Davidis*, *Goliathum* fundentis, *Iudithæ*, *Holoferni* caput amputantis, *Simsonis*, *Philisteos* perdentis, deinceps inter splendida huius seculi nomina, coruscaturus esset. Quicquid autem ejus sit, haud equidē persuadeor, ut in generosum, & devotum, heroā, *Thillyum*; inquam, inter suos pietate; ac devotione venerabilē, tanti facinoris, ac parricidii, vel suspicio cadere potuerit. Ut etiam à *Patribus* illis, tametsi ex hac nota *Clancitum* sint, quod odisse populus solet, meliorā mihi promittam.

VII.

Cæsaris, contrà Mansfeldium, interdictum.

Rebus autem *Mansfeldii* in dies crescentibus, ut & terrori, ac metnendus, esset, *Cæsar* interdictum per *Imperium* publicavit; quo omnes *Imperii* Prin-

cipes,Statusque, severè prohibentur, ne Mansfeldio proscripto,ejusque copiis,ac conatibus,quicquam sive subsidii, sive commeatus, administrent. Siquidem enim is jampridem, ineuntibus istis motibus Bohemicis, à Matthia Imp. banni fulmine publicatus esset,jam verò de novo,& quidem pro Friderico,qui se Palatinum Rheni, & pseudo Regem Bohemiæ, nominitaret,pariter proscripto, copias tumultuarias cogeret,adversus Imperatorem,Imperiumque,vultus clevaret,utique omnes Imperii Principes, Statusque,subsidiarias illi operas præstare caverent,nisi in pœnas eorum,qui proscriptos fovent, legibus expressas,datâ operâ incurrere,ac se,suosque, præcipitare,mavelint. Nisi enim forent, qui Mansfeldii res sive commeatu,sive alia re quacunque, juvent, istum eam luxuriem,eam ferociam, præ se ferre vix posse. Omnes igitur, sub commilitantes, Imperii cives, nisi oppidò secessionem faxint, immunitatibus,fortunis,honoribusque, privandos, exteros verò,capitis,ac gladii, pœnâ afficiendos, esse, edixit. Hactenus Cæsar.

IIX.

Mansfeldii castra contagium ac pestis, corripit.

Æstate in Autumnum vergente, &, lege temporis, Aquario pluvias præcipitante, accidit, ut intrà Mansfeldii castra plurimi, præsertim è gregariis militibus,febribus malignis, ac contagiosis, afficerentur, cœlo magis pluvio, quàm annonâ, affatim,lucem inferente. Ubi igitur stationes militum, cadaveribus equorum, brutorumque, partim sponte occidentium, partim in alimoniæ gratiam, laniatorum, evisceratorumque, magis magisque putridis exhalationibus infecto aere, contagium invasit,luis malignitate in pestilentiam usque auctâ,vera demum pestis exsurgere, & grassari, cœpit. Ne autem defectus hic militem terreret, hostes verò in spem erigeret, dimissis cum pecunia hinc indè parariis, nova subindè militum supplementa accersivit. Interim, loci iniquitate præventus, & alterum, novumque, qui imminebat, Bavari exercitum subveritus, omnes artes, ac stratagemata, totumque, ut ait Tragicus, Vlyssem, etentavit, quò Thillyanu cladem inferret. Modò enim nocte intempestâ magnum numerum sclopetariorum, funiculos ignitos pilcis occultantium, impressiones in hostium castra faciendi causâ, eduxit, modò intrà saltus, quibus latebant Cæsariani, ignibus, vasculisque, sulphure, ac tædis, refertis, suppositis, atque accensis, confusionem procurare, conatus est, modò aperto Marte, modò cuniculis,experiri cœpit. Sed toties ferè, absque singulari successu,fortuna & altus, & audaciam, elusit, ac destituit.

***

CAP. II.

De Bavariæ Duce, Palatinatum superiorem occupante.

I.

Maximilianus, Dux Bavariæ, novo cum exercitu movet in Palatinatum superiorem.

Æc ubi ità magna cum confidentia à Mansfeldio agerentur, interea novo cum exercitu, intrà patriâ collecto, supervenit Dux Bavariæ. Qui cû intelligeret, ex Amberga, Palatinatus superioris metropoli, Mansfeldio & vires,& rei tormentariæ,cômeatusque, apparatû suppeditari, omnibus, quod dicitur, copiis hanc illi commoditatem intercipere studuit. Ad Chamum igitur civitatê progressus,coronâ locû invasit, directisq; tormentis bellicis,inquilinos conterruit. Mœnibus igitur ex parte, duabusq; turribus,vi tormentorum dejectis,præsidiarii spiritus submittere cœperunt. Proindè, Tribuno cohortib. suis deditionem inculcante, ac, satius esse,corporibus,ac mêbris,integris, nullo præsente liberationis remedio,emigrare,quàm articulis fractis,cum vitę dispendio, periclitari, persuadête, deditio insecuta est, militibus,unà cû reculis, ac sarcinulis,in castra usq; Mansfeldii dimissis. Ea civitate potitus Bavarus, de ulteriori r. i susceptæ successu rectiùs sperare cœpit. Ut etiam jam in fines Landgravii Leuchtenbergici, Mansfel si commeatum interclusurus,tenderet. Cujus rei nuncio accepto Mansfeldius ilicet Laudavium tribunum,cum copiis idoneis,præmisit,qui Pfrimbdam, Landgravii sedem,expugnaret, Principemq; in castra adduceret. Quæ cum feliciter evenissent,reiq; tormentariæ ex Amberga apparatum omnem in castra accersivisset Mansfeldius,magnis conatib. rem egit,crebrisq; tormentorũ ictibus Thillyana castra non uno loco perfregit. Quę illi, magno non sine labore, repararunt.

II.

Bavariæ Ducis, ad Palatinatus superioris Ordines,& subditos,exhortatoria.

Vt autem Palatinatus superior. Ordinum,subditorũque,animos sibi conciliaret, atq; à Mansfeldio abalienaret,sic illos Dux Bavariæ exhortari cœpit: Omnibus,inquit,constare, quam ingratâ, ac severam,humeris suis provinciâ imposuisset Imperator, nimirum,ut motus apud Bohemiâ nuper nascentes, lenioribus,si fieri id queat,remediis, compesceret, regnumq; abalienatum ad pristinam obedientiam reduceret. Sicubi verò clementiorib. mediis locus haud daretur,ferro experiretur. Tametsi autê oppidò molestum,ac grave, isthoc onus,ubi extrema, ac dura,remedia in partes venirent, excutere tentasset, nihilominùs huic expeditioni, semel versus Bohemos feliciter susceptæ,tùm quòd totius Imperii, ac Republica, interesset, tùm quòd in casu hoc evidenti, & DEVM ipsum,& Christiana Reipubl. caput,

conccr-

concernente, *Imperatori* negare nihil posset, utique dorsum sive humeros, sub ducere haud potuisse. Si itaque respiciat caussæ bonitatem, eò se magis hanc in rem animari, quòd exploratum habeat, nullũ adhucdùm sive *Regem*, sive *Principem*, motus id genus *Bohemicos* probasse, ut ipsimet etiã *Iacobo*, *Britanniarum Regi*, *Friderici*, generi sui, actiones haud placere potuerint. Si *Imperatoris* verò mandatum, juxtaque & enim intervenientem necessitudinem mutuam, pensi habeat, neq; sic rationem in promptu esse, ut o[illegible]ium suum negare debeat.

Quàm multi autẽ de successu expeditionis suæ, in *Bohemos* nuper susceptæ, dubitarint, in obscuro haud esse. Ut eandem sibi felicitatem, dum libenter huic necessitati manum subducere, ac colophonẽ imponere, cupiat, secundum *DEUM*, deinceps promittere debeat. *Austriacam ad Anasum* provinciam, à *Cæsare* quoq; defectam, mitiorib. illis remediis locum de[illegible]isse, atq; cum hæreditario domino suo, *Bavaro* cooperante, in gratiam rediisse. Quodsi iisdem paternis monitis suis aures præbere *Bohemi* voluissent, longè rectius, ac salutarius, cum illis actũ fuisse. Quibus cum seditio, atq; in armis, contrà *Cæsarem* illicitè sumptis, dira libidinatio, potiùs placuisset, [illegible] perveniente divinâ vindictâ, paulò post apud *Pragam* notabili, ac luculentâ, victoriâ victos, fugatosque, esse. Recuperatâ itâ magnam partẽ *Bohemiæ*, ad reducendam terris amabilem pacẽ nihil reliqui fuisse, nisi exules, ac proscripti quidã, è quib. *Mansfeldius* & *Iagendorfius*, denuò redintegratis armis litem priorem renovare, adeóq; contrà *Imperium*, *Imperatoremque*, sese opponere studuissent. His igitur per *Bohemos*, & *Silesios*, novas turbas excitantibus, ex alia parte *Bethleno* per *Ungariam* debacchante, factũ esse, ut exercitib. tam *Cæsareanis*, quàm *Bavaricis*, *Saxonicisq*; per *Lusatiã* excubantibus, missio dari haud potuerit. Absq; *Mansfeldio* igitur, & cõplicibus, fuisset, jam dudũ status regni *Bohemiæ* pacari potuisset. Quantum autem impedimenti hanc ad rem à *Mansfeldio* allatum sit, esse in propatulo, qui vel ab initiis motuum nuper *Bohemicorum* primus inter primos extitisset, adductisq; in regnũ copiis perduellionis crimen, odiumq; partium, fovere cœpisset. Illum à bono tempore *Pilsenam*, *Bohemiæ* fortalitium, sub potestate babuisse, nedum, a victoria *Pragensi*, *Imperatori* reddidisse. Illum etiamnunc, recuperatâ per *Tillyum Pilsena*, nihilominus *Thaborinum*, *Vitigariã*, ac *Klingenbergam*, tenere, indeq; finitimas partes infestare. Illum in armis infestis contrà *Cæsarem* & *Bohemiam* diffidere, per *superiorem Palatinatum*, sub colore defendendæ ejus provinciæ, exercitum colligere, contra leges *Imperii*, *Catholicos Principes* premere, castra, ac stativa, pro libitu, exercere, spoliis, prædis, [illegible] populationibus, exactionibus, immò igne, ac ferro, [illegible]ere, immò jam tùm *Bambergensi*, atque *Herbipolensi*, *Episcopis*, omnia ultima interminatũ esse, imm[illegible] *Landgravium*, *Leuchtenbergicum* dictum, expugnat[illegible] ejus sede, captivum abduxisse, immò denique, quod tùm *Bohemiam*, quàm *Palatinatum superior.* de novo infestaret. *Bavaricum* exercitum has in partes attraxisse, quoq; omnia circũquaq; novis periculis, ac devastationibus, involvantur, autorẽ esse.

Excusari forte potuisse, sicubi, simulatæ defensionis ergo, *Mansfeldius* intra limites *superioris Palatinatus* exercitum, atq; apparatum, suum continuisset, donec In *Imperii* comitiis, tùm instantibus, hæc controversia cõposita fuisset. Sed ecce! Porrò illũ, cõmunitis priùs castris, in *Bavaricas* copias impressiones fecisse, homines nobiles p itinera dispoliasse, mercatorum bona, ac fortunas, è *Norinberga* in *Bavariam* emissas, in territorio *Aichstettano* intercepisse, ex iis *Norinbergensibus* sua reddidisse, *Bavarorum* verò, ac *Saltzburgicorum*, omnia publicasse, ac diripuisse. Quibus adde, tantam hominis esse pertinaciam, ac confidentiam, ut, directè adversus *Imperatorem*, *Friderici Palatini*, *Bohemiæ Regis*, legatum, ac *Mareschallum* generalem, sese appellitet, illiq; regnũ deperditum recuperare velle glorietur, ac jactitet.

Quandoquidem ergò luce adulta clarius existat, absq; *Mansfeldio* esse, ut neq; pax introduci queat, neq; regnum, cum provinciis, nuper, mediante *victoria Pragensi*, *Cæsari* singulari *DEI* gratiâ redditum, constare sustineat, ut graviores indies seditiones, perduelliones, atq; id genus motus denuò (quod abominandum) exspectandi sint, cùm plerumque, vel juxtà *Medicorum* canones, morborum recidivæ consuevcrint esse pejores. Eam in rem *Cæsarem*, qui aliâs bello *Ungarico* distineretur, sibi in mãdatis dedisse, urgeret, moveret, instaret, ac quacunq; ratione ejus fieri possit, quò *Bohemiæ* regnum, unà cũ provinciis, in securitatem vindicare liceat, provideret. Cùm enim vel unicuiq; privato de jure concessum sit, hostem suum, etiam in instãti, etiã quaviscunq; occasione, persequi, quidni *Cæsar* hoc ipso jure adversus *Mansfeldium* uteretur, utiq; juratum *Cæsaris* hostẽ, & manifestè, se *Frid. Palatini*, *Regis* sui, partes, adversus *Cæsarem*, tueri velle, præ se ferentem?

Quapropter, in re tàm gravi, ac seria, tot totidemq; *Cæsaris* admonitionibus, itemq; mandatis, *Bavariæ Ducem*, intuitu obedientiæ debitæ, manum subducere non sustinuisse, quin huic expeditioni, etiam non sine magna sua molestia, denuo sese accingeret. Itaq; spem sibi eam esse indubitatã, sicut, præeunte, caussæ bonitate, *DEUS* antè per *Bohemiã* victricibus *Cæsaris*, *Bavarique*, armis benedixisset, ità futurum esse, hos quoque conatus, pro reducendâ publicâ quiete, ac tranquillitate, militantes, idem *DEUS ter Opt. ter Max.* deinceps sit secundaturus.

Intereà, ità esse: *Bavaro* cum *superiori Palatinatu* nihil inimicitiarum intervenire. Ut etiam compertum habeat, complures ex ordinibus, ac subditis, alienis ergà *Mansfeldii* actiones esse animis, inq; ejus sententiam nolentes volentes adigi. Nihilominùs cùm eo loco, & quidem cõmunito, sese jam teneat *Mansfeldius*, ut in eum ducere, armisque experiri, haud sit integrum, sed per circuitus ille fallendus, commeatusq; interceptione debellandus, eveniat, utique ægerrimè sibi accidere, quòd hæc militaris eductio, atq; necessitas, absque incolarum, aliâs insontium, difficultatibus, atque incommodis, peragi nequeat.

Quæ cùm sic essent comparata, ut nihilominus mãdatis *Cæsareis* satisfieri debeat, *Duxque*, semel ingressam, hanc huius expeditionis viam declinare minùs sufficiat, paterno cum affectu se illis autorẽ esse, item nunc, *Cæsaris* inprimis mandatis sese non opponerent, *Mansfeldio* verò, communis calamitatis autori, omnibusque ejus consiliis, actionibus, machinisq; renunciarent, falsis ej' criminationib', aut ad seditionem spectantibus, persuasionibus, fidẽ nullam prorsus adhiberent, immò potius eò laborarent, eò vires omnes, nervosque, intenderent,

quò ille quàm maturrimè è provincia exturbari, ac patria ab omni periculo liberari, queat. Prout igitur expeditio hæc præsens, nomine *Cæsaris*, suscepta, in nullius infortunium, qui debitam *Cæsari* obedientiam, fidemq; præstat, vergeret, ut etiã omnes illos, quicunq; in *Cæsaris* partes descenderent, tanquam scuto, protegere, atque contra quasvis injurias defendere, *Dux* paratus sit; ità ex adverso, si qui ausint *Mansfeldium*, ejusque actiones, ac persuasiones, sequi, *Cæsariq.* medium, quod dicitur, digitum ostendere, paternas, ac benignas, has illas istas admonitiones insuper habere, istis antè fores, veteri *proverbio*, adesse *Hannibalem*, nec posse non omnia adversa, atque infausta, usuvenire, ut tùm demùm, ubi *Phrygum* more, serò sapere didicissent, pertinaciam suam magis damnare, quàm *Cæsaris*, & *Bavari*, clementiam accusare, debeant.

Quod superest, *Ducem* plenâ, solidaque, spe niti unicè, futurum, ut, quibuscunq; hi codicilli, hæ admonitiones, innotuissent, omnia pensiculatiùs accuratâ rationis bilance expendant, intusque ad animos admittant, *Mansfeldium*, ejusque actiones, & castra, fugiant, ac detestentur, è contrà *Duci* operas suas deferant, indéque protectionem, auxiliũque, exspectent, adeóque, ne ultima hujus expeditionis, eaque acerba, nimirum compulsoria, remedia, in usum duci oporteat, præcaveant, atq; amoliantur.

CAP. III.

De Mansfeldio, in Palatinatum inferiorem movente, insequentibus Bavaricis.

I.

Super. Palatinatus Equestres, & Civitates, in partes Ducis Bavariæ transeunt.

Illa *Bavari* exhortatio tantum apud *superioris Palatinatus Equestres*, & *Civitates*, pondus habuit, ut abalienatis à *Mansfeldio* animis, à cujus copiis plus damni, quàm commodi, sibi instare videbant, in partes *Bavari* propenderent, temporique obsecundantes, modò *Religionis*, & privilegiorum acquisitorum, libertatem *Dux* promitteret, protectionem illius amplecterentur.

II.

Mansfeldius, intellecta Palatinorum defectione, astu, & strategemate, è difficultatib. evadit.

Mansfeldius, ex hac parte *Palatinatu* à se deficiente, ex illa binis in eum exercitibus consurgentibus, tes suas in angustias rediisse conspicatus, undè vel ultima exspectare, vel ferroviam, annonâ, ac commeatu, omni intercluso, aperire teneretur, ad pristinam animi calliditatem recõversus est. Cùm enim in bello dolus, ut vocant, bonus, *Historicorum* legibus, concessus sit, majorisq; interdum laudis sit astutiâ hostem, quàm Marte, vincere, cùm veteres, autore *Plutarcho*, illi, duci, qui rem dolo, aut astu, cõfecisset, immolârint bovem, qui prælio superasset, gallum, *Mansfeldius*, hac fortè imitatione, hostem omni vi lædere fas esse, arbitratus, (nam, juxta *Virgilianum* illud, vel pueris notum,

———*Dolus, an Virtus, quis in hoste requirat?*)

ad artes conversus, cùm virtute ex angustiis emergere vix potuisset, astu evertit. Itaq; cum *Bavaricis*, aliud corde occultans, aliud vultu præ se ferens, sic pacisci cœpit, siquidem tot auri sibi prænumerarentur talenta, sese cum exercitu præstò *Cæsaris* in partes descensurum esse. Quib. ut verbis fidem adderet, ecce! militare sepimentum, sive munimẽtum castrorum, apud *Veidhusam*, acceptâ pecuniæ summâ, confestim *tanquam* contractûs pignus, cùm illud, necessitate prævent*, tueri amplius haud sustineret, cõtradidit. Ità, quod necessitate urgente ultrò cessurus erat, astu interveniente, tanquam ex pacto, & pro pecunia, offerret, colore aliundè quæsito, simulavit. Dùm ergò elegantis hujus, & *Cæsareanis* apprimè exspectatæ, transactionis ultimam sive colummationem, sive lineam, datâ operâ de die in diem extraheret, ex angustiis illis, quibus distinebatur, paulatim, ac paulatim, unà cum copiis, emergens, bellicumque canere jubens, compositis per *superiorem Palatinatum* agminibus, in *inferiorem* (*Palatinatũ*) rectà contendere cœpit. Legatis *Bavaricis*, apud *Mansfeldii* castra sese tenentibus, quid sibi hæc profectio vellet, interrogantibus, ruptis ille codicillis, sive transactionis præliminaribus, se *Mansfeldium*, & hostem, esse, illis respondit. Qui tristes, & cõfusi, & quòd verba suis denuò ingenti calliditate data esse nt, perspicientes, non absque pudore, iter relegerunt. Ità, cùm apud *Pragam*, & nonnullas *Bohemiæ* civitates, ob hanc cum *Mansfeldio* transactionem, sub publicis solennitatibus, campanarumq; sonitu, tripudiatum paulè antè esset, spe illâ præconceptâ in ventos abeunte, ac decollante, haud mediocris tristitia animos, fiduciâ plenos, prodigosque occupavit. Ferunt, hoc tempore tribunos, ac familiares, suppeditatâ confabulandi occasione, à *Mansfeldio*, quænam animi ejus intentio foret, expiscari tentasse. Quibus ille, quid sentiret, brevi, futurum esse evidens, respondit, tantùm verò abesse, ut quenquã concilii velit esse participem, ut magis, si quẽ propositi sui gnarum intelligeret, ipse manu suâ esset confecturus.

III.

Vpilio, apud Ogerhemium solus derelictus, clauso oppido, cum exercitu Hispanico transigit.

Hoc pacto *Mansfeldius* è tricis, pedicisque, elapsus, ridere acumen hostium cœpit, tàm qui sibi pecunias numerassent, quàm quòd ingenti calliditate præventi exercitum reddidissent, sive incolumem dimisissent. Intercà, induciis exspirantibus, per *inferiorem Palatinatum* denuò utrinq; arma expediebãtur, *Palatinis*, sive *Anglicanis*, per *Episcopi Spirensis* diœcesin, *Hispanis* verò, sub *Ferdinandi Cordubæ* auspiciis, per *Insuergos* sævientibus. Ubi locorum cùm præfecturam, *ad Lapidem* nuncupatam, intrà *Vormatiam*, & *Gernsbemium*, sitam, lociq; sive natura, sive turribus, ac munimentis firmatam, *Iberi* expugnassent, *Anglicani* diu, pro recuperatione loci tàm necessarii, soliciti fuerunt, sed frustrà. Locum n. præsidio imposito, loricis, sepimentisque, ità quidẽ communivere *Iberici*, ut sive *Palatini*, sive *Anglicani*, frustrà impressiones susciperent, cum dãno, ac jactura,

Alt Rhein
mehr
Graslandt.
garten
FRANCK ENTHALIA.
A
B
C
D.
E
F
G.
H.
I.
K
L.

Belägerung
Der Statt
Franckenthal
Im Jahr 1621.
Delineirt
Durch
Henrrick von der
Borcht

FIDELITAS

CONSTANTIA.

Wiesen

Wiesen

Speyrer Lantstraß.

Die postbach

Die Statt Franckenthal
Speyrer thor
Lambsheimer thor.
Wormbser thor
Wormbser Landstraß.
Rhein thor
Newe abschneidung.
Weg nach Hessen.
Fischbach vnd weg nach
Lambsheim.
Englisch Rauelin.
Grau Von Witgenstein

M Sterckenburgs Rauelin.
N. Werck biß auf den abzug erhalten.
O. Rauelin vnd Vorwerck von
Capitain Dexster.
P. Holtzhauffen so sehr hinderlich.
Q. Schiffgarten.
R Waldmanshausen vnd Außschuß.

1 Don Corduba Quartir
2 Dorff Studernheim.
3 Reuter Quartir.
4. Trenchement bei Mansfelds Ankunfft.
Verfertiget. (Burgund: vnd Walon
5. Postbruck vnd Reuter wacht)
6. Aprochen der Walonē vnd Marq:
de Campolaterea.
7. Batterien.
8. Aprochē der Gr. v Isenb vn Emden.
9. Schantz an der Edickumer brücken,
vnd andre Reduyten.
10. Quartir von Isenburg vnd Enden.
11. Reduyten von
12. Rheinfahrt.

&tura,suorum,aliquoties indè reiicerentur. Quòd igitur, *Iberis* per hunc *Palatinatum* passim rerum potiuntibus, *Intuergosque*, & *Lauteram* civitatem subjugantibus, *Anglicanis*, (pejus ipso hoste per agrum *Palatinum* furentibus, ut, loco *Palatinatus Defensorũ*, *Devoratores* appellitari cœperint) præter *Heydelbergam*, *Manhemium*, ac *Francothalam*, nihil esset reliqui, proximè, ad expugnandam *Francothalam*, *Corduba* adjecit animum.

Qui dùm jam eam in rem exercitum educeret, missoq; in itinere tubicine *Ogersheimum* oppidum sibi dedi postularet, cum upilione, cui *Ioanni Varschio* nomen erat, res, notatu digna, accidit. *Hispani* enim copiis equestribus, io facie oppidi, alas explicantibus, omnes oppidani, rebus quibuscunq; pretiosissimis convasatis, dilapsi *Manhemium* profugerunt. Ubi ergò è pauperioribus viginti circiter cives, unà cum upilione prædicto, remansissent, supellectili, vino, annonâ, rebusq; ad victum necessariis, per domus largè prostantibus, isti pontes dejicere, portas claudere, in mœnia, ac turres, ascendere, ac machinas illas vulgares murales in hostium agmina explodere, an fortè eo instituto *Hispanos* terrere, ac fugare, sufficerent. Sed aliter evenit. Tubicen enim ad portas adequitans, ter bellicum cecinit, sive classico illos provocavit. E mœnib. igitur oppidano quodam, quid sibi vellet, interroganti, classiarius, *Cordubæ* nomine se loci deditionem postulare, respondit. Excipienti illi, & cuius nomine *Hispanus* deditionem exigeret, quærenti porrò, tubicen, *Cæsaris* nomine hoc fieri, regessit. Audito *Cæsaris* nomine ecce! tantus pavor reliquos oppidanos invasit, ut ad unum omnes è murorum ruinis dilapsi, solo derelicto *Varschio*, ovium custode, aufugerent. Hic se, cum uxore, sive prægnante, sive puerperâ, solum per oppidum desertum superesse videns, statuit locum *Hispanis* tradere. Postquàm igitur è mœnibus cum tubicine, pro se, suisque, nec non *Religionis* libertate, fide datâ, acceptaque, transegisset, portis reseratis *Hispanos* admisit. Illi igitur, fidei datæ memores, dispositis antè upilionis ædiculas custodibus, hominem in protectionem admiserunt. Qui, tàm inopinatâ sibi affulgente fortunâ, confidentior factus, uxore jam tùm masculum enixâ, non dubitavit *Cordubam*, copiarum præfectum, in compatrem exorare. Atq; hæc rusticani, atq; infimæ fecis pastoris, sive confidentia, sive festivitas, ab *Hispano* duce grataanter admissa est, ut tantùm nõ per suos pium hoc apud sacrosancti baptismatis lavacrum officium lubenter præstiterit, sed etiam familiam ejus pastoris è suo lautè pascere jusserit.

IV.

Corduba obsidione cingit Francothalam.

INtercepto *Ogersheimio* rectà contrà *Francothalam* copias eduxit *Corduba*. Cùm autem cives, *Belgii* exules, rei militaris haud inexperti, iidemque equites voluntarii, prurirent hostib. appropinquantib. obviàm ire, in tres divisi manipulos, in hostium catervos impetum feliciter facientes, *Hispanicos* fugârũt, uno, atq; altero, ex iis vitam cum gemitu indignatâ profundente, quòd sub civium manibus, & quidẽ eo in loco, occumbere tenerentur. *Corduba* igitur per vicinos saltus copias disponens, quò tutiores ab initio essent, pcuravit. Indè, eductis loricis, ac murorũ sepimentis, *Hispani* castra civitati propius admovere cœperunt, ut jam tormẽtis, glandiumq; ignitarum ejaculationibus, rem agerent, præsidiariis, & civibus voluntariis è contrà ex oppido haud rarenter in hostium castra effusis, stragemq; caussantibus.

DECLARATIO LITERARUM ET NUMERORUM ÆRI INCISORUM.

Francotbaliæ obsidio cœpta mense Septembri Anno 1621.

A. *Francothalia Urbs.*
B. *Porta Spirensis.*
C. *Porta Lambsbemiana.*
D. *Porta Wormatiensis.*
E. *Via regia, quâ Wormatiam transitur.*
F. *Porta Rhenum spectans.*
G. *Nova abscissio.*
H. *Via in Hassiam.*
I. *Rivus à vulpe nomen trahens, quâ item via Lambshemium versus patet.*
K. *Munimen Anglorum, vulgo Ravelin.*
L. *Comitis à Witgensteïn munitiones.*
M. *Starckenburgii Ravelin.*
N. *Munitiones & opera ad discessum usq; servata.*
O. *Capitanei Dexteri Recessus & exteriora munimina.*
P. *Strues lignorum, quarum non leve fuit impedimentũ.*
Q. *Hortus Sagittariorum.*
R. *Waldmanshusium & Delectus.*

1. *Statio seu Quarterium Domini de Corduba.*
2. *Studernhemium Pagus.*
3. *Equitum Stationes.*
4. *Fossa seu Trencheés sub adventũ Mansfeldii suscitatæ.*
5. *Pons Cursorum, & excubiæ equitum Burgundionum ac Vallonum.*
6. *Vallonum & Marchionis de Campolaterra accessus.*
7. *Propugnacula seu Tormentarii aggeres.*
8. *Comitis ab Isenburg & Embden accessiones.*
9. *Munitio ad pontem Edicumeranum, & alii Reductus.*
10. *Quarterium Isenburgii & Embdani.*
11. *Reductus Tribuni Baueri.*
12. *Traiectus Rheni.*

V.

Francothala, superveniente Mansfeldio, liberatur.

HÆc ubi oppugnatio civitatis per mensem circiter, absque magno tamen successu, cõtinuata foret, ex voto supervenit *Mansfeldius*, posteaquã, sub colore transactionis, *Bavaricis* imposuisset. Ille ergò per *Noricum* transiens, atque annona ex urbe auctus, severâ lege, delinquentes fortè, gregarios coërcuit. Mox propè *Vinsheimium*, & *Roteburgum*, magnis itineribus profectus, ubi *Francothalam* periclitari accepisset, contrà *Hispanos* properavit. Ubi igitur, apud *Manhemium*, per pontem copias produceret, *Palatinas* legiones sub *Horatio Vero*, *Obentrauto*, *Merveno*, *Valdmãshausenio*, *Landsschado*, & *Megavio*, unà tormentis, apparatuque bellico, instructas, obvias habuit, quibus opportunè auctus, rectà in *Hispanos* tetendit. Verùm n. verùm, intellectis *Mansfeldii* itineribus, ac conatibus, nocte intempestâ, ac silente, *Hispani*, relictis castris, lectulis, ægrotisque, atque utensilibus, sese subducentes, obsidionem solverunt. Sequenti manè jam diu aurora diem provocârat, ex quo hostes abiisse civibus, & præsidiariis, ignorabatur. Tandem *Anglicani*, excubias agentes propè, re compertâ, castra ingressi, paucis relictis *Italis*, vacua invenerunt, quæ postmodùm

accersitis auxiliaribus, impunè expilarunt, complanaruntque. Quibus ipso in opere ferventibus supervenit *Mansfeldius* cum exercitu. Hacque pro evidenti liberatione, à *S. P. Q. Francofurtensi* octo nummorum argenteorum (quos *Thaleros* vocant) millia, honorarii loco, accepit. Licet autem profugos *Hispanos* ponè sequi constituisset, nihil tamen effecit, quòd intrà *Rhenum*, & paludes, loco opportuno castrametati forent. Ità, tribunis *Palatinis*, partim *Manhemium*, partim *Heydelbergam*, digredientibus, *Mansfeldius* in *Episcopatum Spirensem*, hybernandi caussa, promovit.

VI.

Exercitus Bavaricus, sub Tillyo, Mansfeldium insequitur.

CÆterùm, intellecto dolo, *Dux Bavariæ* ilicet copias quoq; suas, sub *Tillyo* duce, in *Palatinatum inferiorem*, ad exigendam à *Mansfeldio* pœnam, movere jussit. Quæ propter *Tubarum* per *Francos*, magnis itineribus insequentes, inciderunt primùm in *Intuergos*, ubi oppida quædam, nuper à *Palatinis* recuperata, denuò interceperunt. Nec diu tutum fuit *Laudenburgum*, civitas ad *Nicrũ*, planitie, hortis, atq; olivetis, amabilis. Ea enim, unà cum *Eboraco*, *Mosbacco*, aliisque civitatibus, atque oppidis, à *Bavaricis* paulò post occupari cœpit. *Heydelberga* ergò cùm immineret *Tillyus*, ad ejus loci relictos consiliarios sequentes dedit, perque manus tubicinis submisit. Tam à *Cæsare*, inquit, quàm *Bavariæ Duce*, in mandatis se habere, ut, secundùm *superiorem*, etiam *inferiorem Palatinatum*, in potestatem redigeret. Hoc nomine se usque in viciniam promovisse. Ea propter, antequàm armis experiretur, prius interveniente, atque amico, hoc epistolio animos eorum tentare voluisse. Parerent igitur, neque terris paternis malum inemendabile accerserent. Hoc si faxint, futurum esse, ut, ad exemplũ *Palatinatus superioris*, absq; onere, ac querela, securè, ac pacificè, deinceps transigere queant. Quòd si verò, citrà spem, dicto audientes haud esse, accidat, tùn denique, se, cõjunctis cum *Hispano* viribus, rem seriò, ac sub severitate bellica, actur ũ esse. Sed oppidò repulsam tulit *Tillyus*. Ità enim ei tùm à Consilio *Heydelbergensi* responsum est. Litteras illas, ajunt, quas *Tillyus* nocte cõcubiâ per tubicinem transmisisset, oppidò graves sibi accidisse. Quàm enim locum, à superioribus sibi concreditum alienum ad dominum transferre non liceat, nemini, ac ne quidem *Tillyo* ipsimet, obscurũ esse posse. Daret ergò veniam, quod voti compotẽ facere nequeant, & potius ab illis, qui sibi præessent, ejusmodi aliquid peteret. Se se quidem, quod sui foret officii, hac super re, ad *Regem* daturos esse. Interim ut parcere vellet finibus, quousque respõsum accepissent, enixè rogare. Hæc homines, Iuris, legumque, periti. Interim, loci gubernator, *Henricus Merrenius*, tantùm aberat, ut hoc responsum approbaret, ut verbis paulò asperioribus, ac militaribus, hanc ferè in sententiam, rescriberet. *Tillii* quidẽ, inquit, contrà morẽ, apud militarem receptum, sub noctis conticinio, ad *Consiliarios* missas, litteras, nõ sine admiratione, sese accepisse. Ergone consiliarii traderent civitatem regiam, se, & quidem gubernatore, præterito? Ergone ipse dederet locum absque nutu, atque assensu, *Veeri* Generalis, cuius fidei à *Rege* fuisset anteà *Palatinatus* concreditus? Inconveniens esse ea petere, quę concedi nequeant, quæ negari debeant. *Heydelbergam* igitur, tanquam *Spartam* à præfato *Veero* sibi commissam, si cubi vi eripere tentaret, veniret saltem, atque armis experiretur. Certè, præsidiarios *Heydelbergenses* ne hilum quidem, quoad fortitudinem, ac constantiam, *Francofurtanis* cessuros esse, crederet.

Hæc dùm fiunt, intereà *Mansfeldius* per diœcesin *Spirensis Episcopi*, *Hispani* verò, ac *Bavari*, per *Palatinatum*, propter *Nicrum*, spoliis, cædibus, expilationibusque, rem egerunt. Ut modò his in partibus, his, illisque, oppidis expugnandis, *Mansfeldius*, esset superior, modò alibi *Hispani*, *Bavarique*, victores triũpharent. De quibus aliàs suo loco. Nunc ad alia, & quidem ad res *Vngaricas*, iter est.

CAP. IV.

De nova Bethleni, cum Ferdinandò Imp. transactione.

I.

Bethlenus obsidionem Presburgi urget, sed frustrà.

REbus per *Germaniam*, ac *Palatinatum*, accidentibus, paulò antè præmemoratis, jam rursus, ad *Hunnos*, ipsumq; *Bethlenum*, *Cæsaris*, post pactam unà, alteramq; transactionem, ac reconciliationem, hostem nihilominùs acerbum, & varium, revertimur. In eo simultatis imaginem aliquis intueri queat. Qui cum necessitate amici vultum induere, redeunte verò, ac denuò aspirãte fortunâ, hostiles aperire animos, iterumque minas spirare, animadversus est. Hic ubi educto in *Vngariam* novo, copiosoque, exercitu, magno adhibito conamine, ac labore, *Tyrnaviam* expugnasset, cæsis aliquot *Cæsareanorum* cohortibus, pabulatum euntibus, *Austriæ* agrum, longè latèque excitatis incendiis, crudeliter lacerare cœpit, paganis turmatim regiam *Viennam*, asyli ceu sacrariũ, confugientibus.

Præmissis istis atrocis monetæ flagellis, atq; ultrà centum pagorum conflagrationibus, usque eò, ut ab incendiis crebris, ac magnis, cœlum illis in locis modò non rubere, sed ferè flammas contraxisse, videri posset, porrò exercitum *Presburgo* admovit, *Cæsareanis* regiam hanc *Vngariæ* metropolim vi extorsurus. Sed intrà votum duntaxat fuit hic conatus. Præsidiariis enim urbem acerrimè defendentibus, nunc sclopetis, ac machinis aheneis, strenuè rem agentibus, nunc in hostem extrà mœnia turmatim impressiones facientibus, stragesque haud exiguas caussantibus, *Bethleni* impetus, paulatim elanguere, ac senescere, visus est. Illis ubi è *Moravis* man⁹ tàm equestris, quàm pedestres manipuli, accessissent, longè ferociores facti, in hostes indesinẽter facto globo ex urbe impetus facere continuarunt, usque dum, tædio obsidionis captum, *Bethlenũ* deinceps vasa colligere, atque alium locum, quem pollueret, quærere coëgerunt. Erant in illius comitatu *Iägerndorfius*, & *Turrianus* è *Bohemia*, *Silesiaque*, exules, immò à *Cæsare*

sare publicò proscriptionis fulmine percussi, qui quidem ad omnis generis finibus *Austriacis* clades accersendas nihil reliqui fecerunt.

II.

Idem, soluta Presburgi obsidione, in Moraviam grassatur.

POstquàm ergò apud *Presburgum*, sive *Possonium*, frustrà fuisset *Bethlenus*, reducto exercitu variis, cladibus *Stiriam*, *Austriamque*, afflixit, ubi etiam incolas, vindemiis occupatos, passim intercepit, dirisque modis exercuit. Ejus exemplum invitatus *Budianus*, sua cum manu, *Viennam* versus pariter grassari cœpit, oppidis, pagisque, in itinere obvius, ferro, incendiisque, atrociter devastatis. Ne autē *Moravi*, à confœderatione defecti, impunè hanc abalienationem suam ferrent, mox *Bethlenus*, instigāte *Iägerndorfio*, in *Moraviam* promovit, variisque locis, vi, minisque, sive metu, expugnatis, non modicum intulit detrimentum. Sed neque hi *Bethleniani* diu fuerunt inulti. Tametsi enim *Iagerndorfius*, vindictæ cupidus, *Moravis* jam ferè insultare, eosdemque variis, nomine *Friderici Regis* sui, ad defectionem litteris solicitare, accepisset, nihilominùs hic istius conatus mox elanguit, posteaque subveniente *Cæsareano*, sub *Esterhasio*, *Vallenstenio*, *Hannibale à Dona*, *Erdedio*, aliisque tribunis, exercitu, variis impressionibus, cladibusque attriti *Vngari* remissius furere animadversi sunt.

III.

Bethlenus denuò cum Cæsare transigit.

B*Vdiano* autem, itemque *Hejduccis*, ac *Siculis*, aliquoties *Cæsareanorum* manus cum damno expertis, *Transylvanisque* dilapsis, *Bethlenus Edenburgum* misit, qui novam cum *Cæsare* transactionem proponerent, deinduciisque illicò paciscerentur. Postquàm enim annonæ defectu p *Moraviā* laborantes *Vngari* ad incitas, adeóque res novas, spectarent, *Iagerndorfius* verò suos in *Silesiam* versus *Troppaviam*, *Glazamque*, reduceret, *Bethlenus*, caput quò maturè pedicis extricaret, consultò animum novam ad transactionem adjecit. Ideóque, apud *Nicoleopolim*, sequentibus super articulis, denuò transigi cœpit: Nempè *Cæsar Vngaris* quibuscunque reatum remitteret, atque ignosceret. *Bethlenus* verò titulo regio renunciaret, traditisq; fortalitiis limitaneis, *Vngaria* excederet, neque deinceps adversus *Cæsarem*, *Archiducesque*, sinistri quicquam machinaretur. Intereà titulo *Imperii Principis*, ac civitatis *Caschavia* possessione, ad dies vitæ, gauderet. Nec minùs *Oppelii*, ac *Ratiborii*, per *Silesiam* principatus *Bethleno* cederent, ut etiam quotannis *Imperator* militibus præsidiariis *Bethlenianis*, per fortalitia dispositis; tamque *Cæsari*, quàm *Bethleno*, juramento obligatis quinquaginta florenorum millia penderet. Corona regia apud *Trinchinam* arcem custodiretur usque ad diætam provincialem proximam. In qua super regni *Vngariæ* oneribus, deliberaretur. Negotium Religionis eo loco, quo sub limine aditi à *Cæsare* regni erat, deinceps esset. Ità, ut *Patres Societatis* in regnum reciperentur, absque eo tamen, ut fundis, bonorumque propriorum possessionibus, uti frui illis integrum esset. Possessiones denique, ære alieno obrutæ, usque ad diætam instantem, manerent sub possidentium manibus. Deinceps verò, ære refuso, ad pristinos redirent dominos. Contrariū eveniret cum bonis, ac possessionibus, dono datis. Eæ enim absque tergiversatione, illicet redderentur.

IV.

Iagerndorfii copia à Cæsareanis, Saxonicisque, è Silesia excutiuntur.

NOvâ istâ, atque insperatâ, inter *Cæsarem*, ac *Bethlenum*, transactione interveniente, *Iagerndorfius* spiritus, ferociamque, submittere visus est. Qui cum fractis hoc pacto viribus suis diffideret, copias, nuper collectas, tanquam sine rectore, ac capite, per *Silesiam* dispersas, reliquit. *Saxonicis* igitur legionibus annonæ inopiâ præventis, cùm non sine honoris dispendio, provincia excedendum esset, sub *Dona*, & *Craffttio*, tribunis, animos subiit, citiùs adversus hostiles *Iagerndorfii* manipulos omnia ultima tentare, quàm absque effectu ingloriam secessionem facere. Itaque vel conatus hic, successu abundè nobilitatus, felix, ac laude dignus, extitit. Illi enim hyeme inclemente, atque asperrimâ, cum copiis, ac machinis bellicis, moventes, citiùs *Troppaviæ* portis imminere animadversi sunt, antequam præsidiariis, hostes adesse, innotuisset. Tametsi autem loci ejus *Capitaneus*, civitate per tubicinem ad deditionem postulatâ, initio resisteret, nihilo-minùs suburbano à *Saxonicis*, *Silesicisque*, intercepto, machinisque in civitatem directis, tandem victas porrigere manus coactus est.

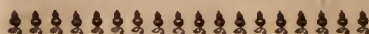
Expugnatâ sic *Troppavia*, facilis res fuit cum cæteris cohortibus, per oppida, pagosque, dispersis. Quarum, pars ex inopinato superventi, ac cæsa sunt, pars direptis signis, ac vexillis, pace, præconcessa, ultrò sese dediderunt. Itaque neque præsidiarii, qui *Oderbergam* tenebant, neque *Ortenbergius Comes*; apud *Teschenam*, ad *Ella* ripas civitatem, stativa exercens, diu morati sunt, quin missis obviàm buccinatoribus, & pacem peterent, signisque sive erectis, sive supinis, ac direptis, ultrò ad deditionem accederent. Atque ità feliciter evenit, ut, quinque dierum intervallo, copiæ illæ *Iagerndorfiana*, quadraginta cohortibus constantes, exceptâ tantùm *Glaza*, annihilarentur, inque *Cæsaris* venirent potestatem.

V.

Post diutinam oppugnationem Glaza quoque deditur.

TAntùm supererat *Glaza* fortalitium. Hæc, sub *Turriano* juniore, diu restitit, atque ultima quæque tentavit. Tametsi enim *Elector Saxoniæ* litteris, conceptissimis verbis exaratis, illi, nomine *Cæsaris*, veniam, atque indemnitatem promitteret, nihilò-minus fidem pollicitis adhibere negavit. Qui cùm, in omnem obsidionis eventum, de necessariis defensionis mediis sibi, suisque, prospexisset, nunc emissis cohortibus pecudum greges intercepit, nunc oppidula adjacentia in potestatem redegit, atque expilavit, nunc turmas *Polonicas*, *Cæsari* in auxilium tendentes, disiecit, fuditque.

Hæc ubi insolentia *Cæsareanis* intoleranda videretur, admoto justo exercitu, locum tantùm non coronâ cinxerunt, sed balistis, machinisq; tormẽtariis, strenuè adoriri pertexerunt. Interim, licet injectis ignibus ædificia non ignobilia conflagrarent, præsidiarij nihilo-minus emissis militum globis, peractisque impressionibus acerrimis, magnam è *Cæsareanis* stragem excitârunt. Immò tandem ubi assultibus passim fortalitium invaderetur, tàm animosè hostes rejecerunt, ut plurimi ab adversa parte, & magno numero, desiderarentur. Atque sic certè ab illis pugnatum est, ut, tanquam superari haud quiti essent, censeri possent. Absque aquarum igitur interceptione fuisset, dùm ucq; sic farinæ, neque pyrii pulveris, defectus suppleri sustineret, vix civitas expugnâri potuisset. Ad incitas quod dicitur, indè temporis successu, redacti, cùm neque salutis, neque auxilii, spes reliqua esset ulla, certis, atque optimæ notæ militaribus sub conditionibus præconcessaque indemnitate, civitatem *Turrianus* tradidit.

CAP. V.

Vterque Anhaltinus Princeps, cæterorũque proſcriptorum non nemo, cum Cæſare in gratiã redeunt.

I.

Balthasar Marradasius Hispanus, expugnat apud Bohemos Thaborinum.

Ædùm augusta *Cæsaris* arma per *Vngariam, Silesiamq;*, feliciter triumphant, neque intereà per *Bohemiam* ferias egit *Balthasar Marradasius*, *Hispanus*. Immò verò *Thaborinum*, à *Mansfeldicis* hûc-usque detentum, obsidione cinxit, crebrisque assultibus conterruit. Præsidiariis autem, fortiter hostiles impetus excipientibus, quanquam de industria nunciaretur, *Mansfeldium* usque inferiorem in *Palatinatum* retrocessisse, ut auxiliarem illis manum, opemque, afferre haud possit. Nihilo-seciùs obstinatissimi animis extrema quælibet exspectare, antequàm locum cõtraderent, constituerunt. *Marradasius* proindè ubi aperto Marte parùm proficeret, ex insidiis, & cuniculis, rem egit, suppositis uempè, ac suffossis dispositisque ignibus, civitatem ut corrumperet. Neque minùs mœnia, coronâ cincta, invadere jussit. Sed tàm ignes, per cuniculos illos subjecti, parùm efficaciæ sortiti sunt, ut plus extrà, quã intrà, muros damni intulerint, ut etiam cohortes, civitatem invadentes, magno cum discrimine reiici contigerit, capitaneis ex eorum numero aliquot desideratis.

Interim, obsessi non destiterunt emissis per indicem litteris, & quòd annonâ, commeatuq;, laborare occiperent, *Mansfeldio* nunciare: hac sub adjecta conditione, nisi circiter *D. Martini* ferias auxilio subleventur, fore, ut, impellente necessitate locum ampliùs tueri haud evaleant. Eò usque sese fortiter officium suum facturos esse. Hæ litteræ, ab obsessoribus, opportunè interceptæ, gaudio haud vano fuêre. Tempore igitur constituto appropinquante, necdùm ullâ salutis spe affulgente, interibiq; loci præfecto ad plures emigrante, cohortes, sese suo officio plus satis functas esse, arbitratæ, certis atque idoneis, sub conditionibus, fortalitium dediderũt.

Eadem tempestas, sive annonæ penuria, *Vuttingaviam* postmodùm, ut in potestatem *Cæsareanorũ* reverteretur, exercuit. Necessitatis enim telo, sive commeatûs inopiâ, duriorem cuncum vix alium esse, à veteribus proditum est. Supererat per *Bohemos Klingenbergense* castrum. Hujus quoque fortalitii, prout fieri amat, ab initio milites, custodiæ ejus præfecti, indomitam præ se ferebant alacritatem, ac fortitudinem, ut nihil non audendo hostibus abundè nocerent. Sed & auxilii desperatio, & diuturnitas, successu temporis, fregit animos, ut oblatam à *Cæsareanis*, sub ultima interminatione, veniam, gratiamque, non ampliùs exploderent, sed nolentes volentes acceptarent. Atque hunc finem per *Bohemiam* habuit *Mansfeldii* pertinacia, ut ea loca, quæ absenti vus tueri nequiret, tanquam auxilio omni destituta, intrà breve tempus, dilapidaret, perderetque.

II.

Anhaltinus junior, itemque Hohenloius, à Cæsare in gratiam recipiuntur.

CÆterùm prout in amore, juxtà *Flaccum*, hæc insunt mala, nempè bellum, pax rursùm: ità ferè ipso in bello, ꝗ aliâs amori olim multimodè cõparari consuevit, sunt odia, mox reconciliatio, gratiaque, id est, amicitia. Hoc pacto, qui adversus *Cæsarem* antè hostilibus in armis occupantur, jam interlapso aliquo tempore, præeunte veniæ deprecatione, redeunt in gratiam, *Anhaltinus* scil. *junior*, & *Hohenloius*. Quorum ille in pugna, apud *Pragam* cõmissa, captus, hic verò à *Cæsare* acerbo banni, sive exilii, fulmine proscriptus, erat. Hic ergò absentivus, ille præsens, ac *Cæsari* supplex factus, postquàm ob reatum, in *Imperii* caput commissum, corã à *Cæsaris* Cancellario reprehensus fuisset, in gratiã postliminiò admitti cœpit. Qua de re, fronte exporrectâ, lætaq;, & per aulam velut tripudiare, & *Cæsari* ad mensam astare, notatus est. Profectò, inquam, nullo ferè luculentiori argumento *Imperator*, mansuetudinem, singularemq;, ac congenitam *Austriacam* illam animi lenitatem, contestari potuisset, quàm quòd hostibus, & quidem victis, tàm promptè, more majorum, ignovit.

III.

Eandem Cæsaris gratiam implorat Anhaltinus senior, sive pater.

ILla *Cæsaris* pellectus, atq; invitatus singulari animi bonitate *Christianus Princeps Anhaltinus* senior, sive pater, à quò pariter caput ab exilii tristitia redimeret, nullus dubitavit epistolâ sequenti *Cæsaris* tàm facilè ignoscentis, tàm benigni, humanitatem emollire, ac sibi reconciliare. Epistola talis ferè erat: Invictissime, justàque clementissime, Cæsar. Illa tua, inquit, quæ aliis adver-

a dversus te per *Bohemiam* belligerantibus proceribus reaffulsit, gratia, ut necessario hoc tempore, ad mansuetudinem tuam humilimè confugiam, me audacem, immò confidentem, reddidit. Subspe, futurum, ut fores gratiæ illius clementiæque tuæ, alijs indultæ, etiam mihi patescant. Gratulari hac sub infelicitate mihi posse videor, quòd motuum id genus intestinorum autor haud quidem fui, sed serius fatale ad bellum istud accessi, sed nò immediatè, magis verò, tanquam *Imperii Principi*, mediatè tibi fuerim subjectus, nedùm ullâ adhùc juramenti sanctitudine devinctus. Bonâ fide, Domine, fateor me peccâsse, ità tamen, ut ad mortem non deliquerim, cùm nullo adversus *Cæsarem* sive hostili, sive maligno, animo provectus sim. Quid ergò est? Nō ego, sed Religionis Evangelicæ amor, à *Bohemis* istis tantoperè inculcatus, sed fides mea, *Electoratui Palatino* à tot annis mancipata, deliquerunt. Hoc utroque instrumento erravi, hoc lapsus sum. Illud ... tur memento, me errore potiùs, quàm sive hostili, sive maligno, animo inductum, spem concepisse, fore, ut tot provinciæ peregrini, ac barbari in *Principi* manus ne inciderent, sed isti motus, tolerabili interveniente compositionis remedio paulò post componerentur. Hæc mea consilia, hæc mihi curæ fuisse, intelligas, velim. Habes confitentem reum. *Palatini* partes secutus sum, *Religionem* respexi, bellum adversus te suscepi. Erravi igitur, tanquam homo: in armis tamen fui, tanquam militiæ ducis officio, rebus desperatis, satisfacturus, ità tamē, ut in ipsis extremis oculos super pacis, publicæque tranquillitatis, commodum conjecerim. Etiamsi igitur gravem tibi fecerim injuriam, homini tamen, reatum confitenti, non invidebis medicinam. Si vis (quod abominor) proferre iracundiam, in alios converte, qui vel post victoriam illam *Pragensem*, divinitùs concessam, arma nondùm deponunt. Quo nomine, prosit, inquam, me maturè erroris pœnitentiam emendâsse, reconciliationē enixè suasisse, *Religionemque* armis haud semper vindicandam esse, rebus adhùc med. ocriter ad armorum reassumptionem præparatis, inculcâsse. Si nihil obtinui, certè hic conatus non omninò displicere poterit. Narrabo tibi, optime *Cæsar*, denuò, tàm *Religionis* reformatæ amore, quàm ex fide, *Palatino* data, me lapsum esse. Negant autem sapiētes, mortalium quenquam hûcusque nasci contigisse, qui quidem omnibus horis sapiat, neque toto vitæ curriculo vel semel errare deprehensus sit. Divinum igitur potiùs, quàm humanum, fuerit, non errare, non labi: Proindè cum, vitio gentis humanæ, mihi accidisset, quod omnibus accidit, amplector genua tua, petoque, togoque, reatum mihi, filioque, condones, crimen remittas, errores utriusque m... suetudinis tuæ velo obumbres, gratiam rigori præferas, *Cæsareamque*, atque invictam illam clementiam, victis ignoscendo, deprecantes fortunis, honoribus, dignitatibusq; pristinis restituendo, longè faxis illustriorem. Summam supplicationis meæ hæc est: Vbi veniam reis confitētibus, clementiamq; solitam, errantibus indulseris, nomē tuum, jamdudum augustum, toti terrarum orbi venerabile facies, nostras verò mentes perpetuò gratitudinis, fideique, vinculo, prorsus adamantino, ferruminabis. Vale, Cæsar indulgentissime, &c, quod potes, victis, afflictisque fave, atque ignosce.

Quid igitur ad hanc *Anhaltini* patris supplicationem *Cæsar*? Ecce! tàm mite *Austriacum*, tam pium, pectus, simulatq; pœnitentiæ dolorem, precesque, adesse animadvertit, satis pœnæ delinquentem dedisse censuit, dùm eo ipso, quòd criminis dolorem profiteretur, abundè castigatū, ultumq; esse, judicavit. Itaq; & laudandus venit *Anhaltinus*, alter velut philosophiæ, ac militiæ, ... stndiis *Germaniæ Xenophon*, qui gratiam augusti *Cæsaris* conceptis verbis implorare non erubuit. Et *Cæsaris* verò indulgentia; atque humanitas, æterno haud intermoriturae laudis cippo digna est, qui victor, eatumq; deprecanti, *Principi*, tàm clementer, tàm promptè, ignoscere nō dubitavit. Profectò, si vel *Alexandri* illius *Magni* scriptoribus, aliisque veteribus, creditur, major illa est gloria, ubi *Cæsar* victis ac dedititiis ignoscit, quàm ubi vicit. Sed jam ad alia properandum est.

****

Externa.

I.

Apud Rhetiam persecutio in homines Evangelicos suscepta, denuò glicit.

SVprà, de laniena sive *Rhetica*, sive quæ *Valle Tellinâ* laceravit, præfatū est. Quā ad furorem, atq; insaniamusq; haudquaquam ad satietatem, perpetratā, subut animos, cruore humano ebrios, ac temulentos, id, quod manipulis quibusdam sanguinariorum antè feliciter inchoatum foret, jam integris collectis legionibus, ac copiis, exequi, adeóq; tragœdiam ex professo, ut ajunt, atq; audacter, porrò sub omniū oppressione, universam per *Rhetiam* implere. Autoribus itaque *Hispanicæ* factionis complicibus, nempè *Goiero*, *Pompeio* & *Fortunato*, *Planta*, *Dominico Nadero*, *Bartholomæo Dulsino*, cæterisque conjuratis, integris clàm-palàm agminibus concursum est, atq; in eam rabiem conjurationem despumavit, ut haud priùs darentur induciæ, quàm universos per omnem *Rhetiam Evangelicæ*, ut vocāt, *Religioni* addictos homines, tanquam sub unica velut cervice, interneciōne delevissent. Vtq; hæc illa ista sanguinis humani sitis, ac fœda crudelitas, non perfunctoria, frigidaque, videri posset, à parricidali instituto non discedendum esse; antequàm vel hæresiarcharum patrimonium, ac commēdatâ istâ *Tigurinorum* malitia, esset expugnata, conjuratū est.

II.

Furor iste Pontificiorum in autores recidit, successusque destituitur.

DE *Catilina*, ejusque manu conjuratâ, prodidit *Sallustius*, istos, in *Roma*, sive patriæ, interitum, atroces, ac diros, animos, propinatis humani cruoris poculis, commasculâsse. Quis verò, te rogo, istos, antè patratā per *Vallem Tellinam* lanienā, mentes, barbarie ipsâ crudeliores, majorem ad temeritatem efferâsse, negabit? Proindè cùm jam audacia hoc tentarct, ut omnes per *Rhetiā* diversæ *Religionis*, nuperlicitæ, ac concessæ, tanquā sub eadem causa, opprimerentur, ecce! *Deo*, ut est apud *Psalmographū* vatē, conatus istorum ridente, accidit, ut longè secùs cruenta ista libidinatio caderet, atque præconceptum

ceptum erat. Nulla enim salutis spe residuâ, quâ sicariis istis insontes resistere possent, cœlitùs contigisse, datumq; esse, videri potuit, ut præcipuorũ quorundam, *Evangelicam Religionem* professorum, hominum globus coiret, juramentoque interveniente, sese omni operâ quantò ociùs pacis, patriæque, turbatorum furoribus obviàm ituros esse, datâ, acceptaque fide, fœdus sanciret. Hæc unio ab initiis intrà octodecim homines constitit. Qui, animis fiduciâ confirmatis, primum feliciter impetum in *Ritbergam* arcem facientes, conspirationis istius sanguinariæ ducem, ac choragum, *Pompeium Plantam*, nihil tale exspectantem, pro felici hujus necessariæ defectionis auspicio, immolârunt. Indè per medias furiosorum cohortes ferro viam aperientes, eodem aspirante successu, sex alios tragœdiæ actores præcipuos, nempè *Fortunatum Plantam*, *Dominicum Naderum*, *Bartholomeum Dulfinum*, *Ammanum Bartium*, *Nutium Valentinum*, & *Ioannem Adamum*, sub acie gladii, è medio sustulerunt.

His defensores provecti initiis, magis, magisque numero augeri cœperunt, ut jam circiter noningentos educere quiti essent. Vbi igitur sanguinariorum, tùm sub agminibus, ac signis, existentium, rabies jam spectaret ad effectum, defensores, minimè procrastinandum esse arbitrati, felici impressione in istos masculè impetum fecerũt, multisque nostrûm cæsis, reliquos in fugam conjecerunt. Illi, conquisitis, accitisque sociis, *Valandosum* montem insidentes, armisque, machinisque, atque apparatu bellico, instructi, non inferiores sex hominum millibus, vindictæ cupiditate, in defensores, jam tùm millenarium æquantes, ferociter moverunt. Sed vento aspirante, per *Dei* gratiam, ita ab his excepti sunt, ut denuò, innumeris desideratis, in fugam verterentur, trophæumque hostibus relinquerent.

Indè *Defensores* cohortibus *Curianorum*, *Churvaldensium*, *Belfortensium*, aliorumque pagorum, aucti, profugos insequi cœperunt, quorum partem per itinera interceptam, direptis signis, ceciderunt, partem omnibus precibus veniam facti deprecantes, unà cum uxoribus, ac liberis, per pagos derelictis, in gratiam admiserunt. Tametsi igitur conjuratis è *Mediolano* bis mille sclopetariorum, & tres equitum cohortes, in auxilium mitterentur, hi tamen omnes, propiùs ut venerunt, montium *Rhetiæ*, niviumque, asperitatem, reformidantes, paulò post dilapsi sunt. Vnde tantùm non seditiosis animi ceciderunt, ut tertiò fugâ arreptâ sibi consulere niterentur, sed, insequentibus defensoribus, in ipsis montium præcipitiis, armis omnisgeneris sparsim projectis, equisque derelictis, prout quisq; pedibus montium altitudines exsuperare animo præconceperat, bonam partem porrò cædi, prosternique cœperint.

III.

Hispani Mediolanenses in Defensores Rhetiæ impressionem faciunt, sed suo cum damno.

E Conjuratis, qui superfuerunt, ultrà *Alpes* usque *Altorfium* fugatis, ubi jam *Defensores* dogmata sese ejecisse, arbitrarentur, *Curia* præsidio imposito, signisque re[illegible]is, agminibus solutis quisque lares ad patrios dimittebatur, hac tamen sub lege, ut quacunque exigente necessitate, omnes, ac singuli, in armis redirent. Interibi per legatos loca, more belli, armis occupata, in verba defensorum jurare jubentur. Hæc dùm fiunt, *Hispani* è *Bellenzona*, castro in *Alpium*, quà *Mediolanum* iter est, faucibus, bipartito, educentes, factâ impressione legatos illos abduxerunt, multisque in obvios quosque cædibus sævierunt. Sed *Defensores* illicò conclassantes, ac sub signa redeuntes, *Hispanorum* per montes vestigia legerunt, multisque interceptis non paucos ultrici manu fuderunt.

IV.

Variis transactionis articulis, super rebus Rheticis, ab Hispanis, Gallis, Venetis, Austriacis, agitur.

DEfensoribus quapropter divino nutu armis ultricibus feliciter hûcusq; provectis, ac prævalentibus, fines, locaq; patriæ tutissima, impositis præsidiis firmari cœperunt. Interim, pro reducenda pacis compositione, *Hispani Mediolanenses*, propositis pluribus articulis, occupabantur. Qui cum *Religionis*, patriæque, libertatem manifestè violarent, totidem ex adverso oppositis corollariis, à *Defensoribus* rejecti sunt.

Hæc dùm per *Rhetiam* dissensionibus, dissidiisq;, ac simultatibus, peragerentur, *Veneti* confusionis istius miserti, ad *Galliarum Regem* legatos emiserũt, *Rex* ut causam *Rhetiæ* apud *Hispanos* ageret, affli[illegible]que salutarem medicinam administraret. Qua de re, cognitis acerbissimis illis collisionibus, ac lanienis, *Rex* luculentum in *Hispaniam* sub *Bassampiero*, legationem expedivit, quæ apud *Regem Catholicum* id ponderis habuit, ut sub certis articulis, rebus omnibus in pristinum statum reducendis, facilè *Rheti* potuissent acquiescere. Verùm enim verùm alma sive felicitas, sive maleferiatorum quorundã livor, hanc *Rhetis* invidit sortem, ut instinctu, ac sufflaminatione, *Nuncii Apostolici*, legati *Gallicani*, atque *Hispanici*, sive *Burgundici*, insuper habitis illis conditionibus tolerabilibus, novi, atque asperiores, articuli fabricarentur, iidemque *Religionis*, patriæque jura, ac libertatem, manifestè turbantes, *Defensoribus* obiicerentur. Sed tantùm abest, ut adversantes id genus articuli placere potuerint, ut eâdem facilitate omninò sint repudiati, solidisque argumentis refutati.

Itaque, super *Vallis Tellinæ* perduellibus, lanienæ istius, atq; omnis mali, autoribus, apud *Galliarũ*, *Hispaniarumq;*, *Reges*, per litteras *Cantones*, sive *Defensores*, *Rhetici* quiritare cœperunt. Quæ omnia interjungere velle, nimis foret prolixum. Dum ergò modò non *Hispanici* porrò, sed etiam *Gallicani* ministri essent suspecti, superaccessit tertium adhûc malũ, ut insuper *Leopoldus archidux*, ignitis multorum inductionibus inflammatus, in *Rhetos* copias educeret, controversiamque, violata super jurisdictione suâ, eisdem moveret. Neq; minùs à *Rhetorum* partibus feriatum est. Hi enim ad propositiones, ac postulata, *Archiducis* modò non satisfecerunt, sed ipsimet quoque libellum gravaminum, quibus exonerari cuperent, reproduxerunt.

Secundùm hæc, omissis disceptationibus, copiæ *Austriacæ* magno in *Cantones Rhetiæ* (*Engadinum inferius* vocant) impressionem desubitò facien-

facientes, rapinis, cædibus, incendiisque, rem egerunt, locaque nonnulla, ex inexspectato occupata, subjugum miserunt, libertatemque *Religionis Evangelicæ* abjurare passim incolas compulerunt. Summa tandem exasperationis, quã *Archidux* ex *Oeniponte* antecactas impressiones roborare cupiebat, illa erat: Nempè *Rhetos* paulò antè in territoriis, locisque sibi subjectis, jurisdictionem suam violâsse, civitates, arcesque, de facto infestâsse, *Vormatiam* expugnâsse, præsidioque oppidis, contrasas, intercepti, imposuisse, usque eò, ut tuendæ autoritatis, dignitatisq; *Archiducalis* igitur, aliter vix fieri potuerit. Ipsi igitur sibimet, quod esset factum, imputarent, ac postmodũ malo cavere discerent. Interim *Tigurinis* hæc *Archiducis* asperitas haud placuit, ut remonstrarent, duriùs, ac præter civilitatis legem actum esse, potiùsque mitibus, ac tempestivis, quàm atrocibus, atque inopportunis, remediis uti oportere.

CAP. VI.

De Christiano, Duce Brunsvicensi, aliâs Episcopo Halberstatensi dicto, exercitũ educente.

I.

Christianus Brunsvicensis, in rem Friderici Palatini, copias in Hessiam educit.

Ex illorum numero, qui res *Friderici Palatini* mallent intueri reflorescentes, atque auctas, extitit quoque *Christianus, Episcopus Halberstatensis* dictus. Hic nobilissima, potentissimaque *Brunsvicensium Ducum* familiâ oriundus, à puero tyrocinils militaribus apud *Batavos* imbutus, juvenis animo audax, ferociâ præceps, atque impavidus, majora viribus, atque ætate, moliri visus est. Omni enim conatu id agebat, ut *Friderici Palatini*, in *Bohemia* nuper victi, tùm apud *Batavos* exulis, res lapsas, perditasque, erigere, ac, si liceret, in integrum restituere, posset. Ferunt, cum audacibus ausis prævalente, arreptam è manibus regiæ *Friderici* conjugis chyrothecam applicuisse pileo, ac jurejurando illi cõfirmâsse, non priùs symbolum illud seseâ capite dimissurum, quàm *Fridericum Regem* maritum, apud *Pragam* pristino in solio confirmatum, ac reflorescentem, intueretur Sed hoc audacis juvenis, præcocisque militiæ ducis, votum intrà impetum quidem, sed extrà eventum fuit. Vitio enim ætatis provectus, cum neque facultas, neque ferocia, deesset, militem per *inferiorem Saxoniam, Guestphaliamque*, collegit, quo, licenter, sub duce adolescente, debacchante, sæviretur magis, quã uteretur. Hac manu eùm in *Palatinatum* tenderet, primores sive partem exercitus, præmisit. Hi cum, vitulis libidinantiores, non hostibus, sed civium hinc indè fortunis, ac bonis rusticorum, bellum indixissent, lasciviè, petulanter, ac tumultuariò, agebant omnia. Ductores ea de re, ac Capitanei, à *Saxoniæ inferioris Directoribus* admoniti, ut cautiùs, modestiùsque, eò, quò iter esset, pergerent, nisi pœnas lasciviæ illius sæ dare mallent. Isti, tanquam in interregno, susq; deque nihilo-minùs omnia habentes, nihilq; sive adhortationes, sive minas, facientes, porrò licentiæ suæ, absque missione, velificari perrexêre. *Principes* igitur *Saxonici*, collectis ex tempore copiis, in refractarios, & vitulantes, movere jusserunt. Quos ubi, præter exspectationem, adhucdùm recalcitrantes experti sunt, impetu in istos facto fuderunt, dissipâruntque, vexillis numero sex direptis, *Capitaneis* verò vitulantium id genus cohortium acerbè vapulantibus.

II.

Halberstatensis Amæneburgum, Hessiæ oppidum, intercipit.

Recollectis residuis, ac conjunctis, copiis, licentiâq; petulantibus denegatâ, *Halberstatensis* in *Hessiam* usq; promovit, militemq; per diœcesin *Moguntinensem*, propè *Marpurgum*, divisit. Cùm igitur *Amæneburgum*, diœceseos illius caput, edito in monte situm, ab amœnitate, uti fert nomen à veteribus, dictum, hactenùsq; intactum, spe prædæ, hiantes alliceret, atq; eminùs rideret, *Halberstatensis* fabricato stratagemate locum occupavit. Dum enim cum ministris *Moguntinis*, per causam super stativis, atq; annona militari, tractaret, interea, monstrato per indicem loco idoneo, equites, pedibus incedentes, per ruinas murorum, ædificiorumq;, rupesuperatâ, in arcem clàm immisit. Quibus sufficienti numero arcem obtinentibus, signo dato, reliqui ex equis dilabentes, ac sclopeta manuaria præferentes, in arcẽ impetum fecerunt. Oppidanis indè in forum, murosque, effusis. Pars ex arce militum proruperunt, non sine clamore, pars extrà in portas, arcemque irruerunt. Qua de re oppidani, hoste tàm intrà, quã extrà, mœnia insistante, conterriti, spiritus submiserunt, unoquoq;, quò vel timor, vel amor, errorque, vocabat, dilabente. Hoc pacto, qui intùs erãt, portis ferro, instrumentisq; aptis, reseratis, commilitones intromiserunt, civitate, prædis, opibusque, divite, in potestatem redactâ.

III.

Ludovicus, Hessiæ Landgravius, Halberstatensi, è finibus ut recedat, autor est.

Illâ *Amæneburgi* occupatione ex voto succedente, in *Neostadium*, ejusq; districtum, itum est, indigenis in verba *Friderici Palatini* adactis, ac jurare jussis. Qua in vicinia cum neque finibus, *Ludovici Hessiæ Landgravii*, parceretur, *Landgravius*, missis legatis, quàm hæ *Electorum, Principumq;*, regiones, variis copiarum transeuntium exactionibus exhaustæ essent, tùm *Cæsar Imperii* membris indixisset, nullas, adversùs leges *Imperii*, per ditiones admitterent legiones, nisi in pœnas, in transgressores constitutas, incurrere velint, *Halberstatensi* intimari fecit. Consultò igitur faceret *Dux*, si viciniæ hoc transitu parceret, atque temporiùs retrò velificaretur.

Sed

Sed talis extitit responsio illius: Se quidem datâ operâ, ne fines *Landgravii* à suis peterentur, provisurum. Intereà ex famâ se intelligere, *Landgravium* copias suas & transitu prohibere, & vi injectâ propulsare velle. Id quod nondùm ita esse crederet, præsertim, cùm nihil à se hostilitatis tentatum sit. Si itaque præter exspectationem, ejusmodi aliquid usuveniat, sciret, in omnem eventum injurias, id genus intentatas, vindicare, subditisque noxam inferre, paratum esse.

IV.

Halberstatensis Ludovico, Hessiæ Landgravio, clarigatorem, sive fecialem, mittit.

EO accepto *Halberstatensis* responso, *Landgravius* litteris, paulò prolixioribus, hanc illi profectionem dissuadere perrexit: Nempe sibi, ait, volupe esse, *Halberstatensem* finibus, subditisque, suis benè cupere. Interim narrari, legiones illius in suos impetus jam tùm facere, cædibusque, ac spoliis, rusticanos infestare. Si igitur illa sit mens *Ducis*, prout antreà declarasset, ut in autores inquirere, pariterque animadvertere, vellet, se impendiò rogare. Cæterùm, super proposito nolle se curiosius inquirere. Ad transitum copiarum quod verò attineret, ità rem comparatam esse: Præfectum scilicet exercitus *Burgundici* per *Palatinatum*, simulatque adversas imminere copias intellexisset, ad se, vicinosque *Imperii Status*, dedisse, sub hac petitione, ne legionibus quibuscunque contrà *Cæsarem* tendentibus, trans *Rheni*, *Mœnique*, vada transitus daretur. Qua de re, quàm proclive esset secùs facturis regiones suas mole, vel sede belli onerare, ipse judicaret. Iam *Landgravium* haud sperare, futurum, ut *Dux*, sive *Episcopus*, patriæ suæ incommodare, caputque proprium in discrimen adducere, cupiat. Semel se, cum *Electoribus*, *Principibusque*, finitimis, rationem iniisse, quâ peregrinos, incommodantesque, exercitus amoliri sustineant. Interim, hoc ut civiliter intelligere, neque adversum se fabricatum esse; *Dux* assumere velit, se rectà intercedere. Cur enim id, quod *Saxoniæ inferioris Principibus* liceat, sibi utiq; licere minùs debeat?

Et jam tum *Hispanos*, *Batavosque*, in occursum educere. Rem igitur magnam illum facturum esse, si regionibus suis parceret, militemque maturè deduceret. Tutiora itaque consilia periculosis anteferret, viamque, quam esset ingressus, ne calcaret. Antequàm *Dux* veniret, super copiis peregrinis, transitu prohibendis, conclusum esse. Ne igitur putaret, hoc consilium in eum cusum esse, cùm *Landgravius* tàm ipsi, quàm toti eius familiæ, optimè cupiat, juxtaque turbis, *Palatinatum* concernentibus, accedere nolit. Sed tantaxat super transitu laborare, & deprecari. Si gloriam è bello sitiat, iret adversus *Christiani* nominis hostes, *Mahometanos*, & capiti suo coronas mereretur. Tantum enim abesse, ut his in locis famam exspectare possit, ut contrà amicos, atque insontes, oneraturus sit.

Proindè, si patiatur admoneri, consultò rediret ad *Batavos* suos, propositum mutaret, regionesque *Landgravii* procellis id genus exoneraret. Videret ergò, an paternum hoc consilium displicere queat. Quod, extrà dubium, flammantibus aliorum persuasionibus præponderaturum esset.

Illa *Landgravii* suasoria, ac querela, cùm feroci *Halberstatensis* ingenio, ingentem ad audaciam cōposito, complacere haud posset, ilicet hic in indignationem, & minas, exasperari cœpit. Undè, per clarigatorem, sive fecialem, amicitiæ renunciande, hostilia quæque *Landgravio* sic quidem interminatus est: Ex omnibus se circumstantiis, inquit, animum *Landgravii*, tanquam in numismate expressum, intueri, nempè, illum, ut copias suas transitu prohibere possit, decretissimum habere. Sciret igitur, se neque ad illius, neque *Hispanorum*, potentiam expallescere. Quibus, aliisque compluribus, invitis, secundùm *Deum*, propositum in effectum deducere sit animarus, tametsi vel rumpantur inimici. Siquidem igitur usuveniat, ut quicquam detrimenti à *Landgravii* partibus inferatur, tum se quidem per *Hessos*, illius in subditos, eâ belli lege, & quidem severissimâ, animadversurum, ut mòdò non ipsimet *Principi*, sed seris deflenda nepotibus, arma temerè sumpta esse, constare debeat.

V.

Ludovicus, Hessiæ Landgravius, auxilii causâ, requirit Mauritium, Hess. itidem Landgravium.

ANtequàm prædicta *Halberstatensis* clarigatio ad *Ludovicum*, *Hessorum Landgravium*, pervenisset, *Princeps*, jam tùm male suis ominatus, auxilii causâ, *Mauritium*, itidem *Hessorum Comitem Provincialem*, interpellavit. Se jam tùm inquit, autorem fuisse *Episcopo*, parceret hisce regionibus, militemque deduceret: sed, prout res esset, frustrà fuisse. Absque ejus igitur discessu foret, belli sedem in *Hessiam* ut transferretur, non sine locorum, subditorumque, concussionibus variis. Ea propter se agnatum interpellare, ille, prout posset, cum *Episcopo* ageret, quò miles deducatur. Hoc si effectum detur, pariter se curaturum, ut à *Cæsareanis* nihil sit timendū. Iam anteà, cum finitimis *Principibus*, se modum, remediumque, iniisse, quo copiæ peregrinæ, per hos motus, has illasque terras penetraturæ, transitu prohiberi queant. Cùm igitur in eo nihil nisi quod *Imperii* leges admittant, designatum sit, ut eapropter à quoquam infestari haud quidem debeat, nihilo-minùs *Christianum Ducem* esse, qui hac de re, præter opinionem, litem sibi intentet. Sicubi igitur ille vi injectâ, & ferro, transitum aperire ausus, se, lege confœderationis, pactorum hæreditariorum, *Mauritium Landgravium* solicitare, eo in necessitatis casu sibi auxiliaribus subvenire copiis ne detrectet.

VI.

Ludovico respondet Mauritius, Landgravius Landgravio.

QVæ super *Halberstatensi Episcopo*, (excepit *Mauritius*) ejusque promovendo regressu, sub interminatione, nisi hoc effectum daretur, belli sedem *Hessiæ* superventuram esse, intimâsset *Ludovicus Princeps*, ea se, lectis litteris, percepisse. Quòd autem arbitra-

arbitraretur, *Mauritii* in potestate esse, *Episcopo* regressum persuadere, in hoc cum suaviter errare. Siquidem extrà, vel suprà, vires suas hoc negotiũ excurrat, nempè copiis, nominè *Friderici, Bohemiæ Regis*, & confœderatorum *Hollandiæ Ordinum*, collectis, resistere velle. Tàm potentes igitur superiorũ partes retundere æquè sibi difficile esse, ac si contra *Cæsarem* educere, eiusque exercitus remorari, atque offendere, cupiat. Quid? quòd & *Ludovicum* iam tùm cum *Episcopo*, super commeatu, ac transitu, pepigisse, famâ innotescat. De illius proposito, & quid hac expeditione intendat, nihil sibi constare. *Christianum* enim *Ducem* hominem non de calamo, sed de gladio, esse, ut ne literulam quidem ad se dederit. Ut igitur illi leges præscribere velit, neque illius ferociam pati, neque sibi utile esse. Illis etiam hoc accedere, nempè universam *Hessorum Principũ* familiam, ratione feudorum, *Electori Palatino* obligatam esse. Prout igitur consultò se abstinuisset, ne contrà *Cæsarem*, tanquam in privata caussa *Bohemica*, insurgeret, consimiliter, lege iuramenti, excusari vix posse, sicubi adversus *Electorem Palatinum* vultus elevent. Interim, quod super pactis hæreditariis inferat, auxiliumque suum, in casu necessitatis, solicitet, de hoc se, quod sui esset officii, curaturum pari lege, sicubi à *Pontificiis Principibus*, quibus cum *Ludovicus*, in rei *Evangelicæ* dispẽdium, fœdus sociârit, *Mauritium* citra meritum, peti contingat, idem sive officium, sive auxilium, sibi repromittere. Hoc se silentio præterire haud posse, quod nuper ab *Hispanis* sibi intentari accidisset. Istos, circiter *Vesaliam superiorem*, concursu, globoque facto, apud *Reinfelsam* arcem, loricas impressione facta occupâsse, ac deinceps nomine *Cæsaris*, ac *Regis Hispaniarum*, arcis deditionem postulasse. Absque præsidiariorum, igitur, loricam [illegible]perantium, partemque eorum vi iniectâ cædentium, fortitudine fuisset, iàm tùm arx periclitari cœpisset. Quæ quidem res cùm eius sit generis, ut [illegible] *Hispanos* nunquam irritâsset, iàm *Ludovici* quoque operâ, atque interventione, opus habeat. [illegible]ndè ab illo contendere, ut, quid regionibus, [illegible]tisque, suis, sub onere pressis, deinceps exspe[illegible]dum foret, conceptis verbis declarare vellet. S[illegible] quidem rem convenientem, ac necessariam, v[illegible]eri, sicubi per fideles utrinque legatos quamprimùm, vel apud *Schreckibachium*, vel *Villingibusam*, conventus procuraretur.

VII.

Ludovici Landgravii replicatio.

AD superiorem *Mauritii* rescriptionem non destitit *Ludovicus Landgravius* denuò reponere: Litteras, inquit, suas, nempè bonæ, ac candidæ, mẽtis interpretes, alio sensu accipi, ac scriptæ essent, tantumque non pro minis haberi. Eo nomine se ad ipsas litterulas, & verba, provocare, quibus, præter solicitudinem, quà communis patriæ, ac totius *Hessiæ*, ergò, ne funesto bello implicari eam accidat, tangeretur, nihil inesset. Neque præsentius remedium, sedem belli à finibus arcendi, suppeditari [illegible]ud, nisi ut *Christianus Dux* in præsentiarum militem deducat. Tantum abesse, ut de ipsius proposito quicquàm sibi constet, aut in rebus alienis curiosus esse velit, ut saltem hoc succurrerit, cùm *Dux* ille in *Hessiam* cum copiis venisset, adeóque prædis, cædibusque, subditorum rem egisset, immò in *Principatum Darmstatianum* impressionem fecisset, operæ pretium se facturum, sicubi in tempore, insontium subditorum caussa, vigilaret. Siquidem igitur *Mauritius*, in omnem necessitatis eventum, teneatur sibi succurrere, iuxtáque, si modò belli alẽam ex *Hessia* eiicere studeat, apud *Ducem* plurimùm possit, eam in rem se illum interpellâsse, ut cùm aliâs diceretur coram cum illo egisse, vellet ei autor esse, *Rheni* provinciis huius superioris circuli parceret. Non minùs *Mauritium* humanissimè errare, in ea opinione, hærentem, nempè iàm tùm se cum *Duce*, super commeatu, transegisse, cum iuxtà *Imperii* leges illius legiones admittere ꝓhibeatur. *Electoralis Palatinatus* miserandam faciem se ægerrimo intueri animò. Modò *Palatinus* vel salutare illud consilium suum ad animum admisisset, aliam iam fore provinciæ eius, melioremque fortunam. Illis quidem *Archipalatinis* se utrosque, lege feudorum, obligari. Sed meminerit, eandem fidem, sese inprimis, ratione feudorum, tàm *Imperatori*, quàm *Electori Moguntino, Herbipolensi*, & *Fuldensi*, præsulibus, debere, ut inter personas ritè, atque ordine, distinguendum eveniat.

Quantùm ad pacta hæreditaria faceret, quibus uterque teneatur utrique in omnibus necessariis casibus succurrere, nullam se quidem, ex incerta, ac frigida, illius declaratione, certitudinem haurire quitum esse, quod in medio relinqueret. Nihilosecius instans periculum urgere, ut denuò, super hac erogandi auxilii fiducia, interpellet. Neque esse, ut huic effugio, ob finitimorum *Catholicorum Principum* secum, pro defensione finium, pactam societatem, colorem prætendere debeat, cùm hoc pactum, iampridem, antequàm *Halberstadensis* erumperet, intercesserit. Quòd enim *Mauritius Lãdgravius* officio tribuni provincialis segniùs fungeretur, ut securè eò respicere haud liceat, sibi, pro conservatione legum *Imperii*, finiumque, & subditorum, defensione, necessariam finitimis cum *Principibus* rationem dum iniisset, fraudi esse haud oportere.

VIII.

Mauritii Landgravii iterata responsio.

NEque sic acquievit *Mauritii, Principis* litteratissimi, confidentia, quin iteratâ sub responsione invidiam à se amoliretur. Sic autem reddidit: *Ludovicus Landgravius* arguit, quæ super minarum, sibi intentatarum, coloratione subinsulisset, ea se denuò intellexisse. Tametsi istud excusare iam sit animus, litteras ipsas loqui, quæ forent attendendę. Se iuxtà cum innocentissimis esse, cùm iam tùm *Episcopus* tres *Imperii* circulos, nempè *Guestphalicum*, *Saxonicum Inferiorem*, & *Electoralem Rhenanum*, trãsierit, antequàm hanc *Hessiam* attingeret. De officio *Tribuni Provincialis* ità esse: Iã diu esse, ex quo *Mauritius*, neque penès *circuli Ordines*, neque ipsummet *Ludovicum Principem*, aliquid vel subsidii, vel sumptuum requisitorum, impetrare potuisset, ut nedũ à *circulo* introductus, constitutusque, sit, neque adiutorem, aut vicarium, quenquã cognoverit, multò minùs, ut a duobus, & viginti, annis sumptus ꝓmissos ab *Ordinibus* extorquere sustinuerit. Undè,

quàm *Ordinum circuli* sive collectis, sive auxiliis, uti frui potuerit, iudicatu facile eveniat.

Quantum ad postulatum attineat, ut *Mauritium Halberstatensi* regressum persuaderet, hoc opis suæ non fuisse. De eius proposito nihildùm sibi planū esse, ut nudis duntaxat coniecturis hactenùs nitatur. Quòd autem *Ludovico* autor fuisset, ne falcem in alienam, quod dicitur, & quidem hominum militarium, messem inferret, hoc ipso se id, quod & ipsi, & regionibus, subditisque, foret utilissimum, summeque necessarium, consuluisse. Si itaque sinistrè hoc accipi contingat, hoc se animum, rectè amantem, consolari, quod iudicium posteritatis æquiùs fore sibi promittat. Subditos *Darmbstatianos* ultrò deposuisse, sibi in mandatis esse, cohortes ut admitterent in stativa, illisque, super annona, prospicerent. Usque adeò de cædibus patratis *Halberstatensium* legionum (quales nomine *Regni Bohemiæ*, & *Batavorum*, militarent) nihil innotuisse, ut ab eo tempore, ex quo in diœcesin *Moguntinam* perrexissent, nibil rescîscat, præsertim cùm ipse in præsentiarum turbis *Valdeccensibus* distineatur.

Pacta, quibus utrinque obligarentur, certis limitibus restringi, quibus ipse, prout meminerit, nuper conditiones nonnullas superadiecisset. Se quidem, voce, atque ore consiliariorum præeunte, respondisse. Ut autem, rebus itâ perturbatis, auxilia ipsi subministrare, peregrinoque bello accedere, debeat, operæ pretium haud esse.

Christianum Ducem secum fuisse, non à se negari. Illum enim & proximâ agnatione, & *Evangelicæ Religionis* societate, sibi devinctum, paucis cum equestribus apud *Corbacum* affuisse, ut paulò post in eundem nonnullis cùm cohortibus *Moguntinam* in diœcesin moventem, fortè inciderit. Ut autem hâc eius expeditionem vel consilio, vel re, operaque, iuverit, probari haud posse, cùm ille ipse, cuius gratiâ missus esset, rem citrà moram exequi properâsset. Quanquàm igitur *Ludovicus* vel hoc negaret, se datâ operâ *Ducis* copias fuudere, aut reiicere, non fuisse animatum, nihilominùs, cùm vires suas unà cum *Catholicis*, contrà *Halberstatensem*, coniunxerit, ipse iudicaret, quàm gratam *Episcopo* mentionem, super *Ludovici* regione, in oculis habenda, iniicere potuisset. Illum confirmare haud quidem posse, sibi minùs curæ esse, quò sedes, atque officina, bellis his à parentibus amoveatur. Se verò, subditosque suos, veris querelis quiritare posse, eum *Christiani* hostibus copias submisisse, iisdemque belli necessitatem in hos patriæ fines adducere. Si itaque absque illa societate esset, rectiùs faceret.

Quanquam enim hoc prætenderet, iuxtà *Imperii* leges, *Christiano* transitum non deberi, interim neque hoc extrà culpam, ac prævaricationem, esse, quòd ille uni partium plus, quàm alteri, favere cōperiatur. Dolorem eum, quem è conturbato *Electoralis Palatinatus* statu se concepisse, scribat, potiùs reipsâ, quam verbis, contestandum venire. Quid verò tàm commendati consilii *Palatino* suggesserit, extrà suam esse notitiam. Non tantùm *Electori Palatino*, sed *Imperatori*, aliisque *Electoribus*, ac *Principibus*, sese, ex lege feudorum, obligari, illud sibi, tanquam *Hessiæ Principum* seniori, inprimis cognitissimum esse. Non igitur soli *Imperatori*, aliisque *Principibus* tantùm, sed etiam *Electori Palatino*, utrumq; eâdem, & pari, conditione teneri, absurdum ideò non videri posse. Hoc verò in quæstionem venire, utrum, intuitu privatæ alicnius prætensionis, alterius, reiecto altero, partibus magis accedendum sit. Hoc enim esse, quod, loco legitimæ, ac congruæ, personarum discriminationis, approbare non possit.

Illud porrò *Ludovici* petitum in iis saltem casib*, qui nihil tale provocantibus superveniant, militare. Iam in præsentiarum rem non eiusmodi, sed secùs, se babere. Non itaque esse, ut *Ludovicus* de ii re quiritare queat, sibi contra leges *Imperii* vim asferri, cùm ipse copias bono numero, directè adversùs *Halberstatensem*, *Electoris Palatini* legatum, cū *Catholicis Principibus* sociârit. Cuius quidem factū *Mauritium* hac in parte imitari nolit.

Aspera denique esse illa verba, atque à codicillorum autore, exule humanitate, conficta, quibus de tribuni *Provincialis* officio, frigidè administrato, & quod auxiliis suis confidendum haud sic esset, accusaretur. Sed *Ludovicum*, aliosque *circuli Ordines*, in culpa esse, quorum negligentiâ usuvenisset, ut neque intrà *circulum* sive de ordine, sive de præparatoriis quibuscunq; convenerit, ut neque ipsum in officio confirmari, nedùm debitis collatis sumptibus, à duobus, & viginti, annis restantibus, adiuvari, contigerit. Exule ergò tàm ordine, quam *circuli Ordinum* paritione, atque obedientiâ, indignè se quidem, atque immeritò, traduci, tanquam officio, locoque suo defuisset.

De infestatione tandem arcis *Rheinfelsica*, quòd nihil sibi constitisse, dissimularet, mirum videri. Eum enim *Principem*, & quidem *Hessum*, nescire ea, qualia intrà patriam accidant, alienum & novum, esse. Ut autem tàm iniquum factum, quod & ipse *Corduba Hispanus*, tanquam extrà mandati sui limites factum, detestatus esset, approbare velit, se haud exspectare.

Quantùm ultimò in *Ludovico* sibi fiduciæ, ac spei, repostum sit, vel, si non aliundè, isthinc dilucescere, dùm communicationem sive conventum, fidelium utrinque consiliariorum, tàm rigidè spernetur. Absque eius necessariæ deliberationis ematuratione, sicubi alterutrius provinciis aliquid adversi vel deinceps usuveniat, vel iàm tùm acciderit, sese, DEUM, hominumque fidem, conceptissimis verbis obtestando, rectâ intercedere, & indemnem esse velle. Qui conventus ut etiamnunc, absque procrastinatione, ematuretur, omninò è re esse. Se quidem ad *Ludovici* homines, apud *Gissam* rerum potientes, hac de re dedisse, sed responsum omninò iciunum, & nullius saporis, obtinuisse.

IX.

Ludovici Landgravis exceptio ultima, & completoria.

Dum interim hæ utrinque agnatos inter *Landgravios* codicillorum missiculationes nihil aliud, nisi manifestas collisiones, ac simultates, sapere videri possent, *Ludovicus Landgravius* inanitas sibi obiectiones, paulo amarulentiores, sequentibus, superpondii loco, abstergere non neglexit. Spongia hæc talis erat: Utrùm, super *Christiani Ducis*, addit, in finibus suis hostilibus processibus, literarum ociosa, odiosaque, permutatione, sibi ii perse-

persedendum foret,nec ne, diu se quidem deliberasse. Prudentiores enim, collatis utrinque litteris, sponte suâ sententiam dicturos esse.Dùm ergò nihil aliud, nisi quod veritati foret consentaneum, litteris commisisset, sugillationibus, suo tempore refutandis,aliam fore opportunitatem.

Ne autem gloriari fortè possit, tanquam, re benè gestâ,super se in triumphum ducto, atque amarulenta responsione confuso, exultandum sit,quò eo promptiùs iuvari lector queat,ad præcipua superioris epistolę capita,se pauca adiecturum.Quâtum igitur ad officium *tribuni Provincialis* , spectet, in ipsum,à tempore expeditionis *Rosfana*, devolutum,ad acta se provocare.Se plus sumptuum ad id in medium contulisse, atque sibi impositum fuerit. Ut etiam apud *Ordinum* conventus semper in partes *Mauritii* propenderit. Sicubi igitur id officii genus numeris suis fuisset onerosius, in tempore , & maturè, tali se munere abdicare, *Ordinibusque*, quò de alio capite prospicerent, occasionem ingerere, debuisset.

Ut alienis periculis, atque bellis, se implicaret, nunquam mentem hanc sibi fuisse, ut iccircò admonitoria illa neque ingrata,neque necessaria, inter[illegible]erit. Cæterùm,negari non posse, *Christianū Ducem*, contra leges,atque ordinem, *Imperii*, finibus suis,se inconsulto, supervenisse, partes, circà G[illegible]anum fortalitium,spoliis,cædibusque, nobiliū, subditorumque, immò etiam incendiis, fœdâsse. At [illegible] hæc omnia, se insalutato, de facto evenisse, ita, ut neque super transitu compellatus, nedùm damni refusio ab isto sit oblata.

De *Mauritio* nihil aliud se sibi promittere,posse, quàm eum *Christiani Ducis* animum pleniùs cognovisse, præsertim cùm apud *Corbaccum* illum datâ operâ convenisset.Itaque operæ pretium fecisset, si regressum illi persuasisset, aut, ut illatum damnū refunderet,autor fuisset. Ex adverso verò *Christianum* inflammari accidisse, dùm ad ea, quæcunque nomine *Palatini*, atque *Hollandiæ Ordinum*, in mãdatis haberet, efficiendum noctesque diesque sine mora provocari cœpisset. Atque vel hinc usuvenisse ,ut,antequàm advenire prænunciaretur, iam *Christianus* esset in foribus.

De pactis hæreditariis rem ità se habere,ut nullis conditionibus novis iam illa gravari contigerit. Litteram ità loqui disertè, ut siquis extra datam caussam bello peteretur , is confœderatorum auxilia sine controversia exspectaret. Talem esse & caussam inpræsentiarum suam illam,ut insons patiatur. Quod itaque cum finitimis *Electoribus* , ac *Principibus*, super licitæ, ac legitimæ , defensionis mediis,convenisset,sibi vitio,ac fraudi esse, deberet minimè,ut huius facti rationem tàm coràm *Deo*, quàm *Imperatore*, cæterisque *Principibus*, idoneam reddere possit.

Intereà,turbis alienis se minimè accedere , eoque nomine suppetias, lege fœderis, à *Mauritio* exspectare.Hoc se quidem concoquere vixdùm posse,sibi, contrà fidem pactorum ,auxilia debita denegari cœpisse. Quibus in tempore obtentis tanti mali cumulus,pagis hinc indè ignibus deperditis, in se derivari haud quidem sustinuisset. Eiusce prævaricationis rationem aliquando DEO reddendam esse. Ut ipse quoque tempore, ac locis idoneis,quiritare adigatur. Quod si *Mauritio* ea essetinens,is animus,ut,imitatione *Principum Inferioris Saxoniæ* , atque aliorum, belli sedem omninò ab his regionibus amoliri cupiat, tùm quidem illum copiis extraneis transitum , ac commeatum, datâ operâ intercludere & posse,& sufficere. Dùm igitur hac sub periclitatione conniveat , ludatque, remità comparatam esse,ut super damnis hac sive connivenria , sive invitatione, asscitis, aliquando de iure conveniri queat. Fidem illam, quâ *Imperatori*,ratione feudorum,*Principes* obligarentur, præpollere meritò. Eaque de re iampridem se erudiri cœpisse, quid, quantumque, co in genere cuique sit tribuendum. Sicubi ille adhuc rudis esse possit, mittere se certum quoddam scriptum,typis publicatum,è quo informari se rectiùs pateretur. De cæteris illius actionibus nolle se esse neque curiosum, neque *Suffenum*. Defensiones legitimas, *circulorumque Imperii*, aliasque hæreditarias confœderationes,de iure esse licitas,ut contrà *Unionis*, ac peregrini fœderis, coagmentatio, nihil nisi bellum despumans, suspecta, atq; interdicta, esse cœperit.

Super officio *tribuni Provincialis* quàm negativè dederit ad *Electorem Moguntinum*, litteras adiectas, ex originali transumptas,loqui. Ut ea propter amanuensis lapsus accusari haud debeat. De tumultu denique,apud *Reinfelsam* arcem nuper excitato,ità esse,ut *Corduba* in transgressores animadvertere sit paratus. Ab *Hispanis* itaque timendum *Mauritio* nihil esse. Nisi ipse bellum ciere,atque in *Imperatorem* insurgere,ausus sit.

X.

Mauritius, Hessorum Landgravius, in Valdecensem Comitatum impressionem facit.

HÆ dùm ultrò, citròque peraguntur altercationes, *Mauritium Principi* eductis copiis in *Valdecensem Comitatum* fecit impressionem. Quòd enim *Comites* ab *Imperatore*, non à *Principe Hessorum*, contrà legem, feudorum confirmationem peterent,tùm cum *Hispanis*, *Reinfelsam* arcem intercepturis, collusisse insimularentur, *Mauritius* immissis copiis provinciam illorum depopulari,arces,civitatesque,expugnare,ac diripere,cœpit. Perverstigatis igitur quibusvis codicibus,ac pandectis,totâque regione sub exactiones , legesque militares, vocatâ,tandem *equestris* ordo, unà cùm *Civitatum* delectis,*Corbaccum* invitatus est. Ubi, quàm sinistrè egissent *Comites*, feudisque excidissent suis,cōtrà regio,præcunte istâ manifestâ prævaricatione, unà cum *Corbacca* civitate,sub manum *Hessiæ Principis* venisset,publicatum. *Comites* verò, rebus ità ad tumultum spectantibus, partim in loca tutiora, extrà patriam, concesserunt, partim *Viennam*, coràm summo *Cæsaris* tribunali,quiritatum profecti sunt.

X I.

Christianus, Dux Brunsu. ex Hessia finibus retrocedere compellitur.

INtereà,quibus armis, viribusque , *Halberstatensis* è finibus eiiceretur, à *Ligariaus Principibus* seriò deliberatum est. Qui eum famâ opulentum illud apud *Veteranos Monasterium*, quod *Arusburgenses* vocant,

cant, diripere, atque expilare, tentaret, à *Bavaris*, in auxilium tùm evocatis, prohibitus est. Sub *Anholtio* igitur, tribuno *Bavarico*, per *Iutuergos* in *Veteraviam* properante, ex *Hispanis*, *Moguntinis*, *Herbipolitanis*, atque *Hesso-Darmstatinis*, copiis confluxit exercitus, qui in limitibus *Gissani* fortalitii, (*Vallem Buseccanam* inquilini nominant) *Halberstatensi* obiectus est. Is, contractis arctius legionibus, castra impedimentorum sepimentis munivit. *Anholtia* autem, cum equestrium parte, propiùs in hostem movente, *Halberstatensis*, pugnæ aliâs cupidus, ad præliandum, sive impressionem faciendum, suos præparabat. Qua de re saltus occupans *Anholtius*, sylvis tantisper se tuebatur, quousque cæteræ legiones supervenissent. Iusto igitur collecto exercitu, manipulos sclopetariorum, tentandi prælii igitur, emisit, qui ab *Halberstatensibus* masculè, ac summa cum pugnæ aviditate, excepti sunt. Ne igitur primores manipuli succumberent, *Anholtius*, submissis *Croatarum*, etiam triariorum cohortibus, iusto prælio experiri cœpit. In quo *Halberstatensium* circiter centum ceciderunt, ut etjam *Christiani Ducis* equ°, globulo perfossus, procideret. Quo facto, *Halberstatensis Bavaros* tàm equestri, quàm pedestri, numero sibi prævalere, animadvertens, copias, ordine retrahere, expilatisque *Amœneburgo*, & *Neostadio*, in diœcesin *Paderbornensem* subducere cœpit.

CAP. VII.

De Ferdinandi Imp. & Principum Ligarianorum, querelis, super Mansfeldii, ac Christiani Halberstatensis, irruptionibus.

I.

Ferdinandus Imp. Digbio, Angliæ Regis legato, Christiani Halberstatensis impressionem obiicit.

DE *Iacobi, Angliæ Regis*, consiliis, *Digbium* legatum ad *Ferdinandum Imp.* super transactione *Palatina*, emittētis, eiusdemque apud *Cæsarem*, & *Bavarum*, expeditione, ferè frustranea, suprà prælibatum est. Ubi cùm, super *Bavari* tergiversatione, & præcipiti in *Bohemiam* eductione, *Digbius*, missis ad *Cæsarem* litteris, esset conquestus, paulo post *Cæsar* totidem verbis modò non *Mansfeldii* calliditatem, & perfidiam, sed etiam *Halberstatensis* illius, nomine *Palatini*, novam irruptionem, legato obiicere cœpit, hanc ferè in sententiam: Quòd *Bavarus*, inquit, pacandæ *Bohemiæ* ergò, exercitum eduxisset, neque *Imperatori*, neque ipsi *Bavaro*, de iure exprobrari posse. Cùm iam fama narret, proscriptum *Palatinum*, sub manu *Ducis Brunsvicensis*, *Christiani* iunioris, novas in *Superiorem Palatinatum*, vix dùm à *Mansfeldii* perturbatione respirantem, emittere, copias. Tametsi igitur cedente aliorsum *Mansfeldio*, *Palatinatus* extra metum esse, videri posset, nihilominùs nondùm regnis, ac provinciis, *Cæsaris* cautum esse, præsertim cùm *Halberstatensis* hanc cicatricem, vixdùm obductam, rescindere, novique vulneris autor esse, audeat.

Legatum nequaquam rectè fecisse, quòd citò credidisset. Nempè *Cæsari* porrò à *Mansfeldio* nihil restare periculi. Eius perfidiam, calliditatem, tractationesque, insidiis plenas, sic quidem esse comparatas, ut nihil, quàm extractionem temporis, commodique sui furtivas molitiones, ut intereà copias confirmare, atque maioribus requisitis viribus confidentiùs nocere, possit, aliud intendat, priusque, atque antiquiùs, habeat. Quòd igitur partium *Cæsaris*, *Imperiique Principum*, hoc sit, maturéne *Imperium*, iam tùm conquassatum, labefactari queat, providere, *Bavari* profectionem, tanquam oppidò necessariam, curiosa, & præparata, excusatione haud quidem indigere.

Videret ergò, suâ pro prudentiâ, legatus, neque contrà *Cæsaris* decretum peccâsse *Bavarum*, neque rem ità quidem comparatam esse, ut, intuitu insidiosi, ac callidi, *Mansfeldii*, expeditio tàm necessaria intermitti debuerit.

II.

Digbius, apud Bruxellas Palatini restitutionem frustrà solicitat.

SPe illâ, à *Digbio*, præconcepto, super rebus *Palatini*, apud *Cæsarem*, *Bavarumque*, decollante, *Bruxellas* tentare, superpondii loco, visum fuit operæ pretium, an exindè inducias pro *Palatinatu Inferiori* interpretare fas esset. Verùm etiam hic conatus frustrà fuit. Iàm tùm enim, sicut invidia, publicatis codicillis invulgata, clamabat, hoc agebatur sive ab *Hispanicis*, sive *Ligarianis*, ut, omnibus velut posthabitis considerationibus cæteris, *Palatinus*, unà cum sociis, ac complicibus, enervaretur, *Imperiique* status, ad nutum *Pontificiam* religionem profitentium, compendifieret, aliamque in formam reduceretur. Sed cùm id genus sive suspiciones, sive scriptiones, hominum particularium in cerebris fore nasci potuerint, tùm magnos illos *Principes* gravi, atque inhumanâ, invidiâ onerent, nos id genus obtrectationibus hasce paginas, veritati historicæ consecratas, polluere nolumus.

III.

Bavariæ Dux, Electori Moguntinensi, super illis, quæ cum Mansfeldio intercesserant, actis, se purgat.

INterea, cùm sibi è transactione cum *Mansfeldio* irrita, eiusque ingenti elusione, ac calliditate,

Dux Bavariæ, tanquam super re, malè gestâ, invidiam instare, præcogitaret, missis ad *Electorem Moguntinum*, confœderationis *Ligarianæ* caput, legatis, rem omnem, nempè, quibus consiliis, auspiciis, atque emolumentis, esset eo in genere provectus, resque cum *Mansfeldio*, absque discrimine, aliter geri vix potuisset, intimari curavit. Legatus igitur, concessâ coràm perorandi facultate, sequentibus edisserere cœpit: *Elector Serenissime!* E diversis *Duci Bavariæ* ad te datis litteris intelligere opportunum fuit, quibus de caussis eò impellentibus per internuncios, cum *Mansfeldio*, id uniceè, &, prout videri poterat, seriò petente, tractatio inchoata sit. Eam verò, præproperè institutam haud fuisse, vel ex eo patescit, quòd *Mansfeldius*, datis, acceptisque, obsidibus, munimentoque castrorum apud *Verdhusam* contradito, promisit, sese, sub certa pecuniarum summa, copias ex universo *Superiori Palatinatu* deducturum, immò post exactas septimanas duas, quo intervallo ad *Fridericum Palatinũ*, honoris, civilitatisque, ergò, daturus esset, aut *Imperatori* exercitum offerre, aut *Bavari* in potestatem venire, idque omne extrà dubium implere, velle, non obstante eo, quicquid intereà *Palatinus* foret suggesturus.

Tametsi igitur callidus, ac dolosus, *Mansfeldii* animus, *Bavariæ Ducem* haud falleret, nihilominùs nihil operæ, sive diligentiæ, intermissum est, eò vires dirigere, quò vires hostiles, vel hac inita tractationis opportunitate, vel viâ aliâ, his in partibus frangerentur, declinarenturque. Et quamquam copiæ *Bavaricæ*, impressionem fortè tentaturæ, aut loci commoditatem erepturæ, in *Mansfeldium* educerent propiùs, iste versuti more ingenii oppidò pedem retraxit, exercitumque idoneis locis identidem callidè præmisit, quoad *Rotenburgum* ad *Tubarim* attigisset, proximisque diebus in diœcesin *Inferioris Palatinatus* progressus foret. Secundùm hæc, patescente hostis perfidiâ, nequicquam moratus *Bavarus*, retentâ duntaxat, pro provinciæ *Super. Palatinatus* securitate, exercitus parte, *Thillyum* cum copiis, benè instructis, submisit, qui *Mansfeldium* per *Palatinatum* quoque *Inferiorem* persequeretur, *Hispanus* sese coniungeret, eâdemq; fideliâ fines *Electoralis Moguntiæ*, cæterorumque *Principum* propter *Rhenum* unitorum, assereret.

Intereà, dùm suspicio haud vana intercedit, variantes hominum super istâ, cum *Mansfeldio* tractatione, inabsoluta, atque irritâ, passim opiniones, ac præiudicia, obaudiri, multosque, inauditis partibus, illicò sententiam præcipitare, nempè, aut cum *Mansfeldio* transactionem nunquam fuisse suscipiendam, aut, intellecto dolo, antequàm se subducere potuisset, datâ omni operâ, ac seriò, in istum eundum fuisse: hanc in rem, inquàm, visum fuit operæ pretium, quibus de caussis, consiliisque, *Dux* impulsus fuerit, pleniùs insinuare. Quæ quidem non eo nomine suscipienda veniunt, tanquã vel super *Electoris* animo *Dux* quicquam eiusmodi dubitet, ac diffidat, sed ut, omnia maturis deliberationibus, ac consiliis, suscepta, atque eò usque, DEO fortunante, in provinciarum huius loci securitatem, ac relevationem, perducta esse feliciter, dilucescat.

Initiò igitur præsciendum est, duas vias, quibus *Mansfeldi* robur, atque exercitus, in manifestum *Imperatoris*, *Imperiique*, periculum, pro recuperatione, fœdè nuper deperditi, *Bohemiæ* regni, natus & factus, funderetur, suppeditatas fuisse, nempè vel acie experiendum, id quod fieri solet violentiâ, & minus tutò, vel transactionis medio, quod maioris est securitatis, minimique periculi, agendum, fuisse. Iam, de communi tàm *Theologorum*, quàm *Politicorum*, consensu, quis nescit, vetus illud omnia, ut aiunt, *octo* mereri, *omnia prius consiliis, quàm armis, tentari oportere*. *Sallustius* enim duces laudat, qui victoriam incruento exercitu deportârunt. Ut plura se consilio, quàm vi, perfecisse, inscitet *Tiberius* apud *Tacitum*. Quousque ergò mediis tutis, ac facilibus, res transigi, atque ad scopum pervenirt, possit, dementis sit, ea arripere, quæ evidenti cum periculo coniuncta esse, præcognoscimus. Hæc ipsa ratio eùm in actionibus aliàs civilibus obtineat, præsertim in rebus bellicis attentenda fuerit, cùm eventus sit dubius, victoria incerta, &, iuxtà tritum, bis peccare haud liceat. Quousque itaque alia media, remediaque, occurrunt, de sententia belli peritorum, ad arma, tanquam extrema, nunquam deveniendum est. Experientia usque adeò, atque exempla evincunt, bella non semper vi, ac pugnis, finiri, sed consiliis, ac sapientiâ, plus effici. Pro teste sit vel *Hispanus* ille *Spinola*. Qui quamvis exercitu, & viribus, superior, maluit nihilominùs consilio, ac sapientiâ, vincere, quàm acie, non absque manifesto periculo, decernere.

His accedit, ut acie quis experiri velit non unius partis esse, hoc optare, sed utrumque exercitum committi oportere. Si igitur altera pars in insidiis, locisque tutis, ac communitis, latcat, frustrà fueris, si hoste subterfugiente pugnam lacessas. Ità *Mansfeldius* quidem astutè agere visus est hactenùs. Ut in aciem pertrahi, nisi manifesto cum rerum suarum præviso emolumento, haud sustinuerit. Absque tractatione proindè, licet simulata, fuisset, per integram hyemem illę saltus, loca idonea, ac communita, insidere, exercitum, *Bavaricum* frangere, vicinasque regiones, abactis prædis amplissimis, infestare potuisset.

Ità copias suas per hyemem spoliis, & commeatuum, ditare, *Principibus* verò *Ligarianis* nervos, facultatesque belli producendi, præcidere quitus fuisset. Si itaque, exclusâ omni tractatione, extremis res tentanda fuisset, profectò, iste, locis opportunis sese tenens, integram *Palatinatus Superioris* regionem sic quidem tueri suffecisset, ut semestris spatio vel cæde, vel igne, quod aiunt, expelli nequivisset.

Ut de hoc parùm, vel nihil, adiiciamus, hostem quantumcunque, lege veteri, contemnendum non esse. Tantùm abest, hostem ità concludendum esse, ut desperata ad consilia adigatur. Quid enim damni ab id genus desperatis evenire amet, exempla prostare, & loqui. Eâ necessitate sicubi *Mansfeldium* præveniri tùm accidisset, quis non intelligit, magni rem fuisse periculi, si quandoille, quatuor equestrium, atque undecim pedestrium, millibus instructus, adeòque equite, veterano milite, ductoribusque exercitatis, prævalens,

 viri-

viribus suis audaciâ plus solitò commasculatâ, uti, inque *Ducem*, peditatu quidem superiorem, equitatu verò cedentem, irruere maluisset?

Proindè ità quidem, de sententia optimorum nostri exercitus ductorum, se res habebat, ut, si tùm *Mansfeldius* pedem fortiùs figere prælegisset, facilè omnes super victoria desperârint. *Dux* igitur laudati imperatoris partes secutus, exercitu incruento præoptavit victoriam referre, provinciamque illam pacare, quàm aciei, quod aiunt, novaculæ, rem omnem exponere, pugnâque, intempestivè commissâ, de summa expeditionis periclitari. Iam, DEI nutu, & auxilio, idem emolumentum, eundem fr. opum, sibi obvenisse, ac si aciе victor extitisset. Nempè hostem *Palatinatu superiori* excessisse, *Bohemiam* metu liberatam esse, *Bavariam*, cæterasque provincias confœderatas, fortunis suis uti, atque in sumptus belli eò rectiùs sufficere, posse. De *Inferiori Palatinatu* si quis obiiciat, regionem illam nihilominùs peti, meminerit, illam nondùm omnem, vel totam, in potestate *Hispanorum* tùm fuisse.

Ex adverso, si (quod abominandum) commissis exercitibus victoria penes hostes fuisset, Dii, Deæque! quàm omnia, ac singula ista, intrà anni spatium, & quod excurrit, apud *Pragam* luculentâ victoriâ parta, ac recuperata, uno velut momento, ac turbine, in se revolui, ac retrò labi cœpissent. Ut etiam super gloriâ, tùm relatâ, actum foret, laudibus in fabulam, epiniciis in contumeliam, exeuntibus. Quis tùm ilicet *Cæsaris* autoritatem vindicâsset? Quis eius regna, quis hoc *Imperium*, quis cæteros *Principatus*, ab interitu, à defectione, ab oppressione, eripuisset? Profectò & copiæ nos defecissent, & miles, coactu alias difficilis, coire vix potuisset, ærariis tot expensis, tot sumptibus, undiquaque exhaustis, ut etiam veteranorum, ac ductorum, inopia fatigare nos potuerit, quorum numerus acie dubio procul illa periisset.

De caussæ bonitate, quod excurrit, ità quidem esse, ut DEO hanc in oculis esse, haud dubitandum eveniat. Interim, ut divinæ maiestatis indulgentia, per media periculi, ac temeritatis plena, suppetentibus facilibus, ac tutis, teutanda, expugnandaq; sit, atheum videri. Divinam providentiam æquè, ac si acie feliciter certatum sit, fuisse in partibus, quæ sine ullius hominis cæde, sive impensa, totam illam provinciam *Ducis* in potestatē mittere dignata esset. DEUM, nempè, absque *Ducis* operâ, manifestè hæc illa ista ocia facere, DEUM hostes eiicere, atque expellere, ut eadem mox felicitas partibus illis *Rhenanis*, *inferiorique Palatinatui*, tantùm non exoptanda, sed successivè à DEO exspectanda, veniat.

Hactenùs de eventus felicitate visum esse, (adiecit) iam restare, ut consiliorum, caussarumque, quibus *Dux* motus cum *Mansfeldio* tractationem, licet irritam, fieri permiserit, rectitudo inspiciatur. Tametsi autem invidia nugari, ac garrire velit, indignum fuisse insidiosum illud *Mansfeldi* caput, quam cum quo *Dux* pacisci debuerit, maximè, cùm dolis dolos iste adiecerit, politicâque, quod aiunt, *Bavaros* eluserit sannâ. Illi sic obviam ibitur, si dicamus, *Ducem* sapientissimum, vel *Sallustii* præceptum imitatum, prius, quàm inceperit, consultâsse, ubi consuluisset, maturè facto opus esse iudicâsse. Nunquid enim, dic, te rogo, sub ista, licet ficta, simulationisque plena, transactione, id commodi *Dux* consecutus est, ut modò non universa *super. Palatinatus* provincia in potestatem *Cæsaris* veniret, sed confœderatis *Principibus Catholicis*, ab exercitu *Mansfeldico*, sponte emigrante, nihil induceretur sive periculi, sive damni? Scilicet absque tractationis beneficio fuisset, *Mansfeldius*, tanquam hostis, omnes eas, quas emigrando tetigit, provincias, spoliis, vastationibus, ferro, flammisque, affligere, ac perdere iussisset: qui, dum reconciliationis leges admittit, dùm amicitiam simulat, hostilis esse, ac nocere, ne caderet fucus, ac simulatio, non debuit. At, inquiet aliquis, *Mansfeldius*, durante tractatione, ne ad *Rhenum* pertingeret, vel exercitum abduceret, impediendus, sive intercipiendus, erat? Huic regero, *Ducem*, antè susceptam tractationem, *Mansfeldio* nocere haud potuisse. Maximè, cùm is apud *Veidhusam* claustra insideret, castraque idoneis murorum sepimentis munivisset. Tractatu verò iàm suscepto, *Ducque* in *Chami* civitatis expugnatione occupato, *Mansfeldium* turbari, in eumque impressio fieri, haud debuit, nisi fraudem legibus afferre, vique transactionis negotium turbare, ac confundere, quod alogon videri possit, volupe fuisset. Eo igitur claustris, locisque opportunis, sese tenente, cùm, prout suprà præmissum, metus esset, ne diuturnitate totius hyemis expugnari non quitus foret, consultò in transactionem, ab ipsomet postulatam, itum est.

Ne igitur emigratio istius impediri posset, claustra, locaque idonea, quibus exercitum præmunit, obstitêre, ut equitatu etiam, quo prævalebat, citiùs penetrare potuerit. Vice versa *Dux*, in expugnanda *Chamo* civitate occupatus, copias, quibus provinciam *Palatinam* impositis præsidiis deinceps firmaret, contrahere opus habuit. Ut etiam peditatu, in itineribus perficiendis tardiori se impediri contigerit. Tametsi ergò *Mansfeldius* emigratione præparatâ longè præcederet, nihilominùs è præcipitatis, magnisque sic factis itineribus suis, ad minimum bis mille gregariorum in via confecit, partimque pereuntes letho, partim semineces, amisit.

Quanquam autem aliâs famosa in populo esset *Mansfeldii* calliditas, atque impostura, ecquis, inquam, dixisset, eum ex fuco, & non serio, agere, postquàm tot auri talenta, tàm speciosum pecuniarum numerum, muneris ergò, excipere potuisset, quantam quidem æris copiam, ac bonitatem, apud inferiorem *Palatinatus* regionem vix inveniet? Quis non putâsset, exosum eius regionis incolis futurum *Mansfeldii* adventum, maximè, cùm, totius belli molem, ac massam, eodem secum devolvat? Ut taceam, *Ligarianum* exercitum absque pecuniarum, annonæque, ac vestimentorum, proventu, instante hyemis inclementiâ, tàm prope recede duniti haud potuisse, ne, præ inopiâ, *Principum* confœderatorum regiones, per quas transeundum erat, ipsimet infestarent, spoliisque, ac depopulationibus, fors lacerarent.

Hispanorum tùm partium fuisse, *Mansfeldio*, ne inferio-

terlorem in *Palatinatum* velificaretur,& loca, & tēpus, commoditatemque ipsam, interclusisse. Quò ità, exercitibus ex omni parte cooperantibus, hâc adhûc inclinante in hyemem autumni tempestate, uterque *Palatinatus* in *Cæsarū* potestatem simul, semelque, redigi, ac vindicari, multisque, iam obviis, necessitatibus remedium temporiùs afferri, potuerit. Sed illos, suo more, tardiores esse. Neque benè monentis, totiesque idem inculcantis calculum sequi, solere. Qui si, ab induciarum æltivarum exspiratione, maturrimè etiam suo loco adversus hunc *Mansfeldium* educere, locaque, per quæ iste in diœcesin *Spirensem* descendit, præoccupare maluissent, tùm quidem compendiariam sibi subministrari cœpisse, quâ per superiorem illum *Palatinatum* eò confidentiùs, eò fructuosiùs, in *Mansfeldium* iret.

Quæ cùm ità quidem, sicut relatum est, comparata sint, ut *Duci* emigratio *Mansfeldi*, & in *Palatinatum Inferiorem* descensus, imputari de iure neque debeat, neque possit, optimâ spe nititur, & *Electorem* caussas illas, satis relevantes, quibus provectus est, intimiùs ad animum admissurum, & cæteris *Principibus* confœderatis, ne coniecturis sinisterioribus locum relinquant, rem, prout acta est, per occasionē declaraturū esse. Ea certè *Ducis* animo fecit sententia, ut facilè posito calculo rationes subducat, tantâ celeri isto, atque intepestivo, abitu *Mansfeldium* legionibus intulisse iacturā, ac si haud mediocri prælio victus foret. Quo enim nuper numero valuerit, & quem iam recensere potens sit, ob effecto cognoscere utique proclive esse.

Iam quò *Elector*, cæterique propter *Rhenum* confœderati *Principes*, adversùs *Mansfeldium*, reliquasque *Palatini* copias, sese tueri sufficiant, *Ducem* ecce! cum optima exercitus parte *Thillyum* maturrimè mittere, qui, cùm *Dux*, pro pacandis *Bohemiæ* finibus, adhuc dùm occupetur, neque exercitui præesse queat, lege fœderis, illis in partibus ab ore, dispositione, & mandatis, *Electoris* pendere debeat. De cæteris, pro alendo exercitu, necessariis requisitis, & quo pacto, cooperantibus *Hispanis*, hostes fundi, ulteriusque profligari possint, optare, & cupere se, *Electoris* mentem, ac consilia, intelligere. Ut etiam, sicubi è re confœderationis esse iudicetur, *Ordinum Ligarianorum* conventum, quàm primùm indicendum, exspectare velit.

IX.

Elector Moguntinus respondet legato Bavarico.

AD illam, ornatam, ac speciosam sic satis, *Bavarici* legati orationem, tùm quidem sequentibus respondit *Elector*: De tractatione, inquit, *Bavarici Ducis* cum *Mansfeldio*, & quod emigratio istius, sive has in partes ad *Rhenum* descensus, impediri vix potuerit, quin *Dux* egregiā, solitâque prudentiā, provectus esset, *Electorem* nihil dubitare. Interim a *DEO Optimo Maximo* intimis precibus, suspirisque præoptandum fuisse, tàm potentem, fallere doctum, & periculosum, hostem eò usque ab hisce partibus amoveri, detinerique, potuisse, quoad de necessariis defensionis mediis, ac subsidiis, confœderatis antè foret prospectum. Metuendum enim esse, nisi *DEUS ἀπὸ μηχανῆς*, ut aiunt, opem ferat, eo rem deduci posse, ut tàm *Imperio*, quàm rebus, & fœderibus, *Principum Catholicorum*, omnia propè ultima immineant. Eam esse harum partium conditionem, ut peiori omnia sint loco, quàm esse censeantur. Et facilè (quod abominandum) usuvenire queat, ut ea, quæ luculentis antehâc victoriis gloriosè recuperata forent, interveniente tristi fortunæ in capita revolutione, uno velut imperii corruere queant. Quid iàm tùm, vel ab hostis adventu, damni sibi illatum esset, eventum loqui. Ut de re iam facta, quæ infecta reddi nequeat, dolendum sit. Neque enim unquam in mentem sibi venire potuisse, tàm ingens, evidensque, atque inexspectatum, periculum hisce partibus impendere: ut rectè *Satyricus Romanus*: *Quod non exspectas ex transverso fit*: iam olim ediderit.

Nihilominùs se *Duci* gratas reponere grates, quòd, defensionis necessariæ habita ratione, *Thillyum* cum exercitu miserit. De cæteroque operam tàm suam, quàm reliquorū sub illis partibus *Principum* confœderatorum, prolixè promittat. De directione verò exercitus, reique militaris, quam quidem sibi imponere vellet, ità comparatum esse, ut tàm arduam, latéque patentem, provinciam admittere non possit. Ut etiam appareat, tàm ordinē, q̄ personā, atq; officiū, reclamare. Impossibilia proindè suscipere, divinum magis, quàm humanum esse. Ut enim cætera taceat, sumptus deficere, apparatum armorum exulare. Iam diu à copiis tā *Cæsaris*, quàm *Palatinis*, attritas esse harum partiū opes.

Ut, commeatu prorsùs defecto, annona cōmparari nequeat. Neque etiam, præsentia inter pericula, ampliùs, super convocandis confœderatis, rem integram esse. Ut flammis, in proximo furentibus, saltem, quantum eius fieri potest, remedium, & latices, adhiberi debeant. Quid; quātumque, momenti sit, rem tantam administrare, *Ducem* inprimis exploratum habere. Et si maximè totum antè annum super hac necessitate fuisset deliberatum, sumptusque idonei suppeterent, nihilominùs, ingruente tàm subitaneo, atque evidenti, periculo, etiam exercitatissimo cuique aquam, ut aiunt, hærere.

Electorem quidem legum fœderis meminisse. Rē autem eò deductam esse, ut neque moram, neque hominem imparatum, illa ista necessitas admittat. Hactenùs, sub titulo *Cæsaris*, quæcunque gesta esse, absque eo, ut confœderati *Ligariani*, sive rebus *Bohemicis*, sive *Palatinis*, sese immiscere voluerint. Undè, vel codicillis testibus, immunes, indemnesque, hactenùs extiterint. Si iam, remota laciniā, *Elector* manum *Palatinam*, asseclarumque in se provocet, minimè futurum è re *Catholicorum*, ut etiam absque *Cæsaris*, *Hispaniarumque Regis*, assensu, id agere prohibeatur.

Semel ità esse: ut, nisi cum evidenti impossibilitate *Elector* pugnare contendat, eo onere subducere humeros teneatur. Impossibilia enim tentare, nihil aliud esse, quàm manifestum se, confœderatosque, in præcipitium proturbare velle. Si itaque rem in labyrinthos inextricabiles eo pacto deduci

deduci accidat, quis remedium afferet? quis prævaricationem istam coràm, DEO, hominibusque, exculpabit.

Quæ siquidem ità sese habeant, ut aliter, nisi ipsius properrò *Ducis* operâ, gubernari ritè haud sustineant, impendiò, etiam, atque etiam, se flagitare, precesque, in omnes descendere, *Dux*, omnibus, ac singulis, circumstantiis gravissimis accuratiùs examinatis, ne manum, & quidem tàm subitò, huic Spartæ subduceret, sed porrò summæ illius bellicæ administrationem, eò usque gloriosè productam, immortali nominis sui cum incremento, perseveraret. Ità *Cæsarem* mandare. Ità *Ecclesiam*, & *Rempublicam*, *Catholicam* postulare. Ità *Electores*, *Principesque*, confœderatos, enixè contendere. Neque hoc tempore dari *Principem* alium, qui rectiùs *Bavara* possit, qui sumptibus, ac requisitis, ità polleat, qui tanto è re militari successu, atque honore, auctus sit. Hoc hoc rogare *Ordines*, hanc spem in eo unicè repostam habere, ut ad quævis officia, gratis mentibus præstanda, obligentur.

Super conventu confœderatorum cogendo, eandem esse suam sententiam. Modò *Principes* sub istis turbis coire possint, ut illis, domo absentivis, gravius malum ne afferatur. Interim, si *Duci* ità sedeat, se paratum esse, quantò ociùs diætam aperire. Ità tamen, ut priùs temporis, loci, rerumque proponendarum, nisi grave sit, certior fieri cupiat. De cætero, unicè sibi hoc cordi esse, hoc hoc scilicet, tàm suo, quàm sociorum, nomine *Ducem*, conceptissimis verbis deprecari, ille rei militari, tanta cum nominis gloria hactenùs gestæ, manum haud subduceret, ille solito zelo, atque ardore, totius his in partibus *Ecclesiæ*, *Reipublicæque*, *Catholicæ* partes porrò gereret, ille victrici, ut antè, manu hostes rebellantes funderet, atque è finibus eiiceret. Hoc illi gloriosum, atque immortale, hoc Reipublicæ salutare, hoc hoc denique, sibi, & confœderatis, optabile, ac iucundum, futurum esse.

V.

Eiusdem Electoris Moguntini ad Leopoldum, Austriæ Archiducem, commonefactoria.

HÆc posteaquàm inter *Electorem Moguntinum*, & *Bavariæ Ducem*, amœbeis litteris, sive reciprocationibus, usuvenissent, *Moguntinus* eam rem omnem *Leopolde Archiduci* transcribere consultò cœpit. Nempè *Electorem* parùm, vel nihil, dubitare, quin *Archiduci* ea, quæ quidem inter *Bavariæ Ducem*, ac *Mansfeldium*, initâ, sed non impletâ, tractatione, intervenerint, quoque pacto *Mansfeldius* impunè evaserit, totamque belli molem, non sine ingenti periculo, in has ad *Rhenum* partes devolverit, nota esse queant. Iam, quibus rationum momentis inductus *Dux* cum *Mansfeldio* pacisci permiserit, per peculiarem ad se missum legatum, ab ovo, ut aiunt, sibi recitatum esse. Quid? quòd *Dux* hoc etiam velit, *Elector* summæ militaris directionem, exercitu iam in *Rheni* finibus subsistente, in se ut recipiat. Quæ omnia ex adiectis transumptis, sive exemplis, *Archiduci* cognoscere proclive sit, ut ex eâdem operâ, quid responsi legatus à se retulerit, patescat.

Cùm igitur provinciæ id genus satis arduæ, ac periculosæ, humeros supponere haud sustineat, ut tàm ordinis, quàm officii, ratione prohibeatur, tùm eo nomine toti confœderatorum *Principum* ordini non levis iactura impendeat; utique se *Archiducem* maiorem in modum eorrogare, paterenturis *Bavari* animum, præeunte sui exculpatione, eò inflectere, ut curam *Ecclesiæ*, ac *Reipublicæ*, *Catholicæ* minimè quidem sequestrare, sed ulteriùs boni publici caussâ, proferre dignetur. Interea, super annonâ, vehiculis, aliisque id genus necessariis, exercitui, quò is conservari possit, à se prospectum esse. Ut igitur deinceps etiam de armorum apparatu, reque tormentaria, ratio constet, opus esse, *Archidux*, unà cum confœderatis aliis, pro ratâ, in medium ut conferat, ne miles, iàm tùm, prout videri possit, ad res novas proclivis, conturbetur, atque abalienetur. Quantum iàm tùm, vel *Mansfeldii* adventu, suis finibus damni illatum sit, præsentes loqui, vel adiectos iuxta, codicillos. Ut plura insuper aspergere tædio afficiatur. Atque de his hactenùs.

****

Externa.

I.

Batavi, exspirantibus induciis duodecennalibus, Expeditionem nauticam, in Indias decernunt.

DE ptisca illa expeditione *Argonautica*, quæ è celebri *Argo*, *Achaiæ* civitate, pro accersendo *vellere aureo*, in *Colchos* excucurrit, præter *Orphea*, *Homerum*, *Catullum*, *Ovidium*, & *Valerium Flaccû*, multi olim autores multa. Hodie, nostris illis tempestatibus, postquàm quarta illa orbis, huc usque per tot secula latentis, pacis à novo illo velut *Iasone*, *Columbo*, inquam, detecta est, nihil notius, quâ *Hispanos* toties non quidem in *Colchos*, sed *Indos*, sed *Americanos*, totis classibus excurrere, regionesque illas auriferas subinde aureis velleribus spoliare. Eorum siquidem æmuli *Batavi*, gens & terrestri, & maritimo, bellandi exercitio hactenùs potens, eas ipsas maris vias, quæ ad auri tamenta ducunt, emetiri cœperint, ecce! post exodium induciarum illarum duodecennalium, *Anno M. DC. XXI.* ne mari ampliùs fides sua constaret, novamque classem in *Indias Occidentales* expedire cœperunt. Ne autem hæc celebris, ac magnifica, expeditio, ac classis, atque usque adeò exlex mare, absque legibus esset, Proceres *Provinciarum Belgii* confœderatarum sequentes in antè leges publicari fecerunt; E quibus illæ videntur nobis esse præcipuæ: Nempè, cùm constet, inquiunt, absq; negotiationibus, ac commerciis nauticis, provincias confœderatas florere, ac ditescere, vix posse, operæ pretium esse, ut expeditiones, societatesque, ab antiquo usitatæ, maritimæ aperirentur.

Quòd autem, ob graves, & multiplices, quibus navi

navigatio ista apud peregrinas gẽtes, ac maria, impediri possit, periclitationes, non unius, vel paucorum hominum, hoc sit, maria emetiri, ad gentes barbaras, excurrere, pericula superare, spoliaque, aurum, & merces, referre, ideoque societate, pecuniis, viribus, copiis, armisque, immò navibus, apparatu, tormentis, atque id genus requisitis militaribus, tàm defensionis, quàm offensionis, ergò, opus esse. Coeunte, ac præparatâ hac societate nauticâ, expeditio hæc excurreret ad viginti & quatuor annos inclusivè, cursumque dirigeret ad ripas, & limites, *Africæ*, à *Tropico Cancri*, usque ad *Caput Bonæ spei*, sive *Indiam occidentalem*, sive partes *Americæ*. Intrà quos terminos, longè, latè excurrẽtes, sub præscripto tempore, *Batavorum* nemini intereà, absque eiusce societatis Indultu, negotiari fas esset. Pœnâ in contrà facientes legibus, & diplomate, severâ sub lege, constitutâ, atque expressâ. Ut tamen ab hac executione exciperentur illi, qui nuper, atque initam hanc antè societatem, per ca loca velificari fortè cœperunt, undè illis regressus liber conveniret. Expeditioni proindè, sive societati, huic *Indicæ*, liceret in illis finibus, limitibusque, ad quos cursum dirigit, cum *Regulis*, *Principibus*, *Dynastisque*, fœdera inire, bella gerere, itemque regiones invadere, occupare, arcesque, munimenta, atque oppida, exædificare, terras incultas inductis populis excolere, atque habitabiles facere, omniaque, quæ quoquomodo fructuosa vel *Belgii* huius partibus, vel *Societati*, esse possunt, procurare. Ità tamen, ut superfœderibus, ac contractibus illis, aliisque necessariis actionibus, ad *Proceres Belgicos* in tempore referant. Gubernator, officiales, militesque, in verba *Ordinum Batavorum*, ipsiusque *Societatis*, à qua stipendia ipsis erogentur, iurarent. Milites, arma, navesque, ab *Ordinibus* concessa, non avocarentur, absque *Societatis* consensu. Navigatio, hæc per omnes *Ordinum* limites, terrâque marique, liberrima ferretur, neque vectigalibus, portitoriis, daciisque, obnoxia. Sic merces omnes, quæcunque è *Batava* ad *Indos* istos, vel ab *Indis* ad *Batavos*, ferrentur, per integrũ octennium proximum, eâdem vectigalium immunitate fruerentur. Utque hæc expeditio sine labe, & dolo, constare possit, quinque numero *Consistoria*, sive *Iudicia*, aperirentur domi. Quorum primum esset apud *Amsterodamum*, secũdum apud *Seelandos*, tertium ad *Mosæ* fluentum, quartum apud plagam vel stationem borealem, quintum apud *Frisios*. A quibus, constitutis certis *Assessoribus*, sive *Dispensatoribus*, omnia, quæ ad *Societatem* pertinent, dirigerentur, rationesque pecuniarum, mutuò collatarum, itemque proventuum, damnorumque, momenta exigerentur. Illorum *Dispensatorum* officia singulis sexenniis essent ambulatoria. Ità, ut vertente hoc intervallo, electio apud *Ordines* esset, illique reliquis, qui aut ætate, atque experientiâ, valẽnt, aut certam, atque idoneam, pecuniarũ summam hanc ad navigationem contulerunt, præferrentur. Hi omnes in navigationem factas expensas in rationes referrent, certisque, ac constitutis, temporibus, ab *Ordinibus* postulati, ad dicendum caussam, parati essent. Sicut & deinceps, suo tempore, proventuum, damnorumque, codicillos offerrent. Ità, ut quovis sexennio exactio rationum omnium universalis peragenda esset. Nisi intrà septennium præcisè rationes in universum redderentur, *Dispensatores*, qui in mora sunt, hunc errorem luerent, sub propositâ mulctâ, salariorumque, in pauperes erogandorum, detractione. Pecunias, semel collatas, nemini liceret, antè exactum viginti quatuor annorum spatium, repetere. Neque in numerum conferentium, sive participantium, novi identidem admitterentur. Conventus interea *Dispensatorum*, sive *Iudicum*, quorum numero essent *novendecim*, toties, quoties res exigeret, coirent. Deque omnibus dispicerent, ità tamen, ut super re militari, inconsultis *Ordinibus*, nihil decernerent. Pecuniæ hanc in navigationem, sub tribus distinctis vicibus, inferrentur. Eæque ab ipsis *Dispensatoribus*, exclusis substitutis, ac locumtenentibus, exciperentur. Ut etiam merces, peregrè advenientes, ab ipsismet in portus descendentibus, minimè ab aliis, & substitutis, admitterentur. Inter cætera, *Societati* bello, sub præscriptis navigationis limitibus, periclitanti, *Ordines*, pro ratione temporis, operâ, atque auxilio, subvenirẽt. De manubiis, prædis, ac spoliis, quibuscunque *Societas* potiretur, ità esset: Priùs damnis, expensis, ut & officialium, & militum, stipendiis exindè satisfieret, cætera in numerum & censum mediorum, quibus defensionis necessitas nititur, venirent. Quodsi autem opulentiores fortuna offerat prædas, ut omnibus illis requisitis adimpletis, summa, ac copia, superfit, eius pars decima fisco *Ordinum* cederet, residuis partibus, inter *Societatis* membra, ac participantes, ex æquo, & pro rata cuiusq; portione, distributis. Pariter merces, prædæ, ac bona, armis *Societatis* parata, atque in *Belgium* relata, referrentur in rationes, atque inventariorum codicillos, subessentque iudicio *Ordinum*, ità tamẽn, ut participantibus nihil detrimenti afferretur. *Officiales* denique, ac *Dispensatores*, iurarẽt, omnia sese sincerâ, optimâque, fide peracturos, tàmque infimæ sortis participantibus, quàm superioris ordinis *Societatis* membris, ex æquo satisfacturos, neq; quenquam fraudaturos, esse. Ità, post exactos viginti quatuor annos, redditisque in universum à *Novendecemviris* rationibus, via iniretur, utrum id genus *Societas* vel de novo aperienda, vel his legibus continuanda, sit. Ubi unicuique integrum, liberumq; foret, vel hanc rationem ulterius amplecti, vel, collectis reculis, se abstinere, aliamque viam erigere. Atque hæc omnia, aliaque plura, nominatis etiam apud *Amsterodamum* certis *Quinqueviris*, mercatoribus, qui quidem super omnibus huiusce expeditionis *Indicæ* priuilegiis, & necessariis, interrogantes erudire, unàque peculias, undecunq; collatas, recipere, inque codicillos referre, possent, ac deberent, à confœderatis *Belgii Ordinibus* certis privilegiis, iuribus, indultis, ac clausulis, roborari tùm, publicarique, cœperunt.

II.

Edictum, in Patres Societatis, aliosque ordines Monasticos, apud eosdem Batavos, publicatur.

Eodem tempore, rebus *Batavorum*, post exodiũ induciarum duodecennalium, ad bellum cum *Hispanarum Rege* spectantibus, publico edicti fulmine in *Patres Iesuitici* dicti ordinis, à *Senatu* confœderati *Belgii* itum est.

Quòd

Quòd enim isti eius quidem farinæ essent homines, qui sub colore sanctitatis, ac simulatæ innocentiæ, passim irrepentes rudi plebi imponerent, idololatricos cultus persuaderent, subditos adversùs Magistratus irritarent, filios à parentibus, parentes à filiis, uxores itemque à maritis, abalienarent, immò verò in *Reges, Principesque*, patricidales manus stringerent, eo nempè, fine, quò *Hispaniarum Regi*, quà potestatem secularem, *Pontifici* verò *Romano*, quoad iurisdictionem Ecclesiasticam, omnia subiicerent. Hanc ob rem *Belgii* confœderati *Proceres*, aliorum *Regum, Rerumque publicarum*, exemplis invitatos, severâ sub lege, edicere, sancire ac statuere, omnes, & singuli, *Iesuitica* illius sectæ complices, sive etiam *Monachi, Clericique*, cuiuscunque ordinis, si qui pro tempore iotrà huius *Belgii* fines subsistant, intrà sex dierum spatium, exirent, nulloque interveniente colore quovíscunque tolerarentur. Si qui cootrà faxint, deprehensi, instar hostiũ, turbatorumque, patriæ, haberentur, pœnasque, edicto expressas, luerent. Eadem lege, ac rigore, omnibus, quibus litteras salvi conductus, ut aiunt, impertiri facultas est, ne istis hæc immunitas fortè indulgeretur; neque cuiquam eos vel hospitio excipere, vel litterarum cum id genus hominibus commerciis uti, liceret, seriò cautum, atque interdictum est.

Cæteris autem *Monachis*, *Ordinibusque*, qui quidem cum *Iesuitica* sectæ patribus nihil communo habent, iniungi cœpit, ut in civitatibus, quo quisq; loco habitat, intrà octiduum, omnes, & singuli, magistratibus sese sisterent, nomina, habitationesque, universi profiterentur, sub pœna, nisi dicto sint audientes, in eos æquè, atque in *Iesuiticos* dictos ordines, animadvertendum esse. Isti, ad unum omnes, legibus provinciæ patriis sese cõformarent. Cives verò, atque indigenæ, liberos, forte sub *Hispaniarum Regis* ditionibus *Scholas, Academias, patrumque, & Iesuitarum*, collegia, frequentantes, ilicet, intrà mensem, avocarent, ac retraherent, aliorsumque mitterent, nisi mulctas constitutas oppidò incurrere mavelint. Par ratio foret pecuniarum, intrà provincias confœderatas, pro *Monachis, Monasteriis, Iesuitis*, eorumque sive *Scholis*, sive *Ecclesiis* sive contuberniis, collectarum. Quarum si usuveniat vel particulam, extrà has provincias, sive nunc, sive deinceps, & postliminio in ditiones istas *Hispanicas* ferri, legibus, & pœnis, in transgressores, sub arbitrio vitæ, necisque, sancitis, ilicet animadverteretur. Iudices ergò, absque respectu, mora, aut tergiversatione, in delinquentes, de plano, & simplici, hoc est, absque formali Iuris processu, experirentur. Nisi id strenuè exequantur, ipsimet, absque veniæ interventu, luerent.

III.

Hugo Grotius, fidelitate uxoris, è carceribus evadit.

NOtatu digna est uxoris hoc loco *Hugonis Grotii, Pensionarii* illius *Roterodamis*, per biennium apud arcem *Lövensteinam* carceribus mancipati, in maritum sanctè contestata, pietas, ac fidelitas. Hæc cùm aliâ ratione maritum nec liberare, nec custodes fallere, quita esset, rationem excogitavit, quâ illum in arcam coniiceret, atque, tanquam vestimenta, sive libellos, efferret in civitatem proximam, quàm *Gotcum* incolæ nuncupant. Neque defuit pio huic conatui felix eventus. *Grotius* enim, pro sarcina elatus, sub habitu lapicidæ, *Antverpiam* pervenit. Quo ex loco, quàm more, omoibus creatis concesso, libertatem quæsierit, pariterque obtinuerit, datis ad *Ordines Belgii* litteris, professus est. Interea, sibi hoc promitterent, nihil se in fraudem provinciarum confœderatarum absentem designaturum esse, adiecit. Custodiæ præfectus ubi elusum se cognovit, oppidò uxorem, in locum mariti, conclusit. Sed *Ordines*, matronæ pietatem potiùs præmio, quàm pœnâ, dignam, arbitrati, ut, unà cum sarcinulis omnibus, liberrimè ilicet dimitteretur, iusserunt.

IV.

Indiarum occidentalium Reguli, ac Principes, liberos suos ad Batavos mittunt, curaque Mauritii Vranii committunt.

EAdem sub hac induciarum exspiratione, ubi finibus probè communitis, *Ordines Batavi* cum *Dania Rege, & Veneta Republica*, fœderis sanctitudinem renovâssent, ecce! honorem, ac famam, *Belgii* illius confœderati auxisse vel hoc, compertum est, quòd *Indiarum Occidentalium Reguli, Principesque*, liberos ad *Hollandos* illos eminùs tùm emitterent, inque disciplinam *Mauritio, Principi Vranio*, contraderent. E quibus *Andreas* de *Castano, Regis Soyanè, & Marcus, Regis Kielangi*, filii: *Laurentius* verò *Vellovius, Laurentius de Fretis, Iohannes Tack, Principum* liberi; ubi in *Bataviam* advenêre, porrò omnes, ac singuli, à *Mauritio Amersfortum* deportari cœperunt, ut inibi, sub præceptoribus, in pietate Christiana, litteris Latinis, atque artibus humanioribus, ut & linguarum cognitione, erudirentur, ac proficerent.

*
* *

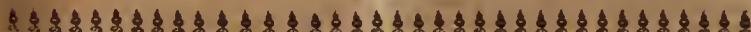
Io. Petri

Io. Petri Lotichij

RERUM GERMANICARUM

LIBER XI.

CAP. I.

De Jacobi, Angliæ Regis, deliberationibus, atq; reiteratis, pro Palatini, generi sui, restitutione, intercesſionibus.

I.

Iacobus, Britanniarum Rex, denuò, apud Imperatorem, pro Friderici Palatini restitutione, instat.

Rem iterùm in questus, iterùm tentare. Nititur rogando Iacobus, Britanniarum Rex. Liceat modò versiculos Maronianos in rem nostram paulò sic inflectere. Postcaquàm enim è litteris Dighii legati, quàm uterque Palatinatus, suprà, infraque, armis hostilibus strenuè, ac seriò, tàm ab Hispanis, quàm Bavariæ Duce, expugnaretur, didicisset, denuò nihilominùs mitia, & ad pacem idonea, media urgere, quàm bellicis extremitatibus vela committere, maluit. Quàde re sequentibus Imperatorem receùs, ac superpondii loco, interpellare cœpit.

Quanto maximo, inquit, pacis reducendæ desiderio Rex flagraret, id ne quidem toti Christiano-rum orbi incognitum esse: Ut tantò minùs Imperatorem latere posit, legati sui actionibus, toties reassumptis, iuxtáque potentissimorum Europæ Principum votis, atque intercessionibus, isthoc affatim dilucidantibus. Eò magis insolitum, novumque, sibi usuvenire, quòd eò ipso tempore, quo quidem pacis optatæ tractatio agitatur, commodumque ab Imperatore responsum emergit, omnia nihilominùs vi gererentur, Palatinoque genero suo, provincia Superior, infestante Bavaro, Inferior verò Palatinatus, Hispanis enitentibus, porrò, ac prorsùs, eriperentur. Aliam hic itaque esse Cæsaris voluntatem, aliam Bavari intentionem. Huic procedendi modo oppidò adversari, quòd Cæsar legato promisisset, futurum, ut Proscriptionis executio, armorumq; violentia, eò usque suspenderetur, quoad ab integris tribus mensibus antè partibus fu flet intimatum. Iam tantùm non superiorem Palatinatum, excedente Mansfeldio, venisse in potestatem Bavari, ut mox pene similiter de provincia Inferiori actum fuisset.

Id genus igitur procrastinatio, atque in armis perseverans extremitas, cùm nō possit non in gravissimas porrò calamitates despumare, utile sibi videri, utrinque tantis necessitatibus remedium quærere. Operæ pretium proinde Cæsar faceret, si sequentibus conditionibus, à Palatino, genero suo, implendis, placari se permitteret. Nempè Imperator cum Palatino pristinam in gratiam rediret, illique provincias patrimoniales, cum titulo, nuper antequàm Bohemiæ accessisset, possessas, restitueret. Ex adverso Palatinus, pro se, suisque filiis, regno Bohemiæ, eiusdemque quotquot habere se putat, prætensionibus, renunciaret. Idem Cæsari, cum debita submissione, ac reverentia, se submitteret. Prout in id genus casibus à Principibus, dignitate sibi æqualibus, fieri consuevisset. Nimirum submisso poplite hanc gratiam deprecaretur. Pari lege, se neque per fœdera clancularia, neq; alio quovis cunq; modo, Cæsaris regna, principatus, atque ditiones, turbaturum esse, promitteret. Ut potiùs bonâ fide, absque fuco, ac colore, omnia, quæ ad confirmandam Cæsaris dignitatem, ac potentiam, requiruntur, facturus sit. Cum cæteris Imperii Principibus, tā Ecclesiasticis, quàm Secularibus, quibus cum, durante hac controversiâ, collisio intervenisset, ea amicæ pacis, recompositionisque, ratio iniretur, ut deinceps, exulante diffidentiâ, vera, ac constans, reconciliatio, ac fiducia, locum habere debeat. Interim, cùm multa accidere, ac supervenire, hac sub tractatione, sustineant, quæ aut nondùm cognita, aut minùs iudicata, sed nihilosciùs inserēda, essent, Regem fidem suā interponere, ac su-

ac super *Palatino* promittere, ab eo, quicquid *Cæsar* indicârit, interveniente æquitate, adimpleri oportere.

Quod si itaque *Cæsar* hanc intercessionem tàm candidè ad animum admittat, quàm abs *Rege* piè, ac simpliciter, afferatur, hoc sive officium, sive beneficium, sub gratâ, ac memori, ergà *Cæsarem*, familiamque *Austriacam*, recognitione, se grataner laturum.

Vice versâ sicubi contingat, *Regis* pro pace recuperanda desiderium, ac laborem, frustraneum, atq; inanem, excurrere, sicut intereà, dùm *Cæsar* reliquis cum *Principibus* deliberat, non pauci menses extracti essent, *Cæsare* nihilominùs per legatum, se brevi, quid hac in re fieri velit, indicaturum, compromittente, eo nimirùm casu, si *Rex*, assumptis armis, nepotum patrimonia, quæ compositionis, & amicæ pacis, mediis obtinere nequiit, bello vindicare tandem aggrediatur, neminem bonæ mentis dari posse, qui hanc illi viam exprobraro ausit, opinatur. Novos se suis titulos haud quidem venari. Ut aût debitos illis honores, cum provinciis, asserat, ad hoc se, loco tutoris, obligari. Talis itaq, esset *Palatinus*, qualis tùm erat, cùm *Regis* filia illi despõsaretur. Ut ergò nepotibus suis *Rex* desit, hoc & cũ pietate, & officio suo, pugnare. Exulantibus ità pacis remediis, necessitate imperante, de iis cogitandum esse, quibus res ablata recuperetur. Quæ cũ absque ulteriori *Christiani* orbis concussione, pacisque cum *Austriaca* familia, tot precibus à se quæsitæ, interruptione, fieri nequeant, diligenter *Cæsar*, omnia deponderaret, satiusque *Regis* amicitiam, quàm violenta consilia, experiretur.

II.

Eiusdem commatis Epistola, ad Hispaniarum Regem data.

EOdem tempore, sive stato die, eiusdẽ ferè notæ, epistola ad *Hispaniarum Regem* dimissa est. Quàm nõ pigebit, ut lector cò rectiùs rem omnẽ, totiusque historiæ nostræ cursum percipiat, hic interiungere. Talis autem illa erat: Quin *Rex Hispaniarum*, ait, ea omnia, vel pleraq;, eiusmodi hactenùs per *Palatinatum Rheni* usuvenissent, *Cæsarique* ad amussim transcripta, ac significata, essent, è litteris suis percepisset, se haudquaquam dubitare. Quanquàm autem caussæ illius favor, atque æquitas, tùm *Regem* inter utrumque hactenùs conservata benevolentia, controversiam, litemq; illam quãtamcunque dirimere debeant, nihilominùs naturâ ipsâ, propriâque dignitate, hanc legem sibi imponentibus, quin omnem porrò operam, ac diligentiam, hanc ad rem conijciat, prolixiusque epistolare hoc alloquium extendere teneatur, se invitari. Nihil proindè sibi magis in votis esse, quàm ut *Rex Hispaniarum*, sub præsenti, quo de sermo est, negotio, autoritatem suam, orbem per *Christianum* latè patentem, interponere dignaretur. Ità enim tẽ comparatam esse, ut fama veris indiciis referat, *Cæsarem* nunc in eo totum esse, quò dignitatem *Electoralem*, unà cum provinciis patrimonialibus, à *Palatino*, genero suo, alienatam, ad *Bavariæ Ducem* trãsferat. Hoc hoc, inquam, quin iampridem in effectum deduci cœperit, nihil obstitisse aliud, compertum est, nisi quod *Regis Hispaniarum* consensus deesset. Priùs autem futurum esse, ut deinceps *Cæsarem* auxilia *Hispanica* defectura sint, quàm *Rex* hanc *Cæsaris* novationem calculo suopte approbare velit, vel, præeuntibus consiliariorum regiorum verbis, sibi indicari cœpisse.

Tametsi igitur hactenùs de *Cæsare* longè ab istis diversa sibi promisisset, nihilominùs ex actionibus his, & illis, oppidò sibi contrariantibus, aliud nunc mentem suam subire, ac turbare. Modò non enim *Cæsarem* ipsummet, sub responsis quibuscunque, legato suo datis, omnem reciprocam benevolentiã repromisisse, sed etiam, in mutui amoris contestationem, plenariam *Palatini* restitutionem pollicitũ esse. Ut porrò consiliariis, ac ministris, *Cæsareis* hæc verba, globulorum instar, rotunda, ac diserta, exciderint, palam profitentibus, sicubi *Bavaro* electoralis dignitatis spem fecisset, *Palatini* restitutionem tàm planè, ac simpliciter, promittere neq; voluisse, neq; potuisse. Quæ impendens, & præter opinionem, metuenda, novatio siquidem sollicitudinem augeat suam, *Hispaniarum* nihilominùs *Regis* sinceram hactenùs, ac constantem, ergà se propensionem iuxtà meliorem sibi animum addere. Hanc in rem illi gratias se deponere, eòque impensius instare, vellet hanc feliciter inchoatam necessitudinem perseverare, minimeque admittere, quo, sub diversæ religionis respectu, aliorumq; emolumentorum extemorum colore, *Respubl. Christiana*, per fatalis eiusce belli continuationem, gravior calamitas, ac ruina, superinducatur. Privatam tàm utilitatem, quàm arrogantiam, esse in partibus. Hæc istius esse effecta, hos, si Diis placet, elegantes fructus. Si itaque de remediis desperandum veniat, ab exemplis liquere, quià desperatis exspectandi sint eventus.

Ad se quod spectet, iam tùm in prioribus, *Cæsarem* se prolixè monuisse, iuxtaque, quàm necessaria nepotum suorum defensio ad se pertineret, significasse. Illos ut dignitate, ut patrimoniis, exuere ꝑmittat, non parentis, non tutoris, esse. Ut ipsa natura, ipsaq; necessitas, hancce legem sibi imponat.

E quibus nunc omnibus *Hispaniarum Regi*, quæ esset ipsius sollicitudo, quæ æqua rogatio, qua hucusque *Cæsarem* frustrà fatigâsset, innotescat. Sub spe, futurũ, ut, interveniente illius autoritate, diffidium præsens componatur. Si nunc, quod unicè est in votis, *Hispan. Regis* operâ pax eoẽat, ac recomponatur, profectò modò non *Britanniarum Regem*, modò non *generum*, modò non *filiam*, *nepotesque*, ꝑ præstito beneficio, ingentes *Regis Hispaniarum* pietati, & virtutibus, depositurus gratias, sed ipsummet orbem *Christianum*, tanquam sub una cervice, præ tantâ mundi, ex pace, quâ non est neq; victoria, neque bonitas, maior, commoditate, ac felicitate, æternis regium caput elogiorum celebritatib', ad sempiternã rei memoriam, coronaturũ esse.

III.

Cæsar Schvvartzenburgium Comitem in Angliam mittit legatum.

ACceptis illis *Anglicani Regis* codicillis, *Cæsar* legationem, sub *Svvartzenburgio Comite*, decrevit in *Angliam*. Eius autem expeditio magis in demulcendo *Angliæ Rege*, curialibusque, ut vocant, id genus salutationibus, ut rumor tùm ferebat, verti cœpit, quàm ut ad rei cardinem intrò iretur, aut aliquid effatu dignum efficeretur.

IV. Ia-

IV.

Iacobus Rex, convocatis regni Curiis, sive Senatoribus, denuò super Palatinatu vindicando, deliberationes aperit.

VBi ergò, post tentata reducendæ pacis remedia p nè omnia, *Iacobus Rex* ab adversâ parte se valgis, quod ajunt, duci labiis, in vanumque lactari, animadverteret, juxtàque à *Digbio*, legato suo, *Vnitorum Principum* dissolutionem, & quàm interea *Palatinatus superior Bavari* celeritate esset interceptus, *inferior* verò provincia sub armis *Hispanicis* mereret, compertum haberet, ecce! Præ- [illegible] norâ, co respicere cœpit, quò *Principes*, *Co-unii* nuper, rursus coirent, *Palatinatus* verò, tam nepotum suorum patrimonium, proxi- [illegible], parato, atque expedito, justo exercitu, [illegible] ocius recuperari sustineret. Tantùm [illegible] abeiat, ut *Rex Palatini*, generi sui, super admi[illegible] regni *Bohemiæ* electione, sive propositum, sive [illegible] ditatem, approbarit. Vt potiùs consilij præ- [illegible] tiam, adeoque imprud ntiam, appellitârit. Cujusmodi non quidem è Zelo *Religionis* propagandæ, sed regnandi ambitione, profecta esset. [illegible] que disertissimis verbis præ se tulit, injuriam [illegible] hoc pacto *Religioni*, quam uterque fovebat, *reformata* dictæ, sicubi hi essent ejus elegantes fru- [illegible], hæc consilia, ut, sub ejus prætextu, *Reges* ob [illegible] hronis forent deijciendi, atque regna per- [illegible] nda. Hanc mentem, hanc ipsam religio- [illegible] m, nolle se vel suis subditis, curiosiùs instillari. [illegible] um *Iesuiticæ* sectæ technis, ac machinationibus, nequicquam connivere velit, nihilo-minus, ut *Bohemia* regnum genero afferat, adduci se non [illegible], prodidit. Quod aliàs haud gravatim facturus [illegible] ni, causæ bonitatem exulare, prostaret. [illegible] itur, adversâ valetudine impeditus, *Rex* ipse [illegible] Curiis, sive Senatoribus, præesse haud quitus [illegible], filium unicum, *Principem de VVallis* dictum, [illegible] comitiis præsidem præfecit.

V.

Curia Angliæ, inferior dicta, congregatur. Quæ dum hypotheses quasdam, sive postulata, Regi absentivo, aperit, Rex, indignitate facti excandescens, re infecta, Senatum dissolvit.

S[illegible] tatu proindè regni, ad *Regis* voluntatem, con- [illegible] mente, non ignorabatur, *Regem* hoc agere, [illegible] *Hispaniarum Infante* filio unico matrimoniũ [illegible] ret. Quo optimo sive pacem revocandi, sive *Palatinatum* vindicandi, remedio, cùm *Rex* ni- [illegible] hæc fortè res, tanquam tàm in regni, quã [illegible] patriæ, detrimentum successive vergeret, t[illegible] poterat. Itaque *Curia inferior*, antequam [illegible] per necessarius deliberare inciperet, præli- [illegible] uasdam velut hypotheses, præterito & *Principe*, & præside, ad *Regem* direxit. In quibus eùm verbis [illegible] perioribus in *Pontificiam Religionem*, tanquam Diaboli officinam, ac seminarium, itemque *Regis Hispaniarum* dominatum, sive cupiditatem introducendi potentatum Monarchicum, invecta esset, inter cætera id genus proposita, quibus potentia, confidentia, ac dominatus, *Pontificiorum* tàm extrà, quàm intra, *Angliæ* fines, retundi deberent, etiam hoc à *Rege* postulavit, ut omnibus copiis bellum *Hispano*, qui primus *Palatinatum* infestare cœpisset, inferretur, juxtaque regius filius quantò ociùs *Principem*, *Religionis Reformatæ* addictam, in uxorem duceret, immò verò privilegia, quibus tanquam hæreditate sua gauderent *Proceres Anglicani*, antè omnia confirmarentur. Hac de *Procerum* supplicatione cum *Regi* per indices prægnitum foret, antequàm illa per delectos XII. viros *Regi* offerretur, *Rex* stomachabundus illos prævertere, amarique saporis ad *Thomam Richardonum, Equitem*, antè missa epistola, prævaricationem *Curiæ* castigare cœpit. Nempè *Rex*, vehementer excandescens, tàm se vera tristitia violari aures suas superbo *Procerum* sermone noluit. Ergo, inquit, *Regi* exercitato, clementi, benignoque, & sapienti, isti legem præscribent, qua regnandum sit? Ergò limites præfigent, quomodo, quando, & in quos, bellum gerendum? Annon pudore suffunduntur potiùs, dùm *Regum*, *Principumque*, secreta rimantur, dùm in *Regum* amicitias, ac necessitudines, curiosâ imprudentia, inquirunt? Ad altiora illa, qui neque nati, neque facti, sunt, intrà cuticulam maneant, neque sensibus, ac judiciis, suis eminentiora appetant. Ergone sic æquum fuerit publicâ regni *Senatus* tuba *Hispaniarum Regem*, amicum, socium, ac familiarem, nostrum, proscindi convitiis, tanquam ille potentatum, sive tyrannidem *Monarchicam*, affectet? Quæ hæc incogitantia? Quæ injuria? Siccine *Regi* palàm decet accusari? Sub hoc unico quippe vocabulo tot latent tela, quibus *Rex* petitur, tot injuriæ, ut ferenda linguæ ista petulantia non sit. Itane pacis ubertas, commoditasque, vobis *Anglis*, sub miti hactenus, ac florenti, mea gubernatione, exosa est, tædio est, ut cæco impetu bellum illud, minimè bellum, omnibus votis accersatis? Si quiete frui nescitis, inquam, arma vobis nimis matura hanc felicitatem expectorabunt. Sed, de regij filij matrimonio vobis curæ est. Scilicet hoc consilium vobis molestũ est, quòd cum *Rege Hispaniarum* amicitiam sancire præcogitamus? Ergone neque ingenuus, neque liber, neque *Rex*, ego sum, ut absque vobis filiõ regio nubere integrum non sit? Quis nunc, agite, vel cum *Rege*, super amicitia, super fœdere, aliisq; pactis, deinceps agat, si nodo ille legibus *Senatus* alligetur, si sui compos haud existat? Credite mihi, non alia regio solio, quàm hæc, major inuritur sive macula, sive vilitas! *Gallorum*, aliquando *Regem* interrogatê. Hic ubicum *Principibus* aliis transigere vellet, negavit hoc sibi licere insalutata *Curia* sua. Quid honoris indè retulit? Hoc scilicet, ut deinceps contemneretur ab omnibus, neque quisquam amplius pactis cum eo experiri vellet, tanquàm *Principe*, sibi non constante. Semel vobis omnibus dico, atque edico, eo usque, super filii nuptiis, cum *Rege Hispaniarum* nobis transactũ esse, ut bona fide, nisi alia intervenerint, quæ mutare nostrum non est, pedem retrahere nequeamus. Cæterùm, ut prævideo, accusatis disparitatem religionis. At, vos rogo, si ita altùm sapitis, fingite aliam, & quidem filio regio æqualem, cui nubat, qui cum tædas contrahat? Si non habe-

tis materiam, *Pythagoricam*, adite disciplinam. Et per tot annos audire discite, antequàm liceat interrogare. Absque hac nunc modestia vestra fuerit, ut neque interpellatio vestra *Regi* grata esse queat, neque vos digni sitis, qui in conspectum, atque alloquium, meum admittamini.

Hæc cùm *Rex* accurrata verborum volubilitate effudisset, nihilo-minùs *Curiales* factum excusare, fidelitatem ingenuam prætendere, privilegiorumque, abs hæreditate ipsa aditorum, possessionem allegare, perrexerunt. Quibus omnibus cùm *Regis* animum magis exasperarent, graviori ille indignatione provocatus, inter cætera, regessit. Quòd privilegiorum confirmationem, velut hæreditatem *Anglicanam*, jactarent inflatiùs, hoc beneficium istos à majoribus, ac prædecessoribus suis, obtinuisse gratuitò, ut *Rex* modernus ea omnia, pro ratione temporis, vel extendere, vel immunere, sustineat. Et quæ alia tristitiæ, severitatisque, verba animos diffidentes, diffidentesque, ad frugem haud perducunt. Ità quidem, interveniente id genus altercatione, porrò factum, ut *Proceres*, super juribus, ac privilegiis, suis, protestantes, referrent in publicas tabulas, nempè, privilegia *Anglorum* hæreditatem esse. De causis, pactisque, legitimis, *Regem*, regimen, regnique, atque Ecclesiæ, defensionem, itemque statutorum confirmationem, gravaminum verò abrogationem, concernentibus, ut *Curia* cognoscant, illarum officium esse. Adeóque, unicuique Senatus membro, illis super rebus cognoscere, dicere, proponere, determinare, ac concludere, integrum esse. *Curia* esse, super rebus, id genus propositis, eâ formulâ, quæ sibi rectior visa esset, uti frui. Neminem è *Curialibus*, arrestis, sive carceribus, coerceri posse, nisi ipsimet eum condemnent antè *Curiales*, ut aliter non sive super litteris, sive propositionibus, sive determinationibus, ad *Curiam* facientibus, conveniri possit. Et si denique contingat è dictis quendam *Curialibus* deliquisse, hanc cæteri *Curiales* ad *Regem* deferrent querelam, neque *Rex* alias priùs delatoribus aliis fidem adhiberet.

Hi illi isti *Curialium* morsus ubi *Regis* animum, jam tùm indignatione saucium, plus æquò exulcerarent acriùs, supremo *Curia Iudice*, quod liberiùs ille sese vultu, atque ore, gessisset, in carceres conjecto, ilicet, præ excandescentia, *Senatum* dissolvi jussit. Protestationis verò, in publicas tabulas relatæ, autores, cervices inquietas, ac perduelles, vocavit, caussatus, actum protestationis illius irritum, nullumque, esse, &c, quòd, circà vespertinum crepusculum, fabricari, & magna *Curialium* parte absentiva, irrepere, cœpisset. Ità sive fato, sive fortuitò, evenisse putandum, ut, interveniente *Eridis* pomo, subeuntibus indignationibus, & rixis, in vanum exierit hæc totius regni, & quidem tàm necessario tempore, instituta deliberatio. Quam superincumbentibus tùm regno motibus, calamitatibusque, (quibus de infrà suo loco) dubio procul ansam, fomitémque, præstruxisse, verisimile fit.

***

****

Externa.

I.

Exactis propè induciis, Albertus Archidux, misso ad Batavos legato, recentat pacis Prolongationem.

Induciarum cursu ad exodium pertingente, cum inter *Hispanos*, *Batavosque*, novis utrinque, atque accuratis, concurrentibus armorum præparationibus, appareret, imminere non tralatitium bellum, ad animum admissis, ac pravitiis, id genus difficultatibus innumeris, atque ingentibus, *Albertus Archidux*, *Belgii* gubernator, officium boni *Principis* facturus, misso ad *Batavos Peckio Cancellario*, an illis pacis commendatam bonitatem persuadere sustineret, intentatum non reliquit. Legatus igitur, per *Roterdamum* & *Remp. Delphensem*, descendens, variis, atque atrocibus, a tumultuante, bellumque præferente, plebe palàm injuriis affectus est, ut parum abforet, quin manus inicerent, insontemque in mare proicerent. Is tamen à *Mauritio Auraico*, reliquisque *Dynastis*, obviam ad *Rosvicam* excurrentibus, in *Hagam Comitis* deductus est. Vbi, factâ perorandi copiâ, nomine *Archiducis*, sic quidem ordiri cœpit: Nempè sereniss. *Archiducem* inquit, tanquam in conspectu, atque ante oculos, habere plurimarum, adeóque difficillimarum, rerum incommoditates, quantæcunque, rupti communis, ac salutaris, pacis vinculis, prope diem instarent. Proindè omni cum cura, ac diligentia, cœpisse cogitare de mediis, ac remediis, id genus mala quàm procul amolientibus. [illegible] amorem patriæ, pacisque continuandæ, in partes hic venire, quo quidem *Archiduci* nihil esset prius, nihil antiquius. Hac optimâ voluntate provectum ea agitare consilia, quæ pro extinguendis incendiis civilibus, pacisque solidâ ferruminatione, ex usu utrinque viderentur. Quam suam mentem siquidem nullus dubitet, etiam antehàc optimæ notæ argumentis, ac significationibus, illis fuisse manifestatam, jam in eo esse, ut ampliùs, ex animis se & dicere, & benè cupere diffidentibus inter sese provinciis, intelligant omnes. Nullum autem salutaris remedium sibi exhiberi aliud, nullum solidius vinculum suppeditari, affirmatissimum habet, nisi ut omnes, & singulæ, provinciæ, quantæcunque sunt, denuò coeant, atque sub unum *Principem*, sub unum, ac generale, caput revertantur. Ità futurum esse, ut, sicut antè hos motus, has istas collisiones, omnia altâ, & securâ, quiete, ac felicitate, fruebantur, deinceps, redintegratâ compositione postliminiò reflorescere queant.

Hæc illa est *Archiducis* mens, hic ille animus, quo, antequàm novus belli furor recrudescat, officium boni *Principis* implere desideravit. Vestrarum nunc, ô *Batavi*, partium erit, pacem, antè fores stantem, plenis valvis admittere, cædibusque, ac sanguinariis digladiationibus, quibus vel nunc uno, vel tribus verbis, ex fundamento mederi potestis,

s, vosmet deinceps, subeunte in locum homi-orum atrocitate, abstinere.

Quæ si vobis placere poterant, tùm demùm tietis neque mentem, neque facultatem, vobis nefaciendi, *Archiducis* defore. Vt etiam his, aliisque, salutaribus illius actionibus *Hispaniarum Rex* sum, quod dicitur, calculum adiicere debeat.

II.

Batavi, audita libertatis ambiguitate, animosè, ac negativè, respondent.

SEd *Batavi*, de libertate, sub jugum remittenda, jam pridem perorantem legatum trucibus intuebantur oculis, ut aures suas nihil aliud magis, quàm hæc tristis, & amara, propositio, violare potuisset. Proindè sic cordatè contrà eunt. Nihil minùs sese exspectasse, quàm fore, ut, post tàm immane intervallum, dùm sese jam à bono tempore in dulcem libertatem armis fortibus, ac victricibus, vindicassent, antiqua illa recentaretur cantilena, ac fabula, quâ quidem sub pristinum *Hispaniarum Regis* jugum, liberrimè excussum, redire juberentur. Iam diu, coràm *Imperatore*, *Regibus*, *Principibus*, & *Rebuspublicis*, toto que *Christianorum* orbe, promulgatis tabellis, solennissimis verbis libertatem suam liberrimè professos esse, sese, quàmque nullos sive *Regum* sive superioris ordinis *Principum*; ad actiones, tractationesque, mutuò obeundas, admittant. nisi secum, tanquam cum *Ordinibus*, liberrimam *Reipubl.* formam administrantibus, experiri licat. Iam diu quoque esse, ex quo à summis *Monarchis*, *Regibus*, *Principibus*, ac *Rebuspublicis*, hæc prærogativa sibi usuvenisset, ut, pro *Statibus Belgii* confœderati liberrimis, haberentur. Nisi itaque hanc illam istam immunitatem pariter sibi contribuat & *Archidux*, & *Rex Hispanus*, frustrà fore, ut super ulla tractatione vel mentio fieri debeat, vel ventilatio, atque eventus, exspectari possit. Ergone à libertate ad jugum reverterentur? Ergone sub *Principis* unius imperium redirent tot invictæ provinciæ? Hæccine socordia, atque ignavia, deceret tot fortes *Batavos*, vel *Romanus* ipsis militari gloria parùm aliquando cedentes? Profectò, hanc viam non esse, quâ generosos, ac masculos, animos calcare oporteat. Neque enim sic esse comparatum, ut optimam, auream que libertatis felicitatem, armis victricibus, tot trophæis, ac victoriis, partam, per ignaviæ dedecus amittere velint. Vt magis, sub ultimis vitæ, fortunarumque, impendiis, eam fortunam suam extendere desiderent.

Quapropter ista per legatum facta propositio cum sit irregularis, cùm contrà leges *Ordinum* confœderatorum è diametro dirigatur, cum honoribus, atque autoritati, *Ordinum* immanè deroget, dùm à quibuslibet *Monarchis*, *Regibus*, *Principibus*, ac *Rebuspublicis*, confœderatæ *Belgii* provinciæ hactenùs pro liberrimo corpore, pro absoluto, nullumque superiorem recognoscente, dominio, prædicentur, ecce! rogationem illam per legatum intimata, dùm manifestè libertate, atq; autoritate, harum provinciarum pugnet, à limine reiici. Neque esse denique, ut sive *Archidux*, sive *Rex Hispanus*, se inducias excurrentes sine labe, sine violatione, ritè observasse, jactitent. Vt hanc ad legem necessitate potiùs, quàm voluntate, querelis in medio extantibus, uterque fuerit obligatus. Hac repulsa dimissus legatus, sub militis protectione, *Bruxellas* rediit.

III.

Induciis utrinque, absque prorogatione, exspirantibus, Hispani Iuliacum expugnant.

IAm induciis, sine spe reconvalescentiæ, in ultimo agone constitutis, atque exspirantibus, terraque marique ex utraque parte hostilia arma retentari cœperunt. Multis, sub exspectatione pacificæ prolongationis, non sine damno deceptis, atque ex inexspectato in hostium, quos adhùcdùm amiciores fore arbitrabantur, manus delatis. Quo tempore cùm *Batavi*, hinc indè in *Hispanos* præter opinionem invecti, multas naves intereà, dùm ad *Aquasflnentes*, oppidum sic dictum, super extractione pacis, adhùc dùm ageretur, expugnarent, temeritate ista rebellantium, ut vocabat, subditorum irritatus *Hispaniæ Rex*, omnia ultima in perduelles undiquacunque ciere, ac tentare, jussit. Itaque *Henricus*, *Comes de Monte*, contrà *Iuliacum* cum copiis profectus, *Riedam*, arcem præliminarem, ociùs intercepit. Capitaneo *Reinhardo Tytforto*, quòd, absque repugnantia, locum illicò, tradidisset, ad *Batavos* redeunte, cervix, ignominiæ causa, recisa est, bonis ejusdem in fiscum relatis, cæterisq; officialibus exulare jussis.

Facto hoc progressu, *Henricus*, *Comes Montanus*, rectà ad *Iuliacum* castra promovit, apud montem, ut vocant incolæ, patibularem sedem constituēs, quo loco antehàc *Batavi* consederant. Eum, cum legionibus ulterioribus, *Comes Isenburgicus*, req; tormentaria, insecutus, quò, deinceps oppugnatio sériò institueretur, apparatum suppeditavit. *Fridericus Pithanus*, *Iuliaci* gubernator, à *Spinola*, super deditione facienda, sollicitatus, tantùm non præmio tubicinē affecit, sed masculè respondit, se boni viri, ac militis, partes impleturum esse. Prout & posteà masculis im obsessores factis irruptionibus, impressionibusque, verbis fidem addidit.

Intereà, inter *Reesam*, & *Embricum*, *Mauritius Vranius* instructum recensebat exercitum, *Hispanis*, si liceret, obsidionem turbaturus. Sed jam munimentis, loricis, aggeribusque, urbem cinxerat *Comes de Monte*, immò cum altera exercitus parte *Spinola* in limitibus *Vesaliæ* sese tenebat, *Batavis*, si quid tentarent, occursurus. Vt, desperata *Iuliaci* vindicatione, sub principio hyemis, *Mauritius* tandem exercitum reduceret, legionibus in stativa remissis. Hac occasione *Spinola* expugnationi illius fortalitii totū sese dedit. Et, tametsi gubernator, super deditione denuò compellatus, ad veris usque tempestatem obsidionem extrahere se velle, præ se ferret, nihilo-minùs, magis magisque in angustias redactus, antè exodium mensis *Ianuarii*, certis, & solennibus, sub ceremoniis, ac pactis, locum *Hispanis* tradidit. Quæ illis expugnatio feliciter successit. Vt, tametsi ad *Claves* dictum illud, in *Flandris* fortalitium, aquarum confluentibus inprimis munitissimum, frustrà intercipere tentassent, super factis frustrà armorum, militumque, impensis, fortunæ suæ, reverenter habendæ, pro hoc auspicio, grates persolvere sufficerent.

CAP. II.

De Ferdinandi Imp. cũ Eleonora, Mantuæ Ducissa, matrimonio.

I.

Inter Ferdinandum Imp. & Eleonoram, Mantuæ Ducissam, contrahitur matrimonium.

SEd nostram ad historiam redimus. Post solennissimam igitur *Ferdinandi* in *Cæsarem* inaugurationem, ne sine compare, tàm inclytus, *Austriacus* frigeret thorus, *Imperator* è tot regiis, splendidisque nymphis *Eleonoram, Mantuæ Ducissam, Ferdinandi, Cardinalis*, ac *Mantuæ Ducis*. *germanam*, qua cum ævi, quod esset reliquum, feliciter exigeret, prælegit. Matrimonio igitur per *Ioan. Vlricum, Baronem Eccenbergium*, bonis auspiciis ritè pacto, ac transacto, germanam præfatus *Dux Mantuanus*, coronâ tercentorum nobilium, & duabus legionibus stipatam, è *D. Vrsulæ Monasterio* ad ædem basilicam deduxit. In qua, juxtà ceremonias alias solennissimas, *Episcopus* civitatis claves, tanquam *Imperatrici*, contradidit, hymno illo triumphali, *Te Deum laudamus*, aliisque festivitatibus, in usum ductis.

II.

Sponsa Cæsaris ex Italia Oenipontem deducitur.

EO comitatu *Sponsa Cæsarea* è *Mantua* per ditiones *Venetas* profecta, à mille cataphractis, nobilibus quadringentis, aliquotque pedestris militiæ millibus, excipi, oblatisque non infimi commatis muneribus, dapibusque, atque hospitiorum apparatibus inemptis honorari cœpit. Vndè *Oenipontem*, comitatus *Tyrolensis* metropolim, *Archiducum* insignibus, & monumentis, insignem, perrexit.

III.

Ferdinandus Imp. excurrit Oenipontem. Vbi nuptias facit.

ANtequàm sponsa appulisset, aliquot antè diebus *Imperator, Principibus, Comitibus, Baronibus*, totaque corona aulica, comitatus, *Oenipontem* venit. Vbi, sponsam adventantem apud *D. Francisci* ædem humanissimè excipiens, nuptias cum ea, pro ratione ejus tempestatis, absque magna, sive curiosè accersita, pompa, pepigit.

IV.

Imp. novam nuptam Viennam deducit.

PEractis sacris nuptialibus, assumpta nova nupta, sive *Imperatrice, Cæsar*, per provinciam *Salisburgensem*, ubi locorum ab *Episcopo*, solenni cum magnificentia, omnisque generis festivis ceremoniis, affectus est, *Viennam* feliciter *VII. Cal. A*… pervenit. In introitu *Cæsaris*, tormentis murali… tota urbe circiter ingenti beatu explosis, per dis… sitos militum cuneos ad regiam usque itũ est. … mum agmen sex equitum alæ constituerunt. Q… turmam cohortes civicæ, itemque *nobilium, Baro… Comitum*, totiusque aulæ ministrorum coron… (quos *dextrarios*, sive *palafredos*, nominant) excep… runt. Indè *Cæsarei equi ductiles, subiciones, aneatores, …filiarii* secretiores, *Camerarii*, aliique officiales… temque quinque *heraldi*, sive feciales, insecuti, m… aulæ *Marschallus*, mox *Imperatoris* filius, natu ma… jor, *Ferdinandus*, mox ipse *Imperator*, hanc pompam absolvit. Qui quidem penès portas ab urbis *Syndico*, eleganti, atque ambulatoria, oratione, demissè salutatus, indè, sub umbella, veste attalica è colore fulvo, cum violaceo interdistincto, superstrata, deductus est. Illum *Imperatrix*, rheda, auro, argentoque, intertexta, intus è colore, fulvo, extrà violaceo, excepta, ponè sequi cœpit. Ad cujus latus *Imperatoris* filius, *Leopoldus-Guilielmus*, natu minor, ex adversa verò parte binæ *Cæsaris* filiæ, *Principissæ* assederunt, *aquila* super rhedæ umbilicum alis bipatentibus expansa. Post rhedam, aulæ *Cæsareæ* magister *Ditterichsteinius Comes*, unà cum *cohortibus prætorianis*, aliquotque *equitum* hoc illustre, ac aliis tri… regium, agmen clausit.

V.

Imperator, ad D. Stephani divertit, antequàm in regiam veniret.

NE ergò absque sacris hoc susciperetur connubiale sacrum, *Imperator* ea pompa in urbem provectus, ad *D. Stephani* ingressus est, Vbi peracto sacro, hymnoque illustri, *Te Deum laudamus*, præmisso, tormentis denuò muralibus ordine explosis, hæc pompa absolvi, *Imperatorque* in regiam ascendere, cœpit.

****

Externa.

I.

Ludovicus, Galliarum Rex in Bearnenses, odio Religionis Reformatæ, movet.

DVm ista per *Germaniam* tempestas desævit, variisque motibus *Imperii* fundamenta concutiuntur, potentiss. *Galliarum Rex*, ut deinceps eò expeditiùs, liberiusque, bellis id genus per *Germaniam* civilibus supervenire, posset, rationem videtur excogitasse, qua, antequàm peregrino bello accederet, intrà regnum patrium, domique, priùs obstacula, removere, provinciasque, ne ab adversæ *Religionis*, *Principibus*, civitatibusque, periculum esset, pacare posset. Hoc tametsi initiò obscurum esse; & ex alto dissimulare, poterat, nihilo-minùs ab eventu, quo postmodum, hunc usque in diem, *Imperii* collisionibus accessit, perspicuum, atque evidens, esse sustinuit. Colorem ergò Religionis subministravit diversitas. Itaque

quœ in *Hugenottas*, prout incolæ vocant, id est, *Calviniana* confessionis asseclas, præcipuis quibusdam provinciis, ac civitatibus, sese tenentes, ducendum erat. Primùm itaque edictis, minisque, inprimis *Bearnenses*, urgentur. Mox, ubi resistunt, bellicis, in eos factis, decretisque, expeditionibus terrentur. Vt autem res ab origine, atque ovo, quod dicunt, paulò altius repetatur, sic habendum est: In provinciam *Bearnensem*, quæ radicibus montium *Pyrenæorum*, *Hispaniam* à *Gallia* dirimentium, adjacet, *Margaretha Vallesia*, *Francisci primi*, *Gallicarum Regis*, germana, suo illo tempore tàm *Emberana*, quàm *Calviniana*, confessionis dogma introduxerat. Ejus filia *Iohanna*, *Navarra* regina, usque eò in *Reformatos*, ut vocant, propendebat, ut paulò post *Pontificia Religionis* asseclæ è tota regione exularent. *Henricus IV.* igitur, *Gallorum Rex*, à *Pontifice Rom.* anathemate proscriptus, ea sub lege banni fulmine absolvebatur, ut *Bearnenses* ad *Religionis Pontificia* axioma, *Romanaque Ecclesia* gremium, postliminiò reduceret. Illud quidem *Rex* tùm promisit. Sed, negotiis seriis impeditus, integrè præstare non quivit. Vt paucis in locis duntaxat *Pontificis* voluntati satisfecerit. Quod igitur *Henricus Rex* promiserat, hoc *Ludovicus* filius in effectum deducere cogitavit. Hic igitur *Anno M. DC. XVII.* primum vulgato edicto, sanxit, ut inprimis *Ordines Catholici* dicti, juribus, bonisque, ac reditibus, universam per *Bearniam*, oppidò restituerentur. Reliqui nihilo-minùs, sub Religionis libertate, tolerarentur. Sed hæc ratio *Bearnensibus* placere non potuit. Tametsi enim à *Rege* mitterentur legati, hoc ad effectum coràm deducturi, hæc res adeò momordit *Bearnenses*, ut super hac enovatione recalcitrãtes res novas agere viderentur. *Rex ipse* quapropter eò consultò promovit. Cùmque tumultus, eo locorum gliscentes, præmetueret, dispositis per civitates præsidiis, præfectisque regiis variis, mox omnia ex voto perfecit. *Episcopi* ità ad priores redibant dignitates, ordinesque *Monastici*, ut & *Patres Societatis*, amplissimis sub prærogativis, rursus inmitterentur.

II.

Exemplo Bearnensium, Reformati per Gallias conterriti, varios celebrant conventus.

Hæc cùm *Bearnensium* causa reliquos per *Gallias Reformata Religionis* socios non parum moderet, varios agitare conventus, deliberationes inire, *Regem*, super pristina *Religionis* libertate, deprecari, eundemque sibi, suisque, eventum divinare, cœperunt. Quæ cùm ipsorum congregationes à regiis ministris, tanquam suspectæ, & seditionis plenæ, differrentur, *Rex* indignatione provocatus, instructum exercitum in *Bearnenses* educens, primo velut assultu aliquot civitates in potestatem redegit.

***

III.

Rege, sub exercitu in Bearnenses movente, Reformati apud Rossilionem diætam indicunt.

Hanc ubi vim sociis inferri à *Rege* pateret, cæteri *Reformati* apud *Rossilionem*, sive *Rupellam*, civitatem illam maritimam, potentem, & munitam, diæta indicta, rationes inierunt. Quibus modis, mediisque, necessariæ defensionis ergò, causam suam tueri sufficerent. Publicatis itaque codicillis, super vi, ac persecutione, quiritarè cœperunt, protestantes, sese *Regem Gallicarum*, post *Deum*, pro summo Magistratu, Rege, ac domino, ex animis venerari, nec quibuscunque *Gallia* subditorum, obsequiis, fidem, amorem, ac submissionem, erga hunc *Regem* suum, quaquà cedere. Malè, immò pessimo exemplo, regios ministros facere, qui *Regem* cum hac fidelissima subditorum parte, odio *Religionis*, committant. Cùm hoc pacto minimè *Regi*, multò minùs regni commodis, consulatur. Iret *Rex*, & susceptis sive in *Turcas*, sive regni hostes, expeditionibus, quæ obedientia, quæ fidelitas, esset *Reformatam Religionem* profitentium, experiretur. Adversarios clamare, cùm alio figmento ipsis molesti esse nequeant, *Reformatos* perduelles, ac refractarios, ac patriis regni legibus repugnantes, esse. Sed hanc sive cantilenam, sive fabulam, vetustam, ac desitam, esse. Nimirùm hoc idem in primitiva illa *Christianorum* ecclesia, sub initiis nascentis *Evangelii*, à *Cæsarum*, *Regumque*, ministris, illis obiici accidisse, qui veritatem amplecterentur, ut tantùm non pro rebellantibus accusati, sed etiam pro tempestatum, variorumque infortuniorum, causis, publicati, condemnati, ferarumque morsibus, objecti sint.

Iam enim *Reformati* per *Gallias* civitatibus, locisque munitis, sese teneant, nec tàm eò, atque antecessores olim sui, injuriis hostium pateant, invidiam hoc moliri, *Regemque* accusationibus inflammare, instructis cum exercitibus res ut agatur, tamquam innumeri, atque insontes, homines, sub unà, eademque, causa, debellentur, atque opprimantur. Iusto igitur dolore sibi, sub hac necessitate, exprimi hanc quiritationem, has preces, atque lacrymas, ut omnibus *Christianis*, *Galliaque* confœderatis, *Regibus*, *Principibus*, atque *Dynastis*, cæterisque in universum omnibus, quibus pietas, *Deique* amor, & veritas, cordi est, ob oculos ponere, ac contestari impellantur, sese, fatalibus inimicorum odiis, adversus libertatem, Religioni hactenùs indultam, armis peti, neque hunc furorem absque cædibus, ac sanguine, despumare posse. A *Deo* igitur inprimis, ipsisque, veritatis *Evangelica* amantibus, *Regibus*, hisce sub angustiis, æquum subsidium unicè ut exorent, atque exspectent, dùm, ne noxæ, atque adversariorum, furiis obiiciantur, necessariæ, licitæque, defensionis media inire cogantur, necessitatem, sibi impositam, flagitare.

IV.

De Henrici IV. Regis cæde. Et Patribus Societatis, sub hoc Ludovico Rege, recuperato dominio, Reformatorum querela.

VT autem pleniùs, rectiùsque, determinetur, quibus fontibus, fomitibusque, ista in nos tēpestas derivata sit, in propatulo coràm universis profitemur, persecutionem, id genus sanguinariā a *Iesuitis* autoribus fabricari. Quis enim nescit, temporibus *Henrici IV. Regis* magnanimi, sectarios, atque inquietos id genus homines, ne insolentiùs furerent, vultusque elevarent, interveniente *Regis* moderatione, reprimi contigisse? Cui incognitum, sanguinariis *Regem* in ipsummet cusis istorū consiliis, quòd *Reformatos*, ab illis hæreticos dictos, non omninò deleret, ex adverso sectarios istos, ad ferociam usq; haud extolleret, ideóque variis pollicitationibus, dementationibusque, sicarium istū infamem, *Ravailliacum*, inductum, atque in *Regis* cædem cōmasculatum esse. Hoc, vel sub quæstionibus, vel sub ipsa furca, sicarius iste evomuit, ut nullā aliā de causa *Regem*, occidendi provinciam sibi imponi persuaderique, passus sit, quàm quòd *Rex* in hæreticos arma non converteret, eosdemque, sub una velut cervice, minùs deleret. Quæ istorum perfidia, atque insolentia, ubi *Reginam*, matrem, ac viduam, fugere non posset, illa ne tanta Reipublicæ labes, quæ vel regio sanguine manus conscelerare, ausa fore, ulterius serpendo vires acquireret, sapienter procuravit. Iam *Rege* sub novo, anguiū more, sectarii isti sese insinuantes, ubi *Regis* animum, devotioni deditum, pertentantes, in compendium duxissent, illud omnibus, quod dicūt, copiis instillare non destiterunt, pro regno constabiliendo hæreticorum extirpatione opus esse, satiusque aliquādo fore, regno decedere, quàm hæreticis indulgere. Has contrà diras istius sectæ machinationes ubi *Regi* fierent supplicationes, ubi ad regiam clementiam, datasque superiori tempore conceptiones, confugeretur, inquietati isti perduellium, ac seditiosorum, has illas esse actiones, succlamarunt, ut modò non omnes ad *Regem* vias, atque aditus, intercluderent, sed etiam nostræ confessionis homines, à quibuscunque officiis regiis, illicò removerent, *Regis*, regiorumque ministrorum, in eos odia concitarent, omnibusque, quibus possent, modis persequendos sibi proponerent. Hæ istæ scilicet machinationes, hæ impostura, ac fraudes, nobis incommodant, ut & *Concilii Tridentini* decreta in actum ducenda esse, etiam *Regis* juramentum, sub coronationis actu inculcatum, nempè super hæreticis, in ordinem redigendis, impleri oportere, magnis boatibus, clament, ac contendant.

Quandoquidem igitur omnes viæ, omnes, ad *Regem* aditus, nobis intercepti, immò aures regiæ intempestivis adversariorum clamoribus, accusationibusque, obstructæ sint, nihil nobis relictum esse, apparet, nisi ut tectā divinam opem imploremus, cœlitùsque, hoc in periculosissimo rerum agone, remedium exspectemus. Secundùm hoc, ad *Regis* clementiam, bonitatemque appellamus, omnesque regios Proceres, pietatis, veritatisque, amantes, solicitamus, *Rex*, illique omnes, modò non delationibus inimicorum plus justò favere, sed exculpationibus etiā justis aures præbere, condignētur. Hoc utique nobis restat asylum, hæc sacra nobis anchora jacitur, ad quam naviculam, mediis sub procellis fluctuantem, sistamus, firmemusque. Si ad exteros *Reges, Principesque*, à quibus alioquin spes, ac subsidium, nobis affulgere poterat, nos convertamus, ecce! sub illa ipsa tempestate in nos itur, qua quidem variis intestinis, ac difficilibus, motibus & *Imperium Germanicum*, & reliqua *Europæ* regna, ac provinciæ, concutiuntur, ut ferè his votis nostris in præsentiarum frustrà simus. Tandem, cū præter gemitus, suspiria, amarasque lacrymas, nihil nobis supersit, eò spectat justa nostra, & legitima, quiritatis, ut, dùm necessariæ, atque à Natura indultæ, defensionis remedia præparare cogimur, necessitate ipsa pro nobis loquente, excusati, perduellionis crimine, quo nihil quicquam nobis magis abominabile, atque exosum, absolvi, atque expiari, queamus.

V.

A Rege civitas, S. Ioannis de Angelo dicta, expugnatur. Initiaque, Rossilionis, successivè intercipiendæ, jaciuntur.

NImis prolixum, ac tædiosum, foret, omnia illa, quibus per *Gallias* sive *Reformati*, sive *Calvinians*, causam suam tueri, & quiritare, cœperunt, excipere, atque hoc in proscenium, afferre, velle. Interim, *Rex* nihilosegniùs, propositum urgere perrexit. Qui postquā nōnulla oppida, ultrò sese submittentia, in potestatē redegisset, circa exodium mensis *Maij, S. Ioannis de Angelo* dictam, civitatem coronā cinxit, atque seriò oppugnavit. Præsidiarij, sub directione *Subisii Baronis*, per mensem, & paulò ampliùs, fortiter, factis etiam in obsessores irruptionibus, locum defenderunt, quoad continuis regiorum oppugnationibus, impressionibusque, nec non annona deficiente, fatigati, spiritus, viresque, demittere, ac languidiores effici, cœperunt. Ad *Regis* proindè clementiam confugientes, certis sub conditionibus, locum dediderunt. Qui sicubi per *Gallias* regiæ expeditionis successus nunciaretur, complures, *Reformatorum* civitates, atque, non perfunctoriè munitæ, ultrò cervices, si bmiserunt, ut hicce rictus jam tùm non modicus, inter *Calvinianos* factus, videri posset. Interim, ex omnibus reliquis, *Mons Pessulanus Montalbanum*, & *Rossilio*, civitates utique potentes, atque ex parte maritimæ, *Rege* catenùs posthabito, suis sese armis, ac viribus, tueri, ac confirmare, perrexerunt. Qua de re *Rex*, præmisso cum exercitu *Espernono Duce Rossilionem* maturè coronā cingere, commeatusque intercludere, jussit.

VI.

Cleracum, & Montalbanum, expugnantur porrò, Henrico, de Mayne Duce, ibidem occumbente.

FActis illis apud *Rossilionem* præparatoriis, aliisque subindè oppidis, arcibusque, in *Regis* potestatem venientibus, exercitus deinceps, sub *Duce Maynio*,

Maynio, ad Cleracum civitatem promovit. Ea, sub quatuor tribunis Calvinianis, armatorum bis duo millia alebat, ut resistere diutiùs Regi posse putaretur. Immò, ab initiis tanto cum fervore in obsessores impressiones fecit, ut utrinq; septingenti desiderarentur. Tandem, temporis, laborum, & periculorum, extractione, delassata, victas manus, certis sub pactis, præbuit. Rex, ad instantias, illis ignovit quidem, sed procuratorem regium, senatorem, parochum, itemque sutorem, in cruces agere jussit, mœnibus civitatis complanatis, dirutisque. Hac præeunte expugnatione, exercitus porrò, Ducis de Vmena auspiciis, ad Montalbanum, fortalitium amplum, potens, virisque, armisque, haud perfunctoriè munitum, perrexit. Eam civitatem mille præsidiarii, ducenti equites, & tria civium millia, tutabantur. Obsidio igitur cùm magno fervore à regiis urgeretur, accidit, ut, multis illinc utrinque cadentibus, etiam Henricus, Dux Maynius, occumberet.

DECLARATIO NVMERORVM ÆRI INCISORVM.

Montis Albani, urbis munitissimæ, genuina Repræsentatio, & in quem modum loco illi Rex Gallarum obsessionem pertinacissimam fecerit. Mense Augusto An. 1621.

1. *Munimentum sive Propugnaculum.*
2. *Fons Griffon, sive à Grypho denominatus.*
3. *Sedes Consulis.*
4. *Porta Gryphiana.*
5. *Fanum D. Ludovici.*
6. *Ædes San-Iohannis.*
7. *Curia.*
8. *Templum Novum.*
9. *Castrum Renaldi.*
10. *Collegium.*
11. *Armamentarium.*
12. *Macellum.*
13. *Incursiones & Assultus Ducis de Mayene, inter quos mortuus occubuit.*

VII.

Plebs Pariensis, audito Maynii Ducis interitu, palàm in Reformatos, etiam cædibus, sævire, at bacchari, cœpit.

NVnciatâ ergò Maynii Ducis cæde, Parisina plebs palàm efferata in Reformatos grassari cœpit. Ut globo facto, Charentonium (pagus is est, vix quingentis ab urbe passibus distans, ubi Reformati sacra sua celebrant) excurrentes, ædem incendiis vastarent, obviosque è Reformatis, prout quisque veniebat in manus, cæderent, oppidòque prosternerent. Desideratis itâ, ex interfectorum numero, quadraginta hominibus, cùm neque Dux Monbazonius, urbis gubernator, neque magistratus, hanc furiosorum rabiem compescere satagerent, quin isti præterea in suburbano, sive vico D. Marcelli, in ædes insuper Reformatorum impetus facerent: Tandem, immissâ militû manu, in tumultuantes sic est animadversum, ut, parte illorum in furcam adactâ, cæteri ab incœpto, ac furore, desisterent, atque ad se redirent.

VIII.

Rossilionenses Regi terraque, marique, masculè resistunt.

INtereà Montalbanum tormentis, impressionibus, modisque quibuslibet extremis, acerrimè infestare Rex jussit. Sed obsessi tàm infractis animis istas adversitates exceperunt, ut, conflictu interveniente, è regiis Bassampierius, Dynasta de Temines, Comes de Susa, & Luinius, ceciderint. Pestis igitur contagio in exercitum grassante, nec minùs tempestate austrinâ, ac pluviâ, desuper ingruente, copias quidem Rex ad tempus deducere jussit, sic tamen, ut civitas, Tholosam versus, non minùs concluderetur.

Secundùm hæc, Rossilionenses magis, magisque, ad defensionem necessaria præparare allaborarunt. Quibus, sicut & Reformatorum cæteris partibus, cùm Rex utique promisisset, nihil se in conscientias eorum, atq; edicta, suprà publicata, designaturum, modò Reformatorum civitates sub potestatem misisset, eisdemque gubernatores, Catholicos dictos, imposuisset, nihilosecius civitas maritima regiis illis pollicitis, minimè acquiescere, maximè verò id genus gubernatores suspectos habere, visa est. Quâ de re pugnis navalibus in regios invecti aliquoties maritenùs victores extitere.

IX.

Reformati sub Duce de Roan exercitum contrahunt, Regique sese opponunt.

FOrtuna Regis potentiss. siquidem ad Montalbanum, & Rossilonem, subsistere velut videretur, intereà cætera Reformatorum, hinc indè dispersa, multitudo, sub manu Ducis Roani justum velut exercitum conquirere cœpit. Hic, collaro cum copiis pede, ubi aliquoties successu foret auctus, in Pictaviensi, ac Guiennensi, provinciis multa, more militari, insolentiùs gessit. Nec multò post Cleracum recuperavit. Quo potitus vice parochi, in furcam acti, è duobus Iesuiticæ sectæ patribus, pariter in patibulum suffixis, nvas pensiles fieri jussit.

X.

Rex Angliæ, pro Reformatis, intervenit.

HAc ita fremente civili per Gallias laniena, Angliæ Rex per legatos, apud Ludovicum Regem, pro Reformatis, intervenire non destitit, an digladiationibus illis remedium afferre posset, tentaturus. Ad quam interpellationem Galliarum Rex, se difficilem haud fore, respondit, modò civitates, quas obtinerent illi, absolutè sub potestatem suam mitterentur. Sed, postquàm Reformati sic nedum acquiescere, nec fidem adhibere, vellent, ut etiam S. Ioannem de Angelo dictam, civitatem, nuper expugnatam, securitatis ergò, repeterent: Icircò prævaluit Regis autoritas paci, ut de bello deinceps continuando, nihil remitteretur.

CAP. III.

De Mansfeldii, per infer. Palatinatum, Alsatiamque, progressibus.

I.

Mansfeldius Hagenoam, Alsatiæ civitatem, intercipit.

POst aliquam intercapedinem ad *Mansfeldium* revertimur. Hic, ubi *Cordubam*, *Hispaniæ* militiæ generalem, copias in hyberna apud *Oppenhemium*, *Crucenacum*, aliaque oppida finitima, remisisse, exploratum haberet, captatâ occasione opportunâ, è *Germershemio* cum exercitu movit, reoccupatoque *Didesbemio* oppido, & præsidio firmato, in *Alsatiam* usque ascendit. *Hagenoam* igitur educens, ejus loci homines, *Pontificiam Religionem* profitentes, juxtaque *Hebræorum* colluvicem, eò usque, impositis exactionibus, minis territavit. Ut plusquàm centena *Thalerorum* millia penderent, rati, sese deinceps oneris, ac periculi, fore immunes. Sed ex transverso res cecidit. *Mansfeldius* enim paulò post majoribus copiis, machinisque tormentariis, redux, in civitatem admitti postulavit. Quæ, cum resistendo par non esset, postulatis illis annuit. Impositâ igitur legione pedestri, & mille equestribus, locum confirmavit.

II.

Idem Tabernas expugnando frustrà fatigat.

HAgenoæ interceptione tàm facilè, & feliciter, eveniente, non modicus cæteras *Alsatiæ superioris* civitates terror invasit. Neque dubium erat, quin plures idem facturæ essent. Quæ opinio etiam *Mãsfeldii* mentem obsederat, cæteras civitates non admodùm futuras esse repugnantes. Hoc consilio inductus, emisso ad *Tabernas* tympanotribâ, deditionem postulavit. Sed parum è voto retulit responsum. Itaque ex armamentario *Hagenoensi* educto apparatu tormentario, civitatem, *Episcopi* sedem, & in *Lotharingiæ* finibus positam, coronâ invasit, dispositisque machinis tormentariis continuis per biduum noctuque diuque explosionibus strenuè infestavit, deditionem suâ quidem opinione impetraturus. Sed secus evenit. Loci enim gubernator, *Comes Salmensis*, ità illius conatibus obluctabatur, ut hæc spes, super deditione concepta, remollesceret. Nihilominùs *Mansfeldius* propositum, per alios insuper duodecim dies, acerrimè urgere haud destitit, ut etiam suburbano potiretur. Sed præsidiarii, tàm ex civitate, quàm è lorica, *Austrasiæ* finibus obversâ, masculam impressionem facientes, bonâ partem *Mansfeldiorum* ità ceciderunt, ut etiam equestres, atque officiales, aliquot ad plures mitterent.

Intercà cùm & hæc suorum jactura, & *Brumæ* inclementia, inprimis temporis, pyriique pulveris, profusio, *Mansfeldium* afficerent, interveniente *Lotharingiæ*, sive *Austrasiæ*, *Duce*, passus est inducias in decendium, sub his conditionibus, sanciri, nisi posteà *Tabernenses* centum *Philippicorum* millia penderent, fore, ut, sub acie gladii, nulli aut sexui, aut ætati, parceretur. Hasce inducias admisêre quidem obsessi. Sed cùm interim bis mille sclopetariis, foris advenientibus, præsidiarii numerum, animosque, augerent, *Mansfeldio*, intereà copias reducenti, nunciari curarunt, sese pro tot *Philippicis* pyrii pulveris, funiculorumque, copiam comparasse. Rediret ergò, si denuò glandes, & fumum, sclopetorum, machinarumque, pati posset. Cùm igitur ad ultima quæque civitatem tueri deinceps sederet, incenso suburbano, portisque materie obstructis, unicâ exceptâ, omnibus, in primis uxoribus, liberisque, in *Austrasiam* amandatis, sese in omnem denuò eventum commasculare cœperunt.

III.

Mansfeldius, cæteras Alsatiæ civitates, Austriacæ ditionis, affligit.

INtellectâ *Tabernasensium* pertinaciâ, *Mansfeldius*, diviso in partes exercitu, per reliquam *Alsatiam* spoliis, ferro, atque incendiis, ità grassari cœpit, ut *Austriacas* potissimùm civitates affligeret, rusticanis passim, sub hyemis asperitate, palantibus, jumentisque per stabula, in pagis relictis, fame intereuntibus. Undè annona istis sub locis flagellari, victusque ratio in arctum tendere, cœpit. Nec minùs *Oberutrausius Austriacis* pepercit, ut etiam in *Brisgoviam* penetrans. Circà *Brisacum*, atque *Ensishemium*, multa cædibus, ac rapinis, loca inundaret, ferè impunè, nisi, quod è *Dachsteina*, & *Benfeldio*, fortalitiis *austriacis*, cohortes nonnullæ in *Mansfeldicos* locis opportunis irruerent, multisque cæsis, spolia interciperent.

IV.

A Ferdinando II. Imp. denuò proscribitur Mansfeldius.

ISta prædominans *Mansfeldii* libidinatio quò maturè retundi, ac coerceri, posset, tantùm non *Leopoldus Archidux copias* per *Alsatiam* coegit, sed etiam *Ferdinandus Imp.* jam antea proscriptum, *Mansfeldiũ*, denuò leveriori lege damnare, ac proscribere, cœpit. Nuper, inquit, à prædecessore suo, *Matthia Imp.* *Ernestum Mansfeldium*, eò, quòd contrà *Cæsarem* arma parasset, crimenque perduellionis apud *Bohemos* fovere, ac proferre, tentasset, proscribi meruisse. Intereà spem fuisse, futurum, ut facti pœnitentiam emendaret, *Cæsarique*, tanquam supremo capiti, debitum honorem atq; obedientiam, impertiretur. Sed istum indies fieri audaciorem, ac deteriorẽ, ut modò non fœdũ perduellionis crimen succendere, atque è cineribus resuscitare, sed apartas, & luculen-

Wahre Bildtnüß der vesten Statt MONTAVBAN. vnd wie dieselb

1. Die Vestung.
2. der Brücke Griffon.
3. Chasteau des Consils.
4. Porte de Griffon.
5. S. Louys.
6. S. Iohann.
7. Rahthaus.
8. Newe Kirch
9. Chasteau Renault.
10 Collegium.

dieſche von Konigl: Maÿ: in Franckreich belagert worden Anno 1621.

SSIDIOMONTIS ALBANI

Vorſtatt Sapiac.

Mons Delguize Quartie

Kirchhofe

Vorſtatt Mouſtier

Tesquou flu

Ville de Bourbon

VIVS

Vorſtat de Carmes.

…aut. 11. Zeughauſ. 13. Anfall Monſieur de Mayene und da er gebliben.
12. Fleiſch Hall

calentas, in flammas hoc incendium impellere omni conatu studeat. Nuper apud *Pragam* gloriosâ perduellium exercitus victos, fugatosque, esse, ut etiam ipsum perduellium caput, atque dux, in exilium sit ejectus, pariterque, *Imperii* legibus, proscriptus. Nihilominùs *Mansfeldium* nondum acquiescere. Ut novis furiis inquietatus, denuò exercitum collegerit, fidelesque *Imperii Principes*, ac *Status*, sub variis exactionibus, spoliis, cædibus, atque incendiis, crudeliter affligere, ac lacerare, perseverarit. Quæ cùm istius pertinacia, ac malitia, non nisi morte, extirpari sustineat, eapropter, quò *Imperatori* autoritas conservetur, pax in *Imperium* reducatur, *Principesque*, atq; *Status*, fideles, à tyrannide ejus vindicari possint, ad omnes *Imperii* tàm *Principes*, quam *Respublicas*, hoc spectare edictum, ut nempe omnes, & singulæ, super istius capite, in potestatem redigendo, serias susciperent cogitationes, captúmque, aut interceptum, nisi antè ad *Cæsarem* esset relatum, minimè dimitterent. Itaque, ne quis istum vel hospitio excipere, nedum operâ, consilioque, juvare, ausit, severâ hac lege omnibus in universum interdici. Ut etiam hæc pœna in universos, qui quidem apud eum stipendia faciant, tàm tribunos quam cæteros officiales, ac milites, cudi debeat, nimirum, bonis in fiscum redactis, privilegiis abrogatis, uxoribusque, ac liberis, in exilium emissis, omnes capite plecterentur.

V.

Mansfeldius, Arcem Meydenburgicam, & Cæsaream, civitatem, frustrà tentat.

INtereà *Thyllius*, sub *Palatinatu Vtzbergam* arcem, aliaque oppida, expugnârat, ut jam *Nicri* finibus immineret. *Mansfeldius* igitur, *Hagenoa* aggeribus, sepimentis, loricisque, ac getris, eò usque communita, ut obsidionem ferre posset, in diœcesin *Spirensem* reduxit copias. Ubi cùm ab *Episcopatus* illius capitularibus ingentem pecuniarum, ac frumentorũ, summã exprimere haud quitus esset, antè postulatam, luculentam in proximo prædam conspicatus, ad expugnationem *Meydenburgicæ* arcis, omnis generis indigenarum opibus locupletatæ, animum adjecit. Quam ubi *Levensteinius Comes* oppugnaret, obsessi acriter restiterunt, ut *Mansfeldicis*, factis irruptionibus, damnum non vanum inferrent. Sed *Mãsfeldius Lutteræ*, vel *Cæsareæ*, inhiabat. Cives enim, quòd illi benè cuperent, occasionem intercipiendæ civitatis furtim ingesserant. Itaque cum octingentorum manu nocte plenâ profectus, suburbanum occupavit. Sed incassum etiam hic exivit conatus. Præsidiarii enim, re compertâ, in hostes invecti, feliciter istos rejecerunt, civibus, proditionis autoribus, in furcam actis.

VI.

Thillyus, ab Ostio Nicri dictum oppidum expugnat. Sed à Dilspergâ rejicitur.

SEcundùm hæc, *Tillyus* propè *Vineas*, pagum sic appellatum, in alas *Mansfeldii* equestres incidit. Quarum bonam partem eo loci feliciter fudit, impedimentis, spoliisque, eum fœnore, receptis. Hic cum, à *Nicri* ostio nomen habens, oppidum, pridie admotis agminibus, ad deditionem postulasset, tã diu illi resistere ausi sunt, donec, loco à *Bavaricis* occupato, inquilini sub acie gladii, exemplo *Mansfeldii*, aliis in locis paria facientis, perirent.

Exindè arcem *Dilsbergicã* dedi sibi poposcit. Cujus loci gubernator, *Barthol. Schmid, Sedanensis*, ubi ultima quæque experiri statuisset, *Thillio*, ut castra propè admoveret, autor fuit. Nocte sequenti, convocatis legionum delectis, *Thillyus* tàm oppidum, quàm arcem, coronâ invadere, ac diversis locis, impressiones facere, jussit. Sed præsidiarii, duce præfecto suo, ità animosè rejecerunt oppugnãtes, ut, tãetsi pars jam murorum partibus potirentur, & quaternis vicibus, succedentibus novis identidem manipulis, impressio redintegraretur, nihilominùs ab incœpto desistere, atque in castra retrò fugere, tenerentur, pilis, sclopetis, scalis, aliisque id genus armis, post se relictis.

Quò igitur ex utraque parte occisi supremo afficerentur sepulturæ officio, super induciis convenit. Quibus exspirantibus, *Bavari* per integrum, diem denuò, plusquam ducentis tormentorum ictibus, arcem infestarunt, sed absque effectu. Interim, murorum parte tormentorum operâ dejectâ, antequam impressionẽ repeterent, *Bavari*, immisso tympanite, *Thillyus* iterùm, sub salutis promissione, deditionem postulavit. Cui sic respondebat loci gubernator, ut per triduum prælii suspensionem peteret, eandemq; consequeretur. Dimisso ergò versus *Heydelbergam*, ac *Mannhemium*, sacerdote, sive parocho suo, an auxilia exspectare tàm posset, quàm deberet, sciscitari cœpit. Quo maturrimè redeunte, & non tàm, auxilia præstò futura esse, quàm *Fridericum Palatinum* apud *Germersheimium* feliciter appulisse, referente, audacia penès obsessos mirificè aucta est. Ut præfectus, super deditione, denuò postulatus, se iosuper triduum alterum obsidionẽ toleraturum, regesserit, quo exacto alias vellet agere cogitationes. Quãquam ergò in eo esset *Thillyus*, ut ultima foret tentaturus, nihilo secius, ubi nunciaretur, & auxilia in foribus esse; & ipsum *Palatinum* è *Belgio* supervenisse, collectis sarcinulis, *Bavari* huic oppugnationi missionem properè dederunt, impedimentis, variisque instrumentis militaribus, sparsim à tergo relictis.

****

Externa.

I.

De regni Neapolitani, autore Duce de Ossuna, motibus.

DE intestinis *Belgii*, & *Galliæ*, collisionibus, suprà vidimus. Iam ad res *Neapolitanas* iter est. Cui regno cùm, nomine *Philippi III. Hispaniarum Regis*, *Petrus*, *Dux de Ossuna*, vicarius, per quinquennium præfuisset, homo, instar *Plautiani* illius, quõde apud *Herodianum* extat, inflatus, & severus, è nimia ista impotentia animi magnum in discrimen tùm universum propè regnum conjecit.

Qui, familiæ splendore, *Regi* commendatus, sic quidem illustri officio functus est, ut modò non nobilium, civiumque, in se odia concitaret, sed etiam cum finitimis *Regibus*, præ-

præsertim *Venetorum* ac *Republica*, simultates fovere, etiam in *Philippertum*, *Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis*, filium (cujus mater *Regis* erat germana) ut fama ferebat, insurgeus. Ubi ergò equestribus *Neapolitanis* simultate inveteratâ cum plebe haud conveniret, hic, in rem suam, populi ausis favere, ex adverso *dynastis* atque *equestribus*, contrarius esse, cœpit. Quo effecit, ut magna *Procerum* pars, urbe excedens, in agris, ac prædiis, viveret.

Extractâ hac equestrium in tempus benè longû diffidentiâ, concurrentibus difficultatib. aliis haud inferioribus, visum est vicarii regia impotentiâ oppressis, id genus super regni intestinis dissidiis, atque angustiis, apud *Regem Catholicum*, quiritare. Emisso igitur clàm, ut putabant, *Laurentio Brundusio*, *Monacho Capucino*, *Regis* animum eò querelis inflectere tentabant, quò, elapso *Vicariatus* triennio, *Rex* alium, & tractabilem magis, mitteret, eoque nomine afflictis regni subditis solatium afferret. Re per indices compertâ, *Dux*, ope agnatorum ac familiarium, eò usque *Monachi* conatibus obstitisse notatus est, ut, apud aulam *Hispanicam*, ne in *Regis* conspectum veniret, illi aditus præoccuparentur. Per potentiores igitur *Monacho* repressô, ac, non sine toxici suspicione, lethalem in ægritudinem incidente, cum supremum sibi diem illuxisse videret, antequâ spiritum redderet, invitatis ad se consiliariis regiis, rem omnem ab ovo, sicut ajunt, detexit, *Regemque*, nisi maturrimè tantis odiis, ac difficultatibus, mederetur, regnum tricas in ingentes conjecturum, prædixit. Qua spe, super morte *Monachi*, frustrati *Neapolitani*, porrò *Io. Franciscum Spinellum*, gente nobilem, subactique ingenii, hominem, secundâ vice *Madritum* dimiserunt. Qui *Regi* querelas subditorum, in dies augescentes, pro singulari suâ prudentiâ, intimaret. Hujus cursum postea quàm *Dux* non omninò impedire quiviss et, nihilominùs, per suæ factionis homines, omnia *Regi* contraria, & quàm indignè à *Neapolitanis* traduceretur, persuadere, laboravit. Omnino que hoc præcavere omni diligentiâ studuit, ne vicariatus, ac potentia regia, sibi eriperetur. *Rex*, accitis consiliariis, tametsi non ambas ilicet aures accusatoribus præberet, sed suspicionem etiam contrà *Ducem* militare, sapienter judicaret, quò remedium tanto malo citû, tutum, ac jucundum, juxtà canones *Medicorum*, afferret, *Casparem Borgiam*, tùm apud aulam *Romanam Cardinalem*, eundemque illustri familiâ natum, & in proximo constitutum, regni illius *Vicarium* nominavit.

II.

Caspar Borgia, Cardinalis, à Rege Neapolitanis præficitur.

ACcepto hoc nuncio, mirum, quàm exultare cœperint *Parthenopolitani*, ex adverso *Duce de Ossuna* tristi, confusoque. Ubi igitur jam *Cardinalis* à *Rege* codicillis regiis evocatus, atq; instructus, in eo esset, ut quantò ociùs *Neapolim* iter pararet, *Dux*, missis in *Hispanias* diversis litteris, remis, velisque, ne potentatus sibi abrogaretur, impedire studuit. Inter cætera, caussatus, neque *Regi Catholico*, multò minus huic regno, expedire, ut, infestantibus archipyratis, ac *Turcis*, homo ecclesiasticus, in umbra poti*, & litterarum cavea, quàm in foro, atque armis, innutritus, & quidem tàm difficili tempore, præficeretur. Tùm *Cardinalis* nomen huic instituto, huic præfecturæ, minimè idoneum esse, adjecit. Quàm enim ejus dignitatis homines *Pontificis* rebus impensè studeant, *Pontifex* verò aliâs nescio quid super tegno *Neapolitano* prætensionis fovere comperiatur, hoc neque *Regi*, neque consiliariis regiis, quam inconveniens sit futurum, obscurum esse posse. Videret ergò *Rex*, an operæ pretium faceret.

Interea, ad *Borgiam Cardinalem*, aliud animo versans, aliud vultu præ se ferens, sic dedit. Se quidem paratum esse *Borgiæ* sine mora regni præfecturam cedere. Nihilominꝰ rem seriam intervenisse, super qua per cursores *Rex* foret erudiendus. Tantisper igitur *Borgia* hanc moram patienter ferret, quoad à *Rege* tulisset responsum. Secundùm hæc, tàm apud *Regem* potentatus prorogationem, decretique retractationem, urgere perrexit. Ut etiam amicos *Romæ* implorarer, qui *Borgiæ* hunc animum, hoc succedendi, studium, dissuaderent, atque excuterent. Idem superiori tempore cum *Duce Albano*, *Belgii* gubernatore, usuvenisse, mussitabat, nempè successorem, a *Rege* designatum, magnâ, ac supinâ, illum cõfidentiâ tum rejecisse, sibique de facto gubernationem usurpasse, ac retinuisse.

III.

Dux Ossuna, variis excitatis motibus, res novas agit.

CÆterùm, quò magis *Neapolitani* adventum *Borgiæ* solicitarent, eo magis *Dux Ossunanus* oppidò repugnavit. Cùm igitur vulgi favorem, præmiis, pretioque, & ad tempus præsens præparatis sermonibus, emercatus esset, conquisitis, qui plebis animos sibi conciliarent, complicibus, nimirum *Iulio Genuino, ac Ioanne Costa*, eò processit impotentiæ, audaciæ, ut res novas agere, & tantùm non regiam tyrannidem affectare, videretur. Præparatis tali plebis animis, in concionem progressus, itá, simulatâ calliditate, perorare cœpit: Multis, ut, se magnis, inquit, populum à se beneficiis antè affectum esse. Plura, & evidentiora, illis conferendi superesse. Eâ de re, cùm præclarè de illis promeritus sit, æquum esse, dignitatem ut suam, quam inimici tentarent evertere, omnibus, quod dicitur, copiis assererent, & vindicarent. Hoc tàm salutare, quàm *Regis* rebus utile, futurum esse. Quod enim regni præfecturâ abire jussus esset, hoc tàm insidiis, quàm odiis, inimicorum, utique qui honoribus suis inviderent, conflatum esse. Ut igitur facinorosi animi versutias isti tegerent, excogitasse calumnias, ac convitia, quib. apud *Regem* innocentiam suam traducerent. Sic, dùm apud omnes, immortalem nominis gloriam, atque honorem, paratum sibi prævidisset, è diametro benevolentiam in odia commutatam esse, inmeritò intelligere. Hæc cùm, ad populum præfatus, sub vectigalium, tributorumque onerum, relaxatione, plura, deinceps eligenda, promisisset, multitudo eam in spem, atque aviditatem, erecta est, ut conservandum *Duci* imperium, ac vicaritatum, esse, ingentibus suffragiis succlamarent.

IV. Duo

IV.

Dux Ossunanus, conciliata multitudine, coactisq; populi globus, multis per complices patratis cædibus, omnia perturbat.

HOc vulgi applausu efferatus *Dux*, undiq; per urbem conquisitis conjuratorum manipulis, repentino terrore omnia implevit. Ut per *Genuinū*, & *Costam*, conjurationis capita, atq; antesignanos, in cædes, & cruorem, res despumaret, omnibus, quibus aut res domi lauta, aut opinio, *Duci* instituto adversa, esset, hostium loco, exceptis. E quibus ubi *Costa*, sub publico urbi conspectu, *Religiosum* quendam, ab aris extrà templi fores protractum, crudeli injectâ manu laniaret, atq; trucidaret, tanta latronis interveniente atrocitate, ut jam animam primis, ut canit *Tragus*, in labiis gerenti, sacerdotemque, qui a peccatis moribundum expiaret, flagitanti, hoc ultimum officium pernegaret, *Duce* omnia impunè, ac licenter, permittente, equestres, summum sibi, suisque periculum imminere, arbitrati, *Borgiæ* opem, atque adventum, enixissimè deprecari perstitêre.

V.

Cardinal. Borgia Tibur, ac Caietam, descendit.

FRactus procerum, equestriumque, *Neapolitanorum* assiduis precibus *Borgia*, *Roma* absq; strepitu discessit, primumque *Tibur*, post *Caietam*, perrexit. Quo e loco *Cardinalis* emissis litteris, humanissimè [illegible]ptis, demulcere *Ducem* conabatur. Sed iste ex[illegible]tum, scopuli instar, animum ostendens, tan[illegible] non omnem *Borgiæ* negabat honorem, immò, [illegible]uis dictis, scriptisque, illius fidem deferret, in[illegible]xit. Inprimis verò multitudini magnâ voce in[illegible]avit, nihil sibi cum *Borgia* negotii esse, guber[illegible]onem regni ad se pertinere, ad se *Regis* edicta di[illegible]n horas porrò exspectare regias se litteras, [illegible]us ipsi potentatus confirmetur. Utcunque au[illegible] alea caderet, intrà sex mensium intervallum, ab[illegible]que magno *Regis* incommodo, regno, ac præfe[illegible], abire se haud quidem sustinere. Ut etiam, si quid secus accidat, armis se tueri velit. Hoc sub di[illegible]mine diutiùs apud *Caietam* attinebatur *Borgia*. [illegible]uem, ut propiùs ad urbem accederet, *Neapolitani* [illegible]bis votis urgere haud defatigabantur.

VI.

Bor[illegible]a, in Prochytam insulam, Neapolitanis vi[illegible]nam, defertur, Duce Ossunano omnia insidiis, ac cædibus, miscente.

P[illegible]ndè in *Prochytam* insulam, urbi proximam, [illegible]m perrexit. Utque *Ossunanus* hâc ejus præ[illegible]n amice ferret, ipsum specioso inducto co[illegible] plac[illegible]re aggressus est. *Ossunanus* igitur rem sibi [illegible]æmulo, in foribus existente, esse, intelligens, [illegible], & ardua, animis agitavit. Exercitum, quem in *B*[illegible]*ium* expedire debuerat, secum retinebat. Ut etiam [illegible]rgastula exoneraret, mancipiisque, ad triremes damnatis, missionem daret, utiq; operâ istorū [illegible]nium jam tùm usurus. In multitudinem dehinc, pecuniis ante corrumptam, denuò progressus, auri, argentique, illis copiam, omniaque, quibus tentari solet humana cupiditas, affatim atq; uberrimè, ꝓmisit, adjectis his inflammantibus dictis, se futurū illis, si finerent, protectorem fidelissimum, ut ab homine ecclesiastico, eodemque ignavo, ac tanto fastigio indigno, nihil præclari ipsis exspectandum veniat. His, ad præsens tempus fictis, accommodatisque, persuasionibus, id oppidò consequebatur, ut ingens turba in verba ejus juraret, & tanquam legitimi gladiatores, domino corpora, animasque, religiosissimè addicerēt. Inter hæc tàm *Genuinus*, quàm *Costa*, conjurationis ductores, manipulis armatorum per urbem incedentes, omnia furiis, tumultibus, latrociniis, cædibusque, implebant.

VII.

Borgia, de consilii collateralis regni, ità dicti, sententia, in urbem, absque tumultu venit, militum præfectis in eius partes descendentibus.

QVæ, si quidem diutiùs, absq; regni eversione, tolerari vix possent, *consilium* regni supremū, *Collaterale* dictum, quo, juxtà *Ducem*, gravissima regni negotia judicantur, in partes intervenit, missisque ad *Cardinalem* proceribus sapientissimis, de mediis, quibus à ruina se præservare satagerent, deliberare jussit. Quibus ultrò citróque positis calculis, inprimis *Cardinali* vocationem legitimam, voluntatemque æquam, contestante, tandem hâc in sententiam conclusum est. Nempè *Proceres consilii* illi⁹, magistratusq; *Neapolitanus*, quantùm ejus fieri posset, sine strepitu, apud *Insulam* convenientes, in *Borgia*, jam regii gubernatoris in eum collatâ potestate, verba jurarent, eūdemq; *Procerum* suffragiis surrogatum, furtim in urbem admitterent, præfectorum militarium animis antè in rem *Borgiæ* inclinatis. Hæc res tametsi nova, & periculo haud vacatura, videretur, successum minimè frustrata est. Ubi igitur *Cardinalis* litteras sacras, sive regias, coràm exhibuisset, illicò *Proceres* gubernationem regni illi unanimiter confirmarunt. Restabat hoc solū, ut, absq; tumultu, in urbem, & quidem assumpto ministrantium habitu, *Cardinalis*, tanquam in possessionem, veniret. Quid fit? Dùm hæc sub silentio, plusquàm *Pythagorico*, peraguntur, *Dux Ossunanus* omnia suspecta habens, omnia, tyranni more, dùm ab omnibus timetur, metuens, legatos præmisit, qui apud *Insulam* demorarentur *Cardinalem*, profectionem ejus pro viribus extracturi. Interim, *Cardinalis* habitu suo illustri in ministratorem collato, illius verò sibi recepto, tanquam apud *Insulares* adhuc subsisteret *Borgia*, in urbem, cum paucis, iisque fidelissimis, sese immisit, privato tantisper domicilio exceptus. Intereà *Ducis* legati, tanquam præsente, at negotiis distracto, *Cardinali*, apud *Insulam* pernoctare coguntur, rerum omnium, quę cum *Borgia* agebantur, ignari. Ità *Borgia*, cum intrà urbem jam esset, ascitis rhedis in *arcem* eâ vesperâ invehitur, præfectis prætorianorum, aliorumque militum, reliquas urbis arces custodientium, in *Borgiæ* partes ultrò transeuntibus.

IIX.

Borgia, civitate Neapolitana, & rerum, potiente, Dux Ossunanus confunditur, complicibus ejus fuga sibi consulentibus.

ALbescente die ab omnibus urbis castellis, tormentorum explosione, velut triumphari cœptum est. Quo, quid significaretur, *Duce* haud ignorante, tristis, & confusus, exclamavit, nihil potiùs sibi, & quidē viro militari, dolere, quàm quòd homo clericus, atque umbraticus, ingenti dolo imposuisset. Re ergò omni innotescente, solennes DEO supplicationes, gratiarumque actiones, decretæ sunt. Ut juxta in *Cardinalis* quoque laudes descēderetur. Cives igitur, exspirante curarum æstu, ad se postliminiò redeuntes, expulsâ animis acerbâ tristitiâ, ingenti cum metu conjunctâ, læsos rursus explicare cœperunt vultus. Interim *Genuinus* & *Costa*, fugâ dilapsi sunt. *Costa* verò, in observatorum manus incidens, cùm resistere ausus foret, vulneribus usque ad mortem oppressus est. In cujus ædibus ingens auri, atque armorum, vis reperta. *Dux Ossunanus* verò, ab adventu *Borgia*, curis confectus, in *Hispaniam* discessit. Ubi cùm adversus *Borgiam* legibus experiretur, *Rex* autem super re omni accuratè inquirere jussisset, *Borgiam*, tāquam litis partem, intereà personam & *Iudicis* apud *Neapolitanos*, & accusati, simul ferre malè posse, statutum est. Itaque *Zappata Cardinalis*, in locùm *Borgia*, suffectus est. *Ducis Ossunani* caussâ tandem, post exactas ventilationes, inventâ sonticâ, ità, ut, ab excessu *Philippi III. Regis*, in custodiam coniici promeruerit.

C A P. IV.

De Friderici Palatini in Palatinatum adventu, prorsus inexspectato.

I.

Fridericus Palatinus, antequam veniret in patriam, ad Principes, Statusque Imperii Protestantes, litteras præmisit.

REbus per *Palatinatum* ad incitas, quod dicitur, nunc *Bavaris*, nunc *Hispanis*, rerum potiuntibus, redactis, cum unica ferè sub *Mansfeldio* spes residua appareret, ecce! *Friderico Palatino* in mentem venit, sub habitu ignoto, in *Palatinatum* redire, ac fortè, imminente graviori *Electoratus* alienatione, atq; eversione, ditiones patrimoniales vindicare posset. Itaque antequam ad iter sese accingeret, ad *Principes*, *Statusque Imperii Protestantes*, sequentes præmisit codicillos. Nullum, inquit, se dubitare, quin omnes adhuc commodè meminissent, quibus machinationibus à seculo, & quod excurrit, in *Principes Evangelicos* dictos, itum sit. Ut summa cum fide, atque integritate, ab *Electorali*, *Palatina* familia istis semper adversari, ac resisti, contigerit, *Patre, Avo, Proavoque* suo, pro conservatione pacis religiosæ, multis cum sudoribus partæ, nihil non operæ impendentibus, prout *Imperii* acta fidem facerent. Eorum vestigia, laude digna, se quoque calcasse. Ut, à primo aditi regiminis limine, nihil ad divini honoris, publicique commodi, promotionem, exulante quoviscunq; respectu alio, reliqui fecerit. Indè esse, ut *Electoralis* hæc huc usque familia multorum odiis fuisset exposita, u[illegible] que dùm supervenientibus motibus *Bohemicis* liberam ad se delatam regni electionem admittens in sedem vacantem venisset, non quidem regnandi cupiditate, sed ut conscientiis, sub jugo *Clericorum* gementibus, medelam afferret, animo, graviusque discrimen amoliretur. Præsertim hanc *Bohemorum* afflictionem, & caussam, *Principibus Imperii* communem & esse, & ad omnes pertinere, asseverantibus.

Quanquam autem hoc ipso facto, dùm *Bohemis* accessit, invidiam usque ad summum auxerit, dum publicis codicillis sibi objectum esset, tanquā hoc nomine *Turco Imperii* hujus fores aperiret, omnia que in prædas barbaris exponeret; nihilominus, calumnias has differri, quibus immeritò tradu[illegible]retur, unumquemque bonæ mentis facilè p[illegible]cturum esse. Modò ipse decenter audiretur, his [illegible] istis calumniis se ex asse ilicet satisfacturum. Dum enim eò consilia sua, tanquam in scopum, dir[illegible]sset, nempe, ut *Imperio*, libertas sua conservaret[illegible], tùm absoluta dominandi libidinatio retunde[illegible] illis salutaribus intentionibus suis postposit[illegible]s, [illegible]versam partem omnes actiones, deliberation[illegible], suas, tanquam noxias, immeritò damnasse, al[illegible]que seosum, nunquam sibi præcogitatum, affin[illegible]se. Quòd enim leges *Imperii* fundamentales pro vita, animaque, *Imperii*, habuisset semper, illis [illegible]e secundùm DEVM, omnia postposuisset, falsum [illegible], quod invidia garriat, maximè cum *Principes* [illegible]nei absolutum quorundam per *Imperium* do[illegible]tum jam pridem haberent suspectum.

De *Turcis* quod sibi obiiceretur, nugas esse. Esse enim tabulas, quibus legati *Byzantium* diin[illegible]rent, in adversariorum manibus. Ex illis nib[illegible] quere abud, nisi hoc, eò tùm collimatum esse, q[illegible], conturbatis *Imperii* rebus propemodùm omnibus, cum *Turcis*, ne insuper has provincias, tàm opportunâ sibi tēpestate, tentarēt, lege fœderis, trans[illegible]retur. Quàm multa enim, sub belli *Turcici* præt[illegible]u, *Principibus Evangelicis* discrimina objecta sint [illegible]n propatulo esse, ut jam apud *Polonos* recens exe[illegible]plū prostet. Interim, ne curiosiùs sese excusand[illegible] jam molestus existat, hanc refutationem uber[illegible]m cōmodius in tempus se reservare. Hoc solùm jam se palàm profiteri, nunquam actiones suas ita [illegible]e comparatas, ut furtim, ac sub pudore, quicquam etentârit. Postquàm enim *Bohemia* in regnum [illegible]nisset, nunquam non *Imperatori* & legum, & [illegible] media, juxtaq; obedientiam debitam, detu[illegible]t etiam coram tàm *Imperii Electoribus*, ac *Principi*[illegible], quàm *Regibus* exteris, semper hanc in se[illegible]a n pedibus iverit, quicquid, pro pace reducenda, salvo honore,

honore, conscientiaque, admittere possibile foret, hoc sc omne ordine factum. Nunquam à se hactenus, rectè, atque ex legum præscripto, auditum esse. Immeritò itaq; prorsus damnari, ut eò minùs, absque tàm caussæ cognitione, quàm citatione, proscribendus veniat. Quò autem provinciis patrimonialibus, sicut diu quidem consilium isthoc fabricari contigisset, opportuniùs spoliari posset, actiones hostium, nimis calidas, ab executione initia cepisse. Processu igitur formali nullo præeunte, etiam executionem esse irritam. Eam, cùm absque *Imperii* comitiis, omniumque *Electorum, Principumque*, suffragiis, præposterè sit decreta, ideoque nervo suo destitui. Multas id genus *Principum, Ordinumque*, caussas, conditionis, ac ponderis, longè inferioris, aliàs ad publicas *Imperii* conventus reiici contigisse. Ut etiam illi, quibus executionis processus demandari cœpit, huic oneri humeros subducere optima ratione possint, nisi emolumento, commodisque privatis, velificari malint. Ejusmodi esse, agnati sui, *Bavariæ Ducis*, processum. Eum enim, adversus leges, divinas, humanasque, contraque transactionem, *Ulmensem*, atque semetipsum, dùm aliud è diametro esset pollicitus, jam *Principatum* suum in potestatem redigere. Id ne sic eveniret, malumque malo adderetur, hactenùs *Regum, Principumque*, intercessiones intervenisse, sed frustrà. Immò, *Digbio* solicitante, jam *Imperatorem* in inducias consensisse, jam *Mansfeldium* militem è finibus *Bohemicis* deduxisse, sed *Bavarum* unicè restitisse, *Bavarum* superiorem *Palatinatum*, contrà exspectationē, quantò ociùs occupasse. Pari ferè prævaricatione, induciis posthabitis, *Cordubam, Hispanæ* militiæ præfectum, *Intuergos*, partemque *Palatinatus* etiam *inferioris*, intercepisse. Dùm igitur necessariam pro subditis, extremè afflictis, vel defensionem pararet, etiam eò usque invidiam esse enctam, ut juris quoque naturalis indulgentia, omnibus aliàs communis, sibi eriperetur, fraudique esset. Hoc nomine, cum in viscera sua, subditos nimirum, immò *Francothalensem* civitatem, conjugis utique suæ, post fata mariti, futuram sedem, furor hosticus exiret, nihil reliquū sibi esse, nisi ut, super infortuniis suis, ne quidem gemere, ac suspiria ducere, integrum, ac permissum, foret. Quibus cancellis, sanè extremis, ubi ab adversariis vellet concludi, si ad extrema pariter, ac desperata, consilia, hac sub necessitate, adigeretur, mirum non esse. Si maximè tribuni sui peccassent, more militari, de hoc sibi intimandum fuisse. Iàm, quòd tàm *Iägerndorfio*, quàm *Mansfeldio*, in mandatis dedisset, ut per *Bohemiam*, provinciasq; confœderatas, operam sibi navarent, hoc sibi denique tantoperè vitio vertendum esse neutiquam. Quis enim illum, qui quidem, qua patrimonium suum, quà regnum foris debitum, utrumque armis, & vi ablatum, restitutionem, lege talionis, quærit, tanquam sive unjustum, sive injurium, appellitet?

Istos igitur, qui intempestivè clamarent, pacem restituendam *Imperio* esse, nihil agere aliud, nisi aliarum provinciarum accessione, ac commodis, ut locupletentur. Si maximè bellum apud *Bohemos* natum esset, hoc ob particularem *Archiducum* caussam, ac prætensionem, intrà *Bohemiæ* fines finiri potuisse. Quo respectu haud quidem fuisset opus, ut *Imperii Electores*, ac *Principes*, huic controversiæ accederent, ut, si de æquitate caussæ dispiciendum fuisset, utrum nempe electa regni *Bohemiæ* electiva, an hæreditaria, foret, potiùs sub universali, atque œcumenico, totius *Imperii* conventu, anteà, præeunte plenissima caussæ cognitione, communibus suffragiis deliberari, diiudicarique, debuerit. Hoc nullo modo, pro lege, atque more *Imperii* solenni, factum esse. Potiùs pacta, ac conventa, intervenisse clancularia, quibus sub ista data occasione æmulis abuti fuisset integrum. Iam ex incendio *Bohemico* raptos esse titiones, qui, passim in cæteras *Imperii* provincias projecti, flammas propagārint, omniaque prædis exposuerint. Quò igitur hostilibus id genus actionibus color quæreretur, superinductam esse proscriptionem, qualis tàdem post principia emersisset. Quàm diu sanctio bullæ *Carolinæ* locum habuisset, quàm diu constitutiones *Imperii*, legesque fundamentales, viguissent, à tam stupendo, atque immenso, intervallo par exemplum auditum, observatumque, non esse. Ut tantò minùs in *Imperii Electorem*, qui hactenùs ad jus, legesque, provocārit, eidemque etiam nunc faxit, in communis patriæ interitum, sævitum sit. Istis enormitatibus tanquam cumulum accedere, ut etiam *Principes*, ac *Dynastæ*, immò viduæ, ac pupilli, quibus cum rebus *Bohemicis* nihil est negotii, sub eadem hac caussa, passi sint. Inprimis verò notatu dignum usuvenire, ut fratri germano suo, utique, quà ætatem, minorenni, ac prorsus insonti, provincia hæreditaria interciperetur. Cui neque cum *Bohemis* quicquam esset necessitudinis, ut etiam, præeunte ore *Cæsareo*, à reatu jam pridem fuerit absolutus, atque indemnis renunciatus.

Ex his nunc, cæterisque omnibus, meridianā luce clariùs patescere, nihil aliud æmulos machinari, nisi ut primus, & secularis, *Electoratus* deficiat, subque manus *Pontificiorum* mittatur. Iam tùm missam *Pontificiam* à *Bavaro* in plurima *Palatinatus* loca esse superinductam. Neque restare aliud, quàm ut, juxtà *Tridentini* istius *Concilii* decretum, per omne *Imperium* idem fiat. Quodsi enim hæc via, hic procedendi modus, deinceps invalescat, neminem *Principum, Ordinumque*, de suo posse esse securum, præsertim cùm neque penès *Cæsarem* sit ampliùs, pacta, atque promissa, servare, ut potiùs, ex aliorum arbitrio dependendum sit, neque ullus contractus, aut lex, vinculumque, tàm firmum esse sustineat, quod non sive *Ratio status*, sive *belli*, oppidò infringere, ac perrumpere, possit. Usque adeò *Imperatorem* amplius haud imperare, ut ad alienum arbitrium, instar arundinis, flecti debeat. Hoc è *Digbii* expeditione esse evidens, ut interiori omninò consideratione maximè condignum usuveniat.

Proindè ipsam necessitatem flagitare, *Principes*, atque *Status, Protestantes*, maturè vires mutuas conjungerent, illique velut hydræ, nisi omnium potius jacturam facere cupiant, communi, ac deditā, operā sese opponerent. In eo igitur rem esse, ut tantùm non prudenter hoc super discrimine deliberare, sed etiam *Saxoniæ Electorem* exorare, atque in partes adducere, debeant, quò sic novis, atque insolitis, id genus processibus remedium inveniri, tùm sibi ablatum patrimonium restitui,

tui, quitum sit. Quod denique nulla sive compositionis, sive pacis, jurisque, ratio locum habeat, consilio, atque operâ, succurrerent, quò *Religionis* libertas, tanto cum sanguine, ac labore, obtenta, abimeritu, atque occasu, vindicari possit.

II.

Ejusdem ad Imperii Principes Protestantes intimatio altera.

Hanc epistolam ubi dimisisset *Palatinus*, mox alteram, instar postscripti alicuius, superaddidit, quæ talis fuit: *Bavarum* addit, potiorem *Palatinatus* partem sub titulos, ac leges, vocasse. Ut jam *Thillyus*, copiis cum *Hispanicis* legionibus conjunctis, *Heydelbergæ*, sedi utique *Electorali*, immineat, obsidendi animo. E *Cæsaris* ad *Digbiuin*, & *Infantem Hispanicam*, datis, litteris, eos haud perfunctoriè intelligere, quænam in medio agitentur consilia, & quo sub colore omnia perverti accidat. Quàm studiosè, atque unicè, super *Electoratus* translatione, rationes inirentur, illud è codicillis, *Cæsaris* manibus subsignatis, & à se interceptis, liquidum emergere. Ut huncce bolum *Bavarus* certò exspectet. Nihilominùs spem esse, *DEUM*, utique qui ratione prorsus admirandâ has machinas, has, in se cusas, injurias, patefecisset, pro infinitâ suâ misericordiâ, facturum, hoc ut institutum fine, atque effectu, suo destitui debeat. Interim, hoc se denuò corrogare, vellent hanc rem paulò altiùs ad animos dimittere, petitis suis, antea à se factis, locum dare, adeóque, defensionis igitur, vires suas secum conferre.

III.

Frid. Palatinus, è Belgio in Palatinatum redit.

Præmissis illis ad *Principes* præliminaribus, *Fridericus Palatinus* è *Belgio* in patriam excurrere decrevit. Assumptis proindè *Michaloviitio*, dynasta *Bohemo*, & mercatore *Argentinate*, itineris comitibus, fortunam tentare, atque sub privati, atque incogniti, hominis habitu, sicut *Ulysses* in *Ithacam* suam ab *Homero* reversus esse scribitur, in viam sese dedit, mari-tenus, non absque periculo, triduì spatio, in *Gallias* delatus. *Parisios* indè transiens, *Galliarum Regem*, inter spectatores admissus, publicè prandentem vidit. Per *Austrasiam* delatus, ubi apud diversitorem pernoctâret, ferût; hospitam accuratius in faciem *Palatini* intuentem, illamque cum picturâ, quâ repræsentabatur, forte tùm obviâ, conferentem, exclamasse: Et tu verò *Palatinus* eras. Nequemultùm, quin persona ipsi detraheretur, absuit. Ut, pernegatione iteratâ, nescire se, quid dicat mulier, casses, ac retia hæc, tùm evaserit. Neque inferius eundem periculum, ubi *Alsatiæ* partes attigisset, excepit. Sub publico enim itidem diversorio, in duodecim gregarios milites, *Archiduci Leopoldo* stipendia facientes, incidens, evitare non potuit, quin apud cœnam multa, in se *Palatinum* jactata, dicteria concoqueret, tùm istis saluti hostium, ut mos fert, poculis litantibus, ex æquo respondere teneretur. Indè verò noctè plenâ discedens per circuitus in *Ducatum Bipontinum* pervenit. Nec priùs, quis esset, detexit, donec *Landaviam* delatus est, civitatem ad *Vogesum* montem, propter *Rhenum*, sitam, quam tùm *Georgius Ludovicus*, *Comes Lövensteinius*, *Mansfeldicarum* partium, præsidio firmatam, attinebat.

Ubi ergò, verâ redeunte facie, post minium illum, sese *Palatinum* professus est, *Lövensteinius* illicò ad *Mansfeldium* banc rem per cursores detulit. Is magno cum applausu, pridie *Id. Aprilis* adventantem *Germersheimum* excepit *Palatinum*, dominum suum. Ut tùm legatum *Hispanicum*, super missione militis, cum *Mansfeldio* agentem, dimittere nollet. *Palatinus* igitur nihil prius habuit, quàm ut legatum, mensæ adhibitum, hilari fronte hæc in verba alloqueretur; Venisse illum, ajebat, an fortè, fidelissimum sibi, *Mansfeldium* promissis lactare, atque abalienare, posset. Sed diutiùs sibi hujus *Mansfeldii* operâ opus esse. Nunc enim se, emenso periculoso itinere, adesse, ut afflictam patriam, contrà leges tàm divinas, quàm humanas, vi interceptam, *DEI* auxilio, asserat, atque vindicet. Quo quidem accepto responso, legatus properè discessit.

IV.

Promissiones ab Hispanis factæ Mansfeldio.

Neque inopportunum fuerit, promissiones illas, quibus de ab *Hispanis* cum *Mansfeldio* agebatur, hic interjungere. Quas *Serenissima Hispaniarum Infans* apud *Bruxellas* confirmatura dicebatur. Nempè, si *Mansfeldius Palatino* nuncium mitteret, militemque traderet, civitatem, ac præfecturam, *Haganoensem*, tanquam feudum, ad hæredes transiens, deinceps possideret. Si illiberis decederet, conjux eâ concessione ad dies vitæ potiretur. Idem *Imperii Princeps* renunciaretur. Ad eundem proventus, ac reditus, *Uranii Principis* possessionum, fisco addictarum, redirent. Quas si, pace interveniente, ad pristinum redire dominum contingat, *Mansfeldio* hic defectus, sub certa pecuniæ summa, resarciretur. Eidem porrò expensæ, in decam equestrium, & quadraginta peditum, millia, factæ, redderentur. Secundùm hæc intrà sex hebdomadarum spatium, præsente pecunia centum millia *Ferdinandorum*, (*Thaleros* vocant) centum millia *Ducatorum*, & centum millia *Coronatorum*, præstò numerarentur. Superpondii loco, titulus *Mareschalli* militaris ab *Infante Hispaniarum*, unà cum duodecim *coronatorum* millibus, in singulos menses numerandis ipsi conferretur, hac sub lege, ut neminem sub militia *Hispanica*, excepto *Spinola Marchione*, priorem recognoscere debeat. Nihilominùs his illis montibus aureis, divitiisque, atque promissis, ingentibus, *Mansfeldius* fidem, *Palatino* datam, rebus licet in arctis, præferre maluit.

V. A Mans-

V.

A Mansfeldio, apud Vislochium, Thillyus vincitur.

ALtero ab adventu *Frid. Palatini* die, cùm cohortes lætitiâ fremerent, expugnatâ arce *Meydenburgicâ, Mansfeldius*, comite *Palatino*, assumptoque exercitu omni, *Rhenum* transgredi, perque diœcesin *Spirensem*, compositis agminibus, movere cœpit, in copias *Bavaricas* impressionem tentaturus. Nequc infeliciter hæc alea cecidit. Cùm enim *Bavarum* exercitus apud *Vislochium* saltus, locumque opportunum, insedisset, *Mansfeldius*, emissis levis armaturæ equestribus, prælium lacessivit. *Bavari* animosè hostiles cohortes excipientes illas, de industria fugam simulantes, ad castrorum usque stationem, insequi cœperunt, assumptis etiam tormentis aliquammultis.

Mansfeldius ex insidiis educes, atque, à tergo *Bavarorum*, *Mingelsheimium*, ità dictum pagum, ignibus succendens, tormentis in *Bavaros* explosis, strenuè rem egit, ut, commisso acri prælio, *Bavari* vincerentur, duobus eorum millibus cæsis, tormentis quatuor, tredecim equitum, ac quatuor peditum, signis, in potestatem venientibus, captisque tribunis, ac præcipuæ nobilitatis officialibus, haud paucis. Cùm ex adverso è *Mansfeldicis* paulò plures, quàm centum, desiderarentur.

VI.

Mansfeldius Laudeburgum civitatem expugnat.

EO successu stimulatus *Mansfeldius*, recuperatis aliquot oppidulis, ad *Laudeburgum* civitatem copias admovit. Quam, cùm, in modum coronæ disposito integro exercitu, intromisso tympanite, tradi sibi postulasset, *Adolphus ab Einöden*, tribunus, gratias *Mansfeldio*, quòd tàm luculento ad se venisset cum exercitu, se agere, civiliter respondit. Interim se, cum præsidiariis, juramenti, *Hispaniarum Regi* præstiti, memorem fore, officiumque boni militis facturum esse, adjecit. Hoc accepto responso, *Mansfeldius* illicò è machinis dispositis, sine missione, mœnia civitatis perfregit. Quibus non satis, ad impressionem faciédam, ruinam causantibus, accersitis è *Manhemio* arietibus, & machinis gravioribus, tandem oppidum mœnium præsidio sic quidem denudari cœpit, ut luculentus pateret aditus. Hoc facto, deniiò *Mansfeldius* ad tribunum intromisso tympanotribâ, an jam locum dedere vellet, interrogare jussit: Nisi id faxit, omnia ultima, sub acie gladii, interminatus. *Einodius*, tractatione non sequestratâ, sic regessit, ut, si induciæ intereà darentur, sub æquis conditionibus, deditionem non negaret. Missis igitur ex utraque parte *Centurionibus*, iisdemque congredientibus, super deditione actum est. Intereà *Einodius* suos hortabatur, ut, adjunctis sibi civibus, murorum ruinas repararent, strenuèque rictus, ac loca, quibus impressio fieri posset, obsérvarent. Sed major erat *Mansfeldiorum* tribunorum felicitas, præsidiarios ad defectionem, minis, promissisque, solicitantium. Ubi igitur *Mansfeldius*, cùm, *Einodio*, ad se foràs evocato, coràm agere velle, nunciasset, tribunus perturbatus, ac coufusus, per imprudentiam, adversus militiæ legem, egredi, ac sibi imponi, passus est. Quo vix dùm ad hostes egresso, præsidiarii, officialium monitis posthabitis, magnam partem dilabi, legionibusque, dispositis, impressionem ilicet perficientibus, terga vertere, notati sunt. Ità, vi expugnato oppido, partim in obvios cædibus sævitum, partim spoliis agendis haud parsum, est, octo cohortibus *Hispanicis*, magnoque pecuniarum numero in *Mansfeldii* potestatem devenientibus. Ut nimis serò, quàm imprudenter, relicto præsidio, locoque, exiisset, & facilè credendo, peccasset tribunus *Hispanus*, decepto innotuerit.

****

Externa.

I.

Sultanus Osmannus, Turcorum Imperator, expeditionem in Polonos decernit.

POsteaquàm superioribus annis *Turci* super devictis, triumphatisque *Polonis*, eorundemque ducis cervice, spectaculi causâ, *Constantinopolim* emissâ, tripudiarent, hæc felicitas novum *Imperatorem*, *Sultanum Osmannum* excæcavit, ut sub præterito *anno* M. DC XXI. ingentes copias contrà *Polonos* collegeret. Ut igitur, curis sequestratis, eò securius expeditionem ipse suscipere posset, ecce! parricidali, *Turcisque* antiquo barbaro, more, *Sultanum Mahometem* fratrem, se juniorem, alterius matris filium, strangulare jussit. Ità tamen, ut cadaver, stipante coronâ aulicâ, eâ vesperâ majorum tumulis solenniter inferretur. Qui cùm *Princeps* fuisset formâ spectabilis, humanitate gratus, ad *Imperii* gubernationem idoneus, infelici suâ nece aulicis misericordiam expressit. Sic factum, ut prætoriani milites passim rebellantes, nullo alio remedio, præterquam præsente pecuniâ, prænumeratisque stipendiis, placari possent. Supererant *Sultano* fratres insuper tres, ab eadem matre editi; sed natu minores, qui unà cum *Sultano Mustapha*, patruo, sub eodem strangulationis metu fluctuabant. Quos omnes tyrannus, cùm successu temporis, aut seditione interveniente, aut foris re malè gestâ, *Imperium* affectare possent, metuebat. Iste ergò primo vere plura, quàm tercentena hominum millia, cogens, universum *Poloniæ* regnum velut inundare, atque obruere, præsumebat. Sicut olim *Sultanus Solymannus Transylvaniam*, *Muldaviam*, atque *Valachiam*, sive *Daciam*, oppressisset. Demandatâ igitur urbis regiæ *Abemeti*, & *Bustangio*, utrique *Bassæ*, ut barbari vocant, curâ, postquàm per integram hyemem ingentes exercitus præparâsset, pridie *Cal. Maij*, magnificentissimâ cum pompa, quadringentorumque diversi generis tormentorum bellicorum numero, eduxit. Neque defuêre qui-

tuordecim auri milliones, hanc in expeditionem, quingentis,& amplius, arculis auro impletis, una venientes.

II.

Insolentiores Turci à Polonis masculè excipiuntur, partimque funduntur.

INterea *Rex Polonorum*, adventu ingentis barbarorum multitudinis,confusus, per universum ubique regnum conclamare,omnesque ad arma homines nobiles ciere, jussit,omni conatu *Turcis* obviàm educturus. Quæ tanta necessitas à sexaginta annis per *Polonos* cognita non erat. Itaque octuaginta hominum millibus coactis,omnique apparatu bellico instructis, *Vladislaum Principem*, filium, præfecit, qui locis idoneis castra metaretur, ac communiret. Nec minùs apud *Imperatorem*, *Regem Angliæ*, *Batavos*, aliosque *Reges*, ac *Principes*, dimissis legatis, auxilia conquisivit, eo nomine, communi nempe *Christianorum* hosti, eàdem operâ obviàm educerent, ac resisterent, ne, dùm iste barbarus *Polonorum* pomœria, ac velut suburbana (quod abominandum!) expugnet, facilè in eliquam *Christianorum* civitatem debacchari quisitus sit.

Dùm igitur *Turci* assumptis insuper in contubernium *Tartaris*, commeatum passim intercluseris, in *Polonos* magnis præsumptionibus invehuntur, nihil aliud dulce somniantes, quàm futurum, ut *Poloni*, in conspectum veniente multitudine *Tartica*, diffugiant, aditusque barbaris in regni meditullia præsternant, ecce! longè secùs, &, præter exspectationem, ex transverso accidit. In *Turcos* enim, cum centum millibus irruentes, sexaginta armatorum millia, tanta sub animi constantia, eduxit *Stefeseus*, præfectus generalis *Polonus*, ut inito prælio *Turcorum* viginti millia feliciter funderet, decem machinis bellicis, duobus præfectis *Turcicis*, quos sua lingua barbari *Bassas* vocant, in potestatem redactis, reliquâ barbarorum multitudine usque in castra rejectâ. Tametsi igitur è *Polonis* aliquot quoque millia eorum, quos *Cosacos* nominant, eo in prælio cæcidissent, nihilominus hi postmodùm, animis, successu priori auctis, intrepidè in *Tartaros* invecti, aliquot millia, denuò partim cæciderunt, partim vinculis mancipârunt, partim denique in aquas præcipitârunt.

III.

Inter Polonos, ac Turcos, transigitur.

EO pacto *Turcorum* res cùm per *Polonos*, tot vicibus prælii successu superiores, attererentur, ut neque *Polonorum* acinaces, neque hyemis instantia clementiam, diutiùs perferre allubesceret, exaltera verò parte, *Poloni*, commeatu à *Tartaris* intercepto, ità quidem omnis generis annonâ, & pabulationibus defectis, laborarent, ut à bono tempore carnibus equinis famem solari, equos verò folia arborum sustentare, cogerentur, ut, si *Turcus*, his angustiis præcognitis, aliquantisper *Polonos* adhuc in castris detinuisset, facili negotio regno potiri sustinuisset, his, aliisque, utrinque concurrentibus necessitatibus, interpositione *Radulfi Vey de*, *Valacchorum Principis*, pax recomponi cœpit. Quòd sclopetariorum legionibus, ac numero, prævalerent *Poloni*; idcoque *Turcos* resistere minùs potuisse, ferebatur. Nihil enim ingenti illa, & propè *Xerxea*, expeditione *Sultano* effectum est, nisi ut *Cochinam* arcem, ad *Nesteru* fluentum, *Moldaviam* versus, positam, recuperârit. *Vezirius* verò, militiæ *Tarcica* præfectus, postquàm tantæ rerum summæ, tantæque, frustrà susceptæ, expeditioni, ac negotiis, par haud fuisset, quàm primùm *Byzantium* ceditum est, ab officio removeri cœpit. Atque hoc pacto *Turcorum* quinquaginta ad minus millibus desideratis, res fecè in eo fuit, ut, *Sultano Adrianopolim* in hyberna deducturo, mox à militibus, nisi *Byzantium* eos reduci tùm contigisset, rebellatum fuerit. Graphicè, ac nimis verè, huc *Horatianum* illud quadrare, quod in triviis pueri obiiciunt, quis non videt?

Parturiunt montes, nascetur ridiculus Mus:
Sic quoque, dùm Turcus favit, ipse fugit.

CAP. V.

De Durlachii Marchionis clade, & Ludovici, Hessiæ Landgravii, cognomento Fidelis, captivitate.

I.

Durlachius Marchio pro Frid. Palatino exercitum educens, à Thillyo vincitur.

Exhortatoriis illis suis, antequàm ipse veniret, ad *Principes*, nuper confœderatos, dimissis, tantùm profecit *Fridericus Palatinus*, ut quoque *Fridericus Marchio Durlachius*, veteris amicitiæ, ac fœderis, memor, in subsidium *Palatini*, exercitû promptè colligeret, eundemque tormentis bellicis, pulvere pyrio, impedimentisque novi generis, atque id genus necessariis, abundè instructum, educeret. Initiò igitur cum *Mansfeldio* aliquousque sese tenuit. Ut etiam victoriæ illius apud *Vieslochium*, super *Thillyo* reportatæ, particeps, videri posset. Quod autem ipse mallet integrâ potiùs deinceps, quàm dimidiatâ, victoriâ frui, censit retque se jam *Thillii* impetum, absque sociis, sustinere posse, utique quem vinci quoque paulò antè didicerat, copias suas, simultate interveniente, à *Mansfeldio* segregavit. Sed idem ille, & gravius, damnum quàm à *Mansfeldio* paulò antè incurrisset *Thillyus*, ab ipso *Thillyo* passus est.

Tanquam igitur *Cæsareanos*, antesignanumque *Thillyum*, provocaret *Durlachius*, intrà *Vimpfenam* atque

Eigentliche Vorbildung des berümpten Treffens so zwischen dem Marg

Designatio. A Margrafysch Reiteren. B. Margr: Fußvolck zu Ober Eyßheim im Haupt Quartier. C Margr. F[...]
mit Fewr Moeßern. F. Margr: Stuck. G. Margr Pulver so von Stuchen angangen. H. Margr. Munition w[...]
halten M. der Waldt da Tilly erstlich gehalten. N. Erster standt des Tilly da der erste angriff geschehen O
Regiment die Stuck bewahrende. S. Tillisch Bagagi wägen.

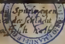
Margrafen von Durlach, vnd Gen: Tilly bey Wimpfen vorgangen, Anno 1622 ...

Bellinger bach.

PRÆLIUM AD WIMPINAM

Wimpfen

...gr. Fußvolck in der Wagenburg D Margr. Fußvolck neben der Wagenburg E. Margr. Wagenburg von Spitzwägen
...wagen so angangen I Margr. Bagagi K. der Frantzosen flucht. L. Platz da der Margr. in der schlacht
...chen O. Tillysche Fußvolck. P Tillysch Reuterei Q. Tillysch geschütz. R. Herbersta...

atque *Heilbrannam*, consedit, aciemque planis, ac patentibus, campis explicuit. Lætus hoc duorum hostilium exercituum divortio *Tillyus*, cùm unitis par haud esset, uni superiorem faciliùs se futurum, prudenter judicavit. Recognitis ergò *Durlachii* castris, iniquo etiam loco pôsitis, non puduit insuper *Tillyum* etiam *Cordubam*, ducem *Hispanum*, inferioris *Palatinatus* gubernatorem, partibus suis applicare. Hic enim temeritati prudentiam, audaciæ, ac simultati, consilium, auxiliumque, præsertæ longo rerum usu didicerat. Colles itaque, eum adjacentibus saltibus, sine mora, occupavit *Tillyus*. E qua loci opportunitate ità tormentis, & quidem singulari cum effectu, dispositis, continuéque explosis, fatigavit *Durlachium*, ut paulò post alis equitum in fugam conjectis, cum legionibus pedestribus, strenuè, ac diu, resistentibus, tantùm res esset.

Atque sic quidem anceps variabat pugnæ alea, ut *Tillyani* in sylvas, atque angustias, subindè recedeuntes, se seque velut, sub cœlo nimis tùm servido, reficientes, immò verò, prout veteres loquuntur, ad triarios redacti, facilè victoriam desperassent, nisi opportunè cum suppetiis advolante *Corduba*, acies foret restituta, *Durlachiani* verò essent repressi, è creberrimis tùm tormentorum explosionibus, super impedimenta, pulvere pyrio onerata, subindè exoneratis. Ut, indè obortis incendiis, in confusionem, cladis prænunciam, ipsamque fugam, *Durlachiani* præcipitarentur. Sic casu ferè *Tillyo* victoria, atque opulenta præda, cessit. Verùmque illud ab eventibus, hoc, atque illo, qui *Christianum, Episcopum Halberstatensem* mox excepit, patuit, quod olim dici solebat: *Dùm singuli pugnant, vincuntur omnes.* Ferunt, *Hispanos, Durlachii* constantiam, ac fortitudinem, admiratos, subintulisse. Sicubi ab initiis, *Hispani* in *Palatinatum* adventantibus, tanto vigore, ac robore, apud *Oppenheimum* pugnatum fuisset, *Hispanos* eò usq; rerum potiri haud sustinuisse.

DECLARATIO LITERARVM ÆRI INCISARVM.

Pugnæ ad Wimpfain urbem inter Marchionem Durlacensem & Generalem Tillyum acerrimè commissæ, Descriptio. Anno 1622. Mense Majo.

A. *Marchionis Equitatus.*
B. *Eiusdem pedestres legiones in pago Ober Eyssheim, ubi primaria castrorum statio fuit.*
C. *Marchionis Peditatus intra impedimentorum carraginem.*
D. *Eiusdem pedestre Commilitium secundum carraginē.*
E. *Marchionis Impedimentorum propugnacu a ex curribus rostratis & catapultis igniariis.*
F. *Mac'ina fulminales Marchiacorum.*
G. *Eorum pulvis igniarius ex tormentorum displosionibus succensus.*
H. *Rerum tormentariarum sive tormentarii commeatus vehicula correpta ignibus exusta.*
I. *Marchiacorum impedimenta.*
K. *Fuga Gallorum.*
L. *Lacus in quo Marchio ante pugnam initam substitit.*
M. *Sylva, ad quam Tillyus primò cum castris morabatur.*
N. *Acies, ex qua primus Tillyanorum impetus in hostem factus.*
O. *Tillij pedestres copia.*
P. *Eiusdem equestre commilitium.*
Q. *Tormenta anea sive fulminales machina Tillyanorū.*
R. *Herberstorffianorum equitum dimidia legio, cui machinarum custodia commissa fuerat.*
S. *Impedimenta Tillyanorum.*

II.

Copia Leopoldica, Haganoam obsidione cingentes, Mansfeldio superveniente, profligantur.

Sed denuò bane *Durlachii* cladem paulò deinceps in legionibus *Leopoldi Archiducis*, ultus est *Mansfeldius*. Illis enim, ad infringendum *Mansfeldii* vires, *Haganoam* intereà obsidentibus, beneficioque tormentorum bellicorum impressiones facientibus, apud *Francothalam* recensito, eductoque, exercitu, supervenit *Mansfeldius*. Cui cùm *Archidux* in occursum mitteret mille cataphractos, aditum hosti intercluſuros, *Mansfeldius* in istos *Obernirautium* movere jussit. Qui manu vindice resistentes oppidò fudit, ac disjecit. Palantes igitur ubi in castra rediissent, tantam vim hostium adesse, succlamârunt, ut, terrore partes suas affatim agente, sarcinulis tumultuariò collectis, præcipiti sese fuga subduxerint, tormentis, impedimentisque, atque annonâ, post se relictis. Ex *Austriacis*, absque ordine, & cum impetu, dilabentibus, pars sylvis, pars oppidulis, ac pagis, sese aliquantisper tenuerunt, sed isti omnes, sub intrantibus *Mansfeldicis*, partim cæsi, partim sub signa, redacti sunt.

III.

Mansfeldius, disjecta Haganoensi obsidione, in ditionem Hesso-Darmstatinam exercitum reducit, Ludovico Landgravio, cognomento fideli, intercepto.

Isthac luculentâ denuò potitus victoriâ, *Mansfeldius* in confines *Germersheimii, Francothala*, ac *Manhemii*, reduxit exercitū, sub hac promissione, mox in provinciam, annonâ, ac reb. ad victum, vestitúque, idoneis abundantem, sese eductūrum. Mactè igitur essent, & omnia, extrà cædes, atque incendia, sibi istic licere, animis præcognoscerent cōmilitones. Ibi nihil, nisi opimas prædas, agerent, saltemq; *ferramentis ignitis, Saxisque molaribus*, ità loquendo, manus abstinerent.

Quibus antè significatis, *Friderico Palatino* comite, eductoq; sedecim hominum millium exercitu, nocte intempestâ *Darmstadium* coronâ cinxit, undique præcluso aditu, ut nemo dilabi posset. Cùm deditionem, ilicet postulatam, *Princeps* negare haud quitus esset, proximo manè *Frid. Palatinus*, ac *Mansfeldius*, assumptis cohortibus prætorianis, intrârūt, illo in *Arcem*, hoc in civitatis *Curiam*, recepto. Reliquæ legiones totū agrū *Darmstatinum* liberrimè diripuerunt, jumentis sub totis gregib. abactis, subditisque miserrimè quiritantibus, ut nec luctus modus, neq; remedium, superesset Civitas ipsa, nisi huic rictui *Dux Saxo-Vinariensis* se objecisset, libidini militum exposita, unà cum pulvisculo, diripienda prostabat. Ità *Ludovicus*, *Hessorum Princeps*, ob præstitam *Imperio*, *Imperatorique* constantiam,

dictus *fidelis, Palatini*, ac *Mansfeldii*, manus effugere haud potuit. Qui tametsi per vias occultas secessionem fecisset, nihilominus, in via agnitus, atque interceptus, & in *Arcem* suam reductus, est. Ubi ergò *Thillyum*, unà cum *Hispano*, pro liberando *Landgravio*, instare sibi, intellexit *Mansfeldius*, assumpto secum *Principe*, ejusque filio, *Manhemium*, ne pons portatilis, ibi *Rheno* impositus, interciperetur, legiones reduxit. Tametsi autem *Obernstrautius*, sub itinere ipso, reconversis in *Bavaros, Hispanosque*, signis, hostium partes feliciter reiiceret, nullatenus tamen præcavere voluit, quin postremum *Mansfeldicorum* agmen ducentibus, ab hostili à tergo superincumbente impressione, magna strages inferretur, prædis eatenus, magnam partem rursus expugnatis, atque abactis.

****

Externa.

I.

Philippi III. Hispaniarum Regis, excessus.

IN limine superioris *Anni, M. DC. XXI.* *Ludovico, Rege Galliarum*, opprimendis *Calviniani* dogmatis per regnum gentibus intento, *Iacobo* verò, *Britanniarum Rege*, super restitutione *Frid. Palatini*, generi sui, occupato, in mentem veniebat *Philippo III. Hispaniarum Regi*, remis, velisque, omnibusque eò copiis anniti, quò rebellantes, sicut vocabat, *Belgii* provincias in ordinem redigeret, subque titulos, atque imperium suum, pristino more, denuò vocaret. Hæc dùm ità cum *Batavis* ad incitas rediisse videri possent, ut eò faciliùs subjugarentur, alia divinitùs supervenit supremi *Numinis* dispositio, ut iter tantus *Rex* longè diversum, ac mens erat, calcare teneretur. Ecce! enim paulò antè, quàm induciæ *Belgicæ* exspirarent, ipse apud *Madritum* pridie *Cal. Apriles* mimum hujus vitæ, sicut *Augustus*, apud *Suetonium*, hanc vitæ fabulam appellabat, implevit, tertio vitæ anno post quadragesimum, imperii verò vigesimo secundo, ex humanis excedens.

Quòd febri laborare cœpisset, *Medici* cubiculariter venæ sectionem administrarunt, absque humorum per pharmacum evacuatione. *VI. Cal. April.* quartâ vice phlebotomia reiterata est, neq; sic tamen morbus inducias dedit, *Medicis* in vanum laborantibus. Itaque processionibus, supplicationibus, votis, jejuniis, eleemosynis, ac precibus, flagellationibusque, pro *Regis* incolumitate, litatum est. Sed nihil hic istis omnibus profici cœpit.

II.

Piè dicta Hispaniarum Regis, Philippi III.

UBi igitur in nullo alio nomine, nisi dulcissimo *D. N. IESU CHRISTI* merito, atq; ineffabili misericordia, acquiescere posset, mortemque, per viscera labentem, sentiret, hæc in verba, sacerdoti, ac confessario, animam à peccatis expiaturo, subintulisse, scribitur: O quàm felix, inquit, ac beatus, nunc forem, sicubi his illis viginti, & duobus, annis quibus regnis præfui, sic quidem, tanquam in solitudine, atque eremo, vixissem. Usque adeò sub *Sole* nihil est, nisi quod vanum, atque inane, est. Profectò, regia dignitas, atque eminentia, illa, cujusmodi, dùm vita floret, splendida, & dulcis, est, in ipsa mortis hora acerba, atque onerosa, evadit. Hæc dùm animo, devotionis, & curarum, pleno, deponit, consignatis testamenti tabulis, sacram Eucharistiam percepit. Eas, ad se intrò admisso, *Philippo IV.* filio, ac successori, contradidit, additâ hac sub commonefactione: in illis tabulis inveniri, quid illi facto opus sit. Noli igitur, inquit, meo exemplo peccare, ut ab excessu meo consiliarios, ac familiares, veteres ab officiis deponas. Illi enim, quos reliqui tibi, fideles, & regnorum meorum studiosos, cognovi. Ab hoc sermone ad cæteros conversus liberos, amorem amœbæum illis impendiò commendavit. In *Mariam* filiam intuens, quòd cœlibem illam, minusque conjugatam, relinqueret, deploravit. Interim, quid hac in parte vellet, *Philippo* filio ordine consignatum esse, adjecit. Præter *Carolum* natu secundum, *Ferdinando*, filio tertio, eidemque *S. R. Ecclesiæ Cardinali*, ut propediem sacerdos ordinaretur, inculcabat. Qua de re ipsius ephorum officii sui admonuit. Conjux demùm que regia ad moribundum nō introducebatur, quòd à quatuor mensibus uterum ferret. Ne ergò, in humanam fortè miseriam oculos defigens, vi imaginationis, fœtui sive notam, sive labem, imprimeret, maritum *Regem* priùs perdidit, antequàm amisit.

III.

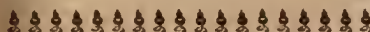
Philippus IV. Hispan. Rex, paternæ admonitionis oblitus, varias per Hispaniam novationes aperit.

AT *Philippus IV.* regnorum successor, paternæ admonitionis immemor, simulátque *Philippus III.* pater, excessisset, in multis, quoad officia augustalia, atq; aulica, reformare cœpit. Itaque, inter cæteros, *Cardinalis*, ac *Dux, de Lerma*, proventus septuaginta millium coronatorum, annuus è regno *Neapolitano* ad illum redeuntium, jussu *Regis*, ereptus, ac in *Balthasarem de Zuniga* conferri cœptus. Ab Eiusdem filio, *Duce de Vzeda*, codicilli, ac tabulæ secretiores regiæ, postulatæ, ac juniori illius filio, *Comiti de Sauldanna*, contraditæ. Pariter *Dux de Ossuna*, nuper apud *Neapolitanos* vicarius, *Augustinus Mexia*, & *Marchio de Povar*, in custodiam relati sunt. *Marchioni de Rents* prætorianorum militum *Germanicorum* præfectura obtigit, ut etiam *Comes de Olivares Hispaniæ Grandis* appellaretur. *Comes de Benavente* apud reginā supremi aulæ magistri, *Comes de Olivares*, apud *Regem* supremi *Camerarii*, munus, obtinuêre, *Augustino Mexia, Camera* regiæ aureis insignibus collatis. In *Ducis de Lerma* agnatos, & familiares, cum in modum *Regis* indignatio exasperata est, ut multi ex istis in custodiam referrentur, reliqui omnes ab officiis removerentur, usque in exilium ejecti. Idem ferè *Ducis de Vzeda* accidit.

Secundùm hæc, eadem penè reformatio *Ordines Ecclesiasticos* aulicos tetigit. Confessarius, n. regius, idemq; *Inquisitor* generalis, in *Monasterium* suum remissus est. Quo eodem tenore *Dux de Vzeda* ejusque

que gener, *Admiralis de Castella*, nec non *Comes de Altamira*, *Cardinalisque Sandovalij pater*, omnes ouper *Hispaniæ Grandes*, ex aula emigrare jussi sunt. Vice versa quatuor consiliarii secretiores, nempè *Dux Montelconus*, *Marchio de Aytona*, *Marchio de monte claro*, & *Diegus de Ybarra*, nominati & suffecti. Porrò *Marchio de Sancta Cruce*, *Philiberti Principis de Sabaudia*, locum tenens generalis, *Dux de Fernandina*, classis *Neapolitana*, generalis, *Petrus de Leyba*, classis *Hispanica* generalis, creari cœpêre.

His, aliisque, quà ministeria aulica, reformatis, ac præparatis, *Philippus IV.* apud *D. Hieronymi*, ubi, paucis stipatus, luctui indulgebat, *Philippo III. Regi*, ac parenti, exequias solennibus cum ceremoniis peregit. Quibus ordine celebratis, *XVII. Cal. Iulij*, *Rex*, sub pallio, in regiam deduci cœpit, omnibus regni *Principibus*, *Dynastis*, atque equestribus, hunc actum coronantibus, atque illustriorem reddentibus.

CAP. VI.

De Christiani, Ducis Brunsvicensis, expeditione altera, ejusdemq; clade ad Moenum.

I.

Christianus, Brunsvicensis, per Vestphaliam aliquot oppidis potitur.

E *Christiani Brunsvicensis* regressu in ditionem *Paderbornensem*, suprà visum est. Qui ubi cum copiis in *Vestphaliam* deflexisset, *Lipstadium*, ejectò à civibus præsidio *Hispanico*, commodè intercepit. Exin *Susatum* eduxit. Quam ubi civitatem tormentis bellicis, injectisque ignibus, fatigasset, minis, armisque, expugnavit. Vbi sic igitur fortunę aura blandiretur, porrò *Monasteriensi*, ac *Paderbornēsi*, *Episcopatibus*, omnia dira, atque ultima, nisi sub imperium venirent, ipsumque obviis exciperent olnis, intermin itus est.

II.

Ejusdem insolenter dicta, ac facta.

ADhuc dùm erat fortuna in partibus *Christiani*. Qui dùm incendiis, spoliisque, eo in tractu rē acerrimè ageret, complura per *Vestphaliam* oppida in potestatem redegit. Tametsi igitur antè restitisset *Paderborna*, *Episcopatus* cognominis sedes, ac metropolis, illa tamen paulò post, *Christiani* sive *Brunsvicensis*, sive *Halberstatensis*, successu, terrore prævēta, victas manus dedit. Ingressus civitatem, *Iudæorum* bona publicavit. Exacta verò à *Clericis* magnā pecuniarum vi; nihil tale cogitans, ingentem in thesaurum eo loci incidit. Erat porrò apud *Basilicam Paderbornensem Divi Liborij*, ejusce *Episcopatus* patroni, imago, è solido fabrefacta auro, pondere octuaginta librarum. Hanc *Halberstatensis*, lætitiâ, successuque, fremens, obviis amplectebatur ulnis, gratiasque sive fortunæ suæ, sive simulacro aureo, quòd adventum suum optimo consilio statua exspectare voluisset, agebat. Qua confidentiâ animi elatus, alterum, instar *Dionysii*, *Siciliæ Tyranni*, *Aesculapio* auream barbam evellentis, simulacro humerum abstulit, trunco reliquo aureo in monetas abeunte. Sed supplicium, licet tardum, gravitate pœnæ tamen notabile, in delinquentem concitavit *Nemesis*. Qua parte enim simulacro vim intulerat, humerum nempè, vi injecta, evellendo, eadem posteà, sub conflictu, à se, & *Mansfeldio*, cum *Hispanis* apud *Brabantiam* commisso, humerum, glande tormentaria petitum, gangræna supervenieote, amisit, ut *Chyrurgi* manu ea pars corporis, injectâ ferrâ, pariter auferretur. Prout itaque res sacras, sanctisque, atque ecclesiasticis, usibus destinatas, improbâ manu contrectare nefas est, ità nequeiste, qui eo pacto deliquit, pœnæ expers fuisse, facilè deprehensus fuit.

Sed longè gravior videtur esse error, quo quidem juvenis, animi audacis, insolentisque, cùm *Deo* velut jocari inflatiùs sibi præsumpsit. Nummos enim argenteos (hodieque *Thaleros* vulgò, sive *Ferdinandicos*, appellant) cudi, signarique, jussit; quorum alterâ facie, manus, è nubibus eminens, evaginatum ensem prætendebat, ascripto nomine hoc: CHRISTIANVS. Alterâ facie hæc verba extabant, atrocissimo insculpta: DEI AMICVS, FLAMINVM HOSTIS. *De Cajo Cæsare* recensēt *Seneca*, istum animi inflatioris, cùm pantomimicis actibus, commessationibusque suis, cœlum, fulminibus territantibus, obstreperet, ad pugnam vocare *Iovem*, & quidem sine missione, ausum esse, *Homericis* illis abutentem: ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ. Quanta, inquit, dementia fuit. Putavit, aut sibi noceri ne à *Iove* quidem posse, aut se nocere etiam *Iovi* posse. Idem de *Christiano* propemodum subinferre fas sit. Erat vir ferox, & iocautus, juvenis, *Deum*, summum illud bonum, totiusque, universi rectorem, aut militaris hominis, & quidem adolescentis, amicitia opus habere, aut se insultare etiam *Deo* posse. Quanta hæc, inquam ego, & quam supina dementia. Ecce! ut terra, & pulvis, cœlum provocet, ut *Creatori* obstrepere olla, sive fictile, ausit! Quis enim inter amicos ferè paritatem designari ignorat? Aliâ profectò humiliatione ingentem illum virum, ac *Patriarcham*, *Abrahamum*, ergà *Deum Opt. Max.* usum fuisse, discimus. Vt non nisi cum humilis veniæ præfatione, corporisque devotâ inclinatione, *Numini*, tùm sic interrogandi, verba reddere ausus fuisse legitur.

III.

Ejusdem, ad Bambergensem, & Herbipolensem, Episcopum, epistola.

FOrtunâ itâ ad tēpus *Christiani* conatibus ridēte, velaq; secundis implente ventis, apud *Susatum*

aliis insuper thesauris, in lucem erutis, passimque per diœceses finitimorum *Episcopatuum* injunctis exactionibus, florere, ac ditescere. Vt numinis in copias subindè conscribendas, augendasque, impensis, magis, magisque luculentum consiliaret exercitum. Tametsi enim copiæ *Bavaricæ*, & *Coloniensis*, sub *Anholtino*, in *Guestphaliam* promoverent, partemque oppidorum, ab *Halberstatensibus* occupatorum, recuperarent, tùm manipulos, noviter conscriptos, illorum dissicerent, nihilo-minùs, aliis locis *Halberstatensis* superveniens *Bavaricis*, cohortes aliquammultas delevit, armisque, atque impedimentis, potiri cœpit. *Geseccam*, quidem, *Guestphaliæ* oppidum, à civibus, militiæ assuetis, acriter defensum, expugnare haud potuit, copiis tàm *Hispanicis*, quàm *Coloniensibus*, in ejus liberationem sub *Henrico*, *Comite de Monte*, eò tendentibus. Ità ut, non sine suorum damno, expugnationem loci suspendere, immò ocius tollere, teneretur. Qui cùm, exercitu postmodùm recensito, *Palatinatum* versùs denuò viam affectaret, sequentibus ad *Bambergensem*, atque *Herbipolensem*, *Episcopum*, dedit: Iam à bono tempore sibi præcognitum esse, inquit, quo pacto *Episcopus*, gliscentibus illis per *Imperium* motibus, exule bona fide, sequestratisque neutralitatis, ceu vocant à se factis, promissionibus, ex mero *Sathanæ*, perditorumque ejus complicum, *Iesuitarum* nempè, instinctu, etiam ab initiis, postquàm res *Evangelicorum* per *Bohemiam* inclinare cœpissent, legiones suas, cum *Bavaricis* conjungere, contràque *Bohemos* emittere, haud dubitârit. Vt etiam, fronte commasculata, peregrinas hoc in *Imperium*, gentes superinducere, provinciasque *Evangelicorum* ad medullas usque, exossare, atque enervare, laborârit, non alia de causa, nisi ut, à longo tempore fabricata, *Monarchia Hispanica* introduceretur, patriæ, & Religionis *Evangelicæ*, libertas succumberet, indeque, axioma *Concilii Tridentini*, *Inquisitionisque* tyrannis in hominum conscientias acerbo sub jugo, ac vulnere æternæque salutis dispendio, gementes, exerceretur.

Prout igitur calida id genus consilia, in libertatis *Germanicæ* interitum vergentia, approbari haud quidem possint, ità se autorem illi, esse à proposito, nullo sub colore excusando, quàm primùm resiliret, legionesque, hactenùs, præ cæteris, indomitæ crudelitatis nomine notatas, è *Palatinatu inferiori* abduceret. Illum ergò, tanquam bonarū artium magistrum, utique jam antè hunc diem didicisse, id genus crudelitatem vel olim gentilibus exosam fuisse. Tantùm abest, ut in *Episcopum*, atque animatum pastorem, cadere debeat. Tondere enim pecus, veteri illo *Tiberii* apud *Suetonium* epiphonemate, boni pastoris esse, deglubere carnificis. Rectè proindè, atque ordine, faceret, siquidem oviculas, fortè errantes, miti pastoris voce, hoc est, mediis, ad pacem spectantibus, in viam revocaret, quàm si ferro, atque incendiis, grassaretur, easque omninò degluberet. Eò enim spectare mutationem, translationemque *Electoratus Palatinatus*, ut directè, atque è diametro, cum omni æquitate, ac juribus, cum *Transactione Vimensi*, cum *Principum* fide data, acceptaque, cum legibus denique *Imperii* fundamentalibus pugnet, dùm nempè id duntaxat ageretur, quò legitimus *Electoratus* hæres eliminati, aliusque, è gradu consanguinitatis remotiori, in jus ac prærogativam hancce, irrepere, possit. Scilicet hoc illud esse, ut deinceps *Collegium Imperii Septemvirorum*, *Pontificiorum* suffragiis prævalentibus, ex altera parte claudicare, *Germanicaque* libertas, ac *Principum Protestantium* dignitas, magis magisque intercidere, debeat.

Quem ergò in modum *Episcopus* non simplici vice factum *Friderici Palatini* improbasset, dùm se se turbis *Bohemicis* immiscuisset, coronamque regni affectâsset, pari lege, ac causa, dùm *Electoratus*, citrà æquitatem, in alium transferri vellet, operæ pretium facturum esse, siquidem præpostaris id genus consiliis obluctaretur, intempestivique auxiliis hoc iniquum cœptum, tanquam fomentis, minùs adjuvaret, oleumque, ac laridum, quod dicitur, camino haud adderet.

Secundùm hæc omnia, quò quàm maturrimè militem revocaret, bona fide se illi consultorem accedere, atque amicè quævis rep romittere. Nisi id faxit, &, sub prætextu proscriptionis, alienam ditionem, dignitatemque, invadere, & spoliare, pergat, se utique, pro honore *Dei*, & libertate *Germaniæ*, omnia tentaturum, iisdemque mediis, quibus in miseros utriusque *Palatinatus* subditos hactenùs sævitum esset, rectè in *Pontificios* animadversurum, ac plenis, quod dicitur, horreis, sive modiis, lege talionis, retributurum esse. Interim, coràm *Deo*, & posteritate, se concepis verbis contestari, ea omnia, quæ hactenùs ordiri cœpisset, ac deinceps effecturus esset, pro reducenda patriæ pace, unicè militare.

IV.

Halberstatensis, è Guestphalia, in ditionem Moguntinam, movet.

Illis ad *Herbipolensem* præmissis codicillis (quos quidem non adeò magni fecit *Episcopus*,) paulò post *Halberstatensis*, relictâ *Guestphaliâ*, trans *Visurgim*, apud *Huxariam* per *Kniphausenium* antè præparato ponte portatili, exercitum (qui è duodecim pedestrium millibus, atque octoginta duabus equitum cohortibus, constabat) traduxit. Quem cùm manus, ex *Hispanis*, *Coloniensibus* & *Palatino-Neoburgicis*, collecta, ponè sequeretur, destructis pontibus illa *Halberstatensem* persequi ulteriùs haud evaluit. Iter igitur in *Guestphaliam* relegentes, *Susatum*, *Hammonium*, *Altenam*, aliaque per *Marchiam* oppida, recuperarunt. Intereà *Halberstatensis*, ubi *Principatum Fuldensem* exactionibus mulctasset, per *Ducatum Coburgensem*, in *Veterariam* usque, quà in diœcesin *Moguntinam* pervenitur, promovit. Eo in tractu primùm *Vrsellas*, præsidiariis *Moguntiacum* aufugientibus, occupavit, milite pro libidine omnia liberrimè gerente. Eâ adhûc vespera *Kniphousenium* cum manu peditum, equestriumque cohortibus, præmisit, qui trajectum ad *Mœnum*, *Höchstium* nempè, interciperent, pontemque eo looi trans *Mœnum* sternerent. Qui cùm manè alterius diei summo diluculo ad oppidum cohortes admovisset, neque portas machinis effringere potuisset, albescente die, à præsidiariis, & civibus, magno cum conatu resistentibus, rejectus est, globo etiam, sive glande, per cubitum transeunte, sauciatus. Nihilo-minùs minis militari

Wahre Vorbildung des Stattlein Höchst, vnd der beiligenden Gelegenheit

PRÆLIUM PROPE HOECHSTA

A. Keÿserische Armee.
B Braunschweigische Armee.
C. Obr. Kniphausen Regiment.

D Hertz Sachsen Weinm Regiment
E. Gr. Styrumbs Regiment.
F. Gr v Ysenburg Bud Reg.

G. Obr. Carpenzan Reg
H. Brauns. 3 Stück.
I. Carpenzan R.

K Brau
vnd F
L. Schi

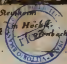
genheit. sampt der Schlacht so zwischē der Kayß. vnd Braunsch: Armeē geschehē 1622

OCHSTAM AD MOENUM

Höchst.

MOENVS FLUVIUS

Braunsch Bagage M Susenheim. P. Schwanheim. S. Franckfort. X Hanaw. + Steynheim
d Flucht N Nidd Q. Nidd fluß. T. Niderrad. Y. das Schloß in Höchst.
chiffbrucke O Grießheim R. Rödelheim. V. Cronberg Z. S Anthoni Closter ... Offenbach

militari more consuetis, factisq; incursibus, deditionem urgere perseveravit. Sed tanta erat militis præsidiarij, civiumq; pertinacia, è mœnibus, turribusque, tormentis, sclopetisq; rem sine missione acriter agentibus, ut *Kniphausenus* vix sufficeret. Illo autem per indices rem omnem ad *Halberstatensem* deferente, oppidò legiones aliquammultæ mitti cœpêre, quæ vi injectâ locum expugnarent. Qua de re oppidani, visa per campos hostili multitudine contrà se advolante, ferociam submiserunt, collectisq; sarcinulis, uxoribus, ac liberis, beneficio navicularum, in adversam *Mæni* ripam evaserunt, *timore*, ut vel *Moguntiacum*, vel *Francofurtum*, porrò confugerent, alas pedibus addente. Oppidum proindè desertum, vacuumq; animadvertentes *Halberstadius*, in supercilio *Mæni* locum invaserunt, hominibus tàm sub acie gladij interfectis, quàm cæteris supellectilibus in prædas redactis. Die insequenti totis cum castris eodem perrexit *Halberstadius*, pagis, oppidulisq; finitimis, ferè omnibus, ad *Moguntiacũ* spectantibus, miserrimè, sub injectis incendiis, conflagrantibus. Quæ barbara, inhumanitas, cladem non procul abesse, subindè præsignificare cõsuevit.

V.

Clades Halberstatensium ad Mœnum.

TRajectu *Mæni* occupato, jam in eo erat *Halberstadius*, ut pontem imponeret, traductoque exercitu, quàm primum eum *Mansfeldio* conjungeretur. Sed, deficientibus naviculis, ferramentis, ac catenis, pons segniùs aquis, superimponi cœpit. Interea *Tillyus*, viribus cùm *Hispanis* conjunctis, apud *Ascaburgium* fabricato ponte instructissimas omni cum apparatu copias traduxit, in occursum *Halberstatensibus* educens. Antequàm ergò ad hostes propiùs veniretur, turmas equestres, tentandi prælij ergò, præmisit, quos, initâ velitari pugnâ, ab *Halberstatensibus* fundi contigit. Vndè super ulteriori illis successu animi crevêre. Appropinquante *Tillyo*, *Halberstadius* impedimenta quidem, apparatumque bellicum, ut vocant, quo abundabat, in alteram *Mæni* ripam transmisit, ipse verò, ne fugere videretur, aciem explicare, atque instruere, cœpit. *Tillyanis* igitur, expugnata *Rudelhemia* arce, rectâ, compositis ordinibus, in *Halberstadios* moventur. Vbi per integras sex horas, sine missione, utrinque acerrimè pugnatum est. *Tillyanis* autem viginti quatuor machinis bellicis, trianguli in formam, loco idoneo dispositis, prævalentibus, magnum detrimentum turmis equestribus adversæ partis allatum est. Cùm enim *Halberstadii* tribus dũtaxat tormentis essent instructi, quorum alterum dehiscere, alterum ab adversis explosionibus inutile fieri, notatum est, tertio tantùm superstite, ac parùm efficiente, *Christianus Dux*, impulsu tribunorũ, pedestribus legionibus fortiter adhûc pugnantibus, copias nihilo-minùs retrahere, ac beneficio pontis, subducere, tentavit. Multitudine proindè ex hac subductione in tumultuationem, ac fugam, degenerante, cùm angustior pons omnes ex æquo admittere haud sustineret, factum est, ut plures, pôte excussi, atque in *Mænum* prolapsi, aquis quàm armis, perirent, *Lœvensteinio Comite* pariter submerso, atque undis nomen relinquente.

Christianus, & *Styrumius*, explorato antè per indices transitu, cum equitum turmis aliquam-multis, aquarum pericula feliciter emensi sunt. Multi autem aquarum voragine absorpti, multi in adversariorum, piscatorumque, alterius ripæ manus delati, fortunam exsuperare haud potuerunt, *Mæno*, ex hominibus, equis, apparatu vestium, torquium, & id genus elegantiarum, in angustias redeunte, atque in exuvias, spoliaque, in usum piscatorum, passim despumante. Quo suorum turbine viso, legiones pedestres, itidem in fugam effusæ, arma projecerunt.

Christianus, cùm recollecto exercitu (quem, dũ recenseret, ex equestrium quinque, & octo peditum, millibus superesse didicit) *Darmstadium*, atq; in *Intuergos*, promovisset, *Mansfeldii* copias auxiliares habuit obvias, sed nimis serò. Quodsi enim vel unica saltèm equestris legio, è *Tillyanis*, adversam illam *Mæni* ripam insidens, *Halberstadios* trajectu prohibuisset facilè, prout tùm quidem videri poterat, de integro *Christiani* exercitu fuisset actum. Sed salutare hoc consilium, quòd ex illa parte timeretur *Mansfeldius*, tum placere forsitan haud potuit. Fuerunt è *Bavaricis*, famâ dictitante, qui hanc, ab *Halberstadio* fugato reportatam, victoriam haud ità extollendam esse, præse ferrent, è *Tillyanis* cõtrà unum duobus, tribusque, in acie consistentibus, *Christianoque* in pugnam prodire auso, necdũ profugiente. Secundum hæc, victores *Bavari Hochstium* oppidum recuperarunt, præsidiariis omnibus, sub gladii rigore, interemptis. Restabat ejus loci arx, *Mæni* in supercilio posita. Prævisa igitur atroci per oppidum expugnatum laniena, præfectus pulcram per vulnera mortem oppetere decrevit, ne sic, facta deditione, hostium laceraretur manibus. Sed *Tillyus* arcem traditturis vitam, & salutem, promisit. Tradiderunt igitur illi.

Postquàm ergò dedititi, albis sub ferulis emigrantes, nihil aliud, nisi indemnitatem, & vitæ conservationem, ex pacto exspectarent, *Einottus* tribunus, ut sub gladio perirent ilicet omnes, *Tillyo* persuasit, caussatus, istos omnes tàm dirisantè modis in imbellem sexum femineum, insontesq; infantulos, sæviisse, unàque *Monachum* sencionè, amputatis, (fœdum dictu!) virilibus, enasculasse, ut ea propter veniâ digni haud essent. Quod consilium an, pactis intervenientibus, fidei datæ, acceptæque, præferri debuerit, licet in causa maximè sontica, ego quidem in medio relinquo.

DECLARATIO LITERARVM ÆRI INCISARVM.

Hœchstę oppidi cum vicino territorio, & Pugna ad id inter Cæsarianum & Brunsvicensem exercitus commissa exhibitio, mense Iunio Anno 1622

A. *Exercitus Cæsareanus.*
B. *Christiani Ducis Brunsvicensis Copia.*
C. *Tribuni Kniphusii Legio.*
D. *Ducis Saxo-Vinariensis Legio.*
E. *Comitis Stirumii Legio.*
F. *Comitis in Ysenburg & Büdingen Legio.*

G. *Tribuni*

G. *Tribuni Carpezanii Legio.*
H. *Brunsuicensium machina tres.*
I. *Carpenzaniana Legio.*
K. *Brunsuicensium Impedimenta & Fuga.*
L. *Pons ex navibus congestus.*
M. *Susenhemium vicus.*
N. *Nidda, pagus.*
O. *Griesbemium, pagus.*
P. *Snanbemium, pagus.*
Q. *Nidda, alveus.*
R. *Rotelhemium, pagus.*
S. *Francofurtum Urbs Imp.*
T. *Niderroda pagus.*
V. *Cronberga oppidum.*
X. *Hanovia Urbs.*
Y. *Arx Hachstanorum.*
Z. *Monasterium D. Antonii apud Hochstanos sacrum.*
†. *Steinhemium.*
I. *Ofenbacum.*

VI.

Thillyus, victoria relata, in Intuergos, Corduba verò Oppenhemium, reduxit.

AB hac *Halberstadiorum* clade, in qua quidem, præter *Lövensteinium Comitem*, *Mœno* submersum, è tribunis, atque officialibus, pauci desiderati sunt, *Thillyus*, sub pagorum finitimorum direptione, cum exercitu in *Intuergos* movit, ubi *Polonorum* quasdam alas excepit, *Corduba Hispanus* verò *Oppenhemium*, in stativa, suos reduxit. Interim gregarii *Halberstatenses*, pessimo luêre loco. Quorum cùm pars *Cronbergam*, oppidum, ad radices montiũ, quos vulgus *altitudinem Veteraviæ* vocat, situm, tenerent, isti omnes, post acceptam cladem, à *Thillyanis* supervenientibus extracti, atque ferè frustulatim dissecti, sunt.

VII.

Ludovicus, Hessorum Landgravius, à Frid. Palatino, ac Mansfeldio, dimittitur.

SEcundùm *cladem* præmissam, cùm multorum hactenùs *Regum, Principumque*, litteræ, pro *Ludovici, Hessorum Landgravii*, liberatione, intervenissent, ecce! *fidelis Imperii Princeps* à *Friderico Palatino*, & *Mansfeldio*, sub illis conditionibus, dimitti cœpit. Nempè, apud *Cæsarem*, pro virili universalem, ac solidam, *Germaniæ* pacem conciliaret, pariterque *Electoralis Palatinatus*, tàm quà regiones, quàm quà dignitatem, restitutionem promoveret. Sic neque adversus *Electoralem Palatinatum*, ejusque hæredes, hostile quicquam designaret. Pari lege *Palatino*, se neque deinceps *Landgravii* partibus incômodaturũ esse, promittente. De cætero si quid jam factum esset, quo de conqueri aut posset, aut vellet, super hoc pateretur reconciliari etiam olim amicissimis, omnemque scabitudinem animo deleret sine cicatrice.

VIII.

Mansfeldius, atque Halberstadius, conjunctis viribus in Alsatiam educunt.

DImisso *Ludovico Landgravio*, comite *Frid. Palatino*, *Mansfeldius*, atque *Halberstadius*, vires suprà unitas, in *Alsatiam* denuò eduxerunt, provinciam *Leopoldi Austriaci* eo loci afflicturi. Postquàm igitur ferro, atque incendiis, pagos aliquam-multos delevissent, *Mansfeldius Nehemio* oppido tormenta bellica admovit, perruptisque mœnibus, cum indigenæ omnia ultima expavescerent, locum occupavit. Incredibilem inibi pecuniarum, argenti, auri, supellectilium, itemque vini, frumentorumque, atq; omnis generis commeatuum, vim assecutus est, ut toti ferè exercitui reficiendo copia par esset. *Andlavienses* ubi etiam contumeliis in *Mansfeldium* certare comperti essent, hoc imprudentia ista sua sunt cõsecuti, ut expugnatum oppidum incendiis deleretur, cives verò, tanquam in macello, mactarentur. Idem exitium *Kosbeimensibus*, pari errore, atque incuria, supervenit. Qui cùm, super deditione postulati, linguæ petulantia abuti mallent, *Frid. Palatinũ* per contumeliam *erronem*, *Mansfeldium* verò *nothum*, vocitantes, hoc commodi indè retulerunt, ut, vi expugnato oppido, ad unum omnes nulla vel sexus, vel ætatis, interveniente ratione, delerentur, ædificia verò, abactis priùs prædis amplissimis, incendiis immissis funditùs destruerentur. Ut hinc evidens fiat, quid, quantumque, infortunium malæ linguæ volubilitas, præsertim in oppidorum obsidionibus, incolis accersere sufficiat.

****

Externa.

I.

Pauli V. Pontificis Romani, excessus.

SUperior *Annus M:DC.XXI.* emortualibus diversorum illustrium virorum celebris fuit. Nam. *V. Cal. Februar. Paulus V. Burghesius Romanus, Pontifex. Max.* posteaquàm *Roma* sedisset annis quindecim, mensib' octo, diebus tredecim, ætatis anno suprà sexagenarium octavo, *apoplexia* decessit.

Corporis exuviæ opera *Medicorum*, atque iatraliptarum, conditura antè datæ postmodùm in sacellum *Gregorianum* tralatæ, publicoque hominum conspectui, & pedum ejus osculis, per triduum expositæ sunt. Indè sarcophago plumbeo inditæ ad *D. Clementis* deportari cœpêre, exequiis solenni more, ac pompa, concelebratis.

Secundùm hæc, *VI. Id. Februar. Cardinales*, ad *D. Petri* convenientes, audito sacro, ordine, ac solenniter, prodeuntes, intrà *Conclave* concludi cœpêre. Die sequenti, præeunte sacro, *Cardinales*, sanctam Eucharistiã participantes, in propositam juramẽti formulam jurarunt. Quo facto, *Burghesius Cardinalis*, nuper *Pauli V. Pont.* è fratre, nepos electionis initia auspicatus, primum *Cardinali, Ludovico de Bononia*, suffragium dedit. Cui *Burghesii* calculo, quòd homo esset tàm vitæ, quàm famæ, eruditionisque, optimæ notæ, *Cardinales* cæteri subscribentes, in *Pontificem Max.* crearunt. Deductus igitur in sacellũ *Paulinum* ornatu pontificali circumamictus est, positusq; in throno, sive cathedra, adorari, & *Gregorius XV.* nominari, cœpit. Insequenti manè ubi in sacello *Paulino* sacrum peregisset, denuò adorationis cultu affectus, solennique instituta processione, ad *D: Petri* deportatus est, ibique tertiata vice, sub pedum osculo, adorari meruit.

Istis

Istis ceremoniis præmissis, *Pontifex* primâ populum benedictione impertivit, *Senatu* urbico, *Principibusque*, ad oscula pedum admissis. Tanta autem, ac tàm celebris, hæc tùm fuit festivitas, ut modò non per Vrbem, sed finitimas civitates alias, huic solennitati ignibus, focisque, ac tædis, funalibusque, accensis litatum sit. Abhinc, *XVI. Cal. Martij*, recèns inauguratus *Pontifex* à *Cardinalium* coetu ad *D. Petri* deductus est. Quam antè basilicam, juxtà *Clavium* traditionem, *Magister ceremoniarum* sphæram, sive *orbitam*, è lini filamentis repræsentatam, inceudit, desuper magnâ voce exclamando: *Sanctissime Pater! sic quidem*, inquit, *mundus, dignitas, ac pompa, diffluunt.* Hanc ubi in manus contradidisset pariter, ecce! tū demùm triplex diadema, tanquam *Trimarchioni*, capiti illius *Cardinei* patres superimposuerunt.

II.

Alberti Archiducis, Belgis gubernatoris, excessus.

NEque longè post, eodem hoc *Anno*, *IV. Idus Quintiles Albertus Archidux, Belgii Administrator*, postquàm ad tempus afflicta fuisset valetudine, apud *Bruxellas* spiritum reddidit. Pridie excessus, sacram Eucharistiam, omnibus, qui vellent, aspectantibus, percep. t, postmodùm extrema, ceu vocant, olei inunctione usus. Corpus defuncti, setaceo *Capucini Monachi* amiculo involutum, publicè deponebatur. Sereniss. *Hispaniarum Infans*, Isabella vidua, ilicet ab excessu mariti, ingenti cordolio præventa, *vestalium*, sive *Monialium*, assumpto habitu, luctui indulsit, in æde *Vestalium*, à se, juxtà aulam, exædificata, tanto dolori fomentum adhibitura. Vniversum verò *Hispanarum* partium *Belgium* tàm mitem, tamque pium, *Principem*, veris, iisque acerbis, lacrymis deflevit. Vt illum non immeritò *populi delicias*, *temporis sui gemmam*, *Albertum* mitem, pacificum & piū, omnes appellitarent. Ejus exequiæ *Anno* sequente *M.DC.XXII. postridie Cal. Mart.* tanta, ac tam accersita, cum pompa, solennissimis concurrentibus ceremoniis, celebrari coepêre, ut neque *Philippi. II. Hispaniarum Regis*, neque *Caroli. V. Imperatoris*, funera, iisque justa facta, conferri ferè, aut paria fuisse, tùm censeri potuerit.

III.

Roberti Bellarmini, Cardinalis, obitus.

EOdem quoque *Anno*, *XV. Cal. Octobr. Robertus Bellarminus, Cardinalis*, vir stupendæ, ac profundæ, eruditionis, lumen vitale reliquit. Tantis ingeniosè excogitatis argumentis, disseminatisque scriptis exactissimis, *Pontificum* cathedram, doctrinam, atque dignitatem, ille asseruit, ut *Maximus Ecclesiæ Catholicæ defensor* nominaretur. Hujus obitum *Romani* illi *Patres* ingenti cum gemitu prosecuti sunt, tanquam columna, ac propugnator, jam deesset, qui *Romanā* cathedram adversus *Germania* scriptores, ac *Theologos*, *Pontificum* dogmata, ac traditiones, passim oppugnantes, porrò defendere satageret.

IV.

Cardinalis Guisius, & Emericus Turzo moriuntur.

EAodem fati legem implevit hoc tempore *Guisius Cardinalis*, *febri* acuta extinctus. Qui cùm rebus secularibus, belloque gerendo, potiùs, quàm *Ecclesiasticorum* vitæ illi ociosæ, ac sedentariæ, natus, factusque foret, supremo ore fratri germano, *Principi Ioinvillano*, toties inculcavit, animæ abeuntis diligentem is rationem haberet, id est, sacris institutis post mortem animæ, apud ignem purgatoriū impendiò afflictæ, tanquam fomentis, mederetur. Et cùm, inter cæteros, eadem mortis necessitatē præreptos, *Emericus Turzo*, *Comes Vngarus*, idemque fortis, & magnanimus, hoc loco referri dignus existat, ecce! ille, non quidem naturæ lege, sed toxico præventus, ad plures emigravit.

V.

Iacobus Reihingus, Soc. Iesu, confessionem Augustanam amplectitur.

QVo tempore *Guolfgangus Guilielmus*, *Dux Neoburgo-Palatinus*, ad *Pontificios*, hodieque *Romanā* illum *Confessionem*, accessisset, jamque in reformanda provincia sua, potissimùm opera *Iacobi Reihingi*, *Societatis Iesu*, prout vocant, *Monachi* uteretur, ecce! repentina, tanquam è *Salmacidis* fonte, transmutatiō suboriri coepit. Vt, qui anteà populos *Neopurgicos* ipsumque inprimis *Principem*, ad *Romanam Ecclesiam* illam, adducere studuisset, repentè facta commutatione, ille ipse in *Protestantium* partes transiret, ac cōverteretur. Tantùm valet illud τὸ θεῖον in sacrosanctæ paginæ diligenti dependeratione. Vt toties etiam ipsos inter *Theologos*, & mystas, monstra emergant. Hic igitur, postquàm miraculo ceu quodam, sive fulmine, tactum animum, *Augustana confessionis* desiderio flagrantem, aperuisset, clàm aula emigrans, per aliorum *Principum Protestantium* ministrantium que, manus, *Vlmam* delatus, mox apud *Studgardiam*, *Ducum VVirtenbergicorum* sedem, appulit, ibidemque doctrinam *Evangelicam* publicè professus, causas etiam, quos ob à *Romanis* hodiernis, dictis *Pontificiis*, secessisset, scripto publicavit. Miretur aliquis frustrà *Ovidianas* illas, & fabulosas, metamorphoses. Cùm seculum isthoc militare tantarum transmutationum, & quidem realiū, ferax esse, tot exemplis, tot rerum, regionum, hominumque, conversionibus passim concurrentibus, deprehendatur.

CAP. VII.

De Daniæ Regis altera, pro Friderico Palatino, apud Imperatorē, intercesione.

I.

Rex Daniæ, misso ad Imperatorem legato, denuò pro Frid. Palatino intercedit.

PAulò antè de *Mansfeldii*, atque *Halberstatensis* expeditione in *Alsatiam* vidimus. Qui, cùm ad *Tabernas* denuò exercitum admovissent; omni vi civitatem expugnaturi, renitentibus fortiter præsidiariis, ac civibus, parùm effecerunt. Interim litteræ perferuntur ad *Frid. Palatinum*, belli

fortus

fortunam ille suspenderet, ne compositionis, sub manibus versantis, compendium interturbaretur. Inter cæteros verò hanc *Frid. Palatini* causam diligenter agebat *Christianus, Rex Daniæ.* Qui ut *Cæsari Palatinum* reconciliaret, nihil operæ intermisit. Itaque, cùm *Cæsar* tùm apud *Edinburgum Vngariæ* diætam celebraret, *Siverum Pogwischum* legatum misit, qui iteratò hanc reconciliationem datâ operâ etentaret. Ille ergò, intrò ad *Cæsarem* admissus, sic quidem perorare cœpit.

Invictissime *Cæsar*! Quibus gravissimis occupationibus super rebus *Vngaricis* distinearis, quibusq; studiis, ac vigiliis, non sine immortali nominis gloriâ, pro reducenda pacis felicitate, inpræsentiarum enitaris, ut etiam neque periculis neque propriæ valetudini, parcas, id ne mihi quidem, multò minùs *Imperii*, regnorum, ac provinciarũ tuarum civibus, ignotum esse sustinet. Tametsi igitur operæ pretium facturus videri queam, si tàm necessario tempore, qoo *Cæsar* aliàs, publici boni causâ, occupatissimus est, hanc meam interpellationem suspendam. Nihilo-minùs, cùm à *Serenissimo Daniæ, & Norvegiæ Rege*, mihi par, atque eadem, provincia, pacem publicam concernens, demandari cœpisset, cujus si placere possit ematuratio, facilè aliis quibuscunque per *Germaniam*, cæteraque regna, & provincias, difficultatibus, totiusque *Imperii*, concussioni, ac desolatiooi, obviàm iri queat, ut absque ea omnis reliqua, super pace reducenda, deliberatio, gravis, atque amara, videri sustineat, utique hac ratione *Imperatorem* noo inopportuno, sed opportuno maximè, tempore interpellâsse videbor. Quem in modum igitur, è tàm promptè mihi factâ coràm veniendi, ac dicendi, copiâ *Cæsarea* ergà *Regem* meum benevolentiæ igniculos, ac characteras, notare mihi licuit, ità consimiliter intimis votis enixè deprecor, hæc oratio mea tàm clementer, ac candidè, à *Cæsare* ad animum admittatur, quàm simpliciter, ac sincerè, à me proponetur. Vt, quàm clementer in hanc pacis reductionem, *Regisque* contestandam beoevolentiam, *Cæsaris* animus propendeat, tùm ego quidem huic causæ, diligenter expediendæ, haud officio defuerim meo, constare possit.

Quod igitur omnis sive epistolaris, sive orationis familiaris, auspicium esse solet, initiò, atq; antè omnia, *Cæsarem Rex* plurimæ salutationis, officiorumque, intimatione impertit. Nihilque aliud in votis habet, quàm ut tàm *Imperatori*, quàm *Imperatrici*, totique familiæ *Cæsareæ*, omnia, quà valetudinis, quà regiminis, felicitatem, cæteraq; quæ his in terris *Principes* desiderare possunt, ex votis, & quidem cumulatissimè, benè, feliciterque, eveniant. Ejus summæ, atque absolutæ, prout optat, *Cæsareæ* prosperitatis nuncium ubi *Rex* exceperit, nihil quicquam antiquius ipsi erit. Vt etiam *Deum Opt. Max.* precibus porrò fatigare haud desistat, quò sub ombra alarum, in totius *Imperii* incrementum, tùm mutuæ agnationis, propagationem, *Cæsarem* diu, atque diu, incolumem, felicem, ac florentem, protegere, ac conservare, dignetur. Secundùm hæc, quanquam verò *Rex*, dùm antehac super totius ferè *Germaniæ* dissidiis, ac perturbationibus, nullius alterius, vel privati, commodi causa, solicitus, quàm ut jam penè desolatis provinciis pax restitui possit, ad *Cæsarem* legatos suos præmisit, notaverit sibi, hanc religiosam, atque optimam, animi sui intentionem, alienum, ac diversum, in sensum, tanquam *Cæsari* leggem *Rex* præscribere velit, torqueri voluisse, ut hoe intuitu, ne eundē in lapidem, quod dicitur, denuò impingat, hosce velut scopulos subterfugere debeat. Nihilo-secius tamen, sequestratis omnibus id geous obstaculis, affectum suum, quo quidem *Cæsaris* per *Imperium*, regna, ac provincias proprias, res florentes intueri, tùm afflictis, atque propè ad ruinam, interitũq;, vergentibus *Germaniæ* rationibus, opem ac remedium, afferre, percupiat, oppidò præponderâsse, ut hanc iteratò legationem ad *Cæsarem* expedire non immeritò decreverit. Cum quo enim *Rex* potiùs, super extremis istis *Germaniæ* perturbationibus, quàm ipsomet cum *Cæsare*, ageret, utique totius *Imperii* capite? Cui magis esset exploratus calamitosus *Germaniæ* status? Cui, inquam, optima *Regis* intentio, atque in pacis reductione inclinatissimum studium, antehâc per legatos contestatum, potiùs cognitum foret, quàm ipsi *Cæsari*? Quæ cùm ità sese habeant, ut verborum phaleris, circuitnq; orationis, ampliùs ne quidem litopus, ut magis in propatulo extet, quàm severis, & extremis, id genus processibus, hactenùs in usum ductis, nihil magis efficiatur, quàm ut gravissimis, ac ruinæ proximis, per *Germaniam* digladiationibus cumulus, oleumque, quod dicitur, camino addatur, ut etiam in provincias, paulùm disiunctiores, & quibus nihil istis cum motibus commune est, armorum furor dispergatur: eam in rem *Regem* intermittere nullatenùs posse, quin *Cæsarem* amicè admoneat, vellet *Cæsar*, pro debita ergà patriam solicitudine, super tot hominum infootium, & substantis ealamitatibus, cædibus, direptionibus, exilio, & tristi paupertate, gemẽntium, myriadibus, ad commiserationem, sympathiamque, permoveri, neque id tantum indulgere, quò extrema codem rigore semper prævalere, præsentemque in interitum omnia porrò præcipitari, debeant. Satiùs itaque, longèque conducibilius, foret, mediocria, ac mitia, remedia violentis istis præferre, adeòque *Fridericum*, *Electorem Palatinum* in gratiam admittere. Hunc jam, coràm pluribus *Imperii Principibus*, ipsoque *Rege*, recepisse, se, unà cum hæredibus, tantum non prætensionibus illis *Bohemicis* ex toto renunciaturum, sed, submissa deprecatione intervenjente, *Cæsarem* veneraturum esse. Salvâ tamen conditione illa, ut tàm *Electoralis* dignitas, quàm provinciæ patrimonales, prout antehâc ab ipso foreot possessæ, ipsi, hæredibusque, restituerentur.

Et si maximè *Cæsar* causari velit, eo ormem illam, longèque majorem, esse offensionem, quàm ut levi brachio abstergi debeat, tùm banni, proscriptionisque, hactenùs exercitum, rigorem solidis niti fundamentis, ut porrò dispungi tàm obiter haud possit, de eo *Regis* animum nequaquam esse, ut controversiam *Cæsari* desuper intentare cupiat. Vt magis, quicquid est ejusmodi, in medio relinquat. Nihilo-minùs *Cæsari*, *Regem* in mentem revocare, quàm quidem hisce sub extremis, quibus tàm gentes, quàm regiones, periclitantur, magistratibus summo ot jure, summoque cum rigore, experiri velint, minimè expedire soleat, ut interdùm etiam aliquid de severitate remittere, conducibilius

cibilius ev[illegible]t. Le[illegible]etoties, ac mansuetudine, pericu[illegible]as [illegible] componi. Vt etiam potentissima [illegible] regna ab ulteriori concussione, atque interitu, præservari, benignitate, ac mitioribus id genus remediis, usu venerit. Ex adverso, prout arcus, plus æquò tensus, disrumpi soleat, ita toties, sicubi summo jure experiri, extremaque decurrere lineâ, sive *Rex*, sive *Princeps*, mavelit, majorem animorum exulcerationem, eamque prorsus incurabilem, omniaque ultimis periculis plenissima, emergere consuevisse. Vt tandem illis cōditionibus, ab initio parti succumbenti admissis, non ampliùs locus fuerit, ut gravioribus potiùs discriminibus res implicari contigerit. Exemplis *Cæsari* molestum esse *Regem* nolle. Interim experientiam, à sexagintà hactenùs annis per provincias finitimas observatam, satis, atque abundè, loqui.

Proindè optimâ spe *Regem* niti, adeóque à *Cæsare* amicè contendere, cùm jam *Palatinus* non tàm renunciationem, quàm demissam deprecationem, præ se ferat, *Cæsar* se ipsum (quæ utique victoria maxima) vinceret, indignationem, hactenùs provocatam, remitteret, offensioni pacem, ac quietem, publicā anteferret, adeóque, pro tanti, ac tàm salutaris, emolumenti ematuratione, è singulari *Cæsarea* clementia, gratiaque diem, locumque, aperiret, ubi, de armorum utrinque paribus passibus sequestratione, pacis publicæ reductione, amnestiæ generalis publicatione, inprimis *Palatini* exculpatione, conveniri, rationesque iniri, possint. Scilicet illud erit, quo *Cæsar* tot insontium hominum myriadas ex ultimis calamitatibus eripiet, sanguinariis consiliis, ulterioribusque bellicis præparationibus, cursum intercipiet, pacem, ac quietem postliminiò reducet, *Imperium*, ultimo subagone, ut videtur, defectum, ac penè conclamatum, in poplites rursus eriget, inque meliorem statum revocabit. Vt etiam tàm superioris, quàm inferioris, ordinis subditos quoscunque, nullo luculentiori remedio beare, immò illos quoque, hactenùs resistentes, ac refractarios, nullo potiori vinculo sibi devincire, redunire, adeóque ad perpetuas grati animi juxtà declarationes, provocare satagat.

II.

Cæsaris, ad Daniæ Regis legati propositionem, responsio.

HActenùs *Daniæ Regis* legatus. Ad cujus præmemoratam intimationem, sic quidem tùm responderi cœptum est: Nempè *Cæsarem*, eundemq; *Vngariæ*, ac *Bohemiæ*, *Regem*, ea, quæcunque per *Daniæ Regis* consiliarium, ac legatum, *Sivertum à Pogvisch*, concessā dicendi copia, coràm essent proposita, intellexisse. Inprimis autem, pro regiæ salutationis, officiorumque, oblatione, & quæ cætera, ex arcta mutuæ necessitudinis lege, his proxima sunt, *Cæsarē* amanter gratias agere, ut etiam datâ occasione *Regi* gratificari, veterisque illius mutuæ necessitudinis studium, laudabili majorum more, ratum, immò sartum, tectumque, conservare cupiat.

Ad rem ipsam quod spectat, absre esse, nullaque inductione indigere, motibus istis intestinis, sub *Anno M.DC.XVII.* per *Bohemiam* oriundis, ac postmodùm socias in provincias penetrantibus, *Cæsarē* nullatenùs causam, nedùm fomitem, præbuisse. Simulátque enim *Matthias Imp.* primùm fœdis istis *Bohemorum* perduellionibus petitus, naturæ legē implevisset, ilicet *Ferdinādum Cæsarem*, utpote legitimū *Bohemiæ*, eundemq; electum, coronatum, unctumq; *Regem*, nihil prius habuisse, quàm ut illis privilegia, litteras, dictas *Majestaticas*, confirmaret, adeóque tantos motus quantò ociùs componeret. Quantus autem, & quàm intempestivus, *Bohemorum* fuerit furor, ut modò non oblatam hanc *Cæsaris*, *Regisque*, gratiam, gratanter admiserint, sed, isti, seipsis efferatiores, in armis magis magisq; sese opposuerint, ut etiam ad urbem, ac sedem, *Cæsaream*, *Viennam* nēpè, infestum admovere exercitum, adeóq; omnia, quæ in interitum *Cæsari*, si licuisset, accersendū, furor, rabiesq;, dictant, etentare, improbâ frōte haud verecundati sint. Neq; illic tantùm acquieverunt improbæ cervices. Sed petulantiâ, supinâq; libidinatione, porrò provectæ, etiam juris tàm divini, quàm humani, omninò oblitæ, novum perduellionibus suis titulum, caputque, nempè *Fridericum Palatinum*, assignare, eundemq;, contrà omne jus, fasque, piumq;, publicè eligere, coronare, atq; inaugurare, perrexerunt. Idquē omne eo quidem tempore ab istis patratum est, quo *Cæsar* à *Senatu Imperii Septemvirorum*, tanquam *Bohemiæ Rex*, *Elector*, *Archipincerna*, *lege Bulla* illius *Carolina*, *Francofurtum* invitari, in conclave, sessionem, & suffragia, admitti, in *Regem Romanorum*, postmodùm *Cæsarem*, ordine, unanimique consensu, *Electorum*, renunciari, cœpit. Quibus in *Imperii* comitiis cùm ipsemet *Palatinus*, per legatos suos, veteri more, & juramenti sanctitudinem, & cætera, quæ lex, & sanctiones, jubent, impleverit, ecce! quàm clancularium, & nefandum, inierit modum, *Cæsarem*, utique dominum suum, quò is in *Bohemia* eluderet, regnumq; partim astu, partim vi injecta, unà cum provinciis adjunctis, ēriperet.

Indè factum esse, ut dictus *Fridericus Palatinus*, præeunte electionis, ac coronationis, istius colore, *Cæsaris* in regnum, regionesque patrimoniales, sese intruserit, confœderationes suspectas pepigerit, quinimmò, quò possessionem, illicitè aditam, asserere sufficeret, *Turcorum* tyrannum, œcumenicum *Christiani* nominis hostem, in auxilium evocârit. Quid aliud faceret *Cæsar*, quàm ut, pro recuperatione regni, ac provinciarum, per vim ablatarum, necessaria arma pararet, fideles *Imperio Electores*, ac *Principes*, invocaret? Qui cùm *Palatini* actiones novas, informesque, probare minimè gentium possent, sub *Anno M.DC.XX.* in dicto conventu, apud *Mülhusium*, *Imperii* civitatem, convenientes, juxtà idoneas, ac repetitas, ad *Palatinum* emissas, dehortatorias, facto *Senatusconsulto* id omne diligenter atque ex æquo, deliberarunt, concluseruntq;, quodcunq;, pro vindicanda *Cæsaris* autoritate, ac dignitate, pro asserendis *Imperii* legibus, ac constitutionibus, pro pace Religionis constabilienda, pro recuperandis, per vim ablatis, regnis, ac provinciis, & pacis deniq; patriæ redintegratione, requirebatur. Verùm enim verùm tantùm abfuit, ut ardentes illæ *Electorum* dehortationes apud *Palatinum* quicquam profecerint, ut magis, magisq; in confœderationes, auxiliaq; *Ottomannica*, sibi accersenda, intentus fuerit, omniq; studio, ac deditâ operâ, accersitis undecunq; viribus extraneis, & *Cæsari*, regno,

 & tot

& tot provinciis,abalienatis, medium, quod dicitur, digitum ostendere, & *Electores,Principesque*, fideles,naso suspendere, omniaque vi injecta, perturbare,atque penetrare,quitus esset.

Tametsi autem tàm insolens,improbum ,atque antehac inusitatum,factum,justâ *Dei* vindictâ , itâ repressum, retusumque,sit,ut partâ super perduellibus apud *Pragam* tàm luculentâ victoriâ, justissima *Cæsaris* causa manifestè triumphare visa sit, *Palatino*, cum familia,& complicibus,turpi fugâ è *Bohemia* profugientibus: nihilo-seciùs, non obstante evidenti hac fortunâ, *Cæsaris* animum etiam-nunc, in pacis publicæ reproductionem , inclinare ,,ut, post tot summa cum patientia exanthlatas, atque hactenùs vix ab aliquot seculis in *Imperio* cognitas, offensiones, atrocesque injurias, *Electores, Principesque*, fideles, sub indictis comitiis, convocârit , eo sub pio,ac sancto,instituto, ut sepositis aliis , quâ provincias patrimoniales , occupationibus, ipsemet huic conventui interesse,omniaque,quæ porrò ad solidæ,ac constabiliendæ , publicæ pacis ferruminationem pertinere videbuntur,in medium proponere,ac consulere, velit. Interim , quò minùs tàm salutare propositum in effectum deduceretur,novas obstitisse ; atque atroces, turbas, quibus factum esset,ut,obsessis passim itineribus , *Electores,Principesque*,convenire haud quidem potuerint. *Ernestum* enim *Mansfeldium* proscriptum istum, tantùm non denuò exercitum instruaisse,sed etiam *Palatinatum superiorem* infestâsse,sed etiam *Bohemiam*,admirando non itâ pridèm successu, victoriâq; insigni,recuperatam, *Palatino* postliminiò subjugare tentâsse.

Hac requirente necessitate *Cæsarem* adactum iteratò quoque evocasse *Maximilianum, Bavariæ Ducem*, ille ut improbos ,ac pertinaces, *Mansfeldii* conat us retunderet. Neque defuisse huic cœpto efficaciam. *Mansfeldium* enim ad incitas redeuntem, ac copiis *Bavaricis* cinctum,cum ferro,ac virtute,evadere haud posset , ad solitas fallendi artes conversum,dolis,simulatisque transactionibus, emersisse. Qui cùm in *Palatinatum inferiorem*,extractis ingenti calliditate induciis,dilabi cœpisset,mox cum temeraria manu in *Alsatiam* ascendit , provinciis *Archiducum* patrimonialibus innumera damna intulit, ut etiam *Haganoam* interceperit, etiam per finitima oppida ferro,atque igne,sit grassatus, more prorsus barbaro,atque ferè inaudito. Ejus imitatione , atque instinctu , porrò *Christianum*, *Ducem Brunsuicensem* , eâdem audaciâ,ac temeritate, velut ebrium, per *Guestphaliam* spoliis,exactionibus,cædibus,incendiisque, baccbari, *Monasteriensem* , ac *Padebornensem Episcopatus*, tàm immanibus ausis infestare , ut neque suorum dehortationibus quicquam cedat,neque etiam templis,ac sacris, parcat, eamque pari atrocitate tyrannidem præ se ferat, cujusmodi ut describatur haud quidem digna sit, ut potiùs lacrymis, ac gemitibus , subditorum deplorari mereatur.

Tantùm igitur abesse,ut *Fridericus Palatinus* proscriptus ille,ullam sive pœnitentiæ , culpæque , emendationem,nem,multò minùs submissionem quamcunque,ostendat. Vt magis ira, livore, superbiâque tumentem,atque impotentem, animum atrocibus lineis omnino repræsentet. Socerum quidem ejus, *Iacobum, Angliæ Regem*, multa, super generi emendatione,per legatum promisisse. Sed omnia esse frustrà, istumque antiquum obtinere. Ita ut tâ *Mansfeldius*, quàm *Brunsuicensis* , ejus nomine tyrannidē istam profiteantur. Nihilo-minùs, nondùm *Cæsarem* pacis, compositionisque, tractationem, ex innata lenitate,projecisse. Vt etiam nuperrimè eam in rem *Svartzenburgicum Comitem* in *Angliam* ablegârit, etiam conditiones,quibus armistitium obtineri queat, *Sereniss. Hispaniarum Infanti* , apud *Bruxellas* rerum potienti, liberè permiserit.

Quæ dùm, sub spe compositionis, utrinq; inter *Cæsarem*, atque *Angliæ Regem*, aguntur, ut jam legati seriò utrinque conveniant, tempusque intereà extrahatur, ecce ! (quis hoc credat?) sæpè nominatus, proscriptus iste *Fridericus Palatinus*, superciliosè, ac fœdè, proculcatâ inchoatæ compositionis ratione , eo ipso tempore , quo *Cæsaris* legati apud *Anglum* erant , rursus erumpit , è *Belgio* in *Imperium* emergit , proscriptique pariter , ac sanguinarii, istius *Mansfeldii* partibus accedit , juxtàque eadem operâ *Brunsuicensem* , aliosque, evocat , ut ruptis omninò humanitatis, juris, societatisque, ac fidei, vinculis, *Imperium* novis turbis perturbare, *Cæsari*, ejusque provinciis patrimonialibus , omnia dira intentare, reliquosque *Electores* ac *Principes*, contrà datam, acceptamque , fidem, dolosè, perfidèque, evertere sufficeret. Quod si tetros istos conatus *Deus* ex alto minùs disjecisset, tertiumque *Durlacensi* exercitum secundâ hac vice apud *Vimpfenam*, interveniente rursum masculâ victoriâ, fudisset , fortè hic istorum furor ulteriùs serpere tùm potuisset. E qua,ab ovo, quod dicitur, & verè deductâ , dilucidatione, *Cæsar* non tàm *Daniæ Regi*, quàm toti mundo , innotescere plus satis arbitratur, quibus atrocissimis, & antehac per *Imperium* inauditis, offensionibus atque injuriis, *Cæsar* provocatus sit , ut majores suos tàm atrociter læsos unquam fuisse, vix constet. De *Cæsaris* ergò bonitate, ac clementia, utique qui enormes læsiones singulari animi cum patientia hactenùs superasset, neminem meritò conqueri posse. Vt etiamnum , emisso in *Angliam* legato , super reductione pacis , totiusq; rei summa, deliberationes ineat. Illum suum legatum jam tùm in reditu *Bruxellis* esse, ibidemque *Richardum Veflonium*, oratorem *Anglicanum* , opperiri. Abindè simulàtque , quid, & quousque, actum esset , cognitum haberet , tùm quidem *Cæsarem* , super præmemorata totius cardinis tractatione , & summa, eas rationes initurum, menteinque, quid fieri velit, declaraturum esse, ut modò non congenita *Austriaca* illa *Cæsaris* lenitas, ac clementia, magis omnibus constare, sed etiam, quàm *Daniæ Regis* interpositio grata, honorifica,& magni facienda sit, dilucescere debeat.

III.

Daniæ Regis legati replicatio.

Acceptâ illâ *Cæsaris* declaratione, legatus *Danicus* non destitit porrò conceptis verbis itâ excipere, remque,sibi commissam, urgere; Posteaquàm *Cæsar*, inquit, ad *Regis Daniæ* interpellationem, à legato præmissam , hanc in sententiam respondere dignatus esset, nimirum exspectari, quid , & quousque, susceptâ apud *Bruxellas* , armistitii tractatio pro-

promoverit. Quo nomine tùm quidem animum, pacis, ac quietis, cupidum, declarare sit affectus, ut & omnibus ingens *Cæsaris* lenitas perspici, juxtàque *Regis* autoritati, atque honori, satisfieri, debeat. Prout nunc igitur, super optima *Cæsarei* illius promissi fide, legato nequicquam dubitare fas esset, ità, nomine *Regis* sui, responsionem, modò datam, illum gratanter, ac cum honorificentia, admittere, neque licere arbitrari, ut quicquam ulterius urgere præsumat. Interim, cùm in superiori responso, à principio ad finem usque, multa intercurrant, & pleraque, quæ *Cæsaris* animum, adhûcdùm indignatione inflammatum, arguant, tùm *Fridericum, Electorem Palatinum*, etiam-nunc acerbo proscriptionis titulo gravent, vix liquere, quam elegantia hæc sint ad instantem pacis transactionem præliminaria. Quibus modis, viisque, autem illorum apud *Bohemiam* motuum autores partim sub pœnas, ac leges, vocari contigerit, partim deinceps coercendi veniant, de iis omnibus legatum datâ operâ supersedere, curiosumque esse nolle. Sed, cùm *Cæsar* regnum *Bohemiæ*, sociasque provincias, partim armis, partim interveniente compositione, recuperârit, *Regem* id intendere, id desiderare, ut per cæteras *Imperii* provincias, sepositis quibuscunque offensionibus, præeunte amnestiâ, ceu vocant, generali, paribus passibus pax reproduceretur. Iamque eò faciliorem præ manibus esse, pacis componendæ occasionem, arbitratur, cùm *Elector Palatinus* tantùm non prætensionibus illis *Bohemicis* renunciare, sed facti veniam submisso venerationis cultu deprecari, sit affectus. Si igitur & titulis, & possessionibus, ille restituatur, rem planam esse. Interim, quòd in armis adhûcdùm resisteret, se, suosque, ac provinciarum particulam reliquam, asserere niteretur, hoc illum animo *Cæsarem* oppugnandi, aut offendendi, nullatenùs agere, ut tantùm, dùm *Dux Bavariæ* & provincias & titulos *Electori* vi eripit, *Vlmensemque* transactionem evertit, juris naturalis defensio censenda veniat. Secundùm hæc, quòd in *Alsatiam*, atque *Archiducales* provincias, excurritur, modusque sub defensionis axiomate, exceditur, hoc ipsum esse, quòd *Regem* ægrè habeat. Vt haud immeritò, super aliis, aliisque, provinciis, communes in calamitates successivè ruentibus, conqueri comperiatur. Nuper apud *Nicri* ostium; oppidum sic dictum, à *Bavaricis* interceptum, tantum furorem militis cognitum esse, ut nullâ neque sexus, neque ætatis, ratione habita, ad unum omnes, tanquam publica sub laniena, mactari contigerit. Dùm igitur ultrò citròque infestis in armis multa extra ordinem, militiæque antiquæ leges, committuntur, non inanes esse metus, ne successu temporis hoc periculoso armorum incendio universa conflagret *Germania*. Vsque adeò, quò in *Alsatiam* illi usque transiissent, vel *Spinolam, Hispanici* exercitus præfectum, in causa esse, videri posse. Eum enim modò non per *Palatinatum* ultima quæque tentasse, sed etiam *Mauritii, Hessiæ Landgravii*, etiam *Hanovicæ* tutricis, ac pupillorum, fines invasisse, etiam *Imperii* civitates, *Fridbergam* nempè, *Gelnhusam*, & *Vetzflariam*, datâ operâ occupâsse, præsidioque imposito, etiam-nunc detinere. Quid verò illis omnibus cum *Bohemis* rei est? Id genus utrinque perpetratarum insolentiarum, atque excessuum, militarium quandoquidem ingens sive catalogus, sive cumulus, quod tædiosum utique sit, in tabulas referri possit, *Cæsar* tantoperè *Electori Palatino* vitio vertere ne poterit quidem, dùm ille naturalis, atque omnibus concessæ, defensionis lege, *Bavariæ Duci*, tanquam titulos, possessionesq; suas, intercipienti, obluctatur. Vt hac ratione neque in *Cæsarem* injurius esse, neque soceri, *Angliæ Regis*, tractationem eludere velle, videri queat.

Præsuppositis id genus considerationibus, *Daniæ Rex* indubiâ nititur spe, fore, ut toties iteratis illius interventionibus tandem *Cæsar* locum relinquat, *Electorique Palatino*, quà res *Bohemicas*, reatum remittat, quà defensionem, recèns susceptam, nihil imputet, inprimis verò *Electoralem* dignitatem, patrimoniumque palatinum, restituat. Nisi id fiat, periculum subesse, ne hic rigor omnes *Principes Protestantes* offendat, atq; alieniores reddat. Iam enim cæteros, rerum *Bohemicarum* autores, in gratiâ admissos esse, jam *Gabrielem Bethlenum*, gravius *Electore Palatino* etiam ipso delinquentem, absque ulla *Regum, Principumque*, interventione, exculpari, immò verò *Principatibus* insuper diversis, titulisque, ac reditibus, ad dies vitæ concessis, augeri, usuvenisse. Quid ergò est? Et cur *Electori Palatino*, ex omnibus aliis, soli, & unico, fores gratiæ non pateant. In hoc caput omnes vindictæ tantum, & cumulatè, conspirent? Scilicet hoc illud est, quod in *Electoris Palatini*, ejusque hæredum, totalem oppressionem militat. Scilicet hoc agnatos illius *Electoris*, cæterosque *Principes Protestantes* angit, nimirum hoc præjudicium indè emergete, ut, prout fama nunciat, *Electoralis* dignitas in *Bavariæ Ducem* transferenda sit? Profectò id genus consilia, in privatum quorundam commodum fabricata, nimis liquet esse calida. Vt facilè novas turbas suscitare, *Principesque Protestantes*, jam tùm armatos, irritare, atque evocare, satagant. Tametsi enim etiam in valle *Vimpfena* jam recèns *Durlachii Marchionis* exercitus esset contusus, nondùm tamen *Electoris Palatini* vires eò usque enervatas videri, ut defensionem extrahere nequeat. Vel *Mansfeldii Comitis* exemplo doceri, quàm non difficile sit *Electoris* amicorum subsidiis uti. Eum enim, tametsi acerbissimis proscriptionis formulis petitum, nihilo-minùs hûcusque domino suo constanter adhærere, necdùm vultum, fidemque rebus in adversis mutare. Eum eòusque viribus auctum esse, ut, comparato, instructoque, integro exercitu, jam, ultrà annum castris sese diffuderit, nuperque *Bavaricas* apud *Viselochum* copias contuderit. Illud vel documento esse, nullum hostem, tametsi invalidum, contemni oportere. Si itaque absque spe sive exculpationis, sive reconciliationis, sit, atque id genus exosa denominatio, dùm *Elector* proscriptionis notâ denigratur, porrò locum habere debeat, quàm promptè hæc simultas in desperationem degenerare, potens esset, neminem fugere. E desperatis autem consiliis quæ turbæ ultimæ, quæ lanienæ, propullulare consueverint, historias, ac superioris ævi exempla, fidem facere, ut neque *Cæsari* obscurum id esse possit. *Vlmanam* transactionem usque eò prorsus labefactari, ut nulla ejus ratio superesse videatur. Cùm ergò tantùm non in superioribus propter *Rhenum* provinciis motus bellici exasperentur, sed etiam in *Guestphaliæ* tractibus, ipsaque *Saxonia* inferiori, armorum incendia gliscant, ma-

gno *Electoris Palatini* cum emolumento, dùm & *Batavi*, aliique, amici, ac confœderati, suppeditatis auxiliis, diu hanc litem fovere, atque in annos aliquammultos, extrahere, queant: tùm quoque variæ, ac multiplices *Britanniarum Regis* legationes, atque expeditiones, id tandem ponderis obtinuerint, ut jam de pace apud *Bruxellas* instituatur tractatio: utique *Regem* majorem in modum à *Cæsare*, id est, amicè, atque enixè, contendere, pateretur *Cæsar* cum *Electore Palatino*, rebus *Bohemicis* in totum renunciaturo, sed & veniam submissâ humiliatione deprecaturo, in gratiam reverti, eidemque honores, & possessiones pristinas, pleno jure retribuere, jamque adeò, ut ejus rei specimen prostare possit, paulò dilucidiùs, atque apertiùs, hac in causa animum expectorare.

Quodsi proindè hæc ratio *Cæsari* placere queat, ut, indicta proximè diæta, super rei summâ, deliberatio instituenda sit, *Regem* tùm ad voluntatem *Cæsaris* missurum legatos, quamque hactenùs foveret ergà pacis reproductionem mentem, eam illis sub argumentis probaturum esse, ut & *Regem* pacis unicè cupidum & *Cæsareæ* felicitatis amantissimum, esse, evidenter contestatissimum fieri debeat.

De *Christiani Ducis, Brunsvicensis*, expeditione, instinctu *Mansfeldii* susceptâ, ejusdemque per tractus *Guestphalicos* insolita tyrannide, parùm, aut nihil, *Regi* constare. Illud quidem, *Christianum Ducem* in armis esse, sibi innotuisse. Quanquam autem *Regi* actiones *Christiani* non probentur, ut nec consilio, nec re, eum juverit: nihilo-minùs, quòd arma pro *Electore Palatino* capiat, hoc illum dubio procul ex mera sympathia, proximæque necessitudinis affectu, quo quidem illius, conjugis, & liberorum, exilium commiserabundus intueretur, eniti, putandum esse.

Denique, quòd *Cæsar* per *Imperialem Vicecancellarium* subiutulisset, proscriptionis executionem, in gratiam, favoremque, *Regis*, mitigatam esse, hoc ipsum singularis amicitiæ loco, *Regem* gratanter admittere. Neque verò præsentis tempestatis rationes pati, ut severiori lege, ne desperatis consiliis fores aperiantur, animadverti debeat. E quibus nunc omnibus, ac singulis, à *Rege* amicè propositis, & reproductis, haud gravatim *Cæsar* cognoscat, quàm conducat, ac præstet, extremis id genus, atque ultimis, remediis benigna, ac mitia, anteferre. His longè faciliùs *Electoris Palatini* animum expugnari, emolliri, ac *Cæsari* obligari, posse, ut deinceps in *Imperii* commodum, etiam adversus necessitates *Turcicas*, *Cæsar*, ejusce *Principis* operâ uti frui sustineat.

IV.

Cæsaris, ad legati Danici replicationem, brevis recapitulatio.

QVæ autem fuerit, ad hanc *Daniæ Regis* legati instantiam, *Cæsaris* tùm, iteratò data, declaratio, jam sequetur. Ea autem fuit ejusmodi: Nempè *Cæsari*, eidemque *Vngariæ*, ac *Bohemiæ*, *Regi*, *Daniæ*, ac *Norvegiæ*, *Regis*, legati *Siverti Pagvischii in Hasslavv*, repetitiones denuo, post acceptam responsionem, intimari cœpisse. Ad quam *Cæsar*, brevi tanquam in anacephalæosi, clementer deponit, volupe sibi accidere, priorem illam declarationem à legato gratanter, atque cum honorificentiâ, nomine *Regis*, ac domini, sui, admissam esse. Ad hanc instantiam igitur quod attinet, cùm nonnulla in ea moveantur, quæ tàm officium, quàm personam, *Cæsaris* attingant, tùm ad particularia sese extendant, ex illis constare, legatum rerum earum, &, quæ foris incidunt, circumstantiarum, sufficientem informationem nondum assecutum esse. Illud enim, quodcunque per viam armorum hactenus per *Palatinatum* usuvenisse allegatur, ex edicto *Cæsaris* profectum esse, putandum esse. Vt etiam *Hispanicus* ille dictus exercitus, nullo alio, quàm *Cæsaris* nomine, eò sese contendus veniat. Quicquid igitur à *Palatino*, ejusque complicibus, tàm adversùs præfatum exercitum, quàm *Electores*, *Principesque*, fideles, tentatum esset, id omne in *Cæsarem* hactenus unicè redundare.

Quandoquidem igitur suprà data à *Cæsare* declaratio aliter formari in præsentiarum haud possit, sed sarta tectaque, unà cum clausulis suis, etiamnunc persistet, ut *Cæsar* secundùm viam, inibi propositam, rei summam, pacisque tractationem, promovere cupiat, tùm in eandem pacis reductionem, *Regis* animus propendere deprehendatur, utique cum rerum cursum, ac sic quidem comparatum, esse, ut interturbari non debeat. Quo nomine ut *Cæsar* cum *Rege*, super pendente illa controversia, litium cathenam, aut funiculum, quod ajunt, ducere velit, non oppositum, sed molestum, videri. Ea propter *Cæsarem* optimâ spe niti, fore, ut *Rex*, super communicatâ superius declaratione, acquiescat, tractationisque propositæ eventum exspectet. Etiamnunc enim *Cæsarem* clementer affectum esse, ut, sub inita tractatione, *Regis* intercessio, atque respectus, pondere suo destitui haud debeat.

V.

Electoris Saxoniæ pro Frid. Palatini restitutione, intercessoria.

SEcundùm illam *Daniæ Regis* interventionem, nò defuit quoque *Elector Saxoniæ* partibus suis, quin, juxtà *Regem*, totidem penè verbis, apud *Cæsarem* pro *Frid. Palatino*, cooperaretur. Talis autem erat ejus oratio: Nempè *Christianum*, inquit, *Daniæ*, & *Norvegiæ*, *Regem*, agnatum, affinem, fratrem, compatremque, suum, misso *Henrico Kompertento in Schmol*, legato, notum fecisse, quo pacto jam iteratò, apud *Cæsarem*, pro *Friderico Palatino*, non tantùm regni *Bohemiæ* prætensionibus renunciaturo, sed etiam facti veniam humilimè deprecaturo, nunc exculpādo, paceque publicâ, tandem reducenda, ac constabiliendâ, seriò occuparetur, majorem in modum amicè contendendo, vellet *Elector* unà quoque, pro hujus finis consecutione, symbolam pariter suam conferre, eademque operâ corrogando superaccedere. Qua de re siquidem hactenùs è diversis missiculationibus, affatim hausisset, nihil *Imp.* æquè curæ esse, quàm ut maturrimè *Imperio* optata pax rursus affulgeat, quo nomine tàm *Hispaniarum Infanti* apud *Bruxellas* ejusce salutaris instituendi directionem commisisset, juxtàque ad *Angliæ Regem* illustrem legationem expedivisset, se utique officij electoralis sui memorem, quo, ad componendū quos-

cunque

cunque per *Imperium* nascentestumultus, obligaretur, eò minùs *Regi* operam negare debuisse, maximè, cum ejusdem animum, in hujus *Imperii* salutē, ac quietem, inclinantissimum, satis perspectum habeat. Prout igitur aliàs per se esset facturus, ità inpræsentiarum conjunctis operis intervenire pateretur *Cæsar* quantò ociùs tàm necessarium, ac salutare, bonum, in *Imperium* reducere, quoque firmioribus hæc pax vinculis astringi possit, in ipsis fontibus scaturigini occurrere, radicique belli materiæ manum, sive falcem, adhibere.

Proindè *Cæsarem* demissa, qua par est, reverentia exorare, dignaretur *Regis* petitionem, ad pacem, ae quietem, præparatam, admittere, eique suum pondus tribuere, juxtàque *Palatinum*, ea sub lege *Cæsari* satisfacturum, in gratiam recipere, hancque juxtà *Electoris* interventionem, tanquam in *Imperii Imperatorisque*, incrementum militantem, apud animum clementer ponderare, atque ratam habere. Hoc pacto *Cæsar* semetipsum vincet, *Regem* non alienatum hoc tempore *Imperio* conciliabit, sanguinariis digladiationibus ansam præcidet, cum *Deo*, pacem reddet, omnesque *Imperii Principes*, ac *Status*, cum immortali nominis gloria, reficiet, ac confirmabit. Tametsi enim gloriosum sit, *Cæsarem*, insigni apud *Pragam* relata nuper victoria, hostes, ac refractarios fudisse, ac devicisse; hoc tamen inprimis magnificum, solenne, ac triumphale, fuerit, *Cæsarem*, qui cætera vicisset, etiam semetipsum vicisse, etiam cū eo, à quo enormiter antè læsus fuisset, in gratiam reversum esse, adeóque remediis severioribus clementiam, lenitatemque, antetulisse.

VI.

Frid. Palatinus, Angliæ, & Daniæ, Regibus, tanquam arbitris, morem gerit. Copiisque suis, sub Mansfeldio, ac Christiano Brunsvicensi, missionem dat.

HÆc cùm per *Reges*, *Principesque*, arbitros apud *Cæsarem* toties, & datâ operâ, solicitarentur, ne identidem *Cæsar* pertinaciam, atque in armis repugnantiam, causari, atque obiicere posset, *Palatinus* urgeri cœpit. Hic ut superiori cederet, *Regibus*, arbitris morem gereret, primusque exercitus, tanquam offensionis, litisque materiam, exautoraret. Quid fit? Ecce! *Palatinus*, dùm *Reges*, & quidem tantos, habet fidejussores, ne ipsos in arbitros, quibus negare nihil poterat, injurius esset, paret, legemq; accipit. Dùm igitur ad *Tabernas*, *Alsatiæ* civitatē, obsidendi animo, hæreret uterque exercitus, ille inter timores, & spes, æstuans, invito licet animo, & *Mansfeldio* suo, & *Christiano Brunsvicensi*, omnibusque eorum tribunis, ac legionibus, more militari, missionem dedit, posteaquàm pro officiis, eò usque fideliter navatis, gratias egisset, eisdemque fortunā ducem, quocunque lubitum esset, sequendi liberrimam fecisset potestatem. Ferunt, sub honorariis id genus codicillis dimissos, *Mansfeldium*, ac *Brunsvicensem* operas suas *Cæsari* inprimis obtulisse, sub hac lege, si stipendia, ipsis debita, prænumerarentur, militaturos. Nisi hoc placere possit, *Cæsar*, proscriptionis notam abrogando, permitteret illis liberam ex *Imperio* emigrandi facultatem. Sese enim quantò ociùs excessuros esse.

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER XII.

CAPVT I.

De frustranea Frid. Palatini exspectatione. Itemque Heydelbergæ per Thillyū expugnatione.

I.

Frid. Palatinus exspectatione sua frustratur.

PVtasset *Palatinus*, se jam idoneum exculpationis, ac restitutionis, suæ fundamentum jecisse. Sed nimis sciò, *Satyrici* illius *Romani* præceptum præponderare didicit, nempè eum nequaquam rectè facere, qui citò credit. Quod enim non exspectas, fit ex transverso. Et suprà caput fortuna negotium curat. Tametsi igitur consiliis certetur, exactissimè excogitatis, nihilo-minùs ea ipsa fortuna, quæ maximum in res bellicas habet imperium, plerumque rationes interturbat.

Itaque vel *Angliæ Rex* spe erat plenissimus, futurum arbitratus, ut hac via exilio generi, filiæ, ac nepotum, paulò post medicina fieret. Eo enim

spectabat compositionis tractatio, apud *Bruxellas* aperta. Sed *Rex* in literis, & otio, educatus, pacisque, quàm militiæ, avidior, æstuabat deliberationibus. Quæ quidem, ut diem de die ducerent, consiliorumque procrastinandorum, cathenam extraherent, sic comparatæ videri poterant. Nullo igitur amicitiæ genere magis, quàm promissis certabatur. Si maximè *Rex* stomachabundus, atque in arma tandem erupturus, videretur, tùm quidem *Hispanis* consiliarij quàm maximè laborabant. Ventum erat ad rem. Ibi tùm à *Rege* exigebatur, ille ut apodixin, à genero certa sub formula comprehensam, offerret, hac sub lege, ut, quicquid sub tractationem venisset, hoc omne *Palatinus* ratum haberet, nec indè resilire posset. Acceptata est hæc quoque conditio. Et, tametsi *Rex* generum hac in parte obsequentem, toties que ejus voluntatem litteris consignatam, haberet, nihilominùs etiam hic mos geri cœpit. Vbi ergò solenne autographum conceptissimis verbis superaccessisset, omnia, quod dicitur, octo putabantur esse facta. Sed iterùm modus alius, vel e scirpo, enatus est. Cũ enim *Electoris* nomen his tabulis unicè præstructum esset, novam *Hispani* litem moventes, tanquam nõ sine religione huncce titulum inspicere possent, præ se tulerunt. Tandem, ne quid huic scenæ deesset, *Rex*, salvo jure generi, etiam ad nutum consiliariorum, hanc partem illis indulsit, litterasque enovari, ac reproduci, jussit. Ità factum, ut, tempore aliquousque extracto, rei gerendæ occasio, quà *Regem*, exspiraret, quà adversam partem, compendifieret. Vbi enim tandem invidiam se superàsse, adimpletis requisitis, ac postulatis, omnibus, *Rex* judicaret, ecce! novus color quæsitus est. *Bruxellenses* siquidem *Regi* porrò intimare haud dubitârunt, vix fieri posse, ut hæc compositio apud *Belgiam* integrè transigeretur, cùm ad universum potiùs ea causa *Imperium* pertinere videatur. Proindè *Rex* apud *Ratisponam* proximè comitia exspectaret, eòque, si sit volupe, legatos emitteret. Non potuit non *Rex* mirari tàm discordem varietatem, atque inter monstra numerare, quòd nunc *Bruxellis*, nunc *Ratispona*, proponeretur illius causæ, communisque pacis, disceptatio. Interim, cùm exigua *Palatinatus* particula, nondum ab hostibus subacta, superesset, hanc, ubi verba sibi data esse, constaret, in protectionem admisit. An eâ interventione adversarum partium conatus aliquà infringere, &, tanquam morâ injectâ, dispicere sustineret.

II.

Thillyus oppugnat Heydelbergam.

SEd etiam ista quãtulacunq; fiducia porrò decollavit. *Mansfeldio*, eum & *Brunsvicensi*, *Palatino* pręeunte, utrumque exercitum deducentibus, reliquã *Palatinatus* partem subjugandi liberrima *Thillyo* facultas suppeditata est. Hic igitur intercepto quantò ociùs *Laudenburgo* civitate, proximè *Heydelberga* castra admovere cœpit, non missurus hanc *Electoralis Palatinatus* sedem, donec expugnâsset. Fuêre eo anno vates falsarij, ac pseudoprophetæ, qui, inter cætera, *Frid. Palatinum Anno M. DC. XXIII.* partâ splendidâ ad montem *Thaborinum* victoria, cum triumpho *Pragam* postliminiò ingressurum, nec *Heydelbergam*, tanquam sanctam *Solymam*, in hostium potestatem venturam esse, confidenter ementirentur, ut rudi plebi imponerent. Sed *Thillyus* hoc falsum sive præsagium, sive mendacium, in omen convertit, eòque audacius figmentum, sub *Heydelbergæ* expugnatione, detegere, ac demonstrare, conatus est? Quem in modum penè *Iul. Cæsarem*, renitentibus auguriis in *Africam* navigasse, spretisque ominibus vicisse, refert, cum *Suetonio*, *Minutius Felix*. Hic ergò rem, atque obsidionem, seriò agens, primùm in proximos civitatis pagos cum exercitu venit. Mox, in ipsa pomœria progressus, murorum quorundam rudera, ac sepimenta, ab obsessis ante derelictâ, occupare, illisque suos tueri, cœpit. Indè montes, saltusque, circumjacentes occupans, tametsi ab obsessis *Thillyani* masculè toties excipe rentur, atque abigerentur, nihilominùs insedit, pedemque fixit. Quòd autem præ tormentis, ex *Arce* identidem in obsidentes fulminantibus, ab ulteriori progressu impediretur, textisque, gerrisque, ingenti numero conquisitis, aggeribusque præstructis, tormentorum, impressionumque, impetus elusit. Donec paulò post, in alteram *Nicri* ripam traductis copiis, civitatem omni ferè ex parte urgere dispositisque machinis infestare, evaluit. Quanquam autem obsessi, sub *Mervenio* tribuno; contra per montes exstruerent aggeres, *Bavarici*sque oppo nerent, toties masculis in eos factis irruptionibus, nihilominùs sub integris legionibus, in hos eductis, terga vertere, prout fieri amat, coacti sunt.

III.

Leopoldus Archidux Haganoam, Spiram, Germersheimum, & Vormatiam, recuperat.

INtereà, *Thillyani*, ex eisque *Croatæ*, atque *Poloni*, in ditionem *Darlachii Marchionis* (qui, post acceptam ad *Vimpfenam* cladem, ab armis ferias agebat) egressi, omnis generis feritatem, spoliis, exactionibus, cædibus, ac laniênis, passim perpetratis, exercere notati sunt. Qui cùm *Landavium*, aliasque in proximo civitates, subjugâssent, usque in *Larium* lacum, *Helvetiorumque* fines, populationibus excurrere haud dubitârunt. Vndè, non sine damno, rejecti sunt. Pari operâ, emigrantibus *Mansfeldio*, ac *Brunsvicensi*, *Leopoldus Archidux* recollectis copiis, in *Alsatiam superiorem* movens, *Haganoam* postliminiò in potestatem redegit. Indè successivè *Spiram*, *Germersheimum*, ac *Vormatiam*, partim vi expugnando, partim perdeditionem intercipiendo, subjugavit, præsidiariis, ac civibus, arma tradere jussis.

IV.

Thillyus, adjunctis sibi Archiducis copiis, Heydelbergam strenuè urget, tandemque expugnat.

SEcundùm hæc assumptis *Archiducis* legionibus, *Thillyus* obsidionem omni conatu urgere, remque, superinductis tormentis gravioribus, ad effectum deducere perrexit. *Corduba* interim, assumpto exercitu *Hispanico*, per *Mediomatricios* ingrediente, ac *Mansfeldium* (quo de suo loco infra) opprimente,

Qui

, Truz Bayer

lef.

quos hodie gene-

facto, urbs per

r.

ie Thillyus

bernatori esset

so cum tribuno

mum sibi hûc

, per inte-

at. Interim,

Centurionem

alatine

& re luc

ioni, h gra-

quo

eptembr.

Heidelbergam, more

gubernatori

: Videre: gu-

aio, expedire

e, salvâ co

eret. Guberna-

auxilii spes

uctari consul-

ditionem spe-

urgenti, se-

radidit, Nêpè

rmentariæ ap-

Palatini, ejus-

Cæsaris, lo-

fficialibus, mi-

gnis erectis, fu-

retentis, cum

nibusque sar-

quò lubitum

ur. Vulneratis;

apud et ita-

Septembr. gu-

uis d em e-

dum Bavarica

Thillyo su-

mma te, uror

inali uot ad-

orum fines,

er-

ſpectabat com|
aperta. Sed *Rex*
que, quàm mili
nibus. Quæ
conſiliorumqu
extraherent, ſ
lo igitur amici
certabatur. Sr
in arma tande
dem *Hiſpanis* c
Ventum erat a
le ut apodixin
prehenſam, o
ſub tractation
tum haberet,
eſt hæc quoqu
hac in parte o
tatem litteris c
etiam hic mos
tographum co
omnia, quod
Sed iterùm m
enim *Electoris* n
eſſet, novam
ſine religione
ſe tulerunt. T
Rex, ſalvo jure
rum, hanc pa
ri, ac reprod
aliquouſque e
Regem, exſpir
pendifieret.
râſſe, adimpl
bus, *Rex* judic
Bruxellenſes ſiq
bitârunt, vix
Belgium integr
potius ea cauſ
indè *Rex* apuc
ctaret, eòque
potuit non *Re*
atque inter m
lis, nunc *Ratiſ*
muniſque pac
gua *Palatinats*
ſubacta, ſupe
conſtaret, in
ventione adve
fringere, &, ta
ſtineret.

Thilly

SEd etiam iſt
iavit. *Mansfe*
eunte, utrumq
Palatinatus par
cultas ſuppedi
tò ociùs *Laude*
caſtra admove
lis Palatinatus ſ
anno vates fall
cætera, *Frid.*
ſplendidâ ad n

Qui, posteaquàm variis expugnatis loricis, ac sepimentis militaribus, propugnaculisque Anti *Casaris*, atq; *Anti Bavari* nominibus odiosè insignitis, potitus foret, tandem tàm *Arcem*, quàm *Civitatem*, continuis tormentorum explosionibus infestavit. Misso intrò tubicine, litteris [ad] gubernatorem instructo, cùm deditionem ille negaret, *Maubemiũ*, ad *Veerum* interrogantes remitteret, *Thillyus* tormẽtis rem acerrimè agens civitatem ita afflixit, ut *Basilicam* ad *S. Spiritum* glande ingenti; in eaq; *Ludovici Electoris Epitaphium*, perfringeret. Obsessis fortiter, & animosè, renitẽtibus, *Bavari* cum loricis eò usq; appropinquârunt, ut jam è montibus suburbanum ad incitas redigerent. Nec diu, post, factâ coronâ, ex omni parte civitas, cum aggeribus, propugnaculis, ac sepimentis, oppugnari cœpta est. Adhucdùm obsessi masculè rejecerunt *Bavaros*. Ut tantùm aggere, ex adversa *Nicri* parte, potirentur. Sed cùm *Thyllius*, è castris aliis aliisq; tormẽtis militarib. accitis, eodem die denuò ex omnibus velut angulis in obsessos tonaret, pariterq; legiones pluribus in locis civitatem coronam cingerent, impressionesque facerent, factum denique, ut obsessi, licet masculè resistentes, tandem continuis laboribus, ac vigiliis, fatigati, tormentariisq; glandes, undique ingruẽtes, sustinere non potentes, laxatis ordinibus, *Bavaris* suburbano potiuntibus, terga obverterint, non paucis hac sub fuga contrucidatis. *Croata*, suburbiũ interceptum esse, notantes sibi, ex adversa parte equis per *Nicrum* adactis, facto globo in suburbanũ pariter impetum fecerunt. Quo loco cædibus, incendiisque suppositis, omnia fœdata sunt. Gubernator loci, ubi intrà *Heydelbergam* veterem sese teneret, jamque ulterius ingruentium *Bavarorum* impetus retundere non quitus esset, emisso tympanotriba, super deditione agere occœpit, ulteriorem ab oppido cladem prohibiturus. Sed, intempestivam ejus nunc esse petitionem, à *Thillyo* responsum est. Iam enim militum furores, ac stricti ensis irâ, averti non posse. Maturiùs hoc ut peteret, facto opus fuisse. Spe igitur liberationis præsente nullâ, assumptis ille civitatis incolis præcipuis, in *Arcem* se recepit. Atque ità civitas omnis expugnari, diripique; cœpit, cædibus, spoliis, atque id genus tragicis excessibus, per captam urbem, non sine horrore; sævientibus, flammisq;, inter tantos derelictorum ejulatus; suburbanum porrò depascentibus.

DECLARATIO LITERÀRUM ÆRI INCISARUM.

Heydelbergæ, Urbis Electoralis, ejusque per Tillyum factæ obsidionis & Expugnationis Anno 1622. mensibus Aug. & Septembri vera Repræsentatio.

1. *Arx.*
2. *Hortus novus.*
3. *Templum spiritui sancto dicatum.*
4. *Monasterium Discalceatorum.*
5. *Ædes D. Iacobi.*
6. *Ad D. Petri.*
7. *Augustinianorum Monasterium.*
8. *Hortus Electoris vetus.*
9. *Xenodochium divitum.*
10. *Porta Spirensis.*
11. *Munimen* Trutz-Keyser.
12. *Aliud in ludibrium Electoris Bavarici*, TrutzBayer *nominatum.*
13. *Mons à Capris denominatur.*
14. *Thronus Regis, vulgo* der Königsstuel.
15. *Arx vetus.*
16. *Spira Vrbs.*
17. *Stabulum sive Equile Principis.*
18. *Tilly Castra.*
19. *Tillyanorum incursiones sive assultus, quos hodie generales appellant.*
20. *Croata Nicrum vado transeunt, quo facto, urbis per transactionem deditio sequitur.*

V.

Arx Electoralis deditur.

ALterâ [ab] oppidi expugnatione die *Thillyus* in *Arcem tribunum* misit, qui, quid *gubernatori* esset animi, referret. Hic, remisso præfato cum *tribuno Centurione*; *Thillyo* nunci[are] jussit, animum sibi hũc nempè esse, ut *Arcem*, si possibile foret, per integrum insuper decennium tueri cupiat. Interim, pateretur *Thillyus* præsentem hunc *Centurionem Maubemium* ad *Horatium Veerum*, militiæ *Palatinæ* præfectum generalem, tutò deduci, & re[d]u[ci].

Thillyus, adjuncto tubicine, *Centurioni*, h[anc] [gr]atiam fecit. Postmodùmque eo die, quo [à Tito] *Vespasiano Hierosolyma* capta est, nempe *VI.* [Id. S]*eptembr.* apud *SS Spiritus* primum, intrà *Heydelbergam*, more *Romano*, sacrum celebravit.

Centurio, è *Maubemio* redux, *Arcis* gubernatori his verbis narravit, ità dicere *VVeerum*: Videret gubernator ipse, quid sub hoc infortunio, expedire[t]. Quicquid igitur coram *DEO*, ac *Rege*, salvâ [con]scientiâ, excusare posset, hoc faceret. *Gubernator*, consilio habito, cùm neque auxilii spe[s] [af]fulgeret, neque in armis frustrà obluctari consultum esset, gregariorum animis ad seditionem spectantibus, *Thillyo*, deditionẽ impendiò urgenti, sequentib. sub cõditionibus, *Arcem* cõtradidit, Nẽpè gubernator, machinis bellicis, rei tormentariæ apparatu, supellectilibusque *Friderì Palatini*, ejusque conjugis, inibi relictis, nomine *Cæsaris*, locum dederet. Ipse verò, unà cum officialibus, ministris, ac gregariis militibus, sub signis erectis, funiculis accensis, glandibus in buccis retentis, cum armis, suprà, infràque, gestandis, omnibusque sarcinulis, liberè, ac tutò, abiret. Quò quò sub tum esset, extrà *Palatinatum*, deducerentur. Vulner[a]tis; ac languidis; donec convalescerent; apud [Ci]vitatem remanentibus.

His, aliisque, pactis legibus, *IV. Id. Septembr.* gubernator, ex *Arce* per oppidum, sub signis decem erectis, ac turma equitum, eduxit. Ubi cum *Bavarici* vix abstinerent manus à prætereuntibus, *Thillyo* superveniente, strictoque gladio interminante, furor repressus est. Qui, cohortibus equitum aliquot adjunctis, dedititios illos, per *Iutuerguorum* fines, *Francofurtum* usque, securitatis ergò, deduci curavit.

VI.

Bibliotheca Archipalatina discerpitur.

PRæter opulentas, atque ingentes, sub civitatis direptione, à militibus abactas prædas, memorabile inprimis vel hoc damnum extitit, quod, in dilaceratione *Bibliothecæ* illius *Archipalatinæ* nominatissimæ, universa penè hodieque litteratura pati, cœpit. Iactent alii, veteres, easque memorandas, vel *Gordiani Imp.* vel *Ptolomæi Regis*, vel *Pergameuas*, *Bibliothecas*, scilicet hæc super *Archipalatina* neque *Roma*, neque per *Europam*, teste vel *Iano Grutero*, *polyhistore*, hisce seculis parem habuisse censeri potuit. Liceat vel sequentes versiculos, superioribus annis memoriæ illius à me, adscriptos, atque in carmina tum relatas, hoc loco interspergere.

Eheu! quanta novem fecerunt damna Camœnæ,
Damna per innumeros vix reparanda dies.
Quicquid Arabs, Græcus, Iudæus, Teuto, Latinus,
Ex raris Eos, Hesperus atque, tenet.
Scilicet id variis olim collegit in oris
Heydelberga, suo condidit inque sinu.

Tametsi enim pars liberarû illius thesauri curiosâ *Patrum Societatis* sedulitate *Romam* transferri contigerit, nihilominùs tàm ingenti codicum farragini vix vehicula sufficcisse visa sunt. Ut multa pars inter tumultuantium militum manus perierit, hinc indè, *Pentheï* in modum, quo de fabulatur *Ovidius*, verè, ac fœdè, discerpta. Sparsa enim per *Spiram*, *Argentoratum*, *Francofurtum*, civitatesque alias finitimas, volumina, vili pretio divendita, quàm miserè, inter hostilia militiæ arma, hæc litterarum rara, atque elegans, armatura, disperdi cœperit, fidem abundè fecerunt. Ita, inquam,

Una vel hora temporis
Sorte improba contingere,
Quod longitudo corrigit
Totius haud anni, potest.

Ut nedùm integro ævo, quod dies vel unica infortunium affert, reparari queat.

CAP. II.

Post Heydelbergam, Manhemium à Thillyo pariter ad deditionem compellitur. Ubi juxta de Civitatum Imperialiũ gravaminibus agitur.

I.

Thillyus Manhemium petit.

HEydelbergâ expugnatâ paulò post cõtrà *Manhemium* itum est. Erat illud *Palatinatus inferioris* fortalitium munitissimum, superioribus annis a *Friderico IV. Electore*, ad *Nicri* & *Rheni*, confluentes, exstructum. Eò, antequàm deduceretur exercitus, præmissis metatoribus, *Thillyus*, quibus partibus pedem figere posset, explorare jussit. Mox *Heydelberga* copiæ deduci cœperunt. E quibus cohortes equestres, relictis à tergo peditibus, usq; in conspectum præsidiariorum, promoverunt, sed balistarum exonerationib. rejectę sunt. Paulò post subsequentes legiones pedestres, pontem, *Nicro* impositum, qui *Manhemium* deducit, intercepêre, eoque loco castrorũ loricas primùm excitare cœpêre. Indè *Rhenum* transgressi, etiam hunc pontem, in sui defensionem, communire perrexerunt. Atq; ex hoc loco obsessos sclopetis, balistisque, infestarunt. Ut præsidiarii, extrà fortalitium militantes, adductis lintribus intrò avocarentur.

Tametsi igitur factâ irruptione *Bavaricorum* bona pars cæderetur, nihilominùs *Thillyus* eò acrius oppugnationem auspicaturus de mediis, quib. hoc effectum daretur, prospexit. Itaq; quò *Arce* veteri, quam *Eichelbergam* indigenæ vocant, *Pontificis* olim custodiâ celebris, potiri quiret dispositis hinc inde tormentis bellicis, eam intercipere aggressus est. Præparato igitur ad impressionem faciendã apparatu, cum locus is à præsidiariorũ paucitate defendi commodè haud posset, *Veterus*, balistis muralibus, aliisq; armis, indè in *Arcem* evocatis, suppositis ignib. vetusti operis *Castrum* evertere jussit. Quanquam igitur *Bavaricis* parum indè accederet utilitatis, tamen locum, præsidio nudatum, licet modò dirutum, *Nicrum* traiicientes, interceperunt, hac ratione ad fortalitium propiùs venientes, murorumq; fragminibus utentes. Hoc modo provecti obsessores cùm successivè reliquos *Anglorum* excubitores fugarent, notârũt sibi partẽ sug cetium sub civitatis cœmiterio pedem figere, eodéq; loco, velut castrorum sepimento, abuti. Nam *Anglicani*, superante barbarie, etiam sepulcris, tumulisque, effossis, tanquam loricis, sese muniebant, etiã defunctorum cadaveribus suprà loricas id genus sepulcrales erectis, gerrarumque in speciem collocatis. Qui cùm locus, ab omni ævo, ac gentilitate, sanctus, atque inviolatus, habitus, sicubi paulò acriùs solitò defenderetur, per indices *Bavaricis* cognitum est, obsessis cœmiterium vicem aggeris præbere. Eâ enim parte & civitatis vallum declivius, fossamq; superatu facilimam, esse. Tametsi enim fossa, civitatem ambiens, aquarum alias altitudine notabilis foret, accedente tamen huius *Autumni* siccitate, aquæ illo in loco desiderabantur, ut vix altitudo exigua superaret. Et licet semel ingruente pluviâ fossæ opplerentur, terra tamen, ob antecedentem siccitatem, bidui spatio, omnẽ penè humoris exsuperantiam absorpsit, ut obsessi, atque inquilini, etiam elementa in se cõjurasse, exclamarent. Vix enim ullo tempore tantam apud *Manhemium* unquam notatam fuisse siccitatem, compertum erat.

Bavarici, aspirante fortunâ, etiam cœmiterio in potestatem redacto, ubi jam civitati imminerent, *Thillyus*, directis tormentis bellicis, sine missione, obsessos infestare cœpit. Rem igitur seriò agi, atq; impressionem instare, prævidens *Veerus*, subjectis incendiis civitatis ædificia, cùm tueri non posset, perdere, atq; in cineres redigere, maluit. Quid verò prosit civitatem ab ipsis præsidiariis, ac defensoribus, destrui. Qui paulò post ne quidem *Castrum*, oppido impositum, servant, atq; eò militant, ut illud, quod defendere tenebâtur, ipsimet destruant, afflictisque afflictiones duplicent. Undè, quàm obsessis oppidum tueri haud proclive esset, judicari potuit. Proindè locum coronâ invadere jussit *Thillyus*. E quo tametsi præsidiarii, ejectis in oppugnantes tædis, sulphure, & pice, infarctis, ad tempus reniterentur, paulò post ab opere in *Arcem* retracti sunt. Ita *Bavaris* civitas expugnata. In qua tametsi spoliorum parum suppeteret, incolis partem in *Arcem* convectantibus, partes incendiis depopulantibus, hoc tamen exindè illis benè evenit, quòd jam ædificiorum, murorumque, ruinis, cellarumq; cavis, loco sepimentorum, aggerumque, adversus *Arcem*, uti frui satagerent. Nec minùs è civitatis vallo, excitatis saltem loricis, *Castrum* infestare opportunum fuit. Postea quàm ergò successivâ operâ etiam ad fossas *Castri* deventum esset, quarum, loco paulò editiore positarum, quas intercipere proclive erat, jam tectis, macerieque, in fossas, sine numero, conjectis, res ad expugnationem spectare videbatur.

II.

Veerus Anglus, Manhemii Arcem tradit Thillyo.

QUa de re *Veerus*, paucitate præsidiariorum, tot vigiliis, ac laboribus, continuis defectorũ, defensionis itemq; mediis, sicut & molendinis, commeatu, pulvere pyrio, stipendiisque, exclusus, tùm civium, rusticanorumque, cœtib. sub dio velut, facto eeu globo, laborantibus, ut jam contagiũ quoque corpora invasisse constaret, ecce! *XIII. Cal. Novembr.* emisso ad *Thillyum tympanotriba*, ac *Centurione*, super deditione, agere occœpit. Pactis igitur sub legib. sequentibus, *VIII. Cal. Novembr.* cohortes reliquas eduxit: Nimirum *Veerus*, militiæ *Palatinæ* præfectus generalis, educeret militem, sarcinulis, de more, omnibus instructum. Ipsi verò duæ machinæ bellicæ, mediocris magnitudinis, unà cum apparatu, itemque triginta vini plaustra, unà cum ducentis farinæ medimnis, cederent. De cætero, incolæ bonis, ac supellectilibus suis, intactis gauderent, hominibus ecclesiasticis, quousque tutò, ac liberè, emigrare fas esset, in protectionem admissis. His, aliisque, sub conditionibus, sub tutela cohortium equestrium, dimissus est.

III.

Thillyus Francothalæ instat.

SUpererat, unicum *Palatinorum* asylũ, *Francothala*. Eodem igitur victrices aquilas deduxit *Thillyus*. Sed cùm propiùs, ob audaciam civium, præsidiariorumque, identidem furiosè ingruentium, castra ponere non tutũ esset, proximos in pagos, tanq̃ in hybernam, *Bruma* tùm invalescente, partem exercitus divisit, reliquis legionibus per *Hanovicum*, *Isenburgicumque*, *Comitatus*, itemque *Vetteraviam*, dimissis.

IV.

Civitatum Imperii præcipuarum querela. Quibus de Saxoniæ Electorem interpellant.

SEcundùm hæc, *Principes*, ut vocant, *Protestantes*, *Civitatesque Imperii* liberæ, quorsum actiones, ac processus, *Catholicorum*, sic dictorum, tenderent, omniaq; secùs, atq; apud *Vlmam*, atque, *Ascipyrgium*, antè transactum esset, atq; ex transverso, evenire, compertum habentes, nimis serò fortunam suam, & quòd, pollicitis ingentibus seducti, *Vnionis* fœdus intempestivè dissolvissent, accusare cœperunt. Iam enim tantum aberat, hic ut rictus sanari posset. Ut tantùm, super concessionibus, ac privilegiis, querelæ supercrescent. Proindè, cùm armis exilium esset antè indictũ, è prædictis *Civitatibus* liberis præcipuæ, videlicet *Argentina*, *Noriberga*, & *Vlma*, emissis ad *Saxoniæ Electorem* interpellatoriis, maximè verò super translatione *Ascipyrgica*, sic quiritare auditæ sunt: Posteaquàm, inquiunt, *Civitates Imperiales* prænominatæ intellexissent, *Saxoniæ Electorem*, tanquàm *Protestantium* caput, *Vnionis*, axioma, minùs approbasse, adeóq; propria arma in rem *Cæsaris* expedivisse, utique sese quoq; eò promptiùs huic fœderi nuper renunciasse, caussam *Friderici*, *Palatini* ampliùs haud asseruisse, sed eò lubentius *Cæsaris* in partes transiisse, præsertim, cùm *Cæsar* sub rescripto non unico, sed diversis vicib. reiterato, promisisset, se, præeunte amnestia perpetuâ, hoc pacto pacem cum *Civitatibus* sancire, ut nullo deinceps tempore sive ab *Imperatore*, sive ab *Hispaniarum Rege*, sive ab *Archiducibus*, eorundemque omnium copiis, ullâ ratione infestari, nedùm imposito præsidio gravari, debeant. Eam sincerationem postmodùm non tãtùm ab ipsomet *Cæsare* propriâ subscriptione confirmari, sed etiam ab *Archiepiscopo Moguntino*, & *Ludovico*, *Hessiæ Landgravio*, *Cæsareis* legatis, immò ab *Electore Saxoniæ*, ab *Alberto*, *Austriacæ* familiæ seniore, itemque *Leopoldo*, *Archiducibus*, insuper *Bavariæ Duce*, itemque *Spinola*, ac *Thillyo*, militiæ præfectis, superinductis diversis diplomatibus, constabiliri, cœpisse. Quæ cùm *Cæsaris*, *Electorum*, *Archiducum*, *Principũque*, ac *Comitum*, asseverationes, vim juramenti habentes, in oculis fuissent *Civitatibus*, illarum intuitu has ab *Vnionis* fœdere recessisse, exercitum dimisisse, præsidia urbana diminuisse, tribunisq; *Cæsareis* suos permisisse, juxtaque *Palatinarum* copiarum odia, minas, gravissimasq; persecutiones, patienter pertulisse, oculos tantummodò in *Imperatorem*, *Imperiique* cõstitutiones, conjicientes, atq; ea tantùm spectantes, quò, servato utrinq; neutralitatis æquilibrio, & coràm DEO, & omnibus bonæ mentis, ac sincerè judicantibus, hominibus, hoc suum propositum constanter asserere, atq; excusare, evalerent.

Interim omnia, citra exspectationem, ex transverso accidisse. Quantis enim, oppidò post transactionem *Ascipyrgicam*, in *Civitates* minis, cõvitiis, atque excessibus, ab *Hispanicis*, *Bavaricis*, *Austriacisque*, copiis, certatim, atq; sævitum, hactenus fuerit, experientiam loqui. Ut vix bidui, triduique, spatiũ his omnibus enarrandis sufficere possit. Interim id genus omnia insigni patientiâ exanthlata à se esse.

Quid

Quid enim *Fridberga*, *Wetzflaria*, & *Gelnhusa*, peccarent, quid designarent? Interim eas à *Spinola Anno M.DC.XX.* sub jugum missas, dilaceratas, atque ad ossa, & medullas, usque, exhaustas esse, tàm notum, quàm quod notissimum, atq; in propatulo, extare. Tametsi enim *Cæsar* illarum restitutionem & promiserit, & *Spinola* injunxerit, tametsi ipsemet *Spinola* in paritionem condixerit, tametsi porrò *Argentina*, *Noriberga*, *Vlma*, ac *Francofurtum*, supplices intervenerint, tametsi *Saxoniæ Elector* etiam symbolam hâc in rem suam adjecerit, ecquis hoc curat? ecquis civitatum illarum oppressarum miseretur? Usq; eò, quò magis pro his intercedítur, eò affliguntur magis, opprimuntur magis, ad interitum, ac ruinam manifestam, spectant magis. Cæterùm, & *Mansfeldium Haganoam*, *Weissenburgum*, & *Landaviam*, tres pariter *Imperii* ità dictas civitates, occupasse, nemini obscurũ fieri. Quid illæ facerent, quàm quod fecerũt, aliud? An *Mansfeldii* copiis, quibus ne quidem *Leopoldus Archidux* vel integrum obiicere exercitũ ausus erat, hæ derelictæ civitates restitissent? Certè, temeritatis res plena fuisset ista. Ut manifestũ sese in exitium, militi verò in prædam, & ludibrium, præcipitassent. Neque enim illud *Imperio* utile fuisset, si accidisset, illas, sub extremis militum furoribus, aut in cineres redigi, aut, perpetratâ civium internecione, viduari. Quid verò est? Quid postmodùm usuvenit? Posteaquàm, tot precibus fatigatus, *Mansfeldius* prædictas civitates, sub abitu suo, reddidisset, miserrimi cives, fortunæ impedentis ignari, annon meliora sperarent? annon rectiùs cõsiderêt? Sed eccel gravius ipsis periculum a *Leopoldi Archiducis* legionibus intentari cœpit. Illæ enim facto globo, vixdum à *Mansfeldicis* exoneratas, ità quidem occupârunt, innndârũntque, civitates, ita, ut cùm ille loro, ac corrigiis, ità loquendo, indigenas exercuisset, hi viperis, ac scorpionibus, scuticæ partes implentibus, usi, sive abusi, videantur. Sed tantùm non miserrimus quisque civium intùs, atq; intrà lares, domesticum nempè asylum suum, à dece, & amplius, latronibus, (ità enim veteres ut est penès *Plautum*, milites vulgò appellare solebant) infestatur, sed insuper, quà pietatem, Religionem, ac conscientiam, graviùs sauciatur, ut multis, mero ex *Religionis* odio, & capitis supplicium, atque omnia ultima, intentari accidat. Quis autem minas, dicteria, vexationesque omnes, enarret? Usque adeò miseris vix relictum est, ut quiritare, ut gemere, ut singultire, ausint. Usque adeò severâ lege in illos inquiri cœpit, qui quidem in gratiam *Augustanæ confessionis* addictorum ab *Electore Saxoniæ* intercessorias procurassent. Alia consultò, prætermitto.

Neque verò hîc cessatum est, ut graviora superessent insuper. Nam *Leopoldus Archidux* præterea *Spiram Nemetum*, contrà omnem exspectationem, intercepit, præsidioque, nõ attentis civitatis privilegiis quibuscunque, oneravit. Si obiiceretur, hoc nempè cum specialibus civitatis immunitatibus, immò transactione *Asciptyrgica*, directè pugnare: ab *Austriacis* exceptum est, privilegiis, vim non afferri. Interim *Cæsari* dispensationem liberrimam, transactionemque prædictam sic quidem comparatã, esse, ut tempori inservire debeat. Ità jam cives sub jugum missos, ità arma contradere jussos, ità exactionibus, minis, divexatos, esse, ut *Vnionis* nomen, velut flagitium, illis obiiciatur, ut peregrini è mœnibus excludantur, ut ostiatim in bona exterorum, perruptis arculis, vasculisque, palà inquiratur, ut per domos prædæ agatur, *Senat*[9], civesque, exactionib. tantũ non occidantur, personis aliquot bonoratis jã tum præ dolore spiritus proiicientibus. Ut gravius in refractariã, ac captã, civitatẽ ne quidem *Princeps* ordinarius, ac magistrat[9] prepositus, animadvertere sustineat. Illis porrò omnibus, fama narrante, tanquam cumulum, superaccedere, ut neqs apud *Imperiale Dicasterium Assessoribus* parsum omninò sit, sed militum eò usq; furor sese extendat, ut & per civitatem *pastoribus Evangelicis*, vel sub ipsis concionibus, minæ, convitia, adjectis simul sclopetorũ explosionibus, propalàm intententur, civesque in propriis laribus, tanquam carceribus, detineantur. Quæ omnia, & singula, cætera, ordine, enarrare velle, nimis futurum sit laboriosum.

Eandem porrò fabulã, ac scenam, apud *Vormatienses* introduci. Nam eam (ut multa alia, tanquã in compendio, umittantur) *Archiducem*, immissis tàm equestribus, quàm pedestribus, cohortib[9], pari severitate, parib. exactionibus, exercere, ut, dum, vel ipsorum *Monachorum* testimoniis, nihil tale promeriti esse, perhiberentur, nihilominus tàm acerba, atque penè ultima, pati cogantur.

De *Vimpfina* denique, quam *Thillyus*, sub imposito præsidio, à multo tempore premat, nihil aliud promittere sese posse, nisi ut, hanc quoq; in ultimo pariter esse discrimine, ingemiscere liceat.

Quæ cùm miseranda tot civitatum *Imperialiũ* esset facies, tàm deplorata cõditio, ut et reliquis, quæ superfunt, eadem tragœdia, si liceat, intẽtetur, nũc *Electorem* precibus demissè fatigari, ille, quid, inter tantas afflictiones, sibi maximè sperandum, aut deliberãdũ, eveniat, pro suâ autoritate, ac benevolẽtâ, cõsilii loco, suggerere, atq; impertiri, dignaretur.

V.

Saxoniæ Elector, super querelis Civitatum Imperialium, Electorem Moguntinum, atq; Ludovicum, Hessorum Landgravium, interpellat.

Ntequàm istas præcipuarum *Imperialium Civitatum* querelas excepisset *Elector Saxoniæ*, jã tùm ad *Electorem Moguntinum*, & *Ludovicum*, *Hessiæ Landgraviũ*, dederat, sub hac petitione, viderent illi, atq; ẽt, eniterentur, quò *transactioni* nuperæ *Asciptyrgicæ* ratio haberetur, tùm inprimis *Civitates* liberæ, dictę *Imperiales*, afflictionibus, ac gravaminibus, adeóque militarib. exactionibus, exonerari possent. Dũm igitur novæ hæ, ac graviores, querelæ interim *Civitatum* superveniunt, *Elector*, eò magis irritatus, postliminiò ad eosdem *Cæsareos Legatos*, dedit: Nempè, eos, inquit, in memoriam revocare posse, quib. verbis paulò antè, pro *Civitatibus*, intervenisset, illæ ut, vigore *transactionis Asciptyrgicæ*, à militarib. occupationibus, atq; exactionibus, tandẽ eximerentur. Dũm igitur exspectasset, futurũ, ut huic petitioni suæ satisfieret, illisque innocentium querelis remedium adhiberetur, eccel supervenisse longè majores præcipuarum illarum *Vrbium liberarum*, nomine reliquarum, sub onerib. gementiũ, exclamationes, ac quiritationes, ut jam denuò ipsis molestias esse teneatur. Tametsi igitur *Civitatum* quædam, atque, inter eas, sive *Spira*, sive *Vormatia*, allegassent in rem suam præfatam illam transactionem *Asciptyrgicam*

ficam, nihilominùs amaram illis responsionem obtigisse. Illam nempè transactionem, juxtà tempestates bellicas, interpretandam esse. Quas cùm interea mutari accidisset, etiam hanc eatenùs limitandam usuvenire. Ut nihil dicat de injuriis, ac conviciis, cujusmodi in *Augustanæ confessionis* amantes torqueri soleant.

E quibus cùm hæc emergant consectaria, videlicet, quò magis, atque impensiùs, ageretur super pacis compositione, eò magis bellicos furores, ac discrimina, emergere, ut etiam illud agi appareat, transactiones id genus meras videri posse elusiones, cùm nervo, atq; effectu, destituantur, tùm istud in partibus fit, quò civitates, ac propugnacula id genus locis idoneis posita, intercipiantur, quorum, ad majorem belli gerendi opportunitatem, deinceps usus esse possit. Si ità se res cum *Cæsaris, Electorū, Principumque*, stipulationib', ac pactis, habeat, quid spei reliquum esset? Quid fama, quid fabulæ, in populo loquerentur? Eam in rem *Electorem* denuò intercedere, viderent *Elect. Moguntinus*, & *Landgravius*, quò quantò ociùs tantis querelis, atque afflictionibus, afferretur remedium, *transactio Ascipygica* locum haberet, civitatesque liberæ, antequam penitùs sub tantis oneribus satiscant, magistratibus, privilegiisque, suis, restituerentur.

Quod si absque illo futurum sit, ut *civitates* liberæ, toties allegatæ, id genus afflictionibus, ac querelis, quibus tantùm non exanimantur, haud quidem exonerari, sed magis, magisque, opprimi, pluresque desuper infestari, usuveniat, tùm quidem in foribus esse, ut gravior tempestas, bellique turbo, quàm, hucusque unquam extiterit, instet, omniaq; facilè ultima, metuenda eveniant.

CAP. III.

De Cæsaris Vicarii, videl. Lichtensteinii Principis, apud Pragam, & Bohemos, reformatione.

I.

Lichtensteinius Princeps Bohemiæ Vicarius creatur.

Hæc inter *Civitatum Imperialiū* gravissimas querimonias, quarum magnā partem attigimus, supererat quoq; ; ut illi, qui *Augustanam Confessionem* profitentur, apud *Pragam*, ac *Bohemiæ* regnum, acerbas proiicerent lacrymas. Cùm enim *Carolus, Princeps Lichtensteinius*, apud *Pragam* vicarias *Cæsaris* partes exerceeet, adeòque in limine diplomata, nomine *Cæsaris*, evulgaret, omnes illos, quicūq; perduellioni *Bohemicæ*, ac *Frid. Palatini* officiis, accessissent, indemnes fore, ità tamen, ut, coram certis *Consiliariis*, eo fine deputatis, intrà tres septimanas, nomina profiterentur, reatumque istum, pro ratione delicti, pecuniis explarent. Ab hac interim immunitate excipiendos esse, quicunque antehac in capita sua feralem, atque ultimam, sententiam experti essent.

Hoc præsens regimen quò *Lichtensteinius* ab humanitate, ac benevolentia, auspicaretur, vulneribusque, ante hac excitatis, cicatricem obduceret, ecce *I. Schlicku Comitis*, cujus fatum plerique *Pragensium Civitatum* incolæ ingemiscere comperiebantur, illustris viduæ precibus fractus, superaccedente *Cæsaris* indulgentiâ, cervicem è turri pontana, loco isto funesto, removeri jussit.

III.

Senatus Pragensis, unà cum pastoribus Evangelicis, reformatur.

A Perduellionis reis, ac complicibus, fortè reliquis, in *Senatores*, atque *Evangelicæ confessionis* parochos, rectà itum est. Itaque, quicunque *Religionem Pontificiam* haud profiterentur, è *Senatu* trium *Pragensium Civitatum* exulare jussi sunt. Illis interim, qui *Augustanam confessionem* ejurarent, in gratiam, pristinamque dignitatem, admissis. His initiis provectus *Vicarius Cæsareus*, mox utrumque *Protestantium* templum, in quibus lingua *Teutonica* ante peesonabat, occludi, obsignarique, curavit, edicto ad *veteris Pragæ Capitaneum* dato, qui, cùm à motibus *Bohemica* perduellionis, templorum concessiones, ac reditus, ad *Cæsarem* pleno jure rediissent, pastoribus *Evangelicis*, ad se antè evocatis, exilium, atque emigrationem, indiceret. Ut igitur, intrà quadridui spatium, *Pragâ* excederent, severa sub lege, illis injungi cœpit.

Pastores Evangelici postquàm, pro sarcinulis colligendis, ad summam dierum quatuor, ægrè adhuc quintū diem exorassent, sub lacrymis, ac suspiriis, hominum *Evangelicorum*, extrà *Pragam* deduci cœperunt, omnibus in eos, pro facultatum suarū modo, donaria, ac viatica, conferentibus. Qui cùm rectà *Dresdam* peterent, ibidemque, apud *Saxoniæ Electorem*, rem omnem, &, quid secum actum esset, exponerent, *Electoris* indignationem, tùm ad comitia *Ratisponensia* cogitantis, eò usque provocarunt, ut, super profectione dubius, hanc in rem *Archiepiscopum Moguntinum*, & *Ludovicum*, *Hessiæ Landgravium*, non sine commotione, interpellaret: prout paulò infrà videbimus.

III.

Academia Pragensis Patribus Societatis confertur.

Repurgatis eo modo *Curiis*, proximum erat, ut *Collegium Carolinum*, à *Carolo IV. Imp.* fundatū, (*Academiam Pragensem* vocant) sub eandem pariter vocaretur. Cujus translatio cùm in *Patres Societatis*, ex voto eorum, incidisset, universi *Collegii*, apud *D. Clementis*, *Rectori*, ac *Professoribus*, autoritate *Cæsarea*, injungi cœpit, omnes, ac singuli, ab officiis recedentes, *Academiæ* privilegia, reditus, codicillosque, & quæcunque ad eam spectant, sub *Inventario*, *Patribus* contraderent, omniumque sufficientem rationem redderent. Qui, tametsi,

etsi,conjunctis omnium facultatum suffragiis, ac precibus,adversus tam præcipitem enovationem, supplices intervenirent,nequicquam tamen obtinere quiti sunt.

IV.

Elect. Saxoniæ,ad Archiepiscopum Moguntinum, & Ludovicum,Hessiæ Landgravium, super reformatione Pragensi,interpellatoria.

PAulò antè,quæ fuerit offensio, *Saxoniæ Electoris*, è reformatione,apud *Pragam* nùper usuvenientè,provocata,inneminimus. Itaque, quibus verbis, offensæ plenis, tùm ad *Archiepiscopum Moguntinum*, & *Ludovicum Landgravium*, dederit, jam dispicere fert animus. Ejusmodi autem fuit illius sive interpellatoria,sive increpatoria. Tametsi quidem, inquit,*Saxoniæ Elector* spem concepisset, futurum, ut *Brunsvicensium*,ac *Pomeraniæ,Ducibus*, profectionem ad comitia *Ratisponensia* persuadere possit, nihilominùs,interventu rerum novarum, apud *Pragam* recèns introductarum, hoc suum consilium interturbari accidisse. Templa nimirum apud *Pragam*, à *Rodolpho II.* & *Matthia Impp.* indulta, complurium que *Electorum*,ac *Principum*, *Protestantium*, impensis, ac collatis sumptibus,exædificata,occludi, unàque *parochos* in exilium emitti,atque eiici,cœpisse. Hoc hoc videlicet esse,quod mentem *Electoris* non perfunctoriè perturbet,ut ipsemet,an eò proficisci velit,nihil dùm certi determinare queat. Nisi igitur bis illis istis,in dies, præter omnem exspectationē, sese duplicantibus,accidentibus, remedium temporiùs adhibeatur,facilè usuvenire posse, ut *Protestantium Electorum*,ac *Principum*, fortè ne ullus quidem *Ratisponam* cogitet.Interim,hoc ab *Imperatore* seriis se precibus contendere, dignaretur *Imperator* pacis reductionem omnibus,quod dicitur, copiis ematurare.Absque ea enim esse,ut subvereri sibi in mentem veniat,ne,si pacis compositio extrahatur, interim graviores,atque anteà,facilè motus intervenire ament.

V.

Cæsar,ejusce reformationis caussas adducit, demulcetque Elect. Saxoniæ.

ILla *Saxoniæ Electoris* offensa, ac querela, cum ad aures *Cæsaris* pervenisset,non destitit *Cæsar* hujus apud *Pragam* enovationis idoneas reddere caussas, eademque fideliâ *Electoris* animum conceptis verbis placare.Nempè *Elector* agnosceret, & cognosceret, opus susceptæ apud *Pragam* reformationis neque in *Confessionis Augustanæ* despectum, multò minùs ipsius *Electoris* offensam,militare.Tametsi enim, ab antecessoribus suis,*Rodolpho II.& Matthia,Impp.* antehàc *Augustanam confessionem* profitentibus, intercessione *Electorum*,ac *Principum*,quorundam, unà cum *litteris Maiestaticis*,ità dictis,concessio *Religionis*,ejusdemque exercitii indulgeri cœpisset, nihilominus hanc gratiam tùm subditis fidelibus, & grata animorum sub testificatione hoc beneficiū recognoscentibus,indultam esse. Posteaquàm verò *Protestantium Religioni* addicti, inprimisque ex illis *parochi*, *Bohemiis* perduellibus ab initiis tantùm non accedere,contrà *Cæsarem* conspirare,atque omnia ultima emoliri,ausi fuissent,ut etiam porrò perduellibus usque quoque pertinaciter adhærere,imò è suggestu toties in *Cæsarem* declamare, concionem odiis inflammare,adeòque codicillis,typis evulgatis,ac publicè prostantibus, hanc audaciam suam commasculare,non dubitassent,utique *Electori*, juxtaque omnibus, ex æquo judicantibus, evidens fieri,*Cæsarem* injuriam illis minimè facere, qui vi, atque armis,feliciter recuperato *Bohemiæ* regno, in perduelles,ac criminis *Maiestatis* reos,severa sub lege animadvertat, hancque rebellantium subditorum seditiosas actiones,ac libidinationes, emendet,ac recidat. Quo perduellium in catalogo cùm etiam *Protestantium Theologi* reponantur, ut[illegible] privilegiis id genus jampridem, sub perduellionis crimine,exspirantibus,injuriam,aut fraudem, minimè committi,si isti,qui,perduellium complices,in *Cæsaris*,*Regis*,ac domini,sui interitum, omnia dira ctentassent,illis concessionibus,atque indultis,privarentur,atque è populo,tanquam vomicæ, ac catharmata, eicerentur. *Cæsarem* hac in caussa nihil aliud facere, nisi quod *Rex*,quod *Elector*, quod *Princeps* quivis alius,tantoperè lacessitus,& victor,faceret. Interim,cum illis *Provinciis*, quibus *Cæsar*, intuitu *Electoris*, ejusq; officiorum, magnificè præstitorum,ignovisset, *Religionisque* exercitum condonasset,rem aliam esse, & planè diversissimam. Diu antè *Cæsarem Bohemis*, perduellionis crimen perseverantibus,conservationem privilegiorum, litterarumque *Maiestaticarum*,& quidem toties, obtulisse,sed frustrà fuisse.Idem,nomine *Cæsaris*, *Electorem*,auxore mutuæ confessionis, illis obtulisse, arbitrumque intervenisse. Sed in cassum exivisse tot *Cæsareas*,tot *Saxonicas*,declarationes. Quid igitur fieret cum illis,toties oblatam gratiam repudiantibus,veniâque,& conniventiâ,prorsus indignis?

De cætero,*Cæsarem* ità affectum esse,ut citiùs omnia pati malit,quàm *Imperii Electoribus*,& *Principibus*,etiam super *Religionis* negotio, antehac datam fidem,perque *Electoris Saxoniis* intercessionem, confirmatam,labefactare cupiat. Interim cum *Bohemiæ* perduellibus secus comparatum esse. De his enim, quin crimè tàm fœdæ perduellionis partim suppliciis,partim exilio,partim mulctis pecuniariis, expiare debeant, neminem jure conqueri, aut disceptare, posse. Ut ne ipsi quidem perduelles alios, præter seinetipsos,accusare jure debeant.Necessariò igitur deinceps partes corruptas ense recidēdas esse,ne denuò regia seditionibus turbetur, novusque morbus,vel recidiva, morbo etiam pejor, emergere sustineat.

Denique,de *Electore* ità esse. Ejus virtuti, magnanimitati,atque officiis,magna cum laude *Imperio* præstitis, *Imperatorem* debere plurimū. Nihilq; in votis æquè habere, quàm ut utrinque sincera, arcta, & germana, animorum fides, copula, ac confidentia,perennare possit. Ad cujus fidelitatis mutuæ ferruminationem modò *Cæsar* incrementum, ac pondus, superadiicere satagat,nihil operæ intermissurum. Ut eandem affectus reciprocationem, eamque sartam tectamque,vicissim ab *Electore* sibi repromittat,ac confidat,illum,tàm necessario tempore,*Imperio* non defuturum,sed omninò,antè diætæ exodium,superventurum,esse.

VI. In

VI.

In Dynastas, atque Equestres, per Bohemiam, porrò inquiritur.

ITaque apud *Bohemiam*, præcunte illustri victoriâ, sub *Cæsaris* potestatem redactam, illud agebatur, quò concessio, ac libertas, *Religionis*, exercitii, *Protestantibus* olim concessa, omnis successivis vicib. abrogaretur. Eo fine calix, tempore *Georgii Regis*, sub introductione communionis sub utraque, apud *Basilicam veteris Pragæ*, aureus, evidentisq; magnitudinis, hactenùs in usum ductus, de uoctu, & clàm, removeri, inque templi adytis custodiri, cœpit. Eodem tempore parochus, è *Silesia Pragam* excurrens, atque, sub foro *Pragæ veteris*, publico sermone auditorib. pœnitentiæ emendationem inculcans, in vincula abreptus est.

Neq; istis omnibus, suprà memoratis, rigor inquisitionis *Pragensis* fractus, remisit. Ut porrò in *Dynastas*, atque *Equestres*, examen aperiretur, nempè illos, qui, dùm consiliarii *Cæsarei* è fenestris præcipitarentur, concurrissent, sive operam, sive cõsilium, suppeditassent. Pari loco essent, qui in fœdera, contrà *Cæsarem*, & *Archiduces*, consensissent. Itemq; *Ferdinandi Regis* rejectionem approbassent, ex adverso *Fridericum* antetulissent, expeditioniq; contrà *Viennam* interfuissent. In hos omnes *Censores* denominati, nomine *Cæsaris* indicto examine, inquirere jubebantur. Interim *Moraviæ Dynastæ*, quibus *Cæsar* ignoscens ex singulari gratia bona sua restitui curârat, illis sub verbis *Evangelicæ confessionis* exercitium ejurare tenebantur. Tenor litterarum reversalium hic fereêrat. Ego præsentibus codicillis pro me, meisque hæredibus, ac posteris, sanctè contestor, postquàm Invictissimus *Cæsar*, ex *Cæsarea* singulari gratiâ, perduellionis reatû, sive quòd id genus criminis complicibus antehâc adhæsi, opemq; contuli, mihi totaliter condonare, patrimonium, jâ ipso facto fisco *Cæsareo* obnoxium, clementissimè restitui jussit, me hanc singularem clementiam memori animo habiturum, neque unquam per territorium meum *Religionis* exercitium, *Ecclesiæ Romanæ* contrarium, introducturum, esse. Idque tàm sanctè conceptissimis verbis adjuro, ac promitto, ut si contrà vel ego, vel hæredes mei, deliquisse deprehendantur, omnibus, ac singulis, hisce condonationibus, bonis, ac fortunis, nostris illicò privandi, mulctandique, simus.

CAP. IV.

De Mansfeldii, & Brunsvicensis, conflictu cũ Corduba Hispano.

I.

Mansfeldius, & Brunsvicensis, movent per Lotharingiam.

DE *Corduba*, eum exercitu *Hispanico*, *Mansfeldium* insequente, suprà attigimus. Iam mox, quid inter utrumque exercitum actum sit, dispiciemus. *Mansfeldius* igitur præeunte *Friderici Palatini* missione, ubi obsidionem apud *Tabernas* solveret, atque à confœderatis *Hollandiæ Ordinibus* vocaretur, per *Austriam*, sive *Lotharingiam*, iter direxit. Antequàm autem per provinciam moveret, misso tubicine à *Duce* commeatum postulavit. Qui si non permitteretur, minabatur, se cum clavibus affuturum, quibus ostia, sive fores, regionis reseraret. *Austrasiæ Dux*, quod resistendo non esset, id quod mutare non poterat, patienter ferendum esse, consultò judicabat, pacta tamen cum *Mansfeldio* cõditione, ne ultrà quadriduum, quo spatio commeatum exercitui exhibere vellet, regionem affligeret, ac stativa extraheret. Sed *Mansfeldius* ita ad normam vivere nõ didicerat, ut, præter quatriduum concessum, insuper decendium impenderet, non sine gravissima illius provinciæ exclamatione.

II.

Gallicanis provinciis suspectus est Mansfeldii exercitus.

E *Lotharingia* finibus in *Mediomatrices* profectus *Mansfeldius*, non tàm *Verdunenses*, ac *Metenses*, quàm finitimas *Galliæ* provincias alias, adventu suo conterruit. Cùm n. *Rex*, in ordinẽ redigendis *Calvinianis*, quos aliàs *Reformatos* vocant, intentus, *Parisiis* longiùs abesset, neque in promptu forent copiæ, quas *Mansfeldio* obiicerent, inter spemque metumque variis opinionib. certari cœpit. *Bullionæus*, partium *Calvinianorum*, quos *Rex* persequebatur, hoc enixè cupiebat, *Mansfeldius* ut in regnum proveheret, *Regisq*, vires distraheret. Alii, pagos *Gallicanos*, ad duodecim milliarium districtum, exurendos esse, ne *Mansfeldio* suppeteret commeatus, consulebant. Quibus rectiùs obstabat *Niversius*, potiùs esse, inquiens, ut cõservaretur, quàm destrueretur, regio. Posse enim æquè tùm copias, laboris, atque inediæ, tolerantissimas, loca perdita magnis itineribus superare; inq; interiorem *Galliam* penetrare. Alii, in subsidium *Hispanicas* sub *Consalvo Corduba* copias accersendas, alii *Thillyum* insuper evocandum esse, statuebant. Sed prævaluerunt, qui per *Gallias* quantis fieri ejus posset, impendiis militem colligendum, *Mansfeldiumq*, missis legatis, tanquam *Rex* ipsius operâ deinceps uti vellet, lactandũ, eâq; promissione tẽpus extrahẽdũ esse, monuerũt. Interim, omnes fere fallebãt, ac fallebantur. Nã *Mansfeldius* imparatis supervenit, à *Lotharingia Duce*, ut quã celerrimè in *Gallias* educeret, tàm precibus, quàm muneribus, expugnatus. Ejus adventu nemo delectabatur impensiùs *Bullionæo*. Qui jam jam exoptatam affulsisse commoditatem arbitratus, quâ res *Calvinianorum*, à *Rege* magnoperè afflictæ, in integrum restituerentur. Itaque ad confœderatos datâ operâ dedit, providerent, *Mansfeldioque*, quibus possent, auxiliis subvenirent, pariterq; loca quædam munita contraderent. Sed absq; effectu laboratum est. Ad pecuniarum igitur censum, ac collectionem, conversus est. Quæ res ipsis feliciùs cessit. Hac ergò parte socia illa arma sibi comparare, *Mansfeldiumq*, delinire, præcogitabat. Interim, cæteri *Galliæ Proceres*, *Regis* amicitiam promittere, *Mansfeldioq*, valgis, quod dicitur, labiis ductitare, perrexerunt. Quo quidem colore, ne gravius quid in regni provincias designaret, effectum est, copiis *Gallicanis* sub *Angolesmio Duce* in dies crescentibus.

III.

Mansfeldius in Belgium promovet.

NEque minor apud *Bruxellas* metus erat, ne *Mansfeldius*, per *Treviros*, *Vbiosque*, provect⁹, *Batavis* accederet. Magnumque res illis in locis *Hispanicas* in discrimen adduceret. Qua de re, antequam ex *Austrasia* promoveret, *Belgii Gubernatrix*, misso *Bornevillio Duce*, ingentē auri vim illi obtulit, modò in partes *Hispanicas* trânsiret. Sed callidus *Mansfeldius* hanc escam, tanquam hamum, evitavit.

Secundùm hæc, apud *Gallicanos* insidias, novo illorum accrescente subindè exercitu, structas esse, animadvertens, relictis *Gallicanis*, tanquam scopulis, in *Belgium* properare, decrevit. Paulò antè inter *Mansfeldium*, & *Brunsvicensem*, collisiones intervenerant. Ut etiam legiones aliquam multæ equestres ad seditionem spectarent, stipendiorum defectum caussantes. Has inter angustias constitutus *Mansfeldius*, maturrimè, *Vlyssem* calliditate imitat⁹, & *Brunsuicensem* sibi reconciliavit, & legiones dissidentes placavit. Quo utrinque rursus reunito exercitu, jā in eo totus erat, ut magnis itineribus profectus *Mauritii Nassau* partibus accederet, *Hispanis* tùm, sub *Ambros. Spinola* auspiciis, expugnationi *Bergizomi* intentis. Evocârat jam tùm *Galliarum* regina *Cordubam* cum copiis *Hispanicis*. Ut sibi contrà *Mansfeldium* subveniret. Idem agebat *Belgii* gubernatrix, Itaque huic occasioni, reique gerendæ omnem industriā, operāque, utrinq; pollicebatur Corduba.

IV.

Mansfeldius, transitu apud Burgundiones prohibitus, cum Corduba confligit.

EX adverso *Mansfeldius*, rebus omnibus ad expeditionem industriè præparatis, numerum impedimentorum, exurere jussit. Quò equorum copiâ abundaret, suosque quantò expeditiùs deducere quitus esset. Qui cùm *Heduos*, sive *Burgundiones*, exactionibus, expilationibusque exercuisset, celerrimis itineribus in *Tungros* usque pervenit. Et jam *Mosa* trajectum insederat *Corduba*, *Verdugonis*, aliorumque tribunorum *Hispanicorum*, auxiliis fretus, quibus instruxerat exercitum. Ut etiam manu⁹ rusticanorum circà *Bruxellas* ingentem numerum cōficeret. Has in partes, ubi unico die decem millia passuum cum exercitu emensus esset, præproperè pervenit *Mansfeldius*. Ubi cùm *Cordubam* transitum intercludere haberet compertum, sine mora ad hunc tubicinem misit, utrùm sibi obstare, vel transitum permittere vellet, interrogaturum. Cui tùm *Hispanus*: Velle se omni operâ aditum intercludere, atque *Marte* experiri, respondit. Accepto hoc responso, ilicet *Mansfeldius* cum *Brunsvicensi* rationes iniit, ferroque, ne quid cunctantibus secùs accideret, viam aperire decrevit. Id præter expectationē *Hispano* evenit. Inter monstra enim numeravit *Corduba*, eundem exercitum tanta itinera conficere, pariterque pugnare, posse.

Proximo manè, *XIV. Cal. Septembr.* (in quem *Augusti Imp.* excessum incidisse ferunt) sub galliciniū, paulò antè, quàm dilucesceret, *Mansfeldius* cum valida manu in *Hispanos* impressionem primus suscepit. Qui cùm tormentis bellicis, in pedites fulminantibus, cum dispendio reiiceretur, ecce! cum legionibus equestribus supervenit *Brunsvicensis*, tanta cum animositate in *Hispanos* invectus, alamque exercitus adversi infringens, ut, repetitis id genus quaternis impressionibus, tandem ingenti conatu copias hostiles dissolveret, ac penetraret. Cùm enim magna vis esset legionum *Brunsvicensis* equestrium, tùm *Dux*, aut vincere, aut mori, certus, etiam tertia vice equum mutaret, summâ violentiâ usus, *Hispanos*, suos ut ordines laxarēt, vi compulit. E quibus tantùm restitêre *Embdana*, atque *Isenburgica*, legiones, ultimò, prævalentibus equestribus, herbam, quod ajunt, sive victoriam, tradere occipientes.

Hoc pacto, victoriâ potitus, *Brunsvicensis*, magnam porrò, sub fugâ *Hispanorum*, stragem edidit, impedimentis, tormentisque bellicis, magnaque pecuniarum vi, spoliisque insuper *Palatinatus*, in potestatem redactis, *Bredamque* delatis.

DECLARATIO LITERARUM ÆRI INCISARUM.

A. *Don-Corduba.*
B. *Hispanorum Exercitus.*
C. *Eorum Impedimenta,*
D. *Machinæ ipsorum fulminales septem.*
E. *Pagus Fleury, ex quo nonnulli sclopetarii propugnabant.*
F. *Generalis militiæ Præfectus Mansfeldius.*
G. *Christianus Dux Brunsvicensis, eiusque Equitatus, quo in loco brachium suum glande plumbea traiectum fuerat.*
H. *Ducis Saxo-Vinariensis legiones equestres, inter quas mortuus occubuit.*
I. *Comitis in Ortenburg equestre commilitium, & locus, in quo cæsus exspiravit.*
K. *Peditatus Mansfeldensis.*
L. *Eorundem Impedimenta ad villam quandam convecta.*
M. *Mansfeldensium fuga.*
N. *Ipsorum tormenta igniaria duo.*

V.

Christianus Brunsvicensis alterius brachii usum perdidit.

HÆc pugna, satis vehemens, ac cruenta, antè diluculum cœpta, ad horam usq; secundam pomeridianam extracta, multos utrinque confecit. E *Mansfeldicis*, ac *Brunsvicensibus*, bis mille desiderati feruntur. Etiam *Friderico*, *Saxoniæ Duce*, etiam *Henrico*, *Ortenburgico Comite*, hancce cladem infortunio, atq; obitu, suo, nobilitantibus. Sed longè major fuit numerus eorum, qui ab *Hispanorum* partibus tàm sub clade ipsa, quàm fuga, ceciderunt. Quæ cùm victoria animositate, ac manibus, *Brunsvicensis*, quinquies in hostes impressiones summa cum violentia peragentis, parta foret, accidit, ut dùm inter primos summa contentione toties pugnat, glande, per manum sinistram adactâ, sauciaretur. Dum igitur, inter prælhandi æstus, ejusce vulneris aut nullam, aut parvam, gereret curam, toto corpore in præ-

Eigentliche Vorbildung des Harten Treffens so zwischen den Mansfeldische vnd

PRÆLIUM INTER HISPANOS ET MANSFELDICOS

Designation. A. Don Corduba. B. Spanische Armee. C. Spanisch Bagagi. D
schantzt lagen. F. General von Mansfeldt. G. Hertzog Christian von Braunsch
Sachsen Weimar Reuterey vnd da er geblieben. I. Graf von Ortenburg Reuterey vnd
einem Hoff. M. Mansfeldische flucht. N Mansfeldische 2. Stück.

...vnd Spanischen auff den Brabandischen Grentzen vorgangen *Anno 1622.*

...COS AD FLOREACVM IN BRABANTIA.

...ngr. D. Spanische 7 Stück. E. Dorff Fleurÿ darinen etliche Musquetirer ver-
...raunschwig vnd sein Reüterey da er durch sein Arm geschoßē worden. H. Hertzog von
...ÿ vnd da er erschossen worden. K. Mansfeldisch Fußvolck. L. Mansfeldisch Bagage...

prælia effusus, omnique ex parte exæstuans, factum est, ut, subrepente gangræna, de consilio *Medicorum*, pars corrupta, ac sphacelata, ad summum usque humerum, ferrâ chyrurgicâ reciderctur. Quam ille corporis sui mutilationem, necessitate requirente non procrastinandam, usque eò patienter tulit, ut nulla doloris indicia tùm prodidisse notatus sit. Et quò, more *Stoicorum*, sicut est apud *Gellium*, inter operationes chyrurgicas, vocem nullam, doloris indicè, emitteret, tubicines accersivisse fertur. Ut, sub id genus strepitu classico, & ipse doloris oblivisceretur, & heroicâ illâ animositate indignum nihil designaret. Atque ità, prout suprà notavimus, dùm hic *Martis* pullus, *D. Liborii* apud *Padebornenses* aureæ imagini humerum evulsit, sive casu, sive magis fato, evenisse, ajunt, ut eâ veluti parte rursus mutilaretur, humerûmque pro humero impenderet. Qui eû, curationis ergò, apud *Bredanos* decumberet, fortè, eò missum, tubicinem *Hispanicum* introduci ad se jussit. Cui tùm *Christianus*: Narra, inquit, *Spinola*, audaculum illum, prout vulgò vocant, *Ducem* alterius quidem brachii usum amisisse, sed superesse adhuc alterum, quo deinceps hostes suos ulcisci sufficiat. Accessit ex *Hollandia* rusticis non postremi cõmatis artifex, ad *Mosa* ripas natus, qui singulari industria humerum è ferro fabricavit, mobilitate ità affabrè repræsentatâ, ut, quò quò vellet, brachium flecteret, manuque qualiber, absque offendiculo, apprehenderet.

VI.

Advenientibus Mansfeldii, ac Brunsvicensis, copiis, Spinola Bergizomi obsidionem dissolvit.

PErruptis *Hispanici* exercitus agminibus, desideratisque, ut putabatur, gregariorum bis duobus millibus, dynastisque magni nominis haud paucis, *Corduba*, collectis exercitus reliquiis, superveniéntibus *Cauchieri* tribuni copiis auctus, in postrema hostium agmina postliminiò feliciter invectus est. E quibus partem tormentorum bellicorum, spoliorumque, unà cum vexillis numero octo, recuperavit, *Belgiq*ue gubernatrici obtulit. Nihilominùs *Mansfeldius*, ac *Brunsvicensis*, magnis denuò itineribus moventes, cum septem equestrium, & quinque pedestrium, millibus, apud *Bredam* appulerunt, legionibus partim intrà civitatem receptis, partim per agrum divisis, ac, post tantos viarum labores, ferias agentibus. Quæ auxilia ubi recèns *Mauritio Vranio* supervenisse intellexisset *Spinola*, fareinulis collectis absque mora hic obsidionem dissolvit.

****

Externa.

I.

De Batavorum in Monachos edictis. Caussisque, quibus, Spinola provocatus, Bergizomum expugnare aggressus est.

DE *Bergizomi* obsidione magno opere à *Spinola* suscepta, ac tentata, sed, interventu *Mansfeldii*, ac *Brunsvicensis*, dissolutâ, modò antè nobis prælibatû est. Iam autem, cùm aliquid, tanquam in cõpendio, de reb. *Belgii*, superaddendû hoc locò foret, quib. initiis, caussisq; , *Hispani*, ad oppugnationẽ civitatis illius provecti sint, aspergere fuerit operæ pretium. Ità autem est. Primo vere *Ordines* confœderati *Belgii*, severa sub lege, omnis generis ordines *Monásticos*, inprimis *Patres Societatis*, proscripserunt, adjecta hac promissione, si quis intrà fines eorum latentem fortè *Monachum* indicasset, in eum sexcẽtos florenos *Brabanticos* ilicet, præmii loco, erogandos esse. Pariter edicto sanxerunt, suæ ditionis homines, filios, apud *Scholas*, sive *Academias*, *Pontificias*, foris viventes, intrà mensem, domum revocarent. Nisi id faxint, summam centum florenorum valoris *Brabantici* penderent. Nisi intrà secundum mẽsem redeant, eandem summam iteratò solverent. Et sic consequenter fieret mensibus singulis, usque ad anni exodium. Nisi eo intervallo domum revertantur, bona in fiscum redigerentur.

Eo tempore apud *Bruxellas*, super *Durlachii Marchionis* apud *Vimpfenam* clade, variis lætitiæ triumphantis generibus, ignibus videl. solenniter excitatis, strepituq; campanarum, certatum est. Qua de re offensus *Mauritius Vranius*, ut, post tantas publicę lætitię demonstrationes, aliquid doloris quoq; *Brabantia* incolis supervenirct, *Henricum Vranium*, fratrem, eò tempore, quo exercitus *Hispanicus* apud *Palatinatum* militabat, cum legionibus aliquammultis, & apparatu tormentario misit, qui tripudiantes, insolentesque, *Tungros*, sive *Brabantios*, castigaret. Is, superato *Demera* fluvio, cùm manus *Hispanorum*, rusticorumque, tumultuaria obiiceretur, directis tormentis bellicis minoribus, ac portatilibus, istos oppidò disjecit. In provinciam igitur ingruens, nullo firmatam tùm exercitu, divitiis à tot annis affluentissimam, ingentes libetrimè convexit prædas, pagos, oppida, monasteria, villas, prædia, ac suburbia, expilans, depopulansque. Ut, in conspectu *Bruxellensium*, viridaria, ac palatia æstiva, tam *Serenis. Infantis*, *Belgii* gubernatricis, quàm ipsius *Spinola*, injectis, ignibus porrò exureret. Hocque pacto lætitiam illam dolor, ignesq, honorarios ignes hostiles, ac tristes, exceperunt. Et ne quid opulentissimæ regionis relinqueretur tùm intactum, tripartito agmine *Henricus Vranius* incedens, parteṁ ipse *Lovanium* eduxit, partem sub *Putlicio Bruxellas* dimisit, reliquos *Mechliniam* versus grassari jussit. Quibus passim locis ingentem in terrorem conjectis, dispoliatisque, vis ingens manubiarum convectari cœpit. Quò igitur istis *Batavorum* libidinationibus habenæ iniicerentur, *Henricum Comitem de Monte*, cùm exercitu è *Guestphalia* præproperè evocari contigit, Sed *Batavi*, quòd jam tùm immensas divitias abundantissimè cumulassent, oneratis quadringentis impedimentis, abductisque haud paucioribus præcipui nominis *Abbatibus*, *Abbatissis*, *Monachisque*, itemque *dynastis*, ac *nobilibus*, maturè sese recipere, quàm advolantis *Hispanici* exercitus adventû exspectare, maluerunt Atque illam *Hispanicis* triumphantem lætitiam postquàm *Vranii* amaram in tristitiam commutassent, tùm *Bruxellis* existentem, atque ista omnia oculis intuentem, *Spinolam*, conceptissimis verbis jurasse ferunt, nihil operæ se intermissurum, donec huius irruptionis vindictam à *Batavis* exegisset. Id quod ut ociùs ad effectum deduceret, paulò post, ad *Bergizomi* expugnationem, adjecit animum.

II.

Spinola Bergizomo copias admovet.

NE ergò frustrà jurasse videretur *Spinola*, altero exercitu sub *Henrico Comite de Monte*, *Mauritio Vranio* objecto, cum altero, eoque instructissimo pariter ad oppugnationem *Bergizomi* conversus est. Civitas ea, *Brabantiæ* clavis, ac munitissima, audit. Quam *Scaldis* perlabitur fluvius, aggeribus usque ad maris confluentem exactè communitus. Tametsi igitur oppugnari eam contingat, miles, commeatusque, liberè importari potest. Eam præsidio satis valido *Batavi* tuentur. Nihilominùs, quò *Brabantiam* deinceps ab ejus irruptione vindicare quitus esset *Spinola*, omnibus, quod ajunt, copiis, omni industriâ, hanc expugnandam sibi proposuit. Qui cùm tormentis bellicis in obsessos jam tùm ageret, *Mauritius Vranius* tres novas ex *Hollandia* legiones immisit. Undè quotidianæ ferè eruptiones, ac pugnæ velitares, utrinque natæ sunt. Paulò post *Henricus*, *Comes Montanus*, in castra *Mauritii Vranii* tentavit, impressionem, magnum in discrimen *Batavas* copias conjecturus, nisi id maturè per indices rescivisset *Mauritius*. Intereà inter obsessores, atque obsessos, *Spinola* occupationem seriò urgente, nequicquam feriatum est. Subindè novis, novisque, legionibus in civitatem immissis, ut numerus defensorum ad decem hominum millia, integrumque ferè exercitum, excurreret. Quibus cum *Mansfeldii* adventus esset nunciatus, lætitiam, atque alacritatem, suam obsessi reiteratis tormentorum explosionibus contestari cœperunt. Sub totidem ictibus *Hispanis* respondentibus. Eò acrius ergò instabat *Spinola*, eò impensiùs urgebat expugnationem, quò magis auctas *Batavorum* vires præmetuebat. Interim, extrema tentaturus, *Henricum*, *Comitem Montanum*, cum expedita in *Frisiam* manu emisit, *Mauritii Vranii* eo locorum vires distracturum. Sed successu caruit isthæc expeditio. Nam *Comes Montanus* præsidiariorum, per eam provinciam vigilantium, armis exceptus, ausis excidit. Qua de re, spe illâ præconceptâ in ventos abeunte, & *Spinola*, super civitatis expugnatione, desperare, & *Mauritius Vranius* liberationem meditari, cœpit. Nihilominùs, quid in bello fama, quid credulus error, possit, vel hìc notatum est. Apud *Antverpiam* enim, & *Bruxellas*, communis vox, & fama, garriebat, de *Bergizomo* actum ferè esse. *Spinolam* nempè, interceptis urbis aggeribus, ac munimentis, extraneis ad unum omnibus, fossis, mœnibusque instare, cuniculosque ad usque umbilicum urbis subtus humum ductos esse, oppidanos ità confusos, tristesque, notari, ut, abactis rebus quibusque pretiosissimis, fortunam desperent, extraque vota vagentur, portu *Scaldis* ab *Hispanis* jam intercepto, atque insesso. Illis rumor adjiciebat, etiam tùm novum captæ velut urbi gubernatorem esse designatum. *Spinolam* verò cum exercitu in *Seelandos*, movere, *Ludovicum Velascorum* apud *Flandros* fortalitium, ad *Claves* dictum, petere, *Henricum*, *Comitem Montanum*, ...te, *Cordubamque* suo cum exercitu *Mauritio Vranio* imminere, usque eò, ut parum absit, quin *Batavi* rebellantes jam ex voto subjugari queant. Id genus confictis, & ad speciem blandientibus, persuasionibus, oppidò vanissimis tanquam ferculis, sese oblectabant *Hispani*. Sed omnia erant irrita, ac ne cassa quidem nuce digna. Tam immane enim aberat, ut *Spinola* urbe potiretur. Ut potius sarcinulis collectis abitum meditaretur, adventum *Mauritii* ac *Mansfeldii*, nequicquam præstolaturus.

III.

Mauritius Vranius, Mansfeldii copiis auctus, Bergizomum liberat.

MAuritius ergò, *Bergizomii* liberaturus, collectis undique copiis, interiorumque civitatum præsidiis evocatis, exercitum educebat, legionibus *Mansfeldii*, ac *Brunsuicensis*, postquam illæ quiete, ac novis vestib⁹, recreatæ recepissent vires, *Bredam* præmissis. Maturè hoc prævideral *Spinola*. Quo nomine dimissis nunciis *Anholtinum*, *Saxo-Lauenburgicum*, & *Holsatia*, *Duces*, invitabat, cum copiis *Teutonicis* celerrimis itineribus advolarent, interque *Antverpiam*, & *Bredam*, considerent. *Henrico*, *Comiti Montano*, verò, qui circà *Noviomagum*, & *Iuliacum*, duodecim hominum millia tenebat, in mandatis dedit, ut, facta cum *Teutonicis* copiis conjunctione, in *Mauritium* duceret, cumque eo *Marte* decerneret, aut ad minimum, ne *Bergizomum* pertingere posset, transitus intercluderet. Non recusavit *Spinola* sapientissimum consilium *Comes Montanus*. Sed, cùm aditum non haberet, ipse temporis penuriâ præventus, stato, ac justo, tempore accelerare non evaluit.

Id genus auxiliis *Spinola* postea quàm excluderetur, consultò judicavit, in tempore, præmisso *Antverpiam* rei tormentariæ apparatu, exercitum salvum deducere, quàm, in præsentia hostium, graviùs periclitari. *Mauritius* enim, novis itidem *Bergizomum* emissis legionibus, hoc agebat, ut *Hispanorum* exercitum ex omni parte invaderet, ac funderet. Ferunt, *Henricum*, *Comitem de Monte*, cum suis seriùs advenientem, postea quàm inter *Hispanos*, tanquam fabula, præter meritum, acerbiùs traduceretur, usque eò, præ animi dolore, efferatum, indignatumque, fuisse, ut sive *Graci* illius *Atacis*, sive *Vari Romani*, mox gladium in fabulæ autores, aut semetipsum distringeret. Ab omnibus enim, tanquam de industria *Mauritio Vranio*, amico suo, hanc victoriam tarditate sua conciliare voluisset, indignè insimulabatur.

IV.

Mauritius ovans ingreditur Bergizomum.

REcuperatam feliciter civitatem *Mauritius*, cum *Mansfeldio*, ovans ingressus est. Oppidanis, in ejus adventum, lætitiâ, ac festivitate, frementibus,

DELINEATIO URBIS BERGENOPSOOMÆ. UNÁ
cúm Hispanorúm castris ad illam factis. anno 1622.
BERGEN OP
Noot Schans
Verdroncken
Landt
Nassou

Abriß der Statt Bergen op Zoom Sampt dem Spä=nischen Läger Im Jahr 1622.

rari jussit, decretaque publicâ supplicatione, pro hac ovatione splendida, DEO gratias egit.

A partibus *Hispanorum* decem hominum millia desiderari ferebantur. Cùm ex obsessis sexcenti tantùm cecidissent. *Hispanis* igitur tantam post jacturam, in hyberna redeuntibus, *Mauritius* misit, qui *Steinbergam*, aliaque apud *Bergizomum* oppida finitima, recuperarent. Quo facto, copiis hinc indè divisis, *Hagam Comitis* perrexit, à *Friderico Palatino*, diversis *legatis, Principibus, Comitibus*, *dynastisque* variis, ad duo passuum millia, obviam exeuntibus, summo cum applausu salutatus, exceptus, introductusque. Atque ità *Fridericus Palatinus* cum eo tempore, à *Rege* socero impeditus, *Palatinatui*, ac rebus suis, prodesse non posset, adductis *Mansfeldii*, ac *Brunsvicensis*, copiis, *Belgis*, ut, super recuperato *Bergizomo*, ovarent, profuit.

V.

De excessu Ernesti Principis, Comitis Holsato-Schaumburgici.

HUnc in *Annum M. DC. XXII.* incidit excessus splendidissimi illius *Principis, Ernesti*, *Comitis Holsato-Schaumburgici*, herois ad omnem magnificentiam nati, *Academiæ Rintelanæ* fundatoris. Aulam hic aluit magnificentissimam, omnibus ferè, qui à consiliis, ac ministeriis, ipsi tum fuerunt, amplissimis stipendiis, legatisque, post obitum ab *Illustrissima Principe, Hedwige, Hessiæ Landgravia*, matrona piëtissima persolvendis, locupletatis. Inter cętera ejus, quæ illiberis reliquit, opera, tanti spiritus monumenta, vel sepulcralis illa moles, apud *Stadhagam*, *Comitatus Schaumburgici* metropolim, posita, dignissima fuerit, quæ quidem inter huius seculi reg[ia] *Mausolæa* per *Germaniam* nostram triũphet. Cujus memoriæ, in primis tanti *Principis* laudibus, cũ, antè hos annos duodecim, integram destinaverim *Elegiam*, non possum cupiditati, & studio meo, temperare, quin illam, & quidem totam, hîc subiiciam. Talis autem est:

Define nunc, Carthago, tuos iactare labores,
Desine pyramidas, Memphi, referre tuas.
Nunc Ephesus Triviæ cesset memorare Dianæ,
Templa, per audaces quæ cinefacta manus.
Nil proficit cippos, nihil hic cantare Colossum,
Quem videt, & toto laudat in orbe, Rhodus!
Vespasiane, satis sit & Amphitheatra sub avo
Carminibus vates concelebrasse tuo.
Ecce! Visurgiacæ molimina grandia gentes
Ostentant, priscis æquiparanda tholis.
Anna Perenna favi! Moles nova surgit, & adsunt
Mausolæa, tholis conspicienda novis.
Qualiter augusti quondam miranda sepulcri
Culmina magnificâ Caria laude vehit.
Qualiter ingentes obeliscos altiùs effert,
Prædicat atque Arcus Martia Roma suos.
Inprimis, Hadriane, tuum memorabile bustum
Immodicis tollis laudibus astra super.
Tale tuum, Stadthaga, decus! Sic æmula Moles

Ergò magna super tua terras ibit imago,
O Princeps, patriæ gloria summa tuæ.
Tu quia non patrias tantùm modò laudibus oras
Implêsti, meritis suspiciende tuis.
Sed quia finitimas maior tua gloria terras
Transvolat, & spatium vix, ubi sistat, habet.
Ergo tuas laudes, tua fama, tua umbra, nepotes
Excitet à sera posteritate tuos!
Tu quia non animis, celso non pectore tantùm,
Calcasti vera nobile laudis iter:
Sed, quia tantus eras, & ad omnia splendida natus,
Gloria par ausis ne foret ulla tuis.
Quid loquar? ô utinam nostra foret ille Thalia
Spiritus, in laudes possit ut ire tuas!
O mihi si clara, Princeps ô inclyte, famâ
Carminibus liceat tangere summa mea!
Dùm tamen intereà Musæ, dùm docta manebunt
Carmina, barbarie non subeunte locum.
Dùmque per Vsipetum tractus, notissimus amnis,
Volvet inexhausto fonte Visurgis aquas.
Semper honos, semper tua gloria, vivet, & ille
Spiritus, excelsæ nobile mentis opus.
Te semper niveis, semperq; invecta quadrigis
Fama triumphantem relligiosa vehet.
Namq; tuæ laudes, tua tot monimina posthac,
Semper erunt meritis ceu rediviva tuis.
Ergo simul dicet præconia patria, dicent
Templa, scholæ, laudes, aula, forumque, tuas.
Inprimis festos Academia concinet hymnos,
Assurgens meritis Rinteliana tuis.
Tu quia non patriam modò, non modò templa, scholasque,
Aulamque amplificas, amplificasque forum:
Sed quia ceu sobolem, natamque, relinquis amœnas
Rintelium pater hîc pone Visurgis aquas.
Hæc tua victuris inscribat nomina chartis,
Hæc statuat famæ digna trophæa tuæ
Hæc hæc perpetuet fastos, tantoq; parente
Digna, canat laudes ipsius, ipsa suas.

VI.

Marci Antonii de Dominis, Spalatensis Episcopi, reconversio, & obitus.

QUi paucos antè annos, evulgatis in *Pontificem* scriptis ab *Ecclesia Romana* secessionem fecerat, usque, in *Angliam* digressus, ecce! hoc anno è *Britannia Romam* regreditur, reconversionem prætendẽs, palinodiamq; canens, *Marcus Antonius de Dominis*. Quanquam igitur, se in commodum *Romanæ Ecclesiæ* multum operæ novasse, apud *Anglos* insulares, prætenderet, nihilominùs fidẽ vix meruit. Itaque, jussu *Pontificis*, apud *D. Hadriani* molem, sive *Castrum Tyberinum*, in custodiam relatus est. Ubi paulò post vitæ finem fecit.

VII.

Ignatius Loiola, ordinis Iesuitici autor, inter Sanctos refertur.

HUc usq; *Patres Societatis*, ubi apud diversos *Romanæ Eccles. Pontifices*, pro *Ignatio Loiola*, ordinis autore, sanctitatis nomen frustrà corrogassent, indulgentiâ *Gregorii XIII. Pont. Max.* tandem canonem impetrârunt, voti sui compotes. Ingenti igitur, quà quà pater huius ordinis nomen, lætitiâ, patribus na-

VIII.

Illustrium, ac doctorum virorum, obitus.

VIII *Calend. Februar.* ex humanis excessit *Carolus Philippus, Dux Sueciæ, Gustavi Adolphi, Regis Suecorum* fortissimi, germanus, malignâ febri in *Mosc.horum* finibus extinctus.

Eodem hoc *Anno*, qui è litteris famam consecuti sunt, naturæ legem impleverunt *Petrus Plancius, Ambsterodamius, Geographus* celebris, *David Pareus, Theologorum Archipalatinorum* præcipuus, & *Conradus Vorstius, Scholæ Steinfurtensis* professor, vir ingenio clarus, sed confessione sectarius.

CAP. V.

De Comitiis Ratisponensibus.

I.

Fridericus Palatinus, Regis soceri in protectionem tradito Palatinatu, res novas agit.

Posteaquàm, ad *Britanniæ*, ac *Daniæ Regum* instantiam, *Frider. Palatinus* patriâ, quam in protectionem *Regis* soceri tradiderat, excessisset, è *Galliis* ad socerum dedit, omnia se jam, ad *Regis* mandatum, implevisse, patriæ loca reliqua tribunis *Anglicanis* permisisse. Quid igitur jam, & deinceps, de se fieri velit, sententiam soceri se exspectare. *Rex*, tametsi toties fuisset frustrà, nihilominùs videbatur rebus suis sapienter, atque optimè, consuluisse, quippe qui præstructo jam idoneo fundamento, absque armorum & belli discrimine, *Palatinatus* restitutionem impetrare quitus esset. Sed egregiè is & generum decepit, & deceptus ipse est. *Vestonius* enim, legatus *Britannicus*, trãsactionis hujus ematurationem apud *Bruxellas* sollicitans, *Regem* suum, eludi, impendiò querebatur. Ut in *Angliam* rescriberet, facilius esse funiculum ex arena nectere, quàm in caussa, *Palatinatus* restitutionem concernente, quicquam ab *Hispanis* obtinere. Totidem verbis, in *Hispanias* missus, *Digbius*, narrabat, tempus ab *Hispanis* de industria extrahi. Ut, antequàm *Gondomarus*, legatus *Hispanicus* extraordinarius, ex *Anglia* foret reversus, nihil illi rerum seriarum intereà suscipere affecti sint. Qui cùm apud *Anglos* datâ quoque operâ diem ex die duceret, *Rex* offensus, denuò suggerentibus consiliariorum que, invasionibus, rem acerrimè egit. Ut paulò post *Dorstenam*, ad *Lippiæ* fluentum, in potestatem redigeret, variaque ad *Lipstadium* oppida incendiis partim deleret, partim expilaret. Cujus impetus retusurus ubi *Anholtinus* legiones in occursum eduxisset, *Mansfeldius* prædâ onustum militem in *Frisiam* orientalem, tanquam in hyberna, dimisit.

II.

Cæsar, comitiorum caussa, Ratisponam intrat.

INtereà, quod jampridem *Frid. Palatinus*, ejusque amici, super *Electoralis* dignitatis translatione, suspicati fuerant, ad effectum spectabat. *Cæsar* enim apud *Ratisponam* comitia indixerat. Cuius cùm statutum advenisset tempus, ipsis *Romanorum* festis *Brumalibus*, nempè *VIII. Cal. Decembr. Cæsar* solennissimis cum ceremoniis urbem intravit. Principiò, sub quinque signis, duo civium millia per vias civitatis in armis excubabant. A fronte Centurio urbicus, equo insidens, primus, solusque, ingrediebatur. Quem duo tubicines urbani, & hos septem equites, stipatores, insequebantur. Istos excipiebant tubicines *Saltzburgici*, numero sex) duodecim adolescentes equestres, more *Romano* veteri convestiti, equites septuagintà quatuor, equi, quos vocant dextrarios, ad *Episcopum Bambergensem* spectantes benè multi triginta viri equestres, quinque tubicines, quinque *Poloni*, maculatæ tegminibus lyncis circumamicti, duodecim equi ductiles, sive dextrarii, quinq; ministri augustales, duodecim equi *Cæsaris*, tapetibus attalicis strati, octo ministratores equites, duodecim adolescentes equestres, vestibus holosericis coloris nigri induti, unicus tubicen, cum æneatoribus numero duodecim. Post hos *Ludovicus*, *Hessorum Landgravius*, dictus *fidelis*, ingrediebatur solus. Eum à tergo insequentibus coronâ octoginta duorum equestrium, quatuordecim equitibus gregariis, sex ministratoribus aulicis. Secundùm illos, quinque caduceatores, sceptra præferentes, *Papenheimius* ensifer, decem stipatores, ipseque, *Imperator*, sub umbella auricolori, à sex senatoribus prælata, in qua *Aquila* alis bipatentibus erat intertexta, tanquam ordinem, ac locum, medium occupabant, sexaginta stipatoribus prætorianis, sive lanceariis, pedibus insequentibus. Abindè *Saltzburgicus*, atque *Herbipolitanus*, *Episcopi*, in equis junctìm, unà octo post terga equitibus incedentibus, *Imperatricem* prævertebant. Quæ essedà & quidem sola, vehebatur, insequentibus quinque aliis ordine rhedis, nymphis illustribus plenis. Id quod regium agmen claudebant tubicines duo, centumque equites dicti balistarii. Hac pompa *Imper-*

ret,eodem venire negavit, tametsi Cæsar litteris, propriâ manu exaratis,eum invitâsset.Idem fecit& Brandeburgicus.Nescio quid obstare sibi, quò minùs veniret,causatus.Interim uterque legatos eò dimisit,sub hac instructione,ut essent,instar discipulorum Pythagoræ,ut est apud A.Gellium,audientes duntaxat,& referentes.

III.

Ferdinandi II. Imp.in comitiis Ratisponensibus facta propositio.

ORdior Annum M.DC.XXIII.quem magna pars vatum, prout vel sub belli motibus potissimû fieri amat,fallariorum,tantùm non terribilê, tantû non Cæsari,familiæq; Archiducali,funestum futurû, temerè prædixerat. Et jam credulus error improbas hominum aliquammultorum occupaverat mentes,opinantium,cùm tanta sub confidentia ab hariolis id genus,& veteratoribus, ementitum esset,fore,ut hic annus variis revolutionibus, ac conversionibus,illustris,ac memorabilis,evaderet. Vt non paucos summum hujus temporis desiderium incesserit,& quidam, mortis necessitate interveniente,ante diem eripi sibi hanc lucem,has variorum tropicorum revolutiones invideri fato, in ipsis rerum humanarum ultimis,conqnesti comperiatur. Interim Ferdinandus Cæsar animo illo, quo Deum, quo pietatem,complexus erat, longè sublimiori præditus,quàm ut fabulis,variisq; auguriis, & inanibus,deijci qultus esset, ut, quò majores referret victorias,eò plures,& luculentiores, spe conciperet,posteaquàm adventum Electorum Protestantium frustra exspectâsset, pro Cæsareo illic tribunali,in côcessu Imperii VII.Id.Ianuar.Septemvirorum, Principumque, sequêtia in verba perorare,ac propositionem, sicut vocant,promulgare,jussit,quæ talis fuit. Neppè Cæsarem nullo pacto dubitare, quin Electoribus, ac Principibus,è diplomate superiori Ann M.DC.XXI. sub mense Aprili,ad Imperii Status emisso, antè cognitum foret,quàm necessarius,ac salutaris, Electorum,Principumque,hac tempestate, expediret conventus. Sed intervenisse tum necessitates bellicas, quas ob hoc usque præsens in tempus comitia extrahi oportuerit. Iam autem Cæsarem, quòd tàm officiosè hæc illustris Electorum, ac Principum, concio convenisset,gratanter agnoscere, ac vice versa omnem ipsis clementiam polliceri,atque offerre.

Ad summam, ac caput,rei quod attineat,supervacaneum videri, ut de periculoso Imperii, intricatoque,statu prolixa instituatur enarratio. Siquidem in propatulo sit,quibus modis comitia, ac diætas, Imperii antehàc labefactari, recessus Cæsareos infringi,cursumque Cameræ Imperialis interturbari, contigerit. Vt etiam aulæ Cæsareæ dicasterium in dubiû sit vocatum. Vt ei etiam oppidò contrariatum fuerit.

Sub tristi earum rerum facie, eos, qui,sub specioso Religionis prætextu,quidvis non audent, irrepsisse,adversus leges pacis tàm Religiosæ, quàm Secularis, aliorum dominia invasisse, subditosque abalienâsse. Vndè malorum tantùm non lerna pullu-

improbæ evictione, exercitus conflari usuvenerit, dehortationibus,variisque eorum, quorum interest, querelis locum nullum invenientibus. Istis omnibus,tanquam cumulum quendam,supervenisse Anno M.DC.XIIX. rebellantium Bohemorum furias ac turbas, cujusmodi facto veluti contagio, cæteras hæreditarias Cæsaris provincias successivè corrupissent,eo fine,quò jam-dudùm clàm palàm côspirantium cathena sublimè emergeret, Imperii illustrem,ac florentem,in nationis, nominisq; Germanici, vituperium,statum everteret,rerumq; pôtiretur,codicillis adversariorum,sub clade Pragensi fortè,inter cætera κειμήλια repertis, fidem abundè facientibus.

Hæc,atque id genus, flammantia consilia, inter cæteros, inprimis fabricasse Frider.Palatinum. Vt, sub mediatoris,atq;arbitri,persona, vultum hostis indueret,caputq; perduellium ac dux, evaderet, sub colore, sibi cum Imperatore nequicquam, sed cum Archiduce, controversiam esse, caussantem. Quem posteaquàm sub Imperii comitiis, apud Fràcofurtum solennissimè concelebratis, per legatos suos, eò missos, Cæsarem, pro Bohemiæ Rege legitimo, atque Electore septimo, agnovisset, eidem more solenni homagium præstitisset, juxtàque actus omnes, ac singulos, ad Cæsaris inaugurationem necessarios,ex lege; implesset, nihilo-minùs Cæsaris in regnum, ac dominium,venire, coronam alienam usurpare,ac capiti suo imponere, subditosque,ac ditiones,intercipere, haud verecundatû esse. Neque hoc ipso furorem,semel cœptum,rescidisse. Sed eò usque vires sumpsisse,ut etiam regnum Vngariæ eodem perduellionis contagio inflammare, atque in partes Transylvaniæ Principis transire, compulerit. Bohemorum igitur imitatione, etiam Vngaros in Regem vocasse Bethlenum volentemque designasse. Neque hoc in agone partum esse provinciis Archiducum patrimonialibus. Sed etiam illas pari invidia inquietari cœpisse. Vt intereisse & ipsam Cæsarisque sedem, Viennam nempè, hostilibus planè copiis corona invadere,haud dubitârint.

Quæ cùm incommoda Electorum, ac Principum, magna pars ad animum admisissent, intelligentes, hoc pacto à perduellibus omnem Cæsari obedientiam, honoremque, negari, Bohemiæ regnumq; cum adjunctis provinciis,a legitimo Rege, ac domino,ad illegitimum detentorem transferri, aliàque,ac novam, malique moris, formam per hoc Imperium velle introduci, utique, Anno M. DC. XX. eo fine, apud Milhusium Thuringorum, Electorû, P. incipumque, conventum aperiri cœpisse, quò huic immanè hianti, per Imperium rictui, ac vulneri, medela afferri, inprimis à vertice Cæsaris,tanquam Imperii capitis, omnis ignominia procul abarceri possêt. Facto igitur Senatusconsulto, Electores, Principesque, illa sub diæta congregatos, autores fuisse, Cæsar hoc ageret, &,tametsi summo jure, armisq; vindicibus,in delinquentes, aliquam multos Imp. Principes,uti posset, pateretur remedia mitia, ac facilia, severitati præferre, refractarios istos in viam, atq; obedientiam, revocare, utque ab armis, contrà Cæsarem, ac dominum, suum temerè suscepti-

image
not
available

quibus proscriptus ille, qui ad summam inobedientiam, bellorum novas reproductiones; cædes, depopulationes, expilationesque, nihil faxit reliqui, coerceri queat. Ille, cùm ne micam quidem emendationis, aut pœnitentiæ, præ se ferat, omnesque actiones, oppidò noxias, ferro decidere superciliosè animatus sit, rem ipsam flagitare, illum in ordinem redigendum esse.

Proindè, rebus ità sese habentibus, cùm ne quidem *Cæsar* suspicari possit, futurum, ut aliquis saltem per hoc *Imp* inveniatur, qui proscriptum jam, & deinceps, in numerum *S. Imperii Electorum*, utique *Cæsaris* consiliariorum interiorum, recipiendū esse, suffragari velit, præsertim, cùm iste in vituperium tàm *Imperatoris*, quàm *Imperii Principum*, omnia ctētārit, cum *Turcis* fœdera pepigerit, omnesq; omniū penè tempestatum perduelles abominandis, intolerandisque, læsæ *Majestatis* criminibus, longè supergressus sit, utiq;, secundùm leges, atq; ordinem, illum esse puniendum. Quò igitur hic *Electoralis* collegii rictus maturrimè sanari, atque redintegrari, possit, *Cæsarem* ex plenissima, ac suprema; potestate nominare *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, eiq; dignitatem *Electoralem*, jam vacantem, designare. Cùm enim hic *Princeps*, invalescentibus fœdarum perduellionum id genus furoribus, *Imperii* salutem, libertatemque, ac vindicati [illegible] propriis fortunis, vitæque, longè prætuli, pugnæ illi apud *Pragam* œcumenicæ, sub cap[illegible] periculo, intersuisset, partâque heroicâ victoria, cooperantibus ex altera parte *Saxoniæ Electore*, cæterisque *Principibus* fidelibus; interceptum hæreditarium *Bohemiæ* regnum, unà cum sociis provinciis; *Cæsari* restituisset, multisque, sub persecutione gementibus, *Imperii Proceribus*; subvenisset, & quis, inquam, est, qui eum non omni laude condignum *Principem*, non omni honore, & debito præmio, quod legitimè certantibus olim exhiberi consuetum erat, afficiendum existimet? Hùc accedit, tantam esse illius insuper sapientiam, ut non solùm *Cæsari*, sed etiam universo, *Imperio*, salutaria tàm consilia suppeditare, quàm officia præstare satagat. Ut neque *Principibus* dictis *Protestantibus*, quibus cum amanter agere affectus est, displicere debeat. Hanc illam esse *Cæsaris* mentem: Hanc tanto *Principi* gratitudinem deberi. Ut nihil hoc in agone reliquum sit; nisi ut, sub fine horum comitiorum, solennissimis ceremoniis inaugurari, atque, ut ajunt, investiri, debeat.

Nihil itaque reliquum esse, nisi ut *Electores*, *Principesque*, præsentes, tanquam interiores *Cæsaris* cōsiliarij, decernant, suppeditentque, quibus mediis pax in *Imperio* recomponi, machinæque, ac factiones, omnes tolli, queant. Quo sub cardine cum Reipublicæ salus vertatur, agedùm, super tàm necessario, ac serio, opere deliberarent.

Quod superest, de *Vngaria* motibus hactenùs *Cæsarem* quoq; sollicitum fuisse. Quanquam autem cū *Transylvano* res utcunq; denuò transacta sit, nihilominùs fortalitia, in *Vngaria* finibus posita, necessarios, eosq; magnos, requirere sumptus. Qui cū hac tempestate, provinciis *Austriacis* exhaustis, à solo turiusq;, ob moræ periculum, succurrerent. Corollarij loco, consideratione juxtà dignū esse, quibus modis *Batavi* consœderati, induciis exspirantibus, adversus familiā *Burgundicam*, utiq; dominiū suum, bella redintegrare conentur. Qui cùm ex *Imp.* proscriptum *Palatinum* secum attineant, in *Imp.* fines grassentur, subjugatisq; *Guestphaliæ* partibus, etiam *Rheno* munimentū imposuerint, utique rem ipsam postulare, illis in locis *Electoribus*, ac *Proceribus*, quiritantibus ut occurratur.

De gravaminibus *Imp.* à multis retrò annis proponi solitis, itidem viderent, ac consultarent *Electores*, *Principesq;*. In eo *Cæsarem*, quicquid absq; dignitatis detrimento facere quitus esset, facturum esse. De *Camera Imperial.* restitutione, cujus jurisdictio collapsa esse feratur, seriò deliberādū esse. Absq; enim justitiæ administratione *Imp.* constare haud posse. Proindè. quibus mediis tàm salutaris justitiæ redintegratio reduci, ac stabiliri deinceps possit, uticè esset dispiciendum.

Tandem monetariæ rei auctionem, adulterationemq; in immensum excrevisse. Istud autem flagellum multis in provinciis bello sævius affligere. Qui morbus, sanè pestilens, sicubi ordinariâ curatione inpræsentiarum eradicari nequeat, saltèm palliativis ad tempus remediis eò adigendus venit, malum ulteriùs ne serpat, donec, sub ordinaria *Imperii* diæta, lues ista è fundamento curari, ac recidi, evalear.

IV.

Ad superiorem Cæsaris propositionem, Electorum, Principumque, declaratio.

ANtequàm, quid ad illam *Cæsaris* propositionem responsum sit ab *Electoribus*; atque *Principibus*, subnectamus, calamum, scribendiq; hūc ordinem, intertutbat atrox famuli facinus, qui *Electoris Saxoniæ* ad hæc comitia legatum, *Ioan. Georgium* à *Polniz*, dominum suum, injecta manu cultello perfodit. Quod igitur ebrius patravit scelus, atque hæricidiū, hoc sobrius, sub carnificis severitate, manu, ac capite, recisis, atq; in turrim pontanam; spectaculi causâ, adactis, expiavit. Interim *Electorum*, *Principūque*, responsio, quæ usq; ad *XIII. Calend. Februar.* excurrit, fuit hujusmodi: *Cæsaris*, super *Friderico Palatino*, banni, ac privationis, processum, *Electores*, *Principesque*, coacto concilio, deponderâsse; atque invenisse, rationes, quibus *Cæsar* impulsus esset, media, quibus uti vellet, ac deniq; circumstantias, oppidò graves, ac continuantes, quibus *Palatinus* hostilitatē perseveraret, sic quidem cōparata esse, ut modò non hoc *Cæsari* vitio verti possit, ut magis jure in *Palatinum*, etiam nunc pœnitentiam haud emendātem, et iam nunc odia, bella, cædes, atq; tot humani sanguinis lanienas, despumantem, juxtà leges, *Imperii* constitutionibus expressas, animadvertere, pœnasq; debitas irrogare, debeat. Interim, hanc in sententiam nonnullos animis inclinare, nempè, cū hæc res magni sit momenti, *Electoratumque Imperii*, pariterque *Collegii Electoralis* membrum, concernat, unde et illum quies ac salus vel exaduerso [illegible]

se, *Palatinum* nempè ordine, ac decenter, auditum haud esse. Vt sic absq; legitima caussæ cognitione, præter ordinem juris, banni, ac privationis, fulmine gravandus haud veniat. Neq; hæc eò tendere, ut potestas *Cæsarea* in dubiū vocari debeat. Vt *Cæsar* (q̃ præfiscini monere velint) nihilo-minùs capitulationi, ac promissis, *Electoribus* datis, stare teneatur. Quæ, modestiæ causa, pluribus urgere, *Cæsariq;* præscribere quicquam, noluit. Quantum autem p̄priè ad translationē dignitatis *Electoralis* faxit, hoc quidē negotium ità cōparatum esse, ut multa, *Cæsari* perpendenda, hìc interveniant. Quæ, tanquam in cōpendio, hìc producere velint, modò *Cæsar* hoc non indignè ferat.

Itaque nonnullis ità quidem videri, siquidē *Cæsar*, reducendæ pacis causa, hæc comitia indixisset, meritò, atq; antè omnia, de obstaculis prævidendū esse, cujusmodi necessariò removeri debeant. Eo pacto, inter præcipua requisita, hoc primarium occurrere, *Cæsar* provideret, quò regnum *Bohemiæ*, tā quam omnis mali causam, ac fontem, reliquasq; p̄vincias, introducta, constabilitaque, quiete, securè possideat. Quo nomine reformationes, severæque executiones, rectius exularent, quàm ut per eas hominum mentes potiùs irritentur, exacerbenturq;. Amore enim, & benevolentiâ, subditorum sive *Imperium*, sive *regnum*, constare, odiis, ac dissensionib⁹, subverti. Nisi itaq; benevolentiæ via sternatur, non liquere, undè *Cæsaris* regimen diuturnum, undè *Electorum, Principumque*, conditio tuta esse possit. Cū metus obstet, ne *Bohemi*, aliique populi, impotentiam, desperationemque, denuò degenerātes, gravioribus res *Cæsaris Imperiique*, motibus perturbare evaleant. Secundùm hæc, *Principes Protestantes* super eam reformationē oculos conijcere, ac nescioquid, suspicari. Tametsi n. privata hæc, ac particularis, allegetur causa, publicam eam tamen, aut publico finitimam, videri posse. Et nisi *Ecclesia Pragensis*, à *Rodolpho II. Imp.* ad petitionem *Christiani*, *Saxoniæ Electoris*, in hunc usque diem *Evangelicis* concessa, restituatur, liberumque *Religionis* exercitium denuò aperiatur, subverendum esse, ne unquam pax coalescat, sed graviores turbæ immineant. Motus istos, ac perduellionem, non à vulgo, sed ipsis dynastis, ac proceribus, cœpisse. In suppliciorum, sive pœnæ, irrogatione, æqualitatem observandam. Subditos, in exilium ejectos, de gratia, sibi facta, nihil prædicare posse. Vt fidele *Electoris Saxoniæ* auxilium facilè in diffidentiam declinare queat. Nisi *Cæsar*, hoc obstaculum removendo, per *Bohemiam* amnestiam sanciat generalem.

Cæterùm, tametsi *Cæsari* causarum abundè sit, ut meritò super *Palatino* conqueri possit, sicut etiā facta illius probare minimè fas sit, nihilo-minùs *Cæsareæ* facturum operæ pretium, sicubi ignoti lenitatē

ctaret, excludi possint, an *Palatini* frater, qui nihil in *Cæsarem* designasset, neq;, ob minorennitatis statū, quicquam designare potuisset, cæteriq; agnati, non tantùm insontes, sed & *Imp.* ac *Cæsari*, fideles, præteriri jure debeant, hoc quidem esse sub quæstion Vt hæc consequentia reliquos *Electores*, ac *Principes*, tanquam nova, mordere quita sit.

Reges, Principesque, exteros, *Palatino* agnationis vinculis obstrictos, hactenùs, spe meliori nutritos, supersedisse. Eos verò, reali jam *Electoralis* dignitatis translatione offensos, dùm restitutionis spē omnē præconceptam, laboresq;, tot legationibus obitos, frustraneos fuisse, se seq; protritè habitos, viderēt, in armis insurrecturos, omnibusque, quod ajunt, copiis, conatibusque, hanc restitutionem procuraturos, esse. Optandam quidem *Cæsari*, & meritò optandam, *Pyliam*, sive *Sibyllinam*, esse senectam. Interim, neminem excessus certum esse. Vt nedùm ad brevem vitæ summam aliquid adiicere sufficiat. Quodsi ergò (quod abominandum) aliquid humani *Cæsari* accidat, ut, antequàm hæ lites gravissimæ sint consopitæ, ad cœlites emigrare comperiatur, profectò, dubium relinqui, an *Cæsaris* hæredes sub iisdem conditionibus tùm transigere possint. Iam jam *Cæsarem*, post luculentas tot victorias, ex arbitrio τὰ πάντα, ut ajunt, posse. Quis scit, an e dem fortuna, & quàm diu, hunc tenorem decurr re velit? Quæ prout in res bellicas potissimum h bet imperium, si deinceps inclinet, neminem fugere, quàm diversas ab hisce leges lubrica *Dea* imponere satagat. Eo intuitu dubitari à quibusdam, an è re *Cæsaris* futurum sit, si in tàm difficilis momenti negotio *Cæsar* hanc translationem præcipitare velit. Cùm in re tàm ardua, universum concernente *Imperium*, etiam universorum *Imperii Electorum*, ac *Principum*, modò non præsentia, sed etiam consensus, atque astipulatio, requiri videatur. An igitur veniæ, an conjunctis *Electorum, Principumque*, ac *legatorum*, intercessionibus, apud *Cæsarem* locus esset nullus? *Palatinum* peccâsse quidem. Sed adhū juvenem, sed ab aliis seductum, & qui ipse sibi vixdùm per ætàtem utilia consulere valeat. Illum neque motuum *Bohemicorum* autorem fuisse. Vt jam medium in incendiùm pertractus sit. Etiam alus factam esse à *Cæsare* gratiam, datamque veniam, qui paribus cum *Palatino* delictorum vinculis tenerentur. *Cæsarem* tàm sibi, quàm collegio *Electorali*, *Reges* extraneos, *Principesque Palatino* jure agnationis devinctos, hac ratione non tàm conciliare, quàm obligare, posse. Vt ipsum etiam *Palatinum* æternæ gratitudinis vinculis, vix dissolubilibus, astringere sustineat. Qui, cùm jam exilij, ac pœnarū, abundè tulerit, deinceps commodis suis rectiùs velificari studeat. Ex adverso, idem, sicubi, remediis omnibus exclusis, ad desperata adigatur consilia,

Imperii p... ...ionem admodùm necessariam esse. ... igitur *Palatini* error, ac delictum, extet gravissimum, parq; exemplum vix habeat, nihilo-minus, experientiâ teste, ad pacis reproductionem, mitia remedia extremis præponderare. Rigore enim non conciliari, sed exasperari hominum animos. Tantam esse prærogativam *boni pacis publici*. Vt quibuscunque rationibus, ac respectibus, anteferri debeat. *Cæsarem* ergò conjunctis precibus exorandum esse, juris, ac legum, severitatem in clementiam converteret, *Palatinumque*, præeuntibus subjectione, ac deprecatione, ac quæcunq; hunc ad humiliationis actum pertinebūt, in gratiam admitteret, *Imperiumq;* pacis refusione exhilararet. Absq; hoc esse, ut novas lanienas, ac devastationes, deinceps superventuras, tanquam jam tū præsentes, intueri liceat. *Cæsarem Bohemiæ* regnum, nuper interceptum, unà cum provinciis, recuperâsse. Nihil igitur superesse, nisi ut earum regionum regimen confirmetur, paxque per *Imperium*, & regna, sublata animorum collisione, reflorescat. Secundùm hæc, ex adverso, aleam belli esse incertam. Totque partas luculentas victorias, sicubi bellum extrahatur, inverti posse. Vt de eo nihil dicatur, ex ipso novationis processu, modoq; puniendi, vel novos motus suscitari posse, dùm *Palatini* primogenitus, dùm frater, dùm agnati proximiores, ab jure *Electoratus* acquisito essent exclusissimi. Atque hoc ipsum esse, quod *Principes Saxoniæ inferioris* jam tum offendat, ac mordeat.

Profectò, quàm ægerrimè hunc processum laturus sit *Rex Angliæ*, fugere neminem. Hic enim tot legationibus invanum se laborâsse, adeóque protritè, ac post principia, habitum esse, concoquere non poterit. Vt filię, & nepotum, triste exilium siccis oculis intueri nequeat. Idem reliquis agnatis bilem, ut est apud *Theocritum*, in nasum conciebit. Quos omnes *Cæsar*, tanquam eundem parietem, juxtà *Ciceronis* illud, eadem fideliâ dealbare, eadem operâ delinire, sibiq;, & toti *Imperio*, conciliare, imò devincere, poterit.

Quod ad modum sive submissionis, sive exculpationis, spectat, siquidem *Cæsar* in clementiam propendeat, super eo certam diætam aperiri, ac conveniri, posse. Neque dubitandum venire, *Deum* futurum in partibus, remediaque tùm idonea commōstraturum, quibus *Cæsaris* fastigium constabiliri, interveniendum favor conservari, adeóque pax, & concordia, reduci, queat. Eundem ad scopum, sicut e circumstantiis colligere foret, etiam collimare *Sereniss. Hispaniarum Infantem*. Vt eò majorem *Cæsar* applausum, siquidem hanc mentem inducere velit, exspectare quitus sit.

De reformatione, apud *Bohemos* recèns gliscente, ità quidem esse. Nempè *Saxoniæ Electorem* illam, tanquam publicam, accusare. Nisi igitur huic quoque enovationi tempestivum quæratur remediū, novos facilè motus suscitari posse. Quid? quòd *Imperiales*, & *liberæ*, *Civitates*, pro quibus etiam haud semel *Saxo* intervenerit, ingentem querelarum cathenam nectant, caussantes, adversùs *Cæsareas*, prout vocant, capitulationes, ac promissiones, nu-... factas, eum in modum sese gravari af-

uc diffidentiæ excrescant, extremamque attingant lineam. Illis igitur omnibus, ac singulis, impendiò necessariis, *Cæsarem* mederi posse, Idque, ut operam dare velit, communibus votis deprecandum esse.

V.

Cæsaris, ad Electorum, Principumque, declarationem, exceptio.

Quid ad hanc *Electorum*, *Principumque*, Interventionem, subjecerit *Cæsar*, jam sequetur. Hæc autem fuit *Cæsaris* replicatio, *VI. Cal. Februar.* intimata: Quemadmodum *Cæsar* capitulationis, ut vocant, illius nondùm dememinisset, sed, antè proscriptionis actum, atque etiamnùm, haud oblitus esset, ità optâsse quidem, eo ipso publicatæ proscriptionis tempore, motus, ac tumultuationes, permisisse, *Cæsar* ut crebriùs, ac prolixiùs quàm esset factum, cum *Electoribus*, ac *Principibus*, communicare, ac deliberare potuisset. Quàm parùm autem tùm hoc proclive extiterit, nemini esse obscurum, cùm *Palatinus* novis acquisitis viribus, ac copiis, in *Cæsarem* denuò insurrexisset, omniaque ultima retentare haud dubitâsset. In illum, vel è diæta *Mulhusina*, jam dudùm dehortatorias, avocatorias, comminatorias, adeóque etiam ipsam, paulò post subsecutam, proscriptionem intentantes, tabulas publicari cœpisse. Sed tantùm abfuisse, iste ad frugem ut sit conversus, ut, majori provectus indignatione, atq; audaciâ, omnia in *Cæsarem* ultima etentârit. Cùm igitur tùm modò non in provincias *Austriæ* patrimoniales, quà regiones hujus *Imperii*, impressiones fecisset, *Cæsarem*, temporis acerbitate exclusum „ ob instans moræ periculum, in hostem illud ipsum designâsse, quod summo jure procrastinare ne poterat quidem. Iamdudùm, publicatis illis avocatoriis, ac comminatoriis, proscriptionem, ac bannū, prævaluisse. Quò minùs autem comitia celebrare, hacque proscriptionem exindè evulgare, licuerit, pericula obstitisse. Circa optimam *Cæsaris* voluntatem nihil desideratum hactenùs esse. Vt neque in præjudicium *Collegii Electoralis*, *Capitulationis* illius *Cæsareæ*, quicquam designare, sed præeminentiam *Electoralem* omnibus modis asserere, cupiat.

De translatione *Electoralis* dignitatis, ac restitutione *Palatini*, ità quidē esse, ut diffidentes *Cæsar* opiniones animadvertat. Quosdā benè, ac sapiēter, judicare, *Cæsarē* suóno jure *Electoratū* transferre posse. Eoq; nihil aliud, nisi ꝗ jura scripta, *Imp.* constitutiones, *Cameraq;* leges, jubeant, olimq; ab *Imp.* observatum sit, designare. Quod verò altera pars *Electoratus*, translationem disuadeat, in hoc ità sentire *Cæsarem*, ut *Collegii Electoralis* redintegrationem ematurare necesse habeat. Nempè *Electorum* numerum, absque temporis extractione, resarciendum omninò esse. Quid enim, sicubi *Cæsari* (quod abominandum) aliquid accidat, ex hoc *Imp.* rictu, periculorum novorum emergere satagat, evidens fieri. Quantum deniq; ad *Palatini* exculpationem pertineat, tametsi dura istius cervix inflexa nondū sit, ut ne micam emendationis præ se ferat, nihilominùs, siquidem ità censeant *Electores*, ac *Principes*

tium, ità quidem animum declarare velit, quò magis in favorem, quàm rigorem, ejus propensio animadverti possit, sub hac tamen exceptione, ut *Palatinum* ad *Electoratum* admittere nequicquam quitus sit. Hanc in rem *Cæsarem*, ab *Electoribus, Principibusque*, itemque legatis, contendere, jam tandem, super articulis propositis, deliberationes suas maturarent, eaque in usum *Imperii* consilia suggererent, quæ in rem præsentem esse, *Cæsarisque* conceptam de illis exspectationem fraudare minimè possent.

De reformatione apud *Pragam* quod juxtà allegatum esset, *Cæsarem* haud videre, quo pacto causa illa hæc in comitia pertrahenda sit. Itaque de re omni, & quæ sit æquitas, mensque *Cæsaris*, jam ad *Saxoniæ Electorem* perscriptum esse. Cùmque *Cæsar* hac privata sub causa aliud nihil faxit, quam quòd *Electores*, ac *Principes*, *Ordinesque* inferiores, jam olim, ac toties, fecissent, & adhùc facerent, non esse, ut hoc offensionem, *Imperioque* noxiam, concitare debeat. Tametsi enim *Cæsar*, juxtà litteras illas *Majestaticas*, apud *Bohemos* modò abolitas, ac desitas, exercitium *Religionis* non ampliùs permittat, nihilo-minùs hoc ad *Imperium* haudquaquam spectare. Verùm enim verùm, *Cæsarem* ità affectum esse, ut pacem *Religionis* per *Imperium* nullo pacto labefactare, sed sartam, tectamque, conservare datâ operâ cupiat. Hæc *Cæsarem* optimâ, sincerâque, fide promittere. Hæc promissa seriò implere velle.

Ad querimonias denique *Civitatum Imperialium* quod attinet, *Cæsarem* diversorum *Imperii* circulorum transactiones, & quidem *Aschpyrgicam* illam, in memoriam sibi revocare. Neque eam hactenùs intervenisse *Cæsaris* mentem, ut recessus, ac pacta, illa rescindere velit, ut magis omni cum diligentia observare, ac tueri, studeat. Nisi fortè alia intercedant, quæ ipse mutare non quitus sit. Interim querelas *Civitatum* propediem *Cæsarem* inspecturum, atque, ne ulteriùs jure quiritare possint, prospecturum, esse.

VI.

Ad Cæsaris exceptionem, Electorum, Principumque, instantia.

AD prægressam *Cæsaris* exceptionem illam, non destitêre *Electores*, ac *Principes*, denuò sequentibus intervenire. Nempè, inter cætera ejus generis proposita necessaria, cò inprimis respiciendum venire, quibus mediis *Cæsar*, juxtàque *Imperium*, omnesque *Status*, in securitatem vindicari, factionesque, ac pericula, rescindi, ac propelli, deinceps queant. In hoc enim, tanquam cardine, vertnum præfigat. Quem nisi, prout decet, à proscriptis observari accidat, tum ex legibus, per *Imperium* receptis, porrò in pacis publicæ turbatores animadvertendum esse, sic quidem, ut istorum vita exponatur, bona publicentur, uxores, ac liberi, eiciantur: & quæcunque alia legibus *Imperii* sunt expressa. Illis verò *Principibus*, *Comitibus*, atque *Ordinibus*, qui quidem in proximo sunt, severa sub lege injungatur, illi omnes, & singuli, conjunctim, vel separatim hoc agerent, quò *Mansfeldio* commeatus, annona, armorum apparatus, atque id genus præsidia quæcunque alia, omni deditâ operâ, intercluderentur, isque funderetur, atque eiceretur. Neque dubium esse, si hunc in finem conspirent ejusce loci *Principes*, *Ordinesque*, eaque, quæ, secundùm *Imperii* leges, implere tenentur, in effectum deducant, parui temporis intervallo, huic malo ultimam, quod dicitur, manum tandem imponi posse.

Quod de fortalitiis, in *Vngariæ* finibus periclitantibus, eorundemique provisionibus, *Cæsar* subintulisset, illud haud dubiè in *Imperii* emolumentum, ac securitatem, militare. Vt ab *Electoribus*, ac *Principibus*, gratâ animi recognitione suscipi dignû sit. Optandû igitur esse, ut id genus supetias, quales & *Cæsar* exspectaret, & vellent ipsi, erogare sufficerent. Verùm enim verùm, siquidem sumptibus ipsi sint defecti, provinciæ bellis exhaustæ, ut prætereà sub tantorum motuum discriminibus, militem alere domi teneantur, utique *Cæsarem* se se demisse corrogare, hanc petitionem ad universos *Imperii Electores*, ac *Principes*, reijceret, neque graviter ferret, quòd ex hoc tempore, inopiâ præventi, postulationi satisfacere nequeant.

De periculosis *Batavorû* consiliis, ac machinationibus, ita comparatum esse, ut paucorum *Principum* vires, eorum conatibus retundendis, haud quidem sufficiant. De munimento verò, *Rheno* imposito, aliter jã sese rem habere. Vt interca ab *Hispanis* expugnari contigerit. Ne autem novum, atq; ex opposito anti-munimentum *Rheni* ripis ab istis fortè imponatur, *Cæsarem* operæ pretium facturum, si a *Sereniss. Belgii* gubernatrice hoc litteris obtineat, illud opus quàm primùm à fundamentis ut destrueretur.

Super *Palatini* proscriptione, processu executionis, *Electoratusque* translatione, *Electorum*, *Saxonis*, & *Brandeburgici*, itemque *Ludovici*, *Hessiæ Landgravii*, suffragia, secundùm leges *Imperii* fundamẽtales, exempla, observationesque receptas, lata esse. Ea igitur ut *Cæsar* tàm candidè ad animum admittat, quàm simpliciter, ac fideliter, communicata sunt, conjunctis votis corrogati. Cæterum, quanquam super *Palatini* factis, atque actibus, noxiosissimis, *Cæsar* plus justò offensus sit, nihilo-mi-

arum

Quem nob, prout decet,
... tum ex legibus
... in pace publica
... esse, sic quidem,
... bona publicantur,
& quaecunque alia
... vero Principibus,
... in proximo sunt,
..., illi omnes, & ...
... agerent, quo ...
..., armorum apparatu,
quaecunque alia,
..., atque ...
... dubium esse, si ...
... loci Principes, ...
... Imperii leges, ...
..., parui temporis
..., quod dicitur, ...

..., in ...
... provinciae
... illud haud dubie
..., militare.
..., grati animi ...
... esse, ut ...
..., & velle ...
... etiam vere, ...

image
not
available

ingens, ac solida, gloria, immortalisque ab omni posteritate, ac grata recordatio, maneat.

In quibus extremis, desperatisque consiliis, *Bohemiæ* regnum, ob susceptum novæ *Reformationis* opus, etiamnunc denuò versetur, quæque revolutio fortè, hac sub renovatione, exspectanda veniat, nuper *Saxoniæ Electorem* indicâsse. Etjam quoque *Electores Principesque*, rectà intercedere, pateretur *Cæsar* reformationis negotium inhibere, templa *Evangelicis*, exercitiumq; sacrorum, atq; *Augustanæ Confessionis*, ab *Imperatoribus* solenniter, ac magnificè, indultum, rursus aperire, pariterque amnestiam universalem indulgere, lenitatem rigori, clementiam indignationi, præferre, adeóque, parentis more, subditorum animos amore, ac benevolentiâ, sibi devincere.

De civitatum *Imperialium* querimoniis ità comparatum esse, ut præsens, ac promptum, ea res auxilium desideret. Nisi itaque infestis illæ præsidiis, atque exactionibus, oppressionibusque, eximantur, potestas plenaria magistratibus, jus populis, reddatur, transactionesque observentur, actum esse de illis, tanquam *Imperii* membris. Quæ si sub oneribus pereant, hoc quidem neque *Imperatori* laudabile, neque *Imperio* frugiferum, esse posse. Ut è converso, sicubi reflorescant, tàm *Imperio*, quàm *Imperatori*, decorum, commodumque, eveniat.

Denique, quod *Cæsar*, super *Palatini* proscriptione, ac *Capitulatione*, ut vocant, *Cæsarea*, subintulisset, eam, sine præscriptione, accipiendam esse, huic explicationi, ceu novæ, contradicere *Saxonem*, *ac Brādeburgicum*, *Electores*. Semel enim, absque conditione, *Cæsarem* recepisse, ac jurâsse, in capitulationis verba, se in rebus *Imperii* difficilibus, ac magnis, absque *Electorum* suffragiis, nihil designaturū. Multò minùs *Imperii Principem*, sine prævia causæ cognitione, banni, aut privationis, processu oneraturum, esse. Leges ergo fundamentales absque reali observantia nullas esse. Atque hoc esse, quod inprimis *Saxoni*, ac *Brandeburgico*, curæ sit, eorumque ad jus, atque officium, pertinere videatur, præsertim, cùm hæc eorum dignitas jure hæreditario ad posteros t nseat, ipsosque potissimùm tangat. *Cæsarem* esse tàm sinceræ, benignæque, mentis, ut, si hæc ad anim m, memoriamque debito modo ipsi revocari usuveniat, æquissimas sine dubio rationes clementer admissurus videatur.

VII.

Uberior Electorum, & Principum, ad articulos à Cæsare propositos, declaratio.

NOn tantùm verbis, suprà allatis, ad *Cæsaris* postulata, responderunt *Electores*, ac *Principes*, sed, postquàm habito concilio *Imperii* salutem, pacisq; promovendæ studium, cæteris necessitatibus merito præferri debere, judicâssent, sic porrò *Cæsari* demissè remonstrare conati sunt: Quodsi, inquiūt, si res, extremis identidem prævalentibus, eo rigore determinari debeat, *Electores, Principesq*, remediū videre nullum, quo necessaria, ac salutaris, animorū reconciliatio, pacisque tot votis exspectatæ cōpositio, inveniri, talisque apud posteritatem via excusari sustineat. Omnium R eum ex cæterorum Principū quietem, ac consolidationem, aut omnimodā, atq; ulteriorem, concussionem esse præstolandam. De eo, quod *Cæsar* promisisset, se *Palatinum* (extrà tamen *Electoralis* dignitatis restitutionem) præeunte debita submissione, in gratiam admissurum, operæ pretium, fieri, illudque, ut quàm primum maturetur, optandum esse. De *Palatini* verò hæredibus, fratre, ac proximis agnatis, quà dignitatem illam *Electoralem*, jus acquisitum præ se ferentibus, placeret *Cæsari* sic quidem dispensare, ne illi, quod jampridem, hæredum causa, postulasset *Rex Angliæ*, præter leges, onerentur. Si igitur hac de re, sub comitiis præsentibus, amicè transigi nequeat, hæc causa in diætam particularem, sive, coràm *Electorali* collegio, processum formalem, proximè auspicandum, reiiceretur. Esto enim, *Cæsar*, ob merita præclara in *Bavariæ Ducem* hunc *Palatinatus Electoratum* trāsferre certus sit, hoc tamen perageretur salvis illis hæredum, agnatorumq;, juribus. Quo nomine translatio illa restringenda foret, sub hac clausula, ne vel prærogativæ *Electorum*, vel hæredum, agnatorumq; juribus quicquā derogetur. Neq; dubitandū esse, *Bavariæ Ducem*, pro sua ergà *Imp*. ac patriam, sincera voluntate, ut & in pacis bonum inclinatione; tanquam magnanimi, & heroici, ingenij *Principē*, hanc conditionem, modò tempestive moneatur, æquo animo laturum.

Electoris Saxoniæ sententiam illam esse, ut *Electoratus* instantem translationem ꝓ pacis medio haud quidem agnoscat. Idem prorsus statuere *Elect. Brandeburgicum*. Fundamenta hujus conclusionis, sub ipsis suffragiorum collationibus, à legatis abūdè deducta esse. Quæ ratio tametsi in oculis quorundam durior fortè videri queat, nihilo-minùs, si mens *Electorum* interior, & quàm optimè ergà *Cæsarem, Imperiumq;*, affecti essent, & quàm solicitè pacis reproductionem quærerent, inspiciatur, fidele hoc consilium præponderare, nemo negabit. Hisce votis, ac suffragiis, legatos, tanquàm à superioribus suis ea lege instructos, ac restrictos, nihil superaddere posse. *Ludovicum* verò, *Hessorum Landgravium*, ità quidē sentire, *Electoratus* nempè translationem proximè ad *Electores* ipsosmet spectare. Dùm interim, per reformationem *Bohemicam*, *Respublica* etiamnunc collidi videretur, hoc sibi in votis esse, *Electores, Principesque*, conjunctis precibus exorarent *Cæsarem*, dignaretur huic emergenti animorum scrupulo *Cæsar* remedium, ac fomentum, applicare. Hoc enim symptomate, tanquam urgentiori, represso, faciliùs ægritudinem reliquam sanari posse. Hæc hactenùs.

Coronidis, ac corollariorum, vices implere ea, quæ porrò, super *Imperii* gravaminibus, suprà à *Cæsare* fuissent allegata. Quandoquidem verò, diversis sub comitiis, ista gravaminum tractatio foret suscepta, eam nihilo-minùs absq; effectu identidē fuisse dilectam. Quæ causa dùm ad complures, & quidem absentivos, pertineat *Imperii Status*, operæ pretium fore, sicubi in præsentia omnium, hæc causa deinceps inspiceretur, èque fundamento cōponeretur. De justitiæ administratione, apud *Cameram Spirensem* collapsa, undè, tanquam è fonte, omnis generis confusiones in præsentiarum scaturiant, ità esse. Salutarem illam medicinam quantò ociùs re-

ipſamque ſuperinducere legum barbariē. Interim hoc opus, hunc laborem, ut reſtauratio idonea procuretur, in paucorum *Principum* manibus non verſari. Vt magis ad omnes *Imperii ſtatus*, pertineat, qua de ſub plenis proximè comitiis diſpiciendum uſuveniat. Si itaque pax recuperetur, inprimis civitates *Imperiales* ab oneribus militaribus, ſicut omninò conveniens, eximantur, eo modo ad *Spiram Nemetū* tanquam *Iuſtitiæ portam*, atque aſylum, faciliores, plenioresq;, reſerari aditus, cauſaſque rectiùs expediri, poſſe. Maximè, ſi loca, apud *Cameram* vacantia, viris, ac ſubjectis, idoneis ſuffulciantur. Monetę auctiones, adulterationesq;, denique per *Imperium* eum in modum invaluiſſe, ut niſi huic labi, tanquā contagio, temporiùs eatur obviàm, facilè ſplēdor, atq; opulentia, *Imperii* hujus deficere poſſit. Eam tranſlactionem, quorundam ſententia, ad comitia reijciendam eſſe. Sed, ſi diligentiùs hæc peſtis inſpiciatur, facilius remedium inveniri poſſe, modò unuſquiſque *Electorum*, *Principumque*, per ſuos fines, juxtà tenorem edictorum, evulgatorum, ſeriam, ſeveramque adhibeat curationem, pœnâ in delinquentes conſtitutâ, ad terrorem ſufficienti. Quodſi idem remedium per regna, ac provincias proprias, *Cæſar* introducere vellet, tùm *Civitatibus Imperialibus* eam pariter legem quàmprimum præſcriberet, utique ſpem eſſe, & rem monetariam brevi ad juſtum valorem reduci, & rerum aliarum precia adęquari, reformarique, poſſe. Initiò hanc lernam à paucis quibuſdam fœneratoribus cœpiſſe. Ac ſuccedentibus aliis, aliiſque, ad hunc uſque furorem invaluiſſe. Si igitur per omnes *Imperii* provincias, ac *civitates*, hæc peſtis extirparetur, quin paulò poſt ad paucos redire, ac prorſus tolli, poſſit, omninò ſperandum eſſe.

****

Externa.

I.

Ab Imp. Ferdinando, Sultanus Muſtapha, Imp. Turcorum, pacis prolongationem petit.

SVperiori *Anno M.DC.XII. Ferdinandus Imperator*, aſſumpta *Eleonora Imperatrice*, rebus cum *Bethleno* utcunq; tranſactis, aliquot legionibus ſtipatus, *Edinburgum* venit. Vbi, *Vngariæ* diætam celebrans, & *Imperatricem* coronari, & *Stanislaum Turſonem Vngariæ Palatinum* inaugurari, curavit, Pariterque inter cætera, regni *Proceribus Religionis* exercitium, ut vocant, *ſub utraque*, liberrimum permiſit. Rebus igitur per *Vngariam* feliciter peractis, ac diſpoſitis, ubi *Cæſar Viennam* rediiſſet, paulò poſt adventantem legatum *Turcicum*, ac pro pacis prolongatione, munera regia offerentem, ſolennibus cum ceremoniis excepit, admiſitque. Quòd enim, poſt infelicem à *Sultano Oſmanno* in *Polonos* ſuſceptam expeditionē,

IDa. quo pacto uſuvenerit, jam diſpicere fert animus: Iam tùm *Oſmannus*, ob rem malè geſtam, cōtemptim habebatur. Cùmq; ſtipēdia legionib' malè ſolverentur, eò res erat tumultuationi vicinior. Hoc ſecum animo volvens *Oſmannus*, ſtatuit, aeris mutandi igitur, profectionem in *Aſiam*, & quidem *Mecham* verſus, tanquàm voti reus numine, neſcio quo, impelleretur, ſuſcipere. Priùs igitur tribus ſororibus nuptias fecit. Quibus rebus, tâquā uxorius, intentus, cū animum proficiſcendi abjeciſſe videri poſſet, paulò poſt in hanc curam diligentiùs incubuit. Vbi igitur, ingentes ſecum educturus copias, omnibus, qui eum ſequuntur, *præfectis*, & *cohortibus*, profectionem, indixiſſet, *præfecti* quidē, repugnare non auſi, ſimultatem, animis conceptam, diſſimularunt, ac, tanquam ad abitum neceſſaria præpararēt, præ ſe tulēre. Interim, ſi res ad effectum ſpectaret, favore cohortiū ſuffulti, omnibus modis hanc profectionem impedire cogitabant. *Prætoriani* inprimis malè geſtā in *Polonis* rem, labores, vigiliaſque, cauſari, ſtipendiorum defectus accuſare, & c. eâ per loca deſerta peregrinatione præcipuas cohortes *Oſmannus* deterere vellet, ſuſpicari. His accedebat, profectionem illam neq; *Muftio Pontifici Turcico*, neque *Veziriis*, ità dictis, præfectis, ac proceribus, primariis, probari. Sed ipſius in *Sultani*, paucorumque quorundam, cerebellis, natam eſſe. Has ob cauſas inter præfectos, prætorianoſq;, conjuratum fuit. Itaque, coactis circiter prætorianorum quadraginta millibus, fuēre, qui coràm venirent, & *Sultano* tā longinquā, tàm multis incōmoditatibus obnoxiā, peregrinationem conceptis verbis diſſuaderent. Vt ut igitur *Oſmannus* proficiſci procul vellet, hoc iter cū paucis, neceſſariis, abſq; prætorianorum legionibus, perficeret. Se ſe tamùm non fore vitæ comites, ſed in eventum ità perſtante ſententiâ, aliū, & novum, *Imperatorem*, ſurrogaturos eſſe. Sed nihil hac repugnantiâ, nihil minis effectum eſt illis. Semel hoc decretiſſimum erat, iterexequi.

Quod inſtitutum dùm omni conatu urgetur, nō defuerunt è neceſſariis, atq; interioribus conſiliariis, maximè *Cislarius Aga*, cujus in *Aſia* autoritas erat tùm præcipua, aliiq; qui *Sultano* autores eſſent, unà hanc in peregrinationem omnes theſauros ut convaſaret, ſecumq; aſſumeret. Si enim, poſt ejus abitum, alium fortè *Imperatorē* ſubſtitui uſuveniat, eo eventu ut ſuppeteret *Cæſari*, quò, vel apud *Damaſcum*, regiam alere, copioſumq;, & meliorem, exercitum formare, quitus eſſet.

Iam igitur è regia *Conſtantinopolitana* omne aurū, argentumq;, in maſſas conflabatur. Vt navigiis, inprimis arculis, componi, ac devehi, poſſet. Quod intuita *prætorianorum* factio, legum *Turcicarum* præſidibus imploratis, per litteras, ad *Sultanum* emiſſis, monere non deſtitit, ille ut hanc profectionē, mē-

psi in aulam irrumpere niterentur. Interim, *praefectis* eorum meliorem gerendae rei occasionem promittentibus, furor eo die repressus est. Sic tamen illis in contranitentes eum furore invectis, ut vix fugae spatium iis permitteretur. Quid fit? Altero tumultuationis die ingens armatorũ globus in aulam penetravit, cervices illas tres, nisi â *Sultano* ultrò dedantur, per vim intercepturi. *Sultanus*, è fenestraeos demulcens, exceptis querelis, super *Musaio* suo, trãsegit, prae se ferens, reliquos duos tanquã esset traditurus. Qui cùm trihorii spatio frustra, duorũ, qui interea dilapsi erant, traditionẽ exspectâssent, *Sultano* etiam per litteras pro vita, ac salute, istorũ, interveniente, furor indignantium cohiberi ampliùs haud valuit, quin in regiam irrumpentes, diffugientibus stipatoribus aulicis, obvios quosq; trucidarẽt, inq; noxios istos tres incidentes, perruptis interioribus conclavibus, ac claustris, frustulatim eos discerperent.

III.

Mustapha, è custodia extractus, Turcorum Imperator renunciatur.

SVltano *Osmanno* per regios hortos dilabentẽ, etiam *pratoriani*, furoribus velut temulẽti, in hortos fecerunt impetum. Ibi cùm expuero indice didicissent, *Mustapham*, *Osmanni* agnatum, eo locorũ ab integro quadriennio carceribus attineri, facto in cryptam impetu hunc liberare vinculis, *Imperatoremque* salutare, libido incessit. Vbi igitur primo impetu neq; fores, neq; claustra, effringere datum est, velut per impluvium intromissi desuper, squalidum, atq; ultima timentem, tanquã orcam mugientem, in lucem extraxêre. Horruit is, aspectu tot armatorum, de salute sua jam actũ esse, arbitratus. Ast, postquam dulce *Imperatoris* nomen intellexit, dolorem in gaudium commutavit, acclamante deducentibus matre, & *pratorianis* donativa, sive congiaria, promittente. Displicuit haec novatio *Muftio*, aliisque proceribus. Quorum animus non erat, *Osmannus* ut deponeretur, sed ut à profectione id genus averteretur. Sed strictis ensibus ira, militumq; furor cohiberi porrò non poterat. Cum pompa igitur solenni in *Palatium Turcicum* deducentes, *Mustapham* conceptis verbis *Imperatorem* salutarunt, appellarunt, renunciaruntque, omnibus, qui contrà mutirent, necem interminati. Sic, peractis solẽnibus, dimissisque omnibus ex ergastulis captivis, tàm domi, quàm foris, *Mustapha* pro *Imperatore* suscipi coepit.

IV.

Sultanus Osmannus capitur, & strangulatur.

FOrtunam etiam in barbaros, & quidem regii fastigii homines, libidinem exercere; vel hujus *Osmanni* exemplo, patebit. Ecce hic enim, qui modò *Craesus*, id est, *Imperator*, & *Trimalchio*, fuerat, eversa in momento sorte, ad ultimum contemptũ, ut vix *Canem*, vix *pulicem*, sicut in *proverbio*, aequare posset, devolutus est. Qui cum se per unum alterũque diem, in hortorum latebris, unà cum necessario quodam, occultasset, tandem sedato *Praetorianorum* furore, prodiit, accersitisque interioribus, nuper suis, de rei summa deliberare coepit. Milites cõgere vellet, retentus est, suadentibus, amicis, ut, tritã circumamictus lacernã, praetorianis sese sisteret, veniamq; ab illis exoraret. Interim, hoc illi pro se ut tentarent, multis sub lacrymis petiit, tandemq; , licet aegrè admodũ, impetravit. Adeunt illi praetorianos, & concessa dicendi veniã, *Osmann um* adesse, & deprecari, nunciant. Sed isti, irã frementes, ab extrema parte verbi legatos obtruncant, *Osmannum* q; seminudum è tectl latibulo producunt, identidem deprecantem, ac pro vita supplicẽ. Iam plena nox erat, & *Mustapha*, securitatis igitur, in domus *praetorianorum* venerat. Sistitur ergo *Mustapha Osmannus*. Qui, ilicet ad preces conversus, flagitabat, *Mustapha* hanc gratitudinis vicem referendo ignosceret sibi. Meminisset enim, se quoq; antehâc *Mustapha*, ab *Imperio* dejecto, pari operâ ignovisse. Hoc ponderaret ille, fortunamq; , posthumi nió sibi te affulgentẽ, ac blandientẽ, reverenter haberet. Cui *Mustapha*, se, q vivetet, coelo, non illi, debere, respondit. Iam diu se ab illo excarnificatũ, poenisq, atq; ergastulis, reservatum esse. Et cum his verbis, satis amaruletis, ut ad septẽ turres abriperetur, edixit. Paretur illicò, *Osmannus* in equum tollitur, neq; is dilabi posset, omni deditâ operâ cavetur. Omni injuriae expositũ esse, ubi notâsset sibi; quid deliquisset; & cur sic traduceretur publicè, interrogare coepit? Nẽpè se stipendia, & census, illis, more *Turcico*, rectè distribuisse, copiasq; eum honore prosecutum esse. Et jam quoq; dùm *Mecham* destinâsset profectionem, hunc animũ mutâsse. Si qui fuissent, hoc antea iter persuadentes, abistis ex voto; atq; animorũ libidinatione, poenas esse sumptas. Illis hanc cupidinem implerent, ac satiarent. At *pratoriani* magna cum confidentia audivit regerentes. Non sic quidẽ promeritum esse *Osmannum*, meliorẽ exspectare sortẽ ut debeat. Nempè illum omnibus poenis dignũ esse. Dum *Caesareos in Asiam* thesauros transportare, novaq; militiae formã, *pratorianis* nihil tale merentibus, aperire, conatus foret. Illum non more *Caesaris*, sed carnificis, in sese animadvertisse. Illum quotidie tabernas, ac popinas, in quibus vixissent, pambulasse. Illum p apparitores lese, tanquã *hircos*, vinculis, modisq;, astrictos, in pontũ abjecisse. Hoc hoc istud esse, q à nullo ante à *Caesare* foret tentatum. Secundũ hanc alternantẽ sermonẽ, in carceres conlicitur, quidq; de eo fieri debeat, *Mustapha* renũciatur. Hic loco cõfirmationis, sacris *Turcic s* operatus *Dattrum Bassam*, affinẽ, *primi Vezirii* officio honoravit. Puerum verò, custodiae, atq; ergastuli sui, indicem *pratorianis Agam*, ceu vocant, praefecit, cohortibus applausu utrumq; suscipientibus. Ne igitur fastigii illius sui aemulum, in sui perniciem, alcret, servatis *Osmanni* contrà morẽ *Turcicum*, fratribus, hunc sub noctem strangulari jussit. Id, ut própitius peragetur, ipse *Caesar* murorum tribuno, quo suffocandus esset *Osmannus*, manu propriã textile porrexit. *Osmannus*, nũcio mortis accepto, tamets multa, super patrui crudelitate, & flebili fortunã suã, praefatus esset, nihilominus ministratorum propriorum manibus, quomodocunq; obluctaretur, victus, foedamque in mortẽ, non sine violentia, adactus est. Atq; hunc vitae, fortunaeq;, exitum, *Osmannus* habuit, viginti annorum juvenis, in ipso aetatis flore è *Caesare* in uvam pensilem transformatus. Post fata invidiã

set, tùm quidem prætorianos, tùm Spachios, ità dictos, tùm præfectos, facti pœnitere videbatur.

V.

Mustaphæ natales.

Osmanni illius, proximè strangulati, hic erat patruus, ex antiqua Ottomannorũ Sultanorũ prosapia oriundus. Parens illi fuit Sultanus Mahometes, ejus nominis tertius Turcicorũ Imp. ordine decimusquintus. Hic igitur Mustapha, ubi ad tri regiũ illud fastigiũ evectus fuisset, licet officia, substitutis ministris aliis, enovare cœpit. Iudicio pollebat acri, atq; in artibus, ac Theologia Turcica, exercitato. Sic tamen, ut antè carcere [illegible] esset sapientior. Cumq; in senectã ætatem ja vergeret, vid[illegible] ri poterat humanior, fortisq; lubricæ inem[illegible]r. Nihil tamen nepoti pepercit. Neq; diu hoc fastigio potitus est. Quòd n. custodia ejus ingenium enervasset, materq., cum necessariis, Imperii habenas inflecteret, paulo post abdicatum regimen ad Murath. m, Osm. anni fratrem, transtulit.

VI.

Poloniæ Regis legati apud Aulã Turcicã pericula.

HAc tempestate magna cum aviditate exspectabatur in Aula Turcica adventus legati Polonici, munera a Rege allaturi. Qui cum, Anno M. DC. XXII. pridie Cal. Decembr. Constantinopolim advectasset, summa cum applausus, & benevolentiæ, significatione, a primo Vezirio exceptus est. Putasset legatus, hoc auspicio lætus, hanc gratiã sibi fore perpetuam, reique perficiendæ opportunam. Sed fefellit opinio.

Postea quàm n. sub altero congressu, legatus, nomine Regis sui, postulâsset, Stephanus Thomas, Daciæ Princeps, itemq; præfectus in Silistria Turcicus, ab officiis deponerentur, aliiq; pacis studiosi, Polonisque haud ingrati, homines substituerẽtur: pactorumq; inter Polonos, & Turcos, initorum, mentionem ingereret, excel excandescens Vezirius hæc in verba tum prorupit: Non exspectâsset [illegible], futurum, ut è Polonia legatus adveniens, Imperatori Turcico præscriberet, quid sibi cum vicariis, provinciarumq; præfectis, faciendum sit. Potiùs fuisse, si litteras, pacem cõfirmantes, summamq; tercentum millium Ferdinandicorum, in refusionem sumptuum militarium promissorum, unàq; eâdẽ operâ honoraria, dignitate potentissimi, ac tanti Principis haud inferiora, attulisset. Daciæ Principem, Silistriæque præfectum, nihil fecisse aliud, nisi quod habuissent in mandatis. Sicut igitur hi in Polonos movissent, ita ex adverso Cossaggos infestasse Turcos. Si contra pacis transactionẽ, jã confirmatã, delinquere ausi forent, tùm quidẽ aliã, ac diversam esse rationem. Vt hanc ob violationem plecti, atque ab officiis deponi, debeant.

Ad hæc regessit legatus, priori q, postulato porrò inhærens, sic animosè retorsit: Procul abesse, inquiens, ut quicquã à Polonis fuerit Turcis promissum. Vt potiùs Polonis decretissimum sit, vitas, fortunasque, in Regis sui dignitatem quicquam designare vellet, obluctatus. Vt ut etiã, contrà gẽtium jura, Turcæ [illegible] manus forent illaturi, hanc Polonorum Regem injuri[illegible] ad multas usque ætates armis vindicaturum esse [illegible].

Communicârat cum cæteris Regum apud aulam Ottomannicam oratoribus hanc causam suã legatus. Sed, præter Oratorem Anglicanum, illud in mand[illegible] habentẽ, nullus ejus in partes transibat. Itaq; e [illegible] teris regiis, sibi instructionis, ut vocãt, loco co[illegible] hunc articulum excerpsit, quo Rex, & corona Polonica, conceptissimis verbis vetant, ne Turcis ost crãti munera, & primo Vezirio exhibuit. Id quod erat, ignẽ, ut ajunt, ignibus, sive oleum camino, superaddere. Turcis, tanquam hoc sui in contemptum exiret, interpretabantur. Itaq; omnia erant in ultimis. Et jã Vezirius legato indixerat, veniret in Imperatoris, omniumq; Principum, ac prętorianorum, conspectum & verba, bellum in Polonos proclamanda, audiret. Iã prætoriani offerebant operas, minabanturq; legato necem, nisi id genus dictis insolentibus se abstineret. Interim legatus, rẽ furiose agi cõspicatus, antecessorumq; exemplo cautior, postquã co[illegible] bus suis, armati ut essent, ac, si res ita [illegible]rret, [illegible] expedirent, inculcasset, prodiit. Non defuẽre, [illegible] à Turcis ad speciem hoc confictum esse, lusum [illegible] tanquam hoc injecto terrore Turci honoraria, [illegible] mine Regis Imp. Turcico offerenda, exprimere [illegible] rent. Sed res seriò agebatur. Intereà Muftius interveniens in hæc verba litẽ composuit. Nempè legatus postulatum super Daciæ, Silistriæque, vicariis, ad [illegible] tempus rejiceret. Iam verò, nomine Regis, Imperatori Turcico munera offerret, pariterq; reciperet. Statum est his conditionibus. Vt nihilo-minus tamen Vezirius lites novas identidem crearet, superq; muneribus, Sultano offerendis, inquireret, causatus legatum plura, ac majora, accepisse, quã quidem offerre vellet. Tandẽ, post reiteratas altercationes, etiã super dandis muneribus, convenit. Quò pacto, legatus ingenti comitatu stipatus, corãadmissus, nomine Regis, Sultanum salutavit, Polonorum eq[illegible] quindecim duntaxat ad manuum oscula admi[illegible] Ità mensæ, de more, adhiberi cœpit. Ità tame[illegible] videres, non admodum magnam Regem inter [illegible] Sultanum intercedere animorum propensi[illegible].

CAP. VI.

Maximiliano, Bavariæ Duci, Electoratus Palatinus solennissimè confertur.

jorem *Cæsaris* gratiam mereri potuerit. Dùm verò illius excessus enormes in oculis, & memoria, versarentur omnium, notissimæq; famæ esset, eum *Cæsaris* tàm vitæ, quàm fortunis, insidiatum fuisse, ut jam tùm ipso facto regnum, & provincias, intercipere, totumq; hocce *Imperium* spoliis, cædibusque, defœdare, laborârit; necdùm adhuc det inducias, utiq; neminè hoc vitiò vertere posse, si *Cæsar*, severa Iustitiæ lege usus, exemplũ posteritati relinquat, atq; sub pœna, in *Palatinũ*, optimo, summoq;, jure, redundâte, à perduellionis tã fœdo crimine omnes deinceps absterreat. Interim *Cæsarem*, ad interrogationes *Electorum*, ac *Principum*, sic affectum esse, ut libenter eorum argumẽta deponderare, atq; admittere, cupiat. Magis a. se quidem proscripto *Palatino* deferre non posse, quâ ut, præeunte reali, ac debita; humiliatione, deprecationeq;, reatum, ac culpã, ei, pro re nata, remittere velit, extrà tamen *Electoratus* restitutioné, istius culpâ deperditi. Intercedentium igitur fore, *Palatino* hanc menté inculcare, iste oblatam hanc gratiã, hoc beneficiũ, tempestivâ submissione ut amplectatur, omnesq; injurias, atq; offensiones, deponat. De juribus hæredum *Palatinorum*, agnatorumq; proximorum, ita esse, ut *Electoribus*, *Principibusque*, causæ & banni, & privationis, jampridem innotuerint. Nihilo-minùs, sicuti *Cæsari* nunquam venisset in mentem, tàm contrà *Electorũ* præeminentiã, quàm capitulationem regiã, bullam *Carolinam*, aliasq; *Imperii* sanctiones, quicquam designare, ità neque tùm *Cæsaris* mentẽ esse, ut ullius, quicunq; sit, juribus acquisitis derogare velit. Iã verò cùm complures hæc, tanquam communis, causa tangere videatur, ut tantùm non hæredes, sed germanus etiam, aliiq; agnati, *Electoratus* jus, ac successionem, prætendant, hocq; negotium, non parùm intricatum, ex tempore definiri nequeat, cùm verò sictus collegii *Electoralis* redintegrari omninò debeat, utiq; *Cæsarem* in *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, dignitatem illam *Electoralem* reipsa jam jam transferre constituisse. Nihilo-secciùs, in favorem *Angliæ Regis*, aliorumq; intervenientium, *Cæsarem* hoc largiri, ut, super causa, & prætensionibus, hæredũ *Palatinorum*, quâ primùm aperiatur amica tractatio. Quam *Cæsari* sic quidem animus est velle promovere, ità, ut, si inter partes amicè transigi nõ possit, hæc causa quantò ociùs ad *Electoralis Collegii* diætã, legitimumq; juris processum, reiiceretur. Qua sive pupillorum, sive agnatorum, causa obtinente, tùm illis, ab excessu *Maximiliani*, *Bavariæ Ducis*, suo jure uti fruilicet. Ità enim cum eodem *Duce*, sub *Electoratus* translatione, conventũ, pactumq;, esse, ut unicuique prætendentiũ jus suum sartum tectumq; reservari, ideinq; diæta *Electorali*, proximè ineunda, decidi oporteat. Neq; minùs eam esse *Maximiliani*, ergà tàm *Cæsarem*, quàm *Imp.* egregiam voluntaté, ut, suprà dictam illam clausulam jam tũ lubens admiserit, ut etiam litteris reversalibus, ceu vocant, confirmârit. Proindè. cùm *Cæsar* contrà leges bullę *Carolinæ*, atq; id genus capitulationes, committere nihil velit, eamq; in sententiam descendat, ut hęredibus, agnatisq; *Palatinis*, quoad jus acquisitum, nihil detrahere intendat, eamq; in rẽ decisioné formalè exspectet, utiq; *Electorum*, ac *Principũ*, esse, hac

tum, *Palatini* ob noxam, ad *Cæsarẽ* pleno jure rediisse. Quo cum ut libertimè dispensare queat, suæ potestatis esse. Atq; hanc quidẽ intervenire; super *Reipublicæ* salute, *Cæsaris* curam; ac solicitudinem; ut rectior, majorque, desiderari vix queat.

II.

Maximilianus, Bavariæ Dux, ab Imperatore S.R.I. Elector, atq; Archidapifer, inauguratur.

SEcundùm hæc, *V. Cal. Mart.* *Cæsar Ducem Bavariæ*, collatione dignitatis *Electoralis*, solennissimè inaugurare cœpit. Processus ille fuit: *Ioanne Georgio Hohenzollerano*, *Dapifero juniori à Wolfeck*, *Vratislao à Fürstenberg*, *Comitibus*, sceptrũ, coronam, & pomum, *Imperii*, præferentib⁹; junctimq; præeuntibus, mox *Imperii Mareschallo*, *Pappenheimio*, solo incedente, *Cæsar* è conclavi prodiit, *Moguntino*; *Coloniensi*, ac *Trevirensi*, *Electoribus*, duobusq; *Hessiæ Landgraviis*, ponè sequentibus. In atrium equestriũ procedens, *Cæsareũ* occupavit thronum, à dextra caduceatoribus *Cæsareis*, regiisq;, astantibus, virgasq; candidas manu præferentibus. Ibi tùm *Imperii Vice-Cancellarius*, eleganti sermone, quàm desitus ille *Elector*, *Frid. Palatinus* tãquàm perduellionis reus, in *Cæsarem* atrociter peccâsset, *Electoralemq;* dignitaté amisisset, peroravit. Quæ sicubi dignitas pleno jure ad *Cæsarem* rediisset, isq; locus, apud *Collegium Electorale* vacans, redintegrandus esset, utiq; *Cæsari* decretissimum esse, prædictam illam in *Maximilianum*, *Bavariæ Ducem*, utpoté de *Cæsare*, & *Imperio*, præclarè meritum; dignitatem in præsentiarum transferre, eiq; unà jus *sessionis*, *voti*, atq; *electionis*, omnibus cum requisitis, ac pertinẽtiis, eodẽ spectantibus, plenâ manu contradere. Id quod ut oppidò illi intimaretur, jussit. Cum hoc dictos *Ioannes*, *Comes Hohenzolleranus*, aulæ *Bavaricæ* Camerarius, ac magister, supremus, unà cum *Eggone*, *Comite Fürstenbergico*, aulæ *Mareschallo Bavarico*, hoc mãdatum demisissimè acceptãtes, unà cum *Imperii Mareschallo* hæreditario, processerunt, *Duci* hanc *Cæsaris* voluntaté intimaturi. Qui, mox decẽter reversi, *Cæsari*, quàm hoc nuncium submissa animi cũ gratitudine *Dux*, mox ipsemet ingressurus, ac debitum exsoluturus, recognosceret, submisso poplite retulerunt. *Cæsar* ergò, *Dux* ut adesset per *Vicecancellarium* mandavit. Abindè, intrà *Archiepiscopum*, *Salisburgicum*, & *Albertum*, fratrẽ, *Bavariæ Ducem*, *Dux* medius, ter inclinato poplite, coràm *Cæsare* cõparuit. Neq; diu moratus *Vicecancellarius*, prioré orationé repetendo, causasq;, dùm *Dux*, intrà duos illos assistentes, coràm *Cæsare* in genua procumberet, retexendo, ex autoritate *Cæsarea*, *Ducem S.R. Imperii Electorẽ*, atq; *Archidapiferum*, publicâ voce proclamavit, eidemq;, ex *Palatina* prosapia oriundo, dignitates & prærogativas illas quatuor *Electorales*, nẽpè *Electoralis Palatinatus jus*, *sessionem*, *Votum*, & *electionẽ*, contulit, pariterq;, ad juramenti *Electoralis* depositioné, invitavit. Ad hæc *Dux*, præmissis humilimè gratiis, in verba jurare prõptum sese, obtulit. Parump ergò & propiùs, progressus, atq; antè *Cæsarẽ* in genua se submittens, in verba præfantis *Vicecancellarii Deũ* & sanctas *Evangelii* paginas obtestatus, sacramẽtum *Electorale* deposuit, prætensique à *Pappenheimio* ensis capulum exosculatus, *Cæsari* humilimas persolvit

facta tangenti, tiara *Electoralis* imposita est, *Leiningensi Comite*, cum *Pallio* adventante, *Ducemq;* circũm amicientite. His pactis, *Dux*, unà cum duob⁹ comitibus suis, retrogrado pede, ter poplitẽ inclinans, in *Cæsaris* antecamerã exivit, *Cæsare* pfata cum solennitate, extra id, q *Bavari* vicarius pomum *Imperii* suscipiens, intrà *Hohenzolleranum*, & *Fürstenbergium*, medius, præferebat, ordine progrediente.

III.

Variantes hominum, super hujus Electoralis dignitatis translatione, sententia.

VAriantibus hoc tempore, sũp hac *Bavariæ Ducis* exaltatione, opinionib⁹ certatum est. *Romæ* q. dem *Pontifex Max.* hujus translationis nuncio accepto, omnis generis festivitatibus, tormentorumq; ex arce *Tyberina* explosionib⁹, ingentis lætitiæ signa dedit. Ex adverso fuerunt, qui hunc pcedendi modum, tanquã extraordinariũ, ac pcocem, iniq; *Imperio* velut novum, pbarent minùs, criminantes, partim *Fridericum Palatinum* neque ordine auditum, neque totius *Electoralis Collegii*, *Principumque Imperii*, suffragiis damnatum esse. Partim verò, si maximè in translationẽ consensum foret, *Electoratum* in agnatum proximiorẽ fuisse transferendum. Atque hoc momordisse *Electores Protestantes*, ajunt. Vt neq; huic actui legatos interesse voluerint. Vt etiam *Regis Hispaniarum orator* in partes transire haud notatus sit.

Non defuit hoc tempore, qui, emissa deductione, publicè, in gratiam *Friderici Palatini*, hanc quæstionẽ ventilaret: Vtrum *Maximilianus*, *Bavariæ Dux*, *Electoralẽ, sibi oblatã, dignitatẽ, acceptare, an recusare, possit*. Quà igitur iniq; hic banni, & privationis, in *Fridericum* processus, in *Maximilianum* verò dignitatis *Palatinæ* trãslatio, usu veniret, ibi determinatur. Argumenta ejusce deductionis breviter inspiciemus. Narrat igitur illud *Ioan. Friderici*, *Saxoniæ Electoris*, antè seculum, exẽplum, cum hac *Frid. Palatini* dãnatione, esse diversissimũ. Illi n. à bañi, & proscriptionis, tempore, benè longo, *Caroli V. Imp.* nihilo-minùs pacis, ac reconciliationis, media obtulisse, sed frustrà. *Ioan. Frider.* verò, unà cum confœderatis, in conspectum *Cæsaris* eduxisse, præterq; id, q hostili more insurgeret, publicatis tabellis *Cæsarẽ* imaginarium, sive putatitium, odiosisq; nominib⁹ *Carolum Gandavensem*, qui se *Quintum Romanorum Imp.* jactaret, appellitare ausum esse. Neq; satis hoc fuisse. Sed fecialẽ misisse, juramenti sanctitudini renunciâsse, ipsumq; ad duellum *Cæsarẽ* evocâsse. Illum luculẽtâ victoriâ à *Cæsare* superatum, captumq;, atq; ad mortẽ condẽnatum, fuisse. Nihilo-minùs potiorẽ *Saxoniæ*, ac *Thuringiæ*, pvinciarum partẽ, unà tribus cum filiis, retinuisse. Illum *Electioni*, certa sub capitulatione, atq; porrecta *Cæsari* dexterâ, liberrimè renunciasse, apodixin, filiorum, ac fratris *Ioan. Ernesti*, chyrographo confirmatam, obtulisse. Illum *Mauritii* fratris ditiones, extrà *Dresdã*, & *Lipsiã*, vi intercepisse. Id q *Bavaro* à *Palatino* intentatum haud quidem esset. Coñodo post tẽpore, ab abdicatione *Ioan. Friderici*, *Mauritium*, sub comitiis *Augustanis* augustissimis, in plenissimo *Caroli Cæsaris*, *Electorumq;* consessu, sub corona *Principum*, *Comitum*, *Baronum*, equestrium, & civicæ, promiscuæq;, multitudinis, solennissimis cũ

bus, prærogativam huic ultrò largientib⁹. E... *Caroli Cæsaris*, totius *Imperii Electores*, ac *Principes*, (p... ter *Magdeburgum*) sub potestate fuisse. Pacemq; ... blicam, sub comitiis *Augustanis* illis, restoruisse. Q... bus adde, & *Ioan. Frider.* exelectorẽ, & *Mauritium*, r... cẽ s creatum, eandẽ *confessionẽ Augustanam* fuiss... fessos. Iam a. cum *Frid. Palatino* rem oppido ... riam, ac plane diversam, intercedere, atq; omni... in oculis esse. Quæ *Bavariæ Duci*, translatione ... scipienti, hanc mentẽ excutere possint, esse hæ... lia: Meminisset, *Saxoniæ Electorẽ* nunquam in *P*... *ni* proscriptionem consensisse, neq; il... us pub... tionem, de more, p fines suos, evulgâsse, ne... *variæ Ducis* successionem approbâsse. Victoriæ ... in antè partis, non omninò confidendum esse. A... belli adhuc dùm prostare in medio. Bellumq; a... h... sub initiis, tanquam glisceus, videri posse *Pal*... *mo* neq; deesse agnatos, neq; amicos, ut vindictam d... spectare non debeat. Fortunæ sub armis ma... variumq;, esse imperium. Vt sæpenumer... in b... *lo* monstra evenire soleant, victusq; aliquando triu... phet de victoribus. Nullius *Imperii* rationes tam evidentes, ac confirmatas, haberi, quales non suo ... pore queant subverti. Multos, honore ampli... intempestivè sectantes, etiam dignitatibu... *I*... nisq;, jam acquisitis, excidisse. Scilicet eum am... tionis fructum, istud esse compendium. A parti... *Cæsaris* hæc ponderanda proponebantur. Nem... hac *Electoratus Palatini* translatione *Cæsarẽ* pace... p... *Imperium* non modò non redintegrare, sed o... majorib⁹ pturbationibus, intrà se, ad ruinam ... & desolationem, confundere. *Electores* ac *Prin*... *Protestantes*, hanc novationem, *Electoratuum* vi... tet, *Principatuumq;*, mutationes, pariterq; *Pontificiorũ* res auctas, in pjudicium *Imperii* ingens, admittere haud quidem posse. Eoq; nomine *Principes*, hoc ... pore *Cæsari* amicos, hostiũ vultus induituros. Q... n. credat, *Bipontinum*, & *VVürtenbergicum*, *Duces*, *Marchiones Brandeburgicos*, interjacentesq; *Civitates Imperiales*, inter cæteros auxiliares, *Hispanorum* cõtu b... nia amplecti velle? Quis putet, hos illos istos ... *Anglos*, *Scotos*, *Batavos*, *Danos*, *Suecos* & *Helvetios*, ... no ... *cos*, *Tartarosque*, esse passuros. Quid cum *Vlric*... *Duce VVurtenbergico*, olim cõtrà *Cæsarẽ* insurgente, ac proscripto, actum sit, *Imperii* loqui annales. Hic no... à perfunctoriè, sicut hodieq, cum *Palatino* usu... isset, proscribi meruisse. Vt sub splendidissimis, apud *Augustam* concelebratis, comitiis, *Anno M.D.X IX.* consentientib⁹ *Imperii Electoribus*, ac *Principibus* omnibus, banni fulmine peussus sit. Tamersi igi... r *Imperator* ad tempus hunc *Ducatum* in *Ferdinandum* fratrem, *Bohemiæ Regem*, transtulisset, nihilo minus *Vlricus*, *M.D.XXXIV.* provinciam recuperavit absque eo, ut hodieq; illius hæredes, ac *Duces* ... qua patriæ possessionem, turbari accidat.

De *Alberto juniore*, *Marchione Brandeburgico*, *Imperium* perturbante, similiter notissimum extare, illũ non transultim, ac perfunctoriè, sed solenn... is cum ceremoniis, & quidem sub dio, banni fulmine publicari cœpisse. Tantùm autem abesse, ut vel *Carolus Imperator*, aut *Ferdinandus Rex*, in alium hujus proscripti regionem; ac patrimonium, transferre, aut agnati *Marchiones* acceptare ... animadvertiss...

Turbarum, aliisque, apertis, super rei controversæ [illegible] compositione, tractationes fieri contigerit. Po[illegible] agnati hoc egerunt, ut *Alberto* patri[illegible] restitueretur. Donec, fatis cedente *Alberto*, p[illegible] cipatus ejus, hærede deficiente., *Frederico Marchioni Brandeburgico*, agnato proximo, obtigit, atque [illegible] successivè, *Ferdinando I. Maximiliano II. & Rudolpho II. Impp.* absq; ullius contradictione, confirm[illegible] st. *Anno M.D.LXVI.* cùm, *Augustæ Vindelicorū*, su[illegible] *Imperii* comitiis, *Guilhelmus Grumbachius* ille, un[illegible] cum complicibus, proscriberetur, secundùm te[illegible] tum *Imperii* morem, etiam hoc peractum esse, P[illegible] cunte n. *Pappenhemio, Imperii Marschallo*, per fe[illegible] alem *Cæsareum*, undecimq; numero tubicines, pri[illegible] m[illegible] ntè *Maximiliani II. Imp.* tùm *Electorum* cæterorum, palatia, solenniter, & sub dio, proclamari, d[illegible] aurique istos cœpisse. Si igitur hæc illa solennia, in proscriptione hominis equestris & privati, o[illegible] servari accidit, quid facto opus erit, sicubi pro[illegible] prio in *Electorem* secularem, & quidem primi [illegible] bsellii, statuenda sit?

Scilicet ita quidem habendum erit. Antequàm *Palatinus Elector*, unà cum agnatis, hanc injuriam, ignominiamque concoquere possit, citius eos *Germaniam* motus inundaturos esse, ut nimis serò hu[illegible] erroris, ac repudiatæ compositionis, *Pontificis* pœnitentiæ emendatio obrepere debeat. Neq; il[illegible] m esse *Principum* hujus temporis simplicitatē, ut [illegible] men *Romani Pontificis* ampliùs expavescant. Ut d[illegible] ræ cervices in monetas liquefieri, atque abire, [illegible] aracterumq; *Hispanicorum* impressionem admit[illegible], nolint. *Carolum Imperatorem* quidem initiò *Mauritio, Saxoniæ Duci, & Alberto Marchioni*, altatè [illegible] posuisse. Sed lege talionis, *ic a poisbiu*, ut ajunt, ab [illegible] ssdem deceptum esse. Eundem hodieq; in scena [illegible] ferè mimum, mutatis personis. Nondum can[illegible] os omnium dierum soles occidisse. Nondum [illegible] esperam advenisse, ut de totiusdiei fabula explo[illegible] tum sit. Nondum *Principes Protestantes*, tanquam pisciculos, escam vorasse, hamoque prehensos, esse. Potentissimum illum *Imp. Carolum*, viginti q̃ctoregnorum dominum, haud suffecisse, hoc *Imperium* in ordinē ut redigeret, ut *Principes Protestantes* tandem [illegible] ssos fecerit. Quid hodieque fiet, t[illegible] imbecillā *peru*, languidaque, facie? Quib. pedib. tot regnorum succisi poplites resurgent? Quibus genub. tot [illegible] ervatæ provinciæ sese excipient? Negant enim *Medici*, sine nervis quenquam hominum ambulare [illegible] sse. Quæ miserrima superveniet dissonantia, si [illegible] pori cum membris haud conveniat? Si Caput in partes bacchetur, si partes in caput insurgant? Ad[illegible] ut *Livius*. Is, sub apologo eleganti, vel *Menenii Agrippæ* nomine, docebit. Certè, partib. alicujus corporis acerbe dissidentibus, totius destructio instat. [illegible] *racia* idem doceat. Apud eam tot emergentib. ca[illegible] pi[illegible] ibus, proximum erat, ut tota subjugaretur. Re[illegible] c, & sapiēter, *Plato*. *Non est*, inquit, certius interim Reipubl. signum, quàm ubi multi in ea insurgunt reguli. Certè, his ul[illegible] cùm secu[illegible] lis sic quidem vi[illegible] tur esse comparatum, ut magnæ mutationes, ac [illegible] opica, metuenda sint. Ità n. sub duobus seculis an[illegible] cedentibus, actum, notatumque, est, ut, cùm vel tum quoq; in *Pontificem Romanum* itum sit, jam con-

incertissimum. Ut de eo nihil dicatur, illos pacta, transactiones, ac compromissiones, nullo alio, quā gladii, armorumque, beneficio, decidere velle. Et jam eò laborare, ut provincias, regiones, civitatesque, unà cum omnibus earundem juribus, privilegiis, atque exercitio *Augustanæ confessionis*, hactenùs liberrimè indulto, convellere, atque evertere, unicè studeant. Ejus rei eventus, atque particularia, enarrare, extrà instituti legem fuerit.

IV.

Saxoniæ Electoris, super Electoratus translatione, ad Elect. Moguntinum obtestatoriæ.

HActenùs invectiva illa, satis amarulenta. Interim, quæ fuerit, super illa *Electoratus* translatione, *Elect. Saxoniæ* sum̃i sententia, ècod cillis sequentibus, ad *Imperii Archicancellarium* datis, jam patebit. Sic a. ad *Moguntinum Saxo*: Et quidem, inquit, ab initio mihi intelligere volupe erat, solicitudinis mihi illam, pro *Imperii* salute, legum fundamentalium, ac constitutionum, roboratione, *Electorumq*, præeminentiæ, ac pacis reductione, militantem, in comitiis locum invenisse. DEUM testor, dictam hanc quidem nullius alterius finis, quàm reducendæ pacis, jam agonisantis, caussâ, ame approbatam esse. Nihil itaque aliud spectatum est, nisi ut inter *Imperii Status* confidentia, prorsus collapsa, resarciretur, pacem reproducentia, inveniretur, sub spe, futurum, ut rectis, ac sinceris consiliis, locus relinqueretur, majoribus autem motibus, ac tropicis, ansa ulterior haud suppeditaretur. Jam verò proh dolor! eò res redüs, ut, morbo magis magisque invalescente, remedia prorsus excludi accidat. Hoc hoc, inquam, dolendū est, hoc ne usuveniret, suffragiis debitis cautum fuit. Quod si minùs recta jam prævalebūt consilia, orandus est *cælestis Pater*, ut deinceps justis precibus ex alto favere, cladesque ab *Imperio* ulteriores amoliri, velit.

Quid, quantumq; *Imperii Electorum* munus, quæ prærogativa, sit, prolixâ inductione opus haud est. Ut *Electori*, prudentiâ, & rerum usu, exercitato, nihil notius esse possit. Hactenùs ea dignitas floruisse videri potest. Sed jam inclinare, ac fatiscere, cœpit. Ut enim de *Electorum, Principumque*, sub hoc cōvētu, condemnatione nihil dicatur, cui par exēplū annales *Imperii* hujus suppeditant planè nullum; certè eò, respicit protestatio facta, ut, secundùm leges, *Electoribus* conveniat esse *Imperatoris* consiliariis secretioribus, atque intimis, absque quorum consilio, ac suffragiis, præsertim in *Imperii* rebus graviòribus, *Cæsari* decernendum sit nihil. Tametsi n. *Palatini* actiones probentur minimè; certè ejus proscriptio, ac privatio, probari nequicquam poterit. Si enim *Elector* hic; vel ille, dignitate privari, alter autem, contra morem receptum, mentemque *Collegii Electoralis*, inaugurari debeat, quid deinceps inter *Electorem*, aliumque *Imperii dynastam*, discriminis intervenire possit, obscurū esse nemini. Nudam nominis appellationem deinceps, discriminationis rationem obire. Sed hanc id genus novationem absque periculo haud esse. Neque illam excusationem, quòd necessitate, dictante eò sinde-

Ut limitationes, atq; interpretationes, ab universo *Collegio Electorali* dependeant, protestationib. id genus, facto contrariis, per se exspirantib. De *Electoratus* translatione hanc perstare sibi sententiam. Nempè id gen' processum, ac viam, minimè quidẽ ad pacem, sed perpetuã belli materiam, deducere. Ratione acuriosè velle accersere, extrà hoc propositum fore. Sufficiat, à tempore fundationis bullæ *Carolinæ*, simile in *Imperio* exemplum dari planè nullum. *Mauritii* illud omninò exulare, & dispar esse. De remissione hæredum, atq; agnatorum, *Palatinorum*, ad processum judiciarium, illud ità quidẽ videri comparatum, ut jus, jam acquisitum, per disceptationem, incertum effici velit. Quid enim è disputationib. vulgò nasci soleat, neminem fugere. Hoc si in *Palatinis* hæredibus usu introducatur, sub eadem caussa facilè eandem in cæteros *Electores* fabã, sicut ajũt, cudi posse. Cavendũ ergò esse exẽplũ.

Certè, gloriari si liceat, *Cæsari* à *Saxoniæ Electore* necessario tempore, ẽt sub vitæ, fortunarumque omnium, periclitatione, tantum operæ navatum esse, ut nemo facilè, in particulari, plus præstiterit. Et tamen diversis intercessionibus, votis, ac precibus, tantillum haud obtinuit, ut, super reformatione *Bohemica*, in quantum ipsi satisfactum sit. Ut potiùs reipsâ comperiat, malum in dies exasperari, viduasque, & pupillos, globo facto, in *Saxoniam* suam emigrare, opem, atq; halcyonia, quærere, adeóq; lacrymis, ac ploratibus, auras, cœlumque, implere. Usque eò vel scopulum, vel adamantem, hæc ejectæ, exulis, ac miserrimæ, turbæ calamitas emollire possit. Hæc illa ista hactenùs magno cordolio tolerantur. Et dùm vix, amplius tantis querimoniis *Saxoniæ* sufficit, eò spectat oratio, an adhuc ab *Imperatore*, ut liberum veræ *Augustanæ confessionis* exercitiũ exulibus intrà *Pragam* restitueretur, *Elector Saxoniæ*, pro præstitis officiis tàm præclaris, fortè obtinere quitus sit.

V.

Elect. Moguntini, ad Saxonis obtestatorias, responsio.

QUid autem hanc ad *Saxonis* objectionem *Moguntinus*? Acceptis illis *Saxonis* litteris, *Moguntinus* illicò dedit ad *Bavarum*, hancque illius ei mentẽ aperuit. Interim conceptis, amantissimisque, verbis sic quidem excepit: Ut hac capulari meâ, atque extremâ, inquit, ætate, quâ super *Reipub.* patriæque, communi perturbatione, curis, ac solicitudinibus, tantùm non enecor, etiam ipsius *Collegii Electoralis* collisiones, atque exacerbationes, porrò intueri debeam, hoc ipsum est, quod animum meum habet ægerrimè, pluribusq; afficit vulneribus. Hactenùs in ultimis laborans, lethiferoq; morbo, affectum, debilitatumque, *Imperium*, super columnis illis, nẽpè, *Electoribus*, requievit, ut non omninò corrueret. At si jam hoc ędificium ulteriùs labefactari (quod abominandum) accidat, quis deniq; *Imperii* hujus usus esse queat, in propatulo, esse. Hanc ut, ceu pestem, tabéque, vel morte, si liceat, meâ, antevertere velim, possimque, eò interiori mœrentis animi desiderio adigor. Interim, has inter curas me, tanquã cibus, sustẽtat, vestra illa generosa, heroica, atq; incorrumum *Cæsaris* animum, ut omnib. modis eam summam, integerrimamque, benevolentiam reipsa cõtestari unicè, & mirificè, cupiat. Ne igitur vel levis quædam scabitudo animos utrinque præoccupet, statuit *Cæsar* venire, atque agere, coràm, offensamque quotamcunque delere sine cicatrice. Eo in cõgressu quæ esset *Cæsaris* ergà hoc *Imperium* egregia voluntas, *Electoribusque* complacendi, ac gratificandi, studiũ, liquebit evidentissimè. Quod ut proximè fieri possit, in eo sedulitas occupabitur hæc nostra.

Ad novum *Bavariæ Electorem*, quod spectat, ecce! quanto in honore, ac, loco, *Electorem Saxoniæ* ille habeat, cum eoque integerrimam cupiat, nisi grave sit, integrare amicitiam, vel è litteris ipsius evadet, spero, planissimum. Illis, tanquã in auro, ac numismate, sic repræsentavit animum, ut ingenuas ejus lineas, candidosque characteras, exprimere studiosius vix potuisse videatur. Hęc illa ista, & tanta, animorum ferruminatio, quæ *Imperii* fulcra arctissimo interveniente mutui affectus vinculo consolidat, rectũ' sperare jubet, utque animum, super pacis instanti reproductione, non despondeam, efficit. Immò verò hac spe, ceu lacte, jam nutrior, fore, ut hoc esset exoptatum illud fundamentum, super quo, tãquam basi, firmissima, deinceps dulce pacis bonum reædificari, mutua animorum cõfidentia coalescere, patriæ, ac Reipubl. conservatio, ad honorẽ DEI hostium, atque osorum vituperium, restaurari sustineat. Id quod obtentu eò fuerit facilius, sicubi *Saxoniæ Elector*, pro ea, quã præpollet, virtute, ac sapientia, pro autoritate *Cæsaris, Imperii*, capitis, & consilio, & auxilio, operaque, deinceps, sicut hactenùs, fideliter cooperabitur. Tàgo oculos hos, & de fide mea, quę à me proficisci possunt, omnia prætermitto. Nescio, quã fax inter hæc nomina surgit. Ità n. *Saxoniæ Electorẽ Moguntinus Elect.* amat, ut, illi si quid ex transverso accidat, tanquàm in propria caussa, hic bonâ fide doleat, casusque omnes avertere paratus sit. DEUS te nobis conservet diu! Vale.

VI.

Maximilianus, Bavariæ Elector, Electoribus Moguntino, ac Saxoni, assurgit.

HÆc illa *Electoris, Saxoniæ* offensa cùm *Maximiliano*, recèns creato *Bavariæ Electori*, ægrè, ac gravis, accideret, statuit hic quoque ejus mentem mellitis verborũ globulis, litterisque, sesamo, ac papavere, sparsis, delinire, omnemq; simultatis nubem, expugnare. Itaque, sine mora, ad *Electorem* (de quib. extat in præmissis) *Moguntinum* dedit. Non ignorare se, quàm proclive sit, sub hac *Electoratus Palatini* ad se trãslatione, ab osoribus, atq; adversariis, hoc enixè agi, quò *Saxoniæ Elector* irritari possit. Hoc illud esse, ut sub hoc colore *Collegii Electoralis* symphonia uberi' destrui, pluresq; *Magnates* inter sese cõmitti, queant. Quanquam igitur hic sibi fuisset animus, ut, missa in *Saxoniam* luculentâ legatione, quàm secum sincerè, illud, juxtà *Satyricum*,

Quod latet arcana non enarrabile fibra, ergà tàm *Imperatorem*, quàm *Collegium Electorale*, universosq; *Imperii Ordines*, affectum esset, quàmq; aliud nihil, præter honorem *Imperatoris, Reipubl.* salutem, omniumque emolumentum, atq; nobile illud desideratæ pacis bonum, sitiret, coràm contestari potuisset, nihilo-

veniat, majorem in modum impendiò, ac mirificè, ... petere, ac desaletare, vellet *Moguntinus* hanc *Saxoni* off... , ac simultatem, expectorare, vice versâ am..., ac sinceræ benevolentiæ, ignes ingenerare. Eum esse animum, cum *Bavari* affectum, ut ex fide ... *Saxoniæ Electorem* metiatur. Hactenus quâ ... a se in *Imperii* commodum laboratum sit, nesci... eminem. Ut fide, ac sinceritate *Germana*, nihil h...at prius, antiquiusue nihil. Quâ cû leges fundamentales curiosis oculis respiciat, atque hactenùs tr...nsactiones illas œcumenicas, tam religiosas, quâ profanas, studiosè observet, quin idem porrò, tanquam jam *Elector Imperii*, enixè præstare cupiat, nemini dubium quicquam esse oportere. Ità n. æquû esse, ita hoc *Germanum* illum exigere candorem.

De *Electoratus* translatione ità quidem esse, ut in... gentissimus *Cæsar*, hanc in se, nuper vacantem, contulerit provinciam. Illius voluntati refragari se non potuisse. Interim heredibus *Palatini*, agnatisq; ... esse servatum. Ut, lub formali, & legitimo, processu, fraudari neq; debeant, neq; possint. Hoc feli... ter admittere. Immo, ut *Cæsareo* deinceps decreto, DEI benignitate, bullæ *Carolina*, legibus fundamentalibus, transactionibusq; tàm religiosis, quàm secularibus, se conformare possit, in hoc se totû esse, omnemq; fidem, côstantiam, benevolentiâque, ...nceptissimis verbis ꝑmittere. Cum igitur, super vindicatione libertatis, ac nominis *Germanici*, *Cæsarei*, atq; *Electorum*, præeminentia constabilienda, pa... que per tot civilia, ac gravissima, bella laceratæ, ...ompositione, unicè intenus sit, atq; ita quidem in comitiis, sessionibus, votis, atq; suffragiis, hanc mentem, hanc ingenuam intentionê, declarare desideret, utiq; certam, atq; indubiam, sibi spem nasci, fore, ut *Electori Saxoniæ* hæc *Bavari* fides, hæc sincera, ac collegialis intemerata, voluntas, præ istis, q... secùs affecti sunt, rectiùs placere debeat. Periculosa, inq; præjudicium *Imperii* constitutionum, sive transactionum tam religiosarum, quàm secularium, militâria, consilia, totis se aversari animis. Ut Reipub. salutem, tanquam supremam legem, unicè ferat in oculis. Hoc se, quàm vero ex affectu hæc in medium afferat; deinceps ipso eventu comprobaturum esse sedulò. Itaq; de reformatione Bohemica illa, quam Saxo ægerrimè ferat, parum, aut nihil, sibi constare. Tantùm abesse, ut ipse ejus c...sultor, autorque, extiterit.

Q...a propter, cùm non ignoret, quantum *Elector Moguntinus* ex singulari interveniente amicitiæ re...u, apud *Elect. Saxoniæ* possit, denuò etiam, atq; ...am, se instare, ac contendere, vellet ille, animum *Saxonu* sibi conciliare, eidemq; germanam, ac sin...n, *Bavari* propensionem, atque rectam in ver... ...em, repromittere. Ità, quæ inter maiores pr... ...sset utrinque, reflorescere posse, animorû con... ...tionem. Ut, sub hoc turbulento rerum sta...,

VII.

Ab Imperatore Ferdinando Electores, Saxo, & Brandeburgicus, denuò Ratisponam invitantur ad comitia. Sed hi eo venire negant.

Pluttasses *Saxoniæ Electorem* superiorib. illis *Imperii Septemvirorum* epistolis jam mitigatum esse. Sed vulnus apud ejus animum paulò profundius videbatur, quàm ut fomentis illis abstergi posset. Proinde, ne solennis illa a *Cæsare* in *Bavariæ Ducem Electoratus* facta translatio, invalida, videri forte posset, *Electoribus* secularibus neq; consentientibus, nedùm comparentibus, ecce! *Cæsar*, præter litteras superiores, ad *Saxonem* datas, etiam legatû emisit, hoc iterq; ut, antequàm comitia dissolverentur, *Ratisponam Elector* tàdem excurreret, omni deditâ operâ persuasurum. Hic, quæ esset *Cæsaris* ergà *Saxonem* voluntas integerrima, quod institutum, pro ventilatione jurium *Palatini heredum*, atq; *agnatorum*, ordine foret aperiendû, *Electori* verbis religiosissimis intimaret. Veniret modò *Elector*, & coràm indulgentissimum *Cæsaris* animum experiretur. Ibi tum tam de juribus illis *Palatinorum*, quàm de *Mansfeldii*, aliorumque, retundendis conatibus, dispiciendum venire. *Vet... ...strius*, *Cæsaris* legatus *Dresdam* purpurea, ac discolori, veste perveniens, *Electorem*, jam tum, ob matris excessum, cum universis aulicis, pulla veste utentê, primo velut occursu, ac, vultu, lædere visus est. Dû præterea dolorem, è reformatione *Pragensi* nuper conceptum, nondum concoxisset. Itaq, interpellatione sua frustrâ fuit. Quòd autem idem ad *Elect. Brandeburgicum* legatus in mandatis haberet, hac de re *Electores* ambo, apud *Annabergam* convenientes, sequentib. litteris rationes, quas ob *Ratisponam* venire non sustinerent, *Cæsari* transscripserunt. Postea quàm, inquiunt, è legato, *Cæsaris* mentem intellexissent, apud *Annabergam* ambos convenisse *Electores*, remq; ex æquo deponderasse. Prout ergò nihil gratius utriq; fuisset, sicubi ipsimet coràm *Cæsare* comparere, ac de rebus, *Imperii* salutem concernentibus, unà deliberare, potuissent, ità intervenisse *Elect. Saxoniæ* matris fatum, aliasq; res nô exigui momenti, quas mutare sibi opportunum haud fuisset. Dolere igitur cumprimis, quòd *Cæsaris* voluntati satisfacere nequeant. Ex altera parte, cùm prævideant, præsentiam suam futuram minimè fructuosam, ut tantùm non ad *Cæsaris* scopum collimare, sed graviores collisiones concitare, possint, utique satius fuisse hanc ut mentem suam *Cæsari* porrò aperirent, emansionisq; decentem, atq; idoneam, caussam allegarent. Quam excusationem, sincero ab affectu profectâ, ut *Cæsar* benignè ad animum admittere velit, sese etiam, atq; etiam, corrogare. Principiò, ergò, illa, quæcunque antè per legatos suos eo sub conventu proposuissent, nolle sese curiosiùs recapitulare. Cû

nes, exempla, naturam, æquitatemque, ipsam respiciant, quæ mutare suæ potestatis haud esset, ut potiùs, ex juramento, ea omnia religiosè, ac decenter, observare requirantur, non sibi liquere, quo pacto in sententiam, priori oppidò contrariam, pedibus ire velint, possint. Ut enim ea, quæ antea per legatos improbassent, jam præsentiâ suâ approbare debeãt, id sese minimè quidem designare posse. Nisi fortè aliud legatis indicere, aliud ipsimet sentire, contrarietatemque cordis, & oris, turpiter committere, velint. Hoc non tàm hodieque cum vituperio esse conjunctum, ut à *Regibus*, *Principibusque*, idem secum sentientibus, culpari mereantur. Ut à cæteris *Imperii Ordinibus*, atque ab ipsamet posteritate, sibi metuendum sit.

Esto enim, inter cæteros, *Electorem* pœnâ dignũ esse, plectique debere. Id genus exempla in *Imperio* plura prostare. Ut autem sive *Elector*, sive *Princeps*, in hoc deterioris conditionis, quàm proletarius aliquis, aut capite census, haberi debeat, hoc, hoc, inquimus, sub quæstione est. Si enim jura non admittũt, ut reus aliquis, tametsi notorius, inauditâ caussâ condemnari, ac plecti debeat, maximè vel hîc ea ratio recepta habebit locum. De jurisdictione *Cæsaris* nullum intercedit dubium. De modo procedendi certè cõtrovertitur. Qui, secundum formulas legum fundamentalium, *Imperiiq́*, statuta, suscipiendus fuerat.

Quæ, super *Electoratus* translatione, esset horum *Electorum* sententia, *Cæsari* jam tùm esse cognitissimum. Exempla etiam, atque observationes, in prõptu extare. Ut autem postliminaris, super juribus *hæredum*, atque *agnatorum*, *Palatinorum*, aperienda deinceps, tractatio, via illa sit, quæ ad pacẽ, & quietem, deducat, hoc sibi non videri. Rem enim certã in disputationes, tanquam lites, incertas reiici. Nã, ut juri proprio, acquisitoque, factum alterius derogare possit, insonsque sontis delictum ferre debeat, nullo legum colore concedi. Si igitur *Electores* hi *Protestantes*, ad diætam venientes, communi operâ, quibus modis, quando, & ubi, *hæredum*, *agnatorũque*, *Palatinorum* caussa ventilanda foret, consultarent, annon ea omnia, quæ quidem prægressa sunt, approbarent? Annon certas illas prætensiones ad incertos litium eventus amandarent? Ut de eo nihil dicatur, tantum exindè in *Electorũ*, *Principumque*, familias inferri præjudicium, sub hac caussa participantes, quod deinceps aboleri vix quitum sit.

Atque hæc ejusmodi nunc esse, è quibus *Cæsar* absentiæ suæ caussas, & qua de re coràm venire non liceat, intelligere sufficiat. Ut enim vota, ac contradictiones suas, ipsi enervare, in leges *Imperii* peccare, *Electores*, *Principesque*, præjudiciis onerare, quæ omnia in vituperium suum vergant, debeant, in hoc tàm naturam, quàm æquitatem, rectà intercedere. Tradi, debeat, hoc utiq; ex eorum numero esse, quod *Cæsar* æquo animo haud quidem sit passurus. Hactenùs *Saxo*, & *Brandeburgicus*.

Atq; id genus acceptis à *Cæsare Electorum* negativis, paulò post, concelebratis, plusquàm regalibus, epulis, dictâ pace, sive comitiis, sive conventui, *Cæsar* finem fecit, ipse *Pragam* profectus, *Imperatrice* verò honorariâ, atq; à *S. P. Q. Ratisponensi*, nõ sine sumptibus, splendidâ fabricatâ, munerisq; loco, oblatâ, navi *Viennam*, secundo *Danubii* flumine, revertente.

****

Externa.

I.

Rex Galliarum Monhorium civitatem expugnat.

HOc anno *Rex Galliarum* in *Calvinianos*, (quos patria linguâ *Hugenotas* vocant) arma feliciter protulit. Támetsi n. *Montalbanum*, civitatem populosam, ac benè munitam, hyemis tempestate, alvinisq, profluviis malignis, in militẽ grassantibus, impeditus, tùm in potestatem redigere haud valuisset, relictâ tamẽ, ad obsidionis speciẽ, exercitus parte, alias res agere, *Monboriumque*, civitatem pariter munitam, oppugnare, aggressus est. Cives, & præsidiarii, quòd media sub bruma ess[e] obsidionem extrahi non posse, gloriabantur. Q[uan]de re in jocum, risumque, omnia trahere, cœperãt. *Rex* igitur ipsemet, tàm inopportuno licet tẽpore, in castra veniebat, omnibusq; copiis, machinisque, sine missione, expugnationem acerrimè urgebat. Tandem, cùm de deditionis transactione ageretu[r], & *Rex* exoratu esset difficilis, milites, per murorum ruinam, crebris tórmentorum assultibus dejectam, irruptionem facientes, civitatem interceperunt, utriusq; sexus hominibus contrucidatis, bonisq; omnibus direptis *Ledegirius*, *Dux Gallicanus*, quòd fortunam, ac potentiam, *Regis* veneraretur, dictâ *Calviniana* pace ad *Pontificios* transiit. Vndè à *Rege* magnis honoribus est affectus.

II.

Rex Galliarum, super recipiendis Patribus Soc. frustrà Venetos solicitat.

FLorebant hoc tempore, apud *Galliarum Regem*, novâ, ac singulari, *Patres Societatis* gratiâ. Q[ua] prævalente, illis obtentum est, ut *Rex*, misso *Marchione Carreo*, *Ducem*, *Proceresque Venetos*, super recipiendis illis, amicè interpellaret. Sed illi, antiquum obtinentes, hæc in verba exceperunt. Morem illum *Domini Veneti* ab antiquo obtinere, ut pacẽ omnib. penè rebus, post *DEUM*, humanis præferant. Illud animo volventes, ac tales esse. *Soc. Patres*, qui litium, ac belli, semina, inter *Christiani* orbis *Principes*, sparserunt, compertum habentes jam olim, tanquam

gnum *Reformatis*, ità dictis, institutum prosequebatur. Eorum partes cùm assererent *Dux Roanus*, & *Suortius* frater, *Rex* maturè copias immisit, quæ, mare emetientes, ex inopinato legiones illorum adorirentur, atque everterent. Quo auxilio fuso, dissipatoque, plures civitates *Regi* se se dediderunt. E quibus *Rex Cleracum*, quòd bis rebellasset, ejectis civibus, flammis delere jussit. Supererant *Montalbanum*, *Roßilio*, sive *Rupella*, & *Mons Pessulanus*, civitates munitæ, ac potentes. Ad quas cùm res, tanquam ad triarios, ut ajunt, rediisset, *Rex Angliæ* per legatos in partes venit, hanc litem transacturus. Sed secùs accidit. Tàm profundè enim animum *Galliarum Regis*, penetraverat indignatio, ut neq; Angliæ *Regis*, neque *Batavorum*, legatis, locum daret. Omninò autem hoc à *Roßilionensibus* postulabat, illi ut, absq; ullis conditionibus, *Regi* se se submitterent. Et, cùm legatus *Anglicanus*, quendam è familiaribus ad *Roßilionenses* missus, litteras salvi conductus ad id peteret, repulsam tulit. E quibus circumstātiis, quàm malè in transactiones inclinaret *Rex*, arbitrosque ferret, innotuit. *Roßilionenses*, ac reliquæ *Reformatorum* civitates, sibi à *Henrico IV. Rege* hæc loca, securitatis ergò, concessa esse, caussabantur. Sed *Ludovicus Rex*, hoc indultum certis limitibus restrictum, atque inclusum, esse, ingerebat. Cessantibus igitur conditionibus illis, etiam indultum, ac contractū, cessare. Ut enim fortalitia, ac munimenta, ab illis ædificarentur, hoc illis neque datum, neque licitū, esse, reclamabat. Has inter altercationes cùm super transactione conclamatum foret, *Roßilionenses*, metu obsidionis, super defensionis mediis soliciti, classem instruere, ejusdemque prosperis excursionibus finitimas arces, castella, ac civitates, intercipere cœperunt. Quibus *Regis* animum eò impensiùs inflammarunt, ut diversis exercitibus tàm *Roßilionem*, quàm *Montalbanum*, concluderet, atque ultima tentaret.

IV.

Rege, Montem Pessulanum urgente, Reformati, missis legatis, veniam petunt, obtinentque.

PRæter divisos illos exercitus, aliis, & non inferioribus, copiis, *Rex* ipse *Montem Pessulanum* oppugnabat. Obsessi fortiter resistebant, civitatis *Consule*, quòd regiarum esse partium putaretur, in custodiam redacto. Tametsi igitur *Rex*, in huius loci oppugnatione, magnos & sumptus, & multas legiones, consumeret, nihilominùs illius diœceseos *Episcopus* subindè animum addebat *Regi*, ac sequentia, tanquam oleum flammis in verba instillabat. Nempè, omnia cœli præsagia, hunc ultimum, quo *Rex* fermentum hæreticum è regno expurgaturus esset, fore annum, prædicere. Non longè post, cōpositionem *Rex* obsessis obtulit, si in urbem, unà cū aulicis, intromitteretur. Acceperunt illi hanc conditionem. Ità tamen, ut tantùm aulici, non milites, aut legiones, intrarent. *Rege* igitur sub intrante, tanta hominū colluvies sese comitatui ejus adjunxit, ut obsessi, in suburbanum irruentes, omnes vi injecta reiicerent, cædesque, non paucas, perpetrarent. opprimi. Interim, cùm *Rex*, huic *Reformatorum* subjugationi intentus; *Europa* passim in armis tumultuante, graviora per regnum tropica præmetueret, tùm multis, partim sub armis, partim morborum contagus, defectis legionibus, expugnationem urbis penè desperaret, ex adverso *Reformatorum* reliqui, sive novam *Parisiensem lanienam*, sive *Vesperam Siculam*, si *Rex* potiretur, reformidarent, factum, ut, utrinque in compositionem inclinantibus animis, tandem legatos mitterent *Reformati*, veniam, pacemque, à *Rege* corrogantes. Quorum oratio talis fuit: Clementissime Rex! Ex omnibus *Reformatorum* Ecclesiis, atque ipsis *Bearnensibus*, legati adsumus, *Regi* pacem offerentes. Volvimur ante pedes tuos, ô *Rex* omni cum submissione. Magis tamen corda nostra, quàm corpora, coràm te inclinamus. Quòd in armis resistere ausi sumus, hoc fama effecit, quâ diceris in *Religionis* nostræ excidiū jurasse. Sed non hoc fine illud adducimus, ut ullo colore delictum hocce nostrum pingamus. Peccavimus, fatemur. Ut igitur reatum remittas, veniam conferas, corrogamus. Exemplum *Rex* magni parentis habes. Hoc imitari digneris. In hoc intuens, imbecillitati nostræ succurras. Quicquid enim peccavimus, metu peccatum est. Hic, dùm consciētiarum vulnera, dùm vincula, expavescimus, hunc sive errorem, sive furorem, suggessit. Quantò major est delicti nostri numerus, tantò luculentior regiæ futurus est gratiæ cumulus, si deprecantibus ignoveris. *Henricus Magnus*, parens tuus, nos dilexit, nobis credidit. A nobis enim multis, iisque utilibus, officiis auctus est. Tu *Rex*, cùm hæres sis tantarum virtutum, etiam gratiam tibi fac hæreditariam illam, qua nos, sicut ille, prosequaris, quâ nos, à reliquis regni tui subditis, non segreges. Hoc deinceps effectum daturi sumus, ut in conspectu tuo sic agamus, prout ultimè fideles, ac morigeros, decebit subditos. Hoc agemus. Ad quæ *Rex*, verbis regiis, ac *Laconicis*, subjecit: Vos verò deinceps, inquit estote prudentiores, hoc est, (ut verbis *Petronianis* utar) ponite arma, & malo cavete! si, quæ sunt, fidelium subditorum, partes impleveritis, *Regem* faventem, & benignum posthâc experiemini.

Postquàm igitur, sub prolixis, à *Rege* præcōceptis, articulis transactum est, *Rex Mompelium*, ovantis in morem, intravit. *Duci Roano*, exiguo cum comitatu, advenienti, & supplici, *Rex* veniam dedit, his sub verbis: Et tu de cætero rectè feceris, si te gesseris rectiùs. Hoc cum verbo in gratiam illum admisit, officiisque illustribus aliquammultis dignitatem ejus auxit. Adhûc ad *Roßilionem* præliis maritimis certabatur, *Gusio Duce* oppugnationem urbis suscipiente. Dùm ergò classes inter sese acerrimè confligunt, & jam instantem ad naumachiam concurritur, ecce! *Regis* cum *Reformatis* pacificatio intervenit. Undè, coortis inter partes induciis, super amnestia conventum est. Hanc *Regis* transactionem, se insalutato, susceptam, ægrè videbatur ferre *Dux Condeus*. *Rege* igitur non invito, tanquam voti gratiâ, profectionem ad *ædem Lauretanam* in *Italos*, animi, aërisque, mutandi igitur, suscepit. Ità civilis belli extinctis prunis, ac fomitibus, *Rex*, & *Regina*, triumphantium, sive, quod veriùs est,

CAP. VII.

De ſententia Cæſarea, ſub comitiis Ratiſponenſ. in cauſſa Ludovici, Heſſiæ Landgravii, contrà Mauritiũ, Heſſiæ Landgraviũ, promulgata.

I.

Cauſſa Marchionum Badenſium à Cæſare deciditur.

Ites quidem ambiguas, ac difficiles, eſſe, at, ſub inſpectione æqui *Iudicis*, facilè eaſdem, præſertim ritè, & diu, ventilatas, definiri poſſe, proditum eſt. Ità, ſuperiori anno, in cauſſa *Marchionum Badenſium*, nimirum hæredibus *Edoardi* contrà *Durlachium* obtinentibus, evenit. Quanquam enim eæ lites, apud tres ſucceſſivè *Imperatores*, ventilatæ antè eſſent, terniſque vicibus, extractis identidem tergiverſationibus, à *Cæſare*, malè informato, ad meliùs informandum, fuiſſet appellatum, nihilominùs, *Regum, Principumque*, intereceſſoriis intervenientibus, *Ferdinandus Cæſar*, apud dicaſterium aulicum, hanc cauſſam denuò inſpicere, & ſententiam ferre, juſſit. Cùm enim *Cæſaris, Regiſque*, officium hoc eſſet, unicuique, legitimam ob cauſſam periclitanti, inprimis viduis, ac pupillis, juſtitiam impertiri, *Ferdinandus Imp.* hac ad animum admiſsâ pietate, lites illas tandem definire cœpit. *Cæſare* igitur, ſtipante *Principum*, legatorum, procerumque, coronâ, ſub umbella thronum occupante, aulæque *Mareſchallo* enſem præferente, antequam ſententia publicaretur, oratione præliminari *Imperii Vicecancellarius* actum auſpicatus eſt. Quo facto *Io. Rodolphus Puchenus*, *Imperii Secretarius*, ſententiam publicâ voce recitavit. In ea autem *Durlachius Marchio*, ut *Edoardi* hæredibus ſuperiorem *Badenſem Marchionatum*, unà cum fructibus perceptis, & percipiendis, itemque cum mobilibus pretioſis, litteris, ac documentis, omnibus, reſtitueret, ſumptuſque, ſalvâ tamen *Iudicis* moderatione, refunderet, damnatus eſt. Sic ferè ſententiæ gravitas litis tarditatem tandem compenſavit.

II.

Mauritius, Heſſiæ Landgravius, in cauſſa ſucceſſionis Marpurgenſis, condemnatur, & privatur.

tentiam *Cæſaream*, ſub ſuperioribus apud *Ratiſponā* comitiis, definiri cœpta eſt. Quanquam enim, teſtamentum *Ludovici ſenioris Landgravii* felicis memoriæ, *Mauritius Landgravius*, innovationibus, & contraventionibus, proteſtationibusque, oppugnare etentaſſet, nihilominùs, ſuper notoriis, ac confeſſis contraventionum, evicit querela *Ludovici Landgravii*. Sententia igitur in *Mauritium* hæc in verba lata eſt. Nempè, non licere contrà *Ludovici Landgravii* ſenioris, b. m. ultimam voluntatem, *Mauritio* contraventionibus experiri, maximè, cùm illud teſtamentum, abſque ullis exceptionibus, ac clauſulis, antè admiſiſſet. Hoc pacto præter ordinem juris illum feciſſe, ſeſeque ſuâ hæreditatis, aliis acquiſitæ, parte omninò privaſſe. Illâ igitur, à tempore contraventionis ſuſceptæ, hæreditate *Mauritium* excidiſſe, utque, unà cum reditibus tàm perceptis, quàm percipiendis, reſtitutionem ſaxit, impræſentiarum condemnatum eſſe.

III.

Cæſaris, ad ſuperioris Heſſiæ Principatus Equeſtres, & ſubditos, edictum.

QUò igitur *Principatus* ille *Marpurgenſis* quantò ociùs ad *Ludovicum Landgravium iuniorem*, tanquam *Principem*, & dominum, legitimum, rediret, *Cæſar* edictum, quod ſequitur, eodem tempore publicavit. Quandoquidem nuper, in cauſſa ſucceſſionis *Marpurgenſis*, ſententia evulgata eſſet, *Mauritium* nempè, dùm adverſus *Ludovici ſenioris Landgravii* teſtamentum, id quod abſq; omni exceptione priùs admiſiſſet, contraventiones obiicere auſus eſſet, peccaſſe, ſuaque hæreditate ipſo facto excidiſſe, utique *Cæſarem, Ferdinandum Ducem*, *Archiepiſcopum*, & *Electorem Colonienſem*, itemque *Ioan. Georgium, Electorem Saxoniæ*, executores, & legatos, nominaſſe, nempè hi *Principes* omnes, & ſingulos, ejuſce *Principatus* ſubditos exautorarent, atque juramentis, quib. *Mauritio* tenentur, obſolverent. Eam in rem *Cæſarem*, vigore huius edicti, ſub privatione tàm honorum, quàm bonorum, edicere omnibus, ac ſingulis, legatis illis *Cæſareis*, illorumque ſub delegatis, omnem obedientiam exhiberent, *Ludovicum, Heſſiæ Landgravium*, pro legitimo domino, admitterent, eius quàm maturrimè in verba, jurarent, omniaque de cætero, quæcunque morigeros, ac fideles, ſubditos decent, præſtarent, archivis, manuſcriptis, ac documentis, eò pertinentibus, nequicquam abalienatis.

IV.

HohenZolleranus Comes in Principem, Ioan. Tſcerclaes Thillyus verò in Comitem, evecti.

IIſdem ſub comitiis gratioſus *Ferdinandus Cæſar* in dynaſtas benè de ſe, & *Imperio*, promeritos, honorum augmenta, quædam laborum velut præmia, contulit. Imperia enim, & regna, duobus illis velut fulcris, nimirum pœnis, itemque beneficiis, conſtabiliri, didicerat. Itaque, in præſentia *Electorum*, ac

Wahrhaffte Verzeichnus des Prattigows der Herrschafft Meyenfelt,
Sampt den Treffe so die Pündtner mit Jhren Fe

PRÆTIGOIÆ SIVE RHÆTIGOIÆ, ET MEYENFELDENSIS
Ditionis, circa oppidum CURIAM situs vera descriptio, cum finitimis terris
et diversis aliquot Conflictibus quibus Rhætii hostes suos probe multarunt.

...eyenteldt, gelegenheit vmb Chur, vnd Angrantzenden Landtsartten.
... feinden gethan. Im Jahr 1622.

quoque, militiæ *Bavarica* præfectum, ob grande meritum, & relatas tot luculentas victorias, *Cæsaris* & gratia, & gratitudo, pervenit. Hic enim in matriculam *Comitum*, pari ferè solennitate relatus, juxtaq; muneribus, sive honorariis, haud infimis, condecoratus est. Profectò, *si Pausaniæ, in Messeniis*, verba paulùm immutare licet, *Est ità*, inquam, *naturâ comparatum, ut homines gratanter, ac facilè, suprà quam dici possit, ferant, si videant, rerum eventa virtuti, ac meritis, respondere.* Hoc acuit animos, laudis, ac gloriæ, cupidos, ut ætatem inter arma, virtutem, ac labores, consumere, nomen, ac præclarè facta, etiam post fatalem illam horam, immortalitati, ac famæ, trasmittere, expetant. *Honos*, ut ajunt, certè *alit artes*, profectò, inquam ego, *etiam arma, virtutemq; ipsam*, nutrit.

****

Externa.

I.

Multitudo Rhetica, ab Austriacis oppressa, rebellat, atque in Hispanos, Austriacosque, cum successu insurgit.

DE gravissimis illis inter *Rhetos*, ob *Religionis* discriminationem, persecutionibus, visum est suprà non semel. Is furor tantus multorum invaserat animos, ut unâ, vel alterâ, inquietatione despumare vix quidem potuisse videretur. Itaque recollectâ invidia denuò, velut per paroxismos, sive periodos, sese commovit. Cùm igitur, velut antè relatum est, *Austriaca* copiæ *Cantones Rheticos* sub potestatem redegissent, variisque oneribus, exactionibusque, urgentes, etiam *Religionis* libertatem eripuissent, venit plebeis quibusdam in mentem, hanc militum impotentiam, more majorum, excutere, adeóque sese, quibus possent modis, ac viribus, in libertatem postliminiò vindicare. Hic conjuratorum globus, ex illis, quos *Prettigavenses* vocant, superiori *Anno M.DC.XXII.* circà ferias *Palmarum* coiit, cùmque armis essent exuti, sub colore, tanquam *Palmarum* ramos, ac festivitatem, pararêt, sudes, fustesque, præparare cœperunt. Præcognito hoc, periculi pleno, instituto, non defuerunt, qui calidâ id genus consilia omni operâ dissuadere, atq; expectorare, niterentur, ajentes, actum esse, tàm de conjurantibus, quàm cæteris omnibus. Eas enim esse vires, eas copias, *Austriacas, Hispanicasque*, ut si intercipiantur, omnes membratim discerpantur, bonis, domibus, fortunisque omnibus manifestissimo infortunio obnoxiis. Sed ex adverso reperti sunt, qui animos multitudini de novo adderent, atque ab exemplis, feliciter olim, & nuper, susceptis, fortunam, ac successum, promitterent. Itaque, antequàm in hostes quicquam tentarent, ad preces converti, humi procumbentes, ac supplices, in hos conatus *DEI Opt. Max.* auxilium implorârunt. Indè crescentibus animis crevit audacia. Et, tametsi à

Goliathum ingressuro, pariter pugnam *Saul* dissuaserat, illo nihilominùs felicissimè vincête, commasculare notati sunt. Neq; defuit his, licet flammantibus, conatibus prosper eventus. Parvis enim initiis, ac progressibus successivè aucti, partim hostiū catervas fuderunt, partim claustra, ac loca munita, per insidias interceperunt. Ità, sudibus invecti, militibus arma extorsêre, artibusque, atque oppidulis, potiti, tormentorum bellicorum numerum compararunt. Ut igitur præsente felicitate amicos, ac socios, invenire proclive est, consimiliter sub manib. augescentibus victoriis, ac successibus, modici temporis spatio, amplior sociorum numerus confluxit. Memoratu inprimis dignum erat, illos, si in hostes irent, supplices humi prosterni, atque *DEI* præsidium religiosissimis verbis deprecari. Indè, cùm pauci, ac toties nulli, è suorum numero, plures verò ex hostibus, occumberent, divinum auxilium in partibus esse, confidebât. Sic finitimorum concursus, sic invicta penè accessit animositas. Immò ostenti, sive miraculi, vim habet, quod sequitur. Cùm enim conjunctas ad *DEUM* preces, aperto quodam templo, ferrent, ecce! *agnus* cygno candidior, in numerum sese eorum intulit. Undè, divinam cœptis aspirare præsentiam, credulis animis firmiter complexi sunt.

II.

Exercitus Austriacus educitur in Rhetos, sed rejicitur.

JAm tùm *Rhetorum* vires illæ erant, ut *Leopoldus Archidux*, sub *Balderono*, & *Reitnavero*, tribunis, integras in istos instrueret, adornaretque, copias. Quæ cùm magnâ, præ securitate multitudinem rusticanam contemnerent, jurgiisque, ac convitiis, incesserent, à *Rhetis*, magna cum confidentia, ac violentia, supervenientibus, fundi, fugarique, cœperunt. Ex illis, qui hoc prælio ceciderunt, fuêre aliquammulti, qui antehàc à *Rhetis* victi, in verba jurârant, nunquam sese adversùs conjuratos deinceps militatum ituros. Qui cùm partim in *Rheni* fluentum abiicerentur, partim terrâ obruerentur, denuò ostentum ingens notatum est. Humata enim cadavera è sepulcris humeros, digitosque tres, quibus viventes pejerârant, è scrobibus proferre, inspicientibusque aliquot hominum centuriis, quàm *DEO* perjurium exosum esset, documento, plusquam luculento, & miraculoso, commonefacere, animadversa sunt.

III.

Curia Rhetorum à conjuratis expugnatur.

COnfluxerant ad conjuratos *Prettigavenses* tàm sociorum agmina, quàm officiales, interq; eos tribuni, & centuriones. Ut jam sub legionibus integris copias formatas haberent, ac præcipua oppida in potestatem redigerent. Cùm ergò *Balderonius*, tribunus *Austriacus*, aliquoties cum cohortibus suis profligatus in

nus de Salis, paulò antè in partes conjuratorum descendens. Sic propè eum castris ad oppidum pervenerant. Ut jam ferè mœnibus instaret, tantà obsessorum animos hebetante consternatione, ut ne semel quidem in obsidentes eruptionem tentarent, tametsi locus is cohortib. aliquot præsidiariis probè foret communitus. In castris, super aquis, ac molendinis, *Mauenfeldam* versùs, intercipiendis, anxiè deliberabatur. Neque paucis hoc opus superatu difficile videbatur. Ut omninò impossibile factu appareret. Ecce! quid fit? Quod novi sive ostenti, sivè prodigii, locum implere sufficeret, pars rupis superincumbentis dehiscens, ac desuper revoluta, in torrentem præcipitari cœpit. Ut aquis, miraculi more, interceptis, molendinorum usus divinitus destrueretur. Neq; hoc suffecit oblidentibus. Sed, fontium scaturiginibus passim annihilatis, eò angustiarum adegerunt obsessos, ut mox de deditione cogitarent. Eò res redierat, ut *Balderonus* ille, tribunus, & vicarius, *Austriacus*, hactenùs, in *Rhetos* imperiosus, obsidentium manus effugere haud quidē sustineret. *Senatus* civicus, legatus *Gallicanus*, aliiq; civitatis primores, super deditionis conditionibus, paciscebantur. Sed *Prettigavenses*, non nisi obtentâ *Balderonii* cervice, placari poterant. Qua super postulatione diu laboratum est, obsessis reddere, obsidentibus indemnitatem conferre, nolentibus. Tādem & loci *Episcopus*, & *Capitulares*, concurrente *Senatu*, hoc trāsactionis, non inidoneum, remedium, tanquam *Medusæ* caput, objecerunt, fore, si *Balderonius* impunè dimitteretur, ut *Reformatorum* parochi, sive pastores, apud *Oenipontem* captivi, absque lytro, ilicet liberarentur. In hanc tandem, datis obsidibus, sententiam transactum, oppidumq; deditum, est.

IV.

Prettigavenses, publicatâ Apologiâ, in inducias, & diætam Lindaviensem, consentiunt. Sed ab Austriacis copiis ingruentibus denuò affliguntur.

Hilli isti felices ubi essent *Prettigavensium* successus, ut jam rerum per *Rheticos*, ut vocant, *Cantones*, potiri viderentur, *Hispanis Mediolanensibus*, super pactis antè præmissis, nuncium miserunt, more majorum, novam, immò solennem, inter se confœderationem sancientes, se seque postliminiò libertatem in pristinam vindicantes. Quam libertatem ubi, ovantium in morem, plenis passibus adirent, *Apologeticum*, quo se, caussámque suam, adversùs *Archiduces Austriacos*, tuerentur, publicârunt. In eâ igitur, quàm vicarii, ac tribuni, *Archiducales*, modò nō superciliosè, atque inhumaniter, sed impotenter, ac tyrannicè, prorsus secum egissent, provinciam oppressissent, libertatem, ac Religionem, eripuissent, contrà, sub jugum acerbissimum, omnes misissent, deducitur. Iam, ajunt, defensionem juris esse naturalis, omnibusque indultam, ac licitam. Eā sese, prorsus inermes, instituisse. Parvisque initiis provectos, etiam armatis tela, ac sclopeta, extorsisse, atque, eò usque, lege majorum, pristinam in libertatem asseruisse. In oculis omnium planissimū, atque summè admirandum, jam nunc apparere, etiam luce adultâ luculentius, *victoriam* non ab impotentia, atq; arrogantia, non ab armis, pecuniis, sive viribus, dependere. *DEUM* esse, qui per humiles, etiā inermes, magnas, easq; invictas penè habitas, copias territare, cōfundere, ac delere toties, soleat. Et nunc rei si nullum extet alibi, sese profectò vel toti huic mundo, toti huic seculo, exemplum abundè clarissimum perhibere. Serenissimus quapropter *Archidux*, inter cætera multa, omnia, quæ hactenùs providentiâ divinâ, facta essent, interius pensiculatiùsque, ad animum admitteret, veteremque, atq; à majoribus acquisitam, libertatem, sibi, suisque, gratiosè redderet. In omnem eventum, si preces hæ justæ, totque demissa supplicantiū vota locum inveniant nullum, paratos sese esse, pro juribus, ac privilegiis, vetustis, usque ad mortem, depugnare, pulcrasque per vulnera neces oppetere.

Hæc, atque alia, multa, cùm *Prettigavenses* quiritassent, opemque *Helvetiorum* confœderatorum juxtà implorassent, evenit, ut, *Helvetiorum* interpositione, pactis utrinque induciis, res ad diætam *Lindaviensem* reiiceretur. Tametsi autem præmetuerent confœderati, ne, sub colore induciarum, sicut toties antè factum esset, sibi imponeretur, nihilominùs tamen hoc ipsum præcavere non sufficerent. *Austriaca* enim, *Hispanicaque*, magno numero copiæ, recèns collectæ, sub induciis, jam cœptis, in *Cantones* violentam fecerunt impressionem. Ut cohortes *Rheticæ*, iis sub finibus dispositæ, partim funderentur, partim fugarentur, utique tanto, & justo, exercitui, minimè pares. *Helvetiis*, dicti reformati, notantes sibi, *Rhetos* denuò in ordinem redigi, ac subjugari, velle, apud *Badenam* diætâ indictâ convenēre, Qui cùm, variis dispersis hominum sermonibus, metuerent rebus suis, ne à *Catholicis*, sic dictis, cādè viâ invaderentur, interrogârunt adversæ *Religionis* socios, quidnam sibi exspectandum esset? Illis verò omnia ex fœdere, & amicè, repromittentibus, *Rhetos* autem illos maleferiatos, ac melioribus consiliis haud obtemperantes, non immeritò plecti, caussantibus, discessum indè est, *Rhetiis* illis ac *Prettigavensibus*, tandem ad pristinam capitulationem *Mediolanensem*, sub conditionibus paulò mitioribus, revertentibus.

Io. Pe-

rum

...eratem, ac Religiosam...

...ectissimum...

...Parvisque...

...ac sclopeta...

...legis majorum, pertinax...

...In oculis omnium...

...non ab armis, potest...

...DEUM esse, qui per...

...effundere, ac delere tota...

...hoc seculo, exempl...

...hibere. Segnissimam...

...facta essent...

...libertatem...

...in omnem eventum...

...demissa supplicantium voce...

...usque ad mortem...

...vulnera necesse peteret.

...cum Principum...

...que Helvetiorum confoedera...

...Tametsi autem...

...sub colore inducturam...

...hoc ipsum praecavere...

...magno numero...

...sub inducias, jam coeptis...

...Helvetii...

...ad Badenam...

...a Catholicis...

...interrogarunt adversa...

...male feratos, ac meliores...

...temperantes, non immerito...

...discessum unde est...

...tandem ad pristinam...

...sub conditionibus...

...tantibus, reverten-

tibus.

Io...

image not available

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER XIII.

CAPVT I.

De Saxoniæ inferioris præparatione bellica.

I.

Querela, super violatis apud Moguntiam, & Bingium, pactis, transactionibus.

De dissidentibus, variantibusque, tàm *Electorum*, quàm hominum multorum, super *Electoratus Palatini* in *Bavaria Ducem* translatione, opinionibus, paulò antè, prælibatum est. Sed vix dimidia eorũ pars, qui hoc tùm *Cæsaris* factum improbârunt, dinumerari cœpta. Plures igitur tàm intrà, quàm extrà, hujus *Imperii* limites invẽti, quibus hæc alterius *Electorũ* rejectio, alterius creatio, ac suffectio, haud quidem placuit. Quid ergò, & cur privatus aliquis, ilia rumperet, sicubi videat, inter tot homines esse plures, qui etiam *Magnatibus* malè loquantur, pessimè cupiant? Quod in ore gentiliũ fuit, ne *Iupiter quidem omnibus videt*, aut satisfacit. Ut necdùm *Imperator*, tametsi *Principum* his in terris maximus, osoribus, atque adversariis, careat.

Non enim tantum inter *Bohemia, Austriaque*, atq; aliarum provinciarum, exules, reperti sunt, qui *Cæsaris* gratiam, tametsi *Ratisponam* benignè invitantis, insuper haberent, ac repudiarent, sed porrò audire licuit, qui tractationes, transactionesque; *Cæsareas* amarulentiùs carperent. Tametsi enim, inquiebãt, super transactione *Principum*, apud *Moguntiacum* cũ *Hispanis* facta, *Imperii* cives optimè sperarent, futurum, ut deinceps meliori loco esse, & securiùs vivere, possint, nihilominùs contraria evenisse omnia. Præter enim *civitatum Imperialium* querelas, auditos esse in superioribus apud *Ratisponam* comitiis *Imperii Status*, qui super *transactione Moguntinensi* obiicerent. Sed illis tùm responsum fuisse. Rogationes illorum esse peregrè accersitas, quibus se, quæ in tractationem venissent, non capere, significarent. Exspectarent igitur *Cæsaris* legatos. Illos, tanquam interpretes, super rebus necessariis, erudituros. Et hoc inprimis liberos *Imperii Ordines* pupugisse fe-

Non modò ergò *civitates Imperiales* passim ultimè affligi contigisse, (sicut suprà allatum est) sed etiam *VVürtenbergicos, Anspachianos, Culmbacenses, Bipõtinos, Cassellanos, Durlachios*, omnesque, ad quos superior *Moguntina transactio* pertinebat, haud inferiora passos esse, reipsa compertum fuisse. Atque hoc, hoc, inquiunt, illud esse, quod *Romanus* olim *Satyricus* inculcaverat: *Nequaquam eum rectè facere, qui citò credat.*

De transactione, apud *Bingium* inter *Mauritium, Hessiæ Landgravium*, & *Ambros. Spinolam, Marchionem*, susceptâ, ità esse, ut *Pontificiis* gratius accidere potuerit nihil, quàm præsentaneam oculis suis intueri *Unionis* dissolutionem. Ibi tùm exauditas esse tripudiantium, & præ lætitia exclamantium, *Pontificiorũ* voces: Iactam esse aleam, periisse *Unionem*, omniaque deinceps, sub potestate *Ligarianorũ* fore. Quòd enim *Mauritius Landgravius*, ejusdem cum *Palatino Religionis*, à communi fœdere recederet, quid cæteri facerent *Principes*, quid *civitates Imperiales*? Eò res quidem redierat, ut *Palatinus, Unionis* utique caput, pro derelicto haberetur. Quid ergò sperarent cæteri *Principes*, quid *civitates*, si hæc faba, ut ajunt; in ipsum cuderetur *Palatinum*?

Landgravius quidem, datis ad *Palatinum* litteris; hanc divulsionem excusare, & legatos, tanquam commissionis leges egressos, increpare; cœpit. Sed illi provinciæ ordinum decreta; atque instigationes, ex adverso allegasse notati sunt. Quid igitur illi *Hessiæ Principi* transactio ista profuerat. Hoc, inquiunt, profuit, ut *Hispani* oppidum ad *S. Goarum* appellatum, unà cum arce superimposita, per insidias venarentur. Ut *Marpurgensem* paulò deinceps *Principatum*, ut *Hirsfeldensem Præsulatum*, unà *Mauritius* amitteret. Summa *Imperii* eò spectare illis videbatur, ut deinceps *Principes Protestantes* essent tanquã personæ, in scenam, sive theatrum, juxtà venientes; mutæ, & pedissequæ, cæteris *Pontificiis* rerũ potiũtibus, trãsactiones, contractus, atq; id genus pacta, ac

II.

Frider. Palatinus Electoris Saxoniæ opem, autoritatemque, implorat.

QUæ siquidem in rem *Frid. Palatini*, non sine alterius partis invidia, speciosè satis afferrētur, non destitit hic *Saxoniæ Electorem*, jam tùm, ob reformationem *Pragensem*, abalienatum, implorare. Vellet ille, *Ratisponam* ad comitia venturus, *Imperii* constitutiones, ac leges, *Electorum* dignitatem, ac jura, *Religionisque*, ne sub jugum vocetur, libertatem, asserere. Litteræ erant ejusmodi. Tametsi quidem, inquit, omninò confideret, fore, ut *Elector Saxoniæ*, ex zelo Christiano, officioq; electorali, ad publicæ, & universalis, reducendæ pacis scopum per se collimaturus sit, ut ulteriori admonitione opus ne quidem habeat, nihilominùs, cùm intelligat, ipsummet *Ratisponam* cogitare, non potuisse se non has litteras, ipsâ necessitate expressas, ad illum dare.

Initiò autem, quæcunque sub motibus illis *Bohemicis* usuvenissent, quæ *Palatini* mens, animusque, accessisset, & quo pacto ante hâc id genus dissidia non semel emersissent, ubi tùm justitiam caussę per vias legitimas, absque cuiuscunque respectu, examinari accidisset, & quæ porrò *Electoribus*, *Principibusque*, *Imperii* lex, ac præjudicium, impendere possit, ea omnia in medio se relinquere, *Deumque* venerari, deinceps ab id genus periculosis *Imperii* convulsionibus præservare dignetur. Postquàm igitur *Cæsar*, tanquam litis illius pars potissima, tenore prætensionis suæ, etiam ab initiis, hostilibus adversùm se armis experiri, *Palatinatusque* patrimonium infestare, cœpisset, potuisse hoc quidem, tanquam ex jure tàm belli, quàm diversionis, eò usque tolerari, quoad, interveniente pacis compositione, hunc turbinem, sicut in *Imperio* antehâc toties usuvenisse constet, sopiri licuisset. Dùm autem *Cæsar* non tantùm patrimonium suum omni hostilitatis genere, spoliis, cædibus, devastationibus, atque id genus extremis, infestâsset, sed etiam introductis, ut vocant, *Pontificum* decretis, animarum salutem, ac cōscientias subditorum, vulnerare cœpisset, tùm alii, ex mera ambitione, & privatæ accessionis cupiditate, manus injecissent, tanquamque ad commune vulturium, in *Palatinatum* irrupissent, utique se, cōscientiæ stimulis adactum, necessariæ defensionis viam non potuisse non inire. Præter ordinem verò, ac præposterum, esse, *Cæsarem*, etiam post principia, injectis, atq; exercitis, antè armis, ad viam Iuris transire, contrà *Imperii* capitulationes, jura, ac statuta, absq; caussæ legitima cognitione, partium defensione, *Electoralis* collegii communicatione, in se proscriptionis fulmine sævire, tantùmq; nō *Electoratus* dignitatē, cum ipsis provinciis, ac subditis, in alium transferre, velle. Itane fas esset præteriri ipsos hæredes, ipsos agnatos proximos? Itane, absq; formali *Iuris* processu, & sententia *Patrum* curiæ, *Electoratum* alienari oportebit? Siccine, directè cōtra trāsactionem, *Religionisq;* pacificationem, abolere *Protestantium* confessionem, ex adverso *Pontificiorū* dogmata introducere, fas erit? Hæc omnia, ac singula, ejus generis esse, ut nullo idoneo colore, nullis *Imperii* cōstitutionibus, nullo jure, palliari queant. Ut

ctores, Principesque, Protestātes, hanc confidentiā reiiciat. Illos nempè, si utiq; *Catholici* dicti respectū boni publici omninò sequestrare cupiant, tale, ac tāti momenti, præjudicium intimius deponderaturos, adeóq; impendens jugum à cervicib. amolituros, esse. Nisi n. *Imperii* capitulationes, ac concessiones, observari, in id genus casibus, contingat, si ita, extra *Iuris* processu, secum, tanq̄ *Electore* primario, agi, ac processus talis, extrà ordinem introduci, usuveniat, quid cum cæteris *Electoribus*, ac *Principibus*, deinceps fieri possit, & quàm proclive sit eos in ordinē, atq; ad incitas, redigi, obscurum usq; adeo esse nemini. Nemini posthâc *Principum* rationes, atq; immunitates, olim acquisitas, constare. Sub justitiæ prætextu unumquēq; posse opprimi. Ut posteritas sub jugo, quod parentes incurrissent, quiritare queat meritò, servitutem, ad se derivatā, excutere queat minimè. Nisi hoc tēpore conatib. adversæ partis eatur obviā, nisi tēporius nervus iste infringatur, deinceps, introducto dominio prorsus impotente, atq; absoluto, viam nō superesse, quâ *Germanica* hæc, & libera, natio ulterius subjectionē amoliri sufficiat. *Principiis*, juxtà illud tritum, *obstandum* esse. Serò enim, aut nunquam, ubi mala longas per moras invaluissent, tùm fieri medicinam.

Iam ab ipsis rerum fundamentis *Saxon. Electorem* edoceri, quo in loco, quādo, & per quē, hæc per *Imperiū*, ad interitū vergens, enovatio, ac periclitatio, suscepta esset. Antequam n. proscriptionis fulmen publicari cœperat, jā tùm, super *Electoratus* translatione, pacta singularia, ac mutua, intervenisse, evidentissimū fieri. Undè nihil aliud quæri, nisi ut, sub *Religionis* caussa, universi huius *Imperii Principes* inter sese committantur. Illud scil. apud *Curiā Romanā*, apud *Bruxellas*, aulamq; *Hispanicā*, consiliis quā licitissimis elaborari, quò *Protestantes* sub jugū *Pontificiorū* postliminiò mitti possint. Ut de eo nihil dicat, afflictissimis illis provinciis suis, cum omnia pene perdidissent, tantùm lamentationes, atq; lacrymas, superesse. Neq; hoc extremū illud videri debere. Nisi & intùs animas affligi, ac conscientias torqueri, accidisset. Hoc nempè in humanis illis ultimum, hoc purpureis, ac sanguineis, si liceat, lacrymis deplorādum venire. Illis scil. in locis *Pontificum* dogm[illegible] increbrescere, in quib. antehâc è fundamentis e[illegible]ent refutata. Exindè thesauros, olim ab *Electoribus*, [illegible] jorib. suis, magnis sumptibus, laboribusque, cōq[illegible] sitos, auferri, *Bibliothecamq; Electoralem*, cui fa[illegible] per alia vix fuerit, in vituperium nominis *Teutonici*, instar, *Pēthei* fabulosi, discerpi, partemq; *Romam*, p[illegible] tem *aliorsum*, transportari. Ut de cæteris ornamentis *Ecclesiasticis*, atq; *Electoralibus*, miserè discerptis, supersedeat. Interim, solum per *Palatinatum* hic q[illegible] dem sævitum esse minimè, ut hoc invasionis, de[illegible] populationisque, velut contagium, finitimos *Principes*, *Statusque*, *Protestantes*, eodem ferè rigore, corruperit. Ut neq; transactio ulla, neq; *Cæsaris* prot[illegible], neq, promissio, ac condictio, ulla locum inven[illegible]. Et jam *Ligarianos*, dùm per *Germaniam superiorem Rheno, Mænoque*, in sinu gaudentes, potiuntur, nullatenùs cupiditati immensæ satisfacere, fortu[illegible] suæ agant gratias. Ut jam porrò ad *Visurgi*[illegible] *bim*, ipsosq; *Protestantium Episcopatus*, animum a[illegible]

ac *Principum*, dignitatem illis pro larva esse. Quod si ità connivere velimus omnes, profectò de *Electorũ*, *Principumque*, eminentia, eorundemq; familiis, actũ fuerit. Nisi ergò perire velimus, certè jã periimus.

De pace quidem, inquiunt, promittunt *Pontificii*. Sed, quàm pacis reductio, inq̃ ego, cordi illis fuerit, argumento sunt tot utiq; legationes, tot intercessiones, tot tractationes, frustrà susceptæ. Annon ea omnia deditâ operâ eludi vidimus? Ut nihil in contrarium obüci possit. *Cæsari* nempè mos gestus est, submissio, ac debita reverentia, & quæcunque honestè à me, recõciliationis amore, offerri potuêre, oblatæ sunt. Sed frustra tot *Reges*, tot *Principes*, hactenùs fuerunt, frustrà equidem sum.

Hæc nunc omnia se prolixiùs, & studiosè, recensere, quò *Elector* ad interiorem secum communicationem permoveri, immò secũ, familiâq; suâ antiquissima, hæredibus, atq; agnatis, in gratiâ redire, ac penetrantiùs condolere, queat. Nolle se ꝑ caussę suæ, sive defensione, sive exculpatione, aliorũq; ex adverso inculpatione, quicq̃ curiosiùs hùc accersere. Interim hoc solũ spectare, hoc unicè exoptare, hoc mirificè expetere, videret *Saxon. Elector*, ne *Evangelicorum Respublica*, jam tùm divulsa, gravius detrimentum caperet, paxq; omninò coalescere haud valeret. Semel se conceptis verbis protestari, ac cõfirmare, ità quidem affectum esse, ut vulnera sua, quantumvis gravissima, patriæ amori posthabere libenter velit, modò adversa pars *Reipubl.* saluti privata odia anteferre non perseveret.

Siquidem igitur cum proscriptione ità sese res habeat, ut potissima *Imperii Statuum* pars eam non approbet, nihil se dubitare, quin *Elector*, periculi plenam, hanc consequentiam admittere nolit, rem eò potiùs deducturus, ut, interveniente *Cæsaris* gratiâ, hæc actio è medio tolli, sancitaq; amnestia generali, pax tàm *Religiosa*, quàm *prophana*, reduci, ac constabiliri, queat. Se ità quidem affectum esse, ut, si *Electoratus*, ac patrimonii, restitutionem, sicut antè hoc bellum possedisset, recuperare possit, *Cæsari* omnem reverentiã, atq; cultum, exhibere, & de cætero ità quidem se gerere, cupiat, ut in eo ampliùs desiderari debeat nihil. Interim, ut in id genus amaras conditiones descendere compelli velit, cujusmodi tàm familiæ suæ *Electorali*, quàm sibi, hæredibus, ac posteris, vituperii maculã inurere, tùm, ratione conscientiæ, admittere, nõquitus esset, utiq; neq; se tale dedecus committere posse, neq; ut hic processus locum habeat, Saxonem suadere velle. *Cæsarem* nuper *Vngariæ* regni proceribus, sub indulta amnestia generali, plenissimè reconciliatum esse. Ut ẽt in *Transylvaniæ Principem*, muneris velut loco duos per *Silesiam Principatus*, unàq; *Imperii Principis* axioma, conferri contigerit. Hoc si illi usuvenerit, etiam secum, tanq̃ cum *Electore Imperii*, sub æquis, moderatisque, conditionibus, præeunte amnestia totali, paciscendum esse, quis non videat? Ut, si, ex adverso, rigor, ac severa lex, moderatis consiliis ꝓponderare debeat, pax facilè nunquam coalescere, ac redintegrari, valeat. Iam *Electoru Saxon.* partes esse, nequaq̃ connivere, aut admittere, ut directè contrà *bullam Carolinam*, capitulationes *Cæsareas*, omniaq; jura, tàm *Electoratus* dignitate, quàm posses-

perpetui bellorũ incendii radix, & materia, hæc quidem futura sit. Quapropter *Saxo* masculè resisteret, neq; admitteret, ut sub hac privatione *Pontificiorum* potentia, ac suffragia in *Imperio* accrescere, *Protestantes*q; sub jugum *Pontificiis* reduci, possint. Eam esse ad interitum viam. Illud iter in labyrinthos, undè reditus, haud detur, patere. Ità quidem jampridem *Ligarianos* emoliri, ità *Romæ*, ità apud *Hispanias*, deliberari, ut, corruente *Electorum* autoritate, atq; æquilibrio, leges *Imperii* enerventur, *Pontificii* numero, dignitate, ac suffragiis, prævaleant, reliquique *Protestantes*, tanquam umbræ, deinceps in comitiis habeantur. Eò rem jam tùm rediisse, ut victoriis prævalentes *Pontificii* cæteros *Imperii Status Protestantes* captent, prolixisq; tractationibus de industria cõmodis suis velificẽtur, ac belli cathenam extrahant. Moram, sive etiam inducias istas, periculi plenas esse. Ut ipse *Palatinus* intereà prorsus enervari queat. Proindè & amnestia generali, & belli, militisq;, deductione, opus esse, ut pax plena coire, ac reduci, sustineat. Si itaq; ad extrema, ac desperata, consilia *Palatinus* deduci velit, adesse jam tùm amplam belli materiam, fomitemque, ex quo, tanquam ex *hydra Lernea*, bellum è bello subindè nasci, ac ꝓpullulare, satagat. Proindè has suas intervenire preces, hæc vota, jam tandem cõsilia, atq; actiones eum in scopum dirigerentur, quo in *Imperio*, miserè concusso, pax, & quies, confirmetur, laudabilis illa harmonia, & tanq̃ nuper in bilance, ac trutina versans regimẽ, reproducatur, nomenq; illud *Teutonicum* sub vituperium, ac jugum, haud vocetur. Quodsi deniq; hoc (ꝙ abominandũ) exspectari debeat, ut excussis *Electorum*, *Principumque*, cõsiliis moderatis, ac fidelibus, tàm *Nuncii Pontificii*, quàm *Oratoris Hispanici*, argutiæ, ac rationes, præponderaturæ sint, idq; ad effectum spectet, quò, *Protestãtibus* sub jugum missis, libertateq; aureâ cadente, dominatus, tanq̃ in subditos hæreditarios, hoc per *Imperium* deinceps introducatur, utiq; communem caussam, legẽq; necessitatis, sic quidem inevitabilis, postulare, *Elector Sax.* hoc ageret, ac, more majorũ, & rẽm *Evangelicã*, & libertatẽ *Teutonicam*, unà cum *Electorum*, *Principũque*, *Protestantium*, dignitate, privilegiis, ac juribus, assereret, sibique, & reliquis *Imperii Statibus*, tantùm non oppressis, manus auxiliares præstaret. Si itaque omninò, sub æquo moderamine, neq; reconciliatio, neq; pax, exspectandæ sint, utiq; se rem *DEO*, & fortunæ, tandem commissurum, neque, donec in possessiones suas rediisset, unquam, erogatis undecunq; auxiliatoribus, acquieturum, esse.

III.

Mansfeldius exercitum in Frisiam deducit.

HOc tempore, quo per diœcesin *Erphordianã Fridericus, Dux Saxoniæ, Altenburgicus*, collecto pro *Cæsare*, atq; illùc immisso, milite, *Tyrigetas* infestabat, *Mansfeldius*, *Batavis* valedicens, perq; *Monasteriensium* fines grassatus, copias occidentalem in *Frisiam* traduxit. Regio hæc tùm erat omni cõmeatus, atq; annonæ, genere locupletissima. Ut si proventibus, id genus uberrimis *Mansfeldius* frui, quàm abuti, maluisset, per annos aliquammultos exercitũ integrum eo locorum alere suffecisset. Sed ille, locis quibusdam apud *Monasterienses* antè communitis,

nariis postulatis annuere non posset, *Mansfeldius*, interceptis locis quibuscũq; opportunis, ac munitis, *Comitem*, adjuncto uno, alteroq;, servulo, in custodiam redegit. Ibi tùm pariter regionis quæstoribus, in vincula redactis, oppida, pagosque, ordine pecuniis emunxit. Qui cùm sic per *Episcopatum Monasteriensem Electori Coloniensi* redituum partem interverteret, omniaq; inprimis per *Frisiam* impotenter, ac pro libidine, ageret, militibus, ad furorẽ usque, omnis generis facinora liberrimè perpetrantibus, toti de novo *Imperio* terrorem non vanum injecit.

IV.

Thillyus, ad opprimendum Mansfeldium, Inferioris Saxoniæ Principes solicitat.

THillyus proindè, tanquam industrius excubitor, in tempore evigilandum, hancq; in rẽ ꝓ opprimendis *Mansfeldii* conatibus, enitendum sibi duxit. Hic igitur ex *Assenhemio*, *VVetteravia* oppido, sequentes ad *Inferioru Saxoniæ Principes*, atque *Ordines*, codicillos pridiè Non. April. direxit: Nẽpè, inquit, *Principes*, atq, *Ordines*, minimè fugere, quibus, periculi plenis, consiliis, machinisque, *Mansfeldius*, unà cum complicibus, *Frisiam* invasisset, atque exindè in *Saxoniam inferiorem* erumpere, omniaq; passim eo locorum, sicut aliás, spoliis, cædibus, incendiisque, more suo lacerare præsumeret. Quandoqdem ergò hoc sibi non incognitum sit, *Principes*, *Ordinesque*, debitam ergà *Cæsarem*, *Imperii* caput, subjectionem, atque obedientiam, perseverare, adeóque eam in rem copias contrahere, quib. tàm *Mansfeldii*, q̃ id genus patriæ, communisq; pacis, turbatorum conatus, impetusque, retũdere possint, utique suarum partium esse, nomine *Cæsaru*, atq; officii ꝓ ratione, *Principibus*, *Ordinibusq̃*, hoc contestatissimum facere, nempè, se cum exercitu hoc quidem tẽpore sic excubare, & paratum esse, ut modò nõ huic laudabili *Principum*, *Ordinumque*, instituto, haud contravenire, sed potiùs conjunctis viribus conspirare, velit; Quò *Mansfeldius*, unà cum complicibus, si res ferat, profligari, omninòq; ex *Imperii* hujus finibus eiici possit. Laudandam esse inprimis *Principum*, *Ordinũque*, quâ quidem *Cæsari* addicti forent, constantiam; Ut ἐν ἀμοιβὴν illis *Cæsar* non deesse, sed gratificari cupiat. Eo fine, si res exigat, atque illi suppetiis indigeant, se auxilio futurum. Et, siquidem nuper cum *Sereniss. Belgii* gubernatrice *Principibus*, *Ordinibusq̃*, convenisset, eódem animis se propendere, ut cum eisdẽ, si placeat, cõtrahere, ac pacisci, affect' sit.

V.

Inferioris Saxoniæ Principes copias conscribunt.

SEcundùm hæc, cùm comitia, apud *Ratisponã* nuper celebrata, longè alius, ac diversus, eventus excepisset, secùs, quã plurimi habuissent antè persuasum, præcipuè *Principes*, *Ordinesque*, *inferioru Saxoniæ Circuli* hæc res nõ pfunctoriè pupugit. Quòd n. processus istos, per *Bohemiam*, *Moraviam*, ac *Palatinatum*, increbrescentes, abominarentur, subiit animos, satius esse hæc tropica si prævenirent. Quod in finitimis, ac vicinia, fieret, hoc ẽt quodammodo publicum esse, atque ad se pertinere, arbitrabantur. Conflagrantib. igitur vicinis in proximo ædibus, maturè, ut sibi prospicerẽt, facto op' esse. Debellatis ac subjugatis, pvinciis *Imperii* cæteris, ẽt se quo- unà cum *Religionis*, dulcisque libertatis, privatione, redigerentur, arma, ac defensionem, pararent. Hoc consilio inter *Daniæ Regem*, *Brunsuicensem*, *Holsatum*, & *Megapolitanũ*, *Duces*, itemque *Hamburgum*, *Bremã*, *Lûbeccam*, *Luneburgum*, aliasque civitates maritimas, fœdus ictum est; Nempè quàm primùm exercitus, è decem millibus, conscriberetur, cuj' operâ à prædictis *regnis*, *principatibus*, *civitatibusque*, omne periculum, ac discrimen, propulsari sustineat.

Intereà *Christianus*, *Dux Brunsvicensis*, non parvâ collegerat manum. Qui cùm ad *Visurgim* sese teneret, *Hispanorumque*, ac *Ligarianorum*, impressiones subvereretur, *Huxariam*, *Hamelium*, *Rinteliumq̃*, immissis p̃sidiis, firmavit, pontesque destruxit, legionib. equestrib. per *Hildesheimensem* & *Halberstatensem*, *Episcopatus*, divisis. Quid ageret, sivè susciperet, nondùm ipsi satis exploratum erat. Quidã id consilii suggerebant, modò in *Palatinatum* educeret, auxilia ipsi non esse defutura. Alii consultius arbitrabantur, sicubi per *Guestphaliam* subsisteret, oppidaque, jam intercepta, præsertim *Lipstadium*, tueretur. Si ulteriùs produceret, de civitatibus illis actũ esse. Immò ex *Episcopatib.* per *Guestphaliam* hoc commodi ipsi emergere, ut modò non exercitum alere, sed *Archiepiscopos Electores* illos juxtà urgere, adeóque *Electoratus Palatini* fortè restitutionem extorquere, posset. Neque minùs ex adversa parte legiones sub *Anholtino*, & *Corduba*, *Bergenses*, & *Monasterienses*, premebant, omnia passim consumẽtes, ac depopulantes. E quibus, tot hostibus cincti, *Monasterienses*, defensionis ergò, cohortes alioq̃ multas cõscripsêre.

CAP. II.

De altera Christiani, Ducis Brunsuicensis, clade.

I.

Christianus D. Brunsuicensis, pro Saxoniæ inferioris circulo, militat,

IAm denuò igitur *Christianus* erat in partib'. *Ingeniũ cuius spirabat nõ nisi bella*, ꝓut ille canit de *Aiace*. Qui, cùm neq; *Daniæ Regis*, neq; matris, fratrisq; *Vlrici Ducis*, intervenientib. dehortationib', ut ferebatur, quicq̃ cederet, novas præparabat copias. Et jam cõfluxerant legiones. Itaque, cùm reb. novis studeret, *Inferioru Saxoniæ Principes* ejus operâ uti maluerunt, ne copiis illis abuteretur. Qua de re *Vlricus*, *Dux Brunsuicensis*, frater, datis ad *Thillyum* codicillis, hoc factum sic excusabat. Nempè *Christiano fratri*, ait, istam belli fortunam se, præeunte *Daniæ Rege*, ac matre, dissuadere cœpisse, sed frustrà. Tametsi igitur *inferioru Saxoniæ circul'* in defensionis p̃paratoriis versaretur, tamen fratris conatus impediri haud potuisse, q̃ jam in armis cæteros *Principes* antevertisset. Qui cum ad *Visurgim* unum, alterumque, oppidum, ob trajectum opportunum, intercepisset, adeóq; præ se ferret, arma sua non ad *Cæsaris* offensionẽ, sed patriæ tutelam, spectare, factũ esse,

eoq; nomine fratri nō adversaturū, esse. Nihil sibi fide, & cultu, ergà *Cæsarē* antiquius, nihil pri⁹, esse. Hæc ut nō ignoraret *Thillyus*, illi fuisse significanda.

II.

Anton. Guntherus, Comes Oldenburgicus, apud Cæsarem, pro Mansfeldio, intercedit.

INterim, cum *Mansfeldio* sic agebatur, ut *Ludovicus, Rex Galliarum*, missis legatis, ac pecuniis, operā illius, pro recuperatione *Vallis Tellinæ*, requireret. Vndè copias non solùm augere, sed missis hinc indè paratis novas cōquirere, notatus est. Cum quò *Cæsar* ut in gratiam redire, banniq; fulmen abrogare, vellet, per legatos intervenire nullus dubitavit *Anthonius Güntherus, Oldenburgi Comes. Cæsar*, tanquam nomine *Daniæ Regis* hoc ageretur, ad *Regē* dedit, si *Mansfeldius* debita sub submissione hunc reatū deprecaretur, pro re nata, se illi, quantum ratio boni publici, majorisq; periculi præventio, admitteret, veniam facturum. Interim *Rex*, si ità videatur, respectu *Holsatiæ Ducatus*, adjunctis sibi *Principibus* finitimis, ipsoq; *Gunthero Comite*, cum *Mansfeldio* eas inire rationes, quibus *Cæsaris* autoritas stabiliri, tū copiæ illius hostiles oppidò exautorari, possint.

Idem, q antea petierat *Oldenburgicus*, à *Cæsare*, super *Mansfeldii* expiatione, per litteras rogare non destitit *Elector Bavariæ*. Opportunum ratus, *Cæsar*, quacunq; viâ commodè ejus fieri posset, *Mansfeldio* conniveret. Ità enim plurimas infortuniorum occasiones eadem operâ recidi, *Imperiumque* hoste tàm pernicioso, quàm callido, exonerari posse.

III.

Thillyus cum exercitu in Hessos, & propè Visurgim, movet.

SEd longè aberat, ut callidus *Mansfeldius* militi daret missionē, antequàm τὰ πάντα ὄντα, sicut ajunt, in petrâsset. *Thillyus*, cui insidiæ, ac consilia, istius hominis, ex ungue, sicut loquuntur, essent cognitissima, autequàm exercitum è *Wetteraria* produceret, *Inferioris Saxoniæ Principes* conceptis verbis monere non destitit, caverent sibi à *Mansfeldii* fraudibus, irruptionibusque. Illum enim ità agere, ut captatâ occasione ex insidiis invadat, pejusq; ipsis barbaris, ac *Turcis* provincias pessumdet. Sicut igitur *Cæsaris* fidem, atq; obedientiam, promitterent, ità omnibus conjunctisque viribus *Mansfeldium* ex *Imperii* finibus ejicere eniterentur. Tametsi autē iste, suo more, ad *Batavos* recurrere identidem vellit, etiam cum *Batavis* ageret, illi vel proscriptum istum, communis *Imperii* hostem, excluderent, vel sub leges, & militiam suam, vocarent. Ità futurum, ut deinceps *Imperio* eo modo insultare ne ausit quidem. Hæc dùm *Thillyus* in *Mansfeldium* meditatur, ecce jam tùm *Christianus* ille *Halberstatensis*, sub *Friderico Altenburgica, Guilhelmo, Vinariensi, Ducibus, Thuringiana, Styrumio, Isenburgico, Comitibus*, itemque *Kniphausenio*, aliisque tribunis, exercitum, ad sedecim hominum millia excurrentem, expediverat, armorum, machinarumq; bellicarum, apparatu sic commodè instructum. *Thillyus* proindè, ne eadem, quæ suprà, inter *Mansfeldium*, & *Halberstatensem*, coqueretur, atque in scenam produceretur fabula, evigilādum esse, prudenter judicavit. Qua de re *VII. Cal.* niam, *Halberstatensi*. Sed insuper habuit ille hāc gratiam. Cùm igitur *Saxoniæ inferiores Principes* bonam partem hoc agerent, ut *Cæsari Halberstatensem* conciliarent, simulq; huic ulteriorē expeditionē dissuaderent, à *Cæsare* corrogarunt, ne *Thillyus* in *Guestphaliam* usque educeret. Qua de re *Cæsar* in mandatis dedit *Thillyo*, cautiùs ageret cum exercitu, lentisq; itineribus in *Chattas, Chasvariosque*, usq; ad *Visurgis* confluentem, promoveret, neq; quamcunq; partium læderet, donec, quò *Halberstatensis* conatus evaderent, foret luculentum. Quodsi maximè, ille monitis reliquorum *Principum* locum nullum relinquens, novas res, easq; seriò, agere, & fors p *Thuringos, Saxoniamque superiorem*, traducere tētet, tunc quidem pro sua industria, ac, prout res postulare videbitur, cum illo, tanquam hoste, experiretur.

Idem, paucis mutatis, à *Thillyo* postulabat *Elector Bavariæ*. Nēpè per omnia *Cæsareo* mandato satisfieret. Iuxtà nihilo-minùs missis ad *Inferioris Saxoniæ Principes* litteris, daret operam, quò quamprimùm, quid animi esset *Halberstatensi*, penetraret. Omninò autem legiones in próximo tenendas esse, inculcabat. Vt, si res exigat, earum usus esse posset.

IV.

Thillyus Frid. Vlrico, Duci Brunsvicensi, minatur adventum, sive exercitum.

EO usque, ex mandato, ultrà *Cattos* promoverat *Thillyus*. Qui, tametsi ab *inferioris Saxoniæ Principibus*, nomine *Cæsaris*, contendisset, monerent illi, atq; *Halberstatensi* autores essent, hic ut oblatam à *Cæsare* gratiam ne repudiaret, simulàtq; copias, defensionis ergò coactas, cum *Cæsareanis* conjungerēt, nihilo-minùs parum, q extrà publicum foret saporem, indè responsi tulit. Intereà *Halberstatensis*, misso ad *Saxoniæ Electorem* legato, transitum petere, sed oppidò repulsam ferre, cœpit. Qua illius animi intëtione, jam evidenter innotescente, *Thillyus*, rerum suarum ut satageret, operæ pretium judicavit. Proindè, *Frid. Vlricum, Halberstatensis* fratrem, super transitu, ità tùm quidem compellavit: Celare se nō posse, inquit, sic quidē *Christiani* fratris actiones cōparatas esse, ut facilè sibi ansam præbere possit, quò minùs *Frid. Vlrici Ducis* provinciam intrare prohibeatur. Si ità res ferret, & regioni huic parcere non quitus esset, mitteret *Dux* legatos ad limites, copiisque *Cæsareis* super commeatu, ne quid detrimenti hic exercitus capiat, provideret. Si secùs eveniat, ac regioni sinistri aliquid accidat, culpam *Thillyo* ne imputaret. Hæc ille. Cui *Dux* illis sub verbis regessit: Novum, atq; insolens, sibi quidē videri, ait, & *Thillyum* in *superioris Saxoniæ* provincias movere, & *Christianū* fratrē, tanquam provocantē, accusare, velle. Iam actiones fratris, sicubi ille limites excedat, sibi non probari. Vt, citrà consensum *circuli Procerum*, *Thilly* petitum admittere nequeat. Neq; sibi ità planum esse, quo pacto frater lacessere possit. Cū militē, quietum, ac, citrà ullius offensionē, intrà stativa contineat, tùm *Cæsareæ* indemnitatis diploma exspectet. Si absq; eo sit, ut *Thillyus* se, nihil tale vel exspectantē, vel promeritū, adversus promissiones *Cæsareas*, invadere velit, utiq; se in medio relinquere. Nihilo-minùs, sicubi super hac infestatione, & quàm frustrà erga *Cæsarem*, tali interveniente

agnatorum, inprimis *Daniæ Regis, Circuliq;* illius, auxilia implorare debeat. Esto autem, vel *Christianum* fratrem jam tùm hostem declaratum esse. Nũquid etiamnunc locus esset tractatibus, nũquid compositioni? Neq; si jam vel ad executionẽ deventũ sit, opus esset extraneis copiis. Qui itaq; *Imperii* leges jactat, ad easdẽ se conformaret. Parceretq; in provinciam *Brunsvicensem* progredi, citràq; *Cæsaris* ꝑmissiones offendere. Nisi velit de industria animorum diffidentiam usq; ad summum extendere gradum, *oleumq;*, quod dici solet, *flammis aspergere*. Iam tùm enim invaluisse opinionem, tanquam *Cæsaris* decreta in dubium vocari velint. Exspectaret ergò *Cæsaris*, super indemnitate, fratris, voluntatem, unàque ejusdem fratris acceptationem.

V.

Christiani Halberstatensis ad Thillyum exprobratoria.

DE his ubi inter *Frid. Vlricum Ducem*, & *Thillyum*, disceptaretur, *Christianus Halberstatensis*, ꝑ eo, quo notus erat, ingenij fervore, atq; impetu, téperare sibi minimè potuit, quin litteris in *Thillyũ* iret insequentibus: Toti usq; adeò se terrarum, inquit, orbi contestatissimũ facere, an ab eo têporis articulo, quo quidẽ in fratris militiã cõdixerat, minùs, juxtà codicillos, ut vocãt, reversales, ac leges, bonâ fide egisset, *Cæsarisq;* diploma patienter esset pstolatus. Ab eo momento nihil minùs se fecisse, quàm ut quẽquã offenderet. Tametsi n. è *Moguntinensi* diœcesi, quæ propè *Visurgim* excurrit, pecunias, antè ꝑmissas, exegisset, hoc tamen citrà vim, modumque hostilẽ, usuvenisse. Nisi fortè omnes illi cẽsus, quos quidem per *Vetteraviam, Franconiam, Sveviamq;*, corrasisset ipse *Thillyus*, inq; rem militarẽ impendisset, hostiles offensiones nuncupari possint. Id genus nẽpè exactiones legibus *Imperii*, quas ipse jactat, è diametro repugnare, neq; hîc obiter excusari quitas esse. Dùm itaq; fratris provinciæ minari ausus foret, necessum fore, ut ipse præsciat, undè aut frater, aut ipse, lacessisset. Prout antè in *Mauritium, Hessiæ Landgravium*, agnatum utiq; suum, idq; absq; ulla data offensa, etiam contrà *Cæsaris* promissa, impetũ fecisset. Ità jam in fratrem affectum esse, ut, ad excidium usq;, regiones evertere cupiat. Quid sibi igitur ab eo exspectandum, &, utrùm hostis, an amici, vultus inducre eligat, scitu sibi esse necessarium.

Ex adverso, notum ipsi facere, diploma *Cæsareũ*, super expiatione sua, parùm sibi placere posse; Nisi eâ formâ prodiret, quã *Rex Daniæ*, proposuisset. Interim, si neq; fratri, neq; sibi, parcere possit, *Deo* se eventum committere. Hac autem lege coràm toto mundo excusandum esse, si, observatis gentium juribus, arma armis repellat. Neq; se illum esse, qui *Thillyum* metuat. Vt neq; de mediis, neq; auxiliis, desperet. Eo pacto, quibus modis *Cæsaris* voluntatem, atq; intimationes, corrumpi accidat, omnib^9 futurum evidentissimum. Sic enim *Imperii* hostes, nomine *Cæsaris*, tanquã amiculo, abuti didicisse, ut privatis velificentur commodis, quæcunq; acerbũ sub jugum mittant, absolutumq; introducant dominatum. Hactenùs *Christianus*. Sed non istud impunè tulit *Halberstadius*, *Thillyo* hęc ferè in verba cõtrà eunte. Nomine *Cæsaris*, inquit, quæcunque ipse nuper in mandatis habuisset, de iis *Principes inferioris*

mirum, atq; insolens, sibi quidẽ videri, eum illi esse animum, ut *Cæsaris* indulgentiã, ac gratiã, insup habita, arma tentare malit. Iam tùm n. omnes id genus incommoditates, qualescunq; tàm ipsi *Christiano*, quã ꝑvinciis, sub infortunio gementib^9, instent, se tanquam oculis coràm aspicere. Nihilo-minùs nondũ prorsùs desperare, quin *Daniæ Regis*, matris, agnatorumq; cæterorum, dehortatorias non aliquo saltẽ loco foret habiturus. Sibi certè longè exoptatius accidere, ubi exercitum abstinere, & insontib^9 subditis parcere, debeat, quã si armis porrò experiri teneatur. De eo, ꝙ arguat, se militẽ, ac copias, ꝑ exactiones hactenùs alere, ità esse, ut humanissimè erret. Neq; hunc hactenùs morẽ fuisse suum, neq; istis mediis opus habuisse. Vt & illud procul absit, extraneis hâc expeditionẽ niti legionibus. Militẽ nẽpè se uti consuevisse *Cæsareo, Christiano*, eoq; sub *Aquila Austriaca* nato, factoque. Quarum antehàc adversùs *Turcos* gentium usus fuisset probatus, & multiplex. Neq; suam militiam istam quidẽ esse, quæ in fraudẽ *Imperii* legum excurrat. Eò nimirùm hujus sui exercitus robur spectare, quò *Cæsari* dignitas cõstabiliri, hostes *Imperii* exterminari, ex adverso pax, quies, ac cõcordia, reproduci sustineãt. Deniq; nedùm illi, quàm tanto cum exercitu, absq; regionũ incommodis, progredi minimè opportunum sit, incognitum esse. Huc-usque *Thillyus*.

VI.

Thillyus ab Infer. Saxoniæ circulo petit, ut unà secũ in Christianum Halberstatensem ducant.

SCitè à veterib^9 illis historiarum scriptorib^9 traditum esse, accepimus, belli morẽ istum quidem ab antiquo obtinere, priùs ut partes utrinq; litteris disceptent, deinceps verò à *verbis*, ut ajunt, *ad prælia* & verbera, deveniãt. Idẽ hoc loco inter *Halberstadiũ*, & *Thillyũ*, usu venit. Qui, cùm simultatẽ illã, litemque, citrà armorum definitionẽ, non videretur cõcoqui, successivè commissis denuò exercitib^9 de rei summa experiri cœpêre. Itaq; *Thillyus*, non sibi oscitãter agendum, aut ꝑcrastinãdum, esse, ratus, denuò, ꝑ rei cõplemento, ac velut superpondij loco, ad *Infer. Saxoniæ Principes* dedit. Nẽpè antehàc, inquit, nomine *Cæsaris*, (cujus utiq; obedientiam bona side profiterentur) illis se autorẽ fuisse, copias suas illas cum his *Cæsareanis* conjungerent, iisdemque unitis contrà quosvis *Imperii* hostes, ac turbatores, uterẽtur. Tùm *Christiani Ducis* militiam sibi suspectã fuisse. Præsertim, ꝙ oblatam *Cæsaris* gratiam partim studio extrahere, partim, aliud velut agendo, repudiare, videretur. Et tùm quoq; *Circuli Principes* ejus velut protectionẽ inisse, donec has ad vires ille esset intereà provectus, ut jam integrum, eumq; numerosum, apparatuq; tormentorum bellicorum, reliquisq; ad usum necessariis, abundè instructum, exercitum, educere potens sit. Iam-pridẽ se quidẽ in mandatis habuisse, in *Halberstadiũ* animadvertere. Id ꝙ ab initiis fructuosiùs potuisset exequi. Sed itentidem *Principes* excepisse, *Thillyus Circuli* provinciis parceret, neq; gravius quid decerneret. *Christiani* illas esse partes, ut *Cæsari* sit recõciliandus, tũ suam illam militiam, defẽsionis ergò, auspicatam, sequatur. Se se in eo occupari, ut alium ergà *Cæsarẽ*, obedientemque, animum illi persuadeant. Nisi hoc

hactenùs, idq; è singulari, ac supinâ, *Cæsaris* illa, totum per orbem cognitissimâ, indulgentiâ, ne quicquam offensionis allegare sufficerent. Iam luculentum tēporis intervallum esse elapsum, diætam *Principum* unam, atq; alteram, coiisse, & tamen *Christianum Ducem* antiquū obtinere. Vt jam sufficientibus ad bellum producendum, copiis instructus videatur. Proindè, cùm ulteriùs neque hæc res, periculi plena, procrastinationem ferat, ultimamq; *Principum* sententiam tandē exspectet, pro fide, atq; obedientia, ergà *Cæsarem* debita, illos esse facturos, sicubi, rupta omni morâ, suum exercitum cum *Cæsareanis* conjungant, *Christianum*, ad obedientiā, *Cæsari* præstandam adigānt, *Imperii, patriæ, pacisq;* communis turbatores eliminent, omniaq; quæ tā *Imperii*, quam propriarum provinciarum, commodis velificentur, sedulò procurent. Tantam enim pacis esse nobilitatem, ut meritò ejus respectus quibuscunq; cæteris considerationibus anteferri debeat. Super eà apud *Bruxellas* deliberari. Vt etiam nova penès *Mæno Francofurtum*, super pacis redintegratione, diæta aperiatur. Humanitatem quapropter, propriæq; salutis curam, ipsasmet flagitare, ejus tā oppidò necessarii, tàm nobilissimi, bonà saluberrima haberetur ratio. Nisi fortè igitur hæc parænetica, integerrimo cordis ex affectu profecta, ultimò locū inveniat, diutiùsneq; mādati limites sese ociosè extrahere, nedùm copias suas, in proletariorum undiq; interitum, eo locorum subsistentes, quò minùs progrediantur, cohibere, posse.

VII.

Copiæ tàm Halberstatensis, quàm Thillii, jubentur ex inferiori Saxonia emigrare.

TAmetsi ergò *Cæsar* ad *Thillyum* diploma, quo *Halberstatensis*, unà cum omnibus non tantū familiaribus, sed tribunis, & gregariis, universis, ac singulis, foret expiandus, destinâsset, nihilo-minùs, quòd in eo illi, qui sub hæreditariis *Cæsaris* provinciis oriundi, essent, non quidem ad mortem, sed patriæ exilium, damnarentur, cæteris verò hac conditione totalis fieret omnis reatus immunitas, sicubi intrà octiduum, hanc gratiam amplectentes, ab armis discederent, his, aliisque, nescio quibus, de causis irritatus *Halberstadius*, *Cæsaris* illam humanitatem, atque indulgentiam, prorsus repudiare cœpit. Qua re intellecta, *Thillyus* castra ulteriùs ad *Visurgis* fontes promovit, aliquot oppidis post se apud *Cattos inferiores*, sive *Chasvarios*, præsidio communitis. *Dux Saxo Lavvenburgicus*, *Chiliarcha Thillyanus*, cùm post principia legionem eduxisset, loco, hostibus opportuno, ab *Halberstadius* circumventus, cinctusque, pugnæ, hostilisque collisionis prima initia præbuit. Quòd autem multitudini resistere haud sufficeret, relictis centum, & quadraginta, impedimentis, manubiis, ac prædis, pinguibus onustis, cum paucis, dilapsus est. Istis initiis veluti superbientes, ut fit plerumque, *Halberstadiani*, de totius victoria, ac rei summa, videbātur sibi teneriùs blandiri. *Thillii* verò sic animus, velut ensis cote, acrior reddebatur. Qui, postquàm in finitimis ad *Visurgim* partibus commeatus cœpisset deficere, magnis ausis in provinciam *Brunsvicensem* defendit, locisq; aliquot opportunis interceptis,

venissent pugnæ, ut jā acies sibi manifestè adversarentur, ecce! tùm apud *Luneburgum* diætā celebrabant, *infer. Saxoniæ Principes*, *Cæsar* ergò, missis eò legatis, *Proceribus circuli* intimari jussit, aut *Halberstadius*, acceptatâ *Cæsaris* indēnitate, copias præstò exautoraret, aut è *circuli* provinciis emigraret. Idē faceret suo cū exercitu *Thillyus*. Itaq; legati *Cæsarei* hoc *Thillyo* injunxerunt. *Principes* verò *Halberstatensi* hæc in verba intimari fecerunt: Siquidem *Cæsaris* gratiā amplecti nollet, emigraret cum exercitu. Nisi hoc uterq; operam daturus esset, tū sese de remediis deliberaturos, quibus id effici quitū esset. Id quod ægrè tùm evenit *Halberstadius*.

VIII.

Halberstatensis, ob injunctam emigrationem, circuli Principes incusat.

VElut olim prisci illi sive barbari, sive *Romani*, è clamore pugnantiū, quē vocāt *barritum*, super victoriæ, aut pugnæ, eventu, cōjecturabant, ità propemodū hic dixisses, clamorē, id est, animorū præsentiam, sive lætitiam, ob emigrandi edictum, non fuisse eandē *Halberstadianorum*, & *Cæsareanorum*. Vix enim, super hac ejectione, *Thillyum*, cum triariis, ac veteranis illis legionib', conquestū esse: sicut quidē, *Halberstatensem* conquestū esse, innotuit. Qui, cū *inter sacrum* penè, *ac saxum*, ut ajunt, constitutus, ex hac socios *Principes*, ex illa parte *Thillyum*, metueret, magnis itineribus trans pontem *Hamela* ū in ditionē *Lippiacam* copias produxit. Antequā igitur vasa conclamaret, sequentib' verbis hanc præproperā profectionem illis velut exprobrare cœpit: Nempè inquit, se, dùm fratris militiæ esset præfectus, nihil spectâsse aliud, nisi ut se, cæteraq;, in securitate poneret, adeóque indulgentiā *Cæsaris* amplecteretur. Interim quosdā è *Principibus* cū *Thillyo* clā palā collusisse. Eumq; sibi, suisq; copiis, ità quidem imminuisse, ut diutiùs sibi à collisione tēperare ne potuerit quidē. Iam, cū eò adactus esset, ut exercitū educere cogatur, *Deo*, & fortunæ, eventum se cōmittere. Potiùs autē fecissent *Principes*, si, quib' versentur sub periculis, cautiùs, ad animum admitterent, diligentiùsq;, quo pacto *Thillyana* potētiæ occurrant, expenderent. Iactā esse aleam. Et, dùm se armis exuere cupiāt, *Pontificiis* gladium, etiā in suas postmodùm ditiones acuendum, subministrare. Viderint igitur ipsi, cur auxiliis se destituissent. Tanquā deinceps, se ejecto, securi esse, queant, ità quidem rē agi. Sed minùs rectè facere. Cùm eâ ratione è periculis emergere non liceat, ut graviori lapsu sese dēt præcipites. Hæc tùm, sub discessum ille.

IX.

Christianus Halberstadius altera vice à Thillyo cæditur.

REctè, & graviter, pronunciatum est à *Vegetio*, fiduciā, metumq;, militum, mox pugnaturorū, è vultu, verbis, incessu, moribusq;, innotescere, adeóque pugnam, ubi exercitati bellatores dimicare metuunt, differendā esse. Idem hic ferè dixisses, Tàm fervidi enim bellatoris generosos spiritus, præsertim sub milite tyrone, & novitio, hic velut cecidisse videri poterant, ubi præter exspectationē,

Cùm ergò *Halberstadius* præcipitatis, ac cõtinuis, itineribus per *Lippia* dynastiam educeret, ut jam jã hæc citata profectio fugæ similis videri posset, *Tbillyo* certa spes victoriæ nasci cœpit, modò hostes insequi, atque adoriri, quitus, esset. Neq; spes hæc illum fefellit. Itaque, per *Huxaria* pontem traducto trans *Visurgim* exercitu, per diœcesin *Padebornensem* magnis itineribus promovit. *Halberstadius* verò, ubi in itinere præsidium *Croatarum*, oppidum quoddã languidiùs custodientium, oppressit, *XV. Cal. Augusti*, in ditionem *Osnabruscensem* pervenit, ibiq; triduum reficiendis corporibus insumpsit. Profuit hæc mora *Tbillyo*. Qui, majoris etiam securitatis ergò, *Anboltinum*, sua cum manu, sibi adjunxit. Hoc ubi nunciatum esset, *Halberstadius* per *Monasterienses* perrexit, pontibus fluminum post terga recisis.

VII. Cal. Augusti, primores *Tbillyani* in *Halberstadẽsis* postliminares inciderunt, prælus usq; in vesperã plenam extractis, undè utrinque benè multi ceciderunt. Tametsi ergò noctu moveret *Halberstadius*, *Tbillyus*, curatis priùs cibo corporibus, diu, noctuq; insequi perrexit. Tandẽ ambo exercitus sese mutuò contingunt, præliis velitaribus initia pugnæ denuò facientibus. Attigerat *Halberstadius* oppidũ. E quo, acie in proximo disposita, tormentis bellicis in *Tbillyanos* experiri cœpit. Itidẽ *Tbillyus* hoc loco instruebat aciem. Interim ponè oppidũ cohortes *Halberstadia* loco opportuno movebant. In has invecti *Tbillyani* masculè ad tẽpus rejecti sunt, donec legionib' *Cæsareis*, cum numero ingruentibus, *Halberstadii* cedere sunt coacti. Invenerunt ergò *Tbillyani* paulò post, *Halberstadios*, campo patente acie-tenùs ordines explicantes. In quos cùm primores è *Tbillyanis* moverent, duabus machinarum explosionibus illi contrà lerunt. Denuò *Tbillyus* aciẽ instruxit, machinatumq; tonitrubus hostes salutavit. Cui illi paria fecerunt. Secundùm hæc, *Halberstadii* denuò cedentes, locum, magis opportunum, cujus custodia *Kniphausenio* antè fuerat demandata, elegerunt, ibidemq; denuò aciem formârunt. Et hîc tandem ad pugnam, manusq; ventum est. *Tbillyani* enim, juxtà crebra machinarum fulmina, furiosis in *Halberstadios* assultibus provecti, quibus usus machinarum suarum nullus erat, ordines perrupe runt, tyronibus *Halberstadiis*, maximè pedeltribus, neq; machinarũ vim, nedùm veteranorum impressiones, ferre sustinentibus. Itaq;, laxatis ordinibus, *Halberstadii*, semel in fugam effusi, tribunorum neq; minis, nedũ blandimentis, restitui potuêre. Vidisses igitur campos cædibus, & sanguine, undantes, *Croatis* potissimum falcatis illis ensibus sine discrimine laniantibus. Qua sanguinis prolixâ effusione indelectatus *Tbillyus* receptui canere, atq; ulteriori à cruore manus abstinere, jussit. Sic multis cæsis plurimi capti sunt. Equibus *Guilbelmus, Dux, Vinarienfis, Fridericus, Dux Altẽburgicus, Isenburgicus, Rheingrafius, VVugenstenius, Schlickius, Comites*, unà cum *tribunis*, atq; *officialibus*, non paucis, numerabantur. *Thurrianus Comes*, haud perfunctoriè vulneratus, secundùm *Christianum Halberstatensem*, evasẽrat. Ità, sicut tùm ferebatur, ex *Halberstadiis* quatuor millia vulnerari, ac cædi, aliquot verò millia capi, accidit, impedimentis, machinis, pulvere pyrio, reliquoq; armorum apparatu, unà cum vexillis septuaginta, novemq; signis e-

DECLARATIO LITERARVM ÆRI INCISARVM.

Pugnæ ad Statlonam in VVestphalia inter Christianum Ducem Brunsuicensem, & Comitẽ Tylium, summum exercitus Cæsariani Imperatorem, commissi repræsentatio, in qua, altero post die, qui erat 6. Augusti Anno 1623. Brunsuicenses omninò in fugam acti sunt.

- A. *Primus Transitus.*
- B. *Tyllianus, sive Cæsarianus Tyllii exercitus.*
- C. *Acris partium Concursus.*
- D. *Brunsuicensis Castra.*
- E. *Tilliana.*
- F. *Altera Brunsuicensium Castra.*
- G. *Secundus Transitus.*
- H. *Tertius Transitus.*
- I. K. *Pugna velitares.*
- L. *Quartus transitus, ad quem cruentè pugnatum.*
- M. *Quintus Transitus, qui per Brunsuicenses defẽdebatur.*
- N. *Currus à Brunsuicensibus relicti.*
- O. *Velitationes.*
- P. *Sextus Transitus.*
- Q. *Nobilis cujusdam Domus seu sedes.*
- R. *Septimus Transitus.*
- S. *Octavus.*
- T. *Vltima eaque primaria acies.*
- V. *Brunsuicenses Capta.*
- X. *Eorundem machina.*
- Y. *Impedimenta.*
- Z. *Tilliana machina.*
- † *Legiones Cæsareo-Tilliana.*

X.

Kniphausenius, capitis damnatus, absolvitur.

PRæeunte suorum clade ista, *Halberstatensis*, ad *Batavos* dilapsus, dimidiũ circiter suorũ numerum recensuit. E quibus *Batavi*, facto delectu; sex millia, sub *Christiani* auspiciis, adjunxerunt suis, reliquis dimissis. *Christianus*, hostibus fataliter irascẽs, iræ furorẽ in *Kniphausenium* convertit. Solertem esse iracundiã ad fingendas causas, memorabili, & truculento, *Pisonis* exẽplo olim, vel à *Seneca* proditũ est. Pariter in *Kniphausenium* bacchabatur *Christianus*. Eum esse, qui locum opportunum, custodiæ demandatũ, insuper habuisset, eum esse, qui cladis au tor, & fons, esset, causatus. Cùmq; iracundia hâc labẽ alat, ut regi non velit, ecce! hîc illum in vincula conjecit, damnatumq; mori jussit. Auditâ mortis sententia, damnatus, operâ amicorũ, illud obtinuit, ut supplicii biduũ, triduumq;, extraheretur. Quo spatio interposito, *Frid. Henricus Vrauius* ad *Christianũ* excurrens, hoc cõtendebat, ut, antequã damnatus lueret, rectiùs causa inspiceretur. Quã diligentius inspectã, patuit, frustrà accusari dãnatum, eumque indemnẽ esse. Sic, qui ad suppliciũ ducẽdus videbatur, vinculis exsolvitur, *Christiano* cũ eo in gratiam revertente, ac rursus legiones, atq; arma, tradente. Gravis non minùs, quã elegans, inculcante *D. Ambrosio*, est *Theodosii Imp* lex, sicut allegavit *P. Diaconus*, nẽpè, ut reus, tametsi damnatus, nõ subeat pœnã, priusquã triginta ordine dies, essẽt elapsi. Illo enim spatio cognosci, justa, an injusta, fuerit sententia, quàm proferri accidit. Idem certè hîc usuvenisse, quis non videt? Vt enim mora iræ furorem remit-

Aigentliche DELINEATION des Treffens zwischen Hertzog Chri

Welches zwen tag gewehret vnd durch VIII. Päß geschlage, Entlich bei Stadtlon d

M V N S T E R

Stadtlon

Designation der Ziffer. A. Der Erste Paß. B. Tillische Armee. C. Starcker Scharmützel. D.
G. der Zweite Paß H. der dritte Paß. I.K Scharmutzel. L. der Vierte Paß vnd

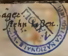
…og Christian von Braunschweig vnd GENERAL TILLY, im Stifft Münster …

PRÆLIVM IN EPISCOPATV MONASTERIENSI

Metlen.

…tlon die Braunschw: den VI. Augusti 1623. gantz in die flucht gebracht worden.

…itel. D. Braunschweigische Lager. E. Tillische Läger. F. Braunschweigisch ander Läger.
…cher Treffen. M. der funffte Paß von Braunschw besetzt. N. Wagen so die Braunschw stehn lassen.
S. der Achte Paß. T. das ledste vnd haupt treffen. V. Braunschw: Armee.
Tillische Armee.

CAP. III.

De Ligariani exercitus progressu, & Mansfeldii rebus.

I.

Thillyus in Frisiam cogitat, Embdanamque, civitatem maritimam, tentat, sed frustrà.

Partâ tàm amplâ victoriâ, *Thillyus* porrò in maritima illa claustra, ipsamque *Frisiam*, contrà *Mansfeldium* producere, atque penetrare, præsumpsit, præsertim *Mansfeldio*, ob cladem prægressam, è *Meppena* civitate præsidiarios evocâte. Quod cùm efficere statuisset, *Ennonem*, *Frisiæ Comitem*, litteris priùs tentare cœpit. Exoptatam, inquit, affulgere, ac capillatã, occasionem, qua ille, unà cum subditis, hactenùs dissidentibus, in gratiam redire, dominatumq; impotentium in proximo *Batavorũ* excutere, possit. Relatâ recèns insigni victoria, se quidem cum exercitu in finibus esse, ut hanc provinciam *Imperio* vindicare, subq; alas *Aquilæ Cæsareæ* reducere, liceat. Harmoniâ regionis, versùsq; magistratum subditorum reconciliatione, nihil elegantius esse, salutarius nihil. Non negligeret igitur hanc præsentem opportunitatem, non secùs atque ècœlis in gremium suum illabentem. Hoc inprimis unicè ageret, &, quibus modis, mediisque, præsente *Cæsaris* exercitu in rem suam uti frui sustineat, etiam, atque etiam, provideret.

Sed cum *Ennone Frisiæ Comite*, sic quidem comparatum erat, ut, tametsi valdè cuperet, propositũ, conatusq;, *Thillij* adjuvare parum posset. Itaque totidem penè verbis ad *Spinolam* dedit *Thillyus*. Venisse post cladem *Christiano Brunsvicensi* recèns in itineribus illatam, eò usque ad *Frisiæ* fines, eo proposito, ut *Mansfeldium* illis è maritimis claustris ejiceat. Si itaque placeat *Cæsarianis Hispanicas* adjungere copias, dubio procul scopum ad præspeculatum eò faciliùs pervenire. Hanc enim illam esse luculentam occasionem, quâ pacem *Imperio* reducere, partesq; rebellantes omninò exterminare sit proclive. Neque sedulitas hic *Thillij* elanguit, aut substitit. Qui, ut *Embdam*, civitatem maritimam, portuque celebrem, intercipere quitus esset, ad S. P. Q. *Embdanum* porrò dedit: nempè adesse se cum exercitu, illos omni ope defensurum. Nihil igitur facerent vires, minasq;, *Mansfeldii* illius proscripti. In eò enim se vindicare paratum esse. Sed *Embdani*, hoc *Thillij* institũ nimis calidum, suisq; rebus inopportunum, arbitrati, rem omnem per indices ad *Batavos* detulerunt. Qui, re intellectâ, sub *Ernesto-Casimiro Nassovico*, naves aliquammultas, militibus, omnisq; generis apparatu, onustas, itemq; viginti octo machinas bellicas, ad *Mansfeldium* spectantes, confirmandæ ejus, ac communiendæ, civitatis igitur, intromiserunt? Quem cùm velut bolum sibi è faucibus eripi, *Mansfeldium* verò intrò in receptus nèpè tutissimos, undisque circumfluus, confugisse, *Thillyus* notasset sibi, retrò vela dedit, inque diœcesin *Oldenburgicam* copias traduxit.

Intereà, *Daniæ Rex*, cum *Principibus* illius *circuli*, oppida, ad *Visurgim* ob trajectum opportuna, præsidiis firmavit. *Batavi* verò sex millia *Halberstad. erum* è clade nupera superstitum, rursus dimittentes, sub *Hermanno Ottone Styrumio, Comite*, trãsmiserunt *Mãsfeldio*, stipendiis pro ratione temporis illis antè persolutis. Nunc ad alia, & quidem tragœdiam. dictu, audituque fœdam, non absque mentis hujus concussione, progredior.

II.

Carpezanus, tribunus Mansfeldicus, uxorem, adulteriis insimulatam, oppidò, recisâ per carnificem cervice, obtruncat.

Illam, prout est crudelitatis novæ, atq; horrendæ plena, antequam referam, non possum me abstinere, quin paulò altiùs, & quidem ex ipsa antiquitate, in hoc genus tragœdiæ inquiram. Dùm vix par exemplum invenio, itaque paucis verbis, extrà ordinem, mihi præfandum video. Magni autem animi esse, injurias contemnere, à *Seneca* olim, parthenio illo, & moralis philosophiæ magistro, proditum est. Vt etiam illatas (injurias) ulcisci, & referre, nihil sit aliud, quam malo malum cumulare, & compensare. Hoc ipsum enim malum illi esse simile, tùm cum, qui semel injuriâ est affectus, si rursus injuriam compenset, referatque, necessariò ab uno transire ad aliud, atq; ita injuriam semper excipere injuriam, inculcavit, inter cæteros, *Max. Tyrius*. Prætat igitur, de sententia optimi commatis *Philosophorum*, quod *Q. Metellus Numidicus* inquit apud *A. Gellium*, probos faciliùs injuriam accipere, quàm tradere. Id quod ad animos admittentes maximi olim nominis viri, tantùm non ad externas hominũ malevolentium injurias patienter sese gerere, immò etiam uxorum, domi, forisq;, incontinentium libidines clancularias, atque id genus injurias haud infimas, moderatè ferre, consultius elegerunt. De *Socrate*, philosophiæ gentilis parente, notissimum est, quo pactò hic uxoris *Xantippes*, ad exemplum contentiosæ, ac maledicæ, ludibria sapienter, ac forti animo, pertulerit. Vt vel indè, *Oraculi* testimonio, mortalium sapientissimus prædicari cœperit. Sed in abominandis insuper vitiis, atq; adulteriis, *Faustina* conjugi, *M. Aurelium Imp.* pium, & sapientem, *Philosophum*, dissimulando ignovisse, litteris traditur. De *Philosophis* hæc nota sunt, inquis? Sed, neque fortissimos, inquam, clarissimosq; illos, & summa rerum potentia ubivis penè terrarum florentissimos, *Romanos Imperatores*, illicò ad verbera, secures, ac carnifices, devenisse, si fortè uxorem domi adulteram intellexissent, accepimus. Nemo enim *Pompeium*, uxori *Martiæ*, adulteræ, manus, aut vim intulisse, nemo *Cæsarem Iulium*, in *Pompeiam*, quæ maritalem sanctitudinem stupro *Clodii* senatoris violaverat, animadvertisse, coarguet. Sic *Lucullus*, vir utique maximus, *Serviliæ* suæ impudicos amores, sic *M. Tullius Consularis*, *Terentiæ* improbitatem, ac libidinationem, tulisse, perhibentur. De *Augusto Octavio*, *Imperatorum* splendidissimo, annotatũ est, injuriarum illũ tolerantissimũ, inter cætera, adulteros *Iuliæ* filiæ modò non haudquaquã perdidisse, sed etiam dimissis, quò essent tutiores, diplomata dedisse. Sed quid est, inquis, cur hæc exẽpla in mediũ ꝓferãtur?

Hoc, hoc, inquã ego, illud est, ut sciamus non eã quidem hodie q; mentẽ nuper fuisse *Carpezano*, tribuno *Mansfeldico*. Iste siquidẽ non tã lãguidè egit, ut uxori, ob adulteriũ suspectæ, ignosceret, ut Zelotypus

pia, atq; indignatione, excandescens, eam oppidò immisso carnifice obtruncaret. Res autẽ ordine sic habet. Eâ ipsâ die, quâ *Christianus Halberstadius* alterâ vice à *Thillyo* cæsus, victusque, est, accidit, ut per *Frisiam Mansfeldius tribunos*, atque inter eos *Principes*, sub se militantes, convivio exciperet. Qui posteaquàm se se epulis, poculisque, liberalius invitâssent, super mensam, quidam primorum joco-serio in *Carpezanum tribunum* intuens, tanquam uxor ejus, cum viro *Principe*, ibi tùm præsente, consuesceret, effutivit. *Carpezanus*, audita rei indignitate, vehementer animo excandescens, uxori necem inferre jam tùm præcogitabat. Interim è corrivali illo non destitit interrogare, an ita sese res haberet? Quò ridenti vultu, illam modò non suo, sed etiam inferioris conditionis hominum, contubernio uti, affirmante, ad furorem usque *Carpezani* animus exasperatus est. Itaque, ab extrema parte verbi, de symposio consurgens, in alterum conclave, in quo matronæ convivebant, processit, uxorem hortatus, sarcinculas colligeret, secumque *Lemminganum*, ubi stativa habebat, pergeret. Illa, nihil sinistri suspicata, rebus convasatis, unà cum marito, sub vesperam domum proficiscitur. Quid fit? Simulátque Zelotypus ad suos rediisset, accersito ilicet sacerdoti, quàm uxor sibi esset meretrix, atque adultera, utque obtruncari, ac libidinationis pœnas dare deberet, exponit. Iret, igitur sacerdos, & hanc necessitatem, utque, sub pœnitentiæ emendatione, promptè mori posset, illi inculcaret. Nec mora, legionis suæ carnificem adesse imperat. Quò adveniente, remque seriò agi, cõspiciente matronâ, ilicet omnes in preces, non absque ingenti consternatione, illa descendens, atque in genua procidens, mariti fidem ac conjugialis illius fœderis memoriam, vitæ ut saltem pareeret suæ, flebilibus verbis imploravit. Adjectâ etiam hac tristi conditione; Modò tribunus vitam ipsi condonaret, è vestigio procul, atque ultimas usque in oras abituram, unde neque nominis sui famaad illum emanare sustineat. Atque sic satis, instar mortuæ, futuram, esse. Sed *Carpezani* animum, ira, atque indignatione, vehementer inflammatum, scopuloque duriorem, neque preces, neque lacrymæ, tùm inflectere, poterant. Carnifex ipse, tàm triste, ac flebile, officium, & quidem in tribuni sui conjuge propria, executurus, ad tanti sceleris mentionem, tantùm non expavit. Mallet ergò facinori huic tragico manus subducere, seq; si liceat, fugâ extricare. Sed, furore, ac rabie plenus *Carpezanus*, uotato feralis ministri pallore, mortiferum carnificis è manibus gladium corripit, nudataque procumbentis cervice, tanquam ipse pro marito lanius, ac carnifex, hanc tragœdiam implere vellet, jam jàm capitis amputationem uxori minabatur. Quo viso tribuni furore, carnificem timor subire cœpit, ne fortè impetus in se quoque fieret. Requisito igitur, receptoque, gladio, sicut jussus erat, cervicem matronæ recidit. Hac impletâ tragœdiâ, tribunus decollatæ uxoris truncum illis, quibus induta erat, vestibus obvolutum, feretro, hunc ad usum præproperè parato, condi, humarique, jussit. Atque hunc vitæ finem habuit matrona, posteaquàm cum marito, annos aliquammultos conjugata, ac quinque liberorum mater facta, fuisset.

E vetusta quidem *M. Catonis, de dote oratione*, innotuit, priscos, ac veteres, illos barbarosque, *Romanos*, uxores, in adulterio deprehensas, sine judicio impunè necâsse. Cùm ex adverso fœmina, maritum adulterantem, etiam digito contingere ne ausit quidem, aut jure queat. Sed vix liquet, è *Romanis*, licet oppidò potentissimis, fuisse, qui uxorem, in adulterio fortè deprehensam, multò minùs vel saltèm suspectam, illico necâsset. Præter eum, qui maritam, eo, quòd vinum bibisset, occidit. Neque ad eam crudelitatem accessisse *Germanos* priscos, tametsi barbaros, docet *C. Tacitus*. Apud hos enim adultera, accisis crinibus domo eiiciebatur, perque omnem vicum agebatur verbere. *Romulus* etiam, urbis conditor, sic instituerat, ut rea à marito convinceretur apud propinquos, necessariosque, domoque exterminata, dote privaretur.

De *Tito Vespasiano*, nondùm *Imperatore*, &, antequàm ad illos laudatos humanitatis amabilissimæ mores, quos seriuseulè suscepit, perveniret, refert *P. Diaconus*, eum *Cacinam Consularem* quidem, cœnæ adhibitum, vixdùm triclinio egressum, ob suspicionem stupratæ *Berenices*, uxoris suæ, jugulari jussisse. Rectiùs igitur, & decentiùs, fortè hic tribunus in corrivalem, uxorisque professum stupratorem, arma, & gladium, convertisset: mœchamque id ultimis precibus flagitantem, dimisisset. Apud *C. Tacitum*, vel *Nero*, tyrannorum impotentissimus, id genus scelera scribitur jussisse, non spectâsse. Quantò crudelior *Nerone* ipso vel hic *Carpezanus* dicendus venit, qui cædem, & quidem anteà tenerrimè dilectæ, uxoris modò non jussit, sed spectavit, sed carnifici obstupescenti, ac consuso, fatalem eripuit gladium, sed necem miseræ, arrepto in manus tristi, atque horrido, acinace, ipsemet parricidali, dexterâ, intentavit. Quid autem vel honoris, vel præmii, ab hac uxoris carnificina retulit? Illud, inquam, facti atrocitate consecutus est, ut omnium posteà hominum in oculis execrandus increparetur, dirisque devoveretur, quicunque de laniena ejus intellexissent. Qui cùm in *Batavos* fortè venisset, tanta publicè circà eum cõfluxit fœminarum, puerorumque, turba, ut parùm abesset, quin lapidibus aut obrueretur, aut manibus discerperetur.

III.

Mansfeldius regressum in Monasteriensi tentat.

SEd, ab abominando id genus uxoricidio, redeamus in viam. Ergò, inquam, *Frisia* provincia, ob continuas exactiones, & depopulationes, spectabat ad incitas. *Mansfeldius* ut legiones, deficiente censu, vix continere posset, gregariis hinc indè dilabentibus. Ne igitur res ipsius detrimentum acciperet, in naves *Batavas*, fortè obvias auri, argentique, massas, à se conflatas, cæterasque prædas, importari curavit, cum legionibus interim pactus, legatos è *Galliis*, *Sabaudia*, ac *Venetis*, adesse eum pecuniis, qui opem, ac ministerium, ejus implorarent. Hoc modo futurum esse, brevi aut novis stipendiis potiantur. Interim *Enno*, *Frisiæ Comes*, res alias egit. Hic enim apud *Emdam civitatem*

res *Mansfeldij* intercipere, atque sub inventario deponere, cœpit. Torsit hoc suprà, quàm dici potest, *Mansfeldium*. Quem cùm *Embdani* extrà regionem propellere cogitarent, beneficio navium militarium, annonam, atque commeatum, intercludere laborabant. Sed *Batavorum* intercessit autoritas, inter partes sic transigentium, nempè provincia *Mãsfeldio* tercentena florenorum millia penderet, quibus acceptis *Mansfeldius* militem deduceret. Has in conditiones tùm pedibus itum est. Sic, ut *Batavi* pecunias numerarent, *Mansfeldius* verò loca, antè intercepta, ac munita, illis contraderet.

Secundùm hæc, tentare regressum in *Monasterienses* cœpit. An sub illis quoque partibus avaritiæ suæ velificari sustineret. Quam in rem *Limbachium* tribunum, sua cum legione, præmisit, hic ut loca, pro situ opportuna, expugnaret, viamq; præpararet. Dicto paruit ille. Et *Frisoytam* apud *Monasterienses* civitatem, præsidio *Bavarico* firmatam, intercipere conatus est. Sed restiterunt illi, ut assultua, atque impressiones, aliquot masculè rejicerent. *Mansfeldius* igitur, pagum proximum tenentibus, supervenit *Ervitus*, tribunus *Bavaricus*. Qui collatâ manu hostes in cœmiterium, muro cinctum, confugientes, oppugnavit, non paucis antè cæsis. *Ervitus* ex oppido carros accersivit, fimo onustos, quos obsessis opponens, tormentis in eos directis experiri properabat. Sed *Limpachius*, intellectâ ultimâ necessitate, misso tympanotribâ, deditionem obtulit. Quâ acceptatâ, impedimentis omnibus, quindecim vexillis, cobortibusq;, interceptis, tribunus, cum cæteris officialibus, in potestatem venit. Hoc successu glisentes *Bavari*, stagnis glacie incrustatis in *Frisiam* ingruentes diversis vicibus bonam *Mansfeldiorum* partem fuderunt. Gregarij igitur, defectis stipendiis, dilabi, atq; alias in provincias militatũ excurrere, cœperũt. Ità *Mãsfeldius* aliquãmultis legionib' exautoratus, cũ manu selectissima in *Batavos* reduxit.

IV.

Thillyus in Hessos reducit, apud illos hybernaturus.

Bis dederat ad *S. P. Q. Embdanum Thillyus*, illi *Mãsfeldium*, quomodocunq; possint, interciperent, atq;, ne dilaberetur, asservarent diligenter. Hac via se apud *Cæsarẽ*, omnesq; *Imperij Principes* fideles, magnam inire gratiam, resq; suas non parùm augere, quitos esse. Sed, quod hoc consilium minùs securũ videri posset, tùm vulpecula tam astata, quàm dentata, faciliè, atq; absq; manicis capi haud quidem sustineret, maluerunt huic instituto supersedere.

Bruma sic militiæ ferias, ac vacationẽ, afferente, *Thillyus* in hyberna deducere præcogitavit, *Hessiæ* provinciâ ad id prævisã, atq; electâ. Qui cùm ea de re ad *Mauritium Landgravium* tympaniten, cum codicillis, emisisset, coactà dietâ provinciali, consiliariis, atq; equestribus, repugnare non ausis, tametsi *Princeps* refragaretur quã maximè, voti compos factus est. Pars exercitus *Valdeccensem* diœcesin, inprimis *Corbachiũ* oppidũ, vi intercepit. Vbi cũ cives obiuctarentur, turba, quæ in armis fuit, oppressa est. Parte insuper per *Hanovicam*, *Isenburgicamque*, dynastias, hyberna extendente.

V.

Lipstadiũ, post oppugnationem, Hispanis deditur.

CÆsis, ac fugatis, *Christiani Halberstatensis* copiis, animos *Hispanorum*, *Lygarianorumq*, subiit, *Lipstadiũ*, tẽpore quantumvis inopportuno, expugnare. Illud tenebat *Halberstadius*. Sub *Ioanne* igitur, *Comite Rittbergico*, manus *Hispanorum* coiit, autumni tempestate jam interveniente. Factâ igitur velut coronâ, legionibus ordine divisis, civitas more militari cingi cœpit. Neq; minùs *Io. Ludovicus Hatzfeldius*, fortalitij gubernator, officio suo intra mœnia defuit, ut, quid militibus, quid civibus, quid fœminarũ, puerorumq;, gregibus, suo quibusq; tempore, obeundum esset, ordine, ac prudenter, designaret. Paulò post eleganti hoc stratagemate hostibus imposuit. Cùm n. *Hispani* in civitatẽ glandes, sulphure, pyrioque pulvere, infectas, à mali punici forma nomenclaturã acceptas, ejacularentur, ignes p forum pàtẽtes de industria excitari fecit. Quib' visis, *Hispanis* animi creverũt, libidoq; nata est, tanquã civitas incẽdio laboraret, impressionib' in obsessos experiri. Sed ita, prẹter exspectationem, excepti sunt, ut eorũ cẽturiæ aliquot hanc ob audaciam desiderarentur.

Tempestate pluviâ paulò post remittente, obsidentes, inductis loricis, ac sepimentis, tã propè accesserunt, ut jam sclopetis manuariis res gereretur. Intereà, præter *Spinolam*, *Corduva*, *He[illegible]*, *Comes Montanus*, atq; *Anholtinus*, diversis excubabant exercitibus, si fortè *Batavi*, sive *Mansfeldici*, sive *Halberstadii*, in obsidentes cuncere vellent, eorum conatus impedituri. Obsessi verò pulvere pyrio, & defensionis illis medijs, paulatim fatiscentibus, circa *XIV*. *Cal. Novemb.* emisso tympanite, super deditione paciscì occœperũt. *Rittbergius*, quòd è litteris interceptis paulò antè necessitatẽ obsessorum præcognovisset, negavit illis hanc emigrandi rationem. Qui, cùm fortalitium expugnari, atq; cum omnibus inibi contentis in potestatem redigi, posse, cõsideret, legiones, undiquáq, dispositas, factis animosis impressionibus, civitatis expugnationem tentare jussit. Sed secùs accidit. Obsessi enim, ultima metuentes omnia, tanta cum fortitudine, tantoq; cum successu, oppugnantes rejecerunt, ut, desideratis *Hispanorum* circiter sexcentis, receptui canerent. Atque, sic utrinq; fatigatis animis, induciis intervenientibus, obsessis, oblatâ, pactaq; deditione, sub amplissimis conditionibus, honorifica missio data est.

CAP. IV.

De Angliæ Regis, & Infantis Hispaniarum, super rebus Palatinatus, induciis.

I.

Francothalium à Iacobo, Angliæ Rege, deditur Hispanis, in modum sequestri.

ADhûc-dùm *Rex Angliæ* in caducum inclinabat parietem, dùmq; *Hispani* armis experiebantur, hic rem tractatibus agebat. Cùm enim *Hispani*, in potestatẽ redacto universo *Palatinatu*, solo hoc fortalitio potiri non possent, præsidiariis, civibusq; *Belgis*, usq; ad exemplum, strenuè repugnantibus,

accidit, ut non [illegible] ter Angliæ Regem, & Hispaniarũ Infantem, intervenientibus transactionibus, sequestri in modum civitas munitissima paulò post dederetur. Ejusmodi autem, inter Anglicanos, & Bruxellenses, legatos, super articulis conventum erat. Nempè, Francothalium fortalitium, hactenùs à Rege, nomine generi, possessum, sequestri loco, cederet, una cum omni apparatu bellico, universisq; ad id pertinentibus, Isabella, Hispaniarum Infanti præeunte rerum omnium inventario, ab utrisq; partibus approbato, sigillisq; confirmato. Simulatq; hoc utrinq; peractum, stipulatumq., foret, tribunus, officiales, omnesq; præsidiarij, intrà sex dierum spatium, exirent, possessionem plenissimâ in Hispanos trãslatâ. Hac possessione, atq; omnium rerum, sub inventarium relatarum, usu Hispaniarum Infans, ad menses usque octodecim, frueretur. Si intereà accideret Cæsarem cum Palatino, Regis genero, in gratiam non redire; præfatum fortalitiũ, unà cum omnibus requisitis, in tabulas relatis, restitueretur Angliæ Regi. Ità ut Rex manum, è mille, & quingentis, pedestrium, & ducentis equestrium, liberrimè, ad sex usq; menses, immittere posset, unà cum commeatu, armis, ac subsidiis, necessariis. Eo tùm tempore præsidiũ Hispanicum pacificè emigraret, omniaq; in debita forma Anglicanis, vigore pacti, redderet. Interim in præsentiarum Fortalitii gubernator, centuriones, omnesq; gregarij, assumptis reculis, sarcinulisq; omnibus, subsignis erectis, funiculis ardentib*, pulsis classicis, tubarumq; clangore, per Rom. Imperii, sive Hispaniarum Regis, fines educerent, si per continentem pergerent, s nonnã in triduum, siaquis desederent, ad sex dies suppeditatã. Sed neq; ad Cæsaris, Hispaniarumque Regis, hostes deflecterent, neq; finibus, per quos transeunt, nocerent, sufficienti comitatu, ac tutela, instructi.

His consectaria accesserunt, nempè, si denuò cederetur Francothalium, liceret Regi cohortes, ad præsidium idoneas, si velit, per Hispaniarum Regis fines liberè traducere, subministratis in transitu Anglicanis amicæ hospitalitatis, pro Regis utriusq; necessitudine, officiis. Cives, incolæq;, omnes inprimis sacerdotes, & parochi, intrà Francothalium se se tenentes, quicunq; illi essent, à præsidio Hispanico non gravarentur, citrà molestias exactiones ullas, juribus, privilegiis, immunitatibusq;, olim concessis, inprimis Religionis exercitio libero, gauderent. Iuxtà etiam omnibus, & singulis, antehac è Belgio in Palatinatum emigrantibus, aut in Imperatorem, aut Hispaniarũ Regem, quicquam designantibus, indemnitas, daretur, liceretq; cum bonis, & fortunis, emigrare, etiã sub salvo, ut vocant, conductu, & diplomatibus, quocunq; esset lubitum. Atq; isti erant articuli, in quos tàm Rex Angliæ, quàm Belgii gubernatrix, nomine Regis Hispaniarum, utrinq; condixerant; hacsuperadjectâ conditione, Hispan. Rex intrà tres menses, à fortalitio tradito, hæc omnia proprio consumaret chyrographo.

II.

Ulterior Angliæ Regis, cum Hispaniarum Infante, super induciis, sive Imperii pace sequestra, tractatio.

Superioris [illegible] sequestrationis leges ubi Verdugonius, per inferiorem Palatinatum gubernator Hispanicus, & [illegible] Francothalensi, ac præsidiariis, [illegible] timari curasset, loci gubernator, qui in omnes eventus ultimos munimentum tueri præcogitaverat, ità infreduit, ut, tanquam novum in orbem delatus esset, hoc, instar monstri, sibi usuveniret. Nihilominùs, superveniente legato Anglicano, Regis [illegible] dicto satisfacere, atq; parere, debuit. Quo cum [illegible] hostibus secundo Rheni flumine descendente [illegible] Hispanicum præsidium intravit. Præeunte illa sequestrationis transactione, porrò inter Regis, & Infantis, legatos, etiam super Imperii pace sequestra, [illegible] armistitio, sic conventi. Primùm, Rex in [illegible] sive armistitium universale, per Imperium [illegible] tàm suo, quàm generi, omniumque sociorum, nomine. Ut totâ quindecim menses ab omni [illegible] novaque sive militis conscriptione, sive delectu, [illegible] essent. Pari lege, ab omni hostili impressione, novisq; militis in Palatinatum immissione, se [illegible] sedere velle, Isabella condixit. Præterea, dur[illegible] illis induciis, neq; Rex, neque gener ejus, ullas [illegible] confœderationes, sed illis renunciantes, om[illegible] quicunque Imperii fines infestent, pro ejusdem Imperii hostibus renunciarent. Itidem Isabella [illegible] neque contrà has conventiones quicquã [illegible] ret, neque per Palatinatum munimenta [illegible] citari permitteret. Ad summam, utrinq; ded[illegible] ageretur opera quò pax recuperari, ac con[illegible] commerciorum denique restaurstio locum habere queat. His ità pactis, ac transactis, recepit Belgii gubernatrix, se operam daturam, hæc omnia ut tam Imperatoris quàm cæterorum Imperii Principum, q[illegible] rum interesset, itemq; Regis Angliæ, ac generi ejus, [illegible] rundemque sociorum, legatos, dieta apud Francofurtum indicta, pro reducenda Imperii tranqui[illegible] te, rata haberentur, hæcque tùm deliberatio [illegible] menses quatuor haud quidem extraheretur [illegible] igitur à partibus Imperatoris promitteret conf[illegible] hunc à Palatini, sociorumque, partibus, Rex [illegible] ematuraret.

III.

Rex, Palatino genero, ut in transactionem, [illegible] dictam, compromittat, inculcat.

Ita, pactis illis intervenientibus, Angliæ Rex, ad Palatinum generum misso Bagam Comitis legato, [illegible] let has in leges condicere, atque tàm litteris, qu[illegible] verbis, omnibus, qui causam suam defendãt, Mansfeldioque atque Halberstadioque renunciare, [illegible] tit. Atque hæc ideò à Rege per amicas ag[illegible] tur tractationes, sub spe, fore, ut filius [illegible] Princeps de Vvallis dictus, Infantem Mariam, Hispaniarum Regis germanam, matrimonio sibi con[illegible] ret. Sed Rex, in caducum, pronè ab initio d[illegible] clinabat parietem. Ac tantisper valgis ducebat suavis, donec, ut ferebatur, Hispani ex voto [illegible] potirentur.

IV.

Angliæ Regis, super novis subditorum P[illegible] tus querimoniis, ad Hispaniarum I[illegible] tem relatio.

Id quod vel inde haud obscurum esse pote[illegible] vis subditorum Palatinatus subindè pan[illegible] querelis emergentibus. Eo enim tempore Verdugonius, gubernator Hispanicus, ingentem ab inferior[illegible] Palatinatus civitatibus, oppidisque, pecuniarũ [illegible] mam, in præsidiarios er[illegible] ndam, [illegible] etiam in verba sua jurare jussit. [illegible] etiam hunc

hunc in chorum *Imperii* civitates illas per *VVetteraviam* sitas, *Hispanicoque* præsidio pressas, adducere tentâsset, restiterunt illæ, non se quidem ad *Palatinatum*, sed *Imperium*, spectare, remonstrantes. Interim querelæ illæ, quas *Palatinatus* subditi ad *Palatinũ*, hic ad *Regẽ* socerũ, ille verò ad *Belgii gubernatricem*, detulerant, erãt, ejusmodi: Nempe, pastores, & parochos, è toto *Palatinatu*, tàm *inferiori*, quã *superiori*, in exiliũ ejici, etiam illâ negatâ vitæ conditione, ut, extrà professionem ecclesiasticam, privatam vitam ne quidem vivere illis permitteretur. Incolas ejusdẽ provinciæ novis subindè affligi oneribus, atq; exactionibus. Ubi verò illorum, qui evitandæ afflictionis hujus igitur, emigrarent, bona, ac fortunas, publicari. In quæstores, pensionarios, rationumq; magistros, eo pacto severa sub lege inquiri, eos nempe reditus, quoscunq; *Principi* suo in usus militares hûcusq; erogâssent, refunderent, restituerentque.

His, aliisque, querimoniis tametsi *Rex* non aures præbeat, tanquam verè ità esset, interim tamen ꝑ se fert, non posse non se *Hispaniarum Infantẽ* impendiò rogare, oculos prudentiæ suæ in id genus persecutionesconjiceret, utq; corruptis illis militaris disciplinæ moribus quantò ociùs medicina fiat, anniteretur. Esse nempè pessima illa communis pacis præliminaria, quæq; omnem reconciliationis mutuæ inclinationem oppidò expectorare satagãt. Processus igitur sub exercitij *Religionis* abrogatione nimis videri vehementes, & acerbos. Quorum respectu *Rex* cum subditis suis, *Pontificiam* religionem profitentibus, non nisi clemẽtissimè intrà *Angliam*, *Hyberniamque*, experiretur. Idq; amore *Christiani* nominis, tùm ob necessitudinis vinculum, ꝙ secum cũ *Hispaniarum Regibus* foret, commune, *Regem* hactenùs tolerare. Operæ pretium igitur, immò pactis illis, super sequestra pace, rem dignam faceret *Hispaniarum Infans*, sicubi ab articulis illis transactionis mutuæ ne latum quidem, quod dicitur, unguẽ recederet, atq; inter cætera, pro *Heydelberga* civibus, pro exercitio *Religionis* suæ, apud *Bavariæ Ducẽ* deprecatura, autoritate, atq; intercessione, succurreret.

CAP. V.

De nova per Vngariam Bethleni tumultuatione.

I.

Cæsar, à Saxoniæ superioris circulo, auxilia petit.

Quod odij semina, & simultas, occultis stimulata fomentis, possint, vel *Bethlenus* suo exemplo, indicabit Hic, tametsi bis fractâ, bis compositâ, pace, acquieturus videretur, præsertim, muneris loco, duobus illis *Silesiæ* principatibus, tituloque *Principis*, auctus, nihilo-minùs identidem ad ingenium reverti, & toties rebellare, cœpit. Eo igitur è *Turcis*, *Dacis*, aliisque barbaris, ingentem cogente multitudinem, *Cæsar Saxoniæ superioris Principes*, jam tùm, defensionis ergò, paratas copias, necessarioq; armorum apparatu instructas, alentes, interpellavit, vellent hoc tempore valdè necessario, quò *Bethlenus* ruptis fidei vinculis, fœderibusque de novo insultaret, præterq; *Vngariæ* regnum jam tùm in *Moraviam* excurreret, adeóque etiam *Bohemiam* territaret, *Cæsari* in auxilium educere; Et ne quà *imperium*, provinciæq; finitimæ, detrimenti quicquã paterentur, unà providere. Se quidem *Saxoniæ Electori*, pro præstitis nuper fidelibus officiis, meritas deponere grates. Adeóq;, recognitionis hujus loco, *Lusatia* utramq; provinciam, sequestri vicẽ, offerre, majorem in modum rogando, *Saxoniæ Proceres* in hoc cum *Cæsare* jam facerent, hostisque tàm fraudulenti, tàm impotentis, fastum, ac petulantiã, coercerent. Sic enim comparatum videri, ut; nisi inflati, atq; ideo tidem tumultuantis, *Bethleni* ferocia, ac superbia, retundatur, pax per *Imperium* solida, ac firma, coire possit nulla.

Ad hanc petitionem *Saxoniæ Proceres* demissè exceperunt, factu sibi esse impossibile, ut hoc tẽpore proprias, inque patriæ protectionem præparatas, copias *Cæsareanis* adijcere queant; Vt alienis bellorum periculis capita involvere haud quidem debeant. Præter hæc, dubium esse, quò *Tillyane*, ꝑ *Hessiæ* hyberna divisæ, spectent legiones, quidq; de illis sperare possint. Demissè igitur sese intercedere, *Cæsar Tillyano* uteretur exercitu contrà id genus *Vngariæ* perturbationes, maximè *Halberstatensi* profligato, *Mansfeldio* verò è *Frisia* jam nunc pariter excedente, ut ab illis *Imperio* amplius haud quidem sit metuendum.

II.

Bethlenus à Sultano Mustapha, Turcorum Imperatore, ingentes conquirit copias.

Recens ergò inquietatus *Bethlenus*, cũ in *Cæsarem* extrema tentare constituisset, legatum *Cõstantinopolim* præmisit, qui, sub erogatione quinquagintà millium *Ferdinandicorum*, primi *Vezerii* favorem emercaretur. Hujus interventione apud *Sultanum Mustapham*, *Turcorum Imperatorem*, aliàs quietis amantem, faciliùs obtinuit, ingens ut barbarorum sibi multitudo permitteretur. Quòd enim *Sultani* animum Id genus persuasionibus inflammasset, *Ferdinandum Cæsarem* in eo totum esse, ut, *Friderico Palatino*, unà cum complicibus, victo, debellatoque, res alias agat, ut *Vngariæ* regno porrò *Transylvaniam*, *Daciam*, ac *Moldaviam*, adiicere velle præ se ferat, quo nomine vel ipsi *Byzantio*, sedi *Imperatoriæ*, metuendum utique sit, factum est, ingentem ex *Asia*, finitimisque regionibus, *Sultani* permissu, ut tùm exercitum contraxerit, sub hac pacta stipulatione, *Bethlenus* quotannis *Sultano* quadragintà *Ferdinandicorum* millis, debiti loco, pẽderet, ac duo, vel tria, *Vngariæ* civitatum paria, offerret. Quæ ubi ingentes *Bethleni* in armis seditiosis præparationes, ac jam tùm per *Vngariam*, *Stiriam*, *Austriamque*, irruptiones, innotuissent *Ferdinando Cæsari*, consultò è *Praga* hic *Viennam* aulam transferre cœpit.

III.

Bethlenus, ingenti cum multitudine, contrà Austriam ingruit.

Præparatis itaque è *Transylvanis*, *Dacis*, *Tartaris*, *Turcisque*, sexagintà hominum millibus, initio

Autumni, in *Vngariam* penetrebat *Bethlenus*, conditiones, sub dizeta provinciali *Oedenburgica*, sibi promissas, fide caruisse, nec impletas esse, caussatus. Quem cùm colorem ausis istis prætenderet, in *Vngariam* ascendens, aliquot numero civitates, præoccupato præsidiariorum favore, oppidò intercepit, simulátque *Tiffenbachianam* legionem cecidit. Indè provectus, *Insulam*, *Schütt* dictam, in potestatê redegit, sub spe, nominatissima illa fortalitia, *Rabam* nempè, *Gomorrham*, *Neoheusalumq́*, quæ *Esterhasius* strenuè tuebatur, intercluso commeatu, cum tempore in augustias conjecturum. Qui sicubi jam *Danubio*, ac *Presburgo*, immineret, *Ferdinandus Cæsar* undique conclassare, atque sub *Comite de Monte nigro* quantum maximum poterat, exercitum colligere, jussit, Eum *Cæsar* barbaris ad *Vngariæ* fines erat objecturus. Sed ecce! jam tùm primores legionum *Bethlenianarum Cæsareanos* præverterant, ut aditus in *Moravos*, *Silesios*, *Austriosq́*, præoccupantes, spoliis, cædibus, incendiisque, omnia passim fœdarent.

Eo tempore legionis *Tiffenbachianæ* supremus locum tenens, *VVanglerus* nomine, cohortibus interceptis, apud *Bethlenum* captivus attinebatur. Hic per indices secretissimos, quantæ essent barbaris vires, quid *Bethlenus* consilij agitaret, *Viennam* retulerat. Cùm itaque, super mensam, *Pragam* se velle, ad *primum Vezirium*, *Bethlenus* effutivisset, eo loci *D. Martini* ferias ambos celebraturos: magnus terror *Austriam*, *Bohemiamq́*, invasit. Qua de re novis munimentis, loricisque, quantum ejus fieri poterat, *Praga* prospectum est. Vt etiam, apud tres *Pragæ* civitates, incolæ, ministrique opificum, arma, gladiosque, contradere jussi sunt. Pari lege, ut annonæ proventus omnes ex agris in civitates importarentur, severa sub animadversione, cautum fuit.

IV.

Cæsareanus exercitus à Bethleniana multitudine corona veluti cingitur.

QVi dùm *Bethleniana* multitudinis primi ordines, passim omnia obvia fœdè lacerent, ecce! *Comes de Monte nigro*, *Cæsareano* exercitu instructus, apud *Godingam* civitatem in primores *Bethlenianos* invehitur, illosque ad octo passuum millia retrocedere compellit. *Bethlenus* ergò, hac suorum fuga irritatus, assumptis quadragintà millibus, magnam partem equestribus, *Cæsareanis* supervenit, eosdemque, tanto hominum numero resistere non potentes, præoccupat, ut vix *Godingam* regressi *Cæsareani*, castris eo loco munitis, sese tuerentur. Quo factum, ut inducta quasi corona *Cæsariani* obvallarentur, omni per mensem integrum commeatu intercepto. Interim *Bethlenus* cum valida manu *Moraviam* depopulatus, potissimas ejus provinciæ civitates, inprimis suburbana, *Priuna*, *Znambra*, *Olmutii*, *Iglaviæ*, *Cauitæ*, assultibus ancendüsq́, terruit, simulatque cohortes, eo, præsidij loco, emissas, fudit. *Godinga* situs erat iste. Ex hac parte stagno, ex altera, paludibus, includebatur. Ità ut è tertia parte saltus è quarta denique continentem, planitiemque, ostenderet. His in partium postremis *Bethlenus* munimenta quatuor excitârat, tormentis impositis numero sedecim, quibus sine missione, in obsessos velut, experiebatur, ut nemo ex iis, extrà sepimenta, tutus esset. Pariter ad paludes insuper aliud munimentum exstructum, eò spectabat, ut commeatum omnem interciperet. Ità quidem, tanquàm intrà civitatem, inclusi *Cæsareani*, ad extremam annonæ penuriam, famem, ac calamitatem, redigebantur, ut è carnibus tàm intrà se occisorum ex hoste equorum militonum, quam famè pereuntium, quadrupedum, equorumq́, vitam traherent. Tandè, circiter ... *Cal. Decembr. Bethlenus*, ultima tentaturus, jam jamque veluti coronâ factâ in *Cæsareanos* impressiones undique facturus, erat. Qua de re directâ acie, oppositisque ordinibus, ipse ex equo descendebat, id acturus, ut omnes pariter, equis relictis, in *Cæsareanos*, facto undique impetu, cócieret. Sed, quod copiæ essent pleræq; omnes equestres, & *Turci* negarent se absque equis esse pugnaturos, tametsi vel præsens hoc postularet *Sultanus*, accidit, hi ut conatus in vanum exirent, *Cæsareanis* ex adverso aciem quoq; suam, super inductis tormentis, disponentibus. Interim, neq; sic tamen *Cæsareanis* illis ex angustiis quibus attinebantur, tùm evadere integrum fuit. Tametsi enim, monstrante pagano, transitû fortè per saltus invenissent, barbari tamen promptè hoc intelligentes, non vanam eis, qui effugium tentabant, stragem intulerunt.

V.

Re cum Cæsareanis ad incitas redacta, Bethlenus inducias offert.

VEntum erat, intrà *Cæsareanorum* castra, ad ultima. Cùm ergò neq; res, nedùm spes ferè illa, esset reliqua, eccè! tantas inter angustias, sive divinâ providentiâ, sive conscientiâ barbarorum animos intùs flagellante, accidit, ut inordinato *Bethlenus* præveniretur terrore. Nam ex indicibus didicerat, è *Germanis*, *Bohemis*, *Silesiis*, *Austriis*, *Polonis*, *Vngarisq́*, manum coire, quadragintà hominum millia superantem. Qui omnes irent in se, obsessis *Cæsaris* illic copias liberaturi. Vt igitur téporius caput extricare, ac tot supervenientibus copiis se, suosque, subducere, posset, interveniente *Emericio Thurfone*, *Vngariæ Palatino*, super induciis, in menses duos, extrahendis, commeatuq; in castra *Cæsareanorum* importando, exorari se passus est. E diutina igitur inedia, corrugatis plurimorum hiris, ac visceribus, œconomiæ corporis inservientibus, contigit, ut magna pars famelicorum, præ ingerendi aviditate, spiritus, jam tùm ægros, interclusérit. Circa *XII. Cal. Ianuarias*, ipse *Bethlenus* datâ, acceptaq; fide muruâ, cum archistratego, vel copiarum *Cæsaris* duce, media inter castra, in colloquiû descendit. Quæsito igitur specioso, pro ratione temporis, verborû colore, quâ sibi *Cæsaris* provincias infestare minimè mens esset, id optatâ præ manibus affulgente opportunitate efficere sat potuisset, se purgare cœpit. Venisse sese, adjecit, eam ob causam, quod ex aula scriptis litteris didicisset, *Cæsarem* sic affectum esse, ut *Transsylvania Principatum* subjugare cupiat. Tû pacta apud *Nicolsopolim* hactenùs extrà fidem, atque effectum, fuisse. Quanquàm hæc sciat, quò minùs evenerint, non quidem *Cæsari*, sed ejus consiliariis, tribuenda esse. Non defuisse sibi hoc tépore vel *Pragam* intercipiendi potestatem, modò aliquammulta, ac pauca, millia castris intereà *Cæsareanorum* opponere voluisset. Nihil aliud hac expeditione sibi quæsitum esse, quàm ut de suo queat esse securus. De cætero, se eum esse, qui cum tempore *Cæsaris* adversus

versus hostes utilem operam o avare quitius foret, adjecit. Hoc cum verbo, à *primo Vezirio*, io papiliones evocato, dicis causâ, quod ajunt, petiit, ille captivos ut *Christianos* dimitteret. Sed negavit *Præfectus*; *Turcicus*; Hos se, tanquam victimas, tàm *Mahometi* suo, quàm *Turcarum Imperatori* potentissimo, reservare, præfatus.

VI.

Apud Ferdinandum Cæsarem postulatis excidit Bethlenus, tituloque Principis privatur.

HÆc ubi *Bethlenus* simulatâ, & lubricâ, sicut hactenùs, fide ageret, *Ferdinandus Cæsar* justâ indignatione provectus, duos illos per *Silesiam* principatus, unàq; titulum *Principis*, antehâc concessa, isti abrogavit, tantùmq; noo ex omnibus apud aulam *Cæsaream* albis, ac codicibus, eradi jussit. Venit eò in *Silesiam* legatus *Bethlenianus*. Sed is à *Cæsareanis* eò loci interceptus, arrestoq; detentus, est. Interim, emissis *Viennam* legatis aliis, *Bethlenus* sequentia à *Cæsare* postulare est ausus. Nempè *Cæsar* præfatos illos duos principatus sibi redderet. Partes *Vngariæ*, à civitatibus metalliferis, ad fines usq; *Transylvaniæ*, hæreditarias sibi faceret. Sumptus in bella factos quoslibet refunderet. Se *Vngariæ* sive *Palatinum*, sive *Vicarium*, constitueret. Atque super his omnibus optimâ fide caveret.

Sed *Cæsar*, præparatis intereà luculeotioribus, in que *Vngariam* destinatis, copiis frivola id genus postulata, oblatasq; ioducias, magno animo rejecit, *Vngariæ Proceres* juxtà cohortatus, juramenti, ac fidelitatæ, ancmores, irent, tristemq; commuois patriæ pestem istam, *Bethlenum* nempè, è finibus ejicerent. Nisi omnes paribus passibus sese opponere queant, saltèm sumptus isti conferre caverent. Nisi hoc faxint, pari cum *Bethleno* futuros esse loco. Cui edicto pars plurima parère cœpit. Interim, *Cæsaris* nomine, sequentia postulata sunt: *Bethlenus Christianos* captivos restitueret omnes, ac singulos. Sic quoq; perduellium antesignanos illos, *Iägerndorfiū Marchionem*, *Turrianum seniorem*, *Comitem*, itemque *Baronem Laudenburgium*, *Cæsari* dederet. Sumptus bellicos ipse refunderet. Ex *Vngaria* regno quantò ociùs, absque subditorum offensa, excederet. Nisi hoc faxit, pacisque leges, cum *Sultano* pactas, observet, proximè ejiciendum esse.

VII.

Turcos, turmatim in Thraciam iter relegentes, Esterhasius fundit, ac disjicit.

SEcundùm hæc; *Bethleno* è *Moravia* copias reducente, *Turcorum* agmina io *Thraciam* iter relegebant. *Esterhasius* igitur, *Neohusaliæ* gubernator; in istos oculos conjiciens, assumptis præsidiariorum partibus, globoq; *Vngarorum*; apud *Nitram* fluviū, *Turcis* ex inopinato superveniens, barbaros cæcidit, spoliis, *Christianisque* captivis plurimis recuperatis. Alterâ die hoc stratagemate feliciter denuò uti cœpit. Majori *Turcorum* multitudine eundem *Nitræ* fluvium, octo passuum millibus à *Neohusalia* distantem, transire præsumente, *Esterhasius* præmisit, qui, ab altera fluminis ripa, pontem ex dimidio corrumperent. *Turcis* proindè, summo manè, antequàm dilucesceret, in pontem irruentibus, rerumque nesciis, accidit, ut primores, urgentibus posterioribus, è rupto ponte in subjectas aquas præcipitarentur, *Esterhasio* in reliquis magnam, luculentāque, stragem à tergo edente. Tùm *Christianorū* captivorum aliquot centuriæ denuò, unà cum camelis, equis, mulabus, impedimentis, spoliisque amplissimis, in potestatem venerunt, multis *Turcis*, loco *Christianorum*, in vincula, multis, qui equis valebant, in flumen, adactis. Neq; tertia vice idem, & major, successus *Esterhasium* destituit. Sequentibus enim diebus iteratò *Turcorum* globi illis in partib', rerum prægressarum nescii, advenêre. Id exploratū habens *Esterhasius*, accitis è *Comorrha*; & *Raaba*; equestrium cohortibus, *Turcos* aggressus, mille & ducentos confecit, plures numero è *Christianis* captivos redemit, iogentibus manubiis, prædisq;, atque adeò tribus hisce successibus, nobilitatus.

Quæ cùm fortuna, ad invidiam usque, arrisisset huic *Esterhasio*, ut paulò, post octo carros, è *Byzantio* in *Transylvaniam* tendentes, pannisq;, & pelliceis; pretiosis, onustos, eâdem felicitate interceperit: *Reissenbergius*, & *Preunerus*, quoq;, ille *Comorrha*, hic *Raaba*, præfectus, alias *Turcorum* turbas; *Albam græcam* moventes, conjunctis viribus exceperunt, fusis istorum septingentis. Idem è *Canisiha Serinius Comes* imitatus, *Turcis* palantibus eo loci supervenit, pluribus, quàm sexcentis interfectis, aliquotq; itidem vexillis, noo sine præda, relatis:

IIX.

Bethlenus spe, & postulatis, excidit.

BEthlenus ergò, ubi, suis cum postulatis fuisset frustrà, tabellas ad *Ferdinandum Cæsarem* præmisit, quibus *Sultanus*, gratiis, pro ejus operâ, ac sedulitate, actis, se sequenti anno cum amplissimo in *Vngariam* exercitu ipsummet adventurū, stipulatus erat. Quanquam hæ litteræ à *Bethleno* confictæ tùm videri poterant. Is, cum exercitus reliquiis, impedimentis, prædisq;, postqnàm *Caschoviam* retrò duxisset, denuò *Viennam* legatum dimisit, *Bethlenum*; si vellet *Cæsar*, sub conditionibus, non admodū duris, sed tolerabilibus, transacturum esse; promittentem. Nisi pax coiret, jam tùm septuaginta *Tartarorum* millia intrà *Transylvaniam* esse. *Bethlenū* autem hoc agere, ut fratri germano *Iazyges* suos tradat, ipse per *Vngariam* sese teneat, adjecit. Sed *Cæsar* coràm admittere legatum noluit. Iste ergò, si *Cæsar* pateretur, ut *Bethlenus* legationem, paulò ampliorem, expediat, curaturum se, promisit. Cui *Cæsar*, sicubi *Bethlenus*, unà cum complicibus, *Vngaria* regno exiret, nihilque, *Cæsari* adversum, petiturus esset, tunc quidem illum alios legatos, cum mandatis instructos, submittere posse, indicari jussit. Nihilo-minùs de induciis, usque ad *Cal. Apriles*, utrinque convenit.

IX.

Cæsar, cum novo Turcorum Sultano, Amurathe, fœdus redintegrat.

HOc tempore *VVallensteinius* tribunus sumptib' legiones conscribebat. Ille à *Cæsare* etiam tùm contendere ausus erat, *Cæsar Iazygiam*; sive *Transylvaniam*, à se cum tempore subjugandam, præmij loco, sibi erogaret. Ita tàm arduos hic conceperat spiritus, ut vel jam tùm, sub tribuni vulto, *Principis* animum gereret, majorisq; dignitatis cupidū. Neq; eo temporis articulo *Vienna*, *Cæsaris* sedes, sumptibus, in bellum adversus *Bethlenum* erogandis, pepercit. Cujusmodi ingeotem summam, paucis à

Cæsare ex adverso, recèns concessis, immunitatibus resota, contulit.

Quò igitur multivoli istius *Bethleni* cupiditatib⁹ *Cæsar* veluti habenas, ac frœnum, injiceret, *Baronem Curtium, Oratorem*, unà cum legatis *Ottomannicis*, multis stipatum vexillis, ac cohortibus, assumptisq; honorariis, *Sultano* offerendis, secundo *Danubii* flumine, *Byzantium* dimisit, fœdus, sub *Rudolpho II. Imp.* vigesimale, antè pactum, cum *Sultano Mustapha*, cõfirmaturum. Erectis igitur sub signis *Orator Cæsaris*, non sine pompa, *Byzantium* ingressus, triduo post, magna cum solennitate, ad *Sultanum* introduci cœpit. Qui quidem pacis articulos, cum *Matthia Imp.* pactos, oppidò ratos habuit, in eosdemque inquiri, jussit.

Iam tùm *Mustapha Sultanus Imperio* sponte renũciârat. Tot enim emergentibus ab *Osmanni* strangulati nece turbis, *Mustapha*, aliàs quietis amans, consentientibus prætorianis, quos patria linguâ *Ianitscharos*, & *Spahios*, vocant, regimine se abdicavit. Iuraverat eodem tempore in *Osmanni* ultionẽ *Bassa Arzironius*, quinquagintà hominum *millibus Asiam* infestans, passimq; spoliis, incendiis, cædibusq;, omnia perturbans. Sed, cum fasces *Imperii*, *Mustapha* abdicante, in *Amurathem*, *Osmanni* nuper interẽpti fratrem, sedecim annorum tùm adolescentẽ, transferrentur, paulisper tumultus, recèns excitati, resederunt. Nihilo-minùs *Arzironius Bassa* novas res agere non destitit. Vt alia ex parte itidem *Rex Persiæ Mahometanus* negotium facesseret. Quibus concurrentibus per *Asiam* motibus *Cæsar Europæus* eò fœcundiorem referebat pacem. *Amurathes* verò *primũ Vezirum*, *Asiæ* gubernatorem designavit. Idque ex merito. Nam, dùm *Mustaphæ* mater, superiori tempore hunc *Amurathem*, unà cum germano juniore, strangulandos, more *Turcico*, obtulisset, hic *Vezirius* negavit, obstititque, eo pacto *Amurathi* vitam lucratus. Memor ergò hujus beneficij *Sultanus* gratitudini studuit. Vt vel hinc liqueat, etiam penès barbaros, dulcem esse beneficiorum memoriam, virtutis, ac gratitudinis, micâ etiam *Turcorum* præcordia stimulante.

CAP. VI.

De translatione Principatus Marpurgensis in Ludovicũ Lãdgravium, dictum Fidelẽ.

I.

Guilhelmus, Hessiæ Landgravius, pro mitigatione sententiæ, in causa Marpurgensi, dat ad Coloniæ, ac Saxoniæ Electores.

Oc tempore, quo apud *Altenam*, ex *Hãburgo* excurrentes, cives *Pontificiam Religionem* profitentes, à *Daniæ Regis* legionibus, in *Saxoniam inferiorem* tralatis, *Rege* maximè invito, infestabantur, per *Bohemiam* verò, propè *Kuttenbergam* oppidum, in feriis natalitiis *D. & S.* nostri congregati *Augustanæ confessioni* addicti, supervenientibus tàm equestris, quam pedestris, militiæ cohortibus, crudelius, usq; ad internecionem multorum, cum horribili S. sanctæ eucharistiæ profanatione, tantùm non opprimebantur, adeóq; apud regiam *Pragam* jus provinciale (abrogatis, quæ, sub *Friderici* detentione, intervenissent, decretis, conclusionibusq;, in universum omnibus) restaurabatur, *Guilhelmus, Hessiæ Lãdgravius*, sententiam *Cæsarii*, in *Mauritium* parentem, super *Marpurgensis* provinciæ abdicatione, latã, graviter ferens, desuper excipere cœpit. Proinde, ad *Coloniensem*, & *Saxonem*, *Electores*, ab *Imperatore* declaratos in eventum executores, sic dedit: Quò, inquit, ab inexspectatam *Cæsaris*, in causa *Marpurgensi* latam, contrà *Mauritium* patrem, sententiam, jam tùm executoriales, ut vocant, intimari curassent, hoc illud esse, quod tàm sibi, quàm reliquis quinq;, & quidem minorennibus, fratribus, ægrè accidat. Vt igitur adversus se nondum auditos, processus, nedùm executio, locum habere debeat, se quidem haud exspectare. Ipsum igitur, tanquã contradictorẽ legitimum intervenire, notoriaque hac sub necessitate, sibi imposita, ad *Cæsarem* provocare.

Siquidẽ igitur spes esset, *Cæsarem* petitioni suæ tàm justæ, quàm competenti, locum relicturũ intervenire se, ac rogare, nollent *Cæsarem* prævertere, legemq; executionis in se, utiq; quibus æ innocentia faveat, violentiùs, ac præter decorum, exercere. Satius fore, si id vel soli agerent, vel adjunctis agnatis pluribus eniterentur, quò id genus controversiæ, interveniente inter partes compositione, perire, ac jugulari, queant: Neq; enim quicquam se ambigere, quin *Mauritius* pater in conditiones quascunq; æquas descẽdere velit, ut amplius de jure vel ab ipso desiderari debeat nihil.

II.

Saxoniæ Electoris responsio increpatoria.

AD illam *Guilielmi* interpellationem sic *Saxo* sine offensas, stomachabundus reddidit. Quod p̃seferret excepit, sup sentẽtiã lata apud *Cæsarẽ* precari velle, hoc se quidem in medio relinquere. Vt non dubitet, *Cæsarem*, pro sua æquanimitate, satisfacturum. Vt juxtà vel ab *Electoribus* nihil, præter id, ꝙ justum, decretumq;, sit, exspectari meritò debeat. Dùm is autem *Electoribus* legem velut præscribere tentet, nimis præposterè, atq; extrà regulam videri. Eos enim esse *Imperii septemviros*, ut neq; ab ipso erudiri, quid facto opus sit, debeant, ut codicillos id genus, paulò inciviliores, haud quidem æquis animis ferant. Parceret deinceps, & cautiùs ageret. Ità rem comparatã esse, ut, tametsi in compositionem amicã conspirare velint, subvereri ac timet, *Ludovicum Landgravium* in alias, extrà latam sententiam, conditiones haud descensurum. Illum potius arctiores, ceu vocant, executoriales in eventũ impetrare, quã de jure suo remittere, velle, verisimillimũ videri. Rectiùs ergò faceret, sicubi, *Mauritio* parenti aliam mentem persuadens, hoc ageret, quò sententiæ *Cæsareæ* quantò ociùs satisfieri possit. Ni hoc effectum detur, utiq; in foribus esse, majus ac infortunium provinciæ ejus metuendum sit. Hactenùs *Elector*. Hoc autem postulabant executoriales illæ, nisi *Mauritius*, ab intimatione earum, intra septimanas sex, & dies tres sententiæ parẽret, illum in solutionẽ mille marcarũ auri puri condẽnaret.

III. Mar

III.

Marpurgensis Principatus ceditur Ludovico, Hessiæ Landgravio.

EXeunte *Martio* mense, *Anno M.DC.XXIV. Electorum* legati, unà cum consiliariis *Hesso-Darmstatinis*, *Marpurgum* pervenerunt. A quibus, lege sententiæ, *Cæsareæ*, ordo equestrium, cum civitatibus, præfecturisque provincialibus, convocari cœpêre, ut in verba *Ludovici Principis*, dicti *fideles*, jurarent. Hic n. paulò post, eleganti equestrium globo stipatus, apud *Marpurgum* appulit. Ubi tàm de jure possessionis, quàm totius *Provinciæ* vindicatione, simulque *Academiæ Giessensis* translatione, actum est.

****

Externa.

I.

Fœdus, inter Galliarum Regem, Venetos, & Sabaudiæ Ducem, recens coit.

Uprà de *Rheticis* rebus, ac lanienis, nō unica vice vidimus. Quibus in partib. cùm, denuò reaffulgente fortunâ, *Hispani*, atq; *Austrii*, prædominarentur, *Galliarum Rex* subjugationem *Rheticorū* iniquo ferens animo, de medio, quo oppressos redimere quitus esset, cogitare cœpit. Itaq; *Rex*, cum *Venetis*, & *Sabaudo*, de fœdere egit. Quod cùm ratū, pactumq;, esset, sic, facta publicatione, ad omnium notitiam pervenit.

Nempe *Regem* quidem ab initiis turbarum *Rheticarum*, *Hispanis*, atq; *Austriis*, *Vallem Tellinam*, *Rheticosque Cantones*, utiq; confœderatos suos, infestantib⁹, nihil operæ intermisisse, quæ *Regem Christianissimum* condecere poterat. Eum enim, tàm apud *Romam*, q̄ per *Hispanias*, locisq; aliis, magna cum sedulitate hoc egisse, quò pacem, & libertatem, confœderatis recuperaret. Sed toties extra effectum hanc suā fuisse voluntatem optimam, machinationibus, ac temporis extractionibus, à malesferiatis de industria injectis, prevalentibus hactenùs. Ne igitur confœderatis hac sub necessitate auxilia desorent, *Regi Christianissimo* cum *Republ. Veneta*, & *Sabaudia Duce*, quorum omnium interesset, super fœdere biennali cōvenisse. Id quod ex hoc die, quo confirmari cœpit, initia trahere, & postmodum, si ita videatur, extendi, debeat.

II.

Conditiones ejusce fœderis.

INter leges fœderis hæc erant. *Rex Christianissimus* à quindecim, ad octodecim usque inclusivè, pedestrium, & duo equestrium millia, produceret; *Veneti* decem, vel duodecim, pedestrium, itemq; equestrium duo, millia, conferentibus. Quibus *Sabaudus* octo pedestrium, pariterque duo equestriū millia, adiiceret. E quibus *Veneti*, ac *Sabaudus*, apparatus rei tormentariæ infinibus suppeditarent, *Rege* præsente pecuniâ, pro ratâ suâ, in tempore, & sufficienter, hoc explente. De modo, quo cōdicti exercitus inducendi sint, deinceps dispiceretur, ità tamen, ut cujuslibet confœderatorum copiæ, circà *Cal. Apriles*, haberentur expeditæ. Nisi ergò eo tempore *Hispani*, atq; *Austrii*, sub æquis legib. transigāt, parteiq; interceptas restituant, atq; ab ulteriorum munimentorum excitationibus, sibi temperent, tū utiq; necessariam his armis diversionem, vel sub *Mansfeldio*, vel sub ductore exercit⁹ alio, faciēdā esse.

Quod si confœderatorum partem, ejusce fœderis caussa, vel ab *Hispanis*, vel aliis quibuscunque, infestari accidat, tùm pro uno omnes coeant, arma, copiasque, conferant, unoquoque, pro rata, sumptus communicante.

Intereà, si *Ordinib. uniti Belgii* calcaria, *Germaniæ Principibus* vero auxilia, adderentur, è re fœderis hui⁹ futurū esse. Cumq; *Romani Pontificis*, respectus, atq; autoritas, hoc postulare videatur, ut hæc hujus fœderis ratio illi intimanda proximè veniat, admonendus utique, corrogandusque, fuerit, an hæc illi quoq; unio placere possit. Ità enim cum *Hispanis* cōparatū esse, ut, dùm insuper habitis hactenùs amicis interventionibus locum relinquere voluissent nullum, jam armis illis obviàm eundum sit, quò proximi, iidemque confœderati, juxtà leges fœderis, ab oppressione in libertatem vindicari queant.

Neq; hac à fœderis societate vel *Helvetii*, (quorum inprimis res agitur) vel *Britanniæ Rex*, vel *Principes Germaniæ*, atq; *Italiæ*, excluderentur, ut magis invitandi veniant, Modò in leges, jam antè præscriptas, cōsentire velint. E quib. ét uni, vel alteri, partium quicq̄, absq; omnium confœderatorum unanimi consensu, enovare, ac mutare, nihil liceat.

Atque in hos illos, aliosque, prænominati fœderis articulos *Rex Christianissimus* descendit, *Ioanne Pesaro*, *Resp. Venetæ Oratore* ordinario, apud aulam *Parisinam*, residente, nomine *Venetorum*, & *Comite de Verne*, *Sabaudiæ Ducis* legato pariter ordinario, nomine *Principis* sui, atq; ex mandato, tabulas fœderis consignantibus, adeóq; intrà mensem superiorum utrinque confirmationem pollicentibus.

Quanquam autem, fœdere ritè exacto, legati *Badenam* mitterentur, ubi *Helvetii* tùm diætā celebrabant, eo instituto, etiam illi has in fœderis partes transirent: nihilominùs *Ordines* dicti *Calolici* eò inclinabant minimè. Ut *Evangelici* quoque, ità vocati, *Proceres*, tanquam discordes, non eandem ingrederentur viam, remq; omnem in incerto relinquerent.

III.

Articuli à Gregorio XV. Pont. Max. super rebus Rheticis, præscripti.

INtereà cum *Pontifice Gregorio*, super componendis *Rhetiæ* rebus, quàm diligētissimè egit *Rex Christianissimus*. Inter cætera, ut munimenta per *Rhetiam Rex Hispaniarum Pontifici* tantisper sequestri loco, contraderet, quoad, super re omni, transactum foret, deliberari, ac proponi, cœpit. Itaque, è conditionibus, quas *Pontifex Romæ*, inter *Galliarū*, *Hispaniarūq̄*, *Reges*, deinceps tenendas, præscripserat, sunt sequētes: Antè omnia nempè *Religio Catholica* per *Vallem Tellinam*, itemq; *Vormatia*, & *Clivia*, *Comitatus*, constanter observaretur iis planè sub legibus, cujusmodi à *Pontifice*, infrà subnexæ, sequuntur. Ut igitur leges, modò dictæ, *Religionem* concernentes sartæ, tectæque, essent deinceps, tàm *Rhetiæ* Incolæ universi, quàm ambo *Reges*, eam in rem condicerent, ac cōpromitterent. *Rheti*, per *Vallem Tellinam*, prædictasq; *Vormatia*, & *Clivia*, diœceses, ea ad loca mitterent gubernatores, eosque *Catholicæ Religioni* addictissimos, sicut superiori *Anno M.DC.XX.* in usu tùm fuisset. Super caussis, de quibus à gubernatorib. *Catholicis* appellari queat, cognoscerent non nisi præfe-

cti, & gubernatores, iidem *Catholici*, juxtà leges patrias. Si verò, an verè *Catholici* habêdi essent, nec ne, controverti acÿdat, antequàm officiis illis præficiantur, ad *Pontificis* cognitionem hoc reiiceretur. Iudices, & gubernatores, inculpati, atque incorrupti, pro inspiciendis caussis, tàm jurisdictionem, quàm gladii pœnam, concernentibus, uterentur operâ indigenarũ. Ità ut immunitates, ac privilegia, quib. *Vormatienses*, & socii, sub *Anno M.DC.XX*, usi essent, tantùm non contrahi, sed etiam in quantum dilatari, contingat. Fortalitia, ac munimenta, ab *Anno M.DC.XX*. illis in tractibus ædificata, omninò solo æquarentur. Neque, ullo sub colore, qualiscunque vel ille esset, deinceps restaurari debeant, tùm *Rheti* duobus *Regibus*, tùm *Reges* inter sese mutuo, alter alteri, ipsimet sancirent, promitterent. *Hispanarũ Regi* liberum esset per *Vallem Tellinam*, *Vormatiaeque* diœcesin, prout res exigat, legiones ducere, ac reducere, observatâ, quâ alias decet in id genus casibus, solitâ moderatione. Omnes *Vallis Tellinæ*, *Vormatiæ*, & *Cliviæ*, indigenæ omnium eorum factorum, quæcunq; ab *Anno M.DC.XX*. tempore motuũ istorum usu venissent, haberent remissionem. Quędam verò familiæ, à *Regibus* denominandæ, unà cum fortunis omnibus, ad viginti integros annos, ea sub protectione forent, ut intereà in illas neq; actio judicialis, neq; fisci executorialis, absque præscitu, ac mandato, *Regis* utriusque, locum habeat. In præsentium articulorum firmam, ac solidam, observatiã, modò non *Rheti*, sed *Reges* ipsimet, condicerent. Sique contrà & hos, & intrà annexos, *Religionem* concernentes, articulos aliquid designari eveniat, eo eventu *Rhetiæ* incolæ omnib. jurib. exciderent, possessionibusque *Vallis Tellinæ*, *Vormatiæ*, & *Cliviæ*, oppidò privarentur. Hoc eò ut sit cõfirmatius, *Rheti* exorarent *Reges*, illi hoc ut sub eventu *Vallem Tellinã*, *Vormatiam*, *Cliviamque*, ipsos adversus *Rhetos* in defensionem admitterent, transgressionis utiq; futuri vindices. *Pōtifici* potestas esset liberrima, & plenissima, super his, inter *Reges* pactis, articulis, cognoscendi, ac decidendi, si quid secùs accidisset. Tã *Rheti* igitur *Regibus*, quàm *Reges* mutuò sibimet ipsis, stipularentur, omnia, quæcunq, *Pontifex*, super trãsgressionib. statuisset, sese rata habituros. Si quid adversus præsentes articulos *Rhetis* vel in universali, vel particulari, designare contingat, tùm quidem tùm quidem hoc significaretur *Pontifici*, ejusq; declaratio exspectaretur. Si accideret *Rhetos* insurgere adversus *Vallis Tellinæ*, *Varmatiæ*, & *Cliviæ*, incolas, tùm, absque *Pontificis* exspectata sententia, *Rex Hispaniarum* vel eum, vel sine, armis illos restitueret in integrum, neq; *Rex Galliarum* modo quovis eunque hoc impediret. Inter ipsos *Reges* fortè nascentibus controversiis, res reiiceretur ad *Pontificem*. Quodcunq; igitur hic decrevetit, hoc utriq; placeret. Utriusq; *Regis* denique, apud aulam *Romanam* residentes *Oratores*, hos, & infrà adjectos, articulos, ratos haberent, utque quàm primum à *Regibus* confirmentur, accurarent.

IV.

Gregorii Pontificis articuli, apud Rhetiam Religionem Catholicam concernentes.

PRæmissis illis, ad jurisdictionem, sive inspectionem *Rhetiæ*, ad *Pontificem* spectantibus, articulis, idem *Pontifex*, pro severa *Religionis Catholicæ* observantia, leges publicavit porrò sequẽtes. Nempè, *Vallem Tellinam*, *Vormatiam*, *Cliviamque*, aliorumq; locorum, judices, ac gubernatores, *Religionis* essent *Catholicæ*. Si de professione illorum ullum accidat dubium, hæc dignotio reiiceretur ad *Pontificẽ*. Prædictis in locis, præter confessionem *Catholicam*, alia toleraretur nulla, hæreticis, unà cum familiis, indè ejectis. In hoc condicerent *Rheti*, nullam sese aliam, præter quam *Catholicam*, religionem admissuros esse. Pari operâ per fines *Rheticos*, adversus *Pontificem*, ac *Clericos*, factâ decreta, & conclusa, annihilarẽtur. Hæreticis nulla esset inter *Rhetos* habitandi facultas. Qui, nisi ad *Catholicos* accedant, intrà sexennium, possessiones suas divenderent. Interim quotannis liceret illis, per menses duos, prædiis, atq; agris, suis operam dare, messemque colligere. Ità tamen, ne familiam ibi alerent, aut hæreseos exercitium obirent. Eorum quoq; liberi manerent in patria, inq; *Religione Catholica* informarentur. Quo nomine *Clericis* sive *sacerdotes*, nullo pacto offenderentur, sive sacra faciant, sive sana exstruant. Pari lege *Visitatoribus*, absq; ulla contraventione, jurisdictionem suã liberrimè exercere fas esset. Inter *Rhetiæ Cantones*, superior, *Ecclesia DEI* dictus, ut & *decem Iurisdictiones*, & *Meyenfeldensis dynastia*, bona quæcunq; ecclesiastica, antè hos annos quadraginta intercepta, restituerent. Reliqua verò, ante id tempus olim occupata, in medio relinquerent, illis, quorum interest, ad eorum repetitionem, admissis. Si quid contra istos, fidem spectantes, articulos insurgat, tàm *Reges*, quàm *Rheti* ipsi, ex facto utrinq, compromisso, hoc omne ad Pontificem reiicerent. Regesque, ut hæc *Pontificis* voluntas strenuè observetur, unanimiter promitterent. Simulque, ut à reliquis *Helvetiorum* confœderatis fieri, implerique, possit, eniterentur. Interim, hic postremus articulus esset instar corollarũ, non baseos.

V.

Ab Helvetiis, & Rhetis, prout vocant, reformatis, repudiantur Pontificis decreta.

SEd tantùm absfuit, ut *Helvetii*, ac magna pars *Rhetorum*, quos vocant *Reformatos*, in id genus leges, à *Pontifice* præscriptas, pedibus irent, ut magis obedientiam illi negarent. Ità enim libertati *Rheticæ* habenas inici, *Hispanicum* jugum introduci, *Helvetiorumq́*; confœderationib. vim inferri, caussabantur.

VI.

Leopoldi Archiducis munimenta, intrà Rhetiam excitata, improbant Helvetii.

HÆc dùm aguntur, intereà *Leopoldus Archidux*, postquàm *Curia*, ac *Meyenfeldensibus*, locis ... per *Rhetiam* pcipuis, foret potitus, transitusq ... sus *Mediolanum* præoccupasset, in eo totus erat ... *Rhetos* omninò sub imperium, titulosque, vocare, ... securè possidere, quitus esset. Quò nomine in finib. *Helvetiorum* munimentum excitari curavit. Locis cæteris, ad transitus spectantibus, præsidio probè communitis. Sed hæc ratio neque *Rhetiis* ex parte, multò minus *Helvetiis*, placere poterat. Itaq; conjũctis votis, vellet *Archidux* à fortalitii ædificatione supersedere, contendebant. Hoc enim illud esse, contra pactis, legibusq; hæreditariis, & transactioni *Lindaviensi*

vienſi, è diametro repugnaret. Ad quę quidē *Archidux* excipere cœpit: Nihil ſe quidem, quod tranſactionibus adverſari poſſit, moliri. Iam antè *Baſilienſis*, & *Scaphuſianos*, ipſoſq; *Helvetios*, apud *Sarganſium*, locisq; aliis, excitaſſe ſortalitia. *Faceret* igitur nihil novum, uihil illicitum, niſi quod facerent alii. Si igitur *Baſilienſes*, ac *Scaphuſiani*, fortalitia illa priùs demolirentur, tùm ſe eâdem facilitate paria facturū. Sed neq; ſic acquieſcebant *Helvetii*. Immò, ut fortalitiorū ædificatio quàm primùm intermitteretur, urgentibus verbis inſtabant. Quam in rem *Archiducis* fidem, quâ quibuſdam *Helvetiorum* partibus teneretur, obiicientes, petebant juxtà, cum *Rhetis*, ac *Prettigævenſibus*, in univerſum omnibus, in gratiam rediret. Quibus per codicillos, ſive litteras, conceptis verbis ità repoſuit *Archidux*: Se ſe quidem tàm fortalitiū exſtructioni ſuperſedere, ſimulque cum illis, indultâ omnibus indemnitate, in gratiam reverti, velle, modò ſubſequentes conditiones adimpleri contingat Nempè, ſicubi ab ipſiſmet *Helvetiis* conſœderatio hæreditaria. tàm ſanctè jurata, ſenſu ſano, atq; integro, incorrupta obſervaretur. Pariterq; *Archiducum* jura, quoad *acto Prettigævenſium Iuriſdictiones*, ſuperioremque *Engadini inferioris* inſpectionem, atque id genus loca, ſarta, tectaque, manerent, perduellibus, ac refractariis, pœnas ſub debitas vocatis, inq; ordinem redactis. Atq; ſic de his hactenùs.

CAP. VII.

De Iacobo, Angliæ Rege, in nuptias regii filii, cum Maria, Hiſpaniarum Regis, ſorore, contrahendas, toto animo propendente.

I.

Iacobus, Angliæ Rex, ſuper Caroli, filii regii, matrimonio, proponit, & decernit.

Entatis tot remediis, ſupererat adhûc, ferè ultimum, illud, quo *Regum*, *Principumque*, mentes antiquo more uniuntur, nempè matrimonium. In hoc nempè, *Iacobus Rex* totis propendebat animis, ratus, ſi *Carolus*, filius regius, ſplendidiores, & quidem vel ad *Auſtriacas*, vel *Hiſpanicas*, tranſiret nuptias, hoc non tàm ſibi, quàm regno ſuo, fore glorioſum, ut etiam *Palatinum* generum, cum *Cæſare* reconciliare, filiamque regiam, cum nepotibus, in dignitate, & patrimonio, *Electorali*, eâdem operâ denuò confirmare poſſit. Quòd igitur antè *Konchus* dynaſta, *Caroli Principis*, *Regis* filii, conſiliarius, animum illius *Principis* ab *Auguſta Auſtriaca* familia abalienaſſet, tùm *Ochſenfurtius Comes* pari invidiâ nuptias *Hiſpanicas* diſſuaſiſſet, ſatiùs fore arbitratus, ſi *Rex* contrà *Hiſpanos*, *Palatinatum* intercipientes, potiùs hoſtilibus, quàm amicitiæ, ac nuptialibus armis, experiretur: *Rex*, utroque in cuſtodiam redacto, coactoque *Senatus* regni conſilio, ſequentia in verba, ſuper matrimonio concepto, perorare tùm cœpit: Eò, inquit, militare animum, eò ſpectare cogitationes ſuas, ut regnum altiùs provehere, noviſque acquiſitis honorum titulis auguſtius reddere, claboret. Se enim non tàm patronum, ac defenſorem, ſed etiam auguſtum, regno futurum eſſe ſuo. Hanc in ſententiam jam dicere conſtituiſſe, non ut exſpectet ſive conſilii, ſive ſuffragii, à ſubditis quicquam, ſed ut voluntati, ac decretis ſuis, habeat obſequentes, minimèque repugnãtes. Si quibus contrà mutire eſſet animus, illi ſcirent, ſeſe, tanquam criminis læſæ *Maieſtatis* reos, eſſe tàm honoribus, quàm ſortunis ſuis, privandos. Ut igitur tàm auguſtum, quàm defenſorē, & patronum, regnis ſe ſuis declaret, ex autoritate, qua pollet, regia ſe ità & velle, & decernere.

Ad primum proindè, nempè regni ſui provectionem, quod attinet, omnium in memoria verſari, quo pacto, ſuperiori *Anno M. DC. IV.* ad *Angliæ* regni ſaſtigium proveniſſet. Eo tempore, tametſi *Pontifex Romanus*, *Galliarum*, & *Hiſpaniarum*, *Reges*, diverſum quid à ſe exſpectaſſent, nihilominùs ſibi nihil antiquius fuiſſe, quàm ut omnia eo ſub ſtatu, quo inveniſſet, conſervaret, nihilque enovaret. *Pontificem* conceptis verbis ab *Hiſpaniarum Rege* cōtendiſſe, ſecum lege pacis experiretur, parque *Albertus Archidux* faceret. Illud, præeunte admonitione illa, utrumque ſuſcepiſſe, ut hunc uſque in diem mutuæ pacis illius commoditate utatur fruatur. Tùm ſe, ad petitionem *Crucigerorum*, inter cæteras ſanctiones utiles, allegato etiam *Petri Criniti* loco, *Imagines Crucis*, hinc indè collapſas, rurſus pio inſtituto reſtaurari curaſſe. Nimirùm ut eſſent memoriæ, & ſymboli, loco, per *D. & S.* noſtrum humanas generationes in arbore *Crucis* redemptas eſſe. Eas pias ſive imagines, ſive ſymbola, indignè pedibus conculcari. Ut etiam tùm, *Catholicam Apoſtolicam Romanam* confeſſionem veram eſſe illam *Religionem*, inculcatum ſit. Ne autem res novas agere, aut regni ſtatum perturbare, velle videretur, illam adjectam fuiſſe clauſulam, præfatam *Religionem* ceremoniis quibuſdam, ac conſuetudinibus, exundare ſuperfluis, quales utiq; opus habeât reformatione.

Eodem ipſo tempore aditi regni, ſubditos *Catholicos*, incolas utiq; & mēbra, *Angliæ*, diverſis ſupplicationib. conſcientiarū libertatē efflagitaſſe. Quãtum n. procellarum ſub regimine *Eliſabethæ* reginæ anteà exanthlaſſent, tantū ſolatii, ac ſublevamenti, tùm quidē à ſe ſibi promiſiſſe. Humana ingenia ità n. cōparata eſſe, ut id, ꝙ deſiderant, facilè, credant, adeóque, ꝙ optant, ſibi ut contingat, jam tanꝗ cōtigiſſet, concipiant. Sed tùm quidē tantùm imaginē flammæ mox inſurgentis repræſentari accidiſſe. Illos quidē perſuaſos fuiſſe, futurū, ut ingentib. illis cordoliis, ab *Eliſabetha* regina, tàm quà cōſciētias, ꝗ quà pſonas, fortunaſq;, injectis, exonerari poſſint. Hoc hoc fuiſſe illorū petitū, nēpè ut liberū ſibi illius *Catholicæ Religionis* cōcederetur exercitiū, cujuſmodi à majorib. ſuis, à tēporib. *Danaldi*, *Scotiæ Regis*, uſque

que ad *Mariæ* reginæ, matris suæ, martyrium, per
hoc regnum viguisset, per vetustissimos, & lauda-
tissimos, *Imperatores* conservari, historiis ecclesiasti-
cis depredicari, innumeræque multitudinis marty-
rum sanguine confirmari, usuvenisset. Quòd autē
illis, metu turbarum, nullo genere satisfactum fo-
ret, nullam aliam regno supervenisse novationem,
nisi quòd *Regem*, duntaxat novum suscepisset. An-
teà *Roma* multa super sua in religionem *Catholicam*
animi propensione hominum sermonibus dissemi-
nata fuisse. Sed simulata, ac ficta, fuisse omnia, ut vi-
deri possim, aliquid tale ex simulatione, regni hu-
jus consequendi causa, anteà præ me tulisse, cùm ex
eo tempore, quo *Angliæ Rex* sum, nihil neque quà
officia, neq; quà personas, per regnum imnutari
notatum sit. Posteaquàm ergò decretissimū mi-
hi foret, pietati facilitate regia fenestras, valvas-
que, aperire, *Catholicosque*, tanquam fideles regni
subditos, ab incredibilib. conscientiarum suarum,
quib. nuper, & in hunc usq; diem, urgebantur, fla-
gellis, ac passionibus, exonerare, utiq; præeuntibus
deliberationibus maturis, ac necessariis, hanc le-
gem se ferre, deinceps *Catholici* subditi sub *Regis* tu-
tela, atque patrocinio, essent. Quò igitur deinceps,
quoad liberū Religionis suæ *Catholicæ* exercitiū, o-
mnis inquisitionis immunes, indēnesque, esse que-
ant, omnis generis mulctas, actionesq; judiciarias,
quæcunq; intentari sustineant, se omninò abolere,
ac tollere, immò velle, sancire, ac decernere, in po-
sterum *Missæ* sacrificia, aliaque, juxta normam *Ca-
tholicam*, pietatis officia, liberrimè obirēt, omnesq;
in possiones, ac fortunas, pristinas redirent, sub ex-
pressissimo hoc interdicto, nullos sive magistratus,
sive regni ꝑpositus, quicq̄ deinceps, *Religionis* caus-
sâ, *Catholicis* sive mulctæ, sive pœnæ, irrogaret. Eo-
dem pertinere severum *Regis* hoc quoq; edictum,
nemo, cujuscunq; ordinis, sive cōditionis, esset, vel
per alios, sive clàm, sive palàm, quicq̄ impedimenti,
offensionisq; illis afferret, quò minùs *Religionis Ca-
tholicæ Apostolicæ Romanæ* sacra, ac munia, liberrimè
obire possint. Si quis secùs facere ausit, is, tanq̄ reus
criminis læsæ *Maiestatis*, turbator pacis, patriæq; ho-
stis, reounciaretur, pariterque, aliis in exemplum,
severè coerceretur. Hanc enim *Regis* esse volunta-
tem, hanc sententiam, illam decretissimam.

De altero propositionis hujus membro ità esse,
ut regni, subditorumque, inprimis regii filii. *Princi-
pis de VVallis*, defensor & esse, & videri, velit. Hujᵒ ex-
altationem se, sub augustioris alicujus matrimonii
procuratione, solenniter auspicari, ut neminē per
orbem hunc *Christianum* fugere hoc institutum suū
possit. Et hoc quidem sic esse, ut cum *Hispaniarū Re-
gis* germana *Carolum* filium tædas maritales pange-
re cupiat. Et jam tùm hoc suum votum, ac propo-
situm *Regi Catholico* per legatos suos intimari cœpis-
se, ut haud quidem displicuerit, sed potiùs accepta-
ri contigerit. Interim non defuisse quosdam, quos
Carolo filio consiliarios intimiores dedisset, & gra-
tiâ, & potentiâ concessâ, turpiter ubutentes, qui q-
dem animi impotentiâ, ac fastu, in trāsversum acti,
non dubitassent hoc præsens regio filio matrimo-
nium expectorare, ac, sub diversæ *Religionis* prætex-
tu, omninò dispungere. Neq; eo crimine, elatas ac-
quievisse cervices. Verùm n. verùm fidem, atq; re-
cognitionem, sive subjectionem *Vasalli* ergà domi-
num, pedib. conculcasse. Eam n. esse *Vasalli* obliga-
tionem sicut jura, ac statuta, *Principum* oculissimè
contestentur, nimirum *Vasallo* voluntas *domini* pro
lege esset. Quicquid igitur domino placeret, statu-
tūq; foret, hoc omne vasallus, instar legis, venera-
retur. Ut mutire cōtrà ne quidem ausit quicq̄. Cō-
digni igitur id genus oblocutores essent, in quos vi-
gore legum animadverteretur. Eo ipso n. testatum
istos facere, quàm parum *Donum* illud *regium*, infor-
mationis igitur, à patre *Rege Principi de VVallis*, filio
inscriptum, ad animos admisissent. In eò enim, qui-
bus legibus regni gubernatio administrari, tùm id
genus inquietæ cervices puniri, debeant, doceri.

Konbo dynastæ, ejusdēq; candori, se *Regem* ante-
hâc detulisse plurimum. Ut cum etiam *Carolo* filio
consiliarium adjunxerit. Istum autem, ex supina er-
gà *Austriacam* familiam invidiâ, *Caroli Principis* ani-
mum ità pervertisse, ut cùm matrimoniū apud au-
gustam illam prosapiam jampridem animis *Rex* cō-
cepisset, iste ex transverso hanc rationem intertur-
bare ausus sit. Istius audaciam, ac temeritatem, me-
ritò jam refrænari cœpisse, dum vipera, ore sibilare,
ac toxico linguæ virulentæ alios corrumpere, sata-
gat, tantisper in custodiam redacta sit.

Iam tùm *Angliæ*, tùm *Scotiæ*, civibus, quàm supe-
riorib. ætatibus majores sui, cum familia regia *Ca-
stiliensi*, hoc tempore honoribus, opibusque, abun-
danter aucta, conjugii fœdera pepigissent, tam no-
tum, quàm notissimum, esse. Hactenùs ergà filium
regium officium se boni parentis implevisse. Illum
enim se in viam virtutis vocasse, illi præcepta, & re-
gulas, quibus regna, & possessiones luculentas re-
gias, administraret, ergà *DEVM* se *Christianum*, ergà
populos *Regem*, declararet, præscripsisse. Artē pro-
vincias, populosque, gubernandi, nō, figulinæ mo-
re, addisci. Ubi figulus, acceptâ in manus ollâ, opifi-
cio incumbat, manusque, instruat. Eam potiùs ex
autorum, libellorumq; monumētis erui, atq; ex u-
su, ac praxei, acquiri. Magistri igitur essent exerci-
tati, ac pfecti à quib. hæc cōpēdiaria hauriri queat.

Sed in viam. Ut ad *Castilianam*, addit, redeā fami-
liam, quis ignorat, *Henricum VII. Angliæ Regem*, filio
suo *Arcturo*, *Principi de VVallis*, *Ferdinandi*, *Hispaniarū
Regis*, filiam, rursusq; filiam propriam *Margaretham*,
Iacobo IV. Scotiæ Regi, matrimonio junxisse. Plura ad-
duci posse exēpla, si instituti hujus pati velit ratio,
nemo dubitet. Quid ergò est? Cur etiamnunc *Rex*
filio suo *Hispaniarum Regis Infantem* in matrimonium
minùs collocaret, modò tàm *Rex Hispanus*, quā ipsa,
coosentiant? Sed illud, illud, inquam, linguę obii-
ciunt incontinentiores, nempè *Religionis* obstare di-
scriminationem. Tanq̄ huic occupationi, minùs
convenienti, obviàm iri haud quidē quitum esset.
Ecce! n. *Ducem de Bare*, & *Catharinam Burboniam*, *Hē-
rici IV. Gallarum Regis*, sororem, diversas aluisse con-
fessiones, fit planissimū. Nihilominùs tàm ex opta-
to conjugio coaluisse, atq; optimè utriq; convenis-
se, cognitum est, ut neq; ille meliorem uxorem, ne-
que hæc meliorem maritum, optârit unquam. Eā-
dem inter illos anno conjugii quinto animorū in-
clinationem, affectionem ac reverentiam, esse ob-
servatam, atq; ab ipsis initiis, quis nescit? Animorū
similitudo ea *ἰς ἀμοιβὴν* fuit, ut seposîtâ *Religionis* di-
sparitate, una in duobus pectorib. anima, eædē in
duob. cogitationes, eædē affectiones, videri possēt.

Quibus ità prælibatis, jam in eo totus sum, ut
pręcōceptā matrimonii tractationē consūmare
decretissimū. Quo nomine eos omnes, si q. ausi fo-
rēt sive volūtati *Regis* repugnare, sive regii filii ani-
animum

tuum aliorsum inflectere, nequicquam cervices pœnæ subtracturos esse, prænuncio. Itaque, pro felici ejus rei complemento, jam jam *Diochenum*, legatū meum, omnibus numeris ad eam matrimonii consummationem instructum, in *Hispanias* ablegare, cœpi. Iret ille nunc, & *Hispaniarum Infantem* in hanc *Angliam* educeret. Si quis deniq; huic instituto *Regis* reclamare præsumat, istum pœnis in ordinem redigendum esse, noveritis omnes. Ita n. certum esse, ita sententiam perstare, dico.

Ad tertium articulum quod attinet, nimirum subditorum *defensorem Regem* se comprobare velle, Hoc ut in propatulo, & omnibus, constare possit, ita affectus sum, ut super damnis, regni mei subditis nuper a *Batavis* illatis, serias suscipiam cogitationes. Batavis tam a majoribus meis, quam memetipso, gravissimis quibusq; sub occasionibus, ea officia præstita fuêre, ut majora erogari vix potuerint. Nihilo-secius isti ità ingrati, ita hostiliter in meos invecti sunt, ut ne *Getæ*, barbarique, atrociùs peccare sustineāt. Res ità sese habet. E potissimis *Londini* mercatoribus societas nuper coivit. Ità ut collectis immensis pecuniarum copiis negotiationem in Indias Orientales susceperit. Quid autem postea? *Batavi* isti ingratitudine, & ferociâ, insolentes, *Regis* autoritate protritè habitâ, naves suorum hostili eum impetu intercepêre, mercesq; *Catholicas* expilârunt. Exindè tantum in infortunium subditi mei incurrerunt, ut cùm cladem hanc sustinēdo non essent, societatem illam *Indicam* oppidò dissolvere cogerentur. Hoc hoc illud est, quod quidē *Rex* seriò vindicare studeo. Illud n. *Regis* officium videtur tanquam proprium, subditos suos, more boni patrisfamiliâs, sub Iuris, & legum, æquitate, ut tueatur, immò contrà quoscunque hostes, ac pyratas (hoc enim nomine, ob vim in eis illatam *Hollandos* istos, non alio, dignos esse censeo) asserat, ac defendat. Immò cervices insuper jactitare non dubitârunt, tanquam neque animus, neque bilis, mihi sit, ut in hoc facinus vindicâre sufficiat. Iam tùm ad *Ordines Batavos* dedi, damnum illud refunderent. Sed istos rem tanti vix facere comperio, ut merces en loco, quo interceptæ essent, saltem reddere, promittant. Sed frigidis id genus oblationibus *Rex* ego acquiescere haud potero. Ea propter, læsâ autoritate regia, necessitas flagitat, ut, lege talionis, in *Batavos* transgressores animadvertatur, naves, classisq; parentur, in illos, quibuscunque commodè fieri possit [illegible] omni conatu, catur, injuria illata propulsetur, [illegible] negotiationesque *Batavorum* intercipiantur, donec damnum, cum fœnôre, atque ex abundanti, sit compensatum.

II.

Principis de VVallis secreta in Hispanias navigatio.

Publicato superiori decreto, *Rex* filio, *Principi de VVallis*, ipse ut in *Hispanias* excurreret, autor fuit. Iam inter in *Marchioni Buckingamo*, *Francisco Cottingtonio*, *Principis Secretario*, *Kingto Baronetto*, & *Idimirono Porteto*, injunctum est, loco, horâque, constitutis, sub secreto, convenirent, ac ne quidem uxoribus vale dicerent. Illi igitur, unà cum *Principe*, *Regis* filio, ignoto sub habitu, *Londino* solventes *Doverium* per[illegible]runt. Ubi loci *Buckingamus*, accersito ad se gub[illegible]tore regio, & quinam essent, indicavit, & navē [illegible]curaret, quò citato cursu *Caletum* solvere possint, imposuit. Caveret ergò, sub vitæ, fortunarūq; præsente periculo, quicq̄ propalare, simulátq;, ut portus maritimi clauderentur, transitu quibuscūq; peregrè venientib. interdicto, quoad *Rex* hanc velut custodiā relaxasset, accuraret. Intercà *Princeps*, secundo vela implente vento, feliciter *Caletum* pervenit. Undè, acceptis equis veredariis, *Parisios* perrexit, insumptisq; die uno, atq; altero, in *Regis*, *Reginaq;*, contemplatione, sub ignoto pariter habitu, porrò ꝓfectus est. In itinere mendicantib*, pro stipe, aureos illos, quos duplos vocant, erogavit, et ꝑ diversoria aureâ liberalitate prolixus, ut, sicut erat, hic comitatus, magni alicujus *Principis*, magniq; tū momenti, videri posset. Sed vix fuit, absq; rei perficiendæ sinistro successu, omen illud, quod inter *Parisios*, & *Aureliam*, accidit. Illic enim, ex equo prolapsus, pedem alterum oblæsit. In *Hispanias* pergat*, assumpto *Buskingamo*, relictis itineris unius diei intervallo post se reliquis familiarib*, semper ꝓcessit, Usq; dum *XVI. Cal. Apriles*, (quo die inter veteres *Romanos* pueri ingenui, prætextâ depositâ, virilem sumebant togam) secretiuo tempore apud *Madritum*, appulit, palatium *Britanniæ Regis*, parentis sui, *Oratoris extraordinarii*, *Comitis de Bristol*, ingressus, ab eodemq; promptè agnitus, ac cum debita submissione, ac venerationis cultu, exceptus.

Tametsi autem laboraret *Princeps*, cuperetque, per dies aliquot latere, nihilominùs rumor, super ejus adventu regiam per aulam ilicet percrebuit. Manè igitur sequenti *Buckingamus*, unà cum *Bristolio Oratore*, in aulam rheda delati, *Regi Catholico* adventum *Principis de VVallis* intimare cœperunt, Undè sub vesperam, nomine *Regis*, *Comes de Olivares*, in palatium *Principis* super adventu gratulatum venit. Pariterque, coacto secretiori cōsilio, Rex, ut *Principi Britannico* omnis generis honores, quocūq; modo solenniter, ac cumulatim, deferri possent, exhiberentur, decrevit. Dùm igitur *Princeps*, regius filius, *Britannicus*, omniū in oculis esset, omnisq; generis quæsitissimis afficeretur honoribus, *Rex Catholicus* ad quorumcunq; finitimorum *Monasteriorum* proceres, ac priores, edictum dimisit, nimirum omnes, ac singuli, in preces incumbentes, *DEUM Opt. Max.* in vota vocarent. Esse enim sub tractatione rē illam, & quidem arduam, quæ non tàm *Regem Catholicum*, quàm *Religionem Catholicam*, concerneret; magnique esset, atque non contemnendi, pōderis.

III.

Super matrimonio Hispanico suscipitur tractatio.

Præterlapsis diebus paucis, *Rex Catholicus Proceribus* delectis hoc mandati dedit, ut super tractatione matrimonii agerent, iis videlicet rationib*, quib. id fieri queat, facilimis. Potissima in eo verò videbatur difficultas, quòd *Gregorius XV. Pontifex* injunxisset *Regi Catholico*, ne consummarentur nuptiæ, antequam *Angliæ Rex* per universum regnum *Catholicæ Religionis* exercitiū ꝑmisisset liberrimum. Cujus rei caussa, *Rex* ne quid, designaret contrà cōscientiam, operê utebatur *Theologorum*. Hi a. *Princeps de Vallis* sub jurejurando confirmaret, tàm se, quàm *Regem* parentem, præfatam conditionem impleturos esse, autores extiterunt. Hoc facto sponsalia quidem intervenirent, hac tamen sub lege, ne matrimonium consummaretur, sponsaque deduceretur in *Angliam* antè *Cal. Maias*, *Anni M. DC. XXIV.*

Ut

Ut sic appareat, an *Regi*, filioq; *Principi*, quoad cōcessionem libertatis *Religionis Catholicæ*, secundum mentem *Pontificis*, res cordi esset, ageretur que seriò.

Quoad primam igitur conditionem, sanctè ꝓmisit *Princeps Britannicus*, litteris etiam datis reversalibus, se modò non liberum *Religionis Catholicæ* negotium ordine permissurum, immò etiam, ne quis contrà designare, aut *Infanti Anglicanam* confessionem persuadere, aut *Catholicam* illam, carpere, ausit, effecturum. E quibus illa præcipuè torquebat clausula, quòd, amantium more, morā illam ac dilationem, iniquiùs ferret. Tametsi *Rex Catholicus* etiam hîc, super termino breviori, se deliberaturum promitteret.

IV.

Scrupuli inter tractantes oriuntur partes.

SEd, prout nulla ferè est sincera voluptas, ità vel ab ipsis initiis, dùm juramenti formula, ab *Angliæ Rege* præstanda, inter *Regem, Marchionem de Inosofa*, & *Carolum de Columna*, conciperetur, impedimentum, & scrupulus, emersit. *Angliæ Rex* enim *Pontifici* (cujus in codicillis peragebatur mentio) titulum negabat *Sanctissimi*. Hoc cum *Religione* sua pugnare, nedùm absq; ꝓjudicio, atq; ignominia, a se, fieri posse, prætendens. Legatis verò, nisi hoc primo loco ratum esset, ulteriorem tractationem recusantib⁹, tandem *Rex* assensit. Hoc vix dùm remoto obstaculo, mox offensa oppidò intervenit nova. Legati enim negabant se ceremoniis, ac precibus, *Anglorum* interesse posse, absque suæ *Religionis* offendiculo.

Has verò nuptiales tractationes eò tendere, quò *Religionis Catholicæ* emolumentum, & securitas, proveheretur. Secundùm hæc, *Rex*, præeunte deliberatione, sic quidem cum illis pepigit, ut, sub præsente actu, nulla cantio, vel hymnus, haberet locum, nisi qui superiori tempore, dùm inter utrosq; *Reges* pax sanciretur, in præsentia legati tùm *Hispanici*, fuisset introductus, ceremoniis aliis pariter exulantibus. Qua de re ne quis ampliùs animos eorum teneret scrupulus, *hymnum*, antè descriptum, ad eos præmisit, ut, cujusmodi esset, intelligerent. Cùm præter, communis sub pacis introductione, natam lætitiam, contineret nihil.

V.

Iac. Angliæ Regis, obligatio solenniter apud Londinum recitatur.

REmotis illis difficultatibus, legati die Dominica, propridie *Cal. Sextil.* præeunte *Hamiltonio Marchione*, ad *Regem* introducuntur. Quo cum, comitantib. permultis *Angliæ proceribus*, splendidè vestitis, in sacellum progressis, locumq; unoquoq; suū occupantibus, præeunte concentu musico, per *Georgium Calvartinum, Regis Secretarium*, formula juramenti, publicè, ac solenniter, recitari cœpit. Ea autem talis erat.

Nos *Iacobus*, DEI gratiâ, magnæ *Britanniæ* &c. *Rex*, vigore codicillorum præsentium, omnibus *Regibus*, *Magnatibus*, *Principibus*, *Rebuspublicis*, communibus, & privatis, cujuscūq; sive dignitatis, sivè ordinis, sint, notum facimus, ad DEI honorem, regnorum utrinque, ac gentium, emolumentū, inprimis amicitiæ, necessitudinis, atq; affinitatis, mutuæ stabilimentū, inter *Illustrissimum Principem Carolum de Vallia*, filium nostrum dilectissimum, & unicum, & *Illustrissimam Infantem, Mariam*, *Regis Catholici* sororem, super, matrimonii sanctitudine, ac vinculo, nos hactenùs & egisse, & etiam nunc agere. Pro cujus sacerrimi instituti consummatione præfatum *Principem*, [illegible] nostrum, ad *Hispaniarum Regis* aulam dimisimus. Inter quem, tàm nostro, quàm *Principis* illius, [illegible] stri, nomine, *Georgius Villierus, Dux Buckingamiæ* [illegible] agnatus noster, dilectus, itemq; *Ioan. Digbius*, *Comes Bristoliæ*, & *Gualtherus Astonius*, apud *Regem Catholicum Oratores*, tàm ordinarii, quàm extraordi[illegible]arii, nec non *Franciscus Cottinghtonus Baronettenius*, *Principis*, filii nostri, *Secretarius*, vigore mandati, atque instructionis, à nobis indultæ, super matrimoni[illegible] [illegible] *Illustrissima Principe, Maria, Regis Catholici* germana, adhibitis hanc in rem juxtà, *Ioanne Mendoza*, [illegible] *Marchione, Didacio Sarmiento de Acuna*, *Comite Gondomaro*, & *Ioanne de Girica*, legatis *Hispanicis*, [illegible] igene. Ità, ut, præeuntibus sanctissimi *Patris* d[illegible]pensatione, aliisque requisitis, & deliberationibus, [illegible] per hujus illius matrimonii utilitate, necessarius in sequentes canones, ac conditiones, itum sit.

Nempè contractus matrimonii, dispensante *Pontifice* maximo, perficeretur. Cujus volūtas ut [illegible] venire possit, *Rex Catholicus* hoc, se effecturum, [illegible] mitteret. Matrimonium per utrumq, *Hispaniæ* atque *Angliæ* regnum celebraretur. In [illegible]o, [illegible] tum *Ecclesia Catholica* In hoc verò, illis sub [illegible] solennitatibus, quib. foret opus, ita tamen, n[illegible] *Infantis* adversetur *Religioni Catholicæ*. Omnes & [illegible] guli, *Infantis* ministri, ministræque, totusqu[illegible] co[illegible] tatus aulicus, à *Rege Catholico* eligerentur, n[illegible] missio *Regis Angliæ* vasallo, nisi id *Rex Cathol.* a[illegible] rit. Simulque *Infanti*, totique illius comitatu [illegible] *gionis Catholicæ* exercitium esset liberrimum. Eo[illegible] mine *Oratorium*, sive *sacellum*, apud *Aulam*, illi [illegible] periretur, ubi *Missa* sacra liberrimè peragi curare[illegible] N[illegible] non *Londini*, vel ubicunque esset aula, alia ędes, templum, unà cum cœmiterio, cederetur, ad sacramentorum, reliquorumque necessariorum, administrationem, sine impedimentis illis, perficie[illegible] *Oratorium* verò, unà cum *templo*, ad placitum *In[illegible]tis*, ornamentis quibuscunque instrueretur. [illegible] quoque *Oratorium* sic esset comparatum, ut om[illegible] *Infantis* ministris excipiendis sufficiat. Idque d[illegible] è diversis partib. forib. insigniretur, alteris pa[illegible] n[illegible] bus, ac communibus, per quas intrarent omnes, [illegible]l- tèris secretò, per quas ipsa ingrederetur, extantib⁹. Custodia [illegible] *atorii, templique* committeretur illi cui hoc *Infans* officium demādârit. Pro administratione rerum sacrarum, tot aleret administros, q[illegible] plus sit illi. Absque eo, ut *Britanniæ Regis* quisqu[illegible] esset subditus. Inter *sacerdotes* qu[illegible]dam foret t[illegible] *moderator* supremus. Cujus autori[illegible]s hæc, ac ta[illegible] existeret, ut quascunque super *Religione* natas co[illegible] troversias decidere queat. Illi potestas esset, pro nata, in *Catholicos* animadvertendi, inque illos, [illegible] risdictionem liberè exercendi. *Infanti*, ejusqu[illegible] [illegible] nistris ad lubitū, liceret *dispensationes, Iubilaeos, indulgentias*, ac cætera, quæ ad tuendam conscientia n[illegible] cessaria, *Romá* accersere, quandocunque, ubicuque. *Infantis* ministri quidem *Britanniæ Regi* fidel[illegible] a[illegible] juramentum deponerent, absque eo tamen, & s[illegible], ut ulla sit inserta illa clausula, quæ conscientiam mordere, ac *Religioni Catholicæ* adversari, poss[illegible]t. I[illegible] ra, ac leges, *Angliæ regni* ad *Infantis* aulicos nihil spectarēt. Ità ut illi à pœnis, *Angliæ* subditis, ac civibus, irrogandis, forent exempti. Quod quibus modis

nsuve-

usuvenire debeat, porrò esset explicandum. Liberi hoc è matrimonio suscepti, in rebus, *Religionem* concernentibus, essent verè liberi, id est, minimè cogerentur. Ut neq; hos leges, in *Catholicos* latæ, tangerent. Immò, si qui ex illis ad *Catholicam Religionem* accederent, talesque permanerent, his fraudi haud quidem esset *Religio*, quò minùs ad fasces, regnique hæreditatem, admitti debeant. Nutricem *Infans* eligeret, interque aulicos suos referret. *Moderator*, cæterique *sacerdotes*, habitu uterentur *Romanæ Ecclesiæ* consueto. Semel consummatum matrimonium sub juramento confirmaret *Princeps*, nunquã se facturum irritum. Tàm masculini, quàm feminini, sexus liberi, hoc è matrimonio suscepti, apud *Infantem* matrem ad minùs, ad annum ætatis decimum, manerent, juribus hæreditariis, ac successionis, nihilominùs gaudentes. Ex *Infantis* aulicis si quis morte decessisset, in ejus locum *Rex Catholicus* surrogandi haberet potestatem. Hæc omnia *Angliæ Rex*, unáque *Princeps de VVallia*, sub juramento, uterque confirmaret, fide sincerâ, atque optima, sub magno *Angliæ* regni sigillo, *Procerumque Curiæ Anglicanæ* subscriptionibus. Inprimis *Pontificis* superaccederet his omnibus approbatio. Qui, ut nuptiis regiis illis benedicat, dispensationemq; elargiatur, requirendus esset.

Eam nunc tractationem, omnesq; articulos, ac clausulas, (inquit *Rex Angliæ*) confirmamus, approbamusque, scientes, & volentes, bona fide, verbisq; regiis, omnia, ac singula quæ nos, nostrosque hæredes, ac successores, concernunt, absque ulla tàm exceptione, quàm contradictione, constanter, & firmiter, observaturi: Facta hæc, in præsentia *Ioan. Mendozæ, Marchionis de Inoiosa*, & *Caroli de Columna*, legatorum *Hispanicorum*. Quæ, sanctas *Evangelii* paginas tangendo, sub juramenti sanctitudine, sancimus, ac constabilimus. Quorum in fidem manu regia subscripsimus, sub sigilli magni appendice, præsentibus *Georgio, Archiepiscopo Canterbergico, Ioanne Licolnis Episcopo, Leonello, Comite Middelsexio, & Henrico Vicecomite Mandevillis, &c.*

VI.

Catholicorum per Angliam, super eo regio matrimonio, tripudia.

ABsolutis superioris juramenti solennibus, *Iacobus Rex*, inter legatos *Hispanicos* medius, è sacello in palatium regredi cœpit, intus epulis instructis regiis, ac quæsitissimis. Quiete mensis datâ, legati *Catholici*, ad præcipuos *Regis Britan.* consiliarios intrantes, subscriptionibus, ac consignationibus, illorum, ad rei confirmationem, usi sunt. Hoc peracto, denuò ad *Regem* intrantes, super particularib. quibusdam, *Catholicam Religionem* spectantibus, novũ juramentum, exegerunt, & quidem super sequentibus. *Rex* omnes illas leges, adversùs *Romano-Catholicos* anteà latas, abrogaret. Nedùm in illos deinceps novas aut fingeret, aut ferret. Inprimis *Catholicæ Religionis* exercitium stabiliret, illudque, etiam inter privatos ut liberè exercere liceret parietes, permitteret. Neq; ipse, neque per alios, cum *Infante*, quicquam ageret, tractaretque, quod cum *Catholicæ Religionis* decretis pugnare videatur. Atque hæc omnia, in favorem *Ecclesiæ Romano-Catholicæ* tractata, atque inter *Regem* utrumque conclusa, rata haberentur à *Curia* regni *Angliæ*, essentq; illîc quoque confirmatissima. Hactenùs de *Iacobi, Angliæ Regis*, stipulatione, ac juramento.

Quæ cùm nuptialis, & solennis inter *Reges* illos suscepta tractatio eò usque excurrisset, omniumq; esset in oculis, præcipuè tamen *Catholicæ Religionis* p *Angliam* addictos magnam in spem, lætitiamque, erigere cœpit. Et jam eò quoq; summa totius negotii pervenerat, ut naves, omni cum apparatu, instruerentur, quibus regia illa sponsa ex *Hispaniis* in *Angliam* adduceretur. Eas præstolabantur numero noningenti *Angli*, splendidè superbientes, iidemq; *Catholici*, qui instructi rebus pretiosissimis, in regiã sponsam, munerum loco, conferendis, hanc ad expeditionem nauticam intenti erant, comitatu suo deductionem illam omninò *facturi* illustriorem.

VII.

Omnis illa, regiis super nuptiis, suscepta tractatio, extemplo corruit.

PUtasses eò rem omnem rediisse, ut, præeuntibus tot jurisjurandi, ab ipsomet *Iacobo*, *Rege Angliæ*, præstiti, solennibus, nullum de nuptiis superesset dubium. Ita, *Rex Catholicus*, per legatos hanc in tractationem descendens, assensisse videbatur. Ut *Pontificis* quoque voluntas, ac dispensatio, ne quidem desiderari posset. Ità *Princeps de VVallis* in *Hispaniam* exiverat, ità inter *Catholicum Regem*, *sponsamque* regiam, *Magnatesque* aulicos, regia munera diviserat, pariaq; ex parte receperat, ut nemo dubitaret, quin jam jam desponsata in *Britanniam* esset solennissimè deducenda. Ità cum legatis agebatur, ità naves instruebantur, ità comitatus exspectabat, ut excurrerent, gratulatum, regiæ sponsæ. Quam etiam oblatis muneribus, honorare, inque *Angliam* adducere certa. Ità vel tùm quoque, extrà vota progressus, *Iacobus Rex*, spe prodigus, jam, intrà aulam, *Oratorium* excitabat, tanquam sponsa in itinere esset, & vellus aureum, vel *Hispanicum* tantum non possideret. Sed multa, etiam gravissimi momenti consilia, secùs, atque ex adverso, quę non exspectas, evenire, *DEUMque* super nos negotium curare, vel hinc licet evadet luculentissimum. Quantum enim vel *Reges*, in excelso humani fastigii solio collocati, iidemq; sapientissimi, sæpenumerò & errent, & hallucinentur, fortunâ deliberationes, ad amussim factas, inturbante, nemo est, qui negare ausit, nemo, qui inficiari possit. Scitè non minùs, quàm apposité, *Venusinus* vates:

Multa cadunt inter calicem, supremaque Labra.

Ut nedùm inter regios sponsos, regios utrinq; parentes, & agnatos, regios pararios, Principes, & administros, & ea quæ foris adveniunt, multa, immò plurima, intercidere ament. Usque adeò æternum illud est, quod piè speramus, fragile, ac lubricum, q cogitamus, quod efficimus. Cùm ergò omnes animis adventum ex *Hispaniis* sponsæ regię conciperent, ecce! repentè accidit, ut omninò hæc exspectatio decollaret, hæc hę cilla ista spes esset frustranea. Dũ enim & *Romæ*, & in *Hispaniis*, moræ diuturnioris, & novarum clausularum, cathena nectitur, ecce! *Princeps*, procrastinationis pertæsus, pace dicta, in *Angliam* Reverti cœpit. Sic tamen inter *Catholicum Regem*,

gem, ac *Principem de VVallis* pactum erat, ut, quamprimùm *Pontificis* dispensatio interveniſſet, ſponſalia deinceps celebrarentur. Quod ut poſtliminiò in effectum deduci poſſit, eo fine *Princeps Comitem Briſtolium* poſt ſe, cum mandatis, reliquit.

Digredientem *V. Id. Septembr. Rex Catholicus*, unà cum *Ferdinando, Cardinali*, & *Carolo*, fratribus, aliquo uſque deduxit. Ubi, dicto vale, *Zappata, Cardinalis*, & *Monterreius Comes*, porrò ad portum apud *Aſturiam* maritimum, à *S. Andræa* cognominatum, *Principem* comitari perrexerunt. Eo loci triremes diſpoſitas ingreſſus feliciter in *Angliam*, & ad ſuos, rediit.

VIII.

De muneribus, apud Hiſpanias, ſub his tractatibus, diviſis.

De muneribus, quibus inter *Regem Catholicum*, & *Principem de VVallis*, dùm intrà *Hiſpanias* ſubſiſtebat, certatum eſt, nòn poſſum nonin compendio pauca ſubiicere. E quibus benevolentia, ac magnifica *Regum* liberalitas, cenſeri queant. Inprimis autem *Rex Hiſpaniarum Principi de VVallis* dono obtulit *Equos Hiſpanicos* numero quatuordecim, ex auro intertextis, integumentis, & epiphippiis, holoſericis, purpurei coloris, ſtratis, bullis, & id genus alias ferramentis, ex auro, argentoque, factis. Eidē *enſem, pugionemque*, unà cum *cingulo*, & duobus *ſclopetis* parvis manuariis, auro, atque adamantibus, omnia coruſcantia, valore ad ſedecim ducatorum millia excurrente, obtulit. Eidem viginti quatuor *pelles*, ambrà in ſectas, & ſuaveolentes, itemque duodecim *Equas*, cum tribus arcubus, *picturis* pretioſis, enſibus, ſclopetis manuariis parvis, & obl ongis, refertis, cenſu quadraginta ducatorum millia æquāte, unàque porrò *Aſinos* geminos, cum ſuis *Aſinabus*, raræ procreationis, (quos patriâ linguâ *Garinones* vocant) muneris vice, offerri curavit. Duci *Bückingamo* munus fuit *Spira*, pileum ambiens, adamantina, ad viginti quatuor ducatorum millia accedens, unà adjectis *Equis* decem, integumentis ſcutulatis, ſive damaſcenis, purpureis, auro intextis, conſtratis, unà cum *Equabus* quatuor juvencis. *Comiti Carleio* ad ſex ducatorum millia, reliquis verò equeſtribus, ac dynaſtis, *Anglicanis* centum ferè *Equi*, cum decem ducatorum millibus, in honorariis, ceſſerūt. *Catholici Regis* verò uxor *Principi de VVallis* ad viginti, & duo, ducatorum millia, In honorariis obtulit. Atque hæc à partibus *Catholici Regis*.

Exiliis muneribus, quæ *Princeps de VVallis* diviſit, erant ſequentia. *Regi Catholico enſem* dono dedit, adamantibus coruſcantem, ſedecim ducatorum millibus æſtimatum. *Regina* ceſſit *annulus* triceps, ex adamante conſtans, valore viginti & quatuor millia ducatorum ſuperante. Eidem *inaures* obtulit, duodecim millibus ducatorum pretio haud inferiores. *Regis* frater, *Carolus Infans*, annulum, quinq; ducatorum millia valentem; alter verò *Ferdinandus*, frater & *Cardinalis*, torquem dono tulit, ex adamātibus, octo ducatorum millibus æſtimatum. E quibus *Infans Maria*, tanquam ſponſa futura, monile dono accepit, è perlis CCLX. ingentis magnitudinis, viginti millibus ducatorum æſtimatum. Eidem aliud id genus oblatum *brachiale*, octo millibus ducatorum, itemque *inaures gemina*, altera ex *Adamantibus*, altera è *Perlis* magnitudinis ſtupendæ, atque incredibilis, viginti millibus ducatorum, cenſeri dignæ, ceſſerunt. Poſt regiam ſponſam, *Comes de Olivares* annulo donatus eſt, ſex ducatorum millia pretio conſtituente. Ejuſdem pretii monile uxori *Comitiſſæ* datum, ut etiam filiæ illuſtri pariter *annulus*, tribus ducatorum millibus veniens, divideretur. *Duci de Infantado*, *annulus* quinque ducatorum millibus, cætera *Hiſpaniarum* inter *Grandes* ſingulos ſinguli annuli diviſi, tribus ducatorum millibus æſtimatis, ſingulis. *Camerarii* regii annulos, à ſexcentis, ad mille ducatos, pretio aſſcendentes, ſinguli ſinguli exceperunt. Ut porrò *Buckingamus* inter *Regis* aulicos, *Principi* miniſtrantes, nec non *Comitis Olivarii* familiares, *torques, annulos*, atque *imagines* aureas, divideret. Univerſâ eorum munerū omnium, quæcunque *Princeps* apud aulam *Hiſpaniam* diſtribui curaſſet ad quinque talenta, vel quingenta coronatorum, millia ſummâ, juxtà *Anglicanorum* calculum, excurrente.

IX.

Pont. Max. ad Principem de VVallis littera.

Antequàm huic tractationi de nuptiis clauſulam imponamus, age, lubet inſpicere epiſtoli, quàm *Gregorius XV. Pont. Max.* in *Hiſpanias* adventanti *VVallia Principi*, eique nupturienti, tanquam mellitam, ut ajunt, placentam, objecit, An ſic, nuptiarum cauſsâ, ad *Catholicam* pertrahere poſſit *Religionem*. Talis autem erat illa. Nobilis Princeps, ac domine! Ea cùm *Britannia* regni ſit fama, inquit, atque exiſtimatio, ut ingeniorum amœnorum, & præſtantium, fœcunda mater audiat, totumque terrarum orbem laudibus impleat, illa illius nobilitate, atque illuſtri gloriâ movemus, ut ſæpiſſimè oculos, cogitationeſque noſtras, ſuper eam conjiciamus *Rex Regum*, etiam ab ipſis naſcentis *Eccleſia* incunabulis, hoc regnum ad hæreditatem ſuam, *Chriſtique* agnitionem tanta cum cura, vocavit, ut videri poſſit venerabile *Crucis* vexillum tàm maturè apud *Anglos* triumphaſſe, quàm penès *Romanos Aquila* ſpecimen ſymbolumque *Imperii* præbuiſſent. Poſteaquàm igitur *Reges* in ſtudiis pietatis, animæque ſalutis, erudiri cœperunt, ſceptris ſuis *Chriſti crucem* diſciplinamque *Chriſtianam* cupiditati dominandi, longè maluerunt anteferre. Quibus cum ipſo velut lacte imbibitis divinis præceptis tantum non poſteritati, ſed peregrinis gentibus, pietatis exemplo præluxerunt, ut, ſicut animarum ſalutem, principatuſq; illos cœleſtes, promeruerunt, ità in terris nobile illud, & duraturum, ſanctitatis nomē poſt ſe reliquerint. Hac tempeſtate ramerſi *Eccleſia* ſtatum per *Angliam* immutari acciderit, nihilominùs aulam illic regiam humanitate, ac virtutibus, quàs quidem homines conſequi poſſunt, florere, compertum habemus. Quantò majus huic nomini *Chriſtiano*, atque omninò illuſtre, ornamentum illud futurum ſit, ſicubi ad priſtinam, ac veram, hoc regnum fidem reverteretur, nemo ignorat. Quò magis nos gloria *Illuſtriſſimi* veſtri parentis delectat, quo magis regiæ proſa piæ illius genius afficit, eò impenſiùs optamus, portæ cœlorum vobis ut pateſcant, atque ab univerſa *Eccleſia* deinceps amari poſſitis.

Gregorius

Gregorius magnus, *Pontifex*, plentissimæ recordationis, olim nationem *Britannicam*, unà cum *Regibus*, ad amplectendos *Evangelicos* canones, venerationemque autoritatis hujus *Apostolica*, perduxit. Quid? si nostrâ operâ (qui quidem sanctitate, & virtutibus, inferiores, nomine verò, loco, ac dignitate, *magno* illi *Gregorio* pares, sumus) jam fieret idem? Profectò ita est, ut de salute præfati regni, majorum piis illis vestigiis inhærentes, soliciti esse debeamus. Quod ut eo firmiùs concipiamus, *Nobilis Princeps*, animum nobis addit, spemq; haud vanam suscitat institutum illud vestrum, quo quidem in *Hispanias* ad *Catholicum Regem* adventare, atque cum *Austriaca* familia, insigni vestro cum emolumento, thalamum sociare, placuit. Qua de re nostrarum esse partium putavimus, hanc vestram mentem condignè ut prædicaremus, simulque, vos nobis curæ esse, demonstraremus. Nam, dùm nympha *Catholica* in uxorem ambitur, non exigua spes nascitur, fore, ut veteris *Christianæ Religionis* semen, quod olim in cordibus *Regum Britannicorum* tàm profundas egerat radices, denuò per DEI gratiam, qui benedicit, postliminiò reviviscat. Nisi enim aliquo in loco hæc *Religio* vobis esset *Catholica*, interitusq; sedis *Romana* displiceret, certè hoc matrimonium curæ haud quidem esset. Proindè, ea intervenit nostra sedulitas *Ecclesia* hæc à *Patre* luminum conceptissimis contenderet precibus; dignaretur ex alto vos ad regni *Britannicorum* possessionem, spem populi, floremque, & delicias, gentis *Anglicana*, manu ducere, ut, à laudatæ memoriæ majoribus illis vestris ad vos pervenientes, provincias, sub *Pontificatus* autoritate, & hæreticorum delirantium extirpatione, moderetis. Interrogate, si lubet, tempora, & avos illos vestros! Nempè hi vobis viam monstrabunt, quàm calcare oporteat, hi itineris duces erunt, quod in cœlos ducit. In hoc scilicet *Reges* mortales ambulant, ut coronam immortalem, regnumque cœleste, atque æternum, acquirant.

Cœlorum ecce! Janua jam aperta est. Aspicite ergò sanctissimos illos *Reges Britannicos*, qui, sub conductu *Angelorum*, *Romam* profecti, *Dominum dominorum*, & *Principem Apostolorum*, apud sedem *Apostolicam*, devenerati sunt. Illorum exempla, & pia facinora, sunt instar divinæ vocis; quæ vos alloquitur; adhortaturque, ut, sicut in regni gubernatione, successuri estis, ità pietatis illorum vestigiis inhæreatis. An possibile est, ut majores vestros, & quidem tales, tantosque, tanquam impios, ab hæreticis condemnari, inque perpetui horroris carcere contrudi, pati possitis? Qui, secundùm *Catholicæ* fidei testimonia in cœlis cum CHRISTO regnant, omnesque super orbis *Principes* dominatum exercent. Hi illi sunt, qui è cœlesti vobis patria dextras prætendunt, qui vos ad *Catholici Regis* in *Hispaniis* aulâ mànu deduxerunt feliciter, qui vos ad gremium *Ecclesia Romana* reducere student, adeóque apud *DEUM* misericordiæ innumerabilibus suspiriis pro salute vestra supplicant. Hæc *Ecclesia* jam *Pontificia* caritatis brachia ad vos protendit, hæc optat, ut vos, tanquam dilectissimum filium, complecti possit, hæc vobis spem cœlestis illius regni consequendi oboculos ponit. Profectò, haud luculentiori solatio totius orbis *Christiani* populos afficere potestis, quàm si nobilem illam *Insulam* vestram ad obedientiam *Apostolorum Principis*, cujus hujusque autoritas regnis pro munimento, & apud *Angliam* vestram pro divina sapientia, fuit, reducatis. Illud facilè fieri posse persuasum utique nobis est, modò cordis vestri scrinia, in quibus totius regni prosperitas abdita est, domino illi, qui pulsat, abundè reducatis. Nos tanto ergà honorem, ac laudem, regii vestri nominis, amore accendimur, ut tàm vos, quàm Illustrissimum parentem vestrum, tanquam *Britannica Insula* liberatores, qui à majoribus olim introductam veterem *Religionem* postliminiò restaurârunt, ex animis proclamare gestiamus. Intereà nos, quod nostrum est, faciemus, hoc est, animum haud despondebimus, in *DEUM* confidentiam nostram reiicientes, qui *Regum* corda sub potestate habet, & convertit gentes. Hunc ut vobis conciliemus, omni, & quæsitissima, operâ effectum dabimus. Si quid divinare licebit, vel ex hac epistola de inclinantissimo ergà vos *Pontificis* amore conjecturam facere potestis. Hic enim de salute vestra est solicitus. Neque unquam nos hujus litterarum pœnitebit alloqui. Modò *Catholica Religionis* scintillulam aliquam intrà præcordia tàm præstantis *Principis* excitare satagat. Cui constantis felicitatis, gloriæ, ac virtutum, incrementa totis animis comprecamur. Vale. Dabantur *Roma*, *IV. Id. April. Anno M.DC.XXIII. Pontificatus* nostri tertio.

X.

VVallia Princeps ex Hispaniis re infecta revertitur in Angliam.

Quid ad illam *Pontificis Rom.* epistolam, unctis, ut ajunt, verborum globulis, itemq; sesamo, ac papavere, egregiè sparsam, rescripserit tùm *Princeps* in obscuro est. Hoc tamen conjecturâ facilè assequimur, factum esse, ut, dùm *VVallia Princeps* vel amaro, vel nullo, *Pontificis* admonitionem responso condignatus fuerit, hæc ipsi invidiam crearit asperitas, ut offenso *Pont. Max.* pari operâ, tanquam per ejus latus, ipsum *Regem Catholicum* redderet alienierem. Iam tùm enim vel ab initiis, multis, qui sensibus paulò exercitatioribus uti consueverunt, illud novum, ac monstri instar, videri poterat, futurum, ut *Rex Hispaniarum* sororem *Principi*, sicut ajunt, hæretico in matrimonium haud collocaret, antequàm hic ad *Catholica Ecclesia* matris sinum sese recepisset. Interim admiratione non vocat, tantæ animi facilis credulitate præventum fuisse *Iacobum Britannia Regem*, ut has nuptias certo certiores jam arbitraretur. Ut eo nomine jam tùm *Oratorium* pro *Infante*, ejusque aulicis, apud regiam suam, pro exercendis *Missa*, aliisque *Catholica* pietatis, exercitiis, exædificare curaret. Sed mirabile est Fortunæ ingenium. Ut nõ oporteat plurimum consiliis credere, quia suos sors, & casus, inprimis exercent rationes. Qua quidem usuvenit, ut *VVallia Princeps*, re infecta, paulò post in *Angliam* reversus sit. Super cujus reditu (fortè quòd res ex transverso accidisset) mirum in modum lætitia frementes cives *Londinenses* certatim, per omnes regiæ urbis vias, ignes honorarios excitârunt, ut velut tùm urbs mediis sub flammis conflagrare videri posset. Eâdem lætitiæ communis sub testificatione, per omnes naves

explosis machinis, undecunque intonuit. Ut etiam per universum regnum campanarum è turribus clangores successive factis impulsibus, auditi sint. Cùm igitur, assumptis *Oratoribus* regiis, *Richemontius Dux* in occursum tenderent, *Princeps*, super reditu, congratulari, è via de industria ille, atque ad *Regem* parentem, apud *Roystonum* subsistentem, deflexisse visus est.

XI.

Nuptiarum regiarum tractatio intercidit.

ANtequàm *VValliæ Princeps* ex *Hispaniis* solveret, jam tùm *Oratori*, *Comiti Bristolio*, in mandatis dederat, nihil ille ampliùs super nuptiis ageret, nisi ex *Anglia* recentius habuisset mandatum. Ubi igitur jam ad *Regem* parentem reversus esset, hoc illi ex *Anglia* injunctum est, ut ab *Hispaniarum Rege* restitutionem dignitatis, & patrimonii *Electoralis Palatinatus*, atque hac quidem sub conditione peteret, nisi *Cæsar*, aut *Bavarus*, ablata sponte redderent, *Rex Hispaniarum* conjunctis cum *Britanniæ Rege* armis hæc vindicaret. Ad quæ *Rex Hispaniarum*, haud mediocriter commotus, legato, ne *Infantem* ampliùs aut alloquio, aut litteris, interpellaret, vetuit, simulátque, ne ampliùs germana *VValliæ Principissa* vocaretur, interdixit. Quid autem inter hæc *Iacobo*, *Angliæ Regi*, animi, &, quo pacto, nuptiarum spe omni decollante, affectus fuerit, deinceps paulò post videbimus.

XII.

Apud Londinum, sub Catholicorum concione, auditorium, prodigii instar, ad multorum internecionem, corruit.

OMina, ac *prodigia*, eventuum futurorum, maximè sinistrorum, præludia, atque indicia, plerúque exhibere, inter cætera, vel è sequenti corollario, evadet luculentum. Circa initia *Catholicæ Religionis* exercitii, ab *Anglia Rege* concessi, jam tùm infaustũ omen apud *Londinum* emersit. Nam *VIII. Cal. Novẽbr.* in vla quadam, à *Monacho* nigro vocitata, casus accidit iste memorabilis. Circa vesperam, in ædibus *Oratoris Hispanici*, confluentibus *Catholicis Anglicanis* magno numero, concionem habebat *Pater Drurius, Societ. IESV*. Dùm igitur mediâ sub concione, nihil sinistri exspectantes, essent, cõclave illud, quo auditores convenerant, in edito positum, ingentẽ dedit fragorem. Antequàm autem, quid rei esset, innotesceret, ecce! fundum, sive pavimentum, in medio dehiscere cœpit. Undè nonnullos illum per hiatum abripi contigit. Quid fit? Dùm concurritur, atque ex cœtu alii alios complectuntur, etiam priori gravius malum intervenit. Nam pars contignationis, in quam ara prominebat, simulatq; loco emota, ac perrupta, tantò cum fragore, ac pondere, præcipitata est, ut etiam secundæ contignationis infra pedes fundum perfregerit, hominésq; ad usq; nonaginta numero, oppidò colliserit, necaritque, multis porro contusis, tractisque. *Concionator*, perrupto quoq; suggestu, tam spinam dorsi, quàm caput, confregit, eam ut vesperam, morte decedẽs, experiretur ultimam. Nihilominùs suggestus, eo quòd super matronam nobilem incubuisset, vitam illi conservavit. Magna pars hominum eo casu sic quidem contrita jacuit, ut aspectus tàm teter ipsâ penè morte foret gravior. Quid? quòd tantus fœtor postmodum excepit, ut legatus de alio sibi palatio prospiceret, necessitate præventus. Turbæ pars magna salvis pavimenti perrupti partibus servari cœpit, multis e fenestris, omnino, & abinmque aptis cibus, obhærentibus, ac sic vitam quoque miro eventu redimentibus. Atq; sic, præeunte id genus tragicâ calamitate, in *Catholicos* sæviente, quàm *Catholicæ Religionis* per *Angliam* incrementa frustrà vel tùm exspectarentur, intelligere proclive erat.

CAP. VIII.

De induciis, inter Cæsarem, & Bethlenum, iteratò pactis.

I.

Esterhasius cum Turcis quibusdam, magni nominis, captivis, atque id genus manubiis, Viennam venit, pacemq; cum Bethleno dissuadet.

PAulò antè de *Bethleni* iterata tumultuatione, rursusque in pacem propensione, & quibus cum *Cæsare* rationibus pacisci voluerit, visum est. Eæ autem conditiones, paulò insolentiores, ubi à *Cæsare* ingenti, & regio, animo repudiatæ tùm essent, mox superveniens *Esterhasius*, *Neohusaliæ* fortalitii illius per *Hungariam* gubernator, & hanc cum *Bethleno* pacificationem omninò dissuasit. Caussabatur autem, *Bethlensis* ius lubricitati *Cæsarem* vix stare posse, cùm hominis ingenium varium, ac multiplex, sic quidem foret comparatum, ut præ inquietatione nunc *Bassas*, nunc *Vezirios Turcicos*, nunc *Sultanum* ipsum, nunc *Tartaros*, *Dacosque*, ac quoscunque finitimis in partibus barbaros, commovere, inque arma pertrahere, satagat. Nisi igitur iste semel armis opprimatur, me te antiquo hominem versipellem identidem arma retractaturum, ut pax fida, ac sincera, intercedere vix possit. Hæc *Esterhasius*. Qui cùm in intercipiendis *Turcarum* agminibus singulari, ac magna, felicitate provectus ante esset, *Viennam* venit, captivis, manubiisque *Turcicis*, onustus, ubi *Cæsari* tria, quinque vexilla *Turcica*, (quorum alterum hæc verba intexta præ se ferebat: *Mahometo, & Christo D... Sultani* agnatum, duorum *Bassarum* filios, una cum camelis quinque, equisque *Turcicis*, ... stico interceptis, humilimæ recognitionis ergo, obtulit.

Interim *Cæsari* grata erat *Esterhasii* ... promptitudo. Nihilominùs, cùm *Vngariæ Palatinus*, cæteri ejus regni *Proceres*, diversas rationes in...ntes, ac pericula, è protractata tumultuatione *Bethleniana* im

penden-

pend entia, & quantam iste jam recèns è *Transylvaniæ, Tartaris, Dacisque*, hinc indè conglomerasset multitudinem, remonstrantes, bello pacem prætulissent, *Cæsaris* animum suam in sententiam haud difficulter pertraxerunt. Maximè, cùm protestati forent, nisi pax coeat, sese damnorum, procellarũque instantium, indemnes, atq; hac ratione, quòd patriæ rectius consuluissent, exculpandos fore.

II.

Bethlenus, missis denuò ad Cæsarem legatis, pacem impetrat.

ANtequàm ergò super pace apud *Cæsarem* denuò ageret *Bethlenus*, in omnem eventum *Oratorem* ad *Batavos* præmisit, hæc talia magna voce, & bonis lateribus, promittentem. Nempè viderent *Batavi*, quibus rationibus *Thillyano* exercitui illis in partibus, ne in *Vngariam*, sive *Bohemiam*, penetrare possit, negotium facesserent, compedesque inijcerent. Id si fiat, se ingentibus cum copiis affuturum, regnique *Bohemiæ* restitutionem, qua de re nullus dubitaret, effecturum. Sed frustrà tùm erat *Bethlenus*, scopis, ut ajunt, ità dissolutis, ut hoc faciliùs optare, quàm sperare, licuerit. Venisset ille eo tempore, quo *Bohemi* adhuc in armis, & metuendi, erant, & tùm fortè aliquid ejusmodi efficere potuisset. Hæc enim *Cæsaris*, totis ferè his sub œcumenicis tumultibus, solennis fortuna fuisse existimanda venit, ut, tot hostibus insurgentibus, alter post alterum velut in theatrum processerit, adeoque singuli, successivè pugnantes, faciliùs vinci sustinuerint.

Quæ cùm sic clàm cum *Batavis* machinatetur *Bethlenus*, nihilominùs legationem, è quinquaginta numero cervicibus constantem, *Viennam* dimisit. Iam in eo totus occupabatur *Cæsar*, ut amplæ, & instructæ, sub auspiciis *Comitis de Monte nigro*, copiæ, in *Vngariam* directè contrà *Bethlenum* educerentur. Sed demisse intervenerunt *Vngariæ Proceres*, ne id fieret, *Cæsari* humiliimè supplicantes. Satius esse, pacem bello præferre; atque *Vngariæ* reginam a barbarorum depopulationibus præservare. Se se effecturos, ut *Bethlenus* pacem rogare, conditionesque, omninò tolerabiles, offerre debeat. Magnas quidem illius hostis esse vires, ut barbararum gentium colluviem, multasq; è *Silesia*, ibi nuper exautoratas, legiones jam tùm contraxerit. Aliàs *Turcos* sub infestatione, *Persarũ Regis* & motibus intestinis, ita distrahi, ut auxilia indè exspectare vix ausit. Nisi itaque æquissimas iste in conditiones descendat, tum sese, vitis, ac fortunis, pro *Cæsare*, in medium collatis, effecturos, ut debellari possit.

His, ità prælibatis, auditi ab *Vngaris*, *Cæsarisque* consiliariis, legati illi. Qui cùm, paulò suprà propositis, & mediocribus, conditionibus inhærerent, VII. Id. Majas, sequentibus sub articulis, denuò pax inter *Cæsarem*, & *Bethlenum*, redintegrari cœpit: Nempè *Bethlenus* se à titulo, sigilloque, regio, omnique totius *Vngariæ* regni administratione, in perpetuum abstineret. Contrà *Cæsarem*, *Austriacamque* familiam, ejusdemque fideles subditos, nihil hostile quicquam, sub quocunque colore futurum esset, tentaret. Neque hostibus *Cæsaris* auxilio foret, neque *Turcos*, *Tartarosque*, contra *Cæsarem* provocaret, aut induceret; neque quicquam unquam hanc adversùs pacis transactionem moliretur, Pariа *Cæsarem* ex adverso facturum. Si scrupulus quidam his è pactis emergat, non ille illicò armis, sed remediis humanioribus, componeret. Omnes, & singuli, captivi, de quorum lytro nondum conventum sit, gratis dimitterentur. Idem ut apud *Turcos* fiat, *Bethlenus* procuraret. Omnia, per supremam tumultuationem ablata, *Cæsari* redderentur, simulque *Capitanei*, atque officiales, quos *Bethlenus* jurejurando astrinxisset, eo absolverentur. Reditus metallifodinarum, cum omnibus requisitis, *Cæsari* cederent, absque eo, ut *Bethlenus* quicquam eorum prætendere debeat. Codicillos, & documenta, *Cameræ Scybsteinianæ* legati utrinque inspicerent, ac notarent. Ea traderentur homini idoneo, tàm *Cæsari*, quàm *Bethleno* juramenti sanctitudine obligato, descriptis utrinque, & reservatis, exemplis. *Bethlenus* possessiones, & arces, ad *Humanaium* spectantes, hæredibus pupillis, absque ullo detrimento, redderet. Pariter ad *Andreæ Docii*, & *Sigismundi Forgatschii*, viduas, pertinentes possessiones, tàm *Ecclesiasticas*, quàm *seculares*, integrè refunderet. Idemque cum bonis, quæ lege transactionis *Nicolepolitanæ* restituenda sint, faceret. Secundùm hæc, *Cæsar* admisit, *Bethlenus* ut, juxtà nomen *Transylvaniæ*, *Imperii*, & *Vngariæ* partium, *Principis*, etiam *Oppelii*, ac *Ratiboris*, *Ducis* titulis uteretur, sed saltem ad dies vitæ suæ, absque eo, ut in successores ejus hæc immunitas, ac concessio, transire debeat. Sic *Cæsar* ad dies vitæ *Bethleno* septem numero *Societates Vngaricas*, tàm ultrà, quàm citrà *Trissam*, unà, cum societatibus *Abibavariensibus*, & *Cassoviæ* civitate, sub jurisdictione, & reditibus liberis, cessit. Interim, tribuni, centuriones, & præfecti, illarum *Societatum* tàm in verba *Cæsaris*, quàm *Bethleni*, jurantes, ad omnia, hac sub transactione comprehensa, obligarentur. Quibus *Cæsar*, ad finium defensioné, quotannis in feriis *D. Georgii* trigintà florenorum millia erogaret. Si quid à *Turcorum* irruptionibus sit metuendum, tùm præsidia finitima conjunctis viribus in hostes irent. Ab obitu *Bethleni* hæ *Vngariæ Societates* ad regnum, & *Cæsarem*, cum omnibus cotollateriis, liberrimè redirent. Quo nomine nè *Transylvania*, ab obitu *Principis*, aliquid juris in id genus *Societates* arrogare tùm ausit, super hoc rescripto certo caveret. Eæ *Societates* non minùs regni legibus, quàm *Palatini* jurisdictione, tenerentur, mitterentque ad regni comitia, *Principe* antè salutato, legatos. Rebus *Ecclesiasticis*, sive *iurepatronatus*, interim solum ad *Cæsarem* pure spectantibus. Inter has *Societates* omnes *Catholicæ Religionis* exercitium esset liberum. Decimæ ultrà *Trissam Societatum* redirent ad *Bethlenum*. Ità ut *Cæsar* de suo illis, ad quos spectant, proprietariis refundat totidem. Reliquis citrà *Trissam* decimis ad *Clericos* plenè transeuntibus. *Arx Minckhasa*, pro numeratis tercentum florenorum millibus, unà cum requisitis omnibus, esset in manu *Bethleni*. Ab obitu verò illius, redditâ antè prædictâ pecuniæ summâ, ad *Cæsarem* reverteretur. *Tockaiam* arcem, unà cum additamentis, loco hypothecæ, teneret *Bethlenus*, pro ea pecuniæ summâ, quâ antè oppignorata fuit. Si quid tamen pecuniæ, porrò numerandæ, restaret, illud viduæ, & hæredibus, *Georgii Thursonis* cederetur. Arx verò *Echyetana*

Bethleno, & hæredibus, unà cum jure regio, dono veniret, in perpetuum, sic tamen, ut unicuiq; de jure, & prætensionibus propriis, nihil derogetur. Idé juris esset in *Nagibanam* civitatem, unà cum *Pos-sobania*, sicut antè *Batteriana* familia possedisset, ità tamen, ut soli *Bethlenianis* hac immunitate gaudeant.

Atque horum ad articulorum consummationem denominarentur legati *Cæsarei*, qui ad *Tirnam* venirent, ac cum *Principe*, super omnibus, transigerent. *Bethleno* corollarii loco, insuper liceret, *Cæsare* antè salutato, intrà fines jurisdictionis *Cæsareæ*, arma comparare, atq; in *Transylvaniam* liberè importare. Pariter opifices varii generis è regnis, provinciisque, *Cæsareis* ad se traduceret, ità tamen, ut loci cujusque Magistratus antè salutetur. Si *Turcus*, quo cum pax intervenit, contrà hanc transactionem, ſinesq; *Vngariæ*, insurgat, *Cæsarem*, sub auxiliis *Imperii*, *Hispaniarum Regis*, *Principumque* aliorum, *Bethleni* partes defensurum. *Poloniæ Regi* hæc transactio intimaretur, qui & eam ratam habebit, & *Bethleno* non nocebit, *Bethleno* par faciente. Si usuveniret, arces, ac fines, *Bethleno* à *Cæsare* assignatos, majoribus opus habere præsidiis, *Cæsarem*, pro rectiori orbis *Christiani* defensione, ad *Bethleni* admonitionem, necessaria procuraturum. Quibus ordine omnibus, ac singulis, mutuæ pacificationis articulis, consummatis, *Bethlenianis* illis legatis apud *Aulam Cæsaream* honores, atque epulæ, magno cum sumptu, decretæ sunt, muneribus porrò in *Comitatum*, *Bethleni Cancellarium*, aliosque adjunctos legatos primi nominis, solenniter distributis.

****

Externa.

I.

In Mauritium Vranium factionis Barnefeldianæ conjuratio detegitur, ac pœnas luit.

LEonem aliquando fieri minimarum avium pabulum, ac nihil tàm firmum esse, cui non sit periculum etiam ab invalido, sapienter olim inculcavit *Q. Curtius*. Idem facilè evenisset *Mauritio Vranio*, à factione *Barnefeldica*, nisi conjuratio fuisset in tempore detecta. Indignissimè enim necem *Barnefeldii*, *Advocati* illius *Batavi*, & summæ existimationis nuper viri, ferentes ipsius hæredes, atque agnati proximi unà cum paucis aliis, *Arminianæ* sectæ affeclis, in neces *Mauritii*, & *Henr. Friderici*, *Vraniæ Principum*, conjurârant, collatis mutuò pecuniis, quibus nautas, ac ministros, ad istius facinoris executioné idoneos, emercarentur. Hac autem lege, atque sub loci, ac temporis, opportunitate, sicarius conveneerat. Erat *Mauritio Vranio* extrà *Hagam Comitis* apud pagum *Ryswicum* equile, ubi ille equos generosos alebat, ad gymnasticam à magistris præparandos. Eò sæpius rhedâ descendebat, animi caussâ. Hic igitur locus insidiis opportunus videbatur. Ut ibidem à personatis, ac sub habitu rusticano, vel nautico, emergentibus *Barnefeldianis*, è rheda descendentes *Principes* ambo injectâ manu opprimerentur. Et jam adoleverat manus conjurantium, conductis hanc in rem servitiis nauticis. Quibus, sub mediocri pecuniarum erogata summa, illud insinulatum erat, occasionem esse præ manibus, quâ universæ patriæ emolumentum quæreretur. Nauticis igitur, operas suas promittentibus, creditur arca, telis, sclopetisque mandariis, atque id genus feralibus instrumentis, plena, hoc sub mandato, utene, arcamque *Hagam Comitis* deportarent, ad galeæ intersignium, (hoc enim nomine hospitium insignitebatur) & de cætero dictis essent audientes. Arca dictum ad locum delatâ, notant sibi homines, qui secum antè fuerant, permultos strenue genio, ac dapibus, indulgere, se seque propinatis poculis velut in facinus mutuo commasculare. Undè mancipio cuidam nautico venit in mentem, rem novam eam, ac non sine monstro, esse. Statigitur, *Mauritio Vranio* clàm hoc aperire, atque, utrum ille manum res novas molientium conduxisset, sciscitari. Quo negante, & rerum omnium nescio, fit impetus à prætorianis in hospitium, intercipitur arca, & comprehenduntur suspecti. Arcâ sic apertâ patuerunt instrumenta feralia. Aguntur suspecti in vincula, & quæstionibus adhibitis veritas extorquetur. [illegible] confitentur omnes, in neces *Mauritii* & *Henrici* fratris, *Vraniæ Principum*, hos conjuratos, hanc manu coiisse, scilicet, illis interemptis *Reipublicæ* statum inverterent, ac pro votis partirentur inter sese officia. Ità nautæ indices præmiis, conjurati vero, quicunque comprehensi erant, ultimis suppliciis afficiuntur. E quibus cùm antesignani, nempè duo *Barnefeldii* filii, unà cum genero, & sacerdotibus quibusdam *Arminianæ* sectæ affeclis, aliisque ejus [illegible] næ, dilaberentur, ilicet per finitimas civitates pulsibus campanarum ac propositis præmiis, in [illegible] gitivos, ac suspectos, inquiri cœpit. Qui omnes, paucis exceptis, in manus venerunt, gravissimis suppliciorum generibus hoc facinus expiârunt. E quibus *Henr. Daniel Slatius*, parochus *Arminianus*, dùm inter dilabendum ex hospitio pagano cerevisiæ potum petit, atque obtinet, relictoque eanth[illegible] ro, conscientia flagellante, sese subducit, à diversitore, ac satellitibus, agnitus, inque compedes redactus est. Qui cùm tanquam sorex, ut est in *proverbio*, proprio sese indicio prodidisset, eandem cum cæteris complicibus, sub manu carnificis, pœnam, & paulò ferè acerbiorem, retulit. Dùm enim carnifex, gladium feralem stringens, imperata facturus esset, ecce! *Slatius* manus in faciem fortè inter [illegible] elevare visus est. Quo factum, ut carnifex, onà cum cervice, ambas manus eâdem operâ amputaret. Id quod multis non quidem casu, sed vindictâ quadam divinâ accidisse, videri poterat.

II.

Ferdinandi II. Imp. legatio ad Batavos.

POsteaquàm hac tempestate *Batavi* cum *Hispanis* mari-tenùs sæpiùs conflixissent, diversis in *Indias* excurrentes classibus, accidit, ut pyratæ *Africani* naves duas *Anglicanas* in mari mediterraneo invenirent. Hæ, tametsi diu pyratis obluctari cœpissent, viribus inferiores, anteqùam barbarorum in manus, & inter mancipia, venirent, commasculatis animis, maluerunt, accenso pulvere pyrio, ultimam militaris, & nautici fati, subire legem, atque in aëre dispergi, immò sese, cum finitimis pyratarum

fum navibus, oppidò perdere, quam in barbarorum manus, atque ergastula, incurrere.

Eodem tempore *Ferdinandus Imperator* ad *Ordines Belgii* confœderati legatum misit, litteras honorarias, sive sacras, ut vocant, ferentem, quibus *Ordines* vocabantur amici *Cæsari*, & domini provinciarum confœderatarum. Deputati *Ordinum*, super novo hoc, atque insuitato, titulo, ambigentes, an fortè ad *Ordines Belgii Hispanici* hæc missio spectaret, interrogare cœperunt. Itaque, antequam aperirent litteras, maluerunt priùs legatum p. mrantem ipsummet audire. Quo rem nomine hæc in verba edisserente: *Cæsarem* nempè ab illis contendere, *civitates*, ad *Imperium* spectantes, ab iis interceptas, bonaque *Ecclesiastica*, eò usque, citrà leges, ac jura, detenta, redderent. Illis enim *Imperio*, pro suppetiis in *Turcos* erogandis, opus esse. Secundùm hæc sumptus *Matthiæ Archiduci*, *Belgii* olim gubernatori, in necessitatem œconomicam promissos, simulque quotannis vectigal, sive tributum, contra *Turcas* adhibendum, dependerent. Hoc si facerent, *Cæsarem* apud *Hispaniarum Regem*, quo à more inrestini, ac tàm diuturni, belli ad tranquillitatem, securamque, ac perpetuam, pacem, reverti, atque eadem opera in *Turcos* educere, possint, effecturum esse. A *Batavis* autem sic quidem responsum est: Scilicet nullos se in *Imperii* præjudicium demnari civitates, sed, quas teneant, eas, hostium causa, quibus resistere opus foret, occupâsse. De sumptibus, *Matthiæ Archiduci* promissis, ità esse, ut, quousque ille *Belgii* gubernator fuisset, pacti leges forent observatæ. De vectigali, sive collectis, contrà *Turcos* conferendis, assentiri se non posse. Ut, pro ea *Cæsaris* oblatâ apud *Hispaniarum Regem* intercessione, gratias agant, tanquam hæc frustrà futura sit, siquidem hic esset *Ordinum* confœderatorum status, in libertatem sese vindicarint, extrà leges *Hispanicas* liberrimam Reipublicæ formam repræsentantes.

III.

Excessus diversorum Principum.

PRæsente *Anno*, *Gregorius XV. Pont. Max.* postquàm è podagricis passionibus, & febri acutâ, per paucos dies decubuisset, *VI. Idus Quintil.* ex humanis excessit, ætatis anno septuagesimo. Ejus exuviis in sandapila plumbea ad *D. Petri* depositis, atque per integrum triduum omnis ordinis, spectatoribus admissis, celebratisque *XIV. Cal. Sextil.* exequialibus, conventum est à quinquagintà quinque intrà *Conclave*, ut vocant, *Cardinalibus*. Ubi, unanimi omnium consensu, *Barbarinus Cardinalis*, gente *Florentinus*, in *Pont. Max. VII. Id. Sextil.* electus est, ætatis anno quarto suprà quinquagesimum, *Urbani VIII.* nomine illi imposito. *Pontificis* fatum paulò post, nimirum *VII. Id. Sextil.* *Lotharius*, *Archiepiscopus*, & *Elector*, *Trevirensis*, eadem naturæ lege, insecutus est. Posteaquàm per annos viginti quatuor, & menses tres, magna cum laude, ac facilitate, tantæ dignitati præfuisset. Decessit pacis, æquitatisque, cultor, ætate admodùm provectâ. Eius in locum suffectus est *Philippus Christophorus*, *Episcopus Spirensis*.

Eodem tempore fatalem implevit necessitatem *Anton. Priulus, Dux Venetus, pridie Idus Sextiles* rebus humanis, honoribusque illis suis, exemptus. Illi incredibili *Purpuratorum Patrum* consensu, ac communibus suffragiis, successit *Franciscus Contarenus*, nobilissimæ, ac fulgentissimæ, familiæ hæres, atque in *Imperio* successor dignissimus.

IV.

Prodigia hoc tempore ostensa varia.

NOn modò autem magnorum *Principum* excessibus, sed diversis etiam prodigiis, hic annus inclaruit. Nam in finibus *Ratisponæ*, quatuor mille circiter passibus ab urbe distantibus, *Aquila* glande è sclopeto tacta, inque urbem introducta, atque à multis hominum centuriis visa est. Eodem tẽpore venator *Hesso-Cassellanus* in saltu *Lörwensteiniano* notavit sibi *Aquilam*, fortè capreolo inhærentẽ. Quæ cùm ad ingluviem usque ventrem implevisset, ut muris instar *Horatiani* impeditior vix in altum sese attollere, ut antè, posset, sed humo vicina volitet, venator identidem reginam hanc avium insequi cœpit, quousque, à se glande feriri posse, spem faceret. Exploso igitur sclopeto alas ipsi perfregit globulo, ut jam volandi impos in manus venatoris veniret. Venator itaque, *Aquilam* in potestatem redacturus, ità quidem unguibus, ac rostro, alitis reluctantis repressus est, ut, nisi paganus quidam opportuno sibi advenisset auxilio, jam alite potiri vix potuisset. Quæ tandem, conjunctâ amborum operâ, neci data est.

Inter insolitas porrò ejus æstatis tempestates, memorabilis illa fuit, quæ super *Argentoratum* incubuit. Ibi cum fulmen unum, atque alterum, in *Turrim*, pulvere pyrico refertam, fortè incidisset, ut ingens fumus in altum ferretur, metusque esset, ne ingens istius pyrii pulveris quantitas, in maximum urbis exitium, conflagraret, ecce animosus quidam faber lignarius, scalis admotis, bipenni fenestram, sive tabulatum, reseravit, notavitque non multùm abesse, quin pulvis pyrius succendi potuisset. Injectis igitur super materiam illam oppidò inflammabilem linteis, velisque, aqua tinctis, animositate hac sua plures in partem laborum adduxit, magnoque, ac laudabili, hoc conatu fatale, atque ingens, periculum à florentissima illa civitate propulsavit.

Neque minùs per *Austriam*, *Moraviam*, *Bohemiam*, tractusque *Rheni*, sub motibus bellicis, annonæ caritate paganos exercente, *Deus* pater *Opt. Max.* misericordiæ suæ oblivisci voluit. Apud oppidum enim, *Oberburgum* appellatum, è terris ingens farinæ copia, tanquam è penuario, egeri, atque aliquandiu ostendi, cœpit. Undè pauperculi collecta, cocta, atque in panes redacta, farina, famis necessitati optima ratione occurrere didicerunt. Indicio certè luculento, modò hominum multitudo ad *Deum*, sub necessitate annonæ, confugiat, *Patrem* omnipotentem etiam ex infima humo, etiam sine omni cultura, ac semente, producere posse tantum non segetem, ac frumentum, sed farinam ipsam, qua fame penè defectis, languidisque, oppidò succurri queat.

Inter cætera deniq; hujusce anni ostenta memo-

rabile illud quoque, atque annotatione dignum, est, quod *VII. Id. Novembr.* circiter vesperam. *Solis* post occasum, accidit. Eo enim tempore globus, vel pila ignea, magnitudine stellam quamcunque, atque ferè orbem *Lunæ* plenum, superante, suprà capita ex alto incumbere, magnumque, atque ingens, circà se lumen diffundere visa est. Hominibus eo noctis ineuntis spatio per civitatis vias ambulantibus, hæc fax, non sine admiratione in cœlum intuentibus, pavorem incussit. Sed neq; hoc satis. Verùm enim verùm sphæra, vel pila illa, notabilis, in morem folij arefacti ex altissima quercu ad terram sese devolventis, lento aeris tractu sensim in terram ferri, interque labendum, quater colorem, nunc album, nunc luteum, nunc viridem, nunc cœruleum, immutare cœpit, ad extremum sanguinis colore refulgente. Visum est hoc ostentum apud *Argentoratum*, *Tubingam*, *Spiram*, *Vlmamque*, & civitates complures, ut etiam in *Bavaria* notaretur. Integris de ejus admirandis libellis, & tractatibus, apud *Argentoratum*, *Tubingamque*, typis tùm publicatis.

Io. Petri Lotichij
RERVM GERMANICARVM
LIBER XIV.

CAPVT I.

Frid. Palatinus litteris denuò interpellat Electores, & Principes Imperii, dictos Protestantes.

I.

Frid. Palatini, ad Saxonem, & Brandeburgicum, Electores, interpellatoria.

Qui nuper regnandi susceperat partes, jam ad rogandi vices conversus est. *Fridericus* nempe *Palatinus*. Ità enim ferebat, quantumvis inexspectata, dura tamen, exilij ratio. Qui cùm, fortunâ ferociente, & deceptrice, præter patrimonij, & regionum, dispendia, etiam calumniis, prout nulla ferè calamitas sola, atque incomitata, esse solet) oneraretur, tanquam pacem à *Cæsare*, ac *Principibus Ligarianis*, oblatam, temerè repudiaret, consultò statuit objecti criminis maculam abstergere, sibique mentem esse saniorem, ac longè aliam, tantùm non verbis, sed litteris scriptis, ac tale quid excusantibus, diluere, ac confirmare. Siquidem, ergò præcognitum haberet, *Saxoniæ Electorem*, tàm ob reformationem *Ecclesiarum Pragensium*, confessionem *Augustanam*, ceu vocant, profitentium, offensam alere, quàm, unà cum socio *Electore Brandeburgico*, in translationem dignitatis *Electoralis* in *Bavariæ Ducem* minimè conspirare, sed diversum sentire, ut inaugurationis illius actum nequaquam calculo suo approbare velit, ceptatâ hac occasione, & quidem capillatâ, ... sibi utendum esse, duxit. Calcar igitur ut ... currenti *Electoris* indignationi superadderet, ... mumque obsirmaret, sic litteris, & quidem exhortatoriis, rem agere cœpit: Equidem, inquit, exploratum habeo, *Archiepiscopum Moguntinum* per causam excurrisse *Bruxellas*, *Hispanorum* animo *Electoratus* illam iniquam, ac suspectam, translationem ut inclinaret, tùm præcipuam inferioris *Palatinatus* partem, ac præfecturam, quæ sub *Interg*is continentur, captata eo loci benevolentiâ, ad se raperet. Neque hìc acquiescit invidia. Sed id etiam deditâ agitur, operâ, quo, sub speciosâ pacis promissione, *Electores*, dicti *Protestantes*, lactentur, eoque adducantur, ut ea, quæ jam pridem, interveniente contradictione, oppugnârunt, inverso ordine priùs damnata calculo, denuò approbare, ac rata habere, debeant. Tametsi enim vel ipse, omnesque unà religionis libertatem amantes, nunquam nobis persuaderi patiamur, fore, ut, ô *Electores*, adversus nuper à vobis magna cum animi constātia allegata, atque in conventu *Ratisponensi* objecta, tàm conscien-

tiam

tiam propriam, quam *Imperio*, & legibus patriis, præstitam fidem, itemque *Electorum* præeminentiam, concernentia, fundamenta alieni quicquam, sub colore futilium argumentorum, in conscientias, ac patriam illam libertatem, admissuri sitis, ut ea de re iam *Deo*, quàm posteritati, rationem reddere teneamini nihilominùs, cùm iste pro tempore sit *Iesuiticus* spiritus, ut omnia ab id genus impostoris, ac technis, metuenda veniant, quæ esset hic solicitudo mea, nullo quidem pacto commonefacere non potui, non debui. Optimè quidem compertum habeo, publicis me differri, atque ejus generis accusationibus, tàquam perpetuo extrahendi belli studio & in *Imperatorem*, & *Principes Ligarianos*, ferar, pacemque insuper habeam; Vt etiam socer, *Rex Angliæ*, dicis causâ, ut ajunt, è tractatibus funiculum trahat, idque agatur, ut, conquisitis aliundè auxiliis, *Respublica Christiana* gravius in discrimen adducatur. Modò temporis, & circumstantiarum, hactenùs hunc usque in diem sese ordine insequentium, ratio habeatur, reipsa patebit, tantùm non atrocem mihi inferri injuriam, sed iu adversam partem rectiùs, & veriùs, torqueri posse omnia. Si enim *Cæsar*, post cladem *Pragensem*, & *Electorum Protestantium*, & cæterorum *Christiani* orbis *Magnatum*, consiliis locum relinquere, reconciliationisque propositæ, partes admittere, tùm, secundùm capitulationem *Cæsaream*, & *Imperii* leges, mecum experiri maluisset, tùm quidem, quà æquitatem, quà pacis studium, in me desiderari debuisset nihil. Postea quàm verò arma paci præponderare cœpêrunt, ac proscriptione, causæque cognitione, absq; citatione in me, de jure nulla, atque invalida, præcipitatâ, iu provincias, populosque, patrimoniales hostiliter itum est, omniaque armis devastata, atque subversa, sunt, an manum abstinere debui? An populis meis, quibus tàm naturæ, quàm juramenti, lege devinctus sum, me negare, ac vadimonium deserere, potui? Numquid, cum honor, vita, ac fortuna, mea variis peterenrur assultibus, ego & persecutoribus, & percussoribus, favere, manum porrigere, cervicem præbere, sustinui? Numquid, cùm *Cæsar* omnem reconciliationis spem negaret, commoveri minùs debui? Armis arma opponere (quæ leges naturæ, & gentium, dictant, imperantque) coactus sum? Profectò illud erat, ut quæ mens mea esset, prius intelligi deberet, ut, antequam odia insonti conflarentur, prius excusandus fuerim. Tantùm non enim huc-usque ferro, atque igne, in me sævitum est modis quibusque crudelissimis, ut etiam calumniis innumeris, ac gravissimis, fidcique *Germanicæ* oppidi repugnantibus, hoc caput temerè proscindi usuvenerit. Quæ omnia, patienter ferendo, *Deo*, & temporis injuriæ, permittere cœpi. De litteris, quas ad *Transylvaniæ Principem* dederam, interceptis, ità est, ut intumescat invidia, materiamque mei accusandi indè capere uberiorem. Sed, si quis rectiori rationis bilance utatur, inveniet, litterarum, obscuris notis, à *Steganographis* inventis, scriptarum interpretes abundè hallucinari, ut peregrinum omninò sensum affingere, si cum originali exempla conferri accidat, comperiantur. Itaque nihil hic magis, præterquàm bonam fidem, desidero. Qua in theatrum, more patrio, inductâ, nihil laboro, nihil æquum judicem vereor. Sed, ad rei caput quod attinet, hæc jam summa est, ut *Bavariæ Dux* in *Collegium Electorale* intrudatur. Nec enim hoc mirum, novumque, est. Siquidem super illum actum, tanquam tragœdiæ ejus, quæ per *Germaniam* luditur, fundamentalem, jam-dudùm *Pontifex*, ejusque *Quæstus*, conjecerunt oculos, ut hoc apice obtento, rem deinceps *Evangelicam* dent præcipitem, diruantque funditùs. Hoc hoc, inquam, illud est, quod diu, atque solenniter, anxièque, deliberatum fuerat. Hic scopus ille, iu quem *Roma* diu tela sua, testimoniis in publico extantibus, dirigere comperta est. Scilicet id agitur, ut, sub hujusce capitis oppressione, casus, ac ruina, cæterorum *Electorum*, ac *Principum*, quæratur, oppidoque promoveatur. Neque est, ut quispiam nimis credulus suspicari velit, hanc illam istam novationem è justo dolore profectam esse. Hoc enim adversa pars, coloris ergò, inducit. Rumor, nempè per *Imperium* diffusus, reclamat, tot legationes, *Romam*, atque in *Hispanias*, expeditæ, contrarium evincût, pacta secretissima diversum prorsus loquuntur. Saltèm opportunitas hactenùs deerat, quâ decretum sic antè factum è potentia, ut loquuntur, in actum deduceretur. Quâ uberrimè sese in præsentiarum, atque ex votis omnium, ingerente, uti frui cœperunt. Quis igitur nescit, conventum apud *Ratisponam* non ob hoc indictum esse, ut illud, quod jam antè diu transactum, atque perfectum, fuerat, perficeretur, sed ut *Electores Protestantes* tanquam esca, & hamo, prehensi in partes traherentur? Acta ipsius conventus hoc probant. Vt documentis id genus aliis, si res postulet, uberiùs à me demonstrari possit. Sed prævidistis scopulos, ac retia ista ô *Electores*; quibus præcordia, meliori aceto lota sunt, ut etiam rationibus, contrà allatis, pugnâsse sitis animadversi. Tametsi igitur parùm illis effectum tùm sit, hoc tamen commodi secutum est, ut in ore posteritatis futurum, & apud memores tanti facti gratia perennatura sit. Vsque adeò adhûc vel illud agitur, quò vos *Electores* vel absentivi pedicis constringamini. Sed vos nassam prævidentes, ne capiqueatis, providebitis, neve conscientiæ laqueos inducatis, evitabitis. Nisi caveatis seriò, hancque rupturam in sociis *Electoribus* probibeatis, actum fortè erit. Si enim, quod abominor, nsuveniat; *Bavarum* in *Electorale Collegium*, modo, Deo, juribusque adverso, intrudi, quid aliud esset, quàm ut deinceps, majoribus *Pontificiorum* suffragiis prævalentibus, *Evangelicorum* pars oppressa, nou secùs, atque umbræ loco, futura sit. Annou *Pontifex*, rem factam habens, pro nutu, ac libidine, ageret? Credite, inquam, autoritatem, dignitatemque, vestrâ, tantùm non protritam, sed eo loco futuram, esse, ut modò non sub jugi inextricabilis, atque onerum multiplicium, montibus ingemiscere, sed hujus etiam facti ràm huic, quàm venturis seculis, rationem reddere, debeatis. Interrogate, vos rogo, vosmet ipsos! Per fidem! quæcunq;, sub præscriptionis nullitate, nuper damnare cœpistis, ea omnia approbare, ea omnia vos contrà, resarcire, uotaq; sanctaq; habere, obligamini. Dicite, inquâ, quid periculi imminebit *Principibus*, ac *Statibus*,

Evange-

Evangelicis? Quid *Bulla Carolina*, quid *Capitulationi Cæsareæ*, quid *legibus Imperii fundamentalibus*, fiet? Annon libertas, dignitasque, *Electorum*, *Principumque*, virtute, & sanguine, majorum acquisita, corruet? Annon, ad summam, tàm intolerabile jugum cervicibus impendebit, quod posteritas, sub *Evangelicæ Religionis* deperditione, fermentique *Papistici* reproductione, excutere nunquam poterit? An sub colore promissis reversalibus capitulationes, semel ruptæ, integrari, excessus id genus exleges sub leges denuò vocari, hæredesque, & agnati, nostri juribus suis deinceps gaudere, queant, ea omnia tàm incerta, sunt, quàm incertissima, ut modò experientia, eventuum magistra, reclamet, ut in oculis porrò *Regum*, *Magnatumque*, exterorum ridiculum videri possit? Quæ fides sit verborum, ac promissionum, quod innocentia prosit, exempla *Mauritii*, *Hessiæ Landgravii*, inprimis fratris *Ludovici Philippi Palatini*, evidenter contestantur. Qui cum à longo tempore extrà patrimoniorum possessiones fuerint, etiam hoc ferre debuerunt, ut etiam in *Palatinatu* integrarum præfecturarum alienationes, tàm in causæ; quàm personarum, præjudicium, intuerientur, ut etiam in ministrorum, ac subditorum, bona sævitum sit. Cujusmodi facta, tàm impotentia, quam insolentia, ab hominum memoria per *Imperium* accidisse, compertum non est.

E quibus omnibus, præeunte, ac citrà jus omne introducta, mei ejectione, quam hæredum, atque agnatorum, liquidissima jura periclitentur, & quid super restitutione exspectandum sit, est in propatulo. Iam tùm compositis hoc agitur argutiis, ut demonstretur, hanc fabulam ad cæteros *Electores Protestantes* minimè pertinere. Vt familiæ *Archipalatinæ* dispar allegari velit ratio, tanquam administrationis causa, quæ ad jus successionis nihil facit, diversitatem aliquam inferre satagat. Quæ omnia, tanquam heterogenea, in medio lubens relinquo.

Color quidem iste non de nihilo esse videri potest, sicubi incommoda, quæ ex ruptura *Electoralis Collegii* allegantur, ad animum admittantur. Interim, si penitùs res inspiciatur, apparebit, plus damni, plus detrimenti, *Electorum* dignitati, & juribus, inferri, si *Collegii* illius integritas hoc modo destruatur, unio dissolvatur, hactenùs inaudita, & iniqua, dissolutio habeat locum. Annon, quæ unita sunt, hoc pacto disgregantur. Quæ sociata hactenùs erant; non sine evidenti periculo, divelluntur? Satius fuerat, id genus suspectis, ac dubiis, rerum novationibus supersedere, quàm causam jam diu vulneratam, ad chirourium, quod dicitur, ulcus deducere, undè sanitatis, pacisque optimæ reproductionis, spes superfit planè nulla.

Neque enim hoc celare possum, ità quidem rem sese habere, ut *Rex Britanniarum* toties verbis conceptis, ac religiosissimis, integram mihi restitutionem sit pollicitus. Vndè apud *Regem Hispaniarum*, quàm amicè hoc fieri mallet, hactenùs non sub colore, sed severè; id egit, ac postulavit. Nisi preces, aliquo loco futuræ, conciliationem afferre possint, armis effectum tentaturus utique est. Iam, si per *Bavaria* intrusionem, *Electorumque Protestantium* conniventiam, controversiam acerbiùs sauciari porrò contingat, & jusce negotij, ultimè exulcerati, ratio ab *Electoribus* illis reddendam erit. Vt inprimis ipse, totaque *Archipalatina* familia, & posteritas, unà cum reliquis *Evangelicis Statibus*, super hoc quiritare debeant.

Majorem quapropter in modum, amicissimis verbis oro, ac rogo, ne patiaris, me ad incitas adactò, atque ejecto, cæterorum *Electorum* ac *Principum*, incolumitatem in majus periculum adduci, *Religionem*, ac libertatem, everti. Sic enim fiet, ut *Electores Pontificii* conniventiam *Protestantium* in consensum adducentes, majores [illegible] dem difficultates, tanquam cathenam aliquam, nectere sufficiant. Ea quippe spe, tanquam cibo, animum fulcio, fore, ut a jactis semel cum laude fundamentis illis nemo diversum persuadeat, aut, tanquam periculi ultimi plenis, id genus remediis, pax sperari possit, suggerere, atque inculcare ausit. Eam enim perpetui belli materiam futuram esse, nemo non agnoscit. Si igitur & solatio, & consilio fideli, sæpius uti frui, juxtaque rei [illegible] sum denique excipere, liceat, illud est, quo [illegible] nicè mihi quæritur; gratissimique loco p[illegible] futurum est. Semel hoc statuas, perpendas [illegible], velim, communis *Evangelicæ* rei incolumitate mihi nihil antiquius, nihil prius, esse. Vt super *Saxonicam* laudati nominis familiam hos oculos identidem coniiciam, multaque mihi exinde promittam. Quo nomine in Altissimum spes meas reiicio, futurum sperans, ut ille innocentiæ meæ vindicem agere, iniquitati verò, & fallaciis, m[illegible] præfigere, velit.

II.

Ejusdem, ad Saxonem, & Brandeburgicum, Electores, epistola.

PRæter superiores, ad pacis compositionem respicientes, litteras, *Fridericus Palatinus* porrò, pro calumniis, sibi intentatis, amoliendis, sequentes ad utrumque tàm *Saxonem*, quàm *Brandeburgicum*, *Electores*, dirigere cœpit. Ità autem ille: Quæ nuper, ait, causæ urgente necessitate, super *Bavari* in *Collegium Electorale* intrusione, prolixiùs feci scripseram, ea vos, ô *Electores*, rectè accepisse, nullus dubito. Iam insuper amicorum fide ad [illegible] refertur, quantus odiorum in me cumulus redundet inimicorum invidia; & quidem ex illis interceptis litteris, quas nuper ad *Transylvaniæ Principem* dedissem. Exindè enim novus, & multiplex, color quæritur, ut icirco, tanquam in *Imperium*, patriamque, recèns deliquissem, intrusio *Bavari* rectiùs locum invenire; possit, ego verò exclusissimus esse debeam. Hoc modo consensus vester petitur. Vt destructis, antè positis, fundamenti[illegible] lis, per latus meum omnes *Evangelici* vulnerentur, dominatusque *Pontificiorum*, me ejecto, in hæreticos, ipsorundem testimoniis, superinducatur.

Tametsi autem commoda spe nitar, fore, ut, hæc omnia altiùs animis deponderantes, novationes id genus

genus periculosas amplecti nolitis, ut magis, conscientiæ integritatem pensi habentes, repugnare, totamque rem Evangelicam, secundùm me, in fiduciam erigere velitis: nihilominùs, ut calumniam illam ab hoc capite quantò ociùs amoliar, etiam reiteratum hoc litterarum alloquium meritò reproducere debui. Ità verò est: Non quidem inficior, inter me, & *Transylvanum* litterarum nuper intervenisse commercia. Vt autem convinci possim, tanquam in hoc *Imperium Turcorum*, *Tartarorumque*, auxilia adducere tentarim, hoc adhûc quàm maximè sub quæstione, & lite, est. Esto enim, litteras illas, notis, ac characteribus, occultis exaratas, ab interpretibus, nescio quibus, explicari cœpisse. Quis nescit, utrum verum isti sensum, ignoratâ scriptionis secretæ clave, assecuti essent, ambiguum, & valdè obscurum, adhûc dùm relinqui? Si igitur, judex æquus esse voluisset, tàm ipse ego audiendus eram, quàm ut originale cum transumpto facta collatione inspiceretur, conveniebat. Antequàm igitur convictus forem, tàm odiosè, tanquam *Turcas*, *Tartarosque*, evocassem, insimulandus eram minimè. Eò verò procedit, sub calumniæ prætextu, invidia, ut *Ludovicus Philippus* frater, *Dux Palatinus*, etiam, quoad interceptas possessiones proprias, urgeatur graviùs. Tanquam ergò convictus hic sim, ità agitur, tanquàm verè, super *Turcis*, *Tartarisque*, accersendis, egerint, mecum illi experiuntur. Ajo autem, & bona fide confirmo, ne verbulo quidem me sive *Turcorum*, sive *Tartarorum*, mentionem illis ingessisse. Quid verò est? Esto, (quod falsissimum) me tale quid designasse. An iccircò insontes, contrà *Deum*, hominumque fidem, privandi erant? Tametsi enim maximè vel, hac sub rerum mearum necessitate ultima, peregrina undecunque auxilia erogarem, quis, cui syncipat sanum, vitio dabit. Ità enim, unà cum subditis meis, & in bonis corporalibus, & animæ salutem spectantibus, affligor, ità omnis honestæ pacis, restitutionisque, spes adempta est, ità omni per *Imperium*, consolatione destituor, ut si maximè naturalis, ac licitæ, defensionis remedia undecunque quæram, excusandus sim. Ità ad extrema compellor, ità *Bavari* intrusio necessitatem mihi imponit ultimam, ut, quàm diu illud, quod sinistra sub mamilla salit, salvum erit, recuperandi patrimonium, & dignitatis hæreditariæ vindicandæ cogitationes abjecturus sim nunquam. Quis scit, quæ fati hora benigniori me brevi aliquando respicere possit? Atque hac ratione haud quidem egò deinceps, tanquam pacem impediam, culpandus fuero. Cùm in eos, qui *Bullam Carolinam* lacerant, leges fundamentales vulnerant, propriis emolumentis velificantur, omnique deditâ operâ *Pontificatus* exaltationem, rei verò *Evangelicæ* oppressionem, moliuntur, potiùs omnium malorum causa, & materia, rejicienda sit. Tàm evidens id est in oculis omnium, ut negari ampliùs haud possit, probari debeat minùs. Si quid est, quòd accusor, certè æquitati, ac justitiæ, repugnavi nunquam. Vt in sinceram, bonæque fidei, pacem semper animo propenderim, in eandemque toto corde ferar, nihilque ad ejus promotionem reliqui sim facturus.

Interim, ubi æquivocationes, & id genus lactationes, quibus tanquam valgis, ut ait *Comicus*, labiis soccerum, *Britanniæ Regem*, eludi usuvenit, ad animum admisissem, dùm, sub colore pacis extractæ, nihil aliud nisi exclusio mei fabricari cœpit, næ fatuus aliquis, & cui pertusum est cerebrum, tàm infidam pacem admitteret, non ego. Iam tùm, ô *Electores*, id genus novos, atque insolentes, cumque juribus *Imperii* pugnantes, Processus, apud *Ratisponam* irrepentes, in mei, meorumque, & agnatorum, præjudicium militantes damnastis, ut socer etiam, *Rex Britanniæ*, nulla alia de causa, quàm super restitutione mea, apud *Bruxellas* cum *Hispanicis* egerit. Itaque hanc animorum constantiam ut deinceps ratam habeatis, res postulat. Ego quidem tractatibus, penes *Bruxellas* inchoatis, subscripsi. Quorum vigore omnia eo, quo tùm essent, sub statu conservarentur. Sed ecce! adversa pars secùs egit, præfecturam per *Iutnergos Starckenburgicam*, stantibus illis conditionibus, *Archiepiscopo Moguntino* tradidit, alias partes in alios, muneris loco, transtulit, subditosque ampliùs exhausit, ut in præfatos istos articulos multimodè peccatum sit, hactenùs, necdùm transgressionis ejusce finis appareat ullus. Quis igitur, qui pacem projiciat, pedibusq; ferè conculcet, ille sit, oppidò patebit, modò querela hæc mea inspici velit, æquoque coràm judice experiri liceat. De *Turcis* denique, & *Tartaris*, quod magnis clamoribus objicitur, summa, id mihi intentarur cum injuria. Si verò ista barbarorum nomina, pront sunt, maximè exosa sunt, quis *Croatas*, quis *Polonos*, & *Cosaggos*, melioris notæ esse perhibebit, qui homines ex inferiori *Palatinatu*, tanquam globo facto, ad usque *Turcorum* fines abducentes, venales exposuerunt? An ergò soli duntaxat *Turcæ* pro barbaris veniunt existimandi, *Croatis*, *Cosaggisque*, longè crudelius sævientibus? Verendum sanè est, ne super id genus tyrannidem, quæ sanctæ pacis, ac justitiæ, prætextu coloratur, tandem divina superveniat vindicta, insontesq; cum sontibus opprimat.

Quæ cum ità, prout enarratam est, sese habeant, ad vos, ô *Electores*, devolvitur hæc mea oratio, nempè id genus de me seminatus in publico calumniis fidem ne deferatis, nedùm sinistri quicquam persuaderi vobis patiamini. Ex adverso verò, omnia penículatiùs, ac diligentiùs, ad animos admittentes, præstructis nuper fundamentis illis firmiter insistite, nullaque ex parte, quò, ex periculosa *Bavari* irreptione, communis res *Evangelica* acerbiùs vulnerari queat, concedite. Nisi ipsi huic controversiæ accedere malitis, saltèm effetis, qui neque in *Pontificiorum* partes pertrahi possint. Ità rem integram *Deo* committi, cujus auxilium suo tempore præstolandum veniat. Qui etiam ἀπὸ τῆς μηχανῆς, ut ajunt, opem haud raro ferre, soleat, tàm de pacis ingenuæ reductione, quàm rei *Evangelicæ* libertate, ac securitate, desperandum haud sit. Quo nomine jam recèns regni *Angliæ curiis*, sub ineunte *Februario*, comitia indicta esse, celare non debeat. Quorum eventum, haud fore frustraneū, beoè spero, sub voto, *Altissimum* aliquando innocentiæ meæ subventurum, pacisq; exoptatæ media salutaria elargiturum, esse.

III. Ejus-

III.

Ejusdem, ad Saxoniæ Electorem; postscriptum.

NEque extrà rem fuerit, ejusdem *Friderici Palatini*, ad *Electorem Saxoniæ* emissum, postscriptũ hoc loco interjungere. Illud verò est ejusmodi: Non, inquit, ignorare te puto, ô *Elector*, quàm mihi, secundùm te, leges *Imperii* fundamentales semper fuerint cordi, atque in oculis, utque, sub occasionibus occurrentibus quibuscunque, in illarum seriam observationem intentus fuerim, atque sim etiamnunc. Modò igitur, quid animi sit, quidque consilij abs te exspectare debeam, tandem aliquando fieri possim certior. Ipse quidẽ, per *Regis Hispaniarum* interpositionem, tanquã externi *Principis*, restitutionẽ meã nũquã quæsivi, vel exspectavi. Interim, quin socer, *Britanniæ Rex*, hoc tẽtaret, recusare nõ debui. Quo nomine *Regis* soceri consilio eò usq; accessi, modò *Imperii* legib⁹, *Electorumq́;* dignitati, hęc actio fraudi nõ esset. Iãquin *Rex* socer *Hispanicis* illis tractatibus subducere se, melioresque vias inire, affectus sit, nullus dubito. Hoc verò confirmatissimum habeo *Regem* socerum, datâ electione, super restitutionis illius suæ effectu, citiùs *Saxoniæ Electoris* operâ, atque interpositione, quàm cujusdam alterius, uti velle. Si itaque *Elector Imperii* legibus illis fundamentalibus perseverando insistat, admissionemque *Bavari* repudiet, certè hac ipsa, unicaque, contraductione plus, quàm tractatibus cæteris universis, effici posse, dubium nullum relinquitur. Eum esse *Regem*, ut actiones *Electoris* sedulò promovere, unàque cum *Electoribus*, & cæteris *Imperii Principibus*, tàm *Religionis*, quã *Reipublicæ* totius, libertatem per *Imperium* vindicare, contraque tàm *Pontificis*, quàm *Hispanorum*, machinas, restaurare desideret.

IV.

Ejusdem Frid. Palatini, ad Electorem Brandeburgicum, littera.

NEque verò hîc acquievit *Frid. Palatini* solicitudo illa. Qui porrò ad *Brandeburgicum* dimisit sequentes: Superiores meas, ô *Elector*, ait rectè fuisse traditas, dubitare nullus debeo. Quas quidẽ, super periculosa *Bavari* in *collegium Electorale* intrusione, dederam. Vt igitur, unà cum *Saxone*, dispicias, Illorum partibus haud accedas, omninò opus est. Sed, quàm nulla pars à machinis, imposturisque, *Iesuiticis* vacet, notissimum mihi sit. Vt id, quod ritè, atque ordine, ac per directum, ut ajunt, efficere haudquaquam sufficiunt, hoc coloribus aliundè quæsitis, introductisque calũniis, per indirectum quoviscunque modo enitantur. Scopus à *Pontifice* propositus hic est: ut res *Evangelica* funditùs extirpetur. Ad hunc finem actiones omnes collimãt. Hoc ut consequantur, etiam certis sub magisteriis ipsorum *Evanglicorum* operâ abuti didicerunt. An igitur, unà cum *Saxone*, eorum partibus accedere, remque *Evangelicam* in acerbius discrimen adducere, velitis, certè utrique hoc vestrum altius equidem relinquo ruminandum. A quibus enim hujus facti ratio poscetur, nisi à vobis ipsis. Semel præclarè, sub *Ratisbonensi* illo conventu, cœpistis, fidem respexistis, leges *Imperii* fundamentales asseruistis, capitulationes *Cæsareas* objecistis. Quæ omnia, super iniqua mei proscriptione, *Electoratusq;* illegitimâ translatione, itemque *Electorum* præeminentia, *Principum, Ordinumque*, & *Religionis*, libertate, jam in acie, quod dicitur, novaculæ posita erant. Si nunc (quod abominor) illi esse velitis, ut præstructa à vobismet robusta fundamenta ipsi destruatis, quid aliud erit, quàm ut incommoda impendentia deinceps vobis possint imputari? Vt per consequentias, oppidò damnosas, hunc sermonem extrahere studeam, abs re fuerit. Ipsi vos, quid exspectandum sit, divinare potestis. Annon omnia, quæ *Pontificis* moliuntur, approbabitis? Vos, vestræque *Religionis* socios, illis per majora prævalentibus, penetrantibusque, eodem exitio involvetis? Quid, te rogo, sive promissis, sive reversalibus, sive verbis, sive litteris, amplius credere fas est? Nunquid vel *Saxonis* hac in parte manua sunt oculatissimæ, dùm, quod factum est, tenent? Quot hominum per *Bohemiam, Moraviamque*, & quidem *Lutheranorum*, myriades; sub omnium fortunarum amissione, id non experiũtur? Etiam vel in *Silesiis*, quibus tanta cum impensa à *Saxone Religionis* libertas quæsita est, variis inquisitionibus jam tùm itur? Vt exempla alia, per *Imperium* obvia, penè innumera, hunc ad numerum non adducam. Videris igitur, ô *Elector*, quæ tua antè *Deum* sit conscientia quæ ergà imperium, patriamque, fides, quibusque, super istis, rationibus satisfacere vel posteris possis.

De me rumor garrit, tanquam pacem, etiam ultrò oblatam, supercilioſè rejiciam. Accusor, tanquam & vindictæ cupiditate, & *Imperium*, & omnes ejus *Status*, sub barbarorum, ac *Mahometanorum* tyrannidem adigere velim. Ad quæ unico vel verbulo repono, nempè summam mihi, atrocissimamque, fieri injuriam, neque futurum esse, convinci ut possim. Siccine ergò agitur, ut fictis in medium allatis gryphis, & cavillis, identidem à causæ inspectione, meique defensione, excludar? Quando, inquam, & ubi, pacem offerri mihi accidit? Egone *Cæsaris* gratiam repudiarem. Quam, interveniente soceri *Regis* interpositione, à biennio integro, solicitè quęsivi, æquisq; rationibus me, debita cum humiliatione, reverenter submisi. Sed tantum abfuit, ut petitio hæc justa locum invenerit, ut intereà, quòd modò sub *Ratisbonensi* conventu effectum datur, fabricari cœperit. Qui apud *Francofurtum* indicitur conventus, is in totalem mei exclusionem militat. Quo pacto verò dilecti fratris mei, aliorumque agnatorum, jura observari notata sunt? Ergone de industria familias *Electorales* in extrema pericula præcipitare velle fas erit? Ergone tot hominum millenarios, olim *Dei* providentiâ in conscientiarum, & *Religionis*, libertatem vindicatos, denuò sub idolomaniâ *Pontificiam* adigere licebit? Sed consultò cesso, & tibi, ô *Elector*, conscientiæque tuæ, qui rectiùs omnia intus trutinas, gravis esse nolo. De eo, quod accusor, *Imperium* sub jugum *Turcicum* mittere me voluisse, purum putum est figmentum, *Deusque*, cordium scrutator, quàm verè hoc profiteor, novit. Major est verò calumnia, ut semetipsam refutare apta sit. *Mahometicum* jugum ut timeatur,

causa

causa nulla est, præsertim inter Cæsarem & Sultanum inductis locum obtinentibus. Et jam Transylvanus quoque, transactione in partes subeunte, retrocessisse, finemq; bello dedisse, fertur. Interim, dùm in Imperii viscera Hispanus admittitur, cavendum erit, ne fractis Vngaria rebus Turcus proximè aliquando supervenire Imperii principatum sustineat. Iam finio, & Deo eventum committens, te rogo, hæc illa ista vobis sint curæ. Ille fidelis Pater suo tempore huic necessitati meæ remedium suppeditabit, innocentiæque meæ justissimus utique Iudex propalàm patrocinabitur. Vale.

V.

Ejusdem ad Eundem postscriptum.

Neque tùm acquievit illis Palatinus. Vt porrò, & iterata vice daret ad Electorem Brandeburgicum. Cùm eo rumore inquit, me passim temerè differri percepissem, tanquam hactenùs nullum, vel ad pacis recuperationem faciens, indicium præ me tulissem, utique eæ mihi mentem subière cogitationes, nempè sequentibus: conditiones pacis, submissiones, & oblationes, illas, quæ urgente Rege socero, per peculiarem cursorem Cæsari intimari nuper cœperunt, ad Electorum, Principum, Protestantium notitiam minùs pervenisse. Quæ, sicubi in tempore bonis omnibus cōmunicatæ fuissent, dubio procul innocentiæ meæ maciem diluere aptæ erant. Ne igitur diutiùs hoc caput opprobriis palàm obiiceretur, consultò illud, quicquid est, submittere hîc decrevi; Earum ergò ex intuitu, tanquam è speculo, patebit, quæ nostra sit mens, & submissio. Vt, tametsi conditiones, oppidò graves, me, meamque familiam, vehementer onerent, nihilo-minùs amorem pacis, ac patriæ quietis, respectibus illis longè antetulerim. Iam ad æquum Electorum, Principumque Protestantium, immo ipsiusmet Cæsaris, judicium provoco. Dicant nempè, qui volent, sententiam, an plus à me, citrà honoris, ac conscientiæ, violationem, desiderari potuerit. Sed ecce! modò non ne quicquam illis meis oblationibus effectum est, ut omnia ad furorem usque gravius exasperati cœperint. Majori enim, atque unquam anteà, tyrannides ex illo tempore à Croatis, Cosaggisque, plusquam Turcicis, in patriam, ac visceraminea, sævitum est, tot hominum millia barbarico ense contrucidari, tot millia gregatim, instar pecudum, tot mulierum, parvulorumque, cohortes, in servitutem usque Turcicam, abripi, ceperunt, tantaque sanguinis humani effusio intervenit, ut pejus Tartari, Turcique, furere ne potuerint quidem, tantis nunquā à Christianis per Thraciam in Turces illatis cædibus, quantæ vel unico hoc biennio per Germaniam patratæ sunt. Quibus omnibus superaccedit, non attentatis Electorum Protestantium reclamationibus, eò rem devenisse, ut Electoralis hæc mea dignitas, in solenne agnatorum, inprimis fratris, ab ipso Cæsare innocentiæ testimonium adepti, præjudicium, ad Bavarum, hujus utique tragœdiæ, ac tropicorum, autorem, tanquam præmij loco, redierit, [illegible]nes, ditionesque, in partes, prædasque, ab[illegible]t, Bibliotheca illius meæ incomparabilis thesaurus Pontifici cesserit, eo fine, ille rei Evangelicæ, interitum, atque excidium, ut porrò ematuraret.

Quæ cùm è diametro cum illis meis declarationibus evidentissimè pugnare, torque Regum, Electorum, ac Principum, intercessionibus refragari, oppidò comperiantur, dubio procul calumniis istis frivolis sanguis hoc pacto mittetur, dùm adulto sole clarius, quis in culpa sit, bellumque è bello ducat, apparebit.

De eo, quòd litteræ meæ ad Transylvanum interceptæ obiiciuntur, diffiteri non possum, me auxilia ab eo, in rem propriam parata, atque oblata, hac rerum omnium extremitate, non recusasse. Sic tamen, ut Tartaros, Turcosque, minùs probaverim, sed Christianorum gentium, sicut antehâc per Bohemiam, copias exspectârim. Et, quis est, te rogo, qui pace, reconciliatione, dignitatis, ac patrimonii, restitutione, negatis omnibus, dùm, sub Iustitiæ colore, vindicta privata, & propria exaltatio, immo mei, meorumque, pernicies, atque interitus, quæritur, hoc institutum, à necessitate ipsa inculcatum, meritò reprehendere possit?

De Archiepiscopo Moguntino quid hîc afferam? Ecce! etiam ille, sub sanctitudinis, ac voti nuncupādi, specie, tanquam Halam Brabantiæ emigraret, Bruxellas venit. In reditu igitur, veluti pacis causam egisset, pacisque amantes invenisset omnes, modò ipse non contravenirem; prætendere non dubitavit. Sed, quàm laudatæ frustrà pacis causam egerit, res ipsa paulò post declaravit. Dùm ille non solùm Bavari in Collegium Electorale intrusionem persuadere, sed partem etiam Palatinatus Inferioris, Iuturgorum nempè præfecturam, ad se transferre, & rapere, cognitus est.

Quod superest, majorem in modum oro, petoque, ô Elector, hæc transsumpta, hoc postscriptum, ad Saxonem quàm primùm emittere, abeodemque, ne se festinando præcipitet, meis verbis contendere, velles. Diu est, quòd de persecutionibus mihi intentatis, per omne Imperium quiritare, adversæ partis iniquitatem detegere, quæ immineant, consequentias toleratu perdifficiles demonstrare, unàque tantis fluctibus remedium quærere, cœepi. Sed hucusque frustrà sum. Nemine, qui manum porrigere velit, usquam præsente. Interim hæc spes indubitata fovet, Deum, justitiæ præsidem, vindicemque, tandem adversus vim istam publicam, calumniasque, temerè sparsas, suo tempore mei patrocinium suscepturum esse. Nec enim, quin innocentia mea omnibus palam prostare possit, publicisque typis omnia evulgentur, prohiberi, bellaque tranquillitati communi prætulerit, lippis, ut ajunt, tonsoribusque cognitissimum, tritissimumq; evadere debeat. Vale.

VI.

Ejusdem Frid. Palatini, ad Ducem VVurtenbergicum, interrogatoria.

Hoc ipso tempore VVurtenbergicus eò propendebat, ut, si fieri posset, Palatinum inter, & Bavarum, remotis id genus collisionibus gravissimis, reconciliationem, tanquam arbiter honorarius, reproduceret. Id quod non poterat non

 exuli

exuli *Palatino* accidere gratissimum. Proindè, ne tàm salutaris opera, atque industria, elanguesceret, sic utique *Palatinus* urgere cœpit: Tuas verò, inquit, benevolentiæ, ac fidei plenas, *VI. Cal. Mart.* rectè accepi. Ex iisdemq;, quid bactenùs, super amicæ pacis per *Imperium* restauratione, cum *Bavaro* actum sit, intellexi. Illorum omnium recapitulationem instituere velle, cùm supervacaneum sit, ad particularia sic descendere impræsentiarum decretum est. Vt & hæc mentis nostræ significatio displicere haud possit, tùm, quàm ego quidem animo in pacem ferar, omnibus per universum orbem constare debeat.

Et quidem ab initio, ô *Princeps*, quanta tua pro redintegratione pacis, ac quietis, publicæ hactenùs intervenerit solicitudo, nemo ignorat, ut hac lege gratias etiam tibi deberi lubens profitear. Hactenùs simulatis usque eò tractatibus tempus extractum est, quoad provinciæ, ac regiones, meæ, pariterque cæterorum *Imperii Statuum* res, ad incitas, ipsumque redactæ sunt exitium. *Ad Pragam* infeliciter ubi pugnatum esset, relictis regno, & coronâ, *Bohemiæ*, nihil prius mihi fuit, quàm ut, præeunte submissione debita, quantò ociùs cum *Cæsare* redirem in gratiam, paxque iterùm coalesceret. Neque id ego tantum spectavi, id sedulò egi, ut pax reflorescceret, sed & *Reges*, sed & *Electores*, *Principesque*, tot expeditis legationibus, tot litteris, enixissimè efficere studuerunt, ut nulla ferè diligentia major hac in parte intervenire potuerit. Quid autem, inquam, elaboratum est illis omnibus? Tantùm abest, ut remedium fluctuanti *Imperio* allatum sit, ut pejori omnia ruinâ involvi côtigerit. Dùm ergò reconciliatio, & pax, concipitur, ecce! proscriptio, extrà ordinem, legesq; *Imperii*, in me cuditur, *Electoralis* dignitatis translatio, citrà jus omne, decernitur, *Electores* contradicentes prætereuntur, constitutiones fundamétales insuper habentur, arma, arma, inquam, atque omnia extrema remediis mediocribus, mitibusque, præferuntur, ac prævalere, jubentur. Neque igitur, more majorum, & vigore *Imperii* legum, causa illa *Bohemica* sub comitiis ventilari cœpit, neque formali in me processu itum est. Vt ex adverso armis crudelibus, peregrinarumque gentium introductionibus, longè, latèque, debacchatum sit. Esto enim, me causa, ordine inspecta, ac cognitâ, cecidisse, tamen prius, quàm damnarer, vel omnium gentium more, ac consuetudine, audiendus eram? Si maximè puniendus tùm fueram, secundùm *Imperii* leges lata esset sententia. Quid verò insontes subditi peccârunt? Quid *Ludovicus-Philippus* frater designavit? Quid cæteri per *Imperium Principes* deliquerunt? Hoccine est, pacem *Imperii* reddere, tranquillitatemque rebus publicis, atque emolumentum, quærere? Tametsi igitur, rebus deploratis propemodùm omnibus, pro defensione honoris, patriæ, ac subditorum, arma parâssem, quis hoc non necessitate ipsâ potiùs extortum, quàm pacis amicæ (cujus mecum utique summum est desiderium) odio factum esse, videt? *Cæsaris* gratiam quæsivi, submissionem obtuli, pacem petii. In hæc quæritur supplicium, negatur reconciliatio, eripitur dignitas, & patrimonium: An aliud quicquam facere debui, quod non à me factum est antè? Fallor? an eæ oblationes omnes, quas *Rex socer*, meo nomine, *Cæsari* deditâ operâ maturè per legatos obtulerat, ad multorum cognitionem hactenùs haud pervenerunt. Quid cum tractatibus *Bruxellanis*, factum sit, obscurum est minimè.

Hi dùm bona fide excurrere videntur, ecce! contrà articulos pactos, *Archiepiscopus Moguntinus* præfecturam *Starckenburgicam* intercipit, in subditos, ministrosque, meos severis exactionib' an... advertit, ut ademptâ etiam *Religionis*, ac con...entiæ, libertate, omnia pateant injuriis, prædis, & depopulationibus. Neque minùs insonti a...tri *Ludovico Philippo Palatino* parcitur. Tametsi enim is vel ab ipso *Cæsare* innocentiæ testimonium retulerit, nihilo-minùs, quis est, qui patrimonium ei reddat? regionem interceptam postliminio restituat? Quæ omnia eò quidem tendunt, ut palàm fiat, quàm iniquo, & nullo, sub processu, me gravari contingat, quàm odiosè pacis defectus, & absentia, in insontem torqu...atur, quàm atroces, sub justitiæ colore, identidem persecutiones, tanquam ex *Hydra Lernæa* cap... pullulent.

E quibus illis luculentissimum esse, arbitror, nihil minus in mentem mihi venisse, quam *Cæsari* vi velut injecta molestus esse, legesque pr... scribere, cupiam. Potiùs ex adversa parte labo...ri, facilis est conjectura, dùm apud *Bruxellas* h... parte cópositionis obitur ratio, ex alia parte *Cæsar* verbis conceptissimis deponit, nunquam se n... cum in gratiam reverti aut posse, aut velle. E... ò tot *Regum* eludentur interpositiones? tot *Electorum*, *Principumque*, obtestationes erunt frustra? Q...d, quæso, agerem aliud? An ipse venirem, ca... hoc præsentissimo periculo objicerem, macula... que, atque infamiam, tàm nomini meo, quàm posteritati, inurerem indelebilem? Iam diu, ut ab armis recederem, *Cæsarique* amplius haud obluctarer, magnis vocibus succlamatum est. O...sequens fui, *Cæsarem* sum reveritus, arma deposui. Neque enim, sive *Brunsvicensis*, sive *Mansfeldius*, amplius imperium meum recognoscunt, nedum militem alunt.

Quid fit? Nihilo-minùs *Thillyus* triumphat. Qui, dùm etiam copiis suis amissionem daturus putatur, gravius insurgit, regionemque alteram post alteram subvertit. Eadem fabula cum *Vnionis* nuper societate agi cœpit. Illa exercitum exautorante *Ligariam* promissis non steterunt, ... etiam legiones hùc-usque alere, immò augere, sint comperti. Sed hæc, & id genus cætera, omnia in medio relicturus, *Deo*, *Iudici* illi justissimo, & qui cordium secreta scrutatur, committere, decretu... habeo. Quodsi verò jamnunc is sit *Bavari*, cog...ri mei, animus, ea mens, ut in securam, æquam, ac constantem pacem inclinet, prout hanc in r... pro tàm salutaris rei tractatione ineundâ, operam tuam requisivisse fertur, illi hoc contestatissim... facio equidem, me, intuitu miserrimè ...ctæ, ac desolatæ, patriæ omnibus, quod ajunt, copiis honestæ, & securæ, pacis desiderio teneri.

Quanquam ea quidem sit *Bavari* asperitas, u... ... psis *Hispanus* violentiùs in me, meosque baccl... cœpit. Vt fortunam illam, sibi ridentem, non

cum

cum moderatione, & reverentia, habere compertus sit. Nihilo-minùs, si res ista agatur absque simulatione, & seriò utique in me mora non erit ulla, quò minus brevi pax optata coalescere quita sit. Neque dubitandum est, hunc laborem tuum esse eum, & talem, qui non modò amplissimam laudem mereatur, sed à reliquis *Imperii Principibus, Statibusque*, omni cum sedulitate adjuvari dignus sit. Illud proindè, antè omnia, præsuppositum esse oportet, cùm provinciæ meæ discerptæ sint, atque a diversis de facto possideantur, cum quibus nempè, quando, & quomodo, tractatio auspicanda veniat. Vt ità, si fieri ejus queat, cum fundamento res omnis transigi, communisque, ac fida, pax constabiliri, sustineat. Quò nomine necessarium vel hoc quoque requisitum occurrit, ne qua pars privatis, ac specialibus, præoccupationibus hoc pacis consilium aut interturbet, aut demoretur. Proinde, ut omnia, sub consensu, atque autoritate, sacratissimi *Cæsaris* nostri (cui hac in parte, sicut aliâs, debitam honoris reverentiam lubens deferre paratus sum) suscipiantur, caputque, ac summa, rei, tàm quoad meam cum *Cæsare* reconciliationem, quàm quà restitutionem fide antiqua, & *Germana*, deponderetur; opus erit. Equidem ità ergà *Cæsarem*, omnesque pacis amantes, affectus sum, ut ad debitæ reverentiæ, & submissionis, declarationem, tùm pacis reproducendæ studium; nihil reliqui sim facturus. Videsis igitur, an majus à me aliquid proficisci, an gratior, abs te opera mihi elocari; queat. Si neque factùm compositionis ratio iniri amet, novæque subindè difficultates emergant; me meum officium ordine, & seriò, fecisse, adversam verò partem, pro more, antiquum obtinere, ac simulatè agere, manifestum erit. Si igitur ad compositionem res denique hæc spectet, inprimis eò quoque verit respiciendum, quò tàm ex parte *Bavari*, quàm *Hispanorum*, cæterorumque, quorum interest, hoc compromitteretur, nempè omnia; prout sunt, eodem in statu permanerent, nedùm intereà aliud ex alio periculum tàm in provincias; quàm subditos meos, cuderetur, omniaque, sub transactionis colore, eluderentur, ac graviùs perturbarentur. Hoc enim pacto non restitutionem, sed elusionem, ac frustrationem, deindustria intendi, in oculis erit omnium.

Denique, quod superest, celare non debeo, *Monachum* esse *Capucinum, Franciscum de Rosa* dictum, eundemque *Nuncii Pontificis* apud *Bruxellas* residentis, domesticum; Qui ab eo tempore, quò apud *Londinum* fuit, Socero *Regi*, nomine *Bavari*, transactionem offerre non dubitavit, sub fide sua, litteras, ut vocant, sacras, hancque commissionem illi plena sub potestate largientes, sese producturum.

Qui cùm me quoque apud *Hagam Comitis* convenisset, parique operâ tàm reconciliationem cum *Cæsare* absque honoris, ac conscientiæ, discrimine, quam plenariam restitutionem, modo a[illegible] *Magnates* aliâs usitato, & commodo, promi[illegible]et, utique, si quid deinceps præfatus *Monachus* [illegible]tri, ac præstare, velit, hoc omne in tempore significabitur. Illud verò ab initio postulabat, sic[illegible]bi *primogenitus* meus permitteretur in aula *Bavarica* educari, facilè, hoc præsupposito, de cæteris posse transigi. Sed neque hoc *Rex* Socer unquam est admissurus, ut ἐν ἀμοιβῇ obsides, & reciprocè, dari, accipique, debeant.

Ad præsens verò tractationis amicæ institutum quod facit; hoc utique contestatissimum denuò facio, nihil mihi amica hac, ac benevola, interpositione, atque ad pacem cooperatione, accidere posse quicquam acceptius. Quod ut etiam, atque etiam, porrò, ac deinceps, agas, unicè cupio. Vale.

VII.

Ejusdem Friderici Palatini, ad Archiepiscopum, & Electorem, Moguntinum, increpatoria.

SVperioribus illis *Palatini* litteris pacis odorem, ac desiderium, spirantibus, historiæ, atque ordinis, serie requirente, non possum me abstinere, quin diversi planè saporis epistolam, ad *Archiepiscopum & Electorem Moguntinum* dimissam, hoc loco subnectam. Eccam autem illam talem! Sic enim *Palatinus Archiepiscopo*; Hactenùs, inquit, & injuria temporis, & damnosæ experientiæ testimonium, totum per orbem, quo sub simulato inanis justitiæ colore, crudelis iste, & nimis rigidus, processus igne, ferro, dolis; calumniisque, in me, meosque, despumârit, evulgare cœpit. Id quod insontes certè, & ad excidium usque, atque balosin, redactæ provinciæ meæ, tùm universum *Germanicæ* gentis *Imperium* veris nullo tempore lacrymis satis deplorare, ac confirmatissimum reddere, possunt. In tantùm enim provehentiæ *Romanæ, Hispanicæque* potentiæ, igitur, machinæ, argutiæque *Jesuiticæ* invaluerunt, eò usque, sub introductionibus barbarorum populorum, communis patriæ & regiones, & leges, proculcatæ sunt, damnumque ferè ineluctabile patiuntur, ut à feris hæc tropæa ne quidem nepotibus satis dignè defleri queant, tantùm abest, ut emendari possint. Profectò privati commodi captatio, & avaritiæ ignobile nomen, illud ad fastigium videtur pervenisse, ut etiam regnare passim, & dominari, animadvertatur. Quæ inpræsentiarum omnia, ne enarrando dolorem faciam illum meum etiam graviorem, lubens in medio relinquo.

Posteaquàm verò exploratum habeo, quàm, sub prætextu sanctitatis, ac voti nuncupandi, nuper *Bruxellas* susceperis, id genus inusitati processus insolentia ut confirmaretur, simulàtque *inferioris Palatinatus* mei partem; *Intuergorum* præfecturam, ut, prævento favore *Hispanico*, interciperes, crede mihi, non admodùm magna; ac singulari; nominis tui cum laude, hanc sive victoriam; sive prædam, retulisti. Dùm igitur fideles subditos meos, severa sub lege, in verba tua jurantes adegisti, næ eo ipso; quanta cum solicitudine has illas istas manubias sectatus esses, manifestari cœptum est. Quà de re non est, ut super hoc reatu connivere, aut commemorasse, possim, ejusmodi aliquid *Electores Palatinos* de *Archiepiscopis Moguntiacis* unquam promeritos esse. Esto enim, (quod nullo modo conceditur) ullam præ manibus esse prætensionem; quæ in *Intuergos* stringi possit! An iccircò, præteritis *Imperii* juribus, ac legibus, hoc rerum

statu perturbatissimo, dùm vis, & arma, pro legibus sunt, captare oportebat? An *Elector* præcipuus, & quidem *Imperii Archicancellarius*, mallet armis, & obreptionibus, quàm *Imperii* constitutionibus, uti? injustamque causam injusto magis, & iniquissimo, procedendi modo deteriorem reddere? Neigitur silentium fortè meum velut in consensum trahi potuisset, legitimæ, ac solennis, protestationis loco, inpræsentiarum hoc interponendum fuit, donec commodior hoc illegitimum propositum confutandi detur occasio. Neque enim hoc illud fundamentum censendum venit, super quo aut constantia, aut bona fides, ædificari queat. Intereà ad *Deum*, judicem illum incorruptissimum, hæc tendit mea oratio, ut à gravissimis id genus persecutionibus & brevi aliquando liberationem, & honoris, patrimoniique, restitutionem, exspectem. Hactenùs de querelis *Frid. Palatini*. Nunc ad alia transeundum.

****

Externa.

I.

Tumultus Mexicanorum apud Indos Occidentales.

Quantum autem personatum ecclesiasticarum respectus, plebisque tumultuantis furor, possint, vel è sequenti corollario dilucescet. Apud *Mexicum*, *Indiarum occidentalium* metropolim, quam provinciam aliàs *Hispaniam Novam* vocant, *Regis Vicarius*, *Marchio de Sylva*, nescio quibus de causis offensus, gubernatorem *Metepiquetanum*, *Melchiorem de Varetz*, *Equitem* ordinis *D. Iacobi*, in vincula redigi jusserat. Quo cognito, hic in ejus civitatis *Cœnobium*, *S. Dominico* nuncupatum, tanquam ad asylum, confugit. De mandato ergò *Vicarii* regii octo milites in locum privilegiatum immittitur, qui captivum servarent, omnesque, ne dilaberetur, aditus interclunderent. *Episcopus* ejus loci, ob violatam possessionem, militumque injuriam, indignabundus, cùm precibus frustrà esset, neque *Cœnobium* vindicare quitu aforet, omnes *Vicarii* ministros, atque officiales, excommunicationis fulmine percussit, excepto solo *Vicario*, in quem ob *Regis* respectum, fulmen illud minùs locum habere putabatur. Interim, termino banni exspirante, *Bossus* quidam nomine, *Monachus Dominicanus*, in favorem *Vicarii*, sub concione, illud agebat, ut contenderet, *Ecclesias* sub *Regis* esse potestate, optimaque ratione *Vicarium* hoc nomine, absque banni valore, jus in loca sacra habere. Hinc turbarum origo. *Episcopus* excommunicationis confirmationem, extinctis candelis, atque id genus ceremoniis, persequebatur: ut etiam sub *concussu divino* interminaretur. Qua de re *Vicarius*, sub indicta bonorum temporalium, & decem ducatorum millium, mulcta, *Episcopo* bannum ut relaxaret, mandavit. Sed nihil movebatur *Episcopus*, convocatoque *Senatu regio*, aliud agebat, ut *Vicario* obluctaretur. Qui constituta duodecim ducatorum millium, & graviori paulò mulcta, ne civitate *Episcopus* exiret, contrà edixit.

Die sequenti *Vicarius*, congregato *Senatu*, quosdam ex illis in vincula adactos, graviorib' reservabat pœnis. Quo sub coacto concilio *Episcopus*, invito maximè *Vicario*, in palatium adventabat. *Vicarius*, resistentem quantumvis *Episcopum*, injecta manu militari, nunc conclusum tenere, mox in rhedam collocatum, è civitate ad portum marinum *Veram Crucem* dictum, transferri jussit, indè in *Hispaniam* ut traduceretur. Verùm enim verùm *Episcopus* deditâ operâ huic profectioni obluctabatur, præ se ferens, nisi hoc mandatum coràm à *Vicario*, & consiliariis regiis, accepisset, non discessurum. Omnibus igitur, quod ajunt, copiis hoc agebat *Vicarius*, *Episcopus* ut deduceretur. Qui si non sponte rhedam intraret, vel unà cum lectulo in eam à militibus foret deportandus. Quid fit? Neque sic *Vicarius* voti fiebat compos. Siquidem *Episcopus* rem agi seriò intellexisset, assumptis pontificalibus, ut vocant, manuque prætendens sacram eucharistiam, ad populum, de sacramento actum esse, exclamavit, idemque utpud *Mexicum* per ecclesias, & cœnobia, omnia singula, pariter fieret, per cursorem mandari fecit. Exinde auditæ mulierum querelæ, tanquam jam eucharistiâ sacramento carendum esset. Secundùm hæc *Vicarii* secretarius, *Osserias* nomine, anteà excommunicatus, cum rheda prætervehebatur *Ecclesiam* parochialem.

In quem intuens fortè sacerdos diris, atque execrationibus illum, quod ajunt, tantùm non conficiebat, postquàm pueros in illum instigaret, magna voce succlamando, prætervehi *Iudæum* excommunicatum, lapidibus ad mortem usq; sternendum. Nec mora, fit concursus puerorum, ac successivè etiam adultorum, globo ex *AEthiopibus*, *Indis* ac *Mexicanis*, facto, qui cum impetu in ipsam ferebantur regiam, lapidibus fenestras palatii primò summa cum audacia perfringentes. *Vicarius*, inmissis in plebem prætorianis, furorem multitudinis ipsam in rabiem exasperabat, ut jam ad manus, neces, vulneraque, veniretur, prætorianis terga vertentibus. Aucta hac turbæ conjurantis audacia, palatium coronâ cingitur, admotisque antè portas ignibus, expugnatio regiæ tentatur. Tametsi igitur *Vicarius*, in his ultimis constitutus, opem, auxiliumque, *Quiritum*, sive civium, sub vexillo regio, & tubæ clangore implorares, nulli tamen ferebant suppetias. Hæc ubi eum impetu, & furore, aguntur omnia, ecce! pervenit *Marchio de Valle*, aliique *Inquisitores* regii, qui, ægrè placata multitudine, in aulam intromittuntur.

Sed nihilo-minùs furor non desæviebat. *Inquisitores* igitur, è fenestris proclamantes, promittunt *Episcopi* in urbem promptam reductionem, modò placari sese paterentur. Sed nihil etiam his promissionibus profectum. Tantùm enim aberat ut furor mitesceret, ut mox in *Cœnobium Dominicanû* quoque fieret impetus, oppidóque gubernator *Metepiquetanus* ille, custodia dilabente, liberaretur. Neque hoc satis. Verùm enim verùm, turba irritata

vitatis undique commotâ, pars arma corripere, pars ecclesiasticorum intersignium, crucis præferre, atque in arcem, admotis etiam scalis, ire cœpit. Nec minora, ergastula relaxantur, & in ipsum armantur *Vicarium*, à quibus iste auxilium sibi sperabat.

Tumultu ad summum apicem increscente, cives ad arma conclassantur. Vnâ per omnes vias voce personante, *Moreretur Proditor, & viveret consilium regium!* Hâc sub ancipiti fortunæ alea versans *Vicarius* aulicis suis arma pariter indixit, unusquisque, quibus posset modis, se, sociosque, tueretur. Hoc cum dicto, ipse è fenestris explosio, né sclopetorum rem agere aggressus est. Sic in *Palatiu* expugnationem, jubentibus *regiis consiliariis*, conjuratur.

Quæ, adhibitis undecunque machinis, atque assultibus, paulò post effecta est, ruptis, pertractis, laceratis, spoliatisque rebus omnibus, *Vicario*, ministrisque, sub alieno habitu, manus furentis turbæ effugientibus. Ceciderunt ex hac tumultuatione homines numero septuaginta, ducentis juxtà vulneratis.

Peractâ id genus tragœdiâ, plenâ nocte *Episcopus*, unà cum *Marchione de Valle*, & *Inquisitoribus*, in urbem albis equis, cereisque, ac funalibus albis, invectus, magno sub populi applausu, campanarumque clangoribus, excommunicationis fulmen illud solenniter abrogavit, huncque diem solennem, festumque, fecit. Cùmque *Vicarium*, rebus illius, & supellectilibus, consumptis omnibus, apud *Franciscanos Monachos* latere, innotesceret, *concilium regium*, injectâ manu militari, tantisper eum in custodia attinuit, quoad, quid fieri vellet *Rex Hispaniarum*, significaretur. Interim & *Vicarius*, & *Dominicanus Monachus*, tanquam excommunicati, nullo sub pretio, habiti sunt. Videte, inquam, quid furor plebis possit! Et quàm proclive sit, etiam eos, quos fortuna in edito collocavit, sicubi potestate concessa abutantur, in fœdum rerum omnium, vitæque ipsius, venire discrimen.

Vsque eò è parvis scintillis ingentes excrescere, & insurgere, motus posse, vel *Mexicano* hoc, quod relatum, exemplo, doceri potest. Vt non frustrà à *Politico Florentino* dictum sit, magnum aliquem in civitate, & præcipuæ autoritatis, virum, tumultuantem fortè plebem compescere, ac placare, posse. Vt idem, si velit, mediâ de sententiâ, pari ferè operâ, multitudinem ciere, ac commovere, satagat. Sicut, vel hîc, *Episcopi*, ac *Clericorum*, operâ accidisse, compertum.

II.

Poloni ingentem Tartarorum multitudinem fundunt.

DE *Helvetiis*, relictâ patriâ, peregrinas, aliasque, sedes quærentibus, à *Cæsare* olim relatum est in commentarios. Idem ferè de *Tartaris* hoc loco usuvenit. Hi enim, siccitate triennali patriam affligente, annonæque, & pabuli, increscente penuriâ, de emigratione cogitare cœperunt. Collectis igitur ducentis hominum millibus, unà cum mulieribus, & parvulis, eduxerunt, sub *Ali Mursa*, belli duce, in *Poloniam*. Quâ re exploratâ, *Poloniæ Palatinus*, conjunctis *VVeywodarum*, cæterorumque dynastarum, operis, contrà barbaros, per regnum undecunque copias contraxit adversus *Christiani* nominis hostes, passim conclassando. Sic instructo cum exercitu à *Polonis*, in *Muldaviam* usque, & proporrò, excursum est; in itinere aliis, aliisque, legionibus sese conjungentibus, quoad in conspectum *Tartarorum* progressi sunt. *Chmielescius* ergò, ductor *Polonus*, re deliberatâ, in primores *Tartarorum* suâ cum manu, animosè invectus, decem millia barbarorum fudit, dispersitque, manubiis, prædis, ac captivis, relatis multis, atque ingentibus. In quibus *Christianorum* magna pars, a barbaris intercepta, in libertatem vindicari cœpit. Hâc bonis auspiciis relatâ laudabili victoriâ, *Chmielescius*, sagitâ latus perfossus, curanda valetudinis igitur, in patriam dimissus est.

Secundùm hæc, interceptis denuò tribus barbarorum millibus, iisdemque cæsis ad unum omnibus, *Poloni* magnis conatibus, animisque, in *Tartarorum* justum exercitum moverunt, factisque iterum furiosis assultibus, barbaros in fugam, ab ipsis penè initiis conflictus, conjecerunt, prædis relatis, captivisque *Christianis* liberatis penè innumeris. Neque obstitêre barbarorum recentes suppetiæ, quò minùs integrâ fruerentur *Poloni* victoriâ. Tantâ enim inter *Tartaros*, semel cæsos, fugatosque, ortâ confusione, acies abiistis restaurari nequicquam potuit.

Supererat potior adhûc exercitus *Tartarici* pars è veteranis legionibus, ac velut triariis, constans. Cui præerat *Sciantius Mursâ Immehimetus*, *Sultani Cantimilli* filius. Hic magnam *Christianorum* captivorum manum secum trahens, sub signis per montes catervas eorum passim dividebat, ficta velut atque exaggeratâ, hac multitudine *Polonos* decepturus. Sed imposturam hanc, ac fallaciam, intelligens *Generalis Polonicus*, nihilo-minùs in conspectu hostium, castra metabatur. Mox, tanquam timere, ac fugere, vellet, majorem exercitus partem reduxit, ut *Tartari*, victoriâ velut præsentaneâ, in *Polonorum* reliquias irruerent. Quibus manus conferentibus, tanquàm ex insidiis, *Polonus* instructis cum copiis superveniens, magnam tertiâ vice barbaris stragem intulit, multis *Christianorum* millibus redemptis, *Tartarorum* verò octo, & ampliùs, millibus in potestatem venientibus, *Sultani Tartarici* filio, natu minori, *Mahumeto*, unà intercepto.

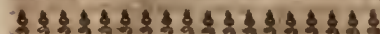
Tametsi igitur aliæ rursus confluerent, restarentque, barbarorum ad *Iosloviczam* phalanges, nihilo-minùs felicibus *Polonorum* progressibus confusæ, territæque etiam istæ, in interiora *Tartariæ*, atque inculta, claustra recesserunt, atque victores *Poloni* tandem exercitum in stativa reducerent, occasionem suggesserunt.

***

III.

Tartari denuò Poloniam devastantes, denuò caeduntur.

NEque sic tamen Tartari victi erant, ut debellati essent. Isti enim, ultionis, & vindictæ, cupidi, non longè post, recollectis multis millibus, in Poloniam irruerunt, per viginti, & ulteriùs, milliaria, omnia ferro, atque igne, miscentes, sub civitatum, arcium, oppidorumque, expugnationib', decemque Polonorum millium cædibus, regnum depopulati. Dùm igitur neque frugibus injectis igni-bus parcunt, juxtà immensam, Christianorum multitudinem recèns abduxerunt. Poloni, quod tàm maturè copias sufficientes objicere nequirent, aliquousque hanc cladem patienter, & fortibus animis, tulerunt, usque dùm instructis exercitibus in barbaros moventes, istos in fugam conjecerunt. Prædis opulentis onusta Tartarorum multitudo per Transylvaniam evadere cogitabat. Sed maturè hoc præcognitum habēs Comitis Polscius, ductor Polonicus, in insidiis illic latebat. Qui cùm in nihil tale exspectantes, barbaros eo loci impressiones faceret, nolentes volentes, in pugnam pertraxit, rursùsque etiam hanc multitudinem cæcidit, ac fugavit, per sedecim millia passuum viis, atque itineribus, prostratorum cadaveribus passim scatentibus, ac desertis. Quam ingentem, ac toties iteratam, cladem barbari innumeris sceleribus, atque immanitate plusquam ferinâ, promeruisse facilè videri poterat. Præter enim sceleratos excessus alios, nimis cruentum, & sanguinarium, facinus ab istis patrabatur hoc, ut, ubi pugnæ necessitatem instare vidissent, Polonos captivos ad unum omnes irato Marti, in oculis Polonorum, priùs velut immolantes mactarēt.

CAP. II.

De Iacobi, Angliæ Regis, seriâ tandem armorum præparatione.

I.

Rex Angliæ, tentatis variis pacis reducendæ remediis, in arma incumbit.

POsteaquàm ergo Iacobus, magna Britannia Rex, remedia, ad pacem spectantia, extenuâsset propemodùm omnia, ut etiam, sub nuptiarum spe, aliquot annos extraheret, tandem, exspectationibus suis, desideriisque, frustratus aliis, aliisque, ut etiam matrimonii ratio exularet, mente velut commasculatâ, in belli consilia seriò incumbere cœpit. Vbi enim vindicandi generi, & nepotum, patrimonij ratio alia suppeteret nulla, quod humanitate, legationibusque, pacem respicientibus, impetrari non erat quitus, armis, ac re ipsâ, recuperare desideravit. Qua de re cùm denuò, alia sub facie, curias Anglicanas convocasset, de bello deliberaturus, Oxenfurtium Comitem, amicitiæ Hispanicæ, ac nuptiarum illarum, dissuasorem, è custodia, qua per biennium detentus fuerat, liberrimè dimisit, pristinæque dignitati reddidit. Potuisses de hac Regis, aliàs lentuli, repentina mutatione inferre, quod Remi umbra apud Ovidium in Fastis, ad Faustulum pastorem, atque Accam Laurentiam, per quietem dixerat:

Cernite, sim qualis, qui modo talis eram!

II.

Patres Societatis, unà cum Clericis aliis, sub edicto, ex Anglia, Scotia, & Hybernia, eiciuntur.

RES Frid. Palatini, Regis generi, eo loco erant, ut præter Electoralis dignitatis in Bavarum factam translationem, jam quoque superioris Palatinatus vel alienatio, sive donatio, superveniret. Quod enim Cæsar antea provinciam ad Anasum, Bavaro, pignoris loco, cessisset, convenit illis, ut, redditâ illâ Austriaca regione, Palatinatus superior, velut emptione, & venditione, mutuò interveniente, tanquam in jus, atque ipsam Bavari hæreditatem, transiret. Quæ sanè res Iacobi Regis animum non poterat non gravissimè commordere. Itaque cum generò, etiam tùm in armis existenti, ac, sub Mansfeldio, per Alsatiam fulminanti, armorum, Palatinatusque inferioris, sequestrationem persuasisset, promissione factâ, si foceri dictis foret audiens, futurum, ut dignitatis, patrimoniique, restitutionem è manibus suis reciperet, eò magis, magnarum occasionum bellicarum momenta interim effluxisse, diu curis saucium, tùm pupugit ferè crudo. Vt igitur hoc ageret, quod parentis, atque avi, partes requirebant, novam omninò, veteri illi lenitati contrariam, suscepit viam. Qui cum nuper in Catholicos, ut vocant, homines, spe nuptiarum Hispanicarum, se indulgentissimum præbuisset, jam animum versus illos indignantem, atq; iracundiunculis agitatum, commonstrare cœpit. Hoc modo, sub publicato edicto, ut omnes, & singuli, Patres Societatis, quam Monachi, ac Clerici id genus, intra quadragesimum diem, ex Anglia, Scotia, atque Hybernia, exirent, sanxit. Quòd enim exploratum haberet, parochos Calvinianos aliis in regnis ejici prius accidisse, eo justiorem causam Monachos exterminandi sibi quidem suppeditari, arbitratus est. Eo, hæc dùm fiunt, temporis momento civis quidā Londinensis, linguæ volubilis incontinentiâ abusus, Elisabetham, Regis filiā, conviciis proscinderat. Cum, cùm Regi sisteretur calumniator, non quidem, ceteri more, littera K. fronti inusta est, ut potiùs utriusque auriculæ amputatione, & quinq; Ferdinandicorum millium mulctâ, temeritatis, ac despicientiæ, pœnas dederit. Quantum itaque lingua intemperans, ac petulans, infortunium creare possit, maximè, si quis homines, qui sunt suprema cum potestate, cōvitiari ausit, ab aliis, & suprà quoque in similima, parissimaque, causâ, inculcatum est.

III. Rex

III.

Rex Angliæ, Curiarum regni conventu indicto, magnificentissimè invehitur.

IAm tandem exoptata, niveisq; signanda lapillis, dies *Anglis* advenerat, quam tàm *Proceres*, quàm regnorum subditi, improbis desideraverant votis, nempè *Iacobus Rex* tandem *Cæsari*, & *Hispano*, ut irasceretur. *Curias* igitur alio, & prioribus contrario plane, instituto, recens convocari ad III. Cal. Mart. volupe illis fuit intelligere. Concilium indictum *Richemontii Ducis*, apoplexiâ forti, prout *Hippocrates* vocavit, subitò ext ncti, obitus remorari occœpit, utin biduum comitia procrastinarentur. Quę mora, licet vel tantilla, vix absq; omine fuit. Die igitur constituta illucescente, *Iacobus Rex* apud *VVestmunsteram* peractâ re sacrâ, curru triumphali, triregiâ magnificentiâ invectus est, coronâ splendidissimâ caput ambiente. Eum regius fili°, *Princeps de VVallis*, unà cum *Comitum*, *dynastarumque*, manu, antecessit, Prælatis antè *Regem*, juxtà *Gladium*, *Sceptris*, & *Coronis* aureis, numero septem. *Buckingamus Dux*, *Regem* ponè sequens, tænia, è serico contextâ, benè longâ, ductitabat equum ex iis, quos regios, & dextrarios, nominant, generosissimum. Cùm hac, & id genus, pompa magnificentissima, *Rex Curiam*, sive *Palatii* intrabat, in atrium augustale deductus, aulæis attalicis splendidissimè exornatum. Ubi, cùm *Rex*, cæterique *Proceres* regni, ordine quisq; suo, consedissent, talia in verba *Rex* ora resolvere, suósque, allocuti cœpit: Iam diu, inquit, multum, & abundè, temporis insumptum est, ut *Regis* filiô exaltatio quæreretur. Eam in rem ille, *Buckingamo* comitante, in *Hispanias* nuper excurrit, & feliciter, eódem deducete, reversus est. Tàm bono tempore super nuptiis utrinq; tractationes intervenêre, ut, tanq̃ super re transacta, mecum deliberarem. Sed regius filius, in *Hispaniae* adventans, tanq̃ ad peregrinos venit, utiq; quibus hæc res velut peregrina foret, ac nova. Secùndùm hæc, subditorum odorari videor suspiciones; tanquam, sub permissu *Religionis* nuper *Catholicæ*, res novas agerem, inq; partes *Pontificiorum* transire cogitarem. Proindè, hoc coràm DEO, & *Angelis*, contestatissimum vobis facio, nempè tantùm abesse, ut eò propendeam, ut magis huc usq; *Religionem* illam, tanq̃ monstrosam, totis animis execratus sim. Videte, igitur, & agnoscite, hanc è filii regii profectione emersisse utilitatê, de qua etiã nepotes illi gratulari debeant. Ea enim illius *Religionis* fatuitas oculis usurpata est ut jàm non ampliùs narrationibus, ac fabulis, sed oculis ipsismet, fides debeatur.

Si caussas interrogatis, quid esset, q̃ à tantò tempore tractationib. operam dedi, sciatis, id mihi curæ, & quæsitum fuisse, ut *Regum*, *Magnatumque*, animi, sub pacis reproductione, reconciliarentur. Dein, & inprimis, ut filia & nepotes, in possessiones hæreditarias, & debitas, redirent. Hæc mihi, inquàm, cordi fuerunt. De quib. prolixiori inductione vobis communicabit secretarius meus. Ego certè boni hortulani partes implere decrevi. Ille nisicut algas, lolium, & zizanias, removet, ut flores, herbæq; nobiles, eò feliciùs succrescere sustineant, ita mihi quidem curæ est, omnia; quæ animis vestris scrupulum obileere fortè quita essent, recidere.

Quò igitur majori cũ alacritate, hoc agere, id est, super regni conservatione, regiorũq; filiorum restitutione, deliberare, satagatis, nolo equidem vos, ad certos sive dies, sive horas, restringere. Sat citò enim ajunt, fieri, quod fieret benè. Hoc est, præcipitatione opus haud esse, præmoneo, quę arduis plerumque consiliis nocuisse fuit comperta. Interim, nequesic tamen hoc regium negotium extrahendum erit, ut morâ elanguescat, aut segnius expediatur. Sed omnes liberimè, & absq; offensæ metu, in suffragia descendentes, è medio consulctis, semelq; ratum habebitis, *Regem* privilegiis, atq; immunitatibus, vestris non contraventurum.

III.

Angliæ Procerum postulata. Quibus Rex subscribit.

PRæeunte illâ *Regis* oratione initiali, *Curiales*, aliénis nuper periculis cautiores, *Rex*, sequentib. petitionibus ut satisfaceret, corrogare cœperunt. Sic tunc futurum, ut *Rex* ad votum, nutumque, *Proceres* propensissimos experiretur. Primùm igitur unusquisque *Curialium* sententiam, quam concepit, absque metus injectione, & liberrimè, dicere posset. Dein *Curia*, quando cunque opus sit, aditus ad *Regê* pateret. Iuxtaque securitas, immunitasque, daretur omnibus, ac singulis, ne, sicubi liberrimè dixissent, sive atrestis, sive carceribus, sicut nuper *Oxenfurtii Comites* usu venisset, gravari possent. Pariter edicto, in *Romano-Catholicos*, aliosque pacis osores, ad effectum spectaret. Et denìq; *Rex* illis, antè biennium in chartam conjectis, rationibus satisfaceret.

Illis nunc rogationibus *Curialium Rex* clementer annuit, Utque *Buckingamus Marchio*, profectionis illius in *Hispanias* socius, nuptialisq; tractationis callentissimus, totius rei, prout gesta fuit, historiã plenam, coràm hoc regio *Senatu*, recitaret, postulavit.

IV.

Buckingamus, quid cum nuptiis Hispanicis factum esset, coram Senatu regio, recenset.

CUi *Regis* voluntati ut mos gereretur, sic quidê thm ordiri cœpit *Buckingamus*: Initiò, inquit, *Hispaniarum Regem* nihil minus, quàm *Britanniarum Regis* generi, *Friderici Palatini*, restitutionem voluisse, haud difficulter observare licuit. *Infans* quidem *Bruxellensis Regis Britanniarum* legatis persuaserat, in sua esse potestate, exercitus tàm conscribere, quàm exautorare. Undè *Rex Britanniarum* cœpit, suasu nescio quorum, *Mansfeldium*, unà cum exercitu, è *Palatinatu* evocare. Nihilominùs, ubi *Rex* paria ab *Infante* exigeret, tùm verò, quàm facultas missionê dandi cupiis penès se nulla esset, sed ex *Hispanis* peti deberet, responsum est.

Secundùm ea, *Rex* in *Hispanias Porterium* dimisit, Ut, super tàm nuptiis, quàm *Palatinatu*, categoricè ex aula *Madritensi* referret responsum, spatio dierũ decem, saltem indulto: Sed res aliter cecidit, *Porterio* enim *Madritum* adventanti, *Digbius*, pari antè de caussa eodem præmissus, vanam spem fecit. Ille igitur, ut rem omnem, tanquam è fontibus, prout ajunt, hauriret, ipse ad *Comitem de Olivares* sese contulit, ab eodemque, procul adhuc dùm esse, ut *Rex Hispaniarum* tàm in sororis nuptias illas, quàm *Palatini* restitutionem, pedibus eat, didicit. Hoc cum responso discessuro *Porterio*; *Digbius* morã injecit, expectaret, dùm ipse à prædicto *Olivario* rectiùs

Kk 4 respons-

responsum obtinuisset. *Olivarius* itaque, intelligẽs, responsum suum, à *Ponterio* divulgatum esse, indignabundo similis, nihil aliud, præter illud, superaddere tùm voluit. Inter hæc, rebus incertis omnibus, nihilominùs *Regi Britanniarum*q; persuaserat *Digbius*, fore, utrumque ut apud *Hispanias* obtineretur. Ea de re sic *Rex* inductus, & persuasus, insuper *Principem de VVallis* ipsummet emisit. Sed ejus adventus fuit oppidò inexspectatus. Ut vel ab ipsis initiis *Principi de VVallis* occineretur, nisi ad *Catholicam* transiret *Religionem*, de matrimonio eum frustrà futurum. Neque hoc satis. Sed etiam de nuptiis interroganti *Principi* oggestum est, antè mensis decursum *Hispaniarum Regem* ne quidem nuptiarum tractationem aperire decrevisse.

Hæc *Princeps* subodoratus, & quid exspectari posset, intelligens, jam tùm meditabatur reditus. Sed, injectis elegantibus promissionibus, detineri cœpit. Ajebant enim, rerum ecclesiasticarum præpositos in hoc matrimonium assentiri haud posse, nisi *Princeps* saltum faciens in partes *Catholicæ Ecclesiæ* transiret. Interim penès *Pontificem Rom.* potestatem dispensandi esse, quam utique, obtineri posse non diffiderent. Iuxtà verò *Digbius* autor fuerat *Principi*, vel saltem obiter *Rel. Catholicam* fingeret. Sed *Princeps* disertis, conceptisque, verbis negavit, se facturum. Ut tùm demùm seriò, super discessu, cogitare notatus sit. Sed etiam tùm propositis pollicitationibus novissimis aliquousque acquievit. Interim *Pontificis* supervenit dispensatio, conditionibus, exceptionibusque, tot arduis, rigidisque, plenissima, ut *Princeps* iteratò pernegaret, se quicquam ejusmodi facturum, sed *Hispaniis* longum vale dicturum, esse.

Secundùm hæc, res novæ agebantur. Missi enim erant in *Angliam* ex *Hispaniis* legati, qui, re cum *Catholicis* eo locorum deliberatâ, structisque machinis, intestinum, & civile, bellum suscitarent. Cujus fiducia facti tanta erat, ut, ne quidem de successu ampliùs dubitantes, *Hispani*, etiam *Principi* exercitum tùm offerrent, quo in rebellantes uti posset. Insuper spe, atque exspectatione, ista pariter decollante, alteræ, & novæ, à *Pontifice* superventuræ, dispensatoriæ tabulę proponebantur. Verùm enim verùm eò usque *Princeps* animum, reditumque, suspendere noluit. Ille igitur, relicto apud *Digbium*, quid porrò tàm in caussa nuptiarum, quàm *Palatini* restitutionis, fieri vellet, mandato, ex *Hispaniis* recessit.

Corollarii loco, subjunxit *Buckingamus*, toto illo temporis decursu, ac spatio, quo quidem apud *Hispanias* fuissent, semel duntaxat *Princeps* copiam factam esse, & quidem certis sub legibus, ut ad *Infantem* intraret. De *Hispaniarum Regis* litteris, à reditu *Principis* in *Britannias* postliminiò missiculatis, ità esse, ut *Hispanus* disertè præ se ferat, super *Palatinatus* restitutione, cum *Cæsare* deinceps tantùm, & nemine aliâs, se acturum esse, ut defatigari hac in parte extrà illud nolit.

Atque hæc nunc esse illa, dixit *Buckingamus*, quæ in medium afferre debuisset. Iam *Regis*, regniq; *Procerum*, partes illas esse, ut iis omnibus diligenter ad animos admissis, quid fieri velint, communibus in rem collatis suffragiis, decernant.

V.

Curiæ Procerum ad Regem declaratio.

HActenùs *Buckingamus*. Cujus relationi tametsi, coràm *Rege*, adversaretur *legatus Hispanicus*, apud *Londinum* ordinarius, arguendo, hoc modo secreta omnia, quæcunq; inter *Hispaniarum Regem*, & *VValliæ Principem*, nuptiarum caussa, intervenissent, in *Regis* sui contemptũ, evulgari, dignumq; *Buckingamũ* esse, qui hanc *Regi* illatam injuriam, sub capitis supplicio, expiaret, sicut certè *Rex Hispaniarum*, si quis hac impotentiâ in *Regem Angliæ* perorare apud suos foret ausus, hunc cõtẽptum, sub ultimo supplicio, fuisset vindicaturus, nihilominùs *Iacobum Regem* parùm, aut nihil, ista legati objectio tùm commovere valuit, regerentẽ, de his, & cæteris, sibi rectiùs fide optimâ constare. Interim, legatus ut corã *Curialibus* publicè hanc contraventionẽ proponeret, admisit. Verùm enim verùm *Senatores* regii, legati *Hispanici* exceptionẽ nihil quicq̃ morati, sententiam illam tulerunt: Nempe deinceps super nuptiis *Hispanicis* omnia essent mortua, neque verbulo earũ resuscitaretur mentio. Deindè *Palatinus*, per viâ belli, atque armorũ, in hæreditate sua reponeretur. Cùmque sumptus hucusque in varias tàm legationes, q̃ tractationes, non exigui, unà cũ dispendio tẽporis, fuissent insumpti, illud omne proporrò purè, & datâ operâ, intermitteretur. Tertiò, *Hispano* bellũ indiceretur. Eum enim esse, qui *Angliæ Regis* filios è possessionibus ejecisset, in reformatæ *Religioni* addictos sæviat, ac jam tandem coronam *Anglicanam* contumeliâ insuper afficiat. Quorũ illa duo posteriora decreta ut q̃ primùm in effectum deducerentur, *Regem* deprecati sunt. In sese moram futuram nullam, ut pecuniarum, & sumptuum, abundè sit in medio, quibus res geri possint.

VI.

Rex decreta Curialium regni gratanter admittit.

REx, intellectâ *Procerum* cordatâ, & liberrima, sententiâ, magnam in spem erigi, illisq; respondere, cœpit. Cœlo, inquit, imputare debeo, quod conatibus meis Numen ea auspicia, ac successus, impertiri dignatum est. *Proceres* enim, & *Curiales*, in re tàm luculenta, & clara, liberrimè, promptissimeque, sententiâ tulistis, ut gratias non postremas eo nomine deponere tenear. Quòd ergò juxta c̃tc lisionis inter *Regem*, & subditos, materiã, & fom[illegible], è medio sustulistis, hoc mihi inprimis dulce [illegible]. Quantũ ad primum *Curiæ Senatusconsulti* caput spectat, indicastis, nullam deinceps nuptiarũ *Hispanicarum* mentionẽ ingerendam, neq; ulteriùs, super *Palatinatus* restitutione, tractationibus experiundum, esse. Adhæc ego, tanq̃ *Rex* ætate provectus solicitudines, cogitationesque, meas aperire cõ[illegible] tui, quibus, quid sentiatis, superaddere vobis est integrum. Atque, initiò quidem, ab ineunte ætate tali animo fui, ut, quâdiu *Rex* essem, *Pace* nihil haberem prius, neq; antiquius. Undè ẽt nomẽ *Pacifici* obtinui. Iã, ut hoc insigne nominis epitheton, hanc famã, ac laudem, quibus tàm in his, q̃ aliis, regionibus illustris eram, constanter proferrem, mir[illegible]ee cupio. Nunq̃ bello delectatus equidẽ sum. Ut profusio-

fusionem *Christiani* sanguinis nemo me graviùs sit detestatus. Bellum omnibus, quod ajunt, copiis declinavi semper. Ut hanc pestem omni studio, deditâque operâ, fugerim. Nisi ultima necessitas imponeret hanc legem, bellumque malum necessarium videri posset. Secundùm hęc, non possum, quin vobis in mentem revocem, ab hujus regii *Senatus* indictione, spem mihi factam, fore, ut *Palatinatus* restitutio mitioribus remediis, ac conditionibus, peragi possit Interim nolite hoc suspicari, eũ, ac talẽ, me *Regem* esse, qui vos convocare, consiliaque vestra sciscitari, & desuper, posthabitis decretis illis vestri, res alias agere, aliasque rationes inire, affectus sim. Semel ità est, ut hac super re ardua, deliberationes à vobis institui voluerim. Interim quo pacto eâ, quæ conclusa sunt, decenter efficere, simulque conscientiam, & famam, meam haud onerare, possim, hoc utique mihi cordi esse convenit. Ubi igitur rei tàm æquitatem, quàm necessitatem, aliter haud inflecti posse, statutum foret, tùm utique de mediis ad rem perficiendam requisitis, dispiciendum veniet.

De filiis meis ità est, ut jam ætatem ipse malam attigerim. Nihilominùs opto, si *DEO* placeat, ut eò vitam caducã extendere possim, ut, tametsi oculis hisce illorum restitutionem inspecturus non sim, tamen hoc exploratũ, certumque, habeam, atque intuear, illam, citrà omne dubium, effici posse, atque, ut ajunt, in foribus esse. Et tunc quidem cygnæam illam sancti senis *Simeonis* cantilenam; *Domine, nunc dimittis in pace servum tuum*, soccinere mihi liceat. Si verò, quod abominor, secùs eveniat; tùm verò, non sine cordolio, & gemitu, ex hac vita discessurus equidem sum. Illa mihi fuit, est, & erit sententia, prout alienas regiones sectatus nunquã fui, ità dabo operam, ut incuriâ meapte ne quidem ulna ditionum, ac provinciarum mearum; per hæc *Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ*, regna, decedere debeat.

Pessimæ notæ homo sit oportet, qui quidem *Regi* malus consultor esse velit. Usque adeò enim barbarum, atque impium, est, quod pacis intermediò obtinere queas, illud pugnis, & cædibus, acquirere velle. Quo nomine neque vos mihi belli autores futuros esse, arbitror, antequam, quę ad bellum necessaria sunt, expendantur. De ærario meo jam curiosè mentionem facere supersedeo. Quomodo enim se habeat, notum est. A multis annis non fuit apud *Britanniam Rex*, qui minus auxilii à *Curiis* me excepisset. Eò magis igitur ærarium meum exhaustum est, quò graviores in profectionem *Hispanicam*, tàm mei, quàm hujus nationis, honoris ergò, sumptus facere debui. Ut taceã, quid, quantumq; in filiorum meorum alimentationem, *Palatinatus* defensionẽ, variasque, & toties iteratas, legationes, impensarũ factũ sit. Ut eam etiam nunc, quæ *Daniæ Regi* debetur, porrò summã rependere nõ sim quit?.

Belgium quidem confœderatum, ob viciniæ cõmoditatem, omnium facilimè *Palatinatus* restitutionem efficere possit. Sed iste est in præsentiarum ejus gentis status, ut; nisi ipse auxiliator illis accedam, penè sese tueri non queant. Cum *Germaniæ Principibus*, à quibus ejusmodi aliquid sperare poteram, ita se res habet, ut depauperati, juxtà fortunarum dispendia etiam spiritus, animosque, submittant, atque à me, rebus perditis, atque accisis, opem exspectent. De *Hybernia* sic statuendum est; etiam de vestra sententia, illud regnum tanquam propugnaculum, ac fores posticos, sic habere, ut hic aditus probè confirmandus veniat.

Quod ad navales expeditiones attinet, non equidem diffiteor, eo me hac in parte apparatu, hoc tempore esse instructum, ac ferè unquam antea. Interim, antequàm omnia ad effectũ spectare queãt, & sudoribus, & sumptibus, opus fuerit. Ut ad defensionem portuum, locorumque, maritimorum, multa insuper requirantur. Filios meos, *DEUM* testor, nullis aliis alimentis uti frui, quã meis. Hoc enim mei esse officii commemini, ut omnia illis necessaria suppeditem, donec in possessiones, recuperato *Palatinatu*, pristinas immittantur.

E vectigalibus aula mea magnam partem sustẽtatur. Exindè redituum meorum summa dependet. Si jam belli alea jaciatur, metus est, ne hoc auxilium omne mihi interturbetur. Undè ærario meò damnum haud exiguum instat. Collectas pecuniarias ejus conmatis esse, ut, priusquam hæc velut lex introducatur, multum temporis effluat, compertum habeo. Nihilominùs quin super illas oculos potissimum coniiciam, & mihi indè auxilia promittam, vix videor aliter facere posse.

Principiò igitur hæc res in vestra fide versetur. Si nunc, absque sufficientibus mediis, in bellum descendam, quid, vos rogo, aliud fuerit, quàm, si dentes, tantum modò acuam, mordere minùs possim; Interim, non displicet consilium illud vestrum. Ut etiam gratanter habeam & super eo diligenter cogitare cupiam. Id, vos ut vicissim faciatis, atque ea, quæ reproduxi, trutinetis; æquum, ac par, erit.

De rebus meis thesaurarius, sive ærarii præfectus, vos, idque ex officii ratione, prolixiùs erudiet. Ecce! omni remota lacinia, cordis mei sinum, ac penetralia, vobis aperui. Dùm igitur reciprocante benevolentiâ animos vestros teneo, de cætero securus sum. Animus scilicet loculos aperit, non crumena animum. Liberrimè vobiscum agedum experiar. Date, ut efficere possim, quæ petitis. Si tandẽ vestro consilio bellum suscepturus sum, sic agam vobiscum, ut potestas conquirendarum, itemq; distribuendarum, pecuniarum omnis vos penès esse debeat. Nihil mihi hac in parte vel curæ, vel laboris, futurum. Ipsi thesaurarium, quem præficiatis, eligitote.

Interim, neque hæc ità excipienda sunt, tanquã stomachum vobis movere, atque sine missione crumenas emulgere vestras, affectus sim. Non ità. Sed & deliberationibus vestris ipse accedam, sed, inquam, antequam vos onero, ipse in partes venturus hujus oneris initia experiar ipse. Date, si placet, quę ad aulam regiam requiruntur. De cæteris omnibus pecuniis ità est, ut ea quæ petiistis, illis in medium collatis, effici cupiam. Si deinceps perspectum mihi erit, media illa ad bellum, honestè, gerendum, suffectura, ità, quòd verbis, *Rege* dignis, promitto, agam, ut & in bellum, quod decrevistis antè, descẽdam, & de pace, absq; assensu vestro, nihil in posterum statuã. Deliberationes & belli, & pacis, omniũ sunt præcipuæ, quæ ad *Regem* pertinent. Ego itaq;, more veteri, porrò vobiscũ experiar, ut p̄paratis ad bellum quibuscunq; necessariis, deniq; honestiùs

pacem

pacem impetrari posse, confidam. Inter hæc magni loco solatii accidit, quod *Episcopus Cantabrigiensis* indicavit, nempè, tales etiam sunrum extitisse sententias, ut unanimibus suffragiis, nemine contradicente, in idem decretum conspirasse ferantur. De collisionibus illis, cujusmodi nuper apud *Curias* usuvenerunt, penes animum meum jam tùm transactū est, ut, quæ tùm agitata sunt, ne meminisse velim. Utinam, verò has *Curias* toti es convocare liceat. Eo scilicet fine, quò abusus è medio tolli, subditi verò, sub æqua, bonaque, gubernatione, florer, cqueant.

VII.

Proceres Regi ad bellum promittunt, simulque postulatis quibusdam præliminaribus ut Rex subscribat, contendunt.

ILla siquidem præclara esset *Regis* sapientissimi oratio, atque humanitas; *Proceres* facilè omnes in rem suam propensissimos expertus est. Proindè in ingentis, & plus justi, exercitus conscriptionem itū est. E cujus numero decem millia portus maritimos defenderent, inque classem veuirent. Quotannis autem decem auri milliones in stipendia militum erogarentur.

Illis constitutis, *Proceres* ulteriùs articulos, belli præliminares, sequentes, à *Rege* confirmandos, proposuerunt: Nimirum, classis antè omnia, necessariis rebus instructa, ociùs expediretur. Consilium militare formaretur. Delectus subditorum per regni provincias quotannis quater recenserētur, numerusq; duplicaretur. Sub delectu instituto, unius cujusque militis nomen armis, ac sclopetis, incideretur. Armorum, pulveris pyrii, funiculorum, & id genus apparatuum, copia in præcipuas civitates comportaretur. Fistulæ sclopetorum solitò essent ampliores. Annona, & carnium salitarum provisiones, in naves venirent. *Catholici* arma contraderēt, equis illorum in tabulas relatis. Iidem fidelitatis juramentum deponerent, refractariis in custodiam compulsis. Recusantes per *Hyberniam* apud *Anglicanos* vades darent, caverentque, se juramento fidelitatis conformes fore. Portus maritimi auxiliis nauticis confirmarentur. Continentibus per *Scotiam* locis, atque in edito sitis, præsidia imponerentur. Arces nullæ, nullæ civitates, castellaque nulla, homini *Catholico*, tanquam gubernatori, cederentur. Aurigarum cohors conscriberetur, quæ de impedimentis, sive carris, ac vehiculis, prospiceret. Tãtis igitur is vel adhuc *Regis*, *pacifici* suapte confessione dicti, animus esset, ut difficulter ad armorum extrema ista deveniret, nihilosecì *VVallia Princeps*, unà cum *Proceribus*, hoc egit, ut quàm primùm decem millia, delectu probata, in *Scotiam*, & *Hyberniā*, moverent, locaq; maritima insiderent, majoribus identidem copiis sub nomen, & militiæ titulos, vocatis. Neque hoc satis. Sed insuper ipsi *Proceres*, sive *Curiales*, tanquam legitimi gladiatores, *Regi*, ac domino, suo, tàm fortunas omnes, quàm corpora, animasque religiosissimè addixerunt.

VIII.

Regis, ad Procerum propositiones; declaratio completoria.

AD bellum ergò, ad bellum, inquam, spectantibus omnibus, sic denique, colophonis igitur,

Rex subjecit: Nuper, inquit, quid esset mihi animi super negotiis tàm arduis, explicavi. Eo tempore, quid utilitatis indè nasci possit, sicubi subsidia, ac media, ad bellū necessaria, tàm in specie, q̃ genere, exprimantur, indicavi. Fateor, summā eam, q̃ quidem constituta est, pro rei initiis, sufficere. Tamen nihilominùs exspectatione pconceptā meā longè sit inferior. Nihilominùs ille ego sum, qui pecuniam non desidero. Ut potiùs intelligere cupiam, quid consilii suggeratis, q̃ media decernatis, rem ut arduam modò non perficere, sed ad minimū bene inchoare, sustineam. Quando n. belli finis consolandus, hoc penes DEUM est, homines n. [illegible] Interim, benevolentiæ vestræ gratias ago. Dum fortunas, animasq;, addixistis, nescio quid amplius flagitare possim. Nēpè illud sacramentū mihi gratis est, q̃ si quadragies nova, ac nova, identidem subsidia decrevissetis. Immò nec regnum mihi tam gratum præ optimā voluntate illa vestra. Quicquid enim apud regnū est fortitudinis, sive roboris, hoc in animis, & præcordiis, subditorum fundatur. Et ego talib. subditis felix sum. Et libeuter profiteor, absq; exemplo esse, ut & ab initiis hujus regni *Statūs*, & tantillo temporis momento, tot, ac tanta, auxilia decerni contigerit. Itaque, intuitu [illegible] gerrimæ illius vestræ propensionis, denuo gratias vobis agò, immò habeo quoque. Gratior quidem ea est animorū vestrorum significatio, quàm subsidia omnia. Tantum utiq; sub hoc consultationis momento, quàntum totius anni spatio vix olim aliàs subditis in more est.

De cætero, quàm rationib. illis vestris adversari haud velim fidē, dedi anteà. Sapientissimi Reges sunt illæ, anteq̃ rē magni ponderis aggrediantur, priùs conditionem ac statum suum, diligenter excutiat. Quō nomine, ut *Rex* priùs exactè animum instruat, antequàm coràm *Curialibus* publicam ferat sententiam, opus est. Quade re sic quidem, ut denique vestram super abrumpendis [illegible] ptiarum, quàm *Palatinatus* restitutionis, [illegible] sententiam pedibus eam. Ea lege ergò vobiscū ciscor, ut quàm vestris ego consiliis, & petitis, annuere paratus sum, tàm vos prompti, & diligentes, sitis in iis efficiendis, quæ decreta sunt. Pro consilio, & virtute, opus erit. Fingite, vos officium vestrum fecisse. Næ, etiam hoc à vobis, super pro loco, postulo, rogoq; mihi *Regi* vestro, fortè humani aliquid patienti, ignoscatis. Id, reor, vobis facile erit, ubi me à tot annis præfuisse, regimen[illegible] *Justitia*, & *Pace*, administrasse, occurret. Hisce nominibus jactare me posse videor. Diu dum bellum, tanquam belluam infernalem, pestem aversatus sum. Quæritis, qui sic, & cur? Dico vobis, pacem prætuli, pacem quæsivi, ex adverso bellum fugi, lanienam odi, cædes *Christiani* nominis detestatus sum. Dùm igitur, tanquam *Rex Christianus*, diu in pace incubui, fateor, humani aliquid passus sum, deceptus sum, elusus sum. Sed vicit amor pacis. Hanc vos, quàm solicite quis accusate, non me culpate, qui solitā *Regibus* filios meos feror, ut illorum commodis [illegible] cupiam semper. Itaque, aliam jam ut ment[illegible] duam, & res, & tempus, monent.

Proindè *Buckingamo* has partes demandavi, de omnib. corā vobis referret. Vix ullo tēpore negotium momenti intervenisse certus sum. Po[illegible]

tam quidem ipse de omnibus necessariis prospicere. Sed & humanius, & consultius, fore arbitrabar, si vestra accederet tàm deliberatio, quàm autoritas. In supremo consensu promisi, neque nuptiarum, amicitiæque, neque quemcunque alium, respectum apud me eo loco futurum, ut *Palatinatus* recuperationem postponere debeam. Itaque sic etiam nunc affectus sum, ut vitali hac aurâ indignus esse videar, si minùs in effectum ejus rei incumbam, si minùs media, à DEO concessa, illùc convertam. Senecta hæc est ætas mea, & filius unicus, idemque adhuc juvenis. Interim, tàm meo, quàm illius, nomine, do fidem, me nullis, *Palatinatum* recuperaturis, remediis refragaturum. Quid est, quod me ipsum, quo minùs in bellum eam, in *Germaniam* ascendam, prohibeat? Tametsi enim senex sum, nihilominùs ausim promittere, me expeditionis hujus comitem futurum, modò illud expedire judicetis. Quid, si hæc profectio mea frugifera esset, prout non dubito? Nisi *Palatinatũ*, inquam, recupero, nisi filiis meis patrimonium reddo, indignus utique sim, qui hæc sceptra geram, qui *Rex* vester appeller. Neq; enim, ut aliàs vivam, vivere aut merebor, aut cupiam. Ità verò neq; amicus, neq; inimicus, inventus mihi est quisquam, qui, justissimam *Palatinatus* armis vindicandi caussam suppeditatam abundè esse, non affirmare velit. Hi, credite, sermones calcar, hæc responsa stimulos, dederunt.

De quo igitur securos vos esse jubeo, ego, præparabo omnia, hanc ad expeditionem necessaria. DEVM testor, de collatis in medium pecuniis me ne obulum quidem interversurum esse. Ipsi dispensatores eligitote ipsi providetote. Duæ caussæ sunt, quas ob mei dememinisse non poteritis. Aulæ quidem meæ proventus diminuũtur, crescentibus expensis. Nihilominùs bellum, semel cœptum, fuerit perseverandum. Liberè, atque ex animo, quod *Regis* boni est proprium, vobiscum experiri constitui. Unde de felicitate horum comitiorum benè auguror, utique quæ me, antè *Reges* omnes cæteros, felicem, ac fortunatum, reddere satagunt.

Ad summam rei deniq; q̃ spectat, rem apprimè necessariam prævideo, *Senatu* militari, eoque fideli, ut sim instructus. Nolim tamen plures admittere hoc in contubernium. Neantè tempus secreta eliminari accidat. Quid prius, ac secundò, exequar, an viginti, decemque millia, sive versus orientem, sive occidentem, sive in *Bavarum*, sive *Cæsarem*, mittere debeam, hæc quidem penès me erit cura. De quibus illis tantisper dicere supersedere volui, dum, *Palatinatum* absque armis recuperari posse, spes fuit. Siquidem autem hæc exspectatio decollarit, confido, futurum, ut, qui hanc mentem, vobis ut obsequar, inclinavit, idem cœptis benedicat, quò autoritatem à calumniis vindicare, contraque omnes malos genios, eorumq; complices, rem, famamq; tueri, evaleam. Semel cecedico, atque edido, vobis, propositum, atq; intentionẽ meam, semper fuisse honestissimam. Neq; illud ego, promeritus sum, ut in filiis meis tàm indigna patior. Næ hoc caput aliâ hederâ, ac præmio, dignum erat.

IX.

Rex, super Fidei confessione, pariter pronunciat.

Illa in verba postquàm summa cum moderatione, & mansuetudine, *Rex* perorasset, porrò, super *Fidei confessione*, illa, quæ sequuntur, adjecit, totâ Londinensium civitate in applausus, & publicæ lætitiæ testificationes, effusâ. Sic autem subjunxit. Petitionis vestræ zelum, ac desiderium, tale est, ut prædicatione mea cõdignum videatur. Infelix equidẽ sim, oportet, sicubi eò, quò me tàm conscientia, quàm obligatio mea, impellit, adigendus eram, ut non ipse sponte præcurram. Quæ mea sit fides, quæ confessio, interrogate libellos meos, inspicite vitam, & actiones meas. Non spero, me eò usque vitam protracturum, ut intelligam, me, vel *Religionis* caussâ, suspectum meis esse. Neque sic agam, ut quisquam fortè suspicari possit. Opto autem in marmore, tanquam vituperii lapide, & quidem atrocibus litteris, ad sempiternam rei memoriam inscribi, sicubi deprehensus sim à *Religione* ea, quam profiteor, defecisse. Is enim, qui autẽ faciem DEI hypocritã agit, cui homines fidem habent, indign' est. DEVM testor, etiam viscera mea commoveri cœpisse, ubi *Pacificum* dogmata sic invaluisse notavi. Id genus cordolii haud segniùs me afflixit, ac si spinas intrà oculos, stimulosq; intrà renes, habuissem. Sæpiùs, quo pacto incremento ejus rei obviam ire possit, deliberare cœpi. Ut neque, si minùs hoc fecissem, excusandus veniam. *Martyris* quidem nomen mihi non sumo; Sed *confessoris* titulo venio. Quanquam etiam modo quodam *Martyr* dici fortè possim. Sicut vel in sacris nostris *Isaacum* ab *Ismaele* sugillari accidit. Nullus unquã *Regum* extitisse notatus est, qui plus calumniis me fuerit obnoxius. Interim in persecutionem nequicquam incubui. Semper enim statui, *Religionem* aliâ re magis nullâ vires accipere, quam per secutionibus. Meministis vetus illud: *Martyrum nempè sanguinem Ecclesiæ esse sementem*. Iam ità est, ut non tàm de petitis illis vestris assentiar, sed etiam majus quiddam adiicere velim. Illud autẽ hoc est, nempè, ut, intrà præfixum temporis terminum, tã *Iesuitæ*, quàm *Monachi*, ac *Clerici*, ex hoc regno excludantur. Hoc ut per trium regnorum fines ematurari possit, triplici proscriptione erit opus. Ut igitur provinciarum Iudices in recusantes animadvertant, res postulat. Illi adhuc dum pleno jure ustitur fruuntur, ut à me dispensatio alia intervenerit nulla. Egò n. sic regnare didici, non ut utar semper calcaribus, sed habenis interdum inflectam. Itaque de hoc providebo.

Secundùm hæc, legẽ feram, quâ è subditis meis coërceri isti possint, quicunq; ad *Oratores* peregrinos intrare comperiuntur. Dumus quidem *Oratorum* suis gaudẽt privilegiis. Interim isti negotiatores, sicubi ædibus illis excant, in via ab observatoribus prehendi, atq; ad pœnam rapi, possunt. Ut sic exemplum pœnæ extet in medio.

Addo etiam hoc, nempè ne de filiis vestris solicitũ esse. Et certè diu de his deliberavi. Cujus rei testes consiliarios meos appello. Deiisa. ità sentio, ut non nisi grande nefas esse censeam, sicubi liberi vestri sub meis regnis sic quidem educari velint, tanq̃ sive apud *Madritum*, sive *Romam*, educerentur.

De ultimo, q̃ superest, ob laudatissimũ illud, q̃ suppeditastis, consiliũ, vos amo. Præter n. omnẽ rationẽ est, *Rex* ut patiatur subditos suos alterius magis legibus, q̃ suis, obligari. Quid n. *Rex* in alio territorio, sive regno, & cur, esset curiosus? De eo ergò estote securi, Nunq̃ n. deinceps eventurũ est, ut id genus cõditionibus extravagantes locũ sint inventuræ. Subditos siquidẽ eũ *Regibus* idem vitæ, neci sq; arbitrium nancisci, consentaneum utique est.

S. Petro

X.

Patres Societatis, itemque Clerici, ex Anglia proscribuntur.

HÆc cùm sententia Regia publicata foret, ilicet cives Angliæ Catholici arma contradere jussi sunt. Qua re peractâ, edictû, quod sequitur, sive fulmê, in Patres Societatis, Clericosque cæteros, torqueri cœpit. Posteaquàm Magnæ Britanniæ Rex, tàm ab Ecclesiasticis, quàm secularibus, sub his comitiis congregatis, Statibus, erudiri cœpisset, quid, quantumque, sive incommodi, sive periculi, ab ingenti Iesuitarum, Clericorûmque, multitudine, impenderet, qui quidem autoritate Romani Pontificis ordinati, atque hoc in Anglicanum regnum inducti, sunt. Ut de fastu, & insolentia, quâ quidem subditos modò non à fide agnita, sed etiam subjectione, & fidelitate ipsamet, in diversum abripere moliŭtur, nihil dicatur. Istorum omnium intuitu, quò tantis malis in tempore fieret medicina. Regi decretissimum esse, ampliùs haud connivere velle. Proindè sic conceptissimis verbis Regem edcere, nimirùm omnes, & singuli, tã Iesuitæ, quàm Clerici, ex potestate Romanæ sedis ordinati, atq; intrà Angliæ regni, VValliæque Principatus, sese tenentes, fines, intra XIIX. Cal. Quintil. exirent, portusque regni maritimos peterent, undè vento secundo in regiones exteras transferri possint, ac neunquam post reverterentur, nisi in pœnas, legibus expressas, incurrere mavelint. Pari rigore in omnes illos animadverteretur, quicunque, post elapsum terminum, ullum sive Iesuitam, sive Clericum, hospitio, domoque, excipere, sive ullo pacto juvare, ausus esset, pœnâ in omnes, cujuscunq; saltem forent ordinis, constitutâ gravi, ac rigorosâ. Idem Regem inculcare Archiepiscopis, Episcopis, Dynastis, ac Vicariis &c. nimirum & illi omnes in Iesuitas, & sacerdotes, quoscunq; contrà venientes severâ sub lege irent, neque ulli gratiam facerent, parcerentque, nisi ipsi indignationem Regis in se, suosque, provocare mavelint.

XI.

Orator Hispanicus Regem inter, filiumq; Regis, novarum discordiarum semina dispergit. Sed Curia intercedit, placidaq; compositione comitiis fidem imponit.

SEd quid illud est, quod hominum votis identidem obstrepere notatur. Nihil enim tàm lætû, tranquillumque, dari, cui nô tristitiæ nubes opponi, atq; interjungi, possit, non unâ veterû gentiliû voce proditum. Idem hîc quoq; evenisse narratur. Ne igitur mutua illa inter Regem patrem, & VValliæ Principem filium, benevolentia diu concors continuaret, ecce! Hispanicus Orator modum commentus esse fertur, quo hoc vinculum labefactaret. In Regis secretò accedens, multa super decretis Curiæ, multa super Clericorum illa proscriptione, conqueri cœpit. Quibus adiicere, ut ferunt, nihil dubitavit, Rex nêpe neq; plus iusto filio regio, multò minùs sive Bückingamo, sive Curiæ, crederet, paratas esse insidias, ut, nisi Rex Curiarum placitis ad amussim annuat, jã turba exspectanda sit, quæ detractam patri coronã filio imponat. Ferunt, parum absuisse, quin Rex hæc omnia crederet, Itaq; tristis, confususque, & identidem suspirabundus, apud prãdium notari cœpit. Non latuit filium Principem, & Bückingamum Marchionem, hæc tàm inexspectata alteratio. Dùm igitur Rex rhedam conscendit, adsunt ambo, &, quid rerum Orator Hispanicus insusurrârit, ac quo pacto hunc Regis animum interturbarit, sciscitantur, inquirunt, deprecantur? Neq; dilapsam altius in animû diffidentiã dissimulare Rex poterat. Qui cùm ab ovo omnia exposuisset, officioso lacrymarũ interveniente imbri, istâ verborum ingeminatione, mi Fili, mi Fili sermone absolvit. Ad quæ constanter illi omnia pernegare, &, si quisquam tale facinus comminisci ausus foret, capitis in reũ supplicium decernere, cœperunt. Interim, jam tùm radices c... hic dolor, quàm ut levib. placari, abstergique fomentis quitus esset. Sic quoq; animo, curarũ pleno, Rex tùm quidem, quà destinârat, perrexit. P... de momento temporis Princeps, cum Bückingamo, ... novam, & infaustam, ad Curiæ Proceres deducit ... gitur è numero suopte delectos miserunt, qui istam Oratoris, ut accusabatur, invidiam & figmenta, ... expectorarent, simulque ut in tantam invidiam ... tâ ordine inquisitione, penetrare liceat, exora... Ea de re Oratori, tanquam aliud agenti, & prof... ro, arrestum iniicitur. Sed hic, ac si Rex mentem ... non ritè percepisset, obtendere, & sese è pediculis extricare, cœpit.

Ejus ergò accusationis fide laborante, tandem, summa cum Regis, Principisque filii, congratulatione, comitiis illis missio data est. Quo tempore copias, jam tùm conscriptæ, sub imperium, & manum, Mansfeldii venerunt.

CAP. III.

De VValliæ Principis, cum Henrietta Maria, Galliarum Regis sorore, matrimonio. Pariterque nova Angliæ, & Galliæ, &c. Regum cõfœderatione.

I.

VValliæ Princeps veras demum nuptias contrahit cum Henrietta Maria, Galliarum Regis sorore.

Consummatis illis Anglicanis comitiis, omnibusque in bellum, offensive suscipiendum, præparatis nec... proximum erat, inclinante Iacobi Regis ætate, regio filio, VValliæ Principi, u... aliud, & verum, matrimonium quæreretur. Quæ res sacra ut ritè effici posset, Iacobus Rex Hatum legat... ad Regem Christianissimum in Gallias dimisit, cum Henrietta Maria, Ludovici Regis sorore, matrimonii ... traho...

trahendi igitur. Is ergò Caletum, & posteà Parisios, veniens, omnis generis exquisitis honorum testificationibus, ignibusque excitatis honorariis, & pyrobolis, solenniter exceptus est. Sub sequentibus proindè conditionibus res omnis feliciter transigi cœpit. Nempè Rex Christianissimus effecturus est, ut, intrà trium mensium decursum, absq; mora, à Pontifice, super hoc contractu facerrimo, dispensatio plenaria haberi possit Præeuntibus illis contractus mat[...]oni[...]lis articulis, iisq; confirmatis, Rex magnæ Britanniæ delectos mitteret, qui, more Romanæ Ecc[...], nomine VVallie Principis, cum Christianiss. Regis sorore, contraherent. Matrimonium hoc in Galliis celebraretur illo ritu, qualis à Rege defuncto, & Margarita regina, itemq; Duce de Barry, fuisset observatus. Sponsa regia quantò ociùs In Britannias deduceretur, sumptibus Christianiss. Regis Caletum usq; deportanda. Inde, Anglicanis committenda, eâ solennitate, quæ Galliarum Regis sivè filiam, sive sororem, Britanniæque hæredem, decet, afficeretur. Sponsa in Angliam deducta, dies indiceretur, quâ, præsentibus Iacobo Rege patre, VVallia Principe, & regiæ hac conjuge, cæterisque, quorum interest, per atrium, more regio exornatum, articuli contractus ejusce matrimonialis publicè recitarentur. Hoc modo denuò, etiam à Britanniæ Proceribus, cõfirmato regio matrimonio, nullæ intervenirẽt ceremoniæ, Ecclesia Rom. adversantes. Regina verò, omnibusq; illius aulicis, liberum Romanæ Religionis exercitium permitteretur, ubicunq; per Britanniam futura esset, facello illi indulto, eoque, prout ipsa vellet, exornato. Omnes [...] actus, nẽpè facerorum inspectionẽ, & peractio[...], more Romano, regina liberrimè, quibus vellet, permitteret, ita ut de Indulgentiis, & Iubilæis, à Pontifice obtinendis, eadem ex voto, atq; animi sententia, disponeret. Pariter, intrà Londinum, reginæ aulicis [...] cœmiterium, pro faciendis exequiis, idque, ne profanari possit, mœnibus includeretur. Regina Episcopus esset, sive Eleemosynarum curator, ad quem facerorum inspectio omnis pertineret, atq; jurisdictio. Ut juxtà leges canonicas experiri in suos queat, Si igitur aceidat, quendam ejus subditorum [...] agistratu seculari, ob delictum quodcuque, intercipi, is redderetur huic Episcopo, tanquam Iudici [...]nario. Et, si ad mortem deliquisset, hæc caussa ab Episcopo inspiceretur. Eus verò, si sit privilegiatus, atq; clericus, detracto prius habitu, exauctora[...], dignitate, Iudici seculari puniẽdus redderetur, Si [...] ultimo supplicio sit afficiendus, juxta regulas [...]nonicas, coërceretur. Hocq; omne, in ab[...] Episcopi, Vicarius exequeretur. Viginti octo sacerdotes regina, res sacras administrarent, habitu suo, aliàs consueto, utentes. Iacobus Rex, & filius regius, sub juramento caverent, nihil sese designaturos, quo regia conjux, quoad Religionem Romanam, sive turbari, sive persuaderi, queat. Ejusdem aula, [...] atrium, id genus ministris, atq; ornamentis, [...]eretur, atq; unquam Galliarum Principi usuve[...] sub conditionibus illis, nuper Hispaniarum Infantis in dub[...]. Omnes, ac singuli, aulici, quos in Angliam ad[...]erit, essent & Galli, & Romanæ Ecclesiæ ad[...], ab ipso Rege Christianissimo selecti. In quorum, morte intervenientẽ, succederent Catholici, sive Gallicani [...] Angli, sed hac sub conditione, ut Rex Britanniarum assentiatur. Illi, quicunque [...], sic jurarent in verba Regis, VVallie Principis, &

regiæ conjugis, sub hac formula: Ego juro, fidemq; omnem addico, Serenissimo, &c. Iacobo Britanniarum Regi, pariter Illustrissimo, Carolo, VVallia Principi, ejusdemq; conjugi, Henrietta Maria, Galliarum Principi, quam, sine fuco, ac dolo malo, sincere, implebo. Si igitur quicq; futurum sit, quod adversus personã, honorem, ac dignitatem, prædicti tàm Regis, quàm Principis, itemq; regiæ conjugis, verget, aut cõmunẽ regni, statusque, salutem concernet, illud omne me quovis tẽpore indicaturum esse, sanctè promitto. De dote regiæ sponsæ sic est, ut octingenta coronatorũ millia, singulis coronatia tres libras Gallicanas cõstituentibus, numerãda sint, parte sub ipsis nuptiis, parte intrà anni spatium, exsolvenda. Si accideret, VVallia Principem illiberem priùs naturæ legẽ implere, ipsiusq; esset in potestate, ut sive apud Angliã manere, sive in Gallias redire, mallet, liberrimè, eâ uti frui posset. Si liberi susciperentur hoc è matrimonio, tunc duæ partes tertiæ illius dotis redderentur, cæteris immotâ lege relictis. Liberi verò ipsi, ad annũ usq; ætatis decimũ tertium, manerent in potestate matris. Iidẽ, post excessum matris, duas tertias dotis prædictæ, ad matrem redeuntes, possiderent. Nisi fortè regia hæc vidua ad secũda vota transeat, & ex utroq; matrimonio liberos suscipiat. Quo nomine tàm primi, quàm posterioris, matrimonii liberi de duab[...], matri restitutis, tertiis participarẽt. Si prior regina, & illiberis, decedat fato, tùm dos dimidia restitueretur, filiis verò pſentib[...], integra summa illis cederetur. Rex Angliæ quotannis, loco dotis, in hanc regiã conjugem sexaginta coronatorum Francicorũ millia erogaret, simulq;, in supplementum, pro mũdo matronali, coronatorũ millia dependeret quinquaginta. Ubi VVallia Princeps primo loco ex humanis abeat, tunc donatio hæc propter nuptias in manu esset reginæ viduæ. Hæc quoque, inter arces, sibi assignatas, unã aliquã, & præcipuã, potiretur, quã aulam, dignitatemq; suam, tueri quita sit; Ità ut de præfecturis, & ministeriis, eò pertinentibus, dispẽsationem liberam habeat. Si regina vidua, hæredib. vel præsentibus, vel nullis, in Galliae reverti velit, tunc omnem mundum, unà cum dote, juxtà leges has, pactã liberrimè transferret, Rex Britanniarum verò, eo casu, teneretur regiam viduam, unà cũ aulicis, Caletum usque, suis sumptibus deferre. Regia princeps quibuscunq; sive paternis, sive maternis, sive collateralibus, successionibus, quoad jurisdictionem supremam, aliosq; regios proventus, renunciaret. Atq; hic ille iste contractus nuptialis apud Parisios referretur in cõmentarios, vel indices, apud Angliam verò à Curialibus, sive Proceribus, cõfirmatus, in codicillos ordinarios veniret, promittentibus Rege, ac regio filiõ, nunquàm sese pactis illis esse contraventuros. Si deniq; Regum alteruter his illis pactis, ac conventis, nuptialibus, quò minùs cõsummari ac perfici, velint, obluctaturus sit; hic, in recusationis, retractationisque, mulctã, quadringenta coronatorum millia parti læsæ, tædii igitur, enumeraret. Quæ cùm omnia apud Gallias, Anno M. DC. XXIV, Idibus Novembribus, decretissima forent, Iacobi, Angliæ Regis, calendis Decembribus, ingentia lætitiæ signa, tam tormentorum explosionibus, quàm ignibus festiuis, apud Londinum, & universam Britanniæ insulam, data sunt.

II.

Sponsa regia è Galliis in Angliam deducitur.

Consummatis eo modo pactis nuptialibus, X. *Cal. Quintiles, M.DC.XXV.* regia *Galliarum Princeps*, comitantibus *Duce Chevrensio*, ejusdemq; conjuge, itemque *Episcopo, Patre Societatis*, & viginti *sacerdotibus*, è *Galliis Cantabrigiam* pervenit in *Angliam*, à *Carolo Rege*, sponso, triumphali cum solennitate, excepta, atque sub corona *Procerum Anglicanorum Londinum* traducta; Ubi deinceps *Calendis Quintilibus* nuptiarum regia festivitas celebrari contigit. Iam tùm enim *Iacobus Rex* pater ultimam vitæ lineam impleverat.

III.

Confœderatio nova inter Galliæ, & Angliæ, Reges, Remp. Venetam, Sabaudiæq; Ducem, &c. coit.

Quod autem interim, dùm sponsa regia è *Galliis* deducenda esset, *Carolus Rex* apud *Regem Christianissimum* per legatos egit, nempè ut pii ipsius *Palatinatus* restituendi conatus adjuvarentur, hoc loco prætereundum non est. *Rex Christianiss.* igitur certa hanc in rem auxilia non invitus decrevit. Quem cùm ab incœpto remoraturi homines *Clerici* res novas agerent, *Rex*, ne in aulam venirent, nisi vocati, interdicto cavit. Indè, præmissis præparatoriis necessariis, redintegratisque pactis prioribus, denuò novam inter *Galliæ*, & *Angliæ*, *Reges, Remp. Venetam, Ducemque Sabaudiæ*, &c. in confœderationem solenniter itum est, eo fine, ut tàm offensivè, quàm defensivè, *Italiæ*, *Vallisque Tellinæ*, libertas, itemque *Palatinatus* restitutio, vindicaretur, efficereturque. Fœderis conditiones, quibus stabatur, erant illæ. Confœderatio hæc per legatos *Cæsari, Regiq; Hispaniarum*, significaretur, hoc fine, nisi *Vallis Tellina*, ac *Palatinatus*, pristinos ad possessores, dominosque, revertantur, restitutio armis efficeretur. Pari lege *Pontifex* admoneretur, ut, si ei volupe sit, pro vindicatione bonorum ecclesiasticorum, & *Pontificiæ sedis*, conservatione, in hasce partes transiret. Cui, vel à belli initiis, duorum mensium terminus adhuc insuper præfigeretur. Eadem ratio haberetur magni *Florentiæ Ducis*, propter portus maritimos in *Hetruriam* excurrentes. *Rex Galliarum* autem exercitum, è viginti quinque peditum, & quatuor equitum, millibus, in *Italiam* expediret. *Veneti* decem peditū, & duo equitum, millia, conferrent. *Sabaudo* quinq; peditum millia, & mille quingentos, equites, adjiciente. Pariter apud *Massiliam Rex Christianissimus* classem instrueret è viginti quatuor triremibus, & quadraginta navibus, quæ cum per sinum *Hispanorum* cursus, ne *Genuam* excurrant, interciperent. *Helvetii*, unà cum *Rhætis Comum* usque, atque in *Vallem Tellinam*, educerent, quorum duabus legionibus *Rex Galliarum*, ubi cæ *Veneti*, stipendia erogarēt. Sic per sinum *Hadriaticum Veneti* classem pararent, quà locus versus *Pugliam* invaderentur. *Britanniæ Rex* centū navium classe angustias illas, sive isthmū de *Gibraltarra*, præoccupans, aureum vellus, illud in *Hispanias* deferendum, degluberet. Idem, pro recuperatione *Palatinatus*, duodecim pedestris, & duo equestris armaturæ, millia, usque dùm ἀπ' πάντα essent recuperata, aleret. Si eveniret *Mediolanensem Ducatum* expugnari, juxtà rationes *Henrici Magni*, ejus nominis *Quarti*, dispensaretur. Difficultates verò emergentes ad *Pontificem* reiicerentur [illegible] ferentiæ, & simultates, inter *Sabaudiæ*, *Mantuæ* [illegible] *Duces*, per compromissionem mutuam eò usque [illegible] pitentur, usque dum, sub felix belli exodium [illegible] penitùs decidi queant. Actibus interea hostil[illegible] medio sublatis, & cessantibus. *Rex Christianissimus*, pariterque *Veneti*, in eandem *Palatini* restitutio[illegible] incumbentes, tam sumptus, quàm exercitus, [illegible] ferrent. Atque hanc illam in confœderation[illegible] deinceps alii, atque alii, *Magnates* transitum [illegible] animadversi sunt, omnibus, sub belli promov[illegible] ardore, undecunque æstuantibus. Sic factum, ut in rem *Friderici Palatini*, per *Britannias, Gallias*, [illegible] nesque cæteras, legiones passim conscriberet [illegible]

IV.

Mansfeldius, à Iacobo, Angliæ Rege, novis copiis præficitur.

Hæc ubi novi belli fundamenta essent jacta, [illegible] diu moratus *Ernestus Mansfeldius*, in *Gallias* [illegible] direxit. Ubi à *Rege* benigne habitus, juxtaque luculentis muneribus affectus, posteaquam *Re*[illegible] nimum, in *Palatini* restitutionem propensum, [illegible] que coràm, & secretò, promissiones excep[illegible] in *Angliam* properè perrexit. Apud *Londinum* igitur adventus illius fuit exoptatissimus. Ut in pal[illegible] quod in bonorem *Infantis Hispanicæ* solenniter [illegible] rat præparatum, magna cum aggratulatione, [illegible] peretur, magnificisque sumptibus aleretur. *C*[illegible] *Rex* dynastiam, muneris loco, in hunc contu[illegible] qua, ad dies vitæ, triginta florenorum m[illegible] a [illegible] ciperet. *Iacobo* antè, dùm adhuc inter hom[illegible] set, eundem (*Mansfeldium*) novis copiis pr[illegible] te. Diploma erat ejusmodi. *Iacobus*, Dei grat[illegible] *Magnæ Britanniæ, Franciæ, Scotiæ, & Hyberniæ, Rex*, &c. *Defensor Fidei: Ernesto, Comiti Mansfeldio*, agn[illegible] dilecto, S. &c. Quandoquidē, ad instantias ca[illegible] morum liberorū, *Electoris Palatini* hæredū ipsi[illegible] *Electricis*, tùm ex alto illo animi dolore, quo [illegible] dignitatib', possessionibusque, suis exutos intueor, permotus sum, ut, in recuperationem patrimo[illegible] lorum, copias è regno hoc meo illis decreverim, ecce! super duce, atque exercitus ejus capite, cu[illegible] toritas, prudentia, atque experientia, po[illegible] mūn, dispiciendum, deliberādumque, [illegible] t. E q[illegible] bus cum liberi illi mei te, *Erneste*, *Comes Mansfeldiæ*, præcipuis laudibus commendent, t[illegible] q[illegible] fortitudinem, industriam, fidem, felicitatem, [illegible] tiam, inter cætera merita, deprædicent, utiq[illegible] bus hac in parte satisfactum est abundè, utique nō invitus exercitum meum tuæ inspectioni, & [illegible] committo, utique, qui ob ea ipsa in meo c[illegible] merita, tibi & debeo, & defero, plurimum. [illegible] nim virtutis tuæ ipse accedo. Undè & copias [illegible] recèns collectas, autoritati, ac jurisdictio[illegible] subiicio.

Ut autem scias, quibus l[illegible]bus hic ex[illegible]itu[illegible] in quos ducendus, esset, sic habeto. Initiò, nega[illegible] dico,

dico, neque volo, neque designo, ut eas regiones, ac dominia, amicorum, ac confœderatorum, meorum, offendas, aut perturbes, multò minùs pacis dirimendæ occasionem ingeras, id enim haud conveniens foret. Inprimis verò conceptis verbis adhortor, ab omnibus ditionibus, dynastis, & civitatibus, de jure ad Regem Hispaniarum, fratrem meum dilectum, itemque agnatam, & sororem, meam, Illustrissimam Infantem Isabellam, spectantibus, manû dedità operâ, diligenterque, abstineas. Quo nomine, si quid secùs eveniat, & nunc, & deinceps, quodcunque exercitus hic meus extentasset, irritum facio, sancioque. Eâdem lege sumptus, antè concessos, atque eam in militiam decretos, retracto, atq; inhibitos esse volo. Atque sic, citrà institutum illud meum, eventura sunt omnia.

Ex adverso, dico, atq; edico, immò eatenùs felices apprecor, successus, ea omnia ut efficias, quæcunque ad recuperationem & Palatinatus, & amicæ pacis, requiruntur per Germaniam. Utque Cæsarem, Bavarum, cæterosque id genus Episcopos, quicunque tùm pacem Germaniæ, quàm liberorum meorum statum, everterunt, ad meliorem mentem, pacemque, redigas, permitto. Hæc enim, hæc, inquam, voluntatis, atque expeditionis, illius meæ summa est. Cujus fidem, & testimonium, etiam sub sigillo regio, tibi confirmaturus sum, eâ lege, ut in hæc verba te satisfacturum antè promittere debeas. Hactenùs Iacobus Rex.

Hoc diplomate auctus Mansfeldius, denuò in Gallias iter relegit. Commodè tùm apud Christianiss. Regem erant legati Anglicani, Batavi, Veneti, atque alii, uno ore instantes, Rex progressibus Hispanicis, tanquam rictibus, se se opponeret. Eam esse Hispanorum cupiditatem inexhaustam, ut modò non provinciam unam post aliam subjugarent, modò non Monarchiam affectarent, sed etiam Galliarum regno insidias facerent, cujus aditus penè omnes insidentes jam tùm intercepissent. His motus Rex argumentis, præter cætera auxilia, Batavis in super millia militū sex, etiam suis sumptibus alenda, addixit. Tametsi autem huic Regis proposito etiam, atque etiam, vehementer obluctarentur homines Clerici, obiicientes, hoc tàm regno, quàm animæ Regis, damnosum fore, nihilominùs nihil effecerunt. Pro tàm aptato successu, legatus Batavus, nomine superiorum, obtulit Regi Christianissimo spondam pretiosissimam, ducentis florenorum millibus æstimatam, quam antea à Chinarum Rege acceperant, unà additis armis, ac sclopetis manuariis, auro nitidissimo obductis. Quæ quidem omnia à Rege granter admissa sunt.

V.

Mansfeldius arma, ac tormentariæ rei apparatum conquirit.

Sic quoque Christianissimo Rege per Gallias conclassante, cò res redierat, in in sinu, quod dicitur, gauderet Mansfeldius. Is igitur, magnâ tribunorum comitante catervâ, in Batavos descendens apud Mauritium Vranium ad Rosenthalam castris sese tenentem, appulit. Ut igitur tormētarias illas machinas, quas in emigratione è Palatinatu apud Sedanum deposuerat, reciperet, istas, navibus impositas, Caletū præmisit. Cui cùm S.P.Q. Embdanus super alias duodecim ejusdem generis machinas, unâq; armorum cumulum, intercepisset, legatum eum navibus misit, qui oblatis Iacobi, Angliæ Regis, intercessionalibus, à magistratu Embdano ista extorqueret. Ità autē Rex ad Ordines Batavos dederat: Nempè, inquiebat, Mansfeldium Comitem, ob fidem, & meritorū continuationem, ergà liberos suos, non posse non Regem commendare Ordinibus, utq; eum humanissimè habere velint, corrogare. Eò igitur spectare hanc interpellationem, ut præfatum Mansfeldium, unà cum omnibus, rebusq; omnibus, ad eum pertinentibus, liberè per fines suos ire, ac redire, paterentur, simulque, ut arma, ac tormenta militaria, apud Embdanos sequestrata, recuperare, iisdemq; exercitū instruere, posset, accuraret. Illum reb. tàm suis, q̃ liberorum suorum, velificari Proindè, ut conatus illius tàm vehiculis, q̃ navibus, pro præsente pecuniâ, adjuvarent, locumq; recessendis, atq; in naves imponendis copiis idoneum, permitterent, operæ precium fore; Hoc esse, quod Rex, citrà recusationem, ab Ordinibus exspectet. Eam enim Mansfeldii præ manibus esse expeditionem, quæ non modò in rem communem, publicumq; bonum, militet, ut etiam propriis Ordinum commodis expediat. Ut igitur homini, benè promerito, benè, & humaniter, cupiant, hoc esse, quo Regem in præsentiarum devincere queant.

VI.

Mansfeldius in navigatione in Angliam, sub naufragio, periclitatur.

Olim, in limine profectionum vel pedum offensiones infominosis, ac tristibus, fuisse, suprà præmissum est. Sicubi igitur ab omnibus stâdum fuerit, fortassis & sequens sive fatum, sive omen, quod Mansfeldio obtigit, nō adeò felicē inchoatæ expeditionis successum præsignificare potuit. Illud autem tale est: Mansfeldius, communicatis cum Mauritio Vranio magni ponderis negotiis, in Angliam parabat reditū. Conscensâ igitur celoce, per Selandos cursum Flissingam dirigebat Ubi navi Anglicanâ, quæ eō advectum opperiebatur, erat excipiendus. Pridie Idus Novembres navem conscenderat. Vix per bihoriū cursum ubi direxisset, ecce! gubernator navem, ad claves dictam, civitatem, impegit, atq; allisit. Antequā verò navis perfringeretur, ociùs Mansfeldius, assumptis tribunorum præcipuis, codicillisque, ac reb. secretissimis, in phaselum transscendit, relictis post se supellectilib. argenteis, aliisq; pretiosis, ut & duab. arculis, auro signato plenis. In altum paulò post, provectus in navem Anglicanam fortuito, incidit, à qua, unà cum suis, exceptus, in Angliam cōmigravit. Derelicti sub naufragio cæteri, crebris tormentorum explosionibus, signa periculi, ac luctus, sui significarunt. Undè nautæ Selandici rem non vanam animadvertentes, assumptis naviculis, quas celoces, vel liburnicas, vocant, periclitantib. auxiliatum advolarunt, non paucis è naufragio redemptis. Vento autem, & procellis, navem, jam tùm mergentem, prorsus perfringētibus, pars reliqua, atq; inter eos, Virgensteinius Comes, aquis (quæ mors ferè maximè, antiquorum sententia, formidabilis) miserè perierunt. Mansfeldius, XV. Cal. Decembr, in Angliam, Londinumq, delatus, emendatam in melius fortunam, Regis, ac Principis, liberalitate, damnique refusionem, ilicet nactus est.

Neque multò post *Galliarum Regis* equestri armaturæ præfectus, *Christianus Brunsvicensis*, *Londinum* pervenit. Ubi exquisitis omnis generis honoribus etiam hoc Teutonicum, ac bellicosum, caput affici usuvenit.

VII.

Francothala, fortalitium, lege contractus, ab Anglicanis repetitur, sed frustrà.

INtereà terminus restitutionis *Francothalana* effluxerat. Quam in rem legatus *Anglicanus*, apud *Isabellam Infantem*, deditionem ejus fortalitii, ex lege contractus, urgere cœpit. Sed illi hæc in verba scriptotenùs responsum est: Siquidem *Infans Serenissima* capitulationem, & contractum, inspiciendo, omnia ad amussim examinasset, atque ad animum admisisset, ità quidem affecta est, ut, ex lege præfati diplomatis, quibuscunque, inibi expressis, conditionibus satisfacere ritè cupiat. Eoq; nomine parata est magnæ *Britannia Regi*, post pacti temporia effluxum, sive ejusdem legatis, *Francothalam*, unà cũ omnibus, ad eam spectantibus, requisitis, reddere, præsidiarios suos revocare, simulque ex *Anglicanis* mille & quingentos pedites, ducentosque equites, suppeditato ad sex menses commeatu, apparatuq; bellico, intromittere. Ità ut hæc *Anglicanorum* manus per *Regis Hispaniarum* provincias liberè transire quita sit. Quo fine se ad quoscunque gubernatores, tribunos, ac magistratus, sub edicto, daturam, pariterque *Francothala* præfecto imperaturam, ille ut educeret, *Anglicanos* intromitteret, omniaque sub *Inventario* restitueret, ad fortalitium illud antè pertinentia. Atque hoc pacto se præscriptæ capitulationis capita ad amussim implere velle, additâ hac quoque lege, omnibus, ad quæcunque, tenore illius capitulationis, obligari antè cœpisset, ex æquo ordine satisfacturam esse. Interim, ut id, quod velit, & cupiat; efficere possit, hoc ex illis esse, quod quidem intrà votum, extrà vires verò suas, existat. Neque enim hanc rem jurisdictionis suæ cancellia teneri. Sic usuvenit, ut ne quidem ab *Hispanis* redderetur *Francothalum*.

IIX.

Archipalatina vidua frustrà suam quoq; in possessionem intromitti, petit.

IIsdem penè verbis *Archipalatina* viduæ, præter *Ludovicum Philippum Palatinum*, filium, etiam triste in exilium ejectæ, tùm repulsa obtigit. Quæ, cùm apud *Cæsarem* immissionem, sive restitutionem, in *Lauterensem* præfecturam humiliter solicitasset, sub aliqua velut spe dimissa est, nempè *Sereniss. Infantem* simulatque interpellaret. Quod ubi haud cunctanter, sive perfunctoriè, executa foret, ejusmodi quoque responsum tulit. Scilicet *Infantem* illius prætensionem, ac petitum, cæterasque, eò spectantea, circumstantias, ordine percepisse, atque hac de re cum legato *Anglicano* egisse, à quo, si velit, fusiusculè erudiri possit. Aegrè itaq; sibi accidere, quòd, sub præsenti rerum conjunctione, ac turbine, ex voto ipsi, prout aliàs cupiat, satisfacere minùs sustineat. Interim de cætero, extrà hanc caussam militarem, sibi gratificari quita sit, hoc separatè, & cupidè, effecturam esse.

X.

Christianus Brunsuicensis eâdem, ceu ominosa, tempestate tantùm non opprimitur.

QUis verò omninò *omina* contempserit, cùm divinæ providentiæ partem obtinere vel à gentilibus olim dicta sint? Undè eorum observatio tâtùm non religiosa, & sacerrima, habita est. Quis verò geminatum, & duplex, idemque prorsus, infortunium, quod tàm *Mansfeldium*, quàm *Brunsuicensem*, vel ab ipsis novæ expeditionis *Anglicana* incunabulis, afflixit, frustrà fuisse, arbitrabitur? Certe, iteratum hoc fatum ab eventu fuisse, juxtà *Poëtam* veterem, postmodum patuit satis evidenter. Sed ad rem. Postea quàm *Mansfeldius* ingentem, apud *Angliam* collectum, exercitum in tricenarium centurias, unà cum annona, & apparatu bellico, imposuisset, sub totius regni applausu, festivæq; lætitiæ significationibus, *Flissingam* in *Selandos*, delatus est. Interim, *Christianus Brunsuicensis* illud egit, ut apud *Caletum* instructis navibus copias equestres, in *Galliis* conscriptas, simul immitteret, inque *Batavos* transferret. Ergò ubi, ineunte *Martio*, jussu *Christiani*, legiones naves conscendunt, itineriq; maritimo sese committunt, ecce! vento adversante tanta tempestas mari incubuit, ut fluctus, ac procellæ, magnam continentis partem obruerent, tantá aquarum exundatione, ab hominũ memoriâ, apud *Caletum* vix compertâ. Ex illis navibus, quæ cum primis non evaserât, cæteræ frangi, mergique, cœperunt, equis in aquis pereuntibus facilè omnibus, Equestres, nandi periti, evaserunt. Reliquæ, & posteriores, naves, paucis exceptis, ac collisis, pariter in *Selandiam*, numero septuagintà, incolumes pervenêre. Quicunq; spectatores ingenii paulò exercitatioris, etiam hocce infortunium sibi notassent, oppidò pro tristi, atq; infelici, omine, atq; expeditione inauspicata, illud fatum interpretati sunt. Sicut eventus docuit, à quo omnia spectantur, & dependent. Atque hæc de expeditionibus illis *Anglicanis*.

****

Externa.

I.

Nomine, Ludovici XIII. Galliarum Regis, Marchio de Caure, Rhetiam, Vallemq́; Tellinam, ab Hispanis vindicat.

SUprà de tempestate, & laniemis, *Rhetiam* penè evertentibus, vice non simplici præfatum est. De regionis fertilitate, quæ omnibus penè gentibus, vel tantùm ob *vini* illius *Rhetici*, à *Virgilio*, *Poëtarum Roman*. principe, inter generosissima nominis vina relati, præstantiam, notissima est, ut, quo multis, frigidè in historiæ scriptionem incumbentibus familiare est, multa hîc superinducamus, abs re fuerit. Aliud enim est *geographi*, aliud *historici*, officium

officium. Ut honesto hoc ocio abuti, ac, præter historiæ propositæ cursum, longè accersita, atque ad [illegible]ud scribendi genus spectantia, curiosè, intertexere velle, non videatur operæ pretium. Ita autem [illegible]t. St[illegible], super Rhetia, ac Vallu Tellina, dissidiis, Gallia, Hispaniaque, Regibus, tanquam corr[illegible]libus, n[illegible] [illegible]ph[illegible] [illegible]em, bene doratam, ambientibus, post multas consilio[illegible] [illegible] hic convenerat, ut, interve[illegible] [illegible] Urbani, Pont. Max arbit[illegible], res, inter utroque, co[illegible] [illegible]. Accepit hanc conditionem Pontifex. Et [illegible] [illegible] illis regionibus, tanquam in modu[illegible] [illegible] Bagnum Marchionem, cũ legionibus, [illegible] qui, utrin[illegible] æqualitate servata, provincias [illegible] [illegible]m Pontificis reciperet. Sed hic Pont. leg[illegible] [illegible] Hispaniarum Regis partibus plus justò favere [illegible]ur. Unde hæc res Regi Christianissimo stomachum [illegible], ut, juxta conditiones, Madritti pa[illegible], Vallu Tellinæ restitutionem urgeret. Et adv[illegible] Rex [illegible]ath[illegible]cus claustra, semel occupata, non er[illegible] [illegible] futur[illegible]. [illegible] licet a Gallo, amicis legibus, re[illegible] [illegible] Hispanis obnitentibus, nihil agebatur. [illegible] [illegible] paulo sev[illegible] [illegible]bus opus erat. [illegible] [illegible] Hannibal Franciscus, Marchio de Cau[illegible] H[illegible] [illegible] [illegible] Ordines Regi Christianissimo [illegible] [illegible] Vallu Telline, [illegible] Rhetu, [illegible] [illegible], nec [illegible], & commodæ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] perirent, tum suppetias a[illegible] [illegible]ssent. Factum [illegible], ut Tigurs, Bernates, & Vallesii, in partes Regu [illegible] traducerent. Reliquis Cantonibus, r[illegible] [illegible] [illegible]erationis Austriacæ o[illegible] [illegible], reinonstrantibus. His adjutus autem [illegible] Caureus Marchio, aliquot [illegible] in militibus, in Bergatum ditionem venit, ejus expedit[illegible] auspicia [illegible] [illegible] itaque, Glareanorum quoque cohortibus [illegible] [illegible] Rheti [illegible] passim, ejus monitu, [illegible] [illegible] usque Vallensfladium, Sarganfa[illegible] Me[illegible]feldenses progressu tactus, præoccupa[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad transitu[illegible] opportunis.

In [illegible] [illegible] [illegible] Gallicanorum expeditione, Leopoldus [illegible] [illegible] feliciter atu, quid rerum [illegible], quo nomin[illegible] [illegible] tentarentur. Illi Marchio [illegible] Christianissimo Rege [illegible] [illegible] in ef[illegible] [illegible] intercept[illegible] [illegible] [illegible] absque [illegible] Regu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Rex in Archiducis [illegible] [illegible] [illegible] Archidux [illegible] provincialis [illegible]

Rheti [illegible] [illegible] Austriacis, ubi transi[illegible] Curiam, hacque oppida, [illegible] [illegible] tasset; inox, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] partes [illegible]

R[illegible] at Prettigavia [illegible] [illegible] Caureus Engadinum in[illegible] [illegible] balam [illegible] eduxit. A[illegible] tuisque, in [illegible] excurrentes, præoccupavit, [illegible] in verba [illegible] partes, Gallicanorum Camonicus [illegible] Rhetorum nunciatis succes-

sibus, H[illegible] rum Ordines Ca[illegible] miserunt [illegible] [illegible] trias Rhetis [illegible] dem objec[illegible] [illegible] quidem [illegible] quam d[illegible] [illegible] Regi Christianissimo illud debe[illegible] [illegible] censes, atque [illegible] [illegible]; sat[illegible] acere obl[illegible] Si [illegible] Suitenses malunt esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ponderent. Maju esse, magisque [illegible] in Tigurini possent conqueri. Suitenses [illegible], ut aliquot annis ordine, non salutatis Religionem [illegible] natam profitentibus, diversâ hominum [illegible] per communes præfecturas, a[illegible] [illegible] patria, tradi[illegible] xisse [illegible] et in Tigurinorum finibus hanc [illegible] parcentes. R[illegible] [illegible] fide Rhetorum restitutione, a[illegible] [illegible] [illegible] jam tandem [illegible] D[illegible] damni [illegible] causs[illegible] [illegible] [illegible] liarum Regem, [illegible] Tigu[illegible] bus neque Lucernates [illegible] [illegible] [illegible] Tigurini [illegible] pe[illegible] [illegible] [illegible].

Loci [illegible] Tyrolim [illegible], Caureus exercitu tripartito in Vallem Tellinensem d[illegible], Vlermatiamque, cum locis finitimis [illegible] magna m[illegible] lestia, in potestatem redegit. Inde [illegible] [illegible] vium pont[illegible] posito, Tyranum [illegible] civitatem, quam arcem, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que be[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ferio agi [illegible] paucos, dies [illegible] leravit, Gallicanis postmodum, factâ [illegible] intromissis. Arcis præse[illegible] hanc rem, tanquam inexspectatam, indignanter tulit, Etiam machinis muralibus in civitatem sæviens. Sed neque Caureus hic egit languide. Qui cum, si[illegible] missione, tormentorum creberrimis sub explosionibus, in Arcem experiretur, tandem Pontificu gubernatorem, Nicolaũ Guidium, Marchionem de Bagni, ad jus quoque dedi[illegible] [illegible]nem adegit.

Hoc pacto Tyrano [illegible] [illegible] potestatem [illegible] [illegible] Caureus [illegible] [illegible] [illegible] caput, cal[illegible] [illegible] Civitas, ad[illegible] [illegible]tionem Tyrani [illegible] prompt[illegible] [illegible] Arx [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vit. A[illegible] aliquot d[illegible] in Arcem [illegible] pugnatum est, ut paulo post præsidiarii ne qui[illegible] in con[illegible] prodire sorent ausi, e pal[illegible] contiguo Gallicanis in obsessos acerrime globis, ac[illegible] agentibus. Inter hæc, [illegible] cum e Gallicanis obs[illegible] tribunũ [illegible] dam evan[illegible], exacerbati obsessores iis [illegible] bus arcem petierunt, absque spe veniæ, donec [illegible] dem expugnarent. Obsessi igitur, [illegible] Itali, [illegible] politibus salutem deprecantes male quidem [illegible] [illegible] latos, mox, una cum officialibus, in custodiam prius [illegible] in favorem Pontificis, man[illegible] misit. Miles pra[illegible] Marchio [illegible] apparatu bellico, intus abunde prost[illegible] bus, victoriam hanc locuple[illegible] avit. Eo [illegible] [illegible] fortissimo confirmato, mo[illegible] Morbegnium, & Morbinum, in potest[illegible] tem qu[illegible] que venerant.

Hæc omnia, non absq; successu felicissimo, [illegible]

 [illegible]

vi[illegible] poris [illegible], *Caureo Marchione* perfici[illegible], *Christianissimus Rex* [illegible] quidem delectari cœpit, ut *Caureum*, ha[illegible] ob m[illegible]a, in *Gallia Mareschallum* re[illegible] ut que promerentibus sive belli, sive artium, [illegible] præmia condigna impertiri fas est.

Majoribus igitur gloriæ, præmiorumque [illegible] stimulis provectus *Caureus*, statuit, felicem huic expeditioni clausulam etiam imponere. Qua de re, cùm *anno superiori M. DC. Petrus Enriquus Azevedius, Comes de Fuentes, Mediolanensis* gubernator, in finibus *Tellinæ Vallis*, propter *Addam* flumen, in vicinia *Comensis lacus*, fortalitium, oppidò munitum, à se *Fuentanum* dictum, construi antè curasset, e quo multum ne[illegible] tam *Tellinensibus*, quàm *Rhetis*, omnibusque [illegible] confœderatis, allatum est, eccè! ex adversa par[illegible] *Morbegnium*, aliud, & oppositum, munim[illegible] *Caureus* excitavit, operi *Nova Francia* titulo imposito.

Præeunte hoc novo m[illegible]mento, omnes regionis illius exules, civesque, sub propositâ omnium fortunarum ni repugnantes mul[illegible]ta, int[illegible] m[illegible] citavit. Ad *Ducem de Feria*, *Mediolani* tùm gubernatorem, hæc in verba dedit: Quicquid hactenus, nomine *Christianiss. Regis*, per *Rhetos, Vallemque Tellinam*, peregisset, hæc non ostentive, sed [illegible] quidem intentione, facta esse, quò, quæ per *Bassampirium*, apud *Madritum*, superiori tempore tractata, consummatanuc. *Regem* inter utrumque, fuissent, jam ad effectum spectarent. Iam autem se suspicari, *Gubernatori* hanc mentem esse, non modò exules apud se ut occultare, tùm ut *Clivia*, mox oppugnandæ, auxiliar[illegible], velit. Eo nomine contendere, ut, quid sibi esset exspectandum, disertè expectorare, ac profiteri, ne [illegible]vetur. Sicubi enim præsidiarios è *Clivia* mi[illegible] vocet, exulibusque apud se perfugium neget, [illegible] modo, nom[illegible] *Regis*, se illi, tanquam per clarificationem, bellum [illegible].

N[illegible] *Calendas Ianuarias*, remolliscente, *Caureus* in *Comitatum Clivensem* perrexit, ac, sine mora, d[illegible] m[illegible] *Clivam*, obsidione conclusit. Reluctante præsidio *Hispanico*, paulò post, sub ipsis *Februarii Calendis*, civit[illegible] expugnata est, more militari, ex *Italis* cad[illegible] haud paucis, proditoribus ilicet in furcam [illegible]. Pars, fugâ periculum evad[illegible], in *arcem* confugerunt; Unde, sive missione, sclo[illegible] obsessores egerunt. Obsessores ubi to[illegible] experiri non possent, [illegible] quo[illegible] machinis metallinis in a[illegible] rectis arci nocere quit[illegible] Ob[illegible] tormento[illegible] sublime erectorũ, vim metuentes, de deditione [illegible] velut conclamatis, agere cœperunt. Unde, grat[illegible] illis facta, sunt dimissi. Supere[illegible] adhuc *Riva*. Ad hujus deni[illegible] expugnationẽ *Caureus* sese accinxit, inter[illegible] aliquot leg[illegible] tàm *Venetis*, quàm *Helveticis*, an[illegible]. Sed non illa[illegible] *Rivæ* hujus conditio, n[illegible] prompte, sicut fortalitia cætera, expugnari q[illegible]. [illegible] pars tam ex obsessoribus, quàm obsessis, præc[illegible] bus pugn[illegible] taribus, atq; id genus [illegible] assultibusque, utrimq; desiderari cœpi[illegible] *Mediolano* auxilia superv[illegible], *Caureus*, addu[illegible] lacum *Comensem* navibus, aditus *Hispanis* interclu[illegible]. Sed [illegible]hilominus [illegible] diuturnâ obsidione à *Gallicanis* premeretur, manus victas

haud dedit, nedùm expugnari cùm potuit. De [illegible] bus porrò suo loco. Iam ad [illegible] iter est.

CAP IV.

De Reformatione Religionis Augustanæ per Archiducatus Austriæ.

I.

Augustanæ Religionis exercitio in[illegible] Viennam.

Posteaquam tand[illegible]m, conve[illegible] ac *Principum*, apud *Schleusingam* [illegible] *tatu Henneberge[n]si*, h[illegible] bito, *Saxo*[illegible] *deburgicus, Electores*, hactenus t[illegible] ni *Electoratus Palatini* in *Bavarum refragati*[illegible] re, atque in partes desc endere, [illegible] legibus, in collegium *Electorale*, admitt[illegible] sent *Bavarum*, *Aquila* viva, avium regia, tum *Saxonaque Electori* oblata, est.

Eo tempore, cum antè per *Bohemiæ* reg[illegible] *gustanæ Religionis* reformatio increvisset, [illegible] per provincias hæreditarias *Archiducales* [illegible] vitas serpere, viresque acquirere, [illegible] mis apud *Viennam*, [illegible] dem *Cæsaream*, hæc [illegible] gerunt. Ægrotabat fortè *Viennæ* [illegible] ni[illegible], *Augustanæ confessioni* a[illegible] A[illegible] sita, [illegible] aq; devectus, *M. Davi*[illegible] apu[illegible] *Hernalsiam Evangelicus*, post[illegible] nem, præ[illegible] peccati[illegible] rist am su[illegible] traqu[illegible] tur' erat. Qu[illegible] duobus *Societ. Patribus*, supervent[illegible] *D. Kellerus* *D. Michaelis* parochus, sub amara incr[illegible]patione hoc loco mercenarii[illegible] Huic ille, ordine [illegible] autè, excusari ne [illegible] cu calic[illegible] officiali[illegible], ut vocant, sup[illegible] di[illegible] one [illegible] rasilica quiritan[illegible] incl[illegible] nav[illegible] infrà [illegible] ptum in *C*[illegible] *nam* pro[illegible] mand[illegible] ej[illegible] *Cæsaris* nomin[illegible] *Proceribus Provinciæ* *Anasum*, *Augustanæ* [illegible] veni[illegible] *Martii* [illegible] *Maij*, M. DC[illegible] *nuar.* ad ouer[illegible] *Viennensis* [illegible] *na* confe[illegible] dictionis ecclesiast[illegible] sub cd[illegible] *Viennam* *Cæsaris* adjacentia opp[illegible] *Confess. Augustanæ* [illegible]

Huic oppidò adv[illegible] *nalsianum*; Ut etiam apud *Viennam* in[illegible] episcopalem gratia[illegible] crame[illegible] ægroto [illegible]

prævaricatio cùm mod[illegible] non in eccl[illegible]siasticæ jurisd[illegible]tionis præjudicium, sed etiam Cæsaris contemptum, vergat [illegible], apud Viennam sine rever[illegible] [illegible], ac pud[illegible] hoc perag[illegible] Cæsarem [illegible] [illegible] indignatione [illegible] edicto [illegible], [illegible] ut præter Catholicæ Religionis exercitium aliud [illegible] vel palam [illegible] repat, admittere [illegible]. Hinc [illegible] Cæsarem [illegible] verbis [illegible] Conf[illegible]. Augustana [illegible] Proceres [illegible] abstinerent, [illegible] Viennam [illegible] agrum, [illegible] Confessionis [illegible] severioribus remediis [illegible] genus [illegible] animadvertatur, experiri mavelle[illegible].

[illegible] hoc [illegible] per Bohemiam, [illegible] Religion. Augustana [illegible] [illegible] Biblia, [illegible] [illegible] unà [illegible] [illegible] Catholicam [illegible] [illegible] Pragam, [illegible] hoc dec[illegible] cœpit, [illegible] libe [illegible] parentibus hæ[illegible] bis, gauderent, [illegible] Ecclesiam accessi[illegible] Romanam.

II.

[illegible] natus Viennen[illegible] civibus suis interdi[illegible] exer[illegible] apud Hornalsam usibus.

T[illegible] Confess. Augusta[illegible] [illegible] Viennam, [illegible] [illegible] Hornalsam id [illegible] operam dare. Quæ [illegible] Catholicorum [illegible] Viennam [illegible] instratum, pupugit. Q[illegible] Senatus [illegible] Senatus in[illegible] [illegible] civium co[illegible] provel[illegible] [illegible] Viennensi, [illegible] [illegible] stationem [illegible] irrep[illegible] dùm [illegible] pericul[illegible] nt. C[illegible] [illegible] Evangelicorum [illegible] Catholicorum [illegible] [illegible].

iam ante[illegible] memo[illegible] piat. Satius [illegible] cum Principe, ac [illegible] stratu, suo [illegible] que [illegible] quam [illegible] quam [illegible] pacem pu[illegible] [illegible]. Proinde, eò [illegible] ac [illegible] cives inquilinos, [illegible], ad unum omnes, [illegible] omnes, ac singuli, [illegible] [illegible] Viennam, [illegible] Hornalsam, [illegible] locum [illegible] unque, ad [illegible], Catholicii [illegible] adver[illegible] facienda, excurrant, nisi severis, atque in[illegible] poenis coerceri mavelint. Pari opera neque bapt[illegible] [illegible] mor[illegible] [illegible] usurparetur, ca[illegible] severis poenæ in delinquentes consti[illegible]. Sub[illegible] ut nemo tam excors inveniatur [illegible], ac quietem, poenam vel [illegible] modi [illegible] anteferre cupiat.

III.

Augustana Confessionis per Austriam inferiorem Ordines, pro abrogatione edicti superiori, Cæsari supplicant.

I[illegible] Austria inferioris Ordinibus [illegible] ratio[illegible] Cæsare [illegible] rent. [illegible] Quæ[illegible] non [illegible] animi dolore percepti [illegible] Ordines Austriæ inferioris illud Senatus Viennensis decretum momorde[illegible] vix posse. [illegible] quod [illegible] Anno M. DC. IX. [illegible] Ordinum [illegible] ne civi[illegible] Consule Viennensi [illegible] tiæ, & de [illegible] diametro adversetur. Vt etiam Matthi[illegible] Imp. præsente Vngariæ Palatino facto, re pon[illegible] [illegible] hoc sacrati[illegible] Cæsaris [illegible] hæreditari[illegible] M.DC.XX. [illegible] Ordinibus aliud [illegible] publi[illegible] [illegible] mam, quam [illegible] in dubium [illegible] vocari. Si [illegible] Cæsare [illegible] Cæsar[illegible] agn[illegible] cognosce[illegible] [illegible] civium, quod tã adv[illegible] Cæsare[illegible] Senatus[illegible] tam [illegible] conc[illegible] inprimis [illegible] Ordinum [illegible] scient[illegible] Consul[illegible] arre[illegible] homin[illegible] ta, dim[illegible] [illegible] tis, ultimum [illegible] [illegible] Cæsaris [illegible] ri humi[illegible] Ca[illegible] Ordinibus, sub [illegible] oblatus, re[illegible] afferre, calicis [illegible] imperar[illegible] exclusionemque pa[illegible] urbe Evangelicorum annihilare, di[illegible] super Cæsarisinni [illegible] Ordines gaudere queant. Vt etiam [illegible] fortunarum omniũ, fan[illegible] nis, vitæ, sub impen[illegible] promereri affe[illegible] sint.

IV.

Iidem Ordines Austriæ inferioris contrà Senatus Viennensis decretum illud protestantur.

Neque sic sibi acquiescendum esse putârunt *Augustanæ confessioni* addicti per *Austriam inferiorem Ordines.* Vt porrò, famæ, ac conscientiæ, suæ vindices, litteras *Senatui Viennensi* intimarent, superque Injuria velut verbali protestarentur. Id scripti gestus extitit hujusmodi. Scilicet, non absque magna animorum alteratione, *Ordines Austriæ inferioris* novum illud decretum, quod à *Viennensi Senatu V. Id. Septembr.* publicatum fuisset, inspexisse. Siquidem illud declarationi illi, sub *Anno M.DC.V.* in plena omnium *Ordinum* tum diætę promulgatæ, atque ab ipso *Consule*, ore, & dextra, testibus confirmatæ, ut etiam deinceps a *Matthia Imp.* coram *Palatino*, & utriusque *Religionis Ordinibus* publice, prælectæ Cæsareæ resolutioni, di... te contrarium eveniat, simulque etiam hujus sacrat... ff. *Cæsaris* sub *Anno M. DC. XX.* dùm homagij solennitas perageretur, decreto, sanctisque pollicitationibus, opp...o reclamet, immò, verò *Ordinum* ideo... tam famam, quam conscientiam, vulneret, ut que *Ordines*, honoris, & conscientiæ vindicandæ justi... simulis actos, id genus calumniam, ac diff...mationē, ut vocant, ad animos admittere, illisque verba ista sua, licita, & debita, retorsionis igitur, reddere. Vt etiam suo tempore in notæ istius, sive talionis, cōpensationem propendeant. Hac de causa *Cæsari* jā tùm humilimè supplicatum esse. Vt sententia sibi tam sperśit exspectāda. Nolle sese quapropter dubitare, quin *Senatus* eam legem, prorsus novam, & heter...g...neam, abrogare, hominesque *Evangelicos*, arresto detentos abs...ue mul...æ ir...og...tione ulla, dimittere velit.

V.

Rector Academ. Viennensis etiam civibus suis exercitio Confess. Augustanæ interdicit.

Verum enim verùm tantùm abfuit, ut ...d supe...rior... m *Ordinum* peti... o... m remed... j qu... a... m... ut magis hoc negotium in d... m ... ... ac ... ider... M... d... on enim *Senatu*... ... pub... ic... tum, haud... aquam ... it, ... uper ... er etia... per urbem *Senatui Academicus* ... dein comm... s... ictum sin... t, pro... ul ... ;. ... jus tenor t... is fuit: *Rector, & Senatus, Acad. Viennensis*, omnibus cujuscunque *Facultatis Doctoribus, Magistris, Nobilibus, Licentiatis, Baccalaureis, Procuratoribus, Studiosis*, omnib... qu... *vidnis*. *Typographis, Librariis*, & ... itibus uni... ... D... ... *Consules, & Senatores* ... urbis ... ibus ante... uis, mercatoribus, inc... ...q; famulis, tam intra, qu... m ... tr..., ... cœmia ... o, injungere cœperin..., ab exem... p... ... ptis, intelligere vo... ... e... ve est. Siquidem utem huj... *Academia* mem... a non minus utantur privil...gi... ... mmunitatibus, urba...ris, quam cives i... ... tu... æq... e *Senatui Academiæ* incumba..., p... ... ... prævider... ne qua *Republica* detrim... ... pi... alt... que, atque a... ... on... ... ibi squ..., ... m bat, ut cu... ...lare... *Religioni* ... exc... cendæ libertatem *Academicis* nequicquam ... possint. Proindè, *Rector*, & *Senatus Academicus* omnibus, ac singulis, hujus *Academiæ* membri... ...vibus, eorumque familiaribus, ac mini... ... severè edicunt, atque inculcant, ne qui... ... urbis pomœria, aulæ *Religionis acatholicæ* ... obire ... am in rem conventus ... Ni... prævaricationis pœnas illico ... re... lit... N... igitur ausit vel intra privatos lares c... ncioni... cantibusque, dare operam, n... o *Hernalsam* aliò, excurrat, nemo deniqu... e... *baptismi*, v... l... *falsa* sacra, aut quicquam ej... modi, quod... ... marum curam spectare v... tur, seci... o a... strari curet. Si quisquam contrà facere ... pœnas, decreto constitutas, sine m... ione ...

VI.

Ferdinandi II. Imp. ad Ordinum Reformat... Austriæ inferioris supplicationem ... r... sum.

Quæ autem fuerit *Ferdinandi II Imp.* a... *Ordinum Austriæ reformatorum* int... nem, responsio jam constabit. Sic ver... t... dem rescriptum est Idibus *Septembribus*. C... quidem, eundemque *Vngariæ*, & *Bohemiæ*, *R*... quid *Ordines* petiissent, intellexi... Rem ... sese habere, ut ad supplicantes nihil cor... bus de quererentur, attineat. Indè esse, ut ... mirari subeat, cur illi alienis in neg... curiosi. Cautius igitur deince... ag... neque extrà vocationem, *Reli*... *ioni*... s n... sese immiscerent. Sic enim *Cæsarem* o... ... rebus defatigari haud opo... re.

VII.

Iidem Ordines reformati Austriæ infer. s... li... lius ... excus... tionem, ac nece... atem, ur... sed frustrà.

Hac, parte *Cæsaris*, int... ... int ... ep... ... lli o minus tan... uit ... um quoru... ... *Viennam*, præs... tim famul... rum apu... confidentia, ut comp... n ... ex ur b *Hernalsa* ... migr... nt, sacrorum causa. Vn... a *Senatu* ... ad pœn... s rap... sunt. Int... rea, *Ordines* q... q... ... ic ac... teverunt, quin si cu... ... *Cæsaris* remo... ... q... ... p... ... ix elle. Vt *Cæsari*, ... mag... ... obstr... ... ad se... pect... ... coll... tatem, h... ... sin... æ confes... h... ... bu... di... is gementi... ... parere tur, citrà al... orum p... ... introspicere, n... il se dubi... ... gruissimæ, more majorum, ju... ... suscipere, & admittere ... *ennesi M. DC. IX.* me... ... *Mart*... ... *IX. XIV. Cal. April.* ... ... esse Ita *Vngariæ Palatinum* ... ... & ... apud *Vienna* ... ... qu... ... cat... ... u..., atq; admi...

priorib⁹ deliberationes, ac conventus, inire sustineat. Ità deniq; sacratiss. *Cæsarē Ferdinandū II.* dùm, sub homagij exactione, & solennibus, more majorum, omnium *Ordinum* jura, ac privilegia, confirmaret, verbis religiosissimis sanctè promisisse, nimirùm eo ordine, ac more, *Ordines* deinceps *Religionis reformatæ* exercitio usuros esse, sicut eodem, *Matthia Imp.* temporibus, antè usi fuissent. Quandoquidem ergò decretum *Senatus Viennensis* esset planè novum, cumque concessionibus superioribus manifestissimè pugnaret, se per sanctissimum *Dei* numen, nomenq; obsecrare, *Cæsar* jura, ac concessiones acquisitas, ne labefactari, rigidisq; atque inusitatis, id genus interdictis, se, sociosq; ordines, præter morem majorum, affligi, pateretur.

Ad hanc iteratam *Ordinum* intercessionem, nihil aliud à *Cæsare* rescriptum est, nisi hoc: *Cæsarem* priori illi declarationi inhærere omninò, ac seriò velle, parcerēt deinceps *Cæsari*, & de cætero caverēt.

IIX.

Ferdinandus II. Imp. promulgato edicto, è provincia Austriæ suprà Anasum, parochos, & ludimoderatores, Augustanæ confess. eiicit.

TAntùm igitur aberat, ut rigor id genus interdictorum mitesceret, ut magis omnia in suppressionem *Confess. Augustanæ* exacerbarentur. Sic intrà *Pragam* usuvenit, ut templa, *Evangelicis* erepta, tàm *Carmelitanis*, quàm *Societ. patribus*, contraderētur. Intrà *Austriam* verò *suprà Anasum*, porrò evulgato *Cæsaris* mandato, in parochos *Evangelicos*, oppidò exterminandos, animadverteretur. Edictum *Cæsaris* illud erat: Omnibus, usque ad abundantiam, notissimum esse, quibus modis omnes tres *Archiducatus Austriæ suprà Anasum*, *Ordines*, nempè dynastæ, equestres, & civici, absq; ulla causa, adversus *Cæsarem* insurgentes, fœdæ illius perduellionis *Bohemicæ* criminibus, turbis, bellicisq; machinationibus, accessissent. Vndè id genus transgressores, ac criminis læsæ majestatis rei, sub libertatis, fortunarum, vitæq;, discrimine, pœnas, legibus expressas, essent ꝑmeriti. Ratione igitur *Archiducalis* illius *Provinciæ* conservationis, honoris, ac dignitatis, habitâ, *Cæsarem Maximiliano, Bavariæ Duci*, in mandatis dedisse, refractarios ejus notæ subditos in ordinem utredigeret. Id *Bavarum Electorem* prōptè executū esse. Secundùm istud, neminem clàm esse, inprimis *Augustanæ Confess.* pastores, non per provinciam hinc indè sese tenentes, non minimum turbis, perduellioniq; fomitem præbuisse; Dùm intempestivis suis vociferationibus, atq; ad seditiones spectantibus, concionibus, animos dynastarum inflammassent, plebem verò ad furorem, ipsamque rabiem, usque, irritassent, ut, nedùm his facinorib⁹, modum, finēque, adhuc dùm ullum statuant. Idcòque *Cæsarē* sic affectum esse, ut id genus homines, tanquā vomicas, ac pestes, exterminare cupiat, ne denuò, antiquum obtinentes tanquam classicum canant, novosque furores succendāt. Proindè *Cæsarem* omnibus, ac singulis, prænominatæ provinciæ subditis, vigore mandati præsentis, feriis verbis edicere, atq; imperare, intrà octidui spatium, quoscunq; id genus *prædicantes*, ac *ludimoderatores*, è civitatibus, arcibus, oppidisq;, sine mora, exterminarent, neq; amplius hospitiū, aut cōtubernii, locum facerent. Si secùs eveniret, ac contrà hoc edictum quisquam designare ausus esset, in istos *Herbersdorfius Comes*, tribunus, atque, apud *Lintzium* vicarius *Bavaricus*, juxtà potestatem concessam, severè animadverteret, nedùm *pastoribus* istis, remoras nectentibus, nedùm *dynastis*, istos non dimittentibus, veniam daret.

IX.

Etiam Hornalia à Catholicis intercipitur, pastoresque indè eiiciuntur.

PAulo post *Hornaliam*, *Augustanæ confessionis* extrà *Viennam* officinam, atq; asylum, ordo quoq; tetigit. Nēpè in *Helmbardum Iorger*, *Baronem*, ejus loci dominum, accusationis materia quæsita, eademq; inventa, est. Hic quoq; non omninò à turbis, perduellione, *Bohemorum* puras gerebat manus. Eapropter. vitâ, dignitateq;, conservatis, jacturam patrimonij, sive ejusce dominij, quo sub *Hornalia* continebatur, pati cœpit. *Cæsar* enim, missis eò legatis, dynastiā in fiscum ire, *pastores* verò ocius indè emigrare jussit. Loco illo *Canonicis* apud *D. Stephani* intrà *Viennam Capitularibus*, solenniter id petētibus, concesso.

X.

De ejulationibus emigrantium per Austriā, Moraviam, & Bohemiam, pastorum.

QVis verò lacrymas, ejulationes, ac querelas, emigrantiū id genus *pastorū*, *ludimoderatorumq̄*, unà cum uxoribus, & parvulis, satis dignè describet? quis enarrabit? Simulátq; n. octidui intervallū exspiravit, è provincia *suprà Anasum* magno numero exules confluxerunt, adductisq; navibus, non sine multis ejulationibus, secundo *Danubio* in *Imperium* delati sunt. Augebat hanc miserorū calamitatē vulgi ꝑ *Provincias Catholicas*, quas prætervehebantur, opprobria. Dùm enim vel *Straubingam Bavariæ* attingerent, ecce! plebs ꝑfana hæc, & alia, in illos convitia, scilicet ubi nunc esset illorum devotio? ubi nūc arx, & præsidium, istud, à *Luthero* jactatum? cur non occinerent *psalmum* illum: Ah! Deus, ex alto inspicee, juxtàq; miserere! &c. tanquā plaustro, superingerere cœpit. Quæ utiq; dicteria, contemptus plenissima, ingentē exulum dolorē, tanquā ignitis admissis titionibus, tantùm non usserunt, ac penitùs exulcerārunt. Interim & dynastæ, & cives, *Evangelici* abeuntes *pastores* suos viaticeis, atq; honorariis, haud languidè prosecuti sunt, ut nonnullis, etiam in biennium stipendia erogarentur. Interim, è *Vienna*, nō mitescente *Senatu* edicto, pleriq; opificum famuli emigrarunt, nō paucis civium idē imitantibus. Sed *Magistratus* etiā sic emigraturis connivere noluit; Vt jusiurandum illis haud relaxaret, immò fortunas omnes arresto remoraretur. Nisi itaq; patresfamiliās unà cum domesticis, ad *Catholicorum* sacra accederent, diebus præsertim *Dominicis*, primâ vice mulctā, novo decreto constitutam, dependerent. Si alterā vice denuò refragarentur, duplum solverent, & sic deinceps auctione accrescente. Hoc rigore tàm intrà *Austriam*, quàm *Bohemiam*, multi, sub compulsu, *Religioni* agnitæ missionem dare sunt coacti. Ferunt, sub *Brandisina Bohemiæ* ditione, incolas, amore semel admissæ *Augustanæ confessionis*, *Liessam* oppidū, ultrò subjectis ignibus, exurentes, unà cum domesticis, in saltus, ac loca sylvestria, sese recepisse. Paria ferè multi è *Moravia* civibus fecerunt; Vt, relictis fortunis omnibus, tanquam, cum *Zenone philosopho*,

losopho, apud *Plutarchum*, è naufragio evaderent, & liberiùs deinceps, post rerum omnium jacturam, verè philosophari, hoc est, juxtà institutum pristinum, *Deo* servire, possent.

XI.

Conditiones, quibus Reformatio per Austriam porrò continuari cœpit.

ISta *Reformationis* per *Austriam* inchoatæ cùm essent initia, *Cæsar*, quò accuratiùs expedirentur omnia; porrò, præter *Adamum*, *Comitem Herbersdorfium*, etiam *Georgium*, *Abbatem Gottvvichium*, *Ioan. Baptistam Spindlerum*, & *Constantinum Grundemannum*, præfectum *Lintzanum*, legatos, ordinavit. Qui, nomine *Cæsaris*, pro *Reformationis* susceptæ continuatione, sequentes ordine leges promulgarent, strenuéque observarent. Primùm, suprà publicatum *Cæsaris* edictum secundùm omnes observaretur clausulas, *Prædicantibus*, ac *ludimoderatoribus*, in exilium ejectis. Nemo igitur vel dynastarum, vel equestrium, civiumque, ausus esset eos sive occultare, sive revocare, privatis etiam concionibus, cantibus, *Evangeliorumque* explicationibus, ut & conventibus, exercitiisque, valere jussis. Nisi fortè quis quieti pœnam, inquietationemque, & gratiæ *Cæsaris* indignationem anteferre amet. Deindè, commigrationes, atque ad *Pastores Catholicos* excursus, cujusmodi, insuper habito etiam *Cæsaris*, edicto, nulla ferè ex parte intermittebantur, deinceps penitùs cessarent, ut nemo, animarum causa, alios, nisi *Catholicos*, sacerdotes aut consuleret, multò minùs baptismi, nuptiarumque, sacrum alibi participaret, nisi in pœnas, oppidò graves, incurrere mavelit. Sacra verò, ferias, & conciones, *Catholicorum* diebus festis diligenter omnes adirent. Neq; autores essent, ut gravius quicquam in istos moratores statuatur. *Carnisprivii*, universumq; per tẽpus quadragesimale, unusquisq; à carnium esu, more *Ecclesiæ Romanæ*, sese abstineret. Atque hæc ratio etiam per diversoria accuratè observaretur, nemine, tãetsi peregrinantium, contrà facere, aut diversitorẽ solicitare, auso. Magistratus civicus per oppida, pagosq;, undique, sedulò id ageret, quò per tribus vexilla ecclesiastica, aliique pii usus, restaurentur, singulis, in *festo Corporis Christi*, in honorem sanctissimi illius sacramenti, in processionem publicam egredientibus. Nundinas plerumque anniversarias ab antiquo in dies *Dominicos* incidere consuevisse. Ea propter cautum esset, ne merces intereà, dùm sacra mane fiunt, exponantur, aut quicquam per diversoria insolentiæ, ac tripudii, concedatur. Si quis cõtrà peccare ausit, hospes tàm activus, quã passivus, pœnas daret. Iidem magistratus civici in codicillos referrent, quicunq; è civium filiis extrà *Academiis acatholicis* darent operam. Illi omnes, intrà sex mẽsium spatium, revocati, ad *Academias Catholicorum* deinceps dimitterentur. Hoc eodem respectu, si quis domi pædagogum alat privatũ, ei illicò missionem daret, *Catholico* homine illius in locum suffecto. Pari lege neque dynastis, neq; equestribus, aliisque hominibus, genere, doctrinâ, vel loco, nobilibus, liceret filios ad *Academiam*, vel locum quẽcunque, institutionis causa, *acatholicum* ablegare. *Cæsare* sive *Provinciæ Principe*, insalutato. Cùmq; sacratiss. *Cæsaris* mens, animusq;, aliàs sufficiẽter esset perspectus, nimirùm, ut omnes per *Austriam supra Anasum* subditi ad *Religionem Catholicam* redirent, hanc in rem spatium semestre illis indulgeri, ne super coactione quiritare possint. Intrà illud intervallum unusquisque rationes conversionis suæ iniret. Vlteriùs enim terminum nullum esse extrahẽdum. Si quis etiam tũc magistratui suo recalcitrare tentet, huic intrà spatium præfixum jus emigrationis esset liberum. Si quis sit, qui intereà nihilominùs antiquum obtinere, *Catholicam Religionem* insuper habere, adeóque termini præfixi legib⁹ minùs parére ausit, iste è patria eliminaretur, omnium fortunarum parte decimâ post se relictâ, inq; *Principis* fiscum relatâ; Ita ut extrà omnẽ conniventiam tractari debeat. Illi verò, quicunque ad *Catholicam* fidem accessissent, testimonium ejus rei a *Sacerdote* offerrent *legatis*. *Decani* verò à subjectis *sacerdotibus*, in feriis *Paschalibus* quotannis codicem, sive indicem, requirerent eorum, qui ad confessionem, atque eucharistiæ perceptionem, accessissent. Illi indices à *Decanis* porrò transferrẽtur, ad *legatos*. Quo sic in recusãtes, ac refractarios, ex lege, animadverti queat. De dynastis ætatis provectæ sic esse, ut ii, quorum parentes ultrà quinquagenarium hanc provinciã incoluissent, tolerari debeant. Sic tamen, ut illorum liberi, ministri, ac domestici, superiùs latis legibus astringendi nihilo-minùs essent. Itaq; liberos, ex *Academiis acatholicis* revocatos, ad *Catholica Gymnasia* transferrẽt, omnibus conventibus, exercitiis, itemque carnium esu diebus vetitis, tàm domi, quàm peregrè, & quæ cum *Ecclesia Rom.* sanctionibus pugnant, se abstinerent; Vt etiam ministrorũ *acatholicorum* in locum verè *Catholicos* sufficerent. Si qui interim sint, quibus hæ conditiones minùs implendæ, & duræ, videantur, illis jus emigrandi, sicut cæteris, itidem in medio esset. Interim, his legibus si qui repugnare sint ausi, ii non ampliùs sic quidem tolerarentur, sed tanquam prævaricatores, ac pacis publicæ turbatores, debitis pœnis afficerẽtur. Officiales, & ministri provinciales, prætereà, absq; omni respectu, & tergiversatione, præmemoratas suprà leges omninò implerent, nisi ab officiis intrà annũ abire malint. Tametsi enim vel hoc prætendere, atque obiicere, cupiant, tàm subitò è *Catholicis* homines, ad id genus officia, idoneos, dari haud posse, nihilo-minus hæc occupatio locum nullum haberet, ut nihilo-minùs, nisi edicto pareant, & exterminandi, &, pro ratione transgressionis, mulctandi, veniant. De libellis, & scriptis, à sectariis publicatis, ac per provinciam magno numero dispersis, sic provisum esse, ut ista intrà mensem *legatis* suprà dictis contraderentur. Pariter in librarios, & typographos, statutum est, ne deinceps libellos interdictos, & vetitos, *Religionemque* adversam concernentes, in provinciam inferrent. Quo nomine etiã libelli historici, multa in *Religionem Catholicam* odiosa fingentes, itemque *magici*, & qui alioquin bonos mores corrumpunt, habendi essent, pœnâ in transgressores constitutâ. Denique, cùm antehac tribus provinciæ *Ordinibus*, de *Cæsaris* mandato, injunctum sit, omnes, ac singuli, bona, ac beneficia, ecclesiastica, suis sub territoriis extantia, indicarent. Id si quidẽ minùs in effectum deduci contigerit, denuò, & peremptoriè, ad illos hoc spectat mandatum, nimirum, intrà

intra ... septimanarum decursum, hoc agerent, omnes quæ præfecturas, feuda, ac beneficia, ad *Ecclesiam* pertinentia, manifestarent, documentis quibuscunque, & codicillis, pandectisque, in medium allatis, ut deinceps etiam possessionibus eorū omnibus sese prorsus abstinere debeant. Ex illis si qui *Ecclesiæ* bona quoque, tanquam propria, tenere comperiantur, iidem jura sua, titulos, atque diplomata *Vicario*, intra spatium præfixum, traderent. Nec fore, ut, contra æquitatem, quicquam in hos perperam statui debeat. Tandem dubio procul per provinciam, & dynastias, hinc inde in studiosos pauperes stipendia ... collata, extare. Hæc igitur par lege *legatis*, ... tionis negotio præfectis, aperirentur.

XII.

... dines Austriæ superioris, super decreto nimis duro, Cæsarem enixissime deprecantur.

SVperioris edicti rigor cum nimis severus, edurus, atque intolerandus, videri posset, *Ordines Austriæ superioris, Cæsaris* gratiam, ac mansuetudinē, tanquam sup... respondij loco, etenta... dam esse, statuerunt. Codici ... hi tales erant: Inv... ... me, juxtaque clementissime, *Imperator*! Tametsi omnia, sub edicto publicata, severæ, nulliq; temerè violandæ, voluntatis tuæ *Cæsareæ* argumenta nobis præbent, nihilo-minus ex filiali erga *Cæsarem*, tanquam *Principem* hæreditarium, devotione, atq; humillima inclinatione, confidentiores facti, nihil dubitamus, clementiæ tuæ fores pulsare, sperantes, fore, ut aliquis adhuc ad *Austriacam* illam mansuetudinem nobis accessus pateat, neque omnia in potestate, & severitate, legatorum vertantur. Antehac, & nuperrimè, *Cæsarem* affectum illum paternum, ac vere *Austriacum*, id est, gratiosum, mitem, placidumq; ergā se ... declarare cœpisse. Anne ... ut tam mite, pium, ac ... lemens, pectus non amplius venerabimus? non justas in preces flecti posse putabimus? Eam in rem humilime, atq; enixissime, deprecamur, *Cæsar*, pro augusta illa clementia, dolores subditorum suorū, non nisi ingentes & maximos, ad animum admittere pateretur. Nihil his in terris ... na... pretiosius, nihil majus invenire est. ... omnia ... dana huic cœlesti beneficio merito sint anteferenda. Cùm beare, ac cœlestes illas possessiones acquirere, haud po... De hoc ... tur thesauro, à majoribus rel..., a pare... ... coràm tr...unali *Dei*, & supremi ... lius *Iudicis*, *D. & S. N. I... V CHRIS... I*, nobis ratio erit reddenda. Ergone, contra conscien... ... confessionem, verbique divini fundamenta, ad aliud adigemur? Ergone nolentes volente nobis ipsis contradice... ... us? Hi sunt dolores nostri, quibus discruciamur, ... hæc suspiria, quibus fine missione, ingemiscimus. ... nam, remotā omni laciniā, intus introspicere, ô *Imperator*, & animorum nostrorum curas, atque ... ... nes, cognoscere, possis. Hinc manus tibi ... ... ndimus. Hinc, ut de rigoroso id genus ... ... igneris, exoramus, flagitamus.

A... dit, ut etiam legati illi tui opprobriis nos ... ... cōfessionem illam nostram pro... ... oses. ... amus autem tibi, ô *Imperator*, ... am aliam ... *eligionem*, præter eam, quæ *anno M.D.XXX.* augustissimi nominis *Cæsari, Carolo* ... in comitiis *Augustanis*, ab *Imperii Ordinibus*, ac *Principibus*, oblata, publicéque præconiis ... ta, ac postmodum *Imperii* legibus concessa ..., ... hactenus profiteri, professosque esse. Hæc illa ... confessio nostra, quæ a *Maximiliano II. Imp.* ad posteritatem transferenda, nobis, ... usque ... stris, olim indulta fuit. Hæc est, quam *Matthias Imp.* confirmare superiori tempore condignatus est. ... cul... ... abest, ut odioso id gen... titulo di... ... *legatis* debeat, aut *Cæsar* ita sentiat. Cum ... ... matis hæc fuisset, neq; a *Maximiliano Imp.* ... permissa. Certe *Christiana* illa confessio nostra ... notæ non est, ut turbas, seditiones que, excitet. ... omnem erga *Deum*, & magistratum, obedientiam, ... ac subjectionem, magis præscribat, vitamq; piam, ac modestam, sub æterni supplicii comminatione, inculcet. Id genus ... motus, tantum abest, ut ... stores nostri in... ..., ut magis reprehe... ... comperiantur.

Proindè, cùm vitia, & peccata, h... ... gionis veritati nihil derogent, itemque *Vicarius*, ... *legati*, *Confessionem* hanc nostram, per *Imperium* concessam, cum *Dei* verbo pugnare, probare non possint, utique a veritate, semel agnita, recedere haud quidem quiti sumus. Privatis quidem prov... ... subditis modum, quo ad tempus tolerari ... ... præscriptum esse, novimus, Interim ... ... gularibus, præ... ... juribus utentes, omnibus ... guli, *Augustanæ Confessionis* exercitiis, ... torum confessione, expiatione, S... ... perceptione, b... ... ... copu... nis, ... amentis, tam intrà, quam extra, patriam prohi... mur, ut etiam ... ion... cantibus, concionibus ... privari, ... nque ... *Augustana Confessionis*, prorsus interdi... ... nec ... os ex *Academiis* reformatis revoc... ... ... *ymnasia Catholicorū* intrudere, simu atq; mini... ... os, at que officiales, nostros, *Augustanæ Confess.* pariter ad... ... tos, eliminare cogimur, hæc omnia, pro... dò durissima, & ejusce generis, sunt, cujusmodi, nō absq; ultimi luctus significatione, ad animum admittere sustinemus. Ergone, non alia *dynastarum*, & *equestrium*, quàm mancipiorum, ratio habebitur? Ergone potestati patriæ exilium indicetur, nempè, ut à propriis liberis, ad *Catholicos* transmissis, confessionis ob discriminationem, separ..., & exclusi, esse debeamus? Sic & a Natura ingeneratam parentum στοργήν, & filiorum erga pa... ... es observantiam, facilè everti, ac confundi, ... apparebit? Rectiùs ergo confidimus, ô *Imperator*, non eam mentem, non animum, tibi esse, ... usque edictum illud extendi oporteat.

Hanc in rem, ultima necessitate præventis, aliud nihil, nisi preces, & vota, supersunt, in quæ reverenter descendimus. *Cæsar* igitur, augustæ suæ ... mentiæ memor, durissimo isthoc onere nos ... vare dignetur. Etiam constitutiones *Imperiales* ... *no M.D.LV.* publicatas, subditis quibuscunque, ... iam ipsis mancipiis, hoc permittere, meminimus, ut patribusfamilias in uxores, & ... beros, potestas patria integra sit, liceatque ... ... iam, und... fortunis quibuslibet, extra patriam transferre, ... ujus legis, concessioni que, intuitu, no... tam nostro, quàm uxorum, liberorum, ministrorū, subditorumq;, ac sociorum, nomine, ... mi... preci... humillime, ac propter amor... ..., & misericor... *Dei Patris* ... ... & ... ulner..., *D. & S. N. IESV CHRISTI*, etiam, etiamq; supplicamus, ...

les ô *Cæsar*, hanc reformationem, hunc procedendi modum extraordinarium, & inpendiò severū, abrogare, nosque, & *Confessionem* nostram, à *Cæsaribus*, *Principibusque* patriæ, concessam, confirmatamque, nobis tueri; Simulque, ne à *Vicario*, & *legatis*, ulteriùs affligendi simus, clementissimè inhibere. Has animorum nostrorum angustias, has illas istas anxietates, ô *Cæsar*, scias, esse acerbissimas. Vtinam doloribus illis etiam mederi cuperes! Certè, si emigrare, atque è patria hac, quam majores nostri ab aliquot seculis incolentes, inertis amplissimis à sereniss. *Archiducibus*, sub certis juribus, ac concessionibus, obtinuêre, exulare debeamus, quantum omnis adversitatis, ac calamitatis, humanæ mare emetiri, teneamur, quam gravissimisque fluctibus, ac procellis, relictis post caput fortunis omnibus, objiciendi simus, tibi expendere, nobis præmetuere, proclive sit, ô *Imperator*. Non una aliqua hominum decas sub hoc ultimum agitur discrimen. Vt tot myriadas, tot millenarios, hoc fulmen atterat, & è patria profliget. Patere ergò, *Imperator* ô mitissimè! ut rigoris, severitatisque, illius jo locum gratiâ, ac clementiâ, succedentibus, sub paternæ illius clementiæ tuæ alis, unà cum nostris, diutius hanc patriam incolere, operas nostras, tàm belli, quàm pacis, temporibus tibi navare, atque omnia ultima, vitam, facultatesque, citrà istam conscientiæ flagellationem, pro *Cæsare*, proque patriæ *Principe*, impendere sufficiamus. Nihil enim nobis æquè curæ esse, quam ut devotionem, fidem, atque obedientiam, erga *Cæsares*, *Austriæque Archiduces*, omni tempore, locoque, atque omnibus officiorum generibus, ipsâ magis, quam verbis, contestari queamus, deinceps, sine missione, & fuco, demonstrare, conabimur. Vale, sacratissime *Cæsar*. Et, si tuos perdere nō decrevisti, servare malles.

XIII.

Imperator etiamnunc, sub indicto silentio, negativè respondet.

Illis *Ordinum* reiteratis supplicationibus *Cæsar* modò non emolliri, sed etiam offendi, visus est. Hæc igitur ferè in verba istorum prævaricationem damnavit: Quibus arroganter in medi m, & sine fronte, allatis, & allegatis, argumentis, ac ivolis objectionibus, *Religionem* illam suam qualemcunque palliare, tùm in *Cæsarem* insolentiùs invehere, haud fuissent verecundati, ea *Cæsarem*, non sine admiratione, & stomacho, percepisse. Exid genus nunc offendiculis nihil aliud colligi posse, quam eâ rubigine inobedientiæ incrustatos esse eorum animos, ut multa, etiamnunc inemendata, altiùs hæreant, lateantq; quàm ut adhibitis à *Cæsare* mitibus, abstergentibusque, remediis, detergi potuerint. Scilicet, post perduellionis prægressum illum reatum, *Cæsar*, cùm secare, & urere, potuisset, unitatione boni *Medici*, etiam fomentis usus est. H c est, um, sub perduellionis reatu, perdere illos potuisset, indemnitate concessa, servare maluit. Ann ig tur cum omnia, quæ in potestate sua erant, *Cæsar* dderet, e iam ad ingenia redire, ac repugna [illegible] esset istis opportunū. Proinde *Cæsarem* [illegible] justis de causis

publicato, nihil dùm mutare, immò susceptæ *Reformationis* negotium deditâ operâ, ejusdemque continuationem, urgere. Neque esse, ut aliud, quicquam exspectare debeant. Parérent ergò legatis, hanc in rem dimissis, legibusque, supr publicatis, sese submitterent. Inprimis vero id genus præposteris interpellationibus *Cæsarem* molesse caverent deinceps, sub interdicto perpetuo silentio, juxtàque annexo mandato, codic [illegible] id genus arrogantium fabricatorem simul [illegible] intrà triduum, nominarent. De cætero, si quid esset rerum secularium, super quo *Cæsar* erudiendus esset, hoc, ut proponant, illis integrum [illegible]. Nec *Cæsarem* eum esse, qui desideriis, a [illegible] lorum æquis, rectisque, non clementer ann [illegible] vellet.

CAP. V.

De Iacobi, Angliæ Regis, excessu. Itemque Caroli Principis, filii, in Regem inauguratione.

I.

De Iacobi, Angliæ Regis, excessu. Ejusdemque virtute.

Hæc de rebus *Austriacis*. Iam ad *Iacobum*, *Angliæ Regem*, ex historiæ lege (q [illegible] arii diversis sub regionibus acta [illegible] simul, ac semel, referri possunt [illegible] vertimur. Qui cùm, pacis studio [illegible] bellum omni conatu, transactionibus inhia [illegible] tractasset, tandem ubi, pace desperatâ, in be [illegible] nolens volens adigitur, fessam senio, & cu [illegible] mam ante exhalavit, quàm bellorum incendi [illegible] iam non multo post per *Angliam* insurge [illegible] versum depascerent regnum. De *Augusto*, *Imp.* [illegible] tanissimo, annotavit *Suetonius*, cum ultimi [illegible] temporibus *euthanasian* exoptâsse. Quam [illegible] præ *Iul. Cæsare*, alisque in *Imperii* success[illegible] nempè *Caligula*, *Claudio Vitellio*, *Nerone*, *Othone*, [illegible] que id genus tyrannis, ex voto consecutus [illegible] dùm jam ex humanis excessurus esset, ad a[illegible] diceret, *se huius vitæ mimum implevisse*. Quid d [illegible] *bo*, *Rege Anglicano*, dicemus? al or? an [illegible] tanquam eruditus, humanus, & pacificus, [illegible] etiam optavit, etiam consecutus est? Vid [illegible] filium regium, regnorum hæredem, post [illegible] ctum, eundemque cum *Christianiss. Regis* [illegible] matrimonio junctum. Hic spem fecit [illegible] beris, ac nepotibus, interceptum, c [illegible] avi [illegible] hæreditate, patrimonium recuperari po e. N [illegible] dis patriam, post se civilibus, & gravissimis, [illegible]

exardeſcentem, & jàm, hæc dùm ſcribimus,penè non conflagrantem. Qua ultima calamitate certè nihil potuiſſet intueri calamitoſius. Mimum igitur etiam hic vitæ ſuæ,tanquam luſum, ac fabula implevit.Ne tragœdiam,ac cataſtrophen,iſtam, poſt caput inpendentem,aſpiceret,ſub pace vitam producens,ſub morte pacem expertus. Hic igitur, rebus domi velut rectè conſtitutis, poſt filij nuptias, non diu ſuperfuit.*Tertiana febris*,aliàs, ſi rectè tractetur, periculi immunis, vitæ periculum illi attulit.Quâ,ut fertur,per menſem conflictatus, ubi labentem per viſcera mortem perſentiſceret, pridie ejus diei,ante quàm excederet,percepto euchariſtiæ ſacramento, *Carolo Principi*, filio, *Religionis* protectionem,miniſtros fideles, liberorumque,ac nepotum,in avitas poſſeſſiones reſtitutionem, côceptiſſimis verbis commendavit. Hac paraſceve provectus,*VII.Cal. April.M. DC. XXV.* apud arcem *Diepholdinam* regiam, quadragintà octo paſſuum millibus *Londino* diſtantem, mortale quicquid ſecum fuit, animâ è corporis contubernio placidis paſſibus emigrante,ſuis reliquit. In corpore, ad conditurarn aperto,patuit, nobiliora viſcera,*Liene* excepto,qui computruerat, adhûc fuiſſe integra, atque illæſa.

*Idibus april.*exuviæ *Regis* magna,& ſolenni, cum pompa,*Londinum* deportari cœperunt. Vbi,uſque ad exequias,depoſitum miniſtri regii, tanquâ *Regê* nuper vivum,officiis,ac ſalutationibus, quotidie honorare non deſtiterunt. Natus eſt (*Iacobus*) in *Arce Scotorum Edenburgica*,*XII.Iulij*,*M.D.LVI.Henrico Stuardo*, *Comite Scotico*,ea regia familis, & *Maria*,*Iacobi VI.Scotiæ Regis*,filia,parentibus. Infans adhûc in *Scotiæ Regem* coronari cœpit *XIV.Cal. Quintil. M.D. LXVII.* poſtmodùm,ab exceſſu *Eliſabethæ*, *Angliæ* reginæ,in *Angliæ Regem* provectus,*M.DC.III.VIII.Cal. Sextil.* A tot annis,magna cum laude,tribus illis *Angliæ*,*Scotiæ*,& *Hybernia*,regnis præfuit, ſub diſciplina *Georgii Buchanani*,hominis eruditiſſimi,à teneris ità profecerat,ut in *Regem*,æquè eruditum, atque ſapientem,evaderet.Quòd ergò litterarum amatores, ipſe litteratus, non poſſet non amare,iccircò,quibus potuit muneribus,ſtudiis,atque officiis, viros, doctrinâ eminentes,coluit,affecitque, pares enim, veteri proverbio,ajunt cum paribus libenter congregari.His in ſtudiis umbraticis,uſque ad invidiâ, innutritus,quietem,otium,pacemque, impenſiùs amabat,quàm vel ejus faſtigium, dignitaſque, & hæc tempora inquieta, ac bellicoſa,requirerent? Dùm ergò bellum feriis,totiſque, conatibus averſatur,nec pacis mediis liberorum ſuorum reſtitutionem acquirere,ac videre,potuit. Ajunt enim rerum,ut vocant, politicarum gnari,tùm demùm pacem veram,ſolidamque, emergere, poſtquàm feriis conatibus bellum geſtum fuerit. Sapienſergò,vel autore *Salluſtio*,etiam pacis cauſa bellum gerit, & laborem ſpe otij ſuſtentat. Sed *Iacobus Rex* nihil minùs,quàm humani cruoris effuſionem ſitivit,manſuetus,humanus,mitis,liberalis,juſtus,pacificus. Cum *Regibus* finitimis ſic pacem coluit, ut, tam etſi liberorum,ac nepotum,in exilium ejectione,immane offenderetur, nunquam tamen illis iraſci,aut bellum inferre,animum induxerit.Ità ferè, more *Stoicorum*, ἀπαθὴς,&ſine bile,fuiſſe videri potuit. Interim omnia priùs conſilio, quàm armis, maluit experiri,Sic tamen,ut in legationes, tractationeſque,nimis intentus,operæ,temporis,impenſæque,inſumpſerit plurimum.

II.

Exequiarum regiarum pompa.

Regi tanto,nec minùs ſapienti,quàm ſplendido, exequias inſtaurare non minùs ſolennes, ac ſplendidas,par,atque conveniens,erat.Pompa tanta,& talis fuit:Ducenta pauperum paria, omnes veſtibus,tùniciſque pullis,ac lugubribus, donati, atque induti, agmen ordiebantur. Sequentibus quadringentis famulorum,ac familiariû, paribus, iiſdem pullo habitu amictis. Eoſdem ſubſequebatur equus,velamento,noctis colore tincto, ſuperinductus,unàque duo tubicines,cum vexillo è variis coloribus.Iſtis ſuccedebant centum & quadragintà ſea aulicorum,lugubri ſub veſtitu, paria, equo,ſub noctis colore,altero,tubicinibus quatuor, ſceptro inaurato,vexillo vario, rurſuſque centum, & trigintà ſex,paribus palliis ſub lugubribus, inſequentibus.Indè equus tertius, integumento piceo inſtratus, ducebatur,tubicinibus duobus præeuntibus,,duobus verò ex equeſtri familia deducentibus,unà cum aliis tercentum, & ſexagintà ſex paribus,ſub piceo illo habitu lucem penè obſcurantib.

Has agminis primitias excipiebant tubicines tres,cum ſceptrô inaurato,itemque vexillo, Equitibus tribus præeuntibus,duobus, ejuſdem dignitatis,equum,ſub fræno benè longo,deducentibus, itemque dynaſtarum quadragintà paribus,unà cû *Conſulis Londinenſis* ſtipatoribus,omnibus pullè, ac lugubriter,conveſtitis,hoc agmen abſolventibus.

Nec mora,ſexagintà,& octo,dynaſtarum, regiorum nempè officialium, paria progredi cœperunt,equo quarto,&tubicinibus duobus,funebribus,ut priùs,indumentis nigricantibus.|Regiû vexillum,pretioſum,atque oblôgum, tres equeſtres, præferebant, quarto limbum, vel ſyrma, vexilli, colligente,quinto ſceptrum auratum prætendente.Rurſus viginti, & octo,paria, ſub veſtimentis funebribus,proceſſerunt,equo,quinto,atro holoſerico ſtrato,unà cum ſceptro,vexillo,ab armigero *Regis* prælato,itemque tympano,tubicinibus quatuor,veſtigia legentibus, ſeptemque inſuper equitum ordinis *Anglicani* paribus, ſub humeris interſignium *Crucis* rubræ, ſuprà album fundum eminentis,oſtendentibus.Hos inſequebantur viginti octo equeſtrium, & quatuordecim ſacerdotum, paria,epitogia è rubro,& cœrulo,holoſerico, auro intexto,ſic qûaſi inter luctum coruſcantium. Mox equus ſextus, holoſerico nigro ſtratus, ſuperinduci cœpit.Eum trigiuta,& ſeptem, dynaſtarum paribus,lugubriter amictis,excipientibus.Mox alius,& ſeptimus,*Northumerandiæ Ducis*,equus, recèns productus,à tergo octogintà ſeptem, & trigintà quatuor paſtorum,paribus ordinem implentibus. Iterum octavus,priori ſimilimus,equus prodüt. Poſt quem ſexagintà dynaſtarum, & *Iudicum* regiorum, paria,unà cum ſupremo *Londinenſium Conſule*, numerabantur.Ab his ſeptem *Magnatum* paria notare erat,qui ſecretiora *Regis* tractabant.Pueris tunicis manicatis ex holoſerico nigro indutis, dominos ſequentibus.De unò ſceptra duo,duo tubicines,duo vexilla,& equus nonus, integumento pullo ſtratus

prodiernnt, comitantibus quadraginta octo regni *Comitibus*, duodecimq; *Episcopis*: quorum unus candido carbaso superindutus erat. Rursus alij *Comites*, numero octodecim, *Archiepiscopum Cantabrigiensem* velut deducebant.

His omnibus ingenti numero præeuntib⁹, *Christianissimi Regis* legatus supervenit, duodecim pueris nobilibus pallij lugubris syrmata sublevantibus, aliisq; ejus legati familiaribus, sub ferali amictu, insequentibus. Indè sex tubicines proruperunt pullo habitu, insequente Caduceatore regio, cujus lugubris pallii limbum alius ponè colligebat. Indè rursus visi tubicines quatuor, duoq; fistulatores. Erántque, qui *Regis* calcaria, chyrothecas, scutum, ensem, apice in terram inclinato, galeam, coronamque, ex equestrium lectissimis, præferent, pueris ministratoribus itidem equestribus, holoserico villoso nigro convestitis, atque ponè sequentibus.

Quibus omnibus, quæ sitissima sub pompa, præmissis, rheda regia, holoserico nigro strata, tribusq; equorum, holoserico ejusdem atroris inductorum, paribus tracta, supervenit. Rhedæ, ad viventis imitationem, è cera albissima, splédidè *Regis* imago incumbebat itá artificiosè repræsentata, ut tantú non *Regem*, sed loquelam, desiderare posses. Caput corona, dextram sceptrum, lævá orbita, pectus annulus pretiosissimus, crus lævum fasciæ ordinis illius *Anglicani* equestres, condecorabant. Nec deerat primi ordinis dynasta, qui rhedæ suprà insidens, *Regis*, sive regiæ imaginis, caput, & coronã manibus tenens, à concussionibus, inter devehendum, præservaret.

Ponè rhedam *Carolus Princeps*, *Regis* filius, inter duos dynastas medius, pedib⁹ incedebat, sinistrã ejus *Comite à Pembrock*, dextrã, *Comite ab Arundel*, claudétibus, utrisq; ordinis *Equestris Anglicani* epitogiis, & collaribus insignibus, illustrioribus. *Regis* palliũ lugubre à sex equestrium paribus, Carbasum verò pileare, ab aliis ejusdem equestribus, & familiarib⁹, accurabatur. Secundùm hæc, dynastarum regni pcipuorum multitudo, nempè *Essexius*, *Kenetius*, *Mantoirius*, & id genus, *Comites*, numerari cœpêre, Familiaribus eorum à tergo integram concionem constituentibus. Deerat *Dux Bückingamus* hactenùs, tãquam *Regis utriusque*, ut *Petronius Romanus* vocavit, τὰ πάντα. Ecce! hic igitur equo cãdidissimi coloris, ex argento intextis, ac radiãtibus, ornamentis splédidè constrato, ex antica itemq;, & postica, parte rubri, & candidi, coloris plumeo, insidebat, triumphantis in morem. Ab hoc enim (triumpho scil.) quadrupes vocabatur. Nec dùm finis. Quin immò *Ducis* vestigiis inhærebant nonagintà tria *Equitum* paria, è prætorianis *Regis* cohortibus, lanceas, in humum inversas, holoserico cœrulo, rubroq;, inductas, gestantium. Post hos alia inferioris commatis lancearioium, & quidem centum quinquagintà, paria, notabantur, lanceis in humum obversis.

Quam pompam regiam deniq; absolvit, finitq;, civium, & indigenarum, *Londinensium* ingés cumulus, ad exequias tanti *Regis* confluentium, atque ad *VVestmünsteram*, *Regum* sepulturam, illustrissimum hoc agmen deducentium. Quo loco, non neglectis porrò ceremoniis exactissimis, *Iacobi Regis* q erat reliquum, tumulari cœpit. Atq; ità tantùm non in tumulum, sed triumphũ velut, post fata *Rex* magnificentissimè illatus est Qui, dùm vixit, ne bello fortè triumphare posset, pace, ac quiete, multis alioquin suo tempore triumphis potioribus, cùm uti posset, frui maluit.

III.

Caroli Principis, in Regem Angliæ coronatio.

PEractâ feliciter parentatione magnificentissimâ, *Carolus Princeps* regni gubernationem in se recepit. Deniq; coronationi regiæ, *sub Anno M. DC. XXVI. Calendis Februariis*, indixit. Solénitas talis fuit. Primùm octogintà viris nobilissimis in equestrem dignitatem accitis, è palatio ad vem regiã ingressus, per aquas, *VVestmünsteram* descendit, ubi inter præcipuos regni Proceres officia regia distribuere cœpit, huic coronam, illi sceptrum, alis crucẽ, ensem, orbitam, calcaria, & id genus insignia, ut præferrét, dividendo. Exindè, sub corona octogintà illorũ *Equitum*, multorumq; dynastarum, ac *Baronum*, sub umbella, à duodecim dynastis gestata, in ædem sacram deductus est. In templum simul atq; deventũ fuit, versùs quatuor mundi angulos, seu partes, per præconem proclamari cœpit: Vellentne *Carolum* in *Regem* designari, ungi, coronariq; Populis autẽ, magno cum applausu, se velle, respondentibus, sacrum factum est. Peracto sacro, *Rex* super *Ecclesiæ*, & *Religionis*, defensione, *Iustitiaque* administratione, jurameutum consuetum juravit. Indè in sedem *Edoardi sancti* admissus, ejusdem *Regis* habitu indutus ab *Archiepiscopo Cantabrigiensi* unctus est. Præeũte unctione, *Edoardi Regis* ense latus cinctum, capite coronã, dextrã sceptrum, recipiens, inter singulos hoc e actus faustis apprecationibus, & votis, interpositis. Secundùm hæc, *Rex* omnes, *Episcopos* sub osculo excepit. Atque hoc clementiæ signo munia illorum confirmavit. Mox alio habitu recepto *Rex*, deducẽtibus dynastis, atque equitibus, in palatium redire cœpit.

IV.

Carolus, Rex Angliæ, in Hispanos arma expedit.

REgiam ubi ità dignitatem confirmâsset *Rex Carolus*, majori cum conatu, atq; anteà *Iacobus Rex* pater fecerat, arma in *Hispanos* & præparavit, & expedivit. Interdictis igitur per *Angliam Hispanorum* commerciis, eorundemq; bonis in fiscum relatis, classem instruxit, quæ in *Hispanos* excurreret. Quæ tametsi tempestate marinã concussa fuit, nihilominùs majoribus impensis illam oppidò reparari jussit. Sic confirmatis milite *Scotia*, atque *Hybernia*, portubus, in *Dunkirchanos*, mare infestantes, certũ navium numerum emisit; Vt variis per mare itineribus in *Hispanos* educeret, eosdemq; deditã operâ infestaret.

****

Externa.

I.

Spinola obsidione Bredam cingit.

PRout nulla ferè, fabula, sive scena, esse consuevit, absque alterius ludicri intermissione, itá nos historiæ illi nostræ, velut corollaria, res externas, aliasque extrà *Imperium* pergentes, adeòque præter operis nostri seriem, contingentes, superinducere operæ pretium facimus. E quibus, hoc in tempus cum obsidio, atque expugnatio

Breda

Breda, Belgii confœderati civitatis famosæ, ab *Hispanis* effecta, incidat, initia, progressus, & effectus, illius expugnationis hoc loco, tanquam in compendio, tradi oportebit. Est autem *Breda, Ducatus Brabantiæ* civitas ampla, & munita, solo fœcūdo posita, ædificiis pulcerrimis condecorata, inprimis *Vraniæ Principum* palatiis, & monumentis, illustris. A dynastis, *de Breda* dictis, & in crypta quadam illic tumulatis, nomen traxit. Vndè hodieque civitatis ager titulo dynastiæ de *Breda* venit. Duplex torrens civitatem interlabendo dividit, undè commeatus, mercesque importantur. Hanc in *Hispaniarum Regis* potestatem reducere præcogitabat *Spinola, Fabius Hispanicus* ille. Qui, præparatis copiis ingētibus, *Batavos* ità terrebat, ut, ad *Galliæ, Angliæ, Daniæ, Reges, Venetosq́*, dimissis legatis, rebus suis diffidētes, passim auxilia corrogarent, opemque solicitarent. Promissa quidem à *Gallia*, & *Angliæ Regibus* subsidia, sed serius, quàm res *Batavorum* ferebant, præstita. Interim *Hispani* diversis prævalebant exercitibus. Quibus tripartitò divisis, *Spinola* potissimā legionū parte sibi sumptā, alteras copias *Henrico Comiti Montano*, tertias verò, tanquam mobiles, & volaticas, Id est, hinc indè, ubi ubi daretur occasio, nulla sub certa, ac constituta, lege, in hostes excurrentes, *Hispano* cuidam ductori *Ivani Bracom de Lacunas*, cōmendavit. Tota tùm penè ad hanc amplissimam expeditionem tremebat *Batavia*. *Mauritius Vranius*, copiis longè inferior, quàm ut Marte, vel acie, experiri posset, tristis, confususque, nunc hoc, nunc aliud, agebat, quo aut *Hispanorum* potentiam distraheret, aut conatus eluderet. Sed, miles tùm senex, & veteranus, *Fortunam* non habebat amplius in partibus; Quæ juvenes, mediocrisque ætatis viros, magis sequi consuevit. Dolum dolo ultus, & veterano veteranus pariter illudens, *Spinola*, hoc agebat, ut *Mauritium*, paulò antè *Bredam* præsidiatiis, & annonā, obfirmantem, aliò avocaret. Idque tanquā *Gravam* peteret, simulavit, eoque nomine *Ioannem, Nassovium Comitem*, cum legionibus præmisit, qui loca præoccuparet. Omninò autem hoc agebat *Spinola*, ut *Mauritium*, quo *Bredano* è præsidio, satis valido, numerum deduceret, atque aliò converteret, imponere quitus esset. Sed *Vranius*, stratagematum haud ignarus, rectè, quid ageretur, subolfaciens, etiam *Bredam* magis confirmare nitebatur. Qua de re *Spinola*, ulterius haud moratus, castra *Bredæ* admovere, veramque obsidionem moliri, cœpit, civitatem castris, velut inductā coronā, succingens, partesque in ductores, & tribunos præcipuos, circùm circà dividens.

II.

Mauritius Vranius obnititur conatibus Spinolæ, tentatque per stratagema Antuerpiam, sed frustrà.

Civitate hoc modo obsidione cinctā, ac cōclusā, gubernator loci, emissis turmis equestribus, pontes, ac molendina, destrui, & quà ipsum fortalitium, muniméta, loricas, gerrasque, reparari, curavit. Cives etiam, atque inquilini, in juramentum recens, necessitate postulante, adacti, promptè atq; alacriter, imperata faciebant. His, quò diutiùs obsidionem tolerare possent, præfectus *Sevenbergius* commeatum per naves immittere conabatur. Sed ab *Hispanis* naves partim interceptæ, partim fugatæ sunt. Vndè magis, atque magis, aditus ad urbē præmuniri, pontes fluminibus imponi, iidemque loricis firmari cœpēre. *Mauritius Vranius*, cùm acie experiri non sustineret, parvis præliis velitaribus rē agebat. An sic atterere *Hispanos*, atque aditus ad urbem quosdam, pro commeatu importando, aperire, atque insidere, quiret. Sed nihil agebat, urbe quàquà versum accuratissimè circumvallatā. Illā *Spinola* ubi in aciem, ac pugnam, pertrahere frustrà studeret, ruptis compagibus aquas immisit; undè *Mauritius* cedere coactus est.

Tentatis his, & aliis, experimentis bellicis, cùm nihil efficeret, peste per urbem obsessam sese insinuante, tandem ad magni momenti consilium, ac stratagema, conversus est, ut aliā viā diversionem procuraret. Sed intrà secretum hoc tàm diu stetit, donec, quid actum esset, innotuisset. Cogitabat autem *Mauritius*, si liceret, *Antuerpiæ* castellum furtim intercipere. In hoc incumbens, omnis generis instrumenta, pontes, scalasq;, portatiles, & id genus machinas, artificiosissimè fabre facta omnia, triginta sex carris imponebat. Eductisq; invicíniaquatuor mille peditum, & quatuor equitum cohortibus, sic agebat, ut viderentur legiones esse *Hispanicæ*, sic in castra *Bredana*, aliàs annonam tùm importantes. Itaquè carri omnes, albis velamentis inducti, intersignum rubræ *Crucis Burgundicæ* desuper ostendebant, cohorte signa pariter *Burgundica*, ipsique officiales, *Hispanorum* in morem, tæniis, fasciisq; quibus collobia ornantur, è serico rubro, insigniti erāt. Eo modo in viciniam usque promoventes operiebantur noctem intempestam, ventisque, ac nimbis, impetuosam. Quā quidem id genus stratagemata optimè perfici posse, tradidit olim *Thucydides*. Præspeculatā hâc id genus noctis piceæ opportunitate, summo sub silentio, horā tertiā matutinā, legiones ad urbis castellum, sive *Arcem*, accesserunt; instrumenta exonerantes. Iam tùm pontes, scalasq; super fossas injecerant, pontes castelli sublicios intercepturi, omniaque, quæ temeritas, ac præceps audacia, jubent, exequebantur, licet res effectu videretur ardua, & ex iis, quæ impossibilia dicuntur. Nihilo-minùs imperata miles implere tenebatur. Favebat primis conatibus noctis tempestas, & ventorum stridor, ut exaudiri à custodibus, quid ageretur extrà, intùs malè posset. Sed non diu eundem servabat fortuna vultum. Ecce enim, dùm scala revoluta super pontem incidit, tantus fragor excitatur, ut quidam è custodibus *Arcis* exclamans more militari, quis adesset, interrogaret? Nemine autem vocem emittente, subiit illius animum, rem suspectam esse. Itaque, exonerato sclopeto, signum dedit, hostes instare. Ad quod excitati præsidiarij classicum canere, sicque in *Batavos* creberrimis sclopetorum ictibus animadvertere, cœperunt, ut ab inceptis resilire, fugāque expeditissimā saluti consulere, tenerentur relictis post terga instrumentis non paucis, rei, frustrà tentatæ, indicibus. Quæ cū sequenti manè omnibus essent manifesta, gubernator *Hispanicum* militem, insidias indicantem, munere affecit; Tota verò urbs, sub ingentis lætitiæ significatione, campanarumque sonitu, tanquam super victoria, fremere cœpit. Omnibus, quantum periculum evasissent, & quàm proclive fuisset *Spinolam* hoc, si licuisset, stratagemate ab obsidione

Bredanq amoliri, haud vana persuasione secum reputantibus.

III.

Mauritius Vranius, & Iustinus Nassovius, durante obsidione, fato decedunt.

FOrtunâ nunc hos, nunc illos, *Batavorum* conatus destituente, *Mauritius*, & *Henricus Fridericus*, *Vranii*, alias rationes inivêre, quâ *Hispanus* commeatum intercluderent. Sed *Hispani*, tot assumptis legionibus, annonam invexerunt, ut præsidium carorum penè justi instar exercitus, videri posset. Itaque parùm, vel nihil, etiam sic actum est. Intereà *Iustinus Nassovius*, *Breda* gubernator, febri acutâ decessit. Cujus obitus *Batavorum* infidelitatem, *Hispanorum* verò lætitiam, auxit. Iterùm *Batavi*, rebus accisis, exterorum *Regum* opem solicitare cœperunt. An sic *Bredam* suam, *Vranius* maximè caram, ex hostis manibus extorquere possint. Itaque *Mansfeldius*, & *Halberstatensis*, copias apud *Angliam*, *Galliamque*, collectas, tametsi non absque ominoso infortunio, ad *Batavos* traduxerunt. Sed cùm porrò austrina tempestas, & pluviæ ingruerent, recentes copiæ, itemq; tyrones isti, è mari vix emergentes, sic debilitati sunt, ut, invalescentibus languoribus, bona pars morte præriperetur. Neque minus penè in castris *Hispanicis* laboratum est. Tantum non enim milites castrenses imbribus debilitati sunt, ut etiam à *Batavis* stagnis, aquisque, in castra detortis, atque exaltatis, damnum non minimum illatum sit. Sed *Hispani*, per provincias conclassantes, novum mox alium collegerunt exercitum, ut, si *Batavi* copiis illis augerentur externis, nihilo-minùs obsidio continuari, & hostibus suo loco obviàm iri posset. His quoque à *Cæsare*, in subsidium legiones aliquammultæ accesserunt.

Obsidio ubi in menses quatuor extracta fuisset, tùm demùm *Spinola*, nomine *Regis Catholici*, & *Isabella*, *Belgii* gubernatricis, tubicinem immisit, qui deditionem postularet. Sed novus regessit gubernator, nimis hoc petitum esse præmaturum. Exspectaret ergò anni instantis M.DC.XXV. mensem *Iunium*, & tùm iis verbis uteretur. Tùm enim tractationis, deditionisque, tempus in menses vel adhùc dilatari posse. Quâ intellectâ postulatione *Senatus Bredanus*, instructo per curiam lauto convivio, omnes tribunos, centuriones, officialesque, invitavit. Itaque tùm denuò, tàm à militibus, quàm senatoribus, civibusque, hæc in verba conjuratum esse. Quousque panis, & salis, mediocritas suppeteret, sese urbem haud dedituros esse.

Per sinones, & incendiarios, clàm in castra *Hispanica* immissos, hoc porrò egerunt *Batavi*, ut, ignibus anouæ pyrij pulveris subjectis, *Hispani* cõfunderentur. Hoc tantùm ad effectum spectare visum est. Incenso enim fano intrà castra, pulvere pyrio pleno, ac profanato, non vanus terror *Hispanos* invasit, graviores insidias alias præmetuentes. Sed, *Spinola* providentiâ, mox infortunio, ne latius serperet, prospectum est. Incendiarius omnibus locis quæsitus, sed nullibi inventus. Supererant adhùc balistarij, sive rei tormentariæ præfecti. Etiam hi, à *Batavis* muneribus corrupti, machinas clavis adactis inutiles reddere proposuerant, *Batavis*, dùm in *Hispanos* impressiones essent facturi, hoc pacto gratificaturi. Sed isti omnes deprehensi, & in furcam acti sunt. Eo temporis momento *Bredani*, incendia castrorum animadvertentes, continuis machinarũ explosionibus rem agebant. Etnisi *Spinola* extrà papiliones, sive tabernacula, fuisset, glandibus eò penetrantibus occidi potuisset. Vsq; eò enim sæviebant obsessi pilarum ferrearum ejaculationibus, ut equi sui phaleræ, sive postomides, glande, tàm propè adactâ, decuterentur. *Dugone Hispano*, militiæ, post *Spinolã*, præfecto supremo, è glande tormẽtariâ animam subitò efflante. Interim *Mauritius Vranius* quoq; cui tùm fortuna nuncium remiserat, apud *Hagam Comitis*, in morbum, mortemq;, incidit, rebus militaribus, adeóq; humanis, *IX. Cal. Maij*, longum vale dicens. Ejus in locum *Ordines confœderati* admiserunt *Henricum Fridericum*, *Vranium*, *Mauritij* fratrem.

IV.

Breda deditur Spinolæ.

HIc igitur, ab obitu fratris, ut nihil, pro vindicatione *Breda*, intentatum relinqueret, accitis, evocatisq;, undiq; copiis, justum contrà *Hispanos* denuò eduxit exercitum. Etjam, immissis aliquot legionibus *Scoticis*, *Gallicanisque*, impressione sic feliciter auspicabatur, ut loricas, atq; munimenta, nnũ alterumq;, magnis conatibus occuparet, cæsis aliquot hostium centuriis. Sed non diu hoc tulit impunè. Tantis enim sub globis *Hispani* in *Batavos* invecti sunt, ut cũ damno rejicerentur, req; desperatâ, receptui canerent. *Vranius* ergò, collectis sarcinulis, in conspectu hostium, exercitum reduxit. In cujus agmen posterius cùm *Hispani* impetus facerent, animosè repulsi sunt, multis utrinq; cadentibus. Eo in loco cùm igitur *Breda* esset, ut nullis ulteriùs remediis recuperari posset, *Henricus Vranius* codicillos ad civitatis gubernatorẽ dimisit, videret ipse, quib' modis honestè cum *Hispano*, super deditione, transigeret, neq; ultimam famis necessitatẽ exspectaret. Hic nuncius, hic codicilli, in manus *Spinola* inciderunt. Qui per tubicinem obsessis, offerri jussit. Postcaquam ergò *Bredani* in novẽ menses obsidionẽ sustinuissent, munimentis, coronæ in modũ, ad quinque milliarium districtũ, excitatis innumeris, quorum invicta, & præcipua, erant triginta octo, juxtàque annona in unâ, alteramq;, septimanâ vix suppeteret, tùm peste, aliisq; morbis contagiosis, intùs flagellãtibus, res in ultimis esset, tandẽ pactis, & obtentis, cõditionibus honestissimis, (quas omnes inducere velle nimis sit futurum prolixum) *Spinola* in manus fortalitium dedere cœperunt. Paulò antè, circà *Autumnum*, in castra *Hispanica* venerat *Vladislaus*, *Princeps illustris*, *Sigismundi*, *Polonorum Regis* primogenitus. Ille, postquam ingenti cum applausu, & pompa, à *Spinola* exceptus foret, tantum castrorum apparatum, tantum munimentorum numerum, tantamq; legionũ multitudinem, ad quadragintà millia excurrentem, admirari satis vix potuit.

V.

Batavi portum maritimum, omnium sanctorum dictum, & S. Salvatoris civitatem, occupant.

INterim fortuna, quæ *Batavis* in continẽte, & terris, adversabatur, in mari iisdem rectiùs aspirare notata est. Superiori *Anno M.DC.XXIII.* sub *XI. Cal. Ianuar.* viginti sex navium, probè instructarũ, classis, sub imperio *Iacobi VVillekes*, & *Baronis à Dort*, in *Indias*

BREDA OBSESSA ET EX
PUGNATA ARMIS PHILIPPI IV. REGIS
Hispaniar: etc. Ductu Isabellæ Claræ
Eugeniæ Hispan: Infantis Virtute
Ambrosii Spinolæ etc
Annis 1624 et 25

BREDA

Indias orientales excurrere cœpit, adversus *Hispanos*. Quæ cùm, sub mense *Majo*, apud portum, ab *omnibus sanctis* cognominatum, & civitatem *S. Salvatoris*, appulisset, Admiralis *VVillekenius*, tametsi absentivo *Barone à Dort*, & marina tẽpestate aliò delato, re subitò deliberatâ, tàm portum, quàm civitatem, expugnare tentavit. Tametsi igitur ea loca, præsidiis *Hispanicis* munita, machinis strenuè obtinerentur, nihilo-minùs in sinum *Batavus* promovit, dispositisq;, qui naves *Hispanicas*, ne elaberentur, custodirent, militum bonam partem excensionem facere jussit. Ipse verò cum proximis navibus, in cõspectu civitatis, in munimentum impressionem fecit. Diu tormentis, & sclopetis, obluctabantur *Hispani*, ut etiam naves quasdã *Batavas* præcipuas corrumperent. Animadvertens igitur *Admiralis*, è navibus feliciter in *Hispanos* pugnari minùs posse, rationẽ excogitavit, quâ rectiùs eos adoriretur. Noctu itaq;, succensis navibus hostilibus, illo fulgore, tanquam luminaribus, uti cœpit. Vndè denuò in ꝓpugnaculum civitatis impetus faciens, *Hispanos*, quantumvis acerrimè repugnantes, partim vicit, partim fugavit. Hac viâ & propugnaculo, & tormentis, potitus, hostes profligavit. Intereà è cæteris navibus bona pars *Batavorum* exscendentes, per viam inviâ trans loca montosa in suburbiô, nemine resistente, penetrârunt. Manè in ipsam porrò civitatem, ab incolis diffugientibus, vacuam, & desertam, perrexerunt, mensas, dapibus adhûc instructas, invenientes. Sic nocte plena indigenæ dilapsi fuerãt, metu perculsi, ac persuasi, tanquam multa *Batavorum* millia instatent. Itaque in prędas itum est, auro, argento, unionibus, margaritisq;, usq; ad abundantiam, direptis, & expilatis. Hoc successu, qui *S. Antonii Castrum* tuebantur, perculsi præsidiarij, mox berbam, quod dicitur, porrexerunt. Aberat tùm forte *S. Salvatoris* gubernator, & *Societ. Patrum Provincialis*. Hi, rerum omnium ignari, in civitatem dùm revertuntur, in manus *Batavorum* inciderunt, à quibus in *Belgium* missi sunt. Sequentibus diebus *Imagines* sacræ, quas inter *XII. Apostoli*, è puro argento, & quædam paulò minor, quâ *Diva Maria Deipara* repræsentabatur, ex auro solido tota, templis detractæ, unàq; cum tot *sacchari, vini Hispanici, Zingiberis, ligni Brasiliani, dentiumque elephantinorum*, vasculis, aliisq; rebus id genus pretiosis, in *Bataviam* transmissæ sunt.

His feliciter peractis, præmissa publicâ gratiarũ celebritate, *Admiralis* de rebus omnibus constituẽs, incolas *Indos*, propositâ indẽnitate, revocavit; Modò in verba *Batavorum*, & *Vransi*, jurarent, de cætero liberrimos, atq; immunes, futuras. Hoc nomine capti *Indi* liberè dimittuntur. Qui, hospitum humanitatem prædicantes, cæteros magno numero reduxerunt. *Baro Dortius*, ubi omnia facta essent, nimis serò, cum suis navibus supervenit. Doluitq;, se expugnationis, tàm Inculentæ socium haud fuisse. Qui dùm, animi causa, cum paucis, expatiatur, aliud in proximo *Castrum*, ab *Hispanis* detentum, recogniturus, suamq; fortunam tentaturus, ab *Indis*, in insidiis latentibus, subitò circumventus, sagittâ per caput adactâ, occubuit, reliquis diffugientibus.

Ex hâc ergò civitate cùm quotannis Ingentes *Rex Hispaniarum* proventus excepisset, eò majorem ejus portus expugnatio in *Batavorum* animis lætitiã suscitavit. Eam igitur ut magis, magisq; communiret, deditâ operâ *Admiralis* effectum dedit.

VI.

Inter Polonos, & Suecos, super inducis, transfigitur.

HOc tempore, nempè sub *Anno M. DC. XXIV* an bello ulterius in *Suecos* ire, ac continuare, expediret, inter *Polonos* deliberari cœpit. Principiò autem, quantis cum dispendiis, ac difficultatibus, apud *Livoniam*, contrà *Suecos*, bellatum foret, *Regi* intimatum est. Anteà *Dania Regi* majorem fuisse commoditatem tàm maritimis, quàm terrestribus, expeditionibus *Suecos* constringendi. Eum tamen *Stockholmium*, regiæ metropolin, in potestatem redigere haud valuisse. Præcipuè verò *Suecia Regem*, à *Riga* civitatis occupatione, tot fortalitia, ultrà, citràque, *Duna* fluentum, excitâsse, ut non absq; maximis impensis, ac laboribus, hæc munimenta recuperari queant. Adde, *Suecum* commeatus copiam *Polonis* intercipere, perq; *Livoniam*, *Curlandiamque*, ferro, atque igne, impunè grassari posse. Maritemùs *Suecum* potiorem *Polono* esse, qui jam tùm portus, ad sexagintà milliarium districtum, insideat, confirmatosq; babeat. Indè legiones commodissimè exscendere, *Polonosque* invadere, sustinere. Vt *Rex Polonus* magis castra per continentem formare, unicoq; loco tenere, debeat. Adhæc, si maximè *Poloni* classem pararent, eam tamen *Rex Dania*, maris *Baltici* dominus, per Isthmum suum, sive fauces illas, vix dimitteret. Et, si hoc maximè faceret, *Batavi* tamen reluctarentur, pro confœderato *Suecia Rege*, itemque commerciorum causa, *Polonis* per mare mediterraneum, adversaturi. Si absq; eo esset, classis, sine quinq; millionũ impensa, parari nulla posset. Vt autem per *Finlandiam* aut *Ruthenos*, educere vellent *Poloni*, nedùm illis locis commodum fore. Siquidem *Suecus* diversis ibidem fortalitiis prævaleat, tùm aditus, saltusque, possideat. Horum, aliorumque id genus, argumentorum intuitu, *Polonorũ Regi* belli extrahendi cupiditas velut expectorari cœpit. Consultò igitur in pacis conditiones itũ est, quoad soles aliquando affulgerent candidiores. Illæ extiterunt hæ tales: Initiò induciæ, à *Calendis Iunij M.DC.XXIV*. usq; ad ultimam *Martij M.DC.XXV*. proferrentur, eæque, absq; alterutris partis offensa, accuratè observarentur. De bello reducendo antè Calẽdas *Iunias* styli veteris, nihil ageretur. Nisi eo tempore, quod ab ultima *Martij*, ad usque Calẽdas *Iunias*, excurrit, per feciales bellum denunciatur, induciæ hæ usq; ad Calẽdas *Iunias M.DC.XXVI*. prorogarentur, sine fuco. Pactis ità induciis, utrinque omnia eo statu, quo sunt, manerẽt. *Rex Polonorũ* intereà nullo pacto sive *Sueciam*, sive magnum *Finlandia* Ducatum, sive *Livoniam*, sive alias provincias, fortalitia, arcesq;, quascunq;, pro tempore *Suecia Regi* subjectas, sive terrestri, sive navali, bello infestaret. De pacis ulterioris constanti prolongatione, deinceps utrinq; agerent legati. Liceretq; *Suecis* apud *Polonos* liberrimè negotiari. Injuriæ, offensæ, læsionesq;, induciarum temporibus obvenientes, utrinq;, severâ sub magistratus lege, coërcerentur. Captivi ex utraq; parte, absq; lytro, dimitterẽtur. Deniq; hæc sive compositio, sive trãsactio, juribus illis *Regis Polonorum*, quibus *Suecia* regnum magnumque *Finlandia* Ducatum, prætendit, nihil derogaret.

Io. Petri Lotichij

RERUM GERMANICARUM

LIBER XV.

CAPUT I.

De Daniæ Rege, Christiano IV. arma adversus Cæsarem, sive Thillyum, præparante.

I.

Daniæ Rex, adjuvante Saxoniæ inferioris Circulo, arma præparat.

Ectè olim dictum est, à *Thucydide*, bellum, quò esset evasurum, neminem habere exploratum. Cùm enim ad arma semel ventum est, quid deinceps immineat, quis præscire possit? Vt enim è palmite emergit uva post uvam, ità propemodùm sub magnis Imperij, vel regni alicujus amplissimi, tumultuationibus, plerumque è bello bellum nascitur. Nemo ferè *Regum*, *Principumque* præcipuorum, tàm citò debellatur, ut non resurgere, ut non necessarios, consanguineos, atque agnatos, solicitare queat. Hoc modò de *Daniæ Regis* armis videbimus. Qui ea priùs paravit, antequam exerceret. Tametsi autem hic quidem à *Cæsare* haud lacesseretur, nihilo-minùs, quòd *Fridericum Palatinum*, *Britanniæ Regis* generum, eundemque *Electorem*, è patrimonio, & dignitate avita, exclusissimum esse, nec spem veniæ dari velle, animadverteret, tùm *Cæsaris* successus, *Religionisque* communis oppressionem, præmetueret, accedentibus *Britanniæ Regis* ipsius *Palatini* exulis, aliorumque, precibus, ratus est, semetipsum illæsum esse non posse, nisi agnatos (quos omnes malunt intueri florentes quàm desolatos, & pauperes) exulesque, juvaret, Religionem assereret, bonum, commune, & securitatem publicam, quantum ejus quidem in se foret, constabiliret. Vbi igitur, præter *Iacobum, Angliæ Regem*, etiam hic *Rex* inclytus legationibus, in pacis recuperationem, expeditis, consiliisque, frustrà fuisset, tâdem ad arma, bellumque, transiit, non ut *Cæsarem*, *Imperiumque*, provocaret, sed ut nihil aliud bello, quam honestam pacem, quæsivisse videretur.

Illud inprimis *Saxoniæ inferioris Principes* malè habebat, *Bohemiam à Cæsare* esse recuperatam, *Palatinatum* subjugatum, *Vnionisque* fœdus dissolutum, hancque velut belli hactenùs materiam exspirasse. Nihilo-minùs *Ligarianos* suis copiis minimè missionem dare, sed & legiones augere, sed aliam post aliam regionem invadere, & tantùm non *inferioris Saxoniæ Principibus* nescio quid minari. Quòd igitur obscurum videri posset, quid tandem *Thillyanus* miles, tot victoriis superbus, moliretur, cùm nesc quidem *Principum* rationibus prævisum esset, neq; *Religionis* libertatem extrà periculum constare appareret, *Principes, Ordinesque*, renunciante *Christiano*, *Duce Lúneburgico*, rei hujus summam *Christiano IV. Daniæ Regi*, detulerunt, hic ut communis illius *circuli*, & patriæ, defensionem susciperet. Accedebat, *Angliæ Regem* insuper, tot legationibus, tractationibusque, frustrà fatigatum, unicè jam in *Palatinatus* restitutionem incumbere, hancque causam (cujus super compositione etiam *Daniæ Rex* toties *Cæsari* fuerat molestus) agnato *Regi* etiam, atque etiam, impendiò commendare. His illis istis rationibus, ubi pacis studium visum esset frustraneum, permotus *Rex* provinciam hanc in se, aliâs bellicosus, recepit; Nullaque interpositâ morâ, tàm per *Daniam*, quàm finitimas provincias, conclassare, militemq; cogere, cœpit, dimissis cum ingentibus pecuniis passim parariis, qui stipendiis erogatis tàm veteranos, quàm tyrones, obligarent.

II.

Thillyus, hæc arma habens suspecta, litteris priùs infer. Saxoniæ Principum animos tentat.

Quæ cùm subita, ac magna, armorum præparatio non posset non *Thillyo* esse suspecta, paulum, tànquam in imaginis alicujus obtutu, substitit, nec, quorsum res vergeret, vel quid esset, divinare potuit. Mox, rationibus paulò accuratiùs secū exactis, anguem, qd dicitur, in herba latere, *Cæsaremq;*

& se dubio procul, peti, confirmatus est. Maturè igitur hoc ut ageret, id est, *Principes inferioris Saxoniæ* à belli alea ut deterreret, eniti cœpit. Itaq; codicillorum commerciis priùs experiri maluit. Tametsi autem subindè rescriberent *Principes*, ità esse, ut fidem, atq, obedientiam, ergà *Cæsarem* perseverare. tantùmque in *circuli*, & patriæ, defensionem incùbere, velint, nihilosecciùs ex *Hersfelda*, ubi byberna tù habebat, sequentes ad illos codicillos porrò direxit *Thillyus*.

Quòd adhùc dùm, inquit, *Cæsari* fidem, atq; obedientiam, debitam promitterent, adversantesq; huic instituto militum collectiones negarent, hoc illud esse, quod *Cæsari* pergratum, illorū devotioni opportunum, accideret. Prout a. ipse hactenùs ab *inferioris Saxoniæ circulo* manus, omnemq; bostilitatem, lubens abstinuisset, nec quicq discriminis, aut incommodi, illis intulisset, ità quidem haud languidi⁹ se optare, cam *Principes* inirent rationem, quā *Cæsari, Imperii* capiti, satisfieret, ipsiq; promissionib. inhærere, nec res novas agere, studerent. Si defensionis *circuli* igitur arma maximè pararent, illud secundū *Imperii* constitutiones, *circulique*, atq; executionis, ordinem, legemque, perficeretur, cujus generis recessus sub *An. M.D.LXX.* publicari cœpisset. Super *Daniæ Rege* ejusmodi aliquid suspicari velle, inhumanum videri posse. Illum n. sub diæta, proximè celebrata, nibil aliud, inter *Principes* cæteros, præ se tulisse, q copias suas in patriæ solius defensionem, pro *Cæsare*, nō p *Mansfeldio*, conscriptas esse. Interim, cū præcognitum habeat, præfato illi conventui, inter cæteros, ēt legatum *Batavum* interfuisse, hoc sibi nō posse suo modo non stomachū movere, suspectūq; non accidere. Neminem n. fugere, quid non spirit⁹ *Batavus* moliatur. Quid non ejus gentis dolus, astusque, possit. Eandē prorsus esse & *Batavorum*, & *Mansfeldii*, intentionem; Ut *Cæsarem* tantùm votis identidem interficiant, put inquit *Satyricus*, sed illud deditionni operā efficiant, quò extrà suscitatis, & glis centibus, bellorum incēdiis, ipsi essent domi quietiores. Ex eodē nempè principio, & fonte, tàm *Batavorum*, q *Mansfeldii*, consilia, atq; actiones, scaturire. Utrosq; perpetuò res novas agitare, fœdera ferire, bella ciere, omnia turbare. Viderēt igitur, *Rex*, & *Principes*, ne à *Batavis*, omnia sinistra, atq; adversa, persuadentib⁹, tanq hamo, atq; esca, prehendātur, inque, *Imperio* inimicas, confœderationes, aliasq; id genus, sibi fortè ipsis ignotas, & sub cinerib. dolosis latentes, machinationes, pertracti, patriæ illius suæ tranquillitatem, ac statum, perturbēt, atq; evertāt. Certè, quicquid hoc in genere dissimulare ex alto velint, præparationes id genus bellicas paulò ampliores esse, q ut ad patriæ defensionem spectare videantur. Ut de eò parùm dicat, tàm ingenti armorum apparatu, eoq; suspecto, opus haud quidē esse, sicubi *Rex*, & *Principes*, re urgente, *Cæsaris* auxiliis, in proximo excubantibus, uti frui cupiant. Se n. cum exercitu in limitib. esse, undè prôptè queat succurrere. Modò *Cæsaris* rebus, ejusdemq; armis, absque invidia, ac diffidentia, accedere non recusent.

Ea propter illis se in memoriam revocare, quid, quantumque, cōmodi hactenus hic *circulus* præ cæteris, dùm rebus novis haud studeret, retulisset. Ex adverso, si accidat illos monstri aliquid alere, atque in *Cæsarem* vultus elevare velle, q catastrophe, ac calamitas, eorum cervicib⁹, ac provinciis, immineat, cogitatu facile esse. Hoc ut altiùs ad animos admittant, hoc ut diligentiùs deponderent, nec illorum sententiis, qui magis emolumentum privatum, q *circuli* utilitatem, pensi habent, accedant; immò prorsus à suspectis id genus armorum præparationib. abstineant, se illis autorem esse. Si igitur in *circuli* ejus salutem incumbant, *Cæsari* reverenter babeant, nedùm modestiæ, sive obedientiæ, toties jactitatæ, cancellos transcant: Ità fore, ut gratiam apud *Cæsarem* ineant, ab illius exercitibus nihil rebus suis extimescant, immò omnem opē, ac protectionem, indè expectare debeant. Si secùs eveniat, instare lernā malorum, illosque, qui periculi autores extitissent, caussam dicturos esse. Hæc *Thillyus*.

III.

Ferdinandus II. Imp. etiam Christianum IV. Regem, litteris interpellat.

Commodùm jam tùm codicillos illos dissuasorios ad *inser. Saxoniæ Principes* direxerat *Thillyus*, cùm ecce! *Ferdinandus II. Imp.* litteris interpellare *Christianum IV. Daniæ Regem*, ipse nullus dubitavit. Nempè *Imperatorem*, postquàm illi innotuisset, ob *Electoratus Palatini* translationē, varias, easq; arduas, bellicas expeditiones suscipi, sub initia mensis *Aprilis*, ad *Daniæ Regem* dedisse, illique, q proximè, pro communis pacis reductione, compositionis diætā aperire vellet, significasse. Ne igitur tàm salutare ppositum interturbetur, re tandē ad ultima, ipsāque desperationem, adactā, vellet *Rex Daniæ*, tanq arbiter, apud *Britanniæ Regem* maximè, aliosque, intervenire.

At tale fuit, pridie *Id. Maij*, *Regis* responsum: Quòd *Cæsar*, inquit, in exoptatę pacis reproductionem inclinet, boc se, non sine magna animi voluptate, cognoscere, illudq; precari, hoc ppositum *DEUS* secundare velit. De cætero, q *Rex* media per *Oldenburgium Comitem*, super quib. interpositio sua fundaretur, pposuisset, *Cæsari* obscurum haud esse. Interim, dùm nullū ad eā de re responsum supervenisset, valdè se dubitare cœpisse, an ea scilicet media *Cæsari* placere potuissent. Ut autem, pro *Electore Palatino*, arctiores *Regi Britanniarum* persuadere conditiones debeat, hoc sibi nec tētatu esse volupe, nec effectu facile. Nihilominùs non omnem spem se abiicere, quin tandem *Cæsar*, clementiæ memor, illam *Palatino*, & quidem adhùc juveni, gratiam factur⁹ sit, cujusmodi aliis, & quidem fabulæ ejus autoribus, tantùmq; non consiliis flammantib. illumdem impellentibus, affulsisset. Hoc illud fore, quo *Cæsar* per *Imperium* pacem coultabilire, clementiæq; memorabile nomen, & famam, extendere, possit.

IV.

Idem Rex Daniæ, à Principibus infer. Saxoniæ in Archistrategū se electū esse, Cæsari significat.

Hæc illa ubi præmisisset *Daniæ Rex*, mox ēt aliā subjunxit epistolā, quā *Cæsari* officium suum, recèns ab *infer. Saxoniæ Principib.* impositum, notum faceret, *Cæsari* secundùm bæc, inquit, celare se nolle, quib. modis omnes, & singuli, *Saxoniæ* inferioris *Principes*, *Ordinesque*, sibi, respectu *Holsatiæ Ducatus*, supremi archistrategi munus, atq; officium, obtulissent, illudq; ut susciperet, improbè corrogassent. Quanq verò difficili, ac periculoso, hoc sub rerum, & temporis, ordine, lubens, munere illo, tanq onere, caruisset, nihilosecciùs, quod tantoperè instarent *Principes*, eamque ergà se confidentiam contestarentur, tandem desideriis illorū ampliùs repugnare

sibi non fuisse integrum. Hoc igitur ex illis esse, quod *Cæsari* significare, simulq; confirmare, debeat, nempè se, sub hoc officio, *Imperii*, & *circuli*, leges, constitutionesque, diligenter observaturum.

Cæterùm, siquidem nullus dubitet, quin de *circuli* præsentibus præparatoriis rumor aliud, aliudque, differret, de eo quoq; sibi aliquid superaddendum venire. Rem a. sic se habere. Nẽpè *Ordines circuli* nonnullos nuper exactionib. militarib. inquietari, exhauririque, cœpisse, ut etiã, *Bavarica* militiæ præfectus, *Thillyus*, jã recèns *Ordinib.* graviora interminari non sit verecundatus. Indè esse, ut *Circulus*, necessitate postulante, dafensionem paret, ne deinceps, id genus molestiis obiici queat. Se quoque, quod diffiteri nolit, in hoc autorẽ illis accessisse, & ne quidẽ immeritò. Illa n. loca, jurisdictioni suę subjecta, pariter infestari accidisse. Tametsi igitur monitoria *Cæsaris* ab incœpto *Thillyum* revocare debuissent, illum tamen eũ esse, qui mãdatis illis minimè pareat, ut ẽt legatos suos à *Thillyanis* in sup, ac protritè, haberi contigerit. Eam esse caussam, ut modò de mediis deliberet, quib. ab his provinciis deinceps malum declinare sustineat. Atq; eò armorum præsentem præparationem collimare.

V.

Principes, Ordinesque, inferioris Saxoniæ, quid rerum agant, Saxoniæ superior. circulo notum faciunt.

HÆc dùm essent præ manib⁹, *Saxoniæ infer. Principes, Ordinesque*, habitâ apud *Brunsuigam* diætâ, de rebus, eã ad expeditionẽ necessariis, deliberare cœperunt. Itaque, quid agerent, quid meditarẽtur, de eo *Saxoniæ superioris Circulum* erudierũt. Codicilli sic fermè habebant. Quem in modum, inquiunt, turbæ per *Imperium*, militaresque expeditiones, ad summum pervenissent gradum, ut ẽt nunc exasperari hæc pericula accidat, tãtùm abest, ut pausa, vel remissio, exspectãda sit, illud nemini ferè novũ, atq; occultum, esse, eoq; minùs *superior. Saxoniæ Electores, Principesque*, fugere. Eam in rem, ut *Circulus* uterque, tanq̃ è somno, evigilare, ac rerum suarũ satagere, incipiat, necessitatẽ ipsam suis verbis flagitare. Providendum nẽpè esse, hoc cõmune malũ, instar cancri, ne ulteriùs serpat, insontesq; cũ sontibus sue sua corrũpat. Hactenùs nihil sibi magis, sub his tumultibus, quæsitum esse, q̃ ut *Cæsari*, tanq̃ capiti, more hederæ sequacis, adhærerẽt, reb. alienis, novisque, haud accederent, turbasq; id genus, velut ad se minùs pertinentes, impunè aspicerẽt. Verùm n. verũ, neq; sic innocentiæ suæ rationem fuisse habitam, ut jam nuper, præter molestias cæteras, à cupiis, tàm *Cæsaris*, q̃ *Bavari*, minæ sibi intentari cœperint. Inprimis a. famâ se didicisse, quo pacto apud *Polonos* ingentes *Cosaggorum*, nomine *Cæsaris*, globi confluẽtes, jam tùm jactitare ausint, sese per *superioris Saxoniæ Circulum* in hanc *inferiorem Saxoniam* mox irrupturos esse, ut ferro, & incendiis, omnia ultima animis vel absentes præsumant.

Quandoquidẽ ergò, ob peregrinos id gen⁹ exercitus, haud languidè ꝓvinciis metuendũ sit, ut deniq;, quorsũ ista tẽpestas bellica, instar ꝓcellarũ, inclinatura sit, exploratum nemo habeat, ea ꝓpter *infer. Saxoniæ Principes, Ordinesq.*, officii sui memores, secundùm *Imperii* recessus, & leges, ex debito, atq; officio, de id genus mediis deliberare cœpisse, quib. ingruentib. periculis maturiùs obviàm ire, maloq; forte imminẽti, fores, ac pomœria, occludere satagant. Hanc in rem, sub hoc *circuli* conventu, auxilia satis valida, ac præponderãtia, decreta esse. Interim, ꝓpositum sibi nõ esse, ut peregrinis, aliorũ actionib. accedere, cõsiliisq; illis, hactenùs susceptis, cõtravenire, eligant, ut nihil magis ẽtnunc facere cupiant, q̃ ut pristinã ergà *Cæsarem* devotionẽ perseverare, intrà legum *Imperii* cancellos sese porrò cõtinere, possint. Eò nimirũ copias, apparatusq, bellicos, spectare, ut *Circulus*, ejusq; membra, defendantur ab injuriis, pax tàm religiosa, q̃ politica, conservetur, suspectę militũ conscriptiones impediantur, omnisq; vis, externè incidens, ꝓpulsetur. Hãc usq; adeò intentionẽ, mentẽq;, suã *Cæsari* significari cœpisse, ut ingratũ hoc esse institutũ haud opinentur.

Quòd igitur mutuæ utrumq; inter *Circulum* necessitudinis, hactenùs nõ nullo cũ cõmodo observatæ, memores essent, ideóq; hoc nomine reciprocæ illos admonere velle benevolentię. Ipsi n, judicarent, q̃ hoc onus humeris suis gravissimum futurũ sit, si forte absque *Circuli Saxoniæ superioris* subsid. belli molem ferre debeant. Hanc in rem, uterque *Circulus* ut nervos suos cõjungat, opus esse. Nisi fortè, aut alteruter, aut ambo, sub onere satisfecere, ac perire, mavelint. Prout igitur contiguorum *Circulorum* leges aliâs ferrent, alteri ut alter, tẽpore necessitatis, suppetias erogaret, pariter hoc respectu ꝓvectos, primùm omnium, quid cõmuni consensu decretum esset, sese illis notum, contestatumq;, facere. Eò igitur porrò spectare intimationes has illas, nempè *Electores*, ac *Principes*, *Saxoniæ superioris Circuli*, hoc agerent, hoc est, pericula impendentia, patriæq; necessitatem, ad animos admitterẽt, paresq; suo quisque loco copias conscriberent, quibus pax tàm *Religiosa*, quam politica, conservari, irruentibus hostibus occurri, è *Circulis* alter alteri subvenire, atq; unusquisq; pace, ac tranquillitate, uti frui, sustineat. Hoc nomine consectarium illud emergere, ut utrinq; è re esse arbitrẽtur, sicubi utriusq; *Circuli*, *Archistrategorũ* tribuni, ac legati, coirent, rationesq; ferendarum mutuò suppetiarum, & id genus, inirent. Se quidem ità affectos, certosq;, esse, ut in eventum, ubi occasio fortè moneat, *Saxoniæ superior. Circulo* subsidia ꝓstare cupiãt. Idem officiũ, ac subsidiorum facultatem, ab illis sese sibi promittere. Cæteros n. *Imp. Circulos* ità esse cõparatos, ut ab illis nihil ejusmodi, aut perparum, exspectari queat. De reliquo, eò collimare studia, & conatus suos, ut ad pacis, ac quietis, conservationem nihil non sint facturi. Quo quidẽ in instituto, illos sibi nõ defuturos, sed pari lege animatos fore, persuasum utiq; esse.

****

Externa.

I.

Precationum libellus Ioan. Arndii in ignibus conservatur.

Oc loco, tanq̃ præcedentis capitis appendice, non meâ, sed aliorum, fide refero, quod de libello precationum *Ioan. Arndii Theologi Lüneburgici*, jam antè vice non simplici typis publicatum est. Ajunt a. è legionibus *Hispanicis*, *VVetteraviã* tenentibus, *An. M.DC.XXV. Locumtenentẽ* quendã equestrem, apud *Longinsam*, *Hessiæ* superioris pagum, qui *Butsbacum* inter & *Gissam* æquis passibus interjacet, in

...et, in hybernis fuisse. Qui cùm *Nonis Ianuarii M.* ...*usti Geilfusii*, parochi, tùm fortè absentivi, ædes, ani...i caussa, intrasset, fortè *in cœcem*, illius comes, præ...atum libellum, tùm obvium, in manus accepit, ac, ...nquam ejus operâ pictati forct litaturus, ad tem...us secum assumpsit. *VII. Id. Ianuar. Locumtenens* li...ellum apud *tubicinem* suum conspicatus, eum, è so...ü manibus extortum, quantò ocius mediam misit ...fornacem. Utq; promptiùs conflagrare posset, ...ajorem superinjecit lignorum, eam ad intentio...em confractorum, copiam. Post horæ intervallũ, ...ospita superveniens, ut par gallinarum, veru trãs...arum, assaret, injectâ in fornacem spathâ, prunas ...ocavit. Ecce autem tibi, dũm prunas petit, suprà ...ictum precationum libellũ inter prunas unà pre...endit, extrãhitque, omninò, quà involucrũ, char...s, fasciasque, sive tænias sericas, illæsum, ac ne qui...m ambustionis judicium ullum perhibetem. *Lo...mtenens*, re compertâ, libellum impendiò require...cœpit, denuò plenis sub flammis hujus-rei expe...mentum facturus. Sed libellus, tanq̃ horribilis, & ...cer, illicò subtractus, & *Giffanum* ad fortalitium a...ãdatus est. Fallor? an, si quod rumor ait, historia, ...n fabula, est, *Theologiam confessionis Augustanæ* pro...entibus, singularis, inter cætera, sive argumenti, ...e corollarii, loco, hoc ostentum fortè esse pote...t? Ut etiam *Lutheranus* hodieque sua jactare mira...a integrum sit. Tametsi de corollarii hujus veri...te ipse non mediocriter dubitem. Cùm à *Patribus* ...*clesiasticis*, & *Theologis* nostris observatũ sit, aliquã...o etiam S. Sanctos *Bibliorum Codices* ignibus con...grâsse.

II.

...aroli Archiducis, & Guilielmi, Bavariæ Ducis, ...excessus.

...Odem hoc *Anno M.DC.XXV. Guilielmus*, *Bavariæ* *Dux*, senex pius, ac devotus, posteaquàm *Cœno...um Carthusianorum*, quem ordinem voti causâ su...eperat, intrâsset, sub annosa senectâ piè decessit, ...limine mensis *Februarii*.

Carolus Archidux verò, *Viennâ* per *Italiam* in *Hispa...* profectus, gravissimorum cum *Catholico Rege* ...ctandorum negotiorum igitur, mox febri acutâ ...chensus est. Medicis *Regis* cubiculariis, *vena* sectio...bus, aliisque remediis, frustrà obnitentibus, *VII. ...alend. Ianuar.* magno cum *Imperatoris*, & *Hispania...m Regis*, luctu, rebus humanis supremum illud va...dixit.

III.

...empestates, & incendia, variis in locis insueta.

...Odem anno variæ variis locis tempestates, atq; incendia, notari cœperunt. Apud *Bruxellas* n. *Cardinalitium* palatiũ, igne cœlitùs immisso, omni...ò conflagravit, damno ad talentorum aliquot æ...timationem ascendente. Eadem incendia, sive tẽ...estates, *Moguntiam*, *Ilmenaviam Thuringorum*, *Lim...urgum Bohemorum*, *Vfingenam*, *VVetteraviæ* oppidum, ...*atisbonam*, *Bremamque*, & *Stettinum Pomeraniæ*, affli...erunt, multâ cum ædium, hominumque, rerumq; ...rditarum, jactura.

IV.

...nsecta per Vngariam, ac Transylvaniam, nova.

...Ic quoq; per *Vngariam superiorem*, ac *Transylvaniã*, hoc tempore raræ, & stupendæ, novitatis insecta, sub forma parvulorum animaleulorum, quos vocant sciuros, magno indigenarum cum stupore, visa sunt. Agmen eorum tàm densum fuit, ut aërem obscurarent, & quatuor passuum millibus continentem operirent. Indè sese moventia in *Polonos* duxerunt. Id genus papilionea *Ægyptiis* perhibentur esse familiares, ab *Italicis Cabalieri* dicti. Ferunt autem, cùm fructus, in agris nascentes, depascantur, tristis alicujus ominis loco habendos esse.

V.

Vsurarii cuiusdam apud Thuringos panes cruentantur.

Sed prodigio minimè vacat, quod apud *Nordhusanos* in *Thuringia* accidit. Ibi civis usurarius, annonæ flagellator, idemq; nummatus, mercenario cuidam, egeno, id efflictim flagitanti, negabat primò frumenti modium. Egeno autem instante, ac, famis, propellendæ caussâ, panem unum, atque alterum, enixissimè deprecante, adjurat fœnerator, sibi nec frumenti, nec panis, quicq̃ intrà lares superesse. Hac spe omni, ac subsidio, decollante frustratus egenus, non absq; ereberrimis ad *DEVM* emissis suspiriis, precibusque, ceu vocãt, jaculatoriis, ad conjugem, liberosque, revertitur tristis, cõfususque. Quid fit? Super cœnam ubi fœnerator, avarissimus panem integrum rescinderet, ecce! cruor exstillat. Repetitur panis alius, atq; alius, sed omnes, quotquot secantur, inter manus purpurantur. Avarus igitur expavescens, super-duritie ista cordis sui, & hominis, & egeno, & enixè flagitanti, alimentum negasset, peccati pœnitentiã agere cœpit. Mox igitur panes recisos, & purpurantes, operario transmisit. Ibi ecce! è vestigio cruor pdigiosus evanuit, & edules facti sunt. Quod prodigium certè annonæ id genus strangulatores, atq; immites fœneratores, admonere debebat, nisi pauperum commisereri animum inducãt, *DEVM* sub ultimis in id genus scarabæos pœnis extra dubiũ animadversurũ esse. Quę licet pœna interdum differatur, tandem justo tempore cruenta evadet, tarditatemq; æterni gravitate supplicii compensabit.

VI.

De terræ motu in finib. Ferrariæ, Italiæ civitatis.

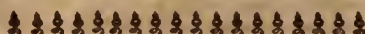
Apud *Argentam*, *Italiæ* civitatem, *Ferrariæ* finitimã, horribilis, ac stupendus, *Martio* sub mense, *terræmot*' totũ penè oppidũ cõcussit, atq; evertit. Ut ædificia centũ, & triginta, unà cũ aliquot templis, ilicet pericrint, non absq; hominũ internecione. Eversis, ac subrutis, ædib. plures quinquaginta hiat* emerserunt, undè inundationes, fœtore cum horribili, prodiãrũt.

VII.

Turci cæduntur à Tartaris.

NEq; inter *Tartaros*, *Turcosq;*, hoc tẽpore tuta fuit fides. Apud *Caffam*, *Tartariæ* metropolim, regnabat *Mehemetus Giraicus*, cujus frater, in aula *Persica* educatus, multũm pollebat. Huic, cùm apud *Turcarum Imperatorem*, tanq̃ res novas ageret, differretur, ut regnum, & potestas, illicò abrogata, in delatorem transferretur, decretum est. Itaq; *Archistrategus Turcicus* collecto exercitu hoc agebat, ut *Mehemetum* sedibus pelleret, novumq; *Regem* immitteret. Sed aliter fortunæ visum erat. *Mehemeti* enim frater ille, *Princeps* exercitati animi, ità confirmabat *Regem*, ut sub silentio ingentes contraheret copias.

pias. *Archistrategus Turcicus*, copiarum istarum planè ignarus, *Cassam* usq; educens, institutum efficere cogitabat. Sed ecce! *Mehemetus*, fraterque, superinducto ex inopinato exercitu, *Turcos*, nihil tale somniaotes, unà cum Vezirio ductore, ad unũ omnes cædunt, *Regulo* novo vix periculum fugâ emetiente. Hac relatâ victoriâ *Mehemetus* auxiliis *Persicis*, itemque *Cosaggorum*, fretus, *Turcis* bellũ intentabat. Sed consiliarii *Ottomannici* aliam *Imperatori* suo, & longè diversam, mentem persuadebant, oẽpè, ut quibuscunque posset, studiis *Mehemeti*, animum sibi reconciliaret. Hac approbatâ suorũ sententiâ, *Imp. Turcicus* decretum, adversùs *Giraium* factum, abrogavit, *Regulo* oovo io careeres cõjecto. *Giraio* verò, insignum regni confirmationis, *acinacem*, cum *purpura*, vel ostrino amiculo, trãsmisit. *Tartarus*, tametsi aliâs *Turci* imperium nõ recognosceret, sed, amicitiæ caussa, p stipeodio illis militaret, nihilominùs gratum habuit munus illud *Ottomannicũ*. Interim, cùm semel diffidere cœpisset, hoc deinceps egit, ut cantior auxiliis illis *Persarum*, *Cosaggorumque*, daret operam, ubi occessum esset, illis in rẽ suam usurus.

CAP. II.

De novo Cęsaris exercitu, Fridlandiæq; Ducis armis.

I.

Daniæ Regis militia Fridlandiæ Ducis exaltationem caussatur.

DAnia *Regis* apparatus ille bellicus materiam præbuit, ut *Albertus VVallensteinius* in *Fridlandiæ Ducem* sublimaretur. In iotrà *Bohemiam* nobili genere natus, initio motuum *Bohemicorum*, militum tribuous factus est. Mox, cùm vitæ, disciplinæque militaris, severitate, autoritatem, ex hæreditate *Alberti Ioannis Smirtzicii*, *Baronis* illius opulentissimi, agnati sui (qui juvenis, in ipso ætatis, doctrinæ, ac virtutis, flore, familię suæ ultimus, & quidẽ sponsus, decesserat) vel magis indulgentia *Ferdinandi II. Imp.* (fuerat enim *Smirtzicius* inter *Bohemos* istos dynastas, contrà *Cæsarem* vultus clevantes, quoad opulẽtiam, præcipuus, undè bona ejus, fisco addicta, per donationem *VVallensteinio* cesserũt) splendorẽ, sibi comparasset, fortunâ hac suâ minimè contentus, altiora animis agitare cœpit. Itaque necessario illo tempore, ab *Imperatore Dux Fridlandiæ* creatus, justum contrà *Imperatoris* hostes, oempè *Daniæ Regẽ*, & *Mansfeldium*, exercitum conscripsit. Copiis illis progressus, præfatum *Mansfeldium*, in regione *Anhaltina* ad pontem *Dessaviensem*, secundo prælio (quo de iofrà) feliciter coervavit. Et, quod severa, ac *Manliana* dicta, in militem imperia exereeret, terrorem, nominisque famam, indè tàm ioter suos, quàm hostes, est oppidò consecutus.

II.

Cæsar, collectum sub Fridlando exercitum, per Franconicum, Suevicumque, Imperii circulos, distribuit.

NOvus hic exercitus, à *Fridlando* coosciptus, quò ad tempus in stativa distribui, viresq; colligere, quitus esset, *Cæsar* eã in rem ad *Franconiæ*, *Sueviæque*, *circulos* finitimos, sic dedit: Tametsi *Cæsar*, inquit, ab initiis *Imperii* aditi, oculos, cogitationesque suas, super communis quietis, ac pacis, reductionẽ, conjecisset, sicut actiones pleræq; omnes loquerẽtur, ut etiam hoc nomine apud *Vlmam* diætam cõpositiunis, post prægressas cum *Electoribus*, & *Principibus*, hinc indè præparationes, aperuisset, sub spe, hanc pacificam aoimi sui iotentionem tandem ad scopum illum, diu præspeculatũ, collimaturã esse. Nihilominùs *Cæsaris*, *Electorumque*, ac *Principum*, fidelium, hostes, nempè proscriptos, perduelles, atq; exules, nihil aliud iteutidẽ dedita omni operã machinari, nisi ut per victoriam *Pragensem*, aliosq; progressus, seditionis ignes propemodùm extinctos, è cineribus denuò suscitare, oovas bellorum flãmas producere, adeóq; exteros *Magnates* in *Cæsarem*, atq; *Imperium*, incendere satagant. Ut seposius tàm salutaris, pro pacis compositione, diætæ iostitutis, omnia de novo perturbare, ultimamq; in perniciem, ac desolatiooem, *Imperium* præcipitare enitantur. Nempè ità inter istos pactum, conventumque, esse, ut hac parte *Turcos* in contubernium asciscant, *Principemq; Transylvaniæ* in *Vngariam* irritent, provinciis *Austriæ* patrimonialibus in prædam propositis. Ex alia parte *Mansfeldium*, io arma pertractis *Gallis*, *Anglis*, *Batavisque*, *novas* instruxisse copias, quibus hoc in *Imperiũ* postliminiò irruat, ac pergrassetur. Istumque, more audaciæ suæ, jam tùm recẽns limitibus *Imperii* instare, ut omnia incẽdiis, rapinis, cædibus, exactionibus, & id genus temerariis excessibus, perturbet, ac confundat, ulteriùs in *Circulorũ*, *Principumque*, atq; *Ordinum*, pomœria, educturus, omnibusque, sine discrimine, omnia ultima illatur°.

Hæc cùm ejus essent generis, ut tantùm non in perniciem *Archiducum Austriæ* conflata esse videantur, ut in excidium, atq; eversionem, totius *Imperii*, militent, nihilque aliud propositum habeant, nisi ut leges, ac constitutiones, totiusq; *Imperii* harmoniam, labefactẽt, aliamque, atq; barbaram faciem, superinducant, immò jam semel tandẽ vetus illud desiderium, ac cruentas intentiones suas, in effectũ ducant. Hanc ob rem, tanta sub, luculentaque, necessitate, *Cæsaris* partes esse, id genus novis erumpẽtibus furoribus ut obviam iret, adeóque, ne pessima, ultimaque, ista consilia io actũ deduci possent, diligẽtissimè prævideret. Hactenùs, nihil minùs sibi cogitatum esse, quàm ut majores copiæ conscriberentur. Veteres ii. legiooes aliq̃ multas exautorari cœpisse. Neq; *Cæsarem* primum esse, qui denuò milites conscribat. Necessitatẽ hanc istos, quib. de præfari cœpisset, injecisse. Quapropter, cùm necessariò arma retractanda veniant, & jam de loco agatur, ubi novus exercitus delectu probari, ac recenseri, queat, *Cæsarem*, de consilio *Senatus* militaris, super *Franconiæ*, *Sueviæque*, *circulis*, cogitare cœpisse. Tametsi enim per provincias *Austriacas* nova illa supplementa dividere vellet, eas

let, eas aliàs sumptibus, hos in exercitus, inque *Hungariæ* fortalitiorum defensionem, erogandis, esse exhaustas, ut ulteriùs onerari vix debeant, vix possint. Quanquam ergò pacta conventus illius *Aschaffenburgici* huic *Cæsaris* instituto refragari posse videantur, nihilominùs hanc illam esse extraordinariam nempè necessitatem, quæ aliud sine dubio postulet. Cùm enim necessitas legem aliàs transcendere dicatur, viderent, ac deponderarent, *Principes, Ordinesque*, ipsimet, annon auxilia, subsidiaque, undique *Imperium*, & provincias, conferre, imminentique ac minanti, periculo conjunctis viribus occurrere, fas sit? Usque eò nihil in contrarium induci posse, cùm iste hujus temporis sit status, ut *Cæsar* neq; regnis, provinciisque, immò tædium vitæ, salutique, propriæ, parcere cupiat. Non igitur se hanc necessitatem, sed alios sibi, imponere.

Interim, quòd, secundùm designationem, quidam *Principum, Ordinumque*, ab hoc inpræsentiarum onere exciperentur, hoc inpræsentiarum onere exciperentur, hoc ità se habere, ut non in odium sive *Religionis*, sive nuperæ *Unionis*, tendat, ut potiùs sic Interpretandum usuveniat, siquidem ex illis essent, qui aliàs in medium paulò largius conferrent, expensasque fideliter facerent, ideóque æquitatis legem exigere, illorum ut, præ cæteris, deinceps ratio habeatur. Æqualitate inprimis opus esse, alter *Imperii Status*, ut alteri succurrat. Plures dari, qui à limine harum perturbationum officium suum, exanthlatis molestiis quibuscúque, strenuè fecissent, atque adhùc ad fidelis studii, atque operæ, contestationem, nihil facerent reliqui. Scilicet hoc curæ esse *Cæsari*, ut, justo servato equilibrio, sic distribuerentur copiæ, in necessariam *Imperii*, & omnium communem, defensionem, paratæ, quò tolerari, atque ab *VIII. Id. Iulii*, ultrà septimanas duas, inclusivè, stativa non extendi, possint.

De cætero, hanc *Cæsaris* esse mentem, ut hæc arma alium in finem non dirigere cupiat, nisi ut belli sedes extrà *Imperii* limites constituatur. Quo nomine, etiam hæc inter extrema, pacis reducendæ, consilia hucusque agitata, se minimè sequestraturum, sed, ut nihilominùs compositionis diæta, nuper aperta, locum habere queat, curaturum esse. Atque hæc à *Cæsare* seriò spectari, *Electores, Principes, Ordinesque*, inprimis *circuli* isti *Franconiæ*, *Sueviaque*, certò statuerent.

III.

Fridlandus in Saxoniam inferiorem educit.

DAnia Rege, cum copiis suis, usque in *Verdensem Episcopatum*, castra promovente, novasq; subindè legiones conscribente, *Fridlandus* exercitum *Cæsareanum*, jam tùm per prædictos illos *Circulos* refotum, in *Hessos* usque, ipsamque *Saxoniam inferiorē*, educere cœpit. Tametsi autem auxilia rusticana in limitibus saltus præoccupassent, & circà *Göttingam* cursum *Fridlandi* impedire conarentur, nihilominùs frustrà fuerunt, exercitu *Cæsareano* viribus prævalente, ferroque viam aperiente. Fusis igitur paganis, signisque eorum interceptis, ex agro *Göttingano*, usque in *Grubenhagensem*, *Halberstadiumque*, principatus, promovit. Eo loco *Dux Vinariensis, Daniæ Regis* partium, *Cæsarianis* legiones aliquammultas objecit. Itaq; multis præliis velitaribus diù certatum est, desideratis utrinq; plurimis. Sed perrūpentes *Cæsariani*, *Magdeburgensem*, *Halberstatensemq;*, ditiones sub potestatem redegerunt, stativa illis in locis constituentes. *Halla* quidem, civitas ac sedes *Episcopalis*, in absētia hostis, sic animos obfirmârat, ut ad ultimam usque necessitatem, sui defensionem meditaretur. Sed, sub adventum *Cæsareanorum*, omnis illa præconcepta obstinatio illis expectorabatur illicò. Cùm enim subsidiis destitutos sese cernerent, necessitate consilia turbante, deditionem, invitis quantumvis animis, facere coacti sunt.

IV.

Idem Dessaviensem pontem intercipit.

HIs, & id geous, progressibus auctus *Fridlandus*, passim majores acquirere vires, ac sese latiùs diffundere, perrexit. In *Anhaltinam* etiam provinciam promotis armis, famosum illud ad *Dessaviam* pontem maturè intercepit, magnam suo tempore *Cæsareanis* commoditatem præbiturum.

****

Externa.

I.

Rudolphus Christianus, orient. Frisiæ Comes, cum Embdanis collidilur, Batavi Gogum intercipiunt.

AD res *Hollandicas*, suppeditatâ loci cōmoditate, revertimur. *Enno* autem *Frisiæ orientalis Comes* certis de rebus *Embdana* cum civitate, ejus ditionis maritima, convenerat. De illis *Rudolphum Christianum*, ab obitu pareotis, successorem, an pactis stare vellet, *Magistratus Embdanus* per legatos interrogare cœpit. Respondit ille durius, quàm exspectaretur. Ea de re offensi *Embdani*, præsidio *Batavorum* freti, miserunt, qui *Auricum*, sedē regionis præcipuam interciperent. *Comes*, injuriam injuriâ ulturus, aliquot rusticanorum millia adduxit, pro loci recuperatione. Sed hi, re infectâ, desideratis non paucis, rejecti sunt. Interim, cùm diuturnā obsidionem sustinere obsessi desperarent, sub certis conditionibus missionem rogârunt. Negavit *Comes* veniam. Milites igitur, more desperatorum, eā rusticanis stragem, atque omnia ultima, intulerunt, ut tandem, indemnitate concessâ, nihilominùs dimitterentur. Nisi *Comes* graviora exspectare vellet. Quod ut dissidium componeretur, *Batavi*, tanquam arbitri, intervenerunt.

Gogum hoc tempore, *Clivia* civitas, nuper ab *Henrico, Comite Montano*, occupata, obtemperabat *Hispanis*. Ea, probè munita, quò minùs illis in locis *Hollādi* in *Iuliacenses* penetrare possent, obstabat, ut etiam excursibus crebris molesta esset. Hoc *Batavos* valdè pupugit; Ut inprimis gubernatori apud *Neomagum* unguis, q; dicitur, esset in oculo. Hic interdiu noctuq; meditari, rationesq; inire, cœpit, quib. fortalitium illud *Hispanis* extorqueret. Diu hic labor, & conatus, intrà votum fuit, occasione nulla idoneā sese ingerente. Tandem, sub *Bredana* obsidione, *Hispanis* subitò nova auxilia in castra accersentibus, rectior spes affulsit, præsidio *Gogano* tùm quidem ultrà septingentorum numerum haud excurrente. Itaque, capi posse, visum est.

Quà

Qua de re præfatus gubernator, collectis duobus millibus præsidiariis, è vicinis fortalitiis sibi indultis, assumptisque geminis tormentis, lintribusq; in currus impositis, rem tĕtandam esse judicavit. Præfectus *Gorcanus Batavos* in vicinia quiddam moliri, maturè didicerat. Undè socias *Hispanorum* civitates monebat. Ipse verò, quâ nocte hostiũ insultus præmetnebat, unà cum suis excubias diligenter egerat. Ut, hoste nullo animadverso, periculum se evasisse arbitratus, circà galliciniũ se somno, ac quieti, daret. Vix unâ abindè horâ elapsâ, ecce! *Batavi* superveniunt, per eum locũ, ubi pars valli ruinâ suâ fossam oppleverat, aquâ ad altitudinem duarum fortè spithamarum vix superante, impressionem facturi. Militi excubitori pro more, quis adesset, exclamãti, responsum est, *Hispanas* adesse cohortes, quæ annonam in castra *Bredana* importarent. Hi dum sermones miscentur, ecce! *Locumtenens Batavus* scalis injectis mœnia superat, impetuque in excubitores paucos facto, illis cæsis portas resignat, *Batavisq;* immittit. Hi per omnes civitatis vias illud, *Vivat Urania*, succlamantes, obviis quibuscunque cæsis, *Hispanos* in arcem compulerunt, unâ, atque alterâ, portarum adhuc potiuntes. Interim *Batavi* maturrimè etiam has portas interceperunt. Quod nisi in tempore factum esset, subvenientibus *Hispanorum* subsidiis, civitas recuperari poterat. In quos *Batavi* tormentis sic tùm experiebantur, ut, multis desideratis, receptui canere tenerentur. Indè, qui *Arcem* adhùc defendebant, impressionibus in civitatis forum usque factis, recuperationis vanâ spe fatigabantur. Apparatu enim rei tormĕtariæ intrò misso, *Batavi* continuis machinarum explosionibus *Arcem* premebant. Vulnerati intùs, quòd rebus, ad medicinam spectantibus, defectis, curari non possent, deditionem urgere cœperunt. Quæ, more militari, sub pactis conditionibus, paulò post, ex voto *Batavorum*, insecuta est: Loco postmodum, subindè munimentis superinductis, uberrimè roborato.

II.

Rex Hispaniarum Belgio confœderato commerciis suorum interdicit.

DE *Breda* occupatione prælibatum est suprà. Spes facta erat *Hispaniarum Regi*, futurum, ut, hoc recuperato fortalitio, faciliùs *Belgium* abalienatum ad obedientiam reducere liceat. Sed multùm ista fefellit exspectatio. Cives enim *Bredani* tametsi sub tolerabilibus deditionem fecissent conditionibus, nihilominùs cùm, commerciorũ caussâ, quotannis quater saltem illis in *Batavos* excurrendi copia esset; tùm locus sepulturæ *Calvinianis* intrà civitatem, nisi prænumeratis pecuniis, ægrè indulgerotur, his, aliisque, de caussis, plurimi, rebus apud *Bredam* divenditis, aliò emigrârunt.

Persuasissimum tùm erat *Hispaniarum Regi*, sicubi commerciis quibuscunque in universum omnibus seriò interdiceretur *Batavis* rebellantibus, posse hostes magnum in discrimen dubio procul adduci. Factum apud *Hispanias* decretum, atque, apud *Belgium Catholicum*, publicatum interdictum. Nempè, ne quisquam *Regiorum* subditorum deinceps ausit merces *Batavas*, quæcunque saltem essent, in *Belgiũ Hispanicum* clam palàm importare, nisi in pœnas interdicto expressas, impingere velit. Injunctum igitur provinciarum gubernatoribus, præfectis, ac magistratibus, omnibus, ac singulis, seriò prospicerent, ne quà hoc interdictum ullo pacto eludi contingat. Interim, si quibus mercatoribus, atque institoribus, merces, nuper è *Batavis* illatæ, suppetant, illas, intrà trium mensium spatium, distraherent, divenderentque, si quis deinceps id genus merces prohibitas fovere compertus sit, pœnas, absque venia, lueret gravissimas.

III.

Interdicto superiori Provincia Hispanica plus debilitantur, quàm Batava.

PAria interdicta, sub *Annis M. D. XCIX. & M. DC.* superioribus, in publicum exierant, tametsi exiguo cum successu. Idem etiam hìc usuvenit. Plus enim detrimenti *Hispanicis*, quàm *Batavis*, indè illatũ. Ut *Catholicas* per provincias, usque ad *Ubiorum Coloniam*, annonæ, & rerum, pretia in immensum augerentur. Neque tùm commercia per *Rheni* districtum interdicere velle, valdè opus erat, præsertim, cùm à *Croatarum* cohortibus, in *Henricum Comitem Montanum*, ob salarium defectum, sub diœcesi *Mersensi*, insurgentibus, jam tùm, antequàm vel edictum evulgaretur, commeatus, ac commercia interciperentur.

Hoc nomine *Breda*, & adhùc pestis contagio, & rerum omnium annonâ, ad incitas redacta, interdictis nempè commerciis, ad solitudinem devenit, potissimis civibus in *Batavos* sedes transferentibus.

IV.

Caroli, Angliæ Regis, & Batavorum, nova confœderatio.

NEque ex altera parte languidiùs actum est à *Batavis*. Isti enim per provincias confœderatas æquè interdicto caverunt, ne quis *Batavorum*, sub quocunque colore, ac prætextu, ausus esset in *Belgium Hispanicum* quicquam mercium, atque annonæ, inferre, nisi oppidò acerbas incurrere pœnas affectus sit.

Hoc tempore inter *Carolum, Angliæ Regem*, & *confœderatos Belgii Ordines*, novum fœdus, ad versùm *Hispanias*, ictum est. Eo nempè, proposito, ut utrinq; tàm terrestribus, quàm maritimis, copiis omninò iretur in *Hispanos*, modò non defensivè, sed offensivè, omnia etentando. Hoc fœdus eò usque continuaretur, quousque *Batavi* in securam libertatem sese vindicassent, *Regisque* frater, *Palatinus* in avitas ditiones, ac possessiones, rediisset. Sic neutri partiũ, absque alterius consensu, intrà tria lustra, liceret cũ *Hispanis*, super induciis, vel pace, vel directè, vel indirectè, pacisci. Quorum ad exodium novæ inirentur conditiones. Hoc in fœdus quæcunque aliæ provinciæ quiritantes admitterentur, sic tamen, ut, intrà tres menses, nomina profiteantur. Omnibus, quod ajunt, copiis nervi intenderentur eò omnes, quò tàm navalibus, quàm terrestribus, armis, *Hispani* urgeri possent. Eo instituto quotannis duæ, tresque, classes instruerentur, quæ *Hispanorum* in *Indias* negotiationes impediant. Inprimis *Rex Angliæ* copiis

copiis suis portus maritimos *Hispanorum* præoccuparet, ne excurrere possint. Magna verò, atq; œcumenica, classis, eaq; instructissima, maritimos tract⁹ insideret., in q̄ triplum, id est, tres sumptuū partes, *Rex* faceret, *Batavis* simplum conferentibus. Quam juxtà distributionem, prædæ, ex hostico relatæ, dividerentur. Si classis quędam victoriâ potiretur, cęteræ naves, tametsi absentivæ, ęquè de prædâ participarent. Si verò *Rex* in continente sive civitatem, sive arcem, occuparet, ea, tametsi *Batavi* in auxiliis fuissent, ad *Regem* solum spectaret. Collisionib. partium, fortè nascentibus, præfecti ex æquo, & bono, justitiam administrarent, litibus haud protractis. Merces, naves, omniaq; id genus pretia, in *Hispanias* tendentia, prædæ in locum venirent. Pariter naves, ex *Hispaniis* solventes, quæstione institutâ, merces interdictas contraderent. *Rex* deditâ operâ laboraret, quò *Reges*, ac *Magnates*, cæteri commerciis in *Hispaniis* se abstineant. Tàm *Rex* verò, quàm *Batavi*, distinctum utrinq; exercitum *Hispanis* obiicerent. Siq; cuiquam quicquam in mentem veniat, aut p̄meditatum sit, quo noceri hostibus queat, illud, sicut cætera ejus generis omnia, fideliter communicaretur. *Regis* exercitus ad minimum ad viginti quinque, vel triginta, peditum, & quinq; equitum, millia, excurreret. Parem exercitum *Batavi*, pro virib. suis, instruerent. Omniaq; communicatis perficerentur consiliis. Sic tamen; ut unusquisq; exercit⁹; quæ ex hostico refert, sibi retineret. Atq; hæ leges erant præcipuę. In quas utrinque pedibus itum est.

V.

Rex Hispaniarum portum, omnium Sanctorum dictum, civitatemq; S. Salvatoris, recuperat.

Secundùm hæc, quod *Cyrus* olim apud *Xenephontem* edixerat, in amicos, ac familiares, intuens, tos thesauros esse suos, hoc idem ferè subinferre licuisset *Philippo IV. Hispaniarum Regi*, aliàs fortunatissimo. Qui eùm adversùs hostes, recens confœderatos, opus sibi esse & sumptibus, & copiis, non contemnendis, haud segniùs prævideret, super impensis, in *Italiam*, *Rhetiamq;*, itemq; obsidionem *Bredanam*, factis, conqueri visus est. Supererat, ut classem pariter, pro recuperando illo, ab *omnibus Sanctis*, & *sanctissimo Salvatore*, nominato, portu, q̄ primū expediret. Ibi tu vidisses opulentissimo *Regi*, velut *Trimalchioni*, tot utique regnorum domino, ingentes agmine ceu facto, offerri copias, singulis regnis singula auxilia, eaq; speciosa, pendentibus. E quib. regnum *Neapolitanum* viginti naves, benè instructas, decemq; pedestrium millia, & equestrium millenarium, *Navarrense*, sex peditum millia, & mille equites, *Gallicia*, decem naves, cum sex militum millib⁹; *Portugallia*, viginti naves, octo peditū, & duo equitum, millia, *Andalusia*, & *Granata*, triginta naves, unà cum duodecim peditum, & tribus equitum, millibus, *Castilia*, juxtà vitæ, fortunarumque, impendiū, viginti peditum, & tria equitū, millia, unà cū duodecim ducatorum millionibus, intrà triginta menses ordine numerandis, *Arragonia*, decem peditum millia, equitum millenarium, *Catalonia*, juxtà sex triremes, & totidem navium paria, quatuor peditū millenarios, equites octingentos ordine promittebant. Ex amicis verò, & familiaribus, vel à *Clericis*, è reditibus ecclesiasticis, exercitus viginti millium offerebatur. Ut de *Hispanicæ aulæ Magnatibus*, quos *Grandes* vocant, vel superpondii locò, illud afferam; eos, hac de re admonitos, ilicet suprà duodecim *Ferdinandicorum*, milliones; de suo *Regi* promptè offerre cœpisse. Quos omnes speciatim enumerare velle, nimis tædiosum sit.

Hac suorum benevolentiâ, ac promptitudine; *Rex Catholicus* frui, quàm uti, maluit. Itaq; omni studio in recuperationem *S. Salvatoris* apud *Brasilianos* incubuit. Hanc in rem classis tàm per *Hispanias*, quā *Portugallias*, sub imperio *Friderici de Toledo*, instruebatur. Ea, sub XIX. Cal. Februar. ex *Hispaniis* solvebat, viginti, & unà, triremibus, necessariisque naviculis, excurrens. In altum delata, diu tempestate, & procellis, jactari cœpit, ut mox, cursu desperato, iter relegere cogitaret. Interim, ex inopato, ventoq; ac spe, in melius conversis, ad *Nonas* usque *Februarias*, denuò progressi sunt, quoad ad *Insulam*, *Caput Viride* dictam, delati, de classe *Portugallicana* intellexerunt. Hic, aquâ potabili intrà triremes acceptâ, suorum, quos tempestas denuò sub alto disjecerat, adventum præstolati sunt. Interim *Portugallia* classis illa, unà cum *Friderico Toledone*, archithalasso, accedebat, reliquis triremibus, antè disjectis, exceptâ unicâ, ad numerum redeuntibus. Sic, sub sexaginta duobus carbasis, ex insula *S. Iagonis* solverunt. Circà *Nonas Martias*, tanto fatigabantur æstu, ut multi animas exhalarent. Indè paulò post fervore mitigato, VI. Cal. April. *Brasiliam* devenêre; Undè in portum *omnium Sanctorū* illum prospicere possent. Ultimâ ejus mensis, tàm propè vetum erat, ut jam extensionem, jussu *Toledonis*, facerent, assumptâq; dierum aliquot annonâ, loricas excitarent. Mox tormenta bellica, gravissimis cum laborib. suprà mōtosa loca, recisis prius arboribus, transferri, inq; hostes dirigi, cœperunt. Quibus præeuntibus, obsessi; in castra *Hispanorum* eruptionem facientes, ex inopinato sic exceperunt obsidentes, ut, triginta circiter occisis *Hispanorum* nobilibus, centum insuper è gregariis propè vulnerarentur. Nihilominùs *Batavi*, cohortibus non suppetentibus, munimenta duō obsidētib. post se reliquêre. *Nonis Aprilibus*, primùm *Toledonius* tormentis experiri cœpit. Quibus licet obstarent *Batavi*, nihilominùs novis propiùs admotis loricis, ac munimentis, eò deventum est, ut civitas omni ex parte urgeretur, nec quisquam intrà ampliùs mœnia resistere quitus esset. Illis accedebat, à transfugis, quib. sub extremis obsessi essent, omnia *Hispanis* cognoscere. Sic *Batavi*, ostento è muris pacis signò, deditionem obtulerunt, obsides dātes, atque accipientes. Qui, tametsi naves, & commeatum, usque in *Hollandiam*, peterent, nihil obtinuerunt, prętèr vitam. Quo nomine, officiales cum gladiis, gregarii sine omni armatura, dimissi sunt; commeatu usque in *Bataviam* suppeditato, sic tamē; ne intereà, usq; dūm eò venissent, contrà *Hispanos* militarent. *Hispani*, in civitatem immissi, immensī pretii, atq; in aliquot talenta excurrentem, thesaurum invenerunt, qui inter milites dividi cœpit. *Batavi* verò, in naves *Hamburgicas* recepti, semilaceri, ac famelici, in *Hollandiam* revertebantur. Eorum eē adventus erat tàm ingratus, ut ea propter, quòd civitatem prædictam, usq; in subsidiorum è *Bataviâ* adventum, haud servassent, in custodiam referrentur. Sed, hi remonstrantes, se impressionem unam, atque alteram, in urbem sustinuisse, neque, præ militè defectò, ulteri⁹ obluctari potuisse, regesserunt.

Classis enim *Batava*, in subsidium excurrens, tempestatibus sub alto diutius cōflictari cœperat. Quæ tandem VII. Cal. Iunij suis jam antè ex *Insula* ejectis, appulit; Ut opinione frustrata in vanum laboraret.

CAP. III.

De Daniæ Regis in Guestphaliam suscepta expeditione.

I.

Daniæ Rex in Guestphaliam arma profert.

Parare arma primum cùm sit, exercere succedaneum, hîc, postquàm paulò antè de *Daniæ Regis* præparatoriis vidimus, super expeditionem illius conjiciemus oculos. Neq; *Rex* solùm arma movebat. Sed *Angli*, *Batavi*, pars *Galliarum*, ipsique *Saxones* ad *Visurgim*, erant simul in partibus. Ut etiam *Vngari*, *Transylvani*, *Austrii*, *Silesiique*, quantumvis nuper ad obedientiam *Cæsaris* redeuntes, videri possent hanc in expeditionem inclinantes, & erecti, fortunam belli, *Dano* duce, & auspice, *Dano*, facilè retentaturi. De felicitate igitur optio, & desiderium, erat; De animis, & in res novas propensione, haud laborabatur. Aderat dux, & caput, diu quæsitum, recèns, & opportunè, inventum. Quo demodò non exules, sed multorum domesticorum, intrà vota latentes, cupiditates, spiritus reassumpsêre; Ut nova tropæa pridem optata, jam sperare, possent. Neque expers erat *Rex* militiæ. Cujus tyrocinia, magna nominis cum laude, jam dudùm deposcerat, ut huic oneri, huic *Sparta*, quod ajunt, exornādæ, his illis istis negotiis minimè impar esset. Ità virtus, viresque, ac multorum animi, jam jam ferè effectum concipiebant, quem intervertere & confundere potest

Dura superveniens, quæ non revocabilis, hora.

Ità enim *Fortuna*, inquam, toties in armis primas gerit, ut sapienter, optimè, diuque, deliberata, uno velut momento, interturbare, & evertere, valeat. Hæc, utcunque omnes in eventus mentem torqueas, suprà caput instat, etiam in *Reges* imperium sibi arrogans. Quod igitur de *Alexandri Magni* invidndis successibus, pariterque invicta *Romanorum* egloria, *Curtius*, *Florus*, aliique scriptores subintulerunt, ut bellum feliciter, ac constanter, prosequaris, *Virtus*, ac *Fortuna*, juxtà sese in vicem paribus ponenda sunt passibus. Illa enim, ut fortiter, hæc, ut feliciter, facias, enititur; Hoc utroque crure bellum ambulat si alterutra claudicat, res adeò magnæ, & quæ ætatem, canitiemque, ferunt, geri non possunt. Sed quis futura præsciat? Hæc alta nocte abscondit DEVS, ut unusquisque, bellatorum se victorem fore, preconcipiat, cùm alterum succumbere, alterum duntaxat vincere, fas sit. Multi igitur periculosam in belli aleam minùs descenderent, nisi se victuros putarent. Multi hostem, sub ambigua fortuna, terrentes, pace meliori lege parta, vincere velut, ac trophæum figere, queant, nisi integram victoriam frustrà exspectarent, avidè magis, quàm cautè, in pericula progressuri.

II.

Daniæ Regem litteris interpellat Thillyus.

Hoc instituto provectus *Christianus Daniæ Rex*, jam arma in *Guestphaliam*, & quidem *Hamelium* usque, protulerat: Rem igitur non magis occultè, sed seriò, ac palàm, agi, prævidens *Thillyus*, ejus cōmatis litteris, requirente id officio suo, *Regem* sibi interpellādum esse, duxit: Iam antè, inquit, se significasse, *Regis* arma tantùm non *Cæsari*, sed *Electoribus*, ac *Principibus*, cæteris, oppidò gravia, ac tantùm non suspecta, esse cœpisse. Ut haud immeritò de vadimonio loquendum sit. Hoc nomine liquidè de die in diem circumstantiæ nascerentur periculosiores, dùm *Rex* suo sub titulo militem educeret, copiasq; subindè augeret, neque ad *Circuli Principes* exercit* istic spectaret, ut nedùm in verba eorum jurârit, nedùm hostis ullus manifestus antè portas immineat, utique, officii ratione postulante, se non posse necessariam hanc præoccupationem *Regi* non intimare. Et jam quoq; rem eò rediisse, ut, dùm in hæc intentus sit, *Rex* jam tùm *Inferioris Saxoniæ*, *Guestphaliaque*, *Circulos* superârit, castra protulerit, excubitores *Cæsareanos* violârit, atq; id genus alia, plus hostilitatem, quàm amicitiam, sapientia, etentârit. His illis eum actibus è diametro pugnare, quod quidem *inferioris Saxoniæ Principes* nonnulli obtendant, nempè hanc *Regis* sive expeditionem, sive *Circuli* decretum, ad se nihil pertinere, præ se ferentium. Eum n. adhùcdùm illis perstare animum, ut à debita versùs *Cæsarem* submissione, atque obedientia, ne latum quidem, quod dicitur, unguè recedere affecti sint. Interea, rem sic quidem comparatā videri, ut verbis, ac litterarum altercationibus, ulteriùs handopus sit, cùm facta *Regis* aliud loquantur, ipse copias subindè producat, ut omnia in *Cæsaris*, fideliumque *Imperii Ordinum*, præsens discrimen, damnumque irreparabile, composita esse, appareat. Ut et *Mansfeldius*, & *Halberstatensis*, novos p *Imperiū* mot* cieāt, veteresq; rationes illas suas diducāt. Hanc ob rem, missis ambagib*, *Rex* omnia penitiùs ad animū admitteret, copiis missionē daret, talē se reipsâ, sicut antè litteris, & totum, approbaret. Atq; hoc illud esse, quo *Rex* animum, pacis cupidum, demōstrare, immò tàm proprias, quā *Saxoniæ inferioris*, provincias in securitatem rectiùs, quam sub dubio armorum evētu, vindicare, possit. Hoc hoc esse, quo malum, periculumque, vinceretur omne, *Rexque*, dùm, absq; armorum interventu, pacē conciliat, immortalē nominis famam sperare debeat. Ut enim, metu pacis sive religiosæ, sive politicæ, quicquam sinistri sibi, *Principibusque*, persuadeat, abs re esse, ut multò minùs hæc in arma prorumpere cogatur. Semel in medio extare *Cæsaris* capitulationes, ac promissa, semel *Electorum*, *Principumque*, decreta, rotunda, categorico, & *Germanica* fide, sub diæta *Mülhusiana* publicata, versari in medio; Ut nemo non illis omnib. fidem debeat integerrimam. Quod si verò res *Cæsaris*, *Electorumque*, ac *Principum*, sic evidens in discrimen porrò adducere tentet, persuasionibus q; niti velit, tùm *Regem* & dubiis se casibus expositurum, & *Thillyo*, quod pacem proposuisset, antequàm veniretur ad arma, vitio dandum haud esse.

III. Omi-

III.

Ominosus Daniæ Regis apud Hamelium casus. Quo interveniente, interim Regii consiliarii cum Thillyo agunt.

HÆc illa cùm expediretur *Thillij* increpatoria, ominosus, ac tristis, casus *Regem* intereà excepit, & tantùm non oppressit. *Omen* igitur infelicem susceptæ expeditionis eventum portendisse, ab experientia deinceps compertum est. Casus talis erat: *Christianus, Daniæ Rex*, apud *Hamelium*, per vallum civitatis, inspiciendi loci igitur, obequitans, ingens infortunium subiit. Equus n. regius, ab explosione sclopeti terrefactus, & prosiliens, *Regem* ad summitatem valli obequitantem, impetu in præcipitium facto, è vallo deturbavit, graviterq; concussit, ut, instar moribundi, ἄφωνος à suis extraheretur. Nisi ergo eo fortè loco, vallo in angulum desinente, *Rex* sub crepidine adhæsisset, equo cervicem interfringente, vix servari potuisset, lapsu è valli supercilio, & præcipitio, in subjectas fossas pertingente. Sic *Rex* semianimis in castra relatus, non absq; ingenti suorum consternatione, medicinâ, quâ sensim reficeretur, opus habuit. Hoc sub tristi humanarum rerum spectaculo, dimissi sunt cursores, qui ocyssimè *Christianum Brandeburgicum, Administratorem Magdeburgensem*, evocarent in castra. Neq; minùs Regii intereà interpellationi *Thillij* sic porrò satisfacere cœperunt. *Regi* nihil minùs in mẽtem venisse, ajũt, quàm ut adversùs sive *Cæsarem*, sive *Cæsaris* autoritatem, quicquam etentaret. Eò gratius futurum, sicubi *Cæsaris*, quoad pacis tàm religiosæ, quàm politicæ, animum, ac confirmationem, intelligere queat. Eum in finem proximis ad *Thillyum* diebus mittendos esse legatos, qui rectiùs media inspicerent, quibus prædictæ utriusque pacis certitudo obligaretur, ut etiam de cæteris, juxtà incidentibus, dispicerent.

IV.

Regiorum consiliariorum declarationes. Quibus Thillyus satisfacit.

PRæliminaribus illis Regii stantes promissis, sequenti, ut constitutum erat, die miserunt, qui cũ *Thillyo* plurib. agerent. Illi autem, prout in mandatis habebant, sic porrò intimare cœperunt. Nempè regios, inquiunt, præfectos, ac consiliarios, maluisse litteris *Thillyanis* oppidò, & uberiùs, satisfacere. Sed cùm *Regi*, vallum civitatis perlustranti, infortunium, ac casus, obvenisset, consiliarios, *Regi*, ægerrimè habenti, non ausos esse *Thillij* petitum intimare, ne fortè languorem ejus auxisse viderentur. Tùm verò ejusce momenti rem esse illam, ut dubio procul *Rex*, tametsi extrà casum illum constitutus, nihilominùs amicorum, ac partium, consensum requisiturus fuisset. Eo nomine vel tribus, ut ajunt, verbis maluisse se pridie respondere, quàm nullis. Interim *Regis* animum sibi eò usq; esse perspectum, ut certò promittere possint, nullatenùs hunc *Regis*, & *Principum Saxoniæ inferioris*, exercitum eò excurrere, ut novis motibus studeat, ut contra in defensionem *Circuli* omninò, ne ulteriùs injuriis, exactionibusque, pateat, militet. Nondùm *Regem* vel extrà limites esse progressum, vel *Cæsareanus* vim ullam inque, intentio, ut neq; in *Cæsarem*, nedùm *Imperium*, hæc arma obverti contingat, utiq; se eâ spe niti, fore, ut *Thillyus Circuli* provinciis parcat, neq; graviùs quicquàm designare velit. De cætero *Principes Circuli Cæsari* satisfacere posse. Et jam, dùm *Rex* casu illo læsus foret, ociùs sese misisse dispositos cursores, qui *Magdeburgicum Administratorem* in castra accerserent, cujus utiq; adventum in diem præstolarentur. Qui simulàtq; supervenisset, tùm quidem *Principes* eas inituros esse rationes, quibus pax tàm religiosa, quàm secularis, constabiliri, tùm *Circuli* provinciæ, adversùs molestias, atq; invasiones, militares, in securitate reponi possint. Tùm neq; armorũ præsidiis opus futurum esse, si compositio, ac pax, intercedere queat. Intereà *Thillyus* manum abstineret, neq; offensionibus viam aperiret. Parvâ requiri morulam, quâ *DEUS* ex alto mediis benedicturus esset, ut ambagibus, atq; extractione temporis, res minimè indigeat. In eo sese, quòd sui foret officii, libenter operam esse daturos, ut liqueat, pacis magis, quàm belli, fuisse studiosos.

Hæc cùm *Regiorum* esset oratio, ut *Thillyo*, extrahendi tẽporis ergò, comparata videri posset, sic illis est redditum. Quod de *Regis* casu præmissum esset, inquit, se *Thillyus* ex animo suam contestari sympathiam, ut speret, *DEI* beneficio, intereà *Regem* recõvaliturum. Quod ad rem ipsam faxit, tametsi hac de missione nihil sinistri sibi persuadeat, nihilominùs, cùm dubitandum sit, an hæc *Regis*, jam tùm, sicut ajunt, ægrè habentis, & ignari, eadem esset sentẽtia, tùm *Circuli Principibus* ridere possit, tùm legatorum propositio, litteris concepta, eò usq; incerta, ac lubrica, appareat, ut absq; hæsitatione illi standũ non sit, immò cum regio exercitu sic quidem se res habeat, ut, utrum *Principes Circuli* has copias esse suas profiteantur, dubiũ existat, præsertim, cùm in verba eorum nõ juràssent, utiq, se denuò, ex officii lege, urgere, atq; inculcare, regii tã legati, quàm cõmittentes, id sedulò agerent, *Regique*, ac *Principibus*, persuaderent, quò quantò ociùs copiis illis detur missio, nisi mavelint, ut ipse in eas educat. Quod si maximè lubitum, propositumq; antè fuisset, *Circuli* provincias immissis legionib. onerare, illud nuper sibi proclivius fuisse, cùm meliùs posset. Quapropter, cùm, *Rege* existẽte languido, & absentivis *Principibus*, nullum occurrat fundamentum, cui inniti meritò sustineat, vitio sibi verti nõ posse, sicubi, rerum suarum satagens, ea efficeret, quæcunq; ad *Cæsaris* autoritatem, ac fastigium, fidelium *Imperii Electorum*, & *Principum*, securitatẽ, ipsiusq; *Saxoniæ* hujus *Circuli*, ejusdemq; membrorum, conservationẽ, atq; emolumentum, pertinere arbitrabitur. Quo nomine ut in reproductionem pacis tàm salutaris cooperari queat, nulli sedulitati, sicut hactenùs, nullisque se parcere velle laboribus.

V.

Danicorum replicatio. Cui satisfit à Thillyo.

HÆc ubi *Thillij* responsio ab iis, qui missi erãt, in regia castra relata esset, sic porrò ex *Hamelio* rescripserunt *Danici*: Nõ ignotum sibi esse, inquiunt, expeditionem illam *Circulis* modò non è motu proprio, sed etiam ad *Thillij* interpellationes, ut etiam ipsius *Cæsaris* concessionem, suscipi contigisse, eoq;

Bredanq; amoliri, haud vana persuasione secum reputantibus.

III.

Mauritius Vranius, & Iustinus Nassovius, durante obsidione, fato decedunt.

FOrtunâ nunc hos, nunc illos, *Batavorum* conatus destituente, *Mauritius*, & *Henricus Fridericus*, *Vranii*, alias rationes inivêre, quâ *Hispanis* commeatum interluderent. Sed *Hispani*, tot assumptis legionibus, annonam invexerunt, ut præsidium castrorum penè justi instar exercitus, videri posset. Itaque parùm, vel nihil, etiam sic actum est. Intereà *Iustinus Nassovius*, *Breda* gubernator, febri acutâ decessit. Cujus obitus *Batavorum* infidelitatem, *Hispanorum* verò lætitiam, auxit. Iterùm *Batavi*, rebus accisis, exterorum *Regum* opem solicitare cœperunt. An sic *Bredam* suam, *Vranio* maximè caram, ex hostis manibus extorquere possint. Itaque *Mansfeldius*, & *Halberstatensis*, copias apud *Angliam*, *Galliamque*, collectas, tametsi non absque ominoso infortunio, ad *Batavos* traduxerunt. Sed cùm porrò austrina tempestas, & pluviæ ingruerent, recentes copiæ, itemq; tyrones isti, è mari vix emergentes, sic debilitati sunt, ut, invalescentibus languoribus, bona pars morte præriperetur. Neque minus penè in castris *Hispanicis* laboratum est. Tantum non enim milites castrenses imbribus debilitati sunt, ut etiam à *Batavis* stagnis, aquisque, in castra detortis, atque exaltatis, damnum non minimum illatum sit. Sed *Hispani*, per provincias conclassantes, novum mox alium collegerunt exercitum, ut, si *Batavi* copiis illis augerentur externis, nihilo-minùs obsidio continuari, & hostibus suo loco obviàm iri posset. His quoque à *Cæsare*, in subsidium legiones aliquam multæ accesserunt.

Obsidio ubi in menses quatuôr extracta fuisset, tùm demùm *Spinola*, nomine *Regis Catholici*, & *Isabella*, *Belgii* gubernatricis, tubicinem immisit, qui deditionem postularet. Sed novus regessit gubernator, nimis hoc petitum esse præmaturum. Exspectaret ergò anni instantis *M.DC.XXV.* mensem *Iunium*, & tùm iis verbis uteretur. Tùm enim tractationis, deditionisque, tempus in menses vel adhûc dilatari posse. Quâ intellectâ postulatione *Senatus Bredanus*, instructo per curiam lauto convivio, omnes tribunos, centuriones, officialesque, invitavit. Itaque tùm denuò, tàm à militibus, quàm senatoribus, civibusque, hæc in verba conjuratum esse. Quousque panis, & salis, mediocritas suppeteret, sese urbem haud dedituros esse.

Per sinones, & incendiarios, clàm in castra *Hispanica* immissos, hoc porrò egerunt *Batavi*, ut, ignibus annonæ pyrij pulveris subjectis, *Hispani* cõfunderentur. Hoc tantùm ad effectum spectare visum est. Incenso enim fano intrà castra, pulvere pyrio pleno, ac profanato, non vanus terror *Hispanos* invasit, graviores insidias alias præmetuentes. Sed, *Spinola* providentiâ, mox infortunio, ne latius serperet, prospectum est. Incendiarius omnibus locis quæsitus, sed nullibi inventus. Supererant adhûc balistarij, sive rei tormentariæ præfecti. Etiam hi, à *Batavis* muneribus corrupti, machinas clavis adactis inutiles reddere proposuerant. *Batavis*, dùm in

acti sunt. Eo temporis momento *Bredani*, incendia castrorum animadvertentes, continuis machinarũ explosionibus rem agebant. Et nisi *Spinola* extrà papiliones, sive tabernacula, fuisset, glandibus eò penetrantibus occidi potuisset. Usq; eò enim sæviebant obsessi pilarum ferrearum ejaculationibus, ut equi sui phaleræ, sive postomides, glande, tàm propè adactâ, decuterentur. *Diegone Hispano*, militiæ, post *Spinolã*, præfecto supremo, è glande tormẽtariâ animam subitò efflante. Interim *Mauritius Vranius* quoq;, cui tùm fortuna nuncium remiserat, apud *Hagam Comitis*, in morbum, mortemq;, incidit, rebus militaribus, adeóq; humanis, *IX. Cal. Maij* longum vale dicens. Ejus in locum *Ordines confœderati* admiserunt *Henricum Fridericum*, *Vranium*, *Mauritij* fratrem.

IV.

Breda deditur Spinolæ.

HIc igitur, ab obitu fratris, ut nihil, pro vindicatione *Bredæ*, intentatum relinqueret, accitis, evocatisq;, undiq; copiis, justum contrà *Hispanos* denuò eduxit exercitum. Etjam, immissis aliquot legionibus *Scotiis*, *Gallicanisque*, impressionẽ sic feliciter auspicabatur, ut loricas, atq; munimenta, unũ alterumq;, magnis conatibus occuparet, cæsis aliquot hostium centuriis. Sed non diu hoc tulit impunè. Tantis enim sub globis *Hispani* in *Batavos* invecti sunt, ut cũ damno rejicerentur, req; desperatâ, receptui canerent. *Vranius* ergò, collectis sarcinulis, in conspectu hostium, exercitum reduxit. In cujus agmen posterius cùm *Hispani* impetus facerent, animosè repulsi sunt, multis utrinq; cadentibus. Eo in loco cùm igitur *Breda* esset, ut nullis ulteriùs remediis recuperari posset, *Henricus Vranius* codicillos ad civitatis gubernatorẽ dimisit, videret ipse, quib' modis honestè cum *Hispano*, super deditione, transigeret, neq; ultimam famis necessitatẽ exspectaret. Hic nuncius, hic codicilli, in manus *Spinola* inciderunt. Qui per tubicinem obsessis, offerri jussit. Posteaquam ergò *Bredani* in novẽnienses obsidionẽ sustinuissent, munimentis, coronæ in modũ, ad quinque milliarium districtũ, excitatis innumeris, quorum invicta, & præcipua, erant triginta octo, juxtàque annona in unã, alteramq;, septimanã vix suppeteret, tùm peste, aliisq; morbis contagiosis, intùs flagellantibus, res in ultimis esset, tandẽ pactis, & obtentis, cõditionibus honestissimis, (quas omnes inducere velle nimis sit futurum prolixum) *Spinola* in manus fortalitium dedere cœperunt. Paulò antè, circà *Autumnum*, in castra *Hispanica* venerat *Vladislaus*, *Princeps Illustriss. Sigismundi*, *Polonorum Regis* primogenitus. Ille, postquam ingenti cum applausu, & pompa, à *Spinola* exceptus foret, tantum castrorum apparatum, tantum munimentorum numerum, tantam legionũ multitudinem, ad quadragintà millia excurrentem, admirari satis vix potuit.

V.

Batavi portum maritimum, omnium sanctorum dictum, & S. Salvatoris civitatem, occupant.

INterim fortuna, quæ *Batavis* in continẽte, & terris, adversabatur, in mari iisdem rectiùs aspirare notata est. Superiori *Anno M.DC.XXIII.* sub XI. Cal.

BREDA OBSESSA ET EX
PUGNATA ARMIS PHILIPI IV. REGIS
Hispaniar: etc. Ductu Isabellæ Claræ
Eugeniæ Hispan: Infantis Virtute
Ambrosÿ Spinolæ etc
Annis 1624 et 25

BREDA

Indias orientales excurrere cœpit, adversus *Hispanos*. Quæ cùm, sub mense *Majo*, apud portum, ab *omnibus sanctis* cognominatum, & civitatem *S. Salvatoris*, appulisset, Admiralis *VVillekenius*, tametsi absentivo *Barone à Dort*, & marina tēpestate aliò delato, re subitò deliberatâ, tàm portum, quàm civitatem, expugnare tentavit. Tametsi igitur ea loca, præsidiis *Hispanicis* munita, machinis strenuè obtinerentur, nihilo-minùs in sinum *Batavas* promovit, dispositisq; qui naves *Hispanicas*, ne elaberentur, custodirent, militum bonam partem excensionem facere jussit. Ipse verò cum proximis navibus, in cōspectu civitatis, in munimentum impressionem fecit. Diu tormentis, & sclopetis, obluctabantur *Hispani*, ut etiam naves quasdā *Batavas* præcipuas corrumperent. Animadvertens igitur *Admiralis*, è navibus feliciter in *Hispanos* pugnari minùs posse, ratione cogitavit, quâ rectiùs eos adoriretur. Noctu itaq; succensis navibus hostilibus, illo fulgore, tanquam luminaribus, uti cœpit. Vndè denuò in ꝓpugnaculum civitatis impetus faciens, *Hispanos*, quantumvis acerrimè repugnantes, partim vicit, partim fugavit. Hac viâ & propugnaculo, & tormentis, potitus, hostes profligavit. Intereà è cæteris navibus bona pars *Batavorum* exscendentes, per viam inviā trans loca montosa in suburbiô, nemine resistente, penetrârunt. Manè in ipsam porrò civitatem, ab incolis diffugientibus, vacuam, & desertam, perrexerunt, mensas, dapibus adhuc instructas, invenientes. Sic nocte plena indigenæ dilapsi fuerāt, metu perculsi, ac persuasi, tanquam multa *Batavorum* millia instarent. Itaque in prędas itum est, auro, argento, unionibus, margaritisq; usq; ad abundantiam, direptis, & expilatis. Hoc successu, qui *S. Antonii Castrum* tuebantur, perculsi præsidiarij, mox herbam, quod dicitur, porrexerunt. Aberat tùm fortè è *S. Salvatoris* gubernator, & *Societ. Patrum Provincialis*. Hi, rerum omnium ignari, in civitatem dùm revertuntur, in manus *Batavorum* inciderunt, à quibus in *Belgium* missi sunt. Sequentibus diebus *Imagines* sacræ, quas inter *XII. Apostoli*, è puro argento, & quædam paulò minor, quâ *Diva Maria Deipara* repræsentabatur, ex auro solido tota, templis detractæ, unàq; cum tot *sacchari, vini Hispanici, Zingiberis, ligni Brasiliani, dentiumque elephantinorum*, vasculis, aliisq; rebus id genus pretiosis, in *Bataviam* transmissæ sunt.

His feliciter peractis, præmissa publicâ gratiarū celebritate, *Admiralis* de rebus omnibus constitutès, incolas *Indos*, propositâ indēnitate, revocavit; Modò in verba *Batavorum*, & *Vranii*, jurarent, de cætero liberrimos, atq; immunes, futuras. Hoc nomine capti *Indi* liberè dimittuntur. Qui, hospitum humanitatem prædicantes, cæteros magno numero reduxerunt. *Baro Dortius*, ubi omnia facta essent, nimis serò, cum suis navibus supervenit. Doluitq; se expugnationis, tàm luculentæ socium haud fuisse. Qui dùm, animi causâ, cum paucis, expatiatur, aliud in proximo *Castrum*, ab *Hispanis* detentum, recogniturus, suamq; fortunam tentaturus, ab *Indis*, in insidiis latentibus, subitò circumventus, sagittâ per caput adactâ, occubuit, reliquis diffugientibus.

Ex hâc ergò civitate cùm quotannis lugentes *Rex Hispaniarum* proventus excepisset, eò majorem [...] portus expugnatio in *Batavorum* animis lætitiā

VI.

Inter Polonos, & Suecos, super induciis, transigitur.

HOc tempore, nempè sub *Anno M. DC. XXIV* an bello ulterius in *Suecos* ire, ac continuare, expediret, inter *Polonos* deliberari cœpit. Principiò autem, quantis cum dispendiis, ac difficultatibus, apud *Livoniam*, contrà *Suecos*, bellatum foret, *Regi* intimatum est. Anteà *Daniæ Regi* majorem fuisse commoditatem tàm maritimis, quàm terrestribus, expeditionibus *Suecos* constringendi. Eum tamen *Stockholmium*, regiæ metropolin, in potestatem redigere haud valuisse. Præcipuè verò *Sueciæ Regem*, à *Rigæ* civitatis occupatione, tot fortalitia, ultrà, citràque, *Duna* fluentum, excitâsse, ut non absq; maximis impensis, ac laboribus, hæc munimenta recuperari queant. Adde, *Suecum* commeatus copiam *Polonis* intercipere, perq; *Livoniam*, *Curlandiamque*, ferro, atque igne, impunè grassari posse. Maritè nùs *Suecum* potiorem *Polono* esse, qui jam tùm portus, ad sexagintà milliarium districtum, insideat, confirmatosq; habeat. Indè legiones commodissimè exscendere, *Polonosque* invadere, sustinere. Vt *Rex Polonus* magis castra per continentem formare, unicoq; loco tenere, debeat. Adhæc, si maximè *Poloni* classem pararent, eam tamen *Rex Daniæ*, maris *Baltbici* dominus, per Isthmum suum, sive sauces illas, vix dimitteret. Et, si hoc maximè faceret, *Batavi* tamen reluctarentur, pro confœderato *Sueciæ Rege*, itemque commerciorum causâ, *Polonis* per mare mediterraneum, adversaturi. Si absq; eo esset, classis, sine quinq; millionū impensâ, parari nulla posset. Vt autem per *Finlandiam* aut *Ruthenos*, educere vellent *Poloni*, nedùm illis locis commodum fore. Siquidem *Suecus* diversis ibidem fortalitiis prævaleat, tùm aditus, saltusque, possideat. Horum, aliorumque id genus, argumentorum intuitu, *Polonorū Regi* belli extrahendi cupiditas velut expectorari cœpit. Consultò igitur in pacis conditiones itū est, quoad soles aliquando affulgerent candidiores. Illæ extiterunt hæ tales: Initiò induciæ, à *Calendis Iunij M. DC. XXIV.* usq; ad ultimam *Martij M. DC. XXV.* proferrentur, eæque, absq; alterutris partis offensâ, accuratè observarentur. De bello reducendo antè Calēdas *Iunias* styli veteris, nihil ageretur. Nisi eo tempore, quod ab ultima *Martij*, ad usque Calēdas *Iunias*, excurrit, per feciales bellum denunciatur, induciæ hæ usq; ad Calēdas *Iunias M. DC. XXVI.* prorogarentur, sine fuco. Pactis itâ induciis, utrinque omnia eo statu, quo sunt, manerēt. *Rex Polonorū* intereà nullo pacto sive *Sueciam*, sive magnum *Finlandiæ* Ducatum, sive *Livoniam*, sive alias provincias, fortalitia, arcesq;, quascunq;, pro tempore *Sueciæ Regi* subjectas, sive terrestri, sive navali, bello infestaret. De pacis ulterioris constanti prolongatione, deinceps utrinq; agerent legati. Liceretq; *Suecis* apud *Polonos* liberrimè negotiari. Injuriæ, offensæ, læsionesq;, induciarum temporibus obvenientes, utrinq;, severā sub magistratus lege, coërcerentur. Captivi ex utraq; parte, absq; lytro, dimitterētur. Deniq; hæc sive compositio, sive trāsactio, juribus

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER XV.

CAPVT I.

De Daniæ Rege, Chriſtiano IV. arma adverſus Cæſarem, ſive Thillyum, præparante.

I.

Daniæ Rex, adjuvante Saxoniæ inferioris Circulo, arma præparat.

Ectè olim dictum eſt, à *Thucydide*, bellum, quò eſſet evaſurum, neminem habere exploratum. Cùm enim ad arma ſemel ventum eſt, quid deinceps immineat, quis præſcire poſſit? Vt enim è palmite emergit uva poſt uvam, ità propemodùm ſub magnis Imperij, vel regni alicujus ampliſſimi, tumultuationibus, plerumque è bello bellum naſcitur. Nemo ferè *Regum*, *Principumque* præcipuorum, tàm citò debellatur, ut non reſurgere, ut non neceſſarios, conſanguineos, atque agnatos, ſolicitare queat. Hoc modò de *Daniæ Regis* armis videbimus. Qui ea priùs paravit, antequam exerceret. Tametſi autem hic quidem à *Cæſare* haud laceſſeretur, nihilo-minùs, quòd *Fridericum Palatinum*, *Britanniæ Regis* generum, eundemque *Electorem*, è patrimonio, & dignitate avita, excluſiſſimum eſſe, nec ſpem veniæ dari velle, animadverteret, tùm *Cæſaris* ſucceſſus, *Religioniſque* communis oppreſſionem, præmetueret, accedentibus *Britanniæ Regis* ipſius *Palatini* exulis, aliorumque, precibus, ratus eſt, ſemetipſum illæſum eſſe non poſſe, niſi agnatos (quos omnes malunt intueri florentes quàm deſolatos, & pauperes) exuleſque, juvaret, Religionem aſſereret, bonum, commune, & ſecuritatem publicam, quantum ejus quidem in ſe foret, conſtabiliret. Vbi igitur, præter *Iacobum*, *Angliæ Regem*, etiam hic *Rex* inclytus legationibus, in pacis recuperationem, expeditis, conſiliiſque, fruſtrà fuiſſet, tãdem ad arma bellumque [illegible]

Illud inprimis *Saxoniæ inferioris Principes* malè habebat, *Bohemiam à Cæſare* eſſe recuperatam, *Palatinatum* ſubjugatum, *Vnioniſque* fœdus diſſolutum, hancque velut belli hactenùs materiam exſpiraſſe. Nihilo-minùs *Ligarianos* ſuis copiis minimè miſſionem dare, ſed & legiones augere, ſed aliam poſt aliam regionem invadere, & tantùm non *inferioris Saxoniæ Principibus* neſcio quid minari. Quòd igitur obſcurum videri poſſet, quid tandem *Thillyanus* miles, tot victoriis ſuperbus, moliretur, cùm ne ſic quidem *Principum* rationibus præviſum eſſet, neq; *Religionis* libertatem extrà periculum conſtare appareret, *Principes*, *Ordineſque*, renunciante *Christiano*, *Duce Lüneburgico*, rei hujus ſummam *Chriſtiano IV. Daniæ Regi*, detulerunt, hic ut communis illius *circuli*, & patriæ, defenſionem ſuſciperet. Accedebat, *Angliæ Regem* inſuper, tot legationibus, tractationibuſque, fruſtrà fatigatum, unicè jam in *Palatinatus* reſtitutionem incumbere, hancque cauſam (cujus ſuper compoſitione etiam *Daniæ Rex* toties *Cæſari* fuerat moleſtus) agnato *Regi* etiam, atque etiam, impendiò commendare. His illis iſtis rationibus, ubi pacis ſtudium viſum eſſet fruſtraneum, permotus *Rex* provinciam hanc in ſe, aliâs bellicoſus, recepit; Nullaque interpoſitâ morâ, tàm per *Daniam*, quàm finitimas provincias, conclaſſare, militemq; cogere, cœpit, dimiſſis cum ingentibus pecuniis paſſim parariis, qui ſtipendiis erogatis tàm veteranos, quàm tyrones, obligarent.

II.

Thillyus, hæc arma habens ſuſpecta, litteris priùs infer. Saxoniæ Principum animos tentat.

QVæ cùm ſubita, ac magna, armorum præparatio non poſſet non *Thillyo* eſſe ſuſpecta, paulum, tànquam in imaginis alicujus obtutu, ſubſtitit,

& se dubio procul, peti, confirmatus est. Maturè igitur hoc ut ageret, id est, *Principes inferiores Saxoniæ* à belli alea ut deterreret, eniti cœpit. Itaq; codicillorum commerciis priùs experiri maluit. Tametsi autem subindè rescriberent *Principes*, ità esse, ut fidem, atq; obendientiam, ergà *Cæsarem* perseverare, tantùmque in *circuli*, & patriæ, defensionem incùbere, velint, nihilosecìus ex *Hirsfelda*, ubi hyberna tū habebat, sequentes ad illos codicillos porrò direxit *Thillyus*.

Quòd adhùc dùm, inquit, *Cæsari* fidem, atq; obedientiam, debitam promitterent, adversantesq; huic instituto militum collectiones negarent, hoc illud esse, quod *Cæsari* pergratum, illorū devotioni opportunum, accideret. Prout a. ipse hactenùs ab *inferioris Saxoniæ circulo* manus, omnemq; hostilitatem, lubens abstinuisset, nec quicq̄ discriminis, aut incommodi, illis intulisset, ità quidem haud languidi se optare, eam *Principes* inirent rationem, quâ *Cæsari, Imperii* capiti, satisfieret, ipsiq; promissionib. inhærere, nec res novas agere, studerent. Si defensionis *circuli* igitur arma maximè pararent, illud secundū *Imperii* constitutiones, *circulique*, atq; executionis, ordinem, legemque, perficeretur, cujus generis recessus sub *An. M. D. LXX.* publicari cœpisset. Super *Daniæ Rege* ejusmodi aliquid suspicari velle, inhumanum videri posse. Illum n. sub diæta, proximè celebrata, nihil aliud, inter *Principes* cæteros, præ se tulisse, q̄ copias suas in patriæ solius defensionem, pro *Cæsare*, nō ꝓ *Mansfeldio*, conscriptas esse. Interim, cū præcognitum habeat, præfato illi conventui, inter cæteros, et legatum *Batavum* interfuisse, hoc sibi nō posse suo modo non stomachū movere, suspectūq; non accidere. Neminem n. fugere, quid non spirit' *Batavus* moliatur. Quid non ejus gentis dolus, astusque, possit. Eandē prorsus esse & *Batavorum*, & *Mansfeldii*, intentionem; Ut *Cæsarem* tantùm votis identidem interficiant, ꝓut inquit *Satyricus*, sed illud deditâ omni operâ efficiant, quò extrà suscitatis, & gliscentibus, bellorum incēdiis, ipsi essent domi quietiores. Ex eodē nempè principio, & fonte, tàm *Batavorum*, q̄ *Mansfeldii*, consilia, atq; actiones, scaturire. Utroſq; perpetuò res novas agitare, fœdera ferire, bella ciere, omnia turbare. Viderēt igitur, *Rex*, & *Principes*, ne à *Batavis* omnia sinistra, atq; adversa, persuadentib', tanq̄ hamo, atq; esca, prehendātur, inque, *Imperio* inimicas, confœderationes, aliasq; id genus, sibi fortè ipsis ignotas, pertracti, patriæ illius suæ tranquillitatem, ac statum, perturbēt, atq; evertāt. Certè, quicquid hoc in genere dissimulare ex alto velint, præparationes id genus bellicas paulò ampliores esse, q̄ ut ad patriæ defensionem spectare videantur. Ut de eò parùm dicat, tàm ingenti armorum apparatu, eoq; suspecto, opus haud quidē esse, siubi *Rex*, & *Principes*, re urgente, *Cæsaris* auxiliis, in proximo excubantibus, uti frui cupiant. Se n. cum exercitu in limitib. esse, undè prōptè queat succurrere. Modò *Cæsaris* rebus, ejusdemq; armis, absque invidia, ac diffidentia, accedere non recusent.

Ea propter illis se in memoriam revocare, quid, quantumque, cōmodi hactenus hic *circulus* præ cæteris, dùm rebus novis haud studeret, retulisset. Extant, hoc ut diligentiùs deponderent, nec illorum sententiis, qui magis emolumentum privatum, q̄ *circuli* utilitatem, pensi habent, accedant, immò prorsus à suspectis id genus armorum præparationib. abstineant, se illis autorem esse. Si igitur in *circuli* ejus salutem incumbant, *Cæsarē* reverenter habeant, nedùm modestiæ, sive obedientiæ, toties jactitatæ, cancellos transeant: Ità fore, ut gratiam apud *Cæsarem* ineant, ab illius exercitibus nihil rebus suis extimescant, immò omnem opē, ac protectionem, indè expectare debeant. Si secùs eveniat, instare lernā malorum, illosque, qui periculi autores extitissent, caussam dicturos esse. Hæc *Thillyus*.

III.

Ferdinandus II. Imp. etiam Christianum IV. Regem, litteris interpellat.

Commodùm jam tùm codicillos illos dissuasorios ad *infer. Saxoniæ Principes* direxerat *Thillyus*, cùm ecce! *Ferdinandus II. Imp.* litteris interpellarē *Christianum IV. Daniæ Regem*, ipse nullus dubitavit. Nempè *Imperatorem*, postquàm illi innotuisset, ob *Electoratus Palatini* translationē, varias, easq; arduas, bellicas expeditiones suscipi, sub initia mensis *Aprilis*, ad *Daniæ Regem* dedisse, illique, q̄ proximè, pro communis pacis reductione, compositionis diætā aperire vellet, significasse. Ne igitur tàm salutare ꝓpositum intercurberur, re tandē ad ultima, ipsāque desperationem, adactā, vellet *Rex Daniæ*, tanq̄ arbiter, apud *Britanniæ Regem* maximè, aliosque, intervenire.

At tale fuit, pridie *Id. Maij*, *Regis* responsum: Quòd *Cæsar*, inquit, in exoptatę pacis reproductionem inclinet, hoc se, non sine magna animi voluptate, cognoscere, illudq; precari, hoc ꝓpositum *DEUS* secundare velit. De cætero, q̄ *Rex* media per *Oldenburgium Comitem*, super quib. interpositio sua fundaretur, ꝓposuisset, *Cæsari* obscurum haud esse. Interim, dùm nullū ad se ea de re responsum supervenisset, valdè se dubitare cœpisse, an ea scilicet media *Cæsari* placere potuissent. Ut autem, pro *Electore Palatino*, arctiores *Regi Britanniarum* persuadere conditiones debeat, hoc sibi nec tētatu esse volupe, nec effectu facile. Nihilominùs non omnem spem se abiicere, quin tandem *Cæsar*, clementiæ memor, illam *Palatino*, & quidem adhùc juveni, gratiam factur' sit, cujusmodi aliis, & quidem fabulæ ejus autoribus, tantùmq; non consiliis flammantib. illumdem impellentibus, affulsisset. Hoc illud fore, quo *Cæsar* per *Imperium* pacem coultabilire, clementiæq; memorabile nomen, & famam, extendere, possit.

IV.

Idem Rex Daniæ, à Principibus infer. Saxoniæ in Archistrategū se electū esse, Cæsari significat.

Hæc illa ubi præmisisset *Daniæ Rex*, mox ēt aliā subjunxit epistolā, quā *Cæsari* officium suum, recēns ab *infer. Saxoniæ Principib.* impositum, notum faceret, *Cæsarē* secundùm hæc, inquit, celare se nolle, quib. modis omnes, & singuli, *Saxoniæ* inferioris *Principes*, *Ordinesque*, sibi, respectu *Holsatiæ Ducatus*, supremi archistrategi munus, atq; officium, obtulissent, illudq; ut susciperet, improbè corrogassent. Quanq̄ verò difficili, ac periculoso, hoc sub rerum,

sibi non fuisse integrum. Hoc igitur ex illis esse, quod *Cæsari* significare, sunulq; confirmare, debeat, nempe se, sub hoc officio, *Imperii*, & *circuli*, leges, constitutionesque, diligenter observaturum.

Cæterum, siquidem nullus dubitet, quin de *circuli* præsentibus præparatoriis rumor aliud, aliudque, differret, de eo quoq; sibi aliquid superaddendum venire. Rem a. sic se habere. Nēpè *Ordines circuli* nonnullos nuper exactionib. militarib. inquietari, exhauririque, cœpisse, ut etiā, *Bavaricæ* militiæ præfectus, *Thillyus*, jā recēns *Ordinib.* graviora interminari non sit verecundatus. Indè esse, ut *Circulus*, necessitate postulante, defensionem paret, ne deinceps, id genus molestiis obiici queat. Se quoque, diffiteri nolit, in hoc autorē illis accessisse, & ne q dē immeritò. Illa n. loca, jurisdictioni suę subjecta, pariter infestari accidisse. Tametsi igitur monitoria *Cæsaris* ab incœpto *Thillyum* revocare debuissent, illum tamen eū esse, qui mādatis illis minimè pareat, ut et legatos suos à *Thillyanis* in sup, ac protritè, haberi contigerit. Eam esse caussam, ut modò de mediis deliberet, quib. ab his provinciis deinceps malum declinare sustineat. Atq; eò armorum præsentem præparationem collimare.

V.

Principes, Ordinesque, inferioris Saxoniæ, quid rerum agant, Saxoniæ superior. circulo notum faciunt.

HÆc dùm essent præ manib^9, *Saxoniæ infer. Principes, Ordinesque*, habitā apud *Brunsuigam* dietā, de rebus, eā ad expeditionē necessariis, deliberare cœperunt. Itaque, quid agerent, quid meditarētur, de eo *Saxoniæ superioris Circulum* erudierūt. Codicilli sic fermè habebant. Quem in modum, inquiunt, turbæ per *Imperium*, militaresque expeditiones, ad summum pervenissent gradum, ut et nunc exasperari hæc pericula aceidat, tātùm abest, ut pausa, vel remissio, exspectāda sit, illud nemini ferè novū, atq; occultum, esse, eoq; minùs *superior. Saxoniæ Electores, Principesque*, fugere. Eam in rem, ut *Circulus* uterque, tanq̄ è somno, evigilare, ac rerum suarū satagere, incipiat, necessitatē ipsam suis verbis flagitare. Providendum nēpè esse, hoc cōmune malū, instar cancri, ne ulteriùs serpat, insontesq; cū sontibus sue sua corrūpat. Hactenùs nihil sibi magis, sub his tumultibus, quæsitum esse, q̄ ut *Cæsari*, tanq̄ capiti, more hederæ sequacis, adhærerēt, reb. alienis, novisque, haud accederent, turbasq; id genus, velut ad se minùs pertinentes, impunè aspicerēt. Verùm n. verū, neq; sic innocentiæ suæ rationem fuisse habitam, ut jam nuper, præter molestias cæteras, à copiis, tàm *Cæsaris*, q̄ *Bavari*, minæ sibi intentari cœperint. Inprimis a. famā se didicisse, quo pacto apud *Polonos* ingentes *Cosaggorum*, nomine *Cæsaris*, globi confluētes, jam tùm jactitare ausint, sese per *superioris Saxoniæ Circulum* in hanc *inferiorem Saxoniam* mox irrupturos esse, ut ferro, & incendiis, omnia ultima animis vel absentes præsumant.

Quandoquidē ergò, ob peregrinos id gen^9 exercitus, haud languidè ꝓvinciis metuendū sit, ut deniq;, quorsū ista tēpestas bellica, instar ꝓcellarū, inclinatura sit, exploratum nemo habeat, ea ꝓpter fortè imminēti, fores, ac pomœria, occludere satagant. Hanc in rem, sub hoc *circuli* conventu, auxilia satis valida, ac præponderātia, decreta esse. Interim, ꝓpositum sibi nō esse, ut peregrinis, aliorū actionib. accedere, cōsiliisq; illis, hactenùs susceptis, cōtravenire, eligant, ut nihil magis ētnunc facere cupiant, q̄ ut pristinā ergà *Cæsarem* devotionē perseverare, intrà legum *Imperii* cancellos sese porrò cōtinere, possint. Eò nimirū copias, apparatusq, bellicos, spectare, ut *Circulus*, ejusq; membra, defendantur ab injuriis, pax tàm religiosa, q̄ politica, conservetur, suspectę militū conscriptiones impediantur, omnisq; vis, externè incidens, ꝓpulsetur. Hāc usq; adeò intentionē, mentēq;, suā *Cæsari* significari cœpisse, ut ingratū hoc esse institutū haud opinentur.

Quòd igitur mutuæ utrumq; inter *Circulum* necessitudinis, hactenùs nō nullo cū cōmodo observatæ, memores essent, ideóq; hoc nomine reciprocè illos admonere velle benevolentię. Ipsi n, judicarent, q̄ hoc onus humeris suis gravissimum futurū sit, si forte absque *Circuli Saxoniæ superioris* subsidiis, belli molem ferre debeant. Hanc in rem, uterque *Circulus* ut nervos suos cōjungat, opus esse. Nisi fortè, aut alteruter, aut ambo, sub onere fatiscere, ac perire, mavelint. Prout igitur contiguorum *Circulorum* leges aliàs ferrent, alteri ut alter, tēpore necessitatis, suppetias erogaret, pariter hoc respectu se ꝓvectos, primùm omnium, quid cōmuni consensu decretum esset, sese illis notum, contestatumq;, facere. Eò igitur porrò spectare intimationes has illas, nempè *Electores*, ac *Principes*, *Saxoniæ superioris Circuli*, hoc agerent, hoc est, pericula impendentia, patriæq; necessitatem, ad animos admitterēt, paresq; suo quisque loco copias conscriberent, quibus pax tàm *Religiosa*, quam politica, conservari, irruentibusq; hostibus occurri, è *Circulo* alter alteri subvenire, atq; unusquisq; pace, ac tranquillitate, uti frui, sustineat. Hoc nomine consectarium illud emergere, ut utrinq; è re esse arbitrētur, sicubi utriusq; *Circuli*, *Archistrategorū* tribuni, ac legati, coirent, rationesq; ferendarum mutuò suppetiarum, & id genus, inirent. Se q dem ita affectos, certosq;, esse, ut in eventum, ubi occasio fortè moneat, *Saxoniæ superior. Circulo* subsidia ꝑstare cupiāt. Idem officiū, ac subsidiorum facultatem, ab illis sese sibi promittere. Cæteros n. *Imp. Circulos* itā esse cōparatos, ut ab illis nihil ejusmodi, aut perparum, exspectari queat. De reliquo, eò collimare studia, & conatus suos, ut ad pacis, ac quietis, conservationem nihil non sint facturi. Quo q dē in instituto, illos sibi nō defuturos, sed pari lege animatos fore, persuasum utiq; esse.

****

Externa.

I.

Precationum libellus Ioan. Arndii in ignibus conservatur.

HOc loco, tanq̄ præcedentis capitis appendice, non meā, sed aliorum, fide refero, quod de libello precationum *Ioan. Arndii Theologi Lüneburgici*, jam antè vice non simplici typis publi-

image
not
available

cet, in hybernis fuisse. Qui cùm *Nonis Ianuarii M. Iusti Geissusi*, parochi, tùm fortè absentivi, ædes, animi caussa, intrasset, fortè *rubicen*, illius comes, præfatum libellum, tùm obvium, in manus accepit, ac, tanquam ejus operâ pietati foret litaturus, ad tempus secum assumpsit. *VII. Id. Ianuar. Locumtenens* libellum apud *subicinem* suum conspicatus, eum, è socii manibus extortum, quantò ocius mediam misit in fornacem. Utq; promptiùs conflagrare posset, majorem superinjecit lignorum, eam ad intentionem confractorum, copiam. Post horæ intervallū, hospita superveniens, ut par gallinarum, veru trāsfixarum, assaret, injectâ in fornacem spathâ, prunas evocavit. Ecce! autem tibi, dùm prunas petit, suprà dictum precationum libellū inter prunas unà prehendit, extrâhitque, omninò, quà involucrū, chartas, fasciasque, sive tænias sericas, illæsum, ac ne quidem ambustionis iudicium ullum perhibētem. *Locumtenens*, re compertâ, libellum impendiò requirere cœpit, denuò plenis sub flammis hujus rei experimentum facturus. Sed libellus, tanq̃ horribilis, & sacer, illicò subtractus, & *Gissanum* ad fortalitium amādatus est. Fallor? an, si quod rumor ait, historia, non fabula, est, *Theologiam confessionis Augustanæ* profitentibus, singularis, inter cætera, sive argumenti, sive corollarii, loco, hoc ostentum fortè esse poterit? Ut etiam *Lutheranus* hodieque sua jactare miracula integrum sit. Tametsi de corollarii hujus veritate ipse non mediocriter dubitem. Cùm à *Patribus Ecclesiasticis*, & *Theologis* nostris observatū sit, aliquādo etiam S. Sanctos *Bibliorum Codices* ignibus conflagrâsse.

II.

Caroli Archiducis, & Guilielmi, Bavariæ Ducis, excessus.

Eodem hoc *Anno M.DC.XXV. Guilielmus, Bavariæ Dux*, senex pius, ac devotus, posteaquàm *Cænobium Carthusianorum*, quem ordinem voti causâ susceperat, intrasset, sub annosa senectâ piè decessit, in limine mensis *Februarii*.

Carolus Archidux verò, *Viennâ* per *Italiam* in *Hispanias* profectus, gravissimorum cum *Catholico Rege* tractandorum negotiorum igitur, mox febri acutâ prehensus est. Medicis *Regis* cubiculariis, *venæ* sectionibus, aliisque remediis, frustrà obnitentibus, *VII. Calend. Ianuar.* magno cum *Imperatoris*, & *Hispaniarum Regis*, luctu, rebus humanis supremum illud vale dixit.

III.

Tempestates, & incendia, variis in locis inusitata

Eodem anno variæ variis locis tempestates, atq; incendia, notari cœperunt. Apud *Bruxellas* n. *Cardinalitium* palatiū, igne cœlitùs immisso, omninò conflagravit, damno ad talentorum aliquot æstimationem ascendente. Eadem incendia, sive tēpestates, *Moguntiam, Ilmenaviam Thuringorum, Limpurgum Bohemorum, Vsingenam, VVetteraviæ* oppidum, *Ratisponam, Bremamque*, & *Stetinum Pomeraniæ*, afflixerunt, multâ eum ædium, hominumque, rerumq; perditarum, jactura.

IV.

cta, sub forma parvulorum animalculorum, quos vocant sciuros, magno indigenarum cum stupore, visa sunt. Agmen eorum tàm densum fuit, ut aërem obscurarent, & quatuor passuum millibus, continentem operirent. Inde sese moventia in *Polonos* duxerunt. Id genus papilionea *Ægyptiis* perhibentur esse familiares, ab *Italicis Caballetti* dicti. Ferunt autem, cùm fructus, in agris nascentes, depascantur, tristis alicujus ominis loco habendos esse.

V.

Vsurarii cuiusdam apud Thuringos panes cruentantur.

Sed prodigio minimè vacat, quod apud *Nordhusanos* in *Thuringia* accidit. Ibi civis usurarius, annonæ flagellator, idemq; nummatus, mercenario cuidam, egeno, id efflictim flagitanti, negabat primò frumenti modium. Egeno autem instante, ac, famis, propellendæ causâ, panem unum, atque alterum, enixissimè deprecante, adjurat fœnerator, sibi nec frumenti, nec panis, quicq̃ intrà lares superesse. Hac spe omni, ac subsidio, decollante frustratus egenus, non absq; creberrimis ad DEUM emissis suspiriis, precibusque, ceu vocāt, jaculatoriis, ad conjugem, liberosque, revertitur tristis, cōfususque. Quid fit? Super cœnam ubi fœnerator, avarissimus panem integrum rescinderet, ecce! cruor exstillat. Repetitur panis alius, atq; alius, sed omnes, quotquot secantur, inter manus purpurantur. Avarus igitur expavescens, super duritie ista cordis sui, q̃ homini & egeno, & enixè flagitanti, alimentum negasset, peccati pœnitentiā agere cœpit. Mox igitur panes recisos, & purpurantes, operario transmisit. Ibi ecce! è vestigio cruor ꝑdigiosus evanuit, & edules facti sunt. Quod prodigium certè annonę id genus strangulatores, atq; immites fœneratores, admonere debebat, nisi pauperum commisereri animum inducāt, DEUM sub ultimis in id genus scarabęos pœnis extrà dubiū animadversurū esse. Quę licet pœna interdum differatur, tandem justo tempore cruenta evadet, tarditatemq; æterni gravitate supplicii compensabit.

VI.

De terra motu in finib. Ferrariæ, Italiæ civitatis.

Apud *Argentam, Italiæ* civitatem, *Ferrariæ* finitimā, horribilis, ac stupendus, *Martio* sub mense, *terramot'* totū penè oppidū cōcussit, atq; evertit. Ut ædificia centū, & triginta, unà cū aliquot templis, ilicet perierint, non absq; hominū internecione. Eversis, ac subrutis, ædib. plures quinquaginta hiat' emerserunt, undè inundationes, fœtore cum horribili, prodiêre.

VII.

Turci cæduntur à Tartaris.

Neq; inter *Tartaros, Turcosq̃*, hoc tēpore tuta fuit fides. Apud *Caffam, Tartariæ* metropolim, regnabat *Mehemetus Giraicus*, cujus frater, in aula *Persica* educatus, multùm pollebat. Huic, cùm apud *Turcarum Imperatorem*, tanq̃ res novas ageret, differretur, ut regnum, & potestas, illicò abrogata, in delatorem transferretur, decretum est. Itaq; *Archistrategus Turcicus* collecto exercitu hoc agebat, ut *Mehemetum* sedibus pelleret, novumq; *Regem* immitteret.

pias. *Archistrategus Turcicus*, copiarum istarum planè ignarus, *Cassam* usq; educens, institutum efficere cogitabat. Sed ecce! *Mehemetus*, fraterque, superinducto ex inopinato exercitu, *Turcos*, nihil tale somniantes, unà cum Vezirio ductore, ad unū omnes cædunt, *Regulo* novo vix periculum fugâ emetiente. Hac relatâ victoriâ *Mehemetus* auxiliis *Persicis*, itemque *Cosaggorum*, fretus, *Turcis* bellū intentabat. Sed consiliarii *Ottomannici* aliam *Imperatori* suo, & longè diversam, mentem persuadebant, népè, ut quibuscunque posset, studiis *Mehemeti*, animum sibi reconciliaret. Hac approbatâ suorū sententiâ, *Imp. Turcicus* decretum, adversùs *Giraium* factum, abrogavit, *Regulo* novo in carceres cōjecto. *Giraio* verò, insignum regni confirmationis, *acinacem*, cum *purpura*, vel ostrino amiculo, trāsmisit. *Tartarus*, tametsi aliâs *Turci* imperium nō recognosceret, sed, amicitiæ caussa, pro stipendio illis militaret, nihilominùs gratum habuit munus illud *Ottomannicū*. Interim, cùm semel diffidere cœpisset, hoc deinceps egit, ut cautior auxiliis illis *Persarum*, *Cosaggorumque*, daret operam, ubi necessum esset, illis in rē suam usurus.

CAP. II.

De novo Cęsaris exercitu, Fridlandiæq; Ducis armis.

I.

Daniæ Regis militia Fridlandiæ Ducis exaltationem caussatur.

Daniæ Regis apparatus ille bellicus materiam præbuit, ut *Albertus VVallensteinius* in *Fridlandiæ Ducem* sublimaretur. In intrà *Bohemiam* nobili genere natus, initio motuom *Bohemicorum*, militum tribunus factus est. Mox, cùm vitæ, disciplinæque militaris, severitate, autoritatem, ex hæreditate *Alberti Ioannis Smirtzicii*, *Baronis* illius opulentissimi, agnati sui (qui jovenis, in ipso ætatis, doctrioæ, ac virtutis, flore, familię suæ ultimus, & quidē sponsus, decesserat) vel magis indulgentia *Ferdinandi II. Imp.* (fuerat enim *Smirtzicius* inter *Bohemos* istos dynastas, contrà *Cæsarem* vultus elevantes, quoad opulētiam, præcipuus, undè bona ejus, fisco addicta, per donationem *VVallensteinio* cesscrūt) splendorē, sibi comparasset, fortunâ hac suâ minimè contentus, altiora animis agitare cœpit. Itaque necessario illo tempore, ab *Imperatore Dux Fridlandiæ* creatus, justum contrà *Imperatoris* hostes, nempè *Daniæ Regē*, & *Mansfeldium*, exercitum conscripsit. Copiis illis progressus, præfatum *Mansfeldium*, in regione *Anhaltina* ad pontem *Dessaviensem*, secundo prælio (quo de infrà) feliciter enervavit. Et, quod severa, ac *Manliana* dicta, in militem imperia exerceret,

II.

Cæsar, collectum sub Fridlando exercitum, per Franconicum, Suevicumque, Imperii circulos, distribuit.

NOvus hic exercitus, à *Fridlando* conscriptus, quò ad tempus in stativa distribui, viresq; colligere, quitus esset, *Cæsar* eā in rem ad *Franconiæ*, *Sueviæque*, *circulos* finitimos, sic dedit: Tametsi *Cæsar*, inquit, ab initiis *Imperii* aditi, oculos, cogitationesque suas, super communis quietis, ac pacis, redoctiooē, conjecisset, sicut actioues pleræq; omnes loquerētur, ut etiam hoc nomine apud *Vlmam* dictam cōpositionis, post prægressas cum *Electoribus*, & *Principibus*, hinc iodè præparationes, aperuisset, sub spe, hanc pacificam animi sui intentionem tandem ad scopum illum, diu præspeculatū, collimaturā esse. Nihilominùs *Cæsaris*, *Electorumque*, ac *Principum*, fidelium, hostes, nempè proscriptos, perduelles, atq; exules, nihil aliud itentidē dedita omni operâ machinari, nisi ut per victoriam *Pragensem*, aliosq; progressus, seditionis ignes propemodùm extinctos, è cineribus denuò suscitare, ovas bellorum flāmas producere, adeóq; exteros *Magnates* in *Cæsarem*, atq; *Imperium*, incendere satagant. Ut sepositis tàm salutaris, pro pacis compositione, diætæ institutis, omnia de novo perturbare, ultimamq; in perniciem, ac desolationem, *Imperium* præcipitare enitantur. Nempè ita inter istos pactum, conventumque, esse, ut hac parte *Turcos* in contubernium asciscant, *Principemq*, *Transylvaniæ* in *Vngariam* irritent, provinciis *Austriæ* patrimonialibus in prædam propositis. Ex alia parte *Mansfeldium*, in arma pertractis *Gallis*, *Anglis*, *Batavisque*, *novas* instruxisse copias, quibus hoc in *Imperiū* postliminiò irruat, ac pergrassetur. Istumque, more audaciæ suæ, jam tùm recēns limitibus *Imperii* instare, ut omnia incēdiis, rapinis, cædibus, exactionibus, & id genus temerariis excessibus, perturbet, ac confundat, ulteriùs in *Circulorū*, *Principumque*, atq; *Ordinum*, pomœria, eductūrus, omnibusque, sine discrimine, omnia ultima illatur*.

Hæc cùm ejus essent generis, ut tantùm non in perniciem *Archiducum Austriæ* conflata esse viderentur, ut in excidium, atq; eversionem, totius *Imperii*, militent, nihilque aliud propositum habeant, nisi ut leges, ac constitutiones, totiusq; *Imperii* harmoniam, labefactēt, aliamque, atq; barbaram faciem, superinducant, immò jam semel tandē vetus istud desiderium, ac crudelitas intentiones suas, in effectū ducant. Hanc ob rem, tanta sub, luculentaque, necessitate, *Cæsaris* partes esse, id genus novis erumpētibus furoribus ut obviam iret, adeóque, ne pessima, oltimaque, ista consilia io actū deduci possent, diligētissimè prævideret. Hactenùs, nihil minùs sibi cogitatum esse, quàm ut majores copiæ conscriberentur. Veteres n. legiooes aliq̄ multas exautorari cœpisse. Neq; *Cæsarem* primum esse, qui denuò milites conscribat. Necessitatē hæc istos, quib. de præfari cœpisset, injecisse. Quapropter, cùm necessariò arma retractanda veniant, & jam de loco agatur, ubi novus exercitus delectu probari, ac recolligi, queat, *Cæsarem*, de consilio *Senatus* milita-

let, eas aliâs sumptibus, hos in exercitus, inque *Vngariæ* fortalitiorum defensionem, erogandis, esse exhaustas, ut ulteriùs onerari vix debeant, vix possint. Quanquam ergò pacta conventus illius *Ascipyrgici* huic *Cæsaris* instituto refragari posse videantur, nihilominùs hanc illam esse extraordinariam nempè necessitatem, quæ aliud sine dubio postulet. Cùm enim necessitas legem aliâs transscendere dicatur, viderent, ac deponderarent, *Principes, Ordinesque*, ipsimet, annon auxilia, subsidiaque, undique *Imperium*, & provincias, conferre, imminentique ac minanti periculo conjunctis viribus occurrere, fas sit? Usque eò nihil in contrarium induci posse, cùm iste hujus temporis sit status, ut *Cæsar* neq; regnis, provinciisque, immò nedum vitæ, salutique, propriæ, parcere cupiat. Non igitur se hanc necessitatem, sed alios sibi, imponere.

Interim, quòd, secundùm designationem, quidam *Principum, Ordinumque*, ab hoc inpræsentiarum onere exciperentur, hoc inpræsentiarum onere exciperentur, hoc ità se habere, ut non in odium sive *Religionis*, sive nuperæ *Vnionis*, tendat, ut potiùs sic interpretandum usuveniat, siquidem ex illis essent, qui aliâs in medium paulò largius conferrent, expensasque fideliter facerent, ideóque æquitatis legem exigere, illorum ut, præ cæteris, deinceps ratio habeatur. Æqualitate inprimis opus esse, alter *Imperii Status*, ut alteri succurrat. Plures dari, qui à limine harum perturbationum officium suum, exanthlatis molestiis quibuscúque, strenuè fecissent, atque adhúc ad fidelis studii, atque operæ, contestationem; nihil facerent reliqui. Scilicet hoc curæ esse *Cæsari*, ut, justo servato equilibrio, sic distribuerentur copiæ, in necessariam *Imperii*, & omnium communem, defensionem, paratæ, quò tolerari, atque ab *VIII. Id. Iulii*, ultrà septimanas duas, inclusivè, stativa non extendi, possint.

De cætero, hanc *Cæsaris* esse mentem, ut hæc arma aliam in finem non dirigere cupiat, nisi ut belli sedes extrà *Imperii* limites constituatur. Quo nomine, etiam hæc inter extrema, pacis reducendæ, consilia hucusque agitata, se minimè sequestraturum, sed, ut nihilominùs compositionis diæta, nuper aperta, locum habere queat, curaturum esse. Atque hæc à *Cæsare* seriò spectari, *Electores, Principes, Ordinesque*, inprimis *circuli* isti *Franconiæ, Sueviaque*, certò statuerent.

III.

Fridlandus in Saxoniam inferiorem educit.

Dania Rege, cum copiis suis, usque in *Verdensem Episcopatum*, castra promovente, novasq; subindè legiones conscribente, *Fridlandus* exercitum *Cæsareanum*, jam tùm per prædictos illos *Circulos* refotum, in *Hessos* usque, ipsamque *Saxoniam inferiorē*, educere cœpit. Tametsi autem auxilia rusticana in limitibus saltus præoccupassent, & circà *Göttingam* cursum *Fridlandi* impedire conarentur, nihilominùs frustrà fuerunt, exercitu *Cæsareano* viribus prævalente, ferroque viam aperiente. Fusis igitur paganis objecit. Itaq; multis præliis velitaribus diu certatum est, desideratis utrinq; plurimis. Sed perrūpentes *Cæsariani, Magdeburgensem, Halberstatensemq;*, ditiones sub potestatem redegerunt, stativa illis in locis constituentes. *Hallæ* quidem, civitas ac sedes *Episcopalis*, in absētia hostis, sic animos obfirmârat, ut ad ultimam usque necessitatem, sui defensionem meditaretur. Sed, sub adventum *Cæsareanorum*, omnis illa præconcepta obstinatio illis expectorabatur illicò. Cùm enim subsidiis destitutos sese cernerent, necessitate consilia turbante, deditionem, invitis quantumvis animis, facere coacti sunt.

IV.

Idem Dessaviensem pontem intercipit.

His, & id genus, progressibus auctus *Fridlandus*, passim majores acquirere vires, ac sese latiùs diffundere, perrexit. In *Anhaltinam* etiam provinciam promotis armis, famosum illud ad *Dessaviam* pontem maturè intercepit, magnam suo tempore *Cæsareanis* commoditatem præbiturum.

****

Externa.

I.

Rudolphus Christianus, orient. Frisiæ Comes, cum Embdanis collīditur, Batavi Gogum intercipiunt.

Ad res *Hollandicas*, suppeditatâ loci cōmoditate, revertimur. *Enno* autem *Frisiæ orientalis Comes* certis de rebus *Embdana* cum civitate, ejus ditionis maritima, convenerat. De illis *Rudolphum Christianum*, ab obitu parentis, successorem, an pactis stare vellet, *Magistratus Embdanus* per legatos interrogare cœpit. Respondit ille durius, quàm exspectaretur. Ea de re offensi *Embdani*, præsidio *Batavorum* freti, miserunt, qui *Auricum*, sedē regionis præcipuam interciperent. *Comes*, injuriam injuriâ ulturus, aliquot rusticanorum millia adduxit, pro loci recuperatione. Sed hi, re infectâ, desideratis non paucis, rejecti sunt. Interim, cùm diuturnā obsidionem sustinere obsessi desperarent, sub certis conditionibus missionem rogârunt. Negavit *Comes* veniam. Milites igitur, more desperatorum, cā rusticanis stragem, atque omnia ultima, intulerunt, ut tandem, indemnitate concessa, nihilominùs dimitterentur. Nisi *Comes* graviora exspectare vellet, Quod ut dissidium componeretur, *Batavi*, tanquam arbitri, intervenerunt.

Gogum hoc tempore, *Clivia* civitas, nuper ab *Herico, Comite Montano*, occupata, obtemperabat *Hispanis*. Ea, probè munita, quò minùs illis in locis *Hollādi* in *Iuliacenses* penetrare possent, obstabat, ut etiam excursibus crebris molesta esset. Hoc *Batavos* valdè pupugit; Ut inprimis gubernatori apud *Neomagum* unguis, q̄ dicitur, esset in oculo. Hic interdiu noctuq; meditari, rationesq; inire, cœpit, quib. fortalitium illud *Hispanis* extorqueret. Diu hic labor, & conatus, intrà votum fuit, occasione nulla idoneā sese ingerente. Tandem, sub *Bredana* obsidione, *Hi-*

copiis suis portus maritimos *Hispanorum* præoccuparet, ne excurrere possint. Magna verò, atq; œcumenica, classis, eaq; instructissima, maritimos tract⁹ insideret, in q̃ triplum, id est, tres sumptuũ partes, *Rex* faceret, *Batavi* simplum conferentibus. Quam juxtà distributionem, prædæ, ex hostico relatæ, dividerentur. Si classis quędam victoriâ potiretur, cęteræ naves, tametsi absentivæ, ęquè de prædâ participarent. Si verò *Rex* in continente sive civitatem, sive arcem, occuparet, ea, tametsi *Batavi* in auxiliis fuissent, ad *Regem* solum spectaret. Collisionib. partium, fortè nascentibus, præfecti ex æquo, & bono, justitiam administrarent, litibus haud protractis. Merces, naves, omniaq; id genus pretia, in *Hispanias* tendentia, prædæ in locum venirent. Pariter naves, ex *Hispaniis* solventes, quæstione institutâ, merces interdictas contraderent. *Rex* deditâ operâ laboraret, quò *Reges*, ac *Magnates*, cæteri commerciis in *Hispanias* seabstineant. Tàm *Rex* verò, quàm *Batavi*, distinctum utrinq; exercitum *Hispaniis* obùcerent. Siq; cuiquam quicquam in mentem veniat, aut p̃meditatum sit, quo noceri hostibus queat, illud, sicut cætera ejus generis omnia, fideliter communicaretur. *Regis* exercitus ad minimum ad viginti quinque, vel triginta, peditum, & quinq; equitum, millia, excurreret. Parem exercitum *Batavi*, pro virib. suis, instruerent. Omniaq; communicatis perficerentur consiliis. Sic tamen, ut unusquisq; exercit⁹ quæ ex hostico refert, sibi retineret. Atq; hæ leges erant præcipuę. In quas utrinque pedibus itum est.

V.

Rex Hispaniarum portum, omnium Sanctorum dictum, civitatemq́, S. Salvatoris, recuperat.

SEcundùm hæc, quod *Cyrus* olim apud *Xenophontem* edixerat, in amicos, ac familiares, intuens, eos thesauros esse suos, hoc idem ferè subinferre licuisset *Philippo IV. Hispaniarum Regi*, aliâs fortunatissimo. Qui cùm adversùs hostes, recens confœderatos, opus sibi esse & sumptibus, & copiis, non contemnendis, haud segniùs prævideret, super impensis, in *Italiam*, *Rhetiamq;*, itemq; obsidionem *Bredanam*, factis, conqueri visus est. Supererat, ut classem pariter, pro recuperando illo, ab *omnibus Sanctis*, & *sanctissimo Salvatore*, nominato portu, q̃ primũ expediret. Ibi tu vidisses opulentissimo *Regis*, velut *Trimalchioni*, tot utique regnorum domino, ingentes agmine ceu facto, offerri copias, singulis regnis singula auxilia, eaq; speciosa, pendentibus. E quib. regnum *Neapolitanum* viginti naves, bonè instructas, decemq, pedestrium millia, & equestrium millenarium, *Navarrense*, sex peditum millia, & mille equites, *Gallicia*, decem naves, cum sex militum millib⁹; *Portugallia*, viginti naves, octo peditũ, & duo equitum, millia, *Andalusia*, & *Granata*, triginta naves, unà cum duodecim peditum, & tribus equitum, millibus, *Castilia*, juxtà vitæ, fortunarumque, impendiũ, viginti peditum, & tria equitũ, millia, unà cũ duodecim ducatorum millionibus, intrà triginta menses ordine numerandis, *Arragonia*, decem peditum millia, equitum millenarium, *Catalonia*, juxtà sex triremes, & totidem navium paria, quatuor peditũ millenarios, equites octingentoș ordine promitte-

Grandes vocant, vel superpondii loco, illud afferant; eos, hac de re admonitos, licet suprà duodecim *Ferdinandicorum*, milliones, de suo *Regi* promptè offerre cœpisse. Quos omnes speciatim enumerare velle, nimis tædiosum sit.

Hac suorum benevolentiâ, ac promptitudine, *Rex Catholicus* frui, quàm uti, maluit. Itaq; omni studio in recuperationem *S. Salvatoris* apud *Brasilianos* incubuit. Hanc in rem classis tàm per *Hispanias*, quà *Portugalliam*, sub imperio *Friderici de Toledo*, instruebatur. Ea, sub XIX. Cal. Februar. ex *Hispaniis* solvebat, viginti, & unà, triremibus, necessariisque naviculis, excurrens. In altum delata, diu tempestate, & procellis, jactari cœpit, ut mox, cursu desperato, iter relegere cogitaret. Interim, ex inopato, vento, ac spe, in melius conversis, ad *Nonas* usque *Februarias*, denuò progressi sunt, quoad ad *Insulam*, *Caput Viride* dictam, delati, de classe *Portugallicana* intellexerunt. Hîc, aquâ potabili intrà triremes acceptâ, suorum, quos tempestas denuò sub alto disjecerat, adventum præstolati sunt. Interim *Portugallia* classis illa, unà cum *Friderico Toledone*, archithalasso, accedebat, reliquis triremibus, antè disjectis, exceptâ unicâ, ad numerum redeuntibus. Sic, sub sexaginta duobus carbasis, ex insula *S. Iagonis* solverunt. Circà *Nonas Martias*, tanto fatigabantur æstu, ut multi animas exhalarent. Indè paulò post fervóre mitigato, VI. Cal. April. *Brasiliam* devenêre; Undè in portum *omnium Sanctorũ* illum prospicere possent. Ultimâ ejus mensis, tàm propè vetum erat, ut jam excensionem, jussu *Toledonis*, facerent, assumptâq; dierum aliquot annonâ, loricas excitarent. Mox tormenta bellica, gravissimis cum laborib. suprà mõtosa loca, recisis prius arboribus, transferri, inq; hostes dirigi, cœperunt. Quibus præeuntibus, obsessi, in castra *Hispanorum* eruptionem facientes, ex inopinato sic exceperunt obsidentes, ut, triginta circiter occisis *Hispanorum* nobilibus, centum insuper è gregariis propè vulnerarentur. Nihilominùs *Batavi*, cohortibus non suppetentibus, munimenta duo obsidetib. post se reliquêre. *Nonis Aprilibus*, primùm *Toledonius* tormentis experiri cœpit. Quibus licet obstarent *Batavi*, nihilominùs novis propiùs admotis loricis, ac munimentis, cò deventum est, ut civitas omni ex parte urgeretur, nec quisquam intrà ampliùs mœnia resistere quitus esset. Illis accedebat, à transfugis, quib. sub extremis obsessi essent, omnia *Hispanis* cognoscere. Sic *Batavi*, ostento è muris pacis signo, deditionem obtulerunt, obsides dãtes, atque accipientes. Qui, tametsi naves, & commeatum, usque in *Hollandiam*, peterent, nihil obtinuerunt, pręter vitam. Quo nomine, officiales cum gladiis, gregarii sine omni armatura, dimissi sunt, commeatu usque in *Batavіam* suppeditato, sic tamẽ, ne intereà, usq; dùm eò venissent, contrà *Hispanos* militarent. *Hispani*, in civitatem immissi, immensi pretii, atq; in aliquot talenta excurrentem, thesaurum invenerunt, qui inter milites dividi cœpit. *Batavi* verò, in naves *Hamburgicas* recepti, semilaceri, ac famelici, in *Hollandiam* revertebantur. Eorum et adventus erat tàm ingratus, ut ea propter, quòd civitatem prædictam, usq; in subsidiorum è *Batavia* adventum, haud servassent, in custodiam referren-

Classis enim *Batava*, in subsidium excurrens, tempestatibus sub alto diutius cōflictari cœperat. Quæ tandem VII. Cal. Iunij suis jam antè ex *Insula* ejectis, appulit; Ut opinione frustrata in vanum laboraret.

CAP. III.

De Daniæ Regis in Guestphaliam suscepta expeditione.

I.

Daniæ Rex in Guestphaliam arma profert.

Parare arma primum cùm sit, exercere succedaneum, hîc, postquàm paulò antè de *Daniæ Regis* præparatoriis vidimus, super expeditionem illius conjiciemus oculos. Neq; *Rex* solùm arma movebat. Sed *Angli*, *Batavi*, pars *Galliarum*, ipsique *Saxones* ad *Visurgim*, erant simul in partibus. Ut etiam *Vngari*, *Transylvani*, *Austrii*, *Silesiique*, quantumvis nuper ad obedientiam *Cæsaris* redeuntes, videri possent hanc in expeditionem inclinantes, & erecti, fortunam belli, *Dano* duce, & auspice, *Dano*, facilè retentaturi. De felicitate igitur optio, & desiderium, erat; De animis, & in res novas propensione, haud laborabatur. Aderat dux, & caput, diu quæsitum, recens, & opportunè, inventum. Quo demodò non exules, sed multorum domesticorum, intrà vota latentes, cupiditates, spiritus reassumpsêre; Ut nova tropica pridem optata, jam sperare, possent. Neque expers erat *Rex* militiæ. Cujus tyrocinia, magna nominis cum laude, jam dudùm deposuerat, ut huic oneri, huic *Spartæ*, quod ajunt, exornādæ, his illis istis negotiis minimè impar esset. Ità virtus, viresque, ac multorum animi, jam jam ferè effectum concipiebant, quem intervertere & confundere potest

Dura superveniens, quæ non revocabilis, hora.

Ità enim *Fortuna*, inquam, toties in armis primas gerit, ut sapienter, optimè, diuque, deliberata, uno velut momento, interturbare, & evertere, valeat. Hæc, utcunque omnes in eventus mentem torqueas, suprà caput instat, etiam in *Reges* imperium sibi arrogans. Quod igitur de *Alexandri Magni* invidndis successibus, pariterque invicta *Romanorum* egloria, *Curtius*, *Florus*, aliique scriptores subintulerunt, ut bellum feliciter, ac constanter, prosequaris, *Virtus*, ac *Fortuna*, juxta sese invicem paribus ponenda sunt passibus. Illa enim, ut fortiter, hæc, ut feliciter, facias, enititur; Hoc utroque crure bellum ambulat si alterutra claudicat, res adeò magnæ, & quæ ætatem, canitiemque, ferunt, geri non possunt. Sed quis futura præsciat? Hæc alta nocte abscondit DEVS, ut unusquisque, bellatorum se victorem fore, preconcipiat, cùm alterum succumbere alterum duntaxat vincere, fas sit. Multi igitur gua fortuna, terrentes, pace meliori lege parta, vincere velut, ac trophæum figere, queant, nisi integram victoriam frustrà exspectarent, avidè magis, quàm cautè, in pericula progressuri.

II.

Daniæ Regem litteris interpellat Thillyus.

Hoc instituto provectus *Christianus Daniæ Rex*, jam arma in *Guestphaliam*, & quidem *Hamelium* usque, protulerat: Rem igitur non magis occultè, sed seriò, ac palàm, agi, prævidens *Thillyus*, ejus cōmatis litteris, requirente id officio suo, *Regem* sibi interpellādum esse, duxit: Iam antè, inquit, se significasse, *Regis* arma tantùm non *Cæsari*, sed *Electoribus*, ac *Principibus*, cæteris, oppidò gravia, ac tantùm non suspecta, esse cœpisse. Ut haud immeritò de vadimonio loquendum sit. Hoc nomine siquidē de die in diem circumstantiæ nascerentur periculosiores, dùm *Rex* suo sub titulo militem educeret, copiasq; subindè augeret, neque ad *Circuli Principes* exercit⁹ iste spectaret, ut nedùm in verba eorum jurârit, nedùm hostis ullus manifestus antè portas immineat, utique, officii ratione postulante, se non posse necessariam hanc præoccupationem *Regi* non intimare. Et jam quoq; rem eò rediisse, ut, dùm in hæc intentus sit, *Rex* jam tùm *Inferioris Saxoniæ*, *Guestphaliæque*, *Circulos* superârit, castra protulerit, excubitores *Cæsareanos* violârit, atq; id genus alia, plus hostilitatem, quàm amicitiam, sapientia, etentârit. His illis cum actibus è diametro pugnare, quod quidem *inferioris Saxoniæ Principes* nonnulli obtendant, nempè hanc *Regis* sive expeditionem, sive *Circuli* decretum, ad se nihil pertinere, præ se ferentium. Eum n. adhùcdum illis perstare animum, ut à debita versùs *Cæsarem* submissione, atque obedientia, ne latum quidem, quod dicitur, ungnē recedere affecti sint. Intereà, rem sic quidem comparatā videri, ut verbis, ac litterarum altercationibus, ulteriùs haud opus sit, cùm facta *Regis* aliud loquantur, ipse copias subindè producat, ut omnia in *Cæsaris*, fideliumque *Imperii Ordinum*, præsens discrimen, damnumque irreparabile, composita esse, appareat. Ut ēt *Mansfeldius*, & *Halberstatensis*, novos p *Imperiū* mot⁹ cieāt, veteresq; rationes illas suas deducāt. Hanc ob rem, missis ambagib⁹, *Rex* omnia penitiùs ad animū admitteret, copiis missionē daret, talē se reipsā, sicut antè litteris, & totum, approbaret. Atq; hoc illud esse, quo *Rex* animum, pacis cupidum, demōstrare, immò tàm proprias, quā *Saxoniæ inferioris*, provincias in securitatem rectiùs, quam sub dubio armorum evētu, vindicare, possit. Hoc hoc esse, quo malum, periculumque, vinceretur omne, *Rexque*, dùm, absq; armorum interventu, pacē conciliat, immortalē nominis famam sperare debeat. Ut enim, metu pacis sive religiosæ, sive politicæ, quicquam sinistri sibi, *Principibusque*, persuadeat, abs re esse, ut multò minùs hæc in arma prorumpere cogatur. Semel in medio extare *Cæsaris* capitulationes, ac promissa, semel *Electorum*, *Principumque*, decreta, rotunda, categorica, & *Germanica* fide, sub diæta *Mülhusiana* publicata, versari in medio; Ut nemo non illis omnib. fidem debeat integerrimam. Quod si verò res *Cæsaris*, *Electorumque*, ac *Principum*, sic evidens in discrimen porrò adducere tentet, persuasionibusq; niti velit, tùm *Regem* & dubiis se casibus exposituram, &

III.

Ominosus Daniæ Regis apud Hamelium casus. Quo interveniente, interim Regii consiliarii cum Thillyo agunt.

HÆc illa cùm expediretur *Tillij* increpatoria, ominosus, ac tristis, casus *Regem* intereà excepit, & tantùm non oppressit. *Omen* igitur infelicem susceptæ expeditionis eventum portendisse, ab experientiâ deinceps compertum est. Casus talis erat: *Christianus, Daniæ Rex*, apud *Hamelium*, per vallum civitatis, inspiciendi loci igitur, obequitans, ingens infortunium subiit. Equus n. regius, ab explosione sclopeti terrefactus, & prosiliens, *Regem* ad summitatem valli obequitantem, impetu in præcipitium facto, è vallo deturbavit, graviterq; concussit, ut, instar moribundi, ἄφωνος à suis extraheretur. Nisi ergò eo fortè loco, vallo in angulum desinente, *Rex* sub crepidine adhæsisset, equo cervicem interfringente, vix servari potuisset, lapsu è valli supercilio, & præcipitio, in subjectas fossas pertingente. Sic *Rex* semianimis in castra relatus, non absq; ingenti suorum consternatione, medicinâ, quâ sensim reficeretur, opus habuit. Hoc sub tristi humanarum rerum spectaculo, dimissi sunt cursores, qui ocyssimè *Christianum Brandeburgicum, Administratorem Magdeburgensem*, evocarent in castra. Neq; minùs Regii intereà interpellationi *Tillij* sic porrò satisfacere cœperunt. *Regi* nihil minùs in mêtem venisse, ajût, quàm ut adversùs sive *Cæsarem*, sive *Cæsaris* autoritatem, quicquam etentaret. Eò gratius futurum, sicubi *Cæsaris*, quoad pacis tàm religiosæ, quàm politicæ, animum, ac confirmationem, intelligere queat. Eum in finem proximis ad *Tillyum* diebus mittendos esse legatos, qui rectius media inspicerent, quibus prædictæ utriusque pacis certitudo obligaretur, ut etiam de cæteris, juxtà incidentibus, dispicerent.

IV.

Regiorum consiliariorum declarationes. Quibus Thillyus satisfacit.

PRa liminaribus illis Regii stantes promissis, sequenti, ut constitutum erat, die miserunt, qui cũ *Tillyo* plurib. agerent. Illi autem, prout in mandatis habebant, sic porrò intimare cœperunt. Nempè regios, inquiunt, præfectos, ac consiliarios, maluisse litteris *Tillyanis* oppidò, & uberiùs, satisfacere. Sed cùm *Regi*, vallum civitatis perlustranti, infortunium, ac casus, obvenisset, consiliarios, *Regi*, ægerrimè habenti, non ausos esse *Tillij* petitum intimare, ne fortè languorem ejus auxisse viderentur. Tùm verò ejusce momenti rem esse illam, ut dubio procul *Rex*, tametsi extrà casum illum constitutus, nihilominùs amicorum, ac partium, consensum requisiturus fuisset. Eo nomine vel tribus, ut ajunt, verbis maluisse se pridie respondere, quàm nullis. Interim *Regis* animum sibi eò usq; esse perspectum, ut certò promittere possint, nullatenùs hunc *Regis*, & *Principum Saxoniæ inferioris*, exercitum eò excurrere, ut novis motibus studeat, ut contra in defensionem *Circuli* omninò, ne ulteriùs injuriis, exactionibusque, pateat, militet. Nondùm *Regem* vel extrà limites esse progressum, vel *Cæsareanu* vim ullam inque, intentio, ut neq; in *Cæsarem*, nedùm *Imperium*, hæc arma obverti contingat, utiq; se eâ spe niti, fore, ut *Tillyus Circuli* provinciis parcat, neq; gravius quicquàm designare velit. De cætero *Principes Circuli Cæsari* satisfacere posse. Et jam, dùm *Rex* casu illo læsus foret, ociùs sese misisse dispositos cursores, qui *Magdeburgicum Administratorem* in castra accerserent, cujus utiq; adventum in diem præstolarentur. Qui simulátq; supervenisset, tùm quidem *Principes* eas inituros esse rationes, quibus pax tàm religiosa, quàm secularis, constabiliri, tùm *Circuli* provinciæ, adversùs molestias, atq; invasiones, militares, in securitate reponi possint. Tùm neq; armorũ præsidiis opus futurum esse, si compositio, ac pax, intercedere queat. Intereà *Tillyus* manum abstineret, neq; offensionibus viam aperiret. Parvâ requirimorulam, quâ *DEUS* ex alto mediis benedicturus esset, ut ambagibus, atq; extractione temporis, res minimè indigeat. In eo sese, quòd sui foret officii, libenter operam esse daturos, ut liqueat, pacis magis, quàm belli, fuisse studiosos.

Hæc cùm *Regiorum* esset oratio, ut *Tillyo*, extrahendi tẽporis ergò, comparata videri posset, sic illis est redditum. Quod de *Regis* casu præmissum esset, inquit, se *Tillyus* ex animo suam contestari sympathiam, ut speret, *DEI* beneficio, intereà *Regem* recõvaliturum. Quod ad rem ipsam faxit, tametsi hac de missione nihil sinistri sibi persuadeat, nihilominùs, cùm dubitandum sit, an hæc *Regis*, jam tùm, sicut ajunt, ægrè habentis, & ignari, eadem esset sentẽtia, tùm *Circuli Principibus* ridere possit, tùm legatorum propositio, litteris concepta, eò usq; incerta, ac lubrica, appareat, ut absq; hæsitatione illi standũ non sit, immò cum regio exercitu sic quidem se res habeat, ut, utrum *Principes Circuli* has copias esse suas profiteantur, dubiũ existat, præsertim, cùm in verba eorum nõ jurâssent, utiq; se denuò, ex officii lege, urgere, atq; inculcare, regii tã legati, quàm cõmittentes, id sedulò agerent, *Regique*, ac *Principibus*, persuaderent, quò quantò ociùs copiis illis detur missio, nisi mavelint, ut ipse in eas educat. Quod si maximè lubitum, propositumq; antè fuisset, *Circuli* provincias immissis legionib. onerare, illud nuper sibi proclivius fuisse, cùm meliùs posset. Quapropter, cùm, *Rege* existẽte languido, & absentivis *Principibus*, nullum occurrat fundamentum; cui innitì meritò sustineat, vitio sibi verti nõ posse, sicubi, rerum suarum satagens, ea efficeret, quæcunq; ad *Cæsaris* autoritatem, ac fastigium, fidelium *Imperii Electorum*, & *Principum*, securitatẽ, ipsiusq; *Saxoniæ* hujus *Circuli*, ejusdemq; membrorum, conservationẽ, atq; emolumentum, pertinere arbitrabitur. Quo nomine ut in reproductionem pacis tàm salutaris cooperari queat, nulli sedulitati, sicut hactenùs, nullisque se parcere velle laboribus.

V.

Danicorum replicatio. Cui satisfit à Thillyo.

HÆc ubi *Tillij* responsio ab iis, qui missi erãt, in regia castra relata esset, sic porrò ex *Hamelio* rescripserunt *Danici*: Nõ ignotum sibi esse, inquiunt, expeditionem illam *Circuli* modò non è motu proprio, sed etiam ad *Tillij* interpellationes, ut etiam ipsius *Cæsaris* concessionem, suscipi contigisse, eoq;

ctus, ut neminem offenderit, conceptissimisq; verbis, se nemini, qui *Circulo* haud molestus esset, incommodaturum esse, cõtestatns sit, utiq; se caussam nõ videre, q̃ ob *Thillyus* exercitus illius exautoratione tantoperè urgeat. Nihilominùs libéter se *Regis*, super hoc postulato, sententiã excepturos esse, nisi is adhùc illius esset stat⁹, ut sup id gen⁹ negotiis, q̃ judiciũ, atq; ἀκρίβειαν, requirunt, turbari nondùm debeat. Interim, siquidem, *Regis* eum esse animum, intimiùs cognoscant, quò his in regionibus pax conservari jam, & deinceps, queat, idcóq; se militem à *Visurgi* tantisper reducturos esse, quò in id gen⁹ pacis tractationes fructuosiùs utrinq; incũbere quitũ sit. Sub spe, futurũ, ut *Thillyus* quoq; nihil designet, ꝙ hâc interfringeret. Hæc illi. Quib. porrò *Thillyus* illa in verba reponere cœpit: Paulò inhumaniùs, inquit, secum agi, dùm litteræ illæ admonitoriæ, quib. nuper ad *Inferioris Saxoniæ Principes, Ordinesq;*, usus esset, in sequiorem sensum detorqueri amarẽt. Id sibi spectatum tùm fuisse, quò aditus, ac provinciæ, adversùs *Mansfeldium*, præmunirentur. Nõ igitur *Regi* tàm potenti, cjusq; armis, se obstrepere voluisse. Tametsi ergò militis reductionem promittant, nihilominùs eo ipso neq; *Cæsari*, neq; sibi, satisfieri. Ut eadem adhùc tàm reductionis, quàm productionis, ratio subsit. Tantùm modò, sub pacis propositione, temporis quæri extractionem. Iamdudùm, sic ubi pax placere potuisset, super ea deliberãdum fuisse, maximè, cùm tàm *Cæsar*, q̃ *Electores*, ac *Principes*, hanc in rem tot declarationib. pedibus ivissent. Ut iccircò armis ad id, copiisq;, nõ sit op⁹.

Proindè non esse, ut à sententia præconcepta dimoveri debeat; Ut hoc etiamnũc ab illis desideret, nempè exercitus exautorationem ut procurarent. Nisi id ematurari accidat, sibi fraudi esse min⁹ posse, sicubi illius dissolutionem, ac rupturam, sive etiam missionem, ipse efficiat, ac procuret.

VI.

Ferdinandi II. Imp. ad Christiani IV. Daniæ Regis, super officio suo Archistrategi, responsoria.

CHristiano, *Daniæ Rege*, adhùc dùm adversâ valetudine detẽto, visum è re fuit esse regiis consiliariis, ut q̃ primùm copiæ, omnisq; annona, atque apparatus bellicus, à *Visurgi* reducerentur in *Episcopat⁹ Verdensis* diœcesin. Quo simulátq; peracto, *Thillyus*, occasione us⁹ opportunissimâ, in *Hameliã*, *Mindamq;*, & loca finitima, legiones oppidò immisit. *Mindani*, seram sub vesperam excurrẽte, atq; absolutâ transactione, tam officiosè novos hospites *Bavaros* excepêre, ut primores populi instructis *laternis* ad portas usq; civitatis salutatũ irent, admonerentq; tr bunos ingredientes, ne fortè pedib. in lapides, aut purgamenta, impingerent. Risêre homines militares, incautam, ac simplicem humanitatẽ, q̃ nimis caro istis stetit. Ut tantùm non hæc fabula *Proverbio* deinceps locum faceret, ut etiam *Mindani*, ob nocturnam & suam id genus ergà militares familiaritatem, *Laternates* sive *laterngeruli*, vocarẽtur. Non multò post inquilini rei militaris expertes, militis imperium, paulò impotentioris, ægrè admisêrunt; Ut etiam cohortibus nõ admodũ, validis arma extorquerent. Sed hæc insolentia civibus magnum extorsit vectigal. In locum n. centuriarũ, ab-

Brunsvicensis parte, in potestatem redactis, *Thillyus Visurgim*, ad *Petersbagam* usque, *Episcopi Mindani* sedem, à civitate cathedrali quatuor passuum millib. distantem, prœoccupavit, legionibus ejus istis in locis multa licenter, ac petulanter, perpetrantibus.

Eo tempore *Ferdinando II. Imp.* in mentem venit, ad illam *Christiani Regis* epistolam, (quã quidem suprà, se se nempè *Archistrategi* munere à *Principibus Saxoniæ inferioris* auctum esse, significaverat) redhostire. Ità autem *Cæsar Regi*. De novo *Archistrategi* officio, inquit, quod *Rex* subintulisset, se nimii ũ juxtà *Imperii*, & *Circuli*, leges, facturum esse, hoc ex illis usuvenire, ꝙ quidẽ naturalis aliàs postularet æquitas, ac ratio. Interim novum, atq; insolẽs, *Cæsari* accidere, *Daniæ Regem* hoc ad munus accessisse præter morem, aliàs in *Imperio*, *Circuloque*, receptum. Nunquam n. *Daniæ Reges* idem fecisse. Ut *Imperii* constitutiones neminem ad hoc admittant, nisi qui *Cæsari*, ac *Circulo*, tantùm, juramenti sanctitudine esset devinctus, legesque, *Imperii* recognoscat. Sed hæc, qualiacũq; essent, *Cæsarem* in medio relinquere. De armorum verò apparatu, à *Rege* suscepto, ità quidẽ esse, ut sub colore defensionis velit palliari. Interim, dùm *Circulus* tot, & tantis, copiis minimè indigeat, *Electores*, & *Principes*, fideles eo pacto irritari, ac suspicari, contingat, diæta deputatoria impediatur, tùm *Rex* bono anteâ tempore, priusquam officium illud novum suscepisset, in hoc incumbere notatus esset, nempè, ut *Ordines Circuli* convocaret, cũ quibusdam separatim rationes iniret, præterq; *Circuli* legiones, tùm collectas, alias insuper copias cõscriberet ipse, arma, annonã, apparatusq; id genus necessarios, pecuniasq; immensas, ipse erogaret, ut etiam *Ordines Circuli*, ab hoc instituto diffidentes, artibus, ac persuasionibus, ipse induceret, scilicet eo pacto *Cæsarem*, fidelesq; *Electores*, ac *Principes*, quorsum hæc illius expeditio tendat, certos, securosque, minimè esse. Quanquam verò *Cæsar* eã ergà *Regem* confidentiã feratur, fore, ut *Rex*, promissionum, per legatos nuper factarũ, memor, nihil in *Cæsaris*, *Imperiique*, detrimentum designare cuplat, sed potiùs ad pacis reproductionem, diætæ deputationis ematurationem, *Imperiiq;* emolumentum, nihil reliqui sit facturus, nihilosecius, injuriã hujus temporis interveniente, facilè usuvenire posse, ut, stimulantib. hominum malè feriatorum consiliis, hæc mens *Regis*, tametsi optima, everti, inq; cædes, ac laniènas, contorqueri, possit. Hac de re *Imperatoris* partes esse, in tempore id genus occasionibus, cujusmodi *Imperio* periculum minentur, occurrere, casumque declinare. Sic itaq; *Electorem Bavarum* habere in mãdatis, ejus generalis locumtenẽns, nempè *Thillyus Comes*, exercitum ad versùs tàm suspectas *Circuli* copias ut educeret. Neq; minùs *Cæsarem* illi etiã ꝓprias sub *Alberto VVenceslao, Fridlandiæ Duce*, submittere legiones, hic cádem operâ in expeditionem illam, suspicionis plenam, ut moveret, pariterq; *Mansfeldii*, fortè in *Imperium* irrupturi, conatib. resisteret. Hanc suam mentem nuper etiam *Cæsarem* aperuisse *Circulo Ordinibus*, idq; adhùc monere, atq; urgere, nimirùm copiæ illæ ut tandem exautorarentur. Ità n. neq; *Cæsarem*, neq; fideles *Imperii Electores*, *Principesq;*, securos esse posse. Eo facto, tàm *Thillyus* quàm

memor, exercitui, recens, & nuper, conscripto, missionem dare, rebus novis renunciare, consilia inprimis ad pacem spectantia, ipsamque compositionis diætam, nunc quoque adjuvare, ac provehere.

VII.

Daniæ Rex, ad Cæsaris postulatum, rescribit.

ILla ubi *Cæsaris* esset occupatio, *Rex* sic contrà ire nullus intermisit. Hæc autem illius erat tùm exceptio: Quæ *Regis*, ait, sub acceptatione *Archistrategi* illius officii, *Circulique* defensionis, fuisset declaratio, & pacis cupiditas, eam *Cæsari* jure displicere haud potuisse. Ut non appareat, cur, ob admissum præfatū illud munus, ideoq; suspectus esse debeat. Etiam *Christianum III. Daniæ Regem, Avum* suum, etiā *Adolphum, Slesvici, & Holsatiæ, Ducem*, patrem, ei antehàc officio præfuisse. Neq; id, vigore *Imperii* constitutionum, illis negari cœpisse, prout vel *Marchionibus Brandeburgicis, Polonorum Regi*, ob *Borußia* feudū, juramento devinctis, minimè fraudi fuisset nihilominùs per *Saxoniæ superioru*, & *Franconiæ, Circulos*, id genus officia administrasse. Ut taceat, eas executiones, à *Regibus* externis, sub prætextu *Imperii Status*, toties susceptas, nequicquam cum legibus, (quas vocant) fundamentalibus, stare posse.

Ejusdem nunc defensionem *Circuli* valoris esse. *Circulum* enim, adversùs ipsius *Cæsaris* inaudata, *Ligariani*, sive *Bavarici*, istius exercitus injuriis tātùm, non oppressum esse, etiam eo maximè tempore, cū ne quidem ullæ *Bavaris* obiicerentur copiæ, *Saxoniæ, superioru*, atq; *inferioru, Circulis* utrobiq; copias suas exautorantibus. E quibus consectarium emergat, annon *Bavari* hæc, & talia, per limites *Saxoniæ inferioris* etentantes, immò etiam *Principibus*, ac *Statibus*, interminantes, diffidentiam excitare, *Circuloque* suspecti evadere, potuerint? Annon ipsi illi diætam deputationis dictam, omnia rapinis, cædibus, incendiisque, miscentes, evertere ament.

Semel hoc fatendum esse, ea nempè omnes metuere, quæ jam diu pati cœpissent, quæq; recens sustinēda ob oculos versarentur. Hac ipsâ solicitudine se provectum, in usus regni sui nuper militem conscripsisse, eundemq; *Circulo* permisisse. Nempè hanc temporis injuriam necessitatē sibi imposuisse, scilicet, ut cum cæteris *Circuli Principibus, Ordinibusque*, deliberaret, deliberatamq; per majora, ceu vocant, suffragia defensionis necessitatē pararet, dissidentium partem, numero minorem, ex officio admoneret. Interim, non sat causæ esse *Cæsari*, ut tam suam, quàm cæterorum *Circuli Ordinum*, devotionē in dubium vocare, promissionibus fidem negare, novaque obrepente mentis mutatione, in humani sanguinis effusionem (q̄ ex id genus collisionibus, ac dissidiis, bello mediante, nasci amet) propendere velit. *Cæsarem* utiq; in pacis per *Imperium* reductionem inclinantissimum suum illud desiderium clàm esse non posse, ut diu, pro belli extremitatib. excludendis, tanquā arbiter, laborārit. Eo nomine, huic pacis studio contraria, consilia, atq; media, hactenùs nulla ratione se admisisse, tantum abesse, ut tam suus, quàm *Circuli*, exercitus, extrà cancellos delatus, peccārit. Proindè, se ità quidem statuere, processum illū, quo *Cæsar Archistratego Bavarico*, ac *Fridlandiæ Duci*, de sententia pacis osorum, & qui inferio-

solutionē efficerent, pugnare cum *Imperii* constitutionibus, *Cæsareis* adversari, & quidem juratis, capitulationibus, adeòq; libertatem, destruere *Germanicam*. Tametsi igitur pacis adhucdùm sibi cordi esset studium, nihilominùs ejus generis institutum *Cæsaris* occurrere, ut ei morē gerere minùs videatur esse consultum. Nisi fortè regiæ existimationis jacturā facere, *Circuliq*, insontis devastationem intueri, otiosus tanq̄ spectator, cupiat. Potiùs hoc suarū esse partium, *Circulum* ut adversùs illatam omnem violentiam tueatur, quoad, alio interveniente *Cæsaris* edicto, *Tillyus* loca præoccupata reddidisset, è *Circuli* finib. militem deduxisset, & de non amplius offendendo cavisset. In quem finem se *Cæsaru* postulato gratificaturum, ac morem gesturum esse. Si secùs res cadat, se ad illa media, necessitate illata, impelli, ad q̄ jampridem sollicitatus esset, tametsi nihilominùs fidem nondùm obligārit. De cætero, se coràm DEO, *Christianisq*, cœtibus, hanc mētem contestari, magis nempè in securam pacem, q̄ ad aliud, ꝙ dici solet, se propendere. Interim, si humanum accidat effundi sanguinem, illi rationem redderent, qui q̄dem sibi regiæ autoritatis vindicias, *Circuliq*, defensionem, tanquam legem, imposuissent.

VIII.

Philippus IV. Rex Hispaniarum, Christiano IV. Daniæ Regi, bellum dissuadet. Cui hic regerit.

EA cùm *Cæsarem* inter & *Danum* intervenissent litteræ altercatoriæ, & res utrinq; ad extrema spectare videretur, non destitit quoq; *Philippus IV. Hispaniarum Rex*, in viam reducere, aliamq; mentem persuadere, velle, *Christiano, Daniæ Regi*. Misso ergò *Io. Carolo, Barone Schonbergio*, talibus ad *Danum* dedit sub verbis: Ab initiis motuum, inquit, *Germanicorū*, se nihil priùs spectasse, q̄ ut *Imperium Romanum* à fluctibus istis ad tranquillitatem redire, ac pax postliminiò reflorescere, tùm juxtà *Palatino*, quantū ejus fieri queat, satisfieri sustineat. Hanc eandē etiamnū sibi perstare mentem. Quò itaq; eum ad scopū perveniri fas esset, misisse se, *Schônbergium Baronem*, hic ut omnia aperiret, ad eum finem profutura, ac tendentia. Hanc in rem spem esse, sicubi *Rex Daniæ* hæc omnia audire, atq; ad animū admittere, vellet, absque dubio exoptatū exspectari posse eventū. Nollet igitur *Palatini* asseclis aures præbere, rictumq; facere, nedùm armis potiùs, quàm remediis mitioribus aliis, experiri.

Ad eam interpellationem sequentib. tùm *Christianus Rex* excepit. Etiam sua, inquit, consilia semꝑ hûc usq, ad pacē, & concordiam, directa fuisse. Hoc neq; *Imperatorē* negare posse, ad quē diversos dimisisset legatos, nēpe *Cæsar* media sub victoria moderationi studeret, rē extrà aciem, ꝙ ajunt, novaculæ poneret, magisq; *Electorem Palatinum*, sub certis renunciationis, & submissionis, legibus, in gratiā admitteret. Quanq̄ a. hæc *Regis* suasoria tùm non illicò habuisset locum, nihilominùs *Regem* pacis recuperandæ studium non iccircò abjecisse, sub spe, fore, ut *Imperator* tandem *Imperii* calamitatib. mederi vellet. Intereà, tot undiq; gliscentibus exercitibus, *Regem*, unà cum *Saxoniæ inferioris Principibus*, rationē iniisse, quâ *Circulus* contrà injurias defendi possit, non ut quenq̄ offendere animus sit. Hisce sub de-

Ducatum, impressiones fecisse, atque, absque ulla caussa, prædis, incendiisque, crudeliter rem egisse. Quid? quòd cò audaciæ ille devenerit, ut magna voce jactaret, se non mutaturum esse propositum, usque dum *Regem* prorsus exarmâsset.

Quæ sicubi adultâ luce forent lucidiora, ut *Regi* arma, inferri, ejusq; regiæ dignitati nota affricari, velint, neminem fore, qui *Regi* hoc invidere, atque exprobrare, cupiat, si, pro regii nominis, ac tituli, vindicatione, tùm *Circuli*, provinciarumq; propriarum, defensione, ad ea remedia transeat, cujusmodi hactenùs amplecti supersedisset. Atq; hoc nomine se *DEVM*, fidemque hominum, obtestari, arma sibi extorqueri, utique hactenùs in speratæ pacis reproductionem nullam non operam navanti. Si q̃d igitur triste præ foribus instet, omne illud fata istius in caput converterent, quicunq; hanc defensionem provocassent.

IX.

Eiusdem Christiani Regis, ad superiorem Thillii epistolam, responsio.

INterveniente illo apud *Hamelium Daniæ Regis* casu, hactenùs *Thillij* litteris nõdùm erat satisfactũ. Ità autem *Rex* postmodùm illi rescribere jussit: Sibi, totiq; *Circulo Saxoniæ inferioris*, inquit, aliàm mentẽ non esse, nisi ut ergà *Cæsarem* amicitiam, & submissam respectivè obedientiam, declarare sufficiant. Nam pacis amore, ac studio, nihil sibi prius esse. Ut eodem totius *Circuli Principes* ferri, præcognitũ habeat. Iam verò temporis hujus istos esse motus, ut, absq; armorum interventu, pace frui, vix possit, avitâ sub *Religione* deniq; vitæ suæ aliquando clausulam imponere gestiat. Id sibi vix sperare fas, esse, dùm tot, & tantos, unà cum *Principibus*, exercitus conspiciat, quib. tota vicinia jam pridem periclitetur, atq; exhauriatur. Proindè, quin, juxtà *Imperii*, *Circulique*, leges, defensionis justæ, ac licitę, modũ inirent, aliter fieri haud potuisse. Prout *Cæsari* significatum esset. De cætero *Thillij* codicillos sic esse comparatos, ut nonnullarum rerum cognitione ille destitutus videri queat.

X.

Thillij legatorum, sub diæta apud Brunsuigam provinciali, proposito.

HActenùs litteris mutuis altercatum erat. Iam integris orationibus, discursibusq; irarum, incendia porrò provocari cœperunt. Celebrabant tũ temporis, circà *Idus Sextiles*, *Saxoniæ inferioris Principes*, *Ordinesque*, diætam, apud *Brunsuigam* inductam. Ad hanc à *Thillyo* missi *Iustus-Maximilianus*, *Gronsfeldiæ Comes*, & *Io. Christophorus Ruppa*, legati. Illi hæc talia *Circuli* proceribus, ex mandato, propofuêre: Nẽpè tametsi, inquiunt, tempestas ista, quæ *Circulo* instat, undè primitùs pullulârit, satis præcognitum, esset, nihilominùs rem ità se se omninò habere, ut continuata ista ergà *Cæsarem* inobedientia, cõsiliaq; id genus suspecta, ac periculosa, cõmunicationesq; peregrinę, cladem è clade, tanq̃ funiculum, ducant. Eò deventum esse, ut animi ergà *Cæsarem*, atq; *Imperium*, exulcerati, hostilesque, nec dùm cõsiliis exitialib. renuncient, sed, quovis ctiam sub prætextu, prætereà copias identidẽ conscribillent. Hoc pacto oleum, quod fertur, ignib. superfundi, majusque possit, ut poti' diffidere incipiat. Undè vel huic *Circulo* noxa præstò sit. Huic instanti malo maturrimè ut occurratur, *Principes*, *Ordinesque*, hoc sub convẽtu, necessum esse, salutaribus ut provecti consiliis, securibus ad radices admotis, malum omne funditùs reciderent, atque extirparent.

Cæcos esse profectò illos, qui post tot relatas victorias luculentas, totidem que clades, & pœnas, divinitùs immissas, nondùm sapere, nec pœnitentiam emendare, sed magis, magisque, contravenire, velint. *DEI* manum esse illam; Quam omnes, nisi glaucomate, ac cæcitate, laborent, intùeri, atque recognoscere, queant. Hinc illud emergere, ut etiã nunc cum *Cæsaris*, & *Imperii*, hostibus, pacisque publicæ turbatoribus, consilia clam-palàm incantur, perduellionesque foveantur, ac corroborarentur. Id q; dũ in ꝓpatulo agere vix licet, intrà cuniculos, nẽpè ꝑ legatos, pacta, fœdera, motusque id genus, perfici.

Quid autem à clancularii s ejusmodi tractatib. emolumenti exspectandum esset, hoc *Friderici Palatini* exemplum abundè testari. Non obscurum esse, quis præfatum *Palatinum* ad regni *Bohemiæ* ambitionem accendisset. Eum provincias suas, fortunas, vitasque, animasque, hominumque tot myriadas, in interitum præcipitasse. Eum *Imperium Romanum* periculosam usque adeò in collisionem, dissolutionẽque, conjecisse, immò universam penè *Europam* inotib. implicasse. Eundem *Turcos*, *Tartarosque*, in *Germaniam* superinduxisse. Atque, ut res in compendio dicatur, eum eum omnis præsentis mali radicem, materiam, caussamque, esse. Parem nunc fabulam ludi cum *Daniæ Rege*, & *inferioris Saxoniæ Principibus*. Nempè, sub colore defendendi *Circuli*, novam adesse scenam, novum actum. Neque valdè renuisse *Regem* hoc choragium, aliàs, privatæ fortè utilitatis caussâ, in id propendentem. Ille enim arma hactenùs proferre non neglexit, ut etiam in *Cæsareanos* movere occœperit.

Hac de caussa aliter fieri non potuisse, quin nomine *Cæsaris*, *Thillyus* in *Circuli* provincias educeret, totumque cò cõverteret exercitum. Nihilominus hoc illud istud negotium siquidem magni ponderis esse deprehendatur, sub quo rei summa periclitari possit, *Thillyum*, amore ergà *Circulum*, totiusque *Imperii* salutem, autorem illis accedere, nempè de reb. omnib. sapienter, ac providè, dispicerent, clanculariasactiones, & machinationes, abominarentur, contrà caput illud *Imperii*, à *DEO* præpositum, vultus ne elevarent, nedùm ulla cum *Cæsaris* hostibus consilia tractarent. Ex adverso verò, *Cæsari* debitâ præstantes obedientiam, deliberationibus moderatis, securis, atque integerrimis, uterentur, malumque impendens longè a *Circuli* finibus propellerent. Neque rectiorem viam dari ullam, q̃ hunc ad finẽ ducat, nisi illam, scilicet, ut legiones suas, sub *Rege* militantes, quam primùm revocarent, tùm missis ad *Regem* porrò legatis etiã regii exercitus exautorationem urgerent. Illis consectarium accedere, præsentisque tempestatis necessitatem postulare, ne deinceps sive *Rex*, sive *Principes*, absque *Cæsaris* arbitrio, ullam cohortem conscribere ausi essent. Pariterq; sic jam copiis conscriptis daretur missio, atque hæc sub lege, ne, sub dimissione sive *Mansfeldius*, sive *Halberstatensis*, sive alius quicunque *Cæsaris* hostis,

militum id genus usus esse possit, omnes sub juramento vadimonium præstarent. Sic quoq; civitatibus maritimis illis, *Bremæ*, & *Hammaburgio Gambriviorum*, aliisque, interdiceretur, ne milites exautoratos navibus excipiant, aliisq;, nisi quos *Cæsar* mitteret, parariis transmittant.

Hæc si nunc *Regi*, & *Principibus*, placere possint, benè esse, & citrà periculum *Circuli Ordines* versari. Sin secùs eveniat, & *Rex* arma ponere nolit, *Ordines* modò, securè ad *Cæsarem* reflectentes, obedientiam fidelem operarentur, *Regisque* conatibus istis, periculi plenis, nuncium mitterent. Eàdē fideliâ omnia auxilia *Regi*, annonamq;, ac commeatum, locorumque transitus, negarent, nihilo-minùs *Cæsareanis* omnia ad usus necessaria libenter subministrantes. Si neq; hæc ratio, præter omnem exspectationē, *Principibus*, *Ordinibusque*, rideat, neq; *Cæsaris* obedientiā præstare velint, nihil aliud illos desiderare, suâ quidem sententiâ, quàm ut *Circulus* expilationibus exponatur, prorsùsq; evertatur, aut ad minimum sedem belli, eò translatam, experiatur.

XI.

Saxoniæ inferioris Principes, Ordinesque, ad interminatoriam Thillyanorum propositionem, redarguunt.

QVæ cùm fuisset *Thillyanorum* dura satis, atque, prout videri poterat, acerbior, postulatio, non sine offensione, à *Circuli Principibus*, *Ordinibusque*, acceptata est. Sic ergò redarguere cœperūt: Nequicquam *Principes*, *Ordinesq;*, commeminisse, ajunt, quid causæ esset, q *Thillyus* tàm amarulentâ, asperâq; invectivâ sese tantùm non gravare, sed etiā pstringere, ausus foret. Certè, se neq; id meruisse, neq; pvocâsse. Tantùm abest, ut consilia, atque actiones, foveant ejusmodi, ut sat causæ habeat, in præcipuas *Principum* familias iis verbis debacchari, eaq; insolētiâ, prorsus inusitatâ, abuti. Eò scilicet rigidæ salutationis genere nunquā sese hactenùs vel à *Romanis Imperatoribus* lacessitas esse, ut iste alloquendi, ac pstringendi modus planè novus videri possit. Si qui essent, dignitate, atque eminentia, sibi pares, qui ità famā, atq, existimationem, suā lacerare conarētur, certè haud impunè ferrent. Eò minùs ejusmodi aliquid se quidem ab illo exspectare, qui neq; dignitate, neq; natalibus, cōparandus foret. Atq; hoc nomine satis, atq; abundè, causarum sibi fuisse, ut ne quidem propositionē responso dignā judicēt, præsertim, cùm exploratum habeant, *Thillyum* à *Cæsare* nihil minùs, quā hoc, in mandatis habere. Interim, tamen malle sese mitiorem ingredi viam. Atque inprimis necessum esse, ut *Principes*, *Ordinesque*, cōceptissimis verbis publicè contradicant iis, quæcunq; super negotio defensionis, sibi persuaderi, pariterque à suis, sub pleno hoc concessu proponi, passus esset. Nempè nullâ ergà *Cæsarem* ex inobedientia sese provectos hanc defensionem suscepisse. Vt dē re tota prius tàm per litteras, quàm legatos, *Cæsarē* erudierint. Hoc institutum usque eò non improbâsse *Cæsarem*, ut magis ratum habuerit, modò *Circulus*, *Imperii* leges observando, peregrinas ejiceret copias, suasque neque adversùs *Cæsarem*, *Imperiique* fideles *Ordines*, educeret, neque, in rem hostium, extrà *Circulum* proferret. Hos intrà cancellos *Daniæ Regem*, tanquam *Holsatiæ Ducem*, *Imperiique* membrum, itemque *Circuli Archistrategum*, sese tenuisse. Pariterque *Ordines* hoc confirmatissimum facere, sicut nequaquam præsens isthoc defensionis negotium in *Cæsaris*, fideliumque *Imperii* membrorum, collisionem ab initio comparatum esset, consimiliter *Regem* præparatis illis copiis nullatenùs pro *Cæsaris* hostibus abusurum, sed legibus *Imperii* se conformaturum esse.

Eandem hanc sententiam suam *Electori Saxoniæ* jam tùm declarare sese cœpisse. Neq; illum etiā diversum sentire; Vt idem hoc propositum tàm *Imperii* constitutionibus, quàm *Circuli* statutis, conveniens esse, arbitretur. De obadientia, ac devotione, sua ergà *Cæsarem* sic esse, ut utramq; multimodè, ac prolixè, toties contestati sint, ut, ad ultimum vitæ halitum usque, perseverare cogitent. Neque hanc suam declarationem saltèm primo in ore, ac labris, stetisse, ut ab eventu, & re ipsâ, potiùs comprobata sit. Nempè *Vnioni* sese auxilia denegâsse, suspectas suprà *Visurgim* in diœcesi *Eichsfeldiana* copias dissipâsse, *Christianum Brunsvicensem*, tametsi agnatum, è *Circuli* finibus ejecisse, *Cæsaris* hostibus nunquam accessisse, nedùm illorum causa arma corripuisse. Hæc omnia tàm esse nota, quàm quæ notissima. Neminemque adhûc repertum esse, qui *Principes*, *Ordinesque*, tanquam à *Cæsare* secessionem facere, atque recalcitrare, ausint, accusare tentarit. Hoc iterumque, iterumque, præfandum venire, neminem esse, qui *Principes*, *Ordinesque*, super inobedientia, machinationibus, fœderibus, tractatibusque, periculi plenis, contràque tàm *Cæsarem*, quàm *Imperii Ordines*, excurrantibus, unquam convincere possit. Vt ejusdem commatis impomētum sit, quod objicitur, tanquam *Circuli* defensio pro colore, ac tegmine, superinduceretur, tùm excretus hic adversùs *Cæsarem*, offendendi animo, conscriptus esset. Atque his de rebus injuriam sibi inferri, ut hactenùs neque ab *Imperatoribus*, *Regibus*, *Electoribus*, *Principibusque*, ejusmodi quicquam sibi intentari acciderit; Tantùm abest, ut fidem, ac candorem, aliquis accusârit, ut alio honore, & titulis, vel ab universo *Imperio*, affecti essent. Nullatenùs enim illorum in numero *Principes* esse; qui tàm in *Deum*, quàm *Cæsarem*, insurgerent, quique *Cæsarem*, verbis duntaxat, non ex affectu, & verè, colerent. Atque sic sentire super temporalibus. De animæ salute quod superesset, in ea sese esse sententia, ut *Deo* magis obediendum, atque ad *Pacem Religiosam* respiciendum, putent. Hanc sese libertatem, *Imperiique* juxtà constitutiones, tàm in electivis, quàm hæreditariis, provinciis, ad ultimam usque vitæ lineam, proferre desiderare. Eapropter moneri *Thillyum*, cautiùs deinceps ageret, atque id genus accusationibus in *Saxoniæ inferioris Principes*, *Ordinesque*, se abstineret. Interim ipse *Imperii* constitutiones, executionisq; leges, rectiùs observaret, neq; adversus easdē, *Principes*, *Ordinesque*, incesseret, sicut quidem per *Ducatum* antè *Brunsvicensem*, sub locorū plurium interceptione, expilationib⁹, devastationib⁹, insontiū tot hominum cędib⁹, aliisq; id genus barbaris excessibus, sævitum esset. Istis ipse hostilitatib⁹ parceret, eâq; lege satisfaceret, quò deinceps securis esse liceat. Hæc, & id genus, ejusmodi vide-

di videri, ut cum *Cæsareis* promissionibus conciliari nequeant, tantùm abest, ut juxtà leges *Imperij* laudari possint, præsertim, cũ copiæ *Circuli* hûcusque nitris sub defensionis terminis sese tenuissent. Deniq;, cùm, sicut è propositione liqueat, *Cæsaris* autoritas, potestas, & voluntas, nimis locorũ nimis largè prætendi velit, utique non immeritò suspicionem *Statibus* subnasci an id genus mandata coràm exhibere *Thillyus* possit. Hæc igitur ut in medium afferret, non minùs æquum, quàm necessum, esse. Super eo enim, tanquam fundamento, laborari, ut priùs, quo cum tractatio foret ineunda, & utrùm *Cæsar* calculo suo hæc probet, constare debeat.

Coronidis loco, siquidem *Thillyus* arguat, è *Palatinu*, aliisque, codicillis manifestũ emergere, quas *Circulus* ad *Daniæ, Sueciæque, Reges*, aliosque *Magnates*, dimisisset legationes, opus esse, ut ex originalibus transsumpta *Principibus, Ordinibusque*, quantò ociùs impertiantur.

XI.

Thillyanorum replicatio.

NEque sic ad *Principum, Ordinumque*, exceptiones, protestationesq;, illas digitis, more *Sagalonum*, ora compresserunt legati *Thillyani*, maximè facundissimus orator, & miles, *Gronsfeldius Comes*, alter penè *Thillyanorum Vlysses*, quin sic obniterentur. Quòd, inquiunt, *Saxoniæ inferioris, Principes, Ordinesque*, regererent, sese à *Thillyo* indignè petitos esse, tanquam inobedientes, refractariique, ergà *Cæsarẽ* essent, tùm rebus novis studerent, illud neq; *Thillyo* objiciendum venire, cùm ea sit illius moderatio, ac mansuetudo, ut nunquam ad animum admiserit quicquam ejusmodi aut dicere, aut facere, quod in *Principum, Ordinumque*, contemptum, atque obtrectationem, vergere videri queat. Tãtùm ei scopum hunc propositum esse, quò in commune rebus publicis consuleretur. Modum loquendi illum, quo quidem *Thillyus* usus fuisset, non assertivè, ut ajunt, sed indefinitè, atque impersonaliter, intervenire, neque purè ad *Principes, Ordinesque*, spectare, sed potiùs id genus homines maleferiatos concernere, quales omnibus, ut loquuntur, copiis *Principes, Ordinesque*, in rem suam pellicere, & adversus *Cæsarem* irritare, laborarent. Etiam *Cæsarem* sic quidẽ sentire cœpisse, ut hunc *Daniæ Regis*, & *Circuli* ejus, operosum armorum apparatum non minùs suspectum nominet, ut etiam prædllegatæ *Circuli* defensionis cancellos transcendere arbitretur. Quo nomine, tametsi unus, atque alter, *Principum* nihil adversi meditetur, nihilo-minùs proclive sit, ad hostium *Cæsaris* instillationes, facilè animos præoccupari, totique indè *Imperio* periculum creari, posse. Et rerum magnitudinem, & officium *Thillij*, cõmuni operâ, postulâsse, ille eã de re, ne quid res publica detrimenti capiat, *Principes, Ordinesque*, ut admoneret, & , ne quà captatoribus aures præbeant, inculcaret. Illius ergò non nisi laude dignam, heroicamque, esse intentionem; Vt tàm sacrum caput aliam promereatur hederam, quàm ut vel propositio ejus, in *Imperij* & patriæ, commodum directa, à limine conventus rejicienda foret, vel legati non essent audiendi. Eundem ità affectum non esse, ut insidias *Principum, Ordinumque*, dignitatibus, honoribusq;, strucre aiñet, ut rerũ publicarum, amor, *Cæsaris, Imperij*, officiiq; sui, respectus id genus loquendi modum hac rerum tempestate extorserint. Ex adverso sic quidem sentire *Thillyum*, ut omnibus, quibus par est, itidiis, officiisque, *Principes, Ordinesque*, cupiat demereri, paratusque sit constantiam illorum ergà *Cæsarem* omnibus modis provehere, confirmare, atque armis suis protegere.

De plenipotentia *Cæsarea*, litterisq; sacris, ut vocant, ità esse, ut ex originalibus, à sese productis, quæ vices *Thillij* essent, liquere possit. De hoc igitur corollario extrahendum tempus non esse.

Super litteris *Palatinis* interceptis, ac communicandis, pariter sic rem se habere, ut hoc petitũ extrà legatorum instructionem excurrat. Neq; sibi jã facultatem suppetere sive originalia, sive transumpta, accersendi, siquidem ea documenta jampridẽ ad loca dissita transferri accidisset. Vt hoc à se quoque, tanquam extrà ordinem legationis, sive, ut prædictum, instructionis, prætendi nequeat.

Quòd porrò *Thillys* objiceretur, eum prædis, incendiis, cædibusq;, in infantes, feminasq;, itemque stupris, ità quidẽ sæviisse, ut intrà seculũ integrum tanta crudelitas apud *Christianos* cognita haud sit, tùm ne quidem *Turci*, barbariq;, atrocius bacchari possint, hoc instar pasquilli, non historiæ, esse. Vt de eo parùm, vel nihil, superaddant, tot convitiis non semel *Cæsareanos* petitos esse, ut magnis vocibus succlamatum sit, canes rabidos, molossosq; papisticos, esse. Si paterentur, examinarent, ac juxta ponerent, *Mansfeldij* excessus, *Christiani Brunsuicensis* sævitiam, quam nulla sive ætas, sive hominum memoria, facilè obliterabit, certè longè atrociora istos designâsse, cõpertum erit. Interrogate, si non grave est, *Moguntiacos, Vbios, Monasterienses, Padebornenses, Nemetanos*, aliosq; populos. Interrogate, si hæc cõditio placet, tot *Monasteria*, tot *Præsulatus*, tot *Abbatias*, tot *Monialium Cœnobia*, & cellas! Per fidem! tot monstra delictorum, tot flagitiorum portenta, ab istis, tàm in masculinũ, quàm femineum maximè, in sexum perpetrata, colligetis, qualia *Cæsareanorum* errores, & delicta, multis antevertunt parasangis. Itaq; vel nulla ferè hîc comparatio habebit locum. Neq; ea protinùs, quę gregarij, vel calones, designant forte, in caput *Thillij* cudenda fuerint. Magis est, ut regionum, locorumq;, præfecti accusandi veniant, utiq; qui necessarium militi cõmeatum vel subtraxerũt, vel non contulerunt: Operæ pretium sic facerent omninò *Principes, Ordinesque*, sicubi dictis, libellisq; id genus famosis, minùs connniverent, sed, humanitate interveniente, ne typis deinceps ea incẽtiva, & vituperia, evulgari queant, etiam sub pœnis propositis, sancirent. Deniq;, quò id genus inconvenientiæ, aliàs bellum, sicut umbra corpus, sequentes, in posterum declinari, atq; omninò tolli, queãt, quarum quotidie nova seges emergere hoc rerum statu amet, hoc urgere, hoc corrogare, legatos, nẽpè *Principes, Ordinesque*, suprà proposita pacis media, absque cunctatione, admitterent, militisque exautorationem apud *Regem* impetrarent, adeòque categoricam, ultimamque, declarationem sibi impertirentur. Neque dubitarent, *Thillyum*, ad *Circuli*, ab id genus fastidiis, exonerationem, difficultatum omnium ablationem, & quæ his forent consectaria, nihil reliqui facturum esse, ut de ejus facilitate nihil, nisi optimè, præsumere debeant.

XII. Prin-

XII.

Principum, Ordinumque, ad Thillyanorum instantiam, finalis declaratio.

SIc tãdem, ut, colophonis loco, finaliter *Principes, Ordinesque*, sententiam dicerent, urgeri cœperũt. Quæ hujus generis fuit: Nẽpè, quoad primũ istud objectum, inquiunt, quo *Principes, Ordinesq;*, læsi fòrent, nolle sese cum legatis curiosiùs, disceptare. Iuxtà verò libenter admittere, scilicet *Thillyo* animũ non fuisse, ut ejusmodi quidquã, pponeretur, quo *Principũ, Ordinumq;*, hujus *Circuli* fidelium dignitas, hónosq; lædi possit, Vtq; omnia illa, quæ sup inobedientia, & id genus, allata fuissent, minimè purè, atque affirmativè, sed indefinitè, atq; impersonaliter, adeóq; de *Cæsaris* hostibus, interpretanda veniant. Hanc illã confessionẽ *Principes, Ordinesq;*, solenniter acceptare. Et porrò ad *Imperatoris*, omniumq; *Electorum*, ac *Principũ*, sententiã provocare, utrũ *Thillyo*, rebus sic se habentib', fas fuisset cum exercitu *Circulum* hostili modo infestare, saltus, aditusq;, occupare, integrum *Principatum Calenbergicum, Comitatũ Hojanum*, partemq; *Ducatus Brunsvicensis* miserrimè lacerare, ac devastare. Tametsi autẽ legati id genus excessus sive excusare, sive extenuare, contendant, inspicerent saltẽ facinorum ppetratorum isthæc, quæ exhibentur, cõpẽdia, (omnes n. omniũ locorũ relationes nondùm præ manibus esse) & dubio pcul facta etiam famâ ipsa graviora inveniri, nõ diffitebuntur. Hæc ut ut sese haberent, nihilo minùs *Principes, Ordinesq;*, adhûcdùm, se vel ergà *Cæsarẽ* inobedientiæ, vel rerum novarum, & id genus machinationum hostilium, convinci posse, etiam, etiamq; pernegare, conceptissimisque verbis contradicere. Eos n. esse, quibus bonâ fide hæc injuria intentari non debeat; Vt conscientiam pro teste habeãt, hujusq; illius honoris sui vindicationem suo tempore exigere cupiant. Prælibatis illis, *Principes, Ordinesq;*, toties ergà *Cæsarem* devotionem, ac constantiam, modò non verbis contestatos esse, ut etiam ipso facto hujus rei, quàm fideles essent, neq; *Cæsaris* hostibus sese applicarent, luculẽta ediderint specimina. Sic non sat causæ *Thillyo* fuisse, ut quicquam vel sinistri suspicaretur, vel, copiis in *Ducatum Brunsvicẽsem* immissis, omnia hostili, & barbarico, more ageret. Certè *Cæsarẽ*, tàm justum, tàm pacificum, hûc illi rigorem nequicquam præscripsisse, ut de potestate sibi facta impendiò dubitare liceat. E litteris *Cæsareis* innotescere quidem, *Cæsarem*, tanquam hæc *Saxoniæ infer.* arma paulò ampliora forent, quã quæ ad *Circuli* defensionem spectare viderentur, psuasum esse. Nihilo minùs *Principes, Ordinesque*, enixissimè hoc tuentur, sese, extrà leges, ac cancellos, *Circuli* minimè provectos, hoc exercitu aliud nihil quærere, quàm ut patriam contra omnes injurias, impressionesq;, hostiles, protegere queant. Vsque adeò neminem offendere præsumunt; Vt neq; *Palatini* restitutionem per arma parent, neq; in ejus rẽ *Cæsaris* hostibus accedere cupiant. Prætereà *Cæsaris* mandatis à se hactenùs morem gestum esse, ut neq; contrà *Cæsarem*, neq; pro hostibus *Cæsaris*, clàm palàm, unquam miles vel ullus intrà suos fines cõscriptus fuerit. Ea de re non quidem satis esse, ut tã audacter accusare velit *Thillyus*, ut priùs veris probationibus niti debeat. Si enim accusationibus duntaxat standum esset, atq; eo lubrico sub fundamento ilicet executio locum habere deberet, profectò nemo futurus est, qui sic, tametsi innocentissimus, non in pœnas rapi queat. De electione *Archistrategi*, ità esse, ut *Principes, Ordinesque*, nihil minùs, quã quod leges patriæ designant, fecisse cõperiantur. Illis præcisè inhærentes primùm *Fredericum Vlricum, Brunsuicensem Ducem*, nominâsse. Sed ecce! cùm hic totis conatibus obluctaretur, electionem porrò in *Daniæ Regem* incidisse. Neq; verò hoc ipso fortè peccatum esse. Nã & *Cæsarem* ipsum voluisse, aliud ut *Circuli* caput sufficeretur; Tùm novum non esse, ut *Daniæ Rex*, tanquã *Holsatiæ Dux*, & *Imperij Princeps*, hoc ad munus vocaretur. Liberã sibi nẽpè, ex lege *Imperij*, electionem competere; Vt vel prorsus externũ vocare illis integrum sit. Sic *Christianũ III. Daniæ Regẽ*, intuitu *Holsatiæ, Stormariæ, ac Ditmarsiæ, Ducatuũ, Anno M.D.LVI.* post *Imperij Recessuum*, executionisq; legum. publicationẽ, in *Circuli Imperatorem* electum fuisse. Adde, ex *Archivis Brunsuicensibus* emergere, nempè *Carolum V. Imp. Christiano II. Daniæ Regi, Ducique*, tùm tẽporis *Brunsuicensi*, adversus *Episcopatum Hildesianum* mandâsse partes executionis. Id qd sanè, nisi *Rex* ejus officij capax esset, fieri non sustinuisset. Iam, quanquam præsens *Daniæ Rex*, respectu *Daniæ, & Norvegiæ*, externus foret, nihilo minùs electionem super executionis illa lege fundari, ut *Rex* etiam super illa litteras, ut vocãt, reversales obtulerit, adeóq; supremum illud officium, juxtà *Circuli* constitutiones, se moderaturũ promiserit. De defensionis intereà armis paulò auctioribus, & cõfirmatis, ità esse, ut *Rex* non nisi causam æquissimam alleget. Eas enim p *Circulum* hinc indè injurias, impressiones, ac molestias, inferri cœpisse, eas esse *Thillij* in proximo vires, & copias, eas auditas interminationes, tanquã *Rex* profligandus esset, ut nõ immeritò vires etiã *Regis* augeri cœperint, ne illis assultibus impar inveniretur. Etiã, superiori *Anno M.DC.XXIII. Circuli* copias, à *Rege* auctas, extitisse oppidò luculentiores, tùmq; sub diæta pvinciali cõclusum fuisse, ne quis exercitus externus intrà *Circuli* fines toleraretur, sed limites adversus has, illasque, partes strenuè præmunirentur. Id qd neque tùm vel *Cæsari* displicere poterat. Proindè statueret *Thillyus*, nisi ipse post *Idus Quintiles* trans *Visurgim* movisset, perq; subjectos milites spoliis, incendiis, virginum, matronarumq;, stupris, tẽplorum, & rerum sacrarum, profanationibus, sepulcrorumq; violationib', rem egisset, adeóq;, sine justa causa, *Circulum* prior offendisset, *Regem* defensionis limites nunquam excedere voluisse. Quo præstructo principio, facilis est conclusio, fidelem hunc *Circulum* præsentium malorum fontẽ, ac materiã, nequicquã esse. Posito casu, aliundè aliquando litteras, missiculationesq;, ad *Principum* unum, atque alterum, intervenisse, nequicquam tamen *Circulum* hostibus *Cæsaris* accessisse, aut cum istis deliberâsse, probari poterit. Eò usque, ut parùm vereeundentur legatis ipsissima *Circuli* decreta exhibere inspicienda. Neque iccircò *Principes, Ordinesque*, tanquam fidei, obedientiæ, dignitatis, honorisque, immemores, forent, insimulari oportere. De illis quæ *Regi* objecta forent, *Regem* satisfacturum esse ipsummet. Vt mirari denuò subeat, cur *Thillyus* nudis, ac frigidis, suspicionibus tantùm modò addictus, certioribus niti principijs minùs studeat. Neque enim

illis

illis tantùm *Regem*, totque generosissima *Principum* pectora, temerè onerare, atque audacter incessere, velle, æquum, aut decorum, esse.

Si maximè *Thillyus* super litteras *Palatinas*, olim interceptas, hanc suam irruptionē fundare studeat, ꝓferret tabellas in medium, ut liqueat, an exindè reatus *Principibus*, *Ordinibusque*, imputari jure evaleat. Quoad libellos famosos, legatos præsentes, nomine superiorum, de eo provisurosesse, operamque suam promittere. Modò *Thillyus* idem suo loco faceret, certisq;, atq; ultimis, sub pœnis, furoribus militum severè interdiceret. Factis enim cessantibus, ultrò id genus scripta cessatura: Novam, ac nimiam, juxtà illam *Thilly* inter cætera insolita, usuvenire postulationem, ut non dubitet, *Regi*, *Circulis*, *Principibus*, insuper leges præscribere, quibus deinceps prohibeantur, ne vel ullum scriberent militē. Aliud *Circuli* leges admittere, aliud *Imperii Recessus*, sub *Anno M.D.LV.* & quidem oppidò contrarium, sancire, aliud deniq; *Cæsarem* nondùm postulasse, cui hoc utique institutum suum probari cœperit, modò juxtà leges patrias omnia perficerentur. Eas leges sese jamdudum implevisse seriò, ut etiam vel ob id anteà à *Cæsare* gratiam, laudemq; retulerint. Proindè etiam hoc momento temporis sese aliter affectos non esse, quàm illis ut legibus jam, & deinceps, satisfieri, diæta, *Deputatoria* dicta, maturari, *Circulusque* adversus exercitus, per *Imperium* sese tenentes, confirmari, possit. Hoc hoc *Principes*, *Ordinesque*, etiam nunc conceptissimis verbis profiteri, nullis sese extraneis fœderibus operam dare, ac ne quidem *Cæsari* sinistram de se opinionem ingerere, velle. Modò ex adverso minæ cessarent, hostiles actiones tollerentur, *Rex* haud peteretur, verusque aliquando horum omnium effectus emergeret. Vnicuique hujus *Circuli*, *Principum*, *Ordinumque*, nihil prius, nihilq; antiquius, fore, quàm si quantò ociùs utrinq; copiis missio dari possit. Tantùm modò, exautorato exercitu, quiete frui, militum injuriis vacare, *Religionis* exercitio, & libertate *Teutonica*, minùs privari, possint. Opus ergò esse, ut tàm *Religiosa*, quàm politica, pax confirmata maneat, damnū illarum refundatur, causaque priùs inspiciatur, antequàm fideles *Principes*, super fœdo perduellionis crimine, accusari, velint.

Quodsi ergò *Thillyus* eò inclinet, ut è *Circulo* educere, civitates, saltusq;, occupatos reddere, ac de cætero cavere, cupiat, ne *Principes*, *Ordinesque*, insontes deinceps onerentur, omnia sub pristinum statū redigantur, absque inspectione causæ ne gravētur, ad summam, *Circulus* contrà pacem tàm Religiosam, quàm secularem, deinceps ne offendatur, sed omnia, sub litis ambiguitate pendentia, ad publica *Imperii* comitia, rejiciantur, eo casu, *Principes*, *Ordinesque*, sic affectos esse, ut, concurrente *Circuli* consensu, *Regi* copiarum exautorationem persuadere velinr. Sin minùs hoc etiamnunc placere queat, *Thillyus Principum*, *Ordinumque*, legatis nihil imputaret, quò minùs aliter inpræsentiarum respondere ex voto possint. Coronidis loco, itā sentire *Principes*, *Ordinesque*, ut *Electoris Saxoniæ* interpositionem exorare, eique *Circuli* diætam aperire, constitutum habeant. Ea de re si, sic *Thillyus* intereà arma suspendere, è *Circulo* emigrare, dictamq; interpositionem præstolari, vellet, rem magnam, totique tàm *Circulo*, quàm *Imperio*, gratam, faceret. Si absque eo quoque esset, alia media, & quidem convenientiora, in medium proponeret. Hoc ubi effectum dari possit, *Principes* apud *Regem* pari lege inducias, atq; armorum suspēsionē, procuraturos esse. Nisi illa omnia *Thillyo* placere velint, nisi his mediis mitissimis placari possit, proximum esse, ut *Principes*, *Ordinesque*, alias rationes ineant, defensionemque omni modo meliori suscipiant.

Sed, cùm *Thillyus* responsum ad hæc postulata in *Cæsarem* rejiceret, sine effectu laboratum est, diæta hac provinciali sic in cassum exeunte.

****

Externa.

I.

Galliarum Rex, & Sabaudiæ Dux, versus Italiam educunt.

Vā res peregrinas, quas, tanquam loco corollarii, tractandas hoc opere suscepimus, ecce! hic è *Belgio*, (quo de paulò antè) in *Italiam* saltum facimus. Et, cùm, libro superiori, de nova *Galliarum*, & *Angliæ*, *Regum*, *Venetorūq*., & *Sabaudi*, confœderatione, unàq; *Christianissimi Regis* per *Rhetiam* successibus, præmissum sit, jam, quid per *Italiam*, in *Genuenses* maximè, ab iisdem confœderatis tentari porrò cœperit, subjungere ordine fert animus. Illud autem tantorum *Magnatum* fœdus tantùm non in labiis, atque intrà verba, fuisse, sed etiam ad effectum spectasse, vel è superioribus per *Rhetiam Cœurei*, *Marchionis Gallicani*, progressibus, innotuit, ut & ex illis in *Italiam* expeditionibus amplissimis idem deinceps liquere possit. Itaq; sic quoq; per *Italiam* res seriò geri cœpta est. *Ladigerius* enim, *Dux Gallicanus*, exercitum, octodecim millibus constantem, per *Alpes* in *Italiam* eduxit, eoq; universos penè earū regionum *Principes* commovit. Modò non enim regni *Neapolitani Vicarius*, recensitis civitatibus, arcibus, oppidisq; numerum viginti millium constitutentibus, delectus hominum fecit, sed etiam *Mantuæ*, *Modenaque*, *Duces*, in arma proruperunt. Inprimis verò *Genua*, *Italiæ Respublica* illa amplissima, velut cōcremiscere visa est, vel more *Plutis* illius, quē *Aristophanes*, vetustus *Comicus*, ob vim divitiarum, semper timidum esse, finxit. Ea igitur modò non undecunq; milites ciere, ac conscribere, sed etiam peregrinos intrà urbē in verba adigere, notata est, eò magis rebus suis, sibiq; ipsi, metuēs, quò *Rex Galliarum* terretur insuper apud *Massiliam* classem instruere, pariter in *Italiā* excursurā. Neq; vanus ifte fuit intrà *Genuā* metus, *Ladigerius* n. primo vere profectus, nomine *Regis Christianissimi*, *Nizam de Paglia*, civitatē, intrà *Mediolanū*, & *Gennā*, ꝓ trāsitu opportunā, intercepit. Ex altera parte *Sabaudus*, cum duodecim millib., omnis generis apparatu bellico instructissimis, pariter movit in *Mediolanenses*, *Anonimq*., ejus regionis arcem, in potestatem redegit. Sic usu venit, ut incolæ palantes passim in loca tutissima confugerent, præsertim etiam *Venetis* copias suas insuper, ex lege fœderis, sub *Turriano* seniore, & *Lovensteinio*, *Comitibus*, itemq; *Schavelitzsio* tribuno, tripartitò immittentibus.

II. Lado

II.

Ladigierius, & Sabaudus, movent in Genuenses.

His initiis provocti ambo, *Ladigierius*, ac *Sabaudus*, in ditionem *Genuensem* castra promoverunt. *Ladigierius* autem minimè dubitavit amplissimam *Rempublicam* ad defectionem solicitare, nempè in partes *Regis Christianissimi* reverteretur. Sed restitit illa. Vndè uterq; amborum exercitus, hostiũ more, perrexit, illo *Spinonem*, *Rossilionem*, & *Novium*, hoc *Mondegiaronam*, & *Zuccarellam*, occupante.

Genuenses ferrum jugulo notantes sibi instare, *Ottaglionem* legiones præmiserunt, qui præcipuum illum locum tuerentur. Sed properantes *Ladigierius*, & *Sabaudus*, in itineribus in istas moverunt, compositisque ordinibus aciè experiri cœpêre. Ceciderunt è *Genuatibus* mille circiter, quátumvis strenuè renitentes, ut prætereà plures millibus, atque inter eos *Hispanorum* tribuni nobilissimi, in potestatẽ captivi venirent, desideratis *Gallicanorum*, *Sabaudorumque*, tribus ferè centuriis. Huic pugnæ interfuerat ipse *Emanuel*, *Dux Sabaudus*, suo officio egregiè functus. Qui cùm è clade jam prædicta *Genuates* spiritus submisisse, animadverteret, abbatiam copiis, machinisque, *Ottaglionem*, & *Bocbetam*, duo fortalitia, mox occupavit. Interim *Sabaudicam* architriremem, unàque viginti quinq; mularum paria, ad *Gallos* spectantia, *Genuates* interceperunt, damno ex adverso illato, ità tamen, ut, præ victoria illa, jactura hæc minoris esset facienda.

At non multò post *Galli* istud, quodcunq; fuit, dispendium resarcire notati sunt. In *Mediolanensem* quippe provinciam impressionem facientes, *Cassonam* expugnârunt, prævisq; expilatione *Gavium* castellũ assultibus conterruerunt. Obsessi, deditionem diu morati, auxiliis iohiabant. Quibus, citrà exspectationem, non succurrentibus, tandem herbam, quod ajunt, victasque manus, præbuerunt, annonâ, apparatuque bellico, machinisque, post se relictis.

III.

Genuates, viribus auctis, Sabaudiam suis, quocunque modo infestandam, publicant.

Rebus *Genuatum* ad inclinationem vergentibus, non tantùm, pro urbis præsidio, à *Clericorum* multitudine velut conjuratum est, ut inprimis *Ordinis Dominicani*, & *Capuccinorum*, *Monachi* operas manuarias in munimenta, ac loricas, recènè extrà urbem, inducendas, cooferrent, mercenariorum, sive magis gladiatorum, more, provinciæ, urbisq; dominis corpora, animasq;, religiosissimè addicentes. Interim viginti quinq; triremes, partim *Neapolitanæ*, partim *Romanæ*, & *Pontificiæ*, partim *Florentinæ*, copiosa militum supplementa induxerũt. Quo auxilio aucti *Genuates* sub edicto publicârunt, omnes, suarum ditionũ homines, quibuscunq; fieri queat modis, *Sabaudiam* infestarent, lacerarent, expilarent. Hæc vulgo, aliàs egeoti, & ad res oovas prono, fabula fuit gratissima. Nec mora, incolæ ad *S. Oemum*, & *Tagram* globo facto *Pygiam*, *Isalamque*, intercepêre. Eorum exemplum imitantes *Rieviani*, *Straniam*, *Loventiam*, & *Molograssonem*, expugnârunt, omnia deprædantes, diripientesque. Nihilo-minùs *Sabaudus* cœptis inhæsit, *Hispanisque*, è *Mediolano Genuam* moventibus supervenit. Illis cæsis, fugatisque g viæ, *Genuam* ducentes, passim sic infestæ sunt, ut non sine magnis difficultatibus, negotiatores merces in urbem inferre possent, viâ duntaxat suprà *Placentiam*, eaque per difficiles circuitus, adhùc reliquâ.

Neque diu hoc temporis articulo occulta manebant, quæcunque deliberarent *Genuates*, *Galli*, *Sabaudique*, omnia per indices prodente *Vincentio Marniano*. Is apud *Genuates* tribunus erat, potissimi nominis. Sed auri sacra fames (quæ mortalia sæpè pectora in varia scelera, ipsamque patriæ proditionem, impellit) fidem, mentemque, homini perverterat. Sicut autem atrocia crimina haud diu latitare consueveruot, ità proditor, pro vitæ lautitiis, quas è turpi lucro sperabat, ignominiæ in barathrum adactus, infamem, pro præmio, furcam subiit. Quo facto, cautiores *Genuates* redditi deinceps secreta sua bellica, intrà paucos, & quidem septem numero, consiliarios, flagellare cœperunt.

IV.

Thomasius, & Victorius, par Principum Sabaudorum, Genuatum auxilia cadunt.

Secundùm hæc, intervenientibus inter *Sabaudos*, ac *Genuates*, variis velitationibus, paulò post *Thomasius*, & *Victorius*, nobile par *Sabaudiæ Ducis* filiorum, integris copiis educentes, secundo *Genuates* prælio fuderunt. Quo loco tametsi *Ioan. Hieronymus Doria* aliquot legiones, etiam tormentis instructas, pro *Genuatibus* objiceret hostibus, nihilominùs tamen etiam hæc auxilia à *Sabaudis* fusa sunt. Hac unâ, alterâque, strage debilitati *Genuates*, diversa nomero oppida perdiderunt. Et dubio procul hoc rerum agone malè cum *Republica* actum esset, nisi *Rex Hispaniarum* seriam ejus curam suscepisset. Quo nomine *Gubernatori* apud *Mediolanum* in mandatis dedit, hic, ut, iostitutâ diversione, in *Sabaudos* moveret, *Venetisque* quàm maximè parceret.

Sed illi, apud *Alexandriam* exercitum paranti maturè obstitêre *Galli*, *Sabaudique*, locis antè præoccupatis præsidio, firmatis, in eum, in regionem usque *Monsferratensem*, copias validas, instructissimasque, educentes. Pariter *Dux Vendosmius*, itemque *Ladigierius*, diversis prætereà exercitibus cooatus *Hispanorum* remorari cœperuot.

V.

Gubernator Mediolanensis Veruam in Sabaudis obsidet, sed frustrà.

Hæc dùm fiunt, *Genuates* spiritus intereà recipientes, loca nooaulla, paulò antè à *Sabaudis* occupata, expugnârunt, *Gallicanis* partim cæsis, partim, sub pactis legibus, dimissis. *Gubernator* verò *Mediolanensis*, *Astium* civitatem, & fortalitium, intercipere cogitabat, nisi à supervenientibus *Sabaudis* illis *Principibus* prohibitus fuisset. Qui in posteriores *Hispanici* exercitus legiones invecti circiter bis mille ceciderunt, cadente *Petro de Leva*, multisq; impedimẽtis; & id genus, interceptis. Nihilo-minùs *Dux de Feria*, gubernator *Mediolan.* copiis ex *Trbinatibus*, & *Lucensibus*, auctus, *Veruam*, sub provin-

provincia *Montisferratensi*, *Castrum*, ad *Hispanos* spectans, obsidione cinxit, varij generis loricis, ac munimentis, versus civitatem excitatis. Obsessi, masculè resistentes, multos ex *Hispanis*, atque ex eorum numero *Ferdinandum de Ordado*, dynastam, neci dederunt. Nec minùs, cùm munimentum, quod à *Luna falce* nomen habet, obsessi deserere cogerentur, suppositis nitratis, sulphuratisque, falcibus, retrocedentes, hostem fefellerunt. *Hispani* igitur, cuniculorum ac doli, expertes, cum impetu dum impressionem faciunt, ità excepti sunt, ut multa pars subaccensis ignibus in aerem disperderetur. Neque id satis. Sed, hæc calamitas dùm *Hispanis* evenit, obsessi insuper, in castra *Teutonum* erumpentes, plures ad internecionem dederunt. *Dux de Feria*, ubi locum munitum expugnare non quiuisset, agrum *Sabaudicum* excursionibus lacerare cœpit. Cujus castra etiam tùm pestis depopulabatur. Vt, tametsi subindè nova auxilia *Neapolitana* exciperet, vix tamen defectus supplere par esset. Accedebant legiones *Cæsareana*, sub *Pappenheimio*, *VVolfgango Mansfeldio*, & *Sultzio*, *Comitibus*, quæ *Gallos*, ac *Sabaudos*, rejecerunt. Ità *Ladigierio*, & *Sabaudis*, cum *Hispanis* rem gerentibus, *Genuates*, aliquot locis *Sabaudicis* interceptis, miserunt in *Hispanias*, qui *Regi*, pro præstito auxilio, gratias agerent, eamque protectionem deinceps continuare vellet, corrogarent, offerentes, post hoc bellum *Italicum* è quinque virorum millibus manum *Regiis* usibus, propriis sumptibus quotannis alendam. Intereà nihil agebatur obsessoribus *Hispanis*; Vt *Dux de Feria*, sub impedimento hyemis, desperatâ fortalitij expugnatione, obsidionem solveret. Quam in occasionem *Victorius Princeps* intentus, in discedentes *Hispanos* recèns promovit, ut, occisis quingentis gregariis, prædam non irritam denuò referret.

Sed talis, idemque, successus erat *Gallorum*, *Rivam* fortalitium obsidentium, qualis fuerat *Hispanorū*, *Veruam*, ruptâ obsidione, relinquentium. *Pappenheimius* enim, valido cum auxilio obsessis subveniens, autor erat, ut hæc quoque à *Gallis* obsidio tolleretur.

VI.

Inter Rhetos, & Vallem Tellinensem, transactio.

Nihilo-minùs hoc tempore *Vallem Tellinam* sub potestatem *Regis Christianissimi* redegerat *Cœuveus Marchio*. Is, sub initia *Decembris*, convocatis provinciæ magistratibus, hanc in sententiam proposuit, nempe tres *Cantones* denuò in dignitatem pristinam admitterent. Tergiversantibus illis, & nihil non remonstrantibus, responsum est, rem esse decretissimam, aliterque fieri haud posse. Quod cognitum habentes prædicti illi *Cantones* restitutionem a pud *Marchionem* conceptis verbis sollicitare non intermiserunt. Ità inter partes illa intervenit transactio: Nempè *Rheti* gratiam, *Valli Tellinensi* factam, quâ omnis reatus nuperrimus tollitur, facerent perpetuam. In favorem *Principum* confœderatorum, quorum operâ sibi libertas esset restituta, nulla alia, extrà *Catholicam*, *Religio* admitteretur deinceps, ea propter, ut sic omnes in posterum *Rheticis Magistratibus* essent fideliores. *Reformati*, vel *Protestantes*, quotannis per menses tres, sed sub diversis vicibus, in *Vallem Tellinam* intromitterentur, sique fundos suos divendere illis volupe esset, tolerabili sub precio venirent. Bona ecclesiastica, à *Protestantibus* hactenùs detenta, *Ecclesia* restituerentur. Ad instantiam *Principum* confœderatorum, *Rheti*, *Tellinensibus* tàm in civilibus, quàm criminalibus, forum, sive jurisdictionem, cederent, ità ut ex illis *Iudices* eligerentur, hoc ad officium idonei. Electis sic Iudicibus *Rheti* litteras impertirentur confirmatorias, reservato interim jure absolutionis à pœna pristino, iis in casibus, in quibus hæc pœnæ remissio locum habere queat. In recognitionem hujus beneficij, sive concessæ jurisdictionis, *Rhetis* penderetur certa pecuniæ summa, unà cum pensionibus pristinis. Quæcunque, ab *Anno M.DC.XX.* usque huc, durante sub tumultu, homicidia, spoliaque, intervenissent, ea omnia oblivionis, & alta silentij nocte obliterarentur. Sententiæ, inauditâ parte alterâ, publicatæ annihilarentur. *Rheti* ei monetæ excudendæ daret operam, quæ sub finitimis provinciis valere, & admitti, possit.

Hi nunc, pluresque, articuli, utrinque admissi, eò usque nullius essent ponderis, usque dùm à *Rege Christianissimo*, & confœderatis, itemque *Pontifice*, fuissent confirmati. Interim, in præsentia *Principum* confœderatorum legatorum, *Rheti* promitterent sese articulos illos, sine fuco, impleturos esse. Sed *Rhetorum* oratores, aliter non instructi, nisi ut transactioni *Madritensi* satisfieret, re infectâ, digressi sunt.

VII.

Inter Galliarum, & Hispaniarum, Reges collisio exasperatur.

EO tempore, *III. Cal. Majas*, *Pontifex Max. Vrbanus VIII.* indicto apud *Romam Ecclesia* festo, seu vocant, jubilæo, omnes undique *Ecclesiæ Catholicæ* addictas gentes, intuitu meritorum, & sacrificij *D. & S. N. Christi Iesu*, inculcatâ peccatorum, & pœnitentiæ, emendatione, more majorum, invitavit. Quo publicato diplomate ut per almam *Vrbem* peregrini, & advenæ, convenienter excipi possent, diversitoribus, ut de hospitiorum commoditatibus dispicerent, parique lege institoribus, rerum ut pretia moderarentur, præcepit. *Cardinalis Barberinus*, nationis *Græca*, *Scoticæque*, protector, in usum earum gentium, *Romam* ad hoc festum *Ecclesia* magnum peregrè advenientium, *Collegium* ædificabat novum. Vt etiam, pro excipiendis *Patriarchis*, *Primatibus*, *Archiepiscopis*, *Episcopisque*, diversa instruerentur palatia, inprimis *Cesiorum* palatium, mercede conductum, quingentis sternerentur lectis.

Intereà, inter *Galliarum*, *Hispaniarumque*, *Reges*, sic quidem nuper orta collisio vires sumebat, ut tàtùm non per *Italiam*, *Rhetiamque*, bellum exardesceret mutuum, sed inter ipsa regna patria offensionum semina spargerentur. *Rex Christianissimus* majores in diem copias contrahebat. *Rex Catholicus* verò in naves *Gallicanas* expilationibus animadvertebat, paria facientibus *Gallis*, & præcipuè per mare *Mediterraneum Hispanos* infestantibus. Vbi ergò per *Hispanias*, præcipuè sub portubus maritimis, in *Gallo*-

in *Gallorum* naves, & merces, inquireretur, omnibus, quæ reperiri poterant, in fiscum regium redactis, neque sic manus abstinebant *Galli*, ut etiam in *Massilia* portubus ingentem auri vim, *Genuam*, atq; alias in partes, importandi, interciperent. Necdùm sic quidem *Christianissimo Regi* satisfactum erat. Vt porrò, concilio habito, interdictum per omnes provincias divulgaret, ne quis *Gallus* deinceps subditus ullas merces, qualescunque illæ essent, in *Hispanias* importare ausus foret, pœnâ in delinquentes constitutâ gravissimâ.

VIII.

Ludovicus XIII. Galliarum Rex, Imperij Electores Catholicos interpellat.

TAntis hinc indè bellis intentus *Rex Christianissimus*, etiam porrò hoc egit, ut tumultibus per *Germaniam* bacchantibus curiosum applicaret non minus oculum. Hoc enim *Rex* metuebat, ne, succrescente undique *Hispanica* illâ potentiâ, tantùm non *Monarchiam* affectante, denique ordo se quoq; tangeret, *Hispanorum* armis in *Gallias* conversis. Itaq; de rebus *Germaniæ* solicitus, sic quidem ad *Electores Imperij Catholicos* dedit: Nempè, inquit, nullum hùcusque *Regum* fuisse *Catholicorum*, cui magis *Ecclesiæ Romanæ-Catholicæ* salus curæ fuerit, ac sibi. Ità enim se affectum esse, ut pro ejus incremento arma, vires, fortunas, vitamque, impendere sit paratus. Quod ergò res *Germaniæ* concerneret, neq; minùs officium se suum esse facturum. Hoc nomine cum *Angliæ Rege* fratre suo, acturum, illc *Palatino* persuaderet, scilicet *Cæsari* ut redderet, quæ *Cæsaris* sunt, & sub tolerabili transactione acquiesceret. Atque hanc illam esse legitimam viam, quâ omnes per *Germaniam* motus consopiri queant. Nihil minùs igitur se exspectare ab *Electoribus*, quàm idem ut ad effectum deducere tentent. *Regem* nihil operæ intermissurum, usque dùm forent transacta omnia. Atque sic quoque futurum esse, ut *Rex Angliæ*, frater ipsius, *Mansfeldium* ampliùs in *Germaniam* haud mittat. Si itaque non displicere queat responsio illis, *Regem*, quàm insuper tùm *Germaniæ* pax, tùm *Electorum* commodum, sibi cordi essent, reipsa contestaturum.

IX.

Subisius, Comes Gallicanus, denuò adversus Regem Christianissimum insurgit, & caditur.

INterea *Pontifex*, ob *Italiæ* turbas solicitus, *Barberinum Cardinalem* in *Gallias* legatum dimisit. Qui cùm *Lugdunum* perveniens, exquisitis omnis generis ferè ceremoniis, *Consiliarijs* regiis purpuratis, *Senatoribus* verò holoserico amethystino amictis, *Gubernatore* denique, unà cum *Equestrium* cohortibus, obviàm euntibus, sub portis triumphalibus, solennissimâ cum pompa, viis, quà quâ transiretur, aulæis splendidè convestitis, exciperetur, ipse mulo ornamentis auro intertextis constrato, habitu *Cardinalitio*, itemque sub umbella portatili, inequitans, spem conceperat, fore, ut, *Parisios* delatus, exquisitissimis respectivè honorum significationibus uberius afficeretur. Sed hæc exspectatio tùm decollavit. *Reges* enim *Christianissimi* sic assueverant, ut *Pontificem* quidem venerarentur, sed legatos illius non usque adeò, servatâ *Regum* autoritate, extollerent. Quo nomine homines Ecclesiastici, atque Equestres, mittebantur, qui, nomine *Regis* legatò adventum gratularentur. Illo hunc ob honorem præter exspectationem familiarem, non mediocrè præ se ferente offensam. Agebat autem hoc apud *Regem Cardinalis*, nempè, ut motus, per *Italiam* vascentes utrinque componerentur. Cui *Rex*, se quidem idem in votis habere, regessit. Quòd autem *Hispanorum* eæ essent, & jam manifestæ insidiæ, sibi opus esse, ut contrà id genus machinas sese præmuniat, confœderatisque suis opem ferat. Erant, qui, *Pontifici* hoc minùs curæ esse, adeòque colorem quæri, colligerét, ut, in *Hispanos*, passim præpollentes, magis *Christianiss. Regem* sic quidem inflammaret. Qui cùm legatus, inter cætera, super *Angliæ Regis* matrimonio, nescio quæ, objiceret, responsum accepit, hoc nimis serò usuvenire, maximè, cum jam abhinc sponsa regia in *Angliam* esset deducta.

Secundùm hæc, sopitis licet suprà per *Gallias* motibus intestinis, nova labes emersit. *Rex* cum *Duce Roanio*, ac *Subisio Comite*, ejus fratre, nuper in gratiam reversus erat, sub illis pactis, *Montem Pessulanum* præsidio regio minimè firmandum, ut & *S. Ludovici fortalitium*, antè *Rossilionem*, aliâs *Rupellam*, excitatum, diruendum esse. Sed conquerebantur *Reformati*, conditiones illas handquaquam impleri accidisse. Itaque *Subisius*, classe recènsparatâ, res novas agitare, portusque aliquot maritimos intercipere velle, occœpit. Sed *Dux Vendosmius*, ex adverso præparatis navibus, conatibus ejus obstabat, ut nonnullę è *Subisianis* in potestatem venirent, pœnasque darent. Nihilo-minùs neque sic acquievit *Subisius*, ut, conjunctâ fratris, *Ducis Roanii*, operâ, *Insulam*, *S. Martini* dictam, interciperet militique deprædandam exponeret. Itaque offensus *Rex Christianissimus* edictum in *Subisium* publicavit. Quo postea quàm remonstrâsset, quæ gratia, quæ clementia, antehàc rebellantibus *Galliæ* subditis, dùm illis omnem culpam, ac reatum, remiserit, à se facta esset, *Religionis* iisdem suæ libertate conservatâ, in *Subisium*, ejusque complices converso sermone, illum criminis læsæ *Majestatis* reum proclamavit, constitutis in eum, ex lege regni, pœnis solitis, & competentibus. Interim, ut liqueat, sicut aliàs, *Regis* animum magis in humanitatem, ac beneficentiam, quàm rigoris, aut pœnæ cupiditatem, propendere, menstruum insuper spatium in pœnitentiam *Subisio* præfixum est. Intrà quod sicubi, ad frugem reverteretur, melioremque mentem indueret, ac de non offendendo in posterum sive *Regi*, sive regiis consiliariis, caveret, futurum, ut ante actorum omnium indemnitatem consequeretur, possessionibusque, ac juribus, suis, nemine contradicente, frueretur. Sin minùs ad sanitatem revertatur interea, deinceps in eum, tanquâ perduellę, *Regisque*, & patriæ, hostem, iretur.

Sed neque illâ *Regis* humanitate *Subisius* ad frugem, ac bonam mentem, revocatus est. Vt potiùs copias augere, classemque instruere, notaretur. Qua de re *Dux Montmorancius*, militiæ maritimæ *Admiralis*, in mandatis accepit, in *Subisium*, mare infestantem, ut moveret. Cui *Batavi* quoque, commerciorum frustrationem urgentes, etiam

suis cum navibus accesserunt. Ità conjunctis in eum operis itum est, *Subisius*, apud *Diepam*, in insidiis latebat, maris angulis, tanquam secessibus, abutens, indeque excursiones peragens. Qui cùm ad *S. Malouem* deinceps, portum sic vocatum, sese teneret, neque in altum egredi ausus esset, deincepsapud *Retziam Insulam*, aquas potabiles excipiens, repertus est. *Montmorantius* igitur plenis velis in classem *Subisii* induxit. Qui cum se, suasque, periculo extricare conaretur, nihil egit, jam tùm à *Gallicana* classe cinctus. Itaque magnis conatibus pugnari cœptum est. *Archithalassus*, medium classis locum tenens, *Varertium Comitem* primùm immisit. Sicà meridie usque in vesperam pugna acris, & vehemens, continuavit. Manè insequenti denuò utræque classes implicari cœperunt. *Subisius* ergò, victoriam à partibus regiorum futuram esse, prospiciens, sub prætoria navi, *Virginis* nomine insignitâ, in fugam se conjecit. Complices ejus, tametsi tribuno, ac capite, orbati, nihilominùs cœpta strenuè urgere, adeóque impressiones furiosas tentare, cœperunt. Sed etiam sub hac audacia frustrà fuerunt. Ità enim à corona tormentorum regiorum excepti sunt, ut in ultimis essent. Desperatis igitur rebus nihil non audentes, tres numero naves, pulvere pyrio succensas, in mediam regiorum classem immiserunt. Vndè, pugna utrinque acerrimâ subortâ, *Varertius Comes* interiit, dynastis *Bouteviliants*, ac *Villenovanis*, lethaliter vulneratis. E *Subisianis*, terrore incendij, multa pars in mare, tanquam portum, se conjecit, totâ classe à regiis partim victa, partim ad *Rossilionem* usque fugatâ: Relata ex hac victoria ingens præda, est, tribus classicariorum millibus, unàque *Insula Retzana*, in potestatem devenientibus.

X.

Conjuratio in Regem Christianissimum detegitur.

HÆc dùm sub mari fervent, ecce! gravius malum domi in ipsum *Regem Christianissimum* coquitur, nimirum conjuratio. *Clericus* quidam paganus, sub provincia *Normandica* in suspicionem veniens, tanquam in ipsius *Regis* caput quiddam moliretur, à *Curia Roanensi* in vincula conjiciebatur. Is, quæstionibus subjectus, suo semetipsum indicio, aliumque *Iesuitici* ordinis *Monachum Petrum Gujotum*, fœdę istius conspirationis socium, prodidit, nominavitque. Idem in custodiam relatus est. Sed *Ordine Societatis* precibus interveniente, tantum obtinuit, ut à *Roanensibus*, paulò vehementioribus, *Parisios* amanderetur. Eo enim loco *Patres Societatis* plurimum poterant. Et mox, absque mora, hoc obtentum est, ut *Gujotus* dimitteretur impunè. Interim alius quidem sicarius apud *Parisinos* exspectabatur, qui quoad ora, vultus, habitum, moresque, antè delineari cœperat. Sed is, tametsi irrepens, haud est agnitus. Interim *Monachorum Franciscanorum*, quos *Recollectos* vocant, in contubernium venit. Illis injunctum est, hospiti ut benignè facerent, atque in singulos menses mille coronatos numerarent. Simulq; instillarent, mactè esset tale subjectum, utique quod in communem commodum rem magni momenti implere sufficeret. Qui cùm tandem, rei atrocis præconceptæ periculum fortè facturus, in publicum prodiisset, agnitus, interceptusque est ilicet. Illi *Hieronymo Beaufortio* nomen erat, gente *Artesiano* nomen erat, gente *Artesiano*, & *Gallo-Belga*, qui anteà sub *Regis Hispaniarum* coborte prætoria *Centurionis* officio præfuerat. Vndè, quibus autoribus hæc conjuratio orta esset, patuit. Vbi quæstionibus veritas exprimeretur, *Gejotus Monachus*, juxtà alios, in custodiam redactus est. Et, cùm deinceps nullus eorum in lucem prodiceret ampliùs, secreto necis genere funestas istas victimas immolatas esse, conjectari cœpit.

Hoc novo, & proditorio, discrimine liberatus *Rex Christianissimus*, præter affinitatem eum *Angliæ Rege* nuper contractam, etiam *Sabaudos* illos *Principes* eodem penè consanguinitatis vinculo sibi solidiùs unire cogitavit. Itaque *Thomaso Principi* illustrem nympham de *Soisson*, è familia *Burbonica* oriundam, & regij sanguinis, matrimonio conjunxit, propriamque dicavit. Atque sic inter *Galliæ*, *Angliæ*, *Reges*, & *Sabaudiæ Principes*, inchoatum illud fœdus fortiùs ferruminari cœptum.

CAP. IV.

De Thillij per Saxoniam inferiorem actionibus, Et alterâ apud Brunsvigã diætâ provinciali.

I.

Nienburgum, fortalitium ad Visurgim, à Thillyo obsidetur, sed frustrà.

REbus inter *Saxoniæ inferioris Principes*, & *Thillyum*, citrà transactionem excurrentibus, interim, usque ad diætam provincialem sequentem, res à tractatibus ad arma devenit, ità ut *Danici*, & *Thillyani*, infestis inter sese conflictibus, parvisque prœliis, committerentur. *Daniæ Rex* augendis in dies copiis, rebusque suis confirmandis, omnẽ dabat operam. Ex adverso *Thillyus* novo *Fridlandiæ Ducis* exercitu (quo de paulò antè) vires suas corroborabat. Qui, consummati more gladiatoris, in omnem sortem intentus excubabat, quo hostium progressus aut retunderet, aut impediret. Itaque *Rheebergam* fortalitium inter cætera, tentavit, missa eò regione equestri, quæ locum, si liceat, in potestatem redigeret. Sed, præter opinionem, regij assultus *Thillyanorum* adeò masculè exceperunt, ut, desideratis ducentis, receptui canerent. Melior successus *Thillyanis* aspiravit quà *Stolzenaviam*. Illud enim castellum, *Visurgi* impositum turpi-

turpiter dedidit tribunus regius, vixdùm hòstiliterà *Thillyanis* salutatus. Vndè commeatus, apparatusque bellici, magna copia regiis decessit.

Hac fortunâ apud *Visurgim* ridente, *Thillyus Nyenburgo*, fortalitio celebri, castra admovit, dubio procul locum munitissimum intercepturus, nisi *Rex* hoc propositum antevertens; immissis novis cohortibus, rebusque necessariis, præsidium cõfirmâsset. Defendebat munimentum *Limbachius tribunus*, usque ad desperationem animosus, ac strenuus. *Thillyus* verò tormentis, impressionibusque, nihil non agebat, quò voto potiretur. Ast tanta erat *Limpachij* istius fiducia, ut modò non ab impressionibus rejiceret *Thillyanos*, sed ferè quotidianis ex urbecula excursibus novas, novasque strages, obsidentibus inferret, adeóque masculè rem faceret, ut recentem sub *Io. Ernesto*, *Duce Vinariensi*, commeatum denuò intrò reciperet. Quibus conatib⁹ tametsi obsidentes omni operâ obluctarentur, iste tamen ex voto subsidiis auctus est.

Intereà *Georgius*, *Dux Luneburgicus*, à partibus erat *Cæsaris*, & favebat *Thillyo*. Quo cognito *Rex* provinciam *Luneburgicam* suis in prædas exposuit; Vndè, vel jumentorum è mercatura tantùm, regij graves ære manus retulerunt.

Tametsi igitur omnia in expugnationem illius fortalitij necessaria seriò etentaret *Thillyus*, nihilominùs frustrà erat, tantâ obnitente *Limpachii* fortitudine, ut excursus nec impedire, nec partas urbeculæ omnes præcludere, posset. Qua præsente obsessorum alacritate, simulque *Rege* cum omnibus copiis in fortalitij ejus conservationem, liberationemque, intento, atque instante, mutato proposito *Thillyus Stolzenaviam* reduxit, temporis, militis, impensarumque, jacturam aliis locis proximè emendaturus.

II.

Fridericus, Saxoniæ Dux, & Obentrautius tribunus, à Thillyanis cæduntur.

NEque procul abhinc aberat, quin eleganti subintrante victoriâ *Thillyus* damnum illud resarciret. Qui ubi copiis *Fridlandicis* confirmaretur, *Rex* pariter *Mansfeldii*, & *Christiani Brunsvicensis*, legionibus, supervenientibus, vires, animosque, adauxit. Hic *Calenbergicam* arcem; nuper à *Thillyo* interceptam, recuperare nitebatur. Quam in rem *Fridericum*, *Saxoniæ Ducem*, *Altenburgicum*, atque *Obentrautium* tribunum illum *Palatinum* fortissimum, cum equestri manu, & equitibus sclopetariis, eò misit. *Thillyus*, tanquam è specula, regiorum institutum prævidens, tres legiones equestres expeditissimas, unàque pedestrium integram legionem, tùm tribus millibus constantem, propè *Hannoveram*, in occursum expedivit. Vbi ergo regij, nihil tale exspectantes, has in hostium copias incidissent, acerrimè utrinque dimicatum est. Victoria apud *Thillyanos*, numero superiores, mansit, cæsis *Danorum* quingentis *Fridericus Dux*, Victoriâ, vitâque, suorum desperatis, fortiter pugnando mortem vitæ propriæ prætulit. Relata sunt signa à victoribus quinque. *Obentrautius*; hactenùs fortissimè sese gerens, more veterum heroum, nequicquam vel medio sub agone mortis, tàm generosi animi spiritus submisit. Vbi enim glande lethaliter vulneratus, atque adhûc spirans, rhedæque impositus, ad *Thillyum* deportaretur, non potuit non heros tanti herois fato, tametsi adversarij, ingemiscere coràm. Ergò sic *Thillyus*: Sperabam, inquit, ô *Tribune*, futurum, ut plenis aliquando castris alio loco, & tempore; congrederemur. Cui ille: Nihil moror, ait, mortem, militi non inhonestam. Vetus illud est, *In talis tales carpuntur gramine flores*. Et hoc cum dicto animam exspiravit.

Torsit hæc jactura fortissimorum virorum *Regem*, regiosque, haud mediocriter, dùm, quantum dispendij vel unico *Oberntrautii* fato intervenisset, animis recolligerent. Quò gravior autem esset hic dolor, eò ulteriorem indè *Thillyani* capiebant lætitiam. Vt petenti *Regi* cadavera *Ducis*; & *Obentrautii*, ad sepulturam promptè redderentur.

III.

Ferdinandi II. Imp. ad Saxoniæ infer. Principes, Ordinesque, dehortatoria.

HVnc in modum ubi jam inter *Regem*, & *Thillyum*, arma expedirentur, juxtàque *Mansfeldius*, & *Christianus*, *Brunsvicensis*, in *Imperium* recèns ingruerent, *Cæsar* denuò *Saxoniæ inferioris Principes*, *Ordinesque*, à militia dehortari cœpit. Tametsi; inquit, *Cæsar* superiori tempore, uno, atque altero, publicato monitorio, *Imperij Circulis*, præsertim *Saxoniæ inferiori*, interdixisset, ne perduellibus quoquo modo conniverent, multò minùs faverent, ut in id genus machinatores datâ operâ inquirere, inquisitos in custodiam redigere, redactos *Cæsari* sistere, juxtà quoque ipsimet *Principes*, *Ordinesque*, suspectis, atque extrà leges *Circulis* excurrentibus, copiarum collectionibus, sese abstiuere, juberentur, nihilo-minùs illis *Cæsaris* mandatis omnia hactenùs, atque è diametro, ut ajunt, evenire adversa, & contraria. Tantùm non enim *Mansfeldium* & *Halberstatensem*, aliosque proscriptos, ac perduelles, novis sub copiis in *Imperium* hoc postliminiò educere, immò verò ab ipsis *Principibus*, præter morem, ordinemque, *Circuli*, tantos cogi armorum, militumque, apparatus, ut meram hostilitatem, offensionemque *Cæsaris*, *Electorumque*, & *Principum*, fidelium, sapere videantur; neque ulla, ex lege *Imperii*, cautiò interveniat.

Ea ergò id genus perduellium cùm sit audacia; de effrænis temeritas, ut nihil aliud, nisi *Imperii*; si liceat, interitum moliantur, utique supremum *Cæsaris* officium postulare, huic ut recèns in repenti malo occurratur, nedùm aliis *Imperii Principum* auxiliis, ac copiis, perduellium noxii id genus conatus ut fomententur. Iccireò *Cæsarem* severè, ac seriò, denuò *Circuli Principibus*, *Ordinibusque*, edicere, atque injungere, eò omni deditâ operâ respicerent, quà proscripti neque, per eorum conniventiam, in *Imperii* fines irruere, neque illis in locis milites conscribere, neque delectus, aut stativa facere, nedùm ejusmodi quicquam ten-

tare, multò minùs patrare, quiti essent. Hoc nomine, absque ullo personarum respectu, proscriptos, eorundemque pararios, interciperent, interceptosque *Cæsari* mitterent. Ipsi verò simulátque *Principes*, *Ordinesque*, à militia suspecta manus cohiberent, nullasque copias, extrà *Circuli* legem, ordinemque, colligerent, stipendiisque obligarent. Si qui adversæ partis impetus metuant, sub tutelam *Cæsaris*, geminique ejusdem exercitus alas, confugerent. Nisi hoc denique, quod *Cæsar*, quod leges *Imperii*, jubent, *Principes*, *Ordinesque*, faxint, atque exequantur, fore, ut omnibus privilegiis, juribus, feudisque, excidant, ac priventur, privati verò, nomen huic militiæ adversus *Cæsarem* dantes, pariter privilegiorum, bonorum, honorumque, jacturam, absque missione, incurrant.

IV.

Thillyus, litteris Frider. Palatini interceptis, Saxoniæ inferioris Principibus institutum Daniæ Regis detegit.

NEque suo loco ferias agebat *Thillyus*. Qui ut *Saxoniæ inferioris Principes* aut in *Cæsaris* partes rectiùs pertrahere, aut à *Regis* instituto abalienare, posset, nihil operæ, ac sedulitatis, omisit. Cùm igitur casu fortuito intercepisset litteras, à *Frederico Palatino* ad *Turrianum Comitem* scriptas, rem omnem, & quo loco habenda essent *Christiani*, *Daniæ Regis*, arma, opportunè illis significare, ac detegere, cœpit. Nuper, inquit, sub diæta provinciali *Brunsuicensi*, legatis suis, à *Circuli Principi*[illegible], *Ordinibusque*, responsum, in litteras relatum, exhiberi, pariterque toties verbis & *Germanis*, & conceptissimis, confirmari, cœpisse, *Principes*, *Ordinesque*, nihil aliud quicquam pensi habere, nisi ut obedientiam, subjectionemque, ergà *Cæsarem*, debitam, usque ad extremum halitum, proferre, atque illæsam, conservare, queant. Hoc nomine neque adversis unquam consiliis accessisse, neque *Cæsaris* hostibus operam dedisse, ut etiam susceptum defensionis *Circuli* negotium ultrà leges patrias extendere neutiquam cupiant, multò minùs *Frid. Palatinum* per viam armorum in possessiones pristinas reducere, aut ejus generis quicquam in *Cæsaris* offensionem designare, animos inducant. Præsumptiones esse simplices, nudasque, quales vel *Cæsarem*, vel *Thillyum*, in *Circuli*, provincias induxissent, maximè, cùm de constanti sua, & sincera, ergà *Cæsarem* obedientia, itemque æquitate expeditionis *Daniæ Regis*, dubitandum non esset. Hanc ob rem se per cursores omnia significâsse *Cæsari*, utpote qui executoris, vel ministri, hac in parte vices gereret. Indè, quid porrò *Cæsar* velit, exspectandum esse.

Cur autem *Cæsar* voluisset, ipse ut in *Circuli* fines exercitum induceret, mox luculentis sub demonstrationibus in lucem proditurum, ut, persuasiones tantùm haud fuisse, liquere debeat. Eas enim esse, sub diplomate *Cæsareo* allatas, circumstantias, eas *Fridlandiæ Ducis*, admonitiones, ut nullo pacto, tantis sub rerum procellis, p̄sumptionum nomine venire, ac nedū ipsimet *Saxoniæ Electori* displicere argumenta, potuerint. Nihil se dubitare, quin è *Circuli* illius *Principibus*, *Ordinibusque*, essent, qui quidem rectissimè ergà *Cæsarem* animis inclinarent, nedùm adversæ partis consiliis hactenùs accederent. Nihilo-minùs cæteros, sub electione novi capitis, atque archistrategi, periculorumque impendentium persuasionibus, aliud agere, illosque communibus procellis involvere. Interim rectiùs sentientes, curiosiùs omnibus examinatis, contrà *Cæsarem* induci, sincerisque factis dehortationibus diutiùs repugnare, nollent. Dis mox veritatem, hactenùs sub involucris latitantem, meridianam, manifestamque, in lucem producturum. Atque ut vel in instanti, præsentissimam ejus rei fidem, nempè *Cæsarem* suspicionibus haud niti, sed magni momenti ra[illegible]onibus ferri, tanquam manibus palparent, ecce[illegible] se illis copiam submittere eorum codicillorum, cujusmodi *Cæsaris* hostis iste antesignanus recèns ad *Turrianum* emisisset, & mirabili *Dei* providentiâ in manus suas, venissent. In illis ità haberi: Nempè *Reges* ad *Mansfeldij* copias, cum *Daniæ Rege* conjungendas, legatis dimissis pecunias dispertirentur, pro exercitus illius conservatione. Aliàs spem esse frustraneam. *Palatinum* hoc nomine gaudere, super rebus per *Gallias* rectiùs sese habentibus, pace cum *Reformatis* facta, *Nunciique Pontificij* labore frustraneo. *Regem Connestablio* exercitum satis splendidum assignare, inprimis *Daniæ Regem*, feliciter recuperatâ sanitate, pium cœptum constanter urgere, atque in diem copiarum numeros augere. Ex his evidentissimum emergere, actiones, & copias, omnes eundem, & communem, in scopum dirigi, undè cæteri, *Daniæ Regem* suffulcientes, ejus copias alerent, *Venetis* maximè pecunias, hanc in expeditionem, erogantibus. Tametsi *Vngariæ Rex* putatitius ad se *Palatinum* nihil litterarum daret, nihilo-minùs has ejus vices implere *Scultetum*, è *Berlino* aliis modis omnia perscribentem. *Strasburgum* mox affuturum esse. Vt etiam *Rusdorfius* in mandatis habeat, admonitionibus rem agere.

His, & id genus novis, *Palatini* apparatibus inductum *Bethlenum*, fide, & transactione, recèns postpositâ, in *Cæsarem* vultus elevâsse, armaque corripuisse. De œcumenici illius *Cæsaris* hostis, nempè *Palatini*, intentione, ità rem claram esse, ut modò non recuperationem dignitatis, & possessionum amissarum, sed etiam *Bohemiæ* regni, adjunctarumque provinciarum, animo concipiat. Eo usque enim ejus porrigitur arrogantia, ut se etiamnunc pro *Rege Bohemiæ* gerat, *Turrianumque Pragam* invitare ausit, tanquam omnia illa sibi deberentur. De fide horum *Palatini* codicillorum si quisquam indubitare velit, ei, quandocunque libitum sit, originales exhiberi posse. Vt insuper miraculosam velut rerum earum, quæ in præsentiarum coquuntur, fabulam, tanquam in medio sub theatro in scenam productam, omni remotâ nebula, intueatur, & *Cæsari* idem intimare desideret.

Irent nunc iccircò *Principes*, *Ordinesque*, *Regisque* arma excusarent. Scilicet ille est, qui, è voto *Palatini*, cœpti constantiam urget, & perseverat. Ille est, quem *Rex Angliæ*, *Veneti*, aliique, pecuniis adjuvant, ut exercitus alere possit. An igitur adhûc,

hûc, *Regem Circuli* defensionem tantùm parare, obtendent? An minùs, sese in labyrinthos, ac mæandros, deductos esse, profitebuntur? Certè, ut oculis debetur fides rectissima, ità iis, quæ manibus palpamus, necessitate quadam credimus.

Iam, quibus de causis, & cur, *Thillyus* in *Circulum* arma protulerit, tantisque, ac tàm luculenter patefactis machinationibus obviàm ire cogatur, rem in omnium oculis, ac planissimam esse. Proindè, nihil ad restaurationem pacis, incommodique impendentis amolitionem, salutarius esse, magisque necessarium, quàm ut *Principes, Ordinesque*, toties commendatam illam obedientiam, ac devotionem, ergà *Cæsarem* reipsâ demonstrarent, copiis suis præstò missionem darent, eandemque militis exautorationem *Regi*, sui ipsius commodi causa, inculcarent, ac persuaderent. Ità enim tàm patriæ, quàm sibi, ex usu futurum. Hæc si faxint, neque *Palatini* sive litteris, sive molitionibus, accedant, se quoque (*Thillyum*) promissis, suprà factis, non defuturum esse.

V.

Nova apud Brunsvigam diæta provincialis aperitur, agiturque instiò super induciis.

SUperior absque effecto laboraverat diæta, apud *Brunsvigam* habita. Neque à *Cæsare*, ad postulata *Principum*, responsum exceperat *Thillyus*. Tãetsi igitur infestis passim armis omnia fremerent, nunc hâc *Thillyanis*, nunc illac *Fridlandicis*, regiones occupantibus, nihilo-minùs iteratò nova apud eandem *Brunsvigam* diæta aperiri cœpit, an eo pacto transactio fortè intervenire, infestisque, & noxiis, armis missio dari, posset. Intercedebant *Saxo*, & *Brandeburgicus*, *Electores*, partim à *Principibus*, corrogati, partim ab ipsomet *Imperatore* in arbitrium propositi. Sed, sub ipsis initiis, adeò lentè hoc opus moveri cœpit, ut multi exercitatæ prudentiæ homines super eventu malè ominarentur. *Thillyus* enim, & *Fridlandus*, locis obviis passim intercipiendis strenuam dabant operam, ut etiam de legatis mittendis seriùs cogitarent. Ex altera parte *Principes* haudquaquam ipsi conveniebant, ut etiam legatos segnius expedirent. Vtrinque, de securitate, ac fide publica, laborabatur. Et dubium erat, an hic salvus, ut ajunt, conductus à *Circulo* immediatè, an à *Rege*, & *Duce Brunsvicensi*, esset impertiẽdus. Qua de re cunctationes id genus *Elector Saxo* molestè ferens, missis ad *Principes* litteris, hanc illis sive procrastinationem, sive oscitantiam, objecit.

Illi sic responsum est a legatis: Quòd res, inquiunt, lentiùs procederent, id *Thillÿ* culpâ usuvenire, qui ad superiorem *Principum* declarationem nondùm paria fecisset. Illum potiùs, unà cum *Fridlando*, in *Magdeburgica*, & *Halberstatensi*, ditionibus præoccupandis, fatigari, quàm ut in diætam præsentem intenti sint. Interim de fide publica laborari. Et undè hæc petenda sit, nondùm certum esse. Eum esse pro tempore rerum, provinciarumque, statum, ut *Principes* ipsi, aliâs in pacem inclinantissimi, coire nequeant, aut extrà patriam proficisci ausint, nisi domi interim periclitari mavelint. Nisi *Electori* grave fuisset ad fines *Circuli* supervenire, etiam *Principes* minùs haberent, undè ipsi convenire detrectâssent. Quanquã tamen ea *Principum* nunc foret conditio, ut, debacchantibus hinc indè exercitibus, domi, ac patria, sine periculo, abesse nequeant. Interim legatos, mandatis plenissimis instructos, convenisse, ut, quoad rei summam, nihil desiderari debeat. Cùm autem res non nisi maximi hæc sit momenti, quæque tàm secularem, quam æternam, salutem concernat, tùm obscurum, nondùmque exploratum, fiat, quid inter *Principes*, ac *Thillyum* intervenire amet, utique facilè fieri posse, ut de rebus particularibus, casu quodam evenientibus, *Principes* aliquando erudire debeant.

Ad illam excusationem, *Elector Saxoniæ* duarum septimanarum inducias proposuit. Super quo *Principes* ità rescripserunt: Tametsi longè *Principibus* foret conducibilius, de rei summa transigere, pacemque omninò, remotis hostilitatibus, reproducere, maximè, cùm Provinciæ infestis urgeantur armis, totàmque belli molem super incumbentem experiantur, nihilo-minùs, si super induciis paciscendum sit, *Principes* meritò deliberare, ac de eo solicitos esse, ut explicetur antè omnia verus ejusce rei, & legitimus, sensus. Et primùm, induciæ, more militari, ex eo momento, quo per omnes legiones utrinque publicari, cœperunt, inclusivè censerentur. Ità ut, durantibus induciis, ab hostilitate quaviscunque feriæ essent. Ità partes, à tempore publicationis, ab omnibus utrinque, quocunque veniant nomine, offensionibus in totum acquiescerent. Hoc interstitio miles exactionibus, per stativa quæcunque, omninò parceret, frugali, ac commodo, victu intrà modestiam contentus. Eâdem operâ violentæ per *Magdeburgicum*, & *Halberstatensem*, *Episcopatus*; itemque provinciam *Brunsvicensem*, pecuniarum extorsiones cessarent, necdùm, induciis exspirantibus, respectu ejus interpositionis, exactiones exasperarentur. Sic quoque partes militantes loca nova, extrà ea, quæ possident, nulla occuparent, neque præoccupata communirent, neque prædas quascunque indè abigerent, sed omnia singula eo, quo sunt, statu permanerent. Nomine verbi τῶ *hostilitatis*, juxtà leges *Imperii* scriptas, pacisque publicè sanctiones, ab omni injuria, ac violentia, partes sese abstinerent. Eodem nomine commercia essent libera, peregrinantibus eundi, redeundique, permissa indemnitate. Si quæ pars has leges transgrediatur, huic altera pœnas irrogaret. Loco cautionis denique, *Recessus*, vel codicilli *Reversales*, utrinque deponerentur, illa sub clausula corroborati, omnia, ac singula, nempè fide regiâ, verbis, *Principe*, ac *Comite*, dignis, servanda esse.

Sed diutiùs super istis articulis disceptatum tum quidem est. Quidam inducias, in tres, vel plures, menses extrahendas esse, proponebant. Sed neque hæc ratio *Regi* placere poterat. Ajebat enim, unius, atque alterius, tantùm septimanæ inducias nimis esse angustas, ac perbreves, ut operæ pretium perfici non queat. Vice versa trium, pluriumque, mensium armorum suspensionem nimis prolixam, & tantùm non *Circulo* intolerabilem esse. Accedebat,

super *Mansfeldio*, altera lis, & controversia. *Caesareani* siquidem illum, tanquam proscriptum, & transactionis illius minimè compotem, exclusissimum faciebant. Sed impugnabat hoc *Rex Daniae*. Aliam, inquiens, fuisse *Mansfeldii* nuper vocationem, dùm *Palatini Electoris* partes sequeretur. Aliam pro nunc, & diversam, esse rationem, dùm à *Galliae, Angliaeque, Regibus* missus, ac legatus, *Saxoniae inferioris* rebus periclitantibus succurreret. Illum ergò non magis proscripti nomine, sed tanquam *Regis* utriusque ministrum, habendum esse.

VI.

Summa pacificationis à Principum legatis recèns proponitur.

HAec de induciis. De summa autem sive transactionis, sive pacificationis, sic leutiebant *Principum* legati, dictam concelebrantes. Tametsi, ajunt, maluissent, *Electoris Saxoniae* legatos potiùs de pacificatione ipsa, quàm induciis, proposuisse; nihilo-minùs, quòd praetendant, nihil sibi esse in mandatis, ideoque veniam hanc illis dari ex merito. Illam autem etiamnunc esse *Principum, Ordinumque*, sententiam, nuper *Thillyo* significatam, atque jam quoque *Saxoniae Electori* apertam, Nempè, si *Thillyus* militem reduceret, *Circulum* restitueret, loca occupata redderet, damnum illatum, praeeunte liquidatione, refunderet, in posterum de non offendendo sufficienter caveret: Inprimis, si *Caesar Circuli Principibus, Ordinibusque*, vadimonium praestaret, illos in possessionibus suis tàm electivis, quàm haereditariis, neque contrà pacem *Imperii* religiosam, neque secularem, aliasq; constitutiones, inprimis *Augustanae Confessionis*, sub *Carolo V. Imp. Anno M.D.XXX.* publicatae; exercitium gravandos esse, tùm *Principibus, Ordinibusque*, jurisdictio tàm ecclesiastica, quàm secularis, hactenùs acquisita, atque obtenta, absque ulla quantacunque innovatione, sarta tectaque conservaretur, ut nihil illis, quoad *Archiepiscopatus, Episcopatusque*, quicquam decedere debeat, ut potiùs sub *Caesaris* protectione acquiescere, & securi esse, sustineant. Sub illis conditionibus, & tùm quidē, *Principes, Ordinesque*, oppidò copiis suis missionem daturos, adeóque, apud *Daniae Regem*, *Circuli* superiorem, idem ut faxit, & universum exercitum juxtà exautoret, effecturos esse.

VII.

Fridlandicorum, & Thillyanorum, legatorum postulata.

AD illa *Circuli* postulata sic exceptum est à legatis *Fridlandicis*; Nihil minùs *Duci Fridlandiae* cogitatum esse, quàm fore, ut *Circuli Principes, Ordinesque, Caesari* ullas leges praescriberent, sed ejus voluntati obtemperantes copias quascunque exautorarent, vel *Caesareanis* conjungerent. Toti penè mundo innotuisse, quàm *Caesar* hujus praesentis belli autor minimè fuisset, ut ipsi *Principes, Ordinesque*, intempestivis armorum praeparationibus, *Caesarem* omninò provocârint, lacessierintque, & tantùm non banc *Circuli* invasionem extorserint. *Caesaris* usque autoritatem, quae meritò praeponderare debeat, postponi contigisse, ut, apparentibus *Circuli* armis haud tralatitiis, *Caesari* necessitas fuerit imposita, alium, juxtà *Thillyum*, & novū exercitum superinducendi. Ideóque, bae ut expensae *Caesari* refunderentur, par, atque aequum, esse. Magis ad *Caesaris* autoritatem, quàm *Principum* excusationes, respiciendum venire. Si igitur tales essent, atque sic ergà *Caesarem* affecti *Principes*, quales merito esse debeant, etiam *Caesarem*, sicut hactenùs, illos in protectionem admissurum esse. Sicut enim *Principes* huc usq; tā pace Religiosa, quàm seculari, uti frui potuissent, ità deinceps quoque iisdem commoditatibus, si velint, gaudere posse: hac tamen sub conditione, ut *Caesari*, pro ratione implorantium, libera permitteretur jurisdictio.

Quae igitur, nomine *Caesaris, Dux Fridlandiae* tùm postulabat, erant ejusmodi: Nempè *Rex Daniae*, unà cum *Circuli Principibus*, ac membris, copias omnes, quantascunque, exautoraret, è *Circuli*, & *Imperii*, finibus eliminaret, adeóque absque tàm *Caesaris* quàm fidelium *Imperii Principum*, incommodis, hoc effectum daret. Nequaquam autem sic dimissae copiae vel *Mansfeldio* proscripto, vel *Christiano Brunsvicensi* juniori, aliisque *Caesaris* hostibus, accederent, sed prorsus dissiparentur. Antè omnia verò *Mansfeldius* ex *Imperio* ejiceretur. Praemissis illis, *Rex Daniae*, unaque *Principes, Ordinesque, Circuli* de non offendendo deinceps caverent, ità ut neque ullo sub colore, vel praetextu, in posterum *Caesari*, fidelibusque *Electoribus*, ac *Principibus*, sive consilio, sive re, operâque, incommodare velint, absque fuco. In posterum quoque *Circulus* suspectis id genus armis modò nō omninò sese abstineret, immò verò, furtim irrepentibus, suspectis aliorum sive manipulis, sive cohortibus, neque locum, neque commeatum, subsidiumque, concederet ullum. Si deinceps forte, tàm in rem *Caesaris*, quàm *Circuli*, usuveniat, ut copiae conscribendae sint, caeteroqui aliter, nisi pro *Caesare*, haud militarent, ut prorsus Caesare s viribus conjungendae, eandemque *Caesaris* in defensionem educendae, venirent. Notorium esse, intuitu suspectarum *Circuli* in armis praeparationum, quàm *Caesari*, pro *Imperii*, fideliumque ejus membrorum, defensione, alium, novumque, exercitum conscribendi necessitas esset imposita. Hos igitur sumptus siquidem *Circulus* provocarit, cōsectarium esse, ut *Caesari* ob id refunderentur.

Secundùm haec, hostilitatem *Circuli*, ejusque intentionem, vel exindè liquere, dùm *Christianus, Dux Brunsvicensis, ac Luneburgensis* quòd *Caesaris* partibus constanti devotione adhaereat, a *Circuli* legionibus, instar hostis, infestetur, provinciâ ejus passim laceratâ, atque occupatâ. Hoc igitur damnum ut illi refundatur, justum esse, aequumque. Nemini enim fidelitatem suam ergà *Caesarem* oneri, aut fraudi, esse debere. Atque haec quò sine querela impleri singula possint, tàm *Regem Daniae*, quàm *Circuli Principes*, sub forma meliori caverent.

Impletis, atque in effectum deductis, illis omnibus, *Fridlandiae Ducem* curaturum esse, ejus exercitum

tus quantò ociùs ut deduceretur, neque *Circulus* ullo pacto læderetur, sed *Principes* pace tàm *Religiosa*, quam politicâ, securè ut uterentur, fruerenturque. Hactenùs *Fridlandici*.

Ejusdem planè monetæ erant juxtà *Thillij* postulata. Ut appareret, illis antè sic quidem convenisse.

VIII.

Principum, Ordinumque, Circuli ad Fridlandi, & Thillii, postulata, responsiones.

AD istas verò *Fridlandi, Thilliique*, propositiones, sic, nomine *Principum, Ordinumque*, tum responsum est. Nimirùm, inquiunt, nihil aliud sese exspectasse, quàm *Fridlandi*, *Thilliique*, legatos ea pacis media in medium collaturos fuisse, ut eundem ad scopum, & finem, utrinque perveniri potuerit. Sed prorsùs ex illis postulatis, extrà ordinem accidentibus, emergere contrarium, ut omnia magis extra scopum versentur, quàm ad metam, scopumque, directa videri queant. Eo enim pacto summam rei in controversiam vocari, *Circuli* defensionem enervari, *Fridlandique*, ac *Thilij*, actiones, tanquam legibus *Imperii* forent conformes, approbari velle. Ea propter *Circuli* legatos non posse non, *superiorum* suorum nomine, *Cæsaru* autoritate semper salvâ, innocentiam suam contestari, illudque paucis remonstrare, nolle sese deinceps id genus disceptationibus, in præjudicium *Principum*, *Ordinumque*, vergentibus, accedere, ut magis omnibus id genus in contemptum, ac prævaricationem, *Circuli* spectantibus dicteriis conceptis verbis contradicere teneatur. Salvis hoc modo *Circuli* juribus, in medio sese relinquere, ea, à *Principibus*, *Ordinibusque*, proposita pacis media sugillari velle, tanquam ad colorem inducendum ficta essent, cùm illa ipsa è legibus *Imperii*, *Cæsareis* capitulationibus, insontisque *Circuli* constitutionibus, desumi contigerit. *Circuli* legatos *Cæsaris*, utique *Imperii* capitis, fastigium, atque supremam illam dignitatem, ad animos admittere. Procul ergò abesse, ut hunc solennem respectum unquam insuper habere, aut, extrà ordinem procedendo, supremo illi capiti modum, legemque, præscribere tentârint. Eam notam inmeritò sibi velle imponi; *Principes* enim, *Ordinesque*, illam calcasse viam, quam & natura & experientia, commonstrarent. Morbum *Medicos* regulariter haud curare, nisi remotis antea, & sublatis, caussis. Ità *Circulum*, prius, super pace tàm religiosa, quàm politica, confirmandum, copiasque *Cæsaru* utrasque deducendas, esse. Hoc facto, *Regem* quoque, *Circuli* caput, unà cum *Principibus*, militi suo missionem daturum, tanquam defensionis caussis illis jam cessantibus. De eo, quòd *Principibus*, *Ordinibusque*, imponeretur, arma, defensionis ergò suscepta, non fuisse necessaria, ita esse, ut neque *Fridlando*, neque *Thillyo*, hoc largiri possint. Malle autem, sibi ab utroque, sub subditorum suorum excidiis, eam necessitatem non fuisse illatam. In propatulo, ac notitia omnium, versari, *Circulum* à bono tempore capite, atque archistratego, caruisse. Cùm verò varii per *Imperium* motus increbrescerent, *Cæsarem*, sub *Calendas Ianuarias*, M. DC. XXV. *Principes*, *Ordinesque*, litteris, apud *Viennam* datis, monuisse, prospicerent sibi de novo *Circuli* capite. Eos enim esse hodiernos tumultus, ut, nisi *Circuli* fines præmuniantur, periculum illis maximè locis creari queat. Hanc in rem arma defensiva requiri. Idem *Circuli Principibus*, *Ordinibusque*, ipse inculcavit *Thillyus*. Ipse quoque autor, ac monitor, fuit, nempè providerent *Principes*, ne dùm aditus aliàs externis copiis præcludantur, *Saxoniæ inferioris* fines infestari, inprimis finitimi *Ordines* damnis affici, possint. Hoc modo defensionis arma oppidò necessaria esse, saltusque intra *Hammaburgium*, & *Bremam*, observandos esse. Ut jam de illis molestius, variarum cohortium traductionibus, atque exactionibus, quibus nonnullos ejus *Circuli Ordines* affligi in immensum accidisset, ità ut nedùm hoc damnum cōmodè æstimari queat, nihil afferat. Quousque autem defensionis arma extendenda essent, hoc, juxtà *Circuli* acta, indè usque ab *Anno* M. D. LVI, in potestate, atque arbitrio, *Principum*, *Ordinumque*, fuisse. Nisi *Thillyus* prior, offensione subministratâ, in *Circuli* fines induxisset, *Regemque Daniæ* hostili more persequi cœpisset, nunquam præsentem ad rerum faciem, atque extremitatem, foret deventum. Iam dùm non modò *Thillyus* offensionis originem dedisset, sed etiam novo cum exercitu *Fridlandus* in *Circulum* super induxisset, prohiberi, atque, meritò interdici, haud posse, quò minùs *Circulus* justam parei defensionem, armisque arma, justa sub proportione, opponat. Obedientiam, ac devotionem, non quidem in labiis, sed factis, consistere. Aliud *Cæsarem* nuper *Circulo* contestari cœpisse, aliud *Fridlandum*, *Thillyumque*, agere, ut *Circuli* p̄tensiones, atq; excusationes, in universum omnes, reiicere contendant. Hoc repugnare *Cæsaris* usque adeò clementiæ, & justitiæ, ut non immeritò *Principes*, *Ordinesque*, & audiendi sint, & ad objectiones, sibi inrentatas, respondere teneantur.

Pro secundo, eò restringere *Cæsareanos* compositionis oblatæ media, ut tùm *Cæsar* operantibus obedientiam, veramque devotionem, pacificationē tàm religiosam, quàm secularem, confirmare cupiat, ità tamen, ut ad unius, alteriusque, partis instātiam, justitiam liberrimè exercendæ jus reservetur. Eo nomine sese omnia acceptare, quæcunque superioribus suis quo quo modo fructuosa, atq; utilia, esse queant. Siquidem autem hactenùs, adversùs sanctiones, capitulationes, utque id genus promissiones, & salvos, ut vocant, conductus, *Circulum* insontem affligi usuvenisset, eam in rem *Principes*, *Ordinesque*, à *Cæsare* impendiò contendere, vellet *Circulum* à præsenti calamitate, citrà meritum ejus adducta, exonerare, juxtaque pacificationem illam, tàm *Augustanæ Confessionis* exercitium, quàm res politicas, concernentem, constabilire, inprimis verò *Iustitiæ* tenorem sic quidem moderari, ne prædictæ illius *Confessionis* exercitium interturbari queat.

Pro tertiò, rem sic à parte legatorum *Cæsareanorum* videri comparatam, ut sepositis pacis mediis, à *Circuli* legatis propositis, aliam, & planè diversam, viam calcare velle judicentur. Atque hoc modo extrà oleas, quod dicitur, statum ferri, ut non nisi consequentiæ, oppidò periculosæ, impendeant. Ne autem, tanquam per circuitus agere videantur, eece! nomine *superiorum*, reservatis

 illorum

illorum juribus, ad proposita postulata articulatim sic respondere fert animus. Nempè, *Regem*, *Principesque*, atque *Ordines*, quàm primùm copias, citrà dubium, deducturos esse, modò priùs *Circulo*, super pace tàm religiosa, quàm seculari, sufficienter esset cautum, amboque *Cæsaris* exercitus deducerentur, locis, antè occupatis, recèns restitutis, atque in posterum, de non offendendo, securitate præstitâ. Hoc modo præeunte securitatis certitudine, *Circulum* suas copias præstò exautoraturum, neque exautoratas ulli permissurum. De *Mansfeldio*, quo cum sibi nihil negotii esset, jam suprà responsum fuisse. *Principes*, *Ordinesque*, ergà *Cæsarem* sic affectos esse, ut, sicut hactenùs reali obedientiâ, ac devotione, *Cæsari* adhæsissent, hostiumq; consiliis, ac molitionibus, haudquaquam accessissent, deinceps hunc animum, hanc devotionem, citrà ullum fucum, perseverare cupiant. Modò ex adverso, quà *Confessionis* suæ, quà jurisdictionis, exercitium, securis esse liceat. Eâdem operâ, prout hactenùs à suspectis armis, defensionisque mediis, sese abstinuissent, ità *Principes*, *Ordinesque*, posthâc facturos esse. Salvis interim *Circuli* juribus, adversùs quæ designare nihil præsumant. Et si fortè accidat, ut posteà defensione *Circuli* opus sit, tùm sese, secundùm *Circuli* constitutiones, omnia peracturos, *Cæsari* debitam obedientiam præstituros, neque ulli *Imperii Principum*, membrorumque, incommodaturos, esse. Cùm ergò *Circulus* primo loco nullatenùs offendisset, armis ad puram defensionem susceptis, ut contrarius actus doceri queat ne quidem ullus, itaque insolens esse, ut sumptus ulli ab eodem postulari velint. De *Christiano Luneburgico* ità esse, ut hæc quæstio hûc minùs spectet, neque *Circulus* ei quicquam debeat, ut *Principes*, *Ordinesque*, litteris, nuper ad eum hac de re datis, inhæreant. Si igitur *Circulus* suis legibus securè restitueretur, illum deinceps minimè periclitaturū esse. Quo nomine promissionibus illis, nimis latè, longèque petitis, *Principes*, *Ordinesque*, minimè posse acquiescere. Iam enim rem in puncto securitatis, ac vadimonii, verti. Eò respicerent *Fridlandici*, & *Thillyani*. Utliqueat, illis pacem cordi esse, potiùsque ad *Saxoniæ inferioris Circuli* ab ulteriori excidio præservationem collimare, quàm *Circuli* insontis ruinam accelerare velle. Semel *Circulum* exautorationem copiarum suarum promittere, ac condicere. Saltem hoc desiderari, uttam, quà *Confessionis Augustanæ*, quàm *Iurisdictionis* avitæ, exercitium, securitas ipsis confirmari sustineat. Vlteriùs non esse, ut vel alia à *Circuli* proceribus expectoratio exspectetur.

IX.

Thillyanorum, ad exceptiones Circuli legatorum replicationes.

ILlæ *Circuli* declarationes postquàm, ab arbitrio *Electorum*, *Thillyanis*, *Fridlandicisque*, oblatæ fuissent, sic tùm quidem *XVI. Cal. Febr. M. DC. XXV.* *Thillyani* regesserunt: Nempè, prout ex actis, & declarationibus, videre esset, totùm pacificationis inchoatæ cardinem sub illis articulis verti: Scilicet *Daniæ Rex*, *Circulique Proceres*, copias dimitterent. Nullique alteri permitterent. Iam, & deinceps, partibus *Cæsaris*, fidelium que *Electorum*, ac *Principum*, accederent. *Mansfeldium*, ejusque complices, persequerentur. Sumptus bellicos redderent. *Christiano Lüneburgico* damnum illatum refunderent. Deque omnibus illis constanter, & optimâ fide, caverent. Ex altera parte, *Cæsar Circuli Proceribus*, tàm quà electivas, quàm hæreditarias provincias, & *Confessionis Augustanæ*, & *Iurisdictionis* secularis, exercitium, ac securitatem, præstaret, ne deinceps gravari possint. *Thillyus*, & *Fridlandus*, exercitus deducerent. *Circulo* deinceps parcerent, damnumque illatum resarcirent. Inprimis *Cæsar*, amboque exercituum *Generales*, securitatem eorum omnium præstarent.

Ad hæc pacificationis summaria, ac capita, sic quidem categoricè responsum est à *Thillyanis*: Nimirum, quod concessionem illam pacis tàm religiosæ, quàm secularis, concernit, *Cæsaris* illam esse voluntatem, ut, sicut hactenùs securitas illis quæsita fuisset, ità deinceps nequicquam illi derogaretur. Procul enim abesse, ut *Cæsar* contrà designare, ut potiùs in protectionem illud, quodcunque est, admittere, affectus sit. Interim *pacis* religiosæ conditiones ab ipso quoque *Circulo* adimplendas esse, sic ut *Cæsari* juris, ac justitiæ, administratio reservaretur, neque *Canonici*, *Catholicæ Ecclesiæ* addicti, præter meritum, gravarentur. Pro ejus rei assequenda fide, & securitate, nullum *verbis Cæsareu*, *VI. Cal. Sextil.* superiori *Anno*, publicatis, præsentius affulgere aliud remedium. Illud enim in manibus *Principum*, *Ordinumque*, esse, illud *Cæsarem* nondùm retractasse, immò illud adbûcdùm & recognoscere, & in eventum pacis, per *DEI* gratiam subsequentis, confirmare, ratumque facere, velle. De deductione exercituum *Cæsareanorum* ità esse, ut *Thillyus* illicò *Circulo* exire, copias aliò transferre, adeóque neque in præsentiarum, neque posteà, *Principes*, *Ordinesque*, offendere, aut infestare, cupiat, atque eam in rem fidem illis suam litteris, ut vocant, reversalibus obligare paratus sit. Modò primo loco *Daniæ Rex*, *Circulique Proceres*, copiis suis missionem darent, aliasque deinceps haud superinducerent. Quod *Principes*, *Ordinesque*, promitterent, sese copias præstò dimissuros. nulli permissuros, adeóque, quoad fidem, atque obediétiam, *Cæsari* debitam, continuaturos esse, hoc *Thillyanos* in optima, ut loquuntur, forma lubentes acceptare. De armis *Circuli*, atque defensionis negotio, sic se sentire, ut rectiùs hûc articulum in medio relinquere, quàm curiosiùs ventilare, cupiant. Et si maximè, defensio illa locum habere debeat, necessum esse, ea omnes *Circuli Principes*, absque discriminatione, ut concerneret, ut nullo pacto hos tueri, alios, inprimis *Cæsari* addictos, excludere debeat. Cæterùm, etiam absque hoc respectu, ut pateat, *Thillyum* magis in *Circuli* conservationem, quàm destructionem, collimare, de sumptibus utrinque restituendis, damnisque resarciendis, sic esse comparatum, ut, si *Circuli Principes* postulatas antè damnorum refusiones remittere, illisque superfederet, velint, tùm à partibus *Cæsaris*, pacis amore, etiam postulatis impensis non sic strictè inhærendum esse. Et si præterea *Christiani*, *Ducis Lüneburgici*, damnum, extrà hanc tractationem, videri queat, agedùm per se quoque stare ut hæc

ut hæc petitio in tempus commodius reüci possit. Neque dubitandum esse, sic in pacem ferri etiam *Luneburgicum*, ut omnia penè huic (pacis) respectui posthabere, caussamque suam, legitimo, atque ordinario, suscepto processu, aliàs ventilare, cogitet.

Hæ siquidem essent *Thillyanorum*, ad pacem unicè spectantes, & directæ, ingenuæ, & reales, declarationes, utique *Electorales* illos arbitros minimè intermissuros esse, arbitrantur, quò idem animus, eadem declaratio, *Circuli*, legatis ab illis persuaderi sustineat: Omninò enim opus esse, sicubi compositio locum habere debeat, *Principes Circuli* copias reipsâ ut exautorent, fidelemq; *Cæsari*, & constantem, obedientiam comprobent. Si secus accidat, atque absque hac compositione sit, sese DEVM, orbemque *Christianum*, sanctè obtestari, suâ culpâ non usuvenisse, ut hæc tàm salutaris super pace tractatio, ac compositio, coire, ac coalescere, haud potuerit. Hùcusque *Thillyani*. Quibus pauca ejusdem argumenti subjecerunt, superpondii loco, *Fridlandus*.

X.

Circuli legatorum finalis declaratio, Thillyanis data.

His, alijsque, ejusdem generis, disceptationibus, tanquam pugnis verbalibus, & velitaribus, fatigabantur utrinque tàm *Principum*, quàm *Thilly*, legati. Utrique, suo more, missionem copiarum, præstitis præstandis, promittebant, utrique urgebant. Utrique, sibi pacem, compositionemque pacis, cordi esse, sub invocatione divini *Numinis*, sanctè protestabantur, & reprotestabantur. Saltem de eo controvertebatur, quæ partium prior exercitus exautorare teneretur. *Rex*, & *Circuli Principes*, prætendebant, *Thillyo*, itemque *Fridlando*, tanquam priùs offendentibus, atque *Circulum* perturbantibus, convenire, eadem lege, quâ priores irrupissent, exercitus è finibus ut deducerent. E contrà *Thillyus*, & *Fridlandus*, obiiciebant, *Cæsari*, tanquam *Imperii* capiti, hoc ex merito deberi, ut tàm *Rex*, quàm *Principes*, primi dimitterent copias quascunque, commendatamque illam ergà *Cæsarem* toties obedientiam, atque obligationem, ipso tandem facto corroborarent. Sed nusquam satis tuta fides videbatur, ut utraque pars utraque diffideret. Interim, quæ fuerit *Circuli*, & deindè *Thillyanorum*, finalis declaratio, itidemque regestio, porrò inspiciemus, ubi de modo utrinque exautorandi exercitus agitur. Ità verò *Circuli* institerunt tùm legati: Nimirum, inquiunt, immeritò se reprehendi, tanquam extremis inhæreant, id quod sibi ægrè accidat. Acta testari, non se motu proprio, sed arbitrorum hortatu, hanc in arenam descendere. Paulò antè se suo officio, & quidem articulatim, satisfecisse. An autem, sub curiosis illis protestationibus, sic responderent *Thillyani*, ut non potiùs ipsi in extremis perseverent, arbitrorum esset judicium. Si igitur eandem viam, à se calcatam, ingrederentur, articulatimque pariter respondere mallent, jam tandem ad scopum propiùs veniri posse. Semel enim ad rem, remotis verborum, ac contentionum, ambagibus, accedendum esse.

Super *Cæsaris* autoritate, atque respectu, sese toties contestatos fuisse, nihil sibi, secundùm DEVM, his in terris sanctius esse. Idem etiamnunc sese reproducere, confirmatissimumque facere, neque verbis, nedùm litteris, à se quicquam actum, peccatumque, hactenùs, quòd tàm *Cæsaris* fastigio, quàm *Electorum*, *Principumque*, dignitati, derogare, queat. Hæc in verba cùm toties condixissent, obedientiamque ergà *Cæsarem* intemeratam gerant, æquum fuisse, ut legati *Thillyani*, missis ambagibus, ordine agentes, in rem præsentem conclusissent. Sed illos in medio obhærentes ad conclusionem minùs properare. Itaque tantam esse, & toties inculcatam, *Principum*, *Ordinumque*, versùs *Cæsarem*, humilem inclinationem, ut, simulatque tàm pacis religiosæ, quàm jurisdictionis, exercitium, sibi idoneis rationibus confirmari contigerit, etiamnunc parati sint præstò copiis suis quibuscunque missionem impertiri. De prærogativa *Cæsaris* illos semper obiicere, atque unicè, hac velut sub captatione, hærere. Idem sese non negare, *Cæsari* autoritatem conservandam esse. Dùmmodò igitur res, quoad copiarum missionem, præstitis præstandis, certa sit, restare duntaxat, ut de modo utrinque dimittendi exercitus jam tandem dispiciatur. Quo nomine non liquere, cur *Thilly* exercitus, ut pote qui ad *Bavarum*, & *Ligarianos*, spectet, præ *Regis*, & *Principum*, copiis, prærogativam prætendere affectet. Ille igitur primo loco exautoraretur. Quod si neque hoc placere possit, *Regem* eò inclinare, ut, factis faciendis, *Imperatori* lubens honorem deferre studeat. Ideòque, rebus omnibus antè adimpletis, *Regem* nihil dubitare, ut dimissionis initia auspicari ipse velit. Itaque sic *Regem* sentire, ut prior legionem dimittere cupiat, hac lege, ut tàm *Thillyus*, quàm *Fridlandus*, pariterque uterque legionem exautoret. Sic alternis procederetur usque ad legiones duas ultimas, quæ simul, semelque, ut priùs, in totum dimitterentur. Hoc illud esse remedium, hunc modum, quo de neutra pars ampliùs excipere quita esset. Tametsi enim, quoad *Cæsarem*, nulla meritò interveniat diffidentia, nihilominùs, cùm tribuni *Ligariani* supremi aliud caussari fortè possint, tùm quoq; aliàs mandatis *Cæsareis* multa evenire soleant contraria, utique hanc conditionem, utrinque suspicione carentem, vitio sibi dandam haud esse.

De modo securitatis porrò, ità sentire *Principes*, *Ordinesque*, ut super pactis, ac transactionis articulis, codicillis subscribere, eosdem sigillis suis corroborare, adeòque fide, ac verbis, *Principibus* dignis, omnia illa, quæ, vigore transactionis, sibi facienda essent, implere, ac condicere, nihil dubitent. Idem se exspectare à *Cæsare*. Nempè *Cæsar* verbis *Cæsareis* ex altera parte promitteret, ac subscriberet, omnes, singulosque, articulos, codicillis insertos, atque expressos, optimâ, Cæsareâque fide, observandos esse, ità, ut neque ipse *Cæsar* adversùs quicquam designet, neq; per alios ejusmodi aliquid designari patiatur. Sic quoque hi Codicilli originales, ut vocât, in manib. *Circuli* essent. Sic *Electores Saxo*, & *Brandeburgicus*, hanc transactionem ratam haberent, ut, quæcunque pars contravenire deinceps pactis ausit,

in eam

in eam conjunctis insurgent operis, & viribus.

De sumptibus, atque expensis, bellicis, ità sese rem habere, ut, si *Cæsar* impensas, à *Circulo* nequicquam caussatas, remittere, simulátque *Christianus, Dux Luneburgicus*, super damnis illatis, acquiescere, pacisque amore, sancitâ velut utrinque amnestiâ, pleno jure renunciare, nihil detrectet, sese quoque apud *Principes, Ordinesque*, omnem, quod ajunt, lapidem moturos esse, ut & illi damnorum, desiderio pacis, atq; quietis, dememinisse debeat.

Interim, colophonis loco, à partibus *Regii*, pro rectiori pacis, ac tranquillitatis, observantia, hoc tandem desideratur, ut *Ligerianus* exercitus, tàm sub *Thillyo*, quàm alibi, militans, omninò exautoraretur. Illum enim à *Cæsare* non dependere, ut motuũ, offensionumque, harum, aliarumque, per *Imperium* tanquam materia, ac fomentum, censendus, veniat. Ea ratione rectiùs confidentiam *Electorum, Principumque, Imperii* conservari posse. Ut *Principes, Ordinesque, Regem* quoque urgere velint, aliis fœderibus ille manum subducere pateretur.

Denique, omnia, ac singula, quæ ab adversa parte in contemptum *Principum, Ordinumque*, interveniſſent, illis omnibus, lege officii, *Circuli* legatos denuò contradicere, adversæ parti verba sua reddere, omnemque honoris, dignitatis, famæque, tantorum *Principum* vindicationem, sibi, suisq; servare.

XI.

Thillyanorum finalis, & categorica dicta, responsio.

Quæ cùm, prolixâ verborum inductione, fuiſſet *Circuli* legatorum, finalis dicta, declaratio, sicquoque *Thillyani*, categoricam appellatam, responsionem, litteris conceptam, obtulerunt. Contenta erant fermè ista: Multa, vel omnia, inquiũt, hactenùs utrinq; acta, reproducere velle, nimis operosum esse. Illud verò juxtà odiosum videri, quòd à *Circuli* legatis recèns objectum esset, tanquam *Cæsaris* mandatis aliquando *Thillyus* contraveniat. Hoc autem eundem in votis habere, hoc desiderare, hoc palàm profiteri, modò cæteri per *Imperium* æquè, atque ipse, *Cæsareis* constitutionibus obsecuti essent, longè meliorem hoc tempore rerum faciem futuram esse. Suæ fidelitatis, atq; obedientiæ, *Thillyum* ea habere documenta, ut *Cæsarem* ipsum ejus rei testem luculentiſſimum, allegare queat. De diffamatione, & contemptu, *Principum* suorum, quod arguant toties *Circuli* legati, de hoc sibi nihil constare. Ut nunquam in animum induxerit, *Principum* honori quicquam derogare, ut potiùs hoc suum fuerit institutum, *Principes, Ordinesque*, ne sese, adversùs *Cæsarem*, inflecti paterentur, dehortari.

Ne igitur diutiùs extrà scopum jaculari videri poſſint, ità quidem, nimirùm verè, ac categoricè, sentire *Thillyum*, ut, impletis implendis, ipse exercitum è *Circuli* finibus realiter, atque ipso opere, deducere affectus sit, ut omnes, quorumcunq; interesset, confiteri teneantur, *Thilly* verbis, datæque fidei ex integro satisfactum, *Circulumque* molestiis illis militaribus exoneratum, esse. De modo, à *Circuli* legatis, pro copiarũ utrinque dimiſſione, ꝑposito, facilè aſſentiri quoque *Thillyum*, modò iste processus *Cæsaris* fastigio nihil derogare videri queat. Atque hoc modo *Christiano, Duci Luneburgico*, quæcunque loca, poſſeſſionesque ablatæ, absque ulla exactione, sive molestia, integrè restituerẽtur. Pariterque *Mansfeldius*, atque *Halberstadius*, etiam antè hanc perfectam transactionem, è *Circuli* finibus eiicerentur. Id n. aliàs *Imperii* leges inculcare, ut, absque ulla hæsitantia, & in proscriptos animadvertatur.

Quoad *Principum, Ordinumque*, contestationes, dùm nimirum devotionem suam ergà *Cæsarem* cõstanter prosequi vellent, hoc ex illis esse, quod placere quàm maximè poſſit. Neque ea de re ampliùs dubitari. Modò tandem affectum illum verum in effectum deducere laborarent.

Quoad sumptus, super damnis illatis, refundendos, de iis jam suprà conventum utrinque fuiſſe. Interim, ut *Christiano Luneburgico*, quã suas illas prætensiones, *Thillyus* præscribere poſſit, potiùs hoc extra ordinem videri. Hoc enim ab ipso potiùs *Duce* petendum venire.

Mündam, & *Huxariam*, civitates, extrà *Circuli* fines positas esse. Idcóque extrà hanc quoque transactionem venire. Nihilominùs, si *Viricus Fridericus, Dux Brunsuicensis*, hac de re *Cæsarem* interpellet, nullum dubium esse, quin exonerationem eorum locorum obtinere queat ius fit.

Quà res, jurisdictionesque ecclesiasticas, nihil *Thillyum* dispensare posse. Ut hæc, sicut alia ejus generis, extrà ordinem accedere, adeóque à scopo lõgiùs abire, videantur. Iam de copiarum dimiſſionibus laborari. De hoc fine rem præsentem verti. Ut neque arbitri *Electorales* hic quicquam definire velint, multò minùs ipse largiri valeat. Ut enim de sceptro, gladio, jurisdictionibus, & regalibus, *Cæsaru*, *Thillyus* quicquam tractare, atque agere, debeat, isthoc religioni sibi, ac non nisi sacerrimum, esse. Nunquam in res, *Religionem, jurisdictionemque*, ecclesiasticam, concernentes, *Thillyum* descendiſſe, neq; istud suarum partium esse. Ante hàc *Circulum* copias suas eo colore excusâſſe, tanquam defensionem neceſſariò susciperent, atque impreſſiones fortè hostiles præmetuerent. Iam recèns novum formari prætextum, & *Religionem*, resque ecclesiasticas, prætendi. Si igitur sic quidem alternare, novosque subindè scrupulos inferre, præsumant, nemini obscurum esse poſſe, quàm ipsis amica pax, ac compositio, minùs cordi esset.

Ejusdem cominatis obrepere, quod de exercitiis sui exautoratione, tanquam acceſſorium, jam emergeret. Eas enim copias ad *Cæsarem* spectare, fieri indubitatum, ut neque hoc *Cæsar* negaturus sit. Ut neque hoc corollarium hunc ad locum pertineat, neque *Cæsari* utile existat, dùm ipsimet de novis fœderibus mentionem iniiciant, & nihilominùs, hic pro tempore exercitus dimitti debeat, urgeant. Hoc autem se certò affirmare, sicubi, remotis hinc indè periculis, pax, & justitia, per *Imperium* reflorescant, *Cæsari* debitus honor, obedientia, ac respectus, constent, legesque, ac constitutiones, *Imperii* observentur, tùm *Cæsarem*, fidelesque *Electores*, ac *Principes*, in harum copiarum demiſſionem consensuros facilè esse. Neceſſitate enim præventos illos has impensas sustinere, ut libentius sese illis exonerare contendant.

Secun-

Secundùm hæc, nunquam hoc fuisse *Thillij* propositum, ut ullum, *Imperio* fidelem *Principem*, *Statumque*, è possessionibus exturbare enitatur. Si igitur *Circuli Principes, Ordinesque*, missis consectariis illis extraordinariis, ad scopum collimare, *Circulique* exonerationẽ maturare, cogitent, in se moram non futuram ullam. Ut etiam, de mandato *Cæsaris*, abundè illis cavere, atque realiter omnia, lege transactionis, adimplere, paratus sit. Si neque, citrà exspectationem, *Circulus* consectariis, atque extra ordinem irrepentibus, articulis, supersedere, atque hoc modo transactionem, pacemque, tantoperè desideratam, admittere, cupiat, plura se neque addere posse, neque debere. Ut ulterior a *Cæsare* declaratio exspectanda veniat. Ea ꝑpter ad arbitros *Electorales* hanc converti orationem, utrum illi autoritate sua *Principibus*, *Ordinibusque*, aliam mentem, atque hanc compositionem, missis illis consectariis præposteris, persuadere, an eò usque ad minùs armorum legitimam suspensionem interponere, velint, usque dùm à *Cæsare* alia, & recentior, declaratio supervenisset.

Atque hæc esse, quæ, pro operis complemento, *Thillyus* afferre debuisset. Si secùs accidat, & compositio effectu suo frustretur, tùm hæc omnia, salvo jure, citrà prævaricationem, habenda esse.

XII.

Circuli legatorum ultima, & completoria, reproductio.

ADhuedùm continuabat legatorum utrinque altercatio. Deerat igitur fabulæ periocha, & complementum, quod sic quidem à *Circuli* legatis allatum est. Frustrà, inquiunt, se sperâsse, futurum, ut *Thillyus, Fridlandusque*, hanc in sententiam pedibus irent, qua de meritò *Principes*, *Ordinesque*, sibi congratulari, tùm afflicti, gementes, ac palantes, subditi, mediis, atque atrocibus, sub calamitatibus, velut reviviscere, potuissent. Sed oppidò contrarium emergere. Dùm generalia, more antiquo, locum obtineant, neque ad articulos propositos speciatim eatur. Tàm diuturnam tractationem jã tandem videri cancrinam, ac retrogradam. Nimirùm eos articulos, antèhâc concessos, jam, tanquã novos, atque extraordinarios, postponi, adeóque ad *Cæsarem* rejici, velle. Sic itaque, tametsi *Thillyus* exercitum nudè deducat, neq; desiderio, neque securitati, *Principum*, satisfieri, ut primâ forte occasione nascente idem periculum immineat.

Quod de copiorum alternativè exautorationibus suprà proposuissent, illud nõ sic quidem interpretandum esse, tanquam *Cæsaris* autoritati, aut cujuscunq; alterius honori, quicquam detrahere debeat, ut saltem ad majorem spectet securitatem. Nã quo pacto mandata *Cæsaris* observari u suvenisset, hoc acta *Archiepiscopatus Bremensis, Ducatusque Brunsuico Luneburgici*, lineæ *Zellensis*, & *VVolferbytensis*, respectivè, sufficienter contestari. Ut de *Episcopatu Osnabruggensi*, aliisque, nihil adiiciant. Quòd *Thillyus*, vel *Cæsare* teste, obedientiam suam, mandatis conformẽ, jactet, idem multò luculentiorib. ꝑtestimoniis *Principes, Ordinesque, Circuli*, ꝑdicare posse. Quo pacto, quibuscunq; modis, n. *Cæsari* cõtravenissent? Profectò, si tantus apud omnes fuisset amor patriæ, belliq; abominatio, nunq̃ ea rerum per *Germaniam*, & fœda, prorupisset facies. Nunq̃ belli furor, intrà *Bohemiæ* regni limites se se tenens, in *Germaniam* diffusus fuisset, modò plus aquæ, quàm olei, incendio isti instillari accidisset. His accedit, op⁹ defensionis, à *Circulo* susceptum, nullo modo fuisse, nulloq; jure, illicitum, ac prohibitum. Quî ergò *Thillyus* executivè adversùs *Circulum* progrederetur? Dicat, si placet, quem *Imperii Electorem, Principemque, Catholicum*, *Rex Daniæ*, tanq̃ *Circuli* archistrategus, armis lacessiverit, ut ea propter sive *Thillyus*, sive *Fridlandus*, metu alterioris offensionis, prævenire debuerint? Ità & naturam, & leges, tàm divinas, q̃ humanas, omnes postulare, ut nulla executio antè sententiam, nulla sententia antè ꝓcessum, nullus processus, inauditâ partis alteri⁹ defensione, locũ habere possit. Tàm severum igitur, atrocemque, processum *Principes, Ordinesque*, promeritos haud esse. Modò *Circulus* armis infestis liberetur, pacis religiosæ, jurisdictionisq; secularis, exercitium, confirmetur, libertate *Teutonicâ*, & legibus *Imperii* salvis, certè illicò omnia hæc diffidentia corruet, dulcisq; p *Imperiũ* harmonia iterùm coalescet. Verbum *DEI* esse, ꝙ *Circulus* in oculis gerat, ut eo medio æternam salutem operari speret, neq; conscientiam vulnerare velit.

Contemptus, antè *Principibus* illatus, ꝙ negetur, ex actis contrarium patescere. Neq; legatos tamen sic esse affectos, neq; tantorum *Principũ* eminentiã pati, diutiùs ut verborum digladiationibus hæc res ventiletur. Ideóq; superiores illas suas cõtradictiones hûc referendas esse. *Thillyanos* de scopo hujus transactionis quidem verba facere, nihilominùs, dùm nimis angustis eum circumscribãt, atq; includant, limitibus, scopum verum non ferire. Quod n. *Thillyus*, de nuda exercitus sui deductione, *Circuliq̃*, exoneratione, inferat, id non satisfacere, ut icircò *Rex* arma deponere, & *Thillyo* credere, debeat, tanq̃ is, arreptâ fortè occasione, reducere, novũq; periculum accersere, nõn possit. Proindè, exonerationẽ *Circuli*, militisq; deductionẽ, fundamentũ velut ad pacẽ esse; Interim, ut pax firma, ac solida, coalescere possit, plurib. hanc in rem ingredientib. op⁹ esse.

De pace tàm religiosa, q̃ jurisdictione seculari, omnibusq; eò pertinentib. clausulis, juribusque quæsitis, jam pridem sub *Anno M.D.XXIII.* cum *Thillyo* transactum fuisse. Ut super his tùm articulis, pactisque, tàm *Cæsaris*, quàm *Electorum Catholicorum*, serenissimæq; *Infantis*, confirmationes tùm superaccesserint. Ea propter frustrà sugillari *Principes*, eorumq; legatos, tanq̃ res subindè novas, extraq; ordinem vagantes, interjungant, cùm priorib. tantũ modò vestigiis inhærere comperiantur. De eo n. non integram verti controversiam, ut saltem miles deducatur, imò necessarium maximè hoc requiri fundamentum, ac copulam, ut *Circulo*, quà *Augustanæ Confessionis* exercitium, quà jurisdictionem, ac jura acquisita, securitas præstetur. Ea igitur cõjuncta, non separanda, esse. De his omnib. tàm diu, tã abundè, ad ravim usque, hactenùs actũ, clamatumque esse, ut, cõpendii causâ, ad superiora provocẽt. Plura requiri ad exonerationem *Circuli*, q̃ ut obiter miles deducendus sit. *Principum Ordinumque*, jurisdictiones etiam extrà *Circulum* extendi; Ut de rerum quarũcunq; occupationib⁹, & restitutionib⁹, itẽq; de liberis commerciis, & quæ his annexa sunt, *Circuli*-

culi exoneratio intelligendo veniat. Si itaque hæc priùs impleri accidat, tunc quidem *Principes*, *Ordinesque*, officio suo non defuturos.

De *Christiano*, *Duce Lüneburgico*, quod proponeretur, mirari *Principes*, eos, absque mandato, ejus rei propositum urgere. An ergò *Circulus*, ejusque Principes, deterioris essent conditionis, qui *Calenbergensis* castri, aliorumque locorum, depravationem, absque damni refusione, ferre, ex adverso *Christiano Lüneburgico* satisfacere, tenerētur? Nihilominùs, si de cæteris omnibus transactum sit, etiā *Rex*, pro jure necessitudinis, operam daturus est, ut *Luneburgicus* placari queat. Interim, ut *Circulus* id genus damnis, atque incommodis, eorumque refusionibus, renunciare, vice versâ *Lüneburgico* satisfacere, debeat, hoc ex illis esse, quæ discordare videātur. Omnia sic fluctuare jam tandem in incerto; Ut, dùm ad singulos articulos specialis, & categorica, declaratio hactenùs exspectata foret, nuda saltem, & generalis, oblatio emergat. Dùm enim ex adverso res, ad Religionis, jurisdictionisque, exercitium spectantes, jam à limine hujus cōpositionis reiici, atque in dubium vocari, accidat, quid de cætero, sub hac rejectione, *Principibus*, *Ordinibusque*, sperandū sit, nemini non evidens evadere. Sicubi enim *Thillyo* non liceat falcem in res religiosas, atq; ecclesiasticas, immittere, mirari subit, quid esset, quòd suprà hoc propositum, ac thema, in tractationem admiserit? Et cur à *Cæsare* hanc in rem jam pridem instructionem, ac plenipotentiam, nō impetrâsset? Absque illâ *Religionis*, ac conscientiarum, scilicet libertate esse, ut *Principes*, *Ordinesque*, in provinciis suis pace, ac tranquillitate, uti frui haud sustineant. Neque iccircò obtrudi meritò, tanquam hæc res coronam, sceptrum, regalia, & id genus jurisdictionem supremam, *Cæsaris* tangat, petatque, sed hoc tantùm spectari, ut, sub umbra *Cæsaris*, prout sub illius antecessoribus usuvenisset, deinceps tàm conscientiarum, quàm possessionum, & jurium acquisitorum, pace, atq; observantia, *Principes*, *Ordinesque*, acquiescere sufficiant.

Quod superest, quod, pro confirmatione totius huiusce transactionis, & *Cæsaris*, & *Electorum Catholicorum*, fidem. *Principes*, *Ordinesque*, requisivissent, eo ipso majestati *Cæsareæ* suæ nequicquam detrahere; Ut etiam *Electorum Catholicorum* consensum expectant, non ut *Cæsari* hoc deroget, sed ut conciliatâ hac, & reductâ velut *Imperii* membrorum, sub *Cæsare*, tanquam capite, harmonia hæc animorum renascens copula, ac confidentia, velut interveniente mutuá consolidatione, ferruminetur. Qua copulâ, atque unione, præeunte, ac salvâ, majestas, dignitasque, *Imperii* reflorescere, ac vigere, faciliùsque externis fœderibus, ac molitionib', resistere queat. Sicubi ergò id, quod caput, & summa, totius rei est, nempe *Religionis*, & conscientiarum, libertas, itemque jurisdictionis, & jurium acquisitorum, exercitium post tot prægressas disceptationes, tandem velut heterogeneum, ac præposterum, quiddam, rejectari velit, omniaque hac ratione, hactenùs vētilata, tanquam in caducum, quod ajunt, parietem inclinare videantur: utique, nomine *superiorum*, *Circuli*, legatos, non absque summo dolore, ad animum admittere, tot, &, tàm laboriosas, disceptationes frustrà susceptas esse, adeóque in extremis rem relinqui. Eo nomine sibi præter votum, atque opinionem, accidere, ut *Electorum* quoque legati, tanquam arbitri, sub rerum tàm publicarum, quàm privatarum, dispendiis, inanem operam insumpsissent. Ex adverso, hoc sese solatio, tanquam cibo, sustentari, quò minùs transactio perficeretur, per sese non stetisse. Ut norint, *Cæsarem* tàm mitē, clementem, justumque, pacisque amantem, esse, ut, modò ritè fuisset informatus, nihil non ad hujus *Circuli* commodum, ipsius verò *Cæsaris* immortalē nominis gloriam, reliqui sit facturus. Atque sic quidem nunc in totius mundi esse oculis, undè esset, hâc ut pacis compositionem fine suo frustrari usuvenerit. Illud tantùm non sub his extremis casibus, calamitatibusque, tot hominum gementium myriadib. relictum esse, ut sub atrocibus id genus angustiis, suspirare, lacrymari, ac Quiritium fidem, more olim *Romanorum*, implorare, teneantur, ut magis vindicem *DEI* altissimi, atque omnipotentis, oculum in justissimam ultionem querelis, lacrymis, & planctibus, provocare, compellantur. Hactenùs illi.

****

Externa.

I.

Gustavus, Rex Sueciæ, Livoniam invadit, & occupat.

Uperiori anno induciis inter *Poloniæ*, *Sueciaque Reges*, exspirantibus, *Gustavus*, *Rex Suecorum*, instructa sexaginta, & ampliùs, navium classe, in *Livoniam* eduxit. Antequàm igitur *Poloni* sciuēt hostes adesse, jam tùm *Rigam* [illegible], in potestatem redegerat. Ut paulò post universâ provinciâ potiretur. Interceptis sic potissimis, etiam absque repugnantia, fortalitiis, seriùs *Poloniæ Rex* arma præparabat. Obnitentibus verò *Polonis*, *Livonisque*, equestribus, satius erat ad tractationes pacis, quàm arma, & sic quidem nimis serò more *Phrygum*, quod ajunt, animum adiicere. Misso igitur caduceatore *Polonus* pacis media offerre cœpit. Quibus conditionibus *Suecus* acceptatis, legiones receptui canere, atque in hyberna reducere, simulque ab offensionibus se se abstinere, jussit. Interim, dùm *Polonus*, & *Suecus*, super pacificatione rationes ineunt, ecce! *Poloni*, in *Livoniā* excurrentes, *Suecos* ex inopinato invadunt, ac fundunt. Sed nō impunè. Excitati enim, jussu *Regis*, tanquam è somno, *Sueci*, justis sub legionibus in *Polonos* eduxerunt, fusisque bis tribus cohortibus, etiam *Pirsenam*, præcipuum ad *Lituaviæ* fines fortalitium, interceperunt, apparatu bellico, (cujus inibi copia prostabat) machinisque, magnam partem in *Sueciam* abductis. Ità hæc illa libidinatio, & lasciva *Polonorum* provocatio, magno constitit, satius facturis, sicubi intrà cuticulam, quod ajunt, & domi manere, maluissent. Atque sic plerumque usu venire amat, ut dùm lucellum intempestivè quæritur, infortunium sinistrè agentes opprimat.

II. Bethle-

II.

Bethlenus, Catharina Brandeburgica nuptias ambiens, à Ferdinando II. Imp. litteras commendatitias impetrat.

DE *Bethleno* hoc tempore multa, & diversi generis, apud aulam *Cæsaream*, spargebatur. Qui cùm ligæ, ac fœderi, illi inter *Gallos, Angliaque, Reges, Venetos, Sabaudos, Belgasque*, recèns coëunti, accessisse diceretur, nihil aliud exspectabatur, quàm ut præparatis ingentibus copiis in *Vngariam* contrà *Imperatorem* rursùs superinduceret. Sed ille ex alto hanc labem dissimulare didicerat. Ut *Cæsari* modò non omnem obedientiam promitteret, sed etiam parariis *Cæsareanis* per provinciam suam milites stipendiis obligandi, tùm delectus instituendi, copiam faceret. Atque hanc non frustrà, citrà morem, humanitatem præ se ferebat. Hoc enim agebat, ut, dû *Catharinam, Electoris Brandeburgici* germanam, ambiebat, *Cæsaris* benevolentiam imploraret, quo, obtentis ab *Imperatore* ad *Electorem* commendatiis, securiùs voto potiretur nuptiali. Neq; defuit huic petito eventus. Simulátq; eoim rogavit, obtinuit.

III.

Inedia miraculosa puella Halberstatensis.

DE inediis miraculosis, ob temperamenti similitudinem, sexum feminceum plerumq; infestantibus, multa superiori tempore à *Ioanne Schenckio, Marcello Donato, Paulo Lentulo*, aliisque historiæ medicæ admirādæ scriptorib⁹, in litteras relata sût. Illis nos quoq; symbolam conferem⁹ nostram. Superiori *Anno, M DC. XXV*. apud *Halberstadiū*, ad plures abiit puella sedecim annorum. Hæc toto octennio tantum panis, ciborumque, haud gustavit, quātum vel duob. obulis comparari posset. Ejus valetudo talis erat, ut neq; sana, neq; morbosa, sed planè neutra, videretur. Saltem interdiu è cerevisia aliquotvicib. libasse notata est, quantum capacitas dimidii ovi gallinacei putaminis caperet. Hoc vel tantillum integrum per octennium loco nutriméti fuit. Panis odorem ne quidem ferre valuit. Licet n. mater, vidua, zythum, è quo delibabat, pane tosto corroborare studeret, nihil egit. Puella siquidem odore panis illicò commoveri, atque, ad animi usq; deliquium, deficere, cœpit. Aliàs mente, & sensibus fuit integris. Laribus nunquam in publicum, egressa est, domi ambulans, potissimum tamen sedendo, & nendo, tempus fallens. Sexto quoque die semel, egessit, ut gallinæ retrimentum quantitate referret. Hæc res multis admirationi, pluribus pro fabula, extitit.

IV.

Comitis Hornani infortunium.

QUod olim *Solon*, & ex hoc *Ovidius*, prodidêre, antè obitus neminem mortalium dicendum esse beatum, istud suo exemplo *Kesselius Baro* hoc anno comprobavit. Qui cùm apud *Heusdam* aliquandiu gubernatoris officio præfuisset, mox etiam in *Hornanum Comitem* exaltari cœpit. Posteaquàm ergò fortunam diu ridentem, ac statum amplificantem, fuisset expertus, tandem uno velut momento in lubricæ, ac fallacis, divæ insidias incidens, felicitatis, vitæque fecit naufragium. *Bomeliam* enim, ad sororis exequias, profectus, fortunæ illius novercantis ictum excepit. Illîc cives, & præsidiarii, in adventum ejus, tanquam dynastæ præcipui, effusi, lætitiam, ac congratulationem suam, sclopetorum explosionibus, sub portis publicè cōtestabantur. Dùm ergò ingreditur, ecce! glande, è sclopeto emissa, sic quidem vulneratur, ut paulò post ipse animam exhalans, germanæ funus, & luctum, morte sua geminaret. Scilicet hujus viri exemplum quoscunque *Magnates* terrere debebat, Ne, dùm arces, civitatesque, cum pompa, & solenniter, ingrediuntur, eo ipso momento, sive præsidiariis, sive civibus, permittant consuetas sclopetorum salutationes. Quàm enim proclive esset hoc modo à plebeiis, nusquam satis providis, vel hostibus, in eam turbam se se ingerentibus, de vita periclitari, vel præsens isthoc exemplum demonstrat. Ut omninò tutiùs sit, tàm diu ab hac periculosa salutatione sese abstinere, illamque festivitatem suspendere, quousque jam *Magnates* antè transiissent, nemoque à sclopetis offendi possit.

V.

Excessus illustrium virorum.

AB istius morte violenta, ad naturales aliorū obitus, progredimur. Superiori *Anno M. DC. XXV. Cal. Mart.* fato decessit *Philippus Iulius, Dux Pomeranorum*, exequiis *VIII. Id. May*, solenni more, concelebratis. Ei in *Ducatu* successit *Bogislaus*, totius provinciæ heres unicus. Prædicti *Iulij* excessum non multò post insecutus est *Ioachimus Sigismundus, Marchio Brandeburgicus, Electoris* germanus, *IV. Non. Mart.* ex humanis emigrans. Ut pauculis post diebus, nempe ipsis *Nonis Martii, Ioachimus Ernestus Onoltzbachianus*, nuper *Unionis*, sic dicti *Principum* fœderis, *Archistrategus*, præproperâ superincumbente morte vitæ finem faceret. Nec diutiùs his in terris moram traxit *Mauritius Vranius, Belgii confœderati*, gubernator, quo de paulò suprà. Qui cum prudentiâ, ac fortitudine, bellicâ orbem, meritis *Bataviam*, implevisset, è vita, tanquam è militia, emigravit *IX. Cal. Maias*, successore nominato *Henrico Friderico Vranio*, fratre. Ex illustribus porrò viris hoc eodem anno, *Hermannus Otto, Styrumius*, & *Enno*, orientalis *Frisiæ* dominus, *Comites*, naturæ legem impleverunt.

VI.

Obitus virorum doctorum.

NEque par est eorum, quos eruditio, & litterarum fama, suprà vulgus extulit, dememinisse. Eodem enim *Anno M. DC. XXV. Georgius Remus*, ICtus, & polyhistor, celeberrimus, apud *Noribergam*, *Ioannes Hartmannus Beyerus* verò, *Archiater*, & *Practicus*, nominatissimus, *Francofurti ad Mœnum*, ultimam

vitæ lineam imposuêre. *Abrahamo Sculteto, Theologo Palatino*, apud *Embdanos*, exule, eandem vitæ fabulam finiente. Ità verò hic annus, quo de sermo est, tantùm non *monstris, tempestantibus, incendiisque*, sed etiam *peste*, & virorum magnorum *inferiis*, inter cæteros, fuit notabilis.

VII.

Inter Philippum, Archiepiscopum, & Electorem, Trevirensem, & S. Maximini apud Treverim Abbatem, lites.

HOc tempore *Philippus, Archiepiscopus*, & *Elector, Treviranus, Cœnobio S. Maximini* apud *Treverim* opulentissimo, litem intentabat. *Abbas*, sive *Cœnobium, Imperii* statum repræsentans, *Imperiali* fisco dimensum suum pendebat. Hoc in rem suam non modò trahebat *Archiepiscopus*, ut insuper duas omnium redituum prædicti *Cœnobii* partes, absq; onere ullo, sibi vendicaret, tertiâ solùm, unà cum oneribus, *Abbati* relictâ. Iste *Archiepiscopi*, processus tantùm non *Abbati*, ejusq; *conventualibus*, molestus erat, ut etiam *Ferdinandū II. Imp.* offenderet. Immò verò hoc agebat apud *Pontificem Archiepiscopus*, ut *Abbatia* illa sibi purè subiiceretur. De hoc apud *Cæsarē* querebatur *Abbas*. Ut jam aulam apud *Cæsaream* lis esset pendens. Itaque cùm paulò insolentiùs progrederetur *Archiepiscop*⁹, *Cæsar*, missis litteris dehortatoriis, hanc mentem illi exprobrare cœpit, parceret nimirum *Abbatiæ*, quæ magis ad *Imperium*, quàm *Archiepiscopi* jurisdictionē, pertineret. Pareeret immò *ordini*, parceret nomini *Catholico*, inprimis honori ecclesiastico, parceret contraire fundatoris instituto, parceret falcem mittere in *Cæsaris* eminentiam, cujus, uti & antecessorum, protectione hactenùs gauderet *Cœnobium*; Potiusque rerum suarum, itemque reditnum, aliâs amplissimorum, satageret.

Sed parùm hoc, ut videbatur, cordi erat *Archiepiscopo*. Ut aliis mediis, aliisq; parariis, diversam à *Pontifice Romano* sententiam exciperet. Mandabat autem *Pontifex*, ut, exautorato prorsùs *D. Maximini Abbate*, *Cœnobium* purè rediret sub potestatē *Archiepiscopi*. Hoc ille, non obstante *Cæsaris* interdicto, solenniter acceptavit. Itaque *Cæsar* verbis paulò asperioribus hanc illi prævaricationem exprobravit, utque denuò ab occupatione *Cœnobii* illegitima, illicitâque, sese abstineret, serjò monuit. Inspectionem' hanc enim, jurisque cognitionem, ad *Cæsarem*, non ad *Pontificem*, spectare, immò litem apud aulæ *Cæsareæ* dicasterium pendentem, ac nondum decisam, esse, allegando.

At neque sic quidem elanguit rigor *Archiepiscopi*. Ut potiùs *Cæsari* remonstrare ausus sit, non potuisse sese *Pontifici Max.* decreto, absque ulla sua solicitatione, obvenienti, humeros subducere. Caussam jampridem hanc in *Rota*, sive *Curia*, *Romana*, esse ventilatam, *Cœnobii Conventuales* hac de re ad *sedem Romanam* appellasse, *Pontificemque*, ad quem spectet hæc cognitio, sententiam dixisse. Ut non videat, quo pacto à possessione, semel decretâ, atque aditâ, recedere possit. Neq; se dubitare, illum esse *Cæsaris* mitem animum, justitiæque addictum, ut nullatenùs exspectet, se, præter legem, atque ordinem, gravandum esse. Et, si maximè *Cæsar* in caussæ hujus sufficienti cognitione hæsitare queat, *Archiepiscopum* paratum esse, vel coràm venire, *Cæsarique* omnem scrupulum deniq; expectorare.

CAP. V.

De Daniæ Regis, & Mansfeldii, conjunctione. Itemq; utriusque, tàm Mansfeldii, quàm Regis, clade.

I.

Dania Rex, Electoribus Imperii Catholicis velut bellum denunciat.

TRansactione illa apud *Brunsuigam* inter *Cæsareanos*, *Daniæ Regem*, & *inferioris Saxoniæ Principes*, in cassum exeunte, neque magis utriusque ulteriores ad collisiones, quàm compositionem, spectante, *Rex*, nihil moratus, antequàm bellum seriò susciperet, priùs hoc, quid vellet, per litteras, tanquam per fecialem, more gentium, *Electoribus Catholicis* præsignificavit. Ità autem ille. Nihil, inquit, se dubitare, quin notissimum esset, *Electoribus*, quo pacto *Cæsar* tàm suam, quàm *Saxoniæ* [illegible] *Circuli*, defensionem, tantùm non suspect[illegible] reddere, sed etiam, eo sub colore, duob. diversis exercitibus *Circulum* hostiliter infestare, conatus sit. Huic accedere, ut ipsum specialiter *Regem* singillari accidat, tanquam ideò novis aliorum fœderibus accessisset, ac si in perniciem *Catholicorum Imperii Principum, Ordinumque*, laboraret. Id genus insimulationibus siquidem ipse *Rex*, unà cum prædicto illo *Circulo*, falsò oneretur, utique rem postulare, ut, unde defensionem parârit, novoque fœderi accesserit, tanquam in apologetico quodam, declaret. Nemini autem obscurum esse, quibus à diversis annis legationibus, & rogationibus, apud *Cæsarem* defatigatus esset, eò nempè collimantibus, *Cæsar*, ob prægressam particularem offensam, sub modis quibuscunque tolerabilibus, satisfieri sibi pateretur, inprimis pacem *Germaniæ* redderet, adeóque remedia mitia, & benigna, severioribus anteferret. Neque aliam initiò *Regem* spem concepisse, quàm fore, ut *Cæsar* æquissimis illis interpellationibus, boni publici caussâ susceptis, acquiesceret, præsertim, cū tot luculentissimis verbis anteà *Cæsar* contestatus esset, nullum alium in finem dirigi arma, per *Imperium* grassantia, quàm ut ablatum *Bohemiæ* regnum, unà cum provinciis adjunctis, integrè reciperare, juxtaque leges, & constitutiones, *Imperii*, pacemq; tàm religiosam, quàm secularem, constabilire, possit. Sed spem hanc conceptam omninò decollasse. Tametsi enim *Cæsar Bohemiam* recuperasset, tametsi *Elector Palatinus*, sub restitutione dignitatis, & patrimonii, & *Bohemia* illis prætensionibus renunciare, rea-

re, reatumque deprecari, voluisset, tametsi ipse *Rex* hanc in rem etiam *magnæ Britanniæ Regem*, arma præparantem, demulcere, atque ad transactionem reducere, studuisset, nihilominùs his omnibus laboribus nihil minùs effectum esse, quàm ut *Cæsar* in pacis publicæ reproductionem commoveri potuerit. Quin immò tàm longè abfuisse, ut *Cæsar* ad proposita à *Rege* pacis media, vel jota respondere sit dignatus; Ut magis, magisque *Ligarianum*, & *Hispanicum*, exercitus per *Imperium* fovisse, aliosque *Principes*, *Ordinesque*, cum rebus *Bohemicis* nihil commune habentes, iisdem affligere, ac perdere, maluerit. Cùm igitur ea labes belli successivè etiam ad *Saxoniæ inferioris Circulum* serpere, nonnullosque ejus *Principes*, inprimis *Ducem Lüneburgicum*, invadere, cœpisset, tantis per ejus provinciam illatis damnis, ut pretium vix computari, ipse verò *Dux* pro illis impensis integrum penè exercitum alere, potuisset, utique, ad quiritationem *Principum*, ac frustrà fidelitatis antè nomine ab ipso *Cæsare* collaudatorum, defensionem omninò fuisse necessariam. Eandem pestem provinciam quoq; *Brunsuicensem* corripuisse, ut neque illis præfecturis, *Regi* oppignoratis, extremis exactionibus parsum sit. Annon igitur satis caussæ esset *Principibus*, defensionis viam necessariâ ut inirent, se seque, contra vim, atque injurias, præmunirent? An, cùm *Reges* exteri, sub *Christiano Brunsuicensi*, & *Mansfeldio*, novis collectis copiis, *Imperio* minarentur, soli *Saxoniæ inferioris Principes* omnibus omnium injuriis essent expositi? Hanc necessitatẽ tàm fuisse evidentem, ut vel *Thillyus* ipse autor esset *Circuli Principibus*, defensionis arma pararent, atque excubarent, ne per illas partes hostes fortè irrumpere quiti forent. Indè esse, ut de opere defensionis, indictâ diæta provinciali, deliberari, ac permajora concludi, adeòque *Rex*, pro *Circuli archistratego*, eligi cœpisset. Indè hoc omne, quicquid deliberatum fuisset, *Cæsari* significatum, adeòque, nullius in offensionem tendere, expositum esse. An ergò *Circulus* hoc officio suo lacessivit *Cæsarem*? Annon fecit, quod jussus antè est, quod leges, ac constitutiones, *Circuli* admittunt? Certè, cùm nec *Cæsar* antè hoc propositum improbare potuerit, nec post principia, ut ajunt, culpare poterit. Si igitur contrà *Imperii* constitutiones nihil designari accidit, quâ ratione reprehensione digni fuerint *Principes*? Ipse *Thillyus* hactenus nihil suspicione dignum obiicere fatetur, nisi ut postliminiò è *Bilfeldio* scriberet, hanc defensionem paulò esse, vel videri, operosiorem. An ergò judicavit, difficiliùs se fortè perfecturum, quod præcogitasset, ubi arma *Circuli* illa esse cognovit, quæ suis illis conatibus possint resistere?

Tametsi igitur *Rex* minimè teneatur factorum suorum rationem reddere *Thilyo*, nihilosecius tamen illi indicasse, copias regias tantùm ad *Circuli* protectionem conscriptas esse; Interim, *Thillyum* eò impotentiæ devenisse, ut absque *Cæsaris* denunciatione, in *Circuli* provincias irruperit, omniaque, *Turcis*, *Tartarisque*, immaniùs, ferro, prædis, incendiisque, obvia defœdarit. Longè enim post emersisse *Cæsaris* litteras, *Bavariæ Ducis* injungentes, *Thillyum* ut adversùs suspectas copias induceret, ut eodem *Fridlandus* suo cum exercitu properare jussus sit. Neque aliud vel à *Cæsare* in medium afferri potuisse, quo quidem arma *Circuli* reprehenderentur, nisi vetus illud, scilicet extrà solitum, videri operosiora. Priùs igitur, an contrà *Imperii* constitutiones susceptaj forent, demonstrandum erat. Sed tantùm abest, ut *Thillyus*, *Fridlandusque*, caussas suæ invasionis dicere potuerint, ut excussis regulis, rationibusque compositionis ineundæ omnibus, de facto ferro viam in provincias insontes aperuerint. Inmò verò *Thillyum*, legatis regiis etiam insultare ausum, hoc *Regi* insolentiùs nunciari jussisse ex *Holtzminda*, irent, ac *Regi* sic referrent: Nisi *Rex*, *Circulusque*, copias illas promptè exautorarent, futurum, ipse ut veniat, exautorationemque, ematuret. An non hoc est manifestis verberari contumeliis? Hæc cùm in *Regis* autoritatem dicteria vergerent, eòque res devenisse videretur, ut & contemptus *Regis*, & copiarum ejus, clades, quæratur, meritò sibi de iis dispiciendum fuisse mediis, quibus tàm eminentiam suam, quàm *Circuli* defensionem, tueretur. Nihilominùs invito animo hæc ad extrema *Regem* impelli; Ut tàm coràm DEO, quam hominibus, ob id excusatus esse velit, prout tàm *Cæsari*, quàm *Hispaniæ Regi*, antè significasset. Abinde neq; verbis, nedùm re, sibi satisfactum esse, ut, *Circulum* magis magisque infestari contigerit. Sic, cùm nulla vindicandi libertatem, *Teutonicam* appareret ratio, contràque leges, ac capitulationes, *Imperii*, hic *Circulus* everteretur, necessariò, dispiciendum fuisse sibi de fœdere, ac subsidiis, quibus hac sub necessitate uteretur. Neque sibi aliud, nisi pacis religiosæ, jurisdictionisque secularis, exercitium, spectari. Tametsi enim ab adversariis alia mens, alius animus, sibi affingi velit, *Regem* tamen verbis conceptis, ac regiis, confirmatissimum facere, injuriam sibi fieri. Ee si maximè probari queat, antequam hic *Circulus* hostilibus armis invaderetur, *Regem* aliquid sive cõtrà *Cæsarem*, sive constitutiones *Imperii*, designasse, utique tùm *Rex* præsentis tragœdiæ titulum, ac fomitem, sibi asscribi patietur. Id quod longè à se abesse, ad DEVM, & conscientiam, testes, provocat. Eo nomine se quoque significanter obtestari, non sibi in mentem venisse, ut *Catholicæ Religionis Principes*, *Ordinesque*, infestare, atque opprimere, affectet, ut potiùs *Imperii* pristinam illam harmoniam, præ oculis habeat, nihilque magis optet, quàm ut, salvâ *Religione*, jurisdictionisque, libertate, animi utriusque *Religionis* per *Imperium Principum* conciliari, tùm pax, ac confidentia, restitui, hæcque commoda, atque exercitia, ad posteritatem transire, queant. Totius enim *Christiani* orbis, externorumque *Regum*, plurimùm interesse, *S. Romani Imperii* status ut conservetur.

De *Mansfeldio* ità esse, ut non motu proprio veniat, sed à *Galliæ*, *Angliæque*, *Regibus* eam in rem missus sit, ut *Circuli* necessitatibus auxilietur. Ut de ejus infestationibus timendum non sit.

Quæ cùm *Regis* esset ingenua, atque integerrima, expectoratio, juxtàque commodi publici studium, nihil dubitari, quin *Electores*, *Principesque*, *Catholici*, idem sentiant, idemque cupiant, adeòque à tot annis desideratæ pacis reproductionem seriò efficere, operasque conferre, allaborent. Quod si verò hæc hostilitas, subministratio velut pabulo, foveri, augerique, tùm *Circulo* interitus fabricari, velit, id genus eruentis, ac sanguinariis, consiliis *Regem* datâ quoq; operâ contraventurum esse. Interim malle *Regem*, illos sic quidem moderari actiones suas, ut litis, ac belli, caussa prœcidi sustineat.

II.

Principes, Ordinesque, inferioris Saxoniæ Circuli, subditos, vasallosque, suos, fortè sub Cæsare militantes, sub publico rescripto, citant, avocantque.

HActenùs *Rex Daniæ.* Ad cujus interpellationem ab *Electoribus Catholicis* nihil responsum est. Sic ubi pacis illa, intrà *Brunsvigam*, tàm laboriosè fulcepta, transactio in ventos abiisset, aquarũq; in modum diffluxisset, omnia jam tandem ad bellum verè spectare videbantur. A verbis igitur, sive altercationibus, ad arma, & verbera, veteri more, transitũ est. Proindè, rebus in ultimis constitutis, eò quoq; abripiebãtur *Principes, Ordinesque, Circuli,* ut, evulgato diplomate, omnes suarum provinciarum subditos, vasallosque, sub *Cæsare,* & *Ligarianis,* militantes, citarent, avocarentque, pœnâ in non obsequentes, tanquam patriæ, & communis, religionis, hostes, constitutâ. Omninò autem, tanquam in quadam anacephalæosi, narrabatur, *Circulum* defensionis arma, necessitate urgente, parasse, illudq; institutum, tanquam in nullius offensionem susceptum, *Cæsari* & indicatum, & approbatum, esse. Hoc modo cùm nemo convincere *Principes, Ordinesque,* possit, tanquam quicquam contrà fidelitatem, atque obedientiam, *Cæsari* debitam, legesque *Imperii*, ac *Circuli*, designassent, nihilominùs *Thillyum* ausum esse *Circulum* hostilibus armis infestare, ut etiam *Fridlandus* novo cum exercitu supervenerit, præsentemque calamitatem auxerit. Tantùm non igitur *Brunsuicensi* provinciæ vim illatam esse, ut porrò *Magdeburgicus*, atq; *Halberstatensis*, *Episcopatus*, tantùm non oppressi sint. Tot enim arces, oppida, pagos, villas, molendina, expilari, incendiisque fœdari, contigisse, tot hominum millia, passim palantium, inter cædes, rapinas, sacrilégia, incendiaque, succubuisse, ut ne à *Turcis* quidem major crudelitas, ac barbaries, exspectari potuerit. Hæc, & id genus, alia, absque ulla caussa, insontibus intentari, qui dolor esset gravissimus. Saltem prætextus, & colorẽ, quæri, quò *Confessionis Augustanæ* exercitiũ, si liceat, à fundamentis exscindi, *Cœnobiaque*, atque *Præsulatus*, *Circulo* eripi, possint.

Quo quidem processu, impotentiæ pleno, siquidem acquisita à majoribus tàm *Religionis*, quàm secularis jurisdictionis, libertas, violetur, *Imperii* leges fundamentales convellantur, omnisque de cætero ordo, jus, itemq; libertas *Teutonica*, pedibus calcentur, adeóque illi, qui ejusdem cum *Circulo* sunt cōfessionis, sicubi contrà patriam, & professæ religionis socios, arma convertant, reatum hunc excusare haud valeant: Ea propter *Principes, Ordinesque, infer. Saxoniæ Circuli,* intuitu præallegatæ patriæ, *Religionisque,* libertatis, ultimè periclitantis, nō aliter posse, quin, necessario hoc tẽpore, omnes, & singulos, *Evangelicæ Religioni* addictos, sub *Cæsare,* ac *Ligarianis*, militantes, officii, ac pietatis, admoneant, subditis verò, ac vasallis, suis severè injungant, intrà mensis decursum, sine exceptione, ab ambobus illis exercitibus, tanq̃ manifestis *Circuli* hostibus, recedant, patriæq; operas impendant. Nisi id faxint, tanq̃ adversùs patriæ, pacisq; publicæ, hostes, in istos animadverteretur, vitâ, fortunisq; publicatis omnibus.

Nihilominùs *Principes, Ordinesque, DEUM,* hominumq; fidem, sanctè obtestari, nihil aliud sibi, quã *Circuli*, patriæque, inprimis *Religionis* agnitæ, defensionem quæri, ut *Cæsari*, quà res seculares, adhûc omnem subjectionem, atque obedientiam, tùm cæteris *Electoribus*, *Principibusque*, amicitiam, etiamnunc debeant, ac promittant.

III.

Thillyus contrarium rescriptum publicat.

SUperiori oppositum, & contradictoriũ, rescriptum *Thillyus* ex adverso divulgare nequicquam intermisit, sub illis penè verbis: Quanq̃, ait, *Cæsaris*, *Electorumque*, ac *Principum*, partes sibi non vendicet, ut pro illius majestate, eorumq; dignitate, ac sublimitate, tantoperè læsis, respondere sibi cōpetat, ut magis suo quæq; loco reservet, nihilominùs, absq; illa prævaricatione, sic comparatum esse, ut id gen' injuriis in particulari cōtradicendi sibi imponatur necessitas. Hanc ob rem se *DEUM*, hominesque, testes advocare, nunq̃ quicquam, toto illo militiæ suę decursu, actum, factitatumque, sibi esse, ꝙ cum *Imperii* juribus, constitutionibusque, nec non avita, & ad hæredes transeũte, libertate pugnare possit. Dicerent igitur *Augustanæ Confessionis* pastores, atq; ecclesiastici, sententiam, utrùm ullus eorũ, quoad res, religionẽ concernentes, à se, suisque, interturbatus fuerit. Certè, non poterunt non defensionẽ, illis ꝑstitã, plenis, ꝙ ajunt, buccis commendare, ut eo nomine ẽt gratias debere fateantur. De militis in *Circulum* introductione ità esse, ut *Thillyus* nōn anteacò pervenerit, nisi dùm manifesta læsionis, periculosarumq; machinationũ, indicia prominere cœperũt. Istis igitur emergentibus, *Cæsari* eò usq; exspectandum non fuisse, usq; dùm omnia bellorũ incendiis passim conflagrarent. Ut potiùs hi gliscẽtes motûs, adirusque, ꝑoccupandi fuerint. Diu autẽ se, *Circuli* bonâ fide dehortari cœpisse, à suspectis armorum præparationib. caverent, nisi sedem, molẽque, belli cervicibus suis imponere mallent. Sed istos insuper habuisse omnia. Iam, cùm, sub specioso libertatis *Germanicæ* prætextu, nihil aliud q̃ratur, q̃, ut, excussis jurium, privilegiorum, justitiæ, legumque, & judicis, habenis, absolutum introducant dominatũ, pręsulatibus, Cœnobiis, civitatibus, ꝓvinciis, equestribus, omniumq; vitæ, famæ, & fortunis, jugũ superinducant, omnemq; superiorem jurisdictionẽ omninò abrogent, tollantque, ideóq; insatiabilem prædominandi libidinationem esse evidentissimã. Et quo pacto, quoq; titulo, isti *Germanicæ* libertatis, tantoperè prædicatæ, defensionẽ jactitare audeãt, qui quidem cum proscriptis, & *Imperii* hostib⁹, bellicontubernium ineunt, sub eorum introductione, provinciarum, regionumque, devastationem, atq; excidium, meditantur? Anne isti *Imperii*, patriæ, libertatisque, essent vindices, qui, cũ *Batavis*, *Anglisq;*, fœdera ferientes, proscriptorum caussam fovent, *Imperio* periculum accersunt? Ubi ergò illa, toties commendata, versùs *Cæsarem* fidelitas, fœderibus istis contrà *Cæsarem* oppidò directis? Neque esse, ut, sub *Augustanæ Confessionis* pietate, quicq̃ criminari velint. Eã n. hactenùs nullo opere lædi cōtigisse; Ut frustrà hoc, tanq̃ scuto, sese præmunire laborent. Ergone sive *Batavi*, sive *Angli*, hanc *Augustanã Confessionem* sic amant, ut illius in emolumentũ defatigentur? Annon hæc istis, *Imperii* hostibus, *Religio* potiùs odio est hactenùs, ut neque, intrà fines suos, exercitiũ illi concedant ullum? Utrùm igitur isti, an *Cæsariani*, *Circuli* provinciis plus damni intulerint,

Eigentliche vorbildung der Mansfeldischen Niederlag bey der Zel

PRÆLIUM AD PONDEM D

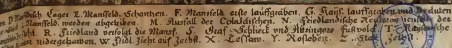
Designation A Keyserische Schantz, B. die Elbbrucken. C. Keÿ. Reduten. D. Mansfeld
. H. Aldringisch Lauffgraben, I. Posten wider die Mansfeld: erhalten, K. Kaÿserische Stuck. L.
Elbbrucken O. Mansfeldische Reuterey P. Friedlandische Reuterey. Q. Mansfeldische fluc
Reüter Schlagen das Mansfeldisch Fußvolck V Mansf. Fußvolck von den Sachsischen Reuter

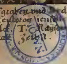
... der Dessawer brucken geschehen den 25 Aprilis an S. MARX tag Anno 1626.

...PONDEM DESSAVIENSEM.

ALBIS FLUVIUS

MVLDA FLV.

... D. Mansfeldisch Lager E. Mansfeld. Schantzen. F. Mansfeld. erste lauffgräben. G. Kaijs. lauffgraben vnd Redutē ... Mansfeld. werden abgetriben. M. Ausfall der Colaldischen. N. Friedlandische Reuterey ienseit der ... R. Friedland verfolgt die Mansf. S. Graf Schlieck vnd Altringers Fußvolck. T. Kaijserische ... nidergehawen. W. Fridl. Zieht auf Zerbst. X. Dessaw. Y. Roslebeṅ. Z. Stat Zerbst.

lerint, facilem esse conjecturam. Quis nesciat, præcipuum *Circuli Principem*, eò, quòd à fide, *Cæsari* debita, recedere noluisset, tantùm non è possessionibus, in ultimos usq; regionis angulos, ejectum fuisse? Quis *Lüneburgicos Duces* hostilibus armis persecutus est? Quis *Osnabruccensem Episcopatum* intercepit? Quis, contrà datam fidem, *Goslariam* infestavit? Quis, sub diæta nupera *Brunsuicensi*, pacem concessam, satisq; oblatam, tanta cum arrogâtia, repudiavit? Quis deniq; diœcesin *Hildesianam* exactionibus non divexavit? Ut aliis testimoniis opus non sit.

Proindè, rebus ità sese habentibus, *Thillyum* spe meliori niti, fore, ut nemo præposteris istis avocatoriis locum relinquat, sed fidem, & constantiam, *Cæsari, Imperio*, patriæque, debitam, ad ultimum usque vitæ spiritum, perseveret. Hoc utiq; divinis legibus conforme esse, hoc paci, ac concordiæ, deberi, hoc, hoc deniq; naturalem ergà *Cæsarem*, *Imperii* caput, respectum, postulare, ut abindè protectionē magis, remunque suarum amplificationem, exspectare possint.

IV.

Rex Daniæ arma cum Mansfeldio sociat.

HActenùs verborum disceptationibus utrinq; actum est satis, atque abundè. Sequitur, ut ad res ipsas, post lites sequi consuetas, arma nimirùm, lege historiæ, progrediamur. In hæc, pace jam desperatâ, utrinq; omni conatu incùmbebatur. Itaque *Rex*, exercitu recensito, eodemq; sub leges *Teutonicas* vocato, ut singulæ cohortes singulis tribus centuriis constarent, regium filium, primogenitum, & cognominem, in verba jurare jussit, ut, si quid *Regi* fortè accidisset, ille paternum institutum urgere, atq; ad effectum deducere, vellet. Et jam tùm infestæ mutuò concurrere legiones occœperant. *Christianus Guilhelmus* enim *Marchio*, *Administrator Magdeburgicus*, manipulos quosdam, stipendio obligatos, nondùm armis instructos, aliundè evocârat. Hos supervenientes *Fridlandici* magno numero cædunt, dissipantque. Sed non tulerunt hoc impunè. Alterâ enim die in cohortes *Croatarum* invectus *Christianus Brunsuicensis*, quingentos circiter ad internecionem usque, paucis exceptis, delevit. Sic *Rex*, pecuniis in milites erogatis, magno numero copias identidem auxit. Neq; sic feriabantur *Cæsareani*; Ut etiam, inter medias pacis tractationes, de conquirendis subsidiis, supplementisque, forent soliciti.

Interea *Rex* fœdus, cum *Galliæ*, atq; *Angliæ*, *Regibus* initum, haud ampliùs dissimulabat. Ut jam quoque *Mansfeldium* admitteret in contubernium, ejusque caussam, ac patrocinium, susciperet.

V.

Mansfeldius ad pontem Dessaviensem à Fridlando caditur.

HAc ille *Regis* tutela confirmatus, copias è tractu *Lübeccensi*, & *Lawenburgico*, proferre cœpit in *Megapolitanos*. Qui, ne impedimento essent ulteriùs profecturis, etiam ponte super *Albim* imposito, trâsitu juvârunt properantes. In itinere *Havelbergâ* intercepit, præsidioq; imposito firmavit, Mox *Brandeburgū* vetus, mox *Serveslam Anhaltinorum*, paulò antè præsidio *Fridlandico* munitam, expugnavit. Quibus in partib. ubi aliquantisper sese teneret, videretq; munimentum pontis illius *Dessaviensis* magni esse momenti, ad ejusce porrò expugnationem animū adjecit. Itaq; *Calendis Aprilibus*, vim injecit. Sed pontis præsidiarii ità strenuè obnitebantur, ut nihil ageret. Neq; tamē sic cœpto potiri se posse desperabat. Ut, cùm *Administrator Magdeburgicus* subsidiis eū juvisset, denuò expugnationem retentaret, sed cum damno suo.

Tuebatur id munimentum mascnlè *Altringerius* tribunus. Qui ubi à *Mansfeldio* urgeretur, maturè p indices rem omnem, & q̄ luculenta *Mansfeldium* cędēdi affulgeret occasio, *Fridlando* significare cœpit. Nec mora. *Fridlandus* enim, præmisso *Schlickio*, mox unà totis cum copiis supervenit. Hoc ignorabatur *Mansfeldicis*. Alioquin sat's cōmodè receptui canere potuissent. Quid fit? Dùm altero die summo manè *Mansfeldius* munimenti expugnationi incumbit, ecce instat integris cum copiis *Fridlandus*, remq; primò tormentis agit. *Mansfeldici*, nihil tale exspectantes, nihilomin' directis in hostes machinis strenuè occupantur. Tandem, impedimentis ab ignib. injectis conflagrantibus, extrà loricas delati apertis sese câpis diffuderunt. Hac exspectatâ affulgente forte lætatus *Fridlandus*, accersitis copiis pedestrib', ab omni parte in hostes movit. *Mansfeldici*, re postulâte, ad tempus animosè sic quidem restiterunt, ut de victoria velut deliberare videretur fortuna. Interim equitatu, numero inferiori, atq; in fugam se effundente, pedestres legiones in *Fridlandi* potestatē venerunt, cæsis circiter trib. gregariorum millibus. Signa relata suprà trigintà, unà cū machinis septē, & duob. mortariis. Capti *Verentius*, *Nenhofius*, *Colli'*, & *Kniphausenius*, tribuni. E *Cæsareanis* desideratnś hominum millenarius.

Auctus hâc victoriâ (quæ *Mansfeldii* famam non parùm diminuit) *Fridlandus Servestam* jam jam funditùs delere constituerat. Sed *Mansfeldici*, suorū clade territi, eò usq; exspectare noluerant, fugâ interim dilapsi. Nihilominùs excidium civitati minabatur *Fridlandus*. Ast placatus ab *Anhaltino Principe*, furorem parùm submisit, civitate nihilominùs direpta. *Mansfeldius* verò, hactenùs providâ virtute ipso penè *Thillyo* par, jam fortunâ circà senium, ut solet, inclinante, fugatus, cæsusque, collectis equestrium manipulis, in *Marchionatum* se se recepit.

DECLARATIO LITERARUM ÆRI INCISARUM.

Cladis Mansfeldiacorum ad pontem Tessaviensium 15. Aprilis, Anno 1626. editæ descriptio.

- A. *Cæsarianorum munitio.*
- B. *Pons Albi fluvio instratus.*
- C. *Cæsarianorum Reductus.*
- D. *Mansfeldiaca Castra.*
- E. *Mansfeldiacorum munitiones.*
- F. *Ipsorum transitoria fossa anteriores.*
- G. *Cæsarianorum opera & reductus.*
- H. *Altingerianorum militum fossa.*
- I. *Stationes à Cæsarianis contra Mansfeldiacos fortiter defensa.*
- K. *Fulminales Cæsarianorum machinæ.*
- L. *Mansfeldiaci in fugam vertuntur.*
- M. *Colaltianorum eruptiones.*
- N. *Equestres Fridlandi copiæ trans pontem flumini imitantur,*

O. *Mansfeldiacus Equitatus.*
P. *Fridlandi legiones aliquot equestres.*
Q. *Mansfeldiacorum fuga.*
R. *In eadem à Fridlandicis acriter premuntur.*
S. *Comitis Schlicki & Altringeri pedestris militia.*
T. *Mansfeldiacus Peditatus per equestre Cæsarianorum commilitium probè mulctatur.*
V. *Idem ferro & igne necatur per Saxonicas legiones equestres.*
W. *Fridlandus Servestam seu Zerbstam transit.*
X. *Tessavium.*
Y. *Roslebia.*
Z. *Servesta oppidum.*

VI.

Georgius, Dux Luneburgicus, à Rege ad Cæsarem deflectit.

INtereà *Rex Daniæ*, parte exercitus in *Guestphaliam* emissâ, *Osnabrugum*, aliaque oppida finitima, occupavit, in *Clericos* severis exactionibus animadvertens. Idem intentabat *Monasteriensibus*. Et jam quoque in diœcesin *Paderbornensem* ascendere præsumpserat, nisi *Thillyus* illas usque in partes militem reduxisset.

Fuerat hactenùs à *Regis* partibus *Georgius*, *Dux Luneburgicus*. Qui cùm præcognitum haberet, quantoperè *Cæsar* institutum *Regis*, ac *Circuli Principum*, improbaret, eosque ad meliorem mentem reducere conatus foret, dicta pace, *Rege* relicto, in *Cæsaris* castra transitum fecit. Intereà haud segniùs legiones novis stipendiis obligabat. Pupugit hæc res *Regem* haud perfunctoriè. Itaq; publicato diplomate palàm contestatus est, arma, ac conclassationem, *Luneburgici* non ad se spectare. Caverent igitur *Confessionis Augustanæ* cultores omnes contrà patriam, *Religionemque* agnitam, militare. Nisi id faxint, & in potestatem venient, pœnas exspectarent.

Florere videbantur ad *Osnabrugum* arma *Danica*. Iam enim *Episcopatus* illius *Capitulares Regis* primogenitum in *Coadiutorem* elegerant. Etiam deinceps in *Episcopum* creaturi, nisi intereà *Wartenbergius Comes*, *Episcopus* electus, statuto tempore advenisset. Sed vitrea hæc erat fortuna. Ut enim *Wartenbergicus* in possessionem venire posset, *Auholtinus*, copiarum *Thillyanorum* ductor, cò movere jussus, *Widenbruchium*, *Osnabrugumque*, ejectis *Danicis*, paulò post recuperavit.

VII.

Rex Daniæ omnes copias apud VVolferbytum contrahit. Negotiationibusque apud Hammaburgium in Hispanias interdicit.

SEcundùm hæc, dispersas ultrà centum millia passuum legiones, *Rex Daniæ* apud *Wolferbytum* contraxit, ac coëgit, illisque, prænumeratis stipendiis, identidem nova superadjecit supplementa. De negotiationibus apud *Hammaburgium* maritimis hactenus erat res anceps. Iam verò publicato edicto *Rex* commercia libera permittebat, absq; eo, ut quicquam mercium indè *Hispanicas* in provincias proferri deberet. Quo eventu si quicquam hostib. commodi adveheretur, naves, negotiatoresque, pœnas darent. Ità factum, ut ad *Albim* dispositæ *Batava*, *Anglicanæque*, pyraticæ in *Hispanos*, *Hispanisq;* faventes, animadverterent. Eadem lex per mare *Balthicum*, *Isthmumque* illum *Danicum*, ubi maris angustia velut intrà *Chestum*, & *Abydum*, *Regi* vectigalis est, sanciri cœpit.

IIX.

Thillyus in Hessiam inferiorem retrò fertur.

IN bello plerumque, qui cedit, fugere videtur. Sed ea non mens *Thillyo*, dùm in *inferiorem Hessiam* regrederetur, fuit. Dum enim *Christianus Brunsuicensis* assumptâ aliquot millium manu, in eos *Hessiæ* fines penetrans, *Northemium*, *Gottingam*, *Mundamque*, ad *Visurgis*, & *VVerræ*, confluentes positam, præsidiis, ac commeatu, firmasset, alia cum *Mauritio*, *Hessiæ Landgravio*, consilia agitare videbatur. Et jam cò res redierat, ut *Mauritius*, pro confirmandis finibus, cohortes conscriberet. Hoc odoratus *Thillyus*, ne inter hostes à fronte, atq; tergo, concluderetur, è diœcesi *Padebornensi* retrò movebat in *Hessos*, occupatâque *Hirsfeldâ*, in quascunq; incideret turmas, recès cōscriptas, eas, (signis ademptis) exautorabat. Mox, interceptis ad *Fuldam*, *Werramque*, oppidis, apud *Rotenburgum* stativa exercebat.

IX.

Münda ad Visurgis ostium, à Thillyo expugnatur, sub cruenta incolarum laniena.

HActenùs *Münda*, ad *Visurgis* officium posita, *Thillyanis* per irruptiones nocuerat non semel. Qua de re offensus *Thillyus* statuit præsidium *Danicum* eiicere, incolasque sub leges suas vocare. Prius ergò rem transactionibus tentavit. Præsidiarii verò ità altos gerebant spiritus, ut suppetiis sive *Regis*, sive *Halberstatensis*, confici, tantùm non omnia insuper haberent, sed etiam legatos *Thillyi* violarent. Undè impendiò irritatus *Thillyus*, statuit oppidum vi expugnare. Admotis igitur pridie *Non. Iun.* castris, coronâ oppidum cinxit, obsessis furiosè renitentibus. Directis tormentis bellicis, *Thillyus* immisso tympanotriba deditionem postulavit. Sed *Clutenius* tribunus, se, usque ad ultimam sanguinis guttulam, deditionem non facturum, respondit, præsidiariis insuper multa cum protervia convitiantibus. Accensus igitur de novo injuriis *Thillyus*, sub tormentorum efficacia aleam omnem jacere, murosq; perstringere, jussit, ut integris legionibus, minori cum militum jactura, oppidū invadere liceat. Dicto paruit *Furstenbergius*. Perfractisq; muris summo manè geminas, per *Werræ* fluentum penetrantes, legiones immisit, quæ, intrà quadrantis horæ spatium, oppido potiti, omnes vias, domusque, cædibus & id genus, q̄ militaris dictat furor, excessib', fœdârunt. *Clutenius* tribunus, more *Saguntinorum*, hostibus, etiam intrà oppidum sævientibus, nondū pepercit, ut è cœmiterio, muris inducto, parva cum manu, adhuc defensionem pararet. Sed, viribus defectus, indè in arcem recessit. Necdùm veniam, aut salutem, petebat. Sed, desperato similimus, etiam ex hoc loco multos *Thillyanorum* cæcidit. Donec expugnatâ insuper arce, unà cum omnibus suis, victimæ in morem, immolatus est. Tanta strages fuit commissa, ut è duobus millibus, & quingentis, civium, militum, & paganorum, vix viginti superessent viri, feminis, parvulisque, juxtà gregatim occumbentibus. Laude digna fuit R.P. *Vincentii Bertschini*, sacellani *Gronsfeldiani*, hominis ut eruditione, ità humanitate, conspicui, fides. Hic enim cum militum globis captū in oppidū penetrans, magnâ diligētiâ parochū ejus loci, ut vocant, *Lutheranum* conquisivit,

ſivit. Repertumque, inter tot micantes, & ſtrictos, furioſi militis enſes, proprij objectu corporis, ſervavit, certè quemà, immò honorariâ, ob dignus coronâ. Sequentibus diebus accerſiti è vicinia ruſticani cadaveribus humandis operam dederunt, ubi magna pars in profluentes projecta.

X.

Thillyus Mauritio, Hessiæ Landgravio, leges præſcribit.

ITà *Münda*, tanquam alterâ penè *Saguntho*, everſâ, proximè in *Mauritium Philoſophum, Heſſiæ Landgravium*, direxit *Thillyus*. Adducto igitur ad *Caſſellas*, provinciæ ſedem, exercitu, fortalitium aut ſibi ut dederetur, aut præſidiarias aliquot cohortes admitteret, poſtulavit. Renuit utrumque *Mauritius*. Sed *Thillyus* litteris inſtitit, ut aut alterutrum faceret *Landgravius*, aut viam monſtraret aliam, quâ *Thillyus* poſſet eſſe ea ſub provincia ſecurus. Niſi id faxit, incommoda inſtare manifeſtiſſima. Sed nihil movebatur *Mauritius*. *Thillyus* igitur, viam faciliorem ingreſſus, dimiſſis ad *Guilhelmum*, *Mauritij* primogenitum, & provinciæ ordines, litteris, apud *Gudenbergam* conventum indixit. Vbi cùm hanc in ſententiam proponeret, temporis neceſſitatem exigere, ut ad obedientiam, ac gremium, *Cæſaris* rediret *Mauritius*, legionibuſque liberos per provinciam acceſſus, regreſſuſque, ac, ſi opus eſſet, ſtativa, impertiretur, niſi gravius quiddam exſpectare mavelit: Sic, re in ultimis penè conſtitutâ, *Mauritia* perſuaſum eſt, hic ut certis ſub legibus fidem *Cæſari* verbis, litteriſque, aſtringeret. Summa eò tendebat: Nempè *Mauritium* fidelis *Imperii Principis* officium facturum, conſiliis, ac molitionibus, in *Cæſarem*, *Electoreſque*, & *Principes* excurrentibus, renunciaturũ, *Caſſellas*, *Ziegenhaynam*, & *Rheinfelſam*, fortalitia ſua, *Cæſaris*, atq; *Imperii*, hoſtibus nequicquam permiſſurum, ſed ſibi, ſuiſque *Cæſari*, atque *Imperia* conſervaturum, immò copiis *Cæſareanis* per provinciam ſuam liberos acceſſus, receſſuſque, & quæ his ſunt conſectaria, indulturum. Hoc iam ſuo, quàm heredum, poſterorumque nomine, *Mauritium*, fide optimâ, verbis *Principe* dignis, ſanctè promittere.

Eam autem utilitatem exindè exſpectaret *Mauritius*, ut cæteris per *Imperium Electoribus*, ac *Principibus*, par ejus deinceps haberetur ratio.

XI.

Oppidum S. Goari, & Rheinfelſa arx, in ſupercilio Rheni, deduntur Georgio, Heſſiæ Landgravio.

NEque ſic tamen lis, ſuper *Marpurgenſi* ſucceſſione, hactenùs inter *Caſſellanos*, & *Darmſtadianos*, *Landgravios*, agitata, reſedit; Vt mox in *Mauritium* ſententia publicaretur. Qua quidem executionis axioma, ſub certo reſcripto *Cæſareo*, *Archiepiſcopo*, atque *Electori*, *Colonienſi*, demandari cœpit. Ille ut oppidum, à *S. Goaro* dictum, unà cum arce *Rheinfelſa*, & toto inferiori *Cattimelibocorũ*, *Comitatu*, *Heſſiæ Landgravia*, lineæ *Darmſtadianæ*, aut vi injecta, aut viâ, ſiliceat, humanitatis, recuperaret, ac reſtitueret. Eam in rem legati *Cæſareani* illius diœceſeos præfectos citantes, tàm à juramentis, *Mauritio* præſtitis, abſolverunt, quàm in verba *Principis Heſſo Darmſtatenſis* jurare juſſerunt. Inter hæc *Ioannes ab Vſſeln*, tribunus, & præfectus, arcis *Rheinfelſæ* reſcipto *Cæſareo* repugnabat, deditionem antè non facturus, niſi, lege facti juramenti, à *Mauritia* iſthoc juberetur. Diu tranſactionibus res acta eſt. Sed in caſſum omnia. Itaque armis opus erat. Inſtructis ſic legionibus, inductiſque locis idoneis loricis, ad oppugnationem res devenit. Maſculè, & ut milites decet, reſtiterunt per menſem obſeſſi. Quoad tormentis, omnem arcem pervadentibus, ac rumpentibus, ejaculatiſque globis, ſulphure, ac pyrio pulvere, infarctis, mali granati formam imitantibus, tandem, neceſſitate ultimam legem imperante, ad deditionẽ deventum eſt. Sic arx, unà cum ſubjecta diœceſi, in poteſtatem *Georgij*, *Heſſiæ Landgravii*, pleno jure cõtradi cœpit, *Ludovico* parente, dicto *Fideli*, jam tùm ex humanis ad cœlites profecto. Tribuno pariter, ac præſidiariis, quòd locum, ad ultimam uſque neceſſitatem, maſculè defeodiſſent, miſſio obtigit, & deductio, more militari, honeſtiſſima.

XII.

Manſfeldius, & Ioan. Erneſtus, Vinarienſis, conjunctis viribus in Sileſiam, Vngariamque promovent.

POſt cladem illam præmemoratam, *Manſfeldius* fragmina exercitus ſui, tanquam è naufragio reliqui, recolligere, atque in *Marchionatum* reducere, cœpit. Cùm igitur copiis pedeſtribus parùm valeret, commodè cohortibus aliquot *Scoticis*, apud *Hammaburgium* adventantibus, itemque manipulis *Danicis*, reliquias auxit. Equeſtres legiones, clade illâ territæ, triſtes, confuſæque, velut errabant. Scires, non libenter ſervire. Ità, ut, pluribus fugâ dilapſis, omnes copiæ vix quinq; millia numero æquarent. His per *Marchiam* multa, ut fieri inter milites amat, inſolenter agentibus, offenſi *Electoris* cives, ſubditique, in arma ruentes, inſidias ſtruebant. Sed, cum ſponte profectionem ulteriorem pararent, maluerunt ultrò profecturis hoſtibus aureum, ꝙ dicitur, pontem ſternere, quàm moram injicere.

Eo ergò tempore *Ioan. Erneſtus*, *Dux Vinarienſis*, cum *Manſfeldio* conjunxit legiones, pari ferè numero valentes. Intereà, cum parte exercitus *Danici*, ad *Tangermundam* excubabat *Fuchſius*, *Albim* pôte ſternens, locumque præmuniens. Sed & *Manſfeldius*, & *Vinarienſis*, id agebant, ut, per *Sileſiam* ingredientes, copias cum *Bethlena* conjungerent, *Auſtriamque* invaderent. Eam in rem gregales in duas ſeptimanas commeatu, & diariis, juvabantur.

Ex adverſo *Fridlandus*, in hoſtium conatus intentus, aliquammultas legiones per *Luſatiam* præmiſit, *Manſfeldio* cœpto maturè occurſuras. Ipſe verò, dùm alias quoque legiones *Thillya* remitteret, cum cætero triginta millium exercitu, ponè in *Sileſiam*, atque ocius, movit, ut, debilitatis copiis, in itineribus, reſtaurationis ergò, ſubſiſtere cogeretur. *Manſfeldius* è *Marchia* trans *Oderam* in *Sileſios* educebat. Qui cùm *Vratiſlaviam* prætervéheretur, miſit in urbem nuncium cum litteris, qui *Daniæ Regis* mentem, in pacis recuperationem militantem, aperiret, ſimulq; triginta *Ferdinandicarum* millia, pro viatico, poſtularet, ſub pollicitatione, futurum, ut copiæ agro urbis parcerent.

Sed nihil ab *Vratislaviensibus*, præterquàm nolle se, responsum est. Interim *Becmanus*, tribunus *Fridlandicus*, vestigiis *Mansfelduorum* inhæsit, carptimque multos confecit, ut magnis itineribus properantes, & cum hoste, & fame, confligerent, quousq; *Gabeluncam* perventum est. Eo loci superinductis munimentis castra firmârunt, ex *Vngaris*, *Moravisq*, subsidiariis quotidie accurrentibus. Neque parùm damni *Lichtensteinij* ditionibus ibi à *Mãsfelduo* illatũ est. Qui cùm per *Moraviam* irrumpere prohiberentur, in *Vngariæ* fines deflexerunt. Instabat acer *Bechmannus*, atque identidem damna inferebat, ut parũ quietis hostibus esse liceret. *Mansfeldius* ergò per civitates metalliferas magnis itineribus pergens, tãdem à *Bethleno*, integro cum exercitu obviam movente, ac *Cassoviam* educente, sublevari cœpit, *Fridlando* jam quoque, suo cum exercitu, apud *Tirnaviam*, *Vngariæ Palatinum* sibi conjungente.

XIII.

Vinariensis, sua cum manu in Silesiam regressus, omnia eo locorum perturbat.

EO modo ubi *Mansfeldius* copias suas *Transylvano* adduxisset, *Vinariensis* sua cum manu in *Silesiam* reverti cœpit. Ibi, aliquot civitatibus potitus, brevi spatio legiones pariter magno numero auxit. *Fridlandus* igitur *Schlickium* cum *Germanorum*, & *Croatarum*, cohortibus immisit, qui ejus conatibus obviàm iret, tùm provincias confirmaret.

Neque minùs *Georg. Rudolphus*, *Princeps Lignitius*, provinciarum archistrategus, suarum esse partium judicavit, *Silesios* ut cõmonefaceret, ne fortè novis intervenientibus turbis incautiùs operam darent. Directo itaque ad *Principes, Ordinesque*, cæteros diplomate, publicè inculcavit, memores essent fidei, nuper *Cæsari, Regique*, interveniente *Saxoniæ Electore*, datæ, nisi patriam gravissimis, sicut antè, bellorum incendiis, ingenti cum suo periculo, recèns involvere mallent. *Mansfeldium* proscriptum, atq; id genus pacis turbatores, minimè audiendos, sed potissimùm ad *Cæsarem*, patriæ patrem, tot recèns, splendidissimis à *Deo* victoriis, nobilitatum, respiciendũ, esse. Et, ne super subsidiis quicquam dubitent, *Fridlandum* cum exercitu uberrimo jam jam imminere, qui pacis, patriæque, turbatores ejecturus foret. Interim, secundùm leges provinciarum, *Principes, Ordinesque*, suas etiam copias ordinarias arma, in patriæ defensionem, capere juberent, neq; res publica detrimenti quicquam accipiat, providerent.

De militum intra fines conscriptionibus hanc juxtà rationem sedulò inirent omnes, & singuli, immò præcaverent, ne hostes stipendiis quenquam obligare, multò minùs delectus habere, possint. Eò nomine, citrà conniventiam, in pararios quoslibet animadverterent, eorum diplomata inspicerent; Et nisi *Cæsaris* mandatũ, sive præscriptum, exhibere queant, in compedes, & vincula, conjicerentur, manipulis, jam conscriptis, rursus dissipatis. *Cæsareanos* verò pararios, ad diplomatis exhibitionem, admitterent, delectibusque faverent, sic tamen, ut manipuli, ac cohortes, quàm primùm ad exercitum ordinarium mitterentur. Eò usque enim mandatum *Cæsaris*, conceptissimis aliquot codicillis, ac rescriptis, *Silesiis* impertitum, sese extendere, nimirùm, ut hoc modo conscripti pro *Cæsare* apud *Silesiam* milites nequaquàm subditis molesti forent, sed præsentibus nummis diaria exigerent. Vt etiam in refractarios, sive impotenter sese gerentes, nisi admonitionibus aures præbeant, severâ lege animadvertere liceret.

XIV.

Danicus legatus frustrà tentat Silesios.

SIc ubi ad fidem, & constantiam, suos effet hortatus *Dux Lignitius*, ecce! *Ioachimus Mitzlafius*, legatus *Danicus*, è contrario dimisso cum litteris per *Silesios* tubicine, *Principes, Ordinesque, Regi Daniæ* conciliare laboravit. Nonenim passus est *Lignitium* diutiùs declamare per Provincias, quam ipse remonstraret, *Regem* non ut hostem, sed *Religionis*, patriæque, & *Germanicæ* usque adeò libertatis, defensorẽ advenire. Illum non arma parasse, belli, atque offensionis, amore, sed pacis, per hæc arma, sibi extorta, desiderio induci. Parerent ergò *Principes, Ordinesque*, copias conclassare, *Fridlandique* conatibus accedere, potiùsque sacerrimum *Regis* sui, in *Silesiorum* usum directum, institutum admitterent. Sed frustrà fuit emissarius iste suis cum persuasionibus. Vt tantùm non balathronis instar haberetur, sed tubicem, hinc indè obequitans, tanquam impostor, & susurro, in vincula conjiceretur. Ita quidem usu venire amat, ut etiam, quantumlibet acerbi antè hostes, victores sequantur, tantùmque non illis, quorum anteà partibus favebant, reddantur infensissimi. Sed rectè sic quidem, atque, ut requirebat fides, *Cæsari* data, *Silesii*. Quos, ut priùs, publicato denuò interdicto, *Lignitius* constantiæ admonere porrò haud destitit. Nimirùm, instabat, sic comparatum esse, ut nemo jure, super violato *Confessionis Augustanæ* exercitio, conqueri debeat. Vsque adeò, quicquid *Cæsar*, operâ *Saxonis*, superioribus paucis annis promisisset, ordine, atque ex lege, impletum esse. Nisi fortè, absque scito *Cæsaris*, in particulari ejusmodi aliquid accidisset. Semel *Principes, Ordinesque*, coque nomine subditos quoscunque, *Cæsari* fidem, vitam, fortunasque omnes, altrinxisse. Hoc sacramentum, tàm religiosè recèns præstitum, absque Numinis, nominisque, divini violatione, non scelerandum minimè venire. Saperent ergò, alienis periculis cautiores. Neque rursus in casses, vix, ac difficulter, non ità longè in antè superatos, irruerent. Vel *Glazæ* fortalitij fortuna omnes deterreat, quæ in omnium esset oculis. Eos enim piscatoribus id genus, hamo escas porrigentibus, adhæsisse, & in ultimam promptè necessitatem devolutos esse. Blanda impostorum primò, immò oleo uncta, immò papavere, & melle, sparsa esse consuevisse verba; Sed in progressu, ac fine, sub floribus scorpiones excubare, viperasque rosis occultari, *Glazianos* recèns ejus rei perhibere testimonium. Illos enim, juxtà civitatis, vitæ, fortunarumque, periclitationem, modò non *Religionis* avitæ usum perdidisse, sed etiam privilegiis, olim acquisitis, excidisse. Ità exulem plerunque fidem aut nullam, aut lubricam, notari, Qui dum incautos induxissent, fugâ fidem evertere comperiantur. Vsque adeò infidelitate, ac perjuriis, *Religionis* causam non propagari, ut magis precibus, pietate, atq; ergà magistratum reverentia, *Deus* placari soleat. Hactenùs *Lignitius*.

XV. *Dania*

XV.

Dania Rex, absentivo Fridlando, in Thillyum movet.

HOc ecce! pacto ingenti calliditate *Mansfeldij* effectum est, ut universus ille *Cæsaris* sub *Fridlando* exercitus ex *inferioris Saxoniæ* finibus deduceretur. Quo nomine cum *Rege Daniæ* non nisi præclarè actum esse videri poterat. Dùm enim *Mansfeldius*, *Bethleno* junctus, per *Vngariam* fulminat, ac *Fridlandum*, intrà *Cæsaris* pomœria, demoratur, *Vinariensis* per *Silesiam* vires adversæ partis distrahit, partimq; fundit, *Rex* non minùs occasione opportunissimâ uti cœpit. Sic magnis animis, viribusq;, per *Magdeburgensem*, *Brunsvicensem*, atque *Hildesianam*, regiones progressus, oppida, *Cæsareanis* præsidiis firmata, aliquam multa recuperavit.

Hæc dùm fiunt, *Cæsar* caduceatorem dimisit; Qui, ex lege *Imperij*, sub habitu consueto, unà cum sex tubicinum, & uno æneatorum, paribus, *Magdeburgum* delatus, litteras monitorias, propriâ *Cæsaris* manu subscriptas, magna voce publicavit: Nempè, *Principes*, *Ordinesque*, *Saxoniæ inferioris*, intrà mensem, cum semisse, ab armis discederent, copias exautorarent, atque ad quietem reverterentur. Idem *Cæsarem* quoque, sub certis conditionibus, facturum, suisque missionem daturum, esse. Sed frustrà fuit hæc quoque solennitas. Vt magis, utrinque prævalente invidia, arma pacis studiis, nuper frustrà tentatis, præferrentur.

XVII.

Thillyus Gottingam expugnat, pariterque Danicos apud Calebergam fundit.

MIsso igitur *Fridlando*, paulisper super *Thillyo* videamus. Hic ad *Göttingæ* expugnationem, post *Mundam* penè excisam, animum adjecit. Præsidiarij *Danici* masculè resistentes, pro *Regis* autoritate pugnabant, ut factis ex oppido in equestrium castra irruptionibus non modicam inferrent stragem. Vlterius, nisi succursum fuisset, damnum illaturi. Sed *Thillyus* non agebat languidè, ut totis ausis civitati instaret. Loricis ergò, & sepimentis, ad fossas usque excurrentibus, & deductis, rem cuniculis aggressus est. Ea propter tercentum fossores cunicularij accersiti. Qui dum suburbano minantur, obsessi intrà civitatem ex adverso iisdem cuniculis experiuntur, ut, si assultus facerent hostes, incendiis, subtus erumpentibus, volare discerent. Sed defuit huic proposito successus. Accedente enim aëris tempestate austrinâ, ac pluviâ, machinę in sese collabi cœperunt, centum intùs fossoribus spiritu intercluso pereuntibus. Elusus hoc conatu *Thillyus*, nihil non pro loci istius occupatione, etentavit. Nihilo-minùs ad mensem, cum semisse, frustrà obhæsit. Tandem dispositis tormentis mœnia prostravit, viasque impressionibus dilatavit. Vbi ergò omnia in extremis forent, obsessis, deditionem offerentibus, venia data est, ut omnes more militari solenniter dimitterentur.

Ea durante obsidione *Rex* intereà per diverticula *Thillyum* tentabat, an sic liberare posset *Göttinganos*. Eoque fine *Calenbergam*, nuper interceptam, invasit. Sed *Thillyus*, cœpto nihilo-minùs inhærens, *Furstenbergium*, rei armamentariæ præfectū generalem cum legionibus expeditissimis, dimisit. Regij, cognito hostium adventu, contractis copiis equestribus potissimis, tribusq; peditū millibus, *Thillyanis* in occursū ducūt. *Furstenbergius*, quoq;, re cū tribunis deliberata, animos militū confirmavit, sicq; acie instructâ promovit. Primos ordines, ipse, assumptis *Fourreo*, & *Erwitto*, tribunis, sub octo equestrium, & quatuor balistariorum, è *Schönbergica*, & *Laudeloana*, legionib' itemq; sex cataphractorū, ex eadē *Schonbergica*, cohortibus, duxit. In medio collocati mille, & quingenti, sclopetarij pedestres. Agmen claudebat *Curtenbachij* legio equestris, cum *Schonbergica* illius cohortibus reliquis, *Bockio* tribuno impedimētorum curam suscipiente. Hoc ordine *Furstenbergius* copias suas produxit. Vbi igitur propè *Calebergam* ventum esset, ecce! jam *Danici* aciem instruxerant. Paulùm ergò, ad lapidis jactū, in occursum moverunt, rursusq; substiterunt. Sed nihil moratus *Furstenbergius*, cum cohortibus trigintà duabus, adeò furiosos in *Danicos* fecit insultus, ut principiò, ordines perrumperet, ac paulò post in fugam præcipitaret. Præliminarem hanc legati sui victoriam *Thillyus* gratanter habuit, ut de uberiori successu rectiùs confideret, *Danicis* ad fervorem, & felicitatem, *Cæsareanorum* formidare incipientibus. E quibus ceciderunt quingenti gregales, cum *Freitago* tribuno, & bis tribus equitum magistris. Relata signa sex, cum hastilibus quindecim, è quibus vexilla desiderabantur, studio antè direpta. *Danici* unicum duntaxat equitum magistrum legionis *Cronbergicæ* captivum abduxerunt.

XIIX.

Daniæ Rex, Guilielmum, Principem Palatino-Neoburgicum, super expeditione sua, erudit.

SEd procul aberat, ut virtus magnanimi *Regis* illis fortunæ, jam tùm novercantis, terriculamentis frangeretur, ut potiùs accensa ultionem fremeret. Tametsi nihil ageret, & eosdem, semel, bisque, ostensos, deinceps sors proferret, imò exasperaret, vultus. Itaque, dum ad *Catholicos* nuper *Electores*, & *Principes*, super hac expeditione sua, *Rex* dedisset, inter cæteros, *Palatino-Neoburgico* quoque contestatus est, institutum suum in *Catholicorum* oppressionem minimè dirigi; Vt amica, sanctaque pace etiamnūc antiquius, priusque, habeat nihil. Ei reddidit *Palatinus*. Nedum sibi optatius quicquam esse, præ pacis reproductione, professus. Modò ipse media excogitare, aut proponere, possit, quibus pacis ejusdem, tàm diu desideratæ, emat urationem promovere satageret, nihil quicquam ad ultimam diligentiā reliqui facturum esse. Saltèm hunc in finem omnia dirigerentur, quò, absque alterutrius partis detrimēto, juxtà leges *Imperij*, *Cæsaris* respectus (in cujus cōservationem omnes *Imperij Principes*, *Ordinesque*, cōspirare teneantur) constaret. Non dubitavit *Rex* cōmendatā illā *Palatini*, super pacis desiderio, voluntatem plenis, ut ajunt, efferre, & decantare, tibiis, sub voto, optandum esse, inquiens, ut & illi, qui linguâ saltèm pacem, præcordiis bellum, foveant, aliumque in scopum tela dirigant, idem verè sentirēt. Quibus enim rationibus, excusationē nullam promerentibus, iisque frigidis, adversùs *Imperij* & *Cæsaris*, capitulationes, *Saxoniæ inferioris Circulus* duob' diversis exercitibus laceratus hactenùs foret, tàm amplissimis verbis evictū esse, ut nulla ampliùs demonstratione indigeat. Neque probari ullo pacto potuisse, circulum defensionis limites excessisse.

Iam

Iam ex aula *Cæsarea* nova emergere dogmata; Vt non desint, qui obstrepere cupiant, nempè hoc in antè decretissimum fuisse, ut omnes, & singuli, *Imperij Principes, Ordinesque*, *Religionis Augustanæ*, jurisdictionisque avitæ, libertate securè fruerentur. Si enim sic se res habuisset, cur, antè defensionis arma suscepta, tot novitates per *Episcopatus* reformatos intervenissent, totidemque mandatis res acta esset? Cur *Ducis Brunsvicensis* legati, apud aulam *Cæsaream* feudorum confirmationem urgentes, toto anno detenti forent. Cur eò usque has in partes ad *Visurgim* armis debacchatum esset, ut vel *Dux Lüneburgicus* solus damnum, sibi illatum, ultrà auri integram millioneu, æstimet? Plura, & graviora, in provinciam *Brunsvicensem* incubuerunt. Et quidem hæc præmia *Principes* fidelitatis suæ eo tempore retulerunt, quo, ob obedientiam, ac constantiam, illam suam, ab ipsomet *Cæsare* laudari meruerunt.

Secundùm hæc, ubi *Circulus* defensionem decrevisset, *Cæsarique* aperuisset, cur, ex lege *Imperii*, causa *Circuli* non inspecta & ventilata, est? Cur ad *Archistrategum Circuli* litteræ avocatoriæ non directæ? Iam per integrum mensem *Tillyus Circulum* hostilibus modis exercuerat, antequàm nunciæ *Cæsaris* litteræ intervenirent. Et tamen nulla alia allegari hujus infestationis potuit causa, nisi ut arma defensionis operosiora, & ob id suspecta, viderentur. Nisi fortè *Principes, Ordinesque*, toties obtestari cœpissent, hanc defensionem usque adeò in nullius offensam spectare, ut omni tempore *Cæsari* obedientiam debeant omnem, promittantque. Atque hæc *Circuli* promissa ipso hactenùs effecto comprobata fuisse.

Vtrùm igitur id genus processus, super lubricum suspicionis fundamentum, tanquam caducum parietem, structus, per *Imperium* admittendus? Vtrùm, defensionem parans, *Circulus*, sic, adversus *Imperij* constitutiones, onerari? Et utrùm denique, dùm armis, atque assultibus, hostilibus *Circulus* laceratur, hoc modo pax *Religiosa*, ac politica, confirmari velit? Calculum ponant, & judicent, omnes patriæ, leguinque, amantes! Per fidem! non hæc est illa pax, toties in primo ore nata, primis saltem labiis jactata, à qua animus, aliud mussitans, abfuit quàm longissimè.

Adde, quòd hoc non minùs insolens accidat, sic ad *Principes Imperij* ex aula *Cæsarea* rescriptum esse, ob id in *Saxoniam inferiorem* duos, diversosque missos fuisse exercitus, ut hac ratione armis exautoratis pax, & quies, redintegraretur, cæteræque difficultates, sub diæta deputatoria, componerentur. Hoccine annon est quieti, ac paci, studere, ut ideò *Circulus* lacerandus sit? Siccine lacerandus est, dùm defensionem parat, dùm nemini molestus est? Ergone *Circulus* arma, jam parata, poneret, ut armis hostilibus, jam omnia fœdantibus, citiùs debellaretur? Anne nudis verbis crederet, factis, contrarium loquentibus, nihil tribueret? Faciat *Iudæus* apella, & credat promissionibus dolosis, non *Germaniæ hi Principes*, hi *Ordines*. Quis enim tyrannico more sævientibus etiam arma contradceret, ut exarmatus promptius perire queat?

De deputatoria quod objicitur diæta, nequaquam ejusce ematurationem *Circulum* demoratum esse. Diu enim, antequàm diæta publicaretur, jàm tùm ferro, atque ignibus, sævitum fuisse. Si igitur conventus ille in effectum duci nequiit, per *Circulum* haud quidem stetit; Vt in hostilitatis id genus autores causa rejicienda veniat. Aut igitur seriò, atque ex animis, indicta illa diæta non est, cùm eo tempore bis emergeret, quo per armorum tempestatem celebrari non poterat. Aut, si id agebatur seriò, tū, cū *Circulus* absq; armis esset, diæta illa proponenda fuerat. Quid autem, & quomodo, fiat, ut tandem, ubi *Circulus* diversis exercitibus laceratur, & conflagrat, per colorem de diæta agatur, immò causa extractionis insontem in *Circulum*, conjiciatur, dijudicandum aliis relinqui.

Tametsi ergò & ipsum & *Circulum*, majorem in modum impendiò offendi accidisset, nihilominùs sepositā hac simultate, atque invidis, sese mediis quibuslibet legitimis, ad pacem facientibus operam dedisse. Neque opus esse, ut hæc prolixa probentur inductione, cùm acta, supra allegata, propalàm loquantur. Quæ cùm *Cæsarem* latere, ac fallere, nequeant, non liquet, undè consilia sua, ad pacem unicè directa, ignorare, aut abominari, possit. Modò ergò *Cæsar* in pacem inclinet, ac feratur, per fidem, in *Principibus, Ordinibusq;*, mora non erit ulla. Et sic quidem *Cæsari* ibitur obviàm, ut jure conqueri non debeat. Saltem hoc à *Circulo* etiamnunc desiderari, nihilque postulari aliud, nisi ut copiæ hostiles deducantur, loca occupata reddantur, jura pristina tàm ecclesiastica, quàm politica, hactenùs exercita, restituantur, *Circuloq*, deinceps alma securitas præstetur. De cæteris, si quæ superessent reliqua, amicis legibus trāsigi posse. Hæc *Danus*.

XIX.

Daniæ Rex etiamnunc Cæsarem, super pacis trāsactione, interpellat.

Neque destitit *Rex*, medios inter armorum strepitus, pacis studium sectari. Qua de re, superpondij loco, ad *Cæsarem* dedit: Quandoquidem, inquit, *Cæsaris* litteræ, ad *Ducem Brunsvicensem* dimissæ, præ se ferrent, aliud, præter defensionis opus, à *Rege* spectari, aliumque scopum in oculis haberi, quàm *Duci*, reliquisque *Circuli Principibus*, persuasum sit, utique *Regem* intermittere non posse, quin *Cæsari* insuper animum, adhùc pacis avidum, ac nihil, nisi toties citatam *Circuli* defensionem meditantem, penitùs expectoraret. Semel, atque iterùm, sese hoc contestatissimum reddere, nihil, præter *Imperij, Circulique* constitutiones, à se susceptum fuisse. Id si *Cæsar* credere nolit, lubricis saltèm suspicionibus hanc in opinionem non niteretur. Cur enim manus, & sigilla, *Regis*, fallacibus malè feriatorum discursibus præponderare minus possint? Cur, si *Duci* Religionis, jurisdictionisq;, libertas à *Cæsare* confirmanda sit, modò secessionem faxit, & jam *Regi, Circuloque*, idem negetur, *Regis* actionibus eam in rem unicè militantibus? Si ergò ità *Cæsar* sentiat, pacemque religiosam, ac secularem, confirmare cupiat, prout diversæ *Cæsaris* litteræ (quibus fides deroganda non sit) loquuntur, cur ergo in armis subsistimus? Cur sanguini *Christiano* non parcimus? Cur, inquam, cædibus, incendiis, rapinis, ac devastationibus, non datur missio? Cur non deniq; per legatos coimus? transigi-

transfigimus, dexterasque jungimus? Tametsi, in tàm præclara, justaq; causa de divini auxilij præsentia nihil dubitet, interim illam esse victoriam, quâ quis seipsum vincit, præcipuam, & maximam, olim sapientes non immeritò inculcâsse. Eam in rem postliminiò se *Cæsari* proponere, an certo sub loco recens dictam aperire velit, quò pace reviviscente bellorum furores extinguerentur. Nihil magis in oculis se habere, quàm ut *Christiano* sanguini parceretur. Tot enim insontes, viduas nempe, & pupillos, ultimis calamitatibus involvi, consideratione dignum venire. Si ergò *Cæsar* hunc eundem pacis affectum foveat, age, experietur *Regem* pacis illius, amicitiæque, apprimè studiosum.

XX.

Sereniss. Hispaniarum Infans, Belgij gubernatrix, nomine Cæsaris, respondet.

AD illam *Regis* interpellationem postliminarem *Cæsar* non rescripsit. Ità tamen, tanquam per *Sereniss. Hispaniarum Infantem, Belgij* gubernatricem, respondere voluisset, videri potuit. Illa autem codicillis, ad *Regem* directis, quàm acerbi, atq; ingrati, sibi essent *Germaniæ* tumultus, ostendit. Cùm ergò nihil æquè in votis habeat, quàm ut collisiones inter *Cæsarem*, & *Regem*, sanari possint, utique ipsam remedia afferre paratam esse, modò curandi rationem invenire quita sit ullam. At sic quidem contrà *Rex* excepit: Conscientiam se rellem appellare, nihil sibi, una cum *Saxoniæ inferioris Principibus*, præter *Circuli* defensionem, quæsitum esse. Vt *Cæsarem* nullo modo lacessiverit, neminemque offenderit. Se verò, *Circulumque*, præter omne meritum, duobus exercitibus hostilibus oppidò peti, atque infestari, contigisse. In extremis sic ergò re constitutâ, necessitatis sibi impositam fuisse legem, ut armis arma repellere, finitimisque cum *Magnatibus* copias sociare, compulsus sit. Etiam nunc verò in pacis compositionem se toto animo ferri, modò *Cæsar* id ratum, gratumque, habere velit. Si itaque vel ipsa, nomine, & voluntate, *Cæsaris*, compositionis rationes inire cupiat, ita *Regem* hoc institutum approbaturum esse, ut incritò ejus pacis studium reprehendi haud debeat.

XXI.

Daniæ Rex apud Lutheram cæditur.

HVc usque *Rex*. Iam ad *Thillyum* revertimur. Desperatis ità pacis remediis, hic *Gottingam* nuper expugnârat. Et jam pari felicitate *Northemiũ* intercipere desiderabat. Maturè hoc intellexit *Rex*. Ideòque, assumptis copiis quibuscunque, in liberationem ejus civitatis, eduxit. Vt *XIIX. Cal. Septembr.* in conspectu *Thillyanorum*, propè *Northemium*, aciē explicaret. Tàm proximè utrinque ventum est, ut equestres turmæ velitaribus experirentur præludiis, ac pugnis. Saltem, interjectu fluminis, utrinq; toti exercitus prohibebantur. Affulserant hic *Regi* soles candidissimi, ut sine dubio victor evadere potuisset, sicubi hoc loco in prælium incubuisset. Nã & *Thillyus*, valetudinis causâ, aberat, & exercitus ejus, tanquam sine rectore, intrà ordinem haud consistebat, & *Fridlandica* legiones, exercitus hujus supplementum, quoque desiderabantur, tùm absentivæ. Hæc si penitiùs per indices *Rex* penetrâsset, dubio procul vincere potuisset. Sed aliter erat in fatis, aliter *Parcæ* sua pensa trahebant. Itaq; *Thillyanus* exercitus consultò *Gottingam* versus retrocessit, intràque saltus, sive receptus tutissimos, sese tenuit, quoad reconvalesceret *Thillyus*, copiasque reliquas contraheret.

Interim *Rex* impunè recedere *Thillyanos* permisit, importato in *Northemium* commeatu, armorumq; apparatu uberrimo. Ibi, curatis per quatriduum corporibus, promovit in diœcesin *Moguntinam*, (*Eichsfeldiam* vulgus vocat) jamque *Duderstadium*, regionis oppidum, attigerat, ulteriùs dubio procul per *Tyrigetas* in *Ligariavorum* provincias progressurus. Non latebat hoc *Regis* institutum curiosum, & sedulum, *Thillyum*. Itaque, quid ageret, quorsum tenderet, prævidit. Ne igitur *Rex* præveniret, contracto omni exercitu, magnis itineribus cœpit antevertere. Ibi, ne ulteriùs progrederetur, inhibuit. *Rex*, sibi obstari, *Thillyumq;* longè auctiori exercitu pugnæ copiam facere, videns, prælium evitandi animo, retrò per saltus *VVolferbytum* duxit, usque dùm per sylvas *Reesam*, & *Lutheram*, pagos, pervenisset. Adjuvit hoc *Thillij* conatus. Vt cedentibus usque quaque instaret, continuatis toto triduo utrinque velitationibus. Tandem emensis aliis, aliisque locis, *Rex* ad *Lutheram* pagum *VIII. Cal. Septembr.* substitit, *Thillyo* sic semper vestigiis inhærente, ut absque incommodo ultrà vix movere posset. Eo loco fortunam belli tentare decretum erat.

Idem curæ erat *Thillyo*. Qui explicatâ acie *VI. Cal. Septembr.* pugnandi copiam fecit. Advenerat ergò fatalis hora, ut acie decerneretur. *Rex*, castris, iniquo tametsi loco positis, generoso animo ampliùs prœliũ non detrectabat. Itaque cōcursum est utrinque ingentibus animis, masculis ausis. Et primo quidem limine *Danis* ridebat fortuna; Vt, cæsis *Thillyanorum* plurimis, iisque præcipuæ autoritatis, militibus, ad ipsa hostium tormenta penetrarent. *Rex* copias tertiò in hostes ipse induxit, tertiò arma, & concursus, retentari cœperunt. Vt etiam è *Thillyanis* quatuor veteranorum legiones, insuctato spectaculo, diffugerent. Illis sub extremis rem versari videns *Thillyus*, fortunâ sic penè inclinatâ, furenti similis, cedentes retrò agere, virtutem inculcare, confirmare, legiones inducere, totumque *Thillyum* accersere. Ità erectis *Cæsareani* animis, desperatorum penè more, in *Danos* reduxerunt, tantis conatibus, tantis assultibus, impressiones facientes, ut etiam anteà fugientes jam reconversi duplicatâ tanquam audaciâ pugnarent, ignominiamque, modò obrepentem, insuctato robore dispungerent. Ità factum, ut *Dani*, laxatis equestrium ordinibus, victoriâ exciderent, inque fugam conjicerentur.

Miretur aliquis tàm ominosum *Luthera*, pagi ità dicti, nomen! Nempè, *Rex*, pro *Augustana Confessione*, id est, *Lutheri* doctrina, pugnabat. Et cùm pro *Lutheranis* arma caperet, ad *Lutheram*, pagum cognominem, infeliciter dimicavit. Tanquam non *Rex*, sed *Lutherana Religio*, ibidem pateretur; Cujus *Rex* agebat vindicem. Statim enim ab hac *Regis* clade *Episcopatus* reformati, itemque bona ecclesiastica, à *Protestantibus*

tibus antè seculum occupata, per *Cæsareum* illud edictum repeti, ac periclitari, occœperunt. Hinc novorum motuum origines. Hinc *Saxoniæ Elector*, hinc *Gustavus*, *Sueciæ Rex*, (quibus de infrà videbitur) in bella proruperunt. Memorabile verò illud inprimis occurrit, ut, dùm annis paulò superioribus, *Fridericus Palatinus* (qui se pro *Bohemiæ Rege* gerebat) ingenti apud *Pragam* à *Cæsare* clade vinceretur, victoria *Cæsaris* luculentissima incideret in annuam *D.* & *S.N.Evangelij* prædicationem, quâ ipsa illa CHRISTI verba *Christianis* cœtibus è suggestibus inculcantur, ac proponuntur: *DATE CÆSARI, QVÆ CÆSARIS, ET DEO, QVÆ DEI, SVNT.* De quibus suprà suo loco prælibatum est. Vt ferè illo apud *Pragam* loco de RELIGIONE ageretur, quam verbum *Dei*, & vox CHRISTI, reddere jubebat *Cæsari*. Hic verò apud *Lutheram* altera, & regia, clades eveniebat, tanquam super RELIGIONE controverteretur. Omninò enim *Rex Daniæ* (prout acta loquuntur) pro defensione *Confessionis Augustanæ*, dimicabat. Quæ certè ab introductore *Mart. Luthero*, discriminandi causa, *Lutherana* dicitur. An ergò nullibi locus huic cladi erat, quàm ad *Lutheram*, aptior? *Lutheranus* ergò, & inclytus, *Rex* non alio loco opportuniori, neque *Verda*, neque *VVolferbyti*, neque *Hamelij*, (ubi ex casu ad mortem usque decumbebat) quoque, succumbere debuit, ut *Luthera* pago hæc pugna unicè reservaretur, ob *Lutheri* doctrinam suscepta? Quid si fortè ne per orbem *Christianum* datur locus alius, hoc *Lutheri* nomine insignitus? Et si præter hunc, quo de sermo est, fuisset maxime, an eò pertingere, an ibi vinci, debuisset *Rex*, nomine, & virtute, *Christianus*? Quicquid tandem, inquam, id est, per fidem, absque omine, & prodigio, vix tùm fuisse putandum est. Meminit, inter cæteros, *Val. Maximus Romani* ductoris, ac *Cos.* dicti *Petilij*, qui, sub expeditione, *Hodie Lethum* (ità vocabatur civitas) *capiam*, dixerat. Istud omen cum verbo, & eventu, fuit. Nam dùm oppugnat locum, ecce! sagittâ fortè vulneratur, & verè *Lethum*, id est, mortem, capit. At *Rex*, meliori fortunâ, *Lutheranus*, ubi pro *Lutheri* doctrina vincere parat, apud *Lutheram*, pagum cognominem vincitur. Quid est ergo? Certè, si divinare concessum, absque omine nullatenùs hoc tùm quidem fuisse, facilè dixeris. Namque, ut extemporali versiculo concludam,

Nomina sunt aliquid, sic mystica sæpè sub ipsis
Omina nominibus nemo latere negat.

XXII.

Rex Daniæ, post acceptam ad Lutheram cladem, copias recenset.

Et hæc hactenùs super nomine, & omine, loci, itemque pugnæ. Sequitur pugna, vel clades, ipsa. In ea ceciderunt *Fuchsius* generalis, *Neyabus*, *Pentzius*, tribuni, *Philippus*, *Hessiæ Landgravius*, *Mauritij Philosophi* filius, & *Povvischius*, legatus regius. *Capti Lobausonius*, *Lindstavius*, *Franckingus*, *Geestius*, *Courvillius*, *Rantzovius*, tribuni, aliique. Trigintà signa in *Luthera* præfecturam sese receperunt, sed paulò post deditionem fecerunt. *Thillyus* sexagintà numero *pedestrium*, *sex equestrium*, signa, machinasque viginti duas, retulit, victoriæ trophæa, ac documenta. *Rex VVolferbytum*, cum equestribus copiis, sese recipiens, reliquas legiones recensuit. Defectis igitur quatuor peditum millibus, quindecim peditum, quatuor equestrium, itemque tria cataphractorum, millia delectu probare cœpit. Nec mora, confirmatis tàm verbis, quàm stipendiis prænumeratis, legionum animis, novas hinc indè per pararios copias stipendiis obligare, ac conscribere, jussit. Simulatque tàm ad confœderatos, quàm ad *Inferioris Saxoniæ* civitates, cursores dimisit, qui jacturam hanc ordine referrent, pariterq; ad constantiam, nomine *Regis*, vindictam magno animo agitantis, exhortarentur. Ità trans *Albim* traductis in securitatem, ac quietem, copiis, *Rex* apud *Buxtehudam* stativa disposuit.

XXIII.

Rex Daniæ auxilia nova conquirit.

Tripudiis, hymnis festivis, atque id genus super victoria, à *Daniæ Rege* relata, ingenti, solennis lætitiæ significationibus, apud *Catholicos* per *Imperium* personabant omnia. Sub uno enim *Rege* devicto, victoria referebatur multiplex. Nam pariter *Magdeburgici*, *Brunsvicenses*, *Luneburgici*, *Bremani*, *Holsati*, *Megapolitani*, *Pomerani*, immo ipsi *Dani*, immò *Frid. Palatinus*, *Mansfeldius*, *Halberstadius*, *Vinariensis*, *Bethlenus*, atque usque adeo uno sub hoc titulo, *Batavique* velut cæsi videri tùm poterant.

Interim *Thillyus*, tantùm non invictus, tacitis intrà præcordia motibus, ac gaudiis fruebatur. Qui ne tùm quidem victoriâ, recèns partâ, (sicut de *Hannibale* prodidit *Florus*) tantùm frui, sed uti, maluit. Proindè *Neostadium* ad *Leinam*, itemque *Steinbruccam*, ambo fortalitia, expugnare perrexit. *Hannovera*, præcipua *Brunsvicensis* provinciæ, ac munita, civitas, ad animum admissâ *Daniæ Regis* infelicitate, cervicem submisit, *Cæsarique* fidem astrinxit. Ejus exemplum *Hoya*, *Verda*, *Langovedelium*, *Roteburgum*, *Stirvvaldia*, cæteraque extrà *VVolferbytum*, oppida imitari cœperunt, cum fortuna fidem mutantia. Ità *Rex Stadam*, *Episcopatus Bremensis* metropolim, tanquam asylum aliquod, deditâ operâ communivit, ut, si res ferret, eo receptaculo uteretur. Intereà, regium dùm commasculat animum, *Rex* ad *Batavos* dedit, significans illis, fortunam quidem sub conflictu superiori sibi fuisse adversam, nihilo-minùs superesse animum ac cœpti fiduciam, nedùm rei publicæ ob id curam se sequestrare. Tametsi enim *Deus* ob peccata hanc immittat pœnam, interim minimè dubitandum esse, quin *Ecclesiam* suam vindicare, oppressisque opitulari tandem, velit. Iam tùm equestrem exercitum, penè omnem, salvum, ac dispositum, esse, tùm se pedestres copias commodè auxisse, ut per diœcesin *Bremanam* hyberna præoccupata sint, *Thillyusque* de aliis stationibus dispicere debeat. Hæc ut ad confœderatos, bonique publici amantes, perscriberet, operæ pretium visum fuisse. *Batavi* igitur, per ordinarios suos legatos, *Venetis* omnia intimarent, illique ut suis eo locorum militantibus operas conjungere vellent, seriò adhortarentur. Ipsi quoque *Batavi*, utpote quorum interesse

teresset plurimum, super negotio communi deliberarent, diligentiusque prospicerent.

XXIV.

Idem, apud Holsatiam, suis conventum indicit, & conclassat.

PRæparatis ita ad nouam sive militiam, sive defensionem, copiis, *Rex*, porrò apud *Rensburgum*, *Holsatiæ* civitatem, suis comitia aperuit. Eò *Rex* vnà cum *Christiano Printipe*, filio primogenito, venit ipse. Propositio hæc erat: Præcipnum hujus conventus, inquit, caussam præscribere pericula, nemini haud obscura, vt etiam *Holsatiæ* metuenda veniant. Legem necessitatis ergò præsentis inculcare, vt temporiùs huic malo quæratur remedium, maturisque deliberationibus, antequàm hostis immineat, eatur obviàm.

Secundùm hæc, *Syndicus* provincialis, nomine *Ordinum*, demissè excepit, illam *Regis* magnanimi, & quidem paternam, intervenire curam, vt jure, meritoq;, omnes, ac singuli, hanc mitem *Regis* indulgentiâ venerari, obsequiisq; humilibus voluntatem regiam implere teneantur. Hoc cum dicto *Gerhardus Rantzovius*, vicarius regius, *Holsatiæ suæ Nestor*, surrexit, verbisq; melle, ac sesamo, sparsis hanc in sententiam prosequi cœpit: Eam nempè, inquit, præsentibus sub periculis rectissimamq;, esse, quam quidem pii olim *Holsatiæ* majores, ac proceres, immortali eum nominis laude calcassent, viam nempè, ut quàm maturrimè arma, tàm offensiva, quàm defensiva, coniunctis animis, viribusq;, suscipereutur. Illud imprimis ex usu, & necessarium, esse, omnibus quò copiis, ut ajunt, in hostem masculè iretur, neq; eò usq;, dùm ille intra provinciæ viscera receptus fuisset, exspectaretur. Rectiùs hostes extra patriam excipiendos esse. Omnes ergò vel suum exemplum imitarentur. Tametsi enim senex esset, cui ætati quies potior, quàm bellum, videri queat, juvenilem tamen, virilemq;, hac mala ætate, animum superesse; ut lubens primos in hostem ordines educere, primus in honorem *Regis*, & patriæ, canitiem illâ suam periculis offerre, ac tantum non, *Deciorum* more, devovere, desideret. Hoc igitur, qui patriam amant, agerent omnes, suoque exemplo manus armis instruerent. Ita timorẽ ergà *Deum*, observantiam ergà *S. Evangelium*, cultum ergà *Regem*, amorem ergà patriam, dilectionemq;, & humanitatem, erga proximum, uno ore efflagitare. Irent ergò homines, imprimis equestres, & nobiles, talesq; sese approbarent, quales & *Rex*, & patria, sub instanti agone, exspectarent. Si qui fortè aut cunctatiores, aut minus obtemperantes, inveniantur, illi omnes, sub honorum gentil[illegible]iorũ privatione, etiam fortunis exuerentur omnibus. De equitibus, vel servis, arma paraturis, hæc esset provisio, ut non nisi fortes, & animosi, quiq; hostium vultus, atq; impetus, sustinere queant, eligerentur. Villici verò; per omnẽ provinciā omnes & singuli, arma pa[illegible] aut ipsi, aut filios, si quos habent militiæ aptos, mitterẽt. Per civitates, oppida, pagosq;, hæc lex esset, ut, quot essent aratra, vel stivæ, tot milites erogarentur, stipendiisq;, ordine collatis, menstruatim solvendis, alerentur; Ita omnes, quicunq; extrà patriam militent, è patria subministratis amiculis, ac commeatu, haberent, vnde vivant.

His aliisq;, conclusionibus ritè factis, *Rex* ad instructas per arcem epulas, *Vicario* procurante, equestres magno numero invitavit. Qui officiosè comparentes lætam comitiis illis imposuêre clausulam.

XXV.

Hoya arx à Rege expugnatur. Interim Vlricus Fridericus, Dux Brunsuicensis, in Cæsaris verba jurat.

COmpositis *Holsatia* rebus, *Rex Hojam*, arcem ad *Visurgim* stratagemate intercipere tẽtavit. Sed successus defuit. Eapropter, ad expugnationẽ conversus, impressiones suscepit. Primâ repulsam tulit, at secundâ vice *Dani* evaserunt superiores. *Thillyani*, in interiora fugientes, frustrà missionis honestæ conditiones proponebant, cùm paulò seriùs hoc facerent. Interim cum gladiis tantùm missionem impetrarunt, Præda ex arce relata non exigua, sic tamen ut militum, ibi mortem oppetentium, æstimatio pluris esset. Arx, ponte trans *Visurgim* ignibus absumpto, penè devastata est. Eandem tùm *Verda* civitati expugnationem interminatus erat *Rex*. Sed ubi hac vel sub impressione jacturam militis ægrè tulit, in hyberna reduxit.

Intereà, dùm parvo hactenùs a *Rege* cum successu pugnatum esset. *Cæsarq;* per *Thillyum Vlricum Fridericum Brunsuicensem* ad secessionem, à *Rege* faciendam, codicillis, ac promissis, urgeret, tandem graviora veriti, *Ducatus* ejusce *Ordinis* fidelitatem, atq; obedientiam suam litteris *Cæsari* obligarunt: Hæc ferè in verba: Equestres, inquiunt, provinciálesq;, utriusq; *Ducatus VVolferbytinsis* & *Calenbergici*, hisce codicillis palam profiteri, posteaquàm sævientibus per *Imperium* & *Germaniam* bellorum procellis *Cæsar* tàm proprio nomine, quàm per *Thillyum*, instituisset, *Vlricus Frid. Dux Brunsuicensis*, fidem, atq; obedientiam, *Cæsari* perseveraret, eoq; nomine à *Dania Rege*, adversùs *Cæsarem* arma gerente, secessionem faceret, fortalitia, arces, civitatesq; *Cæsareanis* contraderet, consiliis inimicis se abstineret, adeoq; copiis *Cæsareis* foveret, arces ac munitiones, dederet, accessus, regressusq; liberos, immò necessitate exigente stativa, atq; hyberna, impertiretur; Eapropter *Ordines* præfati utriusq. *Ducatus*, aliâs *Cæsari* fidem, atq; obedientiam, debentes, belloque pacem impendiò præferentes, nihil etiamnunc in animis, votisq; habere, quàm ut *Cæsari*, secundum *Imperii* constitutiones satisfieri, ac pax reduci, possit. Proindè vigore præsentium codicillorum, *Ordines, provincialesq;*, bonâ fide *Cæsari* obedientiam, subjectionemq; promittere, *Regi*, adversisq; aliorum consiliis renunciare. Hoc nomine, in rem *Cæsaris*, atq; *Imperii*, sese omnia facturos, fortalitia, arces, civitatesq;, quantùm ejus in se esset, tradituros, militi *Cæsareano*, repudiatis *Danicis*, omne subsidiũ, opẽ, ac benevolentiam, exhibituros, ac de cætero, quicquid non *Cæsaris*, atq; *Imperii*, causâ, impleturos, adversis, suspectisq; consiliis, ac machinationibus, renuntiaturos, esse. Hæc omnia, & quæcunq; forent, generis ejusdem, bonâ, & *Germanica* fide stipulari, condicere, ac promittere.

XXVI.

Frid. Vlricus, Dux Brunsuicus, & Thillyus, mutuò compromittunt.

Iisdem ferè conditionibus *Vlricus Dux* cum *Cæsare* pacisci cœpit. Nempè se à *Rege Daniæ* secessionem facturum, transactioni *Lavvenburgica* renunciaturum, præsidia regia exacturum, auxiliisq́; & subsidiis, copiarum *Cæsareanarum* usurum esse. Eâdem lege consiliis, ac deliberationibus, *Cæsari* adversis, missionem dare, consiliarios suspectos removere, *Cæsareis* mandatis, rescriptis, protectoriis, appellationibus, aliisq́; id genus Juris processibus, salvâ nihilo-minus atq́; intemeratâ, tàm religiosâ, quàm seculari, pace, satisfacere, velle, usq́; adeò, ut *Electores, Principesq́*, finitimi, unà eum provinciis, ac subditis, suis, nihil à se, nisi amicum, ac pacificum, exspectare debeant.

Ex adverso *Vlrico Duci*, fidelibusq́; ejus equestribus, ac provincialibus, sub rescripto *Thillyus* cavit, Formula erat ista; Ex *Ducis* animi sententia, ut *Thillyus* neq́; injuriam emigrantibus *Daniæ Regis* legionibus faxit, sed securitatem exeuntibus præstet, neq́; *Cæsarianis* copiis cædibus, rapinis, incendiis, atque id genus insolentiis, experiri per provinciam permittat. Ut omnibus inquilinis, ac subditis, possessiones, bona ac commercia, libera permittat, eòque belli discriminibus, ac periculis, *Ducē*, fidelesq́; ejus equestres subditosq́;, infestari conniveat, sed in pacis restitutionē incumbat. In hæc verba *Thillyus* codicillis, majori sigillo corroboratis, subscripsit.

Sed multis, ut fit in populo, non arrisit illa *Thillij* stipulatio, sive compromissio. Cùm enim *Dux* fide, & verbis, *Principe* dignis, conceptissimisq́; omnia se inpleturum, sanctè promisisset, ac paria, eadem sub sanctitudine, equestres, ac provinciales, recepissent, illa *Thillij* stipulatio, ac compromissio nimis frigida, ac perfunctoria, videri poterat, [illegible] religione, ac sacramento, interveniente nu[illegible] bis publici, ac vulgaris, saporis saltem astri[illegible] reciprocæ fidei igitur, usus fuerat, sed hæc [illegible] fide. Ne igitur residua in animis etiam post [illegible] mentum suspicio remaneret, ecce? *Vlricus Du*[illegible] quò odia detumescerent, præsidiariis apud *VV*[illegible] *ferbytum*, aliisq́; in locis, regiis emigration[illegible] dixit, pollicitus, eos, sub *Thillij* protectione, [illegible] rimè dimittendos esse. Sed hæc ratio regiis m[illegible] arrisit. Ut, nullo modo in emigrationem [illegible] tientes, arma opponerent, defensionem [illegible] Ità nimirùm tempore belli, usuvenire a[illegible] *Princeps*, aut *Respublica*, alterutri hostium [illegible] strum, fortalitiumq́;, quantumvis ad temp[illegible] dat, jure suo, tametsi ipsa necessitas incum[illegible] ceps uti nequeat, sed ab alterius arbi[illegible] standum sit.

Io. Petri Lotichij

RERUM GERMANICARUM

LIBER XVI.

CAPUT I.

De motibus, & bello, Rusticanorum per Austriam.

I.

Motus rusticanorum per Austriam, Herbersdorfio, Vicario apud Lintzium Bavarico, sese opponentium.

Hactenus de *Daniæ Regis* armis, & quàm latè ille, præter *Saxoniam inferiorem*, antè inquietatam, per *Mansfeldium*, *Vinariensem*, *Bethlenumq́*, omnia ferè intra *Silesiam*, *Moraviam*, *Vngariamq́*, recènscōmo visset, visum est. Nilitaq; ad *Lutheram Rex* adverso prælio pugnasset, *Thillyo* pro more victrices aquilas proferente, dubio procul ingens tùm rebus *Cæsaris* periculum conflari potuisset. Quod n[illegible] *Austriæ* cives, paganiq́;, ob interdictū *Conf*[illegible] *Augustanæ* exercitiū, passim, & vbivis, ad [illegible] insuper spectarent, facili negotio in mani[illegible] belliones tàm opportuno tempore pertr[illegible] perunt. Eleganter dictum olim à *Xenophon*[illegible] *ropadia*, greges pecudum, armentorumq́; nu[illegible] io magistros, ductoresq; ac pastores, fu[illegible] xisse. Homines verò in magistratus, *Reg*[illegible] pesq́, sæpissimè indè usq; ab omni ant[illegible] tus elevâsse, conspirâsse, atq; a ma[illegible] Idem profectò hoc loco in pleb *Austriaca* [illegible] dentissimum, tot rusticanorum c[illegible] bis, in arma seditiosè ruentibus, ut [illegible] cana, & bellum quasi servile quo d[illegible] *Pol*[illegible] *Livius*, suis illis temporibus pr[illegible] vi[illegible] posset novum, & non conte[illegible]

igitur

igitur primo Vere conjuratum est à diversis suprà *Anasum* pagis. Qui aliquot milliũ numero, concurrentes, omnê latè viciniã cõmoverunt, pagis oppidisq; diversis expilatis, refractariis verò & adversæ *Catholicæ*, ut vocant, *Religionis* subditis, unà cũ *monachis*, ac sacerdotibus, nõ uno loco malè exceptis, & profligatis.

Hac [illegible] a ex oppidis, arcibusq;, in potestatẽ, redactis, tam armorũ, quàm pulveris pyrii, copiam, cõflare cœperunt, ut jam exercitum, sub duodecim tormentorum bellicorum defensione, educerent.

Maturè huic furori *Herbersdorfius Comes*, apud *Lintziũ* Vicarius *Bavaricus*, obviã ire præcogitabat, viã inventurus, quà coeuntẽ rusticanã colluviem, in tempore opprimeret, sontesq;, ac tumultus plebei autores, in crucem ageret. Sed hic conatus infrà effectũ fuit. Ecce! enim dùm cum aliquot tàm pedestris, quàm equestris, militiæ cohortibus in globos rusticanorũ impressiooẽ experitur, illi apud vallem in legiones dispositi, fortiter insultum istũ exceperunt. Interim, vel his sub initiis rusticani stratagematibus jam tùm uti didicerant. Ut videri possent nõ è media plebe omnes, sed etiã è nobilitate, & civilioribus, multos cõfluxisse, qui quidem legum bellicarũ, aciei q; instruendæ, minimè essent rudes. *Herbersdorfius* ergò dùm sua cum manu, rusticanos urget, isti, positis retrò montem insidiis, fugientibus similes retrocedunt, ut integram spẽ victoriæ persequentibus facerent. Id enim certò certius *Herbersdorfiani* jam jam animis concipiebant. Sed longè secus accidit. Dùm n. *Herbersdorfiani* sic in locũ insidiis opportunũ, pertrahuntur, à copiis, undiquaq; de novo ingruentibus, cæduntur, ac fugãtur, *Herbersdorfio*, parva cum *Croatarum*, & *pedestriũ*, manu *Lintzium* confugiente.

Hac in limine tumul[illegible]uationum prçeunte victoriã, erectis animis mul[illegible]tudo recèns, atq; arctius, cõjuravit, vitas, fortunasq; omnes, pro recuperatione *Religionis* patriç, insumptura. Proindè *Danubii* insidèdes, aliorũq; locorũ, aditus, *Welsam*, *Stiriã*, *Lampachium*, *Gemundam*, aliaq; finitima oppida, occuparunt. Neq; sic *Monasteriis* parsum est. Ut luculentas pariter indè rapinas convectarent. *Patribusq; Societatis*, quò è vicinia *Pragam* usque emigrarent, autores essent.

II.

Causæ & colores, quibus rebellantes rusticani motus istos suos palliare conati.

VElut autem nullum justũ, legitimumq; bellum, absque idoneis, & prægnantibus s[illegible]ipitur caussis, sic quoque ipsæ tàm *Optimatum*, quàm promiscuæ multitudin[illegible] seditiones, ac rebelliones, speciosis maxime, a[illegible] v[illegible] subl[illegible] nociniis indu[illegible], argumentis robora[illegible] e[illegible] ner. Articuli igitur, super quibus rusti[illegible], & [illegible]ellans, co'luvi[illegible] squiritabatur, erant h[illegible] [illegible]ersdorfium vicarium *aiebant*, interdictã *Confessione Augustana*, tàm pasto[illegible] quàm subditos, *Evangelicos*, e[illegible] [illegible]a sua [illegible]ere. [illegible] o[illegible]aq; ess[illegible] *Monachorũ*, & *Clericorũ* avar[illegible] p[illegible] le[illegible] is quin[illegible]; pedum tellus n[illegible]is p[illegible] pe[illegible], a[illegible] [illegible]itatem [illegible]eductis, cõparari queat. Pariter eje[illegible] homines *Evangelicos*, sub infimo pretio ad fun[illegible]n venditio[illegible] adigi, U[illegible] tiam centum fortè [illegible] co[illegible] ex [illegible] qu[illegible] genus, & [illegible]oacta, venditione [illegible]tent [illegible] int[illegible]que, flo-renorum depositione, præterea à loci magistratu redimere teneantur. Indè egestatem, tanquam virum armatum, in miserorum foribus esse, neque posse hanc afflictorum emunctionem, absque extrema mendicitate insantium uxorum, ac parvulorum, detonare. Multos, ob *Religionis* caussam ultimo capitis supplicio affectos esse. Subverti igitur concionem rusticanam, sicubi arma, rebus incertis, deponant, idem capitis periculum sibi impendere. Illis tanquam consectaria accedebant, menstruis militum exactionibus totam provinciã penè non ad incitas redactam esse. Tantum abest, ut rapinis, spoliis, militumq; libidini, expositis quicq̃ sive auxilii, sive sublevamenti, accesserit, atque erogatum sit.

Hæc nunc talia, & cujusmodi esse, publicârunt, ut per, & propter meritum *D. & S.N. IESV Christi* à *Cæsare*, supremo utiq; magistratu suo, conscientiarum afflictarum, & tantorum onerum, remedium enixissime flagitent.

Eo itaq; nomine, si placeat hæc conditio, *Pastores*, & *ludimagistri*, *Evangelici*, in pristinas functiones restituerentur, refusis & redintegratis, corum reditibus. Miles, exactionibus, & rapinis, operam dans, illicò dimitteretur, neque alius posthmiuũ super induceretur. Emunctiones, & collectç, menstruæ abrogarentur. Inprimis hujus istius subditorum insurrectionis memoria obliteraretur, omnesque essent pœnæ, ac periculi, immunes.

Super illis omnibus tam a *Cæsare*, q̃ *Bavaro Electore*, sibi idoneis caveretur rationibus. Qua securitate sibi coocessa, & [illegible]itita, vel se sese modo nõ ab armis discedere, sed & fortunas, corpora, animasq;, *Cæsari*, domino suo, tanquam legitimos gladiatores, reli[illegible]iosissimè addicere. Atque hoc ipsum esse pium in[illegible]tutum, ad quod, *Religione* patria duce, provocarentur, adjecerunt. Inter hæc, nihilo-minus numeros, viresque, in immensum extendere perrexerunt, commasculatis mutuo animis, ad constantiã sese invitantes, postquàm vexillis sequentes inscripsissent atrocibus litteris rythmos. *Latinè* sic ferè sonantes:

Res animæ quoniam tangit, vitæq; salutem,
Da populo vires, optime CHRISTE tuo?

Alterum symbolum hoc erat.

NECESSE EST. Quasi t[illegible] sic diceres:

Alea jam jacta est. Aut hinc procul ibimus omnes,
Aut referent patriam, fortia facta fidem.

Provincia in quatuor partes, sive circulos, divisa, ità sibi leges belli mutuas indixerunt, nempè omnes, & singuli, ad campanarum impulsus, tanq̃ conclassationem, confluerent, armis necessariis manus instructi. Contrà, sexus imbellis, mulieres, infantesque, assumptis jumentis, rebusque pretiosissimis quibusvis, ad loca firmiora, ac munita, tanquam ad a[illegible]la, sese reciperent.

Simul [illegible]; campanarum [illegible]nitus ex pacto a[illegible]rentur, om[illegible]s, ac sing[illegible] ad [illegible]o[illegible], ante [illegible]on[illegible]t[illegible], advolarent, si[illegible] ut qui[illegible]bet in triduum annon[illegible] [illegible]onf[illegible]rret.

Quibus[illegible] lege[illegible] [illegible]spo[illegible] ubi immensas [illegible]res [illegible]ocgiss[illegible]nt, jam tùm ostent[illegible] [illegible]aperiri, & *Lintzium*, pro[illegible]inciæ metropolim, [illegible]obsidione cingere, cœperunt.

* * *

III.

Cæsaris, ad rusticanā multitudinē, dehortatoria.

ISta rusticanæ, multitudinis conglobatio, cùm nō tàm *Electori Bavaro*, quàm cæteris *Principibus Catholicis* esset gravis, & suspecta, rebus tùm per *Vngariam*, ac *Silesiam*, novos in motus aliàs inclinantibus, *Ferdinandus II. Imp.* missis ad conjuratam concionem legatis, sequentibus ad frugē reducere literis dehortatoriis exulceratos, impotentesq; animos præcogitavit. Codicilli hanc ferè in sententiā scripti erant. *Ferdinandus Imp. augustus*, multitudini rusticanæ sub *Austria Archiducatu supra Anasum* conglomeratæ, gratiam, & bonam mentem, precatur.

Quantas res, inquit, oppidò seditiosas, ac graves, adversùs supremum, atq; hæreditarium, à *Deo* præpositum, magistratū, suscipiatis, malefactorum, pacis, patriæq; cōmunis, hostium flabellis incitati, atq; in transversum acti, non absq; hujus pectoris cōcussione, percepimus. Itane vobis, & quidē subditis hæreditariis, & summâ fide obligatissimis, motus, ac res novas ciere dulce est, ut etiam arma jam tùm capiatis, oppida, pagos, arcesque intercipiatis, adeoque fideles, & renitentes, subditos nostros minis, injectaq; vi, in partes vestras pertrahatis? Si nescitis quàm fœdum crimen rebellio sit, vel hos importunos actus, has cæcas mētes vestras, considerate, penitiùsq; introspicite. Minimè quidē conveniebat, ut in *Deum* vultus elevaretis, in magistratū insurgeretis, in omniū gentiū leges, ac jura delinqueretis. Esto, vobis adversi, ha[illegible] tempestate quippiā accidisse! An igitur magistratū vestrū insuper habere, ac preterire, debebatis, ut ad hunc nō confugeretis, ab hoc remediū, atq; opē, haud corrogaretis? Profectò, antè omnia coràm nobis quiritare tenebamini; Ut de sublevatione onerum, ac molestiarū, desperare sic nō licuerit! Interrogate fidē vestrā, si fideles esse, & dici desideratis. Interrogate pietatē, si *Dei* & religionis amorem, prætenditis! Næ ità est, ut neq; fides *Principi* vestro, neq; pietas, *Deo* debita, hoc facinus à vobis exigere unquam possit. Proindè memineritis, vos & in *Deum*, & magistratum vestrum, enormiter deliquisse. Ut nos possimus non hanc ob insolentiam vobis graviter indignari, pœnisq; severis has turbas emēdare. Interim, ut toti orbi *Christiano* pateat, *Cæsarem* magis clementiā ergà patriam, ac subditos, quàm supplicia, & pœnas, animis appendere, videte, quàm promptum vobis sit, quàmque maximè expediat, etiamnunc *Cæsaris* experiri augustam clementiā, ut periculis vos, vestrosque, ulteriùs, sine causs[illegible] involvere, inq; extremā calamitatē proiicere minùs expediat. Videte iterum atq; iterum, an paci intempestivo furore excutere, conducat, q̄ quidem per nobiles, & doctos, *Carolum Fuchsium, Baronem Golfgangum Nicolaum à Grunthal*, dicasterii aulici assessores, & *Martinum Hafnerum*, *Iureconsultum, Archiducatus Austriæ* canc[illegible]rium, legatos nostros, tanq̄ [illegible]duceatores [illegible]gi[illegible]mos, amplā ac longa, in anu vobis off[illegible]rimus. [illegible], quid facto opus, & quam convenie[illegible]sit, ut ejurata ista insania ad meliorē mentē, & [illegible]are, atq: *Archiduce*, vestro, in gratiam rever[illegible]cep[illegible], & serus verbis inculcabunt. Quā [illegible]ad vos hoc spectat edictum nost[illegible]um, legatis [illegible] npe[illegible]llis nostris aures ut præbeat[illegible], ad frugē, ac san[illegible], rede[illegible]ti[illegible]n[illegible] depon[illegible]s, ac [illegible]ontradatis, dissolutisq; legionib[illegible], ac globis, deinceps acque[illegible]scatis, motusq; id genus, tanquam scopulos, caveatis. Hoc ubi feceritis, scitote, neq; molestiarū quicquam vobis imponendum esse. Ut etiam oneribus, & querelis, modò justæ, licitæq;, existant, remediū afferri debeat. Quo nomine si quid sit ejus mod[illegible] super quo iure conqueri posse videamini, potestatē vobis, facim' amplissimā, ut aut coram his legatis, aut delectos è numero isto *Cæsaream* ad a[illegible] nostram mittatis; Quibus non solùm gratiæ, in[illegible]tiæq;, fores patebunt, ut ēt querelæ sufficient[illegible] spici, ventilariq;, debeant, iū ēt augustā, since[illegible] fide hûc ire, ac redire, possitis. Hæc vobis u[illegible]cordi esse convenit. Quod si huic paternę *Cæsar[illegible] Archiducis*, vestri indulgentiæ furores istos a[illegible]re, præter exspectationē, perseverabitis, m[illegible]tote, nos boni *Principis*, & parentis, partes nu[illegible] plevisse, ut deinceps sequestrata hac lenitat[illegible] elemētia, armis & severa militari lege, expe[illegible]gamur. Neque n. nos copia, ac facultas, vos [illegible]nem redigendi, destituit. Ut *Deum* quoq;, pe[illegible]lium conatibus adversantē, in partibus habea[illegible] Interim, si sapitis, hæc omnia diligenter ad an[illegible] nos admittite. Adhûc dum n. ità *Cæsar* affectus [illegible]st, sanguini *Christiano*, patrię, insontibusq; fœmi[illegible] parvulis, parcere, quàm sequestrato hoc pi[illegible]ctu, severiùs in vos animadvertere, cupiat. Su[illegible] futurum paternis hisce admonitionibus ut[illegible]n relinquentes arma, furoresque, ponere, & [illegible]dientiam, alienis periculis cauti, redire, v[illegible]ti[illegible].

IV.

Ad Cæsarem rusticani delectos ablegant.

HActenus *Imperator* exulceratis rebe[illegible]m subditorum animis fomenta, adhibere [illegible]glexit. Ut neque languidius agerent [illegible]gati, om[illegible]ia illa enixè eientantes, quibus animi diffide[illegible]nt[illegible], acerbèque diffidentes, leniri, at[illegible]; ad sanitatē r[illegible]cari, sustinent. Sed nulla satisfactione mētes r[illegible]canorum accensas flecti poss[illegible], remonstratum nisi patriæ *Religionis*, libertas sibi restitueretur [illegible] nempè esse omnis collisionis originem, & m[illegible] Pro qua sibi reddita conscientiarū l[illegible]ber tat[illegible] dubitent *Imperatori*, tanquā legitimo, atque [illegible]ditario, *Principi*, omnem fidelitatē, atque o[illegible]tiā, deponere; Ut ēt æs alienum, de suis loc[illegible] mne, quantumcunq; esset, dispungere affe[illegible]

Secundùm hæc, ex numerosa ista mult[illegible] sua *Sexviros* delectos, & ordine approba[illegible]s, [illegible]lam *Cæsaream* dimiserunt; Qui apud *Viennam*, *Cæ*[illegible] supplices facti, totius super rei summa idon[illegible] pe[illegible] agerent querelas. Illi adventantes [illegible] missi, atque, jubente *Imperatore*, ab *Hageniu*[illegible] et militaris Cancellario, benignè audi[illegible] sunt P[illegible]o[illegible]sitio, sive petitio, talis erat: Postquàm, in [illegible] sub his an[illegible]stiis versantes pagani, nō habe[illegible] de, rebus afflictis auxilium, opemq;, nisi ab *Impera*tore quærant, utique præsentes, [illegible] *Sexviro*[illegible] totius multitudinis, *Cæsarem*, *Principem*, a[illegible] suum, ultimis precibus enixi[illegible]ime fat[illegible] retur *Cæsar*, ex autoritate illa principal[illegible] congenita clementia sua, *Rel*[illegible]*ionis*, & *Con*[illegible] *Augustana*, exercitium, prout illud antè an[illegible]io vel decem, possedissent, restituer[illegible], par[illegible] litem *Bavaricum* deducere. Eo tanquam b[illegible]n utrinque ac[illegible] pi[illegible], s[illegible]se nihil ad in[illegible]nuam *Pr*[illegible] ac omnino suo [illegible] hæredi[illegible]io obedientiam [illegible] [illegible]per omnē vi[illegible] [illegible]

facultates, sanguinem, vitamq;, pro *Cæsare* impendere, ac profundere, in votis unicè habeant.

Quæ cùm fuisset plebis legatorum brevis, & cōstans, oratio, ad voluntatē *Imperatoris*, omnibus facti atrocis indemnitas promitti cœpit, modò seditionis autores, ac flabella, dederent. Sed plebs hanc legem non admisit, præsertim ubi *Religionis* libertas permitti non velles.

Interea compositione non interveniente, multitudo omnes ad *Lintzium*, provinciæ metropolim, aditus præoccupaverat, ternis ad quatuor passuum millia castris sese tenens, ac diffundens. Omnes, quantâ in *Cæsarem* fide inclinarent, præ se ferebant. Sic, ut tamē hostiliter ergà *Herbersdorfium* ferrētur, nullatenùs dissimulantes. Non latebat hoc *Bavarū Electorem*. Qui, ut Vicario suo opē ferret, quadringentos tribus navibus imposuit milites, circà *Calendas Iunias*, secundo *Danubio Lintzium* auxilio vecturos. Sed rusticani, animadversâ hac *Danubii* velut procellâ, unam de tribus tormentis militaribus perfringendo submerserunt, duas reliquas in potestatem redegerunt.

Eo tempore *Ensam* civitatem, calliditate quadā usi, interceperunt. Postquàm enim loci deditionem postulâssent, præsidiariis refragantibus conditiones melle, & sesamo, sparsas, proposuēre, an illos escâ illâ, vel hamo, prehendere possent. Nec defuit successus. Dùm enim civitatis custodes languidiùs rem suam agunt, verbisque, ac conditionibus, pugnant, ecce tibi rusticani furtim irrepunt, extorquentque oppidum. *Crumavia* quoque *Bohemia* oppido, nisi sumptus, & annonam, conferret, omnia ultima interminari cœpēre.

V.

Rusticani Lintzium obsidentes, super deditione, proceres litteris solicitant.

Rebus apud *Lintzium* summo eū periculo conjunctis, *Proceres*, intrà civitatem sese tenentes, è quibus præeminebat facile *Iorgerus Baro*, autores fuēre *Herbersdorfio*, extiret modò civitate, & saluti utiq; suæ consuleret. Ad quorum interpellationem sic regessit ille: An, inquit, si cubi rusticanis civitatem tradidero, putatis me indemnem, & per illi immunem, fore? Illis affirmantibus, & omnem securitatē promittentibus, deniuò interrogavit: Utrum vero, si ad ultimam usque necessitatem civitatem hanc tuebor, & tunc rusticanis fortè rerum potiturís, salutis securus esse potero? Quibus nihil se sub isto agone promittere posse, respōdentibus, oggessit *Herbersdorfius*. Ergonè, cùm primum promittatis, de alt[illegible] condicere vobis animus nō est? Istud autem mem[illegible], inquit, sicubi civitas (quod abominor) vi expug[n]anda veni[a]t, jam t[u]n[c] me de remedio cogitâsse, quæ man[ib]us f[ur]iosæ multitudinis eludere queam. Iam [eni]m de cœm[e]terio mihi prospectum est; Nempe hi, quos cernitis, ministri sclopetis mihi spiritum excludere, vos vero, quotquot estis ejus facti hortatores, ex arce viritim in uvas pensiles transformare, & suspendere debent. Et cum hoc responso malè placatos dimisit.

[illegible] cum *Herbersdorfii* actiones ad nullam indi[illegible] benevolentiam spectarent, postmodum [illegible] aspe[illegible] suæ novum cumulum adje[illegible] Quod [illegible] civitatis præcipuos quatuor, & quidem senatorii ordinis, viros, proditionis accusatos, è medio tollere jussisset, civium animos eò magis à se abalienare visus est. Et jam tùm rusticani unum velut *Herbersdorfium*, tanquam victimam, piacularem, petebant, illum, ajebant, illum, sub *Religionis* interdicto, gravissimè in sese sævivisse, illum iniquissimas sese vexandi rationes iniisse. Illius igitur caput esse, quod *Marti* suo immolare desiderent, illum, illum, esse, in cujus sanguine manus tingere, ex talionis lege, discupiant. Quib⁹ votis ubi absentem itentidem interficerent, visum istis est, super *Lintzii* deditione, civitatis proceres, civesque, requirere, ac præeunte, ut ajunt, exceptione protestatoriâ, codicillis sic quidem urgere:

Reverendissimi, illustres, prænobiles, spectabiles, integerrimique viri, apud *Archiducalis Austriæ* provinciæ metropolim, *Lintzium*, præsentes proceres, dynastæ, senatores, concives, & sympatriotæ, &c. Ad vos omnes, ajunt, & singulos dirigitur integerrimæ plebanæ multitudinis, ejusdemq; tribunorum, ac centurionum, oratio, nempe præsentem hanc nostram expeditionem, nullo modo in *Imperatoris*, atque *Archiducis* nostri hæreditarii, offensam, neque ullius ordinis, hominisque detrimentum, spectare, quicunque saltem caussam nostram miti, & benigno, respicit oculo. Atque hoc est, super quo *Deum*, hominumque fidem, obtestamur; Ut nullam aliam horum armorum originem, ac materiam, nisi miseriam, ac calamitatem nostram, allegemus. In istam autem ultimam necessitatem, (inquimus) nos conjecit *Adamus Herbersdorfius*, qui sese apud *Cæsaream* arcem *Lintzanam* tenet, ab aliquot annis in nos severissima impotentiæ lege abusus. Qui cùm nobis unguis, ut ajunt, In oculis, & spina in renibus, fuerit, conceptis verbis à vobis omnibus contendimus, præfatum *Herbersdorfium* in manus nostras contradatis, præsidiarios sub gladiis, & sarcinulis, dimittatis, civitatemque nobis dedatis. Quæ ut omnia bonâ fide quantò ocius emnaturari possint, obsides quinquaginta à vobis exigimus, totidē è nostris mutuo daturi. Quod si fortè neque *Herbersdorfio*, neque præsidio ejus, potiri licet, ecce! vobis omnibus, ac singulis, unà cum uxoribus, ac parvulis, emigrandi facimus potestatem liberrimam; Ut aut in *Ebersbergam* arcem, aut *VVelsam* civitatem, emigrare integrum sit, ubi idoneo suo præsidio securis esse dabitur. Hoc ut, publicâ præconis sub voce, omnibus ac singulis intra mœnia faciatis contestatissimum, cupimus. Sin minus hæc pia, & fidelis, nostra commonefactio locum inveniat, tùm quidem, quicunque casus, aut ruina, civitatem excipiet, sanctè obtestamur, nos & salutis vestræ fuisse cupidos, & calamitatis, necessitatisque, fortè impendentis, autores haud extitisse, ut neque *Cæsari* eapropter rationem reddere, nedum vobis satisfacere, teneamur. Valete, &, quid animi vobis sit, quamprimùm rescribite. Dabantur in castris *Christianis* apud *Ebelsbergam*, *Anno M.DC.XXVI. VII. Cal. Quintil.*

Ejusdem commatis interminatorias passim per provinciam ad *dynastas* & *equestres*, dimiserunt, sub compulsu, venirent in castra, atq; arma sociarent Nisi dicto forent audientes, ad unum omnes igne ac ferro, exscindendos esse.

VI.

Rusticani Lintzium, assultibus invadunt, ac terrent, sed citra effectum.

CÆterùm, super *Lintzij* deditione, ubi frustrà essent intempestivis suis exhortatoriis rusticani, acceptâ repulsâ acrius fremuerunt. Itaque armis, atq; assultibus, civitati expugnationem tentare cœperunt. Quo nomine multitudinis primipilus, *Stephanus Fedingerus*, manum suam inscule induxit, in pressionemque suscepit. Sed, desideratis suorum ducentis, ubi, equo subtus cadente, ipse vulneraretur, pedem retraxit.

Hoc in capita istorum impetu recidente, incendus rem aggressi sunt. Ubi igitur Suburbano potirentur pridie Cal. Quintil. ignibus dispositis civitati malum accersere laborarunt vel hac è vicinia, sed nihil actum est. Tametsi enim ventus huic facinori ab initiis favere videretur, nihilo-minus mutato ordine velut in cervices facinorosorum revolutus ignis bonam partem ædificiorum Suburbanorum absumpsit, ut deinceps domibus etiam, tanquam receptibus, destructis, longiùs à civitate pellerentur.

Eo proposito denuò dejecti *Freistadium*, oppidum in finibus *Bohemiæ* opportuno loco positum, meliori sive fortunâ, sive dolo intercœperunt, in loca sacra, hominesq; *Catholicos*, fœdis manibus grassantes, ut etiam *Meggaris Comitis* arcem penè non everterent.

Qui cùm fortunæ vultus rideret, circà XII. Cal. Sextil. novis civitatem assultibus conterrueruot. Sed ista audacia rursùs quingentos abripuit. Accessit & aliud malû, *Lobelius* scilicet tribunus, pontesuper *Anasum* imposito, traduxerat cohortes aliquam multas. Illis de subitò rusticanos invadens, tormentisq; bellicis urgens, deformem edidit stragem. Ità ut jam rusticani duplici infortunio atterreretur, simulq; obsessi intrà *Lintzium* respirare viderentur. Sed contrà etiam fortunam, sic adversantem audentius ire perrexerunt furiosi. Ut jam totis millenariis in civitatem impetus atrocissimos molirentur, diemq;, noctemq;, continuarent sine missione. Dum eo conatu, sive æstu, civitatem coronâ invadunt, cautû erat, unusquisq; ut fasciculû lapidibus, ac macerie, contextû, congereret, eoq; texto fossâ, locaq; vltra mœnia effossa, omnes opplerent, ac siccis velut pedibus irruerent. Optimû sanè consilium, nisi militis intra civitatê strenuitate factum fuisset irritum. Nam dùm rusticani nihil ad ultimum furorem, ac conatum, remittunt, neq; præsidiarii languidius egerunt, tormentis, bombardisq; muralibus, omnes obvios latè prosternêtes. At pagani, sociorum cædes intuentes, usq; ad rabiem efferari notati sunt; Ut non multû abesset, quin fossas textis illis suis opplerent, moxq; mœnibus potirentur. Id prævidens *Herberdorfius*, rem [illegible] ultimo esse, jubet tædis, ac granatis, sulphureo [illegible], & [illegible] pulvere, infectis, in rusticanos [illegible] advertere. Indè homines, fixis ferè [illegible] [illegible], confestim flammas concipere, ardere, sociosq; insuper inflammari notati sunt. Quæ res [illegible] d muscas, sive crabrones, abigendos, ingens momentum attulit. Cùm [illegible] tædis [illegible] ous sulphureis, [illegible] minus ve [illegible] exar [illegible] res ageretur, accidit, ut rusticana colluvies, desiderata circiter

quingentis suorum paribus, longius recederet, & pugnationemq; per id genus impetus desperaret.

Hac alterâ spe, ac ratione, civitatis potiundæ decollante, visum est ad tertium modum, nimirum famem transire, atq; hac necessitate deditionem cogere. Pro hoc compendio *Danubio* cathenas [illegible] cientes, mox etiam *Xerxeo* fur [illegible] re ful [illegible], & virgi [illegible] miam, minati sunt. Mo [illegible] e ut [illegible] al [illegible] icis, & munimentis, excit [illegible] fi [illegible] fuerunt, qui annonam [illegible] rarentur [illegible] terciperent. Nec minus [illegible] *Danu* [illegible] ins [illegible] runt, ut etiam fol [illegible] is, tam [illegible] unt [illegible] civitatem induc [illegible] nt. [illegible] ctabat pl [illegible] norum fiducia, ut, tamet [illegible] pv [illegible] o de [illegible] nihilo-m [illegible] us nova [illegible] in incer [illegible] s r [illegible] quererent. Eo nomine [illegible] ad *Lintzium* [illegible] n [illegible] rit, quia foc [illegible] *Danubium* [illegible] b [illegible] tibi [illegible], app [illegible] rat [illegible] pl [illegible] eris [illegible] rum sele [illegible] am, [illegible] s [illegible] rent [illegible] nt [illegible] vel numero qui [illegible] que parare [illegible] ap [illegible] ar [illegible] x [illegible] s, on [illegible] tare, cœperunt, [illegible] op [illegible] n [illegible] verent. H [illegible] cubi specula [illegible] quam novi motus indicium, notassel [illegible] *Herberstorfius* amm [illegible] nuit. Qui & ipse p [illegible] novas res agi, del [illegible] git s [illegible] lopetariorum tre [illegible] ct [illegible] simos arce digredientes, juss [illegible] occultarent, usq; [illegible] um pagani cu na [illegible] ib [illegible] rent, apparatusq; [illegible] norum in ripa ar [illegible] nerarent. Accipiunt isti hâc arce [illegible] stientes, perq; tempus hortis, ic d [illegible] occultantes, expectata opportunitate [illegible] pè adversam ad ripam appulsi, f [illegible] bo derepentè in ex[illegible]scendentes, nav [illegible] sq [illegible] xonerant [illegible] s, fr [illegible] simos faciunt impetus. Cæsis igitur triginta, & captis bis tribus conjuratorum; in [illegible] tis in naves su [illegible] phure tædis, atq; ignibus, ne hosti [illegible] us usui esset [illegible] omnem armorum apparatum [illegible] m [illegible] is a [illegible] ump [illegible] runt. *Vicarius* [illegible] captivis did [illegible] it, oold [illegible] novo recoquentes assultus, a finiti [illegible] is [illegible] suppetias, arm [illegible] mq; apparatu [illegible] Sc [illegible] v [illegible] is, & auxiliis, defectos, al [illegible] ter du [illegible] p [illegible] oe [illegible] ximè, cum spe, u [illegible] cum nav [illegible] bu [illegible] p [illegible] e [illegible] ec, quidem excidi [illegible] t.

VII.

Rusticani, inter cætera, Holsatiæ Du. em cum su [illegible] cadunt.

EX eo tempore no [illegible] mh [illegible] spiri [illegible] u ad tempu [illegible] miserunt tumultuantes. S [illegible] d [illegible] x furor [illegible] ecr [illegible] duit. Ut postrid [illegible] C [illegible] l. Sextil, arcem *Stiriam*, una c [illegible] *Cœnobiis Dominicanorum*, & *Capucinorum*, [illegible] fœdèq;, lacerare [illegible] etiam [illegible] occumer [illegible] q characteis, om [illegible] bus cor [illegible]

Pridie Nonas [illegible] xti [illegible] denuo [illegible] is [illegible] o vain intractat [illegible] de [illegible] p [illegible] be del [illegible] ti *Molczum* ve [illegible] *statu* Lega [illegible] de pac [illegible] act [illegible] r [illegible] enerui [illegible] quousq; [illegible] post, *Cæsarea* [illegible] *num in Religionis Augustana* [illegible] ion [illegible] m haud pr [illegible] pendentibus, d [illegible] pac [illegible] n, denuo [illegible] efferunt. Sic t [illegible] rmistitium *Cæsareanorum* conat [illegible] haud p [illegible] n promove [illegible] Ut rusticani de hac v [illegible] capt [illegible] quererentur [illegible] nimosq;, ve [illegible] rdes novi [illegible] oribu [illegible] xasperat [illegible] Ita redeunt [illegible] intr [illegible] præcor [illegible] atem [illegible] te, rursus [illegible] *Lintzium*, & per quinque horas continuatas [illegible]

perunt impressiones. Quòd autem præsidiariorum virtute non tàm rejicerentur, quam bono numero cæderentur, receptui cecinerunt, *Herbersdorfio* non multò post [illegible] cum manipulis in istos invecto, atque à fataliter sibi adversantibus ultionem, ac pœnas, exigente.

Hujus [illegible] exemplum malè imitatus *Adolphus, Holsatiæ Dux, Cæsari* militans. Is enim principio *Septembris* cohorte[illegible] aliquam multas per *Austriam* in perduelles eduxit, sed infelici eventu. Plebei enim præcognitum habentes, *Holsatum* secundo *Danubio* con[illegible] ase properare, locoque idoneo excensionem [illegible] itari ut cum cæteris *Cæsareanis* conjuncta op[illegible] [illegible], cujus [illegible] [illegible] eret, novo stra[illegible] emate [illegible] [illegible] Re[illegible] tis enim loricis, ac cunicul[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Interim, [illegible] o mane, ante [illegible] d luxisset, [illegible] camp[illegible] [illegible] er dato, confluentes, in *Holsatios*, [illegible] expe[illegible] antes, impetus fecerunt [illegible] cerrimos, præcisa fere [illegible] pugnandi ratione prope omni. Tametsi enim cohortes equestres suo munere strenuè fungerentur, nihilom[illegible] ius frustrà fuerunt, rusticanis è [illegible], scrobibusque tectis, usque eo hostes excipientibus, ut laxatis ordinibus magnam partem cæderent, plurimos dissipatos, & palantes, in *Danubium* proximum præcipitarent.

VIII.

Kübnerus, & Lindlous, tribuni, a rusticanis profligantur.

SEcundum hæc, *Kübnerus*, & *Lindlous*, tribuni, apud montem, qui *a Sacchari* dulcedine nomen habet, in conjuratos moverunt, parte ipsorum ad [illegible] ternecionem deleta, parte in fugam conjecta, ut etiam monte, eidemque imposita, arce, oppid[illegible] potirentur. Sed hæc vel tantilla victoria a rusticanis ad breve tempusculum mutuo data videri poterat. Altero enim die ubi tribuni educto milite novas prædas an[illegible] agitarent, n[illegible] merus, vel globus, rusticanorum è sylvestribus locis prorupit. *Cæsareani* verò machinis bellicis in i[illegible] [illegible] antibus, rebellis multitudo sensim pedem [illegible] ahere cœ[illegible] usq; dùm in locum, insidiis opportunum [illegible] pe[illegible] sequentes induxit. Ibi ecce, in cau[illegible], & nihil [illegible] de rusticana multitudine vel per [illegible] minum [illegible] tes, convolantibus decem mi[illegible] bus, qui [illegible] bus [illegible] se occultarant, turmatùm circumveniuntur, [illegible] dentibus, instar segetis, inter[illegible] losas plebeor[illegible] m manus plurimis, ut etiam de m[illegible] nubiis, & [illegible] po[illegible], triumpharetur.

IX.

Aliis, aliisq; subinde successibus aucti rusticani, penè non terrori sunt.

CIrciter *Calendas Octobres* n[illegible] a ill[illegible] victori[illegible] are[illegible] agani animis *Caurtinam*, in finibus *Bohemiæ* [illegible] at[illegible] n, tunc [illegible] undi[illegible] as, sive mercatus an[illegible] uos, e[illegible] em [illegible] vaserunt, prætorio, pluribu[illegible] [illegible] [illegible] s. Sed, cum *Praga* initt[illegible] nt[illegible] [illegible] [illegible] ha[illegible] rusticar[illegible] anus pedem re[illegible] [illegible] [illegible], *Co*[illegible], d[illegible] o [illegible] [illegible] hic fuisset [illegible] [illegible]

Paulo [illegible] pugna [illegible] *Le-*

belius, Breunerus, Avensbergius, Sebastenberg [illegible] pias junxissent, acceptis e *Lincio* qui que [illegible] cohortibus, lo[illegible] o opportuno in rebelles mo[illegible] runt, fortunâque a[illegible] ante oppido ducentos de[illegible] everunt. Quid ver[illegible] [illegible] conjurati [illegible] Simulatque *Cæsareani* [illegible] one[illegible] [illegible] fistulis sclopetorum ab impressione ordines [illegible] xassent, ecce [illegible] magno undiq; cum furore ingruens mul[illegible] udo *Cæsareanos* profligavit. Nitebantur tr[illegible] bus par pari compensare. Sed fortuna erat in rus[illegible] icanorum par[illegible] bus. Ut secundâ etiam vice, desideratis aliquot centuriis, *Cæsareani* cæderentur.

His successibus tripudiantes plebei copias t[illegible] bus distinctis castris partiri cœperunt; Quar[illegible] altera ad *Welsam*, supra *Lampachium* altera, [illegible] tertia pars pro[illegible] e *Efferdingam*, e[illegible] edit. Nihil[illegible] inimus *Danubii* tractu firmis præsidiis ante com[illegible] mito. Spem conceperat ex h[illegible] c segregatione [illegible] *belius* fore, ut cùm universæ, & conglobatæ, m[illegible] t[illegible] dini par non esset, in partes felicius exp[illegible] posset. Neque defuit successus. [illegible] am enim secu[illegible] d[illegible] m divi[illegible] os [illegible] rtuna pugnavit, ut aliquot centu[illegible] ri[illegible] rebel[illegible] ium conci[illegible] is [illegible] mul os caperet, parque tormentorum, nuper *Holsato Duci* extortum, r[illegible] cuperaret. Secundo hoc prælio provectus *Lobelius* fortuna [illegible] non ta[illegible] m fr[illegible] ed u[illegible] [illegible] luit. P[illegible] [illegible] be[illegible] les deje[illegible] profu[illegible] [illegible] mis, ad *Gemundam* u[illegible] ne pe[illegible] [illegible] cœpit [illegible] multùm deerat, quin *Lobeliani* [illegible] res bel[illegible] busin[illegible] ntis super [illegible] o excitati [illegible] [illegible] expugnarent. Interim, cum al[illegible] [illegible] mont[illegible] obstaret, quo[illegible] tempore sub[illegible] is supervenirent, rusticani hac opportunitate anim[illegible] dverså, reassumptis animis in hostes retrò mov[illegible] nt, omnesque eos, qui jam munimentum exuperassent, adeoque infra ad radices montis in subsidium tenderent, opp[illegible] erunt, ut cæteri ter[illegible] verter[illegible].

Iter[illegible] [illegible] ntes rustican[illegible] etiam *Bavarica* [illegible] inceps [illegible] ant. *Herbersdorfius* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], in proximo iter face[illegible] [illegible] & qu[illegible] nt[illegible] suorum in istos edux[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], fa[illegible] osam relaturus. Sed etiam hac vice f[illegible] tunam [illegible] [illegible] ntem expertus est, rusticanis cum [illegible] ja[illegible] ura animose rejicientibus.

X.

Papenheimius, rusticanorum scopulus, tentatis, frustra ab aliis ante tot præ[illegible] is, tandem rebellantes & stratagematibus frangit, & prœliis iteratis fundit fugat, dissipatq;.

TAnta jam erat, ad summum pene evade[illegible] stican[illegible] rum animositas ac fortitudo [illegible] [illegible] tot præliis f[illegible] iciter, & masculo, [illegible] [illegible] tes, hact[illegible] sup[illegible] oresse[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ste[illegible] [illegible] miscerent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Alphesibæi* at[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ndom[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui bus [illegible] [illegible] & [illegible] ellatores [illegible] [illegible] frustra[illegible] [illegible] adnum[illegible] [illegible] nisi fur[illegible] [illegible] mis longe lateq; per [illegible] [illegible] dominan[illegible] *Cœnobus*, & locis, [illegible] *Religio*[illegible], vim magn[illegible] magisque, [illegible] [illegible] datis [illegible] præsidiariis *Catholicis*, [illegible]

rent, neq; hæc rabies deinceps sub legionibus, ac velitaribus pugnis, compesci posse videretur, integro exercitu opus esse *Imperator* sapientissimè judicavit. Conscripta igitur tàm pedestris, quàm equestris, militiæ millia sex, quibus præfectus est *Papenheimius*, dux longè fortissimus. Hic, attractis cæteris legionibus *Austriacis*, cùm vi non omnia effici prudenter còijceret, strategematibus, & circuitu, fallendos esse rebelles, initiò sibi proposuit. Ubi igitur, recensito exercitu, apud *Schardingam* post medium *Octobrem*, appulisset, centuriam equestrium, unà cum octo peditum signis, in naves imposuit, famâ datâ operâ diffusâ, tanquam omnes copias secundo *Danubio* ad *Lintzium* producturus esset. Interim ipse cum reliquis copiis *Passavium*, sive *Patavium*, perrexit, non secùs ac si per noctem illîc stativa habiturus esset. Sed eâ nocte, magnis itineribus profectus, *Grisbacum*, perrexit, cæterasq; tàm per continentem, quàm aquas, moventes legiones contraxit. Ità interdiu, noctuq;, continuatis itineribus longè anteriores fecit progressûs, atq; rustici opinari potuissent. Ubicunq; enim circà noctem à rebellibus exspectaretur, jam antè bono manè eam ad metam cum exercitu pervenerat. Itaque, quid ageret, aut quo instituto ità pergeret, nō satis plebi cautum erat. Stat igitur sententia, *Danubii* trajectum, cathenis impeditum, ac revinctum, omnibus tueri viribus. Eò dùm rebelles oculos coniiciunt, ecce! *Papenheimius* per continentem movet liberrimè.

Eo strategemate, in limine expeditionis, hoc tàm consecutus est, ut, conjunctis utrinq; *Cæsareis*, *Bavaricisq;* copiis, *Lintzium*, ovanti similis fausto omine intraret, magnâque solennis lætitiæ testificatione ab *Herbersdorfio* exciperetur.

Curatis ibi per triduum corporibus, V. Idus *Novembr.* exercitum produxit, ad *Effertingam* usque, præsidio rebellium communitam, propè accedens. Manè sequenti *Papenheimius*, assumptis legionibus *Bavaricis*, primos ordines à dextra duxit, *Lobelio*, & aliis tribunis, è sinistra, *Cæsareanos* superinducentibus, *Holsatia Duce* mille pedestribus agmen claudente: *Torao* verò *Centurione* apparatus tormentarii curam suscipiente. Rustici *Effertingâ* robusto antè præsidio communitâ, inter & oppidum, & hostes, medij intervenerunt, saltus, natura loci valde opportunos, eo loco interjectos, insidentes. His è claustris, & receptibus, toties, trip[...] d[...]ntium more, hostibus insultarunt. Sed *Papenheimius* die inclinante, cœloque pluvio, rei tormentariæ præfectos signo dato jussit rebellem multitudinem machinarum bellicarum explosionibus quàm humanissimè salutare: Quâ illa è congratulatione non paucis spiritum reddentibus, multitudo, in legiones divisa, tenebrarum instar, [s]altibus emersit, bonoque ordine, & magnis ausis, in dextrum cornu, ipsumque *Papenheimium*, promovit. Nec mora, in turmas [e]questres, [...] principiis consistentes, magnâ audaciâ [...] est. Quas cum *Curtenbachius Chiliarcha* partes tene[r]et, acerrimè hic pugnans bonam partem cōjuratorū cæcidit. Factis his a dextra pugnæ initiis, ecce [...]e læva non minus alij rebellium gl[o]bi e saltibus irruunt, tàm pedestres, quàm equestres, tanquam *Cæsareanos* intercipere animus esset. Et sic, ex hac quoque parte, incredibili animositate invecti, *Lobelij* legiones adoriri cœperunt. At hujus quoq; equestres ità masculè rusticanis responderunt, ut congressu facto non multò post rebelles usque ad civitatem profligarentur, fugarenturque. Qui in saltus confugerant, à sclopetariis perfossi, quiq; arbores conscenderant, globulis petiti, dejectique sunt.

Pugnabat adhucdùm altera rebellium acies in dextrum *Papenheimii* cornu. Cujus equestres quomodocunq; animosissimè dimicarent, vix tamen acerrimis rusticanorum insultibus diutius resistere posse videbantur. Eò usque enim furor rusticanus penetrârat, ut jàm penè rei tormentariæ intercipiendæ inhærerent. Et sine dubio potiri hac præda [...] stis integrum fuisset, nisi *Burbergius*, *Papenheimsii colonellus locum tenens*, duo pedestrium signa strenuè obiecisset: Quem mox alia, aliaque, immissa subsidia sublevârunt. Nec dùm omnia facta erant; Sed fortuna adhûc velut deliberare videbatur. *Papenheimius* proindè prævisâ suorum necessitate, & rebellium indomitâ rabie, ubi *Curtenbachium Chiliarcham* graviter vulneratum juxtà intueretur, semetipsum inter primos ordines rusticanis fortissimo pectore illo obiecit, inculcatâque suis militari virtute, eo usque recèns legiones animavit, ut, posteaquam pugna anceps per bihorium integr[u]m continu[a]sset, tandem rusticani, ordinibus la[xati]s, & confusis, in effusam converterentur fugam, in[...]s ad *Danubii* receptus illos, multis *Effertingam*, [...]uis causâ, sese reicipientibus, & dilapsis. Nocte interveniente copiæ tàm *Cæsarea*, quàm *Bavarica*, apud saltus antedictos pernoctarunt. E reb[elli]bus tria capitum millia desiderata: paucis ex adversa parte occubuêre. Quanta fuerit rusticanorum audacia, & temeritas, in pugna, dici vix potest. Ut vel quatuor, vel quinq;, paria integram cohortem incesserent, multisq; tam viris, quàm equis, vulneratis inoffensos pedes referrent. Sed veneficio plerique corpora indur[ass]e perhibebantur; Ut nullis facilè telis, aut glandibus, essent penetrabilia. S[ic], dum ductori rebellium glans tormentaria etiam in præcordia fecisset impetum, absque damno resiliisse visa est. Nihilominùs veneficii efficacia paulò post exspirante, idem à *Curtenbachio* chiliarcha glande perfossus indignantem animam efflavit.

Nocte plena cives *Effertinga* claves civitatis *Papenheimio* obtulerunt, nunciantes, rebelles & profugisse, & civitatem præsidio nudâsse, tormentis inibi relictis numero quinque. Hoc modo summo manè XII. Cal. *Decembr.* *Papenheimius* oppidum intravit, impositoque sub *Holsatia Duce* præsidio firmissimo, eodem adhuc die cum exercitu promovit, rusticanos [à] *Gemùnda* obsidione dis[c]u[ssu]rus. Nec defuit prop[o]sito eff[ic]acia. P[o]steaquam enim in eos tormenta, aciemque obvertisset, isti, ad tempus resistentes, nocte intempestâ stationes reliquerunt, summoque silentio profecti alia [...] sociorum [...] sibi conjunxerunt. Interim, *Cæsareanis* a tergo [...]gentibus, pariter saltus occupant, ac [...] pr[...]. *Lobelius* è *Cæsareanis* dextrum cornu, & primos or[din]e[s] duc[eb]at, *Papenheimio* lævum cornu post ag[en]te, [...] passibus alterum alter in[...]ueretur. [...] igitur [...]vam instare prævidentes coniurat[i], primum *Psalmis* *Deo* supplicàrunt, mox concionatore *studioso*, & suos acerrim[e] ad fortitudinem stimulante, in orationem, & preces descenderunt. Hoc præeunte sac[...]o[...]

ad manus postquam ventum est, ecce! utrinque factâ animosâ incursione rusticani itâ quidem in *Cæsareanos* irruerunt, ut indomito, atque effreni, isto furore tàm equestres, quàm pedestres ordines perrumperent, *Lobelio*, aliisque chiliarchis, quantumvis acriter obnitentibus, tandem etiam eandem c[illegible]m [illegible]uis in fugam conjectis. Neque sic, victores plebei acquieverunt; Ut porrò profugientes hostes, usque ad civitatis introitus, vindictæ cupiditate, persequerentur.

Restabat cum *Bavaricis Papenheimius*. In hunc igitur rusticani victores summa cum violentia pariter ingruentes, longe à suis (prout de *Catilina* audac a perhibet *Sallustius*) inter ipsos *Bavaros* milites rem acerrime gladiis, manuque, gerebant; Ut ipse *Papenheimius* dubitare occiperet, an lui diutius consistere possent, præsertim cùm jam tùm pluribus, quàm ducentis, passibus loco cessissent. Igitur notata sibi suorum ultimâ necessitate, tribus sclopetariorum centuriis, in insidiis proximè, & retrò dumos, positis, uti opus habuit. Quibus ex insidiis in rusticanos strenuè atque opportunè, experiuntibus, id effectum est, ut, multis ex iis occumbentibus, multitudo furiosa eousque cohiberetur, donec tempestivè ex vicina valle duas cataphractorum turmas in terga hostium superinduceret, gravissimèq; illos utrinq; urgeret. [illegible] rebelles. *Papenheimius* ergò, spe præsentis victoriæ plenus, identidem novos, atque novos, manipulos invexit, *Terraumq*, valida cum manu ex altera autè parte defectis, & fugientibus, submisit, omninoq; velut omnibus è locis pugnam restaurare cœpit, in acie obversando, laborantibus succurrendo, integros pro sauciis accersendo, omnia diligenter providendo, multùm ipse pugnando, sæpe hostem feriendo. Ut & optimi Imperatoris, & fortissimi militis munus simul exsequeretur. Qua denuò per horas quatuor integras prælio perseverante, ceciderunt rusticanis spiritus; Ut diutius huic oneri, his extremis perferendis, minime pares, fugâ dilaberentur.

Inter hæc, pars conjuratorum super *Cæsarianis*, & *Lobelio*, antè profligatis, velut ovans incedebat spolia, & rapinas, exindè relatas præ se ferens, & jactans. In hos *Papenheimius* legiones *Hispanicas*, triariorum in modum, omnem in eventum reservatas, immisit, iisdemque, rem fortiter exequentibus, etiam victores istos confecit, eademque opera tormenta, atque apparatus bellicos, modò de *Cæsareanis*, relatos, extorsit. Nihilominus, etiam receptui canentes rusticani, sic quidem fugere visi sunt, ut non minus aliquoties obnitentes [illegible] media sub fuga manus denuò consererent, indomitamqu[illegible] pugnandi libidinationem, non abiq[illegible] ad mirationem, præ se fe[illegible]ent. [illegible] prudens, & circumspectus, *Papenheimius*, sub tota hac expeditione, subsidia [illegible] locis tanquam in in[illegible]is collocavit, ut nascente quavis occasione [illegible] [illegible]etur. Inprimis verò, ne exercitus vires multis [illegible]b excursibus distraherentur, data operâ cavit. D[illegible] *Cæsariani* propalàm fugerent, ad suos in[illegible] edixit, studio ita facere socios, [illegible] rusticanos post montem profligatos [illegible]eutur, & delerent. Quo loco, cùm sylvestria [illegible] oculorum in dubium vocarent, facilius id à [illegible]nibus reditum [illegible]st.

Denuò rusticanorum tria perierunt millia. Cæteri globi per montes, convalles, saltusque, dila[illegible]. Neque eo pacto, tametsi attriti, & victi, debell[illegible] etiam tum erant rebellantes. Adhùc bis *Papenheimio* cum istis acie dimicatum est. Adhùc binis porro cladibus illi devicti, fracti, enervati. Quarum pugna altera apud *Vocklabrugum*, altera ad *Wolfseccam* commissa est, duobus rebellium ductoribus simul pereuntibus, tormentisque relatis numero septem. Atque hæc postrema clades ultima Novembris superveniens ad incitas, quod ajunt, ipsumque restim, rebellantes adegit. Ut terrore, & scelerum conscientia, intus flagellantibus, autores seditionis procul, metu pœnæ, sese subducerent, cæteri ordines relinquerent, domumque reconfugerent. Usq; eò enituit summa *Papenheimii* virtus, ut, intra mensis unius, & semissis spatium, ille *servile* illud, & magni periculi *bellum* conficeret, *Cæsariq*; autoritatem, ac *Bavaro Elect*ori provinciam, conservaret. Quod igitur de *Pompeio* olim *Magno*, victore illo ingente, prodidit *Petronius*, illum & *Ponti* tremorem, & *Hydaspis* terrorem, & *Pyratarum scopulum* fuisse. Idem de ingentis animi, & fortitudinis, *Papenheimio* rectè atque ordine hoc loco dixerimus, illum nempe fuisse tremorem *Danubii*, terrorem *rebellantium*, & conjuratorum *rusticanorum scopulum*. In uno enim *Papenheimio*, cùm *Syrtes* impetuosas, ip[illegible]mque *Scyllam*, ac *Charybdim* impunè prætervecti essent [illegible] rebellantes rusticani, in unum [illegible] inq[illegible] um illum, tanquam confragosum *scopulum*, im[illegible] ruerunt, ratibusque prorsus collisis, ac fractis, prælentissimum fecerunt rerum, & victoriarum, suarum naufragium. Atque sic pacatâ, sub initi[illegible] *Decembris*, *Austriæ* provinciâ, *Papenheimius* copias in hyberna dimisit, omni industria prospiciens, ne denuò, oaguli instar, rusticanorum globi coire, nedum conspirare, possent. Qui, dum ægerrimè hunc furorem ejurarent, & non semel res novas postliminiò a[illegible]tare [illegible]iderentur, illico pœnas dederunt, & se[illegible] sub [illegible]gibus rep[illegible]essi su[illegible], *Danubii* [illegible]ctu, tractu [illegible] in libertatem pristinam recomposito, munime[illegible] tisque, ac lori[illegible]s, ordine omnibus compl[illegible]s. Inde, de s[illegible]ni[illegible]atoribus, in vincul[illegible] red[illegible]is, [illegible] pud *Lin[illegible]* [illegible]pp[illegible]cia sumpta sunt. Pars secu[illegible] i pe[illegible]cussi, pars in turram acti, nonnulli rota membris, sive artubus antè contusis, ac perfracti[illegible] omnibus; sp[illegible]itum infami cum gemitu projecerunt. Ad civitates insuper, atque oppida, pœnæ commigravere commerenim. Quæcunq; enim ultrò, ac lubentes, admisissent rebellantium globos, eæ, sub amissione privilegiorum, hanc protervian luerunt. Ut sic modo non plebs rebellans, sed oppida iis fort[illegible] faventia, severe coërcerentur.

****

Externa.

I.

Super rebus Vallis Tellinæ & Rhæticorum Urbanus, Pont. Max. in partes Hispanorum inclinat.

A Bello rusticanæ per *Austriam*, & c[illegible] multidinis tralatitio, ad motus p[illegible]

Tellinensem, & *Rhetiam*, à tot annis continuantes, deflectimus. Quibus in locis ubi superioribus hactenus annis *Rex Galliarū* victricia protulisset lilia, *Urbanus Pont. Max.* videbatur hos *Gallicanorum* successus transversis intueri oculis, magisq; *Hispanorum* in partes animia propendere. Ubi igitur appareret, quàm facilè id genus procellæ, & tempestates bellicæ, trans *Alpes* finitimam in *Italiam* exundare possent, præsertim *Italiæ Principibus* in res novas inclinantibus, *Pontifex*, rerum suarum satagens, arcem illam *Romanam*, quam olim *Hadriani molem* vocabant, hodieq; *Castrum Angelorum* appellitant, majori curâ communiri, at confirmari, fecit. Et jam *Barberinus Cardinalis*, nuper in *Gallias* missus, cùm nihil eorum *à Rege*, quorum gratiâ advenerat, impetrâsset, redierat. Qua de re *Hispani* apud *Mediolanum* instructos exercitus, excitis è regno *Neapolitano* pecuniis, parantibus, *Pontifex* omnibus per *Insubriam Episcopis*, *Clericisq;*, mandabat, reditum suorum decimas quantò ociùs in copias *Hispanicas* conferrent.

II.

Rex Christianissimus, & Resp. Veneta, Hispanis obnituuntur.

EX adverso laborabat, unà cum *Venetis*, *Rex Christianissimus*. Hic enim perspectum habens, *Pontificem* id agere, ut *Vallem Tellinensem*, quam quidem nuper, tanquam arbiter honorarius, sequestri in morem, obtinuerat, sub potestatem reduceret, eâdemque operâ *VVormatia*, & *Clavenna*, præcipuis illis per *Tellinenses* dynastiis, jurisdictionem, & potestatem secularem, abrogaret, ingentes eò copias, non minoribus cum impensis, temporiùs amandavit, hanc ut possessionem suam ibidem tueretur. Paria faciebant *Veneti*. Ubi enim per *Insubres* armorum gliscerent præparatoria, etiam hi limitibus prospiciebant suis sub interdicto publicato, ne quicquam annonæ, ac commeatuum extrà provincias ferretur. Qui cùm copiis haud exiguis indigerent, propositâ proscriptis, sive banni fulmine percussis, atque exulibus, indemnitate, brevi intervallo ità legiones auxerunt, ut instructum educere sufficerent exercitum.

III.

De Conventu apud Solothurium, itemque Pontificis, & Hispanorum, conjunctionibus.

NE autem, antequam bellum exarderet, conciliis, ac tractatibus, nihil tentaretur, in limine hujus *Anni M. DC. XXVI. apud Solothurium* in *Helvetiis* celebrari cœpit conventus. *Bassampierius Mareschallus*, legatus *Gallicanus*, hæc in verba edisserebat, operæ pretium esse contestatus, *Helvetii* tractationis illius *Madritensis* executionem [illegible] cerent, simulàtque is, qui obniterentur, ob[illegible]irent. Et hoc ipsum erat quod *Rhetis* imprimis ridere, & complacere, poterat.

Ex adverso *Nuncius Pontificius* hoc urgebat, *Helvetii* [illegible] nihil compromitterent, usque dùm *Vallis Tellina* sub manus *Pontificis Max.* rediisset. Verùm in hoc concordantes licebat audire *Helvetios*, opus, atque utile, esse, *Vallis Tellina*, unà cum corollariis cæteris, ut quàm primùm *Rhetiis*, tanquam legitimis dominis, restitueretur. Interim illud adjiciebant *Catholici*, velle se, ne alterius *Religionis*, præter modernam *Romanam*, usus, atque exercitium, inibi locum haberet. Eo nomine pacta, antehâc cum *Nuncio Pontificio* inita, observanda esse. Quæ ne latere *Pontificem* possent, cursorem ilicet *Romam* dimiserunt, hic ut super ejusce conventus tractatibus tam *Urbanum Pont.* quàm *Barberinum Cardinalem*, erudiret, pacemque inculcaret.

Ad hæc respondit *Pontifex*, mirari sese, inquiens, inter cætera, tantam esse *Catholicorum Tellinensium* socordiam, ut sub hæreticam *Rhetorum* tyrannidem postliminiò reverti cupiant. Eo locorum *Romana Ecclesia* vexilla violari ac[illegible]e, hancque illius belli intrà *Alpes*, citra ul[illegible]m legitimam caussam susceptam, dubio procul in *Italia* perniciem despumare. Interim, cùm [illegible]iam sancti codices, præeunte vel *Ieremia*, Deo[illegible]ni, vaticinio, jubeant gladium stringer[illegible], se[illegible]que, ad exemplum *D. Petri*, manus cohib[illegible]re vix posse. Collegerat enim jam tùm *Pont[illegible]ax.* tres pedestrium legiones, unà cum tribus e[illegible] cohortium paribus, quibus, ultra sex h[illegible] millia excurrentibus, præfecit, *Torquatum Comitem*, *Ducem Guadariola*, nobilem *Romanum*. Hic primo vere conjunctis cum *Insubribus* copiis *Alpes* petebat.

Interim *è Riva* quoque *Pappenheimius*, assumptis mille pedestribus, & aliquot equestrium alis, per vias invias ad *Nizza* munimentum penetravit. Quo per vim expugnato, ducentos confœderatorum cæcidit, captis octingentis, utnaque munimento solo æquato. Petiturus erat *Clavennam*, nisi confœderatorum manus cum magnis conatibus rejecisset.

Et jam *Dux de Feria*, *Insubrium* gubernator, apud Mediolanum, recensuerat exercitum, intra octo legiones divisum. Qui, cum pecuniis defectis nuper ad res novas inclinâsset, jam majori cura, atque impensâ, demulcebatur. Eodem tempore severo sub interdicto cavebatur, ne quia è provinciis *Hispanicis* externo obligaretur stipendio, nedum quicquam cum hostibus faceret commercii. Pari lege, ne quid annonæ, ac commeatuum, in loca externa deportaretur, [illegible]um est. Indemnitate etiam omnibus illis permi[illegible]a, quicunque extra militantes intra mensem sese in[illegible]erent, ac nomina sua profi[illegible]ntur.

IV.

Articuli pacis, inter Hispaniæ, & Galliæ, Reges proponuntur.

HOs inter armorum utrinque apparatus, dùm non minùs *Rex Galliarum*, *Veneti*, & *Sabaudus*, copias numerosas conscribunt, quàm ipsi *Pontifices*, & *Hispani*. nihilominùs super pacis compositione cōsultabatur. Et quanquam *Regi* utriq; tam *Christianissimo*, quam *Catholico*, super articulis convenirer, interim regii ministri, novarum identidem

tidem litium cathenas ducentes, nunc super *Regum* prærogativa, nunc de munimentis complanandis, nunc de militis utrinq; numero in *Tellinenses* educendi, nunc denique super missione militis, & quis *Regum* prior exautorationem facere deberet disceptarunt. Accedebat, *Rhetos* non satis credere his transactionibus, ut legiones suas retinere, quam dimittere, mallent. *Genuates* quoque, quorsum hæc tempestas detunaret, dubij, statum, civitatemque suam, munimentis, & id genus provisionibus, confirmabant. Nihilominùs pacis reductio identidem refricabatur, in cujus consecutionem sequentes proponebantur conditiones: Fortalitia nempè *Pont. Max.* contradentur, & tantisper sub ejus essent tutela, usque dùm *Religioni Catholicæ* cautum foret; Deinceps destruerentur. *Tellinensibus* fas, jusque esset eligendi suos gubernatores, certo sub spatio à *Rhetis* confirmandos. *Rhetis* quotannis tributa penderentur. Aditus locorum utriúque *Regum* paterent liberi. In has conclusiones nisi *Rheti* pedibus eant, privilegiorum facerent jacturam omnium, *Tellinenses* verò si obluctentur, in pœnam, illis irrogandam, fortalitia minimè destruerentur.

Verùm hi illi isti canones *Rhetis* minimè ridebant, conjecturam facientibus, hoc pacto jurisdictionem suam pristinam vehementer labefactari, ut parva sibi juris ejusce portiuncula superesse videri queat. Itaque conceptissimis verbis *à Galliarum Rege* contendebant, ne, suâ caussâ posthabitâ, quicquam deinceps decideretur. Proindè sic denuò, in caussa *Tellinensium*, *& Genuatum*, *à Regibus Christianissimo*, *& Catholico*, in infrà scriptas conditiones descendi cœpit: Nimirum *Vallis Tellina*, itemque *Wormatia*, *& Clavenna*, dynastiæ, in eo reponerentur statu, quo sub *Anno M. DC. XVII.* fuissent. *Catholica Religio Romana per Tellinenses*, eorundemque *Comitatus*, perpetuaretur. *Iudices* essent *Tellinensium*, quoscunque *Rheti* confirmassent. Isti liberrimam exercerent jurisdictionem, absque eo, ut *Rheti* quicquam enovare possint. Ut magis sub juramento cavere *Rheti* debeant, sese his pactis haud contraventuros. Si quæ *Respublica*, aut *Princeps*, præsentibus articulis vim faciat, in eos *Rex* uterque animadverteret: Simulque utrinque omnia per hoc bellum emergentia fastidia altâ nocte premerentur. *Rhetis* quotannis certus deponerentur census, pro eo, quod *Iudices* illos, ut dictum, nominant, & confirmant. Interim de summa *Rhetis*, *& Tellinensibus*, conveniret. Nisi verò concordare queant, ambo *Reges* ex æquo & bono *Rhetis* satisfacerent. De *Catholica Religione* ità esset, Ut, si fortè *Rheti* quicquam tentassent, *Nuncius Apostolicus*, eo locorum sedem constituens, ne quid detrimenti superveniat, caveret, *Pontifici* inprimis jus suum conservaret. Huic si auxilio opus sit, ambo *Reges* caussam ejus armis protegerent, ambo *Rhetis*, fortè ingruentibus, resisterent. Si accidat, *Tellinenses*, *Wormatios*, ac *Clavennates*, quippiam adversùs hæc conventa, ac pacta, moliri, eo prædicti *Reges* in ordinem redigerent. Si minus tum acquiescant privilegiis, sub hac pacificatione partis, privarentur. Ante omnia *Pont. Max.* quæcunque per *Tellinenses*, geminosque illos *Comitatus*, fortalitia, hactenùs, belli hujus tempore, sive à confœderatis, sive ab *Hispaniarum Rege*, occupata, cederentur. Ambo denique *Reges* militem tàm è *Tellina Valle*, quàm dictis illis *Comitatibus*, deducerent. Neque *Rhetis* in limitibus numerosiores, atque antehac, copias alere integrum esset. Ità intra *Tellinenses* nullas pariter cohortes foverent. Par ratio esset cum finibus *Ducatus Mediolanensis*.

De dissidiis inter *Sabaudum*, *& Genuates*, ità transigeretur, ut primùm mensium quatuor induciæ constituantur. Durante hoc armistitio utrinque eligerentur arbitri, qui intra constitutos hos menses litem decidant. Sicubi *Regum* legatis, per *Hispanias*, *Galliasque*, sese tenentibus, super navibus, apud *Massiliam* ac *Caletum*, interceptis, priùs convenisset, tùm bonis, utrumque per regnum arresto, detentis, daretur missio. Atque hæ demùm conditiones, recèns pactæ, abolitis cæteris, accuratè observarentur. De *Religione* verò si quis emergat scrupulus, ille *à Regibus* ad *Pontificem* reijceretur.

V.

Neq. Venetis, neq. Rhetis, prædicti compositionis canones probantur.

R*Hetis* ergò tametsi in præsentes articulos compromittere repugnantibus, nihilominùs *Rex Christianissimus*, res ut in effectum duceretur, *Carolum de Albaspina*, *Marchionem Castellinovi*, *Venetias dimisit*. *Veneti* autem, inspectis articulis, regesserunt, sese quidem pactis illis stare, aut obligari, haud posse. Esse enim multa sub illis cum præjudicio conjuncta, ut de successu optato valdè dubitent. Nihilominùs sese *Regis* amicitiâ usuros, promiserunt. Legatus, se frustrà esse, intelligens, tantùm instare cœpit, vellet *Respublica* saltem *Rhetis*, aut aliis, contra executionem fœderis, auxilia negare.

Postea, æstate in autumnum inclinante; intrà *Rhetiam* conventus apud *Peschlaviam* aperiri cœpit. Ibi *Gallicanus* Legatus, articulos ambobus *à Regibus* decretos approbarent, institit. Sed huic *Rheti* codicillos obtulerunt, quibus tam jus suum, quo hactenus in *Tellinenses*, itemque *Wormatios*, ac *Clavennates*, usi essent, quàm *Hispanorum*, & *Tellinensium*, machinationes, actusque tyrannicos, à tempore motuum civilium exercitos, remonstrare conabantur. Iisdem præjudicia, quibus non tam *Rheti*, quàm *Rex Christianiss.* ipse, atque *confœderati*, onerarentur, enumerare, parique operâ contenta præcipua refutare, cœperunt. Eadem erat *Cantonum*, sive populi, sententia, in præfatos nempè articulos se pedibus ire posse, repugnantis, ut justam moderationem urgere necesse habeant. Interim aliud, & diversum, sedebat *Tellinensibus*. Ut transactionem illam, secundùm omnes clausulas, una cum *Wormatiensibus*, & *Clavennatibus*, lubentes admitterent.

Hæc ubi utrinque haud frigidis altercationibus disceptarentur, processit in medium exercitus *Gallicani* ductor, *Coeuvres Marchio*, litemque istam sequenti limitatione vel dirimere, vel suspendere, præsumpsit. Nempe, inquit, postquàm *Vallis Tellina* sub *Pont. Max.* arbitrium redijsset, milesque utrinq; foret

foret deductus, *Vicarius* quidam, nomine *Regis Christianus*, per sex menses integros apud *Tellinenses* sese teneret, juxtaque jurisdictionem secularem, sub praesenti rerum facie, exerceret. Haec eò militarent, quò summa tributi, *Rhetis* ex pacto debita, inteeim nominari possit. Atque haec ratio *Tellinensibus* minùs displicebat. Verùm enim verùm, qui tunc in locum *Ducis de Feria* successerat, *Consalvus Ferdinandus Corduba*, omninò hoc negabat, tantumque, quò miles deduceretur, effectum urgebat. Undè multis hoc ità comparatum esse videbatur, tanquam ab *Hispanis* eò spectaretur de industria, quò, milite confoederatorum dimisso, nihilominùs tributi definitio relinqueretur in dubio, noviterque *Rhetis* inter sese colliderentur. Sed mysterium hoc subodoratus *Rex Galliarum*, praecepit suis, caverent *è Tellinensibus* quà quà emigrare, nisi rebus, ad tributum spectantibus, ante transactis. Mordebat hoc institutum *Cordubam*, tantùm non ungues, ut ajunt, dentibus praerodentem, & pristina odia nimis recoquentem. Itaque neque minis temperabat, ut etiam apud *Montaniolam*, atque *Archettam*, turres, novi belli materiam, exstrueret. Haud segniùs altera ex parte *Gallicanis* laborabatur. Ut, propè *Tyranum* reparatis munimentis, *Hispanis*, si quicquam conarentur, occurrerent.

Inter haec, *Rheti*, praevidentes, parùm, vel nihil, quà pactos recèns articulos, sese obtenturos, paulò mitiùs sentire occipiebant, exponebantque *Gallicanis*, modò caetera omnia pristino in statu reponerentur, sese admissuros exclusionem exercitii *Confessionis Protestantium*, hac tamen sub lege, ut nihilominùs *Protestantes*, *Tellinensibus* cohabitare, liberisq; bonorum suorum possessionibus uti frui, queant.

Ea de re altera apud *Solothurium*, sub *Novembris* finem, aperiebatur diaeta. In ea igitur, quid animi *Rhetis* esset, *Gallicanus* legatus declarabat; Simulque, ut *Tellinensium* jurisdictio eisdem cederetur, monebat. Hanc in sententiam ultrò *Helvetii Catholici* propendebant. Caeteri verò, praeviâ juris sui reservatione, hoc urgebant, nimirùm transactio *Madrittensis* sarta, tectaque, maneret, &, secundùm omnes clausulas, efficeretur. Sic fluctuantibus utrinque sententiis nihil certi determinari poterat. Neautem porrò res omnis in ancipiti relinqueretur, ecce! *Parisiis*, inter utriusq; *Regis* deputatos ista quo[que] decidebatur cōtroversia. Eoque tandem res re[di]bat, ut facto decreto *Tellinenses* juberētur quotannis, tanquam pro censu tributario, numnerare vigint[i] quinque coronatorum millia. Hic census, post fortalitiorum destructionem, computaretur, abindè in rationes referendus. Acquievit tùm denique *Corduba*, pace utcunque transactâ & reflorescente, quanquam nihilominùs *Rheti* recalcitracent, & apud *Galliarum Regem* transactionis illius *Madrittensis*, impletionem urgetent improb[è].

* *
*

CAP. II.

De novis, Bethleni operâ, per Ungariam motuum recidivis.

I.

Bethlenus ad secunda vota transit.

Uprà, *Bethlenum* illustrissimam n[ym]pham *Brandeburgicam* ambivisse, e[jus]que rei causâ *Ferdinandi II. Imp.* [lit]teris commendatitiis usum esse, vidimus. Voto igitur potitus, legatorum con[...]cionem *Berlinum* emisit, qui sponsam usque in *septem montes* solenniter evocarent. [...] *Sigismundus Marchio*, magnâ stipante catervâ, ob[...] cessit, ac, nomine *Electoris*, consalutatos [...] deduxit. Solennibus igitur cum cerem[oniis] [i]llustriss nympha absenti *Bethleno* dicta, despon[sat]a est; Omnis generis festivae laetitiae generibus int[er]venientibus. Abindè cum legatis *Cassoviam* promovit; Ubi demùm *Bethlenus* vera sponsalia, id est, nuptias celebravit. Invitaverat ad h[a]s hymenaeum caeteros inter *Principes*, etiam *Ferdinandum II. Imp.* Missus ergò est *Viennâ* regni *Ungariae Cancellarius*, *Episcopus* apud *VVeitzenam*, una cum dyn[ast]ru[m], & equestrium, inanu, q[ui] nomine *Imperato[ris]* nuptialia munera diversa, torquibus, armillis, crateribus, coruscantia, obtulit.

II.

Bethlenus, denuò res novas agens, denuò pacescitur.

HActenùs *Bethlenus* sub amicitiae nomine mo[...] lùs egisse videbatur cum *Caesare*, usq[ue] [...] *Catharinam Brandeburgicam* thoro suo socia[ve]t. Nihilominus, tanqua[...] [...]gens, copiis contra[...]hendi dabat operam. It e[ti]am *Joanni Ernesto Vinariensi*, nomine *Daniae Regis*, *Silesios* pertur[ba]nt[i], [...]iam *Mansfeldio*, in *Ungariam* usque penetranti, adjungeret legiones. Illis omnibus accedebat novum cum *Turcis*, passim tumultuantibus, vectigal[...] nium. Barbaris enim, jam tùm *Novigradam obsidentibus*, arma sociabat. Interim *Fridlandus* inst[...]o, a[...] valido, cum exercitu supervèn[ien]te, & per *Ungariam* fulminante, spiritus [su]bm[itt]ere coepit. [...] praeter pugnas a[...] velitares nihil relatu [di]gnum ge[re]batur.

Inter haec, se *Caesareanis* imparem esse praevide[n]dùm ide[...] em res nov[...] [...] ntidem ad tra[ns]actionem relabitur. Promde[...] pud *Possonium* [...] intervenit armistitium, usque ad ver primu[m] [se]quentis *Anni M. DC. XXVII.* pactum, a[...] [...]ctum, inde [...] *Turcis* a[...] suos re[...] Ubi in hyberna ventu[m] esset, t[...] demu[...] toties iterata pacificati[on]is [...] *Caesareanis*

gratis

gatis *Bethlenicis* oblati sunt, & quidem eiusce tenoris: Nempè *Bethlenus Christianâ* fide promitteret, se neque aduersus *Cæsarem*, nedùm *Archiducalem* familiam, quicquam hostile tentaturum, multò minùs hostibus *Cæsaris* accessurum, aut *Turcos*, *Tartarosque*, superinducturum. Ut potius machinationibus, ac consiliis occultis, sese abstinere, insidiasque hinc indè fabricatas aperire, debeat. Itaque suis cum copiis è *Cæsaris* finibus quantò ociùs exiret, *Mansfeldium* à se reiiceret, ciuitates, & societates, per *Vngariam* anteà sibi permissas, in verba *Cæsaris* adigi pateretur. Ad summam, fidem optimam *Cæsari* tàm manu, quàm sigillo, confirmaret, deque ampliùs haud offendendo legitimè caveret. Hoc pacto omnia à *Bethleno*, & *Turcis*, ab anno M. DC. XIX. occupata, restituerentur, captiui utrinque, maximè à *Turcis*, absque lytro, dimitterentur, & si quid denique offensionis emergat, id omne sub amicis legatorum inspectionibus strangularetur, ac periret. Et sic quoque iniuriæ utrinque omnes obliterarentur, itâ tamen, ut iustitiæ cursus non impediatur. Interim exleges, horumque pactorum exules, essent, quicunque electiuè, non coactè, aduersùs *Imperatorem* in arma prosiluissent. Cæteri transactionis articuli, tàm apud *Nicoleopolim*, quàm *Viennam*, ante peracti, unà cum his, sarti tectique manerent, bonis, ac possessionibus, fidelium subditorum, nuper fisco adscriptis, ad legitimos dominos redeuntibus.

III.

Turci, Vngariam depopulantes, reiiciuntur.

ANtequàm de armistitio cõuentum esset, Præfectus apud *Budam Turcicus*, (barbari *Bassam* vocant) assumptâ octo millium manu, de nocte profectus, ad *VVerebellam* populationibus rem egit. Pagis direptis, atque incensis, subditis in iuramenti verba adactis, multisque tàm hominibus, quàm iumentis, in vincula, & seruitutẽ, abreptis. In eum *VVerebellæ* tribunus eduxit, utque è finibus recedere cogeretur, effecit. *Turcus* interim, assumptis machinis bellicis, *Castrum Temesvarianum*, apud *Granum*, quod resistendo par non esset, deditione cepit, præsidiariis sub sarcinulis dimissis. Qui, cùm *Nouigradum* fortalitium quoque tormẽtis illis bellicis terreret, *Fridlando* superueniente turpem in fugam conicitur, *Cæsareanam VVaitzenam* à Barbaris vindicantibus, ac recuperantibus.

IV.

Mansfeldius cum Cæsareanis committitur. Tandem res alias agens, Bethleno copias cedit.

EO tempore, infrà *Possonium*, siue *Presburgum*, *Cæsareani* in *Mansfeldicos* impressionem fecerunt. Sed fortuna aduersante itâ quidem repressi tùm sunt, ut octo cohortes *Gallicanorum* dissiparentur. Hanc notam, recens inustam, detergere cupientes *Cæsariani*, assumptis aliis legionibus, denuo in *Mansfeldios* reduxerunt, tanquam ex inopinato istis superuenturi. Sed isti rebus dispositis incursantes sic exceperunt, ut utrinque multis cadentibus, dubia relinqueretur victoria, parte sque more veterum, ambæ trophæa erigere possent.

Autumno in *hyemem* vergente, *Henricus*, *Comes Schlickius*, exercitus *Fridlandici* ductor, recognoscendi cuiusdam loci igitur, parua cum equestri manu, è castris egressus, in *Bethlenianos* forte incidit. Quibus in fugam coniectis, deinceps à multitudine hostili apud *Pestam* oppidum coronâ cingitur. Ubi igitur equo penetrare contendit, ab *Vngaro* persequente fasciis illis super collobium scorteum propeudentibus, quibus hodieque gladios astringunt, prehensus, atque ex equo deturbatus est. Cum nomen professus lytron obtulisset, paucis cum aliis seruatus, atque ad *Bethlenum* missus est. Quingenti ab eo priùs exacto lytro, mox, moderatione interueniente, incolumem dimisit.

Hyeme plenâ in castris *Bethleni* à *Turcis* magnis motibus tumultuari cœptum est. Urgebant barbari *Vezirium*, siquidem frigora armis obstarent, militem in hyberna reduceret. Qui cum hoc istis negâsset, ecce, furiosi, in papiliones usque præfecti illius sui impetus facientes, cohortem prætoriam, *Vezirio* inspiciente, falcatis illis ensibus inuolant, & contrucidant. Neque ipse fortè *Vezirius* manus latronum suorum euasisset, nisi, maturimè profugiens, *Bethleni* opem implorâsset. *Bethlenus* igitur assumptis *Vngaris* in factiosam manum eduxit. Quos ubi conclusisset, arreptos nouendecim, seditionis autores, ac magistros, frustulatim succidere, atque immolare, iussit. Unde furor remisit.

Secundùm hæc, *Bethleno* copias in hyberna reducenti, ac nouis transactionibus operam danti, *Mansfeldius* legiones suas intereà permisit, dùm ipse per *Byzantium*, & *Venetias*, profectus, in *Britanniam* excurreret, nouasque res ingenti calliditate agitaret.

V.

Bethleni, ad Angliæ Regem, codicilli, per Mansfeldium intimantur.

QUo igitur consilio digressus esset *Mansfeldius*, è *Bethleni* codicillis, ad *Angliæ Regem* perscriptis, & *Mansfeldio* contraditis, iam patescet. Itâ autem *Bethlenus*: *Illustrissime Rex*! Cogitanti mihi inquit, quàm necessaria, ac non exigui momenti, res futura esset, sicubi, quo in loco arma mea forent, & quid hostes me contrà designarent, *Regiæ Tuæ Celsitudini* declararem, ecce! in mentem venit, nemini rectiùs hoc negotium, hos codicillos illos, commendari posse, quàm *Ernesto Mansfeldio*, *Comiti*, confœderatorum *Principum* archistratego. Qui, rebus de grauissimis profectus, interca copias aliis permisit.

Profectò itâ est, ut regia tua & persona, & voluntas, tot beneuolentiæ characteribus, tàm per legatos, apud *Hagam Comitis* in *Belgio* subsistentes, quàm per *Oratorem* apud aulam *Ottomannicam* residentem ordinarium, mihi contestata, tanto loco fuerit, ut, posthabitis sumptibus immensis, vitæque, & fortunæ, procellis manifestis, hactenus in id seriò incubuerim, quò res communis, velut

collapsa, restaurari, hostiumque vires, ac nerui, retundi, queant.

Hoc illud istud meum propositum quibus argumentis ad effectum deducere agressus sim, opinor, modò non *Illustrissimo Daniæ Regi*, sed etiam *confœderatis* cæteris, haud absque luculento eorum emolumento, innotuisse. Ita enim pro tempore mecum agitur, ut potissimæ *Cæsaris* copiæ, è *Germania* deductæ, contrà me moueant, bellique molem, ac sedem, his in partibus constituant. Scias autem, illas esse hostium ergà me exacerbationes, & odia interneeina, ut nihil aliud, nisi huius capitis interitum, populique mei excidium, sitiant.

Quæ cùm ità quidem sint comparata, *regiam T. Celsitud.* impendiò rogo, hancque petitionem etiam, atque etiam, urgeo, velles hoc in laudabile, & apud omnes in uniuersum gentes, quibus libertas cordi est, commendatissimum, propositum cooperari, atque eniti, quò nominis tui fama, quæ quidem hoc loco potissimùm vertitur, meliorem in modum queat vindicari, tùm hostium exulcerati versùs nos utrinque animi salutaribus remediis frangi, conculcarique, sustineant. Hoc nomine, & constantia, & virtus regia tua, magnam in spem me adducunt, fore, ut *Regia Tua Celsit.* utique cuius honor, autoritas, ac commodum, hic maximè interueniunt, me opportunis auxiliis haud defraudet. Eo enim, prout dictum, res meæ loco sunt, ut hostium molem, huc penè omnem conuersam, solus sustineam, interque numerosa arma, & ancipitem belli euentum, tanquam dolosis super cineribus, incedam. De cæteris, meo nomine, ipse aget *Mansfeldius*, viva epistola. Cuius ut verbis integram fidem deferre, tum petitis eius *Regia Tua Celsit.* annuere, velit, peto, rogoque. Longum Vale, sinceramque meam voluntatem pari beneuolentia, ac fide, si non graue est, prosequere!

****

Externa.

I.

Leopoldus Archidux, resignatâ Episcopali infulâ, de matrimonio cogitat.

Ntequam, lege ordinis, de rebus *Hispanicis* subnciamus, prius de Serenisss. *Leopoldo Archiduce* paucis præfabimur. Hic, ubi hactenùs *Alsatiæ*, siue *Argentoratensi*, & *Passauiensi*, *Episcopatibus*, præfuisset, animum ad matrimonium adiicere cœpit. Abdicaturus ergò, prouinciam *Ecclesiasticam* & pro talari tunicâ vestes fimbriatas, atque attalicas, recepturus, per ædem *Lauretanam*, voti caussâ, *Romam* perrexit. Ubi, demissè consalutato *Pont. Max.* in aulam, ac palatium solenniter receptus est. In *Vrbe* subsistens, ad vota nuncupanda, sæpiùs profectus est tàm intrà, quàm extrà, mœnia, præcipuo verò cultu prosecutus septem sacratissimas *Vrbis Ecclesias*, cuiusmodi sunt *Sancta Crux in Hierusalem*, *S. Sebastiani*, *& Fabiani*, *S. Ioannis in Laterano*, *S. Laurentii*, extra portam *Esquilinam*, *S. Mariæ maioris*, *in Esquilino* colle, *S. Pauli*, *in via Ostiensi*, & *S. Petri*, *in Vaticano*. Quâ quidem diligenti visitatione, & ergà *Romanam* sedem obseruantia, id consecutus est, ut superaccedentibus anni tùm *Iubilæi* beneficiis, plenissimè frueretur *Indulgentiarum* collatione. His præeuntibus, *Episcopatus* illos, hactenùs à se possessos, in manus *Pont. Max.* ordine ac ritè, resignare cœpit. Qui deinceps in *Ferdinandi II. Imp.* filium, natu minimum, translati sunt. Posteaquam igitur *Archidux* à *Pont. Maximo* omnis generis honoribus, sæpiculè ad dapes triregias inuitatus, fuisset solenniter affectus, certisque sanctorum reliquiis donatus, ecce! pacè dictâ, *Româ* per *Florentiam* regressus, *Ducissam Vrbinatem*, *Claudiam de Medices*, in itinere desponsauit, nuptiis ad *VII. Cal. Maij* extractis, & deinceps debita cum pompa concelebratis.

Hoc tempore *Cardinalium Collegium*, nonnullorum fato interneniente, nempe *Hohenzollerani*, tùm *Osnabruggensis Episcopi*, *Caraffæ* itemque, & *Farnesii*, *Cardinalium*, hand vanos patiebatur rictus. Qui ut oppidò sanari, ac redintegrari, possent, ecce! unico, & solenni actu, è diuersis nationibus, *Pont. Max.* nouos suffecit, & quidem duodecim numero, *Patres Cardinalitios*. E quibus tùm fuere *Aloysius Catetanus*, *Romanus*, *Patriarcha Antiochenus*, *Bernhardus Spada*, *Damiata Archiepiscopus*, per *Gallias Nuntius Apostolicus*, *Fridericus Cornelius*, *Venetus*, *Episcopus Bergomas*, *Iacobus Cavalerius*, *Romanus*, *Auditor Rota*, *Dionysius Marquemontius*, *Gallus*, *Archiepiscopus Lugdunensis*, *Laudiuius Zacchaus*, *Genuas*, *Episcopus Montisfalconius*, *Iulius Zacchettus*, *Florentinus*, *Episcopus Grauinensis*, idemque per *Hispanias Nuncius Apostolicus*, *Lalius Biscia*, *Romanus*, *Apostolica Cameræ Decanus*, *Ernestus Albertus ab Harrach*, *Germanus*, *Archiepiscopus Pragensis*, *Berlingerus Gypsius*, *Bononiensis*, *Episcopus*, apud *Ariminum*, *Ioan. Dominicus Spinola*, *Genuas*, *Auditor Cameræ*, & *Henricus de Gusman*, *Hispanus* dynasta.

II.

Ob commercia cum Batauis interdicta, annona per Hispanias flagellatur.

A Rebus *Romanis* ad *Hispanicas* progredimur. Nuper autem *Rex Catholicus* seuero sub interdicto cauerat, ne quis subditorum suorum cum *Batauis*, vt vocat, rebellibus commercia sociaret, aut mercium quicquam conferret illis, aut indè reciperet. Sed non impunè. Tantum non enim *Belgium Hispanicum* hanc duram legem ægerrime tulit, sed inprimis interiora *Hispaniarum* per regna annona impendiò flagellari occepit. Certè apud *Seuiliam* pretium panis, & *Madritii* caruium census, sic quidem augebantur, ut infimi subsellii homines comparandis illis vix sufficerent. Illis super accessit alia clades. Per integras enim aliquot septimanas præcipitata eo locorum pluuia eò usque fruges, segetesque, corrumpere cœpit, ut etiam ædificia intrà *Seuiliam* labefactaret, multosque abriperet homines. Quæ cùm annonæ difficultas in primis laceraret *Hispanicas* sub *Belgio* prouincias, *Rex*, allatâ mitiori illius interdicti interpretatione, ac limitatione, legem eduram istam abrogare iussit. Undè mercibus cibariis è *Batavia* in *Flandr*-

dos & *Brabantios*, magno numero illatis, prouinciæ illæ respirasse visæ sunt.

III.

Barcellonensis regia Catholico Regi censum, atque obedientiam, negat.

IN limine huius *Anni M. DC. XXVI. Philippus IV. Hispaniarum Rex*, regna illa sua, ad plagam meridionalem posita, visitare desiderauit. Qui cùm apud *Valentiam, Sarragossam*, & *Barcellonam*, regia cũ magnificentia, intraret, omnis generis pompæ solemnitatibus gratanter exceptus est. Sed bullæ similis, & velut ad speciem ficta, hæc erat subditorum humanitas. Postquam enim *Rex*, cuius caussã advenisset, publicè proponi iuberet, ecce! Vultus illi, antè ad lætitiam compositi, ilicet atrâ velut nube, ac noctis colore, induci cœperunt. Propositio autem talis erat. Posteaquàm *Rex* à bono hactenùs tempore bellis grauissimis districtus ingentes æris fecisset impensas, monuit, census idoneos hæc regna sibi extra ordinem, hoc tempore necessario, ut conferrent. Ad quam exceperunt *Valentia*, & *Sarragossa*, sese, quicquid contulisset hanc in rem *Barcellona*, idem facturas.

Ad *Barcellonenses* deuentum ubi esset, sic quidem responderunt, ut obiicerent, sibi priùs cum pensionariis regiis, super erogatis censibus, rationes esse ineundas. Quibus inspectis, & collatis, deinceps, quantum fortè superaddere possint, visuros esse. Hæc responsio Regi cum stomachum moueret, nullus intermisit *Ducem de Cordona* ad proceros, publicè congregatos, amandare, hac sub remonstratione, nempè hac sub necessitate tempus, & rem ipsam, minime admittere, curiosas ut instituant rationes calculatores. Alio, & magis opportuno, tempore super his dispiciendum esse. Iam igitur, atque in præsenti, vectigal, à *Rege* postulatum, dependerent. Sed scires etiamnunc surdis cãtari fabulam. Ità priori perstantes in sententia, scopulorum instar, nequicquam mouebantur. Sed non se continebat *Dux*, quin minis in istos experiretur. Per fidem, inquit, ex hoc numero sunt vestro, quibus falsò persuasum est, tanquam *Hispaniarum Regis* vires bello siue *Italico*, siue *Rhetico*, siue copiis versùs *Angliam* parandis, usque eò forent attritæ, ut refractarios id genus subditos, tàm necessariis temporibus, census pernegantes, in ordinem rediger[e] minùs sufficiat. Credite, aut *Hispaniarum* vires cognitæ vobis haud sunt, aut grauissimas, opinor ego, [p]œnas dabitis. Ecce! enim iam opportune, seque[s]tratis bellorum diuidiis, utriq; tam *Hispaniarum*, quam *Galliarum Regi*, pace reproductâ, optimè conuenit. Et sic quidem noua inter eos amicitia coaluit, u[t] *Orator Gallicanus*, auditâ regiorum obstinatione, atque inobedientiâ, nihil dubitârit, nomine *Regis* sui, post pactam cum *Reformatis* intra regnum transactionem, instructum viginti millium exercitum promptè offerre. Qui q[ui]dem, si sit opus, trans montes, spatio tridui, in h[a]nc *Cataloniam* e[m]igrare, ipsaque *Barcellonæ* mœnia arietare, pœnasque de refractariis exig[e]re, poterit.

Auditis *Barcellonenses* legati *Gallicani* minis, ità infrenderunt, ut magnis vocibus succlamarent, manus legato intentandas esse. Ne igitur sinistri quicquam accideret, *Rex*, sub præsidio cohortis prætoriæ, legatum tutari, atque in palatium, deduci, iussit. Qui sciscitatus, quid rei esset, ubi *Barcellonensium* intellexit furores, exclamavit: *Ducem de Cordona* quidem in verba, à se haud quidem prolata, prorupisse. Iam verò se contestatissimum facere, non quidem viginti, sed etiam triginta, è *Galliis* hominum millia sese, in rem *Regis Catholici*, evocare posse, quibus in subditos oblatrantes uteretur.

Abhinc die sequenti denuò ad *Barcellonenses* intravit *Dux de Cordona*, sciscitatum, quid, quantumque, subsidii, vel census, pro *Rege* decretum esset. Ibi ecce! tanta multitudinis oborta est tumultuatio, ut quidam *Procerum* ex concione consurgens arrepto pugione *Ducis* manum perfoderet. Hoc facinore indignatus, & confusus, *Rex* ociùs indè pedes *Madritum* retulit. Ubi postquàm paucis abindè diebus publicato diplomate commerciorum usum inter *Hispanos* & *Gallos*, deinceps liberrimè exercendum, aperuisset, rebellibus istis sic quidem ceciderunt spiritus, ut exindè *Barcellona*, *Valentia*, *Sarragossa*, ipsaque *Portugallia*, per legatos, in aulam amandatos, cervices submitterent, postulatisque regiis satisfactionem pollicerentur.

IV.

Gonsalius, gubernator Vesaliensis, glande tormentaria ictus, occumbit.

INtereà, sub *Belgio Gonsalius Hispanus*, apud *Vesaliam* gubernator, initio veris, tàm equestrium, quàm pedestrium, assumptâ manu, *Lünam*, *Guestphaliæ* oppidum, præsidio *Brandeburgico* firmatum, intercipere cogitabat. Qui dùm, recognoscendi loci ergò, propiùs adequitat, ab excubitoribus agnitus, directo tormento bellico petitur, lethaliterque, altero crure glande ablato, vulneratur. Ecce! tàm magnæ cogitationes sæpè frustrà sunt, & momento temporis intercidunt. Dii, Deæque, quàm hic *Gonsalius* longè à destinatione sua iacet. Ità leo quoque interdùm minimarum ferarum fit spectaculum. Interim hoc *Genius* post fata solatio velut fruebatur, quòd obitũ illius *Vesalienses* veris gemitibus, ac lacrymis, prosequerentur. Tanta enim erat in eo comitas, & iuris militaris obseruantia, ut parem quidem optare faciliùs esset, quàm sperare. Raròenim, aiunt, successores superueniẽte moderatiores. Id quod vel *Franciscus de Medina* suo probabat exemplo. Ille enim, in locum comitatis succedente fastu, lenitatemque superante, asperitate, ingratam exercebat præfecturam, in cultum, ac ministerium, corporis natus factus, nullique connivere edoctus.

V.

Arminiani, confœderatum per Belgium, novorum tumultuum autores.

NEque sic confœderatæ *Belgii* prouinciæ hac tem[p]estate altâ fruebantur securitate, ut non

suos quoque experirentur ex intervallis manes. Postquàm enim furiis inquietati *Arminiani* apud *Lugdunum* priuatis sub laribus horribile istud sacrũ suum celebrare ausi forent, plebs commota, impetu in ædes facto, omnia lacerare cœpit, usque adeò ut nec Senatus, nec præsidiariorum, seueritas quicquam pensi tùm haberetur. Idem siue casus, siue tumultus, & paulò vehementior, intrà *Amstelodamum*, eodem *Aprili* mense, increbuit. Eodem enim more dùm conventiculis suis operam dant hæreticorum globi, calones, lippi, tonsoresque, turmatim irruentes, omnia tumultibus fœdarunt. Ciuitatis centurio tametsi integram furiosis obiiceret cohortem, nihil effecit, calonibus rem per lapides agentibus, ut tantùm non ipse summo sub vitæ periculo versaretur. Neque sic satis. Die enim sequenti calonum manus denuo conglobata grauiores suscepit impetus, ædesque, in quibus *Arminiani* sacretum suum celebrabant, à fundamentis deiecit. Centurio, ratione officii, ubi tumultuantibus resisteret, multitudini haud sufficit. Iam enim & furiosa manus eius simul ædes lacerabat. Itaque ut *Quiritium*, more veteri, fidem imploraret, opus habuit. Sic ciuibus magno numero auxilia ferentibus, calonum tandem furor est repressus.

VI.

Eiusdem ferè commatis tumultuationes, ob vectigalium onera, per varias cientur ciuitates.

Neque in hæreticos istos tantùm à multitudine sic tùm itum est. Etiam in ipsos penè magistratus ciuium coniurationes perrexerunt. Erat tùm, ob interdictum commerciorum cum *Hispanis* exercitium, passim res angusta, & querimoniarum plena. Nihilominùs confœderati *Ordines* de hac asperitate sua nihil remiserunt, ut etiam, propositis pœnis grauissimis, hoc edictum denuò urgerent atque exasperarent. Qua de re ubi per *Frisiam* tàm *Insulani*, quàm *Levartenses*, novis porrò vectigalibus, annonam onerantibus, premerentur, ciues, exactionum impatientes, obedientiã in furorem degenerante, armis arreptis, præsidiarios reiecerunt, occupatisque ciuitatum portis, mœnibusque, tormen[illegible] be[illegible]icis hinc indè directis, res nouas, & tumultuationum plenas, usque ad magistratus horrorem, susceperunt. Qui ubi aliquot præsidiariorum cohortes penitùs eiecissen[illegible], & ciuitatibus liberrimè potirentur, eodem furoris contagio ad finitimas ciuitates alias haud segniùs commigrãte, ad tempus magnam prouinciæ difficultatem iniecerunt. Donec vel blandimentis, vel onerum remissione, exulcerati animi ad quietem, & sanitatem, postliminiò redierunt.

VII.

Batavi, expugnatis Oldensellis, Hulstium, aliaq. fortalitia, frustrà tentant.

Æstas erat iam plena, cum *Batavi* bipartitos eduxêre exer[illegible]itu[illegible] A[illegible]mpta igitur media ferè copiarum parte [illegible]re tormentariã [illegible]instructã, *Ernestus Casimirus*, *Nassovicus*, *Oldensellas* ciuitatem, machinis directis, oppugnare cœpit. Tuebantur locum mille, & ducenti, *Itali*, hactenùs per *Zutphaniam*, ditionesque finitimas, impotenter se se gerentes. Ab initiis istis magnam, ut fit plerumque, præ se ferebant audaciam. Verùm ubi *Batavi* murorum sepimentis, loricis, itemque cuniculis, rem serio urgerent, ecce! pactis conditionibus satis luculentis, intra octiduum, fortalitium deditur, haudquaquam perfunctoriè communitum.

Hoc successu auctus *Nassouius*, [illegible]ādem facilitate se *Hulstio* in *Morinis* potiturum speravit. Sed, ab *Hispanis* masculè exceptus, mutavi[illegible] [illegible]optionem. De *Kelderico* proindè fortalitio meliorem sibi pro[illegible]sit fortunam. Adductis ergo in viciniam nauibus, ubi, cum æstu marino impressionem tentaturus, deditionem postulasset, tal[illegible] responsum accepit, ut paulò post, opinione frustratus, rel[illegible]is etiam nauibus onerariis, cum fortuna sua litigaret, obsidionemque, vixdùm inchoatam, abrumperet.

IIX.

Hispani traiectum, siue velificationem, [illegible] [illegible] in Mosam, eque Mosa in Demeram fluvium, aperiunt.

Eodem hoc tempore *Hispanis* in mentem venit res magni utique momenti. *Rhenum* enim perfodiendo cum *Mosa*, & *Mosam* cum *Demera*, traiectibus, velificationibusque, coniungere laborarunt. Hoc circa *Rheinbergam* tentari cœptum, ut amplificatis alveis *Rhenus* circ[illegible]r *Geldriam* inductus, propter *Venloum* in *Mosam* exoneraretur. In hoc opus, circà *XI. Calend. Octobr.* fossores incubue[illegible]re. *Henricus* verò *Comes Montanus*, arreptam in [illegible]nus spatham, felici sub auspicio, ter terræ impr[illegible]sit; Ut ad singulas impressiones & nomen, hon[illegible]remque, *Catholici Regis*, & *Hispaniarum Infantis*, & *Spinolæ Marchionis*, toties iteraret. Eius exemplum imitati cæteri militiæ duces eidem quoque ope[illegible] manus iniecerunt.

Batavi, notant[illegible] sibi, hunc traitctum, siue fluminum coniugationem, magnum rebus *Hispanicis* momentum, ac compendium, allaturam, rationem inierunt, qua nouum, itemque laboriosum istud opus interturbarent. Eam in rem *Henricus V*[illegible]*ranius*, prænumeratis stipendiis, diu[illegible] [illegible]que in d[illegible]cendium aunona, multis copiis, nauibus, ap pa[illegible]tuque bellico, instructus secundò *Rheno Rheesam* promovit, ponte apud fortalitium *Schenckianum* duabus antè pedestrium legionibus co[illegible]iato. Ibi apud *Burrum* contra *Vesaliam* c[illegible]stra metat[illegible] est. Interea *Henricus*, *Comes Montanus*, per indic[illegible] de *Styrumij Comitis* legione, malè excubias agente, eruditus, cum delecta, validaque manu, sub [illegible]len[illegible]tio, profectus, nihil tale expe[illegible]tantibus & incau[illegible] superuenit, coniectisque in f[illegible]gam omnibus, n[illegible] tàm ipsum *Styrumium*, quam *Putlicium* tribunu[illegible] simulque *Centurionum* paria quatuor, intercep[illegible] Pariter equi qu[illegible]ngenti, cum pecuniis, & plaustr[illegible] stipendiis m[illegible]taribus onusto, [illegible]n *Hispanorum* pot[illegible]statem venerunt. Quã iactura consulti *Batavi* [illegible] tato proposito d[illegible]is copijs ferias egerunt.

CAP.

CAP. III.

De Ioan. Ernesto, Vinariensi Duce, per Silesios arma aduersùs Cæsarem proferẽte.

I.

Ioan. Ernestus Vinariensis diuersis per Silesiam locis potitur.

ANteà de armis *Christiani Regis Daniæ*, etiam per *Silesios* sese diffundentibus, prælibatum est. Quas per partes cùm *Ioan. Ernestus, Dux Vinariensis*, victricia signa, magno suorum cum emolumẽto, protulisset, *Cæsareanus* hostis visus est haud contemnendus. Inter cætera, ubi non pauca intercepisset antè oppida, sub eo *Baudisius* tribunus è *Troppavia* manum eduxit, magni momenti rem alicubi effecturus. Sed propositum hoc minimè latuit *Cæsareanos*. Ut cum sedecim equestrium cohortibus in eum moverent, reditum ad civitatem prædictam illi intercepturi. Quid fit? *Baudisius* effecto, ac proposito, suo frustratus, dùm in reditu est, ecce! per indices discit, obstare sibi *Cæsareanos*, ne ad suos recurrere possit. Rebus igitur in angustiam, ac necessitatem, redactis, interrogare cœpit audaciam suam, an ipsemet in hostes, tametsi numero longè superiores, impetus suscipere vellet. Quâ sententiâ, velle se, præcordia accendente, commilitonibus, ad fortitudinem exhortando, inculcauit, satius esse, pulcram, tali sub discrimine, per vulnera mortẽ oppetere, quàm turpi interveniente fugâ, hosti voluptatem, sibi notam & infamiam, victisque compedes, accersere. Quæ quidem ad socios de virtute locutio tantum evaluit, ut, commasculatis animis, innsitatos illicò facerent in hostes impetus, eosque, non paucis oppidò cæsis, ac captis, profligarent. E quo, velut corollario militari aliquo, colligere promptum sit, victoriam non semper numerum, sed animos, & fortitudinem, pugnantium, sequi consuêsse. Usque adeò locum illud habet, fortunam toties penès audentes esse, tametsi numero inferiores, dum etiam, iuxtà tritum illud *Nasonis*, alioquin

A cane non magno sæpe tenetur aper.

II.

Ferdinandus II. Imp. pactis per Vngariam inducus, Fridlandum mittit in Silesios. Antequam verò proscriptionis fulmine in Vinariensem animaduerteret, priùs ea de re Saxoniæ Electorem monet.

IAm *Daniæ Rex* a *Thillyo* passus erat. Iàm *Bethlenus*, mole belli in se conuersâ, ad ingenium reversus, inducias, ac pacem simulatam, præ se ferebat. Interim per *Silesios* rerum potiebatur *Vinariensis*, ut eius *Mars*, satis circumspectus, iam tùm non esset insuper habendus. Proindè, pacatis ad tempus rebus *Vngaricis*, vires suas *Fridlandus* in *Silesiam* reconvertere cœpit. Interim sic quidem, interceptis oppidis non paucis, tanquam receptus inter tutissimos, sese tenebat *Vinariensis*, ut non sine mora, ingenio, & maioribus, iustisque viribus, frangi posse videretur, præsertim ubi, *Cæsareanis* licet tùm præsentibus, in *Moraviam* usque arma proferret, *arcemque*, & *Monasterium*, ad *Olmũzam*, laceraret, ciuitatisq; suburbia incendiis perderet.

Hæc dùm ingentis audaciæ conatibus agit *Vinariensis*, non potuit non gravissimam *Cæsaris* indignationem provocare. Ut iam tum inimicum proscriptionis fulmen in eum fabricaretur. Antequã autem proscriptio publicaretur, *Cæsar*, ob *Saxonicæ* necessitudinis respectum, eâ de re *Electorem Saxoniæ* præmonendum esse, opportunè iudicavit. Ità autem *Cæsar* ad *Electorem*: Nihil *Cæsarem* dubitare, inquit, quin *Elector* turbas initiò per *Bohemiam* nascentes, ac successivè prouincias *Archiducales*, simulátque totum ferè *Imperium*, inundantes, per hos continuos annos octo, toto corde secum fuisset detestatus. Inprimis verò hoc tulisset ægerrimè, aliquot numero è *Saxonica* familia sua *Principes*, & inter illos pro tempore *Ioan. Ernestum* iuniorem, *Saxoniæ Ducem*, vultus elevässe, hostilesque partes tàm adversùs *Imperatorem*, quàm cæteros *Imperii Electores, Principesque*, secutos esse. Inprimis autem *Ioan. Ernestum* illum, nullâ caussâ provocatum, iam nunc armis hostilibus distentum, eum in modum sævire, ut facilè cæteros multis parasangis antecedat. Quo in genere læsionis, ac prævaricationis, gravissimæ, siquidem *Cæsari* remedia non desint, quibus in eum, etiam sub proscriptionis fulmine, animaduertere queat, nihilominùs & respectum honoratissimæ familiæ *Saxonicæ*, & *Electoris* merita, sibi obstitisse, quò minùs lege, & rigore illo seuero, in illum experiretur. Cùmque *Cæsar* famâ cognouerit, præfatum *Ioan. Ernestum* non humilimi spiritus, contemnendæque prudentiæ, *Principem* esse, spem hactenùs fuisse, fore, ille ut ab id genus morbi genere per se ad sanitatem reuerteretur, tot paternis, atque integerrimis, *Cæsaris* dehortatoriis locum relinqueret, avocatoriis mandatis parêret, seseque legibus *Imperii* conformaret. Secùs non posse non in eũ proscriptionis pœnas torqueri. Quippe qui, post vindictam diuinam, tot manifestis in perduelles signis demonstratam, infausta contrà præpositum magistratum arma corripiat.

Verùm enim verùm, cùm *Cæsarem*, super emendatione illius, spes omnis hactenùs, frustretur, ut tàm diuinis, quàm humanis, legibus repugnet iste, sub proscripto toties *Mansfeldio* insuper perduellium caussam foueat, eoque nomine hostilibus copiis *Silesios, Moravosque*, perturbet, immò cum *Turcis, Turcorumque* ministro, *Bethleno*, arma societ, adeóque, nisi fortuna conatibus obstet, prouincias *Archiducales*, ipsamque, *Cæsaris* sedem, *Viennam* infestare nihil dubitet. Ea propter *Electori* obscurum haud esse, quàm atrocibus id genus excessibus, & læsæ *Maiestatis* enormi crimine, *Cæsar* ultimè lacessitus, vix manum continere possit, quin iuxtà *Imperii* constitutiones, & edicta, suprà

allegata, rigorem in iſtum detorqueat. Eſſe enim tale delictum, quod, ne ulteriùs ſerpat, atque in exemplum abeat, maturè vcoiat coërcendum.

Tametſi igitur *Cæſar*, intuitu *Electoris*, extremum ad hoc remedii genus illibenter accedat, nihilominùs iſtam eſſe perduellium, & ſeditioſorum, contumaciam, ut fomentis, blandimentiſque, irritentur magis, quam emendentur. Hac conſideratione *Elector* ipſe videret, atque agnoſceret, an *Cæſar* œcumenicis iſtis delictis diutius connivere, pœnaſque debitas ſuſpendere, ſuſtineat.

III.

Elector Saxoniæ, Cæſar quid deſignet, Guilielmo, Vinariæ Duci, ſignificat.

ACceptis illis *Cæſaris* codicillis, nihil moratus *Elector Saxoniæ*, quæ eſſet *Cæſaris* ſententia, adiuncto epiſtolæ illius transſumpto, ad *Guilielmum, Vinariæ Ducem*, illius *Ioan. Erneſti* fratrem, natu maximum, perſcripſit, & quidem hæc in verba: Ex adiecto, inquit, exemplo, illi innoteſcere, quid *Cæſar*, circa proſcriptionem *Ioan. Erneſti* fratris, deſignet. Hoc ex illo ſe eſſe, quod ſibi ex animo doleat, iuxtàque iampridem ſubvereri in mentem venerit. Interim rectiùs ſeſe, ſuper *Ioan. Erneſto Duce*, ſperâſſe, futurum, ut ille ab his novis rebus, tanquàm è ſomno, tandem evigilaret, nedùm communi familiæ *Saxonicæ* hanc notam inureret. Per fidem, aliam *Electorem* ipſi iamdudùm mentem inculcâſſe, adeóque hoc deditâ operâ egiſſe, quò *Cæſari Ioan. Erneſtus Dux* maturè reconciliaretur. Itaque nihil minùs ſe ſperâſſe, quàm ut ille, unà cum fratribus quibuſdam reliquis, inſuper habitis quibuſcunque iuramenti, fidei, ac devotionis, quibus obligareutur *Cæſari*, generibus, hoſtiles ergà *Imperii* caput vultus indueret, in *Archiducales* provincias cum exercitu irrueret, ſubditis obedientiam expectoraret, eoſdem in iuramenti verba adigeret, cæteraque, quæ hoſtilis impetus dictat, audacter impleret. Hac ratione non tantùm litteras illas *Maieſtaticas Sileſiis* conſervatas, labefactari, ſed omnia in univerſum priuilegia, ipſamque *Electoris* victoriam, apud gentes illas partam, violari. Iſtis accedit (quod cogitatu utique indignum) etiam ſub *Mansfeldio* proſcripto iſto eum legiones ducere, per *Sileſios* ultra in *Moravos*, ipſoſque *Vngaros*, excurrere, eaque conſilia tam odioſa, quam pernicioſa, omni dedita operâ agitare, quò tàm fundamenta, ſi liceat, *Archiducalis Auſtriæ*, unàque *Electoralis Saxoniæ*, convelli queant. Atque hoc quidem ex illis eſſe, quod iam non magis novum, ſed uſu, & experientiâ, compertum haberi debeat. Nuper enim hos conatus, hæc auſa egregia, ſub victoria *Thillyana*, ad *VVolferbytum* partâ, in lucem emerſiſſe. Ut, niſi Deus obſtitiſſet, iam abhine *Thuringia* ſuæ metuendum fuiſſet. Sed fata inveniſſe aliam viam, cladem que ferociam eam interturbaſſe. Eiuſdem planè generis videri defenſionis arma, nuper per *Vinarienſem* provinciam, finitimaſque partes, ſuſcepta. Quam in rem ipſe *Guilielmus* curioſâ diligentiâ tum incubuiſſet. Interim illi, quicunque rebus id genus novis, ac vetitis, ſtudent, ipſi viderint. Se *Electorem* animi, fideliterque obiti officii, ſecurum eſſe. Nempe ad accuratas, atque integerrimas, dehortationes ſeſe nihil reliqui feciſſe. Tritum verò illud nihilominùs obtinere, ac triumphare: Scilicet in invitum malè conferri beneficium. Neque iſti adhuc nem auxilium, opemque, rogari utiliter poſſe, qui conſilia rectiſſima, ac ſaluberrima, io lumine reſpuiſſet. Eo nomine *Electorem* nihil operæ, dehortando a proſcriptis, obedientiam, ac moderationem, inculcando, intermiſiſſe, an huic morbo mederi quitus eſſet. Sed operam, quod dicitur, & ſudorem, perdidiſſe. Ut iam aleam, & eventum, DEO committat.

IV.

Guilielmus, Dux Vinarienſis, ſuper Cæſaris reconciliatione, Georgium, Heſſiæ Landgravium, interpellat. Cui hic reſpondet.

INtellectis & *Cæſaris* & *Electoris*, ingratiis *Guilielmus, Vinariæ Dux*, mutuis codicillorum illorum exemplaribus, conſilii, ſive intercessionis [illegible] tur, *Georgii* illius, *Heſſorum Landgravii*, Principis inclyti, operam, rebus ſic ſub anguſtis, [illegible] nullus dubitavit. Quod enim, aiebat, [illegible] *Landgravium*, pro eâ, qua *Saxonica, Haſſicaque* familiæ, lege fœderis [illegible] ius hæreditarii, devinctæ eſſent fide, atque integritate, a maioribus ſuis hactenus ſanctè obſeruata, id genus *Ioan. Erneſti Ducis*, fratris, periclitationem ad animum admiſſurum, iuxtaque illam *Cæſaris* indignationem illibenter intellecturum eſſe, ea propter eo ſpectare hanc ſuam orationem, vellet *Landgravius* & ſibi, & fratri, lege neceſſitudinis, [illegible] in ope commodare, &, quò cum *Cæſare* in gratiam frater redire queat, interceſſione ſua liberali medicinam facere, atque eniti.

Ad quæ ſic humaniſſimis verbis excepit *Georgius Landgravius*: Prout, inquit, lege arctiſſimæ neceſſitudinis, *Guilielmo Duci* omni officiorum [illegible] conteſtatione ſatisfacere affectus eſſet, ita rem præſentem penitiùs intra animum admiſiſſe, ac ventilare cœpiſſe. Iam inprimis cognatæ, & coniunctiſſimæ, *Saxonicæ* familiæ, ob præſens [illegible] men, ex animis ſe coodolere. Quod ſi enim (quod abominandum utique) *Cæſaris* illa indignatio in ſeveram proſcriptionis legem detonare debeat, quàm hæc nota non tam toti familiæ, quàm *Guilielmo Duci*, ei iſdemque fratribus, gravis, ac moleſta, immo etiam damnoſa, futura ſit, palàm liquere. Ut incommoditates longe maiores metuendæ veniant, atque iàm nunc perſunctoriè quiſquam præconcipere quitus eſſet. Exempla tam vetera, quam recentia, in medio verſari, [illegible] fides eventuum iàm magis obſcura eſſe nequeat. Tantum [illegible] abeſſe, ut *Guilielmus Dux*, ob hanc præſentem ſollicitudinem, ac curam, non [illegible] ndus ſit, ut potius ſicubi incommoditatibus id genus in tempore obviàm ire allaboret, commendati *Princip*[illegible] partes implere cenſendus veniret.

Interea, cùm nondùm plane exploratum ſi[illegible] quid *Ioan. Erneſto Duci*, ad *Cæſaris, Electori que*, dehortatorias, animi ſedeat, tum dubitare liceat [illegible]

hæc

hæc *Landgravii* ratio eidem *Ioan. Ernesto Duci* aut placere, aut commodare, possit, maximè, si abarmis, adversùs *Cæsarem* sumptis, discedere nolit, tùm quoque *Landgravii* hæc ætas, sub nuper auspicato provinciæ suæ regimine, illa videatur, ut, legebæreditarii fœderis, coniugatis *Principibus* aliis, natumaioribus, agnatis suis, hac suâ illa intercessione locum præripere haud debeat, hanc ob rem, sese ulteriores *Gulielmi Ducis* litteras exspectare, tùm super voluntate *Ioan. Ernesti Ducis*, quam aliorum *Electorum, Principumque*, symbolis hîc conferendis, planius erudituras. Tametsi igitur hâc suâ illâ ætate *Landgravius* merita erga *Cæsarem* præstita, allegare speciosa fortè non possit, eoque nomine successum petitæ intercessionis infra fiduciam ponat, nihilominùs, sicubi *Ioan. Ernestus Dux*, idoneam pœnitentiæ emendationem præ se ferat, debitamque ergà *Imperii* caput obedientiam operari cupiat, se quoque operam suam a cæteris hæreditarii fœderis membris minimè sequestraturum, sed promptè eò collaboraturum, esse, quò periculum,& rictus iste, à *Saxonica* familia abarceri, & præcaveri, sustineat.

V.

Ioan. Ernestus Dux obduratâ obstinatione propinquorum consiliis renititur.

SEd illa ista erat *Ioan. Ernesti Ducis* animi obduratio, ut neque agnatorum consiliis locum relinqueret, nedùm ad *Cæsaris* inimicum fulmen expavesceret, spiritusque submitteret. In eum ergò absque dubio ex seuera *Imperii* lege *Cæsar* deinceps animaduertisset, nisi mors præveniens & fulmen intevertere, &, accelerato *Ioan. Ernesti* illius fato, (quo de paulo infrà videbitur) tantam litem è fundamento tollere, maluisset.

Non incongruè alicubi, *Poetarum Epicorum*, inter *Latinos*, princeps *Maro*, huic loco suffragari visus est illis:

Heu mortem invisam! quæ sola ultricibus armis
Elatos frenas animos, communia toti
Genti sceptra teneas, æternaque fœdera servans!
Qua magnos, par eosque, teru, qua fortibus æquas,
Imbelles, populisque duces, senemque iuventa.

****

Externa.

I.

De rebus Gallicanis, & Subisio, Calvinianorum duce, in Angliam confugiente.

QUibus modis *Subisius*, *Reformatorum Gallicanorum* coryphæus, à *Montmorantio Duce* cæsus in mari, profligatusque, fuisset, sub rebus, anno superiori gestis, inspeximus. Hic igitur, cum navibus è clade illa superstitibus, in *Angliam* tum quidem profugit. Ibi cùm tutos quæreret excessus, non erubuit *Angliæ Regem* litteris fatigare, nempè pateretur *Rex*, ob novam, cum *Rege Gallia*rum, arctissimamque, recèns intervenientem, necessitudinem, se, unà cum sociis *Christianissimo Regi* reconciliare. Quibus adiecit, conatus illos suos, ut & consilia, semper fuisse non nisi honestissima, inprimis in rem, atq; emolumentum, reformatorum unicè militantia. Sed ad hanc illam interpellationem sic quidem publicis verbis, à quodam *Christianiss. Regis* consiliario, tùm responderi cœpit: Nempè *Subisii*, eiusque complicum, errores, atque excessus, istius esse commatis, ut veniam haudquaquam mereantur, aut consequi possint. Illud quidem *Subisii* institutum esse faberrimè excogitatum, dùm in *Angliam* confugeret, atque intercessione *Regis*, ob necessitudinis novissimæ sanctitudinem, è tricis, & pedicis, istis emergere speraret. Sed longè salutarius esset factum, modò, antequam fœdo rebellionis crimini accederet, optimum *Regis* consilium ad animum admisisset. Proindè, ità se quidem sentire, procul esse, ut *Rex magnæ Britanniæ* caussam fouere velit eius hominis, qui quidem patriam perniciosis motibus involvere, adversùs *Regem* rebellia arma sumere, totque sceleribus, ac flagitiis, per perduelles perpetratis, materiam, ac caussam, præbere studuisset. Ut magis in hoc animis propendere atque eniti, velit, quò quantò ociùs per capita rebellantium iustum exerceatur supplicium.

II.

Rossilionem civitatem recèns copiæ regiæ angustant.

HÆc dùm *Subisius* apud *Angliam* tentat, veteremque mare infestando rationem diducit, intereà *Dux Roanus* frater, ad Ingenium perindè reversus, novum paravit exercitum. In eum Rex *Espernonium Ducem* armavit. Qui, commissis aliquoties cum *Roano* prœliis, vehementer istius res attriuit. Undè & *Monspessulanus*, & *Montaubanum*, commeatibus laborare cœperunt.

Nihilominùs ea erat *Rossilionis*, vel *Rupella*, civitatis libidinatio, ut *Subisii* partes tueretur, edicto *Regis* insuper habito. Undè iustâ offensione lacessitus *Rex*, præfatam civitatem munimentis, tanquam coronâ, arctiùs stringere iussit. Ciuitas quidem per legatos compositionis remedium tentavit. Quæ cùm demolitionem munimenti, *S. Ludovici* nomine insigniti, acriter ursisset, re infectâ repulsam tulit. Eam in rem civitas extrema quæque expectare elegit: præcipuè cum navibus aliquot, annonam importantibus, recèns foret & quidem opportuno tempore, adiuta. Illi *Subisium* animos addebat, confirmatissimum faciens, nisi *Rex Christianissimus* in æquas conditiones pedibus iret, se utique cum nauibus è *Britannia* illis auxilio futurum. Inter hæc *Reformati* per *Tectosages Peisenam*, ciuitatem, in edito sitam, & probè munitam, intereeperunt. Undè, conclusis fluminum traiectibus, annona per *Lugdunum*, *Longobardos*, finitimasque partes, strangulari cœpit.

V.

Galliæ, & Angliæ, Reges inter sese collidantur.

SUprà quoque de matrimonio *Caroli*, *Angliæ Regis*, cum *Henrietta*, *Christianissimi Regis* germana, aliisque versus *Hispanos* præparatoriis bellicis, atque expeditionibus, prælibauimus. Quæ cùm regia nupta deducta esset solenniter in *Angliam*, non multo post tempore *Clericorum*, qui cum regina è *Galliis* accesserant, inquietatione turbæ interuenerunt. Illi *Patres Clerici*, siue *Confessarii*, intempestivis, ac creberrimis, confessionis exactionibus tantùm non reginæ molesti erant. Eâ de re offensus *Rex Carolus* inopportuna id genus officia improbabat, ut *Confessarios* ob id ex *Anglia* dimitteret. Interim, per legatum, *Parisios* oppidò dimissum, huius facti caussam reddebat, inuidiamque amoliebatur. Sed *Rex Christianissimus* tam perfunctoriâ eiusce rei purgatione pla[…]ri se non patiebatur. Ut in *Angliam* dimisso *Bassampierio Mareschallo*, restitutionem *Clericorum* dedita urgeret opera. Quanquã autem *Carolus Rex* reciperet, se *XII. sacerdotes*, cum *Episcopo*, duas nymphas, *Medicum*, *Camerarium*, & *Secretarium*, aliósque paucos ministratores *Gallicanos* admissurum, nihilominùs hæc res magis ad diuidias, quam compositionem, spectare visa est. Nã *Gallicarum Rex*, absque mora, naves quascunque *Anglicanas*, *Scoticasque*, per *Gallias* in portubus maritimis obvias, ul[…]centum numero, sub arresto, atineri curavit. Quæ cum, pro vino coemendo, ingentem pecuniarum vim intulissent, eò maiorem ea res *Anglis*, subita hac metamorphosei, & tropico, confusis, incommoditatem obiecit.

CAP. IV.

De Imperatore, Electore Brandeburgicum, super Maximiliani, Electoris Bavarici, recèns creati, admissione interiori, interpellante.

I.

Imperatori autor est Elector Saxoniæ, à Con-Electore Brandeburgico Collegii Electoris redintegratio, & Bavariæ Ducis in Electorem suffecti, approbatio, ut ematuraretur.

HUcusque *Brandeburgicus Elector*, super *Maximiliani, Ducis Bavariæ*, recèns creati *Septemviri*, interiori admissione, nondùm adiecerat calculum, rationibus illis, à *Friderico Palatino* exule, aliisque, in medium allatis, etiamnunc inhærens, nempe *Catholicorum Electorum* suffragiis deinceps prævalentibus res in *Imperii* comitiis, ac deliberationibus, infrà æquilibrium, nuper sic ferè institutum, futuras esse. Nihilominùs *Electoris Saxoniæ* superaccedente cohortatione tãdem se mitigari passus est; Ut diutiùs dubitationẽ suam haud sequestrare velle videri posset. Cuius animi inclinatio ut eò promptius flecti posset, ecce! *Saxoniæ Elector* hac de re *Imperatorem* monere non destitit, nempè *Imperator* prævia legatione, hanc ægritudinem, tanquam fomentis adhibitis, abstergeret, ac consolidaret.

Talis autem tùm erat ad *Cæsarem* epistola *Saxonis*: Quanto cum animi, inquit, dolore turbas istas, initiò per *Bohemiam* scintillantes, mox per universum penè *Imperium* rutilantes, flagrantesque, detestatus aspexisset, quantisque studiis, & laboribus, in id incubuisset, quo pax ab exilio, & [f]uga, postliminio reuocari possit, illud reipsa potius, & reali demonstratione, quàm verbis, se efficere conatum esse. Ut tam necessario, nec minùs periculoso, tempore arma cum *Cæsare* sociârit, diuersis tractatibus operam dederit, tandemque unam, atque alteram, prouinciam ad obedientiam *Cæsaris* reduxerit. Interim, per tot labores ad scopum præspeculatum, nempè pacem, nondùm ventum esse. Tametsi enim ciuile istud incendium, atque intestinum, uno, alteroque, loco fuisset extinctum, nihilominùs fauillas, tanquam per contagium, alias, aliasque, regiones successiuè corrumpere, atque inficere, cœpisse, ut nondum à tantis malis quies detur ulla. Itaque se neque laborum, neque sumptuum, pœnitere, modò illis finem, nempè pacis reproductionem, consequi licuisset. Quanquam autem non omnia ad nutum essent effecta, nihilominus se rectè sperâsse futurum, ut sicut veteres in *Tragœdiis* intulerunt, Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, ità intereà ea occurrerent media, quibus pax, antè fores extrusa, plenis admitti possit valuis. Ex illis omnibus remoris, atque obstaculis, non postremum ordinẽ tenere, quòd *Elector Brandeburgicus* adhucdum à *Collegio Electorali* diuersum sentiat, neque admissionem *Maximiliani Ducis Bavariæ*. approbet. Hoc autem sibi iampridem curæ fuisse, quò etiam *Brandeburgicus* eo tenore, quo ipse pactus esset anteà, *Bavarum* collegam agnosceret. Absque enim hac necessaria *Electoralis* corporis redintegratione esse, ut nulla salutaris deinceps sub *Imperii* comitiis deliberatio, nedùm pacis reproductio, institui queat. Se quidem demandati à *Cæsare* muneris vices diligenter executum tentâsse hactenùs collegam in viã reducere, nempè sub illis ut conditionibus, quibus ipse *Saxo* transegisset, *Bavariæ Ducis* in *Electorale Collegium* admissionem ratam haberet. Neque multum abesse, sua quidem opinione, quin *Brandeburgici* animus, quodãmodo lenitus, inflecti possit, modò *Cæsar*, ultimam velut addendo lineam, pari opera cum per legationem requireret. Nullum enim sibi relinqui dubium quin, ad *Cæsaris* admonitionem, consensus illius impetrari queat. Atque hoc ex illis quidem esse, quod modò non *Imperio* utile, sed interiori inter *Electores* ipsos, tanquã præcipuos *Cæsaris* consiliarios, necessitudini fructuosum, communisque quietis, ac pacis, ad recompositionem summè necessarium, postulari videatur.

Eam

Eam interuenire animi sui ad salutem *Imperii* indefessam solicitudinem,ut in hoc, tanquam ἔργον præcipue omni studio sibi incumbendū existimet.

Atque ut eò luculentius hoc suum *Cæsari* desiderium contestari liceat, se quoque paratum esse, cum *Christiano, Daniæ Rege*, cæterisque *Saxoniæ Inferioris Principibus*, amica lege experiri, an illis pacem, armis sequestratis,persuadere quitus sit. Hoc igitur suum propositum,utrum *Cæsari* placere possit,sese prius erudiendum esse. Quod si enim *Cæsar* ratum habeat, transactiones deinceps illas, nuper apud *Brunsvigam* frustra susceptas,à se, & *Brandeburgico*, reassumi forte posse: an sic iis quoque sub locis è bello pacificationem elicere fas sit. Omnia autem,quæ *Cæsari* utilia,& grata, esse queant,se ingenuè,rectâque,fide hoc tempore curaturum esse.

II.

Imperator, Carolum Hannibalem à Dona, dimittit ad Brandeburgicum Electorem. Simulque ad superiorem Epistolam respondet.

ACceptis illis *Elect. Saxoniæ* suasoriis, *Cæsar* oppido *Carolum Hannibalem, Burggravium à Dona*, in *Marchiam* dimittendum esse, iudicauit. Ut autem constaret,quam grata *Cæsari* hæc *Saxonis* fuisset commonefactio, ipsi humanissimis sub verbis tùm reddidit: Quanquam *Cæsar*, inquit, *Saxoniæ Electoris* heroicam animi constantiam, iampridem tot luculentis contestatam argumentis,tanquam obsidem,ac vadatam, habeat, utpote qui nō tantùm consiliis, sed ipsismet actionibus, sese totum *Imperio* approbâsset, nihilominùs præuentis illis effectis, ac progressibus, eum identidem, pro fide, atque humanitate,sua integerrimâ, noua,atque noua adiicere incrementa. Eiusmodi quoque vel maximè impræsentiarum esse illud,dùm, amore pacis, eò studiosè respiciat, quò, super *Electoralis Collegii* ferruminatione, nuper apud *Schleusingam* suscepta deliberatio, ad effectum spectare, *Electorque Brandeburgicus* mitigari, atque in viam reduci, queat. Per fidem, illa esse media quæsitissima, quibus obstaculis, & remoris, hactenùs paci repugnantibus, medicina fieri debeat. Proindè sic *Cæsarem* affectum quidem esse, ut hoc integerrimum *Electoris* consilium omnibus modis approbet, gratanterque admittat, ut etiam sine mora, efficiendæ eiusce rei gratiâ, *Carolum Hannibalem à Dona*, certa cum instructione, ad *Elect. Brandeburgicum* ablegandum censeat. Tametsi autem *Cæsar* nihil hic dubitet,fore,ut illis,quæ apud *Schleusingam* necessitate dictitante, deponderata, ac conclusa, essent, *Elect. Brandeburgicus* accedere, præsentemque *Cæsaris* legationem haud insuper habere, velit, nihilosecius facilitatem eius rei rectius sperandam venire, sicubi *Saxoniæ Elector* insuper post [illegible] symbolam etiam suam adiicere, eidemque consilio saluberrimo inuidiam expectorare,velit.

De denuo tentandis, vel reassumendis, qua *Daniæ Regem*, & *Saxoniæ inferioris Principes*, tractatibus, eandem esse *Cæsaris* sententiam, ut pro hac prolixa beneu[illegible]lenti[illegible] itidem *Electori* [illegible]ratias se debere lubens profiteatur. In [illegible] *Hispaniarum Infans, Belgii* [illegible], cum *Rege* [illegible]o super compen[illegible] cœper[illegible]er acquiescen[illegible] [illegible]edierit, e-

mergat. Quicquid igitur futurum sit, de eo maturè *Electorem* erudiendum esse. Ut, si velit, ea quoque in re, salutarem operam nauare, simulque *Regi*, ut ab armis, absque caussa legitima sumptis, discedere, negotiisque, quæ ad *Electorale* colle[illegible]m pertinent, ibidemque transigi debent, ma[illegible]m subducere, patiatur, inculcare, ac persu[illegible] possit.

Ad illud vero negotium quod attineat, *Electori* obscurum esse posse minime gentium, quibus *Cæsar* paternis admonitionibus prouectus *Saxoniæ inferioris Principes,Ordinesque*, in viam reuocare laborâsset, nempè res nouas fugerent, alienis per[illegible]ulis ne accederent, nedum, sub colore *Circuli* defensioni, ad arma prosilirent. Ex adverso *Regis Daniæ* actionibus, maturè, quorsum tenderent, præ[illegible]ferentibus, manus, atque auxilia subtrahe[illegible] *Cæsari*,tanquam legitimo capiti,ac domino, d[illegible] tam obedie[illegible]tiam deferre[illegible], ad[illegible]ue mandat[illegible] voc[illegible] in effe[illegible]u vere, ac real[illegible] Ve[illegible]u[illegible] enim verum qu[illegible] *Cæsar*[illegible] hor[illegible]tionibus tùm fuerit, in pr[illegible]patul[illegible] minem insecuta i[illegible]la clades latere poss[illegible] orbe, & *Imperio*, hoc testimonium [illegible] beatur, *Cæsari*, tam sub tractatibus [illegible] *Brunsvi[illegible]bii*, quam alias, ea honestæ pacis media [illegible] posita, ut vel a *Cæsare* desiderari ampl[illegible] nihil.

Posteaquàm verò, diuinâ mod[illegible]nte [illegible]ro[illegible]dentiâ nuper *Rex Daniæ* pugna victus e[illegible]t, ja[illegible] sic quidem rem se habere, ut *Frid. Ulricus, Dux Brunsvicensis*, *Cæsari* sit reconcili[illegible]tus, e[illegible]ue exemplum cæteri *inferioris Saxoniæ Ordines* [illegible] deantur. Eo nomine *Cæsarem* in [illegible] ded[illegible] *Christiano, Duci Brunsuicensi, & Luneburgensi*, ite[illegible] que *Thillyo Comiti*, illi pari fidel[illegible] bor[illegible]rent, [illegible] cum cæteris *Circuli Principibus* [illegible] *Ordinibusque*, ad laudabile *Frid. Ulrici Brunsvicensis* exemplum, t[illegible] figi possit. Ut ità tandem, post toties verbis [illegible] gatam submissionem, realis, & vera, erga *Imperii* caput, obedientia, & recognitio, emergere su[illegible]neat.

Proinde cum *Cæsar* iam t[illegible]ndem eam in [illegible] veniat, certo futurum, ut præf[illegible]ti *Circuli Principes*, *Ordinesque*, errore agnito, ab id genus procel[illegible] se deinceps abstineant, *Cæsaris* i[illegible]teger[illegible]as commonitiones ad animos peoitiùs admittant, [illegible] *Regi Daniæ*, in bellum sine iusta caussa susc[illegible]ptum antè subministrata, subtrahant, vice ver[illegible]a de deliberent mediis, quibus *Cæsari*, hanc in expe[illegible]tionem facti, sumptus refundantur, legion[illegible] præ numeratis stipendiis, exautorari queant [illegible] cætero omnes sub miti *Cæsaris*, indulgentiq[illegible] mentiâ, optata pacis reflorescentis sec[illegible]ritat[illegible] frui sufficiant: hanc in rem *Saxoniæ Electorem* uti[illegible] facturum operæ pretium, siq[illegible] m[illegible]ce scopi consecut[illegible]nem nervos [illegible]nd[illegible] operas co[illegible]ferre, præcip[illegible]que [illegible]is, & sibi ag[illegible]s, *Princi*[illegible] fid[illegible]m, obedie[illegible]tiam, d[illegible]umqu[illegible] *Cæsari* obsequ[illegible] [illegible]rius verbis inculcar[illegible] haud gravaret[illegible]r.

III.

Le[illegible]ati Cæsarei, ad El[illegible]. Brandeburgicum demissi, instructio.

QUæ interim fuerit instructio, [illegible]at[illegible] *Cæsarei* ad *Brandeburgicum Elect.* dimisso, [illegible] pert[illegible],

quæ

quensformula declarabit. Talis autem extitit illa: *Cæsari* dubium nullum esse, quin *Elector* è calamitosis aliquot annorum per *Imperium* increscentibus, atque etiam nunc continuantibus, turbis, absque longâ eâque odiosâ, recapitulatione, expertus sit, ipseque calculum ponere possit, quàm summè necessarium eueniat, tandem super ea remedia curiosos, ac solicitos, conijcere oculos, quibus, absq; ulteriori prolongatione, pax, à tot annis in exiliū pulsa, intra *Imperium* reuocari, ac quæcunque in ante obstacula remoueri, queant. Nisi enim semita, ac via, isthæc sternatur, iter ad scopum illum, tantoperè salutarem, minus expeditum esse posse. Eam verò viam cum fructu, effectuque, calcandam haud venire, nisi inprimis *Collegium Electorale*, tanquam saluberrimorum *Imperii* consiliorum, ipsiusque almæ pacis; officinam, redintegrari, introductâque antiquâ istâ animorum harmoniâ, feliciter ferruminari, accidat. Ex hoc fonte, & promptuario, totius *Imperii* considerationem, ac dignitatem, pendere, ex hoc *Electorum* concordi concentu, ac symphonia, totius labis, ac mali, medicinam expectari oportere.

Eam in rem, cùm hactenùs per *Elect. Brandeburgicum* steterit, quo minùs hæc *Electorum* amica conspiratio impleri quita sit, *Cæsarem* utique tam necessariæ unionis prolongationem extrahere non potuisse, quin hac vice rectâ per præsentem legatum ad *Electorem* iret, eique in mentem reuocaret tanti, ac tàm salutaris, incrementi ematurationem. Sapienter igitur *Elector* ad animum admitteret, semelque statueret, tàm suâ, quàm *Imperii*, interesse, ut hic rictus oppidò consolidetur, ut aliâ efficaciori medicinâ, atque alexipharmaco, neque *Imperii* dignitas à ruina præseruari, nedùm *Electorum* præeminentia, stabiliri, neque etiam pacis commoditas postliminiò restaurari, sustineat.

Legatus igitur id ipsum *Electori* instillaret, quod proximo mense *Septembri* feriis deliberationibus à *Collegio Electorali* ventilatum, excussum, atque decretum, ante fuisset. Nempè hoc ageret, diutiùs coniunctionem, ac suffragium, a cæteris *Electoribus* haud segregaret, neque pacis promotionem retardaret, sed *Electorem Bavarum* tanquam collegam, & præcipuū *Imperii Septemvirum*, honoraret. Quo ipso in omnium oculis futurum est, inprimis *Cæsari* perspectissimum euadet, quàm quidem *Electori Brandeb.* reipublicæ salus, & quies, unàque *Imperii Rom.* conseruatio, & *Cæsareæ* dignitatis sublimitas, curæ, ac cordi, nihilque adeo prius, atque antiquius, fit. Sic rebus afflictis solatium, *Imperii*, atque *Electoralibus* conuentibus, restaurationem, periclitanti patriæ respirationem, ac leuamen, sibi, nominique suo, immortalem laudem, pacisque commuunis commendatæ bonitati redintegrationem, conciliabit. Ut ex aduerso multorum malorum lernam multiplicare, *Imperiique* rebus, sic quidem inclinantibus, damnum inemendabile accersere, ac superinducere posse, videri debeat.

Hucusque legato lex posita esto! Ut si forte *Elector*, ut fieri amat, obiectionibus contrà experiri velit, hos illos istos intrà cancellos sese teneat, nequicquam aliud, nisi hoc, agat, nempè *Elector*, misso verborum circuitu, mentem planâ, simplici, & perspicuâ, sententia declararet.

Qua de, quid, & quo pacto, *Cæsari* ille sit gratificatus, deinceps in progressu patebit infrà.

Externa.

I.

Gustavus, Rex Suecorum, Polonorum rebus utcunque attritis, Borussiam infestat, magnamque partem subiugat.

VT *Gustavus, Rex Suecorum*, in bellum, *Cæsari*, totique *Imperio Rom.* inferendum, aliquando sufficere posset, ecce! per tot annos continuos variis, & difficilibus, cum *Polonis* bellis implicitus, singularem, atque invictam penè, fortitudinem, rara cum industria, rerum agendarum celeritate, atque experiētia, coniunctam, iam diu præparabat, *Poloniśque*, ceu cote, ad virtutis incitamentum, utebatur.

Qui ubi nuper universam *Livoniam* eripuisset *Polonis*, tametsi omni datâ opera repugnantibus, paulò post, pace desperatâ, nouos in militię, armorumque, apparatus incumbere cœpit. Instructis igitur centum, & quinquaginta navibus, impositisque hominum bis septem millibus, unà cū machinarum bellicarum sumptuosâ multitudine, in *Borussos* expeditionem suscepit, primumque in munimētum iuxtà *Pillaviam*, viginti passuum millibus à *Monte regio*, ciuitate, dissitum, fecit impetum. Quo loco in potestatem redacto, ac firmo præsidio confirmato, tantùm non *Regio monti* leges præscribere, sed porrò *Braunsbergam*, *Fravvenbergamque*, invadere cœpit. *Braunsbergenses*, per tubicinem super deditione facienda compellati, sic satis minabundis, atque incivilibus, verbis, nihil sese *Regi* extrà nitratum pulverem, glandes, ensisque summitatem, debere, regesserunt, verbis planè saporem publicum referentibus, paulò post huius importunitatis pœnas daturi. Cùm enim *Rex* expugnationem seriò urgeret, effractis, non multò post portis, oppido potitus est, præsidiariis dilabentibus, oppidanis verò salutem, atque expilationem, septuaginta florenorum millibus, redimētibus. Eadem, sed paulò mitior, fuit fortuna *Fravvenburgensium*, paulò minori pretio suorum redemptionem procurantium. Indèad *Elbingam* castra promouit. Sed, cùm recentia prædictarum ciuitatum exempla terrorem incuterent, deditio etiam hîc superaccessit. Quòd ergò faciliùs paruissent, sicut olim *Romani Antiocho*, *Syriæ Regi*, facilè cedenti, libentiùs veniam dederunt, ita propemodum parsum est illis. Sic tamen, ut ter quinque *Ferdinandicorum* millia, tormentorumque bellicorum numerum, dependerent. Atque hæc quidem ciuitas, quæ idoneo non tàm præsidio, quàm munimentis circiter excitatis, confirmaretur, digna iudicata est

***

II.

Rex Suecia Dantiscum tentat.

Rex, illis anctus successibus, etiam *Dantiscis* leges præscribere perrexit. Nempè inter *Polonū*, & *Suecum*, *Reges*, neutrales, ut loquuntur, incederent, in gratiam *Polonorum* nihil hostile aduersùs *Suecos* designarent, *Polonicas* naues, unà cum apparatu suo, traderent, *Suecisque* pro præsente pecuniâ commeatus permitterent, immò, sicut *Polono Regi*, vectigalia soluerent maritima. In hæc, atque id genus plura, si vrbs promitteret, tunc utique *Regem* amiciscum illa legibus acturum e... *Dantiscani* tot exactionibus postulatis confusi, diu in deliberationes incumbere notati sunt, maximè, cum *Rex Sueciæ* nauibus, per mare dispositis, ciuitatem urgeret, *Vistulæ* pontem, munimentis roboratum, imponeret, inque proximo, nempè vix duodecim mil...bus passuum, ab urbe castra teneret. Ita factum, ut per urbem commerciis feriæ indicerentur, & porticoria præcluderentur. Interim *Senatus* circiter bis mille opificum famulos, atque id genus calones, stipendiis obligauit. *Sueco* igitur *Rege* frustrà in deditionem nauium *Polonicarum* incumbente, post multas hinc inde irritas tractationes, tandem *Magistratus* respondit, sese à fide, *Poloniæ Regi* datâ recedere nec posse, nec velle. Pupugit hoc *Suecum*. Et huius facti pœnitentiam *Dantiscanis* extorquere allaborauit. Hinc *Ciuitatis* iurisdictioni loca subiecta expilauit, multisque, & magni momenti, incommodis passim affligere non neglexit.

III.

Rex Suecia Marienbergâ, aliisque id genus vicinis oppidis, potitur.

Sic in conspectu *Dantiscanorum* nauis magna militaris, sive pyratica, excubabat, onerariis nauibus in urbem commeatum, ac ligna, importantibus, intercipiendis apta. In hanc *Centurio Polonicus*, apud *Pusecam* præsidio præpositus, sequens stratagema commentus erat, non imprudenti consilio, si aditum habuisset. Nempè in bisquinque naues milites imposuerat, superiniectis lignorum fascibus. Hoc sub colore ad nauem regiam cursum dirigerent, factoque loco opportuno excensu, illam, si liceat, subigerent. Obtinuit eò usque institutum, donec propè appulissent. Summo mane cùm consilium hoc spectaret ad effectum, excubitor regius, pro more, aduentantes inclamauit, quis, vel qui, essent? Cum ergò iam in nauibus occultati, manus expedirent, officia spissantes, ecce! ex incuria cuidam, in eq...is ...is *Troianis* latitantium, sclopetum fortu... explosione rem omnem prodit, ac detegit *Sueci*, hos...les paratas esse insidias, intelligentes, ... omnino exc...ati, ...ormentis strenue rem c...erun... ut non ...bs... e d...cultate naues hosticæ dilaberentur. U... ...ur *Sueci* deinceps essent vigilantiores, hoc nocumento effectum.

Inter hæc, *Elbingâ Rex Sueciæ* eduxit, ac *Mariabergam* ciuitatem, de...ionem promptè facientem, cæteris adiecit. Simulátque arcem, ac munimentum, ibidem excitatum, eâdem facilitate obtinuit. Ut porrò *Dirschauiâ*, *Poppelnoo*, *Melsacco*, *VVormditto*, aliisque oppidis finitimis, sine ulla repugnātia, potiretur. Conuocauerat quidem *Poloniæ Rex* ex equestribus decem millia, ut apud *Stargardiam Pomeranorum* sub signa conuenirent. Sed isti, vi... coacti, dilabi cœperunt, ubi *Sueciæ Regem Dirschauiam* superâsse intellexerunt. Undè factum, ut agrestes passim, regis *Poloniæ* subditi, cateruatim eas in ciu...tates, quas *Sueci* tenebant, unà cum sarcinulis suis, confugerent, sub hostium tutela rebus suis plurimùm fident...s. Sic *Meram* quoque, & *Putzceam*, *Rex Sueciæ* paulò post occupauit. Quibus locis recuperandis diu *Poloni* frustrà fatigari cœ...runt.

IV.

Polonorum Rex, instructo exercitu educto, Mevam expugnare nititur. Sed, obstante Sueciæ Rege, proposito frustratur.

Intereà *Rex Poloniæ* instructum collegerat ...ercitum. Cum quo ipse, assumptis *Principe* ...io, multisque dynastis, *Graudentiam* prom.... Ubi interiectum flumen transiisset, protin...s *Meram* obsidione cinxit. Ea ciuitas, ad *Vistulam* ...ta, arcem habet adiunctam, aliàs mœnibus saltem, veteri more, inclusa. Hanc defendebant centū, & quinquaginta, præsidiarii sub *Colonello locumtenente*, & sexaginta ciuibus, exercitu *Suecico* ad sedecim passuum millia adhuc distante.

Polonorum manus pedestris initiò, præoccupati montis altitudine, & quibusdam murorum ruderibus, tormentis in ciuitatem experiebatur. Eo in loco videbatur obsessorum res esse, ut diu defensio extrahi vix posset. Qua de re *Rex Sueciæ*, superuenientibus *Finnonum* subsidiis, castra castris *Polonorum* opposuit, *Polonis* inocc...rsum ei, pe... planitiem bene prolixam mouenti, parùm tenden...us. Castris igitur intrà *Vistulam* flumen, & proximum stagnum, communitis, aliquot cum legionibus, recognoscendi *Polonos* ergò, eduxit. Ubi cùm *Polonos* vidisset sub signis excubantes, in proximos saltus deflexit, tentaturus, an eo circuitu illis imponere, ac partem montis præoccupati sibi vindicare, posset. Per saltus igitur pedestrium centuriis aliquot dispositis, *Rex* cum tribus equitum cohortibus insequebatur, ita ut *Muslingum* tribunum, cū duobus sclopetariorum centuriis, ad latus in in...diis positum haberet. Interim *Poloni*, saltus insideri cognoscentes, tàm pedestres, quàm equestres, cohortes in *Suecos* immiserunt; Quæ alacriter in hostes inuectæ nihilominùs illis fortiter obnitentibus reiectę sunt. Hac animaduersa *Polonorum* fugâ equites *Suecici* immissi paulò latius sese diffuderunt, ut, superuenientibus *Polonorum* globis, bonam partem funderentur. Qua notatâ suorum angustia *Rex* ipse supe...ueniens, ingenti animosi...te immissis in *Polonos* subs...diis, pugnam restituit, suisque animos, ac victoriæ præludium, add....

Præuiis ... velitationibus, *Rex Sueciæ* uniuersum exercitum, unà cum tormentis bellicis, in ...tus usque, evocare cœpit. Quod animaduertentes *Poloni* ... per vias ingentem *Cosaggorum* multitudinem

dinem emiserunt, *Suecos*, siliceat, coronâ inductâ circuituros. Putabant enim hostium vires non adeò magnas adesse. Sed *Sueciæ Rex*, in hostium conspectu, etiam aciem suam ostentabat. Cui cùm insuper aliquot è *Livonia* legiones *Germanicæ*, sub *Turriano Comite* iunior, accessissent, eccè ibis mille passibus progressus proxime in *Polonos* produxit, locisque opportunis castra posuit. *Poloni*, rem serio, atque in proximo, secum agi percipientes, machinis bellicis in summitatem montis euocatis, immissoque ad radices montis equitatu, *Suecum* castris exuere conabantur. Sed nihil movebantur *Sueci*, castra identidem obfirmantes, ut nulla ratione pedem moverent. *Turrianus*, cum sclopetariorum manu, castris *Polonicis* proximus erat. In hunc igitur *Rex Polonus* tam pedestres, quâ *Cosaggorum* globos, immisit. Sed ea erat istorum audax repugnantia, ut cooperantibus e castris tormentis bellicis, *Poloni*, absque magno effecto, reiicerentur. Hac ex parte frustra impetum facientibus *Polonis*, visum est [illegible] vel utraque, ex parte *Suecos* adoriri. Sublato igitur clamore [illegible] undique *Poloni* irruptiones faciunt, tormentisque experiuntur. Sed a *Suecis* pari confidentia illis responsum est, ut, Interveniente noctis obscuritate, quies daretur conflictibus.

ficientibus, pariterque *Mustingi* illius manipulis strenuè coadiuvantibus, *Poloni* fugari cœperunt, Ità fortunâ plausum faciente *Turrianus*, usque in montis verticem erumpens, cæteros *Polonorum* globos è præcipitio deturbavit. Simulatque, iussu *Regis*, fastigium montis pro re nata communivit. Sed, loci iniquitate perspecta, paucos ea in summitate collocavit, hac sub lege, inde, sicubi hostes urgerent, explosis ante sclopetis, officio suo fungentes, ad *Turriani* cohortes sese reciperent.

At *Polonis* in mentem veniebat montem denuò in potestatem vindicare. Magno igitur numero, nec minore impetu, in montanam custodiam irruentes, paucos illos præsidiarios in fugam coniecerunt. Qui, prout iussi erant, facientes, atque in crepidinem, sive decliuitatem, montis, ad *Turrianum* sese recipientes, insequentes post se attraxerunt *Polonos*. *Poloni*, hoc pacto per decliue descendentes, sic quidem præcipitio inclinante sociorũ tergis inhærebant, ut a *Turriani* acriter excepti agmina retrò vertere vix possent, angustia, & decliviate, loci id impendio impedientibus. Interim *Suecis* secundâ vice fistulas sclopetorum infarciendi, ac commodè exonerandi, data est facultas. Undè complures ex hostibus prostraverunt, reliquis in confusionem adactis.

Supererant *Polonis* duo munimenta castrorum. Quorum, alterum promptè deserendo, alterum acriter eò usque defendebant, donec machinas inde abduxissent. Illis *Sueci* oppidò potiebantur. *Poloni* verò, sese frustra in defensione montis esse, videntes, incenso pago, ad montis radices sito, solutâ obsidione, in castra apud *Graudentium* reversi sunt. Quibus retrò cedentibus nihilominùs *Sueci* loca montana murorum sepimentis, ac loricio, communire cœperunt, si fortè recollectis *Poloni* viribus novos retentarent assultus.

Ita solutâ feliciter *Polonorum* obsidione, *Rex Sueviæ Mevam* ipse intravit, collaudataque ciuium constantia, in illos, qui præ aliis fortiter fecissent, præmia diuisit: importatisque annonæ locum novo armorum apparatu confirmauit.

V.

Sueciæ Rex Mevam obsessam liberat.

Vtroque exercitu quiete interposita corroborato, *Sueciæ Rex* iàm non magis defensivè, sed offensivè, in *Polonos* progrediebatur. Postquam enim *Ioanni Banero* tribuno castrorum defensionem adiunxisset, assumptis ipse legionibus expeditissimis, in saltus eduxit. *Poloni*, adhibitis machinis tormentariis, omnem impendentes operam, *Sueco* aditus sylvestres eripere laborabant. Sed, quod explosiones tormentorum, in sublime exeuntes, parum efficerent, *Sueci* saltus nihilominus occupârunt. Per eos, antea cognitos, *Sueciæ Rex* pedestres dispombat cohortes, etiam in *Polonorum* conspectu loricis excitatis. Quanquam verò *Polonis* omni industria montana loca tutarentur, *Rex* tamen, quod utrâ viciniam tormentis hostes nihil efficere possent, prævidens, *Mustingum* tribunum per vepres altius in montis supercilium enitì iussit. Hoc ille primùm effecit, tandem [illegible] Cum autem suos ille collocasset, recognoscendi igitur, quid hostes in planitie agerent, curiosius ecucurrit. In eum [illegible] equites *Germanici* perfosso subtus equo prostraverunt. Id animaduertens ipsius [illegible] in montem eduxerat, solutis ordinibus [illegible] in auxilium properavit. Sed non impunè Quippe [illegible] ab equestribus turmis cædi, capique, accidit. *Rex* huic suorum infortunio maturè occurrens, misit, qui *Polonicos* equites reiicerent. Ita *Mustingus* recepta audacia cum suis ad signa, & ordines rediit.

Inter hæc *Poloni* ex altera parte *Turriano*, pro [illegible] defensione, ex pedestri [illegible] cohortes. *Rex* igitur, in duas [illegible] centurias, [illegible] montem [illegible] [illegible] vit. Quibus sub [illegible] centurioni [illegible]

VI.

Inter Poloniæ, & Sueciæ, Reges pacificatio tentatur, sed frustra.

Mevâ a *Suecis* liberatâ, cùm utrinque captivi permutarentur, utriusque regni *Cancellarius* venit in mentem coràm colloqui, atque de pacis medius dispicere. Acceptata est utrinque conditio. Quam in rem sequentes legati coierunt. E *Polonis* ad hoc negotium deligebantur *Zamosius iunior*, magnus regni *Cancellarius*, itemque *Magnus Ernestus Dönhofius*, *Lituaniæ Mareschallus*; una cum *Secretario regio*. A partibus *Suecorum* concurrebant *Axelius Oxenstirna*, regni *Cancellarius*, *Ditericus Falckenbergius*, aulæ *Mareschallus*, *Axelius Banerus*, regiæ stabuli præfectus, & *Regis Secretarius*, *Salvius*. His illis *IV Id. Octobr.* conventum est. Utraque igitur pars rem de pacis [illegible] diuturni, belli profligandi, tantùm non optavit, verum etiam in medium afferri postulavit. Cum enim modi nihil emergeret, tandem *Poloni* con[illegible]

tonare cœperunt, [illegible] quantæ maximæ *Polonorum Regi* à *Suecis* iniuriæ hactenùs intentarentur, dùm, præter fas omne, plurimque, regnum illi hæreditarium interciperent, idque, tanquam ex lege, & iure, possessum detinerent. *Sueci* igitur *Polonorum Regi* inprimis satisfacerent, regnumque, damnumque, præter caussam illatum, refunderent. His ità obviàm à *Suecis* tùm quidem itum est. Nempè, inquiunt, quod de regno *Sueciæ* intercepto quererentur, hoc sibi ipsis imputarent *Regem Polonorum* enim huius rei materiam, & caussam, esse. Dùm sibi ipse, & iuramento præstito contrarius, *Religionem Catholicam* introducere, cum peregrino exercitu in regnum venire, postea que contra pacta, & conventa, hostem patriæ se declarare, cœpisset. Hoc modo tam per machinas occultas, quam vim apertam, *Regem* iam patriam suam, amissum nuper regnum, infestâsse, ac perturbâsse. Neque languidius tam convitiis, passim disseminatis, quàm nervis coniunctis, egisse *Polonos*, ut per latus *Regis* sui *Suecos* tantum non opprimere conati essent. Proinde, æquum, iustumque, videri, ut tàm *Poloniæ Rex* privaretur *Sueciæ* regno, quàm ipsimet *Poloni*, alijque quorum opera, & auxilio *Rex Sigismundus* nihil efficere sufficeret, dignas indè pœnas luerent.

Ad hæc regerebant *Poloni*, dicentes, nunquam communi, sive publico, regni decreto bellum in *Suecos* decretum fuisse. Quibus ita satisfactum est à *Suecis*, ut obiicerent, illam excusationem satis videri frigidam, siquidem factum exceptioni esset contrarium. Manifestæ enim veritatis esse, bellum hactenùs communibus regni, siue reipublicæ, sumptibus geri cœpisse. Nullam igitur aliam ad pacem rectiorem viam monstrari, nisi ut *Sigismundus Rex* iuribus, ac prætensionibus, in universum omnibus, quibus fruitur gloriatur, renunciet, hæreditariumq; *Suecorum Regem* suum titulis, honoribusque, debitis afficiat. Et cum hisce altereationibus tùm quidem partes inuicem discesserunt.

Postridie *Idus Octobres* denuo à legatis conventum est. Ubi *Poloni*, paucis remonstrantes, quam sibi quidem cordi fuisset inter extremas illas antecedentes al[illegible] tion[illegible] mediam aliquam viam invenire, quæ duc[illegible], ad pac[illegible] mpe[illegible] dium præfari cœperunt. Nil [illegible] e dubitare, quin ex parte *Suecorum* cad[illegible] n fuisse sententia. Dum igitur [illegible] logum, ac finnic[illegible] um, trahuto exiliis, quæ *Regis* [illegible] animum, in pac[illegible] m incl[illegible] nantissimum arguere possent, iuxta [illegible] cœperunt cò *Regis* indulgentiam pr[illegible] ndc[illegible], ut etiam de fastigio, & iure suo, non [illegible] mittere affectus sit, modò com[illegible] latam p[illegible] pac s bonitatem, multi al[illegible] o quin, ut a[illegible] hu[illegible] otiorem consequi li cet. [illegible] m[illegible] dat s sibi ded[illegible] id gen[illegible] onerce[illegible], cuius modo [illegible] ullo [illegible] r[illegible] ar po[illegible].

[illegible] nc[illegible] *Gustavus*, ad [illegible] *Regis Sueciæ* gaud[illegible], i a tam [illegible] f[illegible] t parentis *Sudermanniæ Du*[illegible] m *Rex Polonorum* e[illegible] dei[illegible] *[illegible]ecorum Regis*, [illegible] ius [illegible] et [illegible] hilominus [illegible] enim for[illegible] t, li *Polon. Regem* e[illegible] ex lu[illegible] m esse u[illegible]

nihil illinc ad se fructuum perveniat, æquitatem ipsam postulare, *Sueci*, hac pro recognitione quotannis centum millia *Ferdinandicorum* pende r[illegible]t. Secundùm hæc, *Polonorum Regi Principique*, liberum esset in *Sueciam* veniendi, ministr[illegible] istuc dimittendi. Eadem lege *Sueciæ* t[illegible] n[illegible] filiæ *Poloniæ Regis* dotem erogare. Et d[illegible] commer[illegible] ia intra utrumque r[illegible] num ess[illegible] be rima, captivi dimitt re tur, v[illegible] r[illegible], [illegible] sine ambæ gentes amiciti[illegible] nc[illegible] ssit[illegible] nc, rursus co rent, ac f[illegible] uminar ntur.

Hæ cum es[illegible] t *Polonorum* [illegible] ationes, ma[illegible] verborum c[illegible] cu[illegible] *Suecis* denuo incau[illegible] f[illegible] est, ob q[illegible] *Sigismundus Rex* regno *Sueciæ* c[illegible] isset. Omn[illegible] eas propositiones cò co[illegible] iiare, aiebant, u[illegible] regm, *Sueci* præsen[illegible] v[illegible] teretur. A tant[illegible] t mpore id[illegible] bel o [illegible] c[illegible] um, t[illegible] ntu[illegible] qu[illegible], [illegible] ieunt, & [illegible] a[illegible] s, [illegible] guinis humani profusum esse [illegible] siv[illegible] ll[illegible], iam desita, at[illegible] u[illegible] ta, id[illegible] t. R[illegible] ctiu[illegible] facturum [illegible] a [illegible] *Suecorum R[illegible]em* [illegible] riam, quam arm[illegible] n[illegible] t, r[illegible] n[illegible] tam iure, [illegible] c [illegible] nis suum f[illegible] c[illegible] arm[illegible] s por[illegible] p[illegible] t[illegible] lem, ta[illegible] sq[illegible] illulb[illegible] us, [illegible] dere[illegible] llo[illegible] m mo[illegible] o [illegible] r [illegible] t[illegible] erti, in[illegible] s miscert, [illegible] e t[illegible] giæ fundamenta, radices, col[illegible] b[illegible]

Ad ista *Poloni* instabant, si e[illegible] n[illegible], [illegible] allatæ, duriores videantur, *Sueci* [illegible] pone[illegible] media, ad finem consequen[illegible]. Quibus reddiderunt *Sueci* rem [illegible] m[illegible] p[illegible] nd[illegible] s, & oppido gravem, esse, d[illegible] ptaretu[illegible] Neque enim se, ab[illegible] *Sueci*[illegible] one, quicquam conc[illegible] U[illegible] *Poloni* e[illegible] dem opera subver[illegible] a[illegible] id[illegible], n[illegible] p[illegible] tention[illegible] us suis ren[illegible] rev[illegible]. [illegible] animi esset, hactenus sub[illegible] b[illegible] i im[illegible] to[illegible] Hoc modo sese de h[illegible] ius conv[illegible] ntus effe[illegible] t[illegible] pe[illegible] desperare.

Nisi fortè his extr[illegible] itatibus m[illegible] a r[illegible] afferre possit, & p[illegible] or[illegible] u[illegible] x[illegible] quid concoquere, at[illegible] c[illegible] are, q[illegible]. Si quid interea *Polonorum Regi* [illegible] cr[illegible] t, t[illegible] m d[illegible] mum ve[illegible] nd[illegible] es intel[illegible] r po[illegible] quibus [illegible] ve[illegible] s [illegible] ig[illegible] nario i[illegible] bel[illegible] m[illegible] od[illegible] re[illegible] tq[illegible] hæ[illegible] e[illegible] la, quæ, dum d[illegible] rerum summ[illegible] agat[illegible], *Suec* quidem in m[illegible] d[illegible] u[illegible] a[illegible] ferre potui[illegible] ent.

Non sunt passi *Poloni*, ut diutius eam in s[illegible] ntentiam declam[illegible] r nt *Sueci*. Q[illegible] ior[illegible] n[illegible] t[illegible] o cu[illegible] molesta esset, etiam hi[illegible] co[illegible] s[illegible] ab[illegible] que amici[illegible] iæ [illegible] lp[illegible] it. *Gustavus* [illegible] *R*[illegible] *Sueciæ*, urge[illegible] l[illegible] ia, c[illegible] n m[illegible] atis [illegible] eis[illegible], pa[illegible] a[illegible], exerci[illegible] m, in *Sueciam* r[illegible] u[illegible] na[illegible] t.

VII.

Rex Poloniæ Dantiscum intrat.

D[illegible] p[illegible] tra[illegible] *Sigismund*[illegible] [illegible] *no*[illegible] *um*. Un[illegible] *Vladislao* [illegible] e [illegible] [illegible] o[illegible] pe dyna[illegible] m, & qu[illegible], [illegible] te[illegible] *Nonis Novemb*[illegible] *Da*[illegible] *um* v[illegible]

Ubi

Ubi à *S. P. Q. Dantiscano*, solennissima cum pompa, exceptus est. Cum *Consulibus* urbis, *Senatorumque* præcipuis, ubi secretò quædam communicâsset, voto potitus, ad *Termündam* fortalitium, octo passuum millibus suprà urbem distans, deduci cœpit. Inspectis igitur rebus necessariis, pace dictâ, *Thorenam* civitatem profectus, comitia celebravit. Sub illis de bello, in *Suecos* continuando, deliberatum. Undè *Rex*, collatis sumptibus, ad bellicontinuationem adiecto animo, paulò post exercitum, è *Germanis, Vngaris, Polonisque*, ad trigintà hominum millia excurrentem, recensere iussit.

VIII.

Tartarorum multitudo intrà Poloniam caeditur.

HActenùs *Polonis* res erat cum *Suecis*. Mox *Tartari* molesti esse cœperunt. Qui ubi cum quadraginta millium multitudine, circà *Anni* huius *M. DC. XXVI.* exodium, in *Poloniam* irruissent, eleganti non multo post stratagemate à *Konitio Polscio*, archistratego *Polonico*, caesi, fusique, sunt. Illud autem sic quidem evenit. Ab initio *Polonis* resistere barbaris istis non sufficientibus, sub edicto regni incolæ iussi sunt ad loca quæque munitissima confugere, & sese recipere. *Barbari* igitur, rerum potientes, optimè secum actum esse putabant, nemine in occursum è *Polonis* tendente. Securi hac ratione de præda, & victoria, copias quadrifariam dispescunt, unâ parte ad castrorum custodiam relictâ, cæteris tribus diversis itineribus per *Poloniam* prædas agentibus. Profuit hæc barbarorum inepta luxuria *Polonis*, rerum suarum satagentibus. Ecce! enim præfatus *Konitius Polscius*, assumptis *Cosaggorum* copiis, ante omnia barbarorum castra feliciter expugnavit, ibique cæsis omnibus sub silentio sese renuit, quoad multitudo barbarorum, prædas agens, ad castra properaret. In istos, sine ordine diffusos, erumpentes *Poloni* globum unum, post alium, fundentes, ingentem eam barbarorum impotentium multitudinem, brevi temporis spatio, contrucidârunt, dispersêrunt, inque vincula coniecerunt. Videte, num ratio sæpenumerò in bello, & cauta sapientia, plus possit, quàm atrogantia, ac securitas, spesque, in viribus, ac multitudine temere posita.

IX.

Persa ingenti victoriâ Turcis superiores.

PUtâsses *Marti* ad extinguendos furoris ignes, sanguinis humani, sub occidentalibus plagis, satis profusum fuisse. Sed nihil minùs istius lanienæ humanâ, sanguinariæ siti satisfactum. Quæsivit igitur per *AsiDos* orbem, *Orientemque*, id genus pariter cruentas, ac copiosas, immolationes. Dum igitur populosissimas illas gentes, *Turcos, Persasque*, acerrimo inter sese commisit bello, facile id, quod in votis erat, consecutus est. Ubi cum præfatæ gentes barbaræ, non minùs populosæ, quàm potentes, diu castris, mutuò oppositis, sese tentâssent, tandem in *Babylonia* finibus ad pugnam, sive lanienam, deventum est. In qua quidem, aspirante *Persis* meliori fortuna, *Turcorum* viginti millia ceciderunt. Victoribus in profugos, ac palantes, porrò sine missione, falcatis ensibus animadvertentibus, ut pauci dilaberentur.

Hæc clades non modò copias *Turcicas* afflixit, ut etiam regiones, ac civitates, antè interceptas, simulatque recuperarent *Persæ*, hâcque operâ victoriæ splendorem efficerent luculentiorem. Neque semel infelicibus fuisse sufficit *Turcis*. Cum enim tot amicorum, consanguineorumque, capita foris periissent, etiam domi, atque intrà *Constantinopolim*, à *Ianitscharis*, & *Spachiis*, porrò rebellatum est. Qui itabant hac de re cohortes illæ prætorianæ, nempè flos militiæ *Turcicæ*, magno suo cum ludibrio, & dispendio, sub *Persarum* cædibus, interiisse, annona, ac commeatu, in tempore legionibus *Turcicis* negato. Cum igitur ad tumultus res spectaret, globo facto, prætoriani in aulam cum impetu ingruentes, *Imperatoris Turcici* matrem popoścerunt ad supplicium, non acquieturi, donec cervicem eius, tanquam totius mali materiam, & caussam, obtinuissent. *Imperator*, tumultu invalescente, prætorianorum *Centuriones*, et *tribunos*, secretò, & callidè, evocavit, tanquam ab illis caussam seditionis intellecturus. Istos simulatque intromissos, partim in furcam agere, partim securibus percutere, iussit. Undè, sub carnificis manibus, trigintà, & octo, ilicet pereuntibus, pœna ad paucos, ex lege antiqua, & terror ad multos, devenit, sicque furor repressus est.

CAP. V.

De Christiani Brunsvicensis, Ioan. Ernesti Vinariensis, Ernesti Mansfeldii, &c. obitu.

I.

Mors Christiani Brunsvicensis.

NOn obscurè olim à *Comicis* veteribus in socco inculcatum legimus, *Illum* nempè *mortuus esse stipendiarium, qui morte quærat, undè possit vivere*. Fallor? an id non ineptè hoc loco in *Christianum, Ducem Brunsvicensem*, torquere licebit. Iste nimirum in medio ætatis flore, & iuvenis, dùm vitam, famamque, multos in annos producere gestiit, per bellum, nempè vulnera, coniunctamque, atque inde emergentem velut, mortem, vitam velut quæsivisse visus est. Itaque, dum vitæ prodigus, mortisque contemptor, in prælia, tanquam in res

ludicras, iuv[illegible] atque animoso impetu, ruit, ac velut [illegible] imitar viri, fractu facilis haud [illegible], præ se tulisse videtur. Insidias enim tametsi ab initiis fortuna militaris ostenderet, nihilominus spem iniecit, eum deinceps vincere, ac gl[illegible]ari, posse. Neque defuit fortitudo, ac stupenda animositas; [illegible] si ad maturitatem, ac canitiem, pervenire fata dedissent, deco[illegible] is annis ferocioribus, [illegible], & circum[illegible], bellatoris titulos refer[illegible], procul [illegible] fuisset.

Inte[illegible], cu[illegible], & anim[illegible] deesset, fortu[illegible] defuit. Quá, [illegible] que [illegible] natum & magnum, [illegible] debet, omnium [illegible]pus[illegible]. Ut non tàm *Virtute*, quàm *Fortuna*, pari passu [illegible] concurrentibus, res ingentes po[illegible] hic. S[illegible] igitur aiunt navigantes in mari [illegible] quatuor [illegible] septem, digitis, à morte remotos esse, [illegible] hic quidem *Christianus*, dùm si binde pr[illegible]lia[illegible]tur, vicinam tem mortis sibi fecit ita contiguam, ut, ac [illegible] postea vuln[illegible]ibus, brachiosque [illegible] chirurgicâ e corpore abl[illegible], [illegible] sub corpore [illegible]lo, morbi, mo[illegible], inter viscera irreperent, se[illegible] etiam, [illegible] rum linea, mors ipsa[illegible] [illegible] dio tolleret. Decessit pri[illegible] *Nonas Maias*, cum ab aliquo tempore *febris* ing[illegible] faciam expugnasset. Corpore [illegible] conditu[illegible] ram [illegible] aiunt lubricos lato, quos vocant, [illegible] esse. Unde, cum in *Flamines*, & *Clericos*, acerrime infurrexisset, nescio qu[illegible] monstri qu[illegible] effingere cônati sunt.

II.

Ernesti Mansfeldii mors.

Huic *Christiano* quòd vit[illegible], fortu[illegible] que, tametsi [illegible], at [illegible] eadem, connunctus [illegible] *Ernestus Mansfeldius*, etiam post fata miles militi, socio que socius, [illegible] paginis iungetur. Quid autem de huius sive virtute, sive fortuna, eloquar maxime? [illegible], ubi motibus, per *Bohemiam* nascentibus, ab ipsis accessisset, malorum radicibus, mul[illegible] *Cæsareanas* provincias, ac copias, tàm [illegible] stratagematibus, quàm prælis, [illegible]. Ut d[illegible] [illegible]linqueretur, an maio[illegible] *Mansfeldius* virtut[illegible], an calliditate censendus [illegible]. [illegible] *Bohemorum*, post ac[illegible] apud *Pragam* cla[illegible] lapsis, nihilominus *Friderici Palatini* [illegible], omni[illegible] id eg[illegible] *Palatini* [illegible]. Hoc n[illegible] in finibus *Bohemiæ* [illegible] denuo [illegible] exercitum, toti abinde, *Imperio* Mars e[illegible] rat. Ità au[illegible] [illegible] bel[illegible] contin[illegible] quod armis, & viribus, non [illegible] [illegible], at [illegible] aff[illegible]. N[illegible] minus ill[illegible], quàm ar[illegible] bus trah[illegible] di[illegible] [illegible] *Imperio* [illegible]s [illegible] ipsum pene [illegible] [illegible] H[illegible], a[illegible] *Cæsare* [illegible] uoties [illegible] *Hispaniarum Rege* [illegible] *Im*[illegible] *bus* [illegible] pecuniario[illegible] [illegible] in [illegible] partes p[illegible] a[illegible] [illegible] [illegible] pavit [illegible]

versæ partis, tanquam hamo, atque escis, quibus in nassam inducuntur pisces, credidit. Varium igitur pertinaci hoc instituto, & multiplex, bellicum vitæque, genus expertus est, cùm soi tunam *Friderici Palatini* secutus per omnes penè *Bohemiæ*, *Germaniæque*, partes, arma *Cæsari*, & *Imperio*, a[illegible] insuper per *Gallia*, *Bel*[illegible]*um*, *Frisios*, *Angl*[illegible], [illegible] que *Silesios*, *Vngaros* que, [illegible] *Tran*[illegible] atque ideo [illegible] tot *Regum*, *Principumque* [illegible], *Cæsarem* [illegible] [illegible] [illegible] hic ecce *Mansfeldius* [illegible] *Bethlenob*[illegible] *Turcos*, *Venetos*, [illegible] [illegible] *nglosque*, [illegible] [illegible] [illegible] contubernio, *Mansfeldium*, re[illegible] [illegible] [illegible]. Ita factum, ut [illegible] hæ[illegible] genti[illegible] mi[illegible] nis[illegible] ignota, barbaraisque, nat[illegible] *Byzantio Venetias* cogitat, apud *Ratariam* [illegible] *ram*, & *Spalatum*, [illegible] rium [illegible], d[illegible] umque fabricatam, prout [illegible] *Pompei* [illegible] *Satyricus*, tandem, pro[illegible] rum g[illegible] tineret.

III.

Testamentum Mansfeldii.

De *Romanus* [illegible] *Ariov*[illegible] & *Germani* priscos, [illegible] *far*, in *commentariis*, [illegible] stamen[illegible] cœpit. At *Mansfeldius* [illegible] aciem, & consil[illegible], progressurus, sed [illegible] morte, quæ, iuxta *Iuvenalem*, monstrare, ac[illegible] teri, solet,

Quantula sint hominum corpuscula,

dimicatur[illegible] de *testamento* c[illegible] Tametsi vero [illegible] tionibus [illegible] pa[illegible] humanam [illegible] rante, vel[illegible] traxit, [illegible] co, [illegible] Quod igitur [illegible] [illegible]ophis, vel *Tacito* pro[illegible] functo morti[illegible], de animarum [illegible] tate, [illegible] sic hic fere [illegible] quid de vitæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] t.

[illegible] *Trinitatis* nomine N[illegible] *Ernestus*, Princeps, Comes Mansfeldia Marchio de Castronovo & [illegible] gliere, Baro ab Hel[illegible]unigen, [illegible] Britanniæ Regis Generalium [illegible] præf[illegible], notum facimus o[illegible] bus, [illegible] orum interest h[illegible]

mento nostro militari, nos huius corporis, vitæque, fragilitate, ad animum ultimum admissa, cœpisse cogitare de sanctione ultimæ nostræ voluntatis, quæ post huius animæ è corpore emigrationem, inviolabilis esset, ritèque, atque ex lege, observetur. Volumus igitur, & mandamus, ut hæc ultima nostra voluntas, ad modum testamenti [illegible], tametsi omnibus alias, ad ordinarium testamentum requisitis, solemnita[illegible]us, proprietatibusque, destituatur, eo, quod in itinere sumus, & [illegible] [illegible]riorum nostrorum munia obimus, nihilo[illegible] [illegible] [illegible]arta, ac tecta, rataq; habeatur. Ac primo q[illegible] [illegible] [illegible]ipimus, postquàm DEVS, in cuius manus animam nostram commendamus, mortal[illegible] huius vitæ usum abrupit, nos corpus, pro ea dignitate, quam quidem DEI munere hac sub vita obtinuimus, intrà provincias *Sereniss. Venetorum Reipublicæ* sepulcro ut inferatur. Huic c[illegible]ntectarium est, ut omnes familiares, & ministri nostri, h[illegible]us itineri comites, ordine q[illegible]isque suo [illegible] [illegible] nullo p[illegible]cto fraudulentur, honestaque [illegible] [illegible]rentur.

Cæteris, apud *Vngariam* relictis, eâdem operâ ut, ante dim[illegible] [illegible] fiat, iubemus, sumptibus in hoc factis è supellectil[illegible] nostra, apud *Vngariam* superstite. De iis vero pecuniis, pro quibus fidem interposuére thesaurus noster, aliique, sic sentimus, ac statuimus, ut antè omnia fides nostra, præsente solutione, redimatur. Pariter me mores fidei, atque officiorum a veterrimus i[illegible] a[illegible]micis, ac familiaribus, nostris, uempe Generali *Plebeio*, *Daniele Reveo*, *Ferentio* tribuno, *Erclino* tribuno locum tenent[illegible], itemque *Bernardino*, *Basilio* Barone, & *Delpiero* thesaurario, nobis præstito[illegible], qui omnes, & singuli, in gravi[illegible]mis quibusque occasionibus, ac per[illegible]lis, nobis non defuerunt, mandamus, in memoriam [illegible] [illegible] illorum fidei, illi ut honorent[illegible] duplici menstruo stipendio. Illis verò, qui nobiscum in itinere sunt, ordinamus, ut [illegible] iuxtà geminatam menstrui salarii pensionem, reliquus census, ipsis debitus, ordine pendatur. Hoc modo præfecto vigiliarum generali, itemque *Rheingravio*, vex[illegible]fero nostro, illi trium mensium stipendium, pro missione sua, huic verò ducentos *Thaleros*, assignamus.

Secun[illegible]um hæc, committimus, ac m[illegible]ndamus, *Peblio Colonello*, integer[illegible]mo nostro cons[illegible]ario, ille quamprimùm, post cel[illegible]bratas exequias, ad *Angliæ Regem*, & in transitu ad *Sabaudiæ Ducem*, iret, omniaque quæ præsens & vidit, & audivit, quæque inter *Bethlenum*, *Transylvaniæ Principem*, & nos, acta sunt, bona fide referret, caussasque itineris huius nostri explicaret, simulque coram omnia, quæ nos expositúri eramus, exponeret. Illi enim, præter consilia, omnes actiones nostræ sunt [illegible]gnutissimæ. Sic pari operâ *Delpierio*, thesau[illegible] o nostro, iniungimus, ille quoque ad *Regem Angliæ* rectà pergeret, litteras nostras off[illegible]re[illegible], omniaque [illegible] efficere etentaret, quæ nos, si licuisset, executi essemus.

Illi ambo omnem operam darent, quò omnibus, sub imperio nostro militantibus, officialibus, & gregariis, ex æquo satisfiat. Ut sic, etiam post fata, nostra nobis autoritas constet, & intentio nostra in effectum dedu[illegible]tur. Intereà, dum [illegible] suo, & præscripto, munere funguntur, *Ferentius* tribunus *Venetiis* nostro n[illegible]mine apud *Sereniss.* *Rempublicam* negotiaretur, sumptu[illegible] [illegible] id [illegible]ret ex illis pecuniis quas & *Venetæ* deposi[illegible], & modo hoc sub [illegible] nobiscum, pr[illegible] habemus.

Mille ducatos à *Tra[illegible]lvania Principe* [illegible] acceptu[illegible]. [illegible] ut *Venet[illegible]*, [illegible] [illegible] [illegible]rogr[illegible]phi nostri, pe[illegible]solva[illegible], [illegible] [illegible]retur, itas, æ[illegible]umque, ei[illegible] [illegible] [illegible] *Turc[illegible]*, quibus p[illegible] *[illegible]ngariam*, & *Bohemiam*, t[illegible] nqu[illegible] m[illegible] ut[illegible] latus, [illegible]umus, redderentur, *Vngarisque* [illegible] bu[illegible], [illegible] deducentib[illegible], honoraria [illegible]derentur. *Bellersheimio* [illegible] [illegible] pecuniæ, [illegible]nobis promissæ, [illegible] [illegible] De c[illegible] nostri, apud *[illegible]ngariam* rel[illegible]s, [illegible] st, ut [illegible] studio conservari debe[illegible] [illegible] superiores no[illegible] [illegible] mis, ac supel[illegible] [illegible] turu[illegible] est, hoc o[illegible] [illegible] m[illegible]. De eo v[illegible] quod nobis e [illegible] spe[illegible] [illegible]st [illegible] bus, ac [illegible]us, ha [illegible] sub no[illegible]ro imperi[illegible] militantibus.

Si qui forte post hæc nomine Credit[illegible]ri petat, certaque fide, [illegible] quicquam a nobi[illegible] deberi, demonstret, [illegible] fat [illegible] [illegible]pendio nostro, à *Regibus Galliæ & Angliæ*, promi[illegible] & debito [illegible] iuxta [illegible] *[illegible]gum* an mi[illegible] nt ntiam copis [illegible] nostris vel mu[illegible] daretur, vel aliâ ration[illegible] tur. De pecuniis, & sumptibus, [illegible] [illegible]stris in nos co latis, exactæ, & fide di[illegible] rentur rationes. Sicut simulat[illegible] honor[illegible] & [illegible]torita[illegible] nostri, asseratur, [illegible] *Reg[illegible]*, & *Principibus*, illis fides, atque integri[illegible], nost[illegible] [illegible] sub mor te co[illegible]probet[illegible].

Ad [illegible]nam, pro hæredibus nostris; huiusque nostri [illegible]stamenti executoribus, nominamus [illegible] & designamus, *Peblium* tribunum, & *Delpierum*, thesaurarium nostrum, hac lege, ut omnia, quæ hoc testamento à nobis sancita sunt, integerrima, optimaque, fide perficerent atque exequerentur. Quorum omnium [illegible] c[illegible]nfirmationem hæc roborari, ac communiri, iu[illegible]mus, in præsentia *VVartenburgi* tribuni, & *Ioan. Iacobi Iuclinus*, *Centurionis*. Ut enim omnia debi[illegible] sole[illegible] [illegible] co[illegible] [illegible]ti[illegible] [illegible] [illegible]mporis h[illegible] passiano est. A[illegible]m, & [illegible]nat[illegible]n, apud *Kaccanaiu*, prope *Gerayum* in *Bosecciâ*, in lectulo nostro, pridie *Calend. Decembris*, *Anno M. DC. XXVI*.

Quis, te rogo, vel à *Mansfeldio* hoc exspect[illegible]set, ut, sancitis ultimæ voluntatis tabulis fami[illegible]ribus, ac ministris, omnibus, post se relictis, integerrima, recta[illegible]aque [illegible]atisfieri cuperet, ut famæ pariter, eti[illegible] post [illegible]ata [illegible] integritati erga [illegible] [illegible]standæ, desiderio flagraret? Sed in viam.

***

IV.

Ioan. Ernesti Vinariensis mors.

Singularis verò illa, atque oppido rara, gloriosissimi. *Ferdinandi II. Imp.* fortuna censenda venit, ut tot inter potentes, validosque, & coniuratos, hostes, alios post alios, non simul semelque, sed successive, velut in theatrum prodeuntes, aut singulos vinceret, ac profligaret, aut [illegible], sed diversis sub locis ingruentes, non [illegible] nus eodem tempore feliciter enervaret, ac [illegible]. Quis enim non videt post [illegible], de *Christiano*, *Daniæ Rege*, relatam, tanquam ampl[illegible] penè superesse nollent, *Christianum Brunsvicensem* [illegible], moxque *Ernestum Mansfeldium*, acerrimos. *Cæsaris* hostes, priùs armis attritos, posteà fato, lethoque intercedente, modò non victos, sed etiam debellatos, esse?

Illis ut, in caussa *Friderici Palatini*, armis sese comitem, & *Achatem*, iunxer[illegible] *Ioan. Ernestus Vinariensis*, directè contra *Cæsarem*, ita pariter *Parca* illi minime pepercit, sed pro *Cæsare* velut partes [illegible] suscipiens eodem [illegible] anno, [illegible] quo superiores illos duos, confeci[illegible], etiam [illegible] sub [illegible] *Decembris* humanis è rebus sustulit. Itaque tres eodem anno *Cæsaris* adversarii, non armis, sed fatali lege, conciderunt. E quibus illis multum virtuti, ac prudentiæ militari huius *Ioannis Ernesti Vinariensis* datum est. Ut, si arma pro *Cæsare* sumere, & diutius vitam extendere, potuisset, egregiam proximis sui famam illustribus factis indubie propagâsset. Sed etiam hic medio sub famæ inclarescentis cursu interceptus est. Ut, dum *Cæsar* proscriptionis in eum fulmen expediret, præveniens *Atropos*, peiori fulmine ipso funesta forcipe usa, stamina vitæ mortalis inciderect. Ita, dum nauseâ vel tantillâ, è cibo oblato nascente, prehensus, paucos intra dies ânimam reddidit.

*************:*:***********

Externa.

I.

Rudolphus Maximilianus, Dux Saxo-Lavvenburgicus, intrà Leodium de[illegible] ita periclitatur.

H[illegible] loco, dum de v[illegible]orum [illegible] morte [illegible] bus sermo est, pe[illegible]la, ac [illegible] agi[illegible]os quoddam cal[illegible], vix excludere possumus. Q[illegible], tametsi [illegible]trà *Imperium* hoc acciderint, nihil[illegible] n[illegible] æ nostræ militaris c[illegible]lum e[illegible] n[illegible] alie[illegible]na, at [illegible] ex [illegible], [illegible] potestint. Lius[illegible]o h[illegible] utem c[illegible], [illegible] quo *Rodolpho Maximiliano*, *Duci Lavvenburgico*, [illegible] *Leodium* ac[illegible]dit. [illegible] per [illegible]rias *Imperii* [illegible] *Cæsar* [illegible] giones con[illegible] [illegible] quo [illegible]um eidem *Rodolpho* *Maximiliano Lavvenburgico* sors cecidisset, ut in finibus *Leodiensium* milites stipendiis obligaret, ille *Comitem de Peer*, vicarium suum, eò dim[illegible]it. Qui eò, quò iussus erat, profectus, ordinibus, apud [illegible] civitatem conventum celebrantibus, hæc in verba inculcare cœpit: Nimirùm *Lavvenburgicum Ducē*, inquit, a *Cæsare*, iussum esse, ut in finibus m[illegible] colligeret. Id quod eum ab [illegible] [illegible]ptibu[illegible] atq[illegible] incommodis, *Leodiensium* [illegible] [illegible] posse, [illegible] t[illegible], con[illegible] o f[illegible]turo[illegible] S. P. Q. *Leodiensem*, [illegible] enti, atque [illegible], pecun[illegible] [illegible] summa, *Duci* [illegible] viam irent, ac cum [illegible] [illegible]ferent [illegible]. H[illegible] erat maiores impen[illegible] præc[illegible], con[illegible]scripta [illegible] hostes [illegible] *Duce* retr[illegible], posse. U[illegible] [illegible] *Leodiensi* parcer[illegible], quam pr[illegible] præse[illegible] [illegible] uu[illegible] nonam sibi parar[illegible], debeant.

Hæc cantilena [illegible]n omnium auri[illegible] [illegible] ta[illegible]rat. T[illegible] [illegible] quibus[illegible] [illegible] quam [illegible] c[illegible] is favorabi[illegible]s, non impr[illegible] a[illegible] h[illegible] inn[illegible] pars eo incl[illegible]naban[illegible] he[illegible], postul[illegible] [illegible] illud vide[illegible] si [illegible] p[illegible], ut pe[illegible]culosæ plenum o[illegible] qu[illegible]æ. E quibus *Horton Dynasta* [illegible] ut satis iceret. Sed *Consules Leodien[illegible]* [illegible] Rebus in utramque partem v[illegible] *Peer* nonnihil [illegible] sunt duo mi[illegible]ium *Thalerorum* p[illegible]ta. [illegible] *de Peer* acceptatis, fidem de[illegible]it, han[illegible] tionem agro *Leodiensium* præstit[illegible], & [illegible] futuram.

Inte[illegible] hæc, paucos post dies [illegible] ubi [illegible] *Lavvenburgicus* ip[illegible]se, denuò præsat[illegible] *Com*[illegible] or[illegible]nibus congre[illegible]atis signi[illegible]car[illegible] pe[illegible]iori *Cæsaris* inst[illegible]uctioni [illegible] peraccessisse, ut [illegible]uper m[illegible] atque aliquot equitum, al[illegible], h[illegible] conscribere iubeatur. Eam in [illegible] minatæ pecuniæ alia adhuc qua[illegible] [illegible]*rorum* millia adiiciant, h[illegible]ncque summam [illegible] [illegible]rum alias profecturam, dup[illegible]icent.

Momordit hæc iterata rogati[illegible] a[illegible] [illegible] sos conci[illegible] ordines, tanquam d[illegible] lu[illegible]rum, hæc emunctio ipsis in[illegible] tratos. Quo factum, ut *Ducem* [illegible] rentur. At contemptum huic *Dux*, [illegible] quod al[illegible] magistratu persona[illegible] [illegible] ac[illegible] [illegible] affic[illegible]retur, indignanter tu[illegible], ut o[illegible] tur, viribus, & gratiæ suæ, si enit[illegible], *Leodien*[illegible] resistere haud po[illegible]e. Itaque cohor[illegible] in urbem accivit, singulis altera m[illegible] alte[illegible] eva[illegible]natum ensem, præferer[illegible] militar[illegible] mn[illegible] s urbanis n[illegible] in[illegible]grata, accideb[illegible]. Ut iam tu[illegible] sp[illegible]re[illegible]t, & vix u[illegible]bi c[illegible] du[illegible]c[illegible]tur, pari[illegible]r[illegible]ue por[illegible]æ occ[illegible] P[illegible] [illegible]e sic quidem agebatur, *Dux* ut [illegible] conceptam, cu[illegible]et, ta[illegible]umqu[illegible] m[illegible] prorump[illegible]ret H[illegible] ives itidem o[illegible] [illegible] per am [illegible] in civitatem di[illegible] al[illegible], di[illegible] exasperare, & prof[illegible]rre. Quid fit? D[illegible] *VII. Cal Novembr.* utrumque urbi[illegible] *Consulem*, *Ma*[illegible]*l*[illegible]*nem*, & *Pleonausum*, ad prand[illegible] invitat. [illegible] [illegible] valetudinis, venir[illegible] recusa[illegible] nul[illegible] o[illegible] purgati[illegible] idonea [illegible]

[illegible]

invitus, accessit, assumpto Reipubl. Syndico. Adventantes Dux perquàm humaniter excepit, primoque ad mensam loco collocavit. Paulò post varios in sermones itum est, cuiusmodi auribus Consulis acciderent oppidò graves. Inter cætera, Comes de Peer in medium proposuit, quàm ipse à diversis Germaniæ civitatibus, maiori cum honoris exhibitione, solemniter esset exceptus, secùs, atque iam apud Leodienses Ducis opportuuum fuisset. Inprimis Pleonauso Cos. obiiciebatur, illum extrà ordinem fecisse, quòd, præfati Comitis tubicine in custodiâ re... portas urbis tum obserare iussisset. Ad hæc præparata excusatione reg...ebat Consul, eiusque suæ velificabatur, sed, quicquid diceret Ducis familiaribus ad palatum non er... Inde Horion de Heel, Baro, qui Ducis erat par...um, ... Consulem ...tuens, E... quidem, aiebat, poteris his om... bus r... ctissimè mederi, sicubi apud Ordines ...utor f...ris, summa ...s, Duci oblata, aliquant... um u... amplificetur. Hæc in mea quidem potestat... haud ..., excepit Consul. Ut non nisi ...ffic...limè i npe...ari posse censeam, præs... rtim, cùm ea ... quæ erog...a antè sunt, parum profuisse palàm sit, ut milites per urbis agrum omne petulantiæ etiamnunc genus exerceant, damnisque molesti exultant.

Quibus verbis magnam sibi oppidò conflavit invidiam; Ut, postquam de mensa consurrexisset, pileumque dexterâ sic antè se ferret, Horion in eum facto impetu pileum, manibus Consulis extortum, geminato in faciem ictu intorqueret, arreptoque capulotenus gladio, non sine convitiis, necem manifestam intentaret, Nec minus Cos. gladio se defensurus erat. Sed cùm omnium manus adversus se expeditas cerneret, secessu ad fenestram, quæ in viam urbis pat...bat, facto, Quiritium fidem, vet... ri more, imploravit. Spectante hanc fabulam Duce, tanquam oc...olo, & aliud agente, confestim tr... s appar...tore ...strictis in hospitium irruentes gladiis, Consulem deduxerunt illæsum.

Fama per urbem diffusâ, i...li...o sub classicis pulsis cives tumultuari, in arma ruere, hospitium globo facto petere. ... Dux parui facere, mox militri in cives sclopetis experiri ... manusque in... rre. Ità furens populus in ho...pitium impetum f... t, effra... ...que atrii, in quo ...rant milites, foribus, ac fenestris, omnibus Ducis ministris vi in... tâ, arm... ...fit. Perier... hoc impetu cives duo. A... ...e Dux, c... n Comite de Peer, vulneratus est. Ea... ...igit... r tra... ... interim Horion, fabul... ... per posticus ho...pitii ...ores dilapsus, ad D. Lamber... pro...gi..., tanquam aras preh...ensurus.

Non enim ignorabat, se pere...te, conve...re posse inimicis. Nequ... hic ...men fat... in securo erat, quin à furente mu... ...d necem quære... tur. Sed eo latebat loco, quo inveniri haud potest. Ecce quantis sub vita proc...is, ac periculis, ... n quidem Dux optimus fuerit, præsertim famil...ibus, ac ministris, eius plerisque hau... perf... ...riè vulne... is. Et iam plebs totum exp...bat, ... fœdabatque, hospitium, eratque periculum, ne ... æ ædes per caussam, tanquam Horion quære... ...tur, similiter lacerarentur. Ita enim plebs, furore cæca, in ipsum ...br...piebatur ...cem. Ne ergò in graviores impetus, cædesque, hæc feritas despumaret, optimâ ratione Cos. Pleonausus vitæ Ducis consulebat. Qui cum hospitium, suorum cum manu, atriumque, denuo repetens, atque in trans multitudinis furorem composuisset, Ducem, ne amplius læderetur, salvum extraxit, inque Archidiaconi palatium traduxit. Extemp...o Senatus edicto cavit, omnia illicò, quæ inter tumultum Duci familiaribus raptu ablata forent, restitue... rentur.

Quo facto, Dux, urbi longum valedicens, ... le... agminibus i... Silesiam ... xit ... ...que ... ad mand... Cæsaris, Thillyanis ..., ad Visurgim militant...bus, ... co... ... Sc... ... us tam d... ...s ... ... Horionem ...tur, qui Consulem non mod... ... ...etiam eva... ...ato ... pop... ... gladio. ... haud rar..., ut ... ob ... ...utos, male continentis, feroc... ...m ... ... coron..., totiusque civitatis salus, & securitas, periclitantur.

II.

Matrona Pragensis, adulterii, & parricidii, rea, fœdum se in supplicium præcipitat.

Libidinem & voluptatem, magno dolore ..., immò vero in damna, dedecor..., l... gum ..., & ... ...iorum, pœnas, præcipitare, olim ...g... ...loru... philosophis sapi...nt... inculcatum ... gimus. Ut haud raro libido, ad cuius limi... lex... mata sede ipsam usque ...de... mentem, ration... ...qu..., perturbet, ne tàm fœ...um crimen ...s pe...ipi... possit, usque ... in ma... rum, de... ecor...s, atque ultimi suppli... i, b... ...um perduxerit. Ut vetera nomina, sec... s nota, de quibus oostrum hoc loco de...picere non est, studio prætermitt... ce... celtri... s, & vere ...ragicus, nobis ... occu... it in matrona Pragensi. De qua re... ...d Petronianum circumferri possit, Raro esse fœminam tam pudicam, qua non peregrina libidine usque ad furorem avertere tur.

Hæc enim honestissimo ...iro, Capperero Iurisconsulto, Consiliario Cæsareo matrimonio coniu...ta, nihilominus indomita libidine abrepta illi... cum Sabstio, equestris generis Bohemo, code... ...ne alteri... s coni...g... ..., amores, ac ...ncubinus, diu sociaverat. ...ibidine igit... r ve... rationem, menteq...que, ever... ente, mi... r a... ...lt... ru... ...lud par, de nece, utriusque coniugi inf... reuda, coniuratur. Ità aliud ex alio pecc...um plerumque trahitur, atque emergit. Non e... im iam adulterium sufficit, sed in ipsum pa... ...d...m effrenis despumat scortatio. Hoc dum horribi... sub secreto certum, constitutumque, est, ecce! quæritur occasio, quâ primum Cappereri, adulteræ mariti, invisum caput è medio tol..., posteaque in Sabstii uxorem eodem parricidali furore manus stringi... po... t. Quo sic demum ambo adulteri sociare thoros, & impotenti, infamique libidinationi ...æ, rem... custodibus, ipsissius, atque ad satietat... in, ... e ... stinerent. Stantibus illis pacti..., Capparerus, mediante ...heda, Pragâ excurrit in prædium.

I... unc

In hunc in [illegible] equites aliquot personati impetum faciunt, ut exploso sclopeto *Cappereus* [illegible] co perfossus animam exspiraret. Ruinore per urbem [illegible] lato, *Sabsius Bohemus* suspectus esse cœpit, adeoque, una cum ministris aliquot, è vinculis caussam dicere iussus est. Eius enim bona, eò, quòd, rebellionis nuperæ *Bohemica* reus, [illegible] excidisset, in fiscum an[illegible] r dacta, ad *Capparerum* per donationem venera[illegible] [illegible] vel [illegible] suspicio in eum facilis cuderet[illegible], sed latebat ad [illegible] sub t[illegible] ca, vel stola, m[illegible] domes[illegible]us, & atrocior *Sabsiio* hostis, nempe v[illegible] a[illegible]tera. Quæ modò non c[illegible] hol[illegible] mari[illegible] amores, ac [illegible] nes, mi scere, [illegible] maritum ipsum prodere, in eum conturare, eius necem non solum suadere, sed & ipsa [illegible] nata coràm urgere, atque intueri, maluit. Hem infamem, & ipso *Nerone* crudeliorem adulteræ sævitiam. Hæc cùm è vinculis *Sabsius* dixisset, etiam in adulteram tàm impuram itum est. Et hæc inprimis, quæstionibus subiecta, omn[illegible], ut præmissa sunt, sese ordine habere, promptè confirmare cœpit. T[illegible] atrox aut[illegible] [illegible] ccurrebat hoc scelus, ut [illegible] [illegible] sententia f[illegible] retur, nempè & a[illegible] [illegible]am, & parr[illegible] [illegible]eam, pr[illegible] [illegible]m virgis cædendam, post[illegible] vivæ in terram [illegible] [illegible]æ palum per præcordia [illegible]ansadig[illegible] [illegible]um, esse. Sed, quod id quidem supplicii genus apud *Pragam* ins[illegible] tius, & nimis atrox, visum esset, ad intercessiones, pœna mitigata fuit. Proindè, propridie *Cal. Februar.* in fœdum carnificis currum posita, mox è veteri *Praga* in *Pragam* minorem delata, mox virgis bis cæsa, mox in *Pragam* veterem reducta, denuò virgis lacerata est. Inde, è curru, raptatur sub foro *Praga veteris*, ultimum antè lares patrios, capitis su[illegible]plicium luit.

Quatriduo elapso, *Sabsius*, intra arcem *Pragensem* summo mane, eodem [illegible]apitis supplicio ge[illegible] nu[illegible] expiavit reatum. Qui cùm nullis verborum inductionibus in supplici[illegible] præsens consentire vell[illegible]t, carnifici usque adeò molestus, ac [illegible]ontrarius, ecce [illegible] feralis minister, magistratu sic iubente, quomodocunque capitis amputationem efficere poss[illegible]t, sive ex lege, sive extrà legem, hoc fiat, ut perficeret, ammonitus est. Tam[illegible] [illegible]ur cervice præexistente angusta, crassaque [illegible] s in dexteram malam, capiti que part[illegible] [illegible]sset, nihilominùs violent[illegible] à fer[illegible] o[illegible] pe[illegible] [illegible] [illegible]ibus indignantem spi[illegible] re[illegible] [illegible]avit.

CAP. VI.

De Ioan. Schvickhardi, Electoris & Archiepiscopi Moguntinensis, & Ludovici, Hessorum Landgravii, obitu.

E *Cæsaris* [illegible]bus i[illegible]is hostibus, eodem anno fatali necessitate præ [illegible] modò ante v[illegible] est. Sequit[illegible], [illegible] excess[illegible]bus eorum *Principum*, [illegible] dem *Cæsari* fuerant & in [illegible] & fidelissimi, in compendio quoque aga[illegible] [illegible] *Ioannes Schwreukhardus, Elector, & Ar[illegible] Moguntinus*, postea [illegible] *Cæ[illegible]*, atque *Imp[illegible]*, [illegible] [illegible] [illegible], app[illegible] [illegible] *XV. Calend. Octobr.* [illegible] [illegible] *Aschapurgium* [illegible] [illegible] [illegible], anim[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Mane M[illegible]untiacum* [illegible] [illegible] [illegible] *Mani* al[illegible] [illegible] *Francofurtensium* [illegible] [illegible] [illegible] conc[illegible]

Iu[illegible] loc[illegible] og[illegible] est [illegible] *vembr. Georgius Fridericus à Grei[illegible] Vvormatiensis, & Præpositus Mogunt[illegible]* Q[illegible] tum non generis nobilissimi [illegible] en[illegible]a, eruditio, pietas, pacisque am[illegible] gens fastigium extulerunt.

Sicut autem virtutum, amici[illegible]æ, fi[illegible] *Cæsarem*, & pacis, studia conc[illegible] *& Archiepiscopum Mogunt[illegible], Ioan. S[illegible]* itemque *Ludovicum, Hessorum Landg[illegible]* *fidelem*, [illegible] *Principum* [illegible] *Princ[illegible]* co[illegible], [illegible] *Cæsari*, atque *Imperi[illegible]* a[illegible], tam adverso, ac necess[illegible] asse[illegible] dext[illegible] itatem, ac constanti[illegible] æterno elogio [illegible] *fidelis Imperii [illegible]cipis* nomen, insigni suo[illegible], co[illegible] O[illegible], cu[illegible] per a[illegible] [illegible] dec[illegible] bu[illegible]t, [illegible] [illegible] torum, p[illegible] [illegible], & [illegible]rorum, ac[illegible] is lac[illegible]mis, p[illegible], & p[illegible] dece[illegible] *VII. Id. Sextil.* men[illegible] [illegible], cum f[illegible] rè, ex[illegible] *Ioan. Schwrukhardi Elect.* atque *Ar[illegible]piscopi*, anteverterens.

Excitatum est funus more solenn[illegible] [illegible] *[illegible]rgio* [illegible], *Hessorum Landgravio, Principe* [illegible] Virtus, & Pietas, [illegible] videnti[illegible] ut pompa hæc funebris, raro p[illegible] tegro volumine cum fi[illegible] fit E[illegible] *Ioanne Georgio, Saxoniæ Electore*, *Princ[illegible]*, & ho[illegible] *Castro doloris*, [illegible], pr[illegible] [illegible], apud *D[illegible]dam* c[illegible]o, & concelebrato.

Exter-

Externa.

I.

Aliorum virorum illustrium, doctorumque, emortuales.

Eodem hoc anno fatalem ineâ implevit *Marquemontius Cardinalis, Lugdunensium in Gallijs Archiepiscopus*, vir, non tam præsulatus officio, quàm vitæ sanctitate, ac modestia, meritò [illegible] lugendus.

Illius ex hominibus emigrationem paulò post, æstate in autumnum vergente, aliquot [illegible] pone insecutus est *Franciscus de Bonne, Dux Diguerius*, virtute, ac fortitudine militari, meritisque in *Gallias* illustris, [illegible] qui *XII. Principes*, quos *Franciæ Pares* vocant, [illegible] a *Rege Christianiss.* provectus ac collocatus. [illegible] *Calvinianorum* partibus adhæsisset, [illegible] *Catholicos* transiit; Unde ad tantas dignitates [illegible], comite *Regis* favore, pervenit. [illegible] octogenita, & qui [illegible]

Neque [illegible] loco par [illegible] *Theologi* [illegible] *Augustanæ Confessionis*, nempe *Ioannes V* [illegible] & *Balthasar Meisnerus*, ille *Giessensis* hic [illegible] *gergensis*, *Academiæ*, prof [illegible] ut licet vitæ mortali luce [illegible] fint, nihilominus vita, & [illegible], claritate, [illegible] [illegible] ditione, & scriptis [illegible] [illegible] Proinde [illegible] comes [illegible] & [illegible] fama, [illegible] bolli mortem, [illegible] ita fere *Comes de Beltoio'a*, *Italus*, [illegible] per *Fugariam* [illegible] hoc tempore [illegible] d plures abeundo, in [illegible]

Io. Petri Lotichij
RERUM GERMANICARUM
LIBER XVII.

CAP. I.

De Thillyo, Holsatos, & Megapolitanos, pro Cæsare, interpellante.

I.

Thillyus, Holsatiæ Ducem, ne rebus Danicis accedat, dehortatur.

Post aliquantum intercapedinem, ad res *Danicas*, & *Thyllium*, revertimur. Qui, tametsi nuperrime ad *Lutheram* prælio vicisset, ni[illegible] tamen [illegible] laut[illegible] mi ducem partis impedido, instar *Agamemnonis* [illegible] *Homericis*, dùm cæteri dormiunt, remissiusque agunt, nihil ad extremam sedulitatem reliqui fecit. Proinde, ubi *Daniæ Regem per Holsatos* comitia celebrasse, auxiliaque conquisivisse, cognovit, omni ope [illegible] ptis, factisque, ubi contra intendum esse, [illegible] avit. Sicut enim non sufficit semel vicisse, sicut *Hannibali* apud *Livium* obijcitur, nisi aliquis victoria uti noverit. Ita, dùm confidentia è triumpho obrepit, hostisque, tametsi repulsus, a persecutione liber est, haud raro accidit, ut præsumptione ac confidentia, victoris, victi intrà præcordia redeat animus, captatàque occasione in securos impetus reddere, [illegible] rari, ev[illegible] aque fortunâ clades in victores verti antecedensque triumphus obscurari, [illegible] ucat.

Thillyus igitur non tam vincere, quam victoriâ uti, edoctus, proceru[illegible] p[illegible] *Holsatiam*, animos, inprimis *Ducem*, a *Rege* abalienare, atque obliquare labora-

laboravit. Qua de re sequentibus codicillis *Ducis* animum tentare cœpit: Necessitatis, inquit, ex lege celare non possum, o *Dux*! quod iampridem fama mussitat, tùm scriptis, in publico extantibus, evulgatum est; Illud autem est. Nempè *Regem Daniæ* per *Holsatiam* comitia coegisse, passimque per *Gerhardum Rantzovium, vicarium*, per omnem provinciam conclassasse. Quæ cum res, alioquin insolens, *Imperii* legibus, ipsique *Imperatori*, adversa accidat, iuxtáque in manifestum *Holsatiæ Ducis* præiudicium vergat, tùm maiorum institutis refragetur, non potui non paucis hisce salivam tibi movere. Eò igitur spectat hæc interpellatio mea, ut nullus dubitem, te ea omnia, quæcunque ad DEI honorem, *Imperatoris*, *Electorumque*, ac *Principum*, fidelium securitatem, iuris, ac possessionis propriæ, observantiam, posteritatis emolumentum, pacisque communis reproductionem, pertinere videntur, pensiculatius animis excussurum esse, quàm ut momentaneam, atque oppido formidolosam, belli aleam tentare, reique totius summam in acie novaculæ, quod dicitur, ponere, affectus sis.

Per fidem! dùm pax, dùm conciliatio, mediaque tranquillitatis offeruntur, ac prostant, quis, nisi imprudens, armis studeret, extremisque belli fluctibus sese implicaret? Hæc dùm bona, *Cæsaris* nomine, ô *Dux*, tibi offero, bonâque, ac sincerâ, fide autor accedo, vites, immò vites, blandiens primâ fronte, mox intùs urens, atque ineluctabile, Martis opus, dubitare nullus debeo, quin stautem antè fores felicitatem, ac securitatem, præ funestis diffidiis, eligere, plenisque valvis in atrium, ac præcelsam tuam familiam, admittere, veli[illegible]. Hæc tibi, ô *Dux*, curæ sint! De his, quæ salutaria eveniunt, seriò velim cogites. Hoc fides *Cæsari*, *Imperioque*, data, exigit. Hoc provinciæ, hoc tibi, utile est. Hoc, iure maiorum, expedit, incumbitque. Hoc salus denique ipsa postulat; Hoc ego quoque, officii ex lege, inculco, consulo, urgeo.

II.

Eiusdem ad Holsatiæ Equestres dehortatoria.

NEque sic se satis officio suo fecisse arbitrabatur dux circumspe[illegible]s, nisi pari oper[illegible] *Equestrium*, tanquam *procerum* per *Holsatiam* animos, iam tùm novi c[illegible]pid[illegible]tate be[illegible]i inflaminatos, literarum delin[illegible]nen[illegible]is *Cæsaris* in partes inflecteret, atque hum[illegible]nitate illis audaciam expugnaret. Ita autem ille: *Thillyus Equestribus* per *Holsatiam S. D. P.* Non mod[illegible] f[illegible], latè increbrescenic, sed ex ipsis comitiorum *Rensburgensium* per *Holsatiam* actis, ac decretis, ip[illegible]que *Gerhardi Rantzovii, Daniæ Regis* vicarii, [illegible]assi[illegible]o, innotuit, quibus rationibus in medium tum allatis, vos adducti, in *Cæsarem* vultus elevare, resque novas agitare, fidem, atque obedienti[illegible]m, erga supremum *Imperii* caput, cui uti[illegible]ue omne[illegible] me[illegible]iate estis subie[illegible], everter[illegible], p[illegible]æsu[illegible]ma[illegible]s. Siquidem verò e[illegible]li[illegible] *Cæsaris* incl[illegible]tio, mãsuetudo, ac clemens benigni[illegible]s, ut, per *Henricum Husanum* legatum, nuperr[illegible]e vos paternè dehortari, inordinata, & impetuosa, id genus consilia expectorare, ex adverso immunitates, iura, ac privilegia, tàm sacra, quàm profana, confirmare, condignatus sit, utique monstro simillimum istud quidem videri potest, dum, excussâ *Cæsaris* almâ clementia, ac pietate illâ, inimicorum consiliis accedetis, falsisque adversæ partis persuasionibus aures præbetis. Videte, an non hoc sit D[illegible] pugnare, *Cæsaris* fidem, atque subiectio[illegible]em, negare, pacem, ac tranquillitatem, in funestum, & illegitimum, bellum mutare, vosque omnes, unà cum provincia, familiis, bonisque om[illegible]bus, in ineluctabiles labyrinthos, [illegible]c procellas, præ[illegible] vel[illegible]e? Si creditis, non absq[illegible]e sum[illegible]mo vestro d[illegible]mine, periculosam id genus viam [illegible]are, no[illegible] ne libertatis, privi[illegible]egio[illegible], ac [illegible]oncessio[illegible] iactura, emerger[illegible], [illegible]tetis. De eo, quod [illegible]tus iugi, ut vocant, *Hispanici* vobis a[illegible] [illegible] bis inculcatur, nugæ sunt. Nunqu[illegible]m [illegible] *Cæ*[illegible] animum subiit, ut vobis libertatem labe[illegible] fac[illegible] c[illegible]pere, ultimi[illegible] vos, vestrosq[illegible]e, p[illegible]c[illegible]lis obiicere, præsumpserit.

Sciatis verò, id genus figment[illegible], ac larvas, d[illegible] dustria emergere, ut vestris tam ani[illegible], [illegible]o culis, caligo inducatur, inque ma[illegible] st[illegible] rum voraginem, ac præcipiti[illegible]m, devo[illegible] A[illegible]lia est, oppidóque contraria, mens *Cæ*[illegible] tot [illegible]uculentis hucusque declarationibus, to[illegible] [illegible]er[illegible]is dehortationibus, etiam erga vos, [illegible]ontesta[illegible] u[illegible], obtemperare nolle, sit refractari[illegible]m, c[illegible]dere nolle, sit improborum. Usque adeo, [illegible] adversariis, etiam sub dicta illa nuper *Brun*[illegible]*vicensi*, fuerit animi, ab eventu vobis liquere queat. I[illegible]c, cùm *Cæsar* unicè in pacis recuperationem intentus esset, adversa pars, novis, ac peri[illegible]losi[illegible], fœderibus implicita, non hoc egit, ut [illegible]teris pa[illegible] ac commendata bonitas restaurar[illegible], [illegible] ut magis, turbatis *Imperii* rebus, *Anglicani*, *Scoti*, *H*[illegible]*berni*, *Galli*, *Ungari*, ipsique *Turci*, & b[illegible]bari in [illegible]*æsa*[illegible], *Electorumque*, & *Principum*, [illegible]e[illegible]um, c[illegible]pita, [illegible]ac[illegible] passim agminibus, immit[illegible]erentur. Num[illegible] eo nomine toties pro[illegible]criptus ille *Mansfeldius* in *inferiorem* hanc *Saxoniam* irrupit, commeat[illegible], o[illegible] sumptibusque, instructus, & adiut[illegible]s, omni[illegible] Numquid *Ioan. Ernestus*, *Dux Vinariensis* eod[illegible]m consilio, iisdem armis infestis, in *Silesiam*, *Moraviamque*, *Cæsaris* provincias, impe[illegible]m [illegible], sem[illegible]pè ut nova seditionum, nuper sopi[illegible]rum, in[illegible] [illegible]ia resuscitaret? Numquid denique per *Pannoniam* [illegible]a boratum est, ut, cum *Christiani* nominis [illegible] nomi[illegible]nia perpetua, *Turci*, barbar[illegible], evocarentur, [illegible] quidem in perniciem *Cæsaris*, *Austriacarumque* p[illegible]vinciarum, extrema[illegible] e fac[illegible]o [illegible]tentarent o[illegible]n[illegible]

Interrogate iam humanitatem, inquam, v[illegible]str[illegible] an id genus hosti[illegible]les, & periculosi, proce[illegible]us, f[illegible] colorata ante *Circuli Saxonici* defensione excusa[illegible] ampliùs evalcant. Ut igitur DEO obtemper[illegible] hoc pietas iubet; Ut *Cæsari*, tanquam supremo *Imperii* capiti, obedientiam, ac subm[illegible]ionem, præs[illegible]tis, hoc fides inculcat, hoc leges postulant. Se[illegible]us adversis contra *Cæsarem* armis (quod abomina[illegible] dum!) insurgetis, classicumq[illegible]e infaustum canet[illegible] in provinciam i[illegible]lam vest[illegible]am, [illegible]n plebem incons[illegible]tam, in posteritatem, in vo[illegible] denique ipsos, [illegible]niu[illegible] fueritis.

Eccel quàm temerè iactatis hac in parte maiorum vestrorum virtutem, obliterabitis magis, quàm augebitis, si DEO repugnetis, si in *Cæsarem* insurgatis, si in leges peccetis, fidemque, & constantiam, eiuretis. Scitis, quid impendere ametlegis divinæ transgressoribus, fidei datæ, & obedientiæ debitæ, violatoribus. Ipsum vel *Friderici Palatini* funestum, & stupendum, exemplum vos admonere debet, ut sapiatis, rebusque novis animos subducatis. Ille vobis instar speculi sit, in quod intueamini. Scilicet, iusto DEI iudicio, illis ipsis in campis, in quibus à *Bohemicis Proceribus Rex* consalutatus fuerat anno præeunte, una cum copiis omnibus oppressus, deletusque, est. De cæteris victoriis luculentissimis, quibus divina providentia *Cæsarem* nobilitavit, totus hic mundus prædicare didicit. Ut non minùs admirari, quam obstupescere, liceat, tot luculentas acies, tot famosos, *Cæsari* hac tempestate adversantes, exercitus, eadem sub caussa sontica, divinâ in partes veniente vindictâ, cæsos, profligatos, prædæque atque expilationibus, non absque hostium rubore, ac dedecore, expositos fuisse.

Quid igitur proderit, inquam, sicubi illorum consiliis, ausisque, qui frustra *Circuli*, ac patriæ, defensionem iactitant, accedatis, si pace e patria, velut virgis, flagellisque, ciecta, formidolosum bellum, cædes, lanienas, provinciæque desolationem, atque interitum, inconsultâ audaciâ accersatis? Etiamnunc, antè fores stantem, pulsantemque, clementiam *Cæsaris* admittite, iamque, dùm licet, pacem turbis, ac procellis, præferre discite.

Hæc, inquam, hæc tam sincere animos ad vestros admittite, quam candidè, à me, & quidem *Cæsaris* iussu, & nomine, inculcantur. Ut enim impetuosis adversæ partis consiliis animos adiiciatis, contra *Imperii* constitutiones delinquatis, *Cæsaris* pietatem aversetis, fidemque insuper habeatis, caussa sufficiens, & idonea, nulla est. Agitur, quod quidem vos, maioresque vestros, decet, & *Imperii* ho[stibus] vos subducite, classico abstinete, arma, tu[mult]usque eiurate, hostibus auxilia, commeatumque, negate, imprimis *Cæsari*, supremo *Imperii*, vestroque magistratui, fidem, constantiamque, immo vosmet totos, approbate. Ita quidem sum[m]i [...] est, ut pro pœnis, ac privationibus, secundum leges, publicatasque dehortationes, irro[g]andis, [...] tis, iurium, immunitatum, ac pri[vilegi]orum avitorum, conc[e]ssionibus iam, & de[inc]eps, pl[...], atque ex voto, gaudeatis, po[...] ati, ac præmiis, quàm ultricibus armis, c[...] iudicemini. Atque hæc est totius rei su[mma] [q]uam quidem *Cæsar* a vobis, [...] verbis, non ta[...] it, quam exspectat.

III.

Totidem verbis Thillyus Equestres Megapolitanos dehortatur.

PRæmissis [...] ad *Holsatos* dissuasoriis, sic porro *Thillyus* [e]adem fidel[...], in rem *Cæsaris Megapolitanos* quoque ur[gere] cœpit. Nempe, inquit, ô *Megapolitani Equestres*, à *Cæsaris* Legato, *Henrico Husano*, præsignificat[um] [m]ihi est, vos ad eius, ex mandato *Cæsaris*, indictum conventum, apud *Rostochium* & frequentes numero convenisse, & fidem, obedientiamque, *Cæsari* debitam, conceptis verbis unanimi consensu compromisisse. Eo ipso, credite, rem maioribus, & nomine vestro, dignam fecistis. Ut nihil patriæ, nihil familiis, nihil rebus, ac commodis, vestris hoc temporis articulo salutarius designare potueritis. Prout igitur, auspicia fidelitatis vestræ laude digna iam tum præventa sunt, ita quidem operæ pretium sit, huius ut concordiæ, atque harmoniæ, mem[oria] mentadeinceps ad[...]iantur. Quo nomine haud dubiam [...] em in spem ve[ni]o, fore, ut, sicut pulcre cœpi[st]is, deinceps hanc mentem, hanc fidem, hanc constantiam, erga *Cæsarem* perseverare velitis.

I[t]aque neque dii sinant, ut vos adversæ partis consiliis, machinisque, aures præbeatis, aut vanis quorundam pollicitationibus spes vestras donetis, aut cruda vota in turbas, ac res novas, propellatis. Ut magis, quam integritatem ore profitemini, hanc corde impleatis. Ut *Cæsaris* mandatis, ac placitis, animos componatis. Ut hostiles, atque atroces, coniurationes fugiatis. Ut ipso opere, atque eventu, denique, quavis occasione, quouiscunque tempore, id, quod fasque, piumque, immo *Imperio*, ac *Cæsari*, debitum est, adimplere studeat[is].

Tametsi autem de vestra ill[a] fide, optimâque voluntate, dubitare velle, confidentia nostra non ad[mit]tat, nihilominus, cum non fugiat, per *Regii Daniæ* emissarios, secundùm comitiorum *Rensburgensium* conclusiones, vos impendio, solicitari, operas vestras, unà cum *Holsatis*, contra *Cæsarem*, supremum illum *Imperii* magistratum, ut coniungatis, indè est, ut, qui temporiùs admonerentur, digni visi sitis. Vetus, illud (& *Homericum*) nostis: Amici esse, amicum ammonere. Ut eò minùs vobis displicere debeam, dùm hoc intuitu veri amici partes suscipere elegi. Illud autem, vos rogo pro prudentia vestra, diligentiùs expendite, hæc per *Holsatiam* classica directè adversus *Cæsarem*, *Imperii* caput, tendere, legibus repugnare, inscioque *Holsatiæ Duce*, arma expediri; Ut necessario illius provinciæ equestres, aliique indigenæ, adversus stimulum, ut aiunt, calcitrantes, extrema pericula, atque incommoda, pœnasque, legibus *Imperii* decretas, effugere deinceps haud possint. Quo igitur in periculo iam versarentur *Holsatiæ* proceres, atque equestres, hoc, sub integerrima fide, conceptissimis verbis inculcatum est.

Quod ut penitiùs etiam vosmetipsi intelligere possitis, ecce! dissuasoriarum illarum hic exemplum vobis datur. Illud, si non grave est, inspicite, arma sequestrate, & malo cavete. Utque *Cæsar*, ut *Imperium*, perspectum habeant, vobis quoque *Megapolitanis* nihil fide, nihil [con]stanti[a], versus *Cæsarem*, antiquius, priusque esse, ecce! depo[si]to omni colore, fucoque, in eg[reg]iè agite, *Cæsaris* in partes descendite, *Cæsarem* amare, hostes verò, pacisque & patriæ, turbatores, odisse, ne[c] consilio, nec operâ, nec re, iuvare, discite. Hæc [sun]t arma, hæc, inquâ, vi[rt]us hæc decora vestra.

Quibus,

Quibus, quod Cæsari debetis, persolvitis, quod patriæ prodest, commoditatis, quod maioribus vestris, & avito sanguine, dignum est, designatis, quod uxoribus, liberis, vobis ipsis, vestrisque possessionibus, adeoque iuribus, ac priuilegiis, gentilitiis, salutare sit, confirmatis, stabilitis, provehitis. Atque hæc deniq; e integerr ma obobsequia, plenaque fidæ devotionis symbo a, quos Cæsar amet, atque augeat, quos Imperium, hoc est, Electores Principesque, fideles, commend[illegible], digni fueritis. Ut ipse vobis, (quod bene ev[illegible]at) commodisque, ac laudibus, vest[illegible]is apud Cæsarem non sum defuturus.

CAP. II.

De Daniæ Regis, & Saxoniæ Electoris, super pacis reproductione, deliberationibus.

I.

Rex Daniæ, super reassumenda pacis tractatione, Saxoniæ Electorem interpellat.

INterea Daniæ Rex per Holsatiam auxilia expediebat; Et, inter cætera, Nynburgum, ad Visurgim fortalitium illud, cõmeatu, rebusque ad defensionem necessariis, confirmabat, variis simulátque per Ducatum Brunsvicensem intervenientibus inter Cæsareanos, Regiosque, pugnis velitaribus. Quòd igitu[illegible]istis, & [illegible]etanda, hoc tempore esset per var[illegible]s provin[illegible]ias re[illegible]m facies, milite, ut [illegible]eriamat, pleraque[illegible] lent[illegible]r, licent[illegible]que, in [illegible]bditos, r[illegible]icanosque, perpetrante, ut passim plebs tot mal[illegible] attrita, peni[illegible]que exhausta, sub pannosa egestate emigrare, præque extrema paupertat[illegible] agellis suis valedicere, cogeretur, tùm illa apud au[illegible]n Romanam (prout ferebatur) agitarentur con[illegible], au[illegible]usto non minus, ac victorioso, quã m[illegible], Imperatori, persuadere, ne [illegible]ebus hic florentibu[illegible], d[illegible] pace ag[illegible]ur, antequam bona Ecclesiastica, intra [illegible] à Protestantibus intercepta, plen[illegible]mè Catholicis quiritan[illegible]bus r[illegible]uc[illegible]ntur, Daniæ Rex, astr[illegible], ac Marte, [illegible] aduersant[illegible]bus, denuo [illegible]ilomin[illegible] sup[illegible]r pacem oculos [illegible]oniicere cœpit. Oppor[illegible]u[illegible] iam tum Saxoniæ Elector hoc agebat, ut pacis, nu[illegible]er apud Brunsvigam frustra susceptæ, tractatio r[illegible]a[illegible]umer[illegible]ur. An sic crescentibus periculis [illegible] na aff[illegible]ret. Ad illum igitur Rex Daniæ [illegible]bus: Electoris, inquit, animum, in pa[illegible], [illegible] apud Brunsvigam interruptam conci[illegible]iam denuo retentandam, propendentem, Regem, è Friderici, Slesvigiæ, & Holsatiæ, Ducis, litteris, didicisse. Quid enim Cæsar ad Electorem, & Elector ad Ducem, hac de re dedisset, abundè sibi indè innotescere. Eandem viam Infantem Hispanicam, Belgii gubernatricem, & nuper instituisse, & adhucdum calcare. Ut c[illegible]am sibi, apud Rensburgum comitia celebran[illegible], hoc propositum refricare nulla [illegible]ubitârit. Proin[illegible]e, siquidem hic quoque Regi sit animus, ut [illegible]tam, honestamque, pacem, [illegible]nt[illegible], nullatenus aversatur, rationes illas, super pacis reassumenda tractatione, displicere haud posse. Ut hoc medium, [illegible] quam oppidò salutare, insuper habere, ac [illegible] ge[illegible], non sit affectus. De loco proindè, q[illegible] gati convenire queant, dispiciendum esse[illegible] quidem nominè Bruxellas, extrà imperium, & [illegible]gius, distantes, non videri huic actioni o[illegible]nas. Ut Bremam, vel ciuitatem i[illegible]oneam, eamque sub Inferioris Saxoniæ finibus [illegible]ol[illegible] opportuniorem arbitretur. Parit[illegible]r [illegible] to[illegible]us controuersiæ summam, utique qui p[illegible] tractationes, apud Brunsvigam nuper [illegible]ctius penetrasset, esse [illegible]mùs cognitam ac perspectam. Ut Rex [illegible]er, Elector, una cu[illegible] Infante Hispanica, aut op[illegible], aut, si [illegible] hoc non rid[illegible]at, ipse h[illegible] negotio, præcu[illegible]ma Cæsaris autoritat[illegible]ac ingere[illegible]. Rem salutarem esse, nimirum pacem, qua[illegible]e ag[illegible]ndum foret. Hanc igitur intentionem [illegible]ue DEO displicere, nedum ut hominibus aduer[illegible] esse posse. Si igitur Elector hoc pro cong[illegible]ssu civi[illegible]atem commodam, sive Brunsvigam, sive Bremam, sive Hammaburgum Angrivariorum, sive al[illegible]um locum, magis opportunum, una cum Infante, eligeret, Regem daturum operam, ut neque honorem DE[illegible], neque veterem Germanicam illam sinceritatem, libertatemque, postliminiò revocandam, atque adversùs Imperii æmulos obfirmanda[illegible], posthabuiss[illegible] videri queat. Interim, ut sola, a[illegible]uc[illegible]ica, cum Infante, præsentem pacis tr[illegible]ationem meat, rationes alias rectà intercede[illegible], a[illegible]que obstare. Et Cæsarem toties pacis tam Religiosæ, quàm secularis, sanctiones approbâsse; Sed ab [illegible]s, qui sub fidelitatis colore nihil non etentant, hoc vinculum, multo olim sanguine partum, en[illegible]ivati cœpis[illegible]e. Si ita[illegible]ue absque eo esset, ut Infans has operas coniun[illegible]im suscipere recuset, tum eo eventu Regem cum Electore, solo has in partes veni[illegible]nte, [illegible]tius rationes i[illegible] re malle. Modo igitur Elector, pleni[illegible]ima Cæsaris autoritate collatâ, banc rem [illegible]s agere vell[illegible]t, utique sic quidem Regem [illegible], ut pacis [illegible], at[illegible] honestæ, re[illegible]ationem negligere haud cupiat.

II.

Electoris Saxoniæ ad Daniæ Regem responsoria.

HÆ ubi Daniæ Regis litteræ, curante Friderico, Holsatiæ Duce, per Egidium Lanckanum, præpositum Lubecensem, Electori in[illegible]ent[illegible]matæ, [illegible] ille in sententiam tum ref[illegible]t. Quemadmod[illegible] Elector, inquit, ab ipsis initiis collisiones per inferi[illegible] Saxoniæ n[illegible]etes, crescentesq;, invito prors[illegible]mo, ce-

mo, cognovisset, ut etiam in compositionis diætam, apud *Brunsvigam*, per integros quatuor menses cum semisse, excurrentes, una cum *Electore Brandeburgico*, nihil non operæ contulerit, an differentiis illis, belliq, gliscentibus insidiis, maturè occurrere, paciq, fidæ non minùs, quàm honestæ, commendatam bonitatem, restituere, quitus esset. Pariter ægerrimè sibi accidere, operam, & laborem, hunc omnem frustrà fuisse, remque ad eam, quâ nunc esset, faciem, atque eventum, devolvi usuvenisse. Qua quidem de re, caussam in medio relinquendo, Deo committeret ejusce mali eventum.

De eo autem, quòd intelligat, *Infantem Hispanicam*, *Cæsare* præsertim consentiente, super pace intervenire, *Regem*q, ab hac actione non alienum esse, illud sibi cumprimis auditu jucundum evenire. Neq; dubitare velle, *eam Cæsari* intentionem esse præcognitam, ut, quid fieri velit, mox emergere queat. Ad se quidem nihil ejusmodi sive ab *Infante*, sive ipsomet *Cæsare*, pervenisse. Id quod, si deincepa usuveniat, se ità comparatum esse, ut nihil non, quod ad emendationem huius periculosæ tempestatis pertinere videbitur, operæ lubens porrò adjectùrus sit. Pacis amore sibi nihil antiquius, nihilque prius, esse. Hanc se totis animis afflictim desiderare, hanc unicè deperire. Ut nullus dubitet, etiam *Regi* hanc mentē esse, ut paci nihil prævertere velit. Pacem ergò, pacem, inquit, omnes bonos optare. Neque se hactenùs tam commendatæ rei arbitrium, ac conciliationem, recusâsse; Ut etiam nunc hunc laborem subterfugere nolit Interim, moram sibi injecisse, *Regem* etiam tùm, cùm apud *Brunsvigam* tractationes fervcrent, cumq; ad specialia, articulosque pacis componendæ, sese dimittere noluisse. Illud, ut jam demùm fieri queat, ad præsens institutum fore necessarium. Rationes, cujusmodi hactenùs *Regi* obstitisse viderentur, modò *Electori* per *Lanckanū Propositum* inootuisse. Interim, si *Regi* placeat, ad specialia illa tandem descendere, nullum esse dubium, quin hæc via ad instantes tractationes futura sit compendiaria, operique valdè opportuna. Eo enim pacto *Electorem* apud aulam *Cæsaream* rectiùs futuræ tractationis fundamenta ponere, summamque negotii ad effectum deducere, posse. Nihil sibi hoc sub proposito quæri, nisi ut salutare bonū quantò ociùs ematurari, suspiciones verò, atque opiniones heterogeneæ, removeri, queant. Nisi itaque *Rex* vel precibus ad hoc adductus, fastidiat, in peculiares, ut vocant, articulos descendere, sese lubenti animo arbitri, ac mediatoris, vices suscepturum, *Regiq*, de consensu *Cæsaris*, tempus, locumque, designaturum, esse. Sin alius *Regis* sit animus, neque hoc adhucdùm placere queat, præmetuere se, ne res, periculi plena, protrahi, interibique novis collisionibus, atque exacerbationibus, animos exasperari, contingat. Et hoc illud esse, quod mentem, intentionemque, suam, quàm maximè vulneret. Secundùm hæc, consectarii loco, sibi haud præcognitum esse, an eandem *Regis* confœderati viam calcare velint, an eandem in pacem animis ferantur. Super hoc enim dubio procul corollarium aulæ *Cæsareæ* oculos conjici. Denique amantissimis verbis *Regis* fidem obtestari, ut tàm candidè hæc quæcunque ad animum admittere, quàm simpliciter, & ingenuè, scripta essent; Semelque confirmatissimum illud habere, *Electori* nihil gratius acceptiusque accidere posse, quàm ut nobile pacis almæ bonum, absque omni mora, quantò ociùs restaurari, impendensque patriæ calamitas funditùs recidi; atque eliminari, sustineat.

III.

Daniæ Rex petitos pacis ineundæ articulos ad Electorem Saxoniæ transcribit.

AD illas *Electoris* obsecutorias *Rex* nihil dubitavit porrò animum suum penitiùs expectorare, unàque pacis tentandæ articulos adjungere. Ità verò ille: *Electoris*, inquit, in pacis reproductionem animum inclinatissimum, *Regem* modò non sub diæta *Brunsvicensi*, singulari cum studio, ac fervore, antè declaratum, perspexisse, sed etiam nunc eundem scopum, & quidem impendiò salutarem, cum voto, & desiderio, collimantem, magna, ac singulari, animi cum voluptate, intueri, atque ad amussim agnoscere. Dum igitur insuper inter *Cæsarem*, & *Regem*, arbitri, sive mediatoris, partes offerat, rem illum præstare *Deo* inprimis gratam, toti non tàm *Imperio*, quàm orbi *Christiano*, salutarem; Ut etiam *Electorali* cùm familiæ, tùm *Electori* ipsimet, emolumentum, & honor, indè peti possit. Hoc se illi, ex intimis animi penetrabilibus, contestatissimum facere, à *Deo* sibi præter pacem veram, & haud fucatam, nihil desiderari, utique cui belli infortunia per experientiam jam pridèm sint cognitissima. Utrùm igitur quicquam in *Cæsarem* præter leges designare voluerit, conjecturam vel indè *Electori* esse facilem, dùm *Rex* ità quidem affectus sit, ut alteri, quod haud sibi fieri velit, facere, citrà summam necessitatem, abhorreat. Etiam initia præsentium sibi motuum parùm placuisse. Ut autem, tanquam ociosus fabulæ spectator, intueri debeat, quosdam fortunæ felicitate, & populi plausibus, hactenùs velut ebrios, altiora identidem moliri splēdoremque nominis *Cæsarei* factis suis tanquam colorem, obducere velle, hoc sese, & *Deo* committere, & ad se quoq; pertinere, arbitrari. Cæterùm, quò *Electori* reipsâ pateścat, *Regi pacem* curæ, cordique, esse, modò veram, & minimè larvatam, illam consequi fas sit, hanc in rem, tanquam majoris confidentiæ, ac certitudinis, symbolum, *Regem*, ad illius petitionem, attexere, & submittere, articulos illos, super quibus summam rei fundatam esse cupiat. Iam vel ex hisomninò huculentùm emergere[1], quo animo *Rex* in pacem feratur. Ut vel ipsemet *Elector*, pro sua humanitate, si velit, calculum ponere, &, utrum *Rex* minùs facere aut mitius sese expectorare, possit, sententiam ferre sustineat. De *confœderatis* quòd *Elector* præoccupet, utrùm nimirùm etiam illis hæc compositio placere queat, de eo nullum esse dubium. Super illis enim, modò recensitis, articulis confœderationem coiisse Iterùm, atque iterùm, *Regem* confirmatissimum facere *Electori*, siquidem ejus operâ, procul excusso sive *Inquisitionis*, sive *Tridentini concilii*, jugo, atque executione, pax sincera, pax infucata, recuperetur, neve bellum nomine pacis, tanquam carbones ignitos sub dolosis cineribus, involvi accidat, labores illos, summæ felicitatis plenos, non nisi coronandos, *Electorem* verò ipsum, *Dei* bono-

rem, salutemque publicam, exquisita cum nominis existimatione, provehentem, omni exquisitæ laudis genere insigniendum, venire. De Rege ità quidem esse, ut ipsius animum, tanquam vadimonio obligatum, possideat, neque ulla occasione de fide, atque integritate, meritò, quisquam conqueri debeat. Hactenùs *Rex*.

Iam de *articulis* videbimus, à *Rege* propositis. Illi verò tales fuêre: Nempè utriusque partis exercitibus missio daretur, iidemque *ex inferiori Saxonia* realiter deducerentur. Simulátque loca occupata pristinis, legitimisque, possessoribus restituerentur. De modo verò copiarum utrinque deducendarum deinceps iniretur ratio.

Pariter *Saxonia Inferioris Circulus*, quantùm ad bellicas spectat præparationes, sese tàm legibus *Imperii*, quàm devotioni *Cæsaris*, conformaret. Ità pax, tàm *Religiosa* quàm *profana*, dicta, in vigore, & valore, pristino, staret, & confirmaretur. His consectatia accedunt, nimirùm *Circulus*, nullo sub colore, vel prætextu, qualiscunque esset, sive ab *Hispanicis*, sive *Ligarianis*, sive *Pontificiis*, *Cæsareanisque*, copiis deinceps onerаretur. Ut neque commeatus erogare, neque stativa, atque id genus impendia, ac molestias, ferre debeat. Sed omnia, secundùm *Imperii* constitutiones, defensionisque leges, tanquam lapidem *Lydium*, probarentur, perficerenturque. Ejusdem esse commatis, ne scilicet, *Episcopatus*, sive *Præsulatus*, hactenùs ab *Anno M. D. XXX. Augustanæ confessione*, itemque *postulationibus*, atque id genus juribus, utentes fruentes, turbarentur, sed plenis suis concessionibus jam, & deinceps, sicut à temporibus *Rudolphi II.* & *Matthiæ. I. Imperat.* obtinuit, gauderent. Quod si verò controversiam, qualiscunque sit, illis moveri contingat, tùm quidem res omnis, juxtà *Cæsaris* declarationem, *superiori Anno M. DC. XXVI. XVI. Cal. Februar.* factam, transigeretur.

Atque hi sunt illi *Articuli*, omnes, & singulos, confœderatos, videlicet *Galliæ*, *Angliæ*, *Sueciæque*, *Reges*, *Inferioris Saxoniæ Circulum*, *Batavos*, *Venetos*, *Gabrielem Bethlenum*, *Silesios*, & *Marchionem Durlacensem*, concernentes. Illis igitur ut omnes, singulique, comprehendantur, æquum fuerit. Inprimis verò, punctus de amnestia generali, ratus esset, ne cuiquam opera, ac militia, sua, quicunque foret, in fraudem, aut pœnam, vergeret.

Quo de necessario corollario, sub ipsis tractatibus, prout res postulat, dispiceretur. Interim illa *Regis* postulata sunto! Qualia tùm demùm, ubi tractatio cœperit, finieritque, salvo jure suo, *Rex* rata esse permittit, ac denunciat.

CAP. III.

De Daniæ Rege, Wolferbyti à præsidiariis exonerationem negante: Aliisque eiusdem ferè notæ accidentibus.

I.

Frid. Vlricus, Dux Brunsvicensis, Daniæ Regem, super militis è VVolferbyto deductione, solicitat.

DUm hæc aguntur, *Frid. Vlricus, Dux Brunsvicensium*, posteaquam in partes *Cæsaris* transiisset, juxtàque militis regii abdicationem promisisset, diversis ad *Daniæ Regem* missis legatis, *VVolferbyti*, fortalitii sui, hactenùs à *Regis* præsidiariis detenti, restitutionem instanter urgere non destitit.

II.

Illi Rex humanissimis verbis negativè respondet.

SEd ea erat illius temporis, & militaris status, conditio, ut *Rex* hoc illi humanissimè negaret. Cujus rei, insequentes codicilli, à *Rege* ad *Ducem* dati, fidem utique faciunt. Illa autem *Regis* fuit tùm oratio: Tametsi *Rex*, inquit, cæteris, ut ajunt, paribus, *Duci* in eo lubens gratificari cupiat, ut etiam in rebus gravioribus illius commodis faveto sit affectus, nihilosecius pro tempore sic quidem comparatum esse, ut, tametsi velit, non posset, tametsi possit, respectu hostis, prohibeatur. Interim, spem pacis velut è longinquo emergere, ac sibi ostendi. Ut ejus reducendæ studio *Elector Saxoniæ* flagrare nuncietur. Hanc in rem, legatum, *Dresdam* emissum, propediem felici cum expeditione exspectari. Iam *Duci* minimè obscurum esse, sicubi *Rex*, antè pacis necdùm inchoatam, multò minùs consummatam, tractationem, rebus sic stantibus, legiones, & præsidiarios, *ex Inferioris Saxoniæ* fortalitiis, deducat, quid maximè super successu pacis exspectandum foret; Ut hæc res non possit non in *Regis* contemptum, totiusque tàm *Circuli*, quàm alioquin rei summæ, dispendium, vergere. Patienter itaque ferret banc moram, quousque appareat, quid de pacis tractatibus eventurum sit, neque indignaretur, siquidem *Rex* ratione temporis habita, in præsentiarum nec aliter respondere, nec petitum eius admittere, queat. Interim, quò *Regis* ergà *Ducem* singularis, & paterna, benevolentia, veris characteribus notari luculenter sustineat, *Regem*, nisi ratio commodi publici obstet, eius caussâ, libenter nihil nou facturum esse. Si itaque *Duci* placeat aulam, familiamque *VVolferbytum* deducere, sequentibus sub conditionibus hoc illi licere. Nimirum *Thillyus* sub sufficienti vadimonio, caveret, se *Duci* loca hactenùs à milite minùs infestata, (è quibus *Schöningena*, atque alia occurrunt) intercepus-

ceperurum haud esse. Illornm è reditibus *Dux* viveret, Juxtà verò, non alios consiliarios, ac familiares, secum intrò assumeret, nisi quos *Rex* antè nominâsset, facilè *Ducis* officiis, ac ministerio, suffecturos. Hactenùs *Rex*.

III.

Inter Regios, Cæsareanosq., utrinq. copias augentes, va-rii nascuntur conflictus.

DUm illa spes de *VVolferbyti* restitutione decollat, utraque pars tàm *Regii*, quàm *Cæsareani*, accitis hinc indè supplementis, in augendis copiis occupantur. *Rex* quidem, quò *Thillii* progressus retundere quitus esset, nihil operæ intermisit, ut novis identidem supplementis daret operam. Illi, sub initia veris, *Merganus* tribunus ex *Anglicanis* quadragintà quinque cohortes, sex hominum millia constituentes, adduxit. Ut è *Galliis* quoque quatuor millia, *Regis Christianissimi* stipendiis obligata, submitterentur; Sed, prout apparebat, nimis serò. Jam tùm enim vincere *Thillyani* consueverant; Ut hic felicitate, illic terrore, atque infortunio, partes agentibus, regii cederent, cæsareani identidem progressus facerent.

Nihil-ominùs *Rex* magnanimus, quantumvis malo astro tùm militans, omnia ingentia animis complectebatur. Cùmque exercitum novis supplementis refotum, ac corroboratum, ad trigintà hominum millia excurrentem, recèns recensuisset, *Thilhi* fortunam, ac felicitatem, conabatur evertere. Masculè hoc regium propositum adjuvabant *Nordhemium*, & *Nynburgum* (præter *VVolferbytum*) fortalitia, ad *Visurgim*, præsidiis regiis, tribunisque impavidis confirmata. Equibus, tanquam receptibus munitissimis, ubi regii in *Cæsareanos* omne genus militaris insolentiæ, absq; missione, exercerent, prædis, irruptionibus, expilationibusq;, in proximo latè omnia perturbantes, *Thillyus*, hac hostilium cohortium ferociâ commotus, ad expugnationem *Nordhemii* animum adjecit.

Nihilominùs, *Nynburgi* gubernator, *Limpachius*, homo raræ fortitudinis, atque imperterritus, è claustro suo sub silentio educens, *Hojam* arcem intercipere tentabat. Missis igitur equitum nonnullis, dum ipse in insidiis lateret, jubet in facie hostilis præsidii partem jumentorum intercipere. Quo facto, præsidiarii, tanquam super atroci illata sive injuria, sive contemptu, irritati, pono numero prorumpentes, pecudum abactores avidiùs insequuntur, & suo damno. *Limpachius* enim ex insidiis irruens, paulò longiùs more avidi-tatis humanæ provectos, omnes intercipit, quos partim oppidò, contrucidat, partim cum armentis omnibus, abducit, inque vincula coniicit.

Neque multùm abfuit, quin arcem ipsam præsidiariis extorsisset.

***

IV.

Rex Daniæ ad Albim in Thilly actiones intentus.

NEque sic quoque *Rex* agebat languidè, ut non omni laboraret industria, quo *Thillij* conatus, *Albim* transire cupientis, retunderet. Quo nomine suprà *Bremam*, versùs *Langvedelium*, aliisque locis opportunis, muuimenta, ac loricas, excitari fecit, quibus *Thillyo* tàm transitus, quàm commeatus, intercluderetur. Paribus *Albis* insulam, *Stillborn* vocant, locaque necessaria alia, munimentis, præsidiis, tormentisque, & id genus requisitis, jussit confirmari. Sed, tametsi neque animus generosus, neque scientia militaris, rerumque gerendarum experientia, *Regi* deesset, fortuna, belli nutricula, deerat. Quis igitur unquam tametsi fortissimus, fata, prout gentiles toties inculcârunt, evincere potuit? Hoc infausto sydere *Rex* percussus, prohibere non potuit, quò minùs *Thillyani*, apud *Targermundam Albim* penetrarent, *Altringerio* rem, legionem que unam, atque alteram, gerente, ac transferente. Sic *Plaga*, ad *Harelum* fluvium, locus munitus, *Brandeburgo* quatuor passuum millibus distans, expugnari cœpit, præsidiariis magnam partem sub gladii severitate cadentibus, oppido verò sub expilatione direpto. Quâ calamitate proximorum conflictæ civitates finitimæ, è quibus *Brandeburgum*, *Rattenavia*, *Perleberga*, aliæque, ilicò cervices submiserunt. Ad *Havelbergam* igitur *Altringerius* perrexit, & absque mora civitatem occupavit. Regii, indignè id ferentes, *Ecclesiam cathedralem*, ex opposito trans *Albim*, in mòtis præcipitio positam, intercæperunt, loricis, gerrisque, sese communientes. Ex hac summitate dispositis tormentis hoc agebant, quò *Thillyanis* pontem *Havelo* imponere, legionesq; traducere, facultas negaretur. Nec mora, eodem loco *Rex*, adductis copiis haud contemnendis, castra explicabat. Ex adversa parte *Thillyani* conglomerabantur, agminaque densabant. Quæ moles belli quàm ingrata esset *Brandeburgicis* incolis facilimum tùm erat conjecturâ assequi. Diu utrinque certabatur, *Thillyanis Havelum* transire cupientibus, regiis verò transitu prohibentibus. Tandem, *VII. Idùs Sextiles*, reperto inter *Havelbergam*, & *Rattenaviam*, loco ad transitum opportuno, Cæsareanis commoditas affulsit. Quâ intellectâ optatâ occasione, *Georgius, Dux Luneburgicus*, lintribus adductis, coagmentatisque, & superimpositis asseribus, extructo extemporali ponte, cohortes traduxit.

Regii, per indicem navicularorem de periculo admoniti, nequicquam cunctantes, facto agmine ad littus, vepribus obsitum, hostibus transitum intercipiebant. Sed illa erat confidentia *Luneburgici*, ut magno cum conatu, ausisque masculis, reiiceret regios, simulátque fluminis transitum adversam per ripam loricâ, ociùs excitatâ, communiret. Ita factum, ut paucos intra dies pons *Havelo* imponeretur, ac *Luneburgicus* copias benè multas traduceret. Quibus acie directâ ubi in mandatis dedit, jugo montis impositam, ut in ædem cathedralem proximâ aurorâ impressionem facerent, ecce! nocte intempestâ *Durlachius Marchio*, metu gravioris infortunii, præsidiarios,

cum legionibus, sub silentio, reduxit, ut præter indigenas, à cæsareanis invenirentur nulli. Didicerat enim famâ *Durlachum*, & *Thillyum* aliis locis jam tùm pariter *Albim* penetrâsse, & *Fridlandum* suo cum exercitu apud *Berlinum* appulisse.

IV.

Thillyus, progressu identidem facto, Lavvenburgo potitur.

Tenebat sese ad *Bleikedam* circa *Albim Rex Daniæ*, hunc locum, satis munitum, *Thillyanus* extorsurus. Injectis igitur ignibus quantò ociùs oppidu potiri cœpit. Sed *Centurio* Cæsareanus in arcem se recipiebat. Quam dùm, sic satis ad impressiones extemporales munitam, *Rex* expugnare nititur prævisis copiis Cæsareanis, in auxilium properantibus, receptui canere jussit, militemque reduxit. Neque fallebat hæc *Regem* fama. Ecce! enim *Thillyus*, *Albi* transitu apud *Lutersbusam* potitus, instabat vestigiis regiis, simulátque apud *Bleckedam* ponte super *Albim* imposito, legiones traducens, suosque, & loca necessaria, loricis confirmabat. Regii, neque sic resistere parati; in adversam *Albis* ripam, ponte à tergo reciso, promoverunt. *Thillyus* verò per pontem, à se antè excitatum, progressus, non parvum regiorum numerum, nihil tale exspectantium, oppressit, citisque itineribus *Butzenburgum*, ubi *Rex* castra tenebat, petiit. *Rex*, hostium fortunæ, ac viribus, impar, notato sibi *Thillyi* adventu, copias omnes, quantò ociùs potuit, per aquas, continentemque, in loca tutiora produxit, tormentis quibusdam, apparatuque bellico, ob summam festinationem, post caput relicto. Quem cum suppositis ignibus, ne hosti prodesset, exurere jussisset, accidit, ut flamâ per cœmiterium superante, pars ædis sacræ in auras dispergeretur. Et sic quoq; *Thillyus Lavvenburgo, Ducatus* cognominis metropoli, potitus est. Ubi in navium regiarum numerum, cum tormentis quatuor bellicis, per illas partes derelictum, denuò incidit. Mox *Neobusam* fortalitium, in *Megapolitanorum* finibus positum, sed ad *Lavvenburgicos* spectans, eâdem felicitate in potestatem redegit, apparatu recèns bellico, inibi invento, auctus.

V.

Regii è VVolferbyto in Cæsareanos feliciter animadvertunt.

Illa cùm *Regi* novercans adversaretur fortuna, ut in acie, post tot casus, atq; incommoda consistere vix sustineret, intereà *VVolferbytenses* faventiorem experiebantur Martem. Ut etiam, ultrà viginti octo passuum millia excurrentes, in facie *Goslariæ* civitatis, armentorum greges, magno numero abactos, aliasque prædas, *VVolferbytum*, importarent. Hunc sui contemptum *Cæsareani*, ulciscendi cupidi, talionis lege, cum fœnore *Danicis* refundere moliebantur. Ubi ergò didicissent tribunum quendam regium intrà fortalitium nuptiales celebrare epulas, tanquam semiebrios, atq; è crapula fatigatos, excitare animus esset, itâ quidem altero, & summo, manè, propè *VVolferbytum* adequitârunt, an eâdem audaciâ & armenta pariter intercipere, & loca suburbana injectis incendiis evertere, liceret. Sed non impunè: Tantùm enim abest, ut re regiis inautè præsignificatâ, ut votum successerit, ut spes hæc penitùs decollârit, inq; ipsum exitium degenerârit. Ecce! enim regii, rem omnē præsciētes, quingentos sclopetarios per fossas, ac vepreta, incis opportunis, disposuerant, suo tempore, sub signo dato, in *Cæsareanos* impetum facturos. Interim, dùm armentis abigendis hostilis manus occupatur, *Schenckius* equitum magister, è fortalitio, cohortem educens, velitarem instituebat pugnam. Ubi sic ad manus ventum esset, *regii* de industria ad loca destinata, quibus insidiæ latebant, retrocedentes, eò incautos pertraxêre, usque dum sclopetorum explosionibus feriri possent, sclopetariis itâ dispositis, ac latentibus, in equestrem hostium manum feliciter bombardas expedientibus, factum, ut magna *Cæsareanorum* pars occumberet, reliqui dilaberentur, prædis, ac manubiis, in fortalitium relatis uberrimis.

VI.

Dux Brunsvicensis regios apud VVolferbytum edictu terret, sed frustrà.

Hoc tempore præsidiarii præfatum apud *VVolferbytum* regii itâ quidem ferociebant, ut provinciæ *Brunsvicensi* varias passim crearent molestias. Neque minùs tùm aliis in partibus legiones regiæ parcebant finibus *Luneburgicis*, ut oppido, exitiosæ essent, incendiis, rapinisque, rem agentes. Inter hæc *Frid. Vlricus*, *Dux Brunsvicensis*, sese intrà *Brunsvigam* tenebat, eamque patriæ depopulationem ægerrimis inspiciebat oculis. Diætam igitur provinciæ illius suæ proceribus ubi intrà urbem indixisset, decrevit regios illos, fortalitium suum se invito detinentes, præsidiarios, edictis severioribus, ceu fulmine, terrere, atque exarmare, an sic in possessionem redire quitus esset pristinam. Sed hoc institutum intrà quidem fiduciam, sed extrà efficaciam, fuit.

Tametsi enim edictum ad regium vicarium, *Philipp. Reinhardum*, *Comitem Solmensem*, torqueret, eademque operâ verbi divini prædicatoribus injungeret, diplomate ut pro concione publicè recitato, cives ad obedientiam, *Duci*, patriæ patri, debitam, exhortarentur, nihil-ominùs hic impetus potiùs, quàm effectus ut esset exspectandus, videri potuit. Ut *Vicarius regius* codicillos, ad v. d. ministerium spectantes, modò non supprimeret, sed persunctoriis verbis, cur petitioni *Ducis* pro tempore satis fieri nequiret, excusationem præparatam obiiceret.

✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

CAP. IV.

De Fûrstenbergio, nomine Thillij, Northemium expugnante.

I.

Northemium à Thillyanis expugnatur.

PAulò antè, quibus injuriis, ac molestiis, Cæsariani, à regiis, fortalitia ad *Visurgim* magna cũ pertinacia defendentibus, divexarentur, prælibatum est. E quibus cùm *Nordhemium* è longinquo velut conclusum, obsessumque, fuisset, tãdem *Thillyus*, per *Furstenbergium Comitem*, tribunũ, & ductorem, strenuum, coronâ locum cingere, ac militari severitate ad deditionem compellere, jussit. Ille igitur deceteo huic libenter morem gerens, oppidum, sic satis probè munitum, castris circumdare, loricisque circùm citciter excitatis, seriò urgere, cœpit. Paulò post, rebus ad expugnationem loci dispositis, impressionibus rem tentavit. Sed à *Danicis*, masculè renitentibus, cum damno rejectus est. Mox extremam aleam jacere, civitatemque undique, coronâ invadere, instituit. Hæc dùm ultima, ad assultus pertinentia, foris præparantur, ecce! obsessi, cervices submittentes, deditionem more militari offerunt. Illis *Furstenbergius*, priori pertinaciâ offensus, veniæ locum negat.

Denuò deditionem offerentibus, dimissionemque more apud militiam recepto, corrogantibus, denuò pro venia datur repulsa. Quid fit? Furore in rabiem degenerante, ipsaque desperatione animis velut perditorum insolitum robur adiiciente, per tubicinem codicillos *Fürstenbergio* tradere jubent, quibus hæc erant scripta: Siquidem tibi decretum est, nos, more militari bis deditionem offerentes, citrà belli legem, reiicere, scias, nos in ultimam vitæ, huiusque defensionis, necessitatem, conjurâsse. Itaque, si nescis, quid virtus desperata possit, dabimus tibi specimen, & nos erimus pro exemplo. Neque priùs pugnare desinemus, donec honestam per vulnera mortem oppetamus. Usque adeò præstat, herôum more, mille mortibus, sub hac gymnastica nostra, perire, quàm infelices ingloriosque spiritus, te victore, & ignoscere victis nescio, elidere. Quod si igitur hic impetus, hæc asperitas, animo sedet, age, experiemur, quid virtus, conclusa, ac desperata, valeat. Scilicet, ajunt, morientium alioquin animalium morsus esse sævissimos. Idem de nobis statue. Quicunq; igitur (prout in triviis proverbialiter inculcant) cervicem nactus fuerit, hic barbam novaculâ radet rectissimè. Hæc illi:

Nihilo-minùs *Furstenbergio* neque sic intrà præcordia emolliebatur animus. Sed, proposito inhærens, ultimis conatibus integrum per diem tremendis assultibus obsessorum pertinaciam expugnare aggressus est. An sic fortè militaris severitatis rigoroso emergente exemplo cæteros alibi præsidiarios regios ad maturiorem deditionem movere quitus foret. Sed fefellit hæc asperitatis ratio. Tantis enim, & concitatissimis, viribus à desperatis pugnatum est, ut ipsius *Furstenbergii* vigiliarum magister, sive præfectus, sex numero centuriones, octo aquiliferi, cum aliquot centuriis gregariorum, desiderarentur, novem centurionibus aliis, itemque quingentis gregariis, acerbè insuper vulneratis.

Ista cùm strages *Thillyanis* obvenisset, cum obsessis, super inductis, actum est: quousque mortui ultimo affecti forent sepulturæ beneficio; Vulnerati verò curationibus, & medelis, subiicerentur. At illi, audaciâ sic magis commasculatâ, reddiderunt *Furstenbergio* verba sua, Neque sic quidem jam ctiiàm esse comparatum, inquientes, ut negata antè sibi salutis veniâ, quicquam gratificarentur hostibus. Irent modò, & tollerent suos. Sese lixivio suo, dùm ferveret, uti decrevisse. Hæc ubi animosa tegiorum constantia non parùm fregisset *Furstenbergii* calorem, juxtàque fama confirmaret, obsessos civitatis cœmiterium, instar munimenti alicujus, ità quidem obvallasse, ut, tametsi civitas tandem caperetur, nihilo-minùs sepimentum hoc, absque multo sanguine, expugnari haud posset, faciliùs *Furstenbergius* sibi persuaderi passus est, animi asperitatem ut in benevolentiam commutaret. Misso igitur rursus tubicine, hæc in verba illis nunciari jussit. Siquidem, ut animosos decet milites, strenuè, fortiterque, pugnassent, locum se illis gratiæ facere. Dederent ergò civitatem. Quam cùm laudem, ac veniam, virtute suâ extorsissent haud diu repugnantes, oblatas admiserunt conditiones. Jam tum enim annona intùs accisa flagellabatur, ut de auxiliis, à *Rege* exspectandis, omnia essent frustranea. Videte nunc, si lubet, quid in bello, quid penès obsessos, veniæ repulsa, ac desperatio, possit. Ità factum, ut quatuor cohortes, permissis sarcinulis omnibus, sub signis erectis, funiculis ardentibus, glandibus sub buccis retentis, juxtà legem militarem, honestissimè dimitterentur.

II.

Daniæ Rex, exercitu denuò confirmato, provinciam Luneburgicam depopulatur.

QUantumvis hactenùs fortuna non rideret *Daniæ Regi*, *Thillyo*, ex adverso, velut albo columbulo dionæo, ut ait *Poeta*, omnes penè finitimas pervadente, ac subjugante, provincias, nihilo-minùs *Rex*, licet sub rebus oppidò adversis, non abiiciebat animum, suo aliquandò tempore fati benignioris horam, &, qui tantas emendarent jacturas, candidiores desiderans soles. Opportunè tum temporis *Regi* hunc animum, hanc spem, fulciebant, herôes, foris advenientes, nempè *Durlachius Marchio*, *Turrianus Comes*, pluresque dynastæ, ac tribuni, *Regi* operas

suas offerentes. Undè Rex denuò munia, more regio, ac militari, dividere, ac rectissimè sperare, cœpit. Itaque Marchionem Brandeburgicum, sive administratorem Hallensem, copiis per Silesiam, præfecit, Durlachium verò secundas à Rege in exercitu partes habere jussit, & quidem eo tempore, quo ex Anglia, Scotiaque, legiones novæ subvenissent. Pręeunte illâ regii exercitus confirmatione, adductis navibus instructæ legiones Albim transfretantes, in Luneburgicam provinciam fecerunt impressionem, usque ad Ducatus metropolim, Luneburgum, penetrantes, gregesque armentorum, pagis non paucis antè exustis, in facie civitatis, Herculis illius gentilis, pecorum furis, atque abactoris more, intercipientes.

Sed non diutina, aut sincera, erat Danicorum ista voluptas. Ecce l enim ex hac parte victor Tillyus, ex altera non minus tùm felix, quàm superbus, Fridlandus, fulminabant, conjunctis invictisque viribus Regem adjuncitas, quòd dicunt, redacturi. Neque defuit ingentibus his ausis successus penè incredibilis. Tametsi enim Rex locaapud Albim opportuna præsidiis, rebusque necessariis, tueretur, nihilo-secius duobus, & invictis, confertissimisque exercitibus, omnia, magna cum violentia, perrumpentibus, cedere coactus est.

III.

Cæsar edictis Megapolitanos, ac Lubeccenses, territat.

Fortunâ ita pertinaciâ suâ Regis res & conatus, denuò destruente, Cæsar non destitit urgere, tàm Megapolitanos, quàm Lubeccenses. Irent, legionesque Danicas, è ditionibus suis eiicerent; Vice versâ Cæsarianis exercitibus omnia dependerent obsequia.

Hoc ut Equestres Megapolitani inculcarent, persuaderentque, Duci suo, nomine Cæsaris, per tubicinem Episcopus Lubeccensis admonere cœpit. Codicilli verò Cæsaris, ad S.P. Q. Lubeccensem scripti, hoc injunxerunt: Nimirùm Lubeccenses, utpote inter civitates confœderatas maritimas primatum gerentes, hoc agerent, Bremenses, & Hammaburgios, ne Daniæ Regi commeatu, aut aliis necessariis, tàm per Albim, quàm Visurgim, prosint, dehortarentur, simulátque naves peregrinas, ac suspectas, eiicerent. Nisi id faxint, in refractarios Tillyus severitate sub militari executivè, pro re nata, animadverteret. Non neglexerunt hoc edictum Lubeccenses. Sed dimisso Hammaburgiam, ac Bremam, Schabelio Iurisconsulto quid Cæsar vellet, quid juberet, Senatus populoque utrinque aperuerunt.

CAP. V.

De pacificationis, inter Daniæ Regem, & Electorem Saxoniæ reassumptione.

I.

Daniæ Regis codicilli de pace agentes, per Holsatiæ Ducem ad Saxoniæ Electorem transmittuntur.

Paulò suprà de Daniæ Regis fortuna adversa, & in caput ejus velut conjurante, præmissum est. Qui, cùm ab Infante Hispanica, Belgii gubernatrice, super pacis reproductione, interrogaretur, ad Saxoniæ Electorem hanc caussam transcripsit, eidemque, ad rectia pacificationis auspicandæ articulis, totius rei summam commendare cœpit.

Illos igitur codicillos Fridericus, Dux Holsatiæ, per emissarium ad Electorem tramisit. Quibus acceptis Elector non destitit de re omni ad Cæsarem perscribere, simulátque responsum demisse urgere. Interim, dùm è Vienna Cæsaris litteras præstolatur, internuncium illum secum detinet.

Postquàm autem Cæsar, antequàm, quid de pace fieri vellet, rescriberet, Electorum quorundam consilia foris colligere cœpisset, resque ad ulteriorem moram sic quidem spectare videretur, ideòque Elector maturè hoc Holsatiæ Duci significare non neglexit. Qua de re sequentibus ad Regem Fridericus Holsatius dedit: Quòd Electoris, inquit, responsio, reditusque emissari, hactenus extraheretur, caussam illam esse, nempè Electorem de rei summa ad Cæsarem perscripsisse, ejusdemque in pacis reassumptionem animum inflectere studuisse. Nihildum ex aula Cæsarea responsi emersisse. Interim hoc sibi innotescere, Cæsarem eo super proposito quorundam Electorum consiliis informari, atque uti, velle. Et jam in eo esse, ut propediem ex aula Cæsaris Elector rescriptum præstoletur. Atque hæc, ex mente Saxonis, Holsatius Regi reposuit.

De suo autem supperaddidit, se exindè colligere, Electorem omnibus, quod dicitur, copiis in pacificationis reassumptionem eniti, Cæsarisque declarationem avidè exspectare. Nullum igitur ea de re cùm occurrat dubium, Regem se rectà corrogare, vellet illam moram quantamcunque absque molestia ferre, simulátque media, quibus pax reduci quita sit, haud gravatim præparare, nihilque huic salutari instituto prævertere. Interim de loco quoque Electorem verba fecisse, ubi tam arduæ caussæ ventilatio, compositioque, perfici

fici queat. Qui si in proximò nominari velit, hac occasione *Electorem* tanquam vicinum, multis difficultatibus occurrere, ac medicinam facere, posse. Si igitur neque loci denominatio *Regi* displiceat, in rem hoc fore, ut de eo *Elector* juxtà erudiendus veniat. Hactenùs *Holsatia Dux*.

II.

Saxoniæ Elector respondet Daniæ Regi.

INter hæc, dùm rescriptum ex aula *Cæsarea* intervenit nullum, caussaque hæc publica extrahitur, *Elector*, emissarium se satia diu detinuisse, arbitratus, ad *Regem* illis verbis præscribere cœpit: *Fridericum*, inquit, *Holsatia Ducem*, superiori mense *Majo* per internuncium *Regis* codicillos sibi transmisisse, è quibus in pacem inclinantissimum *Regis* animum cognovisset, quem simulatque adjectis certis articulis, quibus super, tanquam columnis, pax esset reædificanda, velut obsignare voluisset. Iam sibi nihil prius, gratiusque fuisse, quàm ut *Regi* idoneo quàm primùm responso potuisset occurrere. Sed *Cæsaris* declaratione meritò, antè cætera omnia, excipiendam venire, ne, dùm ad diætam, sive tractationis locum, res deferatur, tùm demùm mora injici, ac de proposito controverti queat. Se *Electorem*, quòd *Regi* esset animi, quid saluti publicæ condnceret, maturrimè ad *Cæsarem* & perscripsisse, & responsi maturationem juxtà solicitâsse. Iccircò emissarium, ex *Holsatia* excurrentem, tantisper esse retentum, quoad accepto è *Vienna* responso *Elector* de rei summa operæ pretium ad *Regem* referre potuisset. Dùm sic verò res extrahatur, se in *Holsatiam* cubicularium præmisisse, qui *Duci* hanc moram, & cur emissarius solitò diutiùs attineatur, excusaret, undè *Rex* esset erudiendus.

Jam tandem emergere cœpisse rescriptum, quo quidem *Cæsar* parem in pacis restitutionem inclinationem ostendat, simulque annectat, *Electorum* quorundam consilia hac de caussa foris colligi. Illis impetratis *Cæsarem*, ulteriori absque mora, ad *Electorem* sententiam suam perscripturum esse.

Hæc cùm declaratio non ità promptè exspectanda fortè veniat, *Electorem* consultò nunc moram illam, hùcusque extractam præcidere, seseque *Regi* excusare, pariterque internuncium remittere. Quàm primùm ergò à *Cæsare*, ad rei summam faciens, responsum intervenerit, ut *Elector* pacis, nuper frustratæ, reassumptionem aperire requiratur, tùm quidem se & locum, & tempus, circà moram quantamcunque, *Regi* indicaturum.

III.

Conventus Electoralis novus apud Mülhusium indicitur. Ad illum Daniæ Regi legatos mittendi facultas negatur.

SVperioribus ad *Regem* codicillis *Saxoniæ Elector*, superpondii loco, hoc quoque adjecit, nempè novam apud *Mülhusium* diætam *Electoralem*, in ipsas *Idus Septembres*, indictam aperiri. De hac quidem ità esse, ut citrà dubium stato tempore *Electores* ipsos met conventuros existimet. Sibi nihil antiquius fore, quàm ut maturrimè cò excurrere possit. Illic enim de pace reducenda aut ad minimum deliberandum, aut parasceuen, ac media, pacis præparatoria, proponenda, venire.

Quæ cùm *Rex* ad animum admisisset, *Conventusque* ille *Mülhusanus* jam porrò ad effectum spectaret, statuit, legatos suos illuc quoque dimittere, an si pax rectiùs coalescere possit. Quo nomine, pro impetrandâ itineris, atque salvi conductus, ut vocant, fide, ubi ad *Cæsarem* humanissimis verbis dedisset, eâdemque fideliâ pro *Angliæ Regis*, *Electorisque Palatini*, ut vocat, legatis, simul mittendis, institisset, per tubicinem hos codicillos, missis juxtà extractis, ac transumptis, *Thillyo* commendare cœpit, sub spe, futurum, ut citiùs, rectiùsque expedirentur omnia. Sed præter exspectationem res ex transverso cecidit. *Thillyus* n. tubicine, aliquot per septimanas detentum, tandem re infecta ad *Regem* redire jussit. Atque ita factum, ut *Regi* (quod multorum in oculis insolens videri tùm poterat) mittendi legatos facultas negaretur.

IV.

Pacificationis articuli Daniæ Regi objecti.

ITà verò cum rebus inclinantibus *Daniæ Rex* à duobus confertissimis urgeretur exercitibus, quibus par non erat, fortunamque (ut in adversis fieri amat) ità experiretur obluctantem, atque insidiosam, ut etiam amici cum felicitate vultum mutarent, etiam subditi, fide excusâ, victoris in *Cæsaris* partes transirent, consectarium utique erat, ut duræ pacis leges ejus in caput caderentur. Itaque insequentes sive articuli, sive leges, fallor? an ex aula *Cæsaris*, an *diæta* illa *Mülhusana*, *Regi* tùm objici cœperunt. Nempè, illis sub conditionibus, *Cæsar* pacem *Regi* dabit: Si arma deposuerit: officio *Archistrategi* per *Inferioris Saxoniæ Circulum* renunciârit: *Archiepiscopatibus*, atque *Episcopatibus*, sese abstinuerit. *Holsatiæ Ducatu*, per feloniam amisso, cæterisque *Cæsaris*, atque *Imperii*, feudis, cesserit: horumque omnium in fidem *Glückstadam* fortalitium tradiderit. Præterea *Rex* belli impensas refunderet: damna, incendiaque facta, compensaret: prætensionibus, actionibusque, in universum omnibus, non tàm *Imperii Principes*, *Ordines*, *civitatesq.*, quàm inprimis *Brunsuicensem*, & *Lüneburgicum*, *Ducatus*, concernentibus, valediceret: adversùs *Cæsarem*, familiamque *Austriacam*, confœderationea quascunque tolleret. Tandemq; *Isthmo Danico*, juxtà tenorem veterem, citrà auctionis impendium, pro commerciorum liberè exercendorum commoditate, uteretur. Deque his omnibus conceptissimis caveret & verbis, & codicillis.

Io. Petri Lotichij
RERVM GERMANICARVM
LIBER XIIX.

CAPVT I.

De Cæsareanorum per Holsatiam, Iutiamque, progressibus.

I.

Cæsareani in Holsatiam penetrant.

NOn imprudenter à veteribus bellatores fulminibus comparatos fuisse, vel ex isthâc historiæ serie possit innotescere. Quis enim non videt, fortunâ vela pandente, *Cæsareanos* victores superato, subjugatoque, *Inferioris Saxoniæ Circulo*, illud *Carolinum*, τὸ *PLVS VLTRA*, imitari, fulminisque instar proterere, inque ulteriores *Daniæ Regis* respectivè provincias, *Holsatiam* nempè, *Iutiamq́*, *Slesvigios* & *Ditmarsos* penetrare, cœpisse? De *Holsatia* verò primùm, dein de cæteris, dispiciemus.

Posteaquàm ergò à *Cæsare* propositas pacis illas leges, nimis eduras *Rex* admittere haud quitus esset, *Thillyus*, fortunam suam in numerato habens, inceptum sedulò urgere, *Danicosque* in *Hammaburgis* finibus, *Primsberga* arce, & *Stillberno*, expugnatis, ejicere pertexit. Hac ita ex parte, *Thillyo* cõtinuâ felicitate utente, ex altera *Fridlando* copiis inductis rerum potiente, factum, *Rex* ut *Glückstadam* pedem referret, legionibus *Danicis* versùs *Steinbergam*, *Crempenamque*, ac loca palustria, sese recipientibus. Sic in *Holsatiam* promotum est. Intrà quam cum regii nec blanditiis, nec minis, adducti arcium, munimentorumque, amplius, vel defensionem pararent, *Thillyo Casseldorfium*, *Ietzehoa*, & *Ellensbornum*, fortalitia, citrà magnum laborem, militisque jacturam, cesserunt.

II.

Durlachius per Holsatiam à Schlickio caeditur.

ADhûc dùm *Durlachius Marchio*, bello alioquin, tueri, conabatur, copiis instructus, si fortu[na] a voluisset, non contemnendis. In illum *Schlickius Comes*, eâdem fortitudinis laude commendatus, invectus, ampla, atque eleganti, victoriâ potitus est. Ut sic commodè utrinque operæ videri possent bipartitæ, nempè, identidem *Cæsar* ut vinceret, & *Rex* subinde ut pateretur. In potestatem *Schlickii* venerunt triginta duæ machinæ bellicæ, cum signis quadragintà tribus, manubiisque, & prædi[s] amplissimis. *Durlachius*, paucis cum tribunis, navium ministerio evasit. Cæteræ legiones in verba *Cæsaris* jurârunt. Ità universa in potestatem vi[cto]rum venit tùm *Holsatia*.

III.

Croatæ in Ditmarsos irruunt.

NEque hìc substitit victorum fortuna. Sed, dum passim multi vincerentur, plures supererant, qui vincendi præberent materiam. Neque huic felicitati sufficiebat *Holsatia*. Sed omnis sinus, tametsi abditus, omnis in proximo tellus, tametsi freto absceissa, quæ fulvum promitteret aurum, (sicut aliâs de *Romanis* olim suis publicavit, *Arbiter*) hostis erat. Quâ aviditate *Croatæ* velitares perciti, stimulante intrà præcordia prædæ novitate, *Cimbricam Cherronesum*, sive *Ditmarsos*, ut vocant, impetus suos extenderunt. Indigenæ aquarũ, stagnorumque, inductionibus sese communire gnari, perrumpendis votaginibus operam dederunt. Sed etiam hoc erat frustraneum. *Euro* enim, sive *Subsolano*, adverso, atq; in contrarium obnitente, aquæ repressæ superinduci non potuerunt. E[u]r[us] quoque cum ventis, prout videbatur, litigandum tùm erat *Danicis*, clementis propemodùm ipsis n[o]...

Quæ cùm fati vis, interruptusque tenor, percelleret regiorum animos, fortunâ etiam libidinem in *Ditmarsos* proferente, desperatâ defensione in partes Cæsareanorum ultrò descenderunt.

Neque segniùs tùm *Rhamnusiâ*, suâ *Fridlandus* utebatur. Qui cùm *Bredenburgum* fortalitium vi expugnâsset, audaciæ miscuit sævitiam. Quòd enim ægrè ferret, superesse, qui armis suis resisterent, omnes masculos ætatis paulò adultioris cruento sacrificio *Marti* suo immolavit.

IV.

Schlickius, & Fridlandus in Iutiam castra promovent.

Dania Regis copiis non uno loco vasa colligentibus, sesque in claustra, ac recessus tutissimos, recipientibus, patuerunt itinera, atque aditus, per *Slesvigiam, Iutiamque*, victoribus, *Vilstermarca*, & *Renzburgum*, fortalitia, præsidiariis per aquas dilabentibus, oppidò deditionem obtulerunt. *Schlickius*, præcognitum habens, interiorem per *Iutiam* regias copias sub *Nellio*, *Francis. Carolo, Duce Lavenburgico, Holckio, Baudisio*, & *Calenbergio*, tribunis, itemque cohortibus *Slesvigianis*, conglobari, magnis itineribus profectus, nihil tale exspectantes invadere cogitavit. Sed illi, de hostium adventu edocti, nocte intempestâ, non sine confusione, *Alburgum* properârunt. *Schlickius*, quàm opportunum esset in fugientes animadvertere, intelligens, relictis à tergo impedimentis, admissis equis in *Danicos* promovit, usque dùm in eos propè *Alburgum* incidit. Regii, visis hostibus, per civitatem moverunt, ad portus maritimos in proximo, festinantes. Præviderat hoc *Schlickius*. Ideòque *Scharfenbergium* *Chiliarcham* pridie præmisit, *Danicis* receptui, & portum maritimum intercepturum. Hic eo loci tres regiorum cohortes feliciter fudit, Ut *Conradus Nellius*, ac *Calenbergius*, unà cum viginti octo cohortibus, in claustrum maritimum confugerent, quod duos saltèm ostendebat aditus. Hos *Schlickius*, superinductâ mille pedestrium manu conclusit, ut nullus evadere posset. Quamvis igitur cohortem equestrium præmisissent, regii, qui naviculas adducerent, transfretationem accelerarent, nihilo-minùs nullâ fugæ ratione affulgente, visum est, per tubicinem *Schlickii* victoris gratiam interpellare. Quæ conclusis promptè obtigit. Ità novâ succedente victoriâ, tribuni omnes capti, equestres verò gregarii, numero millenarios tres æquantes, partim sub aquilas *Cæsaris* recepti, partim, equis, armisque, cauti, catervatim extrà provincias ejecti sunt.

Inter hæc *Fridlandus* victricia passim & ipse protulit signa. Qui, *Flensburgo*, & *Kiela*, civitatibus commodè munitis, potitus, simulátque interiorem in *Iutiam* penetravit. Incolæ, nihil minùs, quàm hostes tàm potentes, præstolati, confusis, & attonitis, similes, palantes diffugerunt, oppidis, arcibus, pagis, domibus, prædiis, bonisque, ac fortunis, omnibus, præ militum sævitiâ, à tergo relictis. Undè cum *Cæsareanis* illis non nisi suaviter, præclarè, atque ex animi sententia, agebatur. Ut jam non tantùm integra *Holsatia*, exceptis *Crempenâ*, & *Glückstadâ*, fortalitiis illis præcipuis, sed etiam *Iutia* ferè omnis subjugata expilaretur. Nihilo-minùs *Holsatiæ Duci*, *Cæsaris* partes sequenti, parsum est; Ut iussu *Cæsaris*, ejus regio, ac patrimonium, dimitterentur intacta.

V.

Anholtinus, nomine Thillij, VVolferbytum, & Nynburgum, concludit.

Cæsareis aquilis, fortunâ carbasa inflante, ad modum fulminis, ad *Balthicos* usque maritimos tractus, curriculo procurrentibus, sive provolantibus, supererant à tergo *VVolferbytum*, & *Nynburgum*, non postremi commatis fortalitia, *Danicis* præsidiis firmata. Quæ cùm latè per hosticum prædis inhiarent, excursibusque Cæsareanos fatigarent, *Anholtinus*, aliquot retentis secum legionibus, hoc egit, ut prædatores illos coerceret, in primis *VVolferbytum*, ac *Nynburgum*, concluderet. neque hic conatus frustrà fuit. Etenim tàm arctis limitibus *Nynburgenses* circumscripsit, ut pro more ultrà pomœria excurrere haud quit tùm essent.

Tentaverat quidem adhuc *Daniæ Rex Albim*, *Visurgimque*, navibus, ac munimentis, asserere, immò sibi vendicare. Hoc non ignorans *Anholtinus*, parte copiarum apud *Nynburgum* relictâ, cæteris cum legionibus versùs *Bremam* educens, quid regii apud *Visurgim* molirentur, inspexit. Undè cùm millenarium equestrium *Stadam* emisisset, illi in ducentos equites regios incidentes, plerosque fuderunt, *Dalvigo* ductore, cum tribus signis, & captivis nonnullis, *Rotenburgum* in custodiam relato. Sic undiq;, & antè, & retrò, atq; ab omnibus ferè angulis, *Cæsareanis* alma favebat felicitas. Quâ ad animos admissâ, *Danici*, *Visurgis* custodiâ hactenùs agentes, recisso ponte *Visurgi* imposito, vasa colligebant, loca quæsituri tutiora. Sed exciderunt proposito. Quòd n. à *Cæsareanis* anticiparentur, tàm naviculas, quàm machinas aliquot bellicas, amiserunt. Ducenti tùm *Anglicani* è navibus in viciniam mortis projecti perierunt. Reliqua manus, desertis munimentis, totidem viis, quot essent profugi, & errantes, dilabi maluit, sic transitus per *Visurgim* ad *Bremam* usq; denuò Cæsareanis patuit reclusus.

VI.

Buxtehudani in præsidiarios Danicos injurii.

Nihilo-minùs *Morganus* tribunus, *Anglicanas*, & *Scoticas*, ducens cohortes, etiam tùm infrà *Bremam*, pedem figebat. Hic rectiùs pugnare, non fugere, didicerat. Qua de re cum Cæsareanis continuis ferè experiebatur velitationibus. Ut & per Vrbem annonæ, itemque pestis, flagellum, sic quidem prœritaretur, *Anholtino* suprà, & *Morgano* infrà per *Visurgim* commercia intercipientibus. Sed quid hoc loco de *Buxtehudæ* civitatis incolis aspergemus? Etiam hi, rebus *Regis* sub adversis, vultus cum fortuna exasperabant. Ut, super *Cæsareanorum* felicitatem unicè intuentes, non tàm in præsidiarios *Danicos* oculos invidos obliquarent, sed etiam manus hostiles capedirent. Ità armis spoliatos contemptim è civitate ejecerunt, ejectis verò, majori cum ignominia, armorum spolia reddi jusserunt. Rectissimè olim vel à *Iustino* hunc ad locum prædictum est. Quid verò ille? Quò, inquit, *fortuna, eòdem & favor populi inclinat.*

***

CAP.

In hun[illegible] re equites aliquot personati impetum faciunt, ut exploso sclopeto *Capperus* [illegible]co [illegible] exspiratet. Rumore per urbe[illegible], *Sabscius Bohemus* suspectus esse cœpit, adeoque, una cum ministris aliquot, è vinculis [illegible] am dicere iussus est. Eius enim bona, eò, q[illegible]d, rebellionis m perae *Bohemica* reus, illis exci[illegible], in fiscum antè redacta, ad *Capparorum* per donationem v[illegible]rant. Ut vel [illegible] suspicio in eum facilius cuderetur, led latebat adhuc sub tunica, vel stola, mulie bri, domesticus, & atrocior *Sabscio* hostis, nempe v[illegible]r adultera. Quæ modò non cum hoste [illegible] ariti amores, ac [illegible], misc[illegible], sed maritum [illegible] prodere, in eum coniurare, eius necem non solùm suadete, sed & ipsa [illegible]o nata coràm urgere, atque intueri, maluit. Hem infamem, & ipso *Nerone* crudeliorem adulteræ sævitiam. Ha[illegible] è vinculis *Sabscius* [illegible]set, etiam in adulteram tam impu[illegible] ituin e[illegible] Et hæc inprimis, quæstionibus subiecta, omnia, ut præmissa fuit, sese ordine habere, promptè c[illegible] mare cœpit. Tam atrox autem occurrebat hoc scelus, ut in istam sententia[illegible]retur, nempè & a[illegible]ram, & parrici[illegible] ream, primùm virgis cæden[illegible]am, postea vivæ in terram [illegible]cfossæ palum per præcordia transadi[illegible]udum, esse. Sed, quod id quidem supplicii genus apud *Pragam* inhumantius, & nimis atrox, visum esset, ad intercessiones, pœna mitigata fuit. Proindè, propridie *Cal. Februar.* in fœdum carnificis [illegible]rum posita, mox è veteri *Praga* in *Pragam* minorem delata, an ox virgis bis cæsa, mox in *Pragam* veterem reducta, denuò virgis lacerata est. Indè, è curru, raptat sub foro *Pragæ veteris*, ultimum antè lares patrios, capitis supplicium luit.

Quatriduo el[illegible]pso, *Sabscius*, intrà ar[illegible]em *Pragensem* [illegible] omanè, eodem capitis supplicio geminum expiavit reatum. Qui cum nullis verborum inductionibus in supplicium præsens consentire vellet, carnifici usque adeò mol[illegible]us, ac contrarius, ecce feralis minister, magistratu sic iubente, quomodocunque capitis amputationem efficere posset, sive ex lege, sive extrà legem, hoc fiat, ut perficeret, ammonitus est. Tametsi igitur cervice præexistente angusta, crassa[illegible] [illegible]tus in dexteram malam, capi[illegible] partem, [illegible] ni[illegible]ilo[illegible] violent[illegible] ferri ossi[illegible] pe[illegible] is facilè o[illegible] bu indignantem [illegible] reus e[illegible]avit.

CAP. VI.

De Ioan. Schvvickhardi, Electoris & Archiepiscopi Moguntinensis, & Ludovici, Hessorum Landgravii, obitu.

DE *Cæsaris* tribus illis hostibus, eodem anno fata, nec[illegible]tate præ[illegible] modò ante visum est. Se[illegible]r, [illegible] excessibus eorum *Principum*, qui q[illegible] dem *Cæsari* fuerant & [illegible] & fidel[illegible], in compendio q[illegible]que agamus. Ex [illegible] *Ioannes Schvveickhardus, Elector, & Archie*[illegible] *Moguntinus*, post [illegible] quam *Cæsari*, atque *Imperio*, [illegible] nis virtutem, & [illegible] n iam, appro[illegible] pl[illegible] norum [illegible] vi[illegible] m [illegible]cit *XV. Cal. Octobr.* circa vel[illegible] an[illegible] ætatis qu nto [illegible] [illegible] ptu[illegible]um. C[illegible] *Asciburgum* fu[illegible] [illegible] pene arce [illegible] tuin, an[illegible] piè d[illegible] c[illegible] navi, no[illegible] colore t[illegible] co[illegible] m[illegible]rem atrorem oste[illegible] fi[illegible]n, [illegible]ndo *Mœno Moguntiacum* [illegible] In [illegible] *Mœni* al[illegible]ot equ[illegible] in[illegible] e[illegible], item que[illegible] vel imme constr[illegible] e[illegible] cub[illegible] *Francofurtensium* civi[illegible]em, [illegible] rum per universa *Catholicorum* [illegible] conc[illegible]antibus.

In illius locum surrogatus est *XII* [illegible] *vembr. Georgius Fridericus à Grei*[illegible] *Vvormatiensis, & Præpositus Moguntinus.* [illegible] tum non generis nobi[illegible]ssimi d[illegible] entia, eruditio, pietas, pacisque amor, [illegible] in gens f[illegible] tunt.

Sicut autem vi[illegible]tum, amici[illegible], [illegible] *Cæsarem*, & pacis, studia conci[illegible] *Elect. & Archiepiscopum Moguntinum, Ioan. S*[illegible]*ardum*, itemque *Ludovicum, Hessorum Land*[illegible] *fidelem*, [illegible]m fata, Deu[illegible], [illegible] [illegible] Principis mors hic [illegible] *Princeps* tam [illegible] coruscans, [illegible] *Cæsari*, atque *Imperio* [illegible] a[illegible] [illegible], tàm adverso, ac [illegible] a[illegible] dext[illegible]tatem, ac con[illegible] æterno elogio [illegible] *fidelis Imperio Princeps* [illegible] men, insign[illegible] merito, co[illegible] cùm per[illegible] t sept[illegible] decubuisset, [illegible] torum, pignorumque, itemque con[illegible] & ministrorum, acerbis lacrymis, pie, & [illegible] dece[illegible] *VII. Id. Sextil.* men[illegible], cum [illegible] rè, excessum *Ioan. Schvvukhardi Elect.* at[illegible] *Archiepiscopi*, [illegible]tevertens.

Excitatum e[illegible] [illegible]us more solenn[illegible] [illegible], [illegible] *Hessorum Landgravio, Principe*, [illegible] Virtus, & Pietas, [illegible] videntur [illegible] ut pompa hæc funebris, raro pi[illegible] ex[illegible] to[illegible] volumine [illegible] figuris in æ[illegible] fi[illegible] Etiam à *Ioanne Georgio, Saxoniæ Electore* [illegible] *Principis* memo[illegible], & honorem *Castro dol*[illegible] *vocato*, pretiosis cum impensis, apud *Dresdam* [illegible]o, & concele-brato.

Externa.

I.

Aliorum virorum illustrium, doctorumque, emortuales.

EOdem hoc anno fatalem lineā implevit *Marquemontius Cardinalis, Lugdunensium in Gallis Archiepiscopus*, vir, non tàm præsulatus officio, quam vitæ [illegible] tate, ac modestia, inclitisq;, suspiciendus.

Il[illegible] humanis emigrationem paulò post, æstate in autumnum vergente, aliquot passangis ponè insecutus est *Franciscus de Bonne, Dux Desdiguerius*, virtute, ac fortitudine militari, meritisque in *Gallias* illustri[illegible] *Principes*, quos *Franciæ Pares* vocant, in [illegible] *Regis Christianiss.* [illegible] ctus ac collocatus [illegible] ubi *Calvinianorum* partibus adhæsisset, mox [illegible] ad *Catholicos* transiit; [illegible] ad tantas dign[illegible] [illegible] omit[illegible] *Regis* favore, pervenit. [illegible] octoginta, & quatuor [illegible]

Neque hoc [illegible] par [illegible] *Theol*[illegible] *Augustanæ Confessionis*, nempe *Ioannes* [illegible] & *Balthasar Meisnerus*, ille [illegible] *Wittebergensis Academiæ*, professo[illegible] licet vitæ mortalis [illegible] sunt, nihilominus [illegible] eruditione, & scripti[illegible] [illegible] compe[illegible]tur. [illegible] tate, & eruditione famæ, [illegible] unt, ita [illegible] *Comes de* [illegible], *Italus*, [illegible] que, [illegible] per *Vngariam* [illegible], co[illegible] hoc tempore ad [illegible] abeundo, in fecit.

Io. Petri Lotichij
RERUM GERMANICARUM
LIBER XVII.

CAP. I.

De Thillyo, Holsatos, & Megapolitanos, pro Cæsare, interpellante.

I.

Thillyus, Holsatiæ Ducem, ne rebus Danicis accedat, dehortatur.

POst aliquam intercapedinem, ad res *Danicas*, & *Thyllium* [illegible] vertimus. [illegible] tametsi nu[illegible] pe[illegible] ne a[illegible] *Lutheram* prælio vicisset, nihilo[illegible] vi[illegible] lantissimi duci[illegible] part[illegible] [illegible], instar *Agamemnonis* [illegible] *Homerici*, dùm cæteri dormiunt, remissi[illegible] que ag[illegible], n[illegible]il ad extremam sedulitatem reliqui f[illegible]. Proinde, [illegible] *Daniæ Regem* per *Holsatos* comi[illegible]ia celebrasse auxiliaque conquisivisse, cognovit, omni operâ scriptis, factisque, sibi contra nitendum esse, iudicavit. Sicut enim non sufficit semel vicisse, sicut *Hannibali* apud *Livium* obiicitur, nisi aliquis victoriâ uti noverit. Ità, dùm confidentia è triumpho obrepit, hostisque, tametsi repulsus, a persecutione liber est, haud raro accidit, ut præsumptione, ac confidentia, victoris, [illegible] ctis intra præco[illegible]dia [illegible] edeat animus, captataque oc[illegible]sione in securos impetus redinte[illegible] rari, [illegible] aque fortuna clades in victores verti antecedensque triumphus obsc[illegible]ari queat.

Thillyus igitur non tam vincere, [illegible]m vi[illegible]oriâ uti, edoctus, procerum per *Holsatiam*, animos, in pri[illegible]is *Ducem*, a *Rege* ab[illegible]lienare, atque obliquare labora-

laboravit. Qua de re sequentibus codicillis *Ducis* animum tentare cœpit: Necessitatis, inquit, ex lege celare non possum, ô *Dux*! quod iampridem fama mussitat, tùm scriptis, in publico extantibus, evulgatum est; Illud autem est. Nempè *Regem Daniæ* per *Holsatiam* comitia coëgisse, passimque per *Gerhardum Rantzovium, vicarium*, per omnem provinciam conclassasse. Quæ cùm res, alioquin insolens, *Imperii* legibus, ipsique *Imperatori*, adversa accidat, iuxtàque in manifestum *Holsatiæ Ducis* præiudicium vergat, tùm maiorum institutis refragetur, non potui non paucis hisce salvam tibi movere. Eo igitur spectat hæc interpellatio mea, ut nullus dubitem, te ea omnia, quæcunque ad DEI honorem, *Imperatoris, Electorumque*, ac *Principum* fidelium securitatem, iuris, ac possessionis propriæ, observantiam, posteritatis emolumentum, pacisque communis reproductionem, pertinere videbuntur, pensiculatius animis excussurum esse, quàm ut momentaneam, atque oppido formidolosam, belli aleam tentare, reique totius summam in acie novaculæ, quod dicitur, ponere, affectus sis.

Per fidem! dùm pax, dùm conciliatio, mediaque tranquillitatis offeruntur, ac prostant, quis, nisi imprudens, armis studeret, extremisque belli fluctibus sese implicaret? Hæc dùm bona, *Cæsaris* nomine, ô *Dux*, tibi offero, bonaque, ac sincerâ, fide autor accedo, vites, immò vites, blandiens primâ fronte, mox intùs urens, atque ineluctabile, Martis opus, dubitare nullus debeo, quin stantem antè fores felicitatem, ac securitatem, præ funestis dissidiis, eligere, plenisque valvis in atrium, ac præcelsam tuam familiam, admittere, velis. Hæc tibi, ô *Dux*, curæ sint! De his, quæ salutaria evenient, seriò velim cogites. Hoc fides *Cæsari, Imperioque*, data, exigit. Hoc provinciæ, hoc tibi, utile est. Hoc, iure maiorum, expedit, incumbitque. Hoc salus denique ipsa postulat; Hoc ego quoque, officii ex lege, inculco, consulo, urgeo.

II.

Eiusdem ad Holsatiæ Equestres dehortatoria.

NEque sic se satis officio suo fecisse arbitrabatur dux circumspectus, nisi pari opera *Equestrium*, tanquam *procerum*, per *Holsatiam* animos, iam tum novi cupiditate belli inflammatos, literarum delinimentis *Cæsaris* in partes inflecteret, atque humanitate illis audaciam expugnaret. Ita autem ille: *Thillyus Equestribus* per *Holsatiam S. D. P.* Non modo fama, latè increbrescente, sed ex ipsis comitiorum *Rensburgensium* per *Holsatiam* actis, ac decretis, [illegible] *Gerhardi Rantzovii, Daniæ Regis vicarii*, [illegible] innotuit, quibus rationibus, in [illegible]dium [illegible] vos adducti, in *Cæsarem* vultum elevare, resque novas agitare, fidem, atque obedientiam erga supremum *Imperii* caput, cui utique omnes [illegible] sitis subiecti, evertere, præsu[illegible] [illegible] verò ea sit *Cæsaris* inclinatio, ut [illegible]

tari, inordinata, & impetuosa, id genus consilia expectorare, ex adverso immunitates, iura, ac privilegia, tàm sacra, quàm profana, confirmare, condignatus sit, utique monstro simillimum istud quidem videri potest, dùm, excussâ *Cæsaris* aliâ clementiâ, ac pietate illâ, inimicorum consiliis accedutis, falsisque adversæ partis persuasionibus aures præbetis. Videte, an non hoc sit, DEO repugnare, *Cæsari* fidem, atque subiectionem, negare, pacem, ac tranquillitatem, in funestum, & illegitimum, bellum mutare, vosque omnes, unà cum provincia, familiis, bonisque omnibus, in inextricabiles labyrinthos, ac procellas, præcipitare velle? Si creditis, non aliquid in animo vestro dimine, periculosam id genus viam [illegible]re, [illegible] ne libertatis, privilegiorum, ac concessionum iactura, emergere, poteritis. De eo, quod [illegible] tusmus, ut vocant, *Hispanici* vobis atrocibus bis inculcatur, nugæ sunt. Numquam enim *Cæsar* animum subiit, ut vobis libertatem labefactare, sacra eripere, ultimisque vos, vel trolo[illegible]ue, periculis obiicere, præsumpserit.

Sciatis verò, id genus figmenta, ac larvas, de industria emergere, ut vestris tam animis, [illegible] oculis, caligo inducatur, inque manifestum [illegible]rum voraginem, ac præcipitium, devo[illegible]. A[illegible] lia est, oppidoque contraria, mens *Cæsaris*, [illegible] culentis hucusque declarationibus, [illegible] dehortationibus, etiam erga vos, contestata; [illegible] obtemperare nolle, sit refractariorum, credere nolle, sit improborum. Usque adeo, quid adversariis, etiam sub diæta illa nuper *Brunsvicensi*, fuerit animi, ab eventu vobis liquere queat. Illi, cùm *Cæsar* unicè in pacis recuperationem intentus esset, adversa pars, novis, ac periculosis, foederibus implicita, non hoc [illegible], ut [illegible]utaria pacis ac commendata bonitas restauraretur, [illegible] magis, turbatis *Imperii* rebus, *Anglicani, Scoti, Hiberni, Galli, Vngari*, ipsique *Turci*, & barbari, in *Cæsaris, Electorumque*, & *Principum*, fidelium, capita, [illegible] passim agminibus, immitterentur. Numquid eo nomine toties proscriptus ille *Mansfeldius* inferiorem hanc *Saxoniam* irrupit, com[illegible]ca[illegible] sumptibusque, instructus, & adiutus, o[illegible] Numquid *Ioan. Ernestus, Dux Vinariensis*, codem consilio, iisdem armis infestus, in *Silesiam, Moraviamque, Cæsaris* provincias, impetum fecit, n[illegible] pe ut nova seditionum, nuper sopitarum, inc[illegible] resuscitaret? Numquid denique per *Pannoniam* laboratum est, ut cum *Christiani* nominis ignominia perpetua, *Turci*, barbarique, evocar[illegible] quidem in perniciem *Cæsaris, Austriacarumque* provinciarum, extrema de facto etentarent on[illegible]

Interrogate iam humanitatem, inquam, vestram, an id genus hostiles, & periculosi, processus, sub colorata ante *Circuli Saxonici* defensione, excu[illegible] amplius evaleant. Ut igitur DEO obtemperetis, hoc pietas iubet. Ut *Cæsari*, tanquam supremo *Imperii* capiti, obedientiam, ac submissionem, præstetis, hoc fides inculcat, hoc leges postulant. Sec[illegible] adversis contra *Cæsarem* armis (quod abominandum!) insurgetis, classicumque infaustum canentes in provinciam illam vestram, [illegible] plebem incon[illegible]

Ecce! quàm temerè iactatis hac in parte maiorum vestrorum virtutem, obliterabitis magis, quàm augebitis, si DEO repugnetis, si in *Cæsarem* insurgatis, si in leges peccetis, fidemque, & constantiam, eiuretis. Scitis, quid impendere amet legis divinæ transgressoribus, fidei datæ, & obedientiæ debitæ, violatoribus. Ipsum vel *Fridericus Palatini* funestum, & stupendum, exemplum vos admonere debet, ut sapiatis, rebusque novis animos subducatis. Ille vobis instar speculi sit, in quod intueamini. Scilicet, iusto DEI iudicio, illis ipsis in campis, in quibus à *Bohemicis Proceribus Rex* consalutatus erat anno præeunte, una cum copiis omnibus oppressus, deletusque, est. De cæteris vivis luculentissimis, quibus divina prouidentia *Cæsarem* nobilitavit, totus hic mundus prædicere didicit. Ut non minùs admirari, quam obstupescere, liceat, tot luculentas acies, tot famosos, *Cæsari* hac tempestate adversantes, exercitus, eadem sub caussa sontica, diviná in partes veniente vindictá, cæsos, profligatos, prædæque atque expilationibus, non absque hostium rubore, ac dedecore, expositos fuisse.

Quid igitur prod[illegible]rit, inquam sicubi illorum consiliis, ausisque, qui frustra *Circuli* ac patriæ, defensionem iactitant, acced[illegible]is, si pace [illegible] patria, velut virgis, flagellisque, eiecta, formidolosum bellum, cædes, lamenas, provinciæque desolationem, atque interitum, inconsulta audacia accersatis? Etiamnunc, antè fores stantem, pulsantemque, clementiam *Cæsaris* admittite. Etiamnunc, dùm licet, pacem turbis, ac procellis, præferre discite.

Hæc, inquam, hæc tam sincerè animos ad vestros admittite, quam candide, a me, & quidem *Cæsaris* iussu, & nomine, inculcantur. Ut enim impetuosis aduersæ partis consiliis animos adiiciatis, contra *Imperii* constitutiones delinquatis, *Cæsaris* pietatem aversetis, fidemque tusuper habeatis, caussa sufficiens, & idonea, nulla est. Agite igitur, quod quidem vos, maioresque vestros, decet, & *Imperii* hostibus vos subducite, classico abstinete, arma, turbasque, eiurate, hostibus auxilia, commeatumque, negate, inprimis *Cæsari*, supremo *Imperii*, vestroque magistratui, fidem, constantiamque, immo vosmet totos, approbate. Ita quidem futurum [illegible], ut pro pœnis, ac priuationibus, secundum [illegible], publicatasque dehortationes, irrogandis [illegible], iurium, immunitatum, ac pri[illegible] [illegible] avitorum, concessionibus iam, & dein[illegible], [illegible], atque ex voto, gaudeatis, pot[illegible], ac præmiis, quàm ullis [illegible] bus animis, [illegible] iudicemini. Atque hæc est totius rei su[illegible] [illegible] quidem *Cæsar* a vobis, [illegible] verbis, non tam[illegible] qui[illegible] it, quam exspectat.

III.

Totidem verbis Thillyus Equestres Megapolitanos dehortatur.

Præmiss[illegible] ad Hol[illegible] dissuasoriis, sic port[illegible] *Thillyus* [illegible] fide [illegible], in rem *Cæsaris Megapolitanos* quoque ur[illegible] cœpit. Nempe, inquit, ô *Megapolitani Equestres*, à *Cæsaris* Legato, *Henrico Husano*, præsignificatum [illegible], vos ad eius, ex mandato *Cæsaris*, indictum conventum, apud *Rostochium* & frequentes numero convenisse, & fidem, obedientiamque, *Cæsari* debitam, conceptis verbis unanimi consensu compromisisse. Eo ipso, credite, rem maioribus, & nomine vestro, dignam fecistis. Ut nihil patriæ, nihil familiis, nihil rebus, ac commodis, vestris hoc temporis articulo salutarius designare potueritis. Prout igitur, auspicia fidelitatis vestræ laude digna iam tum prævent[illegible] sunt, ita quidem operæ pretium fit, huius [illegible] concordiæ, atque harmoniæ, incrementa deinceps a[illegible]antur. Quo nomine haud dubiam [illegible]dem in spem ve[illegible]io, fore, ut, sicut pulcrè cœpi[illegible], deinceps hanc [illegible]entem, hanc fidem, hanc con[illegible]tantiam, erga *Cæsarem* perseverare velitis.

Itaque neque dii finant, ut vos aduersæ partis consiliis, machinisque, aures præbeatis, aut vanis quorundam pollicitationibus spes vestras donetis, aut cruda vota in turbas, ac res novas, propellatis. Ut magis, quam integritatem ore profitemini, hanc corde impleatis. Ut *Cæsaris* mandatis, ac placitis, animos componatis. Ut hostiles, atque atroces, coniurationes fugiatis. Ut ipso opere, atque euentu, denique, quavis occasione, quouiscunque tempore, id, quod fasque, piumque, immò *Imperio*, ac *Cæsari*, debitum est, adimplere studeatis.

Tametsi autem de vestra illa fide, optimâque voluntate, dubitare velle, confidentia nostra non admittat, nihilominus, cum non fugiat, per *Regis Daniæ* emissarios, secundùm comitiorum *Rensburgensium* conclusiones, vos impendio, solicitari, operas vestras, unà cum *Holsatis*, contrà *Cæsarem*, supremum illum *Imperii* magistratum, ut coniungatis, indè est, ut, qui temporiùs admonerentur, digni visi sitis. Vetus, illud (& *Homericum*) nostis: Amici esse, amicum aminonere. Ut eo minùs vobis displicere debeam, dùm hoc intuitu veri amici partes suscipere elegi. Illud autem, vos rogo, pro prudentia vestra, diligentiùs expendite hæc per *Holsatiam* classica directè adversus *Cæsarem* [illegible] *Imperii* caput, tendere, legibus repugna[illegible] [illegible]nscioque *Holsatiæ Duce*, arma expediri; Ut necessario illius provinciæ equestres, aliique indigenæ, aduersus stimulum, ut aiunt, calcitrantes, extrema pericula, atque incommoda, pœnasque, legibus *Imperii* decretas, effugere deinceps haud possint. Quo igitur in periculo iam versarentur *Holsatiæ* proceres, atque equestres, hoc, sub integerrima fide, conceptissimis verbis inculcatum est.

Quod ut penitiùs etiam vosmetipsi intelligere possitis, ecce! dissuasoriarum illarum hic [illegible]emplum vobis datur. Illud, si non grave est, inspicite, arma sequestrate, & malo cavete. Utque *Cæsar*, ut *Imperium*, perspectum habeant, vobis quoque *Megapolitanis* nihil fide, nihil constantia, versus *Cæsarem*, antiquius, priusque esse, ecce! deposito omni colore, fucoque, in[illegible]ger[illegible]mè agite, *Cæsaris* in partes descendite, *Cæsarem* amare, hostes verò, pacisque, & patriæ, turbatores, odisse, nec consilio, nec operâ, nec re, iuvare, di[illegible]ite. Hæc illa sint arma, hæc, inquã, virtus hæc decora vestra.

Quibus,

Quibus, quod Cæsari debitis, persolvitis, quod patriæ prodest, commoditatis, quod maioribus vestris, & avito sanguine, dignum est, designatis, quod uxoribus, liberis, vobis ipsis, vestrisque possessionibus, adeóque iuribus, ac priuilegiis, gentilitiis, salutare fit, confirmatis, stabilitis, provehitis. Atque hæc deniqu[illegible] [illegible]errima ob obsequia, plenaque fidæ devotionis symbola, quos *Cæsar* amet, atque augeat, quos *Imperium*, hoc est, *Electores*, *Principesque*, fideles, commendent, digni luer[illegible]. Ut ipse vobis, (quod benè eveniat!) commodisque, ac laudibus, vestris apud *Cæsarem* non sim defuturus.

CAP. II.

De Daniæ Regis, & Saxoniæ Electoris, super pacis reproductione, deliberationibus.

I.

Rex Daniæ, super reassumenda pacis tractatione, Saxoniæ Electorem interpellat.

Nterea *Daniæ Rex* per *Holsatiam* auxilia expediebat; Et, inter cætera, *Nynburgum*, ad *Visurgim* fortalitium illud, commeatu, rebusque ad defensionem necessariis, confirmabat, variis simulátque per *Ducatum Brunsvicensem* intervenientibus inter *Cæsareanos*, *Regiosque*, pugnis velitaribus. Quòd igitur tristis, & miseranda, hoc tempore esset per varias provincias rerum facies, m[illegible], ut fieri amat, pleraque in[illegible]enter, licenterque, in subditos, rusticanos[illegible]e, perpetraute, ut pa[illegible] plebs tot malis attrita, penitúsque exhausta, sub pannosa egestate [illegible]re, præque extr[illegible] paupertate agellis suis valedicere, cogeretur, t[illegible]la apud a[illegible] *Romanam* (prout ferebatur) agitarentur consilia, augusto non minus, ac victorioso, quam m[illegible]i, *Imperatori*, pe[illegible]dere, [illegible] bus hic flore[illegible]bus, de pace ag[illegible] retur, antequam bona *Ecclesiastica*, i[illegible] *Protestantibus* [illegible]tercepta, plen[illegible]mè *Catholicis* qu[illegible]tan[illegible] [illegible]rentur, *Daniæ Rex*, ast[illegible], a[illegible] [illegible]rsantibus, denuo nihilominu[illegible] [illegible]ocilo[illegible] c[illegible]nnicere cœpit. Oppor[illegible] [illegible]m *Saxoniæ Elector* hoc agebat, ut pacis, nu[illegible] [illegible]run[illegible]igam fru[illegible]trà suscepta, tractatio[illegible] [illegible]. Au sic erescentibus pericul[illegible]s fal[illegible] [illegible]a a[illegible] p[illegible]flet. Ad illum igitur [illegible] [illegible]ibus: *Electoris*, [illegible]it, anipropendentem, *Regem*, è *Friderici*, *Slesvigiæ*, & *Holsatiæ*, *Duce*, litteris, didicisse. Quid enim *Cæsar* ad *Electorem*, & *Elector* ad *Ducem*, hac de re dedisset, abundè sibi inde innotescere. Eandem viam *Infantem Hispanicam*, *Belgii* gubernatricem, & nuper instituisse, & adhucdum calcare. Ut etiam sibi, apud *Ratisburgum* comitia celebranti, hoc propositum re[illegible]ricare nulla dubitârit. Proin[illegible], si quidem hic quoque *Reg*[illegible]t animus, ut tutam, honestamque, pacem, [illegible]antè, nullatenus ave[illegible]tur, rationes illas, super pacis reassumenda tractatione, displicere haud posse. Ut hoc me[illegible], tanquam oppidò salutare, insuper habere, ac n[illegible]gere, non sit affectus. De loco proindè, q[illegible]gati convenire queant, dispiciendum esse. [illegible] quidem nomine *Bruxellas*, extrà *imperium*, & [illegible]gius, distantes, non videri huic actioni opp[illegible]nas. Ut *Bremam*, v[illegible] civitatem idonea[illegible], eamque sub *Inferioris Saxoniæ* fi[illegible]bus posit[illegible] portuniorem arbitretur. Pariter *Ele*[illegible] to[illegible] controversiæ summam, utique q[illegible] per [illegible] tractationes, apud *Brunsvigam* nuper [illegible] ctius penetrâsset, esse im[illegible]minùs cognitam, a[illegible] spectam. Ut *Rex* optet, *Elector*, una cu[illegible] *Infante Hispanica*, aut operas conjung[illegible], a[illegible]t, si [illegible] hoc non rid[illegible]at, i[illegible] [illegible] negotio, præcun[illegible] ma *Cæsaris* autoritate, [illegible] ng[illegible]re, v[illegible]t. Rem salutarem esse, n[illegible] pacem, qua d[illegible] [illegible]dum foret. Hanc igitur intentionem n[illegible]que DEO displicere, nedum hominibus adversa esse posse. Si igitur *Elector* hoc pro congressu civi[illegible]tem commodam, sive *Brunsvigam*, sive *Bremam*, sive *Hammaburgum Angrivariorum*, sive alium locum, magis opportunum, unà cum *Infante*, eligeret, *Regem* daturum operam, ut neque honorem DEI, neque veterem *Germanicam* illam sinceritatem, libertatemque, postliminio revocand[illegible], atque adversùs *Imperii* æmulos ob[illegible]ndam, posthabuisse videri queat. Interim, ut sol[illegible], t[illegible]que unica, cum *Infante*, præsentem p[illegible]cis tractationem ineat, rationes alias rectà intercedere, atque obstare. Et *Cæsarem* toties pacis tàm *Religiosæ*, quàm *secularis*, satisfactiones approbâsse; Sed ab illis, qui sub fidelitatis colore nihil non ete[illegible]tant, hoc vinculum, multo olim sanguine partum, en[illegible] vari cœpisse. Sitque absque eo esset, ut *Infans* has operas coniunctim suscipere recuset, tum eo eventu *Regem* cum *Electore*, solo has [illegible]partes ve[illegible]nte, rectius rationes [illegible]re malle. Modo igitur *Elector*, pleni[illegible]m *Cæsaris* autoritate co[illegible], ha[illegible] re[illegible] so[illegible]s agere ve[illegible], utique sic quidem *Regem* affectum esse, ut pacis fi[illegible], atque honestæ, re[illegible]ationem negligere haud cupia[illegible].

II.

Electoris Saxoniæ ad Daniæ Regem responsoria.

HÆ [illegible] *Daniæ Regis* litteræ, curante *Friderico*, *Holsatiæ Duce*, per *Egidium Lanckaw*[illegible], [illegible] *sium Lübecensem*, *Electori* tri[illegible]nt intimatæ, h[illegible] i[illegible]e sententiam tum resc[illegible]. Quem[illegible]

mo, cognovisset, ut etiam in compositionis diætam, apud *Brunsvigam*, per integros quatuor menses cum semisse, excurrentes, una cum *Electore Brandeburgico*, nihil non operæ contulerit, an differentiis illis, belliq; gliscentibus incendiis, maturè occurrere, paciq; fidæ non minùs, quàm honestæ, commendatam bonitatem, restituere, quitus esset. Pariter ægerrimè sibi accidere, operam, & laborem, hunc omnem frustrà fuisse, remque ad eam, quâ nunc esset, faciem, atque eventum, devolvi nsuvenisse. Qua quidem de re, caussam in medio relinquendo, Deo committeret ejusce mali eventum.

De eo autem, quòd intelligat, *Infantem Hispanicam*, *Cæsare* præsertim consentiente, super pace intervenire, *Regem*q; ab hac actione non alienum esse, illud sibi cumprimis auditu jucundum evenire. Neq; dubitare velle, eam *Cæsari* intentionem esse præcognitam, ut, quid fieri velit, mox emergere queat. Ad se quidem nihil ejusmodi sive ab *Infante*, sive ipsomet *Cæsare*, pervenisse. Id quod, si deinceps usuveniat, se ità comparatum esse, ut nihil non, quod ad emendationem huius periculosæ tempestatis pertinere videbitur, operè lubens porrò adjecturus sit. Pacis amore sibi nihil antiquius, nihil que prius, esse. Hanc se totis animis afflictim desiderare, hanc unicè deperire. Ut nullus dubitet, etiam *Regi* hanc mentē esse, ut paci nihil prævertere velit. Pacem ergò, pacem, inquit, omnes bonos optare. Neque se hactenùs tam comēndatæ rei arbitrium, ac conciliationem, recusâsse, Ut etiam nunc hunc laborem subterfugere nolit Interim, moram sibi injecisse, *Regem* etiam tùm, cùm apud *Brunsvigam* tractationes ferverent, enmq; ad specialia, articulosque pacis componendæ, sese dimittere noluisse. Illud, ut jam demùm fieri queat, ad præsens institutum fore necessarium. Rationes, cujusmodi hactenùs *Regi* obstitisse viderentur, modò *Electori* per *Lanckanū Propositum* innotuisse. Interim, si *Regi* placeat, ad speci...lia ill... tandem descendere, nullum esse dubium, quin hæc via ad instantes tractationes futura sit compendiaria, operique valdè opportuna. Eo enim pacto *Electorem* apud aulam *Cæsaream* rectiùs futuræ tractationis fundamenta ponere, summamque negotii ad effectum deducere, posse. Nihil sibi hoc sub proposito quæri, nisi ut salutare bonū quantò ociùsematurari, suspiciones verò, atque opiniones heterogeneæ, removeri, queant. Nisi itaque *Rex* vel precibus ad hoc adductus, fastidiat, in peculiares, ut vocant, articulos descendere, sese lubenti animo arbitri, ac mediatoris, vices suscepturum, *Regi*q;, de consensu *Cæsaris*, tempus, locumque, designaturum, esse. Sin alius *Regi* sit animus, neque hoc adhucdum placere queat, præmetuere se, ne res, periculi plena, protrahi, interibique novis collisionibus, atque exacerbationibus, animos exasperari, contingat. Et hoc illud esse, quod mentem, intentionemque, suam, quam maximè vulneret. Secundùm hæc, consectarii loco, si *Regi* haud præcognitum esse, an eandem *Regis* confœderati viam calcare vellnt, an eandem in pacem animis ferantur. Super hoc enim dubio procul corollarium aulæ *Cæsareæ* oculos coniici. Denique amantissimis verbis *Regis* fidem obtestari, vellet tàm candidè hæc quæcunque ad animum admittere, quàm simpliciter, & ingenuè, scripta essent; Semelque confirmatissimum illud habere, *Electori* nihil gratius acceptiusque accidere posse, quàm ut nobile pacis almæ bonum, absque omni mora, quantò ociùs restaurari, impendensque patriæ calamitas funditùs recidi; atque eliminari, sustineat.

III.

Daniæ Rex petitos pacis ineundæ articulos ad Electorem Saxoniæ transcribit.

Ad illas *Electoris* obsecutorias *Rex* nihil dubitavit porrò animum suum penitiùs expectorare, unàque pacis tentandæ articulos adjungere. Ità verò ille: *Electoris*, inquit, in pacis reproductionem animum inclinantissimum, *Regem* modò non sub diæta *Brunsvicensi*, singulari cum studio, ac fervore, antè declaratum, perspexisse, sed etiam nunc eundem scopum, & quidem impendiò salutarem, cum voto, & desiderio, collimantem, magna, ac singulari, animi cum voluptate, intueri, atque ad amussim agnoscere. Dùm igitur insuper inter *Cæsarem*, & *Regem*, arbitri, sive mediatoris, partes offerat, rem illum præstare *Deo* inprimis gratam, toti non tam *Imperio*, quàm orbi *Christiano*, salutarem; Ut etiam *Electorali* cùm familiæ, tùm *Electori* ipsimet, emolumentum, & honor, indè peti possit. Hoc se illi, ex intimis animi penetrabilibus, contestatissimum facere, à *Deo* sibi præter pacem veram, & haud fucatam, nihil desiderari, utique cui belli infortunia per experientiam jam pridem sint cognitissima. Utrùm igitur quicquam in *Cæsarem* præter leges designare voluerit, conjecturam vel indè *Electori* esse facilem, dùm *Rex* ità quidem affectus sit, ut alteri, quod haud sibi fieri velit, facere, citrà summam necessitatem, abhorreat. Etiam initia præsentium sibi motuum parùm placuisse. Ut autem, tanquam ociosus fabulæ spectator, intueri debeat, quosdam fortunæ felicitate, & populi plausibus, hactenùs velut ebrios, altiora identidem moliri splēdoremque nominis *Cæsarei* factis suis tanquam colorem, obducere velle, hoc sese, & *Deo* committere, & ad se quoq; pertinere, arbitrari. Cæterùm, quò *Electori* re ipsâ patescat, *Regi pacem* curæ, cordique, esse, modò veram, & minimè larvatam, illam consequi fas sit, hanc in rem, tanquam majoris confidentiæ, ac certitudinis, symbolum, *Regem*, ad illius petitionem, attexere, & submittere, articulos illos, super quibus summam rei fundatam esse cupiat. Iam vel ex his omninò hneulentùm emergere, quo animo *Rex* in pacem feratur. Ut vel ipsemet *Elector*, pro sua humanitate, si velit, calculum ponere, &, utrùm *Rex* minùs facere aut mitiùs sese expectorare, possit, sententiam ferre sustineat. De *confœderatis* quòd *Elector* præoccupet, utrùm, nimirùm etiam illis hæc compositio placere queat, de eo nullum esse dubium. Super illis enim, modò recensitis, articulis confœderationem coisse Iterùm, atque iterùm, *Regem* confirmatissimum facere *Electori*, siquidem ejus operâ, procul excusso sive *Inquisitionis*, sive *Tridentini concilii*, jugo, atque executione, pax sincera, pax infucata, recuperetur, neve bellum nomine pacis, tanquam carbones ignitos sub dolosis cineribus, involvi accidat, labores illos, summæ felicitatis plenos, non nisi coronandos, *Electorem* verò ipsum, *Dei* bono-

rem, salutemque publicam, exquisita cum nominis existimatione, pro vehentem, omni exquisitæ laudis genere insigniendum, venire. De *Rege* ità quidem esse, ut ipsius animum, tanquam vadimonio obligatum, possideat, neque ulla occasione de fide, atque integritate, meritò, quisquam conqueri debeat. Hactenùs *Rex*.

Iam de *articulis* videbimus, *à Rege* propositis. Illi verò tales fuêre: Nempè utriusque partis exercitibus missio daretur, iidemque *ex inferiori Saxonia* realiter deducerentur. Simulátque loca occupata pristinis, legitimisque, possessoribus restituerentur. De modo verò copiarum utrinque deducendarum deinceps iniretur ratio.

Pariter *Saxoniæ Inferioris Circulus*, quantùm ad bellicas spectat præparationes, sese tàm legibus *Imperii*, quàm devotioni *Cæsaris*, conformaret. Ità pax, tàm *Religiosa* quàm *profana*, dicto, in vigore, & valore, pristino, staret, & confirmaretur. His consectaria accedunt, nimirùm *Circulus*, nullo sub colore, vel prætextu, qualiscunque esset, sive ab *Hispanicis*, sive *Ligarianis*, sive *Pontificiis*, *Cæsareanuque*, copiis deinceps onerarctur. Ut neque commeatus erogare, neque stativa, atque id genus impendia, ac molestias, ferre debeat. Sed omnia, secundùm *Imperii* constitutiones, defensionisque leges, tanquam lapidem *Lydium*, probarentur, perficerenturque. Ejusdem esse commatis, ne scilicet, *Episcopatus*, sive *Præsulatus*, hactenùs ab *Anno M. D. XXX. Augustanâ confessione*, itemque *postulationibus*, atque id genus juribus, utentes fruentes, turbarentur, sed plenis suis concessionibus jam, & deinceps, sicut à temporibus *Rudolphi II*, & *Matthiæ. I. Imperat.* obtinuit, gauderent. Quodsi verò controversiam, qualiscunque sit, illis moveri contingat, tùm quidem res omnis, juxta *Cæsaris* declarationem, *superiori Anno M. DC. XXVI. XVI. Cal. Februar.* factam, transigeretur.

Atque hi sunt illi *Articuli*, omnes, & singulos, confœderatos, videlicet *Galliæ*, *Angliæ*, *Sueciaque*, *Reges*, *Inferioris Saxoniæ Circulum*, *Batavos*, *Venetos*, *Gabrielem Bethlenum*, *Silesios*, & *Marchionem Durlacensem*, concernentes. Illis igitur ut omnes, singulique, comprehendantur, æquum fuerit. Inprimis verò, punctus de amnestia generali, ratus esset, ne cuiquam opera, ac militia, sua, quicunque foret, in fraudem, aut pœnam, vergeret.

Quo de necessario corollario, sub ipsis tractatibus, prout res postulat, dispiceretur. Interim illa *Regia* postulata sunto! Qualia tùm demùm, ubi tractatio cœperit, finieritque, salvo jure suo, *Rex* rata esse permittit, ac denunciat.

CAP. III.

De Daniæ Rege, Wolferbuti à præsidiariis gante: Aliisque eiusdem ferè notæ accidentibus.

I.

Frid. Vlricus, Dux Brunsvicensis, Daniæ Regem, super militis è VVolferbyto deductione, solicitat.

DVm hæc aguntur, *Frid. Vlricus*, *Dux Brunsvicensium*, postcaquam in partes *Cæsaris* transiisset, juxtàque militis regii abdicationem promisisset, diversis ad *Daniæ Regem* missis legatis, *VVolferbyti*, fortalitii sui, hactenùs à *Regis* præsidiariis detenti, restitutionem instanter urgere non destitit.

II.

Illi Rex humanissimis verbis negativè respondet.

SEd ea erat illius temporis, & militaris status, conditio, ut *Rex* hoc illi humanissimè negaret. Cujus rei, insequentes codicilli, *à Rege* ad *Ducem* dati, fidem utique faciunt. Illa autem *Regis* fuit tùm oratio: Tametsi *Rex*, inquit, cæteris, ut ajunt, paribus, *Duci* in eo lubens gratificari cupiat, ut etiam in rebus gravioribus illius commodis favere sit affectus, nihilosecius pro tempore sic quidem comparatum esse, ut, tametsi velit, non posset, tametsi possit, respectu hostis, prohibeatur. Interim, spem pacis velut è longinquo emergere, ac sibi ostendi. Ut ejus reducendæ studio *Elector Saxoniæ* flagrare nuncietur. Hanc in rem, legatum, *Dresdam* emissum, propediem felici cum expeditione exspectari. Iam *Duci* minimè obscurum esse, sicubi *Rex*, antè pacis necdùm inchoatam, multò minùs consummatam, tractationem, rebus sic stantibus, legiones, & præsidiarios, *ex Inferioris Saxoniæ* fortalitiis, deducat, quid maximè super successu pacis exspectandum foret; Ut hæc res non possit non in *Regis* contemptum, totiusque tàm *Circuli*, quàm alioquin rei summæ, dispendium, vergere. Patienter itaque ferret hanc moram, quousque appareat, quid de pacis tractatibus eventurum sit, neque indignaretur, siquidem *Rex* ratione temporis habita, in præsentiarum nec aliter respondere, nec petitum eius admittere, queat. Interim, quò *Regis* erga *Ducem* singularis, & paterna, benevolentia, veris characteribus notari luculenter sustineat, *Regem*, nisi ratio commodi publici obstet, eius caussâ, libenter nihil non facturum esse. Si itaque *Duci* placeat aulam, familiamque *VVolferbytum* deducere, sequentibus sub conditionibus hoc illi licere. Nimirùm

image
not
available

cepturum haud esse. Illorum è reditibus *Dux* viveret, Juxtà verò, non alios consiliarios, ac familiares, secum intrò assumeret, nisi quos *Rex* antè nominâsset, facilè *Ducis* officiis, ac ministerio, suffecturos. Hactenùs *Rex*.

III.

Inter Regios, Cæsareanosq́, utrinq́, copias augentes, va-riè nascuntur conflictus.

DUm illa spes de *VVolferbyti* restitutione decollat, utraque pars tàm *Regii*, quàm *Cæsareani*, accitis hinc inde supplementis, in augendis copiis occupantur. *Rex* quidem, quò *Thillii* progressus retundere quitus esset, nihil operæ intermisit, ut novis identidem supplementis daret operam. Illi, sub initia veris, *Morganus* tribunus ex *Anglicanis* quadraginta quinque cohortes, sex hominum millia constituentes, adduxit. Ut è *Gallia* quoque quatuor millia, *Regis Christianissimi* stipendiis obligata, submitterentur; Sed, prout apparebat, nimis serò. Jam tùm enim vincere *Thillyani* consueverant; Ut hic felicitate, illic terrore, atque infortunio, partes agentibus, regii cederent, cæsareani identidem progressus facerent.

Nihil-ominùs *Rex* magnanimus, quantumvis malo astro tùm militans, omnia ingentia animis complectebatur. Cùmque exercitum novis supplementis refotum, ac corroboratum, ad triginta hominum millia excurrentem, recèns recensuisset, *Thillii* fortunam, ac felicitatem, conabatur evertere. Masculè hoc regium propositum adjuvabant *Nordhemium*, & *Nynburgum* (præter *VVolferbytum*) fortalitia, ad *Visurgim*, præsidiis regiis, tribunisque impavidis confirmata. E quibus, tanquam receptibus munitissimis, ubi regii in *Cæsareanos* omne genus militaris insolentiæ, absq; missione, exercerent, prædis, irruptionibus, expilationibusq;, in proximo latè omnia perturbantes, *Thillyus*, hâc hostilium cohortium ferociâ commotus, ad expugnationem *Nordhemii* animum adjecit.

Nihilominùs, *Nynburgi* gubernator, *Limpachius*, homo raræ fortitudinis, atque imperterritus, è claustro suo sub silentio educens, *Hoyam* arcem intercipere tentabat. Missis igitur equitum nonnullis, dum ipse in insidiis lateret, jubet in facie hostilis præsidii partem jumentorum intercipere. Quo facto, præsidiarii, tanquam super atroci illata sive injuria, sive contemptu, irritati, bono numero prorumpentes, pecudum abactores avidiùs insequuntur, & suo damno. *Limpachius* enim ex insidiis irruens, paulò longiùs more aviditatis humanæ provectos, omnes intercipit, quos partim oppidò, contrucidat, partim cum armentis omnibus, abducit, inque vincula coniicit. Neque multùm abfuit, quin arcem ipsam præsidiariis extorsisset.

***

IV.

Rex Daniæ ad Albim in Thilly actiones intentus.

NEque sic quoque *Rex* agebat languidè, ut non omni laboraret industria, quo *Thillyi* conatus, *Albim* transire cupientis, retunderet. Quo nomine suprà *Bremam*, versùs *Langvedelium*, aliisque locis opportunis, munimenta, ac loricas, excitari fecit, quibus *Thillyo* tàm transitus, quàm commeatus, intercluderetur. Paribus *Albis* insulam, *Stillhorn* vocant, locaque necessaria alia, munimentis, præsidiis, tormentisque, & id genus requisitis, jussit confirmari. Sed, tametsi neque animus generosus, neque scientia militaris, rerumque gerendarum experientia, *Regi* deesset, fortuna, belli nutricula, deerat. Quis igitur unquam tametsi fortissimus, fata, prout gentiles toties inculcârunt, evincere potuit? Hoc infausto sydere *Rex* perculsus, prohibere non potuit, quò minùs *Thillyani*, apud *Tangermundam Albim* penetrarent, *Altringerio* rem, legionemque unam, atque alteram, gerente, ac transferente. Sic *Plaga*, ad *Havelum* fluvium, locus munitus, *Brandeburgo* quatuor passuum millibus distans, expugnari cœpit, præsidiariis magnam partem sub gladii severitate cadentibus, oppido verò sub expilatione direpto. Quâ calamitate proximorum consulsæ civitates finitimæ, è quibus *Brandeburgum*, *Rattenavia*, *Perleberga*, aliæque, illicò cervices submiserunt. Ad *Havelbergam* igitur *Altringerius* perrexit, & absque mora civitatem occupavit. Regii, indignè id ferentes, *Ecclesiam cathedralem*, ex opposito trans *Albim*, in arctis præcipitio positam, intercceperunt, loricis, gerrisque, sese communientes. Ex hac summitate dispositis tormentis hoc agebant, quò *Thillyanis* pontem *Havelo* imponere, legionesq; traducere, facultas negaretur. Nec mora, eodem loco, *Rex*, adductis copiis haud contemnendis, castra explicabat. Ex adversâ parte *Thillyani* conglomerabantur, agminaque densabant. Quæ moles belli quàm ingrata esset *Brandeburgicis* incolis facillimum tùm erat conjecturâ assequi. Diu utrinque certabatur, *Thillyanis Havelum* transire cupientibus, regiis verò transitu prohibentibus. Tandem, *VII. Idus Sextiles*, reperto inter *Havelbergam*, & *Rattenaviam*, loco ad transitum opportuno, Cæsareanis commoditas affulsit. Quâ intellectâ optatâ occasione, *Georgius*, *Dux Luneburgicus*, lintribus adductis, coagmentatisque, & superimpositis asseribus, extructo extemporali ponte, cohortes traduxit.

Regii, per indicem naviculatorem de periculo admoniti, nequicquam cunctantes, facto agmine ad littus, vepribus obsitum, hostibus transitum intercipiebant. Sed illa erat confidentia *Lünburgici*, ut magno cum conatu, ausisque masculis, reiiceret regios, simulàtque fluminis transitum adversum per ripam loricâ, ociùs excitatâ, communiret. Ita factum, ut paucos intra dies pons *Havelo* imponeretur, ac *Lüneburgicus* copias benè multas traduceret. Quibus acie directâ ubi in mandatis dedit, jugo montis impositam, ut in ædem cathedralem proximâ aurorâ impressionem facerent, ecce! nocte intempestâ *Durlachius Marchio*, metu gravioris infortunii, præsidiarios,

cùm legionibus, sub silentio, reduxit, ut præter indigenas, à cæsareanis invenirentur nulli. Didicerat enim famâ *Durlachius*, & *Thillyum* aliis locis jam tùm pariter *Albim* penetrâsse, & *Fridlandum* suo cum exercitu apud *Berlinum* appulisse.

IV.

Thillyus, progressu identidem facto, Lavvenburgo potitur.

TEnebat sese ad *Bleckedam* circa *Albim Rex Danus*, hunc locum, satis munitum, *Thillyanis* extorsurus. Injectis igitur ignibus quantò ociùs oppido potiri cœpit. Sed *Centurio* Cæsareanus in arcem se recipiebat. Quamdùm, sic satis ad impressiones extemporales munitam, *Rex* expugnare nititur prævisis copiis Cæsareanis, in auxilium properantibus, receptui canere jussit, militemque reduxit. Neque fallebat hæc *Regem* fama. Ecce! enim *Thillyus*, *Albis* transitu apud *Lutersbursam* potitus, instabat vestigiis regiis, simulátque apud *Bleckedam* ponte super *Albim* imposito, legiones traducens, suosque, & loca necessaria, loricis confirmabat. Regii, neque sic resistere parati, in adversam *Albis* ripam, ponte à tergo reciso, promoverunt. *Thillyus* verò per pontem, à se antè excitatum, progressus, non parvum regiorum numerum, nihil tale exspectantium, oppressit, citisque itineribus *Butzenburgum*, ubi *Rex* castra tenebat, petiit. *Rex*, hostium fortunæ, ac viribus, impar, notato sibi *Thillii* adventu, copias omnes, quantò ociùs potuit, per aquas, continentemque, in loca tutiora produxit, tormentis quibusdam, apparatuque bellico, ob summam festinationem, post caput relicto. Quem cum suppositis ignibus, ne hosti prodesset, exurere jussisset, accidit, ut flamâ per cœmiterium superante, pars ædis sacræ in auras dispergeretur. Et sic quoq; *Thillyus Lavvenburgo, Ducatus* cognominis metropoli, potitus est. Ubi in navium regiarum numerum, cum tormentis quatuor bellicis, per illas partes derelictum, denuò incidit. Mox *Neohusam* fortalitium, in *Megapolitanorum* finibus positum, sed ad *Lavvenburgicos* spectans, eâdem felicitate in potestatem redegit, apparatu recèns bellico, inibi invento, auctus.

V.

Regii è VVolferbyto in Cæsareanos feliciter animadvertunt.

ILla cùm *Regi* novercans adversaretur fortuna, ut in acie, post tot casus, atq; incommoda consistere vix sustineret, intereà *VVolferbytenses* faventiorem experiebantur Martem. Ut etiam, ultra viginti octo passuum millia excurrentes, in facie *Goslariæ* civitatis, armentorum greges, magno numero abactos, aliasque prædas, *VVolferbytum*, importarent. Hunc sui contemptum *Cæsareani*, ulciscendi cupidi, talionis lege, cum fœnore *Danicis* refundere moliebantur. Ubi ergò didicissent tribunum quendam regium intrà fortalitium nuptiales celebrare epulas, tanquam semiebrios, atq; è crapula fatigatos eâdem audaciâ & armenta pariter intercipere, & loca suburbana injectis incendiis evertere, licere. Sed non impunè: Tantùm enim abest, re regiis inantè præsignificatâ, ut votum successerit, ut spes hæc penitùs decollârit, inq; ipsum exitium degenerârit. Ecce! enim *regii*, rem omnè præsciètes, quingentos sclopetarios per fossas, ac vepreta, locis opportunis, disposuerant, suo tempore, sub signo dato, in *Cæsareanos* impetum facturos. Interim, dùm armentis abigendis hostilis manus occupatur, *Schenckius* equitum magister, è fortalitio, cohortem educens, velitarem instituebat pugnam. Ubi sic ad manus ventum esset, *regii* de industria ad loca destinata, quibus insidiæ latebant, retrocedentes, eò incautos pertraxêre, usque dum sclopetorum explosionibus feriri possent, sclopetariis ità dispositis, ac latentibus, in equestrem hostium manum feliciter bombardas expedientibus, factum, ut magna *Cæsareanorum* pars occumberet, reliqui dilaberentur, prædis, ac manubiis, in fortalitium relatis uberrimis.

VI.

Dux Brunsvicensis regios apud VVolferbytum edictis terret, sed frustrà.

HOc tempore præsidiarii præfatum apud *VVolferbytum* regii ità quidem ferociebant, ut provinciæ *Brunsvicensi* varias passim crearent molestias. Neque minùs tùm aliis in partibus legiones regiæ parcebant finibus *Luneburgicis*, ut oppido, exitiosæ essent, incendiis, rapinisque, rem agentes. Inter hæc *Frid. Vlricus*, *Dux Brunsvicensis*, sese intrà *Brunsvigam* tenebat, eamque patriæ depopulationem ægerrimis inspiciebat oculis. Diætam igitur provinciæ illius suæ proceribus ubi intra urbem indixisset, decrevit regios illos, fortalitium suum se invito detinentes, præsidiarios, edictis severioribus, ceu fulmine, terrere, atque exarmare, an sic in possessionem redire quitus esset pristinam. Sed hoc institutum intrà quidem fiduciam, sed extrà efficaciam, fuit.

Tametsi enim edictum ad regium vicarium, *Philipp. Reinhardum*, *Comitem Solmensem*, torqueret, eademque operâ verbi divini prædicatoribus injungeret, diplomate ut pro concione publicè recitato, cives ad obedientiam, *Duci*, patriæ patri, debitam, exhortarentur, nihil-ominus hic impetus potiùs, quàm effectus ut esset exspectandus, videri potuit. Ut *Vicarius regius* codicillos, ad v. d. ministerium spectantes, modò non supprimeret, sed perfunctoriis verbis, cur petitioni *Ducis* pro tempore satis fieri nequiret, excusationem præparatam obiiceret.

CAP. IV.

De Fûrstenbergio, nomine Thillij, Northemium expugnante.

I.

Northemium à Thillyanis expugnatur.

PAulò antè, quibus injuriis, ac molestiis, Cæsariani, à regiis, fortalitia ad *Visurgim* magna cũ pertinacia defendentibus, divexarentur, prælibatum est. E quibus cùm *Nordhemium* è longinquo velut conclusum, obsessumque, fuisset, tãdem *Thillyus*, per *Furstenbergium Comitem*, tribunũ, & ductorem, strenuum, coronâ locum cingere, ac militari severitate ad deditionem compellere, jussit. Ille igitur decreto huic libenter morem gerens, oppidum, sic satis probè munitum, castris circumdare, loricisque circùm circiter excitatis, seriò urgere, cœpit. Paulò post, rebus ad expugnationem loci dispositis, impressionibus rem tentavit. Sed à *Danicis*, masculè renitentibus, cum damno rejectus est. Mox extremam aleam jacere, civitatemque undique, coronâ invadere, instituit. Hæc dùm ultima, ad assultus pertinentia, foris præparantur, ecce! obsessi, cervices submittentes, deditionem more militari offerunt. Illis *Furstenbergius*, priori pertinaciâ offensus, veniæ locum negat.

Denuò deditionem offerentibus, dimissionemque more apud militiam recepto, corrogantibus, denuò pro venia datur repulsa. Quid fit? Furore in rabiem degenerante, ipsaque desperatione animis velut perditorum insolitum robur adiiciente, per tubicinem codicillos *Fürstenbergio* tradere jubent, quibus hæc erant scripta: Siquidem tibi decretum est, nos, more militari bis deditionem offerentes, citrà belli legem, reiicere, scias, nos in ultimam vitæ, huiusque defensionis, necessitatem, conjurâsse. Itaque, si nescis, quid virtus desperata possit, dabimus tibi specimen, & nos erimus pro exemplo. Neque priùs pugnare desinemus, donec honestam per vulnera mortem oppetamus. Usque adeò præstat, herôum more, mille mortibus, sub hac gymnastica nostra, perire, quàm infelices ingloriosque spiritus, te victore, & ignoscere victis nescio, elidere. Quod si igitur hic impetus, hæc asperitas, animo sedet, age, experiemur, quid virtus, conclusa, ac desperata, valeat. Scilicet, ajunt, morientium alioquin animalium morsus esse sævissimos. Idem de nobis statue. Quicunq; igitur (prout in triviis proverbialiter inculcant) ervicem nactus fuerit, hic barbam novaculâ radet rectissimè. Hæc illi:

Nihilo-minùs *Furstenbergio* neque sic intrà præcordia emolliebatur animus. Sed, proposito inhærens, ultimis conatibus integrum per diem tremendis assultibus obsessorum pertinaciam expugnare aggressus est. An sic fortè militaris severitatis rigoroso emergente exemplo cæteros alibi præsidiarios regios ad maturiorem deditionem movere quitus foret. Sed fefellit hæc asperitatis ratio. Tantis enim, & concitatissimis, viribus à desperatis pugnatum est, ut ipsius *Furstenbergii* vigiliarum magister, sive præfectus, sex numero centuriones, octo aquiliferi, cum aliquot centuriis gregariorum, desiderarentur, novem centurionibus aliis, itemque quingentis gregariis, acerbè insuper vulneratis.

Ista cùm strages *Thillyanis* obvenisset, cum obsessis, super induciis, actum est: quousque mortui ultimo affecti forent sepulturæ beneficio; Vulnerati verò curationibus, & medelis, subiicerentur. At illi, audaciâ sic magis commasculatâ, reddiderunt *Furstenbergio* verba sua, Neque sic quidem jam tùm esse comparatum, inquientes, ut negata antè sibi salutis veniâ, quicquam gratificarentur hostibus. Irent modò, & tollerent suos. Sese lixivio suo, dùm ferveret, uti decrevisse. Hæc ubi animosa regiorum constantia non parùm fregisset *Furstenbergii* calorem, juxtàque fama confirmaret, obsessos civitatis cœmiterium, instar munimenti alicujus, ità quidem obvallasse, ut, tametsi civitas tandem caperetur, nihilo-minùs sepimentum hoc, absque multo sanguine, expugnari haud posset, faciliùs *Furstenbergius* sibi persuaderi passus est, animi asperitatem ut in benevolentiam commutaret. Misso igitur rursus tubicine, hæc in verba illis nunciari jussit. Siquidem, ut animosos decet milites, strenuè, fortiterque, pugnassent, locum se illis gratiæ facere. Dederent ergò civitatem. Quam cùm laudem, ac veniam, virtute suâ extorsissent haud diu repugnantes, oblatas admiserunt conditiones. Jam tum enim annona intùs accisa flagellabatur, ut de auxiliis, à *Rege* exspectandis, omnia essent frustranea. Videte nunc, si lubet, quid in bello, quid penès obsessos, veniæ repulsa, ac desperatio, possit. Ita factum, ut quatuor cohortes, permissis sarcinulis omnibus, sub signis erectis, funiculis ardentibus, glandibus sub buccis retentis, juxtà legem militarem, honestissimè dimitterentur.

II.

Daniæ Rex, exercitu denuò confirmato, provinciam Luneburgicam depopulatur.

QUantumvis hactenùs fortuna non rideret *Daniæ Regi, Thillyo*, ex adverso, velut albo columbulo dionæo, ut ait *Poeta*, omnes penè finitimas pervadente, ac subjugante, provincias, nihilo-minùs *Rex*, licet sub rebus oppidò adversis, non abiiciebat animum, suo aliquandò tempore fati benignioris horam, &, qui tantas emendarent jacturas, candidiores desiderans soles. Opportunè tum temporis *Regi* hunc animum, hanc spem, fulciebant, herôes, foris advenientes, nempè *Durlachius Marchio*, *Turrianus Comes*, pluresque dynastæ, ac tribuni, *Regi* operas

suas offerentes. Undè Rex denuò munia, more regio, ac militari, dividere, ac rectissimè sperare, cœpit. Itaque Marchionem Brandeburgicum, sive Administratorem Hallensem, copiis per Silesiam, præfecit, Durlachium verò secundas à Rege in exercitu partes habere jussit, & quidem eo tempore, quo ex Anglia, Scotiaque, legiones novæ subvenissent. Prægnante illâ regii exercitus confirmatione, adductis navibus instructæ legiones Albim transfretantes, in Luneburgicam provinciam fecerunt impressionem, usque ad Ducatus metropolim, Luneburgum, penetrantes, gregesque armentorum, pagis non paucis antè exustis, in facie civitatis, Herculis illius gentilis, pecorum furis, atque abactoris more, intercipientes.

Sed non diutina, aut sincera, erat Danicorum illa voluptas. Ecce! enim ex hac parte victor Thillyus, ex altera non minus tum felix, quàm superbus, Fridlandus, fulminabant, conjunctis invictisque viribus Regem ad incitas, quod dicunt, redactnri. Neque defuit ingentibus his ausis successus penè incredibilis. Tametsi enim Rex loca apud Albim opportuna præsidiis, rebusque necessariis, tueretur, nihilo-seciùs duobus, & invictis, confertissimisque exercitibus, omnia, magna cum violentia, perrumpentibus, cedere coactus est.

III.

Cæsar edictis Megapolitanos, ac Lubecenses, territat.

Fortunâ ita pertinaciâ suâ Regis res & conatus, denuò destruente, Cæsar non destitit urgere, tam Megapolitanos, quam Lubeccenses. Irent, legionesque Danicas, è ditionibus suis eiicerent; Vice versâ Cæsarianis exercitibus omnia dependerent obsequia.

Hoc ut Equestres Megapolitani inculcarent, persuaderentque, Duci suo, nomine Cæsaris, per tubicinem Episcopus Lubeccensis admonere cœpit. Codicilli verò Cæsaris, ad S. P. Q. Lubeccensem scripti, hoc injunxerunt: Nimirùm Lubeccenses, utpote inter civitates confœderatas maritimas primatum gerentes, hoc agerent, Bremenses, & Hammaburgios, ne Daniæ Regi commeatu, aut aliis necessariis, tam per Albim, quàm Visurgim, prosint, dehortarentur, simulàtque naves peregrinas, ac suspectas, eiicerent. Nisi id faxint, in refractarios Thillyus severitate sub militari executivè, pro re nata, animadverteret. Non neglexerunt hoc edictum Lubecenses. Sed dimisso Hammaburgium, ac Bremam, Schabelio Iurisconſ. quid Cæsar vellet, quid iuberet, Senatui populoque utriusque aperuerunt.

CAP. V.

De pacificationis, inter Daniæ Regem, & Electorem Saxoniæ reassumptione.

I.

Daniæ Regis codicilli de pace agentes, per Holsatiæ Ducem ad Saxoniæ Electorem transmittuntur.

Paulò suprà de Daniæ Regis fortuna adversâ, & in caput ejus velut conjurante, præmissum est. Qui, cum ab Infante Hispanica, Belgii gubernatrice, super pacis reproductione, interrogaretur, ad Saxoniæ Electorem hanc caussam transcripsit, eidemque, a[...] pacificationis auspicandæ articulis, totius rei summam commendare cœpit.

Illos igitur codicillos Fridericus, Dux Holsatiæ, per emissarium ad Electorem tramisit. Quibus acceptis Elector non destitit de re omni ad Cæsarem perscribere, simulátque responsum demisse urgere. Interim, dùm è Vienna Cæsaris litteras præstolatur, internuncium illum secum detinet.

Postquàm autem Cæsar, antequàm, quid de pace fieri vellet, rescriberet, Electorum quorundam consilia foris colligere cœpisset, resque ad ulteriorem moram sic quidem spectare videretur, ideòque Elector maturè hoc Holsatiæ Duci significare non neglexit. Qua de re sequentibus ad Regem Fridericus Holsatius dedit: Quòd Electoris, inquit, responsio, reditusque emissari, hactenùs extraheretur, caussam illam esse, nempè Electorem de rei summa ad Cæsarem perscripsisse, ejusdemque in pacis reassumptionem animum inflectere studuisse. Nihildùm ex aula Cæsarea responsi emersisse. Interim hoc sibi innotescere, Cæsarem eo super proposito quorundam Electorum consiliis informari, atque uti, velle. Et jam in eo esse, ut propediem ex aula Cæsaris Elector rescriptum præstoletur. Atque hæc, ex mente Saxonis, Holsatus Regi reposuit.

De suo autem supperaddidit, se exindè colligere, Electorem omnibus, quod dicitur, copiis in pacificationis reassumptionem eniti, Cæsarisque declarationem avidè exspectare. Nullum igitur ea de re eùm occurrat dubium, Regem se rectâ corrogare, vellet illam moram quantamcunque absque molestia ferre, simulatque media, quibus pax reduci quita sit, haud gravatim præparare, nihilque huic salutari instituto prævertere. Ita e-

fici queat. Quisi in proximò nominari velit, hac occasione *Electorem* tanquam vicinum, multis difficultatibus occurrere, ac medicinam facere, posse. Si igitur neque loci denominatio *Regi* displiceat, iu rem hoc fore, ut de eo *Elector* juxtà erudiendus veniat. Hactenùs *Holsatiæ Dux.*

II.

Saxoniæ Elector respondet Daniæ Regi.

INter hæc, dùm rescriptum ex aula *Cæsarea* intervenit nullum, caussaque hæc publica extrahitur, *Elector*, emissarium se satis diu detinuisse, arbitratus, ad *Regem* illis verbis præscribere cœpit: *Fridericum*, inquit, *Holsatiæ Ducem*, superiori mense *Majo* per internuncium *Regis* codicillos sibi transmisisse, è quibus in pacem inclinantissimum *Regis* animum cognovisset, quem simulátque adjectis certis articulis, quibus super, tanquam columnis, pax esset reædificanda, velut obsignare voluisset. Iam sibi nihil prius, gratiusq;, fuisse, q̃ ut *Regi* idoneo quàmprimùm responso potuisset occurrere. Sed *Cæsaris* declarationẽ meritò, antè cætera omnia, excipiendam venire, ne, dùm ad diætam, sive tractationis locum, res deferatur, tùm demùm mora injiei, ac de proposito controverti queat. Se *Electorem*, quòd *Regi* esset animi, quid saluti publicæ conduceret, maturrimè ad *Cæsarem* & perscripsisse, & responsi ematurationem juxtà solicitâsse. Icciréò emissarium, ex *Holsatia* excurrentem, tantisper esse retentum, quoad accepto è *Vienna* responso *Elector* de rei summa operæpretium ad *Regem* referre potuisset. Dùm sic verò res extrahatur, se in *Holsatiam* cubicularium præmisisse, qui *Duci* hanc moram, & cur emissarius solitò diutiùs attineatur, excusaret, undè *Rex* esset erudiendus.

Jam tandem emergere cœpisse rescriptum, quo quidem *Cæsar* parem in pacis restitutionem inclinationem ostendat, simulque annectat, *Electorum* quorundam consilia hac de caussa foris colligi. Illis impetratis *Cæsarem*, ulteriori absque mora, ad *Electorem* sententiam suam perscripturum esse.

Hæc cùm declaratio non ità promptè exspectanda fortè veniat, *Electorem* consultò nunc moram illam, hùcusque extractam præcidere, seseque *Regi* excusare, pariterque internuncium remittere. Quàm primùm ergò à *Cæsare*, ad rei summam faciens, responsum intervenerit, ut *Elector* pacis, nuper frustratæ, reassumptionem aperire requiratur, tùm quidem se & locum, & tempus, circà moram quantamcunque, *Regi* indicaturum.

III.

Conventus Electoralis novus apud Mülhusium indicitur. Ad illum Daniæ Regi legatos mittendi facultas negatur.

SVperioribus ad *Regem* codicillis *Saxoniæ Elector*, superpondiì loco, hoc quoque adjecit, nempè novam apud *Mülhusium* diætam *Electoralem*, in ipsas *Idus Septembris*, indictam aperiri, De hac quidem ità esse, ut citrà dubium flato tempore *Electores* ipsosmet conventuros existimet. Sibi nihil antiquius fore, quàm ut maturrimè eò excurrere possit. Illic enim de pace reducenda aut administrandum, mum deliberandum, aut parasceuen, ac media, pacis præparatoria, proponenda, venire.

Quæ cùm *Rex* ad animum admisisset, *Conventusque* ille *Mülhusanus* jam porrò ad effectum spectaret, statuit, legatos suos illùc quoque dimittere, an si pax rectius coalescere possit. Quo nomine, pro impetrandâ itineris, atque salvi conductus, ut vocant, fide, ubi ad *Cæsarem* humanissimis verbis dedisset, eâdemque fiduciâ pro *Angliæ Regis*, *Electorisque Palatini*, ut vocat, legatis, simul mittendis, instituisset, per tubicinem hos codicillos, missis juxtà extractis, ac transumptis, *Tillyo* commendare cœpit, sub spe, futurum, ut citiùs, rectiùsque expedirentur omnia. Sed præter exspectationem res ex transverso cecidit. *Tillyus* n. tubicinẽ, aliquot per septimanas detentum, tandem re infectâ ad *Regem* redire jussit. Atque ita factum, ut *Regi* (quod multorum in oculis insolens videri tùm poterat) mittendi legatos facultas negaretur.

IV.

Pacificationis articuli Daniæ Regi objecti.

ITà verò cùm rebus inclinantibus *Daniæ Rex* à duobus confertissimis urgeretur exercitibus, quibus par non erat, fortunamque (ut in adversis fieri amat) ita experiretur obluctantem, atque insidiosam, ut etiam amici cum felicitate vultum mutarent, etiam subditi, fide excussâ, victoris in *Cæsaris* partes transirent, consectarium utique erat, ut duræ pacis leges ejus in caput cuderentur. Itaque insequentes sive articuli, sive leges, fallor? an ex aula *Cæsaris*, an *diæta* illa *Mülhusana*, *Regi* tùm objici cœperunt. Nempè, illis sub conditionibus, *Cæsar* pacem *Regi* dabit: Si arma deposuerit: officio *Archistrategi* per *Inferioris Saxoniæ Circulum* renunciârit: *Archiepiscopatibus*, atque *Episcopatibus*, sese abstinuerit. *Holsatiæ Ducatu*, per feloniam amisso, cæterisque *Cæsaris*, atque *Imperii*, feudis, cesserit: horumque omnium in fidem *Glückstadam* fortalitium tradiderit. Præterea *Rex* belli impensas refunderet: damna, incendiaque facta, compensaret: prætensionibus, actionibusque, in universum omnibus, non tàm *Imperii Principes*, *Ordines*, *civitatesq*;, quàm inprimis *Brunsuicensem*, & *Lüneburgicum*, *Ducatus*, concernentibus, valediceret: adversùs *Cæsarem*, familiamque *Austriacam*, confœderationes quascunque tolleret. Tandemq; *Isthmo Danico*, juxtà tenorem veterem, citrà auctionis impendium, pro commerciorum liberè exercendorum commoditate, uteretur. Deque his omnibus concceptissimis caveret & verbis, & codicillis.

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER XIIX.

CAPVT I.

De Cæsareanorum per Holsatiam, Iutiamque, progressibus.

I.

Cæsareani in Holsatiam penetrant.

NOn imprudenter à veteribus bellatores fulminibus comparatos fuisse, vel ex isthâc historiæ serie possit innotescere. Quis enim non videt, fortunâ vela pandente, *Cæsareanos* victores superato, subjugatoque, *Inferioris Saxoniæ Circulo*, illud *Carolinum*, τὸ *PLVS VLTRA*, imitari, fulminisque instar proterere, inque ulteriores *Daniæ Regis* respectivè provincias, *Holsatiam* nempè, *Iutiamq.*, *Slesvigios* & *Ditmarsos* penetrare, cœpisse? De *Holsatia* verò primùm, dein de cæteris, dispiciemus.

Postcaquàm ergò à *Cæsare* propositas pacis illas leges, nimis eduras *Rex* admittere haud quitus esset, *Thillyus*, fortunam suam in numerato habens, incœptum sedulò urgere, *Danicosque* in *Hamburgii* finibus, *Primeberga* arce, & *Stillborno*, expugnatis, ejicere perrexit. Hac ita ex parte, *Thillyo* cõtinua felicitate utente, ex altera *Fridlando* copiis inductis rerum potiente, factum, *Rex* ut *Glückstadam* pedem referret, legionibus *Danicis* versùs *Steinbergam*, *Crempenamque*, ac loca palustria, sese recipientibus. Sic in *Holsatiam* promotum est. Intrà quam cum regii nec blanditiis, nec minis, adducti arcium, munimentorumque, amplius, vel defensionem pararent, *Thillyo* *Casseldorfium*, *Ietzehoa*, & *Ellenbornum*, fortalitia, citra magnum laborem, militisque jacturam, cesserunt.

II.

Durlachius per Holsatiam à Schlickio caeditur.

ADhûc dùm *Durlachius Marchio*, bello alioquin, tueri, conabatur, copiis instructus, si fortuna voluisset, non contemnendis. In illum *Schlickius Comes*, eâdem fortitudinis laude commendatus, invectus, ampla, atque eleganti, victoria potitus est. Ut sic commodè utrinque operæ videri possent bipartitæ, nempè, identidem *Cæsar* ut vinceret, & *Rex* subinde ut pateretur. In potestatem *Schlickii* venerunt triginta duæ machinæ bellicæ, cum signis quadragintà tribus, manubiísque, & prædis, amplissimis. *Durlachius*, paucis cum tribunis, navium ministerio evasit. Cæteræ legiones in verba *Cæsaris* jurârunt. Ità universa in potestatem victorum venit tùm *Holsatia*.

III.

Croatæ in Ditmarsos irruunt.

NEque hic substitit victorum fortuna. Sed, dum passim multi vincerentur, plures supererant, qui vincendi præberent materiam. Neque huic felicitati sufficiebat *Holsatia*. Sed omnis sinus, tametsi abditus, omnis in proximo tellus, tametsi freto abscissa, quæ fulvum promitteret aurum, (sicut alias de *Romanis* olim suis publicavit, *Arbiter*) hostis erat. Quâ aviditate *Croatæ* velitares perciti, stimulante intrà præcordia prædæ novitate, *Cimbricam Cherronesum*, sive *Ditmarsos*, vt vocant, impetus suos extenderunt. Indigenæ aquarũ, stagnorumque, inductionibus sese communire guari, perrumpendis voraginibus operam dederunt. Sed etiam hoc erat frustraneum. *Euro* enim, sive *Subsolano*, adverso, atq; in contrarium obnitente, aquæ repressæ superinduci non potuerunt. [illegible] sic quoque cum ventis, prout videbatur, litigandum tùm erat *Danicis*, elementis propemodùm ipsis pro

Quæ cùm fati vìs, interruptusque tenor, percelleret regiorum animos, fortunâ etiam libidinem in *Dirmarsos* proferente, desperatâ defensione in partes Cæsareanorum ultrò descenderunt.

Neque segniùs tùm *Rhamunsiâ*, suâ *Fridlandus* utebatur. Qui cùm *Bredenburgum* fortalitium vi expugnâsset, audaciæ miscuit sævitiam. Quòd enim ægrè ferret, superesse, qui armis suis resisterent, omnes masculos ætatis paulò adultioris cruento sacrificio *Marti* suo immolavit.

IV.

Schlickius, & Fridlandus in Iutiam castra promovent.

D*ania Regis* copiis non uno loco vasa colligentibus, sesèque in claustra, ac recessus tutissimos, recipientibus, patuerunt itinera, atque aditus, per *Slesvigiam, Iutiamque*, victoribus. *Vilstermarca*, & *Rensburgum*, fortalitia, præsidiariis per aquas dilabentibus, oppidò deditionem obtulerunt. *Schlickius*, præcognitum habens, interiorem per *Iutiam* regias copias sub *Nellio*, *Francis. Carolo, Duce Lavenburgico, Holckio, Bandisio*, & *Calenbergio*, tribunis, itemque cohortibus *Slesvigianis*, conglobari, magnis itineribus profectus, nihil tale exspectantes invadere cogitavit. Sed illi, de hostium adventu edocti, nocte intempestâ, non sine confusione, *Alburgum* properârunt. *Schlickius*, quàm opportunum esset in fugientes animadvertere, intelligens, relictis à tergo impedimentis, admissis equis in *Danicos* promovit, usque dùm in eos propè *Alburgum* incidit. Regii, visis hostibus, per civitatem moverunt, ad portus maritimos in proximo, festinantes. Præviderat hoc *Schlickius*. Ideòque *Scharfenbergium Chiliarcham* pridie præmisit, *Danicis* receptum, & portum maritimum intercepturum. Hic eo loci tres regiorum cohortes feliciter fudit. Ut *Conradus Nellius*, ac *Calenbergius*, unà cum viginti octo cohortibus, in claustrum maritimum confugerent, quod duos saltèm ostendebat aditus. Hos *Schlickius*, superinductâ mille pedestrium manu conclusit, ut nullus evadere posset. Quamvis igitur cohortem equestrium præmisissent, regii, qui naviculas adducerent, transfretationem accelerarent, nihilo-minùs nullâ fugæ ratione affulgente, visum est, per tubicinem *Schlickii* victoris gratiam interpellare. Quæ conclusis promptè obtigit. Ità novâ succedente victoriâ, tribuni omnes capti, equestres verò gregarii, numero millenarios tres æquantes, partim sub aquilas *Cæsaris* recepti, partim, equis, armisque, exuti, catervatim extrà provincias ejecti sunt.

Inter hæc *Fridlandus* victricia passim & ipse protulit signa. Qui, *Flensburgo*, & *Kiela*, civitatibus commodè munitis, potitus, simulátque interiorem in *Iutiam* penetravit. Incolæ, nihil minùs, quàm hostes tàm potentes, præstolati, confusis, & attonitis, similes, palantes diffugerunt, oppidis, arcibus, pagis, domibus, prædiis, bonisque, ac fortunis, omnibus, præ militum sævitia, à tergo relictis. Undè cum *Cæsareanis* illis non nisi suaviter, præclarè, atque ex animi sententia, agebatur. Ut jam non tantùm integra *Holsatia*, exceptis *Crempenâ*, & *Glückstadâ*, fortalitiis illis præcipuis, sed etiam *Iutia* ferè omnis subjugata expilaretur. Nihilo-minùs *Holsatiæ Duci*, *Cæsaris* partes sequenti, parsum est; Ut iussu *Cæsaris*, ejus regio, ac patrimonium, dimitterentur intacta.

V.

Anholtinus, nomine Thillij, VVolferbytum, & Nyburgum, concludit.

CÆsareis aquilis, fortunâ carbasa inflante, ad modum fulminis, ad *Balthicos* usque maritimos tractus, curriculo procurrentibus, sive provolantibus, supererant à tergo *VVolferbytum*, & *Nyburgum*, non postremi commatis fortalitia, *Danicis* præsidiis firmata. Quæ cùm latè per hosticum prædisinhiarent, excursibusque Cæsareanos fatigarent, *Anholtinus*, aliquot retentis secum legionibus, hoc egit, ut prædatores illos coerceret, in primis *VVolferbytum*, ac *Nyburgum*, concluderet. neque hic conatus frustrà fuit. Etenim tàm arctis limitibus *Nyburgenses* circumscripsit, ut pro more ultrà pomœria excurrere haud quit tùm essent.

Tentaverat quidem adhuc *Daniæ Rex Albim, Visurgimque*, navibus, ac munimentis, asserere, immò sibi vendicare. Hoc non ignorans *Anholtinus*, parte copiarum apud *Nyburgum* relictâ, cæteris cum legionibus versùs *Bremam* educens, quid regii apud *Visurgim* molirentur, inspexit. Undè cùm millenarium equestrium *Stadam* emisisset, illi in ducentos equites regios incidentes, plerosque fuderunt, *Dalvigo* ductore, cum tribus signis, & captivis nonnullis, *Rotenburgum* in custodiam relato. Sic undiq;, & antè, & retrò, atq; ab omnibus ferè angulis, *Cæsareanis* alma favebat felicitas. Quâ ad animos admissâ, *Danici*, *Visurgis* custodiâ hactenùs agentes, recisso ponte *Visurgi* imposito, vasa colligebant, loca quæsituri tutiora. Sed exciderunt proposito. Quòd n. à *Cæsareanis* anticiparentur, tàm naviculas, quàm machinas aliquot bellicas, amiserunt. Ducenti tùm *Anglicani* è navibus in viciniam mortis projecti perierunt. Reliqua manus, desertis munimentis, totidem viis, quot essent profugi, & errantes, dilabi maluit, sic transitus per *Visurgim* ad *Bremam* usq; denuò Cæsareanis patuit reclusus.

VI.

Buxtehudani in præsidiarios Danicos injurii.

NIhilo-minùs *Morganus* tribunus, *Anglicanas*, & *Scoticas*, ducens cohortes, etiam tùm infrà *Bremam*, pedem figebat. Hic rectiùs pugnare, non fugere, didicerat. Qua de re cum Cæsareanis continuis ferè experiebatur velitationibus. Ut & per Vrbem annonæ, itemque pestis, flagellum, sic quidem proritaretur, *Anholtino* suprà, & *Morgano* infrà per *Visurgim* commercia intercipientibus. Sed quid hoc loco de *Buxtehuda* civitatis incolis aspergemus? Etiam hi, rebus *Regis* sub adversis, vultus cum fortuna exasperabant. Ut, super *Cæsareanorum* felicitatem unicè intuentes, non tàm in præsidiarios *Danicos* oculos invidos obliquarent, sed etiam manus hostiles expedirent. Ità armis spoliatos contemptim è civitate ejecerunt, ejectis verò, majori cum ignominia, armorum spolia reddi jusserunt. Rectissimè olim vel à *Iustino* hunc ad locum prædictum est. Quid verò ille? Quò, inquit, *fortuna, eòdem & favor populi inclinat.*

***

CAP.

CAP. II.

De Daniæ regni Proceribus; Fridlandum interpellantibus.

I.

Daniæ regni Proceres litteris, ad Fridlandum datis, interveniunt.

Fortunam *Regis* sui sic penè eversam emissitiis, tumidisque, oculis aspicientes *Daniæ regni* proceres, ubi armis victorum impetus retundere vix sustinerent, verbis delenificis trans *Baltheum* experiri, tantoque rictui sese opponere, & mederi velle, cœperunt; An sic ad satietatem usque expletos divitiis, ac rapinis, animos ad religionem ceu quandam, humanitatemque, revocare quiti essent. Qua de re, magnarum rerum præsumptione, inprimis inexplebili pecuniarum siti, flagrantem *Fridlandi*, velut *Crassi* alterius, asperitatem, etentare, ac flectere, conati sunt: *Daniæ regni*, inquiunt, suavissimæ illius patriæ suæ, amore, ac juramenti lege, sese impulsos non posse non, re urgente, paucis *Ducem* interpellare. Ità autem comparatum esse, ut à bono tempore constanti famâ edoceantur, illius legiones modò non *Slesvigiæ* provinciam, à regno patrio immediatè, atque extrà omnem controversiam, dependentem, infestare, sed etiam ipsius regni civitates premere, ut multos indigenas prorsùs emungant, atque exhauriant.

Quæ cùm actiones, præter suam exspectationem, sibi acciderent, considerantibus *Daniæ* regni, & *Imperii Romani*, necessitudinem ab aliquot ætatibus eam quidem fuisse hactenùs, mutuam, ut neutra pars læsionem, offensionemque, objicere alteri jure possit: Ut ipsi etiam datis quibuscunque occasionibus eam sanctitudinem fulcire laborârint, tantùm abest, ut bello lacessiverint. Ex hac itaque sua integritate, fideque, metiri se alios, necdùm exspectare, ut hæc aperta in insontes cudatur hostilitas. Atque hoc ipsum esse, ut meritò dubitent, an isto *Cæsar* rigore in sese detonare, & *Dux* uti, velit. Si nesciat, bonâ fide sese intervenire, ac contestatissimum facere, nimirùm procul abesse, ut *Dania* regno hactenùs cum motibus istis quicquam commune fuerit, ut, dùm neque emolumentum indè exspectârit, ne damnum quidem etiam pati, atque incurrere, debeat. Scilicet toti terrarum orbi in oculis esse, & evidens, turbarum id genus initia, ac materiam, *Saxoniam inferiorem* præbuisse. Ut *Daniæ* regnum illis consiliis audaciam suam non miscuerit; Ut magis quietem, ac tran-

Quò igitur universalibus istis, penè per *Europam* omnem grassantibus, tumultibus hìc in littoribus *Oceani*, sive maris *Baltici*, terminus præfigi, flammæque militares maritimis undis extingui feliciter, possint, eam in rem regni *Daniæ sive Proceres*, sive *Consiliarios*, fidei, & sacramenti, memores, *Fridlandum* amicè corrogare, pateretur rem omnem tàm benignè ad animum admittere, quàm verè gesta esset. Proindè hoc eniteretur, quò regnum quantò ociùs, unà cum provinciis propriis, itemque subditis quibuscunq;, à copiis *Cæsareanis* exonerari, liberarique, sustineat. Ità futurum, ut *Romanum* inter & *Danicum* regna, hucusque continuata, necessitudo, atq; amicitia, minus violetur, sed remotis prætensionibus, atque obstaculis, ociosis, confirmetur, ac roboretur.

II.

Fridlandi, ad Daniæ regni procerum interventionem, responsum.

Hactenùs *Daniæ* regni *Proceres*. Codicilli verò illi per *Regis* cubiculiorum equestrem, *Casparem à Buchwald*, *Fridlando* intimari cœperunt. Qui, post moram satis lentam, more ingenii sui, dictatoris instar, & tanquam per canones, responsum dedit. Nempè *Fridlandum*, præmissis illis salutationis communibus, jam tùm *Daniæ* regni *consiliariis Ducis Holsatiæ* verbis respondisse. Arma sibi cò vertenda fuisse, quò hostis vocasset. *Danici* regni *consiliarios* codicillis pariter interpellasse *Cæsarem*. Exindè igitur satisfactionem exspectarent. De cætero, ejus generis illorum interventionem sibi quidem videri, ut pacem non valdè desiderare comperiantur. Hactenùs ille.

Feruut equestrem illum juvenem, ab *Altringerio*, legato *Fridlandico*, per aliquot menses, non absque custodia, retentum, insequenti demùm Anno, *M.DC.XXIIX.* & quidem sub Augusto mense, cum ejusmodi pollicitatione, dimissum esse.

CAP. III.

De Danicis, ex Archiepiscopatu Bremensi, itemq; Wolferbyto, & Nynburgo, ejectis.

I.

Regii ex Archiepisc. Bremensi ejiciuntur.

Morganus quidem tribunus cum *Anglorum*, *Scotorumq;*, manu infra *Bremam* aliquousq; *Cæsareanis* resistebat. Tan-

Abriß der Vesten Fürstliche Haüpt-Statt Wolffenbütel wie solche im
Alem.
Klein Stockheim

...e solche im Nahmen Kay. May: durch de Gr: vo Pappenheim belägert worde 1627.

Ità autem contigit. Iam ab aliquo tempore *Anboltinus* deliberare cœperat, quibus artibus paludes superaret, *Danicosque* invadere posset. Quâ de re, sub autumni exodium, assumptis aliquot machinis bellicis levioris momenti, & duobus mortariis, copias omnes ad paludes usque produxit. Quanquam autem eis paludes equestres *Danici* agerent excubias, *Anboltinus* tamen immissis ducentis pedestrium, illos in fugam conjecit. Undè, comportatis, superinjectisque, tàm ligneis, quàm stramineis, fasciculis, loca palustria superari potuerunt, ut non tàm pedestres, quàm equestres, legiones traducerentur. Itaque relictis ad paludium defensionem pedestribus, equestrium globi in *Danicos* promoverunt. Quibus ab initio cohortes *Danica* restiterunt quidem, sed cum disjectæ neque coire, neque *Cæsareanorum* multitudini, resistere, quitæ essent, pars fugâ dilapsi, pars cæsi, pars capti sunt, cæteris cohortibus, palantium instar, diversis sub itineribus, fugam capessentibus.

Nihilo-minus eâdem vesperâ *Morganus* loco opportuno undecim equestrium globos denuò objecit. Sed *Anboltinus* cum omnibus equestrium copiis, paucis pedestrium cohortibus adjunctis eduxit, feliciterque eò transitu potiri, cœpit, *Danicis* impressionem non sustinentibus. Ità factum, ut sequenti cum aurora superato transitu *Danici* porrò requirerentur. Sed hi, non valdè obluctantes, *Stadam* versùs retrocesserunt. Atque hic denuò *Danicorum* cohortes equestres viginti tres, unà cum nonnullis pedestrium centuriis, accepto loco idoneo, restiterunt, ut *Cæsareanis* progressus negaretur. Sed non uni fidere antro doctus *Anboltinus*, per alium transitum, modò ab hostibus derelictum, copias traduxit. Quò verò *Morganus* aquarium sulcum, è *Stada in Albim* sese exonerantem, defenderet, de industria laborare cœpit. In eos *Anboltinus* duos primipilos, adjunctis septem pedestrium centuriis, per circuitus immisit. Qui, post exanthlatam velitationem acerrimam, *Danicorum* ducentos fuderunt. Et sic quidem, cæteris dilabentibus, *Anboltinus* totum *Bremensem Archiepiscopatum* recuperavit, extrà *Stadam* civitatem, quæ utique justâ obsidione, quò in ordinem redigeretur, opus habere visa est.

II.

Danici Nyenburgum dedunt.

HActenùs *Nyenburgi*, illius ad *Visurgim* fortalitii, præcipui, præsidiarii multis modis molesti fuerant *Cæsareanis*. Interim dùm ab *Anboltino* arctissimè concluduntur, ut neque excurrere, nedùm annonam importare, quiti essent, è λιμῷ λοιμός, ut ajunt, hoc est, è *fame pestis* nasci cœpit. Cujus contagium ubi, inter cæteros, etiam *Limbachium*, tribunum & defensorem, acerrimum, è medio sustulisset, non multò post fatiscente cum annona, audacia, deditio fortalitii certis sub conditionibus, more militari, insecuta est. De C. *Mario* innotuit, ejus reliquias, apud *Anienem* humatas, dissipari olim jussisse *Syllam* victorem. Idem ferè *Limbachi* reliquiis apud *Nyenburgum* accidit. Postquam enim ille, dùm viveret, multis *Cæsareanos* affecisset cladibus, domi etiam sævitiæ exemplis non deficientibus, à victoribus *Cæsareanis*, nescio quibus, & quo acerbiore odio, cadaver apud loci basilicam honestâ sepultura conditum, erui, atque extrà mœnia proximo in agro defodi cœpit. Undè postea, quicquid mortale fuit *Limbachi*, facilè aratro refossum, ferarum, canumque laniena patuit. An autem is, hanc qui humano cadaveri quietem invidit, meliori sepulturâ affectus sit, me certè latet. Per fidem! *Sylla* quidem talionem in corpore suo veritus, ne post mortem pariter vexari posset, primus è patritiis *Romanis* igne cremari voluit. Ut hoc respectu *ustrinam* id genus odii in defunctos excerceri, ne, quod fecit, idem lege talionis ferre cogatur, *sepulturæ*, vel *humationi*, olim præferri contigerit.

III.

VVolferbytum deditur Papenheimio.

SEd in viam! Redacto in potestatem *Nyenburgo*, magnis viribus in *VVolferbytum*, jam à bono tempore cinctum, & conclusum, itum est. Eam rem agebat *Papenheimius*, nullibi, prout virtus ejus ferebat ardua, ac fervida, diu frustrà tempus extrahere, morasque nectere, solitus. Qui, cum aliis rationibus fortalitium promptè expugnare vix sustineret, superinductis, & compulsis in civitatem aquarum molibus, præsidiarios conterruit. Undè deditio facta est, hac sub lege: Nempè fortalitium *Duci Brunsuicensi* cederetur, præsidiarii verò, more militari, honestissimè, dimitterentur. Qui quidem fide optima *Lubeccam* versùs deducti tùm sunt.

DECLARATIO NUMERORUM ÆRI INCISORUM.

Ducalis ejusque primariæ Urbis Wolferbyti obsessio, prout S. C. Majestatis nomine per Comitem à Pappenheim deditione tandem expugnata est, Anno 1627.

1. *VVolferbytum Urbs.*
2. *Arx munitissima, seu Cittadella.*
3. *Suburbium.*
4. *Horti munitionum operibus cincti.*
5. *Onacra flavius Urbem interlabens.*
6. *G. Pappenhemii Statio.*
7. *G. Herberstorfii Quarterium.*
8. *Curtebach.*
9. *Isolani.*
10. *Agger vim aquarum continens.*
11. *Pappenhemianorum munitiones.*
12. *Sylva excisa.*

CAP. IV.

De Elect. Brandeburgici in Cæsaris partes transitu. Itemq; Cæsareanorum per Pomeraniam hybernationibus.

I.

Elect. Brandeburgicus, per legatum ammonitus, Cæsaris in partes descendit.

SVperiori anno de *Electore Brandeburgico* prælibatum est, quo pacto ille *Electoralis Palatinatus* in *Bavaria Ducem* translationem nondùm approbare, neque præfatum *Maximilianum* recèns creatū *Electorem*, admittere, voluerit. Posteaquàm igitur *Saxonia Elector*, ejusdem ab initio sententiæ *Cæsaris* ammonitionibus, expectoratâ asperitate in partes venisset, idem autor fuit, ut cum *Elect. Brandeburgico Cæsar* iisdem legibus pacisceretur. Placuit etiam hoc *Cæsari* consilium. Qua de re missus à *Cæsare* ad *Brandeburgicum* legatus illum *Cæsari* conciliavit. Ut sic *Brandeburgicus* promitteret, modò non se *Electorem Bavarum*, tanquam collegam deinceps admissurum, sed *Cæsaris* copiis per regiones suas juxtà omnia debitæ obedientiæ, atque humanitatis, officia præstiturum esse. Sunt, qui hoc metu tùm ab *Electore* factum atque extortum, esse, garriunt, quòd legionibus tàm *Cæsareanis*, quàm *Ligarianis*, cinctus *Elector* aliter sentire vix potuisset, dùm graviora præmetueret. Sed equidem optimo consilio, & re deliberatâ, hanc in sententiam pedibus itum esse, nullus dubito.

II.

Idem ferè facit Dux Pomeranita; Et in hyberna Cæsareanos admittit.

TRansactione cum *Elect. Brandeburgico* præeunte, facile erat *Cæsareanis* etiam castra, sive hyberna, per *Pomeraniæ Ducis* provincias proferre. Tametsi enim neque *Elect. Brandeburgicus*, neque *Dux Pomeranus*, in *Cæsarem* vultus elevarent, nihilominùs, belli mole illas in partes inclinante, provinciis etiam his, *Arctoas* ad plagas vergentibus, parsim haud quidem est. Quo nomine *Dux Pomeranus* in primis inflecti cœpit, nisi *Cæsareanos* admitteret, finibus suis, civitatibusque, & fortalitiis limitaneis, iisque maritimis, non unum instare, sed multiplex, periculum. Reciperet igitur, vel paucas tantùm modò ad septimanas, legiones, & necessaria saltèm erogaret. Ita futurum, ut provincia à ruina præservari, & miles intrà leges arctiores coerceri, possit. Quid aliud faceret *Pomeraniæ Dux*, quàm quod fecerat jam *Elect. Brandeburgicus*, *Peinceps* (*que*) alii? Proinde, hæ ubi prudenter animis peregisset anteà, etiam diplomate per provinciam publicato, sic quidem suos tùn communefecit: Hactenùs, inquit, se multum & prolixum, fuisse, ut militem à provincia sua prohiberet, atque averteret. Sed tempus, & occasionem, rectà intercedere, hoc ut onus amoliri ampliùs non sufficiat. Itaque citrà exspectationem, ex transverso evenire, ut octo *Cæsaris* legiones intrà provinciam admittendæ veniant. Quo nomine eò quidem spectare has tabellas admonitorias, nimirùm annona per civitates, oppidaque, præpararetur, juxtaque panes, cerevisiæ quantitas, pecuniæque, præsto essent, quibus prædictis illis legionibus, quantùm ad vitæ necessaria, satisfiat. Hunc enim sibi præscriptum numerum, modumque, hanc factam esse spem, nempè si sic iretur obviàm legionibus, futurum, ut provincia conservaretur, tùm milites severà militari lege coërcerentur. Hactenùs *Dux*. Interim, prout secundùm belli eventum, valde dubium, usuvenit, pro aliquot in limine propositis septimanis, integrum intervenit triennium, ex quo *Pomerania* insolentias, molestias, exactionesque, militares tolerare didicit.

CAP. V.

De Danicorum, & Cęsareanorum, per Silesiam, actionibus.

I.

Danici per Silesiam Glogoviam minorem, inter cætera, expugnant.

FErè ex *Inferiori Saxonia* ejectus erat *Daniæ Rex*, sed nondùm per *Silesiā* victus, necdùm debellatus, erat. Ut melior his in partibus, quàm sub illis adhùc velut deliberare videretur fortuna. Tametsi n. *Ioan. Ernestus*, *Dux Vinariensis*, rebus à *Rege Silesiis* præfect°, in medio juvētutis, & felicitatis militaris, flore, fato præcoce præreptus esset, nihilo-minùs illius relictæ legiones, *Ducis* ad exemplum, armamasculè proferre haud destiterunt. Adjuvit eorum profectus tùm *Fridlandi* tarditas, atque apud *Vngariam* mora.

Qui interea, dùm *Bethlenum* ad novas pacis sequestræ leges adigit, in copiis, tàm febribus malignis ereptis, quàm fugâ dilapsis, magnum passus est detrimentum. Ut, quousque legiones redintegraret, & tempore, & supplementis novis, opus habuerit.

buerit. Undè *Vinarienfibus* cœpta sua profequendi affulfit commoditas. Hi igitur, *Februarij* initio, *Glogoviam minorem*, ità dictam civitatem, expugnârunt, præsidiariis *Polonis*, *Italisque*, ut & *Germanis*, antè firmatam. E quibus jus veniæ datum *Germanis*, reliquis sub acie gladii perire juffis.

Secundùm hæc, fucceffu illo alacriores, *Danici* per aliquot millaria, arma protulerunt; Ut jam tranfitus, in *Vngariam*, *Poloniamque*, pertingentes, infiderent. Mox magno numero ad *Nyffam Silefiorum*, fedem illam *Epifcopalem*, coierunt; Undè civitati obfidionem, præmetuere erat proclive. Eò *Pechmannus* tribunus, qui tùm intrà *Vratislaviam* erat, praproperè evocari cœpit, ut rebus de neceffariis apud *Nyffam* provideret. Sed *Danici*, mutato inftituto, *Cofelium* moventes, civitatem, arcemque, interceperunt, ampliffimis illa è direptione fpoliis aucti. Inde *Oppeliam* eduxerunt. Quod oppidum antequam occuparent, duas *Croatarum* cohortes, *Cofelanis* in auxilium, fed nimis ferò, & poft principia, ut ajunt, properantes, in itinere deleverunt. Mox *Glebizam* quoque, tametfi acriter refiftentem, fubjugarunt.

Tametfi igitur *Fridlandus* ingentem copiarum numerum conquireret, certifque paffim locis delectu probaret, nihilo-minùs five *Danici*, five *Vinarienfes*, inftitutum ftrenuè urferunt, fimulàtque Oppelio civitati manus injecerunt. Dùm verò hic locus novo fupervenientе auxilio confirmatus modò effet, caftra fubducentes, *Thueftam* arcem, *Stralitiamque majorem*, oppidum ita vocatum, fuæ fecerunt poteftatis. Ità fucceffibus inhærentes *Goldfteinenfem* dynaftiam, pariterque *Rofenbergam* civitatem, armis fubegerunt. Idem, fuper *Creutzburgo* ditionis *Briegenfis*, erant tentaturi, nifi hìc fortuna illorū cupiditati paufam, atque habenas, injeciffet.

II.

Fridlandus ingentem exercitum in Silefiam expedit, locaque, à Danicis intercepta, pleraque recuperat.

DAnicorum infolentiâ, ac progreffibus, excitus *Fridlandus*, ingentes copias apud *Nyffam* confluere juffit, quadraginta hominum millia numero fuperantes. Ut nihilo-minùs oppida fuis præfidiis effent inftructa. Delectu habito, poft *Calendas Iulias*, *Lisvicam* adoriri cœpit. Tametfi autem obuiterentur *Danici*, interim vi compulfi, fub incertis conditionibus, ad victoris gratiam tranfierunt. Itaque gregarii ferè omnes, exceptis paucis equitum magiftris, *Cæfareanis* cohortibus acceffe-runt. Mox *Iägerndorfio* caftra funt admota. Ubi cum obfeffi nihilo-fegnius repugnarent, machinis bellicis in fupercilium montis fuperinductis, atque directis, etiam hi ferociam deponentes colla fubmiferunt.

III.

Apud Cofelium Danici per ftratagema Cæfareanorum millenarium opprimunt. Nihilominùs Fridlandus civitate potitur.

SEcundùm hæc *Fridlandus* aciem versùs *Cofelium* direxit. *Danicorum* cis mille equeftrium trans *Oderam* bærcutiam fugam minari videbantur. Sic in iftos *Fridlandus* tres immifit legiones. *Danici*, fugam ftudio fimulantes, ac terga obvertentes, aliquoufque attraxerunt adverfarios. Mox ex tranfverfo regredientes, atque è perfugis pugnatores effecti, arma in perfequentes torferunt. Quibus è *Cofelio*, & *Troppavia*, in auxilium accelerantes focii *Danici*, fic quidem in legiones illas conjunctis operis invecti funt, ut mille ex iis occumberent, cæteri, relictis impedimentis, ac prædis, diffugerent. *Cofelium* alioquin à *Danicis*, fuperinductis loricis, æquifque circumfluis, ità communitum erat, ut non abfque difficultate fuperari poffe videretur. Eum locum in proximo tres legiones pedeftres, itemque fex, & quadragintà, centuriæ equeftres, tutabantur. Qui cùm, ad adventum copiarum *Fridlandicarum*, loco idoneo ceffiffent, ecce! *Hebronis*, *Chiliarcha* equites felopetarii in munimentum, apud paludes à *Danicis* extructum, fecerunt impetum, fimulàtque intercepe-runt. Iactis his initiis, *Fridlandus* omnia diligenter infpexit, & *Torquatum Comitem*, cum exercitus parte, tormentis bellicis inftructa, ibidem reliquit. Qui quidem equeftribus *Danicis* non vanum intulit damnum. Inter hæc, *Fridlandus*, affumptis copiis cæteris, intrà *Oderam*, & paludes, in hoftes eduxit, præmiffàque *Breuneri* legione, impreffionem fufcepit. Reftitêre quidem in limine *Danici*. Sed paulo poft, defideratis non paucis, relicto ibidem munimento, diffugerunt. Quorum exemplum imitati *Baudiffius*, & *Sbubna*, chiliarchæ, ubi viribus hoftium fefe eo loco rum impares intelligerent, cum quatuor equeftrium millibus, pedem retraxerunt, *Carpezano* tribuno, tribus pedeftrium legionibus, & aliquot equeftrium turmis, pro *Cofelii* defenfione, poft fe relictis.

Poft hæc, VII. Idûs Quintiles, *Fridlandus* cum copiis, & machinis bellicis, *Schlickium* fubmifit, qui *Danicorum* caftra, ac loricas, ad dextram civitatis pofitas, invaderet. Undè per trihorium æris interceffit conflictus. Nec mora, *Leo Grappetus* tribunus, in civitatem miffus eft. Is, juffu *Fridlandi*, indicavit *Carpezano*, fi diutiùs in armis refifteret, gratiæ locum, five veniam, deinceps futuram nullam. Quibus ille intellectis nihil moratus tubicinem ad *Fridlandum* emifit, immò ipfe quoque, dùm *Leo tribunus* intrà mœnia remaneret, ad *Fridlandum* foràs ivit. Non caruit fucceffu hæc *Carpezani* periclitatio. Sic enim cum eo *Fridlandus* tùm tranfigere cœpit; Nempè ipfe *Carpezanus*, rei tormentariæ præfectus generalis, una cum officialibus omnibus, cujufcunque nationis, itemque paftoribus caftrenfibus, miniftrifue, farcinulis, & fortunis, fub fide militari tutò deducerentur, ufque dùm vel ad *Daniæ Regem*, vel ejufque exercitum, ftipendii requirendi igitur, pertingerent. Interim, intra fex menfes, hoftilia erga *Cæfarem* arma, fub jurejurando, ne re-tentaret. Gregarii milites, nifi qui ultrò ad *Cæfareanos* tranfirent, nullo modò cogerentur. Idem iis conditionibus, quibus fuperiores, liberi gauderêt, partimque, in juramenti verba adigerentur. Ex adverfo *Fridlandus* fidê dedit, fe rite, ac fincere adimpleturū omnia. Nempè fe provifurū, ut tutò deducantur, ut in itineribus, abfque propriæ interventu pecuniæ, commodè tranfire & vivere queant. Interim gregarii verò, antè abitum,

cum sclopetis, ... t, equestres, pariter signa depouerunt, ... singulus equis, sclopetis manuariis, cæterisque ornamentis, ac armulis, uterentur fru... Eadem fide ... nobilibus, in ... *Coselium* hoc tempore se recipientibus, eorundemque familiis, ac bonis parceretur.

IV.

Troppavia, unà cum Silesia universa, deditur, ac restituitur, Cæsari.

Recuperato hac lege *Coselio*, proximum erat, ut *Troppavia* severa obsidione premeretur. In eam ejaculatæ glandes majores ardentes, seu vocant, circà IX. Cal. Sextiles, civitatem incendio perturbârunt, ut, intrà horarum quinque intervallum, quadragintà domicilia, unà cum æde basilica civitatis, conflagrarent. Cui malo cùm annonæ, aquarumque, & molendinorum, defectus superaccederet, obsessi antè *Calendas Sextiles*, ultima veriti, locum etiam hunc dediderunt, depositis sclopetis, gladiis tenus accincti, emigrationem facientes. Atque hoc pacto, his viribus, *Fridlandus* è tota *Silesia* ejecit *Danicos*, *Cæsarique* provincias illas pacavit.

V.

Danici, sub Baudisio è Silesia dilabentes, legionem fundunt Cæsareanam. Mox ipsi à supervenientibus Fridlandicis cæduntur, ac dissipantur.

Hoc tempore *Adolphus, Holsatiæ Dux*, pro *Cæsareanis* unam, alteramque, collegerat legionem. Cum his in *Pomeraniam* tendebat. Ubi ergò X. Calend. Sextil. apud *Landspergam* appulisset, *Danici* equestres sub *Baudisio* è *Silesia* excuntes, eandem viciniam opportunè attigerunt. Hoc prævidentes *Holsteiniani* magnis itineribus properârunt, *Pitschenam*que pervenerunt. Eorum vestigia admotis calcaribus mox assecuti *Danici*, non acquieverunt, usque dùm ultra *Pitschenam* stativa exercentes in *Cæsareanos* ex inexspectato impetus facerent, magnâque eorum parte concisa, finitimos pagos incendiis delerent. Neque hoc fatis. Sed *Danicorum* pars, *Cæsareanos* mentita, *Pitschenam* tentavit, intromittique petiit. Eo n... indigenæ officiales quidem, exclusis gregariis, intrà oppidum admittere decreverunt. Reseratis ita per imprudentiam portis universa multitudo confertim irrupit ... cumque fraude occupatum, expilavit.

Relatis inde spoliis, *Danici Sherinam* ve...us, *Polonos* usque, promoverunt. Illos tamet... *Cra...tius*, tribunus *Brandeburgicus*, tran... pro... conaretur, *Lehmenum* ... tes, ... m, un... cum arce, diripuerunt, simul... tormenta ... ea numero quinque abduxerunt. Sic in *Marchiam* & quidem diœcesin *Marienvaldensem*, pedes ... lerunt.

In illos *Fridlandus*, jam t... m è *Silesia* excu... tergo immiserat ... *echmannum* tribunum, ... ptem militum inst... um. ... in ... a ... *gam* superantes, apud *Grent...num*, & *Frid...gum* in *Danicos* inciderunt. Acre igitur ... merfit. Cujus in limine fortuna erat *Danicorum* in partibus, ita ut *Cæsareani* receptui c. ner..., pedemque referrent. Sed mox ipsis advolarunt suppetiæ, & *Croatarum* centuriæ numero septem. Ab his feliciter prælium restitutum est, ita, ut ... prius amissâ, fortioresque, ut ajunt ... *Danici* partim funderentur, partim diver... tinerbus palantes dilaberentur. In eos ... rusticani, ante multa passi, acerbas, sæv... tulerunt manus, tanquam sic anes in leon... prostratum dentes acuunt. Decem ... cohortes, locis sylvestribus sese occultant... niæ postquam obtinuere, *Cæsareanas* ... legesque abierunt. *Baudisius* inter pau... tametsi & a mi... ibus, & paganis, solicit... retur. *Pechmannus* verò *Cæsareanorum* duc... primo sub conflictus limine, graviter vu... ratus, paulò post exspiravit.

Atque sic quidem *Fridlandi* opera, ... e *Danicus*, sive *Vinariensis*, exercitus, hactenus per *Silesiam* feliciter progressus, partim circa *Coselium*, *Iægerndorfium* & *Troppaviam*, enervatus, & dispersus, ... denique, intra *Marchiam Brandeburgensem*, ... no victus, deletusque, est, signis ma... no numero exindè relatis, trophæi, atque ovationis, vice, *Cæsari Viennam* emissis.

* * *

Io. Pe-

Io. Petri Lotichij RERVM GERMANICARVM LIBER XIX.

CAPVT I.

De novo, alteroque, apud Mülhusium Thuringorum, Electorum conventu.

I.

Novus apud Mülhusium aperitur Electorum conventus. Ubi per Cæsaris legatum peragitur propositio.

DE novâ apud *Mülhusium Thuringorum Electorū* diæta paulò antè præmemoratū est. Ea autem in *Octobrem* mensem incidit. Ad hanc *Cæsar* suos inprimis emisit legatos. Ut *Moguntinus*, & *Saxo*, *Electores*, ipsimet advenerint; cæteri verò per legatos comparuerint *Septemviri*. Ut porrò *Rex Christianissimus*, reliquique *Imperii Archiepiscopi*, *Episcopique*, itemque *Duces*, *Principesque*, causſam ſuam per oratores egerint. Quo nomine neque *Civitates Imperiales* ſuo loco defuerunt. A quibusomnibus ubi conventum eſſet, *XIV. Calend. Novembris*, in primo conſeſſu per *Cæsaris* legatum, *Petrum Henricum de Stralendorf, Baronem*, propoſitio ut vocant, ſequens tùm emerſit. Poſteaquàm *Cæsari*, inquit, nuper intimatum fuiſſet, quo pacto *Electores*, pro ſingulari vigilantia, ac cupiditate, quâ patriæ, afflictis, & labantibus, occurrant, conventum promulgâſſent, quò ſic exitiale, & ſanguinarium, bellum extingui, ejuſque in locum pax alma, & commendata, reduci, poſſit: utique *Cæsarem*, jam à pluribus annis eandem piam intentionem animis foventem, non potuiſſe non hoc illuſtre *Electorum* inſtitutum approbare; Ut etiam per legatos huic conventui intereſſe, animumque pacis, & quietis, amantiſſimum, conteſtari, voluerit. Eoque nomine *Cæsarem* præſentibus *Electoribus*, cæteriſque abſentium legatis, comprecari divinam benedictionem, atque aſſiſtentiam ſpiritus & ſapientiæ, & conſilii, quò antè, & ritè, præmeditata in effectum feliciter deducere, pericula, & mala, impendentia averruncare, *Cæsari*, *Imperioque Septemviris*, quæcunque hunc ad ſcopum collimare videbuntur, invenire, cum *Cæsare* communicare, adeòque feliciter efficere, queant.

Secundùm hæc, operæ pretium *Cæsari* non videri, ut, hoc præſertim ſub conventu, ingens iſta antè decennium apud *Bohemiam* orta rebellio à fontibus aut deducatur, aut, quàm in *Cæsaris*, familiæque *Archiducalis* interitum initio fabricata, ac demùm in partes evocatis *Turcis*, *Tartariſque*, diſpoſitis per totum *Imperium* crudelium bellorum incendiis, terribilis, ac noxia, fuerit, amplificetur. In eo hanc eſſe *Cæsaris* confidentiam, ut conſcientiâ teſte ſecurus ſit, neque majores ſuos, neque ſemetipſum, atrocem id genus malorum lernam quoviſcunque pacto provocaſſe, cùm nihil aliud, ſub tantis, & inteſtinis, motibus, *Cæsari*, niſi ut tàm propriam autoritatem, quàm cæterorum *Electorum*, *Principumque*, fidelium, dignitatem, aſſeſeret, armis, præter animi, ad clementiam nati, intentionem ipſa neceſſitate ſumptis, & expreſſis, quæſitum ſit. Non ergò rigoris hoc ſymbolum eſſe, quòd quidem tumultuantibus, hoſtibuſque, occurrat, ſed naturæ legem hoc velle, hoc inculcare, nempè, ut quilibet injurias propulſet, ac ſeſe defendat.

Tametſi igitur *Cæsar* læſus eſſet quàm maximè, nihilo-minus illam illius extitiſſe pietatem, ut in litis compoſitionem nunquam non incumbens, ad paternas ammonitiones, & dehortationes, nihil reliqui fecerit. Prout hæc omnia ſcientes apud *Electores* profiterentur, & jampridem per univerſum percrebuiſſent *Imperium*. Ab adverſa proindè parte ſtetiſſe, quò minùs tot paternæ ammonitiones, oblationes, obligationeſque, locum invenerint, ut etiam fidelium *Electorum* ac *Principum*, ſumptuoſæ interpoſitiones fruſtra fue-

runt, ut etiam tot, pro piæ caussæ confirmatione, contrà hostes divinitus indultæ victoriæ animos furoris, ac simultatis, rubigini obsitos, nihil emollierint. Verùm enim verùm eò extremorum sanguinaria processisse consilia, eò machinationes sine missione velificasse, quò bellum è bello, instar funiculi alicujus, traheretur, malè cœpta pejus caderent, ultimisque hoc *Imperium* procellis concuteretur. Hæc istorum motuum, rebellionumque, autores desideria, hæc vota, stimulare etiamnunc.

Interim, divinâ in partes veniente providentiâ, sic quidem jam tùm videri comparatum, ut inordinarios hominum inquietorum, & nihil nisi bella spirantium, æstus, tot intervenientibus victoriis, & istorum optioni contrariis successibus, frangi contigerit, tum emergentibus veris, & genuinis, demonstrationibus, multorum impressiones, consilia, ac machinationes, deferbuerint, utique spem non mediocrem ostendi, fore, ut, remotis uberrimis id genus obstaculis, sub hoc quidem *Conventu*, (in quem totius *Imperii* oculi forent conjecti) pacis fores aperirentur. Quo nomine *Cæsar Electorum*, cæterorumque legatorum, consilia, ac proposita, cognoscere desiderat: inprimis, ut, super adjectis articulis, diliberent, inculcat.

Primùm eò sit respiciendum, quo pacto universalis, eademque tàm *Cæsari*, quàm *Electoribus*, totique *Imperio*, honesta pax, qua super acquiescere possint omnes, restitui, & in futurum stabiliri, inprimis *Daniæ Regis*, sive etiam *Palatini* proscripti, oppositionibus, è fundamento medicina fieri, possit. Pro secundo, siquidem, prout supra declaratum, *Cæsar* hisce illis istis seditionibus causam, materiamque, præbuisset nullam, vice versâ necessariæ, deque omnium gentium jure licitæ, defensionis ergò, multos tàm profusi ipsius, quàm *Imperii*, vindicatione, impendisset milliones: atque non tàm gentium leges, quàm *Imperii* constitutiones, veteresque observationes, hoc decernere, ut *Cæsar*, pars læsa, in læducris bona inquirere, atque exindè satisfactionem postulare, debeat: præsertim cùm, hanc in necessitatem, provincias patrimoniales oppignorare cœperit. Proindè *Cæsarem* malle edoceri, qua ratione, præeunte illorum deliberatione, sumptus defensionis sub necessitate, extortos, recuperare sustineat. Huic, consectarii loco, accedere, sicubi *Dei* benedictione pacis restitutio emergat, quibus mediis ampli quidem, sed necessarii, exercitus dimittendi veniant.

Quod si, pro tertio, præter exspectationem, atque ex transverso, accidat hoc ut currente anno, aut per amicas transactiones, aut armorum potentiam, pax haud recomponatur, ex adverso auxiliis complicum, ipsiusque *Turci* accessione, hostes bellum urgeant, ac foveant, undè tùm subsidia, nervusque exspectanda, sint, quibus *Cæsar* hanc molem sufferre queat, *Electores, Legatique*, dispicerent.

Prout nunc ergo *Cæsar*, ad propositas interrogationes, *Electorum, Legatorumque*, consilia, & sententias, desiderat: ità illis contestatissimum facit, se quidem suo loco, quodcunque ad pacis reproductionem utile ab illis inveniatur, ad animum diligenter admissurum, neque rationibus, modò *Imperii* tam dignitas, quàm emolumentum, non requirant aliud, adversuiurum esse.

II.

Electorum, Principumque, Catholicorum, super bonorum Ecclesiasticorum restitutione, interventiones.

QUæ verò tùm ad *Cæsaream* illam, super pacis reproductione, propositionem, *Electorum, legatorumque*, insecuta sit declaratio, non ità planum, atque in propatulo, est. Nisi quòd nonnulla ejusdem saporis problemata ab *Electore Moguntino*, eodem etiam sub conventu, deinceps reproduci cœpêre. Interim, tùm sic quidem comparatum videri poterat, ut facilius esset pacem optare, quàm sperare. Præsertim, cùm motibus priorib', iisq; gravissimis, nondū sopitis, nova belli succresceret seges, ac materia, dū bonorū *Ecclesiasticorum*, post transactionē *Passaviensem* interceptorum, restitutio ab *Electoribus, Principibusque, Catholicis*, denuò urgeretur. Quod vel e sequentibus, ad *Cæsarem* directis, codicillis planum evadet. Dùm enim, *Augustanus, Constantiensisque, Episcopi*, unàque *Abbas Augustalis*, sive *Keisersheimensis*, eodem tempore bonorum *Ecclesiasticorum* post *Passaviensem* transactionem partim ab *Onoltzpachiano Marchione*, occupatorum, redditionem solicitant, accidit, ut *Electores Catholici*, hac super ipsa periclitantium bonorum *Ecclesiasticorum* retributione, sententiam dicere rogati, sequentibus V. Cal. Octobr. ad *Cæsarem* darent: Invictissime *Imperator*! Ad notitiam nostram pervenit, quid *Augustanus Episcopus*, quid *Keisersheimensis Abbas*, super restitutione cœnobiorum, post pacis tam religiosæ, quam profanæ, apud *Passavium* transactionem, à *VVürtenbergico Duce*, & *Onoltzpachiano Marchione*, occupatorum, ac detentorum, quidque in pari caussa *Episcopus Constantiensis*, vigore præcuntis *Rudolphi II. Imp.* ad *VVürtenbergicum* hac de re, sub *Anno M.D.XCVI.* edicti, demisse solicitârint, novissimique, edicti, ac processus, promulgationem decerni sibi, petierint. Ut jam, ad præfatorum *Episcoporum*, *Abbatisque*, instantias, omnia in maturam venerint deliberationem, atque eò usque hæc caussa excussa tùm quidem erit, rogatu id genus processus, ac mandata secundùm constitutiones *Imperii*, convenienter decerni posse videantur.

Nihilominus *Cæsar*, intuitu rationum magni ponderis, eò animis inclinavit, hæ illæ tam *Augustani Episcopi*, quam *Abbatis* querelæ tùm *VVürtenbergico Duci*, tùm *Marchionatus Onoltzpachensis* [illegible] toribus, communicarentur, iidemque certo sub termino caussam dicerent. De *Constantiensis Episcopi* ratione ità est, ut *Rudolphi II. Imp.* glor. mem. edicto, tum promulgato, etiamnunc nitatur, atque insistere, debeat, siquidem illo *Cœnobii Reichenbachensis* reddi[illegible] disertissimis verbis expressa sit.

Hæc nunc [illegible] jusce generis, ac momenti [illegible], ut, quid nobis *Electoribus*, præsertim hoc sub difficili

tempore, de illis, aliisque ejusdem commatis, querelis expedire videatur, abs te, ô *Cæsar*, sententiam dicere jussi simus. Dùm igitur, ô *Cæsar*, tibi non displicuit, præfatarum caussarum, querelarumque, inspectionem, indeque emergentia decreta justissima, nobiscum communicare, idque clementissime, pro eo non solum humilimas persolvimus gratias, ut etiam dat. in id ndust iain... embere, & quam diligentissimè d... picere, sacramento obligemur. Qui dùm eo cogitationes nostras impendim', præsens, ac miserabilis huj' tempestatis facies in oculos incurrit, *Imperiumque* hujus gentis *Germanicæ* deplorandus sit, & eò quidem sub statu deprehendimus, ut omnes nos caussæ eò adigant, omnibus, quod ajunt, copiis, *Deo* dilectæ, pacis recuperationem magis procurare, quàm majori animorum diffidentiæ, sive etiam novis motibus, fomentum, ac pabulum, subministrare velle.

Non te fugit, o *Cæsar*, cùm vel ex actionibus *Imperii* liquidissimè evincatur, quibus modis *Principes*, *Ordinesque*, *Catholici*, sub an. 10 M. D. LV. conqueri cœperint, post con...ma in apud *Passavium* pacis tam religiosæ, quam profanæ, transactionem, sociæ religionis membris, tot *Archiepiscopatus*, *Episcopatus*, *Monasteria*, & bona *Ecclesiastica*, de facto fuissent intercepta, profanata, inque decrementum honoris divini, *Catholicæque* religionis abrogationem, hùcusque detineantur. Istis accedit, superiori Anno M. DC. XIX. sub conventu *Norico*, a *Protestantibus* eam emersisse audaciam, ut modo non *Cæsaris* legato, *Io. Georgio*, *Principi Zollerano* coràm, sed etiam eodem sub *Novembri* mense, *Electori Bavaro* apud *Monachium* per legatos, inculcare non dubitàrunt, nimirùm de *Archiepiscopatibus*, *Episcopatibus*, *Cœnobiis*, & id g... nus bonis, ità quidem esse, ut super illis amicam compositionem admittere nolint. Nisi id fiat, bello decernendum esse. Si enim *Catholicorum* reservatum hoc, sicut illi tùm prætendebant, pars religiosæ illius pacificationis haud esset, sicut omninò est, sicut in eo conservatio ordinis *Ecclesiastici*, & *Catholicæ*, unicè salvificantis, cardo vertitur, certè, neque secularæ pactum habebit locum. Quodsi enim *Catholicos Ordines*, eorumque *Præsulatus*, ac bona, turbare, atque religionis exercitia abrogare licebit, quid de *Protestantibus* non licebit, qui quidem hac sub lege amœbæa in pacem religiosam admissi sunt ... cadentibus i... tur hac cau... a *Catholicis*, æquum sit, iisdem ut pactis excidant *Protestantes*. Tametsi autem *Protestantes*, contra transactionem illam *Passaviensem*, tot *Cœnobia* intercipientes, tot *Religiosos* ejicientes, patrimoniumque *Ecclesiæ* invadentes, hunc colorem prævaricationi prætexant, atque eò usque extendant, tanquam sibi integrum, licitumque, esset, suas per ditiones id genus novitates exercere, *Catholicosque*, & *Ordines Monasticos*, à veteri *Catholicaque Religione* ad *Augustanam* dictam *Confessionem* adigere adeoque votis *Deo*, & o...i, factis, penitus absolvere, nihilominùs lon... hæc objectio extrà scopum excurrit, dum modo non à magistratuum secularium jurisdi...tione pe... ... *Ecclesiastica*, ipsique *Præsulatus*, veteri ex lege eximuntur, sed etiam sub *Passaviensi* illa capitulatione minimè id genus attentata emergunt; Ut magis ab antiquo *Ecclesiastici*, sub *secularium Principum* protectione, acquiescere debeant.

Quandoquidem ergo pax religiosa ità quidem fundata sit, ut veteri *Clericorum* legi nihil derogetur, tantum abest, ut *Augustanæ Confessionis Statibus* quicquam juris in *Cœnobia*, ubicunque illa sita sint, concedatur, tum vero nedum illis bonis, antè prænominatam *Pataviensem* decisionem, occupatis, quorum restitutio apud quoscunque ordine succedentes *Imperatores* enixè rogari cœpit, *Catholici Ordines* renunciare velint, nisi vice versâ ad illa bona *Ecclesiastica*, postliminiò ablata, par regressus daretur, utique non in terminis *juris provincialis*, an hoc e transactione illa œcumenica permittatur, res hæc versatur, sed ad *jus* merè *naturale* hæc spectat quæstio, cujus intuitu, & vigore, haud fas est alteri vim inferre aut bonis suis spoliare, prorsusque ejicere. Ità enim manifestè *Imperii* sanctiones lædi oportet.

Esto autem, pacem religiosam esse certam, dubiamque; Nihil obstat tamen, quin vetera *Ecclesiasticorum* jura eo usque obtinere debeant, quoad hic scrupulus ordine, tàm *Cæsaris* nomine, *Catholicorum Ordinum* consensu, esset ventilatus, ac decisus.

Posito autem casu, *Protestantibus* licere per provincias suas, tàm in *Catholicos*, quàm *Protestantes*, jurisdictionem exercere, religionemque mutare, per fidem! quis non videt hoc pacto jus illud ad solam religionem, non fundos, & bona, extentendum venire? Ut ita, *Clericis* neque jus emigrandi negari, neque *Cœnobiorum* alienatio, pro lubitu, tedituumque perceptio interdici possit.

Quæ cùm ità sint, &, ô *Cæsar* abs te, tanquam *Ecclesiæ* patrono, & tutore, divinitus dato, bene factum sit, dum, ad instantiam *Constantiensis Episcopi*, *Cœnobii Reichenbachensis* restitutio clementissimè decreta est, nihil dubitamus, *Cæsarem*, pro absoluta sua potestate, id...n & *Augustano Episcopo*, & *Keisersheimensi Abbati*, indulgere posse. Ut porrò indifferentet eandem, super interceptis, & profanatis, post *Pataviensem* illam compositionem *Ecclesiæ* bonis, legem ferre, & promulgare, paribus liceat passibus. Hoc illud institutum fuisse *Rodolphi II. Imp.* gloriof. memor. acta Anni M. D. XCIX. fidem faciunt. Eò enim tempore, *VII. Cal. Octobr. Imperator Palatini*, *Saxonis & Brandeburgici*, *Electorum*, legatis apud *Pragam* per decretum disertissimis verbis impertiri curavit, nempe *Ecclesiasticorum Ordinum* reservatum *Pacis religiosæ* di...æ substantialem esse partem, *Cæsaremque* in caussa abalienatorum bonorum *Ecclesiæ*, (sicubi de mutua atque amica, compositione frustrà sit) eam sententiam laturum, quâ quidem ex lege unicuique satisfiat, & suum reddatur. Jam autem quis nescit, sub superiori diæta *Norica*, rem eò rediisse, ut *Protestantes* conceptissimis verbis, profiterentur, de prædictis *Ecclesiæ* bonis, quibus de hactenùs controvertitur, compositionem exspectandam nullam, sed ferro decernendum venire.

Cum igitur hæc gravamina sæpiùs, sub *Imperii* comitiis, in deliberationem sint producta, & utraque pars in puncto submissionis versari ... ..., tùm verò, o *Cæsar*, gloriosi antecessores, ac

major [illegible] *Catholicos, Protestantesque, Principes* inter sese [illegible] ommittere, no uerint, causs[illegible] eam [illegible] inducti non infimi, certè [illegible], ut ex hac huiusque sententiæ extractione, in puncto gravaminum, *Catholicorum* res haud vanum passa sit detrimentum. Jam vero nostra quidem sententiâ, dum id [illegible] circumstantiæ variant, considerationes vero, quoad *Turcorum* irruptiones, (quibus de tum temporis curæ [illegible]) hoc tempore, *Dei* benignitate metus occurrit, juxta tua, ô *Cæsar*, suprascentiarum illa ac[illegible] autoritas, & [illegible] con[illegible], ut nemo facile justissimæ *Cæsaris* sententiæ re[illegible] agari, aut color prætendere, aut etiam accusare, ausit, utique partim dubitamus, q[illegible] res, & tempus, requirant aliud. Hactenus *Electores Catholici*.

CAP. II.

De Electoris Moguntini, sub Mülhusano Conventu, itemque Christianissimi Regis per legatum, propositionibus.

I.

De articulis, ab Elect. Moguntino, sub dicta Mülhusina, propositis.

Illa cùm fuisset *Electorum Catholicorum* collegiatorum, super repetendis *Ecclesiæ* bonis, ad *Cæsarem* antè perscripta, sententia, jam, quid in particulari *Elector Moguntinus, S. R. I. Archicancellarius*, sub ipsa dicta hac *Mülhusina*, in mediû proposuerit, [illegible]picere convenit. Articuli tot, & tales, fuêre: Primum, quo pacto ultimæ isti malorum lernæ, e *Bohemicis* [illegible]tibus originaliter [illegible] totumque *Imperium* tabo inficientis remedium, sive alexicacon, tandem in[illegible], tum [illegible] [illegible]ptionibus voluntariis, *Cæsarisque* d[illegible] contrar[illegible], cæterisque id genus assultibus [illegible]pturis, obviam iri, queat. Inprimis *de pace* [illegible] suscipercetur deliberatio, quibus nempe [illegible] hæc tanquam melior natura, nup[illegible] belli subit chaos d[illegible]ta, præeuntibus *Cæsaris* [illegible] *nunquefidelis* [illegible] *Imperiique* [illegible] com[illegible] [illegible] [illegible] qui *Deus* [illegible] quibus [illegible] [illegible] [illegible]ari, [illegible]. Quo [illegible] [illegible]

per hoc *Imperium* rictus dehiscere cœpit. Ex adverso, si (quod abominandum) præter exspectationem *Cæsari*, spemque *Ordinum*, pax solida, atque honesta, aut reædificari nequeat, aut restaurata [illegible] anquillitas ab interims, externisque, turbari, atque infringi, velit, quibusdam viribus in pacis violatores, *Cæsaris*, & *Imperii*, hostes, ordine, continue, ac sufficienter, [illegible] constituti [illegible] perialis, eundum sit, ne *Cæsar* [illegible] *Imperium*, [illegible] detrimentum, hoc *Electoribus*, legatisque [illegible] sentibus, cordi foret. [illegible] multa, ac diversa, [illegible] con[illegible], cujusmodi [illegible] priè, & natur[illegible] *Electorale collegium* pertin[illegible] illa autem [illegible] pro[illegible] [illegible] ventum rejici [illegible] agendum [illegible] sub agoue præs[illegible]nt, quantum temp[illegible], & [illegible] ma, admittunt, iniretur ratio.

II.

Christianiss. Regis legati, Marchevill[illegible] Comitis, Oratio.

Hæc *Moguntinus Elector*. Cæterum, ut a[illegible] rei, *Gallicarum Regem Christianissimum* [illegible] laniâ, super his *Imperii* m[illegible] bu[illegible], cura a[illegible] de h[illegible] *Regii* legatum, *Marchevillium* [illegible] *Mülhusinum* ad conventum d[illegible] loquentem audiamus. [illegible] C[illegible] *mum Regem*, inquit, animis jam p[illegible] quæ tempestas, ac calamitas, [illegible] tis bellorum incendiis, pro[illegible] *Regem* jam antè, optimæ [illegible] ergo, ad *Teutonia Principes* [illegible] ros, suos, præm[illegible] le *Ducem Angolesmium*, *Bethunem* & *Preaufium*, dynastas, tanq[illegible] [illegible]os, ext[illegible] dinarios, [illegible] [illegible] opta[illegible] pax [illegible] minaretur. Secundum h[illegible], div[illegible] viribus mi[illegible]os esse viros præclaros alios, qui quide[illegible] fatis *Principibus*, *Regis* non sine [illegible], ut [illegible] ferrent, modo, ex æquo, & bono, tra[illegible] Sic ubi toties frustra fuiss[illegible] *Rex*, nihi[illegible] languidiùs haud eg[illegible], sed novam le[illegible] superiori anno, t[illegible] ad *Bavariæ Ducem*, [illegible] *ctorem Moguntinum*, direxit[illegible] triq[illegible] dep[illegible] cèns *Electorata*, [illegible] tu[illegible] & pacis haud fra[illegible] [illegible] mitteret. Respondisse [illegible] *Electorem* [illegible] rerum p[illegible] *Germaniæ* [illegible] *Conventus Electorum* omni[illegible] [illegible] caussa [illegible]tur.

E[illegible] *Electorem Moguntinum* supe[illegible] apud *Norimbergam* conventum il[illegible] [illegible] P[illegible] in ipso [illegible] [illegible] circa *Calendas Iunii* [illegible] *Cæsaris* [illegible] [illegible] *Regem Christianissi* [illegible] Non de[illegible] *Cæsarem* [illegible] *Cæsarem* [illegible] [illegible] *Iunias Nor*[illegible] [illegible]

Secundùm hæc, legatum in *Gallias* rediisse, *Regemque*, post auribus haustam narrationem, subintulisse, fatius videri, sicubi his motibus, per lenia, & mitia, remedia, quàm ferro, belloque, violentis istis, medicina fieret. Proindè, cùm salutare magis medinm, præ conventu, ac diæta, *Electorali*, non facilè suppeditaretur ullum, tùm *Electores Principesque*, omnes animis in pacem ferrentur, eundem se legatum, circa *Iunii* mensis exodium, iterato ad *Electorem Moguntinum* remissum esse, videlicet, ut intelligeret, quidnam conventum, nuperrimè indictum, remorari cœpisset. Moneret igitur atque instaret apud *Electorem*, quo tàm salutare propositum ematurari quiret.

Quòd igitur intel[illegible]isset, *Electorem* sponte eò inclinare, diætamque hanc apud *Mulhusinam* civitatem celebrandam esse, à *Rege ex Villeroja* mandatum desuper accepisse, etiam hûc iter legatus dirigeret, conventuique adesset. Eius rei testes esse regios codicillos, propria manu exaratos: quos, si non grave sit, vellet recitare: *Rex Christianissimus Marchevillio Comiti S.* Pergratum nobis accidit, te quoque conventui, apud *Mulhusium* concelebrando, adesse. Tuarum erit partium, *Electores* insimul omnes cohortari, quietem redderent *Imperio*. Iuxtà verò inculces, nisi consiliis optimis provectì, *Imperium*, interveniente pacis ferruminatione, erigant, pri[illegible]inamque in magnificen[illegible]iam, ac dignitatem, restituant, fore, ut om[illegible]nis in miseriæ, & calamitatis, barathrum præcipitetur.

CAP. III.

De diæta, apud Colmariam, super Friderici Palatini reconciliatione, aperta.

I.

Articuli à Ferdinando II. Imp. apud diætam Colmarianam, per Principes arbitros, Friderico Palatino Ex-Electori, proponuntur.

Odò de conventu *Electorali Mulhusino* vidimus. Super quem totius tum *Germaniæ*, exterorumq; , sicut apparet, *Regum*, *Principumq*, conj[illegible] erant oculi. Tanquam si, secundum *Deum*, ex illo *Imperii* senatu, eo loco coacto, non redderetur pax, facilè foret deinceps, nisi *Deus ἀπὸ μηχανῆς*, ut loquuntur, opem ferat, conclamatum. Id quod [illegible] dolor !) hactenus eventus, etiam cum lacrymis deplorandus, vero verior, docuit.

Jam ad diætam *Colmarianam*, & quidem præli[illegible]inarem, im[illegible] pro *Conventu* modo dicto, præparatoriam, stylo [illegible] convert[illegible]mus. Prout autem, generalis amicitiæ, ac pa[illegible], per *Imperium* reducendæ, intuitu, *Electoralis* ille, & [illegible]enicus velut, *congressus* appellari meruit, ita hæc diæta particularis, dùm, mediantibus *VVirtenbergio*, & *Austrasia, Ducibus*, *Cæsaris* cum *Friderico Palatino* quæritur reconciliatio, videri potuit. Salvis etenim, & transactis cum *Palatino* rebus, tum (quis nescit?) ad pacem, *Imperio* restituendam facilior, atque expeditior, fuisset transitus.

Sed de articulis, quos *Cæsar* tùm proponere jussit, videbimus. Illi autem tales erant; Posteaquàm *Cæsar*, absque data caussa, tàm graviter, multipliciterque, fuisset læsus, necessarium esse, *Palatinus* ut simplex, more recepto hunc reatum expiet, & deprecetur.

De modo autem, tempore, & loco, deinceps deliberandum e[illegible]. Abhinc *Palatinus* prætensionibus quibuscunque, ac *Bohemiæ* regnum, aliàs hæreditarium, pertinentibus, in totum usque quaquerenunciar[illegible], simu[illegible] atque electionem prægressam haberet irritam. [illegible]s consectarium accedere, siqu[illegible]dem *Dux Bavariæ*, sub solennissimis ceremoniis inauguratus, in *Electoratus Palatini* possessionem venisset, illa solennia neque retractari quirent, neque ille deponi posset. *Catholicæ Religionis* exercitium jam tùm, sicut & ordines ecclesiasticos, in *Palatinatum* introduci cœpisse. Itaque de mediis dispiciendum esse, quibus illis absque periculo necessaria ad vitam subsidia subministrari queant, ne sic paci tam religiosæ, quam profanæ, fieret iniuria. Denique notissimum esse, quibus bellorum turbinibus, ac procellis, in *Cæsaris* regna, provinciasque, sævitum esset, quibusque immensis sumptibus, in bellum, defensionis ergo, collatis, *Cæsarem* onerari contigisset. Hoc nom[illegible]e tàm provinciam supra *Anasum*, quam *utriusque Lusatiæ Marchionatum*, esse oppignoratum. Æquum ergò, decensque, fore, *Cæsari* hoc damnum ut [illegible]enderetur, provinciæque oppignoratæ, interveniente lytro, restituerentur.

II.

Ad superiores Cæsaris articulos Palatini legati respondent.

I[illegible]a cum e[illegible]nt *Cæsaris* postulata, sic tum quidem à *Friderici Palatini* legatis exceptum fuit. De submissione ità esse, inquiunt, ut hæc per tertium, non obscuræ familiæ, & nominis, peragi debeat. *Palatinum* ita affectum esse, ut coram *Cæsare*, more per *Imperium* recepto, se submittere cog[illegible]tet. Modò ei n[illegible]l obuciatur, quod in famil[illegible] suæ vituperium atque ignominiam, vergere sustineat. Formula submissionis in hæc fortè verba peragetur; *Palatinum* ex animo dolere, suo nomine tantos motus, ac devastationes, nasci cœpisse. Tamen rem humilimis verbis à *Cæsare* facti veniam rogare, vellet *Cæsar* indignationem præconceptam delere absque [illegible]catrice, secumque, & omnibus sibi adhærentibus, in gratiam reverti, reatum remittere, indemnitatem, & amnesti[illegible]m universalem, impertiri, seque in patrimonium, provincias, *Electoratum*, regalia, plenissimè restituere, feudis more veteri investire, & protectionem solitam admittere.

Hanc gratiam se toto vitæ suæ tempore mem[illegible] sub recognitione ad annuū adm[illegible]rū [illegible]

que officia *Cæsari* quantacunque ubicunque præstiturum esse. Ut etiam filios ammonere velit, illius *Cæsareæ* gratiæ memoriam conservarent, *Cæsarique* cultum, & submissionem debitam, exhiberent. Ad summam, *Palatinum* erga *Cæsarem* optimè de talem futurum, qualem *Imperii* leges, & constitutiones, *Electorem* requirerent.

Ad *Bohemiæ* regnum quod attinet, sociasque *provincias*, tam *Palatinum*, quam *primogenitum* ejus, omnibus [illegible] juribus, ac prætensionibus, quæcunque [illegible], renunciare, velle hac tamen sub conditione, [illegible] in *Electoratum* hæreditarium, provincias, dignitates, cætera [illegible] pertinentia, absque ulla ruptura restituatur. Atque hoc nomine *Palatinum* humillime *Cæsarem* venerari, sub spe, fore, ut *Cæsar* clemens, ac mitis, hoc ipsi non deneget.

Super *Bavariæ Duce*, *Palatinum* colligere, tanquam hoc *Cæsari* curæ sit, ne *Duci* vis afferatur. Interim se commoda spe niti, futurum, *Dux* ut possessionem sibi suam cedere, atque *Electoratu* abire, non gravetur. Eam enim sibi, suisque, dignitatem ex lege deberi. Ut *Duci* majori sit futurum laudi, sicubi pacis amorem severitati præferat. Atque hanc eam esse *Palatini* declarationem, Ut non dubitet locum inventuram, aut ad minimum eo rem [illegible]dam, donec hujus articuli plenior peragi possit informatio.

Quod si verò, præter exspectationem, eveniat, ut à *Cæsare* hoc obtineri nequeat, majusque quiddam sibi imponi velit, tùm quidem communem patriæ quietem sibi ità in oculis esse, ut, quantùm ejus possibile sit, de iure suo aliquid remittere, insuper hoc pati velit, nempè, *Dux* ut, secundùm se, *Electoris* titulo uteretur, alternisque eam exerceret eminentiam. Interim, hoc cautum esset, ut, post *Bavari* [illegible] cessum, *Electoralis* dignitas, unà cum omnibus requisitis, ad *Palatinum*, ejusque liberos, & hæredes, rediret plenissimè.

Cæterùm, ab initiis horum motuum *Cæsar* vice non simplici contestatus est, *Religionem* hoc bello non peti, neque sibi in mentem venisse, ut *Electorem*, *Principem*, *Statumque Imperii* ullum, quoad conscientiam, onerare [illegible]. Tum quoque exemplo careret, sicut [illegible] *Electorem*, *Principemque*, *Imp.* contrà *Cæsarem* deliquisse, ut [illegible] etiam, post progressam reconciliationem, [illegible] religio per vim in illius provinciam introducta [illegible]. Has ob rationes, *Palatinum* eam in spem [illegible] *Cæsarem* [illegible] *Palatinatus* [illegible] ut ad *Catholicam religionem* [illegible], sed omnia in pristino statu potius reponi [illegible] laud[illegible] *Cæsar* [illegible] *Cæsarem* [illegible] in passu novi, [illegible] quod an[illegible] sub [illegible].

[illegible] arat, [illegible] no[illegible] *Pa*[illegible], re[illegible], rogantes, h[illegible] *Cæsarique* hoc respon[illegible] retur [illegible] em facerent *Prin*[illegible] re, [illegible] pariter qu[illegible] rentur [illegible] *Imperii*, [illegible] *pacificationis* [illegible] at.

Q[illegible] quam [illegible] *Palatini* [illegible] ati non [illegible] ruerunt, [illegible] egrum esse [illegible] nus cùm, pe[illegible] *Ducem* [illegible]

dictorum deputatos, remonstratum foret, *Cæsarem*, super illa, in medium allata, declaratione, vix velle acquiescere, ut sic quidem inanis hic labor, irritusque sit futurus: minimè quidem destiterunt, *Palatini* legati mandati sui leges, & cancellos, aliud haud admittere, idonea sub excusatione, prætendere. Illam hactenùs, rebus sub adversis, esse *Palatini* patientiam, ajentes, nec minorē constantiam, ut potius hac sub spe, ac tolerantia, sese consolari, auxiliumque ab Altissimo ἀπὸ μηχανῆς exspectare, quam adversus & conscientiam, & dignitatem suam, quiddam designare, sit affectus. In[illegible], hic [illegible], hæc *Imperii* rupt[illegible], remedio [illegible] accessorio [illegible] posse [illegible], super pondii loco [illegible], [illegible] *Palatinus* per provincias suas d[illegible], vel ad [illegible], *Catholicæ religionis* exercendæ igitur, admittat *Cœnobia*, [illegible] men lege, ut suprema jurisdictio, sibi, tanquam provinciæ *Principi* cedatur.

Atque hæc esse, ultra quæ progredi neque possint, neque debeant. Jam sic quidem comparata [illegible] deri illa, ut, quis erga *Cæsarem*, erga *Imperium*, pacem publicam, esset *Palatini* animus [illegible] evidens fieri queat. Ut [illegible] *Christiano* [illegible] pari, tot calamitosorum hominum [illegible] foveri, ac pax op[illegible] [illegible] grari, possit. Ut sic neque omnem [illegible] ham, ac proluviem, in *Palatinum*, [illegible] am, ac fontem, torqueri [illegible] pacem summo, atque pe[illegible] incr[illegible] siderio.

Quoad belli sumptus, à *Cæsare* postulatos, [illegible] quidem denique à legatis ex[illegible], [illegible] sibilia neminem, ut ajunt, [illegible]. Unde enim proventus, hæc facultas, esset *Palatino*? Et quas expensas, ejectus, exul, prov[illegible] domi intercep[illegible] atque exhaustis, red[illegible]? [illegible] sibi etiam *Cæsarem* hanc in rem, tanquam superv[illegible] am, [illegible] linare.

Juxta, *Palatinum*, ab ipsis [illegible] pri[illegible], nihil alii [illegible] pectat[illegible], nisi [illegible] convenie[illegible] pa[illegible] retur. [illegible] præ sanguinis humani p[illegible] sione, regionumque devastatione, nihil magis abhorruisse. [illegible] jam ab integro quinquen[illegible] b armis prorsus abstinuisse. Ut, qui [illegible] antea [illegible] ctum esset [illegible] n offensio[illegible], se defensi[illegible] factum esset. Ex adve[illegible] provincia, [illegible] suos, [illegible] turiis belli a[illegible] ionibus sic quid in [illegible] pressos, exhaustosque, esse, ut dictu [illegible] im[illegible] de Arces, ædesque, *Electorales*, [illegible] bus e[illegible] denudatas p[illegible] men[illegible] ext[illegible] ornamenta h[illegible] [illegible] *Bibliotheca* [illegible] cœpisse. Ad quod *Electoralis* [illegible] exilium e[illegible] on[illegible] b[illegible] [illegible]ano fratre, *Duc. Simmer*[illegible] [illegible] dum mam, totius *Palatinatus* [illegible] atque [illegible] privatur, ut multis a[illegible] my[illegible] bus hæc [illegible] tura resarciri nequ[illegible]. Ut [illegible] maxime *Palatinus* in [illegible] one pristinas [illegible] vertatur, vix ex[illegible], collatisque in unu[illegible] ditibus, tantillum excipere possit, unde [illegible] aulamque, alat.

[illegible] *Palatinus*, [illegible] ut [illegible] [illegible] bu[illegible]

sumptis, satisfieri sibi patiatur, Sed aliis quibuscunque viis, effectu facilioribus, aliquam Caesari impensarum refusionem procurare queat, nihil in eo sese operae intermissurum.

CAP. IV.

De Caesaris, ad Palatini legatorum oblationes, declaratione.

I.

Palatini legati, se plus largiri posse, negant.

Atque hucusque *Fridericus Palatinus* ad quaestiones, à *Caesare*, per *Principem de Grunavv*, propositas, per legatos responsum dedit: Nempe, se dicto modo, cum debita submissione, *Caesari* satisfacturum esse, modo liceat cum *Caesare* in gratiam reverti, atque in possessiones, dignitatesque, pristinas immitti possit. Si absque eo esset, ut oblatio haec sua locum invenire nequeat, tum eo quidem eventu sese omnia consultò retractare, & tanquam nunquam fuissent cogitata, dictaque, irrita facere. Ut neque suis, neque suorum, juribus, honoribusque, quicquam derogare debeant.

Pro coronide, molestum accidit *Palatini* legatis, eo ipso tempore, quo quidem inter partes de mediis compositionis agitur, exhaustos, & pannuceos, *Palatinatus* subditos, non tàm quoad fortunas, sed etiam conscientias, acerrimè affligi, nec non arces, & fortalitia, *Manheimium* inprimis, munimentis denudari. Atque hac de caussa *Principes* arbitros convenientes, conceptissimis verbis deprecari coeperunt, id genus eduros, asperosque, processus *Caesar* remittere, vice versa *Electorali* viduae, unáque *Palatini* germano, provinciae, & bona restituere, aut ad minimum vitae subsidia suppeditare, vellet: sicut antè quidem *Caesar* toties consensisset.

Illa *Principum* parariorum deputati libenter admiserunt, dederuntque fidem, sese diligenter, atque ex animis, haec *Principibus* suis relaturos, juxtáque, ut à *Caesare* responsum impetrari, tùm *Palatini* ad pacem reproducendam desiderium, dùm adhuc nondùm per *imperium* corrupta essent omnia, ponderari, locumque invenire, possit, sedulam daturos operam.

II.

Caesaris finalis declaratio, ad VVurtenbergicum Ducem perscripta.

Tametsi verò in hanc praeliminarem, particularemque, duorum *Principum* actionem, intercessionemque, plurimorum hominum metes erectae essent, magnam, novamque, in spem venientes, futurum, ut hac tandem viâ *Caesari Palatinus* reconciliari, paxque *Germaniam* postliminiò, revisere, queat: id quod omnes votis optarent omnibus, jam tum famâ, tanquam super re transacta, plausum faciente: nihilo-minùs sequens intervenit, & quidem diversi saporis, *Caesaris* epistola, VI. Cal. Septembr. ad *Ducem VVürtenbergensem*, directa: Non te celamus, ô *Princeps*: nos actiones illas, apud *Colmariam* inter tuos, & *Lotharingiae Ducis* deputatos, simulátque *Palatini* ministros, susceptas, productásque, ferias sub deliberatioens, ipsamque incudem admisisse. Quae quidem illius notae sunt visae, nempè *Palatini* responsiones, ut magis verbosae appareant, quàm substantiales, ac ponderosae, super quibus, praeter exspectationem, pax solida, ac constans, nulla reaedificari possit. Siquidem ergò *Palatini* ea sit mens, hic animus, ut propiùs scopum ferire nolit, sed in manifestata nobis sententia perstet, facilis tibi fuerit conjectura, hâc viâ pacem coalescere vix posse. Quò minùs igitur pax, tot hominum votis, & precibus, quaesita, coëat, sed velut è manibus diffluat, hoc nemo de jure *Caesari* imputare poterit. Modò, citrà affectum, cerebroque sano, feratur judicium. Quo nomine hoc, quicquid est, in medio relinquere, juxtáque, praeter exspectationem, aliis mediis *Imperio* pacem quaerere, oportebit.

III.

Frider. Palatini ad VVurtenberg. Ducem, petitio completoria.

Accepto illo *Caesaris* rescripto, nihil antiquius fuit *VVürtenbergico*, quàm ut tantò ociùs hanc sententiam *Palatino* transcriberet.

Cui hic tùm illis reddidit: Ex animo sibi dolere, inquit *Palatinus*, eam sub dicta *Colmariana* depositam à se declarationem *Caesari* videri insufficientem, minusque acceptandam. Jam *Ducem* facilè assequi, quantoperè hoc fulmen se terreat, dùm ne quidem *Caesar*, quid desideret, indicare coeperit. Se nempè, unà cum matre, & germano, insontibusque utrinque regionibus, ac subditis, possessionibus, omnibus exutos, interim pati gravissimè. Nihilo-minùs cùm jam tùm omnibus, inprimis *Caesari*, contestatissimum evaserit, quo zelo, quo desiderio, tentatis mediis, viisque, congruis omnibus, cum *Caesare* in gratiam reverti, studuerit, etiamque nunc det operam, ut ad demonstrandam submissionem humilimam, nihil fecerit reliqui, capropter neque etiam nunc spem se omnem abiicere, quin *Caesar* eandem gratiam, qualis quidem simili in casu antehac affulsisset aliis, sibi etiam indulgere velit.

Pacem, tot votis, tot suspiriis, lacrymisque, undecunque sub militiae rigore gementium, hactenùs improbè petitam, in *Caesaris* manibus versari unice. Si igitur *Caesar*, pro miti, & benigna, sua indulgentiâ, moderata admittat consilia, tot animarum incredibili numero, sub calamitatibus, & miseriis, quiritantium

tium commiſereatur, pacemq; afflictæ, ac propè deſolatæ, *Germaniæ*, tanquam cœleſte aliquod munus, redonet, hac viâ *Cæſar* in omnis poſteritatis oculis, animiſque, relinquet, ſeſe, ſequeſtratis conſiderationibus quibuſcunque, & *Imperii* vindicationem unicè reſpexiſſe, ex *Statuum* afflictionibus, ac deſideriis, mederi voluiſſe. Quo nomine & per *Europam* manſuetudinis famam *Cæſar* conſequetur, & totum *Imperium*, omneſque *Principes*, *ordineſque* tanquam ſub uno titulo, ſive chyrographo, in perpetuum uſque ſibi obligabit.

Iccircò amantiſſimis verbis urgeri *Ducem*, vellet, in *Palatini* gratiam, laudabile propoſitum urgere, inprimis *Cæſaris* animum inflectere, quò facta modò antè, ſuper declaratione, atque oblatione, ſua, *Cæſar* acquieſcere velit, omnes verò denique *Principes*, *ordineſque*, totiuſque *Imperii* cives, ac ſubditi, almâ ſecuritate gaudere ſufficiant. Acque iſthæc *Palatinum* a *Duce*, pro ſua ergà illum confidentia, exſpectare, ſimulàtque conceptis verbis contendere.

CAP. V.

De bonorum Eccleſiaſticorum quorundam repetitione, ab Argentinenſibus.

I.

Apud Argentoratum Aula Epiſcopalis, dicta Illuſtris Fraternitas, Catholicis reſtituitur.

Quot, quantæque, diſſenſionum, motuumque, procellæ antè hos annos quinquagintà præter propter, per Baſilicam *Epiſcopalem*, inter *Canonicos Catholicos*, & *Proteſtantes*, exortæ, atque in pernicioſi belli incendia deſpumantes, afflixerint *Argentinam*, eiuſque ſedem *Epiſcopalem*, illud ex illius temporis actis, atque hiſtoriis, peti poſſit. Nempè tum demum, pernicioſo detonante bello, ſub *Anno M. DC. IV.* intervenientibus arbitris, res ad tranſactionem devenit interimiſticam, ſic dictam, pactis in quindecim annos induciis. Iſthæc capitulatio apud *Haganoam*, ſuperiori *Anno M. DC. XX.* in ſeptennium uſque extrahi cœpit. Poſteaquàm verò, hoc præſente *An. M.DC.XXVII.* ſuperius pactæ, reiteratæque, induciæ exſpirâſſent, ecce! *Cæſar*, ſub ipſis *Idibus Aprilibus*, edictum *S. P. Q. Argentinenſi*, per *Comitem Embdanum*, & *Redbergerum Cancellarium*, legatos ſuos, intimari curavit. Quibus factum, *Senatus Argentoratenſis Cæſaris* ut demiſſe morem gereret, tùm aulam, ſive Baſilicam, ab *illuſtri fraternitate* nomen habentem, aliaque ad ſedem *Epiſcopalem* pertinentia, *Catholicis*, *Epiſcopi* nomine poſtulantibus, reſtitueret.

Super æde verò urbica, & memorabili Baſilicâ altera, eiuſque reditibus, nulla tùm quidem intervenit controverſia. Ne forte ſuper pacificationis, ut vocant, religioſæ violatione quiritatio naſceretur.

II.

Cæſaris novum, & poſtliminare, ad Argentoratenſes, ſuper Baſilica urbica, & aliis parochiis, ad Catholicos uſus ſpectantibus, edictum.

Interim non multò poſt, eodem hoc anno, aliud inſuper *Cæſaris* emanavit edictum, quo etiam eccleſia cathedralis, & regia, illa intrà *Argentoratum*, unà cum *parochiis*, & reditibus, aliis, à *S. P. Q. Argentinenſi* repetitur. Diploma erat eius ferè tenoris: *Ferdinandus II. Imperat. Auguſtus, S.P.Q. Argentinenſi Salutẽ.* Nobis, in abſentia Reverẽdiſſ. & Celſiſſ. Principis, *Leopoldi Guilhelmi*, *Archiducis Auſtriæ*, *Argentinenſis*, & *Paſſavienſis*, *Epiſcopi*, filii noſtri, *Vicarius*, *Decanus*, & *Capitulares*, nunquam adminiſtratores, non ſine quiritatione, humilimè intimare cœperunt. Tametſi, [illegible] religioſa illa dicta pacificatione, *Anno M.D. LII* apud *Paſſavium* tranſacta, diſertiſſimis verbis ſancitum fuerit, obligari *Auguſtanæ Confeſſionis*, per hoc *Imperium* indultæ, addictos *Electores*, *Principes*, *Ordineſque*, tantùm non ut *Catholicos* tàm eccleſiaſticos, quam ſeculares, quoad poſſeſſiones, redituſque, ſuos, inprimis *Catholicæ Religionis* exercitium, uſus, ceremonias, capitula, & conventus, dominia, & ſubditos, decimaſque, & quæcunque jura, ac privilegia, minimè offendant, aut perturbent, ſed etiam, tametſi abſentiviis, alioque ſedem fortè transferentibus, omnia humanitatis officia exhibentes nihil quicquam ſtatuant, agantque, quod in diſcrimen prædictæ pacificationis quaquà vergere queat.

Tametſi quoque modò dicta pacificatione religionis inprimis cautum, ac decretum, extet, ut in omnibus, ac ſingulis, tàm liberis dictis, quàm aliàs civitatibus imperialibus appellatis, (in quibus ab aliquo tempore vetus *Catholica Religio* noſtra, unàque *Auguſtana Confeſſio*, locum habuère) deinceps etiam *Religio* utraque permanere debeat. Quo nomine utriuſque Religionis incolæ, tàm clerici, quàm laici, ſolennibus eorum uſibus, ceremoniis, ac juribus, liberrimè uterentur fruerentur, abſque eo, ut alterum alter vel quoad Religioſa, omniaque eò pertinentia, vel quoad ſecularia, offendere, aut criminari, auſit.

Tametſi denique *Epiſcopatus* ille *Argentinenſis*, ſub *Anni M.D.XXIX. & M.D.XLIX.* in præſulatuum, & parochiarum, à *S P. Q. Argentinenſi* de facto occupatarum, poſſeſſionem pleniſſimam de jure immitti cœperit, neque ulla vis poſtliminiò, rebus illis eccleſiaſticis inferri debuerit:

Nihilominùs adversùs tàm ſeveras præfatæ pacificationis leges, oppidò contrarium emerſit, ut *Conſules*, *Senatoreſq*, *Argentinenſes*, ſub *An. M. D. LIX. M.D. XI.* ædẽ *Baſilicam*, aliaſq; *Parochias*, denuò, de facto, intercipere, paſtores intrudere, *Catholicæ* religionis exercitiũ omnino eliminari, auſi fuerint. Imò verò res eò devenit, ut nulli deinceps *Catholici* ſive jus civitatis, ſive tribule, amplius obſervarentur,

abest, ut cuiquam ad honores, & officia pateret aditus; Ut magis religionis exercitium omne directè contrà pacificationem abrogaretur penitùs.

Quæ siquidem actiones nullo jure probari, aut defendi, satagant: utique supra dicti *Vicarius, Decanus, & Capitulares*, tanquam *Episcopatus* illius *Argentinensis Administratores* ordinarii, juris illius sui inspectionem, ac cognitionem, juxtàque opem, atq; auxilium nostrum *Cæsareum*, imploràrunt: sicut etiam consecuti sunt. Proindè, ex autoritate *Cæsarea*, itemque secundùm valorem juris, ac justitię, severâ lege mandamus, sub pœna quinquaginta marcarū auri puri, partim fisco nostro *Cæsareo*, partim *Episcopatus* prædicti *Administratoribus*, citrà missionem, pendendarum, hocque volumus, ut ab hujus mandati traditione, proxime pariter omnes *Basilicas, parochias*, tàm à vestris majoribus, quam vobismet ipsis, occupatas, reddatis, & restituatis. Idq; satisfationibus a vobis peregatur, ut ecq; de reditibus, censibus, decumis, neq; juribus, ac privilegiis, neque ornamentis, vestibus, pateris, atque id genus supellectilibus, & quæ ejusce sunt generis, desideretur quicquam. Et sic omnia plenissimè reddantur, sicut olim fuère præscripta, ut etiam devastatio, jacturæque, ac damna, præsente pecunia resarciri debeant. Sic neque ullum, manumque, immittat in *Catholicos*, eorumq; bona, reditus, jura, leges, ceremonias. Nemo civibus exercitio religionis *Catholicæ* interdicat: sed omnes uttinque suæ confessionis satagere permittantur. Nemo *Catholicis*, adversùs pacificationis leges injuriam, aut vim, inferat, neino eos juribus civitatis, munusque honorariis, prohibeat.

Nemo in *Capitulares*, sive, *Administratores, Episcopales*, eorumque ministros, citrà iuris viam, invehatur: sed, si quid sit, legibus agatur, decretis, mandatisque, locus detur, ut neque sit, qui per alios, in fraudem legum, hunsq; mandati, fieri quicquam tentet, anti violatur. In transgressores indignatio provocabitur *Cæsarea*, pœnaq; statuetur sine missione.

Quod si tamen huic mandato *Cæsareo* more gerere vobis grave accidit, & caussas idoneas, quibus actiones illas vestras afferere liceat, habere putatis, eo eventu vos invitamus ex *Romani Imp.* autoritate, juxtaq; legum, iurisq;, viam, nempe, ab huius intimatione intra duorum mensium spatium inclusivè, apud aulam nostram, vel ipsimet, vel per alios, compareatis, rationes vestras ritè, atq; ordine, producatis, ac deinceps, usq; ad sententiæ publicationem, dies iudiciales, ordine indictos frequentetis, caussamq; vestram peragatis. Atq; hunc terminum vobis pro primo, secundo, tertio, ultimoq;, & peremptorio, decernimus. Ut ut igitur vel adesse, vel non adesse, vobis erit voluptati, nihilo-minus legibus satisfiet, &, ad partis fidelitèr implorantis petitionem, processus ordine formabitur. Hæc ne ignoraretis, utique vobiscum erant communicanda.

III.

Equestres per Iuliacensem, & Montium, Ducatus, apud Cæsarem, super Gnolfgango Guilielmo, Duce Palatino, conqueruntur.

Eodem hoc *Anno*, *Iuliacensis, & Montium, Ducatuum, Equestres* apud *Cæsarem*, super novis emergentibus oneribus, quiritare, simulatque auxilium, atque opem, ab ipsomet *Imperii* capite sollicitare cœperunt. Inde ex aula *Cæsarea* emersit edictum, quod quidem illis per provincias publicatum est. Sed nihil motus *Gnolfgangus Guilielmus, Dux Palatinus*, assumpto amplissimo comitatu, ipse ad *Cæsarem* perrexit, non tam se purgandi, quàm possessionem, nuper adeptam, confirmandi, animo.

IV.

Inter Badenses Marchiones transigitur.

Secundùm hæc, quæ lis, ac simultas, jam a longo tempore, ferruginis pene in modum, obsederat *Marchionum Durlacensium* ex hac, & *Badensium* lineæ *Eduardica*, ex illa parte animos, ea hoc tandem sub tempore abstergi, & dispungi, visa est. Ubi enim *Fridericus junior*, *Durlacensis Marchio*, excurrisset *Viennam*, eodem sub mense *Maio*, præeunte *Ioan. Friderici*, *Ducis Wurtenbergici*, legato, *Guilhelmus*, *Badensis Marchio*, ibidem appulit. Summa rei sic quidem transacta est. Tametsi *Durlacensis* ab adversa parte sex integros postulasset milliones, interpositione *Cæsaris* consiliariorum, ea moderatio intercessit, ut sexies saltem centena florenorum millia, adjectis quibusdam dynastiis, *Durlachio* adiudicarentur.

****

Externa.

I.

Pacis inter Cæsarem, & Turcum, renovatio.

Dum hoc loco, super transactionibus, inter *Principes*, *Ordinesque*, *Christianos*, delibamus, lubet agedùm, super pacis inter potentissimos *Imperatores*, *Ferdinandum II. Austriacum*, & *Sultanum Turcicum*, sive prolongatione, sive renovatione, curiosum applicare oculum.

Ex illo autem tempore, quo inter utrumque *Imperatorem* apud *Sitvatorokum*, *Viennam*, *Comorrham*, & *Giamarum*, diversæ intervenerant transactiones, postmodum difficultates, excessusque, & collisiones, varii generis irrespêre.

Qua de re utr que Præpotentissimo *Imperatori* visum est per novas sanctiones denuo pacem constabilire, omnesque è medio tollere differentias. Hoc nomine à partibus *Invictissimi Romanor. Imperat. Ferdinandi II.* hoc ad transactionis negotium delecti sunt *Stephanus Senicius de Rust*, apud *Weitzenam Episcopus*, regni *Vngariæ Cancellarius*, *Gerhardus Baro Questenburgius*, *Daniel Esterhasius*, *Baro Galantanicus*, *Petrus Cohuyus*, omnes *Cæsaris* consiliarii bellici.

Nomine *Sultani*, *Turcorum Imperatoris*, missi sunt, *Sultanus Ciarus*, copiarum maritimarum, & *Buda* præfectus,

fectus *Vezirius Murtezamus Bassa*, hujus expeditionis designatus *Commissarius generalis*, itemq; *Mudfrius Isua Effendius*, *Mahometus*, præfectus apud *Agram*, *Achmetus Begus Grauensis*, *Macharemus Begus Solnoccensis*, *Grisan Asabus* & *Michael Goldolagsius de Critu*, *Transsylvaniæ Principis* Legatus.

Illi omnes, hoc *An. M. DC. XXVII.* mense *Septēbri*, in campis *Strigoniensibus* convenientes, præeuntibus deliberationibus satis arduis, tandem, super articulis insequentibus, trans[illegible]gerunt: Itaque omnes, & singulæ, illæ superioribus temporibus apud *Stivatorckium*, *Viennam*, *Comorrham*, & *Giamarū*, præmissæ, necdùm retractatæ, transactiones, secundùm omnes clausulas, essent sartæ tectæ.

Siquidem hoc tempore apud *Weitzenam*, per utriusque *Imperatoris* legatos, hæc tractatio peragi haud potuerit, illud omne per oratores *Imperatorum* ordinarios, utrinq; in aulis residentes, nihilominùs consummaretur. Nisi hoc effici possit, nihilominùs præsens transactio utrinque absque violatione, sancta esset, simulátque *Weitzena* fortalitium iis sub qualitatibus, ac terminis, quibus nunc est, maneret, usq; dùm rectiùs, & absolutius, hac de transigi possit, sicut in recessibus *Gyarmacieusermensibus* præconventum.

In *Croatiæ* finibus, quæcunq; adversùs prædictas conclusiones munimenta, ac loricæ, excitatæ hactenùs forent, ea omnia, juxtà tertium pactorum *Gyarmaciensium* articulum, destruerentur utrinq;. Ità ut, circa *Idùs Ianuar.* sequētis *An. M. DC. XXIIX.* intrà decendiū hoc efficeretur, legatis ad id à parte *Ferdin. II. Christian. Imp. Nicolao, Comite à Tersas, &c.* & nomine *Sultani, Turcorum Imp. Muretza Bassa, Budæ Vezirio*, & *Mehemeto Bassa Agra*, nominatis. Si quid impedimenti, & secus, acciderit, tùm nihilominùs ad effectum hoc deduceretur, legatis utrinque intervenientibus aliis.

Pace hoc modo inter utriusq; *Imperator.* legatos conclusâ, dimitterētur his è campis ad utrūq; *Imperator.* viri præcipui, qui hanc novam transactionem *Imperatoribus* utrinq; intimarent, simulátq; eas *Cæsareis* sigillis corroborari peterent. Diplomata ea utrinq; contraderentur utriusq; partis legatis supremis, simulátq; muneribus, sive honorariis, mutuis, non ità magni pretii, velut condecorare[illegible]ur.

Illis eum conclusionibus ita rite cōfirmatis, intrà menses quatuor, utrinq; expedirentur legationes amplissimæ, ità ut in festo *Nativitatis D. & S. N. Iesu Christi*, legatus *Imp. Turcici Grauum* excurreret, legatus verò *Christianorum Imp. Comorrham* adventaret. Ambo humanissime congrederentur, ità, ut postridie *Calend. Ianuar.* legatus *Christiani Imp. Srrouium*, ita dict[illegible]m pagum, legatus verò *Turcici Imp. Almasium*, sic vocatum, pagum alterum, intraret, atq; ità inter utrumq; pagum factà consalutatione, vicibus alter[illegible]ntibus [illegible] eodem temporis articulo & *Turcicus* l[illegible]g[illegible]tus, debitis instructus muneribus, ad *Imperatorem Christianorum*, hujus verò orator, sive legatus, ejusdem pretii honorariis, ad *Turcorum Imper.* proficisceretur.

De pagis occupatis, eorundemq; querelis, ac gravaminibus, variis, adversus pacta, illatis, novisque recèns aliorum ejusdem generis (pagorum) interceptionibus, ità esset, ut juxtà transactiones *Sitvatorckianas*, *Viennenses*, & *Gyarmatienses*, itemq; *Comorrhanos* tractatus, hæc caussa diiu[illegible]icanda veniat. Itaq; nomine *Christianor. Imp.* duo legati præcipui, alter ad fines *Vngariæ*, trans *Danubium*, alter cis *Danubium*, nomine *Turcorum Imp.* pariter duo *Bassæ*, alter trans, alter cis, eundem *Istrum*, dimitt[illegible]rent[illegible]r. His loco communi congre[illegible]ien[illegible]bus ta[illegible]n *Vngariæ* regn[illegible] *Palatinus*, quam *Budæ Vezirius*, in mand[illegible]ti[illegible] darent, nempè omnes ut occurrentes differentias, ad utriu[illegible]q; partis satisfactionem, ex æquo deci[illegible]r[illegible]t. Interim, quousq; hæc ad effectum spectent pagorum suprà dictorum onera ne fierent graviora. Et de his quidem, ad *XIX. Cal. Febr. Anni M. DC. XX IX.* institueretur transactio.

Quoad utriusque partis captivos, sic conclusum est, nempe illi omnes, durantibus, atq; inter *Vngariæ Palatinum*, *Budæq; Vezirium*, pactis induc[illegible]s, q[illegible]c[illegible]nq; capti for[illegible]nt, [illegible]bsq[illegible] [illegible]ytro, u[illegible]inq, d[illegible]tur. Cæteris, extra has leges, in potestatē u[illegible]q; & vincula redact[illegible]s, sic daretur missio, a[illegible] a[illegible]lio esset indemnis. In quorum capita jam v[illegible]y[illegible]tron foret constitutum, de eo cognos[illegible]re[illegible], [illegible] qua sub moderatione, & *Palatinus*, & *Vezirius*.

Et cùm, ad pacificationis mutuæ ex[illegible]am reliquum superesset duntaxat novennium, [illegible]cere utrinq; legatis in cōmodum utriusqu[illegible] subditorum, hanc pacificationem in ali[illegible] porr[illegible] annos viginti & qui[illegible] ordine insequ[illegible] adhere. Proinde, si ide[illegible] placebit *Imperatori* [illegible]que, (quo de proxime certi[illegible]udo c[illegible] spec[illegible] hæc utique nova pacis sive in Annos X[illegible]o, sive prolongatio, codici[illegible]lis esset inf[illegible].

Itinerum, viarum, & commerc[illegible]r[illegible]m, p[illegible]rturbationes quod attinet, utriusq; partis [illegible]b[illegible]it[illegible] pax, juxtà præeuntes canones, confirm[illegible]bitur. Si qui contra facere, atq; has pacis lege[illegible] inf[illegible]ingere, ac labefactare, ausint, in istos prævaricatores utriusq; *Imperatoris* tribuni animadverterent. Qui [illegible]orte viribus [illegible]n sufficientibus sint instructi, tum quidem [illegible] hac *Palatinus*, ex [illegible] parte *Vezirius*, d[illegible]r[illegible]nt operam, u[illegible] delinquentes, [illegible] ullum r[illegible]spec[illegible]um, seve[illegible] leg[illegible] coërceantur. Simili in istos pœnâ constitutâ, q[illegible]icunque v[illegible] onsiliis, auxiliisque, pacem hanc per tertios interturbare moliantur.

Deniq; officiorum præcipuorum mutatio, sępenumerò pacis transactionibus multùm incommodasse notari cœpit, prȩsertim in regnorum fini[illegible]u[illegible]. Proindè [illegible] in finibus *Turcicis* [illegible] rerum potirentur præfecti, qui tā pacis, quam Reipubl. & subditorū essent amantes; Et bi quam diuti[illegible]ime rebus præessent. Quo nomine *Murteo Bassa, Buda Vezirio*, p[illegible]ctura ampl[illegible]na diu conservaretur. utpote, [illegible]us opera hæc præsens coaluisset pacificatio.

Regnis, provinci[illegible]sque, *Ferdinandi II. Imp.* terr[illegible] marique, nihil incommodi inferretur a *Turcis*. [illegible]dem lege regnis, regionibusque, *Turcicis* parceretur a *Christianis*.

Tandem injuriæ, contumeliæ, damna, irrupti[illegible]nes, spolia, [illegible]rædæ, cædesque, quæcunque hact[illegible]us utrinq, adversus mutuæ pac[illegible]fication[illegible] leges, h[illegible]c usq[illegible] diem, & conventum, intervenissent[illegible]mi[illegible]a, tanquam mort[illegible]a, & i[illegible]revoc[illegible]b[illegible]a, [illegible]tur. Hæc verò præsens, [illegible]utua, pacis compo[illegible]o, atque extractio, [illegible]cundùm omnes canones, & clausulas, utrinque inviolabilis, & incorrupta, observaretur

II. Sul-

II.

Sultano Turcico integrum, sub Arabia felici, regnum intercipitur.

Commodùm hac tempestate evênit *Sultano Turcico*, ut, pace per *Europam* extractâ, ac confirmatâ, nihil adversi à *Christianis* exspectaret. Tātis enim per *Asiam*, *Arabiam*, *Persiamque*, in eius caput coniurantibus copiis, ac viribus, vix par esse tùm sustinebat. Etiam, ex inflammatione, & invidia, *Persarum*, diversi, in *Sultanum Bassæ* rebellabāt. E quibus *Emirus Facardus*, apud *Saydam Bassæ*, res novas agens, veteremque rationē retentans, præcipuum intrà *Syriam* fortalitium expugnârat. Neque eo contentus erat progressu. Accedebat *Persarum Regis* exercitus amplissimus, in *Turcicum* provincias usque egressus. Cui tametsi *Princeps Georgianus*, tùm *Turcicarum* partium, ad mare *Hyrcanum* usque, occurreret, regiones illas erepturus, frustrà fuit. Nam supervenientibus a *Persis* magna clade victus, cæsusque, est.

Inter hæc, *Iemen* provincia à *Turcis* deficere cœpit. Regnum illud est *Arabiæ felicis*, ad ostium *maris rubri*, ex adverso *AEthiopiæ*. Illic, ex *India* aromatibus, aliisque id genus pretiosis mercibus, oneratæ, naves appellunt. Quo è vectigali immensa vis pecuniarum conficitur quotannis à præfectis *Turcicis*. Sed supinâ horum tyrannide factum, regio iugum ut intolerabile excusserit. Præfecti *Turcorum* provinciales inexplebili avaritiâ itā quidē ebrii erant, ut subditos ultimam non nisi coniicerent in desperationem. Sic vi, libidine, atque avaritiâ, gerebantur omnia. Et, quòd à *porta*, ut vocant, *Ottomannica præfectus provincialis* abesset longiùs, metuebat neminem. Quo furore, etiam in præcipuos invectus homines, duos obtruncavit *Bassas*. Quibus opes nocuerunt, & diuitiæ. Iam tum multitudo, nescio quid, secretò in hunc moliebatur. Sed ad tempus dissimulata offensio, donec melior fabulæ peragendæ nasceretur fortè occasio.

Quæ quidem, solicitè, & diu, haud quærenda instabat proximè. Dùm igitur mox legionibus stipendia diminuit, non absque superadditâ criminatione, etiam interiori diario illis satisfieri posse, eccelodia exasperari, resque ad tumultum spectare, cœpêre. Eò usque ergò tàm populi, quàm militum, processit coniuncta audacia, & seditio, ut, excusso iugo *Turcico*, aliud foris accerserent sibi præsidium. Supererat ergò *Ymenæi*, eiusce regni, hæres, cui *Turcus* eripuerat patrimonium. Is in regione ultramontanta, ad quam difficiles dabantur accessus, exilium suum tolerabat. Qui per indices ubi didicisset, tempus, & præsentes res novas, monere, quò sese in pristina dignitate reponeret, assumptâ *Arabum* copiosâ manu, in patriam irrumpens, auxilio rebellantium, *Turcas* eiecit. Undè à multitudine salutatus *Rex* est. Neque tantoperè præmetuendum tùm erat, ne hic denuò fortè eiiceretur. Præter enim hoc, quòd hæc regio, ob accessus difficilimos, inaccessa videri poterat, etiam hoc indigenas in spem erexit, eam *Turcis* per *mare Rubrum* triennium copiam haud esse, exercitum importare ut sufficerent. Per continentem copias superinducere res videbatur factu penè incredibilis, quòd loca deserta, & insuperabilia, idem negarent Quibus favebat vicinitas urbis *Babylonia*, non multò antè *Turcis* quoque ereptæ.

III.

Vezirius Turcicus, in Persas educens, cæditur.

Eius non minùs antiquissimæ, quam amplissimæ, civitatis recuperationem efficere superiori anno *Turci* defatigabantur, seu operam, ut aiunt, & sudorem, perdiderunt. Ea de re, omnia ultima tentare *Sultano* decretum erat, hanc urbem ut vindicare quitus foret. *Chaliho Bassæ*, tanquam *Vezirio* præcipuo, in mandatis dedit, quantas maximas liceret, contraheret copias, remque eam efficeret. Paruit hic promptè imperio, tantæque rei summæ sese accinxit. Interea *Persarum Rex* in *Asiam* dimisit legatum, sub colore, tanquam pacem quæreret, sed re ipsâ ut, quo loco essent res, & præparationes, *Turcica*, apud *Constantinopolin* penetraret. Hic in expeditionem *Chalili* fortè incidit. A quo primâ fronte redire ad suos iussus est, mox tamen progrediendi facultatem obtinuit. Et huic quidē legato apud *Constantinopolim* ad *Imperatorem Turcicum* minimè admisso, sed apud *Scutarium* foris præstolanti, nunciari, cœpit, iam tùm *Chalilum* in mādatis habere, quid fieri debeat. Iret, & illum interrogaret. Hoc autem vel ob id *Turcis* agebatur de industria, ut responso ex occasione, & tempore, sumpto (quò quidem *Mahometani* diligenter respicere perhibentur) *Chalilus* videret, quid expediret.

Inter hæc, *Vezirius* cum exercitu erat in itinere, & *Babylonem* dirigebat. Sed, pessimâ fortunâ præventus, frustrà fuit. Primùm quidem in *Georgianorum*, *Kurdierorumque*, provincias promovebat, qui à *Parthorum* antiquissimis originem deducere perhibentur. Hi tùm fines *Persis* essent limitanei, proposuit illic hybernare, indeque primo cum vere in *Persas* animadvertere. Cùm ergò propè *Arzeronem*, regionem *Turcis* subiectam, prætervcheretur, ecce! in nihil tale exspectantem, præfectus provincialis, *Abassa* dictus, idemque *Turcicus*, sed rebellans, magna cum manu, impetū facit, omnesque *Ianitscharos*, prætorianos sic dictos milites, tanquam exercitus florem, & veteranos, unà cum quatuor præfectorum *Turcicorum* (barbari *Bassas* vocant) paribus, fundit, ac delet.

Itā verò hoc cum *Abassa* tùm comparatum erat, ut meritò dubitares, an reconciliatis fidendū, illisque parcendum, esset, quos sive scelus, sive proditio, etiam ad pœnam antè deduxisset. Nam hic, aliâs perduellis factus, *Asiam minorem*, *Natoliamque*, sibi subiecerat. Postmodùm, ubi reatus impetrâsset veniam, *Arzeronensis* provinciæ gubernator est confirmatus.

Sed, cùm pristinum ad ingenium, dolosque, in occasionem commodam ex alto dissimulatos, rediisset, denuò iteratâ perduellione ad *Persas* deficere cœpit. Undè hæc in *Turcis* clades emanavit.

* *
*

IV.

Sultanus Turcicus, super pace, cum Christianis pacta, sibi gratulatur.

Hanc Chailis Veziris cladem excepit alia, & similis ferè, rebellio. Novus enim hostis, & quidem intestinus, idemque *Turcicus*, *Bassa Pacha* barbaris dictus, haud segnius tumultuabatur. Etiam hic omnes obvios prætorianos, sive triarios, *Ianitscharos* dictos, è medio tollebat. Sub colore, tanquam *Sultani Osmanni* (quod de suprà) necem vindicare constituisset. In hunc igitur, cum reliqua exercitus parte, *Chailius* educere opus habuit. Ut sic ab exspectatione sua disiiceretur longius, & *Babylonem* ne digito quidem, quod dicitur, contingeret. Atque hîc demum rectior fortuna aspiravit. Magnam enim tumultuantis istius *Bassa Pacha* copiarum partem cæcidit.

Interim, neque sic constans fuit *Turcorum* felicitas. Partim enim mancipia, apud *Alexandriam*, triremem, quadringentis coronatorum millibus onustam, interceperunt: partim *Melitenses* pretiosis mercibus refertas, naves alias, *Turcis* eripuerunt.

Quæ ubi fortunæ adversantis tempestates, ac procellæ, in caput *Imperatoris Turcici*, aliæ post alias, turmatim ingruerent, permagnas, & solennes, iste diis suis gratias agere cœpit, quod paulo ante, melioribus auspiciis, cum *Christianorum Imperatore* fœderis renovationem confirmâsset. Quam lætam animi significationem vel eo argumento propalâsse visus est, dum inter eos, qui quidem transactioni, inter *Christianos*, & *Turcas*, recèns pactæ, interfuissent, sexaginta quinque vestium *Tyriarum* paria distribui iussit. Non enim latebat *Tyrannum*, sibi maxime hac novercante tempestate, quòd tot rebelles magni nominis intra *Asiæ* viscera insurgebant, sibi & cum *Romanorum Imperatore*, & *Persarum Rege*, duobus adversariis utique potentissimis, eodem tempore fuisset dimicandum, [illegible] potentiam *Turcicam* periclitari potuisse: siquidem & contrà fortunam, & tot passim validissimos exercitus, in acie stare haud illi fuisset proclive.

Io. Petri Lotichij
RERUM GERMANICARUM
LIBER XX.

CAP. I.

De Georgij, Hessiæ Landgravij, & Sophiæ Eleonoræ, Ioan. Georgii, Electoris Saxoniæ, &c. filiæ, nuptijs.

I.

Nuptiarum inter bella nomen antiquissimum.

Post tot tristia tumultuantis, & sanguinarii, *Martis* opera, videlicet æmulationes, odia, simultates invectivas itemque, & satyras, indeque emergentes collisiones, rapinas, expilationes, incendia, homicidia, pugnas, clades, regionum, & populorum, eversiones, & id genus casus tragicos, hâc ultimâ tempestate (heu dolor!) sine fine uberrimos, si locus est etiam rebus lętus, ac comicis, videlicet amoribus hymenæo, & thalamo, age, Celsissimi amantium paris, nempè *Georgii, Hessiæ Landgravii*, & *Sophiæ Eleonoræ, Ioan. Georgii, Saxoniæ Electoris*, filiæ, amores, & nuptias, hic contemplabimur. Quis enim est, qui tanquam inconveniens, & irregulare, arguat illud? Et amores à bellis magnoperè sequestrare contendat? Certè, ità est, ut *Venerem* mediis tantum nō sub bellorum æstibus imperium exercuisse suum, prodiderit *Homerus*, scriptorum ferè antiquissimus, ut vel ipsomet cum *Marte* amores, & concubitus miscuisse, à gentil'um veterrimis, eodem *Homero*, & *Ovidio*, præeuntibus, referatur. In [illegible]

ut de

ut de *Marte*, & *Venere*, non tanquam de coniugibus, sed amasiis, coniunctim, apud veteres extet. Neque desuêre, quales *Veneri* à *vincendo* nomen adscripserint. Ut vel hac lege titulus eius bello eveniat aptissimus. Quis enim, te rogo, uspiam est ducum, militumque, qui non *vincere* optet: Per fidem! de *Pompeio*, à tot victoriis nobilissimis cognominato *Magno*, *Plutarcho* teste, innotuit, illum, sub altero consulatu, *VICTRICI VENERI* ædem consecrâsse, editis ludis sumptuosissimis. *Cæsar* verò *Iulius* eadem humanitate, antè pugnam *Pharsalicam*, *VENERI GENETRICI* templum vovit. Quod, victoriâ potitus, in foro posuit, eidemque spolia, ab hostibus relata, dedicavit, autore *Appiano*. Sequestratâ ergò tantisper cupressu, & picea, id est, rebus tristibus, ac tragicis, de myrto, hoc est, amoribus, & nuptiis, itemque de *VENERE GENETRICE*, non quidem de gentili, improba, & vulgivaga, illa, sed, inquam, de maritali, sacra, & licita, adeòque per sacrosanctos nostros codices tantopere commendata, aliquid intertexere fert animus.

II.

Georgius, Hessiæ Landgravius, Torgam, nuptiarum causâ, intrat.

PEnès omnes usque adeò gentes, quibus præcordia de meliore metallo, & ex humani tis mistura, temperari cœperunt, tàm comm . atum, atque amabile, audit *nuptiarum* nomen ut neminem ad hoc unquam expavisse constet Ut etiam, venerandæ adorationis pleni, codices nostri biblici, huius inter mundanæ societatis delicias, retulisse legantur voces *sponsorum*. Hoc sacerrimo instituto provectus *Georgius*, *Hessiæ Landgravius*, post exequias, & iusta, plurimæ virtutis *Principi Ludovico* parenti, dicto *Fideli*, rara cum pietate, & magnificentia, persoluta, luctu in gaudium, & genialem thalamum, commutato, assumptâ equestrium, consiliariorumque manu, insigniter ornatâ, inprimis comitante *Philippo*, *Hessiæ Landgravio*, patruo, *Principe* sapientissimo, itineri *Saxoniam* versùs sese accinxit.

Paulò antè *Saxoniæ Elector* equestrium suorum frequentiam litteris evocârat. Qui exquisito sub cultu comparentes, nunc equos dorsualibus, atque ephippiis, ex holoserico, auro intexto, frænisque, & id genus phaleris, bullis inauratis coruscantibus, eleganter stratos, nunc ministros, vestibus discoloribus recèns comptos, ipsi collobiis, & epitogiis, itemque amiculis pictis, attalicisque, ad amussim renidentes, ac depexi, superinduxerunt.

Illis, comitantibus, *Elector*, sub tribus porrò equestris, totidemque pedestris, militiæ stipatoribus, unà cum serenissi coniuge, uno filiarû, & duobus filiorum *Principum* paribus, *Dresdâ* movens *XIII. Cal. April.* apud *Torgam* appulit.

Interlapso quatriduo, *Georgius Landgravius*, Sponsus, *Lipsiam* intravit. Qui cùm, ob dulcissimi parentis excessum, adhuc dùm esset sub luctu, præequitantes equestris ordinis aulicos trigintà duos, duodecimq; tubicines, omnes pullè vestitos, præmisit, ipse rhedâ insecutus, ex hoc quatuor ante ambulonibus electoralibus, lutei coloris vestibus indutis, ex altero latere septem ministris eiusdem notæ pedissequis, lugubri habitu vestitis, oberrâtibus. Hoc eboragium septem rhedæ aliæ, cum decem equestrium adolescentum paribus, septuagintáque ministris, & duodecim impedimentis, absolverunt.

Paulò post *Coburgensis*, & *Isenacensis*, *Saxoniæ Duces*, superaccesserunt, viginti quinque ministratorum equestrium paribus, & duodecim tubicinibus, invecti. Illos sexagintà sex aulici, nobili genere, & diguitate, conspicui, superaccedentibus rhedis numero undecim, exceperunt. Quibus omnibus flos civium *Lipsiensium* demissè salutatum processit obviàm.

III. Non. April. Georgium Landgravium, *Torgam* adventantem, *Elector Saxoniæ*, equestrium millenario stipatus, & obvius, vultu læto, ore gratulabundo, suscepit, atque intrò duxit. Quem actum suâ præsentiâ spleodidiorem reddiderunt *Ioan. Casimirus*, *Coburgensis*, *Ioan. Ernestus*, *Isenacensis*, *Saxoniæ Duces*, *Christianus Brandeburgicus*, *Marchio Culmbaccensis*, & *Philippus*, *Hessiæ Landgravius*, unà cum *legatorum* præcipui nominis, itemque *Comitum*, *dynastarum*, & *chiliarcharum*, cumulo, *equestrisque* ordinis hominum, insigniter in equis renideotium, centuriis aliquot.

III.

Celsiss. Par sponsorum in thalamum deducitur.

SEquenti Dominicâ, pridie *Non. April.* à meridie, præmisso per *Hoeum*, *Superintendentem generalem*, sermone nuptiali, solennis, ut vocant, copulatio peragi, amboque sponsi in thalamum deduci, cœperunt, *Schönbergio Barone*, *Electoralis* secretioris consilii præside, pro more, quàm hoc sacrum institutum *DEO*, & hominibus, commendatum, gratumque, esset, eleganti verborum volubilitate, præfante. Cui totidem verbis, flosculis, sententiisque vibrantibus, pictis, satisfecit *VVolfius à Todenvvart*, *Cancellarius Hessus*: Symphoniis, ac concentibus, musicis, cæterisque id genus regalis pompæ festivitatibus, inter auras *Syrenum* concordiam lôgè superantibus. Accessit huic actui, inter antedictos *Principes*, *Ioan. Philippus*, *Altenburgicus*, *Dux Saxoniæ*, *Ferdinandi II. Imp.* legatus splendidissimus.

Ipsis *Nonis Aprilibus*, *Hoeus*, *Archiconcionator* aulicus, denuò concionem nuptialem exorsus, Celsissimo *Sponsorum* pari, in poplites procumbenti, benedictionis verba imperriri cœpit. Quo facto, munera, nomine *Cæsaris*, *Electoris*, *Principumque*, oblata sunt, *VVolfio Cancellario* solemnem gratiarum actionem denuò peragente.

IV.

Festivitates, hymenæum hunc illustrantes.

NOn poterat hoc tàm in læta materia sacrum, absque solênibus varii generis festivitatibus, *Magnatibus* solitis, frangi. Itaque tàm exercitiis equestribus, quàm actibus comicis, aliisque non infimæ notæ ludicris, certatum est. Die epularum geniali in septimâ, *ursi*, locis sub campestribus, in venatio-

nationem venerunt. Quibus cum *tauri* commissi. Victis tauris *canes venatici* immitti cœperunt, alii post alios, usque dùm vincerentur omnes ursi. Biduo post *lupi* in scenam venaticam, intrà aulam, introducti, expletoque ludicro in furcam adacti.

Consimiliter arctomachia, sive *ursorum* pugna, intrà aulam, denuò reproducta, sub qua venatori pileum è capite excussit *ursus*, sed absque periculo. Magno ea res *Magnatibus* fuit delectamento. Præsertim si qui ex *ursis*, *canum* vi exagitatis, in dolia, p areæ angulos disposita, aquisque referta, irruissent, undè emergere haud poterant. In eos igitur *Elector*, arcu animadvertens, effecit, magno ut cum impetu brutum è dolio prorumperet, luctamque, ac ludicrum, renovaret.

III. Id. Apriles, antè meridiem, *Elector*, unà cum *Georgio Landgravio*, & *Marchione Culmbachiano*, aliisque dynastis, in catadromo, sese exercuerunt. Sequenti nocte, intrà horam undecimam, & duodecimam, faces pyrobolariæ, flamma, nitro, ac sulphure, crepitantes, ex civitatis lorica, in sublime ejaculari cœperunt, durante per mediam ferè noctem, inter perstrepentes identidem tubarū, tympanorumque, clangores, spectaculo. Propugnaculum ludicrum sic formatum erat, ut imaginē *Rom. Imperii*, *Coronamq.*, & *orbitam*, repræsentaret, externè insignibus *Electorum*, tanquam totidem clypeis appendentibus. Hoc ubi aliquantisper conflagrare cœpisset, ecce! facetissimâ ratione, *D. Georgii Equitis* imago, & *Draco*, unà emergentes, pugnam inierunt, usque dùm, ignibus artificiosis veritatem imitantibus, *Divi* illius gladius, ignium continuatione succensus, *Draconem*, pariter succēsum, dissecit. E quo innumeræ, aliisq; succedentes explosiones aliæ, magna cum spectatorum voluptate, notari cœperunt.

Hoc peracto, è viginti mortariorum bellicorū paribus glandes in auras explosæ, usque ad totius viciniæ tremorem, detonuerunt. E quibus unus, immensâ magnitudine cupam imitans, cathenisq; pensilis, glandem, tercentum, & octogintà, pondo æquantem, ingenti cum fragore ejaculavit, absque eo tamen, ut quenquam indè lædi contigerit. Lorica enim, cancellis è ligno circiter inducta, appropinquantes arcebat; Ut pariter signo è tormentis dato quisq; officii, ac loci, sui satageret. Nec mora, ter quinque glandes, ignitæ, in *Albim* projectæ, diu latuerunt, antequàm flagrare inciperent. Tandem ignibus, ex aquarum antiperistasi conclusis, ac vi magna erumpentibus, tāquam universus flammas concepisset *Albis*, fulgorem reddiderunt horrendum. His novem machinarum bellicarum, immane tonantium, mugitus imposuêre clausulam.

V.

Finitis id genus festivitatibus, Georgius, Hessiæ Landgravius, Marpurgum cum nova nupta regreditur.

Consummatis hoc pacto feliciter festivitatibus illis nuptialibus, *Elector*, unà cum *Georgio*, genero, & *Philippo*, *Hessiæ Landgraviis*, itemque conjuge *Electorali*, nova nupta, cæterisque filiorum, filiarumque, paribus, relict... ergà *XV. Cal. Maias Lipsiam* decessit. *Electoris* adventum impedimenta magno numero, unà cum turmis aliquot equestribus, præcesserunt. Abindè horâ tertiâ pomeridianâ *Elector* intravit. Primum agmen ducebat turma venatorum, diversoriorū designatore, & tubicine, insequentibus. Ab his locum habuêre aulici *Hessiæ Principum*. Illos exceperunt aulici *Electorales*. Indè sex tubicinum *Hessorum* paria. Indè iam *Electorales*, quàm *Hessiæ*, equestres. Indè duo venationis præfectorum paria. Inde sex tubicinum *Electoralium*, uno præeunte æneatore, paria, ordine processerunt. Mox *Georgius Landgravius*, inter *Electorem socerum*, & *Philippum Landgrav.* patruum, medius, albis equis renidentes omnes, anteambulonibus, sive intimistris pedissequis, omni è latere frequentiam facientibus. Ponè *Electoris*, & *Hessiæ Principum*, consiliarius locus cessit. Inde gregarii *Electoris* equites. Post hos omnes rheda, auro, argentoque, radians, ac penè incomparabilis, subsecuta. Intra quam sponsa unà cum matre, & sororum par vehebatur. Ejus à fronte utrinque raro artificio insignia *Electoralia* prominebant, in medio *Cupidine*, pharetra, & jaculis, succincto, atque inaurato, locum præripiente. Ponè hunc *Aquila* ingentis magnitudinis, aurata. In vertice ac medio, rhedæ, eminebat *Cordis* imago, jaculo transfixa. In nucha, sive occipitio, rhedæ, alius *Cupido* mussile in currum dirigebat. Arculæ auro incrustatæ, peristromata auro intertexta, equorum ornamenta ex holoserico bullis, sive fibulis, inauratis intercurrentibus. Equi porrò erant coloris spadicei, plumis è nigro, & fulvo, colore distinctis, insigniti. Rhedarios tunicæ ex holoserico nigro, pariterque pilei eodem ex holoserico, ad imitationem vetusti operis pileorum, olim per *Brunsvicensem* provinciam usitatorum, non minùs decebant: cursoribus utrinque hastatis è nigris, luteique, coloris amiculis convestitis.

Illam, tanquam regiam rhedam, insequebatur adhuc alia, ex holoserico, & laciniis aureis, inducta, ejusdem coloris equis interiunctis. Neque hæc erat ultima, sed diversis inferioris notæ rhedis comitata. Quæ omnes, coronidis vicem, novis equitum alis claudebantur.

Hoc loco ubi denuò genio, & saliaribus epulis per aliquot dies litatum fuisset, tandem *Georgius Landgravius*, pace dicta, cum *Casa* sua, in *Hessiam* promovit, feliciterque *VII. Id. Maias* apud *Marpurgum* appulit.

CAP. II.

De amica, inter Guilielmum, & Georgium, Hessiæ Landgravios, illū Cassellanæ, hunc Darmstadianæ, lineæ, transactione.

I.

T nulla ab antiquo sincera est, & diuturna, voluptas, ità, vel *Lucretio*, præfante,

——Medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.

Vixdùm enim genio, & deliciis nuptialibus, litatum erat, ecce! amara inter *Hessiæ Principes* recrudescunt litium discrimina. Iampridem enim utramque *Hessiæ Principum* familiam, *Cassellanam*, inquam, & *Darmstatensem*, super hæreditate, & finibus, intestina exercebat simultas. Quæ quidem, ipsis cum annis incrementum adepta, sic excreverat, ut coràm *Imperio*, & *Cæsaris* aula hæc caussa ventilaretur, utiq; gravissima. Quòd igitur *Mauritius Landgravius*, *Princeps* ille in omni facilè erudita disciplinę genere ad miraculum usque versatissimus, inclinante in alteram partem *Cæsaris*, legumque sententiâ, hæc velut humanæ vitæ fastidiret ludibria, tàm adversa sub tempestate, maluit, provinciæ regimine in *Guilielmum*, filium, natu maximum, collatò, curas id genus molestas sequestrare, vitæque, quod esset reliquum, DEO, & philosophicis illis studiis, velut mancipare. *Guilielmus* verò *Princeps*, in parentis, adhuc viventis, curas, atque onera, succedens, non tàm toti provinciæ industriam suam approbare, quàm res labantes restituere, inprimis simultatus, inter agnatos *Hessiæ Principes* natæ, funem recidere, cœpit. Qua de re, *Georgio* itidem, *Hessiæ Landgravio*, in idem pacis compendium inclinantissimo, accidit, ut *Philippi* pariter, *Hessiæ Landgravii*, *Principis Mathematicis* illis scientiis, quibus pollebat, nupertimè parem vix habentis, interventione, apud *Hirschfeldam*, nec non *Francofurtum*, & *Darmstadium*, utriusque partis consiliarii convenirent, sequentesque amicæ transactionis tabulas *VIII. Cal. Octobres* consignarent.

II.

Transactionis, inter Guilielmum, & Georgium, Hessiæ Landgravios, pactæ, tenor, & capita.

Tenor illius pacificationis hic erat: Nos, Dei gratiâ, *Guilielmus*, & *Georgius*, agnati, *Hessiæ Landgravii*, *&c.* pro nobis, nostrisque hæredibus, ac successoribus, *Hessiæ Principibus*, omnibus, adeòque in universum pro utraq; tàm *Cassellanâ*, quàm *Darmstatinâ*, ut vocant, lineâ, (quos omnes hisce severè sub lege obligamus, atque astringimus) hoc publico diplomate, contestamur, ac profitemur, coràm omnibus: Postea quàm *Deus Opt. Max.* hac maximè periculosa, ac perturbatâ, rerum facie, nos ambos, unumquemque, pro suâ, ut vocant, lineâ, ac loco, in gravi provinciali regimine collocavit, nos, tanquam agnatos proximos, eodem titulo, iisdem insignibus gentilitiis, utentes, fruentes, re maturè deliberatâ, ad animum admisisse, nempè nunquam huc usque antiquam illam nostram *Hessorum Principum* familiam maiori sub periculo fuisse, quàm cùm illa domesticis, atque intrinsecis, collisionibus laborare cœpit. Ex adverso, nunquam hæc ipsa felicior animadversâ quidem, quàm si *Principibus*, agnatisque, interveniente pace, fide, ac concordiâ, utrinque optimè convenir. Quandoquidem igitur, antè hos viginti, & plures, annos, inter *Mauritium*, & *Ludovicum iuniorem*, *Hessiæ Landgravios*, parentes utrinque dulcissimos, dividiæ, & litium semina, intercesserint, quæ quidem cum ipsis annis ità adoleverunt, ut etiam huius labis magna ad nos hæredes, ac successores, cōmigrarit portio. Ut de eo nihil, aut parùm, superinducatur, metuendum fuisse, nisi hoc vulnus, dū adhùc medicabile videri potuit, ense reciderertur, facilè totale animorum, & irreconciliabile, in odium, immò eversionē totius rei summæ, & principatuum, hanc plagam degenerare potuisse. Accedit, *Cæsarem*, *Imperii* caput, ac dominum, illam legem imposuisse, *Electores*, & *Principes*, hæreditario fœdere devinctos, inculcasse, vasallos, ac subditos, utrinq; fideles, conceptissimis idem precibus corrogâsse, tùm, inprimis diuinâ moderante providentia, utriusque *Guilielmi*, & *Georgii*, *Landgraviorū*, animos pacis cupidine, tanquam sydere aliquo, tactos esse. Proindè, præmissâ, ardente, ac seria, divini Numinis, tanquam pacis, bonorumque omniū, datoris, invocatione, considerantes dubium sub hoc discrimine litis, & digladiationis, mutuæ, exitum, pacem bello, transactionem rebus fluctuantibus, atque incertis, prætulimus, tandemque consiliarios interiores nostros convenire iussimus, immò ipsimet certis sub diætis congredi, adeòque amicæ compositioni per tot menses operam dare, cœpimus.

Intereà, cùm appareret ratione non tralatitia, quid altera pars alteri largiri tàm vellet, quàm posset, præoccupatis *Principum* agnatorum consiliis, maximè *Philippi* illius, *Hessiæ Landgravii*, respectivè & agnati, & parentis, interventione, sepositò respectu quovìscunque, in honorem DEI, in gratiam *Cæsaris*, atque *Imperii*, in emolumentum rei publicæ, in solatium, & quietem, regionum, subditorūque, iuxtàque in onerum utrinque dulce levamen, sic utrinque amicè, sincerè, ac fideliter, pacisci coeptum est. Articuli transactionis fuêre illi.

Primùm, atq; antè omnia, condicimus, nos *Cæsari*, tanquam à DEO præposito supremo capiti, omnem reverentiam debitam delaturos, eidemq; sicut & *Imperio*, necessitatis tempore, officia submissa, & devota, pro viribus, præstituros, adeòque eā fidem *Cæsari* declaraturos esse, quanta maxima à fidelibus *Imperii Principibus* postulari poterit. Ut sic hac lege *Cæsaris* sublimitas, honor, atq; autoritas, antè omnia, farta tecta conservari, eiusdemq; versùs nos, nostrosque, animus, ad benefaciendum, inclinari queat.

Illi, consectarii loco, adiungimus, & stipulamur, nos utriusque lineæ *Principes*, nostrosque hæredes, ac successores, ità per omne ævum futuros vinculo plusquam adamantino ἐπ' ἀμοιβῆς, ut aiunt, obligatos, ut altera pars alteri quibuscunque sub occasionibus, integerrimam, maximèque incorruptam, fidem reipsa præstare, omnia bonoris, humanitatis, fidelitatisque, officia contestari, malaque, atq; infortunia, fortè impendentia, procul arcere, multò minùs caussari, aut inferre, velit.

Ad ipsas igitur utriusque lineæ caussas controversas, easque præcipuas, quod spectat, *Georgius Landgravius*, tàm suo, quàm totius lineæ *Darmstatinæ*, nomine, in perpetuum deinceps, constanti, & irrevocabili, ratione deponi, ingenti, à beatæ recordationis parente postulatæ, & per sententiam à Cæ-

à *Cæsare* iam tùm decretæ, pecuniarum summæ, qualis millionem longè excedit, renunciare velle.

Pro secundo, eadem ratio esset illius liquidationis, & summæ, quam quidem ὁ μακαρίτης parens illius, *Ludovicus* iunior, splendidissimo *Cæsaris* legato, *archiepiscopo, & Electori, Coloniensi*, per modum querelæ, obtulit, *Cæsarque*, in hoc liquidationis, ut vocant, puncto, *Darmstatinæ* lineæ reservavit. Et sic omnibus, & singulis, prædictæ liquidationis punctis, quoscunque *Darmstatenses* contrà *Cassellanos* formare quiti essent, in universum missio datur.

Tertiò, tametsi *Ludovicus* iunior, *Landgravius*, parens eius desideratissimus, &, post illius ad cœlites emigrationem, *Georgius Landgravius*, refusionem sumptuum, qui summam centum florenorum millia excedunt, sub occupatione *Rheinfelsæ* & *Cattimeliboti*, arcium, factorum, à *Cassellana Principum Hessorum* linea postulaverit, illa verò argumentis in contrarium allatis repugnârit, nihilominùs *Georgius*, inquam, *Landgravius*, ex singulari ad pacem, & concordiam, animi propensione, etiam modò dictis prætensionibus nuncium remittit, neque ullo unquam tempore in has postulationis partes denuò descendere affectus est.

Quartò, siquidem, loco *Ludovici* iunioris, parentis dulciss. *Georgius Landgravius*, legitimus utiq; hæres, & successor, adversùs agnatum, *Mauritium*, *Hessiæ Landgravium*, actionem violatæ pacis publicæ de iure formare queat, cui obiectioni à partibus *Guilielmi Landgravii* seriò contradici cœpit: nihilo-secius etiam huic conventioni in totum usq; quàque renunciat, sub hac tamen limitatione, eadem pacis violatæ actio nihilominùs in alios locum haberet.

Quintò, tàm *Ludovicus iunior*, *Landgravius*, b. record. parens, & *Georgius Landgravius*, illius successor, hactenùs nõ unâ vice, super thesauro, apud *Ziegenhainam* fortalitium deposito, cuius mentio in codicillis *Philippi*, itemque *Guilielmi*, utriusque *senioris*, *Hassiæ Landgraviorum*, testamentariis movetur, quiritare cœpêre. Interim, cùm *Guilielmus Landgravius* nihil horum profiteatur, *Georgius Landgravius* insuper hanc postulationem missam facit, atque obliterat. Nihilominùs, si meliora his tempora, rectiorque fortuna, utrisque *Hessiæ Principibus* aspirare cœperit, tùm demùm, præeunte divino auxilio, & cooperantibus utrinque fidelibus provinciarum præsulibus, equestribus, ac civitatibus, ratio inibitur, quibus mediis, absque magnis subditorum difficultatibus, defectus ille resarciri sustineat.

Sextò, eiusdem commatis est, ut *Georgius Landgravius* actionem, è liquidationis sententia, *Ziegenhainam* ipsam concernentem, eiurare velit.

Septimò, *Georgius Landgravius*, agnato, & fratri, *Guilielmo Landgravio*, quàmprimùm à *Cæsare* confirmatio intervenerit, singuliq; *Hessiæ*, regimẽ exercentes, *Landgravii*, pro sese, successoribusque suis, unà cum provinciarum statibus, ac subditis, ea in transactionis verba iurârint, post liquidationis illam sententiam, loco pignoris, occupatas civitates, & præfecturas, restituit, omnes, solo *Cattimelibocensium Comitatu*, cum pertinentiis, itemque iure præfecturæ *Vmbstatensis*, ad *Cassellanos* spectante, nec non *Smalcaldensi* præfecturâ, unà cum pertinentiis, tantummodò exceptis.

Octavò, quò autem agnatus, *Guilielmus Landgravius*, eò fructuosiùs illis civitatibus, ac præfecturis, loco pignoris hactenùs detentis, iam restituendis, uti frui possit, utique reditus omnes, indè, ab initiis occupationis, dependentes, *Georgius Landgravius* illi cedit, ità tamen, ut ministris, hûc-usque salaria numerentur sua, in seque creditoribus prędictarum civitatum, ac pręfecturarum, actio competat nulla.

Nonò, *Georgius Landgravius*, nomina illa, quæcunque, à partibus *Cassellanorum*, in præfecturam *Vmstadianam* spectant, sua, successorumque suorũ, facit propria, ità tamen, ut ea nomina, quæ indè ad *Cameram Cassellanam* redeunt, exclusissima sint.

Decimò, iisdem verbis omnibus, ac singulis, *Darmstatinæ* lineæ prætensionibus, ac iuribus, *Philippi senioris Landgravii*, proavi testamentum concernentibus, tàm in genere, quàm specie, totaliter renunciat, neque unquam quicquam hoc nomine tentabit. Atque hæc, à partibus *Georgii Landgravii*, tùm fuêre remissa, & concessa.

Undecimò, *Guilielmus Landgravius*, intuitu caussarum satis prægnantium, pro se, suâque illa *Cassellana* linea, in perpetuum, & totaliter, renunciat omnibus, & singulis, illis prætensionibus, superiorẽ, *Hessiæ* principatum concernentibus, una cum pertinentiis, quantum ex *Ludovici senioris Landgravii* hæreditate est. In specie autem, apud *aulam Cæsaream*, actioni recontraventionis dictę, ac susceptę, pariterque, ratione feudi, ex pacto, & providentia, Maiorum dependenti portioni quartæ, adeóque in universum omnibus, ac singulis, quicunque aut nunc essent, aut deinceps fingi, possent, iuribus, actionibusque, *superiorem* illum *Hessiæ* principatum tangentibus, in perpetuum pro se, suisque hæredibus, ac successoribus, valedicit, missionemque dat, usque eò, ut nullus posthac è *Cassellana* linea successor contrà præfatum *superioris Hessiæ Principatum*, quantum eò, sub excessum *Ludovici senioris*, pertinuit, formare ullo unquam tempore ausit, ullo possit, quàm diu è *Darmstatina linea Princeps* fuerit superstes.

Duodecimò, iisdem verbis *Guilielmus Landgravius* pro se, suisque, missionem dat liquidationibus, sive prætensionibus, cõtrariis, adversùs *Darmstatinam* lineam nuper *Electori Coloniensi*, splendidissimo *Cæsaris* legato, à *Mauritio Landgravio* parente, oblatis, iisdemque in perpetuum sese abdicat.

Decimò tertiò, *Guilielmus Landgravius* omnibus, ac singulis, per *superiorem Hessiæ Principatum* præsentibus, supellectilibus, quocunque censeri nomine possint, renunciat, exceptis duabus machinis bellicis, ad armamentarium *Ziegenhainense* pertinentibus, quarum redditionem *Georgius Landgravius* promisit.

Decimò quartò, *Georgius Landgravius*, ex animi sui sententia, nulliusque alterius persuasione, nisi singulari ergà *Guilielmum Landgravium*, agnatum, & fratrem, benevolentiâ, inductus, quinquagintà florenorum millia, valoris cameralis, illis creditoribus dependit, qui, temporibus *Mauritii Landgravii*, *superiori Hessiæ principatui* crediderunt, cum hac tamen exceptione, ne hoc officium, & pia

volun-

voluntas, in consequentiam trahatur. Quo nomine illius in potestate fuerit, quandocunque placeat, solutionem creditoribus peragere, ità tamen, ut hæc summa illis creditoribus, sub *Georgio Landgravio* habitantibus, inprimis assignari debeat.

Decimò quintò, *Guilielmus Landgravius* omnium actorum, documentorum, rationumque, codicillos, ad *superiorem Hessiæ principatum* pertinentes, ac, tempore *Mauritii Landgravii*, parentis dulcissimi, *Cassellas* delatos, in quantum eius rei possibile est, bonâ fide reddi curabit.

Decimò sextò, *Guilielmus Landgravius*, pro se, suisque successoribus, totaque *Cassiliensi* linea, *Georgio Landgravio*, agnato, ac fratri, suo, ratione in perpetuum irrevocabili, eiusdemque hæredibus, liberrimè permittit *inferiorem Comitatum Cattimelibocensem*, unà cum omnibus, ac singulis, regalibus, ac pertinentiis, exceptâ nauli, sivè telonii, *Rhenani* apud *S. Goarum* parte tertia, & id genus apud *Poppartum* reservatis.

Decimò septimò, eodem tenore *Guilielmus Landgravius* totaliter, atque absolutè, omnibus per arces eiusdem *Comitatus* supellectilibus, apparatibusque bellicis, valedicit, sub hac tamen lege, duo illa tormenta bellica, *Cassellas* eò tralata, sibi redderentur.

Decimò octavò, *Guilielmus Landgravius*, omnibus illis nominibus, ac creditoribus, quibuscunque præfatus tenetur *Comitatus*, de suo promittit satisfactionem, ità, ut ab excessu *Ludovici senioris Landgravii*, quantũcunq; isthoc sit onus, luere velit.

Decimò nono, *Georgius Landgravius*, amoris mutui contestandi gratiâ, *Guilielmo Landgravio*, lubens tertiam prædicti illius apud *S. Goarum* nauli partem, unà cum reservato *Poppartensi*, permittit, ità tamen, ut onera, illi tertiæ telonii parti adhærentia, paribus passibus ad *Cassilienses* transeant.

Vigesimò, pari humanitate *Guilielmus Landgravius* tertiam *Cassellana* lineæ particulam præfecturæ *Vmbstatensis* cedit *Georgio Landgravio*, lineæque *Darmstatina*. Interim si nominibus, ab *Anno M. DC. XXVI.* à quæstore non sit satisfactum, reditibus nihilominus ab eo perceptis, ab eo tempore *Cassilienses* respondebunt.

Vigesimò primò, eiusdem commatis est, ut *Georgio Landgravio* documenta, diaria, & rationum codicilli, tàm ad *inferiorem Cattimelsbocensem Comitatum*, quàm *Vmbstadium*, pertinentia, bonâ fide restitui debeant.

Vigesimò secundò, de *Smalcaldensi* præfectura ità est: Siquidem *Guilielmus Landgravius* debeat summam centum florenorum millium, *Georgius Landgravius* tantisper, pignoris loco, obtinebit hãc præfecturam, unà cum pertinentiis suis, usque dũ summa illa, præeunte semestrali renunciatione, intrà *Francofurtum* persoluta sit. Et tunc quidẽ *Georg. Landgravius* tenebitur præfecturam illam postliminiò reddere, illis sub qualitatibus, quibus eam primitùs acceptavit.

Vigesimò tertiò, super *Academia Marpurgensi*, sic transactum est, eius ut iura, privilegia, administratio, inspectio, itemque collegia, ac docentium domicilia, maneant in potestate *Georgii Landgravii*, lineæq; *Darmstatina*, quousque illa fuerit superstes.

Vigesimò quartò, siquidem *Guiliel. Landgravius* suo, lineæque *Cassiliensis*, nomine, omnibus, ac singulis, *Acad. Marpurgens.* iuribus renunciet liberrimè, recepit *Georgius Landgravius*, se propriis laboribus, sumptibusq;, apud *Cæsarem* effecturum, ut aut nova *Cassiliensi* lineæ *Academica* privilegia erogari, aut desitæ illius *Gissensis Vniversitatis* documenta in *inferiorem Hessiæ Principatum* transferri, queant. Quod si verò alterutrum efficiendi facultas, ac spes, decollabit, tùm quidem *Georg. Landgravius* summam decem florenorum millium, eiusce frustrationis ergò, *Cassiliensibus* pendet.

Vigesimò quintò, esto iam, *Academica* privilegia, *Cassellana* pro linea, à *Cæsare* impetrari aut posse, aut non posse, interim bona, reditusq; *Academici*, quicunq; ab excessu *Ludovici senioris, Landgravii*, ad *Academiam* spectare cœperunt, inter *Guilielmum*, & *Georgium, Landgravios*, in partes dividerentur æquales, adiudicatis unicuiq; lineæ illis, quæ cuiusq; ditioni forent proxima, & finitima. Eadem ratio iniretur cum *stipendiariorum* reditibus, eodem à tempore dependentibus. Quęcunque verò summa intereà temporis ab una, alteraq;, linea, *Academia, stipendiariorumque*, reditibus accessisset, ea pars ad illam rediret, undè fundari, & conferri, cœpisset.

Vigesimò sextò, antequàm hæc bonorum *Academicorum* usuveniat bipartitio, *Professoribus, ministrisque Academicis*, omnibus, ac singulis, tùm exautoratis, stipendia prænumerarentur, adiectis insuper anni quadrantis unius, loco superpõdii, salariis.

Vigesimò septimò, *stipendiariorum* reditus, è civitatibus, pagisq;, colligendi, manerent in eius potestate *Principis*, ad quem loca illa spectant: tametsi ab hac fors parte maius, quàm altera, exspectandum veniat.

Vigesimò octavò, quoad curialia, vel personalia, ità quoq; inter utrosq; *Hessiæ Principes, Guilielmum*, & *Georgium*, agnatos, convénit. Nempè duo saltem essent *Hessiæ*, & quidem regimen tenentes, *Landgravii*, ità ut unus uni lineæ competeret. De prærogativa verò, & quicquid illuc spectat, hac ratione transactum est, ut quicunque cuiuscunque lineæ *Principum*, quos *regentes* vocant, esset annis, & natu, maior, alteri præiret, tametsi fortè alter diutiùs ad clavum regiminis sedisset. Atque sic, antiquitatis imitatione, illi, qui annis prior esset, prior etiam locus in congressibus decerretur.

Vigesimò nonò, cùm quotannis *dicasterium appellationis*, sive *revisorium*, apud *Marpurgum*, habendum sit, sic convénit utriusque lineæ *Principibus*, ut hoc sub passu, absque ætatis illa prærogativâ, nunc *Cassilienses*, nunc *Darmstatini*, nunc *Darmstatius*, & post *Cassilienses*, revisionem auspicarentur, nempè alternatim, absque ullo interveniente respectu cætero.

Trigesimò, quod si autem per alterutrius *Principis* provinciam conventus aperiatur, tùm quidem provinciæ *Principi* primæ deberentur partes.

Trigesimò primò, *Hessiæ Principibus*, ad regimen sedentibus, cæteri *Hessiæ Principes*, non regentes, ubicunque loco cederent. Inter illos verò ipso actu dictos non regentes, annis senior reliquis præferretur, tametsi sint, qui veteriorem lineam sive allegare, sive iure hæreditatis proximè competens successionis ius prætendere, queant.

Trigesimò secundò, ab antiquo obtinuit, ut *Hessiæ Princeps*, annis provectior, per *VValdeccensem*

Reginæ exercendi *Catholico-Apostolico Romanam Religionem*, unà cum aulicis suis, facultatem paterè amplissimam. Eodem nomine indultum fuisse, *Episcopum*, certumq; *presbyterorum* numerum pro sacrorū administratione, aleret. Parissimè convenisse, omnes *Reginæ* familiares, & domestici, tàm essent fide *Catholici*, quàm gente *Gallicani*, quos *Rex Christianiss.* elegisset ipsemet. Ut, si quis eo è numero vel fatis cedat, vel in patriam revocetur, eius in locum alius & *Catholicus*, & *Gallicanus*, substituerctur.

Illos, aliosque, ad rem præsentem non pertinentes, articulos, pridie *Id. Decembr. Anno M. DC. XXIV.* promissos, & sequēti *Anno*, postridie *Non. Maias*, codicillis nuptialibus insertos, à *Rege* verò *Britannia* tantùm non approbatos, sed, interveniente iurefurando, confirmatos, fuisse. Accedit, *Iacobum Regē*, sub tabellis peculiaribus, pridie *Id. Decemb. M. DC. XXIV.* fidem dedisse, futurum, ut omnes *Angliæ* subditi *Catholici* deinceps maiori uterentur libertate, mitiùsq; haberentur, quàm antè sub *Hispanici* matrimonii tractatibus conventum foret. Atq; isthos neque quà familias, neq; quà bona, ac fortunas, religionis caussâ, fatigandos esse, modò fidelium subditorum munere fungerentur. Has tabulas eadem die a *Valliæ Principe* confirmari, & postmodùm, ubi regnū ad eum devoluta foret successio, apud *Londinum, XV. Cal. Sextil. M. DC. XXV.* denuò corroborari cœpisse. Consūmatis ita inter *Carolū, magnæ Britāniæ Regem*, & *Henriettam Mariam, Galliæ Principem*, teliciter pactis, religionisque articulo illo mediante iuramento, sub sancti *Evangelii* attactu, confirmato, an *Christianiss. Rex* dubitare debuit, pacta illa esse violanda? Annon intimè perturbari potuit, ubi *magnæ Britanniæ Regem Reginæ*, coniugis suæ, ministros eiicere, didicit?

Proindè, iste cùm processus spei à *Rege Christianissimo*, super felicitate sororis suæ, conceptæ, parū respondeat, neq; etiamnunc suspicari ausit, *Carolū Regem*, affinem suum, cuius utiq; virtuti, & pietati, plurimùm detulisset, atq; etiamnunc deferret, eo se titulo oneraturum, ut, tanquam verbis, sanctisque pactis, haud stetisset, accusari possit, eò minùs liquere, cur hæc nova inter *Reges* finitimos coalescens nuper affinitas, ad utriusq; *Regis* animum solidiùs ferruminandum sic tùm inita, hac præsertim impetuosa tempestate, quà quidem arctissima tàm animorum, quàm auxiliorum, requireretur coniunctio, dissolvi, ac violari, deberet. Hanc ob rem factum esse, *Rex Christianiss.* ut *Bassampierium Mareschallum* ad affinem suum, *magnæ Britanniæ Regem* dimiserit, eo fine, ut, quæcunque ad versùs sacros illos contractus evenissent, ex lege revocarētur. Eò quidem *Regem* duplici de caussâ impelli, tàm ut germanæ suæ, *Angliæ reginæ*, conscientiam è vinculis liberet, quàm ut honoris proprii rationem ineat. Hunc autem facilè in discrimē vorari posse, si cubi illa, quæ *Regi* bona fide forent antè promissa, observarentur minùs. Eiusdem ferè esse argumenti, ut *Rex Christianiss.* à *magnæ Britanniæ Rege* contendat, nempe pari passu etiam illis stipulationibus satisfieret, subditorumq;, *Catholicæ* religioni addictorum, civilior, mitiorque, atque hactenùs usu venisset, habeatur ratio.

Ad hæc duo propositionis capita *Bassampierius Mareschallus* humanissimè, a *Magna Britanniæ Rege*, rogatus, venienis, & pactis, promissisque, antè consummatis, æquale, petit responsum, quod *Regi Christianissimo* domino suo, referre possit.

II.

Regiorum consiliariorum, Bassampierio data, declaratio.

AD illam *Bassampierii* orationem, sequentibus, ab *Angliæ Regis* consiliariis, exceptum tùm fuit. Nempè, quod primum attineret articulum, in cōfesso esse legati propositionem. Nam sub tabulis nuptialibus, inter *Valliæ Principem*, & *Henriettam Mariam, Regis Christianiss.* germanam, transactis, reginæ, unà cum omnibus eius aulicis, *Catholicæ religionis* exercitium disertissimis verbis concessum fuisse. Quo nomine, ad sacrorum peractionem, *Episcopum*, certumque *presbyterorum* numerum, pariterque ministros tàm *Catholicos*, quam *Gallicanos*, omnes, à *Rege Christianiss.* ipsomet delectos, aleret. Horum si quis aut morte decederet, aut in *Galliam* revocaretur, in locum deinceps vacantem alii natione *Galli*, aut etiam *Angli*, sed iidem *Catholici*, permissu *Magnæ Britanniæ Regis*, admitterentur. Huic, aiebant, articulo *Magnæ Britanniæ Regem* ad amussim satisfecisse, usque dùm *Gallicani* illi ex *Anglia* in *Galliam* redire iussi essent. Neque tùm huic articulo vim factam. *Gallos* enim illos, ob commissa, & crimina, sua, eiici contigisse. Veteratores enim & per regnum, & aulam regiam, litium semina dispersisse. Undè *Regis* dignitas lædi cœpisset. Atq; hæc pluribus ab exemplis doceri posse. Quam rem expositūros sese esse, adiecerunt, si vellet audire. *Episcopū*, aiunt, *Manteum*, unà cum *Presbyteris* sociis, subditos in *Regem* obliquâsse, dùm *protestantibus* dictis metū, & diffidentiam, *Catholico-Romanis* verò audaciam, iniecissent, pariterque *curiales*, aliàs malè affectos, contrà *Regem*, regnique quietem, & salutem, inflāmâssent. Atque hanc istorum temeritatem, tanquā fomentis superadditis, *Blainvillium* legatum masculè provexisse.

Gallicanorum nonnullos per regni provincias domiciliis conductis hoc egisse, ut, sub eorum nomine, & protectione, conventicula, missæq; sacrificia, peragerentur. Et iam mulierculas iuvenculas, liberosq;, inibi educari cœpisse, quales deinceps ad seminaria *Hispanica*, extrà regiam, deportarentur.

Istos per insidias arcana inter *Regem, Reginamq;*, expiscatos, legem præscripsisse *Reginæ*, quà nequicquam *Regi* petenti assentiretur, nisi consultis antè sacerdotibus.

Eosdem *Reginæ*, aliàs optimum, animum à *Rege* abalienâsse, ut *Regi* in quibuscunque reniteretur. Atque hæc collisionis initia studio procurata, quò indè *Ecclesia Catholica* compendia quærerentur.

Eosdem gentem, mores, usúsque *Anglicanos*, *Reginæ* sic quidem reddidisse exosos, ut ne quidem linguæ *Angliæ* operam dare vellet. Tanquam illi simus, nos *Angli*, qui reginam nullo non obsequii, & honoris, genere prosequamur, ut nobiscum commercii habere velit penitùs nihil.

Eosdem peregrinos, nedùm antè cognitos, invexisse ritus, regulasque, quæ neque *Catholicis* aliis probarentur, præscripsisse.

Eosdem regulæ monasticæ, satis eduræ, vincula reginæ iniecisse, cuius asperitas tantùm nō fastigio illius, nedùm valetudini, conveniret. Factum enim esse, ut honesta quædam persona, ex eiusdem re- gina

ginæ ministerio, iisdem regulæ vinculis constricta, mortem oppetierit, inque ipsa fatali hora, se ea ex asperitate spiritum proiicere, confessa sit.

Denique, eosdem potestate, atque autoritate, sua, qua quidem tenerrimum, devotissimumq; reginæ pectus vadatum tenebant, eò usq; abusos esse, ut illam per anfractus, & circuitus, hortumque interiacentem, (cuius claves in manu *Tilleriis Comitis*, reginæ cubicularii, erant) eum usque turpè ad locum, in quo de facinorosissimis quibuscunq; sumptum fuisset supplicium, deduxerint.

Atque hoc illud esse, quod modò non ipsi reginæ, sed laudatæ recordationis superioribus *Angliæ Regibus*, foret ignominiosum. Tanquam eius uotæ essent *Angliæ Reges*, ut, tyrannorum more, insontium in sanguinem furerent, ut etiam in martyres, prout illi vocant, sævisse deprehenderentur. Per fidem! in propatulo est, & oculis omnium, id genus facinorosos non ob *Religionis Catholicæ* confessionem, sed ob læsæ maiestatis, & primo quidem sub gradu, crimen, in necem actos esse. Hoc hoc esse, quod *Regis* animum, cæteris illis erroribus diu conniventem, pupugerit, ut istius farinæ homines, qui quidem maiores suos summis affecissent contumeliis, neque sub regno suo, nedùm sub regiæ dilectissimæ coniugis aula, ulteriùs tolerare posset. Ipsum *Romanum Pontificem*, sub colore pœnitentiæ, & obsequii, *Romanæ* sedi debitæ, nunquam eiusmodi aliquid tentare ausum fuisse.

Quæ tametsi hoc pacto, magna cum temeritate, atque insolentia, à *Gallicanis* per *Angliam* patrarentur, nihilominùs *Rex*, ad contestandam *Christianiss. Regi*, fratri suo, benevolentiam, atque amicitiam, nihil reliqui fecit. Quo nomine, super criminibus illis primùm conqueri, ac delinquentes ad culpæ emendationem dehortari, cœpit. Verùm, ubi dehortationes locum invenissent nullū, *Regem* in mandatis dedisse *Bückinquamo Duci*, per *Batavos* in *Gallias* iret, remque omnem, quo quidem illic esset loco, referret. Neque hoc sic factum sine caussa. Quòd enim *Bückinquamus* ille foret, qui in nuptiarum ematurationem omni sedulitate incubuisset, meritò iudicavit *Rex* hunc fore huic negotio aptissimum, ut qui pari operâ quibuscunque regios inter coniuges obvios obliquationibus mederi cuperet. Interim *Ducem*, intellecto *Regis Christianissimi* fastidio, mutâsse propositum. [illegible]us verò vice *Clerchium Baronem* ad reginam matrem dimissum fuisse. Quanquam autem neque tùm pœnitentiæ spem delinquentes exhibuissent, tot admonitionibus in vanum excuntibus, *Regem* adhucdùm quoque nihil minùs fecisse, in eos quàm animadverteret, *Regiæque Christianiss.* affinis amantissimi, indignationem provocaret. Tandem *Gallicanis* istis m[illegible]ionem datam esse, absque eo, ut caussa fontica, quam ob dimittebantur, allegaretur. Quo nomine, quicquid peterant, promptè obtinuerunt, ut & pecuniis, & honorariis, antè abitum, afficerentur, atque *Rege* ipsomet inviserentur. Et sic regiis sumptibus, terrâ, marique, in illos erogatis, profecti sunt. Abindè *Charletonium Baronem* ad *Regem Christianiss.* dimissum fuisse, hic rē ut omnē, simulátque caussas, intimaret, quas ob *Rex Angliæ* tam perniciosos, periculosósque [illegible] machinatores amoliri voluisset. Et hæc ba[illegible]us, [illegible] [illegible]ctu nuptiali.

De altero verò articulo ità esse, adiecerunt, hic ut ab ipso nuptiali dicto contractu separatus, novísque tabulis insertus, fuerit. Eiusque hanc esse naturam, ut, tametsi hoc corollarium infringi contingeret, nihilominùs pacta nuptialia rata haberentur. Eo enim tēpore religionem haudquaquã, sed negotium politicum, in tractationem venisse. Immò verò, legatos *Anglicanos*, dicis caussâ, ut aiūt, ac captandæ benevolentiæ igitur, de religione promisisse, tantùm, ut *Catholicorum* per *Gallias*, *Pontificiisque*, animos, hac ratione emollirent. His accedere, libertatem quidem per *Angliam Romano-Catholicis* indultam esse, sed sub clausula, modo concessionibus id genus non abuterentur, sed debitam subdi[illegible]is in universum omnibus obedientiam *Regi* præstarent.

Denique, etiam in eo *Regis* perspectam esse civilitatem, dùm neque novas in *Catholicos* leges fabricare, neq; pristino in eosdem pro rigore animadvertere, cœpisset. Ab illo enim tempore, quo quidem *Rex* habenas regni iniecisset, ne ullam quidē sive societatis *IESV* dictæ, sive alterius or[illegible] *Monachi*, sive ullius hominis *Catholici*, sanguinis gut[illegible] ullam profundi accidisse. Tantum igitur intervallū intercedere, ut *Rex Angliæ*, tanquam huic contractus articulo vim intulisset, accusandus veniat, ut ipse potiùs super fide eversa conqueri debeat. Et cur, amabò, super hoc quidem articulo tantoperè disceptabitur, cùm non principalis is, sed adiectitius, sit, & qui, sicut aiunt, dicis caussâ, tum irrepsit? Ex eo enim *Mantensis Episcopus*, tanquam e funiculo quodam, ingentium litium cathenam duxit, ut tātùm non persecutionis rigorem indè caussatus, & *Regem* cum *Regina*, *Angliamque* cum *Gallia*, committere cœperit.

Quem in modum ergò *Regi* rationes suppeditentur valdè urgentes, ut meliorem hoc sub articulo à *Gallis* fidem requirat, pariter de iure cōqueratur, quitus est, illam conditionem, qualis quidem huius affinitatis, fœderisque, basis, ac fundamentum, extitit, minimè adimpleri usuvenisse. Etenim, eo tēpore, cùm de nuptiis ageretur, simulátq; de fœdere, & offensivè, & defensivè, ineundo, actitatum esse. Quo sic duo regna finituma solidius uniren[illegible], Quanquam verò tùm quoque prætendi cœpi[illegible]t, matrimonii sacrum meritò esse liberrimum, neque ullo, prout videri velit, iugo onerandum, nihilominùs promissiones intervenisse, quàm primùm super nuptiis foret tranlactum, protinùs in id genus fœderis consummationem descendendum venire.

Consummatis pactis illis nuptialibus, de fœdere quæstionem denuo emersisse. Ibi difficultates quasdam tralatitias per caussam inductas, nihilo[illegible]ùs à *Rege Christianissimo*, in *Reginæ*, *Principum* sanguin[illegible] regniq; consiliariorum præcipuorum, præse[illegible]ia, repromissum fuisse, illas esse adimplend[illegible]s. Eo tum momento fact[illegible]m decretum hoc voluisse, nempe, ut exercitus pedestris mili[illegible]e, sub *Mansfeldii Comitis* dire[illegible]one, per *Angliam* conscriptus, per *Caletū* in *Gallias* [illegible]berè transmitteretur, stativis ute[illegible]etur, ac pro re nata eodem, in ministerio navium, regre[illegible]retur. Huic *Rex Christianissimus* tot adiiceret [illegible]egiones equestres, quantas ad penetrationem in *Alsatiam* usque, & *Archipalatinatus* [illegible]ecuperationem, iudicaret esse sufficientes, eæque necessar[illegible]

Illa

Ista omnia, *Carlilio*, & *Hollandio*, *Comitibus*, legatis *Anglicanis*, initiò, ac paulò post *Angliæ Regi* ipsimet, per *Lavillium Baronem*, & *Effiatum Marchionem*, legatum *Regis Christianissimi* extraordinarium, promitti cœpisse. Neque hoc loco frigidam, præparatamque, excusationem illam locum habere, tanquam, animi caussâ, hæc tùm emanâssent. Nempè, inter Regem utrumque fidem, ac verba regia, intervenisse, quibus amborum regnorum incolumitas, ac salus, tanquam nodo, altringerentur. Interim, dùm res fide caruisset, istud indè incommodum usuvenisse, *Rex Angliæ* aliquot milliones frustrà ut insumeret, simulatque in subditis suis decem bonæ monetæ militum millia perderet. Hanc illam extitisse caussam, ut *Germaniæ Principes*, exspectatione sua frustratos, metus percelleret, foresque infortuniis latè patentibus, aperirentur. Etiam caussam defuisse *Gallis* idoneam, quâ hanc fidei rupturam excusarent. Nempe illos allegare colorem haud potuisse alium, extrà hunc, eo pacto *Galliam* haud vano laborasse discrimine, dùm vel *Hispanos* ex *Artesia* attraxissent, vel *Anglicanos*, fortè fusos, fugatosque, ferre debuissent.

Præterea, tametsi *Anno M. DC. X.* quoad commercia, statutum fundamentale apud *Cartam Gallicanam* emersisset, licitum quidem esse, represalia, ceu vocant, indulgere, hac tamen sub exceptione, locum in bona illa non haberent, quæcunque aut portus tàm per *Galliam*, quàm *Angliam*, attigissent, aut iam tùm exonerari cœpissent. Huic è diametro contraria evenisse, ut bona *Anglicanorum*, modò non in portus, ac ciuitates *Gallicanas*, admissa, sed etiam in nundinas, unicuique libertatem permittentes, venientia, de facto infestari contigerit. Cùm verò *Gallis* color deesset, quo factum hoc insolens pingerent, ecce! obsoletas, & desitas, contrà mercatores *Anglicanos* in genere è tenebris eruisse lites, quibus caussam fingerent, fortunasque hominum transmarinorum invaderent, immò commerciorum cursum interciperent. Quanquam autem, post longas solicitationes, tandem legatis *Anglicanis*, præeunte ore *Christianissimi Regis*, fides data esset, merces illas arresto liberandas esse, nihilosecius illud ipsum adhucdum caruisse effecto. Ut hic procedendi modus præfati *Regis* honori, fideique, multùm deroget. Tum vero mercatores compellat, *Magnæ Britanniæ Regis* implorato auxilio ut petant sibi dari lice[n]tiam, qu[a] par pari referre, & à *Gallicanis* vindictam sumere queant.

Porrò, *Regem Christianiss.* illos transactionis articulos, in *Regis* gratiam, interveniente *Magna Britannia Rege*, cum *Reformatis*, præsertim *Rossilensibus*, pactos, ab iisdemque admissos, confirmare noluisse. Quæ res non tàm iis, quorum interfuit, nocuisse, immò verò *Magnæ Britanniæ Regi*, utique parario, derogâsse, visa est.

Istis accedere, *Galliarum Regem* censum, siue subsi[di]um in nummis, *Daniæ Regi*, & *Mansfeldio Comiti*, pro[mis]sum, tametsi toties querelis defatigaretur, non omne dependisse. Unde magnum res publica accepit detrimentum, quod alias præcaveri potuisset.

Hi[n]c, (ut alia id genus facta de industria prætermittantur) promissiones, & traslactiones, utrinque bonâ fide, absque ulla exceptione, pactas, violari contigisse. Ut non immeritò *Magnæ Britanniæ Rex* diffidere incipiat, an fortè *Galli* res novas agant, & aliquid monstri alant. Interim, illam esse nihilò segniùs *Magnæ Britanniæ Regis*, ergà amantissimum fratrem suum, *Galliæ Regem*, animi confidentiam, ut ab illo, tanquam *Rege* iusto, ac sapiente, exspectet, fore, ut deinceps illa, quæ utrinque promissa sunt, rectiùs adimpleantur. Ità quidem sauorem, ac iustitiam, caussæ postulare, ità statum pro tempore orbis *Christiani*, propriumque *Galliæ* regni commodum perorare, ut, sequestratis suspicionibus omnibus, maiori severitate, ac constantia, res agatur. Profectò ità quidem statuendum esset, quàm diu ambo, *Galliæ*, & *Angliæ*, *Reges*, animos, viresque, atque operas, coniunxerint, eò usque invictos fore. Ut nec hosti[s], quodcunque lucrum, & augmentum, hactenus consecutus videri possit, *Monarchici* status, diu quæsiti, consecutionem sperare possit. Si verò hunc utrumque *Regem* à fœdere, ac pactis, resilire, tritùmque facere, accidat, tum mox sic ferè conclamatum videri potest, ut neuter ex illis sese sufficienter tueri deinceps evaleat. Atque hæc hactenùs.

Pro coronide, *Bassampierii Mareschalli* adventum *Magnæ Britanniæ Regi* accidisse pergratum, *Reginamque* sic in eius missionem animis propendere, ut duobus illis propositis, super *Reginæ* conscientia, & subditorum *Catholicorum* per *Angliam* à querelis relevatione, satisfacere velit. De primo articulo ità esse, ut *Galliarum Regi* contestatissimum fieri debeat, pacta nuptialia sibi sarta tecta, immò sacerrima, esse. Quo de aliquando *Regina* ipsa testimonium diceret, viva epistola. De altero autem sic sentire *Magnæ Britanniæ Regem*, ut, in gratiam dilectissimæ coniugis, *Catholico-Romanis*, subditis suis, omnem contestari benevolentiam sit affectus, quantum & leges regni, eiusdemque securitatis ratio, admittere posse videbuntur.

III.

Bassampierii, pro defensione Gallicanorum, Apologeticus.

Illud *Angliæ Regis* responsum *Bassampierio* legato, scripto-tenùs pariter comprehensum, eessit. Quod cùm deinceps, tanquam communis in *Gallos* detorta querela, typis evulgaretur, passimque *Christiani* orbis *Magnatum* aulas perambulare cœpisset, non diu post, sub *Bassampierii* nomine, *apologeticus*, siue ab illo, siue ab alio, conscriptus, *Anglisque* oppositus, prodiit. Quem, (quoniam non videtur esse publici saporis, atque è vulgo) in gratiam *Gallorum*, hoc loco, tametsi paulò prolixiorem, interiungere fert animus. Eiusmodi verò ille est: Ad numerosam vestram, ô Britanni, orationem illam, mecum communicatam, plus spatii, ac temporis, non requiro, quàm à vestra patientia impræsentiarum impetrari posse puto. Non, quòd mihi *Suffenus* sim, aut intemperantiùs tribuam, tanquam ego quidem tàm egregio, & à tot præclaris viris, præcipuisque dynastis, elaborato, ac recocto, sermoni, extemporali aliqua declamatione

par

par facere possim, sed ut appareat, me non immane illud trium septimanarum spatium, more vestro, ad respondendum petere. Per fidem! mora etiam quantacunque tàm ingrata accidit *Regi*, domino meo, ut meditationibus, actionibusque, illius, extractione temporis, utique rei pretiosissimæ, nihil molestius quicquam obveniat. Quo nomine, ut quam maturrimè re peractâ redirem, mihi in mandatis dedit. Oratorem autem me non iacto. Neque enim hoc meam facit ad professionem. Quò fit, ut dùm gloriolam facundiæ non venor, vos à me eloquii normam, ac pulcritudinem, severâ lege exigere ne possitis quidem. E priori mea propositione didicistis, eo fine à *Christianissimo Galliarum Rege*, domino meo, ad *Magnæ Britanniæ Regem*, affinem, me missum esse, ut cognoscerem, utrum præfatus *Magnæ Britanniæ Rex* non obligatum se fateretur, ad implendum nuptialem illum, inter se, & *Regis Galliarum* sororem, initum, contractum, unà cum omnibus eiusdem articulis, ac clausulis? Et quibus de caussis pactis modò dictis contravenisset? Et an factum emendare, omniaque in integrum restituere, esset affectus?

Priori meæ interrogationi satisfecistis. Dùm liberè, & rotundis verborum globulis, tantùm non contractum, sed & promissiones, sed & articulos omnes, quibus de inter utrumque *Regem* transactum est, inter confessa habetis. Rectè quidem hoc. Sed illud neque probare, neque concoquere, quitus sum, quòd tàm malè servastis illa omnia. Neque enim mirari satis possum, vos ea, quibus *Rex* vester fidem astrinxit, fateri, interim ista, quæ hisce è diametro adversantur, non improbare. Eiusmodi autem sunt: Nempè *Rex* vester, inquam, ministros *Gallicanos*, *Reginæ* datos, ac destinatos, eiecit, horum verò in locum *Anglos*, & quidem *protestantes*, intrusit. Iam deerat color. Quæsitus, & inventus, est. Itaque tanquam veteratores, impostores, litiumque seminatores, accusari debuerunt.

Rex, ô *Angli*, dominus meus, non hoc mihi imposuit, ut sororis suæ, *Angliæ Reginæ*, familiares, nuper dimissos, excusarem. Neque illi hoc à me, ut facerem, petierunt. Neque ipse mihi hanc legem dixi. Interim *Rex*, dominus meus, illis favet. Hactenùs enim sibi sunt benè conscii. Hactenùs virtus, & innocentia, illorum omnibus est cognitissima. Nihilo-segniùs, quia oratio vestra, modò recitata, magis libello, ut vocant famoso, quàm, ad præeuntem propositionem meam, responso, est similior, hoc fit, ut nationis honorem, ac famam, vindicare tenear. Illi enim & vitam, & fortunam, debeo. Apud illam etiã officiis regiis illustris sum, Ut pro amicis, atque agnatis, meis, qui nuper modò ab *Angliæ Reginæ* officiis fuerunt, tùm pro pientissimis illis sacerdotibus, qui precibus suis *Deum* pro nobis interpellare consueverunt, caussam dicere paratus sim.

Invenio autem, multa vos quidem dicere, sed pauca probare. Invenio, inquam, vos multos accusare, [illegible]es saltèm nominare. Iam equidem illis, qui laudare solent, absque scrupulo, dicet credere consuevi. Contra, illos, q[illegible] m[illegible]e dicunt, considerare soleo. Neque quicqu[illegible]m vituperatoribus, tametsi totics [illegible] an[illegible]bus, tribuo, [illegible] bent ad, quod criminantur. Articuli isti criminatorii omnes in genere oberrant, neque per actores confirmantur, nedùm à reis admittuntur. Scitis, facilius esse accusare, quàm convincere. Actio, absque probatione, à iudicii limine repellitur. Poscitur enim ratio, ut deponas, quis, quando, quomodo, ubi, patrârit. Nisi hæ partes, cũ fundamento, demonstrari queant, actio laborat, actor cadit, & reiicitur, reus absolvitur. Ut de eo inprimis dispiciendum sit, utrum actio in eos, qui accusantur, locum habere possit. Et utrũ convincere liceat. *Matronæ*, & *virgines*, quæ in *Gallias* remissæ sunt, non insimulant[illegible]r tor[illegible]ationis. *Sacerdotes* non accusantur libidinum. *Ministri* non culpantur, tanquam, fide exule, quicquam intervertissent. Quid ergo est: Quid tandem deliquerunt? Scilic[illegible]t hoc i[illegible]lis obiicitur, machinationibus studuisse, litium semina d[illegible]spersisse, intra regnum pacem, ac qui[illegible]tem, turbâsse, *Regem*, & *Reginam*, collisisse, adeóque sacerrimum illud matrimonii vinculum rescindere tentasse. Scilicet hæc istorum est præclara argumentatio. Sed, veniamus propius. Dicite autem, viri optimi, quo p[illegible]cto, [illegible]ibus modis, mediisque, centum homine[illegible] *Gallicani*, viri, & matronæ clerici, & seculares, tur[illegible] re[illegible]m vel motus, vel seditiones, rebellionesque e[illegible]ët? Cui bono hæc fuisset actio? Pro quo si [illegible]?

Quibus mediis in scenam deducta? C[illegible]è, nec hoc animo meo persuadere potero, [illegible] adducar, vos hoc sentire, tanquam *Rex*, domin[illegible] m[illegible]us, vestri contubernium, ut vocant, fecisset, soci[illegible]tatem illam eò instigasset, insidias præcepisset. Si hæc somnia vobis fingitis, dubin[illegible] procul morbo laboratis. Credite, *Rex* nimis ingenuæ, integerrimæque, mẽtis est, quàm ut nuptias sororis faxit, quò per affinitatem fallat, fœdus feriat, quo decipiat. Suos ob id in regnum vestrum non immisit, ut sub tumultibus essent, non commisit germanam *Regi*, ut per illam insidias strueret, regnum eriperet, subditos captaret. Quis tàm fœdæ rei ulla vel indicia præsensit?

Quis vel hoc præsumere, aut fingere, po[illegible]u[illegible]t? Nulla adhuc a *Rege* provincia descivit. Nullus intrà *Angliam* motus animadverti cœpit. Sed audio vos hoc regerentes. Apud aulam, inquitis, inter par regiorum coniugum, d[illegible]scordiæ, multorumque malorum, semina dispersërunt. Ad id respondeo. Non hoc apud *Regis* aulam, ad quam minus accesserunt, illis patrare integrum fuit. Non penès *Reginæ* aulã fecerunt. Neque enim illud verisimile est. Nisi quis arguat, eos *Anglis*, & quidem *protestantibus*, obstitisse, quò minùs in *Reginæ* familiam asciscerentur. De *Sacerdotibus*, qui cum *Regina* fuerunt, hoc tantùm eloquar. Nempè hi, tametsi *Anglicanis* essent maxime invisi, & unguis, quod dicitur, in oculo, nih[illegible] minùs illa illorum fuit rara, ac singularis, modestia, ut nec *Anglorum* offenderint quenquam, nedùm hoc supe[illegible] errore unquam accusari meruerint. [illegible] *Catholicis* verò *Anglicanis* parum hi[illegible] fuit com[illegible]ercii, quòd linguæ, atque idiomati[illegible] esse[illegible] t[illegible] Cum *protestantibus* denique [illegible] amicitia, sive conversatio, quo[illegible] ulis, ac[illegible] suetudini, repug[illegible]aret. Quo p[illegible]o ig[illegible]ur me[illegible] percellent, cùm rerum suarum, nempe [illegible] satagant unic[illegible]?

Se[illegible] hæc, [illegible] *Regina* domi[illegible]

quod

quòd in agro *Anglicano* domicilia conducant, quòd conventiculis studeant, quòd *missæ* sacrificia celebrent. Tanquam illorum respectus, & protectio, indigenis potuisset dare immunitatem, cùm ne quidem autoritas legati extraordinarii eam apud nationem tanta fuerit, ut sacerdotes quosdam, qui è palatio eius, contrà omnium gentium iura, vi iniectâ extracti, atque in vincula rapti, sunt, defendere potuerit.

Non respondebo ad singula, quæ nostris obiiciuntur. Ne *Regina* animum à *Rege*, quem meritò & amat, & colit, subducam. Sed quis credat, eos homines, & quidem sacerdotes, quos ingenio, & astu, valere, vulgus clamat, tàm pertusi fuisse cerebri, ut regno periculum, interitumque, quæsiverint? An non, pro prudentia sua, tantillum vel sensus communis, vel iudicii, habuisse putandum venit, ut non viderent, super *Regis*, ac *Reginæ*, concordiâ, felicitatem, ex adverso, super eiusdem regii paris collisione, fundari infortunium suum.

Interim, ad istud, quod vos instar arietis, ac præcipuæ alicuius machinæ, obiectis, tàm ex mandato *Regis*, domini mei, quàm *Reginæ*, *Regis* germanæ, honoris vindicandi igitur, *Harpocratem* agere, neque debeo, neque possum. Video enim, non tantùm iam antè succlamatum esse, quàm vos in illa hærere sententia, ideóque familiares *Reginæ* dimitti cœpisse, quòd rem fœdam, *Regibus*, regnoque, abominandam, perpetrâssent.

Illud autem est. Quiritatis nempè, *Gallicanos Reginam* per circuitus, anfractus obscurissimos, hortosque, usque ad furcam, & funesti supplicii locū, deduxisse, ubi devotioni, ubi precibus, litaret. Et hoc non tantùm fuisse opus scandali plenum, sed ipsi *Reginæ* ignominiosum. Ego verò certus sum, neque vos inet ipsos ista credere, quæ aliis, tanquam vera, obtrudere, ac persuadere, laboratis. Iam tùm septimanæ sex effluxerant, ex quo *Regina Iubilæum* suum celebrârat, absque eo, ut quisquam eo sacro offensus esset. Sed si reum aliquem facere velis, facile est accusationem invenire. Etiam vel ex aëre, vel è scirpo, ut aiunt, capaces calumniandi ansam, si calumniari cupias. Dùm igitur animus erat *Regina* domesticos eliminare, hæc illa ista fingenda fuerat querela, ut, tanquam legibus essent damnati, atque eiecti, videri quiret. Sed res hæc modò non fundamento destituitur, ut etiam colorr desit.

Regina, ex *Regis* permissu, festum *Iubilæum*, apud sacellum, *S. Gemmes* dictum, celebrabat. Quod quidem eâ, quâ piè, & devotè, educata est, reverentiâ implevit, ut totum diem, ad vesperam usque, sacris illis operaretur. Circà vesperam, fractis dici, & solis, æstibus, animi caussâ, in hortum apud *S. Gemmes*, atque exindè in alium, illi contiguum, excucurrit, prout aliâs, *Rege* etiam comitante, consueverat. Ut autem voti nuncupandi caussa, ut processione interveniente, ad quinquagintà circiter passus, propiùs ad furcam accesserit, ut in genua prociderit, ut orationis symbola, corollas illas, manu versaverit, ut preces effuderit, illa quidem eius generis sunt, ut hùc usque nemo spargere sit ausus. Sed hoc duntaxat vitio dari cœpit, eo loco *Reginam* secretò orâsse. Gaudeo equidem, ità esse comparatum cum *Gallis*, ut, dùm neque verba, nedùm opera, illorum culpari merentur in arcanas cogitationes inquiratur, in præcordia, in preces conceptas, instituatur examen. Quis verò hoc unquam persuasit, ad conspectum patibuli, zelo homines incalescere, ut *Regina* etiam ardentiùs in preces exin descendere potuerit? Lubens confiteor, eo è patibulo sceleratos, & facinorosos, plurimos, longas repræsentâsse litteras. Ut autem *Regina*, aut *Galli*, pro illis orare velint, pernego. Esto autem, factum esse. Quid tùm? Neque sic male: Tametsi enim facinorosus aliquis ad furcam damnatur, non icircò tamen ad perpetuos inferni carceres mittitur. Ut nemini interdictum obstet, quò minùs pro illo orare possit.

Vos dicitis, superioribus *Angliæ Regibus* hoc pacto fieri iniuriam, tanquam istos, in loco supplicii enectos, iniustè damnâssent. Ego verò iustitiæ studium illorum prædico *Regum*, & DEI imploro misericordiam, ut id genus damnatorum temporalibus pœnis satisfieri sibi patiatur. Ut que nostris (siquidem id efficere valeant) deprecationibus animæ, in quas neque *Reges* sententiam ferre, possunt, neque gratiæ locum habent, apud DEUM veniam impetrent.

Tandem nego constantissimè, ullas tùm quidē preces, ac vota, pro suspensorum expiatione, nuncupata fuisse. Immò verò conceptis verbis contestor, & obtinere ausim, tametsi id genus vota fuissent suscepta, ideóque damnanda non esse.

Atque hic huiusce *Apologetici* velut prodromus esto! Dixi enim de re principali. Iam ad cætera, tanquam corollaria, progrediar. Iam ad *Reginam* potissimùm concernit. Hæc ministros in genere, & tres separatim, tangunt. Invenio enim, multos esse accusatos, omnes eiectos, paucissimos, & quidem tres tantùm, nominatos. E quibus sunt *Mandeus Episcopus*, *Blauvillius Baro*, & *Comes Tillierius*. Primum *Rex*, dominus meus, excusat ipse. Novit enim, nihil illum, extrà *Regis* præscriptum, placitumque, designâsse. Ut actiones superiores eum ab omni liberent invidia. Etiam *Angliæ Rege* in ipsum innocentiæ testimonium conferente. Paucos enim antè dies, priusquàm *Galli* dimitti cœpissent, dederat ad *Galliarum Reginam* matrem, sub elogio, *Mandeum Episcopum*, in caussa quadam præcipua, apud curiales, utilem sibi navâsse operam. Gratias igitur *Reginæ matri*, & *socrui*, se debere professus est, quòd eum, & quidem talem, *Episcopum*, qui utilis fuisset, sibi concessisset. Quid verò aliud faceret tùm *Episcopus*, quàm ut, non nisi præclarè secum agi, gauderet, dùm sic duos experiretur *Reges*, lui amantes? Sed in caducum inclinabat hæc spes parietem, neque diuturna præsens erat felicitas. Ecce! enim, eversâ fortunâ, *Rex* alter accusare, &, quò alter damnaret, puniretque, petere, cœpit. Ità duplicem, ut videbatur, felicitatem duplex penè excipere consuevit infortunium.

Intellexistis, opinor, de *Episcopo*. Iam sic habete de *Blauvillio*. Hic *Regis*, domini mei, legatum extraordiarium, non *Reginæ* domesticum, egit. Itaque nec illius ego partes susceperim. Illud unicum aspergam. Nempè tàm mihi, quàm, qui noverunt hominem, omnibus, nimis insolens, ac novum, videri posse, si quicquam sit, super quo, quantumvis accuratè, accusatus, ille non vel ac-

curatiùs respondere, & redarguere, sufficiat. Ut neque ego, neque alius, quicquam superadiicere habeat opus. Neque est, ut de eo sim solicitus, quò minus vobis satisfecerit, cùm bona vestra cum pace, & venia, digressus sit.

Tertius superest *Tillierim Comis*, affinis meus. Huic excusatione, sive defensione, mea, opus non est. Fatetur enim, quod de eo enunciatis. Nimirùm affirmat, clavem se poposcisse, quâ *Reginæ* fores panderet, quæ eo loco, animi caussâ, exspatiari consuevisset. Si igitur hac re peccavit, ipse sibi pœnam imponere, officioque, quod apud *Angliam* gessit, sese privare, immò verò reditum illud in regnum omninò eiurare, est paratus.

Atque non potui non tàm de *Reginæ* domesticis in genere, quàm de tribus particulatim, quorum fama codicillis vestris læsa erat, hæc, velut in compendio, afferre. Tametsi igitur initiò silentium mihi imperâssem, non debui tamen illorum partes non suscipere, quòd intelligerem, vos odiis ita inflammatos esse, ut nullam calumniis daretis missionem, quantumvis iam tùm ità quidem sævitum foret, ut indignatio vestra, si non extincta, saltèm satiata, videri posset. Si enim maximè vos læserunt, næ maximè autores ulti estis. Si in officii leges peccâruut, profectò dignam in illos pœnam exercuistis, quòd ab officiis removistis. Si unguis, ut aiunt, vobis fuerunt in oculis, certè sufficienti, ut opinor, à vobis intervallo reiecistis. Ut iam ulteriori invidia, ulteriori, inquam, persecutione, non sit opus. Semel itaque, quod res est, & ingenuè, ut dicere, atque effari, liceat, permittite! Nimirùm, eò tendit bilis, eò libidinatio, vestra, ut, dùm convicti estis, innocentes vos damnâsse, omnia, etiam cum pulvisculo, inducatis, quò iniquissimas has illas istas eriminationes vestras coloretis.

Denique, ipsa oratio vestra nec sibi, nec vobis, constat. Prædicatis enim, quàm sub discessum *Gallis* benignè feceritis. Hoc vobis ipsis contrariatur. Si enim innocentes erant, cur eos eiecistis? Sin verò per machinationes, & insidias, iverant, quid honorariis fuerat opus? Et, quid est, quòd *Rex* ipse discessuros salutare, iisdemque terrâ marique viatica, & sumptus, impertiri, voluerit? Pront igitur modus discedendi illos à reatu absolvit, ità formula ipsa exculpat. Quodsi enim id genus criminibus, quæ obiicitis, sese polluissent, profectò indigni forent, in quos *Sol*, aureus ille mundi oculus, radios obliquaret, quos *Vesta*, sive *Terra*, olim à gentilibus *Deum mater*, & *mater magna*, dicta, gremio suo foveret. Ut tantò minus etiam hominibus sontibus *Rex* ipse ridere, *Rex* ipse valedicere, *Rex* ipse honoraria, & viatica, dividere, debeat. Sed age, liceat vos uberius interrogare. Dicite, vos rogo, cur *Regi*, domino meo, querelam, una cum probationibus, non tramisistis? Neque enim sontes inventi hoc impunè tulissent. Dicite, inquam, quid caussæ est, ut nascenti malo non ieritis obviàm, ut vitia magis adolescere permiseritis? Quid est, quod primum, secundum, tertiumque, prævaricatorem impunè dimisistis? Aut, si maximè civiliter agere tùm vobis decretum erat, cur non maturrimè *Regi*, domino meo, aut *Reginæ matri*, res id genus novas significâstis?

Ità enim morbo, recèns orto, medicina opportunuiùs fieri potuisset. Sed, præter ordinem fecistis, ab executione processum deformâstis, informationem, ut aiunt, post principia, per *Charletonium* peragi curâstis. Profectò ità est, ut *Rex*, dominus meus, priùs cognoverit, *Reginæ* sororis aulicos ex *Anglia* eiectos esse, quàm super eorum delictis vel iota intellexisset. Sed, non ignoro, quid hîc coloris afferatis. Obiicitis enim, *Magnæ Britanniæ Regem*, aliquot antè menses, *Buckinquamio Duci* in mandatis dedisse, è *Batavis* in *Gallias* excurreret, *Regique*, quid *Galli* apud *Angliam* deliquissent, intimaret. Interim, *Regem*, dominum meum, vetuisse, ne veniret. Inde esse, *Dux* ut *Clercium Baronem* ad *Reginam matrem* ablegârit, illi, super *Gallorum* apud *Angliam* insolentiis, indicaturum. Ad hanc occupationem sic excipio. Nimirùm *Magnæ Britanniæ Regem* iumis tenuem, ac protritam, provinciam humeris *Buckinquami Ducis*, cui quidem tribuere solet plurimum, imposuisse. Parique passu eundem *Buckinquamum*, etiam super matrimonio regio tractationem recusantem, autoritatis suæ immemorem fuisse, dum accusatores, & quidem contrà *Reginæ* domesticos, sibi fiere minùs detrectavit. Eo igitur respectu gratiæ debentur *Regi*, domino meo, dum *Buckinquamio* maiorem honorem habuit, eidemque hoc iter dissuasit, utpote cuius expeditioni rectiùs *Baro Clercius* sese accingere possit. Atque hic demùm, *Clercius*, inquam, *Reginæ matri* hoc duntaxat indicavit, *Reginam Angliæ* satis frigidè ergà *Regem*, dominum suum, affectam videri, cuiusrei caussa dubio procul *Gallicanis* ministris imputanda foret. Simulatque autem *Regina mater* ad filiam codicillos dedisset, tùm quidem rem omnem fuisse salvam, ut paulò deinceps, antequàm *Galli* eiicerentur ex *Anglia*, *Montagnius Baro*, ad *Regem Galliarum*, apud *Nantesium* subsistentem, profectus, magna non sine lætitiæ testificatione, quàm optime, pulcerrimeque, *Regi*, & *Reginæ Magnæ Britanniæ*, conveniret, retulerit.

Atat, omnia illa, tàm, quæ vos obiecistis, quàm ego respondi, parùm, aut nihil, ad rem faciunt, qua de controvertitur. Ego enim à vobis quæro, utrùm ea omnia, quæ quidem domino, & *Regi*, meo, & promittere, & iuramento confirmare, cœpistis, bonâ, & sincerâ, fide implere velitis? Ad hoc non directè respondetis. Sed, vos, fere extrà oleas vagantes, allegatis, *Regios* per *Angliam* malorum, nescio quorum, autores esse. Videamus igitur etiam hoc, licet indirectè interveniens, responsum, & more vestro agamus. Si omnes, inquam, deliquerunt, quod quidem domino, & *Regi*, meo, minimè fit verisimile, agedum, si ea propter omnes dimisistis, neque *Rex* meus repugnat.

Si panci peccârunt, & nihilominus pœna ad omnes redit, neque hoc valdè *Rex* meus improbat. Si verò nullus eorum in culpa est, & vos ex mera animi vestri intemperantia tolerare *Reginæ* familiares ne quidem potuistis, hoc ex illis est, quod *Rex* in medio relinquit. Iam, sive ex æquitate, sive è iustitiæ rigore, sive ex animi vestri impotentia, vos *Gallos* in patriam remisistis, dicite, si viri estis, an ob id non promissionibus, *Regi* meo factis excideritis?

An non vobis in mentem venit, dùm sic ex merâ libidinatione regios ministros, *Regis* germanæ datos, removistis, *Regi* integrum esse, vel eosdem in integrum restituere, vel alios eorum in locum immittere? Quî *Rex* ferre possit, vos ut pro arbitrio vestro homines & peregrinos, & religionis adversæ, illi obtrudatis? An sic soror *Regis*, exclusa solatio, exclusa sacris, quà vitam, quà conscientiam, quà salutemque, periclitabitur. Illa vis est. Quæ neque *Regi* vestro gloriosa, neque *Regi*, domino meo, ferenda. Nolite vobis blandiri; tanquam *Rex* meus ingentem illam iniuriam concoquere possit. Qui tametsi per media amica, ac initia, hactenùs viam quæsivit, quâ inter *Reges* tàm finitimos, tàm proximè agnatos, conciliatio reproduci sustineat: interim, nolite dubitare, illum deinceps rationes initurum, quibus vim istam amoliatur. Tàm sibi curæ est honor, & respectus, regius, tàm cordi est sororis salus, ut connivere, tametsi velit, non possit, tametsi possit, non velit. Tam iustus est, ut nihil nisi suum requirat. Tàm fortis est, ut suum tueri, ut promissionibus, sibi factis, satisfieri velit, & cogere queat. Quicquid autem hic interiungo, fit verbis meis, non regiis. Est enim mihi, si cuiquam alteri, *Regis*, domini mei, animus perspectissimus. Ut optimè norim; quàm iniuria illa, suis apud *Angliam* inusta, pupugerit *Regis* humanitatem. Quo nomine non, minas ut effunderem, præscripsit, sed ut verbis mitissimis agerem, & *Magnæ Britanniæ Regi*, affini suo, ad animum revocarem, mandavit, consideraret saltem, quis ipse esset, quo cum litigaret, & quàm malè conveniret, dùm promissiones suas, facto interveniente contrario, labefactâsset. Equidem verò nihil dubitabo, quin hæc omnia ad animum ipse admittere, & quæ, sive ex indignatione, sive ex præcipitantia, admisit, emendare velit. Quid enim *Regi*, præter *fidem*, ac veritatem, curæ esset? His enim virtutibus *Reges* imperant, rerumque potiuntur. Ut taceam, minimè gentium conveniens esse, ut datam *Regi*, amico, agnato, atque affini, fidem frangere velit. Et hæc de *Regina* domesticis hactenùs.

Iam tempus monet, ut ad reliqua orationis vestræ membra transeam. Nolim enim vel esse prolixior, vel patientiâ vestrâ diutiùs abuti. Posteaquàm igitur de calumniis dixi, quibus *Reginæ* domestici à nobis gravari cœperunt, iam, vos rogo, finite, ut de libertate, *Catholicis Anglicanis* à vobis quidem pari passu promissa, sed itidem prævaricatione vestrâ intracta, quædā superaddā. Eo tēpore, quo *Rex* meus à *Magnæ Britanniæ Rege*, nuptiarum, cum sorore contrahendarum, caussa, interpellari cœpit, duabus de caussis hoc matrimonium coaluit, nempè, ut tùm per præsens matrimonii vinculum, duo hæc regna solidiùs unirentur, tùm *Catholici* liberum religionis exercitium, aut eam ad minùs securitatem adipiscerentur, qua præeunte deinceps à molestiis essent immunes. Super hoc negotio iis quidem legibus fuit cautum, cuiusmodi ab *Anglia* regno citrà periculum admitti poterant.

Ubi quoque maior cura adhiberi cœpit, quàm antè sub tractatibus *Hispanicis* usuvenisset. Nihilo ségniùs hæc quoque placita publicè violari accidit. Ut videri queat, nuptias vos eapropter cum *Christianissimi Regis* sorore pepigisse, quò intrà *Angliam Catholici*, aliàs afflicti, graviùs affligerentur. Emersit enim contrà eos declaratio, quâ persecutio, olim cœpta, renovatur, sub hac saltem exceptione, ut capite plexi non sint. Nam bona in fiscum redacta, in homines inquisitio instituta; ipsique in vincula *Catholici* coniecti. Huic transgressioni ut colorem inducatis, quinque potissimùm rationibus labile fundamentum superstruitis, ac tanquam ex arena funiculum nectitis. Primùm; negatis, hac de libertate quicquam, sub pactis nuptialibus, promissum fuisse. Sed neque ipse hoc affirmo, neque unquam quisquam sic locutus est. Itaque vestræ illi sententiæ accedo, nempè sub ipsis codicillis nuptialibus ne verbulum quidem extare. Interim acquiescite tantisper, usque dùm vobis codicillos alios, à *Iacobo Rege*, *pridie Id. Decembr. M. DC. XXIV.* subscriptos, proponam, in quibus conceptissimis verbis extat: Nimirùm, omnes per *Angliam* subditi *Romano-Catholici* maiori uterentur fruerentur libertate, mitiusque haberentur, quàm nuper cum *Hispanis* conventum fuisset. Iidem neque, quà semetipsos, personaliter, neque quà bona, neque quà iuramentum *Religioni* suæ adversum, gravarentur. Hæc tùm *Regis Iacobi* fide. Quam ipsam *Regis* parentis concessionem *Carolus Princeps* filius eâdem die ratam habuit, & deinceps quoque, ubi in regnum successisset, *XV. Cal. Sextil. M.DC.XXV.* altera vice confirmavit.

Deindè, litteras prætenditis velut reversales, à nobis intimatas. In quibus decisum esset, vos non ad implendam illam conditionem tàm strictè teneri, siquidem eo tempore de rebus, regimen seculare, non *Religionem*, concernentibus, actum esset. Ego verò edico vobis, id genus tabulas nunquam à nobis profectas esse. Si ergò eiusmodi aliquid in manibus extat vestris, confictum sit, oportet. Nunquam à nostris hominibus aliquid tale emanavit. Si vobis illi sunt codicilli, proferte, ostendite, proponite. Si id, quod ore dicitis, re demonstrare satagitis, ecce! iuxtà *Regis* mei mandatum, confirmo, vobis omnia ordine implenda esse, quæ inibi extant. Quod denuò, in proposito hallucinantes, oggeritis, hæc omnia intrà labia fuisse, verbis, non codicillis, obfirmari contigisse, reddo vobis, nostrates homines non tàm perfunctorios inire contractus, ut prodigi sint sive in promissionibus, sive transactionibus. Qui si semel condixerunt, id ad amussim exequuntur, pollicitisque severam addunt fidem.

Quid verò de eo dicam? Quo nomine appellabo? Pace quod fiat vestrâ, fraudem oportet nuncupem, quod vobis imprudentibus, arbitror, excidit. Asseritis enim, vos, dicis caussâ, ut aiunt, de *Religione* tùm egisse, saltèm ut *Pontifici*, & *Catholicis* fucum faceretis. Si igitur hoc ipsi de vobis enunciatis, fraudem commisistis. Si de nostris effertis, tanquam & hi *Religionem* pro fabula, aut fuco, sive fumo, habeant, calumniam *Gallis* insertis.

Secundùm hæc, clausulam superinducitis, qualis antedictis tractatibus secundariis irrepsisset, nempè, *Catholici* per *Angliam* concessionibus illis uterentur, non abuterentur, inprimis *Regi* omnē

obedientiam debitam dependerent. Iam à vobis, si permittitis, quæro, in quo deliquerunt? Quid criminis designarunt? Quis ex illis rebellavit? Aut quid tandem caussæ est, ut istum in eos rigorem exerceatis? Ecce! aqua vobis hæret. Nec in promptu est, quid dicatis.

Quanquam verò *Regis* vestri humanitatem tantoperè extollatis, quòd nihil novi oneris illis imposuit, nedùm ullam *Catholici* sanguinis guttam profuderit, parùm hoc ad rem facit. Quid enim novis opus esset legibus, sive decretis, ut homines insontes excarnificentur, cùm superiora illa tantæ extent asperitatis, ut nihil non sævitiæ in *Catholicos* antè permissum sit? Usque adcò tàm misera eorum est conditio, ut vita hæc à tormentis, & morte, nihil distet. Adde, quòd hoc à *Rege* meo, dùm in nuptias sororis consensit, spectatum est, non, ut novæ adversùs *Catholicos* per *Angliam* leges fabricarentur, sed ut veteres abrogarentur, aut ad minimum remollescerent.

Si nunc *Mandeus Episcopus*, super persecutione *Catholicorum* per *Angliam*, ferventiùs loqui cœpit, sanè in eo haud peccavit. Exegit enim à *Rege Britanniæ* fidem, *Regi*, & domino, meo datam quidem, sed haud præstitam. Si hinc quoque accidit, inter *Regem*, *Reginamque*, nasci dissensiones, non hoc *Episcopo*, sed *Regi*, imputandum eveniat, qui promissis stetit minùs. Quòd autem vos obiicere non dubitatis, deinceps, à *Rege* meo meliorem desiderari fidem, certe, quid velitis, vix capio. Illud enim vobis incumbebat. Nam, quæ à vobis promissiones intervenerunt, & quidem diversæ, hactenus fide, & effectu, caruerunt. A nobis nihil est promissum. Et si, quiddam promissum esse, probabitis, optimâ fide vobis sine exceptione præstabitur.

Certè, ô *Angli*, eò me importunis illis criminationibus vestris redegistis, ut vel extrà leges instituti, sive mandati, mihi impositi, agere compellar. Ecce! enim, dùm super iniuria, nostris illata, & quod promissis fidem non addidistis, meritò hactenùs, conqueror, extrà regulam accidit, ut etiam *Regis* insuper mei integritatem asserere tenear. Dū igitur *Regem* meum frivolè accusatis, tanquàm ab illo *Regi Britanniæ* non esset satisfactum, dissimulare non possum, vos mihi egregiè imposuisse. Neque enim unquam divinare potui, fore, ut hoc mihi obiiceretis. Itaque me hanc ad criminationem prorsùs habetis imparatum. Neque etiam curiosâ hanc in rem præparatione mihi fuerit opus. Arma enim, quæ vosmet ipsi subministratis, verba inconsideratè quæ affertis, narrationesque veræ, & historicæ, cuiusmodi rem, sicut est, describunt, sufficienter innocentiam, atque integritatem, *Regis* mei tuebuntur, ut nulli hac de re, ne quidem vobis ipsis, dubium relinquatur. Sed patienter audite, quæ mox dicturus sum.

Postcaquam nuptiæ cum *Hispaniarum Infante* præconceptæ eventu caruerunt, *Iacobus*, *Britanniæ Rex*, oculos suos super *Galliarum* regnum coniicere cœpit. Eo nomine *Comitem de Hollandia* dimisit, qui inter *VVallia Principem*, & *Regis Christianissimi* sororem, quà matrimonium, prima iaceret fundamenta. Non displicuit hoc propositum. Ut omnia etiam benevolentiæ significatio illi ostenderetur. Qua de re *Carlilius Comes*, tanquam legatus extraordinarius, ad *Regem Christianissimum*, apud *Complignium* tùm subsistentem, supervenit, tantùmque non unâ, eâdemque, operâ, & de nuptiis, & de fœdere, tam offensivè, quàm defensivè, inter utrumque *Regem*, paciscendo, proponere cœpit. Illi tùm responsum fuit, *Regem Christianiss.* salvâ autoritate, de duobus illis, & quidem coniunctis, propositis tractationem admittere non posse. Sin autem placeret, quæstiones & separare, & separatim proponere, *Regem* tùm audire, tùm deliberare, velle, quid utrique regno ex usu futurum esset.

Huc usque *Rex* meus processit, nempè, se auditurum desideria vestra. An igitur illud, aliquid audire velle, vobis erit promittere? An, quæ audimus, ideóque perficimus, ideóque rata habemus, ideóque promittimus? Dicitis disertis verbis promissionem intervenisse, nempè hanc, sicubi de nuptiis foret transactum, tùm quidem super fœdere videndum esse. Etiam nos hoc dicimus. Interim, tractare de re aliqua velle, & reipsa transigere, ac promittere, sinescitis, diversa sunt. Quò minùs autem *Rex* meus in propositi fœderis partes venire voluerit, indicio est, non ut verbis haud addiderit fidem, sed ut fœdus illud recusarit. Iam tùm quidem de nuptiis desinere vobis liberum erat. Audistis enim, *Regem* actionem de nuptiis noluisse admittere, nisi à fœdere isto sequestratam. Ut igitur nuptias pangeretis, nemo hanc vobis legem imposuit. Nam in vestra erat electione, hunc animum, hoc propositum, eiurare. Sed, neque adeò vecordes estis, ut rationes, à fœdere isto nos subtrahentes, non intellexeritis, non approbaveritis. Quid enim utilitatis indè exspectandum esset, didicistis probè. Etenim, dùm apparuit, vos id agere, ut *Regem Christianissimum* cum *Hispano* collideretis, *Galliamque* bello implicaretis, conceptis verbis vobis tùm remonstrari cœpit, nuptias illas tantinos emptos non esse, ut affinem alterum perderemus, novumque, & alterum, susciperemus. Sed insuper oppugnare pergitis. Dicitis enim, fœderis illius contractum non quidem venisse in tabulas, sed intrà verba constitisse, *Regemque*, *in Reginæ* matris, *Reginæ* coniugis, *Principumque* sanguinis regij, aliorumque regiu curialium, præsentia, fidem dedisse, illud se reipsâ impleturum. Sed, vos rogo, quis hoc vobis persuasit? Quis edidit? Intrà *Gallias* hæc res ignotissima est. Ut sine dubio fucum fecerit, qui persuaserit.

Illud quidem vobis largior, ad legatorū vestrorum instantias, conclusum fuisse super pedestris, equestrisque, militiæ exercitu, sub *Mansfeldio Comite*, pro *Palatinatus* recuperatione, in *Germaniam* expediendo. Interim, ut hic mediam per *Galliam* ducendus esset, de eo frustra estis. Tametsi enim, desideranti, & petenti, *Mansfeldio*, nomine *Regis Britanniæ*. *Rex* meus hoc indulserit, nempè legionibus *Anglicanis*, usque ad trium miliarium districtū, transitum per hanc *Galliam* sese permissurum esse, interim, hæc promissio non *Britanniæ Regi*, sed *Comiti* præfato, facta est. Ut autem ob id, quòd postliminiò hic transitus negari cœpit, exercitum diffundi, dissipariq; acciderit, nullius saporis est figmētum. Postcaquam enim *Rex Hispaniarum* acerrimè obniti, atque obtestari, cœpisset, fore, ut si illa *Anglicanis* aspiraret indulgentia, se usque in viscera

Galliæ

Galliæ promoturum, hostesque suos persecuturũ, esse, *Rex Christianissimus* sapienter ad animum admisso damno, indè quod emergere possit, maturrimè isthoc, & aliquam multis antè septimanas, *Mansfeldio* significavit, aliam viam, quà pergeret, quæreret.

Transeo iam ad aliam querelæ vestræ articulum, nempè repressalia. Quæ quidem *Gallis*, ab *Anglis* antè expilatis, nec dum restitutionem bonorũ suorum per *Angliam* impetrare sustinentibus, permitti cœperunt. Si vocabulum attenditis, nihil aliud sonant *repressalia*, nisi rei interceptæ, vel detentæ, vindicationem, cum par pari expiatur. Itaque hoc ipso liquet, nihil indiguum nos quidem desi- gnâsse. Debebatis nobis nostra permittere. Et sic vindicatione, sive talionis, ut vocant, lege, minimè suisset opus. Debebatis nostris iustitiam administrare. Et sic apud nos auxilium implorandi defuisset materia. Quodsi de vetustis illis, & pene desitis, litibus aspergitis, eo ipso iniustitiam accusatis vestram, qui patientia nostrâ nimis diu abusi suistis, usque dum necessitate coacti, ad [illegible] had venimus. Postquam igitur tot annorum exuxit numerus, nolitisque opem vestram implorantes frustrà, diutius, patientia enormiter læsa, auxilium denegare ne potuimus quidem, quoad illis ex æquo satisfieret. At, quid est, quod hæc obsoleta iam tandem profertis in lucem? Numquid mercatoribus vestris bona cesserunt sua? Numquid merces suas, etiam cum pulvisculo, receperunt? Numquid *Hollandus*, & *Carletonus*, *Comites*, ex aula *Regis* nostri, bona cũ pace, & satisfactione, dimissi sunt? Quid est? Et cur hanc litem denuo facitis novam? Aut quid hæc novatio præseus tacit ad institutum? Rectiùs equidem vobis obiectare possim, vos, etiam post has nuptias, complures *Gallorum* naves expugnatas expilâsse, merces distraxisse, neminique ne teruncium quidem restituisse. Interrogate temeritatem vestram! Annon *Rex Britanniæ*, *Subisium Comitem*, à *Christianissimo Rege* perduellem ante declaratum, itemque proscriptum, in portus suos, prædatasque naves in *Angliam*, admisit? Pro eo igitur, quod interpellatus, & toties requisitus, proscriptum *Regi* meo tradere debuisset, potestatem ei fecit, naves illic instaurandi, quibus rebellibus suis *Rossilensibus* opem ferret. Ita *Mantyo Baroni*, qui navem, *S. Ioannis* nomine dictam, apud *Pleumuthensem* portum, in potestatem redegerat, iniunctum fuit, recederet e portu. Itâ *Rossilensium* deputatos *Rex Britanniæ* humanissimis verbis excepit, illisque insuper, nisi *Rex Galliarum* eum illis revertetetur in gratiam, suppetias promisit. Quibus omnibus vel iniuriam istam adiungere possim, quâ nuper *Blauvillius Baro*, legatus *Gallicanus*, contra omnium gẽtium iura, affectus est. Sed, ut in recenti memoria querelæ vos urgent, ut de veteribus supersedeam, quibus nobilissimus *Regis* mei spiritus iampridem oblivionis cicatricem obduxit. Nunc, agedum, ô *Angli*, experior, querelarum vestrarum latices exhausisse. Ut nihil superesit, de quo aut quiritare, aut testimonium dicere, possitis. Is enim genius est vester [illegible] apud externos, vel nosmet ipsos, litigandi ma[illegible] quætaris. Quid tandem est, quod nobis obiicitis [illegible]quam hæreticis per *Galliam* non satisfecerimus? Quid illi ad vos? Anne vestro sub dominio sunt? An verò *Rex* meus prius ibus *Rege Britanniæ* obnuit, ut vadimonium præstaret, in causa subditorum suorum cum *Rege* suo [illegible]ando- rum? An vero *Rex* velle *Rossilensium* ag[illegible] sive causidicum, sive pararium? Hoc quidem vobis lubens largior, *Hollandum Comitem*, & *Carletonum*, legatos, in eo occupatos fuisse, ut maius quiddam obtinerent, atque *Rex* tùm indulgere voluit. Idem *Reformati*, ut vocant, persuaserunt, quod *Rex* offerret, acceptarent. Ut [illegible]tem probari possit, tam illorum, quam *Regis* vestri, [illegible]tionem in [illegible] sionis eum ec [illegible]illos irrepsisse, hoc quidem [illegible]turũ est, nodum, ut aiunt, in scirpo quærere, & frustra oeum. Ut ergò istorum refricetur nunc mentio, nimis videtur intempestivum. Nihilominus vobis bona fide confirmo, *Regem* promissiones illis factas ad amussim implevisse. Neque deerit illis *Regis* gratia, quam diu subditorum, fidelitatis suæ satagentium, partes egerint. Sin rebus novis studeant, no deerunt media, quibus compesci, & pœnæ a delinquentibus exigi, possint. Neque huius vindicationis, sive animadversionis in eos, caussas *Rex* meus reddere tenebitur ulli mortalium. Super[illegible] pon[illegible] u loco, more vestro, pergitis, novamque vel in hanc litem movetis, *Regem*, dominum meum, neque *Daniæ Regi*, neque *Mansfeldio Comiti*, debitũ numerasse. Ego vero testari possum, utrique integerrimè esse satisfactum, usque ad præsentem anni quadrantem. Qui ergò nobis improperare ausi estis, ut illis satisfaciamus, quibus ex pacto nihil debetur, cum ipsimet potius ultrà duos thalerorum milliones debeatis? Si increduli estis, interrogate *Regis Daniæ* legatum, modò præsentem. Et hic, de eo, quod dixi, vivum perhibebit testimonium.

Hucusque, quod superest, sermonem meum extrahere coactus sum, quò que tehs [illegible]is, tàm in *Regẽ* meum, quam regię illius fotoris ministros, cufis, satisfacerem. Et ego, ut iustissimas fotmarem querelas, missus eram. Sed ut ad convitia, ac calumnias, responderem, opus habui. Neque tamen id valdè erat necessarium. Nam integritas *Regis* mei, & quã humanissimis rationibus cum *Britannia Rege*, affine suo, egit, toti terrarum orbi innotuit, ut iure conqueri non possitis, sed ut magis excusationes, quibus iniquum id genus processum vestrum colorare tentaltis, præciderentur. Interim, responsum, quod per tres integras septimanas præstolari debui, *Regi*, ac domino meo, offeram. Dolet, vos etiam iniurias illas, nostris illatas, quas quidem emendare tenebamini, fecisse graviores. De istis viderit *Rex* meus. Qui, prout hactenus *Regem* vestrum loco fratris habuit, ità deinceps ad demõstrationem regii, heroicique, spiritus nihil faciet reliqui. Cum a[illegible]tiæ lege obtinere nihil possit, deinceps alias inibit rationes.

De me, quod restat, ità est, ut, legatione hac mea peracta, *Regi* valedicam vestro. Interim, ægrè mihi accidit, nihil hac operâ, ac sedulitate, meâ effectum esse, quo de gaudere possim. Antequàm igitur hinc discedam, vos equidem amantissimis verbis rogatos volo, rem, certè non ponderis exigui, æquâ rationis, ac iudicii, lance, trutinantes, ea *Regi*, domino vestro, subministretis consilia, quæ fideles, & circumspectos, decent consiliarios, hoc est, æquissima, humanissimaque. Iamdùm enim locus est, ut

hæc

hæc co[illegible] humanitate intervenientè curari queat. Si igitur eiusmodi aliquid a vobis propoui accidat, quo hæ d[illegible] ix colli, hic rictus consolidari, valeant, equidem lubens amplectar, omnemque movebo lapidem, quò pax, & amicitia, rursus coëant. Sin aliud vobis sedet, & hæc humanissima ratio locum non habet, tum vero, nomine domini, ac Regis mei, desuper solennibus verbis protestor. Nequeetit, ut malorum [illegible] emerg ntiū, fontem, ac caussam, in nos cudere fas sit, utpote, qui mediis maximè licitis, atque honestissimis, prævertere cogitavimus.

IV.

Exasperatis utrinque animis tàm Galliæ, quam Angliæ, Rex arma expedit.

Illa fuit sive *Bassampierij*, sive alterius, cuiusdam, sub huius nomine, pro defensione *Gallorum* in *Anglos* detrectuentis, oratio. Qua de unicuique liberum permittitur judicium. Procedentibus autem injurijs animi inter utrumque *Regem* exasperari cœpere. Ut, hac vites acquirente collisione, cum *Hispanis* non nisi præclare ageretur, tùm *Friderici ExElectoris Palatini* restitutio, per *Gallicanas* illas quæsita nuptias, sensim exspiraret.

Nec diu ab armis hostilibus temperatum est. Postquàm enim *Rex Angliæ* per suas provincias subditis commerciorum cum *Gallicanis* exercendorum rationes vetuisset, ingentemque per regnum sequelitatis navibus quibuscunque numerum militum coëgisset, par ratio a *Galliarum Rege* illico suscepta est. Nimiùm severo per *Gallias* quoque fulmine interdici cœpit, ne quis è *Gallia* subditis cum *Anglis* aut merces, qualescunque forent, communicaret, aut quicquam negotii gereret, nisi & in mercium, privilegiorumque acquisitorum, discrimen, pœnasque sine dubio impendentes gravissimos, incurrere mavelit. Itaque ab armis utrinque hostilibus haud diu feriatum est. Moxque ab *Anglis* magno impetu in *Gallicanas* naves itum est. Qui cum maritenùs *Gallis* essent instructiores, tantam navium vim intercreperunt, ut in finibus apud *Tamesim*, usque ad *Londinum*, loca navibus *Gallicanis* essent [illegible] re[illegible]ma. Nec mora, intra *Doverium*, & *Caletum*, transitus infederunt *Angli*, ut neque in *Hispanias*, neque *Gallias*, pa[illegible] res devenir[illegible] at, sub im[illegible] *Bu[illegible]kinquami Ducis*, classe con[illegible] nonagi[illegible] navium, quæ aspr[illegible] ante ven[illegible] *Gallias* ex[illegible]ceret. Illis *Roanus Dux* [illegible] [illegible] *Reformatorum*, se e comites adjungeb[illegible], [illegible]dem cum *Anglis* adversus *Gallos*, [illegible] [illegible]s, fortunam tentaturi.

Id exploratum habeos *Rex Christianissimus*, c[illegible] *Calendas Iunias, Parisiis* educ[illegible] ns exer[illegible] in *Anglos* expediebat. Sed, qu[illegible] febr[illegible] [illegible] correptus foret, usque in mensem *Sextilem* extra[illegible] curaetiam hæc extrahi cœpit expeditio.

V.

[illegible] Angliæ huius militia caussas divulgat.

Hæc ubi expeditio *Anglicana* spectaret ad effectum, atque in *Gallias* tenderet, rationes huius suæ militiæ, ad omnium notitiam, *Rex Angliæ* publicari iussit sequentibus. Nempe, infra scriptos articulos manifestare ad oculum, quam inimicam *Gallicam* inimi[illegible]ri foveant caussam, quam in omnem forment processum, dum *Regem Britanniæ* eò adigant, ut in istorum insidias, & machinationes, armis animadvertere cogatur.

E[illegible] primùm quidem (verba [illegible] diploma[illegible]) *Magnæ Britanniæ Regem* prod[illegible] re cœperunt, cu[illegible] le, sub imperio *Mansfeldii Comitis*, [illegible] in e[illegible] scripsit, qui per *Gallias* in *Alsatiam* usque asce[illegible] ret. Hic ecce! exercitu a *Schön ergio Barone* [illegible] confœderati *Ordinibus* pro quing[illegible]ntis [illegible] rum millibus, v[illegible] [illegible] igent [illegible] *Britanniæ* [illegible] pectura. Ut [illegible] *Germaniæ* [illegible] ter incommo[illegible] t. *Galli* enim, [illegible] transitum, ante promissum, copi[illegible] ne[illegible] unt, t[illegible]tum no[illegible] dem datam in[illegible] habue[illegible] nt, [illegible] dium, a *Republica Veneta*, [illegible] in *Alsatiam* p[illegible] nisse *Mansfeldium*, pollicitum [illegible] [illegible] d[illegible] x[illegible] [illegible] *Gallos* pro[illegible] p[illegible]est, [illegible] nari pr[illegible] bim, te[illegible] re [illegible] niū no in *Belgiam* [illegible] [illegible]it.

A[illegible] [illegible] ut h[illegible] *Britanniæ Regis* [illegible] al[illegible] N[illegible] *ge*, [illegible] [illegible], [illegible] ve *Rupellanos*, [illegible] unt, oppr[illegible] *Regis* i[illegible], sc pr[illegible] p[illegible] in e revel[illegible] non p[illegible], u[illegible] *taliam* fu[illegible] ante suba[illegible]ta, [illegible] ta. Itaque *Britanniæ Rex* haud [illegible] nari cœpit, classe sibi opus esse, qua qu[illegible] antedictas vindicar[illegible].

Tertiò, perfidiæ suæ o[illegible] [illegible], caussa *Rosilliensium*, *Regi Britanniæ* [illegible] crun[illegible]. *Rex* enim tum *Parisi[illegible]* miserat l[illegible] [illegible] *Regem Galliarum*, & *Reformatos*, pac[illegible] [illegible] tùm *Galli* persuaserūt, *Regem* per *Italiam* [illegible]rma p[illegible] laturum. Verùm, [illegible]bi, pa[illegible] per *Britanniæ Regē*, vadimonium regiis verbis *Rupellanis* præstar[illegible] fore, ut omnia, quæ a partibus *Galliæ Regis* p[illegible] sa essent, observaretur, inter[illegible] [illegible] fide *Galli* imposuerunt *Britanniæ Regi* [illegible] t[illegible] mpore, quo le[illegible]atus *Britannicus Parisiis* [illegible] cem cum *Hispanis* p[illegible]pigerunt. Ita *Britanniæ Regem*, eademque opera *Rempublicam Venetam*, & *Sabaudiæ Ducem*, eludi contigit. Ut non minùs *Rhætorum*, [illegible] illis confœderatorum, libertas venum [illegible] gen[illegible] ue respubli[illegible] cepeit det[illegible]nentu[illegible].

Quarto, tametsi *Bassampirius*, legatus *Gallicus* a[illegible]d *Magnæ Britanniæ Regem*, quoad *Reginæ* a[illegible] p[illegible]s[illegible] [illegible]t, quam eius rei c[illegible] ssa a *Rege* [illegible] p[illegible] [illegible] atque [illegible] ger[illegible] deb[illegible]t, n[illegible] ominu[illegible] *Richelio Cardinali* hæc il[illegible] is optimi com[illegible]natis expe[illegible]itio plac[illegible] non pot[illegible], ut pro[illegible]ius, ab ei[illegible] redit[illegible] mi[illegible] ta, ante tra[illegible]acta, rescinderet. S[illegible] atque [illegible] in nave [illegible], *Angliæ Regi* subd[illegible]n, ar[illegible] sto d[illegible] tentas, [illegible]xar[illegible] bu[illegible]set, de novo, con[illegible] omnem [illegible] spe[illegible] m, omni[illegible] in *Burdeausi* fini[illegible] tr remes sive *Anglicanas*, si[illegible] *[illegible]coticas*, attinuit [illegible] d[illegible] quidum ev[illegible]t, quanto magis *Rex Britanniæ* quærit, quibu[illegible] *Galliarum Regem* c[illegible] [illegible]iat, [illegible] ma[illegible] mini[illegible] *[illegible]al[illegible] ant Britanniæ Regi* hu[illegible] a[illegible] e, ac gratia, ab[illegible] pergun[illegible].

Pro qu[illegible]o, de *Hispanorum* [illegible], ut [illegible]a

omnia

omnia è *Gallicanorum* navibus intercipi usuvenerit. Quo nomine cum istis, ad morem cæterarum nationum, actum est. Sed in propatulo erat, *Regem Britanniæ* etiam duos antè menses interdictum divulgasse. Itaque omnia bona, quæcunque vel ad amicos, vel neutrales, spectarent, absque dispendio fuêre reddita. Interim *Galli*, conscientiâ flagellante suopte indicio, *tanquam sorices*, ut est in *proverbio*, prodentes, contractilitque, super iis rerum rationibus, in mare projectas, semet ipsos, nunquam reos, accusarunt, utique quibus summo iure merces intercipientur. Unde, vel ob supinam illam malitiam, damnari cœperunt. Atque hi primus offensionis exitiis lapis ille, super quo *Galli* deinde ruint. Qui modo non omnes litigandi caussas quæsiverunt, sed etiam commerciorum pacta in *Anglia*, tam extra, quam intra, *Galliam* habitantibus, violarunt, ad hoc talsa acceptæ iniuriæ prætentione nixi. Non immeritò igitur a *Britanniæ Rege* subditis indulgeri cœpit, ut, & *Gallos* ulcisci tur. Nam aliter *Rex* conscientiæ vix satisfacere vix poterat. Quæ subditos adversus vim externam iuere iubet.

Pro sexto, postquam superiori anno *Hispani* in *Angliam*, vel *Hyberniam*, impetus tentasset; tantum aberat, ut ministri *Regis Galliæ* huic instituto repugnarent, ut hostibus omnino in favorem, ac subsidium, quovis eunque pacto, potius præstarent. Quin etiam effecit, *Hispanos* portubus *Gallicanis* fuisse exceptos, ut etiam tum commeatu, quam armorum apparatu, juvari cœperint.

Pro septimo, *Britanniæ Rex* non quidem perfunctoriè, sed solidis rationibus eruditus cœpit, *Richelium Cardinalem* in interitum *Reformatorum* conjurasse. Nempe *Rex Galliarum* cum *Pontifice*, *Cæsare*, *Hispaniarumque Rege*, fœdus sanciret, cuius operâ omnes per *Europam Reformati*, ut vocantur, ut dicitur exscinderentur. Hoc sanguinarium consilium quo eo promptius in effectum deduceret, ecce! protectionem civitatum, fortalitiorum, & portuum marinorum, per *Galliam*, sibi arripuit, iamque sub *Belgio* classem, navesque fabricari curavit, quibus, sua quidem opinione, *Britanniæ Regis* per *Oceanum* iurisdictionem suam faceret. Et cùm jam, jamque, ad effectum spectare videretur, ingenio, ac singulari *Ducis Bückinquami*, *Archithalassi Anglicani*, solertia prævenius studiis excitatus.

Procedentibus illis offensionibus, jam ad omnes ubique terrarum *Christianarum* gentes pertinet hæc omnino, videant ut sciant, & dijudicarent, num *Britanniæ Rex* adversus leges juris, & æqui, faxit, sicubi sit, atque amicos, suorumque securitatem vindicet, malitiosorumque periculosas id genus machinationes anteverterit.

Et ut omnibus in universum notum fiat moribus, *Britanniæ Regem* humani sanguinis effusionem haud quidem sitire, sed pacem, & quietem, omnibus, quod dici solet, copiis & optare, & quærere, utque ad summam duo a *Gallia Rege*, sub [illegible] io, exigit, quibus amicitiæ illius securitas [illegible] ibi, quam alias, promittere sufficiat. Primum: *Rex Galliæ* fœderi, tum offensivè, quà defensivè, apud *Hagam Comitis* icto, prout tunc pollicitus est, subscribere, [illegible] comunionis restauranda [illegible], decerneret. Alterum hoc est. Nimirùm idem *Rex Galliæ* pacificationem, cum *Reformatis* transactam, secundum omnes clausulas, impleret. Illius enim ad potitionem *Britanniæ Regem* intervenisse, verbique regiis vadimonio præstitisse. Ad summam, si duorum alterum *Rex Galliæ* minùs effectum dabit, conducibilius fuerit bellum gerere manifestum, quam amicos experiri subdolos, ac fallarios.

VI.

Angli fortalitium, S. Martini dictum, obsidentes, a Gallis retunduntur.

Alternationes præcedere, bella, & pugnas, inter *Magnates* insequi, supra diximus. Idem hoc loco factum. Postquam enim inter duos *Reges*, & quidem affines, verbis digladiatum fuisset, ad arma deventum est. Itaque primi bellum inferebant *Angli*. Hi enim cum classe rectâ in *Insulam*, *Re* dictam, moverunt, intra quam superioribus annis *Rex Galliarum* duplex fortalitium excitari curarat, pro *Insula* defensione. Alterum fortalitium a *S. Martino*, alterum *de Pree*, nuncupatum erat. Utrumque *Angli* navibus cinxerant, sub spe, fame expugnari posse. Intùs erant mille ducenti præsidiarii, quibus vix in duos menses annona suppetebat. Neque enim *Rex Galliæ*, utique cui, more gentium, ab *Anglis Rege* bellum denunciatum non esset, tàm præcipites *Anglorum* impetus exspectare poterat.

Itaque in *Anglos*, e navibus exscensionem molientes, *Gallicani* equestres educebant, illos è continente rejecturi. Sed tormentis bellicis in eos ità experiebantur *Angli*, ut multi caderent. Nihilominùs *Galli* priores repetebant impetus, ut non paucos ex *Anglis* in aquas præcipitarent. Quod autem *Galli* peditatu destituerentur, neque diutiùs rem urgere possent, *Anglis* redibat intra præcordia virtus, ut *Gallos* retunderent. Multi utrinque ex hoc conflictu, & quidem præcipui viri, desiderabantur. Qui evaserant, omnes erant vulnerati.

Etiam ille, qui *Anglos* hanc in expeditionem inflammârat, indignantem profudit animam. Ut quidem ab *Anglis* desiderari videretur, contrà *Gallis*, super eius, tanquam incendiarii, & tragœdiæ autoris, fato tripudiantibus.

Præeuntibus illis exercitiis velitaribus, *Angli* per continentem loricas excitare cœperunt, *Gallis* deinceps in defensionem fortalitiorum saltem intentis. Qui cum integra octo millia, phalangem constituentia, è navibus eduxissent, rectà, cæteris præteritis, ad *S. Martini* fortalitium accesserunt, pagum adjacentem ilicet occupantes. Nondum fortalitii exstructio finem suum attigerat. Ut etiam aquarum potabilium defectus præsidiariis animum defensionis penè excuteret. Sed *Toyrassus* gubernator ità officii sui satagebat, ut nihil ad perfectionem fortalitii, confirmandosque milites, reliqui faceret.

Ut meritò à veteribus, tanti esse milites, quanti esset dux, & gubernator [illegible] atum sit. Sic, dum hic defensionem de industria molitur, Angli etiam de industria obsidionem suscipiunt. Et principiò quidem machinas aliquot bellicas ità direxerant, ut molendinorum usum mox penè omnium fecissent irritum. Sed providus gubernator, re intellecta, magna celeritate usus, hic quidem molendina contegere cœpit, ut deinceps extrà periculum essent. Nec mora, sic quoque machinis bellicis in Anglos expertus est, ut Anglorũ machinas oppido corrumperet. Undè illi per biduum ab explosionibus id genus ferias egerunt. Mox, seponentis circum circiter inductis, ne commeatus importari queiret, impedire conabantur. Sed frustrà erant. Alveus enim è fortalitio in mare porrigebatur: Hunc æquè Galli, tanquam ipsummet fortalitium, tutabantur. Hæc enim erat via, per quam subsidia sperare licebat. Bückinquamus hac animadversa oblectorum alacritate, omnes [illegible] Insula exigebat Catholicos, ne instituto suo nocerent. Illos enim cum obsessis facere didicerat.

Postea quàm iam per mensem obsidio durasset, Angli munimentum quoddam per insultus tentarunt. Sed, desideratis centum, & quinquaginta, reiecti sunt. Hac spe decollante, fontem toxico infecerunt, qui propè fortalitium scaturiebat. Quòd præscirent, obsessos aquarum defectu urgeri. Nec fefellit istos opinio. Tanta enim aquarum afflixit intùs penuria, ut unicus aquæ potabilis haustus vel quantivis pretio constaret. Tentatis id genus cõpulsoriis, mox ad glandes incendiarias, magno numero in obsessos detorquendas, Bückinquamus devenit, an hoc modo obsessorum granaria perdere liceret. Sed & his excidit ausis. Nihilominùs, obsidione ultra septem septimanas extractâ, annonæ penuria urgebat obsessos. Et diu erat, ex quo, quid in Gallia rer[illegible]m ageretur, ne tantillum quidem cognoverat. Ut de auxilio propè omni desperare oc許iperent. Urgebant insuper imbres, & pluviæ, ut gregarii, ad poplites usque, aquas intùs calcare cogerentur. Neque segniùs è castris illudebant obsidentes, actum esse de auxiliis, Regem enim Galliæ ex morbo morti vicinum esse.

Interim, gubernator neque sic animum despõdebat. Qui, licet tres distinctis, cum codicillis, occulto more, scriptis, emissarios, per alveum ad Regem dimisisset, duos in manus hostium incidisse, tertium discrimen superâsse, didicit. Hanc inter spemque metumque dùm esset, ecce! ante exordium Augusti mensis, à Rege litteræ adveniunt, quibus, collaudat. Torraysii, & præsidiariorum, fortitudine, nunci[illegible] e[illegible] ercitum instructissimũ præparari, qui ob[illegible] os redimere debeat. Esset modò bono animo, & ut ante, fortiter faceret. Paulò post initio Septembris per aliquot naves commeatus impo[illegible] cœpit. Undè non tàm an[illegible], quam corpo[illegible]a, obs[illegible]orum vires sumpsere. Neque spes, [illegible]mel concepta, fefel[illegible]. Appetente e[illegible] Octobri, plur[illegible]bus in fortalitium navibus, ven[illegible] aspira[illegible] e[illegible] i[illegible]um est. Ut iam tum obs[illegible]ssi non tam annon[illegible], qu[illegible]m auxiliariis, potirentur. Mox legiones integræ supervenerunt, circa alterum illud fortalitium, de Pree dictum, sese colligentes.

Bückinquamus, copias in foribus esse Gallicanas, compertum habens, explosionibus machinarum ferias indixit. Et jam in eo totus erat, ut, tormentis bellicis in naves reductis, vasa conclamaret, receptuique caneret. Sed Subisius, una cum Rossellensium proceribus, superveniens, moram persuadebat Bückinquamo, sub auxiliariorum, & annonæ, promissionibus. Ita factum, ut Bückinquamus mo[illegible]m extraheret, inductaque coron[illegible] infu[illegible] as[illegible]n fortalitium tentaret. Sed [illegible]ta quid in Anglu oc cursum fuit, ut, sexcentis occumbentibus, cæte[illegible]is missio daretur.

Hoc Angli conatu rursus d[illegible]jec[illegible]i, in abitum propendebant. Interim in Novembrem usque ob[illegible] extracta est. Quo tempore quatuor [illegible]edestrium millia, una cum coho[illegible]bus qu[illegible] u[illegible]m equesti[illegible]bus, sub Schönbergio, in Insulam è Gall[illegible] [illegible] Qui cùm [illegible] super Angl[illegible]s, abitum parantes, [illegible] conjecissent, [illegible] ubi discedentes, more[illegible] [illegible] deos [illegible]ales poop[illegible]os congratularentur. Neque sic quidem [illegible] abant Angli, [illegible] fore congressus. Quo spatio Gallis [illegible] major aliquid tentandi opportunitas. Er[illegible] præmissis velitibus in Anglos, jam [illegible] eminus moventes, itum est. Illi vero [illegible] suis, retro missi, velitarem [illegible]nt pu[illegible] impares hostilibus agminibus, ad [illegible] versi sunt. His præmissis præludiis, mox D[illegible] Baro legiones pedestres in Anglos [illegible]uxit. [illegible] ingruentibus oppidò Anglorum ordin[illegible], [illegible]que re pugnantia, dissolvi, atque ad usque litora maris sese subducere, cœperunt. Hoc enim loco [illegible]bantur esse pugnaturi. Interim Gallorum eque[illegible] copiæ in cornua exercitus Anglicani invectæ, [illegible] lateribus impetus fecerunt. D[illegible] Baro ve[illegible] cum Fourillio Marchione, & aliis, in [illegible]n ho[illegible]m phalangem invecti, extemplo Anglorum [illegible] ordines, effusamque in fugam conj[illegible]. C[illegible] derunt hac acie Anglorum mil[illegible]uinge[illegible], [illegible] signis, & quatuor machi[illegible]s bellicis, in Gall[illegible]rum potestatem venientibus. Ita factum, ut, q[illegible] pr[illegible] provocâssent, bellumque intul[illegible]nt, prim[illegible] quoque à lacessitis vincerentur, eiicerenturque.

CAP. III.

De Cæsare, Maritimas per Imperium Civitates, commerciorum causâ, interpellante.

I Cæsar

I.

Cæsar, per legatos, commerciorum maritimorum gratia, Lubeccenses interpellat.

Ucusque de *Gallorum*, & *Anglorum*, digladiationibus, prolixo sub excursu, visum est. Quæ quidem inter duos *Reges* potentissimos, & affines maximè, vel ex his *Imperii*, & *Germaniæ*, concussionibus, inprimis rebus *Palatinatus* exhaustis, atque afflictis, ortum traxisse videri poterant. Iam, ad institutum, & res *Germanicas*, redeuntes, in fortunam *Cæsaris*, & in locis ad *Oceanum* maritimis felicissimæ expeditionis progressus, oculos reconvertemus.

Eò autem victrices *Cæsaris* aquilæ, *Dania Rege* resistere non valente, processerant, ut, rebus ad nutus, ac vota, affluentibus, non iam ulterius de regionibus per continentem subigendis, sed de imperio in pelagus proferendo, apud aulam *Cæsaream* deliberaretur. Ut sic, conciliatis hac sub fortuna *Cæsari*, atque in partes venientibus, *maritimis civitatibus*, expeditiones nauticæ, ac negotiationes, in rem *Cæsaris*, *Regisque Hispaniarum*, deinceps velificarentur. Hanc rem per legatos tentare placuit. Qui, circiter Calend. *Novembres*, *Lubeccam* delati, nomine *Cæsaris*, coram *Senatu*, illis verbis perorare cœperunt: *Cæsarem* haudquaquam, inquiunt, dubitare, hactenus unumquemque, qui super salutaria *Cæsaris* consilia, & actiones, curiosum applicâsset oculum, facilè didicisse, & ab ipso eventu collegisse, nihil prius, nihilque antiquius, sub toto illo suscepto *Imperii* regimine, *Cæsari* fuisse, quàm si illa arma, per rebelles periuros, aliosque adversarios, atque hostes, ipsa necessitate extorta, eò convertere queat, ut è calamitate, quàm isti intentabant, felicitatem superinducere, omnibusque *Imperii* subditis fidelibus cornucopiam, & eorum, quæ hanc vitam locupletare satagunt, affluentiam comparare, liceat.

Siquidem verò notorium extet, quibus querelis proximos in *Imperio* antecessores, *Rodolphum II.* & *Matthiam*, *Imperatores*, à maritimis per *Germaniam* civitatibus emergentibus, fatigari acciderit, dùm adversùs iura, ac privilegia, ab externis *Magnatibus* monopolia aperiri, navigationes ac commercia, impediri, naves dispoliari, ac funditùs vi iniecta deleri, alijsque id genus infortuniis, atque incommoditatibus, *civitates* illas socias, ac *maritimas*, affligi usuvenisset, dùm alij, non sine nationis *Germanicæ* ignominia, sic prædas agerent, huius gentis fortunas attererent, immò etiam civitates illas ipsas, ad littora positas, *Imperio* prorsùs eripere, conarentur.

Proindè, quò appareat, ipso opere *Cæsarem* hoc eniti, ut in pristinum veteris illius libertatis, & negotiationis, florem, *Civitates* illæ maritimæ revocari queant, tùm natio hæc *Germanica* nobilitatem, dignitatem, ac fastigium suum, postliminiò recuperare, adeòque in sempiternum tueri, sustineat: utique rationes eas *Cæsar* inire iussit, quibus hæ sociæ civitates alieno è iugo eriperentur, atque sub protectionem *Cæsaris*, tanquam *Imperii* capitis, divinitùs concessi, redirent. Hoc pacto futurum, ut redintegrata libertate veteri, navigationibusque, & commercijs, reflorescentibus, *Imperio* autoritas sua, civitatibus, & negotiationibus, verò incrementum postliminiò constet, ac reducatur.

De his dùm *Cæsar* deliberare iussit, ecce! occurrit, olim, atque antehâc, negotiationes *Hispanicas* illas fuisse, quibus *maritimæ Civitates*, inprimis *Lubeccæ*, proventibus, ac fortunis, auctæ fuissent. Cùm ergò, nomine *Regis Hispaniarum*, non diu antè *Cæsari* significari cœperit, quo animo *Rex* propenderet cum *Cæsaris*, & *Imperii*, subditis, lege veteri, super negotiationibus, ac commercijs, pacisci, quò navigationes, mercium que permutationes, inter *Germanos*, *Hispanosque*, exclusis gentibus cæteris, tantùm strangulari, &, amica reciprocationis lege, exerceri, possint, *Cæsar* quidem primo intuitu, an hoc expediret, dubitare visus est. Postquàm verò, ab hominibus legum, & constitutionum, *Imperii*, navigationumque, & commerciorum, gnaris, percepit, tùm in deliberationes serias, ac graves, hanc rem admisit, tandem constitutum est, illam coniunctionem, præcipuæ *Hispanicarum*, & *Indicarum*, mercium in *Germaniam* invectionem, tantùm non *maritimarum* illarum *civitatum* commoda provehere, sed etiam *Principatibus*, regionibusque & provincijs, cæteris, expedire, ut hocce velut opportuno, & non minùs opulento, remedio totius huius *Imperii*, bellis intestinis exhausti; refectio, atque exaltatio, quærenda veniat. Hanc ob rem *Cæsar* inculcat, tàm præclara emergendi, ac *Germaniam* locupletandi, occasio ne negligeretur. Et, cum *Cæsari*, hac sub optata coniunctione, nibil aliud spectetur, quàm rerum publicarum incrementum, eò minùs dubitat, futurum, hoc ut beneficium *Senatui Lubeccano*, hactenùs *Imperio* fideli, cæterisque *maritimis*, ac socijs, illis *Civitatibus*, displicere haud quidem possit.

Ut igitur hoc propositum ordine, ac ritè, perfici, adeòque ad maturitatem suam perduci, sustineat, utique à *Cæsare* missi sumus, cum *S. P. Q. Lubeccano*, tanquam *maritimarum Civitatum* directoribus, hoc ageremus, nimirùm ipsi *Lubecenses*, adiunctis præcipuis commerciorum magistris, rationes diligenter inirent, ac dispicerent, quibus conditionibus hâc coniunctionem efficere, ac reproducere, integrum sit. Quod si opiniones contrarias fortè, ac difficultates, citrà exspectationem nostram, intervenire accidat, illæ nobiscum communicarentur, omniaque eum ad scopum, consilijs utrinque cōspirantibus, dirigerentur, quò totius *Imperii* felicitati, maritimarum civitatum incremento, reliquarumque *Germaniæ* provinciarum commodis, velificari, antè omnia denique paternæ *Cæsaris* solicitudini satisfacere, evaleamus.

Hoc vobis, ô *Lubeccenses*, hoc, inquimus, vobis curæ esset! Cùm enim illi hactenùs fueritis, qui *Cæsari*, & *Imperio*, tàm necessario tempore, fidem servâstis, qua de re vobis *Cæsar* cupit optimè, utique dubium reliquum est nullum, vos porrò in rem *Cæsaris*, *Imperiique*, immò proprium vestrum commodum, sic hac quoque in parte elaboraturos esse, sicut *Cæsaris* erga vos & cle-

& clementia, & confidentia, requirit, tum devotio vestra, hactenùs egregiè contestata, inculcat.

Hoc nomine denuò amantissimis verbis à vobis, ô *Lubeccenses*, contendimus, nempè etiam atque etiam in rem propositam incumberetis, cæterisque maritimis illis, tàm strictiori fœdere obligatis, quàm reliquis indifferenter omnibus, navigationes exercentibus, *civitatibus* inprimis *S. P. Q. Dantiscano*, hoc præclarum *Cæsaris* institutum aperiretis. Hoc modo *civitatum* delecti hùc evocarentur. Quibus cum omnibus, eandem in rem consilia, ac suffragia, conferentibus, res illa, secundùm omnes circumstantias, deponderari, conclusioque, ad effectum spectans,ematurari, valeat.

Quod superest, illa est mitissimi *Cæsaris* hanc in rem propensio, ut, præter redundans indè in *Imperium* emolumentum, *Civitates maritimas* tantùm non priuilegiis, atque immunitatibus, illustrare, sed inprimis, adversùs iniurias quascunque extraneas, omnibus viribus, defendere, ac tutari, constanter sit affectus. Nihil itaque desiderari videtur, nisi ut, re feliciter discussa, ac transacta, cum *Hispaniarum Rege* deinceps rationes solennes pariter ineantur, eæque in sempiternum ratæ confirmentur. Semel hoc expendite, nullum subesse periculum. Ut enim certi sitis, quibus innibus, privilegiis, utilitatibus, ac securitatibus, sub bis navigationibus, ac commerciis, ergà regna, & provincias, *Hispanorum*, uti frui possitis, de iis omnibus *Cæsaris* providebit indulgentia. Et iam tùm sic quidem exactum est, ut *Rex Hispaniarum* ad aulam *Cæsaream* emiserit *Gabrielem de Roy*, consiliarium, & ministrum, regium, potestate plenissimâ instructum, qui, nomine *Catholici Regis*, super illa navigationum, commerciorumque, coniunctione, tàm transigere, quàm satisfacere, debeat.

Iam vestrarum, ô *Lubeccenses*, fuerit partium, æquum, & conveniens, nobis impertiri responsum. Quod ubi contigerit, ità quidem porrò agemus, ut declarationes nostræ tàm vobis, quàm cæteris *maritimarum civitatum* societatibus, ingratæ esse haud queant. Ut, de cætero, *Cæsar* clementiæ ergà vos singularis rationes constanter diducere sit proclivis.

II.

Daniæ Rex per legatos ex adverso Lubeccenses dehortatur.

QUæ cùm *Cæsaris* intentio minimè fugeret *Daniæ Regem*, isque, tanquam è scopulo, prævideret, hanc plagam sibi fabricari, nimirùm sic comparatum esse, ut *Cæsaream*, comparatis penes *maritimas civitates* navibus, fortunâ velificante, in *Daniæ* interiora penetrarent, ecce! quò, rebus sub adversis, nihilominùs *civitatibus* illis invidiam expectoraret, *Ioachimum Cratzium* legatum, captandæ benevolentiæ caussâ, sub *Decembri* mense, *Lubeccam* quoque dimisit. Qui tametsi omnium, vel plurimarum, *Civitatum maritimarum* conventum eo loci haberi præcogitasset, tantùm civitatum *Vandalicarum* delectos coiisse, didicit. Nihilosecius vel his, nomine *Regis* sui, adventus sui rationem reddendam esse, duxit. Talis autem fuit eius tùm oratio: Præmissis illis communibus, *Regi* suo innotuisse, inquit, omnibus illis confœderatis *Civitatibus maritimis* conventum apud *Lubeccam* esse indictum. Hac de re *Regem* iussisse, legatus eò ut pergeret, simulátque, nomine *Regis*, salutatis *Civitatum* delectis, indicaret, quo pacto *Inferioris Saxoniæ Circulum*, illiusque socios, præsenti rerum sub adversitate, affligi contigisset. Eius rei verò caussam nulli imputari posse, extrà eos, qui *Circulum* primitùs perturbare, atque offendere, cœpissent.

Tametsi autem *Rex*, si quisquam alius, hactenùs pacis amans, quiescere domi, atque sub regno suo, potuisset, nihilominùs *Inferioris Saxoniæ Ordines Regem*, antè in archistrategum electum, improbè, & sine missione, sollicitâsse, iret *Rex*, & necessitatibus ipsorum mederetur. Ibi tùm *Regem*, officio duce, comite conscientiâ, auxilia illis denegare non sustinuisse. Iam, si maximè fortunam novercantem expertus esset, nihilominùs ob id caussæ bonitatem non laborare. Partem igitur præsentis adversitatis vendicare sibi divinam providentiam, quæ à peccantibus pœnas exigere soleat. Partem verò illorum negligentiæ tribuendam venire, qui in tempore *Regi* operas debitas navare prætermiserint. Fortunam quidem sibi illudere, sed nondùm conclamatum, aut ad tibicines, quod aiunt, mittendum, esse. Nondùm regnum *Daniæ* mediis destitui. Ut ab amicis idonea auxilia exspectare possit. Interim, quòd animis in pacem semper inclinârit, nihil se etiamnunc, vel *Regum, Principumque*, interventionibus, ad reproductionem pacis, facturum reliqui. Etiam victores videri in pacem propensos esse. Illos nunc ad aquas, contineri terminos, pervenisse. Illic insignem ostendi maris amplitudinem. Ut navibus hoc spatium emetiri haud facile eveniat. Interim, neque sic satis fidendum esse. Maximè, cùm *Regem* non lateat, naves illic quæri. Sed eam esse *Regis* confidentiam, ut speret, *Civitates maritimas* consilia hac in parte non præcipitare velle. Si enim illud saltem pensi habeant, *Religionis*, & *Libertatis*, axiomata periclitari, certè, quin rerum suarum satagant, fieri non posse. Itaque, dùm naves à vobis petuntur, nolite *Regis* hostibus assentiri. Si verò id vobis facere proclive est, scitote, *Regem*, operâ *Angliæ*, & *Sueciæ*, *Regum, ordinumque Belgii* confœderati, illis sub classibus mare infestaturum, ut tàm civitatibus, quàm commerciis, ratio sua constare non possit. Interim, *Rex* hæc ad ultima sponte non impellitur, nisi à vobis cogatur. Ille enim est illius animus, ut *Civitatibus* maritimis, earumque negotiationibus, potiùs faveat, adeóque commoda provehere gestiat. Quo nomine fortè periclitaturis omnibus copiis, viribusque, succurrere est paratus. Quæ ut mens *Regis civitates confœderatas* haud lateret, me per interpretem vobis contestari, & confirmare, voluit.

* * *

Externa.

GROL
E
D
C
Rhounsche Ruten

GROLLA
OBSESSA ET EXPVGNATA
ab Illustrißimo
FRIDERICO HENRICO
Principe Arausionensium. Co:
mite Nassauiæ etc.
Auspicijs D.D. Ordinum Belgij Confœderati.
B
b
Singa fluvius
Marveldt
VRAGERSCHE
HEYDE.
A

Externa.

I.

Henricus Fridericus Vranius Crollensem civitatem expugnat.

POst fatum clarissimi illius bellatoris, *Mauritii Vranii*, militiæ *Batavæ* præfectus successit *Henricus Vranius*, illius germanus. Hic ergo, ut, post adeptū gubernationis regimen, virtutis recens aliquod specimen, tàm pro erigendis suorū animis, quàm terrendis hostibus, statueret, trophæumque figeret, circumspicere cœpit. Interim, dùm arma præparat, expeditionemque suscipit, *Crollium* civitas, sive id fortalitium dixeris, inprimis occurrebat. Itaque hoc aggredi, hoc ex *Hispanorum* manibus eripere, placuit. Itur in hanc sententiam, miles ex hybernis educitur, & quidem veteranus, civitates limitaneæ tyronibus, & recèns stipendio obligatis, firmantur. Neve *Hispanus*, quò tendat hæc tempestas, maturiùs iudicare possit, intrà *Reesam*, & *Embricum*, exercitus recensetur, ut videri quiret, tanquam *Vesalia* peteretur. Ità quidem de industria simulabat *Vranius*. Sed mox, quorsum vergeret hic impetus, patuit, ubi *Crollio* civitati castra admoveri, compertum est. Exercitus *Batavorum* constabat ex ducentis, & sexagintà, pedestrium, & quinquagintà septem equestrium, signis, centum machinis bellicis, & trecentis impedimentis, necessaria hanc ad expeditionem convectantibus. Ex adverso, sub directione *Henrici, Comitis Montani, Hispanorum* coibant duodecim pedestris, & quinquè equestris, militiæ millia, unà cum armorum, machinarum, & id genus necessariorum, apparatibus. Is, *Vesaliæ* metuens, quatuor millibus civitatem confirmârat. Sed, non obstante hostili hoc exercitu, *Henricus Vranius*, *III. Id. Iulias*, obsidione cinxit *Crollium*.

Dülkenius, loci gubernator, tametsi ne per somnium quidem hoc fulmen præuidisset, commeatum ex agro, fructusque horarios, quantâ potuit industriâ, nihilominùs invexit. Initiò igitur equestres turmas in hostes adventantes immisit. Sed illæ à *Batavis* intrà mœnia reiecti sunt. *Vranius*, divisis intra duces, ac legiones, stationibus, ità quidem civitatem circum circiter conclusit, ut *Hispani* non nisi consertissimis viribus, impetus tentare quiti essent.

Interim obsessi machinarum bellicarum continuis ferè explosionibus rem egerunt, ut etiam aliquam multos prosternerent per castra. Sed contrà fecit *Vranius*. Hic enim, cum ultrà decennium obsidionem continuâsset, tormentis nullis uti cœpit. Interim sepimenta, ac loricæ, undique inducebantur, gerræque aptabantur. Inprimis eo loco, quo *Hispanis* aditus patére putabantur, vægrande excitabatur munimentum, superinductis murorum sepimentis, & loricis, minoribus, benè multis. Tandem, præparatis omnibus, circà mensis exodum, obsessis nullam ferè pausam sclopetorum, machinarumque, exonerationi facientibus, talionem reddere iussit.

Post *Calendas Sextiles*, *Vranius* legiones equestres, unà cum pedestrium manu emisit, ut requirerent hostes, & si quid designarent, cognoscent, itemq; impedirent. Procedentibus diebus, tormentis dispositis, glādibus in civitatem ignitis itum est strenuè. Undè tribus in locis nata sunt incendia, clamorque eiulantium exaudiri cœpit. Hinc tormentis, & glandibus illis, malum punicum imitantibus, civitas concussa. Nec minùs macerie, & fascibus ligneis, in fossas successivè opplēdas, laboratum est.

Circiter *Idus Sextiles*, obsessi subornârant emissarium, qui per *Gulielmi Nassovici* stationem, tanquā lorum minùs munitum, evaserat. Eo tempore per castra rumor differebatur, *Hispanos* apud *Straloum*, & *Sudloum*, appulisse, vaiiis cum instrumentis bellicis, quibus trecenta numero impedimenta onerâssent, sine dubio vel vi, vel stratagemate, aliquid magni momenti tentaturos. Qua de re per castra legionibus attentionem, & ut incursitantes *Hispanos* masculè exciperent, *Vranius* inculcavit. Neque fefellit eventus. Illi enim paulò post, sexagintà equitum, trigintà peditum, signa, unà cum tormentis aliquam multis, & id genus apparatu, educentes, ità propè supervenerunt, ut via quatuor passuum millibus ab *Ernesti Nassovii* legione abessent. Itaque per castra undique ad arma conclamari cœpit. Locus vero, ubi *Hispani* irrupturi videbantur, superinductis maioris momenti tormentis, directisq; pedestrium signis, benè multis, ad amussim communitus est, *Vranio* totam noctem insomnem, super dispositione rerum, ad defensionem necessariarū, exercente. Appetente aurorâ, *Vranius* tàm equestris, quā pedestris, militiæ signa septuagintà duo, extrà murorum sepimenta, unà cum octo tormentorum paribus, eduxit, in conspectum *Hispanorum*. Cui *Ernestus Nassovius*, cum duobus sclopetariorum millibus, accessit. Sic compositis agminibus statū est. Usq; dū, *Hispanos* nihil tētaturos esse, innotuit.

Succedente diluculo, denuò rumor percrebuit, tanquam iam tandem *Hispani*, condensatis agminibus, viribusq; suffulti maioribus, impressionem in *Batavorum* castra molirentur. Iterùm ergò in excubiis interdiu, quàm noctu, fuit *Vranius*. Posteroque die, antè castrorum sepimenta, phalangem ferè eduxit denuò, assumptis aliquot tormentis. Sed panicus hic velut, ut vocant, erat terror. Nec enim *Hispani* veniebant propiùs. Undè, hostibus nihil etentantibus, hæ copiæ in castra sunt reductæ.

Posteaquàm ergò ab *Hispanis* obsidio labefactari haud posset, iamque omnia in *Batavorum* castris ad expugnationem spectarent, *XIV. Cal. Vilbres*, *Vranicus* tentato per *Gallos, Anglosque*, assultu loricam civitatis feliciter occupavit. Undè ingens muliercularum, & infantium, ploratus excepit. Mox, *Vranio* ferias copiis imperante, è civitatis gubernatore missus, supervenit tympanotriba, præeuntibus codicillis, tridui inducias deprecatus. *Vranius*, retrò misso cum nuncio schedio, sic nunciari iussit gubernatori, pro tridui spatio, sese ter tres ipsi horas indulturum. Intrà quas nisi dicto sit moriger, tùm veniæ ius nullum superfuturum. Sic, eadem adhuc luce, more militari, inter partes transactum est, nempe sequenti

dis

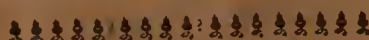
die, unà cum farcinulis, sub signis expansis, & duorum tormentorum eductione, quàquà esset lubitum, honestissimè emigrarent.

Henricus, Comes Montanus, intellecta loci deditione, incensis castris, copias *Sudleum* produxit, ne quid portò res publica detrimenti fortè caperet.

II.

Ob Victoriam Crollianam Batavorum tripudia.

HOc sub luculento trophæo ubi *Henricus Vranius* regiminis sui auspicia coronâsset, præ ingenti lætitia totius *Belgii* confœderati provinciæ fremere notari cœperunt. Inprimis *Haga Comitis*, ob primam illam *Vranii* fortunam, omnia exquisitæ festivitatis solemnia in scenam duxit. Præter enim, quòd publicæ peragerentur gratiarum actiones, campanis, horrendùm insonantibus, toties litatum. Noctu verò ignibus, artificiosè io auras proiectis, ad invidiam usque, certatum est. Tùm è turri altissima, tria tubicinum paria, militarem illam symponiam, eamque vulgatam, quæ de *Guilielmo Nassovico* nomen habet, iteratis vicibus, intonuêre. Ut è *Curia* pariter, quæsitissimis omnis generis instrumentis concurrentibus, tanta gratia conciliaret contentus musicos, tàm dulcis sonus pertentatum mulceret aëra, ut diceres, longè superari *Syrenum* concordiam. Secundùm hæc, per atrium aulæ variis tormentorum explosionibus *Vranio* interior quæsitus est plausus. Ad summam, nemo sive per *Hollandiam*, sive cæteras *Batavas* ulrà plebem tùm fuit, qui non vel intrà, vel extrà, ædes, excitatis ignibus honorariis, novę, atque nigentis, festivitatis signa ederet. Solus *Guilielmus Nassovicus, Mauritii Vranius* naturalis, ineuntis huius felicitatis gustum non percepit. Is enim, cùm in castris, antè *Crollium* obsessum, cuniculos, sulphure, & nitrato pulvere, suffosos, *Angli* succendere, atque in civitatem eiaculare, tentarent, per gerras dispositas prospiciens, glande, ab obsessis explosa, petitus, spiritum reddidit: Eâdem (mirum!) glande alium insuper *Centurionem Anglicanum*, propè assistentem, feriente, mortique mortem iungente.

CAP. IV.

De suppliciis, à Rusticorum per Austriam rebellibus, sumptis. Itemque diæta Pragensi, ac coronationibus regiis.

I.

Antesignani Rusticanorum, per Austriam rebellantium suppliciis afficiuntur.

DE inconsideratis, violentisque, multitudinis, rusticanæ per *Austriam superiorem* rebellâtis, furoribus, supra abundè pmissum est. Tametsi autē obiectu *Religionis*, hęc impotentia plebis, etiam validis armis provecta, colorem quæreret, non tamen potuit, intrà Invictissimi *Cæsaris* hæreditarias, proximasque, provincias, ingens sedit[illegible] absque capitali multorum periculo, despumare. *Religionis* enim axioma neque semper, neque ubique, præsertim a subditis, in ordinarium, hæreditariumque, dominum insurgentibus, armis, temerè sumptis, proferri velle, si non aliundè, vel e præcedentibus huius tempestatis cladibus, discere erat.

Tametsi enim quorundam populorum adversùs *Reges*, dominosque, insurgentium, impetus aliquando felicem ad tempus sortiantur eventum, quis tamen nescit, id genùs plebis conspirationes facilè à multitudine coire, sed raro, & no[illegible] suma cum difficultate in effectum, ac secur[illegible] deduci. Ità etiam hic accidit. Sed[illegible] parvis, ut solet, initiis ad summum evaser[illegible] multitudo invictum propè contraxisse vi[illegible] set exercitum. Quotquot enim fer[illegible]ebant *Cæsaris* legiones, fundebantur. S[illegible] penè invictis valentes, expugnandis m[illegible] n[illegible] civitatibus animos adiiciebant. Sp[illegible], vitri, vel smaragdi, more, ad tempus hæc f[illegible]una. Sed in altum tot impotentium hominum cervices erexerat, ut cò graviori è præcipitio deinceps deturbaret. Venit enim *Pappenheimius, rusticanorum scopulus* ille, &, cùm alij antè illum victoriam penè desperâssent, vicit. Neque vicit tantùm; Sed etiam feroces debellavit, enervavit, contuditque, ut ampliùs quidem audere possent, agminibus coire non possent. Apud victorem igitur *Cæsarem* erat, de victis, de debellatis, statuere. Quid faceret?

Anne omnes perderet patriæ provinciæ subditos, tàm funesto negotio implicitos? Neq[illegible] aquàm id tulit *Austriaca* moderatio, ac lenitas. Itaque, quàmprimùm rebellis multitudo facti ven[illegible] deprecari cœpit, multitudini parsum est. Supe[illegible]rant furoris, & tragœdiæ autores. Et hi iam [illegible] in vincula venerant. Videndum ergò erat, an prodesset illis ignosci, quos velut ad pœnam ipse D[illegible] deduxisset. Grave videbatur primoribus sontium, tot malorum autoribus, & caussis, in universum, connivere. Sæpè enim pœnæ remissione anim[illegible] qui ad virtutem minùs inclinant, formidine exule, efferantur, confidentiaque redduntur insolen[illegible]ores. Proindè, cùm optimum magistratum ab antiquo lex iubeat bonos præmiis ornare, malos pœnis coercere, eadem etiam hic locum habuit. [illegible]terim, quem morem *Romanis* olim, tametsi ge[illegible]libus, testibus *Livio*, & *Vegetio*, fuisse novimus, mirùm, ut pœna ad paucos, & terror ad multos rediret, hic etiam *Christianissimo Romanorum Imperatori* placuit.

Quòd ergò aliquam multi rebellionis ante[illegible]gnani è vinculis caussâ dicere iussi essent, apud *Lintzum*, excitato funesti supplicii theatro, *V. I. Calapriles* ultimam in capita sua sententi[illegible] tule[illegible] Ità intra illam civitatem, quam armis [illegible]

guare anteà ultimis conatibus tentaverant, fu- neſt ſub manu carnificis, ultimos profuderunt gemitus. Producebātur octo numero, qui bbi in pœnam, cætero in terrorem, eſſent. Ex illis ſeptem, audità mortis ſententia, ad *Romano-Catholicam* tranſierunt *Religionem*. Octavus tantùm obſtinatiore ... Primo conſiliri genere nato, atque ante hàc ... munere functo, caput amputatum eſt. Reliqui, quorum alter *Holtzmullero*, alteri *Ioan. Leidenero*, tertio *Vieſchio*, nomen erat, poſt capitis amputationem, in partes diſſecti, iìsq; crucibus inde per compita recèns erectas, acti ſunt.

Non multò poſt rursùs alii decem, ejusdem furoris ... pariter in vincula conjecti, mox pœnas luerunt. E quibus referuntur *Himmelbergerus*, *Stin...* civitatis ... rarius, *Tobias Mayerus*, *Gemündsius*, *Feraverus*, *Noviomagi* Iudex, *VVurmius*, Centurio, *Aubreccus*, *Lasberga* ... ex ... norum magiſter equitum, ... rerus, pl... bei..., idem que hoſpitiorum de ... ſupre..., *Spattus*, plebeius, *Ringelius*, ru... norum Centurio, *Lintz* ... civitatis ante multùm ... ... is, *Hochbaumus* plebeius, & alius anonymus, nescio quis. E quibus duo poſtremi in carcam acti duplicem; reliqui, cervicibus amputatis, in partes divisi, per compita jerunt.

II.

Cæſar Paſtores, ac Ludimoderatores, dictos proteſtantes, Inferiori ex Auſtria emigrare jubet.

Sub ... ita ... nis tragicæ magiſtris apud *Lintzium* ſumptis, ... quen ... ſub aut ... no *Cæſar*, publicato edicto, etiam ex *Auſtria infrà Anaſum*, *parochos*, ac *ludimoderatores*, ad unum omnes, emigrare juſſit. Nimirum ... omnes, & ſinguli, a publicatione diplomatis, ab exercitiis, *Religionem* concernentibus quibuſcunque, ſeſe omninò, ac totaliter, abſtinerent, certo ... ſub indulto temporis ſpatio e provincia eni... a ... ac ne unquam quidem ... nt, niſi mal... vine..., pœnas ... dubium irrogandas, exſpectare.

Terruit hoc fulmen, provinciæ *ordines, ac dynaſtas, proteſtantes* vehementer. Tamen igitur codic ... lis ſupplicibus *Cæſaris* hac ſuperre clementiam tentarent, ni... men effectum eſt, *Cæſaris* animo non tàm in *Auſtria*, quam ipſius *Bohemia* reformationem unicè intento.

III.

Cæſar, Pragam profectus, conventum illic indicit.

Autumno in hyemem inclinante, *Cæſar*, *Imperatrice*, *Hungaria Rege*, cæteriſque ... *Principibus*, unà a... *Pragam* intravit. Ubi a *Prorege*, & indigenis, ... ſol ... cum pompa, exceptus ... apud *S. Laurentii* montem di... tubis ... ac boantibus, mox campanis per urbem ... aſſonantibus, hymnoq; illo palmari *Te Deum laudamus*, in uſum ducto.

Abſolutis ... nuibus, *Cæſar* publicato diplomate, regni *Bohemiæ ordinibus* apud *Pragam* conventum indicere cœpit. Diplomatis tenor erat huiusmodi

Ferdinandus &c. Notum vobis facimus, nos, cauſſis magni ponderis, & ... us, inductos, in rem regni *Bohemiæ* hæreditarii noſtri, ſuper conventu poſtridie *Idus Novembres* habendo, inprimis ſuper *Imperatrice Romana*, conjuge noſtra ... in *Bohemia Reginam*, itemq; filio noſtro ... natu maximo, *Ferdinando III. Hungaria Rege* coronato, in *Bohemia Regem*, ac ſucceſſorem noſtrum coronandis, deliberaſſe, ac conſtituiſſe. Proinde, cum ipſius *Bohemia* hæreditarii regni noſtri, omniumq; fidelium ordinum, ſubditorumq; interſit, quò, poſt tot rebellionum, & civilium motuum, concuſſiones, hæc regia in ſtatum ... floremque, priſtinum vindicari poſſit, ... vice vobis injungimus, omnes ... ſinguli, die prædicta apud hanc *Pragam* noſtram comparentes, die ... apud ... gratia noſtrâ, loco conſ... voluntatem, ac propoſitionem noſtram, demum ... ante ... tis coronationis actibus aſſitis, poſteaq;, ad ea, quæ ulterius proponentur, collatis unanimibus, ac decentibus, ſuffragiis, reſpondeatis, prout & in rem noſtram eſſe, hujuſq; regni noſtri, & temporis, veſtrumq; omnium, ratio poſtulare, videbitur.

Quandoquidem verò, ex ... tempore, quo *Bohemia* hæreditarium iſthoc ... noſtrum poſtliminio ad priſtinam revocavimus ... in ... ſuperioris, quam inferioris, ordinis homines ... poſſeſſionibus q;, coemptis, in ſubjectas regni provincias ve... nit, neceſſum eſt, ut omnes, ... dicta ... publicata, incipiat, ... juam ... nd ... næ, ... es provinciales, recèns ed... tas, in ve ba jurent, ... raſq; pro more revei ſales ad *Tabulas* illas dictas *Provinciales* deponant, ſed abſq; lytro. Ea de re unuſquisq; ſui muneris, ac ... tatagat. *Principes* quidem in ... pore, & antequam conventus inſtet, coràm nobis, tanquam *Cæſare*, & *Rege*, cæteri coràm dicaſterio *Bohemico* regio, aulico ... ue noſtro, nomina, ... juri ... implebunt. De us vero, q... an è fœ... oſ... os nuperrimæ rebellioni ... motus regnum incoluerunt ... dictæ rebellioni ... toribus acceſſ... quidem fuit, ſed poſt ... venium impetrârunt, ita eſt, ut apud ... em regiæ aulæ noſtræ dicaſterium, vice juramen..., manu porrecta ſtipulari, ac promittere, debeant.

Quoad ordinem, ut ... ocant, ſeſſionis, ità nobis ratum eſt, ut juxtà leges regni, provinciales dictas, *ordo Eccleſiaſticus* in primum, priſtinumq;, locum reducatur. Quo quidem pertinent *Præſules*, *infula* inſignes, poſſeſſionibus, & territoriis, pollentes, ... grum ... *ſtatum*, ſive *ordinem*, in dictis ... pr... tantes. ... quid facto opus ... præ... ore *Cardinalis de Harrach*, *Archiepiſcopi Pragenſis*, erudiri ... nur

De cæteris ſeſſionibus cum diverſas iter nationes, huius regni incolas, controverti poſſit vigore præſentis diplomatis, mádamus, & volumus, ut regii ſupremi conſiliarii, ac miniſtri, nempe *Aula*, & *Cameræ*, regiæ *Iudices*, atq; *Aſſeſſores*, aliiq;, quos leges provinciales nominant, præterunt ... ordi..., præ... rogativamq; ſervent; Reliqui, quicunq; ... , ſine diſcrimine, ac præjudicio, quo quiſq; loco acceſſerit, conſideant.

Interim, *dynasta* [illegible] *dynastis*, *equestres* cum *equestribus*, congr[illegible] [illegible] uo [illegible], ut, post impletam hanc [illegible], aliquis sive ad *dynastas*, sive *equestres*, accesserit, & culpari ob id possit, hæc ad nos, tanquam Regem, deferatur qu[illegible], sic, quod [illegible] æquum statuetur. Hoc autem, ad omnium notitiam [illegible], ac ratum esse, volumus, unicuiq; , ut vel *dynastam* se, vel *equestrē*, profiteri possit, illud documē [illegible] a nobis, tanquam *Bohemiæ Rege*, li[illegible] [illegible] gias, quibu[illegible] vel [illegible] *dynastarū*, vel *equestriū*, or[illegible] est, [illegible] re quit[illegible] sit. Quo re[illegible] spectu nemini ordo, [illegible] immunitas sua, in controversiam, ac dubium, vocari de[illegible].

Hæc cum ita præmittē[illegible] esse precogitave[illegible], nihil dubitamus, unumquemq; fidelem [illegible] nostrum, nihil ad debiti officii, ideique, hujusque diætæ provincialis, in rem communem ind[illegible], impletionem reliqui facturum. Neq; etl, ut illorum, qui forte emansuri sunt, ulla habeatur ratio. C[illegible] ris enim, coram præsentibus [illegible] & suffragia nihilominus fer[illegible], & [illegible] factendi, plenissima erit potestas. Qu[illegible] *civitatei nostra regia*, quotquo[illegible] tam requi[illegible] ur, ac quarum interest, per delectos, huc emissos, rerum suarum, suique officii, & loci, erunt memores.

IV.

Cæsaris, sub diæta Pragensi, ad regni ordines facta, propositio.

QUæ autem *Cæsaris*, ea sub diæ[illegible] [illegible], jam pa[illegible] bit. Itaq; nomine *Cæsaris*, [illegible] nibus regni indicatu[illegible] est, *Imperatricem*, [illegible] *Cal* [illegible] *cembr*. [illegible] festo *præsentationis B. V. Mariæ*, & *Cæsaris* [illegible] um natu max[illegible] nu[illegible] *Vngariæ Regem*, [illegible] *Cal. Decemb* [illegible] *D. Catharina*, in *Reginam*, *Regemq Bohemiæ*, [illegible] die, coronationem præcedente, designat[illegible] [illegible], & successori, hære[illegible] *Cæsare*, ex l[illegible] ge[illegible] in t[illegible] bul[illegible] rum provi[illegible], hon[illegible] Pariter *Rex Vngariæ*, ac *Bohemiæ*, literis reve[illegible] caveret, se, quoad *Cæsar* esset in vivi[illegible], re[illegible] natiunem non usurpaturum. Sed [illegible] hæ[illegible] *ordines Bohemici* nominarent homines idoneo[illegible], qui [illegible] *Coronam*, *Sceptrum*, & *Pomum*, inter[illegible] custodirent, [illegible] honoraria, nuc[illegible] sitata, ad[illegible] con[illegible] actum con[illegible]. Hunc [illegible] confe[illegible] ratio. [illegible] *Fridlandi*[illegible] *Pragensis*, [illegible] *Pragen*[illegible] lam *Turcicam* [illegible] [illegible] centas[illegible] que hac[illegible] rio[illegible] [illegible] s *Matthia Imp.* [illegible] *Anni M.DC.* [illegible] *ordinibus* [illegible] *Cameram* [illegible] *Electoribus* [illegible] *Bohemiam* [illegible] ibu[illegible] b[illegible] *Cæsari*, [illegible]

at. Ejus commatis est, ut de eo iniretur deliberati[illegible] quo pacto e *Praga* mediante *Malda* fluvio, [illegible] *Leutmaritium*, *Hammaburgium Gambrivierum* usq[illegible] navi[illegible]. [illegible] *Cæsar* [illegible] præcipui [illegible], per *Bohemiæ* regnum, a quoquam, extra *Cæsaris*, [illegible] *Regis* indultum, terreretur.

V.

Ordinum Bohemicorum paritio.

AD illa *Cæsaris*, ac *Regis*, [illegible] *Ordines Bo*[illegible] *ci*, [illegible] minimas, [illegible] *Imper* [illegible] qua in *Regi*, in [illegible] viginti quinque millium *Ferdinandi* [illegible] runt. *Principi ab Eggenburg* decem *Ferdi*[illegible] cesserunt millia. *Lobcovitius Princeps Cance*[illegible] primus, una cum *Vice Cancellario*, [illegible] pit duodecim florenorum mi[illegible]. *Adamo* [illegible] *nio*, *Burgravio* supremo, [illegible] rorum mil[illegible]. [illegible] *supremum*, pro[illegible] ad [illegible] qua tuor mi[illegible]

VI.

Imperatrix in Bohemia Reginam [illegible] *coronatur*.

TRansac[illegible] *Pragensi* [illegible] [illegible] *Imperatrix* [illegible] *Comitibus*, *Baronibus* [illegible] *Cæsar* [illegible] *Imperatricem* [illegible] auspicari vellet, [illegible]

In[illegible] *Ordines Bohemici*, *Camerarii*, [illegible] *Cæsarei*, cæteriq; augusta[illegible] & dignitate, prævaluit, proc[illegible] runt *Consiliarii Cæsarei* [illegible] *Dux Palatinus* [illegible] *Dux* [illegible] *Cardina*[illegible] [illegible] *Basi*[illegible] *Cæsarem* [illegible] *Nuncius* [illegible] *Hispaniarum Regis* [illegible] *Comes de Meggaw*, [illegible] *Cæsarea* [illegible] *aurea pericelide* [illegible] *Feralia* [illegible] *Cæsareis* [illegible] *Comes* [illegible] *Imperii*, [illegible] *Comes Fürstenbergius*, *Imperi*[illegible] *Comes Man*[illegible] *Basilicam corona* [illegible] *Ioan. Christ*[illegible] *Ba*[illegible] *de Parr*, [illegible] *Mar*[illegible] *hallus*, [illegible] *Vngariæ Rex*, *aurea* [illegible] *Cæsareo* [illegible]

O[illegible] *Imperatrix* [illegible]

Huius secundi agminis initia fecerunt *Præsules Ecclesiastici, Cardinalisq; Harrachius*, omnes, ut loquuntur, pontificaliter circumamicti. Indè regni *Bohemiæ* magnalia, nempè *sceptrum*, per *Baronem Vratislaum*, scribam provincialem supremum, *pomum* per *Baronem Tallenbergium*, Iudicem provincialem, supremũ, & *Corona*, per *Baronem de VVallenstein*, Burggravium supremum, prælata sunt. Hos insecuta est *Imperatrix*, inter duos excepta *Episcopos*, nimirum *Pragensis Archiepiscopi Vicarium*, & regni *Vngariæ Cancellarium*. Mox *Imperatricis* suprema *aula magistra*, una c[illegible]m *gynecæo Cæsareano*, attalicis vestibus superbi[illegible]te, i[illegible]mq; aliis t[illegible]m *Bohemicis*, quàm *Teutonicis*, nymph[illegible] illustribus, hoc [illegible]lterum absolvit agmen.

In *Basilicam* ubi perventum, fore[illegible] occ[illegible] sæ removerunt int[illegible]aturos. Interim per aream *Basi[illegible]ca* quatuor pedestrium, & duo cataphractorum, signa, excubias egerunt Ut etiam per urbis vias cohortes civicæ, militaresque, sub signis essent.

Intrà *Basilicam*, antè *Cæsarem*, ad dextram, thronus resul[illegible]t. Par in medio, antè aram, thronus alius splendid[illegible]imus, sub umbella, extrui cœpit. Ad lævã, pro *oratoriis* præfatis, itemq; *Cardinali*, & *Principe, Dietrichsteinio*, locus fuit. Ad dextram *Principes*, cum *Silesiorum* le[illegible]ati[illegible], excepti sunt sedibus. Super xysto, sive ambulacro, juxtà *Cæsaris oratorium*, consliterunt hero[illegible]ne, nymphæq;, illustre[illegible], pavimentis, è panno r[illegible]bro, candi[illegible]oq;, ut[illegible]; [illegible]rium, coustratis. Par *Principum*, *Cæsaris* filiarũ, int[illegible] *oratorium* recept[illegible]n Du[illegible] igi[illegible]ur *Imperatrix* thronum occuparet, *Cæsar* ante aram, i[illegible]po[illegible] exc[illegible]ptus, rogav[illegible], *Imperatrix* conjux in *Bohemiæ Reginam* ut [illegible]ronaretur Hoc peracto, ad thronum suum re[illegible]it, Ita *Imperatrix* inter *Episcopos* duos, & *Abbatissas Principes* apud *D.Georgii*, ad aram dedu[illegible]i, & a *Cardinali Harrachio* ungi, cœpit. Exindè [illegible]eidem *Cardinali* [illegible] lacerum peragenti duo *Præsulum* par[illegible] mini[illegible]tr[illegible]runt Cæteris *Abbatibus*, d[illegible] a r æ lævam, [illegible]siones instituentibus. Post *Epistolæ* [illegible] citatione, *Imperatrix*, a[illegible] aram reducta, ab *Abbatissa* ap[illegible]d *D. Georgii*, eademq; *Principe*, una collatis in[illegible]nibus regiis, coronata, pristinumque in thronum repo[illegible]it[illegible]st.

[illegible], peractis s[illegible]lem[illegible]bus, [illegible]mnus ille triumphalis, *Te Deum laudamus*, omnis generis instrumentis, & concentibus, mu[illegible], adh[illegible]itis simul æneatoribus, & tubicinibus, insonuit. Nec segnius a cohortibus militaribus, sclope[illegible]s mag[illegible]onum [illegible]ro[illegible] circulum explosis, ac viginti quat[illegible]or tormen[illegible]s immane tonantibus, hæc aucta c[illegible]ivitas. Ut etiam omnes per urbem campanæ impellerentur. Postquàm sic erg[illegible] recitatio *S. Evangelii*, & *Symboli Apostolici*, audi[illegible]a esset, *Imperatrix*, intra duos i[illegible]os *Episcopos* progressa, d[illegible]rtorium a[illegible]cessit, nummum [illegible] aureum ben[illegible]m[illegible]m obtu[illegible], *Abbatissa Principe* tunicæ syrma p[illegible] col[illegible]nte. Mox eadem ratione *Imperatrix* ad [illegible]ra r[illegible]lla, *S. Eucharistiam* per[illegible]cepit. Hactenus de *coronationis* sollennibus.

Qu[illegible]us, una[illegible]m[illegible] monus, [illegible]tibusq; absolu[illegible] om[illegible], ecce! senior *Althanus Comes*, & *Baronissa Staren[illegible]ergica*, prod[illegible]ntes, per *Cardinalem*, & *Principem* [illegible] *[illegible]leinium*, sacris matrimonii so[illegible]l[illegible]nnissime [illegible]unt.

[illegible]oc cu[illegible]ron dis, impleto, per xystum, sive ambu[illegible]r[illegible]n[illegible]ius, pannis diversicoloribus constratum, [illegible]rdinibu[illegible], quibus prædictum, *Cæsar* e *Basilica* [illegible] atrium regium dedu[illegible]us, est. Illic, positis insignibus, & splendore suo, aliud in atrium procedens; epul[illegible] reg[illegible] accubuit. Ad supremam hanc mensam *Imperator*, cum *Imperatrice*, *Rex Vngariæ*, par *Cæsaris* filiarum *Principum*, par *Cardinalium, Pontificis Max.* & *Hispaniarum Regis*, legati, itemq; *Althanus Comes*, sponsa comite, assederunt.

Apud *Pragam* porrò cum ab antiquo obtinuerit, si *Bohemiæ Regina* coronetur, ut præcipuorum regni consiliariorum, sive ministrorum, videlicet *Burggravii supremi, Aulæ magistri* supremi, *Camerarii provincialis* supremi, *Iudicis provincialis* supremi, *Cancellarii* supremi, cæterorumq; primi subse[illegible]ii herou, conj[illegible]gibus i[illegible]ustribus singulis singulæ st[illegible]rnantur mensæ, etiam hæc solennitas locum habuit. Singulæ ergo matron[illegible] illustres singulos maritos ad epulas plusquam saliares, invitare cœperunt.

Epulas in vesperam usq; extractas sacrum, mox actus comici, exceperunt. De nocte, apud montem, *D. Laurentio* sacrum, ignibus artificialibus in aëra ejaculatis, usque ad spectatorum satietatem, certatum e[illegible]. Atque hæc dies, nullà interturbante tristitia, exquisita cum solennitate, & plausu, feliciter excessit.

VII.

Ferdinandi III. Vngariæ R[illegible]is, in Bohemiæ Regem, coronatio.

De *Imperatricis* coronatione actum est. Superest, ut, quibus solenn[illegible]tibus *Vngariæ Rex* in *Bohemiæ Regem* inau[illegible]rari c[illegible]pe[illegible], a[illegible]texamus. *Cæsar* au[illegible] pol[illegible]am *ordinibus Bohemicis* [illegible]icari jussisse[illegible], ad V[illegible]. *Calend. Octobr. Principem* filium natu majorem, *Vngariæ Regem* [illegible] *Bohemiæ Regem* coronand[illegible]e[illegible]le, c[illegible] pr[illegible]us d[illegible] *ordines* magno numer[illegible] conveni[illegible]ntes, *Regi*, tanquam hæredi, ac successori, homagium d[illegible]posuerunt. Quo fa[illegible]o, *Rex* priv[illegible]legi[illegible], quæ *Germanicis* v[illegible], una cum *diætis provincialis* statutis, recitari cœperunt, [illegible]onfirmavit. *Ordines* ver[illegible]cissim, ex lege vete[illegible]stantem c[illegible]rona[illegible]isac[illegible]um, viginti quinq; *Ferdinandicorum* mil[illegible]ia obtulerunt.

Quibus præeuntibus præparatoriis, [illegible]n demu[illegible]m extra, quam intrà, *Basilicam*, magnis cum ap[illegible]tibus res a[illegible] cœpi[illegible]. S[illegible]tq; *legatis, Principibus, Comitibus, Baronibus*, a[illegible]; *equestribus*, ut etiam *nymphis illustribus, ac nobilibus*, [illegible]dicatum est, die sequ[illegible]r[illegible]am ad a[illegible]m demi[illegible]se, confluentes, *Regem* [illegible] pa[illegible] Bas[illegible]cam deducerent. Id quod [illegible], hor[illegible]; factum. Cùm igitur *Cæsar* cons[illegible]t, in honorem *Principis*, natu maximi, sub spl[illegible]nd[illegible]re *Augusto*, ac *Cæsareo*, illum deducere, sequens ordo observari tum quidem cœpit

Primum, *Rex Vngariæ* intra horam nonam matutinam, per *ordines Bohemicos* e conclavi in *Basilicam*, ad *D. Venceslai* sacellum deductus, habituque *Bohemiæ Regis* circùm am[illegible]us, est. Dein pars *Ordinum* in aulam reversi *Imperatorem* cum *Imperatrice* deduxêre [illegible]rdo talis fuit *Cubicularii*, *dapiferi*, al[illegible]q; augustales, suo quis[illegible] or[illegible]e, [illegible]ræcesserunt. [illegible]os insecuti *Consiliarii Cæsare[illegible]* [illegible]etiores. Hos excep[illegible]runt *Principes*. E q[illegible]bus fue[illegible]unt *Princeps Lobcovitius* junior, *Dux Münsterbergius, Dux Briegensis, Dux Lignitius, Dux VVirtenbergius, Augustus, Dux Neoburgo-Palatinus*. Inde proc[illegible]ssit *Comes de Meggavo*, supremus

aulæ *Cæsareæ* ma... ...am, sive scipionem, officii indicem præfe.... Hunc exceperunt legatus *Hispanicus*, itemque *Nuncius Apostolicus*, una cum *Cardinali*, ac *Principe, Dieterichsteinio*. Abinde locus fuit *Fecialibus* numero quinque *Cæsareis*, nec non *Comiti Solmensi*, *Cæsaris* consiliario bellico, & *Chiliarcha*, sceptrum præferenti, *Comiti Furstenbergio*, dicasterii *Cæsarei* præsidi, *Imperii* pomum, sive orbitam, *Brunoni, Comiti Mansfeldio*, pulvinar, auro intertextum, (super quo, dum *Evangelium* recitatur, & *Elevatio* fit, *corona* recumbit,) & *Io. Christophoro, Baroni de Parr, Cæsaris Camerario*, aulæ *Mareschallo* supremo, & per provincias hæreditarias polsarum, ut vocant, magistro, ensem evaginatum, gestantibus. Secundum ...os *Cæsar*, sub splendore, & corona *Cæsarea*, unà cum *Imperatrice*, & pari *Principum* filiarum, processit. Suprema aulæ *Cæs.* magistra, unà cum *gynæceo augustali*, itemque matronis, nymphisque, illustribus, tàm *Bohemicis*, quam *Teutonicis*, hoc splendidissi num absolvit a...en.

Intra *Basilicam*, ad aræ dextram, duo throni magnificentissimi, juxtà se positi, exspe...ab...nt *Imperatorem*, & *Imperatricem*, sup... pend... umbellis. In medio, ante aram ... thr...nis lucul...issimus, *Regem* exc.... Ad aræ lævam *Pont. Max.* & *Hispaniarum Regis*, ...que *Cardinalis*, & *Princeps, Dieterichsteinius*, d... flexerun... *Principes* ad dextram s...per xysto sedes occupa.... Par *Principum, Cæs.* ...harum, adjuncta aulæ m... tra sua, intrà *oratorium* fuerunt. *Imperatricis* ver... læ magistra, unà cum *gynecæo Cæsareo*, ... *Imperatricem*, al...tit. Ceterarum ...ona..., ...mphæque, illustres, ...àm *Bohemica*, quam *Teutonica*, ponè *oratorium*, ambulacrum occuparunt.

Omnibus hoc m...do intra sedes suas receptis, *Vngariæ Rex*, ...*D. Venceslai* sacello, introduci cœpit ...oc...din... ...ræcesse e novem numero *Præsules, Infulis*, ac *pontificalibus*, ut loquuntur, ...uma... mic.... P...nc hos *ministrantes*, reliqui ... præf... ...s, notati. Denuò quatuor *Præsules*, una cùm *Cardinali ab Harrach, Archiepiscopo Pragensi*, pon...ic... li... insigniti, perrexerunt. Ab ... prog... duo *Barones de Collobrath*, quorum alt... *panem argento*, al...r *panem auro* inductum, exhibu...t. Duobus *Comitibus de Slavvata*, duo v... d...ola, alterum ...*argento*, alterum ex *auro*, pariter prætend...ntibus.

Mox *Bohemiæ* regni succe... ...rut insignia: Nempè *Ensis*, per *Vratislaum Comitem*, ...*ceptrum* per *Vratislaum*, *scribam provincialem* ... num, *pomum* per *Baronem Tallenbergium*, *Iudicem provincialem* supremum, & ...pp... tionum *præsidem*, *Corona* per *Baronem Adamum VVallensteinium, Burggravium supremum*, prælat.... Secundùm hos, *Rex, regio Bohemico* cultu, ac ... d...re, ...ictus, proc...ssit inter *Archiepiscopi Pragensis Vicarium*, & *Vngariæ Cancell*...*rium*, *VVeitzenæ Episcopum*, m...us *Barone de Thun, Regiæ* aulæ ma... *Comite Martinitio*, ...is *dynastis* pluribus, ... c ordi... n... ...ventil...

Rege ...ram ... r... gr...sso, & in th... ...eceptor, *Ministri* ... ...ignia regni ... ...ar... ...tis. *Panes* ...o, & *Doliola*, ... ab aræ d... ...otam, divide... ... post *Rex*, ... d aram, ...cd... inque p... ...s... ...tenus in ...inar... tratu... ... *Harrachius* ...*dinalis* pr... ..., *Rex* un...n, & retro ... ...uobus *Ep*...

scopis abstergi, demùmque in thronum reduci, cœpit. Interea *Harracho Cardinali, Missa* sacrum auspicante, post *Epistolæ* lectionem, *Rex* iterum ad aram deducitur. Eodem momento *Ministri* regii insignia regni, antè deposita, recipientes ab ara, usque ad a...ctum coronationis, manibus ptætulere. Primùm ergo ad latus *Regis Ensis regius* accingi, mox *Corona* capiti superimponi, mox *pomum*, & *sceptrum*, in manus con...ari, *Rex* vero denique in thronum retrò duci, cœpit.

Has solennes ceremonias, concentus omnis generis musici, una cum æneatoribus, & tibicinibus, *hymnum* ...lum triumphal m, *Te Deum laudamus*, quæ lætissima cum concordia commodulantes, exceperunt, plaususque fecerunt. V... inti quatuor *machinis bellicis* horrendum intonantibus, & præter cohortium aliquot pedestrium ternas magno n... mero sclopetorum exonerationes, etiam campanis per omnem urbem omnibus, summa cu... ...stitatem mugi...ntibus. At... hæc solenni... ...vitas, sub sacra *Calicis* elevatione, re...rata... autem *Symbolum Apostolicum* rec...tatur, *Rex* q... dyna... *Equestrem* pr...m... entiam con... t. Abhinc sub *offertorio*, ...ex pa...e ...o, *argenteum*, *aureumque*, unaq; *vascula* ambo ad aram off...rens, *S. Eucharistiam* percepit.

Missa sacro pe...o, *Imperator*, it m ...; *Imperatrix*, ordin... præd... ...o, e *Basilica* pe... tabul... ...m augustale, & magnum, processit, splen...orem ... augustum, unà cum insignibu... d...polhit. P... post via eadem *Rex Vngariæ*, & *Bohemiæ*, *Corona*... ...ite, *sceptrum*, & *orbitam*, manibus gestans, ...us est Post quem *cubicularius Cæsareus* monet... *aureas, argenteasq;*, in populum ampla manu ... ...it. Pari ter, intra aulam regiam, fon... vinum ... rubellum quam candidum, ... auras e...ul...it.

Ita in at ...um, provinc... le... ...tum, reditum, e... lariq; cœ...tum, ...t, mensis ...em horam tert. pome... ...anam extract.... Inde, pre... ibus præm per at... ...ium *Hispanicum* ... ...tibus co... ...ci noctu pyrobolis, siv... ...bus ar... ...cial... emissis, opera dat... est: R... ...ic, exq... ...ma que, pompa altera, summa, inoffens..., ...m lætitia, felicissime transact... & consumm...ta.

****

Externa.

De rebus Polonorum & Suecorum.

I.

Poloni Putskenam expugnant.

P Ost ...tervallum, ...um, *lonos*, & *Suecos*, in... ... isflagrantes, ... Supra de... *kena* ...ræm... ...m civitate, *lonis* e...torsi... *Suecia Rex* I... po...imin, anno a *Polonis* ... r ...ten... ...pit. Quod ... præl... ...ona ... g... ...retur ... no gè... ... *Poloni*, mo... ...ep...

tate *Streiffi*, & *Teuffelii*, tribunorum, legiones, in *Sueciam*, per *Pomeraniolam*, tendentes, apud *Fridlandsum* civitatem, contuderunt; Ut, dissipatis cohortibus, palantium similes, reliquiæ per aquas in *Sueciam* transfretarent.

II.

Elector Brandeburgicus in Borussiam venit, conventumq; indicit.

HOc tempore siquidem *Borussia* armis *Suecicis* territaretur, *Elector Brandeburgicus*, *suarum* provinciarum satagens, *IV. Id Februar. Regium montem*, *Borussorum* metropolin, intravit. *Senatus* civitatis trigeminæ procul in occursum *Electori* processit, civibus, & præsidiariis, magno numero, sub sclopetorum, & machinarum bellicarum, exoneratione, applausum contestantibus.

Primùm ergò cohors equestris prætoria, mox cohortes pedestres numero sex, mox equi dextrarii, ductiles, mox rhedę nobilium, indè cohors prętoria pedestris, indè equi dextrarii *Sigismundi Marchionis*, indè tubicines, & æneatores, indè *Elector*, unà cum *Sigismundo* fratre, *ordinis Teutonici Magistro*, rhedâ vectus, & secundùm hoscohors equestris, secretarii, & scribæ, pueriq; ministrantes nobiles, unà cum tormentis, apparatuque bellico, ordine introierunt. Impedimentis insuper, tribus cohortibus pedestribus, & unà equestri turma, clausulam imponentibus.

Non multò pòst, coacto apud urbem conventu, super in sultibus *Suecicis* deliberatum est. Decretissimum itaq; fuit, fidem *Polonorum Regi*, tùm *Electori*, omninò conservandam esse. Sic, pro *Pillavia* civitatis recuperatione, decem millium exercitus conscribendus foret.

Totidem hominum millia, pro defensione limitum, adversùs *Suecorum* irruptiones, stipendiis obligarentur: sumptibus, hunc ad armorum apparatum necessariis, in singulos novem menses, ultrà dimidium millionem, & myriades, decem, excurrentibus. Hæc cùm *ordines Borussorum* liberaliter promisissent, corrogare cœperunt *Electorem*, per interpositionem *Magnatum* aliorum, si fieri queat, hęc res componeretur. Nisi id facile factu sit, tanquam legitimi gladiatores, corpora, animasque in bellum devovent. Interim, super disciplina militari, & vindicandis in urbes frumentis, posteaquàm rationes initæ sunt, diæta finiit.

III.

Rex Sueciæ, apud Dirschaviam, Polonos cadit.

NEque segniùs, celebratis intrà *Sueciam* comitiis, in deliberationes bellicas illa parte itum est. Nempè ab *Ordinibus* regni ingens decretum est subsidium, tàm quà milites, quàm quà sumptus. Itum per civitates, ac pagos, in deciinū quemq; delectus exerceretur. Qui numerus delectorum ad ominū quadraginta excrevit millia, extrà illum, qui jam tùm sub signis, & stipendiis, esset, exercitum.

Secundùm hæc, instructis cum copiis ubi *Sueciæ Rex* in *Borussos* foret egressus, circà *Dirschaviam* tes ad conflictum rediit. *Rex* enim *Dirschaviâ* copias educens castra *Polonorum* invasit. Undè, nato conflictu non perfunctorio, utrinq; magna est strages edita. Cùm igitur eò acies inclinaret, ut *Poloni* ordines dissolverent, commodùm ipsis evenit, *Sueciæ Regem* per cubitum glande vulnerari. Sic enim pugnæ tùm, *Suecicis* pedem referentibus, missio data est.

IV.

Sueci, Dantiscanis molesti sunt.

PEr mare porrò *Sueci* fortunæ suæ aliquas *Dantiscanorum* naves, in potestatem redactas, tanquam victimas consecrârunt. Postmodùm, ad *Dantiscanam* penè urbem pyraticam exercentes, in munimenta, per aquas disposita, impetus fecerunt. Sed rejecti sunt. Nihilo-secius, *XIII. Cal. Sextil.* majori cum vehementia, in classiarios *Dantiscanos* invecti, duas fuderunt eorum centurias, non paucis *Polonorum* unà occumbentibus. Cæteri, relictis à tergo tormentis, glandibusq; ferreis, ipsoq; commeatu, fugâ dilapsi. E quibus *Danhofius*, *Livonus*, *Poloniæ Regis* colonellus locumtenens, itemque *Asthanus*, *Hybernus*, centurio, capti sunt.

Suecus hoc pacto duabus, in facie *Dantisci*, loricis potiuntibus, *Ackenus Tod*, *Suecus*, idemq; colonellus locumtenens, interrogare cœpit audaciam suam, an fortunam, jam tùm vela paudentem, ampliùs, etentaret. Arrisit & huic temeritati *Rhamnusia*. Assumptis ergò decem equestrium cohortibus, eduxit, non quieturus, antequàm archistrategum *Polonicum*, *Conitium Polszcium*, invenisset. Quæsitum diutulè tandem invenit in *Grabinetorum* saltibus.

Itaq;, à decem *Cosacgorum*, unà equitum sclopetariorum, duabus *Hussarorum*, cohortibus, circumveniri, ac cingi, cœpit. Sed nihil expavescens ille, commasculato intrà præcordia animo, fortissimè dimicavit, ità, ut, perruptis hostium ordinibus, *Polonorum* centum quinquagintà occideret, duoque signorum referret paria. Ob tàm audax, nec minùs forte, quàm felix, facinus, à *Gustavo Rege* illi dignitas equestris extrà ordinem conferri meruit.

V.

De pace inter Polonos, & Suecos, denuò tractatur, sed frustra.

CIrcà *Autumnum* currentis hujusce anni, interpositione *Batavorum*, legati, super pace denuò coierunt, an dissidiis inter *Polonos*, & *Suecos*, pausam, vel finem, inicere quiti essent. Sed, cùm ingrata esset hæc negotiatio, pro more, partes invicem à sese dissiluerunt.

Articuli intereà, quibus de disceptabatur, erant illi: Nempè, in trigintà annos integros, inter *Poloniæ*, & *Sueciæ*, *Reges*, induciæ extraherentur. *Sueci* omnes arces, civitates, atq; oppida, antè occupata, unà cum apparatu bellico, restituerent. Ex adverso *Suecis* sumptus belli redderentur. *Cschanm* in *Regis Sueciæ* hæreditatem transiret, eidemque *Rex Poloniæ* renunciaret. Per illos trigintà annos regia *Polonorū Regi* suo, in *Suecos* militaturo, nihil ferret auxilii. Idem, ne fieret *Sueco* bellum terrâ, mariq;, sub comitiis, caverent *Poloniæ* ordines. De successionis in re-

gno *Sueciæ*, tanquam summa rei, peculiari sub dieta, deinceps cogenda, deliberaretur. Ab hujus *Poloniæ Regis* excessu, *ordines Poloniæ* non transirent ad novi *Regis* electionem, nisi articulo primario illo antè sub legem vocato. In civitates, civesq; qui ut plurimùm ex compulsu in potestatem *Sueciæ Regis* venissent, *Poloni* nihil adversi designarent. Captivi deniq; pari passu utrinq; dimitterentur; Et, quodcunque in comitiis foret decretum, per regni constitutiones sanciretur, confirmareturque.

VI.

Gustavus, Rex Sueciæ, Imperii Rom. exulibus halcyonia promittit, intrà provincias suas.

NOn solùm in *Poloniam* prospiciebat *Gustavus Rex Sueciæ*, immò verò *Germaniæ* tumultibus bellicis laceratę, curiosum applicabat oculum. Proindè, cù intelligeret, in pluribus *Germaniæ*, etiã *Sueciæ* finitimis, partibus, plurimos, honestæ vitæ, famæque homines, ob *Confessionis Augustanæ* axioma, concussionesq;, & motus bellicos, flebile in exilium emigrare, non destitit, circa *Idus Novembr.* publicato diplomate, illis intrà regni sui provincias hospitia aperire, atq; halcyonia promittere. Illud non pigebit hic interjungere.

Gustavus, &c. Codicillis hisce, omnibus illis quorum interest, notum facimus, nobis exploratum esse, quo pacto magna pars vicinorum per *Germaniam* nostrorum ab adversariis eò adigantur, ut, anteveniente persecutione, relictis domiciliis, agris, & fortunis ferè omnibus, emigrare, peregrinasque sedes quærere, cogantur. E quibus multos esse, innotuit, qui in *Sueciam* nostram confugere velint; modò consensus antè nostri certiores esse possint. Siquidem igitur nos ergà omnes in universum, eâ necessitate præventos, more ingenii *Christiani*, cómiseratione tangimur, tùm verò nostri muneris esse putamus, ut vicinis nostris tantùm non hac sub afflictione occurramus, sed omnibus, *confessioni* nostræ addictis, solatio simus. Hanc ob rem benevolentiam, ac sympathiam, nostram, ad omnium notitiam divulgare placuit. Venirent igitur omnes hanc in *Sueciam* nostram, quicunque & auxilio, & protectione, opus habent, scirentq;, nobis hoc voluptę, illisq;, quæcunq; sunt, concessum, licitumque, esse.

Primùm ergò illis potestatem facimus amplissimam, ut absq; ullo onere, ac tute impendio, hanc in *Sueciam* nostram educere, ac nostra sub protectione vivere, possint, usq; dùm *Deo* meliora tempora reddere visum fuerit. Alterum est, illos omnes sub hoc nostro regno securè, absq; ulla recognitione, onere, sive tributo, futuros esse liberrimos, quoad fortunis, facultatibusq;, utentes suis, civilib' commerciis sese abstinebunt. Interim, si quis fortè civium negotiationes exercere cupiant, illi eodem loco essent, quo cives ipsimet. Denìq; quibuscunq; temporibus in melius emendatis, ad lares patrios reverti allubescat, illis hoc quovis tempore concessum, integerrimumque foret. Neque ausus esset quispiam ab illis, sub discessum, vel teruncium exigere.

VII.

Rhetia, & Vallis Tellinensis, permittuntur Pont. Max.

HActenùs de *Polonis*, & *Suecis*. Nunc ex lege historiæ, in *Rhetos* & *Helvetios*, saltum facimus. Postea quàm vero inter duos *Galliarum*, & *Hispaniarum*, *Reges*, præpotentissimos, quà *Vallem Tellinensem*, intervenit compositio, legiones *Pont. Max.* tanquam in depositum, immitti cœperunt. Fortalitia magnam partem destructa, copiæq; utrinq; in pristinas stationes deductæ, sunt, tormentis pariter, apparatuque bellico, è finibus illis remotis.

Discessit quoque *Cœuvres Marchio*. Qui, antequàm rediret in *Gallias*, *oratori Gallicano*, apud *Curiam Rhetiæ* residenti, quid agendum esset, commisit. Hic *Rhetis* magnam vim pecuniarum, à *Rege Christianissimo* subministratam, indulsit, exercitum ut, si res ità ferret, denuò stipendiis obligarent. Metus enim erat, ne per *Engadinum* res novæ nascerentur, nempè *Helvetiis*, *Rhetisque*, in transactiones superiores non descendentibus. Quâ de re jam tùm legatos in *Gallias* ad *Regem* præmiserant. Nec satis sub hac rerum diffidentia, exactum erat, quas quisque partes sequeretur. Ità pars rebus *Gallicanorum*, pars *Hispanorum*, favebant.

VIII.

Helvetii apud Badenam conveniunt.

ILla cùm per *Vallem Tellinensem* agitarentur, intereà apud *Badenam Helvetii* conventum indixerunt. Quiritabant *Basilienses*, super legionibus *Austriacis*, per *Alsatiam* debacchantibus. Hæc querela locum invenit. Decretumq; est, cum *Leopoldo Archiduce*, nec non *Alsatiæ* gubernatore, super copiarum missione tractaretur. Nisi remedium fieret, ipsi rationes inirent *Helvetii*. Qui tùm quoque in *Valesiam* dimiserunt legatos, collisiones, inter *Episcopum Sionensem*, & *Valesianos*, natas, emendaturos.

IX.

Turcorum res inquieta.

PRo capitis huius coronide, à *Regibus*, gentibusque, non minùs potentissimis, quàm respectivè humanissimis, ad *Getas*, barbarosq;, relabimur. Antequàm autem pacis renovatio, atq; extractio inter *Ferdinandum II. Imperat.* florentissimum, & *Sultanum Imperat. Turcicum*, qua de suprà visum est, coiret, narratum est, *Augusti Cæsaris* nostri legatum, apud *Constantinopolin*, more barbarico protrite haberi cœpisse. Illi enim *Caymakanus*, supremus tobarcha *Turcicus*, legem præscribere ēstausus, sub interdicto, ne, absque scitu istius, è palatio pedem efferret. Caussam huius rigoris iniecerat *Bethlem*, *Principis Transylvani*, legatus. Hic enim *Oratorem Cæsaris* apud *Turcos* differre cœperat, tanquam ille multa super copiis *Vngaricis* spargens *Turcis* audaciam expectoraret. Postquam igitur, ad sexdecim dies, *Orator Cæsaris* intrà parietes sese continuisset, tandem libertatem exeundi impetravit, sic tamen, ne *Vezirios*, aut *Magnates Turcicos* alios, præter solum *Camaykanum*, interpellaret.

Hoc

Hoc interim tempore *Cossaggorum*, sive *Polonorũ*, multitudo magnum *Turcis* injecit terrorem, ut etiam intrà *Constantinopolim* trepidaretur. Ea de re *Capandono Bassa*, ut barbari vocant, demãdabatur, fortalitia nonnulla ad isthmum *Nepora* fluvii poneret, ad refrænandos *Polonorum* impetus. Neq; segniùs *Bulgariæ, Daciæq;, Principes*, jubebatur arma parare, & bis mille impedimentis cõmeatum in castra importare. *Promittebat* quoq; *Tartarorum Tyrannus*, hoc in compendium suas copias. Interim *Polonis* abundè rerum erat cum *Suecis*. Ut faciliùs barbaris missionem darent. Nihilo-minùs *Cosaggi* dùm subindè, magnis sub rumoribus, timentur, *Capandonus* duo ad fluvii illius trajectũ fortalitia extruxit. Relatum verò est, eò loci, cùm fundamentũ curiosiùs barbari scrutarentur, fortè repertã esse *lampadẽ ignee*, uti vocant, *perpetuo* flagrantem, cujusmodi neque adhûc-tùm expirârit. Sicut de *lampade*, apud *Patavium*, sub tumulo *Maximi Olybij*, repertã, atque ab aliquot annorum ætatibus, durante, litteris annotatum est.

X.

Illustrium virorum demortuales.

Circà exodiũ hujus anni, posteaquàm *Pont. Max.* aliquammultas ad *Cardinalitios* illos honores evexisset, *Clesselium Cardinalẽ, Viennensem Episcopum*, aliquantisper *Romæ* detentum, jam verò splendido instructum viatico, *Viennam* dimisit. Intereà aliquot antè menses *Carolus Princeps Lichtensteinius*, regni *Bohemiæ Prorex*, apud *Pragam* pridie *Id. Februar.* è catarrho decessit: posteaquàm paulò antè, pro educẽdo exercitu, ingentes fecisset apparatus. Corporis exuvias *Maximilianus*, & *Gundacterus*, fratres, in *Moraviam* deducentes, apud arcem *Eisgrub* dictam, tumulo composuerunt.

Pridiè *Nonas Junias, Ducis Aureliani, Regis Christianiss.* fratris, cõnjux, familiæ, *Mompensiriana Princeps*, ubi filiolam enixa esset, inter vota puerpera, rebus mundanis valedixit. Illam citatis passibus insecuta *Caroli, Lotharingiæ Ducis* mater, *Ducis Vaudemontii* conjux, *V. Id. Decembr.* quod mortale fuit, deposuit.

Neque minùs hic annus *Ludovico, Comiti Fürstenbergio*, heroi fortissimo, pepercit. Eodem enim mense, in *Tilly*anis castris, & vitæ, & militiæ, finem fecit. Pari fati lege ex humanis excessit, circà hujus anni exodum, *Vincentius, Mantuæ*, & *Montisferrati, Dux*. Qui, quòd *Ducem Nivernensem*, agnatum suum, antè obitum, designâsset hæredem, magnorum per *Italiam* motuum, & bellorum, materiam suppeditavit. *Ferdinando II. Imp.* pro *Imperatrice*, *Mantuæ Ducis*, partibus, *Christianissimo* verò *Rege*, pro *Nivernensi Duce*, rem utrinque acerrimè gerentibus. Qua de re hujus in historiæ progressu suo loco videbitur.

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER XXI.

CAPVT I.

De Civitatum Maritimarum conventu, apud Lübeccam coacto. Et altera legatorum Cæsareanorum propositione.

I.

Cæsar per legatos denuò Civitates Maritimas solicitat.

Totum ferè jam continentem usque ad *Oceanum Victor Cæsar* habebat. Ut non tàm cupidè magis terras, quàm sinus, & maria, proferrentur arma. Itaque, non tàm de carris, & impedimentis, quàm navibus, classibusque, agebatur. Favebat hactenùs, usque ad *Imperii Germanici* limites, fortuna; Ut plenis linteis trans *Balthen*, ipsosq; *Gronlandos, Hyperboreosq;*, excursura videretur. Vota tantùm remorabatur *Oceanus*. Ut igitur etiam hic sub leges vocari posset, rationes iniri cœperunt. Et quis, te rogo, hoc maximè redarguisset? *Fortunã* enim, ut ajunt, fidibus canente, quis non choreas duceret?

Hoc proposito *Cæsar* solicitabat *Civitates maritimas*, fœdere, cõmerciis, naviumque apparatu, instructas. *Tillyus Frisiam Orientalem*, mari opportu-

nam, jam peragrabat, eo loco ponto leges præscri-
turus. *Fridlandus* verò *Stralsundæ* instabat ferventiùs.
Ut dùm nimiâ confidentiâ, etiam hanc *Oceani* &
Pomeraniæ, clavem armis extorquere contendit,
paulò deteriorem fecerit caussam suam, *Sueciæ Rege*
civitati in subsidium evocato, & proruente, a-
liâs in bella prono, & arma tractare perito. Idem
ferè usu veniebat *Thillyo* per *Frisiam*. Tametsi enim
hic insolentiæ moderationem præferre didicisset,
evitare tamen haut potuit, quin *Batavorum* invidiâ
incurreret. Hi igitur *Embdam*, regionis illius me-
tropolim, marisque portum, antè insidentes, misso
Ernesto Casimiro Nassovico, copiis etiam confirmare
perrexerunt.

Interim, *Aula Cæsaris*, admonente *Hispaniarum*
Rege, non lentam conceperat spem, fore, ut *Civita-*
tibus, dictis *maritimis*, (quarũ haud vana potentia)
in partes transeuntibus, exleges aquę armis, & legi-
bus *Imperio* vindicari quirent. Ut ita, cooperante
Rege Catholico, inter *Cæsareas*, *Hispanicasque*, negotia-
tiones, omnia ferè, non sine emolumento *Civita-*
tum confœderatarum, per *Oceanum* commercia con-
cluderentur. Hanc in rem, non nisi ingentis mo-
menti, ac ponderis, incumbens, *Cæsar* injunxerat an-
te *Lübeccensibus*, præter particulares præmissos con-
ventus, diætam apud se universalem indicerent
confœderatis, quâ omnium cum suffragiis, ac consi-
liis communibus, hæ deinceps expeditiones *Cæsa-*
reo-Hispano-nautica aperiri possint. Quid fit? Ob-
sequens *Lübecca*, caput, & directrix, *Civitatum con-*
fœderatarum, paruit mandato *Cæsaris*, omnesque in-
trà se evocavit societatis illius maritimæ assessores,
atque arbitros, nempè de eo, quod postulabat *Cæ-*
sar, ut cognoscerent, ac deliberarent. Ad quos
tùm, circà *Calend. Martias* magno numero congre-
gatos, nomine *Cæsaris*, eam in sententiam à legatis
dici cœptum est: Nequicquam, inquiunt, dubita-
mus, ô *Amici*, quin è *Coss. Senatusque Lübeccensis*, *Cæsa-*
ri, & *Imperio*, fidelium, codicillis, ad vos veteri ex
directorii lege, dimissis, caussas didiceritis, utique
gravissimas, quib⁹ *Cæsar* provect⁹ nuper *Ludovicum*,
Comitẽ Svartzenburgicum, has in partes ablegasset.
Ut de eo, quid inter *Civitatum*, *Vandalicarum* dicta-
rum, paria tria, paulò post inito hæc intrà mœnia
conventu, velut promulsidis, & antecœnæ, loco a-
ctum fuisset, vos fugere nihil possit.

Quo nomine sicubi decretum emersisset, caus-
sam hanc ejus momenti videri, ut, cùm ad *Civitates*
confœderatas pertineat omnes, etiam ab omnibus
ventilanda esset: A nobis nihl magis spectari cœpit,
quàm ut de hac voluntate *Civitatum confœderata-*
rum, inprimis ergà *Cæsarem*, *Imperium*, bonumque
rei publicæ, demissâ propensione, maturrimè, ad
Cæsarem humanissimis referretur verbis. Proindè
gratissimum *Cæsari* accidit, *Civitates* obedientiæ,
atque officii, modò non esse memores, ut etiam,
paternam *Cæsaris* curam ad animos admittentes,
proximo hoc, & quidem generali, sub conventu,
per partes propositæ deliberationis ire, ac super
rei summa, determinare velint. Cujus rei caus-
sâ siquidem, non obstante hyemis, armorumque,
in clementiâ, tàm frequentissimus, prout appa-
ret, hic confluxerit consessus, credite nobis, hoc
ipso *Cæsaris*, jam tùm vobis optimè cupientis, pro-
vocatus, augetisque, gratiam, [illegible] quod
vobis commodo, atque incremento, futurum sit,
velit. Intereà, nos, quod nostrarum est partium,
pro eâ humanitate vobis debemus inpræsentia-
rum gratias, ut hæc officia, ac studia vestra etiam
deprædicare, ac *Cæsari* deinceps commendare, cu-
piamus.

Ad rei summam igitur quod spectat, *Cæsari* ni-
hil attenditur aliud, quàm ut secundùm capi-
tulationes *Cæsareas*, *Imperii* leges, *pacificationem-*
que Religionis, quibus majestas, & fides, ipsius obli-
gatur, omnia dirigantur, *Cæsarque* immò, non
nudis verbis, atque assertionibus, sed reipsâ, ve-
rum se *Patriæ patrem* ostendere, totumque ap-
probare, queat.

Jam autem, quantum salus, incolumitas, ac
conservatio, *Civitatum maritimarum Imperii* rebus
momentum adjiciat, quàmque tàm in generali,
quàm particulari, intersit, navigationes, commer-
cia, atque id genus negotiationes, absque missio-
ne, atque impedimentis, exerceri liberrimè, ex-
cussum est. Certè eò res rediit, ut, finitimis
Regibus maritimum affectantibus imperiũ ingens
à bono tempore intervenerit rictus, , ut, sub au-
spicia *Cæsarei* regiminis, oicalt[illegible]ria aulica id ge-
nus querimoniis, & codicillis, opem imploranti-
tibus, penè distendi contigerit. Eo tum tem-
pore quàm volupe fuisset *Cæsari*, remedia affe[illegible]re,
dici vix potest. Neque voluntas obstitit, sed in-
juriæ temporis hoc votum interturbarunt. Nem-
pè furor, & rabies, subditorum *Cæsaris* hære[illegible]ita-
riorum, eorundemque enormissimè rebe[illegible]ium,
modò non toti *Imperio* fuit funesta, ut hoc *C[illegible]saris*
desiderium omninò expectorarit. Caussa fœ-
dæ istius rebellionis nulla allegari justior potest,
quàm, sub miti *Austriaco Imperio*, petulantiam, mi-
ramque libidinationem, quibus, fortunâ secundâ,
impotentium hominum animi plerumque lu-
xuriare, ac ferocire, comperiuntur, seculo obsti-
tisse. Eò autem velut tempestas, ac procellæ
processerunt furiæ illæ, ut tantùm non intrà *Bo-*
hemiam, & adjacentes provincias patrimonia-
les, hæc lues dispumaret, viresque acquireret, im-
mò totum successivè involveret *Imperium*. Quid
igitur *Cæsar*, necessitate præventus, faceret aliud,
quàm ut arma pararet, defensionem pararet, in re-
belles, hostesque, animadverteret? Ità factum,
ut, subintrantibus armis, legum observatio, mul-
tarumque rerum politicarum, emendatio-
nem, flagitantium, cura, atque inspectio, ha-
ctenùs locum ferè reliquerint nullum.

Et perpendite, vos rogamus, numquid *Cæsar*
in defensionis, tantopere necessariæ, curam o-
mnibus, quod ajunt, copiis non incumbere, de-
buerit? Non enim *Germanica* tantùm hæc labo-
rare cœpit natio, ut totus orbis *Christianus*, tan-
quam facto communi compromisso, gravissi-
mis implicaretur procellis. Videte enim, quo
pacto perduelles ab immanissimo scelere tra-
gœdiam exorsi sint; Dùm *Cæsaris Vicarium*, &
Consiliarios secretiores, ex ipso *Senatu*, ex *Arce* e-
gi[illegible] *fenestris*, exemplo nunquam satis exec[illegible]n-
do, præcipites dederunt? His enormissi-
mis criminibus se ipsis efferatiores redditi, de-
speratâ ob delictorum magnitudinem, ve-
[illegible]nem *Dei* magistratus, & legum, reveren-
tiam,

tuam, penitùs ejurârunt; Ut ipsam tantùm non humanitatem exuisse videri quiti essent. Magna enim pars neque agnatos, neque germanos, nedum ipsos parentes, l... busac magistratui, obedientiā deberi, inculcantes, ampliùs pensi habuerût, ut, exculsà pietatis regula, in... arissimos quosq;, atq; omnia sacra, furerent, tantumq; non sibi ipsis manus inferrent. Hoc utiq; furoris ab antiquo proprium esse fertur, ut tandem in sese, & autores ipsos, sæviat.

Istis atrocissimis initiis tumultuantes mox ad furoris tam horrendi summum prorupe... nt incrementū. Id genus n. actionū infausta auspicia cū protinus essent ultima, non nisi in ext... emis, & ultimis, porrò, decurrere hic impetus sustinuit. Itaq; cum nominis Christiani tam hæro... itatis, quam juratis, hostibus, Turcis, eorumq; Vasallo, execrandū maxime pepigerunt fœ... us, u... non procul hæ Christianæ gentes essent a ... ericulis, atque interitu, tum præcipuè, in apice posita, Germania, desciudi nequivil... t.

Pa... ti... lis, &... ... am pari... in consummati..., ... lo... rend... fœde... cu... ... ibus, & bar... ar... is, le... ... ib... te... ... Turcus, ... numerosissimum Turcarum, ac Tartarorum, ... (... habent ipsissima tam fœ... s conti... s verba) in Polonia re... num i... ful... rum, prom... sit. Neq; hoc ſe... nus im... ... ... E... q... a h... ... ... conspiratione barbarorum ... uan... Christianæ periculum, inprimis finitimæ perconsequen... iam Germaniæ, nullis eo locorum fortal... is præval... ti, ce... cari potuerit, horrescimus ... ... ntes; Ne... ; vos arbitramur ista, absque insigni animo... im... c... mmotione, audire posse.

Sed, dum hæc ſpei Poloniam agerentur, intereà Cæsaria... nè parcere voluerunt barbari? Nequaquam verò. Si enim con venit; Turcus eadem fide... delià quinquagint... pariter Turcarum, Tartarorum, & ... us farinæ barb... ror... m, millia in Austriam, Stiriamque, & provinc... s a ... ijacentes, immitteret, o... mniaque late ... cr... , atqu... ncendiis, pe... ... ct. Iniam hoc atrocissi... um co... i... ... ... ntu hau... carruit. Nam, in Viennæ ipsius co... ... u, tot oppida, tot pagi, flammis po... ... atricibus, ac late ... o... ... ifcantibus, ardere cœp... ... ut, ... tanquam Vienna incendi... instaret ... na ... ib... s, ho... tor... ffet. N... ... hoc tùm ... dcli... ... fuit... eit ausis. Ut eodem ... ... o consil... orbis Christiani propugnac... m, ... avem, Viennam nem... p... terent barbari. Tanquam si hoc cōpendio, ... beneficio nō femel Germaniæ ab interitu vin... icari cœpit potir... liceat, dimidium ... ... mox o... ... cere fas sit. Ut ... autem maximè ... uod o... ... bus modis abominandum, turp... ... ... vo... , interim hoc furoribus suis ... ... r d... populationes, cædes atque inc... nd... ... n... per provincias pene non evecterint. S... ... ... viter con... ussæ, & fiebi... ... laceratæ, f... ... agnoscas, easdem esse.

Quibus laniena ... hom... paganos sævitum fit ... que vox, ta... ... p... ... ferrea, enunciare posfit ... oc... l... c... ls, q... ... nt ... my ... copiosis, lacrym... ... hus d... plorare suff... ant. Quoties per ... la, ... ex hoc ... inum genere ... ivent ... ... me, tan... am in macello, ... vocis ... ... , ... barbaro ... um, furor... ... ... num ... cœlum omne im... e... re it, ... rorum ... in ploratu ... uc... ro... um ... ... uc exe... tissime exaudirentur, absque eo, ut ab h... c lanina vindicari quirent? Ex al... parte u... iversa dom... , sive famil... a, maritus, uxor, filius, fil... , majo... ennes, pa... vuliique, nobiles, ignobilesq;, vinc... , co... th... nati... que, virga ferreā exacti, ip... pecudibus du... iora ... ... , t. Si qui præ æ... , aut morbo hoc jugu... , hæc vincula, ferre ... ab... actoresque præcurrere nō ... ... ceren... , ... fustulatim d... l... cari, ac p... ojici, per compita cœperunt. Et sic parvuli, pedibus prehendi, vel nivibus oppressi, vel in lacus, ac paludes missi, vel aliis modis ... ... perierunt miseri ... tu majoribus in perpetua servitutem, mort... ipsa lo... ge graviorem, abrepti... .

Hæc scelera in multis Christianorum, & quid in Germanorum, ... libus patrata sunt. Hæc barbara spectacula, has illas ... ... exe... ... ndas lanienas, tantùm non Turci, Tartarique, eorumque compl... ... s, per hoc Imperium exercuerunt. Sed etiam m... ... ... è Germanis insuper ipsis Principes, Comites, dynastæ, equestres, aliique innumeri, oculos consc... ... ... , sed furiosorum manus ipsi furiosi adjuve... ... ... garunt... ipsique contaminârunt. Anne h... d... ... erant, ut vel Teutonico nomine appellarentur? An Principes, an dynastæ, vel nominari merebantur? Per fidem! indignissimi fuerunt, vel quos cœlum, & Sol, clarissimus ille mundi oculus, intueret... , quos Vesta fer... t, quos Germania suos diceret... uos a... nati, consan... ... , & populares, familiares, subditiq; agnoscere... . Qu... ... g... nus harpyæ ob tot innun... ... in... sontes p... trata homici... ia, tot... ... emq; Christianorum, in barbaram servi... ... m... brepto... rum, ... animos a reatu expiare, ... quecorde ... dum... e, studeant, omni... ... opus ... st, precibus, ... œnitent... a, ... e contritione, Deo, ut, sine missione, sup... p... eni. Alioquin fieri... ... x queat, ut sanguis tàm te... m ... e, tam copiose, effusus, vindi... ... ain à Deo tam in istos, quàm ... storum, si qui futuri sunt, nepotes non exigat. Sic vi... upetium, atque infamiam Germani murimus nationi patriæ. Dum enim barbaris, atq; ... i... ... clibus, immo istis, qui ... ... co... ... b... bus nobiscum dis... ... ent odiis arma, ... mici... iam, ac fœdera, so... iamus. Qu... sicut ne quid... m nunquam ante hæc tempora ... Græcis, vel Romanis, iactitatum, fuisse, cognovimus, ita apud post... ros hanc turpitudinē, ... ne ... ævum ... quidem omnes Danubii, Rheniq;, a... tic... eluere p... ... nt.

Quid vero de... o... icendum maximè, ... ex compromisso fa... , ... am fuisse ... ... ctam, ut Hungariæ re... num, s... ... nd... ... ... Austria, Stiria, Carinthia, aliisque pro... in... , itemque urbe Viennensi, ab Imperio avu... ... , ... der... tur primū Vasallo Turcico? Mox Turcus ... ... An ... nquam, ni... m diu hoc Imperium legibus, arm... q;, inconvulsum ... , tam inmani... ... uptura auribus hauri... i pot... it ... is. Pr... s... dem ... um n... llus unquam hostium tàm vægr... nde facinus conari ausus est, cives, & ... ome... ... nostri (proh pudor) efficere ausi sunt. Lode per... net pa... ... u ... t... d. Nempè Turcus per universa... ... Bohemiam liberrime, atq; ex voto, educeret, ac ... rassaretur, in Germaniam, quocunq; foret lubitum. Imm... ... ... fti a Bohemis penderentur quinquaginta Ferdinandicorum m... llia annua.

Neq; hic subst... tit cōpromissum. Verū enim rerùm, c... spes suas ambitione donar... , eò vot... ... rantibus cruda Turcarum studi... propellere, at... mer... ari, perrexerunt, ut Turco primum victoriam apud Imperium, & Germaniam, promitte... ... Mox

Mox, cum jam victoria jam partâ, absque laborum gravibus de *Italia*, super *Maris Hadriatici*, dominium stipularentur. Fore enim pollicebantur, ut *Hispanicas*, aliorumque *Regum*, ac *Magnatum*, classes devinceret, solusque *Hadriæ*, qua quâ porrigitur ejus per *Italiam*, & *Venetos*, ambitus, leges, ac jus, diceret. Hæccine consilia *Christianorum*? Hæc vota *Germanorum*? Si dubitatis, fidemq; verborum nostrorum timetis, velut ajunt, autographa perduellium coràm exhiberi vobis poterunt, quibus ἐν αὐτόπτῃ erecla... necesse est. Pa... valoquimur: Etiam illi, qui, ô *Lübeccenses*, ô socii! vobis hactenus & jura, & commercia, interturbant, cruentisid genus, *Turcicisque*, ... hactenùs, atq; etiamnunc imp... antur, quicquid vobis, vel in particulari huic, ... civitati, super libertate, garriant.

E quibus omnibus, quid, sub tanto, & tàm præsenti, totius *Christiani* orbis eversionis periculo, *Cæsar*, in rebus, ad leges, & *Justitia* forum, pertinentibus, dispensare potuerit, evidenter dilucet... it.

Posteaquàm auté adversis orcina id genus consilia *Deus* ipse tandem arma sumpsit, barbaricos conatus, impetusque, fulmine ceu trifido disjecit, *Cæsarique, pio, felici, victorique*, ... ictem indulsit, ut jam animo ... injurium *Imperii*, o...im, vel nuper, deperd... orem, ... nvertere, ac conjicere, ... neat, inde est, ut tal... , tan... que, me... is in ... tionem jurium per *Oceanum* ... um, a quo a finitimis gentibus interceptorum, incumpere sit affectus. Ejusmodi, præeunte divina providentia, nullis deinceps ætatibus facilè labefactari sustineant. *Cæsari* ergo hæc inprimis cordi esse, nullus, unq, qui quidem æquus esse velit, rerum arbiter, damnabit. Ecquid enim genti, nationique, *Germanica*, tam præcipuæ, numerosæ, fortique, potentique, ... contemptius inferri queat, ac si a finitimis, ... nimeq; co...parandis, gentibus, & quidem in *Maribus, Fluminibusq*, propriis, jura, ac leg...s, præscribi sibi patiatur, ... que nolens-volens morem ge...t?

Jam *Anglia Civitates maritimas Germanicas* quarum ... & nomina, & numerus, vel alios abiterrere poterant juribus ac privilegiis, pretio, & sanguine, ... tis, iisdemq; vete...imis, per viâ facti spoliarat. ... o verò hoc spolium ... rubrica colorare coeperat, ut nihil æquè in *Civitatum, Germanica* auctoritatis, dignitatisq;, & præeminentiæ, ... ontemptum torqueri potuerit. Tanquam verò ita comparatum foret ut hi *Germani*, respectu *Anglorum*, pro pueris (q... b... esse solet magnificum nihil) habendi veniant.

Neq; isthic ... substitit, arrogantia. Ut porro de u... o absur... & ... veniente, ad aliud transirent ide... ou... co ve...ū est, ut intra *Imperii* fines exe... *monopolium*, quam *propolium Germaniæ* ... luderet ... nd...q; succo, & sanguine, ... dicitur, vi... itarent, ... ioq; velut in foro vulturiū ex ... rent. ... illustrates pecuniis emunxerunt, ... multis subdu... tis indè millionibus etiā nunc no... perbiant ipsiq; *Cæsari* insultent, exuviis.

Q... port... ū sub isthmo *Danico* aliud est, ... amnosum, idemque turpe, tributum, qu... ... obligatur *Germania*? Nec defuêre, qui ja... has illas habenas, hoc istud frænum, esse, ... uo *Civitates maritimæ Germaniæ* restringendæ, & nolentes-volentes quoq; coercendæ, darent ... a ... ci... s ... & d... end... br... vi at... d... , p... at... rve... ur.

Videte, quo pacto res agatur! Et sic tamen *Cæsar Imperii* caput, *Imperatorque Romanus*, audit? Ut, post tot triumphos, absurdis id genus attentatis connivere nihil debeat, Nisi velit, ut ex hac ætate, & ea, quæ instat, à posteris, culpandus, ac protritè habendus, sit.

Si quid olim, ô Amici, vobis, vestrisque confœderatis, per *Hispanias* fortè accidit, id nulla deductione habet opus. Ut vitio temporis tri... ... venerat. Jam vero hæc alia est ... s, al... aque præ... ratio. Tam enim arcta co...sang... tati... ... situ... ne *Cæsar*, & *Hispaniarum Rex* per *Dei* gratiam sunt devincti ... ut ... brachi... , præ... ... loadam ... o vin... quibuscunq;, sive per *Hispanias*, sive ... eorum, erumpentibus, ... tatibus, e fundamento med... ma ...

Propterea *Cæsar* nullo pacto tam ... tuum neglige... d... buit, quo ... *Imperii* ... elevaret. Quam ob caussam ... tissime ablegavit, ... dubitans, *Civitates confœderatas* tam pro sua inco... te, ... *Cæsaris* erga eas inclinatione, & clement... esse.

Jam, quibus me... ... viam iri queat, ... tio confirmand... ... d... to *Cæsaris*, bo... trinq; mutu... musq; sic qu... , sub cert... sam transf... ros, ut co... tilis, utrinq; laudabil... , ... *Dei* ... riam, posteritatis applausum, ca... in... inq; ætates perdurare, quear.

Ii nempe, quibus dolores, & vulnera sua ... co... ... ma, ... a omnium recti... ... , ac pr... palare, sustinent. Ignoto enim, ... morbo ... e... arte ... Sicub... ... stenentu... ner... place... ... operam, istæ, ut ... dem, u... , ut ... ut, vel ... us, hac v... ... r.

... qu... mma rei compen... absque temporis extractione, quoque miss... tionibu... que hinc inde opus haud ... it, cognoscitis atque agnoscit... , *Hispaniarum Regis* humanitatē. Hic enim ... ne, navigat... ac commerciorum, ... rumque iteru... , ... mum, *Gabrielem de Roy*, ... potiùs ad *Cæsarem*, & ... inde ... nihil, cum ... *Regis* nomine, ut ... mori, tractatio ... inchoataq; tra... fit. De ... *Hispaniarum Regi*, ... tione nullum ... *Civitatum*, ... mercioru... ... ac co... ... ... *Dei* gra... ... non ... ... ha in prompt... ... , ha... ... ro, ... , ... usum in ... re, ... te... .

Proinde, nihil ... liq... et, ... , a particularia, cum *Deo*, tra... *Cæsari*, ... quid animi ... ut etiam de ... tracta... ... accidend... ... ... fun... ... *Cæsar* b...

II.

Civitates Maritimæ legatis, ad Cæsarem dimissis, caussas humiliter exponunt, quibus prohibeantur in nauticas cum Hispanis expeditiones compromittere.

Illa cum fuisset *Cæsaris* legatorum oratio, juxtà quoque sequens corollarium, tàm *Cæsaris*, quam *Hispaniarum Regis*, nominibus, proponendum e[illegible] Nempe sex *Civitates* illæ, dictæ *Vandalicæ*, (e quibus *Lubecca*, *Hamburgum*, *Rostochium*, *Wismaria*, *Stralesunda*, & *Luneburgum*) immediate in *Hispanias* [illegible] maximè *Sueci*, *Dani*, *Galli*, *Angli*, *Batavi*q́; in [illegible] quibus per *Hispanias* opus for[illegible] prædictæ *Civitates* compararent, inque *Hispanias* [illegible]. Vice versa merces, ex *Hispaniis* [illegible] *civitates* prædi[illegible] strangularentur, inde [illegible] provin[illegible] allegatas, distribuerentur. At [illegible] Germaniam negoti[illegible] omnibus [illegible] interdi[illegible] set, quicunque, [illegible] initam societatem *Hispanicam* [illegible] nauticam [illegible] exercere, aut contra fa[illegible] int.

Atque hæc [illegible] magni momenti, & ponderis, qu[illegible] quid[illegible] *Hispaniarum* agitavit. E[illegible] enim [illegible] intentio, quò negotiatio omnis per *Oceanum* in *Hispanias* [illegible] retur, un[illegible] *Civitates Thalassicæ*, quæ in maritimis [illegible] partibus [illegible], qu[illegible] nav[illegible] us, præp[illegible] ntes sunt, *Regi* [illegible] gerentur. [illegible] enim [illegible] querebatur *Hispanus*, an co[illegible] tu *Batavos*, [illegible] permare bonam part[illegible] redigere liceret. Ac[illegible] *Cæsar* [illegible] timis [illegible], port[illegible] unaque *Wismaria* po[illegible] *Fridlandus*, omni[illegible] magn[illegible] super biret. Qui[illegible] *Civitatum*, earum[illegible] *Hispania*, & [illegible], [illegible] spect abat, navium, il[illegible] *Danicis* [illegible] oppugnationem animo præsumebat.

Intereà, *Civitatum* præsen[illegible] tur, super re tam ardua, a superi[illegible] mandatis habere. Ut superfa[illegible] nomine *Cæsaris*, propositione, suis referre[illegible] coqu[illegible] inst[illegible] tuto proxime [illegible] *Kalendas Septembres* hunc ad conventum [illegible] que demi[illegible] quod [illegible] ape[illegible] Q[illegible] responsio pro [illegible] non d[illegible]. [illegible] paratas se facturos suo loco, *Cæsaris* legati co[illegible]

T[illegible] is du[illegible]x, *Civitates maritimæ* illæ, sicut [illegible] *Cæsaris*, *Hispaniarumque Regis*, p[illegible] dibus ivisse[illegible] uo[illegible] i[illegible] ns [illegible] ar[illegible] uisset, nihilominus caussas al[illegible] prægnantes, quibus, [illegible] se ab [illegible] prohibe[illegible], r[illegible] ceperunt. Q[illegible] nd[illegible] m, coram *Comite* [illegible] *artzeburgio*, h[illegible] d[illegible] fin[illegible] Nempe, secundum propositionem, *Cæsar* [illegible] quo[illegible] *societatem* [illegible] *nauticam*, [illegible] a *Imperii* [illegible] b dientis, [illegible] in, lubentes [illegible] idem obse[illegible] pl[illegible] simpli[illegible] h[illegible] ud [illegible] f[illegible]. Ut ni[illegible] *Regi*[illegible], [illegible] *Magnatibus*, qui p[illegible] mare potentia v[illegible] & qu[illegible] um portubus uti

haberent necess[illegible], se se oppo[illegible] debeant, esse facto impossibile.

Hanc succin[illegible], ac *Laconicam*, responsionem quo *Cæsari* opportunius intimarent, legatos *Pragam* [illegible] nt.

Omnia [illegible] ut in hoc age[illegible] tur *Civitatibus*, bell[illegible] navali adversus *Daniæ Regem* ut [illegible] aderent Q[illegible] gr[illegible] onibus, & [illegible], sum[illegible], divin[illegible] proclive [illegible] erat.

Neque m[illegible], temporis, [illegible] lege, [illegible] eventum, portus, ac [illegible], defend[illegible] communire cœperu[illegible].

§ § § § § § § § § § § § § § § § § § §

CAP. II.

De Ducatus Megapolitani in Fridlandum translatione.

I.

Cæsar Megapolitanam provinciam, Ducibus abrogat, transfertque in Fridlandum.

Fortuna in *Daniæ Regem* sa[illegible], [illegible] alle erat, [illegible] qui *Regis* a[illegible] vi[illegible] ent per *Imperium* p[illegible]. Hoc nomine cū [illegible] d[illegible] ferentur *Duces Megapolitani*, tanquam [illegible] llent, qui *Cæsaris* m[illegible], et voc[illegible] mo-rem gerentes [illegible] *Regem* [illegible] querentur, adeoque milit[illegible] *Cæsarea*, qui[illegible] ent viribus, obniterentur, [illegible] *Cæsar* [illegible] provincias il[illegible] lis abr[illegible] ga[illegible] *Fridlandum*, ha[illegible] honoris accession[illegible] itantem, [illegible], constituit. *Fridlandus*, rebus ad votum suum spect[illegible] bu[illegible] tum præ[illegible] m erga se *Cæsaris* [illegible] mnib[illegible] propagare non [illegible]. Qua[illegible] p[illegible] rtuna affulgente sibi in [illegible] limine, à *Septentrionalibus*, si[illegible] *Vandalicis*, [illegible] *Pragam* pro[illegible], [illegible] *Cæsare*, apud *Brandisium* [illegible] itt, a[illegible] x[illegible] na *Imperium Principis*, una[illegible]; *Ducatus* d[illegible] os, *Megapolitanum* nempe [illegible] per [illegible] *Saganensem* in feudum accep[illegible]. N[illegible] mus *Cæsar*, ad *Fridlandi* [illegible] nom[illegible] *Ioa. Altringerium*, & *Reinhardum* [illegible] *Valmerodum*, le[illegible], q[illegible] provinciæ or[illegible] atqu[illegible] bus, aperire[illegible], e[illegible] dem[illegible] per[illegible] dito[illegible] in ve[illegible] *Fridlandi* adigere[illegible] cætera, qu[illegible] possessionis apprehensione faciunt, [illegible] querentur. Non poterat non [illegible] splendori n[illegible] [illegible] *Fridlando*, [illegible] tpote spiritu[illegible] te[illegible] ge[illegible] enti. Ideoq́; quo o[illegible] ac [illegible] me, omnia effic[illegible] ntur, legatis pri[illegible] bu[illegible] adjunxit, ne[illegible] *Henricum* de *S. Iuliano*, [illegible] *Iustum* [illegible] *dernerum*, & *Henricum Niemannum*, [illegible], legi[illegible], peritos

II.

Edictum Cæsareum, ad Ducatus Megapolitani equestres, ac subditos.

EDictum autem, sive fulmen, quo *Cæsar* modò dictam provinciam in *Fridlandum* transferebat, quoque equestres, ac subditi, ad obedientiam vocabantur, sequentis erat tenoris. Hoc cum supra dicti illi oratores *Cæsaris* armati proficiscebantur.

Ferdinandus II. &c, Omnibus, & singulis, per *Ducatum Megapolitanum*, *Principatum Vandalicum*, *Comitatum Suerinensem*, *Rostochium*, & *Stargardiam*, dynastias, proceribus, equestribus, vas[...], [...]bditisque, exceptione nemine, universis, cujus[...]nque sint ordinis, dign[...] ac cood[...]ionis, [...] b oblatione gratiæ, notum facimus. Posteaquam per universum sic penè [...]rarum orbem una, decantatissimaque, est fabula, quo pacto *Dania Rex*, periculosissimis consiliis, ac fœderibus, in hoc *Imperium* arma intulisset, factum est, ut plerique *Saxoniæ Inferioris Principes*, *ordinesque*, inprimis *Adolphus Fridericus*, & *Ioan. Albertus*, *Duces Megapolitani*, vultus elevantes, adversus *Cæsarem*, ac dominum suum, conjurarint. Neque hæc per[...]ia fuit, aut summis, ut ajunt, du[...]xat[...] b[...], nata, conspiratio, sed eò usque invaluit, ut neque tot, plusquàm paternæ, dehortationes, tot codic[...]i, tot per legatos tot[...]rpellationes, potuerint abducere, ut tàm *Cæsar*, quam *Imperium*, ultimò repulsi abjicerint. Comploratum itaque cùm foret, illos neque *Cæsaris*, per *Inferioris Saxoniæ Circulum* publicata, mandata avocatoria, neque in ill[...] const[...]utas pœnas, comminationesque, quicquam fa[...]re, sed omnes in universum admonitiones ob[...] animis respuere, ab inceptis perniciosis s[...] non abstinere, sed *Regis Daniæ* consiliis, atque actionibus, fi[...]us adhærere, atque lapidi, ut ajunt, lepas adhæret: accidit, ut ex hac labe nobilis *Inferioris Saxoniæ Circulus* armis hostili b[...] penè eversus sit, unaq; *Saxonia superior*, propter vicinũ malũ, in con[...]sum pertrahi, affligique, cœperit. Neque i[...] hoc satis. Verum enim verum hostes [...] *Imperii* [...]ues, etiam cũ *Cæsareis* exercitibus n[...]is ac[...]cernere, *Turcasque*, non absque [...] *Christiani* orbis p[...]ratione, supe[...] pe[...] [...] jam in eo res er[...]t, [...] & *Austriaca* pr[...] barbaris vim pateret [...], & *Vngaria* re[...] fortalitia oppugnari cœpi[...]. Anne igi[...] *Cæsar*, necessitate [...]mpulsus, qu[...]ntis maximis posset viribus, *Regi* & [...]us, haud iret obviam? Annon belli molem e[...]n *Regis*, & sociorum, partes, unde ortum [...]natum b[...]llum, devolveret? Annon arma ar[...] quod jurisgentiu[...] propulsa[...] sicut, iste, qui p[...]acerat, [...] qui propulsat[...] & [...] & caus[...] fo[...] [...]rem [...] Hinc [...] nostræ justi[...] [...] *Deus* ipse sic quid[...] ad[...]it, ut [...] tus *Rex*, tanqu[...] utor, [...] [...]tri[...]ibus armis nostr[...] *Imperii* [...]tus, sed etiam bo[...] [...] [...]ru[...] par[...] in amiserit. Qu[...] no[...] [...]

Saxoniæ Circuli, maximè verò *Ducum Megapolitanorum*, tanquam *Imperii hostium*, regiones, vi, ac lege, belli, nostram in potestatem redactæ sint, utique jus retentionis in istas nobis controverti haud potest, usque dum sumptuum hoc in bellum factorum, damnorumque acceptorum, re[...]sionem plenam [...] consequamur.

Proinde, hoc [...] necessario tempor[...], ext[...] nostrà de[...]ione, c[...]ntra *Daniæ Regem*, [...] cio[...], cum no[...]am armis, a[...]que [...] q[...] h[...] erit, fuderitqu[...] nob[...] re[...] ios in o[...]tincin re[...]erit, *Cæsari, Imperio, Domuique Austriacæ* n[...]stræ, operam util[...] de[...] b[...]ribus præstiterit *Albertus, Imperii Princeps, Dux Fridlandiæ*, consiliarius n[...] b[...] *Camerarius*, & m[...]itiæ nostræ *Archistrategus* [...], ut etiam propri[...] [...]que ben[...] [...]tegr[...] siv[...] le[...]onis, sive co[...] stipendiisque [...] tim meritor[...] venie[...] rem [...] rationem [...] ceat, præfatum *Megapolitanum Ducatum* [...] pulvisculo, ut ajunt, hoc est, o[...] t bus, pertinentiis, requisitis, [...] *landiæ Duci*, pignoris, atque h[...] fecimus; Idque omne [...] volentes, scientesque, tra[...] mus, itá ut ante dictus *Fridlandiæ D*[...] hæredes, prænominatum *Megapolitanum* [...], *Principatum Vandalicum*, *Comit*[...]*tum* [...], *Rostochii*, & *Stargardiæ*, *dynastias*, [...] cunque di[...]ionibus, ac sub[...] usque, novi-antiqui *Megapolitani Duces* [...] cum omnibus, singulis[...], rega[...] nibus, dign[...] [...] sitis, vete[...] [...] ha[...]cute excep[...] que possideat, atque [...] donec [...]tos belli sumpt[...] co[...]

I[...]orum fide[...] *Ioannem Altringerium, Baronem*, & *Reinhardum de Walmerode* [...] qu[...] os nominavi[...] [...] & executive proced[...] vo[...] [...] ut [...] itat[...] plen[...] potesta[...] *Cæsarea* [...] juramentis, qu[...] *Adolpho Friderico*, & *Ioan. Alberto*, fratribus *Ducibus Megapolitanis*, ol[...] omnino [...] plen[...] b[...]ve[...].

S[...] vobis [...] [...] mus, [...] [...] revul[...]ione, [...] sive exc[...] mor[...] [...] statio[...] par[...] *Fridlandi Ducis* in verba jur[...] qu[...] a fi[...] nibus, [...] in pl[...] in pœnas de[...] les, incurrere, [...] ac per[...]ere, malitiis. Ob[...] bus, & [...] no nu[...] R[...] p[...] [...] pe[...] fi[...]

III.

Fridlandi instructio, suis, in Ducatum Megapolitanum, juxtà emissis, subdelegatis, sive adjunctis, data.

HÆc nova dùm Fridlando quæsita fort[illegible] exaltatio, non destitit ille [illegible] quo[illegible] re[illegible] consiliarios, & ministr[illegible], quo[illegible] [illegible] p[illegible] telt[illegible] pro re nata, instruxit. Nemp[illegible] quoque [illegible] declarare, contestatumque [illegible] re, [illegible] o Cæsar indul[illegible] entissimus [illegible] hostibus [illegible] ad[illegible] obedientiam revo[illegible] impensis, à se in [illegible] motus, [illegible] bus, [illegible] atum, ali[illegible] gibus, [illegible] jam debi[illegible], Ducatum Megapolitanum, Principatum Vandalorum, Comitatum Swerinensem, Rostochium, & Stargardiam, [illegible] as, unà cum [illegible] pertin[illegible] ntibus [illegible] bus, [illegible] us, ac requ[illegible], omnibus pront [illegible] provinciæ [illegible] b Adolpho Friderico & Ioanne Alberto, Ducibus, or[illegible] mque antecessoribus, fuerunt, [illegible] perti[illegible] oris[illegible] per[illegible] erit, ic co[illegible] quoad [illegible] sumpt[illegible] in rem militar[illegible] rrogatis, peni[illegible] us, pleni[illegible] foret, si ti factum. Quæ concessio, ac tran[illegible] siquid m j[illegible] m a[illegible] effectum spectet, ut Cæsar[illegible] ios etiam di[illegible] in lent[illegible] gatos, qui rem hanc apud Megapolitanos c[illegible] dines, e[illegible] stres, senatores [illegible] ac [illegible] juramentos ab[illegible] vere[illegible] inque novas [illegible] es ju[illegible] auto[illegible] au[illegible] ustaque Cæsaris pleni-p[illegible] ad[illegible] possessionem, pro[illegible] tradi[illegible] uti[illegible] se quoque [illegible] quod [illegible] te-[illegible] Henricum, & S[illegible] Baronem, & [illegible] dernum, [illegible] ricum Niemannum, [illegible] C[illegible] ham, ho[illegible] jureconsultos, h[illegible] fu[illegible] ne, [illegible] hi[illegible] gatos Cæsaris illas in partes, suo n[illegible] qua[illegible] pers[illegible] am, locum qu[illegible] ac vi[illegible] inqu[illegible] for[illegible] te pu[illegible] præsentarent, Ducatus Megapolitani, Principatus Vandalici, Comitatus Suerinensis, Rostochii, & Stargardiæ, [illegible] stiarù, jus possessioni pr[illegible] hendere nt, [illegible] superioris, quam interioris, ord[illegible] ba[illegible] scent, tergiversantes, ac jurare recusantes ex [illegible] dato Cæsaris, ab offici[illegible] removerent, eorum [illegible] cum a[illegible] substituerent, ad summam, omnia eo[illegible] din[illegible] perficerent, quæ ipse, si [illegible] eret, cora[illegible] n ess[illegible] perf[illegible] urus.

N[illegible] d[illegible] ch[illegible] concessioni censu[illegible] apud forensem [illegible] ac[illegible] da[illegible] ctionem ess[illegible] ut[illegible] concep[illegible] ora c[illegible] q[illegible] ext[illegible] di & post, & de[illegible] his, & m[illegible] stris[illegible] por[illegible] Ducem [illegible] a[illegible] nes, iu[illegible] p[illegible] untur, mo[illegible] ap[illegible] versi[illegible] n-te[illegible] uri, [illegible] nes h[illegible] bi urum[illegible] ibus omnibus sid[illegible] bona, & sincera, p[illegible]

IV.

A Cæsaris l[illegible] tis Custro[illegible] um [illegible] tantur Ducatus Megapolitani ordines, ac subditi.

POst aquam [illegible] Cæsaris m[illegible] nd[illegible] to, in pr[illegible] vi[illegible] m Megapo[illegible] tanam [illegible] erven[illegible] nt legati, III. Non. April. or[illegible] Gustrovium, indi[illegible] c[illegible] nvent[illegible] evoc[illegible] perunt. Codice[illegible] quos hinc in[illegible] divul[illegible] h[illegible] Nimirum Cæsarem [illegible] blegat[illegible] c, [illegible] mandatis d[illegible] & Ducatus Megapolitanni, Principatus Vandalorum, Comitatum Suerinens[illegible], Rostochii, & Stargardiæ, [illegible] ordines, subditosque, indi[illegible] convoc[illegible] nt, conflu[illegible] ntibusque Cæsaris [illegible] m, & quia hoc temp[illegible] a-pe[illegible] Han[illegible] bi ein lele Cæsaris n[illegible] gra[illegible] a[illegible] ntiu rum fan[illegible] il-l[illegible] bu[illegible] sacrati[illegible] Cæsari[illegible] injur[illegible] ac pr[illegible] mpe[illegible] d[illegible] nnes a-[illegible] Gustrovium bono[illegible] sisterent [illegible] et, d[illegible] & sententiam, Cæsari a[illegible] [illegible] tot, tam fortunis, f[illegible] is, itemque juribu[illegible] privandos esse. Pront ergò obe[illegible] ibus deberetur Cæsaris gratia, ita repu[illegible] us pœnas, c[illegible] ra remissionem venire exspe[illegible] ndas.

V.

Conventu coacta, Cæsaris proponitur decretum, & sententia.

NOn potuit hoc fulmen non terrere Megapolitanos [illegible] las, & cives. Tamet[illegible] tur expavescer nt, [illegible] tanquam sydere, perc[illegible] si, nihilo[illegible] statod[illegible] nobiles, quàm ignobiles, pl[illegible] pœni mem Gustrovium accelerârunt. Conventum ubi [illegible] porr[illegible] c[illegible] conv[illegible] ac[illegible] sententiam, ape-rtr[illegible] Ne[illegible] tos, inquiunt, hactenùs c[illegible] provinci[illegible] delatuque, ex mandato Cæsaris [illegible] tis passim [illegible] concio[illegible] ne [illegible] bus [illegible] omni[illegible] hoc[illegible] ivul[illegible] are [illegible] Jam [illegible] obedi[illegible] ntiam, & st[illegible] eorum, qui [illegible] b [illegible] edi[illegible] is fuissent audientes, ac con[illegible] Cæsari humi[illegible] mis verbis comprædicare, c[illegible] adversò repugnantium morositatem excusare, ac laudare, minus velint, possint. His igitur gratiam, his pœnam, [illegible] m. Eopte respectu haud ambigere legatos, qui[illegible] ut jam, quoad congregandi studium, Cæsari [illegible] sissimè morem gessissent, deinceps quoque [illegible] Cæsaris voluntati, ac sententiæ sese confirmat[illegible] cu[illegible] p[illegible]

[illegible] ud autem Cæsaris esse decretum, [illegible] sentent[illegible] P[illegible] steaquà Cæsar jure plenissimo, in pr[illegible] jure be[illegible] & retentioni, Ducatū Megapolitanū, Principatū Vandalicum, Comitatum Suerinensem, [illegible] Rostochii, & Stargardiæ [illegible] oc[illegible] um Ducatum, [illegible] m Principatum, [illegible] um Comitatum, [illegible] que dynastias, & reg[illegible] prorsus tenore, [illegible]

 ctionis

ctenùs sub *Megapolitanis* fuissent *Ducibus*, ex autoritate *Cæsarea* augustissima, tam pro officiis, ac meritis, *Cæsari, Imperioque*, præstitis, qu[illegible]m pro [illegible]lustribus in co[illegible]tas m[illegible]litares erogatis expens[illegible], pignoris loco, cedere, tradere, ac transferre, in *Albertum Fridlandiæ, & Sagani, Ducem, Cæsaris Archistrategum, & per Oceanum Balthicum Archithalassum*, generalem, vide[illegible] [illegible]am diu *Dux* præfatus regionum i[illegible]larum [illegible] [illegible]ne, [illegible]bus, reditibusque, [illegible] [illegible] quoad de sumptibus bellicis ipsi [illegible] [illegible] [illegible] esset.

Ut igitur hæc res ad effectum spectare, regionumque prædictarum possessiones, ac jura, *Fridlandi Duci*, [illegible] loco [illegible]noris, conferri quirent, *Cæsar*, [illegible] [illegible]egatos, atq[illegible] [illegible]ecutores, clementissimè no[illegible]avit, videl[illegible] hoc effic[illegible]remus, *Ducemque* pr[illegible]um [illegible] regionum plena possessione, *Cæsaris* nomine, pon[illegible], und[illegible]que, vel subd[illegible]gatos ejus, solenn[illegible] immitteremus, juxtà vos, a pri[illegible] juramentis [illegible] [illegible]tes, in *Fridlandiæ Ducis*, vel [illegible] co[illegible] [illegible]orum p[illegible]entium, verba adigeremus.

Q[illegible]um muneris, atque [illegible] nostri strictis[illegible] [illegible], [illegible]que nos [illegible] *Cæsareis* leges implere, v[illegible] [illegible] omnibus, ac [illegible]lis, contestatum [illegible] [illegible]bu[illegible]us. Atq[illegible] [illegible]oc nomine, ex augusta *Cæsaris* autoritate, ac potentia, *Henricum de S. Iuliano, Baronem & Equitem*, militiæ *Cæsareæ* tribunum, pariterque *Iustum Luderum*, & *Henricum Niemannum*, n[illegible]mine *Fridlandiæ Ducis*, in præfatum *Ducatum Megapolitanum, Principatum Vandalorum, Comitatum Suerinensem, Rostochu, & Stargardiæ* ditiones, pignoris illius loco, solennissimè immittimus, possessionemque illis plenariam conferimus. Vos verò, e[illegible]dem autoritate *Cæsarea*, omnes, & [illegible]los, omn[illegible] meliori modo, & forma, a juram[illegible] absolvi[illegible] [illegible]que in verba *Fridlandiæ Ducis*, il[illegible]usque subd[illegible]orum, citrà tergiversationem u[illegible], jurare ve[illegible], cohortamur. Huic sacratiss. *Cæsaris* sententiæ, ut absque moræ, & excusationis, interventione, parcatis, æquum est. Nisi vos, vestro[illegible]que, in[illegible] [illegible]bus periculis, ac pœnis superiori diplo[illegible]at[illegible] [illegible]atis, involvere velitis. Id quod minime [illegible] futurum exsp[illegible]. Ut m[illegible] ub[illegible] iam iterumque inc[illegible]lcemus, spe an[illegible] esse, ut magis *Cæsaris* ([illegible] de n[illegible] præcon[illegible]s erimus æquissimi) plac[illegible] [illegible] dignati[illegible]nem, ac severitatem, experiri ve[illegible]tis.

VI.

Fridlandicorum subdelegatorum sub conventu sermo.

H[illegible]um fuisset *Cæsarei* leg[illegible]torum severa po[illegible] [illegible]di oratio, *Fridlandi* parit[illegible] & subd[illegible] [illegible] [illegible]omine *Iustus Luderus* [illegible] [illegible] *Fridlandiæ Duci* [illegible] [illegible] *Ducatum Megapolitanum*, [illegible] *Vandal*[illegible] [illegible]*omitatum Suerinensem*, [illegible] *Ioanne* [illegible]

io, fratribus, *Ducibus Megapolitanis*, hæc provinciá fuisset poss[illegible], eapropt[illegible] [illegible]ssos esse a *Cæsare* legatos, [illegible] hanc [illegible], c[illegible] [illegible]oritate *Cæsarea*, executivè [illegible]cumberent. [illegible] nunc has in par[illegible], cum mandatis descendisse, conventum indixisse, *Cæsaris* decretum [illegible]oposuisse [illegible] juramentis [illegible], civitates, & [illegible]bdi[illegible]s, solenniter absolv[illegible] [illegible]x ad[illegible] so in verb[illegible] *Fridlandiæ Ducis* jurare jussi[illegible], uni[illegible] provinciæ [illegible] po[illegible] [illegible]m, una cum omnis [illegible] requ[illegible] [illegible]xtatum *Fridlandiæ Ducem*, transtul[illegible]

Tan[illegible] *Fridlandiæ Duci* [illegible]l acci[illegible] g[illegible]tos qu[illegible] [illegible], po[illegible] nem[illegible] a[illegible] [illegible] to, in verba adi[illegible] iple po[illegible]sset, [illegible]nimus [illegible] [illegible] sis, expeditionem bellicam [illegible] ditum esse. Interim suo nomine, una [illegible] potestate plenissima instruc[illegible]s, subs[illegible] em[illegible], *Henricum, Baronem de* [illegible]. *Iulian*[illegible] militiæ [illegible] ac *Ducatus Megapolitani* [illegible] natorem, itemq; *Henricum Niemannum*, [illegible] *Luderum*, cosine[illegible], tam [illegible], ac [illegible]m *Ducatus Megapolitani*, [illegible] lationem, [illegible] hæreum, [illegible] niter, acg[illegible]anter, [illegible] quo[illegible]bu[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]ig[illegible]unt.

Quæ [illegible] vera d[illegible] [illegible] in pra[illegible] [illegible] *Cæ*[illegible] legem in [illegible] rium v[illegible] fortun[illegible] nullum [illegible] dat[illegible] ac fi[illegible] co[illegible] [illegible] volunt. R[illegible] sin[illegible] *Cæsaris* o[illegible] [illegible] extorqu[illegible] queant [illegible] [illegible] fortunam que, [illegible]dium, [illegible], ac promp[illegible] q[illegible] [illegible] futur[illegible] ut *Fridlandiæ Duci*, quam [illegible]atrix *Principio*, si[illegible] pat[illegible], gratiam p[illegible]ovore, [illegible]q; tanquam prop[illegible]am con[illegible]iare, [illegible]ne. Q[illegible] in rem ses[illegible]s o[illegible], & commendatio his [illegible] quidem desu[illegible]ur[illegible]

VII.

Procere[illegible], & Equestres, Megapolitani, pro exe[illegible]tione, litteris interveniunt.

NOn poter[illegible] non præte[illegible] fulme[illegible] *Megapolitanos* pere[illegible]llere, acco[illegible]undere, [illegible] omni[illegible] [illegible] cu[illegible]onē est spectar[illegible] Quan[illegible] vel excusationibus [illegible] con[illegible] tamen [illegible] deco[illegible] q[illegible]ultos super n[illegible] vissimo b[illegible] tium chi[illegible] cœperunt q[illegible] in altu[illegible] fu[illegible] venire nu[illegible] b[illegible] rum d[illegible] *Cæsari* [illegible] b[illegible] no[illegible] *strovium* [illegible] [illegible]

five potestate plenissimâ pollentibus, tùm, præeunte propositione illa vestrâ, didicimus. Ut, dùm hunc usque in diem deliberandi spatium nobis indulsistis, gratias pro hac humanitate vobis deberi, confitemur lubentes.

Ad rem ipsam verò quod attinet, non absque intimis doloribus ad animos consuli, & attoniti, admittimus, nempè *Adolphum Fridericum*, & *Ioannem Albertum*, *Duces Megapolitanos* dominos nostros, eò usque offensum *Cæsaris* numen experiri, ut è decreto, & mandato, *Imperii* capitis, jam nunc *Ducatus Megapolitanus*, *Principatus Vandalorum*, *Comitatus Sverinensis*, *Rostochii*, & *Stargardia*, dynastiæ, unà cum omnibus requisitis, juribus, ac reditibus, nunc & olim, acquisitis, possessisque, pignoris loco, solenniter transferendus sit in *Albertum*, *Fridlandiæ*, & *Sagani*, *Ducem*, *Cæsaris Archistrategum*, atque *archithalassum*, generalem, dominum nostrum, quousque sumptus, ab eo in rem militarem collatos, sufficienter refundi contigisset. Eapropter, atque ut hæc provinciæ translatio effective procederet, vos missos esse, cognovimus, ut eadem operâ nos omnes, & singulos, a vetere juramento, quo præfatis illis *Megapolitanis Ducibus*, dominis nostris, obligamur, absolvatis, inque verba *Fridlandiæ Ducis*, ex autoritate *Cæsarea*, adigatis. Neque hoc perfunctorie à vobis injunctum est; Sed severa ex lege postulatis, citra ullam excusationis, aut moræ, interventionem, illud omne à nobis impleretur, nisi velimus in clementiam *Cæsaris* peccare, pœnasque diplomate expressas, atque ultima, quæque, citra ullam remissionem, experiri.

Iam re te novimus, decreto, & voluntati *Cæsaris*, submissa, debitaque cum reverentia, morem gerendum esse. Sed illhoc saltem demississimè deprecamur, quod de juramento præcipitur. Quàm n. gravis, & edura lex illa sit, vetus juramentum, ejurare, & oppidò in nova vota transire, neque vobis, pro æquitate vestra, obscurum esse poterit.

Profectò ità est, ut, sub *Ducum Megapolitanorum* prosapia, a tot ætatibus, nos, majoresque nostri, hæreditariis ju[illegible]mentis identidem devincti, radices egerimus. Ut jam a mille annis, sub iisdem, è gentilium tenebris, enarrabili *Dei* misericordia, ad hanc lucem, divinique *Numinis* cognitionem, emerserimus. Ut etiam nosmet, in majoribus nostris, sub iisdem *Principibus* illis, ad *Romani Imperii* præeminentiam, ac splendorem, accesserimus. Trecenti enim numerantur anni, ex quo tempore, sub auspiciis *Caroli IV. Imp.* solennibus eum regalibus, ac juribus, hæc provincia accessit *Imperio*. Ab eo intervallo sic [illegible]uidem *Ducum Megapol.* virtus, ac dignitas accrevit [illegible]otata est, ut etiam præcipui *Reges*, *Electores*, *Princip. que*, consanguinitatis jure, & vinculo, hanc genealogiam illustrarint.

Eas nunc *Ducum Megapolitanorum* adoreas, virtutes, ac dignitates, dum diligenter excutimus, quibus olim indè hùc-usque *Cæsarum Romanorum* gratiam, audemque ab *Imperio*, promeruerunt, subit, etiam modernos *Duces* hos nostros eosdem fore, qui *Cæsaris* [illegible] undecunque graviter offensi, iram placar[illegible] [illegible]ne [illegible]niam, præeunte deprecatione fi[illegible] [illegible], obtinere, queant. Dùm enim [illegible]quissimis hi[illegible] [illegible]mporibus *Cæsarea* gratiæ fontes aliis per *Imperium Principibus*, *ordinibusque* recludi acciderit, nolimus dubitare, venas ejusce limpidissimæ scaturiginis ità defectas esse, ut *Austriaca* clementiæ aureos, ac benignos, latices amplius fundere haud possint. Ità enim *Imperatoris* gloria crevit hactenus, ità passim deprecari cœpit, ut, istiùc finem gratiæ, veniæque, factura non sit.

Ad *Fridlandiæ Ducem* quod attinet, haud languidiùs speramus futurum, ut respectu expensarum, in *Cæsaris* copias factarum, *Ducei*, dominique nostri, eas rationes fuit inituri, quò, interveniente *Cæsarea* moderatione, quantum præsentis tempestatis, & provinciæ bello exhaustæ, status admittit, ex æquo, bonoque, ut ajunt, satisfieri possit. Neque de eo dubium superest, quàmprimum *Cæsar* in gratiam cum *Ducibus* nostris redierit, illos eam operam, sine labe, deinceps daturos esse, ut super hujus provinciæ, fide, *Imperio* debita, ambigendum non sit. Et, si maximè de constantia provinciæ controverti quitum sit, eo eventu nos omnes, & singuli, in verba *Cæsaris*, atque *Imperii*, sacramentum jurabimus. Et, quicquid *Cæsar* jusserit, tanquam legitimi gladiatores, domino illi corpora, animasque nostras, religiosissimè addicemus.

Proindè, cum extrà dubitationis aleam ponamus, præfatos *Duces* nostros, præcisâ omni morâ, illud acturos, ut, intercessione præcipuorum *Imperii Electorum*, ac *Principum*, *Cæsarem* quantò ocius reconciliari, ac, submississimâ præeunte deprecatione, in gratiam reverti, queant, eam in rem, ad vos, ô Legati, hæc nostra, ex animis intimè confusis, ac dolentibus, spectat demissa oratio, velletis hanc, ipsa necessitate nobis impositam, humilimam deprecandi rationem, ad animos benignè admittere, ad *Cæsarem* humanissimis verbis referre, & donec *Cæsar* aliud denuò statuat, ad trium mensium intervallum, præsentem, executionem extrahere, eâdemque operâ *Fridlandiæ Ducis* consiliariis ejusce rei suspensionem gratiosè persuadere.

IIX.

Proceres, & Equestres, Megapolitani, in Fridlandi verba jurant.

SEd nihil illâ interventione obtentum tùm quidem fuit. Legati enim decreto, ac mandato, *Cæsaris* strictè inhærentes, effectum executionis urgebant. Ità metu pœnæ, in ordinem redacti proceres, subditique, cùm mora omnis præcideretur, cervices submiserunt. Formula juramenti talis erat: Ex augusti *Cæsaris* decreto, mandatoque, juxtàque relaxatione præeunte ejusce juramenti, quo nuper *Adolpho Friderico*, & *Ioanni Alberto*, *Ducibus Megapolitanis*, astricti eratis, ut solenni factâ *Ducatus Megapolitani* translatione, & immissione, jactâ dexterâ omnes, & singuli, juramenti sacramentum, per duorum digitorum elevationem, *Deo* in testem advocato, & sancto ejus *Evangelio*, jurabitis, vos deinceps *Alberto*, *Fridlandiæ*, ac *Sagani*, *Duci*, *Cæsaris Archistratego*, & per *Oceanum Archithalasso*, omnem fidem, obedientiam, ac submissionem præstituros esse. Hoc nomine consiliis, adversus *Cæsarem*,

atque *Imperium* fabricandis omninò renunciabitis. Ergà *Fridlandia Ducem* verò, vel in illius absentia, ergà *Henricum*, *Baronem de S. Iuliano*, vel vicarium quemcunque alium, sic vos ordine, atque ex lege, geretis, prout subditos fideles, & obedientes, condecet. Ea enim, qualis ante *Megapolitanis Ducibus* præstita est, fides à vobis exigitur. Dicite igitur exertis vocibus, digitis primoribus in altum sublatis: Quæcunque nobis omnibus, & singulis, jam prælecta sunt. Illis igitur ut satisfiat, curabimus; Ità nos *Deus*, & sanctum juvet *Evangelium*.

IX.

Recessus, super immissione Fridlandi in Ducatum Megapol. & Equestrium, subditorumque, novo juramento, publicatur.

PEractis illis solennibus, *Cæsaris* legati, sub abituin, certâ quâdam injunctoriâ (forenses recessum vocant) huic translationis actui clausulam imposuerunt. Sic autem tùm in tabulas relatum est: Posteaquàm *Ferdinando II. Imp.* victori, pio, felici, complacuisset, ex caussis urgentissimis, *Ducatum Megapolitanum*, *Principatum Vandalicum*, *Comitatum Suerinensem*, *Rostochu*, & *Stargardia*, regiones, una cum juribus, ac requisitis, quibuscunque, ex jure belli, & retentionis, pignoris, atque hypothecæ, loco, solennissimè conferre in *Albertum*, *Fridlandia*, ac *Saganı Ducem*, de *Cæsare*, & *Imperio*, fortibus ausis, ac factis, ut etiam sumptibus in legiones erogatis, præclarè meritum, utique hanc in rem nominatos, missosque, esse ex aula *Cæsarea* legatos, qui apud *Gustrovium* proceres, equestres, ac subditos, indicto conventu citâssent, citatis, ac comparentibus, *Cæsaris* voluntatem, & decretum, aperuissent, juxtàque omnes, ac singulos, à juramento, quo *Adolpho Friderico*, & *Ioanni Alberto*, fratribus, *Ducibus Megapolitanis*, devincti erât, solenniter & totaliter absolvissent, inprimis *Principatus*, regionesque prædictas, in *Albertum*, *Fridlandia Ducem*, atque illo absente, in *Vicarium* ejus, solennissimis cum ceremoniis, & ritibus, contulissent, illum in possessione, & jurisdictione, plenissima posuissent. Proinde, antequàm hæc omnia solenniter, atque ordine, impleri contingeret, proceres, equestresque, ac civitates, in caussa tàm gravissima, transumpta, mandati *Cæsarei*, inprimis etiam deliberandi spatium, humiliter corrogarunt. Non quod *Cæsaris* decreto (id quod abesset, *Deo* teste, à sese longissimè) repugnare conarentur, sed ne præcipitanter, atque inconsideratè, egisse, insimulari possint. Non potuit illis negari tàm concinnum desiderium. Dùm autem ulterius moræ extensionem, executionisque instantis suspensionem, protelare perrexerunt, indulgeri ipsis hæc interventio minimè debuit. Sic ad solennia factus progressus. Ut tam prædicti proceres, equestres, ac civitates à priori juramento solenniter absoluti, in novum adigerentur sacramentum, quàm in prædictos *Principatus*, regionesque, unà cum omnibus [illegible]bus, dit[illegible]atibus, juribus, reditibus, pertinentiis, quibus hucusque superiores *Duces Megapolitani*, usi fuissent, *Dux Fridlandia*, sive illius *Vicarius*, ac gubernator, plenissimè immitteretur.

Secundùm hæc, quod superest, nomine *Cæsaris*, inculcatur etiam atque etiam prædictis proceribus, equestribus, ac civitatibus, adeòque in universum subditis quibuscunque, deinceps nullum magistratum alium, præter *Albertum*, *Fridlandia Ducem*, sive ejus *Vicarium*, venerarentur, sed huic uni soli obedientiam, fidem, submissionemque, debitam dependerent. Hoc enim tàm *Cæsaris* severa mandati lex postulat, quàm homagii, recèns depositi, sanctitudo exigit. Atque hæc nunc, & deinceps, regula, hæc norma esto! Quo de legati *Cæsaris* optimè sperant, fore, ut a proceribus, equestribus, & civitatibus, Germanâ, sine [illegible]que, fide omnia impleantur. Quo nomine hanc injunctoriam, sive recessum, sub exemplis communicare, propriaque manu, & sigillo, corroborare, cœperunt.

CAP. III.

De Pomeraniæ Ducis periclitatione. Pariterque Electoris Saxoniæ, super milite Cæsareano, querimonia.

I.

Dux Pomerania ad Cæsarem legatos mittit, super molestiis, atque exactionibus, militaribus, questuraturos. Proeo apud Cæsarem literis intervenit Elector Saxonia.

IAm luculenta *Ducatus Megapolitani*, indulgentissimi *Cæsaris* benignitate, concessio nondùm videbatur immensæ *Fridlandi* cupiditati satisfacere. Distusabundè, sed nondum satiatus erat. Quo majores consequebatur opes, eò splendidiores sectabatur. Itaque, prout rumor differebat, etiam in amplissimum *Pomerania Ducatum*, maritimis portubus locupletem, circumferebat oculos. An, more ing[illegible] humani, etiam objecta illa in proximo præda, potiri liceret.

Itaque, quod provincia, dives, ampla, ful[illegible] promitteret aurum, hostis erat. Inprimis, [illegible] maris imperium polliceretur, classibus parandis opportuna, eo magis *Fridlando* ridebat. Qu[illegible] cum in universam regionem copias infudisset, [illegible] vix ipsi *Duci*, ejusque sedi, parceret, legionibus [illegible] feriamat, pleraque licenter, ac proterve, g[illegible]tibus,

tibus, Dux, hactenus Cæsari, & Imperio; fidelis, necessitatis dura lege compulsus, ad aulam Cæsaris legatos dimisit, super ultimis, quibus afficeretur, molestiis, apud Imperatorem quiritaturus.

Hi pariter in Saxoniam deflectentes Electori necessitatem Ducis sui exposuerunt, simulque exoràrunt ad Cæsarem eam in rem intercessorias. Quæ fuère ejusmodi: Imperatori Elector Saxoniæ S. Invictissime Cæsar! Ecce Bogislaus, Dux Pomeraniæ, frater, affinis, & compater, meus, ad aulā tuā legatos ire jussit, super ultimis ferè, quibus legionibus militarib' urgetur, molestiis querelarū eathenam deducturos. Qui cùm in mandatis haberent, me ut in itinere convenirent, ac de Pomeraniæ tropicis erudirent, haud difficulter à me in alloquium admissi sunt. Illud igitur, tam ex illorum deductione, quam eventu ipso, confirmare possum, hactenus Pomeraniæ Ducem fidelis Imperio Principis partes eo [illegible] stanter executum esse. Nam leges, a superiori Saxoniæ Circulo apud Lipsiam, Anno M. DC. XX. pactas, & à Cæsare approbatas, hactenus observavit, toto motuum istoru[m] per Imperium glisčentium tempore fœderibus, suspectisque id genus armorum præparationibus, sese abstinuit, Imperii, & Circuli, necessitatem, portus maritimos diligenter communivit, immissisque præsidiis sic quidem firmavit, ut nequicquam indè vel Cæsari, vel Imperio, vel huic etiam Circulo, periculi hactenùs conflatum sit. Immò verò neque id languidè, aut obiter, egisse visus est. Sed portuum, & claustrorum, defensionem, absque missione, continuavit. Ut tametsi exiu ipse cum subditis ad incitas redactus videri possit, nihilo-minùs iis omnibus sic constanter adhùc dum incumbat, ut, Deo favente, propriis porrò viribus conservare velit.

Illa nunc Ducis est fides, illa constantia. Sed, quibus præmiis hæc illius merita, compensari accidat, in medio extat. Nec nisi ingenti dolori materia præbetur. Eum enim in modum universa Pomerania a copiosis, & quidem equestribus, legionibus inundatur, tam ipsi quàm militi, vix in paucas septimanas [illegible] commeatus, atque annona, suppetat. Usque adeo [illegible] uræ ad unum omnes occupatæ [illegible] neatur, ut ipse vix [illegible] de sua hiberna, stati [illegible] aque, abarcere valeat, ut in Arce sua, tanquam in carcere, concludatur. Si jam fortunam [illegible] cum istis, qui manifesta in Cæsarem ar[illegible] tulerunt, conferat, liquet, eum multo, quam hostes, gravius affligi. Istis exactionibus, superpondii loco, accedit, ut etiam Maris Balthici, hactenus sub temperamento conservata, commercia fatiscant. Unde salis, halecum, aromatum, ferri, pannique, penuriam sequi necesse est. Ut tam Cæsaris regia, & pro[illegible] hæreditariæ, quibus hæc cornucopia ha[illegible] obtigisset, hunc defectum graviter laturæ [illegible] Ut etiam id genus numerosæ legiones, post [illegible] stam, destru[illegible] amque, Pomeranam provin[illegible] ndem superiorem Saxoniæ Circulum affligere [illegible] que locorum, apud insontes, belli sedem [illegible] q[illegible] ant.

Hæc [illegible], ô Cæsar, s[illegible] er quibus Dux me comp[illegible] are, [illegible] ntere [illegible] ssione mea ab i[illegible] genus ultimis pen[illegible] tat bus subl[illegible] var[illegible] qu[illegible] s esset, suos depre[illegible] t. Siquid[illegible] m igitur id genus molestiæ non tam ad famem, rerumque omnium inopiam, quàm interitum, spectent, tùm equidem præfato Duci integerrimum hocce testimonium perhibere debeam, eum hactenus intra Circuli leges, ac cancellos, permansisse, ad admonitionem meam, utpote a Circuli Archistratego profectam, portus ac claustra ma[illegible] na, diligenter obfirmasse, ad summam, omnia, quæ [illegible] à fideli Imperii Principe postulantur, diligenter implevisse, hac de te consentaneum erat minus, tàm fidelis constantiæ Princeps hæc in ista ut pateretur. Etenim compertum habeo in Principatum illum tredecim integras equestris pedestrisque militiæ legiones infusas esse. Neque hoc ad perditionem satis. Sed tantam insuper calonum, qui castra sequuntur, turbam superaccedere, ajunt, ut numerum ipsarum legionum penè adæquare notetur.

Res hæc cùm ergò absque exemplo [illegible] currat, & sufficientis pœnæ locum explere sufficeat, sicubi hoc rigore in manifestum eatur hostem, non invenire satago, quid Cæsaris, quid Imperii, rebus, emolumenti accedat, si una, post aliam, provincia hoc pacto devastari, perdique, debeat. Nisi enim præsens fiat remedium, interitus oppido, ut sequatur necesse est. Jam tùm enim subditi, relictis ædibus, prædiisque, flebile in exilium ejiciuntur, ager, cum regionibus, devastatur, redituisque intercipiuntur, undè Principes depauperari proclive est. Inprimis vero equidem non possum non graviter perturbari, dùm ante oculos est, Saxoniæ superioris Circulum, hactenùs ad demonstrandam Cæsari integerrimam devotionem nihil reliqui facientem, ità in præsentiarum premi, ut quadraginta equestrium, ac pedestrium, millia intrà se alere adigatur. Ut de exactionibus nihil dicam. Quibus ita quidem exossetur, ut neque verbis effe[illegible], nedùm l[illegible] te[illegible]s exprimi, hic dolor valeat. Per fidem! ea mi[illegible] ra hujus Circuli, hactenus par Electorum fovente, s[illegible] eies est, ut videri possit, fidelitate, ac constantia, sua, nihil nisi pœnas promeruisse.

Quæ sicubi ejus extent generis, ut Ducis petitioni me subtrahere ne potuerim quidem, ecce! pro illo Cæsarem demisse interpellare non dubitavi. Quam quam nihil ambigam, fore, ut Cæsar alias per se [illegible] sul[illegible] vationem Ducis propendere, simulatque conclusum superæ Mülhusensis diætæ Electoralis ad a[illegible] um admittere, velit. Idcirco eo dirigitur devo[illegible] a hæc oratio mea, Cæsar nempe legatos clementer [illegible] ire Ducis [illegible] securus esse, militem è provinciis dedu[illegible] re, t[illegible] q; subditis, quam legionibus, extrema famis necessitate laborantibus, maturiùs occurrere, dignaretur. Jam enim obedientia Ducis [illegible] ndè luculentissime contestata est, dùm ultrà mense tres, pactamq; initiò capitulationem, onus illud Aetna ferè, quod ajunt, gravius [illegible] pressus fuit. Quodsi deniq; vel lex, vel ratio, belli haud admittat, ut turbæ omnes illico deduci possint, ita saltem adhiberetur ratio, quo sub certo, nec mi[illegible] modo, moderamine, hinc necessitari iretur ob[illegible] am. Sicque Cæsarem fide[illegible] um Principum querelas minùs non libenter audire, se illis cle[illegible] uter opitu[illegible] apparere. Ex hoc est, quod Dux officiis [illegible] r st[illegible] demon[illegible] Ut ipse, licet alte[illegible] causa, o[illegible] ide, a[illegible] in [illegible] te, meâ Cæsari [illegible] rgere sun para tissimus.

II.

Pro Electore [illegible]axoniæ, etiam sua sub provincia, super oneribus militaribus [illegible]onquerente, apud Cæsarem intervenit Elector Bavariæ.

HÆc [illegible] verba ubi *Saxoniæ Elector*, pr[illegible] *Pomeraniæ Duce* [illegible] post [illegible] propriis [illegible] a mil[illegible] C[illegible]*sareo* [illegible] infe[illegible]riora [illegible] cœpit. Ita [illegible] apud *Cæsarem* parario opus habere visus est. Quæres, post tot p[illegible] ta *Cæsari* officia, *Electorem* vehementer pupugit. Dum ergò *Cæsarem*, propria in caussa, interp[illegible]llare non vult, apud *Bavariæ Electorem* non perfunctorie conquestus est. Hic igitur directis ad *Cæsarem* codicil[illegible]s *Elect. Saxoniæ* caussam diligenter [illegible] egit: Ut *Cæsarem*, inquit, demissè interp[illegible]llem, hoc fides, [illegible] constans erga illum dev[illegible]o [illegible] unt; ut etiam [illegible] ramenti sanctitudo, [illegible] *Imperio*, add[illegible]ctus sum, me c[illegible] [illegible]pel[illegible]nt. [illegible] mni ca, quæ rei publi[illegible] æ adversari, [illegible] o[illegible] odare posse, videbantur, non reticen[illegible] [illegible]rant. Sine dubio autem *Cæsari* obscurum non [illegible]st, quo pacto *Saxoniæ Electoris* provinciæ [illegible] [illegible]pore, sub legionum stativis, hybernisqu[illegible] [illegible]ri acciderit. Et tametsi pateat, absq[illegible] [illegible] *Cæsaris*, id genus insolentias, à chiliarchi[illegible], sive tribunis, militaribus exerceri, illud tamen u[illegible] dolari licuit, hanc rem *Electorem* in[illegible]gnant[illegible] ne ferre cœpisse. Cùm enim constans illius [illegible] atque devotio, tùm *Cæsari*, atqu[illegible] *Imperio*, præsti[illegible] offici[illegible], ac merita, aliâ digna [illegible] hederâ, [illegible] autoritate *Electorali*, inj[illegible]riis illis [illegible]ribus obno[illegible]us esse debeat, cum etiam il[illegible]rum *Imperii Statuum*, qui quidem adversus *Cæsarem* [illegible] s el[illegible]nt, atque horum motuum [illegible] es [illegible] fuerunt, initior habeatur ratio, ut fidel[illegible]bus immorigeri præferri velle videantur: utique proclive est, hanc rem in offensam, ac colli[illegible]onem, degenerare posse. Maximè, cùm *Cæsar* tàm ab *Electore Saxoniæ* particulatim, quàm a collegio *Septemvirorum* cætero in genere, pro abrogandis [illegible]o[illegible]di militaribus excessibus, jam tùm interpe[illegible]fit.

Ibi tum [illegible] dem [illegible]romissa q[illegible], [illegible] effectum haud dedu[illegible] emendatio, [illegible]am [illegible]am dem[illegible] rogo, *Cæsar* hæc ad a[illegible]mum ad[illegible] [illegible]r. Sed non hæc à me aff[illegible]r, [illegible] *Cæsari* q[illegible]am præscribere, nt[illegible] [illegible]fore [illegible], re[illegible] [illegible]um ex illis incommoditatibus, animo[illegible] [illegible] ab [illegible]bus, emergere queat, facile [illegible]. Ut [illegible] [illegible]d sit, nihil [illegible] tempo[illegible] lo[illegible] [illegible] excessibus id genus mi[illegible] [illegible] mox hunc morbum, de[illegible] [illegible]tio [illegible]ente, in maniam, ac rabi[illegible] [illegible] possit. [illegible] *Cæsaris* [illegible] men[illegible] & [illegible] commen[illegible]ata sit. Nec non *Ele*[illegible] [illegible] *Cæsarem* a[illegible] us est, ut [illegible], ac [illegible] habeat. Ut etiam c[illegible] mul[illegible] [illegible] *Cæsari* mol[illegible]stus [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]o, ut præf[illegible]tus *Ele*[illegible] [illegible] que fu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] m[illegible] [illegible] pa[illegible] [illegible] ur [illegible]

ut metus sit, si invaleat malum, ne deinceps in potestate *Electorum*, *Principumque*; fidelium haud sit, huic labi remedium applicare. In tua verò, ô *Cæsar*, in tua, inquam, manu est, ut malo non tam nascenti, quàm latè serpenti, frænum injicias. [illegible]uo nomine e re tua erit, sicubi *Saxoniæ Electoris*, & autoritate, & meritis intra *Imperium* prævalentis, ea ratio habeatur, qua fidei ejus constantia modò non labefactari, sed etiam confirmari, sustineat. Ut igitur quamprimum mi[illegible]è *Saxoniæ* de[illegible]tur, *Electorique* [illegible]t, non tam op[illegible], q[illegible] n[illegible]cesse, est. Q[illegible] [illegible]at hæc demissa orat[illegible] mea. Illud enim qu[illegible] *Cæsari* [illegible]le, *Electori* v[illegible]n, esse possit, nullu[illegible] [illegible]oro. Q[illegible]no [illegible]nio, & tuæ, ô *Cæsar*, gratiæ me [illegible]m, [illegible]que [illegible]tiam, commendo.

III.

Saxon. Electoris, ad Colaltonium, militiæ Cæsareæ ductorem, increpatoria.

EO usque, sub *Cæsare* v[illegible]ctore, in[illegible] per *Imperium* militar[illegible] [illegible] fuerant [illegible] [illegible] [illegible]mam fere confusion[illegible] nihil esset r[illegible] verò a peregrinis col[illegible] [illegible] [illegible]ctoribus, hoc t[illegible] [illegible] actum est, [illegible] con[illegible] undique præ[illegible]is, pecuniisque, p[illegible] [illegible]nicas emungerent, ac de[illegible] [illegible] *Electores*, *Principesque* [illegible] [illegible] *Cæsarem* communibus suffragus d[illegible] [illegible] *Imperio* sec[illegible]ritatem, ac quietem[illegible], [illegible] proinde, nihil moratus, dive[illegible] *Imperium* dim[illegible]gatos, at[illegible] modo no[illegible] [illegible], [illegible] avaritiæ, m[illegible] benas inj[illegible]ent, se[illegible]ctorum præv[illegible]nes, & i[illegible], ordine inquirer[illegible] factum, ut [illegible] severa ex [illegible] animad[illegible]retur, inter c[illegible]ros, [illegible] chili[illegible]ha, a[illegible] qui[illegible]em [illegible]pe[illegible]ndo, sed animo effrem, ob [illegible] insole[illegible]æ, violentiæque, vit[illegible]m, capitis sup[illegible]cium l[illegible]ente.

Interim, cum neque [illegible]xuria mi[illegible]tum [illegible] illic[illegible] recideretur, & *Colaltonius Comes*, [illegible] hortibus sive l[illegible]gionibu[illegible] *Saxoniæ Duc*[illegible], c[illegible]do molestus esse[illegible], ut, ta[illegible] hortes q[illegible] duceret, licet alias, ta[illegible]quam locum [illegible] imm[illegible]ret, non pot[illegible] *Saxoniæ Electori*, u[illegible] pote *Circul*[illegible] [illegible], [illegible] cùm aba[illegible] ob id m[illegible]retur, [illegible]ma mov[illegible] Un[illegible] sequent[illegible] [illegible] direxit increpatorias. [illegible] nos, inq[illegible] *Philippus*, *Dux Saxoniæ*, a[illegible], & [illegible] noste[illegible], &, inter cæt[illegible] [illegible]cepit, agi, quatu[illegible] ut, co[illegible] ducti[illegible] ex a[illegible] vers[illegible] qui[illegible] [illegible]tur. Q[illegible]æ cum res subd[illegible] tur n[illegible]odo ad te c[illegible] malum ave[illegible]erent [illegible] corrogavit, ut ex of[illegible] [illegible]us, & ne principat[illegible]us [illegible] [illegible] pr[illegible]

debeant. Quo nomine te quidem missum esse novimus, hoc ut efficeres. Sed oppidò contrarium emergit, dùm modò non veteres cohortes haud deducis, sed novas insuper immittis, malumque malo cumulas. Profectò ità est, ut hi mores sive degen[illegible]rint, sive hactenùs invaluerint, ut nempè al[illegible], & alter, *Imperii Principibus, Statibusque* prodibi[illegible]ne, leges præscribere, immo, quot, quantasque [illegible]pias, & quousque, recipere, atq; alere, debeant, etiam præcipere, ausit. Itane vilis conditionis *Imperii Principes* esse conv[illegible]. Itane *Circuli* archistrategi prærog[illegible]va istis nihil est, ut, absq; sc[illegible]u, nihil non [illegible]center in *Circuli* membra perpetretur? Itane, absq[illegible] *Cæsaris* c[illegible]pellatione, lit[illegible]erisque honorariis, h[illegible] c[illegible]itur, ut *Imperii Principes, Ordinesq;*, ipsis æque[illegible] [illegible]nimæ con[illegible]nis subditis? Sed, heustu! non ita leges *Imperii*, ut *Principes* nullo penè loco sint, adimi[illegible]tunt. Non[illegible] privilegia, antiquitùs concessa, [illegible]bus proculcare fas est. Certe illa fuit *Saxoniæ Ducis*, agnati nostri, tolerantia, ut abundè fecer[illegible]. La vero r[illegible]is exhaustæ nunc quidem est co[illegible] d[illegible]int[illegible]us [illegible]rre n[illegible]ueat.

C[illegible] *Elector[illegible], Principi[illegible]* [illegible] on supe in[illegible] d[illegible] n h[illegible] c nostra s[illegible] erum tuarum [illegible] q; cum honore, I[illegible] *que*, [illegible] Cave igitur, n[illegible], [illegible] animi [illegible] s[illegible]entia, *Principi* [illegible]np[illegible] v[illegible]. Sed tu[illegible] s[illegible] sa[illegible]e, hoc est, quod *Cæsar*, [illegible] num [illegible] jun[illegible]t, [illegible]itere[illegible] pacto [illegible] novis superinduct onib[illegible]s par[illegible]. N[illegible] vc[illegible] per hac in[illegible] & [illegible]nte[illegible]p[illegible], qu[illegible] q[illegible] in *Imperii Principes* [illegible]ci [illegible]uveni[illegible], [illegible] *Cæsarem* con[illegible]ti[illegible] verbis conqueri debeamus. Hæc ne nesci[illegible]s, si[illegible] ni[illegible]icanda erant.

Quid vero tùm *Colaltonius*? I[illegible]e [illegible]mico hoc tanq[illegible]am f[illegible]ere percussu[illegible], hu[illegible] [illegible]is quibus [illegible] verbis *Electorem* demulce[illegible] [illegible]u[illegible]uit. Præparat[illegible] igi[illegible]ur idoneâ excu[illegible]sa[illegible] ne[illegible] recepit, se quàm ocissime l[illegible]io[illegible]s t[illegible] *Lusatia*, [illegible]iam *Thuringia*, de[illegible]rum. Si[illegible] nom[illegible]n[illegible] t[illegible]m earum leg[illegible], q[illegible] data [illegible]io, trami[illegible] [illegible] plures in[illegible] per ex[illegible]to [illegible]as esse [illegible] promitteret.

C A P. IV.

De Fridlando, Stralesundam infestante.

I.

Fridlandus Stralesundam, maritimam Pomeraniæ civitatem, tentat.

HActenùs constans erat *Bogislai, Pomeraniæ Ducis*, er[illegible] *Cæsarem, Imperiumque*, [illegible] r[illegible]ntia. Hoc *Fridlando* [illegible] [illegible]let illum *Cæsaris* offensa[illegible]ui[illegible]. Sic enim ausis, ac cupiditati suæ, rectiùs potuisset velificari. Qui, dùm fortunam hab[illegible] t in partibus, *Cæsaremq;* experiretur indulgent[illegible] mum, eos sum[illegible]bat spiritus, illud sublime attol[illegible] h[illegible] [illegible]uperci[illegible]ium, ut, in *Ducatu Megapolitano* [illegible] b[illegible] [illegible]ocato, vider[illegible]tur plures concupiscere provincias. Ut[illegible] [illegible] felicitatis plerumque comes consi[illegible]vit es[illegible] [illegible]rbi[illegible]. Ut præcipuè feras mentes faltus, ip[illegible]que subintret impotentia, rebus undecunque ad [illegible]otum af[illegible]lu[illegible] [illegible]ns. Tantus tùm quidem erat hic *Fridlandus*, ut videretur per novam *Megapolitanam* regionem h[illegible] esse securus; nisi illum, recens adeptum, *Principatum* per *Pomeraniam*, ejusque portus, ac claustra, deinceps communiret. Proinde hoc agebat, ut portum maritimum unum post alios sibi vindicaret. Præcipuè verò *Stralesunda*, civitas potens, & maritima, reg[illegible]nis clavis, erat in oculis. Hanc appetebat, hanc intercipere cogitabat. Deerat rigori color. Quæsitus est. Nempè *Arnheimium*, militiæ [illegible] *Marschallum*, ad *S.P.Q. Stralesundanum* dimisit [illegible] intra civitatem requireret. Homines ci[illegible] [illegible]i[illegible] intelligentes sub illo nomine fortuna[illegible] suas pe[illegible]iclitari, omniaq; sic fere ultima ips[illegible] m[illegible]q; malorum lernam lat[illegible]re, disertè negarunt se facturos.

Iam tùm aditus ad ulteriora suppeditab[illegible]tur. Ut *Fridlando* ob repu[illegible]sam simulare offi[illegible] [illegible] for[illegible]t [illegible] el v[illegible]. Iccirco, has [illegible] initiali decoll[illegible] [illegible]tat[illegible] cœpit. Misit [illegible] *Gotzanium* [illegible] ansitum pro leg[illegible] us e[illegible] uel[illegible] [illegible] iam hoc negatum [illegible]. Interim, quo o[illegible], qu[illegible] licet ration[illegible] b[illegible], amolirentur, chiliarcham muneribus, *Fridlandum* verò navibus, pro legionum traductione opportunis, placare studuer[illegible]t. Ut etiam vini, zythiq; doliis, dono in legiones divisis, benevolentiâ emercari velle vid[illegible]ri quirêt. Hac sibi notata civium inclinatione, *Fridlando* jubente, *Arnheimius Ernestum Georgiũ Sparrenium*, ch[illegible]iarch[illegible] intro misit, atq; ii p[illegible] a[illegible] centũ quinquaginta *Ferdinãdicorum* millia postulare jussit. Neq; hoc [illegible]dmittere poss[illegible] [illegible] sunt *Stralesundenses*. Præsertim, cùm super hybernis, antehac postul[illegible]tis, sibi nentiq[illegible] a caveretur [illegible] etiã hunc mas[illegible] auri, quę præ ill[illegible], q[illegible]uquid *Apelles, Phidiasq;* [illegible]erunt, videtur ess[illegible] omnib[illegible] longè form[illegible] f[illegible]na, m[illegible] a[illegible]fit. Sic ad transa[illegible]ione [illegible] devenit. Ut pri[illegible] apud *Premislovium*, de[illegible] *Grypswaldiam*, [illegible]ito conventu, resecõ re[illegible] [illegible] p[illegible] promissis oc[illegible]inta *Ferdinandicorum* mil[illegible] bu[illegible] pi[illegible] rim, in[illegible] t[illegible] s[illegible]lutione, numerarẽtur trigi[illegible] milia. Misit *Arnheimius*, qui pecunias venarentur, simulátque civitati deputa[illegible]s, q[illegible]uiddam super transactione desider[illegible]ntes, in *Rugiam* ad se deducerent. Interim, *Fridlando* i[illegible] [illegible]nte[illegible] *Denholmum*, locum oppor[illegible]t[illegible]n[illegible], sic d[illegible]nm, oc[illegible] p[illegible] *Arnheimius*, in[illegible] d[illegible] [illegible]io[illegible]us un[illegible]iquaq; aditus [illegible]cis[illegible] [illegible] [illegible]. Quid animi esset *Fridlando*, vel [illegible] d[illegible]scere poterat. Itaq; ulterior s[illegible]lutio cl[illegible] [illegible] re cœp[illegible]. Mox, int[illegible] [illegible] [illegible]nte transac[illegible]ion[illegible] [illegible] *sundenses* permiserunt *Denholmum Cæsareanis* [illegible] hac conditione, neq; luricæ plures ibi [illegible] [illegible]tur, neq; machinæ bellicæ superindu[illegible] tri[illegible]i[illegible] *Ferdinandicorum* [illegible]tera m[illegible] [illegible] ccc[illegible]tis, [illegible] m[illegible]n[illegible] nte[illegible] [illegible]am [illegible] vi[illegible] p[illegible] [illegible]ormenta sup[illegible] ind[illegible] [illegible]e unt, en imque [illegible] [illegible]em per equestres con[illegible] vi[illegible] [illegible] et perru[illegible] ad

Hæc, quorsùm tenderent, probè, animadvertentes *Stralesundani*, *Denholmum* recuperârunt, eâ tamen adhibita moderatione, ut *Cæsareanos*, navibus impositos, absq; noxa cujuscunque, emitterent. Sic currentibus iris calcaria adhibebantur. Nihilominus alius color emergebat. Erat intrà mœnia homo equestris dignitatis. Hic par machinarum bellicarum *Fridlando* vendiderat. Misit ergò, qui machinas extrà mœnia proferrent. Quòd autem rumor è schedio, in civitatem clam palam intruso, emersisset, caverent nempè cives, machinasque, paulò post in civitatem adhibendas, ne dimitterent, tumultus exoriri cœpit. Multitudo enim, portàs præoccupans, machinas intercepit. Sed non impunè. Autores siquidem ejus facti pœnas dederunt.

Sed non ideòq; *Fridlandus* placabatur. Hic enim sive error, sive exiguum peccatum, apud illum horribile, & sacrum, erat; Ut jam, tanquam criminis læsæ *Majestatis* reos *Stralesundanos* peragerет, Tametsi, ultrà breviculæ moræ dispendium vel tantillum, caussari posset nihil. Tandem vel illud in speciem objectare haud intermisit. Nimirùm, dùm *Rex Daniæ* apud *VVolgastam* naves nonnullas immisso incendio perdidisset, affuisse etiam *Stralesundanos*, hocq; incendium, hos conatus, adjuvisse. Sed hanc etiam ad criminationem exceperunt *Stralesundenses*, si maximè lascivi accusatores hoc probare, ac convincere, possint, sese ità affectos esse, ut & pœnas ab autoribus exigere, & damnum de suo refundere, velint.

II.

Fridlandus oppugnat Stralesundam.

ID genus prætensionibus irritatus magis, quàm offensus, *Fridlandus*, satis, atque abundè caussarum sibi suppetere, arbitrari cœpit, quibus de *Stralesundam* vi injectâ expugnaret. Quo instituto, primo hujus anni *M.DC.XXIIX.* vere, quantas maximas poterat, copias versus civitatem produxit, viasq;, aditusq; commeatusq;, omnes insidere, atque intercludere, jussit.

Eam rem seriò, ac magnis conatibus agi perspicientes *Stralesundenses*, omni operâ in defensionem incubuerunt. Arma igitur expedientes, machinas bellicas, per civitatis vallum disposuerunt. Quòque adversùs glandes tormentarias, ignesque jaculatorios, tutiores forent, domicilia [illegible] altiora tectis denudantes, macerie, textisq;, desuper impleverunt. Mox, ubi cognovissent, nolunt e *Fridlandi*, *Arnheimiam*, apud *Pomeraniæ Ducem* obsidionis subsidia erogare, missis codicillis *Duci* exposuerunt, sicubi *Cæsareanis* auxilia ille suppeditaret, tum quidem sese tutelæ ejus cervices subducere, *Regisq; Sueciæ* opem imploraturos, esse.

Hæc dum utrinque ad obsidionis apparatum spectant, ecce obsessi tres naves onerarias, ex *Hispaniis* fortè reduces, magnis excipiunt applausibus. [illegible] duas triginta sex machinis [illegible] instructas, [illegible] d *Gryphurvaldiam* dimiserunt, [illegible] *Cæsareanorum* navium eruptiones, ac cursus [illegible] pe ditu [illegible]

[illegible] m hæc, [illegible] u tempori sive pusillanimitas, sive annonæ caritas, civitatem affligere

b 2

satageret, plerique opulentiorum familias suas, unà cum rebus pretiosissimis, navium beneficio, vel *Lübeccam*, vel *Hammaburgum*, transtulerunt, ipsi rebus necessariis, anicularumque ministeriis, aquas ferventes, picem, & id genus, defensionis media, ad expugnantium assultus retundendos opportuna, præparantium, contenti.

III.

Rex Sueciæ pyrii pulveris copiam Stralesundensibus suppeditat.

CÆterùm, oppidani, quo resistere rectiùs oppugnantibus quiti essent, militem conscripserunt. Hoc solum torquebat, nempè pulveris pyrii copiam tantam, quanta quidem ad obsidionem diutinam requireretur, sibi non sufficere. Ideoque *maritimarum*, ac confœderatarum, *Civitatum* opem sollicitare cœperunt, adjectis protestantibus verbis, nisi accidat sub hoc onere ab illis sublevari, externi alicujus *Regis* in potestatem, ac tutelam, sese venturos esse. Totidem penè verbis à *Dantiscanis* rei tormentariæ, ac pyrii pulveris, apparatum requisiverunt. Sed hæ litteræ è *Dantisco* in *Sueciæ Regis* manus pervenere. Qui illis modò non pulveris nitrati quantitatem submisit etiam litteris, conceptis verbis exaratis, sed plura promittere cœpit. Ut hæc *Gustavo*, *Suecorum Regi*, primùm in *Germaniam* via, & quidem compendiaria, oblata tum sit. Sed *Regis* compellatio, codicillis expressa talis erat: *Gustavus*, *Suecorum Rex*, &c. *S. P. Q. Stralesundensi. S.* Ex autographo vestro, ad *Dantiscanos* directo, nobisque è portu transmisso, intelleximus, vos hoc tempore, periculi pleno, masculam parare defensionem, sed rei tormentariæ, pulverisque nitrati, apparatu destitui. Intuitu igitur Religionis, & libertatis, vestræque erga regnum nostrum inclinationis, intermittere non debuimus, quin & sympathiam nostram contestaremur, & quam ægrè nobis accidat, vos de libertate, ac securitate, vestra periclitari, declararemus. Mirati ergò subit, vos eos esse, ut cum finitimis, ac vicinis, in consilium adhibitis hactenùs nihil deliberetis. Quid enim salutarius, quam, sub periculis nascentibus, amicorum uti consiliis? Nihilo-minus, ut appareat, quàm optimè vobis cupiamus, eccè! quantitatem desiderati pulveris pyrii submittimus. Plus copiæ pro tempore elargiri præsens non permisit expeditio nautica. Interim adhortamur vos, animum, super libertatis, atque *Evangelicæ Religionis*, securitate vindicanda, semel commasculatum, deinceps constanti fortitudine tueamini. Nec dubium est, *Deum* omnipotentem hos pios vestros conatus secundaturum esse. Si quacunque re libertatem illam vestram conservare possimus, credite, vobis, ordine hoc pet[illegible]us, non deerimus. Valete, Dabantur apud classem nostram apud *Landhantam*, III. Non. Maj. M.DC.XXVIII.

***

IV.

nam, jam peragrabat, eo loco ponto leges præscripturus. *Fridlandus* verò *Stralsunda* instabat ferventius. Ut dùm nimiâ confidentiâ, etiam hanc *Oceani* & *Pomerania*, clavem armis extorquere contendit, paulò deteriorem fecerit caussam suam, *Suecia Rege* civitati in subsidium evocato, & proruente, aliâs in bella prono, & arma tractare perito. Idem ferè usu veniebat. *Tillyo* per *Frisiam*. Tametsi enim hic insolentiæ moderationem præferre didicisset, evitare tamen haut potuit, quin *Batavorum* invidiâ incurreret. Hi igitur *Embdam*, regionis illius metropolim, marisque portum, antè insidentes, misso *Ernesto Casimiro Nassovico*, copiis etiam confirmare perrexerunt.

Interim, *Aula Cæsaris*, admonente *Hispaniarum Rege*, non lentam conceperat spem, fore, ut *Civitatibus*, dictis *maritimis*, (quarū haud vana potentia) in partes transeuntibus, ex leges aquæ armis, & legibus *Imperio* vindicari quirent. Ut sic, cooperante *Rege Catholico*, inter *Cæsareas*, *Hispanicasque*, negotiationes, omnia ferè, non sine emolumento *Civitatum confœderatarum*, per *Oceanum* commercia concluderentur. Hanc in rem, non nisi ingentis momenti, ac ponderis, incumbens, *Cæsar* injunxerat antè *Lübeccensibus*, præter particulares præmissos conventus, diætam apud se universalem indicerent *confœderatis*, quâ omnium cum suffragiis, ac consiliis communibus, hæ deinceps expeditiones *Cæsareo-Hispano-nautica* aperiri possint. Quid fit? Obsequens *Lübecca*, caput, & directrix, *Civitatum confœderatarum*, paruit mandato *Cæsaris*, omnesque intrà se evocavit societatis illius maritimæ assessores, atque arbitros, nempè de eo, quod postulabat *Cæsar*, ut cognoscerent, ac deliberarent. Ad quos tùm, circà *Calend. Martias* magno numero congregatos, nomine *Cæsaris*, eam in sententiam à legatis dici cœptum est: Nequicquam, inquiunt, dubitamus, ô *Amici*, quin è *Coss. Senatusque Lübeccensis*, *Cæsari*, & *Imperio*, fidelium, codicillis, ad vos veteri ex directorii lege, dimissis, caussas didiceritis, utique gravissimas, quib⁹ *Cæsar* provect⁹ nuper *Ludovicum*, *Comitē Svartzenburgicum*, has in partes ablegasset. Ut de eo, quid inter *Civitatum*, *Vandalicarum* dictarum, paria tria, paulò post inito hæc intra mœnia conventu, velut promulsidis, & antecœnæ, locoactum fuisset, vos fugere nihil possit.

Quo nomine sicubi decretum emersisset, caussam hanc ejus momenti videri, ut, cùm ad *Civitates confœderatas* pertineat omnes, etiam ab omnibus ventilanda esset: A nobis nihil magis spectari cœpit, quàm ut de hac voluntate *Civitatum confœderatarum*, inprimis ergà *Cæsarem*, *Imperium*, bonumque rei publicæ, demissâ propensione, maturrimè, ad *Cæsarem* humanissimis referretur verbis. Proindè gratissimum *Cæsari* accidit, *Civitates* obedientiæ, atque officii, modò non esse memores, ut etiam, paternam *Cæsaris* curam ad animos admittentes, proximo boc, & quidem generali, sub conventu, per partes proposita deliberationis ire, ac super rei summa, determinare velint. Cujus rei caussâ siquidem, non obstante hyemis, animorumque, in clementiâ, tàm frequentissimus, prout apparet, hic confluxerit consessus, credite nobis, hoc ipso *Cæsaris*, jam tùm vobis optimè cu[illegible]tentis, provocatus, augensque, gratiam [illegible] quod vobis commodo, atque incremento, futurum sit, velit. Intereà, nos, quod nostrarum est partium, proeâ humanitate vobis debemus in præsentiarum gratias, ut hæc officia, ac studia vestra etiam deprædicare, ac *Cæsari* deinceps commendare, cupiamus.

Ad rei summam igitur quod spectat, *Cæsari* nihil attenditur aliud, quàm ut secundùm capitulationes *Cæsareas*, *Imperii* leges, *pacificationemque Religionis*, quibus majestas, & fides, ipsius obligatur, omnia dirigantur, *Cæsarque* immò, non nudis verbis, atque assertionibus, sed reipsâ, verum se *Patria patrem* ostendere, totumque approbare, queat.

Jam autem, quantum salus, incolumitas, ac conservatio, *Civitatum maritimarum Imperii* rebus momentum adjiciat, quàmque tàm in generali, quàm particulari, intersit, navigationes, commercia, atque id genus negotiationes, absque missione, atque impedimentis, exerceri liberrime, excussum est. Certè eò res rediit, ut, finitimis *Regibus* maritimum affectantibus imperiū [illegible]ng[illegible]ns à bono tempore intervenerit rictus, , ut, sub auspicia *Cæsarei* regiminis, dicasteria aulica id genus querimoniis, & codicillis, opem imploran[illegible]tibus, penè distendi contigerit. Eo [illegible] tempore quàm volupe fuisset *Cæsari*, remedia afferre, dici vix potest. Neque voluntas obstitit, sed injuriæ temporis hoc votum interturbarunt. Nempè furor, & rabies, subditorum *Cæsaris* hære[illegible]itariorum, eorundemque enormiss[illegible]mè rebe[illegible]ium, modò non toti *Imperio* fuit funesta, ut hoc *Cæsaris* desiderium omninò expectorârit. Cau[illegible] fœdæ istius rebellionis nulla allegari justior potest, quàm, sub miti *Austriaco Imperio*, petulantiam, miramque libidinationem, quibus, fortunâ secundâ, impotentium hominum animi plerumque luxuriare, ac ferocire, comperiuntur, seculo obstitisse. Eò autem velut tempestas, ac procellæ processerunt furiæ illæ, ut tantùm non intrà *Bohemiam*, & adjacentes provincias patrimoniales, hæc lues dispumaret, viresque acquireret, immò totum successivè involveret *Imperium*. Quid igitur *Cæsar*, necessitate præventus, facere t aliud, quàm ut arma pararet, defensionem pararet, in rebelles, hostesque, animadverteret? Itá factum, ut, subintrantibus armis, legum observatio, multarumque rerum politicarum, emendationem, flagitantium, cura, atque inspectio, hactenùs locum ferè reliquerint nullum.

E[illegible] perpendite, vos rogamus, numquid *Cæsar* in defensionis, tantopere necessariæ, curam omnibus, quod ajunt, copiis non incumbere, debuerit. Non enim *Germanica* tantùm hæc laborare cœpit natio, ut totus orbis *Christianus*, tanquam facto communi compromisso, gravissimis implicaretur procellis. Videte enim, quo pacto perduelles ab immanissimo scelere tragœdiam exorsi sint; Dùm *Cæsaris Vicarium*, & *Consiliarios* secretiores, ex ipso *Senatu*, ex *Arce* regia, *fenestris*, exemplo nunquam satis execrando, præcipites dederunt? His enormissimis criminibus se ipsis effe[illegible]atiores redditi, desperatâ, ob delictorum magnitudinem, ve[illegible] omnem *Dei* [illegible] magistratus, & le[illegible] reveren[illegible]m,

tiam, penitùs ejurârunt; Ut ipsam tantùm non humanitatem exuisse videri quiti essent. Magna enim pars neque agnatos, neque germanos, nedum ipsos parentes, legibus ac magistratui, obedientiâ debe[illegible] inculcantes, ampliùs pensi habuerût, ut, exculsa pietatis regula, in carissimos quosq;, atq; omnia sacra, furerent, tantumq; non sibi ipsis manus inferrent. Hoc usq; furoris ab antiquo proprium esse [illegible], ut tandem in sese, & autores ipsos, sæviat.

[illegible] is atrocissimis initiis tumultuantes mox ad furoris tam horrendi summum proruperunt incrementû. Id genus n. actionû infausta auspicia cû protinus essent ul[illegible]ana, non nisi in extremis, & ultimis, porro, decurrere hic [illegible] petus sustinuit. Itaq, cum nominis *Christiani* iam hæreditarius, quain justis, hostibus, *Turcis*, eorumq; *Vasallo*, exeorandû maximè pepigerunt fœdus, ut non procul [illegible] *Christi*[illegible] gentes essent a periculis, atque inte[illegible] tum præc[illegible] in apice posita, *Germania*, defendi ne[illegible]

[illegible], & magnam partem consumm[illegible] [illegible] cum infidelibus, & barbari [illegible] [illegible] *Turcis*, se numerosissimum *Turcorum*, [illegible] *Tartarorum*, exercitum [illegible] ita habent ipsis[illegible] [illegible] verba [illegible] in *Polonia* re[illegible] [illegible]. Neq; hoc segnius im[illegible]. E[illegible] conspiratione barbarorum [illegible] tantum *Christiani* pe[illegible] culum, inprimis finitimæ [illegible] *Germania*, nul[illegible] eo locorum [illegible] tiis pr[illegible], [illegible] ari potuerit, horrescimus [illegible] ferentes; Nec vos [illegible] tramur ista, absque in[illegible] animorum [illegible], aud re posse.

Sed, dum hæc per *Poloniam* agerentur, intereà *Cæsari* annè parcere voluerunt barbari? Nequaquam verò. Sic enim convenit; *Turcus* eadem fide[illegible] quinquagint[illegible] *Turcorum*, *Tartarorum*, [illegible] farinæ barbar[illegible] in *Austriam*, *Stiriamque*, & provi[illegible] jacentes, immi[illegible] teret, omniaque late [illegible] ne [illegible], per [illegible]. [illegible] tiam hoc atroci[illegible] eventu hau[illegible] caruit. Nam, in *Vienna* [illegible] conspectu, tot oppida, tot pagi, *flammis* po[illegible] atrocibus, ac late coruscan[illegible], ardere ce[illegible], tanquam *Vienna* ince[illegible] [illegible], horroresset. N[illegible] hoc tum [illegible] ausis. Ut eodem cru[illegible] to con[illegible] *Christiani* propugnaculum, & cla[illegible] *Viennam* [illegible] peterent barbari. Tanquam [illegible] pendio [illegible] beneficio non semel *Germania* ab [illegible] coepit [illegible] potiri liceat, dimidium [illegible] ere fas sit. Ut ut autem maximè [illegible] modis abominandum) turp[illegible] in hoc furoribus [illegible] pulationes, [illegible] evertcrint. [illegible], & [illegible] laceratæ, [illegible] ignobas, et [illegible]

Quibus lanieni[illegible] paganos læv[illegible] [illegible] vox, tam [illegible] pene ferrea, [illegible] pos[illegible] quantum[illegible] copiosè la[illegible] [illegible] bus dep orare sufficiant. [illegible], ex omnium generi[illegible] [illegible] rime, tanq[illegible] macello, [illegible] barba[illegible] cœlum omne imple[illegible], quàm ploratus pue[illegible] exertissime exaudiren-tur, absque eo, ut ab hac lanina vindicari quirent? Ex alia parte ut ive[illegible] sa dom[illegible], sive famil[illegible], maritus, uxor, filius, [illegible] majores [illegible], p[illegible] vulique, nobi[illegible] ignobil[illegible]q;, v[illegible] co [illegible] tique, virgâ ferreâ exacti, ipsis pecudibus duriora [illegible] nt. Si qui præ ætate, aut morbo hoc jugû, h[illegible] vincula, ferre, abactoresque præcurrere nô suffi[illegible] ent, frusti latim dissecari, ac projici, per compita cœperunt. Et sic parvuli, pedibus prehendi, v[illegible] nivibus oppressi, vel in lacus, ac paludes missi, vel aliis modis enecti, perierunt miserè, natu majoribus in perpetuâ servitutem, mort[illegible] ipsâ longe graviorem, abrepti[illegible].

Hæc scele[illegible] in multis *Christianorum*, & quidem *Germanorum*, millibus patrata sunt. Hæc barbara spectacula, has [illegible] las istas execrandas lanienas, tantum non *Turci*, *Tartarique*, eorumque co[illegible] plices, pe[illegible] hoc *Imperium* exercuerunt. Sed etiam mu[illegible] è *Germanis* insuper ipsis *Principes*, *Comites*, *dynastæ*, *equestres*, aliiq[illegible] in[illegible] meri, oculos co[illegible] raiunt, fu[illegible] furiosorum manus ipsi furiosi adj[illegible], nullo[illegible] garunt, ipsique contamin[illegible] runt. A[illegible] digni erant, ut vel *Teutonica* nomine appellarentur? An *Principes*, an *dynastæ*, vel nominari merebantur? Per fidem! n dignissimi fuerunt, vel quos *cœlum*, & *Sol*, clarissimus ille mundi oculus, intueretur, quos *Vesta* ferret, quos *Germania* suos diceret, quos agnati, consanguinei, & populares, familiares, subditiq; agnoscere [illegible]. Quo[illegible] g[illegible] nus h[illegible] ob [illegible] tot innumera in insontes patrata homic[illegible], totdemq; *Christianorum*, in ba baram servitutem abreptorum, millia, animos a reatu expiare, [illegible] quo orco redimere, studeant, omni[illegible] opus [illegible] st, precibus, pœnitentia, ac contritione, *Deo*, ut, sine missione, supplicent. Alioquin fieri vix queat, ut sanguis tam te[illegible] copiose effusus, vindictam *Deo* tam in istos, q[illegible] istorum, si qui futuri sunt, nepotes non exig[illegible]. Sic v[illegible] upe[illegible] tum, atque in[illegible] famiam *Germani* [illegible] n[illegible] pa[illegible] Di[illegible] barbaris, atq; infidelibus, unum [illegible], qui [illegible] us nobiscum diss[illegible] ent o[illegible], amici[illegible], ac fœdera, sociamus. Quod sicut ve quid[illegible] nuquam ante hæc tempora vel *Græcis*, vel *Romanis*, factitatum fuisse, cognovimus, [illegible] pud post[illegible] ros hanc turpi[illegible] udinê, hunc navum [illegible] qu[illegible] dem omnes *Danubii*, *Rheni*q;, latice eluere po[illegible] nt.

Quid verò de eo di[illegible] endum maxime, jam in[illegible] ex cõpromisso fa[illegible], aleam fuisse jactam, ut *Ungaria*[illegible] num, sub illud inductis *Austria*, *Stiria*, *Carinthia*, aliisque provinciis, itemque urbe *Viennensi*, ab *Imperio* avulsi[illegible], [illegible] deretur primû *Vasallo Turcico*? Mox *Turcus* ipsis: An unquam, quam diu hoc *Imperium* legibus, armisq., inconvulsum stetit, tam immanis ruptura auribus h[illegible] pot[illegible] P[illegible] fidem [illegible] um nullus unquam hostium t[illegible] vægrande facinus conari ausus est, cives & dom[illegible], nostri (proh pudor) efficere ausi [illegible] nt. Eod[illegible] net pactu illud. Nempè *Turcus* per universam *Bohemiam* [illegible] rmè, atq; ex voto, educeret, ac grassaretur, in *Germaniam*, quocunq; foret lubitum, immo v[illegible] [illegible] *Bohemis* penderentur quinquaginta *Ferdinandicorum* millia annua.

[illegible] substitit cõpromissum. Verû enim verum, [illegible] pes suas ambitione donar[illegible], eò voti[illegible] rantibus cruda *Turcorum* studia propeller[illegible] at[illegible] mutcari, perrexerunt ut *Turco* primum victor[illegible] apud *Imperium*, & *Germaniam*, promitter[illegible] t,

Mox

Mox, tantum in victoria jam partâ, absque laborum gradibus de *Italia*, super *Maris Hadriatici*, dominium stipularentur. Fore enim pollicebantur, ut *Hispanicas*, aliorumque *Regum*, ac *Magnatum*, classes devinceret, solusque *Hadria*, qua qua porrigitur ejus per *Italiam*, & *Venetos*, ambitus, leges, ac jus, diceret. Hæccine consilia *Christianorum*? Hæc vota *Germanorum*? Si dubitatis, fideinq; verborum nostrorum timetis, velut ajunt, autographa perduellium corâm exhiberi vobis poterunt, quibus *ἐν αὐτόπτῃ* credatis necesse est. Parva loquimur: Etiam illi, qui, ô *Lübeccenses*, ô socii! vobis hactenus & jura, & commercia, [illegible]erturbant, cruentum id genus, *Turcicisque*, consiliis hactenus, atq; etiamnunc implicantur, quicquid vobis, vel in particulari huic, illique civitati, super libertate, garriant.

E quibus omnibus, quid, sub tanto, & tàm præsenti, totius *Christiani* orbis eversionis periculo, *Cæsar*, in rebus, ad leges, & *Iustitia* forum, pertinentibus, dispensare potuerit, evidenter dilucescit.

Posteaquam autê adversùs orcina id genus consilia *Deus* ipse tandem arma sumpsit, barbaricos conatus, impetusque, fulmine ceu trisido disjecit, *Cæsarique, pio, felici, victorique*, illam quietem indulsit, ut jam animos injurium *Imperii*, olim, ve nuper, deperditorum, convertere, ac conjicere, queat, inde est, ut tal bus, tantisque, motus in restitutionem juri[illegible]m per *Oceanum* delit[illegible], atque a finitimis gentibus intercepturum, [illegible]mperc sit affectus. Ejusmodi, præeunte divina providentia, nullis deinceps ætat bus facile labefactari fustineant. *Cæsari* ergò hæc inprimis cordi esse, nullus, unq;, qui quidem æquus esse velit, rerum arbiter, damnabit. Ecquid enim genti, nationique, *Germanica*, tàm præcipuæ, numerosæ, fortique, putentque, contemptius inferri queat, ac si a finitimis, minimeq; comparandis, gentibus, & quidem in *Maribus, Fluminibusq;*, propriis, jura, ac leges, præscribi sibi patiatur, utque nolens-volens morem gerat?

Jam *Angliæ Civitates maritimas Germanicas* [illegible] & nomine, & numerus, vel alios abitè [illegible] poterant juri [illegible] ac privilegiis, pretio, & fan[illegible] partis, iisdemq; veter[illegible], pec [illegible] facti spoli[illegible]at. Imm[illegible] veri hoc spolium [illegible]rica colorare [illegible] cœperat, ut nihil æq[illegible] *Civitatum, Germanicæ* autoritatis, dignitatisq;, & præeminentiæ, contemptum torqueri potuerit. Tanquam vero ita comparatû foret, ut hi *Germani*, respectu *Anglorum*, pro pueris (qui[illegible] esse sol[illegible]t magnifici nihil) habendi veniant.

Neq; id [illegible] corum sub[illegible]tit, arrogantia. Ut porro de uno absurdo, & inconveniente, ad aliud transirent identidem; Quousq, eo ventû est, ut intra *Imperii* fines excitatis tam *monopolia*, quam *propolia Germanis* luderent, eorundemq; succo, & sanguine, co dicerent, vix[illegible]tare[illegible]t, medioq; velut in foro vi[illegible]ù exer[illegible] rent. Ita [illegible] no[illegible]ates pecuniis emul[illegible]xe[illegible], ut m[illegible]is subd[illegible]is indè m[illegible]lionibus et [illegible] nostri [illegible]rbiant, ipsiq; *Cæsari* insultent, exuvius.

Q[illegible]d vero port[illegible] sub isthmo *Danico* aliu[illegible], quasi [illegible] annuum, [illegible]emque turpe, tributum, quo [illegible]tur *Germania*: Nec d[illegible]uère, quia [illegible], h[illegible]as habenas, hoc istud frœnum, esse, qui[illegible] *Civitates maritimas Germaniæ* restringendæ, & [illegible] volentes quoq; coercendæ, darent [illegible] ine [illegible] da, & dispendia, brevitati [illegible] prætervehimur.

Videte, quo pacto ees agatur! Et sic tamen *Cæsar Imperii* caput, *Imperatorque Romanus*, audit? Ut, post tot triumphos, absurdis id genus attentatis connivere nihil debeat, Nisi velit, ut ex hac ætate, & eâ, quæ instat, a posteris, culpandus, ac protritè habendus, sit.

Si quid olim, o Amici, vobis, vestrisque confœderatis, per *Hispanias* forte accidit, id nulla deductione habet opus. Ut vinio tempori tri[illegible]uendum veniat. Jam vero hæc alia est ætas, aliaque præ[illegible] ratio. Tam enim arcta consanguinitatis n[illegible] [illegible]itudine *Cæsar*, & *Hispaniarum Rex*, per *Dei* gratiam sunt devincti, ut [illegible] brachio, prævalente [illegible] lo adamantino v[illegible], quibuscunq;, sive per *Hispanias*, sive a[illegible] [illegible]rum, [illegible] pentibus, d[illegible] tatibus, e fundam[illegible] mo m[illegible] [illegible]

Propter[illegible] a *Cæsar* nul[illegible] [illegible] tium negligere debuit, quo [illegible] *Imperii* [illegible] elevaret. Q[illegible] am ob caussam n[illegible] [illegible] tissime ablegavit, nihil [illegible] *Civitates* [illegible] *deratas* tam pro sua [illegible], *Cæsaris* erga eas inclinatione, & [illegible] esse.

Jam, quibus m[illegible] [illegible] viam iri queat, [illegible] tio consu[illegible] dato *Cæsaris*, bon[illegible] hæc, & [illegible] tring; mutuæ [illegible] musq; sic quidè, sub certis c[illegible] sam transacturos, ut compromi[illegible] tilis, utrinq; laudabi is, esse[illegible] riam, posteritatis applausum, [illegible] ætates perdurare queat.

[illegible] tempè, quibus dolores, & vulner[illegible], [illegible] cognitissima, [illegible] rectiss[illegible], ac propalare, fust[illegible]. Ignoto en[illegible] morbo re[illegible]edium ex[illegible] Sicut [illegible]gitur quibus tenemini, [illegible] ner pla[illegible]bit, d[illegible] ut omne[illegible] det[illegible] vis[illegible]o, u[illegible]aj[illegible]t, vel [illegible] hac v[illegible] r c[illegible]

Interea, quo summa rei compen[illegible]at, absque temporis extractione, quoque [illegible] ationibu[illegible] que hinc indè opus haud sit, cognoscite, gnoscite, *Hispaniarum Regis* humanitatê. Hi[illegible] nim opportune, navigat onu[illegible] ac [illegible]min[illegible] aliarum[illegible] *Gabrielem de Roy* con[illegible] ad *Cæsarem*, & [illegible] inde [illegible] nisit, cum [illegible] *Regis* nomine, u[illegible] mora, [illegible] inchoata [illegible] *Cæsari*, [illegible] *Hispaniarum Regis*, c[illegible] tione nullum [illegible] U[illegible] *Civitatum* com[illegible] quo[illegible] s, o[illegible] [illegible], per *Dei*[illegible] n, [illegible] ha in promptu [illegible] ro, [illegible] usum in[illegible] præcogite[illegible]

Proinde, nihil superesse liquet, n[illegible] ad rem [illegible]psum, ac parti[illegible], cum *Deo*, tran[illegible]mus. Plac[illegible] [illegible] *Cæsari*, [illegible] animi [illegible] obis esset, [illegible] decidend[illegible] [illegible]

[illegible] *Cæsar* [illegible]

II.

[illegible] ates Maritimæ legatis, ad Cæsarem dimis[illegible], caussas humiliter exponunt, quibus prohibeantur in nauticas cum Hispanis expeditiones compromittere.

I[illegible] um fuisset *Cæsaris* legatorum oratio, juxta [illegible] oque sequens corollarium, tam *Cæsaris*, quam *Hispaniarum Regis*, nominibus, proponendum, e[illegible] it. Nempe sex *Civitates* [illegible], dictæ *Vandalicæ*, è [illegible] us *Lubecca, Hamburgum, Rostochium, Vismaria, [illegible] alesunda, & Lüneburgum*) immediate in *Hispanias* n[illegible] gotiar[illegible]. Et [illegible] maxim[illegible] *Sueci, Dani, Ga*[illegible], *Angli, Batavig*, [illegible], quibus per *Hispanias* [illegible] pus foret, illas prædictæ *Civitates* comparatent, inque *Hispaniam* [illegible] ami [illegible] rent. Vice versa m[illegible] [illegible] x *Hispaniis* solventes, intra *civitates* præd[illegible] [illegible] latentur indeque in regna, provinciasque, [illegible] tas, distribuerentur. Atque hac lege intra *Germaniam* [illegible] tio omnibus [illegible] interdicta [illegible] han[illegible] initam societatem *Hispaniam* [illegible] exercere, aut [illegible]

At [illegible] mo [illegible] i, & [illegible] *Rex Hispaniarum* agi[illegible] [illegible] negotiatio [illegible] *Oceanum* [illegible] *Hispanias* [illegible] r, [illegible] *Civitate* [illegible] par[illegible] [illegible] sunt, *Regi* [illegible]. Hoc enim v[illegible] quærebatu[illegible] *Hispanis* [illegible] *Batavos*, [illegible] btracti per mare [illegible] nam p[illegible] mercia, in ordinem redigere [illegible] maritimis lo[illegible] [illegible] unaque [illegible] *Fridlandus*, omnia [illegible] *Civitatum*, [illegible] ex *Hispania*, & *Belgio*, exspectabat, navium, [illegible] *Danis* [illegible] mo præsumebat.

Interea, *Civitatum* præsen[illegible] [illegible] ban tur, super retam [illegible] sup [illegible] mandatis haberi. Ut super [illegible] nomine *Cæsaris*, propositione, fuisset [illegible], coque [illegible] uto proxime [illegible] *Calendas Septembres* [illegible] convent[illegible] [illegible] aperim, [illegible] non [illegible] *Cæsaris* leg[illegible] condicerent.

Tam [illegible], tot [illegible], *Civitates maritimæ* [illegible] la, licubi in partes *Cæsaris, Hispaniarumque Regis*, pedibus ivissent [illegible] privileg[illegible] orum [illegible] m, [illegible] rent, nimium [illegible] causas [illegible] prægnantes, quibus, sese ab hoc [illegible] prohiberi, remo[illegible] [illegible] perrent. Q[illegible] ndem, cotam *Comite* [illegible] hanc [illegible], definitivam [illegible] ope [illegible] propositionem, *Cæsar*[illegible], quoad *societatem* [illegible] *nauticam*, [illegible] *Imperii* caput [illegible] haud [illegible] ficit. Ut [illegible], a *Magnatibus*, qui [illegible] potent [illegible] & [illegible] portubus uti haberent nec [illegible] se oppo[illegible] debeant, esse factu impossibile.

Hanc succinctam, ac *Laconicam*, responsionem quò *Cæsari* opportun[illegible] intimarent legatos *Pragam* emiserunt.

Omnino aut[illegible] hoc agebatur *Civitatibus*, bellum navale adversus *Dania Regem* ut dissuaderent. Q[illegible] inde detrimenti imminere navigationibus, & commerciis, suis, divi[illegible] proc[illegible] illis erat.

Neque minus, exigentia temporis, necessitatisq; lege, mil[illegible] em con[illegible] s, in omnem [illegible] eventum, portus, ac claustra, defendendi causa, communire cœperunt.

CAP. II.

De Ducatus Megapolitani in Fridlandum translatione.

I.

Cæsar Megapolitanam provinciam, Ducibus abrogat, transfertque in Fridlandum.

Fortuna in *Dania Regem* sæviente, c[illegible] [illegible] male erat, qui *Regis* a[illegible] per *Imperium* pa[illegible]. Hoc nomine cū omnium famâ deterrentur *Duces Megapolitani*, tan[illegible] [illegible] nt, ut *Cæsarum* man[illegible], vocato[illegible] mo[illegible] r[illegible] ng[illegible] rente [illegible] *Regem* [illegible] erent[illegible], ad eoque m[illegible] *Cæsarea*, [illegible] vi[illegible] us, ob nit[illegible] entur [illegible] *Cæsar* [illegible] provinciis il lis abrogare, [illegible]; *Fridlandum*, ha[illegible] onori ac ef fionem [illegible] tantem [illegible], constitu[illegible] *Fridlandus*, rebus ad votum[illegible] [illegible] bu[illegible], tum [illegible] erga se *Cæsaris* [illegible] mnibus stud[illegible] propagare n[illegible]. Q[illegible] [illegible] tuna affu[illegible] nte sibi indr[illegible] anni [illegible], *septentrionalibus*, siv[illegible] *Vandalicis*, [illegible], *Pragam* pro[illegible] *Cæsare*, apud *Brandisium* ag[illegible] *Imperium Principis*, [illegible]; *Ducatus* duos, *Megapolitanum* nempe & p[illegible] *Saganensem*, in feudum accepit. Nec [illegible] mus *Cæsar*, ad *Fridland*[illegible] nominate, a[illegible] *Altringerium*, [illegible] *Reinhardum* [illegible] ato[illegible] [illegible] nent, han[illegible] translation[illegible] m provinciæ o[illegible], [illegible] e[illegible] ellibus, aperirent, e[illegible] [illegible] verb *Fridlandi* adigerent, [illegible] [illegible] d[illegible] fessionis apprehe[illegible] [illegible] nemur. Non poterat no[illegible] dor[illegible] [illegible] *Fridlando* u[illegible] ngen[illegible] mature, omnia [illegible] ntur [illegible] adjunxit no[illegible] *Henricum de S Iuliano*, [illegible] *Iustum* [illegible], & *Henricum Nieman num*, juris, legumque peritos

II.

Edictum Cæsareum, ad Ducatus Megapolitani equestres, ac subditos.

EDictum autem, sive fulmen, quo *Cæsar* modo dictam provinciam in *Fridlandum* transferebat, quoque equestres, ac subditi, ad ob[illegible] vocabantur, sequentis erat [illegible]. Hoc [illegible] suprà dicti illi oratores *Cæsaris* armati proficiscebantur.

Ferdinandus II. &c, Omnibus, & singul[illegible], per *Ducatum Megapolitanum*, *Principatum Vandalicum*, *Comitatum Suerinensem*, *Rostochium*, & *Stargardiam*, dynastias, proceribus, equ[illegible]stri[illegible], vas[illegible], [illegible]tisque, excepto nemine, u[illegible] ver[illegible]s, cujuscunque sint ordinis, dignit[illegible], acconditionis, sub oblatione gratiæ, no[illegible]m [illegible]acimus. Posteaquam per universum fic penè t[illegible] orbem una, decantatissimaque, est fabula, quo pacto *Daniæ Rex*, periculosissimis consiliis, ac fœderibus, in hoc *Imperium* arma intulisset, factum est, ut pl[illegible] *Saxoniæ Inferioris Principes*, *ordinesque*, inp[illegible] *Adolphus Fridericus*, & *Ioan. Albertus*, *Duces Megapolitani* [illegible]tus elevantes, adversus *Cæsarem*, ac dom[illegible] suum, conjurarint. Neque hæc persi[illegible] [illegible]ria fuit, aut summis, ut ajunt, du[illegible]axat [illegible] nata, conspiratio, sed eò usque invaluit, ut neque tot, plusquàm paternæ, d[illegible] hortationes, tot codicilli, tot per legatos interpellationes, potuerint abducere, ut tàm *Cæsar*, quam *Imperium*, ultimo repul[illegible] abjicerint. Comploratum itaque cum foret, illos neque *Cæsaris*, per *Inferioris Saxoniæ Circulum* publicata, mandata avocatoria, neque in [illegible] constit[illegible]tas pœnas, comminat[illegible]onesque, quicquam f[illegible]re, sed omnes in univer[illegible]um admonitione[illegible] ob[illegible]tis animis respuere, ab inceptis perniciosis f[illegible]e non abstinere, sed *Regis Daniæ* consil[illegible]is, atque actionibus, fixiùs adhærere, atque lapidi, ut [illegible]junt, lepas adhæret: acci[illegible]t, ut ex hac labe nobilis *Inferioris Saxoniæ Circulus* armis holti[illegible]b[illegible] penè eversus sit, unaq; *Saxonia superior*, propter vicinũ malũ, in consen[illegible] pertrah[illegible]i, affligique, cœperit. Neque [illegible] hoc satis. Verum enim verum hostes in[illegible] *Imperii* fines, etiam cũ *Cæsareis* exercitibus nostris [illegible] cernere, *Turcosque*, non absque [illegible] *Christiani* orbis p[illegible]ratione, super[illegible] perr[illegible] [illegible] *Austriaca* pr[illegible] b[illegible]ris vim paterre[illegible]r, & *Vngariæ* reg[illegible] fortalitia oppug[illegible]ari cœpissent. Ann[illegible] *Cæsar*, necessitate compulsus, quanti[illegible] m[illegible] im[illegible] p[illegible]set viribus, *Regi* & [illegible] ejus, haud iret obviam? Annon belli molem eas in *Regis*, & [illegible], partes, undè ortum esset na[illegible] m b[illegible] devo[illegible] cret? Annon arma armi[illegible], quod [illegible] pro[illegible] pu[illegible]ret? Perfid[illegible] i[illegible]e, qui p[illegible] fac[illegible]t, [illegible]t, ve[illegible] quip[illegible] u[illegible] t[illegible]iam, & [illegible] & c[illegible] fo[illegible] m[illegible]rem c[illegible]. [illegible] bonita te[illegible] *[illegible]eus* ipse sic qui[illegible]m [illegible]t, ut ta[illegible] *Rex*, t[illegible]nq[illegible] [illegible]utor, [illegible] pu[illegible]s armis nostri[illegible] xt[illegible] *Imperii* f[illegible]s, [illegible] in bon[illegible] [illegible] ru[illegible] na[illegible]. Quo no[illegible] *Inferioris* *Saxoniæ Circuli*, maximè verò *Ducum Megapolitanorum*, tanquam *Imperii hostium*, regiones, vi, ac lege, belli, nostram in potestatem redactæ sin[illegible], utique jus retentionis in istas nobis controverti h[illegible]d potest, usque dum sumptuum hoc in bell[illegible]ctorum, damnorumque acc[illegible]ptorum, re[illegible]sionem plenariam co[illegible]sequ[illegible]m[illegible]r.

Proin[illegible]e, hoc [illegible] n[illegible]cessario tempore, extor[illegible] n[illegible]strâ d[illegible]n[illegible]one, contra *Daniæ Regem*, [illegible]ulqu[illegible] cio, [illegible] no[illegible]am armis, aus[illegible] qu[illegible] hic[illegible] q[illegible]am hostes vic[illegible]rit, fuderitque [illegible] r[illegible]tra[illegible]arios in o[illegible]dinem red[illegible]gerit, *Cæsari*, *Imperio*, *Domuique Austriacæ* nostra, operam util[illegible] dele[illegible]is laboribus præstiter[illegible] *Albertus*, *Imperii Pr[illegible]cepi*, *Dux Fridlandiæ*, consi[illegible]iarius no[illegible]r [illegible] *Camerarius*, & m[illegible]itiæ [illegible]ostræ *Archistrategus* [illegible] ut e[illegible]iam pr[illegible]pri[illegible] u[illegible] b[illegible] [illegible]tegra[illegible] l[illegible]ion[illegible]s, sive c[illegible]as, c[illegible], stipendi[illegible] c[illegible] [illegible]r, [illegible] tum meri[illegible], p[illegible] [illegible] venie[illegible], [illegible] rem illam rationem i[illegible] duc[illegible]t, sec[illegible] ceat, præfatum *Megapolitanum Ducatu[illegible]* pulvisculo, ut ajunt, hoc [illegible]st, omni[illegible] tibus, pertinentiis, requi[illegible]itis [illegible] *landiæ Duci* pignoris, atq[illegible] [illegible] scrimus; Idqu[illegible] o[illegible]nne, [illegible] volentes, s[illegible]ic[illegible]t [illegible]sque, tra[illegible] mus, ità ut ante dictus *Fri[illegible]landiæ D[illegible]* hæredes, prænominat[illegible]m *Megapol[illegible]m* [illegible], *Principatum Vandalicum*, *Comitatum* [illegible] *Rostochii*, & *Stargardiæ*, *dynasti as* [illegible] cunque d[illegible]tionibus, ac subdit[illegible] p[illegible] usque, novi-antiqui *Megapolitani Duces* [illegible] cum omnibus, singul[illegible] [illegible] nibus, dignit[illegible]us, [illegible] sitis, veteri [illegible] [illegible] habente except[illegible] que possid[illegible] donec [illegible] be[illegible] sump[illegible] co[illegible].

[illegible]uorum fidem *Ioannem Altringerium*, *Baronem*, & *Reinhardum de VValmerode*, consi[illegible]iar[illegible] t[illegible] n[illegible]o, nominav[illegible]mus, [illegible] [illegible]n, & [illegible]xecutivè proced[illegible] omn[illegible] g[illegible] [illegible]utoritat[illegible] plen[illegible] p[illegible]ten[illegible] *Cæsarea* [illegible] [illegible]amenti, q[illegible] b[illegible] *Adolpho Friderico* & *Io. Alberto*, [illegible] *Ducibus Megap[illegible]litanis*, o[illegible] [illegible] plenit[illegible].

S[illegible] vobis o[illegible] [illegible] vul[illegible] [illegible]m, sive excu[illegible] mo[illegible] g[illegible], a[illegible] par[illegible], & *Fridlandiæ Duci* [illegible] qu[illegible] [illegible], [illegible]nibus, [illegible] in pœnas, d[illegible] les, incurr[illegible]t, vos, v[illegible] ac per[illegible]ere, malimus. Ol[illegible] bus, & [illegible] debit[illegible] no[illegible] [illegible] p[illegible] mal[illegible]

I[illegible]

III.

Fri[illegible]ndi instructio, suis, in Ducatum Megapolitanum, juxta emissis, subdelegatis, sive adjunctis, data.

HÆc nova diu̅n Fridlando quæsita foret exalta[illegible], non destitit ille [illegible] quo[illegible] adjungere cõsiliari[illegible], & ministr[illegible] quos [illegible] quenti potestate pro [illegible] nata, instruxit. Nempe, se quoque omnibus declarare, contestatumque [illegible] ere, inquit, quo pacto *Cæsar* indul[illegible] ntissimu[illegible] um officiis sui[illegible], in comp[illegible] [illegible] nd s hostibu[illegible] um [illegible] bditis ad [illegible] nam obedi[illegible] am r[illegible] voca[illegible], hu[illegible] pr[illegible], nec non impe[illegible], a se in [illegible] ones f[illegible] s, haud [illegible], permotu[illegible], sibi, suisq[illegible], a[illegible] oc[illegible] m, aliisque [illegible] egibus, t[illegible] m [illegible] ionis, [illegible] d bi tum *Ducatum Megapolitanum, Principatum Vandalorum, Comitatum Sverinensem, Rostochium, & Stargardiam*, d[illegible] nastias, una cum e[illegible] pertin[illegible] nt[illegible] s [illegible] bus, [illegible] ibus, ac requisitis, omnibus, p[illegible] o[illegible] t ha[illegible] mus [illegible] ro[illegible] inciæ sub *Adolpho Friderico & Ioanne Alberto*, [illegible] uc[illegible] is, [illegible] orum[illegible] mque antec[illegible] ss[illegible] us, fuer[illegible] [illegible] rtu[illegible] oris loco pe[illegible] c [illegible] sumptib[illegible], ta[illegible] m mini[illegible] [illegible] plen[illegible] foret, si [illegible], ac tr[illegible] quidem [illegible], ut *Cæsar* [illegible] os etiam di [illegible] [illegible] m hinc apud [illegible] *apolitanos* [illegible] res, senatores [illegible] que [illegible] vere, in[illegible] [illegible] s [illegible] ust[illegible] *Cæsaris* pleni[illegible] po[illegible] ssionem, prout in [illegible] nt. ut[illegible] que [illegible] quoq; [illegible] rebu[illegible] minus ipse quod [illegible] hibitum, una mitte[illegible] *Henricum, de S. Iuliano, Baronem, &* [illegible] *Luderum, & Henricum Niemannum*, [illegible] *iuream*, hos jurecon[illegible] ultos, hac [illegible] *Cæsaris* illas in part[illegible] uo [illegible] p[illegible] loci[illegible] que, ac vic[illegible] præs[illegible] n tarent, *Ducatus Megapolitani Principatus Vandalici, Comitatus Suerinensis, Rostoch[illegible], & Stargardia*, [illegible] stiaru[illegible], us possessioni [illegible] nderent [illegible] t[illegible] superioris, quàm inferioris, ordinis [illegible], tergiversantes, ac jurare recu[illegible] m[illegible] d[illegible] *Cæsaris*, ab offi[illegible] removerent, e[illegible] m in [illegible] alios substituerent, a suinmam, om[illegible] d[illegible], quæ ips[illegible] silice[illegible], coram eis [illegible] per[illegible].

Nec d[illegible] e co[illegible] fessioni consueta apud forens[illegible] m[illegible] lat, h[illegible] structionem e[illegible] r[illegible] me[illegible] qu[illegible] potestatem, atque, u[illegible] pot[illegible] qui dem præsent m c[illegible] m, t[illegible] am concep[illegible] is hic ver[illegible] a, a[illegible] riora, ea[illegible] nc ad act[illegible] ext[illegible] di & posse, & [illegible] d[illegible] his, & ministr[illegible] ar[illegible] e lege port[illegible] cautum e[illegible] d[illegible] et Ducem [illegible] lorum a[illegible] nes, in p[illegible] o[illegible] untur, m[illegible] n ap[illegible] b[illegible] versarios, & [illegible] nan[illegible] n[illegible] uc sint futuri, [illegible] d[illegible] h[illegible] bus omnibus de bona, & sinc[illegible] p[illegible]

IV.

A Cæsaris legatis Gustrovium [illegible] itantur Ducatus Megapolitani ordines, ac subditi.

POst aqua[illegible] e[illegible], ex *Cæsaris* m[illegible], in provinc[illegible] *Megapolitanam* perve[illegible] t l[illegible] gati, *III. Non. Aprilis*, or[illegible] [illegible] tosque, *Gustrovium*, indi[illegible] [illegible] enven[illegible] u, [illegible] peru[illegible] t. C[illegible], quos hinc inde divu[illegible] [illegible] e hujus [illegible] odi. Nimirum *Cæsarem* eo ul[illegible] sese a[illegible] leg[illegible] [illegible] mandatis de[illegible] it ent [illegible] cet, & *Ducatus Megapolitani, Principatus Vandalorum, Comitatus Suerinensis, Rostochii, & Stargardia*, regionum ordines, subditosque, indi[illegible] convent[illegible], convocarent, confluentibu[illegible] que *Cæsaris* voluntatem, & quid hoc temp[illegible] desi[illegible] net, ap[illegible] [illegible] lan[illegible] rem sc[illegible] *Cæsaris* mand[illegible], cu[illegible] us g[illegible] a[illegible] n[illegible] præ[illegible] nt[illegible] rum [illegible], il[illegible] [illegible] is, sacratiss. *Cæsari*[illegible], in[illegible] [illegible] recip[illegible] re, non pe[illegible] nes apud *Gustrovium* bono[illegible] sese sist[illegible] rent ip[illegible] smet, de[illegible], & [illegible] m, *Cæsaris* sui[illegible] arent[illegible] N[illegible], tam f[illegible] rtunis, [illegible] itemque juri[illegible], ac [illegible] vilegiis, privandos esse. Prout ergò ob[illegible] ntibus debe[illegible] tur *Cæsaris* gratia, ità repugn[illegible] ntibus pœnas, [illegible] tra remissionem, venire exspectandas.

V.

Conventu coacto, Cæsaris proponitur decretum, & sententia.

NOn potuit hoc fulmen non terrere *Megapolitanos* nec la[illegible], & cives. Tamet[illegible] igitur expavescer[illegible] nt, rei nov[illegible] tat[illegible] tanquam sydere, perculsi, ni[illegible] ilo[illegible] nus stato die, tam nobiles, quàm ignobiles, pl[illegible] is v[illegible], pœnæ metu *Gustrovium* accel[illegible] arunt. Conventum ubi sic esset, porrò cujus[illegible] conv[illegible] cos a[illegible] c d[illegible] ane in sententi[illegible] m, ape[illegible] riti[illegible] N[illegible] è [illegible] tos, inquiunt, ha[illegible] cam in[illegible] vi[illegible] mi[illegible], delatos[illegible] ue, ex mandato *Cæsaris*, [illegible] fu[illegible] que, [illegible] tis passim co[illegible] [illegible] con[illegible] t[illegible] m[illegible] e e[illegible] ad omnium n[illegible] un n[illegible] sive erro[illegible], [illegible] xcusationi, fo[illegible] h[illegible] tum divulgare cu[illegible] arint. Jam s[illegible] n [illegible] se, ut obedi[illegible] ntiam, & st[illegible] orum, qui [illegible] numero edi[illegible] fuissent au[illegible] entes, ac confluxi[illegible] t, *Cæsari* humilimis verbis [illegible] prædicare, ex adverso repugnantium morosi[illegible] m excusar[illegible], ac laudare, minus velint, pos[illegible] sint. Illi igitur gratiam, hi pœnam, e[illegible] tam. Eòpte respectu haud am[illegible] ger[illegible] legato[illegible] cut jam, quoad congr[illegible] ndi studium, *Cæsari* [illegible] mis[illegible] sime morem ge[illegible] dent, deme[illegible] s quoq[illegible] seve[illegible] æ *Cæsaris* voluntati, ac sententiæ se con[illegible] piant.

Illud autem *Cæsaris* esse decretum, illam s[illegible] ntentiâ, Postea quâ *Cæsar* jure plenissimo, inprimis jure belli & retentionis, *Ducatū Megapolitanū, Principatū Vandalicum, Comitatum Suerinensem*, item [illegible] *Rostochii, & Stargardia*, dyn[illegible], occup[illegible] um Ducatum, i[illegible] m *Principatum*, illum *Comitatum*, [illegible] que *dynastias*, & regi[illegible] s, eo prorsùs tenore, [illegible] ctionis

ctenus sub *Megapolitanis* fuissent *Ducibus*, ex autoritate *Cæsarea* augustissima, tam pro officiis, ac meritis *Cæsari, Imperioque*, præstitis, quam pro [illegible] bus in copias militares erogatis expensis, pignoris loco, cedere, tradere, ac transferre, in *Albertum Fridlandiæ, & Sagani, Ducem, Cæsaris Archistrategum, & per Oceanum Balthicum Archithalassum*, generalem, videlicet [illegible] diu *Dux* præfatus regionum illarum possessione, [illegible] alibus, reditibusque, frueretur, [illegible] de sumptibus bellicis ipsi integre [illegible] esset.

Ut igitur hæc res ad effectum spectare, [illegible] numque prædictarum possessiones, ac jura, *Fridlandi Duci*, dicti loco pignoris, conferri quirent, *Cæsar*, [illegible] legatum, atque executores, clementissimè nominavit, [illegible] hoc efficeremus, *Ducemque* præfatum in illarum regionum plena possessione, *Cæsaris* nomine, poneremus, eundemque, vel subdelegatos ejus, solenniter immitteremus, juxtà vos, a prioribus juramentis absolventes, in *Fridlandiæ Ducis*, vel [illegible] consiliariorum [illegible], verba adigeremus.

Q[illegible] muneris, atque officii [illegible] [illegible] Cæsarei leges im[illegible] omnibus, ac singulis, contestatum [illegible] imus. Atque huc nomine, ex augusta *Cæsaris* autoritate, ac potentia, *Henricum de S. Iuliano, Baronem & Equitem*, militiæ *Cæsareæ* tribunum, pariterque *Iustum Luderum*, & *Henricum Niemanuum*, nomine *Fridlandiæ Ducis*, in præfatum *Ducatum Megapolitanum, Principatum Vandalorum, Comitatum Suerinensem, Rostochii, & Stargardiæ* ditiones, pignoris illius loco, solennissime immittimus, possessionemque illis plenariam conferimus. Vos verò, eadem autoritate *Cæsarea*, omnes, & singulos, omni meliori modò, & forma, à juramentis absolvimus, utque in verba *Fridlandiæ Ducis*, illiusque subdel[illegible]torum, citra tergiversationem ullam, jurate [illegible], cohortamur. Huic sacratis. *Cæsaris* sententiæ, ut absque mora, & excusationis, interventione, pareatis, æquum est. Nisi vos, vestrosque, [illegible] periculis, ac pœnis [illegible] diplo[illegible] gatis, involvere [illegible] quod [illegible] futurum [illegible] [illegible] itemque [illegible] [illegible] esse, ut magis *Cæsaris* [illegible] præcon[illegible] æquissimi [illegible] indignationem, ac severitatem, experiri velitis.

VI.

Fridlandicorum subdelegatorum sub conventu sermo.

H[illegible] *Cæsaris* legatorum [illegible] ra po[illegible] *Fridlandi* pariter, & subd[illegible] nomine *Iustus Luderus* [illegible] quidem, inquit, [illegible] imprimis [illegible] *Fridlandiæ Duci* [illegible] expeditionem [illegible] *Ducatum Megapolitanum* [illegible] Vandalorum [illegible] Comitatum Suerinensem, Ro[illegible] diæ [illegible] [illegible] *Fridericus* [illegible] *Ioanne* [illegible]

to, fratribus, *Ducibus Megapolitanis*, hæc provincia fuisset possessa, [illegible] propter [illegible] illos esse a *Cæsare* legatos, qui hanc [illegible], [illegible] autoritate *Cæsarea*, executive [illegible] cumberent. Illos nunc has in partes cum mandatis descendisse, conventum indixisse, *Cæsaris* decretum [illegible] proposuisse, a juramentis [illegible], civitat[illegible] subditos, sol[illegible] ab[illegible] ex ad[illegible] so in verb[illegible] *Fridlandiæ Ducis* jurare [illegible], [illegible] provinciæ to[illegible] possess[illegible], una cum [illegible] requisitis, [illegible] præfatum *Fridlandiæ Ducem*, [illegible] tul[illegible]

Tametsi [illegible] *Fridlandiæ Duci* nil [illegible] gratius [illegible] adire, [illegible] ipse potuisset, [illegible] gravi[illegible] sis, expeditionem bellicam [illegible] ditum esse. [illegible] suo nomine, un[illegible] potestate plenissima instructis, [illegible] [illegible], *Henricum, Baronem de S. Iuliano* [illegible] militiæ [illegible], ac *Ducatus Megapolit*[illegible] natorem, itemque *Henricum Niemannum*, [illegible] *Luderum*, eo fine, tam [illegible] *Ducat*[illegible] *catus Megapolitani*, ext[illegible] lationem, nomin[illegible] hæredum, utiliter, & [illegible] niter, ac gratant[illegible] quest[illegible] exigerent.

Quæ [illegible] vera de vol[illegible] in præf[illegible] leg[illegible] n[illegible] for[illegible] nullum [illegible] dato, *Cæsar* [illegible] ac[illegible] con[illegible] sime [illegible] *Cæsaris* [illegible], fortunarumque, & salu[illegible] ac prompt[illegible] q[illegible] ur. Ita [illegible] *Fridlandiæ Ducis*, [illegible] *P. Iulij*, [illegible] gratiam [illegible] re, [illegible] tanquam propriam conciliare, [illegible] suam [illegible] opera, & commendatio[illegible]

VII.

Proceres & Equestres, Megapolitani, pro exe[illegible] tione, litteris interveniunt.

NOn poterat non præf[illegible] *Megapolitanos* [illegible] ac eo[illegible] omni[illegible] spe[illegible] Qua[illegible] vel[illegible] tamen[illegible] g[illegible] [illegible] viss[illegible] [illegible] rum [illegible] *Cæsari* [illegible] *straviam* [illegible]

sive potestate plenissimâ pollentibus, tùm, præeunte propositione illa vestrâ, didicimus. Ut, dùm hunc usque in diem delibetandi spatium nobis indulsistis, gratias pro hac humanitate vobis deberi, confitemur lubentes.

Ad rem ipsam verò quod attinet, non absque intimis doloribus ad animos confusi, & attoniti, admittimus, nempè *Adolphum Fridericum*, & *Ioannem Albertum*, *Duces Megapolitanos* dominos nostros, eò usque offensum *Cæsaris* numen experiri, ut è decreto, & mandato, *Imperii* capitis, jam nunc *Ducatum Megapolitanum*, *Principatus Vandalorum*, *Comitatus Swerinensis*, *Rostochii*, & *Stargardiæ*, dynastiæ, unà cum omnibus requisitis, juribus, ac reditibus, nunc & olim, acquisitis, possessisque, pignoris loco, solenniter transferendus sit in *Albertum*, *Fridlandiæ*, & *Sagani*, *Ducem*, *Cæsaris Archistrategum*, atque *archithalassum*, generalem, dominum nostrum, quousque sumptus, ab eo in rem militarem collatos, sufficienter refundi contigisset. Eapropter, atque ut hæc provinciæ translatio effectivè procederet, vos missos esse, cognovimus, ut eadem operâ nos omnes, & singulos, a veteri juramento, quo præfatis illis *Megapolitanis Ducibus*, dominis nostris, obligamur, absolvatis, inque verba *Fridlandiæ Ducis*, ex autoritate *Cæsarea*, adigatis. Neque hoc perfunctorie a vobis injunctum est; Sed severa ex legepostulatis, citra ullam excusationis, aut moræ, interventionem, illud omne a nobis impleretur, nisi velimus in clementiam *Cæsaris* peccare, pœnasque d[illegible]plomate e[illegible]pressas, atque ultima, quæque, citrà ulla[illegible] mi[illegible]ionem, experiri.

Iam tec[illegible] è novimus, decreto, & voluntati *Cæsaris*, submissa, debitaque cum reverentia, morem gerendum [illegible]e. Sed isthoc saltem demisissimè deprecamur, quod de juramento præcipitur. Quam n. gravis, & edura lex illa sit, vetus juramentum, ejurare, & oppidò in nova vota transire, neque vobis, pro æquitate vestra, obscurum esse poterit.

Profectò ita est, ut, sub *Ducum Megapolitanorum* prosapia, à tot ætatibus, nos, majoresque nostri, hæreditariis juramentis identidem devincti, radices egerimus. Ut jam a mille ann[illegible]s, [illegible] [illegible]dem, è gentilium tenebris, enarrabili *Dei* misericordia, ad hanc lucem, diviniique *Numinis* cognitionem, emerserimus. Ut etiam nosmet, in majoribus nostris, sub iisdem *Principibus* illis, ad *Romani Imperii* præeminentiam, ac splendorem, accesserimus. Trecenti enim numerantur anni, ex quo tempore, sub auspiciis *Caroli IV. Imp.* solennibus cum regalibus, ac juribus, hæc provincia accessit *Imperio*. Ab eo intervallo sic [illegible]idem *Ducum Megapol.* virtus, ac dignitas accresc[illegible] notata est, ut etiam præcipui *Reges*, *Electores*, *Principesque*, consanguinitatis jure, & vinculo, hanc gene[illegible] [illegible]tam illustrarint.

Eas nunc *Ducum Megapolitanorum* adoreas, virtutes, ac dignitat[illegible]s, dùm diligenter excutimus, quibus o[illegible]m inde hùc-u[illegible]que *Cæsarum Romanorum* gratiam, laudemque ab *Imperio*, promeruerunt, subit, etiam modernos *Duces* hos nostros eosdem fore, qui *Cæsarem* [illegible] undecunque graviter offensi, iram placar[illegible], d[illegible] [illegible]que veniam, præeunte deprecatione submi[illegible], obtinere, queant. Dùm enim [illegible]quissimis h[illegible] temporibus *Cæsareæ* gratiæ fontes aliis per *Imperium Principibus*, *ordinibusque* recludi acciderit, nolumus dubitare, venas ejusce limpidissimæ scaturiginis ità defectas esse, ut *Austriacæ* clementiæ aureos, ac benignos, latices amplius fundere haud possint. Ita enim *Imperatorii* gloria crevit hactenus, ità passim deprecari cœpit, ut, ist-hûc fiunt gratiæ, veniæque, factura non sit.

Ad *Fridlandiæ Ducem* quod attinet, haud languidiùs speramus futurum, ut respectu expensarum, in *Cæsaris* copias factarum, *Duci*, dominique nostri, eas rationes fiunt ituri, quò, interveniente *Cæsarea* moderatione, quantum præsentis tempestatis, & provinciæ bello exhaustæ, status admittit, ex æquo, bonoque, ut ajunt, satisfieri possit. Neque de eo dubium superest, quàm primum *Cæsar* in gratiam cum *Ducibus* nostris redierit, illos eam operam, sine labe, deinceps daturos esse, ut super hujus provinciæ, fide, *Imperio* debita, ambigendum non sit. Et, si maximè de constantia provinciæ controverti quitum sit, eo eventu nos omnes, & singuli, in verba *Cæsaris*, atque *Imperii*, sacramentum jurabimus. Et, quicquid *Cæsar* jusserit, tanquam legitimi gladiatores, domino illi corpora, animasque nostras, religiosissimè addicemus.

Proindè, cum extra dubitationis aleam ponamus, præfatos *Duces* nostros, præcisâ omni morâ, illud acturos, ut, intercessione præcipuorum *Imperii Electorum*, ac *Principum*, *Cæsari* quantò ociùs reconciliati, ac, submississimâ præeunte deprecatione, in gratiam reverti, queant, eam in rem, ad vos, ô Legati, hæc nostra, ex animis intimè confusis, ac dolentibus, spectat demissa oratio, velletis hanc, ipsâ necessitate nobis impositam, humilimam deprecandi rationem, ad animos benignè admittere, ad *Cæsarem* humanissimis verbis referre, & donec *Cæsar* aliud denuò statuat, ad trium mensium intervallum, præsentem, executionem extrahere, eâdemque operâ *Fridlandiæ Ducis* consiliariis ejusce rei suspensionem gratiosè persuadere.

IIX.

Proceres, & Equestres, Megapolitani, in Fridlandi verba jurant.

SEd nihil illâ interventione obtentum tùm quidem fuit. Legati enim decreto, ac mandato, *Cæsaris* strictè inhærentes, effectum executionis urgebant. Ità metu pœnæ, in ordinem redacti proceres, subditique, cùm mora omnis præciderctur, cervices submiserunt. Formula juramenti talis erat: Ex augusti *Cæsaris* decreto, mandatoque, juxtàque relaxatione præeunte ejusce juramenti, quo nuper *Adolpho Friderico*, & *Ioanni Alberto*, *Ducibus Megapolitanis*, astricti eratis, ut solenni factâ *Ducatus Megapolitani* translatione, & immissione, jactâ dexterâ omnes, & singuli, juramenti sacramentum, per duorum digitorum elevationem, *Deo* in testem advocato, & sancto ejus *Evangelio*, jurabitis, vos deinceps *Alberto*, *Fridlandiæ*, ac *Sagani*, *Duci*, *Cæsaris Archistratego*, & per *Oceanum Archithalasso*, omnem fidem, obedientiam, ac submissionem præstituros esse. Hoc nomine consiliis, adversus *Cæsarem*,

 atque

atque *Imperium* fabricandis omninò renunciabitis. Erga *Fridlandiæ Ducem* verò, vel in illius absentia, ergà *Henricum, Baronem de S. Iuliano*, vel vicarium quemcunque alium, sic vos ordine, atque ex lege, geretis, prout subditos fideles, & obedientes, condecet. Ea enim, qualis autẽ *Megapolitanis Ducibus* præstita est, fides à vobis exigitur. Dicite igitur exertis vocibus, digitis primoribus in altum sublatis: Quæcunque nobis omnibus, & singulis, jam prælecta sunt. Illis igitur ut satisfiat, curabimus; Ità nos *Deus*, & sanctum juvet *Evangelium*.

IX.

Recessus, super immissione Fridlandi in Ducatum Megapol. & Equestrium, subditorumque, novo juramento, publicatur.

PEractis illis solennibus, *Cæsaris* legati, sub abituin, certâ quadam injunctoriâ (forenses recessum vocant) huic translationis actui clausulam imposuerunt. Sic autem tùm in tabulas relatum est: Postea quàm *Ferdinando II. Imp.* victori, pio, felici, complacuisset, ex caussis urgentissimis, *Ducatum Megapolitanum, Principatum Vandalicum, Comitatum Suerinensem, Rostochii, & Stargardia*, regiones, unà cum juribus, ac requisitis, quibuscunque, ex jure belli, & retentionis, pignoris, atque hypothecæ, loco, solennissimè conferre in *Albertum, Fridlandiæ, ac Sagani Ducem*, de *Cæsare*, & *Imperio*, fortibus ausis, ac factis, ut etiam sumptibus in legiones erogatis, præclarè meritum, utique hanc in rem nominatos, missosque, esse ex aula *Cæsarea* legatos, qui apud *Gustrovium* proceres, equestres, ac subditos, indicto conventu citâssent, citatis, ac comparentibus, *Cæsaris* voluntatem, & decretum, aperuissent, juxtàque omnes, ac singulos, à juramento, quo *Adolpho Friderico, & Ioanni Alberto*, fratribus, *Ducibus Megapolitanis*, devincti erât, solenniter & totaliter absolvissent, inprimis *Principatus*, regionesque prædictas, in *Albertum, Fridlandiæ Ducem*, atque illo absente, in *Vicarium* ejus, solennissimis cum ceremoniis, & ritibus, contulissent, illum in possessione, & jurisdictione, plenissima posuissent. Proindè, antequàm hæc omnia solenniter, atque ordine, impleri contingerêt, proceres, equestresque, ac civitates, in caussa tàm gravissima, transumpta, mandati *Cæsarei*, inprimis etiam deliberandi spatium, humiliter corrogarunt. Non quod *Cæsaris* decreto (id quod abesset, *Deo* teste, a se longissimè) repugnare conarentur, sed ne præcipitanter, atque inconsideratè, egisse, insimulari possint. Non potuit illis negari tàm concinnum desiderium. Dùm autem ulteriùs moræ extensionem, executionisque instantis suspensionem, protelare perrexerunt, indulgeri ipsis hæc interventio minimè debuit. Sic ad solennia factus progressus. Ut tàm prædicti proceres, equestres, ac civitates, à priori juramento solenniter absoluti, in novum adigerentur sacramentum, quàm in prædictos *Principatus*, regionesque, una cum omnibus regalibus, dignitatibus, juribus, reditibus, ac requisitis, quibus hucusque superiores *Duces Megapolitani*, usi fuissent, *Dux Fridlandiæ*, sive illius *Vicarius*, ac gubernator, plenissimè immitteretur.

Secundùm hæc, quod superest, nomine *Cæsaris*, inculcatur etiam atque etiam prædictis proceribus, equestribus, ac civitatibus, adeòque in universum subditis quibuscunque, deinceps nullum magistratum alium, præter *Albertum, Fridlandiæ Ducem*, sive ejus *Vicarium*, venerarentur, sed huic uni soliquc obedientiam, fidem, submissionemque, debitam dependerent. Hoc enim tàm *Cæsaris* severa mandati lex postulat, quàm homagii, recèns depositi, sanctitudo exigit. Atque hæc nunc, & deinceps, regula, hæc norma esto! Quo de legati *Cæsaris* optime sperant, fore, ut a proceribus, equestribus, & civitatibus, Germanâ, sinceraque, fide omnia impleantur. Quo nomine hanc injunctoriam, sive recessum, sub exemplis communicare, propriaque manu, & sigillo, corroborare, cœperunt.

CAP. III.

De Pomeraniæ Ducis periclitatione. Pariterque Electoris Saxoniæ, super milite Cæsareano, querimonia.

I.

Dux Pomeraniæ ad Cæsarem legatos mittit, super molestiis, atque exactionibus, militaribus, quiritaturos. Pro eo apud Cæsarem litteris intervenit Elector Saxoniæ.

IAm luculenta *Ducatus Megapolitani*, indulgentissimi *Cæsaris* benignitate, accessio nondùm videbatur immensæ *Fridlandi* cupiditati satisfacere. Ditatus abundè, sed nondum satiatus erat. Quo majores consequebatur opes, cò s[...] didiores sectabatur. Itaque, prout rumor [...] rebat, etiam in amplissimum *Pomeraniæ Ducatum*, maritimis portubus locupletem, circumf[...] [...] culos. An, more ingenii humani, etiam objecta illa in proximo præda, potiri liceret.

Itaque, quod provincia, dives, ampla, ful[...] promitteret aurum, hostis erat. Inprimis, q[...] maris imperium polliceretur, classibus parand[...] opportuna, eo magis *Fridlandi* ridebat. Q[...] cùm in universam r[...] ionem copias infudiss[...] vix [...] si *Duci*, ejusque sedi, parceret, legionib[...] [...] clamat, pleraque licenter, ac ptoterve, g[...] tibus,

tibus, *Dux*, hactenus *Cæsari*, & *Imperio*; fidelis, necessitatis durâ lege compulsus, ad aulam *Cæsaris* legatos dimisit, super ultimis, quibus afficeretur, molestiis, apud *Imperatorem* quiritaturus.

Hi per iter in *Saxoniam* deflectentes *Electori* necessitatem *Ducis* sui exposuerunt, simulque exorârunt ad *Cæsarem* eam in rem intercessorias. Quæ fuêre ejusmodi: *Imperatori Elector Saxoniæ* S. Invictissime *Cæsar*! Ecce! *Bogislaus*, *Dux Pomeraniæ*, frater, affinis, & compater, meus, ad aulã tuã legatos ire jussit, super ultimis ferè, quibus a legionibus militarib' urgetur, molestiis querelarũ catbenam deducturos. Qui cum in mandatis haberent, me ut in itinere convenirent, ac de *Pomerania* tropicis erudirent, haud difficulter à me in alloquium admissi sunt. Illud igitur, tàm ex illorum deductione, quam eventu ipso, confirmare possum, hactenùs *Pomeraniæ Ducem* fidelis *Imperio Principis* partes constanter executum esse. Nam leges, a superiori *Saxoniæ Circulo* apud *Lipsiam*, *Anno M. DC. XX.* pa[illegible]as, & à *Cæsare* approbatas, hactenùs observavit, toto motuum istorum per *Imperium* gliscentium tempore fœderibus, [illegible] que id genus armorum præparat[illegible]nibus, sese abstinuit, *Imperii*, & *Circuli*, nec[illegible]itatem, portus maritimos diligenter communivit, immissisque præsidiis sic quidem firmavit, ut nequicquam indè vel *Cæsari*, [illegible] *Imperio*, vel huic etiam *Circulo*, periculi hactenus constatum si[illegible]. Immò verò neque id languidè, a[illegible] obiter, eg[illegible]s est. Sed portuum, & claust[illegible]orum, d[illegible]fionem, absque mi[illegible]ione, continuavit. Ut tame[illegible] exiu ipse cum subditis ad incitas redactus videri possit, nihilo-minùs iis omnibus sic constanter adhûc dum Incumbat, ut, *Deo* favente, propriis portò viribus conservare velit.

I[illegible]a nunc *Ducis* est fides, illa constantia. Sed, quibus præmiis hæc i[illegible]ius merita, compensari accidat, in medio extat. Nec nisi ingenti dolori ma[illegible]ria prabetur. Eum enim in modum universa *Pomerania* a copiosis, & quidem equestribus, legionibus inundatur, tam ipsi quam milit[illegible], vix in paucas septimanas [illegible]mm[illegible]tus, atqu annona, suppetat. Usque ad[illegible] præ[illegible]æ [illegible]u[illegible]um omnes occupatæ tenentur, ut ipse vix [illegible] d[illegible]a h[illegible]a, stativaque, abarcere valeat, ut in Arc[illegible]ua, tan[illegible]uàm in carcere, concludatur. Si jam fortunam [illegible] cum istis, qui manifesta in *Cæsarem* arma tu[illegible]en, conferat, liquet, [illegible]um multo, quam hostes, gra[illegible]us affl[illegible]gi. Istis exactionibus, superpondii loco, accedit, ut q[illegible]am *Maris Balthici*, hactenus sub te[illegible]pe[illegible]mento conservata, commercia satiscant. Unde *salis, halecum, aromatum, ferri, pannique*, penu[illegible]iam sequi necesse est. Ut tam *Cæsaris* re[illegible]na & pro[illegible]iæ hæreditariæ, quibus hæc cornucopia h[illegible]nùs obtigisset, hunc defectum graviter laturæ sint. Ut etiam id genu[illegible] numerosæ legiones, post [illegible]stam, destructamque, *Pomeranam* provin[illegible]ndem *superiorem Saxoniæ Circulum* affligere[illegible]que locorum, apud insontes, belli sedem [illegible]ant.

Hæ[illegible], ô *Cæsar*, super quibus *Dux* me comp[illegible]re, u[illegible]tere[illegible]one meâ ab id genus ul[illegible]timis pen[illegible]us [illegible] levari quitus esset, suos d[illegible]pr[illegible]t. S[illegible]m igit[illegible] genus molestiæ non [illegible] famem, rerumque omnium inopiam, quàm interitum, [illegible], tùm equidem præfato *Duci* int[illegible]m hocce testimonium perhibere debeam, eum hactenus intra *Circuli* leges, ac cancellos permansi[illegible]e, ad admonitionem meam, utpote a *Circuli Archistratego* profectam, portus ac claustra maritima, diligenter obsirmâsse, ad summam, omnia, quæcun[illegible]ue a fideli *Imperii Principe* postulantur, d[illegible]t [illegible]e, hac de re consentaneum cr[illegible]us, t[illegible] h[illegible] constantiæ *Princeps* hæc illa ista ut pateret[illegible]r. Etenim compertum habeo in *Principatum* illum tredecim integras equestris pedestrisque militiæ legiones infusas esse. Neque hoc ad perditionem satis. Sed tantam insuper calonum, qui castra sequuntur, turbam superaccedere, ajunt, ut numerum ipsarum legionum penè adæquare notetur.

Res hæc cùm ergò absque exemplo excurrat, & sufficientis pœnæ locum explere [illegible]neat, sicubi hoc rigore in manifestum catur ho[illegible]n, non invenire satago, quid *Cæsarii*, quid *Imperii* rebus emolumenti acced[illegible]t, si una, post al[illegible]n, provincia hoc pacto devastari, perdique, debeat. Nisi e[illegible]nito præsens fiat remedium, interitus oppidò, ut sequatur necesse est. Jam tùm enim subditi, relictis ædibus, prædiisque, flebile in exilium ejiciuntur, ager, cum regionibus, devastatur, reditusque intercipiuntur, undè *Principes* depauperari proclive est. Inprimis vero equidem non p[illegible]um non graviter perturbari, dùm ante oculos est *Saxoniæ superioris Circulum*, hactenùs ad demonst[illegible]ndam *Cæsari* integerrima[illegible] devotionem nihil reliqui facientem, ità in præsentiarum premi, ut quadraginta equestrium, ac pedestrium, mil[illegible]ia intrà se alere ad[illegible]t[illegible]r. Ut de exa[illegible]ionibus nihil dicam. Quibus ita quidem e[illegible]off[illegible]tur, ut neque verbis efferri, nedùm litte[illegible]is [illegible]xprimi, hic dolor valeat, Per fidem! ea mi[illegible]ra hujus *Circuli*, hactenus par *Electorum* foventis, facies est, ut videri possit, fidelitate, ac constantia, sua, nihil nisi pœnas promeruisse.

Quæ sicubi ejus extent generis, ut *Ducis* petiti[illegible]me s[illegible]btrahere ne potuerim quidem, ecce! pro [illegible]o *Cæsarem* [illegible] missè interpellare non dubitavi. Q[illegible]uam nihil ambigam, fore, ut *Cæsar* al[illegible] per[illegible] sei[illegible]va[illegible]on[illegible]m *Ducis* propendére, simulatque co[illegible]m superæ *Mülhusensis* diætæ *Electoralis* ad animum [illegible]dmittere, velit. Idcirco eò dirigitur demi[illegible]a hæc oratio mea, *Cæsar* nempe legatos clemẽter audire, *Duci* f[illegible]dei securus esse, militem e provin[illegible] de[illegible]ucere, tamq; subditis, quam legionibus, extrema famis necessitate laborantibus, maturiùs occurrere, dignaretur. Jam enim obedientia *Ducis* vel[illegible] inde luculentissim[illegible] contestata est dum ultrà men[illegible]es tr[illegible]s[illegible]amq; in[illegible]o capitu[illegible]nem, onus istu[illegible] *Aetna* fere, quod ajunt, gravius, perpessus fuit. Quod si deniq; ve[illegible]x, vel ratio, belli haud admittat, ut turbæ omnes illico deduci possint, illa saltem adhiberetur ratio, quo sub certo, neq minù idoneo, moderamine, huic necessitati iretur ob[illegible]iam. Sicque *Cæsarem* fidelium *Principum* querelas modò non libenter audire, sed illis clem[illegible]ute[illegible]p[illegible]t[illegible]elle, appareret. Et hoc est, quod *Dux* officiis [illegible]ter stud[illegible]bit demereri. U[illegible] et alte[illegible] causa, [illegible]bse[illegible]o, fide, at[illegible]e in[illegible] te, meâ *Cæsari* [illegible]urgere [illegible] tissimus.

II.

Pro Electore Saxoniæ, etiam sua sub provincia, super oneribus militaribus, conquerente, apud Cæsarem intervenit Elector Bavariæ.

HÆc in verba ubi *Saxoniæ Elector*, pro *Pomeraniæ Duce*, interv[illegible] pol[illegible] ipsi in propriis ditionibus a milite C[illegible]sareo no[illegible] m[illegible] inteniora [illegible] cœpit. Ita[illegible] ille ferè & i[illegible]se apud *Cæsarem* paratio opus habere visus est. Quæ res, post tot præ[illegible]ta *Cæsari* officia, *Electorem* vehementer pupu[illegible]. Dum ergo *Cæsarem*, propria in caussa, interp[illegible] non velit, apud *Bavariæ Electorem* non perfunctoriè conquestus est. Hic igitur directis ad *Cæsarem* codicillis *Elect. Saxoniæ* caussam diligenter [illegible] tum egit: Ut *Cæsarem*, inquit, demissè interpellem, hoc fides, hoc constans erga illum devo[illegible] [illegible] ut etiam juramenti sanctitudo, q[illegible] [illegible]ari, qu[illegible] *Imperio*, addictus sum, me c[illegible] impellunt. [illegible] enim ea, quæ rei publicæ adversari, [illegible] nodare posse, videbantur non reticen[illegible] [illegible]tant. Sine dubio aut[illegible] m *Cæsari* ob[illegible] n[illegible], q[illegible] pa[illegible]to *Saxoniæ Electoris* provinci[illegible] pote, sub legionum stativis, hybernis [illegible] accidere. Et tametsi pateat, absq[illegible] *Cæsaris*, id genus insolentias, chiliarchis, [illegible]bunis, militaribus exerceri, illud tamen [illegible]odorari licuit, hanc rem *Electorem* [illegible]gnantissimè ferre cœpisse. Cùm enim constans illius fides, atque devotio, tùm *Cæsari*, atque *Imperio*, præstita officia, ac merita, aliâ digna sint hederâ, quam ut [illegible] [illegible]estrat[illegible] auto[illegible]tate *Electorali*, injuriis [illegible] m[illegible]tribus obnoxius e[illegible]e debeat, cum e[illegible]am illorum *Imperii Statuum*, qui quidem adv[illegible] *Cæsarem* v[illegible]us el[illegible] [illegible], atque horum mut[illegible] [illegible] fuerunt, melior habeatur ratio, ut fidelibus immorigeri præferri velle videantur: utiq; proclive est, hanc [illegible] in offensam, ac collisionem, degenerare posse. Maximè, cùm *Cæsar* tàm ab *Electore Saxoniæ* particulatim, quàm à collegio *Septemvirorum* cætero in genere, pro abrogandis ejusmodi militaribus excessibus, jam tùm interpel[illegible].

Ibitùm siquidem promissa quidem, sed [illegible]ctum haud deducta, fit emendatio, etiam [illegible] [illegible]iam demissè rogo, *Cæsar* hæc ad a[illegible] [illegible]epat[illegible] [illegible]r. Sed non hæc a[illegible] aff[illegible] *Cæsari* [illegible] præscribere, ut [illegible] [illegible] ex il[illegible] [illegible]commo[illegible]tatibus, animo[illegible] [illegible]ba[illegible]tationibus, emergere queat, facile [illegible] metu[illegible] [illegible]um [illegible] sit, ni [illegible] tempo[illegible] [illegible] cessibus id genus militari[illegible] [illegible] hunc morbum, de[illegible] [illegible]mos[illegible] be[illegible]nte, in maniam, ac rabiem, p[illegible] [illegible] possit. [illegible] a est *Cæsaris* clementi[illegible] & [illegible] commenda[illegible]. Nec non *Ele*[illegible] [illegible]*sarem* affe[illegible]tus est, ut [illegible] habeat [illegible] *Cæsari* [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inu[illegible],

ut metus sit, si invaleat malum, ne deinceps ii potestate *Electorum*, *Principumque*; fidelium haud sit, huic labi remedium applicare. In tua verò, & *Cæsar*, in tua, inquam, manu est, ut malo non tam nascenti, quam latè serpenti, frœnum injicias. Quo nomine ere tua erit, sicubi *Saxoniæ Electoris*, & autoritate, & meritis intra *Imperium* prævalentis, ea ratio habeatur, qua fidei ejus constantia mo[illegible] non labefactari, sed e[illegible] iam confirmari, sustineat. Ut igitur quamprimum mi[illegible]es è *Saxonia* deduca tur, *Electorique* sat [illegible]at, non t[illegible] opus, q[illegible] [illegible] cesse, est. Quo [illegible] hæc demissa orat[illegible] [illegible] lud enim qu[illegible] *Cæsari* [illegible], *Electori* [illegible] esse possit, nu[illegible] [illegible] ignoro. Q[illegible] [illegible] finio, & tuæ, o *Cæsar*, gratiæ me etiam, a[illegible] [illegible] commendo.

III.

Saxon. Electoris, ad Colaltonium, militia Cæsareæ ductorem, increpatori[illegible].

EO usque, sub *Cæsare* v[illegible]tore, inso[illegible] per *Imperium* militares inv[illegible] luerant, u[illegible] main fere confusionem nihil esset reli[illegible] verò à peregrinis [illegible] [illegible] ductoribus, hoc tam sedulo actum est, [illegible] undique præd[illegible], pecuniasq[illegible], pro[illegible] [illegible]nicas emungerent, ac dep[illegible] *Electores*, *Principesque* in[illegible]to [illegible] com[illegible]ibus suffragiis d[illegible] *perio* sec[illegible]itatem, ac quietem [illegible] proin[illegible], nihil moratus, div[illegible] p[illegible] *Imperium* d[illegible] ni[illegible] legatos, a[illegible] inqui[illegible] mod[illegible] ni[illegible], atque avaritiæ, [illegible] benas inji[illegible]nt, f[illegible] [illegible]orum præv[illegible]nes, & insolentias, ordine inquir[illegible]rent, [illegible] factum, e[illegible] [illegible] vera ex lege anim[illegible] tur, inter [illegible]ros, *Gortzenacha* chiliar[illegible] [illegible]tero quidem [illegible] [illegible]ndo, sed animo effreni, [illegible] insolentiæ, violentiæque, vitium, capitis [illegible] cium [illegible]nte.

Inter[illegible]n, cum neque sic [illegible]xuria m[illegible] [illegible] [illegible] re[illegible]ideretur, & *Colaltonius Comes*, [illegible] hortibus, sive legionibus, *Saxoniæ Duci* [illegible] do molestus esset, ut, tam [illegible] cohortes qua[illegible] [illegible] [illegible] immitte[illegible], non potu[illegible] [illegible] *Saxoniæ Electori*, utpote *Circuli* [illegible] illustrat[illegible] [illegible], cùm ab[illegible] [illegible]aret[illegible], [illegible] movis. Unde [illegible]quent[illegible] [illegible] *Colal* direxit inc[illegible]epat[illegible]. V[illegible] [illegible], inq[illegible] *Philippus*, *Dux Saxoniæ*, [illegible] nost[illegible], & inter cæter[illegible] [illegible]cepit ag[illegible], quat[illegible] [illegible], cohort[illegible] [illegible] d[illegible] [illegible] ad er[illegible] qui[illegible] tur. Quæ cum [illegible]es subditi [illegible] tur non[illegible] odo ad te co[illegible] malum [illegible] [illegible] [illegible] nos corrogavit, ut ex o[illegible] [illegible]archis[illegible] [illegible] [illegible]s, & ne [illegible]cipa[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] *Cæ*[illegible] [illegible] m[illegible] d[illegible]

debeant. Quo nomine te quidem missum esse novimus, hoc ut efficeres. Sed oppidò contrarium emergit, dum modò non veteres cohortes haud deducis, sed novas insuper immittis, malumque malo cumulas. Pro[illegible] ita est, ut hi mores sive degenera[illegible]int, sive hactenùs invaluerint, ut nempe alter, & alter, *Imperii Principibus, Statibusque* prohibi[illegible]e, leges præscribere, immò, quot, quantasque copias, & quousque, recipere, atq; alere, debeant, [illegible]am præcipere, ausit. Itane vilis conditionis *Imperii Principes* esse convenit. Itane *Circuli* archistrategi prærogativa istis nihil est, ut, absq; [illegible]tu, nihil non [illegible]enter in *Circuli* membra perpetretur? Itane, absque *Cæsaris* compellatione, litterisque honorariis, h[illegible]r, ut *Imperii Principes, Ordinesq*, ipsis æquè [illegible] nimæ conditionis subditis? Sed, heu stu! non it[illegible] eges *Imperii*, ut *Principes* nullo penè loco sint, adim[illegible]nt. Non ita privilegia, antiquitùs concessa, [illegible]bus procul[illegible]are fas est. Certè illa fuit *Saxoniæ Ducis*, agna[illegible] nostri, tolerantia, ut abundè fe[illegible]c[illegible]t. Ea verò regio[illegible]s exhaustæ nunc quidem [illegible] d[illegible] us[illegible] re[illegible]ueat. [illegible] *al[illegible]orum, Prin-*[illegible] onil pe in-[illegible] d[illegible] in l[illegible] c nostra [illegible] o, [illegible] rerum tuarum [illegible] c, atq; cum [illegible]onore, [illegible]*que*, h. b[illegible]. Cave igitur, [illegible]p, [illegible]as animi tui [illegible]tentia, *Principis* us imp[illegible]. Sed tu [illegible], hoc est, quo *Cæsar*, [illegible]num [illegible]tione, injun[illegible]t, nitere [illegible] pacto [illegible] novis [illegible] perindnctionib[illegible] p[illegible]re. N[illegible] vel[illegible] super hac [illegible] & cont[illegible], qu[illegible] e in *Imperii Principes* [illegible]uvenit, ap[illegible]d *Cæsarem* co[illegible]ceptissi[illegible] verbis conqueri debeamus. Hæc ne nes[illegible]cs, [illegible] candida erant.

Quid verò tùm *Colaltonius*? I[illegible] mico hoc [illegible]nq[illegible]m [illegible]ere perce[illegible] h[illegible]ma[illegible]is quibus po[illegible] verbis *Elect[illegible]* d[illegible]. Præparata [illegible] idon[illegible] excu[illegible]ne [illegible] se quàm ocissimè [illegible]o[illegible] t[illegible] *Lusat[illegible]a* [illegible]uam *Thuringia*, [illegible] S[illegible] nom[illegible]n [illegible]m earum [illegible]m, q[illegible]s[illegible] d[illegible]o, tramis[illegible] plures insu[illegible]e [illegible]xa[illegible]tor n[illegible] promitteret

CAP. IV.

De Fridlando, Stralesundam infestante.

I.

Fridlandus Stralesundam, maritimam Pomeraniæ civitatem, tentat.

[illegible]Actenus constans erat *Bogislai, Pomeraniæ Ducis*, e[illegible]a *Cæsarem, Imperiumque*, [illegible]s, [illegible]o[illegible]rvantia. Hoc *Fridlando* [illegible]llet illum *Cæsaris* offen[illegible]eruit. Sic enim ausis, ac cupiditati suæ, rectiùs potuisset velificari. Qui, dum fortunam haberet in partibus, *Cæsarem q*, experiretur indulgenti[illegible]mu[illegible] eos sumebat spiritus; illud sublime attoll[illegible] super [illegible]um, u[illegible] in *Ducatu Megapolitano* l[illegible]b[illegible]s [illegible]ocat[illegible], vi[illegible]ntur plures concup[illegible]cere prov[illegible]. U[illegible] felicitatis plerumque comes consuev[illegible] [illegible]rbia. Ut præcipuè feras ment[illegible] fastus, ip[illegible] impotentia, rebus undecunque ad [illegible]otum a[illegible]uentibus. Tantus tùm quidem erat hic *Fridlandus*, ut videretur per novam *Megapolitanam* region[illegible]m haud esse securus, nisi illum, recens adeptum, *Principatum* per *Pomeraniam*, ejusque portus, ac claustra, deinceps communiret. Promiuè hoc agebat, ut portum maritimum unum post alios sibi vindicaret. Præcipuè verò *Stralesunda*, civitas potens, & maritimæ regionis clavis, erat in oculis. Hanc appetebat, hanc intercipere cogitabat. Deerat [illegible] color. Quæsitus est. Nemp[illegible] *Arnheimium*, militiæ [illegible] *Marschallum*, ad *S.P.Q. Stralesundanum* dimisit, [illegible]bernia intra civitatem requireret. Homines civ[illegible] intelligentes sub illo nomine fortuna[illegible] suas pe[illegible], omniaq[illegible] sic fere ultimo ips[illegible] maloi[illegible] [illegible]la[illegible]re, disertè negarunt se facturos.

Iam tùm aditus ad ulteriora suppe[illegible]tabatur. Ut *Fridlando* obrep[illegible] simulare o[illegible] foret [illegible]c[illegible]. Iccirco, hac [illegible] initiali decollant[illegible] d[illegible]tare cœpit. Mi[illegible] *Go[illegible]* [illegible] tr[illegible]um prn[illegible]eg[illegible]us equet[illegible] i[illegible] hoc [illegible]atum [illegible]nterim, quo o[illegible] n[illegible], quasi li[illegible] rat[illegible]on[illegible]b, amolirentur, chiliarchani muneribus, *Fridlandum* verò navibus, pro legionum traductione opport[illegible]nis, placare studuerūt, Ut etiam vini, zythiq;, doliis, dono in legiones divisis, benevolentiā emercari vel[illegible] videri quirēt. Hac sibi notata civium inclinatione, *Fridlando* jubente, *Arnheimius Ernestum Georgiū Sparrenium*, chi[illegible]iarchā ultro misit, atq; supra centū quinquaginta *Ferdinādicorum* millia postulare [illegible]sit. Neq; hoc admi[illegible]tere posse visi sunt *Stralesundenses*. Præsertim, cum super hybernis antehac post[illegible]latis, sibi neutiqu[illegible] caveretur. Ergò etiā hunc mas[illegible]anri, quę pr[illegible], quicquid *Apelles*, *Phidiasq*; fecerunt, videtur ess[illegible] o[illegible]b' [illegible] formo[illegible]. Sic ad tra[illegible] de[illegible]v[illegible]nit. Ut pr[illegible] apud *Prentalovium*, dein *Gryphiswaldiam*, [illegible] conventu, res eò re[illegible] Ferdinandicorum [illegible] [illegible]tione, numerarētur trigint[illegible]lia. Misit *Arnheimius*, qui pecunias venarentur, [illegible] nulliq; civitatis deputat[illegible] quiddam super trans[illegible]ctione desid[illegible], in [illegible]*giam* ad se deducerent. In[illegible] *Fridlando* in[illegible]e, *Denholmum*, locum op[illegible]tun[illegible] d[illegible]m, oc[illegible]pab *Arnheimius*, in[illegible] d[illegible] ho[illegible]us undiquaq; a[illegible]itu[illegible] Quid animi esset *Fridlando* vol[illegible] d[illegible] scere poterat. Itaq; ulterior[illegible] lutio [illegible] re cœpit. Mox, interveniente transa[illegible], *Stralsundenses* permiserunt *Denholmum Cæsareani*[illegible] sub hac conditione, neq; loricæ plures in[illegible] tur, neq; machinæ bellicæ superind[illegible] n[illegible]. Sed trigi[illegible] *Ferdinandicorum* alt[illegible] ra m[illegible] a [illegible] ceeptis om[illegible] raria. [illegible] min[illegible] n[illegible] pp[illegible] sn[illegible], tormenta superindux[illegible] en[illegible] tem pereq[illegible] estre c[illegible] c, vi[illegible]q[illegible] insidere, co[illegible]

 Hoc,

Hæc, quorsùm tenderent, probè, animadvertentes *Stralesundani*, *Denholmum* recuperârunt, eâ tamen adhibita moderatione, ut *Cæsareanos*, navibus impositos, absq; noxa cujuscunque, eucerent. Sic curruntibus iris calcaria adhibebantur. Nihilominus alius color emergebat. Erat intrà mœnia homo equestris dignitatis. Hic par machinarum bellicarum *Fridlando* vendiderat. Misit ergò, qui machinas extrà mœnia proferrent. Quòd autem rumor è schedio, in civitatem clam palam intruso, enteruisset, caverent nempè cives, machinasque, paulò post in civitatem adhibendas, ne dimitterent, tumultus exoriri cœpit. Multitudo enim, portas præoccupans, machinas intercepit. Sed non impunè. Autores siquidem ejus facti pœnas dederunt.

Sed non ideòq; *Fridlandus* placabatur. Hic enim sive error, sive exiguum peccatum, apud illum horribile, & sacrum, erat; Ut jam, tanquam criminis læsæ *Majestatis* reos *Stralesundanos* peragere̅t, Tametsi, ultrà breviculæ moræ dispendium vel tantillum, causari posset nihil. Tandem vel illud in speciem objectare haud intermisit. Nimirùm, dùm *Rex Daniæ* apud *VVolgastam* naves nonnullas immisso incendio perdidisset, assuisse etiam *Stralesundanos*, hocq; incendium, hos conatus, adjuvisse. Sed hanc etiam ad criminationem exceperunt *Stralesundenses*, si maximè lascivi accusatores hoc probare, ac convincere, possint, sese ità afferitoseſſe, ut & pœnas ab autoribus exigere, & damnum de suo refundere, velint.

II.

Fridlandus oppugnat Stralesundam.

ID genus prætensionibus irritatus magis, quàm offensus, *Fridlandus*, latis, atque abundè caussarum sibi suppetere, arbitrari cœpit, quibus de *Stralesundam* vi injectâ expugnaret. Quo instituto, primo hujus anni *M.DC.XXIIX.* vere, quantas maximas poterat, copias versùs civitatem produxit, viasq;, aditusq; commeatusq;, omnes insidere, atque intercludere, jussit.

Eam rem seriò, ac magnis conatibus, agi perspicientes *Stralesundenses*, omni operâ in defe[illegible] lio[illegible] incubuerunt. Arma igitur expedie[illegible]tes, machinas bellicas, per civitatis vallum disposuerunt. Quòque adversùs glandes tormentarias, ignesque jacularorios, tutiores forent, domicilia [illegible] altiora tectis denudantes, macerie, textisq;, desuper impleverunt. Mox, ubi cognovissent, nomine *Fridlandi*, *Arnheimium*, apud *Pomerania Ducem* obsidionis subsidia erogare, missis codicillis *Duci* exposuerunt, sicubi *Cæsareanis* auxilia ille suppeditaret, tùm quidem sese tutelæ ejus cervices subdu[illegible], *Regisq*, *Sueciæ* opem imploraturos, esse.

[illegible] c[illegible] um utrinque ad obsidionis apparatum [illegible]t, ecce! obsessi tres naves onerarias, ex *Hi*[illegible] fort[illegible] duces, magnis excipiunt applausibus. [illegible] duas, triginta sex machinis [illegible] in[illegible] *Gryphuvaldiam* dimiserunt, [illegible] *Cæsareanarum* navium erupt ones, ac [illegible] ditu[illegible]

Secundùm hæc [illegible] temporis [illegible] pusillanimitas, [illegible] civitatem [illegible]

satageret, plerique opulentiorum familias suas, unà cum rebus pretiosissimis, navium beneficio, vel *Lubeccam*, vel *Hammaburgum*, transtulerunt, ipsi rebus necessariis, anicularumque ministeriis, aquas ferventes, picem, & id genus, defensionis media, ad expugnantium assultus retundendos opportuna, præparantium, contenti.

III.

Rex Sueciæ pyrii pulveris copiam Stralesundensibus suppeditat.

CÆterum, oppidani, quo resistere rectiùs oppugnantibus quiti essent, militem con[illegible] ple[illegible] runt. Hoc solum torquebat, nempe pulveris pyrii copiam tantam, quanta quidem ad obsidionem diutinam requireretur, sibi non sufficere. Ideoque *maritimarum*, ac confœderatarum, *Civitatum* opem solicitare cœperunt, adjectis protestantibus verbis, nisi accidat sub hoc onere ab illis sublevari, externi alicujus *Regis* in potestatem, ac tutelam, sese venturos esse. Totid[illegible] pene verbis a *Dantiscanis* rei tormentariæ, ac py[illegible] pulveris, apparatum requ[illegible]iverunt. Sed hæ litteræ è *Dantisco* in *Sueciæ Regis* manus pervenere. Qui illis modò non pulveris nitrati quantitatem [illegible] misit etiam litteris, conceptis verbis exara[illegible], sed plura promittere cœpit. Ut hæc *Gustavo*, *Suecorum Regi* prima in *Germaniam* via, & quidem compendiaria, oblata tùm sit. Sed *Regis* compellatio, codicillis expressa tàlis erat: *Gustavus*, *Suecorum Rex*, &c. *S. P. Q. Stralesundensi, S.* Ex autor[illegible] ho vestro, ad *Dantiscanos* directo, nobisque e po[illegible] tu transmisso, intelleximus, vos hoc tempore periculi pleno, masculam parare defensionem, sed rei tormentariæ, pulverisque nitrati, apparatu [illegible] c[illegible]stitui. Intuitu igitur Religionis, & libertati[illegible], vestræque erga regnum nostrum inclinationis, intermittere non debuimus, quin & sympathiam nostram contestaremur, &, quàm ægrè nobis accidat, vos de libertate, ac securitate, vestra periclitari, declararemus. Mirati ergò subit, vos cosesse, ut cum finitimis, ac vicinis, in consilium administris hactenus nihil deliberetis. Quid enim salutarius, quàm, sub periculis nascentibus, amicorum uti consiliis? Nihilo-minus, ut appareat, quàm optimè vobis cupiamus, eccè quantitatem desid[illegible]rati pulveris pyrii [illegible] mittimus. Plus enim pro tempore clargiri præsens non permisit expeditio nautica. Interim adhortamur vos, animum, super libertatis, atque *Evangelicæ Religionis*, securitate vindicanda, semel commasculatum, deinceps constanti fortitudine tueamini. Nec dubium est, *Deum* omnipotentem hos pios vestros conatus secundaturum esse. Si quacunque re[illegible] bertatem illam vestram conservare po[illegible]imus, cre dite, vobis, ordine hoc petenti[illegible]us non de[illegible] mus. Valete, Dabantur apud classem nostram apud *Laudhausium*, III Non. Maj. *M.DC.XXVIII.*

***

IV

INSULÆ RUGEN PARS
Olde Veer
Der Holm
MARIS BALTICI
PARS
Die Beldt
Oost See
Veldroncken
Korst
Popenhagen
b Lange Port
h Spital Port
Ein Maß von 530. Ruthen.

POMERANIÆ

Verdrocken

Landt.

RALSVNDIA.

DVCATVS

...froncken

Landt.

PARS

IV.

Inter Stralesundenses obsessos, & Fridlandum, pacificationis articuli emergunt, sed absque effectu.

SEcundùm hæc, legiones ad civitatem propiùs admovere jussit *Fridlandus*, ut jam ad tria passuum millia loca opportuna invaderent, loricisque, ac sepimentis, excitatis veram molirentur obsidionem. In eos igitur jam professos hostes obsessi e-minùs tormentis experiri cœperunt.

Intereà periclitantium precibus inductæ *Civitates maritimæ*, apud *Lübeccam* conventum celebrârunt. Et, cùm appareret, insontes pati *Stralesundanos*, auxilia illis, tanquam fœderis, ac religionis, sociis, decreta sunt. Antequàm autem armis tentarent, priùs, & antè omnia, more veterrimo, consiliis experiri maluerunt. Quo nomine delectos è numero suo miserunt, qui operâ *Electoris Brãdeburgici*, *Ducisque Pomeraniæ*, legatorum, pacificationis media proponerent. His unà in castra egressis à *Fridlandicis* sequentes conditiones, pacis redimendæ igitur, objectæ tùm sunt. Nempè obsessi *Denholmum*, prout nunc est, loricis, machinisque bellicis, communitum, traderent *Cæsareanis*. Liberrimumque esset ultrà, citráque equas ubicunque res *Cæsaris* postulare videbuntur, munimenta exstruere. Centum *Ferdinandicorum* millia ex pacto superiori dependerent. Decem naves primarias, atque instructissimas, datâ electione ex omnibus, concederent. Pariter tria machinarum bellicarum paria, unà cum apparatu necessario, largirentur. Per litteras verbis conceptis reatum deprecarentur. Nemini licitum esset naves è portu deducere absque scitu gubernatoris, *Rugiæ* regioni præfecti. Si qui secùs faxint, fisco *Cæsareo* subiicerentur. Sub juramenti sanctitudine caverent, *Cæsari* fidem, & obedientiam, voverent. Cum *Cæsaris* adversariis, sub privatione privilegiorum omnium, nequicquam consilia sociarent. Si *Rugiam* ab hostibus infestari contingat, tùm & navibus, & cæteris viribus, pro *Cæsareanis* pugnarent. Eos, qui ex *Holsatia*, reliquisque provinciis, intrà civitatem cõfugissent, eiicerent. Eorum, aliorumque, tanquam hostium, bona, ac facultates, contraderent. Intrà mœnia rebellionis hujus autores, ac capita, dederent. Militem haud conscriberent. Nihilque per civitatem munimentorum porrò excitarent.

Et denique legatum *Cæsareum* in civitatem admitterent, eo cum consilia in universum omnia communicarent, nec non de offendendo sufficientissimè caverent. Præsidiarii porrò in *Cæsaris*, & *Pomeraniæ Ducis*, verba adigerentur. Commeatumq; è civitate, pro præsente pecuniâ, castris subministrarent. Pro illis omnibus *Dux Pomeraniæ*, cæteriq; provinciæ proceres, fidem interponerent, vadimoniumque præstarent.

Hæc per legatos *Stralesundanis* referri cœperunt. Qui in postulata nimis edura, ac tetrica, descendere recusârunt. Interim, ne viderentur hanc interpositionem insuper habere, quid, quantumque, largiri vellent, possentque, legatis intimârunt.

V.

Diarium, sive designatio eorum, quæ continuante obsidione, utrinque quotidie intervenerunt.

LEgati, intellectâ obsessorum sententiâ, conjecturare, atque ominari, cœperunt, tanquam à *Fridlando* pecuniæ, antè in tractationẽ venientes, peterẽtur. Ut sic pacẽ auro redimerent, qui bellum nõ provocâssent. Quo instituto dennò in castra egressi, quid sentirẽt obsessi, exposuerũt. *Fridlandici*, ad tempus vultus serenantes, tanq̃ pacisci vellent, præ se tulêre. Nocte verò insequenti emersit prorsùs contrarium. Quo enim ergà obsessos forent animo, mox patuit. Nam in munimentum ad *D. Georgii* furiosos susceperunt insultus, usque dùm obsessorum præsidia ejecissent. Nemo ejusmodi aliquid tùm exspectâsset. Ut etiam militis penuria accederet, fugæque daret occasionem. Nihilo-minùs ejecti, animis intrà præcordia redeuntibus, in hostes regressi, utrumq; recuperârunt munimentum, non paucis cæsis, ut etiam prædis potirentur. Quod autem confertis agminibus in hostes ire haud quiti essent, *Cæsareani*, ad portam *Franconicam*, domiciliorum quorundam hortensium adminiculo utentes, murorum sepimenta, ac loricas, excitare cœperunt.

XVI. Calend. Iunias, istud stratagema commenti sunt *Cæsareani*. Inter cætera, antè portam *Tripseris ibenam* per fossam occultârant sclopetariorum manum. Mox equestres plaustrum superinducunt, panno rubeo contectum. Hoc ubi in conspectum obsessorum induxerunt, carro relicto, atque everso, equis assumptis, avolârunt. Esca ità in medio posita, mox hamo prehensuri erant, si qui, aviditate prædæ, gradum accelerarent. Sed non latebat illos hic color. Ut, more vulpeculæ *Æsopicæ*, tanti pruna ista, nimis austeri, ac pontici, saporis, gustare nollent. Hoc die tormentis primùm in civitatem itum est. Pacificatione itaque sic tùm quidem desperata legati discesserunt, *Regis Sueciæ* interim legato intrante.

XV. XIV. XIII. Calend. Iunias, utrinque tormentorum explosionibus, diversis sub locis, continuatum est.

XII. Cal. Iun. nocte intempesta munimentum ad *D. Georgii* expugnari cœpit, præsidiariis è vigiliis diutinis languidiùs res suas agentibus.

Die insequenti legatus *Suecicus* diutiusculè à *Senatu* retentus, discessit. An oblata à *Rege* vicino auxilia forent admittenda, anxiè deliberatum est. Interim, cùm *Arnheimius civitatum Maritimarum* legatos demoraretur, auxiliaq;, ab illis petita, intercluderet, lege necessitatis sic postulante, tùm viribus essent impares, humanitatem, atq; operam, *Sueciæ Regis* gratanter admiserunt.

X. Cal. Iunias, noctu tres, diversis sub partibus, portæ oppugnare, pariterque munimento ad portam *Franconicam* potiri, perrexerunt. Sic tamen, ab obsessis hactenùs pauci desiderabantur, tormentorum, igniumque, ejaculationibus in vanum exeuntibus, ac vix unum, alterumque lædenti-

dentibus. Contrà ex obsidentibus plurimi cadebant. Elapso abhinc biduo, tres *Scotica*, & una *Germanica*, cohortes intrabant.

V. Cal. Iulias, cùm nihil hactenùs, ad extremum oppugnationis rigorem, reliqui factum esset, *Fridlandus* nunciari jussit, cohortes extraneas eliminarent obsessi. Nihilo-minùs die proximâ denuò quatuor cohortes *Scotica* intromissæ. Undè *Fridlandus* octo dierum inducias quidem postulavit, sed haud obtinuit.

Ipsis *Calendis Iuniis*, incendiarius quidam plebeius, pretio corruptus, in civitatem irrepsit, eo instituto, civitatem, positis diversis sub angulis incendiis, perderet. Hic verò intromissus consilium hoc propalavit. Undè *Hulskius* gubernator, & tribunus, accensis non paucis hinc indè vasculis picatis, incendium simulare occœpit, nihilominùs militibus per vallum, ac propugnacula, magna curiositate in excubiis dispositis. *Cæsareani*, rem pro voto suo ad effectum spectare colligentes, integris, conferrisque, agminibus, tàm propè venerunt, ut hastis illis prælongis, & tremebundis, sese mutuò contingere quiti essent. Omnibus enim, qui in excubiis erant, prorumpentibus, tormentisque directis, sic excepti sunt, ut magno numero occumberent.

Sic frustrati, in castra, signo receptui dato, præcipites redire laborârunt. Neque minus ad tempus glandium ignitarum ejaculationibus ferias dederunt. Mox, vires obsessis auctas esse, experti, novas transactionis leges, easque paulò tolerabiliores, *III. Non. Iunias*, recèns objecerunt. Quibus adimpletis obsidionem vellent tollere. Nempè *Denholmum* traderent. Militem exautorarent. Auxilia extranea eiicerent. Civitatem vallo nudarent: Ad summam quinquagintà *Ferdinandeorum* millium, adhûcdùm debitam, alia quinquagintà adiicerent millia. Gubernatorem, apud *Rugiam* futurum, sic observarent, ut navigantes illic vela submittentes in merces inquisitionem, sive visitationem, admitterent. Denique *Cæsareanis* integrum foret, loricas, ac munimenta, jam facta, conservare, novaque, vbicunque placere possit, excitare.

Sed surdis etiam hæc canebatur fabula. Tantum enim aberat, ut obsessi quicquam illorum admittere vellent, ut potiùs *Denholmum* magis magisque communire pergerent. Sed *Cæsareani* sepimentis inductis jam instabant civitatis paludibus, sive fossis. Et jam in eo toti erant, ut munimentum civitatis, ad portam *Franconicam* positum, cuniculis actis, nitrato pulvere supposito, disperderent. Erexit hoc periculum animos obsessorum. Unde noctu spathis injectis locum, usque ad aquarum scaturiginem, perfoderent. Quo factum, ut periculi essent securi.

Secundùm hæc, *VII. Idus Iunias*, aliquot signa *Danica*, unà cum tormentis æneis, debitoque apparatu, intrârunt. Quibus in vallum civitatis perductis, atque in hostes directis, plures perdiderunt. Interea in castra quoque novæ, & majores, accersebantur copiæ. Ut nulla dies absque vel velitaribus utrinque præliis, vel assultibus, inprimis creberrimis tormentorum exonerationibus, abiret.

XVI. Calend. Iulias, metator castrorum quidam, pugnas, aciesque, formandi, ac munimenta excitandi, peritus, gente *Dessaviensis*, interceptus, in civitatem perduci cœpit. Qui, cùm in castra missus esset, de via aberravit. Penès hunc *Lübecca*, & *Hammaburgi*, delineationes, quâ parte potissimum expugnari quitæ forent, repertæ sunt. Idem *Sigilla* fabricare didicerat. Quibus in panes impressis, & intrò sumptis, universus per viginti quatuor horarum spatium exercitus, adversùs telorum, glandiumque, vim, incantari, indurarique, possit.

VI.

Cæsar, ad Stralesundensium supplicationes, obsidionem tollere jubet.

ILlis nunc sub angustiis conclusi *Stralesundenses*, ubi tolerabiles pacificationis conditiones locum haberent nullum, legatum *Pragam* ad *Cæsarem*, dimiserunt, super extremis illis, quibus urgebantur, quiritaturum. Hic, super obsidionis propediem faciendâ solutione accepto responso gratissimo, lætabundus domum properavit. Quo igitur sympatriotas suos ἐν αὐτόπτῳ, ut loquuntur, tanquam à squalore eripere, atque reficere, ... tus esset, *Cæsarei* decreti exemplum sibi dari demissè flagitavit, idemque accepit. Erat autem hujusmodi: Nomine *Invictissimi Cæsaris, Hungariæque*, ac *Bohemiæ*, *Regis. S. P. Q. Stralesundensis* legato, *Ioanni Vogelio*, indicaretur.

Nempe *Cæsari* ex circumstantiis abundè, & significanter, relatum esse, quid, quantumque, nomine superiorum, super præsentibus c[...] is angustiis, supplex petiisset, utque remedium huic afflictioni fieret, instanter flagitâsset, ne malum tandem fieret omninò inemendabile. Quandoquidem igitur *Cæsaris* clementiæ è diametro repugnet, ut permittat civitatem, contrà fas piumque, nondùm auditâ caussa, quovis modo affligi, neque hunc rigorem cuiquam indulgere affectus sit. Proinde ad generalem *Archistrategum* jam tùm *Cæsaris* emanavit mandatum, videret, & præsentes collisiones remediis utrinque mitissimis emendaret. Hoc pacto civitas neque deinceps præsidio, neque minis, urgeretur, sed *Cæsari*, atque *Imperio*, fidem, ac constantiam, approbandi caussas haberet. Illi, ut & legato, *Cæsar* clementer, & gratiosè, cupit.

VII.

Fridlandi arrogans dictum, factumq́.

PRædictam modò *Cæsaris* sententiam ubi *Fridlando* legatus, *XII. Cal. Quintil.* apud *Brenslaviam* intimâsset, nihil minus ille, quàm scopulus aliquis, moveri notatus est. Tantùm enim aberat, ut ab incœpto desisteret, ut magis obsidionem, quantis posset, maximis urgeret viribus. Immò verò *Titanum* more, ea in verba, arrogantiæ plena, prorupisse dicitur: Si maximè, inquit, *Stralesundense fortalitium illud ferreis cœlo ad alligatum foret vinculis, nihilo-minus viribus suis resistere haud sufficeret.* Ut tametsi diis, hominibus (ut ajunt gentiles) hat invitis, tamen in ordinem a se redigendum sit. Nec mora. A *Cæsare* ad *Arnheimium* literæ supervenerũt quib⁹ hic

obsi-

obsidionem illicò solvere jubetur. Interim *Fridlandus* aliud voluit. Sic ut *Arnhemius* modò non *Caesari* [illegible]tisfacere, qu[illegible] expugnationē omnibus copiis efficere, im[illegible]pressio[illegible]ibusq;, & assultibus, confertissimis, [illegible] pe[illegible] *Fridlando* urgeretur. Ita factum, ut quoti[illegible] impressionibus, pugnis velitaribus, atq; [illegible] genu[illegible]nibus, odia increscerent. Neque [illegible] rat hau[illegible] dimittere civitatem, nisi priùs expugnatam. Quo [illegible] to novæ in castra accersebantur copiæ. N[illegible] destitit *Dux Pomeraniæ* per legatos *Fridlandi* animum retentare.

An fortè ullus pacificationi locus esset reliquus. Neq; alt[illegible]iores erant *Stralesundani*, tot laboribus, tot vigiliis, ac periculis, penè non exhausti. Itaque promittere minimè dubitarunt, sicubi *Caesareani* & à civitate, & regione, recederent, fore, ut neque *Daniae*, neq; *Sueciae*, *Reges*, p[illegible] eum locum in *Imperium* erumpere ausint. Sed, ut ajunt, littori, lapidique, loqui cœpe[illegible]nt.

Q[illegible]æ cum, abs[illegible]missione, sic agerentur; ut *S.P.Q. Stralesundanus* suis viribus diutiùs subsistere haud posset, ne[illegible]tatis lege compulsi, externa po[illegible] admis[illegible] au[illegible]lia. Ut mo[illegible] non *Lubecenses*, & *Hammaburgii*, sexaginta *Ferdinandicorum* millia, sed etiam cohortes quatuor pedestres, submitterent, *Daniaeque*, & *Sueciae*, *Reges* subsidia itendidem adiicerent. Unde [illegible]ctum, ut ob[illegible]essi magno numero in obs[illegible]entiu[illegible] sepimenta, ac loricas, prorumpentes non vanam ederent stragem. Nihilo-secius *Caesareani*, *V. Cal. Iulias* in [illegible]nim[illegible]; ad portam *Tripseischenam* recens excitatum, im[illegible]pr[illegible]onem su[illegible] piente[illegible] ru[illegible] fu[illegible]. Ergò, superinductis [illegible]ionibus tribus in[illegible]gris, in portam *Franconicam* tota nocte impetus [illegible]cerunt. Et hæc [illegible] impre[illegible]o obsessis visa est gravissima. Parum enim abesse visum est, quin tùm urbs expugnaretur.

Cùm e[illegible]m dolium [illegible] nitra[illegible]o pulvere plenum, fortè ignes conc[illegible]iens, in auras d[illegible]isset, obs[illegible]ssi, sese per cuniculos petitos esse, rati, utramqu[illegible] loricam dereliquerunt. Hoc pacto superiores *Caesareani*, tergi qu[illegible] stautes, fugientes usque ad portas persecuti sunt. Interim, recollectis profu[illegible] animis, denuo geminas loricas fe[illegible]iciter recuperârunt. E quibus quinquagintà circiter, è *Caesareanis* vero quinq[illegible] præter propter ceciderunt.

Propridie *Cal.* [illegible]*il.* munimentum ad portam *Franconicam* expu[illegible] est, multis utrinque pereuntibus. Neq[illegible] oppida[illegible]i, quicquid agerent, hostes denuo ejicere poterant. Sic sanguinis humani plus sa[illegible] profus[illegible]m.

Iteru[illegible] d[illegible]u ingruente nescio quo, obsessi in tran[illegible]o[illegible]m a[illegible]imis propendebant. Nihil non er[illegible]o per [illegible]nnt, an tandem durum *Fridlandi* anim[illegible]ere liceret. Non renuit ille tractat[illegible]nem. Sed, cùm ad rem ventum esset, *Civitatis* privilegiis vis injecta est. Und[illegible] ite[illegible]rùm [illegible]eum, & opera, quod dicitur, perdi cœpêre. Erg[illegible]ge veteri hæc tragœdia excucurrit, tormentis utrinque strenuè, rem agentibus.

Post *Calendas Quintiles* induciæ intervenerunt. Parte[illegible]e tam fini[illegible]mæ, ac contiguæ, erant, utrin[illegible] ctum [illegible]nsisterent. Hoc tempore *Rex Daniae* [illegible] *bium* [illegible]ibunum, cùm cohortibus, immisit. N[illegible] mora. *Daniae Rex IV. I*-*dus Quintil.* ample cum man[illegible]; supervenit, navibusque, re tormentaria instructis, *Rugiam* concludit. Uut mox machinis in loricas *Insulae* exponeretur.

VIII.

Denuo inter Fridlandum, & Pomeraniae D[illegible]*cem, transigitur, sed frustrà.*

SEd tanta erat *Pomeraniae Ducis* in *Caesarem* f[illegible]es, ut ad *Fridlandum*, quovis modo demulcendum, nihil faceret reliqui. Assumptis quapropter *Electoris Brandeburgici* legatis, denuò in castra emisit, conditionibusque operam dare jussit. Quo nomine ipsemet in partes descendere, conditionibus experiri, proque obsessis vadimonium præstare, paratus fuit. Neque rejecit hoc def[illegible]erium *Fridlandus*. Sed, tanquam eâ lege sublimatio ejus quæreretur, identidem novas leges more dic[illegible]tor[illegible] alicujus, præscribere occœpit. E quibus erât [illegible]. Nimirùm *S.P.Q. Stralesundanus* submississimis ve[illegible], inprimis, & antè omnia, delictorum, qui[illegible] tam in *Caesarem*; quàm *Fridlandum*, peccâssent, reatum deprecarentur. Sic ut in pristinam cum *Caesare*, & ejus *Archistratego*, gratiam reverti liceret. Ab l[illegible] civitas legibus, ac constitutionibus, *Imperii* [illegible] omninò conformaret Rebelliones ejuraret.

Imperiique hostes à limitibus abarceret; Nedùm cum illis conspirationes iniret. Quamdiu apud *Rugiam* insulam essent *Caesareani*, tàm d[illegible] omnia humanitatis, necessitatisque, officia [illegible] impertiretur. Sic legionibus *Danicis*, *Sueci*[illegible]*que*, intrà mœnia receptis, darent missionem; [illegible]temque exauctorarent proprium.

Sicque hoc collisionis tempore [illegible]oris excu[illegible] loricas destruerent, novasque, absque permi[illegible]u, haud præpararent. *Dux Pomeraniae* suffici[illegible] præ[illegible]dio civitatem confirmaret. Quo tam *Caesar*, quàm *Imperium*, *Duxque* ipse, periculi, aut irruptionis hostium extraneorum securi esse, tùm duræ quoque civium intrà mœnia cervices inflecti, queant.

Hæ cohortes tàm in verba *Pomeraniae Ducis*, quàm *Electoris Brandeburgici*, futuri suo tempore successoris, sive hæredis, ipsiusq; *Senatus Stralesundensis*, adigerentur. Sic, ut civitas tàm adversùs externos *Imperii* hostes, quàm petulantiam ipsorum inquilinorum, summa cum dilige[illegible]ia, defendi possit. Eo respectu peregrinos, in civitatem irrepentes, *Caesarique* adversos, ejicerent. Qu[illegible] concessâ immunitate liberè emigrarent. Super his omnibus quò *Caesari*, ac *Fridlando*, secur[illegible] liceat, *Dux Pomeraniae* tùm pro se, quam pr[illegible] *Principatu*, & regionibus, omnibusque eò spect[illegible]ntibus fortunis, optimis, amplissimisque, rationibus, fidem, vadimoniumque, interponeret. Ut, si accidat, *Stralesundanos* ad ingenium redire, [illegible] rationem diducere, *Caesarique*, vel *Imperio*, periculi quiddam creare, tùm *Caesaris* supp[illegible]teret [illegible] damnum resarciat. Denique solutionem qu[illegible]quaginta *Ferdinandicorum*, adhuc dum deb[illegible] numerarent. Atque hæc ex parte *Fridlandi* a civitate postulabantur.

Concessiones [illegible]erò, qu[illegible] *Fridlandus* [illegible]

tur Civitati, eorumque fequentes. Primùm, tametfi *Stralefundenfes* ob varios enormes reatus, pœnas, atque a ... verfione, foren... ni, nihilo-minùs è mitiffima *Cæfaris* clementia, *Pomeranieque Ducis* interceffione, gratiam, veniamq; confequerentur ampliffimam. Ità ut omnes, & finguli, neq; in corporibus, neque vita, neque bonis externis, quicquam pati debeant. Et fic omnia, hactenùs commiffa, ac facta, alta nocte premerentur, *Cæfare* cum illis priftinam, folidamque, in gratiam revertente. Huic confectarium effet, nempè *Fridlandus* milites, à *Civitate* confcriptos, cæterofque peregrè miffos, indemnes liberè dimitteret. Si qui verò è *Cæfareanis in Civitatem*, profugi ftipendiis effent obligati, eos *civitas* dederet. Ex adverfo fuos, five cives, five milites, in caftra dilapfos, abfque lytro, reciperet. Pariter *Stralefundenfibus*, more *Civitatum* maritimarum, liberrima conftaret commerciorum ratio. Si autem eveniat, pacem cum *Dania Rege* non coire, focietates verò nauticas cum *Civitatibus Maritimis* iniri, tùm iifdem quoque effent fub pactis, ac regulis. Quamprimùm ergo *Stralefundenfes* militem confcriptum exautorabunt, peregrinis coloribus miffionem dabunt, *Ducis Pomeraniæ* præfidiarios intro admittent, juramentique facramentum, prout præmiffum eft, jurabunt. Quamprimum etiam *Dux Pomeraniæ*, unà cum regionis proceribus, fidem cautionemq; ; folenniter implebit, tùm fine mora, ac difpendio, *Fridlandus* obfidionem folvet, exercitum deducet, neminique è civibus illis, ac ne quidem ipfi civitati, vel fub ftativis, vel hybernis, moleftus erit. Eadem operâ munimenta, loricas, murorum fepimenta, atque id genus, foris, tempore obfidionis, excitata, deftrui, radiq; curabit. Atque hæc fincera, rectâque, fide pacta, ac tranfacta, funto. Quorum in confirmationem tàm *Fridlandiæ*, quàm *Pomeraniæ Duces* hunc tranfactionis receffum propriis fubfcriptionibus, ac figillis, corroborârunt. Actum in *Caftris* infrà *Stralefundam, IX. Cal. Sextil. M.DC.XXIIX.*

IX.

Fridlandus, re infecta, non fine damno fuo, folvit obfidionem.

Dixiffes, jam omnia tranfacta effe. Ità ad tempus armorum feriæ, ac pax fequeftra, intervenerunt, ufque dùm *S. P. Q. Stralefundanus* pacta illa ra...a habuiffet. Ipfe quoque *Fridlandus* è caftris difceffit. Sed aliter erat in fatis. Alter fortuna, res bellicas potiffimum gubernans, defuper curabat. Ab initio fortè *Fridlandus* id genus conditiones propofuiffet, tolerari poterant. Sed jam odia longiùs procefferant. Jam peregrinæ intra civitatem cohortes aliud ... adebant. Jam uterque *Daniæ*, *Sueciæque*, Rex per mare excubabant. Itaque ex tranfactio... ceccidit. Maxime, cùm *Fridlandici* ad portam *Franconicam* paulo poft novos feciffent in *Stralefundanos* impetus. Non jam igitur civium in tranf... ...em inclinabant amplius animi. Ut *Leslaum*, tribunum *Suecicum*, una cum legione integra, fuperpo...u loco, in civitatem reciperent. Undè in fceptis excurfionibus *Cæfareanos* non femel de... ...

cum tormentis in civitatis muros, turres, ac templa, fine miffione, experiri cœperunt. Sed paulò poft cecidit his fpiritus. Dùm enim exploratum haberent, majores in diem intra civitatem regni copias, ut etiam cla... e *Danicis*, *Suecicisque*, navibus per mare oberraret, detonuit his mo... petus. Metuebant enim, ne *Stralefundenfes* ... marique, tantis viribus aucti, mox in ca... ruere... ac fuperiores evaderent. Q... colli... e obfidionemque tollere, co... Hac præeunte conclufione *XII. Cal. Sextil.* ... ftres turmæ prodierunt. Ut cives imprel... inftare me... erent. Sed, præter velitationem, intervenit nihil. Hæc copiarum dedu... o ufque *VIII. Cal. Sextil.* continuavit. Quarum fub d... fum ingens ex aere tempeftas, imbre, fulgure, tonitru, notabilis, ac pene inufitata, fupervenit. Obfeffi ergo agminatim erumpentes, ca... loricafque, atque id genus, folo æquarunt.

Atque hæc illa ifta fuit *Stralefunda* memora... oppugnatio. Qua dura... te complor... m ... m... *Cæfareanorum* peru... mi... Il... dr... fte... habito deli... ntur ultra decem millia pedeftris, & mille ducenti equeftris, ... mines.

X.

Fridlandi ad Pomeraniæ Ducem increpatoria.

Hoc pacto *S. P. Q. Stralefundenfis* poft ... obfidionis periculum evafit ... ad *Pomeraniæ Ducem* codic... , cauffas ex... unde contigiffet fuperior ... m tranfacti... nem ... nus impleri. *Fridlandicos* enim, rupta pace fequeftrâ, hoftiles impetus reiteraffe. De his igitur *Dux* ad *Fridlandum* dedit. Qui quòd in off... fam pronus, irritatuque facilis, eft, tanflatius, ac per inc... pationem, refcripfit: *Fridlandus Pomeraniæ Duci S.* Ex... q... ... n... q... adm... atione atque offenfione ... um... ft, ... ofque *Cæfarei* ... re... qua... ob re... *Stralefundani*, ex ... tranfa... one, arma ac d... cufionem, denuo pa... fent, cauffam reiici v... lle. Jam nu... qu... m qui... em habebam perfuafum, ... ore, ut in id genus cogitat... nes, atq; imprudentiam, incumberes. Cum *Stralefundenfium* veteratorum fallaciæ, impofturæ, ac d... li, ac quam frivolos fub tractatibus fefe ... bus ... erint, te fugere ne quicquam poffit. Quibus accedit, etiam confiliarios tuos tranfacti... illius cauffâ miffos, fuper perfidia, ac levitate, *Stralefundenfium*, haud femel conqueftos effe. Und... gò eft, ut illorum nequitiam commendare, *Cæfareanos* verò culpâ onerare, jam velis? Per fid... nihil aliud equidem indicare poffum, quàm, ... illo obfidionis tempore, te eodem in luto hæfiffe cum obfeffis, atque, ut ajunt, vefticontubern... ... Di... ver... ..., mecum eft ani... ... ... ficque affectos cognovi *Cæfaris* copiaru... ... ctores, ut fide nihil prius habeant, in ve... bi... qu... promiffis, obfervent cõftant... ain. Ce... te, tui cau... exercitus deductio impo... cœpit. Simulatq... nim fuperioribus di... s hanc rogaffes, ilicet ... *Armio*, exercitus *Marefchallo*, in mandatis dedi... fa conclamaret. Et ... d... ... fionem factam nullu... dubito. Ut au... præpi opere hoc ...

possit, [illegible] atione caret. Quis enim machinas militares, at [illegible] id genus impedimenta graviora [illegible] e loricis, [illegible] unt ne [illegible], [illegible] labor [illegible], vin [illegible] ret, ac [illegible] manu tolleret? Scilicet paulo amplius, [illegible] m, spatium ad deductionem [illegible] tis [illegible] r, a [illegible] u rum pari ad [illegible] dam [illegible], a [illegible] m qu [illegible] u [illegible] patiatum [illegible] erra [illegible]

[illegible] m [illegible] ruden [illegible] ibi ex [illegible] di [illegible] c opinandum [illegible] t, dum [illegible], cæterique, p [illegible] meritum, a [illegible] m [illegible] r [illegible] tan [illegible] uam promissa haud quide [illegible] impleta. Ut jure conqueri p [illegible] imus. Inte [illegible] eam [illegible] ec [illegible] habitare non d [illegible] to prud [illegible] tiam [illegible]

que civi [illegible] *Princ* [illegible] risq [illegible] der [illegible] v [illegible] di [illegible] m te [illegible], [illegible] d [illegible] sse, q [illegible] us in [illegible] m [illegible] damn [illegible] m [illegible] omp [illegible] v [illegible] m De [illegible] teri *Archicomitis Mareschall* [illegible] Q [illegible] m [illegible] ut fa [illegible] poss b [illegible] bi [illegible] om [illegible] us tibi gr [illegible]

ret [illegible] me ami [illegible] onitu [illegible] st. Val [illegible], *Gu*

strovij, pri [illegible] *Non. Augusti,*

M.DC.X [illegible] *IIX.*

* *
*

Io. Petri Lotichij

RERVM GERMANICARVM

LIBER XXII.

CAPVT I.

De Thillyo, Stadam expugnante.

[illegible]

Th [illegible] *us Sta* [illegible] *am,* [illegible] *mabur* [illegible] *io,* [illegible] *cenam, oppugnat,* [illegible] *k.*

S [illegible] *Stralsundam* [illegible] *ridlandus* [illegible] T [illegible] *yus* [illegible] m *Hammaburgio* fo [illegible], *Stadam*, [illegible] a [illegible] tiis, expugnat. [illegible] ur [illegible] oc [illegible] m [illegible] b [illegible] qua [illegible] ra [illegible] tuor [illegible], *Car* [illegible] *us M* [illegible] *iganus* [illegible] *An* [illegible] *canus*, Q [illegible] pa [illegible] s *Ca* [illegible] *nus* molest [illegible] fo [illegible] d [illegible] ut ajunt [illegible] co [illegible] c [illegible]. Sic pri [illegible] m [illegible] ob [illegible] on [illegible] uit. Illi vero, [illegible] intùs velut strangu [illegible] n [illegible] uam [illegible] claustra reda [illegible] acru [illegible] cœperant. Unde, cr [illegible] n *Cæsareanos* erumpentes, b [illegible] strenue impleverunt. U [illegible] vind [illegible] rus, auxilia [illegible] o [illegible] penè alacritatem, præ [illegible]

tione [illegible] s [illegible]. *Th* [illegible] *us*, [illegible] ua [illegible] um [illegible] ac [illegible] tag [illegible] ama [illegible] n [illegible] uam ne [illegible], [illegible] paratam, [illegible] bus extor [illegible] u [illegible] n [illegible]. Q [illegible] o nomin [illegible] ia, a [illegible] u que, præ [illegible] at om [illegible] es, simi [illegible] que torme [illegible] is ac glandium [illegible] aculationibus, [illegible] m instan [illegible] urgebat. N [illegible] ilo-minus *Rex* sp [illegible] m [illegible], locum tam se [illegible] ari [illegible] qua [illegible] ui co [illegible] is, in *Thillyum* educ [illegible] ind [illegible]. U [illegible] e codicillis obst [illegible] os c [illegible] mmascul [illegible] ui [illegible] c [illegible] ue certam liberation [illegible] in p [illegible] om [illegible] ere [illegible] cœ [illegible] t. Pugnarent modo, & u [illegible] a [illegible] spe [illegible]. Se [illegible] eorum necessita [illegible] non [illegible] futuru [illegible]. Neque segniùs hæc *Rex* præp [illegible] rab [illegible] t, ac [illegible]. Occultis enim sub vi [illegible], m [illegible] ic [illegible] que [illegible] copiis contrahebat [illegible] stato ten pore ed [illegible] illud omne, vel [illegible] o [illegible] call [illegible] nt [illegible] c [illegible] ptis sp [illegible] at *Thillyus*. Quid [illegible] m [illegible] n [illegible] ust [illegible] am, ac sedulitatis studium, tanti d [illegible] ee? Nec [illegible] m [illegible] eteranis suis, tametsi [illegible] temere [illegible] bat, ut quicquam [illegible] andere, [illegible] conciperet. Sed, [illegible] tutissimas [illegible] rationes, ex *Epi* [illegible] *opatu Osnabrugensi*, *Ducatu Brun* [illegible] *icensi*, *Comitatu Schaumburgico*, ce [illegible] mis [illegible] us, [illegible] persas co [illegible] h [illegible] uc [illegible] o [illegible] c [illegible] e, non ignora [illegible] etiam [illegible] ante pugnâ vi [illegible] plu [illegible] ere [illegible] posse. Confir-

matis ergò rebus, civitatem enixè urgebat, murorum sepimentis usque ad ipsa obsessorum munimenta inductis. Et, jam dispositis tormentis impressionesfu cepturus erat, cùm ecce! nunciatur *Rex Daniæ* tredecim navibus, dictis militibus, instare, atque obsessis in auxilium *per Albim* prodire. Nec defuit hic conatus, nisi fortuna, & occasio, defuisset. Jam enim *Thillyus* aditus omnes sic quidem præmuniverat, ut neque tormentis *Rex*, neque impressionibus, sine damno, experiri sustineret. Hæc ad animum admittens *Rex* adversùs stimulum calcitrare noluit. Reductisque navibus bis septem celoces, sive lintres, annonam in *Holsatiam, Iutiamq.*, vectantes, intercepit.

II.

Stada deditur Thillyo.

MOrganus, exspectatione suâ frustratus, tametsi *Cæsareanis* diu restitisset, tandem desperatis auxiliis submisit spiritus. Cùmque *Bremensis Respublic.* venisset in partes, sequentibus sub conditionibus, cum *Thillyo* paciscì cœpit: Nimirùm *Morganus* civitatem, ac ortalitium, absque moræ extractione, nomine *Cæsaris*, dederet *Thillyo*. Simulatque cohortes per continentem quantò ociùs deduceret. Quo nomine, sub tutela *Thilly*, per partes *Hispanorum* emigraret in *Belgium*, commeatus, & hospitiorum, subministrata liberalitate. Interim, *Germanicis* cohortibus permissum esset, auteò, aut alio, atque in patriam, tendere, sic tamen, ne ad hostes deflectant, aut hostiliter sese gerant. Eâdem lege *Legati* apud cohortes nominis *Germanici*, aliique hujus gentis *centuriones*, rectâ, si lubitum sit, ad *Regem* irent. Secundùm hæc *Morganus*, sua cum manu, in *Belgium* pertingens, intrà medii anni spatium, *Daniæ Regi* adversùs *Cæsarem* haud militarent.

Si verò eum in *Angliam* vocari accidat, tùm hæc obligatio locum haberet nullum, permissa ipsi militandi libertate. Et hac sub conditione liberrimè emigrarent non tantùm *Morganus*, militiæ dux, generalis, sed etiam *Georgius ab Vilar*, legatus, & tribunus, *Danicus, Thomas Frenizenius*, cæterique colonelli locumtenentes, centuriones, officiales, ac gregarii. Interim, civibus, *Stadensibus*, tanquam nomina militiæ dedissent, eo sub prætextu emigrare cupientibus, hæc emigratio negaretur. Itemque è castris in civitatem transfugæ redderentur. Ità verò *Morgano Generali* militis sui deductionem, ex animi sui sententia, auspicari liceret, nempè sub classicis pulsis, signis expansis, sub armis utriusque generis, tàm sclopetnrum, quàm ensium, aliisque requisitis militaribus, & solennibus. Pari lege liberrimè omnes, sub hac transactione comprehensi, educerent equos, sarcinas, familias, arma, absque ulla cujuscunque inquisitione, aut manus injectione.

Sic tamen, neque civibus quicquam de suo, neque *Regi* deposita intra civitatem [illegible] arma, educere fas esset. [illegible] impedim[illegible] ægrotisque, dep[illegible] *Thillyus* car[illegible] naves, subministraret. Illis verò, qui vulneribus, morbisque, affecti in præsentiarum emigrare nequirent, integrum esset tantisper intrà civitatem commorari, usque dum restitutâ sanitate commodè exire queant. Spolia, & prædæ, antehac militiæ ex more à gregariis rapto acquisitæ, intra fortalitium manerent. Civitati deinque, quàm *Thillyo* ejus interitus, ac ruina, minus quæratur, constaret.

Illis pactis legibus, *Morganus*, *Nonis Maijs*, sexagintà quatuor cohortes, e bis mille, & quingentis, cervicibus, arma ferre paratis, constantes, solenni more produxit. Quem *Thillyus* extra mœnia sub colliculo humanissimis verbis, epulisque adventitiis, ut vocant, excepit. Ut hac etiam humanitate *Morganum* ad gratiarum actionem provocaret. Ut liquçat, optimos, ac fortissimos, inter belli duces, juxta virtutem, etiam civilitatem nullo pacto exulare. Eo *Bremam* discedente, *Thillyus* mille ducentos in civitatem immisit, qui per vias patentes, portas, valliumque, excubarent. Usque dùm sordes è domiciliis, ab *Anglicanis* relictæ, fuissent expurgatæ. Nec [illegible] enim *Thillyus*, nisi triduo elapso, in civitatem venire. Ne in stabulum potiùs, quàm fortalitium, etiam cum vitalis spiritus discrimine, intrasse puraberetur.

****

Externa.

I.

De rebus Italicis; Et quidem Ducatus Mantuani successionem concernentibus.

FOrtuna *Cæsaris victoris* non unâ erat contenta *Germania*. Ut etiam trans *Alpes* in *Italiam* usque bellatrices proferret aquilas. Occasionem suggerebat *Mantua Ducatus*. Cujus postremus *Dux Vincentius* superiori anno, absque hærede, decesserat. Ubi autem *Nivernensem Ducem* scripsisset ex testamento hæredem, ejus primogenitus *Dux Rethelius*, in *Mantuam* sese tenens, ilicet ab excessu *Vincentii Ducis* ultimi, cives, subditosque, in verba parentis, adegit. Mox etiam *Francisci*, *Mantuæ Ducis*, filiam ex *Margaritha Sabauda* susceptam, matrimonio sibi junxit.

Hæc cùm sic usuvenissent, *Carolus*, *Dux Nivernensis*, pace dicta, à *Christianissimo Galliarum* [illegible] gedimissus est, hanc novam poss[illegible]ionem [illegible] ut, [illegible] buscunque posset, copiis, viribusque, confirmaret, in eumque finem ut [illegible] auxilia *Galliæ* nis, à *Rege* amplissimis sub verbis promi[illegible]. Venit igitur in provinciam vacantem, & in[illegible] no[illegible] ditorum cum plausu excepțus est. In[illegible] nonnesciret [illegible] diversos *Magnates* hanc hæreditatem adire, ac dubio procul c[illegible] orquere velle, omni industriâ in copias contrahendas, finesque muniendos, incubuit.

Sed neque segniu[illegible] a[illegible] atur à corrivalibus cæteris. E quibus *Dux Sabaudiæ* in limites usque educ-

Belagerung der Statt CAZAL und wie sie von I

1 Unser Frawen Bolwerck
2 S. Georgen Bolwerck
3 S. Caroli Bolwerck
4 S. Francisci Bolwerck
5 Gonzagen Bolwerck
6 Bastion ohne Namen
7 Rib
8 Pon
9 S. G

... von K. M. in Franckreich entzeht worden 1630

SIDIO CASALIS

Ordnung der Kong. Frank. Armee

Ordnung der Spanischen Armee

Riberiacs halb Mondt

Pompadurs halb Mondt

S. Georg halb Mondt

Zang oder Tenaille

ducebat, impediturus auxilia, *Duci Niverneusi* exspectata. Partes faciebat, nomine *Regis Hispaniarum Corduba*, gubernator *Mediolanensis*. Ut legiones cogeret, delectus faceret, cæteraque, quæ ad bellum requiruntur, præpararet.

Ista intelligens *Ferdinandus II. Imperator*, absque funesto bello dissidia despumare non posse, ut hæc caussa intra aulam *Cæsaream* inspiceretur, ventilareturque, postulauit. *Pontifice Max.* has quoque *Cæsaris* in partes veniente. Sed repugnabat *Nivernensis*, omnibus, quod ajunt, copiis in bellum intentus. Ut contrà *Mediolanum* excitatis diversi generis munimentis tantùm non provocare velle videretur. Hosspiritus augebant auxilia, per *Gallias*, & *Helvetiam* decreta. Ut *Casalim* quoque, fortalitium illius *Ducatus* præcipuum, cui *Hispani* ultima minabantur, inprimis observaret.

Ex altera parte & *Sabaudus*, & *Mediolanensis*, *gubernator*, conclassabant. Ut jam *Cordubo* ingentem contraheret exercitum. Quem bipartitum alterâ parte per *Padum*, pootibus junctum, in regionem *Montisferratensem*, altera versus *Cremonam*, sub *Marchione de Monte Nigro*, dimisit.

II.

Casalis fortalitium obsidetur ab Hispanis.

De præparatoriis modò diximus. Sequitur bellum ipsum. Proindè *Mediolanensis gubernator*, ubi provinciam *Montisferratensem* ingressus esset, illicò *Casalim* petere cœpit. Impedivisset libenter hanc impressionem *Nivernensis*, per legiones ad *Padum* dispositas, nisi viribus inferior fuisset. Non enim modò *Casalim* petebant *Hispani*, sed *Sabaudus* ex altera parte *Albam* civitatem obsessam, quatridui spatio, deditione cepit.

Interim, *Corduba* cohortatus est civitates *Montisferratenses*, nempè sub *Cæsaris* protectionem confugerent. Hoc enim pacto periculi securas fore. Sed maluerunt illæ, fide interveniente, pro *Nivernensi*, tanquam successore legitimo, pugnare; Quamvis non negarent, quantum obedientiæ *Cæsari* deberetur.

Sic *Casalis* oppugnari cœpta est. E qua præsidiarii initiò erumpentes, aliquot, *Hispanorum* centurias fuderunt. Sed hi eruptionibus id genus obstacula, & remoras, injicientes, etiam super colaborarunt, ut tam in arcem, quàm civitatem, dispositis tormentis experiri, atque impressiones teutare, quiti essent.

Hæc dùm utrinque fervent arma, *Genuates*, pactis cum *Sabaudo* inductis, magnum de suo regiis copiis cumulum adjecerunt. Ex adverso *Veneti* partes *Nivernensis* foventes, auxilia decreverunt contraria, exulibus, & proscriptis, sub venia concessa, ad arma evocatis.

Sed non pepercit *Sabaudus Montisferratensibus*, Ut ad *Trinum* civitatem usque castra proferret. *Corduba* pariter *Casalis* obsidionem urgere haud neglexit, quamvis tempestas pluvia huic cœpto vehementer adversaretur. Quomodocunque enim fortalitio instaret, quin obsessi nihilominùs prorumperent, prohibere non potuit. Intereà, *Crichius Mareschallus* auxilia *Gallicana* in limites produxerat *Sabaudicos*. Cui *Thomasius*, *Princeps Sabaudicus*, ne per patriam illi provinciam prorumperent, obstare nitebatur. Eam in rem totius provinciæ ephæbis sub armorum leges vocatis. Sed neq; prohiberi poterant per *Gallias* varii dynastæ, qui, in rem *Nivernensis*, integris conscriptis legionibus, operas suas unà cum *Crichio* conjungerent, *Sabaudiæque* partes populari occiperent. E quibus *Biglyus*, *Nizzæ* dominus, illi provinciæ impendiò erat molestus.

III.

Ferdinandus II. Imp. sequestrii in modum, Mantuæ Ducatum sibi vendicat.

Has digladiationes non ociosus velut *Cæsar* spectaret, *Ioannem*, *Nassovium Comitem*, in *Italiam* dimisit. Ille, nomine *Cæsaris*, *Mantuæ*, ac *Montisferrati*, *Ducatus*, sequestri in morem, vendicaret, simulque militem *Cæsareum*, usque dùm caussa discussa foret, immitteret. Qui, simulatque eò pervenisset, sequens, & quidem duplex, edictum divulgari curavit. E quibus hoc erat primum, & initiale:

Ferdinandus, &c. Posteaq; ab excessu *Vincentii*, *Mantuæ Ducis*, afinis, & principis, nostri dilecti, qui absque hæredibus decessit, lites intervenissent, inventique essent, qui mallent via armorum, quàm legum, experiri, jusque suum persequi, nos autoritatis, & majestatis, *Cæsareæ* interesse putavimus, ut prospiceremus, quo nō modò universum à bellorum motibus placari posset *Imperium*, sed etiam novarum litium, bellorumque, semina ne porrò projicerentur. Quam in rem cùm consiliis priùs, quàm armis, res executendæ veniant, tùm inpræsentiarum ille videatur esse *Italiæ* status, hoc ut negotium moras ferre nequeat, ea propter operæ pretium visum est, ut, tam nostrâ, quam *Imperii*, caussa, eorum *Ducatuū* possessionem nobis vindicaremus. Quo nomine *Ioannem*, *Nassovium Comitem*, aurei velleris *Equitem*, *Consiliarium*, *Camerarium*, *& tribunum*, nostrum, plenissimâ potestate instructum, in *Italiam* dimisimus, ille ut, salvo jure cujuscunque, possessionem *Mantuæ*, & *Montisferrati*, *Ducatuum*, unà cum omnibus eò pertinentibus regionibus, juribus, ac requisitis, nomine nostro, sequestri in morem, vindicaret. Simulátque, quæcunque, ad eorum principatuum conservationem, ex usu fore judicabit, ordine constitueret. Usque dùm, caussa inspectâ, atque excussâ, verum, legitimumque, possessorem nominari, atq; ut vocant, investiri, acciderit. Proindè omnibus, nostræ jurisdictioni subjectis, mandamus, atque, injungimus, venirent, & præfato legato nostro *Cæsareo* operam omnem, quamtamcumque, possint, exhiberent, quò propositum illum scopum, in totius rei *Christianæ* commodum, nostrumque, & *Imperii* ipsius, usum, consequi liceat. Eapropter eò spectat hoc nostrum severum edictum, debita cum reverentia legatum hunc admittеretis, omnes, nedùm quenquam pro *Mantuæ*, ac *Montisferrati Duce*, haberetis, donec à nobis hæc caussa ordine cognita, atque sentétia interveniente, discussa, sit.

Hoc ipso tùm subditi nostri, tùm cæteri omnes, quàm ipsis æquitas cordi sit, quàmque obedientiam, nobis debitam, licenter operentur, declarabunt. Ut datis occasionibus gratiam à nobis promittere sibi, atque exspectare, debeant. Unicè enim nobis hoc spectatur, quò quies, & pax per *Italiam* conservari, atque unusquisque, absque armorum extremis illis, jure suo uti frui, possit.

IV.

Alterum Cæsaris Edictum. Ad Mantuæ, Montisferratiq; Ducatuum, proceres, & subditos, spectans.

SUperius edictum ad *Magnates Italiæ* videbatur respicere. Hoc verò, quod sequitur, ad *Mantuæ, ac Montisferrati, Ducatuum*, proceres, ac subditos, pertinere cœpit. Cujus ille est tenor:

Ferdinandus II. Rom. usor. Imperat. &c. omnibus, ac singul s, tàm nobis, quàm *Imperio*, fidelibus, præsidibus nimirùm, magistratibus, equestr.bus, & subditis, totius *Ducatus Mantuani*, gratiam, & benevolentiam. Cùm non minimas autoritatis *Cæsareæ*, augustique officii nostri, partes intervenire arbitremur, quò regna, principatus, & regiones, tàm nobis, quàm *Imperio*, immediatè subjectæ, quantùm ejus humanitùs fieri potest, à collisionibus, bellique discriminibus, præservari queant. Et jam, *Vincentio*, *Mantuæ Duce* ultimo, ex hac in meliorem vitam translato, eodemque illiberi decedente, (prout prævidere non difficile fuit) diversæ partes, provin iam vacantem sibi deberi prætendentes, emergunt, remque, in medio adhuc positam, ac dubiam, armis vindicare potiùs, quàm per viam juris quærere conentur. Id quod, absque supremæ jurisdictionis contemptu, nobisque, atque *Imperio*, debito honore, peragi nequit. Ut periculosos per *Italiam* belli motus excitare valeat. Ea de re, ex autoritate *Cæsarea*, mittimus *Ioannem*, *Nassovium Comitem*, hic ut tàm nostro, quàm *Imperii*, nomine (salvo nihilo-minùs jure cuiuscunque) possessionem *Ducatus Mantuani*, unà cum requisitis omnibus, adiret, prehenderetque, simulàtque à vobis fidelitatis sacramentum solenniter exigeret. Quæ omnia ille eâ, qua opus est, fide, industria, atque integritate, expediet, ut ad juris, justitiæque, per illam provinciam executionem, commodiq; vestri provectionem, nihil facturus sit reliqui. Ut sic, sub pace sequestra, unusquisque acquiescere, ac securius esse, queat, quoad ex autoritate *Cæsarea* certum successorem designari contingerit.

Proindè ad omnes, & singulos hoc spectat edictum nostrum, præfato *Cæsareo* legato morem demissè gererent, obsequium præstarent, unqu verba ipsiu, nostro nomine, sacramentum jurarent, possessionem quorumcunque locorum, absque tergiversatione, traderent, juris, justitiæque exercendæ, facultatem facerent. Si qui [illegible] agari ausint, in istos, tanquam perduelles, [illegible], severa sub lege, animadvertetur. Quam nostram voluntatem, mentemque, esse, diplomate pr[illegible] contestamur, [illegible] manu propri[illegible] mus, *Cæsareoque* insuper sigillo communire jussimus.

V.

Nivernensis Dux Cæsari obsequium negat.

ILlis cum mandatis *Cæsaris* legatus, *Ioannes Nassovius Comes*, in *Italiam*, ipsamque venit *Mantuam*. Nihilo-minùs *Nivernensis* arma potius expedire quàm *Cæsari* demissè morem gerere, elegit. Quo nomine cum frustrà esset *Nassovius*, relicta *Mantua* *Mediolanum* perrexit. Atque hoc e loco denuò sequentes dehortatorios codicillos, *XI. Cal. Majas*, illi intimari fecit. Quandoquidem sic comparatum esset, inquit, *Dux Nivernensis* ut in *Mantuæ, & Montisferrati*, *Ducatuum*, possessionem venisset, eamque citrà voluntatem, ac permissionem, *Cæsaris*, tanquam supremi feudi domini, detineret, nedùm adhibitâ industria ad *Cæsaris* obedientiam redire vellet. Ut etiam justissimam *Cæsaris* declarationem in dubium vocare, moràque injecta in discrimen adducere, esset ausus. Eapropter, quo suprema *Cæsaris* autoritas vindicari, al suf, ue edictum locum invenire, queat, præfato *Nivernensi* quindecim dierum præfigi terminum, & quidem peremptoriè, Juxtà quod spatium, nomine *Cæsaris*, possessione abire, *Ducatusque* illos, una cum corollariis omnibus, reipsâ, atque in effectu, traderet, [illegible] quieteretur. Intereà, dùm hoc fiat, apud *Mediolanum* præstolabitur *Cæsaris* legatus. Nisi id effectum dabitur, pœnas *Cæsareæ* proscriptionis, executionisque, interminatur. Pariterque utriusque *Ducatus* magistratibus, vasallis, ac subditis, inculcat, interdicitque, ne *Nivernensem* pro *Mantuæ Duce* agnoscant, usque dum ille à *Cæsare* ordine esset confirmatus, atque investitus. Interreà, sub hoc interstitio, *Cæsaris* legato obsecundarent.

Hæc dùm ille ad *Nivernensem* dedisset, ne quisquam ignorantiam pro excusatione inferre posset, simulatque per *Fecialem Cæsareum*, *Georgium Peringerum*, in *Mantuæ Ducatum* immissum, præsentem dehortatoriam divulgari jussit. Qui si idem in provinciam non admitteretur, in finibus id, quod sui est muneris, publicaret, atque exempla ejus declarationis palàm affigeret. Quod si quoque fecialis prohibeatur, per *Notarium*, ut vocant, *Cæsareum*, vel codicillorum magistrum, in præsentia testium, eadem propalarentur, per que exempla, ac transumpta hincinde distracta, vices fecialis obeantur. Hactenùs legatu[illegible] functus est officio. Quid verò *Nivernensis*? [illegible] cùm præmissum *Cæsaris* edictum tam litteris, [illegible] verbis, coràm excepisset, tantum protestat[illegible] nis formula, recepit, [illegible] le *Cæsaris* fid[illegible] em valulum & esse, & idem demonstrare velle. Interim, adversus *monitorii* ejusce intimationem p[illegible] vocavit, tantumque non caussam suam, typis evulgato apol[illegible]tico, tue[illegible]ri conat[illegible]est.

**

VI.

Hispanorum, & Sabaudorum, progressus.

SEcundùm hæc, præsidiariis *Casalinensibus* suppetiæ accesserunt. Undè in *Hispanos* magna cum violentia factis irruptionibus, successivè duo, vel tria, millia enervârunt, tormentis etiam nonnullis disperditis. Nec minùs *Corduba* suas aliundè auxit copias. Quibus tempestas pluvia, *Padique* exundatio, molesta, noxiaq;, tùm fuit, ut plurimos opprimeret.

Intereà, *Sabaudus*, *Trinum* civitatem, paulò antè obsessam, urgere cœpit. Ut jam, textis, fasciculisque, fossas opplere laborarent. Obsessi ad tempus infensè restiterunt. Qui cùm pulvere pyrio defecto frustra obniti viderentur, tandem *Sabaudo* deditionem fecerunt. Indè *Pontesturam*, aliaq; ci..., & trans, *Padum* oppida in potestat... redegit; Ut porro septem pedestrium millia, unumque pedestrium millenarium, ad *Moncalvonem* ... tatem produceret.

Neque ocia ... , ut ... , *Nivernensis*. Sed, posteaquàm duod... pe... rium millia, & mille quingentos equites, co... , etiam fortunam suam tent... cœpit. Cum ergò ad *Casalim* castra posuisset, cataphractos *Principis de Guastalla* cecidit, equis, spoliisque, in potestatem redactis. ... ja... turam suorum ulturus *Marchio de Monte Nigro*, impressionem in *Casalim* suscepit. Quo loci, interveniente conflictu, multi ceciderunt.

Jam *Pontestura* quoque, ut præmissum, in ordinem redacta, *Sabaudus Moncalvoni* instabat acerrimè. Ut paulò post etiam civitate potiretur. Interim *Castellum*, sive arx, deditionem negabat. Quo factum, ut vi expugnaretur, ex is præsidiariis ferè omnibus. Postquam etiam è *Sabaudicis* aliquot centuriæ ea sub oppugnatione periissent.

Dùm sic utrinque partes rerum suarum satagunt, *Corduba*, adjunctis tàm copiis, quàm tormentis, *Serbellonium Comitem* misit, qui *Niczam de Paglia*, civitatem sic dictam, interciperet. Non inhibere hoc poterat *Nivernensis*. ... terum machinas militares quatuor, porrò eodem tendentes, eripuit, *Hispanosque*, superinducentes illas, profligavit. Neque minus præd... *Nizzam* ... appa... hode ... *Sabaudis* repugn... Ut tandem, hostibus utrinque concur... legionibuss, acie decernere..., *Hispanorum* ... cad... ntibus, ipsoque *Serbellonio* co... um ... m morte ... corona... Pariter ... desiderati non pauci. Ut etiam gubernator captivus *Trinum* ded... tur. Neque sic tamen ... manum *Hispanorum* ... vadere potuit. Ut, post ... ruinam, etiam deditionem faceret.

... mpore tempestas pluvia *Hispanos* an... *Casalim* ... pendio a... ixit. Ut eos ca... , in ripa *Padi* pos... om... no exueret ... & privaret. Quo ... cum ... orral... emissarium quendam, ad *Nivernensem* ... fil... re ... interceptissen... , inventi apud illum operum, ... talitium novè ... , ... fe-

rè super expugnatione animos abjicere cœperunt. Nihilo-secius obsidionem acerrimè, & sine missione, urgere jussi sunt. Ejus enim in continuationem quadragintà pedestrium cohortes, in trà regnum *Neapolitanum*, stipendiis obligati, proscriptis, & exulibus sub indultu veniæ, in hoc bellum evocatis.

VII.

Nivernensis, auxiliis Gallicanis fultus, inducias recusat.

ANtequàm *Gallicana* auxilia, pro *Nivernensi*, in *Italiam* moverent, non destitit *Rex Christianissimus* per legatum interpellare *Regem Catholicum*, pateretur res *Italicas* pacis compendio componere. Alioquin impedire se non posse, quò minùs *Mantua Duci* a *Galliæ Principibus* decernerentur auxilia. Jam tum enim confluxerat per *Delphinatum*, *Galliæ* provinciam, in gratiam *Nivernensis*, numerosus exercitus, quem aliquot voluntariorum, ut vocant, centuriæ augebant. H... prævidens *Sabaudus* copias per *Rhetiam* in *Italiam* venturas esse, per omnem provinciam suam conciliasse, saltusque, atque aditus, insidere, jussit.

Pau... supra, sub illo apud *Niczam* conflictu, res ad quindecim dierum inducias spectare videbatur. ... eo sub armistitio de pace deliberari posset. Sed non tulit hoc *Mediolanensis* gubernator, etiam *Sabaudo* in pacem sequestram propendente. Nihilo-minùs paulò post per *Pontific. Max.* & *Sabaudi*, legatos, hæc pacis sequestræ tractatio retentari cœpit. Ut sic, pactis quindecim dierum induciis, interim vidua *Princeps Sabaudica*, antehac *Ducis Mantuæ* uxor, in *Casalim* immitteretur, donec hæc controversia à *Cæsare* esset decisa. Non displic... re jam *Corduba* res videbatur. Ut jam legati ad *Oratorem Gallicanum* & *Nivernensem*, ferendi armistitii ergò, dimitterentur. Sed frustra fuêre. Ant... in ... obtinens *Nivernensis*, negabat, se fa... rum.

Interea *Aquium*, *Bastagnonem*, *Ancisam*, aliaque loca, Hispani redegerunt in potestatem. Ut hoc pacto universus *Montisferrati* principatus, *Casali*, & *Ponzana*, exceptis, sub *Hispanorum*, *Sabaudorumque*, imperiis esset. Quibus ita convenerat, ut alterutra pars, usque ad *Cæsaris* decisionem, loca, a se occupata, p... deret. Sic *Hispani* contra *Casalim* omnes admoverunt copias. *Sabaudus* verò in *Allobroges* suos eduxit, *Gallicanis* transitum intercluſurus.

VIII.

Expeditio Gallicana, pro Nivernensi, in Italiam intra Allobroges retunditur.

Ejam, ad *Perosam* usque, pervenerant *Galli* ... ibus cum obviàm moverent. *Allobroges* retr... duxerunt. Rex *Christianissimus* quidem ... tu ipse *Sabaudo* transitum rogasse. Sed repulsam tul... t. *Sabaudo* in regionis patriæ defension... m omni de... ... *Gallicana* ... ille du... ... apud *Ambrunum* appulerant.

Quibus *Crichius Mareschallus* suam quoque manum & tria equestrium millia, una cum duodecim tormentis, adjecturus erat. Ille nunc subsidiis in *Italiam*, pro *Nivernensi*, tendebatur. Et, cû conjectura effici facile, tàm *Gallos* montes & claustra, *Allobrogum* haud superaturos victoriam animis nimis præmaturé concipientes, indomitam præ se ferebant audaciam. Itâ ut sub vexillis, emblematis ergo, *Crucem* ostentarent, adjectis his verbis: *AVT PENETRANDVM AVT MORIENDVM*. Sed hæc præsum pto intra votum, & labia, ast infra effectum, st[illegible].

Cum igitur *Hispaniarum Rex* rejecto oratore *Mantuano* in conditiones no[illegible] rretur, potuisque jussisset *Casalem* omnibus viribus oppugnare, tum *Rex Galliarum*, in gratiam *Nivernensis*, pe misit fet copias intra *Gallias* conscribi, ut transmontes in *Italiam*, pro defensione *Montisferrati Ducatus*, deduci possent, ecce! *Marchio de Vxelles* exercitus dux, & caput, nominari cœpit. Hic igitur in *Sabaudos* movens [illegible] ca *Ambra*[illegible]*um*, & *Brianzonam*, per integrum fere mensem sese tenuit. U[illegible] du[illegible] regi[illegible] subditis nimium gravis, ac molestus, accideret, per *Besancontum* dynastam, *Regis* legatum, cò missum, urgeretur, ut maturaret. Qui cùm Nihilo-secius morarum funiculum necteret, porrò, nomine *Regis*, ammoneri cœpit, nisi pergeret, commeatum ex *Gallia* ipsi negandum esse. Tùm ejus procrastinationem ità quidem comparatam videri, tanquam datâ operâ tantisper vellet exspectare, quoad *Sabaudus*, contractis undecunque viribus, provinciam omnem, imprimis claustra, atque aditus, obfirmâsset. Dein tormenta, quæ quindecim antè dies præmisisset, satis indicare, quorsum iter affectet. U[illegible], nisi in tempore educat, & provinciis regiis molestus esset, & miles annonam consumeret, & deinceps facilè sub hostili terra jejunare posset.

Istis monitis irritatus *Vxelius VI. Idus Sextiles* castra proferre cœpit ad *Barcellonettam*. Ubi triduum insumpsit, usque dum legiones convenirent omnes. Ejus *Mareschallus*, *de Ferté* dictus, assumptis duobus legionum paribus, primum agmen educebat usque ad *S. Paulum* intrà *Allobroges*. Ubi quadringentos hostium obvios d[illegible]cit. Ad montes cum perventum esset, [illegible]xit, *Villefaletum*, & *Bovium*, *Comites*, apud *Anglesolesum* intrà loricas sese tenere, [illegible]sque *Flaminium Comitem* manum tam equestrem, quam pedestrem, adducere. *Mulinsio* igitur in [illegible]tis dedit, sua cum legione in hostes iret, [illegible] atque, an pedem figerent isti, isti referret.

Hic in *Sabaudos*, claustrum quoddam tenentes, po[illegible] struere aborantes, magnis conatibus [illegible], eos non mo[illegible] à ponte profligavit, sed pa[illegible] etiam *Angl[illegible]olesum* dictum, a ter-go [illegible]. Su[illegible]erinduxit ergo alteram [illegible]. Q[illegible] [illegible] tantum *Sabaudorum* [illegible] [illegible] gereut. Hic [illegible] [illegible], *Mareschallus* rogare *Vxelium* cœpit, ma[illegible] [illegible] exercit[illegible] [illegible] [illegible] vires. Sed [illegible] *Marelium*, cum [illegible]nibus [illegible] [illegible] ar[illegible] [illegible] [illegible] st[illegible]ium,

præire jussit; Quem ponè excepit *Fertéus* [illegible] quot suorum centuriis stipatus. Dùm igitur locorum situs, aditusque, pensi habet, ecce! apud *Lachanam* pagum, in tormenta incidit, ab *Vxelio* antè præmissa. Et ista saltèm unâ defendebantur pedestrium centuriâ. Quod igitur hostes, [illegible] menia intercepturos, præmetueret, totam noctem excubias, ac vigilias, dedit. Sub mo[illegible] tormenta in locum tutiorem, a *Turren*[illegible] tum, deduxit. Ipse verò *S. Petri* vallem in pe[illegible] ctu[illegible], [illegible] [illegible]stam *Grandem* d[illegible]um, emisit, [illegible] naturam, &, ubi hostes [illegible]rent, r[illegible]cognituram. Hic cum ad lapidis iactum processisset, in tres legiones, ad[illegible] [illegible]rvantes, loricisque sese tenentes, incidit. Unde crebris sclopetorum explosionibus reiici cœpit, ne forte loricas alias quinque in proximo excitatas, suis aperiret, ac detegeret. Sed, [illegible] cognosceret, prohiberi non poterat. E[illegible], postquam *Vxellio* rem omnem aperuisset, stat[illegible] intrà sepimenta ista ado[illegible] ac deinceps pe[illegible] me[illegible]ta, an[illegible] namd[illegible] vehent a, ibidem præstolari.

Seque[illegible] mane [illegible] [illegible] tripartito, singu[illegible] pa[illegible] [illegible] quatuor pedestri[illegible], & totide[illegible] [illegible] equestribus, constantibus, [illegible] debant rectà in hostes, sub sepimentis [illegible] tam modo sese tenentes. Sed ecce! omnes dilapsi rant, ubi propè ventum est. Itaque cursim profugos modica cum manu persequi visum est. Interim, apud pagum proximum, ab ipsis *Sabaudis* exustum, nemo comparebat. *Mareschallus* hi[illegible] autor erat, exercitus tantisper ut si[illegible] [illegible] usque anuona advenisset, saltusque [illegible] ab hostibus intercelusi, forent referati.

Sed *Marolius* diversum suadebat, nempe, producendum e[illegible], ar[illegible]tratus. Et hæc [illegible] sententia invenic[illegible] at applausum, sic copiæ produ[illegible]æ. Vix mille p[illegible]bus promotum erat, ecce! hostes acerrimè *Gallicanos* salutant, *Mareschallus*, quòd equitatu carereret, viribusq; esset impar, totam noctem in conspectu [illegible]trè hostium, eandemq; famelica[illegible] exegit. Appetente aurorâ, accedentibus legionibus pluribus, in hostes, vallo sese occultantes [illegible]tum est. Etiam tunc *Sabaudi*, licet numero superiores, in fugam sese coniecerunt. Itaque *Vxelius*, totum superinducens exercitum, vallem illam occupavit. Properab[illegible] [illegible]tidem *Marolius*, hostes plus utra persecuturus. Id tamen dissuad[illegible] ret *Vxelius*, arguens, & commeatum, sive impedimenta, deesse, & copias famelicas esse, & tormenta desiderari, tum hostes numero valere, [illegible] dieſque copias suas augere. Ut facilè usuvenamet, sicubi hostes magnis in *Gallicanos* can[illegible] natibus, hos vinci posse. Quid sit? hoste[illegible] quendos esse, concluditur. Hoc nomine [illegible] legiones productæ sunt. Quæ c[illegible]m tor[illegible] transi[illegible]ent, ecce! magnis conatibus *Sabaudi* vadu[illegible]tur. *Gallicam* igitur p[illegible] bihorium co[illegible] ctam f[illegible]stin[illegible]nt, usque ad p[illegible] pulv[illegible] [illegible] Ho[illegible] res in angusto, & tanquam per[illegible]nes cu[illegible] erat [illegible] ut nec *Vxellius* [illegible] [illegible]tud [illegible]aret, c[illegible] loc[illegible], quo [illegible]piæ pe vadere nequibant, [illegible] ri vel[illegible] Maxim[illegible], cum tormenta, commeatu[illegible] d[illegible] In [illegible] igi[illegible] r[illegible] esse viden[illegible] gion[illegible] [illegible], [illegible] lem retraxerunt, [illegible] ad minus à tergo quingentis. Hoc infortunium

venit, universus ut exercitus, annonæ penuriâ haud parùm debilitatus, receptui caneret, tot hominum centuriis, tormentorum, armorumque, apparatibus, in prædam expositis. Hoc pacto, sine effectu hæc laboravit expeditio, ut *Allobrogum* montes, sicut signa, atque emblemata, gloriabantur frustrà, minimis penetrarentur, *Vxellius* reducto in *Gallias* exercitu, ductoribus, ac tribunis, ultrò sese a militia hac abdicantibus, gregariis, sive legionibus, missionem dedit. Atque ità usuvenit, ut, bullarum instar, numerosus hic difflueret exercitus, *Nivernensi* frustrà sumptus, operamque, & sudorem, collocante.

IX.

Nivernensis, denuo a Cæsare monitoriis ultimis compulsus, filium ad aulam Cæsaris obsidem mittit.

NOn poterat ingens illa integri jactura exercitus non dejicere spiritus *Nivernensis*. Tametsi igitur per *Gallias* aliorum amicorum auxilia imploraffet, needum arma objicere destitisset, nihilo-minus secundo, & ultimo, *Cæsaris* monitorio, ut vocant, compulsus, paulò mitius sentire cœpit. Illud verò fuit hujusmodi: *Cæsarem*, posteaquàm exactius expensum esset, quam calamitosum in bellum despumarent super *Mantua*, ac *Montisferrati*, *Ducatibus*, cessiones, ab hinc mandâsse, præfati ambo *Ducatus*, sequestri in morem, sibi ut vindicarentur, donec res ordine foret decisa. Quanquam autè *Cæsar* haud dubitasset, fore, ut *Nivernensis*, tàm propriorum consiliariorum, quàm legati *Cæsarei*, inculcatione, ad animum admitteret justam, piamq; *Cæsaris* intentionem, quæ etiã ab interioribus illius amicis non approbari non potuisset, dum nempè hac sub ardua caussa nihil *Cæsari*, nisi quies, & pax, *Italiæ*, quæreretur, ut in isthanc conditionem, absq; tergiversatione, pedibus ire debeat. Nihilo-minùs *Cæsarem* exploratum habere, quam præfatus *Dux Nivernius* hactenus & monitorium, & proscriptionis cõminationem, ut etiam familiares *Cæsaris* litteras, insuper habuerit. Ut potiùs mandata *Cæsaris* contemnat, oculosque superauxilia *Magnatum* conjiciat. Hanc in rem *Cæsarem* coràm universo *Imperio* contestatum facere, se non nisi invitum adhæc compulsoria, & ultima, devenire. Nec caussari possit, tanquã per sententiam, ecu sydere, aut fulmine, percuti cœpisset, eâ ratione, post exactam rei trutinationem, *Cæsar* adhùc alterâ vice, peremptoriè tamen, atq; ultimè *Nivernium* officii sui ammonere mavult. Nisi ergò, intrà dierum, ab intimatione hujus decreti, intervallum, mandatis audiens sit, omnia, quæcunque per utrumq; *Mantuæ* & *Montisferrati*, *Ducatũ* possidet, in manus legatorum *Cæsareorum* refundat, adeoq; præeunti *Cæsaris* m[illegible]to morem gerat, *Cæsar*, ob moræ periculum, [illegible] ex lege, & consuetudine, *Imperii* proscribit iterum, atque ire u[illegible]n. Ut ipsâ tunc, citra ullam sententiam aliam, hoc reatu, hac pœnâ, teneri debeat. Par at jam, aut non pareat, sic habendum est: Ut in omnem eventum leges observari, & illa, quæ, pro augusti *Cæsaris* autoritate observanda, faciunt, in usum d[illegible]i, oporteat. Hactenùs, atque iterato, *Cæsar*.

Quid verò *Nivernensis*? Ecce ille [illegible] novo hoc fulmine co[illegible] subverteri cœpit, si antiquum obtineat, contraque obluctetur porrò, fieri posse, *Cæsar* ut *Ducatus*, [illegible]ibus expositos, vel in *Hispanos*, vel *Sabaudos*, transferat, jam tùm perditionem sibi utrinque intentantes. Consultò igitur filium primogenitum ad aulam dimisit. *Cæsaream*, quo in verba *Cæsaris* juraret, *Ducatusque* ambos in feudum obtineret, inprimis autem *Cæsarem* placaret. Neque hoc vel tùm infeliciter cecidit. *Nivernius* enim junior aulam apud *Cæsaream* tantùm profecit, ut *Cæsar* per *Italiam* mandaret, partes utrinque ab armis hostilibus discederent. Simulátque loca, ab iis, quorum in manibus essent, tolerabili præsidio firmarentur, usque dùm omnia, nomine *Cæsaris*, fuissent transacta. Quo nomine in *Casalis* fortalitium miles immitteretur *Teutonicus*; *Mantua* verò, & *Ducatus* cognominis, eo, quo nunc esset, statu permaneret. Hæc tùm effecit *Nivernius*.

Interim *Corduba*, qui jam tandem *Casalum* sit conclusurat, ut nullibi ad fortalitium vi[illegible] dum paterent aditus, tùm *Ponzanam*, & *Rossignanonem*, arces in potestatem redigerat, ut, sub *Montisferratensi Ducatu*, præter *Casalum*, omnia obedirent *Hispanis*, *Sabaudisque*, intellecta *Cæsaris* illa sententia, cursorem in *Hispanias* expedivit, super eâ quis *Catholico Regi* esset animus, exploraturus.

CAP. II.

De actis, decretisque, secundi illius Electorum apud Mülhusium conventus.

I.

Cæsar communicato cum Electore Moguntino consilio, super conventus Mülhusiani decretis deliberat.

Victor, & triumphator, *Cæsar* cùm armis hoc tempore posset, plurimùm, maluit legibus uti. Ut sic non minùs præius splendere, majestatemque suam decorare, quàm per legitimos tramites calumniantium iniquitates amoliri, jurisque retinentissimus haberi posset. Quam utramque viam ubi summis vigiliis, nec minori providentia, *Deo* annuente, calcaret & perhiceret, juxta bellicos armorũ apparatus, toties comitia, tuesq; conventus, *Imperii Septemviri* & indixit ipse, & *Septemviros* illos aperire, jussit. Siquidem igitur recèns apud *Mülhusium Electorum* præcedisset [illegible]xtra, quid [illegible] publicæ emolumentum ille conclusum [illegible] sit, non destituerrogar[illegible].

Quam in rem, per *Ioan. Reinhardum a Metternichs* secretiorꝰ con[illegible]ii *Moguntinensis præsidem* q[illegible] actum, quid decretum, esset, penitus, penetrare, ac cognoscere, maluit. Per illum ergo, nomine *Cæsaris*, laudatissimo *Electorali Collegio* solennes ag[illegible]

cœperunt gratiæ, quòd summâ, eâque accuratâ, interveniente diligentiâ superiori sub conventu in deliberationes, super rei publicæ bono, *Cæsareæque* majestatis, ac sublimitatis, conservatione, incubuissent. Hanc rem *Cæsarem* memorem in animum admittere, universisque *Electoribus, Moguntino* inprimis, decentes gratias clementer persolvere. Simulátque contestatissimum facere, *Cæsari* nihil sanctius esse, quàm ut pax extra *Imperii* limites ejecta, à diutino exilio proximè revocari possit. Illud pium, & constans, institutum gloriosas, ac memorabiles, à *Deo* concessas, victorias, non obliquare, ut provehere, atq; ematurare, debeant. Sitque spes, fore, vt per *Dei* gratiam tot acquisitis, acquirendisque insuper, triumphis pacis conditiones pacisci, atque extendi, pax ipsa verò adamantinis prorsus vinculis cōsolidari, ferruminariq;, sufficiat.

Cæterùm, super articulis quibusdam, superiori illo sub conventu in deliberationes admissis, *Cæsarique* communicatis, cùm mens *Cæsaris* hæreat, majoremq; illorum elucidationem desideret, utique visum esse operæ pretium, rerum pondere, ac circumstantiis exigentibus, *Electori Moguntino* super illis tanquam scrupulis, omni remotâ lacinia, nudum pectus, sinumque, explicare, & quid ratum habendum veniat, majori sub illustratione, ab eodem petere, atque exspectare.

Ex illis primum locum sibi vendicare, quod ad res *Danicas* attineret. Quodsi enim accidat, *Daniæ Regem* pacem decenter rogare, an eo eventu *Cæsar*, absque opera, sive conventu, *Electorum*, tractationes suscipere, pacisque leges præscribere, sustineat? Et utrum *Electores* nihilo-minùs promissa conferre auxilia obligentur? Et quid de his sperandum sit? Huic consectarium esse, an *Cæsar*, extrà prædictum *Electorum* conventum, conditiones, hactenùs excussas, ac sibi permissas, *Palatino* proscripto manifestare? An omnia in genere, pacem concernentia simulatque decreta, publicare, teneatur? De agnatorum successione, in caussa *Palatina*, præcipuum verti cardinem. Ut *Saxonis, & Brandeburgici, Electorum*, nec non *Gualfgangi Guilielmi, Ducis Neoburgici*, ratio habenda veniat. Ut nihilò-minùs *Bavariæ*, & ipsius *Moguntini*, pariter *Electorum*, præeuntibus consiliis, hæc res sit executienda.

Illis tertium superaccedere, nimirùm, cùm, super gravaminibus *Imperii* decidendis, aliquid necessarium, hoc præsertim turbulento rerum statu, ageretur, prævidendum esse, ne ri[illegible]us aliquis, sive fatalis confusio, *Imperio* superveniat. Quo nomine, ne summa *Imperii* deinceps esset absque successore, necessitatem postulare, proximè, pro electione auspicienda, comitia ut aperirentur. Quo præeunte *Cæsar* exinde in transactionem cum *Daniæ Rege* rectiùs incumbere, unàque pacis repro-du[illegible]nem constabilire, tam possit, quàm velit.

De[illegible] sicu[illegible] super puncto gravaminū deciden-dorum[illegible] novæ superveniant collisiones, confœderatio[illegible]u[illegible] ut rationes diligenter meantur p[illegible]nd[illegible]ntur[illegible]ubus novis fortè motibus ob[illegible]q; sese viribus tueri, proclive [illegible]

II.

Elector Moguntinus, ad Cæsaris interrogationem respondet.

I[illegible], & id genus, ubi *Cæsar* ab *Electore Moguntino* majorem re[illegible] dilucidationem[illegible] ceptissimis hic sapientissimisque, verbis *Cæsari* assurgere cœpit. Nimirùm, inquit, quòd *Cæsar* fidelium nuper *Electorum*, apud *Mülhusium* congregatorum, ac super reipublicæ emendatione, juxtaq; majestatis *Cæsareæ* exaltatione debita, consilia conferentium, actiones, operas, diligentiamque, ad animum tam clementer admisisset, ut etiam gratias ob id agere condignatus esset, ex hoc *Cæsaris* omnibus manifestam radiare, à *Deo* concessam, sapientiam. Ut hæc paterna cura, hæc solicitudo, hæc fides, quæ in mediis *Imperii* visceribus grassantem hactenus devastationem emendare, pacemque afflictæ, ac gementi, patriæ restituere, contendit, nulli propemodum, quamvis *Nestoreæ*, sive *Tullianæ*, incude formatâ, voce satis digne, atque ex merito, deprædicari posse videantur. Nempe, afflictæ ejus, & communis, patriæ caussa, *Electores, Principesque*, quibus salus *Imperii*, ac populi, suprema lex est, nuper apud *Mülhusium* convenisse, ibidemque de remediis deliberasse. Quid igitur salutarius, quidque jucundius, accidere queat, aliud, quàm sitidem patriæ subveniendi, pacemque restituendi, desiderio *Cæsarem* velut flagrare, exploratum esset? Annon omnes *Imperii Principes*, *Ordinesque*, pro hac pia, hac augusta, hac integerrima, *Cæsaris* animi propensione, immortales, & sempiternas, deponerent, gratias? Annon *Deum* conjunctis intimisque supplicationibus co[illegible]rentur, illa *Cæsaris*, & pia, clementia, illa m[illegible] inclinatio, esset perpetua? Quis enim est, quem [illegible]ugiat, hunc scopum, hunc finem esse illum, quo consecuto tot afflictarū, & gementiū, animarum, penè solatio defectarum, myriades, tanquam vino infuso, recreari, diuturnoque è deliquio ad se redire, evaleant? Eo igitur sponte sua inclinare *Cæsarem*, tam mitissimi animi, quàm laudatissimi operis, esse.

Quam enim belli fortunæ, tametsi fulgentissimæ, non usque quaque confidendum esset, tùm insperatus quicunque casus, ac fati hora maligni, omnem penè felicitatem pristinam evertere, atq; exarmare, sufficiat, ab exemplis ut declaretur, extrà rem videri.

Inprimis vero *Moguntini Electoris* animum, hac tristi[illegible]um facie c[illegible]is, ac solicitudinibus, tantùm non penè [illegible]iscentem, in sublime erigere cœpisse gratio[illegible]am, ac [illegible]aram, illam *Cæsaris* confidentiam, Dùm, super collatis in medium, apud *Mülhusium*, in pacis reductionem, remediis, *Cæsar* secum secretiùs, arctiùsq;, vellet insuper deliberare.

Qu[illegible]quam verò res ista, tanti utique mom[illegible]ti esse [illegible]ideatur, ut potiùs universos ad *Electores*, quàm singulum, spectet, hocq; nomine præp[illegible]ratâ sese h[illegible] attuer[illegible] excu[illegible]tione, nihilo-minus [illegible] *Cæsar*, ingentis ponderi[illegible] rationibus dubio pro[illegible] inductus, tāntum[illegible], per articulis quibus[illegible], *Electoru*[illegible] men[illegible] m[illegible] me[illegible]orem[illegible]e d[illegible]lucidatione[illegible] quirat, sese [illegible]a, q[illegible] *Cæsari*, [illegible]us *Imperio*, obl[illegible]retur r[illegible] vere[illegible], demisse ni[illegible] poss[illegible] Q[illegible]antum g[illegible] a[illegible]o, judicioque, [illegible], *Electorem* ta[illegible] e[illegible], ut ea, [illegible] m *Imperii* esse p[illegible] sp[illegible] bo[illegible]ue, [illegible] aperire velit. S[illegible]t m[illegible] *Cæsari* legem præs[illegible]r bere, ne[illegible] e *Electori* u[illegible] s[illegible]piat.

[illegible] p[illegible]ne [illegible]æmissa, [illegible]uantum [illegible] primum articulum facere[illegible] nempe[illegible]

siquidem accidat, pro re natâ, *Daniæ Regem* pacis compositionem non quærere, discussum haud esse. Fortè, quòd extrà dubium tùm sub *Electorum* deliberationibus haberetur, fore, ut, hoc pro rerum statu, *Daniæ* regni cõsiliariis eò altiùs inclinantibus, ejusmodi aliquid emergere satagat. Quòdsi ex transversò, citrà omnem exspectationem, eveniat, *Daniæ Regem* provincias amissas armis vindicare, hostiliaque adversùs *Imperium*, nuper concepta, consilia efficere, velle, eò tùm eventu ut *Cæsar* illi pacis transactionem offerat, minimè fore conveniens. Ut, secundùm *Imperii* leges, arma magis, defensionis ergò, proferenda veniant. Eam enim illius conditionem esse paucis, deinceps facilè expugnandis, exceptis locis, ex hujus *Imperii* finibus ejectus sit. Ut hæc vincendi ratio tantisper continuar debeat, donec, pacis desiderio animum illius remordente, tractationem ipse offerat. Cum enim *Rex* potissimas regnorum suorum partes extra *Imperium* ad hæc salvas possideat, quibus verbis paci leges ipsi, cum effectu, præscribere liceat, vix appareat. De eo vero sic est, si, e *Cæsar* animos *Electorum* vadatos habet, ut, si accidat *Cæsarem*, super provinciis, modo in potestatem redactis, à *Rege* infestari, tum quidem auxilia defutura non sint.

Ad secundum dubium, nempè *Palatini* proscripti exculpationem, quod attinet, illa, siredè meminit *Elector*, tum *Electorum* fuit conjunctâ voluntas, ac determinatio nempè *Cæsari* ad lites illas palinarias, exculpationemque, spectantia, reuendia proponerentur idonea. Circa modum verò, quando, & quibus ille conditionibus, cum *Cæsare* in gratiam reverti, certamque *Palatinatus* partem obtinere, queat, hæc omnia à libertima *Cæsaris* pendeteret dispositione.

De conventu, proximè indicendo, quòd emergeret, *Cæsarem* eò propendere, ut, ante conventum, per *Lotharingium*, & *VVürtenbergium*, *Duces*, quid fieri velit, *Palatino* notû facere intentat. De eo quidem *Electorem* præscribere nihil debere. Interim, si hæc declaratio, & nomine *Cæsaris*, & coràm collegio *Electorali*, peragatur, non dubium esse, quin in oculis externorum *Magnatum Palatino* adhærentium, majoris ponderis respectum habitura sit. Conventus igitur ut ematuretur, oppidò necessarium esse. Ubi de eo quoque videndum, quò caussa *Palatini* à *Daniæ Regis* caussa, omnino separaretur.

Tùm verò cum *Electoribus*, inprimis eorum, quorum interest, nempè *Bavaro*, & *Moguntino*, exactum esset, quid, quantumque, regionum, *Palatino*, ejusque hæredibus, reddendum veniat.

Interim, dum *Cæsar Catholicos Ordines*, hactenùs contra pacificationem tam religiosam, quam politicam, vehementer onerosos, relevare [illegible] minibus magna cum fidelitate affectus esse [illegible] *Electori* non posse non ac [illegible] eventu [illegible] tum, cùm hoc negotium *Cæsari* utile, *Imperio* [illegible] fructuosum, citra dubium, accidat.

Super puncto successionis agnatorum, [illegible] *Palatinos*, *Electores Catholicos*, tanquam re [illegible] mo [illegible] deliberare.

Neque enim sub conventu [illegible] unanimem que, conclusionem fieri potuisse Maximè, cùm *Saxo*, & *Brandeburgicus Electores*, antea [illegible] se opposuissent. Eos in exclusionem *Palatini* hæredum difficulter consensuros esse. Ne videantur [illegible] psi gratiæ locum illis eripere.

De agnatis quidem majorem apparere difficultatem. Cum jura, eorundemque periti, in sententiis varient. Interim, eò à majori *Electorum* parte conclusum esse, siquidem modo non ratione proscriptionis, sed vigore justissimi belli, quo quidem bona, de juribus & naturæ, & gentium, absolutè, & simpliciter, victori cedunt, *Cæsar* verletur, utique *Electoratus* translationem in manu *Cæsaris* absolute esse. Ita ut simulatque, cadente *Electoratus* jure, cadat agnatorum jus quæsitum. Dum igitur *Cæsar*, ex merâ gratia, non debito, & agnatis aditum aperit, & *Palatini* hæredes, pari lege juris illius exules, in futurum admittit, utique hæc *Cæsaris* beneficia, è merâ liberalitate, non è debito, promanare.

Ut nemini idonea, ac legitima, suppeditetur caussa, *Cæsari* modum præscribere velle, quando, quibusque rationibus, & quo tempore *Palatini* tam agnatis, quam hæredibus, ad *Electoratus* dignitatem regressus aperiendus sit. Ut forte *Angliæ Regi*, aliisque *Palatini* proximis, hac lege satisfieri possit.

Rationes, quæ [illegible] in caussa pacificationis cum *Daniæ Rege* media specta[illegible] & ita, præsigi haud queat, sub *Electorali* collegio excuti cœpisse. Interim, hæc dum *Cæsari* permittuntur, ipsius in manu est, convenientissima quæque, pariterque gratissima, eligere. Et quis est, qui hoc vitio verteret? Ita enim *Cæsaris* est victrix, & triumphans, gloria, ut illa, quæ huic sublimitati, huic felicitati, sunt consentanea, citra dubium præferre deceat. Interim tempus, & armorum progressus, viam docebunt. Ut si ad tractationem præconceptam deveniendum sit, *Cæsar* ambigere nullus debeat, ea esse *Electorum* studia, atque affectus, ut ad procurandam *Imperii* incolumitatem, *Cæsareæque* sublimitatis, condecorationem, nihil facturi sint reliqui. Ut super illorum opera, ac fidelitate, tam quam *Imperii* columnarum, consiliariorumque, membrorum, præcipuorum, *Cæsar* merito queat acquiescere. Quo tempore si transactio tam [illegible] nunc *Cæsaris*, quam *Collegii Electoralis*, perficeretur, utique tum velut vim legis haberet, omnesque *Imperii Principes*, *Ordinesque*, simul constringeret. Ut in omnem eventum *Cæsar* conjunctorum *Imperii* auxiliorum hoc pacto securus esse sustineat.

Secundùm hæc, summa non absque, atque exacta sapientia, à *Cæsare* prævideri, sicubi inter ipsos inter *Electores*, ratione decisionis gravaminum, collisiones, & rictus interveniant, fac[illegible], hac tristi re[illegible] facie, pa[illegible] s exclusionem, quam *Deus* avertat! [illegible], aliudque ex alio periculum emergere posse. Ut hoc malo *Principum* diffidentia, disciplinæ militaris corruptio, subditorumque desperatio, immensum afferre cumulum queat. [illegible] Ne enim hæc tempestas universalis [illegible] cumbant, ut velut, vel sola *Cæsarea* majestas, reverentia, [illegible]umque *Electorum*, & *Principum*, providentia, hactenus obstare videntur.

Ut metuendum veniat, ingentem ex ea re & apud *Magnates* [illegible] confusionem, & sub *Imperio*, inter *Principes*, *Ordinesque*, collisionem, instare; Quæ damna [illegible] graviora superinducere sufficiat, quàm ut commoda illa, tot victoriis parta, [illegible] æquivalere possint.

[illegible]am, cum *Cæsar*, divinâ favente gratia, tam suis, quàm conjunctis fidelium armis, victricibus, tantum non regna sua hæreditaria, & provincias, recuperarit, hostes subjugârit, majestatem coronam, sceptrum, atque autoritatem, *Cæsaream* consolidârit, ut tanquam è sinu, vel manu, *Cæsar* pacem largiri, optimasque, & honestissimas, pacis conditiones inire, reliquosque, solis præsumptionibus nitentes adhuc, motus componere, salutarè justitiæ, a tot annis collapsum, opus sublimare; *Imperii* constitutiones pristinum in vigorem erigere, interque *Ordines* humanæ societatis vincula, jam diu lacerata, resarcire, *Imperium* refovere, viamque, ad pacem ducentem, aperire, demque, susceptas penes *Mulhusium*, deliberationes in esse-ctum deducere, sufficiat, utique summa necessitate [illegible] erit, in pacis compositionem omnes intendere nervos, omnibus eniti copiis, tempus [illegible], ac [illegible]tum, sine mora, tractatibus aperire, [illegible], ut regionum devastationibus modus præfigatur, corruptæ militari disciplinæ, insolentiæ quæ [illegible] barbaris, occurraretur, querelis infinitis prope denique periculis, ante fores stantibus, in tempore prospiciatis.

Tametsi verò, post tot à *Deo* exactas ab hoc *Imperio* pœnas, sperandum non sit, aliud, & fere gravius, imminere flagellum, ut hæc, pene desolata, patria insuper etiam *Cæsaris*, tanquam *Imperii* capitis, ex fati lege, pati debeat [illegible]uram, & casum. Præsertim, cùm pro salute, atque incolumitate, *Cæsaris*, [illegible] mel oresque, annos etiam [illegible] implentis, tot totiesque piarum, ac devotarum, animarum fiant quotidie supplicationes, quas *Deo* gratas esse ambigere haud convenit. Interim, [illegible] *Dei* judicia sint occulta, neminique mortalium [illegible] acta hujus vitæ constet ratio, per fidem [illegible] *Cæsari* debentur gratiæ, quòd, ad nisi [illegible] *Imperii* curâ, de salute ejus, ac conservatione [illegible] prævenitur soli[illegible], ut eon[illegible], procul amoliri velit. De eo [illegible], salutari, ac necessario, successione [illegible] *Elector* modò non in *Cæsaris* sententiam [illegible] eat, sed, ut quam primum effici possit, desiderat. Ut, quantum quidem ejus in se est, nihil, ad [illegible]gentis, ac fidelis, operæ collationem, facturus [illegible]liqui.

Jam de modo disquirendum venire. Nimirum, quo pacto hæc res ad optatum, felicem [illegible] possit. Ut enim, an [illegible] electione indicenda [illegible] Nempe [illegible] *Imperatoris* a-[illegible] *Electorum* om[illegible] [illegible] vid[illegible] Ut vel [illegible] lege [illegible] *Electorum* [illegible] atur. [illegible] os ut *Cæsar* in te[illegible] pore [illegible], [illegible], ex re fuerit.

[illegible] *Electorum*, [illegible] *Protestantium*, [illegible]

tempore corruptæ, ac dissolutæ, militari disciplinæ mature occurrat, *Electorum* ac *Principum*, autoritatem, toties protrite habitam, vindicet, subditorum querimoniis occurrat, remedium, [illegible] *Mülhusium* nuper proposita, applicet, [illegible] quoddam exauroret, in pacis compositione [illegible] fundat, & primis *Imperii*, & *Electorum*, libertatem conservet intactam, usque eo remotis [illegible] nebulis, ut ne umbra quidem [illegible] obhærere possit, tanquam *Cæsar* hoc a[illegible] [illegible] legitimos [illegible] tramites, & armis [illegible] pe[illegible]lere, cupiat. Quas quidem cogitationes *Cæsaris* mentem ne quidem per somnum [illegible], cognitissimum extet.

Hunc illum illum modum esse & tutissimum, & utilissimum. Ut præeuntibus hisce præparatoriis, eum effectu, & fructu, ad electionem perveniri possit. Illos enim, qui per vias odiosas, atque ingratas, ad [illegible] perrumpunt, plerumque gloriæ, ac successus, exitum [illegible] visse. Ut [illegible] [illegible]ores, pericula vero invenit [illegible]. Eaque cum *Imperii* excidio conjuncta.

Si nunc hac via *Cæsari* placere possit, confidere *Electorem* penitus, [illegible], ut hæc expedi[illegible] felicissimè excurrat. Sicut ad fidelem, & [illegible] [illegible]gentiam *Elector* nihil quicquam [illegible] loco [illegible] ricturus est, quod merito desiderari possit. Interim, sicubi, sub toties alleg[illegible] [illegible], etiam hoc pari passu [illegible]tur [illegible], quam hoc conveniens esse [illegible] nem. Alioquin enim sub expeditione [illegible] eâdem [illegible] posse.

CAP. III.

De Daniæ regni consiliariis, Cæsarem, pro pace, interpellantibus.

I.

Daniæ regni proceres à Cæsare pacem petunt.

Omnino dùm ev[illegible], ut [illegible] undique deliberation[illegible] superioris [illegible] *Mülhusium* convenit, [illegible] *Daniæ* [illegible] fortunæ *Regis* [illegible] iniquæ, male [illegible] *Cæsarem* literas [illegible] [illegible]issimis d[illegible]. [illegible] *Cæsaris* processus [illegible] æquè, ut [illegible] *Oceanus*, ipsique interior *Dania* [illegible] *Cæsaris* [illegible], & triumphos [illegible]. Quia de re, ne etiam majora ex [illegible] bellorum in proximo incendii [illegible] cœperunt: *Austriacum* illud, & vere [illegible]um, PLUS ULTRA, tan-

tantùm non expavescentes. Codicilli tales erant: Invictissime *Cæsar*! Domine clementissime! Postea quàm ab *Holsatiæ Duce* nos erudiri contigit, spem certam, atque indubitatam, affulgere, quod in armorum, & belli, sequel[illegible] ratione m[illegible]taris, atque [illegible] adverso pacis reproductionem efficere studeas. Eo nomine partium nostrarum esse existimavimu[illegible] [illegible] Christiana, & gloriosa animi intentione de[illegible]mas ut deponeremus gratias. Simul atque e[illegible] peteremus, placeret hanc mentem, hanc mo[illegible]tionem, perseverare, potiùsque ad pacis commendatam bonitatem, quàm belli productionem, spectantia, amplecti consilia. Per fidem hæc belli iuitia inter *Majestatem* tuam, & *Inferioris Saxoniæ Circulum*, glisc[illegible]e cœperunt. Ut regnum hoc, nosque ipsi, in par[illegible] non venerimu[illegible]. Inde est, ut ex transverso, quod non exspectavimus, acci[illegible]dit, subjectas [illegible] nostro provincias tuis à copiis, nulla præ[illegible], infestari, occupari que. Sc[illegible] [illegible], quod [illegible] est, effari liberè. Certè arbitramur, [illegible] *Imperatori* [illegible] tam ju[illegible] suo id factum esse, quam con modum mil[illegible]bus tuis oblatam occasionem [illegible]. Neutiquam enim dubitamus, [illegible] *Romanum Imperium*, præsertim *Austriacam* [illegible], & hoc *Daniæ* regnum, [illegible], à tot ætatibus continuata [illegible] [illegible] habituram fuisse, [illegible] respectus [illegible] ac [illegible] debuisse. Ce[illegible] *Magnates*, & quidem [illegible].

Quan[illegible] [illegible] præs[illegible] *Holsatiæ Dux*, [illegible] *Imperator*, [illegible] pacem inclinationem no[illegible], cum in spem rigimur, futurum, [illegible] hoc regnum, hæ provinciæ, armis infest[illegible], sed ad nobile pacis compendium progressus per tractationes appeti possit. Q[illegible] nomine dep[illegible]bimur, ex C[illegible]ianæ, atque [illegible], inveniuntur rationes, e quibus pax [illegible], emergat, [illegible] ad posteros constans, & inc[illegible] [illegible]. H[illegible] pacto fiet, ut *Romanum Imperium* [illegible] no *Dania* regno omnem propens[illegible] [illegible] tis testificationem, non absque [illegible] suorum velificatione, consequatur. A[illegible] non solùm proceres regni sent[illegible] ipsum *Daniæ Regem* dominum nostrum, sincere affectum esse, con[illegible] tum facimus. Quæ cum ita sint, o *Imperator*, ad te spectat d[illegible] hæc no[illegible] rogatio, vel les. nisi gravet [illegible] primaquaque cum tua commoditate, legato[illegible], locumque, & tempus opportunum [illegible] ciendis designare. Eo sucerti sumus, [illegible] *Regem*, ac dom[illegible] nostrum, quos [illegible], impetratâ fide public[illegible] cum mandatis [illegible]

[illegible]

****

Externa.

De rebus Anglicanis, & Rupellensium.

I.

Angliæ Rex Rupellenses in protectionem admittit.

A Rebus *Germano-Danicis* ad *Gallo-Anglicanas* diverticulo regredimur. Supra enim de col[illegible] manifestisque inter *Gallia*, & *Anglia*, *Reges*, bellis, prælibatum est. Jam, quid cum utroque *Rege*, inprimis *Rupellensibus* actum sit, inspiciemus.

Fo autem indignatio *Regis Christianissimi* erat provocata, ut[illegible] instructo exercitu jam *Rossilionem*, sive *Rupellam* obsidione cingeret. Qua de re, man[illegible] [illegible]. *Rossilionenses* ad *Regem Angliæ* d[illegible] unt, qui cum *Rege*, super protectione, & [illegible], paciscerentur. [illegible] protectionem [illegible] feliciter effecerunt. Unde, circa finem *Januarii*, [illegible] inter *Angliæ Regem*, & *Rossilionenses*, recessum in tabulas [illegible]tatus est. Nempe [illegible] Civ[illegible] deletos, sufficientem [illegible] præstat[illegible] [illegible], in *Angliam* venisse, *Regemque* exorasse, dign[illegible] retur *Rossilionem* civitatem in protectionem [illegible] admittere, eamque *Gallorum Regi*, legitimo, ac naturali, suo domino, reconcilia[illegible]. Hanc [illegible]gatorum petitionem *Regi* visam fu[illegible] [illegible], & convenientem. Un[illegible] *Cives* præd[illegible], [illegible] incolumique, omnibus, sub [illegible] [illegible], regiam in pro[illegible]ctionem fore[illegible]. Nempe, *Rossilionenses* copiis *Anglicanis* omnia [illegible] humanitatis, quàm necessitatis, officia impertire [illegible]. Simulatque numerum navium militari, unaque homines, rei nauticæ expertos, submitterent. P[illegible]modo, pro expeditione *Anglicana*, intra civitatem, tam granaria, quam armamentaria, pararent. Ut, si naves *Anglicanæ* per tempestat[illegible], & [illegible] illuc [illegible]tur, non tam civium humanitatem, quam subsidia vitæ, militiæque, [illegible]rirentur. Usque eo, ut si classis integra, necessitate compulsa, [illegible] ad portum d[illegible] curat, recipe[illegible] da[illegible]. Hisce præcautionibus, *Rossilionenses*, absque *Angliæ Regis* [illegible], assensuque, pace non inirent. [illegible] adv[illegible] is hoc protectorium *Galli* quie[illegible] in *Anglos* moliantur, [illegible] *Rossilionenses* isti [illegible] *Anglorum* [illegible], omnesque machi[illegible]tiones, [illegible] pro viribus, detegerent. Cujus [illegible] ex[illegible] *S. P. Q. Rossilionensis* [illegible] caveren[illegible].

[illegible] adve[illegible], Rex terr[illegible], in[illegible]rique, quæ [illegible]tissima pro[illegible] anxia. U[illegible] invenere [illegible], quibus apud *Insulam*, *Re*[illegible] [illegible] conditiones tolerabiles, atq; [illegible]

At [illegible] Rex ex [illegible] parabit in- [illegible] ucere, inque [illegible] aff [illegible] us [illegible] *Belli* [illegible] dio [illegible] ue d [illegible] uo ftip [illegible] ias fub [illegible] vigare [illegible] *Ro[illegible]nenfibus* in [illegible] per [illegible] *Angliæ Re*[illegible] portus commo [illegible] tione, admitti [illegible] & [illegible] tibus, *Regem* [illegible] tus [illegible] *Angli* [illegible] Civita- [illegible] tributuc- [illegible] ut *Regu* [illegible] itas magis [illegible] *Angli* [illegible] *Ro[illegible]onenfium* [illegible] *quamum Ducem* [illegible] ratio [illegible] *Civitas* [illegible] ruc [illegible] po [illegible].

[illegible] am præfentis temporis neceffitatem, excutiat, [illegible] que, di[illegible]us conceffa, in *Ecclefia* vind[illegible] nem liber [illegible] prompt[illegible] confe[illegible] Quod [illegible] morator [illegible] & d [illegible] s, fu [illegible]

[illegible] ic aut [illegible] N [illegible] partib [illegible] fenimus [illegible] primis [illegible] cepta [illegible]

II.

Ob præd[illegible]tam, cum Ro[illegible]lionenf[illegible] tam, [illegible] pit[illegible]tionem, Rex Angliæ Curi[illegible] congre[illegible]at.

HÆc u[illegible] ini [illegible] m *Ro[illegible]onenfi* [illegible] d [illegible] *VVeftmünfterani* [illegible] *Rex* hæc in v[illegible]rb [illegible] pusver [illegible] C [illegible] ut [illegible] *Curia* [illegible]

III.

[illegible] *me.*

A [illegible] au [illegible] *Germanorum* [illegible] tamen [illegible] debeat

debeat *Gallia*, nihilominùs à *Cæsareis*, *Hispanicisque*, [illegible] undique. Ut per machinationes sua [illegible] [illegible]ordiarum intrà *Galliam* semina abhinc jecerint, quorum uberi proventu tantum effe[illegible] est, ut in [illegible] præsvaleat, & ferè regno potiantur. Sub [illegible] *Religionis*, & *protestantium* ex[illegible] [illegible]udendi cona[illegible] *Regem* [illegible] [illegible]ulerunt, ut *Religionis* pa[illegible] [illegible] *magna Britannia Rex*, & [illegible] [illegible] intervenit [illegible] [illegible] *Religionem* reformatam profiten[illegible] [illegible] *Regem* [illegible] [illegible] [illegible] *Galliam*, *Angliamque*, opprime[illegible]. Cæteri *Magnates*, [illegible] *Au[illegible]riaci* [illegible] se oppo[illegible]tes, hoc tempore [illegible] [illegible] mutarunt, [illegible] negoti[illegible] [illegible]. *Turcas*, cum *Cæsare* pace facta, [illegible] *Asiam* [illegible] partem [illegible] ob[illegible] reducat. *Suecia R*[illegible] *Polonum* be[illegible] *Rex Daniæ* bonâ pro[illegible] [illegible]arum parte [illegible]. Etiam il[illegible] *Aust*[illegible] [illegible] *Dantisco*, [illegible] *Elbiam*, [illegible] inter [illegible] [illegible] terra [illegible] [illegible] ordin[illegible]. Et iam apud *Oceanum* [illegible] tem [illegible] contraxerunt. Ut etiam *Lubecenses* [illegible], *civitatumque maritimarum* [illegible] tam [illegible]. Si nunc etiam per pel[illegible] nobis commercio[illegible], tum [illegible] trad[illegible], ac d[illegible], mari [illegible] [illegible] per mist[illegible]. Atque [illegible] parte [illegible] [illegible]*rientalis*.

[illegible], *Hispani*, maximè *Dunckirchenses*, prædas a[illegible] [illegible], [illegible] *Gallis* in societat[illegible] [illegible]. [illegible] *Batavorum* [illegible] [illegible]. Ita enim littora [illegible] vix e[illegible] [illegible]. [illegible] *Hispanica*, [illegible] *Re*[illegible] [illegible], iam novos [illegible] *Biscayam* fabric[illegible] [illegible] expeditio[illegible] [illegible] numer[illegible] navium, tam domest[illegible], quàm peregrinarum, [illegible] *Angliam*, sive *Hiberniam*, despumet, di[illegible] re haud convenit. Confœderatæ provinciæ *Batavæ* non immeritò, immensas *Cæsaris* co[illegible] extime[illegible]scunt. & insuper [illegible] vicibus suis recumbant, metu [illegible]. Illæ, q[illegible] bus dom[illegible], & homine[illegible], & sumptus, n[illegible] proc[illegible] in *Indos* [illegible]. Ut tantis eas it[illegible] [illegible]. Nos verò, nos, [illegible] coronain[illegible] duct[illegible]. Nam & *Cæsar*, & *Galliarum*, & *Hispaniarum*, *Re*[illegible] *Germania* [illegible] *Daniæ Regis* [illegible] attritæ [illegible] *Suecia Regia* [illegible] *Batavi* [illegible] quidem [illegible]untur [illegible] ut parum opis nobis confer[illegible].

S[illegible] *Anglo*[illegible] afferun[illegible] expectatio[illegible] cognitum [illegible] *Ang*[illegible] [illegible] tem soleo, [illegible] *Rex* [illegible] caussa nos convo[illegible]. Ut ingens, [illegible] est, periculum arcerimus, tùm animum, ac confœ[illegible]deratis, nostris, [illegible] cum rerum agendarum [illegible] potissimum, censeatur, de ea videndum est. Nempè, ne medium illud aut nimis curtum, aut nimis invalidum, extet, cavere oportebit. Sic enim parùm efficietur. Ut igitur immensum auri pondus co[illegible] [illegible] ut frustra consultemus, ut frustrà [illegible] ut effectum det[illegible] multæ vos caussæ [illegible] te[illegible]. Sed paucas d[illegible] babo saltem. Et primùm quidem, [illegible] est, qui hoc æquum, [illegible] *Rex* est, [illegible] negetis, convenit. Tum [illegible] lig[illegible] mur, [illegible]. Annon enim tam [illegible] næ, quam naturales, [illegible] astrinxerunt. Annon jurament[illegible] devin[illegible] Ips[illegible] [illegible] nos [illegible]. [illegible] *Christiani* [illegible] auxiliari tenemur [illegible]. Ur[illegible] plic[illegible], & co[illegible] [illegible] more[illegible] Si [illegible] hoc u[illegible] [illegible] necesse [illegible], dum [illegible] [illegible] tuna enim [illegible] [illegible], ut per[illegible] un[illegible] salvi esse [illegible] quidem. Si vera *Religio* pat[illegible], annon hoc vos concerr[illegible], qui illam prof[illegible]mini? Si verò honor hic vester v[illegible]titur, ad minus historias inspexi[illegible] patrias. Utique hæ v[illegible] erudire poterant, quàm majores n[illegible] *Religionem* fuer[illegible] retinentissimi. Ut onia prius, quàm *Religionem*, sibi extorqueri sint passi. Nunc si e[illegible] re[illegible], [illegible] commerciorum usu nob[illegible] [illegible] niat, quinam tunc erimus? Quo pacto [illegible] nobis necessarias vindicabimus, siquidem *Insulam* habi[illegible]tamus?

Unicam adhùc superi[illegible] caussam, Qu[illegible] vos impellere debebat, *Regi* ut satisfac[illegible]retis, [illegible] ratio, qua vos quidem compellat. Quid enim *Rex* mo[illegible]us faceret, quam quod hunc *Senatum* consi[illegible]bit, hanc *Curiam* intrat, his verbis regiis vos alloquitur, hortatur, officiique admonet? Scilicet hæc illa est via, [illegible]alis ab omni ferè ætate *Angliæ* gentibus iridere cœpit. Neque immeritò. Patres cum conscripti al[illegible] populi, tanquam primam [illegible] legem, [illegible] [illegible]runt. Unde tot statuta solennia, [illegible] formulæ, nascuntur. Cum igitur *Regibus* [illegible] exploratum, hâc viâ su[illegible]ditorum animos [illegible], ut in commune, onf[illegible]tant, præsertim nece[illegible]tatis tempore, ob id hoc [illegible]tissimo velut reme[illegible] [illegible] [illegible] mamque autorit[illegible] tem, [illegible] [illegible]icerunt. Ne[illegible] hanc *Rex* elegit viam, tan[illegible]uam a[illegible] destru[illegible] [illegible] mediis Sed quod hæc lenita [illegible] [illegible]nodi[illegible] *Regis* bo[illegible] [illegible] quam subd[illegible]

[illegible] ad [illegible] ad[illegible] vos [illegible] *DEUM* [illegible] [illegible] nudarent. D[illegible] [illegible] tempori[illegible] [illegible] [illegible]. Dum ergò adhùc licet, dum

opportunum est, *Rex*, quò infortunium declinaret, hanc *Curiam* convocavit, in qua totius humanæ per hoc *Angliæ* regnum sapientiæ, divitiarum, & potentiæ, thesaurus concluditur. Ut igitur omnes tanquam pro una, & sub unà, cervice pugnemus, periculumque propellamus, tempus monet. Nisi igitur laudatæ illius sapientiæ dulcem aliàs odorem ingratum reddere vultis, eo annuos intendite, ut pro hac exspectatione & *Regis* desiderio, & vestræ illi sapientiæ, ex æquo satisfaciatis. Aliter enim tanto, & tàm illustri, consessui honor constare non poterit. Inprimis col[illegible] s, tanquam regni fœtores, ac pestem, cavere mementote. Immò concordi vestra illud obtinete, ut hic *Senatus* regni conventus non publici saporis existimari possit, sed cane[illegible]cat, & ætatem ferat, sed omnes superioris temporis conventus superet. Ut vel hinc deinceps, tanquam è *Polycleti* opere, exemplum, atque imitationem sumere fas sit. Tùm *Rex* non indelectetur sæpenumerò regium illum subire thronum, totiesque gratiæ suæ radios inter subditos dividere.

Scilicet, præeunte ipsius *Regis* ore, didicistis, ut & ego repeter[illegible] iussus sim, futurum, ut, si hoc sub conventu rationes ineatis decentes, quibus tam *Regi* studia vestra, quàm nec[illegible]tati operas, præstetis, deinceps omnis illius erroris, ac turbinis, quo conventus superiores defœdari contigit, lubens dememinisse velit.

Quod superest, superpondii loco, monere debui. Sicut, inquam, consilia vestra cordata, atque ingeniosa, esse consueverunt, ità moræ essent expertia. Nimirùm *Hannibal*, ut aiunt, *antè portas est*. Nobisque summa cum ambitione, atque impotentia, instat, cùm hactenùs tot secundis successibus sit auctus, atque inflatus. Horolo[illegible]ia quidem nostra, sive pensilia, sive portatilia, pro lubitu nostro, retrahere, ac subducere, possumus, t[illegible]rga verò, tot hostibus instantibus, subtrahere non possumus. Hoc opus, hic labor est. Sicut enim imprudentium est, occasionem, fronte capillatam, è manibus dimittere, ita ami[illegible]am & à tergo calvam, prehendere, sive etiam accusare, velle, ignavorum est. Tempus enim, semel elapsum, irrevocabile. Itaque, repeto, hoc agite Auxilia vestra tàm opportuna, quàm prompta, expeditote. In tempore res expediendas sus[illegible] ip[illegible]re ac ve[illegible]ire, totius agonis compendium, & [illegible] [illegible]ctor[illegible]am gradus est. Si cunctabundi e[illegible] vul[illegible], t[illegible]m scitote, p[illegible]nè [illegible]nclamatum e[illegible]. *Regis* enim exp[illegible] tiones [illegible] minùs, quàm mo[illegible], ferre poss[illegible]nt. U[illegible] & gentibus ab omni hu[illegible] que ætate maximum in celeritate positum [illegible] bonum. Hactenu[illegible] ille.

IV

Buckinquami peroratio.

QU[illegible] f[illegible]x [illegible]utem illius *Anglicani* conve[illegible] us [illegible] vel *Buckinquami Ducis* c[illegible]n-[illegible] rn teste er[illegible]. Hanc [illegible] mora inspi-[illegible] per fer[illegible] . [illegible] *Rex*, & do-[illegible] [illegible] præp[illegible]tent[illegible] mum au[illegible] prædicare *Regem*, [illegible]quam amo[illegible], & fides, subd[illegible]torum magi[illegible] mat regna, quàm ipsa dignitas, ac potentia. Ut hæc quoque fides *Anglorum* regno præ omnibus præfe[illegible]nda [illegible]t munimentis. Certe opinio illa, tanquam [illegible] [illegible] *Regem* minùs amarent, confiteor, mu[illegible]tum autoritati regiæ cœperat derogare. Sed qualis lux est [illegible]lla, dii, dezque! quàm auspicata hæc dies! qua patuit, te verè esse, *Regem*, magna tam glo[illegible], quam potentia, decoratum, quem quidem [illegible] amant, hostes metuunt! Hæc tam felix [illegible] me movet, audacemque reddi, ut no[illegible] *Rege* petere allubescat. Hactenus illo [illegible] *Rex* [illegible] dignatus es, ut amicum vocaris, ut [illegible] mentia prosequi cœperis. Iam [illegible] e[illegible]o, hu[illegible] c honorarium illum titulu[illegible] liceat mihi [illegible] hic *Curiæ* rel[illegible]nare, ac contradere. Sat mihi sit, fidei [illegible]ceps [illegible] votissimus *Regis* [illegible] vocari increbor. Sicubi hoc obt[illegible], age, tum rursus alterum deprecabor. Nempè, cum *Curia* hæc egregi[illegible] munere suo sit functa, *Rex* eos non pro multi[illegible], [illegible] una aliqua pro cervice, vel unico corpore, cu[illegible] membra u[illegible]que uni cor [illegible], uni animo, sublunt, deinceps [illegible]gnoscere, ac [illegible]omplecti, pateret[illegible]r. Qui quanquam nuper, instar di[illegible] rum, harmoniam non impl[illegible] ad illum laudabilem redierunt [illegible] *Syrenum*, quod dicitur, concor[illegible] [illegible]ant. Atque hoc quidem ex amp[illegible] to nunc palam est, quo pecuni[illegible] liberali, tam ampl[illegible], manu com[illegible] quidem comparata n[illegible] videt[illegible], [illegible] et necessitati præsenti haud [illegible] [illegible] mnes illas, ut vocant, coll[illegible]tas pec[illegible] nt, quas [illegible]tehac subd[illegible] tam angusto temporis spatio erogare sunt soliti.

Eam igitur in spem erigor, fore, ut hoc subsidium instar pignoris, atque arrhab[illegible] [illegible] cultus, ac fidei, quo *Regem* subditi prosequuntur, habendum veniat. Ut deincep[illegible], necessitate flagitan[illegible] te, pro honoris regii, ac patriæ, vindicatione, [illegible] lautiora decernere affecti sint. [illegible] tenim, decre[illegible] illis quinque subsidiis jam cordis int[illegible]ma r[illegible] runt. Ut hic calor intepescere, ac c[illegible] haud possit. Et jam liberalitatis suæ cum percepe runt fructum, ut *Regis* præcordi[illegible] mol[illegible]erint [illegible] tentiam quic[illegible] [illegible] a *Rege* expectatam, excepe rint. *Regem* deinceps ergà *Curiam* clementer, ac gratiosè, sese gerere velle. Ut minimè dubium sit, illos, huius gratiæ cupidos, postmodum, secuturis sub conventibus, debitam reverentiam de[illegible]strаturos, nihilque inconcinni rogaturos, e[illegible] enim, qui eum iudicio, & civilitate [illegible] donar[illegible] cerunt, ita docti sunt, ut immodicum nihil [illegible] re ausint. Ecce auspicia feliciter prævent[illegible] ct[illegible], sunt. Finis igitur optatus non deerit. [illegible] de[illegible] *Curiarum* conventus deinde pri[illegible] vi[illegible] ori, usque, re[illegible] ur Quorum [illegible] pacis & quietis, turbatores, rerumque novarum per hocce regnum autores, [illegible] tire qui[illegible] unt. [illegible] vero, eo eventu, [illegible]uod abo[illegible] m) sicubi mentes subditi in *Regem* obliqua[illegible], istis illud,

Quod latet arcanâ non enarrabile fibra.

intra lævam, quod aiunt, pap[illegible]m saltitar[illegible] haud pertunctorio cum gaudio.

Q[illegible]d ve[illegible] est [illegible] fe[illegible]o confitear, o[illegible] ab hac *Curia* impræsentiarum, plura, [illegible] *Regi*,

accepisse. Dùm enim video, tantam in conferendo *patribus conscriptis* esse alacritatem, novos suscipio spiritus maiorique animi cum voluptate *Regi* operas, officiaque mea, offero. Immo verò spero, fore, ut deinceps regiorum subditorum amicitiam, favoremque, mihi conciliare possim. Quæ ipsa vel hac vita est carior. Non diffitebor, me aliquo ex tempore solicitum fuisse, neque etiam sub somnis quietum. Et eò quidem me impulit gratia, & honor, qui mihi *Regia* ab indulgentia accessit. Per fidem! hæc felicitas magno mihi constitit. Dùm exploratum habeo, invidiam exin vulgi mihi conflari, tanquam iste orcin, qui *Regis* animum ergà subditos abalienarem. Sed [illegible] confidere incipio, futurum, ut ii, qui sinistram super fide mea conceperant impressionem, ip[illegible] agnoscant, ex adverso, me rebus suis [illegible] prosimile, confit ant[illegible]. Inde [illegible], ut hanc lucem etiam [illegible] meo præf[illegible]. Hoc enim mihi [illegible] boratum esse [illegible], ut [illegible] res [illegible] *Curia* tam [illegible] & [illegible] suer[illegible] *Regem* [illegible] præcordia, a[illegible] tam [illegible] *Rex* qu[illegible] que tam integerrimos [illegible] animos experiri potuerit. Ita igitur fel[illegible], ut ego hunc diem animo meo intucor jucundissimum!

V.

Anglicana plebis in Bückinquamum querela.

HOc pacto *Anglicani* proceres *Regi* subsidia, quinque auri milliones constituentia, liberali manu conferentes, simulatque æris alieni exonerationem, marisque ac portuum, defensionem, juxtaq; ut confœderatis [illegible] viribus succurri posset, promiserunt. Modo *Rex* gravaminibus regni remedia adhibere vellet, insu[illegible]que curiali[illegible] debita contrahere deinceps[illegible] nolle, repromitteret. Sic, decretis apud *Londinum* supplicationibus, precibusque solennibus, in ingentes armorum, militum, naviumque præparati[illegible]nes [illegible] est. Inprimis *Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ*, portus, adusque, adhibe[illegible] hanc [illegible] navibus, diligen[illegible]ter com[illegible] cœpe[illegible].

[illegible], tametsi proceres in *Regis* sententiam pe[illegible] nihil omnis plebis odia in *Bückinquamum* [illegible] sævire, perrexerunt. Ut[illegible] pecuniarum negare, auderet [illegible] *Bückinquamus* ante, secundum leges patrias ca[illegible]. Præviderat hoc ille; Et, prout ex superi[illegible] omni industria hoc [illegible] cum multitudine ingratiam reverteretur. Se[illegible] frustra post tot enormes læsiones plerumque, & n[illegible] favor quæritur. Eo enim auctus erat vul[illegible] furor, ut rabiem in na[illegible] videretur. Ide[illegible], quæ [illegible] læ[illegible] mu[illegible]. Sic autem argue bant Nempe *Bückinquamus Dux*, qui secundum *Regem*, ut [illegible] τὰ πάντα cl[illegible], u[illegible] universa summa [illegible] potestate abut[illegible], quotidie ut [illegible] *Religionis* negotium em[illegible] renovationes. Simul [illegible] *Arminii* secta in *Ecclesias* irreperet. [illegible] enim [illegible] *Nellium*, *Duramiensem Episcopum*, aliumque *Ledum* quendam, testes esse. Hos, à *Bückinquamo* introductos, *Arminii* dogmata publicè profiteri. Secundum hæc, juxtà rerum *Ecclesiasticarum* perturbationem, istum inprimis administrationem [illegible], & constitutionum, secularium, fœdere contin[illegible], aliud[illegible] ex alio incommodum, tanquam [illegible]. Istum subditos gravissimis indi[illegible] ex[illegible] em[illegible] xisse, istum pecunias per minas, ac violentiam, expressisse, istum militem peregrinum, à se conscriptum, adversus leges patrias, in regnum [illegible] nihil[illegible]. Atque hoc non alia de caussa patrasse, nisi ut id, quod impotenter [illegible], vi injecta cogere, at[illegible]; extorquere, sufficeret. Istum port[illegible] machinas [illegible], extra regnum eductas, in avaritiæ comp[illegible], [illegible] vendidisse. [illegible] corrumpere, libertatem, ac maris [illegible], at[illegible] nuare, navium regni mul[illegible] deter[illegible] c[illegible], ac [illegible] ven[illegible], nob[illegible] pios, & honorat[illegible], ex[illegible] manci pia, ac complices [illegible], intr[illegible]dere. A[illegible] istum, illumque [illegible] *Bückinquamum*, [illegible] minùs idoneum, qui pluribus per regnum potestatibus, atque officiis, præpolleret, atque antehac quisquam alius, eo longè sapientior, ac dignior. Ut illius industria nihil esset aliud, nisi multorum malorum officina, ac viviradix. Undè omnia tantùm non infortunatos sortirentur e[illegible]ntus, sed in *Regis*, gestisque, a[illegible] natio[illegible]is, *Anglicana* contemptus, ac contumeliam, despumarent.

V I.

Bückinquami consiliarius à mercenariis caeditur.

REcensitæ modò querelæ, à plebe in *Bückinquamum* cusæ, ubi à proceribus offerrentur, *Rex* impendiò stomachari cœpit. O[illegible]pidòque *Curialibus* audaciam, ingratitudinem, ac levitatem, amaris verbis exprobravit. Scilicet eo mores esse, inquit, degeneres, posteaquam *Rex* petitis ex animi sententia eorum, in medium allatis, annuisset, illi vero ex adverso subsidia duntaxat necessaria decrevissent, iam ad ingenium redirent, vetustique vulneris cicatricem rescinderent. Interim ad accusantium instantias, se querelas inspecturum, ac pro re nata responsurum, esse, promisit. Sed, quid fit? Maior c[illegible] *Regis* [illegible]mor esset in *Bückinquamum*, quàm u[illegible] per[illegible] accusationibus in[illegible]ingi poss[illegible]t, plebi furor, ad rabiem spectans, cùm humanitas *Regis* expugnari non quita esset, exarsit, ut manus in mancipia *Bückinquami* iniiceret. E quibus fors *Agnellum* [illegible]tum, [illegible] ac familiarem, illius secretissimum, eundemque *Iurisperitum*, tetigit. In hunc enim operæ, five mercenarii, incidentes [illegible] verberibus ita miser lacerarunt, ut postero die intaustum [illegible]eret [illegible] Istum plebs *Bückinquami cacodæmona* app[illegible]itar[illegible] consueverat. [illegible]aulo ante enim in carceres conject[illegible], & ad furcam patibulirem damnatus fuerat. S[illegible]d, [illegible]ckinquami ad peti[illegible]nem, evasit. Ut po[illegible] modìm in i[illegible] co[illegible] m. ac se retenta, a[illegible] tur N[illegible] b[illegible] ione. T[illegible] us, ut qu[illegible] m[illegible] & [illegible] enefici[illegible] ubi[illegible], *Bückinquamum*, pr[illegible] inst[illegible] to[illegible] N[illegible] nus

cædis autores: in [illegible], & carceres, conjecti sunt. Hæc de rebus *Anglicanis*. Iam ad institutum, atque *ἔργον*, nimir. res *Germanicas*, redeundum est.

CAP. IV.

De nova, à Magdeburgensis Archiepiscopatus Capitularibus facta, electione, & postulatione.

I.

Archiepiscopatus Magdeburgensis Capitulares Augustum, Saxoniæ Ducem, Electoris filium, natu secundum, eligunt in successorem, postulantque.

Hoc tempore *Magdeburgenses Archiepiscopatus Capitulares Christiano Guilielmo, Archiepiscopatus Administratori*, eò, quod in *Cæsarem*, sub nomine *Inferioris Saxoniæ Circuli*, vultus elevasset, mag[illegible]atum abrogantes [illegible] nova *Electionis* diætâ, in eius locum *Saxoniæ Electoris* filium, natu secundum, surrogarunt, postulatumque solenniter è suggestibus, per divini verbi præcones, proclamare iusserunt. Eam electionem *Saxoniæ Elector* tantum non ratam habere, sed, nomine filij, litteris, ut vocant, reversalibus confirmare, cœpit. Sed indignanter, & non sine stomachatione, hoc tulit *Imperator*. Mallet enim *Electorem* hanc *Archiepiscopatus* in filium translationem non acceptare.

II.

Imperatoris ad Electorem Saxoniæ dehortatoria.

Qua de re *Imperator* [illegible] verbis hanc *Electori* mentem [illegible] intermisit. Au *Archiepiscopatus* [illegible] lationem [illegible] , ve [illegible] R[illegible] tum [illegible] nod [illegible] *Princeps* [illegible] ! *Cæsarea Maiestati* nostræ [illegible] st, qu[illegible] *Archiepiscopatus Magdeburgensis Capitulares*, [illegible] perr[illegible] me [illegible] *Magdeburgen*[illegible], [illegible] *Augustum, Saxoniæ Ducem*, [illegible] è biennio *Coadiutoris* [illegible] um, [illegible] in *Ecclesia Magdeburgensi* [illegible] *iopum*, a[illegible] put, den[illegible] hanc postulat[illegible] rin[illegible] Pro[illegible], [illegible] *Cæsareæ* [illegible], [illegible]

tamur, te, secundùm actiones magnâ laude præstitas, rebus publicis compendium privatum minus anteferre velle. Quo nomine cum hucusque super rebus gravibus, ac ponderosis, tecum inprimis deliberationes, ac consilia nostra, optima, ac *Germanica*, fide, communicare consueverimus, qui[illegible] super hoc puncto, momenti non inferior[illegible] ris nostri animum, a[illegible] solicitudinem, aper[illegible] termitti non oportuit.

Quandoquidem verò nobis in mem[illegible] voce [illegible] querelas [illegible] multis retro an[illegible] *Electores, Principesque, Catholicos*, in caussa bono[illegible] *Ecclesiasticorum*, [illegible] perrum[illegible] *conventu Mülhusino* [illegible] ab *Electoribus* [illegible] entes, ut [illegible], urge[illegible] *Electores* [illegible] apud nos [illegible] erint, [illegible] ca *Religionis* negoti[illegible] utrinque [illegible] va[illegible] applicat [illegible] insu[illegible] facta, ut [illegible], [illegible], secundum [illegible], & [illegible], *Imperij*, [illegible] tique nullum dubium sit, res[illegible] *Ecclesiasticas, Inferioris Saxoniæ Circulum* conce[illegible] post pacificationem *Passaviensem* [illegible] illis querimoniis, [illegible] tibi, co[illegible]

Hanc ob rem obscur[illegible], [illegible] in locum vacantem succedere, d[illegible] lationem ratam habere, ve[illegible] intricatum, inexplicabilium [illegible] spiciones n[illegible] possi[illegible], tanquam *Electoris* [illegible] consil[illegible], & [illegible] bus, ha[illegible] scenam introducti, contrarius [illegible], p[illegible] storum [illegible] partes q[illegible] quidem [illegible] *Religionis* [illegible] catione *Ecclesiasticorum* reservata opp[illegible] tantùmque non totius religiosæ [illegible] transactionis summam in discrimen adducere, cona[illegible] sunt, [illegible] ire affectus sit.

Quem in modum etiam hoc notissi[illegible], neminemque fu[illegible] inprimis ex hoc *Archiepiscopatu* natum esse, [illegible] *Cameram Spirensem* ne[illegible] à bono te[illegible] por[illegible], totius *Imperij* [illegible] inc[illegible], [illegible], quibu[illegible] exolvi ha[illegible] d qui[illegible] valeat. Ut [illegible] postulation[illegible] acceptationem [illegible] non [illegible] non [illegible] malum, & [illegible], cumu[illegible] tur. Quibus acced[illegible], nondum satis exa[illegible] apud [illegible] *Eligentes*, [illegible] *postulantes*, ob an[illegible] cedentis rebe[illegible] crimen, & reatum, [illegible] un[illegible] cum co[illegible] hao suo, incidissent [illegible] hoc voc[illegible] n[illegible] ep[illegible] stu[illegible] ationis, ius esse queat. [illegible] enim d[illegible] b[illegible] m vi[illegible], ut adhuc sub iudice v[illegible] [illegible] *Administratorem*. [illegible], p[illegible], ac [illegible] nov[illegible] d[illegible] arma, at [illegible], [illegible] annus [illegible] præfi[illegible].

Secundum hæc [illegible] quidem etiam [illegible] d expe[illegible] dendum veniat, si [illegible] h[illegible] num defensionem [illegible], r[illegible] quirere, ut [illegible] os a p[illegible] is, [illegible] stræ subiectis, de[illegible] *Electorum* o[illegible] poscere liceat. Qu[illegible] non [illegible] tu uem, qu[illegible], [illegible] um au[illegible] p[illegible]? Un[illegible] oc[illegible] ore, ut [illegible] *Capitulares* [illegible]

Quæ omnia eum in finem à nobis elementer, sincerè, amantissimisque verbis, allegantur, an animum à proposito abducere possint. Nihil enim dubitabimus, potiùs respectum boni publici, quã privati, hoc in passu, prævaliturum. Ut hæc translatio, absque extractione pacis, quietisque, publicæ, excurrere haud quita sit, Ut alias incommoditates producere, ac fovere, satagat plurimas. Absque eo verò futurum est, ut omnia, ad pacis reproductionem spectantia, faciliùs impleri queant. Ut etiam vel ex hac remissione, pacisque amore, immortalis gloria veniat exspectanda.

III.

Cæsar Magdeburgensis Ecclesiæ Capitularibus interdicit, a postulatione sese ut abstineant.

NEque sic *Cæsar* acquievit, ut *Electorem Saxoniæ* saltèm dehortaretur. Ut porrò inhibitionis, ut vocant, mandato, sive interdictori, in *Capitulares* iret. Tametsi paulò serius hoc intervenisset, electionis, proclamationis, postulationis, & intimationis, actibus illis jam fele ordine insecutis, & præmissis. Interdicti verba sunt: Ad nostras pervenit aures, vos utique minimè vere mandatos esse, ut, sub *X. Cal. Februar.* coacto conventu *Capitulari*, electionem, & postulationem, novi capitis *Ecclesiæ*, atque *Archiepiscopatus, Magdeburgensis*, aperire, ac suscipere, verum etiam, *Saxoniæ Electoris* factam postulationem denunciare, absque scitu nostro, auderetis. Sicut igitur hæc prævaricatio vestra nobis minimè probatur, ità non potest non stomachum movere. Eo pacto durum, ac grave, vobis eveniat necesse est, sicubi hanc, absque *Cæsaris*, ac domini, vestri consensu, nihilominùs efficere, novorumque per omne hoc *Imperium* motuum semina dispergere, velitis. Sic enim res comparata est, ut absque tu bis excurrere nequeat.

Illis consectar um est, immo fos hactenùs sumptus à nobis coll tos esse, ut tam nostros, quàm *Imperii*, hostes pro garemus. Pro eorum ref sione provinciæ nobis subiectæ, omnium *Electorum* de sententia, retributionem debent. Ut vos etiam, pro arbitrio vestro, electiones aperire, postulationesque denunciare, non sufficiatis. Præsertim, cùm fœdo rebellionis crimine, ac reatu, deformati esse dicamini. Quo nomine, se vera sub lege, vobis mandamus, atque iniungimus, ab illo cœpto, ac proposito, vestro, discedentes, nequicquam, postulationis in caussa, desistente, sed omninò omet abstineat s determinationem, ac *Cæsaream* sententiam nostram, exspectaretis.

Ni hoc fiat, sciote indignationem, & pœnas vobis esse paratas. Hoc vero modo voluntati nostræ ti facietis, ut nihil aliud æquè l nctiones vestras condecere queat.

* *
*

IV.

Elector Saxoniæ purgat se Cæsari. Negatque à postulatione recedere.

INterim, inter hæc, nimi fuerit *Saxoniæ Electori*, iam, faxo, apparebit. Ille enim, præparata ad t mpus ex nt, sic ad *Cæsarem* rescripsit: Clement ime *Cæsar*, ac domine! E *Maiestatis Cæsareæ* tuæ codicill s, hodie per cursorem redditis, cognovi, *Augustum, Saxoniæ Ducem*, filium meum, a *Capitularibus S. Ecclesiæ Magdeburgensis in Archiepiscopum* postulatum, eamque postulationem denunciatam, fuisse, & quæ porrò *Cæsar* indi it. Hæc ita esse, celare non possum. Ut hoc adduci ne et in conveniat, sub *Anno M. DC. XXV*, ante hoc biennium, præfatos *Capitulares*, ex singulari ergà *Electoralem* familiam meam ectu, *Augustum, Saxoniæ Ducem*, filium meum, in *Archiepiscopatus* illius *Coadiutorem*, & quidem sub promissione succedendi in *Archiepiscopatu*, postul e, instrumentumque postulationis certos per legatos intimari curasse. Illud a me, nomine filii, tum acceptari simulque obligatio pro more consueta reddi, cœpit. Neque hoc *Cæsarem* latere potest. Ut postulatio illa in *Coadiutorem Cæsari* a *Capitularibus* solenniter significata fuerit.

Iam, cùm *Capitulares* haud quidem fugiat, nuperum *Administratorem*, *Christianum Guilhelmum, Marchionem Brandeburgicum*, in iuratæ capitulationis leges multis modis peccasse, ut indè regimine, & magistratu, excidere. Ità factum, ut *Capitulares*, & iuris sui, & promissi, filio meo facti, memores, conventum aperuerint, *Augustum, Saxoniæ Ducem*, filium meum, natu secundum, in *Archiepiscopatus Magdeburgensis Primatem*, postulârint. Ut iam hoc ante triduum eiusce postulationis instrumentum intimatum sit. Quod quidem à me, nomine filii, sub consuetis illis reversalibus, ad *Capitulares* remissis, acceptari contigit. Sicut hæc non sine divina providentia facta esse arbitror: ut *Cæsari* hic tàm postulationis illius, quàm reversalium, exempla inspicere liceat.

Siquidem ergò *Cæsaris* hoc die codicill' supervenerint, ego vero e facto infectum, ut aiunt, reddere nequeam, dum res non magis est integra, sed postulationis, acceptationisque, actus, præcessisse constet, sic ut etiam reversalibus meis contravenire ne possim, em, utique demisse confido, petoque, dum inorem gerere nequeo, *Cæsar* me gratiose excusatum habere patiatur. Simulque filium illum, sub admissa postulatione, tueri, ac defendere, itque, quod DEI beneficio obtigit, clementer perinit tere, velit. Hoc ut firmius à *Cæsare* mihi promittam, animoque complector, illa officia, quæ hactenùs, gravissimis hisce temporibus, tàm à me, quàm *Electorali* familia mea, in *Cæsarem* profecta sunt, me in spem erigunt, fore, ut *Cæsar* caussas habeat, de quibus filium meum super eo, qui obtigit, loco tueatur. Quod ut eo magis approbari possit, arbitror, requ hæc sufficere. Nempe actus illos omnes or ne, & modo legitimo, peragi usu venit, Ut non inc Numine sint illa. Præ-

tertim, sic quoque ad pacem, ac quietem, respiciant.

V.

Electoris Saxoniæ litteræ reversales, Capitularibus redditæ.

INterim, quæ fuerit fideiussio illa *Electoris*, vel reversales, pro filio datæ, sequens indicabit formula. DEI gratia nos *Ioannes Georgius, Saxoniæ Elector. &c.* tàm pro nobis, quam pro filio nostro, fidem damus. Postquam *Capitulares primatus*, & *Archiepiscopalis Ecclesiæ, Magdeburgensis*, ex filiali affectu, & inclinatione, erga *Electoralem* familiam nostram *Saxonicam*, divina cooperante providentia, *Augustum, Saxoniæ Ducem*, filium nostrum, primum in *Coadiutorem* nuper, iam verò in *Primatem*, & *Archiepiscopum*, vigore decreti, in tabulas relati, elegerunt, ac postularunt. Nos, superioris prom[illegible] memores, dùm in *Coadiutorem* i[illegible] p[illegible]ulatu[illegible], adhuc dùm confirmamus, ac repro[illegible]mus, fore, ut filius noster, hoc sub adol[illegible]flore, usque dùm annum ætatis vigesimum primum attigerit, à gubernatione regiminis sele ab[illegible], prius que fidem suam iuramenti sanctitudine, ex more, astringeret, potestatemque interea *Capitularibus* inspectionis plenissimam permitteret. Ita enim caussæ æquitatem, moris antiqui observantiam, filijque nostri, & *Archiepiscopatus*, commodum, requirere, arbitramur.

Quibus de caussis denuò, tàm nostro, quam filij nostri, nomine, vigore præsentium litterarum, contestamur, ac pollicemur, nos operam daturos esse, quo *Ecclesiæ Archiepiscopalis* sedes, ipsique *Capitulares*, nostrâ interventione, ab exactionibus aliisque oneribus, militaribus, a triennio exanthlatis, quantum eius quidem in potestate nostra est, tandem liberari possint. Eàdem fidelià, ne hæc postulatio tàm *sedi Archiepiscopali*, quàm *Capitularibus*, quoad eversionem pacis publicæ, d[illegible]mno[illegible]a eve[illegible]iat, præcavebimus. Atque hoc pact[illegible] non t[illegible]in curam, ac tutelam, nostram adm[illegible]mus *Archiepiscopatum* in genere, ut etiam *Capitularibus* omnibus, ac singulis, speciatim, asyl[illegible]ut[illegible]mus: [illegible]los, unà cum subditis, in pass[illegible]bu[illegible] ordinariis, & legitimis, tàm consilio, quam re, qu[illegible] possessiones, quà facultates, quà honores, vitam ipsam, adiuturi, defensuri, protecturi.

Et sic quidem [illegible]eræ reversales nostræ, *Capitularibus* suprà d[illegible] ac [illegible]ernissæ, pristinum obtinebunt etiam [illegible]unc vigorem. U[illegible]que dum dilectus filius no[illegible]os prædi[illegible]os at[illegible]ge[illegible] [illegible]amen[illegible]o [illegible]dem [illegible] tabul[illegible] pub[illegible] co[illegible] [illegible]gimenque *Archiepiscopale* ad[illegible] c[illegible]perit. Secus, si hæc pacta, ac compromissa, [illegible]onost[illegible]o [illegible] impleri c[illegible]tingat, al[illegible]um [illegible] *Episcopum*, [illegible]e *Administratorem*, [illegible]g[illegible]udi, ac superind[illegible], li[illegible]et *Capitularibus* facult[illegible]s. Pr[illegible]mmum [illegible] fidem, præsentes tabulas tam man[illegible] prop[illegible] sub scribentes corroborare, quàm appenso sig[illegible]lo nostro *Electorali* communire, vi sum est.

***

VI.

Cæsari Capitulares Magdeburgenses postulationis prægressæ caussas reddunt.

QUo a[illegible]m *Cæsar* offensus placari posset, operæ pretium v[illegible]un est *Capitularibus*, delectos è nu[illegible]ro suo ad aulam *Cæsaream* d[illegible]mittere, qui hu[illegible]ma, qua par e[illegible], submissione *Cæsaris* [illegible]mentiam captarent. Inprimis caussa[illegible]egareut ob quas moti *Capitulares* superiori capiti suo administrationem abrogass[illegible]nt, inque [illegible] el[illegible]ionem, ac postulationem, pedibus ire, adacti lo[illegible] Iam, il[illegible]is sub rationibus, [illegible] *Saxon. Elector* [illegible]o, sic quidem transactum esse, ut, ad [illegible]unum [illegible]ætatis vigesimum primum, ille gub[illegible]nati[illegible] se abstineat, subinnulerunt *Cæsar* er[illegible]o, [illegible] ac a[illegible] mum clementer admissa necessitat[illegible] præ[illegible] postulationem approbare ac [illegible] p[illegible] [illegible]it contrà faxint, edice[illegible], d[illegible]a[illegible]ur. [illegible]cundum hæc super in[illegible] ci[illegible]o[illegible]on[illegible] cœptru[illegible]. Ne[illegible]pe *S. P. Q. Magdeburgensem*, [illegible]d [illegible]te[illegible]sio[illegible] civitatis, sal[illegible]em [illegible]ul[illegible] p[illegible]rt[illegible] s[illegible] *Archiepiscopalem* spe[illegible]t[illegible]s [illegible] *Badium, Sudenburgum*, i[illegible]cinque in[illegible]n *Pr*[illegible] d[illegible]um, modo non domici[illegible] adirun[illegible], [illegible] leges imposuisse, convincantur. *Cæsar* [illegible] hanc illis prævaricationem exprobrar[illegible] [illegible]ue *Capitulares* in integrum restituant, [illegible]e deinceps offendant, mandare, vellet.

Sic quoque exonerationem gravaminum [illegible]tarium, quibus de apud *Electoralem* [illegible] conventum *Mülhusinum* intervenis[illegible]n, c[illegible]x[illegible] gitârunt. Ut de novis *Magdeburgensium* c[illegible]o nibus, ac pri[illegible]ileg[illegible]is, no[illegible]isq[illegible] [illegible]bus, (quæ iactare [illegible] pissent, cri[illegible] ci[illegible] c[illegible] sumpta corrogarent. Ut [illegible]a *Rudolphi Imp.* [illegible] eis memoriæ, decretis [illegible]espondeant, [illegible]erent, [illegible] minus, con[illegible]ravenirent. P[illegible]ri q[illegible] q[illegible]e lege tran[illegible] [illegible]um concessi[illegible] *Cæsarea*, [illegible] præf[illegible]u[illegible]a *Archiepiscopali Querfurtensi, Schlickio Comiti* datæ, [illegible] rogarunt. Quæ c[illegible]n antè hoc [illegible] mensæ *Archiepiscopali* fuisset designata, nec in[illegible]avelli quiret, iam verò in *Schlickij* verba adacta foret, utique sibi hac de re tàm regioni, quàm posteritati, reddend[illegible]s esse caussas.

VII.

Cæsaris, ad Capitularium petitionem, atque instantias, declarationes.

ILla ubi fuisset *Capitularium* petitio, *Cæsar* [illegible]uc[illegible]tibus respondere iussit. Nimirum, in[illegible]it, re[illegible]ius fa[illegible]uros tuis[illegible] *Capitulares*, si priùs re[illegible]tu[illegible]ius expiationem, quo *Inferioris Saxoniæ* motibus acce[illegible] f[illegible]n[illegible], quærer[illegible] [illegible]deant. [illegible]am ut res n[illegible]as den[illegible] a[illegible], & de ia[illegible]o prægressa[illegible] [illegible]lam [illegible]stu[illegible]atio[illegible]em f[illegible]a[illegible]tu[illegible] [illegible] gitu[illegible] a[illegible]æ, q[illegible] ferr[illegible]t, magis laporis fo[illegible]n[illegible], q[illegible] can[illegible]ne[illegible] lege[illegible] [illegible]u[illegible] [illegible]sia[illegible] [illegible]cetera [illegible] genus post[illegible] qu[illegible] *Romanis Imperat*[illegible]*ibus* esset approbata, [illegible]oque [illegible] etia[illegible] [illegible]e non poss[illegible]

De *Magdeburgensibus* ità esse, ut, *Cæsar*, temporis huius habitâ ratione, illis conniveat. Si itaque hæc militaris tempestas ad tranquillitatem redeat, *Capitulares*, quoq; officii sui satagant, tum *Cæsarem*, ad implorationem ulteriorem, nihil negaturum esse. Quòd verò de militaribus quererentur, hoc illis acceptum referrent, qui rebus novis studentes arma in *Cæsarem* ... sumere, atque hæc defensionis media extorquere, ausi fuerint. Nihilominùs *Cæsarem* rationes ... quò insontibus occurri, moderatioque interveniri possit. *S. P. Q. Magdeburgensi* a *Cæsare* in ... esse nihil, quod cum privilegiis ecclesiasticis pugnet. Ut *Schlickio Comiti* dynastia *Querfurtensis*, pignoris loco, cesserit in compensationem sumptuum, ab ... in militiam factorum. Ut nihilo secius iure ... udi ad *Ecclesiam* pertineat. Hac de re neque querela, neque transumpto, opus esse.

Ad præmissam *Cæsaris* declarationem non destiterunt *Capitularium* legati porrò exceptionibus experiri. Sed sub interdicto iussi ... ne *Cæsari* molestiæ esse amplius. Irent igitur, unde venissent, dispensationi que suæ meliores subducerent rationes. Parent illi, ut par est, suique, quid responsi *Cæsar* d... exponunt. Proinde *Capitulares*, ex ... à velut exculpationem suam scripto consignarunt, subque numerosa inductione intentatæ ... maculam eluere laborarunt. Capita eius deductionis hæc tum fuêre: Nempè, longe abesse ut *Capitulares Inferioris Saxoniæ* motibus a..., ut ... agis *Ecclesia* suæ caput ab ... generis rebus novi... cœperint. Certum itaque hoc nomine, ... esse, *Cæsarem* ... crimine reatum sibi imputare nolle. *Præsulis* enim de... nihil *Ecclesiæ* præscribere posse. Atque ut hanc imprimis culpam amolirentur, quæsitissimis rationibus uti, crimenque abstergere, ... exerunt.

Præcun... apologeticis his verbis, iterato e ... suut, *Cæsar postulationem* factam clementer admitteret, gubernationemque sedis *Archiepiscopalis* ad se ... sibi indulgeret. Et, ne impediri hoc suo in cursu possint, tam ad militares mandata, quam equestres, & subditos, impertiretur. Illi ne nocere possint, hi ne recalcitrare ausint.

Concessiones, a *Cæsare S. P. Q. Magdeburgensi* in... ltas, *Capitulares* ita quidem intelligere, ut nihil ... *Ecclesiæ* suæ nihil derogent. Ut *Cæsar* etiam, ... dente caussa, nihil enovare, atque ad implorationes ... ac mitem se præbere, velit. Ut de mo... circa militares difficultates promissa, hu... peragant gratias, & ... um exspe...

Denique ... privilegiorum, *Civitati* recens ... torum ... con... *Querfurtensis*, communicationem impend... corro... runt. Ut tiam ... *sia* privil... m ... am, a ... utelam, iuxta *Cæsar* ... ceptis v... rent.

A... *Capitularium* replicat... illas in... *Cæsar* hic tum porro ... ere ... ffit: ... ingratam ... *Cæsari Capitularium* exc... pationem. Ut ... omnes eius ord... *Capitulares* pecc... entur. Si taque devotio... sui satagerent, & tales ... t, quales meritò esse debeant,

Cæsarem neque gratiam, neque protectionem, illis negare. Dùm autem, super postulatione peracta, nihil remitterent, obtinere eutque ... in, *Cæsarem* a priori sent... recedere non posse. E... tum *Religionis* pacificationi inhærendum. Qua stante, æquum forè ... alem *Ecclesiæ* suæ *Præsulem* ut designarent, ... dignitas illa conferri queat.

De cæteris ita esse, ut, cum *S. P. Q. Magdeburgicus* ... iurisdictionis suæ ... dem ... pertinere ..., *Cæsar* eius *Fridlando*, ... ar... tego, caussæ ... commendare ... t. In reliquis ... ten... ... exactionibus ... præ ... ur m... ta, ac moderationi. Ut ... cepa etiam *Cæsar* sedem *Archiepiscopalem* in tute... a... mittere cupiat. Modò inte... canc... los ... obseruant..., ac domini, perseverent.

VIII.

Cæsaris filius, natu secundus, Leopoldus Guilhelmus Archidux, à Pontifice Maximo declaratur Archiepiscopus Magdeburgiensis.

Sic neque hoc tempore *Elector Saxoniæ* eius dignitatis, in *Augustum* filium collatæ, securus erat. Nam *Pont. Max. Cæsaris* filium secundogenitum, *Archiepiscopum Ecclesiæ Magdeburgicæ*, & *Germaniæ Primatem*, dixit, & renunciavit. Quem in finem *Guolfgangus, Comes Mansfeldicus*, a *Cæsare* gubernatorem nominari cœperat. Sic ut de cæterorum officiorum ... novation... pari opera ageretur. Quâ... quam tamen, habita temporis ratione, hæc tunc in effe... um nou d... duci acciderit.

Quæ ubi tropica, tum instantia, *Saxon. Electorem* haud fugerunt, sequentibus codicillis, ad *Capitulares* directis, rebus novis ne studerent, dehortatus est: Indicatur nobis, inquit, famaque passim verbosa narrat, laborare nescio quos, *Electoralis* nostræ familiæ adversantes, cuiusmodi vobis vel novam postulationem persuadere, vel exrorquere etiam, conentur. Iam id genus hominum actiones in medio relinquimus, sua ut fide de iis respondeant. Apparet enim, nihil aliud quæri, quam ut a... mi exulcerentur, regionesque insontes devastentur.

Cæt..., postquam intelleximus, nos apud *Egelam* conven... indixisse, in memoriam revocamus, quibus rationibus sub annis superioribus *Augustum, Saxoniæ Ducem*, filium nostrum, primitus in *Coadiutorem*, & iam nuperrimè in *Archiepiscopum*, postulaveritis. Ita ut, præeuntibus ordine solennibus, tam postulationis, intimationisque, quam acceptationis, & obligationis, actus utrinque intervenerint. Minimè autem hæc cômonefactoria a nobis proficiscitur, tanquam de fide vestra dubitemus. Constat enim, vos hactenus libera postulatione semper usos, fidem, atque famæ integritatem, servasse, sicut homines equestres, & præcipuæ nobilitatis, decet. Interim, quomodocunque res cadere possit, hanc admonitionem afferre ... visum est, ne deinceps excusatione relinquat... locus.

Quo nomine confidimus, futurum, ut postulationes semel, atque iteratò, factas, constanter tenentes, rationem familiæ, honoris, existimationis, ac famæ, diligenter instituatis. Sic iure electioni liberæ custodito, non ignoratis, id, quod iniecta violentia adversus conscientiam exprimitur, tàm diuturnitate, quàm felicitate, excludi cōsuevisse. In omnem eventum si quid, præter exspectationem, sinistri eveniat, tàm nostro, quam dilecti filii nostri, nomine conceptis verbis solennissimè desuper protestamur. Filio nostro ius acquisitum salvum, & integrum, reservantes.

Io. Petri Lotichij

RERUM GERMANICARUM

LIBER XXIII.

CAP. I.

De nova Daniæ Regis armorum præparatione.

I.

Daniæ Rex novas suscipit expeditiones.

TAmetsi suprà *Daniæ* proceres, *Regis* adversæ metuentes fortunæ, pacem à *Cæsare* deposcere cœpissent, *Rex* nihilominùs, pristinæ virtutis memor, tùm demùm pacis auspicia ematurari didicit, ubi in armis impigerrimè obluctari perrexisset. Neque etiam pacem optatam desidio parari, sed labore, virtute, ac vigiliis, accelerari, animis complexus erat. Sicut igitur votis, supplicusque, pacem velle redimere, inglorium, & muliebre fere, futurum erat, ità enitendo, vigilando, laborando, viris fortibus Deorum auxilia parari, arbitratus est. Hac de re *Rex* inclytus malebat facere, quàm dicere, pugnare, quàm precari. Sic ut virtutem suam ab aliis laudari, quàm ipse aliorum fortia facta narrare, eligeret. Quo nomine, eversa per terras felicitate, cùm fortunam suam in mari adhuc integram intueretur, classibus experiri cœpit. Instructis igitur navibus primo vere eduxit, insulamque *Femerenam*, à *Cæsareanorum* quingentis infessam, feliciter recuperavit. Illis, more militari, vitæ veniam *Rex* [illegible]. Verum *Stormarienses* rusticani ius vi[illegible] de[illegible]tiis negârunt plurimos oppidò ob[illegible]ant[illegible], nullos verò è navibus in pela[illegible]lac[illegible] ad[illegible]s. Unde, q[illegible]m paucos mari[illegible], divinar[illegible]st fac[illegible]mum.

Eodem [illegible] *Ecklenfurtum*, oppid[illegible] ma[illegible] mari [illegible]tus positum, [illegible] qu[illegible] *Lüneburgicu* cohortibus firmatum, invasit, atque obtinuit. Cives, recèns imposito iureiurando, eiurare iussi sunt fidelitatem hostibus, ne unquam *Cæsareanos* intromitterent. Præsidiarii verò, unà cum centurionibus, rebus dispoliatis, in compedes, & vincula, rapti, abductique, sunt. E quibus tandem pars, factâ, ut fieri amat, captivorum, utrinque permutatione, dimissi sunt.

Cæsareani, fortunâ terrestri usque ad maris limites supra vota aucti, etiam, paratis apud *Appenrodam* navibus, auspicia *Regis* maritima interturbare conabautur. Sed mutato eos fortuna respexit vultu. Non enim eadem maris, quæ continentis, fides. Itaque octodecim sub navibus in *Danicos* excurrentes tempestas maritima oppressit. Ut plurima pars communi maris sepulcro componerentur, cæteri, è naufragio superstites, *Danorum* venirent in manus.

Illis *Regis* auspiciis manus finitimorum rusticanorum animos recipiens, in *Cæsareanos* coniuravit. Neque minùs tàm ex insidiis, quam apertis viribus, congressi, multam passim stragem dederunt. Undè regionibus, insulisque, in proximo sitis, idem spiritus, novo *Regis* cum successu, intrà præcordia rediit. Ità ut navibus experirentur, aditus præmunirent, saltus insiderent. Brevique spatio exules *Holsati, Ditmarsique*, eodem confluentes, numerum iam conglobatorum augerent.

***

WOLGASTUM.

Das Schloss

die Oder Au

Erste Batterie gegen dem Schloss

Wollgast
Angesichte der gantzen Armeen

WOLGASTUM. Wollgast.
Das Schlos
Der Stadt

NAPOLI

II.

Daniæ Rex Kielam civitatem navibus tentat. Sed frustrà.

POterat Rex vires non contemnendas brevi, recuperare, si eun[illegible]in, quem in pelago ostendebat, in continente servâsset fortuna vultum. Sed, al[illegible] penè damnosior, lubrica de[illegible] denuò vacillabat. Rex enim, præmissis illis præliminaribus, quadraginta septem profectus cum navibus, *Kielam* civitatem, *Ecklenfurto* duode[illegible]im passuum millibus di[illegible]antem, invasit. Unàqu[illegible] arcem, cum civitate, inducta navium coronâ, conc[illegible]it. Quo facto die succedente per int[illegible]ò dim[illegible]um tubicinem deditione[illegible] postulavit. Sed *Cæsareanus* loci gubernator, quòd tàm loco, quam viribus suis, confideret, negat[illegible]e re[illegible]po[illegible]dit. Rex igitur ad *Cives*, antè suos, conver[illegible]us, eorum fide[illegible] cod[illegible]il[illegible]s et[illegible]tare cœpit. *Daniæ Rex* *S. P. Q. Kielano, S.* C[illegible]ra dubium, inquit, ô dile[illegible], vobis innotuit divin[illegible] mode[illegible] ante providen[illegible]a advenisse *Regem* vestrum, classe non contemnend[illegible] [illegible]um, Qui, postquàm *Femernam* in[illegible]lam, unàque *Ecklenfurtam* civitatem, armis ultricibu[illegible] re[illegible]uperavit, iam illud agit, ut civitat[illegible] [illegible]imitaneas ac mari[illegible]imas, iisdem auspicus, DEO succ[illegible]s[illegible] a[illegible]iuvante, sibi vindicet. Ea de re, siquidem intus habeatis, & fortunarum, & animarum, ve[illegible]rum ho[illegible] quibus vos re[illegible]inis capere vel[illegible]e nemo ambig[illegible]: Vid[illegible]e, parata est vindicta, quam d[illegible] il[illegible]s [illegible] re pot[illegible]. Adest enim *Rex*, neque d[illegible]st oc[illegible]io, [illegible] l[illegible]c[illegible]tem vobis, DEO fortu[illegible], r[illegible]. Modo i[illegible]i sitis, qui hoc iugum à cervi[illegible]bus vestr[illegible] [illegible]xc[illegible]te[illegible], &, quod pietas, quod leg[illegible]s, pe[illegible]mitt[illegible]t pro t[illegible]m[illegible]ore cooperari non negli[illegible]. Si vi[illegible]igitur [illegible] deles, estis, no[illegible]is conat[illegible]bus acced[illegible]tes, aut præsidiarios illos ipsimet eiicite, aut, u[illegible] hoc nobis factu proc[illegible]ve eveniat, proc[illegible]te. Si negligit[illegible]s, quod vestrarum est partium, [illegible] [illegible]ote[illegible] *Rege* v[illegible]stro co[illegible] vos posse. Ut super for[illegible]una, quæ captos, expu[illegible] [illegible]osque, excipere amat, *Rex* respond[illegible]re nol[illegible]. Quo nomine rigorem impendentem execu[illegible]t, u[illegible]que promptè, quid animi sit, sine mora renunciet[illegible], exspectat. Ità *Rex* vobis favere paratus est. Dabantur, apud classem, *V. Cal. April.* intrà navem regiam.

Q[illegible]d facerent cive[illegible] subditi regii Ce[illegible]tè, quod *Rex* postulab[illegible]t, no[illegible]a[illegible]um, non factu opportunum, visum est. Fortè, si locus in ignavum, ac pusillanimem, tribunum incidisset, eiusmodi quid[illegible]am [illegible]eri tum potuisset. Sed strenuus gubernator tantum non mentem hanc civibus excussit, [illegible]iam, re int[illegible] lecta, minis ad[illegible]ectis, co[illegible]cillos [illegible] à *Senatu* [illegible]xtorqueret, acriterque defensionem pararet.

Rex, frustra se cives popos[illegible]sse, animadvertens, à verbis [illegible]d rem progressus est. Itaque tormentis bel[illegible] tàm in arcem, quam [illegible]itatem, directis, [illegible] [illegible], exp[illegible]ri[illegible] cœpit. Mox centurias, in con[illegible]nent[illegible] [illegible]xpositas, impressiones facere iussit. Se[illegible] hi imp[illegible] a *Cæsareanis* feliciter sunt repressi. Sic vt præli[illegible] irruentes non solum *Danicos* cum damno retunderent, sed etiam excursiones instituentes, plurimos enervarent, funderentque.

Tametsi igitur *Rex* continuis explosionibus machinarum hostes fatig[illegible]ret, compertum tamen est, paucos intrà mœnia vitam oppetiisse. Ut ex adverso per naves vulnerari p[illegible]imos, navesque nonnullas perdi, contigerit. Fortunam ig[illegible] nuper iratam, *Rex* veritus, ubi, absque copiarum insigni iactura, loci expugnationem u[illegible]gere, ac sperare, esset nefas, receptui canere ju[illegible]t. Et licet plebs, recepti animis, sub globis coire, [illegible]nque *Cæsareanos* sævire, occœpisset, nihilominus *Rex* in[illegible]tat[illegible] ins[illegible]ituto, reque infecta, classem alio d[illegible]duxit.

III.

Daniæ Rex Rugiam concludit. Vsedomumque, insulam aliam, occupat.

VBi sic apud *Kielam* civitatem *Rex* fuisset frustra, *Femerenâ* confirmata, *Rugiam* insulam petiit, aditus in *Daniam* opportunos præbentem. Sed, quòd hanc integra *Cæsareanorum* phalanx insideret, à tot millibus impeditus, impressiones suscipere dubitavit. Locum igitur, non negligendum, cùm expugnare haud posset, navibus dispositis conclusit, ut nihil commeatus, aliarumque rerum necessariarum, importari quiret. Sic cum alia classis parte *Vsedomum*, pariter insulâ, direxit. Eamq; excensione inter sylvestria facta, totam in potestatem redegit. Eâdem felicitate progressus *VVolgastum* civitatem, munimentum *Peynemundanum*, & portum *Anclamianum*, expugnavit, præsidiariis partim sub acie gladii pereuntibus, partim in vincula coniectis. Hanc civitatem immisso præsidio non tantùm firmavit, sed, loricis excitatis, navibusque superinductis militaribus, communivit. Ità *Rex* per aquas prævalebat, *Cæsareanus* sub continente suprà vota felicibus. Qui tametsi, navales quoque pugnas tentaturi, per *Megapolitanam*, & *Pomeranam*, provincias, navibus fabricatis excurrerent, nihilominùs à *Danicis*, ea parte prævalentibus, subindè victi, fractisque navibus, fusi sunt.

IV.

Cæsareani VVolgastum extorquent Danis.

INtereà *VVollinum*, *Pomeraniæ* civitas, ex incuria militum *Cæsareanorum*, ex modico igne natis incendiis, universa propemo[illegible]m conflagravit. Ut, præter domicilia privata, etiam templis scholis, curiæque, nihil superesset. Vulcano quoque magnam *Arcis* partem depopulante. Et sic duo per *Pomeraniam* civitatum paria, ex supina vitulantium militum licentia, ignibus perierunt.

Sed *Cæsareani*, indignè ferentes, *Daniæ Regem* *VVolgasto* civitate potitum, novas acquirere vires, locumque præsi[illegible] ac munimentis, confirmare, maturè huic ric[illegible]m[illegible] opponere cœperunt. Quo nom[illegible]ne, apud *Gryphisvraldiam* civitatem *Academiâ* celebrem [illegible] pedestri[illegible] mi[illegible]itiæ legiones, viginti duo equestrium signa, & tria machinarum

belli-

bellicarum paria, coniunxerunt, novam *Regi* felicitatem, ne vires acquireret, interturbaturi. Ista cum manu moventes opportunam per paludes viā invenerunt. Eæ enim, in superficie lutum ostendentes, ad fundum durioris erant consistentiæ. Hâc iter direxerunt. Neque languidiùs agebat *Rex*. Ut, cognito legionum adventu, ipse, una cum *Friderico Duce*, filio, obviam moveret. Quod igitur munimenta nondum ad maturitatem pervenissent, neque machinis bellicis firmari cœp[issent], magna eum violentia a *Cæsareanis* suscepta est impressio. Sed *Dani* hunc primum impetum retuderunt. Alterâ ergò vice impressionem g[…] ta[…]tes *Cæsareani Danos* repulerunt. Nihilominùs in hos, tametsi victores, cum septem equestrium signis, invectus *Rheingravius*, denuo fe[lic]iter reiect[…], quò minùs iteratò hos impetus auderent, voluptas, fervorque, illis res[…]it. Sic tormentis ad tēpus res acta est. Quibus, quod munimenta absolutionem operis nondum attigissent, non nihil effectum. Tandem novam impressionem *Cæsareani* retentarunt. Quomodocunque enim gregarii *Danorum* manus reformidarent, minis, strictisque tribu[n]orum gladiis, adacti sunt.

Quanquam ergò *Dani* strenuè sua defenderent, [ni]hilo-seciùs error illis etiam hanc eripuit victoriam. Glandes enim, vel pilulæ plumbeæ, quibus sclopeta infarciuntur, plus æquò grandiores cohortibus obtigerant, quàm ut promptè fistulas onerare possent. Dùm igitur incidendis illis laborant singuli, ecce! morâ, quâ nihil præsertim sub conflictu, damnosius, præveniuntur. Neque hic error solus premebat. Accessit & recentius, graviusque, malum. Dùm enim *Cæsareani* tormentis experiuntur, accidit, ut flamma duo vascula, pulvere nitrato repleta, *Danis* corrumperet. Undè, hoc etiam subsidio destituti, *Dani* ordines laxârunt, resistere non sustinentes. Quibus in civitatem se recipientibus cessit trophæum *Cæsareanis*. Nihilominùs superiores *Danorum* septem equestrium cohortes sic quidem masculè hostium impetus cohibuerunt, donec intereà pedestres ordines intra civitatem sese recepissent. Conflictus à meridie, usque sub crepusculum vespertinum, extractus est. Ut *Dani* civitate, *Cæsareani* munimentis, noctu potirentur. *Rex*, civitatem ampliùs non defensurus, apparatus armorum intrà arcem inventos, *Coppenhagam* præmisit. Mox, incendiis per suburbanum iniectis, e *VVolgasto* copias deduxit, navium beneficio. Paulò post *Fridlandus* arce potitus est. Desiderati sunt e conflictu hoc, quo de sermo est, *Danorum* circiter sexcenti. E *Cæsareanis*, tametsi victoribus, duplo pluribus occumbentibus.

V.

Fridlandus Glückstadam, fortalitium Danicum, fr[ustra] urget.

R[…] in *Daniam* se recipiente, à *Cæsareanis* […] equestre per *Holsatiam Rentzburgum* […]ari cœperunt. At, cum pauci adven[…], […]um, ut *Cæsarei* […]ales pa[ssi]m per regiones […]tarent, exul[…]mque tam equestrium, quam civium, bona in tabulas referrent, simulat-

que militiæ tribunis in solutionem stipendii obtruderent. Iam *Regi* per *Holsatiam*, extrà *Glückstadam*, & *Crempenam*, fortalitia, nihil restabat. Itaque, quò etiam his munitionibus potiretur, *Fridlandus* laboratum est. Primùm igitur utrumque locum concludere tentavit. Hancque provinciam *Altringerio* permisit, ut rem ad eff[e]ctum deduceret. Sed *Glückstadianum* præsidium multum nocumenti obsidenti[b]us intulit. Ut etiam navium *Danicarum*, per *Albim* dispositarum, operâ u[…]rentur, *Cæsareanosque*, u[…]nque tormentis fa[tig]areni. Sic novum q[u]oque invenerunt *Glückstadiani* vadum, ac traje[c]t[…], q[…] socio *Crempena* fort[…] commea[tu] suppeditarent. Hinc effe[…]um, ut a[…] […] intus re[…] nu co[…], *Crempenense* o[…] […]bus per tont[…] mptum obucerent, fore, ut […] triennium *Cæsareani* fortalitio potiri nequirent. Ad imitationem *Ostenda*, *Belgii* civitati[s]. Quæ tandem, absolu[t]… obli[…]onis t[r]ienni[…], *Hispanis* cesserat.

Cæterum, […] […]ona de[…] cta urgebat *Cæsareana* castra. Quo accidit, ut plures e g[…] […] simulat[…] cum oppi[…] […] pugna[…] […] transirent. Eius penuriæ sublevandæ […] naves amplissimæ, tam commeatus, quam a[…]orum, apparatibus, instructæ, per *Albim* a[…]stra eu[…] direxerant. Hoc fama præscient[…] *Glückstadiani*, intermissis navibus regiis duas i[…] […] as per *Albim* expugnarunt, omne […] apparatum intrà fortalitium receperunt. Q[…] […] arrecti obsessorum animi nihil ad summam a[…] […] fecerunt deinceps reliqui.

Nam pridie *Non. Iunias*, t[…] sub omnium tormentorum explosionibus data, socios è *Crempena* evocantes, in castra o[bsid]entium eruptionem f[ec]erunt, duo hominum mi[l]ia educentes. Quibu[…] […]cupatis duabus loricis, centum & quadraginta […]derunt, non paucis in captivitatem abductis, ut […]iam loricas, & sepimenta, civitati proxim[…], […]planarent. Conflictus non fuit inanis, etiam […] quot in horas extractus. Inter cæt[er]os *Glückstadiani* tributum, gente *Scotum*, amise[r]unt. *Crempenenses* quidem eduxerunt, sed *Phrygum* more. Venissent in tempore, dubio proc[ul] […] ad *Crempenam* intercepti periri po[tu]issent. Pro[…] […] id genus aucti *Glückstadiani* nulli rei minus, quam otio, ac des[idi]æ, operam de[de]runt. Pauci[s] […] interiectis septimanis, denuo mille, & quinge[…], eduxerunt, & quidem sub noctis colore. Ha[c] opportunitate in obsidentes impetu facto multis, […]b […] exilio, lucem vitalem extinxerunt. A[…]xit […] ius fortunæ famam *Hannibalis*, *Baronis Schaumbur*[gi] generalis excubiarum præfecti, captiv[…] Ut non paucas loricas, in proximo obvias, [co]m[…] […]ler[…] complanarent. Mox universa ca[…] po[…] situs […]bus incen[…] […] copiæ *Cæsareanæ*, […]gen[…] tibus sub globis c[…] […]ntes, conatus i[…] in retulissent, inque fortal[…] retroce[…] compu[…]lissent.

Illis *Fridlandus* affe[c]tus cladibus, statuit *Glückstadio* exercitum deducere, [u]nque *Crempenam* unicè, atque ultimè, urge[re]. Quo nomine […]op[…] […]rum munerum augen[…] han[…] expedi[t]ionem *Torquato Comiti*, *Duci de Guadagnolo*, *Italo*, commisit.

VI. Crem-

VI.

Crempenæ expugnatur.

HAc lege *Crempenenses* concludi cœperunt. Ne autem *Glückstadiani*, novis ex *Anglia*, & *Belgio*, copiis aucti, obsessis succurrere quiti essent, ecce! *Fridlandus* porrò novas legiones superinducere, omnique a parte ad usum omnino intercipere, perrexit. Ita fa[illegible]um, ut neque obsessi super auxiliis quicquam r[illegible]e, neque *Glückstadiam* significare, v[illegible]lerent.

Inter has angustias constituti obsessi, ut & annonæ d[illegible]a laborarent, & promissum auxilium ultrà indic[illegible]um tempus frustrà præstolarentur, rebus præsertim ad impressiones ultimas spectantibus, cervices *Fridlando* submiserunt. Sub illis igitur c[illegible]nditionibus transactum est: Nempè *Georgius ab Alefeld*, gubernator, unà cum cohortibus, sarcinulas, equos, atque impedimenta, cum omnibus requisit[illegible], educeret, sub signis expansis, armatura sup[illegible]rior[illegible], & inferioris, generis, funiculis fumantibus, p[illegible]lsique classicis. Tenderetque *Glü[illegible]stadium*. E[illegible]e, absque mora in *Daniam* promot[illegible]s. Si acciderct hoc in iti[illegible] eos, forte per *Iutiam* [illegible] ge[illegible]s, maris tempestate in continentem [illegible], *Fridlandus* codicillis cavebit, ne quid advers[illegible] a *Cæsareanis* eo locorum patiantur. Discedentes tàm vehicul[illegible]s, quàm navibus, *Glückstadium* versus, juvarentur, pro sarcinularum vectura. Ea tamen vehicul[illegible], [illegible]æ naves, exinde remitterentur. Tormenta, apparatusque armorum, qualiscunq; est, intra fortalitium relinqueretur *Fridlandicis* ministris, eum in finem intr[illegible] missis. Sub interdicto, ne fontes, aquæque potabiles toxicis inficerentur. Ægroti, vulneratique, tantisper intrà mœnia, subministratis necessariis, tolerarentur, usque dum valetudinem recuperassent. Invitos in verba *Cæsaris* nemo adigeret, nemo sarcinulas abeuntibus extorqueret[illegible] eam in rem ipsis addito. Cives, Inq[illegible], & [illegible]cani, intrà fortalitium sese tenent[illegible] ex[illegible]pectarent, quam fortunarum omn[illegible]m. Ut & *Augustanæ Confessionis* exercitio, cæteri[illegible]que privilegiis, more *Holsatorum* reliquorum, uterentur. Discessuri d[illegible]nique bonis al[illegible]orum, intrà fortalitium depositis, manus ne inferrent. Sed omnia ad legitimos redirent possessores. Atque hæc omnia, datis obsidibus, sine mora efficerentur ocius.

Ita egredientibus *Danicis*, *Fridlandus*, præsidium immisit. Ipseque ing[illegible]ssus saltem vidit, oppidóque exivit, copiis pe[illegible] *Pomeraniam* in hyberna reductis.

Hac ration[illegible]me expugnat[illegible]m est forta[illegible]litium, [illegible] haud facil[illegible]gnabile. *Fridlandus* hac victoria sexagint[illegible] q[illegible]or tormenta, ingentem pulveris pyrii, funi[illegible]ulorumque, quantitatem, consecutus est. Obs[illegible] paucos dies absque noxa [illegible] potuiss[illegible]nt, vinci non potuissent. Ea e[illegible] pau[illegible] post aquarum inundatio supervenit, palude[illegible], & loricas, quascunque, labefecit, ut *Cæsareani*, tamet[illegible]vitis, & pollices ammordentibus, re infect[illegible]sset sponte abeundum. Sed minus [illegible] hæc fortuna in[illegible]elle-[illegible]ta [illegible]

VII.

Dani Budjadicam, aliasque regiones, etentant.

INterim, quò magis vincerent *Cæsariani*, eò magis *Dani* insurgebant. Quibus in mentem venit, omnibus fere sub maris angulis fortunam quærere, an eam, hactenùs immitem, demulcere possint deam. Sed hæc antiquum ferè obtinuit. Quà enim facile per aquas *Regi* ridere cœperat, hæc sub continente illicò in tristem vultum commutatâ, non semel omnia tentantibus imposuit. Iam igitur *Batavi*, in gratiam *Regis*, tàm pedestris, quàm equestris, militiæ manum exauctorarant. Hæc *Daniæ Regi* cessit. Ut intra *Ryderlandiam*, sic dictam regionem, iam loca idonea interciperet, stativaque ad *Enejum* fluvium divideret. Sed, quod [illegible] naves remoras intrà *Daniam* traherent, has cohortes abducturæ, factum, ut, ingruentibus magno numero *Cæsareanis*, omnes, antequam commodè fuissent armati, funderentur, dissiparenturque.

Restabat per *Oldenburgicum Comitatum* regio *Budjadica*. Hæc, tametsi *Cæsareanis* censum pendere et militarem, nihilominùs hybernorum hactenùs erat expers. In hanc igitur adductis navibus *Dani* excensionem fecerunt. Simulàtque occupato uno loco post alium integram continentem sibi vindicârunt. Non missuri tàm opportunum, fœcundumque, solum, nisi cædibus expellantur. Deliberavit hoc tempore fortuna. Tanquam tot casibus fractis, reiectisque, *Danis* cis mare portum, atque halcyonia, iam non invideret ampliùs. Quanquam itaque *Thillyani* è *Frisia*, *Bremensi Archiepiscopatu*, *Comitatu Oldenburgico*, locisque finitimis, superinductis agminibus, in *Danos* irent, nihil tamen effatu dignum effecêre. Ità variâ pugnabatur utrinque fortunâ. Nunc *Thillyani*, nunc *Danici*, essent superiores. Sic alia pars aliam subindè eiecit. Rusticanis operas non inertes cum *Danis* sociantibus.

CAP. II.

De Fridlando, Rostochium subiugante.

I.

Fridlandus Rostochio leges præscribit.

PRovinciam *Megapolitanam* cùm teneret *Fridlandus*, nondùm tenebat *Rostochium*. Itaque hanc quoque cogitabat, hanc illius provinciæ civitatem præcipuam, captabat. Neque defuit votis opportuna occasio. Ubi enim ad *Crempenam*, tùm obsessam, ulteriorem admoveret exercitum,

ctum, tanquam secundùm *Rostochium* dicturus esset, copias admovit propiùs, usque dùm, intrà tormentorum jactum, mœnibus ipsis inhæreret. Hac celeritate, ac stratagemate, usus, civitatem reddidit confusam, atque attonitam. Ut præsidium impetraret illicò. Repugnantibus verò ultima minaretur. Quid faceret *S. P. Q. Rostochianus*, quàm ut compendio illo maius periculum redimeret? Primùm trepidare, mox deliberare, mox pacisci, & dedere sese, cœpit. Quòd igitur civitas facilè cederet, co[...]bentiùs (sicut de *Antiocho, Syriæ Rege, Florus* prodidit) paxilli data est, sequentibus sub cōditionibus, non admodùm rigidis: Nimirùm, pedestrium decem centurias civitas, pro præsidio, admitteret. De cætero uteretur iuribus, ac privilegiis, quibuscunque, tàm ecclesiasticis, quàm [...]cularibus, absque ulla contradictione. Universum hoc præsidium, absque ulla *Senatus*, civiumque, impensa, sive exactione, aleret *Fridlandus*. Ut neque numerum *millenarium*, undè olim dicti sunt *milites*, augeri accidat. In *Senatus* libera potestate esset hospitiorum designatio. Par clavium, ad civitatis portas spectans, divideretur inter *Magistratum* civicum, & militum tribunum. Ut neutri, absque al[...]us opera, liceat, vel portas recludere, vel obfirmare. Armamentarium civitatis *Senatui* liberè permitteretur. Nedùm cives ad armorum traditionem compellerentur. Vigiliæ, excubiæque, dimidiam partem obirentur tàm à civibus, quàm militibus. Ità tamen, ut symbolum, vel militiæ tesseram, tribunus militaris divideret. E delinquentibus, & reis, cives, coràm *Senatu*, studiosi coram *Academia*, milites apud tribunum, accusarentur. Inprimis, observato militaris disciplinæ rigore, à militibus neque cives, neque plebei, neque hospites, neque commercia, iterque, facientes, molestarentur. In delinquentes pœnâ constitutâ graviss[...]. Pari lege neque à civibus in milites peccaretur. Ita commerciorum usus, absque ulla exactione civium, relinqueretur liberrimus. Præsidium verò hoc illicò absque ullius civis detrimēto, deduceretur, ubi præsens tempestas bellica detonuisset. Iam verò, millenario intrà civitatem recepto, exercitus recederet. Denique neque xenodochiis, præsidiisque, ad civitatem pertinentibus, quicquam crearetur molestiarum.

II.

Civitates Maritimæ confœderatæ Rostochii illam occupationem molestè ferunt.

PUpugit hæc *Rostochii* occupatio civitates *Maritimas* confœderatas haud perfunctoriè. Quam in rem, necessariæ def[...]ionis media ineuntes, cogitare cœperunt, quibus rationibus sese in securitatem vin[...]carent. Inter cæteras, *Lubecca*, caput, & directrix, urbium confœderatarum, deditâ [...]râ, in fortalitii, atque emporii, communitionem incubuit.

***

III.

Thillyus leges Brunsvigæ præscribit.

ILla *confœderatarum civitatum* stomachatio paulò post non diminui, sed augeri, cœpit. *Thillyus* enim *Brunsvigæ* quoque legem præscribere tentavit: Nempè *Civitas* hæc quoque, *confœderatarum* illarum una, præsidium requireret admittere. Negatum est. Itaque obsidionem intermitari cœpit. Et, cum dicto, commi[...] re[...]rum usus a legion[...] impeditus est. *Senatus*, [...] ad *Thillyum* leg[...] coram, quid esset, agere iussit. Sed tanta [...] vium indignatio, ut fremerent intus, [...] pro sus tractationem admittere vel[...]nt. U[...] tus, more veteri, in arma, & ultima quæque [...] jurarent. Quo nomine *Senatus*, ut furo[...] [...]norum fomenta adhiberet, opus habuit. [...] eximmento postulato, res ad mediocritat[...] duci cœpit. *Thillyo*, sive honoris, sive temporis [...]gò, decenter placato.

****

Externa.

De rebus Gallicanis. Et quidem Rupellæ tàm obsidione quam deditione, memorabili.

I.

Rex Christianissimus Rossilionem, sive Rupellam, obsidione cingit.

SUprà, de transactione *Regis Angliæ* cū *Rossilionensibus*, præmissum est. Q[...] tes cum pungeret *Regem Christiani*[...]mum, decrevit, quantis maximi[...] ceret viribus, molestam i[...]am, at[...] identidem repugnantem, *civitatem* ter[...], m[...] que, concludere, inque ordinem, tandem [...] re. Non modò igitur per con[...]nentem a[...] mnes [...]tercipere, sed portus etiam [...] os præoccupare, atque [...]dere, iussit. Eum in finem *Pompeius Targonius*, metator castrorum regius, cathenâ indu[...] a ferreâ *S. Ludovici* vadum, usqu[...] vadum *Aurelianense*, præcingens, m[...] ltitudin[...] nav[...]um, lapidibus oneratarum, eò [...]oci in mari fundum dimisit, scilicet ut portum [...] alveumq[...] obstrueret. Tametsi vero tempestas hybe[...] mar[...]que vis, paulo post ag[...] [...]tos, atque [...] pedimenta, disiecit [...] unaqu[...] re[...]æ noxa [...] tulit, nih[...] omn[...]us p[...] ztatus [...] *Targonius* [...] tum consta[...] ru[...] re cœ[...]

Ut quisitis intra viginti quatuor passuũ millia doliis, ingentique textorum, ac fasciculorum mole, rem cœptam perficere, faucesque, ex urbe in mare excurrentes, præstruere, conniteretur. Sub hac tàm hyemis, quàm maris, asperitate, inprimis *Rex Christianissimus* tantam præ se tulit ingentis animi fortitudinem, ut nihil hyemis, nihil maris, minas faciens, in castris, tàm difficili sub tempore, hybernaret. Obsessi, noctu præsertim, expeditissimis naviculis impetus in castra non semel tentârunt, sed toties à regiis rejecti sunt. Nihilo-minùs, antè finem *Ianuarii*, naves nonnullæ vectoriæ, ex urbe solventes, fœminarum, infantiumque, & rerum id genus inermium, numerum intrà sese habentes, per portum dilapsæ sunt. Hunc illis cursum *Targonius* ut præcideret, denuò sex navium paria, lapidibus farcta, atque è *Burdegala* accersita, in alveum dimisit. Repugnabant obsessi acriter, diversos pro more excursus in naves regias suscipiẽtes, sed absq; notabili effectu. Nihilo minùs adeò usq; fortunam non experiebantur contrariã, quin per continentem recognoscentes, ut vocant, locaq; inspiciẽtes, dynastas regios, interciperent, partimque, pro re nata, funderent, partim in urbem, tanquam manubrias, inferrent.

II

Ambros. Spinola in castris salutat Regem Christianissimum.

SÆviebant eò tempore febres, tàm intermittentes, quàm continuæ, in castris, non sine malignitatis, ut sit in exercitu, suspicione. Sed nihil illis morbis, populariter grassantibus, & endemiis, movebatur *Regis* constantia. Tametsi non pauci, etiam è *Principibus*, laborare comperti essent. Interim, classis *Gallicana*, è navibus triginta duabus, sub manu *Gusij Ducis* appulit. Paucisque interjectis diebus *Fridericus de Toledo*, *Archithalassus Hispanicus*, in castra venit, *Regẽ* salutatũ. Hic, classẽ *Hispanicã*, apud *Insulã Rè*, jà tùm excubantẽ exspectare *Regis* imperium, narravit. Sed, tanquã venisset, ut hæc falsa tèm nunciaret, *Toledonius* videri potuit. Oppidò enim, simulátque venerat, abitum in *Hispanias* parare occœpit. Rogabant, instabantque, *Gallicani* tribuni, ac proceres, apud classem ut subsisteret. Negavit. Caussatus, ventos jam aspirare secundos, quorum ductu in *Hispanias* renavigare possit. Si inopportuno tempore accidat sibi missionem dari, hoc quàm molestum esse queat, neminem non intelligere. Sic neque prece, neque pretio, ut ajunt, expugnari rigor ille potuit, quin è castris recederet. Fama erat, pupugisse *Toledonium*, dùm *Regem* alloqueretur, hunc sibi honorem non habitum, ut caput tegere juberetur. Hanc ille prærogativam, quòd è purpuratis esset *Hispanicis*, quos *Grandes* vocant, sibi arrogavit. Tametsi igitur *Gallicani* pusillanimitatem objicerent, tanquam classem *Anglicanam* subterfugeret, nihilo-minus ab instituto demoveri haud potuit. Tantum virium habet æstus, ut ille mentis, ambitio! Illo discedente, paulò *Ambros. Spinola*, *Marchio*, ad *Regis* castra excurrit. Hic relicta *Italia*, per *Gallos* in *Hispanias* tendebat. Itaque *Regem Christianissimum* in castris salutare præcogitaverat. *Rex*, super ejus adventu certior factus, *Schönbergium Mareschallum*, cum selecta equestrium manu, ad quatuor passuum millia, misit obviàm, qui nomine *Regis*, illi adventum congratularetur. Neque hic saltem acquievit *Regis* humanitas. Ut porrò, ad se introductum *Spinolam*, tanquam bellatorem clarissimum, præcipuis condignaretur ex merito honoribus. Ad illum, inter cætera, *Rex*, Vides, inquit, ipsum, his in castris *Regem*! Sed intellige, hoc ideò fieri, ut *Angli*, nuper hanc in *Galliam* irruentes, ejiciantur: Atque hoc nuper effectum est feliciter. Jam superest, *Rossiltonenses Britannos*, in hoc regnum evocantes, in ordinem ut redigantur. Quibus de pœnas sumere decretissimum est. Non enim præsens solvetur obsidio, isti donec sub imperium, & leges, fuerint compulsi. Qua de re sicut tu quidem *Bredam*, civitatem *Batavam*, docuisti leges pati *Hispanicas*, ità *Rex* hanc *Rossiltonem* non missurus est, nisi expugnatam. Tuam igitur vel imitari visum est militiam. Qui quidem rationem in ordinem redigendi civitates exactè didicisti. Hæc præfatus *Rex*, rogare cœpit, castra, sepimenta, ac loricas, suorum inspicere vellet. Sed, quòd *Rex* paulò antè venisset, pleraque videri poterat tralatitia, atq; inutilia. Nec n. diu erat, ex quo civitatẽ seriò, dataq; operà, expugnare velle, in mentem veniat. Interim *Spinola Regis* actiones plenis, ut ajunt, buccis deprædicare, expeditionẽ apud *Insulam Rè*, nuper susceptam extollere, inprimis præsentiam tanti *Regis* collaudare, multisque alioquin copiis præferre. Quòd enim gentiles olim tanti fecissent exercitum, quanti esset *Dux*, quis te rogo, non invictas prædicasset, inquit legiones, inprimis equestrium, & dynastarum, millenarios, ubi tantus *Rex* ipse esset in castris, pariterque & magnanimi ducis, & bonimilitis, partes impleret? Hæc in verba ubi peroraret *Spinola*, accusare suam cœpit infelicitatem, quòd nunquam in castris, sive expeditionibus, *Hispaniarum Regem* habuisset præsentem. Et cum dicto expatiatur *Gallorum* opera, deducente *Angolesmo Duce*, inspexit, maximè tumulum è navibus lapidariis factum, aggeremque, admiratus est. Inspectis omnibus mox sufficere, inquit, civitatem vallo, fossâque, simplici, atque ejusque generis loricis, cinctam esse. Quod hostilem extra urbem exercitum *Rex* haud experiretur. Sibi verò *Bredam* obsidenti, duplicatis opus fuisse munitionibus. Hostiles enim copias in proximo excubâsse. Aggerem addidit, quibus alveus obstrueretur, opus laude dignum esse. Tametsi subvereri accidat, adversus vim maris subsistere vix posse. Interim magis sibi placere naves lapidarias, in mare dimissas. Illas enim procellis non ità cedere. De cathena inducta sic judicavit, ut parum illi tribueret. Navem enim onerariam quantumcunque, plenis sub velis euntem, cathenam, etiam solidissimam, perrumpere consuevisse. *Pompeium Targonium* hominem, dexteritate, & consiliis valentem, appellitavit. Cùm autem interrogaretur, an consilia illa in effectum deducere solere conjicerit, Tandem, ubi omnia accuratâ perlustrasset diligentia, colophon [illegible] superadjecit, duo esse, quibus civitas in potestatem redigi possit, nimirùm alveus obstrueretur, copiisque stipendia [illegible]. Intrà hæc civitatis [illegible] constare.

III *Rex*

III.

Rex, Parisios recurrens, summam rerum Richelio Cardinali commendat.

COmmodùm Regi valedixerat *Spinola*, cùm *Rex* ipse *Parisios* recurrit. Itaque rei summam commisit *Richelio Cardinali*. Qui inter *Duces* militiæ tesseram, pro more, dividebat. Hic ad aggerem educendum nihil reliqui fecit. Tametsi enim naves quinquaginta jam tum ad fundum maris forent dimissæ, nihilo-minùs complures itentidem accersebantur, hoc ut molimen perficeretur. Interim, hyberna tempestas non parùm nocuit classi regiæ. Ut, perfractis duabus navibus, cæteræ vel *Palissam*, vel ad *insulam Rè* confugerent, donec tempestas ista detonuisset. Hoc intelligentes obsessi, diversis sub vicibus navium excursus instituerunt, ut ad ipsum aggerem pertingerent. Sed re infectâ discessum est. Nihilo-minùs par triremium alveum penetravit, disjectis viginti circiter actuariolis, & speculatoriis, excubias servantibus, naviculis. Sed mox, solutâ tempestate, rediit ad locum pristinum classis. Ut sic mitiùs furerent obsessi.

Decubuerat hactenùs tertianâ febri *Richelius Cardinalis*. Eo reconvalescente, intrà castra epulis genialibus litatum est. Tanquam *soteria*, in honorem restituti, celebrarentur. Primum epulum *Bassampierius*, alterû *Schönbergius Mareschallus* uterque, aperuit: Ut, velut *donativa*, ceu vocant, tribunis, ac centurionibus, data essent, videri posset.

Interim, *Targonius*, ab educendo aggere, nondùm fecerat ferias. Ut deditâ operâ alvei interceptionem urgeret, pluribus ad intentionem consummandam, navibus lapidariis loco convenienti demersis. Neque segniùs consiliis, quibus prævalebat, experiri cœpit *Richelius*. Ut Ut nunc his, nunc aliis, *stratagematibus*, quibus civitas superari posset, uteretur. Sed frustrà fuit: Fortunâ alios in casus obsessos refe[illegible] ante.

IV.

Rex, cognito Angelicanæ classis adventu, redit in castra.

MOx enim, circà, *XI. Cal. April.* classis *Anglica* tres onerarias præmittere notata est, commeatum in civitatem importaturas. Hæ, sub colore noctis, classi regiæ imposuerunt. Tametsi enim sine m[illegible]hou[illegible]i tormentis in illas animadverterent, ni[illegible]lo-minus sub noctis obscuritate, eo usque incertâ, factum est, ut duæ, remis, linteisque, prævalentes per alveum penetrarent, tertiâ duntaxat [illegible]iorum manus veniente.

[illegible] Ver[illegible]is *Anglica* adventu accepto, *Rex* [illegible] *Parisios* diutius moras non extraxit. Se[illegible]mè in [illegible]stra reversus est. Ubi, sub explosio[illegible] to[illegible]entorum, solenni legionum cum [illegible] emitu, atque pl[illegible]su, salutari cœpit. Ut vel ex hoc tripu[illegible] [illegible] pr[illegible]clive esset, [illegible] *Regis* adventum [illegible] [illegible] obsidion[illegible]

re infectâ solvere minùs cogitaret, præsumere.

Cæterùm, *Rex*, antequàm ad ultima veniret, misso in civitatem *feciali*, adjunctis duobus *tubicinibus*, sub veniæ oblatione, deditionem postulavit. Sed ecce! obsessi, *Anglicis* auxiliis confisi, respondebant arrogantiùs. Nempè transactionem oblatam minùs sibi ridere. Ut ultimam fortunam constantiâ suâ exsuperare magis cupiant.

Eo accepto responso *Rex* legiones recensere, atque classem *Anglicam* fortiter excipere, jussit. Ubi compertum habuit è viginti quinque hominum, bello idoneorum, millibus constare exercitum. Quem lustravit ipse. Circà *V. Id. Majas* sub crepusculum classis hostilis notari cœpit. Cujus architalassum agebat *Ambi[illegible]kius Comes*. Eâ in conspectum prodeunte *Richelius Regi* nuncium misit, jam tùm quadragintà horarum supplicationes per finitimas provincias sancienti. Evocatus *Rex* conscenso equo proptrè in castra venit. Nec moræ, dimissis in occursum speculatoriis, hostilem classem considerare jussit. Quam sexagint[illegible] avium esse relatum est.

V.

Classis Anglica, absque effectu, laborat.

GAllicanis in omnes impressionis eventus intentis, atque expeditis, nihil egerunt *Angli*, octiduum infrà ullos conatus subsistentes. Ut nec orbis *Luna* plenus, nec maris [illegible]udo, nec ventorum opportunitas, eos invitaret. Ne autem protsùs nihil agerent, celocem, quatuor viris instructum, per altum dimiserunt, quæ obsessis, super auxiliariorum præsentia, nuncium ferret. Ista ingenti celeritate usa, intravit. Quid tùm verò *Rossiliomenses*? Hi intellectâ auxiliarium copiarum præsentiâ, omnia exquisitæ lætitiæ signa palàm dare nihil morati, è turribus diversi coloris vexillis, altero rubro, altero, candido, tertio cœruleo, suffixis. Ut aliis in civitatis locis ignes succenderent honorarios, tormentisque, tanquam partâ simulàtque victoriâ, rem agerent. Sic, cum obsessi promisissent, se[illegible] [illegible]stra, atque a[illegible]cum, relaxaturos, postridie *Idûs Majas Angli*, consurrexerunt, tanquã id, cujus caussa [illegible]erant, effecturi. Et jam cursum direxerant. Cùm ecce! desubitò ventus incumbuit contrarius. Undè receptui cecinerunt. Paucis interjectis diebus, usque ad tormentorum contactum, accelerarunt propius. Ut jam gl[illegible]bus naves *Gallicanas* i[illegible]pe[illegible]ent, pariaqu[illegible] suo loco eniterentur. Sed regii sic ex omni parte direxerant a[illegible]s, ut [illegible]dnavigantes fortiter exciperent. Præterea [illegible] *Anglicanis*, ob amplitudin[illegible] alveus haud quid[illegible] [illegible]ebat quòd [illegible] avenien[illegible] lic maris altitudo haud esset. Ideòque actuariæ paulo minores tentabant vad[illegible]m. Verùm enim verùm, sic quidem omni[illegible] [illegible]x p[illegible]e [illegible]igidissime sunt exc[illegible] ptæ, ut mallen[illegible] [illegible]e[illegible] n[illegible] *Angliam* remanti[illegible]. Quod enim rem effectu fac[illegible] *Rossiliomense* persuasissent *Anglicanis*, [illegible]re, ut absque magno di[illegible]mine por[illegible] tingere possint, [illegible]ac[illegible]um, u[illegible] imponi, sibi fuisse pati.

Nam

Nam primùm alveus à regiis navibus plurimis erat infessus. Ut tribus palorum sepimentis, ferro, funibusque, obfirmatis, teneretur. Ut porrò navium lapidariarum multitudine impediretur. Insuper tormentis ex omni parte innumeris acerrimè defenderetur.

Ista explorata habentes *Anglicani*, institutum mutare coacti sunt. Nisi enim manifestam in perniciem ruere mallent, aliis consiliis opus erat. Regressum igitur, meditantes, indicabant. *Rossiliomensium* legatis, hûc usque suo, sese satisfecisse officio. Plura haud desiderari, nedùm rogari, posse; Nisi pontum, tanquam commune sepulcrum, infelicis ejusce expeditionis præmium, sortiri cupiant, quàm ut naves, annonâ oneratas, eò usque deducerent. Si jam illis uti vellent, uterentur. Confusi illi, & attoniti, nihil reddiderunt, præter hoc, nempè precibus, ac querelis, victi *Angli*, obsessis, tàm necessario tempore, opem non subtraherent, neque finerent, hanc expeditionem, eò usque susceptam, in cassum excurrere. Sed irritati sermonibus istis *Angli* etiam obiicere calamitosis cœperunt, *Regi* à nugatoribus impositum esse; Tanquam ità levi brachio civitas obsessa vindicari potuerit. Sed experientiam promissionibus esse contrariam. Hæc caussantes, vela explicuerunt, ventos admissura. Antequàm ergò cursum relegerent, pro fabulæ complemento, navem incendiariam in regias immiserunt. Sed cùm flamma præmaturiùs vires acquireret, plus *Anglicanus*, quàm *Gallus*, detrimenti eo periculo quæsitum est. Ut etiam una, atque altera, è *Britannicis*, retrò navigantibus, intercepta sit. Captivis, super altercationibus *Anglicorum*, ac *Rossilionensium*, postliminiò resecentibus.

VI.

Fames, & diffidentia, urgent Rossilionem.

Spem conceperat *Rex*, fore, ut, post discessum classis *Anglicanæ*, obsessi veniam, sub urbis deditione deprecarentur. Sed nihil minùs illis tùm venit in mentem. Ut sine missione tormentis porrò in aggerem, alveum obstruentem, caperentur. Id quod absque regiorum damno haud usuveniebat. *Rex* igitur, quò agger communiretur, maturatione opus habuit. Nimirùm antè æquinoctium autumnale ut opus perficeretur. Quo tempore tempestas mari superincumbere solet impetuosior. Secundùm hæc, non ignorabatur, intrà civitatis mœnia esse *Ducis Rohanii*, toties in *Regem* vultus elevantis, matrem una cum ministris ecclesiasticis. Undè proclive erat, obsessos inflammari, ne dederent civitatem; Sed auxilia ac formatis, ità dictis, *Gallis* per continentem exspectarent. Nec mora; Naves, fœminis, & id genus hominibus, quos aut sexus, aut ætas, facit inermes, oneratas, per alveum dimiserunt, nempè annonam ut compendifacerent. Sed *Rex* homines illos, fruges consumere natos, in urbem retrò compellere jussit. Quòd igitur ratio appareret haud tralatitia, famè in propinquo esse, *Rex* segetes, legumina, fructusque horarios, propè urbem, succidere, ac destruere, jussit. Quod quidem obsessos afflixit vehementissimè. Hunc dolorem suum creberrimis tormentorum caplosionibus per continuos aliquot dies contestantes. Interim *Rex* athleticè valebat. Cujus optata incolumitas sic quidem afficiebat tribunos, militesque, ut, sicuti tàm gravi, ac diuturna, sub obsidione, singulari animorum induratione, superâssent superioris hyemis inclementiam, ità jam æstivi temporis caloeca præsertim sub loco arido, nullisque arborum umbraculis fulto, non minori cum patientia, masculè perferrent.

Jam tum annonæ angustia obsessos premere cœperat; fame lentis passibus irrepente. Sicut igitur rebus sub angustiis proclive est, accedebat gravius ferè malû, nimirùm diffidentia. Pars enim deditionem suadèbant: pars, diutiùs obluctandum esse, mordicus contendebant. Et hic refractariorum numerus prævalebat. Hinc amplissima dissidiorum tàm occasio, quàm materia. Ut res in furorem etiam degeneraret. Nonnullis, ex ordine pacem suadentium, in furcam actis, aut cervice tenùs palo suffixis, publicoque sub civitatis portis ludibrio expositis. Sed neque paucorum indigno supplicio placabatur ob id importuna fames. Immò hæc, mortis alumna, tygride gravior, sæviebat; Ut jam omnimodum per civitatem ingrueret panis exilium. Sicut igitur ventri famelico non, quid conveniat, sed quid satiet, quæritur, ità jam tùm *equi, canes, feles, mures, glires*que, in dapes venerunt. Pultes quoque è *coriis, sapone*, ac *saccharo*, confectæ moram deditiònis extraxerunt. Quo sub agone ubi vulgus in *herbarum, ostreorumque*, sub maris effluxu, collectionem turmatim, incumberet, *Rex* cohortes sufficientes, tanquam obicem, objecit, quibus famelicos retunderet. Undè conflictus utrinque nati quotidiani, & creberrimi.

Hæc annonæ, & rerum edulium, penuria, ubi ad summum ferè evasisset, totius civitatis *Senatus* convocari cœpit. Nempè sub tantis angustiis deliberaretur, quid expediret, & an ulla spes obsidionem extrahendi, annonamq; subministrandi, superesset? Ad hanc illam propositionem quidam *Senatorum* consurrexit, & sic quidem postulatâ dicendi veniâ, consulere cœpit in medium: Nimirùm *Civitas* hæc, inquit, ultrà mensem, & semissem, tueri se non poterit. Si ergò absque mora, cum *Rege* susciperetur tractatio, spem esse, conditiones adhùcdùm tolerabiles obtineri posse. Sin verò hanc procrastinationem ad ultimam usque, quod dicitur, lineam proferre sederet, tùm utique nihil aliud nisi *Civitatis* excidium exspectandum venire. De *Anglicanis* suppetùs conclamatum esse. Immò alveum sic quidem obstructum, infessumque, teneri, ut nulla, quantumvis, confertissimâ, vi expugnari queat. Eapropter sic se quidem statuere: Modò *Rex* conscientiæ libertatem permittat, in transactiones pedibus irent. Ista in verba sententiam dicentem collegam jam dudùm obliquabat vultus *Prætor*. Penès quem summa eo loco erat potestas. Cumque animum, indignatione accensum, atque extra se euntem, regere non posset, furore abreptus, palmam excussimam in oẽ hominis impegit. Quo facto, ingens hanc infaustam deliberationem tumultus excepit. Qui

tamen, intervenientibus senatorii ordinis præcipuis, mox remisit. *Senator* verò ille, ob bona fide, & liberè, dictam sententiam, sanè utilissimam, atrocem retulit injuriam, ut fugâ insuper vitam tueretur.

VII.

Nova classis Anglicana succurrit Rossilioni. Sed frustrà.

VEluti *famis* sævïebat intrà mœnia calamitas, haud segniùs morborum *pestilentium* contagia exercebant castra. Sic ut *Rex*, cum *Richelio Cardinali*, aliisque *Principibus*, aërem, locumque, ad tempus mutare teneretur. Quousque soles rediissent salubriores.

Dixisses, hanc intrà necessitatem constitutos, obsessos, nihil minus cogitare, quàm de pertinacia sua. Sed illi, spe ferè in furorem degenerante, confidebant in novis apparatibus *Anglicanis*, copiisque luculentioribus. Receperat enim *Bückinquamus Dux*, aut præmaturâ se mortem oppetiturum, aut victrici cum classe *Rossilionem* obsessam intraturum. Hoc illi mentibus complexi tabellionem emercati sunt, qui sequentes litterulas in *Angliam*, per cuniculos egressus, efferret. Quarum tenor ille erat: Vos corrogamus, promissa velletis ematurare auxilia. Famis necessitate premimur ultimâ. Scitis enim, diu nos annonæ nihil accepisse. Agger, sicuti jactâtur, non ità firmus est, quin perrumpi amet. Apud classem regiam tredecim duntaxat invenire est naves magnas. Cæteræ minoris momenti sunt. Prout hoc è schemate videre licet. Illis accedunt triginta Liburnicæ, parùm firmæ. Ut ergò perrumpatis, navibus dictis incendiariis, & id genus pyrobolis, erit opus. Ut mercenariis, securibus instructis, etiam res agenda sit. Confidimus, vos gratiosam magnæ *Britanniæ Regis* sententiam animis effecturos esse intrepidis. Secundùm *Deum*, à vobis, vestrisque suppetiis universi pendemus. Si quid his in nostris erit viribus, illud omne impendetur. Dabantur apud *Rossilionem, XIII. Cal. Septembr. Anno M.DC.XXIIX.*

Hæ litterulæ, tenuissimè exaratæ, *amygdalam* intrà argenteam condebantur. Quam emissarius ille, deglutivit; Ne si caperetur, capi sic quidem possent. Sed vix sub noctis compendio egressus erat, per castra elabi quærens, ecce! a regiis intercipitur. Moxque quæstionibus subjicitur. Fassus fatetur id, quod erat, nempè *amygdalam* degludivisse se *argenteam*, qua litterulæ occultarentur. Hanc, post quatridui spatium, per inferiorem reddidit gutturem. Et ipse in furcam actus, non *amygdalam*, sed *uvam pensilem*, repræsentavit. Idem cæteris emissariis supplicium, præmii loco obtigit.

Interim, spes, quàm obsessi super novis auxiliis *Anglicanis* conceperant, inanis haud fuit. Nova enim, circ. *XV. Cal. Octobr.* classis è *Plemuthe* in auxilium solvebat. Ea constabat è centum, & quadragintà, navibus, integrisque sex militum millenariis, exceptis naviculatoribus, calonibusque. Inter has quædam naves, *fimo* oneratæ, inducebantur. Eo instituto, nempè si res veniret ad naumachiam, tùm quidem illæ incenderentur. Ut sic fœtore, ac fumo, *Gallis*, sicut apibus, ac fucis, officiente, oculis hostium tenebræ objicerentur. Hanc classem *Subisius*, ac *Lavalius*, *Comites*, aliique tàm *Galli*, quàm *Rossilionenses*, hactenùs apud *Angliam* sese tenentes, ducebant, suis cum navibus primipilare agmen constituentes.

Hos *Angli* excipiebant. Sic tamen, ut naves onerariæ, sive frumentariæ, commeatum obsessis vehentes, medium obtinerent locum. His omnibus archithalassus *Ambickius Comes* præerat. Nam *Bückinquamus* paulò ante, fato debitus, haud quidem siccâ, sed tyrannica, morte fuerat interemptus. *Rex*, novam classem *Anglicanam* instare, factus certior, illicò copias undecunq; contraxit. Ut magnâ voluntariarum, fortè dilabentiû revocaret. Magna enim pars ne putârant quidẽ, superesse ex *Anglia* periculum. Imperabat huic regiæ classi *Valencius Baro*. Quem multi ex equestribus, inprimis *Melitensibus*, stipabant. Nec mora, *Anglicana* classis jam tùm ad *S. Martini* insulam pertigerat. Ubi per diem quiescendi sibi indulsit spatium. Alterâdie, circà meridiem, pars classis ejusce, in altum provecta, lacessebat regios ad pugnam. Sed regii intrà præsidia constabant. Reliqua pars classis, antè crepusculum vespertinum, vestigia ponè legit.

Obsessi, nova subsidia in limitibus esse, cognoscentes, quicquid humoris ex aridis corporibus, tantùmque non fame corruptis, reliquum fuit, in lætitiæ testificationem effuderunt. Itaque è turribus suspensis tripudii signis, omnes civitatis campanas sonare, & applaudere, jusserunt.

Jam *Anglicana* classis plenis litteris in regios invehebatur. *Rex* igitur magni ponderis tormentis hostes salutari jussit. Simulátque triremes præmisit in occursum, quæ velitares inirent pugnas. Sic utrinque non sudibus, ut ajunt, præustis, sed tormentis res agebatur acerrimè. Præmittebant rates *Anglicani*, è juncis, & salicibus, itemque pyrobolis, coagmentatas. An sic incendiis, in regios immissis, confusionem fortè creare possent. Sed *Gallicani* ità hoc incendium eludere, navesque intercipere, didicerant, ut citrà tragœdiam hic actus excurreret. Hoc non succedente initiali stratagemate, dubitabant *Anglicani*, quid potissimum facerent? Et an perrumpere tentarent, obstante ageris mole? *Rex*, eos excensionem moliri, arbitratus, littora, ripasque, densatis agminibus insideri jussit. Ipse ad caput insulæ, cum equestrium selectissimorum numerosa manu, excubabat. *Dux Anghlesmius*, itemque *Schönbergius Mareschallus*, ambo archistrategi, super [illegible]ium *Coreilliæ* defendebant. Sic ordinibus dispositis, ut pedestribus velites, vel levis armaturæ equestres, promptè succurrerent.

Hæc cum in antecœnam, sive promulsidem, ut ajunt, hactenus excurrissent, mox ad expeditionis maritimæ caput, pompamque, nimirum pugnam, ventum est. Ideò, circà *III. Id. Octobr. Angli*, vela pandentes, in regios curriculo ire cœperunt. Tanquam illi victoriæ essent propiores, qui quidem modo non lacessere [illegible] confertis [illegible]

viribus struere, auderent. *Rex* ergò totis castris bellicum canere jussit. Sic ut quisque tàm pedes, quàm eques, statum ad locum in armis properaret, ibidemque consisteret. Ergò pugnâ non tralatitiâ ultrà trihorium pugnabatur, tormentis utrinque sine pausâ cooperantibus. Neque in eos, qui intrà naves erant, *Anglicani* tantum suas dirigebant glandes, sed in hos quoque, qui ibus continentis ripæ ac littora, defendebantur, acerrimè animadvertebant. Ut evidenti sub periculo *Rex* versaretur. Glandibus nonnullis, intrà quatuor passus, antè *Regem* in terram procumbentibus, cæterisque vel paulò sublimius suprà caput transvolantibus, vel ad latera declinantibus.

Tametsi igitur ab astantibus, & familiaribus, *Rex* demissè solicitaretur, pedem ex periculo referret: nihilo-minus intrepido animo stationem deserere nolebat. Ut eodem passu persisteret. Obsessi, suarum quoque rerum satagentes, in *Corelia* apicem machinas direxerant. Unde unicâ glande, horribilem effectum edente, tria dynastarum *Gallicanorum* paria ceciderunt, archistratego ipso non parùm periclitante.

Hac sub naumachia *Gallorum* viginti octo desiderari, quatuordecim verò vulnerari, accidit. Sed multò plures perierunt ex *Anglicanis*, omni è latere machinis regiis expositis. Ut etiam interras perderent naves. Obsessi videbantur è portu in alveum egressuri; aggerémque tentatur. Sed mox mutatâ sententiâ, incendiariam emittebant. Quæ, absque effectu excurrens, a regiis immissis glandibus destruebatur. Hæc primo die pugna intercessit. Sequenti manè *Angli* denuò rem tormentis agebant. Sed non tàm propè ventum est. Quantumvis per horas quatuor sic quidem certaretur glandibus. Inter hæc *Angli* naves incendiarias, sive pyrobolis instructas, dimittebant in *Gallicanos*, an hoc pacto commodis suis velificari possent. Sed frustraneus etiam fuit hic labor. *Galli* enim navibus actuariis accelerantes, tàm uncis, tàm funibus, eas amoliebantur, ut jam res esset extra periculum. Neque naviculatores, hæc efficientes, tametsi innumeris glandibus petiti, magnoperè læderentur.

His tentatis, cùm appareret *Anglicanis* sese operam, ac sudorem perdere, præsertim, quod vim tormentorum *Gallicanorum* undique directorum, sustinere non possent, classem reduxerunt, *Rossellionenses* in ultimis, & tantùm non desperatos, relinquentes. Accessit tempestas. Quæ quidem classem *Anglicam* in partes disjecit, inque altum abire coëgit. Sic, tametsi putarentur paulò post *Angli* reversuri, discessum est allis.

VIII.

Rebus conclamatis, Rossellionenses veniam à Rege supplices orant, eandemque consequuntur.

DEsperatis obsessorum rebus, paulò post inter *Gallos, Anglosque*, intervenerunt induciæ. Sic ut, acceptâ salvi, ut vocant, conductus fide, *Montaigut, Eques Anglus*, veniret ad *Regem Christianissimum*, nomine *Angliæ Regis*, verba facturus. Hic admissus, ex mandato *Regis* sui *Christianissimum Regem* orare cœpit, obsessis remitteret pœnam, pariterque conscientiis libertatem condonaret. Eadem humanitate cum *Subisio*, & *Laralio*, reverteretur in gratiam. Simulatque præsidiariis intrà urbem *Anglicanis* jus vitæ faceret. Ad hæc *Rex*: Non esse, inquit, ut *Rex Angliæ* caussam agat *Rossellionensium*, ac laboret. *Regem Christianissimum* enim non fugit, quid hic conveniat. De Præsidiariis *Anglicanis* sic esse. Ut eadem illorum ratio apud *Gallos* suos haberi debeat, qualis *Gallorum* esset penès *Anglos*. Hoc illi responsum *Rex* dari jusserat. Sic tamen, ut hominis *Angli* honesta haberetur ratio, eidemque *Regis* castra, munimenta, tormenta, aggeresque, & id genus molimina, non nisi vagrantia, exactis, inspicienda demonstrarentur. Atque ità dimissus recessit in *Angliam*.

Intereà, eò extremorum redacti erant obsessi, ut rebus scorteis quibuscunque; nimirùm *collobiis, integumentis corraceis, ocreis, calceis, crepidis, cingulis, semicinctiis, lignis, membranisque*, in cibos abeuntibus, aliquousque fessam fame animam solarentur. Sic enim funesta jam tùm afflictam, urbem vi duârat potissimùm indigentia, ut intrà sex menses sedecim hominum millia, jugularit. Supererant è tanta multitudine sex ferè millia. Sed hi etiam mortis vicinia laborabant, ut vix vivere putarentur.

Huic miseriæ accedebat angor, quo, jam tandem desperatis *Anglorum* auxiliis, sub pœnæ metu insuper fluctuabant. Hac sub calamitate unica erat, secundùm *Deum*, in *Regis* benignitate, fiducia. Exclusi igitur omni humanâ ope delectos in castra ire, & veniam à *Rege* supplicibus verbis exorare, jusserunt. Illorum sex paria ubi *IV. Cal. Novembr* pervenissent in castra, *Rex* in mandatis dedit *Bassampierio*, illos introduceret. Sed, cùm pedibus ingrederentur, sic defectis laborabant viribus, ut procedere non possent. Itaque *Marescallus* equos subministrare jussit. Quibus excepti in castra provenère. Ad passus circiter centum ubi appropinquassent, ab equis descendentes, *Marescallum*, cohortes producentem, pedibus sequebantur. Illos, antè *Regis* conclave exceptos, *Richelius* introduxit. Qui, simulatque in conspectum *Regis* venerunt, in genua procidentes, humilimis verbis veniam deprecari cœperunt. Ex eorum numero quodam urbis *Advocato*, hæc verba *Regem* alloquente: *Rex*, & domine, clementissimè, illi, inquit, qui longo tempore in carceribus, compedibusque, delituerunt, ubi tandem in auras, & lucem, prodeunt, *Solis* jubar caligantes intueri vix possunt. Sic nos, qui hactenus bono tempore intrà civitatis mœnia clausi fuimus, dùm coram facie tua, ò *Rex*, comparemus, serenitatem, fulgoremque tuum, ferre non sustinemus. Sed oculos præ pudore submittimus, dùm succurrit & gravissimè nos peccasse, & atroces pœnas pertinaciâ commeruisse. Sed ingens illa ò *Rex*, & regia benignitas, quàm toties indigni sumus experti, & adhuc inpræsentiarum experimur omnium indignissimi, (dùm, præter meritum, coram, tàm clementissimè admittimur) spem facit, fore, *Rex* ut calamitosis, & exhaustis, subditis ratum (quem

totis animis, pœnitentiam, emendantes, profitemur, & medullitùs detestamur; remittere, pœnæque in locum, clementiam, misericordiamque, impertiri, velit. Hoc semel, iterùmque, ô *Rex*, conceptissimis verbis sanctè profitemur, quàm obstinatis, ac pertinacibus, hactenùs repugnavimus animis, tàm obedientes, & fideles, nos futuros esse. Et, quid est, cur *Rossiloni*, civitati gratiæ locum facere nolis? Per fidem! hæc illa ista est, quæ gloriosæ recordationis *Regi*, *Henrico Magno*, parenti tuo, eam singularem fidem, ea officia, præstitit, ut rebus sub arctissimis ad hanc, tanquam ad murum, ut ajunt, aheneum, confugerit? Tàm labiis hisce, quàm præcordiis, demississimè contestamur, deinceps, ea sub obedientia, *Regi* debita, nobis tàm vivere, quàm mori, decretissimum esse. Ut deinceps, quantò graviùs, pertinaciùsque, erratum esse, tantò solidiorem fidem, & constantiam, declarare gestiamus. Nobis ut *Rex* fideliores subditos sit habiturus penitùs nullos.

Ad illas supplicum deprecationes ità *Rex* excepit: Faxit *Deus*, inquit, hæc oratio vestra necessitate, quâ pressi estis, ne extorta videri queat: sed ex animis verè dolentibus, pœnitentiamque emendantibus, profluat. Equidem non ignoro, vos hûc usque veteratores, subdolosusque, extitisse. Immò eò allaborâsse, quo subjectionis jus, jugumque, mihi debitum, excuteretis. Nihilo-minùs rebellionis crimen vobis condono. Et si deinceps, quàm verbis quidẽ promittitis, fidem, atque obedientiam, reipsâ præstabitis, me *Regem* clementem, numenque amicum, experiemini. Videte modò, verbis facta ut respondeant.

IX.

Litteræ veniales, quibus Rex dedititiis reatum remittit.

QVis hîc verè regium, & generosum, *Ludovici Regis* spiritum non plenis, ut ajunt, tibiis decantet? Qui, simulátque victi submiserunt arma, veniamque corrogârunt, victor deposuit odia, deprecantibusque ignovit? Per fidem! major hæc victoria, quâ dedititiis oppidò pepercit, videri potest, quàm quâ civitatem, tametsi maritimam, & potentem, diu obstinatissimè repugnantem, vicit. Ità enim se ipsum superavit. Quæ victoria habetur omnium potissima. Sic in gratiam denuò admissis, sequente veniæ concessæ articulos prælegere jussit. Codi[illegible] ierant hi tales; Posteaquàm *S.P.Q. Rossilionensis* per delectos, & supplices, suos, in castra emissos, vægrandia, ac multiplicia, delicta, q[illegible]ibus *Regi* suo, pro obedientia, ac submissione, deb[illegible]ta obstinatissimè repugnâssent, introitum in civi[illegible]tem neg[illegible]ssent, peregrinis denique, in regnum arma ferentibus, accessissent, ad animos admittentes, humilimis verbis deprecari cœpissent, nempè *Rex* pœnis commeritis gratiam præferre, ubique reatûs ignoscere, vellet, utpote, quibus decretissimum foret, deinceps *Regi* omnem obedientiam debitam præstare, fide, ac devotione, singulari crimen, & errores, emendare, adeóque *Regis* legibus intra civitatem sese conformes gerere: eapropter, intuitu eorum pœnitentiæ, & datæ fidei, (cujus proximè specimen exhibituri, *Regem* intra civitatem admittere, ipsiusque leges pati, cuperent) *Regem Marillaco*, & *Halliero*, *Mareschallis*, in mandatis dedisse, irent, &, nomine *Regis*, *S.P.Q. Rossilionensi* sequentia promitterent: Nimirùm *Rex Christianissimus* rebellionis crimen, & delicta quæcunque, sub ultimis hisce motibus patrata, remittit, simulque vitæ veniam, conscientiarumque libertatem, concedit. Hoc modò bona ipsis, ob perduellionis reatũ, fisco adjudicata, relaxãtur, ac restituuntur. Idẽ jus, sive gratiæ, sive veniæ, itidẽ ad omnes civitatis peregrinos, se milites pꝛidiarios, pertinet, Tribuni, & cẽturiones, gladiis accincti emigrabunt: Depositis antè nominib⁹, datâque juramenti fide, sese nunquam *Christianiss. Regis* hostibus operam daturos esse. Ad *Anglicanos* quod spectat tàm centuriones, quàm milites: illi, quàmprimùm sic *Regi* visum fuerit, per mare in *Angliam* dimittentur. Secundùm hæc, *S.P.Q. Rossilionensi*, quòd machinas bellicas fabricavit, quòd monetas percussit, quòd *Regis*, *Ecclesiasticorum*, aliorumque, census invasit, aliaque in absentivos compulsoria decrevit, fraudi non erit. Ità arrestis, sive sententiis, quibuscunque, hac sub rebellionis caussa factis, renunciabitur. Si quid intereà à *Senatu*, aliisque *Iudicibus*, sive in civilibus, sive criminalibus, pronunciatum est, manebit indemne, atque intactum. Ut procurator regius hac de re actionem, sive processum, formare nequeat. Omnes pœnæ, sive expiationes, in *S.P.Q.* antè decretæ, in totum abrogahuntur. Et si maximè processum hanc in rem formari acciderit, hic nullus erit sententia mortis, in caput *Tarnay* lata, non impugnabitur, nec autoribus damnosa fiet.

Hos illos articulos *S.P.Q. Rossilionensis* haberent ratos. Eosque sub optima juris forma confirmatos crastina die remitterent. Accepturi codicillos regios, eadem sancientes, ac corroborantes. Quâ peractâ utrimque confirmatione, portæ civitatis reserarentur, inque illorum, quibus *Rex* hoc negotii dabit, manibus permitterentur. *Rex* ut sic, quandocunque visum erit, intrare possit. Interim *Rex* hoc promittit, civibus, futurum, ut, quoad diversoriorum designationem, ipsumque introitum, nemo gravari, molestiisque affici, debeat.

X.

Rex victor Rossilionem solennissimè intrat. Missaque Sacrum ad D. Margarethæ peragitur.

PRopridie *Calend. Novembres* bono manè [illegible] egii urbem intrare cœperunt. E quibus *Angulesmiæ Dux*, *Schönbergius Mareschallus*, *Cureus*, *Vignolius*, *Marillacus*, *Hallierus*, *Chaumantius*, aliique, dynastæ, primos ordines ducebant, bis septem cohortes prætorianas, itemque bis tria *Helvetiorum* signa, immittentes. Præter designatos, nullo intromittebantur. Quamprimùm ergò introventum esset, ecce! Simulatque commeatus importabatur, ad refovendos eos, quos fames reliquerat superstites. Sic eodem die in[illegible]r familicos d[illegible] m mille panes distributi. Fœdum & h[illegible], aspe-

diu erat,

ctu erat, tot hominum cadavera per civitatem jacere insepulta. Qui supervixerant, non homines, sed larvas, sed spectra, referebant. Quibus tantæ haud sufficiebant vires, ut defunctos tumulis inferre, terraque obruere, possent.

Hæc inter, ubi cohortes regiæ civitatem intrarent, prætor urbanus, extra portas progressus, *Schonbergio Mareschallo*, id requirenti, offerebat civitatis claves. Simulátque, in sui purgationem, multa præfaturus erat. Sed *Schonbergius*, sermonem istius interrumpens, hoc saltèm adjecit: Memento, inquit, *prætorem* te fuisse. Et domum vade! Qun cum dicto ille ociùs sese proripuit.

Et præsidiarius ecstabant intrà mœnia sexagintà quatuor *Gallicani*, & *Anglicorum* nonagintà. Famem ore, calamitatem incessu, profitentes. Illi ex urbe dimittebantur: Regius portas, munimenta, propugnacula, loricas, cæteraque loca, notatu digna, illicet occupantibus. Nihilo-minùs civeserant extra molestias. *Rex*, tantæ victoriæ nuncium, *Simonem Equitem*, *Parisios* dimisit, qui regiæ matri, reginæque uxori, hæc epinicia ederet. Interim ipse civitatis mœnia obequitare, atque oculis lustrare, cœpit. Quo viso, è mœnibus illud triumphale, *VIVAT REX, IO VIVAT!* cives acclamârunt.

In festo *omnium Sanctorum*, *Calend. Novembribus*, intrà civitatem ad *D. Margarethæ* primum *Missæ* sacrum *Richelius Cardinalis* solennissimè, peregit, æde antea per *Archiepiscopum Burdigalensem* ceremoniis lustralibus recens consecratâ. Jam tanta *Regis* aulicorum, & militum manus intrà *Rosseliam* fremebat, ut crederes *Parisios* esse. Interim cives, conscientiis flagellantibus, intrà lares patrios latitabant, & veluti lectis funebribus aptati exspectabant mortem, jam diu desideratam, & haud molestam. Neq; pauci fuêre, quibus hæc sors ex voto obtigit. Nam dùm stomachos languentes, ab ocio ad negotium revocant, cibosq; præ rabidè ingerunt, intra bidui spatium, ducenti ex aviditate ista strangulati periêrunt. Sic illos penuria, hos cibus ipse, jugulavit.

A meridie *Rex victor* intravit totus paludatus, Præibant quatuor cohortes prætorianæ, duobus cum *Helvetiorum* signis. Hos excipiebant turmæ velitares, cæterique stipatores regii. Indè equestrium agmina sequebantur. Indè *Angulesmius Dux*, inter *Schonbergium*, ac *Bassompierrum*, medius. Indè *Richelius* solus, antè *Regem*. Equestrium agminibus à tergo clausulam imponentibus.

Rex, antequam intraret, in vestibulo civitatis ad fossas obhærentes notavit sibi tres circiter civium centurias. Qui in *Regem* intuentes, in genua procidebant, simulátque hæc in verba magnâ voce exclamabant: *Deus* servet *Regem*, qui miseris sontibus nobis tantam aperuit gratiam! Eos *Rex* mitibus respiciens oculis etiam consalutabat. Undè multitudo, in lacrymas effusa, tanti *Regis* humanitatem deprædicare satis vix sustinuit; Qui dùm omnes perdere posset, omnibus gratiam facere, atque ignoscere, immò, benefacere, mallet.

In vestibulo, portæque limine, octo *Senatorum*, ex toto numero superstitum, paria, viso *Rege*, in poplites procumbentes, veniam deprecabantur. Sed *prætor* absentivus erat, utique jam tùm ab officio remotus. Neq; istius præsentiam *Rex* ferre poterat. Intrà civitatem ubi ventum esset, confluxerat fortè fœminarum globus, cum in modum retorridarum, ac nigricantium, tanquam fumo fuissent induratæ. Substitit ad hoc spectaculum *Rex*. Calamitatemq; tumentibus, ac placidis, oculis non absq; commiserationis affectu, consideravit. Mox panes illis distribui mandavit. Omnes ergò, quantâ maximâ poterant, voce succlamârunt: O *Regem* pium, & felicem! Pœnas, mortemq;, merebamur, & hic vitam, nobis, victumque, largitur! O *Deus* (quoniam non possumus ipsæ) referas! Vitamque tàm pio, tàm miti, tàm victorioso, *Regi* contribuas longævam! Secundùm hæc, ad *D. Margarethæ Rex* denuò substitit, atque ex equo descendit. Ubi ab *Archiepiscopo Burdigalensi*, totisq; ordinibus Ecclesiasticis, *cruces*, *vexilla*, *cereosq*, præferentibus, exceptus, atq; in ædem sollenniter deductus est, hymno triumphali illo *Te Deum laudamus*, inter musicos concentus, veræ victoriæ speciem, atq; plausum, constituente. His peractis sacris *Rex* ex urbe in castra rediit.

Interim, *Ducis Rohanii* mater, unà cum filia, quòd hactenùs, intrà civitatem existens, civibus pertinaciam inaulcâsset, juxtáque auxiliorum certitudinem promisisset, jussu *Regis*, in custodiam relata est. Ut simulácque cives nonnulli, solitè proterviores, ac repugnantiores, in exilium ejicerentur. Sic, dùm incautissimi mortales illi privilegia quæsitissima, ac libertatem florentissimam, augere, atque ad summum velut apicem provehere, contendunt, & votis, & privilegiis, omnibus prorsùs excidunt. Sic factum, ut, privilegiis oppidò intercidentibus, etiam jus templorum una exspiraret. Saltèm hoc *Rex* miseris, ex promisso, indulsit, ut locus certus deinceps istis esset aperiendus, apud quem, secundùm articulos præscriptos, sacris suis vacare possent. Sic quoque, munita ante, & potens, civitas, externis quoque præsidiis, nempè, propugnaculis, mœnibus, munimentisque, denudari cœpit. Ut lege non minùs severâ caveretur, ne unquam hæc civitas in fortalitii forma restauraretur, neque civibus arma permitterentur. Nedùm peregrini in civitatem deinceps ulli, absque *Regis* permissu, cooptarentur. Quo magis reformatæ, ut vocant, religioni addictis, jus civitatis negaretur. Nisi illi fortè intrà mœnia antè nati fuissent. Sic eccè! (quis hoc credat?) dùm urbs viris, opibus, mari, portubusque, potens, cervices jugo subtrahere, liberrimamque fortè *Reipubl.* formam imitari, contendit, ceu trifido quassa fulmine, in ultimæ subjectionis præcipitium deturbatur. Præstiterat prodire tenùs, si non datur ultrò. Sed de his rebus, & quidem *Gallicanis* hactenùs.

Jam ad *Germanicas* nostras revertimur.

DECLARATIO NUMERORUM ÆRI INCISORUM.

RUPELLÆ,

Urbis optimè munitæ, prout anno 1627. Regis Galliarum nomine munitionibus ac castris inclusa est, vera delineatio.

1. *Porta, ad quam duo molendina.*
2. *Porta Nova.*
3. *Porta, quam vulgo Cognes appellant.*
4. *Porta D. Nicolai.*
5. *Porta Maubecciana.*
6. *Le Corps de garde de Chaisne.*
7. *Le Corps de garde, sive Custodia porta duorum molendinorum.*
8. *Le Corps de garde ad Portam novam.*
9. *Le Corps de garde Fontana veteris.*
10. *Le Corps de garde ad Portam de Cognes.*
11. *Le Corps de garde ad Portam à D. Nicolao denominatam.*
12. *Turris ex qua faces Ostenduntur.*
13. *Turris de Chaisne.*
14. *Turris D. Nicolai.*
15. *Courbe lle.*
16. *Canalis Aqua dulcis.*
17. *L'Orloge.*
18. *Forum.*
19. *Domus Civilis sive Curia.*
20. *Templum vetus.*
21. *Novum.*
22. *Castellum antiquum.*
23. *Arca Castello veteri obiecta.*
24. *Ad D. Margaretha.*
25. *Collegium.*
26. *Macellum.*
27. *Domus Armamentaria Vrbis nova.*
28. *Aquaeductus novus.*
29. *Molendinum noviter exstructum.*
30. *Sluisa.*
31. *Portus ostium.*
33. *Propugnaculum Vasis ut appellant.*
34. *Propugnaculum cui ab Evangelio nomen est.*
35. *Voses.*
36. *Garennes.*
37. *Sato Putton.*
38. *Area Bestiarum.*
39. *Compitum sive Area cum Cratere de la Caille.*
40. *Via transversa altera cum fonte.*
41. *Platea Maubecciana.*
42. *Forum Piscatium.*
43. *Corsenalo.*
44. *Ad D. Barthol.m.*
45. *Templum Cathedrale Episcopi.*
46. *Forum templo obvium.*
47. *Vicus Bretanus.*
48. *Via quà transitus ad templum.*
49. *Tractus D. Pou.*
50. *D'Uever.*
51. *Quoddam Ravelinum.*
52. *Porta quadam non perfecta.*
53. *Turris Garat.*
59. *Turris Moreille.*
55. *Turris Castelli.*

CAP. III.

De Daniæ Regis, super Pace, declaratione. Unde tandem inter Imperatoremque, emersit pacificatio.

I.

Dania Rex, quàm in pacificationem inclinet, sub rescripto publico, declarat.

Ost aliquam intercapedinem, ad res *Germano-Danicas* revertimur. Paulò suprà verò innotuit, de novis *Dania Regis* expeditionibus; Et quo pacto per regionem *Butjadicam Thillyo* non mediocriter resistere cœpisset. Ut novos spiritus, novasque vires, acquirere videretur. Intereà, *Dania proceres* non tantùm, sed & *Saxonia Elector*, sed & *Holsatia Dux*, inter cæteros nihil ad summam diligentiam reliqui fecerunt, quo, pacis interveniente transactione, *Germania* quies, ac securitas, restitueretur. Et jam in eo erat, ut hanc ad tractationem sive *Lubecca*, sive *Hammaburgium*, civitates, essent denominandæ. Quantumvis hæc tractatio *Fridlando* aliisque, non parùm displicere occœpisset.

Ut appareret, eos de industria rem protelare, Interim, emanabant in vulgus sermones, tanquam *Dania Rex* nihilominus, quàm pacem, desideraret. Undè proclive foret, tractationes, fortè suscipiendas, cancrino more esse retrogadas. Qui cum rumor *Regis* ad aures pervenisset, *Rex*, quàm hac in parte indignè differretur, sequenti rescripto, ad notitiam omnium, divulgare cœpit. Tale autem illud erat: *Dania, Norvegiaque, Regi*, diversis vicibus sub fide relatum est, quo nomine *Rex* tàm per aulam *Cæsaream*, quàm castra, differri cœperit, tanquam ille esset, qui *Imperatore* in pacis compositionem admodùm inclinante, inque conditiones satis tolerabiles nimis propendente, hanc salutarem tranquillitatis publicæ rationem reiiceret, nec cum in tractationes ullas descendere affectus esset. Hæc fama non saltèm in supremis hominum malefeiatorum natavit labiis, ut publicis etiam sub edictis, & actionibus, locum invenerit, omnibusque in universum, etiam proximis *Regis* agnatis inculcari, tantùmque non persuaderi, notata sit. Ne hic iste acquievit color. Ut alius insuper emerserit prætextus, ac si *Regis* autographum intercipi contigisset, quo evidenti testimonio rumor ille vero verior probari possit.

Tametsi autem id genus rumores, & calumnias quarum præsens tempestas bellica inprimis pars adversa, non esset rudis, *Rex* excelso animo con-

te-

Wahrhaffte
Abbildung der Vesten
Statt ROCHELLE, mit
Ihren Fortificationen, vnd
dem Königl: Lager vnd
Schantzen. Anno 1627.
OBSIDIO RUPELLÆ.
Fort Louys
200
600

LA ROCHELLE

New ... Statt

Carten des Hafens zu Rochelle. und den Insulē S. Martin und Oleron.

S. Martin

Oleron

Le Port S. Denys

GALLIÆ

Poictou

PARS

temnere didicisset, utpote cui conscientiæ pietas, amorq; Dei, & boni publici, intus luculentum perhiberent testimonium, ut hoc laudatum, heroicumqne, aliâs institutum bonæ fidei homines fugere non possit: Nihilo-minùs, quorsum hæ fabulæ, hæc inania, vergant, nimirùm, ut tàm *Magnatum*, inferiorisque conditionis hominum, animos præoccupent, *civitatibusque* maritimis, immò in universum omnibus, imponant, obscurum non est. Nimirùm, hoc agitur, ut immensa tot legionnm colluvies, ac licentia, quibus universa inundatur *Germania*, proferri, censusque atque exactiones, quibus etiam innocentissimi quique opprimuntur, tanquam fuco, & cerussâ, inductis, incrustrari, queant. Videte, nnmquid hoc est, omnem tantæ calamitatis, ac lernæ, fontem, ac caussam, in *Regem*, tanquam autorem, devolvere velle!

Ne autem veritas, fucis colorata, obscuretur, aut error ignorantibus, pacisque, ac patriæ, amantibus, imponat, operæpretium *Regi* visum est; ad omnium notitiam, remotis nebulis, rem ipsam in theatrum producere.

Et, principiò quidem, *Rex*, extrà dibitandi aleam, præsupponit, ex actis, ut vocant, publicis, typis exscriptis, tnti *Christianorum* universitati jampridèm innotuisse, quid, superioribus illis *Annis*, *M. DC. XXV.* & *M. DC. XXVI.* per sex integros mensium decursus, super pacificationis susceptæ protelatione, emerserit. Et in quos, quòd absque effectu laboratum sit, caussa reiicienda veniat. Quanquam verò *Regem* non lateat, ex eventu multos judicare cœpisse postliminiò; Ut etiam ab adversa fortuna in tractationis institutæ bonitatem inferre velint; Interim tamen *Rex* iusaustis id genus judiciis posthabitis, hanc illius, bis frustrà susceptæ, tractationis cognitionem hominibus bonæ mentis, & militiæ peritis, ex æquo discutiendam relinquit. Quis enim tractationes extraxerit, qnis sub gravissimi momēti quæstionibus sententiam dicere, ac rem expectorare, noluerit, quis *Circulum* à belli molè exonerare, recusârit, quis pacificationis tàm religiosæ, quàm secularis, securitatem transilire, & quis denique mandati defectum caussari, relationibusque hinc indè tædiosè extrahendis operam dare, cœperit, in propatulo, & ore omnium, versatur. An *Rex*, & *Circuli Principes*, eo tempore aliter sentire potuerunt, quàm neque *Fridlando*, neque *Thillyo*, pacis per *Imperium* reproductionem cordi esse? Quis te rogo, secùs judicâsset, quàm illud sub bis protractionis involucris latitare, nimirum, ut captatâ interim occasione *Regis*, *Principumque*, exercitus in discrimen adduceretur? Qua de re *Rex* diutiùs suspectis id genus actionibus connivere non debuit: Ut potius *Deo*, & fortunæ, eventum committeret, snb spe, futurum, si non inpræsentiarum mentes in pacem ferrentur, deinceps æquiores fortè essent exspectandæ.

Hanc in rem dùm *Rex* incumbit, dùm juxtà *Saxonis*, & *Brandeburgici*, *Electorum*, interpositiones frustraneas fuisse, animis recolligit, nihilo-minùs alias vias, quibus per tractationes recompositas ad pacis compendium iretur, tentare ne sic quidem destitit unquam. Si qnis est, qni ambigere velit, is regias litteras, ad *Guolfgangum-Guilielmum*, *Ducem Palatino - Neoburgicum*, retentandæ pacis causâ, exaratas, consideret. Per fidem! tùm quoq; *Regem* pacis extitisse cupidum, evincetur. Et, ne, corolarii instar, hæc *Regis* intentio fortè videri quita sit, *Rex* insuper *Cæsarem* ipsummet, nec non *Infantem Hispanicam*, *Belgii* gubernatricem, super eodem pio instituto, interpellare sedulò perrexit. Ut *Germana Regis* fides, candorque heroicus, in dubium vocari minimè sustineant. Quid autem obtinuit? Certè, ne tribus, quod ajunt, verbis responsum ab *Imperatore* retulit.

Illis accedit, superiori *Anno M. DC. XXVI. Fridericum*, *Slesvigiæ*, & *Holsatiæ*, *Ducem*, *Regi* intimâsse, *Saxoniæ Electorem*, ad reassumendos, nuper interruptas, pacis ineundæ tractationes, non alieno esse animo. Ecce! etiam hanc occasionem non negligendam *Rex* putavit. Ut sub publicis codicillis hunc, pacis amantem, *Regis* animum præfatus *Dux Holsatiæ* non posset non deprædicare. Sic factum, *Rex* ut insequenti *Anno M. DC. XXVII. Electorem* hanc in rem conceptis verbis interpellaret, simulátque, quid *Infans Hispanica*, super pacis recompositione, itidem litteris aperuisset, indicaret. Quid verò tùm accidit? *Elector* hac sub conditione cum *Rege* pacisci cœpit, libenter se huic oneri humeros suppositurum esse, modò *Rex* antè paulò specialiùs declararet, quid fieri, quibusque sub conditionibus acquiescere, vellet.

Tametsi igitur *Regi* caussæ essent non tralatitiæ, quas ob ad particularia sese pro tempore demittere non videretur opportunum, nihilo-minùs vicit amor pacis, *Electorisque* integerrima propositio, ut ne hanc quidem *Rex* candoris partem abstineret, sed, superpondii loco, omnia, ut ajunt, acto impleret. Undè vel cæcus viderit, manibusque palpabit, quæ *Regis* foret in pacem egregia, & summa, propensio. Sed denuò, cui diligentiæ studium prodesse debuit, mora obfuit.

Nam non modicum temporis intervallum præterlabi cœpit, ex quo *Rex* ne divinare qnidem potuit, quid sibi de propositis futuræ transactionis articulis exspectandum foret. Ut etiam ægrè banc moram tulerit, ad *Fridericum*, *Holsatiæ Ducem*, professus, dolendum esse, pacis publicæ, tantoperè desideratæ, ematurationem sic quidem insuper haberi, frigidéque procedere. Interim, etiam hoc patuit, *Electorem Saxoniæ*, litteris testibus, eas partes seriò suscepisse, remque omnem ad *Imperatorem* diligenter transscripsisse. Ut porrò receperit, simulátque ab *Imperatore* responsum, sic satis commodum, obtinuisset, sese citiùs, quàm asparagi coquuntur, (quod dicunt) ad *Regem* de omnibus daturum, pariterque reassumendæ tractationis tempus, locumque indicaturum. Ut neque minùs, sub instanti novo *Electorum* apud *Mulhusium* conventu, in pacis optatæ reproductionem vires convertere velit omnes.

Tantùm verò abest, ut exspectatum à *Cæsare* supervenerit responsum, ut magis declaratio regia, in alium finem detorta, fraudi fuerit. Tanquam jam *Rex*, absq; confœderatorum consensu, cum *Cæsare* pacem pepigisset, etiam fœderis legibus posthabitis.

De *Electorum* novo conventu ità est. Nempè *Rex*, promovendæ pacis studio flagrantissimus, ad tàm salutaris boni consecutionem, legatos *Mulhusium*

busium

busum versùs destinavit. Ut non tàm suo, quàm *Magnæ Britanniæ Regis*, & *Electoris Palatini*, nomine, litteras salvi, ut vocant, conductus à *Cæsare* impetrare laborârit. Sed ecce! ex transverso eeciderunt omnia. Nam dùm tubicinem, unà cũ transumptis litterarum, *Cæsari* inscriptarum, dimittit ad *Thillyum*, sub spe, futurum, ejus ut operâ rectiùs hoc negotium expediri queat, præsertim, si ab exemplis litterarum cognovisset, quid ageretur: nihilosecius aliter evénit. *Thillyus* enim, præter exspectationem, tubicinem, per aliquot septimanas secum detentum, re infectâ redire jussit. Quid igitur esset illud, & cur *Regis* legatis ad *Electoralem* conventum aditus negaretur, in medio relinqui. Ut conjecturam nemo non facere possit.

Sed neq; satis fuit, ità cum *Rege* actum fuisse. Idem, & paulò gravius *Regis* per *Daniæ* regiam *Proceribus* usuvénit. Hi ubi litteris, conceptissimis verbis exaratis, à *Fridlando* contenderent, copias, *Daniæ* regni provincias depopulantes, reducere vellet: ecce! *Fridlandus*, *Casparem à Buchvvald*, *Regis* cubicularium, è *Dania* missum, coràm quoq;, amantissimæ pacis restaurandæ gratiâ, verba facturum, ad *Altringerium* dimisit. Apud quem, captivi in morem, aliquot in menses custoditus, tandem, sub responso satis frigido, hic quoq; redire jussus est.

Secundùm hæc, *Rex* spem conceperat, fore, ut *Elector Saxoniæ* negotium reassumendæ pacificationis urgeret. Quâ consideratione usuvénit, ut, dùm intereà exercitus tàm *Cæsarei*, quàm *Ligastani*, in *Daniæ* regni citeriores provincias, *Suderlandiam*, & *Iutiam*, ingruerent, ipseq; *Fridericus*, *Holsatiæ Dux*, intervenitet, nihilo-minùs *Rex* cum *Fridlando*, *Thillyoq;*, tractationes inire recusârit. Ne *Rex* videretur *Electoris Saxoniæ* voluntatem, atque operam, insuper habere.

Abindè, cùm *Regi* significaretur, tàm *Fridlandum*, quàm *Thillyum*, præ se ferre, tanquàm *Cæsari* pacis retentandæ tractatio non displiceret, ideòq; *Fridericus*, *Holsatiæ Dux*, assumptis equestrium nonnullis, superiori *Ianuario* mense, *Regis* animum, super pace, denuò etentare cœpit. Ità postliminiò factum, *Rex* ut per regni consiliarios modò non pristinam animi in pacis compositionem cupiditatem redintegraret, sed ipsi regni *Daniæ Proceres*, ad *Cæsarem* litteras dirigentes, tempus, locumq;, tractatibus commodum, designari peterent. Hanc novissimam *Regis* animi declarationem toties nominatus *Holsatiæ Dux Cæsareanis* illis *archistrategis* aperuit. Qui vice versâ, à *Cæsare* pro legatis hac in caussâ nominatos esse, reddiderunt. Sic de tempore agi cœpit, locoq;, quando, & ubi, opus illud reassumi debeat. Ut de civitate commodâ dispiceretur: *Lubeccâ*, atq; *Hamburgio*, exclusis.

Ab eo tempore, super loci electione, mora extracta est. *Rex* autem, cum *Lübecca*, & *Hammaburgium*, minùs rideret, *Bremam Calendasq; Iunias*, proposuit. Sed *Fridlandus Stralesundæ* oppugnationi animum adiiciẽs, denuò, moræ, funiculum duxit. A quo, sub *Augusto* demum mense, sive *Kyla*, sive *Lavvenburgum*, absq; ulla temporis determinatione, obiter nominari cœpit.

Quanquam verò *Regi* non commodum foret legatos ea ad loca dimittere, quæ *Cæsareanis* præsidiis firmata forent. Nihilo-segniùs tamen pacis amor prævaluit; Ut, remoris præcisis omnibus, in *Kylam* civitatem compromitteret. Ut jam nihil restet aliud, nisi ut inter partes quoq; de tempore transigatur. In *Regis* legatis, sufficienter instructis, mora non erit ulla. Ut proximam quamque proficiscendi occasionem præstolentur. Modò antè à *Cæsare* fidem obtinuerint publicam.

Quæ cum ità quidem sese habeant, ut *Regis* animum, pacis cupidum, tanquam in nummo aliquo effictum, repræsentent, actionesque, ad salutare pacis opus spectantes, tàm per annos, quàm menses, huc usque delineent: utique unicuique bonæ mentis, ac sinceri candoris, homini facile erit dijudicare, quis, qualisque, *Regis* esset animus. Ut ex adverso nemini non constare possit, per quos steterit, ut hactenùs commendatæ pacis bonitas obtineri non potuerit. Ut potiùs universam *Germaniam*, finitimasque provincias, continuis, horrendisque, exactionibus, afflictionibusque, exhauriri accidat; oppressionibus, rapinis, prædis, cædibus, incendiis, devastationibus, & id genus malis œcumenicis, ubique prævalentibus.

II.

Apud Lubeccam tandem, Imperatorem inter, & Regem, de summa rei transigitur.

ILla siquidem fuisset integerrima *Daniæ Regis*, super pace reproducenda, declaratio, nihil operæ ab arbitris porrò intermissum est, usque dùm *Lübecca* his tractationibus feliciter tandem designaretur. Quo instituto, sub limine *Anni M. DC. XXIX.* illud apud emporium conventum, negotiumque confectum, est.

Interim, dùm hæc agebantur, non sic languidè partibus convénit, ut omnia jam putarentur in vado esse. Ut magis, omnem in eventum, utrinque armorum, copiarumque, apparatus aperirentur. *Cæsareani* quidem *Pomeraniæ* portus, adversùs *Danorum*, *Suecorumque*, incursus, acerrimè communiverunt. Ut annonam, & commeatum, omnem intrà provinciam strangularent. * Undè commercia intercidere oppidò evénit. Ut multi ob id, egestate præventi, avitis è sedibus expellerentur. Eâdem operâ per *Imperium* legionibus equestribus missio data est. Ut plures interim conscriberentur pedestres, quorum operâ *Cæsar* mari-tenùs, & per naves, uteretur. Quod ad institutum passim navium numerus fabricari cœpit. Ut vel apud *VVismariam Mansfoldius Comes*, partium *Cæsareanarum*, ter quinque ingentis magnitudinis navigia ædificari curaret. Neque ex adversâ parte lentiùs agere notati sunt *Dani*, *Sueciq;*. Ut magnis conatibus, classibusq; invecti, portus, *Pomeraniæ* maritimos concluderent; Neq;, præter *Stralesundanos*, ullis in pelagus excurrendi, negotiandique, facultatem permitterent.

Sic utique, dùm pars utraque subsistit in armis, pax æquissima emergere amat.

Exter-

****

Externa.

De rebus Gallicanis.

I.

De dividiis, inter Regem Galliarum, & Episcopum Verdunensem, natis.

Apud *Verdunum*, sedem *Episcopalem*, in *Germania*, *Galliaque*, limitibus, hoc tempore certabatur simultatibus. Jusserat *Rex Christianissimus* civitati arcem imponere. Huic instituto refragabatur *Episcopus*. Ut in operis ejusce autores, sub excommunicationis fulmine, animadvertete præsumeret. Hoc *Regem* eò usque pupugit, ut suis mandaret, irent, atq; reditus, ad *Episcopum* spectantes, interciperent omnes. Sic censibus suis privatus *Episcopus* provocavit ad *Imperatorem*. Querela ejus hæc erat.

Nempè *Regem*, in manifestum *Imperii* præjudicium, sibi, *Imperii* vasallo, reditus interturbare, arma, atq; insignia, *Imperii*, nuper fixa, ac dominium affetentia, destruere, destructaq; *Aquila Romana* in locum, *Lilia Gallicana* substituere. Immò etiam sub interdicto vetare, ne cuiquam jus appellationis, ut vocant, ad *Cameram Spirensem* usurpare fas sit.

Hæc cùm non nulliusesse ponderis viderentur, *Cæsarem* permoverunt, sequentes interrogatories ad *Regem* ut daret. *Ferdinandus II. Imperator*, *Ludovico XIII. Galliarum Regi*, *S. P. D.* Serenissime princeps, frater atque affinis, dilecte! Ex eo tempore, quo *Romani* hujus *Imperii* fasces gerere cœpimus, nihil æquè curæ nobis fuit, quàm ut pacem publicam, inprimis jura agnationis, & vicinitatis, cum *Galliarum Rege* sarta, tectaque propagaremus. Neque alienam ab hoc instituto *Regiam* tuam *Dignitatem* esse, diversumque sentire, accepimus. Ità enim è litteris regiis, ante hos tres menses nobis inscriptis, discere opportunum fuit. Ut *Rex*, quæcunque hujus in *Imperii* detrimentum, ac præjudicium, vergere queant, studio declinare, *Imperioque* jura sua conservare, affectus sit. Et profectò sic quidem *Reges*, ac *Principes*, mutuis inter sese officiis agere, atque experiri, decet. Nè minùm hæ illorum tunt partes, ut pro totius Reipublicæ *Christianæ* quiete, atque incolumitate, excubias suscipiant, vigiliisque, ac proximi, juribus nihil derogent. Potius igitur est, si inter ministros fortè collisiones nasci accidat, *Principes* caussam sub moderatione debita inspiciant, magisque amicitiæ legibus, quàm rigore, experiantur.

Ità enim res novæ in ipsa, quod ajunt, herba opprimi, motibusque, ne quà exsurgant, tempestiva adhiberi remedia, poterunt. Et hanc quidem viam & agnatus, & antecessor, noster, *Matthias Imperator*, calcavit. Qui cùm prævidisset intrà *Metensem* matricem, sive *Metensem Episcopatû*, finitimasque provincias, ad hoc *Imperium* spectantes, novorum motuum igniculos gliscere, consultò, missis ad *Regiam* tuam *Dignitatem* legatis, maluit litium semina, cum ipsa radice, evellere, finesque, interveniente mutua animorum benevolentiâ, pacare. Neque tùm illud infeliciter cecidit.

Qua de re obscurû nobis est, qui fiat, ut *Episcopus Verdunensis*, tanquam *Imperii Princeps*, ac vasallus, à *Regia* tuæ *Dignitatis* ministris sic quidem infestetur, ut tàm quà jura, ad *Imperium* spectantia, quàm quà reditus, ipsi vis inferatur. Scilicet, si quicquam fortè is peccasset, hæc caussa ad nos reiicienda fuerat. Neque enim dubitari oportuit, sic affectum esse *Imperatorem*, ut vulneri, recèns nascenti, idoneum, commodumque, remedium maturiùs adhibere nolit. Quousque igitur *Imperatoris* ergà *Principem*, vasallumque *Imperii*, protectio sese extendat, juris utiq; est notissimi. Ut neque etiam de eo controverti dignum eveniat, eum fore *Cæsarem*, qui *Regia* sive autoritati, sive juribus, quicquam detrahere conetur. Hæc nos eò impellit confidentia, ut ne quidem credere opportunum sit, *Regem* sub interdicto vetuisse, ne quis *Episcopatus Verdunensis* subditus, feudatariusque, jus feudi sive ab *Episcopo*, sive ab *Imperatore*, deinceps roget, impetretque. De armis *Cæsaris*, è turribus, aliisque portis, direptis, inque terram projectis, sic quoq; sentimus, ut *Regi* hoc factum displicuisse arbitremur, cùm ejus mandato *Aquila Romana* pristinum portæ in locum, unde dejecta fuerat, sit reposita. Ut multò minùs verisimile extet, *Regem* sic voluisse, sic jussisse, quò *Aquila Cæsarea*, in ingens *Imperii* vituperium, deiiceretur, inque partes protecta minutim confringeretur. Profectò ità quidem est, ut *Aquila*, tanquam *Imperii* limites discriminârit, indè usque ab antiquo locum illic habuerit. Ut etiam antecessores nostros, illas sub partibus, olim bella gerentes, ultrà hoc signum, in *Imperii* finibus positum, nihil temerè tentâsse, aut immutâsse, constet.

Sed maioris momenti illud supercaccedit, dum *Imperii Romani* iurisdictio violatur. Fama enim cognitum est, *Regem* adversùs iura, legesque, ac consuetudines vetustas, sub atrocibus pœnis, interdixisse, ne quis deinceps iure appellationis uteretur, atque ad *Imperialem Cameram Spirensem* nostram provocaret. Sic, ut, hac lege abrogata, deinceps curia, sive Senatus regius, illic esset expectandus. Secundùm hæc, invitis *Cæsare*, atque *Imperio*, *Rex* civitati *Verdunensi* arcem, sive castrum, imposuit. Idque ut munimentum suis sumptibus *Imperii* subditi excitarent, mihi compelli cœptum. Neque hactenùs rigor iste defecit. Verum enim verò tum sub [illegible] vulgaris diplomatibus cantum fuit, ne quis *Imperii* subditi deinceps ad beneficia aspiraret ecclesiastica, sed hæ partes solos redirent ad *Gallicanos*. Insuper, etiam hoc innotuit, *Regem* per civitatem illam sibi vindicare iurisdictionem ecclesiasticam. Quæ quidem novi res exempli est, ve[stustis]que institutis, ac iuribus, oppidò repugnat.

Jam agedùm *Rex* deponderet ipse, an conniveve, an pati, possit, ut alius; atque, extraneus; *Princeps* id genus res novas, intrà *Galliæ* regnum

regnum, eiusque provincias, etentaret, ac moliretur? An ferret, se invito, intrà fines suos, quenquam excitare munimenta? exercere jurisdictionem? *Principemque*, regni sui vasallum, de facto opprimi? Minimè verò!

Ergò, siquidem ex juramenti sanctitudine nobis incumbat *Romani Imperii* præeminentiam tueri, vasallosque, & subditos, in protectionem, admittere, utiq; nihil jucundius hoc rerum in genere nobis accidere possit, quàm si hanc rem, absque pacis publicæ, necessitudinisque, atque affinitatis, violatione, effectam dare queamus. Sed non ignoramus, hoc opportunè fieri sustinere, sicubi *Regi* placeat erroribus illis mederi velle, jurisdictionem veterem non interturbare, edictis, novisque legibus, se abstinere, munimentum diruere, civitatemque pristinis illis juribus restituere. Quo nomine ut & *Episcopi*, tanquam *Imperii Principis*, & vasalli, habeatur ratio, eidemque, qua dignitatem, quà jura, quà reditus, nihil detrahatur, æquum erit, & conveniens. Hic verò ut ex adverso *Regi* satisfaciat, *Imperator* curabit.

Atque hæc illa ista via est, quam utrinque inire, ac calcare, profuerit. Si modò hujus necessitudinis, atque amicitiæ, fructum, ac constantiam, non fastidimus. Nec modò *Cæsaris* res solius hic agitur. Ut etiam *Imperium*, *Electoresque*, veniant in partes, officiique sui rationes deducant. Id enim vel è codicillis illorum, hîc adjectis, intelligere erit proclive. Quo autem *Rex* pleniùs percipere queat, quid *Romano Imperio*, quantumque, intercedat, ecce! amplissimis sub fundamentis, ac rationibus, proximè rem ducere fuerit operæ pretium. De illis *VVertmannus*, consiliarius, atque *Orator* apud *Galliam* ordinarius, noster abundè intimabit, viva epistola. Eum ut *Rex* benignè, pro more, audire, nobisque per cursorem ad interrogata amicè respondere, velit, rogamus.

II.

Rex Christianissimus ad Imperatoris interpellationem respondet.

Illa cùm *Cæsaris* fuisset interrogatio, non destitit *Rex Christianissimus* facti ejus sui caussam reddere sequentibus. Codicillis tales erant; *Invictissime Cæsar*, frater, & affinis, dilecte! Illa hactenùs, inquit, regiminis etiam nostri fuit & ratio, & moderatio, ut modò non intrà regni nostri provincias subditis, nobiscum in gratiam demissè revertentibus, pacem dederimus, sed insuper finitimis *Principibus*, *Ordinibusque*, quantum ejus quidem in nobis fuit, commendatam quietis, ac tranquillitatis, bonitatem conciliare laboraverimus. E quibus vel *Cæsareæ Majestati* colligere promptum evadat, nobis nihil antiquius usuvenire, quàm ut pacem cum finitimis nobis, aliisq; *Principibus*, in primis sacro *Rom. Imperio*, conservaremus. De *Episcopo Verdunensi* ita est; Ut hactenùs à nobis tentatum nihil sit, toto hoc controversiæ nascentis tempore, quod in eminentiam, ac jura, *Imperii* peccet. Cujus rei evidentem *Cæsar* perspiciet caussam, ubi super actionibus *Episcopi* plenissimè sit erudiri patietur. Proindè certè nolumus, eò insolentiæ, provectum esse *Episcopum*, ut, non absque vituperio, excommunicationis fulmen in nos stringere tentârit, ut etiam cives *Verdunenses* in præsidiarios inflammare occœperit.

Tametsi enim, habitâ hujus temporis consideratione, numerum præsidiariorum auxerimus, illud tamen nemo jure nobis vitio vertere queat, maximè, cùm hæc civitas, ultrà trecentorum annorum curriculum, sub *Galliæ Regum* manu, & tutela, extitisset. Neque sic tùm acquerit Episcopi audacia. Quin immò omnes adhibuit machinas, quò foris in vicinia milites colligeret, præsidiariosque vi injecta eliminaret.

Hæc itaque caussa visa fuit justissima, quamob reditus, ad illum venientes, tantisper demoraremur, quousque nobis satisfecisset. Ità enim iure experimur in eum, qui nobis iuramenti fide obligatus est, qui *Gallicanus* natione, & subditus noster est; Ut, intuitu possessionum aliarum, sub regno nostro ad eum spectantium, luculentarum, ad id teneatur; Certè, eo loco is habendus venit, quo utique maiores istius sub *Galliæ Regibus* fuisse evincitur. Et sic quidem *Episcopus* non habet, ut sive de iniuria, sive de violentia, à ministris nostris illata, meritò conqueri debeat. Modò ad submissionem debitam redire voluisset, iampridem & possessionis iuribus uti, & reditibus frui, potuisset. Ut etiamnunc, si velit, hanc rem compendifacere queat, præsertim *Cæsareis* pro eo intervenientibus literis. Neque in eum sic malè affectus *Rex* est. Ut illi, modò gratiam hanc sectetur, optimè cupiat.

De cæteris, quæ *Cæsaris* epistola superinducit, non est, ut curiosius quicquam respondeatur. Res enim, extrà arcis, sive munimenti, exstructionem, longè aliter sese habent. Quibus de *Orator* ordinarius amplissimis verbis indicabit. Ut *Cæsar* satis evidenter augurari possit, istos, qui talia absque fundamento differre amant, nihil aliud quærere, quàm ut è privata hac, prout est, caussa faxint publicam, *Regeique*, & *Principes*, inter sese committant.

Dearce, sive fortalitio, apud *Verdunum* ità est. Antè hos annos sexaginta illud opus à maioribus nostris inchoatum utique novimus. Et fortè nos quoque ultimam manum haud imposuissemus, nisi *Episcopi* petulantia, & machinatio, voluissent aliud. Nec est, ut quisquam contradicere possit. Præsertim, cùm à tanto tempore civitas sub *Galliæ Regum* tutela steterit. Quo minus ergò, id, quod ad nos spectat, dùm conservare nitimur, improbari poterit. Ut omninò, super fortalitii excitatione, frustrà sit querulus *Episcopus*. Sciant enim, inter *Galliæ Reges*, antecessores nostros, & superiores *Episcopos*, diversas intervenisse transactiones, quibus utique standum erat. Ex his hæc clausula, etiam *Pont. Max.* decreto confirmata, emersit, nempè, sicubi *Reges Christianissimi* molimen istud perfecissent, tunc *Monachis ad D. Vincentii*, alio sub loco, *Cœnobium*, atque templum, regiis sumptibus exædificari curarent.

III.

Robanus Dux Montem Pessulanum per insidias, & proditionem, tentat.

Interea *Dux Robanus*, toties contrà *Regem Christianissimum* vultus elevans, copiisque eductis, *Monti*

Monti Pessulano, civitati in *Galliis* munitæ, & *Academiæ* nominatissimæ, per insidias inhiabat. Quod ut efficeret, per *Bretignium Baronem*, agnatum suum, tentare cœpit. Hic, æs alienum exigendi sub colore, jam ante menses septem civitatem intraverat.

Votique in eo per sententiam Judicis compos factus erat, ed non æris exigendi caussâ tam diu intrà urbem morabatur *Bretignius*, ut magis *Arcis* in potestatem redigendæ studio laboraret. Viam igitur, quâ ad propositum grassaretur, commodiorem invênit nullam, quàm si *Melleum* tribunum, legioni *Normandicæ* præfectum, cujus cohortes ex medio *Arcis* custodiam agebant, in partes traheret. Huic itaque secretum illud horribile, ac sacrum, aperuit.

Ad crimen proditionis inhorruit primùm *Melleus*. Mox ubi se recolligit, re omni dissimulatâ, deliberandi spatium petiit, tanquam super re insigniter ardua cogitaturus. Sic discessum est utrinque. Quid fit? *Melleus* ad *Fossæum Marchionem*, civitatis illius gubernatorem, sese oppidò confert, narratque, esse hominem quendam, gladio à se confodiendum, eò, quod infame scelus sibi intentare fuisset ausus. Mox autorem sceleris *Bretignium* nominat, istumesse, inquiens, qui proditionem *Arcis Montis Pessulani* à se flagitare fuisset ausus. *Rohanum* quippe *Ducem* tantum scelus desiderare. Cui *Marchio*, Non immeritò, inquit, istum obtruncaturus eras, qui te in tàm fœdum, atque inexpiabile, facinus præcipitare fuit conatus. Istius enim nece & *Regi*, & patriæ, gratissimam immolare poteras victimam. Sed heus tu, alto rem omnem dissimula animo, an fortè accidat, ut hoc sub colore inimicis imponere, cosque in nassam inducere, queamus. Nec mora, hoc cum dicto *Bellefontium*, legionis *Normandicæ* centurionem, ad *Christianissimum Regem*, apud *Villeroyam* decumbentem, dimittit. Cui quidem hæc illius conspirationis detectio auditu fuit gratissima. Rex igitur *Fossæo* rem omnem permisit, ageret hoc in genere ex animi sui sententia. Sic tamen, diductâ ratione, provideret, ne quid fiat temerè, ac præcipitanter.

Re igitur deliberatâ, de *Marchionis* consilio, *Melleus* indicavit *Bretignio*, non se alienum esse ìstius à proposito, remque ordine, ac seriò, adjuvare velle. Unde factum, ut ambo toties secreta imitent consilia, & quo pacto ingens hæc res effici posset, deponderarent. Intereà *Bretignius* adjecit, *Rohanum Ducem* proximè in *Foixium Comitatum* venturum esse. Eò se quoque properare. *Melleus* igitur, rei secretissimæ memor, istùc nuncios ad se emitteret, superiis, quæ intercà accidissent, eruditurus. Negavit hoc *Melleus*, citius se quidem omnia facturum, quam in codicillis horribile illud secretum committere velit, pollicitus. Nihilo-minùs certum, & bonæ fidei nominavit militem, nomine *Cadetum*, cui hoc tutò credere ausit. Eo indice se deinceps usurum esse. Quo autem *Melleus* sine suspicione, ac detrimento, aliquoties emissarium hunc expedire quitus esset, *Bretignio* equum ex pacto contradidit. Tanquam ergò hic equus, absente pecuniâ, esset emptus, ac *Bretignio* permissus, usque dùm ille pretium è patriis submitteret, color quæsitus est. Sic emissarius iste, codicillis super equi pretio exigendo instructus, liberiùs hinc indè commeare, ac profutura ad secretum nunciare, possit. Hac ambulandi commoditate cursor ille toties uri cœpit. Non longè post *Cendam Principi Vaunerti* civitatis obsidioni sese accinxit. Hujus conatûs *Rohanus* interturbaturus nunciabatur. Id cognitum habens *Melleus* consultò misit prædictum cursorem ad *Bretignium*, indicaturum, nullius momenti rem esse, sicubi *Rohanus Dux* vel tantillo negotio inpræsentiarum animum adiicere vellet. Obscurum, abjectumque esse oppidulum; Nec sic dignum, ubi *Rohanus* vires suas intendat. Itàrem nunc comparatam esse, ut, in potestatem ante redactâ civitate amplissimâ, mox *Condæus* fugâ sit dilapsurus. Ut absque labore oppidum recuperari queat. Omnes igitur nervos intenderent, operamque darent, quò *Mons Pessulanus*, tanquam sponsa optatissima, obrineri, inque genialem thorum deduci, sustineat. Ad hos mellitos verborum globulos *Rohanus* aures, animosque, arripere cœpit. Dimissis ergò ad confœderatos, amicosque, codicillis, profectionem indixit, nempè parati omnes essent; ut quovis tempore, ter ingredi instructis fas esset. Interim secretum illud, quod intus fovebat, omni industria tegere didicerat. Sic tandem post medium *Ianuarium* septem peditum millia, quadringentosque equites, duobus machinarum bellicarum paribus, itemque scalis, atque id genus arietibus, instructos, eduxit.

His cum copiis bono manè promovit, tanquam *Corconnam* oppidum intercipere foret animus. Hac simulatione totum illum fregit diem. Taudem, sub vespertinum crepusculum, rectà *Mompelium* versus direxit. Quæ civitas sedecim passuum millibus inde distat. Ut in pontem apud *Salazenam* produxit, ecce, illic emissarium suprà dictum, unàque centurionem, obvios habuit, paulò antè ad *Melleum* dimissos. Eos *Melleus* per quatriduum sub secreto attinuerat, oculis omnia rectissimè considerarent. *Rohanus* igitur in centurionem intuens, Ecquid, inquit, est?

Et quid de arce *Mompelii* sperandum nobis venit? Cui ille: Optimè, reddit, res sese habet, ô *Dux*! Neque est, ut de *Mellei* fide quicquam dubites. Ecce! enim per tot dies secretò nos attinuit, demque per cuniculos dimisit.

His auditis *Rohanus* tribunos, proceresque expeditionis suæ indicto concilio, ilicet, cogit. Ubi cum omnes ordine convenissent, deprecari cœpit, ne ferrent indignè, eò usque se secretum consilium super arce *Mompeliensi* intercipienda, clam habuisse. Non ignorare enim eos, tanquam rei militaris peritos, consilia id genus secreta, atque ardua, tempore belli, potissimùm & religiosè reticenda venire. Hactenùs lusum fuisse, qualiacunque, super adventu *Anglorum*, & obsidione *Corconnæ* civitatis, subintulisset. Aliam in foribus, & veram, ut ajunt, prostare, *Danaen*, nimirum *Arcem Mompeliensem* sese in oculis gerere; quam utique vellet in potestatem redigere. La autem obtentâ facilem esse viam, quâ simulatque, civitate potiri liceat. Illam sub-

instanti nocte se sibi promittere felicitatem, quantam nunquam antè sperare fuisset ausus. Ut omnes familiares, ac socios, ad invidendas, dignitates deducere cogitet. His eum dictis digito monstravit centurionem, & gregarium, qui ambo, rem esse effectu facilem, & certam, perhirent. Cæterùm, omnibus tribunis, militumque præfectis hæc cùm *Duci* oratio arridere cœpisset, solus restitit *Gondinus* quidam. Hic cùm nomen *Melles* tribuni inaudisset, tanquam proditionem agitantis, exclamavit, vix sibi videri verisimile tantum crimen eum in hominem cadere posse. Addiditque, jam à viginti annis illius animum, actionesque sibi esse cognitissimas, talemque esse, qui si semel fortalitium tueri cœpisset, non nisi ignibus, cædibusque, expelli queat. Tantùm abesse, ut ipse locum prodere consuevisset. Sed & centurio, & *Cadetus* gregarius, juratò confirmabant, de *Mellei* fide dubitandum esse nequicquam. Illius enim ergà *Rohanum* inclinationem esse tantam, ut *Arcem* absque dubio trad[...]rus foret. Sed studio *Melleus*, quid intùs meditaretur, occultabat. Ut si fortè *Cadetum* quæstionibus subiici contingeret, hic novum illud secretum, quo *Rohanus* erat decipiendus, prodere ne posset quidem. Tametsi ergò omnes in *Cadeti* actiones, ac verba, curiosè intuerentur, nihilominùs nihil simulati, fictique, colligere fuit opportunum. Qui cùm sentiret, fidem sibi vix integram à nonnullis haberi, religiosissimis verbis contestari porrò cœpit. Eum non esse *Melleum*, dominum suum, se ut in crucem & manifestum mittat præcipitium. Nisi res ità verè comparata sit, se pœnam sibi ipsi dicturum, atque ilicet è patibulo suspendendum longam, ut ajunt, litteram facturum esse.

Hic ubi sermo credulum *Rohani* animum denuò inflammâsset, decrevit, adoratis antè syderibus, institutum exequi. Dùm igitur ab urbe quingentis abest passibus, legionibus supplicationes, precesque, indixit, mox copias secundùm ordines disposuit.

Fremebant rei cupiditate proceres. Ut quisque primos ordines ducere peroptaret. Itaque primipilare agmen in *Bretignium* incidit. Hic centum cataphractos primo loco, aliosque, similiter armatos, *Aubaisus Baro* superinducebat. Istos alia paludatorum centuria excipiebat, integro mox insequente exercitu. Hac lege ad civitatem propè ventum est. Intrà quam summum erat silentium; Ut nonnulli ad *Rohanum* dicerent, rem esse suspicionis plenam, viderique inter præsidiarios ità, re detecta, convenisse.

Non enim fieri posse, ut veterani, & triarii, qui quidem civitatem tuebantur, tam ignavi, & somnolenti, esse soleant, quò minus in excubiis, & pervigilio, constituti, legionum propè moventium murmur ac strepitus exaudirent.

Tametsi enim canes, ut de noctu fit, omnia implerent latratibus, nemò tamen, inter excubitores, sive statores, vel vulgare illud ingerebat: *Quis est, quis adest*? Sed tanta erat *Rohani* credulitas, ac confidentia, ut id, quod optabat, unicè, sicut fieri amat, & facilimè animis complecteretur. Itaque, voti prodigus, quicquid ogererent tribuni, hæc in verba illis respondit genialia: Tam propè, inquit, cùm sponsam contigerimus, minimè nos decet absque osculi cognitione pedem referre. Audendum illis esse, si qui nubere vellent. Rem vacare, periculo.

Intereà *Fosseus Marchio*, in novos illos hospites intentus, jam de eo deliberârat, quibus gratulationibus adventantes dignè exciperet. Hic sexcentos veteranorum, ex urbe in arcem acciverat, aliumque numerum intrà gerras, & murorum sepimenta, occultârat, funiculis accensis de industria suppressis, ut, quàm primùm res posceret, eorum esset usus. Metator castrorum id habebat in mandatis, ut portam, per quam hostis foret irrupturus, observaret. Tùm, cùm ex usu foret, catarractas, sive cancellatas portarum fores, superinjecturus. Pari lege ex arce machinæ bellicæ, cathenis, clavisque ferreis, oneratæ, eo directæ erant, quà copiæ movebant. Tota insuper urbs ità quidem dispositis militum ordinibus omni studio accurrabatur, ut nulla vis ex *Arce* perrumpere sufficeret.

Directi ità, & dispositi intùs omnibus *Bretignius*, primi agminis ductor, super pontem sublicium, assumptis quinquagintà cataphractis illis, ingrediebatur. Qui, cùm portam *Arcis* inveniret apertam, penetravit intrò. Idem reliqui quinquagintà imitabantur, jam pontem tenentes.

Interim, metator castrorum, qui portam observabat patentem, confusus hostium adventantium multitudine, vereri cœpit, si fortè magnum numerum immitteret, diutiusque conniveret, facilè usuvenire posse, ipse portæ d[...]ceps custodiam regere minùs ut posset. Qua sollicitudine præventus, incisis funiculis catarractas dimisit. Undè, quicunque jam tùm pontem attigissent, aquis submersi perierunt. Hoc cùm festinabundus ille opus præcipitasset, longè inferior hostium numerus est interceptus, atque *Fosseus* gubernator animis præcogitâsset. Tùm igitur tormentis, sclopetisque, ex *Arce* res agi cœpit. Sed vix centum ex omni hostium numero ceciderunt. Ut tamen triginti septem officiales desiderarentur, tredecim equestris ordinis è vinculis caussam dicere jussis. *Fosseus* calculum posuerat, ad minùs duò millium pari[...] cæsurum, unàque *Rohanum* in potestatem redacturum. Sed fefellit eventus. Qui plerumque etiam excogitatissima fraudare consuevit consilia. *Rohanus* enim, simul[...]que intellexit sibi à *Melleo* verba data esse, illicò r[...]ceptui canere, cæsosque carris imponere, jussit. Qua exspectatione dejectus damnare cœpit credulitatem suam. Sic reductis *Meginalam* copiis, biduum curandis dedit corporibus. Mox exercitum, [...] a paucas cohortes, dimisit, ipse cum necessari[...] *Nemausum* sese recipiens.

IV.

Galetum, Galliæ fortalitium, laborat proditione.

SEcundùm hæc, *Rohano Duce* arma ad t[...]p[...] suspendente, *Condam Principi* intereà *Reformatorum*

torum regiones depopulatus, diversa intercepit, expugnavitque oppida. Sed cùm *Africam*, civitatem sic dictam, expugnaturus esset, dejectis per tormenta muris jam impressionem suscepturus erat. Sed *Rohanus* clàm immiserat manum, duodecim centuriis constantem. Hi, dùm assultus tentantur, locis idoneis prorumpentes, *Condæum* in fugam conjecerunt, direptis castris, cæsisque octingentis. E quibus viginti quinque tribuni ceciderunt, impedimentis, armisque, in obsessorum potestatem venientibus.

Cæterùm, dùm *Mompelium* excussisset paulò antè proditionem, mox eadem labes *Caletum* maritimum illud, ac limitaneum, in *Galliis* fortalitium, fatigavit. Autor hujus proditionis fuit *Parcus* quidam nomine, centurionis classiarii filius. Hic variis flagitiis deditus, ingenuæ, inter cætera, puellæ vi injecta stuprum intulerat.

Eadem re ad tempus extorrem, atque apud *Batavos* exulem, egerat. Ubi in patriam rediisset, parentes à *Caleti Gubernatore* precibus obtinnerunt, tantisper intrà arcem, more captivi, recluperetur, sic tamen, ut intrà fortalitium liberè ambulare possit, quousque cùm adversa parte illi convenisset.

Sed nullis blandimentis humanæ mentis pravitas, facilè expugnatur. Iste igitur naturâ, atque ingenio, corruptus, malis artibus nondùm nuncium remiserat. Itaque, cùm notâsset sibi, propugnaculum quoddam collabi cœpisse, protinùs proditionis fœdo sceleri applicuit animum, *Anglicanos* eâ parte ut immittere quitus esset. Eo nomine ad fratrem, *Batavis* militantem, direxit codicillos. Nempè hic inferioris ordinis ductorem, hominem sui amantissimum, ammoneret, veniret ille, & amicum tanquam intrà custodiam detentum, interviseret. Quid fit? Venit similis ad similem. Qui cùm proditionis secretum percepisset, operas ilicet conjunxit, ità, ut ambo aggeris, sive propugnaculi, tàm altitudinem, quàm latitudinem, emetirentur. Hoc facto, *Parcus* socium in *Angliam* ire jussit, proditionem, traditionemque, *Arcis* sic offerentem.

Paulò post accidit, ut *Fruceus* quidam, è *Monacho* nuper ordinis *Franciscanorum*, quos *Capucinos* vocant, miles factus, eadem arcis sub custodia attineretur. Cujus mores, animumque curis turbatum, ubi *Parcus* è vultu notâsset, judicavit opportunum sibi offerri hominem, quocum horribile secretum communicare satageret. Nec mora, rem omnem aperuit. *Fruceus*, tametsi præ se ferret, non displicere consilium, nihilo-minùs altiùs hanc rem ad animum admisit. Antequàm igitur quicquam statueret, decrevit agnati sui, apud *Flandros* viventis, consilium litteris expiscari. Sed ecce! tàm immane absuit, hic ut proditionis crimen suaderet, ut malum, peste pejus, nec minori cum pœna, quàm vituperio, conjunctum, omninò dissuaderet, atque expectoraret. Inter hæc, apud *Parisios Regina* matre significatur, *Anglos* monstri quiddam, resque novas per mare, agitare. Undè in mentem venit, dubio procul *Caletum* peti. Hanc ob rem *Elbensio Duci* in mandatis dedit, iret, & de *Caleto* videret. Qui cùm *XIV. Calend. Sextil.* eò pervenisset, ecce! *Fruceus Valencio Baroni* proditionem detegit, diemque, proximè instantem, nominat, quâ crudele, atque infame, istud secretum effici debeat. *Valencius*, actis super re tanti momenti *Fruceo* gratiis, promisit hoc ob officium largam à *Rege* remunerationem. Interim, quòd unicus esset numero testis, dubitabat, an *Parcum* tàm atrocia criminis reum peragere sufficeret. Huic reddidit *Fruceus*. Jam tùm excogitatas sibi esse rationes, quibus *Parcum*, pluribus superinductis testibus, convinceret. Quo instituto duos grabatum subire jussit, circa vesperam.

Parcum verò exoravit, dormiret eâ nocte secum. Sic enim fore, ut sub silentio noctis concubiæ secreti illius sui rationes exactius inire queant. Non displicuit hoc *Parco*. Dum igitur ambo lecto eodem jacent compositi, ecce! rem omnem ob ovo, ut ajunt, retexerunt, quâque viâ *ad mala*, id est, finem, perveniri possit, excutiunt. Ibi *Parcus*, Equidem, inquit, crastinâ die virum ex *Anglia* exspecto, trecentos numero milites adducturum. Et hi *Arcem* vetusti operis, maléque munitam, intercipient. Illos excipient tria hominum millia. Qui per collapsam propugnaculi partem hanc, meâ operâ, in *Artem* enitentur. Hæc, atque id genus alia, cùm illi, qui subtùs grabatum latebant, auribus hausissent, mox ad *Valencium* detulerunt. Qui sine mora *Elbensio Duci* rem omnem aperuit. Sic *Parcus* in vincula conjectus est. Qui licet pridie omnia constantissimè pernegâsset, postridie tamen, mente mutatâ, proditionis fœdæ infamiam publicavit: Sic tamen, ut complicem indicaret neminem. Missus igitur ad *Judices*, *XII. Calend. Septembr.* funestam in caput tulit sententiam. Nimirùm, præmissâ solenni deprecatione, indusio albo, tanquam amiculo, involutus, facem ardentem dexterâ prætendens, rotâ per carnificem usque ad necem contunderetur, cadavere in rotam circumplicito. Nec mora, sicut damnatus erat, in rotam agi cœpit. Cervice in portam suffixâ, quâ ad portum maritimum iter est. Hanc proditor mercedem retulit. Sed, prout unius haud rarò viri ob pessimi vitium universa periclitatur civitas, consimiliter, ob tàm infamem filii corruptissimi audaciam, parentes ambo, fraterque, in triste, & perpetuum, ejecti sunt exilium.

CAP. IV.

De comitiis per Silesiam, Moraviamque, indictis.

I.

Comitia apud Silesios aperiuntur.

Nondùm omnis per *Bohemiam* deferbuerat rebellandi ardor. Sed hæc pestis usque adeò, instar æruginis, plurimorum mentes occupaverat, ut diversis sub vicibus recrudesceret, nec semel, simulque, abradi, delerique, posset. Itaque, sub jurisdictione *Tertiku Baronis*, novus coibat rusticorum tumultuantium globus; Ut neque *Cæsaris* legatorum autoritatem, ac præsentiam, neque proprii dominii imperium, agnoscerent, aut tantivis facerent. Remediis igitur mitioribus ubi lymphatæ mentes ad sanitatem perduci nequirent, more chyrurgico, tandem ad ferrum, & novaculas, deveniendum fuit. Armis igitur, & legionibus armatis, resagi cœpit. Quibus in lymphaticos immissis quingenti tumultuantium ilicet perierunt, cæteris *Pragam* in compedes, & vincula, remissis. Ea igitur, more antiquo gentilium, pœna mistos locum habuit, ut, tanquam servi improbi, pars naribus mutilarentur, pars frontes, & dorsum, stigmatibus inscriberentur. His velut extremis, *Hippocratis* ex præcepto, remediis extremus iste morbus, ac furor, repressus est.

Inter hæc, per *Silesios* comitia aperiri *Cæsar* jusserat. Ubi legati à *Principibus*, *Ordinibusque*, sequentia postulârunt. Nempè, sexagintà, *Ferdinandicorum* millia, pro fortalitiis *Vngaria* limitaneis, totidemque in expensas militares, erogarentur. Porrò quadraginta quatuor *Ferdinandicorum* millia pro *Barone à Donavv*, sexagintà verò ejusdem monetæ millia pro *Carolo Lichtenstenio*, penderentur. Pariter, pro exautoratione militis *Donavici*, centum, & quinquagintà *Ferdinandicorum* millia conferrentur. Sic ut quoque quadraginta quinque florenorum millia pro *Polonorum*, quos *Cosaggos* nominant, missione, præpararentur.

Illa *Cæsaris* legatorum postulatio, apud *Principes*, *Ordinesque*, *Silesia*, cum habuit locum, ut sexcenta *Ferdinandicorum* millia summatim promitterent, à *Cæsare*, ex animi sententia, in usus quoscunque necessarios adhibenda. Interim cautum est, eas pecunias, paulò antè prænumeratas, hac de summa deducendas esse.

Residuum ergò, certis sub temporis indiciis limitibus, numeraretur. Ità tamen ut nullus *Ordinum* plus justò gravandus esset. Ille verò, qui negligenter has partes obiret, superiorum severitate officii admoneretur. Interim, pro nuptiali munere, *Vngaria Regi* offerrentur quinquaginta *Ferdinandicorum* non minùs millia.

II.

Secunda apud Silesios reiterantur comitia.

Hæc cùm *Majo* mense à *Principibus Ordinibusque*, promitterentur, sub exodium *Novembris* ejusdem anni, comitia denuò celebrari, reiterarique, cœperunt. Quo tempore cùm appareret unum, atque alterum solutionis stipulatæ terminum, absque effectu, effluxisse, *Cæsaris* nomine, legati urgere perrexerunt, deinceps rectior promissorum haberetur ratio. *Principes*, *Ordinesque*, dissimulare nequeuntes, magnam debiti partem minùs impletam esse, in precesdescenderunt, caussati, voluntatem, apud plures prævalere facultatibus. Ita enim exhaustas esse provincias, ut hæc mora non ex negligentia, sed rerum necessariarum indigentia, nascatur. Nibilo-minùs sic quidem de novo animis conspiratum est, ut nihil ad summam pecunias conflandi, debitumque persolvendi, sedulitatem reliqui essent facturi. Qua de re in tos, qui diem de die, tanquam funiculum, ducerent, rigor militaris decretus fuit. Sic tamen, ut pro ratione temporis, atque allegatæ penuriæ, etiamnunc parceretur; Summaque pecuniaria, semel deponenda, in partes divideretur, quo sic, tanquam compendiariâ viâ, successivis vicibus debitum illud dispungere liceret.

Super summa, *Baroni de Donavv* debita, sic *Principibus*, *Ordinibusque*, convênit, ut pretia, censusque cerevisiarii, amplificarentur, usque dùm illi satisfactum esset. Hæc tamen auctio, post æris alieni compensationem, datâ operâ abrogaretur.

III.

Perduellium intrà Silesiam bona confiscantur.

Hæc, atque id genus plura, ubi essent *Principum*, *Ordinumque*, *Silesia*, sub comitiis decreta, paulò post *Cæsar* in *Oppelsi*, & *Rattiborii*, *Ducatus*, legatos dimisit, qui quidem indigenas, hactenùs fœdo rebellionis crimine notatos, ac contrà *Cæsarem*, *Regem* utique, & dominum, suum, vultus elevantes, tantùm non criminis læsæ *Maiestatis* reos, sed communis patriæ, pacisque, hostes, pro more solenniter, & peremptoriè, citarent; Eosdemque sive comparentes, sive non comparentes, damnarent, damnatorumque bona confiscarent. Sic tamen, ut creditoribus legitimis, debitoque modo prætensiones suas docentibus, antè satisfiat. Si qui dolo malo agere, fictisque, ac simulatis, fortè contractibus experiri, animadvertantur, isti pœnis, severa lege irrogandis, cervices haud quidem subducerent.

IV.

Eadem comitia per Bohemiam, Moraviamque, celebrantur.

At non hæc censio solos tùm tetigit *Silesios*. Immò, paribus apud *Pragam* indictis comitiis provincialibus, *Cæsar* per legatos à *Bohemia Ordinibus* postulare jussit. Nimirùm, inter cætera, regni creditoribus satisfieret, simulatque oppignoratæ civitates regiæ exonerarentur à Præsidiis

sidiis intrà *Bohemiam* stipendia numerarentur. Itemque, in reparationem tàm basilicæ *Pragensis* aulicæ, quàm viridarii, census conferrentur. Fortalitiis *Vngariæ* limitaneis succurreretur. In aulam *Cæsaris*, itemque *Legatos*, peregrè mittendos, unà cum honorariis, erogarentur sumptus. Pro nuptiis regiis extraordinariè voluntaria penderetur donatio. Pro metallifodinis, earumque, ut & *Glazæ* fortalitii, reædificatione, auxilia decernerentur. Immò, pro classi apud *Albim* aperienda, pro conservatione *collegii appellatorii*, ut vocant, itemque pro finium regni litibus, singula præberentur adminicula. Atq; illi intrà *Bohemiam* tùm quidem census conflati sunt.

Iam ad *Moraviam* iter est. Ubi, quæ *Cæsaris*, paribus sub comitiis, fuerint postulata, subsequitur. Itaque, pro exercituum donativis, pro *legatorum* ad *Turcum* expeditionibus, atque honorariis, proque *Oratoris Ottomannici* aula, voluntaria designarent præsidia, *Ordines* requisiti sunt. Pro censibus cerevisiariis penderent trigintà *Ferdinandicorum* millia. Pro *Neoheuselia* fortalitii reparatione impenderent *Ferdinandicorum* millia quinquagintà. Pro annonâ, in fortalitia *Vngariæ* limitanea, conferendâ, unusquisque subditorum, sive patrumfamiliâs, modium frumenti elargiretur. Pro nuptiis regiis, ex lege veteri, usitata daretur donatio. Par donatio pro *Regis* coronatione suppeditaretur.

Ad hæc, aliaque pauca, ejusce commatis, postulata, sic quidem demissè, atque officiosè, decretum est à *Moraviæ Ordinibus*. Scilicet, unusquisque tàm *Christianus*, quàm *Iudæus*, *Moraviæ* incola, & paterfamiliâs, hoc anno penderet florenos numero sex, tribus statis vicibus persolvendos. Unàque modium frumenti, circà exodium *Octobris*, conferret quilibet.

Regi, pro coronationis, & homagii, censu, offerrentur septendecim mille, & quingenti, florenorum. Pro nuptiis regiis verò cederent florenorum millia decem. *Imperatrici* numerarentur florenorum millia ter quinque. *Eggenbergio Principi* florenorum millia bis quatuor. Denique, pro obtenta privilegiorum confirmatione, *Guilielmo Slavata*, *Comiti*, *Cancellario* supremô, darentur floreni quater mille, *Vicecancellario* floreni bis mille: Cæteros inter *Secretarios* diviso florenorum millenario. Huc usque de provincialibus illis comitiis.

****

Externa.

De rebus Hispano-Batavis.

I.

Batavi, victricia Cæsaris arma suspecta habentes, copias undecunq; augent.

Ictrices hoc tempore *Cæsaris Aquilæ* tàm latè alas expansas ostentabant, ut etiam maritimis finibus imperia minarentur, continente, quà quà patet *Germania*, sub leges jam tùm vocatâ. Quòd igitur legiones etiam *Frisiam*, *Batavis* finitimam, popularentur, passimque trophæis erectis tripudiarent, subvereri cœperunt haud perfunctoriè *Batavi*, ne successivè hic ordo se quoque tangeret. Ea de re, necessariæ defensionis media parantes, modò non cohortes, legionesque, auxerunt præsentes, sed etiam novas copias, accitis hinc inde tribunis, ac chiliarchis, conscripserunt.

Quo instituto *Gentius* tribunus, *Batavis* sumptus subministrantibus, è decem pedestrium, & duobus equestrium, millibus, exercitum novum stipendiis obligavit. Ut sic, quomodocunque caderet eventus, hostibus respondere quid esset.

Neque segnius per sinus, ac mare, delectus, fecerunt. Ut centuriones maritimos novas in juramenti leges adigerent. Nempè ad mortem usque pugnarent. Et, nisi vincere possint, pyrio pulvere succenso naves disperderent. Illi, qui *Dynkirchenses*, omne pelagus infestantes, præterv.herentur, non solis, paucisque ingrederentur navibus, sed sub numero excurrerent, quò insultus eorum eludere sustineant. Vix enim tres elapsi erant menses, ex quo ultrà viginti navium *Batavarum* paria intercepissent. Has in maritimas expeditiones quatuor mille naviculatores conscripti insuper. Sub interdictô, ne quis sive èmilitaris, sive nautici, ordinis hominibus foris stipendia faxit, nisi pœnas incurrere cupiat. Tùm quoq; *Societas Indica occidentalis* eam, & quidem tantam, instruxerat classem, quanta ab hominum memoria apud *Batavos* haud fuerat cognita.

II.

Carolus de Columna, apud Belgium Hispanicum, in partes Ambros. Spinolæ succedit.

Sic dùm rerum suarum satagunt *Batavi*, nihilo-lentiùs *Hispani* agere notati sunt. Ut hi quoque in armis præparandis terrâ, marique, fremerent. *Ambrosii Spinolæ*, in *Hispanias* transeuntis, in partes successerat *Carolus de Columna*. Ità ut *Henrico*, *Comiti Montano*, fines apud *Rhenum* cederent.

Etiam hi ambo, pro armis, tàm offensivè, quàm defensivè, suscipiendis, totos sese impenderunt. Ut, præeuntibus militum delectibus, provincias quaslibet sedulò, datâque operâ, confirmarent.

Laborabatur hoc tempore tàm *Hispanis*, quàm *Batavis*, pro novis deducendis, ad urbium præcipuarum defensionem spectantibus, alveis. *Batavi* quidem, *Bergizomio* metuentes, ex *Steinberga* trajectum *Bergizomium* usque molientes perfodiebant. *Hispani* verò, ne hostes per continentem usque ad *Antverpiam* populari, atque exactionibus rem agere, possent, *Scaldin* fluvium cum *Demera* per anastomosin ceu quandam conjungere enitebantur. Ità utraq; pars utrinq; ostibus obstare, quantis potuit viribus, non neglexit.

III.

Petrus Heynius, classis Indicæ Occidentalis præfectus, devictis Hispanis ingentem auri vim extorquet.

DE *Societatis occidentalis Indica* classe instructissima illa modò præmisimus. Huic navarchus contigerat *Petrus Heynius*. Qui sub *Majo* mense eduxit. Ubi ergò per altum provectus esset, in tria *Dynkirchensium* navium paria non multò post incidit. Quæ, post acrem, ac diutinam, pugnam *Caletum* dilapsæ sunt, unâ in *Batavorum* manus redactâ. Ex bac bono numero tàm cæsi, quàm viventes, negatâ vitæ veniâ, in salum præcipites dati. His auspiciis velut præliminaribus erecti, super successu hujus expeditionis, benè sperare cœperunt. Nec defuit ansis fortuna.

Mox, enim in *portum de Coronia* delati, triremes, navesque, *Hispanicas* plerasque, tàm expugnârunt, quàm incendiis corruperunr, non sine præda. Eâdem felicitate ubi in *portu Caditano* usi essent, rectà in *Indias occidentales* cursum direxerunt. Sic apud *Cubam Insulam*, non procul ab *Havana* fortalitio, appellentes, *VI. Id. Septembr.* dnodecim naves *Hispanicas*, argentarias dictas, (argentum nempè ex *Hispania Nova* afferentes) notârunt sibi. In has igitur facto impetu, novem nnmero interceperunt. Mox super alias octo, sive triremes, sive naves, argento plenas, eminùs oculos conjeecrunt. Quas curriculo insequentes difficulter obtinuerunt, ut pars dilaberentur, pars in potestatem venirent. Itaque nihil operæ *Batavis* omissum est, quousque cæteras fugitivas assequerentur. Quas, sub *portu Matancano* postmodùm conclusas, absque magnis laboribus subegerunt. Tanta autem vis argenti, unà cum numero mercium pretiosissimarum, ex hac navali victoria tùm ad *Batavos* rediit, ut summa omnium septendecim circiter milliones conficeret. Ille verò *Petrus Heynius*, bac è præda thalassica ingenti, tantum retulit nomen, ac famam, ut unà per *Belgium* esset fabula, immò vicinarum quoq; regionum incolas ad sui spectaculum evocaret.

Hæc res ubi *Batavos* summâ afficeret lætitia, *Hispanos* ex adverso, ut fieri amat, haud parùm conturbavit. Nam ea tùm erat *Iberici* militis impotentia, ut, cùm, interceptâ classe argentariâ, paulò segnius numerarentur stipendia, res spectaret ad seditionem.

Nemo enim promissæ, debitæque, pecuniæ moras militibus fert gravius. Hinc murmur rebellantium intellectum. Hinc schidia, de nocctu per civitates sparsa, præferebant hæc verba: *Nummos, nummos, nummos, nummos*, volumus, aut vi injecta extorquemus. Sine *Nummis, nummis, nummis*, nemo bonus miles erit, nemo castris sese tenebit, nemo in hostes ibit. Nec vanus hic, aut infrà fiduciam, stetit rumor. Ut jam tùm in agricolas sæviretur, nummique mercatus frequentantibus extorqnerentur. Pari licentiâ cohortes fremuerunt integræ. Ut, dùm stipendia, *Bredanis* præsidiarus debita, sub custodia sua deducunt, in itinere, mentibus in furorem versis, loculos invaderent, diriperentque. Autoribus ad *Batavos* saltus facientibus.

Hanc rabiem maleferiatorum ad animum admittens *Belgii Gubernatrix*, ne lues, & contagium, ulterius serperet, sapienter providit. Censu igitur ad tempus subditis indicto, *Iovem* illum (quem si quis in arca clausum tenet, juxtà *Petronium*, omnia tenet) facilè paravit, quâ dissidentium animos, avaritiæ rubigine infectos, placaret. Usque dùm alius ex *Hispanus* sive aureus, sive argenteus, imber superveniret.

Io. Pe-

